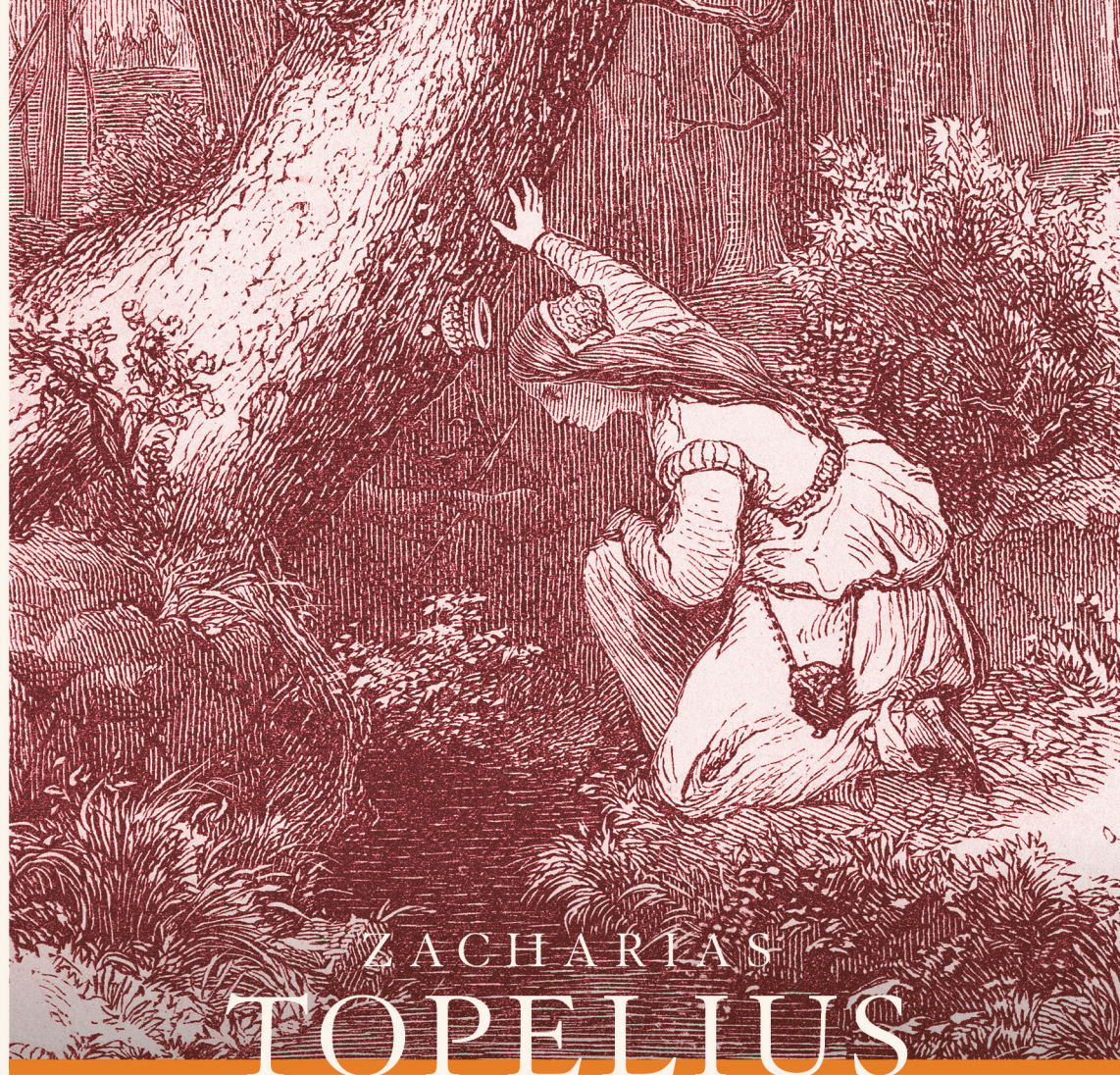

ZACHARIAS
TOPELIUS

LÄSNING FÖR BARN

ZACHARIAS TOPELIUS SKRIFTER X:1
Svenska litteratursällskapet i Finland

ZACHARIAS TOPELIUS SKRIFTER X:1

ZACHARIAS TOPELIUS SKRIFTER X:1

Zacharias Topelius

LÄSNING FÖR BARN

*Utgiven av Ulrika Gustafsson och Hanna Kurtén
med inledning av Olle Widhe*

REDAKTIONSRÅD

Henrik Meinander (ordförande)

Lars-Folke Landgrén

Päivi Lappalainen

Per Stam

Kerstin Thelander

Anna-Maria Åström

Carola Herberts (huvudredaktör)

Patricia Berg (föredragande)

Zacharias Topelius Skrifter stöds av

*Undervisnings- och kulturministeriet, Finska Kulturfonden,
Finska Vetenskaps-Societeten, Museiverket och Finlands nationalmuseum,
Nationalbiblioteket, Statens konstmuseum, Svenska folkskolans vänner
och Svenska kulturfonden*

Detta verk är nr 852 i serien

Skrifter utgivna av Svenska litteratursällskapet i Finland

Förlag: Svenska litteratursällskapet i Finland

Utgiven med stöd av Ingrid, Margit och Henrik Höjers donationsfond II
inom Svenska litteratursällskapet i Finland

© Ulrika Gustafsson, Hanna Kurtén, Olle Widhe, Carola Herberts och
Svenska litteratursällskapet i Finland 2021

www.sls.fi topelius.sls.fi

Omslag och grafisk form: Antti Pokela Tryck: Nord Print Ab, Tallinn 2021
Boken är satt med Arno Pro och Caslon Pro och tryckt på Munken Pure 100 g

Omslagsbild: »Adalminas perla» i *Läsning för barn* 2 1866

illustrerad av August Malmström, beskuren

Detta verk är licensierat under Creative Commons

Erkännande-Ickekommersiell-IngaBearbetningar 4.0 Internationell (CC BY-NC-ND 4.0)

UDK 82,839.79 -3

ISBN 978-951-583-525-3 (tryckt utgåva)

ISBN 978-951-583-529-1 (pdf), <http://urn.fi/URN:NBN:fi:sls-978-951-583-529-1>

ISBN 978-951-583-528-4 (epub), <http://urn.fi/URN:NBN:fi:sls-978-951-583-528-4>

Skrifter utgivna av Svenska litteratursällskapet i Finland

ISSN 0039-6842 (tryckt) ISSN 2490-1547 (digital)

Innehåll

Förord	XV
INLEDNING av Olle Widhe	XVII
En epokgörande insats för barnet och barnlitteraturen	XIX
Romantiken och realismen	XXI
Tankar om barns läsning	XXVIII
Genrer för barn	XXXIV
<i>Saga</i>	XXXV
<i>Pjäser och lekar</i>	XLI
<i>Dikter och visor</i>	XLIII
<i>Vardagsrealistiska berättelser och idyllrealism</i>	XLIX
Topelius fiktiva universum och läsaren	LIII
<i>Eos</i> och barntidningarna	LVIII
<i>Läsning för barn</i> – en receptionshistoria av Olle Widhe och Ulrika Gustafsson	LXI
Verkningshistorien	LXVI
Översättningar	LXIX
Barnlitteraturforskningen av Olle Widhe och Hanna Kurtén	LXXI
Noter	LXXIX

LÄSNING FÖR BARN 1 (1865)

Förord till Onkel Adam	3
Bärplockerskan	7
Den röda stugan	10
David och Goliath	13
Var god mot de fattiga	19
Den tappade kängan	42
Sanningens Perla	51
Rinaldo Rinaldini eller Rövvarbandet	74
Fågel Blå	99
Skyddsengeln	142

LÄSNING FÖR BARN 2 (1866)

Förord till alla goda barn	169
Till en Gosse	171
Till en Flicka	173
Vintersagan om Skyhög och Molnskägg	176
Vårens saga	183
Naturens hemlighet	184
Nyårsnatten	188
Sampo Lappelill	190
Under Björkarna	199
Neckrosen	200
Höstvisa	205
En Saga om sju syskon	206
Sparfven om Julmorgonen	207
Nora, som ej ville vara barn	209
Verna Rosa	212
Adalminas perla	215
Hvad Wilhelm tänkte på första Maj	221
Fästningen Hjelteborg	223
Skolgossens Vintervisa	227
När det är midsommar	229
Skolgossens Sommarvisa	234
Hedra din fader och din moder	235
När man sofver på rosor	236
Hjertat af gummi elasticum	242
Höytiäinen	245
Om den sommar, som aldrig kom	247
Liten Verna	248
Unda Marinas fotspår	249
Hvad Emma tänker om hösten	252
Brusebäck och Susebäck	253
Solkonungens krona	257
Silfverpenningens Berättelser	259
Julvisan	270
Hallonmasken	271

Visan om lilla Maja	276
Huru skogens små barn lärde sig läsa	277
Toinis Julafton	283
Det vackraste i skogen	287
Lilla Skrållan eller Det skrynkliga förklädet	290
Hvitsippan	292
Musti	295
Den barmhertige är rik	300
Rosenperlorna	304
Elisa	305
Himmelens Barn	309
Sagan om de fyra, som prisade Gud	310
Vårt Land	313
Barnens bön för Fäderneslandet	316

LÄSNING FÖR BARN 3 (1867)

Radigundis' penna	321
<i>Walters Äfventyr</i>	327
Walters första äfventyr. Om Walters hem samt om Lunkentus och den randiga kjolen	327
Walters andra äfventyr, som hände sig en dag i Sockerlandet vid Himmelsbacken	332
Walters tredje äfventyr, som hände, när Walter slog trissa	335
Walters fjerde äfventyr. När man är lat, får man akta sin lugg	338
Walters femte äfventyr. Huru Walter ville göra som Robinson	341
Walters sjette äfventyr. Huru Walter gick på jagt och skjöt förunderligt miste	345
Walters sjunde äfventyr. Huru den tappre Walter jagade vargar.	347
Walters åttonde äfventyr. Huru Walter sökte en skatt och ville bli rik	351
<i>Axel och Stina</i>	357
Första samtalet. Stinas examen i matematiska geografin	357
Andra samtalet. Europas karta	360
Tredje samtalet. Stinas examen i vetenskaperna	364
Vänta litet!	373
Björkens stora planer i mössörontiden	374
»Bättre folk och sämre folk»	378

Trollens jul	381
Höbergningen	386
Skridskolöparen	391
Huru Frithiof red på första Maj	394
Eli Rhem	396
Raska gossar	398
Den stora frågan	400
Saul och David	403
Kyrkklockorna	405
Sagan om Lillis näsa	412
Gossen från Brahestad	416
På blank is	420
De små fåglarnas klagan	422
Björken och Stjernan	423
Barnens bön för alla	429

LÄSNING FÖR BARN 4 (1871)

Hvad skall du älska?	439
<i>Lekar</i>	
Prinsessan Törnrosa	440
Olle, som gick på skidor	483
Stormen och Solskenet	487
<i>Visor och sagor</i>	
Kyrktuppen	491
Nyåret 1868	495
Strö blommor!	498
Pikku Matti	500
Fattiga barns lofsång för Finlands skörd, hösten 1868	509
Hafskonungens gåfva	511
Sista April	519
Svalan från Egypti land	520
Eko	527
Unda Marinas silfverskål	530
En Jättesaga	536
Luftslotten	541
Julgranen	548

Gamla stugan	550
På skridskor	562
Mirza och Mirjam	562
Den första Lärkan	571
Fattiga barns lofsång i en vårdanstalt	573
Pekkas äfventyr	574
Solstrålen i November	577
Löflösa träd	580
Bullerbadius	582
Hökens vrede öfver Majföreningen	587
Bofinkens vaggvisa	589
Ninive	589
En Julsaga	592
Huru man hittar sagor	597
Solkonungens barn	600
Solkriget	605
Ängsblommornas visa	607
Den okända svarta fågeln	608
Den bättre vägen	609
Prestgårdsflickorna	611
Rida ranka	616
Julvisa	623

LÄSNING FÖR BARN 5 (1880)

Skyddsengelns röst	627
<i>Visor och sagor</i>	
Fjäderholmarna	629
Byggmästar Vinter	634
Prinsessan Lindagull	636
Alauda cantat	652
Refanut	653
Skolgossarnes segersång	663
Matts Lustigs barn	663
Tidningssättaren vid sin stilkast	668
Fattig-gubben	670
Aftonvandring	676

Georgs konungarikén	678
Ångbåtseldaren	688
Lasse liten	689
Svarta hafvets matros	695
Tändstickan	696
En vårdag på Finska Viken	700
Pehr Matts' sten	701
Jernvägskonduktören	704
Myran, som for till doktorn	707
Telegrafisten	710
Lilla Genius	712
Vaggvisa för en nordanstorm	719
Stjernöga	721
Vid postluckan för ankommande bref	729
Myreborg och Gråmossa	731
Johanna d'Arc	734
Sikku	736
Berndt Michaels dröm	742
Det vissnade löfvet	743
<i>Lekar</i>	
Hvar få vi en julgran?	747
Måne klara	751
Ängens Söndagsmorgon	761

LÄSNING FÖR BARN 6 (1884)

Till de hvita körsbärsblommorna	783
Sötare än sött	784
Till min roddargosse	788
Gossen från Sammatti	789
Jordgloben	794
Skogsbjörn	796
Gossen från Pernå	808
Jätten och skolgossen	812
Flickan vid Kauttua	813
Fabriksarbeterskan	816
Knut Spelevink	818

Smeden	828
Mod i faran	829
Auktionsmäklaren	832
Gamla herrn	833
Brandvakten	836
Gossen, som hörde det tysta tala	838
Mjölaren	843
Wipplustig	845
Stockflötaren	852
En lärd gosse	853
Socketbagaren	859
Tomtegubben i Åbo slott	861
Trädgårdsmästaren	876
Fiskarnes lif i hafvet	877
Vallflickan	880
Tom	882
Jägarens första byte	888
Moster Lotta	891
Linnet	892
Årstiderna	900
Den heliga natten	907
<i>Florios och Unda Marinas Sagor</i>	
1. Guldflugan	911
2. Den röda flaggan	912
3. Lejonet	912
4. I hafvets djup	913
5. Källan	915
6. Töckenöarna	915

LÄSNING FÖR BARN 7 (1891)

Sländans höstvisa	919
Huru Gud skapade Finland	920
Vidrack	923
Huru Skandinavien och Finland blefvo en halfö	925
Mars 1888	930
Charles Gordon	931

Hjältevisa vid fem år	934
Den heliga nattens barn	936
Ny julvisa	940
Den fallna julgranen	941
<i>Yrkesvisor</i>	
15. Stenografen	944
16. Urmakaren	945
17. Blomstersäljerskan	947
18. Köksan	948
19. Bokhandlaren	950
20. Bokbindaren	951
21. Bagaregossen	953
22. Gatsoperskan	954
23. Lille prinsen	956
Skräddaren, som träcklade hop Finland med Sverige	959
Spelemans visa	967
En hög herres jakthund	968
Peppeli	971
Två gånger två är fyra	974
Flickskolan i farmors tid	977
Skolan i morfars tid	978
Huru järnvägen fick sjumilsstöflar	981
<i>Florios och Unda Marinas sagor</i>	
7. Florio berättar om björken	987
8. Unda Marina berättar om slafhandlaren	988
9. Unda Marina berättar om perlan	989
Prins Florios kanal	991
<i>Lekar</i>	
Krypskyttarne	998
Jennys förmaningar	1000
Förspel till »Prinsessan Törnrosa»	1003
Lucias siffror	1008
Station Sylvester	1016
Askungen	1026

LÄSNING FÖR BARN 8 (1896)

Behåll din krona	1063
Syne i Sommarby	1064
Vallgossens visa	1075
Tuttemuj	1076
När solen dansar	1079
<i>Yrkesvisor</i>	
24. Kusken	1080
25. Fiskaren	1081
26. Spågumman	1082
Mellan smörgåsarna	1084
Molnjätten	1088
<i>Florios och Unda Marinas sagor</i>	
10. Unda Marina berättar om Imatra	1093
11. Florio berättar om Lapplands troll	1095
Rimtussen	1097
Skära hafran	1102
De röda skorna	1103
Barnet mitt	1107
Slug skall man vara	1108
Vaggvisa för ett sjukt barn	1110
Moppe	1112
Jungfru Marias nyckelpiga	1116
Folkskolebarnens vandringsång på vägen till skolan	1119
Englarnas julklapp	1120
<i>För småskolorna</i>	
1. I gröna skogen	1123
2. Göken galar	1124
3. Myggdansen	1124
4. Urmakarvisan	1125
5. Katten och råttan	1126
6. Mjöltnarevisan	1126
Pukkis visa	1127
<i>Lekar</i>	
Skogskonungen	1128
Tidernas spegel	1136
Perdita eller Den förlorade våren	1143
Snurran	1148

KOMMENTARER

Utgivningshistorien av Carola Herberts	1173
Senare upplagor	1178
Övriga urval	1181
Textkritisk redogörelse av Ulrika Gustafsson och Hanna Kurtén	1183
Grundtexter	1183
Textetablering	1186
Typografiska normaliseringar	1186
Språkliga särdrag	1188
Manuskript och varianttryck	1189
Ändringarnas omfattning och karaktär	1192
<i>Skilnader i ortografi, ordformer och interpunktion</i>	1193
Redovisningsprinciper för kommentarerna	1194
Skilnader mellan bokutgåvan och den digitala utgåvan	1194
Noter	1195
Rättelser enligt originalupplagornas förteckningar över tryckfel	1202
Utgivarens ändringar gentemot grundtexterna	1202
Förkortningar i redaktionella texter	1215
 Kommentarer till de enskilda verken	 1216
 Manuskript och första tryck	 1394
Illustrationer och notbilagor	1405
Källor och litteratur	1409
Förstaradsregister	1427

Förord

DE ÅTTA VOLYMERNA *Läsning för barn* (1865–1896) innehåller material som skrevs under närmare fem decennier. Många verk publicerade Topelius först i *Sagor I–IV* (1847–1852) eller i barntidningarna *Eos*, *Trollsländan* och *Nya Trollsländan*, en del verk skrevs enkom för *Läsning för barn*. Delarna 1–3 utkom på Albert Bonniers förlag i Stockholm, del 4 parallellt på Bonniers och G. W. Edlunds förlag i Helsingfors, och 5–8 utkom på Bonniers med delupplaga för Edlunds. Utgåvan *Läsning för barn* i Zacharias Topelius Skrifter återger Bonnierupplagan.

Utgåvan utges både i tryck (i tre band) och digitalt (topelius.sls.fi samt e-bok). Inledningen, lästexten och den textkritiska redogörelsen i de olika formaten motsvarar varandra men variansen, d.v.s. skillnaderna mellan Bonnierupplagan och tidigare samt senare tryck, liksom faksimil- och manuskriptvisningen, kan studeras enbart i webbutgåvan. I den digitala utgåvan ingår också ett register över tidiga översättningar till finska. En översikt av skillnaderna mellan trycken ges i den textkritiska redogörelsen.

Utgåvan är ett resultat av många personers insatser. Ulrika Gustafsson inledde arbetet 2009 med att inventera materialet och koordinerade det fram till 2015 då jag tog vid. Som inledningsskribent anlätades Olle Widhe, som också bidragit med sakkunniga kompletteringar till verkkommentarerna.

Ulrika Gustafsson och jag har etablerat texten, Anna Movall och Gustafsson har kollationerat den. Carola Herberts har skrivit utgivningshistorien medan Gustafsson tillsammans med mig står för den textkritiska redogörelsen. Kommentarer till de enskilda verken har jag författat i samarbete med Herberts. Till punktkommentarerna har flera personer bidragit: Gustafsson, Ina Krokfors och Elisa Veit. Register och bilagor är sammanställda av Gustafsson och mig, och Sebastian Köhler har utvecklat ett skript som sorterat ut förstaradsregistret. Gustafsson har också kodat namn, orter och verktitlar som Mats Dahlberg kopplat och jag kompletterat.

Inslag på främmande språk har översatts redaktionellt av Eliel Kilpelä, Anna Movall och Katarina Pihlflyckt. Ina Krokfors har sammanställt en utredning över de tidiga översättningarna till finska. Kodning av manuskript och granskning har gjorts av Dahlberg, Magnus Nylund och Katarina Pihlflyckt. Granskningen av varianter, som kan bestå av upp till fem texter per verk, har

utförts av Kaisa Castrén, Gustafsson och mig. Positioneringen av kommentarer har jag gjort tillsammans med Krokfors och Köhler. Köhler har också korrekturläst inledningen och kommentarerna. Ett stort tack till samtliga!

Tack till Anna Movall som diskuterat och utvecklat variantkategorier, -visning och XML-kodning av Topelius verk för barn, inkluderande prosa och poesi, och Sebastian Köhler som kompletterat dramatikvisningen. Ett tack också till Pia Forssell som i egenskap av huvudredaktör i ett tidigt skede av arbetet läste och kommenterade mina och andras punktkommentarer.

Också forskare och institutioner har gjort arbetet möjligt; tack till Sonja Svensson som tidigt i processen generöst delade med sig av sitt privata Topeliusarkiv. Tack riktas även till Svenska barnboksinstitutet och Finska barnboksinstitutet som bistått med exemplar av Bonniers förstaupplagor, och till andra bibliotek och arkiv som bistått med material: Kungliga biblioteket, Nationalbiblioteket, Bonnierarkivet, Helsingfors bibliotek och Åbo Akademis bibliotek.

Stort tack till redaktionen för ZTS som alltid varit redo att dela med sig av kunskap och kompetens. Ett särskilt tack till huvudredaktören Carola Herberts som genomgående och med ett konstruktivt grepp fungerat som vägvisare i textkritisk utgivning: genom diskussioner, kommentarer, upplysningar och redigering har texterna vuxit fram.

Utgåvan har formgetts av Antti Pokela, som ska ha ett tack för lösningsinriktad ombrytning vid tekniska utmaningar. Medlemmarna i redaktionsrådet för Zacharias Topelius Skrifter har läst och kommenterat manuskriptet till utgåvan. Tack för ändamålsenliga synpunkter. Också två utomstående sakkunniga utsedda av Svenska litteratursällskapet i Finland har granskat manuskriptet. Deras kloka kommentarer har beaktats. Jag vill avslutningsvis rikta ett varmt tack till alla som medverkat med sin specifika expertis – utan er, ingen utgåva.

Helsingfors den 11 november 2020

Hanna Kurtén

INLEDNING

INLEDNING av Olle Widhe	
En epokgörande insats för barnet och barnlitteraturen	XIX
Romantiken och realismen	XXI
Tankar om barns läsning	XXVIII
Genrer för barn	XXXIV
<i>Saga</i>	XXXV
<i>Pjäser och lekar</i>	XLI
<i>Dikter och visor</i>	XLIII
<i>Vardagsrealistiska berättelser och idyllrealism</i>	XLIX
Topelius fiktiva universum och läsaren	LIII
<i>Eos</i> och barntidningarna	LVIII
<i>Läsning för barn</i> – en receptionshistoria av Olle Widhe och Ulrika Gustafsson	LXI
Verkningshistorien	LXVI
Översättningar	LXIX
Barnlitteraturforskningen av Olle Widhe och Hanna Kurtén	LXXI
Noter	LXXIX

EN EPOKGÖRANDE INSATS FÖR BARNET OCH BARNLITTERATUREN

Vid sidan av H. C. Andersen måste Zacharias Topelius räknas som den mest betydande nordiska författaren för barn under 1800-talet. Topelius fyra samlingar *Sagor* (1847–1852), de åtta volymerna *Läsning för barn* (1865–1896), samt de tongivande bidragen i tidskrifterna *Eos* (1853–1866), *Trollsländan* (1867–1873) och *Nya Trollsländan* (1885–1892), gör sammantaget att hans roll i den svenskspråkiga barnlitteraturens historia är svår att överskatta. Vill man ytterligare ringa in Topelius betydelse för barns och ungas läsning kan man nämna hans stora historiska roman *Fältskärens berättelser* (1853–1867), som visserligen inte ursprungligen riktade sig till barn men som snabbt kom att bli en av de verkliga klassikerna för unga läsare. Till detta kommer hans två läseböcker för folkskolan, *Naturens Bok* (1856) och *Boken om Vårt Land* (1875) och de visor som i senare tonsättningar har förblivit en levande del av de nordiska ländernas kulturarv, till exempel »Sov du lilla videung», »Lasse liten» och »Nu står jul vid snöig port». Topelius arbetade i många genrer och omskapade dem på sätt som skulle bli bestämmande för flera av 1900-talets största nordiska barnboksförfattare, såsom Astrid Lindgren, Lennart Hellsing och Tove Jansson.¹

Topelius förnyade barnlitteraturens genrer och hans inflytande på barnsagas, barnlyrikens, vardagsberättelsens och barnteaterns utveckling är inte lätt att överblicka. Men den som vill ge en heltäckande bild av Topelius plats i barnlitteraturens historia avkrävs inte bara en utförlig genrehistoria, utan också en kartläggning av det omfattande manifestliknande program om barn och barns läsning som han lanserade i olika forum. Topelius var djupt intresserad av sagan som saga och i jämförelse med samtida nordiska författarkollegor förde han fram sina tankar om barnlitteraturen som konst och pedagogisk funktion på ett häpnadsväckande genomtänkt sätt. Redan i den första samlingen av *Sagor*, till exempel i »Sagan om Jättarne och Kung Autio», markeras sagornas särskilda roll. Berättaren vänder sig till sin läsare,

talar om »sagens sanning» och hävdar apropå skildringarna av jättar i skogen, dvärgar i bergen och nymfer i källorna, att det finns mycket i världen »som man ej med sitt förstånd kan förklara», men som man ändå »tror på oändeligt mycket».² Formuleringen syftar inte enbart till att legitimera det sagolika i sagens värld. Den återspeglar också Topelius intresse för barnlitteraturen som konstform, samtidigt som människans stora behov av sagor identifieras och deras särskilda betydelse pekas ut.

Att sagens värld erbjuder en förståelse av verkligheten vid sidan av förnuftets vetande är en romantiskt inspirerad föreställning som återkommer genom hela författarskapet. Det ligger nära till hands att beskriva denna tanke som grundbulten i det litterära program som Topelius utarbetade för att föra fram sina idéer om den inre verklighetens plats i barnens liv. Tillsammans med de för en barnboksförfattare ovanligt många metafiktiva kommentarerna erbjuder programmet en viktig kontext till det projekt han sjösatte genom de åtta delarna av *Läsning för barn*. De noggrant utmejslade tankarna om barns läsning är även framåtblickande och har haft avgörande betydelse för synen på barnlitteraturens uppgift under 1900-talet, vilket man kan se exempel på hos kritiker som Gurli Linder och Eva von Zweigbergk.³

I sitt barnlitterära program lyfter Topelius särskilt fram barnboken som ett komplement till skolans kunskaper. Han menar nämligen att skolans utpräglade orientering mot vetande inte ensamt är tillräcklig för den som vill fostra ett barn. I den fyrdelade artikelserien »Om läsning för barn» i *Helsingfors Tidningar*, publicerad 1855, understryker han att barnlitteraturen är ett både nödvändigt komplement och villkor för de kunskaper som skolan erbjuder:

Skolan är mycket; det är en glädje och ett hopp att se, huru samtiden, äfven i vårt land, begynner att egna en alltmera ökad uppmärksamhet åt denna verkstad för kommande släktens ljusare framtid. Men skolan är icke allt. De första intryckens makt, sedlighetens innersta omedelbara rot, största delen af känslans och fantasins första spelrum i lifwet – allt detta måste skolan lemna åt hemmet, eller dock bygga på hemmets grund. Wårdslösa dessa intryck, så händer alltför lätt, att det unga sinnet tager deraf obotelig skada.⁴

I artikelserien framhåller Topelius fantasins inflytande på barndomen och tillskriver den en alldeles särskild roll i barnets utveckling mot att bli en hel och välfungerande individ. Det är en romantiskt färgad idé om kunskap och förståelse som är djupt rotad i Topelius tänkande, och den bildar själva hjärtpunkten i hans litteratur för barn. Känslan och fantasin är inte enbart

att betrakta som en anspråkslös utfyllnad till skolans kunskaper. Det rör sig om den fortsatta utvecklingens själva förutsättning – »sedlighetens innersta omedelbara rot».

Med sin betoning på en estetiskt grundad personlighetsutveckling föregriper Topelius den syn på barns läsning som slår igenom i Sverige vid sekelskiftet 1900 och som därefter kommer att känneteckna den nordiska barnlitteraturens inriktning under stora delar av det följande århundradet. Samtidigt är hans accentuering av fantasi och känsla nära kopplad till religionens och moralens betydelse för människa och samhälle. För folkuppfostraren Topelius är det svårt att på förståndets och den reflekterade övertygelsens väg komma fram till en genuin tro eller en moral om denna inte har en grund i barnets hjärta. Fantasin hjälper enkelt uttryckt barnet att förstå det som hon inte kan fatta med sitt förstånd. Det samma gäller för moralen och känslan för vad som är sant och riktigt – den rätta känslan måste enligt Topelius vårdas då den är lätt att förlora. Konflikten mellan att å ena sidan kunna säga vad som är rätt och å andra sidan känna det i sitt inre är ett motiv som återkommer i *Läsning för barn*. Ett exempel på detta är »Naturens hemlighet», där de små barnen inte begriper naturens hemlighet, men väl känner den i sitt hjärta, eller »En Saga om sju syskon», som exemplifierar att det finns religiösa sanningar som inte kan »sagas» utan måste »kännas».⁵

ROMANTIKEN OCH REALISMEN

Topelius syn på barn och barndom är sprungen direkt ur den romantiska strömningen efter Jean-Jacques Rousseau, Friedrich Fröbel och E. T. A. Hoffman. Betraktar man hans barnlitteratur från början till slut, och då inte minst den flitiga användningen av romantikernas favoritgenre sagan, avtecknar den sig som en långtgående och tidstypisk protest mot 1700-talets syn på barns läsning. Uppfattningen att sagogenren och folkvisorna skulle ersätta upplysningstidens moraliska berättelser var vanlig hos de tyska romantikerna och representerades i Norden av bland andra Adolf Ivar Arwidsson.⁶ Som Bettina Kümmerling-Meibauer har observerat fick romantikernas strävan efter att omsätta en »fantasins pedagogik» stort inflytande på barnlitteraturen i brytningen med upplysningstiden.⁷ Förflyttningen mot en mer estetiskt orienterad men ändå pedagogisk barnlitteratur är särskilt påfallande i de många utgåvorna av bröderna Grimms *Kinder- und Hausmärchen* (1812–1858), som inte ursprungligen riktade sig till barn på ett uttalat sätt. Allteftersom nya utgåvor publicerades så anpassade bröderna emellertid sina insamlade

sagor till de tänkta barnläsarna både vad gäller stil och innehåll. Bröderna hjälpte kort sagt till att etablera folksagan som en pedagogiskt betydelsefull läsning för barn: »The rewriting of the *Kinder- und Hausmärchen* as a 'book of education', as it was termed in the preface to the last edition, formed the basis for legitimatizing the functionalization of the fairy tale as a didactically important genre for children».⁸

Uppfattningen att barndomen utgör en viktig period i människans liv befästes efter Rousseaus *Émile* (1762) och *Les Confessions* (1782–1789). Parallellt med detta framträdde barnets egen psykologi som avskild från det vuxna, annorlunda och främmande, men ändå angelägen att analysera och försöka förstå.⁹ Den romantiska strömningen efter Rousseau var betydelsefull för Topelius på åtminstone fyra sätt. För det första utvecklade han en livslång och konsekvent hållning som aldrig kompromissade med barndomens egenvärde. För det andra förde hans avogaställning till vad han uppfattade som upplysningstidens alltför rationella och förnuftsmässiga fostran honom mot sagan och leken. Topelius ville att dessa skulle ersätta eller åtminstone komplettera upplysningstidens moraliskt och förnuftsmässigt inriktade berättelser. För det tredje utvecklar Topelius sagan från bröderna Grimm och Andersen så att den får en specifik inriktning på barnläsaren, med en särskild pedagogik och estetik. För det fjärde hänger inriktningen på barnläsaren nära samman med en omstöpning av barnlitteraturen i sin helhet, där det livfulla barnet blir en viktig litterär typ och barnets vardag och inre liv får avsevärt större utrymme.

Topelius var framgångsrik som författare för både vuxna och barn och denna dubbla tillhörighet har präglat hans barnlitteratur. Det betyder bland annat att hans författarskap söker sina litteraturhistoriska rötter hos författare som C. J. L. Almqvist, J. L. Runeberg och F. M. Franzén, likväl som i det stora intresset för sagor som växte fram i norra Europa under 1800-talets första hälft. Här utgör bröderna Grimm, Hoffman, Andersen och utgivningen av *Kalevala* fyra särskilt viktiga referenspunkter vilka alla lämnat tydliga spår i *Läsning för barn*. När Topelius upphöjer barnets fantasifullhet och lekfullhet samtidigt som han noggrant skildrar barnets omgivande verklighet sammanför han sin romantiska grundhållning och sitt sinne för verklighetens realism. Topelius omfattade helt enkelt såväl den romantiska traditionen som den realistiska och förenade dessa på ett nyskapande sätt i sin litteratur för barn.

Dubbelheten har präglat Topelius tänkande och i hans skrivande finns produktiva spänningar mellan motsattpar som romantik och realism, fantasi och verklighet, känsla och förnuft, pedagogik och estetik. Med romantiken hade sådana motsattpar blivit viktiga och de är avgörande för Topelius syn

på barnlitteraturens funktion. Som romantiker intresserade sig Topelius i hög grad för verklighetens gränser, och hans sagoberättande kan beskrivas som ett utforskande av tillvarons immateriella, drömska och andliga sida. I »Fjäderholmarna» och »Luftslotten» blir denna andra verklighet konkretiserad i himlens aftonrodnad, det vill säga i gränslandet som låter dag blandas med natt och där en både djupare och sannare dimension av verkligheten kan träda fram: »Se dig sedan omkring med ett barns ögon, och du skall få se märkvärdiga ting i de röda aftonskyarna».¹⁰

»Fjäderholmarna» illustrerad av August Malmström i *Läsning för barn* 5 (1880).

Parallellställningen mellan å ena sidan aftonrodnaden som ett övergångsland till natten och å andra sidan den verklighet som nås genom sagor och fantasi pekar mot naturens poetiska betydelse i Topelius författarskap. Vid sidan av kristendomen är det naturen som hjälper människan att förstå sin plats i tillvaron. Naturens skönhet ger tillvaron mening, den vittnar om skaparens härlighet och framstår som ett förkroppsligande av Topelius livshållning, där kröningen av barnet som representant för det naturligt gudomliga – det högsta, mest ursprungliga, oförstörda och dygdiga hos människan – är central. I den romantiska traditionen betraktas barnet inte som en varelse befläckad av synd, istället riskerar det att korrumpas av samhället under sin uppväxt. Vuxenhetens förnuft hotar att förslava det naiva under den upplysningspräglade rationaliteten och därmed också att alienera individen från såväl den omgivande naturen som den egna inre, sanna naturen och Gud. Att bli vuxen innebär enligt en sådan tankegång en förlust av helhet och samhörighet med naturen och skapelsen.¹¹ Parallellt med detta är Topelius påtagligt intresserad av barnet och naturen som sådan och i hans barnlitteratur finner man prov på både okonstlad iakttagelseförmåga och lyhördhet för barnets egenheter och den miljö barnet rör sig i.

Topelius eftersträvar en balans mellan människans olika förmågor och bejakar ett helhetsperspektiv som tillåter barndomen att finnas kvar som en förmänskligande dimension hos den vuxna människan. Detta kan man se genom hela författarskapet, men i synnerhet i texter som »Radigundis' penna» och »Rinaldo Rinaldini». Det ofördärvade barnet förstår också naturen bättre än de vuxna och den talar till dem på ett direkt sätt. Uppfattningen att barnet står i ett särskilt samband med naturen och därmed också till det gudomliga framgår av berättelser som »Gossen, som hörde det tysta tala» och »Syne i Sommarby». Den förra är en saga som handlar om den dövstumme Paavo som lär sig att höra naturens röst: »Det snöiga berget, den frusna sjön, alla träd i skogen, ekorren i granen, talgoxen på gärdesgården, ja sjelfva den hvita isen, der släden halkade fram som öfver ett glastak, alla sade till hvarandra: hör, huru stjernorna lofva Gud för att Frälsaren kommit till verlden!» Den religiösa tematiken är förstas påtaglig, men att höra det tysta tala inbegriper även en mer allmänhetisk appell. Att så är fallet blir Paavo varse när han hör den tysta rösten tala inom sig och leda honom mot det rätta – eller som berättaren kort konstaterar: »Gud gifve, att alla menniskor ville höra den tysta rösten, som talar i deras hjerta, när de göra någonting orätt. Det är *samvetets* röst». ¹²

Att Paavos lyssnande efter naturens röst sammanfaller med lyssnandet efter *samvetets* röst visar hur naturen hos Topelius på en och samma gång kan vara utsida och insida. Uppfattningen att barnen, liksom konstnärerna och poeterna, besitter en särskild förmåga att förnimma sidor av tillvaron som andra inte kan erfara hänger på det hela taget samman med författarskapets upplysningskritik, det vill säga vad Topelius betraktar som en överdrivet intellektualiserande eller rationell syn på människan och naturen. Att upplysningstidens förståelse av naturen som ett objekt för vetenskapsmannens klassificeringsiver inte faller Topelius i smaken finner man humoristiska men också varnande exempel på i »En lärd gosse» och »Lilla Genius». Den förra handlar om den lärda och bildningshögfärdiga pojken Hegesippus, som läst allt om naturen men aldrig varit i skogen. Redan i mitten av berättelsen formulerar berättaren följdriktigt en sentens för läsarens förbättring som ställer upplevelsen av naturen mot den bokliga lärdomen om densamma:

Det finns intet större nöje, än att lyssna på den stora lefvande naturen och söka utgrunda dess hemligheter. Detta skall man likväl göra sjelf och icke pladdra efter böcker, som man icke förstår. Böcker äro goda att visa vägen, men duga till intet, om man ej vet att begagna dem. ¹³

Den syn på olika sorters vetande som presenteras här hänger ihop med Topelius konsekventa kritik av den lärda skolan. Vi såg tidigare hur han formulerar dessa tankar redan 1855 och kritiken återkommer långt senare i hans tankar om skolan i *Blad ur min tänkebok* (1898).¹⁴ Formuleringarna i »En lärd gosse» ekar samtidigt av Rousseaus spirituella attacker på bokläsning i uppfostringsskriften *Émile*: »Böcker! Vilken dyster rumsprydnad för barnåldern» och »Jag hatar böcker; de lär oss endast tala om det, som vi inte förstår».¹⁵ Eftersom Topelius skriver för barn framstår kritiken mot barns läsning kanske som själv motsägande, men hans önskan är uppenbarligen att barnet inte ska få sig bara faktakunskaper till livs, utan också stimuleras till en utveckling av hela människans personlighet, det vill säga inte bara förnuft utan också det inre livets fantasi och känsla. Redan i de allra första texterna om barns läsning tillskriver Topelius sagorna och barnböckerna just en sådan funktion.¹⁶ Topelius syn på barns behov av sagoläsning och lek måste därför förstås mot bakgrund av romantiker-
nas föreställning om ett mer fulländat varande, ett högre medvetande där tänkande och känsloliv är integrerade med varandra och där människans naturliga helhet kan bevaras.¹⁷

Topelius använder gärna metaforer lånade från den romantiska traditionen för att fånga sin syn på barnet. Ibland liknar han barnet vid en blomma som måste vårdas, andra gånger är människan lik ett träd där barndomens rötter utgör en förutsättning för ett rikt liv som vuxen, barnboken i sig kan han beskriva som en Fröbelsk barlträdgård där barnet underförstått kan växa och utvecklas. Som Päivi Lappalainen har noterat var Topelius den som först introducerade Friedrich Fröbel i Finland.¹⁸

»Lilla Genius» illustrerad av Albert Edelfelt i *Läsning för barn 5* (1880).

Presentationen av den tyska pedagogens tankar om barnuppfostran i *Helsingfors Tidningar* i mars 1856 är huvudsakligen ett refererat av en fransk artikel som publicerats i *Revue Britannique* 1855, men den ger ändå en god bild av hur Topelius uppfattade hans idéer.¹⁹

Utgående från Fröbels tankegångar betonar Topelius att barnets fostran måste påbörjas tidigt och att det lilla barnet behöver en pedagogik som tilltalar alla sinnen – ögon, öron och känsel. Han tar också upp Fröbels idé om barnträdgårdar och poängterar speciellt den metaforiska betydelsen i detta uttryck där barnträdgårdens »små invånare behandlas 'som plantor under en öm och förståndig trädgårdsmästares vård'». Fröbels med Rousseau besläktade idé om barnträdgårdar är något som Topelius omsatt i litterär praktik redan i *Barnträdgården. Små berättelser och dikter för den första ungdomsåldern* (1853) som bland annat innehåller tolkningar av bröderna Grimms sagor.²⁰

I ett barnlitteraturhistoriskt perspektiv är det angeläget att fundera över det sätt på vilket Topelius överfört föregångarens pedagogiska idéer, och i förlängningen den tyska romantikens syn på barnets uppfostran, till ett program för barnboken. Inom pedagogikhistorien drar man ofta en direkt linje från Rousseaus *Émile* till pedagoger som Pestalozzi och Fröbel.²¹ Även om varken Pestalozzi eller Fröbel lär ha ansett att Rousseaus program för barnuppfostran praktiskt fungerade i sin helhet finns det en grundläggande affinitet i deras barncentrerade pedagogik och viljan att aktivt engagera barnet i lärandeprocessen. En annan viktig aspekt av Rousseaus radikala förhållningssätt som vidareförs av Pestalozzi och Fröbel är moderns betydelse för barnets fostran och åsikten att faderliga ambitioner riskerar att korrumpera barnet. Fröbel ansåg att det fanns ett instinktivt band mellan modern och barnet, och liksom den goda modern när den goda läraren barnet på lärandets väg. Uppfattad på detta sätt är den romantiska pedagogikens barncentrerade pedagogik framför allt en »naturlig» pedagogik, den handlade inte främst om att forma eller disciplinera, utan om att stödja de inneboende utvecklingsprocesserna hos barnet.²²

Topelius tar under 1850-talet fasta på nämnda drag i romantikens tänkande, och de blir centrala för honom genom hela hans verksamhet som barnboks-författare och pedagog. Särskilt betonar Topelius vad han benämner »Fröbels stora idé», med vilken han menar tanken att man aldrig kan börja ett barns uppfostran för tidigt och att den måste tilltala barnets alla sinnen. Topelius nämner också att barnet enligt Fröbel aldrig kan få en bättre lärarinna än sin mor eftersom hon kan vaka över barnets naturliga utveckling.²³ Detta ter sig som den pedagogiska principen för hela hans barnlitteratur som är avsedd

att vara ett komplement till skolans mer kunskapsinriktade undervisning. Att Topelius var en författare som ville nå det mycket lilla barnet, och med kärlek och omtanke utveckla dess olika sidor, ser man exempel på i de fria barnlyriska tolkningarna av Oscar Pletschs bilderböcker som gavs ut på svenska under 1860-talet. Men även de pjäsliknande lekarna, dikterna och berättelserna i *Läsning för barn* kan ses som försök att tidigt nå det lilla barnet med en grundligt genomtänkt estetik.

Topelius omformulering av den tyska romantikens pedagogiska idéer gör honom till en nyskapare av den svenskspråkiga barnlitteraturen och ger honom en central plats i dess historia. Det kan här vara värt att notera hur Topelius tar avstånd från föreställningen att det uteslutande är modern som kan uppfostra barnet. I sin introduktion av Fröbel vänder han sig mot den tyska pedagogen Bertha von Marenholtz-Bülows tendens att tolka modersidealet konkret – där Fröbel såg moderskärleken som ett ideal för läraren såg hon modern som den ideala läraren, menar Topelius. Han håller av allt att döma fast vid kvinnan som den ideala läraren men menar att barn gärna fäster sig också vid äldre kvinnor såsom mormödrar eller farmödrar.

I *Läsning för barn* är den äldre kvinnans särskilda relation till barnet ett återkommande motiv. Den äldre kvinnan kan vara kärleksfull och bestämd, samtidigt som mödrarna kan skildras som veka på ett sätt som klemar bort barnen. Skildringar av den äldre kvinnans betydelse för det lilla barnet återfinns i »Gamla stugan» och »Tidernas spegel» och varieras i »Var god mot de fattiga» och »Huru skogens små barn lärde sig läsa». I de två senare möter läsaren fattiga men bestämda kvinnor som uppfostrar små bortskämda barn – i »Huru skogens små barn lärde sig läsa», som handlar om den bortskämde gossen Ahasverus och den väluppfostrade Ester, hänvisas även till den fyra år tidigare »Var god mot de fattiga».

Båda berättelserna handlar om »huru svårt det är för en fattig gumma att väl uppfostra sådana barn som förut varit bortskämda af rikedom och öfverflöd».²⁴ Esters mormor i »Huru skogens små barn lärde sig läsa» uppfostrar den bortskämde Ahasverus på ett framgångsrikt sätt genom att förvägra honom allt som han kräset ropar efter. Men lika viktigt är att han växer genom att få vara ett barn tillsammans med andra barn – det är inte bara den äldre kvinnan utan också flickan och barnet som fostrar honom. Till Ahasverus omvandling »bidrog mycket den lilla Ester», förklarar berättaren och syftar på hur hon med lekar och kreativitet också uppmuntrar Ahasverus till förändring.²⁵

På ett grundläggande plan är Fröbels uppfattning om barntädgårdarna som ett alternativ till skolans mer disciplinerande och kunskapsinriktade

verksamhet jämförbar med Topelius vilja att lansera en »fantasins pedagogik» genom barnlitteraturen. Barns läsning ska inte huvudsakligen disciplinera dem, utan möta deras inre behov och verklighet. Här har Topelius sannolikt tagit intryck av den romantiska rörelsen i stort, men särskilt av Fröbels människosyn och betoning av hur barnets specifika behov kan tillgodoses. I *Människans fostran* (*Die Menschenerziehung* 1826) understryker Fröbel att hela människan behöver utvecklas och att varje utvecklingsstadium hos barnet behöver betraktas som viktigt för de senare stadierna i en människas liv. Den vuxna människans personlighet är beroende av att genomleva sin barndom på ett fullständigt sätt och få både sina andliga och kroppsliga sidor tillfredsställda. Denna spänning mellan sinne och intellekt är något som Topelius bär med sig genom hela sitt barnlitterära författarskap: genom att inge barnet kärlek till det vackra och det sköna kan man, som Topelius tycks uppfatta Fröbel, bereda vägen för barnets kärlek till det goda.

TANKAR OM BARNS LÄSNING

Det har sagts att Topelius stod på barrikaderna i de frågor som rörde pedagogik och skola.²⁶ Som barn- och folkuppfostrare lanserade han också sina åsikter om barnuppfostran och barns läsning på bred front i olika forum, i *Helsingfors Tidningar* och Pedagogiska föreningens tidskrift, i förorden till de åtta delarna *Läsning för barn* – ofta i form av en inledande dikt, i korrespondensen med Carl Anton Wetterbergh samt i kapitlet »Barnet» i *Blad ur min tänkebok*, postumt utgiven 1898.²⁷ Till detta kommer att han även propagerade för en barnboksjury som skulle orientera föräldrar till välvalda bokinköp.²⁸ Tack vare att Topelius agerade på flera fält profilerade han sig som en författare med en tydlig pedagogisk hållning och ett eget barnlitterärt program. Men som vi har sett kan Topelius syn på barns läsning också utläsas i hans fiktiva berättelser som inte sällan har ett metafiktivt och allegoriskt plan, på vilket läsningens betydelse för människan framhävs. Låt oss därför inledningsvis försöka spåra Topelius syn på barnlitteraturens uppgift som den formuleras i hans berättelser och sagor.

Ett exempel på en text med tydligt metafiktiva inslag är den redan nämnda »Radigundis' penna» som inleder tredje boken av *Läsning för barn*. Denna rimmade dikt i 46 strofer är inte ett traditionellt förord där Topelius talar direkt till sina läsare på samma sätt som han gör i de två första delarna. Dikten behandlar konflikten mellan det poetiska och prosaiska, och redan valet av en strofisk och rimmad vers istället för förordets prosa står i samklang

med hävdandet av en poetisk livshållning. I dikten hittar en liten pojke en svanfjäder och med den skriver han sagor som om han »råkat ut för trollens lister». »Radigundis' penna» skildrar skapandets stora betydelse för människan och dikten inrymmer även en sensmoral som slår fast att det är lätt att fantasin går förlorad när man växer upp:

Var därför klok! När mödorna bli hårda,
Låt se, att ej din skatt du rymma låter!
Ty himlens gåfvor måste menskan vårda,
Och engång spillda, fås de aldrig åter²⁹

Metapoetiska passager av detta slag finner man lite varstans i *Läsning för barn* och de utgör sammantaget ett viktigt kännetecken för Topelius barnlitteratur. I jämförelse med sina samtida författarkollegor i Sverige är Topelius långt mer intresserad av att formulera den estetiska och pedagogiska sidan av att skriva för barn. I flera av sina texter för barn återvänder han till frågan om vad som är den lämpligaste läsningen och vilken funktion den goda barnboken egentligen bör fylla. Uppenbarligen var det viktigt för honom att inte bara de vuxna utan också barnen själva skulle förstå den sagolika världens grundläggande betydelse för människan.

Clas Zilliacus påpekar att Topelius lyrik för vuxna ofta har ett mer eller mindre instrumentellt syfte. Det betyder kort sagt att Topelius inte primärt var intresserad av ett självförverkligande eller ett subjektivt uttryck och att författarskapet istället bör beskrivas som ett försök till aktiv intervention i samtidens liv och opinionsbildning: »Topelius ville åstadkomma något, i stark övertygelse om att varje yttrat ord har verkan och innebär ansvar. Han ville ingjuta tre slag av kärlek i sina läsare: gudfruktighet, fosterlandskärlek och föräldravördnad. Detta är ett ärende».³⁰

Beskrivningen av litteraturen som ett verktyg för olika syften är välfunnen och har giltighet även för den barnlitterära sidan av författarskapet. Vill man läsa barnlitterära texter som söker ingjuta de tre kärlekarna i sina läsare är den tidiga sagan »Björken och Stjernen» och den senare dikten »Hvad skall du älska?» lämpliga val. Den spridda sagan »Björken och Stjernen» handlar om två syskon som under kriget blev förda från Finland till främmande land. Barnen längtar hem och berättaren återger hur de tillsammans minns att det stod en mycket stor björk på föräldrarnas gård och att en stjärna om kvällen lyste genom björkens lövkrona. I sagan leds barnen hem med hjälp av en lysande stjärna, som en parallell till Betlehemsstjärnan som ledde de tre vise

männen till Jesusbarnet. Berättelsen är alltså ett illustrativt exempel på hur Topelius med hjälp av estetiska verkningsmedel och symbolik försöker lära ut samhällskonstruktiva värderingar till sina läsare: kärleken till föräldrarna (hemmet), fosterlandet (björken) och Gud (stjärnan). Men sagan är också en existentiellt mångtydig berättelse som i metaforiskt bildspråk behandlar viljans makt och det svåra i att med fasthet kunna gå genom livet mot ett mål och inte vika av från vägen.

I samband med lanseringen av tidskriften *Eos* i december 1853 publicerade Topelius en längre artikel som förklarar varför det behövs en tidskrift som riktar sig till barn och vilken funktion den var tänkt att fylla. Som Topelius uttrycker saken är *Eos* en tidskrift som söker »bilda barnets förstånd och förädla dess hjerta», ge näring åt »känslan och fantasin» och fungera som motvikt till »förståndets börjande arbete».³¹ Samtidigt är det tydligt att Topelius tar avstånd från fantasin som ett tidsfördriv och att han vänder sig mot berättelser som endast »reta» den tomma nyfikenheten.

Topelius formulerar återigen en bildningssyn som framhäver barndomens alldeles särskilda betydelse för individens personlighetsutveckling. Att »odla känslans och fantasins första spelrum» i livet är att skapa förutsättningar för hela människans utveckling. Detta var grundläggande för Topelius som var övertygad om nödvändigheten i att barnets alla själsförmögenheter behövde få sin riktiga utveckling, och att en uppfostran »för blotta förståndet», om en sådan alls är möjlig, vore »alldeles förfelad». Särskilt kan man lägga märke till att Topelius redan på 1850-talet talar om barnets fostran och läsning i termer av »bildning».³²

Som nämnts kan Topelius syn på barnlitteraturen ses som en omtolkning av Frøbels pedagogiska tankar. Topelius har upprepade gånger och i olika sammanhang pekat på Frøbels pedagogik som ett sätt att lösa den motsättning mellan förstånd och känsla som enligt honom inte bara var kännetecknande för skolan utan även för många av samtidens barnböcker.³³ Detta är en av huvudtankarna även i artikelserien »Om läsning för barn» som särskilt poängterar nödvändigheten av att »[f]antasi, känsla och förstånd skola harmoniskt utbildas».³⁴ Ett barnlitteraturhistoriskt betydelsefullt drag i Topelius författarskap är således viljan att sammanföra pedagogik med estetik för att hantera den konflikt mellan förstånd och känsla, kunskap och fantasi, boklärddhet och lekfullhet, läsande och levande som författarskapet redan i de allra första sagorna brottas med.

Med sitt barnlitterära program föregriper Topelius de Julius Humble-inspirerade tankegångar om estetikens betydelse för barnet som fick brett fäste

i Sverige runt sekelskiftet 1900. Kopplingen mellan Topelius och pedagogen och författaren Julius Humble har inte utretts på ett tillfredsställande sätt och Göte Klingberg uppmärksammar inte bandet mellan dem i sin annars i alla avseenden noggrant genomförda historiska redogörelse för sekelskiftets barnbokssyn.³⁵ Att Humble i »beundran och vördnad» dedicerar *Vår tids ungdomsläsning, hennes inflytande och riktiga ledning* (1870) till Topelius pekar naturligtvis på en omedelbar koppling mellan dem båda. Humble sände även sin bok med ett brev till Topelius som svarade med att sända den yngre kollegan sin recension, varpå Humble i sin tur svarade med ett längre brev.³⁶ Men beröringspunkterna går djupare än en utväxling av hedersbetygelser. Liksom Topelius betonar Julius Humble fantasins värde för barnet samtidigt som han pekar på farorna med en »företädesvis på förståndets utveckling riktad uppfostran».³⁷ Humble efterlyser också en litteratur som »är lämpad efter den unge läsarens ståndpunkt» men poängterar samtidigt att läsningen inte får ta överhanden utan måste balanseras mot barnets övriga sysselsättningar.³⁸

Att Topelius uppskattade den yngre kollegans tankar om barns läsning visar sig i brevväxlingen med Albert Bonnier, men också i den längre recension som behandlar Humbles *Vår tids ungdomsläsning* (1871) i Pedagogiska föreningens tidskrift.³⁹ Topelius citerar upprepade gånger ur den tunna skriften och finner det särskilt behjärtansvärt att det inre livet kopplas samman med barnets karaktärsutveckling: »I känslans och fantasins jordmån utvecklar karakteren sina groddblad och skjuter sin stängel, som, om också späd, dock redan före ynglingaålderns inträdande röjer sin riktning och sin art.»⁴⁰ Vi har redan sett hur sagorna och barnlitteraturen kom att tilldelas en särskild betydelse i förbindelse med den »fantasins pedagogik» som utvecklades inom den romantiska rörelsen. Men som Topelius konstaterar redan vid uppstarten av *Eos* två decennier tidigare finns det även faror med att läsa omåttligt och att läsa dålig litteratur. I relation till detta lyfter Topelius fram det »förbisedda» sambandet mellan skolans läsning och läsningen hemma, mellan »[l]exans bok och fristundernas bok». De har »den inåtvända betraktelsen» gemensamt och för Topelius är detta inte alltid något odelat positivt. Med exempel ur Humbles skrift hävdar han att läsningens faror alltid måste vägas mot dess eventuella positiva verkan. Den hälsovådliga inåtvändhet som är förbunden med en alltför ohämmad läshunger kan enligt Topelius andligen ruinera en människa:

Dessa följder äro vådliga nog och kunna korteligen sammanfattas som följer:
kroppslig och andlig brådmognad, missriktning af känslan, onaturlig stegring

af fantasin, förslappning af minnet, tankeoreda, vana vid slarfläsning och jägande efter nytt, oförmåga af klar, snabb och grundlig uppfattning, oförmåga att reda sig i det yttre lifvet, att uppfatta dess behof, att akta dess verksamhet, – en oförmåga, som sedan, till följd af tröttheten, kan slå om i sin motsats, eller förakt för allt det ideala i lifvet, som skapas af känslan och fantasin.⁴¹

Topelius uttrycker en dubbel inställning till läsandet och uppenbarligen ansåg han att omåttlighet kan leda till att barnet växer upp för snabbt, men också att det fantiserar för mycket och förlorar den sunda kontakten med verkligheten. I den uppfattning om »fantasins pedagogik» som Topelius utvecklar kan man följaktligen spåra en ambivalens till läsandet som även återspeglas i flera av hans berättelser.⁴² I upptakten till det andra äventyret i »Walters Äfventyr» vänder sig berättaren till sin tänkta läsare, och med viss ironi anklagas denne för att sitta ensam hemma och läsa istället för att vara tillsammans med sina kamrater utomhus: »Ja, nog har du godt och varmt att sitta derinne och värma dina händer vid brasan. Sitt der och pjåka, du klemiga gosse, och skratta åt de andra, som äro nog narraktiga att springa med fröjd derute i den frostiga vinterluften».⁴³

Denna syn på läsning, som inte bara genomsyrar »Walters Äfventyr», är sammankopplad med pojkens manlighetsprojekt och behöver därför förstås i relation till fosterlandet och den gemenskap som fosterlandet utgör.⁴⁴ Barns läsning är således inte en fråga som enbart rör individens nytta eller nöje utan också samhällets fortlevnad. Oron för omåttlig eller felaktig läsning hörs som en grundton också i artikelserien »Om läsning för barn». Topelius vill med andra ord inte bara lansera sitt program för god barnlitteratur utan också komma med varningar – och konsekvenserna av att läsa fel böcker är uppenbarligen långtgående: »Walet af en riktig läsning för barn utom skolan är så swårt, dess uraktlåtande har bragt så mycken ofärd åstad, att wi trott några ord derom wara för kloka föräldrar välkomna».⁴⁵

Många av Topelius tankar om barns läsning återfinns mer utarbetade i de senare och ofta citerade förorden till den första och andra delen av *Läsning för barn*. I »Förord till Onkel Adam», det vill säga Carl Anton Wetterbergh, som inleder den första delen, lägger Topelius stor vikt vid att barnboks författaren kan ställa sig »midt ibland» barnen och tala till dem utifrån deras »åskådningssätt» eller »ståndpunkt». Samtidigt liknas barnet vid en ogrumlad källa och barndomens lekar framställs som ett uttryck för naturens innersta och för »det ursprungliga väsendet före söndringen mellan natur och ande». Det är också viktigt att den nya barnlitteratur som Topelius förespråkar i sitt

förord gestaltar det friska barndomslivet som »må ledas, men icke dämmas». Barnets naturliga livfullhet får med andra ord inte undertryckas utan vad som krävs är en »lagom tolerans för dess uppsluppenhet och för det stoj, som vid denna ålder är rent af en naturnödvändighet».⁴⁶

Konflikten mellan den stillsamma, boksynta tillvaron och det friska utomhuslivet är särskilt anmärkningsvärd i berättelsen »Skridskolöparen», där den innesittande Frans läsning framstår som löjlig i ljuset av den modige och handlingskraftige Mathias verkliga hjältedåd ute i friska luften. I linje med detta framställer flera av Topelius berättelser lekande barn på ett sätt som tycks syfta till att få den innesittande läsaren att själv ge sig ut i naturen. Detta kan i allra högsta grad sägas gälla för »Skridskolöparen», där läsaren inledningsvis uppmanas att inte bara sitta inne med böcker och läxor: »när lexan är undangjord, så sitt icke inne, och blif ej en klemig kamrardocka, som sedan ej tål en pust af Guds fria, friska bläst under himmelens tak. Ut med dig då, ut öfver berg och backar, sommar eller vinter, i hetta eller köld, det är allt detsamma».⁴⁷

Vi har här att göra med en syn på barnlitteraturen som återspeglar den romantiska barndomsuppfattningen om det livfulla barnet och som hade en betydelsefull försvarare redan i Rousseau. I *Émile eller Om uppfostran* betonas oavbrutet vikten av att låta pojkar få utlopp för sitt naturliga rörelsebehov och inte förbjuda dem att leka högljudda lekar.⁴⁸ När Topelius långt senare skildrar sin egen barndom är det också pojkars hårdhänta kamratskap och »stojande lekar» som han väljer att lyfta fram i kontrast till det stillasittande livet inomhus. I *Självbiografiska anteckningar* uppger han att det grova men inte osedliga kamratlivet, snöbollskrigen och krigslekarna mellan skolpojkar och gatpojkar, förvandlade honom från vekling och morsgris till självständig och respekterad pojke.⁴⁹

Väsentligt i ett barnlitteraturhistoriskt perspektiv är att Topelius lekskildringar är sammankopplade med hans systematiska användning av en synvinkel som ligger nära barnet och realiserar tanken att en barnboksförfattare måste anlägga ett barns »åskådningssätt», som i »Walters Äfventyr», där berättaren ofta intar Walters egen synvinkel i gestaltningen av hur han upplever det som sker. Det samma sker i »Sampo Lappelill», där ett samiskt barn, antagligen för första gången i barnlitteraturens historia, får vara handlingens hjälte. Ett konkret exempel på detta är när Sampo på sin väg till fjällkonungen Hiisi ramlar ur pulkan och tumlar runt i snön: »Han kraflade sig upp ur snön och hade ej stött sig det minsta, men hvad hjälpte det honom? Så långt han kunde se i det svaga månskenet, såg han rundtomkring sig endast drifvor

och snöfält och höga berg.»⁵⁰ De frågor som berättaren ställer när Sampo kravlar runt i snön förstärker upplevelsen av att det är ett barnperspektiv som gestaltas: »Ack, huru gerna hade han nu velat vara hemma igen hos far och mor i den varma kojan! Men huru skulle han komma dit?»⁵¹ I en mening är det Sampos frågor och upplevelse av situationen som framställs, även om det sker med berättarens röst i vad som liknar ett fritt indirekt tal. På så sätt låter Topelius inte bara barnet vara huvudperson i det som sker, han förverkligar även formmässigt sin tanke om att författaren måste stå mitt bland barnen för att nå dem. Topelius utvecklar flera av de befintliga barnlitterära genrerna i relation till det egna barnlitterära programmet, och sammantaget framstår de som konstnärliga försök att fånga barnets upplevelse och livsform i en barndomens särskilda estetik.

GENRER FÖR BARN

Två år efter sin debut med diktsamlingen *Ljunghblommor* (1845) framträdde Topelius för första gången som barnboksförfattare med sina fyra samlingar *Sagor*. Han var då 29 år, verksam som redaktör för *Helsingfors Tidningar* samt nybliven far; dottern Aina föddes 1846 och sonen Michael 1848. Under de femtio återstående åren av sitt liv skrev han kontinuerligt för barn i olika genrer samtidigt som han var en aktiv tidningsman, samhällsdebattör, professor, lyriker, dramatiker och prosaförfattare. När förläggaren Albert Bonnier började ge ut *Läsning för barn*, 18 år efter den första sagosamlingen, var Topelius inte bara en väletablerad författare för barn i hemlandet, utan också en känd författare i Sverige, där han hade publicerats för första gången redan 1848, i Öbergs *Illustrerad månadsskrift för ungdom* och *Gamla mormors sagor och berättelser för små snälla barn*.⁵² Viktigare för svenskarnas bild av Topelius vid denna tid var emellertid den digra utgivningen av *Fältskärens berättelser* som Bonniers publicerade i bokform från mitten av 1850-talet. Topelius växte sedan till att bli Bonniers bäst säljande författare för en lång tid, utöver *Fältskärens berättelser* trycktes både diktsamlingarna och *Läsning för barn* i flera stora upplagor.⁵³

Läsning för barn omfattar åtta delar som utkom mellan 1865 och 1896 och innehåller 268 verk: 30 pjäser och lekar, 129 dikter och visor och 107 prosaberättelser, varav ungefär hälften är sagor och hälften är att karakterisera som mer vardagliga berättelser. Utöver det ingår två förord. Topelius skrev mer än så för barn, men samlingen är representativ för hans barnlitterära produktion från 1850-talet och framåt. Merparten av de texter som togs med i *Läsning för*

barn hade tidigare ingått i *Eos*, *Trollsländan* och *Nya Trollsländan*. I *Läsning för barn* ingår dessutom ett tiotal verk ur de fyra första sagosamlingarna, som utgavs i Helsingfors, samt en handfull verk som något tidigare eller samtidigt trycktes i barn- och jultidningar såsom *Sländan*, *Julhelsning* och *Jultomten*. Utöver omarbetningar och ompubliceringar innehåller de åtta delarna ett sjuttioal nya verk som Topelius skrev speciellt för *Läsning för barn*.

Saga

Topelius skrev inte bara ojämförligt många texter för barn i jämförelse med andra svenskspråkiga författare på 1800-talet, han gjorde det också på ett omväxlande och nyskapande sätt. Bland de genrer som han tog i anspråk verkar sagan ha präglat honom djupast. Den inte bara formade honom som blivande författare på 1840-talet, utan förblev en genre han använde ännu under 1890-talet. I början av sitt författarskap för barn lånande Topelius ofta från konstsagans mästare H. C. Andersen, även om han efterhand kom att ge sina sagor ett självständigare tilltal som i högre grad riktade sig till en tänkt barnläsare. Topelius sagor introducerar även nya barnkaraktärer i den svenskspråkiga barnlitteraturen och lägger grunden till en ny sorts naturskildring som kännetecknas av en utpräglad romantisk sensibilitet förenad med ett realistiskt verklighetsintresse.

Topelius metodiska intresse för sagan och dess möjligheter, och redan det faktum att han debuterade som författare för barn med fyra sagosamlingar, är väsentligt för förståelsen av hans barnlitterära skrivande. Sagan var den genre som romantikerna föredrog och dess popularitet hänger till stor del samman med deras syn på människans behov av fantasi och känsla. Genom Grimm, Hoffman och Andersen etablerades även sagan mer tydligt som en viktig genre för barn och nya livliga barnkaraktärer såg dagens ljus.⁵⁴ Topelius stegvisa färd mot en ny sorts barnlitteratur kan beskrivas som en omtolkning av folksagan och konstsagan. Här handlar det således inte enbart om en moralpedagogisk anpassning av sagan för barn, utan om en estetisk omformulering av genren utifrån Topelius egen sociopolitiska situation, där den systematiskt utarbetade synen på barnet och barnets plats i samhällsutvecklingen spelar en avgörande roll.

I den första samlingen *Sagor* (1847) återfinns ett förord på rimmad blankvers som riktar sig till alla dem som »hålla af vackra sagor».⁵⁵ Även sagorna själva visar sig innehålla en rad elaborerade metakommentarer som successivt pekar ut och medvetandegör läsaren om fantasins och läsningens betydelse. Därmed är det rimligt att påstå att grunden till Topelius barnlitterära program,

hans *ars poetica liberi* – 'om diktkonsten för barn' – läggs redan på 1840-talet. I förordet till sagosamlingen kopplas de efterföljande sagorna samman med det folkdjup ur vilket de sägs springa, och indirekt även med Finlands historia, genom att berättaren säger sig återge dem från en halvt bortglömd »sagoring» vilken han som liten hört berättas av »en gammal gammal gumma,/ som bodde i en liten liten stuga». Därmed iscensätter Topelius en ramfiktio som syftar till att skapa autenticitet åt berättandet. En motsvarande ram återfinns i Almqvists *Törnrosens bok* (1833–1851) men också i Esaia Tegnér's *Axel* (1822) och J. L. Runeberg *Fänrik Ståls sägner* (1848–1860). Några år senare utvecklade Topelius ramfiktionen i *Fältskärens berättelser* (1853–1867).⁵⁶

Som Pia Forssell har påpekat är ramberättelsen ett berättargrepp som Topelius gärna använder sig av i sin prosa.⁵⁷ Ramen gör det möjligt att samtidigt tilltala läsaren och kommentera det egna berättandet på ett sätt som skapar både närhet och distans. Greppet är att likna vid en romantisk ironi som leker med den konstnärliga illusionen och iscensätter en uppvisning i estetisk självmedvetenhet. Ett exempel på en sådan romantisk ironi återfinns i den allegoriskt hållna »Fjäderholmarna» i den andra samlingen av *Sagor*. Fjäderholmarna är öar i Bottniska viken som man i sina drömmar kan färdas till på natten och de både tillhör och inte tillhör vår verklighet. Berättelsen om Fjäderholmarna fungerar som en autenticitetsskapande ram runt sagorna »Mahognyskrinet» (»Skogsbjörn» i *Läsning för barn*) och »Prinsessan Lindagull», men den är också ett allegoriskt rum dit man bara kan färdas i fantasin. Genom ramberättelsen blir det på så sätt möjligt för berättaren att skapa en muntlig situation samtidigt som han med olika metakommentarer kan peka ut drömmarnas och sagornas centrala roll för människan. I linje med detta har Maija Lehtonen framhållit att flera av sagorna och dikterna i Topelius tidiga sagosamlingar handlar om betydelsen av berättandet och konsten – och om folksagan som alla sagors ursprung; de är sagor om sagor.⁵⁸

De två första samlingarna *Sagor* (1847 och 1848) uppmärksammades av Fredrik Berndtson i *Morgonbladet*. I sin första recension framhåller Berndtson att Topelius som »poetisk konstnär» har goda förutsättningar att ta sig an sagogenren och lyckas i ett par verk, men särskilt anpassade för barn bedöms sagorna inte vara.⁵⁹ I den andra samlingen *Sagor* sägs Topelius ha lyckats bättre: här förenar han den rörliga fantasi som sagoformen erbjuder med en känsla för naturlivet och människosinnet. I detta avseende kan han mäta sig med Andersens sagor. Däremot tar det allegoriska och didaktiska över ibland och »reflexionsbegreppet» insmyger sig. Berndtson uppskattar den fosterländska känsla som samlingen uttrycker och särskilt nämns »Wirststolpen»

och »Allhelgona-natten». Sagan »Prinsessan Lindagull» beskrivs som »en fantastisk skapelse, full af blomsterdoft, trolldom och kärlek». ⁶⁰ Recensenten tangerar följaktligen flera viktiga delar i Topelius omtolkning av sagorna i traditionen efter bröderna Grimm och Andersen.

Med sina sagor utvecklar Topelius en barnlitteratur som är tydligt förankrad i de finländska barnens verklighet samtidigt som den innehåller magiska element som ges pedagogiska syften. Sagorna utspelar sig ofta i en lätt igenkännbar finländsk natur samtidigt som denna natur på sagors vis är levande och talar till barnen. För Topelius var barnens fostran en fråga om att skapa en nationell gemenskap med både gemensamma värderingar och en gemensam historia. I sin strävan att sjösätta en egen finländsk barnlitteratur utvecklade han därför en barnlitteratur som omsatte en finländsk natur och folklöre på ett sätt som var tänkt att stärka den finländska kulturens plats i barnens medvetande. I de egna sagorna kunde Topelius återge kända folksagomotiv i finländska miljöer, som i »Hafskonungens gåfva», berättelsen om den enkla fiskaren och hans giriga hustru. Här knyter Topelius lekfullt an inte enbart till den Grimmska »Von dem Fischer un syner Fru», utan också till det finska folkeposet *Kalevala*. I Topelius tolkning av sagan sjunger Laxmaja till sjöguden Ahti för att få en ko till sin skärgårdsklippa – och en till och en till.

Topelius intresse för den folkliga mytologin är ett uttryck för romantiska strömningar i tiden. Vid 1700-talets mitt växte det nationalromantiska intresset för folkdiktning fram på kontinenten. Johann Gottfried Herder (1744–1803), Johann Wolfgang Goethe (1749–1832) och andra inspirerade till vetenskapliga studier i folkdiktningen eftersom den ansågs vara ett naturligt uttryck för särdrag hos nation och folk. Engagemanget för en identitetsskapande nationell litteratur stärktes i samband med att Sverige förlorade den östra riksdelen till Ryssland och Finland fick ställning som ryskt storfurstendöme. I landets nationella strävan var återupptäckten av runosångerna viktig, och man ansåg att enkelheten i folkpoesin var ett uttryck för det ursprungliga och naturliga. Flera kulturpersonligheter deltog i insamlandet av runor, till exempel H. G. Porthan och Topelius egen far. ⁶¹ Bakom viljan att omsätta den finska folkdiktningen och skapa en ny, modern finsk barnlitteratur fanns med andra ord även politiska motiv.

Ett exempel på Topelius återbruk av kända sagor är inledningen till »Björken och Stjernen». Där jämför Topelius det förskingrade finska folkets situation med den som riddar Blåskäggs unga hustru befann sig i när hon skickade sin syster upp i tornet för att speja utåt vägen: – »Ser du ingen komma?

– Ingen, ingen». Topelius fortsätter: »Men stundom hände, liksom i Blåskäggs saga, att långt borta på vägen syntes ett litet moln af damm [...].» Med allusioner av detta slag knyter Topelius an till en europeisk folksagotradition – i detta fall traderad av Perrault – samtidigt som han anspelar på Finlands historia och grundlägger en finsk barnlitteratur i sagans långa tradition.

Ett och samma sagostoff kunde användas för nationella syften i flera länder. »Askungen» och »Törnrosa» är exempel på motiv som förekommer i både Perraults och Grimms samlingar och som omtolkades i *Läsning för barn*. I »Prinsessan Lindagull», »Mirza och Mirjam» och »Sötare än sött» har Topelius även hämtat inspiration från den österländska sagotradition som hade blivit känd i Europa med Antoine Gallands översättning av *Tusen och en natt* från 1704. I »Prinsessan Lindagull», som rör sig över stora geografiska områden, flätar han samman kontrasterande föreställningar om finsk, persisk och samisk kultur.

Medan folksagan i allmänhet betraktats som en kollektiv produkt har konstsgagan en identifierbar författare. Konstsgagan kan beskrivas som den borgerliga romantiska författarens svar på folksagan.⁶² Båda dessa genrer är viktiga för förståelsen av Topelius barnlitteratur som är en självständig legering av influenser från folkdiktning och konstsgagoförfattare, exempelvis Motte Fouqué, Tieck, Oehlenschläger, Atterbom, Hoffmann och framför allt H. C. Andersen.⁶³ Andersens inflytande på Topelius kan urskiljas i »Kyrktuppen», som ingår i den första samlingen *Sagor*. Berättelsen om den högfärdiga och arbetsskygga kyrktuppen har samma tema som »Kärestefolkene» (»Fästman och fästmö»), det vill säga högmod går före fall. Topelius hade tagit in Andersens saga i *Helsingfors Tidningar* 1844. I december 1846 när Topelius recenserade jullitteraturen konstaterar han att det är »den största konst» att skriva så enkelt som Andersen i *Nye Eventyr* (1844), som året innan hade kommit ut i svensk översättning. Kaarina Laurent har uppmärksammat att samma tema aktualiseras också i »Björkens stora planer i mössörontiden» och »Prins Florios kanal» och visat på influenser från Andersen i ytterligare en rad sagor, bland dem »De röda skorna» som är en version av Andersens »De røde Skoe» (1845).

Topelius omtolkar både folksagan i bröderna Grimms tappning och konstsgagan efter Andersen, men eftersom han mer tydligt riktar sig till barn och använder sagoelementen på ett estetiskt-pedagogiskt vis är det rimligt att benämna hans sagor barnsagor, efter det tyska Kindermärchen.⁶⁴ Eva Nordlinder använder detta begrepp för att beskriva den mer moraliska saga som med Göte Klingbergs taxonomi brukar benämnas moralpedagogisk

chimärsaga.⁶⁵ I Topelius sagor är det emellertid tydligt att estetiken och pedagogiken samspelar i riktning mot vad vi ovan benämnde »fantasins pedagogik». Det pedagogiska inslaget i Topelius sagor är visserligen alltid starkt men det är sammanflätat med en konstnärlig gestaltning av barnets perspektiv och upplevelse i det klart uttalade syftet att åstadkomma en utveckling av läsarens hela personlighet. Det pedagogiska är med andra ord förbundet med en konsekvent genomförd barndomsetetik.

Hur barnsagan skiljer sig från konstsagan blir tydligt i Topelius omtolkning av Andersens »De røde Skoe». I Andersens saga är den lilla flickan Karen så förtjust i sina röda skor att hon glömmer att tänka på Gud och straffas med avhuggna fötter. Hos Topelius varieras motivet genom att fåfängan över-skuggas av det barnsliga och lite oförståndiga. I Topelius saga heter flickan inte Karen utan Rika, och redan namnet konnoterar det värde som tillskrivs barnet. I omtolkningen tonas det disciplinerande våldet ned, men också barnets egen skuld och botgöring. Sagan anpassas med andra ord pedagogiskt till barnläsaren och till en syn på barnet som oskyldigt och naivt. Men Rika har inte bara ett gott men lite tanklöst uppsåt, i den nya versionen gestaltas också barndomen i linje med Topelius barnlitterära program. Berättarens synvinkel är nämligen till stor del flickans egen – och det på ett helt annat sätt än hos Andersen:

Det var icke långt till kyrkan, men långt till byn, och Rika hade ingen att leka med, när föräldrarna voro i skogen. Men Rika var icke rådlös. Hon gjorde sig kor af tallkottar med fyra ben, två horn och en svans af stickor. De bodde i hennes ladugård under stugutrappan, men sjelf hade Rika egen stuga och gård bakom en stor sten vid grinden. Hvar morgon förde hon korna ut på bete, och hvar afton åter hem att mjölkas. Bitarna af en sönderslagen tallrik på hennes hylla låtsade vara filbunkar. Lika roligt var det. Korna voro beskedliga kor, som aldrig sprungo från henne i skogen, och ingen björn ofredade dem. Tallkottarna kunde ju stängas.⁶⁶

Även om berättaren inte är en del av berättelsen så får läsaren följa handlingen från Rikas synvinkel och uppleva världen genom hennes fantasi – i leken under stugutrappan kommer korna till liv i form av tallkottar som kan stängas. När Topelius låter berättaren ställa sig alldeles bredvid Rika och uttryckligen se på världen från hennes synvinkel skapar han med andra ord en barnsaga som etablerar en särskild relation mellan pedagogik och estetik. Detta sätt att framställa barnets synvinkel har sina litteraturhistoriska rötter i konstsagan,

»De röda skorna» illustrerad av Olle Hjortzberg i Läsning för barn 8 (1896).

i traditionen efter E. T. A. Hoffmanns »Nußknacker und Mausekönig» (1816) och Andersens »Den standhaftige Tinsoldat» (1838), och får stor betydelse för barnlitteraturens utveckling under 1900-talet.

Topelius skrev flera sagor på rimmad vers. Ett illustrativt exempel på detta är »När man sover på rosor» som knyter an till sagogenren och där sagans form används för att upprätta ett direkt tilltal som apostroferar läsaren. Sagan handlar i korthet om en flicka och en pojke som tillåts att åka ut med faderns båt om de lovar att komma hem klockan sju. I lekfullt oförstånd åker de längre och längre ut och hamnar till slut på en ö med rosor där de somnar. När de återvänder hem nästa morgon visar det sig att tjugo år förflutit och att modern och fadern har förvandlats till en gumma och en

gubbe. Den rimmade sagan är ett exempel på hur Topelius omsätter sagans tradition och med ett allegoriskt grepp undervisar om dygdena flit och lydnad samtidigt som han tar avstånd från leken och dagdriveriet. Man kan säga att sagans magiska element och traditionen från »Törnrosa» i den rimmade versens form flätas samman till en barnsaga med ett direkt pedagogiskt tilltal. Den allegoriska framställningen av barnen som åker till Rosenön är därför ett belysande exempel på Topelius vilja att skapa en konkret bild ur vilken den moraliska sentensen kan växa fram på ett otvunget sätt. »När man sover på rosor» är samtidigt motsägelsefull eftersom den lockar med sagornas värld samtidigt som barnet förväntas tolka berättelsen som ett varnande exempel för just fantasier och dagdrömmar.

Pjäser och lekar

Det var inte bara sagan som förvandlades under den finländske diktarens händer. Även när det gäller en dramatik som tydligt riktar sig till barn är Topelius att betrakta som föregångsman. Hans pjäser inbjuder barnen att själva vara med och leka fram berättelsen inom hemmets väggar på ett planerat men samtidigt anspråkslöst och spontant sätt. Men hans pjäser sattes också upp i skolor och på teatrar runt om i Sverige och Finland – de hade stor betydelse för den svenska barnteatern och hans barndramatik blev väldigt populär.⁶⁷ Topelius klargjorde tydligt att han själv inte var någon vän av barnteatrar eftersom det enligt honom var skadligt för den lilla skådespelaren med för mycket uppmärksamhet.⁶⁸ Istället ville han att hans »lekar» och »äventyr» skulle utgöra en anspråkslös sysselsättning på barnens villkor, en aktivitet som fick liv med hjälp av enkel rekvisita – till exempel en kuliss av stolar, en fond av tapet och en ridå av ett täcke.⁶⁹

Bland Topelius alla texter för barn är de dramatiska arbetena hans mest originella, och de uttrycker också tydligast andemeningen i det barnlitterära program som återfinns i förordet till den första delen av *Läsning för barn*. Att denna första del enbart innehåller dramatiska arbeten är talande för Topelius höga värdering av dem och för deras framskjutna plats i hans barnlitterära projekt. I det redan citerade förordet understryker Topelius att hans lekar är avsedda att spelas upp på hemmaplan av barnen själva. Men utformningen av dessa pjäser hänger också intimt samman med hans syn på barnets behov av lek, sinnlighet och rörelse.

Dramatiken hade varit central i 1700-talets barnlitteratur och översättningar av utländska pjäser ingick i de tidigaste barntidningarna på svenska. Barndramatiken betraktades huvudsakligen som ett pedagogiskt hjälpmedel under 1700-talet.⁷⁰ Det nya med Topelius barnpjäser var synvinkeln, den lekfulla tonen, uppmuntran till aktivitet och att de var skrivna på svenska, utan utländska förlagor. Flera av pjäserna är tidlösa sagospel – i andra var Topelius noga med att händelserna och miljöerna skulle återspegla de finländska och i förlängningen också de svenska barnens referensramar.

Topelius hade tidiga erfarenheter av teater. »Skyddsengeln» och P.A. Wolffs romantiska skådespel »Preciosa» hade han sett uppföras i Nykarleby av kringresande teatergrupper. Tillsammans med sin syster Sophie och kusinerna Lithén spelade han som barn upp dem ur minnet medan ett lakan tjänade som kuliss.⁷¹ Under sin skoltid i Uleåborg läste han en mängd dramatik, bland annat Madame de Genlis dramer för barn. När han flyttade till Helsingfors för att studera tog han ivrigt del av de föreställningar som utländska kring-

resande grupper gav och recenserade dem i sina dagböcker och senare, som redaktör, i *Helsingfors Tidningar*.

Topelius eget intresse för teater utvecklade hans känsla för dramatiska konflikter och replikföring, men även upplevelsen av att som barn levandegöra teaterstycken genom lek kom att göra ett konkret avtryck i hans verk. Lekandet i pjäsen »Rinaldo Rinaldini eller Rövvarbandet» är bara ett exempel på detta – och den biografiska signaturen tycks vara inskriven i det faktum att en av rollerna, Sofi, leker att hon är Preciosa. I ett brev till Wetterbergh kort efter utgivningen av den första delen *Läsning för barn*, förklarar Topelius att han ursprungligen författat lekarna till sina egna barn, för att »gifva dem något annat än barnbaler under jullofet».⁷² Med lekarna efterliknade han de rollspel barn självmant fantiserar fram och därmed kunde de nyttjas för att på ett indirekt sätt inplantera dygder i dem. Avståndet mellan skådespelarna och publiken – »föräldrar, syskon, tjänstefolk eller kamrater» – ska vara kort.⁷³ Publikens medverkan uppmuntras uttryckligen genom att scenen utsträcker sig till publikplatserna, som här i »Rinaldo Rinaldini»:

PRECIOSA. Vår vandring är slut, zigenerskor! Jag tackar er för det ni hjälpt mig att trampa sönder våra klädningsfällor i skogen och sjunga visor om sol, måne och stjärnor. Skada är det, att vi så litet fått spå i händerna. Men tyst (*pekar på åskådarna*), der ser jag ännu en hop röfware och zigenerskor. De se gifmilda ut; här är kanhända någonting att förtjena. Jag hoppas, mitt nådiga herrskap, att ni låter oss spå edra öden. Det skall ej kosta er mycket, bara (*nigande*) en liten glad nick, till tecken att vi ej misshagat er.⁷⁴

Balettmästaren och koreografen Anders Selinder satte upp Topelius pjäser »David och Goliath» och »Rinaldo Rinaldini» på sin dansteater för barn i Stockholm 1859. Det är oklart om Topelius kände till just de här uppsättningarna, och Selinder nämnde inte Topelius namn när han annonserade dem.⁷⁵ Men samma år och flera gånger under 1860-talet skulle Selinders barnteater gästspela i Helsingfors och Åbo, och Topelius måste ha besökt någon av föreställningarna. I förordet till Onkel Adam går han hårt åt teaterdirektören: »Jag har sällan gått från en scen med så smärtsamma intryck och med ett så djupt medlidande för olyckliga varelser, som från herr Selinders af många prisade barnteater.»⁷⁶

I pressen ser man skiftande omdömen om Selinders föreställningar. Ofta ansågs de underhållande och barnskådespelarna begåvade, framför allt som dansare, men klagomål framfördes på repertoaren som ansågs vara

»slipprig».⁷⁷ När Selinder 1862 var tillbaka på Arkadiateatern i Helsingfors kritiserades hans sätt att använda barnskådespelare.⁷⁸ Även fortsättningsvis skulle många uppskatta Selinders barnteater, men en opinion mot barnteatrar, och den form av barnarbete dessa kunde innebära, växte sig allt starkare i både Finland och Sverige.⁷⁹ År 1897 reglerade Sverige barns deltagande i teaterföreställningar så att pojkar under 14 och flickor under 15 år inte fick medverka om entrébiljetter såldes till allmänheten.⁸⁰

Topelius barndramatik var tydligt påverkad av tidens romantiska strömning, och föreställningen om barns lek har en klart uttalad funktion i sammanhanget. Barndomens lekar är uttryck för naturens innersta och för »det ursprungliga väsendet före söndringen mellan natur och ande» skriver Topelius själv i förordet till Onkel Adam.⁸¹ I förordet till den andra delen av *Läsning för barn* återkommer han till denna tanke och hävdar på motsvarande sätt att Guds röst talar genom »barnets oskyldiga lekar». Det blir tydligt att Topelius inte bara anlägger moraliska utan också barnpsykologiska synpunkter när han utvecklar sitt barnlitterära program och sin barnlitteratur som en form av lek:

Ty leken är för barnet samma verklighet, som handlingen för den vuxna människan; följaktligen ett behof och en lifsyftning. Den dramatiska leken särskildt är så naturlig, ja så medfödd för denna ålder af lifvet, att den kommer aldeles själfmant från de spädate år: – än leker man främmande, än föreställer man den eller den; och hvad är det annat, än skådespelet i dess enklaste oskuld?⁸²

Dikter och visor

Lyriken är ytterligare en av de genrer som Topelius självständigt och konsekvent omstöpte för yngre läsare. Hans korta dikter och visor för barn är såväl humoristiska som allvarliga. De är fulla av överraskande ordskapelser som »tyttelind», »mandelregn» och »Solskens öga» – varav den senare talande nog letar sig in bland andra nyskapande ordsammansättningar i Gunnar Björklings fjärde diktsamling *Solgrönt* (1933): »Min själ är blek förklaring, och gnistrande röster,/ ett solskensöga/ — med tandvärk».⁸³ Topelius dikter för barn innehåller ofta onomatopoetiska uttryck som »Bum biumbaum, sad' klockorna».⁸⁴ Inte sällan är de naivt stilhärmande i ett försök att lägga sig nära barnets språk och upplevelse med innovativa ordvändningar som »bimbam, bimbumbelibung» eller »Pottar alla bommor bott».⁸⁵ De är fulla av konkreta iakttagelser från den finska och nordiska naturen samtidigt som

de utnyttjar den metaforiska bildens mångtydighet. De kan vara ljusa och glada eller allvarliga och handla om fattiga eller för tidigt döda barn.

Topelius använder både meter och rim utan svårighet och hans verser kännetecknas oftast av smidighet oavsett vilken genre det handlar om. I *Läsning för barn* finner man den rimmade versen i alltifrån pjäser och långa berättande texter till kortare dikter och visor. Bland sagospel och lekar som är helt eller delvis på vers återfinns »Fågel Blå» och »Skogskonungen». Bland sagor som är författade på rimmad vers kan särskilt »Sagan om Lillis näsa» och »Pepeli» lyftas fram. Rimmade verser förekommer också i mer vardagsrealistiska berättelser som »Musti» och »Moster Lotta». I ett barnlitteraturhistoriskt perspektiv är emellertid utvecklingen av barndikten, ofta i form av naturlyrik, som »Sländans höstvisa» och »Till de hvita körsbärsblommorna» särskilt intressant, då den pekar framåt mot 1900-talet.

Topelius har beskrivits som barnens första naturlyriker och många av hans naturdikter tonsattes.⁸⁶ I slutet av den andra delen av *Läsning för barn* återfinns även musikbilagor med visor för de olika årstiderna tonsatta av F. Mühle, N. Herman respektive G. W. Fink. Dessa musikbilagor inbjöd till att visorna spelades upp och sjöngs hemma i familjen eller på sammankomster av olika slag. Men bara vissa av tonsättningarna är beställda, andra är komponerade till kända melodier, som »Jag gick mig ut en aftonstund», »Spring min snälla ren», »Ach, du lieber Augustin», »Jag heter Papageno» och så vidare.⁸⁷ Inte sällan innehåller pjäserna tonsatta visor. Greppet att infoga sångnummer i talpjäser var inte ovanligt i den litteratur som under 1800-talet riktade sig till vuxna, och Topelius överför kompositionsprincipen till sina barnpjäser. De bekanta melodierna gjorde att visorna blev enklare att sjunga, och förutom underhållningsvärdet var tanken med visorna sannolikt att de skulle bidra till att aktivera barnet, en ambition som ligger i linje med Topelius program för en bildande barnlitteratur som skulle stimulera till en utveckling av hela personligheten.

I *Läsning för barn* återfinns religiös poesi, som »Barnens bön för alla», samt ett stort antal visor, som »Skolgossens Vintervisa», »Höstvisa» och de så kallade yrkesvisorna. De sistnämnda bildar en serie om tjugosex dikter, en för barnlitteraturen ny typ av rolldikter, som skildrar nya och traditionella yrkesroller i det industrialiserade samhället.⁸⁸ Det stora flertalet av yrkesdikterna författades under 1880- och 1890-talen, och tillsammans utgör de en mångfacetterad palett av karaktärer från olika samhällsskikt, såsom mjölnaren, telegrafisten, konduktören, smeden, stockflötaren och brandvakten. I dessa pedagogiska men också humoristiskt och ledigt utformade visor

framtonar Topelius underliggande samhällssyn, där varje medborgare tillskrivs en särskild funktion och där framåtskridandet underkastas både lovord och kritik. Ett exempel på det senare påträffas i »Fabriksarbeterskan» – en indignationsdikt som riktar sig mot de missförhållanden som industrialiseringen enligt Topelius förde med sig. De fattiga fabriksarbetarbarnen framställs som slavar, fastkedjade vid maskinerna, samtidigt som dikten lockar till en idealisering av förindustriell fattigdom, utan fabriker. Yrkesvisorna är framåtblickande också i sin poetiska form. Ett exempel på detta är »Trädgårdsmästaren» vars framställning av odlingssängar och grönsaker, med namn som »Faster Gurka», »Fru Lilja» och »Fröknarna Persilja», föregriper Lennart Hellsings nonsensverser i *Kraket Spektakelboken* (1959).

»Gatsoperskan» illustrerad av Georg Stoopendaal i *Läsning för barn* 7 (1891).

Det är inte helt oproblematiskt att avgränsa barnlyrikens utveckling från lyrikens utveckling i stort.⁸⁹ Detta är särskilt tydligt i Topelius fall eftersom han skrev för både vuxna och barn och inte sällan kommer de båda verksamheterna att korsbefrukta varandra. Den romantiska rörelsens allmänna uppvärdering av barn och barndom gör också att diktandet för barn respektive vuxna fick nya beröringsytor och att barnet etablerades som ett viktigt motiv i båda traditionerna. Föreställningen om barnet spelade utöver detta en alldeles särskild roll för den romantiska diktarens syn på konstnären. Hos flera av

romantikerna sammanföll föreställningen om konstnärligt skådande med uppfattningen om barnets förmåga att se verkligheten på ett oförstört och omedelbart sätt. Det är denna syn på konstnären som gjorde att barnet fick en så framträdande plats hos tongivande romantiska diktare som William Blake och William Wordsworth – och i högsta grad Topelius.⁹⁰

Kontaktytan mellan lyrik för vuxna och lyrik för barn gör det givande att utforska hur den lyrik som riktade sig till barn förhåller sig till olika strömningar i tiden. Under 1700-talet återfinns den rimmade versen för barn främst i religiös poesi, fabler och moraliska barnskildringar men också i brukspoesi, visor, barnrim och danslekar av olika slag.⁹¹ Det är denna tradition som Topelius bygger vidare på även om hans lyrik för barn också är influerad av författare som enbart skrev för vuxna. Kanske är det just denna dubbla tillhörighet, utbytet mellan hans dikter för vuxna och dem han skrev för barn, som gör att Topelius i dag framstår som en av den svenskspråkiga litteraturens viktigaste förnyare av barnlyrik, med en betydelse som är helt jämförbar med Lennart Hellsings. Ända fram till sekelskiftet rådde det brist på barnlyrik av alla slag, men som Furuland och Ørvig skriver kom Topelius att betyda mer än någon annan för barnvisans blomstring kring sekelskiftet 1900.⁹²

Topelius barnlyriskapning är omfattande men också nyskapande i stil, ton och tilltal. Självfallet var han inte helt utan föregångare på området och bland författare på svenska kan man hålla fram Jacob Tengström, ärkebiskopen i Åbo, som skrev den första finska barnboken *Tidsfördrif för mina barn* (1799). Tengström var en viktig inspiratör och Topelius omtalar själv hans bok som »en af de yppersta barnböcker man har på svenska språket», även om han vänder sig mot dess titel, då litteratur inte i första hand är ett tidsfördrif, utan sägs ha en viktig uppgift att fylla.⁹³ Det är givande att jämföra Topelius barnlyrik med Tengströms dikter om barn i naturen, eftersom båda författarna kan bryta med det i upplysningstidens barnböcker ofta övergripande ändamålet att ge moraliska lärdomar.⁹⁴

Jämför till exempel Tengströms dikt »Vår-Visa», som detaljerat beskriver naturens förnyelse efter vinterns dvala och hur djuren kommer i rörelse, med Topelius egen årstidsdikt, »Ainas Vårvisa». Den senare bejakar naturens skönhet och vårens värme med poetiska vändningar som i hög grad påminner om Tengströms dikt, men den är författad på ett enklare språk. Ytterligare en betydelsefull skillnad är det talande diktjaget i »Ainas Vårvisa», som är ett känslösamt barn, besjungandes vårens skönhet och livfullhet, men som också talar emot vuxenvärldens förnuftiga perspektiv. Sammantaget framhäver dessa element diktens barnperspektiv, här i de sista två stroferna:

Och derföre, pappa, hvar endaste gång,
 Se då mins jag ej längre än näsan är lång,
 Och se derföre, mamma, så glömmer jag gladt
 Både halsduk och hufva och hatt.

Och nog blir jag väl klok, bara tiderna gå,
 Och nog lär jag mig sen promenera på tå,
 Men nu vet jag så visst att ej bannor jag får
 För min fröjd i den älskade vår!⁹⁵

Diktjaget i »Ainas Vårvisa» berusas av naturens skönhet så till den grad att hon förlorar begrepp om vad som är rätt och riktigt. Men lika påfallande är skildringen av övertygelsen att hon inte kommer att få »bannor» av sina föräldrar för sin stora glädje. Dikten anlägger sammanfattningsvis en synvinkel som står på barnets och naturens sida mot en förkonstlad uppfostran som vill lära flickan att ha »halsduk, hufva och hatt», samt »promenera på tå».

De litteraturhistoriska rötterna till Topelius barnlyrik går att söka på flera håll, men man kan skönja ett särskilt inflytande från Frans Mikael Franzéns »Selma och Fanny» (1824). Redan i sin debutsamling *Ljungblommor* (1845) aktualiserar Topelius Franzéns diktsamling genom allusioner och i *Boken om Vårt Land* hävdar han att Franzén är att betrakta som Finlands förste store skald.⁹⁶ När det kommer till Topelius barnlitteratur har Franzén satt expli- cita spår i »Sampo Lappelill», där Franzéns »sköna visor» omnämns och en strof ur *Emili eller en afton i Lappland* (1830) citeras.⁹⁷ På ett mer allmänt plan kan Franzén även utpekas som en föregångare när det gäller tonen och perspektivet i Topelius barnlyrik. Särskilt Franzéns dikter om barn i »Selma och Fanny» (1824) uppvisar många likheter med Topelius dikter för barn. Ett exempel på detta är Franzéns korta dikt »Spegeln», som närmar sig barnets seende och i romantikernas anda sammankopplar barnet och det gudomliga: »Förunderligt! så tyst och stilla/ Hon ligger och är vaken än./ Hvad ser den lilla?/ Hvad följer hon med ögonen? [...] Små barn ha säkert något sinne,/ Som mer än våra ögon ser./ Månn' ej ett minne/ Från himlen följer dem hit ner?»⁹⁸

I förhållande till Franzén skriver Topelius barnlyrik med ett tydligare och mer pedagogiskt barntilltal. Men han ger också större utrymme åt barnets upplevelse och synvinkel i flera av sina dikter. Inte sällan framträder barnet självt, liksom i »Ainas Vårvisa», som ett ledigt talande subjekt och på så sätt förs tilltalet i Franzéns barnidylliska dikter från hemmets värld i ny riktning.⁹⁹

I Topelius dikter tillåts barnperspektivet också att på ett lekfullt sätt förändra verkligheten och träda fram som en kontrast till vuxenvärlden. Här i den sena »Barnet mitt» i den sista delen av *Läsning för barn*:

Lilla Tuttu Björkegren,
Utan armar, utan ben,
Du har sopat dig så trötter.
Städat fint för våra fötter.
Nu skall du bli barnet mitt,
Var nu snäll och stilla sitt!
Alla menskor dig förgäta;
Säg, hvad har du fått att äta?
Bara sopor? Är det rätt?
Nu skall du dig äta mätt.
Du skall få min goda gröt,
Så att du blir fet och söt.
Med ett vilkor, Tuttu, får du:
Glöm för all del ej, förstår du,
När härnäst behöfs ett ris,
Göm dig väl bakom vår spis!¹⁰⁰

Det talande jaget i »Barnet mitt» vänder sig till Lilla Tuttu Björkegren, inom diktens ram uppenbarligen ett björkris som genom personifikation får de mänskliga egenskaperna trötthet och hunger. Centralt för den litteraturhistoriska förståelsen av dikten är att gestaltningen sker genom barnets synvinkel och att lekfullhet och fantasi är med och skapar dess betydelse. Liksom i »Ainas Vårvisa» avslutas »Barnet mitt» med att det talande diktjaget aktualiserar vuxnas sätt att uppfostra barn, denna gång med björkris, och därmed kontrasteras indirekt barnets fantasilek mot de vuxnas disciplinering av barnet genom barnaga. Till följd av att det är diktjaget självt, i form av ett litet barn, som talar genom hela dikten öppnar den för en läsning som ställer sig på barnets sida. En annan dikt som tar barnets parti mot de vuxnas stränghet är »Moster Lotta», vars uttryckliga kritik av skarpa tillrättavisningar kan ses som ett tidigt inlägg i den diskussion om uppfostran och aga som sedan kommer att föras under hela 1900-talet. Det är i grund och botten Topelius lojalitet till den romantiska uppvärderingen av barnet och barndomen som öppnar för ambivalensen till hårda bestraffningar i flera av hans berättelser och dikter.

I förordet till den andra delen av *Läsning för barn* förklarar Topelius att »Gud vill icke att vi skola lipa vår verld igenom», och kanske är det ett sådant bejakande av lekfullhet som gett avtryck i både »Ainas Vårvisa», »Barnet mitt» och »Moster Lotta». ¹⁰¹ Topelius barnlyrik har på det hela taget en nyskapande ledighet och lekfullhet om man jämför med föregångarna. Detta har noterats tidigare och Ann-Mari Häggman menar att Topelius visor onekligen känns »som en frisk fläkt». ¹⁰² Hon påpekar även att han med sina visor blev barnens första naturlyriker och att visor som »Sov du lilla videung» och »Ängsblommornas visa» lade grunden för den blomsterkult som kännetecknar sekelskiftets barnvisa. ¹⁰³

Vardagsrealistiska berättelser och idyllrealism

Topelius har haft inflytande på senare tiders författare även med sina idylliska och lite stökiga berättelser om barns äventyr och lekar i en realistiskt skildrad vardagsmiljö nära hemmet. Särskilt »Walters Äfventyr» i den tredje delen av *Läsning för barn* brukar lyftas fram som en nyskapande skildring av barnet. ¹⁰⁴ Walter är den obetänksamma pojken som har »ett godt hjerta, men ett dåligt minne att komma ihåg mammas och pappas förmaningar» och därför råkar han ut för många äventyr. ¹⁰⁵ Det finns visserligen många andra liknande pojkar i Topelius galleri, som Atte i »En Sjöbatalj», Mathias i »Skridskolöparen» och Sampo i »Sampo Lappelill», även om Walter är den som framför allt för tankarna till efterföljande odygdspåsar i barnlitteraturens historia, exempelvis Astrid Lindgrens Emil i Lönneberga. ¹⁰⁶ Dessa berättelser om pojkar med en stark egen vilja, som inte lyssnar så noga på sina föräldrar, formulerar leken som ett pågående manlighetsprojekt. Men minst lika viktigt är att de skriver fram barnets perspektiv och upplevelse i kontrast till föräldrarnas och med detta föregriper uppvärderingen av barnets sätt att vara och uppleva i 1900-talets barnlitteratur. ¹⁰⁷ Men det betyder naturligtvis inte att Topelius underminerar vördnaden inför patriarkala auktoriteter, som Gud, fäderneslandet och föräldrarna – dessa utgör som tidigare nämnts en konstant underton i allt Topelius skrev.

Under romantiken uppvärderades barnet samtidigt som barndomen tilldelades ett egenvärde med inflytande även på den fullvuxna människans liv. I samband med det nya intresset för barnet anbefalldes även ett systematiskt studium av barn och barns lekar eftersom observationer av detta slag ansågs ge kunskaper om den viktiga men förlorade barndomen. ¹⁰⁸ Topelius barnlitteratur lämnar ofta den realistiska verklighetsåtergivningen och skildrar en magisk natur och är full med underverk av skilda slag, men den är också ett

resultat av det uppriktiga psykologiska intresset för vad ett barn är. I många av Topelius berättelser får läsaren en känsla av att Topelius skildrar vad han själv observerat eller genom läsning tillägnat sig i sina studier av barnet.

I den sena *Blad ur min tänkebok* framträder Topelius stora intresse för barns psykologi tydligt, inte minst när han med utvecklingspsykologiska vändningar sammanfattar de olika stadierna i barnets mognad – från spädbarnsåren, då det »vegeterar, dricker, sover, qvider och småler medvettslöst», via »de första stegen, den första viljan, den första inbillningskraften i form af härmningsdrift» och vidare fram till ungdomstidens avståndstagande från barndomen: »Man vill ej mera kallas ett barn och behandlas som barn. Ett barn, hvilken förolämpning! Och ingen ålder föraktar så djupt barndomens lekar, som de tretton, fjorton, femton årens förmenta högre vishet.»¹⁰⁹

Flera av Topelius berättelser handlar om pojkar som leker, och motivet är ett centralt inslag i den realistiska och vardagligt igenkännbara framställning som han strävar mot. Zweigbergk uppmärksammar Topelius vardagsrealistiska gestaltungsmetod och menar att han för första gången på svenska framställer »det stycke vardagsdramatik som ett fantasifullt och aktivt barn oavbrutet upplever».¹¹⁰ En sådan beskrivning har onekligen stor giltighet för Topelius författarskap under 1850-talet, men den kan preciseras betydligt om man tar fasta på lekmotivets funktion i hans vardagsrealistiska berättelser vid denna tid.¹¹¹ Man kan notera att Topelius lekskildringar inte enbart gestaltar pojkar som leker helt förutsättningslöst; de aktualiserar också en rad manliga hjältar genom de fiktiva karaktärernas egen läsning som sedan förverkligas i leken. Pojkarnas lekar framställs med andra ord som inspirerade

»Fästningen Hjelteborg» illustrerad av August Malmström i *Läsning för barn* 2 (1866).

av annan litteratur och fungerar därmed som iscensättningar av den dramatiska lek som beskrivs i förordet till Onkel Adam. På så sätt kan Topelius lansera förebilder som bär olika mansideal, exempelvis Daniel Defoes skeppsbrutna Robinson Crusoe eller Runebergs djärve general Sandels, men placera in dem i den vardagsrealistiska framställningen av barnens lek.

Topelius vardagsrealistiska berättelser är i första hand riktade till pojkar, som i sin tur förväntas leka på motsvarande sätt, och lekskildringen blir därmed i förlängningen ett förebildligt exempel att följa. Det betyder att texten är en inbjudan också till läsaren utanför bokens pärmar att ensam eller tillsammans med kamrater omvandla sin egen läsning till lek. Topelius litterära iscensättning av den dramatiska leken kan beskrivas som en variant av vad tyska motivforskare har kallat *Gelebte Literatur in der Literatur*, det vill säga en skildring av hur ett skönlitterärt verk som läses av en fiktiv karaktär får konsekvenser för hans eller hennes handlingar.¹¹² Det mest kända litteraturhistoriska exemplet på motivet är Miguel de Cervantes Saavedras *Don Quijote* (1605–1615), romanen om den fattige adelsmannen som förläst sig på riddarromaner så till den grad att han inte bara ser världen genom dem utan också lever genom dem. Som karaktär är Don Quijote en parodisk replik till den chevalereska maskulinitet som lanserades i de tidigmoderna riddarromanerna och han fungerar delvis som en löjlig motsats till den ideale mannen. Föreställningar om ideal manlighet finns även närvarande i det mesta som Topelius har skrivit för barn och unga. Med sin barnlitteratur skriver han in sig som en viktig föregångare i den tradition av vardagsrealistiska skildringar av busiga pojkars lek och kamratskap som vi i dag kanske främst förknippar med Mark Twains först tjugo år senare utgivna *The Adventures of Tom Sawyer* (1876). Under andra hälften av 1800-talet kom sådana skildringar av kamraters lek att bli viktiga, och den stojiga leken fortsatte att ta plats i pojkboksgenren långt in på 1900-talet.¹¹³ Leken är i denna tradition ett sätt att gestalta normer och bearbeta motsättningar mellan moraliska och ideologiska värderingar.¹¹⁴

I första hand är det pojkar som leker äventyrliga lekar i Topelius *Läsning för barn*, men det finns även en rad frimodiga och lekande flickor. De är ofta snälla, lydiga och goda, med typiskt genuskodade karaktärsdrag, men kan också framställas som personer med egen färg och vilja. Själv fick Topelius fyra döttrar som föddes mellan 1846 och 1859, och man kan se spår av dem i hans skrivande. Detta är särskilt tydligt i den korsrimmade dikten »Toinis julafton», som i form av ett brev från dottern Toini till kusinen Emmi ger en kärleksfull skildring av systrarna Aina, Eva och Rosa. Andra illustrativa exempel på skildringar av flickor, deras egenskaper och villkor, finner man i pjäsen

»Rinaldo Rinaldini eller Rövvarbandet», i sagorna »Stjernöga», »Unda Marinas silfverskål» och »De röda skorna», i dikterna »Till en Flicka» och »Verna Rosa», samt i det biografiska exemplet »Flickan vid Kauttua» om Fredrika Bremer. I dessa blir det tydligt att Topelius gärna gestaltade flickan i spänningsfältet mellan å ena sidan frihet, naturlighet, lekfullhet och glädje och å andra sidan ofrihet, förkonstling, fåfänga och brådmogenhet. Man kan säga att han i linje med sin konsekventa romantiska uppvärdering av barnet och barndomen lanserade ett jämlikhetsideal som åtminstone delvis lösgjorde den borgerliga flickan från samhällets sociala regelsystem, från trånga snörliv, från flor, hatt och handskar. Han lät flickan vara ett lekande barn som andra istället för att »[...] som höns,/ Fin och förnäm, men icke glad,/ Småtrippa i en promenad,/ Vid armen af en dummerjöns». ¹¹⁵ Sammantaget speglar skildringarna av såväl flickors som pojkars lek den moral som barnlitteraturen enligt Topelius vision bör fostra den unge läsaren till: »helsa och kraft, mod och beslutsamhet; varma hängifna hjertan utan beräkning; starka sjelfbeherskade viljor och en frimodig lust att lefva och handla». ¹¹⁶

Topelius framställer flickor och pojkar som barn, men ger dem även fasta inneboende egenskaper som är kopplade till det biologiska könet – på det stora hela är han en tidstypisk talesman för en särartsuppfattning när det kommer till olikheterna mellan könen. ¹¹⁷ Samtidigt tar han bestämt ställning för flickans och kvinnans rättigheter, exempelvis genom att ägna en av sina biografiska exempelberättelser i *Läsning för barn* åt den socialt engagerade och inflytelserika kvinnosakskvinnan Fredrika Bremer i »Flickan vid Kauttua». Där poängteras inledningsvis att även en flicka »kan blifva stor och berömd» och avslutningsvis uppmanas den tänkta flickläsaren att minnas hur Bremer försvarade »din rätt och ditt menniskovärde!». ¹¹⁸ Den flick- och kvinnoemancipatoriska linjen kan urskiljas även i texter som mer tydligt riktar sig till äldre läsare, som till exempel novellen om den unga, livliga och oppositionella »Fröken Drifva» i *Vinterqvällar* (1882). Flickskildringen i »Fröken Drifva» har tydliga likheter med skildringen av Walters egenheter i »Walters Äfventyr», men också med okuvade flickkaraktärer som Pippi och Lilla My.

Likheter och skillnader mellan flickor och pojkar blir synliga i Topelius skildring av barns vardagliga lek. Genom användningen av lekmotivet kan Topelius närma sig vad han uppfattar som barnens vardagsverklighet, samtidigt som denna verklighet kan framställas i ett spänningsfyllt förhållande till vuxenvärldens normer. Lekmotivet erbjuder helt enkelt en lösning på hans fordran att barnlitteraturen måste vara en levande gestaltning och dess sensmoral växa fritt ur berättelsen, inte »ösas med slef eller påklistras som

skylt».¹¹⁹ Liksom de lekfulla teaterpjäserna förenar lekmotivet i vardagsberättelserna det estetiska med det pedagogiska i enlighet med programmet för en ny barnlitteratur, det vill säga en litteratur som öppnar fönstret och låter »den friska luften strömma in genom barnkammaren» på samma gång som den på ett okonstlat sätt bär fram moraliska värderingar.¹²⁰ I lekmotivet kan Topelius kort sagt sammanföra barnets vardag med spännande äventyr, men också med sin grundläggande övertygelse om en ideal livshållning och gemenskap.

Den vardagsorienterade berättelsen kan också växa fram i skildringen av en vuxen och ett barn som samtalar med varandra. I »Mellan smörgåsarna» är berättandets startpunkt det samtal som uppstår »mellan» de smörgåsar som Vicke äter tillsammans med sin mamma. Mamman berättar en saga medan Vicke kommenterar. Via detta grepp kan den realistiska skildringen av barnets vardagsverklighet föras samman med sagornas värld samtidigt som barnperspektivet ges en framträdande plats. Det sätt på vilket berättelsen växer fram i en dialog mellan en vuxen och ett barn föregriper berättarsituationen i A. A. Milnes *Winnie-the-Pooh* (1926). Här har vi alltså ytterligare ett exempel på hur Topelius systematiska framställning av barnvärlden pekar mot nästkommande sekels moderna barnlitteratur.

TOPELIUS FIKTIVA UNIVERSUM OCH LÄSAREN

Liksom andra barnböcker riktade sig *Läsning för barn* till en publik som uttryckligen bestod av de läsande barnen själva och indirekt av vuxna som inhandlade, förmedlade och kritiserade böckerna. Men det finns även en mångtydighet i Topelius barnlitteratur som av och till väckt frågan om den faktiskt riktar sig till barn och hur lämplig den är för de yngsta. Sådana frågor dyker ofta upp i samband med att en författare utvecklar nya former för sitt skrivande. Både H. C. Andersen och Astrid Lindgren har publicerat nyskapande berättelser som knyter an till sagotraditionen men som av olika skäl ansetts vara mindre lämpliga för unga läsare.¹²¹ Ett konkret exempel på vad som kan uppfattas som dubbelt tilltal är komplexa psykologiska framställningar, men också förekomsten av samhällssatir och politisk allegori – litterära grepp som vanligtvis i första hand riktar sig till den vuxna delen av publiken.¹²²

Den huvudsakliga målgruppen för Topelius *Läsning för barn* är av allt att döma barn i Finlands och Sveriges välbärgade medelklass. Detta återspeglas i att hans texter ofta iscensätter den borgerliga familjens stabila gemenskap som i Biedermeiertidens anda förkroppsligar idealen harmoni, tillgivenhet

och gemytlighet. En sådan idylliserande sida är påfallande i hans många berättelser om barns jular i trygga och kärleksfulla familjer, skildringar som har haft ett märkbart inflytande även på den allmänna bilden av julfirandet i Finland.¹²³ Att Topelius gärna vände sig direkt till en krets av privilegierade läsare antyds av att han på 1860-talet, när Sveriges prinsar var små, uppvaktade det svenska hovet med vackert inbundna exemplar av *Läsning för barn* och ett följbrev.¹²⁴ Den tydliga inriktningen på en välbeställd, borgerlig läsekrets var typisk för 1800-talets barnlitteratur, men den får likväl inte dölja att Topelius ansträngde sig för att nå alla barn, också de som inte hade råd att köpa böcker, till exempel genom att utge urval från *Läsning för barn* som riktade sig till skolorna. Till förläggaren Söderström skriver han: »Min önskan har alltid varit att förstås af alla Finlands barn såsom jag älskar dem alla och talar till dem alla.»¹²⁵ I samband med en översättning av *Läsning för barn* till finska avslöjar Topelius även, i ett brev till C. A. Wetterbergh, att han gläds över att korsa språkbarriären, men också över att få nya läsare i det mindre bemedlade samhällsskiktet: »finska Pekka och Pikku Lisa stafva mina sagor i torparkojorna».¹²⁶

Säkert kunde torparbarn känna igen sig i sagorna, barnlyriken, berättelserna och lekarna, även om de präglas av författarens sociopolitiska tillhörighet i en välbeställd borgarklass. Det fattiga barnet är också ett motiv som med regelbundenhet återkommer i *Läsning för barn* och uppenbarligen finns det en föresats att gestalta även fattigdomens villkor. Att så är fallet blir särskilt tydligt i de dikter som Topelius skrev i anslutning till missväxtåren på 1860-talet, då hungersnöden var stor i både Finland och Sverige. I dessa dikter återfinner läsaren ett ärligt känt socialt engagemang och en äkta vilja att blottlägga de fattigas villkor: »I fjol stod qvarnen still i vind,/ Vår moder var af tårar blind,/ Vår faders arm var domnad,/ Vår broder låg så hvit om kind.»¹²⁷ Här är det de fattiga barnen som själva talar och söker sympati hos de borgerliga läsarna. I linje med traditionen från de gamla folksagorna, exempelvis »Hans och Greta», får det fattiga syskonparet inte sällan spela en huvudroll hos Topelius. De fattiga barnen ges också rollen som moralpedagogisk motsats till de rika barnen. Den välbeställda ska inte bara lära sig att vara god mot de fattiga, utan också att vara anspråkslös och tacksam som den fattige. Att vara fattig men nöjd med sin lott tillhör människans främsta dygder.

Topelius skildring av fattiga barn har sin motsvarighet i både Grimms folksagor och H. C. Andersens konstsagor och den kombinerar ett moraliskt fattigdomsideal med ett socialt och politiskt engagemang. Den fattiges förebildliga ihärdighet och enkelhet kontrasteras i regel mot den rikes otacksam-

het och förkonstling. Det fattiga barnet framställs även i anslutning till den bibliska föreställningen om fattigdomen som ett religiöst ideal i överförd mening. Himmeleriket sägs inom kristendomen tillhöra dem »som är fattiga i anden» (Matt. 5:1–3), det vill säga de som inte upphöjer sig själva, är ödmjuka och inser sitt beroende av Gud. I *Läsning för barn* återfinns denna fattigdomsidealisering i exempelvis »Lilla Skrållan eller Det skrynkliga förklädet», »Adalminas perla», »Huru skogens små barn lärde sig läsa» och »Den barmhertige är rik».

Textens riktning mot sin läsare kan även urskiljas i dess direkta tilltal. Det lediga sättet att vända sig till läsaren och apostrofera denne placerar Topelius i traditionen efter H. C. Andersen. Varken hos Andersen eller Topelius handlar apostroferingen uteslutande om ett enkelriktat, mästrande moralpedagogiskt tal ner till läsaren. Istället är den direkta hänvändelsen ett sätt att imitera muntlighet och upprätta en kontakt mellan den som berättar och den som läser eller lyssnar. På så sätt skapas en känsla av närvaro, och en gemenskap mellan berättaren och läsaren kan etableras. »Du skall få höra», säger berättaren till läsaren i »Walters Äfventyr» och erbjuder ett samfällt sätt att se på världen genom upprepade vändningar som »när jag var liten», »jag minns» eller »far du den vägen en grön sommardag, då har du sett». Men tilltalet kan också vara utmanande. Ett exempel på detta finner vi i »Walters andra äfventyr», som inleds med en tydlig hänvändelse till den tänkta läsaren där läsarens val att sitta hemma och läsa ifrågasätts.¹²⁸

Topelius gör ofta bruk av den äldre exempelberättelsens tilltal i syfte att åskådliggöra en förebildlig egenskap eller statuera ett avskräckande exempel. Men det är viktigt att uppmärksamma hur han omformulerar exempelberättelsens disciplinerande och varnande funktion på olika sätt. Ett prov på Topelius humoristiska användning av den äldre moralpedagogiska berättelsens form återfinns i »Den fallna julgranen» som visar hur det kan gå om man är envis och oresonlig. När Lotsåldermannen Matts Lång kommer hem med en alltför hög julgran vägrar han att inse detta och att lyssna till sin mer sansade fru. Granen välter slutligen och Matts Lång får lära sig en läxa:

– Det kan ju ett barn begripa.

– Nej, det begripa visst icke alla. Och om nu en envis gubbe, som du till exempel, råkar anse sig klokare än sin gumma och icke har nog barlast af praktiskt förstånd att göra en stadig fot under en hög julgran, hur går det då med hans gran?

– Han kantrar vid första by, svarade gubben Matts och måste nu själf skratta af hjärtans grund.¹²⁹

Den fallande julgranen fungerar här som ett sedelärande exempel för berättelsens huvudperson, liksom för läsaren som förväntas överföra det som sker till sitt eget liv. Granens allegoriska och metaforiska betydelse som moraliskt exempel tolkas på samma gång fram inom berättelsens ram, genom att hustrun kommenterar granens fall på lotsens eget språk (tackling, barlast, kantra). Exemplet betydelse framkallas med andra ord indirekt med hjälp av mottagarens begreppsvärld och på så vis erbjuder läsaren att tillsammans med Matts Lång betrakta oresonligheten i ett humoristiskt och försonande ljus. På en metanivå kan berättelsen om julgranen som välte därmed tolkas som en illustration av hur Topelius på ett medvetet och systematiskt sätt försöker etablera en ny insikt hos läsaren genom att förhålla sig till dennes förståelse av verkligheten.

Den topelianska textens relation till läsaren begränsas sällan till att vara en instrumentell, moralisk läxa uppifrån och ned utan vidgas i olika riktningar. En sådan typisk vidgning är när Topelius inbjuder de läsande barnen till igenkänning genom att referera till sin egen sagovärld. Ett exempel är den humoristiska »Huru man hittar sagor», som tar avstånd från det mesta som vuxenvärlden sätter pris på, såsom skolmästarens tabula, generalens exercis, statsrådets utmärkelser, geheimerådinnans chignon och författarinnans »sedelärande berättelser 'för den bildade ungdomen'». ¹³⁰ I denna saga om naturens sagolika värde träffar lilla Marie en talande trollslända som uppenbarligen känner till Topelius egen repertoar av berättelser: »Kom ihåg, att du är mig skyldig en saga!» utbrister Marie. »Hvad», svarar sländan, »Har du ännu icke fått nog? Har du glömt Törnrosa, Adalminas perla, Unda Marina och hundrade andra?» ¹³¹ Därefter börjar sländan berätta om naturen som andas och känner, tänker och talar för att lära barnet, både Marie i fiktionen och läsaren utanför, att själv lyssna till den saga som naturen berättar. Att den förtrogne Topeliusläsaren får möta igenkännbara karaktärer från andra sagor bidrar till berättelsens expansion och mångtydighet. I en mening kan man säga att greppet ställer Marie och läsaren i samma förhållande till Topelius sagovärld och därmed skapas en gemensam referenspunkt. Den kommande läsarens erfarenheter var således viktiga för Topelius och i hög grad bestämmande för hur han utformade tilltalet i sina berättelser.

Andra exempel på hur Topelius bygger upp sitt sagouniversum genom hänvisningar till egna berättelser finner vi i »Wipplustig» och »Pikku Matti».

»Pikku Matti» illustrerad av August Malmström i *Läsning för barn* 4 (1871).

Som litterär gestalt står Wipplustig för själva berättandet, och i mångt och mycket kan han uppfattas som författarens alter ego:

Jag hoppas du känner Wipplusti? Alla ville titta i skåpet, ty der såg man kejsar Napoleon Punaparta med sin guldkrona och sin långa sabel, stora Mogul med sina tunnband om magen och sitt fasliga skägg, prinsessan Lindagull, som ledde tigern Ahriman i ett halsband, jätten Bumburifax och tomtégubben i Åbo slott. Somliga gåfvo Wipplusti slantar, andra gåfvo honom en kaka bröd, många gåfvo honom allsingenting, och somliga sade honom stygga ord, men alla hade de mycket roligt.¹³²

Det är Topelius egna verk som skämtsamt räknas upp som en del av Wipplustigs repertoar. Uppräkningen är inte bara underhållande utan skapar även en suggestiv närhet mellan fiktionsvärlden och läsarens verklighet – eller annorlunda uttryckt: fiktionen expanderas och läsaren inbjuds att uppfatta sig själv som en del av dess sagolika universum. Även i »Georgs konungariket» alluderar Topelius på egna texter genom referenser till »Fjäderholmarna», »Vintersagan om Skyhög och Molnskägg» och »Gossen från Brahestad». Georgs konungarrike skildras avslutningsvis som ett förlorat barndomsrike, ett rike som genom de upprepade referenserna till andra Topeliusberättelser länkas samman med fantasins och sagornas värld där det läsande barnet självt ingår.

Andra intertexter som Topelius sätter i spel ingår i den kulturella kanon som han aktivt använder i syfte att forma en finländsk och kristen kulturell identitet. Central i ett sådant sammanhang är naturligtvis *Bibeln*, som utgör

grundtexten till hela författarskapet och oupphörligen återkommer på olika nivåer, från kristna värderingar till mer eller mindre tydliga allusioner och direkta citat. Nationaleposet *Kalevala* är ytterligare en av de mer substantiella intertexterna och den påträffas redan i de första sagosamlingarna och där- efter flera gånger i *Läsning för barn*. I sagorna fungerar hjältarna och myterna i *Kalevala* som både en mytisk kontrast till den kristna världsbilden och en grundläggande del av det gemensamma finländska kulturarvet. Exempel på hur Topelius gör bruk av *Kalevala* i sina sagor finner man i »Sagan om Jät- tarne och Kung Autio», »Sampo Lappelill» och »Hafskonungens gåfva». *Kalevala* hade en alldeles särskild betydelse för Topelius eftersom han ansåg att den var folkets egen skaldekonst. I läseboken *Boken om Vårt Land* skriver han: »Den förste och bäste skalden var finska folket, som sjöng de sköna sagor och visor vi förut omtalat. Alla de bäste, som sedan kommit, hafva fått något af folkets ande, dess enkelhet och dess innerlighet».¹³³

Också andra samtida intertexter inkorporeras i hans barnlitteratur, som till exempel dikten »Sven Dufva» från J. L. Runebergs *Fänrik Ståls sägner* (1848) som refereras i »Fästningen Finlands värn» i *Eos* 1854, senare med titeln »Fästningen Hjelteborg» i den andra delen av *Läsning för barn*. Berättelsen handlar i korthet om två pojkgäng som leker krig. Men då en av pojkarna blir hungrig frågas om det passar sig för en general att äta smörgås, när fienden rycker an? – Ja, för det gjorde Sandels också, blir svaret. Maija Lehtonen har påpekat att Topelius här tar för givet att barnen kunde sin *Fänrik Stål*.¹³⁴ Exemplet visar också hur lek och läsning vävs samman i en kanonisering av kulturella grundtexter för att stärka nationalkänslan. Den systematiska användningen av folklöre och fosterländska texter är med andra ord ett sätt att etablera en gemenskap i vidare mening.

EOS OCH BARNTIDNINGARNA

På 1850-talet engagerade sig Topelius i *Eos* och sammantaget kom han att medverka med överlägset flest bidrag i den inflytelserika barntidningen.¹³⁵ Inför det första numret av *Eos* publicerade han även tidningens programför- klaring i *Helsingfors Tidningar*.¹³⁶ I denna uttryckte Topelius inte endast syftet med en tidskrift för barn, utan också sin syn på barnlitteratur mer allmänt. Han betonar känslans och fantasins plats i uppfostran och att läsningen skall anpassas till barnets egen horisont.

Det var inte helt riskfritt att engagera sig i något så uppseendeväckande som en tidskrift för barn. I *Åbo Tidningar* angreps *Eos* upprepade gånger,

man ifrågasatte Topelius litterära omdöme och undrade om barnen överhuvudtaget är intresserade av den typ av barnlitteratur som han där gav ut. Ännu när *Eos* hade utkommit i nästan två år, i december 1855, sägs det vara »ett psykologiskt misstag såväl hos hr Z. T. som öfriga Insändare af verser till *Eos*, att tro, det barn wore roade af ett ideligt upprepande af saker, som röra de små. Barn äro mera intresserade af saker som röra de fullvuxna». ¹³⁷ Uttalandet ger dock ingen rättvisande bild av mottagandet. *Eos* blev snabbt en populär publikation för barn och framstår i dag som en av Nordens mest inflytelserika tidningar för barn under 1800-talets andra hälft. ¹³⁸ I Finland följdes *Eos* av *Trollsländan* och *Nya Trollsländan*. Topelius stod för en stor del av innehållet även i dessa och dottern Toini och väninnan Alta Dahlgren för redigeringen. ¹³⁹ Topelius deltagande engagerade de unga läsarna och det finns tusentals brev till honom som nu är deponerade på Nationalbiblioteket i Helsingfors, antagligen besvarade han de flesta. ¹⁴⁰

De periodiska barntidningarna växte fram under upplysningsepoken parallellt med barnlitteraturen. Ett tidigt exempel är Johann Christoph Adelungs *Leipziger Wochenblatt für Kinder*. Det var en åttasidig och helt bildlös tidning som utkom två gånger i veckan mellan oktober 1772 och december 1774. ¹⁴¹ De första nordiska barntidningarna utkom redan på 1760-talet, till exempel *Wecko-Blad Til Barns Nytt och Nöje* och *Den danske Skoelemester*, som båda grundades 1766. Men som Sonja Svensson påpekar kan det diskuteras om dessa verkligen riktade sig till barnläsare. ¹⁴² Förebilderna till de nordiska barntidningarna hämtades senare från England, Frankrike respektive Tyskland och under 1800-talets andra hälft blev de snabbt allt fler. *Eos* hade två svenska föregångare i Ludvig Theodor Öbergs *Illustrerad månadsskrift för ungdom* och Rudolf Walls *Veckoskrift för barn och ungdom* som båda utkom i Stockholm 1848. ¹⁴³ Själv menade Topelius emellertid att *Eos* inte hade några egentliga förelöpare vare sig i Sverige eller i Finland. Det blir tydligt när han presenterar tidskriftens syfte i *Helsingfors Tidningar* och ber om ursäkt för eventuella tillkortakommanden med förklaringen att *Eos* »hwarken här i landet eller i Sverige, har några mönster och föregångare att bilda sig efter». ¹⁴⁴

Eos fick efterföljare i den svenska *Linnea* (1861–1871), den danska *Børnevennen* (1867–1919), och den norska *Børnenes Blad* (1861–1874). Svensson konstaterar att den tidiga nordiska barntidningstraditionen på det stora hela präglades av en återhållsam statskyrkoreligiositet, stark fosterlandskänsla, kärlek till naturen och ett hurtigt lekideal. Hon menar vidare att förhållandet till läsarna oftast var personligt utan att för den skull bli jolmigt och att tidningarna inriktade sig på att erbjuda barnen en god och samtidigt närande

kost av både fantasi och fakta. Under den andra hälften av 1800-talet blev de nordiska barntidningarna även ett forum för ett utbrett samarbete inom barnlitteraturen – »ett livligt nordiskt litterärt samarbete som man idag kan sakna», sammanfattar Svensson.¹⁴⁵

För den svenska barnlitteraturens utveckling under andra delen av 1800-talet spelade barntidningarna en viktig roll. Mycket av det som skrevs på svenska för barn publicerades först i barntidningar och intogs därefter i samlingsvolymer. De texter som samlats i *Läsning för barn* är goda exempel på ett sådant tillvägagångssätt. Även om det är svårt att uppskatta de fattigaste barnens tillgång till barnlitteratur vid denna tid finns det skäl att tro att barntidningarna främjade spridningen av barnlitteraturen till de mindre bemedlade samhällsskikten.¹⁴⁶ Trots att priset per sida var högre hade de ett överkomligare pris än barnböcker generellt och så småningom blev det också möjligt att häftesvis prenumerera på dem. Med de lägre priserna kunde barnlitteraturen åtminstone i någon grad nå fler läsekretsar, men i första hand kom det ökade utbudet av barnlitteratur antagligen över- och medelklassens barn till godo. Även relativt sett billiga böcker och tidningar var troligtvis för dyra för de allra flesta familjer. Den begränsade spridningen av barnlitteratur berodde alltså inte bara på bristande läskunnighet, utan också på brist på medel.

I samband med överföringen av texterna från *Eos* till *Läsning för barn* har den uttryckliga apostroferingen av det finska barnet ibland ändrats. Titelbytet på den korta vardagsrealistiska berättelsen »Fästningen Finlands värn», som publicerades i *Eos* 1854, till »Fästningen Hjelteborg» i den andra delen av *Läsning för barn*, signalerar ett försök att tilltala även den svenska publiken som Bonniers riktade sig till. »Fästningen Hjelteborg» är en mer allmän och mindre politisk titel, som tillkännager att det i högre grad rör sig om en berättelse för svenska och finska barn och i mindre grad om ett utspel i diskussionen om förhållandet mellan Finland och Ryssland mot bakgrund av det pågående Krimkriget.¹⁴⁷ Även uppmaningarna till »finska» gossar har strukits och lämnat plats för ordval som »den gosse». Justeringarna bör inte förstås som att Topelius önskade radera det finländska sammanhanget – det finns kvar i bland annat ortnamn, egennamn och miljöer. Men förmodligen ansåg han det omotiverat att exklusivt tilltala de finska barnen i en utgåva på Bonniers förlag. Förändringarna i »Fästningen Finlands värn» gäller inte hela *Läsning för barn* men speglar ändå målsättningen att vidga texternas tilltal och anpassa det till nya läsare. Även när »Skolgossens Vintervisa» återpubliceras av Bonniers ersattes upprepningen »finska små gossar», dels med en helt omskriven strof, dels med raden »Då sjunga vi gossar» i den

avslutande strofen, det vill säga inkluderande formuleringar som passade den bredare läsekretsen bättre.¹⁴⁸

När Topelius skrev i *Eos*, *Trollsländan* och de andra periodiska barntidningarna anpassade han vanligtvis sina skildringar av vår, sommar, höst och vinter så att de passade med den rådande årstiden för publiceringen. Man har menat att han är något av en »dagstidningspoet» som skrev en nyårsdikt när det var nyår, en vintervisa när snön föll och en vårdikt till första maj.¹⁴⁹ Men om Topelius därmed kan beskrivas som något av en tillfällespoet är det även rimligt att se detta grepp som ett avsiktligt försök att närma sig barnens verklighet och engagera dem i handlingen. »Den röda stugan», »Skolgossens Vintervisa», »När det är midsommar», »Skridskolöparen» och »Skolgossens Sommarvisa» är några exempel på en sådan årstidsanpassning, som gick delvis förlorad vid återpubliceringen i *Läsning för barn*. Topelius vilja att tala direkt till samtiden med de texter som han publicerade i barntidningarna visar att han utnyttjade tidningsmediets särskilda möjligheter, något man ser även i de mer politiskt och socialt engagerade texterna, såsom »Fattiga barns lofsång för Finlands skörd, hösten 1868»; »Pekkas äfventyr (Under hungeråret, våren 1868.)» och »Fästningen Finlands värn».

LÄSNING FÖR BARN – EN RECEPTIONSHISTORIA

De många anmälningarna av *Läsning för barn* ger bilden av en välvilligt inställd press, samtidigt som mer avvaktande röster också kunde höras. Topelius uppfattades som angelägen eftersom han både förespråkade en frisk och praktisk barnlitteratur samtidigt som han skrev just en sådan. Vissa invände emellertid mot den bestämda viljan att anpassa barnlitteraturen till de unga läsarna och menade att han ibland gick för långt i sin strävan att möta barnen på deras egen nivå. Man påpekade att den utpräglade talspråkligheten kunde förta det lyriska intrycket och att läsarna kunde dra fel lärdom av berättelserna. Topelius skrivande för barn sades även ske på bekostnad av vad som påstods vara hans mer betydelsefulla verksamhet som akademiker och samhällsdebattör.¹⁵⁰

Titeln *Läsning för barn* markerar att det inte rör sig om litteratur för vuxna, och den klingade antagligen bekant för de flesta som intresserade sig för barnlitteratur vid 1800-talets mitt. Förutom olika läseböcker för barn hade ett antal verk med snarlika titlar tidigare publicerats på svenska, bland andra *Angenäm läsning för barn* (1783); *Samlingar af nyttig och nöjsam läsning för barn* (1791); *Nöjsam läsning för barn* (1803); *Läsning för ungt folk* (1806); *Läsning för*

barn (1828); *Julgåfvan: läsning för barn* (1844); *Läsning för barn* (1846); samt *Läsning för barn och ungdom* (1850). Titeln var därför förhållandevis anonym och blygsam, samtidigt som den medgav att en mängd olika texttyper kunde samlas under en och samma rubrik, vilket gjorde att Topelius utan hinder kunde utveckla ett skrivande för barn som omfattade snart sagt alla litterära genrer.

I Sverige hade Topelius vunnit popularitet med *Fältskärens berättelser* (1853–1867), vilket bidrog till att *Läsning för barn*, trots den något obemärkta titeln, snabbt säkrade sin position i den svenskspråkiga barnboksutgivningen. I dag är Topelius betydligt mindre känd än under sin egen livstid, något som enklast kan förklaras med den sociopolitiska och historiska situation där han verkade. Under 1900-talet kom den konsekventa gestaltningen av religiösa och fosterländska temata, tydligt förankrade i samtidens behov, att framstå som allt mer föråldrade – successivt reducerades Topelius till en representant för den gamla världen. Den biedermeierska stil som han gjort till sin egen, skildringen av de klassiskt borgerliga dygderna gudfruktighet, fosterlandskärlek och föräldravördnad, devalverades fullständigt när barnlitteraturen under det sena 1960-talet förväntades vara både antiauktoritär och samhällskritisk.

Den första delen av *Läsning för barn* utkom till julhandeln 1865 och C. A. Wetterbergh, alias Onkel Adam, var tidig med att recensera boken i sin barntidning *Linnea*. Recensionen framstår som ett vänskapligt svar på det mycket erkännssamma förordet, som Topelius utformat som ett personligt brev till kollegan.¹⁵¹ I recensionen kan man läsa att Topelius »öppnar en lucka i vår dunkla barnlitteratur och låter solen i hela sin renhet stråla in öfver föremålen och en frisk vind spela in bland logeraderna». Med tillfredsställelse konstaterar Wetterbergh vidare att »Topelius har funnit, att den dramatiska formen är den enklaste och lättfattligaste man kan erbjuda barnet – som lek och lärdom på en gång.»¹⁵²

Även *Helsingfors Dagblad* uppmärksammar samlingens »tänkvärda» förord, som anbefalls alla som behöver vägledning i vad barn bör läsa.¹⁵³ Också *Aftonbladet* uttrycker sig uppskattande om förordet, samt håller fram monologen »Bärplockerskan» som särskilt lyckad. Pjäsen »Var god mot de fattiga» bedöms däremot som realistisk men avskyvärd, mest eftersom den inbjuder barnen att i sina roller gestalta ouppfostrade handlingar. Topelius anklagas även för ett slarvigt språkbruk, något som sägs vara särskilt känsligt i böcker för barn. Förmodligen avses här den muntlighet som Topelius systematiskt för in i sitt skrivande för barn.¹⁵⁴

Den andra delen som utkom 1866 innehåller sagor och visor, och *Aftonbladet* förmodar att den kommer att falla barnen mer i smaken än den första

delens pjäser. Topelius »milda och älskliga ton» genomsyrar samlingen, vilket ett utdrag ur förordet får exemplifiera.¹⁵⁵ I *Helsingfors Dagblad* konstaterar recensenten att de i *Eos* tidigare styckvis publicerade sagorna här kommer mer till sin rätt: »samlade till ett helt, utgöra de ett glänsande perlband af ömhet och kärlek för det uppväxande släktet, i hvars hjertan de skola blifva många frön till framtida handlingar».¹⁵⁶ Topelius sägs återge barnets värld trovärdigt, utan pjunk, och för det mesta lyckas han med sin föresats att låta sensmoralen framgå ur berättelsen. I en recension i *Kirjallinen Kuukauslehti* jämför Kaarlo Bergbom Topelius med Andersen och andra europeiska författare för barn. Förtjänsterna är enligt honom att det lyriska tilltalet och den rika bildvärlden, med sin uppfinningsrika fantasi och det levande framställningssättet, tillsammans utgör en harmonisk helhet. Bergbom kritiserar emellertid Topelius för att gå för långt i sin strävan att möta barnen på deras nivå. Talspråkligheten har införts på bekostnad av språkets lyriska uttryck och det finns en risk att barnen blir självgoa när de ständigt påminns om att de är Guds rena änglar.¹⁵⁷

Carl Rupert Nyblom recenserar den tredje delen i *Svensk litteratur-tidskrift* 1867.¹⁵⁸ Nyblom är positivt inställd till Topelius barnlitterära program och menar att författaren i praktiken träffat den rätta strängen tonsäkert och särskilt lyriken anses lyckad. Att Topelius nu börjar framträda som en barnlyriker av rang antyds också i *Aftonbladet* som särskilt lyfter fram »det glänsande poemet» »Radigundis' penna».¹⁵⁹

Med den fjärde delen av *Läsning för barn* som utkom 1871 tycks Topelius befästa sin position som författare för barn. Tidningen *Kalmar* hävdar att boken är den bästa som utkommit till julen och att den är läsvärd också för en äldre publik.¹⁶⁰ Även *Hufvudstadsbladet* hyllar Topelius som en förträfflig sagoberättare med en närmast outtömlig fantasi. Texterna bedöms som »barnafriska» och älskvärda och särskilt lekarna visar hur Topelius sätter sig in i barnets perspektiv. Två verk döms dock ut, »Ninive» och »Den okända svarta fågeln», eftersom de inte lämpar sig för barn: »Barnet tillhör det icke att deltaga i hårda, profetiska domslut öfwer werldshistoriska händelser, likaså litet som att betrakta naturens enkla företeelser med den reflekterade öfwertro, som gifwit sig uttryck uti den nämnda balladlika wisan». Känslan för fosterlandet uppskattas däremot: »Med dessa från hemlandets grund uppsprungna sagor har känslan för Finlands folk och doften af Finlands skogar smugit sig in i barnahjertat, så att man slutligen trott de enkla dikterna utgöra en del av sjelfwa Finland.»¹⁶¹

Den finländska upplagan av den fjärde delen som utkom samtidigt som den svenska 1871 recenserades utförligt i *Morgonbladet* och stärker intrycket av

att Topelius erövrat en unik position som barnboks författare också i Finland. *Läsning för barn* framhålls rentav som det varaktigaste Topelius hittills har diktat och boken borde enligt recensentens mening finnas i varje hem. Bäst är »Pikku Matti» – »en värdigare liten bror åt 'Soldatgossen' skall man icke finna». Samtidigt kritiseras Topelius för bearbetningarna av de äldre sagorna: ibland har framställningen förlorat i »friskhet och naivitet», även om den »vunnit i stilistisk afrundning och fulländning». ¹⁶²

När den femte delen utkom 1880 lovordades den i *Aftonbladet* som menar att det är årets »värdefullaste ungdomsbok». Allra högst värderas bokens visor och »Tidningssättaren vid sin stilkast» återges i sin helhet. ¹⁶³ I *Stockholms Dagblad* prisas författaren för att han förmedlar levnadsvisdom på ett sätt som är lätt för barnen att förstå och i form av dikt och skämt istället för surmulen undervisning. I dikterna uppfattar man en lätt och glad ton, humor, innerlighet och hjärtevärm. Vidare framhålls August Malmströms och Albert Edelfelts illustrationer som värdefulla komplement. ¹⁶⁴

Den sjätte delen som utkom 1884 utses i *Post- och Inrikes Tidningar* till den främsta av årets jultböcker. Dessutom bedöms Malmströms bilder vara utförda med stor finess. ¹⁶⁵ Även *Nya Dagligt Allehanda* räknar samlingen som en av jultbordets bästa prydnader och betecknar »Gossen från Sammatti» som en älsklig minnesruna över Elias Lönnrot. ¹⁶⁶ *Stockholms Dagblad* konstaterar att samlingen med rätta är högt värderad och lyfter fram »Mod i faran» och »Gossen, som hörde det tysta tala» som tilltalande berättelser. ¹⁶⁷

Den sjunde delen av *Läsning för barn* som utkom 1891 välkomnas med motsvarande entusiasm. ¹⁶⁸ *Aftonbladet* hävdar att »då den gamle skalden på andra sidan Östersjön utsänder en ny barnbok, behöfva aldrig föräldrar, onklar eller tanter stå villrådiga, när de åt sina 6–10-åringar skola välja en god och rolig julkappsbok.» Orsaken till framgången förklaras med Topelius mångsidighet: »han rör sig nämligen på de mest skilda områden med samma säkerhet och med ett språk alltid just lämpadt för ämnet». ¹⁶⁹ I *Post- och Inrikes Tidningar* skriver man att samlingen bjuder »visor, sagor och lekar, allt i den evigt ungdomliga, friska och älskliga stil och anda, som den snillrike gamle skalden och berättaren från andra sidan Bottenhafvet ensam besitter». Med belåtenhet noterar recensenten att Topelius fortsatt serien yrkesvisor och Florio och Unda Marinas berättelser. ¹⁷⁰ Också *Svenska Dagbladet* uppskattar Unda Marinas sagor, men nu kritiseras Topelius språk: en barnbok måste ha ett vårdat och städat språk och inte förirra sig in på »gatans slang». Boken sägs därtill vimla av »snedvridna föreställningar» och av »onöjaktigheter i formen, som tyda på allt utom ett samvetsgrant bemödande att skänka barnen det bästa». ¹⁷¹

I december 1896 välkomnar en samstämmig press den åttonde och sista delen av *Läsning för barn* och flera tidningar summerar Topelius gärning för barnlitteraturen. *Göteborgs Handels- och Sjöfarts-tidning* nämner »Syne i Sommarby» och »Tuttemuj» som speciellt lyckade.¹⁷² *Upsala Nya Tidning* menar att ingen annan bok har »sådana förutsättningar för att intaga hedersrummet som denna», ingen så ägnad att »läsas och älskas». Entusiasmen gäller dock inte illustrationerna som döms ut som dåligt anpassade till målgruppen.¹⁷³ *Dagens Nyheter* påminner om att Topelius i två generationer tillhört barnens käraste läsning – och i den åttonde boken är författaren lika »frisk och omedelbar» som han var i den första.¹⁷⁴ I *Aftonbladet* delar anmälaren med sig av sina egna erfarenheter som förälder och menar att för åtta- till tioåringar som fått smak för Topelius barnböcker är de outhärliga: »När de äro sjuka, hvilken bok är det, som skall läggas bredvid dem på bordet? – jo, naturligtvis Topelius. Och när det packas till landsflyttning, hur trångt det än är i boklåren – några 'Topeliusar' måste i alla fall med. Och skall det spelas teater – hvad spelas? Topelius, förstås!»¹⁷⁵

De åtta delarna av *Läsning för barn* etablerade Topelius som en central barnkulturpersonlighet i Norden. Talande är att han sommaren 1896, på hemväg från en badkur i Visby, hyllades i Stockholm av en skara på 800 barn. När *Svensk Läraretidning* rapporterar om händelsen framhåller Fridtjuv Berg att ingen författare i Sverige kan mäta sig med Topelius i mångsidighet. De stora framgångarna förklaras dels med Topelius naiva natur, att han som romantiker hyllar det barnsliga och elementära, dels med hans ambition att reformera undervisningsväsendet. Några år senare kom Berg att få stor betydelse för barnlitteraturens utveckling i Sverige, inte minst genom sitt engagemang i det läsförbättrande projektet Barnbiblioteket Saga som startade 1899. Det är därför intressant att han i sin sammanfattning av Topelius pedagogik utpekar vikten av att hela människan ska uppfostras och inte enbart förståndsmänniskan. När Berg beskriver denna sida av pedagogen Topelius refererar han även till N. F. S. Grundtvig, som talade om »drengevidenskabelighed» i det förhärskande konservativa skolsystemet.¹⁷⁶ Valda delar av ett sådant romantiskt färgat tankegods, i den nordiska traditionen efter Grundtvig, Topelius och Humble, tar Berg med sig in i sekelskiftets debatt om barnboken och i sitt arbete med Barnbiblioteket Saga, sammanhang där man gärna talade om betydelsen av fantasi, saga och sång.¹⁷⁷

VERKNINGSHISTORIEN

Vid sidan av *Eos* och *Läsning för barn* trycktes Topelius texter i ett flertal andra barntidningar, jultidningar och kalendrar runt om i de nordiska länderna. Sammantaget bidrog dessa publikationer till att texterna fick stor spridning och att Topelius gjorde sig ett namn som en av Nordens ledande barnboks författare. Sonja Svensson har framhållit att Topelius från mitten av seklet utgjorde en sammanhållande kraft i den nordiska barntidningspressen genom att hans verk spreds i publikationer på olika skandinaviska språk. Ett illustrativt exempel på detta är »Syne i Sommarby» som trycktes i *Nya Trollsländan* och *Julhelsing* 1892, i danska *Børnenes Julehilsen* 1895, i *Norsk Barneblad* 1897 samt i *Folkskolans Barntidning* och *Läsning för barn* 1896.¹⁷⁸

Även dikterna och visorna i *Läsning för barn* spreds vidare och fick ett stort inflytande genom att de publicerades i sångböcker för hem och skola. Namnkunniga kompositörer, som Alice Tegnér i Sverige och Sofie Lithenius i Finland, tonsatte dikterna som snabbt förvandlades till klassiska barnvisor. Topelius popularitet visar sig också i att vissa dikter plockades upp av flera kompositörer, till exempel »Hvad skall du älska?» som tonsattes av Tegnér, Lithenius, Richard Henneberg och Richard Norén.¹⁷⁹ Intresset för barnvisan var stort också i Finland och Lithenius var en lärare som på eget initiativ sammanställde sångböcker för barn och ungdom. Ann-Mari Häggman har framhållit att Topelius visor fick sin största spridning i Sverige genom Tegnérns samling *Sjung med oss, mamma!* som utkom i nio häften 1892–1934.¹⁸⁰ I den ingår bland andra »Julvisa», »Raska gossar» och »Nyåret» (»Strö blommor!») – alla bekanta från *Läsning för barn*.¹⁸¹ Genom visböckerna säkrades Topelius särställning som författare långt in på det nya seklet – en del sångböcker upptar ett trettiotal tonsatta dikter från hans penna. Flest ingår i den finlandssvenska *Sjung!*, vars sjunde upplaga från 1918 upptar hela 62 visor med text av Topelius.¹⁸²

För att förstå det inflytande som Topelius barnlitteratur hade under 1800- och 1900-talen måste man även beakta hans plats i skolans läsning. Inledningsvis nämndes att *Läsning för barn* kan betraktas som ett medvetet försök att i romantikens anda erbjuda ett komplement till skolans kunskapsbetonade undervisning. Ännu i slutet av sitt liv vänder sig Topelius mot att skolan ensidigt bemödar sig om att »uppföstra vetandet, i stället [för] att uppföstra människan», och menar att skolan måste göras om i grunden. Skolarbetet ska vara lustfyllt, inte olustigt, och eleven måste göras medveten om sin solidaritet med »klassen, skolan och fäderneslandet». Framför allt ska eleven lära sig

»att älska Gud öfver all ting och näst honom hans skapade verk, naturen, menniskorna, djuren, växterna».¹⁸³ Denna pedagogiska ståndpunkt kan ses som en beskrivning också av den roll Topelius hoppades att *Läsning för barn* skulle fylla för de läsande skolbarnen. I de svenska skolorna prioriterades länge nyttig läsning framför allt som kunde kallas nöjesläsning. Men med *Läsebok för folkskolan* 1868 kom en attitydförändring. Den innehöll också skönlitterära inslag och öppnade för en ny sorts läsning i skolorna. Här kom Topelius texter att spela en avgörande roll. Texter ur *Läsning för barn* intogs snabbt i de flesta samtida läseböcker och antologier i Sverige och Finland.

En annan gren av verkningshistorien rör uppsättningen av Topelius pjäser. Även om hans många sagospel var tänkta att lekas fram i hemmiljö uppfördes de på teatrar i både Finland och Sverige långt in på 1900-talet.¹⁸⁴ Uppsättningar på 1800-talet är inte lika väldokumenterade men pjäserna spelades flitigt i skolor under många decennier. Flera av dem författades för Fruntimmersskolan i Helsingfors. Topelius vittnar i ett brev till Albert Bonnier från 1867 om att lekarna var gångbara också i skolor för yngre barn.¹⁸⁵ Våren 1894 skrev han »Snurran» i fyra akter för Finsk Qvinnoförening. Pjäsen gavs för fulla hus på Alexandersteatern av en grupp amatörer i början av maj samma år. *Nya Pressen* lovordar föreställningen och konstaterar att den tilltalade den unga publiken.¹⁸⁶ Uppsättningen uppmärksammades också i svenska tidningar.¹⁸⁷

I Finland är »Prinsessan Törnrosa» en av de pjäser som har spelats allra mest. Sedan 1892 har den satts upp ett sjuttiotal gånger på professionella teatrar, därav nio gånger på den finska nationalteatern i Helsingfors, Suomen Kansallisteatteri. På svenska har den spelats på Svenska Teatern i Helsingfors 1919 och 1980, på Åbo Svenska Teater i ett flertal repriser 1964–1965.¹⁸⁸ I Sverige var »Sanningens Perla» populär, den var ett närmast stående inslag på Dramatens repertoar 1920–1940 även om också »Prinsessan Törnrosa» spelades ibland.¹⁸⁹ I Göteborg spelades »Sanningens Perla» på Lorensbergsteatern 1912 och på Stora Teatern 1922, kort efter att den spelats på Södermalmsteatern i Stockholm i december 1921. Pjäsen uppfördes på Dramaten 1934.¹⁹⁰ Man kan också notera att Ingmar Bergman spelade Mangipani i sin uppsättning av Topelius pjäs »Fågel Blå» på Sagoteatern i Stockholm 1941.¹⁹¹

Topelius sagor har bandats för radio och tv i både Finland och Sverige. Åtminstone 37 sagor eller hörspel har sänts i de finlandssvenska kanalerna, den tidigaste 1957 (»Laxmatte och Laxmaja»). De allra flesta har sänts 2019 i tv-programmet »Buu-sagan». Åtminstone 7 sagor har upplästs på finska, den första 1955.¹⁹² På 1940-talet var »Ur läsning för barn av Zachris Topelius» ett återkommande inslag i Sveriges radio, med bland andra »Adalminas perla»,

»Bullerbåsius» och »Pikku Matti». När barnbokens 400-årsjubileum firades 1991 läste Lasse Pöysti ur »Hallonmasken» i barnradion.¹⁹³ Tio av Topelius sagor visades i barnprogrammet »Halv fem» i Sveriges Television 1983 i bearbetning av Allan Schulman och med illustrationer av Veronica Leo.¹⁹⁴ På 2000-talet har en serie ljudinspelningar omfattande ett tjugotal verk producerats på finska.¹⁹⁵

Topelius har en fortsatt betydelse som inspirationskälla för olika författare. Med sin subjektiva och barnorienterade framställning förebådade han den moderna svenskspråkiga barnlitteratur som etablerades strax efter andra världskriget, då barnlitteraturens andra guldålder inföll med Lennart Hellsing, Astrid Lindgren och Tove Jansson.¹⁹⁶ Topelius var även tidig med nonsenshumor och lättsamma rim i den svenska barnlitteraturen – en konst som Hellsing senare utvecklat. En bland många Hellsingsliknande vändningar hittar man i omkvädet »Och hej och hopp,/ Trafvalapp, i galopp! I kapp, i kapp, Trafvalapp!» i dikten »Huru Frithiof red på första Maj».¹⁹⁷ Med sina

livfullaste barnkaraktärer har Topelius inspirerat också Astrid Lindgren, som i sin tur skapat Pippi Långstrump och Emil i Lönneberga.¹⁹⁸ Tove Jansson antyder inflytandet från landsmannen när hon i *Bildhuggarens dotter* återger hur hon som flicka spelade upp Topelius sagospel »Fågel Blå» i en taklös bastubyggnad, som med lave och röd bordduk över dörrkarmen kunde förvandlas till en teater med åskådarplats, scen och ridå. Turvis spelade hon Florinna, Holofernes och den elaka drottningen.¹⁹⁹ Topelius har utöver detta haft inflytande på ytterligare en rad namnkunniga författare och konstnärer, bland andra Anna Maria Roos, Selma Lagerlöf, Carl Larsson och Anni Swan.²⁰⁰

»Hallonmasken» illustrerad av August Malmström i *Läsning för barn* 2 (1866).

Genom nya tolkningar har Topelius nått senare tiders barn. Illustrationerna är jämte andra tolkningar och bearbetningar ett slags »transmedieringar». Till exempel har »Sampo Lappelill» 2014 bearbetats och moderniserats för scenen.²⁰¹ Marita Rajalin har lyft fram »Hallonmasken» som en illustratörernas favorit.²⁰² Men redan i den tvådelade upplagan från 1901 och 1903 gav en rad av de främsta konstnärerna i Finland och Sverige sin bild av Topelius värld, bl.a. Albert Edelfelt, Venny Soldan-Brofeldt, Carl Larsson, Otilia Adelborg, Albert Engström, Väinö Blomstedt, Eero Järnefelt, Tyra Kleen och Albert Gebhard. Senare har flera namnkunniga konstnärer tolkat Topelius verk i böcker och tidskrifter, som Elsa Beskow, Inga Borg, Helga Henschen, Kerstin Frykstrand, Maija Karma, Veronica Leo, Irmelin Sandman Lilius, Ilon Wikland och Lena Frölander-Ulf.

ÖVERSÄTTNINGAR

Det är tankeväckande att närma sig Topelius voluminösa författarskap genom de många översättningar som gjorts i olika tider. Här framträder relevansen av hans bidrag till barnlitteraturen ännu tydligare eftersom det i ett internationellt perspektiv står klart att Topelius inte i första hand har överlevt som författare för vuxna utan som författare för barn.²⁰³ Även om hans barnlitterära texter aldrig har haft samma inflytande utanför Nordens gränser som till exempel Andersens har de ändå utkommit på ett 20-tal språk runt om i världen.²⁰⁴ Mest betydelsefulla är antagligen de många översättningarna som presenterar urval ur *Läsning för barn*. Sådana urval har publicerats kontinuerligt på de nordiska språken finska, samiska, danska, norska, isländska och färöiska, men även på tyska, nederländska, engelska, franska, italienska, estniska, litauiska, polska, ungerska, ukrainska, ryska, katalanska, grekiska och kinesiska.²⁰⁵ »Sampo Lappelill», »Adalminas perla» och »Björken och Stjernen» är sannolikt de mest översatta och spridda.²⁰⁶ Ett anmärkningsvärt exempel på det breda internationella genomslaget för »Sampo Lappelill» är Veronica Leos bildtolkning från 1984. I samband med att Leos bilderbok kom ut på svenska i språklig bearbetning av Lennart Frick översattes den till åtminstone tolv språk, däribland estniska, isländska, lulesamiska, nordsamiska, danska, norska, finska, lettiska, kurdiska, tyska, frisiska och engelska.²⁰⁷

Birgit Lunelund-Grönroos har förtecknat ett hundratal översättningar av enskilda sagor och sagourval en bit in på 1950-talet, de flesta till finska, engelska, estniska, franska och tyska.²⁰⁸ De första översättningarna gjordes till finska 1848,²⁰⁹ och en tidig översättning till tyska utfördes 1861. Fram

till 1898 utgavs översättningar till danska, norska, engelska, tyska, franska, ryska, estniska och italienska. Peter Siegfriids studie om Topelius i engelsk bearbetning tyder på att Topelius utanför Skandinavien haft mest genomslagskraft i England och USA. Där publicerades sagorna i ett flertal tidningar och tidskrifter under andra hälften av 1800-talet, t.ex. i den erkända brittiska barntidningen *Aunt Judy's Magazine*.²¹⁰

Flera av Topelius texter ingick också i Andrew Langs tolv sagosamlingar som utkom 1889–1913. Böckerna var inflytelserika – en lång rad sagor från olika delar av världen fick här sin första introduktion på engelska och deras stora popularitet bidrog till det återuppväcka intresset för sagor i de engelskspråkiga länderna.²¹¹ I den lila boken från 1910 återfinns »How Brave Walter Hunted Wolves», »Little Lasse», »The Sea King's Gift» och »The Raspberry Worm».²¹²

Översättningarna utfördes av både lekmän och professionella och trycktes i såväl urvalsvolymer, som antologier och barntidningar, men Topelius fick endast undantagsvis ekonomisk förtjänst av dem.²¹³ Många översättare anpassade verken för de nya målgrupperna. Versifierade framställningar kunde omarbetas till berättelser på prosa, miljöer och företeelser bytas ut mot motsvarande i översättarens hemland, sagor förkortas och få nya titlar.²¹⁴ Av Topelius brevväxling framgår att han ofta var positivt inställd till översättningarna också då de förhöll sig fritt till originalet och den nya publiken, förutsatt att andemeningen bevarades.²¹⁵

Den första finska översättningen av *Läsning för barn*, *Lukemisia lapsille*, utgavs i sex delar 1874–1883 av Finska Litteratursällskapet (Suomalaisen Kirjallisuuden Seura) i översättning av K. A. Hougberg. Här ingår 44 verk ur de fem första delarna av *Läsning för barn*.²¹⁶ Men ännu 1884 ansåg förläggaren Werner Söderström i Borgå att *Läsning för barn* var en »förborgad skatt» för de finstalande barnen och tog initiativ till en ny upplaga.²¹⁷ För att få en så god översättning som möjligt anlätades flera personer: Aatto Suppanen översatte prosan, Eino Tamminen och Olof Berg verserna och Alli Nissinen den sjunde och den åttonde delen under medverkan av Kaarlo Forsman. Söderströms illustrerade upplaga *Lukemisia lapsille* utkom 1886–1897. Översättningen ligger nära originalet, men verken har fördelats annorlunda. För att sprida Topelius berättelser till en publik som annars inte skulle ha haft råd att köpa *Läsning för barn* utgav Söderström också ett urval 1888 som utkom både på svenska och på finska: *Lilla sagoboken. Urval ur »Läsning för barn af Z. Topelius»* respektive *Pikku satukirja. Valikoima »Lukemisia lapsille» teoksesta*.

BARNLITTERATURFORSKNINGEN

Topelius barnlitteratur har behandlats utförligt i såväl litteraturhistoriska översikter och biografier som mer probleminriktade litteraturstudier. I Finland tillskrivs hans insatser för ungdomens och folkets fostran i allmänhet stor betydelse, till exempel Maija Lehtonen konstaterar att hans barnböcker räknas till nationallitteraturen i Finland.²¹⁸ Också i Sverige har barnlitteraturforskarna bekräftat Topelius betydelse som författare av litterära program och barnlitteratur, men bedömningen i allmänna litteraturhistoriska översikter varierar. Från millennieskiftet tycks emellertid en internationell uppfattning ha etablerats som bekräftar Topelius grundläggande och tongivande betydelse för barnlitteraturens uppkomst och utveckling i Finland och Sverige.

I författarbiografier som behandlar Topelius liv och verk får hans roll som författare för barn ofta ett jämförelsevis begränsat utrymme. Eliel Vest kommenterar barnlitteraturen översiktligt i *Zachris Topelius. En biografisk studie* (1905). I den till omfånget mest imponerande kartläggningen av Topelius liv och diktning, Valfrid Vasenius sexbandsverk *Zacharias Topelius. Hans lif och skaldegärning* (1912–1930), ägnas barnlitteraturen tre kapitel där både det barnlitterära programmet och Topelius olika roller på det barnlitterära fältet behandlas.²¹⁹ I *Zacharias Topelius. Elämä ja toiminta* (1917, Liv och verk) omnämner A. J. Sarlin Topelius insatser för barnlitteraturen och hans betydelse för barntidningarna. Selma Lagerlöf använder istället sagostoffet för att återskapa Topelius eget liv i sin personligt och populärt hållna biografi *Zachris Topelius. Utveckling och mognad* (1920). Hon konstaterar att Topelius under andra hälften av 1800-talet innehade en litterär stormaktsställning i Sverige och betonar hans insatser för barnkulturen.²²⁰ I Paul Nybergs *Zachris Topelius. En biografisk skildring* (1949) ingår endast spridda kommentarer om barnlitteraturen. En annan tidig men avgränsad studie är Ernst Lagus litteraturhistoriska uppsats »Sagan om björken och stjärnan» (1918), som publicerades i festskriften till Topelius hundraårsjubileum.²²¹ Gemensamt för nämnda arbeten är ett intresse för förhållandet mellan liv och verk – Topelius berättelser för barn härleds ofta till episoder i hans egen barndom.²²²

På finskt håll har Topeliusforskningen behandlat verken för barn sparsamt och sporadiskt under början av 1900-talet, och i successivt ökande takt mot slutet av århundradet och in på 2000-talet. Topelius presenteras unisont som en vägrytare i barnlitteraturens historia och ämnen som fått särskild uppmärksamhet är Topelius natursyn, hans samhällssyn och sociala program och flickornas roll. Bland tidiga artiklar som berör Topelius barnlitteratur återfinns

Yrjö Wichmanns (1898) jämförande studie av olika översättningar till finska och Paavo Snellmans föredrag *Zacharias Topelius kasvatustieteilijänä* 1905, där Topelius presenteras som pedagog.²²³ Viljo Tarkiainen behandlar i *Suomalainen Suomi* 1918 den finska folkdiktningens inflytande på Topelius sagor.²²⁴

Med sin avhandling *Topelius saturunoilijana* (1947) var Kaarina Laurent den första som kartlade Topelius verk för barn på finska. Hon ringar in hans barnlitterära författarskap med tonvikt på tematik, stilistik och litterära förebilder. Verken placeras i en sagotradition där H. C. Andersen intar en central plats och även inflytandet från romantiken och folkdiktningen samt den kristna värdegrunden noteras.²²⁵ Översikten stöder sig i mycket på Vasenius författarbiografi och liksom levnadstecknarna utpekar Laurent barndoms-miljön på Kuddnäs som en konkret inspiration till Topelius sagovärld.²²⁶

Ett tidigt försök att koppla ett helhetsgrepp på författarskapet återfinns i Eva von Zweigbergks pionjärverk *Barnboken i Sverige 1750–1950* (1965). Här ges en nyanserad översikt som behandlar Topelius barndom på Kuddnäs i Nykarleby, debuten i Andersens fotspår, utgivningen av barntidningarna, *Läsning för barn* och *Fältskärens berättelser* och inte minst de många illustratörerna som ackompanjerat författarskapet sedan debuten. Zweigbergk har särskilt framhållit att flickorna i Topelius sagor och sagospel strövar omkring i skog och mark, lika käcka och vakna som pojkar.²²⁷ Även i Finn Zetterholms *Barnvisan i Sverige* (1969) innehar Topelius en särställning trots att bokens bestämda fokus är genrer och motiv från sekelskiftet till 1910. Zetterholm förklarar detta med att Topelius var långt före sin tid och att hans inflytande på barnvisan kring sekelskiftet 1800–1900 var oerhört stort.²²⁸

Zweigbergk och Zetterholm behandlar många sidor i Topelius barnlitterära verksamhet och lägger grunden till den forskning som kom att bedrivas under 1970- och 1980-talet, då intresset för barnlitteraturen som forskningsområde blev mer accepterat och fick djupare fäste inom akademien. Lena Kårelands avhandling om Gurli Linder från 1977, som är den första systematiska ansatsen att granska svensk barnbokskritik, tecknar Topelius roll för framväxten av den tidiga barnbokskritiken i Sverige.²²⁹ Kåreland etablerar bilden av Topelius som en föregångare till 1900-talets diskussioner om barnboken och ringar in viktiga aspekter i hans syn på hur litteratur för barn bör skrivas. I *Författarnas litteraturhistoria* från året därpå poängterar Lennart Hellsing Topelius enastående betydelse för den svenska barnlitteraturen, både kvantitativt och kvalitativt. Han anser också att biograferna, främst Vasenius och Nyberg, behandlat Topelius verk för barn på ett uppseendeväckande torftigt sätt – »detta i full överensstämmelse med den litteraturhistoriska traditionen».²³⁰

En forskare som haft stor betydelse för förståelsen av Topelius centrala plats på det barnlitterära fältet är Sonja Svensson. Redan i den litteratursociologiskt orienterade avhandlingen *Läsning för folkets barn* (1983) betonar hon Topelius vidsträckta inflytande på barns läsning. I sin omfattande forskning om barntidningar och svensk barnpress har hon speciellt uppmärksammat Topelius betydelse som introduktör och föregångsman och på så sätt ökat den samlade förståelsen av den barnlitteraturhistoriska kontext där Topelius var verksam (2008; 2017). I den omfattande studien *Barnavänner och skolkamrater* (2018) tecknas Topelius »enorma betydelse för barntidningar i hela Norden».²³¹ I artikeln »Zacharias Topelius för Sveriges barn» (2019) nyanserar hon sedan de vägröjande aspekterna i Topelius mångsidiga författarskap för barn.²³²

Ännu en ledande Topeliusforskare är Maija Lehtonen som i monografin *Aaveita ja enkeleitä, lapsia ja sankareita* 2002 har samlat några av sina mer betydelsefulla artiklar om författarskapet.²³³ I kapitlet »Satu sadussa» anlägger Lehtonen ett metaperspektiv på sagoberättaren och sagan. Särskilt uppmärksammar hon sagornas ursprung och poängterar att motiven tas ur naturen och drömmen, något som ligger i linje med Topelius romantiskt-idealiska världsåskådning. Utmärkande för Lehtonens forskning om Topelius verk för barn är att hon inte ser dem som väsensskilda från Topelius övriga verk utan ofta undersöker dem jämsides. Därmed markerar hennes forskning, tillika med studier av bland andra Marita Rajalin, Nils Erik Forsgård och Matti Klinge, enhetligheten i Topelius författarskap.²³⁴

I *Barnboken i Finland förr och nu* (1984), redigerad av Lehtonen och Rajalin, presenteras Topelius som en mångsidig och central person i det finländska kulturlivet under den andra hälften av 1800-talet. Topelius identifieras även som landets första betydande barnboksförfattare med ett eget litterärt program som kunde läsas både på svenska och i finsk översättning. Rajalin noterar ett förnyat intresse för Topelius ekologiska ideal på 1980-talet. En liknande iakttagelse gör Mary Ørvig i epilogen till förlaget Gidlunds urval av *Läsning för barn* från 1980 där hon uppmärksammar temat hållbarhet.²³⁵

I sin avhandling *Topeliaaninen usko – Kirjailija Sakari Topelius uskonto-kasvattajana* (2011) undersöker Pasi Jaakkola Topelius tros- och religionsfostran ur ett tvärvetenskapligt perspektiv som förenar teologi, pedagogik och idéhistoria. Analysen utgår från Topelius läse- och sagoböcker och likasom andra forskare konstaterar Jaakkola att Gud, fosterland och natur hos Topelius bildar en syntes som ska väcka barnets känsla för de heliga värdena.²³⁶ Jaakkola noterar vidare att Topelius bildningssyn sammanfaller med

1800-talets bildningsprojekt och att Topelius framstår som en tolerant konservativ, vars målsättning var att reformera genom sitt kristet sociala program. Han menar också att Topelius normativa pedagogiska filosofi resulterar i att barnet framstår som ett idealbarn som enbart finns på baksidorna, och som på ett förenklande sätt förkroppsligar tidens uppfostringsideal.²³⁷

Från 1980-talet framåt behandlar flera forskare enskilda sagor eller specifika infallsvinklar på Topelius barnlitteratur: Pekka Suhonen lyfter i *Parnasso* 1983 fram källarens symboliska betydelse i sagan »Stjernöga»,²³⁸ och i sin litteraturvetenskapliga studie *Halkeamia* (1988) analyserar Leena Kirstinä Topelius berättelse »Den fallna julgranen» i Viljo Tarkiainens översättning från 1901. Tarkiainens översättning möjliggör en feministisk tolkning, som dock saknar stöd i det svenska originalet.²³⁹

Allan Tiitta kartlägger Topelius som geograf i avhandlingen *Harmaakiven maa* (1994) och nämner sporadiskt barnlitterära verk.²⁴⁰ Jyrki Nummi analyserar sagan »Björken och Stjernen» i sin avhandling *Jalon kansan parhaat voimat* (1993) utifrån versionen i *Maamme kirja* (1944, *Boken om Vårt Land*).²⁴¹ Även Matti Klinge kommenterar några av Topelius verk för barn i *Finlands blåvita färger* (1988, fi. orig. 1982) och i *Idyll och hot* (2000, fi. orig. 1998).²⁴²

Antologin *Päivän Topelius* (1998) samlar kortare, personliga texter om Topelius barnlitteratur. Här presenteras bland annat arbetet med nyöversättningar, moderniseringar och bearbetningar, sagornas bildsättning och förebilden H. C. Andersen samt några barnpjäser. Topelius pedagogik diskuteras av Timo Jantunen i *Satu kasvattaa* (2000), ett verk som jämför Topelius sagor i förhållande till dagens etiska fostran.²⁴³ Hannu Syväoja jämför i sin tur Topelius pedagogiska ideal med dagens i *Pieni kirja Topeliuksesta* (2017).²⁴⁴

Topeliussällskapet har initierat två tvåspråkiga antologier där också artiklar som diskuterar verken för barn ingår. I *Topelius elää – Topelius lever* (2005) behandlar Satu Apo Topelius roll som europeisk »sagofarbror» med utgångspunkt i pjäsen om Törnrosa.²⁴⁵ Apo visar hur det medeltida motivet förändrats över tid och hur Topelius version speglar samtiden med referenser till missväxtåren och i den med dagens mått mätt föräldrade kvinnoynen.²⁴⁶ Också Hanna Samola noterar att Topelius i sagorna beskriver växternas roller som traditionellt könade och tydligt åtskilda: blommor symboliserar i allmänhet femininitet medan träden representerar det maskulina.²⁴⁷ Paula Rossi jämför två översättningar av sagan »Pikku Matti», från 1906–1907 och 1990.²⁴⁸ Versionerna visar dels på olika översättningsmetoder och dels på samhällspåverkan: i den senare har religiösa element i hög grad plockats bort och formuleringar som berör fosterländskhet och krig omarbetats.²⁴⁹

I antologin *Taru ja totuus – Saga och sanning* (2008) analyserar Eeva Mustonen Topelius barnteaterbegrepp ur en pedagogisk vinkel, som en tanke om »sedlig frihet», ett reglerat sätt att leda barnen mot det gemensamma goda samhällets och andlighetens mål. I sitt skrivande står Topelius dels i samklang med 1800-talets pedagogik, dels sällar han sig till den nya pedagogik som fokuserade barnets perspektiv.²⁵⁰ Irja Bergman identifierar tre nivåer i sagan »Björken och Stjernen»: en historisk, en romantisk och en mytisk.²⁵¹ En annan antologi som presenterar ett brett och litteraturhistoriskt perspektiv på naturen i finländsk barn- och ungdomslitteratur är *Tapion tarhoista turkistarhoille* (2011). Topelius givna plats som vägröjare framgår av Leena Kirstinäs, Toni Lahtinens och Vesa Haapalas artiklar i ämnet.²⁵² Haapala gör en djupdykning i Topelius barnpjäs »Skogskonungen» och lyfter fram de pedagogiskt-filosofiska dragen som en gren av europeisk humanism och hegeliansk naturfilosofi. Det ekokritiska perspektivet syns i synnerhet i scenen där naturen återgår till sitt ursprungliga tillstånd.²⁵³ Haapala betonar att Topelius politiserar naturen när han beskriver villkoren för skogen, finländarnas livsmiljö och nationens framtid. Kirstinä framhåller att Topelius som utgångspunkt för djurskyddet försvarade tanken om rättvisa för alla arter och att han med utgångspunkt i kristen naturfilosofi framställer existensen som länkar i en kedja, där varje varelse är en del av helheten. Toni Lahtinen visar hur den finska naturen manifesterar den finska nationalidentiteten i »Sampo Lappelill» – en berättelse som betecknas som en nationell utvecklingsberättelse. Lapplands vildmark representerar den kristna världens gränser och genom pojkens resa får det hedniska Lappland en plats i det av Gud välsignade fosterlandet. I antologin *The Arctic in Literature for Children and Young Adults* (2020) återkommer Lahtinen till betydelsen av det arktiska i »Sampo Lappelill».²⁵⁴

I översiktsverket *Lastenkirjallisuus Suomessa 1543–1850* (1981) behandlar Ulla Lehtonen Topelius debutsamlingar *Sagor I–IV*.²⁵⁵ Topelius betecknas som en vattendelare eftersom den religiöst-sedelärande barnlitteraturen ungefär vid den här tiden fick ge rum för folksagan och konstsagan i Finland. Riitta Kuivasmäki betecknar i sin litteraturhistoriska och sociologiskt inspirerade avhandling *Siiwollisuuden tuntoa ja ylewältä kauneuden mieltä. Suomenkielinen nuorisokirjallisuus 1851–1899* (1990) Topelius som en given auktoritet inom barnkulturen, vars betydelse är svår att överskatta. Hans akademiska ställning gav honom hög status och hans program om god läsning för barn påverkade förläggare, lärare och aspirerande författare.²⁵⁶

De översiktsverk som på finska presenterar Topelius barnlitterära författarskap är *Sata vuotta sadun ja seikkailun mailla. Suomalaisen lasten- ja nuorison-*

kirjallisuuden vaiheita (1958), Robinsonista Muumipeikkoon. Viisikymmentä nuortenkertojaa (1962), Suomen kirjallisuus VIII. Kirjallisuuden lajeja (1970), Moraalin kukkia ja pörröisiä veitikoita. Suomenruotsalaisia satukirjailijoita 1847–1939 (1996) och Pieni suuri maailma. Suomalaisen lasten- ja nuortenkirjallisuuden historia (2003).²⁵⁷

I översiktsverket *Pieni suuri maailma* (2003) är Topelius den enda författare som presenteras i ett eget kapitel. Här introducerar Maija Lehtonen hans halvsekelånga författarskap för barn – såväl hans syn på barnlitteraturens romantiskt-pedagogiska uppgift, som sagovärlden i »Björken och Stjernan» och »Fågel Blå». ²⁵⁸ Topelius förhållande till den romantiska traditionen klargörs även i Bettina Kümmerling-Meibauers »Images of childhood in Romantic children's literature» (2008) och Päivi Lappalainen »Child figures in *Läsning för barn* by Zacharias Topelius» (2017). Kümmerling-Meibauer berör visserligen bara Topelius i förbigående men hon placerar honom i en utförligt tecknad romantisk tradition som ger en viktig idé- och litteraturhistorisk bakgrund till den »fantasins pedagogik» och de nya barnkaraktärer som återfinns i barnlitteraturen vid denna tid. Lappalainen ger en mer specifik beskrivning av Topelius förhållande till den romantiska traditionen och koncentrerar sig på hans framställning av barnet i *Läsning för barn*. Lappalainen pekar också på kopplingen mellan Topelius barnsyn och naturen och diskuterar den i relation till Fröbels pedagogik.²⁵⁹

Också i Göte Klingbergs *Den tidiga barnboken i Sverige* (1998) framställs Topelius som en barnboks-författare tydligt förankrad i den romantiska traditionen. Särskilt uppmärksammas »Walters första äfventyr», som betecknas som ett illustrativt svenskt originalexempel på en för tiden ny genre, den idyll-realistiska barnskildringen med få eller inga moraliska pekpinnar.²⁶⁰ Klingberg påpekar också att Walter är en »odygdspåse» men att han i romantisk anda är »moralisk» då han inte gör sitt ofog av illvilja utan på grund av att han ständigt glömmer bort sina föräldrars förmaningar.²⁶¹ Klingbergs perspektiv lyfter fram Walters karaktärsdrag och ringar in den nya skildring av det fantasifulla barnet som letade sig in i barnlitteraturen vid 1800-talets mitt.

Liknande synsätt ligger till grund för den pojkboksforskning som efter Klingberg i olika omfattning behandlat Topelius författarskap. Magnus Öhrn lyfter fram »Walters Äfventyr» som en gestaltning av pojken längtan bort från hemmet till det äventyrliga pojklandet i artikelsamlingen *Pojklandet* (2017).²⁶² På motsvarande vis behandlas den lekande pojken och barnets perspektiv av Olle Widhe i monografin *Dö din hund!* (2015) och i en rad andra artiklar.²⁶³ Maija Lehtonen begrundar istället begreppet flicka som det

presenteras i Topelius barnlitteratur och noterar att av de många historiska förebilder som presenteras i *Läsning för barn* är två kvinnor.²⁶⁴ Den bild av flickan som framträder värderar hushållssysslor, omhändertagande, empati och äktenskapet högt, samtidigt som fysisk aktivitet förordas även för flickor.

Topelius grundläggande betydelse för barnteatern i Sverige har framhållits av teaterforskare såsom Anita Lindvåg i *Möte med barnteatern* (1995) och Karin Helander i *Från sagospel till barntagedi* (1998). Helander konstaterar att Topelius hade stor betydelse för den svenska barnteatern och att hans barndramatik blev oerhört populär. Hon uppmärksammar även Topelius kritik mot professionella barnskådespelare i samtida barnteater och att han balanserade den sedelärande tonen med en fantasivärld och sagokraft. Helander pekar också på att Topelius flickroller visar prov på många olika sidor, såsom nyfikenhet, tapperhet och mod.²⁶⁵ Även Pentti Paavolainens »Genre, samhälle, metateater – reflektioner över Topelius dramatik» (2019) behandlar Topelius skådespel för barn, som var betydligt fler än de han skrev för vuxna. Paavolainen diskuterar olika sätt att dela in barndramatiken och redogör för hur de kan placeras i förhållande till olika faser i författarskapet. Han påpekar också att det till stor del var tack vare barnpjäserna som Topelius idealistiska syn på barnens fostran kunde sträcka sig ända fram till 1960-talet.²⁶⁶

Översättningar av Topelius barnlitteratur till andra språk har på senare tid kartlagts av Ben Hellman, Erja Laurila-Hellman och Yvonne Leffler. I *Fairy Tales and True Stories. The History of Russian Literature for Children* (2013) konstaterar Hellman att Topelius sagor var mer långlivade i Ryssland och Sovjet än i det egna hemlandet.²⁶⁷ I antologin *Författaren Topelius – med historien mot strömmen* (2019) vidareutvecklar Hellman dessa iakttagelser tillsammans med Erja Laurila-Hellman. De menar att Topelius är den finländska författare som mest frekvent översatts till ryska, men också den som bäst kunnat bibehålla sin popularitet. Anmärkningsvärt är att landets första barnteater, Moskvas barnteater, valde en dramatisering av »Adalminas perla» som öppningspjäs 1921. Sagan anpassades till sovjetiska förhållanden i och med att Adalmina istället för att behålla sin rikedom, i ett utbrott av altruism ger alla sina tillgångar till de fattiga och avstår från makten.²⁶⁸ I samma antologi kartlägger Yvonne Leffler Topelius transkulturella spridning från 1800-talet och framåt. Leffler konstaterar att de första översättningarna var sagor, först till finska, därefter till tyska. Liksom Hellman och Laurila-Hellman upptar Lefflers undersökning översättningar från hela författarskapet även om ett betydande utrymme ägnas åt barnlitteraturen. Det är också barnsagorna som tillsammans med folklivsberättelserna verkar ha stått sig bäst över tid,

och Leffler noterar att det är sagorna »Sampo Lappelill» och »Adalminas perla» som åtnjutit störst internationell spridning.²⁶⁹

De många översättningarna av *Läsning för barn* bildar, tillsammans med det stora antalet svenska utgåvor som sett dagens ljus under de senaste 150 åren, ett unikt och rikt material för den som vill förstå barnbokens historiska utveckling. Till detta kommer författarskapets långa receptionshistoria, breven till och från författaren, samt de otaliga illustratörer och konstskapare som tolkat texterna i skilda tider och sammanhang. Topelius arbetade systematiskt med *Läsning för barn* i över 30 år och gav viktiga bidrag till närpå alla barnlitterära genrer. Han utmärkte sig även genom att ta barnen och deras fantasi på verkligt allvar – som kanske ingen annan barnboksförfattare skapade han en sammanhängande och trygg barndomsvärld som envisas med att referera till sig själv som om den faktiskt existerar på riktigt. Plötsligt får läsaren möta en rad gamla bekanta som leker lyckliga lekar på en sommaräng och det är inte utan att man ser författaren glädjas framför sin egen skapelse: »På ängen voro många gossar och flickor redan förut. Der var den öfverdådige Walter, som råkade illa ut för sin trissa, och Axel som lärde Stina Europas karta, och Mathias som försvarade Hjelteborg, och Emma som hörde blåklockorna ringa, och Aina och Therese, som träffade tomtegubben i skogen. De slogo boll och kastade ringar och lånade eld och sprungo enklek och lekte hök och dufva. Det var mycket nöjsamt.»²⁷⁰

Noter

- 1 Eva von Zweigbergk, *Barnboken i Sverige 1750–1950* 1965; Sonja Svensson, »Zacharias Topelius för Sveriges barn» 2019, s. 373–393.
- 2 Zacharias Topelius, *Sagor. Första samlingen* 1847, s. 69.
- 3 För Gurli Linder och Topelius, se Lena Kåreland, *Gurli Linders barnbokskritik* 1977. Se även Sonja Svensson, *Barnavänner och skolkamrater. Svenska barn- och ungdomstidningar 1766–1900 sedda mot en internationell bakgrund* 2018, s. 74.
- 4 Topelius, »Om läsning för barn I.», *Helsingfors Tidningar* 7/11 1855. För synpunkter på Topelius texter om läsning i *Helsingfors Tidningar*, se Kåreland, *Gurli Linders barnbokskritik* 1977, s. 18 ff.
- 5 Topelius, *Läsning för barn* 2, s. 184 och 206.
- 6 Göte Klingberg, *Svensk barn- och ungdomslitteratur* 1964, s. 318.
- 7 Kümmerling-Meibauer, »Images of childhood in Romantic children's literature» 2008, s. 189.
- 8 Ibid.
- 9 Ibid., s. 183.
- 10 Topelius, *Läsning för barn* 4, s. 542.
- 11 Det finns mycket skrivet om den romantiska rörelsens syn på barn och barndom. Här följer jag Karen M. Smith, *The Government of Childhood. Discourse, Power and Subjectivity* 2014, s. 135.
- 12 Topelius, *Läsning för barn* 6, s. 841, kursiv i original.
- 13 Ibid., s. 855.
- 14 Topelius, *Blad ur min tänkebok* 1898, s. 109.
- 15 Jean-Jacques Rousseau, *Émile eller Om uppfostran* I 1977–1978, s. 180 och 216.
- 16 Topelius, »Om läsning för barn. I.», *Helsingfors Tidningar* 7/11 1855.
- 17 Suzanne Kirschner, *The Religious and Romantic Origins of Psychoanalysis. Individuation and Integration in Post-Freudian Theory* 1996, s. 136.
- 18 Lappalainen, »Child Figures in *Läsning för barn* by Zacharias Topelius» 2018, s. 25.
- 19 Topelius, »Huru doktor Frobel uppfostrade små barn», *Helsingfors Tidningar* 5/3 1856. Se även Håkan Anderssons »Inledning» till *Naturens Bok och Boken om Vårt Land*, ZTS XVII, s. 19, samt kommentar av Pia Forssell i *Noveller*, ZTS IV, s. 357. För Topelius positiva syn på barnträdgårdar, se *Blad ur min tänkebok* 1898, s. 109 f.
- 20 Topelius, *Barnträdgården. Små berättelser och dikter för den första ungdomsåldern* 1853, se *Övrig barnlitteratur*, ZTS X:2.
- 21 Smith, *The Government of Childhood. Discourse, Power and Subjectivity* 2014, s. 135.
- 22 Kümmerling-Meibauer, »Images of childhood in Romantic children's literature» 2008, s. 183 ff.
- 23 Topelius, »Huru doktor Frobel uppfostrade små barn», *Helsingfors Tidningar* 5/3 1856.
- 24 Topelius, *Läsning för barn* 2, s. 280.
- 25 Ibid.
- 26 Håkan Andersson, »Aliquid in omnibus, nihil in toto – Z. Topelius på barrikaderna i 1860-talets skoldiskussion» 2008, passim.
- 27 Topelius, »Om läsning för barn», *Helsingfors Tidningar* 7/11, 28/11, 8/12, 19/12 1855 och »Barnböcker till julen», *Helsingfors Tidningar* 20/12 1860. Håkan Andersson utgår i »Aliquid in omnibus, nihil in toto» (2008) i huvudsak från Topelius artiklar i *Tidskrift utgifven af Pedagogiska föreningen i Finland* 1866 och 1867. Se även t.ex.

- förorden till första och andra delen av *Läsning för barn* samt »Behåll din krona» i åttonde delen. Uno Stadius har sammanställt Topelius pedagogiska idéer i *Barnens skyddslingar. Ett pedagogiskt testamente av Z. Topelius* 1925.
- 28 Topelius–C. A. Wetterbergh 10/11 1871: »Hvad Sverige, såväl som Finland, skulle nådigt behöfva, det vore ett slags literär jury, som kort före hvarje jul borde sitta till doms öfver ny och gammal ungdomsläsning, – en jury, som utan konsiderationer uttalade skyldig eller oskyldig; – så mycken vigt ligger derpå, att vi icke ’förarga en af dessa små’,» Wetterberghska brevsamlingen, Kungliga biblioteket.
 - 29 Topelius, *Läsning för barn* 3, s. 326.
 - 30 Clas Zilliacus, »Inledning», *Ljungblommor*, ZTS I, s. XXII.
 - 31 Topelius, »Eos, Tidskrift för Barn», *Helsingfors Tidningar* 10/12 1853.
 - 32 Topelius, »Om läsning för barn. I», *Helsingfors Tidningar* 7/11 1855.
 - 33 Topelius, *Blad ur min tänkebok* 1898, s. 110. Se även Håkan Anderssons »Inledning» till *Naturens Bok och Boken om Vårt Land*, ZTS XVII, s. 19.
 - 34 Topelius, *Helsingfors Tidningar* 7/11 1855.
 - 35 För Julius Humble och sekelskiftets barnbokssyn, se Klingberg, *Sekelskiftets barnbokssyn och Barnbiblioteket* Saga 1966, s. 12–15.
 - 36 Julius Humble, *Vår tids ungdomsläsning, hennes inflytande och riktiga ledning* 1871. Brev från Julius Humble till Topelius 30/10 1871 och 14/6 1872.
 - 37 Humble, *Vår tids ungdomsläsning* 1871, s. 84.
 - 38 Ibid., s. 47.
 - 39 Topelius–Albert Bonnier 24/3 1872, *Brev*, eZTS XX:1. »Vår tids ungdomsläsning. Hennes inflytande och riktiga ledning af Julius Humble», *Tidskrift utgifven af Pedagogiska föreningen i Finland* 1872:1, s. 36–44.
 - 40 Ibid., s. 36.
 - 41 Ibid., s. 37.
 - 42 Olle Widhe, *Dö din hund!* 2015, s. 119.
 - 43 Topelius, *Läsning för barn* 3, s. 332.
 - 44 Widhe, *Dö din hund!* 2015, s. 119.
 - 45 Topelius, »Om läsning för barn. I», *Helsingfors Tidningar* 7/11 1855.
 - 46 Topelius, *Läsning för barn* 1, s. 5.
 - 47 Topelius, *Läsning för barn* 3, s. 391. Se även Widhe, *Dö din hund!* 2015, s. 115 f.
 - 48 Rousseau, *Émile* I 1977–1978, s. 71.
 - 49 Topelius, *Självbiografiska anteckningar* 1922, s. 36 f.
 - 50 Topelius, *Läsning för barn* 2, s. 194.
 - 51 Ibid.
 - 52 Göte Klingberg, *Den tidiga barnboken i Sverige* 1998, s. 125.
 - 53 Carola Herberts inledning till Topelius korrespondens med Albert Bonnier, *Brev*, eZTS XX:1, samt Pia Forssells inledning till *Fältskärens berättelser*, ZTS VII, s. LVIII.
 - 54 Kümmerling-Meibauer, »Images of childhood in Romantic children's literature» 2008, s. 184.
 - 55 Topelius, *Sagor. Första samlingen* 1847, opag.
 - 56 Ramfiktionen i Runebergs *Fänrik Ståls sägner* har jämförts med Esaias Tegnér's *Axel*, som båda återger vad dikteren säger sig ha hört en gammal krigsman berätta för länge sedan under sena nätter. Jfr kommentar till *Fänrik Ståls sägner* i Johan Ludvig Runeberg, *Samlade skrifter* 14 1987, s. 72 f. Topelius läste och uppskattade Tegnér's *Axel*, vilket framgår av hans dagböcker, se t.ex. 31/7 och 9/11 1834, ZTS XXI, s. 170 och 210 f. Se även den tionde berättelsen i *Fältskärens berättelser*, där Tegnér's *Axel* omnämns, ZTS VII, s. 717.

- 57 Forssell, »Ramberättelser och samband i Topelius prosa» 2019, s. 149 ff.
- 58 Lehtonen, »Das Märchen im Märchen oder Das Bild des Märchenerzählers bei Topelius und einigen anderen Autoren» 2001, s. 153. För perspektiv på sagan som metafikativ och självreflexiv genre, se Stijn Praet & Anna Kérchy (red.), *The Fairy-Tale Vanguard. Literary Self-Consciousness in a Marvelous Genre* 2019.
- 59 Osignerad, »Litteratur.», *Morgonbladet* 10/2 1848.
- 60 Osignerad, »Literatur.», *Morgonbladet* 1/3 1849.
- 61 Se vidare Carola Herberts kommentar till dikten »Ljungblommor» i *Ljungblommor*, ZTS I, s. 307.
- 62 Jack Zipes, *Breaking the Magic Spell* 1979, s. 20 ff.
- 63 Kaarina Laurent, *Topelius saturunolijana* 1947, s. 11 ff., 158 ff., 168 ff.
- 64 Otto Brunken (red.), *Handbuch zur Kinder- und Jugendliteratur. Von 1850 bis 1900* 2008, s. 356.
- 65 Nordlinder, *Sekelskiftets svenska konstsaga* 1991, s. 23; se även Klingberg, *Svensk barn- och ungdomslitteratur 1591–1839* 1964, s. 116 f.
- 66 Topelius, *Läsning för barn* 8, s. 1103.
- 67 Karin Helander, »Barn i dramatiken, på scenen och i publiken» 2019, s. 47–73; se även Helander, *Från sagospel till barntragedi* 1998, s. 23 f.
- 68 Topelius, *Läsning för barn* 1, s. 5.
- 69 Ibid.
- 70 Klingberg, *Den tidiga barnboken i Sverige* 1998, s. 49 f.
- 71 Matti Klinge, *Idyll och hot* 2000, s. 17; Paul Nyberg, *Zachris Topelius* 1949, s. 61; Maija Lehtonen, »Cirkusprinsessans förvandlingar» 2003, s. 46.
- 72 Topelius–C. A. Wetterbergh 1/1 1866. Paul Nyberg berättar om en uppsättning av »Rinaldo Rinaldini» i familjen Topelius hem, se *Zachris Topelius* 1949, s. 320.
- 73 Topelius, *Läsning för barn* 1, s. 5.
- 74 Ibid., s. 98.
- 75 Se Dramawebben hos Litteraturbanken, Mer om pjäsen, »Rinaldo Rinaldini»: <https://litteraturbanken.se/forfattare/TopeliusZ/titlar/RinaldoRinaldini/sida/173/faksimil?om-boken>.
- 76 Topelius, *Läsning för barn* 1, s. 6.
- 77 Se t.ex. *Åbo Underrättelser* 7/6 1859 och »Theater», *Helsingfors Tidningar* 16/7 1859.
- 78 Sign. Karl, »Helsingforsbref», *Helsingfors Dagblad* 24/9 1862. Jfr notis i *Helsingfors Dagblad* 23/9 1862. – Som svar på den återkommande kritiken mot Selinders barnteater 1862 publicerades insändaren »Hvilka äro utsigterna för en teaterskola i Helsingfors?» i *Åbo Underrättelser* 1/11 1862. I insändaren försvaras Selinders teater och förordas en motsvarande teaterskola i Helsingfors. Topelius nämns inledningsvis när insändarskribenten eller -skribenterna förundras över den nya opinionen mot den påtänkta teaterskolan i huvudstaden: »Äfven Å. U. [*Åbo Underrättelser*], som nu af hr Z. T. besykles att vara ett aflopp för hufvudstadens 'rännstensflöde', förordade den fosterländska inrättningen och man hastade derföre också hos oss att lemna sin skärf till densamma.»
- 79 Se t.ex. osignerad recension, »Theatern», i *Åbo Underrättelser* 16/7 1868. Recensenten anser att barnens dansföreställning överlag är rätt angenäm att se, »Men då den lilla Gandhild Rosén uppträder dansande 'La Cracovienne' då är intrycket af dressyr alltför starkt, för att ej på ögonblicket förjaga alla illusioner. I denna dans, liksom i så många andra kan ett barn icke inlägga något lif, någon idé, ty det eger ej, förstår ej de känslor, som derigenom böra uttryckas, och derföre blifva de själlösa

bensvängningarna oändligen plågsamma och framkalla hos åskådaren, i stället för njutning, endast ett djupt medlidande, hvilket åter i sin tur framkallar reflexioner, som hr Selinder sannolikt icke önskade väcka.» – På Dramawebben uppmärksammas i en kommentar till »Rinaldo Rinaldini eller Rövvarbandet» att kritiken mot barnteatern i Sverige blev mer omfattande i takt med att nöjesindustrin växte från 1800-talets mitt och de turnerande barnteatrarna blev fler. Se Litteraturbanken, <https://litteraturbanken.se/författare/TopeliusZ/titlar/RinaldoRinaldini/sida/173/faksimil?om-boken>.

- 80 Ingrid Söderlind och Kristina Engwall (red.), *Barndom och arbete* 2008, s. 152 f.
- 81 Topelius, *Läsning för barn* 1, s. 3.
- 82 Ibid., s. 6.
- 83 Björling, *Skrifter* 1 1995, s. 560.
- 84 Topelius, *Läsning för barn* 2, s. 188.
- 85 Topelius, *Läsning för barn* 7, s. 934 samt Topelius självständiga tolkningar av Oscar Pletschs bilderbok *Smått folk* 1868, se *Övrig barnlitteratur*, eZTS X:2.
- 86 Finn Zetterholm, *Barnvisan i Sverige* 1969, s. 66.
- 87 Se t. ex. vinterleken »Måne klara» i *Läsning för barn* 5, s. 751–761.
- 88 Maija Lehtonen, »Puoli vuosisataa lastenkirjailijana – Zacharias Topelius» 2003, s. 22.
- 89 Morag Styles, »Poetry for Children» 1996, s. 187.
- 90 John Townsend, *Written for Children* 1965/1990, s. 103.
- 91 Klingberg, *Den tidiga barnboken i Sverige* 1998, s. 63 och Lars Furuland och Mary Ørvig, *Ord och bilder för barn och ungdom. Barnlitteraturen* 1 1990, s. 85. Se även Lennart Hellsing, »Barnlyrikens rötter» 1987, s. 108.
- 92 Furuland och Ørvig, *Ord och bilder för barn och ungdom* 1990, s. 90.
- 93 Topelius, »Eos, Tidskrift för Barn», *Helsingfors Tidningar* 10/12 1853.
- 94 Om Tengströms *Tidsfördrif för mina barn*, se Klingberg, *Den tidiga barnboken i Sverige* 1998, s. 62 ff.
- 95 Topelius, »Ainas Vårvisa» 1854, *Övrig barnlitteratur*, eZTS X:2.
- 96 Topelius, *Naturens Bok och Boken om Vårt Land*, ZTS XVII, s. 444. I *Ljung publicerades minnesdikterna* »Frans Michael Franzén» och »Selma och Fanny», ZTS II, s. 217 ff.
- 97 Topelius, *Läsning för barn* 2, s. 193.
- 98 Franzén, *Samlade dikter. Första bandet* 1867, s. 16.
- 99 Se t.ex. Franzéns »Emma till sin mamma» och »Gossen» i *Samlade dikter* 1867, s. 80 och 83. Se även Topelius »Hvad Emma tänker om hösten» som en möjlig replik till Franzéns Emma-dikt, *Läsning för barn* 2, s. 252 f.
- 100 Topelius, *Läsning för barn* 8, s. 1107.
- 101 Topelius, *Läsning för barn* 2, s. 170.
- 102 Häggman, »Topelius och barnens visor», *Källan* 1998:2, s. 21, 23.
- 103 Ibid.
- 104 Zweigbergk, *Barnboken i Sverige 1750–1950* 1965, s. 120.
- 105 Topelius, *Läsning för barn* 3, s. 328.
- 106 Olle Widhe, *Dö din hund!* 2015, s. 115 ff. samt Widhe, »Trollkarlar och små barn i Lappland» 2019, s. 29.
- 107 Zweigbergk, *Barnboken i Sverige 1750–1950* 1965, s. 120, samt Widhe, »Inventing subjectivity and the rights of the child in nineteenth-century Nordic children's literature» 2017, s. [265]–282.

- 108 Kümmerling-Meibauer, »Images of childhood in Romantic children's literature» 2008, s. 183.
- 109 Topelius, *Blad ur min tänkebok* 1898, s. 90.
- 110 Zweigbergk, *Barnboken i Sverige 1750–1950* 1965, s. 120.
- 111 Widhe, *Dö din hund!* 2015, s. 90 ff.
- 112 Jfr Maija Lehtonen som på ett belysande sätt uppmärksammar detta motiv i Topelius författarskap även om hon inte utvecklar dess relation till lekmotivet; Lehtonen, »Intertextualitet i Topelius' berättelser» 1990, s. 71. Jfr även Theodor Wolpers, »Zu Begriff und Geschichte des Motivs 'Gelebte Literatur in der Literatur'» 1986, s. 7–29. För ytterligare ett exempel på hur intertextualiteten i barnboken och motivet med karaktärernas läserfarenhet kan beskrivas, se Maria Nikolajeva, *Barnbokens byggeklossar* 2004, s. 240 f. Se även Widhe, *Dö din hund!* 2015, s. 19.
- 113 Widhe, *Dö din hund!* 2015, s. 30–41.
- 114 Olle Widhe, »Counter-indoctrinations: Radical childcare books, children's literature and children's rights in Sweden around '68» 2018, s. 17 ff.
- 115 Topelius, »Verna Rosa», *Läsning för barn* 2, s. 214.
- 116 Topelius, »Förord till Onkel Adam», *Läsning för barn* 1, s. 5.
- 117 Se Forssells inledning till *Fältskärens berättelser*, ZTS VII, s. XXIV.
- 118 Topelius, *Läsning för barn* 6, s. 816.
- 119 Topelius, »Förord till Onkel Adam», *Läsning för barn* 1, s. 4.
- 120 Ibid., s. 5.
- 121 Torben Weinreich, *Historien om Børnelitteratur. Dansk børnelitteratur gennem 400 år* 2006, s. 208; Vivi Edström, *Sagans makt* 1997, s. 161.
- 122 Laurent, *Topelius saturunolijana* 1947, s. 159 och Widhe, *Dö din hund!* 2015, s. 103 f. och 111 f.
- 123 Bo Lönnqvist, »Topelius och julen» 1991, s. 26. Lönnqvist diskuterar julmotivet i en rad verk ur *Läsning för barn*: »Toinis julafton», »Trollens jul», »Den barmhertige är rik», »Julvisa», »Ny julvisa», »Den heliga nattens barn», »Julgranen», »En Julsaga», »Den heliga natten», »Lucias siffror» och »Nyårsnatten».
- 124 Se t.ex. Topelius–Albert Bonnier 9/12 1867, *Brev*, eZTS XX:1. Se även Svensson, »Zacharias Topelius för Sveriges barn» 2019, s. 377.
- 125 Brev från Zacharias Topelius till Werner Söderström 2/1 1885. Se Herberts, »Inledning», *Brev*, eZTS XX:1, stycke 116.
- 126 Topelius–C. A. Wetterbergh 24/12 1866, Wetterberghska brevsamlingen, Kungliga biblioteket.
- 127 Topelius, »Fattiga barns lofsång för Finlands skörd, hösten 1868», *Läsning för barn* 4, s. 509.
- 128 Topelius, *Läsning för barn* 3, s. 332 f.
- 129 Topelius, *Läsning för barn* 7, s. 943.
- 130 Topelius, *Läsning för barn* 4, s. 598 f.
- 131 Ibid., s. 598.
- 132 Ibid., s. 502 f.
- 133 Topelius, *Naturens Bok och Boken om Vårt Land*, ZTS XVII, s. 444.
- 134 Lehtonen, »Intertextualitet i Topelius' berättelser» 1990, s. 64, 71.
- 135 Topelius, »Eos, Tidskrift för Barn», *Helsingfors Tidningar* 10/12 1853. Susanne Gullström-Portin uppger att Topelius medverkade med 107 verk: 47 dikter, 49 sagor, 6 pjäser, 4 faktabetonade artiklar och 1 charad; »Eos» 1984, s. 54.

- 136 Topelius, »Eos, Tidskrift för Barn», *Helsingfors Tidningar* 10/12 1853. Se även osignerad, »Tidningarna.», *Åbo Tidningar* 23/6 1856.
- 137 Osignerad, »Barntidningen Eos», *Åbo Tidningar* 17/12 1855.
- 138 Svensson, *Barnavänner och skolkamrater* 2018, s. 72.
- 139 Sonja Svensson, »'En barntidning utan ZT är som en kyrka utan prest!'» 2008, s. 131 ff. I *Sländan* (fr.o.m. 1895) som följde på *Nya Trollsländan* ingick bara en handfull verk av Topelius – men själva tidskriften tillägnades författaren.
- 140 Se Sonja Svensson, »Den rare Zach.», *Hufvudstadsbladet* 13/4 1979 och »'En barntidning utan ZT är som en kyrka utan prest!'» 2008, s. 147 ff.
- 141 Svensson, *Barnavänner och skolkamrater* 2018, s. 33.
- 142 Ibid., s. 93.
- 143 Svensson, »'En barntidning utan ZT är som en kyrka utan prest!'» 2008, s. 131.
- 144 Topelius, »Eos, Tidskrift för Barn», *Helsingfors Tidningar* 10/12 1853.
- 145 Svensson, »'En barntidning utan ZT är som en kyrka utan prest!'» 2008, s. 138.
- 146 Svensson, *Läsning för folkets barn* 1983, s. [19], 21, 25, 27 f., se även not 47 på s. 27.
- 147 Johan Wrede, »Zachris Topelius – barnatro och fosterland» 1999, s. 326 f. Se även Widhe, *Dö din hund!* 2015, s. 101.
- 148 Topelius, *Läsning för barn* 2, s. 228 f. Se även Widhe, *Dö din hund!* 2015, s. 103.
- 149 Hellsing, »Barnlyrikens rötter» 1978, s. 119.
- 150 Marita Rajalin, »Finlandssvensk barnlitteratur före 1945» 1984, s. 42; Matti Klinge, »Topelius, Zacharias (1818–1898)», <http://urn.fi/URN:NBN:fi:sls-4599-1416928957205>; Wrede, »Zachris Topelius – barnatro och fosterland» 1999, s. 318.
- 151 Albert Bonnier citerade ett långt stycke ur Wetterberghs uppskattande recension i den annons som publicerades i flera av de större svenska tidningarna under julhandeln, t.ex. i *Aftonbladet* 18/12 1865.
- 152 Onkel Adam, »Julböcker för Barn», *Linnea* nr 12 1865.
- 153 Osignerad, *Helsingfors Dagblad* 20/12 1865.
- 154 Osignerad, »Skrifter för barn och ungdom», *Aftonbladet* 23/12 1865.
- 155 Osignerad, »Jul-litteratur», *Aftonbladet* 19/12 1866.
- 156 Osignerad, »Litteratur. 1.», *Helsingfors Dagblad* 24/12 1866.
- 157 K. B., »Kotimaan kirjallisuus», *Kirjallinen Kuukauslehti* 1/1 1867.
- 158 C. R. Nyblom, »Diverse», *Svensk litteratur-tidskrift* 1867, s. 507.
- 159 Osignerad, »Jul-Litteratur. III», *Aftonbladet* 19/12 1867.
- 160 Osignerad, »Ett och annat från Boklådan», *Kalmar* 13/12 1871.
- 161 Osignerad, »Julbref», *Hufvudstadsbladet* 23/12 1871.
- 162 Osignerad, »Litteratur.», *Morgonbladet* 10/1 1872. Recensenten jämför Topelius berättelse med den förmodat bekanta dikten »Soldatgossen» i J. L. Runebergs *Fänrik Ståls sägner* 1860.
- 163 Osignerad, »Litteraturtidning», *Aftonbladet* 14/12 1880. Anmälan är förmodligen författad av P. A. Gödecke som i sin recension av *Vinterqvällar* i *Aftonbladet* 1881 gör liknande iakttagelser om Topelius och den nya litteraturen.
- 164 Osignerad, »Böcker för barn och ungdom.», *Stockholms Dagblad* 23/12 1880.
- 165 Osignerad, »Böcker för barn och ungdom.», *Post- och Inrikes Tidningar* 12/12 1884.
- 166 Osignerad, »Litteratur för barn och ungdom. 1.», *Nya Dagligt Allehanda* 17/12 1884.
- 167 Osignerad, »Litteratur. Böcker för barn och ungdom», *Stockholms Dagblad* 18/11 1884.
- 168 Osignerad anmälan utan titel, *Upsala Nya Tidning* 12/12 1891; osign., »Ungdoms- och barnböcker», *Dagens Nyheter* 14/12 1891.

- 169 N. B., »Böcker för barn.», *Aftonbladet* 12/12 1891.
- 170 Osignerad, »I bokhandeln.», *Post- och Inrikes Tidningar* 18/12 1891. Recensenten berömmar vidare särskilt Georg Stoopendaals illustrationer till »Gatsoperskan» och »Florio berättar om björken».
- 171 H.A.R., »Litteratur. Böcker för barn och ungdom. II.», *Svenska Dagbladet* 19/12 1891.
- 172 J-z, »Barn- och ungdomslitteratur. II.», *Göteborgs Handels- och Sjöfarts-tidning* 11/12 1896.
- 173 Osignerad, »Böcker.», *Upsala Nya Tidning* 12/12 1896.
- 174 Osignerad, »Böcker för barn och ungdom. I.», *Dagens Nyheter* 17/12 1896.
- 175 N. B., »Böcker för barn och u[n]gdom», *Aftonbladet* 18/12 1896.
- 176 Fridtjuv Berg, »Våra barns skald» 1896, s. 526 f. Se även Joakim Landahl, *Politik & pedagogik. En biografi över Fridtjuv Berg* 2016.
- 177 Berg (red.), *Svenska folksagor. Berättade för barn*, Barnbiblioteket Saga, 1899. Jfr Klingberg, *Sekelskiftets barnbokssyn och Barnbiblioteket Saga* 1966. Se även inledningen och avsnittet »Tankar om barns läsning», s. XXVIII.
- 178 Svensson, »'En barntidning utan ZT är som en kyrka utan prest!'» 2008, s. 138, 154.
- 179 Häggman, »Topelius och barnens visor» 1998, s. 18, 23, 25. *Tre gånger sju Visor ur Läsning för barn* utkom i Stockholm 1875, med dikter tonsatta av Norén. Boken annonserades t.ex. i *Aftonbladet* 23/12 1875.
- 180 Häggman, »Topelius och barnens visor» 1998, s. 21.
- 181 Svenskt visarkiv har uppmärksammat Alice Tegnér 150 år 2014: <http://musikverket.se/svensktvisarkiv/alice-tegner-150-ar/>.
- 182 Häggman, »Topelius och barnens visor» 1998, s. 18, 21.
- 183 Topelius, *Blad ur min tänkebok* 1898, s. 108, 111.
- 184 Zweigbergk, *Barnboken i Sverige 1750–1950* 1965, s. 132; Helander, *Från sagospel till barntragedi* 1998, s. 24 och Karin Helander, »Sagospelstraditionen och Anna Maria Roos *Arabia land*» 2011, s. 201 f., samt Anita Lindvåg, *Möte med barnteatern* 1995, s. 123.
- 185 Brev från Zacharias Topelius till Albert Bonnier 18/6 1867, eZTS XX:1. Se även t.ex. Lönnqvist, »Topelius och julen» 1991, s. 26.
- 186 Osignerad notis utan titel (»– Snurran är namnet ...»), *Nya Pressen* 2/5 1894; osignerad, »Nytt sagospel av Zachrias Topelius», *Nya Pressen* 3/5 1894.
- 187 Osignerad, »Nytt sagospel af Zachris Topelius.», *Sydsvenska Dagbladet Snällposten* 7/5 1894; osignerad, »Konst- och litteraturnyheter», *Nya Dagligt Allehanda* 7/5 1894; osignerad, »Teater och musik», *Stockholms Dagblad* 8/5 1894; osignerad, »Konst- och literaturnotiser.», *Vårt Land* 8/5 1894; osignerad, »Från Konstverlden. Nytt sagospel av Zacharias Topelius.», *Göteborgs-Posten* 9/5 1894.
- 188 Information om uppsättningar i Finland har om inte annat anges hämtats från databasen ILONA, en informationsbank om teaterföreställningar i Finland, <http://ilona.tinfo.fi/>. Information om uppsättningar i Sverige har om inte annat anges hämtats från Litteraturbanken och Musikverkets katalog för teaterlitteratur och dramatik till 1995, <https://digilelly.musikverket.se/DigiBeijer/DigiBeijer.php> samt databas över arkiv, föremål och föreställningar, <http://calmview.musikverk.se/CalmView/>.
- 189 Sonja Svensson, »1800-talets 'farbror Sven'. Zacharias Topelius för Sveriges barn» 2011, s. 195; Karin Helander, »Barnsyn och barndomsgestaltning – nedslag i den tidiga barndramatiken» 2012, s. 2. Se även Wolfgang Schneider (red.), *Kinder- und Jugendtheater in Schweden* 2003. I Göteborg sattes Törnrosa upp på Stora Teatern 1913

och på Lorensbergsteatern 1933, se *Teater i Göteborg 1910–1975: Theatre in Göteborg 1910–1975* [rapport från Forskningsprojektet Dramatik på svenska scener 1910–1975], 1978, s. 164, 214. Jfr också Farbror Paulus, »Jullovsnöje hos farbror Topelius.», *Dagens Nyheter* 29/12 1926.

- 190 *Stockholms Dagblad* betecknar pjäsen som ett innerligt vackert sagospel och omtalar att mycket små barn medverkade i uppsättningen: »Särskilt de allra minsta, parvlar och tösungar på en 3–6 år, gjorde furor», –k., »Topelius på Södermalms teater.», *Stockholms Dagblad* 28/12 1921. I *Dagens Nyheter*, dagen efter premiären 22/12 1934, frågar sig signaturen Colomba vad »Freud och hans lärjungar skulle anse om de elaka och genomfördärvade barnen Matte och Katte, som finga sitt rättvisa straff att bli uppätta av det rysliga trollet Bumburrifex på Dramaten på lördagsmiddagen.» Publiken rapporteras ha varit med på noterna men recensenten anser att pjäsen bleknat med tiden och inte längre håller för vuxna, DN 23/12 1934. Jfr med signaturen Berco som i »Bercos krönika» i *Aftonbladet* 22/2 1937 menar att Topelius borde översättas till svenska, »inte gör man honom en tjänst genom att låta hans språk stå kvar och stelna i en ålderdomlighet, som måste verka fränstötande och löjlig för nutidens ungar».
- 191 Se Stiftelsen Ingmar Bergman, <https://ingmarbergman.se/verk/fagel-bla> (med bilder från uppsättningen) och Musikverkets databas över arkiv, föremål och föreställningar <http://calmview.musikverk.se/CalmView/Record.aspx?src=CalmView.Performanc&id=PERF12460&pos=2>.
- 192 Uppgifterna från Yles arkiv erhållna av Ida Fellman i e-post, 8/4 2020.
- 193 Sonja Svensson fick uppslaget till logotypen för 400-årsfirandet från Ottilia Adelborgs illustration till »Walters femte äfventyr», som Bonniers gav ut 1898. Där lär sig Walter läsa: »A B C D, / Katten låg på sned, / och Walter låg med.» I logotypen, formgiven av Ulf Löfgren, leker en katt med en bok. Se Svensson, »'En barntidning utan ZT' är som en kyrka utan prest!» 2008, s. 155 f.
- 194 Svensson, »1800-talets 'farbror Sven'. Zacharias Topelius för Sveriges barn» 2011, s. 194 f.
- 195 Musiikkikoulu Elivuo har 2000–2011 gett ut 25 cd-skivor med tolkningar av Topelius verk. Jfr även Lasten Keskus musiksagosatsning på »Fågel Blå» 2019; <https://lastenkeskus.fi/lintu-sininen-on-sadun-ja-musiikkia-yhdistava-taide-elamys-lapsille/>.
- 196 Lena Käreland, »Barnlitteraturens utveckling i Sverige» 2008, s. 6.
- 197 Topelius, *Läsning för barn* 3, s. 394. Se även »Hvar få vi en julgran?» och »Svarta hafvets matros», del 5, s. 747 ff., 695 f. Zetterholm har påpekat Topelius pionjärgärning som humorist, *Barnvisan i Sverige* 1969, s. 60, 63. Hellsing har uppgett att han började läsa under sitt första skolår och att Topelius var det första han läste, Gunnar Sörbring, »Lennart Hellsing fick trolldiplom i barnens bibliotek», DN 6/4 2009.
- 198 Svensson, »'En barntidning utan ZT' är som en kyrka utan prest!» 2008, s. 128.
- 199 Tove Jansson, *Bildhuggarens dotter* 1968, s. 86 ff.
- 200 Se t.ex. Paul Nyberg, »Selma Lagerlöf och Zachris Topelius» 1947, s. 402; Zweigbergk, *Barnboken i Sverige 1750–1950* 1965, s. 140; Janina Orlov, »'Var glad som sparven kvittrar'» 1999, s. 346 och »Tre gossar i snön och tiden» 2003, passim; Svensson, »'En barntidning utan ZT' är som en kyrka utan prest!» 2008, s. 128. Carl Larsson står med akvarellen »Lisbeth spelar den stygga prinsessan i Fågel Blå» från 1906 för en berömd tolkning av samma lek. Eva von Zweigbergk menar i *Barnboken i*

- Sverige 1750–1950 (s. 129) att »[i]ngen har bättre illustrerat hur man 'leker' Topelius sagospel i det fria än Carl Larsson».
- 201 Inom projektet Finska nu, som verkar för att öka intresset för det finska språket och finsk kultur i Sverige, har »Sampo Lappelill» år 2014 bearbetats till ett dramaäventyr, »Jakten på den försvunna solen». Se <http://www.finskanu.se/>. Se Kirsti Mäkinens bearbetningar illustrerade av Risto Suomi och Rudolf Koivu som exempel på moderna transmedieringar; Mäkinen, *Topeliuksen lukemisia lapsille* 2013 och *Topeliuksen joulu. Satuja ja runoja* 2015.
- 202 Rajalin, »Det vida rummet» 2002, s. 20.
- 203 Yvonne Leffler, »Zacharias Topelius i världen – verken i översättning» 2019, s. 440 ff.
- 204 Boel Westin, »The Nordic Countries» 2004, s. 1159.
- 205 FILIS och SKS databas: Finlands litteratur i översättning; finlit.fi.
- 206 Ben Hellman, *Fairy Tales and True Stories. The History of Russian Literature for Children and Young People (1574–2010)* 2013, s. 133; Leffler, »Zacharias Topelius i världen – verken i översättning» 2019, s. 442.
- 207 Receptionen av Topelius översättningar behandlas av Hellman, *Fairy Tales and True Stories* 2013; Leffler, »Zacharias Topelius i världen – verken i översättning» 2019, s. [425]–452; Erja Laurila-Hellman och Ben Hellman, »Receptionen av Zacharias Topelius verk i Ryssland före 1917» 2019, s. [395]–423.
- 208 Lunelund-Grönroos, *Zachris Topelius' tryckta skrifter* 1854.
- 209 »Fattig-gubben» och »Sagan om Jättarne och Kung Autio», se kommentar s. 1322, samt ZTS X:2.
- 210 Siegfriids, »Zacharias Topelius in English Dress» 1988, s. 115, 117. Se även Peter Siegfriids, »H. C. Andersen, Topelius och Aunt Judy» 1998, s. 38–42.
- 211 Jack Zipes, *The Oxford Companion to Fairy Tales* 2000, s. 288.
- 212 Andrew Lang, *The Lilac Fairy Book* 1910, s. 67, 132, 216, 229.
- 213 Birgit Lunelund-Grönroos, »Topelius sagor på utländska språk» 1956, s. 381 ff. Se även avsnitten »Topelius utgivning utomlands» och »Översättningarna» i Herberts, »Inledning», *Brev*, eZTS XX:1.
- 214 Lunelund-Grönroos, »Topelius sagor på utländska språk» 1956, s. 384. Siegfriids har undersökt hur engelska översättningar av *Läsning för barn* anpassats till den nya publiken, »Zacharias Topelius in English Dress» 1988, s. 115 f.
- 215 Se t.ex. Topelius brev till Johan Bäckwall som översatte *Boken om Vårt Land* (17/3 1856 och 8/2 1875) samt avsnittet »Översättningarna» i Herberts, »Inledning», *Brev*, eZTS XX:1. Nordahl Rolfsen gjorde på 1890-talet Pikku Matti till en norsk pojke, Knut Pladsen, och omarbetade grundligt »Axel och Stina» för norska barn vilket han fick kritik för, också av Topelius (Nordahl Rolfsen–Topelius 24/9 1892 och Topelius–Nordahl Rolfsen 10/11 1892; eZTS XX:1).
- 216 Lunelund-Grönroos, *Zachris Topelius' tryckta skrifter* 1954, s. 81 f., 85 ff. (posterna 456, 460, 471, 480, 484), se även bilagan »Översättningar till finska» i den digitala utgåvan.
- 217 Werner Söderström–Topelius 29/12 1884, *Brev*, eZTS XX:1.
- 218 Lehtonen, »Barnlitteraturforskningen» 1984, s. 193.
- 219 Vasenius, *Zacharias Topelius. Hans lif och skaldegärning* V 1927, s. 459–554.
- 220 Paul Nyberg menar att Lagerlöf väl inte »gjort honom till en sagofigur. Men hon har gjort honom till en drömmare, en diktare, en guldmakare i fantasiens världar.» Nyberg, »Selma Lagerlöf och Zachris Topelius» 1947, s. 425.

- 221 Se kommentar till »Björken och Stjernen», s. 1285 f.
- 222 Se också Topelius, *Självbiografiska anteckningar* 1922, s. 261 f.
- 223 Wichmann, »Z. Topelius suomeksi», *Valvoja* 1 och 2/1898, s. 24–28, 119–132; Snellman, *Zacharias Topelius kasvatustieteilijänä* 1905.
- 224 Tarkiainen, »Topeliuksen suhde suomalaiseen kansanrunouteen», *Suomalainen Suomi* 3 1918, s. 14. Som exempel på sagor som bygger på folkdiktning anges t.ex. »Björken och Stjernen», »Hafskonungens gåva» och »Sampo Lappelill», s. 27 f. Även Kersti Bergroth prisar i två essäer 1950 Topelius, varav den ena, »Lukekaa Topeliusta!» (s. 70–75), använder ett par barnlitterära exempel – Bergroth menar att Topelius ska läsas som »medicin» för den vuxna själen (s. 74).
- 225 Dessutom diskuterar hon Topelius fostringsideal. Laurent, *Topelius saturunoilijana* 1947, s. 328.
- 226 Elina Halttunen-Salosaari presenterar Laurent som Topeliushorsare och den första i Finland som disputerade i ämnet barnlitteratur inom litteraturvetenskap (se »Kaarina Laurent Topelius-tutkijana», *Onnimanni* 1991:1, s. 40–43).
- 227 Zweigbergk, *Barnboken i Sverige 1750–1950* 1965, s. 132; se även Orlov, »Var glad som sparven kvittrar» 1999, s. 346.
- 228 Zetterholm, *Barnvisan i Sverige* 1969, s. 9 f.
- 229 Kåreland, *Gurli Linders barnbokskritik* 1977, s. 17 ff.
- 230 Lennart Hellsing, »När den svenska barnboken trampade ur barnskorna» 1978, s. 325 f.
- 231 Svensson, *Barnvänner och skolkamrater* 2018, s. 71. Jfr Svensson, »'En barntidning utan ZT är som en kyrka utan prest!'» 2008, s. 126–165.
- 232 Svensson, »Zacharias Topelius för Sveriges barn» 2019, s. [373]–393.
- 233 Lehtonen har behandlat Topelius skönlitterära prosa sedan 1984 (se Köhler 2018, ZTS VII, s. LXXVIII) och publicerat artiklar bl.a. på finska, svenska, franska och tyska. »Såu sadussa» publicerades t.ex. ett år tidigare (2001) på tyska som »Das Märchen im Märchen», s. 153–161.
- 234 Rajalin, »Finlandssvensk barnlitteratur före 1945» 1984, s. 40; Forsgård, »Utopisten Topelius» 1999, s. 331; se även Forsgård, *I det femte inseglets tecken* 1998, t.ex. s. 17; Klinge, »Varför skrev Universitets rektor sagor?» 1991, s. 12.
- 235 Ørvig, »Om Zachris Topelius» 1980, s. 60.
- 236 Som källor använder Jaakkola primärt *Naturens Bok* och *Boken om Vårt Land, Evangelium för barnen* och *Läsning för barn* men också finska, senare tryck av *Lukemisia lapsille* som spreds till större kretsar. Pasi Jaakkola, *Topeliaaninen usko – Kirjailija Sakari Topelius uskontokasvatustajana* 2011, s. 17, 53.
- 237 Jaakkola 2011, passim. De traditionella könsrollerna som förmedlas är t.ex. inte nödvändigtvis identiska med Topelius fullständiga åsikt i frågan men passar den litterära formen väl och följer på ett förenklande sätt den allmänna emancipatoriska linjen under 1800-talet, se s. 139.
- 238 Suhonen, »Tähtisilmän kuoppa», *Parnasso* 1983, s. 149–152.
- 239 Leena Kirstinä, »Kertojan ja suomentajan vallassa. Sakari Topeliuksen *Kaatunut joulukuusi*» 1988, s. 11–20. Kerttu Manninen riktar tio år senare kritik mot nämnda översättning från 1901–1902. Se Manninen, »Valtteriin vauhdissa» 1998, s. 19–24.
- 240 Till exempel framkommer den pedagogiskt förnyande geografen Topelius i »Skolgossens Sommarvisa» och i samtalen mellan Axel och Stina; Tiitta, *Harmaakiven maa* 1994, s. 105 f., 200 f., 234 f.

- 241 Se kommentar till sagan, s. 1285 f. Nummi, *Jalon kansan parhaat voimat* 1993, s. 173 f., 296.
- 242 Klinge nämner sällan barnlitteraturen, men när han gör det framställs sagorna och sagospelen som grundbultar i Topelius pedagogiska och moraliska eftermäle. Klinge placerar Topelius i ett brett kulturellt sammanhang och visar därmed på influenser som lämnat spår också i barnlitteraturen.
- 243 Jantunen konstaterar att Topelius tänkande representerar begrepp som empati (»Moppe»), den moderna människans utmaningar (»Nora, som ej ville vara barn») och förlåtelse (»Rinaldo Rinaldini»), *Satu kasvattaa. Topeliuksen sadut ja kasvatusajattelu* 2000. Topelius pedagogiska tankar utvecklar Jantunen i »Topeliuksen kasvatusajattelu ja sen soveltaminen tänään», *Taru ja totuus – Saga och sanning* 2008, s. 51–78, samt i *Myötätunto ja viisaus Topeliuksen ajattelussa* 2019.
- 244 Syväoja, *Pieni kirja Topeliuksesta* 2017, s. 179–231.
- 245 Apo, »Topeliuksen Ruususen eurooppalaiset juuret» 2005, s. 139–184.
- 246 Se kommentar till »Prinsessan Törnrosa», s. 1289 f.
- 247 Samola, »Kasvikuvausten etiikka ja sukupuolittuneet kasvit Zacharias Topeliuksen saduissa» 2019, s. 83–94.
- 248 Rossi, »Miten Pikku Matin kävikään?» 2005, s. 127–138.
- 249 Artikeln bygger på två tidigare artiklar: Paula Huhtala, »Topeliuksen 'Pikku Matin' eri versiosta», *Matkalla kielestä kieleen. Juhlakirja Rune Ingon 60-vuotispäiväksi* 1998 och »Jämförelser mellan olika översättningar av Topelius saga 'Pikku Matti'», *Översättning och tolkning. Rapport från ASLA:s höstsymposium Stockholm 5–6 november 1998* 2000.
- 250 Mustonen, »Topeliuksen lastenteatterikäsitöksen kasvatukselliset vapauspyrkimykset» 2008, s. 79–115.
- 251 Se kommentar till sagan, s. 1285 f.; Bergman, »Koivu ja tähti – monikerroksinen satu» 2008, s. 166–171.
- 252 Kirstinä, »Zacharias Topeliuksen *Luonnonkirja*» 2011, s. 42–54; Kirstinä, »Vattumato olemisen suuressa ketjussa. Zacharias Topelius eläinten suojelijana» 2011, s. 55–62; Lahtinen, »Sampon matka koukojen kotoon. Erämaan merkityksistä Zacharias Topeliuksen sadussa 'Sampo Lappalainen'» 2011, s. 63–75; Haapala, »Metsän turvaajat. Luonto ja sen suojelu Zacharias Topeliuksen satudraamassa 'Tapion ukko'» 2011, s. 76–89.
- 253 Motivet är bekant i sagor, myter och apokalyptisk litteratur, och tydliggör gränsdragningen mellan människa och natur, gammal och ny tid; Haapala, »Metsän turvaajat» 2011, s. 81.
- 254 Toni Lahtinen, »Arctic Wilderness in Zachris Topelius's Fairy Tale 'Sampo Lappe-lil'» 2020, s. 178–188. Se även JoAnn Conrad, »Encountering Otherness in the Geographical Imaginary Lapland Journeys in Early Swedish Children's Books», s. 107–121 i samma volym.
- 255 Volymen baserar sig på Lehtonens licentiatavhandling 1972.
- 256 Kuivasmäki, *Siiwollisuuden tuntoa ja ylewältä kauneuden mieltä* 1981, passim.
- 257 Allmänna litteraturhistoriska översiktsverk utan specifikt Topelius- eller barnlitterärt fokus utelämnas.
- 258 Lehtonen, »Puoli vuosisataa lasten kirjailijana – Zacharias Topelius» 2003, s. 20–31. Dessutom behandlas Topelius författarskap i några andra artiklar, bl.a. i Maria Laukka, »Suomalaisen lastenkirjankuvituksen kehitys» 2003, s. 89–136.

- 259 Päivi Lappalainen, »Child Figures in *Läsning för barn* by Zacharias Topelius» 2018, s. 23–34.
- 260 Klingberg, *Den tidiga barnboken i Sverige* 1998, s. 91 ff. Också Eva von Zweigbergk (*Barnboken i Sverige 1750–1950* 1965, s. 120), Finn Zetterholm (*Barnvisan i Sverige* 1969, s. 63) och Olle Widhe (»Lekens alternativa geografi» 2014, passim.) har uppmärksammat att Topelius var tidig med att framställa ostyriga barn upptagna med lekar som följer en annan ordning än vuxenvärldens.
- 261 Klingberg, *Den tidiga barnboken i Sverige* 1998, s. 93.
- 262 Öhrn, *Pojklandet. Pojken i svensk barn- och ungdomslitteratur* 2017, s. 12.
- 263 Widhe, »Inventing Subjectivity and the Rights of the Child» 2018, s. [265]–282; »Trollkarlar och små barn i Lappland» 2018, s. [21]–36.
- 264 Fredrika Bremer och Jeanne d’Arc, se kommentar, s. 1342. Lehtonen, »Tytö kuin sokerikakku?» 2008, s. 172–186.
- 265 Helander, *Från sagospel till barntagedi* 1998, s. 24.
- 266 Pentti Paavolainen, »Genre, samhälle, metateater – reflektioner över Topelius dramatik» 2019, s. 217 f.
- 267 Hellman, *Fairy Tales and True Stories. The History of Russian Literature for Children and Young People (1574–2010)* 2013, s. 133.
- 268 Laurila-Hellman och Hellman, »Receptionen av Zacharias Topelius verk i Ryssland före 1917» 2019, s. 414.
- 269 Leffler, »Zacharias Topelius i världen» 2019, s. 442.
- 270 Topelius, *Läsning för barn* 2, s. 230.

LÄSNING FÖR BARN 1 (1865)

Förord till Onkel Adam	3
Bärplockerskan	7
Den röda stugan	10
David och Goliath	13
Var god mot de fattiga	19
Den tappade kängan	42
Sanningens Perla	51
Rinaldo Rinaldini eller Rövvarbandet	74
Fågel Blå	99
Skyddsengeln	142

FÖRORD TILL ONKEL ADAM.

Tillåt mig att sända dessa lekande blad, icke åt den frejdade skriftställaren, icke åt tänkaren i samhällets högsta frågor, men åt den klarsynte människokännaren, den ädle, varmhjertade barnavännen borta i Östergöthland.

Det har vederfarits Eder, bästa Onkel, likasom mången upphöjd ande, att sedan ni länge betraktat lifvets ström i den breda fåran, har ni känt ett behof 5 att åter hvila vid den ogrumlade källan. Ni har lyssnat på dessa ljud ur naturens innersta, hvilka, omedvetna och oförstådda, komma till oss i barnets lekar. Ni har igenkänt i dem det ursprungliga väsendet före söndringen mellan natur och ande. Ni har gifvit akt på denna andes första kamp att frigöra sig och beherrska naturdrifterna, och ni har med erfaren hand sökt att leda hans första steg på 10 vägen till ljus och frihet, sanning och rätt.

Edra unga vänner kunna ej fatta hela styrkan utaf den hand, som leder dem; men de känna desto bättre att handen är varm. Vet ni väl, bästa Onkel, att edra ord hafva ett långt eko och eder kärlek ett djupt gensvar? Hundrade mil från den strand der ni bor, och långt ibland Finlands moar, klappas många små händer 15 af glädje, när en nummer af Linnea kommer med posten.

De äro farliga recensenter, dessa små. Vet ni hvad det är, som mest förtjusar dem uti Linnea? Det är icke blott de sanna, åskådliga, ur det lefvande lifvet tagna berättelserna, utan också det, att berättaren ställer sig midt ibland dem. De många, som tala till barn i den bekanta nedlåta de tonen, likasom skulle 20 de sänka sig till varelser af en lägre ordning, de ana icke huru fin näsa man har vid den ålder, när man ej brukar näsduk. Och jag ville fråga dessa lärare, dessa författare och författarinnor för barn, om de verkligen tro sig stå så högt, att de måste sänka sig till barndomens åskådningssätt. Jag ville fråga dem, om de verkligen genomgått denna långa ödemark af tvifvel, söndring och själskamp, som 25 man måste genomgå, för att återkomma till denna objektiva åskådning, denna sublima enhet emellan tro och öfvertygelse, hvilken endast den högsta vishet äger gemensam med barndomens oskuld. Hafva de icke det, då måste de höja sig till barnets ståndpunkt. Ty ett oförderfvadt barn är dock alltid ett stycke grekisk 30 plastik, och det är just detta stora, antika lugn, som utgör morgonglansen öfver barndomens dagar och gör på oss andra, seglare uti stormen, ett så svalkande, så välgörande och tillika så rörande intryck.

Man borde akta sig att störa detta lugn uti förtid. Lifvet arbetar på söndring alltifrån vaggan, men hvarje sann utveckling sker gradvis. Hvarför icke låta plantan rota sig i den svala jorden, tills hennes tid är kommen? Hvarför plantera henne i krukor och ställa henne att brådmogna i solbaddet? Oändligt många
 5 föräldrar, lärare och författare gifva sig ingen ro, innan de fört ormen i paradiset; innan de der lyckats antända den förtidiga, allt förhärjande reflexionen. De kära barnen få ej lemnas att vexa i ro med deras glada tro på lifvet, deras lyckliga endrägt med naturen och med sig sjelfva. De skola i blinken blifva så utmärkt förnuftiga. De få dagligen höra huru den blå himlen är endast en tom luft, och
 10 den gyllene morgonskyn endast ett duskigt moln; huru lekens kung bär en krona af papper och huru barnkammararens gränslösa värld är endast en förstuga till skolan. Deraf blifva de ock så »förnuftiga», många bland dem, att de vid tio år mästra far och mor, vid femton år Gud och fädernesland. De äro invigde i mycket, om hvilket det vore bättre att vara okunnig, och deremot okunnige i det,
 15 hvarpå den sanna lyckan hvilat. Arma, sjelfviska, rotlösa, vissnade barn, utan fäste i himmelen eller på jorden; de äro trötta vid lifvet, när andra börja att lefva.

Finnes der spännkraft i viljan, så kan ännu mycket godtgöras. Men det som aldrig kan ersättas, det är en vissnad, härjad, smågammal barndom. Dessa väsen med en förtorkad rot, kunna blifva goda, nyttiga, verksamma, upplysta,
 20 men sällan lyckliga menniskor.

Jag föreställer mig, att för detta pris bör man ej köpa vetandet. Det är en sned riktning i tidens uppföstran att anse vetandet vara allt. En mennisko-
 ande behöfver värme lika nödvändigt som ljus. När jag ser så många frusna varelser utgå från våra skolor, känner jag mig ofta frestad att önska dem mindre
 25 beläsenhet och mera tro, mindre beräkning och mera hängifvenhet, men framför allt den själens och kroppens helsa, som endast finnes i jemvigten mellan alla förmögenheter.

Det, hvarpå vår tid lider brist och derföre mest behöfver, det är fasta karakterer. Men huru utbilda sådana utan ett hälleberg af granit, ur hvilket
 30 viljan hämtar sitt jern? Det är den grundfasta, allvarliga gudsfruktan, som saknas i hemmet, i skolan, barnböckerna, alltför ofta äfven i kyrkan, och derföre är allting löst.

I stället plaggar man på de stackars barnen en bråte utaf moral: likasom kunde man plocka frukten utan att först hafva trädet. »Söker först efter Guds
 35 rike, så faller eder allt detta till.»

Jag föreställer mig att sedeläran i barnböcker hvarken bör ösas med slef eller påklistras som skylt. Vexer hon icke fritt ut ur berättelsen sjelf, – hvilket är det lyckligaste – så må hon åtminstone kläda sig i en så lefvande gestalt, att saken,

icke förmaningen, kan tagas i med händerna. Men hvilket pjunk får man ej läsa i mängden af de barnböcker, som öfversvämma vår julmarknad! Jag ville säga till dessa välmenande moralpredikanter: öppnen fönstret och låten verldens luft strömma in! Vi begära inga ångor af kamfert från täppta sjukrum. Vi vilja ej hafva dessa förklemade, vekliga, viljelösa dockor, som I pinen ihjäl med edert välmenta gnat. Vi begära helsa och kraft, mod och beslutsamhet; varma, hängifna hjertan utan beräkning; starka sjelfbeherrskande viljor och en frimodig lust att lefva och handla. 5

Sådan föreställer jag mig, är den vind, som vi böra låta blåsa in genom det friska barndomslifvet, hvilket må ledas, men icke dämmas. Lägg ännu här till en lagom tolerans för dess uppsluppenhet och för det stoj, som vid denna ålder är rent af en naturnödvändighet, och jag tror att vi något så när skola träffa den riktiga tonen. 10

Jag har ej glömt, bäste Onkel, att det är ni, som redan i många år anslagit denna ton, när ni talat om och till dessa minste bland våra bröder; ni som i de mest åskådliga drag har tecknat både det sköna och det missbildade i plantskolan omkring oss. Men jag har ej velat sända er dessa blad utan att säga huru jag önskar att de må tagas. Ty de ha icke skrifvits efter en på förhand uppgjord plan, utan efterhand under loppet af flera år, och derföre röjas i dem så många inkonsekvenser. Men hufvudriktningen är dock den, att öppna fönstret och låta den friska luften strömma in genom barnkammaren. 20

Jag är alldeles ingen vän af barntheatrar i den vanliga betydelsen, när till dem fordras en viss apparat och när de uppträda med anspråk att vara någonting mera än lek. Jag tror tvärtom att de verka bestämdt skadligt, när den lilla skådespelaren, applåderad af en talrik publik, bekanta och obekanta får en hög tanke om sin egen förträfflighet. Deremot har jag tyckt mig finna ingenting ondt, men åtskilligt godt i sådana nöjen, när de icke äro eller vilja vara något annat än en lek liksom andra lekar, med några kulisser af stolar eller af gråpapper, fond af granar eller tapeter, ridå af ett täcke eller en gardin, med ett ord så enkel tillställning som möjligt, och med en förtjust publik af föräldrar, syskon, tjänstefolk eller kamrater. Då har jag tyckt mig märka, att der i det glada nöjet kan sås ett och annat groende frö af de stora idéer, på hvilka all uppfostran hvilat: gudsfruktan, lydnad, sanning, rättvisa, trohet, barmhertighet, ödmjukhet, sjelfförsakelse, kärlek, mod, ståndaktighet, tacksamhet, fosterlandskärlek, vörndnad emot föräldrar och lärare; – och tillika har jag trott mig märka, att de motsatta felen på samma sätt framträda vida åskådligare och mera gripande för barnasinnets, än i de bästa berättelser. Den som vet huru fantasi och verklighet äro hos barnet ett, den inser också huru mäktiga intrycken blifva, när godt och ondt i 35

denna lek stiga lefvande fram, tala lefvande ord och skildra sig sjelfva i lefvande handling. Jag har sett några bland dessa stycken lekas af barn – de äro alla dessutom gjorda att lekas hellre än att läsas – och jag har sett huru både de små aktörerne (fastän jag ej vill anse dem så) och de små åskådarne alldeles
 5 glömt att leken var fantasi och strax varit inne i sagan på fullt allvar. Det är också ingenting annat, än hvad man dagligen ser. Ty leken är för barnet samma verklighet, som handlingen för den vuxna människan; följaktligen ett behof och en lifsyttning. Den dramatiska leken särskildt är så naturlig, ja så medfödd för denna ålder af lifvet, att den kommer alldeles sjelfmant från de spädaste år: – än
 10 leker man främmande, än föreställer man den eller den; och hvad är det annat, än skådespelet i dess enklaste oskuld?

Det beror då på att taga detta medfödda anlag i uppfostrans tjenst, och försöket är icke nytt; det har praktiserats ofta och länge, äfven i skolorna. Men hvad man härtills äger åt detta håll på svenska språket, är hvarken mycket
 15 eller, som jag vågar anse, alldeles lämpligt. Jag känner åtminstone icke många barnpjeser, och de äro egentligen hvad man kunde kalla guvernants-stycken, eller sådana, i hvilka den moraliserande tendensen öfvervåldigar fabeln. Jag ber eder således, bästa Onkel, anse dessa blad såsom ett försök att fylla bristen, – såframt ni anser det som en brist – och tillika såsom de första stegen uti en ny riktning;
 20 lyckade eller misslyckade, det kan jag ej afgöra; men är riktningen god, skola andra fortsätta och göra det bättre. Allt likväl med det bestämda förbehåll, att det må förblifva en lek och att man ej må häraf göra en theater; – ty en barntheater är och förblifver ett oting. Jag har sällan gått från en scen med så smärtsamma intryck och med ett så djupt medlidande för olyckliga varelser, som från herr
 25 Selinders af många prisade barntheater.

Slutligen beder jag att ni ej anser mig blind för det här förekommande språkslarf, som olyckligtvis blifvit vanligt för scenen och är en naturlig följd af klyftan emellan det svenska tal- och skrifspråket. Jag har tyvärr ej kunnat skrifva korrektare än andra, utan att blifva styfvare och prudentligare än mina
 30 småpratare hade tyckt om.

Mottag, bästa Onkel, försäkran om den oföränderliga aktning och vänskap, hvarmed jag till dagarnes ände förblifver eder tillgifne

Z. Topelius.

Helsingfors den 25 Oktober 1865.

BÄR PLOCKERSKAN.

Monolog.

En skogstrakt vid stranden af en sjö. Marie inkommer i lätt sommardräkt, med schäferhatt och bärande en korg på armen, i det hon kastar slängkyssar åt någon, som man ej ser.

MARIE.

Adjö, mamma, adjö, adjö! Der står hon ännu på trappan och undrar hvart
jag tar vägen i villa skogen. Adjö, adjö, det är ingen fara med mig, jag går att
plocka hallon till middagen. Hallon och mjölk, ack, det är något skönt! –

Det är bittida på morgonen, och daggen glimmar som perlor i gräset.
Solen står ännu helt lågt, men hon stiger nog högre. Hon försofver sig icke,
och trött blir hon aldrig. Jag ville vara lik sommarens sol: tidig och klarögd
ville jag vara, godt och varmt ville jag blicka på goda och onda.

Hur herrligt ändå att vara bittida uppe, när hela världen skiner af helsa
och ungdom! Det var så mörkt i natt, det lider mot hösten, och jag räknade
i går afton etthundratjugu stjernor. Då kom en sorgsen tanke uti mitt hjerta.
Jag tänkte: se, nu förgås det vackra på jorden! Men nu, när allt lefver och
strålar, nu mins jag ej mera min korta sorg. Jag är så glad, så glad; jag ville
vara en bofink och gunga så högt på björkens grenar. Eller ... ja, så är det, jag
ville knäppa mina händer och säga: jag tackar dig, gode Gud, att du skapat
jorden så skön och gifvit oss nåd att tillbedja din allmakt!

Se huru lugn han nu är, den klara sjön! Och han kan likväl storma ...
hu, hvad han då kan vara hvit utaf vrede! Men nu är han den allra klaraste
toiletspegel, och de små fiskarne hoppa i solskenet. Derborta vid holmen ror
en båt; åh, jag känner honom, det är vår båt, det är Fridolf, som tar upp sina
nät uti sundet. Ej långt från båten simmar en kulle änder. En, två, tre ... sju
äro de, jag ser dem helt tydligt. Båten hvilar på årorna, Fridolf flyftar sakta sin
bössa. Hvad ämnar han göra? Vill han verkligen skjuta de stackars fåglarna?
Fridolf! Fridolf! ... Han kan ej höra mig. O, hvad jag är rädd! Finns då ingen
barmhertigt bröms, som kan bita honom i handen just då han trycker af? (*Hon
betäcker ögonen med sina händer. Man hör på afstånd ett skott. Marie ser upp.*)

Paff! nu small det. Victoria! Victoria! Alla sju flyga sin kos, och Fridolf
har skjutit bom! Vänta du, lönnmördare, det skall du få höra, när jag kommer
hem!

Men hvad tänker jag på, som ej plockat ett enda hallon ännu! (*Hon
plockar.*) Smultron och hjortron äro redan sin kos, och åkerbär äro rara.

35 Blåbär kunde väl fås, och lingonen börja mogna. Nå, ville jag plocka kråkbär och hönsbär, då blefve korgen full i en handvändning. Men se, när man vill göra *en* sak ordentligt, skall man ej börja med *två*. Hallongröt, hallonkräm, hallon och mjölk, hallonsaft att blanda i vatten när man är sjuk, och hallon-
 40 thé att dricka när man förkylt sig ... jo jag tackar, på dessa buskar vexer en hel meritförteckning. Och sedan kanhända med grädde på ... arbetaren är sin lön värd.

Blott jag nu visste den bästa vägen. Se, det är konsten, hvartän man i verlden går. (*Niger.*) Var god och säg mig, bästa herr Alstubbe, om jag bör
 följa vägen längs stranden ... Åhja, det förstås, han står uti maskopi med
 45 sjön, han tycker om våtsaker, därför nickar han ja. (*Niger.*) Men förlåt mig, bästa herr Säfsström, hvad är hans mening? ... Han bugar ... ödmjukaste tjenarinna, han krusar och bugar immerfort, han är med om allting. Det är visst mycket artigt, men intet blir man klok uppå det. Kanhända herr Björkman vill gifva mig råd? Hvad befalls? Han skakar sina långa, gröna,
 50 friserade lockar, och det betyder: min goda Marie, du kan sköta dig sjelf. Tackar rätt mycket. Finns ingen mer, som vill visa mig vägen? Det är knappt värdt att jag frågar herrarna Häggström, Eklund, Aspegren, Lindblad och Lönnrot, och bevars från att vända sig till de förnäma i skogen, herrarna Granfelt, Tallgren och Furuhjelm! Men hvem är det, som rycker mig uti
 55 klädningen? Ah, det är vår gamla vän, den lilla krokryggiga, småknottriga madame Enegren, som är så nyttig, så misskänd och så förtrampad i verlden. Var så god och gif mig ett råd. Gerna, svarar hon. Flicka, säger hon, gå raka vägen igenom lifvet, skörta din klädning och bry dig icke om stubbar, stenar, kullfallna stockar och litet spindelväf uti skogen.

60 Jag tackar madame. Men var så god och säg mig, om här finnas ormar i gräset. Ja visst, svarar hon. Då vill jag rusta mig till försvar. Jag tager min lilla fällknif, – ursäkt herr Rönnqvist, – och skär mig ett spö. Så der, nu är jag väl beväpnad mot troll och odjur. Mod fattas mig icke och ... ritsch, hvad var det, som rasslade der vid den kullfallna aspen?

65 Åhnej, det var bara en tjäderunge, som sprang med qvicka fötter genom det höga gräset. Hade min käpp varit en bössa, så skulle jag (*sigtar*) ... ja, jag skulle *icke* ha skjutit honom. Jag skulle ha sagt till honom: lef, flyg, var fri och glad, liksom jag; det är bättre så, än att äta dig till middag med gurkor och lingonsylt och stoppa min kudde med dina plockade vingar.

70 Men jag glömmmer alldeles att plocka. Ett, tu, tre, fyra, kissen spelte på lyra, och jag har hallon så dyra. Jag har minsann ingen tid att se åt, om der äro maskar i bären. Hvilket lif, gode Gud, att vara en hallonmask! Födäs,

vexa, lefva och bo i en liten röd stuga, med mjuka, saftiga, doftande väggar, der man har allt i öfverflöd, liksom Klas Ugnstake i pannkaksberget, det skulle mången anse för största lycka. Men jag vet ett som saknas, och det är 75 friheten! Ifall man ej är en larv och engång får vingar, när tiden är kommen.

Nej så sköna och rika buskar! Här är hallonens fädernesland, här är den sjetta verldsdel: Europa, Asien, Afrika, Amerika, Polynesien och Hallonien. Plock, plock, bären trilla i korgen. I björken sitter en kråka och ser med förundran på mig. Ja, se du, nog tål jag att ses. Ro, ro till fiskeskär, 80 plocka åt barnen röda bär Hvad var det? En ekorre, tror jag. Han flög med ett hopp uppför granens grenar.

Solen stiger högre, daggen torkar, det börjar bli varmt i skogen. (*Aftager hatten.*) Hvad här är ensligt, vackert och tyst! De, som sitta hela dagen i sin kammare eller gå på sandade gångar i granna trädgårdar, de veta aldrig huru godt det känns, att stundom gå ensam i vilda skogen. O, hvad världen är skön! Hvad Gud är stor! Och hvad jag är liten här i den stolta skogen! 85

Så, nu fastnade åter min klädning i hallonriset. Litet ris gör barnet vist. Spindelväf har jag på förklädet och ängsull i fällarna. Hi och hej, korgen är full. Och aldrig såg man rarare hallon. Hör hvad kråkan kraxar deruppe: lägg stora öfverst, lägg stora öfverst, så får du beröm! Men då qvittrar rödstjerten 90 borta i rönnen: ingen falskhet, ingen falskhet! Så som man är, så skall man synas. Nej, Marie, ljug ej till eget beröm; sök hellre förtjena det!

Ett hallon är större än alla de andra. Det skall den få som jag mest håller af. Hopp och hej, ja och nej, hvem det är, det vet man ej. 95

Det var engång en flicka, som plockade hallon i skogen. Då kom till henne skogens unge prins ur en grotta af granar och sade till henne: sälj åt mig dina hallon! – Hvad ger du mig för dem? frågade flickan. – Jag ger dig ett guldslott och mitt prinsliga hjerta, svarade prinsen. – Nej, tack skall du ha, sade flickan, gif mig hellre en smörgås, jag är så hungrig. Då skrattade prinsen så att hans prinsliga hjerta hoppade i honom, och så förvandlades han till en skata, men skatan flög ifrån gren till gren, der flickan gick, och skrattade immerfort. Det var visst något att skratta åt. 100

Skogsrå, skogsrå, vill du ha mina bär?

(*Eko svarar:* ha dina bär.) 105

Ger du mig för dem ditt skogiga slott?

(*Eko:* mitt skogiga slott.)

Och kanske på köpet ditt skogsrådliga hjerta?

(*Eko:* mitt rådliga hjerta.)

Nej, tack skall du ha. 110

(Eko: tack skall du ha.)

Ingenting att tacka för. Jag går hem till min mamma.

(Eko: gå hem till din mamma.)

Adjö med dig, adjö.

115 (Eko från alla kanter: adjö, adjö, adjö.)

(Marie hoppar bort.)

DEN RÖDA STUGAN.

Dialog.

Aina och Rosa leka i en grön hage vid landsvägen.

AINA. I dag är första Maj. Det är så rysligt roligt. Ser du den blanka silfverpenningen! Den har jag i dag fått utaf min farmor.

ROSA. Åh, just en sådan har jag också fått af min pappa.

5 AINA. Hvad skola vi köpa för dem?

ROSA. Ja, hvad skola vi köpa? Kanhända pepparkakor?

AINA. Eller sockerstrufvor. Det brukas ju alltid på första Maj.

ROSA. Och litet mjöd. Ty derutaf får man mäg i benen.

10 AINA. Nej, jag vet hvad vi skola göra. Vi köpa åt oss den lilla röda stugan derborta vid landsvägen. Der skola vi bo, Rosa.

ROSA. Ja, vet du, det göra vi. Och så flytta vi dit i morgon.

AINA. Jag vet ej om jag hinner i morgon. Jag har så långa lexor, och mina dockor måste ha nya sommarkläder. Men kanske i öfvermorgon.

ROSA. Ja, i öfvermorgon. Och så köpa vi hvar sin liten ko.

15 AINA. Och hvar sin liten kalf.

ROSA. Och så mjölka vi korna.

AINA. Och sila mjölken till filbunkar. Men vi måste också ha kaffegrädde.

ROSA. Ja, det förstås. Vi bjuda pappa och mamma och farmor och mor-
mor på kaffe.

20 AINA. Och så ha vi färska skorpor. Dem köpa vi ifrån bagarn.

ROSA. Nej, vet du, dem baka vi sjelfva. Männe der finns någon bagarstuga.

AINA. Om der ej finns någon, så baka vi uti köket. Vi ha hvar sitt litet tråg, och degen knåda vi sjelfva.

ROSA. Och så trilla vi bullorna med litet mjöl under. Och så grädda vi dem.

25 AINA. Men först måste de gäsa.

ROSA. Ja, först måste de gäsa. Och litet knäckebröd baka vi med. Det krusa vi sjelfva och nagga det, eller hvad tror du?

AINA. Det förstås. Och så tjärna vi smör af filbunkarna. Nog kan jag tjärna.

ROSA. Jag också. Jag fick en liten blåmålad tjärna till julklapp. Men bara 30
der ej finns möss uti köket?

AINA. En liten kisse måste vi ha.

ROSA. Och en liten hund, som skall heta Azor. Han skall bära ett rödt halsband.

AINA. Så måste vi ha hvar sin höna och hvar sin tupp. När vi få ägg, så 35
grädda vi plättar och bjuda främmande.

ROSA. Men vet du, Aina, aldrig i verlden går det an, att vi ha två tuppar. De slåss så förskräckligt.

AINA. Ja, då är det bäst, att vi ha bara en. I stället ha vi några kycklingar och några ankor. 40

ROSA. Och vet du, vi måste nödvändigt ha några dufvor, de äro så vackra och tama. Bara ej höken tar dem?

AINA. Nej, då skall Frans skjuta honom med sprättbågen. Jag tycker vi borde ha en häst. Det är så roligt att åka.

ROSA. Men hvem skall sköta honom? 45

AINA. Det få drängarna göra. Menar du, att vi ha någon bucka-bässe?

ROSA. Jag är så rädd för bässen. Jag tror vi ha bara några små lamm.

AINA. Och en liten gris. Han skall få äta ur diskämbaret.

ROSA. Ja, men när grisen blir stor?

AINA. Då göra vi sylta af honom. Jag tycker så rysligt om syltfötter. 50

ROSA. Hur skall det se ut i vår stuga?

AINA. Der skall vara mycket nätt. Rutiga mattor om vintern och enris på golvet om sommarn. Fyra stolar och ett bord och två byråer och en säng. Nog sofva vi i samma säng.

ROSA. Visst göra vi det. Men hvem väcker oss om morgnarna? 55

AINA. Kära du, det gör tuppen. Och så koka vi sjelfva kaffe åt oss. Intet behöfva vi någon piga. Pappa säger alltid, att jag är mammas piga.

ROSA. Men vet du, Aina, det är så tråkigt att skura. Och hvem skall tvätta våra kläder?

AINA. Dem skicka vi hem till byket. Och nog skurar Stina åt oss. 60

ROSA. Men hvar få vi mat?

AINA. Kära Rosa, förstår du intet att vi köpa oss mat. Och så koka vi sjelfva.

ROSA. Men hvar få vi pengar att köpa för?

AINA. Ja, hvar få vi pengar? Jo, vänta, vi binda qvastar och sälja dem uti staden. 65

ROSA. Räcker det till?

AINA. Visst räcker det till. Och dessutom kunna vi lära små barn läsa.

ROSA. Men då kan det hända att de äro lata och odygdiga.

AINA. Ja, då ha vi ett ris åt dem bakom kakelugnen. Det skall bli roligt.

70 ROSA. Skall det bli roligt att ge ris?

AINA. Nej, men att läsa med små barn. Och de som äro snälla, få leka med våra dockor. Dockskåpen ta vi med.

ROSA. Och hvar söndag gå vi i kyrkan.

AINA. Men när det regnar och är fult väder, så läsa vi predikan hemma.

75 ROSA. Och sedan komma de alla till oss på eftermiddagen, din pappa och min pappa, och din mamma och min mamma, och farmor och mormor och Mimmi och Nanne och Julia och hela kalaset.

AINA. Ja, då skall det bli kalas. Vi måste ha ett våffeljern.

ROSA. Och en munkpanna. Vet du, jag kan göra kronbakelser.

80 AINA. Eller också grädda vi tortor. Ta vi Linnea och Eos* till tortpapper?

ROSA. Vet du, Aina, det vore synd.

AINA. Nej, intet ta vi Eos, och ännu mindre Linnea. Hon är så trefflig. Jag håller af Onkel Adam för hans vackra historier.

ROSA. Än jag då! Vet du, vi grädda tortor på kriget. Det duga just de
85 stora tidningarna till. Och så måste vi ha smultron och mjölk.

AINA. Eller också hallon och mjölk. Och blåbärskrämm och lingongröt och åkerbärssylt och hjortron. Nog kan jag ställa till god mat.

ROSA. Och jag har dockornas kokbok. Dessutom ha vi fågelstek med gurkor.

90 AINA. Och graf lax med spenat. Eller kanske förlorade ägg?

ROSA. Och rädisor och rödbetor och persiljebakelser. Intet ha vi ju köttsoffa?

AINA. Nej, bara russinsoppa med mycket russin uti.

ROSA. Det skall bli rysligt roligt!

95 *(Två fattiga barn nalkas på landsvägen och stadna vid hagen.)*

AINA. De der skulle kanske tycka mera om köttsoffa. Låt oss fråga dem. Hvad ha ni ätit till middag i dag?

DEN FATTIGA GOSSEN. Intet ha vi ätit någon middag.

ROSA. Hvad ha ni ätit till frukost då?

100 DEN FATTIGA FLICKAN. Intet ha vi ätit någon frukost, lilla mamsell.

AINA. Men det är ju rysligt. Kanske ni ej ha doppat i kaffe engång?

* Barntidningar.

GOSSEN (*förundrad*). Kaffe?
FLICKAN. Aldrig i verlden ha vi sett något kaffe, lilla mamsell.
ROSA. Men åtminstone ha ni doppat skorpa i mjölk?
GOSSEN. I går afton fingo vi en bit bröd derborta i byn. 105
AINA (*ser på Rosa*). I går afton åto de torrt bröd!
ROSA (*ser på Aina*). Och vi tänka ut allt godt, som skall smaka oss bäst!
AINA (*till gossen*). Se här, tag min penning och köp er bröd!
ROSA (*till flickan*). Tag du min penning, och köp er mjölk!
DE FATTIGA BARNEN. Gud välsigne de små mamsellerna. 110
(*De fortsätta glada sin vandring.*)
ROSA. Men hur går det nu med vår röda stuga?
AINA. Åh du, någon gång få vi en stuga ändå. Jag har läst i bibeln, att den
som ger åt de fattiga, lånar åt Gud. Nog betalar Gud det igen.

DAVID OCH GOLIATH.

Äfventyr i en akt.

Personerna:

KONUNG SAUL.

MICHAL, *hans dotter.*

DAVID.

GOLIATH. 5

ABNER, *Sauls krigshöfding.*

Man ser en grön äng mellan Israeliternes och Filistéernes läger. I förgrunden några träd. Saul och Abner inkomma från skilda håll.

SAUL. Nå hvad nytt, Abner? Har ingen af mina krigare mod att strida mot Goliath? 10

ABNER. Nej, herre konung. Ingen af dem vågar taga ihop med en baddare, hvars spjut är öfver två famnar långt. Betänk, herre konung, att en ordentlig karl icke räcker så högt som till fästet af hans svärd.

SAUL. Vid Kidrons bäckar, en sådan skymf har jag aldrig upplefvat! Mina öfverstar ha icke så mycket hjerta i sig som en trosspojke, och mina kaptener och löjtnanter vore värda en brackstut. I fyratio dagar har nu den Filistéern gått och utmanat oss, och det finns ingen riddersman i hela min krigshär, som törs möta honom med svärd, sköld och spjut. 15

ABNER. Herre konung, det är ett straff för vår högfärd. Vi måste föröd-

20 mjuka oss under de Filistéer, att de icke förgöra oss.

SAUL. Icke så länge jag är en konung och bär ett svärd vid min sida. Jag vill sjelf träda fram och slåss för Israel.

ABNER. Hvad tänker du på, herre konung! Du är gammal och maktlös; han skall spetsa dig på sitt spjut, som en gosse skalar sin rofva.

25 SAUL. Ser du, der kommer han åter, den länge krabaten, för att utmana oss. Den bofven! Jag kan spricka af harm.

ABNER. Låt oss draga oss litet åt sidan. (*De gå.*)

(*Goliath. Sedan Saul och Abner.*)

GOLIATH. Hör hit, Israels folk! Hvar hållen I hus, edra rädda stackare?

30 Finns här ingen enda, som vågar strida mot mig? I fyratio dagar har jag nu hvar morgon och afton stått här på ängen och väntat på någon motståndare, men ingen af er har haft kurage att se på mitt skägg engång. Hvad skall jag tänka om eder, Israels barn! I ären allesammans som kråkor på gårdsgårdsstörarna: bara jag klappar i händerna, fån I brådt att flyga. Utsvultna hund-
35 rackor ären I; nog hör jag eder gläfsa, när jag vänder ryggen till, men när jag stampar med foten och säger: couche! så krypen I på alla fyra i buskarna. Gån hem, Israeliter, och kläden eder i kjortlar och nattmössor och sätten eder att sticka strumpor och koka gröt, så gören I någon nytta, i stället att stå här och skräpa med sköldar och hjälm, likasom bättre folk! (*Paus.*) Ingen
40 svarar! Jag vill gå ett hvarf omkring ängen, och när jag nästa gång kommer tillbaka, är det för sista gången. Kommer då ingen att slåss med mig, då skall jag ropa från Dan till Berseba, att hela Israels folk är kujoner och att en enda Filisté är bättre än tiotusen Israeliter. Framåt, marsch! (*Han går.*)

(*Saul och Abner framkomma.*)

45 SAUL. Nej, Abner, nu kan jag ej längre hålla mig. Gå till lägret och ropa ut, att den som vill strida mot Goliath och slå honom ihjäl, åt honom vill jag gifva min dotter, prinsessan Michal, till fru, och han skall vara min son och den högste man i riket näst mig.

ABNER. Det skall ske, herre konung! (*Går.*)

50 (*Saul ensam. Sedan David.*)

SAUL. Det får icke ske att den länge besten försmädar oss. Visst är jag litet styf i armarna och drages med gikt i fötterna; men om ingen af mitt folk vill slåss mot Filistén, så vill jag göra det, så sannt jag är en konung och bär en krona på mitt hufvud. Hvad är detta för en pilt, som kommer här öfver ängen?

55 DAVID (*klädd i en lejonhud med rensel och slunga*). God dag, herr krigsman! Kan han säga mig hvar jag kan träffa mina bröder Eliab, Abi Nadab och Samma, som tjena i konungens krigshär?

SAUL. Hvem är du, och hvad har du för ärende?

DAVID. Jag är David, Isai son, och är hitskickad af min fader med färska bullar och ostar åt mina bröder.

60

SAUL. Du tycks mig vara en rask gosse. Kan du något annat än gå på ärender?

DAVID. Jag kan valla får och spela harpa och äfven något nyttja min slunga.

SAUL. Det är bra. Gå dit till lägret, så träffar du dina bröder.

DAVID (*går, men vänder om igen*). Kan han säga mig, herr krigsman, hvarför den långe Filistén går och bröstas sig der borta på ängen? Han ser mig rätt örfilstäck ut.

65

SAUL. Hvad angår det dig, lille pilt?

DAVID. Just ingenting. Jag känner bara en besynnerlig lust att nappa honom i skägget.

70

SAUL. Ack min kära gosse, bättre karlar än du våga icke se på honom engång. Den långa karlen heter Goliath och har nu i fyratio dagar utmanat oss, men ingen törs slåss med honom.

DAVID. Det är ju en stor skam. Om ingen annan vill ge honom stryk, så skall jag göra det.

75

SAUL. Du?

DAVID. Ja, hvarför intet? Häromdagen kom der ett lejon och tog bort ett får ur min hjord. Åhå, tänkte jag, det skall du låta bli. Jag sprang efter lejonet, ryckte det i skägget och slog det till marken. Och här ser du lejonets pels, som nu är min paltå. Jag tänker, att den som nappat ett lejon i skägget, väl också kan nappa en Filisté.

80

SAUL. Du är en hurtig pojke, jag tycker om dig. Men hvad skulle kungen säga derom?

DAVID. Kungen skulle säga: tack skall du ha, kära David; det var rätt att du slog den storskrytaren.

85

SAUL. Nåväl, jag är kungen, och om ingen annan vågar sig fram, så må du försöka.

DAVID. Hå, är det kungen sjelf? Jag har aldrig sett en kung förr.

SAUL. Slår du ihjäl Filistén, så vill jag gifva dig min dotter, prinsessan Michal, till fru, och sedan skall du få spela harpa för mig.

90

DAVID. Stor tack, herr kung. Men jag köper icke grisen i säcken. Förr än jag tager mig en fru, vill jag se hur jag tycker om henne.

SAUL. Der kommer hon tillika med min fältherre Abner.

(*Saul. David. Abner. Michal.*)

MICHAL. Är det sannt som man säger, att pappa vill slåss mot Goliath?

95

SAUL. Det få vi se, kära barn.

MICHAL. Söta pappa, gå för all del intet och slåss med den fula, skäggiga karlen! Jag blef så orolig för din skull, att jag skyndade hit för att be dig vara försigtig. Söta, gulle pappa, gå intet att slåss!

100 SAUL. Tyst du, din lilla fjolla, och låt oss höra hvad Abner har att berätta.

ABNER. Herre konung, jag har gjort som du befälde, men ingen vill träda fram och slåss mot Goliath. De säga alla, att ingen kan strida emot en kämpe, som har ett spjut så tjockt som en väfbom.

(David tar upp en sten och lägger den i sin rensel.)

105 SAUL. Hvad gör du, David?

DAVID. Ingenting, herr kung. Jag hittade bara en präktig sten till min slunga.

SAUL. Hör på, Abner. Efter ingen annan vill slåss mot Goliath, så skall denna pilten göra det. Eller huru, David?

110 DAVID *(ser en stund på Michal)*. Visst vill jag det, herr kung.

ABNER. Den der lille pilten skulle slåss emot Goliath?

SAUL. Den som har slagit ett lejon, kan väl våga ett nappatag med en Filisté.

ABNER. Nå, aldrig hörde jag maken!

115 MICHAL. Jaså, heter du David och är en så tapper gosse? Jag tycker om att en gosse har hjerta i bröstet. Stackars David, bara han intet slår ihjäl dig!

SAUL. David skall taga min rustning uppå sig. *(Kläder på honom hjälm, sköld och svärd.)*

120 DAVID *(försöker gå, men kan ej och aflägger skrottande Sauls vapen)*. Nej, herr kung, det der bär sig aldrig, icke är jag van vid sådant krimskrams. Låt mig få gå som jag går och står med min lilla slunga, så reder jag mig mycket bättre.

SAUL. Gör som du vill, men skyll dig sjelf, om han klyfver dig som en palsternacka.

125 ABNER. Pojken är tokig.

MICHAL. David, David, mitt hjerta klappar! Om han dödar dig, har jag ingen glad stund mera!

130 DAVID. Om han dödar mig, lilla prinsessa, så testamenterar jag min harpa åt dig. När du spelar på den, skall min ande susa genom de darrande strängar och säga till dig: kom ihåg David, Isai son, som föll i sin ungdom i Dammims dal för Goliath, den Filistéerns, svärd!

MICHAL. Och då skall Michal gråta sina blå ögon röda, och hennes tårar skola falla på Davids strängar, tilldess att de smälta.

SAUL. Nej, barn, hållen upp, mitt hjerta blir vekt, och nu är ej tid att lipa. Der ser jag redan Goliath återvända och nalkas hitåt. Låt oss andra nu draga oss ett stycke åt sidan, för att skåda på striden. Mod, David, mod! 135

MICHAL. Farväl, David!

DAVID. Farväl, prinsessa!

ABNER. Fort, skynden er! Goliath kommer. 140

(*David. Goliath.*)

GOLIATH (*som i början ej blir David varse*). Dessa Israeliter förtjena ej att jag nöter mina skosulor för deras skull här ibland tufvorna. Asekas hjortar och Bithoos harar äro hjeltar emot dem. Mitt tålamod är slut, och jag vill ropa ut deras skam kring alla verldenes ändar. 145

DAVID. Vänta ännu litet med det, herr Goliath. Här är en, som har något otaladt med dig.

GOLIATH (*betraktar honom med förundran*). Hvad är du för en pyssling, som vågar tala till mig, utan att falla på dina knän och bedja om ditt lif?

DAVID. Jag är David, Isai son, från Bethlehem och är icke kommen att falla på knä för dig, utan för att strida med dig. 150

GOLIATH (*skrattande, så att han håller sig för magen*). Hahaha, hohoho, hihihi ... nej, gå din väg, jag skrattar ihjäl mig, och det vore skada på en sådan karl som jag. Hohoho, oj, oj, oj ... jag förgås.

DAVID (*förargad*). Skratta lagom, din långa bengel, och drag ditt svärd. Vi få väl se hvem som skrattar sist. 155

GOLIATH (*allt skrattande*). Nej, håll, jag står icke längre ut, jag vill skona dig, lillepytt, bara du går din väg. På min ära, om jag öfverlefver den roligheten, kommer jag visst att äta en hel oxe till frukost, ty det sägs att man får god aptit af att skratta. 160

DAVID. Ja, om du öfverlefver den roligheten.

GOLIATH. Hvad nu? Jag tror myggan börjar att surra i örnenas näbb. Se noga uppå mig. Huru lång tror du att jag kan vara?

DAVID. Så der vid pass sex alnar och en tvärhand på köpet. Det betyder ej mycket. 165

GOLIATH. Jaså. Och hvad tror du mitt pansar väger?

DAVID. Femtusen siklar i koppar vidpass. Det betyder heller ingenting.

GOLIATH. Och hvad pröfvar du att jernet uppå mitt spjut kan väga?

DAVID. Omkring sexhundra siklar, tänker jag. Bryr jag mig om ditt pantsar och ditt spjut! 170

GOLIATH. Det vore böfveln. Är jag då en hund, efter du kommer emot mig med käppar?

DAVID. Nej; men du förtrostar uppå din längd och din styrka och dina vapen, men jag förtrostar på Israels Gud.

175 GOLIATH. Det måste vara en fattig Gud, som icke har bättre kämpe än du. Fall genast ned och tillbed våra gudar Astaroth och Baal, så vill jag näpsa dig med en risbastu och sedan släppa dig.

DAVID. Är det icke så sagdt, att om jag slår dig till marken, skall mitt folk vara herre öfver ditt folk? Men slår du mig, skall Israel tjena de Filistéer.

180 GOLIATH. Så är det sagdt. Och efter du nödvändigt så vill, lillepytt, skall jag uppsticka dig på mitt spjut och hacka dig till kalops och gifva dig till mat åt hönsen uti de Filistéers stad Ekron.

DAVID. Och jag skall taga ditt hufvud och gifva din obäkliga kropp till mat åt korparna, för det att du smädat Israels Gud.

185 GOLIATH. Astaroth och Baal! Astaroth och Baal! Akta dig, myra, för den väldiges arm! (*Måttar spjutet mot David, som viker undan stöten.*)

DAVID (*i det han måttar med slungan*). Låt nu se om dina Gudar hjälpa dig emot Israels Gud. (*Slungar stenen. Goliath stupar.*)

GOLIATH (*döende*). Ve mig ... du träffade bra. Din Gud är större än
190 mina gudar ... Farväl, Ekrons stolta murar ... de Filistéers kämpe har fallit ... mitt folk skall tjena Israel ... med mig är det förbi ...

(*David. Den döde Goliath. Saul. Michal. Abner. David utdrager Goliaths svärd och trampar med foten på hans nacke.*)

DAVID. Seger! Seger åt Israel!

195 SAUL. Seger! Seger och underverk! En herdegosse har slagit all Filistéernes makt!

ABNER. Är pojken förtrollad? Jag kan ej tro mina ögon!

MICHAL. David, David har segrat! David är vår räddare. David är den tappreste gosse i Israel!

200 SAUL. Pris och ära åt David, Goliaths besegrare! Han skall erhålla min dotter till lön och en gyllene stol vid min kungliga thron.

ABNER. Allt Israels folk skall bära honom på sina sköldar, och pipor och cymbaler skola förkunna hans ära från Dan till Berseba.

MICHAL. Israels flickor skola strö rosor och myrten uppå hans väg, och
205 Michal skall binda en grön krans kring hans bruna lockar. Min fader och konung, se, dina krigare skynda i stora skaror till att förkunna Davids ära.

MÅNGA RÖSTER UTANFÖR SCENEN. Ära, ära åt David, Isai son, Israels räddare!

210 SAUL (*bister och tankfull*). Är icke jag deras konung, och nu gifva de all heder åt denne gossen!

RÖSTERNA (*som förut*). Ära, ära åt David, Isai son, Israels hjelte!

SAUL (*sakta*). Denne gosse blir farlig ...

RÖSTERNA (*som förut*). Ära, ära åt David, Isai son, som en dag skall blifva Israels konung!

SAUL (*än saktare*). Denne gosse skall dö.

215

DAVID (*nedlägger Goliaths svärd, blottar sitt hufvud och talar i ödmjuk ställning*). Israels folk, hvad ord förnimmer jag här från er mun! Vet en I icke att jag slagit denne Filisté med Guds makt och icke med min makt? Gud allena är stark att nedslå de väldiges högmod; men David, Isai son, är allenast en fattig herdegosse, som intet förmår af sig sjelf. Derföre ära, ära

220

Åt Israels Gud, som räddat sitt folk!

ALLA. Ära, ära åt Israels Gud, som räddat sitt folk!

DAVID (*till Saul*). Nu kan du taga mitt lif, herre konung, om du finner för godt.

SAUL (*framleder till honom Michal*). Jag vill icke hafva ditt lif, utan din

225

kärlek och din harpa. Tag min dotter, i fall hon är god nog åt den bäste gosse i Israel. Och spela sedan ibland för mig, David!

MICHAL. Vill du vara så god och taga mig, David?

DAVID. Ja, så visst som aldrig en gosse förr blifvit så rik med sin slunga.

ABNER. Filistéerna fly åt alla kanter!

230

SAUL. Israel segrar!

ALLA. Ära, ära åt Israels Gud!

(Förhänget faller.)

VAR GOD MOT DE FATTIGA.

Lek i tre akter.

Personerna:

GREFVINNAN.

AXEL och ROSINA, hennes barn.

MA BONNE, deras gouvernante.

MOR BRITA, en fattig gumma.

5

PEHR och GRETA, hennes barn.

EN FRÄMMANDE GOSSE.

EN FRÄMMANDE FLICKA.

FÖRSTA AKTEN.

Leksalen föreställer en grön plats vid landsvägen. Man ser några träd, en gräs-bänk och mor Britas fattiga stuga.

Ma Bonne, Axel och Rosina inkomma. Barnen äro grannt, men vårdslost klädda. Axel rider på en käpphäst, och Rosina leder en stor docka.

5 ROSINA (*halfgråtande*). Hvar är mamma? Jag vill strax gå till mamma.

MA BONNE. Söta lilla Rosina, var så snäll och vänta en liten stund. Mamma har bara gått in der i den lilla stugan. Hon kommer strax.

AXEL. Ja, kom så gå vi till stugan. Ma Bonne är bara stygg emot oss. Ma Bonne är en otäcka.

10 MA BONNE. Söta lilla Axel, han får inte gå dit, och Rosina får inte heller gå. Mamma har sagt att vi måste vänta här utanföre, så länge hon är derinne.

ROSINA. Men jag vill gå dit, jag vill, jag vill, jag vill!

MA BONNE. Rosinas vilja är i mammas ridikyl.

15 AXEL (*hotar med käpphästen*). Ma Bonne, om du inte låter oss gå in, så slår jag dig.

MA BONNE. Axel skall vara snäll nu. Hvad är det för fula fasoner han har? Kom hit, så skall han få russin och mandel, och Rosina skall få en hel strut karameller, om hon väntar beskedligt. Vi måste lyda mamma.

20 (*Axel mottager russinen och Rosina karamellerna.*)

AXEL (*sedan han ätit*). Hvad är det för en otäck stuga, som mamma har gått till?

MA BONNE. Der bor en fattig gumma, som förr har varit i tjänst hos Grefvinnan.

25 AXEL. Att mamma går till sådant der sämre folk!

MA BONNE. Man skall aldrig förakta de fattiga. Också bland dem finnas goda människor.

30 AXEL (*med en grimas*). Fy, jag kan inte tåla tiggare. Häromdagen stod vid vår port en liten tiggargosse som sålde qvastar, och en tiggarflicka som bjöd ut bär i en näfverrifva. Vet du hvad jag då gjorde, Ma Bonne?

ROSINA. Låt mig berätta. Axel ref sönder qvastarna, så många han kunde, och spillde ut flickans bär, och så slog han barnen och körde bort dem.

MA BONNE. Tyckte Rosina det var rätt gjordt?

35 ROSINA. Ja, ser du, Ma Bonne, om det varit bättre folk, så skulle det varit illa gjordt, men, söta Ma Bonne, det var bara tiggare.

MA BONNE. Aj aj, hvad sade mamma derom?

ROSINA. Mamma stod uti fönstret och såg allvarsam ut och sade ingenting.

MA BONNE. Mamma vill visst inte, att Axel och Rosina bära sig illa åt.

ROSINA. Mamma är förnäm, och vi äro också förnäma. 40

MA BONNE. Så mycket mer skall man vara höflig mot alla.

AXEL. Ja, men mamma är rik, och vi äro också rika.

MA BONNE. Så mycket mer skall man vara god mot alla.

ROSINA. Jag vill ha mera karameller.

AXEL. Jag vill ha mera russin och mandel. 45

MA BONNE. Den som begär så ohöfligt, får ingenting.

AXEL och ROSINA (*på en gång*). Jag vill ha mera, jag vill ha mera!

MA BONNE. Man brukar säga: söta Ma Bonne, var så god och ge mig litet mera.

AXEL och ROSINA (*skrikande*). Nej, jag vill ha mera, jag vill ha mera nu strax! 50

MA BONNE. Man kan ju alldeles mista öronen. Var' då tysta! Se ni, der komma två främmande barn som skratta åt er, när ni skrika så der.

ROSINA (*ser emot landsvägen*). Det är desamma barnen, som Axel slog härom dagen. 55

AXEL. Om de skratta, så skall jag slå dem en gång till.

MA BONNE. Inte har Axel hjerta till det. De se så beskedliga ut.

AXEL. Om de understå sig att skratta, så ...

(*Pehr och Greta komma gående på landsvägen. Pehr bär en bundt qvastar, och Greta bär en korg med smultron. De äro fattigt, men snyggt klädda.*) 60

PEHR (*sjungande på melodin af »Spring, min snälla ren»*).

Verlden är så stor,

Skogen är så sval;

Uti löfvens sal

Liten fågel bor, 65

Sjunger der hvar dag,

Sjunger liksom jag.

GRETA.

Ängen är så grann,

Blommorna så blå, 70

Tusen fjärlar små

Fladdra om hvarann,

Fladdra der hvar dag,
Fladdra liksom jag.

75 PEHR.
Köp af mig en qvast,
Han är fin och ren
Och så mjuk och len
Och så stark och fast.
80 Litet björkeris
Gör dig snäll och vis.

GRETA.
Si så röda bär
Ifrån kullens brant!
85 För en liten slant
Får du allt det här.
Bara du dem ser,
Vill du visst ha mer.

MA BONNE (*går emot Pehr och Greta, medan Axel och Rosina stadna
90 surmulna på afstånd*). God dag, kära barn. Hvad kosta qvastarna?

PEHR. Fyra penni stycket för qvastarna, kära mamsell. Det gör åtta penni
paret. Icke en smula mer eller mindre. Tycker ni det är för dyrt?

MA BONNE. Åh nej, det har du ärligt förtjent, min gosse. Huru många
par kan du binda om dagen?

95 PEHR. Vasserra, när jag är rätt flitig, kan jag binda tio par. Det blir allt en
hel hop pengar. Men si, då får jag också vara qvick som en ekorre.

MA BONNE. Och hvad kosta dina smultron, min flicka?

GRETA. Mamsell får vara god och ge hvad hon sjelf tycker.

MA BONNE. Är du nöjd med fyrtio penni för bären?

100 GRETA. Det är alldeles för mycket, söta mamsell.

MA BONNE. Huru lång tid har du behöft att plocka dem?

GRETA. Pehr och jag ha varit i skogen allt sedan solen gick upp. Bittida
om morgonen är det så vackert i skogen.

105 PEHR. Då sjunger hvarenda liten fågel i löf och gren, och si då sjunga vi
med. Hi och hej, det är så roligt i skogen.

MA BONNE. Bli ni ej trötta, stackars barn? Och huru är det möjligt att
gå barfota der ibland enrisbuskarna?

PEHR. Trötta? Hå hå, visst bli vi trötta ibland. Då sätta vi oss ned i den

mjuka björnmossan och äta vår middag och tacka den gode Guden för maten. Barfota, säger mamsell? Nej men, vi äro så förnäma, att vi aldrig gå barfota i skogen. 110

MA BONNE. Jag tycker det ser ändå så ut.

PEHR. Ja, det ser bara så ut, för det att vi nu tagit af oss våra fina skor. Men se här, se på bara (*framtager ett par näfverskor*). Har man sett ett par vackrare skor? Vill ni se hur de passa? (*Påsetter skorna*). 115

GRETA (*framtager ett par dylika och trär dem på fötterna*). Jag har också ett par.

MA BONNE. Jaså, ni äta middag på björnmossan. Nå, hvad ha ni att äta?

GRETA. Si så der ser det ut. Jag har ännu en bit qvar (*visar ett stycke groft bröd*). Vill mamsell ha, om mamsell är hungrig? 120

PEHR. Jag har redan ätit upp hela mitt brödstycke.

MA BONNE. Tack skall du ha. Men hvad ha ni att dricka?

PEHR. Att dricka?

MA BONNE. Ja, hvad dricka ni på det torra brödet?

PEHR. Hvad skulle vi dricka annat än vatten? 125

MA BONNE. Jag trodde ni hade mjölk.

PEHR. Åh, nog ha vi fått mjölk också ibland om söndagarna, när vi varit på prestgården.

GRETA. Ja, och jag har en gång druckit kaffe, när granngårds-Lisa stod brud. Då fick jag hela två bitar socker, och den ena har jag ännu i behåll. 130

MA BONNE. Stackars barn! Hur är det möjligt att vara så fattig och ändå så glad?

PEHR. Si, nog är det ledsamt ibland, när man är hungrig, och när ingen vill köpa qvastarna, och när man ibland säger åt oss: ur vägen, tiggaringar! Men si, mor har lärt oss, att man skall arbeta så godt man kan, och hvar dag skall man be Gud. Deraf blir man glad till mods och glömmar all sorg. 135

GRETA (*sakta till Pehr*). Ser du, Pehr, der är den elaka gossen, som slog oss i förrgård.

PEHR (*sakta till Greta*). Det är bäst vi gå hem till mor. Det är just som jag kände på mig att jag ville slå den der gossen igen, och det vore dumt gjordt. Mor säger alltid, att man skall hämnas ondt med godt. 140

GRETA (*niger*). Adjö, goda mamsell. Här äro smultronen.

PEHR. Adjö, mamsell. Här äro fem qvastar. Tack skall ni ha för god handel.

MA BONNE. Hvart gå ni nu?

PEHR. Vi gå hem till mor. 145

MA BONNE. Är det er mor, som bor der i stugan?

PEHR. Ja, mamsell. (*I det han går, ser han Axel styft i ögonen och knyter näfven, men ångrar sig i detsamma och helsar vänligt i förbigående.*)

ROSINA (*ser efter de bortgående*). Jag var så rädd att den otäcka gossen
150 skulle slå oss.

AXEL (*hotande*). Vänta, bara jag får tag uti honom ...

MA BONNE. Det hade varit bättre att be de beskedliga barnen om förlåtelse. Det är Axel, som gjort dem illa, och icke de, som gjort Axel illa.

AXEL (*föraktligt*). En sådan der qvastpojke!

155 ROSINA. Såg Ma Bonne näfverskorna? Ja, det var visst något fint och gentilt.

AXEL (*sparkar med foten qvastarna*). Hvad skall Ma Bonne göra med de der?

160 MA BONNE. Jag skall föra dem hem till ris åt Axel. Det skulle allt behövas.

AXEL (*trotsigt*). Jag vill se den som skall ge mig ris. Ge mig mera russin!

MA BONNE (*framtager smörgåsar ur sin pirat*). Axel har redan ätit för mycket russin. Ät hellre en smörgås, det mår man mycket bättre af.

AXEL. Jag vill inte ha smörgås. Jag vill ha russin.

165 MA BONNE. Se här, Rosina, ät nu en smörgås.

ROSINA. Nej, jag vill ha mera karameller.

MA BONNE. Snälla Rosina, ät nu en smörgås. Se hvad han ser god ut. Der är skinka uppå och rökt lax, och om Rosina är snäll och äter, så har jag gömt ännu en bit kaka sedan i middags.

170 ROSINA. Jag vill ha kakan nu strax.

MA BONNE. Men se nu på smörgåsarna. Här har jag en som är kalfstek uppå, och här är en med fågelstek. Om barnen äta kalfstek och fågelstek, så skall jag berätta för mamma att ni varit snälla.

BÅDA BARNEN. Jag vill ha kakan, nu strax vill jag ha kakan!

175 MA BONNE. Söta bästa Axel, söta lilla Rosina, ät nu smörgås först. Se'n skall ni få kakan och de stora röda smultronen. Se så vackra de se ut.

BÅDA BARNEN (*storskrikande*). Nu strax vill jag ha kakan! Nu strax! Nu strax! Nu strax vill jag ha kakan!

(*Grefvinnan och Mor Brita komma ut ifrån stugan.*)

180 GREFVINNAN (*strängt*). Hvem är det som skriker? (*Barnen tystna.*)
Hvarför skrika Axel och Rosina?

MA BONNE. Jag har bett lilla grefven och lilla fröken vara så goda och äta smörgås med skinka och stek, och sedan skulle de få kakan efteråt, men lilla grefven och lilla fröken ville ha kakan strax.

GREFVINNAN (*lika strängt*). Det går inte an. Ma Bonne klemar bort dem. 185
 När barn ej äta den goda mat man bjuder dem, så få de vara utan mat. De
 måste lära sig utaf hungern att icke förakta det, som mången fattig skulle
 anse för den största läckerhet. (*Till barnen.*) Det är en stor synd att förakta
 Guds gåfvor, och Gud straffar engång dem som ha gjort det. Mången, som
 ej velat äta kalfstek och skinka, när han var liten, får sedan vara glad att ha 190
 en bit torrt bröd, när han blir stor. Men det är en ännu större synd att vara
 högmodig och elak mot de fattiga, för det att Gud låtit en födas ibland de
 bättre lottade på jorden. Axel! Rosina! Mina barn, när jag ser ert hårda hjerta
 och ert onda sinne, så tänker jag att Gud velat straffa mig, arma mor, för
 det att icke heller jag alltid varit såsom jag bordt. Men det får icke längre 195
 så fortvara. Ni få icke mera bedröfva er mors hjerta med sådana elaka och
 skamliga uppträden, som i förrgår hände med de fattiga barnen vid vår port.

AXEL. De stodo i vägen, när jag kom ut, och så kom jag litet att skuffa
 till dem, och så ...

GREFVINNAN. Tig. Jag såg alltsamman i fönstret. Jag sade er ingenting 200
 då, för det att jag tänkte på ett sätt att förbättra ert hårda hjerta, om Gud
 så vill. Hör nu noga på hvad jag säger. Jag säger det ej som straff, ty det är
 bättre att ni straffas utaf ert eget samvete. Jag säger det till er för det att jag
 är er mor, och för det att jag håller af er, och för det att Gud lagt det ansvar
 uppå mig, att jag skall försöka göra er till goda menniskor. Ni ha varit hårda 205
 och högmodiga mot de fattiga; derföre skola ni sjelfva bli fattiga och försöka
 huru det känns, när menniskor äro hårda och högmodiga mot er. Ni ha
 varit lata, derföre skola ni komma i strängt arbete. Ni ha varit trotsiga och
 egensinniga, derföre skola ni lära er lydnad och ödmjukhet, Ni ha föraktat
 de goda gåfvor i mat och kläder, som Gud har gifvit er, derföre skola ni lära 210
 eder att vara hungriga och törstiga och fattigt klädda. Och det allt skall ske
 redan i denna dag.

AXEL. Söta mamma, förlåt oss!

ROSINA. Söta mamma, var ej ledsen på oss!

GREFVINNAN. Om jag i dag skulle förlåta er, så vore ni icke bättre i 215
 morgon. Ser ni den fattiga gumman, som står här? Det är Mor Brita, jag
 känner henne mycket väl, hon har tjent hos mig uti många år. Hon och
 hennes barn, desamma som ni så illa behandlat, äro i all deras fattigdom
 mycket bättre än ni. Jag vill att ni genast i dag stadna qvar hos henne.

AXEL. Men, söta mamma ... 220

ROSINA. I den der dåliga kojan!

AXEL. Och med de der tiggarbarnen!

225 GREFVINNAN. Jag vill att ni stadna kvar hos henne och alls icke bättre behandlas än hennes egna barn. Det är en stor godhet af Mor Brita, att hon vill hafva besvär med två så vanartiga barn. Ni måste vara lydiga och undergifna mot henne och vänliga mot hennes barn. Ty från i dag äro ni sjelfva icke annat än två fattiga barn, som icke få bättre kläder och bättre mat än de andra.

AXEL. Skall jag lyda den der?

ROSINA. Skall jag gå uti näfverskor?

230 GREFVINNAN. Ja, mina barn. Det måste ske. Jag har bedt Mor Brita, att icke det minsta krusa för ert fina hull. Det första någon af er vågar visa henne olydnad eller förakt, så skall här sparas hvarken ris eller hunger och törst.

AXEL (*trotsigt*). Hon skulle våga bara ...

235 GREFVINNAN (*mycket strängt*). Var säker att hon skall våga det. Farväl, mina barn. Ack, det är kanske länge, innan jag åter skall kunna kalla er mina barn. Från denna stund känner jag er icke mer.

ROSINA (*gråtande*). Söta mamma, få vi aldrig mera komma tillbaka till mamma?

240 GREFVINNAN. Det beror på er sjelfva. När jag en dag får säkra bevis, att ert hårda hjerta är förbättradt i godhet och ödmjukhet – då få vi se!

AXEL (*halfgråtande*). Mamma ... gå inte bort!

ROSINA. Mamma får inte gå! Mamma får inte gå!

GREFVINNAN (*med förställd röst*). Se efter edra barn, Mor Brita!

245 (*Grefvinnan och Ma Bonne gå. Axel och Rosina vilja springa efter henne, men kvarhålls af Mor Brita.*)

Slut på Första Akten.

ANDRA AKTEN.

Leksalen föreställer mor Britas fattiga koja.

5 *Mor Brita sitter och spinner. Axel och Rosina, klädda i fattiga kläder, vända Mor Brita ryggen och se murriga ut. Axel binder qvastar, men bär sig oskickligt åt och bryter sönder qvistarna. Rosina fällar en handduk, men sticker sig med nålen i fingret och skriker för hvar gång till.*

MOR BRITA (*Melodi: »Månen sitter på fästet blå»*).

Morgonsolen hon skiner klar

På gröna löf öfver kullen.

Hjulet löper, och tråden far

Och vexer lång uppå rullen.

10

Och lifvets tråd är af mödor bunden,

Men morgonstunden har guld i munnen;

Han är så klar, han är så rar.

(*Talar emellan.*) Derföre, små barn, skall man stiga bittida upp och bedja sin bön och derefter arbeta. Då välsignar Gud ens arbete, och deraf blir man frisk och munter både till kropp och själ.

15

Ty aldrig finns det en natt så lång,

Att icke morgonen randas,

Och aldrig möda och sorg och tvång,

Att ej med glädje de blandas,

20

När samvetsfrid dina kinder målar,

Som gyllne äpplen i silfverskålar;

Det är min sång, mor Britas sång.

(*Talar åter.*) Visst kan det kosta på i början att sofva på halm och stiga upp klockan fem på morgonen, när man är van att gäspa i dunbolster och sträcka sig till klockan tio på förmiddagen, men i stället lägga vi oss klockan nio på aftonen, och så är den saken hjälpt. Kurage, mina barn; bara vi bli vana, går det som en dans. Jag tänker, det är också ett nöje att gå bittida ut om morgonen och tvätta sig i den klara källan vid skogsbrynet och höra alla små fåglar i träden prisa Gud. Något så vackert ha Axel och Rosina aldrig förr sett. Jag tänker att Pehr och Greta snart komma tillbaka från skogen. Då få vi mera qvastlöf och kanske litet smultron, om barnen varit flitiga. Se här, Axel, ett stycke bröd, om du är hungrig. Vatten kan du sjelf hämta åt dig med skopan.

25

30

AXEL (*snäsigt*). Jag är inte hungrig.

35

MOR BRITA. Vill du ha bröd, Rosina? Hvarken du eller Axel åt någonting i går. Det dugde inte då åt er. Men nu är ni hungriga, och hungern är den bästa kock.

ROSINA. Det är så hårdt, jag kan inte bita af det.

MOR BRITA. Åh, försök bara, det går nog.

40

ROSINA (*tar brödet och ser på Axel*). Visst är jag bra hungrig ...

AXEL (*rycker brödet ifrån henne och kastar det i vrån*). Du får inte äta. Tycker du det passar sig att ta emot en sådan dålig mat af den der tiggarkäringen?

ROSINA (*halfgråtande*). Men jag är så hungrig ...

45

AXEL. Nej, du får inte. Vi äro inga tiggare vi.

MOR BRITA. Du har ett styft sinne, min gosse. Du har redan glömt hvad

50 din mor sade i går, att Gud straffar dem som förakta hans gåfvor. Minns nu hvad jag säger dig. Du har kastat brödet, som är Guds gåfva, på golfvet. Det är en stor synd. Derföre skall du ej få någon annan mat, innan du sjelf tar upp brödet igen och ber Gud förlåta dig ditt syndiga öfvermod.

AXEL (*trotsigt*). Det få vi se.

MOR BRITA. Bryt inte sönder qvastlöfvet. Du har bara mera besvär att hämta dig nytt.

55 AXEL (*sönderbryter alla qvistarna och trampar på dem*). Bryr jag mig om ert qvastlöf? Sådant är jag för god till. Ni skulle skämmas, att bjuda sådant der åt den som är af bättre folk än ni.

MOR BRITA (*saktmodigt hela tiden*). Allt ärligt arbete är hederligt, och ingen är för god att arbeta. Ingen menniska är bättre född än den andra.
60 Bättre eller sämre beror på ens eget uppförande.

ROSINA. Söta Axel, gör inte så der!

AXEL. Jo, ser du, det gör jag ändå. Jag skall visa det tiggarpaket, att jag ej alls bryr mig om dem. Tänk, Rosina, hvad de ha understått sig sedan i går! De ha tagit bort våra kläder och gett oss trasor i stället! De ha nekat oss
65 mat, som man kan äta! De ha låtit oss ligga på halm! De ha tvungit oss att stiga upp midt i natten! De ha gett oss arbete, och ett sådant uselt arbete! Och till på köpet understår sig den käringen att kalla oss du!

ROSINA. Söta Axel, det der har mamma *befallt* dem göra.

MOR BRITA. Det har din mor *bedt* mig göra. Jag har gjort det för hennes
70 skull. *Hon* är af bättre folk, ty *hon* är en god menniska.

AXEL. Gör som du vill, Rosina! Jag tänker inte tåla det här längre. Jag går hem till mamma igen.

ROSINA. Jag kommer med.

MOR BRITA. Tänk på hvad du gör, Axel! För att komma hem till din
75 mor, har du fem mil långa landsvägen och tre mil genom skogen, och den är full med vargar.

ROSINA. Nej, gå inte, Axel. Blif här! Jag är så rädd för skogen och vargarna.

AXEL. Jag är inte rädd. Nog hittar jag genom skogen, och jag skall visa, att jag ej låter kujonera mig. Kommer du med?

80 ROSINA. Jag törs inte. Söta Axel, gå inte bort!

AXEL (*i det han går*). Du är en kruka ... adjö!

(*Han går.*)

ROSINA. Snälla, goda Mor Brita, håll fast honom! Släpp honom inte till skogen! Jag är så rädd att vargarna äta upp honom.

85 MOR BRITA. Låt honom gå ett stycke. Jag tänker han kommer nog till-

baka. Och skulle han lyckas att komma hem, så skickar hans mor honom genast tillbaka hit.

ROSINA. Men jag vill inte bli ensam här. Jag vill hem till mamma. Nu strax vill jag hem till mamma.

MOR BRITA. Hvad är det för ord? Det der får du vänja dig af med, min 90
kära Rosina. Sy nu beskedligt; Pehr och Greta komma nog snart. Kanske smakar det nu att få en bit bröd?

ROSINA (*tar emot brödet, biter och gör en grimas*). Usch, jag rår inte med det (*biter ånyo*).

MOR BRITA. Nå, hur smakar det? 95

ROSINA. Inte smakar det så illa. Om jag bara hade något att dricka.

MOR BRITA. Der är vattnet. Ös åt dig med skopan.

ROSINA (*modfälld*). Skall jag inte få annat än vatten?

MOR BRITA. Jo, om du varit snäll hela veckan, skall du få mjölk om 100
söndagen.

ROSINA (*läppjar på vattnet, gör åter en grimas, men dricker*). Är det bara vatten, det här?

MOR BRITA. Ja, hvad skulle det annat vara?

ROSINA. Så här godt vatten ha vi inte hemma hos oss.

MOR BRITA. Det är hunger och törst, som ni inte ha hemma hos er. Vet 105
du hvad, min lilla Rosina? Jag börjar tro, att du kan bli en snäll flicka, bara du blir af med en hop stygga vanor.

ROSINA (*glad*). Nog ville jag bli, efter mamma vill det.

MOR BRITA. Håller du mycket af mamma?

ROSINA. Visst håller jag af min egen mamma. 110

MOR BRITA. Då vill du visst inte göra mamma sorg?

ROSINA. Nej, Mor Brita, det vill jag inte göra.

MOR BRITA. Fruktar du Gud?

ROSINA. Ja, si det är så att ...

MOR BRITA. Hur är det? Fruktar du inte Gud? 115

ROSINA. Jo, men ... jag är rädd att Gud inte håller utaf mig, för att jag är så stygg.

MOR BRITA. Gud håller visst inte af den som är stygg, men Gud håller af den som ångrar sina fel och vill bli en bättre människa. Den hjälper han visst, när man ber honom derom. Hvar gång du har lust att göra det som 120
inte är rätt, så tänk alltid: nej, så skall jag inte göra. Gud i himmelen och min mamma på jorden bli då så ledsna.

ROSINA. Jag ville nog tänka så, bara jag skulle komma ihåg det. Söta

Mor Brita, påminn mig!

125 MOR BRITA. Hvar gång det bär på sned för dig, min flicka, skall jag lyfta upp fingret så här. Mins du då?

ROSINA. Ja, då mins jag.

MOR BRITA (*vid fönstret*). Der ser jag Greta komma ensam från skogen. Hvar kan Pehr hålla hus?

130 (*Greta inkommer, bärande enris i förklädet.*)

GRETA. God dag, mor. God dag, Rosina. Är inte Pehr redan hemma?

MOR BRITA. Icke har jag sett till honom. Blef han i skogen?

GRETA. En stund följdes vi åt, men så sade Pehr till mig: gå du öfver berget, sad' han, så kan du med detsamma snärja litet enris åt mor. Jag går
135 nedanom berget, sad' han, förbi det stora kärret; der vexer så skönt qvastlöf, sad' han. Akta dig att du ej sjunker i kärret, sad' jag. Var intet rädd, sad' han, nog känner jag gångstigen. Och så gick han åt sitt håll och jag åt mitt. Jag tänkte att han skulle vara här förr än jag.

MOR BRITA. Han kommer väl efter.

140 ROSINA. Stackars Pehr, bara han inte gått vilse. Säg, Greta, såg du till Axel?

GRETA. Inte det bittersta. Kom nu, så hjälpas vi åt att snärja enriset fint och nätt. Mor tycker så om att ha enris på golfvet.

ROSINA (*rör vid enriset, men drar handen tillbaka*). Fy, så det sticker!

145 GRETA. Hvad sen, om det litet pickar? Håll du qvisten, så snärjer jag af den.

ROSINA (*litet förnämt*). Det kan du göra, som har färdiga handskar, men jag har inga handskar, ser du.

MOR BRITA (*lyftar fingret*). Rosina!

150 ROSINA (*förlägen*). Vänta, skall jag försöka. (*Tager enrisqvisten med handduken.*) Se så, drag nu!

GRETA. Kära du, hvad det der ser pjåkigt ut. Nå, det är detsamma. Hjelp mig nu att strö enriset.

ROSINA. Skall jag strö ...? (*Ser på Mor Brita.*) Ser du, nog skall jag strö,
155 bara jag ej behöfver ta i det.

GRETA. Du är rolig. Hur skall man då göra?

ROSINA (*stött*). Det luktar så starkt, och sedan så ... Ma Bonne brukar säga, att sådant intet passar för mig. Det får kammarjungfrun göra.

MOR BRITA (*lyftar fingret*). Rosina!

160 ROSINA. Tag hit (*strör enriset*) ... aj, aj, ... men det går ändå! Ser du, Greta, det går ändå.

GRETA. Var inte rädd, kära Rosina, nog blir det folk af dig, bara du en gång blir van. Vänta litet, strö inte mera. Jag tror att du inte har sopat stugan ännu?

ROSINA. Skall jag sopa stugan?

165

GRETA. Ja, hvem då? Intet kan du väl tro, att mor skall göra det, när hon har dig och mig.

ROSINA. Jag tänkte du skulle göra det.

GRETA. Ja, när jag är hemma. Men som jag ofta är borta, så är det bäst att vi tura om. I dag är det din tur. Se så, här har du qvasten.

170

ROSINA. Jag kan inte sopa.

GRETA. Derföre skall du lära dig. Man blir ej strax färdig, ser du, i sysslorna, men mor ursäktar nog, om du fubblerar i början.

ROSINA (*häftigt*). Men jag kan inte sopa, och jag vill inte sopa! Fy!

MOR BRITA (*ser upp från spinnrocken*). Sopa, Rosina!

175

ROSINA. Men jag vill ... (*hejdar sig*). Jo, jag vill sopa, du ser ju nu att jag sopar! (*Fattar qvasten nederst vid skaftet och sopar häftigt och otåligt.*)

GRETA (*skrattande*). Jo, du sopar vackert. Vet du, så der sliter man sju qvastar om dagen, och det blir ändå bara lrum lrum och hutsch rutsch och slarf. Jag vet en flicka, som aldrig gjorde något ordentligt, och hon kallades i alla sina dagar Slarfmaja. Se, så här skall det gå (*sopar*). Försök nu!

180

(*Rosina sopar och ser emellanåt på Mor Brita.*)

GRETA. Nu är det bra, nu skall jag strö enriset, och du kan gå efter ved. Det blir kalas i dag; mor kokar välling.

ROSINA. Skall jag gå efter ved?

185

GRETA. Ja, hvarför inte? Men det är detsamma, jag kan gå efter veden, bara du skurar grytan.

ROSINA. Skall jag skura grytan?

GRETA. Hå, jag trodde du skulle tacka mig för det. Du skall veta, att den som skurar grytan, den får ... gissa bara! (*hviskar mycket viktigt*) ja, den får *skrapa* henne!

190

ROSINA. Fy! Skrapa grytan!

GRETA. Du vet då inte alls hvad som är godt. Jag slår vad att du aldrig har skrapat hvarken grytan eller slevven.

ROSINA. Nej, det har jag aldrig gjort.

195

GRETA. Sade jag inte det! Nå, skura nu bara! (*Går ut och återkommer snart derpå med ved. Under tiden betraktar Rosina grytan med häpnad.*) Nå? När allt går omkring, kan du hvarken skura eller diska?

ROSINA (*förnämt*). Jag kan inga pigssysslor.

- 200 MOR BRITA (*ser upp*). Skura grytan!
 (*Rosina sätter sig att skura, bär sig förvändt åt och sotar sig i ansigtet.*)
 GRETA (*medan hon strör enris*). En gång såg jag på herrgården en gryta.
 Der hade de kokat en gröt, som var så hvit, ja så hvit, som vår gröt är svart.
 ROSINA (*suckande*). Risgrynsgröt!
- 205 GRETA. Ja, så tror jag han kallades. I köket var en hundracka. Kökspigan
 lockade Prisse och ville att han skulle äta den hvita gröten med socker på.
 Men nej, se den dugde inte åt hundrackan, han ville ha stek!
 ROSINA (*skurande*). Han borde inte ha fått någon mat.
 GRETA. Så tyckte jag med. Men kökspigan sade: Prisse stackare är inte
 210 alltid nöjd med bara stek. Han vill ha grädde och sockerbröd.
 ROSINA (*småler*). Stackars Prisse!
 GRETA. Men så du skurar! Kära du, nu har du ju sotat dig. Det gör ing-
 enting, det är bättre att vara Sotmurre, än Slarf-maja. Vänta (*torkar henne*
om näsan), nu är det bra igen. Här skall du få några smultron. Och sedan,
 215 Rosina, sedan skall du få skrapa grytan!
 (*Axel inkommer med nedslagen min, åtföljd af Pehr, som bär en bindel om*
pannan.)
 PEHR (*hurtigt*). Si, god dag, mor, och god dag, flickor. Nu var Greta
 flinkare på foten än jag.
- 220 MOR BRITA. Men hvar i all verlden har du varit så länge, Pehr, och hvarför
 är du bunden om pannan?
 GRETA. Ja, säg, Pehr, hvad har du i pannan?
 ROSINA. Axel, du är ju alldeles våt?
 PEHR. Nå, nå, det kan hända hvarjehanda i skogen. Ibland kan man
 225 stiga litet miste, och ibland kan man stöta sig en smula. Karl är karl. Skulle
 man bry sig om alla små kataknuffar! Qvastlöf har jag duktigt, och trötta
 äro vi, för, se ni, Axel och jag träffades i skogen, och så kommo vi öfverens
 att följas åt hem. Det är alltsammans.
 GRETA. Men så blek du är, Pehr! Jag tror du blöder.
- 230 ROSINA. Ja, du blöder, Pehr!
 PEHR. Åh strunt, inte blöder jag.
 MOR BRITA. Gå ut, Rosina, gå ut, Greta! Gå till källan att hämta vatten.
 Jag vill tala med gossarna.
 (*Greta och Rosina gå.*)
- 235 MOR BRITA (*strängt*). Hvar ha ni varit? Och hvarför blöder Pehr?
 PEHR (*förlägen*). Jo, det var så, att ... att när jag lemnade Greta och kom
 ned till kärret att skära qvastlöf, så såg jag Axel, som hade gått vilse, och så

hjelpste jag honom på rätt, och så ... och så kan det väl hända att jag stötte mig litet.

MOR BRITA. Pehr, min gosse, du har ännu aldrig sagt osant. Du vet, att ljuga är den allra värsta synd, och lögnen är början till allt ondt. Hvarför bedröfvar du nu för första gången din mor med en osanning? 240

PEHR (*som förut*). Kära mor, fråga inte mera. Nog blir den der lilla skråman bra igen.

MOR BRITA. Nej, Pehr. Jag vill veta hur det hänger ihop. 245

AXEL (*som hittills suttit med nedslagna ögon, stiger nu upp*). Ja, ni skall få veta det, Mor Brita. Af mig skall ni få höra rena sanningen, ty det är gement att ljuga, och så elak jag är, så vill jag ändå inte vara gemen. Men Pehr, si med honom är det annat. Om han narras för er, så är det för att han ... (*med tårarne i halsen*) för att han är hundra gånger bättre än jag ... Ser ni, Mor Brita, Pehr, han är en bra gosse, men jag är en slyngel, ja en riktigt nedrig människa är jag, och ser ni, det är det, som han inte vill komma fram med för er, Mor Brita. 250

PEHR. Inte skall ni tro det, mor. Inte mente Axel så illa, fastän det gick så i hastigheten.

MOR BRITA. Raskt ut med sanningen, Axel! Det var rätt sagdt, och det tror jag; du kan vara elak, men du kan inte vara gemen. Nå, hur var det? 255

AXEL. Jo, det var så, att jag tänkte gå hem till mamma genom skogen, efter den vägen var kortare. Men jag hade inte gått länge, innan jag råkade in uti kärret och begynte sjunka till knäet. Då hörde jag Pehr, som ropade ett stycke derifrån: gå inte dit, Axel, der är ett gungfly, det var der som klockarens bruna häst sjönk in i våras och drunknade. Men det harmade mig att Pehr skulle se mig och afråda mig, och jag gick på och sjönk allt djupare. Då kom Pehr efter mig och ropade allt mera: gå inte dit, Axel, du drunknar! Men jag hade i fickan en sexstyfversslant; den tog jag och skrek åt Pehr: om du inte låter mig vara i fred, så skall jag lära dig skrika. Pehr såg att jag sjönk och sjönk och snart skulle fara samma väg som klockarens häst, och derfore kom han ändå efter mig, och då blef jag så ond, så ond, att jag slungade slanten emot honom, och efter han var helt nära, träffade jag honom rakt i pannan ... 260

MOR BRITA. Stackars Pehr! 265

AXEL. Ja, se Mor Brita, på det sättet lönte jag en vän uti nöden. Det klack uti mig, när jag såg Pehr blöda, men tror ni jag vände om? Nej, jag klef allt längre fram och tänkte på trots arbeta mig igenom. Till slut sjönk jag så djupt, att jag ej mera kunde röra hand eller fot. Jag var nära att dö, ja på ett så styggt och eländigt sätt var jag nära att dö, Mor Brita! Men då hörde jag 275

någon ropa bakom mig: håll dig uppe, Axel, jag kommer till din hjälp! Och hvem var det, tror ni? Jo, Pehr var det, han som jag två gånger slagit och som ännu blödde af såret. Han var så blek och matt, att han knappt kunde gå, och ändå släpade han en kullfallen björk i kärret och kröp fram uppå
280 den och hjälpte mig upp! ...

PEHR. Och när du kom upp, föll du mig om halsen och begynte så bitterligen gråta ...

AXEL. Ja, Pehr, och då sade jag till dig: jag är inte värd att du räckt mig din hand uti nöden. Du hade kunnat låta mig vara, det hade varit rätt åt mig.

285 MOR BRITA. Jag visste nog att Pehr skulle göra så.

PEHR. Hvad är det värdt att tala om det numera? Mor vet nu allting, och så slapp jag att ljuga; det var ändå det värsta af alltihop.

AXEL. Nej, vet du, Pehr, ännu en sak vill jag säga dig. Jag är inte värd att du förlåter mig och låter mig bli din vän: men vill du det, så ... (*Utbreder*
290 *sina armar. Pehr omfamnar honom.*)

MOR BRITA. Det är bra, gossar! Si så der vet Gud böja allas vårt hårda sinne.

PEHR (*hoppande af glädje*). Hi och hej, nu skall det bli lustigt här i skogen, och nu lofvar mor oss kalas på så rar välling i dag! Du äter ju välling, Axel?

295 AXEL (*tar upp brödstycket i vrån*). Ja, tack skall du ha, det skall smaka rätt skönt. Och Gud förlåte mig att jag kastade bort brödet. Vet du, Pehr (*biter i brödet*) jag tror att aldrig ett sockerbröd smakat så bra.

MOR BRITA. Axel, jag börjar tycka om dig.

300 PEHR. Än jag då? Si sådan duktig pojke den Axel är ändå! Hi och hej och hopp, nu skall det bli lustigt i skogen!

(*Slut på Andra Akten.*)

TREDJE AKTEN.

Samma plats som i första akten, utanför stugan.

Axel, lika klädd som i andra akten, sitter på gräsbänken och täljer trädsckedar. Färdiga skedar ligga bredvid honom. Pehr inkommer, bärande på ryggen en knippe med visplar och qvastar.

5 PEHR. Si god middag, Axel. I dag, vet du, har jag haft god lycka. Allt det här har jag bundit. Jag är så förnäm nu, att jag binder till och med visplar. Det betalar sig bättre, och nu går ingen nöd på oss, sedan du lärt dig att göra präktiga trädsckedar. Det är inte så lätt, som mången tror.

AXEL. Ja, nu börjar det gå. I början skar jag mig beständigt i fingrarna, och när jag ville sälja mina första skedar åt klockaremor, sad' hon: de der 10
duga inte åt grisarna! Jag var så ond, så ond, att jag varit färdig att kasta henne
skedarna i ansigtet. Du kan tro, det kostade på att bjuda ut mitt arbete. En
gång hörde jag pojkarne i byn ropa åt mig: hvad skall du med skedar, du
som ingen gröt har?

PEHR. Ja, ingen i hela byn vet hvem du och Rosina äro. De tro, att ni 15
äro lika fattiga som vi.

AXEL. Och då kom det onda, högmodiga sinnet öfver mig, och jag tog
en käpp och slog pojkarne, ja jag slog dem så ... så. Nog mins du det. Och
det var dumt gjordt af mig, Pehr. Jag borde ha kommit ihåg huru jag förr var
högmodig och elak mot dig, och i stället att hämnas, så räddade du mitt lif. 20

PEHR. Det är så länge sedan, att jag glömt bort det. Rosina och du ha
nu bott ett helt år hos mor. Ja, precis ett år är det i dag, Axel!

AXEL. Hvad säger du, är det ett år? Tiden går fort, när man beständigt
arbetar.

PEHR. Ja, gör den inte? Och vet du, Axel, hvad mor sade häromdagen, 25
när du var ute? Jag tackar Gud hvar dag för Axel, sad' hon, ty han, som förr
var den elakaste af er alla, har nu blifvit den allra bästa. Han arbetar mer än
någon annan af er och lyder min minsta vink och är nöjd med litet och har
lärt sig att frukta Gud. Det fattas bara en sak ännu, sad' mor.

AXEL. Kära du, det fattas mycket, mycket ännu. 30

PEHR. Det fattas ännu det, sad' mor, att Axel lär sig kufva sitt heta och
stolta sinne till rätt ödmjukhet. Så sad' mor.

AXEL. Ja, ser du, det var just det jag sade. Det är det allra svåraste, att bli
oskyldigt föraktad och illa behandlad och ändå kunna hämnas ondt med
godt. Det kan du, Pehr, men jag – jag är en stor slyngel, jag kan inte lära 35
mig det. Och derföre lär jag väl aldrig mera få komma tillbaka till mitt hem.

PEHR. Försök bara, så går det nog.

AXEL. Nej, det går inte, Pehr, det går inte. När någon slår mig, måste jag
slå tillbaka. Sedan ångrar jag mig, men hvad är det hjälpt med det?

PEHR. Prata du! Inte slår du någon. 40

AXEL. Jo, jag slår.

PEHR. Kom, så gå vi in till mor. Jag tycker jag känner os utaf bensoppa,
eller också är det kål. Hvar i alla dagar har mor fått kål?

AXEL. Gå du förut; jag måste först ha skeden färdig. Det är den bästa
sked jag nånsin har gjort, och den skall du få, Pehr. Jag har ristat ditt namn 45
på skaftet.

PEHR. Tack, kära Axel. Men hvarför arbetar du så der träget? I tre hela månader har du stigit en timma förr upp och gått en timma senare till sängs än alla vi andra. Hvarför arbetar du så der?

50 AXEL. Lofvar du att inte tala om det för mor?

PEHR. Men, Axel ...

AXEL. Ja ser du, mor skall få veta det, men inte ännu. Det är så, som du vet, att jag varit en stor kanalje, ja en riktig rackare har jag varit, och jag har gjort mor mera bekymmer än ni alla tillsammans. Kommer du ihåg hvad
55 min mamma sade mig, när hon lemnade oss? Mor Brita skall ge dig ris, när det behöfs, sade hon. Nu, ser du, Pehr, har det många gånger behöfts, men ändå har Mor Brita förstått att få bugt på mig utan stryk. Och det har varit en stor lycka, ty jag är utaf den sorten, att stryk skulle ha gjort mig sju gånger värre. Derför kan jag aldrig nog tacka mor – och för allt det andra
60 sedan, Pehr! Och derför har jag nu arbetat i tre månader litet mer än ni, för att spara ihop så mycket, att jag kan köpa åt mor en ny psalmbok. Det är alltsammans, Pehr.

PEHR. Är det inte det, som jag alltid har sagt! Nog är du bra, Axel, ja en krona till pojke är du. Men nu måste du komma in, för kålen sticker mig så
65 godt i näsan, och jag kan inte smaka ett skedblad, om inte du är med. Se så, kom nu bara! (*Drar Axel med halft våld med sig till stugan.*)

(*Rosina och Greta inkomma, bärande tillsammans ett ämbare vatten, som de ställa vid stugan.*)

ROSINA (*i det hon springer bort*). Vänta litet, jag kommer strax.

70 GRETA. Kom in nu, så hvila vi. Du är trött.

ROSINA (*återtvänder med famnen full af granris*). Gå in du till mor. Jag skall breda ut granriset framför dörren.

GRETA. Det pickar inte mera, Rosina!

ROSINA (*breder ut granriset*). Usch, picka? Tror du jag är så pjåkig?

75 GRETA. I dag är det min tur att skura stugan.

ROSINA. Det är jag som har sopat, jag borde också få skura.

GRETA. Ja, men du var sist med i tvätten.

ROSINA. Och du fick sist skrapa grytan.

GRETA. Ja, men du fick sist öppna grinden, när den stora vagnen for
80 här förbi.

ROSINA. Nog kan du låta mig skura för det.

GRETA. Nog får du, om du nödvändigt vill. Men vet du, af sådant får man fula och grofva händer.

ROSINA. Mina händer duga nog, om de aldrig äro så fina.

GRETA. Kände du frun, som satt uti vagnen?

85

ROSINA. Det var en täckvagn, och jag såg inte hvem som satt inuti. Just en sådan vagn har min mamma också (*suckar*).

GRETA. Stackars Rosina, du trodde visst att det var din mamma.

ROSINA. Jag trodde det först, och hjertat hoppade så uti mig, att jag knappt kunde öppna grinden. Men vagnen (*suckar ånyo*), han for, utan att stadna. Inte var det min mamma. Jag är visst mycket för stygg ännu, för att få komma hem igen.

GRETA. Om du far, får jag så ledsamt efter dig. Men nog skulle du ha allt mycket bättre hemma.

ROSINA. Inte för det, ser du, men jag kan aldrig glömma min mamma. Jag har gjort henne så ledsen.

GRETA. Om det varit din mamma, så skulle hon ej ha kastat en silfverpenning åt dig från vagnen. Den penningen borde du gömma.

ROSINA. Åh, med den är det slut.

GRETA. Hvad nu? Har du redan tappat den?

100

ROSINA. Nej, medan du var till skogen, kom der en bonde på vägen med ett helt lass kålhufvuden. Och ser du, efter jag visste att mor Brita tycker så mycket om kål och aldrig har pengar att köpa för, så köpte jag kålhufven för hela silfverpenningen. Dit gick han!

GRETA. Nej, hvad säger du? Jag tyckte också strax att det osade någonting godt ... Der kommer någon på vägen.

ROSINA. Det är två främmande barn.

GRETA. Hvad de äro grannt klädda!

ROSINA. Alldeles som Axel och jag förut.

GRETA. De se litet högfärdiga ut, tror jag.

110

ROSINA. Alldeles som Axel och jag.

GRETA. Det är bäst vi gå in. Kanske förakta de oss.

ROSINA. Alldeles som Axel och jag.

GRETA. De ha visst något att säga oss. De komma hit.

(*En främmande gosse och en främmande flicka närma sig.*)

115

GOSEN. Hör på, tiggaringar, kan ni visa oss vägen till prestgården?

GRETA (*sakta till Rosina*). Den der ger jag goddag.

ROSINA (*till Greta*). Kommer du inte ihåg hvad mor har sagt oss? (*Högt.*) När man gått ett stycke långs vägen, tar man af åt höger, och då ser man prestgården vid sjön.

120

FLICKAN (*till gossen*). Låt oss hvila litet, jag är så trött (*lorgnetterar Rosina*). Nej, se för roskull på den der trasungen, Casimir! Ser du bara så granna skor!

GRETA (*harmesen*). Kom in, Rosina. Du är för god att låta de der skratta åt dig.

125 ROSINA. Det är rätt åt mig, Greta. Just så der har jag förr burit mig åt. (*De gå in i stugan.*)

GOSSEN (*med befallande röst utanför stugan*). Hej, är någon der? ... (*bultar på fönstret*). Är' ni döfva? Hör ni inte att jag ropar? (*Pehr och Axel komma ut.*) Skäms ni inte att låta bättre folk stå här och ropa en half timma?

130 AXEL. Vi åto middag derinne.

GOSSEN. Har ni något som duger äta, så hämta hit. Fröken och jag kunde för roskull smaka på det.

FLICKAN. Jag slår vad att de ha ingenting annat än kött och potates.

135 PEHR. Vasserratri, om vi det hade! Men se här (*hämtar ett trädfat ur stugan*) om det behagas litet kål, det är gerna unnadt.

FLICKAN (*rynkar på näsan*). Kål!

PEHR (*förargad*). Ja just kål. Det är ingen hundmat, det.

GOSSEN. Tag hit en sked.

140 PEHR. Kära Axel, låna herrn den der vackra skeden, som du nyss fått färdig. (*Axel ger skeden.*)

GOSSEN (*gapskrattande*). En trädsked! Och så grannt utskuren! (*Läser.*) »Åt Pehr af hans vän Axel.» Det är fasligt öm vänskap emellan två tjufpojkar.

Axel (*uppfarande*). Tjufpojkar! (*Hejdar sig.*) Var så god och ge skeden tillbaka. Den är alltför god ... det vill säga, den är alltför dålig för er.

145 GOSSEN (*sönderbryter skeden och kastar bitarna mot Axel*). Der har du den. Jag skall lära dig vara näsvis, tiggarrunge!

AXEL (*fattar gossen häftigt i kragen och ruskar honom*). Slyngel, du har brutit sönder Pehrs sked! Om jag gjorde rätt, skulle jag krama dig till mos.

FLICKAN. Hjelp! hjelp! Han slår Casimir!

150 AXEL (*släpper gossen och gör våld på sitt lynne*). Åh, var inte rädd för Casimir ... jag ruskade bara helt litet i tröjan. Men gå nu din väg, munsjör Casimir, för, ser du, en annan gång kunde det allt hända, att du kommer i värre bastu.

155 GOSSEN (*i det han makar sig allt längre undan*). Det är oskickligt! Att bli öfverfallen så der uppå landsvägen, af sådant skojarpack ... sådant tiggarfölje! Men vänta bara! Ja, vänta bara!

FLICKAN. Ja, vänta bara! (*De gå.*)

(*Mor Brita, Rosina och Greta utkomma ur stugan.*)

MOR BRITA. Hvad är det för väsen jag hör?

160 PEHR. Ni skulle ha sett, mor! Här voro två högmögiga herrefolks barn,

som skymfade oss och öknämnde oss, och så bröto de sönder Axels bästa sked. Men Axel slog inte gossen; nej, mor, han bara ruskade honom som en näfverlapp uti blåsväder. Jag hade så god lust att hjälpa till.

GRETA (*som tittat utåt vägen*). Kom och se! Nej, se der kommer klockarens arga tjur på vägen. Nu ser han den främmande flickans röda duk, och när han får se rödt, blir han galen. Nu börjar han springa efter gossen och flickan ... de springa undan ... hjälp, hjälp, nu snafva de båda två uti diket ...

(*Axel och Pehr springa ut.*)

ROSINA. Jag är så rädd att oxen stångar dem.

MOR BRITA. Se åt, Greta, hvad Axel gör. 170

GRETA. Pehr hittar en gårdsgårdsstör ... Axel rycker den af honom och springer mot tjuren. Just nu är tjuren vid diket ... han är alldeles vild ... han stångar ihjäl dem ... Nej, vänta, Axel slår honom ... tjuren vänder sig mot Axel ... Axel springer åt sidan ... aj, nu föll Axel, tjuren böjer sig ned och stångar honom ... nej, Axel är åter på fötter ... Pehr kommer till hans hjälp ... nu stå de båda mot tjuren ... se så, nu jaga de honom bort ... och nu är faran förbi ... och nu krypa de främmande barnen skamflata ur diket. 175

MOR BRITA. Gud vare lofvad, nu är mitt värf fullbordadt. Blif här, barn. Jag kommer snart tillbaka (*går åt motsatta sidan*).

ROSINA (*som gömt sitt ansigte i förklädet*). Törs jag se upp nu, Greta? 180

GRETA. Vasserra, ja, sådan duktig gosse den Axel är! Och Pehr är ingen kujon, han heller. Der komma de.

(*Axel, Pehr, den främmande flickan och gossen återkomma.*)

ROSINA. Axel, Axel, hvad du har skrämt mig! Din tröja är sönderrifven. Minsann blöder du icke här på armen. 185

AXEL. Det betyder ingenting. Det hade kunnat gå värre, men hornen fastnade i tröjan, och så fick jag bara en rispa i armen.

PEHR. Mins du, jag sade ju det, Axel, att du skulle hämnas så der.

AXEL. Var tyst, Pehr. Kom ihåg gungflyn i kärret!

GRETA (*förbinder Axels arm*). Sådan arm och sådant hjerta skulle alla gossar ha. 190

DEN FRÄMMANDE GOSSEN (*högdraget*). Tack skall du ha, min vän. Nog hade vi hjälpt oss sjelfva, men det var ändå beskedligt gjordt af dig. Min pappa är en mäktig man, han har nyss blifvit gårdsfogde hos grefvinnan på herregården. Om du talar väl med mig, kan du få bli dränggosse hos pappa, och sedan kan du med tiden bli min betjent. 195

AXEL (*småleende*). Unga herrn är mycket god. Det kan visst tåla att tänka på.

200 DEN FRÄMMANDE FLICKAN (*till Rosina*). Du ser hygglig ut, du kan få komma med din bror. Till en början kan du få vakta min pappas grisar och höns, och om du sedan är mig i lag, kan du med tiden få bli min kammarpiga.

ROSINA (*niger djupt*). Jag tackar allra ödmjukast för en så stor ära.

PEHR. Nej, nu kan jag inte hålla mig längre ...

GRETA. Och jag inte heller. Vet ni då inte ...

205 (*Axel håller Pehr för munnen och Rosina Greta.*)

AXEL. Vill du tiga, Pehr!

ROSINA. Vill du tiga, Greta!

PEHR och GRETA (*som hållas för munnen*). Um mum mum mum! (*Alla barnen skratta.*)

210 (*Under tiden inkomma Grefvinnan och Mor Brita, utan att genast bli sedda af barnen.*)

MOR BRITA (*sakta*). Se här edra barn, ers nåd! Tag dem tillbaka, de äro nu värda all er kärlek.

215 GREFVINNAN (*utbredande sina armar*). Axel! Rosina! Mina egna älskade barn!

AXEL och Rosina (*flyga i hennes famn*). Mamma! Mamma! Kan du förlåta oss!

GREFVINNAN. Ack, mitt hjerta har längesedan förlåtit er. Det har kostat mig många ensliga tårar att lefva ett helt år utan er, mina barn! Men det
220 måste ske, och Gud har förbättrat eder genom lifvets hårda skola, medan det ännu var tid. Ni veta nu hvad det vill säga att frukta Gud, att arbeta, försaka, ödmjuka eder och vara nöjda också med en ringa lott. Ni veta nu sjelfva hvad den fattige måste lida, och aldrig mer skall någon af er förakta den som är ringare än ni. Aldrig mer skall någon af er kalla sig *bättre*, för det
225 han är hög eller rik eller bildad eller skön, och en annan menniska *sämre*, för det hon har mindre del uti lifvets goda. Nu tager jag er tillbaka till ert förra hem, men Mor Brita och hennes barn skall ingen af er förglömma. De ha betalat ert förra högmod med den största välgerning en menniska kan bevisa en annan: de, och Gud genom dem, ha gjort er till goda menniskor.
230 Se på dem: så ser den rätta adeln och högheten ut, ty den bor uti hjertat. Men utan den är all annan höghet *sämre* än intet. Se så, mina barn, nu har jag sagt hvad som legat mig uppå hjertat. Och nu är det er tur.

AXEL (*kysser mor Britas hand*). Tack, Mor Brita!

ROSINA (*likaså*). Tack, tack, Mor Brita!

235 MOR BRITA. Gud välsigne er, kära barn. Aldrig trodde jag att jag skulle upplefva en så glad dag.

AXEL (*till Pehr*). Du och jag bli vänner så länge vi lefva.

PEHR (*förlägen*). Om lilla grefven så vill, så – får gå!

AXEL. Skäms du inte, Pehr? Kommer du åstad och kallar mig för annat än du, så vet du att – jag kan slåss. 240

GRETA. Måntro jag också törs kalla Rosina för du?

ROSINA. Jo, det vore vackert att säga något annat, när man, som du och jag, ha skrapat grytan tillsammans.

DEN FRÄMMANDE GOSSEN (*knycker Pehr i armen*). Hör du, kan det vara sjelfvaste lilla grefven sjelf? 245

PEHR (*småslugt*). Hå, jag trodde lilla herrn visste det, efter han bjöd så hederligt betaldt för sitt lif.

DEN FRÄMMANDE GOSSEN. Så dum jag var, som kunde bjuda honom att bli min betjent! (*Bockar för Axel.*)

DEN FRÄMMANDE FLICKAN (*till Greta*). Skall det der vara hennes nåds egen lilla fröken? 250

GRETA. Jo men, nog ser det nästan så ut.

DEN FRÄMMANDE FLICKAN. Jag såg det strax uppå henne, att hon var af bättre folk! (*Niger för Rosina.*)

GRETA. Jo jo, och derföre bjöd lilla mamsell henne att bli sin kammar-piga, sedan hon först fått öfva sig att vakta hönsen och grisarna. 255

GREFVINNAN. Det går inte an, att vi nu skiljas åt, utan Mor Brita och hennes barn följa med oss till herrgården. Der har jag låtit bygga en ny stuga åt er, goda vänner, på andra sidan om parken, så att barnen alla dagar få träffas ändå. Ni lofvar ju det, Mor Brita? Och aldrig mer skall det fattas kål i er gryta. 260

PEHR. Hi och hej, jag skall binda åt hennes nåd de allra raraste visplar!

AXEL. Trädskedarna tar jag på min del.

ROSINA. Jag strör enriset.

GRETA. Jag bär friskt vatten från källan.

PEHR. Och jag sjunger alla dagar, och så sjunga ni alla med si så här: 265

Verlden är så stor,

Skogen är så sval;

Uti löfvens sal

Liten fågel bor,

Sjunger der hvar dag, 270

Sjunger liksom jag.

Ängen är så grann,

Blommorna så blå,

275

Tusen fjärlar små
 Fladdra om hvarann,
 Fladdra der hvar dag,
 Fladdra liksom jag.

(Slut på tredje akten.)

DEN TAPPADE KÄNGAN.

En händelse vid Cargers hörn.*

Madam Ström sitter vid hörnet och har framför sig en korg med kringlor, bullor och pepparkakor etc.

FÖRSTA VISAN.

Kom, mina gossar och pullor!
 5 Hvem vill ha skorpor och bullor?
 Hvem vill ha kringlor af bästa slag?
 Kom bara hit, få ni smaken!
 Franskade brö'n, ta mig maken!
 Jag har bakat dem sjelf i dag.
 10 Pepparkakor sju dussin!
 Borgå tippor** med russin
 Och vindtböjtlar här har jag.

Kom, kära gubbar och gummor,
 Flickor och raraste blommor!
 15 Kom och köp er att mumsa på!
 Inte ska' de vara dyra,
 Köper ni två, får ni fyra;
 Litet prutar jag se'n också.
 Låt mig ej stå här med skammen!
 20 Kom nu och köp af madammen!
 Kära vänner, kom hit, se så!

* En af de mest besökta platserna för månglerskor vid Helsingfors salutorg.

** Ny uppfinning af bagarkonsten.

Nej – ingen kommer. Här sitter jag och skriker mig hes, och ingen vill köpa. I dag tänkte jag göra god marknad, efter det råkar vara julafton i qväll. Jo, pytt! Alla menniskor springa till Clopatts och Forsströms och Ekbergs och hvad allt de förnäma heta. Sjelfva Sibbogubbarna löpa till Catani för att köpa karameller med guldfransar på; – ingen skam! Och vi stackars kringel-madammer få sitta här med fulla korgar och tomma portemonajussar. (*Slår ihop armarna.*) Husch, det är kallt! 25

Som jag nu inte frågade* Sibbo-gubbarna om de hört något af syster mins barn! Stackars menniskan, hon dödde i höstas, och aldrig vet jag hvem som korjat** barnungen. Jag har gudskelof skrapat ihop en smula på brända bullor och sura skorpor och skulle så hjertans gerna pyssla om syster mins flicka. Hon skulle bli min skrapbulla och ärfva allt hvad jag äger. – Men se här kommer en fru. Nu skall jag hugga duktigt till, och så skall jag pruta. Det tycka fruarna om. 30 35

EN FRU. Nå, min kära madam, hvad har hon för godt i korgen? Finns här något som duger åt barnen?

MADAM STRÖM. Skall det vara krusada eller okrusada***. Skall det vara saffransbröd med mycket russin i eller med litet russin i? Skall det vara örflar eller hundsfottar****? 40

FRUN. Hvad kostar kringlan?

MADAM. Fyrtio penni, men det får nu vara för tjugu.

FRUN. Tjugu penni! Nej, har man hört maken? Sådana kringlor köper jag hos Blombergs och Westerlunds för åtta penni, men för madams skull kan jag ge tolf. 45

MADAM. För fruns skull må det gå för sexton.

FRUN. Madam skall få fjorton.

MADAM. Inte under sexton. Det kostar ju bara mjölet.

FRUN. Åh, madam förstår nog att baka på bara vatten.

MADAM. Kära fru, veden är så dyr i år. Sexton penni! För det får jag knappt ett vedträd. 50

FRUN. Ved? Hvarför kan hon inte elda med stenkol?

MADAM. Hvarför inte med gråsten?

FRUN. Nå, så kan hon tigga sig ved. Ha vi inte en fruntimmersförening? Vill hon ta' fjorton penni? 55

* Nyländska.

** Tagit vård om.

*** Nyländska.

**** Bakverk.

MADAM. Sexton, det är sagdt.

FRUN. Så behåll sina kringlor, de äro bestämdt sura. Liksom inte vi, bättre folk, skulle ha andra utgifter! Sockret har stigit, kaffet har stigit, och hvad tror hon de ta för simpla hattband uti Bolins bod? (*I det hon går.*)

60 Hvad det folket kan ha för pretentioner! Det är följderna af näringsfriheten och gaslysningen. Men efter jag är så nära, vill jag gå in till Beckers bod och pruta, så att jag får min nya sidenklädning för hundra mark (*går*).

MADAM STRÖM (*ensam*). Jo, jag känner igen mina nådiga fruar. Sätals ösa de ut, och théskedstals spara de in. Men här kommer en liten gosse.

65 EN GOSSE. Hvad kostar en pepparkaka?

MADAM. Två penni stycket, min rara, lilla gosse. Huru många skall han ha?

GOSSEN (*räcker en slant*). Var så god och ge mig tre pepparkakor, en åt mig och en åt Nanne och en åt Mimmi.

70 MADAM. Men det är ju bara fyra penni.

GOSSEN. Jag har inte mera, söta madam.

MADAM. Nå, Gud signe barnen. Här har han tre pepparkakor. Dela nu vackert med sig.

GOSSEN. Adjö, söta madam. (*Går.*)

75 MADAM. Adjö, adjö! Inte blir man rik på den handeln, men mängden gör det, sad' käringen. Hvad gör man inte för de kära små barnen? Ja, det förstås, inte tiggarflickor – nej! Men här kommer en pradjerska*. Nu har hon korpat åt sig allt godt, som finns på torget.

80 EN PRADJERSKA. Hör på, madam kan slumpa hela korgen åt mig, så blir hon af med allt på en gång. Jag ämnar mig just till Sveaborg.

MADAM. Jaså? Jag skulle slumpa mina bullor åt er, och så skulle ni sedan taga fyradubbelt betaldt af de stackars fångarna? Nej, om jag aldrig en kappe sådde! Liksom jag inte visste hvad ni är för en!

PRADJERSKAN (*med armarne i sidan*). Nå, hvad är jag för en?

85 MADAM. Det skall jag säga er. (*Sjunger.*)

ANDRA VISAN.

En som byter, en som köper

Mycket rart för ingenting;

En som flänger, en som löper

* Oprivilegierade månglerskor, mest judinnor, som uppköpa torgvaror i parti af bönderna.

Och ragassar staden kring; 90
 En som skojar och gulejar*
 Och som slåss med köksorna;
 En som narrar, en som prejar
 Och som nämns pradajerska.

»Har magistern gamla rockar?» 95
 »Har frun gamla hattar, säj?»
 »Mitä maksa? Edra bockar,
 Edra grisar sälj åt mej!»
 »Hvad, står jungfrun der och prutar?
 Jag skall hela lasset ha.» 100
 »Och ur vägen, folk och stutar!
 Jag är en pradajerska!»

PRADAJERSKAN. Ni misslyckade prenika! Ni sura, förtorkade, mössättna kringla! Vill ni att jag skall klösa ögonen ur er?

MADAM. Var nu tyst! Ser ni inte att här kommer en polis och en trumslagare? 105

PRADAJERSKAN. Ni sotiga ugnsqvast! Ni ogräddade degkluns! Ni
(man hör en trumma på afstånd).

MADAM. Hör ni inte trumman? Låt se om de inte trumma efter något tjufgods, som ni har gömt. 110

PRADAJERSKAN. Jag har inte gömt det, jag har inte sett det. Ajös, madam, jag är alldeles oskyldig, jag har inte sett silfverskedarne. Jag har inte tagit schjuppskinnspeisen. Hör på, lilla beskedliga madam ... ni skulle just behöfva er en bahytt, och jag har precis en som passar åt er ... och om någon frågar efter mig, så har ni ju inte sett mig ... och bahytten skall ha silkesband, det lofvar jag er. Ajös, lilla, allrasomsötaste lilla madam, ajös, ajös! *(Går.)* 115

MADAM. Ajös! ... Jo, det var en utaf rätta sorten. Men hvad må de trumma efter? Nu är det något tappadt igen. Helsingforsarne göra då aldrig annat än tappa det ena och det andra. De vore i stånd att tappa sin egen nästipp, om han inte vore så väl fastfrusen Som jag nu inte törs lemna korgen heller. Nej, det kunde hända som det hände i går. Liten smul vände jag ryggen till, och vips var min bästa bulla borta! Tvi, sådan polis vi ha! Om det helst varit möjligt och gammalt jernvägsbröd. Men nej, tiggaringen 120

* Ragassa och guleja, torgtermer från ryskan.

skulle ha färskbröd, det dugde inte sämre. Jag såg nog flickan, när hon kilade
 125 af mellan hölassen. Man kan bli dispenserat. Ja, jag blir riktigt skifonnierad
 hvar gång jag ser sådana små tiggarflickor. Jaha, jo, jag kunde just tro det.
 Der ha vi en.

(En liten tiggarflicka sjunger.)

TREDJE VISAN (*Melodi: Folkvisa*).
 130 Sparfven han flyger frusen och rädd
 Allt under himlens fäste.
 Drifvan hon är hans ensliga bädd,
 Molnet det är hans näste.

Fast du är ful, och fast du är grå,
 135 Klädd uti arma kläder,
 Duger du nog för himlen ändå!
 Sången ditt hjerta gläder.

Nu är du ensam, nu är du arm;
 140 Vintrarna snöa tunga.
 Snart kommer våren herrlig varm;
 Då skall du bättre sjunga.

FLICKAN (*till madam Ström*). Söta, snälla madam, ge mig en liten slant!

MADAM. Aha, var det inte du, som stal min bulla i går?

FLICKAN. Söta, snälla madam, jag har aldrig stulit.

145 MADAM. Visst var det du. Hvarför är du utan känga på ena foten?

FLICKAN. Söta, snälla madam, jag har tappat min känga.

MADAM. Säg bara sanningen. Den der kängan har du stulit, och du kom
 inte åt att stjäla paret. Vänta, jag skall laga att polisen tar dig.

FLICKAN. Söta, snälla madam, jag är så rädd för polisen (*springer bort*).

150 MADAM. Spring du, de få väl fatt dig. Nu kommer trumman till Frenck-
 ells boklåda, men der körs så fasligt, och så har jag blifvit just som litet
 lomhörd på senare tiden. (*Hon lyss, och man hör trumman helt nära.*)

EN RÖST (*utanföre*). Kungörelse. Alldenstund brrrr, brrrr – och eftersom
 brrrr, brrrr – och emedan brrrr, brrrr – alltså brrrr, brrrr – fyra hundra mark.

155 Borgmästare och råd.

MADAM STRÖM. Fyra hundra mark! De ha stulit fyra hundra mark!
 Tänk, om det är den der tiggaringen! Tag fast tjuften! Tag fast tjuften! Det

är den der lilla flickan i rutiga halsduken. – Se, hur hon springer! Aha – nu fick polisen tag uti henne. – Han för henne hit.

(*En polis drager den lilla flickan med sig.*)

160

POLISEN. Jaså. Madam säger att du är en tjuf.

FLICKAN. Söta, snälla poliskusk, gör mig inte illa, jag har bara stulit en hötapp, som låg på torget.

MADAM. Jo jo, du bekänner! Nå, hvad gjorde du med hötappen?

FLICKAN. Söta, snälla madam, jag lade den under mitt hufvud, när jag sof i natt på snön bredvid Kockens stall.

165

POLISEN. Stackars barn! ... Åh, madam skulle skämmas litet och inte besvära polisen med sådant der.

MADAM (*flat*). Det förstås ... inte var det för hötappen ... men efter de stulo min bulla i går ...

170

POLISEN. Jaså (*griper flickan ånyo*); var det du, det?

FLICKAN. Aj aj, söta, snälla polisbisin*, släpp mig, släpp mig, så att jag får söka rätt på min moster!

MADAM. Hvad pratar du om bisin? Är du hemma från Sibbo?

FLICKAN. Visst är jag det, söta, snälla madam. Min pappa är död, och min mamma hette Edla Adolffina Josefina Silfverström, och hon dödde i höstas, och nu har jag kommit hit för att söka rätt på min moster. Men jag har glömt hvad hon heter. Det var just som Bröms eller Fagerström eller något så der.

175

MADAM (*rycker henne till sig*). Hjertandes barn, hvad är det du säger! Då är du ju syster mins lilla flicka, som jag sökt i Sibbo och hela Europien! Lotta liten, jag är din moster!

180

LOTTA. Voj, voj, söta, snälla moster Fagerström, låt inte polisen ta mig!

MADAM. Ström heter jag, och inte Fagerström. Och jag skulle låta polisen ta dig? Nehej – om den saken bli vi två, sad' räfven, när han höll gåsen i stjerten.

185

POLISEN. Jaså? Madam sätter sig upp mot öfverheten? Madam skinkanedrar polisen?

LOTTA. Voj, moster Bröms, nu tar han mig!

MADAM. Ström heter jag, Ström och inte Bröms. (*Hotande.*) Jag vill se hvem som understår sig att röra minsta finger på Lotta liten.

190

POLISEN. Jo, det gör öfverheten. Ni har sjelf sagt, att hon är en tjufunge.

MADAM. Har jag sagt något så gement? Fy, gevaldiger, hvar har han sina öron?

* Polisgubbe. Nyländska; uttryck i Sibbo m. fl. orter.

POLISEN. Har hon inte stulit en bulla?

195 MADAM. Min bulla? Jaså, nu mins jag! Som det var Kudrakoffs gråa katt ...

POLISEN. Ur vägen, käring!

LOTTA. Si, nu tar han mig igen, moster Sjöström!

MADAM. Ström heter jag och inte Sjöström. (*Till polisen.*) Käring kan ni vara sjelf, efter ni stretar mot Strömmen. Vill ni se mina naglar?

200 POLISEN. Ni gamla degbytta!

MADAM. Ni magra, hoplackade palt!

POLISEN (*söker förgäfves rycka Lotta ifrån henne*). Jag skall lära er att tribultifiera polisen.

LOTTA. Söta moster Strömbäck!

205 MADAM. Unge, om du inte lär dig mitt ärliga namn, så lemnar jag dig i polisens klor.

LOTTA. Voj, moster Ström-Ström-Ströming!

POLISEN. Hör på, flicka, hvar har du mist din ena känga?

MADAM (*hindrar Lotta att svara*). Hennes känga? Voj, som jag alldeles
210 glömt det der! Hör nu, söta, lilla, rara herr öfveruppsyningsman, som är så söt och rar och beskedlig, om vi nu skulle lite si så der komma öfverens (*knycker honom i rocken*) ... si så ... der tre mark eller så.

POLISEN. Hvad menar hon med det? Vill hon konstrumpera polisen?

MADAM (*hviskande*). En helt ny tremarkssedel ... Nå, fyra mark, får gå,
215 herr öfverste gevaldiger! ... Tag nu reson, flickan är ju bara barnet. Sex mark, herr kvartals- distrikts- inspektifikationsmästare! ... Voj, voj, åtta mark då!

POLISEN. Hvad är det hon pratar? Jag vill veta om flickans ena känga är maken till den här (*framdrager en liten känga*).

LOTTA. Det är min känga!

220 MADAM (*sakta till Lotta*). Sch, kära barn, fy skäm ut dig, vet du inte att det är stor synd att stjäla en knappnål! (*Högt till polisen.*) Söta herr polis-mästare! Om hon nu också skulle ha tagit den, så är det ju bara ett litet oskyldigt nöje att snatta kängor.

POLISEN. Men det är nu inte fråga om det, utan om fyra hundra mark.

225 MADAM. Åh beware mig, jag tror att jag dändimpsar på stället! Har det stackars barnet verkligen stul ... det vill säga, har hon råkat ta miste om en så faslig summa pengar?

POLISEN. Nu pratar hon i nattmössan. Hörde inte madam hvad som trummades nyss på torget?

230 MADAM. Vänta, låt mig se! Jo, det var brrrr brrrr, fyra hundra mark, borgmästare och råd.

POLISEN. Det trummades att vaktmästar Blomros tappat ett bref, som han skulle bära till posten, och i brefvet voro sextontusen mark.

MADAM. Sextontusen! Hå hå, då var ju Blomrosen värre deran än Nyholm, när han gjorde tjugufemrubelssedlar, som inte voro riktigt svarta. 235

POLISEN. Ja, hvad tycks? Medan Blomrosen sökte och sökte och var på vägen att bli kollrig, kom en liten tiggarflicka till posten och lemnade brefvet med alla pengarna i, som hon hittat på gatan. De läto henne gå, utan att säga tack engång, men när de sågo närmare på brefvet, jo då blef der ett halloh! Ingen fick rätt på flickan, bara på hennes känga, som hon tappat i farstun. Och då lät magistraten trumma ut, att så och så har det händt, och att den lilla flicka, som kan uppvisa maken till kängan, skall få fyra hundra mark i belöning för det hon varit så ärlig och flink. 240

MADAM. Fyra hundra mark! Och det får min egen lilla Lotta att sätta på sparbanken! Och hon är den ärligaste lilla flicka i staden! Men är det riktigt din känga, Lotta liten? 245

LOTTA. Söta, snälla moster Sjöberg, visst är det min känga, hon är utan klack och har ett hål på stortån.

MADAM. Ström, säger jag, och inte Sjöberg. Det är nu obegripligt, unge, att du inte kan lära dig hvad jag heter. Men det är detsamma, du skall väl komma ihåg det, när du blir min egen flicka. 250

POLISEN. Kom, så följas vi åt till magistraten att visa kängan och lyfta pengarna. Jag får ju litet för besväret, eller hur, madam Ström?

MADAM. Såå? Jaså? Nå, må gå, han skall få två mark för besväret – herr underuppsyningsman! 255

POLISEN (*för sig*). Jag kunde slå mig i ro och bli postiljon, och så kunde jag köpa mig gård vid Robertsgatan. Gumman har pengar, och de der fyra hundra markerna kunde jag lägga i rörelsen. Tänk om jag gifter mig med det gamla skåpet!

FJERDE VISAN. 260

MADAM.

Nu skall jag baka franskade brön,

Alu, alunda, alundalej!

Lotta liten, hon skall knåda degen skön,

Alu, alunda, alu! 265

LOTTA.

Nu skall jag ta min moster i famn,
 Alu, alunda, alundalej!
 Strömsten heter hon, nu mins jag hennes namn.
 Alu, alunda, alu!

270

MADAM.

Ström, säger jag, och Ström, Ström och Ström,
 Alu, alunda, alundalej!

LOTTA.

Kära moster, det är som det vor' en dröm,
 Alu, alunda, alu!

275

POLISEN.

Kära madam, säg, vill ni bli fru?
 Alu, alunda, alundalej!
 Tag mig till er man, och sköt polisen nu!
 Alu, alunda, alu!

280

MADAM.

Tackar ödmjukast, är det på det vis,
 Alu, alunda, alundalej!
 Så är jag ej den första fru, som skött polis,
 Alu, alunda, alu!

285

ALLA.

Nu är den saken aller och slut,
 Alu, alunda, alundalej!
 Som hände sig en dag precis vid Cargers knut.
 Alu, alunda, alu.

290

Måtte för er så smaklig den bli,
 Alu, alunda, alundalej!
 Som Borgå-tippor med sjuhundra russin i!
 Alu, alunda, alu!

295

SANNINGENS PERLA.

Saga i tre äfventyr.

Personer:

KUNGEN.

DROTTNINGEN.

KUNGENS HÄROLD.

TULPAN, kungens trädgårdsmästare. 5

BUMBURRIFEX, röfware, trollkarl och menniskoätare.

BUMBURRA, hans hustru

AXE och SKIDA, Tulpans barn.

ROTE FLINK, en fattig gosse.

VERA, hans syster. 10

FUNTUS I FURUSUND, en mjölnargosse.

CALLE BLOMSTER, MATTE LÖK, FIKEN BLOMSTER och

KATTE HOPP, Axes och Skidas lekkamrater.

MUSTI, en hund.

Gubbar, gummor och barn i kungens stad. 15

FÖRSTA ÄFVENTYRET.

En grön äng utanför trädgårdsmästarens stuga. Man ser planket till trädgården straxt bredvid. Axe och Skida, Calle, Matte, Fiken och Katte dansa. Funtus är för fet, för att dansa.

BARNEN SJUNGA:

Nu så är det vår i skog och blomstersäng, 5

Nu så dansa vi allt på den gröna äng,

Nu så sjunger lärkan fri och lätt och glad,

Nu så far en vind i björkens lätta blad,

Och den tunga granen sjelf ses gunga.

Susen, susen, vindar, susen nu med makt! 10

Tusen, tusen myggor dansa här i takt.

Nu så är det vår i skog och blomstersäng,

Nu så dansa vi allt på den gröna äng,

Nu så sjunger lärkan fri och lätt och glad,

Nu så far en vind i björkens nätta blad, 15

Och den tunga granen sjelf ses gunga.

KATTE (*slår Matte*). Natthugg!

MATTE (*slår Skida*). Der har du!

SKIDA (*slår Calle*). Du har det.

20 CALLE (*slår Fiken*). Nej, Fiken har det.

FIKEN (*slår Axe*). Axe har det.

AXE (*slår Funtus*). Funtus har det.

ALLA BARNEN. Funtus har det! Funtus har det!

FUNTUS (*som suttit i gräset, stiger ovigt upp*). Nå, vänta litet, vänta litet,
25 kom hit bara, så skall jag ge tillbaka.

(*Barnen springa undan och sjunga:*)

Libi, libi, libi, libi, Lammskinns Kajsa,

Korfvarna spela och paltarna dansa.

Libi, libi, libi, libi, natthugg, Funtus,

30 Funtus, Funtus i Furusund!

FUNTUS. Vänta bara, jag skall funtussa er. Det var skada att jag åt gröt i middags; jag tror han gått mig i benen.

(*Barnen springa undan, och Funtus lunkar i sakta mak efter dem. Tulpan utkommer från stugan med en sprutkanna i handen.*)

35 TULPAN. Jo, jag kunde tro det, nu springa de otäcka ungarna återigen och trampa ned gräset. Aldrig göra de annat än odygd Guds långa dagen. Vill man hålla sig på gången, säger jag dem! Understå sig bara att nosa i trädgården! Rör man så mycket som qvisten af en björk innanför planket, så skall jag låta den dansa på deras rygg. (*För sig sjelf.*) Jo, det vore minsann
40 vackert, om de skulle bryta af kröningstulpanen, som jag nu vattnat och skött i sex veckor liksom mitt eget barn! Han hinner just lagom bli färdig till kungens och drottningens kröning i öfvermorgon. Jag undrar hvad kungen skall säga, när han får se ett sådant mirakel. Det minsta han kan göra är att utnämna mig till riddare af den stora solrosen. Se det är en krachan, som
45 duger; han är så stor, att han hänger en människa ned på magen! Uff, det är hett i dag. Om jag blott hade någon, som hjälpte mig vattna trädgården. Men aldrig förstå sig de barnen på annat än nojs och spring. (*Rote och Vera inkomma.*) Der komma två nya barnungar. Hvad är man för ena? Hvad har man här att göra?

50 ROTE (*lyftar på mössan*). Vi äro två fattiga barn utan far och mor. Vår far har varit soldat och stupat i kriget.

VERA (*niger*). Och vår mor har sålt rofvor åt kungen. Nu gå vi till kungens stad, för att söka oss tjänst.

TULPAN. Det skall man se; sådana pysslingar skulle få tjänst! Men det

är sannt, man kan hjälpa mig med ett handtag. Kan man vattna blommor? 55

ROTE. Vatten kan jag väl bära.

VERA. Och jag brukade vattna min mammas rofvor, den tiden vi ännu hade vårt lilla rofland.

TULPAN. Det är bra. Vattna nu blommorna der i trädgården, så får man mat och nattqvarter till i morgon. Men akta tulpanen, hör man, akta tulpanen! Den skall bevaras till konungens egenhändig kröning. Gå nu, jag kommer strax efter. Akta tulpanen, säger jag, akta tulpanen! (*Går in i stugan.*) 60

ROTE (*tar sprutkannan*). Kom, Vera, så göra vi som han ber oss.

VERA. Det måste vara en rar tulpan. Den måste vi akta just som vårt eget öga. (*De gå.*) 65

AXE (*tittar öfver planket från trädgårdssidan*). Kom hit, pojkar, kom hit, så narra vi Funtus att söka oss.

MATTE (*innanför planket*). Bara inte din pappa blir ond?

AXE. Åhå, kom på bara! 70

SKIDA (*innanför*). Kom hit, flickor, kom bara, var' inte rädda!

KATTE (*innanför*). Der är Funtus, der är Funtus!

AXE (*innanför*). Kom, spring bakom buskarna, så att han intet får se oss! (*Man hör oväsen inne i trädgården.*)

CALLE (*innanför*). Aj, se nu sprang du öfver blomstersängarna! 75

AXE. Strunt i blomstersängarna. Kom bara, kom, så att inte Funtus får se oss!

FUNTUS (*inkommer pustande och sätter sig, med ena benet under sig, utanför planket*). Puh, jag har sprungit ihjäl mig, jag går sönder, jag smälter till mos. Månnтро jag har mina ben i behåll? Jo, här är det ena. Men hvar är det andra? Har intet någon sett till mitt andra ben? Hvar i verlden kan jag ha gjort af mitt andra ben? 80

(*Barnen titta med näsan ut genom plankspolarna och sjunga på melodien af gubben Noach, på det sättet, att hvar och en i sin tur sjunger Funtus.*)

Funtus, Funtus, Funtus, Funtus 85

Uti Furusund!

När han gick i qvarnen,

Så mala' han åt barnen

Sockerpullor, sockerpullor

Utaf hjertans grund. 90

FUNTUS (*halfgråtande*). Vänta litet, har någon sett hvar jag tappat mitt ena ben?

(Barnen sjunga:)

Funtus, Funtus, Funtus, Funtus

95

Uti Furusund!

När han gick i qvarnen,

Så mala' han åt barnen

Pepparkakor, pepparkakor

Utaf hjertans grund.

100 FUNTUS. Jag skall mala både pullor och pepparkakor åt den som hittar mitt andra ben.

AXE (*sträcker ut en käpp genom planket och slår Funtus på benet*). Der har du ditt andra ben!

105 FUNTUS (*hoppas upp*). Aj, aj, så det svider, aj, aj! Men hvad vill det säga? Jag tror jag har två ben. (*Räknar.*) Ett, två ... Nej, låt mig räkna om igen: ett, två ... (*hoppas ut i förtjusning*). Jag har hittat mitt andra ben! Jag har hittat mitt andra ben!

(Barnen väsnas i trädgården.)

AXE (*tittar öfver planket*). Pappa kommer! Pappa kommer!

110 SKIDA (*innanför*). Hör ni, flickor, tala inte om att vi varit i trädgården!

AXE. Ja, hör ni gossar, tala inte om det för pappa. (*Han gömmer sig åter.*)

TULPAN (*kommer ur stugan*). Det var rätt dumt att skicka de främmande barnen på egen hand ut i trädgården. Jag kan undra om de lemna stickelbärs-karten i fred. (*Han tittar in genom planket.*) Hvad i all verdens dagar, hur ser
115 här ut? Är det turkar, som grasserat i mina blomstersängar? ... Min tulpan! Min tulpan! Min stora, sköna, rara tulpan!

ROTE (*i trädgården*). Kom, Vera, det är ledsamt, men vi kunna ej hjälpa det.

120 VERA (*i trädgården*). Vänta, jag skall försöka att resa upp den granna tulpanen!

TULPAN (*utanför*). Sade jag inte det? Sade jag inte det? Nu ha de elaka tiggaringarna sprungit som hottentotter på mina blomstersängar, och der står nu flickan och bryter af min sköna tulpan. Kom hit, skall jag lära er!

ROTE (*innanför*). Kom, Vera!

125 (*Axe, Skida och de öfriga barnen inkomma från andra sidan, liksom från skogen.*)

TULPAN. Aha, är man der, ni också? Har man trampat ned ängarna, edra okynnesfän? Eller har man kanske varit i trädgården, säg?

SKIDA. Nej, söta pappa, vi komma just ifrån skogen.

130 AXE. Ja, der ha vi skurit oss hvisselpipor.

KATTE. Och så ha vi plockat tranbär.

FIKEN (*puffar henne i sidan*). Fy, så du ljuger.

KATTE. Tyst, du. Det var så fasligt stenigt i skogen. Jag har tappat min ena känga.

CALLE. Och jag har gått sned på min ena stöfvel.

135

MATTE (*sakta*). Ja, när du sprang på farbrors blommor.

CALLE (*sakta*). Tyst du, eller får du dig smörj.

(*Funtus inkommer, i det han känner på sina ben.*)

TULPAN. Bryr jag mig om edra kängor och stöflar! Bara man intet varit i trädgården?

140

FUNTUS. Det var så, att visst ha vi ...

KATTE (*håller för hans mun*). Om du inte är tyst, skall jag stjäla bort dina ben.

SKIDA. Hvad säger pappa, har någon gjort illa i trädgården?

AXE. Har någon gjort illa åt pappas tulpan?

145

TULPAN. Ack jag olycklige trädgårdsmästare! Mina blommor äro förstörda, min kröningstulpan är afbruten! Hvad skall kungen säga?

KATTE. Jag tyckte jag såg två främmande barn i trädgården.

CALLE. Ja, se der komma de båda två, och flickan bär tulpanen i handen.

(*Rote och Vera inkomma.*)

150

TULPAN. Ni mullvadar! Ni kålmaskar! Ni äppeltjufvar! Hur har man understått sig att göra en sådan skada i trädgården? Vet man, att kungen kan låta basa sådana odjur med bränn-nässlor, och det kan jag med!

ROTE. Kära mästare, när vi kommo i trädgården för att vattna blommorna, var allt redan trampadt och förstördt. Intet rå vi för det.

155

VERA. Och här, kära mästare, är tulpanen. Jag försökte att resa upp honom igen, men han kunde ej stå, han var bruten tvärt af.

TULPAN. Nej, hör hvad de säga, de sparfungarna! De låtsa ej veta af någonting.

KATTE. Hvad hon ställer sig oskyldig! Liksom intet alla visste att hon brutit af tulpanen.

160

AXE. Hvad han gör sig till! Liksom han inte stöflat tvärsöfver sängarna.

FIKEN (*sakta*). Men hör du, Katte, det var ju du!

MATTE (*sakta*). Men hör du, Axe, det var ju du sjelf, och vi följde efter.

KATTE och AXE. Du ljuger. Det var de der!

165

CALLE och SKIDA. Ja, ja, tiggaringarna rå för alltsammans.

FUNTUS. Vänta litet, nu mins jag. Intet var det de der, utan det var ...

KATTE (*sakta*). Hör du intet, att kungen kan låta basa oss alla med bränn-nässlor?

- 170 FUNTUS (*sakta*). Ja, men efter de äro oskyldiga ...
 KATTE (*sakta*). Hvar och en är sig sjelf närmast.
 FUNTUS. Det var skada det, Katte. Jag känner ren huru nässlorna svida.
 TULPAN. Hör ni det, ormungar? Hör ni det, böllflugor? Alla säga att det
 var ni, och det har jag sett med egna ögon.
- 175 ROTE. Jag skall säga mästarn något. Min syster och jag bruka aldrig ljuga.
 VERA. När vår moder dog bort ifrån oss, kallade hon oss till sig och
 sade: mina kära barn, jag är fattig och har hvarken guld eller silfver att gifva
 er, när jag dör. Men jag vill gifva er det som är bättre än silfver och guld,
 och det är tre språk ur den Heliga Skrift. Vill mästarn höra de tre språken?
- 180 TULPAN. Nå, hur lyda de språken?
 ROTE. Jo, det första är ifrån Vishetens bok och lyder så här: »*Den mun
 som ljuger, han dödar sin själ.*»
 VERA. Det andra är ifrån Syrachs bok och säger så här: »*Tala aldrig mot
 sanningen, utan lid hellre försmädelse, om du är brottslig.*»
- 185 ROTE. Det tredje är också från Syrachs bok och lyder så: »*Försvara
 sanningen intill döden, så skall Herren Gud strida för dig.*»
 TULPAN. Det är vackra språk. Men tro ni också på dem?
 VERA. Ja, mästare. Vår moder har lärt oss dem, när hon dog.
 ROTE. Och deraf kan mästarn förstå, att vi aldrig ljuga.
- 190 TULPAN. Kära barn, jag börjar tro, att man är oskyldig.
 KATTE. Jo, det är just vackert, när hon står der med tulpanen i handen!
 AXE. Och pappa ser intet, att han har mull på sina fötter från trädgårds-
 sängarna!
 (*Matte och Fiken knycka dem förgäfves i kläderna.*)
- 195 CALLE. Hvem annan skulle ha gjort det?
 SKIDA. Det har ju ingen annan varit i trädgården.
 TULPAN. Ja, det är sannt. Och likväl står man och ljuger för mig, ni
 falska, elaka tiggarbarn! Man packar sig fort bort, så långt vägen räcker. Man
 tackar sin lycka att jag ej skickar hit länsman. Man borde sättas i kurren. Att
 200 så förstöra min enda glädje, min sköna kröningstulpan! Men vänta bara,
 vågar man sig till staden, så skall jag berätta för kungen hvad man har gjort.
 ROTE. Kom, Vera. Var ej ledsen, min lilla syster. Vi äro väl fattiga, men
 vi äro rika ändå, så länge vi äga vår moders arf. (*De gå.*)
 TULPAN. Jag olycksalige trädgårdsmästare, jag ser sjelf ut som en afskalad
 205 tulpan! Hvad skall kungen säga, när han blir krönt utan kröningstulpan?
 (*Går.*)
 MATTE. Adjö med er. Jag tycker inte om att vi ljugit på de fattiga barnen.

FIKEN. Inte jag heller. Det sitter liksom en synål uti mitt hjerta.

SKIDA. Kanske hade du velat få ris med bränn-nässlor?

AXE. Dessutom är ju ingen skada skedd. Pappa lät de dumma barnen
beskedligt gå. 210

CALLE. Ja, kantänka. De sluppo bara med dåligt rykte om sig, och vi
gingo fria.

KATTE. Du, Matte, och du, Fiken, låts intet ha så förnäma samveten!
Den som tiger och samtycker, när andra hjälpa sig med en liten nödlögn, 215
han är inte en smula bättre än de.

FUNTUS. Just så är det. Fy skam, fy skam åt oss allesammans! (Börjar gå.)

KATTE. Nej, se på Funtus i Furusund! Hvart tar han vägen med sina
olyckliga ben?

FUNTUS. Jo, Funtus stackare är en smula dum, men Funtus skall visa 220
att han är en ärlig karl.

(Slut på första äfventyret.)

ANDRA ÄFVENTYRET.

*Bumburrifex stuga i vilda skogen. På väggen hänga bössor och sablar. Ett ljus
brinner på bordet. En ugnsviska står i spiselvrån. Bumburra sitter ensam och
kardar ull.*

BUMBURRA (*sjunger på melodien af den gamla vaggvisan*).

Sof, mitt lilla yllegarn,

5

Sof på kardans tinnar!

Ulltapp är mitt lindebarn,

Ulltapp, som jag tvinnar.

Verlden, liksom kardan, är

Full af taggar och besvär.

10

Sof, mitt lilla lindebarn,

Sof på kardans tinnar!

Litet barn, när du blir stor,

Tar jag mjuka locken,

Spinner dig så fin som flor

15

På den snälla rocken.

Hjulet snurrar, tiden far,

Liten ulltapp blir så rar.
 Litet barn, när du blir stor,
 20 Spinns du lång på rocken.

Men här sitter jag och kardar och glömmer att min man, den store Bumburri-
 fax, snart kommer hem. Ja, stor är han, det är säkert, men han finge hellre
 vara mindre än ett möss, om han lade af sina fula oseder. Det är liksom litet
 25 ruskigt emellanåt att vara fru åt en röfvare, trollkarl och menniskoätare. Men
 hvad hjälper det? Någon syssla skall man ha här i världen. Min gubbe är på
 sitt sätt en hederlig karl. När han röfvar något, så är det af andra röfvare. När
 han trollar, så är det bara för ro skull; något skall han roa sig med, gubben
 stackare, på lediga stunder. Menniskor äter han aldrig annars, än när han är
 alldeles glupsk och när jag inte har nog mat uti skåpet. Som nu till exempel.
 30 Det vore minsann inte godt för små barn att våga sig hit nu, när jag har bara
 en tupp uti grytan. Isynnerhet soldatbarn. Nå, för den saken kan jag vara
 trygg. Det är ett vargaväder i skogen; det regnar som om himmelen vore
 öppen. Jag tänker Musti fattig är glad att krypa i hundkojan derute.

(Musti skäller utanföre: wow, wow, wow!)

35 BUMBURRA. Jaså, gubben min kommer hem. Och jag som har bara en
 tupp till aftonvard! Jag har väl en gris också, men det är julgrisen. (*Hon
 öppnar dörren. Rote och Vera stiga in.*) Hvad i alla dagar! Två barn!

ROTE. Kära mor, var så beskedlig och gif nattqvarter åt två fattiga barn,
 som äro genomvåta af regnet.

40 BUMBURRA. Packa er strax er väg! Ha vi rum för allt följe, som stryker
 omkring i skogen?

VERA. Vi ha hvarken far eller mor. Vi ha gått vilse i mörkret, och skogen
 är full af vargar.

ROTE. Då sågo vi på långt håll ett ljus och blefvo så glade att träffa en
 45 stuga i skogen.

BUMBURRA. Glada? Ja, ni vore så lagom glada, om ni visste hvart ni ha
 kommit. Bättre vore för er att sofva i vargens kula. Men jag får väl se till
 hvad jag kan göra för er. Bli ni uppättna, så skyll inte mig.

ROTE. Hvem skall bli uppäten?

50 BUMBURRA. Ni eller jag; men inte lär det bli jag, kan jag tro. Ni skall
 veta, att min man, den store Bumburifax, är en menniskoätare.

VERA. Hu, Rote, kom låt oss gå härifrån; jag är så rädd.

ROTE. Mor vill bara skrämma oss litet.

BUMBURRA. Inte kan ni stadna här, och inte kan ni gå ut till vargarna.
 55 Nå, så stadna då qvar. Det blir kanske något råd, bara ni ej äro soldatbarn.

Min gubbe är ond på soldaterna, efter de inte låta honom röfva i fred, och därför brukar han emellanåt äta upp deras barn.

VERA. Hör du, Rote! Han är också en röfware!

ROTE. Vår far var soldat, det skall jag aldrig förneka. Men nog vet jag ni hjälper oss, kära gumma.

60

BUMBURRA. Aj, aj, det var värre. Åhå, stackars barn! Men se, julgrisen måste jag spara ändå. (*Musti skäller: wow, wow, wow!*) Se så, fort med er in uti ullkorgen, och rör er inte, om lifvet är er kärt. (*Hon stoppar dem i ullkorgen och breder ett täcke öfver dem. Musti skäller ånyo.*) Nå nå, Musti, lagom väsen, jag kommer strax. (*Hon öppnar dörren. Funtus klifver in.*)

65

BUMBURRA. Återigen en som har brådt att bli uppäten! Nu har jag fem att sköta: tre barn, en tupp och en julgris!

FUNTUS. Hvad för slag? En gris? Kan man få sig en syltfot? Oho, jag behöfver mig nya fötter, jag har trafvat sönder mina gamla. Finns här en hofslagare, att jag kunde få mig ett par duktiga hästskor?

70

BUMBURRA. Hvad är du för en menniska?

FUNTUS. Jag är ingen menniska, jag är Funtus i Furusund. Mästar Tulpan har kört bort mig från qvarnen, för det jag sade till honom: Mästare, sad' jag, inte var det de fattiga barnen, som trampade ned edra blomstersängar, det var vi allihop, sad' jag. Axe sprang först öfver sängarna, Katte bröt af tulpanen, och jag ramsade åt mig en hel näfve med stickelbär, sad' jag. Du ljuger, sad' Axe. Akta dina ben, sad' Katte. Vill du packa dig, sad' mästarn. Och så sprang jag så långt vägen räckte, och när vägen var slut, kom jag hit utan fötter.

75

BUMBURRA. Det vore skada på den der palten; jag tycker om honom. (*Musti skäller: wow, wow, wow!*) Fort, ställ dig i vrån derborta bakom granruskan, och rör inte en fena, förrän jag ropar dig!

80

FUNTUS. Hvarför det, mor?

BUMBURRA (*för honom i vrån*). För det att min gubbe tycker om paltar. (*Det bultar på dörren.*) Nå, nå, jag kommer, jag kommer. (*För sig.*) Jo, nu är det väl tillståndt. Och jag, som inte törs slagta julgrisen! (*Öppnar dörren.*)

85

BUMBURRIFEX (*inträder*).

Nå, Burra, säg, hvad har du nu till mat?

Jag är så genomglupsk som en krabat.

Jag sprungit hela da'n med sjumilsstöflar

90

Och hängt upp röfware som tusan böflar.

Åt den der torpargumman, som du vet,

95

Hon som förlorade sin enda get,
 Jag trollade en rödhvit ko i stället,
 Och hvad den stackars karingen blef flat!
 Men säg mig, Burra, hvad har du till mat?

100

BUMBURRA.
 Du skall få tuppstek, mör som refbensspjället,
 Det tycker du ju om? Jag undrar, jag,
 Om du ej ätit något förr i dag.

105

BUMBURRIFEX.
 Två ekorrar, en katt, en liten hund
 Och två små björnar. Det förslår ej mycket.

BUMBURRA (*framsätter åt honom den stekta tuppen*).
 Nej, se den tuppen! Se det rara stycket!
 Det kan just vattnas kungen sjelf i mund.

110

BUMBURRIFEX (*i det han äter*).
 Ja, kungen! Du må tro, nu är han ond!
 Du har ju hört om det der perlesmycket,
 Som drottningen har fått utaf en fé?
 Nu har hon tappat det!

BUMBURRA.

Åh, kan man se!

115

BUMBURRIFEX.
 Och sedan ... (*I det han vädrar med näsan.*)
 Men här luktar kristet blod!

BUMBURRA.
 Ät på, min gubbe, ät, och gnaga benen!

120

BUMBURRIFEX (*äter*).
 Nu trummas ut, att den som hittar stenen,
 Nej, perlan, menar jag, den skall ... (*Nyser.*) Bestämdt,
 Här luktar kristet blod!

BUMBURRA.

Jo, nätt och jemt,
Det är min katt, min gamla gråa Murre.
Åh, gnaga du på tuppen, kära Burre!

BUMBURRIFEX (*gnagar*).

125

Jo, den som hittar perlan, han får nåd,
Och blir åtminstone geheimeråd.

Det hade jag kanhända lust försöka.

(*Vädrar ånyo och stiger upp.*)

Men ... aldrig kan det vara katten, mor!

130

Jag vädrar barn ... små barn ... (*Han nyser.*)

BUMBURRA (*söker hindra honom*).

Så dumt du tror!

Prosit, min gubbe! Låt nu bli att stöka.

Det är kanhända Mustis sjuka tass ...

(*Hindrar honom från korgen.*)

135

Nej, der i korgen är ett kålrotslass,

(*Hindrar honom från vrån.*)

Och der i vrån ett gammalt korfskinn hänger.

BUMBURRIFEX (*i det han framdrager Funtus*).

Är det ett korfskinn?

140

FUNTUS.

Hu så styggt han blänger!

BUMBURRA (*för sig*).

Det är förbi med palten!

BUMBURRIFEX.

Det var skönt!

Här får man sig en stek. Min möda blir belönt.

145

FUNTUS. Nädig herr menniskoätare, skona mitt unga lif, jag är bara skinn och ben, som ni ser. Var så god och åt hellre upp den otäcka gårdshunden, han har en bra pels, ni skall bli riktigt varm invärtes.

BUMBURRIFEX. Svara mig, har din far varit soldat?

150 FUNTUS. Min farbror är mjölnare och heter Mylly Matti, nog känner
ers nåd honom, han var bekant med Tattar Dara och Fride och Frode. Gå
till honom, så får ni en mjölsäck som duger till gröt, och jag duger inte till
välling engång.

BUMBURRIFEX. Om här finnes något soldatbarn, skulle jag släppa dig lös.

155 FUNTUS (*skriker*). Finns här ingen soldat, som har öfverlopps barn?

ROTE (*kryper ur korgen*). Här är jag, och min far var soldat.

BUMBURRA (*för sig*). Nå, den är då riktigt ifrig att bli stekt till qvällsvard!

BUMBURRIFEX. Se på kålrötterna, som också få fötter under sig! Jaså,
du är ett soldatbarn? Vet du också, att jag är hungrig och ämnar äta upp
160 dig på fläcken?

ROTE. Ja, det vet jag.

BUMBURRIFEX. Nå, hvarför hölls du inte i korgen, din narr?

ROTE. För det att du vill äta upp Funtus, och Funtus har sagt sanningen,
när de andra ljögo på oss.

165 BUMBURRIFEX. Der äro väl inte flera kålrötter i korgen? (*Rote tiger.*)
Ljug litet, min gosse, ljug en smula, så går det dig väl här i verlden. Det är
ju mången som menar, att en liten nödlögn aldrig kan skada.

BUMBURRA (*knycker Rote i sidan*). Ljug litet! Ljug på bara!

FUNTUS (*knycker honom i andra sidan*). Kära du, ljug litet! Bara till
170 husbehof!

ROTE. Nej, jag ljuger aldrig. Men jag svarar blott för mig sjelf och förråder
ej andra.

BUMBURRIFEX. Det var mig en baddare. Nå, jag kan ju sjelf titta i korgen,
sedan jag ätit upp dig. Lägg tröjan af dig, så smakar du bättre.

175 BUMBURRA (*för sig*). Att jag skulle ha bara en stekt tupp!

FUNTUS (*skriker*). Han äter upp oss! Han äter upp oss! Finns här inte
något öfverlopps barn?

VERA (*tittar upp ur korgen*). Kära menniskoätare, låt Rote vara, och ät
hellre upp mig!

180 BUMBURRIFEX. Aha! Der är en liten rofva bland kålrötterna. Hon skall
smaka mig godt till efterrätt.

BUMBURRA (*går ut*). Nej, om det också vore en påskgris, så måste han
nu i grytan.

ROTE (*rycker en sabel från väggen*). Vågar du röra min lilla syster, så gör
185 jag med dig som David gjorde med Goliath!

BUMBURRIFEX. Nå, huru gjorde David med Goliath?

ROTE. Han högg hufvudet af honom.

BUMBURRIFEX (*skrattar med full hals*). Hahaha, nej, det var det roligaste jag på länge har upplevat. Hugga hufvudet af mig? Nej, det är för tokigt, hahaha, hahaha!

190

(*Funtus smyger sig bakom Bumburrifex, lägger krokben för honom och drar honom omkull.*)

FUNTUS. Skynda dig, Rote, här är Goliath, och du är David.

ROTE (*med lyftad sabel*). Lofvar du att inte göra illa åt någon af oss? Annars är jag tvungen att slå ihjäl dig, menniskoätare!

195

BUMBURRIFEX (*fortfar att skratta der han ligger på golfvet*). Nej, håll – hihhi – jag skrattar ihjäl mig – hohoho – det var det värsta jag nånsin har sett – uhuhu, hihhi, hohoho! Tappre hjelte, skona mitt lif!

ROTE. Ja, skratta du, men lofva mig hvad jag begär, annars

FUNTUS (*härmande*). Uhuhu! Hohoho! Ljug litet, min gosse, så går det dig väl här i verlden! Vet du också, att jag är hungrig och ämnar äta upp dig på fläcken? Lagg tröjan af dig, så smakar du bättre.

200

BUMBURRIFEX. Nej, jag står inte längre ut, – jag dör utaf skratt. Och till på köpet har jag ej fått mer än en mager tupp.

BUMBURRA (*återkommer*). Hvad är det jag ser, min gubbe ligger raklång på golfvet! Understand ni er, barn, att vara näsvisa mot den store Bumburrifex? Vet' ni inte, att han kan i ögonblicket förvandla er alla till kråkor?

205

FUNTUS (*kryper i vrån*). Hu, jag tycker redan att jag känner en kråkfot uti min venstra stöfvel!

ROTE. Vill du lofva, att ej göra oss illa?

210

BUMBURRIFEX. Hjertans gerna, men på det vilkor att jag får mig mera till mats.

BUMBURRA. Här, kära gubbe, här har du julgrisen; det går väl inte af för mindre nu, kan jag tro.

BUMBURRIFEX. Vare sagdt, så sluta vi fred.

215

ROTE (*sticker sabeln i slidan*). Nu kan du stiga upp. Jag hugger ej hufvudet af dig.

BUMBURRIFEX (*upptiger*). Och jag äter ej upp dig. Den ena grisen kan vara så god som den andra.

FUNTUS (*med värdighet till Bumburrifex*). Du kan behålla tröjan på dig. Jag skonar ditt lif.

220

BUMBURRA. Jag har ett förslag. Vi gå alla till staden och söka drottningens perla. Hvem vet hvad som kan hända? Drottningen har fått henne af Sanningens fé.

225 ROTE. Vi följa med.

BUMBURRIFEX. Topp! Hittar jag perlan, så blir jag hofröfware, geheimetrollkarl och kunglig menniskoätare.

FUNTUS. Och hittar jag perlan, så blir jag storfuntus af Furusund.

Sång.

230 VERA.

Månnтро jag, stackars lilla,
Törs krypa ur min korg?

BUMBURRIFEX.

235 Jag gör dig intet illa,
Haf derfor ingen sorg!

ROTE.

Vi låta oss ej skrämma;
Vår fader var soldat!

FUNTUS.

240 Men Funtus, som är hemma
Från qvarnen, vill ha mat.

BUMBURRA.

245 Kom, kära barn, till spisen;
Vår qvällsward skall bli bra:
Min gubbe äter grisen
Och ni syltfötterna.

BUMBURRIFEX.

250 Nej, grisen, som hit flugit,
Gif den åt barnen du,
Ty hade barnen ljugit,
Så åt jag upp dem nu.

ALLA.

255 Ett ärligt ord, det duger
Och varar längst ändå.
Hur bra man också ljuger,

Får man med skammen gå.
När samvetet är mätarn,
Som stakar lifvets stig,
Skall sjelfva menniskoätarn
Till sist bli god mot dig.

260

(Slut på andra äfventyret.)

TREDJE ÄFVENTYRET.

Torget utanför konungens slott. På ena sidan en brunn, på andra sidan träd. Folk går fram och tillbaka. En gumma bjuder ut äpplen och grönsaker. En laukkuryssse bjuder ut halsdukar och band. En liten flicka bjuder ut bär. En tiggargosse begär.

GUMMAN MED ÄPPLENA.

Nu står hela skogen af äpplen så full,

5

Håhå!

Och äpplena äro af klaraste gull,

Håhå!

Och den som vill plocka

Båd' trinda och tjocka,

10

För mig skall han krusa och niga och bocka,

Håhå, håhå, håhå!

LAUKKURYSSEN.

Men vill du spatsera i skogen ibland,

Håhå!

15

Så måste du köpa dig halsduk och band,

Håhå!

Och innan du slutar,

Kanhända jag prutar

Och ger dig på köpet två russende strutar,

20

Håhå, håhå, håhå!

FLICKAN MED BÄREN.

Och vill ingen köpa så röda små bär?

Håhå!

25 Se, hela min rikdom i korgen är,
 Håhå!
 En penni för stycket
 Är inte för mycket,
 Men vill ni ge mindre, beror det af tycket,
 30 Håhå, håhå, håhå!

TIGGARGOSSEN.

Jag kommer från norden så långt hit ut,
 Håhå!
 Vår åker är frusen, vårt bröd är slut,
 35 Håhå!
 Men Herren, som föder
 Små sparfvarnas bröder,
 Han skall också höra den arme, som blöder.
 Håhå, håhå, håhå!

40 *(Under tiden ha Rote och Vera inkommit från ena sidan och från andra sidan Fiken, Katte, Calle och Matte. Fiken och Matte samt gumman och laukkuryssen lägga slantar i tiggargossens mössa.)*

FLICKAN MED BÄREN. Kära du, jag har inga pengar, men här skall du få hela min korg. Är du hungrig, så ät.

45 TIGGARGOSSEN. Nej, tack skall du ha.

ROTE. Jag har heller inga pengar, men min tröja är bättre än din. Kom så byta vi tröjor. *(De byta tröjorna.)*

VERA. Och här skall du få min halsduk.

TIGGARGOSSEN. Tack skall ni ha.

50 KATTE *(till Calle)*. Ser du, Calle, der hänger ett rött band ur ryssens väska. Ryck sakta ut bandet, så länge jag talar med ryssen, och gif det sedan åt mig.

CALLE *(sakta)*. Men det är synd att stjäla.

KATTE. Åh, den som kan ljuga, kan också stjäla. Det vet ju ingen; man
 55 nekar till allt.

CALLE. Ja, det är sannt.

KATTE *(till ryssen)*. Nej, så vackra halsdukar ni har! Får jag se på dem? Hvad må ni begära för dem?

LAUKKURYSSSEN. Skall det varas den dobra duks eller den karaschå
 60 duks? Den dobra duks kostar en rublej, men lilla dusekinka får den för femti kopek. *(Under tiden stjal Calle det röda bandet och smyger det åt Katte.)*

KATTE. Ack, hvad ni är beskedlig. Vill ni sälja duken för tio kopek?

LAUKKURYSSEN. Paschalusta – fyrti kopeks? Trettiåtta kopeks. Nå, tretti kopek för den dobra duks! Nålar och bands, skall det varas? (*Han söker bandet.*) Voj, min röde band! Polis! Polis! Durak har stulit min röde band. 65

(*Det blir tumult på torget. Rote råkar oförvarande stöta omkull äppelgummans korg.*)

ÄPPELGUMMAN. Polis! Polis! Mina äpplen! Mina gulläpplen!

(*Trädgårdsmästar Tulpan inkommer med Axe och Skida. De äro alla mycket grannt klädda.*) 70

TULPAN. Hvad är här för ett väsen? Ur vägen, patrask, för kungens trädgårdsmästare!

AXE. Ur vägen, patrask, för kungens trädgårdsmästares barn!

ÄPPELGUMMAN (*tager Calle i rocken*). Det var han, som stjelppte omkull min korg! 75

ROTE. Nej, det var jag. Förlåt mig, det var oförvarande; men vill ni ha betaldt, så kan ni taga min mössa. (*Gumman tager hans mössa.*)

LAUKKURYSSEN (*till Rote*). Durak! Det är du som stulit min röde band!

KATTE. Ja, visst var det han. Calle och jag, vi sågo det med våra egna ögon. Är det ej sannt, Calle? 80

CALLE (*förlägen*). Ja, det är sannt.

TULPAN. Aha, man känner igen den slyngeln. Det var han, som bröt af min stora tulpan. Och nu har han stulit på köpet.

ROTE. Det är ej sannt. Jag kan ej ljuga, och derföre kan jag ej stjåla heller.

TULPAN. Tyst, der kommer kungens härold. Ur vägen för oss, som höra till hofvet! 85

(*Härolden marscherar högtidligt in och uppläser följande plakat:*)

Vi Amundus den tjugonde, konung af Mesopotamien, storherre till solens uppgång och nedgång, grefve till månskenet, friherre till Drakeland och bundsförvandt till den stormäktiga Veritas, drottning öfver Sanningens rike, etcetera, etcetera, etcetera; göra veterligt: 90

Alldenstund en vacker dag

Vår gemål, fru Amandilla,

Plågades af törst rätt illa

Och af nådigt välbehag 95

Täcktes luta höga munnen

Till att dricka här ur brunnen,

Men dervid olyckligtvis

Föll ifrån vår drottningens änne

100 Perlan af omätligt pris,
 Som var fordom skänkt åt henne
 Utaf drottning Veritas;
 Alltså nu förständigas
 Hela kungens land och rike,
 105 Att dess alla undersåter
 Månde söka skaffa åter
 Denna perla utan like.
 Derföre vår vilja är,
 Att de alla, gamla, unga,
 110 Arma, rika, lätta, tunga,
 Klifva ned i brunnen här.
 Och må hvar och en besinna
 Lönen för ett slikt besvär.
 Hvem än ödets gunst beskär
 115 Att den dyra perlan finna,
 Han skall vara kungen kär,
 Hon skall all hans ynnest vinna.
 Men tillika vare sagdt,
 Efter Sanningens furstinna
 120 Står osynlig här på vakt
 Och har öfver brunnen makt,
 Att den som engång har ljugit
 Blott så länge blixten flugit
 Och en svala blinkat har,
 125 Den skall klifva upp ur brunnen
 Med ett märke omkring munnen,
 Som skall vittna hvad han var
 Och i all hans lefnads dar
 Stå som lögnarmärke qvar!

130 Detta är vårt bud och befallning, som skedde i vårt kungliga slott i dag den
 femtonde hujus detta år:

Amundus.

ALLA. Lefve konungen!

135 *(Konungen och drottningen inkomma med hela sin svit och sätta sig på
 throner, som föras med.)*

KUNGEN. God dag, mitt folk!

DROTTNINGEN. God dag, kära folk! Hur står till?

TULPAN. Tackar som frågar, nådiga fru drottning, det slarfvar ju af, en dag omsender. Jag önskar jag nu hade den vackra tulpanen, som jag ämnat till kröningen, men de här tiggaringarna bröto af henne, och dessutom ha de stulit, litet här och litet der. 140

KUNGEN (*till Rote*). Jaså, hvad är du för en?

ROTE. Jag heter Rote, och min syster heter Vera. Vår far var soldat och har stupat i kungens tjänst. Vi äro oskyldigt anklagade, och till bevis derpå vill jag nedstiga i Sanningens brunn. 145

KUNGEN. Nej, vänta litet, min gosse, tills folket samlats. Jag tycker om dig.

DROTTNINGEN (*till Vera*). Du ser snäll ut. Det vore skada, om du skulle redan ha lärt dig att ljuga och stjäla.

VERA. Åhnej, fru drottning. Då skulle jag ej kunna sjunga min mammas visa. 150

DROTTNINGEN. Nå, sjung din mammas visa, så får jag höra.

VERA. Jag vet inte om jag törs. Ty, ser drottningen, det är en visa om perlan.

KUNGEN. Ja, sjung du, min lilla flicka, så ha' vi något att göra, medan vi vänta. 155

VERA (*sjunger*).

Der satt en engel på molnets rand

Och såg på verldenes villa.

Der var så mörkt uppå jordens strand,

Det tyckte engeln var illa. 160

Och der var falskhet och lögn och svek,

Det tyckte engeln var ledsam lek,

Och då gret engelen lilla.

Då föll hans vackra, hans klara tår

Och blef en perla i hafven; 165

Der låg hon gömd uti tusen år,

Förgäten, glömd och begrafven.

Och alla sågo den perlans glans,

Men ingen visste hvar perlan fanns,

Så djupt, så djupt uti hafven. 170

En dag så rodde ... (*Hon stadnar.*)

DROTTNINGEN. Fortsätt, mitt barn!

VERA (*börjar ånyo*). En dag så rodde ... (*Med gråten i halsen.*) En dag så ...

175 KUNGEN. Aha, jag förstår. Du har narrats, och därför så kan du ej sjunga visan till slut.

VERA (*snyftande*). Det var så att ... i natt tog jag fast en loppa ... och så sad' jag: nu skall du få hoppa! ... och så ... och så lade jag henne i ... i ett glas vatten!

180 DROTTNINGEN. Ack, du lilla oskyldiga vän, Gud gifve ingen af oss hade en större falskhet att ångra!

TULPAN. Herr konung, här får jag den äran att presentera mina barn, den rara Axe och den snälla, blomstrande Skida.

AXE (*skrapar med foten*). Mjuka tjenare!

185 SKIDA (*niger förnämt*). Mjuka tjenarinna!

KUNGEN. Jag tycker att det der axet och den der skidan behöfde en smula tröskas ... Den der ser just ut som en tröskmaskin! Hvad är ni för folk?

(*Bumburrifex, Bumburra och Funtus komma in*).

190 BUMBURRIFEX. Herr kung, jag är den store Bumburrifex. Jag har ledsnat att trola, röfva och äta upp menniskor bara för roskull. Och efter kungen kan behöfva en sådan karl som jag, så har jag tagit min rensel med mig.

BUMBURRA. Ja, i den bruka vi stoppa alla elaka barn.

FUNTUS. Och jag är Funtus i Furusund. Jag har blifvit så fet för det jag haft för litet att göra. Derför skall kungen vara så god och göra mig till polis-
195 mästare, så får jag springa tillräckligt, om jag vill få fast alla skälmar i verlden.

KUNGEN. Det är bra, jag tar er alla uti min tjänst. Men nu är det tid att söka perlan. Härold, förkunna mitt bud för folket!

(*Trumpetstötar. Härolden förkunnar:*)

200 Kungens bud och vilja är,
Att tills perlan blifvit funnen,
Skola alla menskor här
Krypa nu på stund i brunnen.

(*Musiken spelar upp en marsch och alla, utom kungen, drottningen och härolden, klifva, den ena efter den andra, ned i brunnen.*)

205 KUNGEN. Nu är hela mitt folk i putten!

DROTTNINGEN. Men kära du, huru kunna de alla få rum der nere?

KUNGEN. Var obekymrad, brunnen är ofanteligt stor nedtill, och dessutom har jag låtit pumpa bort vattnet. Mörkt är der, som i lögnens rike, men derföre lyser Sanningens perla blott desto klarare. Den sannfärdigaste

skall finna henne, men alla lögnare och bedragare skola få ett märke för all deras tid. Den goda fén har tänkt på mitt rikes bästa. Hon skänker mig ett medel att skilja de goda ifrån de onda. 210

DROTTNINGEN. Ack, få se, få se, om någon hittar Sanningens perla!

RÖSTER I BRUNNEN. Perlan är funnen! Perlan är funnen!

(Trumpetstötar. Härolden utropar:) 215

Kungens bud och vilja är,

Att, se'n perlan nu är funnen,

Skola alla men'skor här

Krypa strax på stund ur brunnen.

(Nu börjar den ena efter den andra krypa ut i följande ordning: Först kommer Rote och Vera med en liten svart prick på kindbenet. Vera hemtar åt drottningen Sanningens perla.) 220

DROTTNINGEN. Tack, min lilla flicka. Jag är mycket glad att du funnit perlan. Du skall blifva mitt eget barn, och sen skall du inte narras så mycket som för en loppa engång. 225

VERA. Nådig fru, Rote och jag funno perlan på samma gång.

KUNGEN. Du, Rote, skall blifva min egen gosse. Men hvad ser jag? Du har en liten svart prick på kindbenet!

ROTE. Ack, herr kung, jag har också bedragit. Jag har lagt ut snaror för sidensvansarna; jag har lockat dem med rönnbär, och det var falskhet af mig. 230

KUNGEN. Ja, der ser man, att ingen är här i verlden fullkomligt ren. Alla ha vi någongång brutit emot den heliga Sanningen. Endast englarne äro rena inför Sanningens ansigte. Men se, der kryper en annan ur brunnen.

(Funtus kryper ut. Han bär en half svart ring kring öfra läppen.)

FUNTUS. Ack, herr kung, jag har ljugit af fruktan, men jag har ångrat mig efteråt. 235

KUNGEN. Derföre har du en half ring, min gosse.

(Fiken och Matte krypa ut. De ha mer än en half ring kring munnen.)

FIKEN. Ack, herr kung, vi ha förtegat sanningen ...

MATTE. Vi visste att Rote och Vera voro oskyldiga, och det gjorde oss ondt, men vi tego ändå. 240

KUNGEN. Jag ser det på er mun, mina barn.

(Tulpan kryper ut, suddig om munnen.)

TULPAN. Ack, herr kung, jag har trott på lögnen och ljugit sjelf, utaf harm emot Rote och Vera! 245

KUNGEN. Derför skänker jag din trädgård åt dem.

ROTE och VERA. Nåd, herr kung, nåd!

KUNGEN. Nå, vi få se, om han bättrar sig. Men hvem kommer der med så svarta ringar?

250 *(Axe och Skida krypa ut. De ha stora svarta ringar kring hela munnen.)*

SKIDA. Ack, herr kung, vi ha ljugit förskräckligt på Rote och Vera!

AXE. Ack, herr kung, det var jag, som trampade pappas tulpan.

KUNGEN. Nå, så skall också Bumburifax taga er.

ROTE och VERA. Nåd, herr kung, nåd!

255 KUNGEN. Ja, det kommer an på. Men för er skull ... vi få se.

DROTTNINGEN. Nej, men se på de der! De se ju ut som lifslevfande morianer!

(Katte och Calle krypa ut. Calle är alldeles brun och Katte alldeles svart i ansigtet.)

260 CALLE. Ack, herr kung, jag har ljugit och jag har stulit, men jag är oskyldig, Katte har narrat mig.

KUNGEN. Du lilla bof, du är visst icke oskyldig, du visste rätt väl att du gjorde illa, och derföre skall Bumburifax taga dig utan barmhertighet.

KATTE. Det är rätt åt honom, herr kung. Nej, den otäckingen, hur han
265 kan ljuga på mig, som aldrig gjort någon menska för när!

KUNGEN. Jaså, och du är likväl den svartaste af dem alla! Hvad är det för ett rödt band, som sticker fram ur din klädningsficka?

CALLE. Det är det bandet, som hon bad mig stjåla af laukkurysen. Och medan jag stal, talte hon vänligt med honom och låtsade handla.

270 KATTE. Du ljuger. Jag säger dig att du ljuger, så lång du är! Ack jag stackars oskyldiga flicka! *(Hon låts gråta.)* Han har stuckit bandet uti min ficka, för att skylla på mig.

(Bumburifax kryper upp. Han har flera svarta streck, men ej bland de värsta.)

275 KUNGEN *(till Katte)*. Det är synd att ljuga, och det är synd att stjåla. Det är ännu större synd att locka andra till lögn och tjufnad. Men den största synden af alla är att hyckla vänliga ord, när man förräder sin medmenniska. Betrakta den der menniskoätarn. Han har röfvat och gjort många onda gerningar, men han är icke så svart som du. Och derföre skall han taga dig utan pardon.

280 ROTE och VERA. Nåd, herr konung! Nåd, nåd, herr konung!

KUNGEN. En konung kan skänka nåd åt mördare och röfware, men förräderi är den svartaste synd och kan aldrig få nåd, hvarken i himmelen eller på jorden. Tag henne, Bumburifax!

285 KATTE. De ljuga, de ljuga, alla menniskor ljuga! Våga dig bara! Jag skall klösa dig!

BUMBURRIFEX (*tager Katte och Calle och för bort dem*). Se så, kom bara, kom bara! Nu får jag mig en frukost med godt samvete.

(*Under tiden ha Bumburra och alla de andra krupit upp, mer eller mindre duskiga uti ansigtet.*)

KUNGEN. Nu ha vi skipat rättvisa, och nu skola vi vara glada igen. Se, der kryper hela mitt folk ur putten, och allesammans behöfva de tvättvatten i dag. Ja, hvem vet hur det gått med mig sjelf, om jag tittat in uti sanningens brunn? Nu skall här bli kröning och stort kalas. Alla gummor skola få kaffe, och alla barn skola få plättar. Prins Rote skall dricka alla raska gossars skål, och Funtus i Furusund skall springa omkring med brickan. 290 295

FUNTUS. Lefve kungen!

DROTTNINGEN. Och prinsessan Vera skall hålla dockbröllop med alla snälla flickor. Men hur var det, min lilla Vera, med tredje versen utaf din mammas visa?

VERA. Ja, nu mins jag. Den var så här: 300
En dag så rodde ett litet barn,
Guds eget barn, uppå fjärden.
Och perlan flöt som ett gyllne flarn,
Och barnet tog den på färden.
Och perlan lyste med himmelsk glans, 305
Och se'n den perlan i hafvet fanns,
Så blef det ljust uti verlden.

ALLA.

Du sköna perla från himlens vår,
Du ljufva stjärna, du klara, 310
Som fallit ned, lik en englatår,
Till jordens mörker och fara;
Ack, helga Sanning, lys du vår stig,
Och lär oss evigt att älska dig,
Så att Guds barn vi må vara! 315

(*Slut på tredje äfventyret.*)

RINALDO RINALDINI ELLER RÖFVARBANDET.

Äfventyr i tre akter. Första akten i två tablåer.

Personer:

MAGISTER BAS, *skollärare.*

FRU STRENG, *lärarinna.*

Skolgossar, som beslutat bli röfvere, nemligen:

5	ROBERT FRIMAN	RINALDO RINALDINI.
	CARL KRONFELT	CARL MOOR.
	FRANS BOSTRÖM	MAZARINO.
	FRITZ ANCKARSTORM	GONZALOV.
	KNUT SEGER	LASSEMAJA.
10	JOSEF FORSBERG	SVARTA JONAS.

Skolflickor, de förras systrar, som beslutat bli zigenerskor:

	AUGUSTA FRIMAN	ESMERALDA.
	SOFI KRONFELT	PRECIOSA.
	MARIE BOSTRÖM	TERZEROLA.
15	LOTTA ANCKARSTORM	TINTOMARA.
	VICTORIA SEGER	CANONADA.
	ROSA FORSBERG	MOGREBINA.

LÄNSMAN BLACK.

EN BONDGUBBE *och* EN BONDGUMMA.

20 EN TIGGARGOSSE *och* EN TIGGARFLICKA.

EN POLISBETJENT.

EN FÅNGFÖRARE.

25 *Röfvere och zigenerskor kunna för resten vara så många som behagas, allenast de taga sig tappra och märkvärdiga namn, såsom Menschenschreck, Cerberus, Polyfem, Xantippa, Viarda, Bobelina o. s. v. Händelsen föregår först i staden och sedan ett stycke utanför tullen.*

FÖRSTA AKTEN.

Skolan.

Första tablån. Ett skolrum för gossar.

En fristund, medan magistern är borta. Gossarne stoja. Seger och Kronfelt draga fingerkrok. Boström och Anckarstorm läsa högt öfver sin lexä i Euklides. Friman är fördjupad i läsningen af en bok, och Forsberg läser högt ur samma bok öfver hans axel.

5

FORSBERG (*läsande*). »Derpå drog den tappre Rinaldo Rinaldini ut till de apenniniska bergen, lät hopkalla sitt folk och sade till dem» ... Vill ni tiga, pojkar!

BOSTRÖM. Låt oss läsa öfver vår lexä.

ANCKARSTORM. Akta dina fingrar, Josef. Kom i håg hvad magistern lofvade, om vi nu åter staka oss på femte proposition.

10

FORSBERG. Jag skall bevisa ur Euklides att du är en kruka. Hör nu på bara. Derpå sade Rinaldo Rinaldini ... (*Pojkarne stoja.*) Vill ni tiga?

KRONFELT. Nå, om inte Rinaldo Rinaldini sade något annat, kan du behålla det för dig sjelf.

15

FRIMAN. Gå din väg och låt mig läsa.

FORSBERG. Nej, så här sad' den tappre Rinaldo: Gossar, sad' han, vi äro förföljda af verlden, vi måste hata menniskorna. Kom och låt oss bli röfvare!

KRONFELT och SEGER. Bra sagdt! Bravo!

20

FORSBERG (*läsande*). Men, sad' Rinaldo, låt oss ej bli sådana röfvare, som plundra de fattiga och slå ihjäl de oskyldiga. Det vore gement gjordt ...

KRONFELT, SEGER och BOSTRÖM. Ja, det vore gement. Men hur gick det sedan? Hvad sad' han mera?

FORSBERG (*som förut*). Nej, sad' Rinaldo, vi få bara plundra de rika, som röfvat sin rikedom af de fattiga. Och så ge vi med oss åt de fattiga, och så ställa vi allt igen på rätt här i verlden.

25

ALLA GOSSARNA UTOM FRIMAN. Det var bra sagdt. Det var en duktig karl. Hur gick det sedan?

FORSBERG. Nå, sedan blef han en röfvare ...

30

GOSSARNA (*som förut*). Det var bra.

FORSBERG (*till Friman*). Tag hit boken och låt mig läsa. Alltid är du en sådan oxmickel och sitter och funderar för dig sjelf. Hvad funderar du på?

FRIMAN. Jag tänker bli röfvare.

35 FORSBERG (*försmädligt*). Du? Jo jag tackar.

FRIMAN (*tar honom i kragen*). Skrattar du åt mig?

KRONFELT. Nej, låt honom vara, Robert. Han är ändå bara en lappad vante i dina händer. Hela skolan vet att du är den starkaste bland oss alla.

FRIMAN (*ruskar Forsberg*). Jaså, har du ännu lust att skratta?

40 FORSBERG. Låt mig vara i fred. Har jag skrattat åt dig?

FRIMAN. Du har skrattat, och därför skall jag stoppa dig under bänken. (*Han kastar omkull honom. Alla gossarna samlar sig omkring dem. I detsamma kommer magistern.*)

45 BAS. Hvad nu, edra slynglar? Hvad är det för väsen ni hålla i skolan! Sätt er. Friman, kom hit. Du slog Forsberg?

FRIMAN. Han skrattade åt mig, och så slog jag omkull honom.

BAS. Forsberg! Har du retat Friman att slå dig?

FORSBERG (*gråtande*). Söta bästa goda magister, jag är oskyldig, jag är oskyldig, jag har inte gjort någonting alls.

50 BAS (*nyper honom i örat*). Jo, jag känner dig ... Du är alltid oskyldig du ... Sätt er. Låt bli en annan gång att slåss uti skolan. För den här gången må det vara. Tag fram kritan. Jag vill tro att ni nu fått Euklides i skallen. Hela veckan har det gått på slarf för er, och det duger inte. Jag tål inte slarf med lexorna. Anckarstorm, huru lyder femte proposition i första boken?
55 (*Anckarstorm läser propositionen stapplande högt.*) Rita upp den, Boström. (*Boström ritar bakvänt upp den på taflan.*) Det är orätt. Så här är det (*ritar*). Bevisa, Forsberg.

FORSBERG (*stapplande*). Efter sidan AB är lika stor med sidan BA ... och sidan BA är lika stor med sidan AB ...

60 BAS. Hvad är det för dumheter? Kronfelt!

KRONFELT (*äfvén stapplande*). Efter vinkeln ABC är lika stor med vinkeln ABC, och vinkeln ABC är lika stor ...

BAS. ABC? Ja, längre tycks du inte ha kommit i din geometri. Seger!

65 SEGER. (*lika stapplande*). Efter ABC är en likbent triangel, och alla sidorna i en likbent triangel äro lika stora ...

BAS. Jaså. Jo, du är mig en likbent triangel, och lika stora sidor tycks ni ha allesamman. Bevisa, Friman! Du har varit en flink pojke, ända tills du fått allehanda dårskaper i ditt hufvud på sednare tider.

FRIMAN. Jag kan inte min lexa.

70 BAS. Hvad understår du dig ... ? Är du sjuk?

FRIMAN. Nej, jag kan inte min lexa, och jag vill inte ljuga att jag kan.

BAS. Nå, hvad fel du må ha, Friman, så vet jag att du aldrig kan ljuga. Men din lexa måste du kunna. Du är primus i klassen; du har mindre än någon annan lof att skolka.

FRIMAN. Jag lofvar magistern att läsa dubbel lexa till i måndag och kunna den som ett vatten. 75

BAS. Nej, min gunstig herre, man prutar inte med sina lexor. Censor ... hämta ris! (*Forsberg hämtar ris och gör lång näsa åt Friman bakom magisterns rygg.*) Vill du bekänna hvad du gjort hela förmiddagen?

FRIMAN. Jag har läst ... men inte min lexa (*framräcker sin hand*). 80

BAS (*bortlägger riset*). Antingen blir du en ovanligt bra karl, Friman, eller också en ovanligt stor bof. Det kommer an på dig sjelf att välja, och Gud gifve, att du valde det bättre. För den här gången förlåter jag dig för din uppriktighets skull. Sätt dig, och läs till i måndag dubbel lexa. Forsberg ... hvad var det för en bok du smugglade bakom bänken? 85

FORSBERG (*skyldigt*). Det var grammatikan, herr magister (*låter boken gå »på posten»*).

BAS. Tag hit boken. Jag vill se honom.

FORSBERG (*stapplande*). Jag tror ... jag tror att han föll under bänken. Någon måste ha tagit honom. 90

BAS (*strängt*). Tag hit boken, säger jag, hvem som också må ha den. Nå? (*Alla gossarna, utom Friman, uppstiga och visa sina toma händer. Dervid faller boken från Segers knä.*)

BAS (*uppbragt*). Tag hit boken! Jag skall lära er att gyckla i skolan.

FRIMAN (*upptager boken och bär honom åt magistern*). Herr magister, de andra rå intet för det. Det var jag som tog boken med mig i skolan, och jag ensam förtjenar straff. 95

BAS (*uppslår boken*). »Rinaldo Rinaldini, kallad den oöfvervinnelige, chef för röfrarne i de apenniniska bergen.» – Pojkar, hvad är det jag ser! Det är då derfore, som ni en hel vecka fublerat med lexorna – stakat er – dummat er – svarat uppåt väggarna och fått er på tassarna, allt för den usla gamla slagdängans skull! Förut har jag haft heder af tredje klassen; ingen klass i hela skolan stod sig så bra. Nu har jag bara skam af er, bara skam, säger jag, och hur skall det gå om två veckor uti examen? Lättingar och oduglingar bli ni; sådant lär man sig af romaner. Tig, Friman; det är inte värdt att du tar skulden på dig. I dag ha vi lördag. I morgon på söndagseftermiddagen är ju er majfest, då hela skolan slår boll på klockarebacken? 100

FRIMAN. Magistern har lofvat oss ...

BAS. Ja, jag har lofvat er vara med. Men så som ni i dag förhållit er, 105

110 kommer det inte mera i fråga. I stället att gå till majfesten, går hela tredje klassen i arrest här i skolan.

FRIMAN. Jag ber magistern, låt mig ensam få arrest, efter jag ensam är skyldig.

BAS. Hela klassen går i arrest. Vi få se, om inte lexan sedan skall smaka er bättre. (*Går.*)

KRONFELT (*efter en stunds häpen tystnad*). Att inte få gå på majfesten!

SEGER. Der hela skolan är med!

ANCKARSTORM. Och alla flickorna från fruntimmersskolan komma att se oss slå boll!

120 BOSTRÖM. Och der finns mjöd och pepparkakor!

KRONFELT. I stället få vi gå i arrest!

SEGER. Hela skolan skrattar åt oss.

ANCKARSTORM. Fjerde klassen, som är så stor på sig, skall visa oss lång näsa.

125 BOSTRÖM. Alla flickorna göra narr af oss.

FORSBERG (*pathetiskt*). Gossar! Vi äro förföljda af menskligheten! (*Fattar boken och läser.*) Menniskorna ha mot oss varit grymmare än tigrar. Ha, tappre riddare, vi måste hämna oss på dessa vilddjur, som kalla sig menniskor ... Hvad säger jag? Menniskor? Nej, bödlar äro de, tyranner i 130 menniskohamn! Vi måste draga ut till de apenniniska bergen ...

KRONFELT. Det vill säga till stenkumlet vid kalbacken en qvart mil ifrån staden. Der finns ju ett ställe, som kallas röfvarekulan.

FORSBERG (*i samma ton*). Ja, tappre riddare, mensklighetens försvarare, der skola vi blifva ...

135 ALLA DE ÖFRIGA. Röfvare! Röfvare!

FRIMAN. Klockan tre i eftermiddag.

ALLA DE ÖFRIGA. Klockan tre i eftermiddag.

(*Förhänget faller.*)

Andra tablån. En flickskola.

140 *En fristund. Lärarinnan är borta. Augusta Friman äter risgryn. Rosa Forsberg roar sig att äta en griffel. Victoria Seger klipper pappersdockor. Fanny Boström ritar, och Lotta Anckarstorm syr. Alla lyssna på Sofi Kronfelt, som spelar för dem en scen ur Preciosa.*

SOFI K. (*deklamerar*).

På himlen du ditt hopp bör fästa.

145

Allt styrs af himlen till det bästa!

Och så går hon till Alonso och säger till honom: gif mig er hand, nådige herre; jag läser deri uppfyllandet af er käraste önskan. – Den unge riddaren tackar naturligtvis, och han ser på henne, ja han ser på henne – så der – och så slår hon ned sina ögon – så här – och så niger hon så djupt, så djupt – så

150

här – och så bära de bort henne i triumf, och hon sitter som en prinsessa på en thron, klädd med blommor.

AUGUSTA. Ack så vackert, så vackert!

SOFI. Och sedan sitter hon ensam på klippan i skogen, och månen skiner öfver de höga träden, och då tänker hon på den unge riddaren och knäpper sin cittra och sjunger så här: Ensamheten mig ej döljer ...

155

LOTTA. Nej, söta Sofi, sjung inte; fru Streng kunde höra det, och du vet att hon inte tycker om, när vi ofta gå på spektaklet.

SOFI. Och sedan, när Preciosa kommer till slottet och hotar att skjuta zigenarhöfdingen – så här, paff! – men hon skjöt intet ändå! – och hela parken var illuminerad och slottet lyste som en sol, och så igenkände hon sina föräldrar ...

160

ROSA. Ack så skönt, så skönt! Den som vore en zigenerska!

AUGUSTA. Och finge hvar dag gå i den gröna skogen och se på månen.

LOTTA. Nå det vore lagom roligt, det blir man bara hungrig af.

165

VICTORIA. Men att få spå i händerna!

FANNY. Och spela cittra och dansa med kastagnetter! Preciosa kunde ju dansa?

SOFI. Om hon kunde? Jo, hvad hon kunde. Så här ... Men ingen kan dansa som en zigenerska. Ni skall veta, att de stackarne lidit mycken orättvisa af menniskorna i Spanien.

170

LOTTA. Aldrig har jag hört att man brukar dansa af sådana orsaker.

SOFI. Jo – i förtviflan. Ni kan inte tro hvad det är skönt att vara förtviflad. Men vänta, nu skall jag vara Viarda. Se så, nu sätta ni er i en ring på golfvet (*flickorna sätta sig*). Det är mörka natten. En gryta står här på elden (*sätter en sykorg på golfvet*). Jag rör uti grytan (*gör gester med en lineal*). Och så säger jag (*med grof röst*) Preciosa, mitt socker, diktas du nu igen visor till månen? (*Med naturlig röst*.) Då ser jag Alonso komma ridande uti månskenet. (*Åter med grof röst*.) Ack, ers nåd, ni kan inte tro hvad ni skrämde oss!

175

(*Under de sista orden inkommer fru Streng och stannar ett ögonblick obemärkt.*)

180

FRU STRENG. Ja, det tror jag verkligen. (*Flickorna springa förskräckta till sina platser.*) Jag ser att ni åter ha er narraktiga theater i hufvudet. Barn, barn, skämt har sin tid, och allvar har sin. Jag vill likväl förlåta er, om er läsning
185 går bättre, än den gått nu på sednaste veckan. Låt oss fortsätta vår geografi. Boström ... Hvad är det för ett haf? (*Pekar på kartan.*)

FANNY (*uppvaknande*). Norra Danshafvet.

FRU S. Yrar du, flicka? Norra Danshafvet.

FANNY (*förlägen*). Jag ville säga Ishafvet.

190 FRU S. Och den stora ön deruppe?

FANNY. Spetsbergen.

FRU S. Och det landet här nere, Friman?

AUGUSTA (*uppvaknande*). Preciosa.

FRU S. Hvar har du dina tankar? – Anckarstorm?

195 LOTTA (*bestört*). Jag har inte sett henne. Jag har inte varit på spektaklet.

FRU S. Hvad är det, som du inte har sett? (*Lotta börjar gråta.*) Sätt dig. Hvad heter det landet söder om Ishafvet, Seger?

VICTORIA (*uppfarande*). Spanien.

FRU S. Det är för besynnerligt! Hvad bor der för ett folk? Ett halfvildt
200 folk i djurhudar och tält. Vet ingen?

ROSA FORSBERG (*mycket gladt*). Jo, der bo zigenare.

FRU S. (*förtrytsamt*). Ah! ... Der bo lappar, och här till venster är Norige. Men här är ett långt land öster om Norige. Det var derifrån den konungen kom, som först eröfrade Finland. Hvad hette han, Kronfelt?

205 SOFI K. (*förvirrad*). Han hette ... Alonso.

FRU S. Flicka, hvad tänker du på? Är det möjligt att ett af Finlands barn någonsin kan glömma Sverige? Konungen hette Erik den helige, och jag blygs, kära barn, att ni till den grad vårdslösat er historia och geografi. Kanske ha ni också glömt hvad det är för ett land här i öster om hafsviken?

210 ALLA MED EN RÖST. Det är Finland.

FRU S. Nå, det var för väl att jag en gång fick ett förnuftigt svar. Ni vet, att finnar och svenskar från äldsta tider stått i beröring med hvarandra. Hvad hette den finska trollqvinnan, som spådde Ynglingaättens fall?

ALLA MED EN RÖST. Viarda.

215 FRU S. Viarda? Hvad vill det säga? Hvad veta ni om Viarda? (*Alla tiga.*) Vet ingen något mer om en sådan personage?

ROSA F. (*förlägen*). Jo, hon kokade gröt ...

FRU S. Förmodligen åt dig själf.

ROSA (*gråtande*). Nej, åt zigenarne.

FANNY B. (*ursäktande*). Hon kunde spä i händerna, och därför så trodde vi ... 220

FRU S. Kära flickor, jag har tålmod som gummi elasticum, men det kan också brista till slut. Här sitta ni långa stunden och svara mig bara galimathias. Hvad är det för dumheter ni fått i ert hufvud? Gjorde jag rätt, borde jag uppteckna hela klassen för lättja och ouppmärksamhet. 225

SOFI. Jag är skulden till allt ...

FRU S. Det är rätt, Kronfelt, jag tycker om att du erkänner ditt fel, men straff förtjena ni alla. Jag vet att ni gladt er åt att få se på gossarnas majfest i morgon. Ert straff skall bli, att ingen af er får gå dit. Märk det väl – ingen får gå dit. Och när vi träffas i måndag, hoppas jag att ni ha bättre reda på edra lexor. Au revoir! (*Går.*) 230

(*Flickorna bestörta och utan lärarinna.*)

AUGUSTA. Ja, här stå vi nu alla med lång näsa.

VICTORIA. Att inte få se på majfesten! Hur afskyvärdt!

FANNY. Halfva staden kommer till klockarebacken. 235

ROSA. Och der fås mjöd och pepparkakor, och tredje klassen tänker bjuda oss strufvor, det har min bror berättat mig.

SOFI. Och inte få vi se Robert Friman slå boll. Jag har en gång sett honom slå så högt, att bollen knappt syntes som en lärka i skyn.

LOTTA. Ja, allt det rår Preciosa för. Det vore bättre att vi aldrig hört talas om henne. 240

SOFI. Vet ni hvad, flickor! Preciosa blef också oskyldigt förföljd af menniskorna. Hon blef ju bortröfvad från sina föräldrar.

ROSA (*beskedligt*). Ack, om någon ville vara så god och bortröfva oss också! 245

SOFI. Nej, kära du, det brukas så sällan i våra dagar. Men vi ha lidit en stor orättvisa.

ALLA FLICKORNA. Ja, visst ha vi det.

SOFI. Och därför kunde också vi bli zigenerskor.

VICTORIA. Ack, så det vore rysligt roligt! 250

LOTTA. Men det går inte an. Fru Streng tycker inte om det.

SOFI. Äro vi slafvinnor? Äro vi inte fria som fågeln i luften, när vi ha lof från skolan?

ROSA. Vi skulle få gå barfota i skogen?

FANNY. Barfota? Nej jag tackar. Men i schäferhattar. 255

AUGUSTA. Och sjunga visor i månskenet.

ROSA. Ack, ja, ja, låt oss nu strax bli zigenerskor; vi ha ju lof i eftermiddag.

SOFI. Bli vi? Nå ja, vi bli zigenerskor. Vi kläda oss strax vi ha ätit middag. Så träffas vi hos mig, och så gå vi ut åt kalbacken till.

260 ROSA. Men söta Sofi, det är väl bara på narri, annars kunde pappa och mamma bli ledsna?

SOFI. Bli de ledsna, så få de ju röfva bort oss.

VICTORIA. Ack så rysligt roligt!

ALLA FLICKORNA. Ack så roligt, så roligt, nu få vi bli bortröfvade!

265 SOFI. Kom nu. Vi träffas i eftermiddag.

ALLA. Ack så roligt, så roligt!

(Förhänget faller.)

ANDRA AKTEN.

Röfvarekulan.

En skogsbacke vid vägen utanför staden, som synes på afstånd. Till venster en stor sten, som utgör yttre väggen till röfvarekulan. Åskådaren föreställer sig, att landsvägen är strax till höger bakom kulissen.

5 *Alla gossarna, klädda till röfvare, arbeta på en mur af stenar vid ingången till röfvarekulan. Rinaldo är ännu borta.*

SVARTA JONAS. Se så, röfvare, nu kan det vara nog. Nu ska' vi hvila oss.

MAZARINO. Men kapten har befallt oss göra muren färdig, för att befästa ingången till röfvarekulan.

10 SV. JONAS. Kapten? Här är ingen kapten. Vi äro fria medborgare, och här har ingen rätt att befalla oss.

CARL MOOR. Jo, Rinaldo är vår kapten, och han har stiftat lagar för röfvarebandet. Akta dig du att göra uppror mot lagarna!

15 SV. JONAS. Lagarna? Vi tåla inga lagar. Vi göra hvad vi behaga. Vi äro röfvare, gossar, och derföre är det vår rättighet att göra uppror. Är det inte, säg? Hvar och en har rättighet att fritt säga sin mening, men den som säger något annat än jag, den får sig på ryggen.

LASSEMAJA. Ja, nog är det så som Forsberg säger.

20 SV. JONAS. Jag heter inte Forsberg, ditt nöt, utan jag heter Svarta Jonas. Du, Seger, heter Lassemaja för det att du borde gå i kjortel. Du, Kronfelt, heter Carl Moor för det att du är en adelsman, och du, Boström, heter Mazarino för det du inte är en adelsman. Du, Anckarstorm, heter Gonzalov för det att något namn skall du ha, och Friman må gerna för mig heta Rinaldo

Rinaldini, efter det var han som först hämtade boken i skolan. Men det var jag, gossar, som gaf er namn och visade er vägen till ärans höjder här i röfvarekulan på kalbacken. Derföre borde jag vara er kapten. 25

C. MOOR. Du, din pultron, din kruka! Om du ännu understår dig att narra bandet till uppror, medan kapten är borta, skall jag hissa dig upp till kråkboet der borta i grantoppen.

SV. JONAS (*rädd*). Nå nå, jag säger ju ingenting. Jag säger bara att vi äro fria röfvare, ja ... (*Carl Moor hotar honom*) jag säger ju ingenting jag. 30

MAZARINO. Stå inte der och gråla nu, utan sjung hellre vår nya hjeltevisa. (*Alla sjunga.*)

Röfvarebandets Hjeltevisa
(*Melodi: »Kulneff» eller »Så lunka vi så småningom»*).

Kom, bröder, hvem oss följa vill! 35
Ty verlden hör den tappre till.
Vi slåss för äran, och vårt namn
Skall bo i ryktets famn.
Euklides är ej mer vår lag,
Grammatikan vi gett god dag. 40
Cornelius Nepos har oss lärt
Det som är bättre värdt.

Till Rom, till Rom, så tåga vi,
Och efter Cæsar fråga vi.
Som Hannibal vi tappert slåss, 45
Och ingen står mot oss.
Leonidas han är vår man,
Epaminondas för oss an,
Och Alexander Magnus här
Rinaldo sjelf han är. 50

C. MOOR. Ja, slåss måste vi, kamrater, men mot hvem? Se, det är just frågan.

GONZALOV. Det blir nästan för långt att spatsera till Rom.

MAZARINO (*sätter sig och framtager en smörgås*). Jag blir alltid hungrig, när jag slåss, och derfor tror jag att vi äta en smula först. 55

LASSEMAJA (*framtager en mjölkflaska*). Ja, det är märkvärdigt hvad röf-vare alltid äro hungriga och törstiga.

GONZALOV. Kära Frans, ge mig en bit med.

SV. JONAS. Tag hit mjölken, Lassemaja. Röfvere ha allting i lag, skall
60 du veta.

MAZARINO (*till Gonzalov*). Här har du halfva smörgåsen.

LASSEMAJA (*till Sv. Jonas*). Jag tänker inte ha min mjölk i lag med någon.
Är du hungrig, så röfva dig mat.

(*En tiggargosse närmar sig.*)

65 TIGGARGOSSEN. Söta bästa beskedliga herrar, ge mig en liten slant
eller en brödbit.

SV. JONAS (*tager hans påse ifrån honom*). Du kom just i grefvens tid. Du
skall veta att vi är' röfvere.

TIGGARGOSSEN. Söta bästa beskedliga herre, gör mig intet illa. Jag
70 tigger mat åt min blinda pappa.

MAZARINO. Låt bli gossen, Jonas!

SV. JONAS (*tömmer ur påsen en hop brödbitar*). Hvad pratar du för
dumheter? En röfvere tar hvad han får. Nej, se sådana usla brödkanter!
Täcks du bjuda sådan råttmat åt hederliga röfvere?

75 C. MOOR. Vill du låta bli gossens påse?

LASSEMAJA. Jonas har rätt. Vi äro inte för roskull röfvere.

MAZARINO. Fy, då vill jag inte vara röfvere.

GONZALOV. Inte jag heller. Men der kommer Rinaldo.

RINALDO (*i röfvedräkt med plym i hatten*). Hvad är det jag ser? Hvem
80 af mitt folk vågar plundra en tiggargosse?

C. MOOR. Jo, det gör Svarta Jonas. Om du tillåter det, kapten, vill jag
inte mera tjena i bandet.

SV. JONAS (*trotsigt*). Jag är en röfvere, och jag gör hvad jag vill.

RINALDO (*strängt*). Hvad vågar du säga, karl? Har du inte hört våra
85 lagar? Vet du inte, att det är lifsstraff att plundra en fattig eller en värlös?
Sådana skurkar jag har i mitt band! Men jag skall rensa bort dem som ogräs.
På knä med dig, Svarta Jonas!

SV. JONAS (*på knä*). Nåd, herr kapten, nåd!

RINALDO. Stig opp. För den här gången må du få nåd, men jag vill inte
90 mera ha dig i bandet. Gif strax tillbaka åt gossen hvad du tagit ifrån honom,
och packa dig sedan din väg.

SV. JONAS (*plockar upp brödbitarna*). Strax, herr kapten. (*Mumlar för sig
sjelf.*) Vänta, det skall du få betala. Jag skall nog säga magistern ... (*Högt.*)

Adjö, store Rinaldo, – store herr Alexander Magnus! (*Går.*)

RINALDO. Vill du packa dig ... (*Till tiggargossen.*) Var inte ledsen nu. 95
Här har du en silfverpenning, det är allt hvad jag äger för närvarande. Men när jag blir rik, kan du komma tillbaka, så får du mera.

TIGGARGOSSEN. Tack, söta bästa nådiga herr röfware. Hvad pappa nu skall bli glad! Och hvad de röfvarena äro beskedliga. (*Går.*)

RINALDO. Nej, gossar, vi äro mensklighetens befriare. Vi måste försvara 100
de oskyldiga. Vi måste föra krig mot allt orätt, som sker i världen.

C. MOOR. Det är rätt, kapten. Visa oss bara mot hvem vi få slåss.

RINALDO. Det skall jag visa er. Der borta på vägen far en tyrann.

MAZARINO. Ha, en tyrann! Det skall bli roligt att få se en tyrann.

LASSEMAJA. Kan det vara en jätte? Det må väl aldrig vara en jätte? 105

GONZALOV. Eller en turk? En menniskoätare?

RINALDO. Nej, en bonde är det, en grof, elak menniska. Han kör ett lass
kålrötter till staden och piskar sin häst utan barmhertighet. Låt bli att slå
hästen så der, sade jag; – ty se ni, gossar, nog kan jag också rappa till, när
det behöfs, men att slå en sådan mager och uttröttad stackare, som släpar 110
benen efter sig, det kallar jag att fara fram som en tyrann. Hvad tro ni han
svarade? Hvad angår det dig? sade han. Det är min häst, och efter han gifvit
sig till häst, skall han också vara en häst. Hvarför har han gifvit sig till häst?

C. MOOR. Det är nedrigt. Han måste straffas som en förbrytare emot
menskligheten. 115

RINALDO. Det är också min mening. Kom, gossar. Han har en dugtig
piske och skall nog försvara sig. Desto ärofullare blir vår seger.

GONZALOV. Ja, kom, låt oss röfva hans kålrötter. Bandet är utan mat.

LASSEMAJA. Jag är med om att äta kålrötterna.

RINALDO. Se, der far han just nu förbi. Kom, gossar. (*Röfvarne marschera 120
ut i slagordning, sjungande första versen af hjeltevisan.*)

(*Svarta Jonas framsmyger bakom en sten.*)

SV. JONAS. Det var bra att jag stadnade här bakom stenarna och hörde
alltsammans. Jag tror de ämna röfva en bonde? Jo, det skall kosta dem
vackert. Länsman bor inte långt härifrån. Jag springer till honom och 125
berättar hvad de ha för sig. Sedan går jag till magistern och berättar allt-
sammans för honom. Jag skall säga, att de varit onda öfver arresten och
att jag ensam har stått på magisterns sida. De skola se hvad de få för det
att de kört bort mig från bandet. Tyst (*man hör buller från vägen*). Der
komma de redan tillbaka. Jag måste ännu lura ut hvad de säga. (*Gömmar 130
sig bakom stenen.*)

(De andra gossarna återkomma, bärande kålrötter och ledande med sig en bonde, som bär en näsduk knuten för ögonen och händerna bakbundna.)

RINALDO. Bra, mina gossar, jag är nöjd med er. Vi finga oss några duk-
135 tiga rapp, men segern är vår, fienden är tillfångatagen och hela hans läger eröfradt. Krigsråd, hvad göra vi med fången?

LASSEMAJA. Häng honom, det är mitt råd.

C. MOOR. Tig du, Lassemaja, du kröp i diket, när vi andra anföllo fienden. Jag tänker vi släppa fången lös.

140 GONZALOV. Litet stryk kunde han behöfva ändå. Han slog mig med piskskaftet öfver ryggen.

MAZARINO. Svara, fånge; vill du ha stryk, eller vill du bli hängd?

BONDEN. Jäkeln bespika er, edra pojkbysningar. Har ni ingen skam i er? Skäms ni inte att öfverfalla folk på landsvägen och binda mig, Matts
145 Mattsson Leppäkoski, sexman och byålderman, som jag är, när jag för till staden mina egenhändiga vinterkålrötter? Hvad ha ni gjort af mina rötter, edra kålmaskar?

MAZARINO. Vill du ha stryk, eller vill du bli hängd?

BONDEN. Jag skall hänga er, jag, bara jag slipper till länsman, edra
150 pannkakssnaskare, edra grötmånsar, edra förbaskade lutfiskar!

RINALDO. Tig, fånge, och reta oss inte. Du har blifvit straffad med rätta, för det att du slog din häst som en tyrann. Men nu är du tillfångatagen och afväpnad; du kan gå, du är fri. Vi föra inte krig mot besegrade fiender. Gå till din länsman och säg honom, att Rinaldo Rinaldini, mensklighetens befriare,
155 endast för krig mot våldet och orättvisan. Carl Moor, led fången till vägen och återgif honom hans kärra, men hästen låter du löpa.

BONDEN (*i det han bortledes*). Necken beklistre er, edra bokmalar, edra syltfötter, edra luntryggar, edra hallonmaskar, edra skåpråttor, edra bakel-sebestar ...

160 C. MOOR (*dragande honom med sig*). Vill du laga dig af?

BONDEN (*stretar emot*). ... edra smörögon, edra kråkfötter, edra hartassar, edra rosdebenglar, edra potatesknoppar, (*utom scenen, tills han ej mera höres*) edra äppelskalare, edra uggelprinsar, edra fanjunkare, edra mönsterskrifvare, edra kuriositeter ...

165 RINALDO. Våra kuriositeter? Ha ha, stackars karl, han ger oss ett öknamn för hvar kålrot vi tagit ifrån honom. Häng hans piske der till segertecken öfver ingången till röfwarekulan. Kom gossar, vi måste vara beredda på en belägring af fienden. Låt oss befästa kulan på alla sidor. Lyckligtvis ha vi nu proviant. (*De gå in i röfwarekulan.*)

SV. JONAS (*framkryper och springer bort öfver scenen*). Lyckligtvis har jag nu en hel hop att berätta! 170

(*Alla flickorna, klädda till zigenerskor med korgar i händerna, inkomma under det de sjunga:*)

Zigenarflickornas visa
(*Melodi: »Jag mins den ljufva tiden»*). 175

Kom ut i gröna skogen;
Det är så svalt i den.
Hvar björk är vår förtrogen,
Hvar rönn han är vår vän.
Hvar källa är vår spegel, 180
Hvar tufva är vår stol.
Och molnet är vårt segel,
Och stjernan är vår sol.

Kom, vandra vid vår sida
Allt på den gröna färd. 185
Vårt hem, det är den vida,
Den obekanta verld.
Vår fot är lätt och yster,
Vår håg är glad och stor.
Hvar blomma är vår syster, 190
Hvar fågel är vår bror.

PRECIOSA. Det är bra, det är bra, mina raska zigenerskor. Låt oss nu hvila en stund på den romantiska kalbacken. (*De sätta sig.*)

CANONADA (*till Mogrebina*). Söta Rosa, ge mig litet af dina bär; jag är så trött och så hungrig. 195

MOGREBINA. Jag har inte hittat mer än två gamla tranbär, men här har du dem. Och för resten skall jag säga dig, Fanny, att jag heter inte Rosa, utan Mogrebina.

CANONADA. Ja, det är sannt. Du heter Murrebina, och jag heter Canonada. Puff! 200

ESMERALDA. Du, Lotta, heter Tintomara ...

TINTOMARA. Fy, sådant namn vill jag inte ha.

ESMERALDA. Jo, håll du det, Tinto lilla, så lemna vi bort den fulare

205 hälften. Victoria Seger heter Terzerola, det låter som piff, paff, puff. Jag heter Esmeralda, och jag borde ha en get med mig. Jag skulle ha tagit vår gamla stallgumse, om han inte vore så befängd att buckas.

TINTO. Sofi Kronfelt är Preciosa. Hon skall vara vår abbedissa.

PRECIOSA. Nej, inte abbedissa ...

210 ESMERALDA. Hvad vill du då att vi kalla dig? Inte går det an att vi kalla dig vår kapten eller vår kaptenska.

PRECIOSA. Nej, det går då alldeles intet an. Får gå för abbedissa. Nå, mina barn, hvad ska' vi nu företaga oss?

CANONADA. Jag tror vi gå hem igen. Jag är så hungrig.

TINTO. Och jag är så rädd här i ödemarken. Här bo visst röfvere.

215 ESMERALDA. Ack så roligt att få se en röfvere! Och att bli bortröfvad sedan! Det brukar ju ofta hända zigenerskor.

MOGREBINA. Nej, nu törs jag inte vara här längre. De skulle visst slå ihjäl oss och steka vårt hjerta på glöd, som det står i sagan ...

220 CANONADA. Och hugga ringfingret af oss, och så skulle det flyga bakom en stor vattså.

ESMERALDA. Tro inte det. De skulle föra oss till sitt gyllene slott i skogen. Der skulle Preciosa utropas till drottning, och vi andra skulle bli prinsessor.

225 PRECIOSA. Och i stället för gamla tranbär skulle vi äta guldäpplen på silfvertallrikar. Sedan skulle vi spå dem i händerna ... Men här kommer en varelse ...

TERZEROLA. Här finns varelser uti skogen!

(En tiggarflicka närmar sig.)

TIGGARFLICKAN. Söta, snälla, beskedliga små fröknar och mamseller, gif mig en liten slant, jag skall gå till staden och köpa mig en katkes.

230 PRECIOSA. Kom hit. Vill du låta spå dig?

FLICKAN. Nej, jag vill ha en slant.

PRECIOSA. Vi äro zigenerskor, och därför måste vi spå dig. Se så, räck hit handen, det kostar bara ett guldstycke.

FLICKAN. Söta, beskedliga, snälla fröken, jag har inga guldstycken.

235 PRECIOSA. Det är detsamma, jag spår åt de fattiga utan betalning. Låt se ... Här är ett stort streck, som gömmer sig mellan flera små. Det betyder att du är en prinsessa, fastän du är förklädd till tiggareflicka.

FLICKAN. Är jag en prinsessa?

ESMERALDA. Ja, kära du, visst är du det. Hör du inte att Preciosa säger det?

240 PRECIOSA. Och det långa, långa strecket der, det betyder att en prins eller en kung skall tycka om dig och göra dig till sin drottning ...

TINTO. Ja, kanske till kejsarinna.

FLICKAN. Skall jag bli kejsarinna? Nå, hvad moster då skall få stora ögon.
Men se der kommer moster.

EN BONDGUMMA (*inträder*). Står du der, lata flicka, och skyndar dig inte
till staden! Har du tid att stå så der och försumma dig midt på ljusa dagen? 245

FLICKAN. Moster, moster, de säga att jag är en prinsessa!

BONDGUMMAN (*vresigt*). Hvad för slag?

ESMERALDA. Jo, Preciosa, vår abbedissa, har sagdt att hon är en prinsessa,
fastän hon nu är förklädd till tiggarflicka. 250

MOGREBINA. Ja, har ni inte läst om Cendrillon?

FLICKAN. Och när kungen tycker om mig, gör han mig till sin kejsarinna.

BONDGUMMAN. Hvad för slag? Kejsarinna?

CANONADA. Ja, sådant har man sett förr.

PRECIOSA. Räck hit handen, kära gumma, så skall jag spå dig också. 255

BONDGUMMAN. Hvad för slag? Det skall väl vara tatterskor, kan jag
förstå. Sådant landstrykarsällskap! Sådant illmarigt rackarfölje! Stulo de
inte i våras min bästa höna ifrån mig? Och fick inte en af det sällskapet
ris vid skampålen för två veckor sedan? Och ni skulle vara tatterskor, ni?
(*Flickorna se förskräckta på hvarandra.*) 260

TERZEROLA. Det är så, kära mor, att vi låtsa bara ...

TINTO. Ja, det är bara på narri, ser ni.

GUMMAN. Vackert narri! Ha då herrskapsbarn intet annat att göra, än
att klä ut sig till tatterskor och landstrykerskor och inbilla fattigmans barn
sådana galenskaper om prinsessor och kejsarinnor? Vet ni hvad jag skulle
säga dem, om jag vore mor deras? 265

PRECIOSA (*trotsigt*). Jo, att ni är en enfaldig menniska, som intet förstår
er på det romantiska ...

GUMMAN. Nej, jag skulle säga: se så, fort tillbaka hem igen, och så uti
skolan med er, ni lata och oförståndiga barn! Läs edra lexor och sy edra
sömmar, så blir det folk af er, i stället att ränna kring landsvägen och gyckla
med sådant, som kunde skaffa er länsman på nacken och bojor och black på
händer och fötter. Jo, så skulle jag säga. Adjö med er nu. Kom, Stina. (*De gå.*)
(*Flickorna sitta en stund helt häpna och tysta.*) 270

TINTO. Länsman! Men det är ju rysligt! 275

CANONADA. Black och bojor! Det är förskräckligt!

MOGREBINA. Nej, jag går hem till mamma och pappa.

TERZEROLA. Jag med.

TINTO och CANONADA. Vi också.

- 280 ESMERALDA. Hvad menar du, Preciosa?
 PRECIOSA. Att ni kan vara så enfaldiga och låta skrämman er af en stackars enfaldig bondgumma.
 ALLA DE ANDRA. Nej, vi gå hem. Nu strax gå vi hem.
 (Under tiden framkommer röfvarebandet bakom deras rygg och ställer sig
 285 på post vid alla utgångar.)
 RINALDO. Halt werda! Här kommer ingen ut.
 ALLA FLICKORNA (gömma ansigtet i händerna). Röfvare! Röfvare!
 RINALDO. Hvem vågar utan pass och lösen beträda den fruktansvärde Rinaldo Rinaldinis område i de apenniniska bergen?
 290 FLICKORNA (som förut). Nåd, nåd, herr röfvare! Vi ska' aldrig göra så mer. Låt oss gå hem till pappa och mamma.
 RINALDO. Carl Moor! Gonzalov! Mazarino! Lassemaja! Bevaka fångarna och se till att ingen undkommer. Krigsrätten skall afkunna sin dom öfver dem.
 295 (Akten slutas med en tablå af zigenerskorna, som fallit på knä, och röfvarebandet, som hotar dem med sina vapen. Förhänget faller.)

TREDJE AKTEN.

Lag och frihet.

Samma skogsbacke, som i andra akten. Zigenerskorna sitta i ring kring en gryta, der Esmeralda kokar kålrötter åt röfvarebandet. Preciosa sjunger, ackompanjerad af sin gitarr, på en klippa längre borta. Carl Moor och Lassemaja posta på hvar sin sida. Solen går ned bakom skogsbacken och belyser allt med rött sken.

- 5 MÅNSKENSVISAN (Melodi: »Ensamheten mig ej döljer«).
 Ensamheten mig ej döljer
 På den dunkla qvällens stig.
 Månens stråle mig förföljer,
 Månens gubbe ser på mig.
 10 (Under denna vers ser man månen med dess gubbe skrida fram bakom bergen.)
 CANONADA. Hvad är det hon sjunger der borta?
 MOGREBINA. Hon sjunger att månens gubbe ser på henne. Är det inte rysligt vackert?
 CANONADA. Men, söta Rosa, inte kan det nu vara månsken på ljusa
 15 dagen. Solen har ju inte gått riktigt ned ännu.

MOGREBINA. Jo, ser du, Preciosa kan inte vara någon riktig Preciosa, utan att sjunga visor till månen. Och efter vi inte kunde vänta på månen, har Rinaldo befallt honom skina ett par timmar förr än han skulle.

CANONADA. Jaså, nu förstår jag. Men tyst, hon börjar ånyo.

PRECIOSA (*sjunger*).

20

Månen hviskar: goda flicka,
Kom till mig, mitt sockergryn!
Dansa på min silfverbricka,
Flyg i kapp med aftonskyn!

TERZEROLA. Vet du, Tinto, jag är så rysligt hungrig.

25

TINTO. Tyst, skall du få höra. Gubben i mån har bjudit upp Preciosa till dans. Jag undrar hvad hon svarar på det.

PRECIOSA (*sjunger*).

Ej till dig jag styr min kosa.

Jag åt dig förtror min sorg.

30

Fången nu är Preciosa,
Fången i Rinaldos borg. (*Månen försvinner.*)

CANONADA. Ja, visst är det rysligt att vara fången hos röfvere.

MOGREBINA. Bry dig inte om det, Fanny. Preciosa låts bara. Nog vet hon, att Rinaldo är Robert Friman, och der står hennes egen bror Carl Kronfelt, och der står den mjekiga Knut Seger, som de nu kalla Lassemaja. Just vackra röfvere att vara rädd för!

35

TINTO. Ja, vet du, jag blef också bra rädd i början; det riktigt klack i mig. Men när vi kände igen våra egna bröder ...

TERZEROLA. Då ville Preciosa och Esmeralda att vi skulle leka leken till slut.

40

TINTO. Vi hade ändå bordt begära lof af fru Streng. Jag kan inte glömma hvad bondgumman sad' om länsman och bojorna. Ack, den som vore väl tillbaka i skolan!

ESMERALDA (*med grof röst*). Preciosa, mitt socker, diktas du nu åter visor till månen? Kom, mina barn! Kålrötterna äro färdiga.

45

LASSEMAJA (*närmar sig*). Si, det är jag med om.

C. MOOR. Stå qvar på din post, Lassemaja, om ditt lif är dig kärt. Mins du inte kaptens befallning?

LASSEMAJA. Söta flickor, ge mig litet med!

50

PRECIOSA (*som nedstigit*). Vänta litet, zigenerskor. Jag har sjungit till

månen, nu är det er skyldighet att sjunga till solen.

TINTO. Ja, det kunna vi göra, så länge kålrötterna svalna.

55 LASSEMAJA (*som smugit sig fram och snabbt en kålrot på spetsen af sin sabel, bränner munnen på kålroten*). Au-au-aau!

C. MOOR. Akta dig, der kommer kapten. (*Lassemaja gömmer kålroten under tröjan, men bränner sig ånyo.*)

(*Rinaldo inkommer, åtföljd af Gonzalov och Mazarino.*)

60 RINALDO. Hvad är på färde? Göra fångarna uppror, så skjut ned dem på stället.

PRECIOSA. Behöfs inte, kapten. Vi sjunga bara en visa till solen ...

TINTO. Medan kålrötterna svalna.

RINALDO. Må göra, jag tillåter det, och vi sjunga med.

SOLVISAN (*Melodi ur »Preciosa»: Nu sol går opp*).

65 Vår sol går opp

Vid bergens topp ...

TINTO (*afbrytande*). Nej, hon går inte opp, hon går ned.

PRECIOSA. Åh, tyst du, det är detsamma om hon går opp eller ned. Men nu kommo vi af oss. Vi måste börja om igen.

70 Vår sol går ned,

Vår fröjd går med

Och slocknar i molnet så gladt.

Och skog och berg

I rosenfärg

75 Bebåda den strålande natt.

I aftonskyn

Vid himlens bryn,

Der tindrar en stjärna så ren.

På skogens stig,

80 Preciosa, dig*

Vi följa i stjernornas sken.

PRECIOSA. God natt, röfware. Kom, zigenerskor, nu gå vi hem.

RINALDO. Du glömmet, sköna Preciosa, att du är en fånge hos mig. Vill du inte dela dessa delikata kålrötter med mig och mitt band?

85 PRECIOSA. Nej, tack skall du ha, Rinaldo. Solen går ned, och vi måste gå hem.

* Obs., att alla röfvarne sjunga: »Rinaldo, dig» o. s. v.

RINALDO. Kom, röfvare, så följa vi zigenerskorna. Det skall ingen säga om oss, att vi lemnat raska zigenerskor utan beskydd.

C. MOOR. Isynnerhet om de möta fjerde klassen på landsvägen.

MAZARINO. Eller bonden, som vi röfvade.

90

GONZALOV. Eller länsman.

ESMERALDA. Åh, nog sköta vi oss. God natt, god natt.

CANONADA. Nej, söta gossar, kom med, jag är så grufligt rädd för länsman.

PRECIOSA. Bry vi oss om länsman! Kom bara!

95

(De ställa sig i marschordning för att gå. I detsamma inträder länsman Black, åtföljd af bondgubben och fångföraren, samt ställer sig i vägen för de aftågande.)

LÄNSMAN. Stopp litet. Jag har också något att säga i den här saken.

CANONADA *(ytterst häpen)*. Länsman kommer!

MOGREBINA. Spring, flickor, spring!

100

LASSEMAJA. Spring, gossar! Länsman kommer!

RINALDO *(till C. Moor)*. Skynda dig, för allt vårt folk in i röfvarkulan, jag skall uppehålla länsman så länge. Vi måste försvara oss till sista blodsdroppen. *(C. Moor skjuter alla framför sig in i kulan, utom Lassemaja, som gömmer sig bakom en sten.)*

105

RINALDO *(till länsman)*. Hvem vågar hota Rinaldo Rinaldini här på hans egen mark?

LÄNSMAN. Jo, det gör jag, kronolänsman och expeditionsfogden Simon Black. Hvad är det han har för sig, min gunstig junker? Jag skall lära honom att ofreda folk på allmänna landsvägen. Vet han hvad jag nu tänker göra?

110

RINALDO. Nå, det hade jag lust att höra.

LÄNSMAN. Jo, nu tänker jag föra honom och de andra munsjörerna raka vägen till kurren. Jag tror minsann att en har krupit här bakom stenen *(framdrager Lassemaja vid örat)*. Fram med dig, mullvad, så få vi se hur du ser ut.

LASSEMAJA. Au ... släpp mig, jag rår inte för det, jag rår inte för det; Rinaldo är skulden till allt.

115

LÄNSMAN. Fångförare, stoppa den der bytingen i en af de tomma kålrotssäckarna.

RINALDO *(drager sin sabel och befriar Lassemaja)*. Rör inte mitt folk, säger jag ... Se så ... In i kulan med dig, Lassemaja, och skyll sedan på Rinaldo, om du har lust. Adjö, sbirrer! *(Retirerar med Lassemaja in till kulan.)*

120

LÄNSMAN. Tag fast honom! Tag fast honom! ... Hvert tog han vägen der mellan stenarna?

BONDGUBBEN *(blir varse pisen vid ingången och nedtager henne)*. Nej se

125 bara, här hittar jag min egenhändig piske! Edra palsternackor, edra morötter, edra fiskmåsar, edra tallkottar, edra göktutingar, edra blindbrömsar, edra krabbsaltare, edra konterfejn ...

C. MOOR (*på klippan**). Våra konterfejn! Är du hungrig, gubbe? Vill du ha dig en kålrot?

130 BONDGUBBEN. Edra myrslokar, edra kalfdansar ...

LÄNSMAN. Håll er mun, kära far. Och ni, der inne, vill ni godvilligt ge er fångna?

C. MOOR. Nej.

LÄNSMAN. Då måste jag bruka våld.

135 C. MOOR (*spänner sin båge*). Den första, som kommer för nära, skjuter jag.

LÄNSMAN (*drar sig tillbaka*). Sådana öfverdådiga slynglar! Fångförare, låt hemta hit den stora brandsprutan, och kommandera sex man att pumpa vatten öfver dem.

140 CANONADA (*inne i kulan*). Söta Robert, låt oss gå hem, jag är så gruffligt rädd.

TINTO (*inne*). Det är ju rysligt. Kom, så be vi om nåd.

LASSEMAJA (*inne*). Ja, kom, så be vi om nåd. (*Sorl och ordvexling inne i kulan.*)

145 LÄNSMAN. Jag ger nåd åt er alla, ni få alla gå hem, men blott på det villkor, att ni öfvergifva er anförare och utlemna honom åt mig.

RINALDO (*på klippan*). Hör ni det, röfvare? Hör ni det, zigenerskor? Ni få alla pardon, ni få alla gå hem, om ni öfverge mig och utlemna mig åt fienden. (*Sorl inne i kulan. Man hör ropas: nej! nej!*)

150 C. MOOR (*på klippan*). Vi röfvare öfverge aldrig vår anförare. Vi ha svurit hans fana, och vi bli honom trogna till sista blodsdroppen.

PRECIOSA (*på klippan*). Vi zigenerskor öfverge aldrig en vän i nöden. Det är uselt och trolöst att rädda sig sjelf genom att förråda en annan.

155 LÄNSMAN. Så så, är det på det viset? Det är bra sagdt af er, barn, det tycker jag om. Sin ed och sin öfverhet skall man aldrig svika. Och aldrig skall man öfvergifva en vän uti nöden. Ett trofast hjerta är förmer än allt annat i verlden.

PRECIOSA. Rinaldo måste få sin frihet först bland oss alla.

LÄNSMAN. Rinaldo blir fri, ni alla bli fria. Kom ut, låt oss bli goda vänner.

160 PRECIOSA. Men om ni bedrar oss?

* Obs., att på klippan stiger blott en i sender.

RINALDO (*kommer ut*). Nej, Preciosa, han kan icke bedraga oss. Här är jag. Ni kan nu taga mig, om ni har hjerta att göra det.

LÄNSMAN. Nej, jag bedrar er icke. Ni ha alla er frihet. (*Alla röfvere och zigenerskor komma ut.*) Men en sak måste jag säga er, gossar, efter ni kalla er röfvere. Här kan ske mycket orätt i världen, men ingen har lof att ställa sådant till rätta med våld och efter sitt eget hufvud. Sådant skall man lemna åt *lagen*, och *lagen* skall man lyda af fri vilja, ty *lagen* är det rätta. Men nu säger *lagen*, att ingen får röfva ifrån en annan hans egendom. Säg mig, är det rätt att ni tagit från bonden hans kålrötter? 165

BONDEN (*mumlande*). Edra rädisor ... 170

LÄNSMAN. Nej, tig ni, far, och låt gossarna svara. Är det rätt, att ni tagit från bonden hans egendom?

C. MOOR (*förlägen*). Efter han slog sin häst ...

RINALDO. Nej, gossar, med hästen var det en annan sak. När jag betänker huru vi burit oss åt, så ha vi inte varit stort bättre än tjufvar. 175

ALLA RÖFVARE. Tjufvar! Fy!

RINALDO. Ja, så är det, fastän vi gifvit oss ett tapprare namn. Här har ni min klocka, far. Är ni nöjd med den till betalning för kålrötterna?

ALLA RÖFVARE. Ja, här har ni våra klockor och alla våra pengar.

PRECIOSA. Och här har ni mina ringar. 180

ZIGENERSKORNA. Ja, här har ni våra ringar.

BONDEN. Tackar som bjuder. Nej, maken till röfvere har jag då aldrig sett.

LÄNSMAN. Bra, bra, det är rätt gjordt, så skall man alltid godtgöra sina fel. Men tag nu tillbaka edra klockor och ringar. Gubben får behålla de kålrötter, som ännu äro kvar, och för resten får han betaldt utaf er i morgon i staden. Hör på, barn, hvad tro ni att edra lärare och lärarinnor säga om sådana upptåg? 185

C. MOOR. Vi tyckte det var orättvist att få arrest i morgon vid majfesten, och till trots så blefvo vi röfvere. Fria ville vi vara. Friheten, det är ändå något det, ser befallningsman. 190

ESMERALDA. Ja, vi tyckte det var orättvist att inte få se majfesten, och till trots så blefvo vi fria zigenerskor.

LÄNSMAN. Kanske hade ni likväl förtjent edert straff?

RINALDO. Nog hade vi förtjent det. Vi hade ju slarfvat en hel vecka med våra lexor. 195

PRECIOSA. Just så var det också med oss.

LÄNSMAN. Nå, hvad ämna ni nu göra? (*Alla tiga.*) Jag tänker, att *ingen annan är verkligt fri, än den som af fri vilja böjer sig under lagen.*

RINALDO. Visst är det så, men ...

200 C. MOOR (*suckande*). Men att inte få vara med i morgon ... Se der kommer Svarta Jonas.

SV. JONAS (*inträder mycket förlägen*). God afton. Jag trodde det redan var slut med rövvarbandet.

205 MOGREBINA. Hvar har du varit så länge, Josef? (*Till länsman.*) Det är min bror Josef, fastän de kalla honom Svarta Jonas.

SV. JONAS. Det är så, att – att – att jag var hos magister Bas, och han sade jag skulle gå hit.

RINALDO (*bistert*). Har du varit hos magistern?

210 SV. JONAS. Jag rör inte för det. Du får inte slåss nu, Robert. Tror du att jag kommit hit af fri vilja nu?

RINALDO. Hvad gjorde du hos magistern?

SV. JONAS. Det var så att – du får inte bli ond nu, Robert! – jag gick till magistern och sade: nu leka de rövfare på kalbacken och ha röfvat en bonde, sad' jag ...

215 C. MOOR. Förrädare!

RINALDO. Tyst, låt honom berätta. Nå, hvad sad' magistern?

220 SV. JONAS. Jo, då så – då så körde magistern ut mig och sade: skäms du inte att sqvallra på dina kamrater? Du vet att jag tål aldrig sqvaller i skolan. Gå strax och bed dina kamrater om förlåtelse, sad' han; annars så vet du att det vankas i morgon.

RINALDO. Hör ni, gossar, det var bra gjordt af magistern. Och vi, som tyckte att han var så orättvis emot oss!

C. MOOR. Vi ha' burit oss dumt åt. Att slarfva med våra lexor!

MAZARINO. När vi ha en så bra lärare.

225 GONZALOV. Till tack för det ha vi gjort honom så mycket bekymmer.

LASSEMAJA. Ja, se det var dumt, att magistern fick veta af det.

230 RINALDO. Tig! Vi ha förtjent en kula för pannan. Vi ha gjort uppror emot vår rätta chef. Men det skall inte ske härefter, så sannt jag i dag heter Rinaldo och är er kapten. Gud nåde den af oss, som inte hädanefter kan sin Euklides som vatten och lyder magisterns minsta vink. Den som inte det gör, skall få med Rinaldo att göra.

ALLA RÖFVARE. Ja, ja.

SV. JONAS. Sedan var jag också hos fru Streng ...

PRECIOSA. Var du hos fru Streng?

235 SV. JONAS. Visst var jag der. Flickorna springa kring landsvägen och ha klädt ut sig till zigenerskor, sad' jag.

MOGREBINA. Fy skäm ut dig, Josef!

SV. JONAS. Jag måste säga er alltsammans, annars törs jag inte komma i morgon i skolan. Fru Streng blef så ond, att jag makade mig strax till dörren. Jag vill inte höra något sqvaller om mina flickor, sad' hon. Jag vet att de kunna vara oförståndiga ibland, sad' hon, men de ångra sig nog och bli snälla igen. 240

PRECIOSA. Hör ni det, flickor! Och vi som kunnat göra vår goda lärarinna så stor förtret!

ESMERALDA. Att så fubblera med vår historie och geografi! Vi hade förtjent mycket strängare straff, än att vara hemma i morgon. 245

TINTO. Vi måste bedja fru Streng om förlåtelse.

MOGREBINA. Och lofva att aldrig göra så mer.

TERZEROLA. Ja, jag skall läsa, jag skall läsa verldshistorien, så att det surrar om öronen.

CANONADA. Och jag skall läsa oceanerna, så att det hviner om knutarna. Jag skall ha alla verldsdelarne i mitt hufvud och alla folkslag på mina fem fingrar. 250

LÄNSMAN. Håll ord med det, mina röfware! Håll ord med det, små zigenerskor! Vet ni hvad? Jag går till magister Bas och till fru Streng och ber att ni i morgon få komma till majfesten. Jag är säker på att de efterskänka hela ert straff. 255

LASSEMAJA och CANONADA. Ja, söta herr befallningsman ...

RINALDO. Nej, tack för det, vi taga inte emot det. Nu är det vår tur att frivilligt lida det straff vi förtjent. Tänka alla som jag, gossar, så begära vi att få arrest, om vi också icke behöfva det. Lagen skall man lyda. Lagen är det rätta. 260

PRECIOSA. Så tänka också vi zigenerskor. Vi ha förtjent straff, och derföre bli vi frivilligt borta från majfesten.

LÄNSMAN. Det är ärligt, det är bra sagdt, mina raska gossar och flickor! Tänk så och handla så i hela er lefnad, då skall lagen aldrig kännas som ett tvång eller arbetet som en möda. 265

(Rinaldo skakar hans hand.)

SV. JONAS *(snyftande)*. Jag vill också ha straff, jag har rätt att få straff, jag vill stå under lagen.

RINALDO. Ditt straff, Svarta Jonas, skall bli att vi förlåta dig – och sedan får du ju dela arresten med oss. Rinaldo Rinaldini, mensklighetens befriare, nedlägger nu sin röfwarespira. Det är er, mina tappra röfware, jag har att tacka för alla mina segrar. Vi ha befriat en häst, vi ha eröfrat en hop kålrötter, som vi sen fått betala, och slutligen ha vi som hjeltar försvarat vår röfwareborg. 270

275 Det är ära nog för en aftonstund. Rinaldo är nöjd. Våra bragder skola gå till den senaste efterverld.

PRECIOSA. Vår vandring är slut, zigenerskor! Jag tackar er för det ni hjälpt mig att trampa sönder våra klädningsfållar i skogen och sjunga visor om sol, måne och stjernor. Skada är det, att vi så litet fått spå i händerna. Men
280 tyst (*pekar på åskådarne*), der ser jag ännu en hop röfvare och zigenerskor. De se gifmilda ut; här är kanhända någonting att förtjena. Jag hoppas, mitt nådiga herrskap, att ni låter oss spå edra öden. Det skall ej kosta er mycket, bara (*nigande*) en liten glad nick, till tecken att vi ej misshagat er.

RINALDO. Kom, nu gå vi tillbaka till staden. Men innan vi gå, så sjunga
285 vi alla vår lilla visa om igen.

ESMERALDA. Nej, inte den, utan en ny visa, och hon skall bli om Rinaldo och Preciosa.

Visan om Rinaldo och Preciosa.

290 Rinaldo, kung
På tufvans ljung,
Skall strida i hjeltarnes spår.
Preciosa glad
Med lagerns blad
Skall kransa hans fladdrande hår.

295 Den gröna dal
I sommarsal,
Han doftar i aftonens frid.
Blå himmel ser
Med stjernor ner
300 På barndomens lyckliga tid.

(*Förhänget faller.*)

FÅGEL BLÅ.

Sagospel i tre akter.

Personerna:

GUIDO, *konung af Cypern.*

SIBYLLA AF MONTFERRAT, *hans andra gemål.*

PRINSESSAN FLORINNA, *hans dotter med förra giftet.*

PRINSESSAN FORELLA, *drottningens dotter.*

5

PRINS AMUNDUS, *konung af Syrien.*

PRINS CYPRINUS, *hans vän.*

HOLOFERNES, *kungens rumormästare.*

MANGIPANI, *drottningens hofmästare.*

SYSIS, *en hexa.*

10

DEOLETUS, *en trollkarl.*

ROSA och LILA, *kammartärnor.*

*Dessutom soldater, hoffolk och vanligt folk, kattor, ugglor och tomtegubbar.
Händelsen föregår på ön Cypern för 650 år sedan.*

FÖRSTA AKTEN.

Ett förmak i konung Guidos slott. Rosa och Lila sy på en brudklädning.

ROSA.

Usch, nu bröt jag af min nål,
Och han var af engelskt stål.

LILA.

5

Ha då ej så grufligt brådt!
Tråkigt arbete vi fått,
Med en klädning åt Forella ...

ROSA.

Skulle det Florinna gälla,
Ja, då vore vi nog snälla.

10

LILA.

Pytt! Så präktig klädning får

15 Ej Florinna, stackars liten.
Hennes klädning är så sliten,
Och en ny man ej består.

ROSA.
Vår Forella deremot
Är så grann från topp till fot,
20 Ack du himmel, och så sjåpig!

LILA.
Lunsig, tossig, stygg och våpig,
Fast i mjölk hon alla dar
Tvättar sina kinders par.

25 ROSA.
Men Florinna badar gerna
I den svala källans brus
Och blir vacker som en stjerna
Och så ren som dagens ljus.

30 LILA.
Klockan tolf, så der omkring
Middagstid, Forella vaknar,
Skriker, när hon mamma saknar,
Gäspar och gör ingenting.
35 Sen så äter hon en torta
Med rätt mycket socker på,
Och är hallonsylten borta,
Hvad Forella skriker då!
Sen så klär hon sig, och sen
40 Somnar hon på nytt igen.

ROSA.
Men Florinna, liten tärna,
Frisk liksom en äppelkärna,
Bittida i parken är,
45 Vattnar sina blommor der.
Hon arbetar hela dagen,

Och på qvällen går hon då,
Af sitt goda hjerta dragen,
Till en fattig eller två,
För att hjälpa dem också.

50

LILA.

Dock af drottningen beständigt
Snäsor ju Florinna får,
När Forella helt behändigt
Fri från alla bannor går.

55

ROSA.

Ser du, drottningen var enka,
Förrän hon blef kungens fru,
Och Forella är, kan tänka,
Hennes egen dotter ju.
Derför skall Florinna snäsas,
Derför skall Forella fjäsas,
Och vår kung, så kung han är,
Intet har att säga här.

60

LILA.

Men hvad kan väl det betyda?

65

ROSA.

Under toffeln lär man lyda.
Nu förlofvad är Forella
Med en ung och ståtlig prins,
Som skall hit sin kosa ställa,
Prins Amundus, som du mins.

70

LILA.

Underligt är prinsens tycke.

ROSA.

Ja, det passar bra i stycke,
Att han ej Forella sett,
Förrän han sitt löfte gett.

75

(Tittar ut genom fönstret.)

80 Nej, hvad stoj på gatan, Lila!
 Ryttare i sporrsträck ila ...
 Der vid porten hvilken hop!
 Hör du folkets hurrarop!
 Kungen sjelf i ekipaget ...
 85 Och det gamla vinfastaget
 Holofernes kommer hit ...

LILA *(vid andra fönstret).*

Rosa, Rosa, titta hit!
 Det är säkert prinsen. Himmel,
 90 Huru stolt han styr sin häst
 Midt i folkets täta hvimmel!
 Drottningen tar mot sin gäst,
 Och nu helsa de som bäst.

(Holofernes inkommer, fet, rödbrusig och litet pirum.)

95 HOLOFERNES. Ur vägen, säger jag, ur vägen, flickor, för hans majestäts
 vår allernådigste konungs allernådigste rumormästare, som kommer för att
 ställa i ordning de allernådigaste kungliga rummen för den stormäktige prins
 Amundus, hennes nådiga nåds fröken Forellas allerunderdånigaste fästman!
 Puh, jag har sprungit som en ekorre, jag har flugit som en läderlapp, från
 100 ceremonimästarn till hofmästarn, från hofmästarn till källarmästarn och
 från källarmästarn till munsänknen, för att skaffa öl och vin åt det kungliga
 hofvet, till att dricka hans allernådigaste nåds prins Amunduses välgångsskål.

ROSA. Jo, det syns att rumormästarn proberat vinet för säkerhets skull.

HOLOFERNES. Serra tri, det är min underdånigaste skyldighet. Nu skall
 105 här bli kalas, flickor, stor bal på hofvet, må ni tro, och hans nåd prins Amun-
 dus skall börja balen med hennes nåd fröken Forella.

LILA. Men det ids hon inte, om han inte bär henne. Dertill är hon för lat.

HOLOFERNES. Håll man sin näbbiga mun, och tala med respekt om
 vår nådiga fröken. Jag skall säga henne en sak i förtroende. Kan hon tiga,
 110 lilla nippertippa, hvaba?

LILA. Som muren, *(sakta)* när någon står bakom muren och lyss.

HOLOFERNES. Nå, då skall jag säga henne, mitt socker, att drottningen
 hviskade mig i örat i dag: Holofernes, du är en förtäfflig karl och en stor
 krigshjelte. *(Flickorna skratta.)* Hvad flinar man åt? Vid mitt skägg, så sade
 115 hon, och derföre, sade hon, skall du få Florinna till din fru, om du bara

kan tåga dermed. Kommer aldrig i fråga, sade jag. Hvad säger hon om det, nässelperla?

LILA. Jag säger, att rumormästarn är en narr.

HOLOFERNES. Säger hon det, getingsbölla? Jag skall, necken bespike mig, lära henne ...

120

ROSA. Kom, Lila, jag är säker på att drottningen har något ondt i sinnet mot Florinna. Vi måste underrätta henne derom. (*De gå.*)

HOLOFERNES. Vänta hon, lilla klösgiriga kattunge! (*Springer efter Lila.*)

(*Kung Guido, drottning Sibylla, prinsessan Forella, Mangipani och hoffolk uppträda.*)

125

DROTTNINGEN (*utdelar befallningar*).

Prinsen tas emot med prakt.

Der vid dörren ställes vakt.

Vakten min befallning lyder,

Eller hur, ers majestät?

130

KUNGEN.

Efter ni befaller det.

DROTTNINGEN.

Salen härinvid man pryder

Med all Cyperns blomsterskatt.

135

Der skall balen bli i natt.

För oss kungliga personer

Ställas fyra sammetsthroner:

En för kungen, en för mig,

Två för prinsen och Forella ...

140

KUNGEN (*sakta*).

Söta du, skall man ej ställa

En åt min Florinna?

DROTTNINGEN (*sakta*).

Tig!

Tycker du det passar sig?

145

(*Högt.*)

Fyra throner, hör ni det,

150 Ty så vill hans majestät,
Och Florinna, stackars lilla,
Kan ej komma ... hon mår illa.

FLORINNA (*inträder ödmjukt*).
Jag ers nåds befallning väntar.

155 DROTTNINGEN (*ond*).
Hvad? Du här i dörren gläntar!
Lyssnar du på oss? Jo jo,
Fröken är ej sjuk, kan tro,
När en prins vårt hof besöker.
Lägg dig du, det är mitt råd.

160 FLORINNA.
Jag är ganska frisk, ers nåd.

DROTTNINGEN.
Hycklerska! Jag ser, du söker
Att bedraga mig.

KUNGEN.
Nej, nej,
165 Min Florinna ljuger ej.
Var ej ledsen nu, min pulla;
Gudskelof att du är rask.
Vill du ha dig litet snask,
(*ger henne sockergryn*)
170 Alla förklädsfickor fulla?

FLORINNA.
Jag ers nåds befallning lyder,
Till min kammare jag går.

175 KUNGEN (*sakta till Drottningen*).
Söta du, säg att hon får ...

DROTTNINGEN.

Jag förstår hvad det betyder;

Alltid vill du tvärtemot.

(Till Florinna.)

Nå, så kom på baln, det får du,

180

Men anständigt klädd, förstår du?

Annars visa ej din fot!

(Sakta till Mangipani.)

Har du gjort som jag befallt?

Låtit stjåla hennes kläder?

185

MANGIPANI *(sakta)*.

Ja, jag har bestyrt om allt.

DROTTNINGEN *(sakta)*.

Godt. Det mig af hjertat glæder.

FORELLA *(till Florinna)*.

190

Hvad skall du på balen göra,

Du som inte kan dig föra?

Mamma sagt, att ingen ann

Än jag sjelf får vara grann.

DROTTNINGEN *(sakta till Forella)*.

195

Vill du tiga? *(Högt.)* Nu för tiden

Kostar det att gå i siden,

Och då kungen ej har råd

Att uppmuntra öfverdåd,

Får Florinna nu sig nöja

200

Med sin gamla kjol och tröja.

FLORINNA.

Jag är nöjd och bjuder till

Vara som ers nåde vill.

DROTTNINGEN *(snävt till Florinna)*.

205

Låt oss icke vänta på dig!

(Florinna niger djupt och går.)

KUNGEN.

Prinsen väntas hvar minut.

210

DROTTNINGEN.

Gå, ers majestät, förut,

Att i rikssaln honom möta.

(Kungen, Mangipani och hofvet gå.)

DROTTNINGEN *(till Forella)*.

215

Jo, du blir mig god att sköta.

Har du fallit ned från mån?

Du är ju så dum som spån.

FORELLA.

220

Mamma brukar alltid säga

Att jag är så rysligt qvick,

Jag har ju så ståtligt skick,

Och talenter skall jag äga,

Säger mamma, och en blick,

Ja en blick att hjertan vinna,

225

Mycket bättre än Florinna.

Jag är vacker, jag är klok,

Jag kan tala som en bok,

Jag går klädd på högsta modet;

(Gråter.)

230

Allt det der har mamma sagt,

Det har jag på minnet lagt,

Och så måste jag väl tro det.

DROTTNINGEN.

Tro hvad du behagar, tossa,

235

Men för all del, *säg* det ej,

Tala icke om det.

FORELLA.

Nej,

Nu skall jag för prinsen låtsa

Som jag vore just ett våp.

DROTTNINGEN.

240

Jo, det vore skönt!

FORELLA.

Otroligt!

Då skall prinsen visst få roligt.

DROTTNINGEN.

Du förtjent att stå i skåp. (*Går.*)

245

FORELLA (*ensam*).

Se så der, nu träter mamma.

Det kan vara just detsamma.

Jag är hungrig, det är allt;

Ack, hvar skall jag få en palt? (*Går.*)

250

HOLOFERNES (*uppslår dörrarna till salen och bugar, ännu lite pirum*). Jag är deras allerunderdånigaste majestäters och nåders allernådigste tjenare. Behaga deras höga nåder göra mig den nåden att svalka sig litet här ute i förmaket? Jaså. Deras högfurstliga, kungliga och prinsliga nåder behaga ännu svettas? Var' då så nådiga och svettas som deras nåder behaga. (*För sig.*) Bara det inte blir allt för långt till supérn, eller rättare till skålarne. Se så der, nu kommer hennes nåd drottningen, högst onådig. Nu blir här duskväder. Det är så godt att jag tager min Matts ur skolan; jag känner mig högst obegripligt törstig.

255

(*Under tiden har Forella inkommit från andra sidan med en stor korf och satt sig i en vrå att äta.*)

260

FORELLA (*ätande*). I tre dagar har mamma satt mig på svältkur, för att jag skulle bli rätt smal, tills prinsen kommer. Inte blir man fetare för det man äter en korf. Kantänka (*muggande*) en sådan prinsstackare! Nej, då vet jag hvad som är bättre, och det är korfven.

265

DROTTNINGEN (*inrusar, utan att se Forella*).
 Kom, Forella! Min Forella,
 Prinsen frågar efter dig. (*Går sökande bort.*)

270

PRINS AMUNDUS (*som följer strax efter drottningen*).
 Hvarför längre er förstålla?
 Hvarför, sköna, fly för mig?
 (*Blir varse den åtande Forella.*)
 Kan du säga, bastupiga,
 Du som är så hungrig der,
 Hvar din sköna fröken är?

275

FORELLA (*sakta*).
 Skall jag stiga upp och niga?
 Nej, det ids jag inte. (*Högt.*) Säj,
 Är han prinsen eller ej?

280

PRINSEN.
 Prins Amundus, det är jag.

FORELLA.
 Jaså. Nå, så kom och tag
 Mig i famnen.

285

PRINSEN.
 Är du tokig?

FORELLA.
 När man sitter så här krokig,
 Slipper man ej opp på stund.
 Kom och pussa mig på mund!

290

PRINSEN.
 Dig, din tossa? Hvem är du?

FORELLA.
 Det är jag, som blir din fru.

PRINSEN.

Hvad? Är du – är du Forella!

295

FORELLA (*mumsande*).

Ja, så brukar man mig skälla.

PRINSEN.

Himmel, man bedragit mig!

FORELLA (*som förut*).

300

Nå, vill han ej skynda sig?

Efter han är så förlägen,

Måste jag gå halfva vägen.

(*Stiger ovigt upp, närmar sig prinsen och torkar sig om munnen.*)

Se så der, nu är jag snygg.

305

Nu kan du mig pussa trygg.

(*Prinsen vill fly. Drottningen intrusar och rycker korfven af Forella.*)

DROTTNINGEN (*högst förlägen*).

Eders nåd, min lilla flicka,

Hon så barnslig är ännu,

310

Kan sig än ej riktigt skicka ...

FORELLA.

Strunt, jag skall ju bli hans fru.

DROTTNINGEN (*sakta*).

Vill du tiga!

315

FORELLA (*högt*).

Skall jag tiga?

(*Gråter.*)

Alltid säger mamma så.

Kan ej presten re'n oss viga?

PRINSEN.

320

Har ers nåd ej döttrar två?

En jag hörde länge prisas
Som ett mönster af behag.

DROTTNINGEN (*sakta*).

325 Allt mitt blod af fruktan isas.
(*Högt.*)

Tvenne döttrar äger jag.
Men den andra är en gås,
Som ej kan till folkvett fås.
330 Nu med flit hon sig fördöljer.

LILA (*instörtande*).

335 Ack, ers nåd, Florinna följer
Mig hitupp i hvardagsdräkt,
Skygg, förlägen och förskräckt.
Man har stulit hennes kläder!

DROTTNINGEN.

Hvad du pratar nu i väder!

LILA.

Fråga henne sjelf. Se der!

340 (*Florinna inkommer ödmjuk och i sin förra hvardagsklädning.*)

DROTTNINGEN.

Oförskämda! Hvad, du vågar
Visa dig på baln så här?
(*Sakta.*)

345 Utaf raseri jag lågar.

FLORINNA.

Jag har lydt ers nåds befallning.

DROTTNINGEN.

Bort, på ögonblicket, fort!
(*Sakta.*)

350 Allt mitt blod är uti svallning.

PRINSEN (*som med glädje betraktat Florinna*).

Hon har ju ej illa gjort.

(*Räcker Florinna handen. Man hör musik.*)

Sköna fröken, vågar jag

355

Be er om en dans i dag?

Utan siden, utan guld,

Är en flicka skön och huld,

När hon bär i anletsdragen

Dygden, vettet och behagen.

360

(*Han leder Florinna bort till danssalen.*)

FORELLA.

Mamma, han gick bort med henne!

DROTTNINGEN (*bittert*).

Ja, jag ser det, kära du.

365

FORELLA.

Mamma, skall hon bli hans fru?

DROTTNINGEN.

Om den saken bli vi tvenne.

(*Slut på Första Akten.*)

370

ANDRA AKTEN.

Samma förmak i konungens slott. Rosa och Lila sitta åter vid sitt arbete.

ROSA.

Ja, här sitta vi nu åter

Och brodera, kära Lila.

Drottningen minsann ej låter

5

Sina stackars tärnor hvila.

LILA.

Liksom förra klädningen

Inte vore grann tillräckligt!

10 Här skall sys en ny igen
 Åt Forella, också den,
 Dubbelt grann.

ROSA.

Det är förskräckligt.

 Men hur hon sig fiffa må,
 15 Prinsen får hon ej ändå.

LILA.

Pytt! Såg du i går på balen
 Hur han dansade beständigt
 Med Florinna der i salen?

20 ROSA.

Rätt behagligt, rätt behändigt
 Såg det ut, och drottningen
 Tycktes som hon ville spricka.

LILA.

25 Derfor nu på morgonen
 Fick Florinna, stackars flicka,
 Stänga sig i kammaren
 Och som fågeln ensam qvittra
 Uti buren med sin cittra.

30 ROSA.

Tyst, der kommer prinsens vän,
 Prins Cyprinus. Kanske han
 Vår Florinna hjälpa kan.

(Cyprinus inträder.)

35 CYPRINUS.

Skön god afton, snälla tärnor,
 Cyperns glada morgonstjerner,
 Vackra som den ljusa dag!

ROSA (*nigande*).

Nådig herre, alltför granna
Ord är' blott till hälften sanna.
Derför hälften återtag!

40

LILA (*nigande*).

Ja, vårt stånd vi ej förtiga.
Jag är bara kammarpiga,
Och min vän är symamsell.

45

CYPRINUS (*skrattar*).

Nå, så rätt och slätt: god qväll,
Kära flickor! – om *det* duger.

ROSA.

Ja, med det man sällan ljuger.
Tjenarinna!

50

LILA.

Tjenarinna!

CYPRINUS.

Säg mig, huru mår Florinna?

55

ROSA.

Som en lärka uti bur,
När som höken står på lur.

LILA.

Som en löja uti viken,
När en gädda kommer sniken.

60

CYPRINUS.

Hvem är gäddan? Hvem är höken
För den stackars unga fröken?

ROSA.

Gissa!

65

CYPRINUS.

Drottningen?

LILA.

Precis.

ROSA.

70

Höken är på sätt och vis
Holofernes.

CYPRINUS.

Är det möjligt?

LILA.

75

Ja, säg, är det inte löjligt?
Förr må jag bli gift med katten,
Än med den der gamla tratten.

CYPRINUS.

Blir hon Holofernes' fru?

ROSA.

80

Så vill drottningen det ställa.

LILA.

Och Amundus får Forella.

CYPRINUS.

85

Saken jag begriper nu;
Men så tokigt skall ej hända.
Innan dagen är till ända,
Skall man något roligt se.

90

Vänta bara, mina vänner,
Jag en präktig trollkarl känner;
Han skall hindra det att ske,
Jag till honom går på fläcken. (*Går.*)

ROSA.

Tack, herr prins!

LILA.

Nå, det var bra.

Hvad vi skola roligt ha!

95

ROSA.

Tyst! Der är den gamla säcken.

(Holofernes inkommer, blomsterbeprydd.)

HOLOFERNES. Hoppsan, flickor, i dag skall här ställas till ett ståtligt
bröllopp. Kan ni gissa hvem bruden är? Jo, Florinna, den lilla, snälla, aller-
nådigaste fröken Florinna är det. Och kan ni gissa hvem brudgummen är?

100

ROSA. Hvem kan det vara annan än prins Amundus?

HOLOFERNES. Bättre opp, min sockersnärt, bättre opp. Det är jag sjelf,
ser hon, jag, den stormäktige, tappre och snillrike riddar Holofernes, drott-
ningens högstegenhändiga rumormästare, etcetera, etcetera. Ha ni nånsin
sett en så vördnadsbjudande brudgum? Man kan äta upp mig, så söt är jag.
Och sådana blommor, hvad befalls? Är jag inte gentil?

105

LILA. Ja, som en kullfallen gärdsgård, der törnrosor sticka fram mellan
de murkna stöarna.

HOLOFERNES. Och min nya frack, var så god och se noga på den. Hvad
tycks?

110

ROSA. Ja, han liknar fullkomligt spader kung.

HOLOFERNES. Kunglig ser jag ut, det är visst. Jag väntar just nu det
höga herrskapet här, och den visa fru Sysis har också lofvat att infinna sig
på bröllopet. Men jag är så törstig, så det är skam. Adjö, små gräshoppor!
Jag är strax tillbaka igen. *(Går.)*

115

ROSA. Kom, Lila, låt oss se hvad de nu ämna företaga sig. *(De gå.)*
(Drottningen och Sysis inträda.)

DROTTNINGEN.

Alltså, nådigaste fru,
Skulle ni det möjligt hålla,
Att man kan Amundus trolla?

120

SYSIS *(räknar på fingrarna).*

Låt mig räkna: fem, sex, sju,

125 Nitton, tretton, sexton, åtta,
Mixtum, pixtum, hixtum, skrotta,
Pinsidarjum, pumperill!
Jo, det kan jag, om ni vill.

DROTTNINGEN.
130 Präktigt! Nekar han nu till
Det förslag, som här afhandlas ...

SYSIS.
Till ett djur skall han förvandlas.
Men ett vilkor är dock billigt:
135 Han skall sjelf, och det frivilligt,
På Forellas finger trycka
En förlofningsring.

DROTTNINGEN.
Hvad lycka,
Att jag redan tänkt derpå!

140 SYSIS.
Annars kan jag aldrig få
Någon makt med denna hjelte.

DROTTNINGEN.
Om han sjutton gånger smälte
145 Af förtret, så skall han ringen
Ge Forella, eller ingen.
Han i qväll skall henne finna
I Florinnas kappa klädd
Och skall tro hon är Florinna.

150 SYSIS.
Blott för en sak är jag rädd.
Kanske någon kan berätta
För herr Deoletus detta.
Han är lika vis som jag.

DROTTNINGEN.

155

Åh, vi honom ge god dag.

(Sysis går.)

KUNGEN (*inkommer*).

Himmel hvad är det jag hör?

Man vill gifta bort Florinna.

160

DROTTNINGEN.

Kan du det så sällsamt finna?

Det är ju allt som sig bör.

KUNGEN.

Men med Holofernes!

165

DROTTNINGEN.

Nå?

Kan hon bättre fästman få?

Tapper, ståtlig, rik och präktig ...

KUNGEN.

När ej punschen är för mäktig.

170

Nej, min käraste Sibylla,

Hur du saken må förgylla,

Men en karl, som går i fylla

Ifrån morgon och till qväll

Som ett vidbrändt refbensspjäll,

175

Nej, det kan jag aldrig gilla.

DROTTNINGEN.

Kan du icke? Det var illa.

Men jag har beslutat det,

Och när nu ers majestät

180

Är till sin natur så fredlig,

Eftergifven och beskedlig,

Tänker jag att hvad jag vill,

Det ger han sitt bifall till.

KUNGEN.
Sötaste Sibylla ...

DROTTNINGEN.
Stilla!
Här så kommer just vår lilla.

(Florinna inträder, bevakad af Mangipani.)

190 FLORINNA.
Eders majestät befallt ...

DROTTNINGEN.
Ja, min söta vän. Kom nära!
Dig i qväll skall ske stor ära:
195 Du blir Holofernes' fru.
Nig och tacka vackert nu!

FLORINNA.
Holofernes? Himlamakt!

KUNGEN.
200 Gråt ej nu, min lilla pulle!
Ser du, lilla, söta gulle,
Pia, drottningen det sagt.
Och om du är mycket snäll,
Skall du få en karamell.

205 FLORINNA.
Pappa, pappa, låt mig slippa!

KUNGEN.
Nej, det törs jag ej, min tippa.
Drottningen är grufligt sträng.

210 FLORINNA.
Vore jag ett gräs på äng!
Vore jag ett löf på linden!

Vore jag en rök i vinden!
 Vore jag det minsta strå!
 Vore jag en fågel blå!
 Ack, det vore bättre då.

215

DROTTNINGEN.
 Fågeln faller lätt i snaran.
 Men – der kommer bröllopsskaran.

(Musik och dans. Forella med sina tärnor och hofvet. De dansa in och ställa sig i rader.) 220

Hvar är brudgummen? Se der!
 Håll! Hvad nu? Hvad är det här?

(Holofernes kommer indansande mycket glad och märker icke att Deoletus trollat åt honom ett par åsneöron och en förskräckligt lång näsa. Cyprinus och Deoletus titta skrattande i dörren.) 225

HOLOFERNES. Allerödmjukaste tjenare, mitt allernådigaste herrskap! Tjenarissime, tjenarissime. Nu är jag färdig, som hon ser, min lilla socker-snipa; tycker hon inte att jag är gentil? Nu skall hon bli min lilla brud, och jag skall bli hennes allrasötaste brudgum. Och så skola vi må som ett par turturdufvor, och lefva af nektar och ambrosia, plättar till frukost, pannkaka till middagen, våfflor till qvällen och ett glas vin på saken emellanåt ... (stöter sin näsa) au! au! 230

(Alla skratta och springa undan den långa näsan.)

DROTTNINGEN (ond).
 Du, ditt spöke! Du, din best!
 Du, din åsna! Du, din häst!
 Kommer du och oss förskräcker?
 Ut så långt som vägen räcker!
 (Hon jagar bort Holofernes, som skrikande springer sin väg.) 240

235

ROSA OCH LILA (i dörren).
 Trolleri! Hu, trolleri!

(Alla springa skrattande bort.)

245 DROTTNINGEN (*harmfullt*).
 Brölloppet, det är förbi.
 Mangipani, stadna qvar!
 Prinsen kommer hit. Berätta
 Hvad jag sagt dig långt för detta. (*Går.*)

250 MANGIPANI (*ensam*).
 Jag till bättre kunde duga,
 Än att nu stå här och ljuga.
 Men, gudnås, när jag var liten,
 Ljög jag mig till sockerbiten.
 255 Nu, när jag är man i staten,
 Får jag ljuga mig till maten.
 Fy! Så här på tumanhand
 Med mig sjelf, är det ibland
 Just som skäms jag litet grand.

260 AMUNDUS (*inkommer*).
 Ack, Florinna! Ack, Florinna,
 Du min gladaste väninna,
 Hvar skall jag dig återfinna!
 Jag vill fråga denna man,
 Kanske han mig svara kan.
 265 (*Till Mangipani.*)
 Har min herre dessa dagar
 Sett prinsessan?

MANGIPANI.
 Ja, hon är
 Hemma. Om ers nåd behagar,
 270 Kan ni vänta henne här.

AMUNDUS.
 Här i rummet!

MANGIPANI.
 Ja, på stunden.
 Ack, hon är visst mycket bunden,

Men hon nu sig hit beger,
Blott för att få träffa er.

275

AMUNDUS.
Är det möjligt?

MANGIPANI.

Vänta bara.

I sin blåa kappa klädd,
Kommer hon helt tyst och rädd
Att sin vänskap er förklara,
Och ett litet vänligt minne
Vore just för hennes sinne,
Till exempel denna ring ...

280

285

AMUNDUS (*pekar på sin ring*).
Denna ring?

MANGIPANI.

Som ni behagar.

Jag, – jag säger ingenting. (*Går.*)

AMUNDUS (*ensam*).

290

Han Florinnas lott beklagar.
Stackars lilla snälla flicka!
(*Forella inkommer i blå kappa och slöja för ansigtet.*)

Tyst, der är hon, liten vän.
Hon är rädd för drottningen,
Törs ej tala, bara nicka ...

295

Skön god afton, min prinsessa!
Tack, ers höghet, för i går.

Hoppas dock att väl ni mår
Efter danser såsom dessa?

300

(*Forella nickar.*)

På mitt finger glömde jag
Här en ring, som tillhör eder.

Ack, Florinna, jag er beder,
Hvad er tillhör återtag!

305

(Trycker ringen på Forellas finger. Hon nickar.)

Mätte denna ring, Florinna,
Er hvar dag om mig påminna.

FORELLA *(afkastar slöjan och kappan)*.

310

Hvad är det han pratar der?
Icke jag Florinna är,
Men det är precis detsamma,
Ringen kan jag väl annamma,
Till förlofning, säger mamma.

315

AMUNDUS.

Hvad? Forella, är det du?

FORELLA.

Nej, så dumt han frågar nu!

Titta bara; nog ändå

320

Håller jag att se uppå.

AMUNDUS.

Men jag är ju grymt bedragen!

FORELLA.

Skall han väsnas hela dagen

325

För en liten fattig ring?

Vet han, när allt går omkring,

Har jag många bättre ringar.

(Skramlar med sin guldked.)

Hör han bara hur det klingar!

330

Se, den här bär jag på baler,

Han har kostat hundra daler,

Klär han inte bra min hals?

Örringarna, hvad befalls?

Är' tvåhundra daler värda,

335

Och han låts ej se dem alls?

AMUNDUS.

Nej, jag kan ej mer uthärda.

FORELLA (*vänder sig kring för att visa sin grannlåt*).

Jag är präktig, jag är grann,

Och jag tycker jag går an.

340

Pussa mig! Var artig! Bocka!

Hvarför vill han inte ha mig?

AMUNDUS.

För det jag ej kan fördra dig.

Tror du att en grannlåtsdocka

345

Nånsin kan mitt hjerta locka?

Nej, en flickas sanna värde,

Det är oskuld och behag,

Enkelt som Guds rena dag.

Det var allt hvad jag begärde,

350

Och Florinna älskar jag.

(Drottningen och Sysis inträda.)

DROTTNINGEN.

Hvad är det jag hör, min prins!

Ni er ring Forella gifvit,

355

Ni alltså förlofvad blifvit,

Och ert löfte ni ej mins.

AMUNDUS.

Blott ett missförstånd var det.

Intet löfte har jag gett.

360

FORELLA.

Nej, han tog mig för Florinna ...

DROTTNINGEN.

Tig! – Vill ni Forella vinna?

Cypern ni i hemgift får.

365

AMUNDUS.

Jag Florinna ej kan svika.

DROTTNINGEN.
Tunnor guld får ni tillika.

370 AMUNDUS.
Guld gör inga hjertan rika.

DROTTNINGEN.
Jag till döden kan er döma.

375 AMUNDUS.
Ej Florinna kan jag glömma.

DROTTNINGEN.
Visa Sysis, ni det hör,
Intet skäl hans hjerta rör.
Gör med honom hvad ni bör.

380 *(Sysis ritar på golfvet en ring kring Amundus, som förgäfvets söker gå öfver ringen.)*

385 SYSIS.
Mirabola banda
Sintra maranda!
(Rummet mörknar.)
Rigi digi ala mala urfa da ho!
Untra ba muri pex
Dolga la churi fex!
Orra dorra ixta pixta rexa fi lo!

390 AMUNDUS.
Släpp mig, släpp mig, grymma qvinna!

DROTTNINGEN.
Vill du öfverge Florinna?

395 AMUNDUS.
Aldrig!

DROTTNINGEN.

Sysis, gör er pligt!

SYSIS (*allt häftigare*).

Arigi bi dan!

Damura falan!

Farona dasintra

400

Chimona saban!

(*Allt fortare.*)

Arigida rigida igida gida!

Miraho! Iraho! Aho!

(*Tecknar med händerna att något stort förminskas till litet.*)

405

Amundus! Mundus! Undus! Ndus! Dus!

Us! S.

(Under de sista ljuden af besvärjelsen sjunker Amundus allt vanmäktigare ned, först på knä, sedan till golfvet. Ugglor flyga och tomtegubbar trippa öfver scenen.)

DROTTNINGEN.

410

Är han död?

SYSIS.

Nej, blott i dvala.

Han skall nu, som ni befallt,

I en främmande gestalt

Sin förmäthenhet betala.

415

FORELLA.

Fy, att gumor är så stygg!

SYSIS.

Skall han bli en mask, en mygg?

Lejon, apa, flundra, fluga,

Zebra eller basilisk,

Däggdjur, fågel eller fisk?

420

FORELLA.

Fågel tycker jag kan duga.

425

DROTTNINGEN.
Fågel, fågel önska vi.

SYSIS.

Fågel må han också bli.
(*Besvärjelse, i det Sysis utbreder Forellas kappa öfver Amundus.*)

430

Roba ax! Roba flax!
Cara mia dora kax!
Unde via, ia, ia,
Liru montra bumberax!

435

Are vare, vare, vare,
Vare flix! Vare knix!

Pix, pix, pix, pix!
Fågel blå! Fågel blå!
Flyga, trippa, springa, gå
Uti vida verlden då,

440

Fågel blå! Fågel blå!
(*En blå fågel flyger sakta öfver scenen.*)

Flyg i ett! Flyg i två!
Flyg i tre, fyra, fem,

445

Sex, sju
År nu!
Flyg och hitta aldrig hem!
(*Fågeln flyger bort.*)

(*Slut på Andra Akten.*)

TREDJE AKTEN.

En grön park invid kungliga slottet. Till venster synes det torn, i hvilket Florinna hålles fången. Midt emot står en ek. Under eken en gräsbänk.

Florinna sjunger i tornfönstret.

s

Florinnas sång (*med ackompagnement af cittra på melodien af: »Tuoll on mun kultani»*).

Rosorna dofta och fåglarna sjunga,
Sommarens vindar i grenarna gunga.

Ack du min fågel,
Min klara guldfågel,
Min sköna fågel blå,
Du till mig flyga må!

10

Fågeln han flyger på fladdrande vingar,
Högt öfver molnet hans stämma förklingar.
Ack du min fågel,
Min klara guldfågel,
Min sköna fågel blå,
Du till mig flyga må!

15

(Drottningen och Mangipani gömma sig bakom eken.)

DROTTNINGEN (*sakta*). Hör du hur vackert den styggan sjunger? Det är obegripligt. Jag har tre gånger låtit borttaga hennes cittra, och beständigt har hon en cittra ändå.

20

MANGIPANI. Det går öfver mitt förstånd. Men obegripligt vackert sjunger hon. Förlåt, ers nåd, det gör mig ondt om den stackars flickan.

DROTTNINGEN. Tyst, nu börjar hon åter.

(*Florinna sjunger:*)

Solen hon skiner på tufvor och grenar,
Liten blomma vissnar förglömd och allena.
Ack du min fågel,
Min klara guldfågel,
Min sköna fågel blå,
Du till mig flyga må!

25

30

Kommer du ej snart, skall ej blomman du finna.
Ensam i tornet förvissnar Florinna.
Ack du min fågel,
Min klara guldfågel,
Min sköna fågel blå,
Du till mig flyga må!

35

(*Florinna drar sig tillbaka och synes ej mera.*)

DROTTNINGEN (*träder fram*). Om jag kunde förstå hvad hon menar med sin eviga fågel blå, fågel blå! Det är nu snart ett år sedan prins Amundus blef förvandlad till en fågel, och sedan den tiden har man ej hört något af honom.

40

MANGIPANI. Min nådiga drottning kan vara lugn. Höken har säkert längesedan tagit honom, ifall ej någon katt ätit upp honom.

45 DROTTNINGEN. Jag önskar att du gissat rätt, min kära Mangipani. Annars kunde man tro att det är om honom Florinna beständigt sjunger. Det är alldeles obegripligt att hon kan vara så frisk och sjunga hela dagen så gladt.

MANGIPANI. Ja, är det inte otroligt? Och ers nåd har hela tiden ej låtit
50 ge henne annat än vattsoppa, utan ett enda russin i. Hon har inte på hela året fått så mycket som en smörgås och ett glas mjölk.

DROTTNINGEN. Säg, Mangipani, hvarifrån har hon fått alla de vackra sakerna, som jag sett henne roa sig med, när jag tittat igenom nyckelhålet? Hvar dag har hon de allra vackraste blommor, och de allra raraste
55 frukter, och de allra sötaste dockor, och bilderböcker sedan, nej så sköna bilderböcker har du aldrig sett, Mangipani! Hvar natt låter jag stjäla bort alltsammans, när hon sover, och likväl får hon beständigt nya leksaker. Hur är det möjligt?

MANGIPANI. Det stöter på trolleri. Jag har hört talas om elfvor och
60 tomtgubbar, som hemta allt vackert i verlden åt goda barn.

DROTTNINGEN. Det vore märkvärdigt. Men låt oss åter gömma oss här bakom trädet, för att spionera på henne. *(De gömma sig.)*
(Florinna synes åter i fönstret.)

FLORINNA.
65 Min sköna fågel blå!
(Man hör en fågel qvittra.)

FLORINNA *(klappar händerna)*.
Min sköna fågel blå,
Du till mig flyga må!
70 *(Fågel blå flyger öfver scenen och in genom fönstret. Man hör ett gladt qvitter. Florinna synes ej mera.)*

DROTTNINGEN. Såg du något?

MANGIPANI. Jo ackurat, jag såg en fågel flyga in till Florinna i tornet.

DROTTNINGEN. Det var Amundus, jag är säker derpå. Skynda dig,
75 Mangipani, tag så många saxar, knifvar och liar, som du i hast kan finna, och häng dem här uti ekens grenar. När fågeln sätter sig att hvila på grenarna, skär han vingar och fötter af sig.

MANGIPANI. Det skall ske, ers nåd. *(Sakta, i det han går.)* Bror Mangipani,

jag måste medgifva att du är en temligen stor skurk, men tänk att drottning Sibylla är ändå hvassare!

80

DROTTNINGEN. Nu begriper jag hvem som hämtat de rara sakerna åt Florinna. Det har fågel blå gjort, och det är Amundus sjelf. (*Man hör ett qvitter i tornet.*) Ja, qvittra du, qvittra du, blå fågel! Vi få väl se hvem som qvittrar bäst. (*Går.*)

(*Rosa och Lila inträda med blomsterkorgar.*)

85

ROSA.

Här i tornet är hon fången,
Stackars liten rosenknopp.
Låt oss nu, som förra gången,
Kasta blommorna ditopp.

90

(*De kasta blommor mot fönstret. Man hör fågelqvitter och citterspel. Under tiden smyger sig Mangipani till eken och hänger saxar m. m. uti dess grenar.*)

LILA.

Hör! Hon spelar på sin cittra!

ROSA.

95

Hör du ej en fågel qvittra?

LILA.

Hennes fågel blå det är,
Som Florinna har så kär.

ROSA.

100

Hvem kan väl den fågeln vara?

LILA.

Hvem? En fågel som en ann.

ROSA.

105

Pytt! Att du det tänka kan!
Har du icke hört de rykten,
Som i staden allmänt gå?
prins Amundus tog till flykten,

110 Hette det på hofvet då.
 Men i staden hviska alla
 (*Hemlighetsfullt.*)
 Att fru Sysis –

LILA (*förskräckt*).
 Tyst! Du vet,
 Att det är en hemlighet.

115 ROSA.
 De må hvad som helst det kalla,
 Men så mycket veta vi,
 Att det var förräderi.
 Ingen hört det minsta sedan
 120 Om Amundus. Men hans vän
 Prins Cyprinus hoppas än.
 Deoletus säges redan
 Åtta gånger rest omkring
 Hela denna jordens ring,
 125 För att prinsen återfinna,
 Och har funnit ingenting.
 Nu så säges, att Florinna ...

LILA.
 Tyst, för all del, kära du!
 130 Någon kan oss höra nu.
 Kom! Hur vi mot fönstret blicke,
 Ack, Florinna ser oss icke! (*De gå.*)

FLORINNA (*öppnar fönstret*).
 Min sköna fågel blå,
 135 Du från mig flyga må.
 I eken kan du hvila
 Och sedan till mig ila,
 Att ingen ser dig då.

(*Fågeln qvittrar och flyger till eken. Strax derpå hör man honom pipa och klaga.*)

MANGIPANI.

140

Skönt! Det lyckades för väl.

Fågel blå skar sig ihjäl.

Nu går jag att underrätta

Hennes majestät om detta. (*Går.*)(*Cyprinus och Deoletus inträda. Fågel blå ligger sårad bakom eken.*)

145

CYPRINUS.

Träffas vi nu här igen,

Du min vidtbereste vän?

Ack, förgäfves har jag stretat,

Hela Cypern genomletat;

150

Vår Amundus fann jag ej.

DEOLETUS.

Ja, förtrollad är visst han.

Åtta gånger har jag farit

Vida världen rundtomkring,

155

Upp till månen har jag varit,

Flugit öfver solens ring.

Men det var förgäfves. Nej,

Vår Amundus fann jag ej.

CYPRINUS.

160

Men ditt horn, det underbara,

Har du ropat deruti?

Största lejon, minsta bi,

Örnen, dufvan, kolibri,

Alla måste hornet svara;

165

Hornet nu försöka vi.

DEOLETUS (*framtager ett jagthorn*).

Gerna må vi pröfva det,

Fast det ren förgäfves skett.

(*Han blåser i hornet. Man hör fågel blå pipa vid eken.*)

170

CYPRINUS.

Hvem var det, som pep här nära?

Här en knif och der en skära

Man på ekens grenar hängt.

Skäran är helt blodbestänkt,

Och en liten fågel blå,

Ligger sårad der helt illa.

DEOLETUS.

Låt för roskull mig den lilla

Sårade blå fågel få.

CYPRINUS (*ger honom fågeln*).

Månn' för honom räddning finns?

DEOLETUS (*glad*).

Ack, Amundus! Ack, min prins!

Har jag dig nu återfunnit?

CYPRINUS.

Hvem? Amundus?

DEOLETUS.

Som försvunnit!

Denna lilla fågel här

prins Amundus sjelf det är;

I hans ögon står det skrifvet.

CYPRINUS.

Skall han evigt fågel bli?

DEOLETUS.

Nej, min vän, nu skola vi

Återge Amundus lifvet.

(*Kastar fågel blå bakom eken och ritar en cirkel kring eken.*)

Sof, du lilla fågel blå,

För att skönare uppstå!

(*Högtidligt.*)

Mirabola bex rex,
Mirabanda, mirabo,
Viadara, allaho,
Viaho, fågel blå!
Undamora, ekbatana, 205
Liadora, undamana.
Vana, vana, miramo!

CYPRINUS (*sakta*).
Himmel, må han lyckas nu
Att förtrollningen upphäva! 210
Alla mina leder bäfva.
Och der kommer Sysis nu!

(*Sysis rusar in med hastiga steg.*)

SYSIS (*häftigt*).
Nona, nona, nona rix! 215
Nona pix! nona flax!
Bua, dolga! wolga! wolga!
Jerwa lux! pux, fux!

DEOLETUS (*korsar sitt trollspö med hennes*).
Fuge, ax, rix, rex! 220
Bolla bua, spina pex!

CYPRINUS.
Af förskräckelse jag dör
Himmel, Deoletus hör!

SYSIS (*allt häftigare*). 225
Ecce murra! Burra, burra!
Vada, vida, voda, ve!
Cintra mala! Cintra manna!

CYPRINUS.
Svetten dryper från min panna! 230

DEOLETUS.

Sola, luna, stella, lux!

Terra nox, terra alma!

CYPRINUS.

235

Skall jag springa? Skall jag stanna?

SYSIS.

Arskriala!

DEOLETUS.

Mora, bona! Fuge, mala!

240

SYSIS (*med raseri*).

Moria!

DEOLETUS.

Soli Deo gloria!

(*Sysis söker skrikande att fly.*)

CYPRINUS.

245

Om hon flyr, skall ondt hon stifta.

Och ditt verk på nytt förgifta.

DEOLETUS.

Derför skall hon utan nåd

Straffas för sitt svarta dåd.

250

(*Vidrör Sysis med sitt trollspö.*)

Maledicta, maledicta,

Mox mutata et relictā,

Diminuta esto, Sysis!

Esto ysis! Esto sis!

255

Esto is! Esto s!

Esto felis unguipes!

(*Sysis nedfaller bakom eken och försvinner.*)

CYPRINUS.
Deoletus segrat har!

DEOLETUS. 260
Men det värsta än är kvar.
(Fortsätter.)
Bona Dea, o natura,
Juva nos!
Juva, numen! 265
Juva, lumen!
Voco vos,
Terra ignis, aër, unda!
O profunda
Aura vitae, juva nos! 270
(Tecknar med händerna att något litet vexer till stort.)
S-us-dus-ndus-undus-mundus-Amundus.

(Prins Amundus framträder bakom trädet.)

AMUNDUS (gnuggar sig i ögonen och sträcker ut armarna).
Jag är frisk och fri och lätt. 275
Jag vill flyga, jag vill sjunga,
Jag vill högt i grenen gunga!
Men o himmel, hvad är det?
Jag är ju vid jorden bunden,
Ingen vinge mer mig bär! 280

DEOLETUS.
Fågel var du nyss på stunden.

CYPRINUS.
Nu du åter menska är.

AMUNDUS. 285
Menska? Menska! Ja, jag mins:
Fordom var jag ju en prins ...
Min prinsessa var Florinna ...

CYPRINUS.

290 Du skall henne återfinna.

AMUNDUS.

Jag är menska! O hvad fröjd!
Också menskans ande svingar
Sig på tankens lätta vingar
295 Upp till Gud i himmelshöjd.
Stora, sköna, underbara
Fröjd att dock en menska vara
Och som menska älskad bli!

CYPRINUS.

300 Till Florinna skynda vi.

FLORINNA (*i fönstret*).

Min sköna fågel blå,
Du till mig flyga må!

AMUNDUS.

305 Hade jag nu mina vingar!
(*De skynda till tornet.*)

(*Drottningen och Mangipani inkomma.*)

DROTTNINGEN.

Säg, hvad budskap du mig bringar?

310 MANGIPANI.

Eders nåd kan lita på!
Det är slut med fågel blå.

DROTTNINGEN.

Men hvar är hans lilla kropp?

315 MANGIPANI.

Katten åt visst honom opp.

DROTTNINGEN.

Nu så skola vi få roligt,
Jag skall ljuga rätt otroligt ...
Kungen der jag komma ser.

320

(Kungen, Forella, Rosa, Lila och hofvet inträda. Sedan Florinna, Amundus, Deoletus, Cyprinus, Holofernes och en svart katt.)

DROTTNINGEN.

Lila, bed Florinna ner!
(Lila går.)
Har ers majestät i natt
Sofvit godt och vaknat gladt?

325

KUNGEN.

Jag har sofvit ganska illa.
Jag har drömt att, dessa dar,
prins Amundus mördad var.

330

DROTTNINGEN.

Det var en för sällsam villa.
Jag har drömt att han just här
Af Florinna dödad är
Med en hårnål i hans hjerta,
När han sof vid denna ek.

335

ROSA *(afsides)*.

Kan man så en menska svärta.

KUNGEN.

Kan man tänka sådant svek!

340

ROSA.

Hade han fått mig till fru,
Skulle han visst lefva nu.

DROTTNINGEN.

Mangipani har det sett.

345

MANGIPANI.

Ja, det skedde klockan ett.

KUNGEN.

350

Det skall man ej mig inbilla.

(*Florinna inkommer.*)

Kom, Florinna, kom min lilla!

Kan du hämta än i dag,

prins Amundus hit i lunden

355

Lefvande, så lofvar jag,

Att du blir hans fru på stunden.

FLORINNA.

Är det säkert?

DROTTNINGEN.

Vare sagdt!

360

Men hvad straff skall den få lida,

Som försåt mot honom lagt?

KUNGEN.

Säg det sjelf!

DROTTNINGEN.

Den skall man smida

365

Här vid detta tornet fast,

Ställa i dess hand en qvast,

På dess hals en schawl af bast,

Och en stock kring foten klämma,

Att hon blir en fågelskrämma.

370

AMUNDUS (*inträder*).

Rätt har du, o drottning dömt;

Men en sak har du förglömt:

Att din egen dom du fällde.

DROTTNINGEN.

Himmel, det Amundus är!

375

AMUNDUS.

Ja, Amundus sjelf står här.

Att förkrossa nu ditt välde.

Grymt och listigt har du handlat,

Till en fågel mig förvandlat,

380

Och mitt lif du ville taga.

Kungen ville du bedraga.

Och Florinna, liten tärna,

Cyperns sköna morgonstjerna,

Henne ville grymt du fläcka,

385

Plåga, fängsla, döda, gäcka.

Men en rättvis himmel ser

Straffande på brottet ner

Och beskyddar dem som lida.

KUNGEN.

390

Dig skall man vid tornet smida.

Men Florinna skall i dag

Stå vid prins Amundus' sida

Som hans brud, ty det vill jag.

DROTTNINGEN.

395

Jag vill ej bli smidd och fången!

Kungen ger ej lof dertill.

KUNGEN.

Nej, Sibylla, första gången

Vill jag det som du ej vill.

400

FLORINNA (*knäfaller*).

Nåd, min fader! Längesedan

Jag förlåtit henne redan.

AMUNDUS.

Då förlåter jag också.

405

KUNGEN.

På er bön hon nåd skall få,
Men för alltid landförvisas.

ALLA.

410

Högt skall kungens vishet prisas!

DROTTNINGEN.

Jag till Sysis mig beger,
Sysis skall förderfva er!

DEOLETUS (*frambärande en svart katt*).

415

Var så god, se denna katt!
Kan ni väl förmoda, att
Denna misse, som jag bär,
Sjelfvaste fru Sysis är?

ROSA.

420

Se hur hennes ögon gnistra
Gröna, glänsande och bistra!

LILA.

Fräser du, min misse lilla?
Den som gör i verlden illa
Blir till slut så der befängd.

425

(*Drottningen går och katten följer henne.*)

KUNGEN.

Mangipani!

MANGIPANI.

Nådig herre!

430

KUNGEN.

Du var en ibland de värre:
Du, min gosse, skall bli hängd.

ALLA.

Lefve kungen!

KUNGEN.

435

Du, Forella,

Önskade ju att bli fru.

Der, tag Holofernes nu,

Måtte ni bli mycket sälla!

(Förenar deras händer.)

FORELLA *(till Holofernes)*.

440

Men då måste du mig lofva

Att jag äta får och sofva

Och se'n göra ingenting.

HOLOFERNES.

Tag till pant derpå min ring!

445

När du äter, kära flicka,

Så skall jag i stället dricka.

KUNGEN.

Deoletus blir minister

Och Cyprinus general.

450

Intet i vår lycka brister;

Nu blir bröllopp här och bal.

Se'n till kung och drottning kröna

Vi Amundus och hans sköna,

Unga fästmö, båda två,

455

Och så slutas Fågel Blå.

(Sång på melodin af: »Minä seisoön korkialla waorella».)

FLORINNA.

Du min skönaste guldfågel, du min fågel blå,

Du till mig flyga må!

460

Guldhjerta och guldkrona jag

Vill gifva dig i dag.

ALLA.

465 Och ett troget hjerta och en liten vän så huld
Är förmer än det rödaste guld.
Och ingen krona i verlden är
Så skön, som den oskuld bär.

470 Nu så sjunga vi, nu dansa vi, en afton sval,
Uti Cyperns blomsterdal.
Och högt öfver löf och blommor små
Der sjunger en fågel blå.

(Förhänget faller.)

SKYDDSENGELN.

Saga i tre äfventyr.

Personerna:

KONUNG FROSTE.

PRINSESSAN SNÖHVIT.

MARSKALK DAGOBERT.

5 MYLLY MATTI.

MYLLY MAJA, *hans hustru.*

FRIDE, FRODE och LISA, *deras barn.*

KAJSA MOR.

TATTAR DARA.

10 DEN SVARTA ANDEN.

DEN HVITA ENGELN.

FYRA SMÅ ENGLAR.

FÖRSTA ÄFVENTYRET.

Mylly Mattis qvarn. Det är tidigt på morgonen och ännu halfmörkt. Mjölsäckar stå på golfvet och mellan säckarna en korg. Tattar Dara smyger sig in och bär på armen ett sofvande barn.

TATTAR DARAS VAGGVISA:

Vyss, vyss, kungabarn!

5

Tiggarn är din like.

Vyss, vyss, flodens qvarn

Är ditt kungarike.

Hjulet plaskar, strömmen far,

Jordisk ära flyr så snar.

10

Vyss, vyss, kungabarn,

Tiggarn är din like.

Vyss, vyss, prinselill!

Hvar är nu din krona?

Silkeslindan syns ej till

15

Och guldsyddas skona.

Sväng, du qvarnsten, sväng och sväng;

Liten prins är mjölnardräng.

Vyss, vyss, liten prins

Hvar är nu din krona?

20

Så är det nu med dig, lilla prinspyssling. Mjölnardräng skall du bli i alla dina dagar, så sannt jag heter Tattar Dara och är ond på din far, den stränge kung Froste. Ja, hvarför skulle han ta från mig min flicka, min lilla Snöhvit, och uppfostra henne vid sitt kungliga hof och göra henne till en kristen menniska? Vi tattare tycka intet om sådant, vi löpa hellre kring landsvägarna och stjäla en smula. Derför passade jag på i natt, när den lilla prinsen kom till verlden och drottning Gunilla – Gud signe henne, hade jag så när sagt – blef död med detsamma. Hela slottet var i uppståndelse, alla greto och beskifvade sig öfver den goda drottningens död, och ingen märkte att jag smög mig in i den kungliga barnkammaren och stal prinsen ur vaggan. Någon betalning skulle jag ha för min allrararaste Snöhvit. Men behålla prinsen, det törs jag inte, ty kungen skall sätta hela riket i rörelse, för att återfå sin enda son, som en dag skulle ärfva hans krona. Så kom jag ihåg, att Mylly Matti är en beskedlig, godhertad karl, som hela verlden kan narra upp i ett träd, och derför tänker jag lägga prinsen här i hans qvarn.

25

30

35

(*Tittar i korgen.*) Hvad för något? Här ligger en liten pojke förut, precis lika stor och gammal som min lilla prins! Åhå – det var präktigt! Nu tar jag prinsens silkeslinda och guldskor med mig och lägger honom här i en säck bredvid mjölnargossen, då vet ingen hvem som är prins och hvem som är

40 mjölnargosse. Vänta, – det är bäst att jag sätter ett märke på min, så att jag känner igen honom. Jag skall nypa honom i örsnibben ... (*Barnet skriker.*) Vyss, vyss, barnet mitt, skriker du efter din krona? Se så, – venstra örat, nu skall jag minnas det (*lägger barnet i korgen*). Adjö med dig, prinsstackare; Mylly Matti kommer der nere med säcken på ryggen. Låt nu se att du blir en
45 dugtig mjölnare, så träffas vi kanske, när du blir stor, och då skall du tacka mig att du fått lära något nyttigt i världen. (*Smyger sig bort.*)

(*Det blir ljus i qvarnen. Mylly Matti kommer in med en säck på ryggen och ser sig omkring i dörren.*)

MATTI. Hu – hvad var det som smög förbi mig i dörren? Var det en
50 råtta, så var det en hiskelig råtta på två ben, stor som en häst! ... Fy, Mylly Matti, är du en mjölnare och näns vara rädd för en råtta? Det är ju dina husdjur. En qvarn utan råttor är som en sjö utan fisk. Åhnej, – det spökar bara en smula på morgonqvisten, och (*ser häpen omkring sig*), det är just som smått trefligt att ha sällskap i ensamheten ... Jag är alltid då munter
55 och sällskapslik af mig.

MYLLY MATTIS VISA

(*Melodi: »Jag heter Papageno jag»*).

Jag heter Mylly Matti jag,
Är mjölnare båd' natt och dag,
60 Och malar gröpe, mjöl och gryn,
Åt folk och få i hela byn.
Min gumma heter Maja, hon
Och är en mycket bra person:
När qvarnen råkar stå en smul,
65 Så surrar hon mer än mitt hjul.

Det är ett ordspråk i vår by,
Och det gör mig ej hufvudbry,
Att den som dugtigt luras kan,
Han kallas Mylly Matti han.
70 Det är en heder för min qvarn,
Och mig så känner minsta barn.
Hvem utaf er, god vänner, var
Ej Mylly Matti i sin dar?

(*Kastar säcken på golvet.*) Puh – han dunsar i golvet. Jag undrade hvarför det var så tungt att sjunga ... Nu skall jag se efter vår lilla pojkbysing, som 75
 Maja skänkte mig i går afton till qvarndräng. Lagg pojken i korgen och vakta honom noga, så länge jag sover en blund, sad' Maja till mig. Var inte rädd, sad' jag; han skall få ligga i qvarnen och lära sig bli en ordentlig mjölnare. (*Lutar sig öfver korgen.*) Aha, är du der? Ja, mig skall man inte försöka lura. (*Upptager barnet.*) Himmelselement, en sådan präktig pojke! Och hvad han 80
 är lik sin pappa! Precis min näsa. Jo, på honom kan man se, att han är född till mjölnare. (*Det andra barnet skriker i korgen.*) Hvad var det? ... Åh, det var ett möss; det är förunderligt huru mössen ibland kunna pipa som små barn. (*Barnet skriker ånyo.*) Nej, nu var det något i korgen. (*Han lägger första barnet i korgen och upptager det andra.*) Här är en till! Nå, se det är min pojke, han är mjölig om nosen. Men hvems är den andra? Hör på, din gynnare, hur 85
 har du vaktat qvarnen i natt? (*Första barnet skriker i korgen.*) Hvad? Är der ännu en till? (*Han nedlägger andra barnet och upptager det första.*) Nej, den här var det, som är min pojke! Skulle jag inte känna mitt eget blod? (*Andra barnet skriker i korgen.*) Hvad för slag? Är der ännu en till? Nu går det för långt. (*Bortlägger första barnet.*) Maja, Maja – här regnar pojkar! 90

(*Kajsa mor inträder.*)

KAJSA MOR. Står han och skriker der, så att han skrämmar ihjäl sin sjuka hustru! Han borde ha annat att göra, Mylly Matti, när det gäller rikets väl eller ve. 95

MATTI. Hvad angår mig rikets väl eller ve, när der ligger åtminstone ett halft dussin pojkar i korgen? Och allesammans äro de mina!

KAJSA. Han skulle skämmas, Matti, att ta sig ett glas för mycket så bittida på morgonen. Vet han inte hvad som har hänt?

MATTI. Jo, det vet jag rätt väl. När jag gick ut efter rågsäcken, lade jag min egenhändiga pojke i korgen – *en* pojke, förstår hon? – och när jag kommer tillbaka, finner jag der en hel bataljon. 100

KAJSA. Pratar han tok och låter inte sin nästa få ordet fram, fast man är färdig att spricka af stora nyheter? Begriper han inte, att jag kommer från staden och måste lätta mitt hjerta, om jag också måste ha qvarnen att stadna? 105
 Det är så, ser han, att kungen har fått en prins, som blef född i går afton.

MATTI. Bara en? Det var visst något att tala om för den som fått korgen full.

KAJSA (*vigtigt*). Det är inte nog med det ...

MATTI. Jag tycker att det kunde förslå.

KAJSA. Det är inte nog med att prinsen blef född, utan så hände ännu der- 110
 till, att den milda drottning Gunilla, som höga och låga i hela riket välsigna,

blef död i natt. (*Snyftar.*) Aldrig få vi en sådan drottning mera.

MATTI. Hå, Gud välsigne henne, det var en bra fru. När jag sist förde gryn till slottet, gaf hon mig en dukat och sad' till mig: du är en ärlig karl,
 115 Matti, sad' hon (*snyftar*); bry dig inte om att människorna skratta åt dig; det är bättre det, än att Guds englar gråta öfver dig. – Och en annan gång sad' hon till mig: jag skall komma ihåg dina barn. – Tackar så mycket, ers nåde, sad' jag, men jag har inga barn. För se, då visste jag inte, att jag skulle få hela högen på en gång.

120 KAJSA (*torkande ögonen med förklädssnibben*). Det är inte nog med det ...

MATTI. Förarga mig inte, Kajsa mor. Jag har nog af den sorten. Vill hon pracka på mig flera ännu?

KAJSA. Det är inte nog, säger jag, att prinsen blef född och att drottningen blef död, utan till på köpet hände sig i natt ... nej, jag ryser riktigt att tala
 125 om det ...

MATTI. Gå på bara. Jaså, kungen är också all världens väg? Nå, vi få väl en annan kung.

KAJSA. Nej, det är något ännu rysligare. Kan han tänka det, Matti, att när sköterskan kom in, för att ge dihornet åt barnet, var prinsen försvunnen!

130 MATTI. Åh, necken! ... Hör, Kajsa, hvar skall man i hast få ett halft dussin dihorn?

KAJSA (*pratande i en fart*). Kant och klart, vaggan tom, och ett väsende och ett springande och ett sökande och ett grasserande, men ingen kunde upptäcka det allraminsta spår, utom att en kökspiga påstod sig ha sett femton
 135 hexor fara ut genom en skorsten ...

MATTI (*fundersam*). Vänta, låt mig fundera! Kungen har en pojke för litet, och jag har några pojkar för mycket. Tänk, om nu en af mina pojkar är kungens pojke ... Jag har råd att dela med mig en smula. Vill hon plocka prinsar ur korgen, så håll till godo.

140 KAJSA (*i en fart och utan att höra honom*). Femton eller sexton, jag mins inte så noga, men det som är säkert, är att kungen blef alldeles hvit i synen af vrede och svor vid sitt kungliga skägg, att den, hos hvilken man finner hans stulna prins, honom skall man rådbråka, hänga, dränka, bränna, skjuta, massakrera ...

145 MATTI (*håpen*). Nej, håll ... det var nästan för strängt. Tänk, om karlen är oskyldig!

KAJSA (*i samma fart*). ... spetsa, brännmärka, halshugga, förgifta, spränga i luften ...

MATTI. Håll, håll ...

KAJSA (*hämtar andan*). Utom andra förskräckliga straff. Ja, han är lycklig 150
han, Matti, som har sin son i behåll. (*Närmar sig korgen.*) Kan man få se den
rara gossen? Sofver han inte här i korgen?

MATTI (*ställer sig förskräckt framför korgen*). Här i korgen? Hvad tänker
hon på? Jag skulle visst lägga mitt barn i en mjölkorg!

KAJSA (*försöker att titta i korgen*). Men jag tyckte precis, att jag hörde 155
ett barn skrika.

MATTI. Det var märkvärdigt, ja så, hon tyckte det skrek? Då var det vår
grå katt, som har sina ungar i korgen. (*Ena barnet skriker.*)

KAJSA (*åter vid korgen*). Hör – nu skrek det igen! Hvad var det han
pratade nyss om att här skulle ha kommit flera barn? 160

MATTI (*skjuter henne bort*). Tvillingar ... tre eller fyra stycken ... Sådant
händer ju alla dagar. Men nu tycker jag Kajsa mor borde skynda till byn,
innan någon annan hinner berätta de stora nyheterna.

KAJSA. Ja, minsann, det har han rätt uti, Matti. Helsa Maja, adjö, adjö,
jag skall väl titta in, när jag tittar ut. (*Skyndar sig bort.*) 165

MATTI (*allena, torkande svetten af pannan*). Puh – jag är i litet lif! Låt mig
tänka efter: – hängas, rådbråkas, dränkas, brännas ... och det är bestämdt
kungens pojke, som alla de femton hexorna fört mig på halsen ... hals-
huggas, spetsas, sprängas i luften ... jag känner ren hur jag flyger! ... Hu, jag
törs inte titta i korgen ... jag törs inte räkna huru många de äro ... Och hvem 170
af dem är mjölnare? Hvem af dem är prins ... Förgiftas och massakreras!
Nej, jag står inte längre ut ... jag måste berätta alltsammans för Maja. (*Går
ut, i det han gör en lång omväg kring korgen.*)

(*Ett moln far öfver solen, så att qvarnen åter blir halvmörk. Den svarta
anden framträder ur väggen och närmar sig korgen, för att taga barnen. Den 175
hvita engeln framträder från den motsatta sidan och hindrar honom.*)

DEN SVARTA ANDEN.

Hvi hindrar du mig? Har jag icke makt
Att taga barnen, innan de bli döpta?

DEN HVITA ENGELN. 180

Nej, det är skrifvet: ve den som förargar
En utaf dessa små. Ty barnen höra
Guds rike till.

DEN SVARTA ANDEN.

Så låt oss dela barnen.

185

Tag du den andra, jag tar kungens son.
Jag måste hämnas på hans mor Gunilla,
Ty hennes böner gjort oss mycken skada.
Se, därför har jag sändt den onda qvinnan
Att röfva gossen från hans faders hem.

190

DEN HVITA.

Gud har tillåtit det, på det att prinsen
Må fostras upp i fattigdom och arbet
Och bli en dag sitt folks välgörare.

DEN SVARTA.

195

Det skall ej ske, ty jag skall fresta honom
Till synd och ondska.

DEN HVITA.

Du har makt dertill.

Men Herren Gud är starkare än du,
Och han har sändt mig att beskydda barnet.

200

DEN SVARTA.

Det kan du aldrig.

DEN HVITA.

Svarta ande, vet,

205

Att Gud allsmäktig gifvit hvarje barn
En engel, som osynlig vid dess sida
Beständigt varnar, skyddar och bevarar
Det lilla barnet, både dag och natt.

210

När barnet är i fara; när det faller,
Då tager engeln det uti sin famn,
Att det ej stöter sig. Och när det hotas
Af eld och vatten, se, då blåser engeln
Med himmelsk anddrägt alla lågor bort
Och bär den lilla oskadd genom floden.
Och sen, – när barnet syndar, gråter engeln
Så innerligt, att dessa englatårar,

- De droppa ända in i barnets hjerta 215
 Och väcka samvetet, som slumrar der.
 Det är en röst, som ingen annan hör,
 Men som beständigt hviskar: o min älskling,
 Var ren! Var god! Var sann! Och frukta Gud!
 Och gör det rätta! Synda icke mer! 220
 Och det är engelns röst. Olycklig den,
 Som ej den rösten hört i barndomstider;
 Men lycklig den, som långt i lifvets strider
 Förnimmer samma englastämma än.
- DEN SVARTA. 225
 Den rösten har jag aldrig hört. Likväl,
 Om jag ej vore den jag är, kanhända
 Jag ville vara du. Säg mig, hvem är du?
 Jag aldrig sett dig förr i englahamn.
- DEN HVITA. 230
 Ej fråga mer. En menska var jag nyss.
 Guds nåd har klädt mig uti hvita kläder,
 Och allt hvad jag förmår, är blott att bedja
 För alla sorgsna varelser på jorden
 Och under jorden, – ja, också för dig! 235
- DEN SVARTA.
 Nej, längre härdar jag ej ut din blick.
 Jag flyr. Men mins, vi båda skola kämpa
 Om detta barn. Låt se, hvem af oss båda
 Skall vinna segern. Blir det jag – o hämd! – 240
 Då skall jag fläcka dina hvita vingar
 Med syndens natt. Men om du segrar nu,
 Så – bed för mig, att jag blir hvit som du!
 (*Svarta anden försvinner.*)
- DEN HVITA ENGELN (*utsträcker sina händer öfver barnen*). 245
 Gå, – sök att snärja dem med mörkrets garn!
 Jag skall beskydda dessa arma barn.

(*Slut på första äfventyret.*)

ANDRA ÄFVENTYRET.

Tolf år ha förgått sedan första äfventyret. Man ser nu en grön plats framför Mylly Mattis qvarn. En del af qvarnrännan är synlig, och man hör vattnet brusa.

Fride sitter och täljer en båt. Lisa har fäst ett snöre vid en annan liten båt och lutar sig öfver qvarnrännan, för att se båten flyta med strömmen. Bakom
 5 Fride står en liten hvit engel och ser på hans arbete. Bakom Lisa står en annan liten engel och håller henne sakta i klädningen, när hon lutar sig öfver rännan. Man måste komma ihåg att englarne äro osynliga, och barnen veta icke af att de stå der.

LISA (*sjunger*). (*Melodi: »Jag helsar dig fredliga flagga».*)
 10 Mitt skepp far till Spanien med krikon
 Och kommer tillbaka med fikon,
 Och dem skall jag ge åt mitt barn,
 Min docka, som sofver i qvarn.

FRIDE (*sjunger*).
 15 Jag bygger ett skepp med kanoner
 Och kulor och krut och patroner,
 Och ut skall fregatten att slåss
 Mot turkar och vargar och tross.

FRIDE och LISA.
 20 Och qvarnen han malar och malar,
 Och vattnet det brusar och sqvalar.
 Hur muntert, hur roligt ibland
 Att bygga små båtar vid strand!

FRIDE. Nej, min fregatt blir aldrig bra, innan jag får mig ett bättre bräde.
 25 Om jag vågade låna fars yxa, som står der vid qvarnväggen ...

FRIDES ENGEL. Rör ej yxen. Far har förbjudit det.

FRIDE (*vid sig sjelf*). Det är bäst att jag låter yxen vara, efter far har för-
 bjudit det.

SVARTA ANDEN (*tittar fram*). Tag du yxen. Far är borta, och ingen ser det.
 30 FRIDE (*vid sig sjelf*). Jag kan ju låna yxen helt litet, så vet far inte af det.
 (*Han går efter yxen. Hans engel gråter.*)

FRIDE (*återkommer med yxen*). Hej bara, nu skall det bli en stolt fregatt!
 (*Han börjar hugga, men ångrar sig strax derpå.*) Nej ... det är illa gjordt.

Om ingen annan ser det, så ser visst Gud. Jag för yxen tillbaka och ber far om förlåtelse.

35

(Han för yxen tillbaka. Svarta anden försvinner. Frides engel ser glad ut.)

(Frode inkommer med en sprättbåge i handen och en korpffjäder i mössan.)

FRODE. Hejsan, gossar och flickor. Jag har skjutit en korp.

LISA. Har du skjutit en korp?

FRODE. Jaha. En riktig korp. Derborta i björken hittade jag ett rödstjertbo med tre ungar uti. Just som jag skulle taga boet och ungarna, var det som om någon gripit mig uti armen. Nej, tänkte jag, varför skall du göra de stackars ungarna illa? Jag klef vackert ned igen, och då satte sig en korp i trädet, för att lura på ungarna. Aha, din rackare! tänkte jag. Och så sköt jag honom med pilen i vingen. Pladask, der låg han, – och här har jag röfvarns fjäder i mössan. – Men hvad gör du der, Lisa? *(Han hoppar upp på qvarnrännan.)*

40

45

LISA. Se bara hur vackert mitt skepp seglar. Aj, se så, – nu far det med strömmen! *(Gråter.)* Och alla mina fikon, som skulle komma från Spanien!

FRODE. Vänta, jag skall taga det åter. Åhå, hvad det far! Men gråt inte, Lisa, jag skall få fatt det ändå.

50

(Han lutar sig öfver rännan. Svarta anden uppstiger bakom honom, skuffar honom i vattnet och försvinner.)

LISA. Voj, hjertandes, nu föll Frode i vattnet! Fride, kom hit, Fride! Skynda, ack, rädda Frode!

55

FRIDE *(springer dit)*. Tag mig i handen, Frode! Tag mig i handen! – Aj, det går inte ... strömmen drifver honom med sig, och snart drifver han ned på qvarnhjulet ...

LISA. Frode drunknar! Frode drunknar! *(Håller händerna för ögonen.)* Söta, goda guds engel, hjälp Frode ur vattnet!

60

(Den stora hvita engeln reser sig hastigt bakom qvarnrännan, lutar sig ned och drager Frode ur strömmen. Strax derefter försvinner engeln.)

FRODE *(klifver upp)*. Gråt inte, Lisa, jag är bara en smula våt. Men nära var det; jag hörde redan det stora vattenhjulet brusa och bullra brrrr, just nära mitt hufvud. Var det du, Fride, som hjälpte mig upp? Tack skall du ha.

65

FRIDE. Nej, jag var det inte.

FRODE. Nå, då var det du, Lisa. Tack skall du ha. Och här har du åter ditt spanska skepp.

LISA. Åh, inte var det jag, som hjälpte dig. Guds engel var det, fast ingen såg honom. Jag känner alltid, när en engel står nära.

70

FRODE *(eftertänksam)*. Tror du det, Lisa. Ja, det är möjligt. Kanske var

det den engeln, som höll min hand, när jag ville ta fågelungarna. – Men nu vill jag gå att torka mina kläder derinne.

FRIDE och LISA. Vi följa med.

75 *(Barnen gå, och efter dem följa de små englarna tysta och glada. Mylly Matti inkommer med en säck på ryggen.)*

MYLLY MATTI. Puh – jag tror ryggen börjar på att bli gammal. Månnтро jag kan sjunga ännu med säcken på nacken? *(Sjunger.)*

Jag heter Mylly Matti jag,

80 Är mjölnare båd' natt och dag ...

Nej, det vill inte gå numera *(kastar säcken af sig)*. Det är detsamma. Jag har nu två raska pojkar, som snart skola duga till mjölnaredrängar. Det är nu tolf år sedan jag fick de vildbasarne, och två år derefter kom vår lilla beskedliga Lisa till verlden. Gud signe barnen. Smått har det varit med maten ibland, 85 och inte ha pojkarne alltid haft goda dagar, men det slarfvat ju af. Qvarnen hon snurrar sin jemna gång och malar sin kaka åt mjölnaren med. I dag har jag litet snask åt barnen *(framtager ett band rysskringlor, som han burit kring halsen)*, och så har jag en spegel åt mor, efter hennes mössa brukar sitta lite på sned ibland. *(Framtager en spegel och lägger den bredvid kringlorna på* 90 *säcken.)* Jag undrar hvad pojkarna nu må företaga sig. Hå hå, ja, den som nu visste hvem af dem som är prins! Men icke ett ord töras mor eller jag knysa om saken, så länge kung Froste är så hiskeligt arg. Hängas ... spetsas ... halshuggas! Ja, det vore just vackert. Nej, jag tackar, Mylly Matti är inte så dum, att han pratar hufvudet af sig. *(Går gnolande ut.)*

95 LISA *(kommer in)*. Jag tyckte mig höra fars röst *(blir varse säcken)*. Nej, hvad är det som far hämtat med sig från byn? Oj oj, ett helt kringelband! Och så goda de se ut!

SVARTA ANDEN *(tittar fram)*. Lisa, tag dig en kringla; der äro så många. Inte vet någon det.

100 LISA *(väger kringelbandet i handen)*. Om jag skulle smaka på bara en endaste liten en?

LISAS ENGEL *(hviskar bakom henne)*. Lisa, Lisa, akta dig, det är synd!

LISA *(bortlägger kringlorna)*. Hör, engeln säger att det är synd. Fy, så dum jag kan vara! Nej, inte om de voro af klaraste socker. *(Tager spegeln i* 105 *handen.)* Men hvad kan det vara? Aj hjertandes, nej se på huru nätt det ser ut! Och här ser jag mig sjelf uti glaset!

SVARTA ANDEN. Titta, Lisa, hvad du är vacker! Du har så söta små blå ögon, och ditt bruna hår är så nätt benadt, och när du skrattar så får du två små gropar i kinderna. En liten röd halsduk borde du ha och guldringar i

öronen, så vore du fin som en hel prinsessa. Betrakta nu riktigt noga huru vacker du är, och försök att luta hufvudet litet på sned. Ingen liten flicka är så vacker som du. 110

LISA (*lutar hufvudet på sned och gör grimaser för spegeln*). Si så der skall det vara.

(*Lisas engel gråter.*) 115

LISA (*lyssnar och ser sig häpen omkring*). Hvem är det som gråter? ... Nej ... nu har jag tänkt något illa igen, (*ser sig ånyo i spegeln*) åh fy, fy hvad jag är ful! (*Lägger spegeln på säcken och springer bort. Svarta anden försvinner.*)

LISAS ENGEL. Ja, nu var du ful, Lisa, ty du hade ett fåfängt och högmodigt hjerta. Men när du är ödmjuk och blygsam och inte tänker alls på dig sjelf, då är du vacker för Gud och menniskor. (*Följer efter Lisa.*) 120

(*Maja och Mylly Matti inkomma.*)

MAJA. Valsigne de pojkarna, bara prack och bekymmer har man från morgon till qväll. Nu har Frode plumsat i rännan med sina spritt nya byxor.

MATTI. Trät inte nu, Maja, var beskedlig mitt socker, så skall du få någonting riktigt rart. (*Gömmar spegeln.*) Du kan inte gissa hvad jag har bakom ryggen. 125

MAJA. Jo, ditt förstånd har du bakom ryggen, gubbe. Begriper du inte att pojkarna till slut skaffa oss grå hår? Hvarför skickar du inte kungspojken tillbaka till kungen igen? 130

MATTI. Pytt! Så brådt har jag inte att bli stekt på ett halster. Gräla inte, Maja lilla. Inte vill du bli af med pojkarna.

MAJA. Jo men, säger jag. Jag är så led att tvätta deras skjortor och lappa deras tröjor och kamma deras långa lugg ... liksom de ändå kunde hålla sig hela och rena en enda Guds dag! Och så skära de sig i fingret, och så mjöla de ned sig i qvarnen, och så slåss de med kattor och kråkor! Nej, jag vänne kungen toge dem båda två ... 135

MATTI. Nå men, käreste Maja! (*Håller spegeln framför henne.*) Titta litet, nu är du ful! Men försök att se glad och beskedlig ut! (*Maja skrattar.*) Ja, se nu är du vacker! – Men hvem klifver der med så långa steg? Åh, det är Kajsa mor. Nu har hon åter visst någon stor och faselig nyhet ... 140

KAJSA MOR (*inträdande*). God dag, Maja. God dag, Matti. Har ni hört hvad som händt? En stor nyhet, en faslig händelse ...

MATTI. Jo, jag kunde just tro det.

MAJA. God dag, Kajsa. Nå, hvad är det som händt? 145

KAJSA. Det är en hemlighet, ser ni, en faselig hemlighet; jag vet inte om jag törs tala om det för er.

MAJA. För all del, Kajsa, berätta oss hvad det är.

MATTI. Gå på bara, gå på, för annars spricker hon!

150 KAJSA. Skäms litet, mjölnare, jag kan tiga och jag kan tala, allt som det faller sig. Rår jag för att Tattar Dara blifvit hängd nu i dag på morgonen?

MAJA och MATTI. Nej, hvad säger ni?

KAJSA (*viktigt*). Jo, ackurat så är det. Hon hade stulit en stekt höna ur kungens eget kök, och så blef hon knipen på bar gerning. Men det är inte
155 nog med det.

MATTI. Nej, det kunde jag tro.

KAJSA. Hon hade väl stulit mera än så.

MAJA. Det riktigt ryser i mig. Vidare, vidare?

KAJSA. Jo, innan hon blef hängd, så bekände hon, att det var hon, som
160 för tolf år sedan stal den lilla prinsen, ni mins ...

(*Matti och Maja se häpna på hvarandra.*)

KAJSA (*fortfar*). Och att hon fört honom bort, Gud vet till hvilket eländigt ställe, bland tiggare, röfvare, pack och skojare.

MATTI (*ond*). Hon skulle skämmas den gamla tjufrackan!

165 MAJA (*orolig*). Kanske hon glömt hvart hon förde honom. Det var visst långt härifrån?

KAJSA. Rakt åt Helsingland. Men nu sägs det, att kungen och prinsessan och marskalk Dagobert ha ridit ut för att söka rätt uppå prinsen. Jo, det blir ett vackert väsende. Kungen skall vara alldeles fyrkantig i ansigtet både af
170 vrede och glädje. Jag undrar hvad den får, som gömt prinsen hos sig. Hvad tror ni han får, Matti?

MATTI. Hvad jag tror? Jo – nå ja – det förstås – jag tror att ni är en slabbertaska, mor Kajsa.

KAJSA. Slabber och slabber, han slabbrar, mjölnare, natt och dag, men
175 jag knyser inte Guds skapade ord. Hans trut rinner som säden ur tratten, men se, jag tiger med hvad jag hör, och förr skall han doppa mig sju resor i qvarnrännan, innan han får veta allt hvad jag vet. Hör på, huru gamla vid pass äro edra gossar nu för tiden?

MATTI. Mina gossar? Åh, de ä' inte gamla alls.

180 KAJSA. Hvad för slag?

MATTI. Jag menar att de äro helt små ... bara pysslingar.

KAJSA. Men jag vill minnas, att det var just den tiden ...

MAJA (*ser utåt vägen*). Nej, se hvad klockaremor har brådtom till byn i dag. Det är visst för att hinna först med den stora nyheten.

185 KAJSA. Det är besynnerligt hvad somliga menniskor äro begifna på att

sqvallra om allt hvad de höra. Nej, man skall kunna tiga som ett ullnystan, det är min vana, och om jag inte måste så angeläget till byn för att få litet rödt till inslag i väfven, så skulle klockaremor gerna få prata sju stugor fulla. Adjö med er, godt folk. (*I det hon går.*) Ja, hvad menniskor kunna gå och ralla och fralla omkring i byarna ...

190

MAJA. Seså, Matti, nu är ingen tid att förlora. Gossarna måste på ögonblicket skickas till skogen, så att inte kungen får se dem.

MATTI. Men, söta mitt socker, jag tyckte du nyss ville bli af med dem båda två.

MAJA. Du tycker och tycker. Skulle jag mista mina käraste barn!

195

MATTI. Men kära Maja, de göra dig så mycket besvär ... att lappa deras tröjor och kamma deras lugg ... och så plumsa de med sina nya byxor i qvarnrännan ...

MAJA. Står du och pratar! Vet du, Matti, det faller mig något in. Det är bäst att vi stoppa dem uti hvar sin säck, och så bära vi dem till skogen, att ingen får se dem.

200

MATTI. Hå – menar du det? Men se här komma de. (*Fride och Frode komma.*) Raska, präktiga pojkar, båda två.

MAJA (*omfamnar gossarna*). Mina rara, snälla, ståtliga gossar! Min glädje på jorden! Plumsen i vattnet hvarenda dag! Mjölen ner er i qvarnen! Gån snedt på stöflarna bäst ni ha lust! Aldrig mer skall jag träta på er.

205

MATTI (*håller spegeln för Maja*). Titta litet, nu är du vacker igen! – Men vänta, nu skall jag ställa pojkarne en smula på prof. Säg mig, hvem af er har lust att bli prins?

(*Gossarna tiga och se förundrade ut.*)

210

MATTI. Jaså. Ingen svarar. Nå, hvem af er har lust att bli mjölnardräng?

BÅDA GOSSARNA. Jag.

MATTI. Ser man på. Mjöltnare bli de båda två. Liksom alla här i verlden skulle duga att sköta en qvarn!

MAJA. Se så, gossar, kom nu till qvarnen, så få ni göra en underlig resa.

215

MATTI. Och till vägkost få ni ett helt kringelband.

(*Alla gå till qvarnen. Marskalk Dagobert inkommer och ser sig noga omkring.*)

DAGOBERT. Här är en qvarn. Det måste vara densamma, som Tattar Dara beskref. Hvilket förunderligt öde, om vi här skulle upptäcka vår förlorade prins! Och den stackars gamla kungen, hvilken glädje för honom på gamla dagar! Jag vill vänta en stund; han måste snart vara här. Tyst ... der kommer någon från qvarnen.

220

(Mylly Matti och Maja komma in. Hvardera bär på ryggen en tung säck.)

225 MATTI. Det var en riktig turk att vara tung på ryggen.

MAJA. Min börda är lätt. Jag bär ju mitt barn.

DAGOBERT. God dag, godt folk. Kan ni säga, om Mylly Matti och hans hustru Maja bo här i qvarnen?

230 MATTI. Jo, men de äro inte hemma nu, de hålla på att föra ett par lass till skogen.

DAGOBERT. Jaså. Det är en tung säck du bär, kära far. Hvad kan det vara uti den?

MATTI. En gris, kära herre. Ser ni inte hur han sparkar i säcken? Kanske ni vill hjälpa mig att bära honom ett stycke?

235 DAGOBERT. Nej, tack skall du ha. Hör du, den der Mylly Matti, han lär vara si så der litet dum, säger folket.

MATTI. Hå, säger folket verkligen det? Då skall jag också säga herrn något.

DAGOBERT. Nå, hvad då?

240 MATTI *(i det han går)*. Jo, Mylly Matti är inte så dum, som han ser ut. *(Matti och Maja gå bort med säckarna.)*

(Slut på andra äfventyret.)

TREDJE ÄFVENTYRET.

En stor skog. Mylly Matti och Maja ha nedlagt säckarna och upplösa banden.

MATTI *(sjunger)*. *(Melodi: »Nu kan det ändtligt vara tid».)*

Det var den värsta gris, håhå,

Jag nå'nsin bar i säcken.

5 Han sparkade min rygg helt blå

Och var så tung som necken.

MAJA.

Han vägs ej upp med gods och gull,

Han är för god för kungen.

10 BÅDA.

Ej för en säck med pengar full

Så sälja vi den ungen.

MATTI.

Ett sådant mjöl har ej minsann

Uti min qvarn jag malat,

Ty af den degen gräddar man

En prins, förr'n tuppen galat.

15

MAJA.

Det vore godt för mången mor

Med så'na säckar fulla.

20

BÅDA.

Att knåda till en deg så stor,

Och baka, baka bulla.

(Fride och Frode krypa ur säckarna, alldeles hvita af mjöl.)

FRIDE *(ruskar sig)*. Hvarför ha far och mor stoppat oss i säcken och burit oss hit i den stora skogen?

25

FRODE. Ja, och hvarför vill inte mor att kungen får se oss?

MATTI. Det var en fråga! För det att en af er är ett kungabarn, må jag veta.

FRODE. Hvad säger far? Är en utaf oss ett kungabarn?

MAJA. Åh, liknelsevis. Alla guldgrisar äro kungabarn. Nu bli ni här i skogen till qvällen. Lisa skall hämta mat åt er. Det skadar inte att ni plocka litet blåbär till gröt. *(Går.)*

30

MATTI. Hållen er raska, pojkar. Hvad se'n, om en af er är ett kungabarn? Mjölndrängar bli ni ändå, och så godt kan det vara. *(Går.)*

FRODE. Jag liksom känner på mig att jag skulle duga till kung. Jag skulle slå ihjäl alla röfvere och elaka menniskor, men åt de goda skulle jag skänka allt hvad jag äger.

35

FRIDE. Det vore inte dumt att vara kung. Då skulle jag äta gröt till morgon, middag och qväll och breda så rysligt med smör på smörgåsen.

(Svarta anden stiger fram bakom gossarna.)

40

FRODE. Om en af oss är kungabarn, så är det jag, ty jag är starkare.

FRIDE. Pytt också! Jag kan katekesen bättre än du. Det är jag, som är kungabarn.

FRODE. Du, din stackare, törs inte brottas med mig.

FRIDE. Och du, din stackare, törs inte läsa i kapp med mig.

45

(Frides och Frodes englar komma fram.)

FRODE. Vet du, Fride, det är dumt att träta här i den stora skogen. De höga träden se så underligt på oss. Gerna för mig får du vara ett kungabarn.

FRIDE. När jag rätt tänker efter, så passar du bättre till kung än jag.

50 *(Svarta anden försvinner.)*

FRODE. Låt oss nu plocka blåbär, så ha vi något att göra. *(De plocka.)*

Nej se, hvem kommer derborta i skogen?

FRIDE. En flicka är det. Och så grann hon är! Hon springer undan för någon.

55 FRODE. Fride, Fride, ser du inte något der bakom granarna? Är det en häst?

FRIDE. Nej, det är en björn. Flickan springer undan björnen. Han förföljer henne ... Kom, Frode, låt oss springa, han kommer hitåt!

(Snöhvits engel inkommer och vinkar Frode.)

60 FRODE. Skulle vi lemna den stackars flickan i björnens klor? Vänta, skall du få se!

(Han följer Snöhvits engel, som springer ut.)

FRIDE *(ensam)*. Frode, är du tokig? Att slåss med en björn! Se bara, hur han tar en lång stake och går emot björnen! ... Nu ställer sig björnen på bakfötterna ... Nu slår Frode honom med staken. Hu, huru illa björnen

65 grinar! Hör hur han brummar! *(Man hör björnen brumma.)* Nu äter han upp Frode ... Hjelp, det är rysligt! Nej ... nu tar björnen till fötter. Frode jagar bort honom ... Och nu leder han hit den stackars flickan.

(Frode inkommer och leder prinsessan Snöhvit.)

70 FRODE. Var inte rädd mera! Nog grinade han styggt, men han tog ändå till harpasset.

SNÖHVIT *(mycket förnämt)*. Tack skall du ha, tiggargosse. Men kom inte nära min fina klädning; du är så mjölig.

(Svarta anden stiger fram. De små englarne stå bakom.)

75 FRODE. Kantänka, om du blir litet mjölig! Tror du att björnen frågat efter din fina klädning?

SNÖHVIT. Understår du dig, tiggarpojke, att kalla mig du? Vet du hvem jag är?

FRODE. Jag menar du är en liten flicka, som nyss höll på att bli uppäten af en som du inte var du med, så mycket jag vet.

80 SNÖHVIT. Vet du inte, näsvisa gosse, att jag är prinsessan Snöhvit? Jag red med min pappa, kung Froste, här förbi skogen, och steg af för att plocka litet bär, och då kom björnen emot mig. Men se här kommer min pappa.

(Kung Froste inkommer.)

85 KUNGEN. Det var för väl att jag fann dig, min stackars flicka. Jag såg en förskräcklig björn lunka bort icke långt härifrån. Men hvad ser jag? Är det mjölråttor, som du här är i sällskap med?

SNÖHVIT. Min nådiga pappa, den otäcka pojken understår sig att kalla mig du.

FRODE. Ja, herre kung, det understår jag mig göra.

KUNGEN. Pojke, haf respekt för prinsessan! 90

FRIDE. Fy skäm ut dig, prinsessa! Att du bryr dig om sådant, när han räddat ditt lif! Ja, herr kung, det var Frode, som kasade björnen till skogs.

KUNGEN. Blygs du inte, Snöhvit, att så belöna den raska gossen? Gå genast och kyss honom.

SNÖHVIT (*gråtande*). Han är så mjölig! 95

KUNGEN. Om han vore mjöligare än en ogräddad limpa, så måste du kyssa honom. (*Snöhvit kysser Frode med en grimas. Frode skrattar och ruskar mjöl på henne.*) Hör på, gosse, du ser klok ut. Känner du en enfaldig karl, som heter Mylly Matti?

FRODE. Det är vår far, herr kung, och herr kungen skall ha respekt för vår far. 100

KUNGEN (*för sig*). Himmel, är det möjligt? Skulle en utaf dessa gossar vara ...? Ja, det slår in. (*Högt.*) Hvarför gå ni så allena i skogen?

FRIDE. Jo, det är så, att ... det är så, att herr kungen skulle inte få se oss, sad' mor. 105

KUNGEN (*omfamnar dem*). Kommen i min famn, mina kära gossar! Hvad jag är lycklig att ha funnit er! En af er är min son.

FRIDE (*förlägen*). Men vi mjöla herr kungens rock.

KUNGEN. O, hvad jag är lycklig! Hela mitt rike skall fröjda sig öfver min lycka. Men hvilken af er är prinsen? 110

SVARTA ANDEN (*till Fride*). Säg att det är du!

FRIDE. Jag vet inte, men jag tycker ibland vid mig sjelf att det liksom är jag.

SVARTA ANDEN (*till Frode*). Säg att det är du!

FRODE. Herr kungen kan tro mig, att nog är det ... (*Han afbryter sig sjelf. Frides och Frodes englar gråta.*) 115

KUNGEN. Är det du, som är prinsen?

FRODE. Nej, nej, det är Fride. Herr kungen kan tro mig, Fride är prinsen.

FRIDE. Nej, Frode är det. Frode är prinsen. (*Englarne småle.*)

KUNGEN (*för sig*). Jag vill försöka att ställa dem på ett prof. (*Högt.*) 120
Mina kära gossar, jag skall säga er, det är ingen lycka att vara prins. Den stora draken i Mesopotamien måste hvarje år uppsluka en prins, och i år har lotten fallit på vårt land. Det är ledsamt att jag måste skicka min son åt draken.

125 SVARTA ANDEN (*till Fride*). Stå på dig, och säg ännu att Frode är prinsen!
 – (*Till Frode*.) Det är rätt, säg att Fride är kungens son!

FRIDE och FRODE (*på en gång*). Herre kung, det är jag som är prinsen!

FRODE. Det är jag, som skall skickas åt draken. Fride är bestämt ej mer än en mjölnardräng.

130 FRIDE (*gråter*). Tro honom inte, herr kung! Det är jag, som blir drakens mat. Frode är mjölnare; herr kungen ser huru mjölig han är.

(*Englarne klappa i sina små händer.*)

KUNGEN. Bra, mina gossar! Ni ha båda bestått profvet. Men hvem i alla dagar är den verkliga prinsen?

135 SNÖHVIT. Söta pappa, jag är så hungrig. Låt duka åt mig ett fat plättar med åkerbärssylt!

LISA (*inkommer sjungande och bär en korg*).

I skogen är det nog så bra,

Att plocka bär på tufvorna,

140 Och bland de höga granarna

Är jag så hjertligt glad.

Den vackra fågeln stämmer opp

Sin visa uti björkens topp

Och sjunger hi och hej och hopp

145 För löf och gröna blad.

LISA. Ingen nöd, gossar, nu få ni mat. Mor skickar korgen åt er, och nu skall det smaka.

FRODE. Nig vackert, Lisa. Här är kungen, och här är prinsessan Snöhvit. (*Lisa niger djupt.*) Är prinsessan hungrig, så håll till godo.

150 SNÖHVIT (*öppnar korgen*). Fy! Hvem kan äta potates och salt strömming. (*Under det följande börjar Snöhvit äta, först grinande, sedan med god aptit.*)

KUNGEN (*till Lisa*). Kan du säga mig, min lilla flicka, hvilken af gossarna är prins, och hvilken är mjölnare?

155 LISA. Nej, hvad säger kungen? En prins! Nå, är det inte Fride, så är det Frode, och är det inte Frode, så är det Fride.

KUNGEN. Lika klok blef jag på det. Men se här kommer Dagobert. Och hvem för han med sig?

LISA. Det är far och mor, skall kungen veta.

(*Dagobert inkommer, ledande Mylly Matti och Maja, som se mycket häpnad ut.*)

160 DAGOBERT. Här, ers majestät, hämtar jag de båda förbrytarne. Det är nu bevist, att Mylly Matti och Maja begått högförräderi, efter de i tolf år

ha dolt den kungliga prinsen, fastän hela riket sökte honom. Intet straff är nog strängt för dem.

FRIDE, FRODE och LISA. Söta herr kung, gör inte far och mor något illa!

KUNGEN. Stilla! Säg, Mylly Matti, hvarför har du inte låtit mig veta att Tattar Dara förde min son till dig? 165

MATTI. Hängas, spetsas, brännas, halshuggas, sprängas i luften! Ja ja, nådig kung, Kajsa mor berättade allt som det var, att så skulle den straffas, som gömde prinsen hos sig.

KUNGEN. Ack din erkenarr, begrep du då inte, att den som dolde prinsen förtjenat straff, men den som förde honom till mig skulle få stor belöning? 170

MATTI. Aha, jo nu begriper jag det. Men den gången blef jag lurad.

MAJA. Det var inte första gången, herr kung. Alltid blir Matti stackare lurad. Nådig herr kung, var så god och skona hans lif.

MATTI. Aj, aj, jag känner redan repet om halsen. 175

KUNGEN. Men se, nu blef du återigen lurad, Matti, ty jag benådar dig, jag benådar er båda. Ni ha uppfostrat min son. Jag hoppas han blifvit en bra gosse.

MATTI. Jo, det är säkert, må kungen tro. Se, här står han. Men hör på, gossar, hvilken af er var det nu, som var prins? 180

BÅDA GOSSARNA. Jag.

MATTI. Skäms litet! Nyss ville ni båda bli mjölnare.

FRODE. Vet inte far, att prinsen skall bli uppäten af en drake i Mesopotamien? Derför är det så, ser far, att nog är jag kungens son.

MAJA. Hvad säger du, barn? Uppäten af en drake! (*Ställer sig framför gossarna med armarna i sidan.*) Här finns ingen prins, och här kommer ingen att uppätas af drakar. Det skall jag säga kungen, kom inte hit, ty den som rör mina barn, den klöser jag ögonen ur. Har man hört på dess make! Uppätas af drakar! Nej, se det bli vi två om. Stå på dig, Matti! (*Fride kryper rädd bakom Maja.*) 185

Matti (*kryper också bakom Maja*). Jaha, det bli vi två om. 190

SVARTA ANDEN (*sakta till Frode*). Vet du inte att draken sprutar eld och har tänder hvassa som sylar? Tänk hur han skall bita dig! Fride, den rädda stackarn, är lagom att ätas upp. Då tager kungen dig, och du blir kung och får guldkrona på hufvudet, och värja vid sidan, och en ståtlig häst att rida uppå.

(*Frode tvekar och drager sig bakom Maja.*) 195

KUNGEN. Dagobert, lät oss taga båda gossarna, efter vi ej kunna skilja den rätta.

MAJA (*visar naglarna*). Försök bara!

MATTI (*bakom Majas rygg*). Ja, försök bara!

200 LISAS ENGEL (*till Lisa*). Kommer du ihåg hvad du drömt?

LISA. Vet kungen, nu mins jag, att jag drömde något, när jag var liten. Jag drömde att Frode hade ett märke i venstra örat, och för det märket skulle han engång bli en hög herre.

205 DAGOBERT. Ers majestät! Nu mins jag att Tattar Dara berättade huru hon knipit prinsen i örat.

KUNGEN. Du har rätt. Låt oss se åt. Kom hit, Frode, och visa ditt öra.

SVARTA ANDEN (*sakta*). Gå inte, Frode; de äta upp dig. En mygga har bitit Fride i örat; säg att det är han.

HVITA ENGELN (*på afstånd*). Gå, Frode!

210 LISA. Hör du inte, Frode, att en engel befaller dig gå?

(*Frode går fram. Kungen ser på hans öra.*)

KUNGEN. Frode, kom i mina armar! Du är min son, min förlorade prins! Matti, – jag utnämner dig här på stället till hofmjölnare.

215 MAJA. Nej, säger jag, och nej och nej och nej, ända in i det bittersta! Frode får ej bli uppäten. Skäms inte kungen att låta äta upp mina barn?

MATTI (*bakom Maja*). Hofmjölnare! Jo, jo, men skäms inte Dagobert att äta upp våra barn! Se här kommer Kajsa mor. Nå, nu få vi åter höra någon förskräckelig nyhet.

220 KAJSA MOR (*inkommer med fart*). Ha ni hört en så stor och förskräckelig nyhet? Hvad tycks, att den store draken i Mesopotamien varit så hungrig, att han ätit upp sig sjelf!

KUNGEN. Hvad är det ni pratar? Det är redan längesedan han blef dödad af riddar Sankt Göran.

225 KAJSA MOR (*niger faseligt djupt*). Åhå i alla dagar, det är ju herr kungen sjelf!

MATTI. Det var för väl, att någon annan också blef lurad. Håll till godo, mor Kajsa!

KAJSA. Nå, det är ju just det jag säger. Hvar kristen menniska må väl veta att riddar Sankt Göran blef dödad af draken.

230 MAJA. Men då kan ju inte draken äta upp våra barn.

KUNGEN. Nej, Maja, det var bara ett prof.

235 MAJA. Nå, så tag honom, herr kung! Det är visst och sannt, att han har ett märke i örat. Frode, min kära gosse, nu kommer du till stor ära, men der borta i qvarnen finnes en, som ändå skall gråta af saknad. Kom ännu engång i min famn!

SVARTA ANDEN (*sakta till Frode*). Passar det sig för dig, som är en prins, att omfamna den der mjölnarkäringen?

FRODE (*omfamnar Maja och Matti*). Aldrig, aldrig skall jag glömma huru goda ni varit mot mig.

SNÖHVIT (*niger förnämt*). Nu äro vi båda kungliga. Nu har du lof att kalla mig du. 240

KUNGEN. Högmodiga flicka, vet du hvem du är? Jo, du är Tattar Daras barn, som jag låtit uppfostra i mitt slott.

SVARTA ANDEN (*till Frode*). Nu kan du hämnas på den högfärdiga tigarungen. Mins hur hon föraktade dig, som räddade hennes lif! 245

HVITA ENGELN (*på afstånd*). Förlåt henne, Frode!

LISA. Hör du! Engeln befäller dig att förlåta henne.

FRODE (*räcker Snöhvit handen*). Kära Snöhvit, låt oss inte mera träta, efter vi nu ändtligen blifvit du med hvarandra! Och du, Fride, du skall alltid vara min bästa kamrat. Och du, Lisa, du skall vara min synliga engel på jorden. Alltid var det du, som förr än vi andra hörde englarnes röst i vårt hjerta. Du är lycklig du, Lisa. Minns du, hur mor en gång läste för oss: *De renhertade skola se Gud*. 250

KUNGEN. Kom, nu skola vi alla gå till mitt kungliga slott, och der och i hela riket skall firas en stor glädjefest. Jag har återfått min son! Det är den första glada dag jag upplefvat, allt sedan jag förlorade min ädla och goda drottning Gunilla, som jag aldrig skall glömma. 255

LISA (*lyssnar*). Tyst, vänta! Englarna stiga fram bakom oss ... Hu – der är också den svarta anden! Men han är icke elak mer ... Han böjer knä ... Han gråter ... Hör! Nu talar han ... 260

(*Under dessa ord stiger den stora hvita engeln bakom dem på en kulle i skogen, och de fyra små englarna stå der två på hvar sida. Svarta anden framträder till venster vid kullen och böjer knä.*)

SVARTA ANDEN (*till den hvita*).

Nu har du segrat. Jag är öfvervunnen, 265

Och kungasonen hör ditt rike till.

Jag frestat honom. Trogen blef han funnen,

Och dig, men icke mig, han lyda vill.

Du hvita engel, se jag böjer nu

Mitt knä för dig! O, gör mig hvit som du! 270

HVITA ENGELN.

Du svarta ande, bed i natt och våda!

Men ej för mig ditt knä du böja får.

275 Böj det för *Honom*, som oss skapat båda,
 Fast en i ljus och en i mörker går!
 Stark i sin nåd, så visst som jag är svag,
 Han ensam kan förvandla natt till dag.

SVARTA ANDEN.

280 Haf tack för trösten. Ja, så vill jag göra,
 Du goda engel, såsom du mig sagt,
 Och Gud allsmäktig skall min ånger höra,
 Han skall förvandla mig med bönens makt.
 Men förr än vi för länge skiljas här,
 Du hvita engel, säg mig hvem du är!

HVITA ENGELN.

285 Jag är en engel, som i världens villa
 Gud sändt att skydda kungasonens stig.
 Han är mitt barn, jag är hans mor Gunilla,
 Och därför Gud förtrott hans vård åt mig.
 290 Osynlig skall jag vid hans sida gå,
 Och när han kämpat ut på jorden, då
 Skall i min modersfamn jag honom stilla
 På englavingar lyfta till det blå.

295 LISA (*lyssnande*). Nu sluta englarne att tala. Men om vi nu sjunga, skola
 de svara oss.

Sången om englarnes vakt
 (*Melodi: »Glädjens blomster»*).

1.

300 Blomstra, blomstra, som vårens ros uti sol och ljus!
 Grönska, grönska, som vintergran uti stormens brus!
 Ty der högt i vår Faders hus
 Vakar en engels öga.
 Hör du ej hans ljufva röst, som hviskar från det höga?
 Englarna svara:
 305 Hör du ej vår ljufva röst, som hviskar från det höga?

2.

Kom, Guds engel! O, kom till oss, du vårt hjertas vän!
Långt i dimman af verdens natt hör din röst jag än.

Lär oss blomstra för himmelen!

Kom, kom intill vår sida!

310

Lär oss att för evigt lif och dygd och sanning strida!

Englarna svara:

Ack, så lär för evigt lif och dygd och sanning strida!

(Slut på tredje och sista äfventyret.)

LÄSNING FÖR BARN 2 (1866)

Förord till alla goda barn	169
Till en Gosse	171
Till en Flicka	173
Vintersagan om Skyhög och Molnskägg	176
Vårens saga	183
Naturens hemlighet	184
Nyårsnatten	188
Sampo Lappelill	190
Under Björkarna	199
Neckrosen	200
Höstvisa	205
En Saga om sju syskon	206
Sparfven om Julmorgonen	207
Nora, som ej ville vara barn	209
Verna Rosa	212
Adalminas perla	215
Hvad Wilhelm tänkte på första Maj	221
Fästningen Hjelteborg	223
Skolgossens Vintervisa	227
När det är midsommar	229
Skolgossens Sommarvisa	234
Hedra din fader och din moder	235
När man sofver på rosor	236
Hjertat af gummi elasticum	242
Höytiäinen	245
Om den sommar, som aldrig kom	247
Liten Verna	248
Unda Marinas fotspår	249
Hvad Emma tänker om hösten	252
Brusebäck och Susebäck	253
Solkonungens krona	257
Silfverpenningens Berättelser	259
Julvisan	270
Hallonmasken	271
Visan om lilla Maja	276
Huru skogens små barn lärde sig läsa	277
Toinis Julafton	283
Det vackraste i skogen	287
Lilla Skrållan eller Det skrynkliga förklädet	290
Hvitsippan	292
Musti	295
Den barmhertige är rik	300
Rosenperlorna	304
Elisa	305
Himmelens Barn	309
Sagan om de fyra, som prisade Gud	310
Vårt Land	313
Barnens bön för Fäderneslandet	316

FÖRORD TILL ALLA GODA BARN.

Det var engång en fågel i Finlands skog. Han sjöng för furor och granar, björkar och rönnar; blåklockan på ängen hörde hans röst, och vassen vid stranden lyssnade på hans visor. Hans rätta hem var den stora ödemarken; himmelens moln voro hans bröder och systrar, den bleka ljuven hans vagga, och vind och vågor hans barndoms vaggång.

5

Då gick en engel i skogen och sade till fågelen: *sjung för barnen!*

Fågelen sade: *min röst är svag; skola barnen höra mig?*

Engelen sade: *sjung ur ditt hjerta, så skola de höra dig.*

– *Hvad skall jag sjunga?* frågade fågelen.

Engelen svarade: *visor och sagor. Sjung Guds lof; sjung Hans allmakt och godhet. Sjung om naturens skönhet och Skaparens vishet; sjung huru Guds ande går genom verlden och verkar allt uti alla. Sjung derföre också om det goda på jorden, om fromhet och dygd, om mod och rättskaffenhet, om ödmjukhet och barmhertighet. Sjung fritt och gladt. Sjung solsken i sjelfva sorgens natt, men sjung alltid ädelt, att der må stadna en återglans från det höga äfven i lifvets ystraste lekar.*

15

Fågelen sade: *gode engel, jag ville gerna uppfylla din önskan. Men du vet, att jag är ett ringa väsen med mycken brist och blott en af många tusende i den stora skogen. Hvem skall gifva mig kraft till ett så högt värf, som att sjunga för barnen? Höra icke barnen Guds rike till? Och du vill att jag, som bär stoft på mina vingar och storm i mitt hjerta, skall tala till Guds utvalde!*

20

Engelen svarade: *af dig sjelf förmår du här intet. Vore du än hvit som snö och hade paradisfågelen tunga och näktergalens ljufvaste drill, och kunde sjunga morgonrodnadens visor från världens begynnelse, så vore allt detta intet utan Guds makt, och din röst skulle ljudlös dö, som sandkornet rullar på hafvets botten. Men bed i ditt hjerta om kraft från höjden; se, då är verket ej mera ditt, utan Hans, som dig sändt och som är stark i de svaga.*

25

Fågelen sade: *jag vill göra som du sagt. Och han sjöng.*

Nu, goda barn, komma hans visor och sagor till dig ifrån Finlands skog, som trädens fjun, dem vinden bär fram med frön om våren. Och vinden bär dem i spridda flockar äfven till Sveriges bygder. Finlands barn, Sveriges barn, viljen J lyssna på ord, som susa i löf och grenar?

30

Du älskade vän, du Guds utvalde, du som ju hör Guds rike till och med dina klara små ögon ser in i himmelen, jag vill säga dig något om denna boken. Han är en af de små böckerna och innehåller ej mycken lärdom. Han flyger med fåglavingar öfver blommor och blad: han leker med tankar. Men jag ville gerna,
 5 att der skulle vara en fjäder af engelens vinge qvar i fåglavingarna. Jag ville så gerna, att äfven denna lilla bok och hans syskon måtte höra Guds rike till. Skulle du någonsin märka att han lockar dig bort från Gud, så kasta honom ifrån dig; ty det är bättre att han sänkes i hafvets djup, än att han, som vår Frälsare säger, »förargar en af dessa små».

10 Men jag ville också gerna gifva åt dig en frisk och glad och frimodig bok. Gud vill icke att vi skola lipa vår verld igenom, utan fastmer arbeta med mod och hopp som tjenare i Hans rike. Det finnes i verlden blott en stor sorg, och det är synden, när vi göra vår Gud emot. Låt oss derföre bedja, att vi icke må bedröfva Hans fadershjerta med denna stora sorg, och då skola vi vara glada i
 15 solskenet af Hans eviga nåd.

Gode Fader i himmelen, Du hvars röst kommer till oss ej endast i psalmens toner, men äfven i fågelens qvitter och bäckens brus och barnets oskyldiga lekar, låt också dessa minsta af diktens blad gå ut i Ditt namn och utså frön för Ditt rike!

Helsingfors den 5 Oktober 1866.

TILL EN GOSSE.

Var frisk och glad,
Och blomstra ung,
Som löf och blad,
Du lekens kung!
Och vex så stark 5
Och rak och fri,
Som furan i
Ditt hemlands mark.

Se hvar och en
I ögat klart, 10
Som solens sken
Så uppenbart,
Och var så sann,
Att Gud hvar stund
I själens grund 15
Dig skåda kan.

Svik ej din vän;
Var trofast, du.
Sviks du igen,
Stå fast ännu! 20
Var god, var öm;
Bryt glad ditt bröd:
För andras nöd
Dig sjelf förglöm.

Var rask och djerf, 25
Och skåda fritt
Mot stora värf!
Allt kan bli ditt.
Så hög ej finns
En frukt på qvist, 30
Att ej till sist
Af dig han hinns.

35 Se, örnen, som
I molnet flög
Och räds ej, om
Hans flygt är hög,
Han var engång
Så späd som du
Och känner nu
40 En verld för trång.

Men ej ändock
Ditt hjerta byt.
Var ödmjuk och
Så utan skryt,
45 Som björken är
För skogens gren:
Han är blott en
Af tusen der.

50 Lyd! Vörda rätt
Din far, för att
Det är så lätt
Att lyda gladt.
Och vörda ömt
Din moders bön;
55 Blif du den lön,
Som hon sig drömt.

60 Gif troget akt
På lärarns ord;
Vett är en makt
På denna jord.
Tag råd emot
Af grånadt hår,
Som plantan står
Vid ekens fot.

65 Och frukta Gud
I all din tid,

Och lyd hans bud,
Och sök hans frid.
Förutan det
Finns ingen ro,
Ej hopp, ej tro,
Ej dygd, ej vett.

70

Och älska varmt
Ditt fosterland,
Hur glömdt, hur armt
Det syns ibland.
För det vex till,
Lef för dess rätt,
Och dö för det,
Om Gud så vill.

75

80

Så blomstra glad,
Och blomstra ung,
Som löf och blad,
Du lekens kung!
Din sköna vår
Välsigne Gud
Till sommarskrud
Och mannaår.

85

TILL EN FLICKA.

Du vårens barn, du friska,
Du glada, lilla vän,
Med hjertat af en siska
Och vingar liksom den,
Vex som en ängens blomma
I morgonsolens glans,
När bin och humlor brumma
Musik till myggans dans.

5

10 Vex ej i band, så präktig,
 Af trånga snörlif tryckt;
 Vex, liksom Gud allsmäktig
 Den unga björken byggt.
 Han reser fri sin långa,
 Sin raka stam mot skyn
 15 Och dricker luftens ånga
 Och gläder menskans syn.

20 Var glad, som sparfven qvittrar
 Också en mulen dag;
 Ondt lynne allt förbittrar,
 Men glädjen ger behag.
 Var hastig att förlåta
 Och sen att felen se,
 Och gråt med dem som gråta,
 Och le med dem som le.

25 Och spinn, och sy, och baka;
 Läs, spela, sjung också;
 Blif som en sockerkaka
 Med hjortronsylt uppå.
 Men mer än alla bjerta
 30 Talanger, som du lärt,
 Är dock ett troget hjerta,
 Som har det goda kärt.

35 Tänk stort! Tro ej, min flicka,
 Att Gud dig föreskref
 Till låga jorden blicka,
 För det du flicka blef.
 Nej, älska, varm i hågen,
 Ljus, ära, fosterland;
 Men älska ljuft, som vågen
 40 Slår mot en blommig strand.

Och älska dem, som solen
 Ur vintertöcken går

Och smälter is vid polen
Och tusen blommor sår.
Ja, älska dem, som tåren
Ur gyllne morgonsky:
Han rinner bort, men våren
Uppspirar sedan ny.

45

Vex ej för världens villa,
Och blomstra ej i flärd;
Den gör ditt hjerta illa,
Och du är bättre värd.
Vex hellre för Guds rike,
Så är din himmel klar;
Blif goda englars like,
Och deras syster var!

50

55

Den goda blott är vacker;
Varm vår är tidigt grön.
Lyss ej på smickrets schacker,
Som hviskar: du är skön!
Hvar neglika vid bäcken,
Hon doftar högre ju;
Hvar ros i blomsterhäcken
Är skönare än du.

60

Och vore du så firad,
Så skön, som himlens dag,
Så rik, så grann, så sirad
Med tusende behag,
Och bar ett hjerta, öde
Och hårdt och bittert, – nej,
Hvad namn de än dig bjöde,
Guds barn, det vor' du ej.

65

70

Och derföre, du friska,
Du glada lilla vän,
Med hjertat af en siska
Och vingar liksom den,

75

Vex som en blommas like,
 Guds goda barn förblif,
 Och blomstra för Guds rike,
 Och dofta evigt lif!

VINTERSAGAN OM SKYHÖG OCH MOLNSKÄGG.

I den stora skogen långt borta i Finlands ödemarker stodo på ett ställe två höga furor helt nära hvarandra. De voro så gamla, så gamla, att ingen mera visste när de varit unga, och man kände dem redan på långt afstånd, der deras mörka toppar reste sig högt öfver alla andra träd. Om våren sjöng talltrasten
 5 ljufliga visor i deras grenar, och de små blekröda ljungblommorna sågo med så innerligen ödmjuka blickar upp till dem, likasom ville de säga: »gode Gud, är det möjligt att vexas så hög och blifva så stor och så gammal i denna världen?» Men om vintern, när yrvädet svepte hela nejden i snö och gräset vissnat och ljungblommorna sofvo djupt under drifvornas hvita täcke, då
 10 for den vilda stormen igenom furornas kronor och sopade snön ifrån deras evigt gröna grenar; och orkanen bortförde stora hus och kullstörtade hela skogar, men furorna stodo orubbliga och svigtade aldrig, ej heller brusto de, när allt brast omkring dem. Det vill något säga, att vara så styf och stark.

Icke långt derifrån ser man ännu en kulle i skogen, och på den är en liten
 15 torpstuga med torftak och två små fönster. Der bodde den fattige torparen och hans torparegumma, och de hade en potatestäppa och en liten åker nära till stugan. Men om vintern högg torparen stockar i skogen och körde dem sedan ned till det stora sågverket en mil derifrån, och så förtjenade han dermed så mycket, att han nått och jemnt hade smör och bröd och mjölk
 20 och potates, och det var vackert så, ty mången får nöjas med barkbröd och har visst ingen bit smör att breda derpå.

Torparefolket hade två små barn, en gosse, som hette Sylvester, och en flicka, som hette Sylvia. Det var besynnerligt hvarifrån de fått sådana namn; kanhända från skogen, ty *sylva* betyder skog. Men Sylvester står
 25 uti almanackan och är den sista dagen i året; så att gossen alla år hade sin namnsdag på nyårsaftonen.

Nu hände sig en vinterdag – och det var just en Sylvesterdag – att båda barnen gingo ut att se efter sina snaror i skogen, ty der var godt om harar och snöripor. Och riktigt, der satt en hvit hare uti Sylvesters snara och en hvit

snöripa uti Sylvias. Men både haren och ripan lefde och hade endast fastnat med benen; och de begynte pipa så jemmerligt, att barnen förundrade sig. – Släpp mig, så får du något godt! sade haren. – Ja, släpp mig, så får du något godt! sade snöripan.

Barnen förbarmade sig öfver dem och släppte dem lösa. Då kilade haren, det fortaste han kunde, inåt skogen, och ripan flög allt hvad vingarna buro, och båda skreko: fråga Skyhög och Molnskägg! fråga Skyhög och Molnskägg!

– Hvad vill det säga? sade Sylvester förtretad. – De otacksamma bestarna sade ej tack engång.

– De bådo oss fråga Skyhög och Molnskägg, sade Sylvia. – Hvem kan det vara? Aldrig har jag förr hört så märkvärdiga namn.

– Aldrig jag heller, sade Sylvester.

I detsamma for en skarp vintervind genom de två höga furorna helt nära invid, och det blef ett sus i de mörka kronorna, och barnen hörde i suset underliga ord.

– Står du ännu, broder Skyhög? sade den ena furan.

– Visst står jag, sade den andra. – Men hur är det med dig, broder Molnskägg?

– Jag börjar bli gammal, svarade furan Molnskägg. – Vinden bröt af en gren i min krona.

– Du är ju bara barnet mot mig, sade furan Skyhög. – Bara trehundra-femtio år, och jag har fyllt mina trehundraåttiåtta. Bara barnet! Bara barnet!

– Nu kommer stormen tillbaka, sade furan Molnskägg. – Det är så godt att vi sjunga litet, så ha mina grenar något att tänka på.

Och så begynte de sjunga tillsammans i stormen:

Hör vårt ord!

Högt i nord,

Långt i tid och djupt i jord

Går vår rot,

Står vår fot;

Derför stå vi stormen mot.

Vintrar snöga,

Somrar dugga,

Sekler skugga

För vårt öga,

Molnet far,

Menskor födas

Och förödas;
 Vi stå qvar.
 Menskobarn,
 Lätta flarn,
 Vex, som vi,
 Stor och stark,
 Rotad i
 Berg och mark.

Vex i brus
 Skyn till möte,
 Vex i ljus
 Mot Guds sköte;
 Vex med pannan, som vår topp,
 Lyftad högt mot himlen opp!

– Låt oss nu språka med menniskobarnen, brummade Skyhög.
 – Jag undrar hvad de ämna säga oss, sade Sylvester.
 – Nej kom, låt oss gå hem, hviskade Sylvia. – Jag är så rädd för de höga träden med deras underliga visor.

– Vänta, der ser jag far komma med yxen på axeln, sade Sylvester. Och med detsamma kom torparen.

– Se, der stå just ett par sådana träd, som jag behöfver, sade han. Och så lyftade han yxen, för att hugga ned Skyhög.

Men barnen började gråta. – Kära far, hugg ej ned Skyhög! sade Sylvester.

– Söta, goda far, hugg ej ned Molnskägg! bad Sylvia. – De äro så gamla och ha sjungit en visa för oss.

– Hvad är det för barnsligheter? menade torparen. – Likasom gamla träd kunde sjunga! Men det är detsamma; efter J bedjen för dem, kan jag söka mig ett par andra träd.

Och så gick han längre i skogen. Men barnen stadnade nyfikna qvar, för att höra hvad Skyhög och Molnskägg nu skulle säga dem.

Det dröjde ej länge, så kom vinden tillbaka från qvarnen, der han malat, så att det gnistrade i qvarnstenarna, och begynte ånyo susa i furorna. Då hörde barnen helt tydligt, att träden åter begynte tala.

– J hafven räddat vårt lif, sade de, – och det var hederligt gjordt af er. Nu fån J begära en gåfva, och hvad helst J önsken er, det vilja vi gifva er.

Barnen blefvo på engång mycket glada och mycket villrådiga. De tyckte att de just ingenting hade att önska här i verlden. Slutligen sade Sylvester: Jag ville gerna att det blefve en smula solsken, så skulle vi bättre se hararnas

fotspår på snön.

– Ja, sade Sylvia, – och jag ville att det snart blefve vår och drifvorna begynte att smälta, så skulle fåglarna åter börja sjunga i skogen.

– Narraktiga barn, sade träden, – J hadn kunnat önska er alla vackra saker i verlden, och i stället önsken J det som ändå skall ske, er önskan förutan. Men J hafven räddat vårt lif, och därför fån J er önskan uppfylld på ett bättre och vackrare sätt. Du, Sylvester, skall få den gåfvan, att hvar du går och hvar du ser, der blir solsken omkring dig. Och du, Sylvia, får den gåfvan, att hvar du går och hvar du öppnar din lilla mun, der blir vår omkring dig, och drifvorna smälta. Är det bra så? sade furorna.

– Ja, ja, ropade barnen med mycken glädje, – det är mer än vi begärt, och tack, kära träd, för de goda gåfvorna!

– Adjö med er nu, sade träden. – Lycka till!

– Adjö, adjö, sade barnen och begynte gå hemåt. Vid det att de gingo, såg Sylvester sig ofta omkring, som han brukade, efter ripor i träden, och se, det var förunderligt, hvart han såg, flög likasom en solstråle framför honom och lyste klar och glimmande som ett guld öfver grenarna. Sylvia märkte med icke mindre förundran, att drifvorna begynte smälta på båda sidorna om gångstigen, der de gingo. – Ser du! Ser du! ropade hon åt sin bror, och knappt hade hon öppnat sin mun, innan gröngräset begynte sticka fram vid hennes fötter, och träden begynte knoppas, och den första lärkan hördes sjunga sin drill högt upp uti himmelens blå.

– Nej, det var för roligt! skreko barnen och kommo hoppande af för-tjusning hem till sin moder. – Jag kan se solsken! ropade Sylvester. – Jag kan smälta snö! ropade Sylvia.

– Nå, det kan ju hvem som helst, sade modren och skrattade. Men det dröjde ej länge, så fick hon stora ögon. Fastän qvällen begynte mörkna, blef intet mörker i stugan, utan klart solsken, ända till dess att Sylvester blef sömnig och ögonen föllo helt sakta ihop. Och fastän det var i början af vintern, blef der en sådan vårdoft i stugan, att sjelfva qvasten begynte grönska på staken i vrån, och tuppen blef så förtjust, att han begynte gala på qvällqvisten. Och det varade allt tills Sylvia somnat.

– Hör på, far, sade gumman, när torparen kom hem. – Det står aldrig rätt till med barnen; jag är rädd att de råkat ut för något troll uti skogen.

– Du inbillar dig bara, kära mor, sade torparen. – Jag skall berätta en nyhet. Kan du gissa något? Jo, kungen och drottningen resa genom landet och komma i morgon förbi vår kyrka. Hvad menar du, om vi skulle taga barnen med oss och fara dit, för att se de kungliga?

– Ja, det är jag med om, sade gumman. – Det är icke alla dagar man får se en kung och en drottning.

Andra morgonen voro torparefolket och barnen i god tid på väg till kyrkan och voro så betagna af fröjd öfver hvad de skulle få se, att ingen af dem tänkte på det som skedde i går. Ej heller märkte de huru solskenet flög framför deras släde och huru björkarna knoppades rundtomkring dem vid vägen.

När de kommo till kyrkan, funno de mycket folk församladt, men alla voro förskräckte och af ängslan betagne. Konungen var mycket missnöjd, sades det, derföre att han funnit landet så öde och vildt, och eftersom han var mycket sträng, så skyllde han detta på folket och skulle troligen pålägga det hårda straffdomar. Om drottningen visste man, att hon frös här i Finland och var mycket sorgsen och ledsen på hela resan.

Detta visste nu alla förut, och derföre darrade alla, när de kungliga slädarna kommo som ett huj framåt vägen. Kungen såg bister ut och drottningen gret, men likväl höllo de stilla vid kyrkan, så länge hästarna byttes om, och dervid sågo de sig omkring, ty de silfverbeslagna sufletterna voro nedfällda på slädarna.

– Se så vackert solsken vi fått i en hast, sade kungen och skrattade helt nådigt, alldeles som andra menniskor bruka. – Jag kan ej begripa hvarföre jag nu med ens blef så glad, sade han.

– Det måste vara för det att ers majestät ätit en god frukost, svarade drottningen. – På samma sätt är det med mig.

– Det måste vara för det att ers majestät sofvit så väl i natt, sade kungen.
 25 – Men se bara huru vackert det likväl är, detta ödsliga Finland! Se huru solen lyser på de två höga furorna derborta i skogen! Här borde vi bygga en kungsgård åt oss.

– Ja, låt oss göra det, min herre och konung, sade drottningen. – Det måste vara ett mildt klimat här i nejden. Se bara huru de gröna löfven slå ut på träden midtuti vintern!

I detsamma blefvo de varse Sylvester och Sylvia, som klifvit på gärdesgården, för att rätt ordentligt kunna se de kungliga, och Sylvia pratade i glädjen så, att den torra gärdesgården slog ut i stora gröna löf omkring henne.
 – Se, der stå två snälla barn, sade drottningen. – Låt dem komma till släden.
 35 Barnen kommo, – med fingrarna i munnen, ty det är på högsta modet vid sådana tillfällen. – Hör på, sade kungen, – jag tycker om er, jag blir helt glad och varm, när jag ser er. Kommen med mig i släden, så fån J resa till vårt kungliga hof, att klädas i guldkläder och göra alla menniskor glada.

– Nej tack, herr kung, svarade Sylvester och Sylvia. – Vi tycka mera om att göra far och mor glada der hemma. Och vid hofvet skulle vi få ledsamt efter Skyhög och Molnskägg.

– Går det icke an att taga Skyhög och Molnskägg med er? frågade drottningen, ty hon var så obegripeligen varm om sitt hjerta nu. 5

– Nej tack, fru drottning, sade barnen ånyo; – det går icke för sig, de veta i skogen.

– Hvad de barnen kunna få i sitt hufvud! sade kungen och drottningen och skrattade så, att den kungliga släden hoppade. Derpå gånge de befallning att bygga en kungsgård här och voro så glada och nådiga, att alla förundrade sig. Alla fattiga finga hvar sin guldpennning, och Sylvester och Sylvia finga dessutom den stora kungliga kringlan, som hofbagaren bakat till resan och som var så stor, att hon måste dragas af fyra hästar. Och barnen delade med sig af kringlan åt alla barn uti byn och hade ändå så mycket öfver, att torparens häst knappt orkade draga hem alla kringelbitarna. 10 15

Under hemvägen hviskade torparegumman åt sin gubbe: Vet du hvarföre kungen och drottningen voro så glada? – Nej, sade gubben. – Jo, det var för att Sylvester och Sylvia sågo på dem. Kommer du ihåg hvad jag sade i går? – Tyst, sade gubben, – tala ej om det för barnen. Det är bättre att de ej veta af så förunderliga gåfvor, som ingen menska begriper. 20

Men Sylvester och Sylvia glömde i glädjen öfver den stora kungliga kringlan alldeles bort att de kunde göra solsken och smälta snö. De visste ej sjelfva huru hjertans glada och varma alla menniskor blefvo, när de sågo dem; och efter de voro goda och vänliga barn, så trodde alla, att det var blott derföre. Säkert är det, att deras föräldrar hade en hjertinnerlig fröjd af dem och att hela den stora ödemarken rundtomkring torpet efterhand förvandlades till rika och vackra åkerfält vid sidan af gröna beteshagar, der vårens fåglar sjöngo hela vintern om, så att man deras like till fåglar aldrig sett. Efter några år blef Sylvester skogsvaktare på den nya kungsgården, och Sylvia fick bestyr med den stora trädgården, ty det var för märkvärdigt, att hvar dessa barn sågo sig omkring, der trufdes och fröjdades allt, så att det var lust och glädje att se. 25 30

En dag kommo Sylvester och Sylvia att helsa på sina gamla vänner Skyhög och Molnskägg. Det blåste just då en hvinande vinterstorm, och det susade och brusade i furornas höga mörka kronor, och de sjöngo åter en gammal visa: 35

Åhå! Åhå!

Vi äro så gamla, vi äro så grå,

Men stora och starka i stormen vi stå,

Månghundra år,
 I höst och vår,
 I vinterkyla,
 I sommarskylar,
 I frost och snö,
 I regn och tö,
 I natt och dimma,
 I morgonstrimma;
 Åhå! Åhå!

Vi äro så gamla, vi äro så grå,
 Men stora och starka

och just när de hunnit så långt i visan, hördes ett knak och ett brak, och kratsch, der lågo med ens både Skyhög och Molnskägg slagne till marken. Skyhög var vid den tiden trehundra-nittiotre år, och Molnskägg var trehundra-femtiofem. De hade ej själfva märkt huru deras rötter till slut förvissnat

och murknat, så att himmelens vindar fingo makt med de starka. Men Sylvester och Sylvia klappade vänligt de döda furornas mosklädda stammar och talade till dem så kärliga ord, att snön smälte allt rundtomkring och de blekröda ljungblommorna vexte allt högt öfver de fallna träden, och så fingo Skyhög och Molnskägg sin graf i blommor.

Det är nu längesedan jag hört något mera om Sylvester och Sylvia, och troligen ha de långt för detta själfva blifvit gamla och grå, eftersom det är många år sedan en kung och en drottning reste i Finland. Men hvar gång jag ser två glada och goda barn, som alla menniskor hålla hjertligt af, då tänker jag att det måste vara Sylvester och Sylvia, och att de fått sina glada ögon af Skyhög och Molnskägg. Det är icke längesedan jag såg två sådana barn, och det var märkvärdigt, att hvar de sågo omkring sig, der flög ett solsken framför dem och glimmade öfver den mulna himmelen och öfver människornas sorgsna eller likgiltiga ansigten. Det visste icke barnen själfva, men det var omöjligt att se dem, utan att blifva så hjertinnerligt glad, som man blir, när man ser oskuld, glädje och godhet i verlden. Då smälter isen på rutan och snön i drifvan och frosten i människornas frusna hjertan, och det blir vår och grönska midti den kalla vintern, så att själfva qvasten i sopvrån begynner få gröna löf och den torra gärdesgården slår ut i rosor och lärkorna sjunga under himmelens höga tak. För detta allt ha vi att tacka Skyhög och Molnskägg; – eller rättare, för detta allt ha vi att tacka den gode Guden, som ännu låter vår och glädje grönska på jorden.

VÅRENS SAGA.

Vet du, glada gosse, Vårens saga?
Har du hört hans vingars sus?
Åh, han vill oss säkert ej bedraga,
Han är sann som solens ljus,
Han är grön som hoppets färg,
Han är hög som skog och berg.
Vet du, glada gosse, Vårens saga?
Har du hört hans vingars sus?

5

Liten pilt, han föddes långt i söder
På lycksalighetens ö.
Fader hans, det var en sol som glöder,
Syster hans en silfversjö.
Morgonstjernen var hans mor.
Fågel Fenix var hans bror.
Liten pilt, han föddes långt i söder
På lycksalighetens ö.

10

15

Ur sin vagga såg man Våren kullra,
Och han slet sin linda af,
Band två fjärilvingar vid sin skullra
Och flög ut kring land och haf.
Trollstaf bar han i sin hand,
Slog med den på sjö och land.
Ur sin vagga såg man Våren kullra.
Och han slet sin linda af.

20

Och en större trollkarl var väl ingen,
Än den lilla Våren var.
Hvar han flög kring hela jorderingen,
Blånade en bölja klar,
Blommor vexte i hans spår,
Det blef grönt i skogens snår.
Ja, en större trollkarl var väl ingen,
Än den lilla Våren var.

25

30

Skogens troll, de hördes sig förundra;
 Vårens konst förtröt dem så.
 35 Och de sände åskan ut att dundra,
 Sände regn att Våren slå.
 Men när regnet störtat ner,
 Log den lilla Vår dess mer.
 Skogens troll, de hördes sig förundra,
 40 Vårens konst förtröt dem så.

Nu kom Våren hit till våra stränder,
 Och nu bor han här hos oss.
 Låt oss plocka blommor ur hans händer
 Och, som han, mot trollen slåss!
 45 När på oss slår regnet ner,
 Se, så grönska vi dess mer!
 Nu kom Våren hit till våra stränder,
 Och nu bor han här hos oss.

NATURENS HEMLIGHET.

Det var engång en gosse, som hette David Skog, och han hade en syster,
 som hette Ester. Deras far var en nybyggare, som hade rödjat en åker midti
 skogen, derföre hette han Skog, och deras mor var en beskedlig gumma,
 som skötte två kor, två kalvar, två getter, två grisar och två barn samt vidare
 5 en häst, en hund och en katt; det är det enda jag vet om henne. För öfrigt
 funnos i skogen nästan lika många troll, som ekorrar, hvilket är märkvärdigt
 och sällsynt nu för tiden, men nybyggarefolket tyckte att detta var just som
 det skulle vara.

Barnen hjälpte sin far och mor hela vintern om: de hade minsann ej tid
 10 att vara lata. David kunde klyfva pector, hugga granris, vattna hästen och
 bära in ved. Ester kunde sopa stugan, tvätta grytan, karda ull och mata korna
 och grisarna. Nu var det vår, och kräken skulle för första gången slippa ut på
 bete i skogen. Det var något roligt. Skällkon, som hette Stjerna, skumpade på
 sina oviga ben, så att det pinglade i skällan, kalvarna dansade med svansen
 15 i vädret, och getterna togo så långa skutt med sina finurliga ben, att skägget
 hoppade under hakan på dem. Men David och Ester skrattade så, att de
 måste hålla sig fast i grindstolpen.

– Här är en kaka bröd och en bit ost och fyra strömingar, sade modren.
 – Gå nu beskedligt i vall med korna, och för hem dem till qvällen; getterna
 följa nog efter skällan.

Det läto David och Ester ej säga sig två gånger. De togo sin lilla mat-
 säck på ryggen och vandrade ut på morgonen nästan lika så muntra som 5
 kalffarna, så att den dagen var mer än en kalfdans i gång. Snön hade smuttit
 bort från ängar och åkrar, men låg ännu kvar i små hvita flockar på norra
 sidan af skogsbackarna. Fåglarna sjöngo i alla grenar, och det gröna gräset
 och de första blåsipporna tittade fram under höstens förvissnade löf, som
 lågo gula, röda och bruna öfverallt uti björkskogen. 10

David och Ester voro så underligt glada. De tyckte att allt omkring dem
 lefde och log utaf glädje. Träden nickade åt dem, fåglarna sjöngo enkom för
 dem, det gröna gräset bjöd dem att sitta ned, och sjelfva stenarna sågo på
 dem med sina grå ögon och mossiga ögonbryn. Vinden hade något att säga 15
 dem; molnen blickade ned på dem; bäcken i skogen bad dem höra huru
 lustigt han sorlade; myggorna gjorde sig till att dansa för dem; ekorn, som
 klättrade uppför den höga granen, ville så gerna visa dem sin skicklighet
 uti Rappokonster. Der lyste ett så klart solsken i skogen, att det måste vara
 enkom för deras skull, och genom den blå luften såg vårsolen så innerligt
 gladt på dem, liksom hade Gud sjelf i sin oändliga godhet sett ned på dem 20
 och sagt till dem: kära små barn, om ni visste huru hjertligt jag håller af er!

I skogen var ett berg, i det berget var en klyfta, och i den klyftan bodde
 ett troll vid namn Gråskägg. Det var ett högst märkvärdigt troll; det hade
 suttit der sedan verldens begynnelse och blifvit af idkeligt studerande
 grått som ett getingsbo. Det visste allting och kunde allting, som troll och 25
 menniskor kunna, ty Gråskägg var ett mycket lärdt troll och läste böcker och
 begrundade hvarför allting i verlden var så och icke annorlunda. Gråskägg
 kunde höra gräset vexas och visste alla djurs och vexters och folkslags namn,
 men der fattades ännu litet för att Gråskägg skulle blifva fullärd, och det
 var att räkna stjernorna på himmelen och sandkornen i hafvet, och mäta 30
 ut evigheten, huru lång och bred och djup han möjligen kunde vara. Derpå
 funderade Gråskägg just när barnen råkade komma nära till klyftan, och
 dervid petade han i ett gammalt asplöf.

– Se, god morgon, gufar Gråskägg, sade David och Ester, ty de voro icke
 det minsta rädda, de hade många gånger förut varit bekanta med trollet, 35
 och det hade, i brist på bättre, stått fadder åt dem.

– God morgon, god morgon, svarade Gråskägg, utan att se upp från det
 visnade asplöfvet.

– Hvad är det gufar ser i det gamla löfvet? frågade David, medan han höll på att skära åt Ester en pipa af vide. Först skar han omkring videqvisten, sedan klappade han af barken och gjorde ett hål och en skåra, så var den klarinetten i ordning.

5 – Jag söker naturens hemlighet, svarade trollet. – Jag öfvar mig att räkna ådrorna i löfvet, för att sedan kunna räkna sanden i hafvet, och sedan tänker jag räkna ut evigheten. Men det der förstå icke ni, små barn.

– Åhå, sade David, och han förstod verkligen ingenting annat, än att det var ett underligt göra. – Hvad vill det säga: naturens hemlighet?

10 – Det vill säga, att jag måste veta hvarföre allting är precis så som det är, och hvad det tjenar till, och om allting har gjort sig sjelf, svarade trollet. – Ser du, min gosse, deri består naturens hemlighet.

Det begrep icke David. Han drog fram sin ostbit ur matsäcken och satte sig på en sten att äta: det var för honom naturens hemlighet. Ester satt ett
15 litet stycke derifrån och band en skön badqvast af det ljusgröna björklöfvet, medan Stjerna gick och pinglade med sin skälla i skogen. Det var åter för dem naturens hemlighet.

Efter en stund hade David funderat ut någonting, som han icke tänkt på förut, och sade till trollet: vet gufar, att Gud har skapat allting, och allt
20 hvad Gud gjort är godt.

– Det kan väl så vara, menade trollet, – men jag skall säga dig något, David. Jag har sökt Gud alltsedan verldens begynnelse, och ännu har jag ej funnit honom. Jag har sökt honom i de vissnade löfven och i de döda maskarna och i de svarta bokstäfverna. Jag har petat sönder blommorna,
25 men han fanns icke der. Jag har slagit sönder stenarna och sökt honom i deras innersta, men han var icke der. Jag har skurit sönder den döda lärkan, för att se hvad det var som hon sjöng och om något af Gud skulle vara på hennes tunga, men der fanns ingenting. En gång hittade jag en menniska, som låg död i skogen; då sökte jag i hennes hufvud och hjerta efter Gud,
30 men jag fann honom icke. Se, det är just det märkvärdiga, som jag icke begriper. Kan *du* säga mig, David, hvar Gud är?

– Det är ingen konst alls, svarade David. – Gud är öfverallt.

– Ja, men jag ser honom icke, jag kan ju ej taga honom med händerna, sade trollet Gråskägg och såg så hjertinnerligen olycklig ut. I detsamma for
35 ett mörkt moln öfver solen, och David blef i hast så förunderligt ängslig till mods, ty det förekom honom, som hade Gud försvunnit ur verlden, och allting var mörkt och kallt och dödt, såsom i en stor, omätelig graf.

Men det varade endast några sekunder. Molnet gick öfver fästet, solen

tittade åter fram, fåglarna sjöngo, myggorna dansade, skällan pinglade, ekoren hoppade i granen, björkarna sågo så förunderligt glada och gröna ut i solskenet, och Ester sjöng på en sten, så att det ekade i skogen:

Kom, hör min vackra visa,
Som fågeln diktat har. 5
Guds godhet vill jag prisa
I alla mina dar.
Om Honom susar bäcken,
Om Honom talar skyn;
I röda rosenhäcken 10
Han blomstrar för vår syn.

Och himlen är Hans höga,
Hans underbara hus,
Och stjernan är Hans öga,
Och solen är Hans ljus. 15
Och vida verlden glädes
Att Honom prisa få;
Och Gud är allestädes
Och uti mig också. 20

– Ja, så var det! skrek David helt lätt om hjertat, ty, utan att veta det, hade Ester sjungit just det som han tänkte, men ej kunde säga. Och så tog han sig före att göra en stor lur af näfver, sådan som vallgossarna bruka tuta uti, när de söka sina kor.

– Det var högst märkvärdigt, det har jag aldrig kommit att tänka på, sade trollet och blef mycket fundersamt. – Skulle det verkligen vara så, att man kan se Gud uti alla hans verk, utan att peta sönder dem? Och skulle han verkligen finnas uti oss sjelfva? 25

– Ja, det är säkert, det, svarade David, och i detsamma sken solen honom rätt i ansigtet, så att han måste hålla handen för ögonen.

– Men då har jag ju funnit naturens hemlighet, sade Gråskägg, både förlägen och häpen på samma gång. 30

– Ja, det kan gufars lita på, sade David, fastän han icke begrep det minsta af sin gufars bekymmer. Och så försökte han sin nya lur, så att det lät ”tu! tu!” i skogsbackarna.

– Det var då för märkvärdigt! sade trollet ånyo och kunde ej komma från sin stora förundran. – Här har jag nu suttit i många tusen år och benat sönder hela naturen och hittat ingenting annat än vissnade löf och förmult- 35

nade kvarlefvor, och så kommer en pojkbysing, som knappt är torr bakom öronen, och visar mig hvad jag söker midt för min näsa! Hur är det möjligt, att minsta barn kan se Gud och lösa den stora gåtan i lifvet, när jag, som är det allra lärdaste och visaste troll i verlden, har gjort mig ett så otroligt
 5 besvär alldeles förgäfvets? Men så är det ändå, och det kan riktigt förarga mig. När allt går omkring, är den lille knyffeln klokare än jag själf.

Vid dessa ord krympte Gråskägg af bara förargelse ihop till allt mindre och mindre, och slutligen blef han en igelkott och skämdes så för barnen, att han kröp in uti berget. Men Ester hade nu fått qvastarna färdiga, och
 10 David tutade i sin nya lur, och så gingo de ut att se efter korna och getterna.

Aldrig hade skogen synts dem så grön, aldrig hade himlen varit så blå, och aldrig hade fåglarna sjungit så vackert. Allt lefde och sjöng och sken och blomstrade rundtomkring. Hvarje djur kunde tala, hvarje träd kunde se, hvarje sten förstod dem. Det tycktes dem, som hade Gud skrifvit två stora,
 15 sköna, heliga biblar åt menniskorna. I den ena har han skrifvit sitt uppenbarrade ord, sina tio budord och sitt saliga evangelium om vår Herre Christus och det eviga lifvet. I den andra bibeln, som ligger uppslagen för våra ögon i hela den stora naturen, har han skrifvit på hvarje blad sin allmakt, sin vishet och sin eviga godhet, blott vi förstå att läsa hans skrift. Men detta förstod icke
 20 trollet Gråskägg, och derföre blef han en igelkott. Det är också förargligt att söka en sak i flera tusen år, och sedan kommer en vallgosse och hittar den som ett lingon i skogen. Men så är det i verlden, att de små barnen kunna se Gud. Och fastän de icke begripa naturens hemlighet, så känna de den i sitt hjerta, och naturens hemlighet är ingenting annat, än att Gud är allt i oss alla.

NYÅRSNATTEN.

Det var så kallt, och stjernan brann,
 Och isen frös på hafven.
 En gammal, gammal gråhårsman
 Har gått i natt i grafven.
 5 Bum biumbaum, sad' klockorna;
 Och Tiden själf var prest, ja ja;
 Brandvakten bar prestafven.

Tripp! Släkten gick i procession,
 Som dufvan pickar kornet.

Julbocken sjelf i hög person 10
Bar flor kring ena hornet.
Stjerngossen släckte ut sin dank,
Och almanackan gret sig pank ...
Då slog det tolf i tornet.

Och just som klockan slagit tolf, 15
Så stod vid tornets trappa
På drifvans silfverhvita golf
En pilt i vinterkappa.
Pladask från månen i ett tag
Han föll och skrek: »se, här är jag! 20
Nu ärfver jag min pappa.»

Julbocken fann ej vara skäl,
Att så på folk sig truga.
Han skrek: »Jag buckar dig ihjäl,
Du lilla vinterfluga!» 25
Men Tiden ropte: »håll! Den der,
Mitt yngsta barnabarn han är.
Låt se hvad han kan duga.»

Så gick det gamla året bort,
Att uti natten blunda; 30
Och lika brokigt, lika kort,
Ses nu det nya stunda.
Om det ger fröjd, om det ger brist,
Vet ingen än. Men det är visst,
Att allt är annorlunda. 35

Han kommer stark, han kommer blid,
Han står oss redan nära,
Den nya tid, den unga tid;
Han vill sin åker skära.
Han frågar oss allvarligt, om 40
Vi göra allt det goda, som
Gud och vårt land begära.

Du kära barn i lifvets vår,
 Du ros i gröna hagar!
 45 Gud signe dig i detta år
 Och alla dina dagar,
 Att du må blifva rask och god
 Till kropp och själ och håg och mod,
 Allt såsom Gud behagar.

50 Då skall du grönska som en gren
 I gamla björkens krona.
 Guds nådes sol skall skär och ren
 Din unga kraft förskona.
 Och du skall rotas frisk och stark
 55 I fosterlandets helga mark,
 Att all dess nöd försona.

SAMPO LAPPELILL.

En saga från Lappland.

Det var engång en Lapp och en Lappgumma. Vet du hvad det vill säga?

Lapparne äro ett folk, som bor norrom Svenskar, Norrmän och Finnar
 i den yttersta norden. Der man icke mera ser någon åker och någon riktig
 skog och ordentliga hus, utan endast stora ödsliga mossar och höga fjäll
 5 och små kojor, i hvilka man måste krypa in genom ett hål, der bo Lapparne.
 Deras land är ett förunderligt land. Halfva året är der nästan beständigt
 ljusst, så att solen aldrig går ned midti sommaren, och halfva året är der
 nästan beständigt mörkt, så att stjernorna skina hela dagen om vintern. Tio
 månader om året är der vinter med slädföre, och då ser man de små Lapparne
 10 och Lappgummorna åka öfver snön i små båtar, som kallas pulkor, och der
 är ingen häst förspänd för pulkan, utan en ren. Har du sett någon ren? Han
 är till storleken som en liten grå häst, men han ser ej ut som en häst, han
 har höga greniga horn och lägre hals och ett vackert litet hufvud med stora
 klara ögon; och när han springer, går det som ett yrväder öfver berg och
 15 backar, och då knakar det i hans hofvar. Det tycker Lappgubben om, när
 han sitter i pulkan, och han önskar det vore så bra slädföre hela året om.

Det var, som sagdt, en Lapp och en Lappgumma. De bodde långt i Lappland på ett ställe, som heter Aimio och ligger invid den stora floden

Tenojoki eller Tana elf. Det kan du se allra högst på Finlands karta, der också Lappmarken finnes afritad som en stor, hvit nattnössa på Finlands höga hufvud. Detta ställe är ödsligt och vildt, men Lappgubben och Lappgumman trodde så visst att man ingenstädes på hela jorden kunde få se så 5
 hvit snö och så klara stjärnor och så präktiga norrsken, som der uti Aimio. Der hade de byggt sig en koja så, som *de* brukade. Träd vexa icke mera på deras trakter, bara små, spensliga björkar, som mera likna buskar än träd, och hvar skulle de då få timmer till stugan? Derföre togo de smala, långa käppar och stötte dem ned i snön och bundo tillsammans de öfra ändarna. Sedan hängde de renhudar öfver käpparna, så att alltsammans såg ut som en 10
 grå sockertopp, och så var deras koja färdig. Men i spetsen på sockertoppen hade de lemnat ett hål, genom hvilket röken slapp ut, när de tände brasan i kojans, och ett annat hål fanns der mot södra sidan, genom hvilket man kunde krypa in och ut. Så såg lappkojan ut, och Lapparne tyckte den vara präktig och varm och mådde bra deri, fastän de icke hade annan säng eller 15
 annat golf, än den hvita snön.

Gubben och gumman hade en liten gosse, som hette Sampo, och detta betyder lycka i Lappland. Men Sampo var så rik, att han hade två namn; det var icke nog med ett. Engång hade der kommit främmande herrar i stora pelsar och hvilat i kojans. De hade med sig hårda, hvita snöbitar, som 20
 Lappgumman aldrig förr hade sett och som kallades socker. Af den söta snön gäfvö de några bitar åt Sampo och klappade honom på kinden och sade: Lappelill! Lappelill! Annat kunde de ej säga, efter ingen af dem kunde tala lappska. Och så reste de åter bort än längre norrut till Ishafvet och Europas nordligaste udde, som heter Nordkap. Men Lappgumman tyckte 25
 om de främmande herrarne och deras söta snö; derföre begynte hon sedan kalla sin gosse Lappelill.

– Jag tycker att Sampo är ett mycket bättre namn, sade gubben förargad.
 – Sampo betyder rikedom, och jag säger dig, mor, skäm icke bort namnet! Vår Sampo skall ännu blifva Lapparnes kung och regera öfver tusen renar och femtio lappkojor. Du skall få se, mor, du skall få se! 30

– Ja, men Lappelill låter så nätt, sade gumman. Och så kallade hon gossen Lappelill, och gubben kallade honom Sampo. Men det bör man veta, att gossen var icke döpt ännu, ty der fanns ingen prest den tiden på tjugu mils afstånd. – Nästa år fara vi till presten och kristna gossen, brukade gubben säga. 35
 Men nästa år blef förhinder, och resan blef ogjord, och gossen blef okristnad.

Sampo Lappelill var nu en liten knubbig pojke om sju eller åtta år, med svart hår, bruna ögon, trubbig näsa och bred mun, alldeles som pappa sjelf,

men i Lappland ansågs det som ett skönhetsmärke. Sampo var ingen klen karl för sina år: han hade sina egna små skidor, med hvilka han dansade ned för de höga backarna vid Tana, och sin egen lilla ren, som han spände för sin egen pulka. Ritsch, du skulle ha sett huru snön yrde omkring honom,
 5 när det bar af på isen och genom de höga drifvorna, så att der icke syntes af hela pojken mer än en liten tofs af hans svarta lugg!

– Jag kan aldrig bli väl till mods, innan gossen blir döpt, sade Lappgumman. – Vargarna kunna taga honom en vacker dag der på fjällen. Eller råkar han ut för Hiisis ren med de förgyllda hornen, och Gud nåde den
 10 stackare, som då ej är döpt!

Sampo fick höra de orden och begynte fundera hvad det kunde vara för en ren, som hade förgyllda horn. – Det måste vara en präktig ren, sade han. – Den borde jag engång få köra med och fara till Rastekais! – Rastekais är ett mycket högt och ödsligt fjäll, som synes på fem eller sex mils afstånd ända till Aimio.

15 – Understå dig att prata så dumt, du öfverdådiga pojke! bannade modren. – På Rastekais är trollens rätta bo, och der bor Hiisi.

– Hiisi, hvem är det? frågade Sampo.

Gumman blef förlägen. – Så den pojken har öron! tänkte hon vid sig sjelf. – Hvarföre skall jag också tala om sådant der i hans närvaro? Men
 20 det kan vara så godt, att han blir snäst för Rastekais. Och så sade hon: kära Lappelill, far aldrig till Rastekais, ty der bor Hiisi, den store fjällkungen, som äter en ren i hvar munnsbit och slukar små gossar som myggor!

Sampo såg vid dessa ord mycket fundersam ut, men teg helt stilla. Inom sig tänkte han: det vore minsann märkvärdigt att engång få se en sådan
 25 bjesse, som fjällkungen, – men bara på långt håll!

Det var nu redan tre eller fyra veckor efter jul, och ännu var det alldeles mörkt i Lappmarken. Der fanns ingen morgon, middag eller qväll, endast beständig natt, och månen lyste, och norrskenet sprakade, och stjernorna brunno klara hela dygnet om. Sampo fick ledsamt. Det var så länge sedan
 30 han sett solen, att han nästan glömt hur hon såg ut, och när någon talade om sommaren, mindes ej Sampo annat, än att det var då, när myggorna voro så stygga och ville alldeles äta upp honom. Derför tyckte Sampo att sommaren kunde så gerna vara för alltid borta, endast det blef så ljusst, att man kunde gå bra på skidor.

35 En dag vid middagstiden (fastän det var mörkt) sade Lappgubben: kom hit, så skall du få se något! Sampo kröp ut ur kojan och såg styft åt söder, dit fadren pekade. Då såg han en liten röd strimma längst ned på himmelen. – Vet du hvad detta är? frågade Lappgubben.

– Det är södersken, sade gossen. Han hade god reda på väderstrecken och visste väl att man ej kunde se norrsken i söder.

– Nej, sade gubben, – det är solens förebud. I morgon eller öfvermorgon få vi kanhända se solen sjelf. Se bara, huru märkvärdigt det röda skenet lyser på toppen af Rastekais!

5

Sampo vände sig vesterut och såg huru snön på långt afstånd färgades röd på den mörka, dystra toppen af Rastekais, som han ej sett på länge. Strax rann det honom ånyo i hågen, huru rysligt förtjusande det vore att på långt håll se fjällkungen.

Sampo begrundade saken hela dagen och halfva natten. Han skulle sofva, men kunde icke. – Nej, tänkte han, – det vore då alldeles för märkvärdigt att engång få se fjällkungen! Och vid det att han tänkte och tänkte, kröp han slutligen helt tyst ur renfällan, der han låg, och ut genom dörrhålet. Det var så kallt, att stjernorna gnistrade och snön knarrade under fötterna. Men Sampo Lappelill var ingen klemig karl, och sådant bekymrade honom icke det minsta. Dessutom hade han skinnjacka, skinnbyxor, lappskor, skinnmössor och skinnvantar. Så utrustad såg han på stjernorna och undrade sjelf hvad han nu skulle göra.

10

15

Då hörde han ej långt derifrån sin lilla ren skrapa i snön. – Än om jag skulle köra en smula? menade Sampo.

20

Sagdt och belagdt. Sampo spände renen för pulkan, som han var van att göra, och åkte ut med en fart på det stora ödsliga snöfältet. – Jag vill köra ett litet stycke mot Rastekais, bara ett litet stycke, tänkte han vid sig sjelf. Och så bar det af öfver den frusna elfven och sedan åter upp på den andra stranden af Tana, och då var Sampo på konungariket Noriges område, eftersom Tana elf utgör gränsen. Men det begrep icke Sampo.

25

Du, som läser denna sagan om Sampo Lappelill, har du någonsin sjungit: »Spring, min snälla ren»? Känner du den präktiga visan af den käre, gode biskop Franzén, som hela Sverige och hela Finland älska, och har du sett titelbladet på fjerde delen af hans sköna visor? Der ser man Lappgossen köra med sin ren öfver snön, och det är just Sampo Lappelill. Just så satt också han och sjöng för sig sjelf:

30

»Dagen är så kort,
Vägen är så lång,
Spring du vid min sång,
Låt oss skynda bort!
Här är ingen ro,
Här blott ulfvar bo.»

35

Och när Sampo sjöng, såg han vargarna springa som grå hundar i mörkret kring släden och nappa efter renen, men det brydde Sampo sig icke om. Han visste väl, att ingen varg var så flink på fötterna, som hans snälla ren. Huj, så det bar öfver backar och stenar, så att det susade kring öronen! Sampo
 5 Lappelill lät det gå bara. Knapps, lät det i renens hofvar, och månen på himmelen sprang i kapp med renen, och de höga fjällarna tycktes springa bakåt, men Sampo Lappelill lät det gå bara. Det var roligt att köra, och det var allt hvad han tänkte på.

Då hände sig i en knapp vändning utför en backe, att pulkan stjelpte
 10 och Sampo föll ur och blef liggande i snödrifvan. Men renen märkte det icke, utan trodde att Sampo ännu satt qvar i pulkan, och så sprang renen sin väg, och Sampo fick munnen full af snö, så att han ej kunde ropa ptrrroh! ptrrroh! (fastän det brukas för hästar, men icke för renar!) Der låg han som en fotlös fjällråtta midt i mörka natten och midt i den stora, omätliga
 15 ödemarken, der ingen menniska bodde på flera mils afstånd.

Sampo blef något häpen i början, det kan man ej undra på. Han kraflade sig upp ur snön och hade ej stött sig det minsta, men hvad hjälpte det honom? Så långt han kunde se i det svaga månskenet, såg han rundtomkring sig endast drifvor och snöfält och höga berg. Men ett berg reste sig högt
 20 öfver alla andra, och Sampo förstod, att han nu var vid Rastekais. Med ens rann det honom i hågen, att här bodde fjällens grymme konung, som åt renar i en munsbitt och sväljde små gossar som myggor. Då blef Sampo Lappelill rädd. Ack, huru gerna hade han nu velat vara hemma igen hos far och mor i den varma kojan! Men huru skulle han komma dit? Och skulle
 25 ej fjällkungen därförinnan hitta honom i drifvan och uppsluka honom med byxor och vantar, som en annan liten myggstackare?

Ja, nu satt Sampo Lappelill der allena i snön och mörkret på Lapplands öde fjäll. Och det var så underligt och så hemskt, när han såg framför sig den höga, svarta skuggan af berget Rastekais, der fjällkungen bodde. Det
 30 hjälpte allsintet att han satt der och gret, ty alla hans tårar fröso på ögonblicket till is och trillade som ärter ned på hans lilla ludna renskinnsströja. Derför tyckte Sampo det var onödigt att gråta och steg upp ur snödrifvan, för att springa sig varm.

– Stadnar jag här, så fryser jag ihjäl, sade han till sig sjelf. – Nej, då går
 35 jag hellre till fjällkungen. Äter han upp mig, så äter han upp mig. Men jag vill säga till honom, att han hellre må äta upp vargarna här på fjället; de äro fetare stekar än jag, och han har mindre besvär med pelsen.

Derpå tog Sampo sig för att klifva uppför det höga berget. Han hade ej

klifvit långt, innan han hörde något tassa i snön, och strax derpå sprang en stor lurfvig varg vid hans sida. Det klack uti Sampo's lilla lapphjerter, men han beslöt att låtsas som vore han icke det minsta rädd. – Låt bli att springa i vägen för mig! ropade han till vargen. – Jag har ärende till fjällkungen, och akta din pels, om du gör mig något för när!

5

– Nå, nå, lagom brådt! sade vargen, ty på Rastekais kunna alla djur tala.
– Hvem är du, lilla pyssling, som kafvar dig fram i snön?

– Jag heter Sampo Lappelill, svarade gossen. – Och hvem är du?
– Jag är fjällkungens öfverste mästervarg, svarade odjuret, – och jag har lupit kring bergen för att hopkalla hans folk till den stora solfesten. Efter du har samma väg som jag, kan du sätta dig upp på min rygg, så får du rida till fjället.

10

Sampo betänkte sig icke länge, utan klef på vargens lurfviga pels, och så bar det af i galopp öfver klyftor och bråddjup. – Hvad vill det säga: solfesten? frågade Sampo.

15

– Vet du icke det? sade vargen. – När här hela långa vintern varit mörkt uti Lappland och solen för första gången stiger ånyo på himmelens fäste, då fira vi solens högtid. Då samlas alla djur och alla troll i hela norden till Rastekais, och den dagen får ingen göra den andra illa. Det var din lycka, Sampo Lappelill; ty annars, ser du, hade jag längesedan ätit upp dig.

20

– Råder här samma lag för fjällkungen också? frågade Sampo.
– Det förstås, sade vargen. – En timma före solens uppgång och en timma efter dess nedgång vågar fjällkungen själf ej kröka ett hår på dig. Men akta dig du, när timman är slut, ty är du då ännu kvar på fjället, så rusa etthundratusen vargar och tusen björnar öfver dig, och fjällkungen griper den som han först får fatt, och då är det snart förbi med Sampo Lappelill.

25

– Kanske du är så beskedlig och hjälper mig tillbaka igen, när här blir fara å färde? frågade Sampo med klappande hjerta.

Vargen begynte skratta (ty på Rastekais kunna vargarna skratta). – Inbilla dig aldrig det, kära Sampo, menade han. – Jag skall tvärtom blifva den första, som hugger tag uti dig. Du är en fet och duktig pojke; jag märker att du har lagt uppå hullet af renmjölk och renost. Du skall smaka mig präktigt till frukost på morgonqvisten.

30

Sampo funderade, om det ej vore så godt att genast hoppa från vargens rygg, men det var numera för sent. De hade redan kommit till fjällets topp, och der såg man något förunderligt. Der satt den store fjällkungen på sin thron af skyhöga klippor och skådade långt ut öfver berg och dalar i natten. På sitt hufvud bar han en mössa af hvita snömoln; hans ögon voro som

35

fullmånen, när den går upp öfver skogen; hans näsa var som en bergstopp; hans mun var som en bergsklyfta; hans skägg var som en tofs utaf långa istappar; hans armar voro så tjocka som gröfsta fura på fjället; hans händer voro som granruskor; hans ben och fötter voro som kälkbackar om vintern, och
 5 hans vida pels var som ett berg af snö. Men frågar du huru man här kunde se fjällkungen och hans folk midti natten, så må du veta att snön blänkte allt rundtomkring, och vidt öfver himmelens båge sken det grannaste norrsken, som upplyste nejden.

Rundtomkring fjällkungen sutto millioner bergstroll och tomtegubbar,
 10 så grå och små, att när de trippade på skaran, syntes ej större spår efter dem, än efter en ekorre. De hade samlats här ifrån verldens yttersta ändar, från Nowa Zemla och Spetsbergen och Grönland och Island, ja från sjelfva Nordpolen, för att tillbedja solen, såsom vildarne af fruktan tillbedja det onda väsendet, ty trollen tycka alldeles icke om solen och skulle helst önska
 15 att hon aldrig mer ginge upp, när hon en gång har sjunkit bakom de ödsliga fjällen. Och längre borta stodo der Lapplands alla små och stora djur i långa, tätade rader, tusende och åter tusende, från björnen, vargen och filfrasen, ända till den fromma renen, den lilla fjällrättan och den flinka renloppan, men myggorna hade förhinder, de hade frusit ihjäl.

20 Allt detta såg Sampo Lappelill med mycken förundran och klef så oförmärkt ned ifrån mästervargens rygg och gömde sig bakom en stor kullersten, för att se hvad der vidare månne blifva af.

Fjällkungen reste sitt höga hufvud, så att snön yrde omkring honom, och se, då sken det granna norrskenet som en gloria kring hans panna. Det for
 25 ut i långa, stjernformiga, blekröda strålar öfver den blå natthimmelen; det sprakade och det susade, som när elden i skogen slingrar sig upp i furornas kronor; det vidgades och drog sig åter tillsammans; det tätade och det bleknade ömsom, så att den ena ljusglimten efter den andra for som en il öfver de snöiga fjällen. Och det roade fjällkungen. Då klappade han sina
 30 isiga händer, så att det dånade som åskor i bergens ekon, och trollen pepo af glädje, och djuren allt rundtomkring skreko af förskräckelse. Men det roade fjällkungen allt mera, så att han ropade högt öfver ödemarken: Så skall det vara! så skall det vara! Evig vinter och evig natt! Det tycker jag om.

– Ja, så skall det vara! så skall det vara! skreko trollen med full hals, ty
 35 alla tyckte mera om natten och vintern, än om sommarn och solskenet. Men ibland djuren uppstod der mycket mummel, ty alla rofdjuren, och fjällrätorna med dem, tyckte som trollen, men renarna och de öfriga skulle icke haft något emot sommaren, om de ej med detsamma ihågkommit Lapplands

myggor. Endast den lilla renloppan ville ha sommar utan förbehåll, och därför pep hon så högt hon förmådde: herre konung, vi ha ju kommit hit, för att vänta på solen!

– Vill du tiga, du usla kryp! röt isbjörnen bredvid henne. – Det är bara en gammal sed att vi samlas här. Men i år blir det lustigt, i år blir solen för alltid borta; solen har slocknat, solen är död! 5

– Solen har slocknat! Solen är död! mumlade alla djuren, och det gick en rysning genom hela naturen. Men trollen från nordpolen skrattade så, att mössorna flögo af dem. Och den store fjällkungen upphof sin dunderstämma och ropade ånyo öfver ödemarkerna: Så skall det vara! Så skall det vara! Solen är död. Hela världen skall falla ned och tillbedja mig, den eviga vinterns och nattens konung. 10

Detta förtretade Sampo Lappelill, der han satt bakom kullerstenen. Han steg fram och ropade med sin lilla näsvisa näbb: du ljuger, fjällkung, du ljuger, så lång du är! I går såg jag solens förebud uti skyn, och solen är icke död. Ditt skägg skall smälta ännu, när det lider mot midsommar. 15

Vid dessa ord mörknade fjällkungens panna som ett svart moln, och han glömde lagen och lyftade sin förfärliga långa arm, för att krossa Sampo Lappelill. Men i detsamma bleknade norrskenet, och en röd strimma sprang upp på himmelen och lyste fjällkungen midti hans frostiga ansigte, så att han plötsligt förbländades och lät armen falla. Och då såg man solens gyllene rand lyfta sig långsamt och majestätiskt öfver randen af horisonten och upplysa fjällen, ödemarkerna, drifvorna, klyftorna, trollen, djuren och den lille manhaftige Sampo Lappelill. Med ens blef der ett skimmer i snön, som hade många millioner rosor regnat ned öfver den, och solen sken uti allas ögon och ända ned uti allas hjertan. Äfven de, som mest hade gladt sig att solen var död, blefvo nu innerligen glada öfver att åter få se henne. Det var för löjligt att se trollens förundran. De bligade på solen med sina små, grå ögon under sina röda nattmössor och betogos emot sin vilja af en sådan förtjusning, att de ställde sig på hufvudet i snön, och den store, förskräcklige fjällkungens skägg 20
began smälta och droppa ned i en rinnande bäck öfver hans vida jacka. 25
30

Men när alla hade sett en stund med så olika glädje på solen, var den första timman nästan förliden, och Sampo Lappelill hörde en af renarna säga till sin lilla renkalf: kom, kom, kära barn, nu måste vi bort, ty annars blifva vi uppätna af vargarna! – Då mindes äfven Sampo hvad honom förestod, om han längre dröjde. Och efter han såg bredvid sig en präktig ren med granna, förgyllda horn, så besinnade han sig ej länge, utan hoppade upp på renens rygg, och så bar det af i sporrsträck ned utför fjällets branter. 35

– Hvad kan det vara för ett underligt sus, som höres bakom oss? frågade Sampo efter en stund, när han litet hämtade andan efter den häftiga ridten.

– Det är de tusen björnarna, som lufsa efter oss, för att uppsluka oss, svarade renen. – Men var icke rädd: jag är fjällkungens egen förtrollade ren, och
5 ingen björn har ännu naggat mig uti hälarna.

Så redo de åter en stund. Då frågade Sampo: hvad kan det vara för ett underligt flåsande, som höres bakom oss? – Renen svarade: det är de hundratusen vargarna, som sätta i fullt galopp efter oss, för att sönderslita dig och mig. Men var icke rädd: ingen varg har ännu sprungit i kapp med
10 mig uti fjällarnas ödemarker.

Åter redo de en stund; då sade Sampo Lappelill: – manne åskan går här i fjällen bakom oss? – Nej, sade renen och begynte darra i alla leder, – det är fjällkungen sjelf, som stiger med jättesteg efter oss, och nu är det förbi med oss båda, ty honom kan ingen undkomma. – Gifves då intet råd?
15 sade Sampo. – Nej, sade renen, – här finns ej någon annan räddning, än att försöka, om vi möjligen hinna till prestgården derborta vid Enare sjö. Komma vi dit, så äro vi räddade, ty fjällkungen har ej någon makt öfver de kristna. – Ja, sade Sampo: Spring, min snälla ren, öfver berg och fält, så skall jag gifva dig guldhafre att äta ur silfverkrubba!

20 Och renen sprang och sprang för brinnande lif, och just när de hunnit in uti prestens stuga, var fjällkungen redan på gården och bultade så hårdt på dörren, att alla trodde hela huset ramla i stycken. – Hvem är der? sade presten.

– Det är jag! svarade dunderstämman ute på gården. – Låt upp för fjällkungen! Här är ett odöpt barn, och alla hedningar höra mig till.

25 – Vänta litet, tills jag får min kaftan och min krage uppå mig, för att värdigt emottaga en så förnäm herre! svarade presten innanför. – Må gå, röt fjällkungen; – men skynda dig, annars sparkar jag sönder väggen i huset. – Strax, strax, nådige herre! svarade presten.

Men i detsamma tog han en skål vatten derinne och döpte Sampo
30 Lappelill till en kristen menniska i Guds faders och sons och den helige andes namn.

– Nå, är det ej färdigt ännu? röt fjällkungen och lyftade redan sin förfärliga fot, för att kullstörta huset. Men då öppnade presten sjelfmant dörren och sade: vik hädan, du nattens och vinterns konung, ty med detta
35 barnet har du intet mera att skaffa! Guds nådes sol skiner nu öfver Sampo Lappelill, och han hör icke mera dig, utan Guds rike till!

Då förgrymmades fjällkungen så öfvermåttan, att han på stället sprack sönder i ett förskräckeligt yrväder, och det begynte snöga så tätt, så tätt, att

snön gick ända upp öfver taket på prestgården och alla väntade att finna sin graf uti drivvorna. Presten ensam var lugn och läste sina böner ur den heliga boken och bidade morgonstunden. Och när morgonen kom, sken solen på snön, och snön smälte undan, och prestgården var räddad, men fjällkungen var försvunnen, och ingen vet säkert, men alla förmoda, att han 5
ännu lefver och regerar på Rastekais.

Sampo Lappelill tackade den gode presten och fick af honom låna en pulka. Derpå spände Sampo renen med guldhornen för prestens pulka och for så hem igen till sin fader i Aimio. Och der blef stor glädje, när Sampo Lappelill kom så oförmodadt tillbaka. Men huru Sampo sedan blef en stor 10
herre, som matade sin ren med guldhafre ur silfverkrubba, det är en annan historia, som nu är för lång att berätta. Det sägs, att Lapparne från den tiden icke mera uppskjuta, som förr, från år till år att föra sina små barn till dopet, ty hvem ville gerna se sina barn uppättna af den förskräcklige fjällkungen? Sampo Lappelill vet hvad detta vill säga. Han vet hur det är, när åskan höres i fjällen. 15

UNDER BJÖRKARNA.

Under björkarnas sus
Är vår faders hus.
Der så lefva vi trygga,
Timra och bygga
Och plöja och så under himmelens ljus. 5
Friska och unga
Vågorna gunga,
Sorla och sjunga
Borta vid stranden sitt glädtiga brus.

Under björkarnas blad, 10
Der jag lekte glad,
Sjöng vår moder sin visa,
Sjöng till att prisa
Sin Gud i den strålande morgonens bad.
Löfvade, prydda 15
Grenar beskydda
Troget vår hydda,
Nicka sin helsning åt vågens najad.

20 Uti björkarnas gren
 Är en liten en:
 Fjädrad sångaren svingar
 Lätt på små vingar
 Och qvittrar sin drill uti vårsolens sken.
 25 Aftonen randas,
 Dofterna blandas,
 Blommorna andas
 Svalkan af natten, så frisk och så ren.

30 Såsom björken så grön
 Och så ljus och skön
 Finns ej krona i norden.
 Fädernejorden
 Har gifvit åt honom sin fågring till lön.
 Här vill jag strida,
 35 Glädjas och lida,
 Hoppas och bida
 Lefnadens qväll vid den blånande sjön.

NECKROSEN.

Var du någonsin i sommar derborta vid den lilla holmen, der de vackra
 björkarna gunga för vinden och der vattnet är så klart, så klart, att man
 kan se girsarna simma öfver den hvita sanden på botten? Var du der, så
 såg du säkert den stora grå klippan vid stranden och den hvita neckrosen
 5 vid klippans fot, hon som hvar afton drog sig tillsammans och gömde sin
 blomma under de gröna bladen. Mången trodde att hon var förlofvad med
 solen, ty hvar morgon helt bittida öppnade hon åter sitt klara blomsteröga
 och såg så snöhvít och oskyldig upp mot himmelens ljus. Men så förmäten
 var icke neckrosen, att hon skulle tänka på en så förnäm fästman, som stod
 10 så högt öfver henne och dessutom var så mycket äldre än hon, att hon icke
 ens vågade kalla honom gufar. Nej, vasserra, neckrosen såg icke så högt i
 verlden. Hon hade blifvit god vän med den unga björken, som stod der
 närmast stranden och lutade sina långa hängande lockar öfver vattnet, der
 neckrosen beständigt samm på ytan, utan att simma bort från sin rot.
 15 Neckrosen var icke blott vacker, hon var äfven god och ödmjuk, hvilket

vill säga något förmer. Derföre tyckte alla om henne, och så kom det sig, att hon fick friare, en hel bataljon. Der stod ett sällskap vass icke långt ifrån henne, och ett af vass-stråen bugade sig beständigt för henne, bara der gick en aldrig så liten vindkåre öfver sjön. – Allerödmjukaste tjenare, sade vassen till henne och bugade så djupt, att han nästan rörde med toppen vid vattnet. Men neckrosen tyckte icke om en sådan ödmjukhet, som bara sitter i ryggen, ty hon märkte att vassen deremellan kunde vara dryg och högfärdig mot de små mörtarna, som simmade omkring honom och gjorde sina piruetter i solskenet.

Då var en annan friare mera styf uti ryggen, och det var en påle vid stranden, der den gamle fiskaren brukade fästa sina nät, att icke vågorna skulle skölja bort dem. Pålen stod beständigt kapprak och gick aldrig ur vägen hvarken för folk eller kräk, och alltjemnt var han i gräl med den ena eller andra, som kom honom för nära. Det tyckte neckrosen icke heller om, ty hon var saktmodig och förliklig och trätte icke gerna med någon, icke ens med den gamla båten, som i en knapp vändning rodde öfver henne, när det så passade sig.

Tredje friarn var sjelfva den stora klippan, som kallades Råmärket, för det att der var rån eller gränsen mellan två byars område. Alla vackra dagar, när solen lyste, blef råmärket helt varmt i sitt stenhjerta, medan det stod och betraktade neckrosen; men det var så förskräckligen gammalt, det hade sina sextusen år på nacken, och mossan vexte ut genom alla dess remnor. Neckrosen hade en grufveligt stor respekt för råmärket, men icke var det derföre sagdt, att hon ville gifta sig med det. Det hade varit att drifva respekten för långt.

Kort sagdt, neckrosen höll en smula af den unga gröna björken, som alltid nickade så vänligt åt henne, när han speglade sig i vattnet, och det gjorde han nästan för ofta, men det var för det att han der såg sin bild i vattenspegeln helt nära den hvita flickan, hans lilla neckros.

Jag har glömt att säga hvem neckrosen egentligen var. Hon var den gamla Neckens yngsta och mest älskade barn, och han hade vaggat henne på sina armar, när hon var liten, och ännu ofta lyftade han henne på sin breda skullra, när han dök upp ur djupet uti de klara morgonvågorna. Och när det blef kväll och solen sjönk i hafvet och neckrosen gömde under bladen sin hvita krona, då sjöng den gamla Necken sina visor för henne, och hon gungade sakta, helt sakta på vågen, till dess att hennes ögon slötos och hon drömde sina ljusa sommardrömmar om allt vackert på jorden.

– Kom mig icke för nära, ditt gamla sjöspöke! morrade pålen åt Necken.

Men vassen, som alltid var färdig att ställa sig in hos de förnäma, krökte sig i de sirligaste bugter, i det han beständigt hviskade: mjukaste tjenare, eders höga nåde! Allerödmjukaste tjenare!

– Bry dig icke om de der narrarne, sade råmärket till Necken, ty de voro
5 gamla bekanta. – Du kan flytta din lilla flicka hit upp till mig, så mår hon som perla i guld, sade råmärket.

– Allt skall man höra! sade Necken och skrattade, så att vattnet yrde kring skägget. – Jo, det skulle just passa sig, att flytta min hvita blomma upp i ditt mossbo!

10 – Nå-nå, sade råmärket, – hvad gör det, om jag är några tusen år gammal? Jag är åtminstone stadig och mogen och blåser icke bort med hvar vindpust, som de andra gloparne.

– Nej, sade Necken, – låt de der grillerna vara, och låt oss vara goda vänner ändå.

15 Men råmärket, pålen och vassen hade nu engång fått i sitt hufvud, att en af dem skulle nödvändigt hafva den hvita neckrosen till sin fru. Råmärket väckte en natt den unga öfverdådiga sydvestvinden, som lagt sig att sofva vid foten af klippan, och sade till honom: efter du tagit nattqvarter hos mig, så är det billigt att du gör mig en tjenst. – Hvad då? sade sydvesten.

20 – Jo, när solen går upp i morgon, bör du blåsa af alla krafter, så att du blåser omkull den gröna björken här nära vid stranden, ty det är för hans skull, som neckrosen aldrig i tiden vill bli min fru.

– Må göra, sade sydvesten. – Jag har knäckt cedrar och palmer som svafvelstickor; hvarföre skulle jag ej knäcka en liten simpel björk?

25 Vassen åter företog sig att tala med hafsvågen, som kom helt sömnig och sakta i blanka dyningar in genom sundet. – Allerödmjukaste tjenare, mitt nådiga hafstroll, sade han. – Var så god och gör mig en liten tjenst i förbifarten.

– Nå, hvad skulle det vara? gäspade vågen.

30 – Var så god och hvälf upp på stranden här nära och slå omkull den gröna björken der! Det är för hans skull den lilla neckrosen aldrig i tiden vill bli min fru.

– Må göra, sade vågen. – Jag har bortsköljt skogar och städer; det är en småsak för mig att bortsopa en sådan liten björkspoling. Men nu är jag
35 sömnig; vi kunna vänta med den saken till i morgon.

– Allerunderdånigaste tjenare, sade vassen.

Pålen hade också ondt i sinnet mot björken och företog sig att krångla rätt illmarigt med fiskaren, som just samma afton knöt sina nät vid honom.

– Du din skampåle, sade fiskaren förargad, – vill du låta bli att rifva sönder mitt nät?

– Rår jag för det att jag är så qvistig? svarade pålen. – Här bredvid står en björk, som skulle passa dig mycket bättre. Hugg ned honom i morgon, och stick honom i sjön.

5

– Det kan du kanske ha rätt i, sade fiskaren. – Jag vill tänka på den saken i morgon.

Så gick qvällen förbi, och det blef natt, och neckrosen slöt åter de hvita bladen omkring sin hvita krona, och björken stod helt grön af förtjusning och betraktade henne i den fina vackra skymningen af den första augustinatten. Ingen af dem anade något ondt, och neckrosen sof som ett godt barn. En stor gul nattfjäril, som hade hört hvad klippan, vassen och pålen förehade, surrade bekymrad kring björken, men björken märkte det icke. Han hade annat att göra, han tvättade sig i daggen, som regnade i små klara perlor öfver honom, och tänkte blott på att bli riktigt fin och snygg, tilldess att neckrosen åter skulle öppna sina oskyldiga blomsterögon.

10

15

Det dröjde ej heller länge, innan en röd strimma syntes långt i nordost och hela nejden begynte ljusna. Men den röda strimman blef allt rödare och bjertare, tilldess att hela den norra och östra himmelen stod uti stark brand och skyarna tycktes spruta eld.

20

Fiskaren råkade vakna och tittade ut genom fönstret i kojan. – Åhå, sade han förundrad, – i dag få vi en duktig storm; det är bäst att jag skyndar mig ut att berga näten.

Men ännu var det alldeles lugnt, ja så lugnt, att icke en enda af björkens gröna lockar rördes uti den svala morgonluften. Neckrosen började öppna sin slutna krona och helsade ännu med sömnen i ögonen godmorgon på björken. Aldrig hade hon sett björken så fin och präktig, och aldrig hade björken sett henne så innerligt treflig. De voro så hjertans glada och lyckliga, och just i detsamma rann solen upp bakom det röda molnet och såg välsignande på dem i deras unga oskyldiga lycka i den tidiga morgonstunden.

25

30

Då ruskade klippan otåligt på sin nattgäst, den vilda sydvesten, som snarkade i det mjuka gräset. – Upp till arbete, och ligg ej här! sade råmärket.

– Låt mig vara i fred! sade sydvesten och rätte ut sina stora, molniga vingar, dem han bredt som ett täcke öfver sig. Men klippan gaf honom ingen ro. – Nå, så skall jag också flyga, så att det sjunger dig om öronen, sade sydvesten förargad och yrvaken, och med ett språng var han upp i luften, så att det hven uti skogstopparna.

35

Den morgonen var han rätt i sitt vilda lynne, den galna sydvesten. Det

dröjde icke länge, innan himmelen förmörkades af hans ofantliga vingar och det hvita skummet började fräsa öfver hafvets yta. Men björken och neckrosen märkte ännu ingenting. De roade sig att skicka helsningar till hvarandra med en liten förgylld trollslända, som flög öfver vattnet från
 5 den ena till den andra.

Stormen tog till, det knakade i träden, det yrde kring sjön och det fräste kring klipporna, som om hundratusende kattungar hade råkat i krig med hundratusende hundvalpar. Vågorna begynte rusa in genom sundet, så att den lilla ödmjuka vassen blef helt illa till mods och bugade och vred sig
 10 i tusende bugter för att slingra sig genom. Det var kanske dumt gjort af mig att narra hafstrollen hit, tänkte han vid sig själf. Men det var för sent att ångra sig nu. Der såg han redan på afstånd ett helt berg af vatten och fradga rulla fram emot sundet. – Der kommer han, der kommer min våg! skrek vassen förskräckt. Och med detsamma rullade vattenberget öfver honom
 15 och ryckte honom lös från sin rot, och det sista han sade här i verlden var: mjukaste tjenare!

Bättre gick det ej heller den krångliga pålen. Han satte sidan emot och knuffades i det längsta och ropade hurtigt »vet hut» åt vågorna. Men när den stora hafsvågen kom, då var det förbi med pålen. Knapps, så brast han
 20 med ens midt i tu och slungades långt bort bland skummet och vågorna.

Råmärket, som sett så många stormar i sina dagar, stod helt tryggt under allt detta oväsande och skrattade i sitt stenhjerta åt förstörelsen rundtomkring. Det märkte icke att sydvesten i sitt raseri hade väckt den majestätiska åskan, som sof uti molnen. Ritsch, så blinkade der en lång, hvass, förfärlig
 25 blyxt öfver hela himmelens hvalf och träffade klippan och klöf dess tusen-åriga stenhjerta midt i tu, och der låg råmärket!

Gamla Necken hade fullt göra den dagen hemma hos sig, ty vågorna gingo så rasande öfver silfvertaket af hans korallslott, att han hvart ögonblick måste spika fast taklisterna. Men när det blef qväll och den starka sydvesten
 30 flugit sin kos och vändt sig till sunnan och lugnat (ty sydvesten själf brukar aldrig lugna), då gick Necken ut ur sitt slott för att se efter sin lilla, älskade, hvita ros. Och då fann han henne med den späda stjelken bruten och den hvita kronan krossad vid björkens rot, men man kunde ännu se på hennes snöhvita kind och hennes vackra vissnade blad, att hon blifvit bruten
 35 uti sin sällhets ögonblick, när hennes unga blomsterhjerta var fullt af frid, glädje och oskuld. Då gret den gamla Necken, så att tårarna trillade stora som sparfägg ned i hans långa skägg, och så gömde han neckrosen i jorden vid björkens rot. Och björken gret, så att det regnade från hans lockar; och

den förgyllda trollsländan gret, så att hon gret bort sina guldögon och blef blind; och daggen gret, så att hela ängen var våt, och den klara aftonsolen gret uti molnet, så att en stor grann regnbåge stod öfver den gröna skogen.

Men råmärket kunde ej gråta, om det också haft lust dertill, ty det hade spruckit itu, och vassen låg vissnad vid klippans fot. Den gamla fiskaren sökte sin påle förgäfvos och funderade smått på att hugga kull björken för att göra sig en ny, men då tyckte han det var skada på ett så vackert träd och lät björken stå, hvilket var hederligt gjordt af fiskaren, eller hur?

Nästa vår står der kanske en ny neckros vid björkens fot invid holmens strand. Det är den döda neckrosens lilla barn, och få se, om det blir så vackert och oskyldigt, som sin mamma.

HÖSTVISA.

Om hösten är det nog så bra,
Då samla vi i ladorna
Och baka, baka bulle.
Hvem skall den bästa bullen ha?
Jo, mamma vid sin rulle. 5
Och barnen små
Se glada på
Och sjunga så:
Hå hå, hå hå!
Om hösten är det nog så bra, 10
Då få vi baka bulle.

Visst brusar det i skog och mark,
Och stormen är så stark, så stark,
Och sjön är hvit som dufvan.
Och far, han hugger träd och bark, 15
Och lingon är' på tufvan.
Och barnen små
Vid brasan stå
Och sjunga så:
Hå hå, hå hå! 20
Visst brusar det i skog och mark,
Men det är varmt i stugan.

EN SAGA OM SJU SYSKON.

Vill du höra en ganska liten saga om sju syskon? Den hände sig långt upp i norr, och det kan vara detsamma hvar, ty goda barn finnas öfverallt i verlden, och öfverallt stå de heliga englar vid deras sida, och öfverallt ser Guds milda fadersöga förbarmande ned på de små barnen i denna verldens villor.

5 Der voro på ett ställe sju syskon. När det sista gången var jul, lekte de alla glada tillsamman och hade sin julgubbe och sina julklappar och dansade kring sin julgran. Och när de blefvo trötta, knäppte de sina små händer och bådo innerligen att Gud måtte bevara dem för allt ondt och alla frestelser uti verlden, och så somnade de uti Jesu namn.

10 Och efter den natten var julnatt, sjöngo de osynliga, heliga englar hela natten igenom högt ofvanför de svarta vintermolnen: »Ära vare Gud i höjden och frid på jorden och åt menniskorna en god vilje!»

Men när barnen läst välsignelsen, frågade en af syskonen: hvad vill det säga, *evig frid*?

15 – Det kan ej sägas, det måste kännas, svarade modren och sökte förklara dem det. Men de förstodo det icke rätt.

När det nu blef påsk, ja redan länge förut, voro af de sju syskonen endast tre kvar på jorden, ty Gud Allsmäktig hade inom kort tid tagit fyra af dem bort ifrån all sorg och all frestelse uti verlden. Georg, Bertha, Ossian och den 20 minste i vaggan hade blifvit trötta att leka och gråta på jorden och knäppt sina händer för sista gången till bön och somnat i Jesu namn till den eviga hvilan. Och Georg, som var den äldste bland dem och den siste som Gud tog till sig, hade redan vetat mer än de andra om Guds rike och frågat engång, den sista dagen han lefde, om också han, som redan var större, skulle komma 25 till de andra små barnen, som höra Guds rike till. Och när man hade sagt honom att det var allt visst och säkert, efter han så gerna önskade det och trodde på Guds oändliga nåd, så hade han så nöjd lagt sitt sjuka hufvud ned och somnat så stilla bort, att icke ett enda spår af smärta mera var kvar på hans vackra, förklarade ansigte, utan endast ett ljufligt uttryck af frid, som 30 inga stormar i verlden mera störa.

Då hade de tre systrarna, som ännu voro kvar, gråtit sina ögon röda, och när de sågo Berthas dockor, eller Georgs och Ossians små trädhästar, som stodo alla i rad på deras gamla ställe, då greto de än mer och tyckte sig vara så ensamma, fastän de voro tre tillsamman.

35 Men Guds englar i himmelen visste nog hvarför allt skett, och de greto icke, de logo så mildt och godt, som endast de saliga le. De sutto en qväll på

den klara stjernans rand, och de fyra nykomna barnen sutto i hvita kläder midtibland dem och sågo ned till deras kära, som sörjde på jorden. Men när Georg såg huru de greto, vaknade englahjertat uti hans bröst, och han sade till englarna: låt mig gå ned på en liten stund, för att säga dem huru outsägligt lyckliga vi äro häruppe i Jesu famn!

5

Då svarade englarna vänligt och allvarsamt: det är icke tillåtet, ty de kunna läsa det allt i Guds ord.

Men Georg sade: låt endast en fläkt af min andedrägt gå öfver bibelns blad, som ligger uppslagen på bordet i mitt fordna hem. Och englarna tilläto det, ty sådant är icke mot Guds den Allsmäktiges vilja.

10

Och Georgs ande gick öfver bladen och vände dem osynligt, så att systrarnas ögon föllo på de allra ljufligaste och trösterikaste ställen i den heliga skrift. Der läste de: »Låter barnen komma till mig och förmener dem icke, ty sådana höra Guds rike till.»

Åter läste de: »Jag är uppståndelsen och lifvet; den som tror på mig, han skall lefva, om han än död blefve.»

15

Och ytterligare läste de: »Fader, jag vill, att der jag är, der skola ock de vara med mig, som du mig gifvit hafver.»

Och när systrarna läste dessa ord, blefvo de lugna och glada i deras hjertan, ty de visste att Guds ord är en evig sanning.

20

Men Georgs ande vände tillbaka från bibelns blad och tackade Gud.

Nu var det påsk på jorden, och den hvita snön smälte bort öfver de fyra syskonens grafvar, men de tre, som voro qvar, sörjde ej mera. De tänkte på vår Herre Christus, som dött för oss och brutit dödens kedjor och uppstått för oss, på det att också vi skola uppstå till evinnerligt lif, när vi tro. Och då gingo de tre systrarna till de fyra grafvarna och knäppte sina händer i bön; och nu först förstodo de sista orden uti välsignelsen:

25

»Gif oss en evig frid!»

SPARFVEN OM JULMORGONEN.

Nu så föll den hvita snö,
 hvita snö,
 Föll på björk och lindar.
 Frusen är den klara sjö,
 klara sjö,
 Väntar vårens vindar.

5

10 Liten sparf,
 Fattig slarf,
 Ätit upp sitt sommararf.
 Frusen är den klara sjö,
 klara sjö,
 Väntar vårens vindar.

15 Vid den röda stugans dörr,
 stugans dörr,
 Stod en liten flicka.
 »Sparfvelilla, kom, som förr,
 kom, som förr,
 Kom ett korn att picka!
 Nu är jul
 20 I hvarth skjul.
 Sparfvelilla, grå och ful,
 Sparfvelilla, kom, som förr,
 kom, som förr,
 Kom, ett korn att picka!»

25 Sparfven flög till flickans fot,
 flickans fot,
 Flög på glada vingar:
 »Gerna tar jag kornet mot,
 kornet mot,
 30 Kornet, som du bringar.
 Gud skall än
 Löna den,
 Som är här de armas vän.
 Gerna tar jag kornet mot,
 35 kornet mot,
 Kornet, som du bringar.»

40 »Jag är icke den du tror,
 den du tror,
 Ty ditt öga dåras.
 Jag är ju din lilla bror,
 lilla bror,

Som dog bort i våras.
 När du bjöd
 Glad ditt bröd
 Åt den fattige i nöd,
 Bjöd du åt din lilla bror,
 lilla bror,
 Som dog bort i våras.»

45

NORA, SOM EJ VILLE VARA BARN.

– Nej, nu leker jag aldrig med dockor mera, sade Nora, och dermed kastade hon Lillepytt och Rosa Wäderflygt i vrån, satte sig vid bordet med båda händerna under hakan och såg rätt sur ut.

Lillepytt och Rosa Wäderflygt voro två dockor, den ena en gosse, den andra en flicka. Båda hade porslinshufvuden och voro beskedliga dockor, som aldrig gjorde någon emot. De hade varit Noras små barn, när hon var liten, och då höll hon mycket af dem, men nu kastade hon dem i vrån, för det att hon tyckte sig vara stor. Det var fult gjordt.

5

– Hvarför leker du aldrig mera? sade liten Selma, som var sex år och tyckte det vara en stor heder att få leka med Nora, som var elfva år och en månad på köpet.

10

– Nej, sade Nora, – det går icke an, jag är ej mer något barn. Gossarne på gatan taga hatten af sig för mig, och min tants jungfru kallar mig fröken Eleonore. Jag är du med alla äldre flickor i pensionen, och jag har redan läst fyra romaner. Jag kan dansa polketta, och jag vet rätt väl, om min klädning sitter bra eller illa. Tredje dag jul på barnbalen, som du minns, der valsade jag med den långa kadetten, och han tyckte rysligt om mig. Jag tror han sade engång, att jag var vacker. Hvad tror du, Selma?

15

Selma hade upptagit dockorna från vrån och svarade med sorgsen ton: jo, jag tror att Lillepytt är utan näsa nu.

20

– Hvad du är dum, sade Nora och gick förtretad till pianot, der hon satte sig att spela en polka-mazurka.

Selma betraktade dockorna. Jo, det hade sin riktighet, Lillepytt hade i fallet stött en bit ur sin näsa, och liten var näsan förut, men nu blef den ännu mindre. Rosa Wäderflygt hade fått en stor skråma i pannan. Och huru sågo de ut! Trasiga voro de, som tiggarebarn, och ännu dertill så lurfviga, som Drummelpetter i boken. – Stackars små barn, sade Selma; – nej, det

25

går aldrig i världen an; nu få ni lof att lägga er till sängs och låtsa vara sjuka, tilldess jag hinner sy nya kläder åt er. Och så klädde hon af Lillepytt och Rosa Wäderflygt och lade dem i hvar sin säng i dockskåpet och bäddade öfver dem lappar och täcken, att de ej skulle frysa.

- 5 Nu var det vinter och jul, och derute på gården var en stor skrinbacke; den hade gossarne byggt mot stallväggen och hållt vatten derpå om qvällen förut, så att der om natten frusit en hal is. Selma tog på sig den lilla grå bahytten med de röda hakbanden och den trefliga blå yllekoftan, som hon nyss fått till julklapp. Vid trappan stod den lilla målade kälken, som gick
10 snällare än alla andra kälkar och beundrades som en snabblopare. Severin bad att få vara häst, och så åktes till backen. Och upp gick det, och ned for det med en fart, och ibland gick det upp och ned öfverända i kullerbytta, och det var det allra roligaste. Här voro flera, både gossar och flickor, röda om näsan och glada i hjertat, och de minsta flickorna, som voro rädda att
15 åka ensam, hade alltid en gosse bakom sig att styra kälken, så att snön yrde om hämlarna. Severin styrde för Selma, och bra gick det; bara två kullerbyttor hände på hela förmiddagen, och de skedde med flit.

- Nora ledsnade mycket snart att spela mazurka och gick till fönstret, efter hon ej hade annat att göra. – De dumma barnen! sade hon vid sig själf, när
20 hon såg huru roligt de andra hade. Men inom sig tänkte hon mot sin vilja: så roligt hade också jag, när jag förr var liten. Jag vill gå att se på mina nya klädningar, sade hon. Och så försökte hon dem, som voro grannast, och ställde sig framför spegeln och gjorde fula miner och vackra miner, för att se hur de klädde henne. Och när hon ledsnat vid dem, sökte hon en bok
25 att läsa, men hennes mor hade gömt alla romaner i lådan, och det var rätt gjordt af Noras mamma. När ej Nora fann någon bok, som hon tyckte om, blef hon ond, körde bort katten, som sof uppå sängen, lutade hufvudet mot sängkanten och gret af harm.

- På aftonen lekte barnen i stora salen och hade lof att bullra så mycket de
30 ville. Först drogo de ihop alla stolar och lekte marknad; somliga köpte, och somliga sålde. Sedan lekte de många lekar: kurra gömma, och katten och råttan, och låna eld, och hoppa kråka, och smussla sko, och nigarmaja. Sist lekte de väfva vadmal, och det var obeskrifligt roligt. Men värst var det, när Selma och hennes kamrat togo hvarandra i hand öfver de andras hufvuden
35 och när hela raden hukat sig ned, ty då var Selma så liten, att hennes små armar ej räckte dem, och då måste de andra falla på knä och luta sig ända till golfvet, och det såg högst förunderligt ut.

Hvad gjorde nu Nora, när alla de andras glädje stod högt i tak? Hon

sade vid sig sjelf: de dumma barnen! Och så satte hon sig i en vrå och såg så mulen ut, som en dimma om hösten. Och när Selma sade till henne: kom med oss, Nora, vi ha så rysligt roligt; svarade Nora: hur skulle det passa för mig, som är stor!

Men om natten, när Nora sof i sin säng, hade hon en så märkvärdig dröm, att hon aldrig dess like haft. Hon tyckte sig stå om sommaren i en trädgård och i en grön skog. Rundtomkring stodo blommor och små vexande träd; de voro älskeliga och vackra att se uppå, och de vaggade sakta för sommarvindarnas anda. När då vindarna foro öfver grenar och blad, blef der ett sus i dem, så att det hördes som ord och visor. Och de sjöngo sakta och likväl alldeles tydligt: »vi äro små, små barn i Guds rike. O, Gud vare lofvad, att vi äro hans barn!»

En otalig skara af många små gossar och flickor sprang mellan blommorna, kysste dem och älskade dem och kallade dem sina små lekkamrater. Och när blommorna och träden begynte sjunga, sjöngo äfven gossarne och flickorna med: »vi äro små, små barn i Guds rike; o, Gud vare lofvad!»

Då gick solen stilla och saligt ned i aftonmolnen, likasom skulle Guds öga somna i natten, och det sofver likväl aldrig, det vakar för oss både natt och dag. Nora såg himmelen småningom mörkna, och stjernorna begynte glimma, en efter annan, på det blå hvalfvet, tills slutligen många tusen millioner stjernor sågo ned på jorden med sina klara, blinkande ögonkast. Från hvar stjerna nedsteg en engel och gick bland barnen och träden och blommorna, och alla dessa englar voro små, oskyldiga barn, ty de hade fordom lefvat på jorden som menniskobarn, och Gud hade tagit dem till sig i deras tidiga ålder. Och alla englarna instämde i den herrliga, milda sången: »vi äro små, små barn i Guds rike. O, Gud vare lofvad, att vi få vara hans barn!»

Då framträdde ur den stora skaran en engel till Nora och sade: hvarföre ser du så sorgsen ut? Men Nora vände sig bort och sade, som hon ofta brukade säga: dumma barn! Strax förvandlades allt omkring henne i drömmen, och hon tyckte sig stå helt ensam i en stor ödemark, midti vinterns kallaste snö. Der hade hon ingen vän, som hon kunde älska mer, allenast sig sjelf, och den som älskar allenast sig sjelf, hans hjerta är en ödemark i den kalla vintern. Nora tänkte tillbaka på sommaren och blommorna och de vexande träden och begynte bitterligen gråta. Då blef vintern omkring henne varmare, och Lillepytt och Rosa Wäderflygt kommo vadande genom drifvorna och sade till henne: hvarföre gråter du, Nora? Nora svarade: jag fryser här i snön; jag är så ensam och har i himmelen och på jorden ingen annan vän, än mig sjelf.

Då sade dockorna: hvarföre vill du ej vara ett barn? Ser du ej, att alla väsen i hela naturen och sjelfva de saliga englarna, som dock äro mycket visare än du, äro så glada och lyckliga att få vara små barn? Ty Gud har sagt, att himmelriket hörer dem till. Vill du vara Guds och människors
 5 vän, så skall du vara ett barn i ditt hjerta. Och när du en dag blifvit stor och gammal till din kropp, så skall du likväl vara ett barn i din själ, nemligen så, att du ständigt är ödmjuk och liten för Gud. Kom, så gå vi tillbaka till vår sommar igen!

Strax togo dockorna Noras hand, och nu gret hon igen, men denna gång
 10 af ånger öfver sitt oförstånd. Och när de kommo tillbaka till den gröna skogen, se, då voro alla der, både blommorna och träden och englarna och gossarne och flickorna och dockorna och Nora sjelf, och alla sjöngo så glada: »Vi äro små, små barn i Guds rike. O, Gud vare lofvad, att vi få vara hans barn!»

VERNA ROSA.

Jag kände Verna Rosa, jag.
 En munter flicka var hon visst,
 Så glad som fågelen på qvist
 Och vacker som den ljusa dag.

5 Visst var hon stundom yr och vild.
 Mot gossar var hon stygg ibland
 Och stack dem med sin nål i hand;
 Men annars var hon god och mild.

Engång så sprang hon utan hatt
 10 Och utan handskar, utan flor
 Och utan strumpor, utan skor,
 Att taga vårens fjärlar fatt.

Och Verna Rosa var så glad,
 Ty rundtomkring så var det vår.
 15 Och björken med sitt långa hår
 Stod grön i morgondaggens bad.

Och alla fåglar sjöngo nu,
Och göken galade i lund,
Och tuppen svarade på stund:
Kuckeliku! Kuckeliku!

20

Och gräs och blommor vexte tätt
På ängen uti solens sken
Och skämtade hvarenda en
Med någon brokig fjärilsprätt.

Hvem undrar, vid ett sådant språng,
Att Verna Rosa glömde flor
Och hatt och handskar, strumpor, skor
Och ville vara fri engång!

25

Då sade blommorna: »hör på,
Du Verna Rosa, blif, som vi,
En liten blomma, glad och fri!»
»Ja», sade hon, »Gud gifve så!»

30

Med samma vände vinden sig,
Och Verna Rosas bara fot
Slog i den mjuka marken rot
Och vexte fast på ängens stig.

35

Och blad och grenar slogo ut
Från Verna Rosas topp och tå,
Och hennes röda kinder två,
De blefvo rosor två till slut.

40

Hvar nål i hennes halsduk blef
Ett törne, och med det hon stack
Hvar fjäril i hans gyllne frack,
När han med henne gyckel dref.

Men fjärlarna de logo blott,
Och vårens vind och blommorna,

45

De tyckte det var qvickt och bra,
Att ängen Verna Rosa fått.

50 Det hade Verna Rosa för
Att hon sprang utan hatt och flor
Och utan handskar, strumpor, skor,
Som ingen flicka springa bör.

55 Förtrollad än i dag hon står
På samma äng med samma rot,
Fastvuxen med sin lilla fot;
Der såg jag henne sist i går.

60 Men när härnäst på ängens stig
En flicka går förutan skor
Och strumpor, handskar, hatt och flor,
Och vinden råkar vända sig;

Då blir den flickan i sin tur
Förvandlad till en ros, och då
Blir Verna Rosa fri också:
Är det ej roligt, eller hur?

65 Så farligt, kära flickor små,
Är det, att utan flor och hatt
Försöka springa fjärlar fatt
Och ej ha skor och strumpor på.

70 Men hellre det, än sipp och grann
Med handskar och med parasoll
Knappt våga röra vid en boll,
När barnen bullra med hvarann.

75 Och hellre det, än att som höns,
Fin och förnäm, men icke glad,
Småtrippa i en promenad,
Vid armen af en dummerjöns.

Förr må du ängens blomma bli,
 Som Verna Rosa, liten vän,
 Barhufvad och barfotad, men
 Frisk, munter, blomstrande och fri!

80

ADALMINAS PERLA.

En saga.

Det var engång en konung och en drottning, som hade en liten flicka; och efter hon var en konungadotter, kallades hon prinsessa. Hon hette Adalmina och var sina föräldrars enda barn. Derföre höllo de så mycket af henne, att det var nästan för mycket, ty Gud tycker icke om att man håller af någon med en afgudisk kärlek. Då glömmen man det som står i katekesen, att man skall älska *Gud* af allt sitt hjerta och af all sin själ. 5

När prinsessan Adalmina blef kristnad, voro der två goda féer, en röd och en blå, bjudna till faddrar; det brukas på det sättet hos sagornas konungar. Och de två goda féerna glömde ej heller att gifva den lilla prinsessan hvar sin faddergåfva. Den röda féen gaf henne en stor äkta perla, så oförlikneligt skön, att man dess make aldrig sett, och dermed följde ännu tre goda gåfvor. – Vet, sade féen, – att sålänge Adalmina bär perlan hos sig, skall hon för hvar dag blifva beständigt *vackrare*, beständigt *rikare* och beständigt *klokare*. Men 10
 tappar hon sin perla, då kan ingen hjälpa att hon mister på engång de tre gåfvorna: sin skönhet, sin rikedom och sin klokhet. Dem får hon ej tillbaka, 15
 förrän hon får sin perla igen.

Så var det. Den blå féen sade: Adalmina har fått tre så stora gåfvor, att mången ej önskar sig någonting bättre i verlden. Likväl finnes ännu en gåfva, som är den allrabästa, och den ger jag åt Adalmina, men blott på ett villkor. Sålänge prinsessan eger sin perla och de tre gåfvorna, sålänge har min gåfva 20
 alls ingen kraft. Men tappar hon sin perla, sin skönhet, sin rikedom och sin klokhet, då får hon af mig i ersättning den fjerde gåfvan, och den är *ett ödmjukt hjerta*. Se, så vare det sagdt. – Och dermed nickade båda féerna farväl och försvunno som två hvita moln på den blå sommarhimmelen.

Konungen och drottningen voro mycket nöjda. De tänkte vid sig sjelfva: endast vår lilla prinsessa blir vacker, rik och klok, betyder det föga hurudant 25
 hennes hjerta är. Vi skola nog akta hennes perla, och då kan hon umbära den blå féens fattiga gåfva. Nej, då visste den röda féen bättre hvad en prinsessa behöfver! Hennes gåfvor voro konungagåfvor, men den blå féen var rätt snål,

det måste man tillstå; hon gaf det kära barnet en allmosa, alldeles som man kastar en kopparslant åt en tiggarflicka vid landsvägen.

Nu lät konungen göra en guldkrona, som passade precis på den lilla Adalminas hufvud och som var så inrättad, att när prinsessan blef större, blef
 5 kronan större på samma gång och passade lika bra som förut. Men för alla andra var den märkvärdiga kronan antingen för stor eller för liten. Öfverst i kronan var en spets, och i spetsen var perlan infattad så starkt och hårdt, att hon omöjligen kunde falla bort derifrån.

Då sattes kronan på Adalminas hufvud, och sedan bar hon den ständigt,
 10 både när hon sof i sin lilla förgyllda vagga och när hon var vaken och sprang omkring uti slottet. Men efter konungen och drottningen, hennes föräldrar, voro så rädda att mista perlan, var det strängt förbjudet att någonsin låta prinsessan gå längre bort, än till den stora grinden emellan konungens gård och parken; och likväl följdes hon ständigt af fyra kammartjenare och
 15 fyra kammarjungfrur, när hon gick ut, och tjenarne hade sträng befallning att noga vakta prinsessan och hennes perla. De skulle ej understå sig att slarfva, ty den grymme, rödklädde bödeln med det fula skägget och den förskräckliga bödelsyxan förstod sig icke på narri.

Så vexte prinsessan upp, och det hände alldeles som den röda féen hade
 20 förutsagt. Adalmina blef den allravackraste prinsessa man någonsin sett, ja så vacker, så vacker, att hennes små ögon strålade som två klara silfverstjornor en afton om våren, och hvar hon gick, blef ett solsken omkring henne, och alla blommor i trädgården bugade sig för henne och sade till henne: du är vackrare än vi! Och hon blef så rik, så rik, att der likasom vexte
 25 idel skatter omkring henne. Golfvet i hennes kammare var af silfver och perlemor; väggarna voro idel stora speglar, och taket var af guld, beströdt med diamanter; nej, hvad det gnistrade uti lampornas sken! Adalmina åt på guld, sof på guld och klädde sig i guld; ja om det varit möjligt att äta guld, så skulle hon gjort det, men det var för hårdt att bita uti. Och så klok var
 30 hon, ja så klok, att hon kunde gissa de allra svåraste gåtor och minnas de allra längsta lexor, bara hon en enda gång såg uppå dem; och alla vise män uti konungens rike kommo tillsammans för att göra prinsessan frågor, och alla voro ense derom, att en så klok och förståndig prinsessa som Adalmina aldrig funnits i verlden förut och aldrig heller kommer att finnas, sålänge
 35 verlden står.

Nå ja, det var godt och väl; det är ingen synd att vara vacker och rik och klok, endast man förstår att bruka dessa gåfvor efter Guds vilja, men se deri ligger det svåra. Konungen och drottningen tyckte i deras förtjus-

ning att prinsessan Adalmina var den bästa och fullkomligaste varelse på hela jorden; och olyckan var att Adalmina begynte tänka detsamma själf. När alla beständigt sade henne, att hon var tusen gånger skönare och rikare och visare än andra människor, trodde hon det gerna, och deraf blef hon högmodig i sitt hjerta, så att hon ansåg alla andra, ja själfva sina föräldrar, för sämre än hon. Stackars Adalmina, det var en stor, ful fläck på glansen af hennes skönhet; det var en stor fattigdom i all hennes rikedom; det var det allra största oförstånd i all hennes klokhet, och det var nära att hon derigenom gått alldeles förlorad. 5

Ty ju äldre hon blef, desto högmodigare blef hon, och med högmodet följa de allra styggaste fel, så att Adalmina tillika blef elak och hårdhjärtad, girig och afundsjuk. När hon såg en vacker blomma i trädgården, skyndade hon att trampa den med sin fot, ty vacker fick ingen vara, blott hon allena. När Adalmina mötte en annan prinsessa, som åkte i sin förgyllda vagn, förtröt det henne obeskrifligt, ty rik och förnäm fick heller ingen annan vara, än hon. Och sade man om en annan flicka att hon var snäll och förståndig, gret Adalmina bittra tårar af harm, ty hvarföre skulle en annan också vara klok? Adalmina bannade alla, som icke smickrade henne och gjorde allt det som föll henne in; men likväl föraktade hon just dem allrämest, som voro de undergifnaste för hennes vilja. Hon var en tyrann, som alla fruktade och ingen höll af; konungen och drottningen voro de enda i deras rike, som icke harmades öfver hennes högmod. 10 15 20

En dag, när prinsessan var femton år, gick hon ut att spatsera i konungens gård. När hon kom till grinden och ville gå ut i parken, var grinden läst, och ingen vågade öppna honom tvärtemot konungens stränga förbud. De fyra kammarjungfrurna och de fyra kammartjenarne voro med; för första gången vägrade de att lyda prinsessans befallning. Då blef Adalmina ond, ja så ond, att solskenet af hennes skönhet alldeles förmörkades. Hon slog sina trogna tjänare i ansigtet, sprang ifrån dem, klef öfver grinden; och när tjänarne följde efter, sprang hon allt längre bort inåt parken, tilldess att ingen af tjänarne mera syntes emellan de gröna träden. 25 30

Då kände sig Adalmina för första gången i sin lefnad törstig och trött och satte sig ned vid en källa att hvila. Ja, hon nedlät sig att ösa vatten ur källan med sin fina hvita frökenhand och dricka alldeles som andra människor göra, när ingen niger och bjuder dem ett glas vatten uppå en tallrik. I detsamma blef hon varse sin bild uti källan. – Ack hvad jag är vacker! sade hon till sig själf, och dervid lutade hon sitt hufvud allt lägre mot vattnet, för att bättre spegla sig, till dess att – plums, der föll hela guldkronan med perlan ned ifrån 35

Adalminas hufvud och försvann som en pil uti källans krusade vattenspegel.

Adalmina märkte det knappt, så betagen var hon uti sin egen skönhet. Men hvad hände? Knappt blef källans vatten åter stilla och klart, innan Adalmina såg i dess spegel en helt annan bild af sig sjelf. Hon såg icke mera
 5 den undersköna prinsessan i hennes guldstickade klädning, med juveler i håret och örhängen af blixtrande diamanter; hon såg endast en stackars ful och fattig tiggarflicka, barhufvad, barfota, i trasiga kläder och okammat hår. I en blink försvann hela hennes stora klokhet tillika; hon blef så okunnig och enfaldig som den allra olärdaste, och det var märkvärdigt, att i samma
 10 stund förlorade hon alldeles sitt minne, så att hon icke mera visste hvem hon varit och hvarifrån hon kom och hvart hon ämnade gå. Hon kände endast dunkelt att någon stor förändring föregått, och det skrämde henne, så att hon sprang bort ifrån källan och sprang och sprang allt längre i skogen, utan att veta hvart hon styrde sin kosa.

Då blef det mörkt om qvällen, och vargarna begynte tjuta i skogen. Adalmina blef allt räddare och sprang allt längre, tilldess att hon på långt håll såg skenet af ett ljus. När hon kom dit, var der en liten stuga, och der bodde en gammal och fattig gumma. – Stackars barn, sade gumman, – hvarifrån kommer du, så sent uppå qvällen? Men Adalmina kunde ej svara derpå.
 20 Hon visste ej ens hvem hon var och hvar hennes föräldrar bodde. Detta tyckte gumman vara rätt underligt och förbarmade sig öfver henne och sade till henne: efter du är så fattig och ensam i vida verlden, skall du få bo hos mig. Jag behöfver just någon som vaktar mina getter i skogen. Det skall du få göra, mitt barn, om du är snäll och beskedlig och nöjd att äta vatten och
 25 bröd med litet getmjölk ibland, när vi ha kalas.

Ja, godt och väl, dermed var Adalmina mycket nöjd och kysste med stor tacksamhet gummans hand. Ty utan att hon visste det, hade den blå féen hållit ord: Adalmina hade nu fått det, som var bättre än skönhet och klokhet och rikedom, nemligen ett godt och ödmjukt hjerta. Mycket lyckligare var
 30 hon nu, när hon vaktade sina getter och åt sitt fattiga bröd och sof på den hårda bädden af halm och mossor. Mycket bättre var hon nu, än förut, ty med ett ödmjukt hjerta följa många kosteliga gåfvor, såsom ett godt samvete och stilla förnöjsamhet, lugn och frid, godhet och kärlek, ehvart man än uti verlden hamnar. Och hvar Adalmina gick, der blef ånyo solsken omkring
 35 henne, men icke mera af hennes förgängliga yttre fågning, utan af den stilla förklaring, som skiner omkring de goda och fromma på jorden, hvilkas själ strålar af skönhet, såsom englarnas anleten, när de med sina stora hvita vingar sänka sig ned till denna verldens dalar.

Men i konungens gård blef en faslig uppståndelse, när prinsessan försvann. Det hjälpte ej att de stackars kammarjungfrurna och de af häpnad halftokige kammartjenarne, som följt henne till grinden, inkastades i ett mörkt fängelsetorn, der hvarken sol eller måne lyste uppå dem och der den röde bödeln med det fula skägget stod med sin yxe vid dörren. Konungen och drottningen sörjde otrösteligt. De läto kläda hela sitt rike i sorgdrägt och lyste i alla kyrkor, att den som kunde skaffa prinsessan Adalmina tillrätta, han skulle få prinsessan till sin fru, om han icke gick af för mindre, och dessutom halfva konungens rike på köpet. Det brukades så den tiden, som hvar man vet.

Det var likväl en god hittarelön, och många prinsar och riddersmän hade lust att förtjena den. I tre långa år redo de ut i vida världen, vinter och sommar, och sökte och sökte, men aldrig funno de ens så mycket som den förgyllda klacken af Adalminas sko. Slutligen hände engång, att den unge och raske prins Sigismund af Frankland under sitt sökande kom till den gamla gummans koja. Der satt hon i sorgdrägt och den var minsann icke alltför fin, men svart var hon, och sjelfva getterna på stenbacken voro svarta och hvita. – Hvem sörjer ni, kära mor? frågade prinsen. – Konungen har befallt att alla skola sörja vår försvunna prinsessa, svarade gumman; – men icke var det stor skada på henne. Visst var hon vacker och rik och klok, men folket säger att hon hade ett högfärdigt hjerta, och det var värre, ty derföre höll ingen menniska rätt utaf henne.

I detsamma kom Adalmina hem med sina getter från skogen. Prinsen såg på henne och kunde ej begripa huru en flicka, som var så fattig och ful, ändå kunde röra hans hjerta så underbart, att han nästan höll af henne, innan han sett mer än snibben af hennes öra. Han frågade henne, om hon sett prinsessan. – Nej, sade Adalmina. – Det är märkvärdigt, sade prinsen; – i tre långa år har jag ej tänkt på någon annan än min lilla prinsessa. Men nu söker jag henne icke mer. Nu vill jag bygga mig ett slott här i skogen och bo här i alla mina dagar.

Sagdt och gjordt. Prinsen byggde sig ett slott, och det var just nära källan, der Adalmina en dag blef förvandlad. Då hände sig engång, när det var mycket varmt, att prinsen blef törstig och lutade sig ned att dricka ur källan. – Hvad kan det vara, som blänker så förunderligt grannt dernere i vattnet? sade han till sig sjelf. – Jag vill se åt hvad det är.

Prinsen böjde sig ned, stack sin arm uti källan och upptog derifrån en gyllene krona med en förunderligt vacker äkta perla i spetsen. Då ihågkom han något. Tänk, om det vore Adalminas perla! Hvarpå han gick med kronan

till konungens slott, och icke förr hade konungen och drottningen sett klenoden, innan de ropade båda på engång: Adalminas krona! Adalminas perla! Ack, hvar är hon själf, hvar är vår sköna, kära, lilla prinsessa?

Då räknade konungen ut, att om prinsessan ännu lefde, borde hon vara
 5 aderton år. Han ihågkom den röda féens spådom och började gissa att det händt som det verkligen händt. Derföre lät han ånyo lysa i kyrkorna, att alla flickor som voro aderton år gamla, skulle församlas på hans gård och försöka kronan. Och den, åt hvilken kronan fullkomligt passade, hon skulle erkännas vara den rätta och förlorade prinsessan, och prins Sigismund af
 10 Frankland skulle få henne till sin fru.

Det förstås, att alla flickor genast skyndade till konungens gård; och de som voro mer eller mindre än aderton år, låtsade ej komma ihåg det. Det var en vacker sommandag, och minst tusen flickor stodo der uti långa rader, för att försöka sin lycka. Alltifrån tidigt på morgonen ända till sent
 15 uppå aftonen vandrade guldkronan från hufvud till hufvud och försöktes på alla, men passade åt ingen. Till sist begynte alla flickorna knota och säga: kungen gör narr utaf oss; låtom oss draga lott, och den som vinner, bör få både kronan och prinsen.

Detta tyckte prins Sigismund vara ganska illa och bad dem vänta tills
 20 solen gått ned. – Må gå, sade flickorna.

Litet innan solen gick ned, ställdes en väktare på vakt, för att se, om någon ännu kom derborta på landsvägen. Prinsen ropade: Qvällen förgår; väktare, ser du någon komma på vägen?

Väktaren sade: jag ser blomstren luta sina kronor till sömn, ty natten är
 25 nära. Men ingen, ingen ser jag komma på vägen.

Åter frågade prinsen: Qvällen lider; väktare, ser du ingen komma på vägen?

Väktaren sade: ett moln far öfver den sjunkande solen, och fågelen i skogen gömmer sitt hufvud under den trötta vingen. Natten är helt nära, och ingen, ingen ser jag komma på vägen.

Ännu engång frågade prinsen: Qvällen är till ända; väktare, ser du ej
 30 någon komma på vägen?

Väktaren sade: jag ser ett litet moln af damm långt borta vid skogs-brynet. Nu kommer det närmare; jag ser en fattig vallflicka drifva sina getter framför sig på vägen.

– Låt oss försöka kronan på vallflickan, sade prinsen. De andra flickorna, som alla ansågo sig vara mycket bättre, ropade: nej, nej! Men konungen lät framföra vallflickan, och se, när man försökte kronan på hennes hufvud, passade kronan fullkomligt.

I detsamma gick solen ned, och det blef mörkt, så att man ej rätt kunde se huru vallflickan såg ut. Men prins Sigismund tänkte i sitt hjerta: se, den gode Guden vill att jag skall taga den fattiga till min hustru, och det skall jag göra, ty jag har sett henne förut hos gumman i skogen och jag vet att der skiner ett solsken omkring henne, hvar hon går.

5

Och allt folket ropade: länge lefve prins Sigismund och prinsessan Adalmina! Men många tänkte vid sig sjelfva: det är ju bara en fattig vallflicka!

Då fördes vallflickan med kronan på hufvudet in i konungens sal, som strålade af tusende vaxljus. Men högre än alla tusende ljus strålade prinsessan Adalminas förunderliga skönhet, der hon plötsligen stod midtibland dem alla, klädd uti sin gyllene skrud. Ty när hon återfick perlan, fick hon tillika alla den röda féens gåfvor igen. Men det bästa var, att hon på samma gång fick behålla den blå féens gåfva, det goda ödmjuka hjertat. Och efter hon äfven fått sitt goda minne tillbaka, mindes hon väl, huru stygg hon fordom var i sin själ, och huru hon sedan förvandlades, och huru den fattiga och fula är mycket lyckligare med sitt samvetes frid, än den rika och den sköna med allt sitt högmod. Derföre föll hon nu på knä för sin fader och sin moder och bad dem och alla förlåta hennes fordna högmod – och till ett bevis uppå huru hennes hjerta nu var förändradt, ledde hon fram den fattiga gumman från skogen och omfamnade henne och sade: den barmhertige är rik i sin fattigdom, men den rike, som ett hårdt hjerta hafver, han hafver brist och nöd bland alla sina skatter.

10

15

20

Och alla, som sågo detta, trodde knappt sina ögon. Men prins Sigismund sade: jag visste att det så skulle gå. Adalminas perla är mycket skön, men mycket skönare är ett ödmjukt hjerta.

25

Då blef bröllop och stor glädje i konungens gård, och de fyra kammarjungfrurna och de fyra kammartjenarne sluppo fria ur tornet, och den röde bödeln med det fula skägget ställde sin yxe i skamvrån, och alla ropade öfver land och rike: »vacker, vacker är Adalminas perla, men mycket vackrare är ett ödmjukt hjerta!»

30

HVAD WILHELM TÄNKTE PÅ FÖRSTA MAJ.

Nej, så som nu har ej solen skinat,
Och så som nu har ej drifvan tinat,
Och så som nu sjöng ej lärkan förr,

5 När våren gläntar på himlens dörr.
 Nyss såg jag himlen så mulen snöga;
 Nu är han blå, som min systers öga,
 Nu är han mild, som min moders bön;
 Nej, aldrig himmelen var så skön!

10 Jag vet ej hur, när jag kom till grinden
 Och kände svalkan af morgonvinden
 Och hörde lärkan i höjden slå,
 Nej, aldrig var jag så glad som då!
 Jag sprang som yr öfver sten och stubbar
 Och sprang omkull både gummor, gubbar
 15 Och kalffvar, grisar och hedersmän,
 Och folket sade: nej, se på den!

Minsann jag rådde för det, god' vänner,
 Ty hvem kan frysa, när hjertat bränner?
 Och hvem kan sitta i kammarn tyst,
 20 När jord och himmel hvarandra kysst?
 Ut måste jag öfver berg och backar
 Och springa, springa, så svetten lackar,
 Och ropa så, att en verld förstår:
 Nu är det vår! Ja, nu är det vår!

25 Vår gamla Stina, som klipper fåren,
 Hvar gång det lider så här åt våren,
 Hon sade: ullen, han vexer lång,
 Och yra pojkar få skägg en gång.
 Plums, stöp i ullen jag kullerbytta,
 30 Min goda Stina till mycken nytta,
 Och raggig kom jag visst derifrån,
 Men hakan, – den hade inga strån.

35 Med månet grötfat och mången lexa
 Får jag väl nappas, förrn det kan vexe,
 Mitt kära skägg på sin framtids grund;
 Och därför springer jag än en stund.
 Och hi och hej, öfver plank och diken!

Jag äger mera än kungariken,
Jag har ett muntert och hurtigt sinn,
Och därför är hela världen min.

40

Men det är visst, att så långt jag minnes,
Ett sådant solsken visst aldrig finnes,
Och sådant qvitter i löf och gren,
Det kan ju narra till fröjd en sten!
Och sådant mjöd har väl ingen smakat,
Och så 'na bullar har ingen bakat,
Och sådan matlust har ingen haj,
Som Wilhelm hade på första Maj.

45

FÄSTNINGEN HJELTEBORG.

– Nu blir det krig! ropade Mathias, der han stöflade in helt rödbrusig, med sotade mustacher, en tuppffäder i mössan och trädsabeln i högsta hugg.

– Gud bevara oss, skrek gamla Maja, som sopade salsgolfvet på morgonqvisten, och blef så förskräckt, att hon så när hade fallit att sitta på golfvet.

– Hvad är det Mathias säger? Skall det bli krig?

5

– Det skall det visst, sade Mathias stolt och stack sabeln i öglan af bältet, som han bar omkring lifvet. – Krig skall det bli, så det smäller i knutarna, men, kära Maja, gif mig en smörgås först; det är så tråkigt att slåss med hungrig mage.

– Nej, hvad är det jag hör? återtog Maja, allt ännu lika förskräckt. – Krig är en stor olycka. Det är grymt, när menniskor döda hvarandra och bränna städer och byar och trampa ned säden på åkrarna. Kan det vara möjligt, att Turken är här?

10

– Det förstår, sade Mathias, och dervid sökte han ur korgen i skänken en halfknäckebröds-kaka, bredde smör derpå och begynte mumsa af alla krafter. Hela gården hvimlar af Turkar, berättade han med munnen full. Men vänta, vi skola nog slå dem på flykten. De låta väl bli att taga fästningen Hjelteborg.

15

– Nej, om jag begriper ett ord af allt hvad han pratar! sade Maja och samlade soporna i en skyffel och skyndade att bära ut dem på gården. Ty gumman var nyfiken att se hvad der kunde vara för underliga ting derute, och så öppnade hon dörren med hjertat i halsgropen.

20

Ja, hvad såg hon? Ingenting annat, än hela gården uppfylld af skolpojkar,

och i hörnet mot planket var en stor snöfästning, på hvars murar man just nu uppsatte en fana, bestående af en röd halsduk, svajande på toppen af en ansenlig brödstång. Den gamla puttrade något om att »måla den fule på väggen» och gick förtretad in tillbaka med den tömda sopskyffeln.

5 Hvad Maja icke såg, det var att bakom planket stod en annan svärm sju kvarter länge krigare, som alla buro halfmånar af papper, fästade med knappnål på ryggen, ty det passade ej att fästa månen på andra ställen. Dessa voro påtagligen Turkar och höllo på att stöpa kulor, det vill säga krama snöbollar, och ställa dem i ordentliga staplar mot planket. De kristne deremot
10 voro inne på gården och buro till igenkänningstecken hvar sin granisqvist, inträdd genom knapphålen i tröjorna.

– Hvar är genralen? frågade en af de kristne, med en orolig blick åt det håll, der man väntade fienden. – Han äter smörgås i skänken, herr kapten! svarade en annan, i det han gjorde front och förde handen till mössan.

15 – Passar det sig för en genral att äta smörgås, när fienden rycker an? anmärkte kaptenen med butter min. – Ja, herr kapten, det gjorde Sandels också, svarade stolt den andre krigaren.

– Fältväbeln står ej och muckar, utan kommenderar fort vår chef att marschera ur skänken, återtog kaptenen i myndig ton.

20 – Skall ske, svarade fältväbeln. Men i detsamma syntes genralen på trappan. Det första han fick se var den röda flaggan på fästningsmuren. – Hvem har understått sig att hissa den blodröda flaggan på Hjelteborg? ropade genralen med befallande stämma. – Intet svar.

– Herr genral, svarade efter en stund kaptenen förlägen, – jag lånade
25 fanan af Köks-Brita och betalade lånet ur krigskassan. Icke rädde jag för att hennes halsduk var röd.

– Kapten, sade chefen, – ni förstår er icke på färger och fanor mer än katten i köket. Äro vi korsarer och sjöröfvare, att vi skulle föra röd flagg? Jag säger er, att hvitt och blått äro våra färger: – hvitt för våra vintrars snö
30 och blått för våra blå sjöar. Och dervid framtog genralen ur bröstfickan af sin tröja bitarna af en sliten flaggduk, som hans syster Sofi dagen förut hade hoptrocklat. Den röda korsarfanan hissades ned, och den blåhvita fanan svajade kort derpå i toppen af brödstången.

– Turkarne komma! Alle man på sin post! ropade utkiken vid planket.
35 Nu blef i hast en stark rörelse i den kristna armén. Truppen fördelades i tre divisioner. Två ställde sig vid porten, för att från båda sidor mottaga fienden med ett fruktansvärdt kulregn, och den tredje divisionen skyndade in i fästningen, för att ordna dess batterier och här och der lappa murarna,

der snön var för lös. Genralen hade sina ögon öfverallt, och den som icke var nog flink, fick utan förskoning en puff i ryggen. Men trumslagaren, lille Fritz, som icke kände sig hugad att våga för äran sitt sjuåriga lif, blef öfver allt detta så förskräckt, att han tappade trumpinnarne och tog sin reträtt i hundkojan.

5

Turkarne voro till antalet nära dubbelt så många som de kristne, och derföre rusade de med godt kurage in genom porten. Hurra! Nu haglade första salvan – piff, puff! – Turkarne studsade, och de minste bland dem började gråta. Men deras fältherre Dschingis Khan, en lång konrektorist, förstod att åter ingifva dem mod. De afskjöto en förfärlig kanonad af snö- 10 bollar. Förgäfves veko de kristne upp tröjkragarna, anfallet var för håftigt; de begynte att vika. I detta afgörande ögonblick berodde allt på trumman. Men trumman, trumman, som skulle upplifva allas hjeltemod, hördes ej af. Hade de kristne hört trumman, skulle de troligen segrat. Men förgäfves ropade genralen sin trumslagare: – han satt tyst och obemärkt, inkru- 15 pen i hundkojan.

– Den förräddaren! utropade genralen. Men det stod ej att hjälpa. Fienden stormade in, och fastän de kristne med oförliknelig tapperhet försvarade hvarje fotsbredd af gården, måste de slutligen vika för öfvermakten och draga sig tillbaka bakom fästningens murar.

20

Genralen var utom sig af harm. Men de segrande Turkarne hurrade öfverljudd och buro kring gården sina troféer från slaget: en stöfvel, två trädsablar, sju mössor och fjorton eller femton omaka ullvantar.

Nu blef en kort vapenhvila, och den turkiske paschan firade segern med en storartad traktering af knäckor på krigskassans bekostnad. Derefter skickade han en parlamentär, som i myndig ton uppmanade fästningen att gifva sig på nåd och onåd. I motsatt fall skulle alla man springa öfver klingan, hvilket betydde att alla måste lägga sig ned och låtsa vara slagna ihjäl.

25

Fältväbeln, som stod främst uppå muren, tyckte med skäl att detta var en skamlös begäran, hvarföre han, mir nix, dir nix, grep en snöboll från batteriet, måttade och skjöt den öfvermodige Turken så ackurat midt för pannan, att mössan flög af och Turken tog till fötter det mesta han kunde.

30

– Det är emot folkrätten! skrek Dschingis Khan förtörnad på gården. – Ja, ropade fältväbeln, – men här gäller näfrätten; och i samma stund susade en ny snöboll ifrån hans säkra hand Dschingis Khan så nära kring öronen, 35 att den stolte segaren med knapp nöd bergade hufvudet.

– Bra gjordt, fältväbel! hördes genralens röst. – Den, som understår sig att tala om kapitulation, blir skjuten på fläcken. Fältväbeln blir utnämnd

till fänrik, men – och här höjde generalen sin röst, så att det hördes öfver hela gården – trummslagaren är en feg stackare och blir degraderad till trosspojke.

– Tappre muselmän, ropade Dschingis Khan, – nej, hör hvad de säga, de storskrytarne! Jag säger det ej för att betala er, men det säger jag, att bakom planket finns ännu en hel korg knäckor, och den förste, som kommer öfver fästningsmuren, han skall – ja, jag vill aldrig heta Dschingis Khan, om ej han skall få hela korgen till skänks.

– Hurra! Lefve Dschingis Khan! utropade Turkarne alla med en mun och rusade mot fästningen. Men Hjelteborg var icke så lätt att taga, som den obefästade gården. Här haglade kulor som ärter kring öronen. Här damp en Turk, der åter en annan från muren. Kulorna kunde ej mera begagnas, man brottades, man mot man, kullrade öfver hvarandra, bråkade sönder muren, så att stora stycken instörtade, och här och der hände att några luggades uti största tysthet, hvilket var både mot folkrätten, näfrätten och krigsreglorna. Generalen och hans folk gjorde allt, som kunde begäras af tappre män, utan mössor, utan vantar, ja somliga utan stöflar. Alla kämpade till sista man, men olyckligtvis voro Turkarne så betydligt öfverlägsne. Det kunde ej hjälpas, de fingo ändtligen öfverhand. Redan var generalen fången och fanan nedryckt, redan inrusade fienden öfver fästningens murar, då ... Ja, då hördes trumman!

Vid denna oväntade signal förlorade Turkarne modet. De kunde ej annat förmoda, än att en ny kristen armé var i antågande bakom deras rygg, – och hals öfver hufvud hoppade de ned från murarna, togo till fötter och stadsnade ej, innan de voro ett godt stycke utom porten.

Generalen och hans folk kröpo, illa tilltygade, fram undan fästningens ruiner och kunde knappt tro sina ögon, när de sågo lille Fritz helt ensam komma trummande öfver gården. Men när han nalkades generalen, tog han mössan af sig, föll på knä och sade: nu kan generalen låta skjuta mig; jag har ej förtjent bättre; jag rymde från ledet, när fienden ryckte fram. Det är bättre att blifva skjuten, än att degraderas till trosspojke. Ja, jag hörde nog hvad generalen sade, när jag satt uti hundkojan, och då klack det uti mig, och det är sannt att jag var rädd för Turken, men jag var ändå räddare att kallas en feg stackare. Derföre bet jag hop tänderna och gick fram och hittade trumppinnarne, och så tänkte jag: de må slå mig, jag trummar ändå! Men se, det hände sig så, att de i stället sprungit sin väg.

Generalen tog trummslagaren i öronen, lyftade honom högt upp och kysste honom, så att det small om öronen. – Kamrater, sade han, – trumm-

slagar Fritz har räddat Hjelteborg och oss alla. Jag förklarar härmed inför hela armén, att trumslagar Fritz är en ärlig karl. Låt honom vexe ett hufvud högre, så ryms han ej mera i hundkojan. Men det skall jag säga er, gossar, att då *vill* han ej heller krypa dit. Skam öfver den gosse, som någonsin kryper i hundkojan, när det gäller att rädda Hjelteborg! Men heder åt hvar och en, 5
som hellre vill låta slå sig ihjäl, än kasta bort trummpinnarna, när det gäller att stå och falla för fäderneslandet!

SKOLGOSSENS VINTERVISA.

Och nu är det vinter,
Och skidan hon slinter
I bugter och finter;
Går bra! Går bra!
Och knutarna spraka, 5
Och medarna knaka,
Och isarna braka;
Hurra! Hurra!

Snöflingorna svinga,
Och bjellrorna klinga, 10
Och kom, låt oss springa
Med hej och hopp!
I släden min syster
Med fålen så yster
Jag kör som mig lyster, 15
Galopp! Galopp!

Nu remma vi hemma
Vår skridsko i klämma,
Och möte vi stämma
På sjön, min vän! 20
Nu börjas attacken
Med stål uppå klacken
Och nacken i backen
Och upp igen!

25 Farväl med karbassen;
 Nu står hela klassen
 Med bollar i tassan
 Af snö, af snö.

30 Vi springa och smälla,
 Så fingrarna svälla,
 Och ingen får gnälla
 Adjö, adjö!

35 Batalj skall här hållas
 Och kappas och trollas
 Och lappas och bollas
 Och fås på pels.

40 Hurra för soldater
 Och tappra kamrater,
 Men fega krabater
 Till fjälls! Till fjälls!

45 Hurra för bataljen!
 I snön med kanaljen,
 Och sen uti galgen
 Med hvar pultron!
 Ja, nu ska' vi kappas,
 Och nu skall du klappas
 Och manglas och lappas,
 Kujon! Kujon!

50 Ty det är bagage,
 Som tappar kurage,
 Men stolt i plumage
 Skall gardet stå
 Och slåss på begäran
 Till allas förfäran
 55 Och strida för äran
 Rätt så! Rätt så!

 När vintrarna snöga
 På näsa och öga,

Det akta vi föga;
 Går bra! Går bra!
 När julgranen blossar
 Och lexorna lossar,
 Då sjunga vi gossar
 Hurra! Hurra!

60

NÄR DET ÄR MIDSOMMAR.

Om midsommar är det ljus och grönt att lefva på jorden. Då sjunga alla fåglar, då löfvas alla träd, och solen doppar sin runda skifva i sjön, sålänge tuppens ögon blinka på vageln, och sedan dykar hon upp igen, förrän tuppen rätt får strumporna på sig.

Finland är ett så stort land, att i de norra trakterna är mycket ljusare 5 om sommaren och mörkare om vintern, än i de södra. Sådant kommer af ett lands olika polhöjd, som man lär utaf geografien. I Åbo, Helsingfors och Wiborg måste man tända ljus, om man vill läsa, när det är mulet om midsommarnatten. Men i Uleåborg kan man tre långa månader läsa i bok hela natten igenom utan ljus, om det vore aldrig så mulet. Det var engång 10 en liten hund, som var född i slutet på April, och i slutet på Juli var han tre månader gammal. Under hela hans tid hade det aldrig varit mörkt. När då Augusti månad kom och nätterna begynte mörkna, tyckte Prisse att detta var mycket underligt. Han trodde att hela naturen krupit in i en säck. Och så ställde han sig på trappan och begynte skälla på mörkret. 15

Om midsommarqvällen bruka alla gossar slå boll på ängen, och alla flickor bruka leka och dansa. Der vankas strufvor och kringlor och mjöd för den som har råd, och de fattiga barnen få se uppå, i fall ingen delar med sig åt dem. Om natten brinner på alla höjder en eld, som kallas i Finland *kokko*, 20 men på några orter i Sverige kallas den Balders bål, och elden betyder att alla menniskor glädjas åt ljusets tid. När mörkrets tid är om julen, brinna ljusen klara i kyrkan, och detta betyder att vår Herre Jesus Christus är världens eviga ljus, som skiner igenom allt mörker på jorden. Men om midsommar är en gudstjänst i hela naturen, och der är hela skogen en kyrka, der lyser solens granna lykta från himmelens tak, der ringa blåklockorna, der predika 25 de vördiga tallarna, der messar forsen med sitt svall, der spela vindarna orgel i trädens grenar, och de små fåglarna sjunga med sina späda röster beständigt en psalm till Guds ära.

Ingångsspråket till sommarens predikan är taget från början af Fader vår: »Helgadt varde ditt namn. Tillkomme ditt rike. Ske din vilje, såsom i himmelen, så ock på jorden.»

Och fåglarnas psalmer ha ord, fast ej alla förstå dem. Dessa ord hafva
5 fåglarna lärt af Guds englar, och de lyda så: »Ära vare Gud i himmelen och frid på jorden och människorna en god vilje!»

Men blommorna säga till hvarandra: »Konung Salomo i all sin herrlighet var icke klädd såsom en af oss.»

Visst är det godt att tacka och lofva Gud både i kyrkan med andra och i
10 sin kammare ensam hemma. Men gladt är det också, när hela jorden prisar Guds godhet och när man står i solskenet i skogen och hör träden säga till hvarandra: »si, vi äro alla Guds barn, och allt hvad vi äro, det äro vi genom Hans outsägeliga nåd. Låtom oss tacka och lofva Hans heliga namn!»

Jag vill berätta er något roligt och vackert, som hände en midsommarnatt.
15 Carl Gustaf och hans syster Sofi hade sofvit på eftermiddagen, för att kunna hålla små ögonen öppna, när natten kom. Klockan 6 på aftonen åto de hvar sin smörgås med ett glas mjölk, och så gingo de ut på ängen med bollar, käppar och kastringar. Och de hade fått af sin pappa en liten silfverpenning hvardera, för att köpa sig något godt, ty der brukade sitta gummor,
20 som sålde våfflor och pepparkakor åt barnen.

På ängen voro många gossar och flickor redan förut. Der var den öfverdådige Walter, som råkade illa ut för sin trissa, och Axel som lärde Stina Europas karta,* och Mathias som försvarade Hjelteborg, och Emma som hörde blålockorna ringa, och Aina och Therese, som träffade tomte-
25 gubben i skogen.** De slog bollar och kastade ringar och lånade eld och sprungit enklek och lekte hök och dufva. Det var mycket nöjsamt. Sjelfva sparfvarna, som sutto på taket af ladan nära intill, qvittrade på sitt eget roliga vis, som de bruka, när de tycka att någonting är rätt lustigt i verlden.

När nu Carl Gustaf och Sofi hade sprungit sig trötta, sade brodern till
30 systemen: kom, så gå vi till gumman vid landsvägen och köpa oss våfflor för min penning! – Ja, det göra vi, sade Sofi.

Men vid landsvägen sutto fem eller sex gossar och flickor, som smorde kråset det bästa de kunde och sockrade så tjockt på våfflorna, att flugorna kunnat köra snöplog på dem, om de bara fått lof. Nära bredvid satt en liten
35 trasig tiggarflicka och såg helt tyst på våfflorna. Hon sade ingenting, hon

* Walters och Axels äfventyr skola berättas i nästa bok.

** Detta skall också berättas i nästa bok.

begärde ingenting, men beständigt såg hon ditåt, och emellanåt bet hon på sina små fingrar.

– Du är visst mycket hungrig? sade Sofi. – Har du ej ätit något förut i dag?

Den lilla satt i början tyst och ville ej svara. Men slutligen sade hon: jag har ej ätit något sedan i går.

5

– Se här, tag min penning och köp dig mat, sade Carl Gustaf. – Vi ha ätit en smörgås förut i qväll, och dessutom har min syster ännu en penning.

– Låt oss spara min penning, tills vi bli mera hungriga, sade Sofi. – Ja, sade Carl Gustaf. Och så gingo de att leka igen. Men den lilla flickan nickade: tack, tack! Och ingen visste hvad hon köpte för penningen.

10

Nu blef det sent på qvällen, och somliga barn gingo hem att sofva, men somliga gingo till skogen, för att bränna sin midsommareld. Der var på högsta kullen en stor hög upplagd af kådiga trädstammar och annat som brann med lustig låge, och när solen gick ned, tändes det på, och så begynte den stora trädstapeln att brinna. Nej, det var något grannt att se! De mörka granarna stodo rundtomkring; högt hvirflade rök och lågor emot den blå natthimlen, och kring elden dansade stora och små. Talltrasten, som just gaf konsert i skogen, teg af förundran stilla; myggorna blefvo så förtjusta, att de flögo midt in i brasan för att bättre se, och räfven i skogen tittade försigtigt fram bakom en sten, för att undersöka hvad detta månde vara för löjliga tillställningar.

15

20

När det första bränslet var slut, voro alla gossar färdige att släpa dit nytt, och der var ett hojtande och ett skrattande och en glädje i skogen! Stackars tröjor och byxor, de fingo betala kalaset med kåda och sot.

– Fy, Carl Gustaf! sade Sofi till brodern, som kom släpande med en stor trädstam, jemt dubbelt så lång som han sjelf. – Hvad säger mamma, när du smutsar så illa ned dina kläder?

25

– Ja, det är visst illa, sade Carl Gustaf och kunde ej annat än skratta ändå. – Men du borde se dig sjelf uti spegeln. Vet du hvad, Sofi? Du har två långa mustacher och dertill ännu ett pipskägge af sot. Jo, du ser just vacker ut!

Sofi blef förskräckt, vätte näsdukssnibben och begynte torka sig om läpparna. – Är det borta nu? frågade hon.

30

– Ja, till nästa gång, sade Carl Gustaf. Och det dröjde ej länge, så hade Sofi åter nya mustacher, ty hon skulle nödvändigt blåsa på elden, der den ej rätt ville brinna.

– Nu gå vi att köpa en smörgås, sade Carl Gustaf, – ty jag är omenskligt hungrig.

35

– Ja, det göra vi, sade Sofi. – Jag har ju ännu min penning.

Men denna gång stod vid landsvägen en liten gosse, nästan utan kläder,

ty han hade endast en söndrig skjorta. Och när han stod vid elden, hade han varmt, men när han ville hjälpa de andra att bära bränsle, frös han så att tänderna skallrade, ty det var kyligt i nattluften, som det ofta brukar vara vid midsommartid. – Hvarför klär du ej mera på dig? sade Carl Gustaf till
 5 honom.

– Jag har inga kläder, svarade gossen, och dervid kröp han så nära han kunde till elden.

– Sådana trashankar, som ej ha kläder engång, kunde gå hem och lägga sig, sade långa Thure, som stod der nära bredvid.

10 – Jag har intet hem att lägga mig i, svarade tiggargossen.

– Du har två långa rockar, sade Sofi åt Thure, som bar en öfverrock på armen. – Låna den ena åt gossen!

– Låna! skattade Thure. – Ja, om någon ville gifva mig hyra för den, så kunde jag väl låna min rock, tills solen går upp.

15 – Der har du, sade Sofi. Och så gaf hon sin lilla silfverpenning. Och gossen kläddes i rocken och hade varmt och godt och roligt. Men ingen hade roligare än Carl Gustaf och hans syster, fastän de voro utan både våfflor, smörgås och penningar.

Så brann elden hela natten, och den natten var icke lång. Ty om en liten
 20 stund begynte himmelens rodnad blifva allt rödare i nordost, och till sist blef den blank som rödaste guld. – Rättnu går solen upp, sade Carl Gustaf. – Kom, så klättra vi upp på berget, för att bättre se!

– Hvar är min rock? Jag vill ha tillbaka min rock! ropade långa Thure, som hade tagit betaldt för det att han gjorde en god gerning. – Ack, sådan
 25 narr jag var! ropade han. Nu har jag tappat bort hela silfverpenningen, som jag fick uti hyra!

Det har ingen välsignelse med sig att förtjena pengar på något som man ger åt de fattiga. Rocken hittade Thure på en buske, men hittade ej sitt goda lynne. Han var förargad och snäste alla menniskor. Och den främmande
 30 gossen syntes ej mera. Ingen visste hvart han försvunnit.

När Carl Gustaf och Sofi kommo högst på berget, sågo de till sin förundran, att de båda fattiga barnen, som fått deras silfverpenningar, voro der före dem. Och de syntes nu ej mera fattiga och sorgsna. Deras ansigten skeno af glädje, och de sade: efter ni varit goda mot oss, skola vi tacka er
 35 såsom ingen tackat er förr. Ställen er här på knä bredvid oss!

Carl Gustaf och Sofi föllo på knä, fastän de icke begrepo hvad barnen menade. De glömde att de voro både hungriga och sömniga. De tänkte: hvad skola vi nu få se?

I detsamma blef der alldeles tyst i skogen, så att man kunnat höra en myggas surrande. Men myggorna lade sina vingar tillhopa, fåglarna tystnade; sjelfva den strida forsen brusade ej mera mot klipporna bakom skogen.

Då flög med ens en strimma af guld öfver hela himmelens hvalf, och den stora strålande solen lyftade sakta sin rand öfver himmelens bryn, och der gick en hastig sprittning af glädje genom hela naturen. I samma stund begynte alla naturens röster att ljuda igen, myggorna surrade, fåglarna sjöngo, forsen brusade, och den stora skogen begynte susa i löf och grenar.

– Gifven nu akt! sade tiggarbarnen.

Då sågo Carl Gustaf och hans syster huru luften hastigt blef uppfylld af små genomskinliga englar, millioner och legioner många, och de fladdrade upp och ned, hvar och en till sin skyddsling, ty hvarje träd hade sin engel, och hvarje blomma sin, och hvarje djur hade sin skyddsande.

Då sade Sofi till sin bror: Ser du, alla skapade varelser hafva sin skyddsande, som för deras böner till Gud. Men vi båda hafva ingen!

– Tron J det? sade tiggarbarnen. – Och hvilka skulle då vi vara? Förstån J det icke nu redan, att vi äro edra skyddsenglar? Och fastän J icke sett oss förrän nu, så hafven J ofta känt oss i edra hjertan, hvar gång J bedt till Gud eller gjort något godt. Det är vi, som bredt våra hvita vingar öfver er vagga, när J voren små. Det är vi, som beständigt gå vid er sida och i Jesu namn bevara eder för allt ondt i verlden. Och det är vi, som skola följa eder hela lifvet igenom, allenast J frukten Gud och följen hans bud i lydnad och kärlek och frid och sanning till lefnadens slut.

Vid det att de fattiga barnen talade så, blefvo de strålande klara och genomskinliga, så att man kunde se solens skifva och trädens löf igenom dem, ända till dess att de smulto bort likasom ljusa moln i den skimrande morgonrodnaden.

Och Carl Gustaf och hans syster gåfvo hvarandra ett löfte. De ville alltid lefva så, att deras goda englar skulle ha glädje af dem. Och när de upplyftade sina ögon, hörde de skogens predikan och fåglarnas psalmer vid mid-sommartid: Helgadt varde ditt namn. Tillkomme ditt rike! Ske din vilje, såsom i himmelen, så ock på jorden!

SKOLGOSSENS SOMMARVISA.

Om vintern går nog tabulan,
 Euklides och grammatikan,
 Blott man är flink och trogen.
 Men ack, det vill ej mera gå,
 5 När björken löfvas, sjön är blå
 Och göken gal i skogen.

Då bär min lexa rakt åt vägg.
 Ett sus af rönn, en doft af hägg
 I slitna permen flytta.
 10 Det qvitrar på hvarenda rad,
 Hvar bokstaf slår så hjertans glad
 En liten kullerbytta.

Geografin, din slyngel, säg!
 Paris? Arkangel? Visa väg!
 15 Så ljud magisterns stämma.
 – Ack, hvem kan tänka på Paris
 Och frysa i Arkangels is,
 När det är vår här hemma!

Men dina ziffror, pojke, hör!
 20 Hur bär ditt facit hop, munsjör?
 Två gånger två gör fyra.
 – Nåd, herr magister, nåd! Ack ja,
 Jag slog just boll i tankarna
 Och tog en präktig lyra.

Nej, ingen nåd! Hit med din tass
 25 För hic, hæc, hoc och der, die, das
 Och hundöron i hörnen!
 – Ack, hejda plaggans snabba lopp!
 Jag drömde att i furans topp
 30 Jag flög så högt som örnen.

Så gick det då. Så kom den dag,
 När, glad som himlens fågel, jag
 Flög ut kring fält och hagar.
 Ack, fria luft! Ack klara höjd!
 Ack, sol och glans och doft och fröjd
 Ack, sköna sommark dagar!

35

HEDRA DIN FADER OCH DIN MODER.

Det, som jag nu vill berätta er, är helt kort, men så märkvärdigt, att både stora och små deraf klarligen se huru Gud vill att fader och moder skola hållas i heder af deras barn. Ty barns otack och missaktning mot deras föräldrar är den allrasvåraste synd och skall visserligen blifva hårdt straffad, om icke i dag eller i morgon, så likväl i framtiden, när barnen sjelfva ha blifvit stora. 5

Detta är också en gammal historia, som många berättat före mig, men den kan tåla att höras engång till.

Det var en man och en hustru, som hade hos sig sin gamle far, och dessutom hade de sjelfva små barn. Gamle farfar var grå af ålderdom, och så gammal och svag var han, att hans händer darrade, och han kunde icke hålla stadigt i handen det som han tog uti. 10

Nu hände sig derföre, när han satt till bords med de andra, att han ej kunde föra skeden till sin mun, utan att spilla soppan på sig. Detta tyckte de andra vara illa gjort, och de knöto på honom en serviett, likasom man knyter om halsen på små barn, när de äta. Men gubbens händer darrade beständigt, och beständigt spillde han soppa på den rena servietten. Det rådde han icke för. 15

Mannen och hustrun voro hårda och otacksamma. De tänkte ej på, huru mycken möda och tålmod deras föräldrar haft med dem, när de sjelfva voro små och okunniga. Derföre sade de med stränga ord: om farfar ej slutar att spilla på servietten, så låta vi honom äta med grisarna uti vrån. 20

Men farfar kunde ej hjälpa det, han var nu engång så gammal. Då satte de obarmhertiga honom i vrån och ställde framför honom ett tråg af träd, såsom man brukar för grisarna, och der fick farfar äta allena i vrån, men mannen och hustrun åto vid bordet och läto sig väl smaka. 25

Detta gjorde den gamle farfar mycket, mycket ondt, ty det är tungt att se sig föraktad på gamla dagar för sin ålderdoms skull, och ännu dertill föraktad af sina egna barn. Ett otacksamt hjerta är den tyngsta börda, som jorden bär.

Men farfar satt för sig sjelf i vrån och gret så tyst, att ingen såg de tårar, som runno utför hans vissnade kinder ned i hans snöhvita skägg. Blott Gud, som ser allting, såg äfven den gamles sorg och människornas hårda hjertan, och han visste ett medel att förödmjuka de obarmhertiga.

- 5 En dag satt farfar, som vanligt, i vrån, och mannen och hustrun sutto vid bordet, men på golfvet satt deras lilla gosse, som var fyra år gammal, och täljde ett stycke träd. Då sade mannen till honom: hvad täljer du, min gosse?

Gossen svarade: jag täljer ett tråg.

– Hvad skall du göra med det? frågade fadren.

- 10 – Jo, svarade gossen, – när far och mor blifva gamla, skall jag sätta dem i vrån att äta ur tråget, som farfar gör.

- Då sågo mannen och hustrun på hvarandra, och Gud öppnade deras ögon, så att de sågo sin stora synd och otacksamhet, och det syntes dem vara samvetets egen röst, som sade till dem i det lilla barnets mun: så som J
15 hafven föraktat eder fader uti hans ålderdom, så skola ock edra barn förakta eder en dag, när J sjelfva blifven gamla.

- Och de brusto båda i gråt och gingo till gamle far i vrån, omfamnade honom och sade: förlåt oss, att vi gjort så illa mot dig! – Hädanefter skall du alltid sitta vid vårt bord, och der skall du hafva den främsta hedersplatsen.
20 Ty nu veta vi, att man aldrig bör förgäta det heliga och sköna fjerde budet: »hedra din fader och din moder, på det att dig må väl gå och du må länge lefva på jorden.»

NÄR MAN SOFVER PÅ ROSOR.

Saga.

Det var engång en gosse och en flicka,
Som annars kunde godt och väl sig skicka,
Men tvenne ting de kunde icke rätt:
Att *lyda* snällt och att *arbeta* lätt.

- 5 Hon hette Mimmi; Frans, så hette gossen.
De sprungo kring i skogarna och mossen,
Och när de trötta sofvo sen så godt,
Så drömde de om nya lekar blott.

Det går ej an, så sade deras mamma,
Och deras pappa sade just detsamma: 10
Nej, kära barn, det går visst aldrig an;
Sitt hela lif man ju ej leka kan.

Små barn, de måste gå i skolan alle,
Att plugga vett uti sin kycklingsskalle. –
I skolan måste Mimmi nu med Frans; 15
Ja, ni må tro, det blef en annan dans.

Det var så grufligt svårt att sitta stilla,
Och lexorna – fy, hvad de smakte illa!
Och sen så var man skolsjuk uti mjugg,
Och sen så fick man sig en liten lugg. 20

En dag gaf lärarn lof åt hela bråten.
Ack, söta pappa, få vi ro i båten?
Ja, med det vilkor, att J fån ej nu
Ro långt och ären hemma klockan sju.

Ja visst, ja visst! Ack, hvad det skall bli roligt! 25
Så rodde båda syskonen förtroligt
Till Blåbärsön. Der voro sköna bär,
Och hvad de åto, hvad de sprungo der!

Men Smultronön der litet längre borta,
Säg, ro vi dit? – Nej, timmarna bli korta. – 30
Ack jo, se blott, så rödt det glimmar ju,
Och än är klockan säkert icke sju.

Nå ja, till Smultronön de båda foro.
Hvad der var herrligt! Hvad de glada voro!
– Men ser du Hjortronön? Der är ej fult! 35
Af stora hjortron glimmar der helt gult.

Men pappa har oss nekat. – Ack den pappa!
Han blir nog god, när blott vi honom klappa.

40 Dessutom är ju dit helt nära nu,
Och än är klockan säkert icke sju.

Nå godt; till Hjortronön de rodde båda.
Så rara hjortron får man sällan skåda.
De snaskade det bästa, som der fanns;
Det smakte Mimmi godt och munsjör Frans.

45 Till sist så voro båda barnen mätta.
– Nu ro vi hem. – Ja, kom! Men hvad är detta?
Den ön här nära ha vi aldrig sett:
Se, röda rosor glimma der helt tätt!

50 Ack, låt oss fara dit på rosenfänge!
– Omöjligt, nej, vi redan dröjt för länge!
– Men blott en liten, liten stund! Ännu
Så slår jag vad, att klockan ej är sju.

– Nå, blott en liten stund! – Och båda rodde.
Till Rosenön var längre, än de trodde.
55 Men när de ändtligt stego der i land,
Hur skönt der doftade från strand till strand!

Se, hvilka rosor! – Nu var det att plocka
Och bryta, bocka sig och åter bocka.
– Men hvilken är den vackraste? – Den här.
60 – Åh nej, visst ej! Den här långt bättre är.

Så smögo qvällens timmar. Tyta natten
Begynte mörkna öfver land och vatten.
Då först med häpnad märkte barnen nu,
Att klockan var helt säkert mer än sju.

65 Nu blef det träta: hvems må felet vara?
På sjön i mörkret kunna vi ej fara,
Och här finns ingen stuga, ingen bädd! –
Och Frans var ond, och Mimmi, hon var rädd.

Sen kommo strida tårar: stackars pappa
Och mamma vänta oss! – Men som en kappa 70
Så tjockt, föll mörkret öfver sjö och strand.
Man kunde ej för ögat se sin hand.

I famnen nu hvarandra båda höllo,
Tills frusna och förgråtna båda föllo
På rosors bädd och somnade till slut 75
Och sofvo länge, sofvo natten ut.

Och högt stod solen ren på himlens båge,
När barnen vaknade. Det var, som såge
De någon sällsam syn. – Hvar äro vi?
Ack Gudskelof, att natten är förbi! 80

Kom, låt oss ro! – Ja, kom! – Och båda foro.
Det dröjde länge, förrän barnen voro
Vid hemmets strand. Då båten nära kom,
De sågo sig med stor förundran om.

Den bryggan var ej här i går. Den spången 85
Fanns icke förr. Så sandad var ej gången,
Och träden äro högre; se på dem!
Vi stackars barn, nu hitta vi ej hem.

Nej, – der är stora stenen, der vi metat,
Och der är stranden, der vi snäckor letat. 90
Låt oss gå längre fram! – Så gingo de,
Men allt var nytt och ovant till att se.

I löfsaln, der syrenerna de blomma,
Der satt en gubbe och en gammal gumma.
Dem hade barnen aldrig sett förut. 95
De helsade och sågo flata ut.

Hvem söken J? sad' gubben i detsamma.
– Vi söka här vår pappa och vår mamma.

100 – Hvad heten J? – Jag heter Frans. – Och jag,
Jag heter Mimmi. – Hvad i allan dag!

Frans! Mimmi! sad' de gamla nu med oro.
Så hette våra stackars barn, som foro
En afton bort och kommo ej igen.
De drunknade, och vi dem sörja än.

105 – Vi ha ej drunknat. Nej, vi oss fördröjde
På Rosenön. – Vid dessa ord så röjde
De gamla en förundran. – Rosenön?
Tänk, om det vore våra barn från sjön!

110 Som det var sagdt, så hördes barnen stamma:
Tänk, om det vore pappa just och mamma,
Fast så märkvärdigt grånat deras hår,
Sen vi dem sågo båda sist i går!

115 Så föllo de hvarandra ömt i famnen
Och sade om på nytt de kära namnen.
Men när de alla länge famnats då,
Man hörde fadren säga sorgset så:

120 Ack, stackars barn, till Rosenön J flutit;
På rosors bädd en svekfull sömn J njutit.
Förtrollad är den ön. Ty tiden der
Flyr i galopp. Ett år hvar timma är.

Och nu ha tjugu timmar ren försvunnit
Med sömn och lekar. Det är hvad J vunnit.
Ty när J foren, det var ej i går,
Nej, barn, *sen dess förflutit tjugu år!*

125 – Hvad? tjugu år! – Nu först med mycken häpnad
De sågo på hvarandras bytta skepnad.
Ja, tretti år på spiken Frans var nu,
Och Mimmi stackare var tjugusju.

Och uppå alla dessa tjugu åren,
Den skönaste, den bästa ungdomsvåren, 130
Hvad ha de lärt? Ack, intet lärdes der;
Ej mer än man af sömn och lekar lär.

När alla de, som voro lika gamla,
Med flit och lust fått mycken kunskap samla,
Då kunde Frans ej mer två gånger tre, 135
Och Mimmi kunde knappast ABC.

Så måste de på gamla dar besörja,
Att som små barn de åter fingo börja.
När Frans då blef med lugg och plugg och ris
Student, så var han fyrti år precis. 140

Och Mimmi, när hon ändtligen fått lära
Att läsa, sy och hvad man kan begära
Af den, som också engång vill bli fru,
Så var hon jemnt på spiken trettisju.

Och när de båda ville vara unga 145
Och liksom andra, dansa, leka, sjunga,
Så syntes redan ganska långtifrån
Vid deras panna grå och hvita strån.

Frans blef en skrivvare, som for på tingen
Och drack med alla, dugde just åt ingen; 150
Men Mimmi blef allt till sin lefnads qväll
En skröplig, lång och trätosam mamsell.

Ja, så gick det med dem, det må ni veta,
Som ej förstodo lyda och arbeta.
Och så går det med hvar och en, som går 155
Till sängs på rosorna i lifvets vår.

Ty intet lärs, när man i nöjen stimmar:
Då springa åren, som de vore timmar;

Och innan man vet ordet af rättnu,
Har lifvets klocka redan slagit sju.

HJERTAT AF GUMMI ELASTICUM.

– Nu är det första Maj, och nu blir det vår, sade Fredrik. – Hej och hopp, i dag ha vi skollof, min nya boll är längesedan färdig, han har ett hjerta i sin kropp, och det är af gummi elasticum. Flyg, du min boll, så högt som lärkan i skyn! Tag lyra, Marie, tag lyra, Marie!

5 Och Marie sträckte ut sina små händer att taga lyran, men klatsch, der slog bollen ned mellan hennes båda händer, föll till marken, studsade högt upp och trillade ned i en vattputt på gården.

– Jo, nu ser han hygglig ut, sade Fredrik och kramade missnöjd den våta bollen. Men Marie hoppade på en fot kring gården och skrattade utan
10 måtta. – Hvad skrattar du åt? sade Fredrik förtretad.

– Jag skrattar åt att han har ett hjerta af gummi elasticum, sade Marie.
– Hvad skulle han annat än falla i putten?

Gamla morfar i den långa rocken och den hvita nattmössan hade satt sig på trappan i solskenet och hörde hvad barnen sade sinsemellan. – Kom
15 hit, Fredrik! sade han. – Fredrik kom.

– Vet du hvad gummi elasticum är? sade morfar. – Jo, sade Fredrik, det är kådan af ett träd och så spänstigt och mjukt, att man kan tänja ut det huru man vill och till hvad man vill, men sedan tager det gerna sin första skapnad tillbaka.

20 – Det är rätt, sade morfar. – Förstår du nu hvarför alla, som ha ett hjerta af gummi elasticum, måste falla i putten?

– Nej, det förstår jag icke, svarade Fredrik.

– Det skall jag säga dig, sade morfar. – En menniska måste vara något visst och älska något visst. Om han ena dagen är si och andra dagen så och
25 låter tänja ut sig huru man vill och till hvad man vill, så är han en stackare, en mes, en pultron. Och då händer det honom som det händt bollen, var säker derpå!

Fredrik funderade en stund och visste ej hvad han skulle svara.

– Vill du blifva en duktig karl? sade morfar till honom. – Ja men, svarade
30 Fredrik.

– Mins då hvad jag säger dig, återtog morfar. – Lita ej på din egen klokhet, och var ej ett tjurhufvud, som envisas och stängas med andra, när han

ej vet någonting bättre. Men är du engång fullt öfvertygad om att något är rätt och godt, så låt icke narra dig derifrån. Låt icke tänja ut dig, min gosse!

– Nej, morfar, sade Fredrik. Men han begrep ej hvad morfar menade.

– Adjö med dig nu, sade morfar.

– Nu gå vi ut till ängen, sade Marie. – Der äro alla gossar och flickor ute, att leka på första Maj. 5

Fredrik kom, och så bar det af. Det var så vackert, när majsolen sken och fåglarne qvittrade i skogen på andra sidan om landsvägen. Inga träd hade löf ännu, men den stolta granen stod der i sin oföränderliga gröna uniform, och den lilla spensliga videbusken hade tagit sig före att spricka ut i små fun, som barnen samlade och kallade »kissor». Ängen var nästan torr, och de första gröna stråen tittade upp mellan det höstgamla vissnade gräset; men i dikena var ännu här och der litet snö, och grodorna hoppade med ett skutt från dikeskanterna. 10

Nära vid gärdesgården satt en madam, som hade till salu kringlor och pepparkakor, smörgåsar och mjöd. Den som hade en slant att köpa, han köpte det som smakade honom bäst, och den som ej hade någon slant, fick af de andra, och så hade alla lika. Men konrektoristerne slog sig på att spendera och bjödo alla damerna mjöd. 15

– Nu slå vi boll, sade gossarne, och så delade sig alla i två partier, och Fredrik blef klockare. Det var ståtligt att se huru bollarna flögo som svalor i luften, och för hvar lyra som togs, och för hvar pojke som bollades, när han kastade sällträt ifrån sig och sprang öfver ängen till målet, blef hej och hurra, så att bönderna förundrade sig, der de körde i sakta mak sina lass på landsvägen. 20 25

Men flickorna ledsnade att se på och begynte att springa enklek vid grinden. Här tappade en sin sko, och här snafvade en annan på kängbandet, och somliga voro våta om fällarna, och somliga miste flätbanden, och somliga hade snufva och snöto sig, innan de ropade sista paret. Men allt var det lika roligt, och till slut fingo de några af gossarne med, och då blef det än roligare. 30

Det förtröt de andra gossarne, och när de sågo att en smalbent tredjeklassist gaf sig att springa med flickorna, sade de sinsemellan: han borde ha stryk. Och en af de starkaste gjorde ett löfte att verkställa domen.

– Nej, sade en annan, – det är bättre att vi doppa honom i diket. Der är vatten och gyttja, och der får han tvätta sin nya tröja, som flickorna tycka så mycket om. 35

– Men icke går det an att vi gå sex emot en, sade Fredrik. – Det är orätt, och det är jag icke med om.

– Ack du din kruka, sade de andra, – nu är du rädd. Du törs icke, du!

– Nog törs jag, sade Fredrik, – men ...

– Men och men, skreko de andra, – jo du tänker, att när han får dig i luggen på tumanhand uti skolgränden, vankas det daskis.

5 – Jag skall visa att jag icke är rädd, sade Fredrik motvilligt ...

– Så stå ej och gräla nu, utan kom med, skreko alla kamraterne, och så drogo de Fredrik med. När tredjeklassisten märkte hvad meningen var, tog han till fötter och stannade slutligen vid ladan med ryggen mot väggen. Här slogs han tappert emot och lät icke fånga sig. Men en af de illparigaste
10 bland pojkarne kröp oförmärkt fram och hängde sig fast vid hans ben, och så fingo de honom omkull och drogo honom allt närmare diket, för att doppa honom, som meningen var.

Nu begynte flickorna gråta, och Marie skrek allt hvad hon förmådde: låt bli honom, Fredrik, låt bli honom! Men Fredrik ropade: jag skall visa
15 att jag icke är rädd.

I detsamma kommo två andra tredjeklassister gående på landsvägen och sågo huru deras kamrat blef illa medfaren. Genast hoppade de öfver gärdesgården och kommo honom till hjälp. – Sex mot en, det är ju skam! ropade de. Men när pojkarne sågo dem komma, togo de i sin tur till fötter
20 allt hvad de kunde, och Fredrik med. De öfrige kommo undan, men Fredrik snafvade öfver en tufva och föll. Strax fingo de nya kamraterne honom i kragen. – Jaså, munsjör, sade de; – sex voren J mot en enda, för att doppa honom; derföre marsch i diket med dig! Så kullrades Fredrik i diket utan pardon. Och hur han såg ut, när han kom upp igen, det kan man begripa.
25 Alla gossar och flickor skrattade, hela ängen skrattade, skogen skrattade, landsvägen och gärdesgården skrattade med, ja dess make till munterhet har man väl sällan hört.

Derpå begynte de andra leka igen, och solen sken, och fåglarna sjöngo, och madamen sålde dubbelt så många pepparkakor på den herrliga, glada
30 första Maj.

Men Fredrik smög skamflat sin kos.

– Nej hur du ser ut! sade gamla morfar, som ännu satt på trappan och betraktade myggornas dans i solskenet. – Hvad fattas dig, Fredrik?

– Jo, sade Fredrik, – nu begriper jag hvad morfar sade i middags. Mitt
35 hjerta har varit af gummi elasticum. Jag har låtit tänja ut mig, jag har gjort hvad jag visste vara orätt, och derföre, morfar, – derföre har jag kommit i putten!

HÖYTIÄINEN.

Långt i Karelens vida land
Och norrom Saimas vackra strand
Låg Höytiäinenens klara sjö,
Med mången blomsterö.
Och rundtomkring stod' rönn och björk, 5
Den höga furan såg så mörk
Från kullen ned i djupa sjön.
Men vid dess fot stod ängen grön,
Och korna gingo der i vall,
Och fjerran bakom björk och tall 10
Steg torparkojans rök mot skyn
Vid dunkla skogens bryn.

En dag kom menskohand, att djerf
För vinst af land och nytt förvärf
Med list besegra vattnens tåg 15
Och fälla fjärdens våg.
En liten fåra gräfdes ren
Med damm af sand och mur af sten;
Men vattnens jätte log och bröt
Igenom dammens sköt. 20

Den gamle fiskarn i sin båt
Han for en dag, af regnet våt,
Att lägga ut sitt fiskegarn
För Höytiäinenens barn.
Då såg han något underbart: 25
Der vattnet nyss var lugnt och klart,
Der forsade nu strid en ström.
Omöjligt! Nej, var det en dröm?
Dock, hur han rodde, hur han såg,
Allt vildare blef strömmens våg 30
Och rusade alltmera stark
Mot strandens ödemark.

35 Förfärad rodde fiskarn bort
 Mot hemmets vik, men innan kort,
 Han visste mer ej hvar han var,
 Ty viken fanns ej qvar.
 Der nyss den breda djupa fjärd
 Omstrålade hans hem, hans verld,
 Der såg han nu en slätt så stor,
 40 Som ej fanns der, när bort han for,
 En ödemark af dy och sand,
 Och långt ifrån hans fordna strand
 Stod bryggan, der ännu i natt
 Sin båt han bundit gladt.

45 Den djupa vilda forsen röt
 Som åskans dân och genombröt
 I fjerran skogens fasta vall
 Med omotståndligt fall.
 Långt söderut han häpen såg
 50 En enda stor omätlig våg
 Mot Pyhäselkä rusa ned
 Och, hög och skummande och vred,
 Uppsluka i sitt strida lopp
 Med brak den höga furans topp
 55 Och skölja åker, äng och hus
 Med sand och sten och grus.

60 Då knäppte fiskarn fromt sin hand:
 Allsmäktige, som vågen band
 Och åter löst dess jättemakt,
 Beskydda denna trakt!
 Du stakat vattnens gränser ut;
 Låt ur förstörelsen till slut
 En ny och bättre ordning gå,
 Att högt ditt namn vi prisa må!
 65 När grönskan kläder dessa fält,
 Der flodens vilda fåra svällt,
 Kring Höytiäinens nya strand
 I blommor står vårt land.

OM DEN SOMMAR, SOM ALDRIG KOM.

Veten J, små barn, hvad det var för en sommar, som aldrig kom? Jag skall säga er det. Det är en sannsaga, och icke är den så lång, nog kan man höra på den.

Det var engång en liten gosse, som hette Rafael. Han var frisk och stark och blomstrade som den lilla rönnen, hvilken en dag skall blifva stor och bära hvita, doftande blommor i jordens vår. 5

Men Gud såg att den lilla gossen, när han blef stor, skulle engång få mycken sorg uti verlden och råka i många frestelser, som kunde förderfva hans hjerta och vända det bort till synd och fåfänglighet. Derföre utsände Gud sin stora skinande engel Rafael, af hvilken den lilla gossen hade sitt namn, och sade till engelen: för gossen till mig! 10

Då hände sig, att den starka och friska gossen blef sjuk och begynte förtvina; och det var om vintern. Men hans föräldrar och de små systrarna sade: vänta litet, nog blir Rafael frisk, när sommaren kommer!

Då kom den långa ljusa våren, när fåglarna begynte sjunga i träd och grenar. Och barnen hade en hämpling i buren; med honom gingo de ut en morgon i parken och läto honom flyga i sin frihet till de andra små fåglarna. Hämplingen flög; han var så glad, så glad, och i detsamma han flög, så qvittrade han en enda ton, och den var så full af glädje och tacksamhet, att barnen tyckte sig aldrig ha hört ett vackrare qvitter. 15

När de kommo hem, låg den lille Rafael ännu sjuk på sin bädd och hade ej kunnat vara med uti parken. De små systrarna klappade hans bleka kinder och hans vackra bruna hår och sade till honom: var icke ledsen, Rafael; när det blir sommar, får du komma med oss och höra hämplingen sjunga. Din sommar skall också komma, och då blir du frisk. 20

Men Guds stora skinande engel stod osynlig vid gossens bädd och sträckte sina sköna hvita vingar öfver honom, likasom för att bevara honom emot allt ondt uti verlden. Och ju längre engelens vingar sträckte sig ut öfver honom, desto blekare blef den lilla gossens kind och desto svagare hans andedrägt. Hans klara, bruna ögon sågo ännu engång mot engelen, som han ensam såg; – derefter sjönko de tillsammans, och den lille Rafael andades icke mera. Men på hans små, bleka läppar dröjde ännu det fridsamma, lyckliga leendet, som man ofta ser hos små barn, när de märka att en engel står bredvid deras bädd. 25

Se, sade gossens föräldrar till de små systrarna: nu är Rafael lycklig, han är hos Gud. Likasom hämplingen flög till sin frihet ur buren, så flög också Rafaels oskyldiga ande till evig frihet; och vi hörde icke hans glädje, såsom 30

vi hörde fågelens qvitter, men vi märka det väl på hans blida leende, att han prisar Gud, som så tidigt har unnat honom salighetens krona.

Då sade en af systrarna: men den sommaren kom aldrig, när Rafael skulle bli frisk.

5 – Ja, sade andra systemen: Rafaels sommar kom aldrig.

Men föräldrarna aftorkade sina tårar och sade: visst har han kommit. Om vi kunde se långt bort i den blå himmelen, så skulle vi nu få se Rafael leka med de små englarna i Guds eviga paradys. Der är den rätta sommaren, och efter den sommaren kommer aldrig en höst och aldrig en vinter mera.

10 Då förde de den lilla Rafael bort till kyrkogården och lade honom uti en liten graf, och presten läste sköna böner öfver honom och lofvade honom ett evigt lif. Men gossens moder, som stod vid grafven, sade: nu borde vi sjunga en psalm, och här är ingen, som sjunger psalmen vid Rafaels graf.

I detsamma begynte en liten fågel sjunga så högt under himmelens blå i
15 våren och solskenet, och alla förstodo att fågeln prisade Gud. Då sade den döde gossens fader: hör, fågeln vet väl för hvem han sjunger! Hämplingen sjunger psalmen vid Rafaels graf.

Men den stora skinande engelen flög med den lilla Rafaels själ långt bort öfver grafvens mull till den eviga sommaren i Guds paradys.

LITEN VERNA.

†

Hon var en liten blomma
I verldens trädgård här,
Med ögon blå och fromma
Och kind så röd och skär.
5 När hon stod midt i ringen
Bland sina syskon då,
Så fattades blott vingen
På hennes skuldror små.

10 Liksom en solskensstråle
På gröna ängen far,
Så kunde hon blott småle,
Den tid bland oss hon var,

Och sprida frid och nöje
Förutan sorg och kif,
Och som ett blomsterlöje
Var hennes korta lif. 15

Nu tog Guds helga vilja
Den plantan i sin vård.
Hon är en snöhvít lilja
Uti Guds blomstergård, 20
Der inga höstar gulna
Och ingen vår förgår
Och inga ögon mulna
I sorgens bittra tår.

Nu blickar liten Verna 25
Med sina ögon blå
Från qvällens klara stjerna
På sina syskon små.
Nu uti englaringen
Så saligt lugn hon ler; 30
Nu fattas icke vingen
På hennes skuldra mer.

UNDA MARINAS FOTSPÅR.

Har du sett ränderna uti hafvets sand derborta vid stranden under den höga skogskullen? Så hvít är den sanden och ränderna äro vågiga, och de gå i otaliga täcka bugter uppemot yttersta vattengränsen. Ofta när jag sett de stora, hvita, skummiga vågorna rusa i vrede mot strandens vall, har det synt mig förunderligt, att de icke alldeles bortsopat ränderna i sanden. 5 Men dertill hade hafvets vågor ingen lust, de läto ränderna bugtas i sanden som förr och stormade öfver dem med grummel och dån, och så lade de sig åter att hvila i djupen.

Ty de fina ränderna uti sanden äro de små vågornas fotspår, och de små vågorna äro hafvets kruslockade barn, som leka i glimmande ras på den fina sandbädden. Hvar gång stormen brusar, säger hafvets konung till sina störtsjöar: gån mot klipporna, gån mot klipporna! Der i sanden leka 10

mina små barn; ingen får rubba deras vägar och stigar, ingen får sopa deras fotspår från stranden.

Djupt, djupt i hafvet är konungens slott med väggar af kristall och perlemofönster och tak af de skönaste musslor. Der bo konungens söner och
5 döttrar, de blå vågorna, och der bor äfven hans yngsta och klaraste lilla böljebarn, den blåögd, silfverlockiga Unda Marina.

När Unda Marina går att leka på stranden, ritar hon med tåspetsen af sin silfversko dessa fina våglinier i sandens golf, och ingen störtsjö har lof
10 att utplåna dem. Tusen, tusen hennes små syskon springa der i kapp med henne, och alla rita de samma fotspår, men ingen af dem är så snabb, så klar och så ringlande vacker, som Unda Marina.

När fiskarne gå att bada på sandgrundet i den varma sommaren och de blänkande hvita måsarna flyga som stjernor deröfver, då dansar Unda Marina omkring dem i lek och tummel och böjer sig undan för seglarens
15 båt och hoppar kring gossen, som simmar i solskenet. Men när solen bittida om morgonen uppstiger ur oceanens bädd, och när hon om qvällen går att hvila i skogen, då plaskar Unda Marina helt sakta mot stranden och sjunger en lång, lång entonig visa om tider, som varit, och vänner, som längesedan gått från oss till det eviga tysta.

Unda Marina egde också en vän, och det var den yngste af skogens
20 prinsar, den lille mörklockige Florio, hvars gröna tröja alltid var prydd med så många rosor och som ständigt bar fickorna fulla med nötter och hade en örnfjäder uti sin bruna mössa. Florio kom ofta till stranden, der Unda Marina brukade leka, och så blefvo de snart mycket goda bekante. Ofta
25 gnabbades de; Florio kastade qvistar och småsten på Unda Marina, och Unda Marina stänkte till svar en våg öfver Florios sammetsstöflar. Och då skrattade Florio, såsom skogen skrattar när det susar i löfven, och då skrattade Unda Marina, såsom vågorna skämta, när vinden flyger i deras fladdrande lockar. Men deremellan lekte de fästman och fästmö i afton-
30 lugnet; Florio satt på strandens gräsmatta, och Unda Marina lutade sig stilla mot sandens bädd, och båda berättade turvis sagor. Florio visste berätta både mörka och ljusa sagor; om skogens troll, som snyfta bakom de höga granarna, om lejonets jagt i det dunkla månskenet och om vestanvindens spratt med neglikor och geranier borta på ängarna. Unda Marina berättade
35 om de längst förflutna århundraden, då hafvets vågor svallade öfver hela det stora Finland, och om jättegrytorna uti bergen vid stranden och om den stora hvalfisk, som drog hennes faders vagn genom korallskogarna uti den milddjupa oceanen.

Så träffades båda i långa, långa tider hvar afton vid stranden, och ännu voro de små barn, ty skogens söner och hafvets döttrar vexa icke som meniskobarn, de lefva i många tusende år, sålänge som jorden, och derföre äro de så länge barn och ha så länge roligt i aftonskimret. Och de höllo mycket af hvarandra, ja så mycket, att den hvita måsen, som beständigt såg dem leka på hafsstranden, brukade säga till sin granne, den stora hafsörnen: Florio och Unda Marina bli säkert ett par, och då få vi vara med på det präktiga brölloppet.

Ja, det kommer an på, om brölloppet blir i skogskonungens slott, sade örnen. Men blir det hos brudens föräldrar djupt ner uppå hafsbottnen, då tackar jag för bjudningen och kan icke ha den äran att komma.

Se, det kom jag icke att tänka på, sade måsen. I nödfall kan jag konsten att dyka, och det kan nog hända att jag infinder mig, ty der bli säkert många goda fiskrätter till qvällsvard på bröllopsaftonen.

Så sade folket om Florio och Unda Marina. Då hände sig en afton, att hafskonungen kom åkande med sin stora hvalfisk till stranden, der hans dotter, den lilla prinsessan, berättade sagor för prinsen från skogen. Och nu var der icke rätt godt grannskap mellan skogen och hafvet, ty båda trätte om gränserna och beskylldes hvarandra att olofligen ha borttagit stycken utaf den andras mark. Derföre vredgades hafskonungen, när han såg prins Florio tala så vänligt med Unda Marina, och så kastade konungen mot stranden en stor våg, som öfversköljde prinsens fina gröna sammetströja med grummel och borttryckte sjelfva örnfjädern ur hans mössa.

Unda Marina for bedröfvad till djupet, och Florio vände med harmsen håg tillbaka till skogen. Men när hans fader, skogskonungen, förnam huru hans älsklingsgosse blifvit skymfad, blef han deröfver mäktas förgrymmad och sände ut en skara af förfärliga sandhvirflar, som öfversällade hela stranden med grus, så att der blef ett stort torrt land och hafskonungen miste en del af sitt område. Deröfver blef hafskonungen ännu mera förgrymmad och utskickade ofantliga störsjöar, som öfversvämmade skogen, borttryckte träden och afslet stora stycken af fasta landet och begrof dem i vågorna. Och sålunda blef der ett långvarigt, stort krig mellan hafvet och skogen för Florios och Unda Marinas skull, och kriget fortfar ännu i dag, när de båda konungarna äro vid dåligt lynne. Men deremellan är der en vapenhvila, och då gå vågorna åter sakta mot stranden, och då ser man ännu Unda Marinas fotspår i den fina hvita sanden i aftonskimret.

Men Florio och Unda Marina få nu blott sällan träffas i allra största hemlighet, för att berätta hvarandra de gamla sagorna och leka tillsammans

i den vackra ringdansen med de andra små vågorna. Unda Marina simmar ofta ensam mot stranden, och man ser hennes hvita nacke ibland, när solen skiner igenom det mörka molnet. Då hör man henne ofta sjunga en enslig visa om qvällen, och den som förstår att tyda vågornas språk, han hör hur

5 hon söker sin vän, som är borta. Borta, borta, säger hon, är min glada gosse; borta, borta är strandens fröjd, och sakta somnar jag här på sandens dynor. Skilda vänner äro ju haf och skog; den mörka granen reser sin krona mot skyn, och aldrig, aldrig kan han nedstiga till det dunkla djupet i sjön. Men jag ser honom ändå, jag ser honom hvar qväll, och han speglar sin höga krona

10 uti mitt blå öga. Sörj ej, mitt hjerta; se, Guds godhet skall en dag förena det, som länge var skildt, och komma, komma skall åter den dag, när Unda Marina går med glädje till stranden och Florio söker hennes fotspår i den silfverhvita sanden i aftonlugnet.

HVAD EMMA TÄNKER OM HÖSTEN.

Visst är du grå och mulen,
Du stackars blinda höst!
Din andedrägt är kulen,
Af suckar höjs ditt bröst.

5 Visst ser jag blomman gråta
Och solen gömma sig;
Men jag kan blott förlåta,
Jag kan ej banna dig.

Jag tänker på min mamma:
Hon snart är grå, som du,
Men hon är allt densamma
Uti sin själ ännu.

10 Jag gamla morfar minnes:
Han var ju blind också,
Men han var ljus till sinnes
Och klar och mild ändå.

Så liknar du de mina.
Det gör mitt hjerta gladt,
När jag ser ljuset skina

Midt i den mörka natt. 20
 Ty sommarns sol betäckte
 De klara stjernors lopp;
 Men när du kom, så väckte
 Du himlens ögon opp.

Så eger jag den trösten, 25
 Att ljuset ej förgår;
 Så tänker jag, att hösten
 Är blott en vissnad vår.
 Säg, mamma, bör jag banna
 Den gamla, som likväl 30
 Ännu med åldrad panna
 Bär våren i sin själ?

BRUSEBÄCK OCH SUSEBÄCK.

– Det är förunderligt med bäcken, sade Richard; – det är som hade han något eget att säga mig. Hvar gång jag dämmer honom med några småstenar, för att få mina fartyg i djup farled, stänker han vatten ända upp i mitt ansigte och sorlar och porlar, som ville han säga: hör nu på! hör nu på! Ja, det är 5
 godt att säga, när man talar ett språk, som ingen förstår.

– Vet du, sade Rosa, – alldeles så är det också med min bäck. När jag plaskar i honom och tvättar dockornas kläder, tycker jag mig se någon titta ur vattnet och nicka åt mig och säga till mig: jag vet något jag, som du icke vet!

– Det är för att du speglar dig i vattnet, och så ser du dig sjelf, sade 10
 Richard.

– Liksom jag icke visste det! sade Rosa förtretad. – Men jag skall säga dig, att flickan i bäcken är en flicka för sig sjelf, och det är som vore vi systrar. När jag öppnar min mun, så öppnar hon sin mun, men när jag säger något, så tiger hon. 15

– Det är Neckens lilla flicka, sade Richard. – Akta dig du. Om hon brås på sin pappa, tar hon dig i benet och drar dig i vattnet.

Rosa svarade ingenting; hon var stött.

– Nej, var icke ledsen nu, Rosa, sade Richard. – Din bäck och min bäck äro så nära hvarandra, att de säkert flyta ur samma källa. De måste vara syster 20

och bror. Min bäck är större och starkare än din, och han brusar ibland så häftigt till lynnet. Derföre skall han heta *Brusebäck*.

– Min bäck är mindre och saktmodigare, sade Rosa. – Han susar så vänligt, när qvällen är tyst, och derföre skall han heta *Susebäck*.

5 – Det är bra! sade Richard. – Brusebäck är min bror, och Susebäck är din syster. Det blir roligt, när båda ha namn.

– Vet du, sade Rosa, – det är just som om Brusebäck och Susebäck vore två små barn. Jag undrar hvart de taga vägen, när de rinna härifrån.

10 – De gå ut i den vida verlden, sade Richard. – Kom, så gå vi och följa bäckarna åt, för att se. Du går längs stranden af Susebäck, och jag går längs stranden af Brusebäck, och när vi kommit så långt att båda äro slut, så vända vi om.

– Ja, vänta bara så länge jag springer hem efter en smörgås, sade Rosa.

– Hämta då en åt mig också! sade Richard.

15 Om en stund kom Rosa tillbaka med smörgåsarne. – Adjö med dig, sade hon. – Adjö, adjö, sade Richard. Och så gingo de båda vid hvar sin strand, Richard vid Brusebäck och Rosa vid Susebäck.

20 Men nu delar sig sagan i två berättelser, den ena om Susebäck, den andra om Brusebäck. Hvilken af dem skola vi höra först? Kanske om Rosa och Susebäck?

Rosa gick och sade till bäcken så: du lilla barn, som ligger ännu i din vagga, hvad skall det i verlden blifva af dig? Flyt stilla och snällt, min älskade våg, och visa mig sen ditt öde, när du blir stor!

25 Rosa gick och gick, och bäcken flöt stilla fram och stänkte sitt klara vatten på strändernas blommor. Derunder drack han ängarnas safter och åt af blommornas rötter och vexte så småningom större. Och ju större han blef, desto klarare och stillare blef hans vatten, desto vackrare blef hans sus, och desto grönnare blefvo hans stränder. Till sist föll han ut i en spegelklar sjö. Der stodo björkar och blommande rönnar rundtomkring, och him-
30 melens sol såg ned i den lugna sjön, och snöhvita svanor simmade bort i den strålande glansen af aftonrodnaden.

Då knäppte Rosa sina händer och sade till bäcken: du är lycklig du, min lilla, älskade bäck! På hela din väg har du spridt välsignelse och grönska omkring dig, och när din bana är slut, då låter den gode Guden dig sjunka
35 så innerligt skön i den klara insjöns famn uti aftonrodnaden. Gode Gud, låt också mig få lefva och dö som min lilla bäck.

Så gick Rosa tillbaka tacksam och glad, och innan det än var natt, kom hon åter hem. Richard var ej hemma ännu. – Han kommer väl, sade Rosa.

Men Richard kom ej. Han kom ej den qvällen, han kom ej dagen derpå, han kom ej på många år. Stackars Richard, tänkte Rosa; han hade ju ej mer än en smörgås till västkost!

Slutligen trodde alla att Richard var borta för alltid, och deröfver sörjde alla mycket. Endast Brusebäck och Susebäck brusade och susade tydligt om sommarqvällarna: vänta bara, vänta bara, han kommer nog! Men ingen trodde dem. 5

Så gingo tiderna fram, och Rosa blef stor och glömde att tvätta dockornas kläder i Susebäck och glömde att nicka åt den lilla flickan i bäcken, som fordom var hennes bästa kamrat. Till sist hade hon nästan glömt att sörja Richard; der kommo så många andra tankar och bortskymde minnet af det som fordom var. Men allt sorlade Susebäck och Brusebäck: han kommer nog, ja, vänta bara, han kommer nog! 10

Och så kom der en dag en främmande herre med långt svart skägg och frågade en ung flicka i trädgården efter ett barn vid namn Rosa. Men flickan, som han frågade, var just Rosa sjelf. Och hon svarade ingenting, hon var förlägen och blyg. Hon kunde ej förstå hvad den främmande herrn hade här att göra. 15

Då blef den främmande mycket sorgsen och sade: ingen känner mig mera här, och Rosa, min syster, är borta nu. Jag vill gå till Brusebäck och Susebäck och fråga dem om min syster Rosa. 20

Derpå märkte nog Rosa strax, att den främmande var hennes egen saknade broder Richard, och det fattades ej mycket, att hon ej genast flugit uti hans famn och sagt till honom: sörj icke Richard, här är jag sjelf, här är din egen syster, och nu skola vi aldrig skiljas mera! Men hon hejdade sig och sade: kom, så gå vi till bäckarna! 25

Så gingo de, och mellan bäckarna var endast en smal vall, bevuxen med grönaste gräs. – Ja, jag känner min Brusebäck, sade främlingen. Främmande flicka, vill du höra min bäcks historia?

– Ja, säg mig den, sade Rosa med klappande hjerta. Och Richard begynte:

– Ganska liten var jag, när jag gick från min syster och mitt hem, för att se hvad det skulle blifva af bäcken, när han blef stor. Ty Brusebäck var ifrån början häftig och vild, som en ostyrig pojke, och tålde inga hinder uti sin väg. När han mötte en sten, såg man honom skumma af vrede och välta stenen bort; men låg der en klippa i vägen, så slogos båda om herraväldet, och oftast segrade klippan. Dock ju längre Brusebäck gick, desto större blef han; mindre bäckar och rännilar gjöto sitt vatten i hans, och så blef han en å. 30 35

Jag följde hans väg beständigt fram, och när jag blef hungrig, begärde jag mat i stugorna vid stranden af ån, och när jag blef törstig, drack jag ur ån,

och när jag blef sömnig, sof jag i gräset på mjuka stranden. Men Brusebäck blef allt större och vildare. Nu vände han inga klippor mer, han strömmade öfver dem som en brusande fors och hvilade sedan i lugnare vatten till nya strider. Qvarnar stodo invid hans strand; han arbetade flinkt, han dref
 5 deras hjul, han malade mjöl åt många byar. Sågverk byggdes uti hans vatten; Brusebäck sågade plankor och bräder natt och dag. Stora flottor af timmerstockar simmade på hans rygg, båtar seglade hastigt utför hans strida vatten. Han vexte och vexte, och slutligen blef han en mycket stor flod, ja en af de största, som finnas i verlden. Jag följde hans strand i år och månader och
 10 såg huru stora åar och elfvar tid efter annan gjöto sitt vatten i hans. Deraf blef Brusebäck ständigt starkare. Jag såg honom bära stora skepp på sin rygg och flyta genom rika städer med många tusende menniskor, hvilka sade till mig: Har du någonsin sett en så mäktig flod? – Nej, sade jag, – men jag har sett honom som ett litet barn; jag har dämmt hans barndomskälla med
 15 några småstenar, och det första fartyg han bar, var min båt af en ärtskida.

Ju större Brusebäck blef, desto nyttigare, men äfven desto farligare blef han för menniskorna. De byggde ofantligt stora dammar invid hans stränder, för att tämja hans onda lynne, som stundom ville brusa öfver bräddarna af hans rätta strömfåra. En dag om våren sken solen het, och
 20 mycken snö smälte på bergen och rann i strida bäckar ned uti floden. Deraf blef Brusebäck öfvermodig och vild. Jag såg honom svälla högt och kasta sig öfver dammarna och bryta dem ned och öfversvämma många mil af ett fruktbart och tätt bebodt land.

Men der mötte ett berg, som stängde hans väg, och hvad gjorde Brusebäck?
 25 Han samlade sitt vatten till en stor sjö framför berget och brottades med berget, men det vek icke ur fläcken. Slutligen steg sjön allt högre och nådde bergets spets och begynte att strömma deröfver i det största och herrligaste vattenfall man någonsin sett. Det var ett dån och ett skum och en dimma i alla regnbågens färger, och så tumlade Brusebäck från mer än hundra alnars
 30 höjd, för att söka sitt mål, det stora verldshafvet borta i fjerran.

Dit hade han ännu lång väg, och slutligen blef han trött af sin egen storhet och delade sig i många flodarmar, som, grunda och tröga, flöto igenom ett sumpigt land. Nu var Brusebäck gammal, han hade lefvat för fort, och derföre blef han bräcklig på sin ålderdom. Menniskorna fingo åter
 35 makt med hans delade strömfåra och dämde honom än här, än der, efter godtycke. Och när slutligen tiden kom, att han skulle försvinna i hafvet, då smög sig Brusebäck stilla och trött i många små rännilar ut i det evärdeliga, stora djupet af döden.

Men jag sade till mig sjelf: O, du gode Gud, nu har jag i Brusebäck skådat bilden af ett menniskolif i dess storhet, dess skönhet, dess nytta, dess öfvermod och dess slutliga bräcklighet. Och nu vet jag, att ingen kraft och ingen storhet på jorden äro eviga, utan det stora verldshafvet väntar oss alla. Derföre gif, att vi må söka vår storhet, vår kraft, vårt eviga mål i Dig allena, vår Herre och Gud! På det att vi tidigt må tämja vårt stolta sinne i ödmjukhet och så blifva goda välsignade barn för ditt rike i himmelen och ditt rike på jorden! 5

– Och nu, sade Richard, – är det slut med historien om Brusebäck. Jag har kommit tillbaka visare än jag gick, men min syster Rosa finner jag ej, och så är jag ensam i verlden med all min visdom. 10

– Nej, Richard, sade Rosa, – ensam är du ej mer, ty nu ligga din systers armar omkring din hals, och din systers mun kysser din mun, och din systers tårar blanda sig varma med dina tårar. Nu skola vi bygga en stuga här uppå ängen midtemellan Brusebäck och Susebäck, så att vi ständigt se dem båda och ständigt minnas deras olika öde. Vill du det, Richard? Säg, om du vill. 15

– Ja, sade Richard, och kysste Rosas kinder och händer. Och så byggde de sig en stuga emellan Brusebäck och Susebäck och mindes alltid Guds goda mening med de bilder Han breder för människans blick i den rika naturen.

Så blefvo Rosa och Richard gamla, men bäckarna förblefvo ständigt unga; bäckarna voro ständigt samma små barn, i hvilkas klara spegel Rosa förr hade nickat åt Neckens flicka och der Richard låtit ärtskidsbåtarna simma med strömmen. Susebäck susade ständigt lika stilla om sommarqvällarna; Brusebäck brusade ständigt lika ostyrig öfver sand och stenar. Och ingen af dem visste sitt kommande öde, men Rosa och Richard visste det nog, och deraf hade de en lärdom så länge de lefde. 20 25

SOLKONUNGENS KRONA.

Stig högt mot solen, du unga örn,
Och pröfva djerft dina vingar!
Se, stormen brusar från verldens hörn
Och högt i molnen sig svingar.
Var stark, som han, på din lefnads färd,
Och trotsa modigt den vida verld,
Ehvad än lifvet dig bringar. 5

- 10 En fattig gosse, han gick i vall
 I skogens gömma med ko'na
 Och frågte ekar och frågte tall
 Hvar ärans glans månde throna.
 Och tall och ekar, de hviskade:
 Det högsta, största och skönaste,
 Det är solkonungens krona.
- 15 Välan, sad' gossen, min tjenst jag går
 Att solens konung förära,
 Vill tjena honom i tjugu år
 Och sen hans krona begära.
 20 Och ger han icke hvad jag begär,
 Så vill jag strida mot all hans här
 Och få odödelig ära.
- 25 Och gossen klef i det högsta torn,
 Såg ned på städer och byar
 Och såg de gungande fältens korn,
 Som Gud hvar sommar förnyar,
 Och sökte komma till solen så;
 Men solen gick öfver fästets blå
 Och sjönk i aftonens skyar.
- 30 Då steg han upp på det högsta berg,
 Der vinterskyarna snöga,
 Och sommarmolnen i rosenfärg,
 De stänkte regn i hans öga,
 Och åskans dunder och blixstens hot,
 De gingo långt under gossens fot,
 35 Men solen blef i det höga.
- 40 Ack, sade gossen, du sköna sol,
 Som högt på himmelen brinner,
 Du går din bana från pol till pol,
 Men upp till dig jag ej hinner.
 Hur hög din båge, hur ljus din stig!

Hur skall jag finna en väg till dig?
Säg, hur din krona jag vinner!

Halloh! Då ljud det kring berg och dal,
Och fälten färgades röda.
Der kommo fiender utan tal,
Att hela landet föröda.
Upp! – Gossen grep sina faders svärd
Och slogs som hjelte för hem och hård
Och slog så härjarne döda.

45

Till sist låg gossen på fältets mull
Förblödd af sår, som ej skona.
Då sken en stråle af solens gull,
Att dödens blekhet försona.
Han sken på blodiga gossens sår
Och log så mildt på hans mörka hår:
Det var solkonungens krona.

50

55

Det var solkronan. Det var den glans,
Som ler i dödens förfäran.
Det var det glänsande ryktets krans,
Som är hvar gosses begäran.
Du unga örn uppå Finlands strand,
Stig högt mot solen! Strid för ditt land,
Och lef och stupa för äran!

60

SILFVERPENNINGENS BERÄTTELSE.

Sent om nyårsaftonen satt Carl Gustaf ensam uti sin kammare och lade i ordning sin myntsamling. Girig var han icke, tvärtom var han färdig att gifva bort tröja och rock, när någon fattig gosse kom frysande i köket och begärde något att värma sig med. Men han hade i flera år samlat mynt i sin sparbössa, nemligen gamla mynt, som icke brukas numera och som han fått af den ena och den andra, ibland för pengar, ibland för intet. De flesta voro af koppar, fula och ergiga, när han fick dem, men Carl Gustaf hade förstått att göra dem med skedvatten likasom nya. Der voro många från Carl XII:s

5

tid med underliga tecken uppå, och många ännu äldre, som klockaren valt ut bland de slantar, bönderne lagt uti kyrkhåfven, och en hop utländska mynt voro der, med besynnerliga omskrifter, dem ingen förstod. Fem eller sex voro verkliga silfvermynt, som Carl Gustaf fått på födelsedagar och andra
 5 högtidliga tillfällen; och nu höll han uppå att lägga dem alla i ordning uti en låda, som han enkom inrättat till myntkabinett och afdelat uti en hop särskilda rutor och små lådor.

En penning var der, som han aldrig kunde se sig trött uppå, och det var ett gammalt romerskt silfvermynt, som han fått till julklapp af morfar och
 10 som var alltifrån kejsar Neros tider. Det var en helt liten penning och mycket nött, men likväl kunde man ännu på ena sidan igenkänna den grymme kejsarens bröstbild. Carl Gustaf vände myntet på ena sidan och på andra sidan och tyckte att det var en besynnerlig penning, som varit så länge till här i verlden. Om den penningen kunde tala, tänkte han vid sig sjelf, så hade
 15 han mycket att säga. Men penningen låg der helt stilla och sade ingenting, och ljuset på bordet brann med lång veke, och Carl Gustaf satt och tänkte och tänkte på fordna tider, som penningen genomlevat.

Då förekom det honom, som begynte silfverpenningen underligt glimma, och han visste icke huru, men han hörde dess röst, der den blänkte
 20 i lådan, och han kunde helt tydligt urskilja sakta ord, likasom en fin klang, när man slår på en silfverklocka. Och penningen begynte tala, och Carl Gustaf hörde med förundran uppå, men svara kunde han icke ett ord. Han bara lyssnade; och då begynte silfverpenningen från kejsar Neros tid att berätta på följande sätt:

25 Nu är klockan tolf, och nu skrifva menniskorna årtalet 1858 efter deras Frälsares födelse. Vi penningar äro hedningar, som gå ut i verlden till både ondt och godt. Och mitt silfver är hämtadt i forntiden från Iberiens berg, i det land som nu kallas Spanien. Det är nu jemnt 1 800 år sedan jag blef präglad i Rom, och hvart hundra år har jag förmågan att tala. Jag bryr
 30 mig ej mycket om att berätta dig mina egna öden. Ibland har jag legat långa tider i jorden; ibland har jag legat gömd i den giriges källare och den rikes silkesbörs, och ibland i den fattiges toma ficka. Det kan allt vara detsamma; menniskorna förgås, slägte efter slägte, men silfver rostar icke, penningen lefver i alla tider. Och likväl afundas jag menniskorna, ty om jag betänker det
 35 rätt, äro de odödligare än jag. När silfver och guld och all jordens herrlighet förgås, lefva ännu menniskornas själar till evig tid bortom gravfen.

Efter jag nu kommit till dig, gosse, vill jag berätta dig, århundrade efter århundrade, hvad jag sett ibland menniskorna vid de tider, när de skrifvit

årtalet 58 och när jag kunnat tala. När man sofver, som jag, uti hundra-
år, vill man gerna lätta sitt hjerta den lilla stund det är möjligt att göra det,
och derföre börjar jag nu med

År 1758. Preussens store fältherre konung Fredrik II satt i sitt tält i
Schlesien. Han hade nyss vunnit en stor och blodig seger öfver Österrikarne 5
vid Leuthen; man hade begravat många tusende stupade krigare; andra
blödde ännu ur djupa sår; många enkor greto, många faderlösa barn hade
förlorat sitt stöd. Men den tappra och roflystne konungen tvättade blodet
af sina händer och betraktade Schlesiens karta, som låg framför honom
utbredd på bordet, och sade med stolt tillförsigt: detta land är nu mitt! Han 10
glömde att han vunnit det med orättfärdighet och med människors blod;
men hvad glömmes icke människan, när ärelystnad och vinning fått makt
öfver henne! Verlden prisade den store konungens bragder, och smickrarne
djerfdes kalla honom »den ende»; men jag låg gömd under jorden och
hörde dit hans samvetes röst, som sade till honom: orätt! orätt! orätt för 15
Gud och människor!

År 1658. Englands mäktige protektor Oliver Cromwell låg på sin döds-
bädd. Rundtomkring honom stodo falske vänner, som hycklade tårar och
sorg, och bredvid honom stod hans ende son, som tänkte inom sig med
fröjdefullt hjerta: nu kommer jag till makten efter min fader! Den store 20
mannen hade hycklat mycken gudfruktighet och var ansedd för en mäktig
from man, men nu när han skulle gå hädan, kom det för honom att han begått
stora missgerningar och låtit halshugga sin herre och konung Carl I. Och
fastän Cromwell i många stycken varit en vis regent, kom det för honom,
att hans gerningar icke kunde bestå inför Gud och som vore all den makt, 25
efter hvilken han fikar i verlden, allenast en försvinnande bubbla. Och jag
låg under jorden, men jag hörde ända dit hans samvetes röst, som sade till
honom: orätt! orätt! orätt för Gud och människor!

År 1558. En annan stor man, som på sin tid varit den mäktigaste på jorden
och i hvars riken solen aldrig gått ned, låg nu gammal, maktlös och öfver- 30
gifven på sin sotsäng i S:t Justi kloster i Estremadura i Spanien. Det var
Carl V, för detta romersk kejsare, konung af Spanien och båda Indierna,
han som för två år sedan tröttnat vid sin makt och sin herrlighet och afsagt
sig alla sina kronor och blifvit munk i ett kloster. Der stodo andra munkar,
svartklädd med brinnande vaxljus i händerna, och sjöngo omkring honom 35
de heliga psalmer och prisade honom salig för hans botöfningar och hans
fromma stiftelsers skull. Men den döende kejsaren tyckte allt detta icke
vara tillräckligt för Gud och följde bedröfvad timvisarens gång på uret,

som han sjelf förfärdigat till att förkorta sina ensliga stunder. Makt, ära och verldens skatter hade han frivilligt försakat, men det var icke nog; han mindes huru han förföljt Luther och tillåtit sina spanjorer att slagta de olycklige indianerne i Mexiko och Rom, och alla munkarnes försäkringar
 5 kunde icke tysta hans samvetes röst. Jag låg under jorden, men jag hörde den ända dit, och rösten sade till honom: orätt! orätt! orätt för Gud och människor!

År 1458. Don Henrik, infant af Portugal, satt i sitt slott Terzanabal och mottog nyheter om de händelser, som skulle förändra verlden. Från norr
 10 hörde han talas om den underlige mannen Gutenberg i Mainz, som uppfunnit en konst att trycka böcker. Från öster kommo förskräckande budskap om turkarnes framsteg, sedan de fem år förut intagit Konstantinopel, och de grekiske lärde flydde att utbreda sin visdom i vesterländerna. Från söder mottog Don Henrik nyheten att hans skepp seglat ända till Guinea på Afrikas
 15 vestra kust, hvilket var den längsta resa någon sjöman den tiden företagit. Då blickade den vise och ädle fursten från sina slottsfönster ut emot den stora Atlantiska oceanen i vester, skakade eftertänkeligt sitt grå hufvud och sade: der bortom oceanen måste finnas ett land; ack att jag ej skall lefva, när det landet blir upptäckt! – Och jag silfverpenning låg under jorden, men jag
 20 hörde hans röst, och eko svarade från de omätliga böljornas blå: ja ja, der är ett land, der är Amerika, och Christofer Columbus går nu i skolan i Genua!

År 1358. Då låg jag i en riddares skrin, och han drog på sig sin gyllene rustning och red ut till ett tornerspel. Kring banan byggdes ett skrank, beklädt med skarlakan, och rundtomkring voro läktare byggda för åskådarne.
 25 Riddaren lät plöja banan med tolf par oxar och utsådde i fårorna tretusen silfverpenningar, och bland dem var jag. Derpå redo många lysande riddare in genom skranket och störtade mot hvarandra i sporrsträck, så att deras lansar splittrades mot de blanka harnesken och mången hurtig kämpe tumlade af hästen hufvudstupa i sanden. Konungar och furstar sågo derpå
 30 från läktaren, och sköna fröknar vinkade med sina fladdrande skärp, och fanorna svajade, trumpeterna ljödo, hjälmarna blänkte, hästarna stegrade sig under ryttarnes sporrar och de polerade hjälmarna blänkte i solen. Men allt detta var endast en lek, ty människorna äro stora barn, och hvar tid har sina leksaker.

År 1258. Jag låg i en resande köpmans börs. Han seglade med sina varor utför den breda och sköna Rhenfloden, der vinrankan kläder med sin ljusa grönska de grå bergen. Hela naturen strålade af frid, solen sken uppå tinnarna af riddareborgen, och vid dess fot sjöng en trubadur sin sång för den unga

flickan, som lyssnade derpå i det öppna, lilla borgfönstret. På fartyget var en munk, så svart som hans namn, ty han hette Barthold Schwartz; han visade köpmannen ett litet svart pulver, som ingen kände. – Ser ni, sade han, – detta skall göra den svage och den starke lika! – Åh, sade köpmannen, hvad kan det vara? – Det är krut, sade munken, och dervid log han så besynnerligt, 5
likasom visste han redan på förhand, hvilket buller hans uppfinning skulle göra i verlden. Vid det att de ännu talade, lade en båt ut från stranden, och den var uppfylld med vilda röfvere, ty nästan alla borgar vid Rhen voro den tiden röfvereborgar. De vilde männen kastade köpmannen i fängelse och plundrade hans varor och tvungo honom ännu dertill att lofva dem en stor 10
lösepenning. Ty våld gick för rätt, och emedan hvarochen förlitade sig på sin knytnäve, kallades denna tid näfrättens tidehvarf.

År 1158. Den fromme biskop Henrik, kristendomens apostel i Finland, reste på vintern uppåt de glest bebodda trakterna i Satakunda och hade munkar och tjenare med sig. När de nu blefvo hungriga, begärde de mat i den 15
rike Lallis gård, och Lalli sjelf var borta. Men Kerttu, hans elaka hustru, ville ej unna dem någon mat, och då togo de bröd från ugnen och hö åt hästarna och betalade allt efter dess värde. Och jag var en bland de silfverpenningar, som de gäfvu den elaka qvinnan. Derpå reste de åter bort, men när Lalli kom hem, blef han mycket ond, for efter dem och slog den fromme biskop Henrik 20
ihjäl uppå isen af Kjulo sjö. Någon tid derefter såg jag Lalli hemkomma; han var dyster och vild i sitt sinne, och när han aftog sin mössa, följde allt håret med af hans hufvud. Då förstod jag att han gjort något mycket illa, och aldrig hade han sedan glädje mera. Men biskop Henrik blef mycket ärad för det han arbetat för Guds rike i Finland. Det är nu sjuhundra år sedan hans 25
död, och den 19 Januari är Sankt Henriks dag, ty då blef han slagen af Lalli.

År 1058. Vid den tiden låg jag i Rom uti påfvens skattkammare, och jag såg en munk vid namn Hildebrand arbeta uppå att göra påfven till verldens herre. Vål hörde jag ofta samvetets röst, som hviskade till den store prelaten, att Christi rike icke är utaf denna verlden; men då svarade Hildebrand sitt 30
samvete: ser du icke att verlden är full af krig och synder, och kejsare och konungar förgöra hvarandra, och rofgirige riddare plundra kyrkorna? Derföre låt oss förklara påfven för allas herre och öfverman, så kunna de ej mera förlita sig uppå sköld och spjut, för att kämpa som Goliath mot Israels Gud. Och det lyckades munken Hildebrand efter mycken strid, och han sjelf blef 35
den mäktigaste påfve, som någonsin varit. Men när sedan påfvedömet tid var förbi, kallade Gud Luther att rena den kristna kyrkan, och numera är påfven endast en skugga från de förflutna tider.

År 958. Kejsar Otto den store hade för tre år sedan slagit de vilde Ungrarne vid Augsburg och drog nu omkring i sitt tyska rike att skipa lag och rätt. Konungar och furstar böjde knä för hans thron, och hans makt sträckte sig vida öfver Europas hjertländer, och jag låg gömd bland hans
 5 otaliga skatter. En dag såg jag honom bedröfvad inträda i sin sofkkammare och blotta sitt hufvud i sorg inför Frälsarens bild, bekännande sig för den minste och ovärdigaste bland menniskor. Ty han hade fått veta, att hans älskade son Ludolf dött i sin ungdoms blomma, och han sade till sig sjelf: hvad är min makt emot Guds makt? – Jag är den mäktigaste bland de menniskor,
 10 som nu lefva, och likväl är jag ett bräckligt rö, som Guds allmakt hvar dag och hvar stund kan böja i sorg till jorden.

År 858. En dag låg jag i allmosekistan i ett kloster på Frankrikes sköna kust, och munkarne läste med andakt en ny bön uti litanian: »för norr-männens raseri bevara oss, milde Herre Gud!» Men Gud hade den gången
 15 intet behag till deras böner, ty dessa munkar måste ha försyndat sig med frosseri och snikenhet. Innan bönen ännu var slut, sprungo de vilde nordiske vikingarne från sina drakskepp på stranden och voro grufvelige att se, med deras bevingade hjelmars och stora slagsvärd. Och de förhärjade hela nejden, brände klostret, bortröfvade alla dess skatter och seglade så med stort byte
 20 till norden. Då stod den siste qvarblefne munken ensam på stranden och såg vikingarnes segel försvinna långt borta på hafvets blå och knäppte sina händer och sade: Gud, vi äro icke annat värde än straff, men borttag denna din gissel från våra efterkommande, och gif att din kristne apostel Ansgarius måtte i norden predika frid och barmhertighet! – Hvilket ock skedde.

År 758. Långt borta i ett kloster i Skottland sutto två munkar uti den halfmörka klostercellen med det lilla halfrunda fönstret ofvanför skrifbordet. Den ena skref sirliga bokstäfver på glatta blad utaf skinn, som kallades pergament, och den andra målade sköna bilder, inlagda med guld och silfver, uti en bok, som han nyss förut skrifvit färdig. Jag låg gömd uti munkarnas
 30 skrin, ty en främmande munk hade fört mig dit, jemte en hög af silfverpenningar, som utgjorde priset för en af de skrifna böckerna. – Nu har jag min Cicero färdig, sade den ena munken; – ganska skönt är det att läsa hvad de gamle hedningar skrifvit, änskönt de ännu voro i mycket mörker och icke kände Christus, verldens ljus. – Ja, sade den andra munken; –
 35 men Guds ord öfvergår allt annat i kraft och herrlighet. Se, nu målar jag sköna bilder uti min bok, der jag afskrifvit de fyra evangelierna. Det är visst mycket besvärligt att skrifva af böcker, och denna bok kostar tvåhundra silfverpenningar. Men så ha menniskorna deraf en evig glädje. Ack, när

skall den tiden komma, då man icke behöfver vara en rik man, för att köpa Guds ord? – Tålmod! sade åter den förste munken. – Gud låter ännu den tiden komma, fast icke vi lefva då mera. Ty skriften säger oss: »för de fattiga varder predikadt evangelium.»

År 658. Genom den heta öknen drog en talrik krigshär af brune män i 5
hvita turbaner och hvita fotsida mantlar, somliga ridande på kameler, men de fleste till fots. Solen brände, och den brännheta Samumvinden blåste öfver den ändlösa röda sandslätten. Många bland männen stupade af hetta och törst, men de öfriga gingo framåt, och när man bjöd dem att hvila, svarade de: i paradiset få vi hvila! Då red den höge khalifen Ali fram till 10
de främsta lederna och ropade: det gifves blott en Gud, och Muhamed är hans profet! Strax kastade sig hela skaran till marken och gjorde bön, med ansigtet vänt åt den heliga staden Mekka i öster. Och derefter stodo de upp och mötte en fientlig krigshär, som ville försvara landet. Men khalifen och hans folk fördrefvo fienden och nedhöggo alla, som ej ville bekänna att 15
Muhamed var Guds profet. Derefter plundrade de allt land och förstörde städerna, och mig funno de bland landets skatter. Och sedan drogo de åter ut i den brännande sanden, utan rast eller ro, till att eröfra hela världen åt Muhameds lära. Men Gud lät dem blott för en tid hafva mycken framgång, och sedan lät Gud deras välden förfalla och åldras, ty de voro af denna 20
verlden. Men kristendomen, som icke är utaf denna världen, åldras aldrig, ej heller förgås, till tidernas ände.

År 558. Långt öfver Bosforens blå vattengata sken den förgyllda kupolen af den stora Sofiakyrkan i Konstantinopel. Kejsar Justinianus satt på sin thron och uppbar tribut från många underlydande folkslag. Hans skatt- 25
mästare samlade stora skålar med guldmynt ifrån det rika Asien; men från det fordom så stolta Rom hade han blott en liten skål med silfvermynt. Jag låg i denna skål, och jag hörde kejsaren säga: hvar är nu all Roms herrlighet, att du ej bringar mig derifrån större skatter? – Herre kejsare, svarade tjenaren, – Roms herrlighet är förgången, barbarerne hafva sköflat dess skatter och 30
nedbrutit de sköna palatser i denna stad, som kallades världens hufvudstad. Kejsaren vände sig misslynt bort och såg två munkar, som kommo med sina vandringsstafvar från de främmande länder. De böjde knä för kejsaren och framräckte sina stafvar och sade till honom: herre, vi bedja dig att du måtte se hvad dessa stafvar innehålla. Kejsaren lät öppna de ihåliga stafvarna och fann 35
i dem helt små ägg utaf maskar. Då klarnade hans anlete, och han sade till munkarne: J hafven gjort ganska väl, och jag vill gifva eder en stor belöning, ty i dessa stafvar hafven J medfört silkesmaskens ägg från österländerna, och

nu kunna vi göra hemma hos oss de vackra och dyrbara sidentygerna, som vi hittills måst köpa af de girige Perserne. Och kejsaren och allt folket prisade munkarne för denna nyttiga gåfva. Ty människors makt är förgänglig, och de stora krigshjeltarne lemna efter sig blod och ruiner; men de fredliga
 5 uppfinningar och de nyttiga värf, som flitiga människor på jorden uträtta, bära för långa tider frukt uti välstånd och trefnad.

År 458. En stor skara af de vilde hedningar, som kallades Hunner, drog genom det förstörda Europa tillbaka till österländerna, och jag följde bland deras byte. De hade förhärjat ofantliga sträckor af Europas mest blomstrande
 10 länder, så att der icke fanns en stad öfrig och knappast en by; och de hade icke längesedan begrafvat sin vilde konung Attila under botten af en flod. Guds sol sken klar på de brända ödemarkerna, och de vilde männen med deras platta och breda ansigten stego nu af sina hästar för att göra sin måltid. De framtogo rått kött, som de lagt mellan sadeln och hästryggen, för att
 15 rida det mört, och satte sig att äta; men annars stego de sällan af, ty de sofvo om natten på hästarnas ryggar. Vid det att de nu åto i gröngräset på ett ställe, der Attilas häst ej trampat förut – ty der Attilas häst trampat, der vexte ej mer något gräs – så rusade från skogen öfver dem en skara af det germaniska folket, som kallades Vestgöther, och nedhögg Hunnerna
 20 ända till sista man och tog deras byte. Men knappt hade Vestgötherne andats ut efter striden, innan de i sin tur öfverföllos och slogos af en skara Burgunder; och när Burgunderne trodde sig säkra om segern, öfverföllos de af ett tredje germaniskt folk vid namn Suever, som tog deras byte och förde det till sin landsman Ricimer, som den tiden herrskade uti Rom och
 25 till- och afsatte Roms kejsare. Men icke länge hade Ricimer egt dessa skatter, innan de plundrades af ett fjärde germaniskt folk, som hette Vandaler och drog omkring med röfwareflottor på hafven under sin konung Genserik. – Hvart skola vi nu resa? frågade Genseriks sjömän på hafvet. – Låt vinden drifva oss till det land, som himlen beslutat att straffa! svarade konungen;
 30 och så ankrade hans flotta vid Italiens kust och tog allt Ricimers byte. Allt detta såg jag, stackars liten silfverpenning, som gick från hand till hand bland dessa barbarer. Och de förödde verlden och hvarandra inbördes, och det var en grufvelig tid, när det ena folket beständigt störtade öfver det andra och bodde en tid än här, än der i de ödelagda trakter. Men Guds sol sken
 35 öfver dem och väckte nya tider och nya tankar till lif i denna förbistringens verldsåder. Och så föll allt det gamla i grus, och kristendomen arbetade, sekel efter sekel, uppå att göra alla dessa barbarer, dina förfäder, till goda och upplysta människor.

År 358. Jag såg en man vid namn Julianus; jag låg bland hans skatter. Han var ståthållare i det landet Gallien, som nu kallas Frankrike; och tre år derefter blef han kejsare öfver hela det romerska riket. Han lefde uti en förderfvad tid och var likväl en ädel man, hvars dygder prisades vida omkring. Men han hade ett fel, ett stort fel, han var hedning uti sitt hjerta och trodde icke på Christus, fastän Guds ord då redan predikades öfverallt i hans rike. Han trodde på Jupiter och Minerva och andra gudar i hedendomen. En dag lät han kalla till sig en jude och en kristen och sade till dem: hvad är det som edra profeter säga om den heliga staden Jerusalems tempel? Juden sade: Messias skall uppbygga det. Den kristne sade: aldrig mera skall Jerusalems tempel uppstå uti sin förra herrlighet, ty vår Frälsare har sagt, att der icke skall vara sten uppå sten. – Nåväl, sade Julianus, – jag vill uppbygga templet och bevisa att profetiorna äro falska. – När då Julianus blef kejsare, lät han skicka många hundra arbetare, för att med stor prakt uppbygga Jerusalems tempel. Och arbetarne begynte sitt verk, och kejsaren log i sitt sinne, ty nu var han säker uppå att göra de kristnes Gud till en ljugare. Men se, då begynte jorden att darra under arbetarnes fötter, eldslågor frambröto ur marken, och allt folket bortkastade sina verktyg och öfvergaf arbetet; och kejsar Julianus förvånades och förskräcktes; men Frälsarens profetia har gått i fullbordan.

År 258. Vid den tiden var en så stor oreda uti det romerska riket, och så många barbarer föllo från alla sidor deröfver, att allt tycktes falla i spillror. En kejsare uppträdde vid namn Valerianus och förföljde de kristne. Borta i Karthago på Afrikas kust var den tiden en kristen kyrka. En ung romersk flicka af hög börd vid namn Placidia, ståthållarens dotter, bar mig uti sin sparbössa och förde mig till den kristna kyrkan, för att utdelas åt de fattiga. Vid det hon knäböjde för altaret och bad en bön till verldens frälsare att blifva upplyst af hans heliga tro, kommo hennes faders utskickade med stor vrede och förbrände kyrkan och nedhögg so mlige bland de kristne, och so mlige släpade de till pinbänken, för att med grufliga plågor förmå dem att offra åt afgudarne. Men när de kristne brändes med glödande jern och kastades för vild djuren på den stora fåktarebanan, ropade alla frimodigt, att vår Herre Christus engång hade lidit och dött för dem, och nu ville de gerna lida och dö för hans skull. Och Placidia var en bland de fångna. Då sade ståthållaren, hennes fader, till henne: är du icke min dotter och bör lyda din fader? Så offra nu åt Jupiter, och förneka din herre Christus, så vill jag gifva dig åter min faderliga kärlek, och du skall få bo i mitt vackraste slott och gå klädd i de dyrbaraste kläder och välja till make den, som du mest har kär.

Men Placidia svarade: min fader, jag är beredd att lyda dig uti allting, och jag begär derföre ingen lön, ty jag vet väl att ett barn bör lyda sin fader. Men Herren Gud är allas vår fader, och honom böre vi älska och lyda öfver allt annat i verlden. Så kan jag icke nu lyda dig uti det som är Gud emot; min
 5 Herre Christus kan jag aldrig förneka. Då förgrymmades ståthållaren och lät kasta sin dotter för lejonen uti hans djurgård, men de lade sig tama för hennes fötter och vidrörde henne icke. Detta såg hennes fader och kände ett stygn i sitt hjerta och brast i tårar och sade: nej, jag kan icke mera tvifla, jag ser nu klart, att de kristnes Gud är den ende sanne Guden. Och så lät
 10 han föra sin dotter till sig och omfamnade henne och sade: mitt barn, din tro har frälst både dig och mig! Och från den stunden blef han en kristen.

År 158. Kejsar Antoninus Pius satt på sin gyllene thron uti Rom, och sändebud från hela den kända verlden framburo till honom skatter och skänker. Jag låg i hans stora gyllene skrin och hörde allt folket rundtomkring
 15 prisa honom såsom den ädlaste och bäste furste, som någonsin herrskat öfver ett stort rike. Rundtomkring honom reste sig den herrliga staden Roms palatser af marmor och höga triumfbågar; många tusende riddare stodo kring thronen, klädde i silfver och guld, och vise män och skalder från Grekland framburo till kejsaren deras loftal; och på den dagen gaf kejsaren
 20 nåd åt alla brottslingar. När då allt folket, höga och låga, rika och fattiga, lärda och olärda, prisade kejsaren som en gud, förmörkades hans panna, och jag hörde honom säga till sin måg och efterträdare Marcus Aurelius: hvarföre prisa mig dessa menniskor som en gud? Jag är blott en svag död-
 25 lig menniska, och denna lilla silfverpenning skall finnas på jorden mycket längre än jag. Låt säga till folket, att det icke tillbeder mig, utan den sanne Guden, som är öfver oss alla. Ack, om jag endast visste rätt hvem han är!

År 58 efter Christus. Jag, fattiga silfverpenning, hade nyss blifvit präglad på kejsrerliga myntet uti det rika Rom. Jag bar på min ena sida kejsarens bröstbild med omskriften *Nero Claudius Cæsar*, och alla som buro mig,
 30 betraktade med hemlig fasa hans bild. Han hade varit en god yngling, sade man, förrän han kom på thronen; men makt och lycka fresta menniskan till ondt, och Nero blef en tyrann, för hvilken alla tidehvarf rysa. En dag skänkte han mig till sin gunstling Poppæa. – Nero, sade hon till honom, – du är en stor man, det är skada att du skall låta regera dig af din moder. Låt derföre
 35 döda henne! Nero teg; det syntes honom vara en gräselig gerning. – Hvad! sade åter Poppæa; – har du icke redan låtit förgifta din halfbroder? Då lät Nero bygga ett skepp, som var så gjordt, att det skulle remna på hafvet, och så bjöd han sin moder Agrippina att göra en lustfärd på skeppet, och hon

for. Skeppet remnade, men Agrippina simmade oskadd till land. Då fruktade Nero att möta henne och lät döda henne. Men från den stunden hade han ingen ro mera. Historien är full af hans missgerningar, och bland hans många offer var samma Poppæa. En dag såg jag hela staden Rom brinna, och Nero hade låtit antända elden, för att fröjda sig åt lågornas prakt. När detta blef 5 känt, darrade Nero för folkets raseri och lät utropa, att det var de kristne, som antändt staden. Vid den tiden voro de kristne ännu få och församlades i skogar och ensliga grottor, för att hålla sin gudstjenst. Nero lät gripa så många han kunde öfverkomma, och somliga lät han insy i vilddjurshudar och kasta för hundarne, men somliga lät han insy i säckar, och säckarna 10 beströkos med beck och antändes, för att lysa som facklor vid de offentliga skådespelen. Då, säger berättelsen, blef äfven apostelen Paulus gripen utaf tyrannens utskickade och led martyrdöden för sin Herre Christus och för sitt stora och herrliga omvändelseverk ibland hedningarne. Men de kristne ledο döden med glädje och prisade midtunder plågorna Gud, som aktat 15 dem värdige att lida för Hans heliga sannings skull. Men kejsar Nero blef från den tiden allt ursinnigare, och till slut uppreste sig krigshären emot honom. Då flydde han en natt förfärad till en af sina slafvars landtgoods, och vid flykten medtog han mig i sin guldstickade pung. Jag hörde åskan mullra öfver tyrannens hufvud och såg himmelens blixtar skina omkring 20 honom. Hans häst skyggade, och de resande, som mötte honom i nattens mörker, ropade till honom, utan att känna honom: har du sett Nero? Nero skall dö! Och Nero darrade, så att vi penningar skramlade uti hans pung, och han vågade ej gå in genom porten i landthuset, utan dolde sig i vassen, och när han törstade, öste han med sin hand det smutsiga vattnet ur en 25 pöl utaf regnet. Till slut lät trälen bryta igenom muren och släppte honom in; men då kom bud, att hans fiender voro utanför porten för att gripa honom och låta afrätta honom inför allt folk. Vid detta budskap blef Nero allt blekare och försökte att döda sig sjelf, men han kunde icke, och till sist måste slafven hjälpa honom att stöta dolken uti hans hals. Så förskräckligt 30 ändas tyrannernes lif, ty Guds rättvisa vrede förkrossar dem, och menniskornas förbannelse följer deras minne från slägte till slägte.

– Se, sade silfverpenningen, – nu har jag berättat dig en historie från hvar århundrade tillbaka, ända till den tid, när Frälsarens lärjungar lefde och dogo på jorden, för att sedan med honom uppstå till evinnerligt lif. Och jag 35 är intet annat än ett ämne af jordens stoft och går ifrån hand till hand i årtusenden, men din odödliga själ, som lefver så kort tid på jorden, skall likväl lefva oändeligt längre än jag, ja i all evighet. Derföre, gosse, du som går in i

verlden att uppfostra din själ för det eviga lifvet, kom ihåg hvad jag berättat dig om människors synd och öfvermod, medan de lefde uti förgångna tider, och lef så, att Guds nåd och människors välsignelse följa dig, när du bortgår från jorden. Kanske skall jag ännu tusende år härefter ligga som ett minne
 5 från fornda dagar i någon gosses myntsamling. Låt mig då kunna berätta honom något vackert och godt om dig från ditt århundrade och säga till honom: den tidens gossar blefvo rättskaffens duglige män, som fruktade Gud och älskade sitt fosterland och lefde och dogo för sanning och rätt.

JULVISAN.

Nu så kommer julen!
 Nu är julen här,
 Litet mörk och kulen,
 Men ändå så kär.
 5 Han i salen träder
 Med så hjertligt sinn',
 Och i högtidskläder
 Dansa barnen in.
 Ljusen och lanternan
 10 Glimma högt kring dem,
 Som den klara stjernan
 Öfver Bethlehem.

Brinn, du julens stjerna,
 Lys min barndomsstig!
 15 O, så gerna, gerna
 Ser jag upp till dig,
 Som jag dig förstode.
 Liten liksom jag
 Var också den gode
 20 Frälsaren en dag.
 Och då sken du redan
 På hans krubba klar,
 Och så sken du sedan
 Allt till våra dar.

O du goda, fromma, 25
 Glada juletid!
 Du vår vinterblomma,
 Full af fröjd och frid!
 Tusen skalkar gunga
 Ystra på ditt knä, 30
 Och små englar sjunga
 Kring vårt juleträ.
 Gladt med dem sig blandar
 Barnens fröjdeljud,
 Alla goda andar 35
 Lofva Herren Gud.

HALLONMASKEN.

(En saga.)

- Hu! skrek Therese.
- Fy! skrek Aina.
- Hvad nu? skrek stora syster.
- En mask! skrek Therese.
- På hallonet! skrek Aina. 5
- Slå ihjäl honom! skrek Lorenzo.
- Och så mycket väsen för en stackars liten mask! sade stora syster förtretad.
- Ja, när vi rensade hallonen, sade Therese ...
- Så kröp han fram ur det allrastörsta, fortsatte Aina ... 10
- Och om någon hade ätit det hallonet, sade Therese ...
- Så hade han ätit masken med, sade Aina ...
- Nå hvad sen? sade Lorenzo.
- Äta en mask! utropade Therese.
- Och bita ihjäl honom! suckade Aina. 15
- Kantänka! sade Lorenzo skrottande.
- Nu kryper han på bordet, skrek åter Therese.
- Blås bort honom! sade stora syster.
- Trampa ihjäl honom! smålog Lorenzo.
- Men Therese tog ett hallonblad, sopade masken varsamt på bladet och 20
 bar honom ut på gården. Då märkte Aina att en sparf satt på planket och

lurade begärligt på masken. Strax tog hon bladet med masken uppå, bar det till skogen och gömde det der under hallonbuskarna, så att icke den illpariga sparfven kunde hitta maskens gömställe.

Ja, hvad är det vidare att berätta om en hallonmask? Hvem vill lägga ett
 5 strå i kors för en sådan liten maskbyting? Den som blott finge bo så vackert som han, i en sådan friskt doftande mörkröd stuga, långt borta i den tysta skogen, mellan blommor och gröna blad!

Nu var det nära middagen, och så åto alla till middagen hallon och mjölk. – Strö lagom socker, Lorenzo, sade stora syster. Men Lorenzos tallrik
 10 liknade en drifva om vintern, med litet rött under snön.

Straxt efter middagen sade stora syster: Ja, nu ha vi ätit upp hallonen och ha intet att sylta till vintern. Det vore skönt att nu ha två korgar fulla med friska bär; dem skulle vi alla rensa i afton, och i morgon skulle vi koka dem i den stora malmgrytan, och så skulle vi äta väfflor med hallonsylt!

– Kom, så gå vi i skogen att plocka, sade Therese. – Ja, det göra vi, sade Aina. – Tag du den gula korgen; jag tar den gröna.

– Gå ej vilse, och kom vackert hem till qvällen, sade stora syster.

– Helsa hallonmasken, sade Lorenzo gäckande. – Nästa gång jag träffar honom, skall jag ha den äran att äta upp honom.

20 Nu gingo Aina och Therese till skogen. Ack, det var så vackert, så herrligt! Visst var det besvärligt ibland att klifva öfver kullfallna träd och fastna i qvistarna och processa med enrisbuskarna och duellera med myggorna, men hvad gjorde det? Flickorna klefvo raskt på med uppskörtade klädningar, och så kommo de långt in i skogen.

25 Här var godt om kråkbär, blåbär och hönsbär, men ondt om hallon. Flickorna gingo allt längre, och slutligen kommo de ... nej, det kan ingen tro ... de kommo till en stor skog af hallon. Här hade fordom varit skogseld, och nu hade här vuxit hallonbuske vid hallonbuske så långt ögat såg. Hvar buske dignade till marken af de största mörkröda, mogna hallon, så
 30 att maken till rikedom på bär ännu aldrig varit funnen af två uppskörtade bärplockerskor.

Therese plockade, Aina plockade; Therese åt, Aina åt. Om en liten stund hade de korgarna fulla. – Nu gå vi hem, sade Aina. – Nej, låt oss plocka ännu litet mer, sade Therese. Så ställde de korgarna på marken och begynte att
 35 plocka i sina förkläden, och det dröjde ej länge, så voro också förklädena fulla.

– Nu gå vi hem, sade Therese. – Ja, nu gå vi hem, sade Aina. Båda flickorna togo sin korg i ena handen och höllo upp förklädet med den andra. Och så begynte de vandra hemåt.

Men detta var lättare sagdt, än gjordt. De hade aldrig varit så långt i den stora skogen, der funnos inga vägar och stigar, och snart märkte flickorna, att de gått vilse. Det värsta var att trädens skuggor blefvo allt längre i aftonsolskenet, fåglarna begynte flyga hem till sina bon, och daggen föll. Slutligen gick solen ned bakom tallarnas toppar, och det blef svalt och skumt i den stora skogen. 5

Flickorna blefvo ängsliga, men gingo beständigt vidare fram och väntade att skogen skulle blifva slut och röken synas från deras hem.

När de så gått en lång stund, blef det mörkt. De kommo nu fram till en stor slätt, bevuxen med buskar, och när de sågo sig omkring, så mycket de förmådde i mörkret, märkte de, att de hade gått i en stor rund ring och att de åter befunno sig bland de många sköna hallonbuskarna, der de plockat korgar och förkläden fulla. Här satte de sig trötta på en sten och började gråta. 10

– Jag är så hungrig, sade Therese. 15

– Ja, sade Aina, – ack, om vi nu hade två dugtiga smörgåsar med kött på.

Som hon sagt det, kände hon någonting i sin famn, och när hon tog derpå, var det en stor smörgås på knäckebröd med fågelstek derpå. I detsamma sade Therese: det var besynnerligt; jag har en smörgås i min hand.

– Jag har också en, sade Aina. – Törs du äta? 20

– Det törs jag visst, sade Therese. – Ack, den som nu hade ett godt glas mjölk!

Som hon sagt det, kände hon ett stort glas mjölk mellan sina fingrar. Straxt derpå sade Aina: Therese! Therese! Jag har ett glas mjölk i min hand! Det är alltför besynnerligt. 25

Emellertid, efter flickorna voro hungriga, åto och drucko de med den bästa aptit. När detta var gjordt, gäspade Aina, sträckte ut armarna och sade: ack, den som nu hade en mjuk säng att sofva uti!

Knappt var det sagdt, innan hon kände bredvid sig en fin, mjuk säng, och detsamma märkte äfven Therese. Flickorna tyckte det vara högst förunderligt, men sömniga och trötta, som de voro, tänkte de ej mera derpå, utan kröpo i bäddarna, läste sin aftonbön och drogo täcket öfver hufvudet. Det dröjde ej länge, så voro båda i sömnens armar. 30

När de vaknade, stod solen högt på himmelen, det var en herrlig sommarmorgon i skogen, och fåglarna flögo lustigt omkring i toppar och grenar. Nu först blef flickornas förundran obeskriflig, när de märkte att de sofvit i skogen midtibland hallonbuskarna. De sågo på hvarandra, de sågo på sina bäddar, som voro af finaste linne, utbredt öfver mjuka löf och björnmossa. 35

Ändtligen sade Therese: är du vaken, Aina?

– Ja, sade Aina.

– Men jag drömmer ännu, sade Therese.

– Nej, sade Aina. – Men här bor visst en god ande bland dessa hallon-
 5 buskar. Ack, om vi nu hade en varm kopp kaffe och en god semla att doppa
 i kaffet!

Knappt var det sagdt, innan bredvid dem stod en liten bricka af silfver
 med en förgylld kanna, tvenne koppar af äkta porslin, en fin sockerskål
 af kristall, en silfvergräddsnäcka och några rara, varma hvetebröd derpå.
 10 Flickorna slog i kopparna det raraste kaffe, lade socker och grädde uti och
 läto sig väl smaka. Aldrig hade de druckit så skönt kaffe.

– Nu ville jag gerna veta hvem som gifvit oss allt detta, sade Therese
 med en tacksam min.

– Det har jag gjort, mina kära små flickor, sade i detsamma en röst ur
 15 buskarna. Flickorna sågo sig något häpna om, och märkte en liten vänlig
 gubbe i hvit rock och röd mössa, linkande fram mellan buskarna, ty han
 haltade litet på venstra foten. Hvarken Therese eller Aina kunde af häpnad
 säga ett ord.

– Varen ej rädda, små flickor, sade gubben, och grinade vänligt emot
 20 dem, ty skratta kunde han ej riktigt, hans mun var på sned. – Välkomna i
 mitt rike! Ha ni sofvit godt och ätit godt och druckit godt? frågade han.

– Ja, det ha vi visst, sade båda flickorna, – men säg oss ... och så ville
 de fråga hvem gubben var, men de vågade icke.

– Jag skall säga er hvem jag är, sade gubben. – Jag är hallonkonungen,
 25 som herrskar öfver hela detta rike af hallonbuskar, och här har jag bott i flera
 tusende år. Men den store anden, som herrskar öfver skogen och hafvet och
 himlen, har icke velat att jag skulle högmodas öfver min konungsliga makt
 och min långa lifstid. Derför har han befallt att jag en dag hvar hundrade år
 skall förvandlas till en liten hallonmask och lefva i en sådan svag och värnlös
 30 gestalt från solens uppgång allt till dess nedgång. Under denna förvandling
 är mitt lif beroende af den lilla maskens lif, så att en fågel kan äta mig med
 sin näbb, ett barn kan plocka mig med bären och förtrampa med sin fot
 mitt tusenåriga lif. Nu var det just i går min förvandlingsdag, och jag blef
 plockad med hallonet och var nära att trampas ihjäl, om ej ni, beskedliga
 35 barn, hade räddat mig. Alltintill solens nedgång, låg jag värnlös i gräset, och
 när jag blåstes ifrån ert bord, har jag vrickat min ena fot, och min mun har
 af förskräckelse kommit på sned. Men när det då blef qväll och jag återfick
 min rätta gestalt, såg jag mig om efter er, för att tacka er och belöna er. Och

då fann jag er båda här i mitt rike och mottog er båda så godt jag förmådde, utan att mycket skrämma er. Nu vill jag skicka en fågel i min skog, att visa er vägen hem. Adjö, kära barn, tack för ert milda hjerta, hallonkonungen skall visa att han icke är otacksam.

Flickorna räckte nu gubben sin hand och tackade honom, hjertligen 5
glada att de i går hade skonat den lilla hallonmasken. De ville nu gå, men i detsamma vände sig gubben än en gång om, grinade försmädligt med sin sneda mun och sade: helsa Lorenzo och säg att när vi nästa gång träffas, så skall jag ha den äran att äta upp honom.

– Ack, gör icke det, herr hallonmask, utropade båda flickorna, mycket 10
förskräckta, på engång.

– Nå, för er skull må det vara förlåtet, svarade gubben; – jag är icke hämndgirig. Helsa Lorenzo och säg, att han också har att vänta en gåfva af mig. Farväl!

Nu togo flickorna sina bär och hoppade, lätta om hjertat, framåt i skogen, 15
allt efter den väg, som fågeln flög. Så sågo de om en ganska kort stund skogen ljusna och förundrade sig ej litet, att de i går kunnat gå så långa krokvägar. Och det kan man tro, att der blef en glädje, när de två kommo hem. Der hade alla väntat, alla sökt dem; stora syster hade ej fått en blund i sina ögon, hon trodde så visst, att vargarna uppätit hennes kära små flickor. Men Lorenzo 20
mötte dem med en korg och ropade: kom och se, här är någonting, som hitbars nyss af en gammal gubbe åt er!

När flickorna upptogo korgen, se, då voro der tvenne par de allraskönaste armband af mörkröda ädelstenar i skapnad af mogna hallon, med påskrift: 25
»åt Therese och Aina»; och bredvid dem låg en kråsnål af diamant i skapnad af en hallonmask med påskrift: »Lorenzo, döda aldrig den värnlöse!» Lorenzo blef något flat; han begrep nog meningen, men likväl tyckte han att gubben hämnats så, som endast goda själar hämnas. Och hallonkonungen hade äfven tänkt på stora syster, ty när hon gick in att duka middagen, fann hon tolf stora korgar med de allrastörsta och raraste hallon, som någonsin 30
plockats i skogen, och ingen visste huru de kommit dit, men alla gissade det. Och så blef der ett syltande och ett sockrande och ett bäriskokande, så man aldrig dess make sett, och vill du, så gå vi dit och hjälpa dem sylta, så händer att vi få oss en släng af slevven, ty der sylta de säkert än i dag.

VISAN OM LILLA MAJA.

Vet mamma, när jag gick i dag
 Med nötter i min ficka
 Till skolan just, så mötte jag
 En liten, liten flicka.
 5 Hon såg så söt och vänlig ut
 Just som en liten russinstrut.

Hon hade sippor i sitt hår
 Och en bukett vid barmen.
 Hon trippade så nätt på tår
 10 Och bar en korg på armen.
 Och när hon gick, föll mer och mer
 Af blommorna ur korgen ner.

Hon sade: kom och lek med mig
 I gröna blomstersalen!
 15 Der sjunger lärkan nu för dig
 Vid bäckens sus i dalen.
 Jag sade: ack, en annan gång!
 Min lexa är i dag så lång.

Jag frågade: hvad heter du?
 20 Hon sad': jag heter Maja.
 – Hvem är din mamma? Är hon fru?
 – Nej, blott en liten kaja.
 – Hvem är din pappa? – Vestanvind.
 – Hvem är din syster? – Ros på kind.

Jag sade: är du fattig? – Nej,
 25 Ty solen är min gu'mor.
 – Går du i skoln? – Det gör jag ej,
 Jag plockar bara blommor.
 – Hvar bor du? – På den vida jord.
 30 – Hvar går du? – Till den frusna nord.

Hon nickade och gick sin väg
Med sina ögon klara.
Jag gick till skolan. Mamma, säg,
Hvem kan den Maja vara?
Jag tänker hela da'n derpå,
Och lexan vill ej mera gå.

35

Den Maja gör mig just besvär;
Jag kan af längtan spricka.
Men, mamma, tänk, om Maja är
Den vackra vårens flicka!
Ack, kom, du lilla Maja min,
Kom, titta genom rutan in!

40

HURU SKOGENS SMÅ BARN LÄRDE SIG LÄSA.

Det var en gång en stor ödemark; skogselden hade farit fram deröfver och
brännt alla de gamla träden, så att der stodo endast svarta, sotiga stubbar
qvar mellan de skrofliga stenarna och på den nakna marken, der intet gräs
ville vexa mer. Så långt ögat såg, och det var visst en hel mil åt alla sidor,
såg man intet annat än samma skrofliga stenar och samma svarta stubbar. 5
Landsvägen gick derigenom, och den som for der om natten, fick ej vara
ängslig, ty var han bara det minsta mörkrädd, såg han hela ödemarken
uppfylld af underliga små troll, som sträckte ut sina knotiga armar, och
somliga hade hästhufvuden, och somliga hade horn, och somliga hade sex
ben som flugorna; men det var bara stubbarna, som sågo så besynnerliga 10
ut i mörkret.

Ett enda träd stod qvar och hade blifvit förskonadt af elden. Det var en
mycket gammal tall, och för det han var så gammal, hade han vuxit hög,
så att elden icke fick makt öfver honom, utan svedde honom helt litet vid
roten och lät honom stå. Han stod der så ensam som en konung utan folk, 15
och hans rike var hela den stora ödemarken, men det var icke mycket att
skryta öfver. Hvad skulle han göra med stubbar och stenar?

En stuga var der också helt nära vid vägen. Hon hade blifvit byggd, när
det ännu var grönt i skogen rundtomkring henne, men nu stod hon der
allena och såg på tallen, och tallen såg på stugan, och så voro de likväl två. 20
Något sällskap måste man ha här i verlden.

I stugan bodde en fattig gumma, som hade en liten flicka, och flickan var hennes barnabarn och hette Ester, som var ett namn ifrån bibeln. I hela vida världen hade de inga andra släktingar än hvarandra. Sällan hade Ester sett andra människor, än sin mormor och bondgubben, som brukade
 5 hemta mjöl och salt och lin åt den gamla, när han for der förbi. I utbyte fick han då det vackraste hvita garn, som gumman spunnit på sin spinrock. Vål hade Ester äfven sett många resande fara förbi på landsvägen, men de hade alla brådt att hinna bort från den fula ödemarken och körde i full fart förbi, utom när det var hett om sommaren och de små barnen blefvo
 10 törstiga i de resandes vagn. Då höll vagnen stilla, och de små hoppade ur, för att begära en skål friskt vatten; det var ödemarkens ädla vin, så klart som kristall, ty det rann upp ur bergkonungens källa helt nära den gamla tallen. Då hemtade lilla Ester vattnet i skålen, och så fick hon vanligen en slant för besväret, fastän hon aldrig begärde, ty hon tyckte att Gud hade gifvit det
 15 vackra vattnet för intet.

En dag i Juli månad stannade åter en vagn på vägen; en herre steg ur och ledde en liten gosse vid handen. – Finns här något att dricka? frågade han; – Ahasverus är törstig.

– Ester, gå hemta vatten ur källan! sade gumman till sin lilla flicka, och
 20 flickan gick.

– Heter hon Ester? frågade den resande herren.

– Ja, herre, hon heter efter den fromma Ester i bibeln, svarade gumman.

– Heter herrns gosse Ahasverus?

– Ja, svarade herrn, han har sitt namn efter densamme konung Ahasverus, som tog Ester till sin gemål. Min gosse kan också blifva konung öfver
 25 ett stort rike; och dervid slog den främmande herrn helt stolt på sin gördel som var full med blanka dukater. När Ester kom, gaf han henne en dukat för vattnet, och hon neg aldeles likaså djupt, som hon brukade niga, när man gaf henne en kopparslant; hon hade aldrig sett guld och visste icke hvad
 30 den gula metallen betydde, som kändes så tung, fastän slanten var så liten.

– Du är en liten snäll flicka, sade den främmande herrn; – vill du, lilla Ester, gifta dig med min Ahasverus?

Ester neg; hon hade aldrig hört talas om att människor gifta sig.

– Vill du bli hans brud? frågade ånyo den främmande herrn.

– Tackar ödmjukast, sade Ester, som hon var van att säga, när hon fick
 35 en slant, och så neg hon om igen, fastän hon icke begrep ett ord.

Den främmande herrn skrattade och klappade flickan vänligt på hennes långa lingula hår.

– Huru bor ni så ensam här i den fula ödemarken? frågade han den gamla gumman, Esters mormor.

– Ack, kära herre, sade gumman, – här var en stor och grön skog, när vi flyttade hit, och här band jag de allrararaste qvastar och flätade korgar af rötter och vide. Men en sommarnatt reste bönder på vägen och gjorde upp eld, medan vi sofvo. Då kom elden lös i den stora skogen, så att det blef en förskräcklig rök och brand, som ingen menniska kunde släcka, och sedan skogen brunnit i tre långa veckor, blef allt så svart och öde, som ni nu ser. Då blef jag fattig; men hvart skulle jag flytta? Jag hade här åtminstone tak öfver hufvudet.

– Men hvarför brann ej er lilla stuga, när skogen brann rundtomkring henne? frågade herrn.

– Det skall jag säga er, sade gumman. – Här stodo fyra hvita Guds englar, en vid hvart hörn af stugan, och vaktade henne, så att ingen enda gnista fick falla på henne. Jag såg dem icke, men Ester såg dem, och jag är viss på att de skyddade stugan för hennes skull, ty jag är en fattig synderska, men min lilla Ester är oskyldig som englarna sjelfva.

Den främmande herrn blef nu helt allvarsam och stod en stund uti djupa tankar. Till slut sade han: – hör på, kära mor, vill ni behålla min Ahasverus hos er ett år? Han är en rik mans barn och något bortskämd af öfverflödet; det skall göra honom godt att vara en tid hos fattiga och gudfruktiga menniskor. Jag reser nu utrikes och har svårt att föra gossen med mig, men nästa sommar kommer jag tillbaka för att hemta honom, och här ger jag er en rulle dukater för hvad han kan kosta er.

– Voj, voj, sade gumman efter sitt finska sätt att tala, ty så häpen blef hon öfver detta förslag. Men den främmande herrn klappade henne på axeln och sade: sköt gossen väl, och se till att han ej lider nöd, men klema ej bort honom, och gif honom ej annat, än hvad ni ger åt er lilla Ester. Se så, Gud vare med er. Adjö, min gosse, lyd snällt den beskedliga gumman, och se till att hon blir nöjd med dig, så träffas vi nästa sommar igen! Och med dessa ord steg han i vagnen och for sina färde.

Man kan tänka att det blef en förundran i ödemarken, och sjelfva den gamla tallen såg fundersam ut, der han stod mellan stubbarna. Den lille Ahasverus blef i början så förvånad, att han ej fick fram ett ord, men när vagnen rullade bort och han blef ensam med de främmande menniskorna, begynte han skrika och springa efter vagnen; och när gumman och Ester sprungo med och sökte föra honom tillbaka, slog han dem, bet dem och sparkade dem. Slutligen blef han trött och somnade, der han satt på en tufva

vid vägen. Då bar gumman honom utan motstånd till stugan, och Ahasverus sof som en gris till följande morgon.

Den af er, gode vänner, som läst eller sett den lilla pjesen »Var god mot de fattiga», minnes kanhända ännu huru svårt det är för en fattig gumma
 5 att väl uppfostra sådana barn som förut varit bortskämda af rikedom och öfverflöd. Esters mormor hade också, de första tiderna, händerna fulla med den lille bytingen, som genast första morgonen, när han vaknade, skrek efter sockerbröd och begärde sin förgyllda piska att smälla på hästarna. Och när han ej fick hvad han ville, tog han sig för att skrika och skrek i ett,
 10 tills han åter somnade.

Men det gaf sig så småningom. Ahasverus hade icke varit tre veckor i stugan, innan han glömt vagnen, hästarna, piskan, sockerbrödet och sin fula vana att skrika; och efter tre veckor var han en liten lydig gosse, som trufdes godt i den fattiga stugan.

Dertill bidrog mycket den lilla Ester. Hon var fyra år, och den lilla Ahasverus var fem; de passade således mycket bra att leka tillsammans. Ester förde sin kamrat till den gamla tallen, som hon kallade Gröningen, efter han ensam var grön i ödemarken både vinter och sommar. Der hemtade barnen vatten från bergkonungens källa och byggde slott och gårdar af
 20 stenarna, ty stenar funnos tillräckligt. Sedan buro de brända grenar och trädstammar hem till stugan för att nyttjas till ved, och när de sotade sig, fingo de sjelfva tvätta sina kläder rena. Detta begynte roa Ahasverus, ju längre, dess mera. När det led mot slutet af sommaren, vexte der ett och annat lingon bland stenarna, och på hösten fingo barnen rofvor af bondgubben, som hemtade mjöl. Och när det sedan blef vinter, byggde de slott
 25 af snö, och Ahasverus lärde sig tälja bågar och spelka pertor och gifva mat åt getterna, – ty gumman hade två getter, som alldeles icke blefvo ledsna när Ahasverus ryckte dem sakta i skägget och sade: Kille bäss! Kille bocker! Bucka lagom, så får du socker.

Sedan kom våren, och snön smälte bort från de skrofliga klipporna, de svarta stubbarna och Gröningens mörka grenar, och bergkonungens källa begynte porla mellan stenarna. Då begynte äfven ett och annat grönt strå sticka fram i den nakna ödemarken, och vinden ditförde frön af björk, asp och rönn, som togo rot i den brända marken. Barnen tyckte att det nu var
 35 mycket grönare, än sommaren förut, och så var det verkligen. Då blef det åter en ny lek att bära ved och bygga slott, och bredvid slottet byggdes ett fähus, der Gröningens tallkottar blefvo kor och får och hade ordentligt fyra pinnar till ben och två till horn.

Sommaren kom, och gumman begynte vänta den främmande herrn tillbaka. Men veckor och månader gingo, och den främmande herrn kom icke. Sommaren blef slut, hösten kom, vintern kom, våren kom, men den främmande herrn blef borta. Det ena året gick efter det andra, gumman blef allt äldre, barnen blefvo allt större, men den främmande herrn kom ej tillbaka. Slutligen upphörde gumman alldeles att vänta honom. Lyckligtvis hade hon ännu det mesta kvar af hans blanka dukater, ty hon fortfor att spinna och köpte endast då och då nya kläder åt Ahasverus. Sjelf lärde hon barnen läsa i bibeln, och de vexte upp som två friska, vackra blommor i ödemarken.

Men i ödemarken skedde under dessa år en stor förändring. Guds välsignelse sken som ett solsken deröfver. Der allt förut varit svart, ödsligt och förhärjadt, der blef nu småningom åter grönt öfverallt, och de små träden, som tagit rot utaf vindens frön, vexte allt högre och blefvo en ung skog, som reste sig med små jemnhöga toppar, så långt ögat kunde se. Der blef godt och trefligt omkring den gamla Gröningen. När vinden susade i hans mörka krona, hörde man honom säga till de små träden: det är rätt af er, barn, vexen upp under Guds blida sol! Vexen raka och höga; låten se att er gamle gufar har heder af er! Detta hörde de små träden och vexte med fart och fröjd; och fåglarna begynte sjunga i deras späda toppar.

Då företogo sig Ester och Ahasverus att leka skola med träden och lära dem läsa. De satte sig med bibeln midti den unga skogen och stafvade för skogen Guds heliga ord. Och skogen hörde med allvar på; han begynte susa allt rundtomkring dem med löfvens tusende tungor, och ju mera barnen läste, desto mera susade skogen. Detta roade Ester och Ahasverus; på sitt knä höllo de bibeln, och framför dem låg Guds andra stora bok i naturen, och de lärde den stora naturen läsa Guds ord. Aldrig har man sett en vackrare skola. Träden voro så flitiga, de små blommorna nickade så gladt, fåglarna sjöngo vackra psalmer både morgon och qväll, den gamla Gröningen hörde fundersam på, och sjelfva de sotiga klipporna tycktes lyssna med andakt på den nya lärdomen.

Den främmande herrn kom ej tillbaka. Ahasverus, som redan var stora gossen, skickades till staden i skola och reste ej gerna bort från Ester och sin älskade ödemark; men till somrarna kom han tillbaka. Åren gingo; Ahasverus blef student och kallade sig Ödeman eller Ödman, emedan han blifvit uppfostrad i ödemarken. Han var nu tjugu år gammal, och då hände något märkvärdigt.

En vacker sommardag, jemnt femton år efter början af denna berättelse, kom en gammal herre resande på landsvägen genom den fordna ödemarken

och såg sig förundrad omkring, ty allt var nu annorlunda och mycket vackrare än förr. Den unga skogen hade vuxit grön öfver hela nejden, och med möda kunde den resande igenkänna stugan emellan löfven. Han steg af och gick med darrande steg att fråga efter gumman i stugan. En lång vacker
 5 flicka mötte honom; det var Ester, men han kände icke igen henne. Hon förde honom in till sin mormor, som nu satt alldeles gammal och grå vid spiseln i stugan och var nästan blind af ålderdom. Den främmande begynte då fråga efter en liten gosse vid namn Ahasverus och om han ännu lefde. Vid dessa ord darrade han på rösten och upptog en stor sidennäsduk ur
 10 fickan, för att torka svetten af pannan.

Gumman förstod att det var den främmande herrn, som kom för att hemta hennes kära gosse, och begynte gråta, så att hon ej kunde svara. Äfven Ester gret, ty hon visste hur det var, men hon svarade straxt att Ahasverus skulle komma rätt snart, han hade endast gått ut att jaga i skogen. Då kysste henne
 15 den främmande herrn på pannan och omfamnade gumman och tackade dem med tårar i ögon. Han var en köpman och hade rest långt bort i främmande länder, ja långt på andra sidan af jorden, och hade fallit i sjörofvares händer och ej kunnat komma tillbaka förr än nu, när han äntligen blifvit fri. Men nu ämnade han sätta sig på gamla dagar i ro med sin stora rikedom. Icke långt
 20 derefter kom Ahasverus från jagten med orrar och harar hela jagtväskan full. Och då kan man tänka att der blef en fröjd och förundran, när han så oförväntadt återfann sin förlorade fader, som han aldrig hoppades mera återse.

Den främmande herrn dröjde tre dagar i stugan, och der blef en lång rådplägning om hvad man nu skulle företaga sig. Ahasverus hade redan sin
 25 plan färdig, och efter något betänkande gick hans fader in derpå. Nu skall du få höra huru det gick.

Redan samma sommar köpte den främmande herrn hela den fordna ödemarken och dithörde flera hundrade arbetare, som begynte bryta sten, gräfva grundvalar och bygga hus. Och ett år derefter stod der ett stort, skönt
 30 hus, som väl kunde liknas vid ett fursteligt slott, och rundt omkring stodo små rödmålade hus, der de flitiga arbetarne bodde med sina hustrur och barn. Och i det stora huset flyttade först den främmande herrn och sedan Ahasverus och Ester, som nu blifvit herre och fru, men gumman ville ej flytta; hon bodde helst qvar i sin gamla stuga, blott med den skilnad, att der
 35 var nu allting mycket varmare, bättre och beqvämare än förr. Och der lefde de alla mycket lyckliga och lefva der än i dag. Ahasverus har verkligen blifvit konung öfver ett stort rike, nemligen hela den vida ödemarken, men denna ödemark har nu blifvit ett blomstrande land med åkrar, ängar och byar, som

fröjda vandrarens blickar. Den gamla Gröningen står der ännu lika trum-
pen och grön och allvarsam, som han alltid var, och vid hans fot upprinner
bergkonungens källa, som nu är en vacker springbrunn, och rundt omkring
honom står den unga sköna skogen, som vuxit upp med Ester och Ahasverus.

Nyligen for jag der förbi, och jag önskade att ni hade varit med. Gum- 5
man satt der så grå i solskenet utanför sin gamla stuga, den främmande
herrn satt på gräsbänken bredvid henne och läste högt ur bibeln; Ahasverus
kom hem från det stora kärret, som nu var förvandladt till det skönaste
åkerfält, och Ester satt der med två små barn så lugn och glad på trappan
till huset. – Se ni, små barn, sade hon, – här är den stora skogen, som vi förr 10
i vår barndom lärde läsa Guds ord. Guds stora bok är uppslagen för oss i
sommarens grönska; Hans heliga ord står skrifvet icke allenast på bibelns
blad, utan äfven på trädens löf, i källans klara vatten, i insjöns små vågor och
i himmelens seglande moln. Se, nu bugar och susar åter den unga skogen
för morgonvinden. Förstån J hans mening? Han tackar och lofvar Gud. 15

TOINIS JULAFTON.

Min goda Emmi!

Efter just

Min mamma skrifver till din mamma
Om Ulå lax och Smålands ost,
Så får jag en så hjertlig lust
Att skrifva till dig med detsamma. 5

Jag hoppas du mår rysligt bra
Och att du haft förskräckligt roligt.
Alltsen vi fingo lof, så ha
Vi lackat hela qvällarna
Och lekt och roat oss otroligt. 10

Julaftonsmorgon, liten smul
Vi knappt fått sömnen ur vårt öga,
Förrän vi skreko: det är jul!
Och visst var dagen mörk och ful,
Och sen begynte det att snöga. 15

Men hurtigt sprungo vi ur säng
 Och svängde muntert om på klacken.
 Och mamma, hon var ren på fläng,
 Och Matte, pappas långa dräng,
 20 Kom med ett lass paket på nacken.

Här skurades, jo, det kan tros,
 Båd' silfver och porsliner rena.
 Ur bagarstugan smög ett os
 Af färska bullar till vår nos,
 25 Och tortor bakte gamla Lena.

Men hvad den förmidda'n var lång,
 Och eftermidda'n nästan lika!
 Det tasslades, det var ett språng;
 När dörren öppnades hvar gång,
 30 Begynte vi af glädje skrika.

Jo pytt, i lås flög dörren än!
 Vi tittade i nyckelhålet,
 Och det var fasligt litet, men
 Vi tittade på nytt igen
 35 Och stodo undrande vid målet.

Nu ändtligen slogs dörren opp!
 Då stod julgranen uti salen
 Med ljus och stjernor allt till topp,
 Och hvad vi togo för ett hopp
 40 Och tänkte strax begynna balen!

Men när vi sågo närmare,
 Der stodo sex små barn så varma.
 Som goda englar voro de,
 Så blyga, glada, glänsande;
 45 Det var sex faderlösa arma.

Och alla barnen sjöngo gladt
 En visa, att vår fest förklara,
 Om Bethlehem och julens natt.

Vi bådo lille Jesus att
Med oss i julens fröjder vara. 50

Snart hördes dörren knarra ... Åh,
Hvem var det, som steg in med samma?
Julbocken var det, stor och grå,
Med horn och pels från topp till tå,
Och då kröp Rosa bakom mamma. 55

Han frågade med röst så tjock,
Som om den kommit ur en trumma,
»Om barnen varit snälla», – och
Det var nu si och så, men dock
Han hördes bara vänligt brumma. 60

Han gick, – han kom igen, – och sen
Slöt sjelfva Rosa upp att lipa.
Jag tyckte det var Mattes ben,
Men hvad den bocken var för en,
Det kan jag ändå ej begripa. 65

Och nu så kommo här paket
Och askar, lådor, fyllda färdigt;
Först ett – så ett – så åter ett,
Och allting var så fint och nätt
Och underbart och högst märkvärdigt. 70

Som yra höns vi flögo kring
Och stafvade på vers och prosa.
I ett paket var ingenting,
I ett så var åt mig en ring
Och en dansmästare åt Rosa. 75

Så kom en häst. – Så en mamsell. –
Så en trumpet – och så en saga.
Så kom en kisse, söt och snäll,
Sen kom en ryslig karamell
Och så ett förklä i en tvaga. 80

Piff – der fick Aina nu en kjol!
 Paff – der fick Eva dockservisen!
 Puff – der fick Werner en pistol,
 Och jag fick kälken, som i fjol
 Mig pappa lofvade på isen.

85

Och för de stackars sex, de små,
 Hur vankades ej gåfvor trägna!
 Först kläder, leksaker också.
 Och hvad de undrade derpå,
 Så glada och så smått förlägna!

90

Nej, rakt omöjligt är det visst,
 Att alla klapparna berätta.
 Konfekt bar granen på hvar qvist;
 Med lutfisk, gröt och tortor sist
 Vi åto oss så grufligt mätta.

95

Och sen för dem, som ledo nöd,
 Vi sände fat från fyllda borden.
 Ack, om vi af vårt öfverflöd
 Helst kunde dela med ett bröd
 Åt alla fattiga på jorden!

100

Ja, Emmi, låt oss tacka Gud
 För all Hans oförtjenta gåfva.
 Julmorgonen i högtidsskrud
 Så foro vi vid klockors ljud
 Till kyrkan att Guds godhet lofva.

105

Vi sofvo alltför länge att
 Nu hinna fram till ottesången,
 När ljusen i den mörka natt
 De skina der så himmelskt gladt
 Och andedrägten syns på gången.

110

Hur skön är orgelns sång dervid!
 Ni lyckliga på landet, – voj ni,

Som rätt begripa julens frid,
 Ni sofva icke bort er tid,
 Liksom din dumma syster

115

Toini.

DET VACKRASTE I SKOGEN.

Ja, det kan du tro, att det var en vacker morgon, och bittida var det; jag tror ej att klockan var mer än fem, ty solen stod ännu lågt, och björkarnas skuggor föllo långa på gröngräset. Far och mor tyckte ej om att vi sofvo länge om morgnarna, och der var en gammal fiskare, som alltid brukade ropa utanför vårt kammarfönster, när klockan slog fyra: »upp och refva! upp och refva!», sade han, som sjömännen ropa åt hvarandra, när det blåser om natten, och som en pil voro vi ur sängen, och i början kostade det på, men vi begrepo till slut, att det var sannt som gammalt folk sade: »morgonstund har guld i mund». Jo, jo, då skall man vackert krypa till kojs klockan nio på aftonen.

5

Ofta har jag tyckt, att man alldeles icke borde sofva bort dessa herrliga, ljusa sommarnätter, strålande af klarhet, medan daggen ligger i gräset och fåglarna sjunga. Det är att sofva bort många de skönaste timmar af sin lefnad. Men det är nu engång så, och ingen kan hjälpa det. Sofva måste man. Konung Fredrik den andre i Preussen var en mycket flitig man, och det förtretade honom att han skulle sofva bort en tredjedel eller en fjerdedel af sitt lif. Derföre beslöt han engång att vänja sig af med en så skadelig ovana. Första natten arbetade han, och det gick för sig. Andra natten arbetade han också, utan att sofva en blund, och nu tyckte han sig ha utträttat något mycket märkvärdigt. Men hvad hände? När han dagen derefter satt vid sitt stora regeringsbord och rikets högste embetsmän begynte att tala om viktiga angelägenheter, märkte de att konungen började nicka ... och så somnade han, der han satt i sin konungsliga värdighet.

10

15

20

Derföre tänker jag, att vi måste göra som naturen vill. Och visst är sömnen en kostelig gåfva för den trötte, den sjuke och den bedröfvade; men icke skall man derföre latas under en herrlig morgon, utan man skall inbilla sig att den gamle fiskaren står utanför fönstret och ropar: »upp och refva! upp och refva!»

25

Men nu skulle jag säga hur det var om morgonen i skogen. Ja, der var grönt och friskt och mycket ljufligt. Der stodo många träd af olika slag alltifrån den himmelshöga furan, som en dag tänkte blifva ett mastträd,

30

ända till den lilla knotttriga enrisbusken, som tröstade sig med att han kunde väl också blifva ett träd, om han blefve qvistad och bunden vid en påle; – men se det bryr jag mig inte om, sade han; – jag tycker mera om att vara i min frihet. Tänk, om jag vore ett träd, så skulle ej barnen räcka upp till mig, när de komma att snärja enris, för att strö på golfvet i deras stuga om söndagsmorgnarna!

– Det är också det enda du kan här i verlden, sade granen, som stod så förnäm bredvid honom. – Du är just lagom att trampa på, du din pyssling, menade granen.

– Hvad gör det? sade enrisbusken. – Det kan vara mycket nog att jag gör menniskor glädje med min friska doft ifrån skogen. Dessutom duger jag att röka ut myggor med, och sedan duger jag till skifva på gossarnas sprättbågar, och sedan kokas dekokt på mina bär, och sedan kan man göra sirap af dem, och sedan ...

– Nej, var nu tyst, sade rönnen, – ty det låter fasligt egenkärt att så der uppräknat alla sina meriter. Jag hade väl lust att veta hvem som är den vackraste här i skogen. Hvad säger du om det? Och så ruskade rönnen behagligt på sina lummiga hvita grenar, ty han stod just nu i sin midsommarblomma.

– Ja, det kan vara en fråga! ropade hæggen, ty han var så hvit, som om han nyss hade varit i snöbollskrig; han blommade, också han. – Låt oss noga begrunda, hvem som kan vara den vackraste ibland oss, sade han. Och med detsamma gick der den allraljufligaste doft från hans snöhvita blommor.

Björken tyckte detta vara mycket klokt taladt, ty han hade upplagt sitt långa, gröna hår med papiljotter, och nu skakade han sina hängande korkskrufslöckar i den sakta morgonvinden. – Jag är bestämdt den vackraste, tänkte han i hemlighet vid sig sjelf.

Men alen, som stod der vid stranden af sjön, såg sig oupphörligt i spegeln och tyckte sig vara så blågrön och älskvärd, att ingen kunde vara vackrare.

Derföre nickade också han och sade: ja, se det var verkligen en fråga att tänka uppå!

Aspen stod bredvid honom och darrade af förskräckelse att någon kunde vara vackrare än han. Alltid så darrade han, den stackars aspen, ty fastän han var hög och stor, så hade han ett klenmodigt hjerta och sköra qvistar. Linden nickade; han tyckte ej heller illa om sig sjelf. Pilen och videbusken stodo bredvid, men tego stilla och hade sina tankar för sig.

– Vi borde fråga blommorna, sade lönnen, som utbredde sitt svala lummiga löftak öfver tufvor, fulla med sippor och hjortronblommor.

– Det är allsintet nödigt, invände tallen snäsigt. – För att vara vacker, måste man vara stor och stark. Se på mig; ser jag ej ståtlig ut? När jag ruskar uppå mig, faller jag tusende nålar till jorden; dem plocka myrorna och nyttja dem till spjut, när de tåga i krig. Jag måtte vara en ståtelig bjesse, det förmodar jag ingen kan neka. Och så tog han en grym min på sig, för att skrämma de andra. 5

Eken stod mycket lugn och hörde derpå. – Det är narraktigt att döma i egen sak, menade han. – Jag är säker uppå, att hvar och en af er tycker sig vara vackrast af alla. Låt oss derföre fråga bofinken derborta i björk-topparna. Han är icke partisk för någon af oss; han kan bäst säga hvem som är vackrast i skogen. 10

Sagdt och gjordt, de frågade bofinken. Men han betänkte sig länge och ville ej qvittra sanningen fram.

Då kommo två små barn, en gosse och en flicka, som bodde i en liten stuga helt nära intill. När de gingo ut i den tidiga, herrliga sommarmorgonen, knäppte de sina händer och sade: Gode Gud, hvad din skog är vacker! Gode Gud, hvad din verld är skön! Gode Gud, låt oss, små, fattiga barn, vexa upp i din visdom och vittna om din makt och prisa din nåd i alla våra lifsdagar! 15

När träden i skogen hörde barnens bön, blefvo de af förundran och rörelse tysta; deras sus dog bort i en sakta hviskning, och man kunde tydligt höra bofinkens qvitter, der han sjöng i toppen af björken: 20

– Vacker, vacker är min gröna skog, och hela Guds skapelse är skön alltigenom. Men jag säger eder, J träd, som frågen efter det vackraste i skogen, att af allt herrligt och skönt, som Gud låtit vexa i denna nejd, finnes intet så älskeligt godt och så oskyldigt ljuft, som dessa två små barn, hvilka prisa Guds godhet i den klara sommarmorgonen. Ty skönhet och kraft och klokhet och storhet, det är allt intet, så framt icke der är ett ödmjukt hjerta, som glömmet sig sjelf, för att gifva all ära allenast åt Gud. Se, träden sträcka sina armar mot himmelen, blommorna låna sin färg af solen, och fåglarna sjunga naturens lofsång. Ty densamma eviga anden lefver och talar uti oss alla. Vi alla vexa i det klara solskenet af Guds nåd; men barnens bön till Gud är bättre, än fåglarnas sång och trädens grönska och blommornas doft. Gud signe eder, älskade små barn; Gud signe eder, små blommor i lifvets stora skog, och låte eder vexa i visdom och nåd evinnerligen! 25 30

LILLA SKRÅLLAN
ELLER DET SKRYNKLIGA
FÖRKLÄDET.

5 I småbarnsskolan gick i fjol
En liten snäll och fattig flicka,
Med ögon som en sommarsol
Och rutig halsduk, randig kjol
Och strumpor, som hon sjelf lärt sticka.

10 Fastän hon var ett fattighjon,
Var hon så ren, den lilla fjollan,
Och snygg om näsan, blank om skon,
Men skrynkligt förklä hade hon,
Och derfor kallades hon *Skrållan*.

15 Hvad hjälpte det, att hon var klok
Och kunde stafva tryckt och skrifvet
Och läste flinkt »Naturens bok»?
Ack, förklät, förklät var på tok,
Och det var Skrållans sorg i lifvet.

20 Hur kan man sådant förklä ha?
Sad' lärarinnan; det är ynkligt.
Säg, har du sopat spisarna
Och burit mat åt grisarna?
Och hvarför är ditt förklä skrynkligt?

25 Det hörde lilla Skrållan på
Och teg bedröfvad under trätan;
Men nästa gång kom hon ändå
Med förklät skrynkldt likaså
På både afvigan och rätan.

Det går ej an, det är ej rätt,
Sad' lärarinnan. Kära Skrålla,
Är förklät ej i morgon slätt,

Så skyll dig sjelf, mitt barn, för det,
Om du i skamvrån får dig hålla. 30

Jo jo, här var processen kort,
Här hjälpte ej att saken skrufva,
Och Skrållan stackare gick bort
Med ögon af den röda sort,
Som när man har en duktig snufva. 35

Nu hände nästa morgon, att
Just lärarinnan gick till hamnen.
Der såg hon Skrållan, sysselsatt
Att plocka stickor som en skatt
Och bära vedträn uti famnen. 40

Ty så gick Skrållan alla dar
Att tigga litet ved från skutan,
Och, klädd till skolan, som hon var,
Hon veden till sin mamma bar,
Som annars nog fått frysa utan. 45

Då märktes nog hvaraf det kom,
Att Skrållans förklä satt så illa,
Och lärarinnan tycktes som
Hon intet låtsade derom,
Men inom sig så log hon stilla. 50

När Skrållan kom till skolan nu,
Förlägen, rädd och röd om näsan,
Begynte barnen sjuttisju
Att titta bort till skamvrån – hu!
Der Skrållan skulle få sig snäsan. 55

Men lärarinnan sad': min vän,
Kom hit, min kära, lilla tippa!
Väl är ditt förklä skrynkligt, men
Nu vet jag rätta orsaken,
Och skamvrån skall du nu få slippa. 60

65 Visst är det bra att putsad gå
 Och vara mån om sina *kläder*;
 Men mycket bättre är ändå
 Att vara i sitt *hjer*ta så,
 Att det båd' Gud och menskor gläder.

70 Och efter förklät skrynklats, när
 Du gick att ved åt mamma samla,
 Så tag det nya förklät här,
 Och det med samma hjer

75 Men att ej det må skrynklas ner,
 Så skall jag ved åt mamma skicka.
 Och »Skrållan» är ej öknamn mer,
 Det är ett namn, som heder ger,
 Och det har du förtjent, min flicka.

80 Så sagdt. Och alla barn i fjol,
 De tyckte just precis detsamma;
 Och Skrållan sken just som en sol
 Uti sitt förklä och sin kjol,
 När hon gick hem igen till mamma.

HVITSIPPAN.

Det var en gång en hvitsippa i parken. Hon var icke blekare eller fulare än andra sippor, och efter alla sippor äro vackra om våren, så var hon vit och vacker som alla de andra. Var hon kanhända ett litet grand vackrare? Icke vet jag.

5 Der blommor vexe, der flyga fjärilar: hvar skulle de annars flyga? Det är en gammal historia; det finns så många visor om den, att man kunde få nog deraf.

10 Apollo hette den största fjäriln. Han hade hvita vingar och gula kraschaner på vingarna. Fjärilarna äro, som hvar man vet, något fåfänga; de tycka om att pryda sig med allt slags grannlåt. Icke är det deras fel, att de äro så granna; de ha ej låtit göra sina kläder hos skräddaren. Det är nu engång så med dem, att så är det.

En dag kom Apollo till hvitsippan och sade till henne: älskar du mig, så älskar jag dig?

– Visst älskar jag dig, sade sippan, ty hon tyckte på allvar om honom och förstod ej att krusa.

– Är det riktigt visst? sade fjäriln. – Ja, hur skulle det annars vara? svarade hvitsippan. 5

– Det är bra, sade fjäriln, och så sög han all honung ur hennes krona. Fjärilarna tycka om honung, men de förstå ej att hushålla, som bien. Så var det med den saken, och så flög Apollo sin väg.

Han kommer nog tillbaka, tänkte hvitsippan. Men deri misstog hon sig, ty Apollo blef borta; han hade annat att tänka på. 10

En dag råkade han likväl fladdra omkring en annan blomma der nära bredvid. Nu skall jag passa på, tänkte hvitsippan. Och så lyftade hon litet på sin dufna krona och ropade så högt som en sippan kan ropa: älskar du mig, så älskar jag dig? 15

– Nej, det gör jag visst icke, svarade fjäriln. Han generade sig icke det minsta för det.

– Men jag älskar dig, sade sippan.

– Det är mycket möjligt, sade fjäriln, och så flög han åter sin kos. Nu blef han än längre borta. Der stod sippan allena i gröngräset, tiden blef henne lång, och hon begynte att vissna. 20

Ändtligen kom Apollo af en händelse åter dit, ännu grannare än förr, och hvitsippan frågade åter: älskar du mig?

– Nej, icke det allra bittersta, svarade fjäriln.

– Men jag älskar ju dig, sade sippan. 25

– Ja, hvad angår det mig? sade fjäriln. – Det är ju den gamla historien, som jag hört väl hundra gånger förut. – Med detsamma var han åter sin kos.

– Hör på, hvitsippa, sade den knotttiga enrisbusken, som stod der i närheten; – passar det sig att prata så der om sitt hjertas känslor? Man måste ha skinn på näsan (ifall man har någon näsa). När man blir snäst, skall man snäsa tillbaka, och när man föraktar dig, skall du låta förstå hvem du är. Se på mig bara; sparfvarna skulle understå sig att gyckla mig! Nej, hvitsippa, man måste ha ambition: det är icke mera på modet att löna förakt med kärlek. 30

– Men jag kan icke hjälpa det, svarade sippan. – Jag måste ju älska honom, så länge jag lever. 35

– Du är en svamp, sade enrisbusken, och det var det värsta han visste, ty svamparna ha det rykte om sig att ej vara nogräknade, och enrisbusken var icke litet stolt öfver sin stora verldskänedom.

Solen brände het, och hvitsippan blef för hvar timma vitare och blekare. Då kommo der gossar att leka i parken. En af dem bar en håf att fånga fjärilar i, och så fick han sigte på den granna Apollo. Den der skall bli vacker att sticka på nål i insektlådan, sade gossen, och så bar det af i fullt språng öfver
5 gröngräset.

Nu kom Apollo i nöd. Hvad han flög, hvad han flög! Huj, så svängdes håfven och snärtade honom på vingen, och så föll han hufvudstupa i gräset just bredvid sippan.

Här flög han, ropade gossen och böjde sig ned att söka fjäriln. Men när
10 han ej fann honom, sprang han sin väg att jaga andra fjärilar.

Det var icke så lätt att finna Apollo, ty sippan hade gömt honom under sina blad: det var ett bra gömställe. Men sippan sjelf hade blifvit trampad på stjelken och nu låg hon afbruten der bland det öfriga gröngräset.

– Det var bra jag kom undan, sade Apollo, och makade sig upp igen
15 undan de täta bladen.

– Älskar du mig? sade sippan, som visnade bort med sin afbrutna stjelk.

– Jaså, var det du? sade fjäriln. – Kan du tänka, att mina kraschaner ha blifvit fasligt skamfilade! Jag begriper icke huru jag mera kan visa mig i den finare societén.

– Älskar du mig? sade åter den döende sippan.
20

– Nej, se så dammig jag blifvit på frackskörtena! fortfor Apollo. – Kära du, har du en dagdroppe i din krona, så låna mig litet tvättvatten; jag ser ju ut som en mullvad!

– Älskar du mig? sade sippan för tredje gången.

– Kära du, har jag nu tid med sådana lappisfrågor? svarade fjäriln. – Ja, jag kunde just tro det: mitt krås är alldeles skrynkligt! Hvad skall man säga
25 om mig i rosornas hof?

– Men jag älskar dig! sade hvitsippan, och så var det slut med henne, ty alla bladen föllo af hennes krona.

– Nej, se på den stackarn! sade fjäriln, ty elak var han icke, bara lätt på vingen, som alla de andra. – Nu skall man se att jag ej får något tvättvatten, innan daggen faller på qvällqvisten. Minsann är jag ej en olycklig fjäril! Min frack är förstörd, mitt krås skrynkligt, mina kraschaner se ut som gamla kopparslantar. Hvilken förskräcklig händelse! Den måste göra ett ofantligt
30 uppseende i verlden, jag skall blifva ett föremål för allas medlidande, och det är likväl något vunnet. Jag blir åtminstone högst intressant. Hvad månne man nu skall säga om mig i rosengårdarna?

Med dessa ord flög Apollo åter sin kos. Men han hade ej hunnit långt,

innan han råkade ut för en sparf, som länge lurat på honom från närmaste plank. Knaps, så tog sparfven den vackra Apollo och åt honom upp i en enda munsbit, så intressant han än gjorde sig.

Enrisbusken såg allt detta och hade sina tankar för sig. – Felet var det, sade han, – att hvitsippan var alldeles för litet på sin kant. Man skall stå på sig och snäsa tillbaka, så blir man aktad och ansedd här i världen. Som jag till exempel. 5

Men icke alla tänkte som han. När aftonvinden susade öfver det höga gräset, gick der ännu länge en hviskande sägen ibland de andra sipporna. De sade till hvarandra: älskar du mig, så älskar jag dig. Och åter sade de till hvarandra: älskar du mig ej mera, så älskar jag dig ändå. 10

Det var en mycket gammal och vanlig historia, men sipporna tyckte att den väl kunde berättas en gång till.

MUSTI.

Såg du vid stora skogens bryn
Ett litet hus ej långt från byn?
Två goda syskon bodde der
Med deras moder kär.

Frans och Marie, så hette de, 5
De bästa barn man ville se.
De voro faderlösa små
Och fattiga också.

Den granna herrgåln såg man nog
Derborta öfver sjö och skog. 10
Der hade barnen vuxit opp
I öfverflöd och hopp.

Men Gud, som pröfvar menskors lott,
Han fann det ej för barnen godt;
Han lät dem vexe opp i strid 15
Mot nöd och motgångstid.

20 Sin far de miste. Innan kort
Så måste gården säljas bort
Och modren med de små till slut
Till torpet flytta ut.

Den goda modren! Nöjd och from,
Hon sade i sin fattigdom:
Fast här vi mist vår vän och far,
Vi Gud ännu ha kvar.

25 På herrgåln var det öfverflöd,
Men här så var det brist och nöd;
Den rike grannen var så hård
Mot dem, som ägt hans gård.

30 Och dock hur rik var ej dervid
Den låga kojans samvetsfrid
Och lugna, fasta tro på Gud
Mot rikedomens skrud!

35 Och en kamrat så fanns här än,
Med hungrig mage, också den,
Och hvita tänder i sin mund;
Det var en pudelhund.

40 Den gamle svarte Musti var
Ett arf från fordna bättre dar.
Han var en främling, sade mor;
Han var en född Spanjor.

Det såg man på hans svarta lugg,
När Musti morrade i mjugg,
Men ingen visste tala om
Hur han till norden kom.

45 Nog hade han sin tid också
Fått äta fläsk med smör uppå,

Men nu så tog han saken kallt
Och morrade och svalt.

Sålänge han var ung och stark,
Så kom han hem från skog och mark
Än med en hare, fångad upp,
Än med en tjädertupp;

50

Och hviftade på svansen nöjd
Och slekte sig om mun med fröjd,
Tills alla del af steken fått;
Då fick han ock sin lott.

55

Men nu var Musti gammal ren
Och hade ej så flinka ben;
Nu fick han sleka flat sin nos,
När steken flög sin kos.

60

I stället kom en lurfvig varg
Och lurade på Musti arg;
Men Musti ej förstod den lek,
Att sjelf få bli en stek.

Det gick hans ambition förnär;
Och gjorde vargen sig besvär,
Nog fick han sig en lurfvig lugg
Af gamla Mustis hugg.

65

Nu var det knappt med Mustis mat.
Stor sak! Han var en god kamrat;
Han följde barnen öfverallt
Och morrade och svalt.

70

De ryckte i hans pels ibland;
Då slekte Musti deras hand.
Gud nåde den, som, ond i sinn',
I stugan ville in.

75

80

Och hade Musti nånsin sport,
Att någon barnen illa gjort,
Då flög han strax sin man burdus
I kragen utan krus.

Men mor, hon kunde ej fördra'
Att ej ett bröd åt Musti ha
Och se hans mage ständigt tom
Uppå hans ålderdom.

85

Och fast hon länge med sig stred,
Och fast det nog i hjertat sved,
Så tog hon Musti med och gick,
Och Musti följde qvick.

90

Till herrgåln kom hon om en stund.
Säg, herre, vill ni ha min hund?
Han många konster kan, och jag,
Jag har ej bröd i dag.

95

Den rike herren drog på mund:
Må gå, nog föder jag en hund.
Der har ni pengar; gå er väg!
Hvad vill ni mera, säg?

100

Och mor gick ensam hem och gret,
Och barnen i sin ensamhet,
De snyftade vid kojans dörr,
Der Musti legat förr.

Gråt icke, kära barn, sad' mor;
Nu Musti som en herre bor,
Nu får han äta mjölk och gröt
Och mången kaka söt.

105

Och när hon sade, hördes ren
Ett kraftsande på dörrn och sen

Ett morrande, så välbekant,
Att ... var det riktigt sannt?

Ja, det var Musti, det var han,
Det var han sjelf och ingen ann! 110
Han hade rymt från mjölk och bröd
Till gamla hemmets nöd.

Han hade rymt från fyllda fat
Och goda dar och kräslig mat
Till hunger, fattigdom och brist; 115
Det kände Musti visst.

Blott för sitt trogna hjertas skull
Så gaf han bort sitt goda hull
Och ville hellre svälta, än
Att öfverge en vän. 120

Och barnen skreko högt af fröjd,
Och Musti morrade förnöjd;
Men mor från ögat strök en tår
Och sade: Musti går!

Ja, Musti skall tillbaka gå 125
Till den, som honom köpt; seså! –
Det hjälpte ej; han leddes bort
Till herrgåln innan kort.

Men Musti kom tillbaka. Än
Tre gånger fördes han igen; 130
Fick ömsom stek och stryk; – men nej,
Der blef vår Musti ej.

Och tredje gången, när, som förr,
Han krefsade på stugans dörr,
Då bar den kloka, trogna hund 135
En kaka bröd i mund

140 Och lade den för barnens fot,
 Liksom att blidka modrens hot,
 Liksom att säga: ingen nöd!
 Nog skall jag skaffa bröd.

Då fylldes goda modrens blick
 Af tårar. Hon till herrgåln gick
 Och sade: edra pengar tag;
 Men Musti håller jag.

145 Den rike, när han det förnam,
 Så blef han rörd och allvarsam
 Och sade: trohet uti nöd
 Är mer än guld och bröd.

150 Och sen så sade han än mer:
 Nu vill jag blifva god mot er,
 Nu vill jag ge er mat och gull
 För trogne Mustis skull.

155 När mor kom hem, så blef det fröjd,
 Och Musti morrade förnöjd,
 Och nu har Musti morrat ut,
 Och nu är sagan slut.

DEN BARMHERTIGE ÄR RIK.

På ena stranden af sjön var en stor by och på andra stranden ett litet torp. Sjön var frusen, och snön yrde deröfver i hvita moln, ty det var vinter och jul i verlden.

- 5 – Far, sade gumman i den rikaste bondgården till sin gubbe, – skall du ej utlägga en kärfve otröskadt korn åt sparfvarna nu till julen?
- Har ej råd, sade gubben.
- Men det ha vi gjort alla år, och det har välsignelse med sig.
- Har ej råd, snäste gubben.
- Men derborta i torpet ser jag en kärfve ligga på taket, och torparen
- 10 sår sex kappar uti sin åker, medan du sår sexton tunnor.

– Prat, sade gubben. – Har jag ej folk nog att föda, utan att kasta gudslån åt osjäligena kräk?

– Du sade det, suckade gumman. – Guds lån är det, och sparfvarna äro äfven Guds skapade verk.

– Baka du julbrödet, och se åt att skinkan är fet; hvad angå oss sparfvarna? 5
brummade gubben.

Sagdt och gjordt. I den rika gården tillreddes för julen ett stort gästabad med rikelig välfägnad, och sparfvarna flögo med hungrig mage derute i snöyran.

I torpet var på samma tid fattigdom inne och rikedom på taket. Ty 10
der flögo himmelens fåglar glada kring kornkärfven, och barnen hade sin innerliga fröjd att se de fina spåren af sparfvarnas fötter uti den hvita snön och höra deras muntra qvitter på takåsen.

– Om vi hade tröskat kornkärfven, i stället att gifva honom åt sparfvarna, så hade vi nu haft en färsk bulle åt barnen till jul, suckade torparegumman. 15

– Vet du icke att den barmhertige är rik? svarade den fromme, gamle torparen med en god blick på sin misslynta gumma.

– Men att låta himmelens fåglar äta vårt bröd! suckade gumman ånyo.

– Ja hvad sen, om det ock vore skogens odjur, menade torparen.

– Dessutom har jag sparat så mycket, att vi kunna köpa oss fyra färska 20
julkakor och en kanna mjölk. Låt oss skicka barnen till bys med kälken på sjön, så komma de tillbaka till qvällen.

– Men om de möta vargar på isen? menade gumman.

– Jag skall gifva Daniel en god käpp, sade gubben. – Nog reder han sig.

Så skedde, och den lille Daniel gick med sin syster Anna till byn, att köpa 25
brödet och mjölken. Emellertid hade snön drifvat på isen, så att barnen hade besvärligt att draga sin kälke efter sig, och det begynte redan mörkna på julaftonen, när de med kakor och mjölk vände åter tillbaka till torpet. Båda klefvo i snön det bästa de kunde, men drifvorna hade blifvit allt högre, mörkret tog till, och de hade ännu ett godt stycke väg att vandra med kälken. 30

Då rörde sig någonting svart i mörkret. Det kom allt närmare, och barnen förstodo att det var en varg.

– Var icke rädd, sade Daniel till sin syster. – Jag har en god käpp. Och med dessa ord lyftade han hotande käppen.

Vargen närmade sig, men gjorde barnen ingenting ondt. Han endast tjöt; 35
han tjöt så besynnerligt, att det liknade ord, som barnen förstodo. – Det är så kallt, så kallt, sade vargen, – och mina små ungar ha intet att äta. Gifven mig litet bröd för Guds barmhertighets skull!

– Är det så, sade Anna, – så vilja vi gifva dig två af kakorna och sjelfva äta hårdt bröd i afton; men far och mor måste hafva sitt julbröd.

– Stor tack, sade vargen, och så tassade han bort med de två färska julkakorna. Barnen klefvo åter ett stycke framåt, men om en stund hördes
5 ånyo något tassa bakom dem, och denna gång var det en björn.

Björnen brummade på sitt språk något som barnen hade svårt att begripa, men ändtligen förstodo de, att äfven han begärde en julgåfva. – Det är så kallt, så kallt, sade han. – Alla källor och sjöar äro frusna; mina stackars ungar ha intet att dricka. Gifven mig litet mjölk för Guds barmhertighets skull!

10 – Hvad nu? sade David. – Hvarför sofver du ej i ditt ide, som andra björnar göra om vintern? Men det är din sak. Vi skola gifva hälften utaf vår mjölk. Anna och jag kunna dricka vatten i qväll, endast far och mor få någonting godt till julen.

– Stor tack, sade björnen och mottog mjölken uti en näfverrifva, som
15 han bar mellan framtassarna, hvarefter han med gravitetiska steg luffade bort i mörkret. Barnen klefvo nu allt ifrigare genom snön, ty de sågo julbrasan lysa genom fönstret i deras hem men hade ej hunnit långt, innan en ful ugglaxade tätt bakom dem.

– Jag vill ha bröd och mjölk! Jag vill ha bröd och mjölk! skrek ugglan
20 och utspände sina långa klor, för att klösa barnen.

– Jaså, sade Daniel, – är du af den sorten, så skall jag lära dig vara höflig. Och dermed gaf han ugglan ett duktigt rapp af käppen öfver vingarna, så att hon skrikande flög sin väg.

Icke långt derefter voro barnen vid deras hem och stampade muntert
25 snön af kläderna i den lilla förstugan.

– Vi ha matat en varg! ropade Anna.

– Och gifvit en björn dricka, tillade Daniel.

– Men ugglan fick käppen! skrattade Anna.

Och så berättade de sina äfventyr. Deras föräldrar sågo menande på
30 hvarandra. Hvad månne detta betyda, tänkte de, att våra barn ha bevisat sjelfva skogens odjur barmhertighet?

Nu var qväll, och torparefolket satte sig att läsa i bibeln. Der stodo sköna ord om barmhertighet emot alla, äfven de ringaste, äfven mot ovänner, äfven mot djuren, och huru all gåfvas värde kommer af godt hjerta. Men den som
35 gifver, bör gifva så, att icke hans gåfva tages från de fattiga och slösas i otid på dem, som icke begära af nöd, utan för last och lättja.

När torparefolket slutat läsningen, satte de sig till bords och prisade Gud och åto så af den halfva välfägnad, som barnen hemfört från byn. Och det

var vackert att se, huru barnen gerna ville äta hårdt bröd och dricka vatten derpå, för att unna föräldrarna allt det bästa; men föräldrarna ville det icke, utan delade glädje med barnen de två mjuka kakorna och den halfva kannan mjölk, som var deras läckerhet.

Men vid det att de åto, märkte de något förunderligt. Huru de bröto och 5
bröto det ena brödstycket efter det andra, blefvo de mjuka kakorna aldrig mindre, och huru de höllde och höllde ur trädfaskan den ena skålen mjölk efter den andra, märktes ej någon minskning i flaskans innehåll. Bäst de förundrade sig deröfver, hördes något krafsa uppå det lilla fönstret, och se, då stodo vargen och björnen med framtassarna emot rutan. Båda grinade 10
och nickade så småslugt och hjerteligt tacksamt; men bakom dem hörde man ugglan flaxa i mörkret och skrika med hes stämma till Daniel: litet ris, uhu, gör mig vis, uhu! uhu! uhu!

Då förstodo gubben, gumman och barnen, att det var en välsignelse med deras lilla matförråd. Och de knäppte ånyo händerna och tackade Gud. 15

Men på julförgöningen, när de återvände från ottesången i kyrkan och visste sig intet annat hafva, än det torra brödet och vattnet i sån, funno de till sin förundran de båda julkakorna och mjölken i flaskan lika oförminskade och lika färska, som de varit i går. Och så blef det sedan allt framgent. Sålänge 20
kojan stod och de goda menniskorna lefde derinne, funnos beständigt samma julbröd och samma mjölk oförminskade. Men sparfvärnes glada qvitter lockade hvarje år solskens på torpets lilla åkertäppa, så att kornet vexte der tjugufaldt och femtiofaldt, när mången annan åker stod härjad af missvext; och der var trefnad och välstånd, bön, arbete, barmhertighet och 25
förförelse uti torparens låga koja.

Men den rike bonden åt för mycket skinka om julaftonen och blef olustig till mods. För att muntra sig, drack han desto mera öl och blef än olustigare. Solen sken ej mer så gladt som förr på hans stora åkerfält, skördarna blefvo 30
knappa, och ladorna stodo ofta toma. – Det kommer sig deraf att vi gifva för mycket åt fattiga, sade han. – Vi ha ej råd, gumma, vi ha ej råd; kör bort alla tiggare!

De gjorde så, och likväl blefvo ladorna ständigt tomare. – Vi äta för mycket, menade gubben och begynte inknappa ett mål om dagen, men det blef icke bättre. Vargar och björnar uppåto hans hästar, kor och får; fattigdomen stod för dörren, och gubben kunde ej begripa huru detta var 35
möjligt, när allt var så utmärkt klokt ställt i hushållet.

– Nej, vi äta alldeles för mycket, sade han åter. – Låt oss baka bröd af tallkottar och koka soppa på lingonris. Men för all del, gumma, gif ingenting

bort åt kräk och tiggare. Vi ha ej råd att vara barmhertiga, vi.

– Jag vill gå till torparfolket der borta på andra sidan af sjön, sade gumman, – och fråga dem hvaraf det kommer att de ständigt ha bröd, när vi lida nöd.

5 – Gör det, svarade gubben. – Jag är säker uppå att de hushålla bättre än vi.

Gumman gick och återkom med det svar, att torparefolket ofta skänkte sitt sista bröd åt de fattige, och likväl ledde de aldrig brist, ty Guds välsignelse gaf dem tiofaldt åter.

10 – Det vore märkvärdigt, menade gubben. – Se här, tag vår sista kaka, kasta henne ut åt tiggarepacket derborta på landsvägen och bed dem sedan draga för tusan hakar.

– Nej, sade gumman. – Der behöfves ännu något dertill, och det är att gifva af godt hjerta.

15 – Kan det vara möjligt? återtog gubben. – Nå, så gif då af godt hjerta, men på det vilkor, att Gud ger oss tiofaldt åter. Vi ha ej råd att skänka något utan betalning.

– Man skall gifva utan något vilkor alls, sade gumman.

– Hvad? Skall man ej ens få tack därför?

– Ofta får man otack och gifver ändå.

20 – Det var för märkvärdigt, sade gubben och skakade på hufvudet. – Hur har man råd dertill?

Gumman sade: Konung David säger i 37:de psalmen: »Jag hafver ung varit och är gammal vorden och hafver ännu aldrig sett den rättfärdige öfvergifven, eller hans barn gå utan bröd.»

25 – Hör du, gumma, sade gubben, – der ligger i rian en kärfve otröskadt korn. Låt oss spara den nu till julen åt sparfvarna. Vi skola börja med dem.

ROSENERLORNA.

Min kloka syster knådar

I morteln, gissa hvad!

Jo, söndermalna trådar

Af röda rosenblad.

5 Sen trillar hon i handen

Små perlor som en vals

Och träder dem på banden

Och bär dem på sin hals.

Hur näns hon göra illa
 Åt rosorna så der 10
 Och till en deg dem trilla,
 Som svart och klibbig är?
 Jo, syster har den nåden
 Att säga: perlorna,
 De lukta uppå tråden 15
 Så innerligen bra.

Så kan hon bandet bära
 I hela tjugu år,
 Förutan att den kära
 Och vackra doft förgår. 20
 När hon blir gammal gumma
 Och alla rosor dött,
 Då har hon än sin blomma,
 Till perlor sönderstött.

Ack, visst kan det så vara, 25
 Att man har doften qvar;
 Men rosen sjelf, den rara,
 Den sköna, man ej har.
 Kan hon med fröjd ej skådas,
 Fast hon är snart förbi? 30
 Skall hon nödvändigt knådas,
 För att odödlig bli?

ELISA.

Det var engång ett barn i det heliga landet, i den nejd som kallas Galiléen, der Jesus sjelf hade bott i sin barndom.

Det var ett litet barn, men ingen vet huru gammalt det var, kanske tre eller fyra år. Ingen vet, om det var en gosse eller en flicka, ej heller vet någon barnets namn. Men vi skola tro att det hette *Elisa*, hvilket betyder 5
Guds salighet. Ty visst var detta barn ett saligt Guds barn redan på jorden, och än mer uti himmelen.

Elisa var ett *fattigt* barn, som icke hade granna kläder och aldrig hade

doppat hvetebröd uti mjölk eller skriket efter russin, tortor och pepparkakor. Elisa var ett *ödmjukt* barn, som aldrig tyckte sig vara bättre och klokare än andra. Elisa tänkte alltid: jag är ett stackars litet barn med många fel och vet ingenting; hvarföre skulle jag vara egenkär och bedröfva Gud? Elisa var
 5 också ett *lydigt* barn, som gerna gick dit vår Frälsare bad; och visst var Elisa lydig mot fader och moder, annars hade det aldrig händt, som nu hände.

En dag gick vår Herre och Frälsare fram på vägen utanför Capernaum. Då kommo hans lärjungar till honom och voro ännu så oförståndige, att de trätte sinsemellan om hvem som skulle vara större och bättre än de andra
 10 uti Guds rike. Derföre kommo de nu och frågade Jesus: Mästare, säg oss hvem som är störst i himmelriket!

Då tog Jesus ett barn och ställde det midt ibland dem. Och då han tagit det i sin famn, sade han till dem: »*Sannerligen säger jag eder, utan J omvänden eder och blifven såsom barn, skolen J icke komma i himmelriket. Hvilken nu*
 15 *ödmjuka sig sjelf såsom detta barnet, han är den störste i himmelriket.*»

Det var ju ganska förunderligt sagdt om ett litet barn. Hvilken konung och kejsare på hela den vida jorden har någonsin kommit till en så stor ära och herrlighet, att Jesus sjelf skulle säga om honom: se, sådan är den, som är störst uti himmelriket! Den allra visaste, bästa och heligaste människa
 20 skulle aldrig vara värd en så stor nåd; men vår Herre och Frälsare utvalde dertill ett litet fattigt barn. Hvarför gjorde han det? Hvarför upphöjde han detta barnet icke blott öfver de rikaste och mäktigaste, utan ock öfver de visaste och heligaste människor?

Ja, det säger han oss sjelf: för det att detta barnet var så innerligen
 25 ödmjukt i sitt hjerta, för det att det visste med sig sjelf, att det var så fattigt och okunnigt och fullt af fel inför den gode och fullkomlige Guden, och för det att det alldeles icke tänkte på eget beröm, utan i sitt tacksamma hjerta mottog Guds nåd såsom en stor och oförtjent gåfva. Se, derföre tog Jesus det barnet i sin himmelska famn, och det barnet var lyckligt för
 30 tid och evighet.

Hvem vet? Kanske hade Elisa hvarken fader eller moder, eller broder eller syster, eller bröd att äta, eller säng att sofva i, eller hem och kläder, när solen brände het och när det blåste och regnade ute på vägen. Kanske gingo der hårda människor och bortskämda barn förbi uppå vägen och sågo med
 35 förakt på den lilla Elisa. Men Elisa var lycklig, Elisa var rik: vår gode Herre Jesus hade tagit Elisa uti sin famn, och Elisa blef deraf blott mera ödmjuk. Elisa tänkte: huru innerligt god är vår Herre och Frälsare, och aldrig har jag, fattiga barn, förtjent en så stor godhet!

Se, sådana äro de störste i himmelriket. Hvar gång du tycker dig vara bättre och klokare än andra, så tänk på den lilla Elisa, som tyckte sig vara det allraminsta och fattigaste och okunnigaste barn i den vida verlden och fick dock bäras på Jesu armar och hvilade vid hans sköna, heliga och oskyldiga hjerta. Der ville du också gerna vara; och sker det icke på jorden, så kan det ske uti himmelen. Var endast ödmjuk, såsom den lilla Elisa var. 5

Kanske har du också läst, huru mödrarna i det heliga landet engång förde sina barn till Jesus, att han skulle lägga händerna på dem och bedja. Men lärjungarna tyckte detta vara besvärligt för deras mästare och ville hindra barnen att komma till honom. 10

Då sade Jesus: »*Låten barnen komma till mig och förmenen dem icke; ty sådana höra Guds rike till.*»

Och han tog dem upp i famnen och lade händerna på dem och välsignade dem.

Se, då hade du visst velat vara ett ibland dessa barnen, att vår gode Herre och Frälsare skulle hafva lagt sina händer på ditt hufvud och bedit med dig och välsignat dig. Men det gör han ännu, det gör han osynlig alla dagar, allenast du kommer till honom så ödmjuk uti ditt innersta hjerta, som den lilla Elisa var. Du ser icke hans händer, och du hör icke hans röst, men du känner att han bär dig uti sin heliga famn och lägger sin hand på dig och välsignar dig. Då skall du säga som den lilla Elisa sade: o huru god är vår Herre Jesus emot mig, fattiga barn! 15 20

Frälsarens lärjungar voro goda och fromma menniskor, som visst icke menade illa med barnen. De tänkte blott vid sig sjelfva: barnen förstå ingenting, de äro bara i vägen för andra och hindra vår mästare. 25

Men Jesus visste mer än lärjungarna. Han visste att Guds rike är icke sådant, att vårt förstånd kan begripa det; utan Guds rike är invärtes i menniskans kärlek och tro. De små barnen förstodo så litet i verlden: de kunde kanske icke räkna till tjugu engång. Men de förstodo det som var bättre: de förstodo att Jesus älskade dem, och de höllo så hjertligt af honom tillbaka. De blefvo så innerligen glada, när han såg på dem med sina sköna, goda ögon: det var som om Gud i himmelen sjelf hade sett på dem, och så var det väl också. När de hörde hans vänliga röst, så visste de väl, fast ingen lärt dem, att det som han talade var Guds eget ord, fullt af nåd och en evig sanning. Ingen af de små barnen frågade Jesus, såsom äldre menniskor brukade fråga: hvem är du? hvarifrån kommer du? hvem har skickat dig? När Jesus sade: »Jag är vägen, sanningen och lifvet; hvilken som tror på mig, han skall lefva, om han än död blefve!» – då smögo sig barnen närmare 30 35

till honom och tänkte blott vid sig sjelfva: ja, ja, herre Jesu! Och när de hörde honom säga: »sådana höra Guds rike till»; – då tänkte de åter: ja, ja, Herre Jesu!

De tänkte icke på sig sjelfva; de trodde helt visst att Jesus var Guds son
 5 och verldens Frälsare och att hans ord var det eviga lifvets ord. Det tycker man är helt lätt att tro, och likväl är det mer än många lärda och kloka i verlden veta. Tro det blott utaf hela ditt hjerta, så äger du allt som behöfves, för att höra Guds rike till.

Men många annars goda menniskor göra som lärjungarna gjorde och
 10 hindra barnen att komma till deras frälsare Jesus. De tänka: hvad förstå barnen? Låt dem först blifva litet äldre och läsa katkesen.

Se, då säger Jesus ännu i dag med bibelens ord: »låten barnen komma till mig och förmenen dem icke, ty sådana höra Guds rike till!» – Och så är det. Gud din frälsare skall du älska alltifrån det att du kan jollra hans
 15 namn, ja alltifrån den dag, när du kommit i verlden. Icke vet det lilla barnet hvarföre presten i dopet lägger vatten uppå dess hufvud, och likväl hör det redan Guds rike till.

När du blir stor, komma många syndiga tankar så lätt i ditt hjerta. Då är det godt att Jesus har varit din barndomsvän, ty sina barndomsvänner
 20 förglömmar man aldrig.

Det händer också ofta, att Jesus tager barnen bort ifrån jorden, medan de än äro små. Då tager han dem i sin himmelska famn, och de få luta sig mot hans heliga hjerta till evig tid. Lyckliga små barn! Vi borde ju glädjas deröfver och icke sörja, vi som bli qvar. Men ack, det är icke så lätt, som
 25 man tror, att gifva sin glädje åt Jesus. Det kännes då ofta som ville vårt hjerta brista. Men vi skulle icke se ned i den mörka grafven, vi skulle hellre se upp till Guds ljusa himmel. Hvarföre skulle vi göra som lärjungarna och hindra barnen att komma till Jesu famn?

Men nu skola vi minnas den lilla Elisa. Det vore märkvärdigt att se det
 30 barnet. Vi skulle fråga: Elisa, säg oss, hur var det att lyftas i Frälsarens famn?

Och då skulle Elisa svara: vet du det icke? Har icke Jesus tagit också dig i sin famn, när du var liten på jorden?

– Nej, Elisa, skulle vi säga. – Det är längesedan Jesus lefde bland menniskorna.

Då skulle Elisa småle med en engels löje och säga: vet du icke att vår gode Herre och Frälsare sade: »der två eller tre bland eder äro församlade i mitt namn, der är jag midtibland eder!» – Så går han ju osynlig än i dag ibland menniskorna och talar till dem med sitt heliga ord och bjuder åt dem

sin öppna famn. Och åt de små barnen säger han ännu alla dagar: kom till mig! Kom till Guds rike!

– Ja, vi komma, Herre Jesu, vi komma så gerna, när du vill hafva oss!

HIMMELENS BARN.

Den klara aftonrodnan,
En englagosse visst är han.
Med röda fjärlvingar
Han flyger fin och grann.
Rosende qväll
Kring sjö och dalar strör han ut
Och söfver stormens oro
Och bådard modans slut.

5

Den ljufva morgonrodnan,
En englaflicka visst hon är,
Och i sin röda klädning
Hon bittida sig klär.
Rosende dag
Hon väcker upp till lif och ljus
Och kammar molnets lockar
Vid vestanvindens sus.

10

15

De båda himlens englar,
De ljufliga, de klara små,
De älska så hvarandra,
Men träffas ej ändå.
Natten sitt flor
Har bredt så mörk emellan dem,
Och qvällens klara stjernor,
De lysa deras hem.

20

Men i den blomstertiden,
När hela jorden klädes grön,
Då tappar mörka natten
Sin slöja uti sjön.

25

30

Himmelens barn,
 De mötas då vid hafvets bryn,
 Den sköna englagossen
 Och flickan uti skyn.

SAGAN OM DE FYRA, SOM PRISADE GUD.

Det var en gång en liten, liten stuga,
 Och der så var en gammal, gammal gubbe,
 Och han var halt, justsom en krokig stubbe;
 Men annars var han karl, som hette duga.

5

Så hade han en gammal, gammal gumma,
 Och hon var blind på sina ögon båda,
 Och sol och måne kunde hon ej skåda;
 Men aldrig hördes hon fördenskull brumma.

10

Sen hade de en liten, liten flicka,
 Och hon var döf och hade intet öra
 Att alla vackra fåglars qvitter höra,
 När vårens gröna löf begynte spricka.

15

En liten, liten gosse ock de hade,
 Och han var stum. Han hade ingen tunga
 Att, liksom fåglarna, Guds ära sjunga.
 Han stod helt tyst, när andra voro glade.

20

Så hade de en hund. Han hette Moppe,
 Och han var frisk och färdig, han allena.
 Han kunde höra, se och röra bena
 Och skälla som en tok på mån deroppe.

En dag så gingo alla ut på mossen,
 Att berga hö, som vexte der vid stubben:
 Den blinda gumman och den halte gubben,
 Den döfva flickan och den stumme gossen.

Och Moppe flög liksom en mygg i dansen. 25
Men gumman föll i skogens djupa klyfta,
Och gubben föll, som ville henne lyfta,
Och Moppe bara hviftade på svansen.

Den döfva flickan hörde ej dem falla,
Den stumme gossen kunde ej dem svara. 30
Då tyckte Moppe just det klokast vara,
Att obedd föra ordet för dem alla.

Nu råkade en vandringsman att höra,
När Moppe tjöt, och hjälpte upp de gamla. 35
Och när han såg dem halta, blinda famla,
Så sade han, som menskor ofta göra:

»Visst tycker jag, att Gud ni måste klandra;
Så mycken nöd är ej en menska värdig.
Om en af er helst vore frisk och färdig,
Så kunde han dock hjälpa sen de andra.» 40

»Bra orättvis är Gud, som låter eder
Bli liggande i nöden, medan hunden
Har alla sinnen färdiga på stunden.
Hvad hjälper det, att menskan tror och beder?»

Då sade gubben: »Så bör du ej tänka. 45
Nej, låt oss tacka Gud, att han oss gifvit
Den trogna hunden, som vårt bistånd blifvit
Och kallat dig att hjälp i nöden skänka.»

»Och har oss Gud med många brister pröfvat,
Så vet jag visst, att, om det är Hans vilja, 50
Så kan Han nog all nöd ifrån oss skilja
Och vända det i fröjd, som oss bedröfvat.»

Och vandrarn såg på dem så godt och stilla.
Men gubben gick med gumman, flickan, gossen

55 Att berga höet på den mjuka mossen,
Och hvem var glad, om icke Moppe lilla!

 Det var ju sommar. Alla träd i skogen,
De stodo i sin fågring undersköna,
Och solen sken på alla ängar gröna,
60 Och säden gulnade på åkern mogen.

Då sade gumman: »Låt oss i förening
Lofsjunga Gud! Fast vi ej se, ej höra,
Ej tala och ej kunna fritt oss röra,
Det är detsamma: Gud förstår vår mening.»

65 Det tyckte alla vara ord så dyra.
De gamla sjöngo psalmen. Men de unga,
De kunde blott helt tyst i hjertat sjunga,
Och likväl hörde Gud dem alla fyra.

 Då hände något. Just var psalmen sjungen;
70 Då skrek den blinda gumman högt i qvällen:
»O Gud, från mina ögon falla fjällen!
Nu ser jag himlen, bergen, skogen, ljungen ...»

Vid dessa ord spratt flickan till helt häpen:
»Mor, mor, jag hör din röst! Är det väl möjligt?
75 Jag hör hur myggan surrar; ack, så löjligt!
Jag hör hur lilla fågeln qvittrar näpen!»

 Den halte gubben sprang med ens på backen,
Liksom han vore kavaljer i valsen,
Och föll sin gumma som en pil om halsen
80 Och svängde henne fjorton hvarf på klacken.

Men deras undran ingen kan beskrifva,
När också gossen, han med bunden tunga,
Upplät sin mun och började att sjunga:
»Gud vare lofvad, Gud som allt kan gifva!»

»Ja», sade alla, »visst må Gud vi lofva.
 Han pröfvat oss, men ej Hans ord bedraga:
 Ty se, Hans makt är stark uti de svaga.
 Högtlofvad vare Han och all Hans gåfva!» 85

Så föllo de på knä i aftonglansen,
 Att prisa Gud, den sista och den främsta. 90
 Men Moppe stackare var nu den sämsta;
 Han bara såg och hviftade på svansen.

Då hördes skog och berg Guds ära hviska.
 Der stod en engel, skinande som solen;
 Han fört de fyras psalm till nådastolen. 95
 De hade trott på Gud och vordo friska.

VÅRT LAND.

Vinden blåser; det susar i granarna. Hvarifrån kommer du, friska vind, med din svala andedrägt?

– Jag kommer från norr, från Lapplands fjäll. Jag föddes i går i öde klyftor, vid gränsen utaf den eviga snön, och pröfvar nu för första gången mina vingar på slätterna. Hej, gosse, min resa var lång, ty ditt land är stort! Jag vill hvila en stund i granens krona. 5

– Ja, vackra vind, vårt land är stort; du behöfver nog hvila. Jag stod en dag på det höga berget derborta vid sjön och såg rundtomkring en omätelig krans af kullar och dalar, skogar och sjöar, ängar och åkerfält, gårdar och vildmarker. Då sade jag till mig sjelf: allt detta är vårt! Det är vårt eget land! 10

– Ja väl, sade vinden. – Men, stackars gosse, din syn når ej långt. Ditt land är större, än himmelens rand på engång kan omfamna. Jag uppstod i går, innan solen gått upp, och band på mina skuldror morgonrodnadens vingar. Jag flög öfver de vida, ödsliga mossar i Lappland. Jag andades kärrrens dunster och hvirflade snön öfver renens horn, der han med knakande fötter sprang öfver isen på Enare sjö. Jag flög vidare och kom till det land, der det första kornet gror vid de strida elfvarnas stränder. Sedan flög jag öfver stora skogar och herrliga sjöar till åkerbärens rätta fädernesland och kom till de nejder, der rågen vexer. Der hörde jag yxen hugga och forsen såga och kom så till ett land, der gårdarna byggdes tillsammans i gator och städer 20

och skeppen utbreda sina hvita segel i hamnarna. Men ännu var jag endast vid början utaf ditt stora land. Jag flög allt vidare och kom till de nejder, der linet vexer och nötterna börja mogna. Då först hade jag kommit till midten af landet. Sedan hade jag ännu en lång väg, tilldess att jag nådde en sydligare
 5 nejld, der äpplen hänga om hösten på träden och lönnar och lindar breda sin svala skugga i solskenet. Ändtligen kom jag hit, der eken triffes, körsbären mogna och de stora ångskeppen ryka från strand till strand, medan söderns ljumma andedrägt blåser emot mig från hafvet. Se så stort är ditt land, att vårens svalor komma tre veckor tidigare till dess sydliga kullar, än till dess
 10 kullar i norr, och när julinatten mörknar här nere i körsbärens land, står natt-himmelen ännu klar som en dag öfver åkerbärens hembygd i höga norden.

– Men, fortfor vinden, – nu har jag ej tid att dröja längre, ty i morgon qväll vill jag plocka en apelsin vid foten af Etna. Adjö, adjö! Och så lyftade han sina stora vingar och seglade bort öfver molnen.

15 Men jag såg mot den blå randen af sjön och skogarna der bakom och åkern och byn och kyrktornet, som sken på afstånd i morgonsolen. Jag tyckte att sjön bredde ut sig i tusen sjöar, stora och små, och skogarna vidgade sig till många skogar, och åkrar och byar och kyrkor och vexte till många hundra. Och åter sade jag: se vårt land! Gud måtte haft någon mening
 20 dermed, när han skapat vårt land så stort och ännu dertill så skönt. Om jag blott visste Guds rätta mening!

– Vet du icke det? sade röstjerten, som qvittrade helt nära på grenen.
 – De, som bebo ett stort land, skola bedja om stora tankar. Och de, som bebo ett skönt land, skola vara goda och ödmjuka. Men de två kunna förenas, ty
 25 all verklig storhet är ödmjuk af hjertat.

Jag svarade: nu förstår jag. Om vi blefve stora i högfärd, grannlåt och falsk ärelystnad, så skulle vårt land säga till oss: se, jag är ödmjukt och flärdlöst; mina gröna skogar äro i all sin skönhet så allvarsamma, som vore de klädda i vadmal. Mina berg äro grå på ytan, med jern i sitt inre. Mina sjöar spegla
 30 himmelens glans långt mera än jordens. Mina ångar och dalar vittna hvar vår om lifvets makt öfver döden. Sådan är den sanna storheten. Var som jag!

– Ja, mitt land, du har rätt: jag vill vara som du.

Jag mins en saga, men jag vet ej hvem som berättat henne. Kanhända flög hon en afton i skogens grenar, när hafvet sof och stjernorna blinkade
 35 klara på himmelen. Vill du höra, skall jag berätta.

Det var engång en stor och skön moder, som hade många små barn. Hon församlade dem alla omkring sig och utsträckte sina händer öfver dem och välsignade dem. – Mina kära små barn, sade hon, – jag håller så

hjärtligt af er. Jag gifver eder kläder och mat, och en vagga åt den som är liten, och en stuga åt den som är stor, och en graf åt den som går bort ur lifvet. Se, jag satt och sjöng vid er vagga för längesedan, och jag ledde edra första steg och lärde er alla nyttiga kunskaper. J tyckten ibland, att jag var en sträng moder, och det är sannt: jag har icke klemat med eder i vällefnad och öfverflöd, jag har lärt eder arbeta och försaka, på det att J skolen blifva starka till kropp och själ. Nu, mina barn, begär jag, att J älsken mig, som jag älskat eder. Arbeten för eder moder, arbeten och bedjen för henne i hela ert lif! Eder moder, är fattig, och J skolen göra henne rik. Hon är sorgsen, och J skolen göra henne glad. Hon fryser, och J skolen värma henne; hon bor i mörker, och J skolen tända i hennes fönster ett klart skinande ljus. Viljen J lofva det, mina barn, så skall jag bedja den allsmäktige Guden, att han gör eder visa och lyckliga, för det att J älskat er moder.

– Ja, ja, svarade barnen, och så gingo de ut, enhvar till sitt arbete. Men somliga voro lata och ledsnade snart och lade sig att sofva från arbetet. Somliga voro lätta på foten och sprungo bort efter granna fjärlar, som flögo på ängarna. Somliga blygdes för att deras moder var fattig och gingo bort till granngårdarna, der de hade allting rikare. Ja, några voro så ärelösa, att de ville sälja sin moders gård åt främmande köpmän, likasom Jakobs söner sålde sin broder Josef åt köpmännen från Egypten. Men somliga arbetade från morgonen till qvällen och från vaggan till grafven för sin moders ära och lycka, och somliga gäfvos med glädje sitt lif, för att rädda henne ur röfvarers händer.

Då kallade deras moder ännu engång alla till sig och sade till dem: mina barn, jag vet nu edert arbete, och de trogna bland eder vill jag sluta ömt till mitt hjerta, men de otrogna vill jag förskjuta. Ty om jag ock ville omfamna eder alla, goda och onda utan åtskilnad, glömmande och förlåtande alla fel, så är det nu icke jag som dömer, utan den rättfärdige Guden dömer eder i mitt ställe. Hans dom kan jag icke ändra; och se, der sitter hans engel allaredan på himmelens thron!

Då sågo barnen upp med förfäran, och äfven de goda darrade, ty de sågo domens bok uppslagen i skyn, och en engel med skinande anlete vände bladen. För hvar gång han vände ett blad, flög en blixst öfver himmelen. Och han sade till de olydiga barnen: eder moders sorg dömer eder. J, som varit lata, skolen blifva fattiga; J, som varit lättsinniga, skolen bittert ångra; J, som varit högmöda, skolen blifva föraktade; J, som varit falska och förrädiska, skolen blifva alla menniskors afsky. Men till de goda barnen sade engeln: J skolen blifva visa och lyckliga här på jorden och aktade efter döden, ty eder moders välsignelse följer eder genom hela lifvet och bortom grafven.

Då sade de olydiga barnen: hvem är vår moder? Vi känna henne icke.

Engelen sade: edert fädernesland är eder stora moder, som födt eder och älskat eder och gifvit eder det bästa hon haft att gifva. Det är henne, som J gjort sorg, men de andra hafva gjort henne glädje. Barn, kommen ihåg, att
5 edert land skall vittna om eder för samtid och efterverld!

Så var den sagan; hvad skola vi säga om den? Skola vi vara vår stora moders olydiga barn, som löna hennes kärlek med sorg och otack? Eller skola vi vara hennes goda, lydiga barn, som glädja hennes hjerta och arbeta för hennes lycka?

10 – Nej, nej, vår goda moder, vårt land, vårt fädernesland, vi skola aldrig bedröfva dig! Vi skola blifva värdiga din kärlek och din omvårdnad. Aldrig skola vi sälja dig åt Egyptens köpmän. Aldrig skola vi förakta dig för ditt armod eller sofva i lättja, när du säger till oss: arbeten för mig! Vi skola lyda din stora maning, såsom våra fäder gjort före oss. Är du fattig, så skola vi
15 göra dig rik. Är du sorgsen, så skola vi göra dig glad. Fryser du, så skola vi värma dig med vår kärlek, och sitter du uti mycket mörker, så skola vi tända i ditt fönster ett klart skinande ljus. Ty du är stor, vår moder; så vilja vi bedja Gud om stora tankar. Du är ödmjuk; så vilja vi bedja Gud om ett ödmjukt hjerta. Och Gud allsmäktig skall höra vår bön och göra oss visa
20 och lyckliga för vår kärleks skull.

Vi arbeta en stund och blomstra i dina dalar, och så vissna vi bort som blomstren på marken, och andra komma efter oss och arbeta, som vi. Men du, vår stora och ädla moder, lefver qvar genom tidehvarfen. Och du samlar dina barns kärlek som en skatt genom tiderna och vexer till ära och storhet
25 under den Eviges hägn. Ja, vex, vår moder, vex i vår kärlek! Blif stark och mäktig, blif ädel och upplyst, blif rik af Guds nåd! Och då skall du i en framtid säga äfven om oss: de voro mina goda barn; de hafva älskat sitt fädernesland!

BARNENS BÖN FÖR FÄDERNESLANDET.

O Gud, bevara vårt fädernesland,
Vårt dyra, älskade hem!
Vår fredliga bygd, vår lugna strand,
O Gud, beskydda dem!
5 Vår moders hydda, vår faders gård,

Vår barndoms vagga, vår ungdoms vård,
Beskräma dem med din hand!
Bevara vårt fosterland!

För krig och fara! För skymf och död!
För sjukdom och sorgetid! 10
För eld och våda! För hungersnöd!
För tvedrägt och inre strid!
Allsvåldige Gud, din arm är stark;
Beskydda vårt folk och vår monark!
Din heliga, visa nåd 15
Förlåne oss kraft och råd.

Vi äro fattiga barn och små,
Som blommor på lifvets stig,
Och intet är, som vi här förmå,
Allenast bedja till Dig. 20
O Gud, som hör de spädas röst,
Var du vår styrka, var du vår tröst,
Vårt värn, vårt ljus, vår dygd!
Välsigna vår fosterbygd!

Och låt oss vexe, och lär oss bli 25
En dag våra bygders stöd!
Och lär oss att älska, också vi,
Vårt land uti lust och nöd!
Vår moders hydda, vår faders gård,
Vår barndoms vagga, vår ungdoms vård, 30
Oss alla tag i din famn
För Jesu heliga namn!

LÄSNING FÖR BARN 3 (1867)

Radigundis' penna	321
<i>Walters Äfventyr</i>	327
Walters första äfventyr. Om Walters hem samt om Lunkentus och den randiga kjolen	327
Walters andra äfventyr, som hände sig en dag i Sockerlandet vid Himmelsbacken	332
Walters tredje äfventyr, som hände, när Walter slog trissa	335
Walters fjerde äfventyr. När man är lat, får man akta sin lugg	338
Walters femte äfventyr. Huru Walter ville göra som Robinson	341
Walters sjette äfventyr. Huru Walter gick på jagt och skjöt förunderligt miste	345
Walters sjunde äfventyr. Huru den tappre Walter jagade vargar.	347
Walters åttonde äfventyr. Huru Walter sökte en skatt och ville bli rik	351
<i>Axel och Stina</i>	357
Första samtalet. Stinas examen i matematiska geografin	357
Andra samtalet. Europas karta	360
Tredje samtalet. Stinas examen i vetenskaperna	364
Vänta litet!	373
Björkens stora planer i mössörontiden	374
»Bättre folk och sämre folk»	378
Trollens jul	381
Höbergningen	386
Skridskolöparen	391
Huru Frithiof red på första Maj	394
Eli Rhem	396
Raska gossar	398
Den stora frågan	400
Saul och David	403
Kyrkklockorna	405
Sagan om Lillis näsa	412
Gossen från Brahestad	416
På blank is	420
De små fåglarnas klagan	422
Björken och Stjernan	423
Barnens bön för alla	429

RADIGUNDIS' PENNA

Högt i den klara rymden fågeln svingar.
Det är en svan. I vårens glada stunder
Till flygt hon spänner sina hvita vingar
Och ilar norrut öfver fält och lunder.

Mot mörka skyn derborta, blixstens moder,
Hur ljus hon glänser, lik en morgonstrimma!
Hur lätt hon flyter der på luftens floder,
Som stjernorna på nattens töcken simma!

5

Till jorden ser hon ned, till menskohvimlen,
Der allt arbetar, lider, längtar, anar,
Der hvarje öga ser med hopp mot himlen,
Men få förstå det eviga, som manar.

10

Hvem är du, ljusa, undersköna hägring
I fjerran sky? Är du ett sken af solen,
En stråle, kommen att med himmelsk fågring
Förgylla våra mörka moln vid polen?

15

Nej, du är Radigundis, sagans unga
Och sköna drottning, svanornas furstinna,
Som Herren skapat, att Hans lof besjunga
Och vara här Hans allmakts tjenarinna.

20

Han danat dig utaf den blå azuren,
Han klädde dig i ljusets färg allenast,
Att du bland alla väsen i naturen
Må vara oskuldsfullast, högst och renast.

Hur skulle dig till skyn din vinge bära,
Om jordens stoft dig droge till det låga?
Och om du sjönge blott din egen ära,
Hur skulle molnets blix du trotsa våga?

25

30 Men all din fägring är blott återglansen
 Af Herrens klarhet, och din makt, hvad är den,
 Om ej ett halfförbleknadt blad ur kransen
 Af Herrens allmakt, som uppfyller världen?

35 Dröj, Radigundis, dröj, du sagans rena
 Och undersköna fé, att än oss gläda!
 Lär oss, som du, att blott det högsta tjena
 Och, liksom du, i ljus vår ande kläda!

40 Långt under svanen på den gröna ängen,
 Der går en liten pilt med ljusa lockar.
 Han jagar fjärlar uppå blomstersängen,
 Och tufvans sippor lekande han plockar.

Han är så glad, ty sina lexor många,
 Dem kan han alla nu, som lärarn sade.
 På ängen gör han språng, så långa, långa,
 Som sjumilsstöflar han på föttren hade.

45 Och hopp och hej! Det finns ej bäck, ej dike,
 Som ej den lille pilt kan öfverspringa;
 Det finns ej träd, så högt i skogens rike,
 Uti hvars gröna topp han ej kan svinga.

50 Dock hvad är det? Från höga molnet ofvan
 En snöhvít fjäder fladdra ses och falla.
 Från svanen högt uti det blå är gåfvan;
 Hon faller bland de väna blommor alla.

55 – Ack, hvilken präktig fjäder är ej denna!
 Så mjuk! Så hvít! Min skall den fjädern blifva.
 Jag just behöfver nu en vacker penna;
 Jag har så många stilar nu att skrifva. –

Så gömmer han den i sin lilla tröja
 Och springer dagen ut med svanens gåfva.

Men qvällen kommer; då får han ej dröja,
Han måste hem, att på sin lexa sofva. 60

Och natten är till ända; morgon randas;
Ur söta sängen måste gossen klifva.
Fast vårens dofter genom fönstret andas,
Han måste sitta inne, skrifva, skrifva.

Förskriften fram, den engelska, med höga 65
Och konstfinurligt krökta krumiluren!
Ack, för dess rundning har ej gossen öga;
Ut ser han på den strålande naturen.

Nu mins han dock: sin vackra svanefjäder,
Förstås, den måste han på stund försöka. 70
Med den – och han deråt sig barnsligt gläder –
De engelska krumbugter vill han kröka.

Nu är den skuren; nu i bläck den doppas;
Nu börjar han ... Hvad nu? Månn' än han drömmer?
Går han i sömnen? Det vill jag ej hoppas. 75
Likväl ... likväl sig pilten rakt förglömmar.

Han skrifver raskt; så snabb hon går, hans penna;
Fullskrifven snart är hela långa sidan.
Men aldrig skref han förr en stil som denna,
Och visst han sviker lärarens förbidan. 80

De engelska, de nätta krumilurer,
Det är ej dem, det är ej stil han skrifver.
Lif få de svarta, sirliga figurer:
Enhvar af dem ett luftigt väsen blifver.

För gossens ögon hur hvar bokstaf dansar, 85
Som elfvor små, som kungar med sin krona,
Som hjeltar med sitt svärd, som mö med kransar,
Som féer, hvilka uti guldmoln throna!

90 Och genom fönstret vårens dofter stiga,
 Och vårens vindar in i rummet gunga;
 De täcka blommor träda fram och niga,
 Och alla fåglar stämma upp och sjunga.

95 Och liten pilt, han sitter der, betagen,
 Förvånad, häpen, glad, och skrifver, skrifver.
 Han kunde sitta der Guds långa dagen,
 Men ingen, ingen engelsk stil det blifver.

100 Ty när han ser ... på hela sidor långa
 Han skrifvit sagor, vackra, glada, ömma,
 Om vårens fjärlar och om blomstrens ånga
 Och himlens englar, som i skyn sig gömma.

Han ser, han läser, hoppar, skrattar, gråter,
 Och bäst han gråter, ses på nytt han skratta.
 Han tror ej sina ögon ... läser åter ...
 Nej, sådant hexeri kan han ej fatta.

105 Är pennan trollad, eller är den lille?
 De sagor, som på pappret flyta lätta,
 Det är som han dem alla minnas ville,
 Men aldrig han hört någon dem berätta.

110 Då står den gode lärarn vid hans sida
 Och läser obemärkt hvad gossen diktar.
 Hans stränga ögon bli dervid så blida ...
 Månn' för sin stil den stackars gossen pliktar?

115 – Ack, snälla, goda, bästa herr magister,
 Förlåt! Jag efter förskrift ville skrifva,
 Men se, jag råkat ut för trollens lister!
 Jag kan ej ... Bara sagor vill det blifva. –

Då ler den gode lärarn: – du kan finna,
 Att sällsam pennan är. En skänk jag anar

Af Radigundis, svanornas furstinna,
Som stundom högt i gyllne skyn man spanar. 120

Ibland, när våren allt i grönska kläder
Och uppå fältet barnen leka alla,
Då låter Radigundis snöhvit fjäder
Ur sina stora, rika vingar falla.

Den fjädern är förtrollad. Den, som skrifver 125
Med denna penna, skall sig visst förundra,
Ty stilar, ziffror, reglor ej det blifver,
Men sagor, visor blir det många hundra.

När jag var liten, fann ock jag en penna,
Från Radigundis' hvita vingar tagen. 130
Hon var så mjuk, så len, så fin, som denna,
Och sagor skref jag, vackra liksom dagen.

Men pennan nöttes ut, förgicks i vådan.
Då valde jag bland dem, som gåsen fäller,
Väl många dussin pennor. Men en sådan, 135
Den fick jag aldrig mer och får ej heller.

Jag skref ... jag skref väl ziffror många tusen
Och lärd latin och nyktra perioder,
Men flydd var sagans verld, min hand var frusen,
Och i min själ förtorkat diktens floder. 140

Det är så med oss alla, kära gosse!
Vi måste ju på lifvets allvar stafva;
Men när vi trampa tungt i mödans mosse,
Då är vår barndoms saga god att hafva.

Då är hon lifvets friska ungdomskälla, 145
Som vattnar hedarna och svalkar öknen;
Och hösten har ej makt att löfven fälla,
Och der är vårluft än i vintertöcknen.

150 Var därför klok! När mödorna bli hårda,
 Låt se, att ej din skatt du rymma låter!
 Ty himlens gåfvor måste menskan vårda,
 Och engång spillda, fås de aldrig åter.

155 Med undran hörde liten pilt det ordet.
 Ack ja, han lärarns varning ej vill glömma.
 I lästa lådan af det stora bordet,
 Der vill han Radigundis' penna gömma.

160 Så hände sig, att dagarna förgingo
 Och veckor, månader och år förledo.
 Helt nya ämnen piltens tankar fingo,
 Och nya känslor i hans hjerta stredo.

En dag den fordne lärarn honom möter:
 – Hur stor du vuxit! Knappt man kan dig känna.
 Med fröjd jag hör, att bra din bok du sköter;
 Men säg mig, har du Radigundis' penna?

165 – Min penna? svarar ynglingen förlägen.
 Åh ja, jag mins ... den gömde jag i lådan ...
 – Och sedan, säg! Nå, hvart tog pennan vägen?
 – Till väderbössa tog jag den i vådan.

170 – Hvad? Himlens gåfva du förspillt? – Ack, banna
 Mig ej därför! Stålpennor har jag många,
 Och gåsens fjädrar äro lika granna.
 Jag kan ju nya dun ur luften fånga. –

175 Ej mer ett ord bedröfvad lärarn säger,
 Men båda vandra ut på ängen stumma;
 Och der är vår, der qvittrar fåglars läger,
 Och fjärlar fladdra der kring hvarje blomma.

Mot mörka skyn derborta, blixstens moder,
 Den hvita svanen glänser, lik en strimma.

Hur lätt hon flyter der på luftens floder,
Som stjernorna på nattens töcken simma!

180

Ja, det är Radigundis, sagans blida,
Snöhvita fé, som klyfver oceanen.
Men fåfängt hennes gunst ses gossen bida.
Han har ju gåsen; hvad vill han af svanen?

WALTERS ÄFVENTYR.

WALTERS FÖRSTA ÄFVENTYR.

Om Walters hem samt om Lunkentus och den randiga kjolen.

Ett stycke från vägen är en gård, som heter Hemgård. Kanske mins du de två vackra rönnarna vid det rödfärgade planket och brunnen med den höga hinken och trädgården med de sköna bärbuskarna, som alltid först bli gröna om våren och fram på sommaren hänga ända till marken med deras präktiga bär. Bakom trädgården är en hage med höga aspar, som susa för morgonvin- 5 den, bakom hagen är vägen, bakom vägen är skogen, bakom skogen är vida världen. Men på andra sidan om gården är sjön, och på andra sidan om sjön är byn, och rundtomkring skifta ängar och åkrar, ibland gula och ibland gröna.

Der i det nätta lilla huset med de hvita fönsterposterna, den prydliga farstuqvissten och den snygga trappan, som alltid är beströdd med fint hackadt enris, bo goda, arbetsamma och ordentliga menniskor. Der bo Walters föräldrar, bror Fredrik, syster Lotta, gamla Lena och Jonas och Caro och Bravo och Putte och Murre och Kuckeliku. Caro bor i hundkojan, Bravo bor i stallet, Putte bor mest i drängkammaren, Murre bor litet här, litet der, och Kuckeliku bor i hönshuset. Det är hans konungarike. 15

Walter är sex år gammal; han skall snart börja sin skola. Läsa kan han icke ännu, men han kan mycket annat. Han kan hoppa kråka, stå på hufvudet, stupa kullerbytta, draga fingerkrok, taga lyra, hoppa bräde, slå trissa, meta mört, åka kälke, kasta snöboll, härma tuppen, rida käpphäst, äta smörgås och dricka tjärnmjök. Han kan gå sned på stöflarna, rifva sönder byxorna, slita hål på armbågen, snyta sig med fingrarna, slå sönder tallrikar, kasta bollen genom fönsterrutan, rita gubbar på angelägna papper, draga snöret af spinnrocken, trampa ned kryddgårdssängarna, äta sig sjuk af stickelbär 20

och bli frisk af en risbastu. För resten har han ett godt hjerta, men dåligt minne att komma ihåg pappas och mammas förmaningar, och därför råkar han ut för många äfventyr.

Du skall få höra.

- 5 En vacker sommarmorgon, när Walter vaknade, satt hans mamma på sängkanten och kysste honom och sade till honom: i dag är den 20 Juli. Gud välsigne dig, kära barn!

Med detsamma kom också pappa och kysste honom, och syskonen voro redan klädda, och Lena och Jonas syntes i dörren, och alla sågo så
10 glada och menande ut, och Caro hviftade på svansen, såsom han brukade, och Jösse Putte skuttade förbi sängen, och Bravo gnäggade på gården, och Kuckeliku höll tal derborta vid trädgårdsplanket. Det var beständigt samma tal, der var ingen variation, men det lät mycket viktigt, och det var hufvudsaken.

- 15 Walter gned, smått förlägen, sömnen ur ögonen och småskrattade för sig sjelf. Han visste nog hvad allt detta betydde: det var hans sjette födelsedag.

I ett huj var han uppe och ville söka sina kläder, som han kastat ifrån sig, hvar det föll sig, om qvällen förut, ty vår gode Walter var en stor slarf, så liten han var, och der hjälpte inga förmaningar att han borde lägga det
20 ena och andra ordentligt på stolen. Men i dag slapp han alla bannor, och hans mamma räckte åt honom sprittnya sommarkläder, grå tröja, byxor och vest; – det var något märkvärdigt att gå klädd i vest! Till och med skjortan låg ny och finstruken på sängkanten, strumporna lågo alldeles nya på stol-karmen, och de små stöflarna, som varit alldeles gyttjiga qvällen förut, stodo
25 högtidligt blankade invid sängen. Nu gick det som en dans att blifva putsad och fin, och det enda besynnerliga var att Walter i brådskan trädde högra stöfveln på venstra foten, men det var icke så noga; det gick ändå för sig, det var orätt, men ingen synd.

Ute i salen var ett födelsedagsbord med blommor och kransar, en kringla
30 och ett skepp med master, segel, bogspröt och riktig tackling: det hade Jonas länge arbetat på, han, som förr varit sjöman. Ett sådant skepp hade Walter länge önskat sig, hans glädje var obeskriflig, och skeppet skulle genast ha namn. Det fick också ett stolt namn: det hette Lunkentus.

- I eftermiddag ro vi ut till Granholmen derborta, nickade fadren, – och
35 då får du försöka hvartill Lunkentus duger.

– Går det icke an att Walter seglar med skeppet i vattsån? Jag är rädd för sjön, sade modren bekyrrad.

– Skall Lunkentus segla i vattsån? frågade Walter, mankerad och misslynt.

– Vi få allt se huru lydig du är, sade fadren. – På sjön får du icke ro allena i båten. Du kan emellertid taga Lunkentus med dig.

Sagdt och gjordt. På eftermiddagen rodde alla ut i den stora båten till Granholmen. Der var så vackert, och sjön var så lugn, och de små löjorna summo i stora stimm vid vattenbrynet och nappade små larfver, som hade fallit från träden i vattnet. På stranden voro förunderliga stenar, somliga svarta, somliga hvita, och somliga voro likasom enkom gjorda att kasta smörgås. Mamma lät duka kaffe och kall mat i gröngräset, och aldrig hade surt bröd och söt mjölk smakat så väl; det var obeskrifligt roligt. Det enda förtretliga var, att myggorna också hade en förträfflig aptit och ansågo Walter för deras smörgås, men Walter slog ifrån sig med en löfruska och stred som en tapper hjelte, en emot tusende. Det var också något, att vara så tapper och fruktansvärd.

När detta var gjordt, tog pappa sin bössa och gick till skogen, medan mamma och Lotta gingo att plocka åkerbär, Lena diskade koppar, och Jonas hade fått på sin lott att valla pojkarne. Solen sken varm, Fredrik somnade, och Jonas, som vakat natten förut, för att få Lunkentus färdig, somnade med. Då fick Walter lust att försöka sitt skepp.

Han gick till stranden, lastade Lunkentus med hvita stenar, satte en myra till styrman och lät honom segla till Spanien. Det blåste sakta från land, och Lunkentus gjorde sin mästarer heder. Aldrig tyckte sig Walter ha sett ett vackrare skepp. Hvad det gungade högfärdigt för de krusade vågorna! Hvad det sköt fart! Hvad det krängde präktigt för vinden! Lunkentus seglade till Spanien, men Walter stod med ett snöre på stranden och aktade sig att låta Spanien ligga för långt borta i Granholmens geografi.

Nu kom en vindpust. Just som det var roligast, slant segelgarnet ur Walters hand, och – farväl med Lunkentus! Han seglade nu på egen hand utåt den vida sjön.

Walter sprang till båten, men båten var stor och tung, den fick han ej ut. Han sprang som en tok längs stranden; – Lunkentus rymmer! Lunkentus reser på allvar till Spanien! Nu bodde en fiskare nära intill; hans båt var borta, men der låg ett gammalt degtråg, kullstjelpet på stranden. Walter besinnade sig icke länge. Han sköt ut tråget i vattnet, hoppade deruti och stakade sig fram med en liten käpp.

Tråget var något rankt, men i början gick det förträffligt. Vinden blåste från land och dref tråget småningom ut på djupt vatten. Likväl kom Walter ej närmare rymmaren, ty Lunkentus seglade mycket fortare.

När Walter ej mera kände botten med käppen, blef han häpen till mods.

Tråget dref allt längre ut, det begynte kränga för vågsvallet och var nära att kantra.

Nu började Walter skrika, det mesta han kunde. Det var icke långtifrån, att Walters första äfventyr hade varit hans sista.

5 Till all lycka vaknade Jonas och fick stora ögon, när han långt ute på fjärden såg ett litet gungande tråg och en skrikande gosse. Trög på foten var han, den gamle, beskedlige Jonas, men nu fick han fötter under sig, sprang till stranden, sköt ut båten och rodde efter Walter, så att årorna knakade. Walter såg det och fick sitt kurage tillbaka. – Icke skall du tro att jag är rädd!
10 sade han och reste sig stormodigt i tråget. Men detta var mer än tråget stod ut med, det kantrade strax, och Walter föll hufvudstupa i sjön.

– Nej, se på den dumma pojken! skrek Jonas och rodde så häftigt, att ena åren brast. I detsamma var han helt nära, grep Walter i luggen och drog honom i båten. Det var en god lugg. – Brr, sade Walter, när han kom upp
15 ur abborriket.

– Berga Lunkentus! Berga Lunkentus! var det första han skrek, med munnen ännu full utaf vatten. Och hvad det dröp utaf honom, och hur hans stöflar läto kipp, kipp, när han rörde fötterna!

– Bryr jag mig om Lunkentus! skrattade Jonas, hälften glad, hälften
20 förargad, och så kafvade han sig med en och en half åre åter till stranden.

Här blef hallo. Pappa bannade, mamma gret, Lotta snyftade, Fredrik skrek, Lena beskifvade sig, och Jonas såg flat ut. Walter sjelf var icke alls rädd, sedan han väl kände fast mark under fötterna, och menade att det inte var så farligt, nog kunde han simma.

25 – Ja, med händerna i botten, skrattade Jonas.

– Jag kände ingen botten, sade Walter stormodigt. – Du skulle ha låtit mig vara i fred, så hade jag simmat till land.

– Men hvar få vi nu torra kläder i hast? sade mamma. – Lotta, spring till fiskarens stuga, och begär att låna något af barnens kläder!

30 Lotta sprang och kom om en stund tillbaka. – De ha bara en liten gosse och en större flicka, sade hon. – Här äro flickans lintyg och randiga helgdagskjol med strumpor och skor.

– Skall jag gå i flick-kläder? frågade Walter.

– Det skall du, min gosse, sade mamma med den bestämda tonen, som
35 det icke var godt att säga emot. – Det skall vara ditt straff, och du kan vara glad att slippa för godt köp. Du har förtjent en god risbastu.

Det hjälpte icke. Om en liten stund var Walter klädd och såg rätt besynnerlig ut i sin randiga kjol. – Kom hit, skall jag bena ditt hår! sade

Lotta. Men Walter slängde på armarna och gick fnurrig till skogen, medan hans kläder torkade.

När han gått ett stycke, mötte han en jägare, som sade till honom: lilla flicka, kan du visa mig vägen till fiskarens stuga?

– Jag är ingen flicka, sade Walter och gick stolt förbi.

5

Ett stycke derifrån gick en gumma och plockade blåbär. Walter gick fram till henne, satte armarna i sidan och sade: jag är ingen flicka, jag är en karl!

– Jaså, sade gumman och fortfor att plocka.

Längre fram höllo några fattiga gossar på att afqvista lön till mat åt fåren. – Se, der går laxfiskarens Brita, sade de till hvarandra; – hon skall hjälpa oss bära löfvet till båten. Kom, Brita; hvad går du der och latas i skogen?

10

– Jag är ingen Brita för er! sade Walter och bröt sig för säkerhets skull en bra käpp.

– Nej, hör på den! sade gossarne, och så begynte de kasta grankottar på den förmenta flickan. Walter kastade tillbaka, och der blef ett krig i skogen. Der surrade kulor emellan träden, men fienden var öfverlägsen, och Walter måste taga till flykten.

15

Det var icke lätt att springa i kjol öfver stubbarna för den som var van att springa med frihetsälskande ben. Fienden hann upp Walter och bombarderade honom med kulor från alla håll. – Vi skola lära dig att gå och latas, när du kan göra nytta, ropade gossarne.

20

– Jag är ingen flicka, jag är en karl, skrek Walter, och så slog han omkring sig med käppen. När det ej hjälpte, hittade han på att knyta lös kjolen och lemna den i sticket. Kjolen blef hängande på en enrisbuske, och Walter flydde undan i en mycket underlig kostym. Gossarne skrattade, nötskrikan och ekorren skrattade uti trädens grenar, och hela skogen uppfylldes af en förträfflig munterhet.

25

Svettig och rödbrusig kom Walter tillbaka till stranden. – Jag vill icke vara flicka, nej, aldrig i världen vill jag mera vara en flicka! ropade han på långt håll, med gråten i halsen.

30

– Gråt icke, min kära gosse, sade hans mamma; – flickorna äro mången gång lika så bra, som någon gosse. Se här, kom och tag dina egna kläder, de äro nu torra. Lotta går att uppsöka kjolen och tacka för lånet i fiskarens stuga.

Walter klädde om sig, och det gick raskt. Han kände sig så lätt och vig och behaglig i sina kläder. Nu fick han vara gosse igen, nu var han karl, nu tyckte han sig vara nog stark att kriga med grankottar mot en hel bataljon. Han hade lidit en gruflig förödmjukelse. – Huru kan man vara tapper, menade

35

Walter, – huru kan man vara en huggare, en kaxe, en hjelte, när man har den förskräckliga olyckan att vara klädd i en kjol?

Så foro alla hem igen. Walter satt vid båtkanten och höll sin käpp i vattnet, så att der blef en liten fors kring käppen. Fjärden var alldeles blank
 5 som ett glas, och aftonskyarna rodnade af förundran, när de sågo sin skönhet i spegeln. Det märkvärdiga var, att dernere i vattnet syntes också en himmel, lika djup, som den öfra himlen var hög, och dernere summo rosenfärgade moln, alldeles som högt deruppe. Walter tänkte vid sig sjelf, att om det blanka vattnet vore af glas, se, då vore det roligt att der åka skridsko. Han
 10 nästan tyckte att det var skada på en så vacker spegel, när Jonas bräckte glaset med årorna och båten gjorde en lång spricka deri. Och när båten nalkades Hemgårds strand, var det för besynnerligt att se, hur alla björkarna stodo på hufvudet nere i vattnet, och djupets sol sken genom de gröna löfven, och djupets fåglar flögo dernere emellan grenarna under vattnet.

15 Knappt hade båten landat vid bryggan, innan Walter skrek till och var den förste att hoppa i land. Hvad såg han der, som så lifligt förtjuste honom? Hvem annan, än hans eget stolta skepp, hans saknade, hans förlorade Lunkentus, som låg der och squalpade i den sakta dyningen emot stranden. Lunkentus hade haft en god styrman som kände sin navigation; myran hade
 20 skött rodet som en hel karl och styrt raka vägen till rätta hamnen. Visst låg Lunkentus något på sned, och en del af lasten hade gjort hafveri. Men sådan last fanns tillräckligt i Spanien. Och Lunkentus gjorde ännu många resor, lastad med stenar, myror och glada förhoppningar.

Förhoppningar äro en lätt barlast, som ofta kantrar, men det gör
 25 ingenting, blott att arbetets myra styr och lifvets Lunkentus slutligen uppnår den rätta hamnen.

WALTERS ANDRA ÄFVENTYR,
som hände sig en dag i Sockerlandet vid Himmelsbacken.

Ja, nog har du godt och varmt att sitta derinne och värma dina händer vid brasan. Sitt der och pjåka, du klemiga gosse, och skratta åt de andra, som äro nog narraktiga att springa med fröjd derute i den frostiga vinterluften. Jag vill säga dig något, som du kanske icke tänkt på förut. Ingen klemig
 5 gosse blir någonsin en duktig karl. Det finnes något, som är värre än frusna fingrar, och det är att i all sin tid förblifva en veklig stackare. En sådan gjorde bättre att sitta hela sitt lif i ett glasskåp, eller lefva och dö på en bastulafve. Ty verlden och lifvet äro ofta hårdhändta att brottas emot. Icke duger det

för en gosse att hafva ett sådant fint frökenhull, som ingenting tål, ty då är det säkert, att han engång får slita ondt i verlden.

Men det är något pråktigt, när solen skiner öfver den hvita snön och bjellrorna klinga och medarna slinta och det går som ett huj nedför den hala backen derborta vid stranden. Den som fryser, kan vackert bli hemma. Den som är rädd, får stå och se på. Kälken har flinka fötter. Kälken behöfver ingen häst, och aldrig behöfver han piske.

Walter var en sådan, som aldrig brukade frysa, om han också glömde vantarna hemma. Blef han röd om lilla näsan, så snöt han sig och såg lika glad ut ändå. Värkte fingrarna i kölden, så gned han dem mot hvarandra och slog armarna tillsammans. Rädd var han sällan, när han ej gjort något illa. Men då var han förskräckt för alla som mötte honom. Gud sätter alltid ett märke på den som gjort något illa, så att andra menniskor se det strax. Så gjorde Gud med Kain, och så gör han med alla.

Borta vid den branta stranden var en mycket hög backe som, just för det att den var så himmelshög, kallades *Himmelsbacken*. Der vågade aldrig någon köra med häst, men gossarne åkte kälke der, och det såg förunderligt ut. Ty Himmelsbacken var likasom i två afdelningar med ett jemnare ställe i midten, och den som var rädd att åka ned alltifrån höjden, han började hellre på halfva backen, ty då blef farten icke så rasande.

Nu var det en vacker vinterdag, och gossarne åkte af hjertans lust på sina kälkar i Himmelsbacken. Somliga hade små flickor framför sig på kälken, och då fick man vara god styrman i vändningarna, och stundom hände att flickorna började skrika. Var icke rädd, nog går det bra, skreko gossarna. Och bra gick det, ända långt ut på isen. Men så hände väl också ibland, att der blef en kullerbytta i snön, och somliga miste mössan, och somliga fingo en skråma och blödde näsblod, men icke var det så farligt. Om en stund såg man dem börja på nytt, och det var lika roligt för det.

Julgubben hade hämtat åt Walter en kälke, som icke hade sin make. Han var jernskodd, kunde styras med tömmar, om man ej hellre styrde med hälarna, och hette Pukki-Bocken, för att han hann upp alla andra kälkar i backen och stångade dem i ryggen. Pukki och Walter voro ett par. Du skulle ha sett dem i Himmelsbacken! Der flögo de högst från toppen, så att snön yrde som moln omkring dem. Aldrig såg man en präktigare kälke, och Walter var stor på sig öfver Pukkis meriter.

Vid sidan af Himmelsbacken var en hög brant, der ingen väg var upp-trampad, och den kallades *Sockerlandet*, ty den som der for ned, han for in i drifvorna, så att knappt mössan stod upp öfver snön. Dit vågade sig sällan

ens de, som voro tapprast i Himmelsbacken. Men Walter let på sin Pukki och företog sig att göra ett ströftåg i Sockerlandet.

Sagdt och gjordt. Alla gossar och flickor sågo med förundran derpå. Walter klef upp, och Pukki följde som en hund efter honom. När de kommit
 5 så högt de kunde komma, tog Walter tömmarna, satte sig och kommenderade marsch. Pukki lydde, med nosen rakt nedåt. Huj, så bar det af med pilens hastighet rakt in i djupaste Sockerlandet ... Först såg man ingenting annat än Walters hufvud, sedan bara hans mössa; slutligen såg man ingenting mer ... Pukki och Walter hade försvunnit i drifvorna.

10 Walter blundade, när han försvann. Han kände huru han sjönk och sjönk, likasom när en vingskjuten kråka faller ned ifrån björktoppen, och så kom der en duktig puff. När Walter såg upp, stodo Pukki och han framför ett stort slott af is, med glimmande höga pelare och stora salar af blankaste silfver. Der kom snökonungen ut ifrån slottet, klädd i vargskinnspels med
 15 ett långt skägg af rimfrost, och vid handen ledde han snödrottningen i lång hvit klädning med en krona af isdiamanter i håret. – Välkommen i mitt rike, sade konungen. – Nu är du här och slipper ej mer härifrån. Jag tycker om sådana raska gossar som du, jag vill behålla dig till min öfverste rumormakare, och Pukki och du skola komma till stor heder.

20 – Tackar för äran, svarade Walter, – men litet varm mat kunde ej skada; det är längesedan jag åt.

– Kom, sade snökonungen, – så skall jag doppa dig i en vak med iskallt vatten, och du skall få äta ett så delikat snömos, som du aldrig ätit förut, ty det är vispadt af frusen dagg och sockradt med sönderstött is.

25 – Nej, jag tackar, svarade Walter; – jag tror jag är mätt.

– Ack du lilla slyngel, sade konungen förtörnad; – jag skall lära dig att försmå mina goda gåfvor. Kom hit, snödrottning! Andas på denne vildbasare och förvandla honom till en flygande snöfågel i vårt gränslösa rike!

Nu andades snödrottningen kallt som en isande nordanvind, och med
 30 detsamma blef Walter förvandlad till en liten snöflinga, som yrde omkring bland millioner andra flingor i den ödsliga rymden. Det var på engång lustigt och mycket bedröfligt; men Walters största bekymmer var att få veta hvad det nu blifvit af Pukki.

I detsamma slog han upp sina ögon och märkte att han låg hemma i sin
 35 egen säng och att hans hufvud var tungt. Vid sängen stodo far och mor och syskonen och sade, när de sågo honom vakna: Gudskelof, att det nu går öfver.

– Hvad? sade Walter och satte sig upp. – Åkte jag ej med Pukki i Sockerlandet? Träffade jag ej snökonungen, som ville doppa mig i en vak,

och snödrottningen, som förvandlade mig till en snöflinga? Huru kom jag då hit?

– Min kära gosse, sade hans pappa, – du pratar i nattmössan. Du har då glömt, att du åkte som en tok med hufvudet förut nedför den höga backen? Der stötte du ditt hufvud emot en stubbe, och kamraterne drogo dig upp ur snön. Det öfriga har du drömt, men ligg nu stilla, och badda ditt hufvud, så blir du snart bra igen!

– Hvar är då Pukki? frågade Walter, som knappt kunde tro hvad man sade honom.

– Pukki står med afbruten nos vid kökstrappan, svarade fadren.

WALTERS TREDJE ÄFVENTYR,
som hände, när Walter slog trissa.

Nu blef det vår, och vägarna begynte torka. Der var för vått på ängen ännu, så att man ej kunde slå boll. Klips, klaps lät det under pojkarne stöflar, när de sprungo vid dikeskanterna. Men på andra sidan om grinden var vägen så slät som ett golf, och der brukade alla raska gossar slå trissa om lördagsqvällarna.

Jag vet ej om du sett någon god trissa? Hon kan vara stor eller liten, huru man vill, men hon bör vara af sådant träd, som icke fort spricker, och hon bör vara cirkelrund och mycket jemn i kanterna, annars löper hon på sned, och då far hon till skogs. Hon får ej vara för lätt, ty då stadnar hon fort, eller trillar i diket; men hon får ej heller vara för tung, ty då rår ingen med henne. Och när man ser henne trilla, så trillar hon med två slags rörelse på engång: först vänder hon sig kring sin axel, likasom vagnshjulet, och så löper hon, som hjulet, tillika framåt, så att för hvar gång hon vändt sig ett hvarf omkring, har hon lupit ett lika långt stycke framåt, som längden af ett band, hvilket räcker jemnt ett hvarf omkring henne. Det var engång en urmakare, som ville veta precis huru lång väg han for. Då gjorde han en sådan inrättning på sitt kärrhjul, att för hvar gång det vände sig omkring, knäppte det i en stålfjäder. Fjädern satte ett ur i rörelse, och för hvar gång fjädern knäppte, gick uret en sekund framåt. Nu visste urmakaren, att hans kärrhjul var fem alnar i omkrets, och han visste, att der gå 18 000 alnar på en svensk mil. När han kom fram dit han skulle, fann han, att visaren på uret gått en timma och 50 minuter framåt. Huru många gånger hade då hjulet vändt sig omkring? Och huru lång väg hade urmakaren rest?

Af allting kan man lära sig något. Till och med af en trissa.

Walter hade en trissa af björkrot eller masur, som är hård och tung, och

bättre virke kan man ej få till trissor. Jonas hade skurit henne efter cirkelmått, alldeles rund och slät, så att hon blänkte. Det var en bra trissa, det sjöng efter henne, när Walter kastade. Huj, sade trissan, och så flög hon af längs vägen, så att man knappast såg henne! Efteråt roade sig Walter att mäta huru
 5 långt hon for i ett enda rapp, och han fann att hon gick 160 alnar, innan hon stadnade. Nu visste han att trissan var två kvarter, eller en half aln, i omkrets. Huru många gånger hade trissan då vändt sig omkring?

En så god trissa fanns ej i hela byn. Walter gaf henne ett namn och kallade henne Kurre. En gång drömde Walter, att han kastade Kurre med
 10 en förskräckelig fart, och Kurre trillade rundtomkring jorden till hans fötter tillbaka. Jag vill se, hvem som gör efter ett sådant konststycke.

En annan gång drömde Walter, att han kastade sin trissa högt upp i luften, ja så högt, att hon ej mera drogs af tyngdlagarna till jorden, utan begynte surra i cirkel omkring vår planet, likasom månan gör, och så kikade
 15 människorna på henne ifrån jorden och undrade hvad Kurre månde vara för en besynnerlig himlakropp.

Men nu var ej tid att drömma, ty alla gossarne vore redan med sina trissor på vägen, och Walter hade blifvit efter, för att skomakaren tog mått af honom till nya stöflar. När detta var gjort, tog Walter till fötter. Det var
 20 så vackert derborta i skogsbrynet, der vägen krökte sig bakom grinden. Granarne stodo der med sina mörka lummiga grenar och sågo på barnens lekar och myggornas dans i aftonsolen. Björkarne stodo der i sin späda, vårliga barndom, när deras löf ej voro mycket större än mössöron, och deras fina grenar svigtade för hvar gång bofinken eller rödstjerten qvittrande satte sig
 25 på dem. Ej långt ifrån vägen var en myrstack i skogsbrynet, och de små bruna myrorna släpade nytt virke till sina kamrar och salar, beto i hvar sitt barrstrå och drogo af alla krafter sitt lass baklänges, tilldess att kamraterna kommo att hjälpa dem. Skogvaktarens stuga stod också nära intill, och hans två små flickor, som brukade öppna grinden åt resande, hade nu satt sig på en sten,
 30 för att se på gossarne, och den större af flickorna hade hittat en rifva full med tranbär i skogen och ville gerna sälja dem, men satt och gömde dem under förklädet, för att ej de snåla gossarne skulle få se dem och äta upp alla bären.

När Walter kom, hade hans parti redan blifvit tillbakadrifvet nästan ända till grinden, som var det sista målet ditåt, och det ansågs för en stor skam. Ty
 35 när man slår trissa, dela sig gossarne uti två partier, som försöka att drifva hvarandra tillbaka och sjelfva gå framåt. Merändels går då så till, att när ena partiet kastar trissan, motar andra partiet henne med sina sälgrän eller käppar och försöker att slå henne tillbaka så långt som möjligt. Allteftersom

trissan då drifves fram eller tillbaka, följer det partiet, som slår henne, med och vinner lika lång väg som hon. Men när trissan blir liggande på sidan, ropas det: trissan är död! och då får ingen mera slå henne, innan hon kastas ånyo.

Nu voro gossarne delade, som vanligt, i kristne och hedningar, och Walter hörde, skam att säga, till hedningarne. Men desse voro nu nära att lida ett stort nederlag. När Walter kom, blef der strax ett rop, att nu dugde ingen annan trissa, än Kurre. – Vänta! ropade Walter, makade trissan jemnt mellan högra tummen, pekfingret och långfingret, höjde armen och kastade med hela sin styrka. Som en pil surrade Kurre långs vägen, de kristne försökte att slå emot, men Kurre hoppade öfver deras käppar, långt, långt framåt, och det var omöjligt att hejda henne. De kristne blefvo nu i sin tur tillbakadrifne, hedningarne upphöjde segerrop, och Walter såg sig omkring som Cæsar i slaget vid Pharsalus. Han var icke litet stolt öfver sin Kurre.

De kristne försökte nu att kasta sin trissa och taga sina förlorade ländar igen. Men det lyckades illa, deras trissa slogs tillbaka, de drefvos än längre bort, nära en fjerdedels mil, och voro ej mera långt från den andra grinden. Hade hedningarne drifvit dem dit, så hade det varit slut med de kristne.

– Akta, der kommer en vagn! skrek en af hedningarne. Men Walter hörde ingenting, såg ingenting och tänkte ingenting annat, än huru han skulle drifva de kristne till grinden. Då slungade han trissan med en förskräckelig fart, hon stötte mot en sten, hoppade högt upp, föll rakt in i vagnen mellan landshöfdingen och hans fru, som åkte deruti, och mellan dem satt en liten flicka vid namn Adele och en liten knähund vid namn Moppe, och Kurre slog Moppe i hufvudet, så att Moppe gäspade litet, sträckte ut benen och var död på fläcken.

Nu höll vagnen stilla, landshöfdingen tittade ut med bister uppsyn och ropade: hvad är det för en lymmel, som kastar sin trissa in i min vagn?

För att säga rena sanningen, blef Walter så häpen i första rappet, att han sprang till skogs. Men när han hörde landshöfdingen träta på hans kamrater och hota dem med risbastu och arrest, grep honom samvetet, och han kröp fram igen, gick till vagnen och sade: nog var det jag, som kastade trissan. Var så god och gif Kurre tillbaka!

– Jaså, var det du, din klippare? sade landshöfdingen. – Stig då upp i vagnen, så skall du få göra Kurre sällskap!

Der hjälpte intet prut, Walter måste upp i vagnen, och den lilla flickan gret öfver Moppe, och Walter gret öfver Kurre, och skogvaktarens barn nego förgäfves med sina tranbär vid grinden, och kristne och hedningar stodo rådvile, och kusken smällde hästarna, och så bar det af till staden. När de kommo till staden, sade landshöfdingen: för pojken och hans Kurre till kurrän!

– Söta herr landshöfding, bad Walter, – för mig icke till kurran! Der sitter en tjuf med jernbojor på armarna; jag är rädd att han stjälar min Kurre.

– Nej, för honom icke till kurran, bad den lilla Adele. – Jag förlåter honom allt; han har ej menat så illa.

5 – Nå, efter du ber för honom, sade landshöfdingen, – och efter han själf har bekännt sitt fel, vill jag förlåta honom. Men sin trissa får han ej mera tillbaka, hon skall begravas bredvid Moppe uti vår trädgård, och så blir det trissan, som dömes till döden, efter det är hon, som slagit Moppe ihjäl.

10 Sagdt och gjordt. Walter slapp lös och gret bitterligen öfver sin trissa, tilldess att Jonas lofvade göra honom en ny. Det var likväl bättre, än att sitta med tjufven i kurran. Och lilla Adele lät gräfva en graf åt Moppe i trädgården, och der begrofs äfven Kurre. Och Walter och landshöfdingens Adele blefvo så goda vänner, att de tillsammans gjorde följande grafskrift, som högs in
15 i en sten öfver grafven i trädgården:

HÄR. HVILA. MOPPE. OCH. KURRE. EN. SÅ. SNÄLL. HUND. OCH. EN. SÅ. PRÄKTIG. TRISSA. FINNAS. EI. MERA. I. VERLDEN.

Och så planterade Walter och Adele blommor på grafven. Och myrorna från skogen kommo dit för att läsa inskriften, och myggorna dansade alla
20 qvällar fandango öfver Moppes och Kurres graf i solskenet.

WALTERS FJERDE ÄFVENTYR.

När man är lat, får man akta sin lugg.

Nu var det tid för Walter att börja sin skola. Han var ju sex år gammal, han kunde segla i tråg, kasta trissa, slå ihjäl hundar, åka kälke och uträtta andra nyttiga saker. Dessutom kände han i sin bilderbok lejon och tigrar, elefanter och noshörningar, för att icke tala om hans nära vänskap med Caro, Bravo,
5 Putte och Kuckeliku. Men kom det an på att läsa i en ordentlig bok, riktigt tryckt med titelblad, permar och små och stora bokstäfver, ja, då såg ej Walter i boken något annat, än underliga streck, det ena krokigt, det andra rakt och allesamman svarta som flugor. Walter ansåg det för den onödige sak här i verlden att lära sig läsa. Han hade hört, att rövvaranförare och andre
10 tappre män i fordna tider ej kunnat hvarken läsa eller skrifva. – När jag blir stor, sade han, – tar jag min långa värja och ritar mitt bomärke der mitt namn skall stå; och när jag behöfver läsa, skickar jag efter någon munk, som läser för mig; så bruka andra rövvaranförare.

– Kära Walter, sade hans mor, – icke vill du bli rövfare och slå ihjäl

menniskor eller plundra andras egendom. Detta är fult, min gosse. Och dessutom finnas inga munkar här i landet.

– Finnas inga munkar, så finnas väl skolgossar, svarade Walter. – Dem befaller jag att läsa för mig.

– Men om du ej kan läsa, blir du narrad upp i ett träd, sade fadren. – Du blir så dum som en spån, och alla klokare gossar skratta åt dig. Allt det goda och nyttiga, som står uti böcker, får du ej veta, och Guds ord får du ej lära, och alla vackra sagor får du ej läsa. Oxen, som går på ängen, bölar åt dig: jag är bättre än du; Caro, som morrar vid trappan, skäller åt dig: jag är klokare än du. När du går i skogen, ropa träden åt hvarandra: der går den dumma Walter, som ej kan läsa! Minsta fjärl, som fladdrar kring blommorna, säger till dig: jag kan allt hvad jag bör kunna, men Walter kan ej hvad han bör kunna och hvad han snart skulle lära sig, om han ej vore lat. Då går du som en onyttig varelse genom världen, och alla ting i naturen och alla fattiga barn ropa till dig: ack om vi bara fått lära oss läsa, vi skulle visst ej ha varit så dumma, som Walter var!

– Men jag vill icke läsa, jag vill springa och leka hela dagen! ropade Walter.

– Din vilja! svarade fadren. – Vet du hvar din vilja är? Jo, i mammas ridikyl. I morgon skall du börja läsa för mor Susanna och dermed punkt.

Om qvällen, när Walter lade sig, tänkte han: i natt skall jag ej sofva, och när allt är tyst, rymmer jag bort till skogen, der träffar jag helt visst någon röfware, och så ber jag honom lära mig att bli röfvaranförare, när jag blir stor. Det är mycket roligare, än att läsa.

Just som han tänkte derpå, fick han sand i ögonen, och Nukku Matti kom, och Walter sof som en gris ända till morgonen.

När klockan blef 7 på morgonen, kom hans mamma till sängen. – Stig upp och kläd på dig, så följas vi åt till skolan, sade hon.

Walter begynte gråta.

– Icke är det värdt att gråta, tröstade modren. – Nog går det för dig, som för alla andra. Låt oss bara försöka, så får du se.

Hvad var att göra? Walter måste till skolan och följde med tunga steg till den fruktade mor Susanna. Hon var en amper gumma, sådan som skolmästarinnor stundom blifva, när de länge kexa med lata gossar. Mössa hade hon och brun kofta och ett par gröna glasögon med messingsbågar, som knepo henne om näsan. Hon satt i en hög skinnstol vid bordet, och der hade hon bredvid sig en stickstrumpa och ett ullnystan och ett ris. Vid bordet sutto fyra andra barn, två gossar och två flickor. Der stod ett stort

skåp i rummet, på väggen hängde två taflor ur bibliska historien, den ena om Absalon, som fastnade med sitt långa hår i en ek, den andra om Haman, som blef hängd i en galge. Dessutom hängde der taflor med bokstäfver och ziffror, och minst fyra märkdukar, som skolflickorna sytt. På en stol
 5 bredvid skåpet satt en mops, som var något argsint och morrade åt Walter sin välkomsthelsning.

– Kära mor Susanna, sade Walters mamma, – var så god och lär min gosse läsa! Är han lat, så spara ej riset; han skall tacka er därför, när han en gång blir stor.

10 – Nå nå, sade mor Susanna, – kanske riset ej behöfves. Jag ser att gossen har tillräckligt lång lugg.

Det gick en kall rysning igenom Walter, när han hörde talas om sin långa lugg, som han aldrig velat låta klippa förut. Och när han då såg på mor Susannas långa, magra fingrar, önskade han af hjertat att hans hufvud vore
 15 stubbadt så kort som en rysk soldats. Nu gick också hans mamma bort, och så begyntes på fläcken med läsningen. Det var allt litet svårt i början, men det gick likväl, ty Walter kunde ej glömma den långa luggen och de ännu längre fingrarne, som hotade att gripa uti den.

En stund gick det således bra nog. Då fick Walter kurage och tänkte:
 20 jag är en karl, och mor Susanna är bara en gumma. Icke törs hon röra min långa lugg; hon är bestämdt rädd för mig.

Nu körde en kärra förbi, så att det skramlade i fönsterrutorna. Straxt kastade Walter boken ifrån sig och sprang till fönstret, för att se. – Hvad gör du, pojke? ropade mor Susanna. Men Walter låtsade ej höra. Han såg
 25 och såg, så att näsan blef platt emot fönsterrutan.

– Jaså, är du af den sorten? sade mor Susanna. Och utan minsta krus steg hon upp, bara två steg; derpå sträcktes de långa, magra fingrarna i den långa, präktiga luggen och foro omkring med så van hand, att ingen kunnat göra det skickligare. Och så blef Walter ledd i luggen tillbaka till bordet.
 30 Der var ingen pardon.

Walter grinade förskräckligt illa och fann sig högeligen mankerad. – Jag vill gå hem till mamma och pappa! skrek han. – Jag är här på försök!

– Nå, det är bra att du fått försöka, sade mor Susanna. – Var nu en annan gång uppmärksam och lydig, så slipper du lugg, min gosse!

35 Walter betänkte sig. – Låter jag klippa min lugg, menade han, – så kan det hända att jag får smaka det elaka riset. Men om jag nu skulle läsa ordentligt? ... Icke för riset! Liksom jag vore rädd för riset! Jag är icke alls rädd för riset. Men det vore dumt att bli dum. Och att oxen skall tycka sig vara bättre än

jag! Och att Caro skall skälla på mig! Och att de andra gossarne skola skratta åt mig och säga: se der går den dumma Walter, som ingenting kan! – Jag skall visa dem att jag kan. I morgon dag skall jag läsa ordentligt.

WALTERS FEMTE ÄFVENTYR.

Huru Walter ville göra som Robinson.

Mor Susanna var en präktig gumma. Hon hade ett förunderligt lyckligt sätt att lära lata gossar läsa. Hvar gång hon sträckte ut sina långa, magra fingrar efter Walters lugg, blef han i hast märkvärdigt flitig. Småningom begynte också tuppen värpa i abc-boken. Walter begynte tycka, att en karamell smakade bättre än en lugg. Först lärde han sig:

A B C D,

Katten låg på sned,

Och Walter låg med.

Sedan lärde han de öfriga bokstäfverna. Stafningen kostade grin, men när han fick en grannt skuren peksticka, begynte innanläsningen gå som en dans. Den dagen, då Walter kunde läsa riktigt i bok, slog mor Susanna sig lös och gaf barnen en sirapssmörgås. Aldrig förr hade Walter med sådant välbehag betraktat hennes långa fingrar.

Nu gick det fort nog med abc-boken och lilla katekesen. Ja, det hände att Walter hemma hos föräldrarna fick läsa vackra sagor på fridagarna. Walter begynte förstå, att mor Susanna icke luggat honom för ro skull.

En dag hittade han på vinden en gammal bok utan permar. Der stod att läsa om Robinson Crusoe, som rymde från sina föräldrar och kom till en obebodd ö, der han fick hjälpa sig helt allena i många år. Det var något märkvärdigt. Walter hade så gerna velat vara i Robinsons ställe. Han tänkte ej alls uppå, huru bittert Robinson ångrade att hafva rymt bort från sitt goda hem.

Walter läste och läste. Ju mera han läste, desto roligare tyckte han det vara att göra som Robinson. I boken stod bland annat, att Robinson var klädd uti skinn från hufvud till fot. Till all lycka låg der på vinden en gammal fårskinnspeles. Walter vände pelsen med ullen utåt och drog den på sig. Då skall man tro, att han såg präktig ut! Och borta i vrån lågo blåstrutar af sockertoppspapper samt i en korg fjädrar efter plockade fåglar. Walter försökte en strut, prydde struten med granna orrfjädrar och fann att den passade förträffligt till hjälm. Derpå tog han en blårtotte och gjorde deraf ett väldigt skägg, som bands med segelgarn omkring öronen. Nu rätte han på sig och såg riktigt vild ut.

Det var just en afton i början af sommaren. Syster Lotta ropade i trappan att qvällsvarden var färdig, och Walter måste gå ned. Flux – pelsen i vrån, struten bredvid. Men Walter var den qvällen mycket fundersam. Om natten kom ingen blund i hans ögon. – Ack du lycklige Robinson! tänkte han vid sig sjelf. – En sådan karl ville jag också vara, bo uti skogen, sjelf bygga mitt hus, sjelf koka min mat och skjuta alla skogens djur med min tappra sprättbåge. Ack du lycklige Robinson! Du raske, du tappre Robinson, aldrig får jag så roligt som du!

– Men om jag nu skulle rymma? sade Walter strax derpå till sig sjelf. Vid den tanken började hans hjerta att klappa hårdare. Han satte sig upp i sängen. Alla sofvo. Fredrik hade lagt sitt runda hvita ben öfver vaggkanten och kuckeliku snarkade, så det hördes på gården. Derute sken den ljusa natten in genom fönsterna. Man kunde tydligen se rönnens hvita blommor i trädgården, och borta i skogen hörde man talltrasten sjunga.

Allt fortare klappade Walters hjerta. Slutligen klef han helt tyst ur sängen och klädde sig. Ingen vaknade. Han gick genom rummen. När han gick förbi skåpet, tog han sakta ett stycke knäckebröd och en bit ost. Derefter smög han lika tyst uppför vindstrapporna. Snart hade han funnit pelsen och sockertoppsstruten. Boken om Robinson tog han med, för att lära sig huru han borde göra, och så bar det af i strumpfötterna utför trappan och ut genom farstudörren.

Så herrlig och frisk var natten med sin ljusa himmel och sin dagg i det gröna gräset. Walter gick ej mera, han sprang, likasom hade han haft ett ondt samvete. Om en stund kom han till skogen, och just i detsamma gick solen upp så röd om kinderna, som hade hon nyss fått en lugg utaf mor Susanna. Walter satte sig ned och började äta ost och bröd. Han var ej alls sömnig. Han hörde fåglarna sjunga och tyckte att häggarna aldrig doftat så ljufveligt förr.

Derpå begynte han bygga åt sig en stuga. Han tog sin fällknif ur fickan och skar långa qvistar ur de lummiga granarna. De stadigaste qvistarna reste han upp till stöd, och med de mindre täckte han väggar och tak. Om en stund var hans granriskoja i ordning. Der var en gammal stubbe till bänk och en sten till bord. Sängen ville Walter bädda af björklöf och björnmossa. Det var obeskrifligt roligt. Walter brydde sig icke det minsta om att han var kådig om fingrarna.

Jag vill säga er hvarföre Walter hade så roligt. Det är en herrlig sak här i verlden, när man kan hjälpa sig sjelf. Deraf blir man frisk och hurtig till mods, och ju större hinder man öfvervunnit, desto gladare är man sedan.

Dertill fordras ännu, att man tänker litet längre, än näsan är lång. Men så långt tänkte ej Walter stackare.

När kojan var färdig, drog Walter pelsen uppå sig, tog struten på hufvudet och satte sig på stubben, som var hans bänk, med armbågarna mot stenen, som var hans bord. Han var så till mods, som hade han blifvit krönt till kung öfver hela skogen. Skada att han ej hade någon spegel. Han såg rätt grobiansk ut, der han satt och eftersinnade huru han skulle regera sitt nya konungarike. 5

Han hade arbetat hurtigt, och lilla magen begynte att blifva hungrig. Osten och brödet skulle nu ha smakat som pannkaka, men de voro med helsan förtärda. Walter beslöt då att göra som Robinson. Han gick ut i skogen, för att söka sig kokosnötter. 10

Besynnerligt nog vexte inga sådana nötter i hela skogen. Walter tittade med förundran uppåt träden, men de hade intet annat att bjuda, än färska grankottar. I brist på bättre, smakade han på en, men den kändes så kådig och stygg, att han spottade ut den. 15

– Nå, tänkte Walter, – det gör ingenting, jag fångar i stället ett Lama-djur, det skall smaka mig godt till frukost. Alltså tog han sin sprättbåge och gick ut på jagt. Något Lama-djur såg han väl ej, men der skuttade qvickt en hare i småskogen, och den lilla, behändiga ekorren hoppade lustigt på granarnas grenar. Walter sigtade på haren, Walter sigtade på ekorren, men det var fatalt, han träffade icke. Förargad kastade han bågen ifrån sig. I detsamma kom en liten flicka, som gick med korna i vall. – Kära du, gif mig litet mjölk, sade Walter, ty nu begynte han blifva hungrig på fullt allvar. 20

När flickan såg den lurfviga gestalten i den afviga pelsen med sockertoppsstruten på hufvudet, de svajande fjädrarne och det långa skägget, begynte hon skrika och sprang sin väg. Hvad kunde hon annat tro, än att Walter var det fula skogsrået i egen person! Walter sprang efter henne, och den stackars flickan hade så när af förskräckelse dignat till jorden, om icke Walter i detsamma snafvat uti sin långa pels och skubbat sin näsa mot en kullfallen björk. 25 30

Ja, hvad hjälpte det nu Walter att vara kung öfver hela skogen, när hans majestät ej hade någonting att äta? Det var så tidigt på sommaren, att icke ens blåbären ännu voro mogna. Walter var glad att till slut hitta några fattiga tranbär, och det var allt hvad Robinson hade att spisa den dagen. – Bättre lycka en annan gång, tänkte Walter; – jag skall söka åt mig en Fredag, så bli vi två och kunna försvara oss emot vildarne. Och så bäddade han sin säng af björnmossa och lade sig hungrig att sofva med fårskinnspelsen öfver öronen. 35

Emellertid hade Walters föräldrar sökt honom öfverallt och kunde ej begripa hvart pojken tagit vägen. De började redan tro, att han fallit i sjön eller råkat ut för vargarna. Då kom den lilla vallflickan till byn och berättade skrikande, huru der grasserade i skogen en förskräckelig buse med lurfvigt
 5 skinn och ett aflångt hufvud, precis som en sockertopp. Och emedan der funnos i byn många vidskepliga menniskor, som trodde på gastar i skogen, blefvo gummor och gubbar nästan lika förskräckta, som vallflickan sjelf. Flera ibland dem tordes ej alls gå ut den dagen och tittade rädsla bakom sig, hvar gång blåsten susade i de höga granarna. Men några, som voro tapprare,
 10 föllo på den tanken att en rymmaren gömt sig i skogen och beslöto gå ut om natten, för att anställa ett skall och fånga rymmaren.

Walter visste af ingenting och sof i god ro bort alla sin mages bekymmer, när byfolket upptäckte hans koja och omringade den. De närmade sig dit med mycken försigtighet, beväpnade med stänger och spadar, och tittade
 15 in. – Ja, der ligger rymmaren och sofver, sade karlarne sinsemellan.

– Vänta litet! sade en ibland dem. – Der är något ludet i vrån; tänk, om det vore en björn?

– Låt oss klubba honom, medan han sofver, sade en annan af byfolket; – annars biter han oss.

Just i detsamma drömde Walter om menniskoätarne, som kommo till Robinsons ö och så när hade stekt honom der till aftonvard. Drömmen var så liflig, att Walter med förskräckelse satte sig upp, och i detsamma hörde han karlarne säga: låt oss klubba honom! Hvad kunde Walter annat tro, än att det var Robinsons vildar, som ville göra af honom en god stek? Så tapper
 25 han var, så svek honom nu kuraget. Han tänkte vid sig sjelf huru rysligt det vore att blifva uppäten af andra just när han sjelf var så genomhungrig; och hvad skulle hans pappa och mamma och syskon säga, när de fingo höra huru grufligt det gått med honom, stackars gosse? Vid denna tanke begynte Walter bitterligen gråta och kunde ej säga mer än: gode herrar
 30 menniskoätare, skonen mitt lif, jag är så mager att steka, jag har ingenting ätit på länge annat än tranbär!

– Hvad nu? sade en af karlarne. – Si på raggen, tror jag icke att det är Walter, som vi sökt hela dagen! Upp med dig, pojke, och hem till föräldrarna! Annars kom ihåg, att hela skogen vexer full med präktiga ris!

Walter stod upp, mycket flat, och flata voro också de, som tagit honom för en björn. De förde honom hem i procession, och för att det skulle gå rätt högtidligt till, klädde de på honom fårskinnspelsen och sockertoppsstruten. Men föräldrarne blefvo så glada, att de ej engång hade tid att bli

ledsna. – Stygga gosse, sade de, – du har gjort oss mycket bekymmer, men det må vara ditt straff, att du en hel dag fått lefva af tranbär.

Walter kysste sin fars och sin mors händer. Han skulle gerna ha bedt dem om förlåtelse, men han kunde det ej, han hade munnen full med färsk limpa. Han tänkte vid sig sjelf, att kokosnötter och Lama-djur kunna vara rätt bra, men för närvarande ville han sälja hela Robinsons ö för en smörgås. 5

Inom sig var han något snopen, isynnerhet när han ätit sig mätt. Jag vet ej om det är rätt att tala om hvad han gjorde natten derpå. Han smög sig ännu engång ut, barfota och tyst, och så bar det af med en fart till skogen. Der hade han tändstickor med sig och tände eld på sin granriskoja, som han byggde natten förut. Och så stod han fundersam och såg huru lågorna slog högt upp emot natthimmelen, så att de små fåglarna i träden förskräckta flydde undan för röken och morgonsolen af häpnad gömde sitt vackra ansigte i ett moln. – Der brinner mitt konungarike! tänkte Walter vid sig sjelf. 10

Ja ja. Det var icke det första rike, som gått i rök, och blir ej heller det sista. Men Walter smög sig varligt tillbaka till sin säng i den varma kammaren, och oaktadt allt hvad han slitit ondt på sin obobodda ö, undföll honom ännu, när han drog täcket öfver öronen, en liten hemlig suck: 15

– Lycklige Robinson!

WALTERS SJETTE ÄFVENTYR.

Huru Walter gick på jagt och skjöt förunderligt miste.

Nu var det vinter och litet mot våren, så att skaren bar på morgonqvistarna. Walter hade fått ett par skidor från Uleåborg, och det var alldeles märkvärdigt roligt att skida på skaren. Än bar det af öfver ängen och än på sjön; än till skogen och än till byn. Nedför backarna bar det af med en gruflig fart. Der kunde Walter stå på skidorna, och det kunna ej alla göra. I början, när han lärde sig, bar det omkull – plums med näsan i snön och benen i vädret! Sedan gick det bättre, och slutligen kunde Walter stå på skidorna nedför Himmelsbacken, som ju var så hög, att kyrktornet ej var mycket högre. Då var Walter stor på sig. – Gör efter det der! sade han. – Nej, jag tackar, sade de andra gossarne. Och så åkte de hellre på kälkarna utför den branta backen. 5 10

Nu var det just före påskan, och gossarne skulle få påsklof; men en dag skulle de läsa ännu. Olyckligtvis var det mycket vackert väder den dagen; solen sken grann uppå snön, och träden voro alldeles hvita af rimfrost. Walter råkade i en frestelse, som han ej kunde emotstå. Tidigt på morgonen begaf han sig ut med en smörgås i fickan och sprättbågen i handen, för att 15

skida till skogen. – Jag går ut på jagt, tänkte han. – Kanske möter jag en varg, och honom skjuter jag strax. Jag har ju en knappål i pilen. Bara en liten stund skall jag vara borta. Nog hinner jag sedan läsa min lexa.

Nåja, den gången mötte ej Walter någon varg, fastän så hände en annan gång, som du skall få höra i nästa berättelse. Nu såg han snöripornas fjät i snön mellan björkarna, och längre fram såg han harfjät. – Det kan vara likaså godt att jag skjuter en hare, tänkte Walter. – Den duger åtminstone att äta, och mamma skall blifva något förundrad, när jag kommer hem med harstek till middagen.

Hvar nu hararna höllo hus, det kan ingen så noga säga, men Walter följde fjäten, och ingen Jösse ville titta fram mellan buskarna. – Jag får vara nöjd med en snöripa, tänkte Walter. – Den skall smaka rätt bra med säs, gurkor och lingonsylt.

Märkvärdigt nog såg Walter ej heller någon snöripa, bara fjäten. – Jag tror jag skjuter en ekorre, sade han. – Men jag skall skjuta honom helt litet i nosen, så att han faller ned, och sedan stänger jag honom i buren och låter honom springa på rullen. Jag tycker hvad Lotta skall skratta åt honom!

Ganska riktigt, der hoppade just en ekorre i den höga granen. Walter ställde sig under granen och spände bågen. Men ekorren hoppade från gren till gren och gömde sig långa stunden emellanåt. Walter gick omkring trädet, än hitåt, än ditåt, men det ville aldrig passa att få ett godt sigte. Med ens tog ekorren ett långt skutt; vips var han borta uti ett annat träd och försvann.

– Nej, nu är det bäst att jag skidar hem igen, tänkte Walter, ty smörgåsen var nu slut. – På vägen kan jag träffa en skata; henne skjuter jag. Men skall jag ge henne åt katten, eller skall jag spika upp henne ofvanför stalldörren? Jag tror jag spikar upp henne. Det ser pråktigt ut. Då säger Jonas, hvar gång han går i stallet: se der är skatan, som Walter har skjutit!

Nå ja, det hade väl kunnat gå för sig, om Walter träffat på någon skata. Men han råkade ej träffa någon, och det förtretade honom. När han kom hem, tänkte han: jag skall skjuta till måls på hönshusfönstret, så får jag se huru långt pilen går.

Strax spände han bågen, och paff, der flög pilen. Men han slog emot väggen och föll ned igen. – Det vore märkvärdigt, om jag ej skulle träffa fönstret, tänkte Walter, och sköt ännu engång och ännu engång till. Slutligen träffade han. Pang, rutan gick sönder, pilen for in genom fönstret och träffade Kuckeliku, som satt der i sin oskuld och masade sig uti solskenet. – Kuckeliku! skrek tuppen. Då blef Walter förskräckt och paltade af mycket tyst till sin kammare, utan varg, utan hare, utan snöripa, utan ekorre, utan

skata, med fönsterrutans klingande uti öronen och den olyckliga Kuckelikus mord på sitt samvete.

Det dröjde ej heller länge, innan der blef ransakning och dom. Lexan – ja, hon var glömd och gick rakt åt skogen. Lena kom in och beskifvade sig, att tuppen låg uti själtåget. Walter kunde ej neka; han brukade dessutom aldrig 5
ljuga. Nå, hur tror du det gick? Att börja med, fick Walter smaka pappas goda rotting, – det brukades så, den tiden, – och det hade han för Kuckeliku. Men för lexan fick han den dom, att sitta inne och läsa sina lexor hela andra dagen, när gossarne fingo påsklof och roade sig af alla krafter det bästa de kunde.

Jag tycker mig ännu se honom, der han sitter så sorgelig till mods med handen under kindbenet och ser genom rutan huru de andra gossarne åka kälke derute i Himmelsbacken. Somliga ha sopat snön ifrån isen och åka skridsko. Nog ligger boken uppslagen, och nog ligga der andra böcker bredvid, men det smakar ej unga herrn att läsa, när tankarna kullra om med kamraterne i drifvan. Stackars Walter! Hvarför skulle det just i går vara 15
så vackert väder, och hvarföre skulle just Kuckeliku råka sitta i hönshus-fönstret? Ingen kan så noga säga hvart en gosse springer och hvart en pil flyger. Bäst är, att ej låta narra sig, så länge lexan är oläst. Annars kan det väl hända hvem som helst, att han springer till skogs och skjuter ihjäl en tupp och får sitta i fönstret och se på, när alla kamrater ha roligt i drifvorna. 20

WALTERS SJUNDE ÄFVENTYR.

Huru den tappre Walter jagade vargar.

Det var engång om våren litet före midsommar. Walter hade hört att i skogen var godt om vargar, och det tyckte Walter om. Han var märkvärdigt tapper. När han satt i skolan midtibland kamraterna, eller när han satt hemma midtibland syskonen, brukade han ofta säga: *en* varg är ingenting; nog få 5
de komma minst *fyra*! När Walter brottades med Klas Bogenström eller Frithiof Wäderfelt och slog dem i backen, brukade han åter säga: så här skulle jag göra med vargen! Och när han sköt pilen i ryggen på Jonas, så att det smattrade i fårskinnspeisen, sade han återigen: så der skulle jag skjuta dig, om du vore en varg!

Visst tyckte somliga, att han skröt en smula, den beskedliga gossen. 10
Men man måste väl tro honom, efter han sjelf sade det. Derföre brukade Jonas och Lena säga om honom; – se der går Walter, som skjuter vargar! Och andra gossar och flickor brukade säga: se der går den tappre Walter, som ensam har kurage att slåss emot *fyra*!

Ingen var så fullt öfvertygad derom, som Walter sjelf. En dag gjorde han sig i ordning att blifva en riktig buse för vargarna. Han tog med sig sin trumma, som hade hål uti ena skinnet, sedan han klef på henne, för att räcka en klase rönnbär, och sin tennsabel, som var något sönderhackad, sedan han med otroligt kurage högg sig igenom en hel fiendtlig armé af stickelbärsbuskar. Han glömde ingalunda att beväpnat sig ända till tänderna med sin rofbössa, sin sprättbåge och sin väderpistol. Han hade en bränd kork i byxfickan, för att sota mustacher åt sig, och en röd tuppfjäder, för att sätta i mössan och se grym ut. Dessutom hade han i tröjfickan en fällknif med benskaft, för att skära öronen af vargarna, sedan han slagit ihjäl dem, ty han tyckte det var synd att göra dem så illa, medan de ännu voro vid lif.

Det passade så bra, att Jonas for med spanmål till qvarnen, och Walter fick sitta på lasset, men Caro sprang småskällande bredvid. Genast, när de kommo till skogen, såg Walter sig försigtigt omkring, om der kanhända satt någon varg i buskarna, och han underlät icke att fråga Jonas, om vargarna voro rädda för trumman. – Det förstås, sade Jonas. Hvarpå Walter begynte trumma af alla krafter, så länge de foro igenom skogen.

När de nu kommo till qvarnen, frågade Walter strax, om der nyligen varit någon varg i grannskapet. – Ja tyvärr, sade mjölnaren; – sista natten ha vargarna rifvit ihjäl vår fetaste bässe ej långt härifrån, derborta vid rian. – Jaså, sade Walter, – månnro de voro många? – Det kan ingen så noga veta, svarade mjölnaren.

– Det gör ingenting, sade Walter; – jag frågar bara för att veta om jag skall taga Jonas med mig. Nog rår jag ensam med *tre*, men äro de flera, så kan det hända, att jag ej hinna slå ihjäl dem alla, innan de springa sin väg.

– Jag skulle i Walters ställe gå hellre allena; det är hederligare, menade Jonas.

– Nej, det är ändå bäst att du kommer med, sade Walter. – Kanhända de äro många. – Icke har jag nu tid, sade Jonas, – och dessutom äro de säkert ej flera än *tre*; dem sköter nog Walter ensam.

– Ja, sade Walter, – visst gör jag det; men ser du, Jonas, om de äro *tre*, så kan det hända, att en af dem biter mig i ryggen, och jag kunde få mera besvär med att slå ihjäl dem. Om jag bara visste, att de ej äro flera än *två*, så skulle jag ej bry mig derom, ty dem tar jag en i hvardera handen och luggar dem värre, än mor Susanna gjorde förr med mig sjelf.

– Jag tror helt säkert, att de ej äro flera än *två*, sade Jonas. – De brukar mest vara *två*, när de rifva ihjäl barn och bässar. Nog luggar Walter dem utan mig.

– Men ser du, Jonas, sade Walter, – om de äro *två*, så kan det ändå hända,

att den ena slipper undan och biter mig i benet, ty, ser du, jag är ej så stark i venstra handen, som i den högra. Nog kan du komma med och taga en duktig stake med dig, ifall de verkligen äro två. Se, är der bara *en*, så tar jag i honom med båda händerna och kastar honom lefvande på ryggen, och så får han sparka bäst han vill, nog håller jag fast honom.

5

– När jag rätt tänker på saken, menade Jonas, – så är jag nästan säker på, att det är bara en. Hvad skulle två göra med samma bässe? Icke räckte han till åt mer än en.

– Men om du ändå skulle komma med, Jonas? sade Walter ånyo. – Ser du, nog törs jag ihop med en, men jag är ej riktigt van ännu. Det kan hända, att han rifver hål på min nya tröja.

10

– Hör nu på, sade Jonas, – jag börjar tro att Walter ej är så tapper, som folket påstår. Först skulle Walter ensam slåss med fyra, sedan med tre, sedan med två, sedan med en; och nu vill Walter ha hjälp mot den ena. Aldrig i verlden går det för sig; hvad skall folket säga derom? Kanhända inbilla de sig, att Walter är en pultron.

15

– Det ljuga de, sade Walter. – Icke är jag alls rädd, men det är roligare, när man är två. Jag vill bara ha någon, som ser uppå huru jag klappar vargen, så att dammet ryker om pelsen på honom.

– Nå, då kan ju Walter ta mjölnarens lilla Fiken med sig. Hon får sitta på en sten och se på, sade Jonas.

20

– Nej, hon blir bestämdt rädd, sade Walter, – huru skulle det passa sig för en flicka att gå på vargjagt? Kom du med, Jonas, så skall du få skinnet, och jag är nöjd med öronen och svansen.

– Nej, jag tackar, sade Jonas; – Walter kan behålla skinnet sjelf. Nog ser jag nu, att Walter är rädd. Fy, skäm ut honom!

25

Detta gick Walters ambition för nära. – Jag skall visa att jag ej är rädd, sade han, och så tog han trumman, sabeln, tuppffädern, fällknifven, rofbössan och väderpistolen och gick helt ensam ut på vargjagt till skogen.

Det var en vacker aftonqvist, och fåglarna sjöngo i alla grenar. Walter gick mycket långsamt och försigtigt. Vid hvarje steg såg han sig omkring på alla sidor, om der händelsevis skulle sitta någon och lura bakom stenarna. Han tyckte alldeles, att något rörde sig derborta i diket. Kanhända var det en varg. – Det är bäst att jag trummar litet, innan jag går dit, tänkte Walter.

30

Brrrrrr, så begynte han trumma. Då rörde sig åter något ... Koax! koax! och så flög en kråka upp ur diket. Strax fick Walter kurage. – Det är bra att jag har trumman med mig, tänkte han, och så gick han med modiga steg allt vidare framåt. Snart kom han allt närmare rian, der vargarna rifvit

35

ihjäl bässen. Men ju närmare han kom, desto hemskare tyckte han att rian såg ut. Den var så grå och så gammal. – Hvem vet, huru många vargar der kunde gömma sig! Kanhända sutto de der ännu i en vrå, desamma som ätit upp bässen. Ja, här var alls ingen säkerhet. Ingen enda menniska syntes i
 5 närheten. Det vore styggt att bli uppäten så här på ljusa dagen, tänkte Walter vid sig själf. Och ju mera han tänkte derpå, desto fulare och gråare blef den gamla rian och desto styggare förekom det honom att blifva vargarnas mat.

– Skall jag vända om och säga att jag slogs med en varg och att han slapp undan? tänkte Walter. – Walter Fy! sade hans samvete. – Mins du icke, att
 10 ljuga är den allrastörsta synd både för Gud och människor? Ljuger du i dag att du slagit vargen, så äter han bestämdt upp dig i morgon.

– Nej, nog går jag till rian, tänkte Walter, och så gick han. Men icke gick han alldeles nära. Han gick bara så, att han kunde se bässens blod, som färgade gräset rödt, och några ulltappar, som vargarna rifvit utaf det stackars
 15 kräket. Det såg rätt otäckt ut. – Jag undrar hvad bässen tänkte, när de åto upp honom! menade Walter vid sig själf. Och med detsamma gick der en kall rysning öfver hans rygg från tröjkragen ända ned till stöfvelskaftet.

– Det är bäst att jag trummar, tänkte han återigen, och så begynte han trumma. Det lät illa. Der kom ett eko från rian, och det lät nästan som vargtjut.
 20 Trumpinnarna styfnade uti Walters händer, och han tänkte: nu komma de!

Ja riktigt, med detsamma syntes ett rödbrunt lurfvigt varghufvud titta fram under rian! Hvad gjorde nu Walter? Jo, den tappre Walter, som ensam rådde med fyra, kastade trumman för sjutton pinnar ifrån sig, tog till fötter och sprang och sprang, det fortaste han kunde, tillbaka till qvarnen.

25 Men o ve! Vargen sprang efter. Walter såg sig om. Vargen var quckare än han och blott några steg bakom honom. Desto fortare sprang Walter. Men förskräckelsen fick makt öfver honom, han hvarken hörde eller såg något mera, han sprang öfver stockar, stenar och diken, han tappade trumpinnarna, sabeln, bågen, väderpistolen, och i den förskräckliga brådskan snafvade han
 30 öfver en tufva. Der blef han liggande, och vargen hoppade på honom ...

Hu, det var en ryslig historia. Nu tror du visst, att det är slut med Walter och alla hans äfventyr. Det vore skada. Men blif ej så häpen, det var icke så farligt ändå. Det var en beskedlig varg, den vargen. Nog hoppade han på Walter, men han ruskade honom bara i tröjan och nosade honom i ansigtet.
 35 Och Walter skrek, ja han skrek alldeles rosenbefängdt!

Till all lycka hörde Jonas åter hans nödrop, ty det var ju helt nära qvarnen. Jonas sprang dit och hjälpte upp Walter. – Hvad har händt, sade han, – efter Walter skriker så rysligt?

– Vargen! Vargen! ropade Walter, och det var det enda han kunde säga.

– Hvilken varg? sade Jonas. – Icke ser jag till någon varg.

– Akta dig, han är här, han har bitit ihjäl mig! jemrade Walter.

Då började Jonas skratta; ja, han skrattade så, att skinnbältet kring hans mage hoppade och skakade. – Jaså, sade han, – var det den vargen? Var det den, som Walter skulle lugga och taga i nacken och kasta på ryggen, om han än sparkade aldrig så mycket? Se bara litet närmare på honom. Det är ju vår gamla vän, vår egen beskedliga Caro. Jag kan väl tro, att han hittat ett ben af bässen vid rian. När Walter trummade, kröp Caro fram, och när Walter sprang, sprang Caro efter, som han så ofta gör, när Walter vill rasa och leka. Hut, Caro, du skulle skämmas litet, att ha skrämt en sådan stor hjelte på flykten!

Walter steg upp, mycket flat. – Hut, Caro! sade han, både nöjd och förargad. – Det var ju bara en hund. Om det varit en varg, skulle jag nog ha slagit ihjäl honom ...

– Nej, hör nu på, Walter, lyd mitt råd och skryt en annan gång mindre, så utträttar han mera, tröstade Jonas. – Icke är ju Walter någon pultron?

– Jag? Du skall få se, Jonas, när vi härnäst möta en björn. Det är så, ser du, att ... jag tycker liksom mera om att slåss med björnar.

– Jaså, skrattade Jonas. – Äro vi der nu igen? Kära Walter, kom ihåg, att det är bara pultroner, som skryta! En riktigt tapper karl talar ej om sin tapperhet.

WALTERS ÅTTONDE ÄFVENTYR.

Huru Walter sökte en skatt och ville bli rik.

Borta i skogen var ett litet torp, och der bodde en gammal torpare med torparegumma. Han hade varit soldat i sina yngre dagar och slagits som en bra karl emot landets fiender; men nu var han trött af ålder och alldeles grå i hufvudet, och så var äfven hans gumma. Likväl arbetade båda så mycket de förmådde på deras lilla kornåker och deras potatestäppa strax invid stugan; och emellanåt skjöt gubben orrar i skogen, och gumman band präktiga badqvarstar af ungt björklöf vid sommarens början. Sådant sålde de i staden, och så fingo de pengar till tobak i gubbens korta masurpipa och litet kaffe i gummans blanka panna på söndagseftermiddagen.

De voro stilla, gudfruktigt folk, som icke gjorde någon människa för när; likväl gick der hvarjehanda tal om dem bland folket i byn. Man sade, att torparen kände en stor skatt, som var nedgräfd i jorden någonstades i skogen; han ensam kunde säga huru man skulle komma åt skatten. Det

hände väl också, att en och annan i tysthet smög sig ditut med hacka och spade och ville öfvertala gubben att yppa stället och sedan dela penningarna. Men då småskrattade den gamle soldaten och menade, att nog hade han en skatt, och nog kunde andra hafva den skatten också, men icke var den sådan
 5 som folket trodde. Och folket visste slutligen ej hvad de skulle tro; men alla voro ense derom, att gubben visste en hemlighet, som han ej ville ro ut med.

Jonas, som tjenade hos Walters föräldrar, var annars en duktig karl, men han trodde mycket på skrock. Han brukade ofta berätta för Walter om qvällarna, huru der brann en drakeld i skogen, och när någon såg den
 10 elden, skulle han springa dit och icke se bakom sig och icke tala ett ord, utan kasta stål uppå elden. Då skulle han få se en stor kopparkittel, full med guldpenningar, helt nära jordytan, och den skulle han hugga tag uti och knipa skatten. Men eftersom kitteln var mycket tung, behöfdes ännu andra konster, för att få den riktigt fram ur jorden; och detta kunde ingen
 15 annan än torparen säga, huru det riktigt borde gå till.

Sådant hörde Walter med mycken förundran och tyckte det vara roligt nog att få en hel kittel full med guldpenningar. – Men jag undrar hvad jag skall göra med penningarna, sade han. – Månnтро jag skall ge dem åt pappa?

– Det lär nog vara det bästa, svarade Jonas. – Alltid blir här något råd
 20 för den saken, bara Walter först får tag uti kitteln. Det är icke så lätt, som Walter tror.

– Nog får jag tag uti kitteln, menade Walter. – Vet du, att jag är rysligt stark, när jag riktigt hugger tag uti något. Dessutom skall jag taga torparen med mig. Pappa skall gömma pengarna åt mig, tills jag blir stor, och sedan
 25 skall jag göra märkvärdiga saker. Först skall jag bygga ett stort slott med silfvermurar och guldportar; der skola vi alla bo, och du skall också få en kammare, Jonas. Sedan skall jag köpa mig vackra hästar med granna sadlar och remtyg och en förgylld vagn; då skall jag köra, och du skall få stå bakpå, Jonas. En båt skall jag ha, med granna segel och flaggor, mycket bättre än
 30 Lunkentus, och de bästa källar och skridskor och bollar, som finnas i hela verlden. Hvar dag skola vi ha plättar till middagen. Dessutom skall jag ha en förgylld trumma och en lång sabel och en riktig bössa med kruthorn och kulor och knallhattar.

– Och med den skall Walter skjuta vargar, inföll Jonas litet försmädligt.

– Det kan nog hända, svarade Walter, en smula förlägen. – Icke är jag
 35 rädd, om det också vore en björn.

– Nej, nu är Walter på skryt igen, sade Jonas. – Kommer han ihåg, huru han sprang undan Caro?

– Jag är säker på, att der ändå blir pengar öfver, skyndade Walter att säga. – Jag kunde väl köpa kringlor för resten, men det är ej så visst, om jag orkar äta upp dem, innan de torka.

– Då vore det bättre att bygga en ny stuga åt torparen och köpa åt gumman en ko, sade Jonas. – De skulle nog behöfva det. Och dessutom 5
finnas så många fattiga barn utan kläder och mat.

– Det var bra, att du kom ihåg det, Jonas, svarade Walter. – Stugan skall jag bygga, och kon skall jag ej glömma. Alla små fattiga barn skola få kläder och mat.

– Men Walter har inga pengar ännu, inföll Jonas. 10

– Jo, sade Walter, – det är så godt som om jag hade dem redan. Endera dagen går jag till torparen. Kom med du Jonas, så bli vi tre. Det är bättre att vara flera, när det är mörkt uti skogen.

– Jag har inte tid, sade Jonas. – Nog får Walter gå ensam. Lycka till!

– Tack skall du ha, sade Walter. 15

Nu hände samma qväll, att Walter var ute i hagen, för att söka sig en god rönnkäpp till metspö, och snickarens lilla Maja var också der, för att snärja enris till söndagen, ty det var en lördagsqväll. Walter gick och tänkte på den stora kopparkitteln och sitt nya silfverslott och torparens nya stuga och kon och alla de fattiga barnen, som skulle få mat och kläder. – Jag undrar, om 20
ingen drakeld synes i skogen, tänkte han. Ja, nätt och jemt, bäst han tänkte det, såg han en stor eld lysa derborta emellan träden. Jag menar att lilla hjertat begynte klappa. – Det är bestämdt en drakeld, tänkte han. – Jag ser ingen rök, och sådana eldar bruka aldrig röka.

– Vill du komma med mig till torparen, Maja? frågade han. – Jag vet ej 25
visst, om jag hittar dit. Saken var den, att Walter hittade ganska väl, men han var ej säker derpå, han tyckte ej om att gå ensam i skogen.

– Vänta litet, tills jag har förklädet fullt med enris, så kommer jag med, sade Maja. – Jag skall ändå gå derförbi, när jag går hem.

Nå bra, Walter väntade och såg på elden, som blef allt större, och så gingo 30
barnen. Om en liten stund kommo de till stugan, och emellertid skymdes den stora elden af träden i skogen.

– Adjö nu, sade Maja.

– Adjö med dig, sade Walter, och så gick han in uti stugan. Rätt dristeligen trädde han in; icke var han rädd för en gammal torpare. Men något förlägen 35
blef han, när han såg gubben så lugn och andäktig läsa högt för sin gumma ur en stor bok. Knappt hade Walter mod att säga sitt ärende.

När han nu engång var der, så måste det likväl fram. – Kära far, sade

han, – har ni sett den stora drakelden, som brinner i skogen?

Gubben såg upp ifrån boken och betraktade Walter med en förunderligt vacker och nästan skalkaktig blick. – Jaså, sade han, utan att visa någon förundran; – huru vet lilla herrn det?

5 – Jag har sett den, ropade Walter ifrigt. – Kom ut, så skall ni få se den, bara vi gå ett litet stycke på vägen.

– Tror lilla herrn det? Nå, då skall jag väl komma med honom, för att se, sade gubben.

– Ja, kom bara, kom nu strax, sade Walter, i det han drog gubben med
10 sig ut på trappan och sedan längre ut på landsvägen.

– Icke ser jag någon eld, sade gubben.

– Vänta litet, nu se vi honom strax, bara vi komma upp på backen, försäkrade Walter.

Riktigt, så var det. När de kommo på backen, sågo de båda densamma
15 stora elden, som Walter sett lysa mellan träden. Den hade nu stigit högre och höjt sig ända till trädtopparna och var stor och rund som ett vagnshjul. Walter stod der både flat och förvånad. Det, som han trott vara en eld, det var fullmånen, som gick i aftonens stillhet upp öfver skogen.

– Och så här långt har lilla herrn sprungit för att se uppå månen? frågade
20 torparegubben.

– Det var märkvärdigt, sade Walter förlägen. – Månen såg precis ut som en drakeld.

– Hvad menar lilla herrn med en drakeld?

– En sådan eld, som brinner öfver en skatt eller en jordgömma.

25 – Nå, då är visst månen också en drakeld, sade gubben. – Han lyser alla nätter öfver jordens skatter. Han är ett återsken af solens anlete, som skiner öfver hela verlden och öfver dagens arbete.

– Hvad är det för skatter, som månen lyser uppå? frågade Walter nyfiket.

– Han lyser jordens hvila, arbetarens sömn och samvetets lugn, sade
30 torparegubben. – Arbetet är en herrlig sak, det håller kropp och själ raska och ger oss, med Guds bistånd, dageligt bröd. Men efter arbetet är också hvilan en herrlig Guds gåfva. Månen är nattens öga, som vakar öfver människans frid.

Walter lyssnade mycket fundersamt, men hans hufvud var så fullt af
35 jordgömmor och drakeldar, att han icke så fort gaf med sig. – Kära far, sade han, – nog vet jag ändå, att ni kan visa mig en skatt här i skogen. Bara jag blir rik, skall jag bygga åt er en ny stuga, och ni skall få en präktig ko, och alla fattiga skola bli rika.

– Menar han det? sade åter den gamle torparen. – Nå, då skall jag säga honom, att jag vet verkligen en stor skatt, och deraf bli alla fattiga rika.

Walter spände upp ögonen. – Hvar har ni den, kära far? Kom, så gå vi nu strax att söka skatten!

– Icke behöfva vi gå långt, sade gubben. – Den skatten har jag hemma 5
uti min stuga.

– Har ni den hemma i stugan? Och får jag verkligt se den nu strax?

– Ja visst, kom bara med.

Så gingo de tillbaka till stugan, och Walter såg sig med förundran omkring, om der händelsevis skulle blänka något silfver och guld i de mörka 10
vråarna. Men stugan var så fattig, der stod bara en spis och en säng och en bänk och ett bord och en gryta och en spinnrock, och på väggen hängde en bössa och en yxe och en gammal sabel och ett skinnbälte. I mörkaste vrån var likväl något, som blänkte likt eldkol, och det tyckte Walter såg hemskt ut, men vid närmare påseende var det två ögon af en gammal grå katt, som 15
lurade på möss vid ett hål uti golftiljorna.

– Nå, hvar har ni er skatt, kära far? frågade Walter, när han icke såg något tecken till den omtalade stora kopparkitteln.

– Här! sade gubben och ledde Walter fram till det lilla bordet, der bibeln låg uppslagen på lördagsaftonen. – Här är min och alla människors största 20
skatt, och det är Guds ord. Af den skatten blifva alla fattiga rika, alla sorgsna bli glada, alla olyckliga och bedröfvade på jorden få deraf en evinnerlig hugnad. Icke behöfver man söka denna skatt i mörka skogen och gräfva förgäfves i jordens grus, såsom de snikna människorna göra, när någon inbillat dem, att de i hast kunna få timlig rikedom. Ty denna skatten kommer 25
till oss i den heliga skrift och i gudeliga böcker och i psalmer och Guds ords predikan. Vi få den för intet och blifva deraf rika för evig tid, allenast vi sjelfva vilja. Men många vilja det icke, utan äta sig mätta och söka guld och förblifva likväl beständigt fattiga i deras själar. Ty af silfver och guld är ingen rätt glädje, utan mycket mera bekymmer och flärd och ett oroligt samvete. 30
Men af Guds ord är en rätt innerlig tröst och glädje i lif och död, så att de, som hafva den skatten, äro glada och rika i all deras timliga fattigdom; ty de äro Guds barn, och de heliga englar bevara dem för all nöd och fara. Se, den skatten skulle Walter söka; det vore mycket bättre, än att springa efter oförståndiga människors prat och gräfva i jorden efter kopparkittlar, som 35
kanske aldrig ha funnits.

Walter började gråta. – Finns här då allsingen skatt uti skogen? frågade han.

– Det kan väl hända, sade gubben, – att människor fordom, när här i landet voro krig och fiender, ha nedgrävt sina egodelar i jorden och sedan dött bort, innan de fått tillfälle att gräfva upp dem igen. Väl händer också ibland, att bonden hittar i jorden silfverpenningar och annat sådant, som
 5 icke förstöres af rost och fuktighet. Men hvad folket pratar om drakeldar och sådant, är vidskepelse, som en klok människa skrattar åt. Kom hit, så skall jag visa hvad jag engång hittade derborta i skogsbacken.

Derpå tog gubben fram från en hylla ett stycke gammalt jern, som var så förtärdt af rost, att man knappast mera kunde se hvad det varit i tiden.
 10 – Se, sade han, – denna rostade jernbit har fordom varit ett svärd, och det måste ha tillhört någon hög och förnäm krigsman, efter man ännu kan se, att det varit inlagdt med guld på fästet. Det har kanhända varit en mäktig konungs eller höfvidsmans svärd, med hvilket han dödat många fiender och underkufvat länder och folkslag. Sådana saker skall man gömma som
 15 lemningar ifrån forntiden. Men nu är den mäktige konungen längesedan död, och hans ben multna i jorden, och hans namn är kanhända för alltid förgätet, och hans svärd är förrostadt och ligger bland annat skräp på en torparens hylla. Densamme konungen hade kanhända ett gyllene slott och kamrar, fulla med silfver och guld och granna kläder och denna verldens
 20 håfvor. Detta allt är nu förskingradt och förgånget, det har brunnit i eld och sjunkit i sjön och förtrampats i jorden, så att icke en enda bit är kvar derutaf. Men densamme konungen hade kanhända också Guds ord uti bibeln, fastän han kanske ej brydde sig derom, utan han lät kanhända den heliga boken ligga uppå en skräphylla, likasom hans svärd nu ligger, och
 25 tyckte att han hade andra skatter, som voro långt mera värda. Dessa skatter äro nu borta som en rök, men detsamma eviga Guds ord är kvar, och det förgås icke och rostar aldrig, ej heller brinner det uti eld, eller sjunker i sjön, eller förtrampas i jorden, utan är i tidernas tider beständigt detsamma, fullt af nåd, sanning och rikedom. Hvad tror nu Walter derom? Hvad är bättre:
 30 att vara fattig och hafva en skatt i Guds ord, eller att vara rik på egodelar, som förgås, och icke hafva någon arfvedel i det himmelska goda?

Walter svarade icke. Han tyckte det var förunderligt att höra den gamle torparen tala så. Aldrig hade han trott, att en fattig man kunde vara på sitt sätt så rik. Det förekom Walter, som vore han sjelf mycket fattigare, än torparen.

35 – Ja, gå nu beskedligt hem igen, så skall jag följa honom ett stycke på vägen, yttrade gubben. – Gå hem, och kom ihåg hvad jag sagt. Tag månen till ett märke, så att hvarenda gång Walter ser månen lysa, så tänker Walter vid sig sjelf: se, der är densamma månen, efter hvilken jag engång sprang

som en liten narr, när jag ville gå att söka skatter i skogen. Då fick jag veta, att det finnes en skatt, som är mycket bättre, än alla andra, och den skatten är Guds ord, och den vill jag söka, så blir jag rik för all min tid, och rikare än mången konung uti hans gyllene slott.

Så var det.

5

AXEL OCH STINA.

FÖRSTA SAMTALET.

Stinas examen i matematiska geografin.

AXEL (*gäspande vid boken*). Burr urr – spinnrocken surrar, regnet plaskar från takrännorna, mörkret ser in genom fönsterrutorna och mamma och pappa äro borta ännu. Qvällen är så lång; hvad skall jag roa mig med? Jag vet hvad jag vill göra. Jag slår ihop mina böcker, burrar upp håret, för att se lärd ut, och examinerar Stina i matematiska geografin. Någonting måste man göra med sin lärdom här i verlden. – Hör på, Stina, kan du säga mig: hvarutaf komma dag och natt?

5

STINA (*vid spinnrocken*). Deraf att solen går upp och ned.

AXEL. Kära du, det ser bara så ut. Intet går solen alls; det är jorden som går.

10

STINA. Hvad är det han säger? Jag må väl se med mina egna ögon, att solen går.

AXEL. Pytt också! Huru stor tror du att solen är?

STINA. Jag menar hon kan vara vid pass som en duktig smörbytta.

AXEL. Åhå! Hon är mycket större än hela jorden.

15

STINA. Hvem har sagt Axel det? Har han varit i solen?

AXEL. Nej, jag har läst det i böcker. Hur tror du att jorden ser ut?

STINA. Hon är rund.

AXEL. Det är rätt. Är hon rund som en pannkaka, eller rund som ett klot?

STINA. Som en pannkaka.

20

AXEL. Nu högg du i sten. Hon är rund som ett klot.

STINA. Jo, det skall han inbilla mig! Det har någon skälm satt uti honom.

AXEL. Kära Stina, var intet enfaldig. Du har ju hört, att man kan segla kring jorden. Och på andra sidan, rätt under våra fötter, bo menniskor likasom vi.

25

STINA. Voj, voj, då skulle de ju stå med hufvudet nedåt och falla bort.

AXEL. De falla intet ändå, ser du, för att tyngdlagen drager dem emot jordens medelpunkt.

STINA. Nå, försök att gå med fötterna emot taket, så få vi se hvart det
30 drager honom.

AXEL. Ja, det är skillnad, förstår du. Och för det att jorden är rund, så rullar hon kring sin axel. Deraf kommer dag och natt.

STINA. Jaså, att jorden rullar kring Axel? Det är ej under att Axel blir yr i hufvudet. Skulle jag känna jorden röras under mina fötter, så blefve jag sjösjuk.

35 AXEL. Du märker det intet, för att jorden är så stor emot dig. Huru långt tror du det är till mån?

STINA. Ibland längre och ibland kortare. När han är lägst vid skogs-brynet, kan man nästan få tag i honom med ett lagom brödspett.

AXEL. Aldrig har jag trott, att du skulle vara så dum, Stina. Det är 37 000
40 mil från jorden till mån.

STINA. Jaså, det var en hel hop. Hvad är det för en landtmätare, som räknat ut det?

AXEL. Det ha de lärde gjort. Jag skulle väl också kunna göra det, om jag hade en större griffeltafla.

45 STINA. Axel är visst mycket lärd. Jag faller i största förundran öfver hans lärdom.

AXEL. Ja, ser du, Stina, när man läser mycket, så blir man klokare än andra menniskor. Då säger man ej sådana dumheter, som att jorden är en pannkaka.

50 STINA. Jag tänker Axel vore ej så missnöjd med det, om der vore socker på och han hade en riktigt duktig bordsknif.

AXEL. Sådant der kan du prata, för det att du är så enfaldig. Jag kan när som helst sätta dig i pumpen, men det kan du ej göra med mig.

STINA. Menar han? Jag måste väl tro honom, efter han sjelf säger det.
55 Kan han säga mig huru långt det är till närmaste sockenkyrka?

AXEL. Ja, ser du, Stina, om jag bara varit der, skulle jag säga det precis. Jag tänker, det är tre eller fyra mil.

STINA. Nu högg han i sten. Det är bara en half mil, när man går öfver skogen.

60 AXEL. Det är ingen konst, när man vet det förut. Det vore bättre, att du hämtade åt mig en smörgås, Stina.

STINA. Vänta litet. Hvaraf består en smörgås?

AXEL. Af smör och bröd.

STINA. Hvaraf görs smöret?

- AXEL. Man tjärnar det utaf grädde. 65
- STINA. Huru får man grädden?
- AXEL. Af mjölk i filbunken.
- STINA. På hvad sätt?
- AXEL. På hvad sätt? Det blir fil utaf mjölken.
- STINA. Ja visst. Men huru går det till? 70
- AXEL. På det sättet, att mjölken blir fil.
- STINA. Ja ja, men hur går det till?
- AXEL. Huru det går till?
- STINA. Ja, säg mig det.
- AXEL. Det blir fil utaf mjölken. 75
- STINA. Si så der, nu kom han i pumpen för det som han ser alla dagar. Han vet huru solen och månen se ut, men han vet ej, att det feta i mjölken stiger uppåt, efter det är lättare, och ystar tillsamman på ytan.
- AXEL. Kära du, det der är småsaker.
- STINA. Nå, säg mig, hvaraf får man bröd? Det, tror jag, är ingen småsak. 80
- AXEL. Man bakar det af mjöl.
- STINA. Hvaraf får man mjöl?
- AXEL. Af säd, som malas i qvarnen.
- STINA. Huru får man säd?
- AXEL. Han vexer på åkern. 85
- STINA. Berätta huru man gör med säden.
- AXEL. Man malar honom till mjöl.
- STINA. Det har han redan sagt. Men hur gör man med säden på åkern?
- AXEL. Han vexer – och så tar man honom.
- STINA. Är det allt? 90
- AXEL. Och så malar man honom, och så bakar man honom.
- STINA. Axel gör slingerbultar. Allt det der har han redan sagt. Hvad är det vidare att göra med säden?
- AXEL. Vidare? Så äter man honom till smörgås.
- STINA. Se, nu råkade han fast för andra gången. Han vet intet, att man göder och plöjer åkern, sår säden, bergar honom, när han är mogen, torkar honom i skylarna och tröskar honom i rian. Jag skall säga Axel en sak: om allt det der vore ogjordt, så skulle Axel aldrig i denna världen mumsa på någon smörgås. 95
- AXEL. Det der är nu rakt ingen konst att veta. Det vet ju hvar bondpojke. 100
- STINA. Ja, men Axel, som varit till mån, vet ej huru hans smörgås är skapad. Hvad duger hela hans lärdom till, om han ej har något att äta?

AXEL. Nog får jag mat för pengar.

105 STINA. Intet kan Axel äta pengarna. Någon måste också förstå att göra
bröd. Och efter intet förstånd räcker till att förstå allting, så får hvar och
en vara glad att begripa *något*, om också annat finnes, som han icke förstår.

AXEL. Och du tror, att man ingenting lär utur böcker!

STINA. Vasserra, visst lär man. Somliga lära ur böcker, och andra lära af
110 lifvet. Ingendera konsten är att förakta, och ingendera har rätt att högfärdigt
se ned på den andra.

AXEL. Men, kära Stina ...

STINA. Se så, nu hör jag pappa och mamma komma.

ANDRA SAMTALET.

Europas karta.

*Axel och Stina sitta åter en afton i köskammaren. Axel har slutat sina lexor
och är rådlös med sin tid. Stina härfvar garn.*

AXEL. Kan du säga mig, Stina, hvad jag har framför mig på bordet?

STINA. Nog ser jag, att intet är det en tafla, och intet är det en bok, men
5 det är fullt med streck, och der står något tryckt. Skall det föreställa ett hus?

AXEL. Hvad? Vet du intet, att det är en karta?

STINA. En karta? Hvad är det?

AXEL. Det skall jag säga dig. På en karta ritar man verldsdelar och länder
och haf och strömmar och sjöar och berg. Ser du, här är ett stort haf, som
10 kallas Atlantiska oceanen.

STINA. Skall det vara ett haf? Det är ju intet blått engång, och jag ser
inga skepp och inga vågor. Intet lär det hafvet vara stort, som ryms på ett
så litet papper. Der synes icke en båt engång, långt mindre ett stort skepp.

AXEL. Jo, lita på det. Här är Europa. Vet du hvad Europa är?

15 STINA. Trollet må veta det. Nog kan jag ropa, när korna gå vilse i skogen,
men europa, det kan jag då intet alls.

AXEL. Hör nu beskedligt på hvad jag säger dig. Nu är jag din magister.
Var lydig och flitig, mitt lilla barn, så lär du dig och blir klok.

STINA. Nå, europa nu, så hör jag på.

20 AXEL. Ja, ser du, Europa är en verldsdel, och här kommer man genom
Gibraltarsund in i Medelhafvet; der får man salt. Och här kommer man
genom Dardanellerna och Bosforen in i Svarta hafvet ...

STINA. Jag tycker att det är hvitt.

AXEL. Här är Krim, och här är Turkiet ...

STINA. Nej se, bor turken der? Han har ett faseligt litet land. Derföre vill han väl ha mera land af de kristna. Nog känner jag turkiskt garn och turkiska bönor. 25

AXEL. Icke är det landet så litet, som det ser ut. Nu ha vi kommit i påsen, nu slippa vi ej längre sjövägen. Derföre tror jag vi fara landvägen tillbaka. Här komma vi in uti Ungern och sedan i Österrike. Här är Grekland, der vexa korinther, och här är Italien; der plockar man appelsiner, liksom man här plockar rönnbär. Här är Schweiz, och här är Tyskland ... 30

STINA. Jaså, Tyskland? Der får man tysk såpa och tyska äpplen.

AXEL. Ja, och mycket annat, kära Stina. Här är Frankrike ...

STINA. Hvad säger Axel, är det Frankrike? Der får man franskt vin och franskt bröd och fransk konfekt och franska skorpor. Tycker Axel om franska skorpor? 35

AXEL. Ja, att doppa i kaffe. Här är Spanien. Der får man russin och krakmandel ...

STINA. Och spansk humle och spansk peppar och spanska rör och spanska flugor och spanska får. Man får mycket rara saker i Spanien. 40

AXEL. Nu tänker jag vi bege oss till sjöss igen. Rätt som det är, så komma vi till England. Är du rädd för engelsmännen, Stina?

STINA. Rädd är jag just intet, men det är besynnerligt, att de gå i röda byxor. Från deras land får man också mycket godt. Kaffe och socker ... 45

AXEL. Nej, min gumma lilla, kaffe och socker får man från Amerika, som ligger bortom det stora hafvet; men somliga taga det från England, dit det föres med skepp. I England får man ...

STINA. Vänta, låt mig säga. I England får man engelskt garn, engelska strumpor, engelska synålar, engelskt salt och engelska sjukan. Den tackar man just ej mycket för. 50

AXEL. Jag vet intet rätt huru det är med engelska sjukan. Hon talas ej om i min geografi. Nu segla vi genom Kanalen. Här till höger ha vi Belgien och sedan Holland.

STINA. Der får man holländskt lärft. 55

AXEL. Ja, och holländska dukater och holländsk ost. Der borta se vi Skottland och Irland och ännu längre borta Island.

STINA. Jag drack Islands mossen en hel sommar, när jag hade ondt i bröstet.

AXEL. Nu komma vi in i Nordsjön; der fångar man lutfisk.

STINA. Hvad säger Axel? Nå, nu högg Axel med blanka yxen i sten, så magister han är. Lutfisk heter all torkad fisk, som man lägger i lut, och det kan vara både torsk och långor och andra sorter, till och med gäddor. Axel 60

är mig en lutfisk.

65 AXEL. Jag får säga dig, Stina, det är oanständigt att tilltala sin lärare som du gör, när man går i skolan. Gå och ställ dig i skamvrån der borta vid kakelugnen.

STINA. Se så, min snälle magister, var intet ond nu mera. Aldrig i verlden skall jag mera kalla honom lutfisk.

70 AXEL. Det får vara för denna gång; du kan slippa med en föreställning. Hvar stadnade vi? Jo, i Nordsjön. Här segla vi in genom flera sund. Först genom Kattegatt ...

STINA. Katte ... hur var det?

AXEL. Kattegatt.

STINA. Det skall jag komma ihåg, när jag nästa gång ger namn åt en katt.

75 AXEL. Stilla! Har du redan glömt skamvrån? Först genom Kattegatt, sedan genom Skagerack, sedan genom Öresund, ifall vi ej hellre fara genom Stora eller Lilla Bält. Här ha vi till venster Norge ...

STINA. Derifrån får man norsk sill. När jag riktigt vill traktera vår bästa ko, så ger jag åt henne norsk sill.

80 AXEL. Och till höger ha vi Danmark.

STINA. Vi ha fyra danska hönor i hönshuset, och de värpa bäst af hela kodiljen.

AXEL. Danmark är ett litet godt land, Stina. Der bor »den tappre lands-soldat». – Se hit, det stora landet här i norr är Sverige.

85 STINA. Hvad han säger! Alltid har jag trott att Sverige vore mycket större, än en sådan liten papperslapp.

AXEL. Både du och jag rymmas der, Stina, och några flera ännu. Kan du säga mig hvad man får i Sverige?

90 STINA. Stångjern och pannor och grytor och visböcker och katkeser och taflor på väggen och gesäller och skånska bässar ...

AXEL. Nej, håll, du skall hafva respekt för Sverige, det är ett bra land och ett duktigt folk.

STINA. Det må jag veta. Derifrån får man Norrlandslärf.

AXEL. Vet du något annat om Sverige?

95 STINA. Der bor kungen.

AXEL. Kära du, det finns många kungar. Nu komma vi in i Östersjön. Der borta är Preussen, och ännu längre borta är Polen. Sen komma vi till Ryssland. Hvad vet du om Ryssland?

STINA. Der bor kejsaren.

100 AXEL. Och derifrån får man hvad?

STINA. Derifrån får man hampa och talg och lin och kaviar och pränikor, ryssläder, silfverrublar, mjölmattor, laukkurysar, soldater, kossacker ...

AXEL. Det är bra, Stina, du börjar stå på dig. Kan du säga mig hvad detta är för ett land här längre i norr?

STINA. Nej, trollet tage mig, om jag det kan. 105

AXEL. Jo, ser du, det är Finland.

STINA. Nej, gå nu till skogs! Den lilla papperslappen skulle vara Finland? Åhå, hvad Axel kan prata tok.

AXEL. Stina, om du skrattar åt Finland, får du stryk. Ingen får skratta åt Finland. 110

STINA. Det är åt Axel jag skrattar. Tänk nu en smula efter, kära Axel. Gården här utanföre är i Helsingfors, Helsingfors är i Finland. Derföre måste väl Finland vara större än både gården och Helsingfors. Men nu är Axels karta mycket mindre än gården och ännu mycket mindre än Åbo. Så kan ju Axels karta intet vara Finland. 115

AXEL. Aldrig har jag trott, Stina, att du skulle vara så dum. Begriper du intet, att kartan är i förminskad skala?

STINA. Jag förstår mig intet på att skala annat än potäter och rofvor, men det förstår jag, att om jag tager den minsta kalf ifrån ladugården, ryms han ej att stå uppå Axels karta, och ändå vill Axels karta vara ett så stort land. Det förstår en kalf, att det är omöjligt. 120

AXEL. Du är en kalf.

STINA. Det ha vi alla varit, när vi voro så stora som Axel. Men lär mig huru det är.

AXEL. Jag har ju redan lärt dig, men du vill ej begripa. Du är det värsta pundhufvud jag haft att göra med. 125

STINA. Jag skall säga honom en sak, som han kan lägga på minnet. När han vill lära de okunniga, skall han ha tålmod att tala efter deras förstånd. Ingen håller lärdom i menniskor, som man håller mjölk i en kruka.

AXEL. Menar du? Du kan ha rätt. Men efter du tagit examen, måste du få ett betyg. Mycket berömligt kan du intet begära. 130

STINA. Nå, tyga nu till mig, så får jag se.

AXEL (*skrifver*).

Examensbetyg.

Ladugårdsdejan välbetrodda Christina Höqvist har hos mig undergått vederbörligt förhör i Europas geografi, och har hon dervid, jemte försvarligt uppförande, ådagalagt nöjaktig flit, ganska nöjaktiga framsteg, oförsvarlig 135

underbyggnad och *obegripelig* fattningsgåfva; som henne till bevis meddelas.
Helsingfors den 15 Oktober 1854.

Axel Berling,
Phil. Mag.

TREDJE SAMTALET.
Stinas examen i vetenskaperne.

Några veckor efter föregående samtal sitter Axel, efter slutad filbunke, ännu lärdare än förr, men lika rådlös, i samma kökskammare, medan Stina kardar ull, som hon sedan nedlägger uti en stor pertkorg.

AXEL. Kommer du ihåg, Stina, när jag examinerade dig i matematiska
5 geografin?

STINA. Nej, det kommer jag intet ihåg.

AXEL. Du har ett dåligt minne. Kommer du ihåg, när jag examinerade
dig i Europas karta?

STINA. Jag vill minnas att han en gång europade för mig. Det är fasligt
10 hvad Axel är lärd, och allt lärdare blir han, bara han äter duktigt.

AXEL. Intet blir man lärd för det att man äter, utan för det att man läser.

STINA. Voj, voj, hvad nu allt det läsandet också skall tjena till! Jag undrar,
om menniskorna blifva så mycket klokare, för det att de bli så förskräckeligt
lärdä.

15 AXEL. Det förstås, kära du. Den som är lärd, han är också klok.

STINA. Men si, det tror jag intet, vet Axel. Jag mins Calle Åkerberg,
som sen blef magister. Han gick en gång ut, när det hållregnade och bar
paraplyn under armen. Då blef han våt, det förstås, och trätte på syster sin,
för det hon gömt bort paraplyn. Det var för det att han gick och funderade
20 hvad regnet hette på latin.

AXEL. Det heter *pluvia*, genitivus *pluviæ*, feminini generis, och går efter
första deklination. Men är det ett riktigt hårdt regn, så heter det *imber*,
genitivus *imbris*, masculini generis, och går efter tredje deklination. Och
Jupiter kallades *Pluvius*, för det att han regnade.

25 STINA. Men om Pitter regnar, blir Axel våt, det är säkert det, ifall han
intet har paraply, eller en bra kapprock. Hvad har han då för godt af plura
och plura och hela latinet?

AXEL. Jag kan läsa Cornelius och Cicero och Virgilius, och så blir jag
student, och när jag är student, kan jag bli hvad som helst. Men jag skall
30 säga dig, Stina, att det heter intet *plura*, utan *pluvia*. För det der kunde du

få dig en stor krux i themaboken. Jag har lust att lära dig deklinera.

STINA. Nej, tack vackert, jag tycker mer om att karda ull. Säg mig, kan Axel bli prest?

AXEL. Visst kan jag det.

STINA. Nå, kan han bli prest, så må han gerna för mig klinera natt och dag. Han har väl lärt sig en hel hop saker? Hvad är det för slag, som han lärt sig? 35

AXEL. Jag har lärt mig vetenskaperna.

STINA. Nå, det var präktigt. Hvad vill det säga, vetenskaperna? Är det också latin?

AXEL. Att du kan fråga så dumt, Stina! Vetenskaperna, det är allt hvad man vet. 40

STINA. Då har jag också lärt mig vetenskaperna, efter det är allt hvad jag vet.

AXEL. Nej, pass. För det första vet du så fasligt litet, och sen så har du intet lärt det ur böcker. Det är stor skillnad, ser du. 45

STINA. Jag vet hur man skall bruka jorden och sköta korna och tjärna smör och baka, brygga, tvätta, spinna, häkla och karda, och sy kläder, och väfva lärft, och sticka strumpor, och så kan jag katkesen tillochmed femte hufvudstycket utantill. Så fasligt mycket är det just intet, men nog är det så mycket jag behöfver af vetenskaperna. 50

AXEL. Att du kan vara så rysligt enfaldig, Stina. Intet är ju det några vetenskaper. Mins du, hur du kom i pumpen för mathematiske geografin?

STINA. Ja, nu mins jag, att Axel visste huru långt det var till mån, men han visste intet hvad hans egen smörgås var gjord utaf.

AXEL. Vänta, nu skall jag riktigt visa dig, Stina, huru enfaldig du är, när du tror, att du kan vetenskaperna. Hvad vet du till exempel om *filosofin*? 55

STINA. Fil har han framför sig, och Sofi heter hans mamma. Jag tänker, att när han äter sin mammas fil, så är det filosofi.

AXEL. Jo, nu tyckte du att du hittade på. Men filosofin, ser du, är den vetenskap, som lär oss att tänka. Till exempel: när det regnar, så blir det vått; Cajus går ut i regnet; alltså blir Cajus våt. 60

STINA. Men om nu Cajus har paraply?

AXEL. Ja, då är det paraplyn, som blir våt.

STINA. Voj, kära Axel, hvad han onödigt bråkar sitt hufvud. Nu skall det vara filosofi, att Cajus blir våt, och så blir intet Cajus våt heller. Tänka kan ju hvar menniska, som har sitt sunda förstånd. 65

AXEL. Det är skillnad på huru man tänker. Men jag skall taga ett annat exempel. Hvad vet du om *filologin*?

70 STINA. Det var ett fasligt ord. Det har jag aldrig i min lefnad hört talas om. Man ser nog hvad som smakar honom, när der är så mycket fil i hans vetenskaper.

AXEL. Var du tyst med ditt fil. Filologi är det, när man känner ett eller flera språk riktigt i grund.

75 STINA. Jag kan finska och svenska, både präntadt och tryckt, och förr skall jag sälja bort Axel, än han säljer bort mig. Intet har jag behöft någon filogi till det. Si, nu fick jag ändå ordet fram.

AXEL. Vackert kan du! Försök deklinera *menniska*. Hur heter det i vocativus?

STINA. Pratar han! Intet heter någon *menniska* Vocativus.

80 AXEL. Det heter: o *menniska*!

STINA. Jag kunde väl tro, att det var något omenskligt.

AXEL. Är *menniska* substantivum eller adjectivum?

STINA. Det må trollet veta. Jag vet bara, att *menniskan* är ett skröpligt ting här i verlden.

85 AXEL. Efter *menniska* är ett ting, så borde du veta, att det är substantivum. Huru heter det i pluralis?

STINA. Plura och plura! En *menniska* vet jag, som heter Axel. Tycker han det vore så vackert att heta Axel Pluralis?

AXEL. Du stakar dig, Stina. *Menniska* heter i pluralis *menniskor*.
90 Konjugera *äta*!

STINA. Hvad för slag? Äta?

AXEL. Ja, verbum *äta*. Huru heter det i perfectum?

STINA. Synden tage mig, om jag det vet. Men att Axel kan äta perfekt, det ser jag på bunken.

95 AXEL. Det heter: *jag har ätit*.

STINA. Ja så. Då skall jag duka af bordet.

AXEL. Kan du intet förstå, att det är perfectum? Vore det imperfectum, skulle det heta: *jag åt*.

STINA. Det syns på filbunken.

100 AXEL. *Jag åt, du åt, han åt, vi åt, I åten, de åt*. I plusquamperfectum heter det: *jag hade ätit* och i futurum: *jag skall äta*. Huru heter det till exempel i plusquamperfectum conjunctivi?

STINA. Jag tycker han kunde vara mätt nu. Det var ett fasligt ätande.

AXEL. Det heter: *jag skulle hafva ätit*. Jag slår vad, att du intet engång vet
105 hvad *äta* heter i imperativus.

STINA. Nå, låt höra.

AXEL. Jo, då säger man: *ät du!*

STINA. Tack skall han ha.

AXEL. Säg mig thema på verbum *äta*.

STINA. Jag orkar intet mera. Det är så många rätter, det är ett helt kalas. 110

AXEL. Themat är: *äter, åt, ätit*. Det är ett *starkt* verbum. Men när du slår dig så illa ut med verba regularia, hur skall du intet komma i pumpen med irregularia!

STINA. Voj, voj!

AXEL. Hvilken pars orationis är voj? 115

STINA. Är voj också latin?

AXEL. Nej, det är finska, men jag vill veta hvad slags ord det är. Till hvilken klass hör det?

STINA. Nej, hvad skall nu det tjena till?

AXEL. Voj är en interjection. Vet du hvad interjection vill säga? 120

STINA. Raggen, om jag det vet. Man kan ju bli yr i hufvudet.

AXEL. Nu ser du huru litet du vet, Stina. Du är så rysligt okunnig, att minsta gosse i första klassen vet mera än du. Och ändå tror du dig känna vetenskaperna!

STINA. Intet kan någon veta allting. Axel är sjelf så okunnig i mina sysslor, 125 att han intet kan sopa ett golf ordentligt. Vår Herre har ställt så bra till, att somliga veta det ena, somliga det andra. Och vet någon mera i en sak, så får han intet bli högfärdig för det. Det är ändå mycket, som han intet vet här i verlden.

AXEL. Tro intet, att du slipper för så godt köp. Jag skall bevisa, att du 130 intet känner dina sysslor engång.

STINA. Åhå! Försök på, om han kan.

AXEL. Det skall jag bevisa med *mathematik*. Du vet kanske intet hvad matematik är, din stackare?

STINA. Nej, det vet jag platt intet, och lika god kristen är jag för det. I 135 hela katkesen finns intet ett ord om mattematt – hur var det nu igen?

AXEL. Matematik. Det är den vetenskap, som lär oss att räkna ut allting.

STINA. Nå, räkna nu ut hvad väder det blir i morgon.

AXEL. Det hör intet hit. Den vetenskapen kallas *meteorologi*, eller läran om väderleken. 140

STINA. Det går nog med den, som med hans filosofi. Cajus blef intet våt, fast han skulle bli våt. Kan Axel göra vackert väder, så borde kronan skicka honom kring landet i höbergningstiden.

AXEL. Med matematik kan jag räkna ut när det blir solförmörkelse.

145 Hvad säger du om det?

STINA. Det är ingen konst, när det står tryckt i almanackan ett helt år förut.

AXEL. Du är rolig. Det har han räknat ut, som skrifver almanackan, annars kunde det intet stå der.

STINA. Jo, det skall han inbilla mig! Räkna nu ut hvad han får till middag
150 i morgon. Blir det kött eller fisk?

AXEL. Det bryr jag mig intet om att räkna. Men jag skall säga dig huru högt kyrktornet är.

STINA. Ja, om han klifver till tuppen och har ett snöre, som räcker ända till marken.

AXEL. Nej, pass. Jag ställer en käpp i marken och lägger en annan käpp
155 snedt emot den, så att jag får en triangel. Vet du hvad *triangel* vill säga?

STINA. Nej, intet om han sloge ihjäl mig.

AXEL. Du vet då rakt ingenting, Stina. En triangel är en trehörning med tre sidor och tre vinklar.

160 STINA. Jaså.

AXEL. Det är intet värddt, Stina, att du ger dig ihop med *geometrin*, efter du intet vet hvad en triangel vill säga. Har du nånsin hört talas om en cirkel?

STINA. Cirkel eller passare har hvar duktig timmerman, och en sådan kostar en mark i boden.

165 AXEL. Se så der, nu börjar det gå omkring i ditt hufvud. Liksom en matematisk figur kunde köpas i boden! En linie är en längd utan bredd, och en cirkel har hvarken början eller slut.

STINA. Just så går det med Axel. Håller han ut med att bli så omenskligt lärd, så blir han till slut en längd utan bredd, och det finns hvarken början
170 eller slut på hans funderingar.

AXEL. Du stakar dig, bestämdt så stakar du dig på *geometrin*. Nu skall jag pressa dig i *arithmetiken*.

STINA. Nå, hvad är det nu igen?

AXEL. Det är räknekonsten. Kan du tabulan? Åtta gånger åtta, hvad
175 gör det?

STINA (*flinkt*). Sextifyra.

AXEL. Riktigt. Subtrahera sju derifrån.

STINA. Sju derifrån gör femtisju.

AXEL. Nå, addera femton till femtiosju.

180 STINA. Sjuttitvå.

AXEL. Nej, se på, du har anlag för *arithmetiken*. Hvar har du lärt dig addera och subtrahera?

STINA. Trahera kan jag intet, men nog har jag sålt några kannor mjölk i mina dar, och så måste jag väl kunna räkna till husbehof.

AXEL. Dividera ett exempel. Dividenden är 60, divisorn är 5; hvad blir qvoten? 185

STINA. Qvoten?

AXEL. Ja, 5 i 60, hvad blir qvoten?

STINA. Kommer han nu med sin latinska igen? Hvad är qvoten för slag? Får man betaldt för det? 195

AXEL. Det kan hända ibland. Qvoten blir 12. Låt oss försöka med reguladetri. Om ett pund smör kostar tolf mark, hvad kosta då 15 skålpund?

STINA (*qvickt*). Nio mark.

AXEL (*räknar på taflan*). 20 skålpund förhålla sig till 15 som 1 200 penni till X ... 195

STINA. Lägg han bort griffeln, intet säljer han bort mig för tolf mark pundet.

AXEL (*sedan han räknat*). Det är rätt.

STINA. Låt mig nu lägga ett tal för Axel. En half kalf i half och en fjerdedel derifrån; huru mycket är qvar? 200

AXEL (*funderar*). En fjerdedel.

STINA. Nej, då är ingenting qvar, intet så mycket som jag kunde mata en katt med. Hvar var nu Axels ritamerika?

AXEL (*förlägen*). Det var bara en fint af dig, Stina. Men hvad vet du om botaniken? 205

STINA. Intet Guds skapade grand, så mycket jag mins. Är det också något, som har hvarken början eller slut?

AXEL. Botaniken är läran om alla vexter. Kan du säga hvad björken heter?

STINA. Hvad skulle han heta annat än björk?

AXEL. Han heter *Betula alba*. Rönnen heter *Sorbus aucuparia*, kråkriset heter *Empetrum nigrum*, styfmorsblomman heter *Viola tricolor* ... 210

STINA. Hvad heter då torkadt gräs?

AXEL. Intet är det en särskild vext.

STINA. Jaså, menar han det? Jag skall säga honom, att torkadt gräs kallar man *hö*. 215

AXEL. Kära Stina, gräset består af många slags vexter. Likaså gerna kunde du fråga hvad skogen är för en vext.

STINA. Intet blir jag klokare, om jag vet hvad en hop saker heta på latin. Säg mig hellre hvad de duga till. Hvad duger björken till?

AXEL. Han duger till ved och till qvastar ... 220

STINA. Och till vidjor och ris och handplaggor åt skolpojkar. Hvad duger mossan till?

AXEL. Det finns många slags mossor.

STINA. Nå, hvad duga de till?

225 AXEL (*förlägen*). De kläda bergen ...

STINA. Hå, intet frysa bergen, nog tåla de utan kapprock. Hvad duga mossorna till?

AXEL (*förtretad*). De duga till ingenting, liksom dina frågor.

230 STINA. Jo, om inte väggen vore drifven med väggmossa, skulle Axel frysa om vintern. Der skogen är slut, bränner man torf ifrån torfmossen. Islands-mossan är bra för lungsot, och af den kan man baka bröd. Utan renmossan skulle renar och Lappar svälta ihjäl. Med stenmossan färgar man brunt.

AXEL. Säg mig du: äro mossorna fanerogamer eller kryptogamer?

235 STINA. Säg mig han hur man gör med linet, innan det blir till skjorta åt Axel.

AXEL. Till hvilken klass hör linet? Huru många ståndare har det?

STINA. Voj, voj, han låts förstå sig på lin och har kanske aldrig i sina dar sett en häckla!

AXEL. Hvarifrån får man bomull?

240 STINA. Af fåren, kan jag tro, liksom annan ull.

AXEL (*triumferande*). Af fåren! Nej, Stina, hvad hjälper det att du häcklar och kardar, när du intet engång vet, att bomullen vexer på träd i Amerika!

STINA. Det skall han intet inbilla mig. Kanske fåren också vexas på träd, liksom tallkottar?

245 AXEL. Jag borde riktigt sätta dig i pumpen med *Zoologin*. Vet du hvad det är, Zoologi?

STINA. Bryr jag mig om Axels fasliga lärdom?

AXEL. Det är läran om djuren, och dit höra dina får och grisar och kalvvar.

STINA. Nog sköter jag dem utan hans sologris.

250 AXEL. Du känner hvarken ordningar eller släkten. Du vet intet engång hvilka djur, som idisla.

STINA. Kan Axel se hästen i mun och veta huru gammal han är?

AXEL. Nej. Men kan du säga mig hvilka djur, som ha ryggrad?

STINA. Rygg ha de alla, må jag väl tro.

255 AXEL. Åh nej. Flugan till exempel har ingen ryggrad. Kan du säga mig hvad människan är? Är hon däggdjur, fågel, fisk, kräldjur, leddjur eller blötdjur?

STINA. Gud bevare mig, vill Axel göra människorna till fänad? Visst äro vi skröpliga ting, men jag tänker ändå, att vi ha något kvar af Guds beläte.

AXEL. Se så der är det, när man är så rysligt okunnig, som du, Stina. Menniskan är ett däggdjur, det kan du aldrig bestrida.

260

STINA. Fy skäm ut Axel, att han kan prata så der. Han vet rättnu intet, om han är fisk eller fågel. Kanske är han en bröms, efter han surrar så fasligt.

AXEL. Det är du, som är en blindbröms, du vet ingenting, du flyger rakt emot väggen. Kanske jag förhör dig uti *historien*? Jag undrar huru du der står på dig.

265

STINA. Jag kan berätta många historier, om det kommer an på. Klockaren kunde berätta historier en hel vinterkväll, och ibland ljög han, så det förslog.

AXEL. Det är annat med verldshistorien. Der måste hvart ord vara rena sanningen.

STINA. Nå, berätta nu verldshistorien, om han har lust. Nog orkar jag höra.

270

AXEL. Liksom det vore gjordt på en aftonqvist! Säg mig, när dog Cyrus?

STINA. Aldrig har jag hört talas om en sådan en. Var han också ett däggdjur?

AXEL. Cyrus dog år 525 före Christi födelse och efterträdades af sin son Kambyses. För resten blef Cyrus halshuggen, och drottning Tomyris lade hans hufvud uti en säck med blod.

275

STINA. Har intet verldshistorien bättre att tala om, så ger jag intet två penni för henne. Fy, det är ju värre än när man slagtar en ox.

AXEL. Åh, det finns mycket annat i verldshistorien. Kan du till exempel räkna upp verdens sju underverk?

280

STINA. Allt hvad Gud skapat är ett underverk, ty det är skapadt af intet.

AXEL. Kolossen på Rhodus, Semiramis hängande trädgårdar, Dianas tempel i Ephesus, Memnons stod, Egyptens pyramider, fyrbåken vid Alexandria och – och –

285

STINA. Det sjunde underverket är Axel, som är ett däggdjur och ändå låts veta mer än vår Herre.

AXEL. Nej, nu minns jag det: konung Mausoli graf.

STINA. Det var visst något? En kung i sin graf är intet en smul bättre än Axel och jag. Men efter han är så slängd i verldshistorien, så kan han väl säga mig hvad Abrahams fader hette.

290

AXEL (*förlägen*). Abrahams fader? Han var af Noachs släkt.

STINA. Ja, hvarför intet af Adams också? Men hvad hette Abrahams fader?

AXEL. Det vet du intet sjelf.

STINA. Jo, han hette Thara. Det står i bibeln, och der står min verldshistorie.

295

AXEL. När grundlades Rom?

STINA. Hvad hette konung Davids far, farfar och farfars mor?

AXEL. När börjades första korståget?

300 STINA. Hvad hette den ön, der Paulus blef stungen af en huggorm?

AXEL. Du svarar intet på mina frågor.

STINA. Axel svarar ju intet på mina.

AXEL. Rom grundlades år 753 före Christus.

305 STINA. Davids far hette Isai, hans farfar hette Obed, hans farfarsfar hette Boas, och Boas var gift med Ruth, som var Davids fars farmor.

AXEL. Du vet intet, din stackare, att första korståget begynte år 1096.

STINA. Axel stackare vet intet, att ön, der Paulus blef ormstungen, hette Melite.

AXEL. Bryr jag mig om dina öar!

310 STINA. Bryr jag mig om hans korståg!

AXEL. Det är för det att du kom i pumpen med verldshistorien.

STINA. Jag tycker att Axel sjelf kom vackert i pumpen, fastän han är så lärd.

AXEL. Jag är din magister, och du sitter på lägsta klassen. Är du uppstudsigt mot din lärare, så skall du få plaggor.

315 STINA. Försök att ta fast mig, kära magister!

AXEL. Vänta, skall du få se!

Nu ryckte Axel några qvistar af qvasten, band dem hop till ett ris och sprang efter Stina, för att ge henne plaggor. Men fastän Stina var gammal, höll hon sig så skickligt i skydd bakom ullkorgen, att Axel förgäfves sökte
320 få fatt henne. När detta ej lyckades honom, blef han desperat och tog ett hopp för att springa tvärs öfver korgen, men det begaf sig ej bättre, än att han snafvade och föll in i korgen, midtibland ullflagorna. Der låg han med alla vetenskaperna!

325 Stina skrattade så, att hon nära nog miste andan, och just i detsamma trädde föräldrarna in. Axel steg upp, något flat, och ullen hängde rundt omkring honom som en pudels lejonmahn.

– Hvad nu? sade hans far. – Du ser ju ut som en oklippt stallgumse!

– Han säger sjelf, att han är ett däggdjur, skrattade Stina.

330 – Nå, nå, sade fadren och drog hjertligt på munnen, – nog är det bra att lära sig alla nyttiga kunskaper, men den, som skryter med sin lärdom och föraktar andra, som lärt sig mindre ur böcker, han kan vara säker derpå, att han förr eller senare kullrar i ullkorgen.

Och dermed slutades Axels magisterskap och Stinas examen i vetenskaperna.

VÄNTA LITET!

Vänta litet, sade våren,
Jag är här på stund igen,
Än så bär jag rim i håren,
Är ej riktigt mornad än;
Gäspar än i drifvans bädd,
Är ej putsad, är ej klädd.
Torka bort den frusna tåren,
Vänta litet, vackra vän!

5

Att jag dröjer, näns du banna?
Mycket arbet återstår:
Måste tvätta först min panna,
Måste kamma först mitt hår;
Måste fläta först min krans,
Spegla mig i källans glans,
Får ej hvila, får ej stanna ...
Banna ej den stackars vår!

10

15

Vänta litet, det är gifvet,
Jag har vuxit ur min kjol,
Klädningen är snäf i lifvet,
Passar inte sen i fjol.
Gröna tröjan är för kort,
Skorna har jag sprungit bort;
Strumpebandet sönderrifvet;
Och jag blygs för himlens sol.

20

Undra då ej, att jag dröjer
I den mulna morgonskyn.
Hvarje grässtrå, som sig röjer,
Hvarje fläkt, som svalkar hyn,
Och den lösta vågens ljud,
Och hvar lärkas hymn till Gud,
Det är jag, som stilla höjer
Ögat blå mot himlens bryn.

25

30

35 Men jag kommer. Vänta bara,
 Vänta litet, vackra skog!
 Vänta litet, sjö, du klara!
 Vänta blott, jag kommer nog.
 Vänta litet, hulda äng!
 Vänta, du min blomstersäng!
 Vänta, det har ingen fara,
 40 Sen den kulna vintern dog.

Liten gosse, liten flicka,
 Se, jag är ett barn som du,
 Måste fromt och snällt mig skicka,
 Långa lexor har jag ju.
 45 Men jag kommer fri och ung.
 Sjung, du glada lärka, sjung!
 Alla hoppets rosor nicka:
 Våren är ett barn ännu!

BJÖRKENS STORA PLANER I MÖSSÖRONTIDEN.

I skogen, icke långt ifrån landsvägen, stod en vacker björk. Han var ännu helt ung, och efter det var om våren, så begynte det vexa mössöron på honom, – inga riktiga mössöron, det förstås, utan sådana fina, små, ljusgröna löf, som björkarna bära i vårens barndom och som äro så barnsligt täcka.

5 Sådana mössöron äro bättre, än hundöron i böckerna.

– Nej, det är då för mycket hvad jag är vacker, tänkte den unga björken vid sig sjelf. – Jag råkar vara något vackrare, än den der gamla, krokiga rönnen här strax bredvid. Jag undrar hvad jag skall blifva i verlden.

– Kanske talgoxen vet det, tänkte björken, och så tog han sig före att
 10 fråga. Men talgoxen var en skälm, som ville hålla sig väl med björken, för att få picka med näbben hans gröna knoppar. Derföre svarade talgoxen: vet du hvad, björk? Du ser så bra ut, att du måste blifva något förnämt här i verlden. Jag slår vad, att de fläta dig till en korg åt prinsessan, och då får du stå på marmorbordet i hennes förmak, fylld intill brädden med gyllene äpplen.

15 – Åh, sade björken, – tror du det? – Visst tror jag det, sade talgoxen. Och derefter flög han till den stora granen ett stycke derifrån och inbillade granen

att han skulle göras till gungstol åt ingen mindre herre, än kungen. Detta trodde granen gerna, ty han hörde, liksom björken, gerna på smicker. Han märkte icke, att talgoxen ville bo under hans tak, när det regnade, och nagga och picka i de aptitliga, färska grankottarna. Det är dumt att lyssna på smicker.

Nära till vägen var en liten torpstuga. En dag kommo barnen ut ifrån stugan och hade knifvar med sig och begynte skära qvistar af björken. – Seså, tänkte björken, – nu gäller det; nu fläta de mig till en korg åt prinsessan. Dervid ruskade han af förnöjelse på sig, så att mössöronen hoppade på hans fina qvistar.

– De der löfven äro ännu för små att duga till badqvastar, sade barnen. 10
– Låt oss göra dem till ordentliga sopqvastar.

– Hvad för slag? sade björken. – Understår sig någon att göra mig till en sopqvast?

– Visst göra vi det, sade barnen, och så gjorde de honom till sopqvast; – icke just hela björken, utan endast hans qvistar. Men det var nästan detsamma; hvar qvist tyckte sig vara lika god som björken sjelf. Och så tröstade sig qvistarne dermed, att de åtminstone skulle få sopa prinsessans kammargolf, efter de ej fingo bjuda guldäpplen på hennes marmorbord. 15

När barnen kommo hem, sade torparegumman, deras mor: – den der qvasten tycker jag om; honom vill jag behålla att sopa stugan med. Och så sopade hon golfvet med den förnäma björken. Hade nu qvasten haft några mössöron kvar, så skulle de af förskräckelse rest sig i höjden. Men han hade inga öron alls, ty de voro afskalade. 20

Qvasten fick nu stå och begråta sitt öde i vrån bredvid spiseln, och när han icke hade något bättre att göra, tog han sig före att prata en smula med sin granne, slaskämbaret. – Jag är af bättre folk, fastän jag blifvit en sopqvast, sade han till ämbaret. – Man kan nog se det uppå mig; tycker du ej att jag ser fin ut? 25

– Nå, det kan man just icke se på dig, sade slaskämbaret. – Jag deremot är utaf hög härkomst. Jag är tillyxad utaf en gran, som en gång var ämnad att blifva gungstol åt kungen. Det har talgoxen sjelf försäkrat mig, och han var färdig att svära derpå, men talgoxar bruka ej svära, så mycket jag vet. 30

– Tvi den skälmen, utropade qvasten; – han har bedragit mig, likasom han ljugit för dig. Säg mig, hvad tänker du blifva hädanefter?

– Jag tänker blifva ett slaskämbar i alla mina dagar, svarade ämbaret. 35
– Blott jag har min ordentliga utkomst med benknotor och slaskvatten, är jag belåten, och grisarna påstå, att jag är så treflig. Hör på, qvast, efter vi äro så nära grannar, tycker jag att vi kunde gifta oss.

– Att du ej skäms, sade qvasten. – Tror du att jag i alla mina dagar tänker förblifva en sopqvast? Nej, bättre upp! Du skall få se, att jag ännu blir något märkvärdigt i världen.

– Vi få väl se, sade slaskämbaret.

5 I detsamma kom torparegumman. – Qvasten är något sliten, sade hon; – det är bäst att jag gör ett ris af honom. Och så gjorde hon ett ris, – icke precis af hela qvasten, utan af några bland qvistarna, men hvarenda qvist tyckte sig vara lika så god, som qvasten själf.

10 Med detta riset basade hon sina barn. Och efter hon basade dem, så måste de väl ha behöft det. När de luggades, och när de trätte, och när de refvo sönder sina kläder, vankades alltid en liten bastu på det stället som passade bäst, och det är otroligt hvad sådant ibland är helsosamt.

Riset tyckte i början att detta var obehagligt. Men slutligen blef det så vant dervid, att det beständigt passade på, när barnen trätte. – Se så, nu smäller det, tänkte riset, der det satt instuckt mellan väggen och dörrposten.

15 – Vackert arbete! Vackert arbete! ropade slaskämbaret. – Nu fick du visst ett märkvärdigt embete!

– Tyst du, eller händer det dig detsamma som barnen, puttrade riset.

– Man kan ej så noga veta hvad det ännu kan blifva af mig, om lyckan är god.

20 – Det få vi se, sade slaskämbaret.

– Gudskelof att barnen folka sig, sade torparegumman. – Jag har nu basat dem, så att riset är alldeles nött. Jag lägger det med qvasten till strö under grisarna; de behöfva något mjukt att sofva uppå.

Riset kastades ut i grisarnas stia, och der var just icke för treffligt. – Nöff, 25 nöff, sade grisarna och bökade med deras trubbiga nos bland halmen och qvistarna.

– Jo, du ser ut! sade slaskämbaret, när det fördes med grismat till stian.

– Var du tyst, sade riset; – man kan ej veta hvad det ännu kan blifva utaf mig. – Men det var likväl mycket bedröfligt. Om ett ris kunde gråta, i stället

30 att basa andra till tårar, så skulle kanhända det stackars riset ha gråtit hela ämbaret fullt.

Nu tänker du väl, att det är slut med den saken. Björken hade icke fått binda en korg åt prinsessans marmorbord, qvasten hade icke fått sopa hennes kammargolf, riset hade icke fått basa de små prinsarnes gyllene 35 tröjor, ja icke ens tjena till bädd åt de kungliga grisarna. I stället för björkens stora planer i mössörontiden hade der kommit den ena förödmjukelsen efter den andra. Talgoxen satt en dag på gärdesgården, och riset kände genast igen honom. – God dag, talgoxe! sade riset. – Tack för sist! Men talgoxen

flög, allt hvad vingarna kunde bära. Han tyckte icke om så fattiga bekanta. Hvem skulle också bry sig om gamla ris, som grisarna trampa uppå? På dem vexa inga gröna knoppar, som duga att äta.

Men efter någon tid blef riset utkastadt på åkern, och der låg det i snö och regn, både vinter och sommar. Den höga säden vexte grön uppå åkern, och slaskämbaret, talgoxen och torparegumman hade längesedan glömt, att ett sådant ris funnits uti verlden. Det fanns likväl, och det hade under alla sina hårda öden lyckats gömma en liten, liten knopp, som bar uti sig ett frö.

Af detta frö vexte vid åkerrenen en liten ljusgrön björkplanta. En dag reste konungen och drottningen med sina barn kring riket. Det var en het sommardag, och när de åkte förbi torpet och åkern, funno de nejden så vacker, att de beslöto rasta en stund under skuggan af några lummiga träd.

Den lilla prinsessan var innerligt glad att få hoppa ur den tråkiga vagnen och sätta sig att leka vid den gröna åkerrenen. – Nej, se en så söt liten björk! utropade hon. – Den ville jag gerna plantera uti min trädgård.

– Hvad skall du göra med den? sade kungen. – Ha vi ej ekar, popplar, kastanjer och sköna fruktträd? Sådana kan du plantera så många du vill.

– Ack nej, sade prinsessan, – hvad skall jag göra med sådana, som vi ha så många förut? Men i min trädgård finns ej en enda björk; låt mig föra den lilla björken hem till slottet!

– Låt henne göra det, sade den goda drottningen. – Det är ju intet illa deri.

– Alltför gerna, din lilla toka, svarade kungen. – Tag blott ej hela skogen med dig, ty då kunde vi få något trångt i vagnen.

Nu tog prinsessan den lilla plantan varligt ur jorden, inlade henne i en ask med fuktig mossa och förde henne med sig till slottet. Der planterade hon björken med egen hand i sin vackra trädgård, bredde mjuk mull omkring honom och vattnade honom alla dagar, liksom sitt eget fosterbarn. Björken trufdes och vexte allt högre och blef slutligen ett stort, skönt träd, ensamt af sitt släkte bland de andra förnäma träden, – skogens enkla barn, den fria naturens friska, sköna skötebarn. Och han blef stor och herrlig; han var prinsessans skyddsling och gunstling, ingenstädes satt hon så gerna, som under hans gröna löf, och alla prisade björken såsom det yppersta träd i konungens gård.

Se, så gick det med björken och hans stora planer i mössörontiden. Der var fåfänga: derför måste han lida stor smälek. Der var falsk ärelystnad: derför måste han dö bort från sig sjelf och lemna sin ära åt ett efterkommande släkte. Men der var också ett okufveligt hopp på framtiden, som ingen smälek

kunde förkrossa, och derföre fick han en framtid, fastän ej som han trodde. Ty den fasta förtröstan kommer aldrig på skam, men den fasta förtröstan går underliga vägar, genom många pröfningar, till tidens fullbordan.

Slaskämbaret hade ock i sin ungdom haft stolta drömmar om ära och
 5 lycka, men det var af en annan sort, det vande sig vid förnedringen, det tänkte blott på att hafva sin ordentliga utkomst. Hvilket träd i skogen har ej haft sina hoppfulla, stolta planer i mössörontiden? Somliga blifva slaskämbaren, somliga ingenting alls, och några blifva frön för andras lycka. Men det hindrar ej den ena skogen att uppgöra stora planer precis
 10 som den andra. Dröm, unga träd, tänk stort om din framtid! Akta dig blott för den falska äran! Var ödmjuk, alltid ödmjuk i allt ditt hopp, så kan det dock stundom hända, att du icke behöfver gömmas i jorden, för att lyckans prinsessa skall uppsöka dig och plantera dig i sin trädgård till skugga för vandraren!

»BÄTTRE FOLK OCH SÄMRE FOLK.«

Jo, ni skulle sett Julie,
 När hon förr for här förbi,
 Stolt och styf i hatt och kappa,
 Grann och fin och rak och nätt
 5 I en spritterny schalet,
 Som hon fått till jul af pappa.
 Der hon satt i vagn beqvämt,
 Helsade hon högst förnämt.

När hon sen i skolan kom,
 10 Såg hon sig föraktligt om.
 Många fattiga och blyga
 Stackars barn i tarflig dräkt
 Sutto der. Men oförskräckt
 Såg man strax Julie sig smyga
 15 Till den högsta bänkens rad,
 Och då hände, vet ni hvad?

Jo då hände, att burdus
 Utan kompliment och krus

Kom den stränga lärarinnan,
Tog Julie, fast mot hon stred, 20
Till en bänk der lägre ned.

»Klif, min vän, ej högre, innan
Du med dygd och flit förtjent
Sjelf den plats, som du har ment.»

Röd af blygsel och af harm 25
Kom Julie från skolan varm.

»Bästa mamma, kan du tänka,
Der i skolan sitter mest
Sämre folk och sitter bäst,
Men åt mig så vill man skänka 30
Sådan simpel plats! Så der
Bättre folk behandlas här.»

Sorgsen hörde modren det:
»Nå välan, lägg bort schalett,
Grannlåt, vagn och hatt och kappa, 35
Kläd dig i den grofva dräkt
Liksom fattigdomens släkt,
Lär att sjelf dess trasor lappa.
Lär af lifvet hvad som här
Bättre eller *sämre* är.» 40

Var det allvar? Först så tog
Flickan det som skämt och log,
Men hvem målar hennes häpnad,
När det verkligt måste bli!
Fattig blef nu vår Julie, 45
I en torparflickas skepnad,
Måste hon till skolan gå
Och den lägsta platsen få.

Visst var det en bitter stund,
Och Julie, hvad hon var ond! 50
Men då kom bland barnens skara
En af dessa stackars små,

55 Som fått heta *sämre* då;
 »Du skall inte ledsen vara»,
 Sad' det goda barnet; »vi
 Skola hjälpa dig, Julie.»

60 Först Julie sig vände bort,
 Full af harm. Men innan kort
 Brast det hårda, onda hjertat,
 Och det stygga högmod allt
 I en flod af tårar smalt.
 Glömdt var allt som henne smärtat,
 Gråtande hon sade nu:
 »Lär mig att bli god som du!»

65 Så gick mången dag förbi,
 Allt i skolan gick Julie,
 Som de fattiga få göra,
 Åt, som de, sitt hårda bröd,
 Lärde känna brist och nöd,
 70 Fick väl också stundom höra
 Hur det stack liksom en dolk,
 När man sade: *sämre folk*.

Och hvar gång ett högmod än
 Kom i hennes själ igen,
 75 Bad hon Gud att ödmjuk skilja
 Hvad som uti lifvet här
Bättre eller *sämre* är.
 Och så stark var hennes vilja,
 Att hon fick i skolan sist
 80 Samma högsta plats hon mist.

Nu blef der examen. Då
 Kommo far och mor också,
 Och med glädjetårar sågo
 De sitt barn bland alla bäst.
 85 Och de redde till en fest,
 Och ur gömman, der de lågo,

Togos rika perlor och
Fästades i dottrens lock.

Men då svarade Julie:
»Fattig vill jag än förbli!
Perlor, guld och granna kläder
Snärja oss i högmods garn,
Gifven dem åt nödens barn!
Mera det mitt hjerta gläder
Att mig Gud har lärt hvad här
Bättre eller *sämre* är.»

90

95

Sämre är att, sjelf ej god,
Utan vett, i öfvermod
Sina likars ringhet klandra.
Bättre är att tro hvar stund,
Ödmjuk i sitt hjertas grund,
Sträng mot sig och mild mot andra,
Att ej drägt och stånd med mer,
Endast dygd oss värde ger.

100

TROLLENS JUL.

I det lilla vackra huset derborta vid hörnet af gatan var det om julaftonen ganska ljust. Der brann ett stort julträd med granna stjernor och konfekt och äpplen, och grenljusen brunno på bordet, och barnen höllos omöjligt stilla, hvargång något knarrade eller rasslade ute i farstun. Rätt som det var, kom också julbocken in och frågade, som vanligt, om barnen varit snälla. 5
Alla svarade med en mun ja.

– Jaså, sade julbocken. – Ha barnen varit snälla, skall ingen af dem blifva oklappad. Men det vill jag säga dem, att jag i år har blott hälften så många julklappar.

– Hvarföre det? sade barnen.

10

– Det vill jag också säga dem, sade julbocken. – Jag kommer långt ifrån norden, der har jag gläntat i dörren vid många fattiga stugor och sett många små barn, som i år ej hafva en bit bröd att äta på julaftonen. Derföre har jag gifvit hälften af mina klappar åt dem. Var det ej rätt gjordt?

– Ja, ja det var rätt, det var snällt, ropade barnen. Endast Fredrik och Lotta tego i början stilla, ty Fredrik hade förut nästan alltid fått 20 julklappar, och Lotta hade fått 30. Nu tyckte de sig blifva alldeles missbytt, om de blott skulle få hälften så många.

5 – Var det ej rätt gjordt? frågade julbocken för andra gången.

Då snurrade Fredrik om på klacken och svarade murrigt: hvad är det för en dålig jul i år? Trollen ha bättre jul, än du består oss!

Och Lotta begynte lipa i sin tur och sade: skall jag få bara 15 julklappar? Mycket, mycket bättre jul är det i afton hos trollen.

10 – Jaså, sade julbocken, – är det ej annat, så skall jag strax föra er dit. Och så grep han Fredrik och Lotta, en i hvardera handen, och drog dem med sig, fastän de stretade emot af alla krafter.

Hi och huj, det gick fort, det gick genom luften. Innan barnen viste ordet af, stodo de midti en stor skog och midtuti snön. Der var förskräckeligen
15 kallt, och snön yrde, så att man knappast kunde se de höga granarna, som stodo i mörkret allt rundtomkring, och helt nära i skogen hördes vargarna tjuta. Men julbocken – ja, han var strax borta igen, han hade ej tid att vänta, han skulle ännu i afton titta in till så många snällare barn, än Fredrik och Lotta.

20 Båda barnen begynte skrika och gråta, men ju mera de skreko, desto närmare tjöto vargarna rundtomkring dem. – Kom, Lotta, sade Fredrik; – vi måste försöka att komma fram till någon stuga i skogen.

– Jag tycker mig se ett litet ljus derborta mellan träden, sade Lotta. – Låt oss gå dit.

25 – Icke är det något ljus, sade Fredrik; – det är bara ispiggar, som glimma i mörkret på träden.

– Jag tycker mig se framför oss ett stort berg, sade Lotta. – Kan det vara Rastekais, dit Sampo Lappelill red på mästervargen om julnatten?

– Hvad du säger! svarade Fredrik. – Rastekais ligger väl sjuttio mil från
30 vårt hem. Kom, så gå vi på berget, der kunna vi se oss bättre omkring.

Sagdt och gjordt. De klefvo fram genom de höga snödrifvorna, öfver buskar och kullfallna träd, och kommo efter en stund till berget. Der var en liten dörr, och genom dörren sken något, som liknade ljus. Fredrik och Lotta
gingo efter skenet, och strax derpå märkte de till sin stora häpnad, att det var
35 Rastekais och att de voro hos trollen. Men det var redan för sent att vända om, och dessutom voro vargarna så nära, att de nästan tittade in genom dörren.

Fredrik och Lotta stannade i sin häpnad strax invid dörren och sågo framför sig en stor sal, der trollen firade jul. De voro väl många tusende,

men alla helt små, knappt en aln höga, och allesamman gråklädda och skrynkliga och mycket qvicka, alldeles som der står att läsa uti sagan om Sampo Lappelill. Mörkrädda voro de icke, ty i stället för ljus hade trollen ihjälfrusna lysmaskar och murkna trädstubbar, som alla lyste i mörkret. Men när de ville ha grann illumination, ströko de en stor svart katt längs ryggen, så att hon gnistrade, och då skreko många ibland dem: nej, håll, håll, det blir alldeles för ljust, det kan ingen stå ut med!

Ty det är någonting eget med alla troll i verlden, att de sky ljuset och blifva illa till mods, när någon får se dem sådana de äro. Derföre firades åter ett stort kalas, för det att trollen märkte huru dagarna blefvo allt kortare, när det led emot årets slut, och nätterna blefvo beständigt längre. Och då menade trollen åter, – som de beständigt tro alla jular, ty man tror så gerna det man mest önskar, – att det till slut ej skulle blifva någon dag alls, utan bara natt, och deröfver blefvo de åter så hjertinnerligen glada, att de dansade inne i berget och firade lustigt julen på sitt vis, ty de voro allesamman hedningar och visste icke af någon bättre jul.

Det märktes nog, att icke voro trollen mycket frusna. De trakterade hvarandra med iskonfekt i den kalla vinternatten och blåste först på isbitarna, att de ej skulle vara för varma, när de togos i munnen. Der var också annan präktig traktering af ormbunkar och spindelben, och ett julträd var der af iskristaller, och en af deras smågubbar agerade julbock.

Den jättestora grymma fjällkungen var icke hos trollen i år, ty alltsedan han sprack vid Enare prestgård, visste ingen hvad det sedan blifvit utaf honom, och många trodde att han flyttat till Spetsbergen, för att regera ett hedniskt land och fly så långt som möjligt från kristna menniskor. Sitt rike i nordn hade han nu lemnat åt syndens och mörkrets konung, som satt der midti den stora salen och hette *Mundus*. Vid hans sida satt trollens drottning, som hette *Caro* (fast det låter som hundnamn), och båda två hade långt skägg. De gåfvo hvarandra julklappar, likasom annat folk. Konung Mundus gaf drottning Caro ett par styltor, så höga, att när hon klef uppå dem, blef hon den högsta och förnämaste fru i hela verlden, och drottning Caro gaf konung Mundus en ljussax, som var så ofanteligt stor, att han med den kunde snyta alla verldens ljus, och med detsamma han snöt dem, så släckte han dem. En sådan ljussax skulle väl somliga tycka mycket om att få till julklapp af trollen.

Nu uppreste sig konung Mundus på sin thron och höll till de församlade trollen ett rätt stormodigt tal, hvaruti han förkunnade dem, att nu vore det snart slut med allt ljus, nu skulle mörkrets skuggor blifva evinnerliga öfver

allt land, och trollen skulle regera världen. Då blef der ett ropande af alla krafter bland trollen: hurra! hurra för vår store konung Mundus, för vår sköna drottning Caro, för syndens och mörkrets eviga välde! Hipp, hipp, hipp, hurra!

5 Konungen sade: hvar är min öfverste spejare, som jag sändt upp till högsta toppen af berget, för att spana om någon strimma af ljus ännu finnes kvar uti världen?

Spejaren kom och sade: herre konung, din makt är stor. Det är allt mörkt!

Åter om en stund sade konungen: hvar är min spejare? Och spejaren
10 kom.

– Herre konung, sade han, – jag ser längst borta vid himmelens rand ett helt litet ljus, likasom en stjernas blinkande sken, när hon går ut ur ett svart moln. Och konungen sade: gå tillbaka till bergstoppen!

Åter om en stund sade konungen: hvar är min spejare? Och spejaren
15 kom.

– Herre konung, sade han, – himlen är mulen af tunga snömoln, och jag ser icke mera det lilla skenet. Konungen sade: gå ännu tillbaka till bergstoppen.

Åter om en stund sade konungen; – hvar är min spejare? Och spejaren
20 kom. Men då märkte konungen, att spejaren var darrande och alldeles blind.

Konungen sade: min trogne spejare, hvarföre darrar du? Och huru blef du så blind?

Spejaren sade: herre konung, molnen hafva förgått, och en stjärna, större och klarare än alla andra stjernor, strålar på himmelens hvalf. Derföre darrar
25 jag, och dess åsyn gjorde mig blind.

Konungen sade: hvad skall detta betyda? Är icke ljuset nu förgånget och mörkrets välde evinnerligt?

Men alla trollen stodo rundtomkring i tystnad och bäfvan, och ingen svarade.

30 Slutligen sade en ibland hopen: herre konung, här stå vid dörren två människobarn. Låtom oss fråga dem; kanske veta de mera än vi.

Konungen sade: kalla hit barnen. Strax släpades Fredrik och Lotta fram till konungens thron, och det kan man tänka, att de den gången voro illa till mods. Drottningen såg deras stora rädsla och sade till en af tomtegummorna,
35 som stodo kring thronen: gif de stackars barnen litet drakblod och några torndyfvälsskal att läska sig med, på det att de må kunna öppna sin mun!

– Ät och drick! ät och drick! sade gumman. Men dertill hade barnen allsingen lust.

Konungen sade till barnen: nu ären I här uti mitt våld, och jag har makt att förvandla eder till kråkor eller spindlar. Men jag vill lägga för eder en gåta, och om I kunnen gissa den gåtan, skall jag låta föra eder utan skada igen till ert hem. Viljen I det?

– Ja, sade barnen.

5

– Nåväl, sade konungen. – Hvad betyder det, att ett ljus upprinner midti årets mörkaste natt, när allt ljus är förgånget och mörkret och trollen regera verlden? Långt uti öster synes en stjerna, som strålar öfver alla andra stjernor och hotar min makt med undergång. Sägen mig, barn, hvad betyder stjernan?

Lotta sade: det är stjernan, som stiger om julnatten upp öfver Bethlehem i judiska landet och lyser hela verlden.

10

Konungen sade: hvarför lyser hon så?

Fredrik sade: för det att i natt är vår Frälsare född, och han är det ljus, som upplyser hela verlden. Och från i natt börjar ljuset tilltaga och alla dagar ånyo bli längre.

15

Konungen begynte häftigt darra uppå sin thron och sade ånyo: hvad heter den ljusets herre och konung, som i natt är född och som är kommen att frälsa verlden från synd och mörker?

Båda barnen sade: Jesus Christus, Guds son.

Knappt var det sagdt, innan hela berget begynte skälfva och darra och störta tillsammans, och en stormvind gick genom den stora salen och kullstörtade konungens thron, och stjernan sken in öfver de mörkaste klyftor, och alla trollen förskingrades som skuggor och rök, till dess att icke annat var kvar, än julträdet af is, och det begynte glimma och smälta, och högt i luften begynte englarösterna klinga som harpor. Men barnen betäckte ansigtet med sina händer och vågade icke se upp, och det föll öfver dem likasom en sömn, när någon är mycket trött, och de visste ej mera hvad der tilldrog sig uti berget.

20

25

När de åter vaknade, lågo de båda hvar i sin säng, och brasan brann uti kakelugnen, och gamla Kajsa, som alltid brukade väcka dem, stod bredvid sängarna och sade till dem: skynden er upp, för att hinna till kyrkan!

30

Fredrik och Lotta satte sig upp och sågo med häpnad på Kajsa, om hon kanhända vore bara en aln lång och hade skägg och ville bjuda dem drakblod och torndyfvlskal. Men i stället märkte de, att kaffebordet redan var färdigt med färska julbullar, ty på julmorgonen fingo alla barnen kaffe, fastän det icke brukades annars. Och derute hördes bjellrorna klinga, folket för i långa rader till kyrkan, och ljus syntes i alla fönster, men klarast af alla strålade kyrkan.

35

Fredrik och Lotta sågo på hvarandra och tordes ej berätta för Kajsa att de varit med uppå trollens jul. Kanske skulle hon ej ha trott dem och skrattat och sagt, att de sofvit hela natten i sin säng. Icke vet du det, och icke vet jag det, och icke vet någon riktigt huru det var. Men om du vet det, och
 5 om jag vet det, så låtsas vi som vi icke visste det, och om ingen vet det, så vet heller ingen om du vet det och om jag vet det, och nu vet du hvad jag vet, som ingenting vet, och det vore roligt att veta hvad du vet och om du vet mer än jag vet.

Ett vet jag, och det är att oförnöjsamma barn komma förr eller senare
 10 alltid till trollen. Der få de isbitar, drakblod och torndyfvlskal, i stället för de goda gåfvor, som de hemma försmått. Ty syndens och mörkrets furste fångar dem, förrän de sjelfva tro. Då är det lyckligt för dem, om de se en klar stjärna uppgå i verldens mörker och om de kunna nämna ett namn, för hvilket allt ondt störtar i vanmakt.

Fredrik och Lotta kunde icke förgäta trollens jul. Det var ej nog, att de gått miste om alla julklappar. De blygdes för sig sjelfva, ja de blygdes så, att de icke vågade se upp i kyrkan om julmorgonen. Der var ljust och herrligt; der hade Bethlehems stjärna kommit ned och tändt alla ljus och strålat i alla goda barns glada ögon. Fredrik och Lotta märkte det ganska väl, men de vågade
 20 icke se upp. De beslöto att också blifva goda barn. Hafva de hållit sitt löfte? Det vet jag icke, men gerna tror jag det. När du träffar dem, kan du fråga.

HÖBERGNINGEN.

ALLA BARNEN.

Bullra vi, kullra vi, dagen lång,
 Gunga vi, sjunga vi gladt vår sång,
 Flänga och svänga i lätta språng
 5 Bort öfver ängarnas gröna gång.

GEORG.

Se, huru gubbarna
 Träta med stubbarna!

TOINI.

10 Titta, hur gummorna
 Räfsa i blommorna!

VERNER.

Aldrig jag sett

Gräset så fett.

Vore jag oxe, nog blefve jag mätt.

15

EVA.

Är du en oxe, så drag vårt lass!

Akta, min käpp är båd smidig och hvass!

VERNER.

Tackar ödmjukast. Respekt för mig!

Är jag en oxe, så stångar jag dig.

20

EVA.

Det var en varg!

Oxen är arg.

RICHARD.

Han skall ta's fast,

Bindas med bast,

Huggas i nacken,

Kastas i backen.

25

MARIE.

Han skall i kurra,

Der får han murra.

Ris skall han ha,

Sen blir han bra.

30

ALLA BARNEN.

Basa vi, rasa vi, hej och hopp,

Svinga och springa i muntert lopp,

Dansa i kransar af ängens knopp,

Knyta små fransar af skogens topp.

35

AINA.

Der står vid tufvans rand en liten menlös blomma;

Sin stängel böjer hon för sommarvindens fjät.

40

Hon är ett barn, som vi. Hon ser med ögon fromma
 Naturens stora lugn och Skaparns majestät.
 45 Gå, lie, långtifrån! Den lilla blomman skona!
 Hon är ju blott en knopp; – i morgon slår hon ut,
 Att ängens drottning bli och sen, en kort minut,
 Nedlägga för Guds thron sin blyga blomsterkrona.

LEOPOLD.
 50 Gossar, adjö!
 Jag hoppar i hö,
 Midtuti stacken, liksom i en sjö.

FANNY.
 Ängen är grön,
 55 Skogen är skön,
 Kom, låt oss räfsa för lust och för lön!

LUDVIG.
 Räfsa du flink!
 Sen på en vink
 60 Bär jag till ladan ditt hö i en blink.

THERESE.
 Här är vår lada.
 Nu ska' vi rada
 Korna i spiltor. Hvad de ska' bli glada!

65 VALTER.
 Kom och gör nytta
 Med kullerbytta!
 Jag är en lax,
 Du är en brax.
 70 Akta, nu äter jag upp dig strax!

ALLA BARNEN.
 Stimma vi, simma i ängens gull,
 Gläfsa och räfsa vår lada full,

Stupa i djupaste höet omkull,
Allt för ett nöjes och löjes skull.

75

SELMA.

Der är ett fågelbo. Der sofva siskans ungar.
Gå sakta, sakta der, att du ej väcker dem!
Hvem skyddar eder, små, när himlens åska ljungar?
Er stuga har ej tak; hon är ett fattigt hem.
Och dock skall icke en af er till marken falla,
Förutan Herrens makt, som hägnar edert bo.
Sof, lilla sångarfolk, sof uti ostörd ro,
Och vex, och prisa Gud, och qvittra för oss alla!

80

VERNER.

85

Nej, men se der
Korgar och bär!
Fasligt, ja rysligt hungrig jag är.

MARIE.

Se, sådan limpa!
Se, sådant smör!

90

TOINI.

Lilla min simpa,
Se, men ej rör!

VERNER.

95

Skynda, jag dör,
Svälter ihjäl, och det rår jag ej för.

GEORG.

Här är min knif.
Skär nu af limpan, och rädda ditt lif!

100

LUDVIG.

Vänta, låt flickorna
Bjuda på brickorna!

FANNY.

105 Sätt' er i gräset så der i en ring!
Flickorna bjuda på brickorna kring.

VERNER.

Smörgås med kalfstek och skinka uppå!
Käraste, låt mig den största få!

110 THERESE.
Här är kalas,
Mjölkt uti glas.

LEOPOLD.
Med så'na ostar
115 Må vi som prostar.

EVA.
Grädde och bär!

ALLA BARNEN.
Grädde och bär!
120 Ack, hvad det är
Förtjusande här!
Kullra vi, bullra vi, dagen lång,
Gunga och sjunga vår glada sång,
Flänga och svänga i lätta språng
125 Bort öfver ängarnas gröna gång.

LUDVIG.

Vårt stora, sköna land i aftonsolen glimmar
Och breder ut mot oss sin hulda modersfamn.

AINA.

130 Och när vi jollra här i lundens gröna hamn,
Arbetar der vårt folk i mödans tunga timmar.

GEORG.

För lätt är än vår håg, för svag är än vår hand.
Vi skola vexe, att arbeta för vårt land.

SELMA.

135

Vi skola älska det i lust i nöd och fara,
Och lefva för dess väl och dö, att det försvara.

ALLA BARNEN.

Vi skola så dess skörd i vårens milda regn,
Vi skola vattna den i heta sommarglöden.
O Gud, så tag vårt land uti ditt starka hägn
I höst och vinternatt, i lifvet och i döden!

140

SKRIDSKOLÖPAREN.

Visst är det godt och rätt att läsa sin lexa, när det är lexans tid, och sitta i sin kammare vid boken och icke lemna den, innan allt är färdigt för skolan och morgondagen. Vill det icke gå i ditt hufvud, så smäll boken för pannan och börja på nytt igen, var ihärdig som en häst i redet, och tappa icke kuraget, utan se hurtig ut och tänk vid dig sjelf: det går ju för andra, så måste det gå för mig! Och se, när du tänker så raskt och arbetar så flinkt, så går det nog, ja det går helt visst, och stackare den, som hänger läppen och lipar: jag kan aldrig lära mig det!

5

Men deremellan, när lexan är undangjord, så sitt icke inne, och blif ej en klemig kammardocka, som sedan ej tål en pust af Guds fria, friska blåst under himmelens tak. Ut med dig då, ut öfver berg och backar, sommar eller vinter, i hetta eller köld, det är allt detsamma. När det är vinter, var icke rädd, om lilla näsan blir röd. Fryser du om händerna, så bry dig ej mycket om vantarna, och värm dig aldrig sedan för brasan, utan fåkta med armarna som en pappersdansmästare, och gnid händerna mot hvarandra, som det står i Robinson, att vildarne gnida två trädstycken, när de vilja ha eld. Trafva hurtigt fram mellan drifvorna, sträck i flygande fart öfver isen på dina blanka skridskor, och kommer du sedan hem med våta stöflar och din mor bannar dig derföre, så kyss hennes hand och säg: förlåt mig, mamma; deraf blir ju din gosse stark och frisk!

10

15

20

Men när äldre och klokare menniskor säga dig: gå icke dit, isen är svag! så lyd deras råd, och blif vackert på stranden. Ty det är modigt och raskt att trotsa faran, när det måste ske och när man kan uträtta någonting godt dermed, men det är dumdrigt och alldeles ingen heder, att utan
 5 nödvändighet våga sitt lif och göra sina föräldrar ett stort bekymmer.

Frans och Mathias hette två bröder, och båda voro flinka gossar. I skolan var ingen skillnad emellan dem, ty båda skötte som karlar sin bok, och aldrig klickade lexan för någon af dem. Men hemma hos deras föräldrar voro de två munsjörer af olika lynne. Frans satt ständigt inne, och när han ej läste, klippte
 10 han pappersdockor och skref theaterpjeser för dockorna. Mathias ströfvade ständigt ute, när lexan var slut, fångade fåglar om våren, metade abborr om sommaren och byggde om vintern fästningar utaf snö. Derutaf blef Frans mager, blek och svag, men Mathias blef för hvarje år allt bredare om axlarna och starkare i armarna. När Frans med sina dockor utförde stora strider
 15 mellan danskar och tyskar, mellan kristna och hedningar, sade Mathias ofta: sitt ej inne beständigt; kom ut med oss, och belägra snöfästningen! Ah, der skall du få se, der går raskare till; vi se glada ut, vi, fastän vi få oss en kula af snö, så det smäller i tröjan.

Men Frans ville icke, utan sade beständigt: det är bättre att vara klok, än att vara stark. – Ja, sade Mathias, – men det är ännu bättre att vara både klok och stark. Så hände en vecka före jul, när gossarna slutat skolan, att der en dag blef den yppersta skrinnis. – Kom nu med, sade Mathias. – Gå du, sade Frans; – jag sitter hellre hemma och klipper ett skuggspel. Så gick Mathias, och skridskorna tog han med.

Det var den skönaste is man kunde se. Hela sjön var så blank som den klaraste spegel, och ingen snö hade fallit på isen ännu, men rundt kring stränderna stodo gröna granar och speglade sig i den blanka isen, och löflösa björkar stodo bredvid dem med rimfrost uppå, och det var en friskhet och en glädje i hela naturen. Vål tjugi gossar hade samlats på isen, och somliga
 30 af dem hade småflickor med och skjöto dem framför sig på kälkar. Nej, det gick med en fart! Mathias spände remmarna i kors om sina fötter, och så bar det af, hi och hej, som en flygande vind öfver den blanka spegeln. Ej den snabbaste häst kunde följa hans lopp, och ingen af gossarna kunde det heller. De snabbaste skridskolöparne öfverenskommo sinsemellan, att den,
 35 som kunde fånga Mathias, han skulle vara kung på isen, och han skulle i morgon vara general i snöfästningen. Derpå, ett, tu, tre, togo alla fart och försökte att fånga honom, men nej, se, det kunde ingen af dem. Rätt som de trodde sig ha honom, var han åter ett långt stycke borta, och derunder

gäckade han dem alla med de grannaste skärningar, cirklar och skruflinier, skilde dem åt och kom alltid undan. Då, när de voro trötta, svängde han om och löpte baklänges helt nära till dem, och när de utsträckte armarna för att nappa honom i tröjan, genast var han i ett huj ånyo sin kos.

– Bravo, bravo, skreko de små flickorna och klappade med deras frusna 5
händer. – Bravo, bravo, svarade ekot ifrån de kala stränderna, de grå bergen, den blanka isen och de gröna granarna. Det är något skönt, att flyga som en fågel i frostig vinterluft och slinta som en solstråle öfver glimmande spegelglas!

Nu hade gossarne kommit till ett sund, der den stora sjön flöt ut i en 10
mindre. Der stod en torpare och högg ved på stranden. – Akten er, gossar, ropade han; – der är strömdrag i sundet, och isen bär icke der.

Mathias stadnade genast och sade: halt, gossar, låt oss icke gå längre nu, ty gubben på stranden vet hvad han säger! Men de öfverdådigaste bland gossarne lyssnade ej derpå, utan skreko med försmädelig ton: Mathias är 15
rädd, Mathias är en stackare, som hör på allt hvad en tokgubbe pratar.

Detta förtrot Mathias. – Skall jag gå? tänkte han. – Nej, jag går icke, det är ingen nytta med det ... Plums, så brast isen midt i sundet, och den oförvägnaste pojken, som kallat Mathias en stackare, föll i och begynte jemmerligen ropa på hjälp. Men de öfrige, som voro honom närmast, blefvo 20
nu i sin tur så rädda, att de kilade undan det bästa de kunde och lemnade kamraten ensam i nöden.

Hvad gjorde nu Mathias, han, som kallades nyss en rädd stackare? Han mindes ej sin fara, han tänkte ej mer på kamratens glåpord, han var i en blink vid stranden, fick tag i en gårdsgårdsstör och skrann med stören på isen ut till 25
sundet. – Grip tag i den här! ropade han och lade sig själf på magen på isen.

Kamraten i sin yttersta nöd grep förtvifladt i gårdsgårdsstören och var på väg att draga den under, men Mathias höll stadigt i andra ändan, borrhade spetsen af sina skridskor i isen och höll så med största möda både sig själf och stören fast, tills kamraten kom opp och fick fast fot på isen. Nu jublade alla 30
gossarna af fröjd, nu fanns ingen mer, som vågade kalla Mathias en stackare, och så tågade alla med den våta kamraten i triumf tillbaka till hemmet.

Mathias kom hem, utan att säga ett ord om sin tappra handling. – Kom, sade Frans till honom, – kom, så skall du få se ett vackert skuggspel! Här är en sjö, och gossarna skrinna på isen. Gif akt, nu faller en af dem i sjön ... nu 35
är han nära att drunkna, nu kommer en tapper riddare och drager honom med lifsfara upp ur det våta. Ser du, sådant kan *jag* göra med skuggspel, men hvad kan *du*?

Mathias log vid sig sjelf och sade helt lugnt: nå, det skulle väl alla göra i riddarens ställe ... – Tror du det? sade Frans. – Nej, så tappra riddare finnas ej mera i verlden. Ser du, sådant har jag läst i böcker, och det är bättre, än att löpa, som du, kring berg och backar.

5 Mathias teg. Men den våta kamraten stod förlägen i dörren och hade hört berättelsen om skuggornas hjeltomod. Tårarne stego honom i halsen; han kunde ej längre tåga. – Frans, sade han, – det som du gjort i ett skuggspel, det har Mathias gjort på den verkliga sjön och i den verkliga faran. Vi kallade honom en stackare, men nu veta vi alla, att det sanna kuraget icke
10 består uti att våga sitt lif för ro skull, utan att våga det, när det gäller på fullt allvar människors välfärd.

– Och jag, som skröt af mitt skuggspel för dig! utropade Frans, både häpen och glad. – Ja, nu förstår jag: det är godt att vara klok i sin kammare, men det är ännu bättre att vara klok och stark, både hemma och ute.

HURU FRITHIOF RED PÅ FÖRSTA MAJ.

Då var det roligt på första Maj,
När gossarna redo ut!
Vår gamla Brita blef riktigt haj,
När jag red der främst förut.
5 Stallgumsen buckade, Briffo skällde,
Men jag slog till, så det sjöng och smällde:
Och hej och hopp,
Trafvalapp, i galopp!
I kapp, i kapp, Trafvalapp!

10 Jag hade min nya tröja på
Och hatten litet på sned,
Och flickorna sågo på mig så,
Och sabeln hade jag med.
Jag var så stolt och förnäm som Necken,
15 Ty jag blef vald till genral på fläcken.
Och hej och hopp,
Trafvalapp i galopp!
I kapp, i kapp, Trafvalapp!

Kosacker ville då några bli
Med pikar och långa skaft. 20
Vi andra voro husarer, vi,
Med sablar och hjeltekraft.
Vi hade ju druckit mjöd derhemma
Och sockrat strufvor och ätit memma.
Och hej och hopp etc. 25

När som vi kommo till tullen ut,
Beslöts, att vi skulle slåss.
Vi drogo sabel och svängde spjut,
Och rädd var ingen af oss.
En bonde kom med sitt lass och oxen, 30
Han skulle ridas omkull i fluxen.
Och hej och hopp etc.

Men nu så var der en gammal krog;
Det visste jag icke förr.
Men Trafvalappen, han visste nog, 35
Han kände nog stallets dörr.
Med ens så strök han ditin, den styggen,
Och just vid dörren föll jag af ryggen.
Och hej och hopp etc.

Då skreko gossarna: hi och hej, 40
Genralen är rädd, han flyr!
Jag skrek utaf alla krafter: nej,
Min häst, han hålls ej i styr!
Men alla skrattade. Värst var bonden.
Bestämdt drog oxen också munden. 45
Och hej och hopp etc.

Sist kraflade jag i sadeln upp,
Och jo, då var jag rätt skral!
Jag var så brokig, som klockarns tupp,
Och alla skreko: genral! 50
Genral, håll fast dig i sadelknappen!
– Må katten rida på Trafvalappen

Med hej och hopp,
 Trafvalapp i galopp!
 I kapp, i kapp, Trafvalapp!

ELI RHEM.

Derborta i det stora Amerika finnas många jernvägar, der vagnarnas hjul löpa mycket fort fram i jernskodda rännor, och der äro inga hästar spända för vagnarna, utan de drifvas med vattenånga. Och ångan uppstiger ur en kokande kittel på främsta vagnen och drifver ångmaskinen, och ångmaskinen
 5 drifver hjulen, och så går främsta vagnen framåt och drar alla de andra efter sig. Ofta är der en hel lång rad af vagnar fastkedjade vid hvarandra, och efter det går tre gånger så fort som en qvick häst springer, så tycka många menniskor om att resa i ångvagn på jernväg. Derföre bruka mest alla vagnarna vara fulla, somliga med menniskor, somliga med oxar och
 10 får och somliga med allehanda varor, som föras der från den ena staden till den andra.

Det är visst en god sak att ha jernvägar, och nästan alla länder ha numera sådana. Sverige har många jernvägar, men Finland härtills blott en. Det är kanhända svårare att bygga sådana vägar här i Norden än annorstädes,
 15 för det att här äro många backar och sjöar och strömmar, der det kostar mycket penningar att bygga dyra broar. Men den tid kommer engång, när de flesta resa på jernvägar äfven hos oss. Vi veta ju, huru man i andra länder sprängt sina vägar tvärtigenom höga berg, och på andra ställen har man byggt förskräckligt höga broar öfver sjöar och brådjud; ja, det finns sådana
 20 jernvägar, der man åker öfver taken i de stora städerna. Detta allt har man gjort, för att menniskor och varor må kunna komma fort fram; ty tiden är den dyraste af all egendom. När vi få jernvägar öfver allt i Finland, åter man frukost i Åbo, middag i Helsingfors och qvällsvard i Wiborg. Från Helsingfors reser man på två dygn till Uleåborg; det går med raskare fart,
 25 än att sitta och smälla på lata skjutshästar.

Nu vill jag berätta er något, som hände på en jernväg i Förenta Staterna i norra Amerika, och det är icke längesedan.

Der är en stad som heter York, och innan man kommer till staden, går jernvägen från Baltimore fram öfver en hög bro. Nu hände, att när en ångvagn for öfver bron, föllo der glödande kol ifrån ugnen på vagnen ned på
 30 bron, och der uppstod en eldsvåda. Emedan det blåste hårdt och intet folk

fanns der nära, sedan vagnen for bort, så stod hela bron innan kort uti ljus låga och brann så till aska.

Efterhand kommo der menniskor, som försökte att släcka, men det var förgäfvets. Då ropade någon i hopen, att man om tio minuter väntade ett nytt bantåg från samma håll som det förra; och emedan der låg ett berg vid sidan af vägen, som gjorde att man ej kunde se bron ifrån vägen, förrän man var helt nära, så kunde det hända den stora olyckan, att den, som styrde det nya bantåget, icke visste af att bron hade brunnit, utan skulle åka med full fart dit och störta i brådjupet med mer än hundra menniskor, som följde i vagnarne efteråt. Der stodo nu alla rådlösa och förskräckta och visste icke hvad de borde göra, för att underrätta de kommande om faran.

Då var der en gosse vid namn Eli Rhem, 12 år gammal, och han var raskare än alla de andra. Han tog sig före att springa framåt vägen, så långt han kunde, och det dröjde ej länge, innan han såg den långa raden af vagnar komma med full fart rusande emot honom på vägen. Hvad gjorde nu Eli Rhem? Ropa hjälpte ej mycket, ty ingen skulle ha hört honom för det stora bullret af vagnarnas rasslande. Han hade ej tid att länge betänka sig. Han ställde sig midt på vägen, så att alla vagnarna nödvändigt måste köra öfver honom, om de ville framåt, och der stod han och skrek och fåktade med armarna och vinkade allt hvad han någonsin förmådde. Konduktören, som satt på främsta vagnen och styrde hela tåget, trodde att gossen var tokig och skrek i sin tur och vinkade, att han skulle springa ur vägen. Men Eli Rhem stod qvar, ja han stod der med döden för ögonen, och ändå gick han ej ur fläcken, ty han visste, att der berodde många människors lif uppå att han stod qvar.

Så var konduktören tvungen att låta alla sina många vagnar stadna, för att ej blifva orsak till gossens död. Men så ond var han, ja, så ond, att han genast, när ångvagnen stod stilla, sprang ned på vägen och begynte slå den stackars Eli Rhem, för det han understått sig att göra ett sådant uppehåll för hela jernvägståget.

Men nu kommo der andra personer springande från bron och berättade huru nära alla vagnarna varit att störta i brådjupet. Då kan man tro, att konduktören fick stora ögon, och alla, som sutto i vagnarna, fingo veta, huru de, näst Gud, hade Eli Rhem att tacka för deras lif. Der blef häpnad och glädje på engång öfver all beskrifning! Alla hoppade ned från vagnarna, omfamnade och kysste Eli Rhem med tårar i ögonen, och strax samman-skjöto de åt honom en belöning af hundra guldpenningar. Sedan gingo de till fots till den brända bron, för att se det brådjup, som varit så nära att

uppsluka dem alla. Och den raske Eli Rhem blef vida berömd i hela staden och bars af folket i triumf till hans föräldrars gård. Men mer än guld och ära gladdde honom det medvetande, att han med den gode Gudens bistånd räddat hundrade människors lif.

- 5 Ja, hvad skulle du ha gjort i Eli Rhems ställe, om du stått, der han stod, midtpå jernvägen, med det brusande tåget af vagnar framför dig och alldeles säker att krossas till döds, om tåget gått fram? Gerna hade du velat göra en god gerning och rädda många människors lif, men hade du också haft mod att derföre våga ditt eget? Och hade du varit så raskt beslutsam, att du intet
- 10 ögonblick besinnat dig, utan genast sett döden i ögonen, medan det ännu var tid? Ja, det är icke så visst. Ty många hafva en god vilja, men icke alla hafva ett manligt mod. Och många, som annars hafva både vilja och mod, hafva icke samma djerfva beslutsamhet, som den lille Eli Rhem, utan stå och betänka sig, tilldess allt är för sent. Mins det, du raska gosse, när det
- 15 engång gäller också för dig att göra en god gerning! Der får ingen tvekan vara. Flinkt till verket, snabbt, klokt, djerft, och Gud skall beskydda dig, såsom han beskyddade Eli Rhem!

RASKA GOSSAR.

Den kallar jag en veklig pilt,
Som fryser vintern om
Och sveper sig i pels och filt
För minsta pust, som kom,
5 Och snufva får för hvarje fläkt
Af nordens friska andedrägt.

- Om han är sjuk och svag, – får gå,
Då kan han sitta still.
Men är han vek och pjåkig, – då
10 Är han ej som jag vill.
Och är han rädd, – det bär till fjälls!
Då må han akta väl sin pels.

- Nog är det bra vid brasans sken,
När qvällen blir så lång
15 Och stormen far i björkens gren

Och sagan är i gång.
Men på en ärlig vinterdag
Ut i det fria längtar jag.

Sjelf vill jag köra der min häst,
Och kälken har jag kär.
Och då så trifs jag allrabäst
Der högsta drifvan är,
Och tumlar om från backens brant
I sockerlandet ned galant.

20

På blanka skridskor som en vind
Jag öfver isen far,
Och röd om näsa, röd om kind,
Jag mina skidor tar
Och löper öfver skarans golf
I kapp med tio eller tolf.

25

30

Sen bygga vi en borg af snö
Och slåss och damma på
Och segra, – segra eller dö!
Det är vår lösen då.
Gud nåde den, som är pultron,
Ty honom ge vi ej pardon.

35

Och raska gossar äro vi
Och hugga duktigt tag,
Ty utaf raska gossar bli
Nog raska män en dag.
Vårt land behöfver kraft och värn,
Vårt land behöfver arm af jern.

40

Min goda mor, har du mig kär,
Så klema ej med mig!
Min unga arm skall härdas här,
För att försvara dig.
Min vilja skall bli stark och stor,
Att kämpa gladt för dig, min mor!

45

50 Lär mig det bästa, som du vet,
 Ty jag har mången brist:
 Gudsfruktan, lydnad, ödmjukhet,
 Arbete först och sist;
 Men, goda moder, lär mig, att
 Bli duktig karl för egen hatt!

55 Mitt land, mitt folk vill jag bli värd;
 Dess kraft har ej förnötts.
 Om för en bok, om för ett svärd,
 Om för en plog jag födts,
 För allt, för allt behöfver jag
 60 Bli stark till kropp och själ en dag.

Och därför veklig är den pilt,
 Som fryser vintern om
 Och sveper sig i pels och filt
 För minsta pust, som kom.
 65 Men raska gossar äro vi
 Och vilja raska karlar bli.

DEN STORA FRÅGAN.

Vet du hvad det är för en fråga, som går genom himlen och jorden, lifvet och döden? Vet du hvad det är för ord, som börja vid den låga vaggan och icke sluta ens vid den djupa grafven, utan fortfara att ljuda och ljuda och ljuda ännu långt bort i ändlösa evigheter? Det är blott tre små ord, och likväl
 5 bära de inom sig lifvets och grafvens hemlighet:

Älskar du mig?

– Älskar du mig? frågade en gång din moder, der hon satt lutad öfver din lilla vagga och betraktade dig med strålande ömma ögonkast. Och du kunde ej svara, ty du kunde ej tala, men kanske kunde du redan småleende
 10 utsträcka dina små armar och se upp till din moders ögon, och hon begärde ej mer, hon visste redan ditt svar: ja, visst älskar jag dig! Lyckliga mor! Lyckliga barn! Om hon ej läst svaret uti ditt ljufva löje, så skulle hennes kinder ha bleknat och hennes hjerta frusit, och hon skulle gått bort att dö i sorg. Men nu visste hon det hon ville veta, nu visste hon allt, och sedan bar

hon tåligt alla försakelser. Hon hade sin lön; hvad ville hon mer?

Åter, när du blef större och steg ur din vagga, kom samma fråga till dig från hela ditt hem och alla dina vänner: älskar du oss? Om du icke älskar dem, är ditt hem icke mera ditt hem, dina vänner gå bort, och der är tomt omkring dig, tomt i ditt hjerta. Men älskar du dem, då är allting godt och gladt, då förlåtas dig alla fel för din kärleks skull, och då *vill* du ej fela. 5

Så är det alltid och öfverallt. Vet du hvarför vårt land är grönt om sommaren och hvarför det ger oss hem, kläder och mat? Det är allt Guds gåfva, men vårt land grönskar och bär frukt i vår kärlek. Om vi skulle förakta det och öfvergifva det för dess fattigdom, då blefve det aldrig mera grönt som förr. Då skulle det blifva som den stora ön Nova Zemla långt borta i Ishafvet: der är halfva året om ett beständigt solsken, och ändå vexer der intet träd, intet gräs, och landet ligger begravet i evig snö. Eller skulle det blifva som den stora öknen Sahara långt borta i Afrika: der är aldrig vinter och aldrig köld, och likväl finnas ej hvarken träd eller blommor, utan allenast brännande sand och heta ökenvindar. 10 15

När den fattiga vallflickan går i skogen, hör hon vårens vindar susa i trädens nakna grenar, och då frågar björken henne: älskar du mig? – Ja, visst älskar jag dig, svarar vallflickan. Då går der en glädje igenom björkens innersta märe, och safterna stiga under hans bark, och knoppande löf slå ut på hans grenar. På samma sätt säger åkern till bonden, som plöjer honom: älskar du mig? – Visst älskar jag dig, svarar bonden. Då börjar åkern att gro, och de gröna stråen af brodden hviska till hvarandra i aftonvinden: låt oss vexa höga och vackra, att vi må bära rikliga ax och gifva bröd åt vår vän! 20

Alldeles så säger skeppet åt sjömannen: älskar du mig? – Visst gör jag det, svarar sjömannen. Då breder skeppet ut sina segel och säger till vinden: skynda, skynda, min vän har brådt, han vill hem till sin hamn! Och jernet säger till smeden, der det glöder i ässjan: älskar du mig? – Det var en fråga! utropar smeden och börjar att hamra, och det hårda, starka jernet böjer sig, mjukt som en vidja, under hans skickliga händer. 25 30

Filip satt en dag och gäspade vid sin lexa, när boken frågade honom: älskar du mig? – Nej, det gör jag visst intet, svarade Filip. Då begynte alla bokstäfver dansa för hans ögon som myggor i solskenet, och han gäspade och gäspade bort hela sin ungdom.

– Älskar du mig? sade pianot till Mina, der hon satt och spelade tråkiga skalor. – Nej, svarade Mina, – jag vet intet värre, än dina skalor. Se, då begynte pianot att klappa, tangenterna häftade och gåfvo ingen ton: den vackra musiken flydde för alltid bort ur Minas strängar. 35

Men jag kände engång två fattiga barn: de hade ingen bok och intet piano. Eriks bok var den fria naturen: han samlade alla slags örter och gaf akt uppå hur de vexte. Gretas piano var en liten kantele, som hon sjelf hade hopsatt med strängar af ståltråd. – Älskar du oss? sade skogens vexter till
 5 Erik. – Ja, det gör jag, svarade han. – Gå då till staden, hviskade skogen: der skall du finna en annan, som älskar oss, och han skall gifva dig lärdom, att du en dag blir den visaste man i naturens kännedom. Samma fråga susade sakta i Gretas strängar: älskar du oss? – Ja, ja, visst älskar jag er! Och hennes kantele vexte och klang som silfver i bergen, hon blef den allravackraste
 10 spelterska och visste att locka tårar af glädje ur människors ögon.

Åter satt en fattig vallgosse om qvällen i skogen och såg på stjernorna. Då kom en röst till honom från de blida himmelens ljus och frågade sakta: älskar du oss? – Ja, sade gossen, – jag har älskat er så långt jag kan minnas tillbaka. – Gå då till skolan derborta i byn, sade stjernorna, och bed att få
 15 lära dig hvad du behöfver. Gossen gick och arbetade dagen igenom, men om qvällen satt han allena och talade med stjernorna det som ingen annan förstod. Hvad sade de honom? Ingen vet. Men vi skola se, att det blir något märkvärdigt af denne gosse.

På thronen sitter en mäktig furste, och han frågar det stora landet: älskar
 20 du mig? – Ja, svarar landet, – du vet, att jag är trofast; har jag icke länge bevisat det? Och åter säger landet till fursten: älskar du mig? – Ja, svarar fursten; – det är min pligt och min ära, jag har också bevisat det; och så gå land och furste trofast tillsammans i lust och nöd, och der är endrägt och frid i lifvets bekymmer.

Men densamma frågan går högre och högre och stadnar icke, förrän vid
 25 Guds den Allsmäktiges thron. – Älskar du mig? säger verlden till Gud, och alla varelser, – människor, djur, vexter, stenar, stjernor och himlar – upplåta sin mun och fråga Herren: älskar du oss? Då svarar Gud med sitt heliga ord och alla sina välgerningar: veten I icke, att jag älskat eder, innan verlden var
 30 skapad, och att hela skapelsen är ett verk af min kärlek? Har jag icke skyddat och vårdat och uppehållit eder från tidens begynnelse? I hafven fallit i synd och bedröfvat eder fader i himmelen, och dock har eder fader gifvit eder en frälsare, som lidit och dött för edra synder, och dock har eder Gud gifvit eder löftet om evinnerligt lif, allenast I tron på Hans ord och vänden eder
 35 till Honom i all er nöd. Hur skulle jag icke älska eder, mina fattiga barn!

– Ja, ja, ropa alla verldens röster tillbaka, – se, vår Herre och Gud är full af kärlek, nåd och barmhertighet. Ingen älskar som Han.

Men då kommer Guds röst till människan i åskans dån och vindens sakta

sus och i vårt eget samvete och går så genom vårt innersta med densamma frågan: älskar du mig?

Hvad skola vi svara? Vi måste ju nedslå våra ögon till marken och falla på våra knän och säga: Herre, visst *borde* vi älska dig öfver allting och hela vårt lif igenom lyda din vilja. Men du vet, att vi äro fattiga, syndiga barn och ofta förgätit din kärlek. Haf förbarmande med oss för Christi skull, och gif oss din helige ande, att vi dagligen må lära alltmera älska dig, tjena dig och prisa dig i hela vårt lif!

– Välan, säger Herren, – ären I mina barn och hafven mig utaf hjertat kär, så älsken hvarandra för min skull inbördes! Huru är det möjligt att älska Gud, när man hatar sin broder?

SAUL OCH DAVID.

Kung Saul, han satt på sin gyllne stol
Så mörk som en vinternatt;
Allena, stängd ifrån dag och sol,
Med tigande qual han satt.
Hans hjerta, det var förkolnadt,
Hans öga var släckt och matt.

Då trädde en fattig gosse fram,
Ljuslockig, med ädelt skick.
Blyg, bedjande, vänlig, allvarsam,
Han höjde till Saul sin blick.
Han bar i sin hand en harpa
Och bidade herrskarns nick.

Men upp for kungen, mer mörk än förr:
Hvem vågar att trotsa mig?
Hvem vågar att öppna qualens dörr
Och trampa sorgernas stig?
Väl ringa ditt lif du aktar;
Mitt svärd skall förgöra dig.

– Jag är blott en fattig herdeson;
Dock är jag dig sänd af Gud.

Din sorg jag förnummit långtifrån
Och bringar dig tröstens bud.
Ditt hjerta är sjukt, o konung!
Så lyss på min harpas ljud!

25 Kung Saul, han höjde sitt blanka svärd,
Men högg icke till ändå.
Den lille syntes ej hugget värd,
Och konungen talte så:
En timma har du att lefva.
30 Välan, jag vill lyssna då.

Raskt grep den lille i gyllne sträng:
Då qvällde tonernas brand,
Som silfverkällor ur blomsteräng,
Från darrande harpans rand.
35 Och ljust blef konungens anlet,
Och svärdet slant ur hans hand.

Och gossen spelte och sjöng än mer;
Alltmer vek konungens harm,
Tills strida tårar, de runno ner
40 På skägg och på ståklädd barm.
Och vinternatten vek dädan,
Och konungens håg blef varm.

Nu, sade gossen, är timman slut;
Så döda mig, herre, nu!
45 Men judakonungen Saul brast ut:
O, spela och sjung ännu!
Du läkte mitt sjuka hjerta;
Min son, min älskling är du!

Då glimmade gossens ögonpar:
50 Kung, Jehovah äran gif!
Den lille David allenast var
Sauls leksak och tidsfördrif.

Men Gud har läkt dig med sången;
 Gud är vår helsa, vårt lif!

KYRKKLOCKORNA.

De ringa, de ringa, de herrliga, stora, klara klockorna ringa de döda till ro och de lefvande att tillbedja Gud allsmäktig, hvars ande susar igenom tempel-
 hvalfven och genom hela världen. De ringa, de ringa, till bön och frid, till
 maning och väckelse; – hör huru högt deras toner ljuda genom den klara
 sommarluften vida omkring öfver sjö och land! När du lyssnar på dem, de
 må ringa i sorg eller glädje, så tacka Gud i ditt hjertas djup, för det han så
 ständigt klappar på ditt hjertas dörr och säger till dig: o, kom till mig! Ty
 hvad annat säga väl klockorna dag från dag, än just de orden: kom till Gud,
 kom, kom, du arma, förlorade barn, kom till Gud! Deras toner klinga till dig
 ofvanifrån genom de höga rymder af luften, likasom ljuset, värmen och allt
 godt och allt skönt komma ofvan från Gud i himmelen. Derföre lyssna på
 klockorna, och mins hvad de säga dig, så skall deras klang nedkalla öfver
 dig välsignelsen, ehvad de för dig må ringa lifvet eller döden.

Det var en gång en gammal kyrka, jag vet väl hvar, men det få ni gissa.
 Hon var mindre än nutidens kyrkor och byggd af sten, ja, af så stora stenar, att
 ingen menniska kunde begripa huru någon varit nog stark, att lyfta så tunga
 baddare upp i murarna. Mycket brant tak hade hon, der kajorna byggde
 sina bon i remnorna, och små låga fönster, i hvilka funnos målade rutor
 från den tiden, då Finland ännu bekände sig till den påfviska läran. Derinne
 funnos taflor, så nötta, att ingen mer kunde se färgerna, och jungfru Maria
 och Jesusbarnet och de tolf apostlarne, skurne i träd; och somliga af dem
 hade varit förgyllda, men nu såg man knappt något mera, än spindelväfven
 omkring de heligas tinningar och litet guld på apostlarnes skägg. Det heliga
 skall man icke tillbedja i träd och sten, utan i anda och sanning.

Det kan man förstå, att kyrkan var mycket gammal. Ingen visste när
 hon var byggd; det ena släktet efter det andra gick att sofva dödens sömn
 under kyrkogolfvet eller i grafvarna rundtomkring på kyrkovallen, och det
 ena släktet var icke klokare än det andra. När man frågade någon huru
 gammal kyrkan var, så fick man det svar, att hon säkert icke var mycket
 yngre än världens skapelse, ty jättarne hade byggt henne ... Vackert svar;
 jo, då blef man klok!

Men nu skola vi tala om klockorna.

Kyrkan hade ett torn, som var så högt, att när man klef på tuppen och stod på tåspetsarna, kunde man se sju andra kyrktuppar i socknarna rundt-omkring. Klockstapeln stod nära intill och var mycket mindre, ty två stora fåsällan rum bredvid hvarandra här i verlden. Han var rödmålad, af träd och

5 hade engång blifvit flyttad på rullar; något som var en stor märkvärdighet och räckte att tala om uti långa tider. Här funnos två klockor: storklockan och lillklockan. Storklockan var, likasom kyrkan, så gammal, att ingen visste när hon först begynt ringa. På henne stod en vers ur bibeln och gjutarens namn, som är rätt och billigt, ty när man är död, så lefver ens minne qvar

10 i det goda man gjort. Storklockan hade haft förunderliga öden. Hon hade under stora ofreden för hundrafemtio år sedan varit nedsänkt i sjön, för att bergas undan fiendens hand, och de, som förde henne dit, blefvo sedan döda, innan det blef fred i landet, så att ingen mera kunde säga stället, der hon var nedsänkt. Folket i trakten var fattigt och hade icke råd att bekosta

15 sig nya klockor; der söktes kring hela sjön, men ingen fann den förlorade storklockan. En enda i hela socknen hade spaning på klockan; det var en liten flicka, kyrkoväktarens dotter, lilla Lisa, och hon var blott sex år gammal. Hennes fader bodde vid sjön, och när Lisa ibland om somrarna klef i fadrens båt och rodde ut på fjärden om söndagsmorgnarna, tyckte

20 hon sig höra klockan ringa nere i sjön. Det sade hon, när hon kom hem, men de kloka i socknen drogo på mund åt sådant joller. Då hände tidigt en midsommarmorgon, när solen rann upp bakom den mörka tallskogen på andra sidan om sjön, att Lisa i sin båt hörde klockan ringa tydligare än någonsin förr. Och kyrkoväktaren, hennes fader, rodde ut med manskap

25 och fann klockan och uppsatte henne med stor fröjd i klockstapeln, som då blef byggd. Alltsedan har hon ringt med den allraklaraste klang, men klarast och skönast ringer hon, när en god menniska dör, ty klockorna hafva också ett hjerta, fastän det är af malm; de fröjda sig med Guds englar, när en själ är vunnen för himmelen.

30 Lillklockan hade ock sin historia, fastän den är mindre förunderlig. När kriget var slut och folket åter samlades till den gamla kyrkan, manade ingen klocka mera till andakt och bön, ty den tiden låg storklockan ännu förgäten i sjön. Hvar skulle man då taga penningar till en ny klocka? Alla karlar stodo rådlösa och togo sig väl hundrade gånger med handen bakom örat, såsom det

35 är på högsta modet här i landet, när någon vill rätt eftertänkeligt begrunda en sak. Men gummorna och flickorna visste råd. De satte sig ned att spinna och väfva. Der surrade spinnrocken natt och dag, och natt och dag flög spolen som en pil genom den fina ränningen, och så fingo de många hundrade alnar

af det hvitaste lärft och menade att det väl borde förslå till att köpa en klocka. Fattiga folk, de visste icke, att malmen var dyr och mästaren kanske ännu dyrare. När de bjödo sitt lärft åt gjutaren i Stockholm, bjöd han dem igen en grötklocka, sådana man brukar att ringa på fartyg, när gröten är brassad och kocken står rödbrusig med slefven i handen i kabyssdörren. Hvad var att 5 göra? Icke kunde man hänga en grötklocka i klockstapeln. Men på den tiden regerade i Stockholm en drottning vid namn Ulrika Eleonora. Hon hörde talas om både lärft och klocka, och det behagade hennes drottningasinne mycket väl, att gummor och flickor i Finland voro så raska. Strax satte hon sina hoffröknar att spinna och väfva och spann sjelf med, och det är väl 10 möjligt att de förnäma damerna gjorde en knyck på sin fina näsa, men den tiden gick mycket an, som nu skulle vara en omöjlighet. Allt hvad på detta sätt spanns och väfdes, det köpte drottningen, och penningarne skickades strax till klockgjutaren. Så fick en klocka, som var icke mycket mindre än storklockan och mycket blankare, och det är visst, att när klockan för första 15 gången lät höra sin ljudande malm, då greto alla gummorna, då knäppte alla flickorna sina mjuka händer, och alla tackade i sitt sinne Gud och den milda drottningen; men hvad de sjelfva gjort, det tycktes dem icke vara stort värdt att tänka uppå.

Detta var klockornas historia. Nu skola vi tala om väktarens Lisa. 20

Hennes fader var en stark, groflemmad karl, som var både väktare och ringare uti socknens kyrka. Hvar söndag, när han uppläst kyrkodörrarna, lät han folket sköta sig sjelf och gick med långa steg till klockstapeln. Huj, det gick med en fart, när han hoppade på tvärlåsn öfver storklockan. Då smög sig den lilla Lisa efter honom uppför de höga trapporna, och i början vankades 25 smäll för sådant öfverdåd, men innan kort blef hon van och klef bara på, utan att se sig om till höger eller till venster. Der satt hon helt tyst och såg huru den tunga, väldiga klockan begynte att svänga, först i små vändningar, sedan i större, och huru den oviga kläppen midtuti började gå som pendeln i ett ur och pang! föll ned emot klockans sida, så att en klar ton sprang ut ur malmens hjerta och hördes vida omkring. Allt högre och högre svängde 30 storklockan, tills hon slutligen stod nära nog upp och ned och vägde och vägde emellan stå och falla, men sist med en hög klang svängde ned och så åter upp på den andra sidan. Hi och huj, det var ett dån genom luften och ett brak i hela klockstapeln, så att man trodde alla väggar nära att ramla. 35 Men rätt under den grågula stora klockan satt en liten ljuslockig flicka, tyst och leende, på en pall i klockstapeln och tänkte aldrig ett ögonblick uppå, att klockan kunde störta som ett berg ned öfver hennes hufvud och krossa

henne i finaste smulor, så att ingen kunnat säga hvem det lefvande väsende varit, som sutit på det ställe, der klockan föll.

Lisa höll af sina klockor så, som man håller af den käraste sak här i världen, näst Gud och sin hjertanskär. – Akta dig, sade hennes fader; – när
 5 man så ständigt hör på klockornas klang, blir man döf. – Hvad vill det säga, far? sade Lisa. – Det vill säga, svarade fadren, – att dina öron icke mera höra det vackra i världen, psalmernas ljud och fåglarnas sång, ej heller människors tal; och så står du ensam i en stor tystnad, som med nattens stillhet omgifver din själ. – Kunna de döfva höra klockornas ljud? frågade Lisa åter. – Ja väl,
 10 sade fadren; – jag tror att de flesta döfva kunna höra klockorna. – Nå, hvad är det då för nöd? menade Lisa.

Men det gick som fadren hade sagt. Ju äldre Lisa blef, desto stillare och tystare blef världen för hennes öron rundtomkring. I början hörde hon myggans sus i skogen om sommaraftonen, och det förekom henne,
 15 som hörde hon på långt afstånd klockorna ringa. Efterhand fingo alla ljud i hennes öron en likhet med klockorna: – fågelens qvitter i björkens grenar, forsens brus och människornas muntra tal, när de samlades att leka på kyrkovallen om söndagsqvällarna, – allt ringde i Lisas öron som klingande malm, och likväl kunde hon ej skiljas från sina kära klockor. Slutligen märkte
 20 nog alla, att Lisa var döf, och mången sörjde deröfver, men mest hennes fader väktaren, ty en mildare och bättre flicka fanns icke i hela byn. Men det kunde nu icke hjälpas, och så tänkte ingen vidare derpå. När den lilla flickan gick tyst och mild sin vanliga väg till klockstapeln, sade allt folket, som såg henne: se, der går väktarens Lisa, som ingenting annat hör här i
 25 världen, än klockornas klang!

Vid den tiden var Lisa tio år gammal och lekte, som barn bruka göra; men hennes leksaker voro de stora klockorna i tornet. Dem smekte hon som dockor, dem skurade hon så skinande blanka, och minsta damm fick ej synas på dem. Hon kallade klockorna Storagull och Lillagull. Hon bannade
 30 dem, när de ringde illa, och berömde dem, när de ringde bra. Hon talade till dem, och de svarade henne med sina röster af malm; hon förstod deras språk mer än människors språk; hon hörde ju intet annat, än dem.

Nu skall ingen tro, att Lisas öden voro mycket besynnerliga och att jag berättar dem derföre. Hennes yttre lefnad var icke mycket olik andra
 35 människors, som bo i landsbygdens enformiga lugn sitt lif igenom. Men hon var en af dem, som kyrkklockorna kallat mer än andra till Gud redan i lifvets ungdomsblomma, och derföre skola vi minnas henne, när vi tala om klockorna.

Ju mera den yttre världens portar stängdes för hennes själ, så att alla dess tusende toner och ljud för henne förstummades och småningom tystnade stilla bort, så att slutligen endast klockornas manande stämma ropade i hennes öron: kom till Gud! kom till Gud! – desto mera vände sig hennes tankar och håg inåt till själens högsta, innersta lif i Gud, så att allt det jordiska för henne blef såsom ett sken och en dröm, men Gud allena syntes henne vara det högsta goda, sköna och öfverallt tillbedjansvärda. I sin lefnad hemma med menniskor var hon god och tjenstaktig, hon gjorde alla sysslor och arbetade mer än någon annan, men hennes bästa glädje och åtrå lågo icke ditåt. Hon var lik ett stilla vatten, som i sitt klara djup speglar himmelens sol och nattens stjernor och städse bär i sitt sköte en bild af höjdens oändliga skönhet.

Och klockornas klang följde Lisa genom hela hennes lif, såsom den följer alla menniskor, fastän så mången icke ger akt derpå. – Om jag kan begripa hvad som kom åt lillklockan, den dagen du bars till dopet! sade hennes fader väktaren. – Aldrig har jag hört henne ringa med en sådan klang af klaraste silfver. Hade det varit storklockan, ja, då hade jag förstått hennes klingeliklang, ty hon är från påfviska tiden; der är silfver i henne, det hörde jag min far säga i världen; gjutaren har insmält i malmen en helgonabild från Rom. Det är trolltyg i den klockan, det hör jag på själaringningen. Hvar gång en bof eller rackare ringes ut ur lifvet, så hör man i klockan ett skrällande och ett jemrande, så man kunde tro hon vore sprucken. Men ringer hon för en god människas själ, si, då har hon en annan ton, då ringer hon så ljufveligt, som en psalm och en bön; det kommer du att få höra, när det engång ringes för dig, kära barn.

– Men här står jag och pratar i nattmössan, tillade väktaren skrattande. – Liksom någon kunde höra sin egen själaringning!

Lisa såg uppå hans läppar hvad han sade och svarade mildt och godt, som hon brukade: klockorna ha nog förstånd och hjerta, utan att far behöfver skylla på trolltyg. När en god själ flyr bort ifrån jorden, så klänger han sig fast i klockornas toner och stiger med dem till himmelen. Och då andas själen sin egen skönhet in i tonerna, så att de, klara och klingande, sväfvat upp i den genomskinliga blå luften bort till Gud.

– Ja, ja, vi få väl höra nästa pingst vid din första nattvardsgång, sade väktaren; och dervid blef det.

Så kom pingsten. Väktarens Lisa var nu sexton år gammal och skulle med de andra skriftskolebarnen gå till Herrens bord. Den dagen ville väktaren ringa vackert, och det ville äfven klockorna. Det var en morgon i

sommarens första barndom, när alla väsen i naturen synas unga och friska som blomstrande barn. Och klockorna ljödo nu heligare, andaktsfullare än förr; så djupa och rena hade man aldrig hört dem, och allt folk, som långs vägen kom gående till kyrkan med skorna i handen och psalmboken
 5 inlindad i näsduken, skyndade med förundran på sina steg och sade: Herre Gud, hvad klockorna ringa vackert i dag! Inne i kyrkan ljödo psalmerna, och den hvitklädda ungdomen trädde i långa rader fram emot altaret. Der stod en from och ädel prest; han nedkallade välsignelsen öfver de unga, och de fingo vår Frälsares heliga måltid under andakt och varma tårar. Sist af alla
 10 kom väktarens Lisa. Hon var den enda, som ej hörde psalmernas ljud och prestens välsignelser, hon hörde blott klockornas klang, men den var för henne både psalm och välsignelse. Hon läste Guds ord på prestens läppar och förstod det så väl; ja, hon tackade Gud mer än alla de andra, och den dagen blef sedan räknad som en af de skönaste i hennes lif.

15 Två år derefter stod Lisa brud, och hennes fästman var klockarens son, som ofta brukade ringa lillklockan vid väktarens sida, när Lisa satt med sin söm i tornet. – Nu skall det ringas med fart och fröjd, skrek väktaren och var så glad, att han säkert dansat på ett ben, om han ej varit så gammal. – Akta dig, ropade han till grannen, som den dagen ringde lillklockan, –
 20 akta dig bara, att icke vadmalskörten af rocken kommer emellan klockan och kläppen, för då spricker hon, och då skulle drottning Ulrika Eleonora vända sig i sin graf. Huj, nu skall det ringas! – och dervid hoppade han med hela sin tyngd på trampsteget, så att storklockan med ens vändes rätt uppåt och lät höra en klang, som for öfver berg och dalar. Och bium baum,
 25 nu blef ett ringande med fröjd och lust, och derpå kom hela brudskaran i procession till kyrkan, spelmannen främst, och väktarens Lisa var klädd i krans och krona och hörde klockornas klang, men intet annat hörde hon på sin bröllopsdag, och likväl var hon så glad ...

Så gick ett år förbi. Då bar Lisa till dopet i kyrkan sitt första barn, och
 30 åter ringde klockorna lustigt och gladt, och åter hörde hon intet annat än dem. Men hon såg desto mer, hon såg sitt lilla, leende barn. Och klockorna ringde i solskensmorgonen öfver den unga modrens fröjd.

Åter förgingo några år; då såg man Lisa föra sin förstfödde bort till hans tidiga graf. Der låg den lille så blek och stilla med en grön krans på locket
 35 af sin hvita kista. Och den unga modren gret. Men klockorna ringde i den mulna höstdagens storm ... deras klang var så mild som ett barns bön, men sorgsen ändå som ett sviket hopp och en skön, men förlorad framtidsdröm.

Sedan gingo åter flera år förbi, och så kom den dag, när väktarens Lisa

förde sin äldsta dotter till Herrens bord. Och åter ringde klockorna som fordom, och åter stod sommaren i sin första blomstrande barndom och lyssnade på de kända tonerna ur malmens hjerta. Den lyckliga modren hörde dem i sin själ och gret af glädje.

Åren fortsatte sitt lopp och samlade mycket af det fordna i grafven, medan det nya och friska kom upp i det förvissnades ställe. Och allt låto klockorna höra sin klang i sorg och glädje. Väktarens Lisa ledsagade till den långa hvilan sin fader väktaren, sin man, den högt saknade; hon gömde i jorden fyra af sina barn och nästan alla vänner från hennes ungdomstid. Det unga släktet blomstrade upp; hon förde sin dotter till brudstolen, hon förde till dopet sina leende barnabarn. Och hvarje gång hörde hon klockorna ringa, och hvarje gång tackade hon Gud, för sorgen liksom för glädjen, i djupet af sitt hjerta.

Sist kom en jul, då väktarens Lisa var gammal och grå och stod der, omgifven af de unga, som ett lefvande, älskad minne från fordna dagar. Då tänkte hon uppå sin barndom, när julen var så kär, och bad sina barn att åka med henne till kyrkan tidigt om jultidningen. Och de gjorde det, ehuru icke gerna, af fruktan för hennes skull, ty vintern var kall och himmelens stjärnor skeno sprakande klara i den snöiga, mörka decemberdagen.

När då bjellrorna lustigt klungo och slädarna ilade fram i kapp uppå landsvägen och man nalkades kyrkan och ljusen strålade som en dag genom de gamla målade kyrkfönsterna, då hörde Lisa ännu engång sina kära klockor ringa. Det syntes henne vara den skönaste af alla toner i verlden, och med ångan af hennes andedrägt i den frostiga vinterluften steg hennes tacksamma suck till Gud. Men när hon kom in i den upplysta kyrkan, vände hon sig, full af häpnad och glädje, till sina barn, som ledsagade henne, och sade till dem: Jag hör psalmerna! Och de sade sinsemellan: hvad månne det betyda, att mor hör psalmerna, som hon icke hört, sedan hon var tio år gammal?

Dock när gudstjensten var slut och klockorna åter begynte ringa, funno de, att den gamla med hopknäppta händer somnat bort ifrån lifvet och gått till en bättre verld. Då sade de åter sinsemellan: nu veta vi hvarför mor hörde psalmerna. När den eviga morgonen skiner in öfver denna jordens natt, då klarna i sista timman de godas och de rättfärdigas sinnen, så att de se hvad de icke sett och höra hvad de icke hört på länge. Ty de stå redan till hälften in i himlens oändliga klarhet.

Och klockorna ringde ännu engång, och det var deras själaringing för henne, som så länge älskat dem och icke hört något annat i verlden, än dem. De ringde med sin allraskönaste klang, det susade så silfverklart som

en välsignelse och en bön genom den frostiga vinterluften, och allt folket, som stod deromkring på kyrkovallen, knäppte ihop sina händer och sade: hör, nu ringa klockorna för väktarens Lisa! Gode Gud, hvad det är vackert, när klockorna ringa!

SAGAN OM LILLIS NÄSA.

Hon var en liten alltför vänlig flicka,
Som kunde både spinna, sy och sticka
Och karda ull och häckla lin och väfva
Och tråckla sina fallar lagom snäfva.

5 Hon kunde skura, tvätta, baka, byka
Och torka kläder uppå rep i klyka,
Hon kunde koka, steka och förvälla
Och stöpa ljus och brygd iordningställa.

10 Hon kunde mer, hon kunde skrifva, räkna
Och läsa, sjunga, spela, dansa, teckna;
Hon tog katkesen i en enda lexa
Och las historie som en liten hexa.

15 Än mer, hon kunde snäll och lydig vara
Och ödmjuk låta egen vilja fara;
Hon kunde Gud i böner fromt åkalla,
Behaga alla, älskad bli af alla.

20 Men ack, hvad hjälpte henne, stackars flicka,
Att kunna spinna, väfva, sy och sticka
Och koka, steka, skrifva, räkna, läsa? ...
Hon hade ju en alltför liten näsa.

En alltför liten näsa dock hon hade.
I hennes ögon skälmen satt, den glade;
En kind så röd, en mun som sockerbiten,
Hvad hjälpte det, när näsan var för liten?

En tid ej alls det hennes oro väckte. 25
Hon flög med fågeln, långt som vingen räckte,
Och var bland andra systrar nippertippor
Så fri och glad, som gröna skogens sippor.

Då hände, att en dag i juleringen
Man lekte skrapa nos, och fri slapp ingen. 30
När turn till Lilli kom, man hördes snäsa:
Hvar skall man skrapa den, som ej har näsa?

– Har jag ej näsa? – Ja, så skreko alla,
En näsa, som man ej kan näsa kalla,
En sådan liten en, det är för löjligt! 35
Och Lilli ej begrep, hur det var möjligt.

Hon sprang till spegeln ... Ja, så var det riktigt,
Och när hon sjelf den saken tog så viktigt,
Så skreko de igen: en tipp, så liten,
Blir aldrig kysst och aldrig heller biten. 40

Och Lilli sprang med hast att fråga mamma,
Och mamma sade, hon också, detsamma:
Ja, kära barn, nog alltför liten är den,
Men var blott snäll, så går dig väl i verlden!

Ja, godt och väl, det är visst lätt att säga, 45
Men slik chikan, den skall på sinnet väga.
Från denna stund blef Lilli tyst som natten
Och gömde lilla näsan under hatten.

Förgäfves sökte mamma trösta, råda;
Ack, Lilli såg sin lefnadsfröjd i våda, 50
Och så blef intet annat råd, än fråga
Hos doktorn bot för sådan näsvis plåga.

– Herr doktor, i vår nöd er hjälp vi söka;
Var god och lilla näsans längd föröka!

55 – Hvaba? Dess längd? Det var en egen kasus!
Kom hit, min vän, kom hit med lilla nasus!

Och doktorn tummar näsans tipp och kröker,
Men ack, dess längd ej sig det minsta öker.
60 – Ja, säger då med viktig min den lärde,
Jag tror vi lemna näsan i sitt värde.

Nå, tänker Lilli, stå du der och brumma! –
Då möter hon en liten, liten gumma.
– God dag, mitt barn, du syns mig så bedröfvad.
Säg mig af hvad bekymmer du är pröfvad!

65 – Ack, kära mor, det kan på mig ni läsa:
Ni ser det sjelf, jag har för liten näsa.
Att få den längre, säg, hvad skall jag göra?
Mig tycks, jag kan en sten till ömkan röra.

70 – Hå, sade gumman, är det intet annat?
Då vet jag bot, som ingen doktor sannat.
Jag är en fé, jag ger dig en förmåga,
Som ofelbart skall lindra all din plåga.

Så hör: hvar gång du under all din lefnad
Bedragen blir på någon väntad trefnad
75 Och hoppets glada verld för dig blir trängre,
Så skall din näsa vexa litet längre.

– Tack, kära mor, det var ett herrligt fänge;
Men lofva, att jag ej får vänta länge!
– Var lugn, sad' gumman, nog skall näsan vexa. –
80 Och så försvann hon, som sig bör en hexa.

Och Lilli gick belåten med den trösten.
Då hände sig i trädgården om hösten,
Att päronträdets rara frukt sågs locka.
– Hör, Frans, sad' Lilli, klif dit upp och plocka!

Och Frans klef upp och skrek: se så, tag lyra! 85
– Ja strax, sad' Lilli. – Och så föllo fyra.
Men Konrad stod bakom med handen knuten,
Tog lyrorerna och slök dem i minuten.

Det kan man tro, att Lilli blef förlägen
Och gick förtretad in och under vägen 90
Såg sig i spegeln ... såg och såg helt prydligt,
Att lilla näsan vuxit högst betydligt.

Och glad blef Lilli, hon, som nyss var mulen. –
Men tiden gick, och så kom ändtligt julen.
In buros klappar. Lilli fick den första, 95
Det var en låda bland de allrastörsta.

– Hvad kan det vara, skrek hon, i en sådan?
Och Konrad, skälmen, bröt helt viktigt lådan ...
Då morrar der den arga hunden Kexer,
Och Lilli känner huru näsan vexer. 100

Så gick hvar gång, som hexan spått den dagen:
När Lilli blef af någon fröjd bedragen
Och hoppets glädje blef för henne trängre,
Då vexte strax den lilla näsan längre.

I början var det bra, och med förtjusning 105
Såg Lilli näsans ständigt längre krusning,
Ja, mamma, som ej kände trollets funder,
Sad' helt förtjust: den flickan blir ett under!

Men hur det var och passade i stycket,
Så vexte näsan nästan alltför mycket, 110
Blef småningom allt längre i förtreten,
Och sist kröp Lilli fram med hemligheten.

Och ack och ve! Nu gick som mamma trodde,
Att Lilli blef ett under. Folket glodde

115 På flickan fattig, som på ett spektakel,
Och näsan, den gick främst som ett mirakel.

 Nu blef ej annat råd, än åter fråga
Hos doktorn bot för sådan näsvis plåga.
– Herr doktor, näsan är för lång bland mängden,
120 Var god och korta af den uppå längden!

 – Hvaba? För lång? Det var en egen kasus!
Kom hit, min vän, kom hit med långa nasus!
Och derpå grep han, helt förnöjd, till knifven ...
Men Lilli sprang sin väg, af skräck fördrifven.

125 Hon sprang och sprang. – Ack stygga, stygga gumma,
Hvi lät jag narra mig af dig, jag dumma!
Hvi var jag missnöjd med min lilla näsa?
Ack kom, o fé! dess grymma vext att qväsa!

 Och Lilli springer nu kring hela verlden,
130 Att söka gummans väg. Men säg, hvar är den?
Har någon gumman sett, så säg det ärligt,
Ty näsan vexer allt ännu förfärligt.

 Och redan räcker den en aln i längden.
En skräck och fasa för den häpna mängden.
135 Men i vår saga den moral vi läsa,
Att hvar och en bör nöjas med sin näsa.

GOSSEN FRÅN BRAHESTAD.

Vet du hvad det är att försaka sig sjelf och att lefva för stora tankar? Jag vill säga dig det.

Det var engång en gosse i Brahestad. Han var åtta år gammal, frisk och stark, djerf och beslutsam. Der fanns ingen backe så brant, att han icke slant
5 utför den på sina smidiga skidor. Der fanns intet träd så högt, att han icke klättrade i dess svigtande topp. Han samm som en fiskmås, han sprang som en ung fåle, han klängde som en ekorre. Han var lekens kung; ingen slog

en bättre lyra, ingen skjöt en säkrare pil. Föräldrar, syskon, kamrater, alla älskade honom. Ty han var lika god, som stark, lika lydig, som djerf. Han var i stånd att gå i elden för sina vänner, och om hans mor sagt till honom: August, i dag skall du läsa hela dagen, men du får ingen mat förrän i morgon! så hade han kysst hennes hand och svarat med sin glada, hurtiga min: gerna, 5
mamma, efter du vill det!

Detta sade icke hans mor, men hon vande honom tidigt att försaka och lyda. Hade han en leksak, som han allrämest tyckte om, så hände ibland, att han gerna gaf bort den. Var det något nöje, som han mycket fröjdat sig åt, så hände, att hans föräldrar sade: försök, om du kan, att umbära det! 10
August svarade: jag vill försöka. Och det lyckades. Sådant är icke lätt, icke roligt, men deraf har man en vinning för hela lifvet. Ty i lifvet händer ofta, att man måste försaka det man gerna vill, och se, då gäller det att kunna försaka med ett gladt och frimodigt hjerta.

Augusts föräldrar voro icke fattiga, icke rika, de hade hvad de behöfde 15
och hade väl kunnat kläda sina barn så fint som andra, eller traktera dem ofta med efterrätter och sötsaker. Men de uppfostrade sina barn tarfligt och vid strängt arbete. Märk väl, att ingen stor man och ingen hjeltmodig qvinna blifvit uppfostrad i lättja, med grannlåt och sötsaker.

En dag ströfvade August med andra gossar ute på skogsbackarna invid 20
staden och sprang med en pappersdrake. Det blåste starkt, draken flög högt, och ju högre han flög, desto stoltare var det. – O, den som kunde flyga så högt! tänkte August vid sig sjelf. – Det vore något, det, att strida så käckt emot stormen der högt i det blå, långt bort öfver länder och haf.

Så kommo de till några väderqvarnar på backen, och qvarnvingarna 25
svängde med susande fart i den starka blåsten. – Se, det vore också något, att flyga med qvarnvingen, tänkte August, der han stod tätt bredvid och hörde vingarnas dån, när de skuro igenom den stormiga luften. En oförvägen lust kom öfver honom, han ville försöka ett rapp och grep stadigt med båda händerna i den stora qvarnvingen, just när den strök förbi ... 30

De andra gossarne skreko till, men August var redan högt i luften. Han var icke en af dem, som lätt släppa tag. Han följde med, som en hängande kardborre ... det såg för märkvärdigt och vådeligt ut! Men när qvarnvingen på detta sätt lyftat honom högst upp, så att han hängde rätt öfver qvarnen, stupade vingen i svängningen nedåt, och detta var August icke beredd uppå. 35
Han förlorade handfästet och föll från en svindlande höjd mot den steniga backen, medan den stora qvarnvingen, obekymrad om hans öde, susade öfver honom och fortfor att svänga.

Kamraterne sprungo fram och trodde honom vara död. Men han lefde ännu, han hade endast afbrutit båda armarna och bars i detta tillstånd hem till föräldrarna.

Du kan tänka dig deras häpnad. Båda armarna, det var en smäll! Om han också fick lefva, hvad gör man i lifvet utan armar? Åhja, man har exempel på krymplingar, som varit så olyckliga alltifrån födelsen och likväl hafva lärt sig konster, som visas för pengar ... men, men, en karl utan armar, det är dock något bedröfligt ... August såg sin älskade moder gråta, och hon gret ej för små smulor.

Detta gick honom mer till hjertat, än all hans egen smärta. Hans brutna armar värkte, som om de doppats i brinnande eld, men han tänkte icke derpå, han sade endast: förlåt mig, mamma! Och så log han, så godt han kunde, och tröstade modren: jag blir nog bra igen; jag skall vara tålig ...

De hade ingen läkare den tiden i staden och kallade på en förståndig gumma, som var van att bota sådana skador. Hon hopfogade de brutna armarna åter på rätt och lade spelor omkring dem och linnebindlar derpå. Det var icke heller roligt, det tog grufveligt ondt, men August bet ihop tänderna, såg på sin mor och nickade åt henne: var icke rädd, nog blir det bra! – Se, så mycket hade han redan lärt af den stora konsten att glömma sig själv.

Och bra blef det, ty gossen var tålig, lydig och icke bortklemad. Redan om ett par veckor togos spelorna bort, och sedan han ännu i två veckor varit tvungen att ligga alldeles stilla, kunde han småningom åter bruka armarna. Det var en snäll gumma, hans sköterska. Hon läkte så skickligt dessa två små armar, som engång skulle blifva så starka och utföra så tappra bedrifter i verlden, att man icke mer kunde se något fel uppå dem. Om hon lefvat, när den lille August sedan blef en berömd hjelte, skulle han säkert ha skickat åt henne någon af sina många ärofulla tapperhetsmedaljer, ty utan henne och utan armar hade han blifvit en krympling, förgäten och bragdlös i nordens enslighet.

Nu vexte han stor och stark och gick ut i verlden. Der var någonting mäktigt uti hans barm, som dref honom ut. Gud skapar icke alla menniskor lika i hågen. Somliga har han danat för lifvets stilla lycka, för hemmets lugn och det tysta arbetet; andra har han danat för lifvets stormar och några till kämpar för hela menskligheten. Men för Gud är det lika, hvilken väg man i lifvet går, allenast man går i Herrens fruktan rättskaffens genom verlden.

Den lille gossen, som nu blifvit stor och lärt många sköna kunskaper, drog ut att strida för frihet och rätt. I hans eget land bodde ett fritt folk,

som lefde i frid och endrägt under lagarnas skydd, men alla folk voro ej lika lyckliga. Flera förtrycktes af hårda beherrskare, som icke aktade lag och rätt; andra söndersleto hvarandra i inbördes krig. Den fordne gossen från norden tyckte sig ej kunna bättre bruka de nya armarna, än dermed, att han stred för de förtryckta på jorden. Han gick frivilligt i fejd för de svaga emot de starka; han blödde för dem i hundrade strider. Han kom till dem som en främling och blef deras egen. Finland var hans moder, Sverige hans fädernebygd, norden hans vagga, men vida verlden var hans stora fädernesland. Hvar god och rättskaffens menniska var hans broder och syster; hvar oskyldigt förtryckt var hans sjelfskrifna skyddsling; hvar högsint like hans vän och bundsförvandt.

Vår tid vet ingen tapprare hjelte, än denne gosse från norden. Hans lif var ett lif af idel sagor och hjeltebragder. Han fanns beständigt der faran var störst; många tusen stupade rundtomkring honom; han låg förblödd och halfdöd på de blodiga slagfälten; led ofta hunger och allt slags brist; var fången och öfvergifven, förföljd och plundrad, sjuk och förgäten. Han samm genom floder mellan flytande isstycken. Han klättrade öfver höga murar, be vuxna med törnen. Han stridde i nattens mörker, kringränd på alla sidor af fiender, som icke kände någon barmhertighet och som fingo betalning för deras fångars hufvuden. Nästan alltid stridde han i sällskap med några få mot en stor öfvermakt och vann likväl ofta seger genom Guds bistånd och genom oförliknelig tapperhet. Stundom funnos förrädare bland hans egna stridskamrater, och när han, uttröttad af mödor, kastade sig om qvällen ned på den hårda marken med sin fältkappa under sig och himmelens klara stjernor öfver sig, nödgades han vaka med handen på svärdfästet, för att icke blifva dödad i sömnen. Dock bevarade Herren Gud honom underbart uti alla faror, och aldrig förlorade han sin glada förtröstan och sitt milda hjerta mot alla olyckliga. Han tjenade sig upp från simpel soldat till flera tusendes anförare, vann stor ära och många utmärkelser, men begärde aldrig mer för sig sjelf, än det allra nödvändigaste, och drog sig tillbaka från alla ärebetygelser. Hvad brydde han sig om att lysa för menniskor och att förhäfva sig öfver ett välförtjent rykte? Han stred ju icke för egen ära och egen vinning, han stred för friheten och för menskligheten; för deras seger ville han gerna förgäten dö.

När han i sju år kämpat under ett främmande namn för Greklands frihet och det gamla Grekland ändtligen afkastat turkarnes ok, sökte honom grekerne förgäfves öfver hela Europa, för att, till bevis på deras tacksamhet, erbjuda honom i deras land en stor jordegendom. Slutligen bortskänkte

de den åt en annan, när de icke annat visste, än att deras älskade kämpe längesedan var död. Men han lefde, blygsam och gömd, än i Sverige och Finland, än på en af Vestindiens öar. Han var fattig och mottog likväl ingen belöning. Han ville ej fläcka sitt höga mål och sitt tappra svärd med egen
 5 vinning af jordiska rikedomar.

Den lille gossen, som först kämpat mot väderqvarnen och sedan med eller mot halfva Europa, blef slutligen en grånad hjelte, som, trött af mödor och ärofulla sår, slöt sitt lif i ett fridfullt hem och gömdes till hvila uti den svenska fosterjorden. Få kände honom; ingen har någonsin hört honom
 10 omtala sina egna bragder. Och hvad allt hade han icke kunnat berätta, om han ej skyggtat tillbaka för eget lof och gifvit all ära åt Gud den högste, som ledsagat honom genom så många faror! Andra, som uträttat ganska litet i verlden, veta icke huru de skola framhålla sin egen person, sin ära och sin märkvärdighet; han, hvars bragder förvånat samtiden, gjorde allt hvad han
 15 förmådde, för att gömma sig sjelf i glömska. Derföre känner också verlden ganska litet af hans händelserika lif, och hans tappraste bragder äro kanhända för alltid förgätna. Men Gud känner hans redliga hjerta, hans fasta tro, och menniskor veta tillräckligt, för att hedra hans minne.

Hade Gud förunnat *August Maximilian Myhrberg* att strida för sitt
 20 fädernesland, såsom han stred för de förtryckta på jorden, så skulle han på sin tid haft endast en jemnlige, nemligen italienarnes Garibaldi. Nu stred han, länge okänd, namnlös, för mensklighetens rätt, för folkens frihet, och derföre står intet folk i tårar omkring hans graf. Men Finland, hans stora moder, och Sverige, hans faders hemland, skola i alla tider räkna honom
 25 bland sina tappraste hjeltar. Hans lif skall länge berättas som en saga vid vinterbrasan, till undran och häpnad för efterkommande släkten. Allt hos honom – hans mod, hans bedrifter, hans oegennytta, hans högsinta hjerta och framför allt hans sköna försakelse af sig sjelf – var stort och sagolikt, och derföre må hans stora saga äfven få plats bland dessa små.

30 Gosse i Finlands och Sveriges bygder, lär dig, som han, att strida för det rätta på jorden! Lär dig, som han, att försaka dig sjelf!

PÅ BLANK IS.

Du frusna vintervåg,
 Du sköna, klara spegelglas,
 Som nyss med flyktig håg

Har glittrat uti stormens ras,
Ett barn af söderns blida kust, 5
Kan ej din konst, vet ej din lust,
Du nära,
Du kära,
Du skära, vackra spegelsal,
Som blinkar 10
Och vinkar
Oss ut till vinterbal!

Hvad mer, om blommors slägt
Har dött i snön uppå din strand
Och hvit är skogens drägt 15
Och skört är vikens silfverband!
Det friska mod, det unga skämt
I dig sin runa rista jemt.
Vi bygga
Så trygga 20
Vår brygga vid din blanka rand
Och segla
Och spegla
Varmt hjerta, frusen hand.

Med foten klädd i stål 25
Och eld i blick och ros på kind,
Vi fly mot fjerran mål
Med farten af den snabba vind
Och vända från vår bana sen
Till vännens famn och brasans sken, 30
Att blida
Förbida
Den vida nordens vackra vår.
Då ljusna
De frusna, 35
De fångna böljors spår.

DE SMÅ FÅGLARNAS KLAGAN.

Vi kommo så långt från fjerran land,
 Vi kommo från Nilens heta strand,
 Från Etnas lava, från Atlas dadlar
 Och från Saharas brännande sand.

5 Vi kommo från sol, som ej förgår,
 Från land, som evigt i blommor står,
 Från strand, der aldrig en drifva snögat,
 Till Finlands frostiga, sena vår.

10 Vi bytte mot denna arma nord
 Vår gyllne frukt och vårt rika bord,
 Vi hungrade bland vår barndoms björkar,
 Vi fröso hellre på hemmets jord.

15 Och hade vi ej en skatt af gull
 Att ge till hyra och ge till tull,
 Så sjöngo vi dock vår glada visa
 För Finlands och för vår kärleks skull.

20 Vi bådo ju blott om en liten gren,
 Om litet mossa för boet sen
 Och blott att i fred vår visa sjunga
 I morgondagg och i solens sken.

Då kommo der barn från denna bygd,
 Barn utan hjerta, barn utan blygd,
 Och kastade ned vårt bo till marken
 Och rövade bort vårt enda skygd.

25 Vi sjöngo för dem i vårens tid,
 När allt var glädje och hopp och frid.
 O, må dem ingen i lifvet löna
 Så, som de lönat vår sång dervid!

Kanhända var det en lek också;
 Men grym och tanklös var den ändå.
 Må Gud förlåta dem, att de lönat
 Vår trogna kärlek till Finland så.

30

BJÖRKEN OCH STJERNAN.

Ännu vet jag en saga från fordna dagar om en gosse och en flicka, som gingo genom lifvet fram mot ett enda mål. Huru många bland oss kan säga detsamma om sig?

För etthundrade och femtio år sedan var i Finland stor nöd. Kriget härjade vida omkring, städer och byar brunno, skördar trampades ned, och människorna öddes bort till mer än hundradetusendetal genom svärdet, 5 hungern, landsflykten och förfärliga sjukdomar. Då var ej annat att höra och se, än suckar och tårar, klagan, sorg, aska och blod, och de, som hoppades längst, visste slutligen icke mer hvad de hade att hoppas. Ty Guds gissel gick öfver landet med stort betryck, och den tidens minnen förgätas aldrig. Då 10 hände ock, under så mycken ofärd, att många familjer spriddes omkring, så att somliga fördes till fiendeland och andra flydde i skogar och ödemarker eller fjerran till Sverige, och en hustru visste icke mer af sin man, och en broder icke mer af sin syster, och en fader och moder visste icke af sina barn, om de voro lefvande eller döda. Derföre, när ändtligen freden kom och 15 de, som ännu lefde, vände åter till sitt, då voro de ganska få, som icke hade någon af de sina att sakna och begråta. Likasom vi läsa i sagan om riddar Blåskäggs unga hustru, att hon skickade sin syster i tornet, der man kunde se långt utåt vägen, och ständigt frågade: Anna min syster, ser du någon komma? så frågade mången den andre, när stugan var så enslig och de kära 20 icke hördes af: ser du ingen komma? – ser du ännu ingen komma? Och merändels svarades: ingen, ingen! Men stundom hände, liksom i Blåskäggs saga, att långt borta på vägen syntes ett litet moln af damm; molnet kom närmare, och slutligen såg man en skara flyktingar, som sökte de sina ... Der sökte faders och moders ögon sina käraste, och funno de dem efter 25 långa år, då var der fröjd, som om aldrig sorgen funnits, och hyddorna reste sig åter med hast, och åkrarna buro åter sin skörd, och en ny tid randades öfver de förgångna sorger.

Under det långa kriget hade, bland många andra, två späda syskon, en gosse och en flicka, blifvit bortförda långt i främmande land och der funnit 30

vänliga händer, som togo vård om dem. Åren gingo, syskonen vexte upp och ledon ingen nöd, men i allt deras öfverflöd kunde de icke förgäta fader, moder och fädernesland. Det var med dem som med de fångne judar i Babylon, hvilka hängde sina harpor i pilträden och ej kunde sjunga, ej spela, ej dansa
 5 i det främmande landet, ty deras hjerta var i Jerusalem.

När då ryktet kom, att der var fred i Finland och att alla, som ville och kunde, fingo återvända dit, då blef för barnen det främmande landet för tungt, och de begärde att få gå hem.

Främlingarne, deras vårdare, logo och sade: gå hem? Narraktiga barn,
 10 veten I väl huru långt I då hafven att gå? Mer än hundra mil.

– Det gör oss detsamma, svarade barnen, – blott vi gå hem.

– Men hafven I icke hos oss edert nya hem? Här hafven I kläder och mat i öfverflöd, goda frukter att äta, mjölk att dricka, varma kläder, vackra boningar och vänliga menniskor, som älska eder af hjertat. Hvad viljen I
 15 mer?

– Ja, sade barnen. – Men vi vilja gå hem.

– I edert hem är stor nöd och brist på allting. Der skolen I lefva i stor fattigdom, hafva mossa till bädd och en koja af granris till tak, bläst och köld till edert ständiga sällskap, trädens bark till edert dagliga bröd. Edra
 20 föräldrar och bröder och systrar och alla edra vänner äro längesedan döde; när I söken deras spår, skolen I finna vargarnas spår, som framgått öfver drifvorna på den öde plats, der eder stuga har stått.

– Ja, sade barnen. – Men vi vilja gå hem.

– Men tio år hafva förgått, sedan I fördens bort derifrån. Då voren I
 25 späda och oförståndiga: en broder om fem och en syster om fyra år. Nu ären I femton och fjorton år gamla och kännen föga af verlden. Allt hafven I glömt, både vägen dit och edra föräldrar sjelfva, och likasom I glömt dem, hafva de ock glömt eder.

– Ja, sade barnen. – Men vi vilja gå hem.

30 – Hvem skall då visa eder vägen dit?

– Gud, sade gossen. – Dessutom mins jag, att på mina föräldrars gård står en stor björk, der många vackra fåglar sjunga i morgonsolen.

– Och jag mins, sade flickan, – att om qvällarna lyser en stjerna der genom björkens löf.

35 – Narraktiga barn, sade det främmande folket, – det I begären är en dårskap och ett förderf. Och de förbjödo barnen att mera tänka derpå.

Men ju mer de förbjödo, desto mer tänkte barnen derpå, och det var icke af olydnad, utan emedan det så ständigt och oemotståndligt låg dem i

hågen, att de ville åter tillbaka till sitt fädernesland. Ändtligen en månljus natt, när gossen ej fick en blund i sina ögon för tankarnas skull, sade han till sin syster: sofver du? Hon sade: nej, jag kan icke sofva, jag tänker på vårt hem. – Så är det också med mig, sade gossen. – Kom, låt oss knyta våra kläder i ett knyte och fly härifrån. Det förekommer mig, som om Gud sade i mitt hjerta utan uppehåll: gå hem! gå hem! Och hvad Gud säger, det kan ej vara synd.

– Ja, sade systemen. Och så gingo de tysta bort.

Derute sken månen klart öfver vägar och stigar, och det var en vacker natt. När de gått en stund, sade flickan: vet du, min bror, jag är så rädd, att vi ej hitta vägen hem. Brodren sade: låt oss ständigt gå åt nordvest, der vi se solen gå ned om qvällarna, ty hon gör så vid midsommarstid, och vårt hem är ditåt. Och det skall vara vårt märke, att när vi se björken på gården och den klara stjernan, som lyser genom dess löf, då skola vi veta, att vi funnit vårt hem.

Åter om en stund sade systemen: vet du, min bror, jag är så rädd, att vilddjur och röfvere göra oss illa. Brodren sade: Gud skall beskydda oss. Mins du ännu den bönen vi lärde oss i vårt hem, när vi voro små:

Hvart jag mig i verlden vänder,

Står min lycka i Guds händer.

– Ja, sade flickan. – Och Gud skall sända sina englar att gå vid vår sida i det främmande landet.

Så gingo de med godt mod framåt. Gossen skar sig en stadig käpp af en ung ek, till att försvara sig och sin syster med. Men intet ondt hände dem.

En dag kommo de till ett ställe, der två lika breda vägar gingo hvar åt sitt håll, och de visste ej hvilken de borde välja. Då sjöngo der två små fåglar på vägen åt venster. – Kom, sade brodren; – här går den rätta vägen, det hör jag på fåglarnas qvitter. – Ja, sade systemen, – våra fåglar äro något förmer än andra fåglar; Guds englar ha klädt sig i fåglahamn, att ledsaga oss hem.

De gingo vidare, och fåglarna flögo från gren till gren framför dem, ej fortare, än att de godt kunde följa dem. Barnen åto skogens frukter och bär, de drucko källornas klara vatten och sofvo om nätterna på mjuka bäddar af björnmossa. Och det syntes dem märkvärdigt, att hvar de än kommo om dagen, funno de mat, och hvar de än stannade om qvällen, der funno de plats att hvila uppå. Det kunde de icke förklara. Men hvar gång de sågo fåglarna, utropade de: se, Guds englar ledsaga oss! Så gingo de långa vägar framåt ...

Slutligen började flickan tröttna och sade till gossen: när få vi börja

att söka vår björk? Gossen sade: icke förr, än vi rundtomkring oss höra människorna tala det språk, som vår fader och moder talade.

Åter gingo de långa vägar fram mot vester och norr, och sommaren begynte lida till ända, och det blef kulet i skogarna. Flickan sade: syns han
5 ej redan, vår björk? Gossen sade: icke ännu.

Landet, der de gingo, begynte nu få ett annat utseende. De hade härtills gått öfver stora slätter och kommo nu till ett land med kullar, berg, floder och stora sjöar. Flickan sade: huru skola vi komma öfver de branta bergen? Gossen sade: jag skall bära dig. Och han bar henne.

10 Åter sade flickan: huru skola vi komma öfver de strida floderna och de stora sjöarna? Gossen sade: vi skola ro. Och han rodde öfver floderna och sjöarna, ty öfverallt, der de kommo till stranden, fanns en båt, likasom enkom att vänta på dem. Men öfver somliga floder samm gossen med sin syster. Och de flöto lätt som vattenfåglar på vågen; ty englarna flögo vid
15 deras sida i fåglahamn och beredde dem väg.

En dag hade de gått ända från morgonen utan någon hvila och voro mycket trötta. På qvällen kommo de till en enstaka gård, och den var nyss timrad af groft virke på askan af ett fordom brunnet hus. Der stod på gården ett litet barn och skalade rofvor. Vill du ej gifva oss en af dina rofvor? frågade
20 gossen.

– Ja, kom, sade barnet; – mor skall gifva eder mat uti stugan.

Då klappade gossen högt i sina händer, föll om barnets hals, kysste det och gret af glädje. – Hvarför är du så glad, min bror? frågade flickan. – Skulle jag ej vara glad? sade gossen. – Detta barnet talar vår faders och moders
25 språk. Nu få vi begynna att söka björken och stjernen.

Derpå gingo de in i stugan och blefvo vänligt emottagna. Folket i stugan frågade dem hvarifrån de kommo. Gossen svarade: vi komma från främmande land och söka vårt hem, men vi ha ej annat märke derpå, än att på gården står en björk, der fåglarna sjunga i morgonsolen, och om aftonen
30 lyser en klar stjerna i björkens löf.

– Stackars barn, sade folket medlidsamt. – På jorden vexa många tusen björkar, och på himmelen lysa många tusen stjernor. Hur är det möjligt för eder, att bland så många finna de enda rätta?

Gossen och flickan sade: Gud skall leda oss. Hafva icke hans englar redan
35 ledt oss långa, långa vägar till vårt land? Vi äro ju redan till hälften hemma.

– Finland är stort, sade folket i stugan och skakade på hufvudet.

– Men Gud är ändå större, svarade gossen. Och så tackade de folket och gingo vidare. Och det kom dem väl till pass, att de numera icke behöfde

äta och sova i skogarna, utan de gingo från gård till gård, och ehuru stora ödemarker lågo emellan hvarje människoboning och stor fattigdom var öfverallt, funno de likväl herberge och bröd, hvarhelst de behöfde, ty alla hade förbarmande med dem. Men björken och stjernan funno de icke. Från gård till gård sökte de dem, och sågo många björkar och många stjernor, 5 men icke de rätta.

– Ack, suckade flickan, – Finland är så stort, och vi äro så små! Aldrig skola vi finna vårt hem. Men gossen bannade henne och sade: tror du på Gud? – Ja, sade flickan. – Då vet du ock, sade gossen, – att större under ha skett, än så. När herdarne gingo om natten till Bethlehem, gick stjernan före dem. Hon går också framför oss, blott vi tro. 10

– Ja, sade flickan, som hon alltid var van att säga till brodern. Och så gingo de med glad tro än vidare framåt.

Sist kommo de en qväll till en ensam gård, och det var på andra året af deras vandring, en pingstafton i slutet af Maj, när sommarens första löf 15 begynte slå ut uppå träden. Vid det de trädde in genom grinden, stod der på gården en stor björk med yfvig krona och spåda löf, och genom de ljusgröna löfven sken i den halfklara qvällen den strålande aftonstjernan. Det var redan så sommarljus, att blott den enda stjernan syntes på himmelens hvalf, ty hon var den största och klaraste bland dem alla. 20

– Der är vår björk! utropade gossen strax. – Der är vår stjerna! svarade flickan genast. Och båda föllo hvarandra om halsen och tackade Gud med strömmande glädjetårar.

– Här är stallet, der far brukade leda in hästarna, sade gossen eftersinnande. 25

– Och jag känner igen brunnen, der mor brukade vattna korna, sade flickan.

– Der stå två små kors under björken; hvad må de betyda? menade gossen.

– Jag är så rädd att gå in i stugan, sade flickan. – Tänk, om vår fader och moder ej mera lefva, eller om de ej mera känna igen oss! Gå du förut, min bror? 30

– Låt oss först lyssna vid dörren, sade gossen med klappande hjerta.

Inne i stugan satt en gammal man med sin hustru, och gammal var egentligen ingen af dem, men sorger och nöd hade i förtid fårat deras panna. 35

Mannen sade till hustrun: ja, nu är det pingst, när Gud sände hugsvalaren ned till de bedröfvade hjertan; men till oss kommer ingen tröst. Alla våra fyra barn äro borta; två sova under björken, två äro bortförda i fiendeland

och komma visst aldrig mera tillbaka till oss. Det är tungt att vara allena, när man blir gammal.

Hustrun sade: är icke Gud allsmäktig och evigt god? Han, som förde Israels barn ur fångenskapen, kan väl ock gifva oss våra barn igen, om han
5 finner det nyttigt. Huru gamla vore nu våra yngsta barn, om de vore vid lif?

Fadren sade: gossen vore nu sexton och flickan femton år. Ack, en sådan Herrens välsignelse ha vi icke förtjent, att vi skulle få de kära barnen igen.

Vid det han ännu talade, öppnades dörren, och in trädde en gosse och en flicka, som sade sig vara komne långt ifrån och begärde en bit bröd.

10 – Kommen närmare, barn, sade fadren, – och blifven hos oss i natt! Ack, så stora skulle också våra yngsta barn ha varit, om vi fått behålla dem.

– Se, sade hustrun, – två så vackra barn! Ack, så vackra skulle också våra barn ha varit, om de ännu lefvat och varit med oss.

Och båda föräldrarna greto bitterligen. Då kunde barnen icke längre
15 dölja sig, utan föllo med tårar i sin faders och moders famn och utropade: kännen I icke igen oss? Vi äro ju edra kära barn, och Gud har underbarligen fört oss tillbaka till eder från det främmande landet.

Och föräldrarne omfamnade dem med kärlek utan namn och föllo jemte barnen på sina knän och tackade Gud, som på sjelfva pingstaftonen hade
20 skänkt dem alla en så stor hugsvalelse.

Sedan måste barnen berätta sina öden, och föräldrarna berättade sina, och ehuru der på ömse sidor varit mycken sorg, syntes nu sorgen alldeles förglömd och förbytt i glädje. Fadren pröfvade sonens armar och gladdes att de voro så manligt starka, och modren jemnade dottrens bruna hår och
25 kysste väl hundrade gånger hennes blomstrande kind. – Ja, sade modren med barnslig glädje, – jag kunde väl tro, att något skulle hända, när två främmande fåglar sjöngo så gladt uti björken i dag.

– Dem känner jag nog, sade flickan. – De äro två englar i fåglahamn, som hela vägen flugit framför oss och ledt vår vandring, och nu gläda de
30 sig med oss, att vi funnit vårt hem.

– Kom, låt oss än en gång helsa på björken och stjernan, sade gossen.
– Ser du, min syster, derunder sofva våra små syskon. Om det nu vore vi, som sofve der under den gröna tufvan, och våra syskon stode här i vårt ställe och sågo uppå vår graf, hur vore vi då?

35 – Visserligen voren I då Guds englar i himmelen, svarade modren mildt.

– Nu vet jag, sade flickan. – Englarna i fåglahamn, som följt oss hela vägen och som i dag bådats i björken vår återkomst, de voro våra små syskon, som sofva i grafven. Det var de, som sade så ständigt i våra hjertan: gån

hem! gå hem, till att trösta far och mor! Det var de, som i ödemarkerna visade oss väg, att vi icke förhungrade, som redde oss sängar af mossor, att vi icke frös ihjäl, och som vid de strida floderna sände oss båtar, att vi icke drunknade. Det var också de, som sade till oss: der är den rätta björken, der är den rätta stjärnan bland många tusende. Ty Gud hade utvalt dem och sändt dem till vårt beskydd. Tack, våra syskon! Tack, gode Gud! 5

– Ja, sade gossen, – och se hur förklarad himmelens blida stjärna lyser igenom björkens löf! Nu ha vi hunnit vårt hem; nu gå vi ej längre, syster!

– Kära barn, sade fadren, – en människas lif uppå jorden är ständigt en vandring mot eviga mål. Gån ännu ständigt, gå med Gud i edert hjerta och det eviga målet stadigt för ögonen! I gingen med englarna till vägvisare stadigt fram; – o, må de visa er vägen allt framgent ännu! I gingen efter björken; – han betydde edert fädernesland. Välan, må det vara eder kärleks och edert arbetes mål, så länge I lefven! I gingen efter stjärnan; – hon betecknar det eviga lifvet. Välan, må hon lysa eder hela er lefnad igenom! 10 15

– Amen, ske alltså! sade barnen och modren med knäppta händer.

BARNENS BÖN FÖR ALLA.

(Nyårsqvällen.)

Ett år förlidit. Ett annat år
Ur mörka skötet af tiden går,
Och menskolifvet är blott en gnista
I verdens natt, der hon snart skall brista.

Kom vid den manande klockans ljud,
Kom, låt oss böja vårt knä för Gud
Och prisa evigt Hans namn och kalla
Hans stora nåd öfver oss och alla! 5

Tillbedja Honom i himlens höjd,
Det är vår bästa, vår högsta fröjd.
Vi prisa Honom med barnslig tunga,
Fast alla englar Hans lof besjunga. 10

Hans allmakts thron öfver verden står,
Och dock Han räknat vårt hufvudhår.

15 Årtusen buga sig för Hans under,
Och dock Han mäter vårt lifs sekunder.

Från evigheternas majestät
Han skådar ned på vårt lätta fjät.
Så sakta går ingen suck från jorden,
20 Att icke Herren förnimmer orden.

Och Gud, som hafver små barnen kär',
Han ser till dig, fast du liten är,
Han hör din bön, när från jorderingen
Du ber för alla och glömmmer ingen.

25 *Bed för dina föräldrar:*
O Gud, välsigna med din nåd
Min fader och min moder.
Upplys dem med ditt helga råd;
Var deras sköld och roder.
30 Bevara dem och allt vårt hem,
Och lär oss lyda, älska dem,
Som dyraste klenoder.

Bed för dina syskon:
Vi äro grenar af en stam,
35 Vi äro syskon kära.
Så låt oss gå förenta fram
I endrägt och i ära.
Bevara oss för split och kif,
Och låt oss i vårt hela lif
40 Hvarandras sorger bära.

Bed för dina lärare:
O Gud, som vill den nåd mig ge,
Att nyttig lärdom höra,
Välsigna mina lärare,
45 Som till ditt ljus mig föra.
De vattna dina goda frön;

Så hör min innerliga bön:
Låt mig dem glädje göra.

Bed för dina vänner:

Jag har en vän och kanske två, 50
Och kanske har jag andra.
Gud, låt din engel med dem gå,
Hvar de i verlden vandra.
Och låt oss trogna vänner bli
I all den nöd vi råka i, 55
Så hjälpa vi hvarandra.

Bed för dina ovänner:

Jag arma barn, som vet hur svag
Jag sjelf så ofta felat,
Af hjertat nu förlåter jag 60
Dem, som mig förfördelat.
Min Gud, bevara dem också,
Ehvad mot mig de brutit må
Och kanske det ej velat.

Bed för ditt fädernesland:

Vårt land, min Gud, vårt fosterland, 65
Uti ditt hägn bevara.
Sträck öfver det din allmakts hand
I all dess sorg och fara.
Och låt det, i ditt ljus invigdt, 70
Bli stort och fritt och segerrikt,
Och så ditt vittne vara.

Bed för din furste:

Min Gud, beskydda vår monark.
Upplys hans ädla sinne, 75
Att i hans land må lag bli stark
Och frihet bo derinne,
Och att hans thron må byggas skön
Af brutna fjettrar och hans lön
Bli ett välsignadt minne. 80

Bed för dig sjelf:

Min Gud, min Fader, blif hos mig
 I denna verldens villa.
 Förlåt mig hvad jag bröt mot dig
 Och gjort mot andra illa.
 Mitt lif, min lycka lägger jag
 I dina händer natt och dag.
 Låt mig din nåd ej spilla.

85

Bed för de olyckliga:

Du gaf mig, Herre, ditt öfverflöd,
 Ett älskadt hem och ett dagligt bröd,
 Frid, helsa, glädje och helga orden;
 Nu beder jag för all sorg på jorden:

90

För de olyckliga utan tal;
 För dem, som qvida i hungerns qual;
 För dem, som frysa i vinternatten;
 För dem, som sjunka i hafvets vatten;

95

För dem, som smäkta i öknens sand;
 För dem, som flykta för eld och brand;
 För dem, som vandra med tiggars tafvar;
 För dem, som gråta på kära grafvar;

100

För alla sjuka i sömnlös qväll;
 För alla fångar i jern och cell;
 För de landsflyktiga, de fördrifna,
 De faderlösa, de öfvergifna;

105

För de vansinnigas mörka natt;
 För dem, som mist sina ögons skatt;
 För alla lytta; för dem en tunga
 Du nekat, Gud, att ditt lof besjunga;

110

För dem, som sörja sitt fosterland;
 För slafven under hans bödels hand;

För de förtryckta; de skuldlöst dömda;
För de förskjutna och de förglömda;

För dem, som Dig, Herre Jesu Christ,
Ha aldrig känt eller tidigt mist; 115
För alla sorgsna, för alla arma;
Gud, öfver dem dig i nåd förbarma!

Bed för de brottsliga:

Så vill jag bedja för dem också,
Som långt från Gud uti synden gå: 120
För dem, som stjäla; för dem, som rövva;
För dem, som Herren med blod bedröfva;

För dem, som fresta oss till förderf;
För dem, som ockra på enkors skärf;
För dem, som svika sin vän i nöden, 125
Dem, som förråda sitt land i döden;

För dem, som smäda med ondt försåt;
För dem, som glädjas åt oskulds gråt;
För dem, som häda; för dem, som hyckla;
För dem, som fräckt med allt heligt gyckla; 130

För dem, som dränka sin själ i rus;
För dem, som bränna sin nästas hus;
För dem, som sälja för guld sin ära;
För dem, som ljuga och mened svära;

För dem, som yfvas i flärdens sal, 135
I uselt högmod, i afunds qval;
För dem, som frossa; dem, som förtrycka,
Och dem, som spela om menskolycka;

För dem, som neka den arme bröd;
För dem, som stöta sitt barn i nöd; 140
För dem, som banna sin far och moder;
För dem, som hata sin egen broder;

145 För dem, som Dig, Herre Christ, försmå
 Och mot din heliga ande stå;
 O, att med ånger till Dig de blicke!
 O Herre, Herre, förskjut dem icke!

Bed också för de lyckliga:
 All glädje, som all sorg, den är,
 O Gud, din ädla gåfva.
 150 Lär dem, som du din nåd beskär,
 Att dig af hjertat lofva.
 Gif, att det goda löjet slår
 Som blommor upp ur jordens vår,
 När jordens sorger sofva.

Bed för de goda:
 Välsignad vare den, som går
 I Christi spår på jorden
 Och torkar sina likars tår,
 Der den är bitter vorden,
 160 Och offrar all sin lefnads tid
 Åt menskors lycka, menskors frid
 Med gerningen och orden.

Bed för hedningarne:
 Guds klarhets ljus, Guds nådes sken,
 165 Som lyser verlden vida,
 Upplys ock dem, som länge ren
 I mörkret Dig förbida.
 Förutan Dig de ha ej ro,
 Ej tröst, ej frid, ej hopp, ej tro;
 170 Sänd dem ditt ljus, det blida.

Bed för allt lefvande:
 Din är den vida jordens rund
 Och allt hvad derpå andas.
 Låt ej vår fröjd i hvarje stund
 175 Med andras plågor blandas.
 Se, Herre, mildt till djurens qual;

Låt ock för dem i dödens dal
En bättre morgon randas.

Bed för de döda:

De döda sofva. Gud allen, 180
Han vet hvad grafven täcker.
Men, Jesu Christ, som grafvens sten
Och dödens kedja bräcker,
O, låt dem sofva i ditt namn
Och vakna, Jesu, i din famn, 185
När dem din röst uppväcker.

Lofva Gud och bed för Guds rike:

Sist beder jag så innerlig:
Din nåd ej från oss vike.
All verldens rund lofsjunge Dig, 190
O Fader utan like!
Gud, allt vårt hopp! Gud, all vår frid!
Ack, blif hos oss till evig tid!
Tillkomme så ditt rike.

LÄSNING FÖR BARN 4 (1871)

Hvad skall du älska?	439
<i>Lekar</i>	
Prinsessan Törnrosa	440
Olle, som gick på skidor	483
Stormen och Solskenet	487
<i>Visor och sagor</i>	
Kyrktuppen	491
Nyåret 1868	495
Strö blommor!	498
Pikku Matti	500
Fattiga barns lofsång för Finlands skörd, hösten 1868	509
Hafskonungens gåfva	511
Sista April	519
Svalan från Egypti land	520
Eko	527
Unda Marinas silfverskål	530
En Jättesaga	536
Luftslotten	541
Julgranen	548
Gamla stugan	550
På skridskor	562
Mirza och Mirjam	562
Den första Lärkan	571
Fattiga barns lofsång i en vårdanstalt	573
Pekkas äfventyr	574
Solstrålen i November	577
Löflösa träd	580
Bullerbasius	582
Hökens vrede öfver Majföreningen	587
Bofinkens vaggvisa	589
Ninive	589
En Julsaga	592
Huru man hittar sagor	597
Solkonungens barn	600
Solkriget	605
Ängsblommornas visa	607
Den okända svarta fågeln	608
Den bättre vägen	609
Prestgårdsflickorna	611
Rida ranka	616
Julvisa	623

HVAD SKALL DU ÄLSKA?

Mer än dig sjelf haf kärt ditt hem,
Din moders bön, din faders bud;
Men fosterlandet mer än dem,
Och mer, långt mer än allt, din Gud!

Mer ödmjukhet, än fåfång prakt;
Mer dygd och heder, än allt guld;
Mer sanning, än all verldslig makt;
Mer samvetsfrid, än synd och skuld.

5

Mer arbete, än maklig dag;
Mer ädelt vett, än glans och flärd;
Mer frihet, hägnad utaf lag,
Än höghet, uti bojor snärd.

10

Och älskar du allt detta mer,
Än verldens villor, som förgå,
Så böj dig för Guds ögon ner:
Ett fattigt barn är du ändå.

15

Ett fattigt, syndigt barn du är
I mycken ofullkomlighet,
Och sjelf förmår du intet här,
Och intet af dig sjelf du vet.

20

Men bed, att Guds, din Faders, nåd
Dig leder med Hans helge And;
Då får du kraft, då vet du råd,
Då går din väg till lifvets land.

Och då fullkomnas du hvar dag
Uti den rätta kärleken,
Till Guds och människors behag,
För jorden och för himmelen.

25

Helsingfors i Oktober 1871.

Z.T.

LEKAR.

PRINSESSAN TÖRNROSA.

*Saga i tre äfventyr.***Personer i första äfventyret:**

KUNGEN.

TÖRNROSA, *som lindebarn.**Hofmarskalken* VON CIRKEL.5 *Riksrådinman* KUNIGUNDA.

ÖFVERSTE MUNSKÄNKEN.

MÄSTERKOCKEN.

Mästerkockspojken SAM.

KUNGLIGA BARNSKÖTERSKAN.

10 HULDA, CLARA, SOLA, STJERNA, MÅNA *och* LJUSÖGA,
*goda féer.**Féen* MÖRKÖGA, *dödens dotter.*

*Dessutom hofdamer, hofherrar och folk, så många kungen har råd att bestå sig.
Händelsen tilldrager sig i det kungliga slottet.*

FÖRSTA ÄFVENTYRET: FADDERGÅFVORNA.

MÄSTERKOCKEN (*svängande med en guldslef*). Halloh, finns här någon ordentlig menniska med så mycket förstånd, som en mager kalkon? Hela slottet är förryckt; hela riket är en svärm af yrvakna spanska höns. Den ena flaxar hit, den andra dit, och ingen bryr sig om den kungliga middagen.

5 Sam, Sam, hvar håller du hus?

SAM (*inspringande*). Kommer strax.

KOCKEN. Jaså, är du här, sotnäsa? Tar du icke redan till fötter, att utföra mina befallningar?

SAM. Jag springer, jag flyger. Hvad befaller mästerkocken?

10 KOCKEN. Sam, det är i dag en märkvärdig dag. Säg till, att man slagtar sex oxar med förgyllda horn och sexton de allra fetaste gödkalfvar. Låt mästerman halshugga två dussin kapuner. Vidare femtio smalbenta kycklingar; vår nådige konung tycker om kyckling med pickels och spansk

peppar. Vidare några såar buljong med kräftpastejer och så vidare.

SAM. Nej, var så god och vänta litet! Sexton smalbenta oxar, sex kapuner
med förgyllda horn, femtio kräftpastejer, sex såar pickels med buljong och
spansk peppar ... och så vidare. 15

KOCKEN. Hör på hvad jag säger! Lax, flundra, sardiner, ostron och andra
hafvets invånare. Vidare sallader, gurkor, rödbetor, macaroni, sparris och
diverse grönsaker. Vidare snöberg, stora som Chimborazo; krokaner, höga
som Babels torn; geléer som Röda hafvet; pumpernicklar, långa som jernvä-
gar, och slutligen plättar! Kom ihåg plättarna! Vår nådiga drottning tycker
ofantligt om plättar. 20

SAM (*räknar på fingrarna*). Lax, flundror, gurkor, rödbetor, snöberg,
krokaner, plättar och andra hafvets invånare ... 25

KOCKEN. Glöm ej plättarna! Det goda folket derute måste också få
något till bästa. Gå till lappskräddarens rofland, ryck upp alla rofvorna,
skala dem, och stufva dem till mos; vårt goda folk har aptit. Tag bagarens
bönor, gå sedan till skomakarens källand, välj ut hundra kålhufvuden, och
koka dem med en af brandvaktens hönor, att folket må få en kraftig kötträtt.
Kungen betalar, när han får råd. Allt detta skall vara gjordt inom en timma. 30

SAM (*springer*). Kommer strax.

KOCKEN. Hör på, vänta litet. Hvad har du i lön, Sam?

SAM. Tre gånger mat och sex gånger stryk om dagen, det vet mästerkocken.

KOCKEN. Sam, min gosse, du har för litet att göra, du måste få större
lön. (*Luggar honom.*) 35

SAM. Tackar så mycket. Men hvad skall nu allt detta kalaset vara till,
herr mästerkock?

KOCKEN. Hvad det skall vara till? Vet du då icke, Drummelpeter, att
det i dag är en stor dag, en riktig hedersdag för vår nådige konung och hela
hans rike? 40

SAM. Nej, det vet jag visst icke, herr mästerkock.

KOCKEN. Nå, så skall jag vispa ditt stålbakade förstånd. Kan du begripa,
att en konung utan arftagare är som en fin middag utan efterrätt?

SAM. Jag känner många, som tycka mest om att börja med efterrätten. 45

KOCKEN. Nu vet hela riket, att vår nådige konung och drottning hittills
icke täckts få några bröstarfvingar, förrän féen Ljusöga i går hämtade åt
drottningen den allra sötaste lilla prinsessa ...

SAM. Det är efterrätten.

KOCKEN. Riktigt, min gosse. I dag skall hon kristnas; därför är hela riket
i rörelse, därför är här kalas, och därför skall folket få rofvor och kålsoppa. 50

Sex féer äro bjudna till faddrar och komma med präktiga faddergåfvor. De borde väl rättast vara sju, efter de äro lika många som regnbågens färger, men kungen har icke mera än sex guldallrikar, utom sin egen och drottningens.

55 Riksrådninnan Kunigunda var af den mening, att féer omöjligt kunna äta på annat än guldallrikar, och därför bjöds icke féen Mörköga, som är den sjunde.

SAM. Månnro gumman blir stött? Det sägs, att Mörköga icke är god, när hon är ond.

60 KOCKEN. Ja, hvem rår för att Tattar Dara stal bort den sjunde guldallriken? Men står du icke här och pratar bort tiden (*luggar honom*), när kungen och hela hofvet hvar ögonblick väntas tillbaka från kyrkan? Är du icke redan en half mil härifrån?

SAM (*springer bort*). Kommer strax.

65 KOCKEN (*allena*). Det är då obegripligt hvad pojkar ha för ett dåligt minne. Här ger jag honom den enklaste sak i verlden att uträtta, och så skäms han icke att uppehålla mig med sitt enfaldiga prat. Kära vänner, är här någon af er, som tänker bli mästerkock, så må han nu för all del skaffa sig en begriplig kockspojke. (*Går.*)

70 (*Öfverste munsken inkommer, ledande Sam vid örat.*)

MUNSKÄNKEN. Aha, dagdrifvare, knep jag dig äntligen? Du har då rakt ingenting att göra, du slår dank från morgon till qväll. Fort, packa dig ned i källaren, och tappa i femtio krus af hans majestäts hundraåriga cypervin! Sedan fyller du två hundra muggar med gammalt öl och aktar dig att spilla
75 en enda droppe. Sedan polerar du guldallrikarne och silfverbägarne, så att der icke synes ett enda damkorn på dem, och sedan springer du till hofapotekaren efter femton flaskor likör. Allt detta skall vara gjordt inom en half timma. Begriper du, att lilla prinsessan kristnas i dag?

SAM. Brrr! Två hundra muggar cypervin tappas i gammalt öl, att skura
80 guldallrikarne, så att femton flaskor likör spillas ut på en half timma ... Kommer strax. (*Springer bort.*)

MUNSKÄNKEN. Mästerkocken skämmer bort hofbetjeningen; de ha alldeles för goda dagar. Kära vänner, om någon af er tänker bli öfverste munsken, så råder jag honom, att ha ögonen på sitt folk och gifva dem en
85 sak i sender att göra. Annars jäser allt öfver, som färskt öl. (*Går.*) (*Hofmarskalken von Cirkel inträder, ledande Sam i luggen.*)

HOFMARSKALKEN. Så, så, man understår sig att echapera, när öfverheten befaller? Man är en lätting, en bonvivant, en mauvais sujet. Man har den äran att tjena hans majestät, vår allernådigste konung, och måste visa till-

börligt nit. Man går nu strax att sopa slottsgården, damma mattorna, städa trapporna, putsa lakejernas bockskinnsstöflar och blanka spännena på kammartärnornas skor. Sedan tvättar man sin simpla fysionomi, för att understå sig framträda för den allernådigaste lilla prinsessan, hennes kungliga höghet, som har den nåden att snart låta bära sig hit med sina fruar gudmödrar och hela det öfriga hofvet. Allt detta skall vara gjordt inom en qvart timma, 90
förstår man? 95

SAM. Trappor, mattor, sopor, lakejer, kammartärnor i bockskinnsstöflar ... Kommer strax! (*Sjunger.*)

Hvad är det allt jag får höra?

Sam har ju intet att göra, 100

Sam är en drummel, sömnig och lat.

Sam har en lön af de största,

Sam skall få mer med det första,

Mera luggis och mindre mat.

HOFMARSKALKEN. Hvad är det för en opassande visa man understår sig att exequera i höga öfverhetens närvaro? 105

SAM (*sjunger*).

Oxar och laxar och hönor,

Plättar och rofvor och bönor,

Cypervin och en fin likör! 110

Riket har fått en prinsessa,

Sam, han bär allt på sin hjessa;

O, den Sam, Sam, som intet gör! (*Springer bort.*)

HOFMARSKALKEN. Der ser man följderna af att vara nedlåtande mot sämre folk. Vår nådige konung är, på min ära, alldeles för populär. Pöbeln 115
börjar att ta sig en air, en ton, som vore den våra jemnlikar, och det kommer sig af att folket har för litet att göra. Men se, här nalkas det stora tåget från kyrkan. Vakt, i gevär!

(*Gardesmusiken spelar den kungliga marschen, och hela hofvet inträder i procession. Först härolder och soldater. Sedan kungen, öfverste munsken och rikets fina herrar. Sedan prinsessan Törnrosa, buren på armarne af den kungliga barnsköterskan. Prinsessan har ett så långt släp, att det uppbäres af fyra hofdamer. Sedan följer riksråddinnan Kunigunda, hvars släp uppbäres af två hofdamer. Efter henne följa hofjunkare, munsjörer, modemamseller, madamer och simpelt folk, som behöfs för att hurra.*) 120
125

HOFMARSKALKEN. Lefve kungen! Hip, hip, hurra!

FOLKET. Hip, hip, hurra!

HOFMARSKALKEN.

130 Täckes det ers majestät,
Sedan hennes höga nåde
Kronprinsessan, som vi skåde,
Allerhögst sig döpa lät,
Att i underdånighet
Vi för rikets folk bebåde
135 Hennes namn? Hur lyder det?

KUNGEN. Törnrosa, min kära hofmarskalk, Törnrosa. Men lägg nu bort allt onödigt krus. Flickan är välskapad och behöfver ej förblommeras. Eller hur, riksrådinna? Hvad är det för ett himmelsbefängdt släp, som ni hängt på barnet? Hon är ju utstyrd som en pappersdrake med svans.

140 RIKSRÅDINNAN KUNIGUNDA (*för sig*).

O, hvad tölpiga fasoner
Man kan finna hos personer,
Som dock ödet satt på troner!
(*Högt.*)
145 Pappersdrake? Ack, så roligt!
Kan man skämta så otroligt?
Ha, ha, ha, så qvickt det var!
Sådant sägs ej alla dar.
Men som denna dags hjeltinna
150 Skall bli modets herrskarinna
Och den goda smakens värn,
Bör man ren i vaggan finna
Hennes höga nåd modern.

KUNGEN. Se, det kallar jag en tidig och skön uppfostran.

155 KUNGLIGA BARNSKÖTERSKAN. Nådig frun, lillan vill ha mat.

KUNIGUNDA.

Så hon talar om aptiten!
När är en prinsessa liten?
Mera vett skall man bevisa:
160 (*Förnämt.*)
Hennes nåd behagar spisa.

(Prinsessan skriker.)

SKÖTERSKAN.

Ack, det råår jag ju ej för.

Nådig fru, ni sjelf det hör:

Hennes nåd behagar lipa.

165

KUNIGUNDA.

Hennes nåd bör dock begripa,

Att det icke passar sig

Inför hela hofvet pipa.

170

SKÖTERSKAN.

Lillan, var nu snäll och tig!

HOFMARSKALKEN.

Alltså vare kunnigt gjordt,

Att prinsessan, som man sport,

Täckes för sin lefnads kosa

Välja namnet Törnerosa.

Hip, hip –

FOLKET. Hip, hip –

KUNGEN. Håll sin mun, hofmarskalk. Der ser jag flickans gudmödrar
nalkas i silfvervagnar, dragna af hvita svanor. Är allt i ordning till deras
mottagande?

175

180

HOFMARSKALKEN.

Allt är klart, ers majestät!

Sam får skynda sina fjät.

KUNGEN. Munsänk, har du låtit servera mitt bästa cypervin?

185

MUNSKÄNKEN.

Ja, det kan visst ej slå fel,

Det har Sam uppå sin del.

KUNGEN. Måsterkock, har han tillredt kalaset och guldtallrikarna?

190

KOCKEN.

Sam har jag det anbefallt;

Det skall gå som smör i palt.

195 SAM (*tittar in genom fönstret*).
 Sam, ja, Sam skall göra allt;
 Men om Sam nu säger: halt!

SKÖTERSKAN.
 Vyss, vyss, lillan min;
 Nu får hon se gudmor sin.
 200 Gudmor är så fin och grann
 Med sex svanor i ett spann.
 Silke och guldspänne
 Lillan får af henne.

(*Hofvet ger rum, och féerna inkomma, en i sender, alla med kronor och troll-*
 205 *spön, med hvilka de, hvar i sin tur, vidröra Törnrosa.*)

FÉEN HULDA (*i grön klädning*).
 Alla mia vanda rig!
 Godhet gifver jag åt dig.
 Godhet, ömhet, barnslig lydnad
 210 Skola bli din bästa prydnad.
 Aldrig ses i dessa salar
 Tårar, som ej du hugsvalar,
 Sorger, som ej du vill lindra,
 Smärtor, som ej du vill hindra,
 215 Och din högsta lust skall vara
 Andras lycka att försvara,
 Men förgäta egen fröjd,
 Blott du ser en annan nöjd.

FÉEN CLARA (*i hvit klädning*).
 220 Liga lux arundimond!
 Jag vill gifva dig *förstånd*.
 Klara tankar vill jag gifva,
 Vishet skall din prydnad blifva.
 Allt det sköna i naturen,
 225 Bergen, hafven, skogen, djuren,
 Menskors kunskap, dygd och ära
 Skall min lilla Törnros lära,

Att den visaste på jorden
 Skall med undran höra orden.
 Och dock skall hon tänka så,
 Att hon intet vet ändå. 230

FÉEN SOLA (*i röd klädning*).
 Ronda minna alchi denk!
Skönhet är min rika skänk.
 Skönhet är en flyktig gåfva;
 Lycklig den, som mer kan lofva. 235
 Men till älskliga behaget
 Känner sig hvart hjerta draget,
 När ett barn med ögon fromma,
 Liksom dalens blyga blomma,
 Icke vet hur underbara 240
 Dessa dofter kunna vara.
 Denna oskuldsfulla makt
 Har jag åt min Törnros bragt.

FÉEN MÅNA (*i gul klädning*). 245
 Langa, lintelinga duld!
 Jag ger dig det gula guld.
Rikdom skall också du äga,
 Huru litet den må väga
 Mot en skatt, som mer betyder. 250
 Men när hjertats röst du lyder,
 När du hör den arme klaga,
 Skall du hafva guld att taga
 Och med öppen hand det räcka,
 Att hans törst och hunger släcka. 255
 Derfor var mot nöden huld:
 Outtömligt är ditt guld.

FÉEN STJERNA (*i violett klädning*).
 Via, vita andrasiv!
 Långt jag gör ditt *menskolif*. 260
 Äfven det är ej det bästa,
 Dervid du ditt hopp bör fästa.

265 Nornor spinna lifvets trådar,
 Ständig fröjd jag ej bebådar,
 Men till nornorna vi bedje,
 Du, som är så mångas glädje,
 Att du må i långa tider
 Lyckliggöra allt, som lider,
 Och till sist välsignad gå
 270 Till din hvila, du också.

FÉEN LJUSÖGA (*i blå klädning*).
 Solami adonavag!
 Kärlek, kärlek gifver jag,
 Kärlek, att ditt lif försköna,
 275 Kärlek, till att kärlek löna,
 Kärlek till Guds himmelrike,
 Kärlek till din minsta like,
 Kärlek, att i hjertat bära
 Till allt godt, till dygd och ära,
 280 Fosterland och fader, moder,
 Make, vänner, syster, broder,
 Trofast kärlek, utan list.
 Bästa gåfvan kom till sist.

KUNGEN. Ädla, högtärade féer, edra skänker äro i sanning de bästa på
 285 jorden. Ingen konung kan gifva sitt barn så kostbara faddergåfvor. Huru
 skall jag tillfyllest kunna prisa er frikostighet!

KUNIGUNDA.
 Ett är glömdt, om jag förstod'et:
 Vara klädd på högsta modet.

290 HOFMARSKALKEN.
 Och att niga sen med smak.
 Liksom det ej vor en sak!

MUNSKÄNKEN.
 Les honneurs vid bordet göra,
 295 Vore ock en sak att höra ...

KOCKEN.

300

Och värdera en kalops,
Att ej äta som en mops ...

KUNGEN. Allt är nu fullkomligt och förträffligt. Nu återstår det endast att helsa de ärade faddrarna med ett hurra och sedan tåga till middagsbordet.

HOFMARSKALKEN. Hip, hip, hip ...

305

FOLKET. Hip, hip, hip ...

KUNGEN. Håll! Hvem kommer der i en vagn, dragen af sex svarta svanor, genom det mörka åskmolnet?

LJUSÖGA. Det är vår sjunde halfsyster, dödens dotter, Mörköga. Jag darrar af fruktan för vår älskade guddotter.

310

KOCKEN. Ja, der ha vi betaldt för den sjunde guldtallriken.

KUNGEN. Tyst! Hon är redan här.

(Féen Mörköga träder in, i svart klädning, och berör prinsessan med sitt trollspö.)

MÖRKÖGA *(till kungen)*.

315

Allt fullkomligt, säger ni?

Och mig har ni icke bjudit!

Vet ni hur *mitt* löfte ljudit,

Som nu osagdt gått förbi?

Jag, jag skulle hafva gifvit

320

Det, som glömdt af alla blifvit,

Och på flickans panna skrifvit

Detta ordet: *evigt lif!*

Annat allt är tidsfördrif,

Gyckel, tomhet, flärd och nycker,

325

Som förgås, när stormen rycker.

Dödens dotter ensam råder

Om det rätta lifvets åder,

Som är alla väsens rot,

Men min gåfva togs ej mot;

330

Derföre hör ödets hot:

Allt hvad dessa andra skänka

Vill ej ödets gunst förkränka:

Godhet, skönhet, vett och guld,

Lifstid nog och kärlek huld,

335

Allt blir Törnerosas lott,

340

Tills hon femton år har nått.
 Men då skall den hulda mö
 På en sländas spets sig såra
 Och, för att ert hopp bedåra
 Genast somna bort ...

KUNGEN.

Och dö?

O, hvad grymma ord! Hvad fasa!
 Mörka fé, kan så du rasa?

345

MÖRKÖGA.

Det är ödets bud. Farväl. (*Försvinner.*)

LJUSÖGA.

350

Ack, hvad aning i min själ!
 Ödets bud kan ingen vända,
 Men ett hopp är kvar, ett enda:
Lifstid lång ju löftet var ...

355

Se, jag vet ett tvillingspar:
 Är ej sömnen, liksom döden,
 Glömska utaf lifvets öden,
 Mera kort och mera lätt,
 Men dock barn af samma ätt?
 Ej i döden skall hon somna.

360

När prinsessan sårats har,
 Skall hon i en slummer domna
 Och med henne dessa alla.
 Hennes sömn blir hundra år,
 Förrän döden förestår;
 Men om, innan timman slår,
 Ödet räddaren vill kalla,
 Skall hon åter vakna gladt ...

365

KUNGEN.

Dunkla öde, höljdt i natt!
 (*Slut på första äfventyret.*)

ANDRA ÄFVENTYRET: TÖRNROSA.

Samma sal i konungens slott, men midt på fondväggen är nu ett rött förhänge. Femton år ha förgått sedan första äfventyret, och därför äro alla personer femton år äldre, utom Sam, som är oförändradt samma lilla spelevink. Prinsessan Törnrosa har blifvit långa flickan. Man får se hennes mamma drottningen och några andra nya personer, deribland prinsessans hoffröknar Narcissa och Löfkoja samt lilla Susanna.

(Narcissa och Löfkoja mötas i salen.)

LÖFKOJA.

Ah, Narcissa, är det du?

Vet du, nej, det var för roligt!

Jag har skrattat nyss otroligt.

Vår prinsessa ... Gissa nu!

NARCISSA.

Nå, hvad är det?

LÖFKOJA.

Jo, i parken

Såg hon några stackars små

Utan skor och kläder gå

Barfota på hårda marken,

Och då sprang hon genast dit.

Först så gaf hon dem sin hufva

Och sin halsduk röd och hvit,

Att bevara dem för snufva.

Sedan gaf hon, bit för bit,

Floret, handskarna och kappan,

Och till sist hon barnen gaf

Sina skor, som hon klädt af.

Kunigunda stod på trappan

Och begynte strax sig grufva.

När hon såg vår lilla ljufva

Fröken utan handskar, flor,

Kappa, silkesduk och hufva

Ja – hvad fasa! – utan skor,

35 Flyga som en plockad dufva,
 O, hvad Kunigunda sprang,
 För att lexa upp den lilla!
 Och då hände sig så illa,
 Att hon föll i dammen – pang!

NARCISSA.
 Hvem? Prinsessan?

40 LÖFKOJA.
 Kunigunda!
 Utaf skratt jag måste blunda.
 Strax var Törnerosa der,
 Hjelppte gumman upp och henne
 Sina strumpor gaf, de tvenne,
 45 Men nu först blef ugglelåt,
 Ty nu var prinsessan riktigt
 Barfot – tänk, hvad det var viktigt!

NARCISSA.
 Mycket god är vår prinsessa.

50 LÖFKOJA.
 God som guld, från fot till hjessa.
 Men hur vis och lärd hon är,
 Det begripa ej vi andra.
 Sist i går så sågs hon vandra
 55 Ensam uti parken här;
 Hvad tror du hon gjorde der?
 Hundra fåglar ungefär
 Sjöngo der i träden glade,
 Det var sällskapet hon hade;
 60 Och hon talte utan bråk
 Alla dessa fåglars språk,
 Qyirrebirr och titterli;
 Se, det kunna icke vi!

NARCISSA.

Vacker är hon mer än alla.

65

LÖFKOJA.

Ja, för det hon är så god.

NARCISSA.

Rik ...

LÖFKOJA.

Men utan öfvermod.

70

NARCISSA.

Älskad ...

LÖFKOJA.

Ack, med lif och blod!

Hvad kan icke hon befalla?

NARCISSA.

Folket säger ju, att detta

Allt är féers skänk.

75

LÖFKOJA.

Med rätta.

Onda tungor dock berätta ...

Kan du tiga?

80

NARCISSA.

Som en mur,

Som en fisk, ett murmeldjur;

Kan du det ifrågasätta?

LÖFKOJA.

Folket talar om en gåfva,

Som man icke rätt förstår.

När hon fyller femton år,

85

Sägs, att Törneros skall sofva
Fasligt länge.

90

NARCISSA.

Jag förstår.

LÖFKOJA.

Det sker af en sländas sår.
Derför lät ju kungen bringa
Alla sländor hit i vår,
För att brännas utan spår,
Att ej någon sådan får
Törneros i fingret stinga.

95

NARCISSA.

Men det är nu just i dag
Hon blir femton år ...

100

LÖFKOJA.

På spiken!

Deraf syns hur uppenbart
Spåmän ljuga, det är klart,
Ty i alla kungens riken
Finns ej någon slända kvar.
Törneros ej somnat har;
Alltså spådomen är sviken.
Men jag glömmer att vi böra
Kläda Törneros till festen.

105

NARCISSA.

Ja, får Kunigunda höra
Hur vi stå och intet göra,
Blir hon grymmare än pesten.

110

LÖFKOJA.

Du har mycket rätt. För resten
Är nu gumman torr igen.
Låt oss skynda, kära vän! (*De gå.*)

115

(Öfverste munsänknen och Mästerkocken inträda från motsatta sidor.)

MUNSKÄNKEN. Sam! Hvar är Sam? Alltid får man vänta på den lata slyngeln. 120

KOCKEN. Sam! Drummel! Hvar håller du hus?

SAM (*inspringande*). Kommer strax.

MUNSKÄNKEN. Du odåga! Du spruckna spetsglas! Fort att ställa allt i ordning till den stora festen på prinsessans födelsedag! Kom ihåg nektarn! Glöm ej ambrosian! Understå dig att försumma silfverbägarne, tennstoppen, 125 ölmuggarne och de kinesiska mandarinkopparne, etcetera, etcetera.

SAM. Etcetera, etcetera.

KOCKEN. Är du perfekt, pojke? Har du ej redan stekt oxarne, kokat hvalfisksen, stufvat morötterna, gräddat plättarna och utstyrt kroken med prinsessans namn i kanderadt socker? Sam, min gosse, du är den värsta dagdrifvare jag nånsin har sett. 130

SAM. Etcetera. Ack, herr mästerkock, ack, herr munsänk, det har jag nu fått höra i femton år, och ingen menniska uträttar så mycket som jag. Om jag helst en gång skulle slippa att kallas pojke! Jag är ju gamla karlen, herr mästerkock, tjugufyra år (*snyftande*), och jag borde längesedan ha skägg, 135 men se, det vill icke vexas!

MUNSKÄNKEN. Nio år är du, syltnos, nio år. Du blir aldrig äldre, du, och du vet nog hvarför. Det är därför, att du sörjde så illa för féernas välfärd den dagen, då prinsessan blef kristnad.

KOCKEN. Hvad skägget angår, är det en vis naturens ordning, att kockspojkar ej ha skägg, ty det skulle de doppa i såsen, när de snålas vid stekpannan. 140

SAM (*snyftande*). Rådde jag för, att allt gick på tok vid den stora middagen för femton år sedan? Hvarför skulle féen Sola döma mig till ett så hårdt straff, att jag skulle i all min tid vara en stackars liten kockspojke och aldrig få skägg och aldrig få bättre lön? Jag står icke ut längre, jag går till Féen Mörköga och ber att få vakta hennes nattugglor. 145

MUNSKÄNKEN (*nyper honom i ena örat*). Vill du förfoga dig ned i käl-laren?

KOCKEN (*nyper honom i andra örat*). Vill du förfoga dig upp i hönshuset? 150

SAM (*i ömklig ton*). Kommer strax. (*Går.*)

MUNSKÄNKEN. Det är sannt, att det var ett förfärligt kalas för femton år sedan. Sinkadus! Gästerna skulle sätta sig till bords, och der fanns icke en karafin brunnsvatten en gång.

KOCKEN. Ja, jag ryser, när jag tänker derpå. Icke så mycket mat, att en 155

råtta kunnat äta sig mätt. Lyckligtvis skyllde vi allt på Sam. När man ger så punktliga befallningar ...

MUNSKÄNKEN. Och när man har så litet att göra, som han ... Men kom, min embetsbroder, så taga vi oss en styrkedryck, medan Sam ställer allt i ordning till middagen. (*De gå.*)

(*Féen Mörköga inkommer, bärande en slända.*)

MÖRKÖGA.

O, ni dödlige, ni blinda,
Som på egen klokhet tron
Och som djerfvens ödet binda,
När det hotar er person!
Denne kung har i sin yra
Trott sig kunna ödet styra
Och är lugn, för det han brände
Alla sländor, som han kände.
Se, han vet ej hvad som hände
Och som vänder allt hans hopp
I bekymmer och elände!
En han glömt att bränna opp,
Och en fattig gummas enda
Glömda och försmådda slända
Skall hans list till dårskap vända.
Jag vill bida ödets lopp.
Detta rum är stängdt för alla,
Endast féer der befalla,
När man vill till råds dem kalla.
O, du sköna Törneros,
Snart din fågring är sin kos,
Vissnad, förrän det kan tros!

(*Hon går in bakom det röda förhänget.*)

(*Féen Ljusöga inkommer.*)

LJUSÖGA.

O, du nattens mörka syster,
Dödens dotter, blek och dystyr,
Hota, hota, om dig lyster!

Jag är här för att försvara
 Törnerosas lefnadslopp.
 Denna späda vallmoknopp,
 Vuxen uti sömnens gårdar,
 Henne skyddar och omvårdar. 195
 Blott hon bär den i sin hand,
 Skall hon trotsa dödens tand
 Och i lätta rosentöcken
 Sväfva genom lifvets öken
 Bort till andra tiders strand, 200
 Slumrande i drömmars land. (*Går.*)

(*Drottningen och Kunigunda inträda.*)

KUNIGUNDA.
 Nådig fru, jag högt bedyrar,
 Att hon var så bar om fot, 205
 Som en skalad kålerot.
 I min ungdom skulle det
 Varit fasligt, om en herre
 I strumpfötterna mig sett;
 Men nu är det mycket värre. 210

DROTTNINGEN.
 Lugna er, har ingen fara!
 Fri vill Törnerosa vara;
 Menlös är hon nog ändå.
 Dygd och oskuld ej bestå 215
 I ett tillgjordt pjunk, som bara
 Är för blygsamhet en snara.
 Men, min vän, ni blef ju våt ...

KUNIGUNDA.
 Våt, ers majestät? Förlåt,
 Aldrig sker en sådan faute! 220
 Man blir endast echaufferad,
 Altererad, écraserad,
 När man finner sig duperad

225 Promenera i en damm.
 Våt! Horribelt! Hvilken skam!
 Jag är decontenanserad.

(Hofmarskalken von Cirkel trippar in.)

HOFMARSKALKEN.
 230 Serviteur, ers majestät!
 Törs jag underdånigst fråga
 Hvar prinsessan täckes tåga?
 Hela riket är i låga,
 Och man söker hennes fjät.

DROTTNINGEN.
 235 Jag kan icke säga det.
 Kanske fattiga och sjuka
 Hon besökt, som hon plär bruka.
 Men, min bäste hofmarskalk,
 240 Ni slår ned liksom en falk;
 Hvad är nu på färde? Svara!

KUNIGUNDA.
 Är det uppror? Säg, förklara!

HOFMARSKALKEN.
 245 Nej, det är de lärde bara.
 Rikets vise, som ni vet,
 Ha i många år funderat
 Uppå *lifvets hemlighet*
 Och förskräckligt disputerat.
 250 Sist, när allt förstånd var bet
 Och all lärdom hade ände,
 Till prinsessan man sig vände,
 Och hon svarade på stund:
 Lifvets hemlighet och grund
 255 Är att älska ...

DROTTNINGEN.

Bra, min flicka!

KUNIGUNDA.

Fort, eau de cologne mig skicka!

Hofmarskalk, kan det förvåna,

Om af skräck jag skulle dåna?

260

HOFMARSKALKEN.

Derför rikets vise nu

Vilja smycka vår prinsessa

Med en krans på hennes hjessa.

Men der är prinsessan ju ...

265

(Kungen inkommer, ledande prinsessan, som bär hvit klädning och en lagerkrans kring sin panna. Efter dem följa vise män och hoffolk.)

KUNGEN. Jag tackar eder, högtärade vise män, att ni bevärdigat min dotter med en så skön lagerkrans. Hon är förlägen öfver en så stor ärebetygelse för ett så enkelt svar. Nig, mitt barn, och tacka de vise männen!

270

TÖRNROSA (*djupt nigande*).

Allt för ringa är jag visst,

Att den sköna lagern bära.

Minsta fågel på sin qvist,

Minsta barn har kunnat lära

Samma svar af sommarvind.

Gud är vis och menskan blind.

275

(De vise männen buga sig ända till jorden och gå. Öfverste munsken inträder och framräcker ett diadem, som Kunigunda fäster på prinsessans panna.)

MUNSKÄNKEN.

280

Detta diadem skall stanna

På ers höghets ädla panna:

Rikets råd det sänder här.

TÖRNROSA.

Tacka rikets råd och svara,

Att en blomma skall mig vara

285

Lika dyrbar, lika kär.
 Välment deras skänk dock är.

(*Narcissa hämtar en guirland af rosor och rubiner, hvarmed hon smyckar prinsessan.*)

290

NARCISSA.
 Eders höghet, rosenbandet,
 Som skall smycka eder famn,
 Sänds af riddarne i landet
 Som en hyllning åt ert namn.

295

TÖRNROSA.
 Riddarne den helsning bringa,
 Att, till tack, jag hoppas inga
 Törnen i det rosenband,
 Som förenar kung och land,
 Skola deras hjertan stinga.

300

LILLA SUSANNA (*åtta år gammal, framträder och kysser prinsessans klädningsfäll*). Stor tack för skorna, som prinsessan var så beskedlig och gaf mig.

305

TÖRNROSA (*upplyftar och kysser henne*). Stor tack för den glädjen, att du icke fryser om fötterna. Glöm icke bort mig!

SUSANNA. Åh, prinsessan kan jag aldrig förglömma, om jag också blefve hundra år gammal. (*Hon går.*)

310

LÖFKOJA (*frambär ett par ullstrumpor*).
 Eders höghet täcks förlåta!
 Skall jag skratta eller gråta?
 Stackars gamla sjuka Sara,
 Som ni var så god emot,
 Hon tror nu ers höghet vara
 Utan strumpor för sin fot,
 Och hon bad mig föra dessa
 Åt sin älskade prinsessa.
 Ej jag säga får från hvem,
 Men hon sjelf har stickat dem.

315

TÖRNROSA. 320
 Snälla gumma, stackars Sara!
 O, hvad skall jag henne svara?
 Säg, att ingen skänk så rar,
 Som i dag omkring mig regnat,
 Har så innerligt mig fågnat, 325
 Som just dessa strumpors par.
 Jag är mera arm, än hon:
 Hon gaf mig allt hvad hon äger;
 Hvad har jag, som det uppväger,
 Om jag också gaf en thron? 330

DROTTNINGEN.
 Ja, så är det, som du säger.

KUNIGUNDA.
 Fi donc! Är det der fason?
 Hör det der till goda ton? 335
 Strumpor af en qvinsperson!

KUNGEN. Madame Kunigunda, min vilja är, att hofdamerna från i morgon begagna ullstrumpor i sidenskorna. Det är mycket helsosamt, och ni bör föregå andra med godt exempel. Törnrosa, min flicka, du har ofta bedt din mor att få lära dig spinna på slända. 340

TÖRNROSA. Ja, min far, det har länge varit min önskan, men min mor har förbjudit det. Jag lyder gerna min mors befallning.

KUNGEN. Det har haft sina skäl. Men i dag fyller du femton år, du är ej mera ett barn, du kan nu spinna så mycket du vill.

DROTTNINGEN. Icke i dag, min gemål! Men i morgon. 345

KUNGEN (*sakta*). Var lugn, jag har låtit uppbränna alla sländor i hela mitt rike. (*Högt.*) Törnrosa, din mor lofvar dig att spinna på den första slända du finner. Munsänk, jag hoppas, att man bjuder oss i dag en bättre middag än sist.

MUNSKÄNKEN. Eders majestät kan lita på vårt underdåniga nit. Sam 350 har fått sina instruktioner.

FÉEN LJUSÖGA (*framträder och upplyftar, osedd af alla, sin vallmo*).
 Arigi dalomna.

355 Somna! Somna!
 Sof, lugna dal!
 Sof, klara höjd!
 Sof, lätta qval!
 Sof, lilla fröjd!
 360 Hvila en stund,
 Snabba sekund!
 Sof, långa sekel, som flyger din kos,
 Sof, som en dufva, i törne och ros!

 KUNGEN. Godt, jag vill sätta mig på min thron och vänta på middagen.
 365 Eller rättare middagsluren, ty jag känner mig litet sömnig.
 DROTTNINGEN (*gäspar*). *Det är åska i luften.*
 KUNIGUNDA (*gäspar*). Mina liktår spå regn.
 HOFMARSKALKEN (*gäspar*). Vi få oväder, jag känner det i min rygg.
 (*Kungen och drottningen sätta sig på sina throner och hela hofvet ställer sig*
 370 *i grupper omkring dem. Alla, utom åskådarne, börja nicka.*)

 TÖRNROSA.
 Femton år, och barn ej mer!
 Så min fader nyss mig sade.
 Säg, Narcissa, jag dig ber,
 375 Om man barnen sorgsna ser
 Och de stora alltid glade.

 NARCISSA.
 Det är skönt att vara ung,
 Vara dotter till en kung,
 380 Älskad, hållen högt i ära ...

 TÖRNROSA.
 Är då vägen aldrig tung?
 Är då smärtan aldrig nära?

 NARCISSA.
 385 Icke får man allt begära.
 Molnfri barnets morgon är;
 På de ungas himmel stiga
 Rosenröda, underliga

Sommarmoln. Då ser man der
Blixtar, som jag vill förtiga. (*Hon gäspar.*)
Ack, förlåt!

390

TÖRNROSA (*småleende*).
Gör ej besvär.

(*Hon betraktar uppmärksamt det röda förhänget. Alla de öfriga somna småningom i samma ställning de stå eller sitta. Mästerkocken inträder, ledande vid örat den sovande Sam.*)

395

KUNGEN (*sovande*). Kocken är vidbränd ... kycklingen ... skall hänga.

KOCKEN (*till Sam*). Der hör du: kungen säger, att du skall hänga. Hvad går åt hela slottet i dag? Jag kommer i köket: der sofva köksorna vid sina kastruller, steken sofver på spettet, slevven gäspar i grytan. Jag går i stallet: kuskarne snarka, hästarne stå orörliga. Jag klifver i hönshuset: hönsgumman sofver på tröskeln, tuppen nickar på vageln. Kungliga gardet sofver på sina gevär, kommandoordet har somnat på öfverstens läppar. Och hvad ser jag? Här sofva kungen, drottningen och hela hofvet oskuldens sömn. Prinsessan ensam är vaken. Mjukaste tjenare! (*Gäspar.*)

400

TÖRNROSA.
Kan han säga, mästerkock,
Hvarför alla menskor somna?
Ja, hans egna ögonlock
Tyckas i begrepp att domna.

405

KOCKEN. Jag? Åh, ers höghet, jag är så munter som en nyssfälad abborre. (*Gäspar.*) Det är Sams fel alltsammans. (*Ruskar den sovande Sam.*) Jag skall lära dig, lätting, att somna i tjensten. (*Han lyftar sin hand till en örfil, men somnar i samma ställning.*)

410

TÖRNROSA.
Också han! Jag är allena
I en verld af drömmar här.
Men det röda hänget der,
Undrar hvartill det kan tjena.

415

(*Hon drager undan förhänget, och man ser Féen Mörköga, spinnande på en slända.*)

420

Mörkögas spinnvisa:

(Samma melodi som spinnvisan i »Den bergtagna».)

Jag spinner på sländan de dödligas öden,

De dödligas öden.

Min tråd, han är tvinnad af natten och döden,

Af natten och döden.

Men ej får jag bida,

Min tråd måste lida,

Han slingrar i mörkret vid menskornas sida.

TÖRNROSA.

Hvad är detta? Hvilken röst!

FÉEN LJUSÖGA *(stiger bakom henne och räcker henne vallmon).*

Fäst den blomman vid ditt bröst!

TÖRNROSA.

Hvarför det?

LJUSÖGA.

Mig värdes höra!

TÖRNROSA.

Blomman kan ej illa göra.

(Hon fäster vallmon vid sitt bröst.)

MÖRKÖGA *(sjunger åter).*

Du fagraste tärna i konungens salar,

I konungens salar,

Se, liljorna spinna i ängar och dalar,

I ängar och dalar.

Kom, lär dig att spinna

Och lyckan att finna!

Låt, vårliga ros, alla törnen försvinna!

TÖRNROSA.

Jag har hört om dalens lilja,

Att hon *icke* spinna plär; 450
 Men så skönt likväl det är,
 Och det skulle jag väl vilja.

MÖRKÖGA.
 Kom! Du ganska snart det lär.

TÖRNROSA (*byter plats med Mörköga, fattar sländan, spinner och sjunger*). 455
 Hur skönt, när de mjuka små trådar sig linda,
 Små trådar sig linda!
 Ack, kunde för evigt jag sorgerna binda,
 Jag sorgerna binda 460
 Och sällheten sprida
 Till alla, som lida,
 Till alla, som glädjen i tårar ...
 Aj, jag sårats af din slända!

MÖRKÖGA (*högt och dystert*). 465
 Skedt är det, som måste hända.
 Ödets dom kan ingen vända.

(*Mörköga försvinner.*)

TÖRNROSA (*sakta inslumrande*).
 O, det var så skönt att tänka 470
 Alla lyckliga! Så gladt
 Ville jag mitt lif dem skänka ...
 Sol och vår, godnatt! ... Godnatt!

LJUSÖGA (*fortsätter spinnvisan*).
 Ack, kunde för evigt du sorgerna binda, 475
 Du sorgerna binda
 Och sällheten sprida
 Till alla som lida,
 Till alla som glädjen i tårar förbida!

(*Slut på andra äfventyret.*) 480

TREDJE ÄFVENTYRET: PRINS FLORESTAN.

Första afdelningen.

Här uppträda några nya personer, såsom prinsen, Barbra, Dorina och gamla Susanna. Hundra år ha förgått. Man ser en grön gård med en gräsbänk. Midt framför är en stor, hög och blommande törnroshäck. Der hänga några prinsar i häcken, men man kan ej se dem bakom de gröna bladen.

5 DORINA (*en herdeflicka, vattnar häcken och sjunger.*

(Melodi: »Jag gick mig ut en aftonstund».)

Ack, vore jag ett rosenblad

I vårens gröna hagar,

Då vore jag beständigt glad

10 I mina unga dagar.

Jag skulle gunga lätt i vind

Och visste ej af tår på kind,

Som hjertats ro förjagar.

Ack, hvad Guds verld är skön så bittida på våren! Kära rosor, jag kan ej låta
15 bli att vattna er, fastän mor icke tycker om er. Vex, min häck, vex hög som ett berg! En sådan som du finns icke i hela världen, det har prins Aladin sagt. Han förstod sig på rosor, han. Det var skada, att han reste i förgår. Han skulle, kantänka, söka prinsessan Törnrosa, han som de andra. Hvad skulle han bry sig om en stackars herdeflicka? Men en prinsessa, det är något
20 förmer, om hon också varit död och förtrollad i hundra år.

(Mor Barbra inkommer med en stäfvä i handen.)

BARBRA. Står du här, lata flicka, och vattnar den dumma häcken? Har jag ej sagt dig så många gånger, att törnrosor äro bara till förderf?

DORINA. Hur så, mor?

25 BARBRA. För det de sticka. Och hvad duga de till? Hvarken att koka eller att steka. Duga de ens till mat åt grisarna? Nästa gång grefvens fogde kommer hit, skall jag bedja honom hugga ned hela skräpet.

DORINA. Men, kära mor, folket säger ju, att der bakom är ett förtrolladt slott.

30 BARBRA. Folket pratar dumheter.

DORINA. Gamla Susanna, er fars farmor, säger detsamma.

BARBRA. Hon är hundraåtta år gammal och barn på nytt.

DORINA. Men hon har sjelf sett prinsessan Törnrosa. Hon har ofta berättat, huru prinsessan en dag klädde af sig i parken sina egna skor och gaf dem

åt Susanna, som då var åtta år gammal.

35

BARBRA. Nå, hvad sen? Det var då, det. Klockan tolf i dag måste vi klippa buckabässen. Vakta här, så länge jag mjölkar korna, att ej återigen någon tokig prins kommer och hänger upp sig i törnrosorna. Svarta Misse tvättar sig: det betyder galet främmande. (*Hon fnurrar af.*)

DORINA (*ensam*). Hänger upp sig, säger mor Barbra? O, du sköna prins Aladin, förrän något så grymt skulle hända dig, ville jag tusen gånger hellre (*gråter*) se dig gift med en hundra år gammal prinsessa! (*Man hör ett jagthorn.*) Kan det vara Aladin? Nej, det är en främmande herre.

40

PRINS FLORESTAN (*inträder*).

Skön god morgon, vackra tärna!

45

Kan du säga mig, om här

Vägen fram till slottet bär?

Kan man dit i dag sig ärna?

DORINA.

Hvilket slott?

50

FLORESTAN.

Du vill ej gerna

Ut med sanningen. Bekänn,

Att prinsessan, lik en stjerna

Uti molnet, sofver än!

O, hur lycklig blir ej den,

55

Som sin hand får henne räcka

Och den hulda åter väcka

Efter hundra år igen!

DORINA.

Är min herre prins?

60

FLORESTAN.

Förstår sig,

När prinsessan jag begär.

DORINA.

Akta, att han ej förgår sig;

65 Jag skall säga hur det är.
 Féerna bo nära här:
 Det är de, som allt förvållat,
 Kungens slott ha de förtrollat;
 Törnerosa sofver der.
 70 Törnehäcken vexer öfver
 Slottets gård, som henne söfver.
 Väckas upp hon visst behöfver ...

BARBRA (*inkommer*).
 Se så der, hvad sade jag?
 75 Åter en, som bryter nacken!
 Var så god och sväng på klacken,
 Annars får han sig på fracken,
 Som de andra, här vid lag!

FLORESTAN.
 80 Är ej slottet der på backen?
 Dit vill jag ännu i dag.

BARBRA.
 Är min herre, som jag anar,
 Också prins, så hör mitt råd:
 85 Lemna sådant öfverdåd!

FLORESTAN.
 Nej, ett hemligt hopp mig manar;
 Väg jag genom törnet banar.

BARBRA.
 90 Då förgås han utan nåd.
 Nej, jag står ej längre ut!
 Vet min herre hvad det blifvit
 Af de prinsar, som förut
 Samma väg i törnet klifvit?
 95 Jo, de fått ett ömkligt slut.
 (*Hon för prinsen till häcken.*)
 Titta! Der har en sig rifvit.

Kände ni prins Soliman?
Sen ett år så hänger han.
Den, till höger der i häcken, 100
Hette Mirza; – i hans klack
En förfärlig geting stack,
Så att han blef död på fläcken.
Den till venster ...

DORINA.
Himmel, ack, 105
Aladin! (*Springer bort.*)

BARBRA.
Ja, så han hette;
Han i förgår drog åstad.
Öfvermodig, ung och glad, 110
Han sitt svärd mot törnet mätte,
Och då kröp på häckens blad
En ofantlig spindeljätte,
Spann sitt nät kring honom fast,
Sög hans unga blod med hast ... 115
Säg, vill ni stå samma kast?

FLORESTAN.
Alla troll, om än så fräcka,
Kunna icke mig förskräcka,
Törnerosa har jag kär, 120
Törnerosa jag begär,
Törnerosa vill jag väcka,
Henne jag i hjertat bär,
Intet skall min kärlek släcka,
Och mitt svärd skall trollen gäcka. 125

BARBRA.
Jo, se, den är god, den der!
Splitter galen han ju är.
Hör ett ord, om han en gnista
Sundt förnuft har i behåll 130

Och ej önskar lifvet mista!
 Herre, det finns inga troll,
 Det är käringprat och noll.
 Törnerosa är en saga,
 135 Som ej kan en klok bedraga:
 Den det tror, han är ett fjoll.
 Huru kan en menska taga
 Sig en lur i hundra år?
 Men man kan, som jag förstår,
 140 Hänga upp sig i ett snår:
 Det är just hvad jag er spår.

FLORESTAN.
 O, att ödet visshet skicke!
 Törneros, mitt hjertas vår,
 145 Finns du, eller finns du icke?

BARBRA.
 Snart är klockan tolf. Jag går.

(Hundraåriga Susanna, krokig och lutad mot en krycka, inträder.)

SUSANNA.
 150 Lefver ännu en, som visste
 Nämna Törnerosas namn?

BARBRA.
 Kära mor, ni hörde miste;
 Gå till lugna kojans hamn!

155 FLORESTAN.
 Vet ni något om prinsessan?

SUSANNA.
 Yngling, vissnad är min famn,
 Seklers snö bär jag på hjessan;
 160 Men om Gud mig straffa vill
 Med att än ett sekel till

Vänta uppå grafvens gömma,
 Aldrig kan jag dock förglömma
 Denna undersköna, ömma,
 Ljufva Törneros, som var 165
 God mot mig i barndomsdar.
(Hon framvisar ett par guldsydda skor.)
 Ser du, dessa skor hon bar,
 Hennes kungafot de täckte,
 Men hon ömt åt mig dem räckte 170
 Och stod sjelf barfota qvar.
 Märker du? Jag än dem har!
 O, var god emot de arma!
 Ädel handling kan ej dö:
 Hvarje gång vi oss förbarma, 175
 Så vi ut ett litet frö,
 Som ännu ur seklers snö
 Blommar upp i minnen varma.

FLORESTAN.
 Tack, du gamla! Nu friskt mod! 180
 Bort med hvarje blek förfäran!
 Ut ur slidan, klinga god!
 Nu vi våga lif och blod
 För den dyraste klenod:
 Dygden, skönheten och äran! 185

(Han drager sitt svärd och hugger in på törnröshäcken.)

BARBRA.
 Några galningar jag sett,
 Men en karl, så utan vett
 Såg jag aldrig så komplett 190
 Hufvudet mot väggen sigta ...
 Nu går klockan ren till ett,
 Buckabässen dör af svett.

FLORESTAN.
 Seger! Muren börjar svigta! 195

(*Han genombryter häcken och försvinner.*)

BARBRA (*förvånad*). Jag tror han högg sig tvärt igenom. Nå, det var ingen konst. Jag sade ju, att det är bara prat med det förtrollade slottet.

SUSANNA.

200 O, att mina ögon skulle
Än se detta under ske!
Bräckt är sömnens gröna kulle,
Slut är hundraårigt ve,
Och Susanna skall få se
205 Än sin barndoms engel le.

DORINA (*gladt inspringande*). Mor, mor, under öfver alla under! Jag gick i skogen och gret öfver den stackars prins Aladin, som den nedriga spindeln spann i sitt nät. Då mötte jag en skinande fé med krona på hufvudet. Gråt icke, sade hon. Jag är féen Ljusöga och förkunnar dig en stor glädje. De
210 hundra åren äro förbi i dag precis klockan tolf. Förtrollningen är bruten, törnhäcken stänger ej mera vägen till slottet. Törnrosa väntar sin befriare, alla de döda prinsarne skola åter väckas till lifvet. – Prins Aladin med? frågade jag. – Ja, Prins Aladin med, sade hon. – O, hvad jag är glad! Nu vill jag sjunga igen:

215 Jag vet en vän, som jag har kär,
När daggens perlor glittra.
Jag törs ej säga hvem han är,
Det kan hans fröjd förbittra.
Han är en fura, hög och mörk,
220 Och jag är blott en fattig björk,
Der himlens fåglar qvittra.

Andra afdelningen.

Samma rum som förut i det kungliga slottet. Det är alldeles mörkt. Man hör två röster tala.

225 FÖRSTA RÖSTEN. Här står jag i det förgångnas natt. Efter hundra år har jag kommit tillbaka till detta slott och finner det sådant jag lemnade det. Allt är mörkt. Allt är tyst. Allt är dödt. Sjelfva minnet af en konung, som vågat trotsa min makt, är slocknad bland menniskor. Men jag lefver. Jag är det dunkla ödets budbärrinna, och natten, som uppslukar allt lefvande,

förmår intet mot mig. Jag är odödlig! 230

ANDRA RÖSTEN. Odödlig, men icke ensam!

FÖRSTA RÖSTEN. Röst, hvem är du?

ANDRA RÖSTEN. Röst, hvem är du?

FÖRSTA RÖSTEN. Jag är Mörköga.

ANDRA RÖSTEN. Jag är Ljusöga. 235

MÖRKÖGA. Hvad vill du här? Vet du ej, att jag dödar det, som kommer mig nära?

LJUSÖGA. Vet du ej, att jag gifver lif åt det, som du dödat?

MÖRKÖGA. Det förmår du icke. Döden är mäktigare än lifvet.

LJUSÖGA. Du misstager dig, stolta fé! Lifvet är mäktigare än döden. 240

MÖRKÖGA. Toma ord! Här äro alla döda.

LJUSÖGA. Nej, de sofva.

MÖRKÖGA. Den långa sömnen!

LJUSÖGA. Fiat lux! *(Det blir i hast ljus, och man ser kungen, drottningen och hofvet sofvande i samma ställning som förr, men alla betäckta med tjockt damm och spindelväf.)* 245

MÖRKÖGA. Spöken! Bländverk! Ha, förmätna, vet du icke, att detta är mot naturens lagar? Fiat nox! *(Det mörknar ånyo.)*

LJUSÖGA. Mörköga, jag vet, att du är oblidkelig. Men om du uppslår ödets bok, sjunde sidan till höger, skall du läsa, att prinsessan Törnrosa och alla slottets invånare skola åter vakna till lif efter hundra år, så framt en ung riddare har mod att inom en timma efter den tidens förlopp våga sitt lif och väcker prinsessan med en kyss på pannan. 250

MÖRKÖGA. Du har rätt; jag har glömt denna spådom. Men timman är snart förliden: ingen skall infinna sig. 255

LJUSÖGA. Hvem vet?

MÖRKÖGA. Det fattas endast fem minuter.

LJUSÖGA. Fem minuter? Ve, om här ingen komme! Om all min omsorg och all min kärlek vore förspilda?

MÖRKÖGA. Ser du nu, dåraktiga fé, att det mäktiga ödet än en gång gäckar dina beräkningar! Nu fattas blott fyra minuter. 260

LJUSÖGA.

O, hvar dröjer du, den ende,

Aldrig sedde, aldrig kände,

Som till räddning himlen sände?

Se, minuten vingar har! 265

Se, han flyger snabb sin kosa;
Snart af sköna Törnerosa
Blott en vissnad knopp är qvar!

270

MÖRKÖGA.
Det är slut. Din klagan spar!

LJUSÖGA.
Ännu två minuter fela.
Fiat lux!
(Det ljusnar. Man hör buller utanför.)

275

Ett svärd jag ser
Häckens täta törnen dela ...

MÖRKÖGA.
Han kan icke hinna mer!

280

LJUSÖGA.
Skynda, skynda!

MÖRKÖGA.
Allt är slut.

LJUSÖGA.
Än står åter en minut.

285

(Féerna draga sig åt sidan. Prins Florestan instörtar och stannar ett ögonblick tvekande.)

FLORESTAN.
Hvad är detta? Alla sofva!
Men hvar är du himlens gåfva?
O, hvar är min Törneros?

290

(Han går till det röda förhänget och skjuter det åt sidan. Man ser Törnrosa insomnad vid sländan.)

Kan så himmelsk fågring tros?
Är det ej en syn jag drömmer?

MÖRKÖGA (*från sidan*).
Det är slut ... Han sig förglömmar.

295

LJUSÖGA (*från sidan*).
Ännu tjugutvå sekunder!

FLORESTAN.
Ljufvaste bland himlens under,
Skall jag våga väcka dig?

300

MÖRKÖGA.
Seger! Han försummar sig!

LJUSÖGA.
Sex sekunder! Stanna, stanna,
Tid din flykt!

305

FLORESTAN.
Om denna kyss
På din oskuldsrena panna
Kunde väcka dig att lyss?

(Han kysser Törnrosa på pannan. Hon uppslår sina ögon.)

MÖRKÖGA.
Ve mig! Dödens kedjor brista.
Ljuset segrar, natten flyr ...

310

LJUSÖGA.
O, haf tack, du allra sista
Lifssekund! Du var oss dyr. (*Båda féerna försvinna.*)

315

TÖRNROSA (*vaknande*).
O, kunde för evigt jag sorgerna binda

Och sällheten sprida ...
Hvem är du, som mig betraktar?

320

FLORESTAN.

O, du skönsta rosenknopp,
Jag en främling är, som aktar
För min högsta fröjd och hopp
Att till lif dig väcka opp
I det slott, som ödet vaktar.

325

TÖRNROSA.

Ja, jag sårade min hand;
Men var lugn, har ingen fara,
Det var ju en rispa bara.
Sedan sof jag litet grand;
Luften känns så tung ibland.
Säg mig, kan det middag vara?

330

FLORESTAN.

Huru länge är det, svara,
Sedan du ditt öga slöt?

335

TÖRNROSA.

Männ' en qvart sen dess förflöt?
Kanske två? Jag kan ej undra,
Ty min slummer var så söt.

340

FLORESTAN (*sakta*).

Och hon vet ej af, att hundra
År gått ned i tidens sköt!
(*Högt.*)

345

Nu är middagstid minsann.
Hör mig, ädlaste furstinna;
Jag kom hit din hand att vinna,
Och jag är Prins Florestan.

TÖRNROSA.

Främling, hur du skämta kan!

Du är ju en ståtlig man, 350
Och jag är en liten flicka,
Som du såg i drömmen nicka.

FLORESTAN.
Liten flicka? Och du är
Lika gammal ungefär, 355
Som min mormors mormor här,
Om hon lefde. (*Sakta.*) Jag mig glömmmer.

TÖRNROSA.
Prins, nu vet jag, att jag drömmmer;
Se, hur alla sofva der! 360

FLORESTAN.
Nej, gif akt! De vakna alla.

(Kungen och alla de öfriga vakna i den ordning de tala.)

KUNGEN.
Kycklingsstek! 365

DROTTNINGEN.
En qvalmig dag!

KUNIGUNDA.
Det var åska, det tror jag.

HOFMARSKALKEN.
Ja, en sten jag känner falla 370
Från mitt ryggbast, med förlof.

LÖFKOJA.
Har man sett? Jag tror jag sof!

NARCISSA.
Jag också. 375

KUNIGUNDA.

Skäms! Sådant hof!
Passar det i konvenansen?

HOFMARSKALKEN.

Se på mig! Jag höll balansen.

380

MUNSKÄNKEN.

Lyckligtvis så ha vi Sam.

KOCKEN.

Sam, din drummel! Håll dig fram!

Har man nånsin sett på värre?

385

Sofver han? Nå, ingen skam!

Jag skall lära dig för söl

Hvar kung David köpte öl!

(Han smäller örflen, som väntat i hundra år. Sam vaknar. Han har under de hundra åren fått långt skägg.)

390

SAM.

Tack, som väckte, kära herre!

Jag är pigg, liksom en mört.

(Han känner på skägget.)

KUNGEN.

395

Sam, hur är du så bestört?

SAM.

Ack, ers majestät, min haka,

Hon har vuxit och fått skört!

KUNGEN.

400

Sam, nu får du ju dig raka;

Du har skägg.

SAM.

Har jag fått skägg?

KUNGEN.

Tjockt, liksom en bastuvägg.

SAM (*hoppas af glädje*).

405

Jag har skägg! Det är otroligt!

Hejsan, nu skall det bli roligt,

Nu så får jag bättre lön!

KUNGEN.

Det förstås; nu är du skön.

410

KOCKEN.

Se på Sam, som gör sig grön!

(*Barbra, Dorina och Susanna inkomma.*)

DORINA. Kom och se, mor! Här är ett riktigt förtrolladt slott. Derute på gården springa folk, hästar och hundar om hvarandra. Alla prinsar lefva, och här är en lifslevfande kung med sitt allernådiga lifslevfande hof. Nå, hvad säger ni nu, mor?

415

BARBRA. Hvad jag säger, dumma flicka? Är det icke det, som jag alltid har sagt? Visst är här trolldom; man skall ju ha förstånd som en gråsten, för att icke begripa ett så solklart hexmästeri. Mjukaste tjenarinna, nådig herr kung! Ers majestät har tagit sig en lång lur; hoppas, att ers majestät nu är riktigt fullsöfd.

420

KUNGEN. Hvad är det gumman pratar?

KUNIGUNDA. Det är simpelt folk, ers majestät. Deras toilett är högst gammalmodig.

425

BARBRA. Frun är gammalmodig. Frun är klädd som det brukades för hundra år sedan i min fars farmors tid.

KUNIGUNDA. Hvad? Gammalmodig? Understår ni er säga, att jag är gammalmodig?

BARBRA. Just ni. Hvad skall man vara annat än gammalmodig, när man sofvit i hundra år?

430

KUNIGUNDA.

Hjelp! Jag dånar!

DROTTNINGEN.

Hundra år?

435

SAM.

Mitt skägg är ej från i går.

KUNGEN.

Hvad är det? Jag ej förstår ...

440

SUSANNA (*visar de guldsydda skorna*).

Inför himlens stora under

Äro menskolifvets stunder

Som de flyende sekunder,

Och hvad är ett sekels mått

Mer än den minut som gått?

445

Jag, som stapplar här vid stafven

Hundraåtta år mot grafven,

Var ett barn, när dessa skor

Törnerosa ömt mig skänkte ...

KUNIGUNDA.

450

Det var nyss, när jag mig dränkte ...

DROTTNINGEN.

För en timma sen, jag tror.

SUSANNA.

Hvad den högstes makt är stor!

455

Prisad vare han, som låter

Mig min barndomsfröjd se åter!

Nu mitt lif jag glad förgråter.

(Hon går till Törnrosa, som under tiden samtalat med Florestan, och kysser hennes klädningsfäll.)

460

TÖRNROSA.

Är det du, min fordna vän?

Jag ej känner dig igen.

Ack, hvad du är gammal vorden!
Hur är jag så ung på jorden?

SUSANNA.

465

För ditt hjertas skull. En dag
Skall du gammal bli, som jag.
Herre kung, tro mig på orden!
Florestan er dotter gif;
Han har räddat hennes lif,
Han är värd att henne äga.

470

FLORESTAN.

Skänk er dotter till mitt vif!

KUNGEN.

Sakta! Hvad skall mamma säga?
Flickan måste öfverväga ...

475

DROTTNINGEN.

Mamma svarar ja, om han
Är en ädel riddersman.

TÖRNROSA.

480

Det är visst Prins Florestan,
Lif för lif!

KUNGEN.

Hon lyder mamma!

Alltid lyder hon så snällt.
Nå, är det nu så bestäldt,
Så kan prinsen få sin flamma.
Han skall hålla henne kär,
Fast hon litet äldre är,
Hundrafemton år så der,
Det kan vara just detsamma.
Våra själar lefva ju
I millioner år ännu;
När två själar sig förena,

485

490

495 Gör ej mycket, om den ena
 Fått ett sekel mer att tjena.
(Féen Ljusöga inträder.)
 Här ha vi vår gudmor qvar.
 Ädla fé, sjung nu en visa,
 Och hon skall bli riktigt rar,
 500 Ty ett sådant ståtligt par
 Kan man ej tillfyllest prisa.

(Alla lyckönska de förlofvade.)

LJUSÖGA *(står med sländan i fonden och sjunger)*.
 Jag spinner en guldtråd ur féernas rike,
 505 Ur féernas rike.
 Den tråden har icke på jorden sin like,
 På jorden sin like.
 Ur natt är han fluten,
 Af sol är han knuten,
 510 När seklerna drömma sin dröm i minuten.

ALLA *(instämma)*.
 Vi spinna, vi spinna en rosende lycka,
 En rosende lycka,
 Som féernas älskling för alltid må smycka,
 515 För alltid må smycka;
 Att fröjd hon må sprida
 Till alla, som lida,
 Till alla, som glädjen i tårar förbida.

OLLE, SOM GICK PÅ SKIDOR.

Personer:

OLLE.

FJÄLLKUNGEN.

NALLE.

Salen är en stor skog med höga drifvor om vintern. Finnas granar, så är det bra, 5
och finnas de icke, så är det lika bra. Stolarne äro träd, pallarne äro snödrifvor,
soffan är ett berg och bordet en kulle. Fjällkungen sitter i sin kungliga skrud på
berget.

FJÄLLKUNGEN (*ensam*). Här sitter jag, en konung i mitt rike; min makt
 sträcker sig så vida. Jag råder öfver alla berg och skogar, furor och granar, 10
 nissar och tomtgubbar. Jag är en stor konung, men jag börjar bli gammal,
 jag fyller snart mitt sextusen sexhundrafemtionde år. När jag var ung för
 några tusen år sedan, sprang jag i kapp med renarne på Lapplands tundror
 och tog mig en god stek, när jag behagade. Men nu är jag styf i benen och
 sitter här, för att lura på något fett byte till frukost. Jag har på sex veckor ej 15
 fått mera till mats, än en mager ekorre och en utsvulten filfras. Jag kunde
 väl befalla mina troll att steka åt mig en varg till frukost, en elg till middag
 och en björn till qvällsvard, men det är under min värdighet. Jag tycker
 mera om att sjelf servera mitt bord. Men se, der kommer någon. Jag önskar
 det vore en häst. Hvad ser jag? Det är ju endast en liten knyffel. Men i brist 20
 på bättre kan han duga till frukost. Jag vill gömma mig här bakom berget.

OLLE (*inträder på skidor och sjunger*). (*Melodi: »Spring min
 snälla ren».*)

Skogen är så grön,
 Drifvan är så hvit, 25
 Skynda, skynda hit
 Öfver frusna sjön!
 Flyg, min skida, snäll
 Öfver dal och fjäll!

Huj, hvad det går! Se så, nu är jag midt i den djupa skogen. Oho, så höga berg! 30
 Och så jättestora furor! Det är något annat, än beteshagen vid Qvastbacka.
 Hvad var det nu jag ville göra i skogen? Jo, helsa på björnarne.

Här är ekorrens bo,
 Här är björnens land,
 Här är ulfvens tand, 35

Här är örnens klo.
 Här är trollens bädd,
 Här är ingen rädd.

Nej, här är ingen rädd. Olle är karl att taga sex björnar i kragen. (*Ser sig omkring.*) Ja, om de till och med vore två vargar. Bara här icke vore så djup
 40 snö. Alltid reder jag mig med en örn. Isynnerhet om jag hade en jernspets på min skidstaf. Men det är detsamma, de må komma, tre räfvar på en gång. Det värsta är, huru jag skall få dem hem, sedan jag slagit ihjäl dem. Men jag tar Matts med mig, så draga vi hem alla harar, som vi slagit ihjäl. Sedan
 45 säljer jag skinnen och köper mig en riktig bössa, som man kan ladda med krut. Då må de komma, femtiofyra trubbnosiga, stygga, dumma nallar ... Uhu, hvad är det, som kommer emot mig der borta vid granen?

NALLE (*på två ben*). Bum, bum, bum, bum.

OLLE. Nej, se, kan det vara en björn? (*Vill vända om, men snafvar på*
 50 *skidorna.*)

NALLE. Bum, bum. Hvem är det, som skriker i skogen, så att jag icke får sofva i fred i mitt ide?

OLLE. Söta, snälla Nalle, det är bara jag, det är lilla Olle från Qvastbacka, som är ute att skida för ro skull i skogen. Inte kan det vara så illa, om jag
 55 sjunger en visa så här för att värma mig; för ser Nalle, jag har bara tröjan, och det är en smula kallt här på morgonqvisten. Jag skall strax gå min väg igen.

NALLE (*ställer sig i vägen för Olle*). Bum, bum. Vill han gifva mig sin tröja, så skall han få gå. Jag behöfver hans tröja till tücke åt mina små Nallar.

OLLE. Nej, hör nu, Nalle; nog ville jag ge honom tröjan, men mor
 60 derhemma är så faseligt sträng. Om jag kommer hem utan tröja, ser Nalle, så får jag bastu. Derföre kan Nalle gerna vänta till i morgon, så skall jag komma hit med Matts och ett par andra till och hämta åt Nalle en bra fårskinnsfäll, så få de små Nallarna riktigt godt och varmt.

NALLE (*lyftar sin tass*). Vill han gifva mig tröjan? Bum, bum, vill han
 65 gifva mig tröjan?

OLLE. Söta, rara, lilla, beskedliga Nalle, hon är alldeles ny, hon har bara ett endaste håll på ena armbågen.

NALLE. Bum, bum; jag tror han är rädd?

OLLE. Intet det minsta. Skulle jag vara rädd för en så liten snäll och
 70 beskedlig Nalle, som är så innerligen liten, snäll och beskedlig? Men ser Nalle, jag är så förlägen, när vi träffas så oförmodadt. Jag har alltid tyckt så mycket om björnar; det är bättre upp det, ser Nalle, än andra stygga troll, som bo här i skogen. För sådana dumma busar krusar jag intet det

allraminsta. Dem tar jag i kragen, så att det sprakar om öronen, ser Nalle, och så ruskar jag dem i pelsen, så att ...

75

FJÄLLKUNGEN (*reser sig upp vid sidan af berget*). Nå, ruska mig nu i pelsen, efter du har ett sådant kurage!

OLLE (*skriker*). Uhu!

FJÄLLKUNGEN. Hvarför tar du mig icke i kragen, så att det sprakar kring öronen?

80

OLLE. Nädig troll, skona mitt lif; jag är bara lilla Olle från Qvastbacka och är ute att roa mig här i skogen med mina bekanta.

FJÄLLKUNGEN. Det är mycket möjligt, men det hindrar mig icke att äta upp dig till frukost.

OLLE. Hvad befalls? (*Vill åter rymma.*)

85

FJÄLLKUNGEN (*fasthåller honom*). Var lugn, min gosse, jag är icke så nogräknad; du skall smaka mig rätt godt.

OLLE. Vänta litet; jag vet en, som skall smaka ers nåd mycket bättre, och det är gamla grälle på Qvastbacka. Han är så fet, vet ers nåd, att far tänkte klubba honom i höstas, och Matts skall få rida hit med honom i morgon bittida.

90

FJÄLLKUNGEN. Hm, hm, en häst? Nej, karl är karl, om han också vore bara en munsbit.

NALLE. Serviteur, ers majestät.

FJÄLLKUNGEN. Bon jour, mitt geheimeråd.

95

NALLE. Tycker ers majestät om musik?

FJÄLLKUNGEN. Ah ja. Ibland låter jag forsen sjunga för mig, och då vältrar jag några klippstycken från fjället, för att ackompanjera sången. Starkt skall det vara.

NALLE. Lilla Olle tycks hafva en ganska vacker röst. Jag tillstår, att jag blef rätt angenämt surprenerad att höra en sådan talent.

100

FJÄLLKUNGEN. Hm, bara pip!

NALLE. Onekligen bara pip. Men i jemförelse med korpen och kråkan klingar det ganska romantiskt. Skulle ers majestät kanske täckas befalla honom att sjunga en visa, innan han blir uppäten?

105

FJÄLLKUNGEN. Det kunde låta sig göra; det stärker aptiten. Sjung, knyf-fel!

OLLE. Hvad befalls?

NALLE. Hör du icke, att hans majestät befäller dig sjunga?

OLLE. Söta, lilla, rara Nalle, jag skall sjunga med full hals, bara du dansar.

110

NALLE. Hvad? Jag tror du anser mig för en dansmästare?

OLLE. Söta, lilla, beskedliga Nalle, du är så obegripligt blygsam. Hela världen vet, att du är en fin kavaljer, och ingen kan dansa polka-mazurka som du.

115 NALLE. Jag smickrar mig verkligen med att ha gjort några små försök, men ...

FJÄLLKUNGEN. Dansa, geheimeråd!

OLLE. Kanske får det lof att vara en vals.

NALLE. Allt, som kan roa ers majestät, är mitt högsta nöje.

120 OLLE. Se så damma till! (*Han sjunger.*)

(*Melodi: »Ach, du lieber Augustin».*)

Hopp, du lilla Nalle du, Nalle du, Nalle du,

Hopp, du lilla Nalle du, hopp, hopp, hopp, hopp!

Aldrig så ser man mer

125 En så rar kavaljer.

Hopp, du lilla Nalle du, hopp, hopp, hopp, hopp!

(*Nalle valsar.*)

FJÄLLKUNGEN (*förtjust*). Jag måtte säga, det var en skön musik och en högst smakfull dans. Hopp, du lilla Nalle du ... Sjung om den romansen!

130 Hur var det nu åter? (*Han dansar med.*)

OLLE (*makar sig allt längre bort*).

Hopp, du dumma Nalle du, Nalle du, Nalle du,

Hopp du fula fjällkung du, hopp, hopp, hopp, hopp!

Två dumma dansa här,

135 Olle ej mer begär.

Hopp, du lilla Olle, nu far du din kos!

(*Han kilar af på skidorna.*)

FJÄLLKUNGEN (*andtruten*). Mera musik! Mera musik! Det var en skön romans. Men hvart tog spelmannen vägen?

140 NALLE (*också andtruten*). Nej, sjung litet mer, jag kom ur takten. Hvert i alla dagar tog Olle vägen?

OLLE (*utanför*). Adjö, fjällkung! Adjö, Nalle!

FJÄLLKUNGEN. Min frukost! Min frukost! Nalle, kom hit; jag vill äta upp dig i stället.

145 NALLE. Serviteur, ers majestät. Bum, bum. (*Lunkar af.*)

OLLE (*långt utanför*).

Två dumma dansa der,

Olle ej mer begär.

Hopp, du lilla Olle du, hopp, hopp, hopp, hopp!

FJÄLLKUNGEN. Det var en skön romans (*tager sig en pris snus*), men en ganska klen frukost. 150

STORMEN OCH SOLSKENET.

Personer:

STORMEN (HARALD).

SOLSKENET (CLARA).

EN FATTIG GUMMA.

Lekrummet föreställer en landsväg, som går genom en skog. Det är vårvinter, snön smälter och fåglarne sjunga. Man kan ställa det huru man vill; nog af, man ser snön och man hör fåglarne. 5

Solskenet är en liten vitklädd flicka med ljusröd duk eller slöja. Hon sitter på en klippa och äter bort snön rundtomkring sig. I handen bär hon en slända, på hvilken hon spinner rött silke. Hon ser snäll ut och har mycket glada ögon. 10

SOLSKENET (*talar*). Här är jag tillbaka på jorden. Det är så länge sedan jag sist såg den gröna granskogen och de löflösa björkarna. O, hvad jag hade ledsamt der uppe i toma rymden! Det var så tröttsamt, att resa från stjärna till stjärna. Min pappa, solkonungen, har många små barn, som han sänder ut att värma sina planeter och månar, och jag är hans jordflicka. I dag på morgonen sade han till mig: flyg, Clara Solsken, och se åt, om du får fäste på jorden! – Jag flög och flög: från Mercurius till Venus, från Venus till månen, från månen till jorden. På åtta minuter var resan gjord. Men när jag kom till jordens luftkrets, lågo der tunga moln som en mur framför mig. Jag vet rätt väl hvem som blåste dem tillsamman; det var ingen annan, än Harald Storm. Åh, jag känner den gunstige herrn: det finnes ingen så osty- 15 rig gosse mellan himmel och jord. Hvad jag klappade på de tunga molnen! Men gåfvo de vika? Nej, de skockade sig allt tätare framför mig, tilldess att jag slutligen begynte se på dem. Det var förunderligt; det måtte ha händt något i skyn. Ju mera jag såg, desto mera veko molnen åt sidan, och slutligen var jag på jorden. 20 25

Men hvad skall jag nu företaga mig? Äta snö, blir tråkigt i längden: det är en vattsoppa utan russin uti ... Om jag skulle vaggga videbusken till lif? Jag vill försöka. (*Hon tager en gren af videbusken, vagggar den på sitt knä och sjunger:*) 30

Sof, du lilla vide ung;
 Än så är det vinter,
 Än så sofva björk och ljung,
 Ros och hyacinter.
 35 Än så är det långt till vår,
 Innan rönn i blomma står.
 Sof, du lilla vide;
 Än så är det vinter.

(*Talar.*) Men var ej ledsen för det, videbarn lilla. När jag ser på dig, börjar
 40 saften att stiga uti din fina bark, du får varmt kring ditt frusna hjerta och
 känner något i luften, som säger dig, att våren kommer. Ja, så är det. (*Sjunger:*)

Solskens öga ser på dig,
 Solskens famn dig vaggar.
 Snart blir grönt på skogens stig,
 45 Snart hvar blomma flaggar.
 Än en liten solskensbön:
 Vide liten blir så grön.
 Solskens öga ser dig,
 Solskens famn dig vaggar.

50 (*Talar.*) Se, så var det. Hvad nu, videbarn, jag tror du redan slår ut dina små
 fjun, mjuka som kissor? Skäms litet och fjäska intet; tycker du det passar
 sig, att pojkar löpa med skägg? Kom ihåg Harald Storm! Rätt som det är,
 rakar han bort dina smånätta fjun, och så är du skägglös som ett sex veckors
 barn. Hvad sade jag? Der ha vi honom; jag hör hans kråkskramla föra väsen
 55 i tallarnes toppar.

(*Harald Storm rusar in med buller och bång, under det att han stojar med
 kråkskramlan.*)

STORMEN. Hejsan, ur vägen, riskor och tallkottar! Fort skall det gå,
 fram skall det gå; tål intet söl. Verlden är en sköldpadda; jag skall sätta dess
 60 fötter i rörelse. (*Sjunger.*)

Upp genom luften, bort öfver hafven,
 Hän öfver jorden i stormande färd.
 Morgonens drottning med rosiga stafven
 Vinkar oss ut till sin vaknande verld ...

65 (*Talar.*) Hvad är det jag ser? Clara Solsken har åter behagat hedra vår jord
 med sin höga närvaro. Hur bröt du igenom molnen, lilla pyre? Jag trodde
 ej, att dina rosenfingrar voro så starka.

SOLSKENET. Se, jag kom ändå, dig till förtret. Du tror visst, att du är så

rysligt stark; men det finns någon, som är starkare än du.

STORMEN. Verkligen? Nå, hvem skulle den någon vara, om jag får fråga? 70

SOLSKENET. Jag.

STORMEN (*skramlar*). Du? Ohoho, det var roligt. Nå, efter du är så stark, så försök att draga fingerkrok med mig.

SOLSKENET. Nej, tack. Men hålla vi vad?

STORMEN. Vet du icke, att jag kan kasta omkull de största skogar? 75

SOLSKENET. Men jag reser dem upp ur jorden.

STORMEN. Jag häfver oceanens vågor mot skyn.

SOLSKENET. Men jag kan blidka honom.

STORMEN. Jag drifver molnen.

SOLSKENET. Och jag upplöser dem. 80

STORMEN. Jag betäcker marken med yrande snö.

SOLSKENET. Och jag smälter snön.

STORMEN. Jag rensar världen.

SOLSKENET. Och jag föryngrar den.

STORMEN. Jag dödar ... 85

SOLSKENET. Men jag ger lif.

STORMEN. Se på lillan, hvad hon nu har blifvit stor på sig!

SOLSKENET. Jag skryter ej, men jag tycker om att tukta storskrytare.

STORMEN. Nå, hvad hålla vi vad om?

SOLSKENET. Der borta på vägen kommer en fattig gumma. Hon fryser och sveper om sig en gammal pels. Den af oss, som kan taga pelsen af gumman, han är starkare och har vunnit vadet. 90

STORMEN. Godt. Och han får till segertecken rycka en fjäder ur den andras vinge. Jag skall plocka dig, Clara Solsken; var säker derpå.

SOLSKENET. Vi få väl se. 95

(*Den fattiga gumman inträder.*)

STORMEN. Hör hit, käring! Hvarifrån har du stulit din pels?

GUMMAN. Bevare oss, kära herre; jag är en stackars ärlig gumma; aldrig i mitt lif har jag stulit, och pelsen är min egenhändig pels. Jag må väl veta, att han är gjord af buckabässen, som stångade ihjäl sig för femton år sedan. 100

STORMEN. Det qvittar mig lika. Jag vill ha pelsen, och ger du den icke godvilligt, så skall jag ruska dig, så att ulltapparna flyga som snöflingor omkring dig.

GUMMAN. Hjälp, här är' röfvare i skogen! Finns här ingen polis?

STORMEN (*ruskar gumman*). Se, nu tager jag pelsen, gumma lilla! 105

GUMMAN (*stretar emot*). Nej, men se den låter du bli, om jag aldrig

en kappe sådde. Min egenhändig bässe! Röfvare, vill du se mina naglar?

STORMEN (*släpper henne*). Har man sett en sådan gammal katt! Hon har ju klor som stoppnålar.

110 SOLSKENET. Nå, Harald Storm, hur lyckas vadet?

STORMEN. Det kan icke en orkan få bugt på en sådan böllfluga. Hon stretar mot strömmen som en rosenbefängd.

GUMMAN (*sveper pelsen tätare kring sig*). Pytt fick han, blåsväder! Hu, det är så kallt, att själen fryser uti en fattig menniska.

115 SOLSKENET (*klappar gumman på axeln*). Fryser du mycket, gumma stackare?

GUMMAN (*fnurrig*). Angår det henne! Låt mig vara i fred.

STORMEN. Ha ha, Clara Solsken, du gör dig fåfängt besvär.

SOLSKENET (*till gumman*). Du är så ensam, och ingen i vida världen
120 bryr sig om dig. Har du nu varmare?

GUMMAN. Litet skapligare är det. Men det kommer af pelsen.

SOLSKENET (*ser henne i ögonen*). Ja, det är troligt att det kommer af pelsen. Gumma fattig, du har slitit ondt i den kalla vintern.

GUMMAN. Åh ja; ved finnes tillräckligt i skogen, men icke har det just
125 varit rart med födan. Du ser ut att vara en snäll flicka. Jag blir helt varm i själen, när du ser på mig med dina glada ögon.

SOLSKENET. Det kommer af pelsen. Men det måste ha varit en bra bässe, som du höll af, efter han värmer dig ännu femton år efter sin död.

GUMMAN. Ja, det förstås, bässen gör nytta, när det är kallt, men ibland
130 är han nästan för varm så här på vårsidan. Jag riktigt svettas ibland.

STORMEN. Tro henne icke, gumma; hon är en skälm, hon narrar pelsen af dig.

GUMMAN. Var han tyst, blåsväder! Så mycket vett har jag, att jag kan göra skillnad mellan frysa och svettas.

135 SOLSKENET (*ser på henne*). Hvarför har du så kallt och så mörkt i din ensliga stuga? Du skulle ha der bredvid dig ett litet godt barn, som skulle hålla så hjertligt af dig och kamma ditt gråa hår och släta din skrynkliga kind, och trösta dig när du är sorgsen, och leka med dig när du är glad, och sjunga vackra visor för dig, och hålla dina frusna händer i sina varma. Se,
140 då skulle du aldrig frysa mer i ditt hjerta.

GUMMAN (*håller handen öfver ögat*). Nej, hur märkvärdigt det skiner mig i ögonen och ända in i själen, när du talar så der! Och så varmt det har blifvit! Puh, nu står jag ej längre ut. Håll litet i ärmen, jag måste lägga pelsen af mig. (*Afdrager pelsen.*)

SOLSKENET. Harald Storm, du har tappat vadet! Jag plockar din vinge. 145

STORMEN. Jag ser att du vunnit. Men det är då rakt obegripligt. Finns det verkligen något i världen, som är starkare än styrkan?

SOLSKENET. Åh ja ... *godheten!* Kom, lilla gumma; nu skall jag till belöning lysa din fattiga stuga med rikaste guld.

VISOR OCH SAGOR.

KYRKTUPPEN.

(För små barn.)

Nu börja vi en märkvärdig saga, som kunde heta: Högmod går för fall; men hvar och en får tänka hvad han behagar. Högfärdig kan man vara, om man aldrig är mer än en hallonmask; hvad sedan, när man har den äran att vara en kyrktupp?

Det var en gång en kyrktupp, som satt på ett mycket högt torn. Hvarifrån han var hemma och huru han kommit så högt upp i världen, det är icke lätt att säga. Man tror att hans pappa var ingen vanlig tupp, utan en timmerman, som kunde skära ut örnar och drakar af träd, och då tror man, att timmermannen skurit tuppen af en stock och hissat honom med tåg upp på tornet, efter tuppen var så stocklat och ej kunde lära sig flyga. 10

Kanske var det ej så; kanske var tuppen fordom premiærtupp i den mäktiga fédrottningen Gilimiliadolgas hönshus och gjorde i sitt högmod uppror emot sin beherrskarinna och blef till straff förvandlad till en träd-tupp och fastnaglad på tornet. Detta kan ingen så noga veta. Alltnog, der satt han på tornet allrahögst upp, ja högre än det högsta tak och det högsta träd på sju mil omkring. Och så högt satt han, att hela jorden omkring honom syntes ej mycket större än en pannkaka, och menniskorna sågo der ut som flugor på pannkakan. En liten tid såg tuppen dem surra, och så såg han dem åter jagas bort med den stora flugsmällan. 15

Kyrktuppen var mycket stor. Han hade en hög, rödmålad tuppkamm ofvanför näbben, gröna ögon, stora som tallrikar, och en mycket yfvig stjert. I hans mage rymdes väl tre tunnor råg, så glupsk var han. Också kan man 20

tro, att han var något stormodig. För det han var så stor och satt så högt upp, tyckte han, att ingen i hela världen var en så hög herre, som han. Alla tupper äro högfärdiga; det kan man se på deras fasoner, när de brösta sig i sophögen och sträcka näbben i vädret, likasom ville de ropa till hvar och
 5 en: hvad är du för en fnaskenfelt? Men kyrktuppen var en af de värsta. Man skall få se, att sådant aldrig slutas väl. Mången stormodig tupp har mist nacken, när hans herrskap ställt till kalas, och sedan har han utan krus blifvit plockad och lagd i stekgrytan och uppäten, som annat fjäderfä, med sås, gurkor och lingonsylt.

- 10 Kanske visste kyrktuppen, att han ej dugde halshuggas och ätas, och detta gjorde honom högfärdigare, än andra tupper. Han hade en egenskap, som mycket brukas här i världen, och det var att beständigt vända stjerten efter vädret. Han kunde derföre se sig omkring åt alla väderstreck. Men hvart han än koxade med sina stora gröna ögon, såg han ingenstädes på jorden sin like.
 15 Han började derföre tro, att han var betydligt bättre än alla andra och att hela världen borde vara honom underdånig. Dervid tänkte han så vid sig sjelf:

- Jag är en stor tupp, en mycket förnäm och ståtelig tupp är jag. Min like bland tupper finns icke. Jag är ett verkligt tuppmajestät. Det synes skenbarligen, att kyrkan är byggd enkom för min skull och för att skaffa
 20 mig en plats, som är värdig min höga rang. Hvarföre skulle menniskorna hvar söndag samlas här omkring kyrkan, om ej för att riktigt beundra och tillbedja mig? Ja, det är visst, att jag är en stor tupp; en högst förnäm och märkvärdig tupp är jag.

- Men förnämt folk har stundom rätt ledsamt, och det hade äfven kyrktuppen. Flyga kunde han icke, arbeta ville han icke, och äta behöfde han icke. Hvad skulle han göra? Det var ej utan, att han icke ibland med en viss afund betraktade prostens höns, som någon gång trippade fram ända till tornfoten och krafsade så behändigt upp sanden, för att plocka sig ett och annat korn.

- 30 En dag hände sig, att en kråka råkade flyga öfver kyrkan och helt nära förbi kyrktuppen, som satt der fnurrig och tvär och förargade sig, att någon understod sig flyga nästan likaså högt, som han behagade sitta. – Qva! Qva! skrek kråkan. – Hur står det till, kära tupp?

- Brrr! sade tuppen, snurrade kring efter vinden och vände stjerten åt
 35 kråkan. – Jag tycker du kunde åtminstone kalla mig excellens.

– Ser man på! sade kråkan. – Nå, har icke ers excellens något tråkigt i längden, att sitta så der ensam och göra ingenting? Jag tycker ers excellens kunde gifta sig.

– Jag gifta mig! sade kyrktuppen. – Hvar skulle jag finna en höna, nog hög och förnäm, att jag utan skada för min rang kunde fria?

– Ers excellens har rätt, svarade kråkan; – en sådan höna är icke lätt att finna, ty jag minns ej, att jag någonsin hört talas om kyrkhönor. Men ers excellens skulle åtminstone företaga sig något arbete. Så gör jag, det förkortar tiden, och deraf blir man glad och munter till sinnes.

– Arbete! fnurrade tuppen åter och såg på kråkan med djupt förakt. – Stort och förnämt folk brukar aldrig arbeta. Det passar sig icke.

– Håhå, tänkte kråkan vid sig själf, när hon flög bort; – du koxar och koxar omkring dig, herr tupp, och vet ändå så föga huru det går till i världen. Jag har ofta sett de höga och förnäma ha mera arbete och mera bekymmer, än de ringa på jorden. Men sådana dumdryga kaxar, som du, tro förnämheten bestå deruti, att man ej gör Guds skapade grand, utan sitter stocklat, låter andra passa upp sig och har hjertans ledsamt. Det syns också, att kyrktuppen är flera hundra år gammal och tänker så, som mången tänkte förr i hans ungdomstid. Men nu begriper man bättre än förr, att alla måste arbeta, och vara flitiga, om de vilja vara lyckliga och nöjda. Det förstår icke tuppen. För det, att han är så genomlat, säger han: det passar icke.

Och så var det verkligen. Tuppen var lat och högfärdig, det var hela saken. I flera hundra år hade han suttit der uppe på tornspetsen och ej gjort strå i kors; han hade ej galat en gång. Ja, han var så lat, att han ej rört sig ur fläcken på alla de hundra åren; då kan man tänka huru lat han var. En lagom risbastu skulle kanske ha muntrat honom till flit och arbetsamhet. Men hvem skulle ha understått sig ett sådant försök? Dessutom var han skapad af träd, och på honom bet intet ris. Vi få väl höra huru det gick med honom.

En vacker dag, när kyrktuppen, som vanligt, satt och stirrade ut i himmelens blå och såg mycket menande ut, fastän han tänkte just ingenting, såg han med förundran en stor hop folk nedanför kyrkan. – Hvad kan det vara? tänkte han: i dag är ingen söndag. Snart nog fick han likväl se hvad det var.

Det var den store lindansaren Karamatti, som hade spännt upp ett tåg mellan kyrktornet och klockstapeln. På tåget hoppade en liten gosse och en liten flicka och dansade mot hvarandra och gjorde förunderliga svängningar. – Jaså, tänkte tuppen; – var det ej annat? Jag trodde, att det var någon ny högtidlighet, som de dumma menniskorna fira här till min ära.

Rätt som det var, kastade den lille Karamatti en slängkyss åt folket, och så klättrade han som en katt uppför kyrktornet, ty der voro af gammalt jernpinnar inslagna i tornspiran, den ena ofvanför den andra. Upp efter

jernpinnarne klef nu den lille Karamatti allt högre och högre; till slut var han nära tuppen. – Åhå! tänkte tuppen och såg rosenrasande ut.

Men Karamatti lät sig icke förskräcka, utan, mir nix, dir nix, med ett språng var han uppe på tuppens rygg, satte sig der att rida och skrek af alla krafter: hoppsan, min häst! Hej, hoppsan, min häst!

Då skall man tro, att tuppen fick stora ögon och fann sig grufligen förnärmad, der han satt i sin högfärd och trodde ingen i hela världen vara hans like. Och nu satt der en liten knyffel och toppred honom och ropade: hoppsan, min häst! Hej, hoppsan, min häst!

Först väntade tuppen, att hela kyrkan skulle ramla af förundran öfver en sådan näsvishet. Men kyrkan stod beskedligt stilla, der hon stod, och nu började tuppen i sin stora förödmjukelse vrida och svänga åt alla håll. Hvad skulle han göra? Han hade varit så lat, att han hvarken lärt sig flyga eller gala; derför fick han nu hålla tillgodo den knäcken, som hans högmod led, när allt folket nedanföre ropade: bravo! bravissimo! och tyckte det vara mycket behändigt af lille Karamatti, att topprida kyrktuppen. Ja, så går det här i världen: när någon är lat och högfärdig, kommer lille Karamatti och topprider honom, likasom han red på kyrktuppen. Var säker på det.

Men icke blef kyrktuppen deraf just mycket visare. Der satt han kvar på sin tornspets år efter år; det ena släktet efter det andra sjöng sina psalmer till Guds ära i kyrkan derunder och lefde sin tid och gick sedan i grafven; och nya menniskor kommo i stället och sjöngo desamma gamla psalmerna i densamma gamla kyrkan. Men tuppen satt allt lika lat och lika förnäm på sitt torn och väntade allt, att ändå till slut någon underbar lycka skulle vederfaras honom för hans stora förnämhets skull. Kanske väntade han, att, der han satt, bli förgylld med klaraste guld och skina som solen, eller väntade han, att en dag blifva utropad till hela jordens stortuppsultan. Ja, hvem kan så noga veta? Han väntade och väntade, och aldrig ville den stora lyckan komma.

Huru länge han nu väntade, blef han på sistone mycket gammal och murken, så att den ena trädbiten efter den andra föll af honom, när det blåste. En dag var der en stark storm. En väderil kom hvinande öfver kyrkan, blåste bort hela tuppen från tornspiran och förde honom genom luften med sig till sjön. Der fick nu tuppen, hvimmelkantig som han var af den ovanliga resan, för allra sista gången ångra, att han ej lärt sig flyga och gala. Ty hade han kunnat det, så hade han ej blåst i sjön, utan i stället flugit till rådstugutaket och satt sig att gala der, så att magistraten och hela staden förundrat sig. Men nu blåste han i sjön och kastades af vågorna af och an, så att gäddor

och abborrar gapade på honom och undrade hvad han var för ett sjöspöke. Till slut blef han kastad upp på en strand, och der blef han liggande.

På stranden var en liten stuga, och der bodde en gammal gumma, som hade två barn, en gosse och en flicka. Gossen och flickan byggde en gång små dammar vid stranden, likasom kamrar för de små fiskarne, som der simmade ut och in. Vid det att de nu gingo litet längre bort, för att samla passande stenar, hände sig, att de der hittade den stackars gamla kyrktuppen, och då för tiden han var rätt bedröflig att se på. Vågorna hade alldeles bortsköljt målningen af honom, och han hade skafvats mot stenarne, så att han mist både näbb och stjert.

Då sade barnen: – Nu är ingen nöd; mor klagar alltid, att kråkor och sparfvar göra skada på ärtsängarna. Men se här få vi en präktig kråkskrämma. Kom, låt oss taga ett tåg och hala den stora besten upp till ärtlandet.

Och så blef kyrktuppen på gamla dagar uppspetsad på en gårdsgårdsstör till kråkskrämman vid ett ärtland, i stället att blifva förgylld och utropad till hela världens stortuppsultan. Då hände sig, att kråkan, som i hans välmaktsdagar kallat honom ers excellens, kom en dag flygande, för att göra kalas i ärtlandet. Huj, – då såg hon kråkskrämman och flög för alla de sju. Men under flykten råkade hon se sig om och kände igen sin gamle bekante. – Qva! qva! skrek kråkan; – mjukaste tjenarinna! Se på hans excellens, som har blifvit en kråkskrämman! Jo, jo, högmodet, högmodet; så går det i världen.

– Håll din näbb! kraxade en förståndig korp, som satt på en tallstubbe nära intill. – Tuppen fattig har varit högfärdig och lat, och derfor har det gått honom illa. Men nu är han gammal och olycklig, och den gamla och olyckliga får man icke försmäda. Ingen kan veta huru det går med en själf på gamla dagar.

Detta allt hörde kyrktuppen. Men han kunde ej svara ett ord, ty han var utan näbb och satt uppträdd på en gårdsgårdsstör. Der sitter han troligen än i dag.

NYÅRET 1868.

God dag, liten vän!
Här är jag igen.
Säg, känner du stjernornas
Springpojke än?
En flyktig krabat,

Men duktig kamrat,
Ung, frusen och hungrig;
Hvad har du till mat?

10 Min fader en dag
Var liten, som jag,
Och kastade snöboll
Med eder i lag.
Sen fick han en smäll,
15 Blef grå som en fäll
Och frös sig förderfvad
I tisdags om qväll.

20 Jag åkte just då
Min kälke också
På vintergatsbacken
I himmelens blå.
Men backen var brant,
Och kälken han slant;
Så bar det till jorden
Med ens så galant.

25 Och när jag kom hit
Till land af granit,
Var jorden så fattig
Och drifvan så hvit.
Men lekande små,
30 De dansa ändå,
För det de så litet
Af sorgen förstå.

35 Och är jag ej ju
Ett barn såsom du?
Jag är ju en vecka
Ej gammal ännu.
Hur skulle jag, blek
Af tidernas svek,

Missunna din glada,
Din sorgfria lek! 40

Kom, blommande kind,
Som äpple så trind,
Kom, flyg på din skida
Med himmelens vind!
Med rosornas färg, 45
Med furornas mäg,
Sträck famnen mot lifvet
I dalar och berg!

När sedan ibland
Med smekande hand 50
Din moder dig vinkar,
Så tänk på ditt land,
Det land du tillhör,
Som älska du bör,
Din fattiga moder, 55
Som lider och dör!

Hon delat med dig
I mödornas krig
Sitt bröd och sitt hjerta
På drifvornas stig. 60
Så dela till lön
Med henne din bön,
Ditt bröd och ditt hjerta,
Att drifvan blir grön!

Det mjukaste bröd,
Som hemmet dig bjöd, 65
Är det, som du delat
Med sorger och nöd.
Ej klädde så varm
En tröja din barm, 70
Som den du har klädt på
En frysande arm.

75 Och vex, och blif stor,
 Som furan hon gror!
 Vex stark, till att värna
 Din fattiga mor,
 Att trygg i sin rot,
 Vid tidernas hot
 Hon glad må gå faror
 80 Och stormar emot!

Och så, liten vän,
 Här har du mig än
 Från stjernornas backe,
 I drifvan igen.
 85 Vår kälke, han går
 I englarnas spår
 Från sorgen till hoppet,
 Från vinter till vår.

STRÖ BLOMMOR!

(*Nyåret 1869.*)

Det ringer, det ringer
 Till midnatt i tornet,
 Och väktaren springer
 Att blåsa i hornet,
 5 Och klockan hon slår:
 God natt, gamla år!
 God dag, nya framtid, som ljusnar till vår!

God natt, du som låtit
 Oss tigga vid stafvar!
 10 God natt, du som gråtit
 Vid tusende grafvar!
 God natt, du som bjöd
 Båd' hunger och bröd
 Och Guds, den barmhertiges, hjälp i vår nöd!

Med dig har förfärligt
Guds gissel oss agat;
Med dig har så kärligt
Gud sorgen förjagat,
På det att vår själ,
Båd' sorgsen och säll,
Må prisa vår Fader i ve och i väl.

15

20

Men du, som nu glöder
I morgonens skyar
Och ljuset oss föder
Och hoppet förnyar,
God dag, nya år!
God dag, nya vår!
Gud signe till lycka och frid dina spår!

25

Knäpp nu dina kära,
Oskyldiga händer,
Mitt barn, till Guds ära,
När nyår sig tänder,
Och tacka nu, böjd,
Med brinnande fröjd
Din evige Fader i himmelens höjd!

30

35

Strö blommor på alla
De snöiga grafvar,
Der sorgen de kalla
Isrunorna stafvar!
Gjut menlös en tår
Från barndomens vår
Som helande balsam på blödande sår!

40

Strö rosor från kinden
I nyårets sköte,
Som kommer vid grinden
Dig vänligt till möte!
Sträck hoppfull din famn

45

Mot framtidens hamn!
Vex stark i din Guds och din Frälsares namn!

50 Och knyt eterneller
Af kärlek och lycka,
Dem stormen ej fäller
Och drifvor ej trycka,
Kring hela vårt land,
55 Den älskade strand,
Åt hvilken du svurit ditt hjerta, din hand!

Så vilja vi börja,
Så vilja vi sluta,
Så vilja vi sörja,
60 Så vilja vi njuta
Med Gud i all tid
Vårt lefvernes strid.
Guds helige Ande oss gifve sin frid!

PIKKU MATTI.

Borta på skogsbacken står ett torp; det har ett fönster, så litet, att när man der ser det runda ljuslockiga hufvudet af en liten gosse, fyller han hela fönstret. Fordom var der en skorsten af tegel, väggarne voro rödmålade, en nätt gärdesgård omhägnade stugan och det gröna potatislandet. Men nu ser
5 der fattigt ut, mycket fattigt, der stiger röken ut genom ett hål i torftaket, och gärdesgården har ramlat för längesedan. Det kommer sig deraf, att der bor en gammal blind soldat och hans likaså gamla gumma; de kunna hvarken arbeta eller bygga, de skulle dö af hunger, om icke gubben pysslade med att binda not och gumman att göra qvastar och om icke socknen årligen gäfv
10 dem tre tunnor spannmål till bröd.

Bättre såg der ut för fyra eller fem år sedan. Då bodde i stugan, jemte de gamla, ett ungt och raskt par, deras son och sonhustru; de arbetade flitigt, och välstånd var i huset, ända tills olyckan kom. Ty en söndagsmorgon hände sig, att den stora kyrkbåten, som förde allt folk i byn till kyrkan,
15 kantrade för en stormil midt uppå sjön, och der förgingos både den unge mannen och hans hustru samt många andra i vågorna. Men de båda gamla

hade den dagen blifvit hemma, gubben för sin blindhet och gumman för att sköta ett litet barn. När då klockorna hördes ringa till gudstjenst öfver sjön, var det tillika en själarिंगning för de döda, dem Gud så hastigt kallat till en evig gudstjenst i himmelen.

Så sutto de båda gamla qvar i stugan, helt ensama med sin sorg, sin fattigdom och sitt lilla barnabarn. Ty det enda arf de hade efter de båda kära, som förgåtts, var en liten pilt, som hette *Matti*, och efter han var så liten, kallades han vanligen *Pikku Matti*. Den, som ej förstår finska, må gissa till namnet. Han var rund och rödblommig som ett moget äpple, och ärliga, klara, blå ögon hade han, och ett hår så gult som guld; – det var det enda guld, som *Pikku Matti* ägde i verlden. Hans trinda ansigte var det, som brukade fylla stugans fönster, när något märkvärdigt rördes på landsvägen. Om du någonsin for der förbi, har du säkert sett honom. Kanske for du en mörk och kulen höstafton vägen fram. Då har du sett elden glimma lysande klar från spiselhällen i det fattiga torpet; den blinde soldaten sitter och binder sin not; den gamla gumman läser högt ur bibeln om huru de fattiga blinda, som bo i det mörka landet, skola se ett skinande ljus; det ljuset är Jesus Christus, som öppnar de blindes ögon. Och *Pikku Matti* sitter på hällen i eldskenet, med katten i sitt knä; han hör så fromt uppå, liksom visste han nog hvad farmor läser; men sist kommer sömnen så söt i hans blå ögon, och hans runda blommiga kind sjunker sakta ned mot den gamlas knä. Och sitter du än i rikaste vagn derute på mörka vägen, så ser du med glädje och afund in i den fattiga stugans armod. Der är andakt, och der är oskuld; der är bönens frid, som läker hjertats sorger; der är förtröstan till Gud, som lisar all lifvets nöd. Denna stuga är rik; tror du, att hon ville byta sin skatt mot palatsernas guld?

Men far du den vägen en grön sommardag, då har du sett, att nära till torpet är en grind; der måste du vackert stanna, om ingen kommer att öppna. Men vänta blott, det dröjer ej länge, förrän *Pikku Matti* är der. Han syns redan i stugans dörr, han springer öfver stock och sten, för att hinna i tid, och det långa, gula håret fladdrar för blåsten. Nu är han vid grinden; har du en slant, så kasta åt honom, han hoppas derpå; men helst en ny slant, som blänker, ty det är hans glädje. Icke känner han penningens värde; pennislanten af koppar gör honom samma fröjd, som en blank dukat. Men akta, jag ber dig, att du icke kastar slanten på vägen, innan hästar och vagn åkt grinden förbi. Ty *Pikku Matti* tänker ej längre, än näsan är lång; ser han en gång slanten blänka på vägen, så kastar han sig raklång öfver den och låter grinden falla dina hästar på nosen. Banna honom icke för det; när du var

liten, var du icke en bit klokare.

Pikku Matti åt hårdt bröd och mjukor med spisöl i hvardagslag, men ibland vankades potatis och sur mjölk, och då var kalas. Deraf frodades han och vexte för hvart år allt trindare. Läsa kunde han icke, annat än böner och
 5 tio Guds bud. Men han kunde stå på hufvudet och stupa kullerbytta, der gräset var mjukt; han kunde kasta smörgåsar öfver den klara sjöns yta vid hemstranden, när farmor gick att tvätta hans skjortor. Han kunde köra på slät väg och rida grannens häst att vattnas, helst om någon gick der bredvid. Han kunde skilja ripans spår ifrån skatans på snön, och hade noga reda
 10 på vargfjät. Han kunde tälja en släde af pertor samt göra hästar och kor af grankottar med några stickor till ben. Detta var Pikkus meritförteckning, och det var lärdom nog för en liten en. Men det förslog icke. Pikku Matti led brist på en outhärlig sak här i verlden. Jag vet ej, om jag bör tala om det: – han hade inga byxor.

15 Det kom sig af två orsaker. För det första voro hans farfar och farmor mycket fattiga, och sedan så var det på högsta modet bland alla små gossar i byn, att gå utan det, som Pikku Matti gick utan. Men detta gjorde de mest i hvardagslag; om söndagarne voro de alla som annat folk. Pikku Matti ensam hade hvarken söndag eller hvardag det, som han skulle ha här i verlden, och
 20 det gjorde honom på sistone mycket bekymmer.

En lång tid begrep icke Pikku, att honom felades något; han gick så tapper och glad i sin lilla skjorta, som om aldrig några öfverflödiga plagg här i tiden funnits. Men hvad hände? En söndagsmorgon, när allt folk samlades vid stranden, för att fara till kyrkan, förklarade Pikku Matti, att han
 25 ville fara med.

– Det går icke an, kära barn, sade farmor.

– Hvarför icke det? sade Pikku Matti.

– Du har inga kläder.

Pikku Matti blef mycket fundersam.

30 – Nog kunde jag väl ha en gammal kjol att låna dig, sade farmor. – Men då tro alla, att du är en flicka.

– Jag vill icke vara en flicka. Jag vill vara en karl, sade Pikku Matti.

– Allt skall man se, sade farmor. – Karl är karl, om han icke är större än en fempennislant. Blif du vackert hemma, Pikku min!

35 Och Pikku blef hemma den gången. Men icke långt derefter hölls ting i byn; der församlades mycket folk, och bland andra kom Wipplusti med sitt gyckelskåp. Jag hoppas du känner Wipplusti? Alla ville titta i skåpet, ty der såg man kejsar Napoleon Punaparta med sin guldkrone och sin långa sabel,

stora Mogul med sina tunnbänd om magen och sitt fasliga skägg, prinsessan Lindagull, som ledde tigern Ahriman i ett halsbänd, jätten Bumburifax och tomtégubben i Åbo slott. Somliga gåfvo Wipplusti slantar, andra gåfvo honom en kaka bröd, många gåfvo honom allsingenting, och somliga sade honom stygga ord, men alla hade de mycket roligt. Detta hörde Pikku Matti andra 5
piltar berätta och förklarade strax, att han ville med och se på gyckelskåpet.

– Det går icke an, kära barn, sade farmor åter.

– Hvarför icke det? sade Pikku Matti.

– Der är förnämt folk, domaren, siktern, skrifvaren, länsman, nämndemännen, brofogden. Icke kan du gå dit utan byxor. 10

Pikku Matti stred med sig själf en stund, och Wipplustis alla dockor lekte i hans håg. Slutligen sade han: Om farmor skulle låna mig kjorteln ...

– Der är han, sade farmor och skrattade så godt, när den lille sjåpade i kjol öfver stugugolfvet. – Nu ser du ut som en flicka.

– Ser jag ut som en flicka, så går jag icke dit, sade Pikku Matti. – Jag är ingen flicka, jag är en karl. 15

– Visst ser du ut som en flicka, sade farmor. – Men du kan ju säga åt alla du möter på vägen, att du är en karl.

Det kan jag göra, tänkte Pikku Matti, och så gick han. På vägen mötte honom en resande herre, som stannade och sade: Kan du säga, min lilla 20
flicka, hvar tingen hålles?

– Jag är ingen flicka, jag är en karl, sade Pikku Matti.

– Icke ser du så ut, sad' den resande.

Pikku Matti svarade ingenting, men när han kom till tingsgården, ropade han så högt, att alla hörde det: Jag är ingen flicka, fastän jag ser så ut. Jag 25
är en karl!

Alla gubbar och gummor skrattade, alla gossar och flickor samlade sig i ring kring Pikku Matti, klappade med händerna och ropade: Nej, se Maja liten, hvar har du fått en så vacker klädning?

– Det är farmors kjortel, och icke min, sade Pikku Matti. – Jag är ingen Maja, jag är Matti, må ni väl se. 30

Då tog den störste och elakaste af pojkarne Pikku Matti på nacken, bar honom fram till gyckelskåpet och skrek öfver hela gården: Hvem vill se en tvåpennis karl? Hvem vill se en karl i kjortel?

Pikku Matti blef ond, tog pojken i lufven och luggade honom af alla 35
krafter. – Det är icke min kjortel, det är farmors kjortel! skrek han, och så begynte han gråta. Men den stygge kamraten fortfor att ropa: hvem vill se en karl i kjortel! och så bar det med luggande och skrikande af kring hela

tingsgården. Aldrig var Pikku i en sådan skjuts. Han gret, han skrek, han klöstes, han bets, och när han äntligen slapp lös, tog han till fötter, det mesta han kunde, och sprang och snafvade öfver kjorteln, klef på fötter igen med gråten i halsen, snafvade återigen, kom ånyo upp och sprang allt vidare, tills
 5 han åter kullrade öfverända. Så kom han andtruten och snyftande hem till farfars stuga. – Kläd af mig kjorteln! ropade han. – Jag vill icke ha någon kjortel. Jag är en karl!

– Gråt icke, Pikku min, sade farmor tröstande. – När du blir stor, skall du visa, att du är karl, så god som en annan.

10 – Ja, sade farfar, – och nästa gång skall du få låna mina byxor.

De höllo så hjertligt af Pikku fattig, de gamla farföräldrarna. Han var ju, näst Gud, deras enda tröst och glädje på jorden; de skulle ha velat gifva honom guldstickade sammetsbyxor, om det stått uti deras makt. Nu fick Pikku en smörgås, och dermed var hans sorg förglömd. Han satte sig i ett
 15 hörn af stugan och tänkte icke vidare på skammen för en karl att gå klädd i kjortel.

Någon tid derefter blef der på vägen ett dammande af åkande och springande, ty der väntades en hög herre, som reste landet omkring, och så hög var han, sade man, att väl kungen icke var mycket högre. Allt folk församlades att
 20 se uppå honom, och det berättades på förhand förunderliga ting. Han åker i guldvagn, sade man; han har tolf hästar förspända; klädd är han från topp till tå i silfver och skrafvelmessaging (man högg då till det grannaste man visste). Men de små barnen hade sina tankar för sig. De inbillade sig, att den höge herrn skulle bära på ryggen en stor näfverrensel, – en »kont», – fylld med
 25 silfverslantar och lakritsstänger, hvilka han skulle utkasta åt barnen på vägen.

Detta rykte kom till Pikku Mattis öron, och strax förklarade han, att han ville vara med. Han hade allt sitt eget lilla hufvud för sig, Pikku stackare, som det ofta plär vara med farfars och farmors guldgrisar.

– Du vill! sade farmor. – Vet du hvar din vilja är? Jo, i min kjortelsäck.

30 – Och dessutom har du inga kläder, sade farfar småleende. – Kanske vill du åter ha farmors kjortel?

– Jag vill icke ha någon kjortel, skrek Pikku Matti och blef röd som ett hallon vid minnet af all den smålek han lidit för detta klädesplagg. – Nej, aldrig i verlden vill jag ha någon kjortel. Jag vill ha farfars byxor.

35 – Allt skall man höra! sade farfar. – Nå, kom hit, och led mig på vinden, så få vi försöka huru byxorna passa åt dig.

Hvem var glad, om icke Pikku Matti. Han flög som en katt uppför stegen, så att farfar knappt kunde följa honom. Så kom man till den stora

grönmålade kistan, som stod längst i hörnet på vinden och som alltid varit föremål för Pikkus stora respekt, hvar gång han var der att gillra ut fällor för mössen. Det första, som sken den lille i ögonen, var en stor sabel med glänsande slida.

– Den der vill jag ha, skrek han.

5

– Hvart skall Pytt? sade farfar. – Håll uti sabeln, tills jag får uniformen ur kistan.

Pikku Matti tog sabeln, och den var så tung, att han knappast förmådde lyfta den.

Gamle farfar klappade honom vänligt på kinden. – När du blir karl, sade han, – kan det väl hända, att också du bär en sabel och får slåss för ditt fädernesland. Vill du det, Pikku?

10

– Ja, sade den lille och rätte uppå sig. – Jag skall hugga hufvudet af dem, så många de äro.

– Åhå! sade farfar. – Så många de äro? Det kommer an på mot hvem du får slåss.

15

– Ja, sade Pikku fundersamt. – Jag skall hugga hufvudet af vargarna och hökarna och brännässlorna och alla, som göra farfar och farmor illa. Ja, farfar. Och sedan skall jag hugga hufvudet af alla, som kalla mig en flicka.

– Nå, nå, Pikku, far vackert fram, och var icke så grymsint af dig. Här har du byxorna. Du skall väl ha fracken med, kan jag tro?

20

– Ja, farfar, och sabeln med. Och hatten med.

– Jo, du är mig en gynnare, sad' farfar. – Du skall få alltsammans, med vilkor, att du ej går längre bort, än till grinden vid vägen, när den höge herrn kommer.

25

– Ja, farfar.

Knappt voro båda nedkomna ifrån vinden, innan länsmannen kom som ett yrväder åkande vägen framåt och ropade till höger och venster, att folket skulle maka sig undan, ty den höge herrn vore här inom några minuter. Nu blef det brådt öfverallt, och brådt blef det äfven i torpet. Farfars byxor drogos på Pikku Matti; grå voro de, med ljusblå ränder på yttre sidan, och så stora och vida, att Pikku rätt väl kunnat krypa, så lång han var, in i ena benet. Ja, det såg ut, men på skulle de! De vekos till hälften upp nedtill och knötos upptill med en duk under armarna. Lika bekymmersamt var det med fracken, som också var grå med blå uppslag och syntes hellre gjord åt en jätte, än åt en lillepytt. När den hängdes på, släpade ärmarna på marken, och skörtena sopade gården. – Det går icke an, sade farmor, – och så uppfäste hon med nålar både ärmarna och skörten.

30

35

Pikku ansåg allt detta för onödigt krus. Nu staplades på hans hufvud den stora soldathatten, som skulle ha fallit ned öfver hans lilla person ända till axlarna, om den icke varit till mer än hälften stoppad med hö. Slutligen hängdes den tunga släpande sabeln uppå hans rygg, och så var riddaren
 5 Lillepytt färdig. Aldrig har någon hjelte kommit så stolt från en vunnen batalj, som Pikku Matti, när han första gången bar byxor. Hela hans lilla trinda figur försvann i de vida kläderna, som mörten i ett haf, och man såg blott de små, ärliga, blå ögonen, de rödblommiga kinderna och den lilla spetsfundiga trubbnäsan titta ut från det smala mellanrummet mellan
 10 frackens krage och hatten. När han så ståtlig och välrustad tågade ut, hörde man sabeln skramla mot småstenarna, nålarna föllo bort, ärmar och skörten skötte sig sjelfva, hatten tog en öfverhalning, än åt höger, än åt venster, och hela den tappra riddaren syntes vid hvarje steg färdig att ramla under bördan af sitt hjeltemod. Icke på lång tid hade de gamla skrattat så hjertligt som nu.
 15 Farfar sjelf, som väl kunde höra, men ej se hela tillrustningen, svängde den lille väl tre hvarf omkring, kysste lilla näsan, som stack ut, och sade: Gud signe dig, Pikku liten; måtte aldrig sämre karl, än du, bära Björneborgarnes gamla uniform.

– Gif nu akt! sade farfar. – När den höge herrn kommer, skall du göra
 20 honnör så här, – och dervid lärde han den lille att stå rak som en sticka, morsk i synen, med venstra armen styf längs sidan och högra handen vid pannan.

– Ja, farfar, sad' Pikku Matti, som alltid var läraktig.

Knappt stod Pikku vid grinden på post, innan det dammade långt borta
 25 på vägen och den höge herrn kom åkande, så att det gnistrade öfver stenarna. Nu var han helt nära ... huj, det gick med en fart! ... då hörde man kusken plötsligt hålla in hästarne med ett ptrrroh! och strax derpå ropa: grinden upp, fort! Saken var den, att brofogden i egen myndig person ställt sig att passa på vid grinden, för att allt skulle gå rätt och grinden flyga upp på
 30 gifvet kommando, hvilket skulle gifva den höge herrn en högst fördelaktig tanke om ordning och skick på vägarna. Men när vagnen nalkades som en ilande blix, hände ej bättre, än att brofogden ville med detsamma buga rätt allerödmjukast, och pladask låg han der i det våta diket vid vägen. Deröfver blef åter rättaren, som väntade på kommandot vid grinden, så perplex, att
 35 han alldeles icke tänkte på att öppna utan sin förmans ordres, och så förblef grinden vederbörligen stängd midtför vederbörandes näsa.

Vagnen var nu tvungen att stadna, den höge herrn tittade förundrad ut, och kusken fortfor att ropa: upp med grinden! Då grep sig Pikku Matti an,

trädde fram, ehuru med mycket besvär, öppnade grinden och gjorde honnör till punkt och pricka, som farfar lärt honom, ungefär som när en dresserad valp lärt sig att sitta. Kusken piskade på, hästarne ryckte till, men i detsamma ropade herrn i vagnen: håll stilla! Vagnen stannade nu för andra gången.

– Hvad är du för en liten figur i Björneborgarnes uniform? ropade den höge herrn till Pikku Matti och skrattade så hjertligt, att vagnen skakade. Pikku Matti begrep ingenting, han mindes blott hvad farfar sagt honom och gjorde åter honnör, så styf och högtidlig, som möjligt. Detta roade den höge herrn än mera, han frågade de kringstående efter gossens föräldrar, och brofogden, som nu krupit ur diket, skyndade sig att berätta, huru pojken var en fader- och moderlös stackare, som lefde hos sin farfar, en afsigkommen, utfattig och blind soldat vid namn Hugg. Brofogden sade detta i den föraktliga ton, som stundom brukas, när en förnäm fogde talar om fattighjon i församlingen, men hans förundran var icke liten, när den höge herrn vid dessa ord steg ur vagnen och begaf sig raka vägen till torpet.

Jo, det skulle man sett! Gamla farmor hade af förskräckelse så när fallit af stolen, när så förnämt främmande trädde in uti stugan; men farfar, som ingenting såg, hade mera mod och visade höfligt ditåt, der han visste att bänken var.

– Guds fred, mina vänner, sade den höge herrn och skakade hjertligt de gamles händer. – Jag tycker mig känna igen dig, gamle kamrat, fortfor han, i det han noga betraktade farfar. Är du icke Hugg, n:o 39, vid mitt förra kompani?

– Ja, herr kapten, svarade farfar med mycken förundran, ty han igenkände rösten.

– Nå, Gudskelof, att jag ändteligen fått rätt på dig, sade landsherrn. – Har du då glömt, att det var du, som i hetaste striden tog mig på din rygg och vadade öfver strömmen, när jag, sårad och vanmäktig, var nära att falla i fiendens händer? Om också du har glömt det, tror du väl, att jag någonsin kunnat förgäta det? Efter freden hörde jag icke mera af dig; jag sökte dig länge, och slutligen ansåg jag dig vara död. Men nu har jag funnit dig, och nu skall jag sörja för dig och din hustru och din lille pilt. En präktig pojke! Och dervid fattade landsherrn Pikku Matti under armarna, lyftade honom högt upp och kysste honom så duktigt, att hatten föll af den lille, sabeln skramlade och alla farmors nålar lossnade uti frack och byxor.

– Nej, låt bli mig, sad' Pikku till landsherrn. – Nu har du fällt hatten i golfvet, och farfar träter.

– Käre nådige herre, sade farmor, helt skamflat på Pikkus vägnar, – var

så nådig och tyck icke illa vara, att pojken brukar sin mun; han är, gudnås, ej van att umgå med folk.

– Farfar skall få en bättre hatt i stället, sade landsherrn, – och ni, kära mor, var obekymrad för pojkens lilla mun; det är ju bra att vara karl för sin
5 hatt. Hör på, Pikku, du ser mig just ut, som skulle du med tiden blifva en duktig karl. Har du lust att bli en tapper soldat, som farfar varit?

– Farfar säger, att det kommer an på mot hvem jag får slåss, sade Pikku.

– Du är mig en klippare, sade landsherrn och skrattade. – Minsann har du icke godt kurage.

10 – Ja, nådig kapten, det kommer sig deraf, att han i dag för första gången bär byxor, och kuraget följer med byxorna.

– Säg snarare, att det följer med Björneborgarnes uniform, sade landsherrn. – Der sitter mycken krutrök och mycken ära qvar i denna slitna uniform, och sådana minnen gå från slägte till slägte. Men nu är en ny tid,
15 och pilten kan ännu blifva ett värn för sitt fosterland. Är du stark, lille man?

Pikku svarade icke; han räckte blott ut sitt högra långfinger, för att draga fingerkrok med landsherrn.

– Jag ser det på dig, sade landsherrn leende, – att du blir stark som en björn, när din arm hinner vexe. Vill du följa med mig och äta mjukt bröd
20 och dricka mjölk alla dagar? Kanske vankas der också någon gång lakrits och rysskringlor, om du är snäll.

– Får jag en häst att rida på? sade Pikku.

– Ja, det förstås, sade landsherrn.

Pikku funderade en stund på saken. Hans små blå ögon flögo från
25 landsherrn till farfar, från farfar till farmor, från farmor åter till landsherrn. Slutligen kröp han bakom den gamles rygg och sade: jag vill bli hos farfar och farmor.

– Men, sade den blinde soldaten med rörd stämma, – kära Pikku, hos farfar får du bara hårdt bröd och vatten och salta mujkor. Hör du icke, att
30 den nådige herrn bjuder dig mjukt bröd och mjölk och annat godt, och tänk på att du får en häst att rida på!

– Jag vill bli hos farfar; jag vill icke gå från farfar! ropade Pikku Matti med gråten i halsen.

– Du är en bra gosse, sade landsherrn med tårar i ögonen och klappade
35 den lille på hans runda kind. – Ja, blif du hos farfar; jag skall sörja för att hvarken farfar, farmor eller du någonsin lida nöd, och när du en gång blir en bra karl i världen, så kom till mig, om jag lefver då mera; jag skall gifva dig jord att plöja och skog att hugga, och blir du bonde eller soldat, det är

allt detsamma, allenast du blir en ärlig och trogen son af ditt fädernesland.
Vill du det, Pikku?

– Ja, sade gossen, stadig och styf.

– Gud välsigne dig, barn! sade farfar och farmor med rörda hjertan.

– Och Gud välsigne vårt dyra fädernesland och gifve det många sådane
trofaste söner, som du, lille Pikku, tillade landsherrn. – Ty, fortfor han, –
många löpa bort från det fattiga, hårda brödet och fika efter de mjuka bul-
larna, och hvad de derpå vinna, vet Gud och deras samveten; icke vinner
deras land derpå. Men hedra din fader och din moder i deras fattigdom, på
det dig må väl gå och du må länge lefva på jorden! 5 10

– Det der står i ABC-boken, sade Pikku Matti.

– Ja. Men det står icke i allas hjertan, svarade landsherrn.

FATTIGA BARNES LOFSÅNG FÖR FINLANDS SKÖRD, HÖSTEN 1868.

I fjol stod qvarnen still i vind,
Vår moder var af tårar blind,
Vår faders arm var domnad,
Vår broder låg så hvit om kind.

Ty öfver oss och allt vårt land 5
Låg straffande Guds allmakts hand,
För att vi glömt hans godhet,
När han oss rika kärfvar band.

Vi sändes utan hem, vi små,
Att bort i vida verlden gå, 10
Och Gud allena visste
Den bädd vi skulle hvila på.

Vi sökte bröd vid toma bord,
Vi hörde milda, hårda ord;
I natt och vinterdrifva 15
Vi drefvo, som de moln i nord.

20

Vi voro som de vissna blad,
 Dem höstens vindar strö i rad,
 Och ingen mins den björken,
 Som förr var deras hvilostad.

25

Så gick den långa vinterns lopp,
 Och mången föll och stod ej opp,
 Men himlens stjernor lyste:
 Guds kärlek var vårt enda hopp.

30

Då lät allsmäktig Gud sin sol
 Än skina varm på frusen pol,
 Och gisseln vardt borttagen,
 Som slog vårt land så hårdt i fol.

Välsignelse af höjden sken
 På hvarje ax, på hvarje gren,
 Och underskön blef sommarn
 Och rik på korn blef hösten sen.

35

Nu malar åter bygdens qvarn,
 Nu spinner åter mor sitt garn,
 Nu tröskar far i logen,
 Nu ha vi hem, vi arma barn.

40

Om nu vi glömde detta allt
 Med munnen stum och hjertat kallt,
 Så skulle stenen tala,
 Som malar qvarnens mjöl och malt;

Så skulle åkern prisa Gud,
 Så skulle agnarna få ljud,
 Så skulle brödet sjunga
 Och rian kläs i blomsterskrud.

45

Men nu slår hjertat högt af fröjd,
 Nu är vår själ som vidjan böjd,

Nu måste vi ju sjunga
Och lofva Gud i himmels höjd.

Vår gode Gud, vi tacke dig,
Vi tacke dig så innerlig,
Att du har tagit sorgen
Från allt vårt land och lyst vår stig.

50

Vi bedje dig, lär oss nu så
Din helga vilja rätt förstå,
Att vi din gåfva bruka,
Som du vill att hon brukas må;

55

Och att i sorg och fröjd all tid
Vi prise dig, vår Fader blid,
Och i din fruktan finne
En timlig ro, en evig frid.

60

HAFSKONUNGENS GÅFVA.

Det var en gång en fiskare, som hette Laxmatte. Han bodde vid stora sjön; hvar skulle han annars bo? och han hade en gumma, som hette Laxmaja; hvad skulle hon annars heta? De bodde om vintern i en liten stuga vid stranden af fasta landet, men flyttade ut om våren till en röd klippa i hafvet och lefde der hela sommaren, alltintill hösten. Der hade de en ännu mindre koja, med trädklinka i stället för lås, en gråstensspis, en flaggstång och en vädersnurra på taket.

5

Klippan hette Ahtola och var icke större än torget i staden. Der vexte i remnorna en liten rönn och fyra albuskar. Gud vet huru de kommit dit; kanhända med höstfloden. Dessutom vexte der några tufvor sammetsfint gräs, några strån vass, några strån rövippor, två stånd af den örten med gula fröhus, som kallas renfana, fyra höga stånd af den rödblommiga epilobium och en vacker vit blomma, som kallas trientalis europea. Men det rara på klippan var tre tufvor gräslök, som Laxmaja enkom planterat i en klyfta, der de hade stenmur på norra sidan och sol på den södra. Det var ej mycket, men det var nog för Laxmajas kryddgård.

10

15

Alla goda ting äro tre, och derföre fiskade Laxmatte och hans gumma

om våren lax, om sommaren strömming och om hösten sik. Var det vackert väder och god vind, så seglade de på lördagen in till staden, sålde fisken färsk och gingo om söndagen i kyrkan. Men ofta hände, att de voro flera veckor å rad allena på klippan Ahtola och sågo ingenting annat, än sin lilla
 5 gulbruna hundracka, som bar det stolta namnet Prins, sina tufvor, buskar och blommor, hafvets måsar och fiskar, den stormiga skyn och de vitblå vågorna. Ty klippan låg vid yttersta hafsbandet, och der var ingen grön holme eller människoboning på en mils afstånd omkring dem, blott här och der en klippa af samma röda stenart som Ahtola, dag och natt bestänkt
 10 af vågornas skum.

Laxmatte och Laxmaja voro beskedligt och arbetsamt folk, som lefde förnöjda och glada på tre man hand med Prins i deras fattiga koja och tyckte sig vara rika, när de saltat så många hjerdingar fisk, att de slog sig ut öfver vintern och hade något litet öfver till tobaksblad för gubbens pipa och
 15 något skålpund kaffe åt gumman, med dubbelt så mycket brändt korn och cichoria, för att förbättra smaken. För resten hade de smör, bröd, fisk, en drickstunna och ett surmjölksankare; hvad behöfde de mera?

Det skulle nu allt varit bra, om ej Laxmaja haft en hemlig begärelse, som icke gaf henne någon ro. Hon funderade år ut och år in, huru hon skulle
 20 blifva så rik, att hon engång i verlden kunde få sig en ko. – Hvad skall du göra med ko? sade Laxmatte. – Icke kan hon simma så långt och icke rymms hon i vår båt, att vi skulle få henne ut hit till klippan. Och få vi henne ut, så ha vi ju ingenting att föda henne med.

– Här finnas fyra albuskar och sexton grästorfvor, menade Laxmaja.
 25 – Ja, hvarföre icke? skrattade Laxmatte. – Här finnes också tre gräslöks-
 torfvor. Du kan ju föda henne med gräslök.

– Alla kor tycka om salt strömming, menade gumman. – Prins tycker också om fisk.

– Det skulle man se! sade gubben. – Nej, jag tackar, det blefve en dyr
 30 ko, som vi skulle föda med salt strömming. Det kan gå för sig med Prins, som slåss med fiskmåsarne om det, som blir öfver, då vi gäla strömmingen. Slå du kuddan ur hågen, mor, det är bra som det är!

Laxmaja suckade. Hon begrep, att gubben hade rätt, men kuddan kunde hon icke förgäta. Den gamla surmjölken ville ej mera smaka till kaffegrädde,
 35 och Laxmaja tänkte på söt grädde och färska filbunkar, såsom på den största lycksalighet hon visste i denna verlden.

En dag, medan gubben och gumman gälade strömming vid stranden, hördes Prins skälla, och strax derpå syntes en vacker målad slup, med tre

unga herrar i hvita mössor, styra till klippan. Herrarne voro studenter, som seglade långa vägar för nöjes skull och nu sökte land, för att få något färskt.
– Ro hit med en filbunke, gumma lilla! ropade de.

– Ja, den som det hade! suckade Laxmaja.

– Får gå för en kanna sötmjölk, sade studenterna. – Men oskummad
skall den vara. 5

– Ja, den som det hade! suckade gumman ännu djupare.

– Hvad för något? Ha ni ingen ko?

Laxmaja teg. Det grep henne alldeles för djupt att svara på en sådan
samvetsfråga. 10

– Ko ha vi icke, svarade Laxmatte, – men skall det vara god bökling, så
fås han om ett par timmar alldeles varm.

– Får gå för böklingen, sade studenterna och slog sig utan krus ned på
stenarna med sina cigarrer och pipor, medan femtio silfverhvita strömmingar
trädde på spett öfver rökugnen. 15

– Hvad heter den här småstenen i sjön? frågade en af dem.

– Ahtola, svarade gubben.

– Nå, hvad ha ni då för nöd, när ni bo i hafsgudens gård?

Laxmatte begrep ingenting. Han hade aldrig läst Kalevala och visste
ingenting om förfädernes hafsgudar. Men studenterna förklarade saken. 20

– Ahti, sade de, – är en mäktig konung, som bor i sin gård Ahtola vid
en klippa i djupa hafvet och har ett öfverflöd af alla dyrbara skatter. Han
råder öfver alla fiskar och andra hafsdjur; han har de vackraste kor och
de snabbaste hästar, som beta sjögräs på hafsbotten. Den, som står väl
hos Ahti, blir snart en rik man; dock måste man akta sig väl för att det
minsta förtreta honom. Ty Ahti är mycket ombytlig och snarsticken. Han
kan förtretas af en liten sten, som man kastar i vattnet, och då tager han
sina gåfvor tillbaka och reser upp hafvet i storm och drager seglaren ned i
djupet. Ahti har också de allra fägraste tärnor, som uppbära hans drottning,
Wellamos, släp och kamma hennes långa hår och lyssna i vassen, när man
spelar för dem ... 25 30

– Åh, Necken! sade Laxmatte. – Ha herrarne sett allt det der?

– Det är så godt som om vi själfva skulle ha sett det, sade studenterna.

– Det står tryckt, och allt tryckt är sannt.

– Vasserra, sade Laxmatte åter litet försmädligt. – Då borde vi haft
vackert väder i går, ty der står i almanackan att det skulle bli klart, men det
bläste och hällregnade, som om himmelen varit öppen. 35

– Ja, se, det kommer sig deraf, att almanackan har privilegium på att

narras, och detta privilegium är tryckt, derföre måste privilegium vara sannt, sade studenterne.

Laxmatte skakade på hufvudet, men nu var böklingen färdig, studenterne åto för sex och trakterade Prins med kall stek, som de medfört i slupen. Prins
 5 satt i glädjen på två ben och nystade som en katt. När detta var gjordt, gåfvo studenterne Laxmatte en blank silfvermark och läto honom stoppa sin pipa med Gefle vapen, hvarpå Laxmatte stoppade pipan så, att hon sprack. Derpå tackade herrarne för god välfägnad och reste åter sin väg, mycket saknade af Prins, som satt med vemodiga blickar och nystade på stranden, så länge
 10 han kunde se en flik af slupens hvita segel på det blå hafvet i fjerran.

Laxmaja hade icke sagt ett ord, men tänkt desto mera. Hon hade goda öron och hade till punkt och pricka lagt berättelsen om Ahti på minnet. – Se, det vore något, tänkte hon vid sig sjelf, – att komma sig till en af trollets kor! Det vore något, att få mjölka en sådan präktig kudda morgon och
 15 afton och icke ha något bekymmer för hennes föda, utan i stället en hylla ofvanför fönstret, fylld med mjölkfat och filbunkar! Men så lycklig lär jag väl aldrig bli här i verlden.

– Hvad funderar du på? sade Laxmatte.

– Just ingenting, sade gumman. Men i tysthet funderade hon på några
 20 gamla trollrunor, dem hon hört i sin barndom af en halt gubbe, som kunde göra god fisklycka. Om jag skulle försöka? tänkte hon.

Nu var den dagen en lördag, och på lördagsqvällen brukade Laxmatte ej lägga ut sina strömmingssköt, ty han visste väl, att man ej fick ohelga sabbathen. Men när det led emot aftonen, sade gumman: i qväll borde vi
 25 lägga ut sköten.

– Nej, sade gubben, – det har aldrig någon välsignelse med sig att fiska på söndagsnatten.

– I natt var det stormigt, och vi fingo så litet, sade gumman. – I qväll är hafvet blankt som en spegel, och med den vinden, som var, stiger
 30 strömmingen inåt.

– Men der är ett väderbo i nordvestra skyn, sade gubben, – och Prins har på aftonen ätit gräs.

– Han må aldrig ha ätit min gräslök? frågade gumman.

– Nej, men det blir hårdt väder i morgon vid solgången, menade
 35 Laxmatte.

– Hör nu på, sade gumman; – vi lägga ut en endaste sköthage der i lä för grunden, och så få vi packa den öppna fjerdingen full; han far illa af att stå der så länge utan lock och tyngd.

Gubben lät öfvertala sig, och så rodde de ut med sköthagen. När de nu voro på djupaste hafvet, begynte gumman gnola den gamla trollrunan och ändrade orden efter sitt hjertas begärelse:

Ahti med det långa skägget,
Ahti i det djupa hafvet, 5
Skatter har du många, fina,
Hafvets fiskar äro dina,
Hafvets perlor utan like
Samlas i ditt kungarike,
Hafvets vackra kor, de feta, 10
Gräs på dina ängar beta ...

– Hvad är det du gnolar? sade gubben.

– Det är bara en gammal visa, som rann mig i hågen, svarade gumman, och så höjde hon rösten och fortfor att sjunga:

Konung i de vida vatten, 15
Ej begär jag gyllne skatten,
Ej begär jag perlors smycke,
Ej för silfver är mitt tycke.
Två är jemnt och ett är udda:
Hafvets kung, gif mig en kudda, 20
Och jag vill till lön dig gifva
Solens guld och månens skifva ...

– Det är en dum visa, sade Laxmatte. – Hvad skall man annat begära, än fisk, af hafskungen? Men det passar icke att sjunga sådant till söndagsnatten.

Gumman låtsade icke höra honom och sjöng och sjöng allt i samma 25 ton, så länge de voro på djupet. Laxmatte hörde ej vidare på, der han satt och rodde den tunga båten, ty han tänkte på sin spruckna lerpipa och på den sköna tobaken af Gefle vapen. Så kommo de tillbaka till klippan och gingo snart derefter till hvila.

Laxmatte och Laxmaja lågo i sin säng, men ingen af dem fick en blund i sina ögon; den ena tänkte på att han ohelgat sabbathen, den andra tänkte på Ahtis kor. När det led öfver midnatt, satte gubben sig upp i sängen och sade till sin gumma: hör du något? 30

– Nej, sade gumman.

– Jag tycker att snurran på taket låter illa, sade gubben. – Vi få storm. 35

– Ah, du inbillar dig, sade gumman.

Laxmatte lade sig, men om en stund rätte han ånyo på sig. – Nu piper snurran, sade han.

– Sof bara; du inbillar dig, sade gumman. – Och gubben försökte sofva.

Men tredje gången sprang han upp ur sängen. – Nej, nu storskriker snurran, som om elden sutte uti henne! Nu ha vi oväder och måste ut, för att berga sköten.

5 Båda stego nu upp, och sommarnatten var mörk som Oktober, och snurran pep, och stormen hven uti alla knutar. När de kommo ut, låg det stora hafvet som en hvit snö omkring dem i natten, och skummet stänkte högt upp öfver taket af fiskarkojan. En sådan natt mindes Laxmatte sig aldrig ha upplefvat. Att skjuta ut båten och gå till sjös, för att berga sköten, var icke
10 att tänka på. Gubben och gumman stodo häpna vid trappan och måste hålla sig fast vid dörrposten, medan vattnet stänkte dem öfver ansigtet. – Sade jag icke, att det är aldrig någon välsignelse med fiske på söndagsnatten? menade Laxmatte buttert, och gumman stod der så flat och förskräckt, att hon icke ens tänkte på Ahtis kor.

15 När ingenting var att göra, gingo de in igen. Nu blefvo deras ögon tunga efter nattvaket, och de somnade så godt, som om aldrig ett stormigt haf brusat i vrede kring deras ensliga klippa.

När Laxmatte och hans gumma vaknade, stod solen redan högt på himmelen, ovädet hade upphört, och endast hafvets dyning gick ännu i höga
20 silfverkullar, glittrande i solskenet, emot den röda klippan.

– Nej, hvad är detta? ropade gumman, när hon tittade ut genom dörren.

– Det ser ut som en stor skálhund, menade Laxmatte.

– Så sannt jag lefver, är det icke en ko! utropade Laxmaja.

Och en ko var det, en präktig röd ko af bästa sorten, fet och frodig, som om
25 hon i alla sina dagar ätit spenat. Hon gick der så lugn på stranden och rörde icke ens vid de fattiga grästorfvorna, liksom försmådde hon en så mager kost.

Laxmatte trodde ej sina ögon. Men en ko var det, så var hon skapad, och det visade sig snart, när gumman begynte mjölka henne och fyllde alla kärl, ända till öskaret, med den raraste morgonmjölk. Gubben bråkade
30 förgäfves sitt hufvud med att begripa huru hon kommit dit, och gick ut att söka sina förlorade sköt. Det dröjde icke heller länge, innan han fann dem uppkastade af vågen på stranden och så fulla af fisk, att man ej såg en enda maska för idel blänkande strömming.

– Det är godt och väl att vi ha en kudda, sade Laxmatte, medan han
35 gälade strömmingen. – Men med hvad skola vi föda henne?

– Det blir väl något råd, sade gumman.

Och kuddan hittade sjelf på råd. Hon gick ut i vattnet och åt sjögräset, som vexte i stora bankar vid stranden; dermed höll hon sig ju ständigt vid

bästa hull. Alla, utom Prins, tyckte, att hon var en snäll kudda. Prins skällde på henne; han hade fått en rival.

Från den dagen funnos mjölkfat och filbunkar i öfverflöd på den röda klippan. Alla sköt voro beständigt fulla af fisk. Laxmatte och Laxmaja blefvo feta af vällefnad och hvar dag rikare, ty gumman tjärnade många pund smör, gubben skaffade sig två drängar och begynte fiska i stort. Hafvet blef för honom en stor fisksump, ur hvilken han häfvade upp så mycket han ville. Och kuddan fortfor att sköta sig sjelf. Om hösten, när Laxmatte och hans gumma flyttade öfver till fastlandet, gick kuddan i sjön, och om våren, när de kommo tillbaka, stod hon åter på klippan.

– Vi skulle behöfva en bättre stuga, sade Laxmaja andra sommaren. – Den gamla är nu aldeles för liten för oss och drängarne.

– Ja, sade Laxmatte. Och så byggde han en präktig stuga med ordentligt lås och fiskbod på klippan och tog två drängar till och fiskade så märkvärdigt mycket, att han skickade många tunnor lax, strömming och sik till Ryssland och Sverige.

– Jag släpar ut mig med det myckna folket, sade Laxmaja. – Det vore nu ej för mycket, om jag finge en piga att hjälpa mig.

– Tag dig en, sade gubben. Och så städslade de en piga. Men då sade Laxmaja:

– Vi ha aldeles för litet mjölk för det myckna folket. Efter jag har en piga, kunde hon med samma besvär sköta tre kor.

– Så kan du sjunga för trollet en visa till, sade gubben litet försmädligt.

Detta förargade Laxmaja. Men icke desto mindre rodde hon en söndagsnatt åter på djupet och sjöng som förut:

Ahti med det långa skägget,

Ahti i det djupa vattnet,

Tusen kor har du i hafven:

Gif mig tre af dem i klafven!

Andra morgonen stodo tre kor på klippan i stället för en, och alla åto de sjögräs och skötte sig liksom den första.

– Är du nu nöjd? sade Laxmatte till sin gumma.

– Visst skulle jag vara nöjd, sade gumman, – om jag blott finge två pigor till för det stora hushållet och dessutom litet bättre kläder. Har du ej hört, att jag kallas madam?

– Nå ja, sade gubben. Laxmaja fick flera pigor och granna madamkläder.

– Det vore nu allt så bra, sade hon, – om vi hade litet bättre om sommaren. Du skulle bygga oss ett tvåvåningshus och föra dit mull, att vi finge en

trädgård. Der skulle du bygga ett litet lusthus, att jag finge se ut mot sjön, och så skulle vi ha en spelman, att spela för oss på basfiol om qvällarna; och så skulle vi ha en egen liten ångbåt, att fara till kyrkan med, när det blåser.

– Ingenting annat? sade Laxmatte. Och så gjorde han allt hvad hans
5 gumma ville. Klippan Ahtola blef så grann, och Laxmaja blef så förnäm, att alla sjöns simpor och strömmingar föllo i förundran. Sjelfva Prins föddes med kalfstek och gräddvofflor och blef till slut så rund som en hvassbukskagge. – Är du nu nöjd? sade gubben.

– Visst är jag nöjd, sade Laxmaja, – om jag bara hade trettio kor. Det
10 behöfs något för ett sådant hushåll.

– Gå till trollet, sade Laxmatte.

Gumman for ut på sin nya ångbåt och sjöng för hafskonungen. Nästa morgon stodo trettio sköna kor på stranden, och alla skötte sig sjelfva.

– Vet du, gubbe, sade Laxmaja, – här är alldeles för trångt på en så liten
15 usel klippa, och hvar får jag rum för de många korna?

– Jag vet intet annat råd, sade gubben, – än att du pumpar ut hafvet.

– Du pratar! Hvem kan pumpa ut hafvet?

– Försök med din nya ångbåt, der är en pump.

Laxmaja begrep väl, att gubben tokades, men kunde icke låta bli att tänka
20 derpå. Icke kan jag pumpa ut hafvet, menade hon. Men kanske kunde jag fylla det, om jag bygger en stor damm utåt djupet. Jag kan ju lägga dit stenar och sand, så få vi vår klippa dubbelt större.

Gumman lastade sin nya ångbåt med sten och for ut på djupet. Spelmannen var med och spelade så vackert på sin basfiol, att Ahti och Wellamo och alla
25 hafvets tärnor doko upp till vattenytan, för att lyssna till spelet.

– Hvad är det, som glittrar så grannt i vågorna? frågade Laxmaja.

– Det är hafvets skum som blänker i solskenet, svarade spelmannen.

– Kasta ut stenarne! sade Laxmaja.

Folket i ångbåten började kasta ut stenarna, plums, plums, till höger och
30 venster i skummet. En sten slog näsan af Wellamos bästa kammartärna. En annan skrapade hafsdrottningen sjelf en skråma på kinden. En tredje sten plumsade nära till Ahtis hufvud och ryckte bort hälften af hafskonungens skägg. Det blef ett väsen i hafvet, och vågorna tumlade om hvarandra som i en kokande gryta.

– Hvarifrån kom den väderilen? sade Laxmaja. Men innan hon talat till
slut, gapade hafvet upp som ett gäddgap och slök hela ångbåten.

Laxmaja sjönk som en sten till bottnen, men stretade emot med händer och fötter och kom åter upp till hafsytan, der hon fick fatt i spelmannens

basfiol och flöt på den. I detsamma såg hon bredvid sig Ahtis förskräckliga hufvud, och han hade bara ett halft skägg.

– Hvarföre har du kastat stenar på mig? röt hafskonungen.

– Ack, nådig herre, suckade Laxmaja, – det var ett misstag. Stryk björnpomada på skägget, så vexer det snart igen. 5

– Käring, har jag icke gifvit dig allt hvad du begärt och mera dertill?

– Ja visst, nådig herre. Stor tack för korna! De mjölka rätt som kameler.

– Nå, hvar har du solens guld och månens skifva, som du lofvade mig?

– Ack, nådig herre, de ha ju lyst alla dagar och nätter på sjön, när det ej varit mulet, svarade Laxmaja illparigt. 10

– Jag skall lära dig! ropade hafskonungen och gaf basfiolen en puff, så att den for med gumman som en raket uppåt klippan.

Der stod Prins, lika utsvulten som förr, och gnagade på ett kråkben. Laxmatte satt i sin slitna grå jacka allena på trappan till den gamla fattiga kojan och band på ett nät. – Se på mor! sade han. – Hvarifrån kommer du flygande med en sådan fart, och hur är du så våt? 15

Laxmaja såg sig förbluffad omkring och sade: hvar är vårt tvåvåningshus?

– Hvilket hus? sade gubben.

– Vårt stora hus och trädgården och drängarne och pigorna och de trettio sköna korna och ångbåten och allt annat? 20

– Nu pratar du i nattmössan, mor, sade gubben. – Studenterna ha förvridit hufvudet på dig, så att du sjöng tokvisor i går afton på sjön, och så fick du ej sofva, förrän på morgonqvisten. Det var oväder i natt, men det är nu förbi, och jag nämdes ej väcka dig, utan rodde allena ut efter sköten.

– Men jag har sett Ahti, sade Laxmaja. 25

– Du har legat i din säng och drömt bara galenskaper, mor, och så gick du i sömnen ut i vattnet.

– Men der är basfiolen, sade Laxmaja.

– Vacker basfiol! Det är ju en gammal stock. Nej, gumma lilla, en annan gång akta vi oss att ohelga sabbathen. Det har aldrig någon välsignelse med sig att fiska på söndagsnatten. 30

SISTA APRIL.

Nu kommer jag, sad' Våren,

Nu är jag redan här

Med blommor uti håren

5 Och fil och tranebär.
 Adjö, muff, pels, galoscher!
 Bon jour, madame Mantille!
 Behagas blåsippsbroscher?
 April! April! April!

10 Nej, vänta! sad' herr Vinter,
 Jag är ju här igen,
 Det hör till mina qvinter,
 Förlåt mig, lilla vän!
 Månn à la glace behagas?
 Strösocker ger jag till,
 15 Och fram skall kälken tagas ...
 April! April! April!

Men lilla Maja gläntar
 I dörrn så gladelig:
 Om du är snäll och väntar
 20 En dag, så får du mig.
 En skälm är Calle Vinter,
 Rose Vår dig narra vill,
 Men tro ej deras finter ...
 April! April! April!

SVALAN FRÅN EGYPTI LAND.

Har någon sett den lilla gården borta vid landsvägen, den der med gulmålad grind och ett litet rödt hus med hvita fönsterposter och en liten farstuqvist med tak öfver? Der ser trefligt ut; der bo säkert goda menniskor. Strax
 5 innanför grinden vid vägen står ett högt lummigt träd, i hvilket alltid fåglar sjunga och hvars doft är så ljuflig om våren, att hela nejden fylles deraf. Hvems kan den fridsamma gården vara, och hvad är detta för ett sällsamt utländskt träd, som man annars aldrig får se här i kulna norden?

Det är nu många år sedan der bodde en gammal gumma, som hade tre små flickor, af hvilka den äldsta hette Ilia, den medlersta Milia och den
 10 yngsta Emilia. Besynnerliga namn, som den gumman gaf sina flickor! Hvad månne den fjerde skulle hetat, om der funnits en till?

Det lönar icke mödan att gissa. Alltnog, de tre flickorna voro snälla, lydiga och goda barn, som aldrig gjorde sin mor emot. Då kan det vara detsamma, om de hetat Gräsgröna, Hallonmaska och Takdroppa. Namnet gör ingenting till saken, och den är en narr, som gråter för att hon heter Stina eller Susanna. Blott man är god och from, – se det är saken; då pryder man alltid sitt namn. 5

I gården bodde ännu en femte person, och det var en svala. Hon hade sitt lilla hushåll för sig sjelf under takåsen och bodde der hyresfritt hela sommarn om med sina ungar. Till vintern gjorde hon långa utrikesresor, men hon reste hvarken i vagn eller kursläde, ej heller behöfde hon packa in sina saker i kappsäckar och hattaskar. Hon for med pilens hastighet af på sina svarta, glänsande vingar, och jag ville se den skjutshäst, som kunnat trafva i kapp med henne. Detta skedde alla år och på samma tid. Och likväl sade ingen åt svalan om hösten: res bort nu! Ej heller sade någon om våren åt henne: res hem nu! Men hon visste det utan all påminnelse, och flickorna visste det också ganska väl, ty de höllo alla af den flitiga, vackra fågeln. Hvem skulle ej hålla af en svala? Svalan är ju den hemtrefligaste fågel på Guds gröna jord, och den som gör en svala ondt, han vore värd att naggas af en kråka och ätas upp af en hök. 10 15

En dag i September månad, när asp och rönn började gulna och molnen samlade sig tjocka på himmelen, sutto de tre flickorna på den lilla bänken i farstuvisten och sade till hvarandra: i dag reser svalan! 20

– Qvirr, qvirr! det gör jag visst, qvittrade svalan, som hört dessa ord, der hon satt på takåsen och pickade på ett hamprö till resfrukost.

– Men säg oss en gång, kära svala, sade flickorna, – hvar du flyger så der hvarje höst, hvar du är öfver vintern, hvad du gör i främmande land och hvem som visar dig vägen dit eller derifrån. 25

– Qvirr! det var många frågor på en gång, qvittrade svalan. –Ha'n I någonsin tänkt på Honom, som säger till blommorna om våren: vex! och till gräset på marken: gör jorden grön! Det är samma Guds goda, ljufva röst, som säger till de små fåglarna om hösten: far! och om våren: kom! Och de små fåglarna äro Guds lydiga barn, de höra hans röst, och han visar dem vägen genom oändliga rymder, öfver grönskande länder och brusande haf. Så flyga vi bort om hösten, när vi höra den manande rösten i vårt hjerta; vi lemna vår älskade nord och flytta inom några dagar tusende mil, tilldess att vi komma i fjerran söder till ett land, som kallas Egypten. 30 35

– Ja, ja, sade flickorna, – det landet känna vi nog. Det var dit Jesusbarnet flydde med sina föräldrar undan konung Herodes' grymhet. Det måste vara ett skönt land, der Jesus fann en tillflykt, då han var liten.

– O ja, sade svalan, – ett skönt, ett välsignadt land! Höjderna skimra af ädelstenar och guld, de rika dalarna dofta af rosor utan tal, och vattnen hvimla af sällsamma djur. Ni skulle se det sköna trädet, der jag bor! Dess grönska dör aldrig bort för någon vintersnö, dess blommor dofta som ett paradis, och dess frukt är konungslig. På dess grenar har jag byggt mitt bo vid den mäktiga floden Nil, der guldfiskarne blänka i vattubrynet, och derifrån flyger jag ut i den höga, blå luften, öfver de brännheta öknarna, der lejonet flämtar af törst, och öfver de jättestora bergen i Sennar, der diamanter stråla mot dagen ur de ödsliga klyftorna.

– Men hvarföre längtar du, lilla svala, åter om våren bort från detta välsignade land?

– Ack, det vet jag icke. Derborta är ingen skilnad emellan vinter och sommar, höst och vår; der är blott skilnad emellan regn och torka. Men jag känner inom mig, när det är vår i Norden. Då griper mig en förunderlig längtan, jag vill så gerna återse min gömda, min kära hembygd i det aflägsna fjerran. Jag tänker på den lilla ensliga gården långt, långt borta, under hvars ås jag är född, der min moder räckte mig det första fröet och der hon lärde mig att flyga från qvist till qvist, från tak till tak. Då förekommer det mig, som om intet land på jorden vore så underbart skönt, så innerligt kärt, som detta fattiga land högt uppe i det snöiga fjerran, och när jag minnes dess unga björkar, dess gröna uddar och dess ändlöst många och klara vattenspeglar, – ack, då ville jag ej byta dess röda smultron mot paradisetts gyllne frukt, och hellre ville jag bo i mitt lilla torftiga bo under hyddans ås, än bland Sennars skimrande diamanter. Hur måste icke menniskorna älska sitt fädernesland, när sjelfva luftens svala icke kan glömma sin fosterbygd tusen mil derifrån!

– Ja, ja, sade flickorna; – så borde det vara.

– Men jag glömmar min resbrådska, återtog svalan. – Önsken I, att jag hemtar eder något rart från Egypti land?

– Jag ville väl gerna ha en diamant från Sennars berg, sade Ilia med strålande ögon.

– Och jag, sade Milia, – skulle ingenting högre önska, än en vacker guldfisk från Nilen.

– Och åt mig, kära svala, skall du hemta ett litet frö af det träd, der du bor, sade blygsamt Emilia.

– Qvirr, qvirr! qvittrade svalan och flög sin kos.

Efter den dagen blef höst och regn och slask och bärsylning och korfstoppning och mycket annat, som hörde till hösten. Derefter blef vinter med snö och is och brasor och sagor och julklappar och snögubbar

och kälkbackar samt mycket annat, som hörde till vintern. Men derefter blef åter vår med smältande is och sjungande fåglar och bar mark och små blyga blommor och knoppande träd och kukku i skogarna, med hvad mera, som hörde till denna årstid. Den långa vintern hade gått så fort, att alla förundrade sig. Hände sig så, att Ilia, Milia och Emilia åter en vacker morgon i Maj sutto på den lilla bänken i farstuvqvisten och sade till hvarandra: i dag kommer svalan!

– Qvirr, qvirr! Der var hon redan och satt på åsen och pickade på ett gräsfrö, ty hon hade fått aptit af resan. Strax sprungo alla flickorna upp och kastade åt henne hvar sin slängkyss. – Har du med dig hvad du lofvade? frågade de.

– Titterli! qvittrade svalan, och i samma ögonblick föll en stor glimmande diamant i Ilias förkläde. Den gången skall man tro hon var quick att taga lyra. Men diamanten var så stor, som den största ärt, dess sken var så bländande, att man knappt kunde se derpå, och det allra vackraste källvatten är icke klarare, än denna dyrbara ädelstens glans. Hvad den kunde vara värd uti pengar, det begrepo sig flickorna icke uppå. De skulle något förundrat sig, om de vetat, att diamanten uppskattades i värde till minst hundra tusen riksdaler.

– Se så, flickor, skrek svalan, – hvad stån I så gapande? Fort hit med en skål vatten för Milias guldfisk! Diamanten bar jag lätt under vingen, men fisken har gjort mig ett otroligt besvär att föra så lång väg i ett litet hopviket fikonlöf med några vattendroppar uti från oasen Kordofan.

Milia var icke sen att hemta en stor glaskupa, enkom beställd till fiskens boning. Kupan var bredare nedtill, än upptill, och hade från botten en inböjning eller ihålighet, hvori man kunde inlägga blommor, eller till och med en lefvande grönsiska. Det såg för behändigt ut, när fisk och fågel förliktes under samma tak och när grönsiskan pickade med sin lilla näbb efter den blänkande guldfisken och fisken hviftade på stjerten och samm undan grönsiskan. Milia var högst förtjust; hon tyckte det vara bättre att äga ett lefvande guld, än en död ädelsten.

Emilia väntade tyst och tålmodigt. Hon kunde väl tro, att svalan, som hade så godt minne, icke förgätit henne, och hon misstog sig ej. – Tag lyra, du! qvittrade svalan, och i detsamma lät hon falla i Emilias öppna hand ett litet grått frö, ej större än en vanlig äpplekärna. Strax derpå flög hon sin kos. Nyfikna kommo de andra systrarna, för att se hvad det var, och när de sågo det lilla fula fröet vid sidan af diamanten och guldfisken, skrattade de och sade: det var visst en vacker gåfva att hemta med från Egypti land! Låt

oss gifva den usla kärnan till frukost åt hönsen. Svalan har velat göra narr af dig; hon skämtar bara, hon har nog något bättre.

Emilia besinnade sig, om hon borde gifva fröet till hönsmat. – Nej, tänkte hon, – jag vill plantera det i en kruka och se hvad det blir deraf. Det kunde ju hända, att jag fått den bästa gåfvan bland alla.

Nå, barn, nu skolen I få höra huru det gick med de tre systrarna och de tre gåfvorna. Ilia, som fått den rika, herrliga diamanten, kunde ej se sig mätt derpå. Dagarna igenom betraktade hon den; om nätterna sof hon med den och drömde om den. Hon tänkte ej på något annat, hon brydde sig ej mera om att bedja eller arbeta, hon blef försumlig, vårdslös och olydig. Det värsta af allt var, att när hon snart vexte stor, tyckte hon sig vara ofantligt rik, blef fåfång och högfärdig, gick i granna kläder och lät förstå, att hon var något förmer, än andra flickor. Efter hon var rik, funnos många, som smickrade henne. Ilia gaf många friare korgen och valde ändtligen den gentilaste till sin man. Det var en utmärkt löjtnant med svärtade mustacher, guld på kragen och guldvärja vid sidan. Ett par år lefdes der mycket präktigt i det unga parets hus; de gåfvo lysande baler, de förde stat, som små furstar. Men då detta allt skedde på kredit, med den rara diamanten till pant och borgen, så kom den dag, när ingen ville låna dem mera penningar. I stället kom stadsfogden en vacker morgonqvist och bad tusende gånger om ursäkt, i fall han generade; han ville endast göra en liten utmätning och taga både diamanten och alla de öfriga grannlåterna; – adjö med den herrligheten!

Löjtnanten rymde till Amerika. Ilia blef mycket fattig; hon måste förtjena sitt bröd med att baka pepparkakor och stoppa grynkorf. Från rikedom till fattigdom leder en bred öppen dörr, som kallas fåfånga: i den dörren är alltid mycken trafik.

Hvad tron I det blef af Milia? Hon blef en mycket poetisk och känslfull mamsell, som icke gjorde annat, än pysslade om sin lilla guldfisk och oupphörligt inbillade sig, att han var sjuk. Ibland hade han lungsot, ibland kikhosta. Dessutom läste Milia mycket romaner och kunde skrifva sådan vers, som läses bakfram. Hon var så ofantligt bildad, att hon ej kunde göra en enda syssla ordentligt, och så otroligt känslfull, att hon tröttade ut alla menniskor. En dag var guldfisken död, och då blef Milia otröstlig deröfver, att hon lagt honom i vatten, der han ju till slut måste drunkna. Hon skulle nu hafva någon annan att pyssla om; då fick hon en knähund, som hette Tippe. Och Tippe blef hennes föremål, liksom förut guldfisken. Tippe var sjuk, Tippe var nervsvag, Tippe måste ena dagen få droppar, andra dagen grädde och hallonsylt, Tippe skulle sofva i den mjukaste säng, och Tippe

fick aldrig gå ut, för att Tippe icke skulle förkyla sig. Men en argsintare knäracka fanns icke, än Tippe, och på sådant smått nojs förspillde Milia stackare största delen af ett långt lif.

Mången lär kanske undra hvad det blef af Emilia och hennes lilla frö. Det skall du nu få höra. När fröet legat tre månader i krukan, började man se hjertbladen af en liten ljusgrön planta. Strax vände Emilia ett drickglas upp och ned öfver den och vårdade plantan som ett litet barn. Detta lilla blomsterbarn behöfde ingenting äta, endast dricka, och dricka fick det hvar morgon, ja, det allra klaraste källvatten. Om ett halft år blef plantan så stor, att hon måste få en större kruka, och efter ytterligare ett halft år var hon nära tre alnar hög. Då planterades hon ute i mjuk trädgårdsmylla nära vägen. Der byggdes ett staket omkring, så länge vexten var ung, och hvar vinter måkades mycket snö kring dess rot, för att skydda den emot frost. Så blef om några år af det lilla, fula, grå fröet ett det herrligaste stora träd. Ja, det var ett träd, hvars make man aldrig i norden sett. Det blef slutligen så lumligt och stort, att väl tjugu gummor kunde sitta och dricka kaffe i dess skugga. Dess vållukt var så stark, att hela nejden doftade deraf, och dess frukt så läcker, att en sådan knappast ses på kejsarens bord i Marokko. Märken I, att den, som håller af blommor och träd, hans kärlek löna blommor och träd väl tusenfaldt åter?

Emilia blef under vården om sin planta god och kärleksfull äfven mot menniskor. Hvar morgon och afton bad hon att få blifva ett Guds barn, och hela dagen arbetade hon. Deraf blef hon glad och god och afhållen af alla. En bra gosse bad att få blifva hennes vän; hon krusade icke mycket, hon sade ja, och så blefvo de gifta. Och efter de höllo afhvarandra och fortforo att bedja, arbeta och lefva rättskaffens, så voro de lyckliga och saknade ej sin tarfliga utkomst med smör och bröd om hvardagen och stek om söndagen. Ja, när Emilias båda systrar, Ilia och Milia, efter några år blefvo fattiga och öfvergifna, bjöd hon dem till sig i den lilla gården, der deras mor bott. Och när Ilia och Milia sågo huru man der lefde gladt och godt under arbete och bön, blefvo de sjelfva arbetsamma och fromma och förundrade sig mycket, att de allt dittills ej hade förstått, huru man finner den sanna lyckan på jorden.

Så gingo åren sakta bort. Ilia, Milia och Emilia blefvo efterhand gamla gummor, som klädde sig i bindmössor och stickade strumpor åt Emilias barn och barnabarn. En dag kom jag gående landsvägen framåt till den lilla stugan. Svalan från Egypti land var död, gamla gumman i stugan var död, och Ilia, Milia och Emilia hade sjelfva blifvit gamla och grå. Men trädet, som planterades af svalans frö, det var lika ungt och grönt, det doftade så

outsägligt ljuft, fastän det nu var höst och frukterna glimmade gula som guld mellan löfven. Då tänkte jag på naturens eviga ungdom, när allt menskligt åldras och förgås, och på Guds eviga kärlek, när människornas sinnen vexla som dagens vind. Mitt hjerta blef veckt af både sorg och glädje, ty jag tänkte
 5 uppå huru detta träd skulle lefva ännu hundra år, sedan den, som planterat det, länge legat i grafvens gömma, och huru Guds allvisa nåd skulle lefva ännu mycket längre än detta träd, ja, i alla evigheters evighet. Det var rätt underligt att tänka derpå, och jag tror att jag gret.

Men de tre gummorna i sina bindmössor sutto der under trädet och
 10 drucko kaffe. De vinkade mig till sig, och jag såg, att deras ansigten skeno af fromhet och glad förtröstan, liksom hade de menat: hvad gråter du åt? Skulle vi sörja, tror du, för det att vi nu blifvit gamla och grå, och för att detta träd skall öfverlefva oss? Nej, nej, låt oss älska Gud öfver allting och dernäst hvarandra inbördes, så förblifva vi unga i våra själar. Den, som det
 15 gör, blir liksom detta träd: efter hvar vinter, när löfven falla af sorg, kommer en ny vår, då blommorna knoppas i glädje. Och hvad sen, om vi dö? Det är icke vi, som dö, det bästa af vårt väsende lefver och kan aldrig dö. Ty också vår själ är som detta träd: också för den följer efter en kort vinter en oförgänglig vår!

20 Vid det jag nu trodde mig läsa detta i gummornas anleten, hörde jag från trädet en sång, liksom af tusen fåglars qvitter. Det är möjligt att sången icke hade ord, men likväl förekom det mig så. Jag tyckte mig höra fåglarna sjunga följande lilla visa:

25 Gud signe de kära barn, de små,
 Som flitigt arbeta och bedja,
 Gud signe de gamla med lockar grå,
 Som kunna, likt barn, sig glädja.
 När blommorna knoppas om våren.

30 Ty rödaste guld och ädelsten,
 De äro som snö vid polen,
 Och fåfång lust med ett fagert sken
 Är dagg, som torkar i solen,
 När blommorna knoppas om våren.

35 Men arbete, kärlek, bön och tro,
 De bygga på lifvets lycka,

De så ut glädje, de bädda ro
För alla sorger, som trycka,
När blommorna knoppas om våren.

Gud signe arbete, kärlek, bön
I alla vår lefnads dagar;
Gud signe alla de goda frön,
Som sås i de gröna hagar,
När blommorna knoppas om våren.

5

EKO.

En liten flicka sitter
I skogens djupa sal
Och lyss på fåglaqvitter
Och härmar menskors tal.
Hon bär ett flor med silfverkant
Och krona, klar som diamant,
Men gömmer bort sitt anlet
På bergets höga brant.

5

Du barn i skogens salar,
Jag hörde dig helt nyss.
Din mun beständigt talar,
Ditt öra ständigt lyss.
Du bor invid min Hasselvik,
Jag såg af slöjan der en flik;
Ditt öga såg jag aldrig,
Men hörde din musik.

10

15

Hvem är du, lilla flicka?
Är du ett kungabarn?
Hur kan du så dig skicka
Och slabbra som en qvarn?
Hvar har du lärt den fula sed,
Att alltid vilja prata med

20

Och tanklöst säga efter
De ljud, som luften spred?

25 Vet du ej, att vi alla
Af Gud en tunga fått,
För att Hans namn åkalla
Och tala sannt och godt?
Se, minsta fågel fått ett ljud,
30 Att på sitt sätt lofsjunga Gud
Och kläda hjertats känslor
I vackra toners skrud.

Men när nu all naturen
Guds gåfva har förstått
35 Och menskorna och djuren
Sin kloka tunga fått,
Hur är i hela skapelsen
Du, lilla slabbertaska, den,
Som ensam utan mening
40 Din tunga brukar än?

Jag vill dig icke klandra,
Mitt lilla eko, nu;
Men narra icke andra,
Att prata liksom du!
45 Jag annars yppar hvem du är;
Det har jag hört af molnet der,
Som seglar öfver bergen;
Dess saga var så här:

Det fanns en gång en fjolla,
50 Som aldrig en minut
Var menniska att hålla
Sin lilla äppeltrut.
Från morgon allt till sena qväll
Så slamrade hon som ett spjäll
55 Och var i allt slags sqvaller
Så högst ovanligt snäll.

Nu var hon en prinsessa,
Och det var värre det,
(Af sådana som dessa
Förväntas bättre vett). 60
Allt dumt, som uti riket händt,
Det skulle vara henne känt
Och sqvallras ut för andra
Och tydas ut förvändt.

Prinsessan gick i skole, 65
Det tog hon för ett skämt.
Liksom i väf en spole,
Gick hennes mun alltjemt.
Men fastän hon var lat som stock,
Så bar hon krona på sin lock, 70
Och lärarinnan tordes
Ej basa ris ändock.

Nu hade vår prinsessa
Till gudmor fått en fé,
Som ville flickan pressa 75
Att lära abc.
Men se, det var förloradt krut:
Hon hördes bjäbba dagen ut
Och kunde aldrig hålla
Sin lilla äppeltrut. 80

Nu hör till sist hvad hände!
Jo, gudmor, hon var sträng,
Och hon sin vrede vände
Mot sådant prat och fläng.
Hon kom, hon tog prinsessan bort 85
Och förde henne innan kort
Till berg och ödemarker,
Der allt var tomt och torrt.

Nu är hon, stackars liten,
Ett fattigt eko blott, 90

Men munnen är ej sliten,
 Hon pratar lika godt.
 Hon sqvallrar än, och mycket mer,
 Allt hvad i vida verlden sker,
 95 Fast hon det ej begriper
 Och ingen henne ser.

Du lilla ekoflicka,
 Jag näns ej banna dig.
 Jag hör dig ofta skicka
 100 Ett skämtsamt ord åt mig.
 Jag hör dig härma åskans dån
 Och fågelns qvitter långt ifrån
 Och barnens lek, som stoja
 Vid stranden och bersån.

Du täcka barn, du unga,
 Du är naturens röst.
 Ack, att du kunde sjunga
 Hvar känsla ur dess bröst!
 Ack, att du kunde tolka fri
 110 Naturens sköna harmoni
 Och ej med ord i vinden
 Flög tanklös oss förbi!

UNDA MARINAS SILFVERSKÅL.

En neckros vid Hasselviken berättade följande saga:

Det var en gång en flicka, som hette Lisalill. Hennes far och mor voro döda, och hon bodde med sin blinda farfar i en förfallen koja på Ängsholmen utanför Elgö i Ekenäs skärgård. Gud allena vet hvarmed de lefde under den
 5 långa vintern. Visst band farfar not för betalning, och Lisalill gjorde visplar, som hon sålde i staden, men det förslog icke långt, och likväl ledo de ingen nöd, ty de förtröstade uppå Gud, som är en fader för fattiga och för rika.

De hade en liten ekstock och fyra nät, och med dem foro de om sommaren ut att fiska. Men när smultronen begynte mogna i skogsbackarna,
 10 blef gubben sittande med sitt metspö i båten, medan Lisalill gick upp

till skogen att plocka bär. En dag sken solen het, och de rodde till yttre stranden af Elgö mot öppna hafvet. Farfar blef törstig. – Lisalill, sade han, – tag lerskålen och hemta mig vatten från någon källa, ty jag kan ej dricka hafsvattnet; det är för salt.

– Det skall jag göra, sade Lisalill, – som alltid var flink och lydig, och så tog hon lerskålen och hoppade upp på landbacken. 5

Det var en ganska vild och oländig trakt, idel berg och mörk skog. Lisalill sprang öfver berg och dalar, till dess hon blef alldeles röd af värme, och fann ingen källa, ty det var en torr sommar, och vattnet hade försinat. Slutligen blef hon trött och saktade sina steg. Huru hon då gick under de mörka furorna, begynte hon tänka så underliga tankar, som hon aldrig tänkt förr. Hon tyckte, att de höga träden sågo så besynnerligt ned på henne, och hon kände sig så ensam, så ensam uti hela den vida världen. 10

Då prasslade något i grenarne ofvanför henne, och hon hörde en pipande röst, som sade till henne: Hur går du så ensam, Lisalill, och hvar är din hjertanskär? 15

Lisalill såg upp och såg ingen annan, än en hjerpe, som satt på den gungande grenen af en gammal björk. Då blef hon förskräckt och begynte springa, men i detsamma snafvade hon öfver en trädstubbe och – kratsch, der låg hennes lerskål i tjugu bitar. Adjö, skål! 20

Ja, så var det. Nu väntade farfar allena i båten, och med hvad skulle Lisalill hemta vatten, att släcka hans törst?

Lisalill satte sig på stubben och började gråta. Då hörde hon åter en annan röst, som kuttrade mellan träden: Hur går du så ensam, Lisalill, och hvar är din hjertanskär? 25

Lisalill såg sig omkring och märkte ingen annan, än en ekorre, som tittade förstulet fram mellan grenarne af en lummig gran. Detta förtretade henne. Hvad angick det ekorren, om hon gick allena i skogen? Så vände hon honom ryggen och gick åt ett annat håll.

Men hon hade icke gått långt, innan hon tredje gången hörde samma fråga: Hur går du så ensam, Lisalill, och hvar är din hjertanskär? Nu var det en skön, okänd fågel med guld på vingarne, och han flög högt i himmelens blå. 30

– Hvad är det för dumt prat? sade Lisalill. – Farfar sitter i ekstocken och väntar på vatten, och jag har slagit sönder vår enda skål.

– Ja, men hvar är din hjertanskär? frågade guldfågeln i det blå. 35

– Nå, så den kan vara förträffeligt dum! sade Lisalill. – Vet han icke, att jag håller af min farfar mer än någon annan på jorden? Och ändå frågar han efter min hjertanskär!

Lisalill tyckte sådana frågor vara ganska onödiga, och så gick hon tillbaka mot stranden, för att uppsöka farfar. Men fick hon vara i fred? Jo, pytt! Nu begynte alla träd, buskar och stenar få lif omkring henne. Sjelfva stubbarne fingo ljud, sjelfva lingonriset prasslade under hennes fötter, och de grå,
 5 mossiga bergen suckade under henne: Lisalill, Lisalill, hvar har du din hjertanskär?

Detta fann Lisalill med rätta gå alldeles för långt. Hon tog till fötter, det mesta hon kunde, och skrek i förtreten åt alla sidor: Hör på den dumma skogen! Hör på de pjollriga bergen! Lirum, larum, pyttehej!

10 Ändtligen kom hon till farfar i ekstocken. – Ack, ve, sade hon, – nu har jag slagit sönder vår skål och har intet vatten åt farfar!

– Ja, så är det, puttrade gubben, – så är det, när man skickar barn till bys. Men, kära flicka, hvar har du dröjt så länge?

Lisalill berättade hvad hon hört i skogen. – Bry dig icke derom, sade farfar; – det är bara tisseltassel i träden, när grenarne slå mot hvarandra, och det betyder att vi i morgon få regn. En hjertanskär, hvad är det för enfaldigt prat?

– Ja, men jag har ändå en, sade Lisalill.

– Kissen har du!

– Då blir det två, farfar. – Ty du är den andra.

20 – Nå, det kan så vara. Men tag nu vår lilla toma smörbytta, och gå än en gång att söka mig litet vatten, ty jag är förblistrande törstig.

Lisalill tog smörbyttan och begynte ånyo sin vandring i skogen, och der var så tyst, ja så tyst, att det var nästan för tyst. Om jag ändå hörde en grönsiska qvittra, tänkte Lisalill vid sig sjelf. Men fåglarna voro stumma,
 25 och så kom Lisalill till en nyponbuske, hvars första blommor just slagit ut. Ack, hvad de doftade förunderligt skönt!

Lisalill bröt en blomma, för att hemta åt farfar, men der stod något skrifvet på bladen, och när hon begynte stafva ihop strecken, se, då var det densamma frågan: Hur går du så ensam, Lisalill, och hvar är din hjertanskär?

30 – Jaså, är du nu också der med den dumma historien? sade Lisalill och slängde bort blomman. – Jag kan ej begripa hvad som kommit åt skogen. Har han intet bättre att tänka uppå?

Så gick hon vidare, men fann ingen källa. I stället fann hon det, som hon icke sökte, nemligen alla berg och buskar fullskrifna med den evärdeliga leda
 35 frågan: Hur går du så ensam, Lisalill, och hvar är din hjertanskär?

– Nej, nu är skogen rent af tokig; jag måste blunda med ögonen, menade Lisalill. Och så knep hon hop ögonlocken, det mesta hon kunde, men litet måste hon kisa emellanåt, för att ej snafva på stenarne. Ändtligen kom hon

till stranden, utan att ha funnit något vatten att ösa i farfars bytta. Redan ville hon för andra gången vända tillbaka till ekstocken, när hon blef varse en djup klyfta i berget, som stupade ned emot sjön, och i klyftan var ännu regnvatten, ty den hade legat i skuggan för solen.

Lisalill blef nu ganska glad och klättrade, så långt hon kunde, utför det branta berget, för att räcka till klyftan. Men vid det hon räckte ned byttan, var hon nära att falla, och då slant byttan ur hennes hand och rullade ned i sjön. En vindpust susade fram, fick fatt i byttan och bortförde henne från stranden ut mot det vilda hafvet. Adjö, bytta!

– Se så der, sade Lisalill; – nu är det återigen lika långt som bredt. Hvar-med skall jag nu hemta vatten åt farfar?

Och så satte hon sig på berget och begynte gråta så bitterligen, att tårarna trillade som kråkbär ned i det blå hafvet.

Om en stund tänkte hon: Hvad är det värdt att sitta här och gråta, när farfar är törstig och väntar i ekstocken? Jag vill göra mig en rifva af näfver och hemta honom vatten ur klyftan.

Sagdt och gjordt. Hon gjorde en näfverrifva och begynte åter klättra ned utför berget. Då såg hon händelsevis ned i sjön och såg någonting glimma i vattnet. Lisalill blef nyfiken, skörtade upp sin klädning, steg ned i vattnet och utsträckte sin arm efter det glimmande föremålet. Det låg ej djupt, och strax derpå höll hon i sin hand en skön skål af finaste silfver.

Hafskungen satt i sin sjögröna sal, och allt hans hof stod tyst omkring honom. Konungens panna var mulen: han saknade sin yngsta dotter Unda Marina, hvilken han sändt att plocka koraller vid Australiens klippor. Unda Marina hade, efter sin vana, lekt på en fjerran strand och tryckt sina spår i den hvita sanden. Skogens unge prins, som var hennes hjertanskär, hade kastat rosor och narcisser åt henne i vågornas brus, och Unda Marina hade tagit lyra. Så hade tiden förgått; Unda Marina hade lekande kastat åt prinsen den snäcka, i hvilken hon skulle plocka korallerna, och prinsen hade behållit snäckan. Då mindes Unda Marina sin faders befallning och dök under hafvet, för att hemta en ny snäcka från konungaborgen.

Nu hade ett af hafstrollen sqvallrat för konungen och sagt till honom: Unda Marina har försummat sig hos sin hjertanskär och gifvit åt honom sin snäcka. Och då hade hafskungen blifvit ganska vred, ty det var krig mellan honom och skogskonungen. Men han lät sig ej märka, utan sade till trollet: hämta min silfverskål! Trollet hämtade skålen, och den var så

underligt gjord, att hvar och en, som drack ur den, måste glömma det, som han hade kärat i verlden.

Unda Marina flöt som en silfvervåg in i det gröna palatset och neg för sin fader. – Hvar har du varit så länge? frågade konungen. Prinsessan svarade:

5 Jag har lekt på sanden och kastat lyra med blommor. Men skogens prins tog min snäcka, och nu har jag kommit, för att hämta en ny.

– Olydiga barn, bannade konungen, – det må vara för denna gång, men gör icke om det! Se här, tag min silfverskål i stället för snäckan, och hämta mig rätt svalt och sött vatten från någon källa i norden, ty jag ledsnar att
10 ständigt dricka det salta hafvet. Inom sig tänkte konungen: min dotter skall dricka ur skålen och glömma den unge prinsen för alltid.

Unda Marina tog skålen och flöt ånyo bort öfver hafvets speglar, till dess hon fann en källa vid stranden af Elgön. Der fyllde hon skålen med källans vatten, förde den strax till sina små röda läppar och drack, ty också
15 hon hade blifvit törstig i sommarhettan. I samma stund glömde hon det, som hon hade kärat i verlden, och det var skogens unge konungason. Men han hade vuxit så fast in i hennes hjerta, att hon på samma gång glömde allt annat och flöt tanklös bort med alla de andra tusen tanklösa böljor, som kullra öfver hvarandra i det omätliga hafvet.

20 Emellertid blef Unda Marinas silfverskål liggande på den hvita sanden vid Elgöns strand, och der blef den hittad af Lisalill just den gången, när hon skulle hämta vatten åt sin törstige farfar.

Lisalill vände skålen med mycken förundran på alla sidor och begrep intet annat, än att den var besynnerligt grann. – Se det blir något rart, att
25 hemta vatten åt farfar uti en sådan skål! tänkte hon vid sig sjelf.

Strax fyllde hon skålen med vatten ur bergsklyftan. Ack, hvad det vattnet perlade klart; det var ju som blankaste silfver. Lisalill kunde icke motstå lusten att smaka derpå och drack ...

I samma stund kände hon blodet flyta i sina ådror som bäckar af is.
30 Det blef så förunderligt svalt och tyst inom henne. Alla de konstiga tankar, som nyss hade surrat omkring i hennes barnsliga hufvud, föllo med ens ur flykten som vingskjutna fåglar, och der satt Lisalill liksom i drömmen, utan att mera ihågkomma skogens prat eller farfar i båten, efter ju farfar ändå var det bästa hon visste i verlden.

35 Hur länge hon satt der, vet ingen, men det måste ha varit länge nog, ty hon vexte under tiden till långa flickan. Skogens fåglar qvittrade, som förut, och träden pratade både dumt och klokt, men Lisalill hörde dem icke. Hvad bryr man sig om dumt eller klokt, när man icke har någon, som

man håller af här i verlden?

Der rodde många förbi och fingo dricka ur Unda Marinas silfverskål, ty någon nytta skulle Lisalill göra; hvarför skulle hon annars sitta der, tyckte hon. En gång kom der en fiskargumma, som gråtit i tjugu år, sedan hennes gubbe blef borta i sjön; hon drack en djup dryck ur Unda Marinas silfverskål och gret icke mera. En annan gång kom der en fåfång flicka, som aldrig tänkte på annat, än att kamma sitt vackra hår, och när hon druckit, tappade hon kammen i sjön. Åter en gång satt der en herre och metade; han höll i hela verlden allrämest af sig sjelf, och när han druckit, kom han ihåg, att han lefde godt alla dagar, medan hans fattiga mor och syster fröso och hungrade. Ack, huru många skulle ej behöfva dricka ur Unda Marinas skål ända till botten, för att glömma sig sjelf?

Värst var det med farfar, ty han var blind. Kanske satt han ännu i ekstocken och väntade på det evärdeliga vattnet, som aldrig ville komma att släcka hans törst.

En dag kom en ung sjöman till stranden af Elgö, att hugga sig virke till årar. Han såg Lisalill sitta allena på klippan, och det föll honom in att skämta och säga: Huru sitter du så ensam, Lisalill, och hvar är din hjertanskär?

Lisalill såg upp, och hon kände sjömannen mycket väl, ty de hade lekt tillsammans förr, när de voro små. Hon såg på honom, han såg på henne, och med detsamma började hela skogen qvittra. Alla träd och grenar, alla buskar och blad, alla berg och tufvor voro med ens åter fullskrifna med desamma obegripliga orden, som förr hade kunnat så innerligt reta och förtreta Lisalill, när hon gick att söka källan på Elgö.

– Nej, men nu sitter farfar och väntar i ekstocken! – utropade Lisalill, och med detsamma hoppade hon upp och sprang med en sådan hast öfver stubbar och stenar, att hälften af vattnet vippade ut ur Unda Marinas silfverskål.

– Se på den! sade sjömannen, och med detsamma högg han yxan i sten, så att der flög en stor bit ur bettet.

Lisalill sprang allt hvad hon förmådde, och riktigt, der satt farfar ännu och väntade i ekstocken. – Hvar har du varit så länge, bannade han.

Lisalill berättade om det ena och det andra och huru hon funnit silfverskålen, men om sjömannen sade hon icke ett enda ord, ty hon hade alldeles glömt, att det fanns någon sjöman i hela verlden. Och i samma stund hon glömt honom, mindes hon farfar.

– Nu skall du dricka, farfar! utropade hon och höll skålen för gubbens läppar. Farfar drack och glömde, som alla de andra, det han hade kärast i verlden; det var hans ögons ljus. Han fann det alldeles i sin ordning att

vara blind, och mindes icke mer, att han någonsin skådat solen, månen, stjernorna, den blå sjön och den gröna skogen.

Under tiden satt hafvets konung i sitt sjögröna slott och väntade förgäfvets sin dotter tillbaka. Då utsände han hafstrollet, för att uppsöka henne, men
5 trollet vände åter med det budskap, att Unda Marina glömt allting och flöt som en tanklös våg på det vida hafvet. Konungen vredgades och förvandlade hafstrollet till en klippa i Finska viken: der förliser nu månet skepp, när det stormar om hösten. Men dermed fick han icke sin dotter tillbaka. Hon blef borta, och konungens skägg blef af saknad och längtan silfvergrått.

10 Lisalill rodde hem med sin farfar, och det var allting som förr. Farfar band not, Lisalill band visplar och lade ut nät. Så göra de än i denna dag. Men Unda Marinas silfverskål såldes till guldsmeden, och hvem kan säga hvar den sedan har hamnat? Kanske har någon köpt den till gräddskål för kaffebordet och förundrar sig öfver att alla, som dricka derur, förgäta så
15 snart det, som förr varit dem kärast i verlden.

Stundom kommer den unge sjömannen roende till stranden vid Lisalills stuga och ser så sorgsen upp mot det lilla fönstret. Men Lisalill känner honom icke: hon binder på visplarne och lyssnar på träden, som sjunga der utanför: hur är du så ensam, Lisalill, och hvar är din hjertanskär?

20 – Ja, den som det visste! svarar då Lisalill och ville så gerna skratta deråt, men se, det kan hon ju icke. Der är ändå någonting sorgset och underligt, som hon icke riktigt förstår.

O, du lilla guldfågel, som sjunger så skönt i himmelens blå, sjung ännu en gång desamma orden för Lisalill, och sjung dem för Unda Marinas våg
25 i det strandlösa hafvet! Kanske de höra dig, kanske de dock få sitt minne tillbaka. Sjung för den tanklösa vågen: Unda Marina, Unda Marina, mins du ej mera din vän i skogen? Sjung sedan åter din visa för vispelflickan i kojan: Lisalill, Lisalill, hur är du så ensam, och hvar är din hjertanskär?

EN JÄTTESAGA.

Det var en gång en gammal, gammal jätte,
Som tretti alnar minst i längden mätte,
Han bodde fjerran uti nordanskog
Och var en jättekung, så det förslog.

Han rådde öfver furor, fjäll och stenar, 5
Han hade björnar, vargar, örnar, renar,
Och tyckte illa vara, när ibland
Hans vackra skog blef rörd af menskohand.

Han hade ock en gammal, gammal gumma,
Som kunde fjällens jättevisor brumma, 10
Och när hon sjöng för ödemarkens snår,
Så sade folket: hör hur åskan går!

Men gubben och hans gumma voro glade,
Att de också en jättegosse hade.
Han var så liten, bara sex aln lång, 15
Och drack två såar sötmjolk på en gång.

De voro ej att leka med, de gamla,
De kunde bergen öfverända ramla
Och ryckte furor upp till vandringsstaf
Och vadade till knä i djupa haf. 20

Men när de sågo på den lille gossen,
Då logo de, som stubben ler på mossen:
Hvad han är nätt! Hvad han är fin och rund!
(Och pojken vägde sina fjorton pund.)

Nu var en hemlighet med samma jätte, 25
Att ingen menska visste hvad han hette,
Och det var ursprungsordet, hvaruppå
Hans makt berodde och hans slägt också.

En dag kom helgonet Sankt Lars till stranden,
Att döpa hednafolken der i landen, 30
Och ville bygga åt de kristnes Gud
En kyrka med en herrlig altarskrud.

Der feltes kalk och tegel, det gick saktligt,
Och jättegubben skrattade föraktligt.

- 35 Han sade: sådan liten mullvadsgrop,
Den murar jag på trenne dagar hop.
- Må göra, sad' Sankt Lars. Bygg du min kyrka;
Det är detsamma, blott vår Gud vi dyrka.
Hvad vill du ha till lön, när det är gjordt?
- 40 – Jo, dina ögon! svarte jätten fort.
- Hvad? Intet mer? sad' helgonet med ifver.
Min kropp och själ jag glad åt Herren gifver;
Bygg, käre jätte! Och för Herrans hus
Jag gerna skänker mina ögons ljus.
- 45 – Det vare sagdt, röt jätten. Och på stunden
Begynte han att mura kyrkogrunden.
Det rök om honom, när han nu hvar dag
Bröt berg till muren med ett knytnäfsslag.
- På tredje dagens qväll var muren färdig.
Sankt Lars var glad att se sin kyrka värdig,
Men tyckte det var litet synd ändå,
Att jätten nu hans ögon skulle få.
- 50 Då hörde han liksom en sakta dyning
Af hafvets brus vid dagens första gryning,
Och det var jättegumman, som så mildt
Sjöng skogens visor för sin lille pilt.
- 55 – Sof, sjöng hon, sof, mitt unga moln i qvällen!
Än står din faders rike fast som fjällen,
Än har ej fallit någon menska in,
Att ödemarkens kung är jätten Finn.
- 60 – Finn? tänkte helgonet. Nå, tag mig maken,
Der ligger något under denna saken;
Jag vill försöka hvad det innebär. –
Och morgon kom, och så var jätten der.

– Se så, din hund, nu kan du kyrkan skåda,
Nu vill jag hafva dina ögon båda! 65
– Ja visst, sad' helgonet, det slår nog in;
Men låt oss språka litet, jätte Finn!

Huj, hur det ordet rök om berg och stenar
Och sprakade som eld i skogens grenar! 70
Och der stod jätten, sjelf liksom en sten,
Och kunde icke röra arm och ben.

Men sist så blef han rasande och vrede
Och svor att bryta hela kyrkan neder.
Han tog om pelarn, som bar templets hvalf, 75
Och hela stora, höga kyrkan skalf.

Ve, akta, akta! Helga templet ramlar,
Och jätten segrar, allt i mörker famlar! ...
Nej, hör, nu ringa tornets klockor ren,
Och jätten står förvandlad till en sten! 80

Så var det, kära barn. I Lund, i hvalfvet
Inunder kyrkan, som stod qvar i skalfvet,
Der ser man än två skepnader af sten,
Och en är jätten Finn, hans gumma en.

De famna än med sina armar döda 85
Två pelare, som kyrkohvalfven stöda;
Men ifrån Lund gick kristendomen ut
Och lyste hela nordens natt till slut.

Sankt Lars fick hålla sina ögon båda,
Men sedan fick man inga jättar skåda, 90
Förutom en, och gissa hvem han är!
Det är den förre jättepilten der.

Han blef allena i den stora skogen.
Så kom der svedjebrukarn, så kom plogen

- 95 Och skämde bort hans ärfda ödemark;
Men jättegossen vexte stor och stark.
- För glest blef Sverige, och för ljus blef natten:
Han vadade igenom hafvets vatten,
Att söka nya öknar vid dess rand,
100 Och hamnade till sist på Finlands strand.
- Här var hans faders bygd. Hans faders rike
Bar än hans faders namn, den jättelike;
Här hade han på hundramila mo
Utrymme nog, att sätta sig i ro.
- 105 Och när omsider också här en skara
Af munkar kom, att korset uppenbara,
Och plogen plöjde, qvarnen malade
Och yxan högg och lian bergade;
- Då drog den unge jätten sig tillbaka
110 Allt längre bort, att öknens hem bevaka,
Och än så bor han kvar i detta land
Och för sitt krig mot menskorna ibland.
- När åkerns skylar hota bli för täta,
Då sänder han sin nordan, att dem äta;
115 När tankens skördar få för rika ax,
Då sänder han censuren med sin sax.
- Ty ödemark och mörker är hans glädje.
Hvad hjälper det, att vi till ljuset vädje,
Så länge ingen vet hans namn, bevars;
120 Ty det är okänt, liksom förr hans fars.
- Men, kära barn, om någon finns bland eder,
Som med Sankt Lars vill störta jätten neder,
Så vet, att den får icke räkna på,
Om han riskerar sina ögon två.

Hvem finns bland eder, som vill gerna gifva 125
 Två ögons ljus, att Finlands natt fördrifva?
 Hvem vill, med offret af sitt lif, sin hand,
 Uppbygga ljusets tempel i vårt land?

Om någon rätt allvarligt vill det göra,
 Så skall han jättens namn i skogen höra 130
 Och få det ursprungsord, som allt förmår,
 Så att till sten förvandlad jätten står.

För höga mål skall också mycket vågas,
 Der skall ej efter lif och lycka frågas.
 Men raskt beslutas, modigt föras ut; 135
 Då spränges alla jättars makt till slut.

LUFTSLOTTEN.

Stundom om våren, när luften är så genomskinligt klar och himmelens färger leka i ljusrödt och violett vid solens nedgång, då händer, att ytterst vid randen af horisonten uppstiga små guldgula moln, som fladdra i lätta strimmor hit och dit öfver himlahvalfvet. De byta beständigt form, färg och plats; de äro så glänsande vackra, så fint randade och så luftigt täcka; 5 de likna allsintet de andra molnen, som dag och natt väfva sin bomull på himmelens fäste. Hvarföre äro de så sköna och flyktiga? Hvarföre sväfva de ständigt längst bort i det aflägsnaste fjerran? Jag vill säga dig något. De äro inga regnmoln, de äro ljusmoln; – de äro andarnes luftslott borta i blå verldar. De öfverjordiska sköna andar, som bo deruppe i den strålande 10 verldsrymden, tror du väl, att de äro nöjda med slott af tegel och marmor, hvilkas murar äro så tunga och hvilkas tak af jern skulle bortskymma sol och stjernor? Luftiga, som de sjelfva, ljufliga, glänsande, genomskinliga äro deras boningar; de bygga dem af strålar och strimmor, de mura deras väggar af finaste månsken, deras tak af aftonrodnadens guld. Der lefva de 15 sitt fria, glada lif högt, högt öfver jordens dimmor, och så högt flyger aldrig lärkan, så långt höres aldrig larmet af människors bråk här nere på jorden. Derborta är idel ljus och skönhet och klarhet och lugn och Guds tillbedjan. Ty Guds heliga namn, Guds storhet och godhet gå, likt dagens ljus, evinnerligt strålande genom alla verldar och bortom verldarna. 10

Hvem af eder säger, att den lätta, genomskinliga luften ej kan bära en andes slott? Hafven I glömt alla sköna sagor? I jordens innandöme bo gnomer och dvergar; i elden bor salamandern; i vattnet bor Necken och de lättfärdiga, vackra hafsfruarna, med deras gröna hår af säf; på jorden
 5 bo människorna, och rundtomkring dem bor ekot i skogen, och alla berg och dalar, alla bäckar och källor, alla toppar och löf äro uppfyllda af millioner väsenden, somliga synliga för ögat, men långt flera osynliga. Ja, borta i solen, i månen och långt, långt borta på de tindrande stjernorna bo väsen, som äro helt olika oss och se ned på oss med underbara, främmande ögonkast. Och du tror, att luften allena är tom, efter fågelns icke
 10 bygger sitt näste der, – luften, som flyter kring jorden, lik ett brusande haf, som ingen ser, men som alla känna! Märker du, huru vinden blåser i segel och qvarnar, huru han uppbär fågelns vingar och den lätta draken med sin långa ringlande svans? I hela den vida världen finns ingen tomhet; öfverallt är lif, öfverallt är ljus, öfverallt är ande och sanning, skönhet och andakt; hvarje stoftkorn har sin bebyggare, och hvarje stjerna sitt folk. Och du tror
 15 ännu, att luften är tom?

Har du hört sagan om Radigundis, svanornas furstinna, som simmar i luften, lik en stjerna på svarta moln, och strör sina snöhvita fjädrar öfver
 20 ängar om våren?

Känner du Cheristane, féernas drottning, den evigt unga, som aldrig förändras, fastän världen kring henne vissnar i ålderns vanmakt?

Har du sett Oberon, luftens konung, som på sin pipa blåser alla människobarn till att dansa, och Titania, hans gemål, om hvars skönhet och svartsjuka så många sagor stå att läsa i böckerna?
 25

Vet du den finska sagan om flickan i skyn, hon som sitter på aftonmolnets rand och väfver en gyllene väf med silfverspole?

Vill du se dem alla och ännu många andra sköna väsen från sagornas värld, så hör hvad jag säger dig. Gå en afton till stranden, när solen går ned.
 30 Tryck högra handen mot din venstra sida, och känn, om ditt hjerta klappar rätt lifligt och varmt, rätt barnsligt och fromt för det vackra i lifvet. Se dig sedan omkring med ett barns ögon, och du skall få se märkvärdiga ting i de röda aftonskyarna.

Men ser du på dem med själfkloka ögon och kallt hjerta, då ser du visst
 35 intet annat, än flyende moln och qvällens dimmor, som båda kommande regn. Allt det vackra i världen skall man se med oskyldiga ögon, annars flyger det bort i dunst, förgås och blir intet. Det är nu engång så, och jag kan ej hjälpa det.

Ofta när jag var liten, satt jag på hafvets steniga strand och betraktade vågornas dans långt borta i aftonskimret. De gingo, de gingo, i ringar och ränder, i långa glänsande rader ut på det vida blå, och om en stund kunde man ej mera skilja den ena ifrån den andra. De kommo dock alla sist till den yttersta randen af hafvet, der vattnet var slut och himmelen började. 5
 Der var ett ställe, der solen helst tyckte om att gå ned vid midsommartid och dyka en stund i de glänsande vågorna. Det var ett underbart ställe, underbart var det och mycket ljufligt, ty just der var det, som alla qvällens och skyarnas andar lekte sin luftiga lek med vågen och aftonrodnaden. De flögo som fladdrande röda strimmor, än hit, än dit öfver vattenspeglarne; 10
 de dansade, de brottades, de sprungo efter hvarandra som hök och dufva, de tumlade öfver hvarandra, de lufvades på lek, och de kysstes emellanåt. Ett muntert slägte var det; de samlade luftens fina solrök, som flöt lik ett flor öfver kullarna, rullade floret tillsamman, gjorde bindlar deraf och bundo för hvarandras ögon, till att leka blindbock med dem. Då hände, att en af 15
 dem for ned i hafvet som en pil, och hela svärmen for efter honom, som ett yrande regn af rosor och gnistor, men huj, der dök han strax åter upp, tog ett hopp och satte sig att rida grensle öfver det gyllne molnet, som sakta for sin väg genom rymderna. Och några bland dessa fina luftväsen voro större och starkare, än de öfriga. De togo en stjärna från aftonhimlen och kastade 20
 boll med henne. Många tusende utsträckte sina små armar att taga lyra med stjärnan, men hon steg i en båge öfver himmelens rand, föll i hafvet, lik ett brinnande ljus, och brast sprakande sönder i millioner stycken, som yrde kring vågen. Det var ett skum af silfver! Det var ett regn af diamanter! Och detta roade qvällens andar obeskrifligt; de klappade i sina små händer, de 25
 togo hvarandra i hand och dansade i ring kring himmelens hvalf, så att molnen med hast foro undan, och rundtomkring var ej annat att se, än fladdrande strimmor af andarnes ljusgula hår, som flög, lik ett norrsken, i vågor och flammor för aftonfläktarne ...

Sådant ser man, när man är liten. Sedan när man blir stor, då vexer en hinna öfver ens ögon, så att man icke mera ser den finaste doften på fjärlins vingar, den skäraste färgen på blommornas blad och andarnes himmelska lek i sommarqvällen. 30

Det var en gosse vid namn Elias; hans faders gård stod mellan den mörka skogen i öster och det stora hafvet i vester. Han var mild och vek och älskade mycket att höra vackra sagor. – Jag kan ej begripa hvad det skall 35
 blifva af Elias i verlden, sade ofta hans fader, som var en flink jordbrukare och kunde köra sin plog, trots någon i landet. Pojken är alldeles för fin om

hullet och för mjuk om hjertat. Är det skick och fason för en rättskaffens bonde? Nej, då är annat gry uti Erik, bror hans; den pojken har armar som grytkrokar och ben som jernstörrar. Elias tittar mot skyn, liksom ville han mantalsskrifva myggorna, men Erik kör det, som skall köras på åkern, och
 5 bryr sig litet om hvarifrån vinden blåser. Sanna mina ord: Erik blir med tiden en rik man, men Elias får bo i molnen, med solsken till frukost och månsken till aftonvard.

– Det kommer an på hvad han får lära, sade klockaren, som läst många böcker och hade reda på saker och ting. – Det är godt att ha en stark arm,
 10 och landet behöfver sådana. Men det behöfver också goda hufvuden och ögon, som begripa det fina i verlden. Låt Elias gå i skola, så få vi se hvad vår Herre menat med pojken.

– Må så vara, efter ni säger det, sade fadren. Och så begynte Elias läsa för klockaren.

15 En qväll på hösten, när skymningen redan kom med brasornas sken och sagor och äfventyr, sutto barnen i ring kring döfva Kajsa, som visste flera sagor, än någon, och som aldrig behöfde svara på några frågor, när hon berättade. Det var för underbart att höra, och ingen kunde begripa hvarifrån hon tagit så sköna sagor om prinsessor och förtrollade slott, rosenlundar och
 20 paradislustgårdar. Hon berättade för barnen om de goda féernas silfverslott, som stråla af ädelstenar, om Neckens palats i det djupa hafvet, om de blå bergen i Ginnistan, der guldfasanerna bygga sina bon och som ständigt synas lika långt borta, om man än går åt det hållet i tjugu år.

– Ack, den som komme dit och finge plocka fasanernas guldägg! suckade
 25 en af de små.

– Ack, den som en enda gång finge se ett slott af silfver och ädelstenar! inföll snickarens lille Peter.

Vid dessa ord upplyftade Elias sina milda ögon och nickade vänligt.
 – Det är ingen konst alls, sade han; – det ser jag mest alla dagar.

30 – Du? skreko barnen. – Du? ropade Erik och gapskrattade. – Jo, det skulle man tro! Här lära visst vara många slott af silfver bland skogens enrisbuskar!

– Kom bara med i morgon afton, en stund innan solen går ned, sade Elias saktmodigt.

– Topp! sade alla, och följande afton gingo de med Elias ut på en kulle
 35 vid stranden, der man kunde se långt öfver hafvet. – Det är icke så vackert nu, som om midsommar, sade Elias. – Andarne sörja deröfver att sommaren flyr, de dansa icke så lustigt som förr, men, vänta bara; rättnu begynner det.

Alla barnen sågo med största förundran bort mot det vida hafvet, der

aftonhimlen färgades röd i purpur och guld. Och icke länge läto andarne vänta på sig.

Knappt hade solens skifva med yttersta kanten vidrört hafsytan, innan der flög ett glimmande sken öfver alla skyar och vågor, och de herrliga slotten skeno med sina höga pelare och sina försilfrade tak, och de små luftandarne gingo ur dem och begynte leka i guldmolnen. 5

Det var så herrligt, så förtjusande skönt ... Elias klappade med sina små händer och ropade: se ni? Se ni, der komma de!

Alla barnen sågo ditåt, och somliga sågo ingenting, och några sågo slotten, men icke andarne. Blott en liten trasig tiggareflicka klappade, liksom Elias, händerna och skrek, utom sig af glädje: jag ser dem, jag ser dem! Der komma de! 10

– Hvad för slag? ropade Erik, som också följt med. – Jag ser ingenting annat, än några molntappar, som drifvas af vädret. Molnen äro bara vattendunster, har far sagt, och jag vet något mera än ni om den saken. 15

– Nå, hvad vet du? frågade barnen.

– Jo, jag vet ett ordspråk, som säger: »*aftonrodnad vacker natt, morgonrodnad slaskig hatt.*»

– Nej, så var det icke, skrek en annan af pojkarne. – Så här var det: »*aftonrodnad slaskig natt, morgonrodnad vacker hatt.*» 20

– Det ljuger du, så lång du är, skrek Erik.

– Du ljuger, och icke jag, skrek den andre.

– Der har du för det, skrek Erik åter, och så begynte pojkarne slåss och rappa om hvarandra af alla krafter midt i aftonrodnaden.

– Nej, se så vackert! utropade Elias, och den lilla tiggarflickan och flera af de andra barnen ropade, likasom de: nej, se så vackert! Ty just nu hade strimmorna bredt sig ut öfver hela himmelens hvalf, andarne hade tagit i ring och dansade kring sina gyllne slott, och somliga af dem sprungo i långa rader ut på den röda spegeln af hafvet, togo fart och kryssade kring i vida, vackra cirkelbågar, alldeles som snälla skridskolöpare på en blank is, när den första frosten byggt tak öfver sjöarna. 25 30

– Vänta du, skrek pojken, som hade fått stryk af Erik; – jag skall gå hem och klaga för far!

– Men kan du icke se? ropade Elias, utom sig af förtjusning. – Nu stiger ett torn på det högsta slottet i skyn. 35

– Och der är en silfverspira i toppen, och högst uppå den ett kors utaf guld, och röda flaggor fladdra rundt kring tornet! skrek lika förtjust den lilla tiggarflickan.

– Bryr jag mig om sådant narrverk? sade Erik förargad.

– Vänta litet ännu, bad snickarens lille Peter, som näst Elias och flickan hade ögon att se det vackra på himmelen. – Ack, sådana klara färger! Se huru stränderna glänsa derborta i grönt och guld, huru bergens toppar blänka
5 mot skyn, huru svanorna simma i viken och huru det sakta röda svallet af vågen derborta mot klippan bryter sig uti skum af silfver!

– Och hör huru der går en ton öfver vågorna, huru det sakta sjunger i löf och grenar! utropade tiggarflickan.

– Och se, bad Elias, – se dit! ... Der tågar en skara af andar med blixtrande svärd och blanka hjälmor till strid emot slottet ... Konungen kommer
10 ut med en krona på hufvudet och leder vid handen en hvitklädd prinsessa ... Nej, se, hvad hon är vacker! ... Och derborta i klyftan ryter den gräsliga draken med sitt öppnade gap ... och alla de fladdrande andarne, konungens folk och stridsmän, rusa tillbaka från hafvet. De ställa sig i täta leder utanför
15 slottets mur ... de afskjuta sina förgyllda pilar, som regna ned öfver fiendens skaror ... och nu rycka härarne fram till strid ... Pang, hur det klingar i alla hjälmor och kronor af blanka hugg ... en stormvind kommer från öster och skakar slottets grundvalar ... det skälfver, det vacklar, det störtar tillsammans, det brinner ... och genom lågorna skina ännu andarnes svärd och
20 prinsessans hvita fladdrande klädning af silfverskir ...

– Nå, den kan då prata i vädret, mumlade Erik föraktligt. – Har man någonsin hört en sådan galimatias! Nej, nu går jag hem att äta gröt.

– Ja, nu gå vi hem att äta gröt, skreko de flesta af barnen. Endast Elias, tiggarflickan och lille Peter qvarblefvo ännu länge på stranden, tilldess
25 att sista strimman af qvällen förgått och andarnes vackra lek flutit bort i rymderna.

Sedan den qvällen gingo nu tolf år förbi, och mycket var förändradt. Erik hade blifvit en stark, rask och välmående bonde, som skötte fadrens hemman med drift och omtanke, plöjde åkern, dikade mossarna och røjde
30 nya bygder i ödemarkerna. Elias hade i flera år varit borta på utrikes resor, och när han kom tillbaka, hade han skrivit sköna böcker om Guds stora under uti naturen.

En afton stodo två unge män på kullen vid sjön och sågo med varma, barnsliga ögon på andarnes lek långt borta i skyn. Och andarne voro sig
35 lika; det odödliga åldras aldrig; men de båda unga vore ej alldeles desamma som förr. Det var Elias och hans vän snickarens lille Peter, som främst af alla hade betraktat färgerna och landskapet och svanorna i sjön. Vännen var nu en målare, vida berömd för herrliga taflor. Elias var en skald af de

få, som dikta ur naturens eget hjerta. De sågo ömsom på hvarandra och på aftonrodnaden och smålogo godt, när de märkte hvarandras tankar. – Ja, ja, sade de; – det är allt som förr, men barndomens ögon ha vi ej mer så klara. Det ligger redan ett flor öfver andarnes spel och naturens friskhet, 5
men Gud allena ske äran: vi kunna genom floret se dessa sköna bilder ännu.

– Mins du den qvällen, skämtade målaren, – när vi stodo så hänryckta öfver skyarnes färgspel och Erik midt i vår glädje påmint oss, att vi borde gå hem för att äta gröt?

– Ja, sade Elias, – det mins jag mycket väl, och gröten har gifvit Erik starka armar, likasom naturens skönhet gifvit oss starka vingar. Men den 10
qvällen var ännu en tredje bland oss, som hörde och såg mer än andra, och det var en liten tiggarflicka. Bland oss tre, var hon den enda, som hörde en ton i vågorna. Det var den tredje ädla gåfvan, som vi hade bland oss, det var musikens ljufva gåfva, för hvilken menniskornas hjertan smälta som vax. Hvar är vår syster bland de utvalda på jorden? Hvad har det blifvit af den 15
lilla flickan? – Ack, hon var fattig och utan lärdom, likasom vi, men kanske har hon icke, som vi, haft den stora lyckan att kunna utbilda Guds gåfva till klarhet inom sig. O, att så många, många sköna Guds gåfvor förspillas på jorden!

Vid det att Elias ännu talade, hördes borta från skogen en röst, så klar som klaraste silfver, och en visa, så enkel och skön, som om skogen sjelf hade diktat den i sin grönaste grönska. Fram trädde mellan träden en vallflicka, som dref sina kor tillbaka till qvällen, och hon nalkades kullen, och de unge männen kände igen den lilla tiggarflickan. Hon kände dem likaså och helsade dem med blyghet och glädje. Hon sjöng sina visor för dem i 25
qvällens klarhet, herrliga, hulda, ljufva visor, sådana man endast kan lära af skogens löf och af ängens blomster. Och målaren och skalden hörde derpå och rördes deraf i sitt djupaste hjerta. – Se, sade de till hvarandra, – Guds gåfva är dock aldrig förgäfvess; hon sjunger sin klara ton under den fattigas grofva dräkt, så väl som under rikedomens och bildningens fina klädnad. O 30
Gud, vi tacke dig, att du låter det sköna på jorden öfverallt och evinnerligt bana sig väg genom armod och mödor, genom förakt och glömska. Och så veta vi nu, att om ock mycket förgås, för det att det icke haft vård, så låter du dock ständigt nya blommor spira upp ur naturens sköte. Och vi sjelfva förgås, men den eviga skönhet, som vi i vår ringhet och svaghet söka att 35
efterbilda, skall icke förgås med oss, utan beständigt lefva i nya vårblomster. Så måla vi, och så sjunga vi glade, ty vi måla och vi sjunga det, som aldrig kan dö.

Nu rörde solen åter vid ytan af sjön, och hela himmelen rodnade rundt-
omkring. Der stodo åter de sköna glimmande slotten i skyn med deras
pelare af kristall, deras höga torn och deras spiror af silfver. Och andarne
fladdrade åter ut derifrån och dök i hafvet, så att vågen yrde i gnistor och
5 rosor, och de togo i ring och dansade rundt kring himmelens fästen. Stränder
och höjder skeno i aftonrodnaden, snöhvita svanor summo på sjön, der for
öfver vågen en klingande ton, och den nedgående solens strålar spelade
klart öfver de tre Guds utvalde på kullen – målaren, skalden och sångerskan
från den gröna skogen.

JULGRANEN.

Min fader var en jättekung,
Som rådde öfver fjällen;
Min moder var en tufvas ljung,
Så röd som juniqvällen.
5 Min broder var en fors så strid,
Min syster var en stjerna blid
På mörkblå himlapellen.

Jag vexte upp i öde mon
Vid djupa insjöns branter.
10 Det höga berget var min thron
Med furornas drabanter;
Uti min krona stjernan sken,
Och månen hängde på min gren
Med frostens diamanter.

15 Ty jag var skogens unge prins;
Rak som ett ljus var stammen.
Den snälle ekorn ännu jag mins,
Som tog sitt hopp vid dammen.
Och i min topp sjöng trasten skön,
20 När skogen höll sin morgonbön
Och ekot sade amen.

Då kom, en mulen vinterdag,
En pilt med julestjerna,
Han såg på mig, han högg ett tag,
Han högg i bark och kärna. 25
Jag föll så grön, jag föll så ung
För andras fröjd på tufvans ljung,
Och därför föll jag gerna.

Sen blef jag förd till herregård;
Der skällde på mig hunden. 30
En moder tog mig i sin vård,
Jag blef med kransar bunden.
Jag kläddes som den unga brud
I silkesband och blomsterskrud,
Ty nu var högtidsstunden. 35

Jag fördes in till juleqväll,
När ljusen brunno klara;
Der jublade så glad, så säll
En yster barnaskara.
Jag tänkte på min öde mo, 40
På trastens sång, på ekorrns bo;
Der ville helst jag vara.

Jag glömde allt för andras fröjd,
Fast sjelf jag hade ingen.
Men ock för mig i himmelshöjd 45
Sjöng glada englaringen,
Och på min dunkelgröna gren
Föll ett förklaradt återsken
Af hvita cherubsvingen.

Nu står jag glömd och utan vän, 50
När julens dagar ända.
Till skogen, till min rot igen
Kan jag ej återvända.
Jag vissnat i min ungdoms vår,

- 55 Och intet öga skall en tår
Den torra granen sända.
- Dock gläds jag, goda barn, att jag
För dig mitt lif fått gifva.
Hvad mer, om jag ej fått en dag
60 En skogens konung blifva
Och vexe stolt till molnens höjd?
Jag hade då ej känt den fröjd,
Att barnens glädje lifva.
- Ty ingen glädje finns, som den,
65 Att gladt sig sjelf försaka,
Att offra allt för andra, men
Få intet sjelf tillbaka.
Det är en fröjd, så engalalik,
Att blott Guds barn i himmelrik
70 En sådan fröjd få smaka.

GAMLA STUGAN.

- Borta vid norra udden af ön, der högst på kullen, som ses öfver trädtopparne och de blå vågorna, stod en mycket gammal stuga, så gammal, att ingen kunde säga, när i tiden hon blifvit byggd. Omålad var hon och icke en gång brädbeslagen; de halfmurkna stockarne sågo ut som ville de falla ur
5 väggen, och i fönsterna fanns ingen ruta mera hel, utan här och der blott en skärfva. Skorstenen hade längesedan ramlat, men om spiseln derinne icke gjort det, så kom det deraf, att han var sammanfogad af stadiga, stora gråstenar, som trotsa förgängelsen. Golfvet var fullt af stora hål, dem råttorna gnagat, den tiden de hade förhoppning att der i stugan snatta sig till
10 något godt, och för resten såg det ganska dammigt och svart och stökigt ut i den öfvergifna byggnaden.

- Men längst bort der i allra mörkaste hörnet, till hälften bakom den höga väggfasta sängen, som i två afdelningar räckte allt upp till taket, der glänste något så vackert, så grannt, – ingen visste, om det var silfver, eller
15 guld, eller perlor och ädla stenar, eller aftonsolens klaraste skimmer, som stulit sig in genom en springa och älskade att förhöja sin egen skönhet

genom ramen af stugans mörker. Eller var det en drakeld, som brann öfver en förborgad skatt, eller kanske den gamle tomtegubben, som tändt sitt ljus om aftonen i det tysta?

Nej, skall jag säga dig hvad det var? Det var hvarken guld, eller sol, eller spöken, det var endast ett stycke af den gamla stocken i väggen. Han hade af ålder och fuktighet blifvit alldeles murken, och nu lyste han i mörkret, såsom man stundom ser gammalt träd göra. Det var alltsamman.

Men jag har min egen tro derom. Jag tror, att alla de vackra minnen, alla de glada tankar, allt det skämt, den sällhet och det behag, hvilka fordom trufdes inom denna stugas väggar, de lefde nu upp i stugans mörkaste vrå och lyste der som en lycklig hågkomst af det förflutna. Jag tror, att sjelfva den gamla furan i väggen glänste af glädje dervid, och det var orsaken hvarför hon lyste.

Ty om du visste allt hvad denna stuga sett i sina dagar, skulle du tro som jag. Hon var ju fordom den enda på hela den sköna ön, och hennes dörr var aldrig stängd, hon stod öppen för fattiga och rika, för sorgsna och glada, hon bjöd dem alla ett gästfritt skydd, när det stormade, ett tak, när det regnade, en spis, att koka den sprattlande abborren, och en bädd af allramjukaste hö, när qvällen kom och hvilan var söt. Här såg man då hela sommarn igenom glada menniskor från staden och hela nejden. De bodde här så utan krus och omständigheter, de kokade gemensamt kaffe i den stora blanka kopparpannan, de lekte sina lekar, de sofvo syskonsäng i halmen på golfvet, men i högsängarna bäddades de äldsta och förnämsta på hö; det var noblessen, som sof på ejderdun. Och allt det skämt och alla de muntra infall, alla de bryderier, de lustiga upptåg och de roliga tillställningar, som denna stuga varit vittne till, – nej de vore omöjliga att beskrifva. Nu stod hon öde och förfallen, och af alla hennes fordna invånare fanns der blott en enda släkt, som ej öfvergifvit henne i hennes ålderdom; det var myggorna. De voro fordom icke mycket välkomna der, när stugan var bebodd af folk, som älskade nattro; man brukade lägga stora enrisqvistar i spiseln och ett lock på skorstenen, så att stugan blef full af rök; deraf voro myggorna mycket generade. Men nu fingo de ostördt dansa sina quadriller i solskenet innanför det söndriga fönstret; fingo de ej kalasa på ung människoblod, så lefde de åtminstone trygga för enrisröken, och då de nu lefvande myggorna skröto af att vara barnabarnsbarnabarnsbarnabarnsbarnabarnsbarn till de myggor, som hade sitt tillhåll i gamla stugan under den glada tiden, så hade de behållit en viss förkärlek för stället och trufdes ännu der, fastän deras enda kost bestod af solsken och sommarvind.

Att gamla stugan blifvit öfvergifven, det kom sig deraf, att nu funnos på ön många andra nyare och mycket bättre inredda boningar, i hvilka den, som så hafva kunde, nuförtiden brukade tillbringa sommaren. Der funnos verkliga små palatser af tvenne våningar med alla de bekvämligheter, som
 5 tänkas kunde; man såg i deras grannskap trädgårdar med konstgjorda alléer och blomsterrabatter, och när man ville tala fint i ägarens tycke, frågade man honom huru det varit möjligt att här i vilda skogen och vid det brusande hafvet anlägga en så vacker *villa*. Deråt nickade villans ägare och menade: hm, när man hämtar målare och trädgårdsmästare och en hel hop andra
 10 mästare från staden, hugger bort de vilda träden och klipper och putsar och ger ut några tusen mark, så skall väl slutligen det omöjliga också bli möjligt.

De nya villorna hade vackra namn, såsom Lisedal, Sanssouci, Framnäs m. m. Man lefde der alldeles som i staden, tog emot visiter och hade musikaliska soiréer; man kunde der få se gröna spelbord, jemte kägelbanor
 15 och karusell. När man gick ut att promenera, så var det på sandade gångar och grönmalade kinesiska broar öfver de näsvisa bäckarna, men i den gröna doftande skogen gick man endast någon gång, när åkerbären glänste som rödast på tufvorna, eller smultronen vinkade vänligt i backbranterna. Då fäste flickorna upp sina klädningsfällar, togo små, söta korgar i händerna
 20 och gingo, en timma eller par, ut på äfventyr, men de unga herrarna foro ut att segla i nätta, hvita slupar med flagg och vimpel, genskjöto flickorna vid en udde och liknade dem vid herdinnor och skogsnympfer, bedjande att för all del undslippa korgarne, ehuru de hade godheten smaka på bären.

I en af de vackraste villorna, som bar det ståtliga namnet Albano, bodde två flickor, Antonia och Marie, med sina föräldrar. De voro båda unga, vackra
 25 och glada, båda yra och lätta i sinnet, men på ett olika sätt, så att då Antonia med all sitt unga hjertas lust fasthängde vid dagens nöjen och ögonblickets ystra fröjd, hade Marie ett varmare hjerta, öppet för alla intryck; och just derföre kunde hon vara så mycket gladare, emedan hon också kunde vara
 30 sorgsen ibland.

Utom föräldrarne, syskonen och hela hushållet, som nu flyttat ut till sommaren, bodde också gamla mormor derute i sin egen lilla kammare uppe i andra våningen. Hon var nära 90 år och alldeles blind, och af hvad för dagen passerade, det visste och mindes hon föga, men hvad som tilldragit sig
 35 för flera menniskoåldrar tillbaka, det kunde hon utantill som en bok. Hon satt der och sjöng psalmer och gjorde ingen människa för när; hvar morgon kommo alla barnen i rad och kysste den gamla på hand och smålogo sins emellan, när hon för hundra gången frågade dem hvad de hette.

Af alla barnen var Marie den, som höll mest af gamla mormor, och den enda, hvars namn gumman icke förglömde. Derföre kallades hon på skämt af de andra: lilla mormor; för du är så lik gamla mormor i sin stol, sade de. Och fastän Marie höll mormor kär, kunde hon likväl ej låta bli att se på de många rynkorna och den grå, vissnade hyn på den gamlas kinder; och när 5
då de andra sade: du är så lik mormor, du! gret hon.

Detta hörde den 90-åriga, der hon satt, och sade tröstande: gråt inte du, Maja lilla; du skulle se mitt konterfej!

Ty hemma i staden, i det stora granna förmaket hängde på väggen två ganska gamla taflor i ovala förgyllda ramar. Det var en ung herre om 30 10
år i pudrad peruk med stångpiske, frack med stora blanka knappar, fina manchetter och ett präktigt krås af spetsar; och vid hans sida på andra taflan såg man en ung, vacker och glad fru om tjugu år, med uppstruket hår, tröja med långt, åtsittande lif, styfkjortel af storblommigt triumfant och fina, långa manchetter, nedhängande öfver de till hälften bara armarna. 15
På båda taflorna stod året 1775. Det var gamla morfars och mormors porträtter, målade i Stockholm, när de nyss blifvit gifta; och morfar var längesedan död, men den unga, vackra frun med den spotska, leende och likväl så godsinta minen, med de täcka groparna i sina fina, blomstrande kinder och den ömma, ljufva glansen i de uttrycksfulla blå ögonen, hon var 20
nu samma blinda 90-åriga gumma, som satt der med de många rynkorna på kinden, med den grå hyn och de vissnade händerna i sin ensliga kammar; – ja, det var gamla mormor för 70 år sedan. Hon tänkte ännu på sin ungdoms glada dagar, när hon hörde så mångt smickrande ord om sitt vackra utseende, och derföre sade hon stilla och godlynt, utan en enda 25
bitter tanke på förgängligheten af all jordisk skönhet: gråt inte du, Maja lilla; du skulle se mitt konterfej!

En morgon gick solen upp ur hafvet så röd och stor som ett vagnshjul, och den dagen blef det ganska varmt. Antonia och Marie togo sina korgar och gingo ut, för att plocka åkerbär. Det var så vackert, så stilla i lunderna, 30
och under björk och al var skuggan så himmelskt sval. De stora mörkröda bären glimmade under täta blad vid randen af tufvorna; – nej, sådana bär hade flickorna aldrig plockat, så svällande, sköna och saftiga voro de. Ju mera de fördjupade sig i löfskogen och de doftande, ännu oslagna ängarna, desto mera bär funno de, och desto fortare fyllde sig korgarna. Det var förtjusande 35
roligt, och så fortforo de att plocka långt in på eftermiddagen.

– Nu kan det vara tid att gå hem igen, ty solen börjar bränna så het som en bakugn, sade Antonia.

– Vänta ännu litet, sade Marie; – det fattas mig bara tjugu bär, så har jag korgen full. Och så gingo de än vidare fram öfver tufvorna.

– Här har jag aldrig varit, sade Antonia. – Ser du den gamla ruckliga stugan der mellan träden? Hon ser mig just ut som en tomttegubbes slott.

5 Tänk du, att man ännu låter trollen bo qvar på vår vackra ö!

– Stugan är ful och gammal, svarade Marie, – men det är icke rätt, att vi förakta den för dess ålderdom. Mormor är också ful och gammal, men hon är likväl så god och har varit så vacker, när hon var ung.

– Prata du om en sådan gammal lada! skrattade Antonia.

10 – Men nu måste vi gå hem, ty det är min tur att servera theet i qväll.

– Det är lätt sagdt, men hvartåt skola vi gå?

– Kom med mig hit åt venster.

– Du misstar dig, det är åt höger.

– Vi kommo ju härifrån.

15 – Men förut veko vi långa tiden åt venster.

– Vet du, Marie, vi ha gått vilse.

– Just detsamma tror jag, Antonia.

– Hvad skola vi nu taga oss för?

– Vi gå långs stranden, så komma vi slutligen fram till Albano.

20 – Ja, i morgon! Vet du icke, att ön är en hel mil i omkrets?

– Ack, så tokigt; och nu börjar det regna.

– Hu, der stiger ett kolsvart moln öfver solen; det blir ett förskräckligt oväder.

– Det mullrar i skyn ...

25 – Såg du blixten? ... Antonia!

– Dropparna falla så stora som körsbär.

– Våra nya klädningar!

Och de båda flickorna begynte att springa allt hvad de förmådde, utan att så noga veta hvarthän. Men regnet föll allt stridare, allt tätare ljungade
30 blixterna; genom skyarna rullade åskan med ett skarpt och skallande dån, likasom när en tung vagn med stor hast far öfver en stenlagd gata. Det var ett herrans väder.

– Nu förmår jag icke mer, sade Antonia, genomvåt, uttröttad, och blek af förskräckelse.

35 – Låt oss hvila här under den höga björken, sade Marie.

– Nej, nej, för ingen del! Har du icke hört, att åskan ofta slår ned i höga träd?

– Det är sannt: vi måste springa än vidare. Och så sprungo de. Men efter

en stund voro de åter precis på samma ställe, der de börjat.

Nu blefvo de stackars flickorna illa till mods. Antonia grep fatt i en trädstam och sade: nu går jag icke längre, om också åskan slår ned öfver mig. Marie började gråta.

Men i detsamma lättade sig för ett ögonblick den tunga skyn, och flickorna sågo helt nära invid sig på kullen den till hälften förfallna väggen af den gamla stugan. – Kom, syster, ropade Marie, och båda voro inom mindre än två minuter under tak. 5

Hvarför skulle Antonia nyss yttra sig så föraktligt om den bofälliga byggnaden? Der såg stökigt ut, det är sannt, och vid jemförelsen med Albano hade mycket varit att anmärka; men för ovädret fann man här ett gästvänligt skydd, och blott man icke höll sig nära till hörnen, der regnet dröp in genom det söndriga taket, så kunde man sitta ganska trygg och välbehållen. 10

– Här må vi som perlor, skrattade Marie, som alltid var nöjd med litet. – Ser du, tomten har väntat främmande. Hvarföre skulle han annars ha bredt friska löf öfver golfvet och lagt färskt, doftande hö i sängarna? Nu må det regna och blixtra: stugan har allt burit många skurar i sina dagar. 15

– Här ha varit fiskare förut i dag, anmärkte Antonia, – och rätt som det är, komma de åter. De ha lemnat en jernpanna på spisel, och derborta ser jag hufvudet af en abborre. 20

– Ack, om vi hade litet eld att torka våra kläder!

– Låt se! Jo, der glimmar ännu ett kol i askan.

– Blås, Antonia, – puh! Ännu en gång, puh! Nu tog det eld, och spånorna brinna präktigt. Här ligga stycken af en gammal torr al, och så få vi en skön brasa. Ännu ett trädstycke ... se så; jag sade ju, att vi må som perlor. 25

Medan Marie talade så, för att muntra systemen, hade hon verkligen lyckats uppgöra en klart brinnande brasa. Det sprakade och gnistrade från den gamla alen, som brann, och om en stund voro de båda flickornas kläder nästan torra. De ville nu på måfå söka att hitta hem igen, men regnet föll tätt och stridt; det var omöjligt att under sådant väder gå ut på villsamma vägar i högt gräs. 30

De måste då vänta, och tiden blir den väntande lång. De företogo sig att närmare undersöka stugan; hvem vet hvad de der kunde upptäcka?

Antonia fann på den gamla nedrökta och dammiga väggen flera både ömma och löjlga verser, hvilka hon deklamerade med tokrolig högtidlighet. En lydte så: 35

»Sköna flicka, på ditt namnam tugga!

Jag dig följer som din egen skugga.»

Och derunder hade en spjufver skrifvit:

»Gjorde jag nu rätt, så skulle jag dig lugga.»

En annan vers lydde så:

»Också jag har varit

5 I Arcadien,

Men nu har jag farit

Derifrån igen.»

– Ack så ömt och rörande! utropade Antonia. – Men här skall du få höra en ännu känslfullare vers:

10 »Farväl! Förgät ej mig!

Hur lifvets öden randas,

För dig, för dig jag andas,

Beate Sophie, för dig!»

– Beate Sophie, det är ju mormors förnamn, utropade Marie.

15 – Det kan väl mången annan än mormor ha hetat Beate Sophie, svarade Antonia och fortfor att deklamera uppåt väggarna. Men slutligen blef det skumt, så att hon icke mera såg, och då satte sig båda systrarna åter vid spiseln.

– Vet du hvad? suckade Marie.

20 – Hvad då? frågade Antonia.

– Vi måste bli här i natt. Såsom det nu fortfar att regna och blixtra, kunna vi ej gå ut och förvill oss i skogen till natten.

– Ack ja! suckade Antonia. – Men jag är hungrig.

– Derför vet jag råd, svarade Marie (hon visste råd för allting). – Jag 25 har läst i någon bok, att Araberne i öknen ofta nöja sig med en hand full kokt ris till aftonvard.

– Enris eller kråkris? gäckade Antonia. – På hvilketdera ämnar du koka soppa?

– Vänta, får du se! Och dervid framtog Marie ur sin klädningsficka en 30 hop risgryn, hvilka hon gerna brukade äta torra, som flickors vana är, innan de vuxit från barnsederna. Derpå torkade hon pannan mycket ren, satte den ut i regnet, fick deraf litet vatten och lade så risgrynen att kokas. Om en stund voro de färdiga, och när hon sedan öfver dem utkramade litet åkerbärssaft, smakade de förträffligt.

35 – Du hittar alltid på, du! sade Antonia.

Nu sökte flickorna ut åt sig den renaste bädden, i hvilken fanns alldeles torrt hö, och lade sig der till hvila, sedan de försökt att stänga dörren, så godt de kunde. Snart sof Antonia godt.

Men i Maries ögon kom ingen blund. Hon tänkte på huru oroliga deras föräldrar nu skulle vara för deras skull; hon tänkte på gamla mormor, på verserna till Beate Sophie och tusen andra saker, som komma för en ung flicka, när hon ej kan sofva. Hon försökte alla de konster hon kunde, för att locka sömnen i ögonlocken, hon tänkte på det tråkigaste hon visste, det gamla snusande krigsrådet, som alltid ville pussa henne med sin tandlösa mun; – hon räknade från ett till trehundra-trettio-tre. Ingenting hjälpte. 5

Slutligen vände hon sig om. Då föll hennes blick på det mörka hörnet der midtemot. Der lyste någonting så klart som eld, och likväl var skenet hvitare och blekare, än eldsken. – Hvad var det? Har jag verkligen tappat ett eldkol dit ifrån spisen? tänkte hon. 10

Det måste hon se åt. Hon stod upp, hon gick dit. Nej, det var ingen eld, det var ingenting annat, än det gamla, halfmurkna trädet, som lyste i mörkret. Marie såg derpå en stund med nöje. Då varseblef hon ett stycke derifrån en annan liten punkt i väggen, som äfven lyste, men med ett ännu hvitare sken. – Det är också ruttet träd, tänkte hon och tog med handen derpå. Men nej, det var en liten ring, som satt der djupt instucken i vägg-springan. Med möda fick hon den ut och såg nu, ehuru det var mörkt, att skenet kom från en liten diamant, som var infattad i ringens klack. Hvilket fynd! Och hvad det pröfvade Maries tålmod, att icke nu genast få betrakta ringen närmare! Hon tryckte den på sitt finger och återvände till bädden. Nu lät icke sömnen länge vänta på sig. 15 20

Säkert ha ni hört talas om Fjäderholmarna? Der var Marie hemmastadd, som alla goda barn, och de gyllne drömmarna fladdrade på himmelsblå vingar kring hennes bädd. De togo henne vid handen, de förde henne sjuttio år tillbaka i tiden; der såg hon gamla mormor vid sjutton års ålder, så glad, så leende, så öm och vacker, som Marie sjelf ... Hon sitter här i samma gamla stuga, der Marie nu sofver; – men då skulle man ha sett stugan, så hvit och ny och vacker var också den! – och vid sidan af den sjuttonåriga mormor står en vacker gosse om tjugu år i sjömansdrägt. De rensa bär, – de se på hvarandra ... Hvilka klara, vänliga ögon! Var det gamla mormors ögon? ... Ja, ja, det var desamma, men för sjuttio år sedan! ... Då tager den vackra, blonda gossen hennes hand, kysser den, störtar ut – och seglar bort i ett skepp på hafvet. O, hvad gamla mormor gråter ... (alltid säger jag gamla mormor; hon var ju sjutton år!) ... O, hvad hon gråter, den sköna, ljufva, unga flickan! Der komma hennes syskon till stugan, alla med korgar fulla af bär ... De slå en ring kring gamla morm ... kring den älskade unga systemen, de dansa kring henne, de vilja trösta och glädja henne, men hon 25 30 35

gråter ... gråter och ser bort mot den blanka, försvinnande randen af det blå hafvet i norr!

Marie vaknade och såg sig omkring. Borta var den unga flickan, som gret; borta var gossen, borta den nya vackra stugan. Hemma i Albano satt
5 gamla mormor nittiårig och blind, och Marie låg i den förfallna, grå stugan, som hotade att instörta. Det kändes så underligt i Maries hjerta.

Likväl sjönk hon åter i de vänliga drömmarnas armar, och nu förde de henne sjuttio år framåt i tiden. Hvad ser hon! Är detta ön? Huru olik sig
10 sjelf, och ändå hur lik! Borta är gamla stugan, borta utan spår, utan att någon lefvande på jorden vet, att hon funnits; blott Marie vet det, hon ensam. På det ställe, der stugan stått och der villorna stått, och öfver hela den fordom gröna ön, sträcka sig nu gator och torg med höga hus; rullande vagnar, hvimlande menniskor ila der fram, der är lif, buller och rörelse, staden är flyttad hit ut från dess förra plats på fasta landet, och sedan det skett, har
15 den blifvit fyrdubbelt så stor, folkrik och välmående ... Ack, men hvar äro nu de sköna åkerbären, de ljufva sångfåglarna i lundernas ensliga frid? De hafva flytt för bullret, de trifvas icke i de granna trädgårdarna, som öfverallt äro anlagda vid stränderna. Se dit, der kommer en mycket gammal gumma, omgifven af sina barnabarns barn. Hon är lam i sin fot, hon kan ej mera gå,
20 hon bäres i en stol; hon är döf, hon kan ej höra, men hon är likväl icke blind, som gamla mormor. Hon ser så god, så älskvärd ut i sin höga ålderdom; säg, hvem kan hon vara? Marie ser henne i drömmen, betraktar henne noga, älskar henne, kysser hennes hand, men känner henne icke ... Då hviskar en röst i hennes öra: det är du sjelf, det är Marie efter sjuttio år! ...
25 Då spritter Marie till i sömnen, det kännes åter så underligt kring hennes hjerta; hon ville gråta af både sorg och kärlek, men hon kan icke ... Hon känner sig så gammal, så gammal, hon är ju den lama och döfva nittioåriga gumman, som sitter der i bärstolen ... hon ser tillbaka ... långt tillbaka! Hon står nu på det ställe, der fordom gamla stugan stått och der nu ett litet
30 lusthus höjer sig med ljusröda sidengardiner och en liten vimpel på taket. Hon säger till sina barnabarnsbarn: Kunnen I tro, att här stod fordom en gammal, förfallen stuga, som hade så många, många minnen att förtälja? För etthundrafyrtio år sedan stod här på samma ställe min mormor och sade farväl åt en glad gosse, som for bort på hafvet och aldrig kom igen ...
35 och för sjuttio år sedan, då jag sjelf var ung och barnslig, förvillades jag och min syster Antonia i skogen. Vi sofvo öfver natten i den gamla stugan, och jag fann der en ring ... *då* var jag sjutton år! ... Och den unga flickan, som stod närmast den unga vackra Marie ... nej, hvad säger jag? den nittioåriga,

vissnade, lama och döfva gumman! ... den unga flickan såg förvånad upp till den gamla i bärstolen och sade i sin naiva oskuld: är det möjligt, att mormor också har varit sjutton år!

Då blef det åter så trångt kring Maries hjerta, hon såg en dimma sjunka ned öfver lusthuset med de röda sidengardinerna och vimpeln på taket, och dimman omtöcknade alla föremål, äfven den gamla i sin bärstol och barnen, som jollrade omkring henne ... och Marie vaknade i detsamma och kände varma tårar falla utför sina kinder. Förskräckt stod hon upp ... Var hon verkligen så gammal och vissnad och förfallen, som hon nyss sett sig sjelf i bärstolen? Ack nej, hon var lika ung, lika lätt på sin fot, som förr; hennes kinder voro fina, varma, mjuka och röda, hon såg på sina händer, de voro lika hvita och mjuka som förr! Ja, hon var ännu sjutton år, och hvad hon hade sett, och det som så underbart hade rört hennes hjerta och framkallat hennes tårar, – det var allt en dröm!

Var det allt en dröm?

Ja, ty nu sken solen så gladt in genom de söndriga rutorna i den gamla, grå stugan; åskan och regnet hade upphört, och älskvärda dofter fläktade in från lundernas grönska.

Marie for med handen öfver sin panna. – Det var en dröm, sade hon sakta till sig sjelf; – men hvilken dröm!

Ännu sof Antonia. Marie väckte henne med en kyss, och så skörtade de upp sina klädningar, ty gräset var ännu ganska vått, och sade stugan farväl. Men de hade icke gått långt, innan de nära stranden sågo en båt, i hvilken satt deras bekymrade fader, som sjelf hade rott ut att söka de förlorade. Inom mindre än en timma voro de vid Albano igen.

Antonia hade mycket att berätta, när hon åter kom hem: om åskvädret, om den skräpiga gamla stugan och om de löjlga verserna, som stodo att läsa på stugans väggar. Men Marie gick strax till gamla mormor, tog henne i famn, kysste hennes vissnade händer och öfverhöljde henne med sina smekningar. Hon kunde icke förgäta sin dröm, hon tänkte beständigt: sådan jag är, har också mormor varit; sådan mormor är, skall jag också blifva! Och dervid tänkte hon på den vackra sjömannen, som for för alltid bort på hafvet, och hon tänkte på, jag vill ej säga hvem, och huru underbart att efter sjuttio år tänka tillbaka på honom och på alla dessa ljufva ungdomsdagar, hvilka hon nu lekt bort i glädje. Då stego tårarna åter upp i Maries milda ögon; de stodo ju der beständigt på lur, så ofta hon var sorgsen eller mycket glad, den ömma, goda Marie.

– Kan mormor tänka, sade hon; – jag har varit i gamla stugan! Der

stod på väggen mormors namn, och hela natten har jag drömt om mormor besynnerliga saker.

Men den gamla hörde henne icke; hon höll blott Maries hand i sin och kände uppmärksamt på diamantringen, som satt på ringfingret. – Ringen

5 ... ringen! ... sade hon med darrande röst. Hvarifrån har du fått ringen?

– Den fann jag i gamla stugan, djupt instucken i springan af en vägg.

– Det är densamma! utbrast den gamla, böjde sig ned, kysste ringen och tryckte den på sitt förtorkade finger. – Tack du, Maja lilla; det är densamma, ja, ja, densamma! Jag sökte den i går, jag sökte den hela dagen, och det var

10 icke möjligt att finna den. Men nu har jag den.

– I går, mormor? I går?

– Var det icke i går? Nej, du har rätt, det är flera veckor sedan. Det var när *han* for bort.

– Var det den unga vackra sjömannen i den blå tröjan?

15 – Ja, just han. Du känner då honom?

– Han, som rensade bär med mormor i gamla stugan och sedan for bort på hafvet?

– Densamme, ja ... Du vet kanske icke, att vi höllo mycket af hvarandra.

Vi hade hållit af hvarandra alltsedan vi voro små; han var ju blott tre år
20 äldre. Han var för mig som en bror, men han höll af mig mer än man håller af sin syster. När han for bort för några veckor sedan, sade han till mig: Beate Sophie, du håller ej af mig såsom jag håller af dig; jag far nu bort och kommer kanske aldrig tillbaka. Men här i stugan har jag gömt den ringen du såg i går; sök den, han är din! När du åter har ringen i din hand, då skall
25 du veta, att jag snart är tillbaka hos dig; men finner du den aldrig, så se vi hvarandra aldrig mer.

– Sökte mormor ringen?

– Om jag sökte den? Dag och natt, natt och dag, men jag fann den aldrig. Jag sökte den sommar efter sommar, och han kom aldrig tillbaka. Säg mig du,

30 Maja lilla, det är kanske längesedan han for? Det är kanske flera månader?

– Ack, mormor ... det var för sjuttio år sedan!

– Sjuttio år! ... Barn, du har rätt, jag tänkte icke derpå. Den dagen är för mig som i går; allt hvad deremellan ligger har flutit förbi mig som en flod, och ensam har jag blifvit kvar på stranden. Säg mig, hvad står der skrifvet
35 på ringens insida?

– »1772. Jag kommer till dig!«

– Han kommer till mig! Ja, nu vet jag, att han kommer, men icke han till mig, utan jag till honom. Han är i de ljusa rymder, der intet afsked mera

finnes. Der skall också jag vara innan kort. Då kommer han till mig! ...

– Nej, mormor, du får icke dö bort ifrån oss!

– Sörj icke du, Maja lilla! Den långa dagen har sin afton så väl som den korta. Men lika mycket om dagen varit kort eller lång, endast hvarje timma fört oss närmare till Guds rike. Då möter man qvällen med glädje och hvilan med ro, och den eviga morgonen går salig upp öfver natten af det förgångna.

Så talade gamla mormor med en så himmelsk förtröstan, som endast den kan hafva, hvilken pröfvats mycket och dock behållit sin tro intill änden. När nästa sommar kom, stod redan det späda, barnsliga gräset grönt öfver hennes graf. Men Antonia och Marie foro med sina föräldrar åter ut till ön, och det var samma tid i Augusti. – Kom, syster, sade Marie, – låt oss se, om gamla stugan finnes ännu! – Må gå, sade Antonia; – men nu skola vi taga säkert märke på vägen, att vi icke förvillas. Och så gingo de.

När de kommo till den vackra kullen vid sjön, fanns den gamla stugan icke mera der; hon hade sammanstörtat under novemberstormarna förliden höst, en del af stockarna hade man släpat bort; andra, som voro de murkaste, lågo ännu der, jemte den stora hällen af gråsten, der flickorna kokat risgryn. Endast myggorna dansade ännu, som förr, öfver den lilla ruinen, och den nedgående solen kastade sina milda strålar af guld öfver de förgångna minnenas öde bo.

– Hvad ser jag! ropade Antonia. – Tomten är husvill, hans slott har ramlat, och nu flyttar han kanske sitt hem till Albano!

Marie hörde henne icke. Hon såg på de ödsliga lemningarne af stugan, dem solen förgyllde, liksom en framtids hopp, och hon sade sakta vid sig sjelf: – om sjuttio år står här en stor stad med skepp och fabriker, och här på detta ställe står ett litet lusthus med vimpel i toppen och ljusröda sidengardiner. Då minnes ingen mer, att här stått en gammal stuga, der goda, glada människor bott ... En gammal gumma är den enda, som minnes det ...

– Kom, Marie, kom! ropade i detsamma Antonia. – Här vexe de allra-skönaste, rödaste, raraste åkerbär. Se hur de glimma! Känn hur de dofta! Ack, jag vet ingenting herrligare på jorden, än riktigt stora, klara, mörkröda åkerbär. Tycker du icke detsamma, hvad?

– Ack, ja, ja, låt oss plocka! sade Marie och log. Och i detta barnafriska, ljufva, oskyldiga löje försvunno både forntid och framtid.

PÅ SKRIDSKOR.

Jag är en fågel, som muntert svingar
 På lätta vingar
 I blanka ringar
 Och flyger fjerran, hvart kosan vänder,
 5 Till glada stränder
 I andra länder.
 Flyg högt, flyg högt, du min vinterörn!

Jag är en vind, och jag sträcker bågen,
 Så varm i hågen,
 10 På frusna vågen.
 Jag stormar ut, när mig frosten härdar,
 På silfverfjärdar
 I vida verldar.
 Flyg högt, flyg högt, du min vintervind!

Jag är den fria, den friska anden,
 Som bräcker banden
 I nordanlanden.
 Jag älskar modet, jag hatar prålet,
 Jag står på stålet,
 20 Jag söker målet.
 Vex upp till vår, du mitt vinterland!

MIRZA OCH MIRJAM.

(Saga från Österlandet.)

Det var en gång en konung i rika Arabien; han hade sju söner och sju döttrar.
 Vid hans hof voro många smickrare, och de sade beständigt åt konungen,
 att han var den visaste och lyckligaste bland alla dödlige. Och de prisade
 honom isynnerhet lycklig därför, att han hade så många barn, som alla voro
 5 friska och vackra, hvilket visst är en stor välsignelse, om barnen dertill äro
 goda af hjertat.

Men långt borta i öknen bodde en vis man, en dervisch vid namn Enoch;
 han kunde läsa i stjernorna. En dag blef konungen ledsen att höra sina

hofmän beständigt prisa hans stora lycka och hans många barn, hvarpå han lät sadla sin kamel och red ut till dervischen i öknen. – Enoch, sade han, – jag vet, att du är en vis man och älskar sanningen; uttyd en dröm, som jag hade i natt. Jag drömde, att sju stolta cedrar och sju sköna dadelpalmer stodo rundt kring mitt tält, men när det led mot middagen, att jag ville söka skugga under deras grenar, sutto drakar i sex af cedrarna och ormar i sex af palmerna och ville uppsluka mig; endast den sjunde cedern och den sjunde palmen skänkte mig en skugga utan försåt. 5

– Herre konung, sade dervischen, – hvad du säger förundrar mig icke, ty detta har jag länge läst uti stjernorna. Sex af dina söner och sex af dina döttrar skola som drakar och ormar trakta efter ditt lif, men den sjunde sonen och den sjunde dottern skola vara dig trogna. 10

– Fromme Enoch, svarade konungen, – detta är icke någon god spådom; emellertid vill jag akta på dina ord och förelägga mina barn ett prof, ty de äro vid den ålder, att det skall visa sig hvad de bära i hjertat. 15

– Gör det, herre konung, sade dervischen, – men gör det visligen.

– Det förstås, svarade konungen, ty han trodde sig vara mycket vis, efter alla hans hofmän sade det; och så red han tillbaka till kungsläget.

Andra dagen lät konungen kalla till sig alla sina söner och döttrar och sade till dem: I går, när jag red i öknen, tappade jag från min hand kung Salomos ring, som är den största skatt och gifver makt öfver andarne. Den, som återhämtar mig ringen, skall få till belöning ett konungarike. 20

Strax uppskörtade prinsarne och prinsessorna sina kläder och skyndade med mycken brådska ut i öknen; men den yngste konungasonen, som hette Mirza, och den yngsta konungadottern, som hette Mirjam, blefvo sittande under tältet. – Hvarför sitten I kvar, när edra bröder och systrar söka min skatt? frågade konungen. 25

– Vi tjena gerna vår fader utan lön, svarade Mirjam; – men vi vänta tills våra syskon kommit tillbaka, för att icke beröfva dem ett konungarike, om någon af oss skulle finna skatten före dem. 30

– Lata barn! sade konungen misslynt; – jag ser nog, att I icke älsken mig på långt när såsom edra syskon. Jag förbjuder eder att söka min skatt.

Om aftonen kommo de tolf konungabarnen trötte hem och hade ingenting funnit. Då skrattade konungen och sade: det var bara ett prof! Och så lät han gifva hvardera af de sex prinsarne en förgylld sabel och hvardera af de sex prinsessorna en ring af blixtrande ädelstenar, men Mirza och Mirjamingo ingen gåfva. 35

Om natten hade konungen åter samma dröm och beslöt andra morgonen

att anställa ett nytt prof. – Mina barn, sade han, – konungen af Persien tågar mot mig med en stor krigshär, och jag kan icke motstå honom. I morgon skall han kanhända intaga mitt land, I skolen säljas till slafvar och slå edra pannor till jorden för den stormäktige fursten af Österlandet. Derför gifver
 5 jag åt en hvar af eder en kamel, lastad med lifsmedel, på det att I mån rädda eder, som ären unge, och lemna mig, som är gammal, i fiendens våld.

Vid dessa ord uppstod en tystnad, och alla prinsarne och prinsessorna betraktade hvarandra med häpnad. Men de äldre började hviska till hvarandra: det är ett prof! och svarade: fader, vi blifva hos dig! Endast Mirza
 10 och Mirjam framträdde med nedslagna ögon och bådo att få de kameler, som lofvats dem.

– Hvad? sade konungen. – Alla de andra blifva mig trogne, och mina yngsta barn vilja fly bort från sin faders ansigte?

– Det är icke för vår skull, fader, utan för din, svarade barnen och kysste
 15 hans händer.

– Gån bort från mina ögons ljus, otacksamme, och kommen aldrig tillbaka! utropade konungen vredgad. Och så bortdref han de båda barnen med deras kameler i villa öknen.

Mirza och Mirjam redo sörjande bredvid hvarandra och visste intet annat, än att det var allvar med perserkonungens infall. De hade genast i
 20 början uppgjort en plan, huru de skulle rädda deras fader, och rådgjorde nu derom, medan de redo i öknen.

– Vi skola rida till den främmande konungens läger, sade Mirjam. – Der vill jag kasta mig för hans fötter och kyssa hans skospetsar och gråta alla
 25 hans silkesmattor våta med mina tårar, till dess han lofvar mig att icke göra vår fader illa.

– Men om han icke hör dina böner, vill jag uppresa mig som ett ungt lejon och slå honom ihjäl, sade Mirza. – Då skola Perserne vara utan konung och nödgas fly till sitt land igen; men om de släcka mitt lifs ljus, dör jag glad,
 30 ty jag har räddat min faders andedrägt.

Vid dessa ord redo de allt längre in uti öknen utan väg eller stig, och solen gick neder, och med detsamma var det mörker och natt allt rundt omkring. Och samumvinden gick om natten igenom öknen och bortsopade
 hvarje spår i den brännande sanden. Men barnen redo allt vidare, i hopp
 35 att komma till fiendens läger.

Om en stund sade Mirjam: Säg, min broder, hvarföre fnysa våra kameler och stadna ibland så oroligt, liksom ville de icke gå längre?

Mirza svarade: Derföre fnysa kamelerna, emedan de höra lejonet, öknen

konung, gå ut på rof om natten. Men var vid godt mod; lejonet är ädelmodigt och skall icke göra oss illa, så länge det har gazeller och antiloper att fånga vid vattukällan.

Åter om en stund sade Mirjam: Kan någon ha gått vilse i öknen, efter jag hör likasom en människas klagande rop i fjerran mörkret? 5

Mirza svarade: Var vid godt mod, det är endast hyenan, som går i lejonets spår, att dela dess byte, och hyenan är feg; jag skall bortdrifva henne med mitt ridspö.

Slutligen sade Mirjam: Nu hör jag åter ett ljud helt nära, men det är ett rysligt ljud; hvad kan det vara, min broder, efter våra kameler stadna tvärt och darra som mandelträdets löf darra före en jordbäfnings? 10

Mirza svarade endast: Håll dig helt nära mig, min syster; vi vilja befalla oss uti Guds beskydd. Mirjam såg ej i mörkret huru blek han var, ty han igenkände tigerns rytande, och tigern är det grymmaste af alla öknens rofdjur; han lemnar aldrig någon vid lif, som råkar ut för hans klor. 15

Likväl blef Mirjam orolig, ty det förskräckliga rytandet kom allt närmare, och hon begynte bedja en bön till Allah, som på Arabernes språk betyder den ende och allsmäktige Gud. – Store Allah, sade hon, – vi äro här två fattiga barn, förskjutne af vår fader och hela världen. Vi veta ingen väg och tillflykt i natten och öknen midt ibland grymma rofdjur; allenast du är vår tillflykt och vårt beskydd. Och om du vill, skall intet ondt hända oss, och din allmacts hand skall leda oss trygga igenom alla faror. Store Allah, befall dina englar att ledsaga oss till ett godt hviloställe, så skola vi i morgon kasta oss på vårt ansigte vid solens uppgång och tillbedja ditt namn i morgonrodnaden. 20

Vid det att Mirjam ännu bad och Mirza hade dragit sin sabel mot rofdjuren, hördes den rytande tigern i fullt språng aflägsna sig, liksom ville han fly för en, som var starkare än han sjelf. Och kamelerne upphörde att darra och begynte åter gå framåt med varsama steg, och samum upphörde att blåsa. Då sade Mirjam åter: 25

– Säg, min broder, hvarför börja kamelerne gå? 30

– Jag vet ej, svarade Mirza; – det är troligen därför att den heta vinden har upphört och luften känns svalare.

– Men jag ser likasom två ljusa strimmor gå framför oss, en framför din kamel och en framför min. Hvad kan det vara, min broder?

– Jag ser dem också, sade Mirza; – det måste vara strimmor af månen i skyn, eller också är det sådana sköna lysmaskar, som stundom glimma, när daggen faller om natten. 35

– Nej, sade Mirjam, –nu ser jag dem tydligare. Det är två hvita englar,

som gå framför oss och leda våra kameler, och de äro så lätta och genomskinliga, som den klara morgonluften. Låt oss tacka Allah, min broder, ty nu ha vi kommit till en källa, och jag ser palmer och vattubäckar i englarnes ljus.

Mirjam hade rätt, de hade nu kommit till en oas i öknen och stego af
 5 sina kameler, gåfvo dem vatten och tillredde åt sig ett sofställe till natten. Men Mirza var ännu icke utan fruktan, ty han visste, att många djur, både goda och elaka, bruka uppsöka sådana källor att släcka sin törst. Och vid det han närmade sig bäcken, gick fullmånen upp öfver den stora öknen och den gröna oasen, och bäcken glittrade som en lång silfverstrimma i månskenet.
 10 Men långs denna strimma stod en lång, lång rad af hufvud vid hufvud, och det var flera tusende öknens djur, som kommit att dricka ur bäcken. Mirza såg till sin stora förvåning, att lejonet stod orörligt bredvid den skygga gazellen, hyenan bredvid rådjuret, tigern bredvid den rädda antilopen, men ingen af dem syntes mena ondt med sin granne eller frukta hans närvaro.

15 – Hu, sade Mirza, – här kan ingen sofva; här äro nattkamrater mer än vi önska, och somlige af dem äro icke att lita på.

– Var vid godt mod, min broder, sade nu Mirjam i sin tur. – Ser du icke, att de två hvita englarna skrifva ett tecken i djurens panna, att intet djur i natt får göra någonting ondt? Derför låt oss hvila trygga vid palmens fot.
 20 Allahs hand beskyddar oss, medan vi sofva.

O, hvad det var skönt och svalt, när Mirza och Mirjam vaknade vid solens uppgång under palmer och mullbärsträd i den gröna oasen, som låg der midt i den stora öknen! De knäböjde för Allah, såsom de alltid gjorde morgon och afton, och tackade öknens och verdens Skapare för hans beskydd under
 25 den mörka natten, då vilddjuren lågo omkring dem som tama lamm. Små fåglar med guldgula vingar sjöngo rundt omkring dem i träden Allahs lof; svalorna från norden flögo öfver vattnet och fångade trollsländor, medan i bäcken plaskade två hvita svanor, som också flytt dit undan nordens vinter från det fjerran Finland. I Arabien är aldrig vinter, men också aldrig vår;
 30 öknens barn frysa aldrig, men få heller aldrig glädjas åt vårens ljufhet.

Nu badade barnen i källan, vattnade sina kameler, fyllde sina fickor med dadlar, sina läderflaskor med vatten, och redo så ut i öknen, för att uppsöka perserkonungens läger och rädda sin fader, konungen öfver rika Arabien.
 – Låt oss rida mot solens uppgång, sade Mirza, – ty Perserna bo i morgon-
 35 rodnadens land, och der skola vi finna dem. Men Mirza hade ett kortare tålmod, än hans syster Mirjam, och började redan längta till resans slut.

När det led längre på dagen, begynte solen åter bränna den gula sanden, och luften blef allt hetare, medan intet träd och ingen skugga fanns, så långt

ögat såg, endast kullar af sand i långa, runda och släta våglinier. Mirza begynte oroligt se sig omkring, och Mirjam frågade åter, såsom hon brukade fråga: Säg, min broder, hvarför är det så tungt att andas, och hvad är det för ett stort brandgult moln, som uppstiger i söder och kommer allt närmare?

– Allah är vred på oss, svarade Mirza. – Det är sandhvirfveln, som drifver mot oss med samumvinden, och om vi ej stiga ned af kamelerna, skola vi dö. 5

Båda barnen hoppade nu ur sadeln och sökte ett skydd bakom kamelerna, som lade sig ned på marken med ryggen mot vinden. Knappt var detta gjordt, innan det stora, brandgula molnet redan var öfver dem som en fäll. Det susade fram öfver deras hufvuden med åskans dån, såsom ett förhärjande hagelfall och såsom ett brusande haf. Luften blef het, som i en glödande ugn, och hvarje sandkorn tycktes bränna som eldgnistor. På samma gång blef den klara dagen alldeles mörk, man kunde hvarken se eller höra, och der var intet annat råd, än att betäcka sitt hufvud så tätt som möjligt, emedan det fina, heta dammet af sanden trängde in i ögon, näsa och mun. 10 15

Sex minuter varade detta öknens förskräckliga oväder; derefter blef luften åter klarare, och Mirjam arbetade sig först med sina späda armar ur de högar af sand, i hvilka de voro begrafne. Derpå hjälpte hon äfven Mirza på fötterna.

– O, hvad jag är glad, att ditt lifs ande ännu lefver i dig, sade hon.

– Ja, sade Mirza, – hvad hjälper det att vi lefva, när våra kameler äro döda, förqväfde af sanden? Stackars Mirjam, nu måste vi båda förgås, ty öknens skepp skola icke mera bära oss öfver sandhafvet, och våra fötters spår skola begravas i vildmarken. 20

– Fäll icke modet, sade Mirjam, – som nu i sin fromhet begynte att trösta sin broder. På hela jorden finns intet djur, så härdadt mot hettan, som kamelen, hvilken man kallar öknens skepp; och de hafva nu förgåtts, men vi lefva. Deraf kunna vi se, att Allah beskyddar oss i dagens hetta, liksom i nattens mörker. Nu skola vi dricka ur våra flaskor, för att nedskölja sanden, men sedan skola vi gå vidare under Guds englars beskydd. 25

Mirza teg, men de drucko ur flaskorna deras sista vattendroppe, som mycket styrkte dem, och begynte så fortsätta resan till fots i den djupa sanden och i den brännande solhettan. 30

Om en stund sade Mirza åter: Hvad är det värdt att vi gå vidare? Låt oss sätta oss ned och dö.

– Nej, sade Mirjam, – vi skola gå, för att rädda vår fader. Jag ser spåren af en struts i sanden; vi skola följa dem åt. 35

De gingo ett stycke, och åter sade Mirza: Nu är min krafts ande uppgifven; nu skola vi dö.

– Nej, sade Mirjam, – vi skola rädda vår fader. Jag ser en vext i den torra sanden: det är jerichorosen, som grönskar, när hon torkat i hundra år, blott hon får vatten igen, och rättnu få vi grönt.

Ännu gingo de, och Mirza ville åter kasta sig ned och dö, men då lyssnade
 5 Mirjam åt det håll, hvarifrån vinden kom, och sade: Jag hör tunga fjät af kameler i öknen; vi måste ännu lefva, för att rädda vår fader.

Det dröjde icke heller länge, innan en stor karavan närmade sig bakom sandkullarne och fann de två barnen gående till fots i öknen. Den rike köpmannen, som anförde karavanen, förbarmade sig öfver de öfvergifna,
 10 upptog dem på sina kameler och frågade dem hvart de ämnade sig.

– Vi vilja gå till Persernes konung, svarade Mirza.

– Då kunnen I följa med mig, sade köpmannen, – ty jag reser också till Persiens hufvudstad Teheran, och mitt ansigte har funnit nåd för den store Khanen, som köper af mig mitt elfenben och min guldsand.

15 Detta tyckte Mirza och Mirjam vara en god hjälp på resan. De tackade således köpmannen och följde gerna med, allt i det hopp att kunna rädda sin fader.

Fyra och tjugu dagar hade förflutit, när de två barnen på detta sätt uppnådde Persiens hufvudstad, och dagen derpå blefvo de af köpmannen förde
 20 till konungens gyllene slott.

Konungen satt på sin elfenbensthron med två tama lejon vid sina fötter och vinkade åt barnen, att de skulle säga sitt ärende. Mirza och Mirjam blefvo röda som rosor, icke så mycket för konungen (ty de voro ju sjelfve kungabarn), som icke mer för hans lejon; men slutligen framsteg Mirjam,
 25 kastade sig ned för konungens fötter, kysste hans tofflor och sade:

– Herre konung, vi hafva hört att du vill öfverfalla vår fader, konungen af Rika Arabien, med krig och slå honom ihjäl och göra hans barn till slafvar; men det vore mycket illa gjordt, herre konung. Och därför ha vi kommit hit, för att bedja dig ej göra vår fader illa, utan hellre låta din vrede komma
 30 öfver oss i hans ställe och slå oss ihjäl, men låta vår fader lefva. Men om du hellre vill, att vi skola vara dina slafvar, så vill jag dag och natt bortfläktat alla flugor från din kungliga thron, och min broder Mirza skall försvara dig mot alla dina fiender, ty han är så stark, som dina bästa lejon, herre konung; men skona vår faders ögons ljus!

35 – Och om jag icke nu hör eder bön, sade konungen, – hvad gören I då?

– Då skall du strida med mig om min faders andedrägt, svarade Mirza;
 – och jag vill störta dig ned af din makts fäste, så sannt Allah hör de rättfärdiges böner.

– Godt, sade konungen, – jag vill betänka mig på saken i sju år och ej under tiden göra eder fader illa. Men då måsten I vara mina slafvar, till dess mitt beslut är fattadt.

Härmed voro barnen nöjda och blefvo så upptagne som slafvar i konungens hof. Der fingo de i sju år tjena med många hårda arbeten. Prins Mirza måste hvar natt skura konungens harnesk blankt till morgonen, och prinsessan Mirjam måste alla dagar sopa drottningens golf. Och så var det i sju år. Men derunder vexte barnen stora och blomstrande, som unga cederträd, och fördrogo allting glade för deras älskade fader.

När de sju åren voro förlidne, sade Mirza en dag till Mirjam: Nu är tiden förliden, och konungen måste fatta sitt beslut, ty jag vill icke längre tjena som slaf.

Mirjam sade: Om det ännu vore tre gånger sju år till, ville jag gerna tjena för vår älskade fader.

I detsamma trädde konungen in och sade: Nu hafven I tjenat mig i sju år troget. Nu ser jag, att I ären trofaste af hjertat, som alla menniskor borde vara, och att I uppoftat all eder ungdoms rosor af kärlek för eder fader. Derföre vill jag nu berätta eder en nyhet från edert fädernesland. Edra sex bröder hafva smädeligen tagit eder fader till fånga och insatt honom i ett djupt fängelsetorn, och edra sex systrar med sina män hålla vakt utanför tornet och gifva eder fader en dadel om dagen till mat, för att han slutligen skall dö af hunger. Men för eder trohets skull vill jag skicka en krigshär, för att befria eder fader. Du, Mirza, skall anförä min krigshär, och du, Mirjam, skall lösa fångens bojor. Allahs domar äro rättfärdiga: trogna och tacksamma barn skola godtgöra hvad trolösa och otacksamma barn hafva brutit mot sina föräldrar.

Som konungen sagt, så skedde det, och snart ryckte den persiska hären ut med kameler och elefanter under Mirzas befäl. Mirjam red på en ung kamel med guldstickad sadel och perletyglar, och sex svarta slafvinnor kammade hvar dag hennes hår, och sex mohriskas slafvar gingo bredvid henne med stora solskärmar, som gifvo skugga i middagshettan.

Under tiden satt konungen af Rika Arabien, Mirzas och Mirjams fader, gammal och grå, sorgsen och hungrig, i sitt ensliga fängelsetorn och såg ut genom jerngallren i det trånga tornfönstret. Då skymdes en gång hans fönster af en man, som stod der utanför, och det var den hundraåriga dervischen Enoch.

– Huru är det med dig, herre konung? frågade dervischen.

Konungen af Rika Arabien svarade honom: Enoch, mins du ännu min

dröm? Lyckliga äro de menniskor, dem Allah aldrig skänkt några barn, ty de hafva aldrig närt en orm vid sin barm.

– Nej, sade dervischen, – lyckliga äro de menniskor, dem Allah har gifvit goda, trogna och lydiga barn, ty sådana äro guldskorn i fattig mans hus och perlor i konungars krona. Men du, herre konung, har velat köpa dina barns kärlek med löften om konungariket, och se, de hafva tagit från dig både rike och kärlek.

– Ack, sade konungen, – jag hade två barn, som jag älskade högst, men de bestodo ej profvet; de öfvergåfvo mig först ibland alla. Och nu skola mina ögon ej längre se dagens ljus, ty mina barn gifva mig blott en dadel om dagen att äta och så mycket vatten att dricka, som en dufva dricker i svala morgonstunden. Säg, Enoch, hör du ej Allahs åska närma sig från skyn, för att straffa elaka barn?

Dervischen sade: Jag hör dina döttrar spela och sjunga till gästabud i ditt kungliga tält.

Konungen sade: Ser du då alls ingen ljungeld från himmelen nedslå på jorden?

Enoch svarade: Jag ser något blänka deruppe i gästabudssalen: det är dina söners nya guldskronor, hvilka de nu försöka på sina hufvuden.

Åter sade konungen: Allah är död; annars skulle sådant aldrig hända på jorden. Ser du ingenting annat, så vill jag också dö, ty barns otacksamhet bäddar föräldrars graf.

Men Enoch svarade: Bida ännu litet, herre konung, törhända att Allah lefver. Jag ser ett moln af damm uppstiga vid randen af öknen, och någonting glimmar i solen såsom lansar af stål.

– Kommer det närmare? frågade konungen.

– Ja, det närmar sig som en hagelskur öfver de stolta tistlar på majsältet. Nu igenkänner jag ryttare, kameler och elefanter. Det är en stor krigshär, herre konung, och främst rider en ståtelig prins samt efter honom en skön prinsessa i guld och perlor. Men uppe i kungstältet hör jag rop och vapengny. Dina söner hafva råkat i tvist om kronorna, och dina döttrars harpor ligga krossade utaf svärd.

– Då vill jag ännu litet bida, svarade konungen.

Och nu hördes ända till fångelse tornet ett gny af vapen, såsom när haglet nedslår på Sinai berg, ty de sex prinsarne med alla deras hofmän hade dragit svärderna mot hvarandra, och ingen märkte den främmande krigshärens annalkande, förrän hela lägret var omringadt och den främmande prinsen fordrade portarnas öppnande. Ingen svarade honom. Han höll med sin

hvita stridshäst utanför porten, tilldess att vapenlarmet derinne ändtligen tystnade. Då lät han uppbryta porten, och hvad såg han? Alla de sköna tälten voro blodiga och uppfyllda med döda. Alla de sex prinsarne med deras hofmän hade nedhuggit hvarandra till sista man för tvisten om kronorna, och alla de sex prinsessorna lågo döda bredvid dem på deras brustna harpor. 5

Men den främmande prinsessan red till konungens fängelsetorn och kysste hans hand och löste hans bojor och ledde honom kärligt ut i den gröna parken; der fick han höra hvad som timat i slottet. – Ack, suckade konungen, – nu är jag en gammal, barnlös man, som icke mera har något att älska på jorden. Ack, att jag vore död och mina trolösa barn ännu lefde! 10

– Herre konung, sade prinsessan, – hvad skulle du säga, om Allah gäfvde dig trogna barn till ersättning för dem du förlorat?

– Nej, det är icke möjligt, sade konungen. – Jag hade ännu en son vid namn Mirza och en dotter vid namn Mirjam, men de hafva längesedan öfvergifvit mig. 15

Då kunde ej prinsessan Mirjam längre återhålla sina tårar, utan hon föll sin fader om halsen, kysste honom och berättade honom allt, och prins Mirza kom att böja knä för sin fader och återgifva honom riket. Och den gamle konungen blef så glad, så glad, och välsignade sina trogna barn och bad dem mottaga riket; men de trolösa barnen lågo alla döda och blefvo uppbrända i eld, ty otacksamma barn äro den tyngsta börda, som jorden bär. 20

Och den hundraårige dervischen Enoch välsignade Mirza och Mirjam, att de, som Guds fjerde bud lofvar, måtte lefva länge på jorden, och så var den sagan slut, och Allah lefver ännu i år. 25

DEN FÖRSTA LÄRKAN.

Jag gick en dag i parken
Der borta bakom byn,
Och vinter var på marken,
Och vinter var i skyn.
Då hörde jag en ton så klar
Från höjden klinga underbar;
Det var den första lärkan,
Som sjöng om vårens dar.

5

10 Jag sade: vårens syster,
Hvad vill du här i nord?
Vår vinter är så bister,
Så fattigt är vårt bord.
Flyg bort till Guadalquivirs strand,
Och sjung din sång för drufvors land,
15 Der intet hjerta fryser
Och tom är ingen hand!

Då klang ännu från höjden
En ton så silfverklar:
Hvad skall jag med den fröjden,
20 Som inga sorger har?
Hvad skall jag med det mätta bröd,
Som aldrig vet af hungersnöd,
Och hjertan, som ej klappa
För Gud i längtans glöd?

25 Är jag ej hoppets varma
Och glada helsningsord,
Som kommer till de arma
Och frusna här på jord?
Är icke jag en engels röst,
30 Som talar ur naturens bröst
Och bådär vårens dagar
För vinter och för höst?

Så måste jag ju flykta
Ifrån de rika då
35 Till sorgsna och betryckta,
Som bättre mig förstå.
Ty endast de, som lida här,
De veta rätt hvad glädjen är,
De kunna prisa Herren,
40 När Han dem godt beskär.

Och är ditt land så fruset,
Och är din lott så arm,

Så bådär jag dig ljuset,
Så skall din sol bli varm.
Långt mer än Guadalquivirs strand
Jag älskar detta sorgsna land,
Som lider och dock hoppas
Sin fröjd af Herrens hand.

45

FATTIGA BARNES LOFSÅNG I EN VÅRDANSTALT.

O, huru god mot oss du är,
Vår Herre Gud och Fader kär,
Som tagit oss i ditt förvar
Och goda människors försvar.

Vi voro som de fåglar små,
Som ej ha qvist att sitta på
Och intet bo att sofva i,
Tills kalla vintern är förbi.

5

Nu ha vi varmt, nu ha vi godt,
Nu ha vi mat och kläder fått,
Nu få vi lära dina bud,
Nu få vi prisa dig, vår Gud!

10

Vi tacke dig så innerlig,
Att du så mildt förbarmat dig
Och gaf oss, arma fåglar små,
En liten qvist att sitta på.

15

Vår milde Gud, välsigna dem,
Som gifvit oss vårt nya hem,
Och gif dem mycket godt igen
Hos dig, vår Gud, i himmelen!

20

Och tänk på alla stackars små,
Som ej ha bröd att bita på

Och ej ha säng att sofva i;
Låt dem få lika godt, som vi!

25 Vår gode Gud och Fader huld,
Gif oss, att vi för Jesu skull
Må vara dina barn all tid
Och få hos dig en evig frid.

PEKKAS ÄFVENTYR.

(Under hungeråret, våren 1868.)

Hvem är den gossen, som går der
Så hurtigt framåt vägen?
Den raske Pekka sjelf det är,
Och han är ej förlägen.
5 Om honom går en sägen än,
Och ljuger jag, så ljuger den:
– Åhå, sad' Pekka.

Han var en fattig gosse, utan far eller mor, och hade blifvit uppfostrad hos
sina släktingar, så länge de hade bröd att gifva honom. Men nu blef stor
10 missvext i landet, släktingarne blefvo sjelfve fattiga och sade till Pekka;

I dag är sista kakan slut,
Och pengar ha vi inga.
Du måste nu i verlden ut,
Att sjelf ditt bröd betinga.
15 Tag påsen på din rygg, och gå
Att tigga, Pekka, du också!
– Åhå, sad' Pekka.

Emellertid tog han påsen, fyllde den med mossa från skogsbacken och gick
ut i den vida verlden. Han hade icke gått långt, innan han mötte en utsvulten
20 varg, som visade honom sitt stygga gap och sade till honom:

Du är mig en välkommen stek,
Ty jag är *Hungersnöden*,

Som går kring landet, gul och blek,
 Och gifver menskor döden.
 Gif akt, här är ej mer ett hopp;
 Jag äter dig på fläcken opp!
 – Åhå, sad' Pekka.

5

Men när vargen öppnade sitt gap, tömde Pekka mossan deri och sprang sin väg. Derpå fyllde han sin påse med vatten (ty den var vattentät) och gick vidare. Han hade icke gått långt, innan han mötte en raggig björn med brinnande ögon, och björnen sade till honom:

Hvem lofvar dig, att gå i år
 Så frisk som kringelbandet?
 Se, jag är *Sjukdomen*, som går
 Min rund kring detta landet.
 Jag slår båd' ung och gammal ned,
 Och nu gif akt, jag slår dig med!
 – Åhå, sad' Pekka.

10

15

I detsamma lyftade björnen sin väldiga ram, men Pekka slog kallt vatten öfver hans rygg och sprang åter sin väg. Nu fyllde han påsen med björkris och gick så vidare, men hade ej gått långt, innan han såg en svulten ox mas sig vid sidan af vägen och tugga hö i solskenet. Oxen sade till honom:

20

Hur ids du ha besvär att gå?
 Förgäfves är din möda.
 Se, jag är *Lättjan* och vill få
 Förutan bråk min föda.
 Jag orkar intet röra mig;
 Kom hit, så jag får stånga dig!
 – Åhå, sad' Pekka.

25

Hvarpå han tog björkriset ur påsen och begynte att basa en så förträffelig bastu, att oxen tog till fötter det mesta han kunde. Nu plockade Pekka stenar i påsen och gick så vidare. När han gått ett stycke framåt, mötte han en räf, som sade till honom:

30

Du narr, hur tigger du det bröd,
 Som hellre du kan stjäla?
 Se, jag är *Sveket!* Ingen nöd
 Har jag, när andra träla.
 5 Kom, håll dig fast uti min svans,
 Och allt skall gå liksom en dans.
 – Åhå, sad' Pekka.

Och så tog han stenarna ur påsen och lät dem hagla kring räfvens öron.
 Räfven rök af för alla de sju, och Pekka skrattade så, att han glömde plocka
 10 något nytt i sin påse. När han då gått ett stycke, mötte han ett lejon, som
 sade till honom:

Jag är det starka *Ödet*, jag;
 Hvad rätt har du att lefva?
 Fall ned för mig! Tillbed min lag,
 15 Och tigg ditt lif, och bäfva!
 Vill du det ej, du slumpens träl,
 Så hungra, och så frys ihjäl!
 – Åhå, sad' Pekka.

Hvarpå han slängde påsen ifrån sig, grep lejonet i dess yfviga mahn och
 20 begynte att brottas. Det var ett karlatag. Det stolta lejonet röt, så att bergen
 darrade, och lyftade sin förfärliga tass, för att slå Pekka till marken. Det
 skulle väl snart ha varit ute med honom. Men det starka på jorden älskar ett
 oförskräckt mod, och lejonet fattade vänskap för Pekka. I stället att krossa
 honom, tog det honom som ett barn i sina armar och sade till honom:

25 Den, som ett ädelt mod har haft
 Att slåss mot alla öden,
 Åt honom vill jag gifva kraft
 Att öfvervinna nöden.
 Lef! Jag ditt land till seger vigt;
 30 Med så'na söner blir det rikt.
 – Åhå, sad' Pekka.

SOLSTRÅLEN I NOVEMBER.

Myrorna arbetade och arbetade. De hade så mycket att göra. Först skulle de mura sina kamrar i myrstacken rätt varma och täta till vintern. Dernäst skulle de än en gång göra en rund i skafferierna och se åt, om de hade tillräcklig mat för fem eller sex månaders fångenskap. Derefter skulle de befästa ingångarna till sin stad emot fienders anfall. Sedan skulle de sopa 5 myrvägarne och städa bort alla förtorkade barr, och slutligen skulle de klifva i närmaste träd, för att hålla utkik på världens gång och koxa mot skyn, om vintern möjligen nu strax var i antågande.

Men utom allt detta hade myrorna ännu ett svårt och bedrägligt arbete: de skulle gräfvä en graf åt sin stora döda moder Naturen, och dermed voro 10 alla jordens småkräk sysselsatta, så många de voro, nemligen 94 qvintillioner, 18 kvadrillioner, 400 000 trillioner, 888 000 millioner 954 367. Skrif upp det talet; så många voro de, påstås det, men jag vet ej så noga: kanhända voro de 954 368.

Der låg redan rimfrost på marken, sjutusen millioner perlor, och ingen 15 tog upp dem. Alla förvissnade grässtrån och alla löflösa träd stodo redan i djup sorgdrägt; men furorna och granarna, som alltid gingo i mörkgröna pelsar, behöfde endast borsta mossan af öfvertåget. Vindarna, luftens döttrar, sutto i molnet och kardade snöull till svepningen; de frysande vågorna sjöngo sorgsna visor vid stranden, tilldess att de somnade bort 20 under istäcket, och de små fåglar, som ännu voro kvar efter flyttningstiden, öfvade sig i en liten oskyldig sorgmessa med ackompannement af furornas aftonsus. Det var allt så kulet, så mörkt, så innerligt sorgset ...

Men då sken en solstråle ...

En solstråle var det, af äkta himmelskt guld, och han sken ur det mörka 25 snömolnet på rimfrostens perlor, på det förvissnade gräset, de löflösa träden, de dystra furorna, de arbetsamma myrorna och alla de 94 qvintillionerna småkräk – huru många de voro, det har jag nu redan glömt – och så var allting med ens annorlunda.

– Nej, hvad är det? sade ufven, som satt på en flaggstång och öfvade sig 30 att sjunga bas till »Hösten är kommen, hör stormarnes gny»; och en hes röst hade han, men nu fick den passera, när sångfåglarna voro borta; – hvad är det? Jag kommer af mig, jag sjunger falskt, jag kan ju ej läsa en enda not, när solen skiner mig rätt i ögonen.

– Det går aldrig an, pustade myrorna, som nyss hade med mycket besvär 35 städat rimfrosten i ordentliga perlband på grässtråen, så att det skulle se ut

som sorgkragar, och nu begynte alla perlor att smälta; – det går visst aldrig an, det blir bara slarf och slaskvatten. Finns här ingen parasol, som räcker från norr till söder.

Gräshoppan hade hela sommaren spelat positiv och aldrig brytt sig om att arbeta. Derföre låg hon nu halfdöd af hunger under ett vissnadt asplöf, 5 men quicknade vid af solstrålen och trodde att det var sommar igen. Och så begynte hon gnida sitt positiv, så att asplöfvet hoppade, men i detsamma gned hon armar och ben af sig, ty hon satt icke mera riktigt ihop, och så var det slut med den roligheten.

10 Detta allt såg solstrålen, der han bröt fram ur det mörka och tunga höstmolnet. Men han sväfvade på dallrande vingar nedåt i den genomskinliga luften och sökte någon, som han kunde trösta och glädja på jorden.

Solstrålen kom till en frusen damm och glimmade i den blanka höstisen. – Finns här någon, som sörjer? frågade han. – Nej, svarade skolgossarne, 15 som gjorde sina allra grannaste skärningar på nyslipade skridskor och skreko och skrattade, och skolflickorna stodo vid stranden och försökte med en fot i sender, om isen höll. Det var mycket roligt.

Solstrålen flög vidare och kom till en löflös björk. – Finns här någon, som sörjer? – Nej, sade björken, – hvad skulle jag sörja? Jag vet ju, att jag 20 skall grönska långt herrligare igen, när det en gång blir vår.

Åter flög solstrålen och kom till en fattig koja, der föräldrarna och barnen delade sitt sista bröd med andra, som voro än fattigare. – Finns här någon, som sörjer? – Nej, sade det fattiga folket; – hvad skulle vi sörja? Vi veta ju, att Gud i sin barmhertighet drager försorg om alla sina barn, och så lägga 25 vi på Honom all vår sorg.

Nu flög solstrålen åter och kom till ett skepp, som kämpade hårdt mot stormen. – Finns här någon, som sörjer? – Nej, sade en gammal sjöman; – hvad skulle vi sörja? Gud är den, som styr skeppet till hamn, och så arbeta vi oförskräckt uti alla faror.

30 Solstrålen flög vidare och kom till en sjukbädd. – Finns här någon, som sörjer? – Nej, sade den sjuke; – hvad skulle jag sörja? Gud är min helsa, och Han vet bäst hvad oss nyttigt är. Så är sjelfva smärtan min glädje, ty mig sker intet utan Guds vilja, och Hans vilja är alltid den bästa.

Än en gång flög solstrålen och kom till en kyrkogård. Der satt en moder och gret öfver sitt döda barn. – Finns här någon, som sörjer? – Nej, sade 35 den gråtande modren; – hvad skulle jag sörja, när jag ju snart skall återse mitt barn uti himmelen? Om jag gråter, kära solstråle, så är det af fröjd, att Gud så bittida tagit mitt älskade barn till sin eviga glädje.

Och solstrålen förundrade sig, att han icke fann någon sorg på jorden. Han hade icke sett allt, den goda strålen.

Efter en stund sken han in genom ett fönster, och der stod en liten flicka vid en blomkruka. – Finns här någon, som sörjer? – Ja, sade flickan, – här är en. Jag sörjer mitt myrtenskott, som jag planterade på min lycka, och nu 5
vissnar det bort i den mörka hösten. – Är det ingenting annat, så skall jag trösta dig, sade solstrålen. Och så sken han så varmt på myrtenplantan, att hon åter fick nytt lif, och förbi var sorgen i fönstret, sorgen i barnhertat.

Åter flög solstrålen och sken in i ett fängelse. – Finns här någon, som sörjer? – Ja, sade den fångne rövaren, som satt der i kedjor och väntade på 10
sin dom. – Skulle jag ej sörja, som är en brottsling och en fånge, förkastad af Gud och menniskor, utan hopp om förskoning? – Se hit, sade solstrålen, och med detsamma sken han på bibelns blad, som låg uppslaget vid det ställe, der Frälsaren lofvar nåd och förlåtelse åt rövaren på korset. Och förbi var sorgen i fängelset, sorgen uti den förtviflades hjerta. 15

Än engång flög solstrålen och kom till den gamle Niklas Munter, som stod och vred sina händer vid stranden af en brusande ström. – Finns här någon, som sörjer? – Ja, sade Niklas. – Hvarför sörjer du? – Jag sörjer min 20
barndom, när jag var otacksam och olydig mot mina föräldrar, och nu äro de längesedan döda. Jag sörjer min ungdom, som jag förspillt i lättja och öfverdåd, och nu är jag gammal. Jag sörjer mitt hela lif, som aldrig varit någon till nytta och glädje, ty jag har aldrig tänkt på annat, än mitt eget nöje. Derföre vill jag nu störta mig i den brusande strömmen.

– Vänta litet, sade solstrålen. – Följ mig, så vill jag visa dig vägen dit, der du ännu kan göra någonting godt i verlden. Och så sväfvade strålen förut 25
öfver tufvor och torrt gräs, och Niklas Munter följde efter, tilldess att de kommo till dammen, dit skolungdomen smugit sig utan lof på en arbetsdag. Se här, sade solstrålen, sätt dig nu ned och berätta för barnen huru det är, när man tänker hela sitt lif uppå eget nöje.

Och Niklas Munter satte sig ned att berätta, och gossar och flickor satte sig ned att höra uppå, och solstrålen såg dem rätt i ögonen som en strimma 30
utaf det eviga ljuset. Och den gamle Niklas Munter blef åter glad, att han ännu kunde uträtta någonting godt, och de oförståndiga barnen blefvo allvarsamma, men det var ej värre för det, det var ett gladt allvar, ty derutur vexte den sanna glädjen. 35

Nu hade solstrålen flugit nog för den dagen, och med en blink var han åter 14 millioner mil in i solen tillbaka. Höstmolnet kom och fällde sin rullgardin ned öfver jorden, men strålen satt ännu på lur vid solens rand, för

att passa på första remna i rullgardinen. Det blef länge, länge, tills remnan visade sig, men genast sprang strålen åter fram, och då sken han uppå den hvita snön. Men han mindes ännu sin glada flygt i November: han hade då fröjdat så många hjertan, och det är alltid ett gladt minne att lefva på uti
 5 långa tider.

LÖFLÖSA TRÄD.

Nu smälter snön på marken.
 Och snart är tufvan grön;
 Men utan löf är parken,
 Och is är än på sjön.
 5 Den klara solen skiner blid
 På kala träd från vintertid;
 Och nu är lifvets morgon
 Och vårens barndomsfrid.

Hvems är den ton, som klingar
 10 Så klar vid himlens bryn?
 Der glänsa lärkans vingar
 Som punkter högt i skyn.
 Hon sjunger vårens morgonbön,
 Hon beder för den frusna sjön,
 15 För alla vissna hjertan,
 För gren, som vill bli grön.

Nu kommer dalens siska,
 Nu kommer skogens trast.
 De fråga träd och riska:
 20 Hvar finne vi vår rast,
 En gren, att bygga sommarns bo,
 En qvist, att sjunga på i ro?
 Hvem vill åt löflös hydda
 Sin fristad anförtro?

25 Der står bland parkens stammar
 En stor, förvissnad ek:

– Bygg, fågel, här din kammar;
Min gren är icke vek!
– O, ek uti den vida park,
Du synes stor, du tror dig stark, 30
Men se, du är förtorkad,
Och saftlös är din bark.

Längst bort, af vintern döfvad,
En videbuske står:
Än är min gren ej löfvad, 35
Men tag, hvad jag förmår!
– O, videbuske, kal och arm,
Din rot är frisk, din saft är varm,
Du skall i våren grönska;
Vi bygge vid din barm. 40

Så sjöngo trast och siska;
Har du ej dem förstått,
Så vill jag tyst dig hviska
Ett ord i örat blott:
Tog lifvets vinter bort din ro, 45
Dog bort ditt hopp, förfrös din tro,
Så bygga vårens fåglar
Ej mer i dig sitt bo.

Men blöder du af såren
I verldens vintertid 50
Och tror ändock på våren
Och har i hjertat frid,
Så må du synas kal och arm:
Du skall bli rik, du skall bli varm,
Och vårens fåglar bygga 55
Sitt bo uti din barm.

BULLERBASIOUS.

Lasse var sex år och räckte Hilda nästan till näsan. Hilda var tio år och tyckte sig passa till moster åt Lasse. Båda gnabbades hela dagen och visste knappt huru mycket de höllo af hvarandra. Men de märkte det, när de voro skilda. När Hilda var borta i skolan, hade Lasse obeskrifligt ledsamt och
 5 gjorde den ena odygden efter den andra. Och när Lasse var rest med pappa till Forsa bruk, var Hilda hela veckan rådlös och visste ej hvad hon skulle göra, när Lasse var borta.

Hilda företog sig engång att föra en dagbok öfver Lasses odygder, i den berömvärda afsigten att vid passande tillfälle uppläsa för honom denna
 10 sköna förteckning. Hon räknade ut, att det skulle lända Lasse till mycken näpst och varnagel, så att han skulle riktigt blygas för sina dumheter.

En mulen dag före jul, när Hilda fått lof från skolan och Lasse varit mer än vanligt odygdig, sade Hilda till honom: Lasse, kom hit!

Lasse satt i en vrå och höll på att passa ihop ena bakbenet på sin trädhäst,
 15 som han nyss kört sönder, när hästen icke ville vara rätt qvick för lasset. Han var vid dåligt lynne och låtsade icke höra.

– Kom hit, så skall jag läsa något för dig, sade Hilda en smula illmarigt, ty hon hade just framtagit den märkvärdiga dagboken.

Lasse kom. Han tyckte om sagor, han som alla andra, och trodde
 20 kanhända, att Hilda ville läsa för honom om Lunkentus eller riddar Blåskägg.

– Sätt dig på pallen nu, och var tyst och beskedlig, så skall du få höra rövvaranförelaren Bullerbasiuss Rummelfelts bedrifter och äfventyr.

Lasse satte sig beskedligt, och Hilda begynte ett företal:

Det var engång en rövvaranförelare, som hette Bullerbasiuss och så vidare.
 25 Han hade en fé till gudmor, och efter han gjorde så mycket spektakel i verlden, måste hans gudmor inrätta en bok, der hon skref upp hvad han gjort. Den boken beslöt hon sedan att låta trycka i Stockholm, för att alla menniskor skulle få veta huru stygg och oförståndig Bullerbasiuss varit. Nu, ser du, har jag lånat gudmors bok, innan den skickas till Stockholm för att
 30 tryckas, och nu skall du få höra allt hvad Bullerbasiuss har att skämmas för.

Lasse spände upp sina öron. Aldrig hade han hört talas om en sådan rövvaranförelare.

Hilda höll god min och läste ur dagboken:

Den 1 Januari. Bullerbasiuss begynte året med att sparka sönder sin säng,
 35 och när han steg upp, lade han sin ena strumpa i tvättfatet, för att få se om hon flöt på vattnet. Derpå kom mamma in – ty han hade en mamma – och

gaf honom en smäll med den våta strumpan. Var det ej väl förtjent?

Lasse såg förvånad ut och sade ingenting.

Den 6 Januari. Grå misse låg på mattan framför kakelugnen. Bullerbasius tog misse, stoppade henne i kakelugnen och stängde luckorna. Der hade ej varit eld sedan i går, men der var ännu glöd, och misse började hiskeligt jama. Pappa kom in – ty Bullerbasius hade också en pappa – befriade misse och befallte Bullerbasius att taga i handen ett glödande kol. Bullerbasius ville springa bort, men pappa lade ett kol i hans hand och lät honom helt litet bränna sig. Då skrek Bullerbasius ...

– Åhnej, inte skrek jag, sade Lasse.

– Här står, att Bullerbasius skrek.

Den 2 Februari. Gossarne voro i källbacken, och Bullerbasius med. Då företog sig Bullerbasius att begravva sin mössa i snön, så att hon icke hittades förrän nästa vår, när drivvorna smälte. Men efter han den gången förfrös sitt venstra öra, slapp han med en förmaning.

– När jag inte hittade mössan!

– Hör vidare! *Den 20 Februari.* Mamma hade ägg i en korg, som stod om vintern i förmaket, der ingen bodde och der det var lagom svalt. Bullerbasius hittade korgen under förmakssoffan och roade sig med att knacka det ena ägget emot det andra, så att de runno ut öfver det fina gröna öfvertåget på soffan. För den roligheten fick Bullerbasius arrest i skänken, men der hittade han en syltburk och tömde burken med fingrarna. För den saken fick han åter arrest i pappas rum, och der hölls han stilla.

Lasse skrattade, litet förlägen.

– Ja, var det icke en dum röfvaranförare? fortfor Hilda. – Hör nu vidare.

Den 7 Mars. Bullerbasius hade också en syster ...

– Som hette Hilda, inföll Lasse.

– Jag tror hon hette Melusina. Hon hade en utmärkt vacker och söt docka, som hade riktigt hår och riktiga ögon och hette Ellen. När Melusina var i skolan, tog Bullerbasius Ellen och petade sönder hennes ena öga, för att se hvad der var inuti. Sedan hängde han Ellen vid håret i spjällsnöret, för att hon skulle få gunga. När Melusina kom hem och såg Ellen stackare, begynte hon gråta.

Lasse blef röd i ansigtet och bultade hälarna på sina sneda stöflar mot golvet.

Hilda fortfor: då började också Bullerbasius gråta, bad sin syster om förlåtelse och gaf sig ingen ro, förrän pappa låtit doktorn laga Ellens öga bra igen. Var det rätt, att han ångrade sig?

– Ja, se, men Ellen blef frisk igen, sade Lasse.

– Skada bara, att Bullerbadius hade så kort minne. En vecka derefter, *den 14 Mars*, skulle Bullerbadius gå ut på skidor och hade slarfvat bort sina ullvantar. Då hittade han mammas fina hvita franska handskar, trädde dem
5 på sina tassor och begaf sig ut i snödrifvorna. När han kom hem, stodo alla fingrarna ut genom ena handsken, och den andra hade han tappat i snön. Var det snällt?

– Jag frös om händerna.

– Mamma trätte, men Bullerbadius blef icke klokare. *Den 1 April* ville
10 han skrämma gamla Kajsa. Då ställde han två stolar på hvarandra innanför salsdörren och på dem en pall och på pallen en blomkruka. I stället för Kajsa kom hofrådinnan Agander in genom dörren och hade så när dånat af förskräckelse, när stolarna ramlade och blomkrukan gick sönder. Då fick Bullerbadius åter arrest.

15 *Den 20 April* ville Bullerbadius försöka sin skicklighet som bågskytt och skjöt en pil in genom köksfönstret. Slapp med föreställning.

Den 2 Maj ryckte han stjerten af tuppen och blef straffad med en timmas arrest i hönshuset.

Den 4:de rodde han i ett degtråg ut på bäcken, stjelpte med tråget och
20 blef våt öfver öronen.

Den 18:de fyllde han sin mössa med stenar och sänkte henne vid stranden, för att hon skulle bli tät som en vattenså.

Den 22:dra hade mamma sått ärter på morgonen, och om aftonen petade Bullerbadius upp en ärtsång, för att se, om ärterna hade vuxit. Slapp med
25 förmaning att icke vara så dum en annan gång. *Den 23:dje* slog han sönder en thekopp, stötte den sedan i en mortel och ville narra Kajsa, att det var socker.

Midsommardagen gjorde Bullerbadius så många dumheter, att de omöjligen kunna uppräknas ...

– Åhnej, sade Lasse. – Jag ref bara två hål på min tröja; ett stort och ett
30 litet.

– Hör vidare, fortfor Hilda. *Den 6 Juli* gräfde han en grop i trädgården och lade i gropen pappas petschaft, mammas fingerborg, sex tallkottar och en groda. Derpå fyllde han gropen med sand. Det skulle föreställa en jordgömma. I hela huset blef ett sökande efter petschaftet och fingerborgen,
35 tilldess att Bullerbadius blef tagen i förhör som en misstänkt person. Då tillstod han, att han hade gräft ned en skatt, och blef afstraffad med en lagom luggis. Var det rättvist?

– Men jag ljög inte, sade Lasse.

– Fy! Skulle han ännu dertill ljuga? Bullerbasius hade ändå liksom ondt samvete, ty han höll sig hela eftermiddagen undan i granngården. Således var hans straff rättvist. *Den 28 Juli* gick han på styltor, snafvade och föll raklång midti gurkorna i en driftbänk. *Den 30:de* gick han utan lof till stranden, sköt ut båten och ville ro. Men det blåste hårdt, och vår gode man dref till sjös. 5
Då begynte han skrika på hjälp.

– Nog hade jag orkat ro, ser du, men årarna voro för långa.

– Och roddaren var för kort. Då rodde Matts ut med storbåten och förde gynnaren i land. Bullerbasius blef straffad med sin egen förskräckelse. Dagen derefter red han på skällkuddan, föll af och stötte ett hål i hufvudet. 10

– Jag har ridit på många hästar!

– Det är möjligt, fortfor Hilda. *Den 11 Augusti* ville Bullerbasius också rida på stallgumsen Pelle. Men Pelle fann sig mankerad och tog sig före att bucka. Bullerbasius tog till flykten och Pelle efter. Slutligen råkade båda i krakel vid stallväggen, och hade ej Kajsa råkat komma med mjölkstäfvan från fähuset, så hade der blifvit ett stort nederlag. 15

– Jag slog honom, ja, jag slog honom så ...

– Här står att Bullerbasius slog Pelle i tankarna, men i verkligheten skrek han: söta Kajsa, kom och hjälp mig!

– Se, när käppen gick sönder! 20

– Nå, vidare. *Den 19 Augusti* åt Bullerbasius sig sjuk af halfmogna stickelbär. *Den 22:dra* kastade han sönder qvarnflaggan. *Den 29:de* lade han Ellen att simma i bäcken. *Den 30:de* plumsade han sjelf dit. *Den 4 September* ritade Bullerbasius magister Långmans porträtt med kol på den nyss hvitlimmade kakelugnen i kökskammaren. För den saken vankades arrest. 25

– Ja, men jag klef ut genom fönstret, invände Lasse.

– Och derpå fick Bullerbasius arrest i vindskammaren, der han lät bli att klifva ut genom fönstret. *Den 18 September* var lingonplockning i skogen, och Bullerbasius sprang efter en ekorre, till dess han föll in i ett kärr. Der miste han ena stöfveln och förderfvade sina nya byxor. *Den 20:de* tog han upp potåter och högg sig med gräftan i benet. *Den 24:de* föll han ned från en rönn. 30

Den 4 Oktober sprang han genom alla rum med sina smutsiga stöflar, för att söka sin mössa, och fann henne i vedlåren, der han gömt henne full med sand. *Den 8:de* kom han hem med famnen full af rofvor, som han fått af en gosse, och dem hade gossen stulit. 35

– Inte visste jag det, sade Lasse.

– Nej, han visste det icke, och därför blef han ej straffad. Men han måste sjelf bära rofvorna tillbaka till Nygård, derifrån de voro stulna. *Den 16:de*

smakade han af snålhet på en flaska anilin och blef fasligt sjuk. *Den 17:de* var han åter så karl igen, att kan kunde slå spikar genom hålen i mammas messingssil. Silen blef förderfvad, och för att ej göra samma dumhet om igen, företog sig vår gode man *den 18:de*, att kila in en plugg i pipen på kaffe-
 5 pannan. *Den 29:de* roade han sig med att tända eld i Kajsas linflaga, medan hon spann, för hvilket nöje han åter fick luggis. *Den 3 November* smög han sig utan lof på skrinnisen och drog upp en annan gosse, som plumsat in. För detta fick Bullerbasius först arrest och sedan en torta.

– Jag fick beröm också, invände Lasse stolt.

10 – Man gör ej en god gerning för tortor och beröm, sade Hilda. – Värre var det *den 4:de December*. Då kom Bullerbasius i träta med Nygårdsgossarne om en stor raritet, som de hittat i stallet, och det var ett dödt möss. Bullerbasius slog med sin käpp Calle Nygård en stor blånad öfver ögat, och Calle Nygård var mindre än han. För detta skulle Bullerbasius bedja Calle om förlåtelse,
 15 men han ville icke.

– Det var Calle, som först slog mig, sade Lasse.

– Ja, men Calle var bara fyra år, och Bullerbasius sex. Fy stora skammen, att slå en så liten gosse! Och när Bullerbasius icke ville bedja om förlåtelse, fick han ris af pappa. Det var första gången på hela året. Bullerbasius måste
 20 bedja om förlåtelse, men då kom det värsta. Han bad med munnen, men ej med sitt hjerta. Några dagar derefter, när gossarne snöbollades, kramade Bullerbasius en boll mycket hård och kastade den på Calle. Bollen träffade Calle på kinden, och kinden svall upp. Hvad kallar man sådant?

Lasse teg.

25 – Det kallar man *hämd*, och hämd är, näst otack och falskhet, det allra-styggaste, som finns i en människas hjerta. En hämdlysten människa är Guds fiende, och alla englar i himmelen gråta öfver en sådan. Huru kan en sådan människa någonsin ha en rätt glädje och frid i sitt samvete?

Lasse bet ihop tänderna och gjorde en förunderlig grimas, för att hålla
 30 mot tårarna. Om en liten stund steg han upp från pallen och gick bort, utan att säga ett ord.

Hilda kände sin kära broder och låtsade icke märka grimasen, ej heller bad hon honom bli kvar. Om en half timma kom Lasse åter, strålade af förnöjelse. Hvar har du varit? frågade Hilda.

35 – Det var så, sade Lasse, litet förlägen, – att ... du mins ju min kälke, som jag fick till julklapp sista jul. Moppe heter han, och en så snäll kälke finns ej, som Moppe.

– Ja, sade Hilda, – jag mins att du håller af Moppe mer än Matts håller

af vår bästa häst, och du skryter alltid, att ingen har en så bra kälke.

– Nu har jag gifvit Moppe åt Calle Nygård. Han blef så glad, vet du, ja så glad, ja så glad, att du kan inte tänka huru rysligt glad han blef!

– Än du då, Lasse? – Blef inte du också glad?

– Ja, vet du, Hilda, jag har varit så ledsen för det döda mösset, och så ond har jag varit allt sedan dess, och så tråkigt har det varit ... och när du berättade om huru Guds englar gråta, då var det som ville jag gråta med ... och så gick jag till Calle, ser du ... och nu är det bra igen, nu är jag så rysligt glad, vet du, att nu först skall det bli riktigt roligt i jul.

Hilda föll Lasse om halsen och kysste honom och dansade sju hvarf omkring med honom. – Vet du hvad? sade hon. – När nu féen, som är gudmor åt Bullerbasius, skickar sin dagbok att tryckas i Stockholm, så bedja vi henne att också omtala det döda mösset. Den historien var både det dummaste och det klokaste Bullerbasius gjort på hela året.

– Bed henne också tala om Melusina! För att, ser du, om inte Melusina varit, så hade Bullerbasius varit en riktig kanalle.

– Åh, inte är det så farligt med Bullerbasius! Han illfänas emellanåt, men Gud har gifvit honom ett ärligt hjerta; nog blir det karl af honom. Och så var det med den röfvaranförelaren.

HÖKENS VREDE ÖFVER MAJFÖRENINGEN.

(Maj 1870.)

Nej, sådan dumhet jag ej förstår,

Som barnen taga sig för i år.

Hvad tjenar det, att nu stå och lipa

För det att några små fåglar pipa?

Det der är bara ett löjligt prat;

Hvad duga de till, om ej till mat?

En sådan der, som på grenen sitter,

Jag ids ej höra hans usla qvitter,

Ett pyttlipytt och ett titterli,

Det är ju så, att man sjuk kan bli.

Nej, jag för min del är kannibalisk;

Se, kråkan, hon är då musikalisk,

Och korpen hittar på rätta ton,

Och ugglan vet något mera, hon.
 15 Nu skall man ej ens få pina djuren,
 Man får ej stänga en sparf i buren!
 Det der, god' vänner, är mot naturen.
 En sådan stackare är ej jag;
 Jag slår i luften mitt starka slag
 20 Och skjuter ned som en pil i backen
 Och hugger kräken burdus i nacken.
 Jag bryr mig vackert om deras bjäbb,
 När blodet strömmar omkring min näbb!
 Hvad skall man annat i verlden göra,
 25 Än ha sitt nöje af att förstöra?
 Se, det är duktigt, det kallar jag
 Ett karlahjerta och nappatag.
 Visst kan det hända, när örnen flyger,
 Att som en mes jag i busken smyger;
 30 Så gör jag äfven för jägarns skott:
 Man skall ju plundra de svaga blott,
 Ty det är konsten, haf det i minnet,
 Att framför allt skall man akta skinnet.
 Sig sjelf ju alltid man närmast är,
 35 Och det är rätt, att *jag* skydd begär,
 Men blott jag sjelf kan i trygghet vandra,
 Så är jag grym emot alla *andra*.

Nåväl, hvad säger du nu, halunk?
 Är ej barmhertighet bara pjunk?
 40 Är det ej visdom, som höken säger,
 Så tror jag knappt, att förstånd du äger.
 Jag hoppas, att det bland gossar finns
 Väl en och annan, som detta mins
 Och håller vid sina gamla seder
 45 Att slå de svaga på jorden neder.
 Den vill jag kalla en duktig man,
 Som först är kruka och sen tyrann,
 Och den är flickorna bäst i smaken,
 Som skryter mest; det är hufvudsaken.
 50 Man låter verlden nu ha sin gång,

Nog lefver man utan fågelsång,
 Och derfor är nu er majförening
 En dumhet bara, det är min mening.
 Tvi sådan usel och löjlig lek!
 Adjö; nu söker jag mig en stek.

55

BOFINKENS VAGGVISA.

(Juni 1870.)

Sof i ro,
 Lugna bo!
 Göm dig, glada
 Näbb i vingen!
 Nu skall ingen
 Mer dig skada,
 Ingen stör dig, lilla svärm,
 Ty Guds makt är ditt beskärm,
 Och på skogens gröna stig
 Goda barn beskydda dig.

5

10

Liten en,
 Sjung på gren
 Gladt andäktig
 Vårens visa,
 Sjung, och prisa
 Gud allsmäktig!
 Sjung så klart i himlens höjd,
 Sjung så skönt för barnens fröjd,
 Att Guds englar höra dig
 Och beskydda barnens stig!

15

20

NINIVE.

Det var en gång en stor stad, ja, en af de största i hela världen; tre dags-resor lång; han hette Ninive. Han var full af palatser och kostbarheter, oräkneliga inbyggare, mäktige furstar och starka krigshärar. Der funnos stora

biblioteker med forntidens lärdom samt många vise män och konstnärer, som prydde allting herrligt. Der funnos också rättfärdige, som tjänade Gud, men de ogudaktige voro flere och uppfyllde den stora staden med dårskap och Guds förnekelse. Ty de förtröstade på sin stora makt, ära och rikedom,
 5 menande att ingen, hvarken i himmelen eller på jorden, kunde blifva dem öfvermäktig.

Då sände Gud profeten Jona till att predika Ninives undergång; densamme Jona, som uppslukades af hvalfisken, men sedan åter uppkastades på landet. Jona gick in i Ninive och sade till folket: »det är ännu fyratio
 10 dagar, och så skall Ninive förgås.»

Då trodde Ninives folk på Gud, ödmjukade sig i fasta och böner och vände af från sina onda vägar. Och Gud förbarmade sig öfver dem och bortvände straffet från Ninive, så att intet ondt vederfors staden.

Detta förtröt Jona, att hans profetia ej gick i fullbordan. Han gick utom
 15 staden, gjorde sig en hydda och satte sig i skuggan, att han måtte se, om staden ändock skulle förgås. Gud lät en kurbits vexa upp att beskugga Jonas hydda och vederqvicka honom i solhettan. Men nästa morgon sände Gud en mask, som åt kurbitsen; Jona blef vanmäktig af hettan och förtröt det så högeligen, att han önskade sig döden.

Då sade Gud till Jona: »du jemrar dig öfver kurbitsen, som du icke
 20 planterat och som på en natt vuxit och på en natt förgåtts. Och jag skulle icke hafva medlidande med Ninive, en sådan stor stad, der det finnes mera än hundra och tjugutusen barn, som icke veta åtskilja sin högra hand från sin venstra; dertill ock många djur!»

25 Detta är skedt i profeten Jonas tid, när Assyriens stora hufvudstad Ninive förödmjukade sig och skonades af Guds dom. Men efter den tiden uppvexte i Ninive ett annat slägte, som åter förglömde Gud och ånyo uppfyllde den stora staden med synder och dårskaper, värre än deras förfäder. Då sände Gud profeten Nahum, och Nahum sade till Ninives folk:

30 »Förskingraren skall draga fram emot dig och belägra dina fästen. Se dig väl före på vägarna, ty dina herdar sofva! Rusta dig, och förstärk dina murar med starka tegel! Fienden skall komma och förderfva dina vinqvistar. Hans vagnar lysa som bloss och ljungeldar, när de gå om hvarandra på vägen och drabba till anfall. De skola rycka fram under murarna; portarna vid
 35 floden skola upplåtas för dem, och palatset skall nederslås. Ninive är som en damm, full med vatten; men det måste bortrinna. Der skall ropas: stå!

stå! men ingen skall vända sig om. Der är stort brak, hjul bullra, hästar skria, vagnar rulla. Fienden skickar ryttareskaror med blänkande svärd. Många ligga slagne i högar, så att man snafvar öfver dem. Der röfvas silfver, guld och klenodier utan all ände. Elden skall bränna dig och svärdet förgöra dig, säger Herren; allt för det att du var så glad och behaglig i syndens tjänst och har förvändt många folk. Nu skall man icke längre höra ditt budskap i verlden; alla länder skola darra och alla kinder blekna som lerkärl. Dina förra smickrare skola säga: Hvar är nu de lejons boning? Ninive är förderfvadt, och folken klappa sina händer öfver dess fall.»

Detta var Nahums hotande profetia. Ninive hörde honom icke, och domen gick i fullbordan. De Chaldéer kommo med härsnakt, intogo staden och härjade Ninive så i grund, att i många, många hundra år ingen visste mer hvar den ofantliga staden fordom stått. Först i våra dagar ha några af dess jätttestora, milslånga palatser åter blifvit uppgrädda ur gruset, för att vittna om sannfärdigheten af den Allsmäktiges domar. Stora, vidunderliga bilder af djur och menniskor hafva nyligen blifvit framdragna ur Ninives ruiner och uppställda uti stensalarna uti London och Paris. Der stå de ännu lika väl bibehållna, som för 2 500 år sedan, och stirra på nutidens menniskor med sina stora, stela, spöklika ögon af sten. Jona är död, Nahum är död, och Ninive är längesedan förgånget från jorden. Men när alla andra tiga, måste stenarna tala.

Engång i djupaste fred, i skönaste sommar, när Frankrike var på höjden af sin makt efter kriget på Krim, och när den stora verldsstaden Paris, som är vår tids Ninive, stod i sin högsta herrlighet, glans och rikedom, – när allt var blommor och glädje, dans och spel, guld och marmor, silke och perlor, – då gick jag ensam och tankfull genom de svala, tysta, dunkla stensalarna i Louvrens palats och betraktade med undran jättebilderna från Ninives forntid. Huru mäktigt måste det rike ha varit, huru stolt och praktfull den stad, som engång uppställde sådana bilder på sina trappor och torg! Inför dessa stenar hade profeterne talat till folket, och det förekom mig, som hörde jag Nahums ord i sakta ekon susa från stenkolosserna:

»Du har flera köpmän, än stjernorna äro på himmelen; dina furstar och höfvidsmän äro som tallösa gräshoppssvärmar, men när solen uppgår, äro de borta, och ingen vet hvar de blifva. Dina herdar sofva, konung af Assur! Upp att bevaka dina fästen, ty fienden nalkas, och dina fasta borgar skola falla som mogna fikön i dens mun, som dem äta vill!»

Vid det jag tänkte på dessa ord, hördes utanför palatset ett larm af fröjderop. Segrande krigshärar drogo genom gatorna, belastade med troféer, och en larmande folkhop följde dem efter med triumf och jubel. – Hvilka drömmar! sade jag till mig sjelf. – Är icke detta det tappra Frankrike och det
 5 stolta, glada Paris? Aldrig i tiden skola Nahums ord gå här i fullbordan ...

Jag bedrog mig: de skola gå i fullbordan uti den tid, som är, och inför allt folk, såframt ej Allsvåldig Gud tager sitt hot tillbaka, såsom i Jonas dagar. Men dertill fordras, att det stolta Paris skall ödmjuka sig inför Gud, såsom fordom Ninive. O, att det gjorde så, – att det vore Jonas och icke Nahums
 10 Ninive! Ty, säger profeten: »Herren är långmodig, men stor i kraft. Hans väg är i storm och tjocka moln; marken darrar, hällebergen remna, och folken förfäras för Herrens domar.» – O, Herre, haf förbarmande med de många små barn äfven i vår tids Ninive, att de icke må förgås, utan vandra för dig i dygd och rättfärdighet!

15

(Oktober 1870.)

EN JULSAGA.

Säg, kände du herr Hårdeman?
 En ung och ståtlig man var han.
 Han var förnäm, han hade guld,
 Ett vackert hus, en maka huld;
 5 Hans Fritz och Alma voro två
 Så älskeliga barn också.
 Var han ej rik? Var han ej säll?
 Åh ja. Och nu var juleqväll.

Men något, något fanns ändock,
 10 Som fattades för honom ock:
 Han var så mätt i lyckans skrud,
 Att han förglömt att söka Gud.
 Med honom vid hans rika bord
 Var icke Christus och Guds ord,
 15 Och ingen himlens engel satt
 Vid detta bord i julenatt.

Blott Fritz och Alma hade hört
 Den sagan, som så mången rört

I julens hyddor och palats,
Den der om *goda engelns plats*. 20

– Ack, pappa, vore nu ej bäst
Den goda engeln be till gäst?
Då skrattade herr Hårdeman:
– Till *nästa* jul så bjudes han.

Godt. Nu var ljus och barnafröjd, 25
Men var herr Hårdeman väl nöjd?

Ack, hjertat är ett sällsamt ting!
När man sig satte bordet kring,
Var allt så skönt och granen tänd,
Men – gröten, gröten, den var bränd! 30
herr Hårdeman så snäft och torrt
Med rynkad panna sköt den bort.

Hans maka bad: min vän, förlåt!
Det händer så emellanåt.

Och barnen bådo: pappa du, 35
Var glad, var icke ledsen nu!
Men han, hvad svar'te han dertill?
– Är det förgift man bjuda vill?
Det är ju riktigt synd och skam,
Att sådan gröt man bjuder fram! 40

Hvad hände! Nästa juleqväll,
När ljusen tändes i hvar tjäll,
herr Hårdeman satt utan ljus
Allena i sitt mörka hus.
Guld, helsa, ungdom funnos kvar, 45
Men ensam, ensam dock han var:
Hans maka sof i grafvens bo,
Hans barn gått hem till evig ro.

Och ensam vid sin stängda dörr
Han bordet dukas såg som förr. 50
Nu var ju allt i bästa skick,
En vidbränd gröt han nu ej fick,

55 Men ack, nu brände den som glöd!
 En älskad hand ej fatet bjöd,
 Ej fanns en makas hulda bön,
 Ej barnafröjd, ej gran så grön.

60 Upp stod den rike mannen stum
 Och bitter i sitt öde rum:
 Tag bort den usla maten der!
 Sjufaldt förgiftad nu den är.
 Hvar är mitt folk? Hvem utaf dem
 Har dukat detta bord *för fem*?
 Den skall få afsked för sitt nit:
 Jag har ej bjudit gäster hit.

65 En gammal tjenare steg fram:
 Ack, herre, jag förgås af skam!
 Förlåt mig, det ett misstag var,
 Jag dukat som i fordna dar.
 Vid bordet sutto fyra då;
 70 Men det kan icke jag förstå,
 Att någon ann', jag vet ej hvem,
 Har dukat bordet nu för fem.

75 Låt vara! – sad' herr Hårdeman;
 Så underlig till mods blef han.
 Han satte sig vid bordets rand
 Och stödde kinden mot sin hand,
 Och vid han satt, begynte ren
 Hans tårar droppa, en och en,
 Från bistra ögat på hans kind,
 80 Till dess af gråt han var som blind.

85 Det stolta sinnet blef så sjukt,
 Det hårda hjertat blef så mjukt;
 Han mindes nu hur oförnöjd
 Han varit med sin bästa fröjd
 Och hur dock allt förgängligt är,
 Der icke Herren Gud är när

Och gjuter evighetens frid
I jordens korta glädjetid.

Så satt han länge, länge kvar.
Då såg han upp, och se, då var 90
Vid bordet hvarje plats besatt!
Der log hans maka ömt och gladt,
Der lekte lilla Alma än,
Der satt hans lille Fritz igen.
På sista platsen bland de fem 95
En skön Guds engel satt med dem.

Herr Hårdeman sitt öga ref:
Ack, Gudskelof, jag vaken blef!
En elak dröm jag hade visst,
Jag drömt, att jag de kära mist. 100
– Men hör, nu klang så mild en röst,
Som icke kom från menskobröst;
Den sköne engelns röst det var,
Liksom en silfverklocka klar:

– Min arma vän, du har ej drömt,
Du miste dem. Men har du glömt 105
Din förra jul, när du *härnäst*
Bad himlens engel till din gäst?
Se, jag har kommit, som du bjöd,
Men före mig gick sorg och död, 110
För att du skulle helsa mig
Så rätt välkommen hem till dig.

Ty englarne från himmelen,
De komma ej till gäst hos den,
Som i sitt hjertas öfvermod 115
Har glömt sin Gud och Fader god.
De komma blott till den, som här
Så ödmjuk i sitt hjerta är,
Att Herren Christus och Guds ord
Med dem få sitta vid hans bord. 120

125 Se, därför Gud ditt hjerta böjt,
 Som var så stolt och oförnöjdt.
 Det är ej vrede, det är nåd,
 För att från lyckans öfverdåd
 Du skulle kastas för Guds fot
 Och taga så hans englar mot.
 De hafva ju en hjertans fröjd,
 När syndarn är till ånger böjd.

130 Och får jag blifva nu hos dig
 Med dessa tre, som följa mig,
 Så vilja vi bli ständigt qvar,
 I glädjens, som i sorgens dar.
 Osynlige vi skola då
 Beständigt vid din sida stå,
 135 Beständigt vaka för ditt väl
 Och föra sist till Gud din själ.

– Den goda engeln slöt sitt ord.
 herr Hårdeman satt vid sitt bord
 Så sorgsen och så glad ändå;
 140 Men vid han tänkte än derpå
 Och kände hvarje älskadt drag,
 Så vexte uti fint behag
 Små vingar på de fyra ren;
 De smulto bort, som månens sken.

145 Från denna stund herr Hårdeman
 Blef god och ödmjuk, också han.
 Han gaf de fattiga sitt gods
 Och var dock rik och väl till mods,
 Ja, mycket rikare än förr:
 150 Nu stod en engel vid hans dörr,
 Nu var hans skatt i himmelen,
 Och Gud hvar dag förökte den.

Väl hände stundom, när han såg
 Små vackra barn med munter håg

I fröjd kring julegranen stå,
 Att han blef stum och sorgsen då;
 Men sen bjöd han dem karamell
 Och sade glad: vet' ni, i qväll
 Så dukas ju hos mig för fem!
 De komma nog, – och gissa hvem!

155

160

HURU MAN HITTAR SAGOR.

(En trollsländas samtal om hösten med lilla Marie.)

– God dag, Marie!
 – God dag, trollslända!
 – Nu ha vi höst.
 – Ja det är höst nu, trollslända!
 – Löfven gulna, qvällarna bli så mörka.
 – Men du flyger, du. Det är detsamma för dig, om det är höst eller vår.
 – Det kommer sig deraf, att jag är en af dem, som suttit vid naturens
 hjerta, när jag var barn, och der har jag blifvit så varm, att jag aldrig fryser.
 Dessutom ha vi nu sankt Britas sommar.

5

– Hvad vill det säga?
 – Den 7 Oktober är Brigittas dag, som har sitt namn af det svenska
 helgonet Brita. Hon var from och god, och derföre kläder sig hela naturen
 i sin skönaste afskedsdrägt, för att fira hennes älskade minne. Hvar höst,
 när man redan tror att vintern är nära och allt är så kulet och vissnadt ute i
 skogarna, då komma ännu några sköna dagar vid tiden för helgonet Britas
 namnsdag, och det är solsken och mildt och nästan vårlikt i luften. Hösten
 sitter klädd i sin granna gula paraduniform och tager emot afskedsvisiter
 af de sista flyttfåglarna. Då tittar sommaren ännu engång i dörren, klädd i
 sin gröna, luggslitna jagtkostym, och säger till hösten: får man lof att stiga
 in? – Ja, var så god, säger hösten; – här är en mossbänk; behagar kusin taga
 plats, fastän jag råkar ha litet ostädadt på morgonqvisten? – Nej, jag tackar,
 svarar sommaren; – det är bara en fransk visit, jag har icke tid, ty norra
 polartåget går af till Egypten i qväll klockan sju. – Åh, det är ingen brådska,
 säger hösten; – sankt Brita skall med, för att helsa på påfven i Rom, och hon
 sitter ännu och skalar äpplen åt sina hungriga barn. – Nå, om så är, säger
 sommaren, – så vill jag dröja litet och se huru du skött mina kålhufvuden
 och om georginerna blomma ännu ... Och så sätter sommaren sig ned

10

15

20

25

på den gröna tufvan, och hösten trakterar med päron, lingon och stekta svampar, och så – huj, piper stormen signal, och norra polartåget går af till Afrika med alla sina passagerare, grönsiskor och bofinkar, så det hviner i luften. Kråkan har ämnat sig med; hon beskifvar sig öfver klimatet och
 5 tänker flytta öfver till Estland, men kommer alltid för sent till jernvägen. Skatan, som hyrt rum öfver vintern, fastän det är bara ett uthus, skrattar åt henne i närmaste björk. Och nu tager hösten sig för att städa i huset, och sopqvasten går öfver land och sjö; – allt sopar han undan: löfven från träden, ankorna från dammen och barnen från krusbärsbuskarna. Nu är
 10 lexornas och korfvens tid ...

– Och sagornas tid, trollslända! Kom ihåg, att du är mig skyldig en saga!

– Hvad? Har du ännu icke fått nog? Har du glömt Törnrosa, Adalminas perla, Unda Marina och hundra andra?

– Nej, men ...

15 – Berätta du något för mig, om det också vore bara för ombytes skull.

– Jag mins ingenting.

– Sök!

– Men jag hittar ingenting.

– Vill du lära dig hitta sagor?

20 – Ack ja, trollslända!

– Det var engång några små barn, som lekte en pantlek, och de hade kommit så öfverens, att den, som ej kunde lösa in panten, skulle få sitta och se på, när de andra åto smultron och mjölk. Nu var der en gosse, som dömdes att lösa in panten med att berätta en saga, men han mindes ingen.
 25 Så gick han till skolmästaren och sade: käre magister, var så god och gif mig en saga; annars får jag ej äta smultron och mjölk. – Jaså, sade skolmästaren; – hvad gör 9 gånger 7? – Men det är ingen saga, menade gossen. – Åh ja, sade skolmästaren, – det är en förträffelig saga, som heter tabulan: var nöjd med den, jag har ingen annan.

30 Gossen gick ut att söka sagor och kom till sin onkel, som var general.

– Hvad för slag? sade generalen; – vet du hvad det vill säga: skyllra gevär!

– Men det är ingen saga, menade gossen. – Jo men, svarade generalen, – det är en förträffelig saga, som heter exercis. Var nöjd med den; jag har ingen annan.

Ännu gick gossen ut och kom till sin gufar, som var ett statsråd. – Käre
 35 gufar, gif mig en saga, annars får jag ej äta smultron och mjölk. – Med största nöje, svarade gufar; – se här en orden, det är Stanislai andra om halsen med krona och svärd. – Men det är ingen saga, snyftade gossen. – Ja visst, sade gufar; – det är äran, jag har ingen annan; var nöjd med den!

Gossen gick vidare ut och kom till sin moster, som var geheimetoilettrådinna hos hennes nåd hertiginnan. – Kära moster, gif mig en saga, annars får jag ej äta smultron och mjölk! – Strax, sade mostern; – se här en chignon, det är det enda jag har. – Men det är ingen saga, suckade gossen. – Jo men, sade mostern, – det är höjden af fullkomlighet; var nöjd med den, jag har ingen annan. 5

Åter gick gossen ut och kom till slagtaren, som sålde kött vid torget. – Hjertans gerna, sade slagtaren, – om jag kan tjena med så litet: se här är en skinka och ett par syltfötter, jag har intet annat. – Men det är ingen saga, menade gossen. – Hvad för något? svarade slagtaren; – duger det icke? Det är ju fläsk! 10

Än engång gick gossen ut och kom till faster Ulla, som skref böcker, och nu var han säker uppå att få en god saga. Faster Ulla var också genast färdig och gaf honom en tjock bok med sedolärande berättelser »för den bildade ungdomen». – Men det är inga sagor, suckade gossen. – Hvad för något? svarade faster Ulla. – Duger det icke? Det är ju höjden af visdom, det är moral! 15

Nu var den stackars gossen rådlös och gick ut till torparen, som högg ved uti skogen. – Käre torpare, gif mig en saga, annars får jag ej äta smultron och mjölk. – Nå, sade torparen, – det är då ingen konst alls; gå bara i skogen; der vexa ju sagor på alla qvistar. 20

Gossen gick i skogen, och när han såg sig omkring, vexte sagor i alla toppar och grenar. De tittade fram mellan björkens löf, de hängde som kottar i granarna: enrisbuskarna voro så öfvervuxna af sköna berättelser, att man knappast såg bären. Gossen begynte plocka, och snart hade han fickorna fulla. När inga flera rymdes i fickorna, begynte han plocka i mössan, och när mössan var full, tog han ännu i famnen så många han orkade bära. Det var besynnerligt, tänkte han vid sig sjelf; det ha onkel och gufar och moster och faster och slagtarn och skolmästarn ingen aning om alls. 25

– Ja, ser du, sade enrisbusken, som alltid var litet försmäddig af sig, – det kommer sig deraf, att de varit för mätta och aldrig haft ledsamt efter smultron och mjölk. 30

– Men skolmästaren är så mager; han är visst aldrig mätt, sade gossen.

– Han är mätt af sin stora lärdom, svarade enrisbusken och knäppte så knipslug med sina hvassa barr.

Derpå gick gossen hem med sin stora börda, och så fick han smultron och mjölk, och sagor hade han tillräckligt för hela den långa vintern ända till våren. Men nu vill jag berätta dig, huru man hittar sagor äfven på många andra ställen, än hos enrisbuskarna. 35

– Gör det, trollslända!

– När det är sommar, skall du gå bittida ut om morgonen, medan daggen ännu ligger i gräset, och söka långa åkerrenarna: der ligga sagor som perlor till många tusen. Gå sedan ut till stranden af sjön, när små, krusiga vågor
 5 gå öfver vattnet med blanka ränder emellan: det är sagor, skrifna med blå bokstäfver; dem skall du lära dig läsa. Om hösten skall du lyssna på de höga furornas sus, som berätta jättesagor från forntiden. Eller skall du söka i ljungen, han vet otroligt mycket, och i de gula löfven, som veta ännu mera; men det är ensliga, sorgsna sagor med gula och blekröda bokstäfver: af dem
 10 blir man lätt så vemodig i sin håg. Om vintern skall du läsa isblommornas fina verser på fönsterrutan och stafva på alla de vackra bilder, som rimfrosten målar i skogens grenar. När det åter lider mot våren, skall du noga betrakta färgspelet på aftonhimmelen: der skall du finna alla sagornas féslott, blanka som guld. Och höst, vinter och vår skall du läsa stjernornas silfversagor: de
 15 äro bland alla sagor de högsta, bästa och renaste i naturen, och det kommer sig deraf, att Gud sjelf har skrifvit dem på den höga, blå aftonhimmelen.

O, du lilla Marie, om du visste huru otroligt mycket den stora, rika och sköna naturen ännu kan berätta dig; mycket, mycket mer, än jag nu kan omtala! Alla berg och stenar, alla träd, buskar och små örter, alla djur i
 20 skogen, i luften, i hafvet ha sina egna berättelser. Ingenting är dödt, allting lefver, allting andas och känner, tänker och talar; – hur skulle du ej plocka ditt hjerta och förkläde fullt, om du ville lyssna på dem! När naturen en gång blir stum och du ej hör henne tala mer, då är det ett märke att du blifvit gammal och grå i din själ; men hvarför skall du bära grå hår i själen?
 25 Var alltid ung, du lilla Marie, var alltid Guds goda barn i ditt hjerta, om du än blefve så gammal och grå som mormor i gungstolen. Då skall du alltid höra naturen tala, då skall du alltid höra englarna sjunga Guds lof i den klara höjden, och då skall du heller aldrig frysa i verldens sorger.

Se, så var det.

SOLKONUNGENS BARN.

Det var en gång en prins och en prinsessa,

De voro barn af solens kungahus.

De bodde i ett rike utaf ljus,

Och sällan får man se små barn som dessa.

De voro vackra, som den ljusa dagen; 5
De voro goda, som den milda vår,
Med ögon himmelsblå och guldgult hår
Och morgonrodnans färg i anletsdragen.

De voro fina, luftiga som drömmar,
De buro kläder utaf silfverskir, 10
Skönt kantade med perlor och safir
Och diamanter uti alla sömmar.

Han hette Flamming; Dagmar var hans syster.
De bodde i ett slott utaf kristall
Med tak af guld, med golf utaf korall 15
Och fönster af rubin och ametister.

De hade också hvar sin lilla fåle,
Att rida ut ibland till verdens grind,
Och Flammings snabba fåle hette Vind.
Och Dagmars lätta ridhäst hette Stråle. 20

En dag så redo de vid dagens gryning
Igenom tusenmila öde fält,
Och Vind och Stråle flögo af så snällt,
Som aftonskimret öfver hafvets dyning.

De redo genom rymden, ystre, glade, 25
Förbi så många stjernors cirkeldans.
Det var en fröjd, en prakt, ett sken, en glans!
De voro barn, och de så roligt hade!

Till sist så ville Dagmar återvända:
– Vår far blir ledsen; bästa Flamming, kom! 30
Men Flamming ville icke vända om:
– En stund ännu, en liten ridt, en enda!

Se der en stjerna uti nattens rike,
En liten mörk planet vid verdens slut!

35 Låt oss för ro skull se hur der ser ut
 På detta lilla flarn i rymdens dike.

 Nåväl. De landade på dunkla stranden
 Af jordens lilla klot der längst i vrån
 Och bundo fålarna ej långt ifrån
 40 Vid palmerna, som vexte uti sanden.

 När solens barn der sågos glade sväfva,
 Steg fadersögat öfver himlens rand
 Och brände Afrika med glödhet sand,
 Lik en tyrann, för hvilken folken bäfva.

45 Och Samum kom, och markens blomster, bräckta
 Som döda fjärlar, dignat utan tröst
 Vid källans näringslösa modersbröst;
 Schakalen röt, och tigern sågs försmäkta.

 Det var som om naturen dagen skydde,
 50 Och menskan suckade i ångst och qvalm.
 I skuggan utaf bamburör och palm
 För Flamming och för Dagmar negern flydde.

 Men solens barn, de sökte sina fålar,
 Förskräckte af vår jords fiendtlighet.
 55 – O, sade Flamming, hvilken ful planet,
 Der man förbannar solens milda strålar!

 De redo åter ut i luftens öken,
 Men det var dimma öfver jordens rund,
 Och när de ridit vilse så en stund,
 60 Så kommo de igen till jordens töcken.

 Nu till en annan trakt de trötta lände.
 Hur annan var ej här naturens drägt!
 Af hvita drifvor fältet låg betäckt,
 Och vinternatten ville ej ta ände.

Men grön stod granen vid naturens hjerta, 65
Och morgonbrasan brann i torpets spis,
Och hunden skällde mot en varg på is,
Och barnen lyste natten med sin perta.

Det var så mörkt, det var så kallt vid polen,
Men derföre var också ljuset kärt 70
Och allt det varma lif, som det beskärt,
Och derföre välsignade man solen.

– Kom, sade Dagmar, här är godt att vara!
Här är vår fader älskad. Också vi
Nu skola här välkomna gäster bli. 75
Kom, låt oss leka här med barnens skara.

Och Flamming, Dagmar bundo sina fålar
Vid skogens gran och gingo glada sen,
Att lysa natten med sitt anlets sken
Och värma drifvan med sitt ögas strålar. 80

De gissat rätt, de voro kära gäster,
Och för att fägna dem rätt gladt och godt,
Så kläddes fältet grönt och hafvet blått,
Och folket jublade vid sommarfester.

Här lekte solens barn med menskobarnen, 85
Helt litet kurra gömma väl också,
Och seglade på blanka sjöars blå
Och sådde korn och plaskade i qvarnen.

När sen de vattnat mon med blomsterkannor,
Så sade Flamming: syster, nu är tid 90
Att resa hem. Vår fader är ej blid,
Om vi försinka oss. Då få vi bannor.

– Ack, sade Dagmar, blott vi leka finge
Med axen än på åkermannens fält!

95 – Får gå, sad' Flamming. – Och de lekte snällt
Och märkte ej, att månader förgingo.

Men äntligen var afskedstimman slagen,
Och Vind och Stråle sadlades på nytt.
Adjö! Adjö! – När båda barnen flytt,
100 Kom hösten, och till natt blef åter dagen.

Hur solens barn sen kommit alla vårar,
Att leka här med barnen i vår nord,
Och hur hvar höst de åter flytt vår jord,
Det veta alla båd' med skämt och tårar.

105 Men alla veta ej, att Dagmar lilla
I våras* fick en sticka i sin fot
Och kunde icke rida hitemot,
Men bara Flamming kom, och det var illa.

110 Han kom allena. Ljuset sågs sig närma,
Som förr, att leka här med blommor små,
Men Dagmar liten var förhindrad då,
Och derföre blef ljuset utan värma.

Och derföre blef allt ej som det borde,
Ax utan kärna, blommor utan rot,
115 Ty stickan, stickan satt i Dagmars fot.
O, sticka, sticka, hvad du illa gjorde!

Visst kunde någon det förmena,
Att det var här, i stygga lekars krets,
Som Dagmar trampade på stickans spets:
120 Det vet vår store Fader blott allena.

I, hulda, älskliga små barn af solen,
Välkomna, ack, välkomna hit igen!
Men kommen båda, kommen icke en,
Att det må vara ljust och varmt vid polen!

* Våren 1867.

Må Han, för hvilken verldar nederfalla
 Och solar slockna, solar tändas opp,
 I jordens nöd oss sända himlens hopp,
 Att vi tillbedja honom alla, alla.

SOLKRIGET.

(Flammings och Dagmars andra äfventyr).

– Mins du sagan om Skyhög och Molnskägg och de små torparebarnen, som kunde smälta snö och se solsken?

– Åh ja, mycket väl.

– Mins du Flaming och Dagmar, solens guldlockiga barn, som redo ut i verldsrymden på deras snabba fålar Stråle och Vind?

5

– Mycket väl.

– Det är sagan om ljuset, och hon går genom alla tider. Det finns en annan saga om mörkret, men hon är ej af de glada. Nu vill jag säga dig något om vårdagjemningen.

– Gör det! Jag vet: i Mars månad.

10

– Det var en gång en jätte i höga norden, han hette Fimbul och var broder till fjällkungen, som sprack sönder, när han ville äta upp Sampo Lappelill. Fimbul var också förskräckeligt stor och stark och bodde i en håla mellan isbergen bortom Nordkap. Han kunde fyra konster: han kunde göra mörker, köld, hagel och storm. Det var något till jätte att vara så lärd; men icke var den lärdomen mycket att skryta med.

15

Nu hade Fimbul ofta ledsamt att sitta allena i hålan och höra isbergen knaka emot hvarandra med åskans brak, ty se kunde han intet: han var blind, och der var mörkt som i säcken. Då hade han en häst, som hette Bore, hvilket betyder nordanvinden; och jätten var kolsvart, men hästen var snöhvít och frustade töcken som moln omkring sig. Fimbul red stundom ut på sin häst Bore, och när han red fram öfver berg och skogar, såg han ut som ett stort, svart vintermoln, fullt af snö.

20

En dag, när jätten Fimbul på detta sätt red öfver den stora, frusna fjärden af Enare sjö i Lappland, kände han något, som stack honom i ögonen, fastän han var blind och ej kunde se. På samma gång kände han likasom en varm fläkt flyga emot honom och upptina hans skägg, hvilket var mycket obehagligt, ty alla jättar äro måne om skägget: de tycka att det klär dem så obeskrifligt.

25

Jätten Fimbul sade till hästen Bore: hvad är det, som sticker mig i ögonen, och hvad är det, som blåser uti mitt skägg?

Hästen Bore kunde tala, som alla trollhästar, och hade sett mycket på sina resor i verlden. Han svarade: det är solens barn, prins Flamming och prinsessan Dagmar, som rida ut genom verlden.

– Det är högst näsvist af ett par barnungar, sade jätten. – Fråga dem, om de ha pass, när de resa uti mitt rike.

– Verlden är deras rike, svarade hästen, – och dessutom rida de så fort, att jag icke får fatt på dem.

– Det är en ganska dålig polis, som låter sådana lösdrifvare flacka kring verlden, menade Fimbul. – Håll litet, så vill jag taga dem i min stora molnkappa.

Nu hände att Flamming och Dagmar voro nyfikne, som alla små barn, och när de sågo det stora, svarta vintermolnet komma emot dem, höllo de stilla med fålarne, för att se hvad det kunde vara för ett underligt ting. I detsamma hade jätten Fimbul bredt ut sin kappa öfver dem och tog dem till fånga, hvarefter han förde dem med sig till den mörka ishålan bortom Nordkap.

Nu känner du solens vackra barn, som fladdra i sin frihet kring hela verlden, och deraf kan du tänka huru roligt de hade att sitta fångne uti den mörka ishålan. Flamming sprakade gnistor af vrede, och Dagmar liten gret så varma tårar af sorg, att de droppade ned på det hårda isgolfvet och isen begynte smälta. Men jätten Fimbul skrattade i sitt skägg, ty alla jättar bruka skratta i skägget. Det anses höra till goda tonen bland jättarne.

Bäst det var, hände något, som jätten Fimbul icke förmodat. Flammings gnistor hade sprängt sönder ishålans murar, och Dagmars tårar hade smält isberget till en sjö. Solens barn undkommo ur deras fängelse, hoppade åter upp på Vind och Stråle, som väntade utanför ishålan, och redo så muntert tillbaka till solriket. Men jätten Fimbul blef så förgrymmad, att han fick månsken på hakan: det vill säga, att han miste hälften utaf sitt skägg.

Nu blef der ett stort och förskräckligt krig mellan solkonungen och vinterkonungen, jätten Fimbul, för de två solbarnen, som varit fångne och sluppit lösa. Och emedan kriget fördes på jorden, blef jorden af båda förhärjad, ömsom af solens hetta, ömsom af vinterkonungens köld. Och der var ett uppror och oväsen af alla naturkrafter utan all måtta, så att de stora bergen brusto sönder och de väldiga oceanerna svallade fram och åter, som när ett barn i badbunken vippar vattnet öfver på alla sidor.

Men Flamming och Dagmar älskade jordens små barn, med hvilka de lekt så ofta, och tyckte det vara synd om dem, att de skulle slita så ondt i

kriget. Derföre bådo de sin fader solkungen göra fred med jätten Fimbul: och det skedde så, att der blef ett stillestånd, men riktig fred blef der aldrig. Ty jätten och solkonungen ingingo en sådan öfverenskommelse, att hvarje år skulle der två gånger vara en vapenhvila emellan dem: tre dagar om våren och tre dagar om hösten. Deremellan skulle de kriga, som förr, men icke 5 så omenskligt, att jorden förhärjades och de små barnen ej kunde lefva.

I Mars är vårdagjemningen, som är den ena vapenhvilan, och i September är höstdagjemningen. Då är hvarken sommar eller vinter, vår eller höst, utan en mellantid mellan dem alla. Dag och natt äro lika långa, köld och värme 10 likasom hoppa bräde med hvarandra, och brädet står jemnt. Men i Mars sadla Flamming och Dagmar sina fålar, för att leka med jordens barn, och i September vattna de fålarne med regnskurar, för att gifva dem mod till återfärden. Fimbul ryter af vrede, ty han kan icke lida vapenhvilan, och hans rytande höres den tiden ofta i nordanstormen. Men Flamming och Dagmar kasta slängkyssar åt jorden och nicka åt barnen: vi komma tillbaka, 15 vi komma tillbaka! Ja, kom, vackra ljus, kom, ljufva värme! I ären så hjertligt välkomna i Fimbuls rike.

ÄNGSBLOMMORNAS VISA.

Vi äro så blyga, vi äro så små,
Vår Fader i himlen, han ser oss ändå.
Vi kläda hans ängar, vi pryda hans dal,
Vi möja hans grönskande midsommarsal.

Och aldrig vi spinna och väfva och sy, 5
Och dock är vår klädning beständigt så ny.
Så klädd var kung Salomo icke ändå,
Som en af oss små, som man trampar uppå.

Den fattige lider i verlden förakt,
Men det är Guds eviga godhet och makt, 10
Att höghet försvinner och storhet förgår,
Men ringhet upphöjes och oskuld består.

Och voro vi högre, än furan på berg,
Hvar kunde vi finna en bjertare färg?

15 Hvar kunde vi andas en skönare doft,
Än den, som vi suga ur dalarnes stoft.

Fast låg är vår tröskel och ringa vårt hus,
Så lyfta vi kronan mot himmelens ljus.
Det lyser så klart på det gömdaste strå,
20 Som nånsin på fjällarnas topp i det blå.

Vi prisa Guds ära, vi sjunga hans lof
Så väl, som de kungliga skogarnas hof.
Han hör våra böner här fjerran ifrån
Fullkomligt så tydligt, som åskornas dån.

25 Hur skulle vi ej vara glada i Gud?
Ej faller ett blad af vår grönskande skrud
Förutan Hans vilja, och ringaste frö
Får utan Hans vilja i jorden ej dö.

Du älskade lilla, med kransar i hår,
30 Du fagra Guds blomma i rosende vår,
Blif alltid Guds barn, fast din vår går förbi,
Och vex för Hans rike i oskuld, som vi!

DEN OKÄNDA SVARTA FÅGELN*.

Svarta fågel, svarta fågel,
Hvar är du ifrån?
– Långt från söder, långt från söder,
Litet bortom mån.

5 Hvarför kom du, hvarför kom du
Långt från söder hit?
– För att Sveriges, för att Finlands
Drifva är så hvit.

* Förliden vinter ha okända svarta fåglar visat sig på flera orter i Sverige och Finland. Man vet icke hvarföre de, midt i vintern, flyttat från sina sydliga hemtrakter, men några tro, att de blifvit bortskrämda af kanonernas dunder.

Hvarför är du, hvarför är du
Svart, som sorgens bön?
– För att bättre, för att bättre
Synas emot snön. 10

Svarta fågel, svarta fågel,
Hvarför gycklar du?
– För att många, för att många
Bittert gråta nu. 15

Är ditt hemland, är ditt hemland
Nu i sorg föröddt?
– Du har sagt det, du har sagt det:
Frankrike förblöddt. 20

Derför kom du, derför kom du
Sorgklädd till vår strand?
– Skulle du ej, skulle du ej
Sörja fosterland?

Svarta fågel, svarta fågel,
Jag förstår dig nu.
– Om du vet det, om du vet det,
Hvarför frågar du? 25

Jan. 1871.

DEN BÄTTRE VÄGEN.

Det var engång en qvastgumma, som hade två barn, Tutteli och Putteli, och Tutteli var en gosse, men Putteli var en flicka. En dag hade gumman förtjenat 20 öre och sade till barnen: här äro två tioöreslantar; gån till staden, att köpa bröd!

Barnen hade aldrig varit till staden förr och frågade hvilken väg de skulle s
gå. Det är ingen konst, sade gumman. Först gå ni efter stora landsvägen, och när ni komma till backen med enrisbuskarne, grenar sig vägen. Då gå ni den vägen fram, som är bättre.

Detta tyckte barnen vara en god vägledning, och så gingo de glade åstad

med sina slantar, ty det var ju mycket roligt att engång få komma till staden.

När de kommo till backen med enrisbuskarna och sågo två vägar framför sig, begynte de tänka vid sig sjelfva hvilken väg, som kunde vara den bättre. Men det förekom dem, som om båda vägarne voro lika goda,
 5 och de stadnade en stund alldeles rådvile.

Då satt en rödstjert i björken vid vägen till höger och sjöng: torrt bröd, torrt bröd, qvirrevitt! Men en kråka satt bland enrisbuskarna vid vägen till venster och kraxade: kringlor och pepparkakor, kringlor och pepparkakor, qva, qva!

10 – Hör du, Tutteli, sade Putteli: rödstjerten sjunger torrt bröd; det är bäst, att vi gå ditåt och uträtta vårt ärende.

– Nej, sade Tutteli till Putteli: kråkan lofvar oss kringlor och pepparkakor. Den vägen måste ju vara bättre.

Och så kunde de icke komma öfverens, utan beslöto att taga hvar sin
 15 tioöreslant och skildes åt på de olika vägarna.

Men alla vägar leda till Rom, och båda vägarna ledde till staden. När Tutteli gått en stund, kom han till ena stadsporten, och der satt en madam vid ett bord och skrek: två för ett öre, två för ett öre!

– Hvad kan det vara? tänkte Tutteli och klef fram till madamens bord.
 20 Der fick han stora ögon, ty bordet var fullradadt med pepparkakor och små kringlor på band. – Får jag två kringlor för ett öre? frågade Tutteli.

– Ja, sade madamen. – Pepparkakorna kosta två öre, men det får vara för ett.

– Nej, så billigt! tänkte Tutteli vid sig sjelf. – Hvad mor skall bli glad, när hon får så mycket godt för så billigt pris! Och så köpte han kringlor för
 25 hälften af sina pengar; – huru många fick han? – och för andra hälften köpte han pepparkakor; – huru många fick han?

Derpå gick Tutteli att bese staden, och det var mycket märkvärdigt. Der voro höga hus, granna mamseller och skrafvelmessingsspeglar i alla bodfönster. Skrafvelmessing, se, det var något! Tutteli såg sig omkring och
 30 begynte blifva hungrig.

– Jag kunde väl äta en kringla, efter de äro så billiga. Men bara en endaste en! Och så åt han en kringla.

Efter en liten stund var han åter hungrig, och det smakade efter mera.
 – Jag kunde väl smaka också på en pepparkaka, efter madamen prutade,
 35 tänkte han. – Men bara den ena! Och så åt han pepparkakan.

Ju mera han åt, desto hungrigare blef han. Och så gick åter en kringla och åter en pepparkaka. Men bara en. Nu begynte Tutteli tänka på hemvägen, ty det led mot aftonen.

Tutteli vandrade med långsamma steg framåt, ty han var både trött och hungrig. Och den ena kringlan och pepparkakan efter den andra gick samma väg ned i hans lilla mage, men bara en i sender. Ty för hvar gång han mumsade, tänkte han: bara en endaste en!

Slutligen hade han bara en kringla och en pepparkaka kvar i sin ficka. 5
Ja, det är nu bara en, tänkte han, och den förslår ändå icke till qvällsvard åt alla. Och så åt han den sista.

Tutteli kom hem, och der sutto qvastgumman och Putteli och åto förnöjda sin qvällsvard af brödet, som Putteli köpt. Ty Putteli hade kommit till den andra stadsporten, och der hade hon straxt uträttat sitt ärende i 10
bagareboden.

– Nå, Tutteli, sade qvastgumman, – hvar har du brödet?

Tutteli tummade sin mössa, så att hon blef alldeles fyrkantig, och begynte berätta om alla herrligheter i staden, om de stora husen, de granna mamsellerna och skrafvelmessingsspeglarna, som hängde i bodfönstren. 15

– Men hvar har du ditt bröd? frågade qvastgumman.

Tutteli gjorde mössan trekantig i stället för fyrkantig och beskref madamen, som satt med sitt bord vid stadsporten, och huru otroligt billigt hon sålde de allrararaste saker.

– Men hvar har du ditt bröd? frågade gumman för tredje gången. 20

Tutteli måste nu fram med sanningen, och det värsta var, att han allt ännu var hungrigare, än en varg om julmorgonen.

– Sätt dig till bords, sade gumman.

Tutteli vek mössan rund igen och satte sig att äta. Det var märkvärdigt, att det torra brödet smakade bättre än både kringlor och pepparkakor. 25

– Nå, sade gumman, – kan du nu säga mig: hvilkendera vägen var bättre: den, som gick efter snålheten, eller den, som gick efter lyda mor?

– Lyda mor, sade Tutteli.

– Kom ihåg det, sad' gumman.

Och Putteli dukade snällt af bordet och bäddade sängen. Och Tutteli och Putteli lade sig att sofva med qvastgumman. 30

PRESTGÅRDSFLICKORNA.

Det var en fattig prestgård långt från staden.

Der bodde pastor Björk med hela raden

Af barn och blomma. Han var god och from
Och nöjd att tjena Gud i fattigdom.

5 Pastorskan var också en präktig gumma,
Men hördes stundom på sitt öde brumma,
Hur här på landet röjes, som man vet,
Stor brist på bildning och belevvenhet.

10 Fördenskull var hon glad, när hon fick sända
De äldsta döttrarna till moster Blenda,
För att i stadens yppersta pension
Få lära dem en finare fason.

15 Der blefvo de rätt snart ofantligt snälla:
Snabbmåla kunde syster Petronella
Och knäppa visor på en spansk guitarr,
Att muntra pappa, när han var på knarr.

20 Agathe-Julie var frodig som en gurka,
Men dansade med stor talang mazurka
Och kunde bjebba: mon très cher ami,
Comment vous portez-vous aujourd'hui?

När systrarna nu fått en smak så bildad,
Blef deremot den yngsta helt förvildad:
Sofi lärt koka, baka, väfva, sy,
Men hade af talanger ej ett gry.

25 Min lilla Fiken, – hördes mamma klandra, –
Hon är en stackare bredvid de andra,
Men Petronella och Agathe-Julie,
De skola hela släktens stolthet bli.

30 Nå väl. En dag blef hej i prestegården,
Pastorskan flängde kring så snabb som mårdén;
Allt skulle bullas upp hvad der fanns bäst,
Ty biskopen man väntade till gäst.

Hvad skall jag göra? – hördes mammas stämma.
Min gamla Kajsa är ju inte hemma;
Jag får ej plättar! Smöret är ju härskt,
Och hönsen ha ej värpt ett enda färskt.

35

Hvad i all verlden skall det af oss blifva!
Hvad skall jag biskopen till middag gifva?
– Jo, gris-stek, mamma! – sad' Sofi och log,
Och mjölk och smultron ha vi mer än nog.

40

– Ja, det var ej så illa, det försöket,
Sad' mamma. Men blif du, Sofi, i köket,
När dina systrar med sitt bättre vett
Undfägnat biskopen på bästa sätt.

Fast pappa ej vill söka pastoratet,
Så tänker jag vi ha det nog i fatet,
Om hans högvördighet får i vårt hus
Se dina systrar stå som tända ljus.

45

Så sagdt och gjordt. Agathe och Petronella,
De skyndade att framför spegeln ställa
Sin älskvärdhet i allrabästa dag;
Sofi i köket ställde allt i lag.

50

Just som hon stod så smultronröd vid spisen
Och stekte gladelig den rara grisen,
En gubbe tittade i dörren der
Och sad': förlåt, bor inte pastorn här?

55

– Ja visst, sad' flickan, utan att sig vända
(Det var ju någon tiggare kanhända);
Vi ha nu brådt, ty bispen väntas hit,
Men sitt ändå; nog finns för er en bit.

60

– Stor tack, sad' främlingen; här lefs ju gratis!
– Åh, sad' Sofi, med mjölgröt och potatis

Vi lefva mest; men höga herrars krås,
Det måste smörjas nu i dag förstås.

65 – Ja, det förstås, sad' gubben. Hvarför söker
Ej pappa pastorat, som tunnan öker?
– Nej, sade flickan, det är ej hans håg,
Att schackra själar för en tunna råg.

– Jaså, sad' gubben. Och så var han borta.
70 Sofi var rädd att grisen kom till korta
Och tordes ej det minsta se sig om.
Strax derpå sades det, att bispén kom.

Han hade i den vackra sommardagen
För ro skull promenerat genom hagen
75 Och togs nu mot med mycket fjäs och krus
Af pappa, mamma och två »tända ljus».

Agathe-Julie neg på fransyska viset,
Och Petronella täflade om priset.
Allt var så utmärkt bildadt, fint och sött,
80 Att hans högvördighet blef riktigt trött.

– Få vi ej bjuda på musik? sad' mamma;
Men nu var bordet färdigt i detsamma.
Man satte sig. Då sade biskopen:
Har icke pastorn här en dotter än?

85 – Åhja, men hon är sysselsatt i köket.
– Bed henne in! – Förlåt, hon är i stöket ...
– Jag ber, låt henne komma! – Hjelppte ej;
Åt biskopen törs man ej säga nej.

Sofi kom in, rödbrusig och förlägen.
90 – Herr pastorn har en flicka, snäll och trägen;
Jag önskade jag hade vid min spis
En, som kan så förträffligt steka gris.

Sofi såg ned och rodnade förskräckligt;
Köksgubbens stämma kände hon tillräckligt.
Hon tog det, stackars barn, för skymf och hån;
Hon var ju van att anses dum som spån. 95

Men biskopen tog mildt och varmt till ordet:
– Godt är, att ha en trägen hand vid bordet,
Men ännu bättre är ett barn, som vet
Sin bästa prydnad: huslig enkelhet. 100

Hon har förstånd och hjerta, som ej tryta,
Af henne hör jag, att ni ej vill byta
Er fattiga församling mot en ann,
För det ni älskar den, ni hedersman!

Så skall ert ringa bröd ändock förmeras.
Ni vet, att stiftet nu som bäst regleras;
Jag lägger fyra rika byar till,
Och eder inkomst jag fördubbla vill. 105

– O, tack, herr biskop! – Mig skall ni ej prisa;
Den lilla köksan här er tack bevisa.
Hon bjöd mig nyss en bit i köket der,
Det är ju billigt, att jag tacksam är. 110

Så sade biskopen till stor förvåning.
Agathe-Julie var nära att få dåning,
Och Petronella, som var klok och vis,
Beslöt nu lära sig att steka gris. 115

Pastorskans miner kunna ej beskrifvas.
Men nu begynte man i köket trifvas,
Och från den dagen sågs i pastorns hus
Tre snälla barn, men inga »tända ljus». 120

RIDA RANKA.

Jag vet en saga, som alla känna, och ingen gissar hvad hon betyder: en visa är det, som alla sjunga, och ingen sjunger den visan slut. Den sjöng min mormor, när hon var liten, den hörde farfar, när han var alnslång; i går ännu sjöng vår gamla Dora densamma visan för tvåårs pilt. Och när hon sjöng,
 5 red den lille gossen på hennes knä, som en man i sadeln, och hästen sprang och kom ej ur fläcken, och ryttarn red och kom aldrig fram. Men visan var ej som nutids visor, hon var en visa från gamla tider; än var hon lustig, än var hon sorgsen, än var der svärdsklang i hennes toner, än var der joller af barnaröst. Och hur det var, blef jag vek om hjertat; ju mer jag hörde, dess mer
 10 jag lyddes; jag tog om halsen vår gamla Dora, bad henne sjunga den visan om. Då smålog Dora: det är väl mera, det är väl mera, än ton, som sjunger, det är väl mera, än barn, som jollrar; förgångna tider bo derinunder; och vill du höra, nog kan jag sjunga; gif akt, nu börjar min sång igen:

Rida, rida ranka ...

15 Det var engång för mer än femhundra år sedan en liten konungason. Han hette Håkan och var fyra år gammal, vacker och ljuslätt, med de mildaste blå ögon och mjuka kinder, röda som äpplen. Hans fader konung Magnus rådde öfver allt Sveriges rike och Finland, med berg och skogar, sjöar och haf, städer och byar; hade många skepp och tappra krigshärar, stolte riddare,
 20 blanka svärd, stridshästar, bågar, lansar och blänkande rustningar. Der voro också många höga fruar och väna tärnor i konungens hof; men skönare och stoltare än någon annan var konungens gemål, drottning Blanca, den lilla prins Håkans moder. Hon satt en dag i sitt purpurklädda gemak i konungaborgen och höll den lille prinsen i sin famn. Han red på hennes knä, som
 25 barn bruka, och då sjöng den sköna drottningen:

Rida, rida ranka,

Hästen heter Blanca ...

Det var ju vackert af en så stolt drottning, att vilja vara häst åt sin allrakäraste lille pilt.

30 Prinsen tyckte om att rida. Han hade ofta med förtjusning sett riddare och svenner styra sina frustande springare på borggården och ila ut genom porten i gnistrande galopp. Han hade i somras suttit i högsätet bredvid sin moder, när det stora tornerspelet hölls ute på gårdet. Der hade grefvar och hertigar ridit emot hvarandra med långa lansar ... trumpeterna smattrade,
 35 fjäderbuskarna svajade, hästarne gnäggade, och i moln af damm tumlade riddarne om hvarandra på det vida, med fanor beprydda fältet. Detta kunde

prins Håkan icke förgäta; han hade så ofta drömt, att också han en dag skulle sitta i sadeln med svärd, harnesk och sporrar, såsom andre konungasöner. O, hvad han då skulle rida, och långt, långt skulle det gå, världen omkring, till bragder och äfventyr! Derföre, när han nu red på sin moders knä, begynte hans vackra ögon glimma; och när modern sjöng:

Rida, rida ranka,

Hästen heter Blanca;

frågade gossen på sitt barnsliga språk:

Hvart ska' vi ria?

Det var en fråga! Kanske väntade han, att modern skulle svara: bort till tornerspelet, eller bort till det heliga landet, dit så mången tapper hjelte ridit förut, fastän få kommit tillbaka. Eller var det hans mening att rida bort till Finlands djupa skogar, der hans farfars farfar, den store Birger Jarl, hade fordom kämpat mot troll och hedningar. Men hans moder drottningen hade andra tankar; hon var en klok drottning, hon betänkte huru den lille prinsen en dag skulle vinna nya riken och länder utan svärdshugg. Derföre när gossen frågade:

Hvart ska' vi ria?

böjde modren hans lilla hufvud bakåt, kysste honom och sjöng:

Ria bort och fria

Till en liten pia.

Det fanns en liten pia, som drottningen tänkte på, och hon låg ännu i vaggan. Men hon var väl en brud att tänka på, ty hon var icke blott en kungadotter, utan ännu dertill arftagerska till ett mäktigt rike. Detta visste drottningen, men icke den lille prinsen. Och när hans moder sjöng:

Ria bort och fria

Till en liten pia

frågade gossen

Hvad skall hon heta?

Ja, detta var nu en stor hemlighet. Drottningen hade icke för allt i världen velat yppa det för någon kammarfru, någon munk eller riddare, icke ens för konungen sin gemål. Ty hennes planer gällde ingenting mindre, än ett konungarike, och sådant får man icke yppa för alla squalleraktiga tungor. Det kunde nog ändå blifva svårt att vinna en sådan brud; der skulle visst icke saknas friare från öster och vester. Likväl, när prinsen så oskyldigt frågade:

Hvad skall hon heta?

kunde drottningen icke motstå sitt modershjerta, utan böjde prinsens lockiga hufvud ned i sitt sköte, tog med båda händerna om hans ögon och hviskade:

Jungfru Margaretha.

Så var det. Jungfru Margaretha var danske konungen Waldemars dotter och thronarving. Henne skulle prins Håkan en dag vinna till brud och med henne Danmarks rike. Denna framtidstanke ville den kloka drottning
 5 Blanca likasom sjunga in i gossens hjerta, medan han ännu var liten, för att han skulle utföra den, när han blef stor. Prins Håkan skulle en dag bära på sitt hufvud alla Sveriges, Norges och Danmarks kronor. Derföre kysste hon gossen än engång och hviskade än engång, hälften på skämt, hälften på allvar:

Jungfru Margaretha!

10 I detsamma trädde konung Magnus in i drottningens frustuga, och efter honom följde två kammarfruar, som uppvaktade drottningen. Konungen älskade vackra visor, och det var hans lust att höra drottningen sjunga. Derföre, när han utanföre hört sången, men icke orden, frågade han hvad det var, som drottningen sjöng.

15 Drottning Blanca hade, som sagdt, ingen lust att yppa sina framtidsplaner för konungen, som var föga tystlåten, och än mindre för kammarfruarna. Hon svarade, att det var endast barnjoller, som hon sjöng för sin lille pilt.

– Sjung likväl om det en gång till, sade konungen. – Jag tyckte det var en vacker visa.

20 – Det är en liten tokvisa, sade drottningen. – Den handlar om en ung riddares frieri till en hoffröken, och det gick bra i början, men till slut gick det illa. Vill eders majestät höra fortsättningen?

– Ja, sjung! sade konungen.

Drottningen sjöng:

25 *När han kom till kungens gård,
 Så var der ingen hemma,
 Bara en gammal gumma ...*

– Det måste ha varit rätt förtretligt för den unge riddaren, inföll konungen. – Nå, hvad gjorde den gamla draken, som vaktade gården?

30 *– Satt i vrå
 Tugga' blå
 Och lärde sin dotter spinna.*

– Jaså, der fanns likväl ett ungt fruntimmer hemma. Nå, vidare; huru gick det sedan? frågade konungen.

35 *– Spinn, spinn, dotter min!
 I morgon kommer fästman din.*

Konung Magnus skrattade. – Ser man på! Gumman ville muntra sin dotter, så att arbetet ej skulle blifva för ledsamt. Hur var det sedan?

– Dottern, hon spann,
Och tårarna rann ...

– Stackars liten!

– Men aldrig kom den fästman fram ...

– Det var ju mycket ömt och rörande, sade konungen. – Jaså, han kom
aldrig fram? 5

– Förrän åt andra året,
Med guldband i håret ...

– Jag kunde tro det, sad' konungen. – Det hade annars varit alltför
bedröfligt. Nå, det var således som det skulle vara. Den unge riddaren fick
sin hjertanskär? 10

– Men ingen menska förstår'et,
sjöng drottningen, och dermed var visan slut.

– Hvad menar du med det, min allrakäraste drottning? frågade konungen.

– Jag tycker, att romansen var mycket klar och begriplig. 15

– Min herre och konung, svarade drottning Blanca, – det är vanligen
så i romanser, att der är någonting, som man får gissa på. Och det är just
det fina i saken.

– Kantänka! sade konungen. – Liksom man icke skulle förstå, att der blef
ett präktigt bröllopp. Tack för visan; den var rätt munter. Och nu vill jag taga
min lille Håkan med mig. Han skall nu få lära sig rida på andra hästar, än sin
moders knä. Vill du komma med mig till stallmästaregården, lille dräng? 20

– Det vill jag visst, sade gossen. – Med ett hopp var han uti sin faders
famn och glömde så både jungfru Margaretha och hela visan.

Under tiden uppvexste jungfru Margaretha, konung Waldemars dotter, i sin
faders gård i Danmark och blef en liten klok prinsessa med qvicka mörka
ögon och hurtigt sinnelag. När hon var sex år gammal, hade hon redan
många friare, som väl tänkte mera på Danmarks krona, än på den lilla prin-
sessan. Det, som förr varit en hemlighet, var det icke mera, ty riddare och
rådsherrar redo nu från den svenska konungaborgen till den danska, för att
underhandla om en förening mellan de två kungabarnen. Förlofningen var
engång afgjord, så åter uppslagen, så åter afgjord. Vid tio år visste knappt
jungfru Margaretha sjelf, om hon var förlofvad eller ej; de höge herrarne
brydde sig ej om att fråga fullvuxna fästmör; hvad sedan ett barn? Det roade
lilla jungfru Margaretha att vara så eftersökt, men ännu roligare tyckte hon
det vara att rycka gamle rådsherrar i skägget, när de kommo till hennes fader 25
30
35

i friareärender. Och då fick prinsessan ris af sin stränga hofmästarinna, fru Märtha; ty den tiden brukades ännu, att prinsar och prinsessor fingo ris, när de haft odygd för sig.

Jungfru Margaretha var elfva år gammal, när hon en vacker sommarmorgon gick med sin barndomsvän, Ingegerd Knutsdotter, ut att leka i parken vid hennes faders borg, och den låg vid hafsstranden. Hvita segel syntes ute på sjön, och de båda barnen hade sin fröjd att kasta smörgås i vattnet med flata stenar. – Nu skola vi leka så, sade jungfru Margaretha, – att jag kastar en sten för hvar och en af mina friare, och den, som tager de
10 flesta smörgåsarne, honom tager jag.

– Det blir många stenar, sade jungfru Ingegerd. – Jag önskar, att prins Håkan af Sverige och Norige får de flesta smörgåsarna.

– Vi få allt se huru snäll han är, sade prinsessan och skrattade. – Nu kastar jag grefven af Mecklenburg. Pang, han plumsade strax, han får genast
15 korgen. Hvem ha vi sedan?

– Markgrefven af Brandenburg.

– Pang! Markgrefven af Brandenburg tog en smörgås; deraf blir jag ej mätt. Hvem ha vi sedan?

– Hertigen af Holstein.

– Låt gå för hertigen, med hans röda hår. Pang, tre smörgåsar! Jag får tänka på att bli hertiginna. Hvem ha vi sedan?

– Grefven af Flandern.

– Pang! Flandern gick till botten. Hvem ha vi mer?

– Prinsen af Sachsen.

– Han, som har halfva näsan klufven af ett svärdshugg? – Pang! Han tog fyra smörgåsar. Det är slut nu, Ingegerd. Ingen kan taga mer, än fyra smörgåsar.

– Försök ännu; kanske finns här än någon. Och Ingegerd valde en rätt flat och passande sten.

– Tro aldrig, att prins Håkan får ett lillfinger af mig, sade jungfru Margaretha. Dervid skrattade hon, svängde sig om på sina höga, röda klackar och kastade stenen öfverdådigt, utan att ens se på den. Men Håkan tog *sex* smörgåsar.

– Åh! skreko båda flickorna.

I detsamma prasslade det i löfven, och en ung, ståtelig riddare kom ridande in i parken, åtföljd af svenner, klädde i guld och skarlakan. Hans harnesk blänkte i solen, hans hvita fjäderbuske svajade för den lätta sommarm vinden. Med ett språng var han af hästen, framträdde höfviskt till de båda

flickorna, böjde ett knä för jungfru Margaretha och sade:

– Allrakäraste jungfru, jag är nu hitkommen öfver länder och haf, för att bringa eder min ridderliga hyllning. Jag är prins Håkan, och med eder höge faders samtycke lägger jag Sveriges och Norges kronor för edra fötter.

Jungfru Margaretha rodnade vid dessa ord, som om hon varit sexton år. Men efter hon dock var endast elfva, fattade hon snart mod och sade:

– Är det du, som tagit sex smörgåsar?

Prins Håkan visste i sanning icke hvad han skulle svara på en så lustig fråga af sin kungliga brud; men när han nogsamt märkte af hennes qvicka ögon, att hon alldeles icke var så enfaldig, som hon ställde sig, yttrade han:

Icke allenast sex smörgåsar, ädla jungfru, utan sex kronor ville jag kunna bjuda eder, om ni täcktes tillåta mig att fästa denna ring på edert finger. – Och vid dessa ord tryckte han en diamantring af oskattbart värde på brudens barnafinger.

Jungfru Margaretha lät detta godvilligt ske, ty hon tyckte med rätta, att den unge prinsen var den allravänaste brudgum hon kunde önska sig. Men så alldeles lätt ville hon icke låta bortskänka sig. Hon lösgjorde åter ringen från fingret, låtsade betrakta den noga och sade: Är det gråsten, det der?

– Nej, högborna jungfru, sade prinsen; – det är en diaman från Indien.

– Jag önskade det vore en gråsten, så finge jag försöka din lycka engång till, sade jungfrun. Med detsamma svängde hon om och kastade ringen, så långt hon förmådde, ut i hafvet. – Ser du, sade hon, – han tog ingen smörgås!

– Det kommer deraf, att han så ogera skildes från edert finger, svarade prinsen, utan att låta märka någon förundran. – Men, fortfor han, – om ni tillåter, vill jag försöka med denna. Hvarpå han löste en stor guldmedalj, som han bar i riddarekedjan kring sitt harnesk, och kastade den med kraft utåt den blanka hafsytan. Den tunga guldpenningen gjorde hopp efter hopp, innan han slutligen försvann under vattnet, och man kunde räkna ända till åtta smörgåsar.

Då räckte jungfru Margaretha prins Håkan sin hand och sade:

– Du kastar icke illa, du! Nästa gång skola vi kasta med kronor.

Några veckor derefter stod prins Håkans bröllopp med jungfru Margaretha. Det var ett stort och präktigt bröllopp, som firades i allt Danmarks rike med tornerspel, ringränningar, brunnar af vin och helstekta oxar. Men om bröllopsaftonen fick bruden ris af fru Märtha, för att hon bitit brudgummen, när han ville kyssa henne.

Jungfru Margaretha sändes en tid derefter med prins Håkan till Norige, för att blifva dess drottning. Fru Märtha och riset följde med och fortforo

att basa drottningen. Detta måste hafva haft en utmärkt god verkan, ty när jungfru Margaretha vexte till och fick mera förstånd, blef hon den klokaste och hurtigaste drottning, som någonsin burit en krona i Norden.

Åtta år efter bröllopet hämtade féerna åt drottning Margaretha en liten prins, som kallades Olof. Han var mild och bläögd; han tyckte också mycket om att rida. En dag satt prins Olof på sin moders knä, och hon sjöng för honom en dansk visa om huru riddaren Nils Ebbeson slog ihjäl bondeplågaren grefve Gert. Men drottning Margarethas sång var sträf och icke så fager som drottning Blancas.

Konung Håkan kom in och hörde en stund på sången. Då rann honom i hågen hans egen moders ryttarevisa, och han begärde gossen på sitt knä.

– Sjung du, sade drottningen. – Det är mera jern i mig och min röst, än i dig.

Konung Håkan sjöng:

Rida, rida ranka,
Hästen heter Blanca ...

– Det var din mor, sade drottningen.

– Ja, sade konungen och fortfor att sjunga:

Hvart ska' vi ria?
Ria bort och fria
Till en liten pia.
Hvad skall hon heta?
Jungfru Margaretha ...

– Det var jag, sade drottningen.

– Jag vet ej, om du förstår resten af visan, sade konungen, – ty den var sjungen för att blanda bort början:

När vi kom till kungens gård,
Så var der ingen hemma,
Bara en gammal gumma ...

– Nå, det kan du hoppa öfver, menade drottningen. – Huru var slutet?

– Aldrig kom den fästman fram ...

– Han kom ändå, sade drottning Margaretha.

– Ja, han kom ändå, sade konung Håkan.

Och så logo både konungen och drottningen. Den lille prins Olof red in i verlden på sin faders knä, likasom hans fader red på sin moders knä. Om dem alla vore nu mycket mera att säga, men det kan vara nog sagdt om visan. Henne känner ju hvarje barn än i dag, men icke alla känna om hvilka hon först blef sjungen. Den lille gossen, som rider ranka i våra dagar, känner

icke mera prins Håkan, som red bort till att fria, och den lilla flickan, som sjunger för sin docka om jungfru Margaretha, vet icke mer hvem visans jungfru var. Konungar, drottningar, prinsar och prinsessor dö, liksom andra; men vackra och glada visor dö icke: de rida ranka på sångens toner från slägte till slägte.

5

JULVISA.

Nu står jul vid snöig port,
 Klappar på och myser:
 Kära barn, släpp in mig fort!
 Här står jag och fryser.
 Se, min korg är full och tung!
 Båd' åt gammal och åt ung
 Har jag gåfvor rara:
 Får jag hos dig vara?
 – Ja, kom, kära jul!

5

Jag för med mig tända ljus
 Och en gran från skogen,
 Frid och fröjd i hvarje hus,
 Vänskap så förtrogen.
 Fattig man skall ej bli glömd,
 Der han hungrar tyst och gömd,
 Och hvar sorg, som gråter,
 Skall bli tröstad åter.
 – Ja, kom, kära jul!

10

15

Och jag löser upp allt tvång
 I de glada ringar,
 Och jag hämtar himmelsk sång
 Uppå englavingar.
 Barnens ögon stråla då,
 Liksom stjernor i det blå,
 Och de mörka, frusna
 Hjertan åter ljusna.
 – Ja, kom, kära jul!

20

25

Men hvad bäst jag gifver dig
Vill till sist jag spara:
30 Jesusbarnet är med mig
Och din gäst vill vara.
Vill du hafva verdens ljus
I ditt hjerta och ditt hus?
Får han helga fröjden
35 Med sin frid af höjden?
– Ja, kom, Herre Christ!

LÄSNING FÖR BARN 5 (1880)

Skyddsengelns röst	627
<i>Visor och sagor</i>	
Fjäderholmarna	629
Byggmästar Vinter	634
Prinsessan Lindagull	636
Alauda cantat	652
Refanut	653
Skolgossarnes segersång	663
Matts Lustigs barn	663
Tidningssättaren vid sin stilkast	668
Fattig-gubben	670
Aftonvandring	676
Georgs konungarik	678
Ångbåtseldaren	688
Lasse liten	689
Svarta hafvets matros	695
Tändstickan	696
En vårdag på Finska Viken	700
Pehr Matts' sten	701
Jernvägskonduktören	704
Myran, som for till doktorn	707
Telegrafisten	710
Lilla Genius	712
Vaggvisa för en nordanstorm	719
Stjernöga	721
Vid postluckan för ankommande bref	729
Myreborg och Gråmossa	731
Johanna d'Arc	734
Sikku	736
Berndt Michaels dröm	742
Det vissnade löfvet	743
<i>Lekar</i>	
Hvar få vi en julgran?	747
Måne klara	751
Ängens Söndagsmorgon	761

SKYDDSENGELNS RÖST.

Mins du den engel vit och god,
Som fordom vid din vagga stod?
Han följer än i dag din stig,
Han varnar och beskyddar dig.

Hör du hans röst? Så säger han:
Mitt barn, var alltid ren och sann,
Vex upp för Gud och menskor kär,
Och blygs ej, att ett barn du är.

5

Som du, en gång så liten var
Den störste hjelte jorden bar,
Den visaste var barn som du,
Och du kan bli som de ännu.

10

Men ingen är så stor och vis,
Så högt berömd af menskors pris,
Att han Guds rikes glädje får,
Om ej som barn för Gud han står.

15

Ty du bor på den ljusa höjd,
Der källorna för lifvets fröjd
Och lifvets storverk rinna opp,
Att vattna dalen i sitt lopp.

20

De äldre bo i strid och val
Långt nere i den djupa dal
Och gå, med törnen i sin fot,
Att söka höjden midtemot.

Behåll din barnatro så visst
På Herren Gud i Jesus Christ,
Så visst som utan den all tid
Finns intet ljus och ingen frid.

25

30 Och när de säga, att en stor
 Tror icke mer hvad barnet tror,
 Så mins, att himmel och att jord
 Förgås en gång, men ej Guds ord.

35 Fast du, mitt barn, är ändlöst rik,
 Var ödmjuk, var Guds englar lik:
 De prisa icke sig, men Gud,
 Och tjena menskor på hans bud.

40 Ett ringa, fattigt barn är du
 Med mångt fel och brist ännu;
 Du mycket än att lära har,
 Med lifvets långa lex a kvar.

Men Gud är stark, fast du är svag.
 Bed innerligt, bed hvarje dag,
 Att Han upplyser, helgar dig
 Och för dig på det godas stig.

45 Arbeta sedan friskt och käckt;
 Håll ut; var glad och oförskräckt;
 Var hemmets solsken du, och sjung,
 Liksom en fågel fri och ung.

50 Var trofast uti lust och nöd;
 Bryt med den fattige ditt bröd;
 Var tacksam, kärleksfull och öm;
 Mins egna fel, och andras glöm.

55 Och älska hem och fosterbygd;
 Vex stark i arm, vex stor i dygd,
 Vex rik i ädelt vett, och gif
 För rätt och sanning glad ditt lif!

Mitt barn, det är din engels ord.
 Gud gifve det hörs långt i nord,
 Att allt ditt land i blomma står,
 Ty du, du är dess unga vår.

60

Björkudden i Augusti 1879.

Z. TOPELIUS.

VISOR OCH SAGOR.

FJÄDERHOLMARNÄ.

Långt ute i Bottniska viken och nästan midtemellan Sverige och Finland ligga några små grönskande öar, som kallas *Fjäderholmarna*. Der är så vackert. Aldrig skulle man långt i det villande haf, der vågorna gå höga som hus och skeppen förgås om höstnätterna, aldrig skulle man tro, att så friska, glada, gröna öar der kunna bjuda den trötte seglaren sin vänliga hamn. Der blåser ingen storm, der svallar ingen hög våg, der höjer ingen enslig mås sitt enformiga skri öfver skummande bränningar. Allt andas der en så ljuflig ro. Vinden hvilar, vågen sofver, fåglarna sjunga sakta, sakta, och månskenet leker med guldgul glans öfver de doftande blommorna och öfver träden, som dricka den klara daggen i aftonsvulkan.

5

10

Ack, för den, som i sin lilla julle brottas med böljan på lifvets haf, för den är det godt och ljuft att omsider få hvila på en så täck och glad strand, som Fjäderholmarna. Men ganska många söka dem förgäfves och kastas af vågorna natt och dag, och Fjäderholmarna finna de aldrig. Och ganska mången gåfve guld och gröna skogar, om han funne dessa lyckliga öar, och ändå sjunka de djupt, djupt, djupt för honom i hafvet.

15

Ty det är något eget och hemlighetsfullt med dessa Fjäderholmar. Det finnes ingen styrman så säker och kunnig, om han ock seglat verden omkring, att han midtpå ljusa dagen, när solen skiner och menniskor och djur arbeta i deras fulla kraft, kan finna Fjäderholmarna. Men är han trött af arbete och vaka, gör han fromt sin bön, lägger han sig stilla ned i sin julle och låter den sakta strömmen föra sig hvart den vill, då kommer han så säkert dit, som styrde han efter kompass och sjökort. Ty till Fjäderholmarna kommer man genom tre outgrundliga farleder, som icke äro uttryckade på

20

något sjökort, och de heta *Arbetets kanal*, *Helsans friska fjärd* och *Det goda samvetets lugna hamn*.

Det händer äfven, att man kan komma till Fjäderholmarna endast genom den sista farleden. Ty dit komma äfven många sjuka och bedröfvade, när
 5 de hafva ett godt samvete. Och då glömma de alla smärtor, då luta de sig lyckliga som goda barn mot sin moders sköte.

Sådant kan väl tyckas mycket besynnerligt, och kanske inbillar du dig, att dessa holmar alldeles icke finnas till. Men de finnas så visst, som solen hvar afton går ned och hvar morgon går upp öfver goda och onda. Fråga
 10 alla goda barn: nog känna de Fjäderholmarna. Det är omöjligt att utpricka Fjäderholmarnas läge, emedan det är med dem som det fordom säges hafva varit med ön Gottland: hvar morgon, när tuppen galar, sjunka de med all deras herrlighet ned uti hafvets djup, och hvar afton, när skuggorna blifva långa och stjernorna börja tindra på himmelen, stiga dessa hafvets
 15 hemligheter åter med all deras grönska upp ur djupet. Då simma de, lätta som dun och fjäder, på den blanka hafsytan, och deraf hafva de troligen fått sitt namn, ifall de ej fått det af något annat.

På dessa ljufva holmar och midti den djupaste skogen, der allt är tyst, heligt och hemlighetsfullt, finnes en grotta, byggd af snäckor och smydd
 20 med all jordens prakt, all aftenhimmelens herrlighet och alla hafvets rikedomar. Der blinka de blåaste stjernor, der lysa de ädlaste stenar. På trappor af kostelig korall nedstiger vandraren i salar af perlemor, der väggar af klaraste guld spegla sig i golf af skinande silfver och tak af strålande kristall. Tusen gånger tusen äkta perlor sitta som otaliga små fönsterrutor
 25 inpassade i guldväggarne, och gnistrande diamanter hänga som ljuslågor ned ifrån taket. Alla sommarens älskade blommor sprida i dessa salar sin mildaste vällukt. En sakta domning, en stilla frid sänker sig öfver den, som inandas deras doft. Men starkast af alla blommor doftar här den annars på jorden så likgiltiga vallmon. Hon står ej här, som hon står derute på
 30 blomsterfältet, präktig och enfaldig med en skön kropp och en dum själ: här sprider sig från den mörkröda och svartgredelina blomkronan en fin, angenäm, men bedöfvande ånga, sötare än den sötaste honung, långt kring Fjäderholmarna.

Många hundrade, ja oräkneliga salar finnas i denna sköna grotta. Alla äro
 35 de höga och strålande ljusa, men deras ljus är icke dagens hvita sken, det liknar ett stjernljus och ett månsken öfver vackra sjöar om natten. Derför, när man träder in i dem från det bländande solskenet, tycker man sig först träda in i skuggornas och skymningens underbara verld. Men snart märker

man huru alla föremål skimra i en egen förunderlig glans, utan att någonsin blända. Och i denna milda dager urskiljer man tydligt alla älskade drag, man igenkänner alla kära och goda gamla bekanta.

Der komma dina bästa vänner emot dig, alldeles som vore de hemma der, och taga dig i famnen och bedja dig vara hjertligt välkommen. Ja, om de än äro långt borta vid verdens ände, ja, om de också äro döda i evig frid och du gråtit tusen tårar på deras grönskande graf, så möta de dig här i dessa sköna grottor så blomstrande af helsa och ungdom, så glada, så lyckliga, som hade aldrig sorgen och döden någonsin skilt eder åt. Du tager dem i handen, du kysser deras röda kinder, och du tycker, att allt är som förr. 5
Då leka ni de gamla lekarna om igen. Den präktiga bollen, som du fick när du var liten och som längesedan varit förlorad, Gud vet hvar, den finner du åter, han flyger som förr, och ingen boll i verden flyger som han. Och den gamla kära dockan, som längesedan miste både hufvud och armar; och den målade trähästen, som du en gång fick till julklapp och som sedan bröt alla fyra benen af sig; och den vackra bilderboken, som lilla syster ref sönder den gången du var borta; och kälken med jern under medarna, han som åkte förbi alla andra kälkar och som du sörjde så mycket, när han blef bortstulen, – alla, alla finner du åter, nya, vackra, alldeles som förr. Bollen är utan fläck; dockan är hel och snygg i sin första nya klädning; hästen har sina 15
fyra ordentliga ben; bilderboken är oskadad, han har icke ens hundöron, och kälken begär icke bättre, än att åter genast få taga fart i sin backe. Ja, hvem kunde tro en sådan lycka? Men se, så är det, och det är trefligt!

Nu vill du leka. Men det går icke rätt så till, som vid andra lekar. En leksak försvinner ur dina händer, och du vet icke hur; strax håller du en annan i handen, och du har icke tagit honom, han har sjelf lagt sig dit. Dina vänner komma och gå på samma förunderliga sätt. Du sjelf är än här, än der, men har du mycket brådt, så blir du aldrig färdig och kommer icke ur fläcken. Annars reser du liksom i luften. Rätt som du leker uti ditt gamla hem, der allt är så väl bekant, har du i samma minut hunnit läsa din lexä i skolan och 25
vet ej huru du kommit dit. Och just när du sitter i din båt på sjön och ror flera mil med ett årtag, har du i samma stund klifvit upp på ett högt berg. Men detta förundrar dig icke det allraminsta. Den hund, som skällde på dig i går, har med ens blifvit samma hund, som för många år sedan sprang i vattnet efter din käpp. Magistern i skolan har blifvit en liten gosse, som för 30
längesedan gick i vall med korna. Och du sjelf är på samma gång så liten, att du ej kan knyta sjelf dina kängband, men ändå så gammal och stor, att du har många små barn, som du måste breda smörgåsar åt. Det går alldeles

naturligt till, att ett hus blir en katt och en häst blir ett träd och din bok blir en pepparkaka. Du tycker, att det är ju alldeles som det skall vara. Du skulle icke förundra dig, om du med ens blefve sju mil lång och tusen år gammal.

Det är otroligt roligt och obegripligt vackert på Fjäderholmarna. Men
 5 icke långt derifrån ligga Tistelöarna. Dit styr mången, som håller orätt kurs här i verlden och drages med lättja eller ett dåligt samvete. Der finnes också en grotta, som vid ingången liknar Fjäderholmarnas, och detta gör, att mången tar miste. Sådant märker man snart nog. Till Tistelöarnas grotta leder en
 10 slipprig gång i det hårda, skrofliga berget. De fuktiga väggarna äro betäckta med mögel, och taken äro betäckta med spindelväf. Fjäderholmarnas rosenbäddar äro här förbytta till nässlor, bäckarnas sorl är förvandladt till forsar och fåglarnas qvitter till kraxande kråkor. Der är ett högt torn, från hvilket man beständigt tycker sig falla, och en djup mosse, från hvilken man icke lyckas arbeta sig upp. Underliga och fula gestalter gå der beständigt på
 15 hufvudet. Och i den mörka natten ritar en hvit engel med eldkol på väggarna de olydige, falske, afundsamme och trätgirige vandrarnes onda gerningar.

Nej, vi vilja visst icke resa till Tistelöarna och till *Signora Mara*, som bor der. Vi resa hellre till Fjäderholmarna, ty der bor en god vän. Der sitter en gammal, gammal gubbe vid grottans ingång; ja, så gammal är han, att
 20 när Adam första gången somnade under ett träd i paradiset, stod redan den gamle *Nukku Matti* vid hans sida och bredde öfver honom ett täcke af rosor. Ett långt hvitt skägg flyter ned från den ärevördige gubbens haka; kring lifvet bär han en röd sammetsgördel. Hans långa hvita rock, hans blå strumpor och hans gula skor äro alla väfda af det mjukaste dun. När
 25 han räcker dig sin hand, är den handen så len som finaste bomull, och när han sakta rör vid dina ögonlock, blifva de strax så ljufligt tunga. Det finns ingenting så smekande mjukt, som hans röst, när han vid löfvens sakta sus eller humlornas surrande sjunger små goda barn till sömns, och så milda äro hans ögon, att de räddaste små flickor smyga sig gerna till hans bröst
 30 och luta sitt lockiga hufvud mot hans vänliga famn.

O, dessa vackra ögon, om du visste huru Guds kärlek och barmhertighet lyser i dem, så skulle du älska honom ännu dubbelt mer. Ty när den barmhertige Gud såg ned på det första paradiset, sände han en god engel att tillsluta menniskornas ögon uti den mörka natten; och när Gud sedan
 35 såg så mycken möda och sorg på jorden, sände han samma goda engel att gifva menniskorna hvilan och glömskan. Och denna goda engel var *Nukku Matti*, dödens äldre broder; därför lyser der i hans vackra ögon en strimma af evighetens djup. Och alla folk känna honom, älska honom och gifva honom

olika namn; men mest bland alla älska honom barnen, ty dem vårdar han allra ömmast. När de äro så små, så små, att de icke känna sin egen moder, då känna de redan honom, och han sitter vid deras vagga dag och natt. Och när de vexe större, tager han dem i sin famn och för de goda barnen till Fjäderholmarna, och han vill så gerna föra äfven de elaka och olydiga barnen dit, men de vilja det icke sjelfva. Då gråter Nukku Matti öfver att det måste gå dem så illa på Tistelöarna, och han lyssnar beständigt, om de icke tilläfventyrs ångra sig, så att han kan med glädje mottaga dem åter på rosenbäddarna.

Emedan han håller så mycket af barnen, drifver han ofta puts med dem. Det är han, som om qvällen strör sand i deras ögon och målar Fjäderholmarnas rosor på deras kinder. Det är han, som narrar gossarne att sträcka sig i skolan och flickorna att gäspa vid skalorna på pianot. Ja, han brukar väl också komma objuden till höge herrars och rådmäns sammanträden, eller till lärde magistrars tal och studenters plugg i grammatikan, och strax känna alla dessa herrar en obegripelig längtan efter en middagslur. Gummorna i kyrkan äro ofta illa utsatta för Nukku Matti. De nicka och nicka, och det susar för deras öron, när presten predikar. Detta är skalkaktigt gjordt af Nukku Matti, men han pröfvar dem, om de ha allvar med kyrkogången. Huru god han för resten är, det känner den bäst, som en gång varit på Fjäderholmarna. Han förstår så väl att bädda sina gäster i de rum, som bäst passa dem: den trötte arbetaren i halfdunkla salar vid stjernljus och den danströtta flickan i rosenfärgade månskenskamrar. Der strör han hvita häggblommor öfver dem och låter sina täckaste drömmar fladdra omkring dem.

Känner du drömmarna? Åh, hvem känner ej dem? Ja, det kommer an på. Vet du väl, att de äro nattens små gossar och flickor, som af Nukku Matti få lof att flyga ned från stjernorna på aftonhimmelens hvalf, och det händer väl stundom, att de rymma ut genom molnen äfven om dagen. De äro fina väsen, väfda af ljus och skugga; derfor kunna de i ett nu förvandla sig och antaga hvilken skepnad som helst. De kläda ut sig i alla möjliga och omöjliga gestalter och härma människors lefnad, likasom spegeln härmar människors bild. De bära dig i ett ögonblick hundra mil härifrån och föra dig strax tillbaka igen. De lofva dig allt hvad du mest tycker om, och du är så glad, så glad, men nästa ögonblick har du glömt alltsamman. De leka skuggspel för dig, och du tycker dig sjelf vara med; de leka blindbock med dig, och aldrig får du dem fatt. Ja, de låtsa ibland spå det som framdeles händer, och händer det, så händer det, men händer det icke, så händer det icke. Drömmar som strömmar.

På Tistelöarna bo endast elaka drömmar. Stackare den, som råkar ut för deras skälmstycken! De låta honom falla i sjön, och han faller icke, men han tycker att han faller. De låta honom gå på en mörk väg och möta en röfvare, eller tussa de på honom en arg hund och en ond oxe. Rövaren gör ej illa,
 5 hunden biter icke, oxen stångar icke, men nog ser det så ut. Det är alldeles för tokigt. Res icke till Tistelöarna!

Der skina många inskrifter på de gyllene väggarne i Fjäderholmarnas grotta, och den, som har tid att läsa dem, lider visst aldrig brist på vackra sagor. Skada, att man så sällan får tid dertill, ty de tjenstfärdiga drömmarna
 10 äro alltid till hands att damma väggarne med deras mjuka damborstar, och då sopas de skinande skrifterna bort.

Jag kände en liten gosse förr, han var alla qvällar hos Nukku Matti på Fjäderholmarna och förstod den märkvärdiga konsten att fånga drömmar. Han lärde sig af en spindel på rosenbusken att binda nät af aftonrodnad och månsken. Näten lade han ut mellan solens nedgång och uppgång, drömmarna trasslade in sig i näten. Så fångade han nattens skälmaktiga barn och stängde in dem i burar af vallmostjelkar. Då hade han tid att läsa de gyllene inskrifterna, och när han läst dem, frigaf han drömmarna lösa ur vallmobyren. Nukku Matti skrattade och skickade nästa natt etthundra femton
 20 tokiga drömmar att dansa kring gossen. Men gossen hade nu en gång läst sagorna och berättar dem gerna för hvem som vill höra. Två af dem finnas i denna bok, nemligen »Lasse liten» och »Prinsessan Lindagull». Det finnes nog många andra.

BYGGMÄSTAR VINTER.

Nu hör man talas af en hvar
 Om jernvägsbroar och labyrinter,
 Men tacka vet jag byggmästar Vinter,
 Han är då ändtligt en karlakarl.
 5 Om ingen mästare annars kan det,
 Så kan han bygga i detta landet:
 Han bygger broar på blanka sjön,
 Han bygger torn af den hvita snön,
 Han reser murar och barrikader,
 10 Han är kälkbackarnes fosterfader,
 Han slipar gatornas långa rader,

Han väfver skogarnas silkeshatt,
 Och allt polerar han fint och glatt.
 Det kan väl ingen bestrida heller,
 Att han är den, som, när saken gäller, 15
 Kan bygga vägar, så att det smäller.
 I Finland finns ej så sankt moras,
 Så farligt kärr, der man plumsar neder,
 Att icke han slår en bro af glas
 Och strax en väg öfver djupen leder. 20
 En jernväg är det med spår af stål,
 Med starka skenor, med långa bälten,
 Tvåhundra mil går den öfver fälten
 Allt upp till polernas fjerran mål.
 En sådan jernväg finns ej i verlden, 25
 Der går så muntert den snabba färden,
 Der springer skogen, der bågnar fjärden.
 Och slädens lätta lokomotiv
 Går utan ånga i månskensnatten
 Liksom en vind öfver land och vatten. 30
 Se, det är glädje och nordiskt lif!
 Der är ej trassel och split och kif,
 Ty denna jernväg, som Vinter bygger
 Förutan landtdagar och monarker,
 Den kostar icke millioner marker, 35
 Den fattigaste kan resa trygger,
 Den minsta pilt är en konduktör,
 Och sjelf sitt bantåg han lustigt kör.

Byggmästar Vinter, byggmästar Vinter,
 Hvad har du för dig ibland för qvinter, 40
 När du så stundom i putten slinter
 Och slaskar bort din superba väg?
 Hvad har du för dig för konster, säg,
 När deremellan du vältrar murar
 Utaflaviner och hagelskurar 45
 På dina skönaste broar här?
 Ack, käre Vinter, dig bättre lär!
 Var snäll emot oss, som du plär vara,

50 Och låt oss tryggt på din jernväg fara,
 Så att vi ej måste simma der!
 Strö ut din drifva så fin och skär,
 Låt kälken slinta, låt släden löpa,
 Låt natten klart sina stjernljus stöpa,
 55 Låt månen spilla sitt guld på snön,
 Låt isen blänka på silfversjön,
 Låt skridskon spänna sitt stål på klacken,
 Låt barnen bygga den muntra backen
 Och baka gladt med sin frusna hand
 En sockerkaka af allt vårt land!

PRINSESSAN LINDAGULL.

Och nu skola vi ila på vindens vingar till de tusende sagornas land, till
 rosornas och tulpanernas hem, der sköna féer bygga sina slott i morgon-
 rodnaden och svarta gnomer flyga omkring i midnattsmörkret; der solen
 glimmar som eld öfver de blå bergen i Ginnistan och vattenliljorna stilla
 5 spegla sig i de djupa sjöarna; der tigrarnes ögon glänsa mellan vassen vid
 flodstränderna och menniskorna, solbrända, mörkögda, glöda af hat och
 brinna af kärlek. Vi ila till Persien.

Det var en gång en konung i Persien, vid namn *Shah Nadir*, och han
 var omätligt rik. Under hans välde lydde stora, sköna länder och många
 10 millioner menniskor; han hade höga salar, fyllda med guld och ädla stenar;
 hans skepp seglade med Indiens kryddor kring alla haf. När han visade sig
 i sin hufvudstad Ispahan, stod kring honom en lifvakt af hundratusen man
 i silfverrustningar, som blänkte i solen likt eld, och femtiotusen ryttare på
 de skönaste hästar, med betsel af guld och sadlar glänsande af juveler, stodo
 15 färdige att på hans minsta vink ila åstad för att eröfra verlden.

Men den mäktige *Shah Nadir* var gammal och kände icke mer någon åtrå
 efter krig och eröfringar. Han hade vunnit många segrar; många fientliga
 städer hade gått upp i rök för hans vrede, och många talrika härar hade hans
 svärd föröddt, när fordom hans arm var ung och oemotståndlig. Nu var han
 20 gammal och trött och dvaldes mest på de mjuka purpurdivanerna inom
 sitt glänsande slott. Blott stundom, när om våren de guldkantade molnen
 skymde Persiens brännande sol och en behaglig svalka strömmade ned från
 Zagrosch-bergen, då satte sig den gamle *Shah Nadir* på en guldsmyckad

palankin, buren af åtta svarta slafvar, klädde i silfverskir, och lät föra sig ut, för att mönstra sin här eller åskåda djurfäktningarna.

Shah Nadir hade många söner, ty han hade äfven många hustrur, såsom bruket är i Österländerna. Men sönerne gjorde honom föga glädje; de voro äregirige och otacksamme, de tyckte att deras fader lefde för länge, de traktade efter hans lif och krona. Derför skickade konungen dem alla bort från sitt hof till aflägsna provinser, hvilka de fingo styra som ståthållare. Men hemma hos sig behöll han blott sin enda kära dotter, prinsessan *Lindagull*, ty henne älskade han öfver allt annat på jorden, ja förmer än alla sina skatter och hela sitt rike.

Nu är det väl sannt, att ett sådant namn, som *Lindagull*, icke förut varit hört i Persien, ej heller kunde af Perserne rätt uttalas. Men prinsessans moder härstammade från höga Norden, man visste icke riktigt hvarifrån. Hon hade i sin ungdom blifvit fångad af afrikanske sjöröfvare och slutligen, för sin utomordentliga skönhets skull, blifvit såld till konungen af Persien, hvilken upphöjde henne till sin gemål och älskade henne mer än alla sina andra hustrur. Denna sköna sultaninna, som nu var död, hade kallat sin enda dotter *Lindagull*, hvarmed hon ville säga, att prinsessan var så skön och ren som solens guld, när dess sken om våren leker mellan vackra lindar i Norden.

Och det är sannt, att ett skönare och renare väsen fanns icke på denna jordens fläckade stoft, än prinsessan *Lindagull*. Hon hade sin faders högborna och konungsliga hållning i allt, men gestalten och hjertat voro hennes moders, – en hy så hvit som Skandinavien snö och ögon så milda som himmelens stjernor en afton i Augusti, när ingen måne lyser. Hjertat var ädelt, ömt och godt, och därför fanns i hela Shah Nadirs vida rike ingen, som icke älskade prinsessan *Lindagull*, ty ryktet om hennes skönhet och godhet flög vida omkring i hela Persien.

Detta visste den gamle konungen ganska väl, och hans stolta hjerta veknade som vax hvar gång han såg på sitt hulda barn. Hon var hans ögons lust, hans dagars ro, hans natters dröm. Ett ord af henne kunde afväpna hans högsta vrede; det fanns icke den bön, som han kunnat afslå, när hon bad för någon olycklig fånge. Ja, när han tänkte på sina söners vilda sinne, hade han satt sig före att välja åt sin dotter en ädel make och gifva hela sitt rike i arf åt dem och deras efterkommande.

Men då nu den renaste känsla i ett människobroöst kan urarta till fel och synd, så hände äfven detta med Shah Nadirs faderskärlek. Han älskade sin dotter så högt, att hon var honom kärare, än alla hans millioner undersåtare, och detta var redan orätt, ty en furste bör icke ställa sitt folk i andra rummet

efter sina barn. Men han älskade henne mer än Allah, sin Gud; han tillbad henne såsom man icke bör tillbedja en dödlig menniska, och det var denna syndiga, afgudiska kärlek, som kallade öfver honom Allahs straffdom.

Man kunde icke bo skönare och angenämare, än prinsessan Lindagull.

5 I den svala trädgården, under höga palmers skugga, omsusadt af springkällornas ljufva sorl, kringdoftadt af tusen blommors ånga, stod prinsessans vackra marmorslott. I dess höga kamrar brötos solens strålar genom fönster af slipad bergskristall; på mjukaste silkeskuddar hvilade prinsessan natten om, och när morgonen bröt in, leddes hon af sina tärnor
10 till den sköna bassinen af elfenben och perlemor, hvarest källan porlade ur djupet och lekande smög sig kring hennes fina gestalt. Men om dagarna virkade hon med sina tärnor sköna tyger, eller lyssnade hon till fåglarnas sång och cittrans ljud och lustvandrade i trädgården, lekande som ett barn med gyllene fjärilar och mörkröda rosor.

15 Ty prinsessan Lindagull var icke mer än tolf år; men tolf år i österländerna äro som sexton i Norden.

Det är icke godt att ständigt lefva i öfverflöd och se sina önsknings uppfyllas vid minsta vink. Mången blir af sådant stolt och nyckfull i sitt sinne; men detta blef likväl icke prinsessan Lindagull. Hon fick endast ledsamt.

20 Hon visste icke hvaraf det kom sig, men fjärlarnas lek och blommornas doft och källornas sorl och cittrans ljud, allt detta roade henne icke mer, hon kände sitt hjerta ofta tomt och märkte med förundran, att hon hade lust att gråta. Detta kunde hon icke begripa, och ännu mindre hennes tärnor. Hon visste icke, den lilla Lindagull, att ingen tafla på jorden är verkligt skön och
25 ljus, så framt icke motgång och sorg stå som en ram der omkring och höja alla glada dagar till glans. Och så var det med hennes lycka. Hon måste erfara hvad sorgen är, för att rätt kunna njuta glädjen.

Slutligen trodde prinsessan sig hafva funnit orsaken hvarför hon kände en längtan i sitt hjerta. Det måste vara därför att hon bodde så instängd i sitt
30 palats. Hon ville en gång fröjda sig åt människohvimlet i det stora Ispahan, och när hennes fader nästa gång besökte henne, bad hon, att han ville tillåta henne se den stora djurfåktningen, som innan kort skulle hållas till firande af konungens sextionde födelsedag. Och då Shah Nadir icke kunde neka sin dotter något, beviljade han hennes bön, ehuru han för första gången
35 kände, att han gjorde det ogerna.

Shah Nadir var en mäktig konung, som halfva Asien fruktade, och sådane herrskare hafva många fiender. Dem aktade han ringa, ty han hade besegrat dem med sitt svärd, men en af dem hade han föraktat så djupt, att han nöjt

sig med att låta afraka hans skägg och släppt honom lös. Det var jättarnes konung i *Turan*, det stora vilda landet af berg och öknar norr om Persien, och konungen hette *Bom-Bali*. Denne Bom-Bali hade under sina ströftåg i höga norden tillfångatagit en lappske trollkarl vid namn *Hirmu*, som kunde förvandla sig i allehanda djurskepnader och sedan återtaga sin rätta gestalt. 5
Då nu Bom-Bali genom sina spejare fått veta, att en stor djurfäktning skulle hållas i Ispahan, tillkallade han *Hirmu* och sade till honom: – hund, vill du lefva?

Hirmu svarade: – herre, måtte din skugga aldrig förminskas. Du vet, att din hund vill gerna lefva. 10

Bom-Bali sade: – första dagen i månaden Moharrem är en djurfäktning i Ispahan. Shah Nadir har sändt djurfångare till våra berg; kläd dig i tigerskepnad, låt fånga dig, och bortröfva åt mig prinsessan Lindagull, som är Shahens och hela Persiens stolthet.

– Din hund skall lyda sin herres befallning, sade den lappske trollkarlen. 15

Och Persiens djurfångare kommo till *Turan* och fångade i bergöknarna alla de vilda djur, som de kunde få, samt förde dem i burar lefvande med sig tillbaka till Ispahan.

Den första dagen i månaden Moharrem var nu inne, och tillredelserna voro färdiga i Persiens hufvudstad. Många de grymmaste vilddjur från Indien, Arabien, *Turan* och allt från öknen Sahara höllos i beredskap uti sidokamrarna invid den stora, cirkelrunda arenan, som enkom var uppförd för detta ändamål och der mer än sextiotusen åskådare fingo plats på de vidsträckta läktarne rundtomkring. Men för deras trygghet hade man mellan läktarne och stridsplatsen uppfört ett starkt jernstaket. 20
25

Tidigt på morgonen var hela staden i rörelse. Prinsessan Lindagull var glad som ett barn; hon skulle få flyga som en fågel ur buren, hon skulle få se ett spektakel, der skådespelarne voro verkliga lejon, verkliga tigrar, icke sådana, som i kulisserna kläda på sig ett lösskägg, för att se grymma ut, och sedan taga det af sig, när de försvinna från skådebanan. 30

Åskådarne voro samlade, och man väntade blott på konungen. Slutligen kom han, åtföljd af sin lysande vakt, men icke han allena, utan äfven hans dotter, den undersköna prinsessan Lindagull. Enligt österländernas bruk, var hon beslöjad; man kunde endast beundra hennes smidiga vext och konungsliga hållning, der hon, åtföljd af sina tärnor, red på en den täckaste lilla fläckiga zebra, som kråmade sig af stolthet att bära en sådan börda. Och fastän folket ej kunde se hennes ansigte, kände alla genom ryktet den unga prinsessans skönhet och godhet; alla visste, att hon med sina böner räddat 35

många olyckliga fångars lif och hvar dag sändt ut sina tärnor med läkemedel och bröd åt de fattige i Ispahan. Derfor, när hon nu för första gången visade sig bland folket, utbrast ett sådant tusenstämmigt jubelrop, att dess like icke varit hört i Persiens hufvudstad allt sedan den dag, när Shah Nadir höll sitt
 5 triumftåg efter segrarne med tjugu fångne konungar i sitt följe.

Det är möjligt, att prinsessan rodnade, men ingen såg det. Hon satte sig, jemte sin fader, på de rikt broderade purpurdynor, hvilka voro lagda på den kungliga läktarens dyrbara matta, och nu begynte djurleken.

Först hetsades tuppar att fåkta emot hvarandra. De afplockade hvarandra
 10 fjädrarne under åskådarnes högljudda skratt; många tyckte detta vara mycket nöjsamt, men prinsessan Lindagull fann det alldeles icke roligt.

Derpå fick man se den besynnerliga striden mellan en vildkatt och en hafsörn, på hvilken man klippt ena vingen, för att han ej skulle kunna flyga. Båda spände sina hvassa klor i hvarandra, örnen högg sin näbb i kattens
 15 sida, och katten sökte att få mellan sina tänder örnens hals. Slutligen miste örnen båda ögonen, sedan var det förbi med honom, och den svårt sårade katten helsades som segervinnare.

Derefter framfördes två ofantliga krokodiler i långa baljor med vatten, och framför dem utkastades en död gris. Krokodilerna hade icke fått mat
 20 på en hel månad och voro uthungriga, men ändock så sömniga, att de lågo stilla i solskenet och masade sig i baljorna. Då sprang en liten djerf gosse fram och kittlade den ena krokodilen med ett spö på nosen. Krokodilen uppspärade sitt hiskliga gap och började tungt och lunsigt klifva ur baljan, för att uppsluka gossen, men denne höll sig flinkt på sidan, och krokodilen
 25 vände sig mycket ovigt. När gossen väl fått sin fiende vaken, väckte han på samma sätt odjuret uti den andra baljan och räddade sig derpå, vig som en gazell, genom en liten port i staketet. Nu varseblefvo krokodilerne den döda grisen och framstörtade båda för att uppsluka honom, men råkade i träta om bytet. Båda tumlade om hvarandra i en förfärlig kamp, ingenderas
 30 hvassa tänder kunde bita igenom den andras fjällpansar, men slutligen föll den ena på ryggen, segraren uppslet hans bröst och behöll grisen.

Nu följde en strid mellan sex stora arabiska hundar och lika många schakaler från Turans öknar. Schakalen är, liksom vargen, en nära släkting till hunden, men mycket fegare. De sex schakalerne ville på allt sätt praktisera sig
 35 bort, men tvungos att vända tillbaka och försvara sig. Det blef en blodig strid. Fem hundar lågo redan på platsen, och blott en schakal hade fallit. Då hördes från läktaren en hvissling. Det var den unge och tappre arabiske prinsen *Abderraman*, som uppmuntrade sin favorithund, *Valledivau*. Hunden hörde

sin herres röst och fattade mod. Schakalerne föllo, den ena efter den andra, för hans bett, och snart helsades Valledivau med höga rop som segrare.

Sedan man, för ombytes skull, sett en strid mellan hyenor och vargar, framleddes en leopard och en panther, och framför dem kastades ett stycke färskt kött. Genast rusade båda på köttstycket och slogos om dess besittning, 5 men panthern, som var starkare och vigare, behöll segern, efter att hafva dödligt sårat sin motståndare.

Derpå framleddes en stor indisk elefant, bärande på sin rygg ett litet torn, i hvilket fyra bågskyttar hade tagit plats. Elefantens motståndare var en fläckig kungstiger af ovanlig storlek och skönhet samt kallad, efter 10 mörkrets furste, *Ahriman*. På honom sköto bågskyttarne pil efter pil, för att reta honom. Tigern satt hopkrupen med gnistrande ögon och hviftande svans; han tycktes hafva beslutat att icke slåss. Men nu träffades hans nos af en pil; ett förfärligt rytande hördes, *Ahriman* piskade ett ögonblick sanden med sin svans, derpå kastade han sig med ett enda hopp på elefantens snabel. 15 Denne vrålade i sin tur af smärta, krökte snabeln, lyftade tigern i höjden och slungade honom med sådan kraft mot marken, att man trodde honom krossad till döds. Det var likväl icke så. Efter en minut uppreste sig *Ahriman* åter, flög med ett väldigt språng på elefantens nacke och högg sina tänder djupt i hans hals. Utom sig af smärta, sökte elefanten att blifva sin fiende 20 qvitt, men förgäfves; hans kraft mattades, han stupade långsamt till jorden, tornet krossades, skyttarne flydde, tigern frossade af sin fiendes blod.

Sedan *Ahriman* hvilat några ögonblick, framleddes ett stort lejon, kalladt *Ormuz* efter ljusets furste, och framför båda djuren ville man kasta ett lefvande lamm. Detta var för mycket för prinsessan Lindagull, som redan 25 hade nog af det blodiga skådespelet. Hon vinkade: det darrande lilla lammet räddades, och i dess ställe kastades för vilddjuren en af de döda hundarne. Lejonet var hungrigt och störtade genast på rofvet; tigern var mätt, ty han hade druckit elefantens blod, men afundsam af naturen, rusade också han fram, för att frånricka lejonet dess byte. En förfärlig strid uppstod nu mellan 30 *Ormuz* och *Ahriman*, ljusets och mörkrets furstar. Nejden genljöd af deras ohyggliga rytande, sanden upprefes af deras tassar och färgades röd af deras blod. De tumlade öfver hvarandra, de skildes, de rusade åter emot hvarandra; det var ett rysligt nöje att se, alla åskådare darrade. Längre var striden oafgjord, men äntligen dukade tigern under, lejonet uppslet hans 35 bringa, och *Ahriman* var död. Med triumf fördes *Ormuz* från banan.

Nu skulle lekarna slutas med stora strider i massa mellan hela skaror af de grymmaste indiska och afrikanska vilddjur. Men emedan solen brände,

lät man en stund förgå utan strider, på det att åskådarne måtte derunder svalka sig med läskande drycker. Många gingo då ned på banan, för att betrakta de döda vilddjuren, som qvarlågo der. Äfven prinsessan Lindagull blef nyfiken att på närmare håll betrakta djuren; hon, som hittills sett endast
 5 blommor och sångfåglar, hade ingen aning om dessa förfärliga vilddjurs utseende. Hon gick således, åtföljd af tärnor och vakt, ned på banan, och slafvar bredde framför hennes fötter guldstickade mattor, på det att ej dessa fina fötter skulle orenas af den blodiga sanden.

Hvad kunde hon frukta? Alla de lefvande rofdjuren voro instängda i
 10 säkra burar, och den grymmaste af alla, den stora tigern Ahriman, låg död på banan. Prinsessan gick fram till den döde Ahriman, beundrade hans skönhet, isynnerhet hans präktiga, fläckiga hud, och beslöt att begära af sin fader denna tigerhud till matta i marmorslottet.

Då reste sig plötsligt den döda tigern på bakfötterna, tog ett språng,
 15 störtade på prinsessan, fattade henne i sitt förskräckliga gap och ilade bort.

Högt flög ett skri af fasa från led till led genom de många tusende åskådarne, men ingen hade mod att frånrjcka tigern hans byte. Blott den tappre prins Abderraman kastade sig med vindens hastighet i tigerns väg, fattade hans blodiga bringa och kämpade med honom om bytet. Olycklige prins,
 20 tigern afbet hans högra arm, och innan hjälp hann anlända, låg prinsen blödande på sanden, men tigern Ahriman hade hoppat öfver skrankorna och försvunnit med prinsessan Lindagull i sitt gap.

Den gamle Shah Nadirs jemmer var stor, och stor var sorgen i Ispahan, ja i hela Persien. Konungens garde, de femtiotusende ryttarne med guld-
 25 betslen, ilade genast åstad, för att uppsöka prinsessan. De genomletade hvarje buske, hvarje klyfta i Turan, der man fångat den grymma tigern. Många hundrade tigrar och andra vilddjur föllo för deras lansar, men allt var fruktlöst. När man genomspanat icke allenast Turan, utan halfva Asien, måste gardet slutligen återvända till Ispahan med det bedröfliga budskap,
 30 att man ingenting funnit.

Shah Nadir slet sitt grå hår och förbannade sin sextionde födelsedag, som kostat honom det han hade kärast på jorden, hans Lindagull. Han befallde, att allt hans folk skulle kläda sig uti sorgkläder, såsom efter en sultaninnas död, och att man i alla moskéer skulle läsa böner för prinsessan Lindagulls
 35 återfinnande. Men konungens påbud var detta: eho, som skulle till honom återföra hans dotter lefvande, han skulle få prinsessans hand och Persiens krona i arf; men den, som förde henne död tillbaka, skulle till belöning erhålla sextio åsnor, lastade med guld och dyrbarheter.

Hoppet om en så rik belöning lockade många ädle prinsar och furstar att begifva sig ut på äfventyr, för att söka den förlorade konungadottern. Men förr eller senare kommo alla tillbaka, utan att hafva funnit något, – alla utom en, och det var prins Abderraman. Han hade gjort ett heligt löfte, att söka prinsessan i femton år, att befria henne med sin venstra arm och att finna henne eller dö. 5

Hade nu prinsessan blifvit bortförd af den verkliga tigern Ahriman, så vore visst vår saga slut med detsamma, ty för en kungstiger är ingenting heligt; icke ens den allraljufaste prinsessa på jorden. Men nu var det icke så. Trollkarlen Hirmu hade begagnat sig af djurfåktningen, för att, förvandlad till tiger, utföra sin herres befallning för egen räkning. Han hade bytt hjerta med tigern, och så länge hans hjerta lefde, kunde han icke dödas. Men en sådan skatt, som prinsessan, ville han hellre behålla sjelf, och i stället att föra sin fånge till jättarnes konung Bom-Bali i Turan, förde han henne i ilande språng till sitt forna hem långt borta i Lappland. 10 15

Det var nu höst och mörker i Lappland. Lappgumman *Pimpedora* satt och kokade gröt vid brasan i tältet, medan hennes son *Pimpepanturi* satt, under väntan på gröten, och betraktade sina renskinsstöflar. *Pimpepanturi* var en beskedlig gosse, men litet dum och icke så litet lat dessutom. Hans fader Hirmu hade gerna velat uppfostra honom till trollkarl, men det stod icke till; *Pimpepanturi* tyckte mer om att äta och sofva, än att lära sig någonting nyttigt. Nu vände sig lappgumman till gossen och sade: – hör du icke något? 20

– Jag hör elden spraka och gröten puttra i grytan, svarade *Pimpepanturi* med en lång gäspning.

– Hör du icke liksom ett rytande borta i höstnatten? frågade åter lappgumman. 25

– Ja, sade *Pimpepanturi*. – Det är vargen, som tager någon af våra renar.

– Nej, sade lappgumman. – Det är far, som kommer tillbaka. Han har nu varit borta i fyra vintrar, men jag hör honom frusta liksom ett vildt djur; han måste hafva brådt nu att komma hem igen. 30

I detsamma kom Hirmu i en tigers gestalt med prinsessan Lindagull uti gapet, nedlade henne på mossan i tältet och återtog strax sitt hjerta och sin rätta gestalt, i det att han ropade: – mor, hvad har du till mats? Jag har sprungit en lång väg.

Tigern föll död på mossan i tältet; lappgumman hade så när af förskräckelse fallit i grytan. Men hon kände sin gubbe och lofvade honom en god aftonmåltid, om han ville berätta henne hvar han varit i fyra vintrar och hvad det var för en grann docka, som han nu förde med sig. 35

– Det är för långt att berätta, menade gubben. – Sköt om vår granna docka, och gif henne varm renmjölk, så att hon qvicknar till lif. Hon är en fin fröken från Persien; hon skall bringa oss lycka.

Prinsessan Lindagull var icke död, icke ens sårad; hon hade endast af
5 förskräckelse dånat. När hon vaknade, låg hon i sin rika dräkt af perlor och silfverskir på en renhud, utbredd öfver mossan i lapptältet. Det var mörkt och kallt; eldskenet upplyste tältets trånga väggar och lappgumman, som gaf henne renmjölk att dricka. Hon trodde sig vara i de dödas boningar under jorden och gret öfver att hon så ung skulle ryckas bort från Persiens
10 sol och Ispahans ljufliga rosengårdar.

Trollkarlen hade emellertid uppgjort en listig plan att vinna Persiens skatter och sade till Lindagull:

– Gråt icke, sköna prinsessa; du är icke död, du har endast blifvit bortröfvad af en grym tiger, och min son, den tappre riddaren Morus
15 Pandorus von Pikkulukulikuckulu, har räddat dig med största fara för sitt eget dyrbara lif. Vi skola vara dina slafvar och tjena dig med största nit, till dess det blifver oss möjligt att föra dig tillbaka till Persien.

– Hvad är det du ljuger, gubbe? sade den ärliga lappgumman på sitt språk till trollkarlen.

20 Trollkarlen sade till prinsessan: – Min hustru säger, att om du vill taga vår son, den oförliknligt sköne och tappre riddaren Morus Pandorus von Pikkulukulikuckulu, till din gemål, så skola vi genast föra dig tillbaka till Persien.

Pimpepanturi förstod icke persiska, men fick stora ögon, när hans fader sköt honom fram till prinsessan och tryckte med båda händerna ned hans
25 oviga rygg, så att det skulle föreställa en bugning.

Lindagull skulle icke ha varit en prinsessa och dotter till den stolte Shah Nadir, om hon icke kännit sig förnärmad af en sådan oförsämndhet. Hon såg på trollkarlen, hon såg på hans tölpaktige son med sådana ögon, – nej, hon såg icke, hon blixtrade, ty i Persien kan man blixtra med ögonen, – att
30 både fader och son blefvo mörkrädde.

– Nej, det duger icke, sade trollkarlen; – hon måste först göras tam.

Då hade trollkarlen en afplankning i tältet, tre alnar lång och två alnar bred. Der instängde han Lindagull och gaf henne till mat en half renost om dagen jemte en skopa smält snövatten. Och dag och natt förgingo i
35 mörker, ty det blef hastigt vinter i Lappland, och norrskenet lyste in genom en springa i tältet.

Stackars oskyldiga lilla Lindagull, hon hade blixtrat en gång, – ty hur kunde hon annat? – men vid åskväder är det icke långt mellan blixten och

regnet, och långt var det icke heller till tårarne nu. Lindagull gret, ja, hon gret som man endast kan gråta när man är tolf år gammal och varit en prinsessa i Persien och bott i rosengårdar och marmorslott och uppvaktats af de vänaste tärnor, men finner sig plötsligt hungrig och frysande ensam i Lapplands vinter. Ja, hon gret som man gråter öfver ungdom, helsa och skönhet, hon gret som man gråter öfver ett förloradt lif, hon gret som daggen begråter en skön, slocknad dag i Ispahans lustgård. Och när hon gråtit, somnade hon. Men se, då stod vid hennes sida den gamle, vänlige gubben, som finnarne kalla *Nukku Matti*, som svenskarne kalla *John Blund* och som danskar och norrmän kalla *Ole Luköje*, – jag vet icke hvad han kallas i Persien, – och tog henne i sina armar, förde henne till Fjäderholmarnas sköna grottor och nedlade henne här på en bädd af doftande rosor. Allt var här så fridsamt och godt. Det milda månskenet lyste öfver dadelpalmer och myrtenskogar, alldeles som i Persiens fagrade vår; de små, luftiga drömmarna dansade fram till henne med silkesskor öfver sammetsmattor, och ledsagade henne tillbaka till hennes hem, till hennes fader den gamle Shah Nadir, till alla väna tärnor och alla kära ställen från hennes barndom, – och så gick den långa vinter-natten. Och så gingo veckor och månader, natt efter natt, i drömmarnas rike, ty det var ju allt natt, och Lindagull var tålig och gret icke mer: drömmarne hade sagt till henne: – vänta; din befriare kommer!

Hvem skulle befria henne? Hvem skulle hitta väg, der ingen väg fanns långt borta i snön? Ja, lappgumman tänkte på att befria Lindagull, men hon vågade ej för sin gubbe. Och Pimpepanturi tänkte också på att befria Lindagull, men dertill var han för lat.

Så gick vintern, solen började skina, snön smälte, myggorna dansade. Då tänkte trollkarlen: – nu är hon tam! Hvarpå han gick till Lindagull och frågade, om hon nu ville resa tillbaka till Persien. Hon behöfde endast taga den hjeltemodige och förträfflige riddaren Morus Pandorus von Pikkulukulikuckulu till sin gemål, så stodo renarne genast förspända att åka mot söder.

Lindagull blixtrade icke mer; hon tänkte endast på den unge prins Abderraman, som en gång hade blödt för henne på Ispahans sand, och betäckte sitt ansigte, men svarade icke.

Nu blef trollkarlen mycket vred. Der var ett högt fjäll och i fjället en djup grotta. Trollkarlen instängde Lindagull i den djupa grottan och sade till henne: – Snart blifva hjortronen mogna. Räkna då väl hvar dag, när du icke vill svara mig. Första dagen får du trettio hjortron till mat och trettio daggdroppar till din dryck, nästa dag 29 hjortron och 29 daggdroppar, och

sedan för hvar dag ett bär och en droppe mindre. Sista dagen vill jag fråga hvad du beslutat.

Ja, Lindagull satt der trettio dagar instängd i grottan, och nu var det öde Lappland ljust både dag och natt, men grottan var mörk. Och hjortron och
 5 daggdroppar blefvo beständigt mindre till antal, men Lindagulls kinder blefvo icke blekare, hennes lugna tålmod var detsamma som förr. Ty hvad hon måste umbära om dagen, det ersatte Nukku Matti och drömmarne hvarje natt. De aflyftade grottans klipphvalf med sin osynliga kraft, hon fick skåda den glödande midnattssolen, hon fick höra forsens brus, der han
 10 kastade sig utför branten af fjället, och der regnade in i grottan en ljuflig honungsdagg, som var för den hungrande bättre än mat och dryck. Lindagull tänkte på prins Abderraman och sjöng österländernas visor, hvilka det roade henne att höra hundra klarröstade ekon besvara från bergväggarna.

På trettonde dagen hemtade trollkarlen till henne det sista hjortronet
 15 och den sista daggdroppen, inlagda i ett löf af Lapplands dvergbjörk. – Nåväl, frågade han, – har du beslutat?

Lindagull betäckte åter sitt fagra anlete och svarade intet.

– Du får ännu en dags betänketid, sade trollkarlen, – och jag vill nu gifva dig ett talrikt sällskap.

20 Vid dessa ord öppnade han grottans dörr, och strax inströmmade likasom en sky genom dörren. Men det var ett moln af Lapplands hungriga myggor, tusen och åter tusen och åter tusen, tilldess att de uppfylde hela grottan likasom en tät rök. – Jag önskar dig mycket nöje af dina nya bekantskaper, sade den elake trollkarlen och stängde dörren.

25 Lindagull förstod icke hans mening; hon kände hvarken Lapplands mygg eller Persiens eldflugor, ty natt och dag hade fordom en tärna stått vid hennes sida med en lång, hviftande påfågelfjäder, för att beskydda henne mot luftens odjur. Och hon förskonades från att nu förstå människors elakhet, ty i samma ögonblick dörren stängdes, föll kring henne ett tätt flor af den finaste
 30 väfnad, som drömmarne förde åt henne från elfvornas väfstolar. Detta flor förmådde myggorna icke genomtränga. Intet kungligt blod fingo de smaka den dagen och den natten. De beto af alla krafter i fjällets hårda granit, men funno stenen för mager och lägrade sig slutligen, bedragna i sin förväntan, såsom en grå spindelväf kring alla remnor och kanter af fjällväggen.

35 Vid midnattstid öppnades sakta grottans dörr, och in trädde lappgumman Pimpedora med en kruka i handen samt efter henne Pimpepanturi med en brinnande perta. – Stackars barn, sade den beskedliga lappgumman, – det är synd med dig, men jag törs icke släppa dig ut, ty då skulle min gubbe

förvandla mig till en fjällråtta. Se, här hemtar jag beckolja i min kruka; smörj dig med den öfver hela din kropp; det är det bästa medlet att ej blifva uppäten af mygg.

– Och se, här hemtar jag åt dig en rökt renboge, så att du ej svälter ihjäl, sade Pimpepanturi godmodigt. – Den är litet afgnagad, efter jag blef så hungrig på vägen, men der är ännu kött på benen. Och jag har stulit grottans nyckel, medan far sof, men jag törs icke släppa dig ut, ty då skulle far förvandla mig till en filfras. Icke behöfver du derfor taga mig till din man; jag slår vad, att du icke ens kan koka åt mig en ordentlig palt.

– Nej, det kan jag visst icke, svarade prinsessan Lindagull och tackade båda för deras välvilja, men förklarade, att hon hvarken var hungrig eller myggbiten.

– Nå, behåll ändå beckoljan för säkerhets skull, sade lappgumman.

– Ja, behåll ändå renbogen, menade Pimpepanturi.

– Tusen tack, sade Lindagull.

Och så stängdes dörren, och natten förgick. Andra morgonen kom trollkarlen och väntade nu helt visst att finna sin fånge så tam man kan vara, när man är halfdöd af myggbett. Men när han såg Lindagull lika blomstrande som förut och såg henne åter betäcka sitt ansigte utan svar, kände hans vrede ej några gränser.

– Kom ut! sade han.

Lindagull trädde ut i det klara dagsljuset, så fin och så lätt som en elfva i månskenet. När hon slog sin slöja tillbaka för att se dagen, sken solen så varmt i hennes strålande ögon, som denna samma sol skiner om våren på de blå bergen i Ginnistan.

Trollkarlen sade: – Jag kunde väl föra dig till jättarnes konung Bom-Bali i Turan, han skulle lasta sex åsnor med guld för att få äga dig blott en enda dag. Men hör hvad jag beslutat! Du skall blifva en ljungblomma på Lapplands hed och lefva så länge som en ljungblomma lefver. Gif akt på solen: hon står nu lågt på himmelen. Om två veckor och en dag kommer den första polarfrost, när ljungblommorna dö. Jag vill för sista gången fråga dig dagen förut.

Derpå teg han stilla, såsom väntade han redan nu det önskade svaret, men när Lindagull åter betäckte sitt ansigte under tystnad, utropade trollkarlen med af vrede darrande stämma:

– *Adáma donāi marrabataēsan!* Det betyder på naturspråket: menniskolif, sjunk in i en blommas liknelse! Trollkarlen hade lärt dessa ord en höstafton, när sunnanvinden kom från Afrikas öknar och lagt sig till hvila på Lapplands fjäll. Vinden kan alla ord, emedan alla ord talas i vinden.

Vid dessa fruktansvärda ord förekom det Lindagull som om alla blommor på heden vuxo till träd och öfverskyggade henne, men det var hon själf, som sjönk in i jorden. I nästa ögonblick kunde intet främmande öga mera urskilja henne från de tusen och åter tusen blekröda ljungblommor, som lefde och
 5 dogo i Lapplands ödemark.

– I dag om två veckor! mumlade trollkarlen och återvände med mulna blickar till lapptältet.

Medan detta tilldrog sig, irrade prins Abderraman verlden omkring med sabeln vid sidan och stafven uti sin venstra hand. Det fanns intet berg
 10 i Asien, ingen öken i Afrika, intet fält, by eller stad i södra och medlersta Europa, som han icke förgäfves genomletat. Men hvad hade han att hoppas uti Europa? Der funnos inga andra tigrar, än dem djurtämjarne förevisade för den skådelystna hopen i städerna, och äfven bland dem fanns ingen Ahriman. Sorgsen red prinsen tillbaka på vägen åt Persien, och hans trogna
 15 hund Valledivau åtföljde honom, då det en dag hände, att hunden jagade en gräsand i vassen af en sjö, fångade anden och bar henne lefvande till sin herre. Vid det att denne ville döda henne, kacklade anden: – Skänk mig lifvet, och jag vill säga dig något!

– Jag skänker dig lifvet, sällsamma fågel, yttrade prinsen förvånad.

20 – Hvad har du att säga mig?

– Rid till Lappland! kacklade anden ånyo och var med detsamma försvunnen i vassen.

Lappland? Aldrig hade prinsen hört omtalas ett rike med detta namn. Han frågade efter konungen öfver Lappland, och man svarade honom: – Rid
 25 norrut, beständigt norrut, och stadna icke förr än vägen är slut, skogen är slut och du icke mera finner en människoboning med murad spis!

– Besynnerligt! tänkte prinsen. Men han följde rådet, red norrut, beständigt norrut och stadnade icke förr än vägen var slut, skogen var slut och ingen annan mensklig boning att skåda, än flyttbara tält. Det var sista
 30 dagen i Augusti, ännu sken solen, ännu grönskade fälten, men himlen skiftade uti grönt, en sval nordan blåste, och när han lugnade, skulle frosten komma.

Prinsen hade redan ridit i flera dagar utan att skåda spår af människor, när han vid foten af ett högt fjäll varseblef ett tält af renhudar. Han red närmare, för att än en gång förnya sina fruktlösa frågor, när han till sin
 35 obeskrifliga förvåning upptäckte en långt synlig inskrift på fjällväggen och der läste namnet Lindagull. Trollkarlen Hirmu hade inhuggit detta namn öfver dörren till fjällgrottan, der Lindagull suttit fången, för att återfinna stället, när han flyttade tältet.

Nu drog prinsen med venstra handen sin sabel och ville intränga i tältet, när i detsamma trollkarlen Hirmu trädde ut emot honom på väg till ljungheden. – Gif mig åter prinsessan Lindagull, eller sänder jag dig till Ahrimans rike! utropade prinsen.

Trollkarlen var en slug man, som mången gång förr hade räddat sig med en list, men denna gång förlorade han sin rådighet vid ett så oförmodadt möte. Han visste ingen bättre utväg, än att i ögonblicket förvandla sig till en fjällräf, som med hastiga språng tog till flykten mot fjället. Han trodde sig dermed vara säker för prinsens sabel, men han glömde hunden, som följde sin herre. Icke förr såg Valledivau räffen springa, innan han genast begynte jaga honom. Räffen slank genom alla klyftor och hoppade öfver alla fjällets brådjun, men Valledivau var än snabbare, upphann honom på högsta fjälltoppen, slet honom i stycken och åt upp hans hjerta. Detta blef trollkarlen Hirmus död, ty hans hjerta hade flyttat in uti räffen, såsom det fordom flyttat in i tigern, och när hjertat åts upp, var det slut med trollkarlen.

När hunden återvände med blodig nos, förstod hans herre, att nu måste bådas fiende hafva funnit sin undergång. Men hvar fanns Lindagull?

Prinsen gick in i tältet.

Lappgumman Pimpedora kokade renkött, och hennes gosse Pimpanturi sof på den mjuka mossan, för att uträtta någonting nyttigt, medan han väntade på middagen. – Gumma, sade prinsen, – eder man är död, gif mig Lindagull åter, och ingenting ondt skall vederfaras eder!

– Ack jemmer, är han död? sade gumman, utan att synas just mycket bedröfvad. – Ja, det skulle den änden taga med hans elaka konster. Men Lindagull måste ni söka der ute bland hedens ljung. Min gubbe har förvandlat henne till en ljungblomma, alldeles sådan som många tusende andra, och i natt kommer frosten; då är det slut med henne.

– Ack, du allrakäraste lilla Lindagull, måste du dö i natt, och jag kan icke upptäcka den stjelk, på hvilken du vissnar! utropade prinsen och kastade sig i sin förtviflan ned midti ljungen på den oöfverskådliga heden, der tusen gånger tusen blekröda blommor förbidade döden alldeles lika hvarandra.

– Vänta! sade lappgumman. – Nu påminner jag mig de ord, med hvilka Lindagull blef förvandlad. Jag tyckte det vara synd med barnet och kröp bakom en sten för att se hvad min gubbe företog sig. Då hörde jag honom säga:

– *Adáma donai marrabataësan!*

– Ack, suckade prinsen, – hvad hjälper det oss, när vi icke veta de ord, som lösa förtrollningen?

Pimpepanturi hade tyckt att middagen dröjde nog länge och gått ut ur tältet, för att söka sin mor. När han hörde prinsens klagan, ref han sig ett par gånger betänksamt i luggen och sade: – Far brukade vända om orden, när han ville göra en förtrollning om intet.

5 – Ja, det gjorde han, sade lappgumman.

Prins Abderraman fattade ett svagt hopp, steg på en klippa och ropade så högt han förmådde öfver den ändlösa heden: – *Marrabataësan donai Adáma!*

10 Orden förklingade utan spår, ingen blomma rörde sig, solen sjönk hastigt mot horisonten, och vinden lugnade.

Prinsen fruktade, att han ej kunde böja det obekanta naturspråket rätt och upprepade orden gång efter gång, i olika ordning och med olika ändelser. Men förgäfvdes. Endast en gång förekom det honom, som skulle ljugen på en aflägsen kulle hafva höjt sig att lyssna, men äfven den sjönk
15 tillbaka i den ändlösa, enformiga, tröstlösa heden.

– Solen går ned, sade lappgumman. – Om ni icke snart finner det rätta ordet, så kommer frostén, och då är det för sent.

Och solens röda skifva rullade nu alldeles invid himmelens rand, det var tyst i naturen, en kall och fuktig aftondimma, frostens föregångare, lade sig
20 som ett flor öfver fält och kullar. Allt vexande, som en kort tid vågat blomma i Lappland, var nu invigd åt döden.

Prins Abderraman var blek af förfäran, hans röst svek honom, och han förmådde knappt hörbart uttala de sista ord, som han ännu icke försökt:

– *Marraba donai Adáma taësan!*

25 Men se, då höjde sig på den aflägsna kullen en ljungblommas stielk. Hon vexte så hastigt, som när Ginnistans féer röra med sitt trollspö de blå bergen och låta en lilja uppvexa i morgonrodnaden. Dimman låg redan kring kullen, ur dimman vexte en smärt gestalt, och när prinsen hunnit till kullen i andlöst språng, trädde Lindagull mot honom, så blek, som man
30 är, när man redan känt den första kylan af döden. Han hade i sista stunden funnit det rätta ordet.

Prins Abderraman bar den bleka prinsessan på sina armar till tältet, och småningom återvände hennes krafter under lappgummans vård. Pimpedora var lycklig, Pimpepanturi glömde i glädjen sin efterlängttade middagsmåltid,
35 som vidbrännts i grytan, och prins Abderraman företog sig något, som hjeltar aldrig bruka företaga sig: han svimmade af förtjusning. Hans första ord, när han åter vaknade, var en bön till Allah och dernäst en fråga till Lindagull: – huru det kändes att vara förvandlad till ljungblomma?

– Såsom när man sjunker tillbaka uti sin första barndoms vagga och icke vet mera af verlden, än att dricka, sofva och vara lycklig i Guds kärlek, svarade Lindagull.

– Och huru kändes det, att åter vakna till lif?

– Såsom när man vaknar en klar morgon efter en djup och behaglig sömn. 5

– I morgon skola vi återvända till Persien!

– Ja, svarade Lindagull. – Men denna goda gumma och hennes son ha haft medlidande med den stackars fångna Lindagull. Vi skola föra dem med oss, och de skola få ett palats i Ispahan.

– Nej, tackar så mycket, svarade Pimpedora, – jag tycker mera om mitt rentält i Lappland. 10

– Finns det snö och renar i Persien? frågade Pimpepanturi.

– Snö finns blott på de högsta bergen, och i stället för renar ha vi hjortar, antiloper, gazeller, sade prinsessan.

– Nej, tack vackert, menade Pimpepanturi; – du kan gerna resa och gifta dig med hvem du behagar. Ingenstädes i verlden finns ett så godt land, som Lappland. 15

Derom lönade nu icke mödan att tvista. Prinsen och prinsessan reste följande dag, sedan de begåfvat lappgumman och hennes son med sina guldsömmade dräkter med många ädelstenar och fått lappkläder af renskinn i stället. 20

Lappgumman gömde de dyrbara persiska dräkterna i en näfverkont och var glad i sitt sinne, när hon räknade ut, att för dem skulle hon kunna köpa en hel matta mjöl.

Shah Nadir satt ensam och grånade af sorg i Ispahans gyllne palats; han kunde icke förgäta sin förlorade dotter. Hans otacksamme söner hade gjort uppror mot honom och tågade med en stor här mot hufvudstaden, för att störta sin fader från thronen. Då anmälde storviziren, att en ung vilde i djurhudar, åtföljd af en ung vildinna och en hund, ville kasta sig för konungens fötter. Shah Nadir vägrade aldrig en främling företräde; 25 kanske visste en sådan främling något om hans käraste barn. De två vildarne fördes till honom; vilden kastade sig för Shahens fötter, men vildinnan slog sina armar så utan krus om hans hals, att storvizirens skägg blef grönt af förskräckelse. Och Shah Nadir igenkände under lappens renhud sitt så länge saknade, så hopplöst begråtna barn. – Allah, Allah! utropade han, – 30 nu vill jag gerna dö!

– Nej, herre konung, utropade prins Abderraman, – nu skall du lefva, för att glädjas med oss och återvinna ditt rike. 35

När Shah Nadir förnummit sin dotters bortröfvande och den trogna
 tjänst, som prinsen bevisat henne, utnämnde han genast prins Abderraman
 till rikets thronföljare, lofvade honom sin dotter, prinsessan Lindagull,
 till gemål och sände honom, i spetsen för de femtiotusende ryttarne med
 5 guldbetslen, att bekämpa den upproriska hären. Icke länge dröjde det, innan
 prinsen med sin tappra venstra arm vann en lysande seger, tillfångatog de
 upproriske konungasönerne och återvände i triumf till det jublande Ispa-
 han. Då firades prins Abderramans och prinsessan Lindagulls bröllopp
 med stor ståt, – men utan djurfäktningar, – och de lefde sedan länge och
 10 lyckligt tillsammans. Men en dag hvarje år – och det var den 31 Augusti,
 årsdagen af prinsessan Lindagulls befrielse, – visade sig det kungliga paret,
 till stor förvåning för det praktlystna Persien, i Lapparnes tarfliga dräkt
 af renskinn, för att icke i de goda dagarna glömma de onda. Shah Nadir
 fick på sin höga ålderdom gunga små barnabarn på sitt knä, hans elake
 15 söner slöto sitt lif som svinaherdar hos jättarnes konung Bom-Bali i Turan.
 Hunden Valledivau lefde till 30 år, dog af tandvärk och blef med stor heder
 uppstoppad. Men om Pimpedora och Pimpepanturi, som en gång fått det
 stolta namnet Morus Pandorus von Pikkulukulikuckulu, hördes sedan intet
 mera till Persien. Förmodligen hafva de aldrig funnit ett bättre land på
 20 jordens yta, än Lappland.

ALAUDA CANTAT.

Ack, herr magister, det är för löjligt,
 Hvar gång jag sitter, – säg är det möjligt? –
 En dag i Maj bakom fälld gardin,
 När solen skiner på min latin,
 5 Då, bäst jag sitter,
 Hör jag ett qvitter
 Af tusen fåglar i solens glitter,
 Och alla då
 De sjunga så:
 10 Alauda cantat! Alauda cantat!

Ack, släpp mig ut ur den trånga arken!
 Alauda cantat är lös i parken,
 Hvar bokstaf surrar som mygg och bin,

Och hela världen kan nu latin.
 En lärka svärmar 15
 I bokens permar;
 O ve, hon skamlöst min lexa härmar!
 Jag rår ej för,
 Jag ständigt hör:
 Alauda cantat! Alauda cantat! 20

Och då så qvittrar hvar sparf på taken:
 Nu sjunga lärkorna våren vaken!
 Alauda cantat är sångens ord
 Från blåa himlar till blommig jord.
 När dagen bräcker, 25
 När morgon väcker
 De tysta dalar, dem natten täcker,
 Då går ett tal
 Kring fält och dal:
 Alauda cantat! Alauda cantat! 30

Då vaknar skogen ur ljufva drömmar,
 Då bada bergen i ljusets strömmar,
 Då dansar bäcken, då sjunger sjön,
 Då strålar stranden, då doftar ön,
 Och sången droppar 35
 Som rosenknoppar
 Från lätta skyar på löf och toppar,
 Och hjertat slår
 Af lif och vår!
 Alauda cantat! Alauda cantat! 40

REFANUT.

Skeppet Hoppet låg förtöjdt vid hamnbryggan; en svärm af gossar hade fått lof att gå ombord och klättra i vanterna. Några vågade sig upp till stormärskorgen, två hunno ända till lillmärsen, och en hade god lust, att en gång i sitt lif försöka huru det kändes att rida på bovenbramrån. Det var söndagsafton, Brass-Matte satt på ankarkettingen, fördäck, och hade 5

läst psalmboken, men lade honom nu ifrån sig, för att betrakta gossarne. Brass-Matte var en gammal becktröja, en väderbiten matros af den äkta sorten, som pröfvat alla vindar och seglat på alla haf, allt från den tid han kunde lyfta en åra. En gladlynt och skämtsam man var han, den gamle Brass-Matte; kunde berätta många roliga äfventyr och skarfvade till i vexten, så att det förslog, men det tyckte många just vara det allra bästa. Gossarne höllo af Brass-Matte, de tyckte att han var en karlakar och kunde berätta historier som ingen annan, om det också ibland var nästan på drift.

Brass-Matte lade bort psalmboken, koxade uppåt mårnen och ropade:

10 – hoj, der i tacklingen!

– Hoj! svarade gossarne, som hade vågat sig högst.

– Lita på händerna och intet på fötterna, du der i toppen, annars dimper du ned som en kråkunge! ropade Brass-Matte.

– Rätt så! skrek den högste våghalsen på vägen till bovenbramrån.

15 Brass-Matte mumlade något om valpar, som ville vara kattungar, och låtsade icke vidare bry sig om hela svärmen, men följde dem med vaksamma blickar, efter han ju hade vakten på däck. Om en stund hade gossarne tröttnat att klättra. En af mårsgastarne torkade svetten från pannan och menade, att Hoppet var ett stort skepp; det var icke en liten sak, att der klättra ända
20 till rånocken.

– Åhja, sade Brass-Matte lugnt, – visst är det ju ett stycke framåt på vägen till månen. Nog är Hoppet stort, men ni skulle ha sett Refanut!

– Hvad är det för slag, Refanut? frågade gossarne. – Berätta oss det, Brass-Matte!

25 – Nå, det vet ju hvar kockspojke, som seglat med tråkär till Köpenhamn. Aldrig kan någon af eder vara så okunnig.

Nej, gossarne hade aldrig hört talas om någonting sådant i alla naturens tre riken; Matte skulle nödvändigt berätta dem det.

Brass-Matte tillredde en spritterny tuggbuss, strök sig om skägget, plirade med ögonen och tog sig för att berätta.
30

– Har någon af eder varit i Torneå?

– Nej, sade gossarne.

– Nå, det är detsamma. Torneå är en stad, som ligger så högt i norr, att när man der lägger ut ryssjor, kan man fånga solen i ryssjan vid midsommartiden. Der fiskas så stora laxar, att de ha ögon som fullmånen. Ännu längre i norr är ett högt berg vid namn Aavasaksa, dit folk reser hundra mil, för att ställa sina ur efter solen precis klockan 12 om natten och skriva kråkfötter i berget.
35

– Jaså, sade gossarne.

– I Torneå bodde för många år sedan en rik köpman, som hette herr Pehr. Han var så rik, så rik, att han skickade tjugu skepp till sjös, och när kungen kom till Torneå för att se midnattssolen, gjorde herr Pehr en kammare med glasväggar i strömmen, för att kungen skulle få se laxarne simma.

5

Men då nu människan aldrig får nog, tyckte herr Pehr, att han, som var så rik, borde blifva ännu dubbelt rikare. Han hade satt sig i sinnet, att han ville bekläda hela berget Aavasaksa med guld, efter det var ett så märkvärdigt berg, och så skulle det blifva ryktbart i hela världen, att detta hade herr Pehr gjort. Alltså lät han efterskicka en berömd trollkarl från Lappland och frågade honom huru han inom en kort tid skulle vinna så mycket guld han behöfde. Trollkarlen begrundade saken i sju år; alla troll i Lappland togos till råds, och då sade trollkarlen:

10

– Bygg Refanut!

– Hvad är det för slag? frågade herr Pehr, ty han var icke klokare än ni, syltmånsar, fastän han var så rik.

15

– Jo, sade trollkarlen, – Refanut är ett trolleskepp, hvars make ej finnes i vida världen. Det skall lasta in mera gods, än hundrade andra skepp, och det skall inom mindre än tre år föra hem så mycket guld, som det nu finns gråsten i Lappland.

20

– Åhå! sade gossarne.

– Ja, så sade herr Pehr med. Åhå! sade han. Hvar i alla dagar skall jag taga virke och byggmästare till ett sådant skepp?

– Låt det bli min sak, menade trollkarlen. – Jag bygger allt färdigt, och du behöfver endast gifva mig din dotter, jungfru Solsken, till hustru.

25

Herr Pehr besinnade sig något, ty trollkarlen var hundra år gammal, och jungfru Solsken var icke tjugu ännu. Men när han tänkte på berget Aavasaksa klädt uti guld, så gaf han sitt ja och samtycke, med vilkor att brölloppet skulle hållas när Refanut kom hem från sin första resa.

Nu begynte trollkarlen bygga. På Kuusamo fjäll i höga norden stå furor, som icke äro mycket yngre än syndafloden. Dit skickades alla Lapplands troll att hugga och släpa; björnar spändes för slädar och drogo virket till hafskusten. Der byggdes ett skeppshvarf så stort och högt som en fjällrygg, och der timrades Refanut. När det lopp ned af stapeln, svallade hafvet öfver sina bräddar, hafsbotten sprack, svallvågen rusade upp ända till Uleå sjö och stenlade alla forsar i Kemi elf.

30

35

När Refanut stod på vattnet, befann sig dess akter i Torneå, medan förstäfven flaggade utanför Vasa och bogsprötet vid en vändning sopade

bort skogarna i Tavastland. Det hade tre master: mellan hvar mast var så långt, att kråkan behöfde flyga en hel dag från den ena masttoppen till den andra. Och så höga voro masterna, att när en liten skeppspojke skickades upp till väders för att göra fast märsseglet, var han en gammal gråhårsman, 5 när han kom ned igen. Till besättning på fartyget utvaldes 10 000 raska matroser, och när hvar man åt en half kappe ärter och ett fat gröt om dagen, kan man räkna på fingrarna huru mycket ärter och gröt der behöfdes till ett års proviant.

Gossarne skrattade och begynte räkna på fingrarna.

10 – I hvarje block fanns ett spisqvarter och i hvarje märs ett societetshus. Jag vill icke tala om ankarkettingen, ty der behöfdes tolf man att lyfta en jernlänk, men vanterna voro tjockare än jag ...

– Det var icke litet, det! menade gossarne.

– Och bardunerna ... nå ja, det värsta var, att när skeppet skulle vända 15 och seglen brassas för vinden, måste en kurir rida tre veckor i sporrstreck, först långskepps och sedan från babord till styrbord och från styrbord till babord, skrikande med full hals, så att han kunde mista andedräkten: – klart att vända! ror i lä!

– Då måste der ha funnits gästgifvargårdar på vägen! inföll en af gossarne.

20 – Säg det! Hvad skulle icke der finnas gästgifvargårdar! Men nu var det icke lätt att finna en skicklig kapten för ett så stort fartyg, ty der blef kungjordt i alla kyrkor, att den, som ej kunde se på 18 mils afstånd hvad rådstuguklockan var i Torneå, och den, som ej kunde med sin ropare öfverrösta 10 forsars dån, han skulle ej göra sig besvär att söka kaptens- 25 tjensten. Der kommo från öster och vester många sökande, jättar med ögon som noshörningar och mästerklockare, som kunde öfverrösta allt deras kyrkfolk, men ingen af dem kunde fullgöra profvet. Ändtligen kom der en liten karl från Nådendal, sex qvarter lång var han, – ja, jag skall icke säga så noga, om han var sex qvarter och två tum ...

30 – Tre tum! rättade gossarne.

– Får gå, sex qvarter och tre tum lång, flintskallig, hjulbent och så vidare. Den mannen ställde sig på kyrktrappan i Limingo, som ligger 18 mil söder om Torneå, och tittade norrut. – Vänta litet, sade karlen, – jag kan ej se rätt bra, ty 12 mil härifrån flyger en flock af 68 gäss, 31 hvita och 37 grå, mellan 35 mig och tornuret. Nu äro de borta; klockan felas 21 minuter, 14 sekunder i 10, men det är oförsvarligt af magistraten, att ej låta sopa bort spindelväfven från urtaflan. Der surra 2 getingar, 11 flugor och 39 krankar, af hvilka 14 med långa ben och 25 med korta. Strax skickades en kurir till Torneå att höra åt

hur det var, och det befanns, att allt öfrigt var rätt, utom att der funnits 15 harkrankar med långa ben på urtaflan, men den 15:des ben hade bortskymts af timvisaren. Den lille karlen fördes då till Ämmä vattenfall nära Kajaneborg och ropade derifrån till Uleåborg, att man skulle skicka honom den största lax, som fångats i Turka pata. Vid det att han ropade, skalf det i stränderna; 5 allt folket i 120 forsbåtar, som styrde ned utför elfven, vände sig om i båtarne och frågade hvarandra: – manne åskan går i Lappland?

Så blef då den lille karlen från Nådendal antagen till skeppare på Refanut med en så silfverpenningar i månadsyra, hvilket var en småsak, när han lofvade hemta tillbaka såar med guld. Och så beslöts, att skeppet skulle 10 segla till Polynesien med en last af tjära, lax och åkerbärssylt samt hemföra derifrån, utom många rara kryddor, äfven en last af guldsand.

Refanut hissade segel. Det var ett gnisslande, ett brakande, ett fladdrande öfver all måtta. Vinden hejdades i sitt lopp, flaggorna piskade molnen, hafvets invånare, från delfinen och laxen ända till girsen och spiggen, trodde 15 att ett berg fallit i vattnet och flydde förfärade i sina skogar af sjögräs. Herr Pehr och trollkarlen stodo på stranden och gnuggade händerna af förnöjelse: den ene tänkte på Aavasaksa, den andre tänkte på jungfru Solsken. Men jungfru Solsken gret sina blåbärsögon röda som hallon, ty hon tänkte på trollkarlen. Hon visste, att han förtrollat skeppet, så att luft, eld och vatten 20 ej kunde göra det någon skada. Det skulle helt visst komma tillbaka, och då skulle hon, stackare, blifva trollkarlens fru.

Ja, trollkarlen var mycket slug och kunnig i alla konster; han trodde sig vara alldeles säker, när luft, eld och vatten ej förmådde något mot Refanut. Men han hade glömt det fjerde elementet, nemligen jorden. Så 25 slug trollkarlen var, hade han aldrig seglat till sjös, och hvad hjälper det att vara klok på landbacken, om man aldrig i sin dag har smakat på salt sjö? Är det icke sannt, gossar, hvad? Det är dumt att vara en sådan landkrabba.

– Mycket dumt, menade gossarne.

– Nå, se, nu tänkte trollkarlen: – det der skeppet seglar i vatten, det kan 30 råka i fara för storm, i fara för eld, i fara för vågor, men aldrig kan det ju komma på torra landet. Så der enfaldigt tänker man här på landbacken. Om nu trollkarlen frågat mig, skulle jag ha svarat honom: – Käre trollkarl, ty man måste vara mycket höflig mot trollkarlar, – käre hexmästare, eller hvad du är för en, skulle jag ha sagt till honom, det der är bara dumt prat. Trolla 35 hellre skeppet säkert mot grund, klippor och sandreflar, ty alltid reder sig en bra sjöman utan trolldom mot luft, eld och vatten. Men då han nu icke frågade mig eller någon annan förståndig karl, så gick det som det gick.

– Nå, hur gick det? frågade gossarne, medan Brass-Matte tillredde en ny buss.

– Det gick krångligt från början. Vinden var god nordan, folket på akterdäck sågo fruarna hvifta med sina näsdukar på Torneå brygga, medan
5 förstäfven redan befann sig i Qvarken. Men der var grundt vatten, Refanuts köl skrapade botten. Strax befallte kaptenen att utkasta en del af skeppets barlast; kuriren red i sporrstreck kring däckets, och så mycken mull, så många stenar kastades ut, att deraf uppstod en stor, vacker skärgård, som än i dag kallas Mickelsöarne. Ha ni varit der?

10 – Aldrig i tiden, Brass-Matte!

– Gör ingenting.

– Och då i brådskan vid pass hundra tusen burkar åkerbärssylt kastades öfver bord med barlasten, så kan man än i dag plocka de allra skönaste åkerbär just på Mickelsöarne.

15 – Åh! sade gossarne.

– Refanut kom med knapp nöd ur Qvarken och hade nu djupare vatten i Östersjön. Der gick hög sjö efter en storm. Kocken stod just i kabyssen och brassade gröten, när en ofantlig våg spolade öfver däckets och förde med sig en holländsk brigg, som slungades rakt in i den stora grötgrytan. Nej,
20 skrek kocken, se på de dumma Ålandspojkarne, som byggt ärtskidsbåtar vid stränderna och kasta dem hit, att smutsa vår gröt!

Nu skulle man vända i Östersjön, för att segla ut genom Öresund och Kattegat. Åter red kuriren omkring i sporrstreck och skrek: – ror i lå! ror i lå! Det var ett bebehj. Innan kuriren hann till klyfvarbomen i fören, voro
25 märssseglen redan brassade för vändning, och då vinden just friskade i, var det icke mer än ogjordt, att man icke i den farten seglat tvärt öfver Köpenhamn. Men det lyckades så väl, att endast storran sopade bort ett par kyrktorn i staden; skeppet gick öfver stag och seglade nu för babords halsar rätt in uti Öresund.

30 – Hvad vill det säga, babords halsar? frågade en af de minsta gossarne oskyldigt.

– Vet du icke det, landkrabba? svarade en af de större, som tyckte sig vara en fullärd sjöman. – Babord, det är venstra sidan, när man vänder sig emot fören, och babordshalsar, det är de sjömän, som sträcka halsen ut
35 öfver babord.

– Seglade skeppet halsarne af dem? frågade den okunniga landkrabban.

– Tyst, du, och låt Matte berätta!

Brass-Matte fortsatte:

– Ja, nog gick det den gången på sin hals. När fören var inne i Öresund, medan aktern ännu var långt tillbaka i Östersjön, skrek kapten i glädjen hej och hurra! Allt folket skrek på samma sätt hej och hurra, och just som de skreko och hejade, törnade skeppet på och blef stående så stadigt, som hade det blifvit fastspikadt. Detta var minsann icke underligt, ty när man såg närmare åt, var skeppet Refanut bredare, än hela Öresund, och så satt det nu fast mellan Jutland och Skåne, alldeles som när en gris kilat in hufvudet mellan två plankspolar och ej får ut det igen. 5

– Hå! sade gossarne.

– Ja, der stod nu Refanut. Af den häftiga stöten hade kaptenen och allt manskapet fallit att sitta. Det blef slut med hurraropen. I stället begynte alla bråka och brassa, för att få skeppet flott. Vinden sköt på, vågorna sköto på, men Refanut stod stadigt mellan Skåne och Jutland. När då kaptenen och besättningen förgäfves arbetat sig trötta i tre dagar och tre nätter, och när de lika förgäfves utkastat 500 000 tjärtunnor, 300 000 laxtunnor och 200 000 syltburkar, beslöto de att gå i land och sofva på saken. Men när de väl voro i land, beslöto de, att ej mera gå ombord igen. 15

Sex veckor stod Refanut i sin råttfälla, och svenskar och danskar rodde ut att beskåda vidundret. Emedan der ännu fanns otroligt mycket åkerbärssylt som en gröt uti lastrummet, hände sig lång tid derefter, att alla torpare i Danmark hade råd att bestå sig sylt på plättarne, – nemligen när de gräddade plättar. Men efter de sex veckornas förlopp kommo svåra klagomål till kungen i Danmark. – Herre konung, sade folket, – hjälp oss af med det förskräckliga Refanut! Det stänger för oss hela sundet, så att intet skepp kan komma hvarken ut eller in. I Kattegat vänta 700 fartyg att slippa in, och i Östersjön vänta 600 fartyg att slippa ut. I Sverige, Finland, Ryssland och norra Tyskland är stor brist på salt och kaffe, och när folket ej får salt och kaffe, gör det uppror, så att vi snart kunna vänta ett stort och grufveligt krig. 25

Kungen svarade: – låt oss vänta litet; vind och vågor slå nog fartyget sönder. Men vind och vågor visste väl hvad de gjorde; hexmästaren hade ju bundit dem, så att de ej fingo göra Refanut någon skada. Nya klagomål kommo från alla håll: – herre konung, Refanut fördämmer Östersjöns aflopp. Många och stora floder utflyta i detta hafvet, och när det öfverflödiga vattnet ej rinner bort, uppstå förskräckliga öfversvämningar, så att länder och folk fördränkas, städer förstöras, och hela riken äro nära sin undergång. 35

Kungen ville ännu vänta, men han var en stark snusare, och när han en dag ville taga sig en pris, var hans snusdosa tom. – Skaffa mig mitt vestindiska snus, sade kungen. – Det är omöjligt, herre konung, svarade

öfverhofmästaren. – I Kattegat vänta sju skepp med snuslast, men de slippa ej in; Refanut har fördämt hela sundet.

Då blef kungen i Danmark ond. – Skicka hit tio linieskepp och tjugu fregatter! Låt dem lägga sig i en rad med bredsiddorna emot sundet och
5 aflossa sina kanoner mot Refanut!

Sagdt och gjordt. Alla kanonerna skulle lossas af i en puff, alla beredde sig på en förfärlig knall och stoppade bomull i öronen. – Ett! sade kungen. – Ett, tu, tre! men icke ett enda skott small.

– Hvad pocker är det? sade kungen, der han stod och kommenderade
10 på slottstornet i Helsingör. – Har man ej hört kommando? Passa nu på: ett, tu, tre!

Ingen knäpp. Det var så tyst, att man kunde höra en mygga surra.

– Hvad nu? skrek kungen i vredesmod. – Ladda om igen ... ett, tu, tre!

Nej, icke en knäpp! Håren reste sig af förundran i de danske officerarnes
15 stångpiskor. – Der måste vara fel i krutet! utropade alla med en mun.

– Visst brinner krutet, svarade öfverluntmästaren förargad. – Felet är, att kanonerna rostade under den långa freden. Låt oss lägga ett berg af krut inuti Refanut, så spränga vi hela vraket till snus.

– Jag önskar det ginge så väl, sade kungen. – Man kan ju försöka.

20 Strax samlades allt krut, som fanns i halfva Europien, och lades som ett högt, svart berg inuti Refanut. Derefter kungjordes, att allt folk skulle förfoga sig 6 mil derifrån, för att ej springa i luften. Man lät hemta en mästertjuf, som dagen derpå skulle hängas, och lofvade honom nåd, med vilkor, att han skulle tända på krutet med en sju famnar lång svafveltråd. Hvar och
25 en väntade nu, att hafvet skulle remna af den ofantliga smällen. Man såg mästertjufven tända på tråden och derefter hoppa i sjön, för att simma till lands ... man såg genom kikare svafveltråden brinna och brinna och brinna ... Slutligen nådde den krutberget, och ...

– Nå? sade gossarne.

30 – Nå, der hördes platt ingenting. Svaflet slocknade midt i krutet.

– Ååh!

– Ja, det hade gått med krutberget alldeles som med kanonaden. Den som var glad, det var mästertjufven. Men kungen vardt gräsgrön af vrede, lät kalla öfverluntmästaren och frågade honom hvarför han sålt åt kronan
35 ett krut, som icke tog eld. Den stackars öfverluntmästaren bedyrade vid sitt skägg, att krutet var af den bästa sorten, och det ville han strax bevisa. För den skull lät han föra krutberget i land, vadade upp till knäna midt i den stora, svarta högen och stack, – bara på försök, – en brinnande svafvelsticka

ned i krutet. Bummmm! Då sken der en blixtnur ur krutberget, luften skakades af en hiskelig knall, ett ofanteligt rökmoln höjde sig öfver hela Danmark, och man trodde att jorden skulle remna i stycken. Af öfverluntmästaren fann man sedan ej en bit så stor som en potatis en gång.

Då framträdde till kungen en gammal matros ...

5

– Det var du, Matte! skreko gossarne.

– Jag säger icke precis, att det var jag, men en förståndig sjöman var det, litet lomhörd på venstra örat af smällen. Han sade till kungen: – Hvad tjenar det till att nojsa? Ett barn kan ju förstå, att Refanut är förtrolladt mot eld, luft och vatten. Låt oss hellre försöka, om jern biter på detta sjöspöket. Låt oss hugga det sönder och bygga af virket en ööfvervinnelig krigsflotta. Jag tänker, att tiotusen timmermän blifva färdiga dermed till nästa vår.

10

– Men under tiden blir uppror i alla Östersjöriken, invände krigsmistern.

– Och under tiden drunkna vi af Östersjöns öfversvämning, menade riksamiralen.

15

– Och under tiden vänta sju skeppslaster snus förgäfves i Kattegat, anmärkte öfverhofmästaren.

– Nej, det går icke an, det strider mot rikets välfärd, inföll den bekymrade kungen. Låt oss sofva på saken.

20

Nå ja, man sof på saken. Men medan man sof, tilldrog sig något förunderligt. En liten mask, en lurifax, ett krypfä, som ingen kände, steg upp ur hafvets skum och söndergnagade hela det stora Refanut på en enda natt. Vida omkring var hafvet betäckt med trädmjöl, när skeppet smulades sönder af maskens tänder. När kungen och hans folk om morgonen vaknade, återstod af det väldiga Refanut endast ett litet stycke af kockens kabyss, och af detta stycke byggdes ett tremastadt skepp. Sundet blef fritt, salt och kaffe kunde obehindradt passera, vattenfloden rann ut, allt folk var belåtet. Men hvilken fröjd det blef, när kungen åter kunde taga en ärlig pris snus, det är omöjligt att värdigt beskrifva. Staden illuminerades, alla snusbodar flaggade, och alla hofherrar klädde sig, till dagens ära, i snusbruna frackar ...

25

30

Herr Pehr och trollkarlen väntade länge förgäfves att höra något från Refanut och tröstade sig dermed, att det var lång väg till Polynesien. En natt drömde herr Pehr, att Aavasaksa var från foten till toppen beklädt med guld, och skyndade följande morgon att kalla trollkarlen till sig. – Så och så har jag drömt: det måste betyda, att Refanut i dag kommer hem fullastadt med guldsand. Bjud hit hela staden, hexmästare; nu skola vi fira ett ståtligt bröllopp.

35

Trollkarlen bjöd icke allenast hela staden, utan ock alla Lapplands troll till brölloppet, och ett troll med sju ögon skickades högst i tornet för att gifva signal, när Refanut syntes långt borta i Östersjön. Men jungfru Solsken gret sina ögon röda som solens nedergång, när hon bådade storm.

5 Allt var färdigt, trollet i tornet gaf en signal, och allt folk skyndade ned till hamnbryggan med kransar och flaggor, så att hurraropen redan tycktes skallra dem mellan tänderna. Men i stället för Refanut kom der en fattig, liten eländig ekstock med segel af bastmatta, och der satt en utsvulten man i trasor. Det var kaptenen på Refanut, som hemkom allena, för att berätta
10 skeppets öde.

Ja, hvad skulle man säga derom? De fleste menade, att det hade de gissat långt förut, och så gingo de hem igen med sina kransar och flaggor och sväljde ned sina hurrarop. Trollkarlen blef gredelin i ansigtet och sprack på fläcken. Herr Pehr blef så fattig, att han gick på rote från gård till gård,
15 men Aavaksaksa förgylldes, honom förutan, hvar sommar af midnattssolen. Jungfru Solskens ögon, nå, det förstås att de klarnade; hon blef gift med borgmästaren Månsken, de lefde godt och togo herr Pehr till sig från roten.

Många år ha sedan förgått, men ännu i dag seglar ingen gammal sjöman mellan Torneå och Öresund utan att berätta för kockspojken och jollgastarne
20 om Refanut. Ännu händer stundom i Qvarken och Östersjön, att der uppstår en tjocka och töcknen antaga förunderliga gestalter i morgonskymningen. Då tycka sig sjömännen se i dimman ett ofanteligt skepp med master, som resa sig upp till molnen, och segel, som fladdra himmelshöga i luftdraget. De gamle matrosarne trycka då sydvesthatten djupare ned öfver tröjkragen,
25 vända sin buss och säga till hvarandra: – det är Refanut; låt oss taga in ref i focken och storseglet; om en stund ha vi storm! – För se ni, gossar, en bra sjöman är aldrig bang; han fruktar Gud, men när han tagit in refvet, skrattar han trollen midt i skägget. Möta ni Refanut på sjön, så är det icke värdt att surra fast skoten, man skall se spöket sturskt i synen, då fladdrar det undan
30 som mist och töcken, och om en stund ha ni klar sjö rätt för-ut.

– Är det der sannt, Matte? frågade åter den minste bland gossarne oskyldigt.

– Det må den svära på, som har lust, menade Brass-Matte. – Men nog är det lika sannt, som mången annan sjömanshistoria, när en ärlig matros
35 berättar och tio jollgastar gapa på månskenet en afton i stiltje vid skansen. Hör du på, nog kan jag berätta.

SKOLGOSSARNES SEGERSÅNG.

Nu så rider vårens kung till strid,
 Nu så ljungar han på solens gyllne fåle,
 Nu så stormar han från östanlid,
 Och hans svärd, det är en morgonstråle.
 Undan, undan skall den mörka vintersky, 5
 Nu är natten död, och nu är världen ny.
 Nu så rider vårens kung till strid,
 Nu så ljungar han på solens gyllne fåle,
 Nu så stormar han från östanlid,
 Och hans svärd, det är en morgonstråle. 10

Hvem vill svärja tro åt vårens kung?
 Hvem vill svinga högt hans solbelysta fana?
 Hvem vill storma världen fri och ung?
 Hvem vill stupa stolt på ljusets bana?
 Alla rädda mesar darra i sin vrå, 15
 Alla raska gossar gladt till striden gå.
 Hvem vill svärja tro åt vårens kung?
 Hvem vill svinga högt hans solbelysta fana?
 Hvem vill storma världen fri och ung?
 Hvem vill stupa stolt på ljusets bana? 20

MATTS LUSTIGS BARN.

Det var en gång en spelman, som alltid spelade glada visor, och efter han hette Matts, begynte folket kalla honom lustiga Matts eller Matts Lustig. Han spelade, så att stickorna stodo, vid alla bröllopp och dansgillen i Alkula by, och när alla voro glada, var ingen så glad som lustiga Matts. Han hade en fiol, som han sjelf gjort och som hette *filoken*. Det var en präktig fiol, tyckte Alkulafolket, och lustiga Matts kunde qvittra på filoken rätt som en fågel, men strängarna köpte han för skam skull i staden och gick alltid med två qvintar och en hartsbit i fickan, ty när det var alltför lustigt, brukade qvintarne springa af. Knapps lät det, och så skulle der vara en ny qvint på filoken. Men när Matts fick en ny qvint, drog han stråken med sådan fart, att fingrarna knappast syntes och de andra hade fullt göra att stampa takten. 10

Lustiga Matts hade en hustru, som icke var mindre glad än han sjelf. De lefde som gräshoppor af musik och solsken, gingo från bröllopp till bröllopp och voro allestädes välkomna, ty medan Matts stämde filoken, klädde Brita bruden. Båda voro de unga och togo lifvet lätt. De hade en liten stuga nära
 5 till kyrkan och strax bredvid kyrkogården, men icke umgingos de ofta på dessa ställen, och sällan voro de hemma i deras stuga. De tyckte det vara roligare på bröllopp, och när allt var som det skulle vara och Matts spelade upp, var Brita alltid den första i dansen näst efter bruden; det var ju ett så viktigt och ärofyllt embete att hedras som brudkläderska.

10 – Nog kunde du dika potateslandet, så vexer det bättre, sade Brita en dag, när der icke var bröllopp på sju mils omkrets och lustiga Matts hade intet att göra.

– Jag skulle gripa till spaden! utropade Matts. – Nej, se då blefve fingrarna styfva som korfpinnar, och hvad skulle filoken säga?

15 Nästa vecka blef der ett bröllopp i Nokkis gård, och Matts skulle spela brudmarschen. Men när han kom med filoken på armen till Nokkis, mötte han en likprocession vid grinden, ty der voro två gårdar: i den ena var bröllopp och i den andra begrafning. Matts tyckte icke om begrafningar, ty der ville ingen höra filoken, och det förargade honom, att någon kunde vara
 20 bedröfvad, när han var glad. Så företog han sig nu i förargelsen någonting mycket opassande. Han ställde sig vid grinden och begynte spela sin brölloppsmarsch, medan likprocessionen gick der förbi. Och när sorgefolket bad honom tåga, spelte han desto mer och följde efter processionen ett stycke på vägen, spelande efter marschen en lustig polska.

25 Detta var nu illa gjordt af lustiga Matts, men så fick han också plikta derför. Ty när han sedan ville spela vid brölloppet, kände han sina fingrar så besynnerligt styfva, och från den dagen fick han gikten uti sin venstra hand, som han så nödvändigt behöfde för att gripa om strängarna. Matts gick till alla kloka gummor i byn, och slutligen gick han till doktorn, men
 30 fingrarna blefvo allt styfware, ja, rätt så styfva som korfpinnar, och då var det slut med alla marscher och polskor för lustiga Matts. Filoken hängdes på väggen, liksom en gammal utsliten rock, men filoken var munter och frisk, det var bara Matts, som hade fått gikten i fingrarna och icke mera visste hvad han skulle taga sig för.

35 – Jag vet, sade Brita, som aldrig var rådlös. – Du skulle bli dödgräfvare efter gamle Nils Kalma, som de begrofvö i söndags.

Lustiga Matts gjorde en stygg grimas vid detta förslag, ty aldrig har man väl sett någon dödgräfvare lustig, men någon skulle vara den förste,

och lustiga Matts blef den förste. Högra handen var ännu frisk, och det gick väl för sig att gräfva grafvar, fastän det icke gick för sig att spela på en filok. Alltså blef lustiga Matts den, som gräfde en graf åt många, för hvilka han förut spelat brudmarschen, och folket tyckte att det var som det skulle vara, efter lifvet är deladt mellan bröllopp och graföl. I början hade väl lustiga Matts hellre spelat på bröllopp, men när han en gång blef van, så tyckte han, att det ena var så godt som det andra, och nu sjöng han lika andäktigt psalmer, som han förr spelat polskor. Brita var icke heller mera densamma som förr, hon begynte arbeta i stället att dansa och läsa Guds ord i stället för lustiga visor. Grafven kan också vara en läromästare.

Matts och Brita hade två barn, en flicka och en gosse, hvilka fått namn efter sina föräldrar. Lilla Brita var sju år, lille Matts var fem. De voro båda goda barn, men mycket olika hvarandra, ty Brita var ljuslätt och gladlynt, likasom hennes föräldrar, medan Matts hade mörkt hår, stora, bruna ögon, som kunde se så förunderligt djupa ut ibland, och han var mera stilla och allvarsam, än hans glada och öfverdådiga syster.

Efter nu barnens hem var strax invid kyrkogården och deras fader ofta arbetade der vid grafvarna, hade också barnen uppvuxit i dödens närmaste granskap. Der var så fridsamt och skönt på den stilla kyrkogården med dess lummiga träd, dess många kors och dess vackra grafstenar med deras förgyllda inskrifter. Barnen hade alltid sin käraste lekplats der ibland grafvarna, och det föll dem alldeles icke in, att der var sorgligare, än i skogen eller i byn. Visst sågo de många begrafningar och många tårar, de hörde ofta prestens allvarliga ord och klockarens psalmer, men då klefvo de upp på en grafsten, för att bättre se, och tyckte det vara likaså roligt, som något annat. Ofta lekte de sjelfva begrafning: de hade en egen kyrkogård vid ett hörn af muren, och der begrofvo de döda fåglar, döda möss, döda fjärilar, döda blommor, men fanns ingen död, så begrofvo de stickor och stenar. Lille Matts gräfde grafven, och lilla Brita gjorde svepningen; sedan var Matts prest, och Brita gick i processionen. Detta var mycket roligt, tyckte de, och så ställdes en sticka som kors på grafven, och de förnäma döda fingo en sten på sin graf, alldeles så som det brukas i verlden.

En dag kom en ny prest till kyrkogården, såg barnen leka och frågade dem hvad de hette. Flickan svarade: – Brita; gossen svarade: – Matts. – Nå ja, menade presten, – så uttalas edra namn med menniskors tunga, men i englarnes dopbok stå de uppskrifna som Vita och Mors.

– Hvad vill det säga? frågade lustiga Matts. – Sådana namn stå icke i almanackan.

– Vita betyder lifvet, och Mors betyder döden, svarade presten. – Den der goda flickan är lifvet, och den der stilla gossen är döden. Nu leka de jordens korta lek på de gröna grafvarna.

Detta förstod icke lustiga Matts; än mindre hans barn. Men en tid
 5 derefter hände sig, att barnens moder, lustiga Matts' hustru Brita, blef sjuk, och när hon varit sjuk i två veckor, blef hon alldeles stilla och talade intet mer och slog icke mera upp sina ögon. Barnen voro då ensamma hemma, ty fadren hade gått om qvällen till doktorn och kom icke hem förrän andra morgonen. De skulle vaka turvis om natten, hade far sagt dem, men den
 10 som vakade, råkade somna, och den, som sof, han sof. Om morgonen kom lustiga Matts tillbaka med droppar från apoteket, och barnen berättade, att mor sof så förunderligt stilla, nu skulle hon säkert blifva frisk.

Lustiga Matts blef vid dessa ord alldeles icke lustig till mods, han kastade sig öfver sin hustrus bädd och begynte gråta. De förskräckta barnen frågade
 15 hvarför han gret.

– Mor är död! sade lustiga Matts, och orden fastnade honom som ben i halsen.

En stund stodo barnen tysta och häpna, ty de hade mycket älskat sin moder, och efter fadren gret, så greto de med. Men de, som så ofta sett
 20 döda begravas, förstodo alls icke hvad det betydde att dö. – Skall mor begravas? frågade de.

– Ja, sade fadren. – Mycket hellre ville jag gräfvä min egen graf.

– Få vi gå med i processionen? frågade barnen åter.

– Jag och ni två skola gå närmast efter den döda, svarade fadren suckande.

Detta var något rart, tyckte barnen. De visste hvad en så stor ära betydde,
 25 och de tänkte mera derpå, än på sorgen öfver sin mor. Det skedde verkligen så, att den stora äran vederfors dem. Deras mor blef begravnen, de gingo närmast processionen och greto ibland, när andra greto, men deremellan voro de glada och betraktade prestens långa kaftan och tänkte på att de skulle få en kringla
 30 vid hemkomsten. – Se der går lustiga Matts med sina två barn, sade folket.

Lustiga Matts reste ett kors på grafven och sörjde en tid, och så gifte han om sig. Nu blef bröllopp, der det förr varit begravning, och filoken togs ned från väggen, och lustiga Matts försökte spela sin gamla brudmarsch. Dåligt gick det, ty fingrarna voro styfva, men folket förundrade sig att död-
 35 gräfvaren åter blifvit lustiga Matts och sade åt barnen: – dansa nu med, när ni fått en ny mamma!

Barnen sågo på sin nya moder, och hon gaf dem pepparkakor. De ville så gerna vara glada, men de kunde icke, der var någonting i deras hjerta,

som drog dem från brölloppsgården till kyrkogården. Det var en vacker sommarafon, jemnt ett år sedan de begrafvat sin egen moder, och nu satte de sig vid korset på hennes graf. Filokens toner blandade sig med brölloppsgästernas glada sorl, men det ljud icke väl i barnens öron, de vände sig bort och lyssnade hellre på fåglarnes sång i de höga träden. Blommorna doftade 5 rundtomkring; allt var så stilla, och barnens ögon fylldes af tårar.

– Jag vill gå hem till min mamma, sade slutligen lille Matts.

– Jag vill gå med dig, sade Brita. – Men hon ligger så djupt i jorden; huru komma vi dit?

– Vi gräfva här bredvid korset, så komma vi dit, sade Matts. 10

Der låg en spade, barnen begynte gräfva, men tröttnade efter en stund och satte sig sorgsna på kanten af gropen. – Nej, det går icke, sade Brita, – det är för djupt, det är alldeles för djupt för oss.

Der stod en ung prest och betraktade barnen; det var han som en gång hade kallat dem Vita och Mors. Han sade till dem: – hvarför söka ni den 15 lefvande bland de döda?

Brita sade: – mamma är död.

Presten sade: – ha ni icke hört, att den, som tror på Guds Son, han skall lefva, om han än död blefve? Eder moder har trott, och si, hon lefver.

– Jag vill gå hem till mamma, upprepade gossen. 20

– Jag också, sade flickan.

– Så följ mig, sade den unge presten. – Jag skall visa eder vägen till Guds rike, och der skola vi finna henne.

– Är det långt dit? frågade gossen.

– Är det djupt ned i jorden? frågade flickan. 25

– Guds rike är alltid nära för den, som rätt uppriktigt söker derefter, svarade presten. – Det är öfverallt, ty Gud är öfverallt.

Barnen förstodo honom icke. De trodde väl att deras moder var i Guds rike, men då måste ju Guds rike vara i grafven, der deras moder var. De satte sig ned vid en grafsten på kyrkogården. 30

Åter doftade blommorna, fåglarne sjöngo, och Matts Lustig spelade på filoken borta i stugan. Den unge presten eftersinnade huru han skulle förklara Guds rike för barnen. De voro så små och okunniga; de förstodo ju ingenting.

Om en stund sade gossen: – jag mins mamma. 35

– Ja, sade flickan, – jag drömde i natt om henne. Hon sade till mig: – jag är alltid hos eder.

Nu visste den unge presten huru han skulle förklara Guds rike. Han

sade till barnen: – om eder moder är alltid hos eder, så lefver hon ju och är icke död i grafven.

Barnen ville väl gerna tro det, men det syntes dem så förunderligt. De hade ju sjelfva sett sin moder bäddas i jorden och gått i procession efter
5 henne.

– Solen går också hvar afton ned i det mörka molnet, sade läraren.

– Då sofver solen, sade gossen.

– Ja, men hvar morgon vaknar hon åter, menade flickan.

– Eder moder sofver också.

10 Detta begynte barnen förstå. De sade till hvarandra, att deras mamma gått för en natt att sofva i jorden, men hon skulle åter vakna, ja, hon hade redan vaknat, efter hon kommit till Brita i drömmen.

– Nå, hvar är eder moder nu? frågade läraren.

– Hon är i Guds rike.

15 – Ja, hon är der, och efter hon är hos eder, så är ju också Guds rike hos eder. Vår Frälsare har sagt, att alla små barn höra Guds rike till.

Den nedgående solen sken i barnens klara ögon, och de glänste af en förunderlig fröjd. Lille Matts och lilla Brita förstodo ännu icke allt, men de förstodo, att deras moder sof, att hon skulle vakna igen och att det icke var
20 långt till Guds rike; de voro ju redan der.

Allt ännu hördes tonerna af filoken från stugan. Och folket, som beskådade brölloppet, sade till hvarandra: – der sitta Matts Lustigs barn på kyrkogården. Hvarför dansa de icke med bruden?

TIDNINGSSÄTTAREN VID SIN STILKAST.

Jag är en herde, som vallar getter.

Etthundratusen i rad jag sätter

Och skickar magra och skickar feta

På pappersängarna ut att beta;

5 Små svarta kräk

Med bly i käk.

Nu låta de sig så tama fånga,

Men släpp dem bara att slåss och stånga,

Så rädda de hela världen kull

10 Och bucka bulor i månget hull.

Nog stänger jag dem uti min kätta,
Men andra vilja i band dem sätta.
Åh, mina getter ha ben som vindar,
De hoppa öfver staket och grindar!
Det finns ej ort,

15

Ej mur, ej port,
Ej slott så högt eller tjäll så ringa,
Der de ej muntra på bete springa;
Det är knappt möjligt att säga hvem,
Som icke stångats en gång med dem.

20

Ty mina getter ha eld i hornen,
De blänka rätt som en fyr i tornen,
Och der de springa, der lyser strimman,
Som dagens solsken, i midnattstimman.
Beror allt på
Hvad mat de få.

25

De äta tankar, som snillet föder,
Men ofta nog man med draf dem göder,
Och stundom mjölka de rikedom,
Men stundom lemna de stäfvän tom.

30

Der flödar långt i den öde ljungen
En silfverkälla, ur djupet sprungen;
Der råder Sanningens kloka flicka,
Och gifver hon mina getter dricka,
Så få de mærg
Att bryta berg.

35

Men ack, det händer visst icke sällan,
Att lögnen blandar sitt gift i källan,
Och då så bitas de som en mops,
Och vargen äter dem till kalops.

40

Nu kommer pojken, så svart som tattarn,
Med manuskriptet ifrån författarn.
Ut, mina getter, från bås och kätta!
Nu ha vi nyheter att berätta.
Hvad ryms ej allt

45

I en tidnings spalt! ...
 Bah, nu är intet, som lönar mödan!
 Det är annonser, som slåss om födan ...
 En liten fröken har tappat skon,
 Och en skogssköflare gör cession.

50

Det der går bakåt, liksom en hummer;
 Men vänta, vänta, i nästa nummer,
 Då få ni springa i kapp med tiden:
 Han trafvar fort, han är väl beriden.
 Ut, ut, små troll!
 Läk ut, mitt såll!
 En tidning vet ju allt det som händer
 Och icke händer i alla länder.
 Men kära i, byt ej plats med å,
 Och tryck ej *si*, när du menar, *så*!

55

60

FATTIG - GUBBEN.

Har någon sett Lochteå fattiggubbe? Jag förmodar att han står der ännu i dag, som han stod för femtio år sedan, klädd i blå frack, röd vest och gula byxor, – hvilket är alldeles för grannt för en fattiggubbe, – och sträcker ut handen åt alla resande på landsvägen, likasom åt kyrkfolket om söndagarne.

5 Der har han stått så långt man minnes tillbaka, och ingen kan räkna alla de slantar, som under tidernas lopp trillat in genom det lilla hålet midti den röda vesten ofvanför gubbens mage. Ja, när han var ny, säges det, att der kommit mången hederlig bondgumma med silfverpengar i halsdukssnibben och velat försöka om månnetro också en stor penning skulle rymmas in i

10 det lilla hålet, och då har silfverriksdalern af våda fallit dit in och blifvit der, huru än gumman deröfver beskifvat sig och bedyrat, att det hände af misstag. Man skulle tycka, att fattiggubben borde nu redan vara åtminstone så rik som ett kommerseråd, när han på detta sätt samlat pengar så många år; men långt derifrån. Tvärtom kan man säga, att han blifvit allt fattigare, ju

15 längre han stått der; åtminstone har han blifvit mycket urblekt och glåmig i ansigtet, och ett stycke af näsan har fallit af och blifvit bortsopadt med annat skräp vid kyrktrappan. Man är ej fattiggubbe för ro skull. Det kostar på att natt och dag stå och tigga vid landsvägen, det må blåsa och regna eller

snöga och frysa aldrig så; och mest går det en till sinnes, att se kyrkoväktaren komma en gång i månaden och öppna luckan i ens rygg och taga ut alla de skatter man samlat. Hvad hjälper det fattiggubben att gnida och hushålla, att ständigt se ömkelig ut och tigga sina slantar af creti och pleti, när hela hans rikedom om en månad går sin kos genom ryggen? Nej, det skulle knappt en 5
tattare hålla ut med, att stå så der till allas spektakel och sluka i sig koppar och silfver och vara lika mager och eländig ändå i blå frack och gula byxor.

Men Lochteå fattiggubbe hade ett besynnerligt äfventyr, som icke händer alla fattiggubbar. I socknen bodde en gammal inhysing vid namn Pietari, vanligen kallad Puu-Pietari eller Trä-Petter, emedan han var en mycket 10
trädslög man, som kunde med sin lilla täljknif utskära de förunderligaste saker, icke allenast hästar åt bondpojkarne, utan jemväl fläkterörnar, gripår, dockor och allehanda konstiga figurer. Men i sitt hjerta var Puu-Pietari en sniken och arglistig man, som icke tänkte på annat, än att samla pengar på hvad sätt som helst. Ja, han var så girig, att han under en sten i skogen 15
hade nedgrävt en skatt af flera hundra riksdaler i silfver och guld, hvilken han samlat dels genom trädslöjd, dels genom tiggande under många år; men deraf visste ingen, emedan den gamle skalken utvärtes ställde sig som den allrafattigaste usling, med hvars trasor och magerhet hvar och en hade medlidande. 20

När man nu vid kyrkostämman kom öfverens derom att socknen behöfde en fattiggubbe, beslötö alla, att Puu-Pietari, som var fattig och behändig, skulle göra en gubbe af träd och få för besväret elfva plåtar. Och efter det så skulle ske, hade Puu-Pietari ingenting deremot. Ja, ingen var med detta uppdrag belåtnare, än Puu-Pietari sjelf, ty han hade i sitt sinne utfunderat 25
huru han skulle blifva rik genom fattiggubben. Och därför hittade han på följande skålmstycke.

En fattiggubbes mage är ihålig. Dit infalla alla slantar, som gifmilda menniskor insticka genom hålet i gubbens bröst, och dessa penningar uttagas sedan genom en lucka med lås i gubbens rygg. På sidan om luckan, 30
till hvilken kyrkoväktaren ensam hade nyckeln, gjorde nu Puu-Pietari en liten lönnlucka, så konstigt inpassad, att ingen kunde märka henne. När då fattiggubben blef uppställd på sin plats och den ena slanten efter den andra trillade ned i hans mage, passade Puu-Pietari på någon mörk natt, när månen icke sken, och tömde genom lönnluckan alla pengar, som fallit 35
ned uti fattiggubben. Men så klok var den skälmen, att han icke roffade åt sig allt som för tillfället fanns, utan alltid lemnade han för syn skull några slantar kvar, på det man ej skulle misstänka att der varit en tjuf, utan tro att

den sparsamma allmogen icke bestått de fattiga mer än så. Detta fortfor en lång tid, och Puu-Pietaris egen gömma under stenen blef allt rikare, men fattigkassan hade så kläna inkomster, att hvar och en förundrade sig.

En söndag vid månadens slut, när kyrkoväktaren efter vanligheten
 5 redovisade för hvad han uppburit, rynkade kyrkoherden på ögonbrynen och sade med ovanligt sträng ton: – Hör på, min kära väktare, jag har all anledning att anse er för en redlig och rättsskaffens man, men jag får tillstå, att detta förhållande med fattiggubben förefaller mig ganska besynnerligt. Har jag icke själf med egna ögon sett huru folket hoptals stått om söndagarna
 10 kring fattiggubben och ordentligen trängts, hvem som förr skulle hinna lägga dit sin slant, och likväl, när ni redovisar för hvad som influtit, påstår ni er ha fått på hela månaden några skillingar blott. Hvad skall jag tänka derom, min kära kyrkoväktare? Lås och lucka äro, som ni själf säger, oskadade, och likväl ser det ut, som hade här varit tjufvar.

15 Man kan föreställa sig, att väktaren vid detta tal blef illa till mods. Han insåg, att kyrkoherden hade fullkomligt rätt, men han begrep tillika, att misstanken för tjufnad skulle falla på honom själf, som hade nyckeln om händer. Han visste därför ej annat råd, än föreslå, att man skulle nedtaga fattiggubben, undersöka honom mycket noga, ändra hans lås och banda
 20 honom med jern, värre än en lifstidsfånge. Detta förslag gillade äfven kyrkoherden, och man beslöt, att påföljande måndagsmorgon anställa en noggrann besigtning med fattiggubben.

Emellertid, när väktaren kom hem till sig, kunde han ej underlåta att yppa sina bekymmer och pastorns misstankar för väktaremor samt berätta
 25 för henne, huruledes man i morgon skulle syna fattiggubben. Händelsen fogade ej bättre, än att Puu-Pietari råkade sitta i en vrå af stugan och skrapa grötgrytan, när detta talades far och mor emellan. Strax blef den gamle skälmen i sin tur illa till mods och tänkte vid sig själf: – om de nu noga undersöka fattiggubben, så hitta de till slut min lönnlucka, och så begriper
 30 hvar menniska, att det är jag, som stulit pengarna ur gubbens mage. Nej, här är intet annat råd, än att genast i natt gå till kyrkan, bryta lös fattiggubben från väggen, bära honom till skogen och i största tysthet göra en brasa på honom. Då tänker jag, att det skall vara slut med alla besigtningar, och hvem kan bevisa att det är jag, som mördat fattiggubben?

35 Puu-Pietari var ej heller sen att utföra sitt arglistiga uppsåt. Såsnart natten inbrutit, smög han sig ut och hade med sig en yxa och en kofot, det vill säga ett instrument, med hvilket man brukar bryta lös jern. Och så begaf han sig till kyrkan.

Det var vid nyårstiden, således midt i vintern, och så kallt, att det sprakade i knutarna och snön knarrade under den gamle bofvens fötter. Puu-Pietari lät sig likväl icke förskräcka, utan vandrade på. Det enda, som bekymrade honom, var att det just råkade vara fullmåne då; men han tröstade sig med att nattetid inga menniskor skulle färdas på vägen i denna köld, och dessutom 5
foro der just nu några svarta moln öfver månen.

När Pietari kommit till kyrkan och ingen lefvande varelse syntes i hela nejden, började han hurtigt sitt nattliga arbete. Det kostade ej liten möda att lösbryta de starka jernband, som fasthöllo fattiggubben vid kyrkväggen, men det var ej första gången Puu-Pietari haft sådant arbete för sig, och därför 10
lyckades han slutligen i sitt listiga företag. Vål tjugu gånger hade han blåst i sina frusna händer, när jernbanden ändtligen lossnade, och utom sig af ifver och förnöjelse, grep han nu fattiggubben hårdt i nacken, ruskade honom ett par gånger och störtade honom derpå burdus ned från kyrktrappan, i mening att sedan släpa honom till skogen och nedgräfvä honom i snön, 15
tills han vid passligt tillfälle kunde lägga torra qvistar omkring honom och göra en brasa på alltsammans.

Fattiggubbens lif eller död hängde således på ett hårstrå. Men en oförmodad händelse räddade honom.

Puu-Pietari stod just i begrepp att sjelf nedhoppa från kyrktrappan, för 20
att fullborda sitt elaka uppsåt, då han till sin förskräckelse hörde steg af kommande menniskor knarra på den nära landsvägen. Till råga på missödet, gick månen i detsamma ur molnet och lyste med sitt klara hvita sken öfver kyrkan och vägen och skogen och hela det vintriga, snöklädda landskapet vidtomkring. Hvad skulle nu Puu-Pietari företaga sig? Skulle han springa 25
sin väg? Ingalunda; han skulle då genast blifva upptäckt. Skulle han huka sig ned och krypa bakom kyrkmuren? Ja, det hade kunnat låta göra sig, om fattiggubben stått qvar på sin plats. Men nu låg den stackaren med näsan platt i snödrifvan bredvid trappan, och när månen sken så klart, måste man ju från vägen vid första ögonkast upptäcka, att fattiggubben var borta. Pietari 30
visste i hastigheten ej bättre, än att ställa sig sjelf på fattiggubbens vanliga plats på trappan och sträcka ut handen mot landsvägen, alldeles som vore han sjelf fattiggubben. Stor sak, om jag ej har blå frack, röd vest och gula byxor, tänkte Puu-Pietari; det är ändå ej så ljust, att man kan se så noga från vägen, och jag agerar fattiggubbe ett par minuter, tills de der junkrarne 35
passerat i allsköns ro förbi.

Alltså klef Puu-Pietari upp på fattiggubbens plats och stod der kapprak, orörlig och trädaktig, alldeles som hade han varit sina egna händers verk.

Men junkrarna på vägen voro två rymmaren från Korsholms häkte, hvilka färdades så här sent nattetid, för att ej komma i obehaglig beröring med länsmannen och fångföraren. De voro just stadde på en upptäcktsresa framåt kyrkoby, för att undersöka lås och bomar i böndernas lider och visthus,
 5 samt möjligen knalta sig till någon hygglig fårskinnspels, ty man är ej fritagen från att hungra och frysa för det att man är rymmaren. Vid det de nu passerade förbi kyrkan i månskenet, varseblef den ene af dem Puu-Pietari på kyrktrappan och tog honom ganska riktigt för en fattiggubbe, som meningen var. – Passa på! sade han åt sin kamrat, – der står en fattiggubbe, och efter
 10 det nu är så godt tillfälle, tycker jag vi kunde gå att knipa hans pengar, förrän vi begifva oss af till byn.

Sagdt och gjordt; den andre fann förslaget godt, och strax styrde de båda skälmarne sin kosa rakt till kyrktrappan. Puu-Pietari hisnade och häpnade, när han oförmodadt befann sig i sällskap. Han tog för afgjort, att man
 15 upptäckt hans knep och kom för att gripa honom, men så stor var hans förskräckelse, att när han ville springa sin väg, nekade fötterna sin tjänst, och så hände, att han blef qvarstående kapprak, orörlig och trädaktig som förr. Rymmaren å sin sida anade intet oråd, utan satte sig ned på trappan för att pusta ut och öfverlägga om bästa sättet att komma åt fattiggubbens
 20 penningar.

– Här står han, den snåla kanaljen, och skäms icke att å ut och å in stjåla hederligt folks penningar, sade den ene. Och dermed syftade han på fattiggubbens tiggeri, men Puu-Pietari tog det åt sig och darrade i alla leder af rädsla och köld.

25 – Ja, nu skall det också blifva slut med honom, sade den andre rymmaren.
 – Månnro vi börja med att hugga hufvudet af honom?

– Jag tänker, svarade kamraten, – att vi först hugga benen af honom och sedan hacka honom i små bitar. (Puu-Pietari tog det allt åt sig.)

– Det kan vara nog, menade den andre, – att vi först hugga magen af
 30 honom och sedan bränna upp honom. (Puu-Pietari tyckte sig redan känna huru de höggo sönder hans mage, alldeles som han ämnat göra med fattiggubben.)

– Låt oss gripa den rackarn i kragen, sade den förste rymmaren; och dervid kastade han försmädligt sina stelfrusna skinnhandskar i ansigtet på
 35 den förmente fattiggubben. Äfven denna smälek höll Puu-Pietari tålmodigt till godo. Men nu grep den ene rymmaren belåtet i kragen, och den andre lyftade yxan för att slå till. Då kunde Puu-Pietari ej längre uthärda med sin rol, utan började spjerna med händer och fötter och satte till att gallskrika,

så att det ekade i hela nejden vidt och bredt omkring. Detta åter var för rymmarne högst oförmodadt. Förr hade de väntat att kyrktuppen skulle gala, än att fattiggubben skulle sparka omkring sig och skrika. De kunde ej annat tro, än att här var å färde ett grufveligt spökeri och att det värsta troll hade farit i fattiggubben, för att anamma dem midt under deras nidingsdåd. 5 De upphäufde nu i sin tur ömkeliga nödrop och sökte att komma sin kos det fortaste de kunde, men det lyckades ej bättre, än att hela sällskapet i största villervalla tumlade utför kyrktrappan, och der lågo nu alla tre skälmarne öfver hvarandra i snödrifvan, skrikande och spjernande. Puu-Pietari trodde att man ville gripa honom på bar gerning och göra af med honom; rymmarne 10 åter kunde ej annat förmoda, än att ett grufveligt troll låg i lufven på dem.

På sådana tankar kommer man, när man har ett ondt samvete.

Nu fogade lyckan så förunderligt, att länsman i socknen just samma afton fått spaning på att de båda rymmarne skulle finnas i nejden, och som han var en nitisk man, hade han i all tysthet begifvit sig på ströftåg om natten, i den 15 riktiga förmodan att skälmarne den tiden skulle vara i rörelse. Det passade nu så särdeles väl, att han, med ett par handfasta karlar i sällskap, råkade färdas vägen framåt till kyrkan, när han hörde det besynnerliga skrikandet, som gjorde ett så sällsamt afbrott i vinternattens ödsliga stillhet. Strax skyndade han till stället, efter han ej kunde annat tro, än att banditerne öfverfallit 20 någon fredlig innevånare i byn. Men hans förundran blef icke liten, då han i stället fann de tre skälmarne på det ursinnigaste lufvas och brottas, der de tumlade öfver hvarandra vid kyrktrappan, och han var ej heller sen att göra ett hastigt slut på deras inbördes krig. Rymmarne igenkände han genast och lät så stadigt basta och binda dem, att ingen fattiggubbe i världen behöfde 25 vidare frukta för deras besök. Puu-Pietari var han i början böjd att anse för en hederlig karl, som blifvit oskyldigt öfverfallen. Men den stackars inhysingen, som allt fortfarande var i den tron att hans skälmstycke blifvit upptäckt, började så ömkeligen bedja om nåd och miskund, att länsmannen anade oråd och tänkte: – jäså, min gubbe, du har också någon trasa i byket! Och 30 ganska riktigt, när länsmannen med stränga ord ville veta hvad Puu-Pietari gjorde så sent om natten vid kyrkan, bekände den gamle skalken sitt arga fuffens med fattiggubben och lofvade, för att slippa fästning och spö, hela sin samlade skatt till ersättning åt de fattiga.

Och härmed är historien om Puu-Pietari slut. Men fattiggubben blef 35 ännu samma natt inburen till kyrkoväktaren samt noga synad och omlagad, så att ingen mera kunde olofligen tilllegna sig hans rikedomar, hvarefter han ställdes på sitt ställe igen. Jag kan icke säga hvad det sedan blifvit af

honom, men finnes han qvar till socknens heder, så kan hvar och en, som reser förbi Lochteå kyrka, ännu se honom på hans gamla plats vid kyrkodörren. Han måste numera se mycket gammal och bofällig ut, och den gamla näsan är förmodligen ohjelpligt sin kos, i fall man icke skickat honom till
 5 kliniska institutet i Helsingfors, der doktorerne göra nya näsor, alldeles som krukmakaren gör nya lertuppar. Ingenting är omöjligt i våra dagar.

AFTONVANDRING.

Det är en afton stjerneklar,
 Nu går jag hem från farbror Clas.
 Det var ett riktigt fint kalas,
 Ett riktigt fint kalas det var.

5 Jag åt pirog med lax uti,
 Jag dansade med Mary Bell,
 Hon var så treflig, söt och snäll,
 Och katt och råtta lekte vi.

10 Och efter jag är elfva år,
 Är jag så godt som stor rättnu,
 I tredje klassen går jag ju,
 Och ett, tu, tre jag lyran får.

Och då ... Nej, se, hvad månn det är?
 Der föll en stjerna i det blå.
 15 Ack, hvad Guds verld är stor ändå,
 Och ack, hvad jag är liten der!

Hur följa stjernorna min stig?
 Jag stadnar, och så stadnar de ...
 Jag undrar, om det var på spe,
 20 Som Mary sade »herr» åt mig.

Ännu har jag en torta half ...
 Besynnerligt är det ändå,

Att hur jag än må gå och stå,
Så står jag midt i himlens hvalf.

Hu, hvad det vore tomt och kallt,
Att stå i verdens midt allen,
Om ej der finnes ännu en,
Och det är Gud, som styrer allt!

25

Och hvar jag än i verden går,
Så är ju Gud mig alltid när,
Och alltid dock hans barn jag är,
Och alltid i hans hand jag står.

30

Hur kom jag nu att tänka så,
När jag går hem från farbror Clas,
Der det var ett så fint kalas
Och mycket godt att mumsa på?

35

Det är visst så, det tror jag med,
Att alla klara stjernor små
Guds ögon äro i det blå,
Som skåda i vårt hjerta ned.

40

Hur klart de tindra! Hur de se
Så underligt uppå mig nu!
Och när jag går, så gå de ju,
Och när jag stadnar, stadnar de.

Och jag går hem, och de gå hem.
Nog veta de hvart jag skall gå,
Men jag vet ej hvad hem de få,
Förrän jag får gå dit med dem.

45

Här är vår port. Adjö i qväll,
Guds sköna lyktor på min stig,
Och när I sen i natt på mig,
Så sen också på Mary Bell!

50

GEORGS KONUNGARIKEN.

O, det är skönt att vara tolf år och frisk och glad och utan bekymmer! Och att då bo i en grön skärgård med blå sjö, och hafva sin lilla båt, sin hund och sin båge, och hvar morgon se solen glimma genom björkarnas löf och daggen perla i gräset och de små vågorna, Unda Marinas leksysstrar, kullra
 5 mot stranden. Ja, det är skönt, när den svala morgonluften fläktar in genom det öppna fönstret och bär på sina osynliga vingar doften af hägg, rönn och syrén, medan tusen, tusen fåglars qvitter på alla grenar lofsjunger Gud. Då måste man ju sjelf blifva såsom en fågel, så fri och ung, och sjunga med alla de andra och tacka Gud med alla de andra. Ty ingen är rätt lycklig utan att
 10 tacka Gud. Huru skulle något väsen på jorden kunna blomma i sann glädje utan att rota sig i Guds kärlek och känna sig lyckligt deraf?

En sådan lycklig gosse var Georg. Jag minns den sommaren, när han rodde omkring i den herrliga skärgården och sjöng nästan alltid, ja, han sjöng hela dagen, och en klar, vacker röst hade han, men det tänkte han icke
 15 sjelf på; han sjöng beständigt för att han beständigt var glad. Der voro stora öar med höga berg och hundrade små holmar och klippor, somliga så små, att när en björk eller en tall inqvarterat sig på dem som en hustomte, fick ingen annan, än möjligen en vild vinbärsbuske eller några höga stänglar af epilobium, plats på holmen. Segelsluparne tyckte icke om denna labyrint af
 20 klippholmar, ty der gingo ofta kastvindar, som tvungo en seglare att passa på sina skot, om han ej ville kantra. Fiskarbåtarne tyckte också mer om de större fjärdarna, der de hade ett bättre utrymme för noten och strömmingsgarnen, än här mellan de oändliga smala sunden, de vassklädda vikarna och de branta bergspetsarna. Men Georg tyckte om denna förtjusande arkipelag. Seglare
 25 var han icke, och meta hade han väl kunnat så väl som andra, men han fann det nöjsammare att låta de små fiskarna lefva sitt glada, korta, sprittande lif i de klara vattnen, än att se dem dö i en korg och äta upp dem. Han visste nog andra nöjen, som mera roade honom.

Der hade i flera somrar varit små krigsångfartyg uti skärgården, icke för
 30 att kriga och skjuta, ty det var nu fred, utan för att pricka ut farlederna och märka dem med målade hvita, svarta och röda märken på klipporna, så att de stora monitorerne, som likna svarta hvalfiskar, alltid skulle veta de djupaste rännorna i sjön, der de kunde gå fram, utan att stöta på grund. För samma orsak hade ångbåtarnes folk uppfört besynnerliga torn och landmärken här
 35 och der på klipporna eller bergsuddarne, och det var en konstig geografi, att känna alla dessa märkens betydelse och med deras tillhjelp leta sig fram.

Alla pojkar i skärgården gapade med förundran på dessa märken, som de icke förstodo, och Georg gjorde som alla andra. Men Georg tyckte, att han väl kunde vara en lika god byggmästare som kronans matroser, och fann sitt nöje uti att göra sina egna märken hvar helst han fann ett passande ställe.

De stora hvita lakanen, ringarne och trianglarne, som ångbåtsfolket målat på bergen, kunde Georg icke eftergöra. Men hvem kunde icke bygga ett litet torn af gråsten och ställa en stake eller en qvast på dess topp? Detta var just hvad Georg företog sig, när han rodde med sin morbror genom de smala sunden. Morbror hade fullt arbete med krokar och nät, men Georg bad att få landstiga vid någon vacker strand och fick fullt arbete, också han. Knappt var han i land, innan han begynte bära stenar på höjden, och ett par timmar derefter, när båten återvände, hade Georg sitt torn färdigt. Det var muntert!

Nu var det likväl icke alldeles på rätt med den tornbyggarekonsten. Georg var flitig och blef snart så skicklig i sina tornbyggnader, att hans torn knappt kunde skiljas från ångbåtarnes märken på bergsuddarne. Om nu ett stort krigsskepp, som kostat flera millioner penningar, förlitat sig på ångbåtarnes märken och styrt efter Georgs geografi, så hade der blifvit ett grufligt spektakel. Lyckligtvis råkade en af krigsångbåtarna, som märkt farleden, åter styra igenom dessa farliga vatten. En officer stod med kikaren för ögat på däck och ropade till styrmannen: – Är du befängd, karl? Huru styr du? Ser du icke landmärket?

– Gud beware herr kapten, svarade styrmannen. – Skulle jag styra efter det märket, så skulle vi om fem minuter törna rakt mot berget.

– Hvad för något? skrek kaptenen. – Är det icke vårt eget märke?

– Nej, så sannt jag håller rorkulten i min hand, svarade styrmannen, – så har ingen matros på vår båt kunnat vara så dum och märka den udden.

Kaptenen blef mäktig vred och skickade genast folk i land, att rifva ned det vilseledande märket. Om en stund såg han ett annat lika befängdt; – snart åter ett och så åter ett. Hade det nu varit krigstid, så hade man kunnat tro, att en fiende uppsatt de falska märkena för att förderfva krigsflottan, och då hade det blifvit en ransakning, som kunnat bekomma Georg och hans morbror illa. Men nu var det fred, kaptenen nöjde sig med att låta nedrifva alla extra märken och lät lysa i kyrkan, att ingen hädanefter skulle understå sig att fuska i skärgårdens geografi.

– Vet du, min käre Georg, sade morbror, – nu lägga vi af att vara krigsbyggmästare.

– Får jag icke mera bygga torn? frågade Georg.

– Bygg dina torn, sade morbror, – men bygg dem efter ditt eget hufvud,

så att de icke se ut som kronans landmärken. Hvarför skall du göra efter hvad andra gjort? Hitta på något nytt!

Georg blef fundersam. – Morbror, sade han, – jag har läst någonstades, att när kapten Cook upptäckte en obebodd ö och tog den i besittning för
 5 kung Georgs räkning i England, lät han bygga ett stenkummel på ön och planterade engelska flaggan på kumlet. Då har detta varit ett märke, att ön tillhörde kung Georg.

– Ja, sade morbror, – så bruka sjöfarande ännu i dag, när de upptäcka en okänd och obebodd ö.

10 – Men jag är ju också en sjöfarande, menade Georg. – Här finnas många okända och obebodda öar. Jag tager dem i besittning.

– Gör det! sade morbror.

Och Georg blef en mäktig eröfrare. Hela skärgården hvimlade af obebodda öar. Georg utvalde åt sig stora konungariket och små furstendömen, från öar med stora skogar och höga berg ända till de minsta
 15 klippholmarna, som endast hade plats för en björk och en vinbärsbuske. Och på alla byggde han stenkummel med kung Georgs flagga i toppen. Hvarför skulle icke han vara en konung, när det fanns en konung på Otaheiti? Flaggstänger funnos öfverallt, och flaggorna varierade efter öns storlek och
 20 märkvärdighet. Den största ön, som kallades Georgien eller St. Görans land, togs i besittning med en ordentlig flagga af en blårutig näsduk, som svajade från ett torn på det höga berget Ararat. De mindre öarna fingo nöja sig med flaggor af karduspapper eller af näfver. Hvarje ö var ett rike, hvarje ö räknade
 25 millioner invånare, – millioner myror, millioner myggor, millioner fåglar. Sjelfva fiskarne, som hörde till rikets sjöfolk, räknades till dess undersåter, emedan de inom konungens område bebodde sjögrässkogen vid stranden. Hvarje ö hade ännu dertill omätliga skogar, stora städer, folkrika byar, ståtliga stenhus. Hvarje ö hade hamnar och skepp, borgar och fästningar, stora boskapshjordar, öknar och bergsryggar, vägar och åkerfält.

30 O, det var något skönt att veta sig vara konung öfver så många riken! Ingen var så rik som kung Georg, ingen kejsare var så mäktig som han. När han rodde i sin båt, med sin trogne polismästare Passe, från det ena konungariket till det andra och landsteg i hamnarna, då blef han öfverallt emottagen som rikets öfverhufvud. Vassen bugade, träden hurrade, buskarne flaggade,
 35 hvarje grässtrå skyllrade gevär, blommorna nego, gräshopporna spelade fiol, myggorna dansade kadrill och trollsländorna polka, medan de glittrande vågorna rundt omkring sjöngo folksången. Då band konungen sin båt vid en stubbe och sade till stubben: – stå på vakt! Han helsade majestätiskt

träden och klipporna, förklarade för dem sin kungliga ynnest och gaf dem sina befallningar. De voro trogne och lydige undersåter, de stodo orubbligt på vakt, de rörde sig icke från stället. Och då gick konungen med sin polismästare genom riket, från dess ena gräns till den andra, rödjade vägarna, sopade torgen, skipade rättvisa och såg till, att alla städer, byar, hamnar och fästningar voro i ordning samt att krigsmakten var i skick. 5

Ty Georg hade två farlige och mäktige grannar, nemligen hafskonungen och luftkonungen, hvilka stundom anföllo hans riken och anställde stora förödelser. Derför skulle klipporna stå på vakt, derför skulle bergen vara fästningar och de stora träden skydda de små blommorna emot stormen. Det var konungens fröjd, när hans folk stred tappert och slog fienden på flykten; men icke aflopp det alltid utan nederlag. 10

En dag rodde konungen ut att beskåda sina riken, och polismästaren följde honom. Passe var en svart pudel, äkta spanjor, och hade en förunderligt fin nos att vädra rymmare i skogen. Han ansåg sin skyldighet vara att rensa riket från sådana nihilister och vagabonder, som harar, räfvar och orrtuppar, men olyckligtvis misstog han sig ibland, som andra polismästare, och använde icke så sällan lagens hela stränghet mot en oskyldig fårscock, som råkade beta på ön. 15

Konungen rodde förbi Grekland, Italien, Spanien, Frankrike, England, Tyskland, Danmark, Sverige, Norge, Finland och fann dem alla i skick, utom att en korp förde oljud på klippan Rom och att ufven skrek i en stor hästkastanie, som hette furst Bismarck. Det är sannt, att kung Georg äfven i två små riken, nemligen Danmark och Finland, fann inbördes krig mellan de bruna myrorna och de svarta. Men kung Georg var lika sträng som rättvis; han lät utgå det påbud, att den första myrstack, som vågade ofreda en annan, skulle utan nåd kastas med skofvel i sjön och blifva fiskarnes mat. Hvilket påbud polismästaren skällde ut öfver berg och backar. 20 25

Konungen hann denna gång icke besöka sina aflägsnare riken, såsom Kamschatka, Japan, Persien, Madagaskar, Sahara, Guinea, Madeira, Jamaika, Kuba, Kap Horn, Otaheiti, Nya Seland, Sumatra, Java och Borneo. Han landsteg på St. Görans Land, der han på afstånd kunde se Fjäderholmarna, tog sin plats på fästningen Solskensborg, som var en klippa vid stranden, och beslöt i nåder att här äta smörgås. 30

Det var en varm sommardag klockan mellan 11 och 12 middagstiden. Hafvet låg blankt som en stor spegel, kantad med många små speglar emellan öarna. Hafskonungen och luftkonungen tycktes hafva slutit en evig fred med Georgs konungariken. Två höga furor, Skyhög och Molnskägg, som 35

vaktade St. Görans land, hvilade på gevären och sågo så sömniga ut, som hade de nu alls intet att göra. De hade fångat i sina höga kronor de sista vindfläktarne ifrån hafvet och bäddade in dem i bolster af barr.

När kung Georg ätit sin smörgås och hans polismästare haft sitt nöje af
 5 att gnaga ett gammalt hästben, besåg han ön och fann den i god ordning. Stenarne vid stranden hade sköljt sig rena i hafsbadet; blommorna hade tvättat sig i morgondaggen; smultronen hade klädt sig i uniform: hvitt under och rödt ofvanpå. Blåbären hade begärt en veckas permission, för att hinna bli riktigt blå; hallonen hade ödmjukast anmält, att de just börjat sätta kart;
 10 häggen och rönnen hade redan vid det förra kungliga besöket strött ut sina blommor och lofvade underdånigast att bjuda bär till hösten. Björken hade kammat sina hängande lockar; granen och tallen voro flitige i att tillreda nya kottar. Den enda oförnöjda var en gädda, som råkat i träta med girsarna vid stranden för det att de uppspärade sina ryggborst, när hon ville uppsluka
 15 dem. Konungen lyftade sin käpp och befallte de stridande att förlikas. För öfrigt var han nöjd med sitt folk; han besåg humlornas nya honungsfabrik, berömde myrornas landsvägar och rådgjorde med bofinkarne om bästa sättet att rensa häggarnes löf från mask.

Då begynte polismästaren häftigt skälla, och kung Georg blef varse en
 20 kråka, som lurade på stararnes bo i björken. Georg var en sträng konung, som icke tålde banditer i sina konungariket. Han fattade sin båge, som han alltid bar med sig, lade an på kråkan och träffade hennes ena vinge. Krax, skrek hon och flög med linkande vinge bort till skogen.

Ja, en konung har mycket att göra; han måste tänka på allt. När kung
 25 Georg slutat sina regeringsomsorger, satte han sig åter ned på fästningen Solskensborg, der han fann en bekväm länstol. Han kunde här se ut mot det öppna hafvet; han kunde tydligt urskilja på ena sidan Fjäderholmarnas berömda grotta, på andra sidan den grå och ogästvänliga kusten af Tistelöarna. – Jag undrar, tänkte Georg vid sig sjelf, – om Signora Mara
 30 i dag har fångat något olydigt barn.

Allt var stilla. Hafvet sof i sin gungande vagga, vinden sof i furornas kronor. Solen brände fästningens murar.

Den gamle Nukku Matti trädde fram ur Fjäderholmarnes grotta, gick som en fläkt öfver hafvet, tog en hand full sand och strödde den ut. Kung
 35 Georg somnade och befann sig snart på rosenbäddarna, han visste ej hvar. Polismästaren utsträckte alla fyra benen och somnade med.

Då begynte genast de gycklande drömmar sin muntra lek. De klädde den sofvande konungen i en purpurmantel, de förde honom till en gyllene

thron, de räckte honom en spira. – Store konung, sade de till honom; – mottag dina folks hyllning! Här komma de alla för att höra dina befallningar.

Och då utbredde sig riken och länder för den mäktige herrskarens blick; tusen och åter tusen gestalter, dem ingen kunde räkna, – alla luftens fåglar, 5 alla jordens vexter och djur, alla havvets fiskar, – tumlade inför thronen i de befängdaste kullerbyttor och skreko öfver hvarandra: – lefve konungen! Ja, det låter otroligt: äfven fiskarne skreko. Endast en röst ropade öfverljudd: – jag har lidit orätt! jag har lidit orätt! Det var kråkan, som hade blifvit vingskjuten för att hon lurat på stararnes bon. Och strax föll en annan röst 10 in: – jag har lidit orätt! jag har lidit orätt! Det var gäddan, som icke hade fått obehindradt uppåta girsarne.

– Jag vill icke göra den ringaste af mina undersåter orätt, genmälde den rättvise konungen från sin thron.

– Låt oss nedsätta en domstol för att döma kråkans och gäddans 15 missgerningar.

– Tyrann! ropade plötsligt en donderstämma ur molnet. – Kråkan är *min* undersåte; hon har vädjat till *min* dom, och jag fordrar, att du icke allenast gör henne afbön på dina bara knän, utan ock låter guldsmeden göra åt henne ett par nya vingar af guld. 20

Hvem var den djerfve, som vågade tala dessa förmättna ord? Det var luftens mäktige konung, som nalkades i ett svart åskmoln och hotande slungade kring sig ett par hvita blixtar.

– Tyrann! hördes strax derefter en dånande röst ur hafvet. – Du har vågat lyfta din käpp mot gäddan, som är *min* undersåte. Hon har vädjat till *min* 25 dom, och jag fordrar, att du icke allenast klifver ned under vattnet och gör henne afbön, utan äfven afskalar med din pennknif alla girsarnes ryggborst.

Denne nye och fruktansvärde motståndare var ingen mindre än hafskonungen sjelf, som kom ridande in på en ofantelig våg från det öppna sundet. Likasom på trots lät han ett vågsvall gå in öfver stranden ända till 30 foten af konungens thron.

– Hvad nu, luftkonung? svarade kung Georg frimodigt. – Håll dig stilla, och tro icke, att du kan skrämma mig med dina väderblixtar! Äro fåglarna dina undersåter, så bör du beskydda de svaga mot våldsverkare och icke tillåta kråkan att ofreda stararnes bon. Och du, hafskonung, menar du att 35 mina klippor äro af massa? Drag tillbaka din öfvermodiga våg; skum är han, och med mig må du icke stångas. Äro fiskarne dina undersåter, så är det din pligt att näpsa röfvere och icke afväpna de svage, när de försvara sitt

lif. Jag vill säga eder något, och det är ett kungsord: – rättvisa åt alla! Den af edra undersåter, som gör våld på mitt område, han måste underkasta sig mitt rikes lagar.

– Vi förklara dig krig! röt luftkonungen.

5 – Krig på lif och död! dånade hafskonungen.

– Välan, mina tappra härar och fästningar, varen på eder vakt! utropade kung Georg hjeltomodigt och sprang ned från thronen, för att ordna sitt rikes försvar. Hela den stora skaran af de många tusende, som nyss förut höjt sina lefverop för kung Georg, skingrades nu som ett töcken; det svartnade kring
10 thronen, Tistelöarnas elaka drömmar flögo in genom sundet och blandade sina vilda upptåg med det glada skämtet af Fjäderholmarnes drömmar. Det dånade och det brusade rundtomkring som vattuflooder och hvirfvelvindar, – kung Georg kände ett blänkande svärd i sin hand och sprang upp på den högsta klippfästningen. Der stridde han oförfärad mot luftens och hafvets
15 konungar med alla deras rytande krigshärar. Hans folk stred som han; det var brak och dunder kring allt himmelens fäste ... en tornhög bölja rusade fram för att uppsluka St. Görans land ...

Då vaknade polismästaren och började skälla.

Ja, då vaknade också kung Georg af att regnet slog mot hans ansigte och
20 rann in under hans tröjkrage. Han satt qvar på sin fästning Solskensborg, vid foten af besittningens torn, der han somnat i middagsvärmen, och han hade icke märkt, att ett åskväder uppstigit medan han sof. Nu hade det brutit löst, drömmarne hade icke ljugit, de hade endast gifvit honom ett blänkande svärd och lagt i hans mun en hjertes ord. En hjertes hjerta behöfde de icke
25 gifva honom, det hade han redan, ehuru armen var svag.

Det var icke ett leksakskrig, det var verkligen luftens och hafvets mäktige furstar, som hade förklarat krig mot Georgs konungariken. Alla träd på öarna böjde sig som bågar för en hvinande storm, gräs och blommor lade sig långs marken, de fredliga små fjärdarne gingo i hvitt skum, regnet stod
30 som spön i backen, piskande vågorna, så att de måste huka sig ned, och rann i forsar utför bergväggarne. Polismästaren skällde icke mera, han tjöt, han ropade revolution och kröp, så långt han förmådde, ned i en bergsklyfta. En enda blick hade Georg tid att kasta mot sundet, der han i drömmen sett tornvägen rusa in. Och se, der kom ett berg af svartgrönt vatten med
35 hvita toppar, – det pressades mellan stränderna, det bortsopade träden, det vältrade sig mot St. Görans land ...

Mera såg icke Georg, han hann endast som i drömmen ropa: – varen på eder vakt, mina fästningar! Med detsamma kastade han sig raklång ned i

bergsklyftan på Solskensborg bredvid polismästaren ... jättevågen gick öfver berget, men bröt sig emot dess fasta mur, delade sig och lyckades endast i spridda svallvågor intränga på ön, som han ville förhärja. Här och der bortsköljdes en blomstertufva, här och der knäcktes en ung asp eller afbröts en nyponbuske, men mera förmådde icke hafskonungen ödelägga. Intet 5 enda fågelbo hade förgåtts, ingen enda myrstack hade funnit sin undergång; besittningens torn och fästningens klippmur stodo oskadade. Solskensborg hade räddat ön, och våt, men segerrik, uppreste sig kung Georg bakom sin skyddande mur.

Luftkriget fortfor ännu en half timma med fullt raseri. Georg fattade 10 en åra och sprang ut midt i striden, der faran var störst. Det var som om hela ön fått en ny kraft, sedan den såg honom. Skyhög och Molnskägg kämpade i spetsen för ungskogen och mottogo stormens vildaste anfall. Vinden luggade deras yfviga kronor, så att barren flögo och det brakade i grenarna. Här och der föll en qvist, hvirflade i luften och kastades slutligen 15 ned i den brusande sjön. Men Skyhög och Molnskägg, – värdige söner af deras stolte fäder med samma namn, – höllo ööfvervinnerligt stånd emot alla fiendens anfall. De böjde icke en tum sina djerfva stammar; mot dem bröts stormilen, såsom nyss förut vågen bröts emot klippan, och ungskogen var räddad. – Seger! seger! ropade kung Georg från sin fästnings torn. 20 – Seger! seger! skällde polismästaren Passe, som morrande krupit upp från fästningens kasematt.

Stränge herrar regera sällan länge. Efter en half timma hade åskvädret gått öfver, himlen var åter klar, stormen lugnade, sjön skickade skamflata små vågor som fredsunderhandlare mot stranden. Georg försporde inom sig en 25 stark frestelse att utbyta sin kungliga värdighet mot en borgerlig filbunke.

Han såg sig om efter sin båt. O ve, de fientliga makterna hade afskurit för honom återtåget. Båten hade kastats emot en hvass strandklippa, fått ett hål i sin sida och blifvit obrukbar.

– En konung måste kunna hjälpa sig själf, tänkte Georg, tillstoppade 30 hålet i båten med mossa och rodde frimodigt ut med sin Passe. Mossan höll jemnt två famnar från stranden: då forsade vattnet in i båten. Georg och hans trotjenare måste vända om. Våta voro de förut, det betydde ingenting, att de nu blefvo våta om fötterna.

Hvar voro nu alla de många tusende, som församlats kring thronen, 35 för att afvakta sin herrskares befallningar? Ingen af dem kunde ro honom öfver sjön. Så framt hans majestät ej ville hålla till godo med smultron och omogna blåbär, skulle han blifva utan middagsmåltid.

– Än sedan? Hade konungen icke segrat i ett stort fältslag? Hade han icke tillbakaslagit luftens och hafvets mäktige konungar, som förstört så många väldiga skepp? Och hade icke mången hjelte blifvit utan middag, som han? Georg skrattade, satte sig åter på fästningen Solskensborg och sjöng sin visa:

»Säg mig, du lilla fågel, der mellan almens blad,
Hur kan du ständigt sjunga och ständigt vara glad?»

Det klang så friskt öfver stranden och sjön. Rödstjerten, som trodde att frågan var ställd till honom, dröjde icke att svara. De öfriga föllo in, och snart qvittrade hela skogen. Det blef muntert på St. Görans land. Kunde icke undersåtarne ro hem sin konung till middagen, så kunde de åtminstone spela taffelmusiken. Och smultronen tycktes niga i skogsbacken och säga: – var så god, försmå icke hvad huset förmår!

Men Georg *ville* vara hungrig. »Gossen från Brahestad» hade i trettio dagar intet annat att äta uti Athéns fäste, än en hand full majs och några bönor om dagen. Sådant är godt att kunna, när det behöfves. Georg torkade sina våta kläder i solsenet och sjöng den ena visan efter den andra.

Klockan blef ett, hon blef två, hon blef tre; – det kunde Georg märka af solens gång. Han beslöt, att än en gång vandra kring ön och bota alla skador, som kriget förorsakat. Då syntes en båt ...

– Finner jag dig äntligen? hördes morbrors glada röst från båten. – Jag har sökt dig i alla dina konungariken. Och du kan ännu sjunga, utan middag och efter ett sådant krig!

– Åh, morbror, båten är invalid, men jag har tappre krigsmän och starka fästningar! Jag har besegrat luftkonungen och hafskonungen; de hafva icke ens förmått störta mitt torn. Hur skulle jag icke sjunga!

Polismästaren Passe var af en annan tanke. Han hade ledsnat vid att gnaga det gamla hästbenet och skulle gerna gifvit seger, ära och hjelterykte för en färsk kosvans. Med ett hopp var han den förste i morbrors båt.

Men kung Georg återvände sjungande till det länge väntande middagsbordet.

Somrar grönskade, och vintrar snögade öfver den vackra skärgården. Hafskonungen och luftkonungen fortforo, tid efter annan, att anfälla Georgs konungariken, men blefvo alltid tillbakaslagna. Fästningen Solskensborg, understödd af fältherrarne Skyhög och Molnskägg, försvarade St. Görans land med samma hjeltomod som förut. Murarne hade icke svigtat, klipporna

hade icke remnat, och drömmarna fortforo att drifva sitt muntra skämt med sömnige seglare.

Men hvar var kung Georg?

Flera år efter Georgs sommar rodde jag, en annan sommar, ensam genom de blanka sunden förbi Georgs konungarik. Jag rodde förbi dem 5
alla: Kamschatka, Japan, Persien, Madagaskar, Sahara, Guinea, Madeira, Jamaika, Kuba, Kap Horn, Otaheiti, Sumatra, Nya Seland, Java, Borneo, Grekeland, Italien, Spanien, Frankrike, England, Danmark, Sverige, Norge och Finland. På några af dem upptäckte jag ännu kvarlevor af torn på bergs-
höjderna. Likväl tyckte jag mig märka spår af förfall och en viss oordning 10
på några af öarna. Kullfallna träd stängde gångstigarna; sjögräs och torra qvistar uppfyllde städernas torg, som fordom voro så omsorgsfullt sopade; hamndammarne hade mångenstädes störtat omkull. Jag hade icke tid att undersöka det inre af öarne, men jag var nästan viss på, att kråkorna åter ofredade stararnes bon och att de bruna myrorna förde krig med de svarta. 15
Hvar var kung Georg?

Jag kom till St. Görans land. Det var en klar och varm dag. Besittningens torn stod nästan oskadadt kvar på berget Ararats topp. Flaggstången stod ännu kvar på sin gamla plats, inkilad mellan stenarna, men den blårutiga 20
näsduken hade blåst bort i okända öden. Solskensborg och de gamle fältherrarne stodo kvar på sin post. Det förekom mig som skulle denna ö, likasom alla andra, vänta sin konung. Vassen bugade, träden hurrade, buskarne flaggade, hvarje grässtrå skyllrade gevär, blommorna nego, gräshopporna spelade fiol, myggorna dansade kadrill och trollsländorna polka, medan de glittrande vågorna rundt omkring sjöngo folksången. Ack, 25
de hade känt min båt, de trodde att jag förde till dem deras konung, och när jag nalkades stranden, hörde jag dem alla med en röst fråga: – Hvar är kung Georg?

Ja, hvar var han? Om jag också kunnat säga dem det, hade jag icke haft mod dertill, ty deras kärleksfulla hågkomst rörde mig. Det var en skön 30
natur i sin sommarfägring, som begärde tillbaka sin barndoms kung. Men jag kunde ju icke säga dem hvar han var; jag visste blott, att han var långt, mycket långt borta, att han nu var i ett skönare land, i ett land af eviga somrar, utan stormar och utan krig, och att han nu sjöng mycket skönare visor, än någonsin förr. De skulle icke hafva förstätt mig; jag lemnade dem hellre att 35
okunnige blomma och vissna i deras korta fägring. Lycklige Georg, lycklige kung öfver barndomens blomstrande riken, som förblifvit dig trogna och som du aldrig såg vissna i ålderns höst!

ÅNGBÅTSELDAREN.

Ulivitt! Ulivitt! Hur det dunkar i däck,
 När propellern han borrar i böljan en bäck,
 När cylindrarna vändas och kipa in luft
 Och pistongerna gå, som de hade förnuft!
 5 Men hvad rör det mitt lugn,
 Der jag står vid min ugn?
 De må sköta sitt värf, och så sköter jag mitt,
 Ulivitt! Ulivitt!

Det är mörker och höst, det är storm, det är gny,
 10 Och jag ser från min glugg huru gnistorna fly.
 Det är isande vind, det är stänkande sjö,
 Det är strömmande regn, det är hagel och snö.
 Men jag står vid min pust,
 Jag har varmt, jag har ljust,
 15 Jag har sommar, jag steks ... Langa hit litet frost,
 Ulivitt, – på min post!

Jag är kock i det kök, som bereder sin mat
 Åt en hungrande slaf, som ej får vara lat,
 Han arbetar, han bär våra bördor i hamn,
 20 Ty vår tid har så brådt; *Mekanik* är hans namn.
 Lille jätte, var still,
 Och ryt högt, om du vill,
 Men blif vackert i bur! Om du bryter dig ut,
 Ulivitt, – är det slut.

När jag skyfflar mitt kol och det gnistrar så hett
 25 Och jag glänser af sot och jag dryper af svett,
 Då så tror jag mig stå hundra mil under jord:
 Jag har tändt en vulkan, jag har ånga om bord,
 Och jag drifver mitt klot ...
 30 Men då gungar min fot,
 Och då vaggar mitt golf, och ett flarn är jag då,
 Ulivitt, – på det blå.

Och jag vet, att en våg utur djupenas däld,
 Han kan bräcka min köl, han kan släcka min eld.
 Mellan döden och mig är en tumsbredd jern,
 Men Allsvåldige Gud är mitt fäste och värn,
 Och en plats han mig gaf
 Mellan eldar och haf.
 Brasa på! Min propell, nu så sjunge du fritt
 Ulivitt! Ulivitt!

35

LASSE LITEN.

Det var en gång en gosse, som hette Lars, och efter han var så liten, kallades han Lasse liten. Han var en tapper karl: han reste kring hela verlden i en ärtskidsbåt.

Det var om sommaren, när ärtskidorna vexte gröna och långa i trädgården. Lasse liten kröp in i ärtlandet på gången mellan bänkarne, der ärtstänglarne vexte honom högt öfver mössan, och bröt sjutton stora skidor, de största och rakaste han kunde önska sig. Lasse liten tänkte kanhända, att ingen såg honom, och det var dumt, ty Guds öga ser öfverallt.

5

Då kom trädgårdsmästaren gående med sin bössa på axeln och hörde någonting prassla i ärtlandet. – Jag tror det är sparfvar, ropade han. – Kas, kas! men inga sparfvar flögo, ty Lasse liten hade inga vingar, bara två små ben.

10

– Vänta, nu skall jag ladda min bössa och skjuta sparfvarna, sade trädgårdsmästaren.

Då blef Lasse liten rädd och kröp fram ur gången. – Förlåt mig, käre trädgårdsmästare, sade han; – jag ville söka mig några vackra båtar.

15

– Det må vara för denna gång, sade trädgårdsmästaren. – Men en annan gång måste Lasse liten begära lof att söka fartyg i ärtlandet.

– Det skall jag göra, svarade Lasse, och så bar det af till stranden. Der rispade han upp sina ärtskidor med en knappnål, spjelkte dem ordentligt och bröt små stickor till roddarbänkar. Sedan tog han ärterna, som varit i skidorna, och lade dem till last i båtarna. Somliga skidor gingo sönder, somliga blefvo hela; och när alla voro färdiga, hade Lasse liten tolf båtar. Men det skulle ej vara båtar, det skulle vara stora krigsfartyg. Han hade tre linieskepp, tre fregatter, tre briggar och tre skonertar. Det största linieskeppet hette Herkules, den minsta skonerten hette Loppa. Lasse liten lade alla

20

tolf i vattnet, och de flöto så präktigt, att inga stora skepp dansa stoltare öfver hafvets böljor.

Nu skulle skeppen resa kring verlden. Den stora holmen der borta var Asien; den stora stenen var Afrika; den lilla holmen var Amerika; de små stenarne voro Polynesien, och stranden, der skeppen seglade ut, var Europa. Hela flottan reste ut och flöt långt bort till verldsdelarna. Linieskeppen seglade raka vägen till Asien; fregatterna reste till Afrika; briggarna till Amerika och skonertarne till Polynesien. Men Lasse liten stod qvar i Europa och kastade småstenar ut i verldshafvet.

Då fanns vid stranden af Europa en riktig båt, pappas egen, vackra, hvitmålade båt, och Lasse liten klef i båten. Ärtskidsbåtarna hade hunnit så långt, att de knappt mera syntes som små grässtrån ute på oceanen. Lasse liten fick lust att sjelf resa ut till verldsdelarna. Det hade väl pappa och mamma förbjudit, men Lasse liten kom icke ihåg det. Jag skall ro ett litet, litet stycke ut, tänkte han. Jag skall taga fatt skeppet Herkules nära Asiens kust, och sedan ror jag hem till Europa igen.

Lasse liten ruskade på bandet, hvarmed båten var fastbunden, och det var märkvärdigt, att bandet lossnade. Ritsch, ratsch, karl är karl, och så sköt Lasse liten ut båten.

Nu skulle han ro, och ro kunde han, efter han hade rott så ofta på trappan derhemma, när trappan låtsade vara båt och pappas stora käpp åra. Men när Lasse liten ville ro, funnos inga åror i båten. Årorna voro inlästa i strandboden, och Lasse liten hade icke märkt, att båten var tom. Det är icke så lätt som hvar man tror, att ro till Asien utan åror.

Hvad skulle Lasse liten nu göra? Båten var redan ett godt stycke ute på sjön, och vinden, som blåste från land, dref honom ständigt längre ut. Nu blef Lasse liten rädd och begynte skrika. Men ingen menniska fanns på stranden; ingen hörde honom. Blott en stor kråka satt ensam i den stora björken; nedanför björken kröp trädgårdsmästarens svarta katt och lurade på kråkan. Ingendera brydde sig det minsta om Lasse liten, som dref ut i sjön.

Ack, huru Lasse liten nu ångrade, att han varit olydig och gått i båten, fastän far och mor så ofta förbjudit det! Nu var det för sent, nu kunde han ej mera komma till land. Kanske skulle han förgås på den stora sjön. Hvad skulle han göra? När han skrikit sig trött och ingen hörde honom, knäppte han sina små händer och sade: – Gode Gud, var icke ledsen på Lasse liten!

Och så somnade han.

Fastän det nu var ljusa dagen, satt den gamle Nukku Matti vid stranden af Fjäderholmarna och metade små barn med sitt långa metspö. Han hörde

de sakta orden, som Lasse liten talat till Gud; strax drog han båten till sig och lade Lasse liten att soffa på rosenbäddarna.

Derpå sade Nukku Matti åt en af drömmarna: – lek med Lasse liten, att han icke får ledsamt!

Det var en liten drömgosse, så liten, så liten, att han var mindre än Lasse 5
sjelf, han hade blå ögon, ljus hår, röd mössa med silfverband och hvit tröja
med perlor på kragen. Han kom till Lasse liten och sade: – har du lust att
resa kring hela världen?

– Ja, sade Lasse i sömnen; – visst har jag lust.

– Kom då, sade drömmens gosse, – och låt oss segla på dina ärtskids- 10
fartyg. Du seglar på Herkules, och jag reser på Loppa.

Så reste de af från Fjäderholmarna, och om en liten stund voro Herkules
och Loppa vid Asiens stränder långt borta vid världens ände, der Ishafvet
flyter genom Behrings sund tillsammans med Stilla Oceanen. Långt borta i 15
vintertöcknen syntes Nordenskiöld med ångfartyget Vega söka sig en öppen
ränna emellan isarna. Här var så kallt, så kallt; de höga isbergen glimmade
underligt, och de stora hvalfiskarna bodde nu under tak; de förmådde ej
stöta hål i isen med sina klumpiga hufvuden. Rundtomkring på de öde
stränderna var snö och åter snö, så långt ögat kunde se; der rörde sig små
grå menniskor, klädda i ludet skinn, och åkte i små slädar genom drifvorna, 20
men slädarna voro förspända med hundar.

– Skola vi gå i land här? frågade drömmens gosse.

– Nej, sade Lasse liten, – jag är så rädd att hvalfiskarna uppsluka oss
och de stora hundarna bita oss. Låt oss hellre resa till en annan verldsdel.

– Må göra, sade drömmen med den röda mössan och silfverbandet; – vi 25
ha ej långt till Amerika, – och i detsamma voro de der.

Der var solsken och mycket varmt. De höga palmerna stodo i långa
rader på stranden och buro kokosnötter i topparna. Menniskor, röda som
koppa, redo i sporrsträck öfver de omätliga gröna ängarna och kastade sina
spjut emot buffeloxarna, som vände mot dem sina hvassa horn. En ofantlig 30
kungsorm hade krupit upp på den högsta palmens stam och kastade sig ned
på ett litet lamadjur, som betade gräset vid foten af palmen. Knaps, så var
det förbi med det lilla djuret.

– Skola vi gå i land här? frågade drömmens gosse.

– Nej, sade Lasse liten; – jag är så rädd att buffeloxarna stänga oss och 35
att den stora ormen uppäter oss. Låt oss resa till en annan verldsdel.

– Må göra, sade drömmen med hvita tröjan; – vi ha blott ett litet stycke
till Polynesien, – och så voro de der. Här var ännu varmare, ja, så varmt

som på badstugulafven, när man nyss slagit vatten på ugnen. Här vexte på stranden de kostligaste kryddor: pepparbusken, kanelträdet, ingefäran, saffran, kaffebusken och thébusken. Bruna människor med långa öron och tjocka läppar, hiskeligen målade i ansigtet, jagade en gul, fläckig tiger mellan
 5 de höga bamburören på stranden, och tigern vände sig om och slog sina klor i en af det bruna folket. Då togo alla till flykten.

– Gå vi i land här? frågade drömmens gosse.

– Nej, sade Lasse liten. – Ser du ej tigern der borta vid pepparbusken? Låt oss resa till en annan verldsdel.

10 – Det kunna vi göra, sade drömmens gosse med de blå ögonen. – Vi ha ej långt till Afrika, – och som han sagt det, voro de der.

De ankrade vid mynningen af en stor flod, och dess stränder voro så gröna som grönaste sammet. Ett stycke från floden utbredde sig en omätlig sandöken. Luften var gul; solen brände så het, så het, som ville han bränna
 15 jorden till aska, och människorna voro svarta som svartaste bläck. De redo genom öknen på höga kameler; lejonen röto af törst, och de stora krokodilerna gapade upp ur floden med sina grå ödlehufvuden och sina hvassa, hvita tänder.

– Gå vi i land här? frågade drömmens gosse.

20 – Nej, sade Lasse liten. – Solen bränner oss, lejonen och krokodilerna göra oss illa. Låt oss resa till en annan verldsdel.

– Vi kunna ju segla till Europa tillbaka, sade drömmens gosse med det ljusa håret. Och med detsamma voro de der.

De kommo till en strand. Der var allt så svalt och bekant och vänligt. Der
 25 stod den höga björken med sina hängande löf; i dess topp satt den gamla kråkan, och vid dess fot kröp trädgårdsmästarens svarta katt. Icke långt derifrån var en gård, som Lasse liten sett förr. Vid gården var en trädgård, och i trädgården vexte ett ärtland med långa ärtskidor. Der gick den gamle trädgårdsmästaren med sin gröna kaschett och undrade om gurkorna voro
 30 mogna. Der skällde Fylax vid trappan, och när han såg Lasse liten, hviftade han på svansen. Der mjölkade gamla Stina korna vid ladugården. Der gick en mycket bekant fru i sin rutiga ylleschal, att se huru väfvarne blektes på gröngräset. Der gick en också mycket bekant herre i gul sommarrock, med en lång pipa i munnen, att se huru skördefolket skar rågen på åkern. Der
 35 sprungo en gosse och en flicka på stranden och ropade: – Lasse liten! Lasse liten! Kom hem och ät smörgås!

– Gå vi i land här? frågade drömmens gosse och plirade så skälmst med de blå ögonen.

– Kom med, så skall jag bedja mamma gifva dig en knäckebrödssmörgås och ett glas mjölk, sade Lasse liten.

– Vänta litet, sade drömmens gosse. Och nu såg Lasse liten huru köksdörren stod öppen, och derifrån hördes ett sakta, behagligt fräsande, likasom när man slår med slefven den gula vispdegen i en het plättpanna. 5

– Kanske resa vi nu tillbaka till Polynesien? hviskade drömmens glada gosse.

– Nej, nu steka de plättar i Europa, sade Lasse liten och ville springa till land, men han kunde icke. Drömmens gosse hade bundit honom med band af blommor, så att han icke kunde röra sig. Och nu kommo alla de små drömmarna omkring honom, tusen och åter tusen små barn, och togo i ring kring honom och sjöngo en liten visa: 10

Verlden är så stor, så stor,
Lasse, Lasse liten!
Större än du nånsin tror,
Lasse, Lasse liten! 15

Der är hett och der är kallt,
Lasse, Lasse liten!
Men Gud råder öfverallt,
Lasse, Lasse liten! 20

Många menskor lefva der,
Lasse, Lasse liten!
Lycklig den, som Gud har kär,
Lasse, Lasse liten!

När Guds engel med dig går,
Lasse, Lasse liten!
Ingen orm dig bita får,
Lasse, Lasse liten! 25

Säg, hvar trifves du nu mest?
Lasse, Lasse liten!
Borta bra, men hemma bäst,
Lasse, Lasse liten! 30

När drömmarna sjungit sin visa, hoppade alla bort, och Nukku Matti bar Lasse åter i båten. Längre låg han helt stilla, och allt hörde han ännu hur plättpannan fräste derhemma i spiseln. Fräsandet blef allt tydligare; Lasse liten hörde det helt nära bredvid sig – och så vaknade han och slog upp

5 sina ögon.

Då låg han i båten, der han hade somnat. Vinden hade vändt sig, och båten hade med den ena vinden drifvit ut, med den andra vinden åter tillbaka till stranden, medan Lasse liten sof. Men det, som Lasse ansett för plättpannans fräsande, det var vågornas sakta sorl, när de slog mot

10 stenarna vid stranden. Icke hade Lasse hört så alldeles miste. Ty de klara blå sjöarna kunna väl liknas vid stora pannor, der Guds klara sol alla dagar steker plättar åt goda barn.

Lasse liten gnuggade sömnen ur ögonen och såg sig omkring. Allt var som förr: kråkan i björken, katten på gräset och ärtskidsflottan vid stranden.

15 Somliga af skeppen hade förlist, och somliga hade drifvit tillbaka till stranden. Herkules hade kommit med sin last tillbaka från Asien; Loppan hade kommit från Polynesien. Och alla verldsdelarna voro precis der de varit förut.

Lasse liten visste ej rätt hvad han skulle tro. Han hade så ofta varit i

20 Fjäderholmarnas grotta, och likväl visste han icke huru drömmarna gyckla. Men Lasse liten bråkade ej sitt hufvud med sådant; han samlade hop sina fartyg och marscherade uppför stranden tillbaka till gården.

Då kommo bror och syster emot honom och ropade på långt håll: – Hvar har du varit så länge, Lasse? Kom hem, får du smörgås! Men köksdörren

25 stod öppen, och derifrån hördes ett besynnerligt fräsande.

Trädgårdsmästaren stod nära grinden och vattnade till qvällen dill och persilja, morötter och palsternackor. – Nå, sade han, – hvar har Lasse liten varit så länge?

Lasse liten knyckte på nacken, såg styf ut och svarade: – jag har seglat

30 kring verlden uti en ärtskidsbåt!

– Åhå! sade trädgårdsmästaren.

Han hade glömt Fjäderholmarna, han!

Men du glömmet dem icke, du vet att de finnas, du känner deras strålande grotta. De lysande silfverväggarna rosta aldrig; de gnistrande diamanterna fördunklas aldrig, och aldrig upphör musiken att klinga så sakta, så

35 sakta i grottans ljufliga aftonskymning. Liksom de klara stjernorna aldrig åldras, så åldras heller aldrig de lätta, luftiga drömmarna i Fjäderholmarnas salar. Kanske har du sett en skymt af deras fina vingar, när de flyga omkring

din hufvudkudde? Kanske har du mött densamma drömmens gosse med de blå ögonen och det ljusa håret, han, som bär den röda mössan med silfverbandet och den hvita tröjan med perlor på kragen? Kanske har han låtit också dig se alla världens länder och folk, den kalla ödemarken och de brännheta öknarne, de mångfärgade människorna och de vilda djuren i hafvet och skogen, på det att du må lära allting, men komma med glädje hem tillbaka? Ja, hvem vet? Kanske har också du rest en gång kring den vida världen uti en ärtskidsbåt?

SVARTA HAFVETS MATROS.

De raska sjömansgossar,
De frukta ingenting,
De hala sina trossar
Och segla världen kring.
Och när der brusar våg på våg
Och stormen gnyr i mast och tåg,
Då sjunga de sin visa
Så glade i sin håg.

På svarta hafvets flotta
Är Nisse lätt matros;
Vig är han som en råtta,
Så det kan knappast tros.
Der hoppar han från relingen
Och kommer upp så svart igen,
Så svart, som svarta hafvet,
Men lika munter än.

Då plär han hoppa kråka
På skeppets hvita däck,
Och der hans fötter råka,
Der ritas svarta streck.
Kråkfötter blir det visst deraf,
Men Nisse, han är ingens slaf,
Han målar ut för alla
Sitt kära svarta haf.

25 Och stundom gör han plumpar
 I stället för parad;
 Då får med pappersstumpar
 Min Nisse bastonad.
 Men stundom, när han simmat käck
 30 Och ritat bra på akterdäck,
 Då får han ylletröja
 Och torkar hvarje fläck.

Han går på ben af stickor
 Med stöfvelskaft af stål;
 35 Små gossar och små flickor
 Han bäst af alla tål.
 Och som han är en lustig tok,
 Så ritar han i deras bok
 Ett A, som går på styltor,
 40 Ett B, som går i krok.

Kom, Nisse, nu och hissa
 Din flagg på masten här!
 Små barn stå här och gissa
 Hvem du, min Nisse, är.
 45 Nå, säg: du är ... Nej, se på den!
 Han plumsar i sitt haf igen
 Och dykar upp och skrifver:
 God morgon, liten vän!

TÄNDSTICKAN.

Tändstickan låg för första gången i sin nya låda på fabriken's bord och betänkte det, som härtills tilldragit sig under hennes korta tillvaro. Hon kunde ännu dunkelt erinra sig huru den stora aspen vuxit vid elfstranden, huru den blifvit huggen, sågad och slutligen sönderhyflad till många tusen
 5 små spjelor, af hvilka tändstickan var en. Derefter hade stickan blifvit sorterad i högar och rader med sina kamrater, doppad i afskyvärda smältpannor, upplagd att torka, åter sorterad och slutligen inlagd i lådan. Detta var just inga underbara öden eller stora hjeltedater. Men tändstickan hade fått en

brinnande lust att uträtta något i världen. Hennes kropp var danad utaf den rädde aspen, som alltid darrar för att den sakta aftonvinden kunde uppvexa till storm och upprycka honom med rötterna. Men så var i stället stickans hufvud doppadt i sådana ämnen, af hvilka man får den ärelystnaden att vilja lysa för världen, och därför var der likasom en beständig motsats mellan kroppen och hufvudet. När det eldfångda hufvudet, i tysthet sprakande, ropade: – rusa nu fram och uträtta något! hade den försigtiga trädkroppen alltid en invändning till hands och hviskade: – nej, håll, vänta ännu litet, fråga dig för, om tiden är inne!

Medan nu stickan låg med sina kamrater inlagd i lådan, blef hon varm om hufvudet och kände en besynnerlig lust att fatta eld. Men aspträdet uti henne höll emot, och stickan frågade plånet på lådan: – månne det nu är tid? Plånet svarade: – jag märker väl, att du är en gulnäbb, som genast är färdig att rusa åstad. Gif dig tålmod och gör inga dumheter, du kan ändå ingenting uträtta utan mig, ty du är en säkerhetståndsticka. Tror du väl, att jag skulle tillåta dig uppbränna fabriken, som är vår födelsebygd, och den unga flickan, som varit vår uppfostrarinna?

Stickan gaf sig tålmod och blef inpackad, jemte sin låda och millioner andra kamrater, uti ett stort magasin. Medan hon låg der, kom åter den onda ärelystnaden uti det eldfångda hufvudet, men hejdades af den darrande aspen. – Är det nu tid? frågade stickan. Plånet svarade: – jag kan ingenting se, här är så mörkt; men gif dig tålmod! Tror du, att jag skulle tillåta dig uppbränna magasinet och hela den stora, folkrika staden?

Stickan fördes ombord på ett fartyg, för att sändas till andra orter. Det var en mörk natt, stormen hven genom tackel och tåg, fartyget brottades med vågorna långt ute i öppna hafvet. – Är det nu tid? frågade stickan åter, ty det syntes henne alltför frestande att upplysa ett mörkt och stormande haf. Plånet svarade: – vänta litet, jag vill höra, om stormen fått någon befallning att låta skeppet förgås.

Stormen svarade, att han icke fått någon befallning derom. – Gif dig ännu tålmod, hviskade plånet. – Fartyget ankom lyckligt till sin bestämmelseort, stickan fördes i land, upplades i en handelsbod och såldes jemte sin låda. En fattig flicka köpte henne, förde henne hem till sin moders koja och satte sig vid spiseln att borsta lin. Stickan såg de sköna, mjuka linflagorna, kände åter den onda lusten och frågade: – Är det nu icke tid? Vänta, svarade plånet, – jag vill fråga elden i spiseln, om han fått befallning att bränna upp stugan. Elden svarade, att han ingenting kunde göra, han hade fått befallning att hålla sig stilla och koka grytan. Gif dig tålmod, sade plånet till tändstickan.

Flickan gick andra dagen ut med ängsfolket för att berga hö. Om natten sof hon med sin moder i ladans torra, doftande hö. Emedan hon tidigt följande morgon skulle uppgöra eld åt ängsfolket, bar hon sticklådan i sitt matknyte. Stickkan kände doften af höet och sade till plånet: – käre, låt mig
 5 nu stryka mitt hufvud emot din sida; det vore så skönt att tända höet! Plånet svarade: – jag vill fråga regnet, som nu börjar smattra på ladans halmtak. Regnet svarade: – rör dig icke, om ditt lif är dig kärt, ty jag har fått befallning att skydda ladan. – Gif dig tålmod, sade plånet till tändstickan.

Andra dagen kom flickans broder, som var en sjöman, och sade: – farväl,
 10 moder; jag måste nu resa till Björneborg, för att gå på långresa, först till Vasa, sedan till Amerika. Har ni en tändsticka att låna mig? Flickan gaf honom sticklådan, sjömannen gick och kom till ett ställe, der jernvägen sprängdes igenom berget. Der fick han nattqvarter hos bergsprängarne och hade till hufvudgård ett fat, uppfyllt med krut. – Nu? frågade stickkan, och
 15 hon kunde knappt afhålla sig från att rusa med hufvudet emot plånet. Men plånet bannade henne och sade: – skäms, brushufvud; – ser du icke, att på andra sidan om fatet soffer ett litet barn?

Sjömannen gick nästa morgon vidare, kom till staden Björneborg och gick der ombord på ångfartyget Österbotten, som skulle resa till Vasa. Andra
 20 dagen gick ångfartyget ut till sjös. Det var middagstid, klart solsken, frisk blåst; skeppet var uppfyllt med folk och tungt lastadt med gods. Nu sade plånet till stickkan: – är du vid lif? Stickkan svarade: – jag väntar min tid, jag har aldrig varit så färdig som nu att uträtta något. – Då vill jag förtro dig en hemlighet, hviskade plånet. – Jag hörde vågorna fråga vinden, om han fått
 25 någon befallning, men vinden svarade nej. Derefter hörde jag vinden rusa ned till eldstaden under ångpannan och fråga de brinnande kolen, om de fått någon befallning, och kolen svarade nej. Och åter hörde jag kolen fråga jernplåtarna i fartygets sida, om de fått någon befallning, och jernplåtarna svarade nej, som alla de öfriga. Då språkade kolen sig emellan och sade:
 30 – Intet af de fyra elementerna har fått någon befallning, och likväl måste det ske. Hvem skall göra det?

– Jag, sade stickkan.

– Det är icke möjligt, genmålde plånet, – ty du är blott elementernas lilla springpojke.

35 Stickkan hade haft lust att fråga plånet, om icke David slog Goliath, men hon teg, hon hade nu lärt sig vänta.

Den unge sjömannen stod vårdslöst lutad mot några pappersbalar på mellandäcket. Han var lättsinnig och sorglös, som mången annan vid hans

ålder. Tiden blef honom lång, han framtog en cigarrett och derefter lådan med tändstickorna.

– Nu eller aldrig! sade stickan till plånet.

– O, nej, sade plånet, – icke ännu, icke ännu! O, det sköna fartyget, det dyrbara godset och de många oskyldiga människorna, hvad ondt ha de gjort dig, att du skulle ställa dem mellan elden och hafvet? Icke ännu, icke ännu! 5

Men stickan hörde ingenting mer; i samma ögonblick tog hon eld mot plånet. En klar låge flammade upp, men ingen märkte henne uti det ännu klarare solskenet. Sjömannen tände cigarretten och kastade strax den brinnande stickan vårdslöst ifrån sig. Nu hade alla elementerna fått den hemlighetsfulla befallning, hvilken de länge väntat. Vinden förde stickan mot den af solen torkade pappersbalen, stickan klängde sig fast vid dess sida, och balen fattade eld. Vattnet, i stället att släcka elden, vägrade göra sin tjänst i pumparne; jernet, som ej kunde antändas, begynte dess mera att glödga, och blåsten fördubblade den härjande branden. Inom en kort 15 stund var det sköna fartyget förloradt, och bland dess olycklige passagerare och besättning hade några funnit sin död i elden, några i hafvet och andra blifvit räddade.

Icke långt från det brinnande vraket, på de af kol och rök svärtade vågorna, samm den yttersta lilla skaftändan af en brunnen tändsticka och bredvid henne det vattendränkta plånet af något, som fordom varit en sticklåda. – Olycksaliga sticka, sade plånet, – hvad har du gjort? Det hade varit bättre, att du aldrig blifvit skuren ur aspens hjerta. 20

Den lilla brända stumpen af stickan höjde ur vattnet sin sotiga spets och svarade: 25

– Sade jag icke, att jag skulle uträtta något, blott jag visste min tid? Nu är jag namnkunnig, jag har förstört ett stort skepp, hela landet talar om mig, och ingen tändsticka har kommit till en så stor heder. Men var lugn för mig, jag är nöjd med min ära. Jag vill nu flyta till lands och låta doppa om mig. Följ med mig, vi skola ännu uträtta märkvärdiga ting. Jag skall blifva en 30 välörenhets-tändsticka, jag skall i kallaste vintern antända en stor skog för att värma de fattiga; du skall få se, att jag ännu gör många menniskor lyckliga.

En stor, hvitskägig våg, som reste bakom stickan sin skummande hjessa, förnam dessa ord. – Du usla spillra af ett stort träd, sade vågen, – hvad kunde du uträtta annat, än lyda befallningar, dem du ej kände? Se, de väldiga 35 elementerna, af hvilka du är endast ett lösryckt stoffkorn, kunna ej annat, än vänta och lyda. Försvinn, med ditt löjlga högmod och dina dåraktiga framtidsplaner, i det okända djupet!

Och vågen rullade fram som ett berg af snö och begrof under sig den svärtade stickan med det af vattnet upplösta plånet. Sök hennes spår, och sök hennes ärelystnad långt ned i hafvets djupaste dy, der hon namnlös och obegråten multnar i glömska!

EN VÅRDAG PÅ FINSKA VIKEN.

Vårt sköna haf, vår Finska Vik,
Hur är du nu så glad och rik
Med tusen hvita segel!
Och nyss var du så tom och arm
5 Med isar på din frusna barm;
Din bölja sof
I vinterlof,
Och dödt i dig var Neckens hof.

Men nu så är du stolt och fri,
10 Din bojas tid är nu förbi,
Och dina böljor sjunga,
Och dina måsar återvändt;
Din fyr är tänd, ditt nät är spändt,
Och röken går
15 I ångarns spår,
Och dina stränder andas vår.

Nu slingrar du ditt silfverband
Emellan Estlands gula sand
Och Finlands gråa klippor;
20 Nu bär du Kronstadts pansarstäf
Så lätt som gossens båt af säf
Och dansar glad
I morgonbad
Mot vida verldens port åstad.

25 Blås, friska vind! Sväll, blåa våg!
Slå högt mot strand, och fyll vår håg
Med stora, ädla tankar!

Skölj bort med hafvets salta flod
 Den veka lust, det dufna mod,
 Och friska opp
 Båd' själ och kropp
 Till kraft och lif, till ljus och hopp!

30

Ty du är vårt, du stolta haf!
 Åt oss, åt oss dig Herren gaf
 Till väg för Finlands flagga,
 Och hvarje gång hon fladdrar fritt
 För världens luft i blått och hvitt,
 Då har du spått
 Vår framtids lott
 Och blinkar upp i hvitt och blått.

35

40

PEHR MATTS' STEN.

När jag bodde i skärgården, såg jag från mitt vindskammarfönster det öppna hafvet genom ett bredt sund i nordvest. Bottniska Viken utbredde der sin vida, sköna vattenspegel, stundom blank som det jemnaste glas med långa fina silfverstrimmar, der Unda Marina med sina leksysstrar lekte i skenet af middagens sol. En annan gång var spegeln lika blank, men ej mera så jemn, ty då gingo der långa, höga och kullriga vågryggar af dyningen efter en storm; det var som såge man det stora hafvet sofvande flämta ut efter en väldig strid, dess bröst höjdes och sänktes; – det andades tungt, men det hade nu lugn. Åter en annan gång kom den bistra nordan från polen och strödde kring stränderna Lapplands guldsand. Då brast hafvets spegel i många millioner spillror, dess vågor uppreste sig som rytande bufflar att stängas mot klipporna, och Thors ö och Fröjas ö, hvilka fått sin plats ytterst som murar mot fiendens anfall, stodo der alldeles hvita af skum, som stänkte högt emot grantopparna.

5

10

Det var i detta blånande fjerran som man hvar afton såg Fjäderholmarna lyftas ur hafvets djup och hvar morgon åter sjunka ned under vågornas yta. Men längre åt vester syntes vid himmelens rand en stor, ensam klippa, som kallades *Pehr Matts' sten*. Ingen visste mer hvem denne Pehr Matts må ha varit, som gifvit stenen sitt namn; kanhända var han endast en fattig fiskare, som der lagt ut sina nät och sofvit under en månljus augustinatt såsom en

15

20

hafskonung på klippan. Jag hade sett denna sten alltför min barndom, och alltid hade han synts mig så märkvärdigt hemlighetsfull, för det att han var så stor, så ensam och så långt borta från människors vägar ute i det vilda, ödsliga hafvet. Jag föreställde mig alltid, att han måste vara ditkastad af
 5 en jätte och stå som ett kyrktorn i hafvet med hisnande bråddjup på alla sidor. Ibland försvann han alldeles i töcknen, ibland reste han sig högre än någonsin förr, när aflägsna föremål *förtonade* sig i sjön och syntes likasom upplyftade, hvilket ju ser så ut, när den fjerran luften är litet töcknig och solen står lågt. Och då skeno ibland de röda morgonskyarne så förunderligt
 10 grannt på Pehr Matts' sten; han tycktes brinna i ljus låga, han gnistrade som af eld och guld i de blåstrimmiga vågorna der borta i hafvet.

En dag hade Pehr Matts' sten fått en invånare: der rörde sig något på hans topp, och det måste vara en jätte. Gestalten var en människas, men hvilken människa! Han måste vara minst nio alnar lång, der han utbredde
 15 sina armar mot himlahalvvet. Jag tänkte på Necken; skulle det vara han? Dagen derefter fick jag veta, att det varit en liten fiskaregosse, som klättrat på stenen för att söka sjöfågelägg, – ty han hörde icke till Majföreningen, – och när han stod der, *förtonade* han sig, *förstorade* sig så märkvärdigt mot luften, att han syntes mycket längre, än alla de jättar, som stundom visas
 20 för penningar likasom vilda djur.

Efter den dagen kände jag en brinnande längtan att se Pehr Matts' sten på nära håll, och jag tänkte mig huru förunderligt det skulle vara att stå der på toppen och utbreda mina armar mot himlahalvvet. Jag kände en gammal fiskare, som hvarje måndag seglade der förbi till sitt ensliga fiskeläge i hafvet
 25 och hvarje lördag åter vända tillbaka till staden med saltad ströming i sina fjerdingar. En vacker måndagsmorgon, när det blåste en så lagom sydvästlig bris, att man kunde segla fram och tillbaka dit ut, ropade jag an min gamle vän, han åtog sig att vara min lots, och vi styrde ut mot det öppna hafvet. Det var en lång väg, mycket längre, än jag hade förmodat; jag gissade en
 30 mil, och det var mer än två. Ju längre vi aflägsnade oss från öarna med deras små fiskarkojor, desto ensligare och ödsligare syntes mig dessa ändlösa blå fält, som glittrade i solskenet. Jag väntade, att Pehr Matts' sten skulle vexa allt större, ju närmare vi nalkades honom; ja, jag var öfvertygad, att han skulle vara ett förskräckeligt högt berg. Men så var det icke, han krympte
 35 snarare hop, han blef allt mindre, och när vi voro honom alldeles nära, såg han knappt större ut, än en vanlig hölada. Jag märkte nu, att han sett så stor ut på afstånd, för att han stod så ensam på en vid, slät yta med den blå luften bakom sig och intet i närheten, hvarmed han kunde jämföras.

För att säga sanningen, var han, sedd på nära håll, icke underligare skapad, än mången annan klippa vid hafsstranden. Men den stora ensligheten gaf honom något ovanligt, högtidligt och hemlighetsfullt. Han hade stått der så ensam i många, många hundra år, och under denna långa, okända tid hade hafvets rasande vågor beständigt maktlösa brutit sig mot hans skrofliga sidor. 5
Hvad allt hade icke han upplefvat, och han kunde icke berätta det. Vågorna hade icke skrivit sitt namn i berget, seklernas snö och solsken hade icke ristat en runa i klipphällen. Norra sidan var alldeles glatt slipad af vågsvallet; på de öfriga sidorna kunde man urskilja bruna ränder efter vattnets olika höjd. En tunn, grå moss, blandad med hafvets gröna slem, betäckte den 10
del af hans yta, som icke stod under vatten. Otaliga fåglar hade efterlemnade hvita märken på stenen, och när vi nalkades, uppflögo tjugu måsar med ett argt skri kring denna sin sällan störda fristad. De mottogo oss som röfvere, de kretsade kring våra hufvuden, de tycktes vilja uthacka våra ögon, vi måste försvara oss med årarna. Måsarne stredo för *sitt* fädernesland; de hade ju 15
sina bon på klippan.

Jag klättrade upp på den slippriga klippan. Hon var nästan jemn på sin öfra yta och stor som ett kammargolf. En blommande röd epilobium och en mager vinbärsbuske hade sökt sig ett fäste, bland musslor och hafstång, i en remna på solsidan. Allt vill lefva: själfva den hårda klippan anstränger sig att bära blommor och frukt! 20

Hvad var detta? En bokstaf? Nej, icke en bokstaf, men kanhända ett bomärke, ifall det icke var en sådan kråkfot, som naturen själf brukar rista i flata klipphällar. Jag lutade mig ned och skrapade mossan af hällen. Icke ett, utan väl tjugu sådana märken tycktes ha varit inhuggna på vestra 25
sidan och nästan lika många på den östra. Många voro nästan utplånade af regnet, solen och hafvets svallvåg. Men hvarför voro de inhuggna liksom i två fientliga läger? Var det måsar och vildgäss, som stridt om Pehr Matts' sten? Ingen visste det, stenen var tystlåten, hafvet mumlade något, men så gör det ju ständigt. Det kan icke tåga och får ej berätta. 30

Jag ihågkom fiskaregossen, som vext till en jätte. Hvarför skulle ej jag kunna täfla med honom? Pehr Matts' sten, som själf är en jätte på afstånd, inbillar småfolket der borta hvad han behagar. Jag ställde mig på tå, kapprak på höjden af klippan ... jag utbredde armarna som väderqvarnsvingar ... jag vände mig långsamt och högtidligt omkring som ett torn. O, hvad jag 35
nu måste synas förfärligt hög och stor mot den blå luften! Man skulle säga derborta: – det är Pehr Matts, som tager ned solen från himmelen!

– Kanske vi nu begifva oss af? sade fiskaren i sin båt.

Vi begåfvo oss af, och det kändes rätt skönt att åter komma till menniskor från det ödsliga hafvet. Lång tid derefter sökte jag något i gamla papper från Gustaf Vasas tid. Till min förundran läste jag der om ensliga stenar i hafvet, der sälarne brukade krypa upp, för att masa sig i solskenet. Säljägare fingo
 5 sitt bästa byte vid sådana klippor, som därför kallades *sälstenar* och voro mycket eftersökta. Jägare från skilda byar råkade i träta om sälstenarne, gingo till domaren och begärde, att ingen annan skulle få jaga der. Jag förstod nu hvarför Pehr Matts' sten var märkt med olika bomärken i två fientliga läger.

Men der var något annat märkvärdigt med denna sten. Om han för
 10 trehundra år sedan var en sälsten, så måste han då ha legat så lågt vid hafsytan, att sälarne kunde krypa upp. Och nu stod han minst sex alnar högre. Så mycket måste således hafvets vatten hafva minskats sedan den tiden, och lika mycket måste Finlands kust hafva höjts öfver hafvet på trehundra år. Är icke detta förunderligt? Men så är det. Hvarje hundrade
 15 år har det norra Finland – liksom det norra Sverige – eröfrat från hafvet ett stort stycke land, som blifvit torrt, när hafsvattnet bortrunnit två alnar lägre. Och södra Finland har vunnit en alnshöjd från hafvet. Så vexer landet till och eröfrar ständigt nya provinser från hafskonungens rike. Det vet Pehr Matts' sten. Han hade likväl något att säga, så sten han var. Han sade till
 20 mig: – ditt land vexer!

JERNVÄGSKONDUKTÖREN.

Brr! Beständigt droskor skramla!

Väntsaln är ett marknadstorg.

Herrar med cigarr sig samla,

Fruar med sin äppelkorg,

5 Jungfrur med sin kaffepanna,

Dadda med sin lilla Nanna,

Medan Calle satt sig bred

På sin halfva smörgås ned.

Klockan slår,

10 Tiden går,

Hvar sekund är här ett år.

Upp med dörren! Klar maskinen!

Hvar tar sin, så tar jag min;

Tjocka frun i krinolinen
Pinar sig i vagnen in. 15
Alla sig mot fönstren sträcka,
Calle mutas med en knäcka,
Dadda sjunger lulli tuss,
Pappa får en afskedspuss.
Klockan slår, 20
Tiden går,
Hvar sekund är här ett år.

Allt är märkt, som det skall vara.
– Åh, här sitter man galant!
– Se om elden, kära Clara! 25
– Lycklig resa, söta tant!
– Helsa faster! Skrif med posten!
Akta gurkorna för frosten!
– Se, der kom herr Luns för sent!
– Vänta! – Kan ej. – Sapperment! 30
Klockan slår,
Tiden går,
Hvar sekund är här ett år.

Piii ... Nu rörs den långa raden,
Tung liksom en Noaks ark. 35
Som ett moln försvinner staden;
Der är ju vår gröna park.
Hör, Vårt Land sjungs på balkongen,
Men i skenans dån dör sången.
Vågor i vår glada sjö, 40
Vackra minnens stad, adjö!
Klockan slår,
Tiden går,
Hvar sekund är här ett år.

Detta får hvar dag jag höra, 45
Arme jernvägsstyrman, ack!
Ständigt röra, föra, köra,
Pick och pack och snick och snack.

50 Tålig klifver jag på steget,
 Tittar i hvar vagn så eget,
 Som en stum och höflig björn,
 Knipsar af biljettens hörn.
 Klockan slår,
 Tiden går,
 55 Hvar sekund är här ett år.

Och så rulla vi i världen
 Ständigt bort i samma spår;
 Två minuters halt på färden,
 Tills en smörgåsrast man får.
 60 Mumsa fort! Man åt sig raffe
 Munnen full med kokhett kaffe.
 – Hvar är Calle? – Han slapp ut.
 – In med hufvudet förut!
 Klockan slår,
 65 Tiden går,
 Hvar sekund är här ett år.

Skogarna som getter springa,
 Bergen lunka oss emot,
 Åar under oss sig slinga,
 70 Sjöar bölja vid vår fot.
 Bort fly broar, gårdar, grindar,
 Telegrafens tråd sig lindar,
 Bugtande från stolpens stam,
 I en vågig linie fram.
 75 Klockan slår,
 Tiden går,
 Hvar sekund är här ett år.

Nu är ett parti vid hamnen,
 Hvisselpipan ljuder halt.
 80 Vänner stå med öppna famnen,
 Kyssar smälla öfverallt.
 Calle ruskas upp ur luren,
 Och på mormors armar buren,

Vaknar Nanna, röd om hyn,
Vid en pepparkakas syn.
Klockan slår,
Tiden går,
Hvar sekund är här ett år.

85

Jag allena får ej hvila,
Ingen trycker här min hand,
Ångan hvisslar: ila, ila
Till de obekanta land!
Tiden tröttnar ej i vingen,
Verlden väntar här på ingen,
Skenan rasslar, tendern gnyr,
Och mitt lif med röken flyr.
Klockan slår,
Tiden går,
Hvar sekund är här ett år.

90

95

MYRAN, SOM FOR TILL DOKTORN.

– Om jag skulle titta upp? sad' myrbarnet. – Stopp litet, sad' myrmamma, jag vill först se åt hur det är i verlden. Och så tittade hon ut genom en glugg i myrstacken, men kunde ingenting se, för att solen sken henne rätt i ansigtet.

– Nu tittar jag upp, sad' myrbarnet. Och så kröp det ut genom gluggen.

Myrstacken var byggd under en stor gran, solen sken på de gröna grenarna, isen under grenarna smälte, ett litet isstycke föll plums ned i myrstacken och slog benet af myrbarnet, som krupit ut genom gluggen.

5

– Hvad var det? sade myrmamma.

– Det var bara jag, som miste ett ben, sade myrbarnet.

Myrmamma blef förskräckt, drog barnet in genom gluggen och begynte att plåstra benet med kåda. Det tycktes sitta så bra ihop, men när myrbarnet började gå, föll benet af.

10

– Det går aldrig i verlden an; vi måste resa till doktorn, sade myrmamma.

Så gjorde hon sig en säck af en liten vissnad liljekonvalje från i fjol, stoppade benet i säcken, tog barnet på ryggen och begaf sig på väg. Myrstacken var på en backe helt nära jernvägen; myrmamma visste när bantåget skulle komma och passade på. Bantåget kom, – burrr, urrr! –

15

myrmamma hoppade från skenan på hjulet, snurrade kring några hvarf, men klef lyckligen med sitt barn upp till vagnen och reste utan biljett till Helsingfors.

När de kommo dit, kröp myrmamma varsamt ned, ty hon var rädd att trampas ihjäl, och klef dristeligen på hyrkuskens droska. Allt bar hon barnet på ryggen och benet i säcken.

– Nu skola vi åka till doktorn, menade myrmamma. – Jag undrar hvad hästen säger om ett så tungt lass.

– Hvad är detta för hvita berg? frågade myrbarnet, när de åkte förbi de stora stenhusen.

– Det är sådana stackar, som människorna bo i, svarade myrmamma.

– Stackare äro vi alla. Och så kommo de till stora klinikum, ty hyrkusken körde en ung doktor, som varit rest till Petersburg för att höra Kristina Nilsson sjunga Neckens polska.

Myrmamma glömde att betala hyrkusken och klef uppför trapporna med barnet på ryggen. Stordoktorn satt vid sitt bord och läste en bok om konsten att göra nya näsor. Myrmamma klef upp på bordet och kröp på boken. Stordoktorn såg henne och knäppte henne med fingret, men myrmamma knep fast sig i bladet och begynte berätta om isbiten och barnets ben. – Jaså, är det ingenting annat? sade stordoktorn och ville hopfästa det lilla benet, men han hade för grof tång och ryckte i stället bort ett af de friska benen.

– Hvad var det? sade myrmamma.

– Det var ingenting, det var bara jag, som miste mitt andra ben, sade det tåliga lilla myrbarnet.

Stordoktorn skylldes på sina glasögon och gick att söka en finare tång, men myrmamma gaf sig ej tid att vänta, hon packade in båda de lösa benen i säcken, tog barnet på ryggen och kröp sin väg.

– Vi måste väl resa till vattendoktorn Ewerth, sad' myrmamma och lyckades snart få rätt på en annan hyrkusk, som skulle åka dit med en fet herre, hvilken ville bli mager.

Doktor Ewerth stod vid en stor badbunke och ville just doppa den fete herrn i badet, när myrmamma klef upp på hans hand, för att blifva bemärkt. Knappt såg han myrmamma, innan han doppade handen i vattnet, och der blefvo myrorna.

Myrmamma klef snart på randen af badbunken och ropade åt sitt barn att hålla sig fast vid hennes klädning. Men när myrmamma var bergad, såg hon ej mera barnet, ty den fete herrn plaskade så grymt i bunken, att der var allt som en fors.

– Hur är det med dig? skrek myrmamma.
– Litet vått bara, och nu drunknar jag! hördes myrbarnets spåda röst i den forsande badbunken.

Myrmamma störtade sig midt i forsen och drog med osäglig möda barnet upp till det torra. Men nu var myrbarnet dött. 5

– Jag måste väl resa till folkdoktor Bäck, sade myrmamma, och doktor Bäck råkade den tiden vara i Helsingfors, annars hade myrmamma varit tvungen att vänta på ångbåtslägenhet, ty icke kunde hon spatsera till Vasa igenom snödrifvorna. Och så begaf hon sig med det döda barnet och de båda lösa benen till den mannen, som var en doktor utan doktorshatt. 10

Doktor Bäck tog ett förstoringsglas, såg på det döda myrbarnet och de lösa benen och sade: – här måste gnidas, men jag kan icke göra det, jag har för stora fingrar.

Myrmamma funderade och skulle gerna ha bedt flugorna hjälpa sig, efter de äro berömda gniderskor, men de råkade alla vara döda vid den tiden på året. – Jag vill se åt bakom den stora köksspisen, sade hon. 15

Myrmamma kröp bakom köksspisen och fann en halfdöd syrsa, som legat der sedan i höstas. Den drog hon med mycket besvär baklänges fram i solskenet. Efter en stund qvicknade syrsan till lif och började muntert gnida det lilla myrbarnet. – Så der skall det vara, sad' Doktor Bäck och pekade med en strumpsticka hur syrsan borde göra sin sak rätt skickligt, så att det skulle vara en riktig massage, som de lärde kalla gnidarekonsten. 20

Tre minuter och litet mer gned syrsan, och så kom myrbarnet åter till lifs, hvilket gjorde hennes mamma en stor glädje. Derefter hopfästes åter de lösa benen, och nu var myrbarnet friskt. 25

– Hvad får jag betala för doktors stora besvär? sade myrmamma.

– Du skall gifva jungfru Marias nyckelpiga mat i din stuga, när hon nästa gång kommer till myrstacken, svarade Doktor Bäck.

– Det skall jag göra, svarade myrmamma gladeligt; – jag skall duka åt henne honungskaka och grankåda, så mycket hon orkar äta. 30

– Det är bra, sad' Doktor Bäck. – Adjö med dig nu, jag har sex armar och fyra ben, som vänta på mig.

– Adjö, sad' myrmamma, och så begaf hon sig på hemvägen med sitt lilla friska barn.

När hon kom hem till stacken, var det redan vår, och alla grannarne hade redan krupit ut ur stacken och begynt att rödja myrornas landsväg, som gick öfver skogsbacken, ty snödrifvorna hade lemnat mycket skräp efter sig. Der blef en stor fröjd och förundran bland alla stackens invånare, och alla 35

skulle de se och känna på myrbarnet, om benen också sutto riktigt ihop. I detsamma kom der en af jungfru Marias små nyckelpigor, trött, hungrig och frusen, klifvande fram öfver det första gräset på skogsbacken. Då togo myrorna sina hvassa spjut af granbarr och ville drifva bort den främmande
 5 vandrerskan. Men myrmamma ställde sig på bakfötterna med ett grönt grässtrå i högsta hugg och försvarade nyckelpigan och bjöd henne in i sin stuga i stacken. Der dukades strax ett fint kalas, sådant der icke nyligen varit i myrstacken, och syrsan sjöng taffelmusiken, och myrbarnet dansade med sina friska ben, och solen sken, och vårens lilla gosse flög med susande
 10 vingar fram öfver den gröna skogsbacken.

TELEGRAFISTEN.

Jag sitter dagar och nätter trägen
 Vid stora vägen,
 Der ordet kör i galopp till fjerran
 På kopparkärran.
 5 Jag håller tömmen
 I mina händer
 Och kör med strömmen
 Till andra länder,
 Men sitter dock i min stora hast
 10 Som spikad fast.

Det klappar, klappar och åter klappar
 I stift och tappar:
 Då skenar tanken, och gnistan springer
 Ut ur mitt finger,
 15 Och i sekunden
 Så glad hon dansar
 Kring jorderunden
 I kopparpansar,
 Men tung som bly hennes körsven är:
 20 Jag sitter här!

Och när jag sitter, så trött att vaka,
 Får jag tillbaka

Ett bud i tråden om hvad der händer
På fjerran stränder.
Och remsor trilla 25
Som pappersb ckar
Så tyst och stilla
Med punkt och streckar;
Dem skall jag stafva ihop och se
Hvad säga de. 30

De ha så mycket att mig berätta;
Hvem mins allt detta?
 n  r det glädjen,  n  r det sorgen,
 n  r det korgen,
Som kondoleras, 35
 n  r det ringen,
Som gratuleras,
Men det vet ingen;
 n  r det pengar,  n järn och spik,
 n politik. 40

Jag har i handen vid tr dens flöde
Europas  de
Och vet långt bättre, än kaffesysstrar,
Hvad tiden lystrar.
Men ack, hur skallra 45
Då mina läppar!
Jag f r ej sqvallra
Om tr dens knäppar;
Af idel nyheter spricker jag
Hvarenda dag. 50

H r sitter jag med min tr d så trägen
Vid stora vägen,
Och verlden brusar, och tiden springer
Förbi mitt finger,
Och orden ila, 55
Fast jag är bunden,
Med hundramila

Skjuts i sekunden.
 Hvem frågar väl efter kusken då?
 Kör på! Kör på!

60

LILLA GENIUS.

Det var en gång en lärd man, ett bokråd; – jag vet ej om ni hört talas om bokråd: det är en mycket vördnadsbjudande titel. Bokråd kallas en sådan, som vet mycket ur böcker, men litet eller intet ur lifvet. Och vårt bokråd var ett beskedligt bokråd, som icke gjorde en mask för när: han stack blott en
 5 nål igenom bobbor och flygfän och petade upp dem i rader på en korkskifva, ty han var insektsamlare. Han tyckte detta vara alldeles som det skulle vara, och aldrig såg man honom så innerligen belåten, som när han fick något nytt och rart att sprattla på nålen.

En sommardag sken solen in i studerkammaren, och bokrådet begynte
 10 svettas i sin gröna stoppade nattrock. Han lyftade glasögonen från sin näsa och skärmen från sin månljusa panna, sköt undan gardinen, tittade ut och såg solen skina. – I dag är insektväder, sade han vid sig själf.

Bokrådet tog sin gula kaschett, sin snusbruna sommarrock, sin håf, sin flaska, hvari han brukade förvara rara insekter, och vandrade ut. Vid det
 15 han klef gatan framåt, trampade han sönder en frus klädningsfäll, puffade en liten flicka, som bar en mjölkkruka, och trätte smått med en lyktpåle, som ej ville gå ur vägen. Slutligen kom han till parken utanför staden. Der var sommarkdoft, grönska, blommor och fågelsång, men detta märkte ej bokrådet. Han slog med sin håf i de hvita hundlokorna, de gula ranunklerna
 20 och de gröna videbuskarna; han ruskade häggarnes grenar, – ty häggarne äro goda insektställen, isynnerhet när de blomma, och ju maskättnare de äro, desto bättre. Alla träd borde vara maskättna, tyckte bokrådet. Dessutom var mycket att göra i gamla, murkna stubbar och kullfallna, förtorkade grenar: – allt, som icke var maskätet, borde åtminstone vara kullfallet, förlegadt
 25 och murket, tyckte bokrådet.

Svårare var det att jaga flygande kräk i den vackra parken: de hade så snabba vingar, och bokrådet hade inga sådana. Han ställde försåt för sländor och fjärilar, han fiskade i luften efter brömsar, steklar och guldflygor, och om många af dessa småkräk fingo genom honom sin bane, skonade han ej
 30 heller spindlarne i deras nät. De vederstyggligaste voro ofta de allrararaste. Allt dugde åt bokrådets samlingar, och deri hade bokrådet ganska rätt, ty

ingenting finnes uti naturen, som ej har sitt ändamål och sin lärdom. Felet var endast, att bokrådet föga brydde sig om ändamålet, blott han fick kräket uti sin samling och kunde beskrifva huru det minsta fjun såg ut.

Nu hade jagten lyckats dåligt, ty hvad skulle bokrådet göra med några hundra brömsar, hästflugor och kålmaskar, af hvilka han hade flera hundra förut? Trött och misslynt, satte han sig vid brädden af en damm, der en stor, hvit neckros just hade öppnat sin sköna, unga kalk mot sommarsolen.

– Aha! utropade bokrådet med en plötslig förtjusning. Han hade funnit en liten högst besynnerlig varelse fördold mellan neckrosens blomblad.

Kräket var knappt en half tum långt, fint som en blomstjelm, hvitt och litet, skiftande uti ljusrödt, men till skapnaden nästan likt ett människobarn, utom att det var så förunderligt litet och bar genomskinliga, glänsande fjärlvingar på sina snöhvita skuldror. En annan skulle ha funnit den lilla varelsen förtjusande täck. Bokrådet kände sig också helt rörd af glädje, men det var därför att han funnit en rar insekt.

Han stoppade alltså kräket i flaskan bland de öfriga flugorna och vandrade belåten tillbaka till sin studerkammare. Här uppstack han den nya insekten på en nål, fäste nålen vid en korkskifva och begynte studera sitt fynd under mikroskopet.

– Det var kuriöst, högst kuriöst! menade bokrådet. – En sådan insekt har jag aldrig funnit. Det måste vara en *homunculus minimus*, – ett mikroskopiskt människopyre! Men han sprattlar alldeles för mycket, jag kan ej räkna tårna på hans baktassar. Han får dö på nålen, så länge jag letar i mina böcker efter släktet *homunculus*.

Alltså ställdes kräket på sin nål i ett hörn af studerkammaren, och bokrådet gick att leta i sina böcker. När han der ej kunde upptäcka något spår af släktet *homunculus*, begaf han sig till stadens största bibliothek, der hundratusen böcker stodo uppradade på hyllorna, och begynte leta i dem från perm till perm efter någon beskrifning öfver ett människopyre, som endast vore en half tum långt. Detta var ett långt och mödosamt arbete. Bokrådet letade och letade i sju hela år; han blef af sökande och bekymmer askgrå i ansigtet, och den snusbruna rocken begynte blomstra som ett potatisland, men ingen *homunculus* stod att upptäcka, åtminstone ingen sådan, som lefver och vistas i neckrosens blomkalk. Efter de sju årens förlopp vände bokrådet åter till sin studerkammare och beslöt nu att utgifva en egen bok om den nya insekten *homunculus*, som lefver af blomdoft och vanligen uppehåller sig vid en viss damm, i en viss park, en viss tid på sommaren,

samt har den förunderliga egenskapen att endast kunna hittas af lärde män i snusbruna sommarrockar.

Alltså uppsökte bokrådet åter det gamla skåpet i vrån, med den dammiga lådan, der korkskifvan och *homunculus* varit gömda i sju år. Kräket satt qvar
5 på nålen, lifslevande, muntert och sprattlande liksom förr. Det hade till och med vuxit, det var nu nära en tum långt.

Bokrådet fann detta högst besynnerligt och vände kräket på alla sidor. – Det sprattlar ännu, sade han, – jag måste hänga upp det i rök. Och så hängde han det i rök öfver natten.

10 Andra morgonen gick han att se på kräket. Mirakel! Det fortfor att sprattla lika lifslevande, det hade åter vuxit en half tum. Det skulle kunnat flyga, om det ej varit uppträdt på nålen.

– Du var mig en seg baddare, sade bokrådet; – jag måste skära dig i bitar. Och bokrådet skar den lilla varelsen i många små bitar. Men när han vände
15 sig om, voro bitarne åter hopfogade till ett helt, och nu såg han kräket skratta.

Bokrådet var ingen elak karl, men det förargade honom, att en insekt skulle skratta. – Jaså, sade han, – du skrattar, du? Jag skall lära dig! Hvarpå han tog sin stora jernmortel med den tunga mortelstöten, lade kräket i morteln och stötte det sönder till små smulor. – Nu hålles du stilla, menade
20 bokrådet.

Pytt, sad' Pelle. Bokrådet tittade i morteln och såg den lille sitta på botten, ännu muntrare och mera lifslevande, än förr. Det var icke värdt att försöka stöta sönder honom: lika gerna kunde man stöta hål i luften. Han hade nu vuxit till två tums längd.

25 – Åhå, sade bokrådet, flat och förtretad. – Är du af den sorten, så hjälper väl intet annat, än bränna upp dig. Hvarpå bokrådet gjorde en stor brasa i kakelugnen, kastade kräket i brasan och tillstängde kakelugnsdörrarne. – Nu sprattlar kanaljen icke mera, tänkte han.

När brasan var utbrunnen, blef bokrådet nyfiken och öppnade kakelugnen.
30 Der satt den lille, gladelig och oskadd i askan. Han var nu tre tum lång och kunde tala.

– Här är rätt godt och varmt, sade den lilla försmädliga varelsen med sin fina röst, som icke var mycket starkare än en myggas pipande.

– Nå, vid Jupiter! sade bokrådet och slog ihop händerna af förvåning,
35 – du är då den mest seglifvade *scarabeus* jag någonsin sett. Hvarpå han tog kräket ur askan, gick bort med det till skogen och gräfdde ned det en famn djupt i jorden. För att vara rätt säker på saken, lät han vältra en stor sten öfver stället, der kräket låg nedgräfdt.

Ändock tyckte han sig icke vara riktigt säker, utan gick en vecka derefter ut till samma ställe i skogen, för att se åt. Skogen var qvar, stenen var qvar, gropen var fylld, men den lilla oslippeliga varelsen, hvilken nu hade blifvit fyra tum lång, satt oskadd och gladelig ofvanpå stenen. – Här är rätt skönt och svalt i skogen, sade den lille.

5

Då, först då, blef bokrådet mäktat förskräckt. Det glesa håret reste sig kring hans månljusa hjessa, de gröna glasögonen hoppade på hans näsa, den snusbruna rocken sprack i sömmarna, och bokrådet tog till fötter det mesta han kunde. Det blef ett sådant språng, att der springer han än i dag.

Någon tid derefter kom en beskedlig hönsgumma gående genom skogen och fann den lilla varelsen sittande på stenen, der bokrådet lemnade honom. – Stackars kräk, sade gumman, – hur är du så öfvergifvet? Kom, jag vill värma dig i min stuga med de andra kycklingarne! Hvarpå hon varsamt tog den lille mellan sina knotiga fingrar och bar hem honom i förklädet.

10

Gumman hade en trädbur, i hvilken hönan bodde med sina kycklingar; der skulle kräket bo. Men hönan tyckte icke om den nykomne gästen; rätt som det var, hade hon hackat ögonen ur honom. Gumman märkte detta och skrek af förskräckelse. – Det gör ingenting, sade den lille. Strax derefter satt han åter, med friska, sköna ögon, leende grensle öfver en af kycklingarne.

15

– Du kan få bo med grisen, sade gumman; – och vill han göra dig illa, så kryp under träget!

20

Sagdt och gjordt. Den lille sattes att bo med grisen, men detta lyckades ej bättre, än att grisen åt upp honom i en munbit. Knapps, och så var det gjordt.

Gumman märkte det och blef så häpen, att hon i första häpenheten ville slagta grisen. Redan stod hon färdig, och det skulle ha varit slut med grisens unga lif, om ej gumman hört en späd röst säga: – Hvad tänker du göra, mor lilla? Jag mår ju ganska bra! Det var åter den besynnerliga varelsen, som skrottande satt på grisens rygg.

25

– Nu skall jag bättre förvara honom, tänkte gumman, och så bäddade hon den lille på hö i ett ämbare, som stod innanför dörren. Rätt som det var, kom gummans gubbe törstig från åkern, tog ämbaret och sänkte det djupt ned i djupaste brunnen. – Hvad i verdens dag har du gjort? sade gumman. – Du har dränkt mitt allrakäraste kräk.

30

Höns-gubben blef rädd och flat, ty han hade stor respekt för sin gumma; men innan han ännu hann svara något, hördes åter den späda rösten säga: – det gör ingenting, mor lilla, här mår jag ganska bra. Åter var det den lilla varelsen, som satt och skrottade grensle på ämbaret.

35

Detta fann gumman slutligen vara något besynnerligt. Hon knep sina stora glasögon kring näsan, betraktade den lille på alla sidor och sade till honom: – hvad är du för en?

– Jag är en varelse, svarade han.

5 – Hm, sade gumman. – Nå, hvarifrån är varelsen hemma?

– Öfverallt och ingenstädes, var svaret.

– Jaså, det var mycket begripligt, menade gumman. – Nå, hvad heter varelsen?

– Kalla mig: Lilla Genius.

10 – Står det i almanackan?

– Sök!

Gumman sökte, med och utan glasögon, men fann ej i hela almanackan ett helgon med namnet Lilla Genius. – Jag förstår, sade hon: – varelsen är en flicka, förnamnet är *Lilla* och tillnamnet är *Genijus*. Det är underliga
15 namn, som folk nu för tiden ger sina barn. Men när jag rätt betänker saken, så ho vet, om kräket ens är ett riktigt människobarn. Svara, unge: – hvar är ditt prestbevis?

– Prestbevis? Hvad är det?

– Nej, hör nu, detta är aldrig på rätt, tänkte gumman. – Kräket vet ej ens
20 hvad ett prestbevis är; det är säkrast, att jag på något beskedligt sätt blir af med Lillan. Vördig prosten måste väl veta råd, ty si, jag vill icke hafva något trolltyg i huset. Hvarpå gumman sakteligt stoppade Lilla Genius ned i en korg, knöt stadigt en duk deröfver och gick med korgen till prestgården.

– Vördigste prost, sade gumman, när hon kom fram, – här är ett underligt
25 kräk, som jag hittade förra onsdags i skogen. Det var då fyra tum långt, men har nu vuxit till fem; äter ingenting, dricker ingenting, sofver aldrig och tyckes vara besynnerligt gladlynt och seglifvad. Likväl ser det nästan ut som ett människobarn, utom att det har ett slags fjärilvingar på axlarna; kan också tala och kallar sig *Lilla Genijus*, hvaraf jag förmodar att det är en
30 flicka. Nu ville jag fråga vördig prosten hvad jag skall göra med kräket, ty jag vet sannerligen icke om det är folk, eller hvad det är.

Prosten såg mycket fundersam ut, betänkte saken grundeligt och begärde slutligen att få se kräket.

– Här har jag det, sade gumman och ville öppna den stängda korgen,
35 men Lilla Genius satt redan på hennes axel, nickade helt förtroligt och sade: – här är jag, prostefar lille!

– Hm, hm, sade prosten, tog dubbla glasögon på sig och begynte syna den lille på alla sidor. – Du hör icke till min församling, sade han: – hvar är du född?

Lilla Genius tog ett hopp och satte sig ganska vanvördeligt att rida på sjelfva de vördiga glasögonen. – Hvar jag är född? sade han:

Sol heter fader min,
Luft heter moder min,
Verlden är stugan min, 5
Frihet är vaggan min,
Kraft är mitt lif,
Ljus är min mat,
Värme min dryck,
Vaka min sömn ... 10

– Jag tillstår, sade prosten efter något begrundande, – att detta är en ganska ovanlig dopattest. En sådan finnes icke i mina kyrkoböcker. Gumman påstår också, att du skall vara mycket gladlynt och seglifvad, så liten du är. Men hvad säger du om min flugsmälla?

Den lille skrattade: 15
Våld krossar mig ej,
Stål biter mig ej,
Eld bränner mig ej,
Jord begrafver mig ej.
Ur luft och vatten, 20
Ur eld och aska,
Ur rofdjurs tänder,
Ur menskohänder
Går jag hel,
Utan fel, 25
Oförstörbar,
Oförgörbar,
Leende glad,
Som vårens blad.
Hvad var det du ville, 30
Prostfar lille?

– Jag vill icke hafva något att göra med dig, näsvisa slyngel, bannade prosten. – Gå din väg, du hör icke till min församling; jag känner dig icke.

– Det var likväl en tid, då du kände mig, sade den lille och lyftade skalkaktigt sitt fina pekfinger. 35

– När skulle det ha varit? frågade prosten. – Det kan jag visst icke påminna mig.

– När du var en liten pilt, sprang jag med dig efter parkens fjärilar och

läste sagor på deras vingar. Då rodde jag med dig på den klara sjön och skref runor i vågorna. Då stod jag med dig under stjernhimmelen och såg Guds ögon skina i natten.

– Barnsligheter!

5 – Sedan, när du blef yngling, när du blef student, då satt jag med dig i din ensliga kammare och stafvade månens sken på din isiga fönsterruta. Jag skref för dig dina skönaste tankar om ära och hjeltemod, om kärlek och fosterland. Jag ville göra dig till en stor man, prostefar, och den tiden ville du sjelf blifva en stor man.

10 – Ungdomsdrömmar! suckade prosten.

– Nu säger du så, fortfor den lille, – och dessa drömmar voro likväl det bästa af hela ditt lif. Du har sedan arbetat för bröd, för pastorater, för titlar och värdigheter. Hade du arbetat för Guds rike, prostefar, då skulle jag icke våga gyckla med dig. Men nu vill du slå mig med flugsmällan, för
15 att du ätit och sofvit bort det odödliga i din själ. Det är icke rätt snällt af dig, far lille!

Prosten hörde lyckligtvis icke de sista vanvördiga orden. Han satt der tyst och fördjupad i sina ungdomsminnen.

– Vördigste prosten skulle skicka kräket till länsman, ty det brukar sin
20 obeskedliga mun, sade hönsgumman, som fann sig mankerad på prostens vägnar.

– Låt det flyga, sade prosten saktmodigt och öppnade fönstret. – Se här, Lilla Genius; frihet är din vagga: flyg till friheten!

– Tack skall du ha, prostefar! sade den lille och flög med detsamma bort
25 som en solstråle mot den blå sommarhimmelen.

Hönsgumman hade icke begripit ett ord af hvad Lilla Genius hade talat, utom att han icke visat prosten tillbörlig vördnad. Men prosten begrep det ganska väl; det var detta, som gjorde honom så ovanligt fundersam. Han kände något inom sig, jag vet icke hvad, men det liknade nästan ånger och
30 sorg. Vid det att nu båda stodo vid fönstret och förundrade sig öfver den lilles försvinnande, sågo de en gammal man i snusbrun rock och grön kaschett klifva flämtande fram öfver tufvor och gärdesgårdar. – Hvad i alla dagar? sade hönsgumman, som tyckte sig känna mannen; – är det icke bokrådet? Han klifver ju värre än en landtmätare i en rågåker.

35 – Ja, sade prosten. – Så der kan endast den springa, som haft Lilla Genius i sina händer och mörbultat honom. När man sedan igenkänner honom, får man en sådan skräck i sig, som bokrådet fått. Det var för väl, att jag icke hann gripa till flugsmällan.

– Det måtte väl aldrig vara farligt för mig, så att också jag måste springa?
frågade hönsgumman.

– Nej, för er, kära mor, är det icke farligt. Men för mig och för många
andra. Vill ni göra mig en tjänst, mor?

– Hjertans gerna, vördigste prost.

5

– Bränn upp den der flugsmällan! Jag kunde förhasta mig, om han
kommer igen.

VAGGVISA FÖR EN NORDANSTORM.

Vyss, vyss, vilda barn,
Som i rymden svingar!
Fader malar mjöl i qvarn,
Akta qvarnens vingar!
Moder torkar byke sitt,
Linnet skall bli fint och hvitt,
Det får du ej fläcka,
Ej med sand betäcka.

5

Liten pilt, vid stranden böjd,
Bygger damm i sanden;
Blås ej bort en menlös fröjd,
Grumla icke stranden!
Svalan kryssar till sitt bo:
Stör ej hennes ungars ro,
Stör ej myggans dansar,
Rör ej ängens kransar!

10

15

Skeppet gungar hårdt på sjön:
Slit ej bort dess segel!
Unna viken der vid ön
Vattnets lugna spegel!
Fiskarn i sin ranka båt
Ror till hamnen trött och våt:
Ej hans färd försumma,
Tänk på barn och gumma!

20

25 Mycket schön och stolt du är,
 När du rymden skakar;
 Hafvets blå i hvitt sig klär,
 Furans krona brakar,
 Vådeld flammar upp i byn,
30 Rödt som blod är himlens bryn ...
 Men långt mer du tjusar,
 När du sakta susar.

 Du har fyllt ditt stora kall,
 Du har rensat världen;
35 Nu till ro du somna skall
 Från den ystra färden.
 Lejon blir ett litet lamm,
 Nordan fladdrar sakta fram
 Som en fjärils vingar
40 Mellan blomsterringar.

 Glöm, glöm brak och brus,
 Glöm de hvita vågor,
 Glöm de mörka furors sus
 Och de röda lågor!
45 Kamma slät din bistra lugg,
 Bada ljum i aftondugg
 Mellan rosenhäckar
 Och små silfverbäckar!

 Flyg, flyg, luftens örn,
50 Mild kring vik och uddar,
 Hvila dig i molnets hörn
 På de mjuka kuddar!
 Sof på lakan himmelsblått,
 Dimman är ditt örongott,
55 Röda aftonflamman,
 Svept ditt täcke samman.

 Der så sofver du så sött,
 Till dess morgon bräcker;

När den nya solen glödt,
 Hennes kyss dig väcker.
 Lammet blir ett lejon än,
 Fjäril blir en örn igen
 Och går ut på färden
 Till att rensa världen.

60

STJERNÖGA.

Det var en gång ett litet barn, som låg i en snödrifva. Hvarför låg det i snödrifvan? För att det tappades bort.

Om julafton var det. Lappgubben körde med sin ren öfver de ödliga fjällarna, och efter honom körde Lappgumman med sin ren. Snön glittrade, norrskenet sprakade och stjernorna skeno klara på himmelen. Lappgubben tyckte detta vara en stolt färd och såg sig om efter gumman, som körde allena i sin lilla lappsläde, ty renarne kunna ej draga mer än en i sender. Gumman höll i famnen sitt lilla barn. Hon hade insvept det i en tjock mudd af renskinn, men icke kunde hon köra bra, när hon höll barnet i famnen.

5

När de kommit öfverst på fjället och skulle begynna att åka utföre, mötte de vargar. En stor skock var det, väl fyrtio eller femtio, såsom man ofta ser dem om vintern i Lappland, när de lura på renarna. Nu hade vargarne icke fått några renar, de tjöto af hunger och begynte strax att förfölja Lappgubben och hans gumma.

10

När de två slädarnes renar märkte detta, togo de till flykten allt hvad de kunde och rusade utför fjället med en så svindlande fart, att slädarne oupphörligt kastades kull och rullade flera hvarf omkring i snödrifvorna. Lappgubben och Lappgumman voro icke ovana vid sådant, de höllo sig fast i släden, fastän hörsel och syn föringo dem; men i den vefvan hände sig, att Lappgumman tappade barnet i snön. Förgäfves skrek hon och ville hejda renen; – renen visste, att vargarne voro i hålarne efter honom, klippte med öronen och sprang desto fortare, så att det knakade i hans ben, som när man knäpper nötter. Inom en liten stund voro renar och slädar långt borta.

15

20

Det lilla barnet låg der på drifvan, insvept i sin renmudd och betraktade stjernorna. I ett huj voro vargarne der, och barnet kunde icke röra hand eller fot, det kunde endast se på vargarna. Det gret icke, det rörde sig icke, det bara såg. Och små barns oskyldiga ögon ha en förundransvärd makt. De hungriga rofdjuren stadnade i sitt lopp och vågade icke vidröra barnet.

25

De stodo en kort stund alldeles stilla och betraktade barnet, liksom slagne utaf förvåning; derefter togo de hastigt till fötter och ilade bort i renarnes spår, för att fortsätta jagten.

Barnet låg nu ensamt i den stora, vilda ödemarken om vinternatten i
 5 snön. Det såg på stjernorna, och stjernorna sågo på barnet, och der blef en
 vänskap emellan dem. De omätligt stora, tallösa, sköna, aflägsna solar, som
 tindra på natthimmelen, tycktes förbarma sig öfver jordens värnlösa barn,
 som låg der i snön, och huru länge de sågo på barnet, och huru länge barnet
 såg på dem, så stadnade stjernljuset qvar i barnets ögon. Likväl skulle den
 10 lilla snart hafva frusit ihjäl, om icke Gud hade fogat så, att en ny resande
 kommit den vägen i ödemarken. Det var en finsk nybyggare från trakten af
 Enare kyrka. Han vände åter från norska staden Vadsö med salt och mjöl
 till julen, fann barnet och upptog det i sin släde.

Nybyggaren kom hem till sin gård om julmorgonen, när klockan begynte
 15 ringa till ottesång i Enare kyrka. Strax förde han barnet in i den varma stugan
 och räckte det åt sin hustru. – Här är en julklapp åt dig, Lisu, sade han, i
 det att han strök rimfrosten från sitt bruna hår. Och så berättade han huru
 han funnit barnet.

Nybyggarehustrun tog barnet, lösgjorde det från renmudden och gaf
 20 det ljum mjölk. – Gud har skickat dig åt oss, fattiga barn, sade hon. – Hur
 du ser på mig! Har du ingen far eller mor, så skall Simon Sorsa vara din far,
 och jag skall vara din mor, och du skall vara vårt barn. Simmu och Palte och
 Matte skola bli glada att få en syster, efter jag ser, att du är en flicka. Månnтро
 du också är döpt till en kristen menniska?

– Det är icke att lita på, menade nybyggaren Simon Sorsa. – Lapparne
 25 ha långt till kyrka och prest, därför spara de sina barn, tills de komma med
 hela raden. Då köra barnen sjelfva till presten och taga honom i hand och
 säga amen, när han har döpt dem. Efter vi nu ha julottan, är det bäst att vi
 strax föra barnet att kristnas i kyrkan.

Hustrun tyckte detta vara ett godt råd, och så blef hittebarnet krist-
 30 nadt och kallades Elisabeth efter sin fostermoder. Presten förundrade sig,
 att barnets ögon lyste som stjernor, när han välsignade det, och därför
 sade han sedan, vänligt skämtande: – Stjernöga borde du heta och icke
 Elisabeth.

Nybyggarens hustru tyckte, att sådant tal icke var kristligt, och hon
 35 omtalade det för sin man. Men Simon Sorsa hade märkt detsamma som
 presten och menade, att det andra namnet kunde vara nästan så godt som
 det första.

– Hvad nu? sade hustrun. – Du må aldrig sätta någon trolldom i barnet, efter flickan är en Lappunge och Lapparne kunna trolla. Simmu och Palte och Matte ha lika goda grå ögon, som hon har bruna, och vill du gifva flickan ett öknamn, så kalla henne kattöga, det kan vara likaså godt.

Nybyggaren ville ej göra sin hustru ledsen och låtsade glömma det nya namnet, men prestens ord blef bekant, och från den dagen begynte grannarne kalla Simon Sorsas hittebarn *Stjernöga*. 5

Flickan vexte upp med de tre fosterbröderne och blef lika spenslig och smärt, som de tre pojkarne blefvo starka och grofva. Hon hade svart hår och bruna ögon, såsom de flesta Lappbarn; men Lappbarn kunna stundom 10 vara så häftiga och egensinniga som negerbarn, och Stjernöga var alltid lugn, fridsam och tyst. De fyra barnen förliktes godt, utom att gossarne stundom för ombytes skull grepo hvarandra i lufven. Nybyggaren och hans hustru höllo dem alla kära, allt gick väl för dem, och ingen annan far eller mor frågade vidare efter Stjernöga. Hvad kunde Lappen och Lappgumman 15 annat tro, än att vargarne ätit upp deras lilla barn?

Stjernöga var icke mer än på tredje året gammal, när hennes fostermoder begynte märka något, som hon icke kunde begripa. Barnet hade i sina ögon en makt, som ingen kunde emotstå. Hon sade aldrig någon emot, hon försvarade sig aldrig, när de små gossarne ofredade henne: hon 20 såg bara på dem, och strax gjorde de allt, för att göra henne till viljes. Den svarta katten med sina gnistrande ögon vågade icke se på henne; den bruna, lurfviga Kettu, gårdshunden, slöt genast att skälla och morra, när Stjernöga såg på honom. Fostermodren inbillade sig, att hon såg flickans ögon tindra i mörkret, och en dag, när snöstormen rasade öfver fjällen och Stjernöga 25 smugit sig ut på trappan, kunde man nästan tro att hon tämjde stormen, ty om några minuter blef det alldeles lugnt.

Så mycket än nybyggarens hustru höll af barnet, tyckte hon icke om sådant der. – Låt bli att se på mig, sade hon stundom otåligt till den lilla. – Jag tror du inbillar dig att vilja se tvärt igenom mig! 30

Stjernöga blef bedröfvad och slog ned sina ögon; icke förstod hon annat, än att hennes goda mor var ledsen. Då klappade fostermodren henne vänligt på kinden och sade: – gråt icke, Lisulill; icke rår du för att du är ett Lappbarn!

En dag, när Stjernöga var tre år gammal, satt nybyggarens hustru vid spinnrocken och tänkte på sin man, som åter var borta på resor. Dervid 35 kom hon ihåg, att hans häst tappat skon på venstra bakfoten. Stjernöga satt i vrån, hade bänken till häst och låtsade köra; men med detsamma sade hon till bänken: – mor tänker uppå att du tappat skon från din venstra bakfot.

Nybyggarens hustru upphörde att spinna och sade förundrad: – hur vet du det?

– Lisulill såg det, svarade Stjernöga.

Fostermodren blef icke väl till mods, men låtsade ingenting märka och
 5 beslöt att hädanefter gifva noga akt på den lilla. Några dagar derefter låg en främmande karl öfver natten i stugan, och om morgonen saknade värdinnan en guldring, som legat på bordet. Karlen blef misstänkt, alla hans kläder undersöktes, men ringen fanns icke. I detsamma vaknade Stjernöga, såg förvånad på karlen och sade: – han bär en ring i sin mun.

10 Der fanns ringen, karlen blef bortkörd, och ännu låtsade nybyggarens hustru ingenting märka. En tid förgick. Palte fick messlingen, och presten kom för att se efter gossen, ty presten var också förfaren i läkedomskonst. Modren hade två färska laxar i boden och tänkte vid sig sjelf: – skall jag nu gifva den lilla eller den stora laxen åt presten? Jag tror, att den lilla är god nog.

15 Stjernöga satt i vrån, hon hade en tväge i famn, och tvagen låtsade vara sjuk. Derpå kom qvasten och låtsade vara presten, och Stjernöga sade åt qvasten: – Skall jag nu gifva dig den lilla laxen eller den stora? Jag tror, att den lilla är god nog.

Detta hörde fostermodern, och hvarje ord stack henne som en synål i
 20 hjertat. När presten gått, kunde hon icke längre styra sin vrede, utan sade till Stjernöga: – nu ser jag, att trolldomen aldrig går ur dig, Lappunge! Derför skall du icke mera se på mig med dina förhexade ögon. Du skall bo i källaren under golfvvet, och en gång om dagen skall du komma upp att få mat, men då skall du hafva en tjock duk för ögonen, så att du icke mera ser
 25 genom menniskor, till dess att den stygga konsten går ur dig.

Detta var nu icke vackert gjordt mot ett stackars litet barn, som aldrig gjort någon för när, men nybyggarens hustru var vidskeplig, som många andra hennes likar, och trodde fullt och fast, att Lapparne kunna trolla. Derför stängde hon Stjernöga in i den mörka källaren, men gaf henne
 30 både kläder och mat och säng, så att barnet icke behöfde hvarken frysa eller svälta. Stjernöga hade allt, utom frihet, kärlek, menniskors sällskap och dagens ljus.

Nybyggaren var borta, och Stjernöga satt i källaren. Icke var det roligt, men icke var det så alldeles ledsamt. Stjernöga hade sällskap. Der var en
 35 gammal stock, en söndrig kruka, en väfspole och en butelj utan hals. Stocken låtsade vara far, kukan var mor, vedträdet, spolen och buteljen voro de tre fosterbröderne, och alla, utom stocken, bodde i en tom bytta. Alla hade sina sysslor i byttan, Stjernöga sjöng för dem, och mössen och råttorna hörde på.

Nybyggarens hustru Lisu hade en grannqvinna, som hette Murra. De båda kvinnorna sutto dagen före jul i stugan och talade om Lapparnes trollkonster. Modern stickade ullvantar, Simmu lekte med kopparslantar, Palte stötte sönder en tegelsten, och Matte hade bundit ett snöre kring kattens ben. Då hörde de Stjernöga dernere i källaren vagga väfspolen och sjunga 5 för honom:

Mor hon stickar lammets ull
Till så mjuka vanter;
Simmu räknar famnen full
Med så granna slantar; 10
Palte malar tegelsten,
Matte binder kisses ben,
Och nu skiner solen,
Och nu sofver spolen.

- Hvad är det Lappungen sjunger dernere i källaren? frågade Murra. 15
- Hon sjunger en vaggvisa för sina leksaker i byttan, svarade Lisu.
- Men hon kan ju se genom golfvet allt hvad vi göra, menade Murra.
- Hon ser solen lysa i mörka källaren.
- Minsann tror jag icke hon gör det! utropade Lisu. – Tröste mig för den ungen, hon är ett trollebarn. 20
- Jag vet råd, sade den elaka Murra. – Bind sju ylledukar för hennes ögon och lägg sju mattor på källarluckan, så kan hon ingenting se.
- Det vill jag försöka, svarade Lisu och gick strax ned i källaren, band sju ylledukar för de små stjernögonen och lade sju mattor på golfvet ofvanför källarluckan. Men om en stund blef det mörkt, stjernorna begynte lysa, och 25 ett norrsken steg i två stora blekröda bågar på aftonhimmelen.

Då hördes Stjernöga åter sjunga:

Nu så skina stjernor små
I den tysta qvällen,
Och två röda bågar stå 30
På de höga fjällen.
Många stjernor se hit ner,
Röda bågen på mig ser.
Stjernor små och kära,
Nu är julen nära. 35

- Nej, hör, sade Murra, – nu ser hon norrskenet och stjernorna! Det var den värsta trollunge jag någonsin hört.
- Det är icke möjligt, sade nybyggarens hustru; – jag vill gå ned i källaren.

Hon gick ned under de sju mattorna, fann Stjernöga ombunden med de sju ylledukarna och frågade henne: – ser du stjernorna?

– Ja, så många, så många, svarade Stjernöga. – Det är så klart och ljust, mor; nu kommer julen!

5 Nybyggarens hustru gick åter upp och berättade detta för Murra. Murra sade: – nu är intet annat råd, än att gräfva en sju alnar djup grop under käl-largolfvet och lägga trollungen i gropen och fylla gropen med sand. Det skall hjälpa.

– Nej, sade Lisu, – det vill jag visst aldrig göra. Det är synd med barnet,
10 och jag är rädd att min gubbe blir ledsen, om han får höra det.

– Nå, så gif ungen åt mig, sade Murra; – jag skall föra henne tillbaka till Lappland.

– Bara ni ej gör henne något illa, sade nybyggarens hustru.

– Hvad illa skulle jag göra henne? sade Murra. – Jag för henne dit,
15 derifrån hon är hemma.

Murra fick barnet, svepte in det i en gammal renskinspels och förde det med sig ut till fjället. Der lade hon Stjernöga och gick derefter sin väg, i det att hon sade: – jag gör som jag lofvat. Efter hon är kommen från snödrifvan, så må hon ju skickas tillbaka till snödrifvan.

20 Stjernöga låg i sin renskinspels på drifvan och såg upp emot stjernorna. Det var ju åter julenatt, som för tre år sedan, och himmelens många tusen, sköna, klara, omätligt stora, aflägsna solar sågo åter förbarmande ned på det oskyldiga barnet. De lyste i hennes ögon, de sågo in i hennes barn-hjerta och funno der intet annat, än godhet och Guds tillbedjan. Då fingo
25 barnets ögon en än mera förunderlig glans, och deras syn vidgades ännu mycket längre bort, så att de kunde se bortom stjernorna ända till förlåten för Guds osynliga thron, der englarne gingo upp och ned med budskap till de många millioner verldar i Guds oändliga skapelse. Och natten var klar och tyst och uppfylld af stum tillbedjan. Allenast norrskenet sprakade
30 öfver himmelen; det stod med sin båge vid Stjernögas hufvud på fjället och prisade Gud.

Tidigt på julmorgonen, medan barnen i stugan ännu sofvo, kom nybyggaren hem från sin resa. Sedan han tagit sin hustru i famn och strukit rimfrosten från sitt bruna hår, frågade han efter barnen. Hustrun berättade, att Palte
35 haft messlingen, men åter var frisk, och Simmu och Matte voro trinda som hvetebrödsbullar.

– Huru mår Stjernöga? frågade nybyggaren.
 – Bra, sade hustrun, ty hon var rädd för sin man, och samvetet slog henne.
 – Vi måste se väl om Stjernöga, fortfor nybyggaren. – Jag hade i natt en dröm, der jag satt och sof i min släde. Jag tyckte, att en stjärna föll ned på min slädfäll och sade till mig: – tag mig och vårda mig väl, ty jag är välsignelsen i ditt hus! Men när jag utsträckte min hand, för att taga stjärnan, se, då var hon försvunnen. Jag vaknade och begynte tänka på huru Guds välsignelse varit med oss i allt hvad vi företagit oss under dessa tre år, sedan vi upptogo det främmande barnet. Förut ville ingenting rätt lyckas oss; vi voro sjuka och fattiga, vår åker frös bort, björnen ref våra kor, vargen tog våra får. Men allt har nu blifvit så godt och välsignadt, och det kommer sig deraf, att Gud är nådig mot de barmhertige, och hans englar taga en särskild vård om oskyldiga barn.

När nybyggarens hustru hörde detta, stack det henne åter i hjertat, men hon vågade ingenting säga. Omsider vaknade gossarne, fadren tog dem i famn och fröjdades, att de voro så friska och starka. Sedan, när han gungat dem en stund på sitt knä, frågade han åter: – hvar är Stjernöga?

Då svarade Simmu: – mor har stängt henne in i källaren.

Palte sade: – mor har bundit sju dukar för hennes ögon och lagt sju mattor öfver luckan till källaren.

Matte sade: – mor har gifvit henne åt Murra, och Murra har gått bort med henne till fjället.

När nybyggaren hörde detta, blef han röd af vrede, men hans hustru blef hvit som ett lärft och kunde blott svara: – hon var en Lappunge, och Lapparne kunna trolla.

Nybyggaren svarade ingenting, gick genast till stallet, så trött han var, och spände ånyo hästen för släden. Derefter körde han först till Murras stuga, ryckte henne med sig i släden och tvang henne att visa honom hvar hon lagt barnet. De kommo till fjället, stego ur släden och gingo på skidor öfver de snöhöljda klyftorna. När de kommo till stället, der Murra lemnat barnet, syntes ännu en liten, liten grop, der barnet legat på drifvan, och ett stycke derifrån syntes spår af skidor i snön, men Stjernöga funno de icke, hon var borta, och när de länge sökt henne, utan att finna något, måste de slutligen vända om. Nybyggaren skrann förut på sina skidor, och Murra följde ett stycke efter. Då hördes ett rop; nybyggaren vände sig om, der han skrann med ilande fart utför fjället, och såg huru en flock af Lapplands hungriga vargar slet Murra i stycken öfverst på fjället. Men han kunde ej hjälpa henne, den branta backen hindrade honom, och när han arbetat sig uppför backen,

hade vargarne redan uppätit Murra. Han vände bedröfvad åter och kom till sin stuga just när klockorna slutade ringa till julottan i kyrkan.

Nybyggarens hustru satt der i bitter ånger och hade ej mod att gå till kyrkan och prisa Gud, ty när hon om morgonen gått för att mata fåren,
 5 hade vargarne varit också der och brutit sig in om natten i fårahuset, och der fanns intet lefvande qvar.

– Nu börjas vårt straff, sade nybyggaren. – Mor, låt oss gå med barnen i kyrkan; vi behöfva det nu mer än förr, ty vi ha en stor synd att afbedja.

Från den dagen visste ingen hvart Stjernöga tagit vägen. Skidspåren i snön
 10 bredvid stället, der hon blifvit lagd på drifvan, ledde till den förmodan, att någon vandrare på fjället åter blifvit ledd af en god engel till denna öde-
 mark, funnit barnet och tagit det med sig. Vi måste ju tro att så skett, men ingen vet hvem den vandraren var, eller hvart Stjernöga sedan blifvit förd
 och hvar hon nu fått sitt nya hem, – och ett bättre hem, få vi hoppas – der
 15 skall hon bringa välsignelse med sig, och der skall hon se mer än andra se. Ja, hon skall se genom sjudubbla murar, hon skall se genom människors
 hjertan, hon skall se bortom stjernorna, genom himmelens blå hvalf, ända upp till de saligas boningar.

Och hvad underligt är väl deri? Finner man icke stundom en sådan
 20 gåfva gifven åt några få, att de kunna likasom läsa i andras tankar? Finner man icke goda och fromma människor, som i sin starka tro kunna se ända
 bort till förlåten för de saligas herrlighet? Längre än till förlåten kunna de icke se, ty der bortom finns ännu mycket, som »intet öga sett och intet öra
 hört», men det är en stor gåfva redan att kunna se bortom jordens gräns,
 25 och blott få utvalde kunna det.

Fordom trodde man, att människornas öden berodde af stjernorna. Nu tror man, att människornas öden bero af Guds vilja; men icke ha stjernorna
 derför mistat sin underbara makt. Ty när vi rätt andaktsfullt se på dem, se vi dock alltid likasom en flik af Guds mantel i hans oändliga skapelse. Der skiner
 30 dock alltid ett stycke evighet fram genom jordens natt, och då beror det på, om dess återglans stadnar qvar i vårt öga och i vår själ. Den stadnade qvar hos Stjernöga, för att hon var ett oskyldigt, öfvergifvet barn, som icke hade
 något fäste på jorden. Hela skilnaden är, att hos andra förbleknar stjernglansen i ögat så ofta för de tankar och de begär, som draga oss ned till jorden.

35 Nu vet ju ingen hvar Stjernöga finnes. Hon måste ännu vara ett barn, ty det är icke längesedan hon försvann. Betrakta därför alla goda barn med klara

och glänsande ögon: kanhända är någon af dem den försvunna Stjernöga. Det heter, att hon hade svart hår och bruna ögon, som Lappbarnen, men icke skall du därför tro, att hon ej kan finnas ibland de blonda och blåögda. Sådant betyder ej mycket. Hon kan nu se annorlunda ut. Gif endast akt, om hon kan läsa i dina tankar, tämja storm och gissa en hemlighet bakom 5
 sjudubbla ylledukar. Kan hon detta, är hon visst Stjernöga. Har du funnit henne, så säg det åt oss, men säg det icke åt henne sjelf, ty hon har nu längesedan glömt källaren och människors hårdhet, och det är bättre, att hon har glömt det. Ack, du lilla Stjernöga, jag såg dig en gång, jag säger ej hvar, 10
 men jag såg dig, och du läste i mina tankar, och du slog dina armar omkring min hals, ty du såg att jag älskade dig. Hvem skulle ej älska dig, ljufva barn med glansen af det oändliga i dina strålande ögon!

VID POSTLUCKAN FÖR ANKOMMANDE BREF.

Hvem der? – Der kommer en glad student:
 Finns bref från pappa, måntro?
 – »Vällärde Herr» ... ja, det står med pränt
 Och fem sigiller, jo, jo.
 – Nå godt, det räcker en tid att slita, 5
 När man har ätit kalops på krita.
 Nu blir madammen förnöjd,
 Och björnarna dö med fröjd.
 Den hedersgubben med sin förmaning,
 Ack, om han hade om allt en aning! 10

Hvem der? – En fattig, förgråten mor:
 Finns här ej bref från min son?
 Det är så länge sen bort han for,
 Han är så långt härifrån.
 – Er son? Och namnet? – Fru Margareta ... 15
 – Finns ej. – Siktern skall nu noga leta,
 Det borde finnas. – »Fru Greta Stark,
 Rekommenderadt med hundra mark.»
 – Hvad sad' jag? Herre, mitt ord ni sanne:
 Han mins sin mamma. Gud signe Janne! 20

Hvem der? – En jungfru, så fin och öm:
 Finns här ett bref med sigill?
 – Åhja, till hvem? – Till Ulrika Ström.
 – Nej, Ström, det syns icke till.
 25 – Det är från skräddargesällen Finne,
 Det skulle vara en ring derinne ...
 – Nej, icke en knapp en gång! – O ve,
 Hur kunde jag tro en skräddare!
 – Och jungfrun torkar med halsdukssnibben
 30 En tår från rodnande näsetibben.

Hvem der? – Vaktmästarn vid landskansli;
 – Lagsökningshandlingar, här!
 – Hvem der? – Från Müller & Compani;
 – Tolf bref och sex cirkulär.
 35 – Hvem der? – Från hofrådet Vind von Väder:
 – En burk pomada och sju lod fläder.
 – Hvem der? – Ett bud ifrån doktor Suhr,
 Han får med posten ett murmeldjur.
 – Nå, allt så tror man att posten tager;
 40 Bed doktorn gå så långt vägen drager!

Sist niger, trippande, röd och lätt,
 En flicka gladlynt och vig:
 Jag skulle fråga om ett paket,
 Som mamma skickat till mig.
 45 – Hvad är det i det? – Hur skall jag veta?
 Det är väl något, som duger äta.
 – Så låt oss öppna, att det kan ses! ...
 Fem pumpernicklar och en katkes!
 Nå, liten vän, se, nu värper tuppen,
 50 Och det är posten, som rår för kuppen.

Och luckan stängs, och derinne står
 En plågad, bråkande man;
 Liksom en mjölnare år från år
 I qvarnen malar ju han.
 55 All verldens äflan mot luckan forsar,

All verldens kråkfot hans räkning korsar,
 Han malar ut både fröjd och sorg,
 Guld, armod, längtan och ring och korg;
 Han står med säcken på rygg i qvarnen
 Och ser hur strömmen far af med flarnen.

60

MYREBORG OCH GRÅMOSSA.

Myrstacken var belägen midti skogen på ett berg, vid foten af en hög, hundraårig fura, som hette *Gråmossa*, och stället hette *Ljungamo*, efter der vexte ljung på slätten. Gråmossa liknade forntidens Tantalus, som var dömd att beständigt törsta med vattnet framför sig, hvilket han ej kunde nå. Gråmossa hade fri utsigt åt hafvet och var likväl beständigt törstig på det torra berget, der regnet rann bort, utan att hinna fukta hans rötter mer än på ytan. Förgäfves sträckte Gråmossa sina rötter långt mellan bergsskrefvorna; han fick väl fäste att stå på, och det behöfdes minsann i stormarna, men han fick intet annat vatten, än ur en liten grodputt i närheten, och den var merändels torr. Gråmossa skulle ha dött af törst, om icke aftonmolnet stundom räckt honom en bägare dagg eller den fuktiga hafsmisten svept sitt hvita, våta lakan omkring honom och läskat hans tvinande grenar. Deremellan såg han suckande upp mot skyarna, som flögo så högt öfver honom, och mot hafvet, som brusade så djupt under honom. När han var ung, hade han föresatt sig att vexe allt upp till himmelen, men det fattades ännu beständigt litet, förrän han kunde komma dit, och slutligen vexte han ej mera i höjden, utan endast på bredden. Men ändock stod hans håg till himmelen: dit ville han ändock hinna en gång från den törstiga jorden.

Nedanför Gråmossa låg nu myrstacken, och den hette *Myreborg*. Detta tyckte myrorna vara ett skönt namn; de skämdes att kalla sin by en *stack*, ty då skulle man ha ansett dem för stackare. Myreborg var en fri republik, der hvarje medborgare arbetade för det allmänna bästa och stridde som hjälte mot alla ormar, torndyflar och andra fiender. De voro ett flitigt och laglydigt folk, dessa myror, hvilket lände dem till stor heder, men de kunde icke begripa hvarför Gråmossa skulle vara så stor, när de voro så små. Det minsta barr, som föll af Gråmossa, var för dem som en timmerstock, och deraf fingo de ju virke att bygga Myreborg.

Några af myrorna hade klifvit ända till toppen af Gråmossa, och det var för dem en hel dagsresa. När de kommo tillbaka, tyckte de sig ha varit halfva

vägen till månen. – Gråmossa vill upp till himmelen, sade de. – Huru kan man vara så ofanteligt stor och så ofanteligt dum?

Gråmossa hörde hvad de små krypen tasslade vid hans rot och såg ned på dem ifrån höjden. – Visst vill jag till himmelen, sade han. – Här på jorden
 5 har jag endast det hårda berget och den eviga törsten.

– Nej, hör hvad han säger! sade myrorna till hvarandra. – Han skulle arbeta, som vi, för sitt dagliga bröd och sitt tak öfver hufvudet och hållas beskedligt på jorden, der han står fastvuxen med sina rötter. När man har tak och föda, behöfver man intet himmelrike.

10 – Men det är likväl något, som gör att jag vill till himmelen, sade Gråmossa. – Ditåt har jag sträfvat alltsedan jag var ett barn.

Myrorna skrattade. – Vi kände också några, som ville till himmelen, sade de. – Det var ett sällskap bland oss, som hade vingar och tog sig för att flyga ut i det blå. De ville, kantänka, icke hållas qvar och arbeta på denna
 15 simpla jord, utan företogo sig en lustresa mot höjden, och slutet blef, att de plumsade alla i hafvet till mat åt sikarna.

Gråmossa hörde på krypen med sitt stora, majestätiska lugn och tyckte det ej löna mödan att svara dem; han hade sina tankar för sig. Myrorna fortforo att arbeta och sträfva för sin utkomst på denna jorden och begärde
 20 ej något bättre. Men Gråmossa fortfor att törsta och blef med hvarje vinter allt gråare, tilldess att hans nedersta grenar begynte att vissna.

En dag midti sommaren gingo barnen från närmaste gård ut att plocka blåbär på Ljungamo. Bland dem var sockneskräddarens gosse, Agapetus, som gått i skola i staden och lärt sig att röka cigaretter. – Plocka ni, medan jag
 25 röker, sade Agapetus, och så kastade han sig raklång på ljungen i solskenet och tände sitt rökverk, för att visa sig riktigt karlavulen.

De små, lätta rökmolnen stego präktigt i luften och formade sig till ljusblå ringar. Det såg fint ut; sjelfva myrorna tyckte, att Agapetus var en förnäm karl. Han rökte och rökte, medan de andra plockade, och när cigaretten
 30 var nära slut, kastade han den brinnande stumpen vårdslöst ifrån sig. Men det råkade vara en torr sommar, cigaretten fällde ett litet glödkorn, och så tog först mossan, sedan den torra ljungen eld. Barnen tyckte detta vara mycket roligt, de sågo med nöje den lilla lågan vexa till och fladdra upp ifrån tufva till tufva. Då kom vinden, som alltid är lågornas lekkamrat, och
 35 roade sig att blåsa upp de små ljungflammorna till en stor eld. Inom en liten stund stod hela Ljungamo uti eld och rök, gnistorna flögo, ljungen sprakade, nyckelpigorna svedde sina vingar, och barnen togo förskräckta till flykten. Den, som tog först till fötter, var skräddarens Agapetus, som ställt till hela

olyckan. Han snafvade öfver en glödande tufva och brände illa sin näsa, så att hon sedan blef gredelin på tippen: det hade han för besväret, och därför blef han kallad Näsjetus så länge han lefde.

Från slätten slingrade sig lågorna i en smal, ormlig tunga uppför bergsluttningen och hunno omsider ända till Myreborg. Der sträfvade och pustade myrorna, som vanligt, med sitt trägna arbete. Somliga gingo baklänges och drogo ett strå efter sig; andra släpade af alla krafter på en död gräshoppa, som de ville ha till stacken, men två drogo från ena sidan och två från den andra, och så drogo de gräshoppan ömsom fram och tillbaka. Då kommo lågorna med en fart huj, hvad det frasade uti Myreborg! ... och så var den stacken slut med alla sina stackare och all sin äflan för födan här i världen.

Gråmossa hade sett många skogseldar förut, de hade endast afsvedt ljungen och mossan omkring honom, men han hade alltid förblifvit oskadad: därför var han nu lugn. Han visste icke sjelf huru torr han var och litet murken i barken, men lågorna visste det bättre; de kringhvarfde honom på alla sidor och slingrade sig slutligen uppför de vissnade grenarna ända till hans ståtliga krona. Der blef en sky af gnistor, vinden förde dem långt utåt hafvet, och alla löjor i närheten skulle ha blifvit sotiga, om de ej skyndat att genast tvätta sig. I tre dagar brann Gråmossa in i den halfmurkna stammen, och likväl var han endast till hälften genombränd. Då kom en stormil, och kratsch, der låg han i glöd och aska.

– Nu är det slut med mig, nu kommer jag aldrig till himmelen, tänkte Gråmossa, der han döende föll från sin höjd och stupade ned utför bergets branter i hafvet.

– Visst icke slut! sade en röst ofvanför honom, och det var det röda aftonmolnet, till hvilket han så ofta hade blickat upp med beundran och längtan. – Det är visst icke slut, fortfar molnet, – ty nu vill jag taga din aska med mig och föra henne högt i den ljusa rymden. När då himmelens Herre förnyar jorden och skapar ett nytt paradys, skall du stå vid dess port bredvid lifvets och kunskapens träd, dina barr skola glänsa som silfver, du skall dricka ur lustgårdens källor, och aldrig mer skall du törsta, aldrig mer skall du vissna eller förgås. Skulle icke alla väsens Fader, som hör hela skapelsens böner, hafva förnummit din tysta längtan under hela ditt lif?

– Och jag behöfver icke mera stå på det torra berget och sträcka förgäfves mina grenar mot himmelen? frågade Gråmossa.

– Aldrig, svarade aftonmolnet. – Din rot skall vara i evig ro och din krona i evigt ljus. Paradisfågeln skall sjunga i dina grenar och Edens balsam dofta

ur din förklarade kärna. Derför att du har sökt himmelen, skall du ock finna honom, ty den som söker, han finner.

– Få ej myrorna också komma till himmelen, frågade Gråmossa, ty det gjorde honom ondt, att de skulle förgås i lågorna.

5 – De hade sitt rätta hem på jorden och längtade aldrig till något bättre, svarade aftonmolnet. – Om dem är det skrifvet, att »de hafva fått sin lön».

– Låt berget också komma till himmelen! bad Gråmossa, men det var hans sista ord här i verlden, ty med detsamma föll han till aska, och aftonmolnet klädde sig i sin rödaste glädjeskrud och förde askan med sig ut i
10 den blå rymden. Gråmossa fick ej veta, om berget också skulle få komma till himmelen.

När aftonmolnet gått bort, kom den fuktiga nattdimman och insvepte berget i sitt hvita, våta lakan, som hon var van att göra. Men nu behöfde myrorna icke mera krypa under sitt stråtak, och Gråmossa behöfde icke
15 mera läska sina törstiga grenar: de hade hamnat hvar och en i sitt hem. Endast det gamla, torra, mossbeklädda berget, som nu stod der ensamt, naket och sotigt, kände nattdimman droppa nästan som tårar utför dess skrofliga branter. Det är berget, som berättat mig denna historia om Myreborg och Gråmossa: annars hade väl ingen vetat något derom. Men ingen
20 vet ännu i denna dag, om berget skall komma till himmelen.

JOHANNA D'ARC.

Du vexte upp i undangömda dalar,
Der ädla drufvor tyst i skuggan mogna;
Den höga skogen var din barndoms salar,
Den klara källan var ditt lifs förtroga.

5 Du var en blyg och fattig herdeflicka,
Du visste ej hur verldens höge strida,
Du kunde blott i tro till höjden blicka
Och bedja för ditt land, som du såg lida.

Men Herren Gud, som störtar de förmätna
10 Och lyftar med sin allmakts hand de svaga,
Han såg din tro, han sökte den förgättna,
Han gaf dig kraft att stridens harnesk draga.

Han sände dig som Israëls Deborah,
Att, lik en ljugeld, med den späda handen
Slå ned till jorden denna världens stora
Och resa de förkrossade ur banden. 15

Och hvar du gick, der strödde du som agnar
De starka, segervana härar alla,
Der sönderbröt du pantsar, hjälm och vagnar,
Der såg du obetvungna murar falla. 20

Som hagelskuren slår på åkerfälten,
Förfäran gick framför dig, hvar du syntes.
Mot dig förgäfves drogos svärd ur bälten,
Förgäfves alla stridens pilar bryntes.

Ditt land, som rykte, och ditt folk, som blödde,
De reste sig ur nöd och död och kedja,
Och när din arm en konungs spira stödde,
De ville som ett helgon dig tillbedja. 25

Men du gaf äran åt din Gud allena.
Din ärelystnad, ditt begär, det enda,
Det var att ditt förtryckta land få tjena
Och glömd till dina dalar återvända. 30

Och du blef glömd, när nöden var förgången,
Ditt värf var fyllt, och ur din hand föll stålet.
Du blef förhånad hos din ovän fången
Och som en hexa dömd att dö på bålet. 35

Men som ett barn du knäppte dina händer
Till aftonbön, när lifvets dag var liden,
Och fromt, i lågorna af bålet bränder,
Gick du, oskyldigt offrad, bort ur tiden. 40

Din aska blef förströdd, din graf ej finnes,
Ditt namn blef skymfadt och ditt minne skändadt,

Och dock, när ingen dina bödlar minnes,
Står detta namn i seklers glans fulländadt.

45 Hvarhelst ett hjerta slår för fosterlandet,
Hvarhelst en arm för höga bragder strider,
Är du, Johanna d'Arc, föreningsbandet,
Som adlar, styrker dem för alla tider.

50 Gud, gif oss stora tankar, att vi brinne
Af ädel glöd, när vi till striden draga;
Men, Herre, gif oss ock ett ödmjukt sinne,
Och var, som fordom, mäktig i de svaga!

S I K K U .

I konung Karl den tolfte tid lefde i norra Finland en fattig vallgosse vid namn *Sikku*. Det skulle vara Sixtus, men den finska tungan är nu en gång för alla sådan, att hon brukar omskapa namnen efter sitt sätt, såsom hon bäst kan uttala dem. Sikku var så fattig, att han hade hvarken mössa, skjorta
5 eller skor, men detta bekymrade honom icke det allra minsta. Han var alltid glad och förnöjd, och när han vallade korna vid foten af Sipuri berg, sjöng han sina visor från morgon till qväll, blåste i sin lur af näfver och hade sitt stora nöje att höra bergets eko härma honom.

Sikku hade en gammal fällknif, det var hans rikedom, och dertill en
10 kamrat vid namn *Kettu*, hvilket betyder på finska räf; en långnosig, långsvansig gul hundracka, trogen och argsint. De två höllo tillhoppa i lust och nöd; Kettu dref korna tillsammans, Kettu vakade, när Sikku tog sig en lur vid middagsstunden, och Sikku delade med Kettu det hårda brödet, som var bådas gemensamma frukost och middag. Till brödet bestods en skön
15 soppa af klart källvatten och nästan alla dagar en fin efterrätt: smultron, hjortron, åkerbär, blåbär, lingon, häggbär eller rönnbär, allt efter sommarens tid, men sådant föraktade Kettu. Sikku tyckte sig må som en prins i skogen. Men när det blef mycket regnigt och kallt, begynte han på qvällen längta till grötgrytan. O, den sköna, varma grytan, der fick han skrapa åt sig hvad der
20 fanns kvar på kanterna, men Kettu fick sleka slevven och stjåla Missekattes mjölk i den söndriga stenkrukan vid vattsån på golfvet. Det aflopp sällan utan batalj.

Husbonden i Anttila gård var girig, värdinnan var snål, men hvad rörde det Sikku? Han hade sin frihet, han skulle endast ansvara för att gårdens femton kor kommo riktigt tillbaka att mjölkas om qvällen. Och det gick en tid mycket lyckligt; något annat bekymmer hade ej Sikku i denna världen.

En dag klef han upp på den högsta bergtoppen, medan Kettu vaktade korna i dalen. Der var en stor, skön utsigt öfver skogar, kärr och små ensliga sjöar, men ingen människoboning. Aldrig i sitt lif hade Sikku trott, att verlden kunde vara så stor. Han blef så förunderligt varm om hjertat, när han såg solen glittra i sjöarna mellan granarnas mörka grenar, och när molnen seglade öfver himmelen, blänkte det ena glittret upp efter det andra, försvann i skuggan och blänkte ånyo upp på ett annat ställe. Sikku sjöng och blåste deremellan i näfverluren, det klang så lustigt i berget, det blef en visa:

Sipuri berg, tutu, tutu,

Falidu!

I hela verlden finns ingen gosse,

Som vallar kor på en sådan mosse,

Tutu, tutu,

Falidu!

Vid det han sjöng, stod oförmodadt en liten krokryggig gumma bredvid honom på berget och sade till honom:

– Allt det du ser skall vara ditt, om du vill vara min gosse och lyda mig.

– Åhå, sade Sikku och betraktade gumman, som han kände igen: det var trollgumman från Allis torp.

– Gif mig din hvita ko Kimmo, sade gumman, – och säg, när du kommer hem, att vargen rifvit henne.

Sikku fick stora ögon och svarade: – nej, så dum är jag icke.

– Skyll dig då sjelf! sade gumman, och med detsamma hoppade hon kråka utför berget.

Kettu begynte skälla i dalen, Sikku sprang ned och fann, att en af korna sjunkit i kärret, så att endast hornen stodo upp öfver det gröna gungflyet. Sikku försökte draga henne upp, men der räckte hans krafter icke till, och när han arbetat sig trött, måste han gå hem med de fjorton korna. Skällkon Mansikka råmade, Kettu tjöt. Sikku berättade olyckan, fick stryk och skickades andra dagen utan vägkost i vall.

Nu sjöng han ingen visa, han satt bedröfvad och hungrig vid foten af berget. Då kom Allis skäggige trollgubbe och sade till honom: – gif mig din svarta ko Mustikka, och säg att vargen har rifvit henne, så vill jag gifva dig allt det land du kan se från Sipuri berg!

– Nej, så dum är jag icke, svarade Sikku förargad.

– Skyll dig då sjelf! sade gubben, och med detsamma stöp han kuller-bytta utför berget.

Kettu begynte skälla, Sikku sprang dit och fann Mustikka död vid skogs-
 5 backen. Hon hade ätit någon giftig ört och kunde ej mera fås till lif. Sikku
 gret, hemtade i en näfverstrut vatten ur källan och slog öfver Mustikkas
 hufvud, men det hjälpte icke, han måste gå hem med tretton kor och berätta
 olyckan. Nu stängdes han tre dagar utan mat i källaren. På fjerde dagen
 skickades han åter i vall med de tretton korna och fick en påse med vägkost,
 10 men när han blef hungrig redan vid grinden och öppnade påsen, fann han
 der endast en grå sten.

Sikku gick med korna till berget, åt bär i skogen och satte sig bedröfvad på
 en stubbe midt ibland korna, för att ingen olycka mer skulle hända. Då kom
 till honom Allis lilla vackra trollflicka, som alltid såg i kors, räckte honom
 15 en mjuk hvetebulle, klappade honom på den magra kinden och sade: – gif
 mig din röda ko Mansikka, och säg, när du kommer hem, att björnen rifvit
 henne, så skall du få hvetebullen och allt land du kan se från Sipuri berg!

Sikku var så hungrig, att han kunnat sluka en bulle af mossor. Han såg
 på hvetebullen, han såg på den lilla vackra trollflickan och måste bita sig
 20 sjelf i tungan, för att ej strax svara ja. Men trollflickan skrattade, och detta
 förargade Sikku. – Nej, sade han, – så dum är jag icke.

– Så skyll dig sjelf! sade flickan och med detsamma flaxade hon rätt som
 en skata bort till skogen.

Sikku fruktade en ny olycka och sprang till Mansikka, som ju hade betat
 25 nära intill honom, men Mansikka låg redan raklång på gräset, en huggorm
 hängde fast vid hennes nos, och inom en kort stund var hon död. Hvad
 hjälpte det, att Sikku slog ihjäl ormen? Han måste gå hem med tolf kor
 och berätta olyckan.

– Säg nu sjelf hvilket straff du förtjenar! sade den vredgade husbonden.

30 – Vill du, att jag skall steka dig i badstugans ugn, eller vill du hellre kastas
 ned i den djupa brunnen?

– Jag rår icke för det, svarade Sikku gråtande. – De ha tre gånger lofvat
 mig allt land jag kan se ifrån Sipuri berg, om jag ville stjäla och ljuga, men
 det kan jag ju icke.

35 – Jaså, sade husbonden. – Det är allt mitt land, som man ser ifrån Sipuri
 berg, och jag lofvar dig det, om du före nästa fullmåne leder till gården nio
 vackra kor i stället för Kimmo, Mustikka och Mansikka, som ligga döda vid
 berget. Men hvad skall jag nu göra med dig? Något straff bör du få.

– Bind honom till händer och fötter på högsta toppen af Sipuri berg och låt honom äta sig mätt af att se på landet! sade värdinnan, som ej kunde förlåta Sikku, att hon mist sina kor.

Detta förslag behagade husbonden. Sikku blef bunden till händer och fötter öfverst på Sipuri berg, och alla förbjödos att gifva honom mat eller dryck. De återstående tolf korna drefvos af en annan vallgosse på bete till gårdens andra utmarker långt ifrån berget. 5

Sikku låg bunden och halfdöd af hunger på berget. Skogen doftade, sjöarna glittrade i solskenet mellan granarnas grenar, qvällen kom, natten kom, daggen föll, talltrasten sjöng, stjernorna tindrade, månen såg ned på den fattige gossen, och ingen i vida verlden tycktes mer bry sig om honom. 10

Men högt öfver skogen, sjöarna, daggen, trasten, månen och stjernorna fanns likväl En, som ser alla öfvergifna på jorden, och han såg äfven den fattige Sikku. Gud sände till honom en trogen vän, och hvem annan kunde det vara, än Kettu? Kettu fick gröt hemma i gården, Kettu kunde stjäla sin mjölk, som han brukade, ur Missekattes söndriga kruka vid vattsån, men Kettu sprang hellre hungrig till berget, lade sig der på Sikkus bundna fötter och slekte hans bundna händer. Sikku blef så glad deröfver, att han åter kände sig lycklig och nöjd, och så somnade båda i månskenet. 15

Nu var der i kung Karl den tolfte tid ett stort krig i södra delen af landet. Det norra landet visste icke mycket af kriget och satt i lugn bakom sina stora skogar, när oförmodadt en fientlig flotta syntes vid hafskusten och landsatte krigshärar, hvilka utbredde sig härjande och plundrande öfver landet. En sådan grym fientlig skara kom nu äfven till denna trakt, öfverföll, brände och plundrade Anttila gård, bortförde all boskap och tog husbonden sjelf till fånga. När detta var skedt, spridde sig den fientliga skaran, för att fortsätta plundringen i andra byar, och några kosacker kvarlemnades, för att bevaka fångarne och den röfvade boskapen, till dess det blefve lägligt att föra dem ombord på skeppen. 20 25

Tidigt om morgonen vaknade Sikku deraf, att Kettu bet en karl i benet. Två vilde, skäggige män hade klättrat upp till bergstoppen, för att derifrån hafva en fri utsigt och se hvartåt de nu skulle begifva sig. De funno gossen bunden, ömkade sig öfver honom, så fiender de voro, löste hans band, gåfvo honom bröd ur deras renslar och förde honom med sig. Vid foten af berget hade de bundit sina hästar vid träden, den ene lyftade gossen med sig på hästryggen och körde bort Kettu. Så bar det af i galopp, till dess att ryttarne nalkades stranden af en stor sjö. 30 35

Här hade mycket byte och många fångar samlats af fienden. Men emedan

kosackerne voro ifrige att fortsätta plundringen, lemnade de blott sex man att bevaka bytet och fångarne, medan de öfrige redo vidare. Natten kom, och de sex kvarlemnade kosackerne begynte frukta att blifva öfverfallne i mörkret af landets folk. Derför stego de i en båt, togo Sikku med sig och
 5 rodde ut till en holme i sjön, för att der tillbringa natten i säkerhet; men boskapen lemnades att beta på stranden, och fångarne fastbundos stadigt vid träden, jemte de sex hästarne.

Sikku låg mellan kosackerne på den öde holmen. Natten var mörk, den stora sjön brusade mot holmens kiselstenar, och vinden blåste åt fasta landet.
 10 Sikku låg vaken och hörde de trötte kosackernes långa, jemna andedrag, när de somnade vid hans sida. De lågo der fem, men den sjetta låg i båten som vakt.

Sikku satte sig sakta upp och lyssnade. En af kosackerne talade i sömnen och slog omkring sig med armarna. Sikku lade sig ned, men kunde ej sofva.
 15 Om en stund satte han sig åter upp, och när allt var tyst, smög han sig öfver de sofvande kosackerne ned till båten vid stranden. Här sof äfven vakten i båten och sof så tungt, att han icke märkte, att Sikku sakta sköt ut båten i sjön, satte sig grensle på bakstammen och lät vinden drifva sig bort till stranden af fasta landet.

20 Allt sof kosacken i båten. Han hade ridit många mil; intet under, att han sof som en stock!

När Sikku kände, att båten törnade mot land, klef han sakta ur, tog ur fickan sin fällknif och afskar fångarnes band. Kosacken sof.

Fångarne kunde knappt tro sin befrielse. De följde Sikku och bundo sin
 25 fiende i båten med samma rep, som nyss hade fångslat dem sjelfva. Och nu vaknade kosacken, men för sent; han var nu sjelf sina fångars fånge.

– Slå ihjäl honom! Låt oss ro till holmen och slå ihjäl dem alla, medan de sofva! ropade en af de nyss befriade.

– Nej, svarade Sikku, som igenkände sin husbondes röst, – låt oss hellre
 30 föra deras byte och oss sjelfva i säkerhet!

– De ha brännt min gård och röfvat allt hvad jag äger! suckade husbonden.

– De ha löst mina band och gifvit mig mat! sade Sikku, som nu i hast blifvit en hel karl.

De fleste höllo med Sikku. Några redo bort på kosackernes hästar, andra
 35 drefvo boskapen undan till gömställen i skogen. Hvar och en tog hvad han kunde föra med sig af fiendens byte, och Sikku tog sin lott.

Några dagar derefter hade fienden åter gått ombord på sina skepp. Folket vände tillbaka från skogar och bergsklyftor, der de sökt sin tillflykt i farans

stund. Många samlades från sina brända gårdar vid kyrkan och rådslogo hvad de nu skulle företaga sig. Och hvad skulle de göra med de sex fångne kosackerne, ty äfven de fem på holmen hade blifvit tillfångatagne?

– Slå ihjäl dem! ropade åter flera.

– Nej, gif dem åt Sikku! ropade andra. – Han har fångat dem.

5

Sikku fick de sex fångarne, tog ett löfte af dem att de icke mer skulle tjena mot landet i detta krig och lät dem sedan gå frie att uppsöka deras kamrater.

Husbonden och värdinnan på Anttila hade flyttat in i en ria, som fienden icke hann bränna i brådskan. – Ack, sade de, – om vi nu hade våra sköna kor!

I detsamma sågo de en liten barhufvad, barfota, skjortlös gosse med tillhjälp af en gul hund drifva nio vackra kor från skogsbacken nedåt rian.

10

– Är det icke Sikku och Kettu? utropade husbonden.

– Är det icke våra kor? skrek värdinnan.

Ja, det var Sikku och Kettu, det var Anttila gårds egna kor, som fienden bortröfvat. Tre hade kosackerne hunnit slagta, nio funnos kvar, och dem hade Sikku begärt som sin andel af bytet.

15

– Här för jag till eder nio kor! ropade Sikku och skulle gerna ha svängt sin mössa i glädjen, men han hade ju ingen mössa.

– Hjertans gosse, är det verkligen du? skreko husbonden och värdinnan i sin förnöjelse, omfamnade Sikku och klappade korna. Kettu hade redan svansat in i rian, för att se åt, om Missekattes söndriga kruka äfven der stod vid vattsån. Missekatte fräste, och så blef der åter krig i landet.

20

– Är du hungrig? sade värdinnan till Sikku. Hon hade ondt samvete.

– Nej, jag tackar, svarade Sikku. – Ännu är det icke fullmåne.

Husbonden tog sig förlägen bakom sitt långa öra. Han hade nu fått andra tankar om Sikku och mindes sitt förhastade löfte. – Hör nu på, Sikku, sade han, – lät oss vara goda vänner! Hvad gör du med så mycket land, när du är så liten? Tjena mig troget i sju år, så skall jag hålla mitt löfte, och du skall få allt land, som man kan se från Sipuri berg.

25

– Topp, sade Sikku.

30

Så tjenade Sikku troget i sju år på Anttila gård, blef lång och stark, fick mössa, skjorta och stöflar, gifte sig med gårdens dotter, den snälla Greta, och fick med henne icke allenast allt land, som man kunde se från Sipuri berg, utan ännu dertill hela den nybyggda Anttila gård. Kettu och Misse ligga båda begrafna vid foten af berget; men om Allis troll vet man endast, att der nu är ett kråkbo, och folk säger, att kråkorna äro icke att lita på.

35

BERNDT MICHAELS DRÖM.

- Om jag vore en storm från den vida sydvest
 Och jag bodde vid himmelens bryn
 Och jag red som en kung på min frustande häst,
 På den mörka, den höstliga skyn,
 5 Och jag flög som en il
 Öfver hundra mil
 Och jag sträckte med harm
 Öfver menskornas larm
 Min osynliga, väldiga arm;
- 10 Då så skulle jag rida från morgonens rand
 Och till midnatt i yttersta nord;
 Då så skulle jag hvirfla i öknarnas sand
 Och begrafva en röfwares hord;
 Då så skulle jag slå
 15 Oceanernas blå
 Med mitt brinnande spjut,
 Tills de lemnade ut
 Alla skepp, som de slukat förut.
- 20 Då så skulle jag smälta de isar vid pol,
 Der allt lefvande fryser och dör;
 Då så skulle jag svalka den brännande sol,
 Som tropikernas grönska förstör.
 Och jag skulle slå ned
 På förtryckarnes led
 25 Som en härjande brand
 Och förkrossa hvar band
 I de slafvars förtrampade land.
- 30 Och då skulle jag läka de blödande sår
 Och försona hvar klagande nöd;
 Och då skulle jag torka de lidandes tår
 Och fördubbla den fattiges bröd;
 Men hvar ljugande flärd
 Skulle dö för mitt svärd,

Skulle se, till sin blygd,
 Resas upp i mitt skygd
 Den förgättna, förhånade dygd. 35

Och när, trött af min bragd, jag kom hem som en gäst
 Till min älskade fädernegård,
 Då så skulle jag lösa min vingade häst
 I små systrarnas vänliga vård 40
 Och till sist, när jag tyst,
 Du min moder, dig kysst
 Och, som fordom, så ömt
 Vid ditt sköte mig gömt,
 Somna bort från de bragder jag drömt. 45

Men då skulle du leende lägga din hand
 På min trotsiga, brännande kind,
 Och då skulle du säga: vex upp för ditt land,
 Du min unga, min stormiga vind!
 Herren Gud, som allen 50
 Är allsmäktig och ren,
 Han välsigne din färd
 I den villande verld,
 Och han helge ditt ljungande svärd!

DET VISSNADE LÖFVET.

(En höstsaga.)

Nu är det höst, och det svarta mörkret ser in genom fönsterrutan. Stormen
 hviner, regnet smattrar mot porten, hafvet går i höga vågor. O, det mörka,
 dystra, brusande hafvet, hur det dånar mot sina klippor, hur det ryter efter
 rof, hur det ligger begravet i höstnatten som en lefvande död! Det är 5
 dock samma haf, som vid midsommartiden låg så leende gladt kring sina
 blommiga stränder, när de hvita seglen flögo som måsar deröfver och barnen
 vid bryggan sköto ut sina barkbåtar. Nu är det svart och hotfullt, ingen kan
 se dess aflägsna vågor; mörkret ligger som en gardin för det okända fjerran.

Och den sköna, lummiga skogen, hur grön och doftande var han icke 10
 i somras, när solen sken och fåglarna sjöngo och de små flickorna sutto

der och sökte fyrväpplingar i gräset! Nu är han öde, härjad och tom, hans lockiga björkar ha fällt sina löf, hans susande aspar susa ej mer; den höstliga vinden brottas i natten mot granarnas grenar. Fjärlarna sofva, blommorna ligga döda; vargen allena går med tysta fjät öfver de mossiga tufvorna.

5 Jag vet en saga om ett förvisnadt löf. Det är en mycket vanlig historia, kanske har du hört henne förr, och lång är hon icke, men det är nu den tiden på året, när hon bäst kan förstås.

Det var en asp; han stod någonstädes i Finlands skog, han var ung, han var stark, han var full af lefnadsmod. Maj kom, när hans löf slog ut, – friska,
10 vackra ljusgröna löf, som skulle ha prydt den mjukaste krans, men som ännu täckare pryddes den högstammiga aspen. Vår vinden kom om qvällen till aspen och sjöng för honom en visa: »tusen, tusen löf har min unga asp, hvarje löf är väfdt af solsken och dagg, hvarje löf är en tunga, och med tusen, tusen darrande tungor prisar min asp Guds oändliga godhet».

15 – Det var en artig visa, qvittrade bofinken, som nyss hade byggt sig ett bo i aspen; – den visan måste du lära mig, vind! Och så begynte bofinken stafva på samma visa, till dess att han lärde henne hel och hållen: »tusen, tusen löf har min unga asp, hvarje löf är väfdt af solsken och dagg, hvarje löf är en tunga, och med tusen, tusen tungor prisar min asp Guds oändliga
20 godhet».

– Hvad vill det säga, att prisa Gud? tänkte ett litet spädt, nyss utslaget löf i toppen på aspen. Asplöfvet tyckte om visan, men förstod icke rätt hvad dess mening var. – Jag har ju aldrig sett Gud, tänkte löfvet; – huru skall jag prisa den, som jag aldrig har sett?

25 Dagen derpå kom vinden tillbaka, aspen begynte susa, och det unga löfvet susade ut sina tankar. – Hvad är det löfvet säger? qvittrade bofinken. – Är du icke Guds skapade verk? Och du säger, att du icke har sett din skapare?

– Det är visst möjligt, sade det unga löfvet, sorgset och darrande; – men
30 det är så lärdt, jag kan icke förstå det.

– Nå, så lef litet längre, tills du bättre förstår det, menade bofinken.

Sommaren kom, alla löf vexte stora och gröna under himmelens sol, och alla de tusen löfven prisade Gud; men detsamma unga asplöfvet i toppen tänkte ännu vid sig sjelf: – jag förstår icke hvad de mena, jag måtte icke
35 ännu vara gammal nog att förstå allting; och löfvet sörjde i sin oskuld, att det så litet förstod.

Sommaren var lång, vacker och varm; den hade sin tid, och sedan kom hösten. Efter den första frostnatten begynte löfven att gulna, men ännu

fortfor vinden att sjunga sin visa i trädens kronor: »tusen, tusen löf har min unga asp, hvarje löf är väfdt af solsken och dagg, hvarje löf är en tunga, och med tusen, tusen tungor prisar min asp Guds oändliga godhet».

Nätterna blefvo långa och mörka, lingonen mognade, flyttfåglarna reste bort, löfven begynte att falla, ett i sender. Alla löf fortforo intill det sista att prisa sin skapare, liksom de hade förstått, att därför voro de till i verlden. Asplöfvet i toppen ville nog också förstå det, men kunde icke, fastän det redan var gult.

En höstnatt kom nordan med brusande vingar och sopade med sig de få gula löfven, som ännu voro kvar. Asplöfvet i toppen var ett af de få och fördes af vinden långt bort i skogen. Der lågo tusen döda löf i en hög, och haren sprang öfver dem, hundarna sprungo öfver dem, jägaren sprang öfver dem med sin bössa på axeln. Det var en klar, frostig dag, löfven prasslade under jägarens fötter, och i luften var en förunderlig höstkänsla, likasom lukten af lin, när det upptages ur vattnet och hänges i kärfvar att torka på gärdesgårdarna. Asplöfvet låg der bland de döda löfven, men det ensamt lefde och var grönt i sin stjelk; det sörjde inom sig, att det ej kunde dö, innan det uppfyllt sin bestämmelse här i verlden.

Efter den vackra dagen blef åter en stormig natt, regnet föll i strömmar, och löfven skingrades hit och dit i skogen. Asplöfvet rycktes lång väg bort ända till hafsstranden, hvirflade från stranden ut i de svarta vågorna och fördes af dem till en klippa ute i hafvet. Der blef det liggande vid spillran af ett förloradt fartyg, snön föll öfver det i en hög drifva, och likväl kunde asplöfvet icke dö, ty det hade ännu icke uppfyllt sin bestämmelse här i verlden.

Vintern kom, det var kallt, och ingen skog vexte på hafsklippan. Men på klippan bodde en fiskare med sina barn i deras fattiga koja. De behöfde ved att värma sig med om lördagsaftonen; barnen skickades ut att uppsöka trädstycken och qvistar, som hafvet drifvit om hösten mot stranden. Vid det att då barnen letade i snön, funno de spillran af det förlista fartyget och släpade henne med fröjd till kojan, i det att de ropade: – far, far, kom och se hvilket skönt stycke träd vi funnit vid stranden!

Fiskaren betraktade spillran och fann henne vara af ek. – Det är ett skönt och hårdt träd, sade han; – det har tillhört förstäfven af ett stort skepp, och det skall gifva oss präktiga brasor. Mor, sätt genast på grötgrytan, så att vi få oss någonting varmt!

Vid det att nu fiskaren skrapade snön af ekstycket, för att lägga det uti spiseln, föll derifrån ett stort gult löf. En liten flicka upptog löfvet och betraktade det med förundran, ty hon hade aldrig förr sett skog eller löf,

och barn behöfva icke mycket att förundra sig öfver. Flickan gick till sin moder, visade hvilket rart fynd hon gjort och frågade hvad det kunde vara.

– Vet du icke, att det är ett asplöf? svarade modren. – Låt mig se: det är ett ovanligt stort och vackert löf, och det är ännu grönt i bladstjelken,
 5 fastän det legat så länge i snön. Vi skola torka det varsamt och lägga det till märke uti vår bibel; der passar det bra, efter det är så tunnt. Och gumman lade asplöfvet till märke uti den stora bibeln, på det att hon hvar dag skulle veta hvar hon sist slutade läsa, ty hon var en from gumma och läste hvar dag Guds ord.

10 Dagen derpå var söndag, gumman uppslog den heliga boken, som var fiskarekojans största skatt, och begynte att läsa högt ur konung Davids 103:dje psalm, som är en af de skönaste lofsånger, hvilka någon tid blifvit sjungna till Guds ära. Då läste hon:

»En menniska är i sitt lif såsom gräs: hon blomstrar såsom ett blomster
 15 på marken. När vädret deröfver går, är blomstret ej mera der, och dess rum känner ingen. Men Herrens nåd varar från evighet till evighet öfver dem, som frukta honom, och hans rättfärdighet varar till barnabarn öfver dem, som hålla hans bud. Lofven Herren, alla hans verk i allt hans herradömes rum; min själ lofve Herren.»

20 Fiskaren och hans barn hörde med tyst andakt de sköna orden. Vinterstormen for med dån öfver hafvet, natt, mörker och köld utbredde sig öfver den öde klippan, men i den fattiga kojan var frid, fröjd, värme och ljus i Guds den Högstes lof och tillbedjan.

När gumman slutat sin läsning, lade hon samman boken, och mellan
 25 dess blad lade hon asplöfvet till ett märke. – Se, sade hon med förundran, – löfvet har blifvit guldgult!

– Det kommer sig af att det torkat i värmen, menade fiskaren och betraktade asplöfvet. Det var såsom förvandladt, det glänste som klart guld och tycktes skina af glädje.

30 Men detta kom icke af värmen, det kom deraf, att asplöfvet nu hade förstått hvad det aldrig förut förstod, nemligen hvad det betydde att prisa Gud. Derför var det ju till i verlden. Det hade sett så mycket, vår och sommar, höst och vinter, det hade sett den klaraste sol och den mörkaste natt, den ljufvaste fågring, den bittraste nöd, och hade likväl icke förstått att i allt
 35 igenkänna Guds heliga vilja. Derför hade asplöfvet alltid varit bedröfvadt, oroligt, darrande äfven uti sin fågrings blidaste vårdagar; men nu förstod det allt; nu sörjde det icke mera, nu var det lyckligt, nu kunde det gerna dö. Derför glänste det såsom ett klart guld; – hur kunde det annat?

Ännu ligger löfvet der mellan bibelns blad, på det att äfven det ringa, det vissnade och längesedan förgätna må kunna prisa Gud. Och när nästa gång majvinden sjunger i aspens krona: »tusen, tusen löf har min unga asp, hvarje löf är väfdt af solsken och dagg, hvarje löf är en tunga, och med tusen, tusen tungor prisar min asp Guds oändliga godhet», – då skall det icke mera finnas ett enda af de tusen, tusen darrande löfven, som icke förstår hvad det är att lofva sin skapare; de veta det alla, och detta är sagan om det vissnade löfvet. 5

LEKAR.

HVAR FÅ VI EN JULGRAN?

(Jul-lek.)

Nisse och Nasse hafva gått till skogen att hugga en julgran. Barnen föreställa träd: en är björk, en är rönn, en är hägg, en är asp, en annan är tall och den sista enrisbuske. Den längsta är gran. Den minsta kan vara en stjärna, som gömmer sig bakom granen. Få träden något hvitt öfver sig, så föreställer det snö.

NISSE. Uff! Det är besvärligt att vada genom de höga drifvorna. Äro vi nu i skogen? 5

NASSE. Nå, det måtte vi vara, efter här stå så många träd.

NISSE. Så knotiga och så knaggliga! Sådana dromedarier duga icke till annat än ved. 10

NASSE. Skäms du icke, Nisse, att banna de beskedliga träden? Nu stå ju många utan löf, men du skulle se när våren kommer och de kläda sig gröna, för att taga emot göken! 10

NISSE. Korfstickor äro de och inga träd. Innan vi söka en julgran, kunde vi först hugga oss ved till en julbrasa. Hvad säger du, om vi skulle börja med björken? 15

NASSE. Får gå. Björk, vill du blifva en bra julbrasa? Mor skall koka en så skön gröt på dig, men du får icke spraka i gröten.

BJÖRKEN (*sjunger*). (*Melodi: »Jag gick mig ut en aftonstund».*)

Ack, låt mig stå till nästa vår

I skogens gröna salar,

När i min krona trasten slår

Och muntra kucku galar! 20

25 Då löfvas jag i solens sken,
 Då qvitrar jag på minsta gren
 För skog och berg och dalar.

NASSE. Stå du till våren, björk. Det är bättre att du sjunger för oss, än att du sprakar för oss. Men här är en gammal, afsigkommen hägg. Svara, hägg: vill du blifva en julbrasa? Mor skall koka lutfisk på dig.

30 HÄGGEN (*sjunger*).
 Ack, låt mig stå till sommardag,
 Så har jag sol att hoppas!
 Då står jag hvit i ungt behag,
 När mina blommor knoppas.
 Då doftar jag för fält och dal,
 35 Och barnen möja sommarsal,
 När mina grenar toppas.

NISSE. Kan man höra? Han tänker blomma ännu, den gamla stubben. Nå, blomma du, vi taga i stället den unga rönnen. Rönn, vill du blifva en julbrasa? Far skall berätta sagor för dig om små elfvor i månskenet.

40 RÖNNEN (*sjunger*).
 Nej, låt mig stå till nästa höst!
 Då blir min drufva mogen.
 Jag har en vän, som är min tröst,
 Då kommer han så trogen.
 45 Det är en liten sidensvans;
 Då står jag röd i aftonglans,
 Och röd och gul är skogen.

50 NASSE. Och du tror, att han kommer för din skull? För dina bär kommer han, rönnstackare! Men det är detsamma, du må gerna stå. Här ha vi en surmulen tall med mossa och skägg. Tall, vill du blifva en julbrasa? Farmor skall berätta för dig om jättar och troll.

TALLEN. Låt mig vara i fred! Jag ämnar blifva ett skepp.

55 NISSE. Hvad för slag? Skall du blifva ett skepp? Nej, tall, dertill är du för smalbent. Uh, – torka dig om skägget, du är ju nedsmetad med kåda. Vi kunna taga enrisbusken, han känner konsten att spraka. Enrisbuske, vill du hackas fin och strös om julforgonon i vår förstuga?

ENRISBUSKEN. Understand att röra mig, så skall du se hur jag klöser! Jag ämnar blifva en sprättbåge.

NASSE. Kantänka! Det är fasligt hvad alla träd i dag äro knottriga. Lyckligtvis ha vi här en präktig julgran. Hugg honom, Nisse! 60

GRANEN (*springer undan*). Pytt fick du.

NISSE. Han springer! Det var en baddare. Det var det första träd jag sett springa i skogen.

NASSE. Att du kan vara så enfaldig! Har du icke sett huru träden springa, när man kör om vintern med god fart på en skogsväg? Mota honom du, så tager jag fatt honom! 65

(*De jaga granen. Alla träden ställa sig i vägen för dem och beskydda sin granne. Slutligen stadna träden i ring, och granen står midti ringen.*)

NISSE (*utanför ringen*). Jag står icke längre ut. Har man någonsin sett en så inpiskad skog? Jag har fått sex bulor i pannan af att jag puffat mot trädstammarna. 70

NASSE (*utanför ringen*). Jag har sju hål i jackan och sex i byxorna, för att jag snafvat omkull öfver stubbar och trädrötter.

NISSE. Vänta du, gran; jag skall hacka dig till granris och strö dig efter en likprocession. 75

NASSE. Nej, Nisse, var icke dum! Granen vet ju icke till hvilken stor heder han kommer. Hör nu, Grangren eller Granberg, hvad du må heta, vi ämna hugga dig till en julgran. Vi skola kläda dig i blommor, stjernor och guldäpplen. Du skall stå midti salen, du skall skina af ljus, alldeles som himmelen skiner af stjernor. Låt nu beskedligt hugga dig, ty en sådan hög ära kan aldrig vederfaras dig här i den mörka skogen. 80

GRANEN. Bryr jag mig om den äran? Jag tycker mer om att sjelf vexe ända upp till himmelen.

NISSE. Skäms du icke att vara så högfärdig?

NASSE. Nej, vänta, Nisse; trät icke nu! Vet du icke, Granqvist, att du skall få höra englarna sjunga om julmorgonen? 85

GRANEN. Ja, det är nog skönt, men det hör jag härute också.

NISSE. Skatorna hör du, din stackare, och de skratta åt dig.

NASSE. Håll din mun, Nisse; du bara förargar honom. Hör nu, Granfelt, tycker du om små glada barn? 90

GRANEN. Ja, det tror jag. Hvem skulle icke tycka om dem?

NASSE. Nå, om du nu låter beskedligt hugga dig till en julgran, så lofvar jag dig, att många små glada barn skola taga i ring och dansa kring dig, och de skola alla hålla så hjertligt af dig.

GRANEN. Det var en annan sak. Kan jag göra barnen en glädje, så må du gerna hugga mig i små bitar. Damma till bara! 95

NASSE. Det var hederligt taladt, Granholm! Men så skall du också bli fin. Och nu är väl skogen så artig och makar åt sig en smula.

BJÖRKEN. Få vi med af konfekten?

100 HÄGGEN. Få vi guldstjerner?

RÖNNEN. Få vi russin?

TALLEN. Få vi flaggor?

ENRISBUSKEN. Få vi basa barnen, när de rycka pelsen af julgubben?

NISSE. Jag skall basa er!

105 NASSE. Vänta litet, jag vet hvad ni få. Julgubben skall dela ut sina sköna klappar åt hela skogen. Unga björk skall få en ny sol på himmelen och en guldskamm för sina hängande lockar. Gamla hägg skall få en ny vår och nya blommor. Liten rönn skall få körsbärsvin i sin klase och ett sammetsläp för sin sidensvans. Tallen skall få en skeppskråka i sin topp och enrisbusken en sax att klippa sina långa naglar. Jag vill bedja snöflingorna, att de sockra hela skogen hvit, och sedan skall jungfru Solsken smälta sockret till karameller. 110 Hvad säger du nu, allrakäraste skog? Är du nöjd med julklapparna?

ALLA TRÄDEN. Tack, Nasse, nu skall det bli muntert i skogen. (*De maka sig ur vägen och lemna granen fri.*)

115 (*Nisse och Nasse hugga granen. Alla träden sjunga och dansa:)*

Nu så dansa vi i ring på ljung och snö,

Nu så kransa vi omkring vår unga mö.

Julegran är skogens gröna vinterbrud,

Julegran skall bo så skön i blomsterskrud,

120 Och brudtärnor har hon nog på balen.

Himlens stjernor fälla brudens slöja rik,

Himlens englar hålla der så ljuf musik.

Nu så gläntar jul i port och kamardörr,

Vänta nu en smul, han fort är här, som förr!

125 Ingen brud är skön som lilla julegran,

Ingen skrud är grön som hon i hela sta'n;

Julekväll står brölloppet i salen.

M Å N E K L A R A .

(Vinter-lek.)

Personer:

JERONIMUS, en rik bonde.

GUBBEN MÅNS.

GUMMAN MÅNS.

MATTE och MAJA, två fattiga barn.

5

MÅNEN.

Händelsen föregår på en landsväg bredvid en fruktträdgård. Landsvägen går midt igenom rummet, stolarna kunna föreställa ett plank. Väggen bakom dem föreställer en skog och det är en afton i September, när äpplena mogna. Det är ännu icke mörkt, men det blir snart.

10

Gubben och gumman Måns komma från staden.

GUBBEN. Skynda dig, gumma, det blir snart mörkt. Hvarför stadnar du der, och hvad ser du på?

GUMMAN. Jag ser bara på de sköna äpplena der i trädgården. Jeronimus är lycklig han: alla träd hänga fulla, och han får sina vackra pengar på torget. Det är annat än vi det, gubbe.

15

GUBBEN. Nå, än sen? Hvad angå hans äpplen oss? Vi ha smör och bröd och potäter. Nog berga vi oss utan äpplen.

GUMMAN. Nej, hvad angå de oss? Jag tänker bara på huru vi tråla med vårt potatisland och få några slantar för kappen, när Jeronimus får många silfverpengar. Åhå!

20

GUBBEN. Åhå!

GUMMAN. Det blir alldeles för enformigt att lefva bara med frukost, middag och qväll. Om vi hade blott hälften af de der rara äpplena, ser du, så kunde du köpa dig en stor kardus tobak, och jag kunde få mig en liten kaffetår. Det vore allt skönt, det, min gubbe.

25

GUBBEN. Ja, det vore det visst. Jag skulle bolma stugan full med tobaksrök.

GUMMAN. Och jag skulle låta kaffepannan puttra på spiseln från morgon till qväll. Prr, det vore en rar musik! Jag tycker det vore ej mer än billigt, att Jeronimus delade litet med sig.

30

GUBBEN. Den snålvargen? Förr skulle han begära våra potäter.

GUMMAN. Ja, och just därför, tycker jag, skulle vi dela litet med honom.

GUBBEN. Våra potäter?

35 GUMMAN. Åhnej, – hans äpplen! Jag menar, att det nu blir en mörk, mulen qväll, och då behöfde vi bara en liten stege vid planket. Vi skulle ha en säck med oss, och så skulle vi ...

GUBBEN. Så skulle vi stjäla? Skäms du ej, gumma?

GUMMAN. Fy, hvem talar om stjäla? Vi skulle bara litet, helt litet, dela
40 en girigbuks öfverflöd. Det kan ju ej vara annat än lagligt och rätt.

GUBBEN (*betänksamt*). Hm, ja, det kan så vara, men ...

GUMMAN. Kom, låt oss vänta, till dess det blir alldeles mörkt. Det är icke allenast lagligt, ser du, det är rent af en skyldighet, att den rike skall dela med sig åt fattigt folk.

45 GUBBEN. Ja, men ...

(*Matte och Maja inkomma med påsar på ryggen.*)

MAJA. Hörde du, Matte, hvad gumman sade? Den rike skall dela med sig åt fattigt folk. Det måste vara beskedliga menniskor. (*Till gumman.*)
Käraste madam, vi äro två fattiga barn, som ej ha hvarken bröd eller hem.
50 Få vi stadna hos er öfver natten?

GUMMAN. Hvad nu? Skäms, unge, att tigga på landsvägen! Liksom vi skulle ha råd att skänka bort våra egodelar! ... Kom, gubbe; vi måste skynda oss hem. (*De gå.*)

55 MATTE. Pytt fick du, sad' Pelle. Få vi ej någon stuga, så hitta vi väl en lada att sofva i. Ser du de sköna äpplena, Maja? (*Han sjunger:*) (*Melodi: »Solen glimmar ... ».*)

Hade jag guldäpplen två,
Vor' jag rik som kungen,
Hade häst att rida på,
60 Hade mynt i pungen.
Men nu får jag traska här
Vägen fram med syster kär,
Sjunger bort dess små besvär,
Glad som fågelungen.

65 MAJA. Du är alltid glad, du, Matte. Du skulle väl tycka om att ha ett par af de rara äpplena?

MATTE.
Hade jag de äpplen små,
Till att kasta lyra,
70 Skulle du dem alla få,

Två och tre och fyra.
Nu tar jag en klappersten ...

MAJA.
Tallkott har jag också en ...

BÅDA. 75
Det låts vara äpplen sen,
Äpplen ä' så dyra.

MAJA. Tag lyra, du, med mitt guldäpple!

MATTE. Tag sjelf, om du kan!

(De kasta lyra med tallkottar och stenar.) 80

MAJA. Jag fick lyran ändå, ser du.

MATTE. Vänta, nu kastar jag högre.

MAJA. Nu låts jag äta mitt äpple. *(Hon biter i tallkotten.)*

MATTE. Och jag låts föra mina äpplen till kungens gård. *(Han plockar flera stenar.)* 85

JERONIMUS *(inkommer)*. Det är nu den tiden att äpplena mogna. Här stryker allehanda folk omkring på landsvägen, och man får taga sig noga till vara. Sade jag icke det? Här stå två tiggarebarn och betrakta min trädgård. Hvad göra ni här?

MATTE. Vi gå på två ben långs landsvägen, kära far. 90

JERONIMUS. Understand er bara att lura på mina äpplen!

MATTE. Tackar som bjuder! Vi hålla just på att samla vår äppleskörd.

JERONIMUS. Hvad för slag? Ni må aldrig ha klifvit öfver mitt plank?

MAJA. Här är ingen brist, hela vägen är full med äpplen, och flera finnas vid dikeskanten. 95

JERONIMUS. Jaså, det är stenar och tallkottar. Märkvärdigt hvad barn kunna vara dumma! *(Han går.)*

MATTE. Han tycker sig vara vis, han, som går natt och dag och tänker på tjuftar. Vi äro lugna vi. Ingen stjäla våra guldäpplen. *(Det mörknar.)*

MAJA. Nu blir det mörkt, Matte. Hvar finna vi nu en bra lada? 100

MATTE. Det är bäst, att vi gå vägen framåt till byn; vi hitta ej genom skogen.

MAJA. Jag är så rädd, att vi gå vilse i mörkret. Om vi ändå hade månsken. Kära måne, kom och lys vägen åt oss!

(Månen framträder vid himlaranden, det vill säga vid venstra hörnet. Han är klädd som en brandvakt, ser ut att vara beskedlig och melankolisk samt bär framför sig en stor, rund och lysande sköld.) 105

MÅNEN (*sjungande som en brandvakt*).

Klockan är åtta slagen;

Kalfvar och lamm gå hem från hagen.

110 Slut är nu dagens larm och nojs;

Alla små barn gå hem till kojs.

MAJA. Der stiger den snälla månen så rund på himmelen. Ack, så skönt, att det nu är fullmåne! Hörde du? Det var som skulle han sjunga en visa för oss.

115 MATTE. Du är rolig. Liksom månen kunde sjunga! Det är brandvakten, som sjunger derborta i byn.

MAJA. Minns du den visan om måne klara, som mamma brukade sjunga för oss, när vi voro små? Så här var det:

Månen sitter på fästet blå

120 Och tittar in genom rutan.

Då tänker jag ...

MATTE.

... understundom så

Och knäpper sakta på lutan:

BÅDA.

125 Hvad du är lycklig, du måne klara,

Som får så högt öfver jorden vara

Och blott se på ...

MÅNEN.

... Håhå, håhå!

MAJA. Hörde du, att han sjöng med? Han sade håhå.

130 MATTE. Kära du, det var eko i skogen.

MAJA. Nej, jag hörde tydligt, att han sade: – håhå! Stackars måne klara, hvad du måste ha ledsamt att gå så allena öfver himmelens fäste och aldrig få leka med guldäpplen på jorden! Du skulle leka med stjernornas små barn, som ibland taga så långa, glänsande språng öfver aftonhimmelen ...

135 MATTE. Månen har nog annat att göra. Han går som en nattväktare med sin lykta i handen och lyser alla, som gå vilse i jordens mörker. Så är han en guldsmed, ser du: han förgyller träden, och han försilfrar sjön. Han är också polisuppsyningsman; du må tro, att han är en buse för alla tjufvar!

MAJA. Jag minns icke riktigt andra versen:

Väl ser du dårskaper utan tal,
Det kan jag nog hålla troligt ...

140

MATTE.

Ser älskande, som förgås af qval,
Och älskande, som ha roligt.

BÅDA.

145

Väl ser du ock mången tår, som rinner,
Men sorgen aldrig upp till dig hinner:
Det är för högt ...

MÅNEN.

... Det är för högt.

MATTE. Se så, måne klara, gå nu beskedligt framför oss, och visa oss
vägen till ladan! 150

MAJA. Tack för din lykta, allrakäraste månevän!

(Barnen bortgå, under det att deras sång ännu höres på afstånd:)

Väl ser du ock mången tår, som rinner,
Men sorgen aldrig upp till dig hinner,
Det är ... 155

MÅNEN (*ensam*). »Det är för högt», sjunga barnen. Åhja, för jordens barn är det högt nog till mig. Men ser jag då så glad ut här i det ensliga blå? Har jag då inga sorger? Liksom det vore så muntert, att gå allena genom den öde rymden och aldrig ha en vän i den vida världen! ... Det är santt, jag har mycket att göra. Jag måste hvar vecka skapa om min gestalt, och då vänder jag om min gyllene sköld. Nu är jag rund, men en annan gång är jag half. (*Han vänder skölden åt sidan.*) Åter om en tid synes jag icke alls. (*Han vänder ryggen åt åskådarne, så att han bortskymmer skölden.*) Sedan blir jag ånyo, först en liten smal båge och sedan åter half. (*Vänder skölden.*) Slutligen blir jag ånyo rund. (*Man ser hela skölden.*) Nu händer väl också, att jag för en stund kryper i säcken. (*Han betäcker skölden med ett tätt skyнке.*) Då blir det mörk natt, och alla tjuftar komma i rörelse. Men, rätt som det är, kryper jag åter ur säcken. (*Skynket bortfaller.*) Då skiner mitt bleka, vackra ljus i den mörka natten, och jordens barn kalla mig Måne klara. Jag håller af barnen; jag dansar så gerna för dem i vattnet, och jag följer dem åt, när de åka om vinterqvällarna. Jag springer i kapp med hästen öfver backar och trädtoppar. För hundra tusen år sedan var också jag ett litet barn, som gick vilse ifrån 160 165 170

min mamma. (*Han sjunger:*) (*Melodi: »Mandom, mod ... ».*)

175 Jordens lilla barn var jag,
Gick i verlden vill en dag,
Söker än min moders spår,
Följer henne år från år,
Går i ring
180 Henne kring,
Ser mång' underliga ting,
Lyser hennes mörka qväll,
Vakar, när hon sofver säll.

O, du min älskade moder, när får jag åter se dig glad i solskenet? Blott när
185 du sofver, går jag som en ande kring din bädd och tänder min lykta för
att lysa din dunkla bana i rymden. Och du tror, att jag är blott en gammal
brandvakt, som vaktar dig för kometernas eldsvåda ...

Men när än i tusen år
Jag har troget följt ditt spår,
190 När jag söft din sorg till ro,
När jag vaktat barnens bo,
Låt mig då
Ur det blå
Fall i din famn också,
195 Somna lycklig, somna varm,
Som ett barn vid modersbarm!

– När jag tänker derpå, komma tårarna i mina vaksamma ögon. Skäms,
gamle brandvakt, och kryp i säcken, så att ingen får se dig gråta! (*Han låter
skynket falla, och det blir mörkt.*)

200 (*Gubben och gumman Måns inträda, bärande en stegen och en säck.*)

GUBBEN. Vet du, gumma, jag är icke rätt väl till mods. Det förekommer
mig nästan, som om vi skulle stjäla.

GUMMAN. Du pratar! Är det att stjäla, när man tager ut sina lagliga
rättigheter? Det vore annat, om vi skulle stjäla en ox. Men nu göra vi
205 grannfar en tjenst: vi spara honom besväret att plocka sina äpplen. Se så,
ställ stegen mot planket, och plocka du, så står jag nedanför och håller i
säcken. Vi måste skynda oss, så länge det är så förträffeligt mörkt.

GUBBEN (*uppställer stegen*). Evas äpplen! Jag tvår mina händer ...

GUMMAN. Två på, Adam, bara du plockar! (*Gubben klifver på stegen.*)

210 MÅNEN. Hvad är detta för tissel tassell i mörkret? (*Han bortkastar skynket,
och det blir ljus.*)

GUBBEN. Hjertandes, gumma, nu blef det månljust!

GUMMAN. Plocka på bara!

GUBBEN. Nej, jag törs icke. Jag tycker mig se Jeronimuses nattmössa der mellan träden. (*Han klifver ned.*)

215

GUMMAN. Tvi, sådant spratt! Hvad skola vi nu göra, när den otäcka månen skiner oss rätt i ansigtet?

GUBBEN. Hvad annat skulle vi göra, än gå hem igen?

GUMMAN. Jag vet hvad vi göra. Vi gå hem efter en tjärpyts och en borste, och så tjära vi månen. Då skall den styggen låta bli att ofreda ärligt folk i deras lofliga göromål. Vi skola lära honom att titta på folk.

220

GUBBEN. Ja, men ... men ...

GUMMAN. Se så, rör på benen! Kom ihåg den rara kardusen! (*De gå.*)

MÅNEN. Jaså, de ämna tjära mig, de beskedliga menniskorna? Det går an att försöka. (*Han nyser.*) Prosit; jag tror jag nös. De mena, att jag icke hör dem, och jag hör den minsta hviskning på jorden. Tjära mig!

225

JERONIMUS (*inkommer*). Jag begriper icke, jag tyckte mig höra någon tala. Här måste bestämdt vara tjufvar, som fått begärelse till mina äpplen ... Aha, här är en steg! ... Och en säck ... Saken är klar, sad' gumman, när hon slog vatten i gubbens flaska. Hvad är nu att göra, min käre Jeronimus? Du är en rik man; det är det förnämsta. Du är också en tapper man, det kan Pelle, vår stallgumse, intyga. Han tager genast till fötter, när han ser mig komma med min duktiga knölpåk, så grym ser jag ut. (*Sjunger:*) (*Melodi:* »Jag heter Papageno ... ».)

230

Jag är så grym som en tyrann;
Min häst är rädd för piskan han.
Jag slåss mot oxar, kor och får,
Mot Pelles horn jag modigt går.

235

Min hund, min katt, min gris, min dräng
Få tåla en och annan släng,
Och kommer tjufven i mitt hus,
Så skall i kurran han burdus.

240

– Men om de nu vore flera? Jag kunde gömma mig här bakom planket, men det är så förtvifladt månljust, de kunde se min nattmössa. Tänk, om jag skulle krypa i säcken? Det var ett godt påhitt. Der ser mig ingen, och när de komma, kryper jag fram och tar dem, som kissen tog korfven. (*Han kryper i säcken.*)

245

MÅNEN. Dummer Jöns!

JERONIMUS (*tittar ut*). Hvad var det? Hvem ropade mitt namn? ... Tyst;
 250 der kommer någon. (*Kryper in igen.*)

(*Gubben och gumman Måns inträda, bärande en tjärpyts och en lång borste.*)

GUMMAN. Se så, gubbe, klif du på stegen, så högt du kan, att du räcker
 med borsten till månen. Jag vill stå nedanför och hålla pytsen.

GUBBEN. Det är så högt.

255 GUMMAN. Hvad är det högre, än upp till bastulafven? Har du ej ofta
 sett månen hänga på granens grenar? Men (*betraktar säcken*) hur har säcken
 nu blifvit så fet och rund, som en prost? Det var märkvärdigt. (*Känner på
 säcken.*) Aha, du, jag ser att du klifvit i trädet och ätit äpplen, medan vi
 voro borta. Jag skall lära dig, säck, att stjäla andras äpplen. (*Hon tillknyter
 260 säckbandet.*) Se så, ligg nu beskedligt stilla, medan vi tjära månen. Det var
 rätt lustigt, ha ha ha!

MÅNEN. Ha ha ha!

GUBBEN. Säcken skrattade.

GUMMAN. Prata du! Se så, gubbe, fort upp i trädet!

265 GUBBEN (*klifver upp på planket och utsträcker borsten*). Jag sade ju det,
 gumma; det är alldeles för högt.

GUMMAN (*klifver efter honom med pytsen*). Åh, prat! Låt mig hjälpa dig,
 så får du se, att vi räcka till månen.

MÅNEN. Ha ha ha!

270 GUBBEN. Hörde du, mor? Borsten skrattar åt oss!

GUMMAN. Vänta litet, nu var jag alldeles nära månkanten. Håll i, du
 med, så sudda vi honom brun, som malet kaffe! Se så, nu räcka vi ända
 upp! Ja, grina nu, Grin-Olle! Sudd, sudd ... Aau! ... au! Han håller fast
 mig. Kom och hjälp!

275 GUBBEN. Strax, gumma. Aau! Aj! Han tar mig, han kniper mig, hjälp!
 hjälp!

(*Månen betäckes hastigt, det blir alldeles mörkt, man hör åskan gå, det
 regnar och haglar. Gubben och gumman äro försvunna.*)

(*Matte och Maja komma inspringande, för att söka skydd emot regnet.*)

280 MATTE. Maja! Hvar är du, Maja?

MAJA. Här. Men hvar är du, Matte? Det är så rysligt mörkt.

MATTE. Här är jag. Låt oss gå hitåt, jag tycker mig se ett hus.

MAJA. Det är ju bara ett plank. Nu ha vi gått en hel timme vilse; jag vet
 ej mer hvar vi äro.

285 MATTE. Icke jag heller. Men det vet jag, att vi ha Guds himmel öfver
 oss ... Är du våt?

MAJA. Litet bara. Men jag orkar ej mera gå. Låt oss hvila här. Ack, om vi hade månsken!

MATTE. Måne klara, har du alldeles glömt dina fattiga barn?

*(Regnet har upphört, månen skiner ånyo klar. Men på hans gyllene sköld ser man nu gubben och gumman Måns hänga med deras borste och tjärpyts.)** 290

MAJA. Tack, måne klara, det var snällt af dig! Nu känner jag igen mig: vi äro vid trädgården med de sköna äpplena.

MATTE. Ackurat som en pinne! Men se, nej se, Maja! Hvad i alla dagar är det, som hänger i månen? 295

MAJA. Det liknar alldeles en gubbe och en gumma med en lång borste ...

MATTE. Precis. Det är ju gubben och gumman, som voro här för en stund sedan. Hur i all verldens dag ha de kommit till månen?

MÅNEN. De ville tjära mig, för att få stjäla i fred, och så tog jag dem.

MAJA. Hör du? Måne klara säger, att de ville tjära honom, för att få stjäla i fred, och så tog han dem. 300

MATTE. Säger han det? Du har då fina öron, Maja, som hör månen tala.

MAJA. Liksom det vore något! Jag hör ju träden och blommorna tala hvar dag med mig. Men hvad kan det vara, som rör sig vid planket? *(Säcken kullrar omkring.)* 305

MATTE. Tuttelidu! En säck är det, Maja, en säck, som spatserar omkring! Jaså, säck; tycker du, att det är så vackert väder i natt, efter du gifvit dig ut att spatsera?

JERONIMUS *(i säcken)*. Släpp mig lös! Kära tjuf, släpp mig lös!

MATTE. Det är ingenting att höra månar tala; man skulle höra en säck! Nå, säck, hvart vill du att jag skall släppa dig lös? Skall jag släppa dig ned i kvarndammen? 310

JERONIMUS *(i säcken)*. Nådig tjuf, skona mitt lif! Jag är Jeronimus och vill gifva dig hundra silfverpengar, om du släpper mig lös!

MAJA. Säcken heter Jeronimus! 315

MATTE. Hundra silfverpengar? Det låter höra sig; du är en förståndig säck. Men icke kan jag tro dig på bara orden. Hvad säkerhet gifver du mig för din lösepenning?

JERONIMUS *(som förut)*. Under det största äppelträdet har jag nedgrävt en påse med silfverpenningar. Du skall få hälften, kära tjuf! 320

MAJA. Släpp honom lös, Matte!

* I förtroende sagdt: man har gubben och gumman utklippta i svart papper och fäster dem på månens sköld.

MATTE. Nej, vänta litet. Jaså, bara hälften? I dammen med dig, säckprackare, efter du är hemma från qvarnen!

JERONIMUS (*som förut*). Du skall få allt, du skall få allt hvad jag har,
325 allrakäraste tjuf, bara jag slipper ur detta fängelset. (*Han kullrar omkring.*)

MATTE. Är det riktigt visst? Svär på det!

JERONIMUS. Jag svär det vid Pelles horn.

MATTE. Nej, pass, det är för litet. Svär så att det duger till något!

JERONIMUS. Jag svär det vid mina silfverpenningar.

330 MATTE. Då tror jag dig. (*Upplöser säckbandet.*) Upp med dig, säck! Spring på två ben! Det är bekvämare.

JERONIMUS (*kryper fram*). Uff! Tack skall du ha, tjuf ... Jaså, är det ni, ungar? Skäms ni icke? Vänta, jag skall basa er!

MATTE. Nå, säck, ro hit med allt hvad du äger!

335 JERONIMUS. Allt hvad jag äger? Har man någonsin hört på maken? Icke en slant, icke en half slant, du oförsämde slyngel! Packa dig strax din väg, eller ...

MATTE. Tack, säck! Jag är nöjd med silfverpåsen. Jag har redan grävt upp honom under trädet.

JERONIMUS. Jag olyckliga menniska! Först stjäla de mina äpplen och
340 sedan mitt silfver! Tiotusen blanka hvita penningar! Här har du hundra kopparslantar, men gif mig silfverpåsen tillbaka!

MATTE. Behåll dina pengar! Behåll ditt silfver! Hvad skulle vi göra med dem? Skulle vi också gå och vara rädda för tjufvar? Nej, säck, vi ha bara skämtat med dig.

345 JERONIMUS. Är det ej ni, som hitkommit med stegen och säcken, för att stjäla mina äpplen?

MAJA. Åh, hvad du säger! Det gjorde ju gubben och gumman. Men efter det var för ljusst, ville de tjära månen, och der kan du sjelf se huru de hänga till ett evärdeligt spektakel der uppe i månskifvan.

350 JERONIMUS (*påtager sina glasögon*). Ja, riktigt! Minsann är det icke Gubben och gumman Måns, mina goda grannar. Välbekomme! Men ni två, hvad heta ni?

MATTE. Matte och Maja.

JERONIMUS. Du, Matte, och du, Maja, ha räddat mig ur säcken och fått
355 veta min skatt och likväl icke tagit något betaldt. Jag tycker om er, pysslingar. Jag behöfver någon, som hjälper mig att plocka ned mina äpplen. Tänk, om ... ja riktigt, jag får ett infall, jag brukar ofta få ljusa infall. Jag tager eder till mina fosterbarn, och nu skola vi strax gå hem, att ni få er en god qvällsvard och en varm säng. Äro ni nöjda så?

MATTE. Topp på den saken! Tack skall du ha, säck!

360

MAJA. Tack, måne klara! Du har lyst många fattiga barn till ett varmt hem, du!

MÅNEN. Jag går ju sjelf och söker förgäfves mitt hem.

(*Alla sjunga:*)

Månen vandrar på fästet blå

365

Och tittar ned uppå vägen.

Gubben Måns han är der också,

Och gumman Måns är förlägen.

De ville tjära dig, måne klara,

Men föllo båda i egen snara

370

Högt i det blå, högt i det blå.

Der sitta gubben och gumman Måns,

Och der så skola de blifva.

Och jordens barn de få guld till låns,

Ifrån din gyllene skifva.

375

Men du går lugn i den stilla natten

Och speglar dig i de dunkla vatten

Högt i det blå, högt i det blå.

ÄNGENS SÖNDAGSMORGON.

(*Sommarlek.*)

Man ser en grön äng nedanför ett berg och en tallbacke ej långt från sjön. Här uppträda féen Tusenskön, lille Carl, många blommor, några träd, en mosse, en ormbunke, en mullvad, en gök, en bofink, en groda, berget, jorden, luften, vattnet och elden. Det är tidigt en vårmorgon. Alla blommorna bära kransar, träden och elementerna kronor på hufvudet.

5

BLOMMORNA SJUNGA:*

Vi äro så blyga, vi äro så små,

Vår Fader i himlen, han ser oss ändå.

* »Ängsblommornas visa». Läsning för Barn, 4:de boken, melodi af Richard Norén.

- 10 Vi kläda hans ängar, vi pryda hans dal,
Vi möja hans grönskande midsommarsal.
- Och aldrig vi spinna och väfva och sy,
Och dock är vår klädning beständigt så ny.
Så klädd var kung Salomo icke ändå,
Som en af oss små, dem man trampar uppå.
- 15 GÖKEN.
Solen upp ur hafvet går,
Kucku!
Daggen stänker skog och snår
Kucku!
- 20 Morgonluft i verlden susar,
Vakna, äng, som oss förtjusar,
Vakna upp till sol och vår!
Kucku!
- 25 SIPPAN, *anemone* (*torkar sömnen ur ögat*).
Jag är munter, som du ser.
- VIOLA (*gäspar*).
Gerna sof jag litet mer.
- GALANT (*en gosse*).
Midt i natten han oss väcker
30 Ur vår allrabästa blund.
- GULLVIFVAN, *primula*.
Ack, du latmask! Dagen bräcker.
Morgonstund har guld i mund.
- 35 DUFKULLAN, *trientalis*.
Hvem är det, som nalkas der?
- ÄNGSNEJLIKAN, *dianthus*.
Det den lille gossen är,

Som ju hvarje blomma känner;
Han är en af våra vänner.

NÄSSLAN, *urtica*.

40

Honom jag visst aldrig bränner.

KARDBORREN, *arctium* (*en gosse*).

Aldrig jag hans tröja stack.

GERANIUM.

Hvad är det för löjligt snack?

45

Liksom ville vi ej alla

Honom strax om halsen falla!

FÖRGÄT-MIG-EJ, *myosotis*.

Hvad du talar vackert! Ack,

Männ' han hunnit mig förgäta?

50

SVÄRDSLILJAN, *iris* (*en gosse*).

Man skall se de börja träta!

SMULTRONBLOMMAN, *fragaria*.

Mig så får han gerna äta,

När jag blir ett rödlätt bär.

55

BLÅBÄRET, *vaccinium*.

Mig också, när blå jag är.

VALERIANA.

Kära, gör dig ej besvär!

Jag hört honom säga ofta

60

Han begär blott dem, som dofta.

STJERNBLOMMAN, *stellaria*.

Ingen träta! Han är här!

(Lille Carl inträder, bärande under armen en bok.)

65

CARL.

Skön god morgon, vackra äng!
 Dagg och sol på blomstersäng!
 Veten I, små blommor kära,
 Att i dag det söndag är?

70

LILJEKONVALJEN, *con vallaria*.

Ja, så sägs han nämnas plär.
 Men för den, som Gud behagar,
 Är det söndag alla dagar.

75

CARL.

Ha ni läst er morgonbön?
 Ha ni sjungit till Guds ära?

80

GULLVIFVAN.

Om vi glömt vårt lof hembära,
 Vore ängen mer ej grön,
 Vore is på blåa sjön,
 Vore solens strålar kalla,
 Och vi sjelfva skulle alla
 Vissnade till marken falla.

85

CARL.

Godt. Om Gud ej eder skänkt,
 Som åt fåglarna, en tunga
 Att hans lof i våren sjunga,
 Stiger from och daggbestänkt
 Eder doft från Herrens jord.
 Som en lofsång utan ord ...
 Ha ni sofvit godt på tufvan?

90

VIOLA.

Jag kröp vackert in i hufvan.

95

BLÄSIPPAN.

Jag sof under gulnadt blad.

PRESTKRAGEN, *chrysanthemum*.
Daggen dröp på mig sitt bad.

LEJONTAND, *leontodon* (en gosse).
Men jag trätte med en spindel.

VERONICA. 100
Jag af dimman fick en svindel.

RINGBLOMMAN, *calendula*.
Jag för ögat knöt en bindel.

VÄPPLINGEN, *trifolium*.
Humlan i mitt öra surrat. 105

NYPONBUSKEN, *rosa*.
Tornedyfveln för mig hurrat.

BLÅKLOCKAN, *campanula*.
Jag har ringt till ottesången.

TJÄRBLOMMAN, *lychnis*. 110
Jag tog en guldfluga fången.

SMULTRONBLOMMAN.
Grodan såg på mig från spången.

GERANIUM. 115
Nyckelpigan kom i natten
Bärande en så med vatten,
Myran hjälpte till med stången.

HUNDLOKAN, *heracleum*.
Men till mig så kom en slarf,
En utsvulten, skäggig larf; 120
Jag bjöd honom honungssoppa.

KARDBORREN.

Alla skall med mat man stoppa!

Jag bet benet af en loppa.

125

LUKTGRÄSET, *milium*.

Jag skref bref med aftonposten.

STJERNBLOMMAN.

Och jag bergade mot frosten

Sländans ägg uti min kalk.

130

CARL.

Tack, du lilla, glada skalk!

Men när nu vi här oss sola,

Passar just att leka skola.

Jag skall vara er magister,

135

Jag är född på Floras dag,

Men så lärd är icke jag,

Mitt latin har många brister,

Lärarekollegium

Säger, att jag är smått dum.

140

Men det låts vi ej veta.

Här i mina blommors hus

Är jag nu ett lärdomsljus,

Som låts i naturen peta ...

Du, Hippuris, som för resten

145

Liknas vid en svans af hästen,

Säg mig du med röda vesten,

Huru många knappar du

Bär uti din tröja nu?

HÄSTSVANSEN, *Hippuris (en gosse)*.

150

En.

CARL.

Ej mer? Och du, min flicka,

Säg, Veronica, hur många

Knappar har du lyckats fånga
På din blåa blomsterbricka?

VERONICA.

155

Två.

CARL.

Nå, Iris, låt oss se:
Huru många bär du?

IRIS.

Tre.

AIRA, *tåteln*.

160

Får man vara med kanske?

CARL.

Ja. Men du, Valeriana,
Huru många bär din fana?

VALERIANA.

165

Fyra knappar.

NÄSSLAN.

Jag också!

CARL.

Hela fyra? Ser man på!
Du, gullvifva, huru många?

170

GULLVIFVAN.

Fem.

BLÅKLOCKAN.

Jag med!

VIOLA.

Jag med!

175

FÖRGÄT-MIG-EJ.

Jag ock!

HUNDLOKAN.

Mina fem de äro långa!

CARL.

Har man sett en sådan flock!

180

Nå, vi sätta er i samma

Klass, att lexorna anamma.

Gräslök, du min gosse, dock

Bär väl flera i din rock?

GRÄSLÖKEN, *allium*.

185

Sex.

KONVALJEN.

Jag med!

CARL.

Ja, i den klassen

Bo förnäma på terrassen:

Fröknarna Narciss, Löfkoja,

190

Lilja, Hyacinth, Tulpan ...

Gräslök, gräslök, akta tassen,

Om du vill i skolan stoja,

Som du är på ängen van!

Dufvekulla, lilla fru,

195

Hör du dit?

DUFKULLAN.

Nej, jag har sju.

ERICA LJUNG.

Ack, förlåt mig! Jag har åtta.

BLÅBÄRET.

200

Jag också!

CARL.

Nå, knäpp med måtta!

FJÄLLSYRAN, *Rheum*.

Rår jag för, att jag har nio?

GERANIUM.

Blif ej ledsen! Jag har tio!

205

VÄPPLINGEN.

Jag också!

NEJLIKAN.

Jag med!

STJERNBLOMMAN.

Och jag!

RESEDAN.

Jag har tolf.

210

CARL.

Hvad i all dag!

SIPPAN.

Åh, vi ha nog många flera,
Om du hinner allt addera.

215

CARL.

Så, att tolf ej räcka till?
Vänta, jag blir yr och vill!
Har man sett små kräk koketta
Med så många knappar sprätta?
Låt mig teckna upp allt detta!

220

(*Han antecknar klasserna.*)

TALLEN.

Fråga oss, och vi berätta!

225

GRANEN.

Fråga oss om vintergrönskan!

BJÖRKEN.

Fråga! Göken hör din önskan!

ASPEN.

230

Fråga oss hur löfven spricka!

HÄGGEN.

Fråga oss hur blomstren dricka!

ENRISBUSKEN.

Fråga oss hur barren sticka!

235

RÖNNEN.

Fråga hur en frukt blir saftig!

EKEN.

Fråga hur man vexer kraftig!

ORMBUNKEN.

240

Fråga hur mitt frö jag sprider!

MOSSAN.

Fråga hur jag berget kläder!

BERGET.

Fråga hur jag malmen smider!

245

LUFTEN.

Fråga mig om vackert väder!

JORDEN.

Fråga hur jag axet fyller!

VATTNET.

Fråga hur jag skeppet gungar!

250

ELDEN.

Fråga mig hur blixten ljungar!

SOLEN.

Fråga hur jag skyn förgyller!

GRODAN.

255

Glöm ej oss, små stackars trälar;

Fråga oss hur ormen simmar,

Fråga oss hur fisken stimmar,

Fråga oss hur masken krälar!

BOFINKEN.

260

Fråga oss om örnens vingar

Och hur lärkans drill förklingar!

MULLVADEN.

Och då jag nu har den äran

Tufvan vid din fot att gnaga,

265

Jag förtäljer på begäran

De fyrfota djurens saga.

CARL.

Vänner i naturens riken,

Jag är ny, och jag är fiken,

270

Jag är visst förskräckligt sniken,

Jag skall inga frågor spara.

Alltså skolen I mig svara,

Allt berätta, allt förklara.

Men nu vill jag gå till backen,

275

Der vid tallen, der vid stacken

Bor en liten blomsterflicka,

Som har alltför vått här nedan,

Och med henne skall jag sedan

Än en gång åt eder nicka.

280

(Han går.)

ALLA.

Kom igen! Adjö, farväl!

VERONICA.

285

Hvad kan väl den flickan heta,
Som han så tycks efterleta?

ERICA.

Är du svartsjuk?

VERONICA.

Ja, med skäl.

290

IRIS.

Kardborre, ro hit en båt!
Snart är hela ängen våt
Af små blomsterpigors gråt;
Hvem kan torrskodd då förblifva?

295

GULLVIFVAN.

Hvad är det för näsvist prat?

ANEMONE.

300

Gycklare! Men säg mig, Vifva,
Hur är Tusenskön så lat?
Trädens skuggor sig förkorta,
Solen, som en ungsvarm torta
Sockras hvit på himlens fat,
Och vår blomsterfé är borta.

GULLVIFVAN.

305

Åh, hon kommer snart igen.
Tusenskön är menskors vän,
Hos små goda barn hon dröjer
Och i drömmen dem förnöjer.
När de vakna efter långa
Glada drömmar, undra de,
Att de lilla kammarn se

310

Fylld af ljuflig blomsterånga ...
Det var deras goda fé.

(*Féen Tusenskön [Bellis] inträder.*)

DUFKULLA. 315
Der är Tusenskön!

TUSENSKÖN.
Jag önskar
Mina blommor skön, god dag
Och att allt omkring dem grönskar.
Undren icke, att jag dröjt! 320
Jag sett spåren af en gosse,
Som det veka gräset böjt.
Hitåt öfver sten och mosse
Har sin lätta fot han höjt.
Jag har frågat solens stråle, 325
Jag har frågat vindens fåle,
Och de sagt mig, att det spår,
Som i dag till ängen går
Öfver väpplingarnas honung,
Det är spåret af en konung ... 330
Men jag det ej rätt förstår.

VÄPPLINGEN.
Han var här.

BLÅKLOCKAN.
Han stiger neder
Nu från kullens brant. Han leder 335
Liten blomma ...

TUSENSKÖN.
Det är han,
Som vi väntat tusen år!
Hören I, hur skogen brusar,
Berg ryter, vinden susar 340

Och det fjerran hafvets då
 Slår mot stranden långt ifrån,
 Medan tusen fåglar blyga
 Sjungande kring honom flyga?

345 *(Carl inträder, ledande vid handen Linnea, båda med kransar på hufvudet.)*

ANEMONE.

Hör, hvad säger han?

CARL *(till Linnea)*.

Du frågar

Hvarför jag har dig så kär.
 350 För att du så liten är,
 För att ödmjuk, ren och skär,
 Knappt din blick du höja vågar
 Från den tufva, som dig bär.
 Vet du, att en bok jag äger
 355 Med så sköna, visa ord,
 Och den goda boken säger,
 Att den minste på vår jord
 Skall en gång som englars like
 Blifva störst uti Guds rike ...
 360 Men se här vårt blomsterbord!

TUSENSKÖN.

Liten pilt från menskors salar,
 Hur kom du i dessa dalar?
 Som en fågel, dömd att tråna
 365 Längtansfull i stängda buren,
 Fick en frihetsdag du låna
 Och flög lycklig i naturen.
 Se, det minsta blad dig känner,
 Nu är du bland släkt och vänner.
 370 Fader din är skogen dyster,
 Ängen är din sköna moder,
 Bäckén är din glade broder,
 Och hvar blomma är din syster.

Men långt bortom ängens dike,
Bortom skogens dunkla ränder,
Bortom berg och haf och länder
Är förutan gräns och like
Verlden all ditt kungarike.

375

CARL. Nej, vänta litet, Tusenskön; hvad är det du säger? Vet du icke, att jag i skolan anses för dum?

380

TUSENSKÖN.
Nutids frö är framtids fura,
Liten slef skall fästen mura.
Ej ett lingon, glömdt i ljungen,
Är så trampadt och förnedradt;
Ej ett diadem för kungen
Skall en dag så högt bli hedradt.

385

CARL. Du pratar, Bellis. Du tror dig veta mer än andra, för att du har så många knappar, men de äro alla hopvuxna.

TUSENSKÖN.
Du, som Mästaren derofvan
Sändt att städa sitt gemak,
Du, som han skänkt siargåfvan
I naturens bivuak,
Hur vi längtat efter dig!
O, hur slägte efter slägte
Ängens barn, dem solen väckte,
Väntat spåret af din stig,
Frågat hvarje vår, som bräckte,
Hvarje höst, som solen släckte,
Kommer han ej än till mig?
De ha vissnat och förbleknat,
De ha födts på nytt och räknat
Timmarna, till dess du kom.
Nu så se bland oss dig om,
Unna oss i dag den sköna
Fröjd, som skall vår väntan löna,
Att med berg och skog och ljung
Här i oskuld få dig kröna
Till naturens barnakung!

390

395

400

405

410

CARL.

Bellis, har du läst bibeln?

BELLIS.

I naturens bok vi lära

415

Visa ord om Herrens ära.

CARL.

Så vill jag läsa för eder det skrifna ordet.

TUSENSKÖN.

Läs! Vi dricka dina ord.

420

Arlaregn på törstig jord!

425

CARL (*läser*). »Och Gud sade: bäre jorden gräs och örter, som frö hafva, och fruktsamma träd, att hvart och ett bär frukt efter sin art och hafver sitt eget frö i sig sjelf på jorden. Och det skedde så. Och jorden bar gräs och örter, som frö hade, hvart efter sin art, och träd, som frukt buro och hade sitt eget frö i sig sjelfva, hvart efter sin art. Och Gud såg, att det var godt. Och vardt afton och morgon den tredje dagen» ... Förstå ni nu hvem det är, som ni väntat?

TUSENSKÖN.

Nu förstå vi, att vi alla

430

Väntat, slägte efter slägte,
Honom, som till lif oss väckte,
Honom, som vi Fader kalla,
Honom, som har allt förmått
Och som skapat allt så godt.

435

Nu förstå vi: i Guds Eden
Fanns ej sorgen, synden, vreden,
Intet ondt fick oss bedröfva,
Ingen höst vår glädje röfva,
Ingen vinter snöa sängen,
Ingen lie meja ängen,
Intet hagel ned oss böja,
När Guds sommarsal vi möja.

440

CARL.

Och när Han, som I förbiden,
När det godas ursprungskälla 445
Kommer efter pröfningstiden
Att allt döma, vedergälla,
Se, då skall Han återställa
Den så länge sörjda friden,
Då så skola alla väsen, 450
Menskan, djuret, blomman, gräsen,
Allt i tingens stora kedja
Varda nya, goda, rena,
Att i oskuld Honom tjena
Och sin Skapare tillbedja. 455

ALLA BLOMMORNA.

Amen.

CARL.

O, du vackra äng, du unga,
Länge har din fagra blomma 460
Prisat Gud med dofter stumma
Och med tusen fåglars tunga.
Länge har du, omedveten,
Blyg, försakande, förgäten
Vittnat om Guds allmakts under 465
I din korta fägrings stunder.
I naturens stora kyrka
Fick din Skapare du dyrka,
Och hans bibel låg om dagen
För ditt öga vidt uppslagen 470
Öfver land och luft och vatten,
Men i stjernors skrift om natten.
Nu, min äng, rätt ljuft dig sira,
Dina bästa kransar vira,
Ty nu vill dig Gud belöna, 475
Nu får du hans söndag fira
Med hans skrifna ord, det sköna,

Nu vet du din Konungs spira,
Nu vet du hvem du bör kröna!

480

ALLA BLOMMORNA.

Amen.

(Först Carl, sedan alla blommorna lyfta sina kransar af hufvudet, nedlägga dem på marken och knäppa sina händer. Träden nedlägga sina kronor och böja sig.)

CARL.

485

Om jag vore på marken en ört sen i går
Och i morgon jag visnade bort
Och mitt lif vor' en dag i den grönskande vår
Så osägeligt skön och så kort,
Och jag visste ej mer,
490 Än att himlen mig ser
Och att jorden beredde min skrud,
Se, jag visste dock råd
Att tillbedja din nåd
Och att göra din vilja, min Gud!

495

O, min Fader, din makt är så stor och så vis,
Och du bär både himlar och jord;
Men det ringaste frö måste vittna ditt pris
Och det minsta förkunna ditt ord.
Se, jag stoft, som förgår,
500 När jag letar ditt spår
Och utstakar din lönnliga stig,
Bär jag, stark i ditt namn,
Hela världen i famn
Och jag helgar den ordnad åt dig.

505

Nu, allsmäktige Gud, se de svaga och små!
För din thron sina kransar de lagt.
Som en doft de förgås, men du hör dem ändå,
När de prisa din eviga makt.
O, min Gud, du är stark
510 I de blomster på mark,

Du är mäktig i ringaste flarn;
Så förklara ditt namn,
Var vårt fäste och hamn,
Tag emot dina fattiga barn!

*(Carl står omgifven af alla blommorna. Linnea lutar sig mot hans bröst. Solen
skiner klar, och blommorna dofta.)* 515

LÄSNING FÖR BARN 6 (1884)

Till de hvita körsbärsblommorna	783
Sötare än sött	784
Till min roddargosse	788
Gossen från Sammatti	789
Jordgloben	794
Skogsbjörn	796
Gossen från Pernå	808
Jätten och skolgossen	812
Flickan vid Kauttua	813
Fabriksarbeterskan	816
Knut Spelevink	818
Smeden	828
Mod i faran	829
Auktionsmäklaren	832
Gamla herrn	833
Brandvakten	836
Gossen, som hörde det tysta tala	838
Mjölaren	843
Wipplustig	845
Stockflötaren	852
En lärd gosse	853
Sockerbagaren	859
Tomtegubben i Åbo slott	861
Trädgårdsmästaren	876
Fiskarnes lif i hafvet	877
Vallflickan	880
Tom	882
Jägarens första byte	888
Moster Lotta	891
Linnet	892
Årstiderna	900
Den heliga natten	907
<i>Florios och Unda Marinas Sagor</i>	
1. Guldflugan	911
2. Den röda flaggan	912
3. Lejonet	912
4. I hafvets djup	913
5. Källan	915
6. Töckenöarna	915

TILL DE HVITA
KÖRSBÄRSBLOMMORNA.

Än är drill i fågelbo,
Än är ljun på Finlands mo,
Än så sjunger skogens vind
Sommarsång för äpplekind.
Våren sår,
Hösten slår,
Sagan lefver, visan går;
Forsen brusar dag och natt,
Tömmer ej ändå sin skatt.

5

Pilten, som nu lyfter hatt,
Glömt när på mitt knä han satt;
Liten fröken vuxit hög,
Sen hon mig om halsen flög.
Annat språng,
Annan sång,
Lifvets lexa är så lång.
Körsbär, rödt på grenen kvar,
Glömt hur vit dess blomma var.

10

15

Nästa vår ur samma stam
Växa nya knoppar fram;
Lika hvita som förut
Vecklas deras blommor ut.
Sommarfläkt,
Oskuldsdräkt
Gå i arf från släkt till släkt,
Och allt skimrar sagans färg
Rosenröd kring dal och berg.

20

25

Ack, att då en morgondagg
Utan rost och utan slagg
Finge droppa sval och glad
Ned på dessa hvita blad;

30

Frisk och fri
 Harmoni,
 Mandelregn med kärnor i,
 35 Sanning klädd i silkeskjol;
 Barnets verld behöfver sol!

Frost från lifvets bleka höst,
 Andas ej i vårens bröst!
 Strö ej vissna löfven ut
 40 Öfver knoppningens minut!
 Gif dess frön
 Himmel skön,
 Aftonhägn och morgonbön!
 Låt dem i Guds kärlek gro
 45 Och slå rot i Kristi tro!

Barn, som hör Guds rike till,
 Ve den, som dig leder vill!
 Hägne Gud din fagra vår
 Mer än jordisk vän förmår.
 50 Hvita blad,
 Långa rad,
 Körsbärsblomma frisk och glad,
 Väx till mogna, sköna bär,
 Väx för Gud och menskor kär!
 55 Z. T.

SÖTARE ÄN SÖTT.

Det var en gång en konung i rika Arabien: han hade allt hvad en menniskas hjerta åtrår: stora rikedomar, helsa, ungdom, skönhet, kärlek, makt, ära och lustbarheter. Han tyckte om att lefva godt, den mäktige konungen. Der gick ingen dag, utan att han roade sig på bästa sätt i sina sköna trädgårdar, med
 5 sina 100 gemåler och vid sitt präktiga bord. Och efter han var en mild och rättvis konung, tyckte folket, att han kunde ju roa sig, när han icke gjorde någon illa dermed, utan tvärtom lät undfägnas alla fattiga med qvarlefvorna från sina läckra måltider.

I synnerhet tyckte konungen om sötsaker af alla slag. Han hade den smaken ifrån sin barndom, när han var en fattig herdegosse och fick lefva på knapp kost med sina kameler i öknen. Der såg han aporna alla dagar klättra i dadelpalmen och snaska de söta dadlarne, men sjelf var han för liten och svag att kunna klättra till kronan af ett så högt träd. Och när han klef på kamelens pucker för att derifrån nå till dadlarne, sutto de ändock alltid för högt, och de försmädliga aporna kastade honom dadelkärnor i ansigtet, för att rätt göra narr af honom. – Ack, tänkte han, – om jag vore en apa, skulle jag också må godt alla dagar, i stället att äta kamelost och bäska örter!

Nu var han en rik konung och fick äta dadlar så mycket han lyste, medan aporna i jernburen sågo derpå med förundran och afund. Och han åt, – ja, han åt som en skolgosse. Men när dadlarne icke längre smakade, efter denna läckra kost ju blef enformig i längden, bestälde konungen honungskakor från Persien; och när kakorna blefvo enformiga, lät han sylta ananas i drufsocker för att få någonting riktigt fint. Detta varade en tid, och sedan försöktes med andra frukter, men alla blefvo de lika enformiga. – Mästerkock, sade konungen, – skaffa mig något, som är *sötare än sött*! Jag står ej ut med det slisk, som du bjuder mig.

Mästerkocken vardt mycket bekymrad, ty han hade redan genomsökt hela österlandet för att finna något i konungens smak. – Om jag skulle skicka till Europa efter konfekt? tänkte han vid sig sjelf.

Ja, han skickade till Europa efter konfekt. Der kommo många kameler, lastade med stora, granna konfektaskar, börjande med den utsöktaste marmelad och slutande med sockergryn i alla variationer. Der voro askar med dumma deviser på och askar med glansbilder; der fanns Landrin och Montpensier, chokoladkonfekt från Paris, karameller af alla upptänkliga slag, uppblåsta sockerhertan, knäckor, pepparkakor och pumpernicklar. Hvad kunde en snål konung mera begära? Han lät sammankalla alla sina 100 gemåler med alla sina 100 barn, öppnade i deras närvaro askarne och delade ut åt dem så mycket de förmådde äta, men sjelf lefde han med konfekt till frukost, middag och qväll.

Nå, detta räckte nu en vecka vidpass; då fick konungen pippig mage, och alla de 100 gemålerna och de 100 barnen fingo så med. – Nej, sade konungen, som ej fick sofva om nätterna, – det bär sig platt intet, mästerkock. Har jag ej sagt dig, att du skall förskaffa åt mig någonting, som är *sötare än sött*?

– Herre, sade mästerkocken och kastade sig med pannan mot marmorgolfvet, – måtte din skugga aldrig förminskas! Din trogne hund har nu genomsökt tre verldsdelar för att tillfredsställa din höga smak. Befaller du, att vi ännu skola skicka till Amerika och till Polynesien?

– Dumheter! svarade konungen misslynt. – Hvad finnes der annat, än socker och kokosnötter? Skaffa mig något sötare!

Mästerkocken darrade, han visste väl, att det gälde hans hufvud, slog pannan tre gånger hårdt emot marmorgolfvet och sade: – Herre konung,
 5 låt kalla dina tre vise män, och hvad de säga dig, skall din hund utföra, när din visa mun talar.

Konungen fann rådet godt, lät sammankalla de vise männen och frågade dem hvar han skulle finna det, som var sötare än sött.

De tre vise männen utbådo sig tre dagars betänketid för att lösa en så
 10 svår gåta, och när dagarne voro förlidne, trädde de åter fram till konungen.
 – Herre, sade den förste, – måtte du aldrig blifva mätt på din lycka! Det finns ingenting sötare, än skönheten och behagen. Låt dina slafvar utgå i hela världen och hemföra den skönaste brud på jorden till din etthundra-första gemål!

15 – Vise man, sade konungen, – nu är du dum. Har jag ingen glädje af hundra gemåler, som alla dagar träta med hvarandra, hvad glädje skulle jag få af den hundradeförsta? Det vore ju blott en träta mer.

– Herre, sade den andre vise mannen, – dina ord äro som gyllene äpplen i silfverskålar. Det finns ingenting sötare, än att hämnas på sina fiender.
 20 Konungen af Abyssinien är dig skyldig 100 hvita hästar i årlig tribut, och han har i stället skickat dig en halt åsna. Tåga ut till hans land, låt upphänga honom i rök och sälj allt hans folk till slafvar!

– Konungen af Abyssinien är en narr, lydde svaret, – men du är en större narr, än han. Hvad glädje skulle jag ha af att hänga upp karlen i rök och sälja
 25 hans folk till slafvar? Jag skulle få ondt i halsen af röken, och hvarifrån skulle jag få mat åt så många slafvar? Menar du, att jag skall föda dem med konfekt?

– Nej, herre konung, sade den tredje vise mannen; – du är sjelf den visaste man i ditt rike; måtte du lefva i tusen år! Efter du redan eger allt sött, som en menniskas hjerta åtrår, så låt din ära, din makt och din rikedom
 30 blifva kunniga för allt folk. Kläd dig i purpur, sätt dig på din gyllene thron, församla kring dig all verldens folk och mottag deras tillbedjan! Tro mig, detta är sötare, än honung, dadlar och marmelader.

– Gån eder väg, sade konungen. – Mästerkock, gif dem hvar sin pumpernickel! Jag önskar den må bekomma dem lika illa som mig. Jag har ej sofvit
 35 nu under sju nätter å rad.

Mästerkocken delade ut de tre pumpernicklarne, de vise männen måste slå sina pannor mot golfvet, tacka och äta, och så fastnade pumpernicklarne dem i halsen. Hela hofvet skrattade, men konungen gick missnöjd bort och

fann ingenstädes det, som var sötare än sött. Icke kunde han gå till sina 100 gemåler och höra dem träta; icke brydde han sig om att förgöra ett helt folk för en halt åsnas skull, och hvad nöje kunde han finna i att sätta sig som ett åbåke i purpur till hela världens förundran? Dessutom hade han ännu många granna konfektaskar kvar: – hvad skulle han göra med dem, när hela hans hof var mätt på sötsaker, liksom han sjelf? 5

Det led mot aftonen efter en het dag, solen begynte sjunka, hon skulle gå ned precis klockan sex. Konungen satt ensam och tankfull i sin undersköna trädgård. Springbrunnarne sorlade, mandelträden blommade, fikonsträdets skugga blef allt längre på sandgången. Det var så ljufligt och fridfullt, att konungen begynte begrunda vid sig sjelf, om icke denna sköna, lyckliga aftontid var sötare än Landrin och Montpensier. 10

Då kom der en fattig kristen slafvinna, ledande vid handen sin lilla gosse om fyra års ålder. Mor och barn sågo trötta ut, de hade gått lång väg och hade förvillat sig in i trädgården, när de sökte ett nattherberge i slottet. Konungen var godhertad, han förstod att vandrarne voro hungriga, och det föll honom någonting in. – Slaf, sade han till sin tjenare, som på afstånd bidade hans befallningar, – hemta hit så många du kan bära af de största konfektaskarne! 15

Slafven gick och återvände snart med fyra stora askar, uppfyllda med alla tänkbara sötsaker. – Rada upp deras innehåll här på gräsbänken! sade konungen till sin tjenare. Inom sig tänkte han: – denna fattiga qvinna och hennes barn ha aldrig i sin lefnads tid haft en aning om så utsökta läckerheter. Jag kan föreställa mig huru godt det skall smaka dem. 20

– Ät så mycket det lyster eder! sade konungen till qvinnan och barnet, som satt sig att hvila i gräset vid bänken. Modern bröt ett stycke af sockerkakan och gaf det åt gossen. Gossen höll det i sin hand, men förde det icke till munnen. 25

– Jag förstår, sade konungen; – gossen är törstig efter sin vandring i solhettan. Slaf, hemta friskt vatten ur källan! Det finns verkligen något, som är sötare än sött, och det är att släcka en brinnande törst.

Gossen fick vatten och drack, men åt ändock ingenting af de många läckerheterna. Konungen roade sig att med egen hög hand bjuda honom allt det bästa han visste, så att gossen slutligen hade hela berg af sötsaker rundtomkring sig. Men åt han? Visst icke. Nog utsträckte han stundom handen efter något lockande godt, men han såg det icke, hans ögon blefvo allt mindre och dimmigare, slutligen föllo de alldeles tillsammans, och den lille somnade, lutad mot gräsbänken, såsom man sofver med ett godt samvete och ett barns lyckliga lugn efter en mödosam dag. 30 35

– Hvad? sade konungen. – Sofver han?

– Ja, svarade modren.

– Och han har försmått alla dessa goda saker?

– Ja, herre. Det finns något som är sötare än sött, och det är *ett barns sömn*.

– Men det är ju det, som jag sökt i tre verldsdelar och ej lyckats finna!

5 utropade konungen, högeligen förundrad. – Sömmen! Hvad vill det säga? Jag har i sju nätter ej sofvit en blund.

– Var som ett barn, herre konung, och ni skall förstå det!

– Hvad för något? Har jag ej varit som ett barn? Finns någon skolgosse eller skolflicka, som varit snålare efter sötsaker, än min kungliga person? Och

10 ändå, qvinna, säger jag dig, att jag i sju långa nätter ej fått en blund i ögonen.

– Ack, herre konung, det är icke ett barns snålhet, det är ett barns hjerta, en god människas arbete, bön och ett måttligt lif, som kalla den ljufliga sömmen ned öfver våra ögonlock. Vi vuxna människor veta något ännu lycksaligare än ett barns söta sömn, och det är syndernas förlåtelse. Men

15 ett sofvande barn är fridlyst, det sofver under englarnes vakt.

– Slaf! sade konungen.

Slafven kom.

– Kasta alla dessa askarna med deras innehåll i floden! För sedan min befallning till slottet att der låta inreda en bostad åt qvinnan och hennes

20 barn! Jag vill dagligen inhemta hennes råd, ty hon är visare än jag och alla de vise männen uti mitt rike ... Sötare än sött? Det var högst märkvärdigt, att jag ändock slutligen skulle finna det.

Och solen gick ned öfver den undersköna trädgården, de blommande mandelträden, det praktfulla palatset, de snopne vise männen, den fattiga
25 kristna slafvinnan, den sofvande gossen och konungen öfver rika Arabien, som nu löst sin gåta och i sömmens armar fann det, som öfverträffade alla honungssaker, dadlar och franska konfekter i hela verlden.

TILL MIN RODDARGOSSE.

(När han var ett år gammal.)

Ro, ro, liten vän,

I din lugna vagga!

Ro långt i verlden än

Under Finlands flagga!

5 Stormen går på lifvets sjö,

Ro ännu kring blomsterö,

Ro i mammas sköte
Lifvets våg till möte!

Väx, väx, liten mast,
Hög mot storm och bölja! 10
Stå, stå vid rodret fast,
Hvad än sen må följa!
Fria segel, stadig vant!
Kämpa glad för rätt och sant,
Om än hafvets drakar 15
Stånga köl och hakar.

Ro, ro till fjerran tid,
Om det Gud behagar!
Göm, göm en hågkomst blid 20
Från din vaggas dagar!
Styr då Gud din båt i land
Till ett annat sekels strand,
Helsa nya släkten
Då från morgonvåkten!

Ro, ro med kärleks makt, 25
Hugna far och moder!
Ro, ro i englavakt;
Vare Gud ditt roder!
Gud, som hafver barnen kär,
Se till dig, som liten är; 30
Hvart din väg sig vänder,
Står du i Guds händer.

GOSSEN FRÅN SAMMATTI.

Sammatti heter en trakt i norra Nyland. Der äro många berg, många insjöar och höga, gamla, skuggrika skogar. Nejden är vacker, men enslig och fattig, ty den hårda sandmon gifver blott magra skördar.

Der är ett torp, vid namn Paikkari, på stranden af Valkjärvi sjö. I torpet bodde för länge sedan en fattig man med sin hustru och sju barn, fem gossar 5

och två flickor. En söndagsmorgon, när fjerde gossen skulle föras till dopet i kyrkan, uppstod en snöstorm, så att man knapt såg handen för ögonen.

– Brita, sade torparen till sin syster, som var der för att hjälpa honom, medan hustrun var sjuk, – åk du med gossen till kyrkan, jag kan icke gå, jag har vrickat min fot.

Brita var icke rädd för ovädret, hon for med det lilla barnet insvept i en fårskinnsfäll. När hon bar fram barnet till presten i kyrkan, frågade presten: – hvad namn skall jag gifva gossen? Brita blef illa till mods, hon hade glömt fråga föräldrarna om namnet. – Nå, sade presten, – det gör ingenting, det är i dag *Elias* i almanackan; gossen må heta *Elias*. Och han kristnades till *Elias*. Men när Brita kom hem och berättade hur det var, sade torparen skrattande: – nå, än sedan, om han också fått heta *Tuisko* (yrväder)! Torparen var en gladlynt och skämtsam man i all sin fattigdom; han visste icke, att der låg en profetia i namnet, och att hans gosse en dag skulle blifva, såsom Judafolkets *Elias*, en stor profet i sitt land.

Torpet var litet; ju mera barnskaran ökades, desto knappare blef det om dagligt bröd. Men torparen och hans hustru voro ett gudfruktigt, arbetsamt folk, de förtröstade på Gud, som gifver föda äfven åt korpens ungar. De tyckte det vara onödigt att svälta, när de kunde arbeta. Torparen förstod sig något på skrädderi, och när sönerna växte upp, så att de kunde vara till hjälp vid sysslorna, företog han sig att gå om vintern i gårdarne och sy kläder.

Vid torpet, ett stycke från trappan, var en stor tall, som kallades *Iso Mänty*. Der hade pojkarne stor lust att klättra, och karl var den, som klättrade högst. En dag kom torparen ut från stugan och såg fyra pojkar i tallen. De tre äldste knuffade hvarandra under lek och ras i tallens högsta grenar, men fjerde sonen, *Elias*, satt lägre vid stammen på en gren och läste.

– Nå, *Elias*, sade fadren, – vill ej du också försöka att klifva högt här i verlden? Hvad är det du gör?

– Jag läser katekesen, svarade gossen.

– Allt skall man höra! skämtade fadren. – Du är ju icke mer än på sjetten året. Kom ned, så skall jag lära dig träckla en tröja!

Elias steg ned och lärde sig träckla tröjan, men när detta var gjordt, klef han åter med boken i tallen. När han var sex år gammal, kunde han hela katekesen utantill. Presten och alla grannar förundrade sig vid läsförhöret.

– Fader torpare, sade presten, – den der pojken borde ni skicka i skola.

– Har icke råd, sade fadren.

Huru det nu var, när grannarne icke upphörde att förundra sig öfver gossens stora lärdom, samlade föräldrarne ihop en säck bröd, en bytta smör,

en bytta salta mjukor och skickade gossen till närmaste skola i Ekenäs. Men nu talades intet annat än finska i Sammatti, och i Ekenäs skola lärdes allt på svenska. Det satt hårdt, men det måste gå, och det gick, ty gossen var ihärdig. Det dröjde icke länge, innan han kunde katekesen utantill äfven på svenska. Men nu fanns hvarken bröd, smör eller mjukor mer att skicka honom från hemmet, och så måste han efter ett par år åter sluta sin skolgång. Sådant har hänt många fattiga gossar i Finland. 5

– Blif skräddare du, min käre gosse, – och följ med mig! sade fadren. Den lille Elias suckade, ty han tyckte likväl mest om sin bok, men han var lydig, ödmjuk och läraktig, han följde fadren i bondgårdarna, satt på bordet, som skräddare brukade, sydde och tråcklade, så att det värkte i fingrarna. Stundom hände väl ock, att han hade en bok i fickan och smög sig undan att läsa, tidigt om morgnarna, sent om qvällarna. Ljus hade han icke, den mörka årstiden, men man kan också läsa vid pertbloss. Och nöjsammast var att sätta sig med boken på den långa grenen af Iso Mänty, medan kråkorna kraxade i dess topp. Derifrån bar det om lördagsqvällen i fullt språng till grannens badstuga för att skölja skräddaren af sig, ty så fattigt var torpet, att det icke hade råd bestå sig en egen badstuga. 10 15

– Elias blir en bra skräddare, sade fadren förnöjd. – Det är icke den sämsta konst här i verlden att sy ordentliga knapphål och få knapparne att hålla, så att de ej flyga ur jackan hvar gång man ätit sig mätt. 20

Gossen Elias trodde nästan detsamma sjelf. Men när han gick ensam ut i den stora skogen eller rodde ut i sin lilla ekstock att fiska i Valkjärvi och de branta bergen sågo ned i vattenspeglarna och den tidiga morgonsolen förgylde furornas toppar, runno så underliga tankar i gossens håg. Vet du icke, du som läser Elias' historia, att ensamheten är alla stora tankars moder? Det förekom honom som hörde han naturens hjerta klappa och som kunde han läsa runor i vågornas krusning. När vinden gick genom furornas mörka kronor, tyckte han sig höra forntida, längesedan förglömda sagor, och hvarje tufva af den ensliga ljungen hade något att säga honom. Stjernorna sade till honom: – här bor *Gud*! Och hvarje ljusgrön, ung grantelning, som höjde sig öfver mossan i ödemarken, sade till honom: – här är *fäderneslandet*! De två orden grodde så djupt i hans hjerta, att han aldrig kunde förgäta dem. Märk, att dessa orden heta på finska: *Jumala, isänmaa*. Elias talade ju finska, det var hans modersmål. 25 30 35

När han då vände tillbaka till torpet och fadren sade: – lappa Vahteris byxor! började gossen gråta. – Hvarför gråter du? sade fadren. Gossen teg och gret, men slutligen bekände han, att han hellre ville läsa, än tråckla.

– Jag skall tala med presten, tröstade fadren.

Presten sade: – skicka honom till Åbo skola, der han får lära sig mer, än i Ekenäs. Fadren betänkte saken, ty hvad presten säger, det tål att tänka på, och hur han nu rådgjorde med grannarne och fick litet hjälp, blef gossen
 5 skickad till Åbo skola. – Nå hvad har du läst? frågade rektorn. – Det och det, svarade gossen på finska; han hade redan glömt den lilla svenska han lärt sig i Ekenäs. Och när rektorn förhörde honom, svarade han åter på finska. – Nej, sade rektorn, – det går visst aldrig an. Huru vill du gå i skolan, som icke kan annat, än finska? Gå hem igen, icke kan jag taga emot dig i skolan.

10 Det var så den tiden, att i alla skolor lästes latin och svenska, men på finska kunde man lära sig endast abc-boken och katekesen. Gossen från Sammatti skulle varit tvungen att åter gå hem och blifva skräddare, om ej skolans öfrige lärare förbarmat sig öfver honom och lagt ett godt ord för honom hos skolans rektor.

15 Han tilläts då att få börja i lägsta klassen och läsa latin och svenska med sina kamrater. Det kostade flit och tålmod, men det lyckades småningom, och så läste sig gossen genom tre klasser i skolan. Men nu var det åter slut med alla tillgångar i det fattiga torpet, och åter måste Elias vandra hem med renseln på ryggen, för att ej mera vända tillbaka till skolan. Och åter blef
 20 han skräddare och följde sin far i bondgårdarna, men han började nu blifva långa gossen och kunnig i handtverket, så att han kunde sy tröjor och jackor på egen hand, som en ordentlig gesäll.

En söndag mötte han presten, som kom från kyrkan, och presten frågade honom hur det gick med hans studier. Gossen måste bekänna, att han nu åter
 25 studerade sax, synål och pressjern. – Hvad vill det säga! utropade presten. – Bed far, att du får komma till mig hvar söndagseftermiddag, så skall jag läsa latin med dig!

Fadren samtyckte, gossen gick till presten hvar söndags eftermiddag, när han var ledig från skräddareyrket, och läste latin. Under veckan stod han
 30 en timme tidigare upp och gick en timme senare till sängs: de timmarne använde han till att läsa lexor. Och så kom han så långt, att om två år sade presten till honom: – nu kan du gå till Borgå och blifva gymnasist.

Ja, gossen gick till Borgå, blef gymnasist, läste och svalt. Far och mor kunde icke skicka honom annat än hemväfdt vadmal, som han sjelf fick sy
 35 till kläder åt sig, men något måste han ju äta och dricka. Då företog han sig att under loftiderna gå omkring i byarna och sjunga, för en kaka bröd eller en half kappe råg. Han hade lärt många psalmer i sitt gudfruktiga hem; han kunde också visor, som sjöngos bland folket, och visor och psalmer hade

han alltid tyckt om. Det rörde goda människor i byarna, när de hörde den fattige gymnasisten sjunga för dem, och de gåfvo honom gerna ett litet tillskott till matsäcken. När han sedan räknade öfver sin inkomst, fann han till sin förundran, att han sjungit ihop trettio tunnor råg.

Vackert så. Det fanns till och med tider, när han icke behöfde svälta. 5 Men man kan icke i alla sina dagar vara gymnasist, man måste också blifva student. Svenska kunde han nu perfekt, men hvar skulle han finna penningar att resa till akademien i Åbo och kunna studera? Skulle han åter gripa till sax och synål? Nej, han föraktade icke de gamla vännerna, han brukade sedan ständigt resa med nål och tråd i fickan och sjelf sy in sina lösfallna knappar i 10 rocken, men hvad godt man än uträttar med en så nyttig konst, icke blir man med den student. Elias fick höra att i Tavastehus behöfdes ett biträde vid apoteket, hvarpå han vandrade dit och förklarade, att han nog skulle reda sig med latinska recepter. Det lyckades, han fick anställning i apoteket, lärde sig göra piller och droppar och blef snart en så duglig provisor, som någon annan. 15

När han då sparat ihop en liten summa, reste han in till akademien och blef student. Han var då tjugu år gammal, hade lärt att förtrosta på Gud och hjälpa sig sjelf: hvarför skulle han svälta? Knappt var han student, innan han började läsa med yngre gossar och på detta sätt förtjena sitt dagliga bröd. Det var åter ett hårdt stycke arbete, ty när man 6 eller 8 timmar om dagen 20 pluggat vett i lata pojkar, har man icke mycken håg eller kraft att den öfriga dagen studera för egen räkning. Men gå skulle det, och det gick. Det varade sju hela år, innan den unge studenten inhemtat allt hvad han behöfde veta för att taga sin första lärda grad, kandidatexamen, men från denna tid – det var kort innan Åbo brann 1827 – var också hans väg i verlden betryggad. 25

Vill du nu veta, du som läser denna lilla historia, hvad det blef af gossen från Sammatti, – han, som satt och läste i Iso Mänty, – han, som hörde furorna sjunga, – han, som lappade Vahteris byxor och som fadren ville göra till skräddare, – han, som lärde sig katekesen utantill på två språk, – han, 30 som var för fattig att gå i Ekenäs skola, – han, som med knapp nöd kom in i Åbo skola för att han svarade rektorn på finska, – han, som derifrån måste än en gång återvända till saxon och synålen, – han, som sjöng ihop trettio tunnor råg för att icke svälta ihjäl i Borgå, – han, som gjorde piller och droppar i Tavastehus för att kunna resa till akademien, – han, som der i sju år måste arbeta mer för andras lärdom, än för sin egen, – ja, vill du veta hvad 35 det blef af denne lille Elias, som så oförväntadt fick sitt profetiska namn?

Jag skall säga dig det. Han blef en af de störste och namnkunnigaste män, som någonsin föddes i Finland. Han blef icke blott läkare, skriftställare,

professor, psalmförfattare och språkforskare – ty det kunna många blifva, – han blef den, som i aflägsna ödemarker uppsökte och återfann de gamla, sköna, annorstädes länge förglömda runsånger, hvilka innehöllo det finska folkets äldsta minnesmärken från forntiden. Han sammanställde dem till
 5 ett helt, han likasom återskänkte åt folket dess forntid och gaf det ett nytt mod att lefva för framtiden. Det fanns knappt en så fattig koja i vårt land, att icke hans namn der var känt och älskadt; det fanns knappt en så aflägsen verldsdel, att icke hans berömda samling af folksånger der var känd och beundrad af kunnige män. Och när han vid hög ålder gick bort ur lifvet,
 10 samlades rike och fattige, höge och ringe med ärebetygelser kring hans graf, såsom hade han varit en konung, och det var ingen ände på sköna dyrbara kransar, som der nedlades för att hedra hans minne.

Hvad vill du mera veta om gossen från Sammatti? Vill du veta huru ödmjuk, enkel, gudfruktig och menniskoälskande han var med sin fattiga
 15 härkomst och sitt stora namn? Han förestälde sig alltid, att andra gjort mycket mera, än han. Han gick barfota om sommaren och på skidor om vintern; han gick så enkelt klädd, att der man ej kände honom, bjöds han att sitta bland tjenstefolket i köket. Han ansåg sig alltid som Guds och folkets tjenare; han läste högt predikan i kyrkan, när ingen prest fanns på söndagen
 20 i det ensliga Sammatti; och han har författat många anderika psalmer för den finska psalmboken. Han hjälpte i tysthet många fattiga, var lika kärleksfull emot alla och hade ingen ovän, men väl många, många, som älskade honom. Se, en sådan man kan ju hvarje gosse blifva, om också ej med så stor berömmelse.

Men vill du ännu veta hans namn, så skall jag säga dig det, ty det kan
 25 icke fördöljas, det har gått ut från Paikkari torp kring landet och världen. Hvarje vind har berättat det för Finlands granar, furor och björkar; hvarje våg på hafvet och insjön har berättat det för sina stränder; hvarje moder har sagt det i sina barns öra, och det slägte, som nu lefver, skall icke glömma att
 30 berätta det för kommande släkten. Gossen från Sammatti hette *Elias Lönnrot*.

JORDGLOBEN.

Hvem har ej önskat, ung och glad,
 Att, snabb som tanken, fly åstad
 Kring vida jordens yta?
 »Ack, lilla svala, hade jag

Din vinge blott en enda dag,
Jag ville gerna byta.» 5

»Hur lycklig skulle jag ej då
Till varma zoners blommor gå
Från tretti graders vinter
Och bygga åt min bästa vän 10
Ett slott, så högt som himmelen,
Af ros och hyacinther!»

Nåväl, små svalor, flygen ut!
Här är det klot, som hvar minut
Går hundra mil kring solen. 15
Här är den boll, der ni i ring
Af hjertans lust fån svärma kring
På äfventyr från polen.

Välj der ert bo, det står er fritt;
Nu, Signe, är det klotet ditt, 20
Och din är jorden, Selma!
Välj ut det lyckligaste land
Från palmerna på Ganges strand
Till snön på Sulitelma!

Se, ingen kung är rik som ni, 25
Och ingen fågel är så fri
Och ingen fé er like.
Välj! Finland är en bortglömd vrå
Och Sverige blott en malmsplatå
I nordanvindens rike. 30

Hvad? Eder är den vida jord,
Och vid en prick i denna nord
Ni viljen boet fästa?
En kyss för edert glada mod!
Nog är den vida jorden god, 35
Men eget land det bästa.

SKOGSBJÖRN.

I staden Raumo fanns för länge sedan en rik köpman vid namn Guldborg; hvad skulle icke han vara rik? Han hade en stor näsa, en liten gosse och många skepp, som hemförde kaffe, socker, ingefära, kardemumma och muskotblomma från främmande länder. Alltid hade han lycka med sina
 5 skepp, utom med det största, som hette Neptunus. Det fördes af kapten Skog och gick med bomull från Amerika, men bomullen tog eld af sig sjelf, och Neptunus brann på oceanen med all sin last och kaptenen med, ty han ville vara den siste ombord.

Patron Guldborg sörjde det dyrbara skeppet, som hade hans halfva hjerta
 10 brunnit på hafvet, och kunde icke förlåta kapten Skog att bomullen tagit eld. Hvarför skulle kaptenen köpa en sådan bomull? Kanske tog den icke eld af sig sjelf? Kanske hade matroserne gått med bart ljus i lastrummet? Hvarför hade icke kapten Skog hållit bättre ordning ombord? Och hvarför skulle han heta Skog, då man så ofta hör talas om skogseld?

15 Besättningen hördes på ed vid hemkomsten. Alla svuro, att kapten Skog hållit den bästa ordning och varit den skickligaste kapten, med hvilken de någonsin seglat. Men detta trodde ej Guldborg. Han hade en gammal fordran hos kaptenen och sökte ut den af enkan.

Kapten Skogs enka var fattig och hade en liten gosse vid namn Björn.
 20 Hon miste sin lilla gård för Guldborgs fordran och visste intet råd huru hon skulle försörja sig och sin kära gosse.

Men hon råkade vara vacker, och det var illa. En dag klädde sig patron Guldborg, som var enkling, i blå frack med blanka knappar, röd vest och hvita byxor, alldeles som ryska flaggan, visade sig med sin stora näsa i fru
 25 Skogs dörr och sade till henne: – min kära fru, er man har bränt upp mitt skepp; hvarför gaf ni er till skogs med en sådan karl? Men jag vill förlåta er detta oförstånd, jag vill göra eder den stora äran, att ni får blifva min fru, och hoppas att ni deröfver är mycket glad.

Den stackars enkan blef alldeles icke glad, men hvad skulle hon göra?
 30 Hon hade en liten gosse, som frös och var hungrig; alltså sade hon med bedröfvelse ja, och blef i rappet fru Guldborg. Lille Björn följde med på köpet och blef patron Guldborgs stufson. Guldborgs egen son, som nu blef stufbror åt Björn, hette Moses, men då han talade grötigt och ej kunde utsäga sitt ärliga namn, kallades han *Mosep*. Han blef uppfödd med sockerbröd och
 35 mandelmjölk, gick i granna kläder af sammet, fick bo inne hos pappa och göra allt hvad han ville. Björn fick äta hårdt bröd med drängarne, sofva i

deras stuga på halm, gå i grofva, utslitna kläder och tjena som springpojke. Han hade tungt arbete, fick oförskyldt stryk, knuffades af Mosep, och i stället för Björn Skog kallades han *Skogsbjörn*. Likasom det skulle ha varit så qvickt! Man kan få en bättre och gladare uppfostran, men det är icke alltid illa att slita ondt. Mosep blef en knäracka, en latmask och odugling, men Björn växte stor och stark, blef ödmjuk och flink till allt godt. Stundom, när Mosep slog honom och skylde sina egna dumheter på honom, ville Björn springa bort så långt vägen räckte. Men då tänkte han på att hans mor skulle gråta, och det ville han icke. Hon hade nog tunga dagar ändå; men en fröjd hade hon. När patron Guldberg var ute på fartygen och Mosep der åt sig sjuk af fikon, kallade fru Guldberg sin lille Björn till sig, tvättade och kammade honom, gaf honom en hvetebulle med mjölk, lärde honom läsa Guds ord och förmanade honom att alltid vara tålig, flitig och kärleksfull, alltid tala sanning, alltid frukta Gud och förtrösta på Guds beskydd. – Sörj icke du, gossen min, sade modern, – nu är du Skogsbjörn, men Gud kan ännu göra en hel karl af dig.

– Tror mamma det? frågade Björn.

– Ja, det tror jag visst, sade modern.

– Jag skall bjuda till, sade Björn.

En sommar reste den rike patron Guldberg på sitt eget fartyg Apollo till Stockholm och tog med sig de båda gossarne. De seglade öfver Ålands haf, hade god vind och vackert väder. Mosep vräkte sig i kajutan och läste romaner. Björn var kajutvakt och allas springpojke. Han hade spolat däcket, diskat tallrikar, blankat stöflar, varit uppe till mårnen att klargöra storseglet och klättrat ut på bogsprötet att skota klyfvaren, när patron Guldberg sade till honom: – Skogsbjörn!

– Patron! svarade Björn. Han understod sig aldrig att kalla sin stjuffader annorlunda.

– Rensa mina pipor!

– Skall ske, patron!

– Akta den stora silfverbeslagna sjöskumspipan. Kom ihåg, din lymmel, att hon kostar hundra riksdaler.

– Skall ske, patron!

Björn stod vid relingen på fördäck och rengjorde piporna, när Mosep trädde bakom honom, stack en nål genom hans tröja och sade: – hvad gör du, Skogsbjörn?

– Jag rensar patrons pipor.

– Tag hit, jag skall hjälpa dig! sade Mosep, ryckte till sig den stora

sjöskumspipan och knackade henne mot relingen, såsom han stundom sett fadern göra. Men pipan satt lös på skaftet, ingen snodd hade hon. Alltså föll hon i Ålands haf, så att det sade poll, poll efter henne.

Björn stod der så häpen, som hade han sjelf fallit i hafvet. Men Mosep
5 var fintlig och sade: – hvarför skuffade du mig?

– Har jag skuffat dig? frågade Björn förvånad.

– Visst har du det, sade Mosep. Och i detsamma, när han såg faderns stora näsa nalkas, ropade Mosep, i det han låtsade öfverljudd snyfta: – hvarför skuffade du mig, så att pappas bästa pipa föll i sjön?

10 Patron Guldborg var en sådan karl, att när han blef ond, så miste han allt förnuft. – Jaså, sade han, – det är icke nog att far din bränt upp mitt bästa skepp; nu kastar du min dyraste pipa i sjön! ... Styrman! Låt fira ned skeppsjullen, kasta Skogsbjörn i jullen, och låt honom resa!

Styrman såg mycket förbluffad ut, men vågade icke säga nej. Inom några
15 minuter var jullen nedfirad, Björn i jullen, och knappt fick styrman tid att kasta åt honom en kaka bröd. – Ro nu, och sök min pipa! skrek patron Guldborg från akterdäcket.

Skeppet Apollo sköt god fart i förlig vind, och snart blef den lilla jullen långt efter. Björn var så förvånad, att han begynte fråga sig sjelf, om han
20 verkligen skuffat sin stjuvbror. En ärlig gosse kan icke begripa huru en annan gosse kan ljuga. Men när skeppet Apollo seglade allt längre från honom, när det slutligen syntes blott som en liten hvit prick långt borta vid himlaranden, då märkte Björn till sin förskräckelse, att han var ensam i en liten båt ute på öppna hafvet. Stora fiskar plaskade rundtomkring honom, delfinerna
25 sprutade strålar af vatten, sälarna tittade med sina svartbruna hundhufvuden upp öfver vågorna. Ingen af dem kunde hjälpa honom. Blåsten tog till, hafvet begynte klädas i hvitt skum, qvällen föll på, det blef mörkt, och Skogsbjörn dref i sin båt mot natten och döden.

Ja, hvem i den vida verlden brydde sig nu om en sådan öfvergifven
30 stackare, som den lille Skogsbjörn? Ingen frågade efter honom; han skulle sjunka i hafvet, vågorna skulle sluta sig öfver hans hufvud, nästa morgon skulle icke en bubbla synas qvar efter honom på det blå hafvet, skeppen skulle segla öfver honom och matroserne skulle sjunga sin glada visa, alldeles som förr.

35 En skulle likväl sakna honom, och det var hans moder. När Björn tänkte på henne, begynte han gråta. Men när han gråtit en stund, blef han hungrig och begynte gnaga det hårda brödet. Detta styrkte och muntrade honom. Gud har alltid någon vederqvickelse i besparing för de öfvergifne på jorden.

Björn visste ej hvaraf det kom sig, att han med ens blef så munter till mods. Han ihågkom sin moders förmaning att i all nöd och fara förtrösta på Gud. – Om jag skulle försöka att bedja? tänkte han vid sig sjelf.

Det ville icke rätt lyckas i början. Vågorna gingo nu höga, jullen gungade som en spån, lyftes som på ett berg och sjönk åter ned som i en djup dal. Det var icke lätt att nu hålla en tanke tillsamman. Björn läste ur minnet alla de böner hans moder lärt honom; det var en lexa, det var ord utan mening, men snart begynte han sjelf bedja.

– Käre Herre Gud, sade han, – jag är en stackars liten gosse, min hand är svag, och jag förmår intet emot det mäktiga hafvet. Men du, Herre Gud, är stark och stor. Du är mycket mäktigare, än hafvets vågor, stormen lyder dina befallningar, natten och döden kunna intet ondt göra mig, om du förbjuder dem det. Jag förtröstar på dig, min Gud. Du har alltid varit god emot mig, och du skall visst aldrig öfvergifva mig. Så bevara mig nu på det mörka hafvet; låt dina englar gå på de stora vattnen och befalla vågorna att icke göra mig illa. Jag vill vara ditt barn, min Gud, och sofva uti din famn. Tack, tack! Godnatt, käre Gud! Godnatt, mörka haf och ljusa stjernor i himmelen! Godnatt, mamma! ...

Och den lille Skogsbjörn somnade sött på jullen botten midt i det öppna hafvet.

Det var nu mörkt, och ingen kunde se, att långt borta vid den yttersta randen af hafsbyn höjde sig en mjuk och ljusgrön strand öfver de skummande vågorna. Det var Fjäderholmarna. Der satt på det sammetslena gräset den gamle Nukku Matti, som svenskarne kalla John Blund och danskarne Ole Luköje. Han spejade ut öfver hafvets ödsliga rymder och blef varse den lilla jullen, der Skogsbjörn dref som en lekboll för vindarna. Han utkastade sina linor, så fina som spindeltråd, drog jullen till Fjäderholmarna och införde Björn till rosenbäddarna i sina silfverblänkande salar. Här stodo tusen drömmar i brokiga fjärildragter genast till hands, fladdrade lätt öfver vattnen och förde till Björn hans älskade moder. Han kände hennes mjuka hand på sitt hufvud, han kände hennes kyss på sin panna, han hörde hennes kära röst, som hviskade i hans öra: – var vid godt mod, min gosse; var alltid sann, var tålig och ödmjuk; Gud skall beskydda dig. Skogsbjörn skall ännu blifva en hel karl.

Den gamle Nukku Matti stod tyst och orörlig vid gossens sida. Endast en af drömmarne surrade länge som ett bi kring gossens öron och ropade envist: – tre ting! tre ting! – Tyst du, sade Björn till drömmen; – hvad gör jag med dina tre ting? Drömmar som strömmar.

Natten förgick, morgonen ljusnade. Björn tyckte, att taket höjde sig öfver honom och blef en klar himmel, väggarna vidgade sig och blefvo en genomskinlig luft, golfvet begynte gunga och blef ett sakta brusande haf. Då bleknade alla diamanter och kristaller i Fjäderholmarnas grotta, ett lätt,
 5 ljusrödt flor föll öfver alla föremål, och den sakta musik, som hela natten susat igenom grottan, upplöste sig i ett enformigt sorl af vågor i hafvet.

Björn kände en kyla öfver sitt hufvud, uppslog sina ögon och såg sig förundrad omkring. Öfver honom utbredde sig himmelen, under honom hafvets blå och omkring honom den svala morgonluften. Björn låg på
 10 botten af sin julle, och mössan hade blåst från hans hufvud i sjön. – Jag har drömt, tänkte han, – och Gud har bevarat mig. Tack, käre Gud!

Derpå satte han sig att äta af den brödkant, som han ännu hade kvar. Han kände sig törstig; vattnet var salt, det smakade icke väl, men det är icke så salt i Östersjön, att det icke i nödfall kan drickas.

15 Till sin stora förundran såg Björn ett stort skepp utan master drifva helt nära honom redlost på hafvet. Det hade varit en stormig natt, hafvet gick ännu högt, men den värsta stormen var öfver. Björn fattade årorna och rodde till fartyget.

Ja, det var ett stort, lastadt skepp, som sprungit läck i stormen och på
 20 hvilket man afhuggit masterna, för att det ej skulle kantra. Det flöt knappt mera, det var uppfyllt af vatten och öfvergifvet af sin besättning. Björn ropade hoj vid sidan af fartyget. Ingen svarade. Då klef han dristigt upp på fartygets däck.

Här lågo tågverk, varor, verktyg och spillror om hvarandra i stor oordning.
 25 I lastrummet syntes många dyrbara handelsvaror, men ingenstädes en lefvande varelse. Björn blef ängslig till mods och ville åter klifva ned i sin båt, då ett ömkeligt bråkande från fören nådde hans öron.

Det var en get, fastbunden vid en afplankning af däck. Björn lossade getens band, fattade en brödkaka, som flöt på vattnet och ville åter nedstiga
 30 i båten. Då vadade han i vattnet förbi nedgången till skeppets kajuta. Der flöto många saker omkring, och med detsamma kom han ihåg den envisa drömmen. – Får gå då för tre ting, efter jag redan har två! tänkte Björn, grep ett litet skrin af mahogny, som flöt vid trappan, och skyndade sedan med gotten, brödet och skrinet ned i sin julle. Det var hög tid. Han hade icke rott
 35 många famnar från fartyget, innan han hörde ett besynnerligt brus, – der blef en hvirflande grop i hafvet, det stora skeppet sjönk, och snart gingo vågorna öfver dess plats, som hade der aldrig flutit en bristande köl ...

Två dagar och två nätter dref Björn i sin julle omkring på hafvet. Han

delade sitt bröd med geten, och geten gaf honom sin mjölk. Tredje dagen på morgonen syntes ett skepp; – det kom närmare, det blef varse gossens tröja, hvilken han bundit vid åren såsom en nödflagg, tog honom ombord och förde honom till Stockholm.

– Nå, lille pilt, till hvem skall jag nu föra dig i staden? frågade kaptenen. 5

– Jag känner ingen i Stockholm, svarade Björn. – Låt mig stadna ombord som kajutvakt och lära mig tjensten. Jag ville gerna blifva en duktig sjöman, som far min.

– Så, så, genmälde kaptenen. – Nå, det kan gå för sig. Min förre kajutvakt går nu ifrån mig, han har fått ledsamt efter sin mammas pepparkakor. Stadna du här, så skall jag sälja din get, och för pengarna kan du köpa dig 10
bättre kläder. Din förra patron måste icke ha varit mycket gifmild mot dig.

– Han har gifvit mig mat, svarade gossen.

– Ja, och så har han kallat dig Skogsbjörn, det märkes på dina kläder, sade kaptenen. – Men nu skall Skogsbjörn blifva en hel karl. 15

Det klack i Björn. Han hörde nu samma ord för tredje gången.

Morgondagen kom, och Björn gick ut i det stora Stockholm för att köpa sig nya kläder. När han kom till ett gathörn, stod der en hop folk och läste ett på hörnet uppslaget plakat. Björn stadnade, han som andra, och 20
frågade hvad det var. – Åhå, sade en bredaxlad jernbärare med händerna i byxfickorna, – alla fnaskenfeltar skola nu vara nyfikna! Det angår dig icke. En förnäm herre lofvar tusen riksdaler i belöning åt den, som kan skaffa till rätta ett litet skrin från Ålands haf. Gå du hem, och läs öfver katkesen!

Björn kom att tänka på det lilla mahognyskrinet, som han bergat från det sjunkande fartyget. Tre ting! hade drömmen ropat till honom. 25

I ett huj var Björn åter ombord på sitt fartyg. Det lilla skrinet låg qvar bland spånor och gamla stöflar under en säng i skansen. Som en pil var Björn åter ute i staden med skrinet under sin trasiga tröja, lät visa sig till den förnäme herrn, men motades strax i trappan af ett halft dussin betjenter med försmädliga uppsyner. – Packa dig din väg, trasvarg! skreko betjenterna. – Vi 30
ha inga slantar åt tiggare.

– Det få vi se, svarade Björn och pekade på sitt skrin.

– Hvad är det? sade betjenterna och grepo efter skrinet. – Gif oss skrinet, så får du betalning i morgon.

– Nej, så dum är jag icke, menade Björn och fasthöll sitt skrin. Men den 35
längste och starkaste betjenten fattade honom i kragen och sade: – tjufpojke, bekänn att du stulit skrinet!

– Det ljuger du, så lång du är, svarade Björn och spjernade mot af alla

krafter. Det blef tumult och oväsen; en herre i grann nattrock öppnade dörren och frågade hvad här var å färde.

– Ers nåd, ropade betjenterna, – här är en pojke, som stulit ett skrin.

– Jag har aldrig stulit, ropade Björn.

5 – Kom in med ditt skrin, pojke! befalde den stränge herrn.

Björn trädde modigt in; han hade ett godt samvete. Knappt hade den förnåme herrn fått öga på skrinet, innan han ryckte det ur gossens händer.

– Mitt skrin! Min skatt! utropade han, tryckte på en hemlig fjäder, och locket sprang upp. Det minsta Björn väntade att få se var åkta perlor, men
10 i skrinet lågo endast några gulnade pappersblad. – Det var visst något att lofva så mycket pengar för! tänkte Björn.

Men den förnåme herrn sade till honom: – min käre gosse, du har räddat min heder och min förmögenhet. Jag är anklagad för att hafva försnillat kronans penningar, och dessa papper bevisa min oskuld. Berätta mig huru
15 du funnit skrinet!

Björn berättade sitt äfventyr, men förteg huru illa hans stjuftar behandlat honom.

– Jag ser på dig, att du är en ärlig gosse, sade herrn i nattrocken.

– Vill du, så skall jag insätta tusen riksdaler för din räkning i banken och
20 gifva dig skriftligt intyg derpå.

Ja, dermed var Björn mycket nöjd; hvad skulle han göra med en så stor rikedom? Han tackade den förnåme herrn, återvände till sin kapten och berättade honom sin nya lycka. Kaptenen smålog och sade: – nå, Skogs-
björn, nu är du rik, nu behöfver du icke slita ondt på sjön. Du kan nu vara
25 lat och lefva af tortor i flera år.

– Nej, jag tackar, så dum är jag icke, svarade Björn. – Nu vill jag arbeta bra och lära mig sjötjensten. Så kan jag om några år blifva konstapel och sedan styrman ...

– Och sedan kapten?

30 – Ja, och sedan kapten, svarade Björn. Han rodnade sjelf öfver sin omåttliga ärelystnad. – Jag vill använda pengarna till att lära mig navigation, sade han, – och när jag fått eget fartyg, vill jag segla till Raumo att hemta min mor ...

– Det är rätt, Skogsbjörn! sade kaptenen. – Håll ut med den kursen,
35 och Gud skall hjälpa dig.

Björn höll ut som en hel karl. Två år var han kajutvakt, växte allt starkare, började gå bredbent, som sjömän bruka, och blef sedan jungman, sedan matros, sedan konstapel, sedan styrman. Han seglade verlden omkring,

slet ondt, men var alltid hurtig och glad. Två vintrar läste han navigation, matematik och geografi; sedan tog han med heder examen, blef kapten och fick eget fartyg att föra. Han var rättskaffens, skicklig och pålitlig; det gick honom väl. Om några år förde han sitt eget sköna fartyg, som hette *Björninnan*. 5

En vacker dag blef i Raumo en stor uppståndelse. Der seglade in ett främmande skepp, hvars make man aldrig sett. Alla master och block voro beslagna med messing, så att de lyste i solen som guld. Akterstäfven var förgylld, i förstäfven blänkte en björninna af silfver, och »Björninnan» stod der att läsa på alla flaggor. 10

Hela staden förvånades, alla ville ut till hamnen för att se den stolta björninna, och icke minst nyfiken var den gamle patron Guldborg med sin son Mosep. Det hade gått illa för patronen de senare åren, han hade numera endast sin stora näsa och sin gamla Apollo kvar. Mosep låg mest och läste gamla tidningar på en soffa. Men nu ville äfven Mosep ut till hamnen; far och son läto ro sig ut till Björninnan. Der bådo de allerödmjukast om den stora äran att få bese det ståtliga fartyget. 15

– Var god och stig upp! svarade kapten Björn Skog, som förstälde sin röst och icke lät märka, att han rätt väl kände sin elake stjuftar och hans illmarige son. Aldrig kunde de tro, att den unge och vackre kaptenen var deras egen forne Skogsbjörn. De trodde honom vara en rik engelsman, som reste ut för att beskåda främmande länder. 20

Kaptenen lät dem betrakta alla skeppets märkvärdigheter och inbjöd dem sedan till en fin middag ombord. Han var en enkel och tarflig man, men nu hade han låtit uppduka läckerheter och fina viner från alla verldsdelar. Hans gäster kunde icke nog förvåna sig öfver skeppets prakt samt den utsökta middagen; de voro färdige att spricka af afund, och detta roade kapten Björn. 25

När nu gästerne med många sötsura ord på läpparne ville tacka och säga farväl, frågade kaptenen, likasom händelsevis, om fru Guldborg lefde ännu. 30

– Visst lefver hon, stackars menniska, svarade Guldborg, – men hon går aldrig ut, hon sörjer sin dumma son.

– Jaså, svarade Björn. – Har hon haft en son?

– Ja visst. En mycket elak och dum pojke, som drunknade i Ålands haf för femton år sedan. 35

– Är det så visst, att han drunknade? frågade Björn.

– Tyvärr, suckade Guldborg. – En störsjö tog bort honom, och han sjönk som en sten till botten.

– Hvarför skulle han skuffa mig? sade Mosep.

– Jag har hört sägas, att han blef orättvist anklagad och utsatt i en julle på öppna hafvet, återtog kapten Björn.

Mosep blef röd i ansigtet och skrek: – ja, men han fick en kaka bröd
5 med sig!

– Vill du tiga? skrek patron Guldborg.

Kapten Björn såg dem skarpt i ögonen och sade nu med sin naturliga röst: – jag har hört sägas, att gossen lefver och vill ställa sin stjuftar till ansvar. Hela besättningen kan vittna, att gossen blifvit öfvergifven på öppna hafvet.

10 Nu blefvo Guldborg och Mosep lika bleka som de förut varit röda, och patronens stora näsa blef ljusblå. De visste intet bättre, än att neka till allt.

– Jaså? sade kapten Björn. – Jag har läst om en annan liten gosse i forna tider; han hette också Moses, men icke Moses Guldborg. Han blef utsatt i en liten korg på Nilfloden och fick ändock lefva och blifva en hel karl. Veten
15 I icke, att vågorna lyda Guds vilja? Det hjälper icke att ljuga för Gud. Hvad hafven I gjort af den lille Skogsbjörn?

Uff – nu var det slut med patron Guldborg och hans son Mosep. De igenkände Skogsbjörn, samvetet slog dem, och de föllo pustande på sina knän, med begäran att han ville förlåta dem, de skulle aldrig göra så mer.

20 Skogsbjörn, som nu blifvit den stränge kapten Björn Skog, lät dem pusta en stund, men derpå sade han med tårar i ögonen: – Stå upp, min stjuftar! Stå upp, Mosep! Jag har icke kommit för att löna Guds godhet mot mig med ett hårdt hjerta. Nej, jag vill icke anklaga eder, det är allt glömdt. Gifven mig endast min moder tillbaka, så skola vi åter vara goda vänner!

25 Se, detta var ord, som hagel och solsken på samma gång! Patron Guldborg kände en sten falla från sitt hjerta, och hans ljusblå näsa blef åter mörkröd. Mosep låtsade gråta och ljög i glädjen, att han aldrig hållit af någon i verlden såsom han hållit af Skogsbjörn. Alla följdes nu åt till den stackars öfvergifna fru Guldborg, – och hvad den gamla frun blef förundrad och glad, det kan
30 ingen beskrifva. I femton år hade hon sörjt sin lille käre Skogsbjörn som död, och nu stod han der som en lång, hurtig och lefvande sjöman. Nu hade han blifvit en hel karl, som hon så visst hade förutsagt, när han var liten.

Skogsbjörn tyckte sig nu först vara en lycklig man, när han återfått sin mor. Han köpte genast åt henne och sig en vacker gård, de flyttade dit och
35 lefde glada tillsammans ett helt år, medan Björninna låg för ankar i hamnen. Men under tiden kom der en annan vacker björninna i huset. Kapten Björn förälskade sig i en fattig och arbetsam Raumoflicka, som kunde knypla de allra finaste spetsar, och hon blef hans hustru. När han så lefvat lycklig en

tid, fick han åter lust att resa till sjös, när hans mor icke var ensam mer; men han seglade icke nu till verldens ände, han trufdes bättre hemma, han reste ut hvarje vår i Maj och vände tillbaka i November med sköna julklappar åt sin moder, åt sin björninna på landbacken och åt sina små björningar. Det var gladare att dansa med dem kring den muntra julgranen, än det fordom
5 var att sitta ensam i en liten julle på öppna hafvet.

Detta var nu allt som det skulle vara. Men patron Guldberg och hans son Mosep hade hellre sett, att Skogsbjörn suttit qvar i sin julle och aldrig kommit igen. De voro afundsjuka på hans lycka, de begrundade natt och dag huru de skulle blifva lika rika som Skogsbjörn. Han hade berättat för dem
10 sitt äfventyr med Nukku Matti, det förlista skeppet och mahognyskrinet; han hade skämtande omtalat drömmen, som ropat till honom: – tre ting! tre ting! Detta lade nu patron Guldberg och Mosep tillhoppa och blefvo mer och mer visse på, att det måste vara ett trolleri. Men på samma sätt kunde
15 ju också vi blifva rika, menade de.

Det borde man göra efter! Den gamle Apollo låg ännu, sprucken och gistnad, för ankar i hamnen. Guldberg lät tackla upp honom, lastade honom med tjära och pelsverk och seglade med sin son till Stockholm för att under resan finna ett mahognyskrin på Ålands haf.

Allt skulle ske, som när Skogsbjörn fordom blef utsatt på öppna hafvet. Patron Guldberg kastade en oduglig sjöskumspipa i sjön, låtsade vara mycket förtörnad på Mosep och utsatte honom i en stor slup på det lugna hafvet. I slupen var bäddad en säng med två dunbolster, ett sidentäcke, ett par lakan och tre hufvudkuddar. Mosep förseddes med fyra stora hvetebullar, en smörbytta, en kalfstek, två ostar, ett fat plättar, en syltburk, en korg öl och sex buteljer vin. Sjelf var Mosep klädd i en vargskinspels och storstöflar, der
20 han vräkte sig raklång på de mjuka dynorna och rökte cigarr.

Skeppet seglade bort, slupen blef ensam, allt var lugnt. Mosep intog en grundelig qvällsvard, drack öl, drack vin, rökte åter cigarr och fann äfventyret rätt nöjsamt. När det mörknade, drog han täcket öfver öronen och somnade tungt. Att bedja en aftonbön, fann han alldeles onödigt.
30

Mot natten uppväxte en storm. Mosep sof, stormen dref slupen till stranden af Tistelöarna. Der satt signora Mara på sin skrofliga klippa och spejade efter rof. Hon blef varse Mosep, drog honom med slupen i land och förde honom till sin unkna grotta. Der lade hon honom på en bädd af
35 nässlor. Det stack, det brände i hela hans kropp, bly låg på hans ögonlock, bly på hans hjerta, trollpackan kramade honom brun och blå, nöp honom, luggade honom och skrattade dervid så omåttligt, att bockskinspelsen sprack

af munterhet på hennes rygg. När hon så huserat en stund, kastade hon Mosep åter i slupen, stötte den från stranden och lät honom resa.

Mosep vaknade af att han låg i vatten, medan slupen kastades som en boll af vågorna. Förfärad reste han sig upp, men störtades åter omkull; hans
 5 hufvud värkte, hans kropp var som piskad med nässlor. I tre dagar drefs han omkring på hafvet, kunde ej röra sig, grinade mot solen och förmådde ej äta. Äfventyret blef otrefligt. Men på tredje dagen lugnade stormen, och nu ville Mosep göra ett godt mål. Ack, hvetebullarne och ostarne voro uppblötta af vattnet, smörbyttan hade trillat i sjön, plättarne hade blifvit torskarnes mat.
 10 Lyckligtvis funnos ännu kalfsteken, ölet och vinet. Mosep åt och kände sig bättre till mods. Trodde han icke det? Der stod ju verkligen ett förlist fartyg utan master på stenrefvet. Mosep rodde dit: ingen fanns ombord, allt var i oordning, stycken af lasten flöto omkring i fartyget. Mosep hade kunnat berga många varor, men han sökte endast tre ting: en get, en brödkaka och
 15 ett mahognyskrin. Någon get fann han icke, men väl en grå katt; icke heller något bröd, men väl en tjärpyts. Blott han nu kunde upptäcka ett skrin. Hvilken lycka! Han fann en rund ask, och var den icke af mahogny, så var den af asp. Med dessa dyrbara tre ting rodde han förnöjd från det förlista skeppet.

Det blef afton: Mosep åt kalfstek, drack öl, somnade och dref ut i hafvet.
 20 Det blef morgon: Mosep vaknade, kände sig åter hungrig och ville äta, men nu hade katten ätit upp resten af kalfsteken. Huru gerna hade han icke kastat henne i sjön, men hon klöste honom i ansigtet; – nej, tre ting; hon måste få lefva. Sjette dagen på sjön hade han intet annat än vin, – stackare! Han drack, blef vimmelkantig i hufvudet och skulle ha fallit i hafvet, om icke
 25 just då en vedskuta från Åland råkat segla förbi.

– Fånga upp båten, och langa hit fyllbulten! ropade skepparen till sin ende matros. Matrosen lydde, Mosep blef upphalad. – Friska upp honom litet med daggen, så blir han munter igen! sade skepparen.

Mosep blef uppfriskad och fördes för god betalning till Raumo. När han
 30 trädde in till sin far, slog han näfven i bordet och frågade hvarför man lemnat honom sex dagar i sjön. – Ack, min käre gosse, svarade patron Guldborg, – om du visste hvad som har händt! Samma natt, sedan du blifvit utsatt i slupen, uppstod en förskräcklig storm, vi kapade masterna, men skeppet dref på en klippa, och ingen hade tid att tänka på dig. Ack, min sköna Apollo!
 35 Mina tjärtunnor och mina dyrbara pelsverk! De voro mera värda, än ett ämbare fylldt med silfver och guld. Ack! Ack! – Och patron Guldborg gret bitterligen, ty ingenting gick den mannen så ömt till hjertat, som när han förlorade penningar.

– Men huru är det med dig? fortfor han snyftande. – Har du funnit ditt skrin?

– Har visst! sade Mosep. – Något för något. Jag har blifvit luggad, klöst, knipen, biten, kramad, puffad och piskad, så att jag knappt hänger ihop. Men det gör ingenting. Jag har sofvit i marvatten, grinat mot solen, blifvit bestulen, druckit vin och fått dagg, men det gör heller ingenting. Så och så har det skett. Nu är jag så rik, att Skogsbjörn är endast en mullvad mot mig. 5

– Kära gosse, äro vi verkligen nu så rika? utropade fadern.

– Jag säger att *jag* är rik, men det har far intet att skaffa med, invände Mosep snäsigt. 10

– Men min allrakäraste gosse, jag är nu fattig. Skulle vi icke dela som goda vänner?

– Intet så mycket som en skosula, svarade Mosep.

– Ack, Mosep, att du kan vara så otacksam mot din hulde fader! Hvar har du ditt skrin? 15

– Här! utropade Mosep stolt och visade asken.

– Hvad för något? skrek patron Guldborg. – Är det *den* asken? Men då har du ju varit ombord på vår egen Apollo!

– Har jag varit ombord på Apollo? frågade Mosep.

– Ja, det har du varit. Sköna skatter! Hvad tror du, att asken innehåller? 20

Mosep menade, att Skogsbjörn öppnade icke skrinet förrän i Stockholm, och Mosep hade icke heller vågat öppna asken förrän i Raumo. Hvad skulle der vara annat, än guldsand och diamanter?

– Guldsand? Ack du olycksfågel! Öppna sjelf, och se åt!

Mosep öppnade asken med darrande hand. Hvad fann han derinne? Han fann sin fars gamla peruk, som skulle uppkammas i Stockholm. 25

Patron Guldborg kunde i all sin bedröfvelse ej afhålla sig från att skratta. Detta förargade Mosep, som redan tyckte sig haft förargelse nog. – Hör nu på, far! sade han. – Var icke Apollo lastad med tjära och pelsverk?

– Ja, tyvärr, tyvärr, suckade fadern. – Och allt ligger nu på hafvets botten. 30

– Men jag har bergat något.

– Är det möjligt? Hvad har du bergat?

– Denna järpytsen!

– Åh, skäms! Har du ej bergat något af mina dyrbara pelsverk?

– Visst har jag det, sade Mosep. 35

– Var det ett af de grå?

– Ja, det var ett af de grå.

– Nå, det var dock någon tröst. Min kära gosse, hvar har du pelsverket?

– Det springer här på sina egna ben, svarade Mosep. Och skeppskatten krökte ryggen för sin förvånade husbonde.

– Ack, du din lutfisk! skrek patron Guldberg i vredesmod, fattade käppen och lät den eftertryckligt dansa på Moseps rygg. Och käppen dansade, och
 5 katten fräste och Mosep Guldberg tyckte sig åter vara på Tistelöarna. Men Skogsbjörn hörde dem icke: han satt långt derifrån och lärde sina björningar klättra på hans rygg såsom på masten af ett stort skepp.

GOSSEN FRÅN PERNÅ.

Olof Simonsson hette i konung Kristian Tyranns tid en fattig fiskare, som tjänade under Särkilaks herrgård i Pernå socken mellan de nuvarande städerna Borgå och Lovisa. Finska viken inskjuter här sina blå fjärdar mellan
 5 uddar, öar och skogshöjder, som se med sina lummiga granar ned i vat- tenspeglarna.

Olof Simonsson hade en gosse, hvilken fått namnet efter erkeengelen Mikael, ty fadren var en stark kämpe, som stridt i sin ungdom mot landets fiender. Nu hade han bortlagt svärd och båge för att gripa till årorna och taga till fånga hafvets laxar. Landet led den tiden mycket öfvervåld, när
 10 Kristian Tyranns krigsflottor landsatte rofgiriga härar vid kusterna och härjade strandbyarna. Torsby, der fiskaren Olof bodde, hade ock varit i nöd för fiendens anfall; fader Olof önskade, att hans son måtte blifva den hjälte, som en gång skulle befria landet och trampa draken under sina fötter; därför lät han kristna sin son till Mikael. Och knappt hade den lille Mikael
 15 vuxit så stor, att han kunde lyfta fadrens svärd, innan fadren lät honom också försöka att spänna bågen. Men det tålde tid, innan de späda armarna vuxit så starka, ty bågen var af ben och skifvan af stål, så att der skulle vara full mannakraft för att spänna honom.

– Mikku, sade fadren, – vi skola töfva litet ännu med bågen, men du
 20 kan försöka min stridsyxan, som hänger i stugan öfver min säng. Hugg af denna alen med ett hugg!

Gossen tog stridsyxan, måttade mot alen, som var armstjock, och kapade af honom med ett enda hugg.

– Jag kunde tro det, sade fadren. – Det är virke i dig till en duktig karl,
 25 och när du vuxit ett hufvud högre, skall du spänna min båge mot Kristian Tyrann. Till dess skall du få ro min stora fiskarebåt, ty deraf få raska gossar armar af jern.

Gossen Mikael tänkte som fadren, att ingenting här i världen öfvergår ett par starka armar, en bra stålbåge och en hurtig stridsyx. Men då hände en dag, att han fick följa sin fader till kyrkan. Der var mycken grannlåt, helgonbilder, rökelse, latinska böner och latinska messor, såsom det brukades i den katholska tiden. – Jag förstår ingenting, sade gossen; – hvad är det de sjunga? 5

– Det är latin, sade fadren. – Hvad skulle det vara annat? Icke får man tala till Gud på annat språk, än latin.

– Får man icke tala till Gud på finska? frågade gossen åter, ty han och det mesta folket talade finska, och det syntes honom förunderligt, att man icke skulle få tala till Gud på sitt eget språk och förstå hvad Gud svarade. 10

– Gud förstår icke finska, svarade fadren. – Gud förstår ingenting annat, än latin.

Detta tycktes gossen mycket besynnerligt, att Gud kunde vara så okunnig, men han vågade icke fråga vidare. När messan var slutad, hade fadren ett ärende till presten i sakristian, och gossen följde honom. Der låg något stort och grannt med underliga svarta streck och brokiga bilder uppslaget på bordet. – Hvad är det? frågade gossen. 15

– Det är en bok, sade fadren.

En bok? Hvad kunde en bok vara? Aldrig i tiden hade gossen sett någon bok. Han trängde sig närmare och fick betrakta det underliga tinget, som kallades en bok. Det var hvad man nu brukar kalla en »foliant», en mycket stor, tjock bok, med sirligt uttritade krångliga bokstäfver, somliga blå, gula, gröna och röda, men de flesta svarta, och vid kanten af boken voro målade helgonbilder med en guldgloria kring sina hufvuden. I vårt land fanns den tiden blott en tryckt bok, en messbok, tryckt på latin i Tyskland; alla de öfriga voro handskrifter, mycket få och mycket dyra, så att en sådan bok kostade lika mycket som ett godt bondhemman. 20 25

– Hvad betyda de krokiga strecken? frågade gossen.

– De kallas bokstäfver. Att rita dem kallas att *skrifva*, och att uttyda dem kallas att *läsa*. 30

– Får också jag lära mig att skrifva och läsa?

– Nej, det förstå inga andra än presterne.

– Jag vill blifva prest, sade gossen.

– Allt annat! skrattade fadren. – Då måste du först kunna tala latin. 35

– Är det så svårt, far?

– Ja, visst måste det vara svårt, efter det är Guds språk, och det måste man lära i skolan.

– Jag vill gå i skolan, far, och lära mig latin. Men när jag blir prest, skall jag bedja till Gud på finska, och om icke Gud förstår mig, skall jag säga till honom på latin: – käre herre Gud, lär dig att tala finska, så att vi alla förstå hvad du säger! Vi ville så gärna kunna tala med dig.

5 Presten, som hörde detta, klappade gossen vänligt på axeln och sade: – Mikku lille, du talar som du har förstånd till. Bibeln är ju skrifven på grekiska och latin; huru skulle Gud tala ett annat språk, än det, som han talat i bibeln? Men det är väl icke så omöjligt, att du kan gå i skola och blifva prest. Jag skall tala derom med din far.

10 Fadren svarade härtill misslynt, att gossen fått namn efter erkeengelen och skulle blifva sitt folks stridsman. Dertill behöfde han hvarken läsa, skrifva eller tala latin.

– Han kan blifva Guds och sitt folks stridsman äfven med andra vapen, än svärd och båge, menade presten.

15 Någon tid derefter, en stormig dag, vandrade presten vid stranden i samtal med den berömde rektorn i Viborgs skola, Johannes Erasmi, som var på besök hos honom. De anförtrorde hvarandra sina bekymmer om de onda tiderna, om Kristian Tyrann och Stockholms blodbad samt om den förskräcklige kättaren, Martin Luther, som ville afskaffa påfvedömet och
20 tillåta alla menniskor läsa bibeln. Vid det att de talade härom, sågo de en fiskarebåt strida mot vågorna ute på sjön. Båten hade hård motvind, hade måst nedtaga seglet, emedan han ej kunde kryssa i det trånga farvattnet, och roddes af en gosse, medan en äldre man satt vid rodret. – Hvarför låter karlen der borta gossen ensam ro den stora båten i så hårdt väder? frågade
25 rektorn från Viborg.

– Jag känner karlen, svarade presten. – Det är fiskaren Olof Simonsson. Han vill uppfostra sin gosse till krigsman och låter honom öfva sig med de tyngsta arbeten, för att stärka hans armar.

– Det är likväl en alltför tung båt för så unga armar, menade rektorn.

30 – Men se huru gossen arbetar sig framåt! Det måste vara en ihärdig gosse.

– Ja, ihärdig är han som en arbetsmyra. Jag tänker, att hvad den pojken en gång i verlden företager sig, det drifver han genom. Han ville nog gå i skola, men fadren är fattig och vill göra honom till krigsman.

– Jag skall taga honom till mig för intet och se hvad jag kan göra af
35 honom. Jag har icke sett en så ihärdig pojke, förklarade rektorn.

Båten arbetade sig långsamt fram öfver den upprörda fjärden, men fram kom han. Fader Olof och han Mikael landstego vid hamnen. Visst hade gossen blåsor i händerna och var så röd om kinderna som ett moget hallon,

men fram skulle han, och fram kom han. Rektorn och presten gingo dessa båda till mötes. Den barske fiskaren var icke lätt att öfvertala, men huru länge de lärde mannen ansatte honom, måste han slutligen medgifva, att hans son Mikael fick resa med rektorn till Viborg och gå i skola.

Hvad blef det då af Mikael Olofsson, gossen från Pernå, som rott sig blåsor i händerna och så nyligen sett för första gången en bok, den enda, som fanns i hans hemtrakt? Han blef en af Finlands lärdeste och berömdaste män, ty det han en gång tagit sig för, det dref han igenom. Han blef först skrifvare hos biskopen, som var en god vän till rektorn i Viborg, och derefter fick han resa utrikes att studera i tyska staden Wittenberg under ledning af doktor Martin Luther och hans trogne bundsförvandt Filip Melanchton. Luthers reformation var då nyss införd i Sverige och Finland af Gustaf Wasa. Denne brefvexlade med Luther, och Luther skref till konungen berömliga vitsord om unge Mikael från Pernå. Så blef Mikael först rektor i Åbo skola i 9 år och sedan biskop i Åbo. Det var hög ära nog för en fattig fiskaregosse.

Men icke för människors pris och höga äreställen ville gossen från Pernå lefva. Han kunde aldrig få i sitt hufvud, att Gud icke skulle förstå något annat språk, än latin, och tyckte det vara synd, att så många fromma människor icke skulle kunna tala till Gud i bönen eller förstå hvad Gud talade till dem i sitt uppenbarade ord. Doktor Martin Luther hade sagt honom, att Gud förstår alla språk, efter ju Gud gifvit människan den stora gåfvan att tänka och tala; ja, att Gud icke vill tillbedjas med obegripliga, lärda ord, utan mycket hellre med hjertats barnsliga tro, så som hvar och en förmår uttrycka. Då företog sig gossen från Pernå att lära det finska folket tala på sitt språk med Gud. Han lät trycka den första finska abc-boken, den första finska böneboken, Davids psalmer och slutligen hela nya testamentet på finska. Det var icke lätt att första gången stafva ihop ett nytt språk i skrift, och allt måste tryckas i Stockholm, emedan intet boktryckeri fanns i Finland. Men fram skulle det gå, och fram gick det, med understöd af den store konung Gustaf Wasa. Från denna tid kunna hvarje gosse och flicka i vårt land läsa, alla hafva Guds ord på sitt språk, och alla kunna på sitt språk bedja till Gud.

När gossen från Pernå, Mikael Olofsson, slutligen blef en lärd man, kallade han sig *Mikael Agricola*. Agricola betyder jordbrukare, och det kan väl sägas, att en mäktigare säningsman icke har lefvat i Finland. Men presten i sakristian hade icke så orätt, när han förutsade, att en Mikael, en stor Guds och folkets stridsman, väl kan vinna segrar utan att strida med svärd.

Hvarje gång jag stått vid stranden af Pernå hamn och sett fiskarebåtarna kämpa mot storm och hög sjö, har jag tänkt på Mikael Agricola, som här

rodde i stormen sin faders båt. Och hvarje gång jag hört det finska talande folket lofsjunga Gud i kyrkan, eller sett det läsa sin bibel hemma på söndagseftermiddagen, har jag åter tänkt på den store fosterlandsvännen, som lärde detta folk att tala med Gud. Mikael Agricola skref i sin bönebok:

5 »Han, som ser i allas hjertan neder,
Nog förstår han ock hvad Finnen beder.»

JÄTTEN OCH SKOLGOSSEN.

Jag vet en jätte i höga norden,
Han ville sträcka sin arm kring jorden,
Men någon håller hans makt tillbaka
Och gäckar honom i sommarvaka:
5 Guds klara sol
Hon skrinne backe
På jättens nacke
Och sätter sig på hans kungastol.

Om hösten mornas han ur sin dvala,
10 Då vill han solen dess skämt betala,
Då skickar han sina blanka isar,
Köld, mörker, drifvor och rök i spisar.
Med slikt gehäng
Syns han dessvärre
15 Som verldens herre;
Men jätten, jätten, han är min dräng!

Jag spänner honom som häst för släde,
När isen ligger så slät som bräde,
Jag remmar honom med stål på tassan,
20 Han bygger broar, han drager lassen.
Af sockerkorn
Åt mig han trollar
De bästa bollar
Och murar fästen och reser torn.

Du barske kung öfver nordanvinden,
 Visst kan du nypa mig röd om kinden,
 Visst kan du jaga mig in i stugan
 Och sveda vingen på sommarflugan;
 Men med en sväng
 Är jag på skida
 Att kull dig rida;
 Ty, vinterjätte, du är min dräng!

25

30

FLICKAN VID KAUTTUA.

Hvad betyder en liten flicka i verlden? Kan också hon blifva stor och berömd? Ja visst, hvarför icke? Hon kan ej strida i krig, hon kan ej tjena sitt land på samma sätt som en gosse; men hon kan strida lika modigt, som han, ja modigare, mot sorger och nöd, mot allt ondt i verlden; hon kan strida för sanningen, tjena Guds rike och lefva för människors lycka. Hon har fått svagare arm, men samma förstånd, ett varmare hjerta och mera tålmod; hvarför skulle ej hon kunna blifva stor och berömd? Men hon vill icke, hon vet något bättre, och det är att, ödmjuk och obemärkt, i tysthet göra det goda.

5

Jag mins en liten flicka, – ja, jag mins henne icke när hon var liten, ty det är länge sedan, men jag mins henne, när hon var gammal och grå. Jag skall berätta dig något från hennes barndom.

10

Pyhäjärvi sjö i vestra Finland, ej långt från Nystad, flödar ut genom Eura till Bottniska Viken. Der är ett vattenfall och en fors; vid forsen ligger Kauttua jernbruk. Litet längre ned är ett lugnvatten och en grund strand. Föreställ dig, att du sitter på denna strand en varm sommardag och betraktar löjornas lek i solskenet.

15

Några små flickor komma från bruket. De gå barfota, de uppskörta sina klädningar och vada ut i det grunda vattnet. Detta roar dem. De skrika, när deras ömtåliga fot stöter mot en osynlig sten, men strax derpå plaska de åter lika muntert. Löjorna äro nyfikna och simma så nära förbi deras bara ben, att de nästan vidröra foten, men fånga dem, nej, det lyckas icke! Flickorna bära i venstra handen en liten korg; de böja sig ned och doppa högra armen i vattnet. De söka något, de finna också något på botten. De upptaga det och lägga det med ett utrop af glädje i korgen.

20

Hvad är det de funnit? Det är icke vackra, mångfärgade stenar, som barn så gerna söka vid stränderna; det är aflånga, halfrunda, svartgrå, smutsiga

25

föremål, som alldeles icke se angenäma ut att taga i handen. Dessa föremål skulle fläcka ett renstruket förkläde. Flickorna bära fynden i sina korgar till stranden, lägga dem der i gräset och sätta sig tyst att vänta. Litet skratt och flin äro svåra att undertrycka, men tyst vill man vara, mycket tyst. De
 5 underliga föremålen från vattnet ligga en stund orörliga, som vore de döda. De äro stora som en barnhand, flata och sammanfogade af två skal, hvaraf det öfra liknar ett lock. Det visar sig snart, att locket har gångjern och kan öppnas inifrån. Det öppnas verkligen, långsamt, försiktigt, och vid dess kant visa sig två spröten, som känna sig för i gräset. Är då allt tyst, så fram-
 10 sticker snart det gulhvita eller gråhvita hufvudet af en mask, som bor i detta besynnerliga hus. Han tyckes speja om trakten är säker, och när han ej finner något som oroar honom, kryper han ut med en del af sin kropp, – nej, han kryper ej ut, han sitter fast vid skalet, men han kryper så långt fram, att han får fäste på marken och börjar att släpa skalet efter sig. Sådant har
 15 du troligen ofta sett snäckor göra: du förstår, att det fula, svartgrå, lefvande föremålet är en *mussla*.

När hon tror sig säker, kafvar sig musslan ovigt framåt. Men vid minsta buller eller skakning i marken drager sig hennes inneväanare åter in i skalet, locket tillslutes och är icke lätt att öppna. Barnen betrakta detta med nöjsam
 20 förundran. De ha hört omtalas, att roffåglar stundom flyga med sådana musslor högt upp i luften och derifrån fälla dem ned mot berg och stenar för att spräcka skalet, som de ej förmå sönderhacka med sina näbbar. Detta kan lyckas eller misslyckas. Lyckas det, får fågeln en fin frukost, liksom när läckermunnar bland menniskorna äta ostron; misslyckas det, går han miste
 25 om läckerbiten.

De små flickorna ämnade visst icke äta masken i musslan; nej, det skulle man se, – de som voro så rädda att äta en oskyldig hallonmask! Hvad ville de då? Och hvarför gingo de ut i vattnet att uppsöka musslorna?

Det skall jag säga dig. De hade en bordsknif med sig, och med honom
 30 uppbröto de musslornas skal. De tänkte alldeles icke på, att de dermed förstörde den stackars masken, som satt fast vid sitt hus och måste dö, när han beröfvades sitt skyddande skal. Flickorna sökte någonting inne i musslan, sökte ofta förgäfves och bortkastade då det onyttiga skalet med dess lefvande inneväanare. Men plötsligt hördes en af dem skrika af glädje:
 35 hon hade funnit någonting, hon hade funnit *en äkta perla*!

Sådana perlor finner man icke sällan i dessa fula grå musslor, som krypa på botten af våra åar och elfvar. De hittas då vid ena vinkeln på insidan af skalet och tros härröra af någon utväxt, der musslan har blifvit skadad.

Perlorna äro glänsande mjölkhvita eller gråhvita, mycket hårda och af olika storlek, stundom ej större, än ett knappålshufvud, en annan gång åter stora som rönnbär. En sådan stor perla betalas mycket dyrt af guldsmeden, som infattar den i dyrbara halsband eller andra smycken, så att en sådan fattig musslas innehåll kan pryda en konungs eller en drottningens krona. Man har funnit många sådana dyrbara perlor i Finland och Sverige; man skulle visst finna många flera sådana, om man trägnare sökte dem. Men få anse det löna mödan, efter man ju stundom får uppbyta femtio eller hundra musslor, utan att finna en perla. Musslorna äro nog glada, att så få bry sig om dem. De vilja hellre lefva fula och föraktade i dyn på en elfbotten, än mista sitt lif för att pryda en konungs krona. Har du sett lärkan på nära håll? Hon är en mycket tarflig, grå fågel, men huru sjunger hon icke! Så är det med musslorna och mycket annat, som synes oansenligt och fult i sin yttre gestalt. Man vet aldrig hvad der kan finnas innanför skalet. Söker man, finns der kanhända en äkta perla.

De små flickorna på stranden af Kauttua voro visst icke grymma, de ville visst icke förderfva något lefvande väsen, men perlor ville de gerna finna. Den, som nu skrek af glädje vid stranden, hette Fredrika. Hon hade funnit en perla, nästan så stor som ett lingon, och tyckte sig vara så rik, att hon nu kunde köpa hela Finland, kanske Sverige på köpet. Hon har sjelf berättat huru glad hon då var. Hvem skulle tro det? Just hon blef sedan så ömhjertad, att hon icke för alla äkta perlor i verlden ville döda en oskyldig lefvande varelse. Barn tänka icke derpå, när de äro små, men när de växa till eftertanke, går det dem till hjertat, om de äro goda barn, att någon annan skall lida för deras skull. Har du hört talas om Majföreningen, som beskyddar små fåglar? Detta göra barnen i Majföreningen icke blott för de små värnlösa fåglarnas skull, som så många elaka menniskor misshandla och döda; de göra det fastmer af kärlek till Gud och hans skapade verk, efter ju Gud är barmhertig mot alla och icke vill, att någon skall oskyldigt lida.

Den lilla flickan hette *Fredrika Bremer*. Hon blef den ömmaste och kärleksfullaste beskyddarinna för de fattiga, de värnlösa, de olyckliga och förföljda i verlden, icke blott för menniskor, utan för allt lefvande. Hon var så god, att hon kunde bortgifva det sista hon egde åt de fattiga, men Gud gaf henne mångdubbelt igen, så att hon aldrig led brist; hon förtjenade stora penningar med sina böcker, och ju mer hon förtjenade, desto mer gaf hon bort. Men man kan vara öm och godhjertad, utan att därför vara pjunkigt känslsam. Fredrika Bremer omtalar en gosse, som var så öfverdrifvet ömsint, att han ej kunde se myggorna flyga hungriga i parken

om midsommaraftonen. Han räckte åt dem sin bara arm att äta. Ja, det kan man tro, att myggorna höllo till godo! Gossens syster var också godhertad, men detta gick i hennes tanke för långt. Hon hade kunnat slå alla myggorna med ett slag, så upptagna voro de af sitt blodiga arbete, och hvem skulle
 5 därför ha kallat henne grym? Men hon jagade bort dem. – Och räcker du än en gång ut din arm, sade hon till brodern, – så dödar jag blodsugarne. – Stackars myggor! sade den ömsinte gossen. Men systemen skrattade – och jag tror, att du skrattar med.

Fredrika Bremer blef en i hela Europa och långt i Amerika beundrad
 10 skriftställarinna. Hon reste i tre verldsdelar och fann vänner öfverallt hvar hon kom. Hon skref många reseböcker och berättelser om huru man finner lifvets sanna lycka i godhet, trohet, redlighet, kunskaper, arbete och förtröstan till Gud. Hon värderade högt hvad man så litet gifver akt på, nemligen den anspråkslösa, tysta, kärleksfulla verksamheten i ett stilla hem.
 15 Hon ihågkom dem, som så många glömma: de tyst försakande, de tåligt lidande, och dem, som för andras lycka glömma sin egen. Huru skulle ej hon tänka högt om en god mor, en öm syster och om hvarje rättsskaffens qvinna! Hon kunde skrifva så varmt och gladt som ett solsken. Och när hon mindes huru hon som barn vadade ut i strömmen vid Kauttua, sade
 20 hon skämtande: – nu går jag ut att samla perlor i lifvets ström! Lilla flicka, när du hör hennes namn, så mins, att hon talat till de mäktige på jorden för din rätt och ditt människovärde!

FABRIKSARBETERSKAN.

(Yrkesvisa 6*)

Så fattiga, fattiga voro vi små,
 Fast mor hon arbetade trogen;
 Men ack, huru rika vi voro ändå,
 När fria vi sprungo i skogen!
 5 Vi voro som fjärlar i rosendeknopp,
 Vi hade ju sol,
 Hög himmel och grönska,
 Blå sjö och musik i hvar gungande topp.

* De föregående yrkesvisorna, införda i Läsning för Barn V, äro: Tidningssättaren; Ångbåtseldaren; Jernvägskonduktören; Telegrafisten; Vid postluckan för ankommande bref.

Nu stå vi som fattiga fångar i band,
Fastkedjade vid mekaniken; 10
Vi våga ej röra vår fot eller hand
Ett steg från vår plats i fabriken.
En ånga af klister förtynger vårt bröst;
Vårt tak är så lågt,
Grå murar oss stänga, 15
Det döfvande larmet förtager vår röst.

Och spindlarna snurra så trolska omkring,
Och tråden i rader sig silar,
Och rullarna linda sin hvitnande ring,
Och spolarna flyga som pilar. 20
Men stumma, orörliga, bleka vi stå,
Som midt i en fors,
Och vakta vår rulle
Och knyta hans tråd, när den brister ändå.

Maskinen af jern han besörjer om allt, 25
Som stormen om hösten han hviner;
Han tänker: vi lyda hvad han oss befallt,
Och menskorna äro maskiner.
Osynliga krafter beherska hans gång;
Han sliter oss ut, 30
Han spinner vår lifstråd,
Den löper med rullen och blir icke lång.

Men inom oss lefver en böljande verld
Af menskliga känslor och minnen;
Den kan icke kufvas, i kedjorna snärd, 35
Den följer ej med våra sinnen;
Och tankarna ila som vingade bud
Till grönskande skog,
Till barndom och frihet,
Blå himmel och ofvanom himmelen – Gud! 40

KNUT SPELEVINK.

Knut var en fattig gosse utan far eller mor och bodde i en liten stuga hos sin farmor vid Perlebanks strand. En skjorta hade han, en tröja, ett par byxor och en mössa; mera behöfdes icke om sommaren. Om vintern hade han ullstrumpor och näfverskor; det var icke så litet. Munter var han och alltid
 5 glad, men alltid hungrig. Det är en rar konst att kunna på samma gång vara hungrig och munter.

Olyckan var, att hans beskedliga farmor sällan hade så mycket mat, att gossen fick äta sig mätt. Hon spann ullgarn och skickade Knut att sälja garnet till herr Petermans stora herrgård, som hette Åsa, en mil derifrån. När
 10 Knut återvände med penningar för garnet, köpte gumman mjöl till att baka hållkakor. En ryssja hade hon ock, så att der kunde fås fisk ibland, när fiskare-Jonas' pojkar hjälpte Knut att lägga ut ryssjan. Var der god inkomst för garnet, så kunde väl också vankas sur mjölk, och potäter fingos från en åkertäppa vid stugan, stor som ett kammargolf. Men det var icke alltid så välbestäldt,
 15 Knuts lilla mage fick ofta skrika efter mer, och lika munter var han ändå.

En morgon satt han hungrig vid Perlebanks strand och plockade gula stenar, som liknade mjuka, varma, kokta potäter. Stackars Knut, de dugde ej äta, han kastade skrattande bort dem. Då låg der någonting mellan stenarna. Knut tog upp det och fann det vara en liten pipa af rörvass, som barn bruka
 20 skära för sitt nöje vid stränderna. Detta var nu ingenting märkvärdigt alls, men Knut ville försöka om pipan gaf ljud. Riktigt, hon gaf verkligen ljud, man kunde spela tre toner på henne: *pu*, *py* och *pi*. När Knut märkte detta, stoppade han pipan för ro skull i tröjfickan.

Det råkade vara en svältdag: Knut hade ingen frukost fått. – Om jag nu
 25 sutte i herr Petermans kök på Åsa! tänkte han vid sig sjelf och inbillade sig, att han kände lukten af stekt strömming.

Något skulle han göra. Han satte sig på en sten vid stranden och företog sig att meta. Men ingen fisk ville nappa. Hafvet var spegelblankt efter en storm i går, solen sken, dyningarna gingo som stora glasberg mot stranden
 30 och kysste Unda Marinas fotspår i sanden. Jag undrar hvad farmor har till middag i dag, tänkte Knut vid sig sjelf.

Då gick en dyning så högt, att den vätte Knuts bara fötter, och der hördes ett sorl i dyningen: – Knut, har du hittat prinsessans trollpipa? Man kan blåsa tre toner på pipan: *pu* för att sofva, *py* för att gråta och *pi* för att skratta.

35 – Hvad för något? sade Knut. – Är det en trollpipa? Gå din väg, dyning; jag har hittat pipan och tänker behålla henne.

Dyningen mumlade något, man visste ej hvad, rullade åter ut och kom icke tillbaka. Knut tog sin pipa ur fickan och betraktade henne. – Jaså, du kan trolla, du? Nå, trolla åt mig en fisk på kroken! Och med detsamma blåste han *pu, pu*.

Icke länge hade han blåst, innan först en löja, sedan en mört och slutligen en gädda flöto upp till vattenytan, liggande på sidan, som skulle de sofva. Här vankas färsk fisk! tänkte Knut och fortfor att blåsa. Om en stund låg hela vattenytan vid stranden betäckt med flytande fiskar: spiggar, löjor, mörtar, abborrar, braxar, idar, gösar, sikar, laxar och allt det qvickstjertade yngel, som lefver i hafvet. Här blir ett stort fiskafänge! tänkte Knut åter och sprang upp till stugan för att hemta en håf.

När han kom tillbaka, såg han stranden uppfylld af vattenfåglar. Måsarne voro de snålaste och skreko: – ta i 'an! ta i 'an! så att det hördes en half mil omkring. Men de hade många andra i sällskap: änder, prackor, knipor, vildgäss, till och med svanor. Alla dessa rofgiriga gäster voro i fullt arbete att uppsluka de flytande fiskarna, och midt i svärmen ned slog en stor fiskörn, gripande i sina klor en halfpunds lax.

– Vänta ni, tjufvar! sade Knut, tog upp stenar från stranden och begynte kasta på fåglarna. Somliga träffades i vingen, andra i benen, men ingen tycktes hugad att släppa sitt byte. Då small ett skott, så åter ett och åter ett från det närliggande sundet. Somliga af fåglarne vände nu sidan till och flöto på vattnet, likasom fiskarna. Skotten fortforo att smälla, tilldess att hela fågelsvärmen var dels nedskjuten, dels skrikande skingrad åt alla håll.

En båt med tre jägare närmade sig stranden för att uppsamla bytet. Det var herr Peterman, som rott ut med två af sina vänner på fågelskytte. De stego i land vid godt lynne. – Se på Knut! sade herr Peterman. – Huru i alla dagar har du församlat så många fåglar vid Perlebank?

– Jag spelade för fiskarna, och fåglarna ville hålla dem sällskap, svarade Knut spetsfundigt.

– Men då är du ju en extra flink spelman, sade herr Peterman. – Hädanefter skall du heta Knut Spelevink.

– Får gå, sade Knut. – Han hade ju intet tillnamn förut, han kunde likaså gerna heta Spelevink, som Andersson, Söderlund, eller Mattsson.

– Men hör nu, Knut Spelevink, – hur ser du så illa ut i dag? Du är ju mager som en hummelstör, sade herr Peterman.

– Hvad skulle ej jag se illa ut, som sett så mycket mat och icke ätit något sedan i går middag? svarade Knut på sitt muntra sätt.

– Så, så. Kom då i dag på middag till Åsa, efter du har förskaffat oss en

så god fångst! Men kom ej förrän klockan fyra, ty förr hinna ej fåglarna plockas och stekas.

– Tackar ödmjukast, svarade Knut. Inom sig tänkte han: – det var nog sent för den, som ej ätit middag sedan i går.

5 Herr Peterman rodde bort, Knut gick till farmor. – Nå, Knut, har du sett någon fisk i dag? – Sett har jag nog, men fåglarna åto upp fiskarna och herr Peterman sköt fåglarna. – Det var illa det, Knut. Vi ha intet annat till middagen, än två strömmingar, fyra potäter och en half kaka bröd. – Gör ingenting, farmor! Ät ni; jag är bjuden till Åsa på middag, jag skall hemta
10 åt er en ostbit i fickan.

– Gå ej genvägen genom Kiikkala skog, Knut; der bo elfvorna och dessutom tre trollkonungar: bergskungen, snökungen och skogskungen. Gå hellre strandvägen, der är säkrare, men akta dig för hafsfrun!

– Strandvägen är så lång, farmor, och jag har ej ätit något sedan i går
15 middag.

– Nå, gå hvar du vill, men tänk icke på mat, det inleder i frestelse.

– Nej, farmor, jag skall tänka på nästa läsförhör.

Knut gick och tänkte på läsförhöret, men när han kom till genvägen, tänkte han: – visst vore jag en narr, om jag med så hungrig mage skulle gå
20 två mil i stället för en.

Alltså vek han af till genvägen genom Kiikkala skog och beslöt att i tankarna förhöra sig sjelf i katekesen, medan han gick genom skogen. Han hade icke gått långt, innan han såg en liten mager gubbe, dragande efter sig en kärra, lastad med tolf jernstänger. – Se, god dag, Knut Spelevink, sade
25 gubben. – Hur ser du så illa ut i dag?

– Hvad skulle ej jag se illa ut, som icke ätit annat än katekesen sedan i går middag? Men hur vet ni mitt nya namn?

– Jag vet alla namn, sade gubben.

– Får jag ej hjälpa er? Ni pustar för lasset.

30 – Skjut på, om du vill, Spelevink.

Knut sköt på, och snart kommo de till ett stort berg i skogen. – Här bor jag, sade gubben. – Stig in, så skall jag bjuda dig något godt för att du hjälpt mig med lasset.

Gubben gick in i berget, Knuts mage sade: – följ efter! Och Knut följde.
35 Snart voro de i ett stort underjordiskt palats, der allt glänste af guld, silfver och ädla stenar. – Bor ni här? frågade Knut.

– Det måtte jag veta, sade gubben. – Jag är ju bergskonungen, och i morgon skall jag fira min dotters bröllop. Allt mitt folk har så brådt, att jag

sjelf måste hemta min mat från stångjernshammaren.

– Var det jern, som ni drog på kärran? frågade Knut.

– Stångjern, min gosse, stångjern af bästa sort. Det är något förmer det, än simpel jernmalm. Stångjern är min favoriträtt, isynnerhet när det är hvitglödadt. Har du någonsin ätit stångjern?

– Nej, sade Knut; – icke som jag kan minnas.

– Då skall du få smaka någonting extra fint. Gif akt, nu lägger jag två stänger i min brinnande ugn. Om tre minuter glöda de hvita; kryp då in i ugnen, och bit af dem varmstekta!

– Tackar så mycket; gif mig hellre en kaka hållbröd med smör på och en god filbunke.

– Se, den begriper då ej hvad som är godt! Packa dig fort i ugnen, jernet är redan rödt.

– Måtro det? Der är nästan för hett.

– Hvad är det för prat? Det är ju lagom kammarvärme, brummade gubben och ville med all gewalt stoppa Knut i den brinnande ugnen. Men den, som tog till fötter, det var Knut. Han sprang för brinnkära lifvet, lyckades finna utgången och var snart åter på skogsvägen.

– Farmor hade rätt, tänkte Knut; – jag vill förhöra mig i katekesen.

Medan Knut ännu tänkte på de svåra frågorna: *hvad är det?*, begynte han frysa. Orsaken blef snart tydlig, ty der var ett stort snöberg midt i sommaren.

– Det var märkvärdigt, tänkte Knut. – Hvar skall man få sig litet varm mat?

Med dessa ord klef han i snön och tänkte på maten, men rätt som det var, plumsade han ned i ett djupt hål och befann sig i ett präktigt palats af glimmande is. Der var stjernklart och månljust, alla salar voro prydda med speglar af glansk-is, alla golf beströdda med diamanter af rimfrost. Oviga snögubbar kullrade på magen fram öfver golfven. En enda stod rak; det var en lång, styf jätte, ispiggar i håret, ispiggar i skägget, nattrock af pappers-is och skor af frusen bärsaft. – Se, god dag, Knut Spelevink, sade jätten: – hur ser du så illa ut i dag?

– Hvad skulle ej jag se illa ut, som icke har fått annat än hett stångjern sedan i går middag? svarade Knut med skallrande tänder.

– Du är för het, unge man, du är för het, sade jätten. – Jag är snökonungen, jag uppfosttrar alla mina undersåter till isklippar, och jag vill göra äfven dig till en isklimp. Öfversnögubbe, doppa pojken sju gånger i iskallt vatten, häng honom på en knagg, och låt honom frysa!

– Nej, vänta litet, menade Knut. – Gif mig hellre en mugg varm ölost, jag är redan en isklimp!

– Öfversnögubbe, gif honom en bit fruset qvicksilfver och en mugg frossa, innan du doppar honom! befalte jätten.

Knut ville taga till fötter, men det var redan för sent. Öfversnögubben grep honom i kragen, det hade varit ute med honom, om han ej råkat få fatt i sin röpipa. Knut visste intet annat råd, än att blåsa i pipan, och denna gång var det *pi, pi*. Strax förvredos den länge snökonungens anletsdrag till ett grin, som skulle föreställa munterhet, men som icke var annat, än raseri öfver den skrattlust, som oförmodadt fick makt öfver honom. Han skrattade, ja han skrattade så, att ispiggarna föllo från hans hår och haka, hans knän krokade, och slutligen föll hufvudet af honom och brast i bitar. Alla snögubbarne föllo sönder af skratt, öfversnögubben föll att sitta och blef slaskvatten, isseglarne sprucko i små smulor och hela snöberget förvandlades till ett yrväder. Med största möda kunde Knut sjelf hålla läpparna tillsamman och blåsa, så skrattade han. Midt i yrvädet märkte han sig åter vara på skogsvägen, snön rann bort i strida bäckar, och det var åter full sommar.

– Nu skall jag akta mig, tänkte Knut, klef stadigt framåt och begynte stafva ur minnet på *hvad är det*. Men han hade ej gått långt, innan han befann sig vid sidan af den vackraste gröna skogsbacke mellan bergen, och der glimmade gräset af röda smultron. Icke kan det vara farligt att plocka några smultron, när man icke får mat förrän klockan fyra i eftermiddag, tänkte Knut och klef upp på skogsbacken. Knappt var han der, innan han märkte, att det, som han ansåg för smultron, var intet annat, än många tusen små täcka elfvor i röda kjolar. De voro ej längre, än smultronstjelkar, och dansade lustigt omkring en grön tufva, på hvilken satt deras drottning, som var tre tum lång.

– Se, god dag, Knut Spelevink, sade elfdrottningen. – Hur ser du så illa ut i dag?

– Hvad skulle ej jag se illa ut, som ej har fått något annat sedan i går middags, än hett stångjern och fruset qvicksilfver? Jag trodde, att du var ett smultron.

– Stackars gosse, han är hungrig, sade elfdrottningen till sin kammarfru. – Gif honom en dagdroppe och ett myggben, så att han engång får äta sig riktigt mätt!

– Tackar så mycket, svarade Knut. – Kanske kunde jag få mig en så smultron och ett ämbare mjölk?

– Det var en grofhuggare! sade elfdrottningen, högeligen förnärmad af en så omåttlig aptit. – Vet du väl, menniskobarn, att du kommit utan pass i mitt rike och trampat ihjäl trettiofire af mina trogna undersåter, så att der ej

blef mer än en röd fläck efter dem? Skogsspindlar, gören eder skyldighet!

Knappt var detta sagdt, innan en legion långbenta spindlar klängde sig ned från träden och begynte kringspinna Knut med otaliga fina spindeltrådar. Knut tyckte ej om sådant elakt skämt, strök bort spindelväfvarna och ville begifva sig af till skogsvägen, men kom ej ur fläcken. Hans fötter snärjdes in i allt starkare nät, hans armar fastlimmades vid tröjan, hans ögon tillklistrades och slutligen föll han omkull i gräset. 5

Han kunde icke se någonting, han hörde hela skogsbacken skratta, elfvorna togo i ring kring honom, dansade öfver honom, nöpo honom som myggor i kinderna och voro utom sig af munterhet öfver detta putslustiga upptåg. – Ligg nu här och svält, tilldess att du blir mätt af en dagdroppe och ett myggben! sade de. 10

Knut föll till bönboken. – Hör nu, små elfvor, sade han, – jag är nöjd med att äta ett litet stycke rö, som jag bär i min tröjficka. Vill ej någon vara så god och sticka det i min mun? 15

Det roade elfvorna obeskrifligt att se ett så snålt menniskobarn äta rö. Fyra af dem klefvo in i hans tröjficka och framdrogo med förenade krafter trollpipan, hvilken de med mycket besvär lyckades sticka in i hans mun. Derpå begynte de dansa än lustigare rundtomkring honom och öfver honom, så att skogsbacken genljöd af deras skratt, likasom af millioner myggsvärmar. 20

Knut kände icke väl pipan mellan läpparna, innan han började blåsa, och denna gång var det *py, py*. Först tog det muntra skrattet slut i skogsbacken, och snart derefter hördes hundra tusende snyftningar på alla håll, icke olika det ljud, som man hör om sommaren, när slagregnet står som spön i backen. Knut kunde icke se, men han förstod, att elfvorna greto, och tyckte det likväl vara synd, att så lustiga varelser skulle så grufligen snyfta. 25

– Lösen mig fri, så få ni åter skratta, sade Knut till elfvorna.

Det är elfvornas högsta lust att få skratta, och de skratta ju bort sitt korta lif i sommarqvällarna. Strax voro hundrade färdiga att bortjaga spindlarna, frigifva fången, lösa hans armar och ben samt öppna hans tillklistrade ögon. Knut kunde nu se sina små fiender och var nog elak, att ännu engång blåsa ett *py*. O, huru de stackars små varelserna grimaserade och skifvade sig! De ville så gerna skratta, och de måste likväl gråta för detta förskräckliga *py*! Knut hade icke hjerta att länge plåga dem. Han blåste för ombyte *pi, pi*, och då blefvo elfvorna tokiga af glädje. De togo så höga hopp, att de nästan sprungo fatt lärkorna i luften, och några af dem föllo rakt ned på Knut, så att han måste skaka dem af sig. Han märkte ej, att en af elfvorna fallit ned i hans tröjficka och ej hittade ut igen. 30 35

– Adjö, små elfvor! sade Knut och fortsatte hurtigt sin vandring på skogsvägen. – Jag får akta mig för skogskonungen, tänkte Knut; – han skall vara den värste. Hur var det nu med min lexa: Hvad är det? ...

Om en stund kom Knut till en hjortronmosse vid sidan af vägen.

- 5 – Det kan väl aldrig vara illa att nappa några hjortron här i förbifarten, när jag icke får mat förrän klockan fyra i eftermiddag, tänkte Knut. – Der låg en stor, kullfallen gran, och för att komma till mossen, måste Knut klifva öfver granen. Knappt befann han sig midt bland dess täta, lummiga grenar, innan granen, till Knuts stora förskräckelse, reste sig upp och röt med grof
10 stämma: – se, god dag, Knut Spelevink, hur ser du så illa ut i dag?

Knut hade blifvit hängande högt öfver marken i granens topp, men fattade mod och svarade: – hvad skulle ej jag se illa ut, som ej har fått någon annan mat sedan i går middag, än hett stångjern, fruset qvicksilfver, en dagdroppe och ett myggben?

- 15 – Nå, hvarför stör du min middagslur? frågade granen. – Vet du icke, att jag är skogskonungen och råder öfver alla träd och mossar på sju mils omkrets? Här ser du mitt slott; bor jag ej bra?

Knut såg ingenting annat, än vild ödemark, men understod sig att fråga allerödmjukast, om han ej kunde få lof att stiga ned och plocka sig några
20 hjortron.

– Hvad för något? Hjortron? röt skogskonungen. – Tag furan till slef, och slefva i dig sju lass mossas; det kallar jag en stadig mat, det är min favoriträtt.

– Kanske kunde jag få ett lass äpplemos och en lagom stor grop fylld med vildhonung? menade Knut.

- 25 – Äpplemos? Jag skall göra äpplemos af dig för att du ofredat min middagslur. Kungsörn, jag gifver dig pojken, du kan hacka honom till kalops åt dina ungar!

Nu varseblef Knut en ofantelig örn, som satt i toppen af granen och såg ned på honom med rofgriga blickar. Ned kunde han icke hoppa, granen
30 höll fast hans armar och ben; han skulle snart vara hackad till kalops. Knut Spelevink hade aldrig ätit kalops, men hur mycket han än tyckte om mat, syntes det honom otrefligt att sjelf blifva mat åt en örn.

I detta betänklige läge kände han något fint som en blomma klättra upp på hans arm, hans tröjkrage, hans haka och derifrån upp till hans mun.
35 Det var den lilla elfvan, som glömts i hans tröjficka och nu med otroligt besvär släpade med sig trollpipan, hvilken var sex gånger längre, än hon sjelf. – Blås! sade elfvan.

Knut kände pipan i munnen och började blåsa. Det var åter *pu*. Granen

började gäspa, sträckte ut sina grenar och mumlade något om att han blifvit störd i sin middagslur. Hvarpå han kastade sig raklång ned på mossan och i fallet krossade under sig den ofantliga örnen. Knut kröp fram mellan grenarna, hörde skogen snarka, som om hundra björnar brummat i kapp, och tog åter till fötter det mesta han kunde. Nu skall jag akta mig, tänkte Knut. Här är farligt i skogen; jag vill hellre gå strandvägen bredvid sjön. 5

Snart hade han banat sig fram öfver kullfallna, sofvande stockar till en gärdesgård, klef öfver den och befann sig på strandvägen. Det stora, öppna hafvet vidgade sig här för hans syn, långt mera oöfverskådligt, än förr vid Perlebank. Vestan blåste, icke hårdt och rasande, som han ofta blåser på hafvet, snarare med en sådan lätt, frisk bris, som seglare tycka om, när båten dansar på vågorna. Och dessa små vågor, hvad de voro förtjusande täcka med sina kullriga ryggar och sina glada språng, der de jagade efter hvarandra! De skulle ha liknat små ystra barn, som plaska i badbunken, om de icke varit klädda i hafsgroena tröjor och klädningar, kantade med fina hvita spetsar i fällarna. Knut satte sig på berget vid vägkanten, han kände sig trött och betraktade vågorna. Dem höll han af, så långt han kunde minnas tillbaka; han hade ju vuxit upp vid stranden med dem. Näst att simma i vågorna, visste Knut icke något nöjsammare, än att betrakta deras lustiga lek. Om han blott icke varit så genomhungrig! 10 15 20

– Hade jag nu alla flata stenar, som jag låtit hoppa längs vattenytan, och vore de alla riktiga smörgåsar, hvad jag skulle äta! tänkte Knut vid sig sjelf.

Då kullrade en våg så långt uppåt stranden, att den vätte Knuts bara fötter; ur skummet lyfte sig en hvit skuldra och strax derpå satt den vänaste lilla flicka på berget vid Knuts sida. Hon var nästan lika lång som han sjelf, bar ljusgrön klädning och silfverarmband, en guldkam i det långa, guldgula håret och deröfver en krans af de hvitaste neckrosor. – Se god dag, Knut Spelevink! sade hon med en röst, som när bäcken sorlar mot kiselstenar om våren; – hur ser du så illa ut i dag? 25

Knut betraktade henne med förundran och svarade: – hvad skulle ej jag se illa ut, som icke har fått något annat till mats sedan i går middags, än hett stångjern, fruset qvicksilfver, en dagdroppe, ett myggben och sju lass mossa från kärret? 30

– Stackars gosse! sade den vänliga lilla flickan och strök med sin mjuka hand håret ifrån hans panna. – Kom till mig, så skall du få äta dig mätt af hafsskum och äkta perlor! 35

– Tackar så mycket, sade Knut; – jag skulle mer tycka om ett fat stekta flundror och femton smörgåsar, bredda med lakromm.

Flickan skrattade. – Har du aldrig ätit snömos med mycket socker på? Jag skall säga dig något. Jag är Unda Marinas käraste kammartärna, och Unda Marina är hafskonungens mest älskade barn, – hon, som bor i det sköna korallslottet derborta i hafvet och trycker sina vackra fotspår i sanden, när
 5 hon leker i vågorna. I går lekte vi hög och dufva vid stranden af Perlebank, och då tappade Unda Marina sin trollpipa vid stranden. Dyningen sade mig, att du hittat pipan. Vill du följa med mig och gifva pipan tillbaka åt Unda Marina, så skall du få till belöning ett helt berg af hafvets ädlaste perlor.

– Nej, jag tackar, sade Knut, – jag är bjuden till Åsa på middag och har
 10 icke ätit något sedan i går.

– Tycker du icke, att jag är vacker nog? sade hafsfllickan, tog honom i båda händerna och såg tvärt igenom honom med sina blå, blinkande ögon.

– Vill du icke kyssa min rosande mun?

– Ful är du icke, sade Knut; – men jag skulle tycka mer om att kyssa en
 15 god fågelstek.

– Hör på den! sade åter hafsfllickan med ett klingande skratt. – Jag vill ännu säga dig något, Knut Spelevink! Om du följer med mig och vill gifva pipan tillbaka, skall du blifva min allrakäraste fästeman, jag skall blifva din allrakäraste brud och vi skola lefva tusen år lyckliga i silke och perlor.

– Nå, allt skall man höra! svarade Knut. – Jag har icke ätit något som
 20 duger äta sedan i går och är bjuden till Åsa på middag. Adjö med dig, slaskfröken. Nu går jag min väg.

– Du skryter, du, sade hafsfllickan listigt. – Du har ingen pipa.

– Har jag ingen? utropade Knut och tog pipan ur tröjfickan. I detsamma
 25 kände han en stor våg skölja öfver hans hufvud och kasta honom raklång på berget. Mer visste han icke, förrän han åter vaknade på berget, och då stod solen redan i vester på himmelen, så att det måste nu vara eftermiddag.

Knut gnuggade sig i ögonen och undrade hvar han var. Der var Kiikkala skog med alla dess trollkungar, der han upplefvat så många äfventyr och
 30 blifvit bjuden på så besynnerliga frukostar. Der var det stora hafvet, som fortfor att gå i krusiga vågor mot stranden och stänkte sitt skum ända upp der han låg. Men hvar var Unda Marinas kammartärna? Hon sågs icke till, hon hade flutit bort med svallvågen. Och hvar var trollpipan, hvar var den lilla elfvan, som glömts i hans tröjficka och som så troget räddade honom
 35 ur kungsörnens klor? På berget bredvid honom låg ett gammalt afbrutet stycke rö, men det gaf ej en enda ton, och i tröjfickan kändes en liten våt fläck, men om den var en vattenstänk från hafvet eller kvarlefvor af den lilla elfvan, som han klämt ihjäl mot berget, det kunde ingen berätta. Knut

började misstänka, att han lagt sig att sova i solskenet och drömt tokeri.

– Jag, som är bjuden till Åsa på middag! utropade han.

I ett huj var han på fötter och tog sig för att springa den kortaste väg han visste tvärt genom skogen. Det var icke ett lätt göra. Enrisbuskarna hade någonting otaladt med hans byxor, granruskorna hängde sig fast vid hans tröja, blåbärriset och ljungen naggade i hans bara fötter. Men fram skulle Knut, och fram kom han utan vidare äfventyr, trött, hungrig och rödbrusig, precis klockan 4 på eftermiddagen.

– Välkommen, Knut Spelevink! sade herr Peterman. – I dag ser du riktigt munter ut.

– Hvad skulle ej jag se munter ut, som har bjudits på hett stångjern, fruset quicksilfver, en dagdroppe, ett myggben, sju lass kärrmossa, ett fat hafsskum och ett berg perlor? menade Knut.

– Det var många rätter på en dag, sade herr Peterman. – Man skall ej tänka så mycket på mat här i verlden. När man beständigt tänker på sådant, råkar man ut för trollen, som endast begabba människorna. Kanske du är hungrig, min gosse?

Knut blinkade förlägen, kramade mössan mellan händerna och menade, att icke svalt han precis ihjäl.

– Nå, det fägnar mig, sade herr Peterman. – Jag åt sen frukost, och mitt folk har icke ännu haft tid att plocka fåglarna. Du kan vänta till klockan 8, så får du qvällsvard.

Detta var värre än hett stångjern och sju lass mossa, tänkte Knut vid sig sjelf. Men han bet på naglarna och svarade, att han kunde ju vänta. Jag får väl tänka på katekesen, menade han.

Herr Peterman var en skälm. Han hade sjelf varit en fattig gosse och visste nog hur det var att uthungrig vänta i fyra timmar. – Knut Spelevink, sade han, – jag märker nu, att du kan något annat, än tänka på mat. Vet du väl, att det också är ett hjeltemod att öfvervinna sig sjelf och försaka det allra nödvändigaste, hvartill vår håg står här i verlden? Jag tycker om dig, min gosse, jag skall draga försorg om dig, att du får gå i skola och blifva en duktig karl. Men hvad är det? Jag tror, att jag känner oset af fågelstek. Stig in, min gosse! Nu skall du sitta vid mitt eget bord och en gång äta dig riktigt mätt.

»Hvad är det?» Det lät ju nästan som katekesen. Dörrarna uppslogos till matsalen, ett stort, dukadt bord väntade, färdigt och doftande af stek, sina hungriga gäster. Herr Peterman ledde Knut vid handen, Knut fick sitta som en herre till bords, och der skulle han sitta i denna dag, så hungrig

var han, om han icke längesedan fört hem ett stycke ost åt sin farmor och blifvit skickad till skolan.

SME DEN.

(*Yrkesvisa 7.*)

Puh!

Bälgen pustar med suck och nöd,

Luften frustar i ässjans glöd,

Elden äter det svarta kolet,

5 Tången vänder det röda stålet.

Puh! Puh!

Gnistan springer i mörkret ut,

Syns en minut,

Bugtar för vind,

10 Skämtar och brinner,

Slocknar, försvinner;

Natten stirrar i rymden blind.

Knack!

Der står smeden med blottad arm,

15 Skjortan sotig och pannan varm.

Stålet gnistrar så hvitt på städet,

Sprakar stjernor som löf från trädet.

Knack! Snack!

Glöden kolnar och bälgen står,

20 Släggan slår ...

Stål i min hand,

Hvad vill du heta?

Knif att arbeta?

Svärd att värna ett älskadt land?

25 Ack!

Mästersmed, du med hurtigt mod,

Jag vill blifva en yxa god,

Fälla fura och gran på mossen,

Timra stuga åt mor och gossen ...

Knack! Tack!

30

Stål, nu hafver du bett och klack,

Byxa och frack.

Yxa, blif snäll!

Fräs nu i vatten,

Spotta som katten!

35

Mor hon väntar med gröt till qväll.

MOD I FARAN.

Ja, mod i faran, mod i motgången, mod i frestelsen, mod, när det gäller medmenniskors eller ditt eget lif och välfärd, mod att strida för sanningen, mod att försvara de värnlösa och de oskyldigt förföljda, mod mot allt ondt och orätt, mod till allt godt och ädelt, – men icke ett dumdristigt, onyttigt mod att trotsa faror utan ändamål, förhäfva sig öfver andra eller söka strid för att spela öfversittare, – lägg detta på minnet!

5

Kanske har du hört talas om Östermyra långt borta i Österbotten, der nu Vasabanan ritar ett nytt tankstreck på Finlands karta och går fram med den nya tidens snabba fart genom bördiga åkerfält? Der är ett stort krutbruk, som länge var det enda i landet och försåg alla jägare, bergsprängare och finske soldater med det krut de behöfde. Och du vet, att krut, som tillredes af kol, svavel och salpeter, är en mycket farlig vara, som lätt kan förorsaka stora olyckor, om det tager eld, der man icke vet eller väntar det. Derför måste man arbeta mycket försiktigt i krutbruken. Der får ingen under arbetet röka tobak eller tända upp ljus, om det också vore i den säkraste lykta; ingen får bära något eldfångdt i fickan eller ens jernklackar under sina stöflar, efter det ju kunde hända, att jernklacken stötte emot en sten, så att der kunde uppstå en gnista. Men det farligaste stället af alla är torkhuset, der det nyss färdiga, ännu fuktiga krutet bredes ut för att torka och der ett fint, svart krutdamm har afsatt sig i taket och på väggarna. Detta damm är så eldfångdt och tyckes så uppfylla luften i torkrummet, att man der nästan är rädd för att tänka på eld, och der måste man lägga bort alla hårda skoplagg, så att man endast får gå barfota, eller i strumpfötterna, eller i mjuka tofflor.

10

15

20

För den stora eldfarans skull äro alla byggnader, i hvilka krutet tillverkas, uppförda afsides från herrgården och arbetarnes boningshus. Man kan ju aldrig vara så försiktig, att icke någon olycka möjligen kunde hända. Och

25

för samma orsak äro krutverken byggda af lätt trävirke, för att de må göra minsta möjliga skada, om de springa i luften. Ja, du tänker: – der ville jag icke bo! Men vanan gör, att de, som bo der, tänka icke på faran och lita på att den stränge verkmästaren hvar dag och hvar natt bevakar bruket, så att
 5 ingen oförsigtighet får sätta allas välfärd på spel.

Det har också rätt sällan händt, men det har likväl händt någon gång, att ett eller flera af kruthusen sprungit i luften. Och en gång lär det händt af en orsak, som är svår att förekomma, nemligen derigenom att åskan slog ned. Man söker visst förebygga sådana olyckor genom åskledare, men utom
 10 det att dessa icke alltid hjälpa, så är det ju vid ett krutbruk betänkligt att likasom utmana blixten och locka honom ned till ledarens spets.

Hos skjutsrättaren Fredrik Salmén på Östermyra tjenade en ung gosse, vid namn Jakob Ström, som stalldräng. Den tiden var det vanligt, att de unge drängarne begåfvo sig om söndagsnätterna ut på äfventyr, än för att olofligt
 15 taga hästar från beteshagarna och rida dem förderfvade, än för att rumla i krogarna och än för att slåss med drängarne ifrån grannbyn. – Jakob, sade en lördagsafton kamraterne Jukka och Taavi, – kom nu med oss och lär dig att blifva karl! Det är lagom månljust, så att vi hitta hästarne i hagen; här skall ridas bra i natt, och Ankuri mor i torpet förstår att tillaga kaffepunsch med
 20 kanel och ingefära. Tag piskan med dig, Jakob, och det kan vara godt, om du har en blyknapp i skaftänden; det kan allt hända, att grannbypojkarne vänta på oss vid kyrkbacken.

– Icke kommer jag med, svarade Jakob, der han ryktade hästen i stallet. Han aktade sig den natten att rida ut sin kära vallack till hästhagen.

25 – Åhå! sade kamraterne. – Hvarför kommer du icke med?

– För att det är orätt och för att husbond förbjudit det.

– Se på den, som ännu icke är torr bakom öronen! skrattade Jukka och Taavi försmädligt. – Bekänn, din stackare, att du är rädd för smörj!

– Jag är icke rädd, sade Jakob.

30 – Visst är du rädd om ditt fina skinn. Du skulle en gång smaka en kaffepunsch med kanel och ingefära, så skulle du få bättre kurage.

– Låt mig vara i fred! genmälde Jakob förargad och hotade kamraterna med tömskaftet.

– Kantänka morsgrisen! skrattade de. – Den pojken blir aldrig karl här i
 35 verlden; en harstackare är han, och en räfsvansare blir han, om han får lefva.

Jakob fick vara i fred, och hans tappre vänner gingo ut på sina nattliga äfventyr. Visst kommo de sedan mörbultade hem och tillbragte söndagen med att sofva ruset af sig, men i stället skröto de icke litet öfver sin man-

haftighet och lofvade Jakob att uppfostra honom bättre med ett kok stryk nästa lördagsafton.

Då hände sig följande måndag, den 16 Oktober 1844, att vintern kom med en hvinande ostlig storm. Vinden tjöt i alla knutar och hvirflade rök och gnistor från alla skorstenar, ty det var kallt, man behöfde i alla stugor värma sig. Arbetarne voro vid sin vanliga syssla i krutverken, när med ens ett förfärans rop uppstod: – der är eld i taket på torkhuset!

Torkhuset! Alla visste hvad detta betydde. Torkhuset hade papperstak, och gnistorna från någon aflägsen skorsten hade fattat eld i taket.

Alla rusade ut ur verkstäderna och sprungo sin väg, så långt de förmådde. Ingen tänkte på annat, än att rädda sig själf. Husbonden och hans verkmästare ville icke ens uppmana någon till ett försök att släcka elden; torkhuset kunde i nästa ögonblick springa i luften, och icke ville de skicka sitt folk till en säker död.

Då såg man något förunderligt. En ung gosse, med ett vattenämbar i handen, klef lugnt och säkert uppför stegen till torkhusets tak, och efter honom följde en äldre man. De två voro Jakob Ström, som obedd hade fattat detta raska beslut, och hans husbonde skjutsrättaren, som höll af den redlige gossen och hellre ville dö med honom, än lemna honom ensam i faran.

Åskådarne på afstånd stodo bleka af häpnad och vågade knappt andas. Men icke många minuter af ångestfull väntan hade förgått, innan man såg gossen och hans husbonde lika lugnt och säkert nedstiga från taket. De hade släckt elden just i sista minuten, innan den genombränt pappersfilten och uppnått det fina krutdammet på insidan af taket.

Folk hade församlats från hela granskapet. Ett hurrarop, som öfverröstade stormens dån, gick öfver den höstliga slätten, de afmejade åkerfälten, den unga, gröna rågbrodden, herrgårdens trappor och alla stugor i Östermyra. Ännu vågade ingen närma sig det farliga huset: der kunde ju finnas en obemärkt gnista kvar. Men när gossen och hans husbonde återvände till folkskaran och försäkrade att allt var släckt, då måste man tro dem, då prisade alla deras mod, alla ville trycka deras händer, husbonden omfamnade dem och lofvade att rikligen belöna deras storartade hjältebragd. Det har han visserligen gjort; men sådana bragder göras icke för lön och kunna icke betalas med skänker; de göras af ett ärligt, modigt och pliggtroget hjerta, därför belönas de bäst af ett godt samvete.

De två drängarne Jukka och Taavi hade varit de förste att springa sin väg från krutverket allt hvad benen förmådde, hade också hunnit längst bort från faran och återvände nu, något flate, till den öfriga folkhoppen. – Det var ingen

konst att släcka den eldsmulan, när man hade något att släcka med, sade de stormodigt till Jakob. – Nog hade vi klifvit på taket, om vi haft vatten till hands.

– Ja, det förstås, sade Isokylä gubben, hvars hästar de ridit förderfvade sista söndagsnatten, – det var visst för att söka vatten, som ni sprungo en
5 hel verst från torkhuset. Hvad behöfde ni söka? Ni skulle ha ridit med en stulen häst uppför stegen och släckt elden med kaffepunsch!

Nu var det Jakobs tur att skratta åt sina kamrater. Han frågade godmodigt, om det var nästa lördagskväll, eller när det var, som han skulle få stryk för att han var rädd.

10 Detta förgade Jukka och Taavi. – Kantänka han nu är stor på sig, menade de. – Och så är han ändå en pojkvasker, som kryper bakom mors kjolar och inte en gång kan taga sig ett ärligt rus. En harstackare är han, och en räfsvansare blir han, så länge han lefver!

AUKTIONSMÄKLAREN.

(Yrkesvisa 8.)

Salen fylles med spekulanter,
Månskensgubbar och gamla tanter,
Månglerskor af diverse sort,
Folk, som handlar med vått och torrt,
5 Folk, som väntar på röfvarpriser,
Fruar, mönstrande bordsserviser,
Här en jungfru med sin betjent,
Der en fattig och tyst student.

10 Ett par stöflar! De gå tillhopa,
Maken finns ej uti Europa,
Klacken borta och sulan sned,
Högsta modet! Nå, hvem är med?
Femti penni! Åh, höj på budet!
Sexti! ... Sjutti! ... Märk ... sjutti bjudet!
15 Sjutti penni? Nå, ett ... tu ... tre!
En gesäll är den lycklige.

Toma flaskor och karafiner!
Kunna fyllas med goda viner ...

Fågelburar! ... Halfbrända ljus,
 Oumbärliga i hvarth hus! ... 20
 Spruckna krukor! ... En söndrig skopa!
 Nyttigt bohag, mitt herrskap, ropa!
 En vagnssela! ... En bröllopsfrack!
 Första, ... andra ... och tredje? Knack!

Vaxduksmatta! ... Ett såll ... Ett segel! ... 25
 Lilla frun skall väl ha en spegel?
 Ramen skubbad och glaset spräckt ...
 Herrn behöfver en stöfvelknekt! ...
 Nej, madam, sådan kaffepanna!
 Der fås nektar, och der fås manna, 30
 Pipen forsar liksom en pump!
 Fyra bönor och resten sump!

Så jag, mäklare fattig, stretar,
 Och allt hesare jag trumpetar ...
 Alla sträcka här ut sin klo 35
 För att plundra sin nästas bo,
 Och min lott är att sorgsen stycka
 Brustna spillror af menskolycka.
 Uff ... jag steks ... här är som i ugn
 Hundra mark för en timmes lugn! 40

GAMLA HERRN.

Det var en gång en gammal herre, vid namn Sedmigradsky. Namnet klang så ovant och främmande, att barn knappt kunde uttala det riktigt. Man sade, att han var af polsk släkt, och ingen visste hvarifrån han kom, men till Helsingfors kom han och blef lärare i konsten att teckna. Han var då redan en äldre herre; små flickor tyckte, att det var något söndrigt på honom, hans 5
 hår var söndrigt, han var nästan flintskallig, så att der voro blott några grå hårstrån kvar, och kanske var det därför barnen voro rädda för honom. Men han höll af barnen, han brukade bära en dosa i västfickan, der var jungfru Marias bild på locket, och inne i dosan funnos karameller och sockergryn. När han då talade vänligt till barnen i esplanaderna och de ville springa 10

bort, tog han fram dosan och bjöd dem någonting godt. Somliga sprungo, somliga stadnade. De snålaste läto först öfvertala sig; sedan kommo der flera till. Då hände, att man fick se den gamla herrn omgifven af många små barn, så länge något fanns qvar i hans dosa; men när der ej mera fanns
 5 något, sprungo barnen åter sin kos. De kände ju honom icke, de visste intet annat om honom, än att han hade söndrigt hår och en treflig dosa. Många sade ej engång tack, när de hoppade bort.

Ja, der satt han sedan ensam, och ingen brydde sig om honom. – Jag måste finna på något bättre åt barnen, än karameller och sockergryn, tänkte
 10 han vid sig sjelf. – Den glädjen varar så kort och är snart glömd. Hvad skall jag finna på, att barnen må hålla af mig?

Han tänkte så länge derpå, att han tänkte derpå så länge han lefde. Och han hade väl skäl att tänka så. Ty han var ensam i verlden, ingen höll af honom. Ingen hustru hade han, inga egna barn hade han, fastän han så
 15 gerna önskat sig sådana; en gammal hushållerska skötte hans bo, dukade hans bord och bäddade hans säng. Visst hade han, utom sina elever, två eller tre bekanta, som stundom helsade på honom, men de voro gamla som han och kunde ej värma hans hjerta. Det gjorde honom ondt, att han var en främling här och långt borta från dem, som varit honom kära i unga dagar.
 20 Men icke var han därför knarrig och misslynt, tvärtom, han var gladlynt och språksam. Han hade fått den goda gåfvan att vara nöjd med sin lott, älska människorna och göra i tysthet godt. Detta var hans nöje.

Nu lefde han mycket sparsamt. Alltid gick han i sin gamla grå hatt, sin slitna kappa och sin blå frack med blanka knappar, åt mycket tarfligt och var
 25 nästan aldrig med om sådana nöjen, som kostade penningar. Hade han små inkomster, så hade han ännu mindre utgifter, och därför blef alltid någonting öfver, som han lade ihop till en sparpenning. Folk började slutligen tro, att den gamle herrn var en girigbuk. Den snålvargen, sade de, han unnar hvarken sig sjelf eller andra något godt, han älskar intet annat i verlden, än det röda
 30 guld, och det samlar han i sitt skrin, hög efter hög. – Tvi, sådan gnidare! Hvem skall ärfva honom? Kissen tager till slut hans guld, eller kommer der någon jude från Polen och säger: gif hit, det är mitt!

Gamla herrn visste väl hvad man sade om honom, det sörjde hans hushållerska för och berättade åter för andra, att hennes herre var rik och snål.
 35 Lika nöjd och gladlynt var han ändå. Han gick beständigt och tänkte vid sig sjelf: hvad skall jag finna på, för att barnen må hålla af mig?

Tiden gick, allt tyngre blef penningskrinet, och allt gick det gamla talet bland folk, som såg gamla herrn i hans slitna kapprock: kissen tager det!

Tvi, sådan girigbuk! ... Då blef gamla herrn sjuk och låg på sitt yttersta. Nu undrade folk, om han ändtligen skulle göra sitt testamente och hvem som skulle få penningeskrinet. Man skall få se, att den snåla hushållerskan ärfver alltsammans, menade grannarne. Hushållerskan ville gerna tro detsamma, men hon, som visste allting och litet mera dertill, visste intet om något testamente. Doktorn sade till henne: nu dör han. Och presten sade till henne: har han förordnat någonting åt de fattiga? Icke så mycket, som sin gamla blå frack, svarade hushållerskan. – Men det är ju okristligt, menade presten. Tvi, sådan girigbuk!

Gamla herrn låg der gladlynt och nöjd, som han alltid varit, men nu var han nöjdare än någonsin förr, ty nu hade han funnit på något bättre än karameller och sockergryn, som skulle tvinga barnen att hålla af honom. Detta aktade han sig för att omtala, så länge han lefde. Det var hans fröjd, att barnen skulle hålla af honom efter hans död.

Ja, så dog han och blef begrafven och måste, som andra girigbukar, lemna sitt penningeskrin kvar. Men då hittades oförmodadt ett testamente, och efter der icke fanns någon enda slägting att taga vård om qvarlåtenskapen, infann sig magistraten att öppna det förseglade papperet. Grannarne voro så nyfikna, att de trängdes i förstugan för att få höra den stora nyheten, och den ena hviskade till den andra: det blir hushållerskan! Tvi, sådan snålvarg!

Men det blef icke hushållerskan, det blef de små barnen. Gamla herrn hade ändtligen funnit det sätt att ihågkommas, som han så länge tänkt ut, och det var att testamentera all sin egendom till en småbarnsskola, som skulle bära hans namn. Ingen kunde bestrida, att testamentet var uppsatt i laglig form, och det blef en småbarnsskola. Så länge hade gamla herrn slitit sin blå frack och sparat på egna nöjen, att nu kunde ifrån hans penningeskrin byggas ett stort skolhus, en lärarinna aflönas och allt anskaffas, som behöfdes för barnens trefnad och undervisning. Omkring 100 barn få nu och allt framgent gå der i skola och lära sig under lek och sång allt det, som är nyttigt för deras ålder. När de blifva så gamla, att de måste gå i en högre skola, lemna de åter platsen åt yngre barn, som komma i deras ställe. Och så går det, år ut och år in, slägte efter slägte, så långt man kan tänka sig framåt i tiden. De barn, som skiljas från småbarnsskolan, skiljas med saknad, och de barn, som få inträde der, äro glada deråt, ty det finnes ingen skola, der man kan trivas så väl och vara så lycklig. Och der hänger gamla herrns porträtt midt på väggen framför ingången, och skolan kallas för alla tider Sedmigradskys skola.

Det är nu i trettio år, som skolan har samlat barnen till sig. Jag har varit der många gånger och sett gamla herrn i sin blå frack se ned från taflan på dessa

goda, lydiga och lyckliga barn i den höga, stora och ljusa skolsalen. Hvarje gång har jag tänkt på gamla herrn, huru ensam han var, medan han lefde, och huru barnen så snart glömde honom, när han tömt sin dosa åt dem. Nu *kunna* de icke mera glömma honom, nu är han ju alla dagar midt ibland dem
 5 och ser deras lekar och hör deras glada sång, och de kunna icke se upp, utan att se honom framför sig. Dosan, ja hon är förgäten, ingen mins henne mer, och ingen snålas mer efter hennes goda saker. Här finns nu något bättre, än karameller och sockergryn. Han på taflan, som alla se upp till och alla hålla så mycket af, han är densamma gamla herrn, som folket kallade snålvarg och
 10 girigbuk, men se hvad han uträttat! Mången tyckte förr, att han ju kunnat låta göra sig nya kläder, äta godt, dricka godt, roa sig och lefva fint för sin sparpenning; men hvad hade det då blifvit af hans skola, hans glada barn och hans minne för efterverlden? – Kissen tar det! sade folk om hans penningeskrin. Ja, kissen tar mångt penningeskrin, der den girige samlar sitt snöda
 15 guld, men detta skrin tog hvarken kissen eller hushållerskan, barnen togo det, ty för dem sparade han, och om den kallas girig, som sparar för andras lycka, så måste man ju tacka Gud för att sådana girigbukar finnas i verlden.

Sista vintras, kort före jul, var jag der på barnens Luciafest. Der stodo två stora granar med tända ljus och många vackra saker, och mer än hundra
 20 barn togo der i ring kring granarna och hade obeskrifligt roligt. Gamla herrns porträtt var kransadt med grönt och blommor, barnen sjöngo för honom, alla sågo på honom och välsignade honom ännu så många år efter hans död. Se, det är ett minne, tänkte jag, för hvilket det lönar mödan att lefva, försaka och lida smälek af menniskor! Det förekom mig, som smålog gamla herrn
 25 vid sig sjelf, der han såg ned på barnen från taflan. Det var, som skulle han säga: se, nu springa de icke ifrån mig mer! Och åter var det, som skulle han säga: icke mig, Herre, icke mig, utan Ditt namn gif äran! Det är Ditt verk, min Gud, och jag har varit Ditt fattiga redskap. *Ditt* namn vare lofvadt!

BRANDVAKTEN.

(Yrkesvisa 9.)

Jag fattige nattpalt
 Skall svara för allt, allt,
 Och när andra få sofva godt,
 Får jag frysa så kallt, kallt.

Jag tuggar på bladen,
Räknar husen i raden;
När jag tutar uti min lur,
Blir det brådt om i staden. 5

Föll knappen ur jackan?
Hvem hittar den hackan? 10
Här är mörkt som i säcken nu ...
Brita lappar väl brackan.

Hvad blänker i knuten?
Skall jag gripa till tuten?
Nej, en herre har stickan tändt, 15
Och nu blåser han ut'en.

Uff, allt är så fruset!
Der är tjuf uppå ljustet:
Fröken somnat från sin roman,
Tuttar eld uppå huset. 20

Här vakar studenten
Vid den grekiska pränten,
Stackars gosse, godnatt, godnatt,
Dröm vackert om jätten!

Men se, i hotellet, 25
Der rumlas i stället!
Mjuka tjenare, ett glas punsch?
Pytt får gamla skrället!

Nå, hvad skall man göra?
Är man häst, får man köra. 30
Den som nu vore väl till kojs
Med en fäll öfver öra!

GOSSEN, SOM HÖRDE DET TYSTA TALA.

Det var engång en döfstum gosse. Han hette Paavo. Han ville så gerna kunna den stora konsten att höra och tala, men han kunde icke. Han såg de andra barnen röra sina läppar och förstå hvarandra, men Paavo måste göra tecken med händerna. Far förstod hvad han ville säga, syster och bror förstodo
 5 honom bättre, mor förstod honom allra bäst. De andra barnen i byn förstodo icke hans tecken; de härmade Paavo med händerna och skrattade åt honom.

Värst var den långe Penttu. Han gjorde narr af Paavo, och när Paavo kom att se gossarne slå trissa på landsvägen, bråkade Penttu bä, bä, likasom hade Paavo varit en bässe. Detta tyckte bybarnen vara mycket qvickt, men
 10 så tyckte ej lilla Lisu. Hon tog Paavo med sig till stugan och tröstade honom med en filbunke för att han ej skulle gråta.

Mor, med sitt teckenspråk, hade berättat för Paavo om Gud i himmelen, huru god han är mot alla sina skapade verk och mest mot olyckliga, små barn. Paavo visste, att Gud kan allting och gerna vill hjälpa dem, som rätt
 15 hjertligt bedja honom om något. Men Paavo hade också sett, att när någon hjälpte far eller mor, ville de ha' betalning därför. Då tänkte Paavo vid sig sjelf: om jag hade något att betala åt Gud, så skulle jag bedja honom lära mig höra och tala.

Paavo var redan sex år och hade aldrig varit i kyrkan. Hvad skulle han
 20 göra i kyrkan? Icke förstod han prestens predikan, icke kunde han höra messan och psalmerna. Men när far spände för släden om julmorgonen och syster och bror fingo följa till kyrkan, tyckte mor det vara synd, att Paavo skulle bli ensam hemma. – Vill du följa med? sade mor.

Ja, visst ville Paavo vara med om ett så rart nöje, som att åka till kyrkan
 25 om julmorgonen. Och efter de andra syskonen fingo hvar sin tiopenni att lägga i håfven, fick också Paavo sin tiopenni, men mor glömde säga hvartill den skulle brukas. Det var en stor, tung slant, mycket tyngre än en penni eller fempenni, som Paavo stundom brukat få af de resande, när han öppnade grinden vid landsvägen. Paavo tyckte, att detta var förskräckligt mycket
 30 penningar, så rik hade han aldrig varit, och nu hade han något att betala Gud med.

Hela vägen till kyrkan tänkte han på huru han skulle gå till Gud och säga honom: Käre Gud, jag ville så gerna kunna höra och tala som andra
 35 människor. Och efter du är så god och kan allting och vill hjälpa dem, som bedja till dig, så hjälp nu Paavo, att Paavo kan höra hvad presten säger. Du skall få betaldt för det, käre Gud, du skall få tio penni.

Sedan tänkte han åter: visst måste Gud bo i kyrkan, men huru skall jag få tala med honom, när der är så mycket folk? Och månne han förstår, när jag tecknar med händerna?

Paavo blef bekymrad, men han kunde ej fråga de andra i släden; det var ju mörkt, de kunde ej se hans händer. Han satt fundersam och såg huru far körde. Vallacka var en flink häst, bjellror hade han, det klang i berg och backar. Det var en half mil till kyrkan, men det gick som trissan på landsvägen. Alla snöiga björkar och granar tycktes springa mot Paavo, och det märkvärdigaste var, att månen sprang med, – månen, som annars brukade lunka så sakta framåt på himmelen.

De kommo till kyrkan. Många hästar och slädar stodo der utanför; dörarna öppnades, och derinne var allt ljus, som i himmelriket. En ånga af meniskornas andedrägt gick ut från deras mun, såsom ett rökoffer åt Herren Gud. Det var mycket förunderligt att kunna se den lefvande anden i menniskan.

På stora gången var trängsel, och i trängseln blef Paavo skild från sitt sällskap. Han var liten, han klämdes mellan det myckna folket och fördes framåt, han visste ej hvart. Snart stod han främst midtför altaret med dess hvita duk, dess brinnande ljus och dess sköna, stora tafla, som förestälde Frälsaren på korset. Innanför altarkransen stod en prest i sin hvita mess-skjorta, broderad med guld. Paavo stackare förestälde sig i sin enfald, att presten var Gud, gick fram, lade sin slant på altarkransen och tecknade med händerna det, som han så innerligt önskade begära af Gud.

Presten såg honom icke, presten sjöng sin messa och läste sin bön, som Paavo ej kunde höra. Mor såg sig om efter Paavo, der hon satt i sin bänk, gick fram på gången och tog Paavo till sig. Men der fanns äfven en annan, som såg den lille Paavo och förstod hans teckenspråk. Det var den store, osynlige Herren Gud i himmelen, som ser allting, och som nog visste, att Paavo stackare icke förstod bättre.

Paavo satt bredvid sin moder i bänken, såg på ljusen, såg på presten och kyrkfolket, på det höga taket och de vackra bilderna. Men när han ingenting kunde höra, hände sig, att han somnade, der han satt i bänken. Då sände Gud till honom en engel i drömmen. Och engelen talade till Paavo, men englarna tala icke till de små barnen med ord, utan med tankar. Och det skola barnen minnas, att när en god tanke stiger upp i deras hjerta, är det en engel, som talar till dem.

Engelen sade: Paavo!

– Här är jag, svarade Paavo i drömmen.

– Gud har hört din bön, sade engelen. – Du skall få *höra det tysta tala*.

Men det skall du veta, att ingen menniska kan betala Gud med penningar, ty Gud är så rik, att han eger hela världen. Derfor när du går från kyrkan, skall du taga din penning från altaret och gifva den åt den fattiga gumman derborta vid dörren. Ty om du vill betala åt Gud en liten, liten del af hans
 5 godhet mot dig, så skall du älska honom mer än allt annat på jorden och lyda hans bud och vara god emot alla menniskor, ja också mot djuren. Det är så, att den, som gifver af godt hjerta en slant åt de fattiga, han lånar åt Gud.

I detsamma vaknade Paavo, ty julottan var nu slutad och folket begynte gå ut från kyrkan. Då ihågkom gossen engelens ord och bad sin moder att
 10 få gå fram till altaret. Hon trodde att han ville se taflan och unnade honom gerna att se något så vackert. Men Paavo tog sin tiopenni och gaf den åt gumman, som engelen sagt.

När de nu kommit ut ur kyrkan och sutto i släden, blef der ett starkt körande, ty folket trodde, att den, som körde förbi alla andra på hemvägen
 15 om julmorgonen, den skulle i sommar få längsta linet på åkern. Och många slogo sina hästar med piskan, men Paavo hörde hästarne säga: hvarför slår du mig? Jag springer ju det bästa jag kan.

Paavo tyckte det vara mycket underligt, att han hörde och förstod hästarnes språk. Han förstod ännu icke den gåfva han fått, att höra det
 20 tysta tala. Men snart skulle hans förundran blifva mycket större.

Klockan var snart 8 på morgonen, men det var ännu alldeles mörkt ute, luften var frostig, stjernorna tindrade klart på himmelen. Då hörde Paavo, medan de åkte fram på isen öfver de tysta vattnen, den allraskönaste musik, som någon menniska hört sedan den första julmorgonen, när herdarne
 25 hörde englarna sjunga utanför Bethlehem. Hvad kunde det vara? Paavo visste det icke då, han hade ju aldrig hört någon musik, men han förstod det efteråt. Det var morgonstjernorna, som prisade Gud.

Det klang genom luften, det kom från himmelen, det fann gensvar på jorden. Det snöiga berget, den frusna sjön, alla träd i skogen, ekorren
 30 i granen, talgoxen på gärdesgården, ja sjelfva den hvita isen, der släden halkade fram som öfver ett glastak, alla sade till hvarandra: hör, huru stjernorna lofva Gud för att Frälsaren kommit till världen! Låt oss sjunga med dem vår vackraste lofsång!

Detta hörde Paavo, men förstod han det? Nej, han var hungrig, han
 35 tänkte på den färska julbullen, som doftade så skönt i ugnen i går, och undrade om han skulle få rätt mycket fläsk till julmiddagen. När han kom hem, stekte mor gårdagsgröten till frukost, och Paavo hörde gröten säga till träskeden: ät icke allt, lemna qvar något åt far!

Detta roade Paavo, det förstod han bättre, än morgonstjernornas lofsång. Han skrattade, så att gröten knappt ville hållas i skeden, och tecknade åt mor: gröten säger: lemna något åt far!

– Det var förståndigt af gröten, svarade mor. – Far är ju också hungrig.

Paavo ville just taga för sig en rätt grundlig sked af det sista i fatet, när han hörde inom sig en besynnerligt klar röst, som tycktes komma från hjertat och sade till honom: far steg så bittida upp och har skjutsat dig till kyrkan; huru näns du äta upp hans fattiga frukost?

Paavo blef röd af blygsel och lade bort skeden. Han förstod, att han varit nära att göra någonting orätt, men han förstod ännu icke hvem som varnat honom. Kanske vet du det bättre. Gud gifve, att alla menniskor ville höra den tysta rösten, som talar i deras hjerta, när de göra någonting orätt. Det är *samvetets* röst.

Från den tiden blef Paavo allt mera van att höra det tysta tala. Han hörde plogen säga till stenen på åkern: maka åt dig, så att jag får göra min teg fruktbar! Mujkan stötte sitt hufvud mot isen och sade: här är så mörkt i sjön! Videbusken sade till molnet: hvarför skymmer du solen, så att jag icke får slå ut mina fjun? Gärdesgården sade till tallen bredvid honom: låna mig en stör, ser du icke, att jag faller omkull? Brunnen sade till ämbaret: om du nästa gång stöter mig i sidan, så kommer du icke upp igen. Blåsippan sade till Paavos fot: var så beskedlig och trampa icke ihjäl mig! Tranbäret sade till Paavos hand: nog kan du plocka mig, icke är jag så sur, när jag får litet sirap på mig. Och mössan sade till Paavos hufvud: kastar du mig i bäcken, så rymmer jag bort från dig.

När det blef sommar, hörde Paavo gräset på ängen säga: nu växer jag, så det förslår! Åkern sade till diket: kära du, låna mig litet vatten, jag är så törstig! Skogen sade till sveden: akta elden, du sveder mitt hår! Sjön sade till båten: tycker du om att gunga? Och det stora, vida landet, Paavos land, vårt land, sade till himmelens sol: kära sol, läs din aftonbön när du går ned, och bed Gud, att du i morgon får skina rätt varm och gifva grönska och skördar åt mina älskade barn!

Paavo blef så van vid allt detta, att han icke tyckte det vara något förunderligt alls. Men det, som förundrade honom, var när han hörde samvetet tala. Hvar gång han ville göra något illa, sade samvetet: det är *orätt*! Och hvar afton, när han var lydig och flitig, ödmjuk och tjenstvillig, sade samvetet: det är *rätt*! Värst var det, när han någongång ville ljuga; då hörde han samvetet gråta. Och när andra varit goda mot honom och han varit otacksam, då hörde han den tysta rösten inom honom snyfta i gråt.

Detta kunde Paavo ej stå ut med att höra. Han måste ju blifva sannfärdig och tacksam och god mot alla, annars hade han ingen ro för den evärdeliga rösten, som beständigt varnade, bestraffade eller gillade allt hvad han gjorde.

Paavo undrade om äfven andra menniskor hörde inom sig en sådan
 5 besynnerlig röst. Han nästan gissade, att der var någonting dylikt hos alla, men det låg så djupt förborgadt under fars vadmalsjacka och mors ylle-
 lifstykke, att Paavo ej rätt kunde höra så djupt. En gång mindes han när
 länge Penttu kastat en katt i brunnen och lutade sig ned för att se hur katten
 drunknade. Då råkade Penttu sjelf falla i brunnen och skulle visst hafva
 10 drunknat, han också, om ej Paavo med stort besvär hissat ned åt honom
 den tunga brunnshinken och bergat Penttu och katten i deras yttersta nöd.
 Denna gång tyckte Paavo sig höra Penttus samvete säga: mins du huru ofta
 du gjort narr af den döfstumme stackaren, och nu har han räddat ditt lif!

En annan gång tyckte Paavo sig höra Lisus samvete tala. Lisu hade en höna,
 15 som hon höll mycket af, och Paavo hade gillrat ut en stor, tung råttfälla bredvid
 hönsgården, efter ju råttorna brukade äta upp hönornas ägg. En morgon hade
 Lisus höna trippat ut för att snaska åt sig något godt, och när Paavo vittjade
 råttfällan, låg hönan derunder död och aldeles platt. Då kan man tänka, att
 Lisu blef ledsen och ond, ja, så ond, att hon ville slå Paavo. Men i detsamma
 20 hörde Paavo Lisus samvete säga: hvarför skall du slå den beskedlige gossen,
 som ville göra dig en tjenst och skydda äggen mot råttorna? ... Lisu blygdes
 för sig sjelf, tog Paavo om halsen, tröstade honom och sade: icke skall du vara
 ledsen, Paavo; nog vet jag att du ville göra oss nytta med råttfällan.

Paavo växte upp och blef stora gossen. Då skickade Gud så, att presten
 25 kom på läsförhör till byn och fick se den stackars okunniga Paavo. Och
 efter der nyss var inrättad en skola i staden för döfstumma barn, skickade
 presten Paavo till skolan. Der fick Paavo lära sig läsa och skriva, der fick
 han lära sig bättre förstånd om sin evige Fader i himmelen och om Guds
 Son, vår Frälsare, än när Paavo var så liten och oförståndig, att han trodde
 30 sig kunna betala Gud med 10 penni. Och dertill fick Paavo äfven lära sig
 ett godt handverk. Han var flitig, ordentlig och skicklig, och snart blef han
 en så snäll snickare, att i hela socknen fanns icke någon, som kunde göra så
 vackra stolar och så ordentliga bord, som Paavo. Alla tyckte om honom för
 att han var en god och rättskaffens menniska, alltid barmhertig och alltid
 35 sanfärdig. Paavo visste nog hvem han hade att tacka för detta, och han pri-
 sade Gud för att samvetet är Guds röst i människans hjerta.

När han hade sin egen verkstad, tyckte han, att han aldrig kunde få en
 bättre hustru, än Lisu, om blott Lisu ville hafva honom stackare, som var

döfstum. Men se, Lisu var den, som ej sade nej, nog kände hon Paavo och visste, att hon väl kunde få en mindre tystlåten man, men aldrig en bättre. De blefvo då man och hustru, och mycket lyckliga blefvo de. Deras barn kunde alla höra och tala, deras föräldrar och syskon helsade ofta på dem, och mor brukade säga åt de små gossarne, när hon såg stekt gröt på bordet; 5
höra ni icke huru gröten säger åt skeden: åt icke upp allt, lemna qvar något åt far! – Då skrattade Paavo och tecknade, som hans mor förr hade tecknat åt honom: det var förståndigt taladt af gröten.

En dag kom der en fattig, försupen slarf och bad om herberge i verkstaden. Det var Penttu. Paavo tog honom till sin dräng, lärde honom handtverket 10
och hade sin fröjd af att Penttu till sist blef ordentlig karl.

Nå, hvad är der nu mera att berätta om Paavo? Jo, det, att när människan rätt hjerteligt beder något af Gud och beder i Jesu namn, som Guds ord lär oss, så skall hon alltid vara viss derpå, att Gud hör hennes bön. Men Gud 15
bönhör oss icke alltid så, som vi sjelfva mena det; han gifver oss i stället någonting bättre. Nu kan ju ingen undra, om en stackars döfstum gosse beder Gud att lära honom höra och tala. Det är två stora Guds gåfvor, för hvilka ju alla, som fått dem, måste tacka och lofva sin Skapare. Men Gud gaf i stället åt Paavo det, som var ännu bättre än höra och tala, nemligen att 20
höra det tysta tala, hvilket för Paavo betydde att ständigt och ostörd af allt annat lyssna på samvetets röst. När Paavo genom en sådan Guds nåd blef en god människa, var detta bättre för honom, än om han talat och hört aldrig så mycket i verlden och blifvit en slarf som Penttu.

Men om du förundrar dig, att Paavo, fastän han var döfstum, hörde skogen och sjön och stjernorna och allt annat tyst uti verlden tala, så skall 25
du veta, att detta är alls icke något ovanligt, ty det höra ju nästan alla barn. När du leker med dockorna eller med stenarna på berget och tallkottarne äro dina kor och stickorna dina främmande, så hör du ju dem alltid tala och svara. Liksom icke björken skulle kunna tala i vårqvällen eller lingoget i 30
backen ropa godmorgon åt dig! Det är ingenting besynnerligt alls.

MJÖLNAREN.

(Yrkesvisa 10.)

Matts, långa hit säcken
Att fylla i tratten!
Den tokiga bäcken

5 Han forsar af vatten,
Han supit sig fuller
Ur molnens kastruller,
Och stenarna spraka,
Och kuggarna knaka.
10 Det här bär till skogen! Om vi ej få mäld,
Skall qvarnen ta eld.

Det har jag för sölet,
När pojkarne sinka.
Vid tratten och mjölet
Så får man ej blinka,
15 Fast ögonen klistras,
Humöret förbistras
Och hvit som en dufva
Man snyter sin snufva,
När herregårdsfogden, så arg som en frass,
20 Står der med sitt lass.

Min granne, kantänka,
Han malar med väder!
Qvarnvingarna blänka
Och snurra som fjäder;
25 Men blåser sydvesten,
Så händer för resten
Att han midt i trallen
Får vingen i skallen.
Nej, tackar för äran, jag tycker så mest,
30 Att vattnet är bäst.

Visst sägs, att om natten
Det spökar i qvarnen.
Det vore väl katten,
Men säg ej åt barnen!
35 Om det ej är råttor
I säckarnas grottor,
Så är det väl hjulet,
Som plaskar i skjulet.

Det qvittar mig lika; jag tager min tull.
 Matts, säcken är full!

40

WIPPLUSTIG.

– Hvem vill se mitt skåp? Hvem vill se det märkvärdigaste i hela världen? skrek Wipplustig. Så stälde han skåpet på fyra stolpar utanför grinden, och alla som i gården funnos, stora och små, gubbar, gummor, gossar, flickor, sprungo omkull hvarandra, ropande: – Wipplustig är här med sitt gyckelskåp!

– Passa nu på, skrek Wipplustig, – nu börjar spektaklet! Så vred han på en vef vid sidan af skåpet, framsidan öppnades, man såg en rad af granna små dockor, som rörde sig finurligt i skåpet. – Mössorna af, gossar! Här kommer kejsar Napoleon med sin stora örn, sina generaler, fältmarskalkar och rövvaranförare. Märken I hvad han är stor, han är sex tum hög, han är hufvudet högre, än kungen i Spanien och gubben i mån. Akten er, soldaterne komma med geväret på axeln; ur vägen, pojkar, nu blir det krig! Trrrrum, trummorna gå. Ser någon den lille trumslagaren, som går så spikrak i spetsen för kejsarens garde med björnskinnsmössorna? Skulle tro han är morsk. Och mästert trumpetaren der, han blåser omkull ett helt regemente; gör efter det, den som kan! ... Huj, der komma engelsmännen seglande med sin flotta på hafvet ... paff, kanonerna smälla ...

– Käre, låt dem smälla litet hårdare, bad gamla Kajsa i sin röda mössa. – Det är märkvärdigt, jag hör ingenting, jag tror att jag blifvit stendöf.

– Ja, jag hör heller ingenting, skrek Lat-Jakob, som hade satt sig i gräset för att han ej hade en stol att sitta på. – Jag har så långa öron och hör ändå ingenting.

– Håll munnen! ropade Wipplustig. – Tror du, att man kan höra kanonerna, när folket surrar som brömsar kring skåpet?

– Men jag ser ingenting, snyftade torparens lilla Greta, som ej var längre, än en lagom vispel, och stod bakom skräddarens Anders med hans vidlyftiga vadmalsjacka. – Jag ser ingenting, jag!

– Häng lås för näbben! skrek åter Wipplustig. – Jag säger eder, att nu komma engelsmännen, och piff, paff, om ingen kan höra kanonerna, så kan man åtminstone se dem. Nu vadar den lille Napoleon med hela sin stora armé ut i vattnet ...

30

– Inte ser jag något vatten, ropade Kajsa.

– Nå, ser ni inte vattnet, så hör ni det, invände Wipplustig förargad.

– Ritsch, huru hafvet brusar och vågorna gå och skeppen rusta sig till batalj!
... Och nu griper kejsar Napoleon ett lineskepp under hvardera armen och
spatserar till stranden.

– Inte ser jag någon strand, skrek skräddarens Anders.

5 – Tyst der! Det kan ju ett litet barn begripa, att stranden är bakom skåpet.
Här komma turkar, tattare, mamelucker, rabulister och andra menniskoätare.
Nu draga de ut sina långa sablar och börja att slåss. Kratsch, der högg den
ene hufvudet af den andre ...

– Hvad för något? skrek Kajsa, – slå de ihjäl hvarandra?

10 – Skicka efter länsman! menade Lat-Jakob, der han satt i gröngräset, och
sjelf rörde han sig ej ur fläcken.

– Jag är rädd, jag är så fasligt rädd, skrek lilla Greta, och så begynte hon
storgråta.

– Hvad är detta för oväsen? ropade Wipplustig. – Är det skick och ord-
15 ning, att man inte får slå ihjäl hvarandra i fred? Passa på, nu kommer något
annat. Här trippa tre skräddare på en väg och träta om hvem af dem är den
tyngsta karlen. Strax efter dem kommer en bonde körande. – Har du något
besman, gubbe? – Bara ett lodbesman, kära herrar. – Tag hit; det räcker
jemnt till. Så väga de skräddarne på lodbesmanet; den ena väger ett lod,
20 den andra två lod, den tredje tre lod. – Ja, jag visste nog, att jag skulle vara
tyngsta karlen, säger han, som väger tre lod. – Nej, vänta, ropar bonden, tag
bort pressjernet och syringen, som du bär i din ficka! Så väges den tyngste
skräddaren ännu en gång, och då väger han bara ett halft lod.

– Det är inte sant, skrek skräddarens Anders i den stora vadmalsjackan.

25 – Det är inte sant, för att det der är bara trädockor. En skräddare är något för
mer. Ha ni icke läst om den tappre skräddaren, som slog sju med ett hugg?

– Nu blir det något grannt, sade Wipplustig. – Här kommer stora Mogul
och hans hof. Han är så fet, att han bär fyra tunnbänd omkring sin mage, och
alla äro af renaste guld. Efter honom kommer fru Mogul, hans mamma, som
30 är så mager, att hon går tvärt af som ett halmstrå, och efter dem trippar hofvet
på tå, ty så går det till vid ett hof. Det skall bli dans: stora Mogul bjuder sin arm
åt prinsessan Himmelsblå till en slängpolska. – Nej, jag tackar, säger hon, jag
har fått en sticka i foten. – Gör ingenting, säger Mogul; så spelar spelmannen
en fanfarong, och så dansa de. Bäst det är, spricker ett af de fyra tunnbänden.

35 – Nej, nu går jag min väg, ropade skomakarens Lena. – Jag står ej ut,
han håller aldrig ihop.

– Gör ingenting, sade Wipplustig. – Här kommer guldsmeden med
sin pust och sin tång, han smider hop tunnbandet. Nu dansar hela hofvet

fandango. Jätten Bumburifax bjuder upp prinsessan Lindagull, och Knut Spelevink skenar af med konungens i rika Arabien ett hundra fruar, en under hvar arm.

– Hvad för något? skrek Kajsa. – Leder han en under hvar arm? Hvar har han tagit så många armar? 5

– Han har gjort dem af korfstickor, svarade Wipplustig. – Nu är allt som det skulle vara, men så har man glömt att bjuda gubben i mån, som brukar vara den finaste kavaljeren på alla bröllop. Rätt som det är, kommer han med en armé af månmenniskor ...

– Finns det menniskor i månen? ropade skraddarens Anders och lutade sig fram öfver skåpet för att bättre se. 10

– Det förstås, sade Wipplustig. – I månen ser det ut som på jorden, utom att der är beständigt månsken. Der är också det märkvärdiga, att i månen är allt upp och ned mot hvad det är här på jorden. Der ser ni gubben i mån och allt hans folk. De stå på hufvudet och gå på händerna; gör efter det, gossar! 15

– Det är ingen konst, skreko gossarne.

– Nu komma de in i danssalen, sade Wipplustig. – Märker ni huru de bära storstöflar på händerna och hattar på fötterna? Fyra gånger fyra och fyratiotusen äro de. Nu vända de upp och ned på stora Mogul och hela hans hof ... 20

Kratsch ... der låg skåpet i backen!

Wipplustig blef vippande vild. – Hvem har understått sig att skuffa omkull mitt skåp?

– Det har skraddarens Anders gjort, svarade Lat-Jakob. – Anders lutade sig fram för att se månmenniskorna och tumlade öfver skåpet ... 25

– Åh nej, det hörde till saken; allt skulle vändas upp och ned, menade Kajsa.

– Tag fast tjuften! skrek Wipplustig. – Anders, Anders, tunnbanden ha fallit af Mogul, och hans mamma har gått tvärt af!

– Ja, tag fast honom! ropade Lat-Jakob och sträckte ut sig i gräset. Men Anders var redan långa vägar. 30

– Hör nu, godt folk, sade Wipplustig, – ha ni hört talas om naturens ordning? Nu har Anders gjort ett fult streck i naturens ordning. Ni förstå, att jag måste gå till staden och köpa skrafvelmessing till kejsar Napoleons krona. Här är min hatt; en slant för gubben i mån och några stoppnålar till master i engelska flottan! Så der, så skall det klinga! Tack skall ni ha, godt folk! Bryn eder intet om positivspelaren, det är bara lorum larum, som intet är värddt en söndrig knapp. *Jag* kommer igen, *jag* kommer med fjorton 35

kejsare. Farväl, gubbar och gummor! Farväl med er, gossar och flickor! Jag kommer igen nästa onsdag.

Wipplustig gick till staden med skåpet på ryggen. Nu var det en god half mil eller så, och innan Wipplustig hunnit halfva vägen, blef det skumma
 5 qvällen. Mycket mörkt var det icke, ty fullmånen sken klart öfver löf och toppar. – Natten är vacker, tänkte Wipplustig; – jag lägger mig att sofva här bredvid landsvägen. Och så lade han sig med skåpet till hufvudgård.

Trött var Wipplustig, men sofva kunde han icke, han tyckte, att det var något högt till taket. – Det är för besynnerligt, sade han till sig sjelf,
 10 – huru månen ser på mig med sitt stora, trinda ostansigte. Jag kan tydligen se gubben och gumman. De borde tacka mig för att jag ljugit så vackert om dem för det enfaldiga folket.

Mångubben och mångumman svarade icke. Det var tyst, tyst, tyst i himmelen och på jorden. Nattens stora lykta gick sin ljudlösa väg öfver det
 15 blå hvalfvet och fördunklade stjernornas sken.

Det förargade Wipplustig, att månen beständigt såg på honom och ej lät honom sofva. – Hvarför ser du på mig? sade han.

– Stackars slarf! sade månen.

– Hvad för något? utropade Wipplustig. – Öfverfaller du mig med
 20 otidigheter? Är jag icke en konstnär? Är jag icke den rikaste och mäktigaste man på jorden? I mitt skåp får jag rum för all verldens herrlighet; arméer och flottor lyda mitt bud, konungar och kejsare sätter jag af och sätter dem till efter mitt goda behag ...

– Stackars slarf! upprepade månen.

– Nej, den har då icke så mycket förstånd som en messingsknapp!
 25 utropade Wipplustig. – Hvem står ut med att höra så enfaldigt prat? Se, der är du, nordstjerna, nästan rätt öfver mitt hufvud. Droppa mig icke midt i ansigtet; berätta hellre åt månen hvad jag är för en karl!

– Gyckelmakare, svarade nordstjernan.

– Jaså, blinköga, nu tycker du, att du är qvick. Fråga solen, om icke min
 30 skrafvelmessing är så god som hennes guld. Men se, här flyger en örn ... Örn, säg åt månen och stjernorna hvad jag är för en karl!

– Du är en passande frukost åt mig, metmask, svarade örnen, slog ned
 på Wipplustig, borrarade sina klor i hans trasiga tröja och lyfte honom högt
 35 öfver grantopparne.

– Nej, vänta litet, skrek Wipplustig, – vänta till nästa vår, jag är så mager om sommaren. Der borta i byn bor en mör skräddare och en fet latmask. Törs jag fråga hvem min herre är och hvart resan gäller?

– Jag är kejsar Napoleons ryktbara örn och för närvarande stadd på en resa till månen att söka kejsarens krona. Hon säges befinna sig der i godt förvar.

– Nå, det passar förträffligt, menade Wipplustig. – Skulle icke jag känna Napoleons krona? Gif mig fri resa fram och åter till månen, jag har några bekanta der, vi skola lösa ut kronan, om hon är pantsatt. – Inom sig tänkte Wipplustig: – jag önskar, herr örn, att du sutte fastspikad öfver vår stalldörr i byn.

– Får gå, sade örnen, utsträckte sina mörka vingar, lyfte sig öfver molnen in i stjernhimmelen, och satt snart, kipande efter luft, på ytterkanten af fullmånen.

– Gå nu att utlösa kronan! befalde örnen.

Wipplustig gick; det var förunderligt lätt att gå der i månen. Han tyckte sig vilja flyga. Det var ett guldglänsande land, med höga berg och djupa dalar, men allt upp och nedvändt. Träden stodo med topparne ned och rötterna uppåt; gårdarne vände skorstenarne mot marken. – Hvem kunde tro, att jag skulle ljuga så sant? tänkte Wipplustig.

– Nu återstår att se åt, om månen består af holländsk ost, tänkte han vidare, satte sig ned, skar en bit ur marken och provade smaken. – Ja, det var verkligen holländsk ost. Här skall göras en djup grop, menade Wipplustig.

Knappt hade han tagit för sig ett rundeligt stycke af den goda osten, innan han såg en besynnerlig skara framtåga i dalen. Det var en armé af månfolk; alla stodo på hufvudet, gingo på händerna och höllo gevären emellan tårna. I spetsen för armén gick mångubben sjelf. – Hvar är den bofven, som sagt om oss, att vi gå upp och ned? kommenderade mångubben.

– Hvem skulle understå sig att säga en så grof osanning? frågade Wipplustig darrande. – Det är ju narraktigt att gå på fötterna, när man har händer att gå på.

– Det är du, som har sagt det, röt mångubben. – Se på den dromedaren, han går på fötterna!

– Jag? sade Wipplustig. – Visst icke. Skulle ej jag gå på händerna enligt naturens ordning? Och dervid stälde han sig på hufvudet, men damp i backen.

– Nej, sade mångubben, – du duger icke till annat, än gyckelmakare åt min gumma. Hon behöfver något att roa sig med, gumman stackare, der hon nu sedan tusen år sitter fastkilad med näsan i månberget. Det blef hennes straff, som du vet, när hon förledde mig att vilja tjära månen. Hon slipper icke lös, förrän hit kommer den största narr mellan himmel och

jord, och jag tillstår, att jag hellre ser henne sitta qvar. Hon är alldeles för ordentlig, hon skulle sopa och städa hela månen, om hon en dag komme lös. Jag tycker om litet oskyldigt skräp, jag har spillt aska ur tobakspipan, litet här och litet der, det är så trefligt att smutsa ned blankt skurade golf.

5 Se till, när du gycklar för gumman, att hon ej kommer lös!

– Om förlåtelse, sade Wipplustig, – jag har litet brådt till jorden igen, jag har lofvat Napoleons örn att lösa ut kejsarens krona.

– *Den leksaken?* utropade mångubben. – Den har jag gifvit åt mina pojkar till kägelklot. Marsch till din tjänst, jordgubbe!

10 Det half icke, Wipplustig måste marschera på händerna med armén och kom till ett stort brandgult berg, der mångumman ganska riktigt satt inkilad i en springa. – Skall det vara en pris? sade mångubben och strödde snus på berget. – Ptschi, nös gumman. I detsamma öppnade sig springan, och gumman slapp lös. – Hvad i alla dagar! skrek mångubben. – Hit har
15 kommit den största narr mellan himmel och jord. Det kan icke vara någon annan, än du, Wipplustig. Käre vänner, låt oss nu taga till flykten, ty blir det icke nu månförmörkelse af sopor och damm, så finns ingen qvast mera i månens rike.

Hela armén tog till stora reträtten. Wipplustig ville följa, men var icke
20 ännu rätt inkommen i konsten att gå på händerna, tumlade kull, blef efter, reste sig på sina naturliga ben och sprang allt hvad tygen höllo. I det han vände sig om, såg han bakom sig ett stort moln af damm och hörde mångummans röst: – hvad är det för myror och maskar, som ostäda min gård? Rent hus skall det vara, rent hus i mångården.

25 Innan Wipplustig hann räkna till fjorton, hade han öfver sig en svärm af folk och oting, som flydde för qvasten. Alla sprungo omkull honom, trampade honom, luggade honom. – Der har du för min krona! skrek kejsar Napoleon och nöp honom i örat. – Der har du för stoppnålarne i våra linieskepp! hurrade engelsmännen och fyrade af på honom sina kanoner.
30 – Der har du för mina tunnband! pustade stora Mogul och knep honom i näsan. – Der har du för att jag gick tvärt af! skrek Moguls mamma och stack honom med en knappål i kindbenet. – Här har du för stickan i min fot! lipade prinsessan Himmelsblå och kramade honom halfdöd. – Der har du för lodbesmanet! skreko de tre skräddarne och svedde honom med sina pressjern.
35 – Der har du för det, och der har du för det! ropade hundra på en gång och fortforo att bita, knipa, knäppa och lugga stackars Wipplustig, så att hörsel och syn förgingo honom. Allt detta skedde i flygande flykt, och strax efter alla dessa plågoris kom mångumman med sin ofantliga qvast. Den

kunde ingen motstå: hon sopade månen så ren och blank som en messingskittel; allt skräp sopades ut öfver månkanten, – kejsare, sultaner, prinsessor, linieskepp, kanoner, skräddare, trumslagare, trumpetare, örnar, kronor och lodbesman, – allt hvirflade en stund i den blå luften och förströddes sedan som stjernfall i nattskymningen. 5

Bland detta skräp, som sopades bort från månskifvan, befann sig äfven Wipplustig. Han såg sig förgäfvos om efter sin örn, han dinglade ned, han trillade kullerbytta i den fria rymden, han föll och föll och föll – och vaknade af att en myra kröp i hans öra. Hvar var han? I skogsbacken med sitt skåp under hufvudet. Morgonen hade ljusnat, men fullmånen såg 10 ännu på honom, blek och nattstånden, med sitt gulgråa ansigte. Riktigt! Der kunde han ännu urskilja gubben och gumman, och med en suck af lättnad förmärkte han intet spår af den förskräckliga qvasten. Påtagligen satt gumman ännu fastkilad i berget. Wipplustig behöfde icke anse sig för den största narr mellan himmel och jord ... 15

– Detta blir en god historia för det enfaldiga folket, sade han eftersinnande till sig sjelf, i det han hängde skåpet i dess remmar på ryggen. – Hvar finns min like, som på en enda natt gör sådana resor? Och mig har man understått sig att kalla en stackars slarf. 20

– Stackars slarf! sade eko i skogen.

– Är det du, jungfru munlös? grinade Wipplustig. – Får gå för slarf; alla snillrika män sägas vara mer eller mindre slarfvar. Men att kalla en sådan konstnär, som mig, gyckelmakare ...

– Gyckelmakare! upprepade eko.

– Hör nu, sqvallertaska, hon är känd för sin pratsamma tunga, men jag undanbeder mig alla personligheter. Vill hon få en plats i mitt skåp? Jag en gyckelmakare? Jag, som i detta mitt skåp framställer verdens största märkvärdigheter, är jag en person, af hvilken man ostraftadt gör narr? 25

– Narr! sade eko.

– Nej, det här blir obehagligt. Jag går till staden. Håll din näbb, kråka! 30

– Näbbkråka!

– Tig!

– Tig!

– Jag ger dig god dag.

– God dag! 35

STOCKFLÖTAREN.

(Yrkesvisa 11.)

Den brusande elfven bär skogarnas barn,
 De stupade furor, till sågar och qvarn.
 Jag vallar de villa
 Förskingrade stockar,
 5 Jag måste dem drillla
 I kedjade flockar,
 Och gossen gör båtar af strändernas flarn.

Ut måste jag springa på svigtande bro;
 Den rullande stocken är icke att tro;
 10 Han sjunker, han svänger,
 Han dränker den bäste.
 Jag hoppar och klänger
 Från fäste till fäste
 Och väter min byxa och tappar min sko.

Den mäktiga floden förtörnas ibland,
 Han tycker ej om mina kedjor och band,
 Han sliter sin boja,
 Han skingrar min flotta
 15 Och spillrorna skoja
 Förutan all måtta,
 20 Och der står jag redlös med staken i hand.

Men när jag munsjörerna stadigt har fäst,
 Bär floden sin börda som starkaste häst
 Och skjutsar mig gratis,
 25 Tilldess jag på stranden
 Får koka potatis
 Och sofva i sanden
 Och glömma min möda och må som en prest.

EN LÄRD GOSSE.

– Nej, hvad den Hegesippus är klok och förståndig! utropade mamsell Justina och slog ihop sina händer. – Han vet då allting. Se, det är något, att vara så lärd. Det är annat, än stackars Knut, som vet ingenting.

Hegesippus hade ej tid att svara: han betraktade genom ett mikroskop bakbenet af en torndyffel. Han var tolf år och gick i lärda skolan, därför visste han allting, men stackars Knut var fjorton år och gick i realskolan, därför visste han ingenting. 5

Mamsell Justina var en beskedlig husmamsell, som tjenade för 200 mark om året, utom mat, husrum, ett par randkängor första maj och ett bomulls-förkläde alla jular. Hegesippus var hennes guldgosse, och hon hade allt ifrån den tid, när han gick i kolt, hvar dag berättat honom, att han var mycket klokare, än andra barn, och isynnerhet mycket förståndigare, än stackars Knut. Det man hör alla dagar, det tror man slutligen, och Hegesippus var alldeles öfvertygad om, att han var den lärdaste skolgosse, som någonsin vikit hundöron i sin grammatika. 10 15

Nu knep han ihop ena ögat, burrade upp sitt hår och sade: har Justina sett min äggsamling?

Justina hade sju och sjuttio gånger sett hans äggsamling, men hon svarade: nå, allt hinner han med, den kära gossen!

– Kom hit, skall Justina få se! sade Hegesippus, och så visade han henne en lång papplåda, der små och stora ägg voro lagda, hvart i sin afdelning, på bomull med ordentliga påskrifter. Der voro ägg af alla fågelarter, från den stora örnen ända ned till den lilla löfsångaren: blå, grå, hvita, bruna, spräckliga ägg af kråkor, skator, starar, trastar, grönsiskor, bofinkar och andra, och alla voro de utblåsta skal med ett litet hål i hvardera ändan. Det såg ut som ett bisättningshus med små likkistor för döda fågelungar. 20 25

Medan nu Justina förundrade sig, kom Lotta instultande. Lotta var 10 år, hon begrep ännu icke den rara äggsamlingen och frågade hvarifrån Sippus hade fått allt det der. Sippus svarade nedlåtande, att somliga ägg hade han fått och somliga hade han köpt af andra gossar. 30

– Men är det icke synd att göra illa åt de små fåglarnas bon? frågade Lotta oskyldigt.

Hegesippus snöt sig; han hade mest alltid snufva för att han alltid gick i paltå och galoscher, och dessutom låter det så lärdt att tala i näsan. Vidare brydde han sig icke om att svara på en så enfaldig fråga. Men Lotta lät icke skrämma sig. 35

– Jag kan förstå, att man lär sig något af sådant, sade hon. – Men alla de der äggen har du ju afmålad i böcker. Du skulle lära dig känna fåglarnas bon och ägg i skogen, utan att göra dem illa. Knut känner alla fåglar af deras qvitter.

– Knut är dum, sade Hegesippus föraktligt.

5 – Men Knut försvarar de små fåglarna och skjuter hökarna, svarade Lotta oförskräckt.

– Har han räknat deras vingpennor? frågade Hegesippus stolt. – Jag skall säga dig, Lotta, att fåglarna ha en annan benbyggnad, än däggdjurens, och allmänna egenskaper hos fåglarnes ben äro deras ofvan omtalade fasthet
10 och lätthet; dessutom ha de extremiteter i tre afdelningar och en annan matsmältningskanal och en mycket olika hufvudskalle och en rund nackledsknöl och besitta till en viss grad inbillningskraft och konstdrift och bygga strutformiga bon ...

– Åhnej, sade Lotta; – alla fågelbon, som jag sett, ha varit runda som
15 rofvor.

– Nå ja, strutformiga eller rofformiga, det kan vara detsamma. Rof-fåglarna ha kanske rofformiga bon, men det finns sparffåglar eller tättingar och klätterfåglar och hönsfåglar och strutsar och vadare och simfåglar och ...

– Och tuppen! inföll mamsell Justina, förtjust öfver sin guldgosses
20 ofantliga lärdom. – Kära Lotta, det finns ingenting, som ej Hegesippus vet. Han vet allting.

– Han samlar ägg och har aldrig sett något fågelbo! skrattade Lotta.

Hegesippus blef ond. – Jag hittar fågelbon, när jag vill, sade han. – Jag har ännu intet sidensvansägg och intet näktergalsägg. Men jag skall söka
25 dem sjelf. Du skall få se i qväll, när jag kommer hem.

– Men du går ju aldrig i skogen, du spatserar på trottoirerna, efter doktorn sagt att du måste taga motion, invände Lotta.

– Nej, snälle Hegesippus, gå ej i skogen, han kan förkyla sig, varnade mamsell Justina. – Kom ihåg, att der finnas ormar!

30 – Ormarna höra till reptilierna, de ha en mycket långsträckt kropp, och matsmältningen försiggår långsamt, yttrade Hegesippus med sin otroliga lärdom.

– Aldrig har han sett en lefvande orm! skrattade Lotta åter.

Detta förtretade Hegesippus. Han klädde sig i sin tjocka vinterpaletå
35 och tog med sig Lützens zoologi, hvarifrån han hade sin lärdom. Dessutom tog han pappas käpp att slå ihjäl ormarna, som ha en så långsträckt rygg och så dålig matsmältning, och derefter begaf han sig utom staden att söka näktergalsägg, ty han råkade hafva lof den eftermiddagen.

– Nej, vänta, knäpp ännu nedersta knappen! ropade mamsell Justina efter honom.

Hegesippus var redan långt borta. Han gick med högtidliga steg genom staden, förbi tullbomen, öfver bron, öfver vägen, öfver diket, och så kom han till skogen. Här var mera obeqvämt att spatsera: tufvor, riskor och stenar, enrisbuskar och spindelväfvar, myrstackar och myggor. Hegesippus blef trött och isynnerhet varm. Han satte sig på en sten att hvila. Han förundrade sig, att ingen näktergal eller sidensvans hade byggt bo på stenen.

Vid det han nu satt der, susade något i luften, och en stor dufhök slog ned på en ekorre i närmaste gran. Men höken trasslade sina klor i granqvistarna, ekorren tog ett skutt, föll Hegesippus rakt i famnen och gömde sig derpå darrande bakom stenen.

Det finns intet större nöje, än att lyssna på den stora lefvande naturen och söka utgrunda dess hemligheter. Detta skall man likväl göra sjelf och icke pladdra efter böcker, som man icke förstår. Böcker äro goda att visa vägen, men duga till intet, om man ej vet att begagna dem. Hegesippus var nu första gången i skogen. I stället att gifva akt på växter och djur, betrakta myrans vägar och lära sig igenkänna hvar fågel på qvittret, kom han dit fullärd och trodde sig veta allting ur boken. Ack du, vise Hegesippus!

Han blef icke det minsta förundrad. Han framtog sin bok och letade efter något djur, som liknade ekorren: »Flodhästen är ett stort, plumpt, tjockbukigt, korthalsadt och mycket lågbent djur ...» – Aha! Det fyrfota djuret, som föll mig i famnen, var plumpt och korthalsadt; det måste vara en flodhäst. Hvad kan fågeln i trädet vara? Jag vill se åt ... »Papegojorna utmärka sig genom sin näbb, som är ovanligt kort, hög och tjock ...» Riktigt. Det är en papegoja. Men om det skulle vara en näktergal? ... »Näktergalen har icke mycket lång näbb ...» Fågeln hade mera kort näbb, tror jag ... »En liten tand innanför spetsen af öfvernäbben ...» Nå, det slår in. Således fågeln är bestämdt en näktergal. Det var ju märkvärdigt; det måste jag skriva upp.

Hegesippus framtog sin anteckningsbok – lärda män gå aldrig i skogen utan en anteckningsbok – och skref med hög stil följande:

Den 15 Maj. Var Lotta åter dum. Gick jag åt skogen. Såg jag en näktergal, som slog ned på en flodhäst.

Punkt. Hvad det är roligt att veta allting ur böcker.

– Ack, fortfor Hegesippus, – hvad skogen är dum, och hvad jag är klok! Den stora skogen kan icke hvad jag kan. Den stora skogen har inga böcker: der finns ingen qvist och intet djur, som ens känner a b c; långt mindre kan någon stafva och läsa rent innantill. Skogen växer och växer och vet intet att

två gånger två är fyra. Men jag vet mycket mer, jag vet allting. Är der något, som jag ännu ej vet, så vet jag det, när jag blir student. Då vet jag allt, som finns, och kanske litet mera dertill, och när jag blir magister, vet jag allt, som icke finns, och kanske litet mera dertill. Se, så är den saken, skog stackare!

5 Den stackars skogen svarade ingenting; han hörde med förundran på en så obegriplig lärdom. Han stod der så tyst och allvarsam, som ville han också lära sig något af den stora visheten. Kanske ville tallen lära sig huru han borde växa; hæggen ville lära sig blomma, molnet ville lära sig regna, bäcken ville lära sig hoppa jemnfota öfver småstenarna och – näktergalen
10 ville lära sig slå ned på en flodhäst.

– Nej, nu måste jag söka ett fågelbo, sade Hegesippus och begynte gå vidare. När han gått en stund, kom han till en äng, och der var en lada. Ofvanför ladudörren, tätt under det låga taket, hängde något som bestämdt måste vara ett fågelbo, ty det såg ut som gråpapper och var nästan strutformigt.

15 – Sade jag icke, att alla fågelbon äro strutformiga? menade Hegesippus.
– Tänk, om det vore ett näktergalsbo!

Och han begynte peta med pappas käpp i den grå struten.

Knappt hade han fått håll i gråpapperet, innan der kröp någonting ut: först en, och så åter en, och så tio och tjugu, ja, kanske hundra. Men det
20 var visst inga näktergalar, det var getingar, och snart kände Hegesippus något sticka på handen, på kindbenet, på näsan ... han hade en hel ondsint getingsvärm öfver sig. Då blef den vise mannen illa till mods, begynte springa af alla krafter och slog omkring sig med pappas käpp. Men getingsvärmen flög fortare och förföljde honom så grufveligt, att han hvarken hörde eller
25 såg, han sprang och sprang, och rätt som det var, låg han i ett stort gyttjigt dike, fylldt med vatten.

Det var för väl, att getingarne ej kunde simma. När de sågo sin fiende ligga i diket, begynte de småningom surra tillbaka för att lappa sitt söndrade bo, och om gossen förstått deras språk, skulle han hört dem säga till hvarandra:
30 den der ha vi näpst; han aktar sig nog att en annan gång ofreda vårt bo.

Vät och svullen, kröp Hegesippus ur diket. Nu hade han allsingen lust att vidare söka fågelbon. Det klokaste han nu kunde göra var att palta af hem. Men detta var lättare sagdt, än gjordt. Han var första gången i skogen och hade allsingen aning om, hvilka vägar han gått. Emellertid klef han på efter
35 sin egen näsa, och näsan är en dålig vägvisare, ty man må vända sig hvart man vill, så pekar näsan beständigt framåt. Framåt gick Hegesippus och näsan förut, men likväl gick han vilse och kom beständigt längre in i den stora skogen. Trädens skuggor begynte falla långa på tufvorna, solen sjönk

ned bakom granarnas toppar, myggorna blefvo allt förtretligare, fågelsången tystnade i topparna, endast rödstjerten och talltrasten qvittrade ännu sina melodiska toner, medan kornknarren lät höra sin hesa stämma i åkerdiket. Till all lycka blef det icke mörkt, ty det var nu midt i sommaren. Hegesippus var trött, hungrig och våt, men likväl klef han framåt öfver tufvor och stenar, och när han på detta sätt gått flera timmar omkring, befann han sig precis vid samma dike, derifrån han börjat sin återfärd. 5

Då tappade han kuraget, satte sig ned och började gråta. När han gråtit en stund, somnade han af trötthet vid randen af diket.

Nu måtte väl Hegesippus ha drömt, ty huru skulle annars något sådant ha kunnat hända en så lärd gosse? Han tyckte, att den lilla ekorren, som var en flodhäst, kom till honom och frågade: hvarför gråter du? – Ack, sade gossen, – jag må väl gråta; jag hittar ej vägen ut ur den stora skogen. 10

– Men du vet ju allting! sade ekorren, som var en flodhäst.

– Intet vet jag just allt, men *nästan allt!* suckade Hegesippus. 15

– Adjö med dig, sade ekorren.

Nu gick en stund, då susade något i luften, och dufhöken, som var en näktergal, frågade: hvarför gråter du? – Må jag ej gråta, sade Hegesippus, – när jag ej vet huru jag skall hitta hem genom skogen? 20

– Men du vet ju nästan allting! sade dufhöken, som var en näktergal. 20

– Ja, sade gossen, – intet vet jag nästan allt, men nog vet jag *en hel hop*.

– Adjö med dig, sade dufhöken.

Nu kom getingsvärmen och gjorde samma fråga: hvarför gråter du? – Må jag ej gråta för det och det? sade Hegesippus, liksom förut. 25

– Men du vet ju en hel hop, surrade getingsvärmen. 25

– Icke vet jag nu så alldeles mycket, men något litet må jag väl veta ändå.

– Adjö med dig, sade getingarne.

Nu var gossen åter allena. Men då kom hela den stora skogen till honom: de höga granarna, de smärta björkarna, de låga videbuskarna, de små rönnplantorna, lingonblommorna, ljungen, kråkriset, och alla frågade vänligt: hvarför gråter du? 30

– Må jag ej gråta? Så och så är det, svarade Hegesippus.

– Men du vet ju ändå något litet, sade den stora skogen.

– Ja, sade gossen – men jag vet icke vägen hem.

– Adjö med dig, sade skogen. 35

– Nej, vänta litet, suckade Hegesippus i drömmen. – Var så beskedlig och visa mig vägen till staden! Min paltå, mina galoscher och pappas käpp blefvo i diket; jag fryser ihjäl.

– Men du vet ju ändå något litet, upprepade skogen.

– Nej, kära skog, jag försäkrar dig, att jag vet *alldeles ingenting*, suckade gossen i sitt hjertas bedröfvelse.

– Är du verkligen så obegripeligt okunnig? frågade skogen.

5 – Jag är hvad du vill, blott du visar mig hem, sade gossen.

– Nej, vänta, sade skogen – inga krumbugter! Tillstå ärligt, att du vet alldeles ingenting om naturens rätta lif och beskaffenhet, fastän du pladdrar en hel hop utanlexor ur böcker! Bekänn, att du vet mindre derom, än myran i stacken eller det minsta barr på granens grenar!

10 Hegesippus drog en suck så tung som en timmerstock. Det är ju påkostande att bekänna sig vara så olärd, när man nyss varit så ofanteligt lärd.

– Jag vet ingenting annat, än det som står i Lützens zoologi, utropade han.

– Jaså, du vill pruta? inföll den envisa skogen. – Ut med sanningen! Ropa så högt, att alla höra det: Hegesippus är dum!

15 Svetten stod gossen i pannan, fastän han frös, der han sof. – Det är visst sant, kära skog, sade han, – att jag är litet dum ...

– Ut med sanningen! Mycket dum! sade skogen.

– Nå, efter du nödvändigt vill veta det, så ... *jag är dum* ... tjockdum! ...

20 – Hegesippus är dum! svarade ekot från alla kanter i skogen. Der blef en munterhet utan like. – Hör du hvad pojken säger? sade kråkriset till enbusken. – Huru kan någon vara så obegripeligt dum, att han berättar det sjelf? sade myran till tallkotten. Eko satt på kanten af berget och upprepade alla ord, tilldess att hvarje qvist, hvarje tufva och hvarje litet fågelbo genljöd af de samma försmädliga orden: Hegesippus är dum ... dum ... dum ...

25 dum ... dum ... dum!

– Hvad är detta för tassel? hördes en röst säga bakom gärdet, och der stod Knut med en bössa på axeln. – Hegesippus! ropade han.

Hegesippus vaknade. – Är det du, Knut?

30 – Nå, se det var skönt, att jag äntligen fann dig. Justina blef så orolig, när du dröjde, att hon skickade mig att söka dig redan tidigt på eftermiddagen. Jag har sökt dig i alla gårdar, parker och trädgårdar. Aldrig trodde jag du skulle vara nog dum att gå vilse i en så liten skog.

– Tyst, Knut, säg icke om det, hela skogen vet ju det redan! suckade Hegesippus. – Kära du, hjälp mig nu hem, jag är styf i mina ben, jag kan icke gå.

35 – Gör ingenting, jag har ben för oss båda, det skall bära af som en sjungande dans. Klif på min rygg; marsch, pannkaka!

– Men det är lång väg till staden. Icke kan du bära mig hela vägen.

– Lång väg? Det är ju knappt hundra steg till tullen. Hade du klifvit på närmaste lilla sten, skulle du ha sett hela staden framför dig.

– Det ser verkligen ut som om jag skulle varit en smula dum, suckade Hegesippus, när han klef upp på sin brors nacke och såg tydligt staden helt nära bakom buskarna. – Hvad är det du bär i din jagtväska, Knut?

5

– Det är en roffågel. Jag sköt honom för en stund sedan.

– Aha, jag känner honom. Icke mycket lång näbb och en liten tand innanför spetsen af öfvernäbben. Du skall icke tro, Knut, att du skjutit en papegoja; jag har examinerat kräket, det är en näktergal. Jag såg honom slå ned på en flodhäst.

10

– Hvad för något? En näktergal? En präktig dufhök är han och skall spikas ofvanför stalldörren. Jag såg honom förfölja en stackars liten ekorre. Det är en glupsk röfvere, den der; han lefver mest af små fåglar, men han håller till godo allt hvad han får: råttor, grodor, harungar, ekorrar ...

Nu fann Hegesippus för godt att behålla sin vishet för sig sjelf. Men när han lyckligen anländt hem på sin brors axlar och mamsell Justina åter företog sig att prisa hans ofantliga lärdom, hviskade henne Hegesippus i örat: tala icke om för någon, att jag är dum!

15

– Hjärtans gosse, hvad är det han säger? Skulle *han* vara dum, som vet allting?

20

– Ja, ser Justina, det är just det, som är dumt!

SOCKERBAGAREN.

(*Yrkesvisa 12.*)

Vispa smeten! Knacka äggen!

Mycket mjöl och litet smör!

Nej, det der går uppåt väggen;

Hvad är det Lovisa rör?

Mera krita, mera krita,

5

Att konfekten håller bita!

Han förgylls naturligtvis

Och förses med dum devis.

Låt mig se hvad man beställer!

Åtta snöberg, en krokan.

10

Bröllop först hos baron Heller,

- 15 Se'n supé hos rådman Svahn.
 Namnsdagskakor för Sofia,
 Lotta, Flora, Emilia
 Och för nästa lotteri
 Fin bisquit till dopperi.
- 20 Kristning se'n hos konsul Berger
 Och begrafning hos fru Smith:
 En konfekt i röda färger
 Och en ann' i svart och hvitt.
 En konditor måste pensla
 Noga ut hvar mensklig känsla:
 Sorg och glädje lika käckt
 Ätas upp med hans konfekt.
- 25 Nej, men se! Kalendern visar
 Fridag snart i skolorna.
 Jo, jag känner mina grisar,
 Sade mor om pojkar.
 Snart så tömmas alla brickor,
30 Berg af tårtor gå som stickor,
 Tills af allt, som ätbart var,
 Sten på sten ej finnes kvar.
- 35 Den konditorn vet att lefva,
 Tänka barnen. Han är säll!
 Alla dagar får han slefva
 Sylt till frukost, middag, qväll ...
 Hvad befalls? Gif mig att smaka
 Spickesill och hålbrodskaka,
40 Eller gör mig, om det går,
 Till en pilt om tio år!

TOMTEGUBBEN I ÅBO SLOTT.

Nils Harakka, smeden, som brukade smida jernet åt slotts fångarne, kunde berätta följande saga, när man bestod honom en flaska öl. Han påstod, att han sjelf sett tomten och håltornet; ja, hvad allt se icke smeder och mjölnare? Nils Harakka hade läst mycket af gamla verdens historier, och derfor kunde han säga efter hvad man brukade säga förr.

Det var en tomtegubbe, han var sjuhundra år gammal och bodde i ett hvalf under Åbo slott. Han hade ett så långt, hvitt skägg, att han kunde binda det två hvarf kring lifvet, och krokig var han, rätt som en gammal stålåge, när den är uppdragen i helspänning. Han skröt af att vara den äldste tomtegubben i landet; sjelfva domkyrkans tomte, som dock var femhundra-femtio år, kallade honom farbror. Alla smågubbar i landet ansågo honom för släktens öfverhufvud, men alla voro rädda för honom, ty han ville hafva ärlig ordning i landet. En bra tomtegubbe var han, en genomhederlig, praktig Nisse, fastän han hade sin egen besynnerliga smak.

Han bodde nemligen i det djupaste hvalfvet under Åbo slott, det såkallade *håltornet*, der man fordom brukade förvara de gröfsta och farligaste förbrytare, som aldrig mera skulle få skåda dagens ljus. Der var hans palats inredt med all upptänklig bekvämlighet och prakt, sådan som tomtegubbar mest tycka om. Der saknades icke grus, sophögar, gamla stenrosen, sönderslagna krukor, trasiga bastmattor, afbrutna stolfötter, söndertrampade leksaker, rostadt jernskräp, bortkastade, omaka stöflar och handskar, dunbolster utan dun, pipskaft utan munstycken, fönsterbågar utan glas, såar utan botten, råttgnagade böcker utan permar och en myckenhet annat obeskrifveligt skräp. Tornet var på det omsorgsfullaste draperadt med spindelväfvar i alla mönster och försedt med små vattengölar, som stått der och förbättrat sitt innehåll i hundra år. Luften i denna underjordiska boning var så angenämt unken, som man någonsin kunde önska, och när man till allt detta tänker sig kärfvar af murken halm och benen af döda råttor, då kan man föreställa sig, att tomtegubben här kände sig riktigt hemtreflig.

Också trufdes han så väl i denna bekväma bostad, att han ganska sällan brukade söka sällskap utom hus. Om nutidens andra tomtar och smågubbar hyste gamla far i hvalfvet ingen förmånlig tanke. – Verlden är bara fnask numera, brukade han säga. – Hvad duga tomtarne nu till annat, än att bygga lusthus och lappa leksaker, blanka stöflar och sopa golf? Menniskorna förakta dem och bestå dem icke mer ens ett fat gröt om julnatten. De skulle ha sett tomtegubbarne i min tid! Vi byggde torn och släpade klippor! Det var

blott två gamla vänner, som han någongång brukade besöka: gamla tomten i domkyrkan och gamla vaktmästaren Matts Mursten. Den förre besökte han hvar tjugonde år, och hvar tjugonde år kom domkyrkans tomte till slottstomten. De hade en genväg till hvarandra genom den ryktbara under-
 5 jordiska gången mellan slottet och domkyrkan, den der gången, du mins, som alla i Åbo veta att berätta om, fastän ingen har sett den. Tomtarne hade ingen svårighet att slinka igenom den trånga gången, de kunna ju krypa genom ett nyckelhål, men värre var det för människors barn. Detta visste vaktmästaren Mursten bättre än någon annan, ty han var den enda lefvande
 10 mensklige varelse, som lyckats krypa igenom gången, och det var då han gjorde sin första bekantskap med tomtegubben i Åbo slott.

Matts Mursten var den tiden en flink pojke om tolf år, för hvilken hela världen dansade på en kalfsvans. Han sökte gamla muskötkulor bland gruset i slottshvalfven, när han en morgon råkade finna öppningen till den under-
 15 jordiska gången och företog sig af nyfikenhet att se åt hvar det kryphålet kunde leda. Han kröp och kröp, och allt som han lyckades kafva sig framåt, rasade stenarne ned bakom honom och stängde återvägen. Detta bekymrade Matts icke det minsta: han skulle väl någonstädes komma ut igen. Men så hände till sist, att gången befanns nedrasad äfven framför honom, och då
 20 kom Matts hvarken fram eller tillbaka. Der hade han väl suttit fastkilad till denna dag, om det icke råkat vara just det tjugonde året, när tomtarne i slottet och domkyrkan brukade besöka hvarandra. Slottstomten var på väg till domkyrkan, när han fann pojken inkilad mellan gruset, som en räfunge i snaran. Och tomten var godhertad, – alla tomtar äro snarstuckna, men
 25 godhertade: – därför röt han till Matts: – hvad har du här att beställa? – Jag söker muskötkulor, svarade Matts darrande. Tomten skrattade. – Håll dig fast i mitt stöfvelskaft, sade han, – så skall jag hjälpa dig ut! Matts såg ingenting, men sträckte ut handen i mörkret och fick fatt i ett stöfvelskaft. Då bar det flinkt af framåt genom stenar och grus, och om en stund sade
 30 tomten: – kryp ut genom luckan! Matts såg åter ingenting, men sträckte ut handen i mörkret och kände en lucka, som kunde lyftas upp. Strax derpå befann han sig i domkyrkans högkor, och der stod biskopen i full skrud med sina prester och skulle just läsa messan. – Se på den! sade biskopen; – hvad har du att beställa i kyrkans vinkällare? Matts tänkte vid sig sjelf, att
 35 en biskop omöjligen kunde vara farligare än en tomtegubbe, och svarade frimodigt, att han sökte muskötkulor. Biskopen fann det icke passande att skratta, der han stod i sin högtidliga skrud, han pekade endast på bakdörren i koret, hvarpå Matts tog till fötter det mesta han kunde.

Från denna dag var der ett slags vänskap mellan Matts Mursten och tomtegubben i Åbo slott. Matts såg honom icke, ty tomten gick mest osynlig i sin grå jacka och sin svarta lamskinsmössa, men vände han mössan avvig, blef han synlig. Det roade tomten att hjälpa till, som tomtarne bruka, för att det skulle gå Matts väl här i verlden. Och förunderligt väl gick det för gossen både i läsförhören och sysslorna. Men efter detta allt vore för långt att berätta, så är det nog, när vi veta, att Matts Mursten blef vaktmästare i Åbo slott, när han var trettio år gammal, och att han skötte sin syssla med heder i femtio år. Han var åttio år, när han fick afsked med lifstids pension, och sedan lefde han ännu en rad af år i det gamla slottet, der han en gång hade sökt muskötkulor i hvalfven.

Vänskapen mellan tomten och vaktmästaren blef de sista åren så förtrolig, som en vänskap kan vara mellan tomtar och menniskor. Matts Mursten hade nu afträdt sysslan åt sin dotterdotters man, den nye vaktmästaren Anders Tegelsten, och behöfde icke mer dag och natt lefva i bekymmer för att slottsfångarne skulle rymma. Han hade nu god tid att vandra och stöka hvar han behagade i det gamla slottet, bota dess bristfälligheter, tillstoppa söndriga fönsterrutor, genom hvilka stormen pep in om höstnätterna, eller förekomma att snö och regn trängde in genom läckor i taket. På dessa vandringar mötte han ofta tomtegubben, som var stadd i samma ärender, ty båda gubbarne hade ingenting så kärt här i verlden, som sitt slott, och räknade icke på något besvär för att hålla ihop dess bofälliga murar. Ingen annan brydde sig om den åldriga byggnaden: stod den, så stod den, och ville den ramla, så fick den ramla.

Elden gick öfver den, tiden gick öfver den, vintrarne snöade in, somrarne regnade in, blåsten ruskade om tegel och skorstenar, råttorna gnagade hål i golfven, hackspetten sönderhackade fönsterposterna, bjelklagren murknade, källarhvalfven hotade att instörta, och tornen sågos betänkligt luta. Åbo slott hade snart varit en grushög, om ej tomten beständigt sysslat med att lappa dess skador, och nu fick han en medhjelpare i gamle Mursten.

Tomtens sjuhundraåriga hjerta kände sig rördt. Mir nix, dir nix, hände en vacker dag, att han vände lamskinnsmössan med ullen utåt, och strax blef han synlig. Gamle Mursten hade så när i förskräckelsen ramlat ner utför torntrappan, när han såg framför sig den lille, vänligt grinande gubben med det långa, hvita skägget och den krokiga ryggen. I sin häpnad ville han göra korstecknet, som ännu brukades i hans barndom, men tomten förekom honom.

– Är du rädd för mig? sade tomten.

– Nehej, svarade vaktmästaren stammande, men rädd var han ... – Hvem är det jag har den äran ... ?

Tomten skrattade på sitt vanliga småsluga sätt. – Jaså, du har inte den äran att känna mig? Mins du, när du var tolf år gammal, hvem som sade till dig: – håll fast i mitt stöfvelskaft! Mins du hvem som hviskade dig katekesen i örat, när presten frågade vid läsförhöret: – hvad är det? Mins du hvem som blåste ut ljuset, när du somnat från boken, och sökte upp din stöfvel i sjön, när du föll från båtbyggen? Mins du hvem som raderade bläckplumpen, när du skref din ansökning om vaktmästaresysslan? Och vet du hvem det var, som alla nätter gick omkring här i slottet, medan du sof, och såg till att fångarnes dörrar voro säkert reglade? Det var jag, Matts Mursten! Jag menar vi äro gamla bekanta; låt oss nu blifva vänner!

Vaktmästaren kände sig mycket förlägen. Han gissade nog hvem han hade framför sig, och det förekom honom, som en god kristen, litet kusligt att sällskapa med troll. Men han höll god min, och från den stunden vande han sig att möta tomtegubben än här, än der under sina vandringar, stundom i slottsvindarna, stundom i trapporna, stundom i källarhvalfven.

Det lönade mödan att höra tomten berätta om Åbo slott. Öfverallt hade han varit med från dess början och mindes allt som i går. Han hade ju sett Sankt Erik och Sankt Henrik: det ena helgonet hade en vårta på kinden, och det andra var låghalt. Han kände alla slottets höfdingar sedan mer än sexhundra år: den tappre drotsen, Thure Bjelke, den berömde Hans Kröpelin, den grymme junker Thomas Wolf, hertig Johan och hans lysande hof, den fångne kung Erik, Ebba Stenbock, som höll bön under kanondundret, Carl IX, som skref sin varning ofvanför dörrposten, Gustaf Adolf, som räddade sig ur lågorna, Pehr Brahe, som mottog de förste professorerne vid Åbo akademi, och så många, många andra ryktbare män. Med dem alla hade tomten osynlig suttit till bords, osynlig smuttat ur deras vinglas och lyssnat på deras hemligaste samtal. Ja, han kunde beskrifva häkterna i Ebba Stenbocks liftröja, spetsarne i Gustaf Adolfs halskrage och silfverspannet i Pehr Brahes riddarebälte. Tomten omtalade slottets många strider, belägringar och olycksöden i eld och krig: den svåraste branden hade inträffat en gång när tomten var bortrest för att helsa på sina kusiner, tomterne i Raseborg och Tavastehus. Efter denna minnesbetan hade tomten föresatt sig att aldrig mer lemna Åbo.

Vaktmästaren hörde beskedligt på, och det föll honom alldeles icke in, att han kunnat blifva professor med mindre lärdom. Han fortfor att följa tomten ur sal i sal, ur hvalf i hvalf, och så kommo de en dag till håltornet.

– Vill du icke stiga ned till mig och se hur jag bor? frågade tomtgubben.

– Åh ja, svarade vaktmästaren, fastän ej utan hemlig bäfvan. Men nyfikenheten tog öfverhand: i håltornet hade han aldrig varit.

De stego ned, tomten förut och vaktmästaren på hans axlar. När de hunnit sex eller sju famnar under hvalfvet, kände de fast mark under fötterna. Der var stickmörkt, iskallt, fuktigt och unket. – Bor jag ej beqvämt? frågade tomten. 5

– Det kan väl så vara efter er smak, svarade vaktmästaren höfligt. Och i det samma trampade han på de döda råttornas ben, så att det knastrade under fötterna. 10

– Ja, ni menniskor ha en besynnerlig smak för solsken och himmelsluft, skrattade tomten. – Vasserra, jag har det, som bättre är. Har du andats en mera helsosam luft? Och ljus har jag, mycket bättre än solsken, du skall få se. Murr, din trollpacka, hvar håller du hus? Kom genast och lys min embetsbroder! ... Ursäkta, hon är ovan vid främmande; det är mer än hundra år sedan vi sist haft besök i vår trefliga bostad. 15

Vid dessa ord framtassade något svart ur djupaste vrån, kröp på en sten och uppspärrade två stora, gnistrande gröna ögon, hvilka skeno som eldkol i mörkret. – Hvad tycker du om min upplysning? menade tomten.

– Är det en katt? sade vaktmästaren, med den hemliga önskan att vara långt derifrån. 20

– Ja, nu är Murr katt, men hon har ej alltid varit en katt. Hon är min gårdsvakt och mitt enda sällskap, ett godt kräk, när hon inte är arg. Gå för säkerhets skull ej för nära henne! Jag kan undvara sällskap, men jag behöfver en gårdsvakt. Vill du se min skattkammare? 25

– Tackar så mycket, jag är ej nyfiken, svarade vaktmästaren. Han frös och tänkte inom sig, att tomtens skatt väl måtte vara af samma utmärkta sort, som hans luft och hans upplysning.

– Hvad? Jag tror du anser mig för en tiggare? återtog den snarstickne tomten. – Kom hit! Se här! 30

Vid dessa ord öppnade han en liten förrostad jerndörr, som under mossan, möglet och spindelväfven dolde sig längst borta i den mörkaste vrån. Katten Murr tassade in genom dörren och belyste med sina gnistrande ögon ett lågt, långt hvalf, uppfyllt med guld, silfver och ädelstenar, kostbara hofdrågter, praktfulla rustningar och andra forntida dyrbarheter, till en ööferskådelig mängd. Tomten betraktade alla dessa skatter med ett sniket välbehag, hoppade sin gäst förtroligt på axeln och sade: – medgif, Matts Mursten, att jag icke är en sådan fattig fnuskenbarkare, som du i din 35

enfald har föreställt dig. Allt detta är min rättfångna egendom. Hvarje gång slottet brunnit eller härjats af fienden, har jag osynlig ilat genom salar och hvalf och bergat den kostbara egendom, som man nu tror längesedan hafva blifvit fiendens eller lågornas rof. O, det är skönt, det är skönt att vara så rik.

5 – Men ni, som är så ensam, hvad gör ni med all eder rikedom? vågade vaktmästaren fråga.

– Hvad jag gör? Jag betraktar den i tusen år, jag betraktar den alla dagar och alla nätter; jag förvarar den, jag beskyddar den. Är jag ensam, som har ett sådant sällskap?

10 – Men om någon bortröfvar er skatt?

Murr förstod frågan och sprakade eld. Tomtegubben grep sin förskräckte gäst hårdt i armen och ledde honom, utan att svara, till en annan dold jerndörr, hvilken han öppnade helt litet på glänt. Derinne hördes ett förfärligt rytande, som af hundrade vilddjur. – Tror du icke, ropade den lille gubben, 15 hes af vrede, – tror du icke, att de eländiga människorna redan mer än en gång fått begär till mina rikedomar? Här ligga dessa röfware bundne; de äro nu alla vargar, och har du lust att försöka hvad de försökt, så skall du få dela deras öde.

– Gud bevar oss! suckade den beskedlige vaktmästaren, illa till mods.

20 Tomtens goda lynne återkom, när han såg sin gäst så uppskrämd. – Tag det icke så illa, sade han; – du är en hederlig karl, Matts Mursten, därför ville jag säga dig huru det är. Du ser här ännu en tredje jerndörr, men den vågar ingen öppna, icke ens jag. Långt borta der inne, djupt under slottets grundvalar och i skötet af hälleberget, sitter en, som är ännu mycket äldre 25 och mycket mäktigare än jag. Der sitter den gamle Wäinämöinen, omgifven af sina kämpar, och väntar och väntar och väntar, men om han väntar på yttersta dagen eller på Finlands framtid, det vet icke jag. Det vet jag, att hans skägg är mycket längre än mitt, och när det vuxit så långt, att det räcker ett hvarf kring stenbordet, då är verldens slut. Och det växer, det växer hvar dag, 30 och hvar dag försöker han suckande, om det ännu må räcka kring bordet, men der fattas ännu helt litet. Då blir han sorgsen, och då höres hans kantele så klart genom hälleberget, att sjelfva de gamla slottsmurarna lyssna och floden här utanför svallar upp öfver stränderna för att bättre höra. Och då vakna hans kämpar, som sofvande vänta sin mästars tid, tro att tiden är 35 kommen, resa sig upp och slå mot sköldarna med sina svärd, så att slottet skakas i sina grundvalar ...

– Nej, fortfor tomten, – nu, min vän, Matts Mursten, är det rådligast att du begifver dig upp till den öfre verlden igen, ty annars kunde du här

nere få höra mer än du bör och tål vid att höra. Men så när hade jag glömt, att du är min gäst och behöfver en undfågnad. Jag kan tänka mig, att du ej förstår att värdera sådana läckerheter, som syltad spindelväf och kryddadt pölvatten. Var icke förlägen, säg rent ut! Behagar du en mugg öl? Nå väl, följ mig, jag är försedd. Ofta har jag undrat huru jag kom att förvara det onyttiga skräpet, men jag ser nu, att det likväl duger till något. 5

Dervid framsökte tomten en stor, möjlig tunna af ek, tog en silfverbägare från skattkammaren och tappade en klar, mörkbrun vätska ur tunnan. Vaktmästaren kände sig frusen, han kunde ej vägra att smaka och fann drycken så god, som ädlaste vin. Den rann genom hans ådror som värme i vinterköld: 10 han vågade fråga hvar tomten fått en så kostelig dryck.

– Det är ingenting annat, än en qvarblifven tunna af hertig Johans berömda finska öl, som hertigen sedan alltid bestälde från Finland, när han blef konung. Det ligger till sig med åren, liksom mitt pölvatten. Behåll bägarn som ett minne af mig, men säg det åt ingen; sådana bägare har jag till hundra detal. 15

Ölet steg gamle Mursten i hufvudet, och han hade ett muntert ölsinne. – Tack skall ni ha, tomtefar! sade han. – Kanske törs jag vara så dristig och bjuda er i öfvermorgon på bröllop? Min dotterdotters dotter, lilla Rosa, gifter sig med fältväbeln Robert Flinta, och det skulle vara för oss en stor ära, om ... om ... Med detsamma rann det gubben i hågen huru presten månne förlikas med tomten, och så tvärtystnade han. 20

– Jag skall tänka på saken, menade tomten. Vaktmästaren klef nu åter på hans axlar, och snart voro de tillbaka i slottshvalfven ofvanför håltornet. Aldrig tyckte sig gamle Mursten ha andats så lätt, som när han åter kände sina lungor fyllas af den lifgifvande himmelsluften. – Nej, tänkte han, sedan han sagt farväl åt sin ledsagare, – icke för alla trollens skatter ville jag än en gång klifva ned i det förskräckliga håltornet. 25

Och nu blef der ett fejande och ett stökande i det gamla slottet; der skulle ju blifva bröllop! Det var ingen gyllene prinsessa, det var icke en gång en liten silfverstickad borgfröken, som nu skulle räcka sin hand åt en tapper riddare med svajande hjälm och klingande sporrar. Det var blott en liten Åbo-flicka i hemväfd bomullsklädning, men ni skulle ha sett liten Rosa, huru vacker och god hon var! Ingen prins eller hertig hade kastat på henne ett nådigt ögonkast, endast den hurtige fältväbeln Robert Flinta vid skarpskyttebataljonen hade 30 låtit henne förstå, att om hon bara ville, så kunde hon blifva generalska med tiden, nemligen när han blefve general. Lilla Rosa ansåg mycket troligt, att så skulle ske, och lofvade att blifva fru fältväbelska till att börja med. 35

Men Robert hade en rival, det var hans kusin, en sergeant, som ofta brukade vara i tjänst vid bevakningen i slottet och som hette Kilian Grip. Han hade ett godt öga till Rosa, också han, men icke så mycket för hennes egen lilla person, som icke mera för de pengar hon troddes komma att ärfva
 5 med tiden. Han blef topprasande öfver Robert Flintas framgång och beslöt i samråd med sin mamma Sara, den elakaste gamla sqvallertaska i Åbo, att försöka lura ut huru man bäst kunde slå fältväbeln ur brädet. Detta lyckades nu icke bättre, än att det blef både lysning och bröllop, innan sergeanten visste ordet af.

10 Och nu fejades och putsades i vaktmästarens boning, så det var lust och glädje att se. Der möjades med de första rönn- och björklöfven i Maj, man såg häggblommor i fönstren, och det var förunderligt huru alla länge väntade rosenknoppar råkade slå ut i krukorna just till den dagen. Alla tillredelser lyckades öfver förväntan, hveteskorporna jäste som limpor, skafferierna
 15 fylldes med goda saker, likasom af sig sjelfva, råttorna ville åt dem, men råkade alla i fällan. Hela slottet tycktes föryngradt, alla söndriga fönster befunnos hela, alla förfallna trappor nyreparerade, alla nedblåsta skorstenar stodo nymurade; sjelfva fångarne tyckte sig märka, att hålen i deras rutiga tröjor växte ihop utan skräddare. Folk undrade och undrade, men
 20 gamle vaktmästaren visste väl hvem han misstänkte för alla dessa vänliga omsorger. Han hade ju bordt vara tacksam därför, men han tänkte vid sig sjelf: – hvad må presten säga, när tomtegubben träder in och vänder afvig sin lamskinnsmössa?

Bröllopsdagen kom, och gästerna infunno sig, men ingen tomte
 25 sågs till. Den gamle vaktmästaren andades lättare och begynte taga del i bröllopglädjen. Der voro musik och dans och granna tal, så granna, att de kunnat duga åt en verklig fältmarskalk, icke blott åt en, som ämnade klifva så högt. Det gamla hederliga slottet hade icke sedan Pehr Brahes dagar sett ett sådant gästabud och en så vacker brud. Lilla Rosa såg så god och lycklig
 30 ut i sin enkla hvita klädning med en törnros i håret, att ingen på länge sett en så vacker brud, och Robert Flinta förde sig i polonäsen, som om han redan vore minst general.

Nu var det så långt kommet, att man skulle dricka brudens välgångsskål, och se, då fylldes af sig sjelfva alla glasen. Och när liten Rosa framträdde i
 35 ringen, röd och vit, men ändå rödare än hon var vit, se, då sattes af osynlig hand en glimmande gyllene krona på hennes hufvud och ett sken spriddes sig, liksom en gloria, kring hennes ljusa lockar. I salen blef undran och häpnad. Alla sågo kronan, men ingen såg hvem som lagt den på brudens

hufvud. Man började hviska sig emellan, att brudens mormors far, den gamle vaktmästaren, måste ha hittat en sådan skatt någonstades i slottets underjordiska hvalf.

Gamle Mursten hade åter sina tankar för sig och väntade med förskräckelse att se tomten plötsligen uppenbara sig midt i sällskapet, grina af förnöjelse och säga: – håll till godo min brudgäfv! 5

Men tomten kom icke, – eller rättare: han var redan der, men han var osynlig. Kaffebrickan bjöds just omkring med de väljasta skorporna, när vaktmästaren hörde en bekant tomteröst hviska bredvid hans öra: – får jag taga en skorpa åt Murr? – Tag fyra! Tag hela korgen, hviskade vaktmästaren 10
håpen tillbaka.

– Murr, stackare, behöfver något att muntra sig med, fortfor rösten. – Du ser, min gamle vän, att jag mottagit bjudningen, men icke bryr jag mig om att vända min mössa afvig, jag tycker icke riktigt om presten. Huru tycker du, att min krona kläder bruden? 15

– Hon ser ut som en drottning.

– Det vill jag tro, menade tomten. – Det är ju drottning Catharina Jagellonicas krona, från den tid hon var hertiginna af Finland och bodde i Åbo. Hvarför skulle jag låta kung Eriks folk bortröfva den, när de intogo slottet? Men tala ej om det; folk kunde tro, att jag stulit kronan. 20

– Nog skall jag tiga, viskade vaktmästaren. – Får jag ej bjuda en kringla åt Murr?

– Murr äter en gång hvar femtionde år, hon har nog för din tid, svarade tomten. – Adjö nu och tack för välfägnaden! Här uppe är så förtvifladt himmelsljus; jag längtar tillbaka till mitt trefliga håltorn. 25

Med dessa ord upphörde hviskandet, och vaktmästaren, som förstod att tomten gått till sitt hål tillbaka, kände sig öfvermåttan nöjd att för så godt pris hafva sluppit en så betänklig bröllopsgäst.

I glädjen deröfver drack han brudens skål i kryddadt vin ända till botten. Men detta skulle han icke ha gjort, den beskedlige Mursten, ty han var gammal, och vinet gick honom i hufvudet, liksom ölet i förrgår. Han blef pratsam och glömde ånyo att hålla tand för tunga. 30

Nu hade moster Sara och hennes son visst icke underlåtit att komma till bröllopet. Sara satte sig bredvid gamle vaktmästaren och kunde icke nog beskifva sig öfver den dyrbara kronan. Bruden, det stackars barnet, 35
menade hon, hade kunnat vara nöjd med sin myrtenkrona; hvarför skulle man göra ungen fåfäng. Det hade varit bättre att sälja kronan åt guldsmeden och få mycket pengar för henne, än att sätta högfärd i folk. Och när man

rätt betänkte saken, så visste ju ingen hvem kronan med rätta tillhörde. Om Mursten hittat kronan i slottshvalfven, så tillhörde ju kronan höga öfverheten, efter hela slottet var öfverhetens.

– Icke har jag hittat kronan. Icke är det jag, som gifvit henne åt bruden,
5 svarade vaktmästaren förargad.

– Bevare mig väl, hvem annan skulle ha gifvit bruden en så kostelig gåfva? frågade Sara ifrigt.

– Det angår icke madam, sade vaktmästaren.

– Angår det mig icke? Angår det mig icke, om fiskalen kommer till min
10 egenhändiga systerson, brudgummen, och säger till honom: – stå till svars för tjufgodset, fältväbel, kronan är stulen!

Den hederlige Matts Mursten blef ond och råkade i hettan att prata mer om tomten och skatten i håltornet än klokt var. Sara lyckades utleta hemligheten, och hade hon nu gifvit sin sqvalleraktiga tunga fritt lopp, så
15 skulle snart hela bröllopssällskapet fått veta hvad hon visste och litet mera dertill. Men Sara Grip var ännu mera girig, än sqvalleraktig. Derför gick hon strax till sin son, sergeanten, som befann sig i sällskapet, och hviskade till honom, att der var en stor skatt gömd i håltornet, den borde de strax anamma, innan någon annan fick nys derom. Kilian Grip var också strax
20 färdig, hvarpå de båda smögo sig ut, försågo sig med lykta, spade, hacka och repstege samt begåfvo sig obemärkta ned i slottshvalfven till håltornet.

Der var mörkt i de djupa hvalfven, hvarje steg hördes likasom fördubbladt af ekot, och rättorna flydde förskräckta ned i sina hål. Blindlyktan kastade ett ovisst sken på de grå, dammiga murarna, der stora spindlar kröpo af och
25 an, och stundom tycktes en obekant skugga sväfvast hastigt förbi.

– Hör du ej steg af någon, som kommer efter oss? frågade Sara.

– Det är eko från murarna, svarade Kilian.

Här i dessa öde salar hade liten Rosa mången gång vandrat ensam både i mörker och dagsljus, utan att frukta något, men när man har ondt samvete,
30 darrar man för minsta ljud. Åter frågade Sara:

– Såg du ej en skugga skymta fram på muren till höger?

– Det var din egen skugga, mor, sade Kilian. Han visste lika litet som Sara, att tomtegubben följde osynlig i deras spår.

Efter långt sökande funno de slutligen håltornet. Det såg grymt otrefligt
35 ut: en iskall, unken luft fläktade mot dem ur djupet. Skulle de våga sig ned i detta mörka och kalla hål? – Gå icke dit! sade samvetet. – Ah, klif på! sade girigheten. Sergeanten framtog repstegen, fäste den stadigt vid mynningen af hålan och klef så förut, medan hans giriga mor följde efter.

Knappt voro de nedkomna, innan lyktan slocknade, ty luften der nere var uppfylld af osunda dunster. Svarta mörkret omgaf dem som en säck, de försökte att åter tända sin lykta, men förgäfvdes, hon kunde icke brinna i de qväfvande dunsterna. Då sprakade plötsligt ett par eldkol emot dem ur mörkret. Det var katten Murr.

5

– Jag tror det är bäst att vi klifva upp tillbaka, hviskade Sara darrande, och hennes son var af samma mening. Men knappt hade de satt foten på repstegen, innan slottet skakades af ett fruktansvärdt dån, en stor mängd stenar och grus störtade in i håltornet, fylde öppningen och stängde återvägen. I samma ögonblick vände tomtgubben vid deras sida sin mössa afvig, de sågo vid kattskenet hans lilla grå, krökta gestalt, hans små röda ögon och hans långa skägg. Sergeanten och hans mamma hade så när fallit att sitta af förskräckelse, så bister och hånleende syntes nu tomtgubben, som nyss hade visat sig så blid mot den gamle vaktmästaren.

10

– Välkomna till min boning! grinade tomten. – Det var vänligt af eder att vilja helsa på mig i ensligheten; jag skall också behålla eder hos mig för alltid. Håltornet är igenrasadt, här kommer ingen ut. Sen eder nu omkring; så här trefligt skola vi bo tillsamman, till dess att ni bli lika gamla som jag. Alla dagar skola vi spisa till frukost delikata spindlar, till middag färska råttor och till afton det förträffligaste mögel. Jag skall hålla eder sällskap dag och natt och visa eder min skatt, – den der skatten, som ni tycka så mycket om och som aldrig blir eder. Murr skall spinna och snurra för er; du bör veta, Sara, att för femhundra år sedan var Murr just en sådan sqvallertaska och snål gumma, som du nu är, och hon stadnade hos mig af samma orsak, som du. När hon uteslafs sin menniskoålder, blef hon en katt, och samma ära skall vederfaras dig, min beskedliga vän. Ser du ej huru Murrs ögon lysa af förnöjelse öfver att få en kamrat. Och du, Grip, skall blifva en nyttig vakt för min skattkammare. Vore du ärlig, min gosse, så skulle jag göra dig till min bandhund, men eftersom du är en tjuf, så skall du, efter din tid som människa, blifva en varg med de andra vargarne. Lyssna, och hör hur de tjuta af glädje.

15

20

25

30

Sergeanten Grip var en desperat karl. Han kastade sig öfver tomtgubben i mening att krossa honom mot muren. Det var förgäfvdes; han grep i den toma luften och kände Murrs klor i sin nacke. Tomten skrattade. – Gån nu, sade han, – till edra kamrater i hålan, men sen till, att de icke rifva ihjäl eder. Kilian Grip och hans moder Sara måste gå till vargarne; der tjuta de förmodligen ännu i dag. Folk undrade hvart de två hade försvunnit, men hvem sörjer en sqvallertaska, och hvem begråter en tjuf?

35

Dagen derpå sade gamle vaktmästaren Mursten till sin dotterdottersdotter Rosa, som stått brud i går: – Det var ett fint bröllop i går och en furstlig brud. Barn, kan du gissa hvem som i tiden burit din brudkrona? Ingen ringare person, än Catarina Jagellonica, hertiginna af Finland.

5 – Morfar gör narr af mig, sade Rosa.

– Tror du icke? Jag vet det af säker hand. Hemta hit kronan, så skall du se, att hon är märkt med ett kungligt namnchiffer.

Rosa gick till skåpet, der hon förvarade bruddräkten, men kom häpen tillbaka. Kronan var borta. I hennes ställe fanns blott ett stycke rostigt jern.

10 Man genomsökte skåpet från golf till tak; kronan fanns icke mer. – Ack, jag gamle tok, suckade vaktmästaren, – jag har ej kunnat tåga. Jag fick veta en hemlighet under tysthetslöfte och har hviskat den i en tredje persons öra. Barn, barn, förråd aldrig något, som blifvit dig anförtrodt under tysthetslöfte!

15 Rosa trodde att gamle morfar begynte blifva barn på nytt. Han var ju åttioåttio år gammal.

Vaktmästaren Mursten lefde likväl två år ännu, men gick icke mera i hvalfven och torntrapporna; han kände sig svagare i benen och misstänkte, att han började blifva gammal. Han hade ingen lust att möta sin gamle vän, 20 tomten, ty af många tecken såg man, att tomten icke mer var så vänligt stämd mot slottets innevånare, som förut. Aldrig mer fann man rummen städade på morgonen af osynlig hand, blommorna vattnade och förfallna murar reparerade, utan att man visste af hvem. Slottet förföll med hvar dag mera; det hjälpte icke en gång att lappa och bygga, ty ingenting höll stånd mot 25 den förstörelsens makt, som nu huserade i den gamla borgen.

En dag sade gamle Mursten till Rosa: – led mig på en vandring i slottet!

– Ja, sade Rosa. – Hvart vill du gå, morfar? Vill du gå i hvalfven, i salarne eller i tornet?

– Nej, nej, icke i hvalfven och icke heller i tornet, jag kunde möta någon 30 i trapporna. Men led mig till något öppet fönster mot Aura. Jag behöfver frisk luft, jag tycker mig ända hit känna den unkna luften från håltornet.

– Då skola vi gå till vestra salen mot åmynningen. I dag är en vacker sommardag; jag drager min lille gosse i korgvagnen med oss. Rosa hade nu en liten gosse, som bar kung Eriks namn.

35 De vandrade långsamt genom slottet. Det var så vackert, när solen i sin eviga ungdom sken in på de mäktiga, grå, föråldrade murarne och den snart nittioårige gubben, som för sista gången vandrade kring i det kära slottet. När han såg ut genom de små fönstren, låg slottsfjärden i sitt stilla

skimrande lugn vid tornets fot, den mångbesjungna Aura gjöt i fjärden sin glittrande strömfåra, och långt borta, så långt ögat nådde utemot Erstan, framåt Pohjasalmi och Runsala, syntes hundrade hvita segel i rad vagga för sommaraftonens fläktar.

Den gamle vaktmästaren såg med tårfyllda ögon all denna herrlighet. Han stod just nu invid samma, till hälften grusade, kammare, der fordom konung Erik XIV förgråtit sina dagar och der man ännu såg golfvet nött af hans oroliga steg. – Ack, suckade gubben, – tidens tand förskonar icke engång en konungs minne! Snart har denna kammare störtat tillsammans; snart skall hela detta sköna, gamla slott störta i grus öfver min graf. Finlands äldsta borg skall innan kort vara en stenhög och kajorna förgäfves söka en mur, som bär deras fridlysta bon. Kunde jag med den ringa återstoden af mina dagar rädda slottet från undergång, huru gerna ville jag icke gifva mitt lif för den gamla borgen!

– Nå, det vore då icke mycket värdt! sade i samma stund en välbekant röst. Vaktmästaren vände sig om och såg sin vän tomtegubben med afvig mössa krypa fram ur en remna i muren.

– Är det ni? sade vaktmästaren, såsom man brukar fråga vid ett oväntadt möte.

– Jag skulle tro det, skrattade tomtegubben. – Men jag har flyttat från håltornet hit till ett annat rätthål. Jag stod icke längre ut med att höra gumman Sara dernere prata mina öron i lås. En sådan sqvallertaska kan drifva en tomtegubbe på flykten. Puh, jag är lomhörd, jag börjar bli gammal. Verlden är bara fnask numera. Det finns ingen ruter i nutidens tomtegubbar. Hvad göra de annat, än skrämman rädda pigor på mörka vindar? Ah ja, lusthus bygga de, blanka stöflar och sopa golf. De skulle ha sett tomtegubbarne i min tid; vi byggde torn och släpade klippor.

– Det är sant, suckade vaktmästaren; – verlden blir allt sämre och sämre. I min ungdom kunde en vaktmästare ensam komma till rätta med två rymmare; nuförtiden måste han ropa fyra fångknektar till hjälp. Hvad ämnar ni nu företaga er, när ni låter slottet förfalla?

– Låter jag? murrade tomtegubben. – Det har sina skäl, jag har varit vid dåligt lynne. Men icke har jag hjerta att glömma mitt gamla slott. Jag måste väl hålla min tid ut ännu några hundrade år, tilldess att den gamles skägg dernere vuxit rundtomkring stenbordet. Der fattas numera endast en hands bredd. Hvad var det du talade om att gifva ditt lif för slottet?

– Det ville jag gerna göra, om ni fortfarande håller det vid makt, sade vaktmästaren.

– Hvertill skulle ditt lif gagna mig, gamle skrålle? skrattade tomten.
 – Ditt lif räknas numera i timmar. Men gif mig den lille pojken i korgvagnen, han kan hålla ut sina sjuttio eller åttio år och blifva för mig en nyttig dräng.

Vid dessa ord bleknade liten Rosa och lutade sig skyddande öfver sitt
 5 barn i vagnen.

– Mitt lif, sade hon, – må du taga tusen gånger, men min lille Erik får du ej röra.

Tomten rynkade sina små grå, buskiga ögonbryn, stödde mot muren sin flata hand och mumlade:

10 – Ni menniskor ären ett konstigt slägte, jag förstår mig ej på eder. Hvad är ett menniskolif? Hvar var detta solskenet sista julas, och hvar är det nästa jul? Hvar var detta barnet i går, och hvar är denne gubben i morgon? Nej, då hafva vi tomtar det bättre. Jag vill icke byta.

Dessa ord hörde Rosa, och de förtröto henne, hon vågade nu se upp.
 15 – Tomte, sade hon, – om du också vore tusen år gammal och lefde ännu i tusen år, så vet, att vi lefva längre, än du!

Sådana djerfva ord kom den snarstickne, sjuhundraåriga tomtens vrede att koka. – Skyll dig sjelf, du myra, som trotsar den mäktiges arm! ropade han med förfärlig stämma och slog sin hand mot muren med sådan jättestyrka,
 20 att ett stycke, stort som en klippa, lossnade derur och störtade med brak utför branterna. Än ett sådant slag, och hela muren skulle hafva rasat i grus.

Redan hade den lille, men fruktansvärde gubben för andra gången utsträckt sin arm, redan sjönko Rosa och hennes gamle morfar ned på sina knän, beredda att i nästa ögonblick krossas af de ramlande murarna. Då
 25 hejdades plötsligt tomtens arm och sjönk maktlös ned, hans nyss så bistra drag förvredos och blefvo underligt vemodiga; slutligen såg man stora tårar droppa ned från hans små röda, blinkande ögon.

Äfven Rosa och den gamle lyssnade med undran. Djupt ned från det innersta af hälleberget under slottets grund hördes ända hit den aflägsna
 30 klangen af en sång, en musik, så öfver all beskrifning ljuflig, att dess like aldrig på jorden höres. Inga ord kunde man urskilja, men de behöfdes icke: musiken var mer än ord, den strömmade ut som en lefvande själ.

– Hör ni? hviskade tomten med låg röst, likasom fruktade han att störa sångaren der nere i djupet. – Hör ni? Det är den gamle i bergets innandöme,
 35 han som är mycket äldre än jag. Ännu är Finlands framtid icke kommen, därför sjunger han så sorgligt. Dock synes mig, att han redan sjunger gladare än förr.

De lyssnade länge i stilla undran. Slutligen tystnade sången, ett slammer hördes, likasom af sammanslagna vapen, och slottet skälfdes i sina grund-

valar. – Nu har den gamle i berget slutat, sade tomten, – och hans män slå sina svärd mot sköldarne. Det var väl, att sången kom i sin rätta tid; jag hade annars gjort någonting i min hetta, som jag sedan ångrat. Stå upp, gamle far!

Vaktmästaren hade sjunkit till golfvet. – Stå upp, morfar! sade Rosa och tog hans arm, men armen föll maktlös tillbaka. Den gamle vaktmästaren 5
Matts Mursten var blefven död under sången, ty Wäinämöinsens sång gäller lifvet och gör allting nytt. Rosa och hennes gosse tillhörde den nya tiden: därför hörde de sången och fingo lefva.

Aftonsolens gyllne strålar föllo på den dödes ärevärdiga hvita hår. – Så så, sade tomten med en besynnerlig grimas och ett uttryck i rösten, som 10
man aldrig förr hört. – Min gamle vän tog det elaka skämtet för allvar. Vid min skatt! Jag ville hvarken göra honom eller din lille gosse något för när; jag ville blott straffa er pratsamhet med ett litet skrämnskott. Dock, efter du tagit mig på orden, gamle kamrat, så vill jag ock hålla mitt löfte. Vid min skatt! Detta slottet skall icke falla i grus ännu på ett halft årtusende, så länge 15
min arm har sin styrka kvar. Men tomten murknar som gammalt träd, hans arm känner af det. För några hundra år sedan skulle jag med pekfingeret stött omkull detta stycke af muren, och nu behöfde jag dertill min hela hand. Jag kan väl icke stå ut så många sekler mer ...

– Och nu har du öfvergifvit mig, gamle embetsbroder, fortfor tomten. 20
– Hvem skall nu mera hjälpa mig att pyssla om vårt gamla slott och dess förfallna murar?

– Det skall jag göra i morfars ställe, snyftade Rosa. – Och när min lille Erik växer upp till en hel karl, skall också han hålla det gamla slottet kärt 25
och hjälpa eder, som gamle morfar gjort.

– Så blir han ju dock min dräng, sade tomten.

– Nej, sade Rosa; – han skall blifva Guds och människors tjenare, så länge han lefver.

Den gamle vaktmästaren blef hederligt begrafven under klockringning och psalmer. Folket hade intet värre att säga om honom, än att han var en 30
ärans man, ehuru något fallen för skrock. Efter hans tid fick allt i slottet åter en bättre trefnad. Det stora nedrasade stycket ur muren befanns en morgon åter insatt på sitt förra ställe. Det blef en lätt sak för arbetarne att upphjelpa de öfriga förfallna murarna; hvar sten kändes så lätt att lyfta, som ett stycke bark. Alla hål och springor botades som af sig sjelfva, och 35
om nätterna hörde man ofta grus och stenar släpas deruppe genom de öde salarna. Det var tomten, som höll sitt löfte till gamle vaktmästaren. Slottet håller verkligen hop än i denna dag. Det är ett konststycke, som ingen så lätt

gör efter. Försök att bygga en mur, låt elden förhärja den, kulorna nedstörta den, regnen förderfva den, frosten spräcka den, stormen bruka mot den sin makt, råttorna undergräfvat den och fångarne bryta sig ut, hvarhelst de finna en lossnad sten; – låt sedan den muren stå i sjuhundra år under allt
 5 slags vanvård, och försök, om den håller! Men se, den gamla borgmuren, som kallas Åbo slott, han skrattar åt tidens tand, han håller ihop! Är det underligt, om folk i de gamla tider trodde på tomtegubbar?

TRÄDGÅRDSMÄSTAREN.

(*Yrkesvisa 13.*)

Bänken rak med snöregarn
 Och en skrifven sticka!
 Morot är mitt gossebarn,
 Böna är min flicka.
 5 Hvem står fadder? Gufar Kål,
 Faster Gurka, fet och snål,
 Sekter Lök, fru Lilja,
 Fröknarna Persilja.

Sparf, om nu min bänk du rör,
 10 Ropar jag på katten.
 Ärt skall hållas vid sin stör,
 Sparris skall få vatten.
 Rödbeta skall rodna snäll,
 Rädis dukas upp i qväll,
 15 Och till stek Sallaten
 Bjudes med Spenaten.

Simpelt folk tags ej emot,
 De få växa gratis:
 Rofvor, Humle, Pepparrot,
 20 Kålrot och Potatis.
 Deras nåder Georgin,
 Bellis, Pelargon, Jasmin,
 Ros och mången annan
 Vänta mig med kannan.

Tro mig, det är was ist das, 25
 Att här vakta skatten!
 Pompe med sin plumpa tass
 Trampar i rabatten.
 Hönsen med sin röda tupp
 Krafsa mina bänkar upp, 30
 Och der ser jag klänga
 Spår af barnens känga.

Hvem kan skildra allt besvär
 Vid min tjänst i parken?
 Masken äter stickelbär, 35
 Råttan gnager barken,
 Tjufven mina äpplen stjälar,
 Frosten slår min knopp ihjäl,
 Och sydvesten plockar
 Trädens blomsterlockar. 40

Men så glad mitt frö jag sår;
 Till Guds makt står trösten.
 Rik på hopp är hvarje vår,
 Rik på skörd är hösten.
 Oförstörbart, lifvets frö 45
 Gror i sol och dör i snö,
 Men slår rot i tårar
 För de nya vårar.

FISKARNES LIF I HAFVET.

O det blå hafvet, det vida hafvet, det djupa hafvet som glittrar i solen! Är det icke skönt? Är det icke hemlighetsfullt? Huru ofta har jag icke stått på stranden och sett de krusiga vågorna springa efter hvarandra som hvita lamm på blommiga ängar och likväl aldrig upphinna hvarandra! De komma, de komma från fjerran strand; de hafva ej hem och fädernesland. De ha ingen 5
 ro om dagar och nätter, de kullra beständigt på hafvets slätter. I tusen år ha de gått sin gång och sjunga beständigt samma sång.

Men hur är det lif, som lefver och rör sig under vågorna? Vi se det icke,

vi höra det icke; vi bo i en annan värld. Vi andas den lätta luften; vi glädjas åt solens klara ljus, vi kunna ej tänka hur det är att lefva dernere utan luft, utan sol, utan ljud, i mörker och tystnad, och ändå vara lycklig. Blå haf, vida haf, djupa haf, vill du ej en gång berätta för oss huru det ser ut i ditt tysta sköte?

- 5 – Ja, svarar hafvet, – det ville jag visst, men du skulle icke förstå mig. Jag är så omäteligt stort; jag svallar ju öfver hela den vida jordens rund. Jag är ett kejsardöme med många stora provinser, och alla mina provinser äro hvarandra olika. Jag går som ett ljumt bad öfver midten af jorden, och jag skälfter af köld vid polernas isberg. Många millioners millioner varelser lefva
10 i mig, från den stora hvalfisken ända till de osynliga kräk, af hvilka tusen bo i en enda vattendroppe. Alla hafva *sitt* olika lif, och om jag berättade allt, skulle du blifva gammal och grå, innan jag hunnit till mer än början. Huru skulle du kunna förstå en så ofantlig saga? Gå hellre till ett af mina små barn. Fråga girsen i Hasselviken huru fiskarne lefva, och han skall kanske berätta
15 dig något, som du bättre förstår.

– Tack, djupa haf; det är som du säger. Jag vill fråga den lilla föraktade girsen. Han vet blott en mycket liten del af din stora saga, men han vet huru det är vid våra stränder, och detta förstå vi bäst.

- Girsen säger: det är icke alltid så mörkt i hafvet, som ni människor tro.
20 Jag har icke bott i de milddjupa oceanerna; der måste ju vara vid botten beständig natt. Men här i våra haf skilja vi tydligt dagen från natten. Vi se ofvanför oss en rund, mattrodd skifva, som dansar på vågorna. Det är himmelens sol; hon skiner igenom vattnet på alla växter i sjön, och de sträcka sig efter henne, såsom ett barn sträcker armarna efter sin moder. Har du
25 någonsin rott vid en lugn strand och sett från båten ned i det genomskinliga vattnet? Hvilka mjuka, finbladiga växter dernere! Det är som högstammiga skogar, som gröna parker, som präktiga trädgårdar. Vi simma om sommaren i hafssolens blekröda ljus genom våra skogar af sjögräs, öfver höga, mossiga berg och djupa, gytjiga dalar. Vi frukta icke, likasom ni, att falla från bran-
30 terna och stöta oss emot stenarna. Likasom edra fåglar flyga högt upp under molnen, så flyga vi utan möda högt upp vid vattenbrynet och titta nyfikna mot den okända värld, som rör sig i luften öfver oss. Vi se edra båtar och edra skepp gå högt öfver våra hufvuden, likasom ni se molnen simma öfver eder i lufthafvet. Stundom se vi ett par människofötter plaska i höjden: det
35 få ni icke se, ty ingen gosse eller flicka brukar simma högt uppe i luften. För öfrigt bo vi helst på botten af hafvet, ty der är vår åker och äng. Vi plöja icke, vi så icke, och likväl sörja vi aldrig för hvad vi skola äta och dricka, ty vi vete ju, att vår gode Skapare drager försorg om hvad vi behöfve. Vi ha ej en

stuga, ej far eller mor, ej barn och ej maka, ej syster och bror. Vi ha endast vänner till tusendetal och följa dem åt öfver höjder och dal.

På sena hösten, när det blir mörkt i den öfra världen, blir det ännu dystrare djupt i hafvet. Då lossnar sjögräset från sin rot och drifver till stranden. Våra skogar, parker och trädgårdar äro alla förbi. Vattnet blir kallare, men det bekymrar oss icke: vi behöfva ej pelsar. Nu är stjernornas sken och den sköna, gula månen vår glädje och ögonfågnad, när hans långa, darrande silfverstrimma glittrar som en ljuspelare öfver sjön. Ännu se vi stundom en svag strimma af dagen, men en morgon när vi söka solen, finns hon ej mer. En tunn is har lagt sig på vattenytan. Ännu är han blank och till hälften genomskinlig. Vi ha fått ett glastak öfver oss. Vid det bleka skimret igenom isen se vi mörka skuggor ila på taket och höra ett rasslande ljud: det är gossarnes skridskor, som klingande flyga öfver oss och skära ränder i isen.

Detta varar några dagar; kölden tilltager, isen blir tjockare och ogenomskinligare. Slutligen faller snö. Då är mörkret fullständigt, ja så mörkt, att vi ej kunna skilja ett berg från ett sandkorn. Och nu varar den långa, svarta natten i fyra månader efter människors räkning; stundom i fem. Vi trefva i mörkret och känna oss för med nos och fenor. Vi söka de djupaste groparna och skocka oss tillsamman, vänner och fiender tätt invid hvarandra. Der är så tyst som i mörka grafven. Löjan och gäddan tränga sig intill hvarandras sidor. Stundom öppnar löjan sin mun: hon har funnit bredvid sig en liten mager mask; den blir hennes frukost, middag och qvällsmat. Stundom öppnar gäddan sitt gap, och löjan befinner sig i hennes mage, nästan utan att veta deraf.

Nu behöfva vi också luft. Der äro alltid luftbläddror i vattnet, när sjön är öppen, men under isen är det knappt om den rara varan. Det händer, att grunda insjöar bottenfrysa, och der dö alla fiskar. En annan gång händer, att folket på stranden hugger en vak i isen. Glada och förvånade att se en strimma af dagen, skynda vi dit att andas. En gubbe metar vid vaken. Vi se en fet metmask sjunka mot botten. O, hvilken läckerhet! Alla knuffas och trängas för att först hinna fram och få snappa det läckra bytet. En mört är den qvickaste. Vi se med afund huru han rycker masken ifrån sin granne, men strax derpå se vi honom dingla mot höjden. Det är oss obegripligt huru han fått en sådan lust att dansa rätt uppåt; men vi fiskar äro lugna till lynnet och förundra oss sällan. När då masken ånyo sjunker mot botten, knuffas vi, såsom förut, och åter har den flinkaste snapparen fått samma obegripliga lust att dansa mot höjden. Så går det med oss en efter annan. Slutligen börjar gubben deruppe frysa om fingrarna, och medan

han steker och äter upp våra vänner, ligga vi förgäfves och vänta på den försåtliga metmasken.

Ändtligen blir det vår. Isen har remnat med starkt dån, solen har gnagat vårt snötäckta glastak; vi börja att åter genom dess springor se dagens ljus.

5 Stormen hviner, isen suckar af vända och brister slutligen. Först synes ett litet hål i taket; det vidgar sig, det växer för hvarje dag, och en morgon, när vi se upp, skiner åter den blekröda solen på ett öppet, böljande, frigjort haf.

O du människobarn, du som aldrig varit fången i den långa, mörka och
10 tysta nattens ödemark, du vet icke hvad det vill säga att flyttas så plötsligt från mörker till ljus! Gå ned i en källares hvalf; låt lägga en stenhäll deröfver. Bo sedan derunder i fyra månader, utan att höra ett ljud från den öfriga verlden, och stig derpå upp en vårmorgon i solens ljus till människornas glada vimmel och fåglarnas sång; – då vet du hvad fisken erfar, när isarna
15 brista. Vi fiskar äro nu en gång vana dervid; men våren, våren och himmelens ljus, deråt gläder sig allt, som lefver i hafvet, såsom på jorden. Älska ljuset, du människobarn, och tacka din Gud därför, ty du är skapad för ljus, och som ljusets barn skall du alltid vandra för Gud i hans fruktan och sanning.

VALLFLICKAN.

(Yrkesvisa 14.)

Jag gick mig ut en morgon klar,
När solen rann ur viken.
Min kjol var tunn, min fot var bar,
Och blåsten höll musiken.
5 Men vägen sprang förbi min fot,
Och skogen kom så grön emot.
Sio, tulitu!
Det sjunger i alla grenar.

Jag hade bröd och hurtigt sinn,
10 Men ingen sorg i påsen.
Så kommo vi i skogen in,
Och krittret gick vid åsen.
Den höga granen såg på mig,
Och bäcken sjöng så gladelig:

Sio, tulitu! Det sjunger i alla grenar.	15
På ljungen satt jag mol-alle'n Och hade garn att sticka. Jag undrade, om det fanns en, Som mins en fattig flicka. Så tänkte jag på salig mor Och hvem nu i vår stuga bor ... Sio, tulitu etc.	20
Nu blef det varmt på ljungahed, Der bröms och fluga pipa. Skällkossan sjönk i kärret ned; Då var ej tid att lipa. För hej, jag grep i kossans horn, Hon var så tung som kyrketorn ... Sio, tulitu etc.	25 30
När kossan stod på torra mon, Sågs nalle björn på vägen. Jag slog emot, han tog reson, Han syntes smått förlägen. Han luffade i snåret in; Hvad skulle han med kossan min? Sio, tulitu etc.	35
Och hi och hej för litet regn Och litet svält och möda! Den mjuka ladan är mitt hägn, Och bären växa röda, Och bäcken är min kaffeqvarn; Nog minnes Gud sitt stackars barn. Sio, tulitu! Det sjunger i alla grenar.	40 45

TOM.

Kanske kände du Tom? Han var en cetterhund, nästan helhvit, silkeslen, med långa, bruna, hängande öron och en förträfflig, beständigt viftande hvit plymsvans. Många barn i Finland hafva lekt med Tom; andra barn långt borta i Sverige och Danmark hafva med glad förundran lyssnat till
 5 berättelserna om Toms klokhets och de märkvärdiga konster han kunde göra. Tom var en vacker hund, men än mer en snäll hund. Man kan se bra ut och ändå vara ful af ondska: det var icke Tom, alla måste hålla af honom.

Han hade sina fel: han var så fin och förnäm, att han kunde ej nog beundra en vacker klädning och misstänkte gerna slarfvigt klädda personer för att
 10 hysa onda afsigter. Detta var nu ofta ett misstag, ty fastän det icke är något berömligt att gå trasigt klädd, så händer, att fattiga menniskor icke ha råd att bestå sig bättre. Detta misstag kostade Tom mången klatsch af rottingen, hvilken beständigt satt instucken i springan vid köksdörren enkom för sådana ändamål. Men det hände ibland, att Tom hade märkvärdigt rätt i
 15 sina misstankar. I grannskapet fanns en smed, en svartmuskig, trumpen karl, som brukade förtenna gårdens kokkäril. Honom kunde Tom icke fördraga; hvar gång smeden hemtade blanka kastruller till köket, rusade Tom fram och högg tag i hans byxa. Smeden tyckte ej om denna välkomma, han fick rottingen på sin sida och hotade Tom med döden, men Tom förblef
 20 oblidkelig. En dag fick man höra, att smeden rymt sin kos med penningar och kläder, dem han lånat af grannarne och glömt att återställa.

Tom var trogen, han vaktade gården natt och dag. Det var icke rådligt för någon att vilja smyga sig dit i elak afsigt; polisen var ständigt på utkik och sof med öppna öron, så att icke en kråka kunde trippa på sandplanen,
 25 utan att Tom hörde det. Ofta blef en sådan vaksamhet besvärlig för gårdens innevånare, som ville sofva sin natt i ro. – Hvad är det Tom skäller på? sade tjenstefolket emellan sig. Någon gick att se åt. Då var det kanhända en båt som rodde på sjön, eller en hund, som gläfsade långt borta i byn, eller var det månen, som glittrade i det lugna vattnet. Detta fann Tom högst otillständigt,
 30 han ansåg det för sin skyldighet att hålla öga på alla nattsvärmare.

När Tom var två månader gammal, en liten trind och släthårig valp, mest lik en välskapad gris och icke vetande något bättre, än att snaska i sig allt hvad han öfverkom, hände sig, att han såg ett metspö på gården och fick begärelse till en liten död fisk, hvilken satt qvar på kroken som bete.
 35 Detta lyckades icke bättre, än att Tom hängde upp sig på metkroken, som gått genom hans underläpp. Kroken hade hulling och ficks ej ut samma väg,

som den inträngt; der var intet annat råd, än att klippa af refven och draga kroken igenom läppen. Då skall man tro, att grisen skrek. Men kroken ficks ut, och allt blef bra igen.

En annan gång, när Tom var fyra månader gammal och nyss inflyttad från landet, fick han för första gången följa sin fröken ut i staden. De gingo in till en svarfvare, och svarfvarens katt hade ungar. Der blef en kalabalik: katten på Tom och Tom på dörren! Från gården stod porten öppen till gatan, hvarför Tom fick lust att med detsamma göra en längre promenad på egen hand. Knappt var han ute på gatan, innan en stor lurfvig slagtarehund rusade på den olycklige vandraren. Tom undan, och när han såg en hyrkusk vid hörnet, hoppade han upp i droskan. – Jaså, sade hyrkusken; – har du någonting att betala med? Jag brukar icke köra någon utan betalning.

Tom fattig hade ofta åkt på landet och funnit det angenämt, men han hade ingenting att betala med, han måste klifva ned från droskan. I detsamma visade sig åter hans grymme förföljare, och nu tog lille Tom till harpasset, sprang allt hvad han förmådde, gata upp, gata ned, tills han icke mer visste hvar han var i den vida världen. Han hade blott varit 4 dagar i staden, han kände endast sin gård, der han bodde, sitt kök, der han sof på mattan under bordet, och sina goda vänner, som alltid matade och smekte honom. O, hvad den vida världen var grym mot lille Tom! Hemma blef mycken oro, när Tom saknades, allt gårdsfolket sökte och lockade: – Tom! Tom! Bud skickades till polisen, barnen greto, Toms matmor sprang staden omkring efter alla små hvita hundar, men ingen af dem var Tom. Det blef afton och mörk natt; Tom förblef borta. Följande morgon skrefs en efterlysning i tidningarna, men just när denna skulle afsändas, tassade någon i kökstrappan, och se, det var Tom! Hvar han varit, det kunde han icke berätta. Han såg ut som den sorgsna grisen, förmådde knappt vifta på lilla svansen och var alldeles sotig på ena sidan. Var det af en gryta, så icke hade der varit gröt i den, ty knappt befann Tom sig i köket, innan han styrde sina steg till slaskämbaret och höll till godo dess innehåll.

Tom var en odygdig passagerare i sin ungdom. Han förgrep sig i sitt muntra lynne på folk och kräk. Såg han skolgossarne kasta boll på gården under fristunden, vipps var Tom den flinkaste att taga lyran och kila af hem med bollen i mun, förföljd af ett dussin skrikande och skrattande skolpojkar. I källbacken nappade han mössan af dem, och engång fick hans egarinna betala 75 penni för en vant, som Tom röfvat och ätit upp på fläcken. Gjorde han sig ärende till en handelsbod, der han blifvit matad med rysskringlor, stal han böndernes hattar från disken och bar dem i triumf till köket. Hans

nit var stort att föra till huset allt hvad han öfverkom. Lekte små flickor med sina dockor på trappan, strax kom en vänligt viftande varg, slickade dem i ansigtet och slök deras dockor – på skämt. Lyckligt då, om någon fick fatt i dockans ben och drog henne ut ur Toms gap. Märkvärdigt var, att ingen
 5 kunde blifva ledsen på Tom, dertill såg han för glad ut, och alla förstodo, att han menade icke illa.

Cetterhundarne äro fågeljägare, och detta ansåg Tom för sitt rätta embete. Han hade icke fått gå i jagtskola, därför jagade han på egen hand. Det var alls icke prisvärdt, att han under oloflig tid förföljde de oskyldiga änderna
 10 in i den tätaste vassen och kom hem, svart om benen af strandåfjan, med en and i sin mun. Till en början hemtade han dem lefvande och oskadda hem, men sedan man en gång låtit en gräsand rymma ur hönshuset, blef Tom stött öfver sådant slarf och bet ihjäl sitt byte. Han hade sjelf åtagit sig polisvakten öfver hönsen. Långa stunder kunde han stå orörlig med spetsade
 15 öron och ena framtassen lyftad, betraktande dem. En olycklig höna hade förbrutit sig med en vandring på förbjudet område, Tom grep henne om nacken och bar henne till kökstrappan, men han hade varit för nitisk, det var slut med förbryterskan.

Samma olycksöde drabbade barnens lilla kanin, som så mycket roat dem och Tom sjelf. En solig morgon hade puppe kanin företagit sig en
 20 oloflig spatserfärd i parken. Polisen uppspårade honom. Då husbond gick ut på sin morgonvandring, mötte honom Tom, stolt i medvetandet af en uppfylld pligt och bärande i sin mun den olycklige puppe kanin. Aldrig mer tog puppe ett skutt i denna verlden, och åter fick Tom göra bekantskap med
 25 den stränga rottingen.

Dessa båda olyckliga misstag fick Tom tillfälle att godtgöra på ett lysande sätt. En eftermiddag hördes i trädgården ett förtvifladt flaxande hönskackel. Gamla Greta, hönsvakterskan, sprang dit, fann en höna illa rifven och Tom bredvid hönan. Der blef kort ransakning och dom. Tom kunde ej förklara sig
 30 på ett tillfredsställande sätt, och rottingen skulle just fram att skipa rättvisa, då en tjensteflicka, som på afstånd varit vittne till händelsen, berättade, att en stor uf slagit ned på hönan, Tom hade skyndat till hönans försvar och lyckats förmå den starka roffågeln att släppa sitt byte. Nu vände sig bladet till den så oskyldigt misskände befriarens fördel. Alla samlades kring Tom
 35 för att beprisa hans hjeltomod, de bästa ben framsöktes ur köksskåpet, barnen täflade om att mata sin tappre vän med skorpor, och Tom såg sig med samma förvåning blifva dagens hjelte, som han nyss sett sig vara offer för en orättvis misstanke.

När Tom visste att han gjort något illa, hade han mycket ondt samvete och kunde alls icke vara glad, innan han fått förlåtelse. Det hände ibland, att hönorna gömde sina ägg på underliga ställen, kläckte dem der i all tysthet och framträdde stolta med en hel skara kycklingar. De kunde dock icke undgå polisens efterspaningar. Tom kom en dag, såg mycket nedslagen ut och lade nosen i sin matmors knä. – Hvad har du gjort, min gosse? Tom lyfte upp hufvudet, på matmors klädning var en stor fläck af äggula! En sträng förmaning följde, men efter Tom sjelf visste att han gjort illa och kommit för att bekänna sitt fel, slapp han riset den gången. Nästa gång, när Tom upptäckte ett fördoldt hönshus, åt han åter upp äggen, så när som på ett; då kom han plötsligt ihåg förmaningen och bar hem det sista ägget så varsamt, att det ej ens fick ett ärr af hans hvassa tänder.

Tom var aldrig sysslolös sommartid. När han jagat sig trött med änder i vassen, bytte han om element och gräfdde lika flitigt i jorden. Der hade, till trädgårdsmästarens förtviflan, tusentals sorkar sina bon och gångar under gräsullen: långsträckta, gråbruna jordrättor med svintrynen. De hade länge gjort otrolig skada med att afgnaga fruktträdens bark, uppäta potäter och andra rotfrukter samt förstöra krusbärs-, hallon- och rosenbuskar. Tom beslöt göra ände på detta ofog. Dagen om, när han ej var på andjagt, såg man honom ifrigt sysselsatt med att uppgräfvä sorkarnes bon. Han vädrade med nosen långs gräsmattan, och der han upptäckte något misstänkt, borrade han först nosen in i grästorfvan för att förvissa sig om det rätta spåret. Derpå begynte han, än med framtassarne, än med baktassarne uppkrafsa jorden, tilldess att han fick ett hål, nog stort att der insticka hufvudet. Så fortsatte han outtröttligt, tilldess att han funnit boet. Då blef flink expedition. Hela sorkfamiljen, far, mor och barn, sågs med en sådan hast slinka ned i Toms vida gap, att de högst oväntadt befunno sig lefvande i hans mage. Icke hade Tom tid att bruka tänderna, allt gick der ned som palt. Men när Toms mage icke förmådde inrymma flera sorkfamiljer, anlidades tänderna, och så länge Tom lefde, var det slut med sorkarnes ofog.

I backen vid växthuset hade Tom sin skattkammare. Der nedgräfdde han alla ben, som skulle sparas, och öfvertäckte dem skickligt med mull. En ovälkommen gäst, en hungrig, oborstad bondhund, Mirka benämnd, brukade stundom infinna sig med skjutshästen från jernvägsstationen. Mirka upptäckte i en olycklig stund Toms skattkammare, och från denna stund var skatten utsatt för ständiga plundringar. Tom underlät icke att tillkännagifva sitt missnöje, men äfven ufvars besegrare draga i betänkande att utsätta sig för en så bred tandrad, som Mirkas. En kall vinternatt hade der frusit

tjock is öfver den förborgade skatten. Mirka kom, begaf sig genast på rof, men återvände med oförrättadt ärende: isen var honom för hård. Om Tom kunnat skratta, hade han nu haft god anledning; men Tom hade ett annat glädjeredskap, han viftade förnöjd med sin präktiga svans.

- 5 Var Tom klok? Det var en fråga! Hyrkusken i staden sade om honom, då Tom sprang förbi med en korg i munnen att köpa bröd hos bagaren: gif mig den hunden, och jag skall lära honom tala! Tom förstod allt hvad man sade honom. Han tycktes med sina kloka ögon följa samtalets gång; när man skrattade eller Tom hörde lifliga röster, kom han, den gladaste bland
10 de glade, och deltog i munterheten. Han förstod också att svara på sitt sätt: Huru säger hund? Tom skälde groft. – Hur säger kissen? Tom gäspade, tills han fick fram ett jamande läte. – Tycker hund om sin matmor? Lifligt skällande och hviftande med glädjeredskapet. – Men inte tycker Tom om hvem som helst? Sakta morrande, likt en aflägsen åska. – Gå och se åt om
15 Isak spänt för! Tom sprang till fönstret och tittade ut; var der framkördt, kom han med lifliga språng och bad om lof att få följa med; syntes ingen häst, lade Tom sig tålmodigt ned att vänta.

- Huru många trefliga konster kunde ej Tom! Han kunde bocka allerödmjukast och gifva tass, då man helsade på honom. Han kunde stå
20 betjent bakom sin matmors stol och säga »serviteur» (wow wow)! Matmor sade: Tom är död. Tom lade sig genast på rygg med uppsträckta ben. Man visade honom två lika stora sockerbitar. – Den der är *min* bit, den der är hunds. Tom misstog sig aldrig om mitt och ditt. Toms stora nöje var att bära korgar, väskor och käppar, som en kammartjenare. Men han var icke riktigt
25 pålitlig, den slarfven, han kunde lemna sin käpp på isen eller sykorgen i skogen för att jaga en kraxande kråka. Apportera gjorde han samvetsgrannt. Matmors hatt blåste i sjön: Apporte hatten, Tom! Tom sam ut och hemtade hatten. Man kan icke vara mera omusikalisk än Tom, han tjöt med full hals, när han hörde pianot, men han skulle dock läras att sjunga, för att fullborda
30 sin fina uppfostran. – Hur sjunger Tom? – Wau, wau! – Nej, det duger icke, sjung vackert! Tom försökte alla slags ljud och frambragte med otroligt besvär ett gurglande småtjut, som skulle föreställa en ton. – Nu skall Tom berätta en saga. Tom lyssnade mycket uppmärksam. – Hur var det, när Tom råkade i gräl med hundarne vid stationen? – Wow, wow! – Ja, men då
35 fick Tom stackare stryk? Sorgeligt tjut. – Men så gaf Tom dem på pelsen? – Wau, wau! Det sista wau var en segersång.

Ingen kunde bättre än Tom leka kura gömma. Hans hufvud öfvertäcktes med en tät duk, så länge man gömde sig. Vid tillsägelse: det är dager!

kastade Tom af duken och begynte söka. Han vädrade i alla vinklar och vrår, isynnerhet der han förut upptäckt någon, och det dröjde ej länge, innan han med viftande plym uppspåret det mest förborgade gömställe. Tom hade en julafton fått tre klappar: en förseglad tårta, ett halsband med jerntaggar till försvar mot vargarne och en läderboll. Tortan åt han på fläcken upp med papper och vers; halsbandet behöfde han lyckligtvis aldrig använda, men läderbollen blef snart Toms dagliga nöje. Den bets och den trillades i oändlighet, hade sin bestämda hylla i skåpet, och der infann Tom sig ofta, med längtande blickar krefsande på skåpdörren. Nu hände vid Toms lekar, att bollen gömdes på de mest omöjliga ställen: under den tunga mattan, ofvanpå skåpets tak, bakom dynan i soffan, der fruarna sutto med sin stickstrumpa. Tom sökte ifrigt, han var outtröttlig, han misstänkte kanariefåglarnas bur, théköket på hyllan och brasan i kakelugnen. Slutet var alltid, att han till sist vädrade stället med sin fina nos och återfick med förtjusning sin älskade boll. Då Tom engång hade upptäckt sin boll på ett för honom otillgängligt ställe, på skåptaket eller i ljuskronan, och ingen visade lust att hjälpa honom nedtaga den, tycktes han en stund begrunda ställningen och fick så ett infall. Han hade lagt märke till, att vi brukat använda en käpp för sådana ändamål, och sprang nu ut i förstugan, der husbondens käppar stodo, hemtade en af dem och bad oss, skällande och bockande, hjälpa sig.

Det var en lustig lek att låta Tom leka blindbock. Man band en duk tätt för hans ögon och kastade sedan bollen utåt golfvet. – Sök bollen! Tom trefvade försigtigt omkring, slog sin nos mot stolar och bord, men gjorde intet försök att befria sig från bindeln, innan han letat sig fram till bollen. Då skall man tro att Tom var stolt, han sprang omkring till alla för att skörda beröm. Det kostade ingen möda att lära Tom, men stränghet fick icke användas. Med en smekning och uppmuntrande ord kunde han förmås till allt och var själf oändligen road af att framvisa sina konster. Han var förunderligt känslig och granntyckt. Ett otåligt ord förstörde hans nöje, för ett hårdt ord blef han dum som en spån, för ett gladt ord kunde han vara allas pajazzo.

Två gånger blef Tom porträtterad hos fotografen, och två gånger var han okallad med, när gården fotograferades. Hans bild finnes modellerad i gips af en berömd fransk bildhuggare: det måste vara ett porträtt af Toms stamfader, ty så likt honom är det. Men den bästa bilden är den, der man ser honom ligga så troget på vakt vid trappan, och ingen visste ju af det, innan Tom uppenbarade sig i fotografien.

Nu finns Tom icke mer. Han blef sjuk och måste skickas till djurläkaren i staden. Der öfverlefde han icke i tre dagar saknaden efter sitt älskade hem

och sina goda vänners omvårdnad. Hemma fick han dock sin graf mellan en rönn och en gran på kullen mot öster, der solen skiner klarast om sommarmorgonen. Allt gårdsfolket var med vid begrafningen. Der hölls ett tal, och det var ej långt: Tack, lille Tom, för all den glädje du gjort oss! Och alla
 5 församlade tackades för att de varit snälla mot Tom.

Toms unga matmor kan aldrig förgäta sin trogne vän och betjent; hon högg med egen hand hans namn i en grafsten. Der leka ännu stundom barnen i gräset. De tycka, att det är så vackert just der, och när de lära sig läsa, stafva de bokstäfverna på stenen och säga till hvarandra: Mins du
 10 Tom? – Ja, Tom var en snäll hund.

JÄGARENS FÖRSTA BYTE.

Karl Otto, femton år, har fått en bössa,
 En Lefauchaux! Nu är han man och hjelte.
 Der fattas Karl den tolfte svärd i bälte,
 Men fjäder bär han redan i sin mössa.

5 Han är en lyceist, mån om sin ära,
 Föraktar pysen med hans pil och trumma.
 Karl Otto helst vill höra björnen brumma;
 Ett lejon skulle ej hans mod förfära.

10 Gevär på axel! Lefauchaux skall pröfvas.
 Hvad det ser bra ut! Men hvad skall han jaga?
 Kanhända tager han en örn af daga,
 I fall ej hjortstek bättre kan behöfvas.

Tre glada systrar undra på försöket:
 – Säg, tappre riddare, är krig i landet?
 15 Karl Otto skyllrar, som en sportsman kan det,
 Och svarar: – Här skall komma stek till köket!

Han går till parken. Det är morgontimma,
 Blå himmel, fågelsång, doft af violer,
 Ett surr af bin med fjärlars kabrioler
 20 Och daggens perlor, som i gräset glimma.

Lägg ned geväret under ekens krona!
Här prisas Gud. Här beder all naturen
Frid öfver jorden, menskorna och djuren.
Var god, var lycklig, älska och förskona!

Karl Otto är ej elak mer än andra,
Han andas med behag det friska lifvet,
Men Lefauchaux skall pröfvas, det är gifvet,
Och jagtens nöjen må ju ingen klandra.

25

Han spejar, spejar. Morgondaggen perlar.
Finns ingen Nalle gömd der bakom granen?
Blod törstar Lefauchaux, och spänd är hanen,
Men icke kan Karl Otto skjuta fjärlar.

30

Dock ... hvad är det, som der i linden gungar?
En örn? ... Nej, blott en fattig liten hämpling,
Som, utan aning om försåt och stämpling,
För mat till boet der åt fyra ungar.

35

Du stackare! Karl Otto blygs för listen,
Men Lefauchaux får ej gå bort med skammen.
Karl Otto smyger sakta fram till stammen
Och lägger an, med bössan stödd mot qvisten.

40

Nu har han sigte ... Men i alla dagar,
Hvad nu? ... Två ögon glo, der löfven skymma;
Hu, dessa ögon, hvad de gnistra grymma!
Det är *en annan* jägare, som jagar.

Hvad går åt Lefauchaux, den segervisse?
Än vänds hans mynning rakt mot fågelmamma,
Än mot de grymma ögonen, som flamma,
Och paff! ... der ligger gårdens gråa Misse!

45

Förskräckt flyr hämplingen till närmsta grenar.
Karl Otto står bestört, som i en snara;

50

Hur skottet small, det kan han ej förklara;
Den fallna Misse allt hans blod förstenar.

55 Hon tycktes säga med ett bistert löje:
Blygs du ej, gosse, att mitt lif föröda?
Om *jag* är grym, så är jag född att döda,
Men hvad är *du*, som dödar för ditt nöje?

60 Karl Otto kilar öfver gräsets mattor,
Som om han Misses klor i nacken känner.
O Lefauchaux, hvad du i handen bränner!
Olycklige, hur kan du skjuta kattor?

Der stå små systrarna på vakt vid grinden.
– Vi hörde skottet; Otto, hvar är steken?
Den stackars jägarn tiger, led åt leken;
Han kan ju icke svara: sök vid linden.

65 Han går till sin förtrogne Matte, kusken:
– Matts, säg åt ingen, gå i mörka natten
Dit bort, tag spaden med, begraf du katten!
Hon ligger under linden död i busken.

70 – Hå, säger Matts, hvem har gjort Misse illa?
– Ja, ser du, Misse haft en elak vana
Att lura, när små fåglar ondt ej ana,
Och sådan falskhet kan ju ingen gilla.

75 Matts gissar sakens sammanhang och nickar.
Karl Otto hänger Lefauchaux på spiken
Och känner sig på jagten grymt besviken,
I nattens dröm förföljd af Misses blickar.

80 Godnatt, herr jägare! När morgon randas,
Står parken solbelyst i doft och krona.
Var god, var lycklig, älska och förskona!
Guds kärlek strålar öfver allt, som andas.

MOSTER LOTTA.

Nej, en sådan präktig moster
Har visst ingen, som vi ha.
Alla våra små förluster
Ställer hon på rätt så bra,
Lappar strumpor, byxor, linne,
Har hvar näsduk väl i minne,
Märker lakan, knäpper nöt,
Malar kaffe, kokar gröt.

5

Traska vi i vargaväder
Hem från skolan, som till sjös,
Hvem är flink med torra kläder
Åt oss, stackars våta möss?
Hvem förser oss efter lunken
Med den bästa filebunken
Och aftorkar våra fjät?
Det är moster Lotta, det.

10

15

Mamma vill oss visst ej illa,
Men vi ha så många fel.
Än vi sås på duken spilla,
Än är ej vår krage hel,
Än ha vi glömt kamma luggen,
Än så slå vi sönder muggen,
Och då vankas snubbor fort:
Kära barn, hvad har du gjort?

20

Men då säger moster Lotta:
Mamma, alltför sträng du är!
Det är barns natur att klotta;
Det blir husesamt, det der.
Det var fläck förut på duken,
Kragen är ej riktigt struken,
Luggen står ju som en strut,
Muggen, den var spräckt förut.

25

30

Och så är det alla dagar:
 Alltid tar hon vårt parti.
 35 Alltid ömt hon oss beklagar,
 När vi äro stygga, vi.
 Om vi leka, om vi äta,
 Godt förlikas eller träta,
 Är det allt så utmärkt snällt
 40 Och så riktigt väl bestäldt.

Sådan moster har väl ingen,
 Som vår moster Lotta är,
 Och här finns ej en i ringen,
 Som ej har vår moster kär,
 45 Men jag tänker, när jag pysslar
 Sjelf med barn i eget hem,
 Är det bäst, att moster sysslar
 Med allt annat, utom dem.

LINET.

Det hände något långt härifrån och för lång tid sedan. Gubben stannade vid grinden och sade: – det blir ett bra lin. Se, huru långt det är och har icke blommat ännu! Det har man för att man är omtänksam och göder sin åker.

– Det är Guds gåfva, svarade gumman.

5 – Kan så vara, menade gubben. – Mest är det väl för att jag dikat och plöjt ordentligt. Linet skall växa till skjortor. Jag har ju ej flera än tre och ville gerna ha sex.

– Men när det är Guds gåfva, sade gumman, – böra vi gifva något åt Gud igen. Skulle du icke vara nöjd med fem skjortor, gubben min? Den
 10 sjetta gifva vi åt de fattiga.

– Åh, åt dem duga trasorna af de gamla. Dessutom ha vi två gossar, och den yngre ligger i vaggan. Han ligger tunnt klädd, han behöfver en varm linda.

– Gud sörjer för honom. Icke fryser han mera för att han gifver en skjorta
 15 åt fattiga barn, sade gumman.

Gubben skrattade. Sådan är gumman min. Hon vore i stånd att se sin gosse gå naken, blott hon får kläda någon liten trashank, som fryser på

landsvägen. Det är för väl, att jag är mera omtänksam, annars vore vi snart på bara backen.

Linnet växte, växte och öppnade slutligen sina täcka blomsterögon mot morgonsolen. Linnet hade många bekanta på fältet: sädesärlan, biet, nattfjäriln, dagfjäriln, brömsen, jungfru Marias nyckelpiga, hundlokan, gullvifvan, haren, ekorren, mullvaden, ända till grodan i diket, – och alla tyckte sig sällan i världen ha sett så vackra blå blommor. Morgonvinden susade ned från bergen, drack sig mätt af fältets dagg och trätte med bien om blommornas doft. Gårdssmygen, den minsta bland fåglarna, vaknade i sitt bo vid dikeskanten, skrapade sig med sin spensliga klo i nacken och såg linfältet med de många tusen blommorna gunga för vinden. – Nej, så förunderligt! qvittrade han. – Jag har drömt något i natt.

– Hvad har du drömt? sade sädesärlan.

– Jag har drömt, att sju gånger tolf af dessa linstänglar skola blifva kläder åt Gud.

– Du drömmar som du har förstånd till, invände sädesärlan. – Likasom Gud skulle behöfva kläder. Har du icke hört, att Ijus är Guds klädnad?

– Icke förstår jag det, men så drömde jag, sade gårdssmygen.

Biet hade hört fåglarnas tal, surrade ut öfver fältet, borrade in sin snabel i de små linblommorna och hviskade åt hvar och en i förtroende: – du skall blifva kläder åt Gud!

Linblommorna förstodo detta lika litet som gårdssmygen, men hvem tror icke gerna hvad man gerna vill tro? Der gick en susning från stjelk till stjelk och från blomma till blomma kring hela linfältet: – har du hört så förunderligt? Vi skola blifva kläder åt Gud!

Gubben, gumman och deras äldre gosse, som var fyra år gammal, kommo på åkerrenen för att se fältet blomma. – Pråktiga skjortor! Pråktiga skjortor! utropade gubben.

– Se, sade gumman, – huru linblommorna luta sig mot hvarandra, liksom skulle de ha något att säga hvarandra!

– Ja, sade gossen, som igenkände alla röster i naturen och förstod deras språk, – de säga, att de skola blifva kläder åt Gud.

– Mindre kan duga, min kära gosse, skrattade gubben. – De skola blifva skjortor åt mig.

Linnet fortfor att blomma och växa. Det var redan så högt, att det räckte en karl upp till skägget. Det gick i så sköna, djupa, blågröna vågor för vinden, att man tyckte en slup kunde segla deri. Och allt gick det underliga talet från blomma till blomma: – vi skola bli kläder åt Gud!

– Nej, jag står icke ut att höra en sådan högfärd, qvåkte grodan till mullvaden. – Hvad är detta för opassande prat? Der ha de lata blommorna intet annat att göra, än dricka solsken och växa, men äro de nöjda dermed? Nej, de vilja komma till hög ära, de tycka sig vara förmer än jag, som har
5 tusen bekymmer för mina ungar i diket.

– Än jag då? pep mullvaden. – Hela natten har jag otroligt besvär med att gräfvå mina gångar under linrötterna och slåpa för födan, men hvem tackar mig derför? Lycka nog, om jag hittar en metmask åt mina ungar. När jag då tittar ut ur mitt hål, hvad får jag höra? Det onyttiga linet, som aldrig slåpar
10 och aldrig bekymrar sig, tycker sig vara godt nog åt Gud. Nu går skammen på torra landet; jag uppsåger bekantskapen.

Vid det att grodan och mullvaden på detta sätt förtalade linet, kom en vindflågt ur molnet och gick, som han brukade, i vågor öfver det blommande fåltet. Blommorna voro nu fullt utslagna, de kunde nu sjunga i vinden, och
15 gärdssmygen hörde dem sjunga följande ord:

Vi äro så unga, så fagra, så blå,
Vi glådja och gagna båda stora och små.
Vår Fader i himmelen spinner vår tråd,
Af oss ha vi intet, men allt af Guds nåd.

20 Vi klåda den nakne, han prisar vårt garn,
Vi bådda så mjukt åt det frysande barn;
Vi prisa vår Fader, som gaf oss gestalt,
Och vi äro intet, vår Fader är allt.

– Ja, der hör man, qvåkte grodan till mullvaden. – De säga sig ha fått
25 allt som gåfva af Gud. Jag undrar hvad vi skulle få, om vi lade oss med benen i kors i solskenet och väntade på att stekta metmaskar skulle flyga i munnen på oss.

Derpå tänkte icke de oskyldiga linblommorna. De visste, att de skulle göra nytta i verlden, när deras stjelkar blifvit beredda till mycket lin, men
30 nytta och fågring, det var allt Guds gåfva, hvilken de mottogo med tack och lof. Det föll dem icke in, att det kunde vara annorlunda.

Den, som var högmodig, det var gubben. När han åter kom till fåltet och såg linvågorna gunga högre och djupare, än någonsin förr, föll han i förundran öfver sin egen vishet. – Mor, sade han, – det blir icke 6 skjortor,
35 det blir 24, det blir långa väfvar och mycket penningar! Och allt detta för att jag plöjt och gödslat och dikat som ingen annan. Så är det, när man förstår sin sak. Grannens linland är en skrapbulle mot mitt linland.

– Gud gifver växten, svarade gumman.

– Du pratar, gumma! Som man sår får man skörda. I öfvermorgon bergar jag linet, det är nu så långt det kan blifva.

– I öfvermorgon, om Gud vill, sade gumman.

Dagen derpå sade linblommorna till hvarandra: – i morgon skola vi falla! Och ingen af dem var sorgsen därför. Det var allt som det skulle vara, deras lif var en gåfva, som deras fågring. 5

Men natten före den dag, när linet skulle skördas, uppstod plötsligt ett starkt åskväder. Stormilen gick som en vält öfver fältet och böjde linstänglarna; slagregnet slog dem till marken, slutligen kom ett fruktansvärdt hagel och krossade i små stycken det nedslagna linet. De blå blommorna kunde icke höra hvarandras afsked i stormens dån, de lågo på marken i floder af regn, som bortsköljde dem eller öfverhöljde dem med jord, men icke voro de sorgsna därför. Döden var för dem en gåfva, likasom lifvet. Blott i ett hörn af fältet hördes en bruten, döende linblomma säga till den andra: – vi fingo icke blifva kläder åt Gud! 15

– Men jag har drömt det, och för Gud är intet omöjligt, sade gärdssmygen, som gömt sig under en sten på åkerrenen.

– Tack, sade linblomman, och så var det slut med henne.

Grodan hade också gömt sig för haglet under en trädstubbe, men kunde vid dessa ord ej afhålla sig från att titta fram litet och qvåka: – högfärd och grannlåt! Högfärd och grannlåt! Mullvaden hade sitt hål nära gärdssmygens gömställe och kunde ej heller motstå frestelsen att sticka fram sitt hufvud ur hålet. – Högfärd och lätja! Högfärd och lätja! pep han till afsked. Icke förr var det sagdt, innan två stenhårda hagel, stora som dufägg, nedslogo, det ena på grodans breda nos, det andra på mullvadens pipande näbb. Der lågo de båda, sträckte ut benen och hade ingenting mer att säga om sin nästa i denna världen. 25

Gubben och gumman hade vaknat af det förskräckliga åskvädret. När detta saktat sig och solen gick upp, beslöto de gå att se på sitt linfält. Der var allt härjadt, krossadt, i grund förstördt, som hade ett berg rullat fram öfver det nyss så blomstrande fältet. Gumman stod bestört, gubben vred sina händer. Mitt sköna lin, mina händers verk, min skicklighets ära och mina mödors lön, allt, allt är förbi, och vi äro bragta till tiggarslafven! 30

– Var icke ledsen, far, sade den fyraårige gossen, som följt sina föräldrar.

– Jag hör någon der långt borta på andra sidan af fältet säga: – vi skola ännu blifva kläder åt Gud. 35

– Det är omöjligt, suckade gubben. – Hvarken Gud eller menniskor kunna numera göra kläder af detta förhärjade fält.

– Låt oss se åt, sade gumman. – Gossen hör hvad vi icke kunna höra.

De företogo sig en besvärlig vandring öfver det ödelagda fältet. Mullen var upprifven, störtbäckarna hade gjort djupa fåror i marken, högar af osmälta hagel lågo ännu qvar bland sköflade stjelkar af de forna linstänglarna.

5 Slutligen fanns ett linstrå upprätt och oskadadt vid utkanten af fältet, der floden och hagelstormen hejdats af den nära liggande skogen. Huru gubben och gumman sökte, funno de ännu här och der en qvarstående linstängel, och på några sutto ännu blommorna qvar. Många var det icke; de räknade dem och funno dem vara 84.

10 – Ack, jag olycklige, fattige man, klagade gubben; – på mitt sköna fält stodo mer än hundratusende raka, höga, smidiga linplantor, och nu äro der 84 qvar! Gif dem åt grisen, mor, gif dem åt grisen! Hvad skola vi göra med dessa usla qvarlefvor?

– Jag vill likväl berga dem, svarade gumman. – Kanske kunna de blifva
15 en liten fattig klut åt vår yngsta gosse, som ligger i vaggan.

Gumman bergade linstänglarne, blötte dem, bråkade dem, häcklade och borstade dem, som man brukar göra, och fick på detta sätt en ganska liten, tunn bundt af det längsta och mjukaste lin, som icke hade annat fel, än att det förslog till så litet. Derefter spann hon linet, härfvade och refvade det,
20 spände ränningen i väfstolen, väfde inslaget i ränningen och fick, till sin förundran, icke en liten klut, som hon väntat, utan en stor, skön och mjuk linda för yngsta gossen. Det var alltför märkvärdigt att se huru dessa 84 linstrån likasom uttänjdes och fördubblades under hennes händer.

Gumman tyckte om fint, hvitt linne, derförut lade hon sin lilla fina väf
25 att blekas på gräset. Hvit blef den, ja, så glänsande hvit, att gumman aldrig sett maken: man kunde tro den vara väfd af solsken, eller åtminstone af det finaste hvita silke. – Se, hvad vi likväl fått af det förhärjade fältet! sade gumman till gubben.

– Det är visst något att tala om! knotade gubben. – Vi skulle ha fått 48
30 skjortor från fältet, utom alla de väfvar vi kunnat sälja i staden.

Linnet var nu färdigblekt, gubben gick vresig bort, och gumman upptog väfven från bleket, när en äldre man kom gående längs vägen, ledande en åsna, på hvilken satt en ung qvinna med ett litet barn, insvept i fårskin. De stadnade vid den fattiga stugan för att vederqvicka sig efter en lång resa i
35 solhettan, och den unga qvinnan sade till gumman: – det är en vacker liten väf; till hvad skall den användas?

Gossen, som låg i gräset bredvid vägen, svarade: – väfven är spunnen af lin, och linet sade, att det skall blifva kläder åt Gud.

– Gif då din väf åt mitt lilla barn! sade den unga qvinnan med en förunderligt hög och oskyldig blick.

Gumman blef högeligen förvånad. Den främmande qvinnan var mycket ung, hon var sjelf nästan ett barn, mycket enkel och helt visst icke rik, när hon reste så anspråkslöst på en åsna, men så fattig såg hon ej ut, att hon skulle begära allmosor vid vägen. – Har ditt lilla barn ingen linda? frågade gumman. 5

– Nej, sade qvinnan, – det har haft en linda, men vi ha förlorat henne. Vi måste fly midt i natten för elaka menniskor, som ville döda mitt lilla barn.

Gumman såg på den silkesfina väfven och tänkte på sin egen lilla gosse, som skulle sofva så varmt deri. Men fastän den främmande unga qvinnan såg ut som ett oskyldigt barn, var der likväl hos henne någonting, som liknade en drottning hvilken befaller och genast blir åtlydd. Gumman fördristade sig icke att göra flera frågor. – Vi hade ett skönt linfält, sade hon, – och jag lofvade i mitt hjerta att gifva något deraf åt de fattiga. Denna lilla väf är allt 15 hvad vi fått af linfältet, men ditt lilla barn kan ej resa utan en linda, jag är glad att få gifva dig den! Linet har ju sagt, att det skall blifva kläder åt Gud, och jag vet, att den, som gifver åt de fattiga, de olyckliga och de förföljda, han lånar åt Gud.

– Det är sant, sade den unga qvinnan, och åter sken ur hennes öga en sådan oskyldig höghetsblick, som man sällan ser lysa ur ett menniskoöga. – Jag vill önska dig något igen: ditt nästa linfält skall gifva hundrafaldt skörd, och ditt lilla barn, som gifvit sin linda åt mitt barn, skall aldrig frysa i verlden. 20

– Detta kan endast Gud gifva, sade gumman betänksamt. 25

– Ja, sade qvinnan, – jag gifver intet, jag beder och får. Vill du se mitt barn, som mottager ditt barns linda?

Det ville gumman, och hon fick se det främmande barnet, klädt i den nya lindan. Barnet såg på henne med en ännu mycket djupare blick, än modrens; det förekom gumman som såge barnet tvärt genom henne. Och när lindan framräcktes, vecklade lindan sig sjelf kring barnets kropp. 30

– Tror du nu, att ditt barn aldrig skall frysa i verlden? frågade henne den unga modren.

– Jag tror ditt ord, svarade gumman. – Hon visste ej sjelf hvarför detta med ens blef för henne alldeles visst. 35

– Farväl, sade den främmande; – vi måste nu fortsätta vår långa resa.

Vägen söderut slingrade sig upp för en bergsluttning. Gummans ögon följde de resande, så länge hon kunde se dem. När de uppnått höjden och

deras gestalter aftecknade sig mot den blå himmelen, förekom det gumman som vore qvinnan och barnet omgifna af ett ljust sken.

– Hvad ser du på? frågade gubben.

– Jag undrar, hvilka de resande voro, svarade gumman. – När de redo
5 förbi det höga cederträdet derborta, bugade sig trädet för dem så djupt, att dess topp nästan vidrörde marken.

– Det måtte ha varit af blåsten, menade gubben.

– Nej, nu är så lugnt, att icke ett löf röres. Jag kan undra hvilka de voro.

Gubben skrattade. – Har du aldrig förr sett folk, som stryker landet
10 omkring? Se åt, att de ej tagit något olofligt med sig. Jag ser icke till väfven, som nyss låg på bleket.

– Den gaf jag till linda åt det främmande barnet.

– Hvad? Har du bortskänkt den enda väf, det enda vi fått från vårt sköna
linfält? Är det förståndigt af en moder, att låta sitt eget barn frysa för att
15 värma en annans?

– Vårt barn fryser aldrig.

– Hvad är detta för enfaldigt prat? Aldrig har jag trott, att en så klok
gubbe som jag skulle ha en så vetlös gumma.

Efter den dagen förgingo två år. Barnen växte, den äldre gossen förlorade
20 sin sköna konst att höra naturens röster tala, men den yngre gossen fick i hans ställe samma gåfva. Det var något besynnerligt med detta yngsta barn, att det aldrig frös. Vintervinden kom stundom isande kall från bergen, alla sökte skydd mot kölden, men den lille gossen satt halfnaken utanför stugan och hade godt och varmt, som i skönaste sommar. – Det är en rask pojke,
25 den der, sade gubben. – Det blir karl af honom, det har han af far sin.

Gubben hade nu sått ett nytt linfält, det växte herrligt, och hela familjen hade gått ut att se linet blomma. Den lille gossen hade nyss börjat tala, men hans tal var ett joller, som endast modren förstod. – Hvad är det han säger? frågade gubben, medan de sutto på åkerrenen och fröjdade sig åt
30 det blomstrande fältet.

Gumman svarade: – han berättar, att linblommorna säga till hvarandra:
– våra systrar ha blifvit kläder åt Gud.

Gubben blef misslynt. – Är det icke åter den gamla historien? Nu får man
se, att nästa natt kommer det ursinniga åskvädet och förstör hela frukten
35 af min möda och skicklighet.

Men der kom intet åskväder. Linet bergades oskadadt och gaf frukt

hundrafaldt, ja dubbelt mer än den skörd, som förra gången blef så bedröfligt förhärjad. Då sade gubben: – det är ju det, som jag alltid har sagt. Man skall dika så djupt och plöja så skickligt, att ovädret ej får någon makt med grödan. Hade jag ej nu varit så klok och omtänksam, hvem vet hur det gått?

5

– Gud gifver växten, anmärkte gumman.

– Ja, och så hjälpa vi till, småskrattade gubben. – Men hvem kommer åter derborta på landsvägen? Är det icke en man, som leder en åsna vid tygeln? Och på åsnan sitter en ung qvinna med ett barn i sin famn.

– Det är de samma, som rastade hos oss för två år sedan. Då färdades de från norr till söder, men nu färdas de från söder till norr. Ser du? Nu böjer sig åter det höga cederträdet ända till marken.

10

– Jaså, sade gubben, – äro vi åter der med den gamla vidskepelsen? Jag går till stallet, du kan taga emot landsvägsfolket. Men se åt, att de icke denna gång snatta dina väfvar från bleket!

15

De resande stadnade, nu som förra gången, vid stugan för att vederqvicka sig efter den ansträngande färden. Qvinnan, som liknade ett barn och en drottning, förde sin lilla gosse till gummans yngre gosse och lät dem leka med hästar och får af tallkottar. Då hade gummans gosse en hård brödkant och gaf brödkanten åt den främmande gossen.

20

– Har din gosse frusit? sade qvinnan till gumman.

– Nej, frusit har han icke, svarade gumman, – men väl har han stundom hungrat. Vi äro fattigt folk, som lefva af linodling, men det lönar sig icke alltid så väl, som i år. Kära fru, du som lofvar Guds löften, vill du icke gifva min gosse den gåfvan dertill att aldrig hungra?

25

– Jag är Guds tjenarinna och kan icke lofva, endast bedja och få, sade åter den unga qvinnan med drottningblicken. – Gerna ville jag bedja om rikligt bröd för din gosse i verlden, ty han har gifvit mitt barn sin enda brödkant. Men allt är icke nyttigt för oss. Mitt barn har frusit och hungrat, fastän alla sköna kläder på jorden velat värma honom och alla rika sädesfält erbjudit honom sitt bröd. Jag vill utbedja åt din gosse en större gåfva: han skall hungra och törsta efter rättfärdighet.

30

Gumman förstod icke detta, men hon neg och tackade, ty hon gissade, att det var något välment. – Vi vända nu åter till vårt hem, sade qvinnan; – ty de, som stodo efter mitt barns lif, äro döda. Vill du gifva mig en drick vatten ur källan, innan vi resa?

35

– Dig ville jag gifva det ädlaste vin, som växer på jorden svarade gumman och frambar dryckesstopet. – Kära, säg mig ditt namn till en hågkomst!

– Man kallar mig *jungfru Maria*, sade den unga qvinnan med sin obeskrifliga blick af höghet och oskuld. – Bed för mig, och jag skall bedja mitt barn för dig!

ÅRSTIDERNA.

(*Skolflickor till sin lärarinna.*)

Scenen föreställer ett skolrum med skriftafla.

Personer:

SATURNIA.

DRIFVA, *Vintern (pelsklädd med skridskor i handen).*

5 MAJA, *Våren (grön, med blommor).*

JULIA, *Sommaren (röd, med solfäder).*

LUCIA, *Hösten (gul, med äpple).*

SATURNIA.

En himmelsblå godmorgon, ädla fröken!
 10 Kanhända har jag ej den höga äran
 Att vara känd? Jag är Saturnia,
 Gemål åt rikshofmästaren Saturnus,
 Han, som derborta bakom tidens haf
 Förvaltar herregodset Stjerneborg.
 15 Min hedersgubbe är till åren kommen,
 Men kry och rask. Han håller stjernorna
 På hög befallning i behörig tukt
 Och griper flinkt kometerne i kragen,
 När de få lust att stängas med vår jord.
 20 Hvad det beträffar, som malisen påstår,
 Att han uppäter sina egna barn,
 Är, på min ära, det gement förtal.
 Jag frågar: kan en sådan saga tros,
 När jag, hans fru, har fyra söta flickor?
 25 Ni skall få se dem, fyra rara smultron,
 Nyss plockade i Stjerneborgska backen.
 Jag för dem med mig, eftersom jag kommit
 För deras bästa med en bön till er.

Det är nu så, som ni väl kan förmoda, Att barnen göra ju så mycket bråk.	30
Än trilla de i vägen för vårt husfolk, Planeterna; än taga de min muff Och draga den som hufva öfver solen; Än rita de en krumilur på månen Och djerfvas påstå, det är mitt porträtt.	35
Kort sagdt, jag har förtvifladt snälla flickor, Men rysligt öfverdådiga, och klagomål Hör jag beständigt öfver dem från jorden, När de gå ut på pappas ärender. Se, därför (<i>niger</i>), ärade och rara fröken,	40
Så har jag tänkt att sätta dem i skola, För att få folk af dem. Och eftersom Jag icke vet på denna jorderingen En så förträfflig skola, som just er, Att hålla styr på yra nippertippor,	45
Så kommer jag nu med en ödmjuk bön, Att mina barn få plats i första klassen, Om icke högre. Var så god, förhör dem! De äro, som ni ser, naturens barn, Ohyfsade, vindsnabba, fågelfria ...	50
Var god, gör folk af dem! Se här är en! (<i>Drifva inträder.</i>) Det är min äldsta dotter, lilla Drifva! Hon har haft frossan, stackare, i år Och legat bäddad under hvita kuddar.	55
Det syns på hennes alltför bleka hy. Men jag försäkrar, hon är ej den sämsta I skridskoklubben och på skidorna. Stig fram, mitt barn, nig vackert, var ej blyg!	
DRIFVA.	60
Jag är den frusna vinter, Som i min drägt af snö På snabba skidor slinter Och ristar frusen sjö. De mörka moln mig hölja,	65

Min natt, han är så lång;
 Min sjö har ingen bölja,
 Min skog har ingen sång.

70

Men låt mig ej dig skrämman;
 Min brasa sprakar blid,
 Och der är sagan hemma
 Med lek och aftonfrid.
 Mitt mörker snart du glömmen,
 När tänd din julgran står,
 Och i min pels jag gömmer
 Min lilla syster Vår.

75

SATURNIA.

Dyk fram ur drifvan, Maja! Lata Maja!
 Hon låter då beständigt vänta på sig!
(Maja framträder ur pelsen.)
 Der är hon. Barn, har du din sippa plockat
 Och dansat din kadrill med myggorna?
 Hur mådde göken? Galar han perfekt?
 Och bäcken, malar han i gossens qvarn?
 Det får jag säga dig, min lilla kråka,
 Om du försummar dig en annan gång,
 Så får du *mindre nöjaktigt* i framsteg.
 Nå, nig din piruett för fröken nu!

80

85

MAJA.

Jag är den glada våren,
 Som vaknar upp ur snön
 Och torkar frusna tåren
 Från fältet och från sjön.
 Jag kommer sent till norden
 Och dröjer här så kort:
 Det vackraste på jorden
 Det flyr så hastigt bort.

90

95

Jag sof i fattig koja,
 Men föddes miljonär;

Jag drömde om en boja, 100
 Och nu jag drottning är.
 Ett visnadt löf på landet
 Var ej så glömdt som jag,
 Men räkna, om du kan det,
 Min blomsterskatt i dag! 105

SATURNIA.

Förlåt, det der är litet barnsligt skryt;
 Hon är allt bortskämd af poeters smicker.
 Nu är det din tur, Julia!
(Julia framträder.) 110

Här är hon.

Det är min smultronröda tredje flicka,
 Jag ber om ursäkt, litet echaufferad,
 Ty hon har bergat hö och plockat bär.
 Hon nyttjar ingen parasoll, den der!
 Kom, svalka dig, mitt barn! ... Nu kan du niga. 115

JULIA *(fläktande med solfjädern)*.

Jag är den rosiga sommardag,
 När ängen doftar i ljuft behag;
 Jag sänder vinden till dans med vågen,
 Jag stänker blåklint i gula rågen, 120
 Jag droppar balsam i furans tagg
 Och badar ljungen i morgondagg.

Mitt hela lif är ett ögonblick.
 Hvad angår mig den minut, som gick?
 Hvad rör det mig, om i fjerran skyar 125
 En höstnatt stormar med väderbyar?
 Jag andas helsa vid källans sus
 Och drömmer om ett odödligt ljus.

SATURNIA.

Det ömma barnet! Ja, så kan man drömma. 130
 Men nu är ordningen hos min Lucia,
 Min månskensflicka. Hon bär i sin dräkt

Förvissningen, men äpplen på sin kind.

(Lucia inträder.)

135

Hvar har du sotat dig, min arbetsmyra?

Jaså, du tröskade i bondens ria?

Ursäkta hennes lingonröda läppar;

Hon var i skogen nyss att plocka svamp.

Nå, var ej rädd min flicka; mach ein knix!

140

LUCIA.

Jag är den kulna, den rika höst

Med gyllne ax i min krona.

Låt mina gåfvor, du sorgsna bröst,

Din flydda sommar försona!

145

Min storm har vingar, min qväll är mörk,

Och gul står redan min vackra björk,

Som gerna jag velat skona.

Men också jag bär min helgdagsskrud,

När löfven prassla i skogen.

150

Den röda rönnen står klädd till brud,

När slagan dånar i logen.

Den första stjernan hon tindrar glad

På aftonhimmelens blåa blad

Och hviskar: jag är dig trogen.

155

SATURNIA.

Ni ser, här äro de nu alla fyra.

Vill ni förhöra, eller önskar ni

Att jag förhör dem under er kontroll?

Nåväl. Kan Drifva läsa vintergatan?

160

DRIFVA (*läsande*). Himlarne och jorden äro fulla af Guds herrlighet.

SATURNIA.

Rätt har du stafvat nattens stjerneskrift;

Låt höra hvad du vet om himmelskartan!

165

DRIFVA (*uppläsande en lexä*). Djurkretsens tecken äro: Väduren, Oxen,
Tvillingarne, Kräftan, Lejonet, Jungfrun, Vågen ...

SATURNIA. Mins ingen mer? (*Lucia uppräcker handen.*) Lucia!

- LUCIA. Skorpionen, Skytten, Stenbocken ...
 DRIFVA (*infallande*). Vattumannen, Fiskarne.
 SATURNIA. Rätt. Maja, skrif en stil på taflan der!
 (*Maja ritar våglinier på taflan.*) 170
 Hvad skall det alfabetet föreställa?
 MAJA. Vårvindens handstil på en vattenspegel.
 SATURNIA. Rätt bra. Så skrifva vindarne på fjärden.
 Nå, Julia, hvad vet du i historien?
 JULIA. I begynnelsen skapade Gud himmel och jord. 175
 SATURNIA. Vet ingen mera?
 (*Drifva, Maja och Julia uppräcka händerna.*)
 Nå, hvad veten I?
 DRIFVA. Jorden var öde och tom, mörker var på djupet, och Guds ande
 sväfvade öfver vattnet.
 MAJA. Gud sade: varde ljus! 180
 JULIA. Och det vardt ljus.
- SATURNIA.
 Det är begynnelsen till all historia.
 Nu följer räknekonsten. Min Lucia
 Författar almanackan. Addition! 185
- LUCIA (*vid taflan*).
 Tretti dagar har November,
 April, Juni och September,
 Resten hafver trettien ...
- SATURNIA. Nå? (*Drifva uppräcker handen.*) Drifva! 190
 DRIFVA. Och Februari tjuguaåta allen.
 SATURNIA. Och facit gör?
 LUCIA (*summerar*). Trehundrasextifem.
- SATURNIA.
 Rätt. Vi förbigå andra räknesätt 195
 Och komma till naturhistorien.
 Mins någon af eleverna fysik,
 Zoologi och botanik med mera?
 (*Alla fyra uppräcka ifrigt båda händerna.*)
 Jag kunde tro det. I naturens riken 200

Der äro mina flickor professorskor.
 Vi gå förbi det der, ty annars finge
 Vi skapelsen sorterad fram på brickor
 Och bjuden kring, liksom man bjuder thé.
 205 I religion de känna, perm till perm,
 Naturens bibel. Men i språk, tyvärr,
 De känna endast vågplask, vindsus, thordön
 Och fågelqvitter. Kanske fås dispens?
 Förhöret slutas, skolan ger betyget.
 210 Får Maja skrivas in på första klassen,
 På andra Julia, Lucia tredje
 Och Drifva, som är äldst, på fjerde klass?
 Ja, svarar skolan. Tackar. Noch ein knix!
 Vi kyssa frökens hand för godt betyg
 215 Och öfverseende med barnens brist.
 Presenter af elev till lärarinna
 Förbjuder lagen; men ett tacksamt ord
 Är som en gyllne frukt i silfverskålar,
 Och det, förmodar jag, är ej förbjudet.
 220 Har någon af eleverna ett guldord?
 (*Alla uppräcka händerna.*)
 Välan, en gåfva då från hvar och en!

DRIFVA (*till lärarinnan*).
 Jag skänker i frostiga vintrarnes hot
 225 En värmande hård för din tröttade fot.
 Jag skänker dig samvetets gyllene frid,
 När stormarna brusa i lifvets strid,
 Och bjuder dig redliga mödornas lön
 I unga, i tacksamma hjertans bön.

230 MAJA.
 Och fryser din vinter än aldrig så lång.
 Så kommer dock våren tillbaka en gång.
 Jag låter beständigt en blomstrande vår
 Af ungdomens rosor gå fram i ditt spår,
 235 Att glädja ditt hjerta och lära af dig
 Att växa och mogna på sanningens stig.

JULIA.

Och helsar dig våren än aldrig så grön,
 Så kommer dock sommaren solig och skön.
 När midsommar skiner på rosende gård
 Och barndomens knoppar ha lemnat din vård,
 Då bjuder jag dig hos hvarenda af dem
 En älskande famn och ett solvarmt hem.

240

LUCIA.

Och rodna än rosorna aldrig så skönt,
 Så kommer dock hösten, af frukter krönt.
 De unga, som lydde så gerna din röst,
 De minnas dig än i sin blomnings höst
 Och kalla från höjderna ned till ditt tjäll
 Välsignelsen öfver din lefnadsqväll.

245

250

(Grupp.)

DEN HELIGA NATTEN.

Alla känna julgubben, men hvem känner julbocken? Förr var han barnens goda vän, när han fyrfota kröp in i salen om julaftonen, klädd i sin yfviga pels med sitt långa skägg, sina horn af träskedar och sin korg med de raraste klappar. Nu har han blifvit gammalmodig och afträdt sitt embete åt julgubben, som har den äran att gå på två ben och icke behålla annat af bocken, än skägget och pelsen. Tiderna förändras, det glada om julen skapar om sig på många sätt. Men går icke julbocken mera hos oss, så går han väl annorstädes; någonstädes måste han gå, ty hans lott i verlden är att beständigt gå, gå, gå ...

5

Hvem julbocken är? Ja, den som det visste! Jag slår vad med dig om trettio russinstrutar mot en gammal sviskonkärna, att du icke kan säga mig hvem julbocken är. Kan du säga mig det, har du vunnit de trettio strutarna, men kan du icke säga mig det, och jag kan säga dig det, då har jag vunnit af dig en sviskonkärna. Och icke allenast den kärnan, utan äfven det sviskonträd, som kan växa upp ur den kärnan. Och icke allenast det trädet, utan alla de sviskon, som i tiden kunna växa på detta träd. Och icke allenast alla de sviskon, som växa på detta träd, utan alla de träd, som

15

uppväxa ur dessa sviskon och alla de sviskon, som kunna växa på dessa otaliga träd, och alla de träd och sviskon, som i tidernas tider kunna växa ur dessa otaliga sviskon, – kort sagdt, alla sviskon i hela världen. Jag tror du betänker dig.

5 Hvem är då julbocken? Är du nyfiken? Skall jag säga dig det? Men om du förlorar vadet? Nej, inbilla mig icke, att julbocken är Anders eller Maja, som klädt ut sig i pels! Liksom jag icke visste det. Liksom jag icke hittat hans saga i en gammal korg med julklappspapper på vinden, när jag var åtta år gammal. Nå ja, du skall få höra sagan, lång är hon icke.

10 Har du läst juldagens evangelium? Jag tror, att du läst det; huru skulle du annars veta hvad julen är? Julen är icke klapparna, julen är icke den ljusprydda granen, julen är icke lutfisk, gröt och torta, julen är icke ens friheten från alla bekymmer om lexan, julen är icke ens de många ljusen och den sköna psalmen i kyrkan, julen är något mycket, mycket mer, och
15 detta står att läsa i juldagens evangelium. Men detta är åter så stort och så högt, att det icke kan rymmas in i en liten saga. Jag vill därför berätta dig något om den heliga natten.

 Det var den tid på året, när vintern insveper hela norden i snö. Långt, långt i det aflägsna Sverige och det okända Finland var allt frysande kallt,
20 men i det varma Judalandet var en vinternatt som hos oss en natt i Oktober. Källan fortfor att sorla, träden stodo litet dufnare än förr, men hade icke fällt sina löf; högst på bergstopparna syntes snö, men dalarna hade ännu några strån kvar för de betande hjordarna. Naturen var icke skendöd, som i de norra länderna; hon hvilade endast ut efter sommarhettan; hon sof som
25 ett lyckligt barn; detta barn hade kastat sitt täcke af sig och frös ej ändå.

 Det var en förunderligt tyst och fridfull natt. Han hade kommit hastigt, som natten kommer i södern, utan tvekan och utan skymning. Solen sänkte sig mot horisonten, och allt var ännu full dag; hon sjönk under himmelens rand, och allt var med ens stickmörkt. Då blänkte stjernorna fram som
30 tända ljus på himmelen, icke en och en som hos oss, de största först och de minsta sist, utan alla på en gång, som när ett förhänge rullas upp och man får se en glänsande illumination. På bergen, der luften var djupblå och genomskinligare än det tunnaste glas, skeno de himmelska stjernorna i sin största prakt och dock så underbart lugna, som ville ingen öfverblänka
35 den andra. De svagaste fixstjernorna tindrade lika älskvärdt glada, som de stora, hemlighetsfulla solarna i det omätliga fjerran. Sirius blinkade åt det svaga ljüstöcknet i vintergatan: vaka, vaka, sof icke, nu måste vi alla glänsa i Guds tillbedjan! Och den stora fullmånen, som annars seglar så stolt öfver

himmelens ocean, smög sig nu på tå öfver fästet, rädd att skymma en enda stjärna bakom sin gyllene sköld.

Herdarne vaktade sina hjordar i dalen vid Bethlehems berg och sågo en ny, stor och praktfull stjärna upprinna på fästet rätt ofvanför dem. De hade ofta vakat om natten ute på marken, stjernorna voro deras förtrogne vänner, men den nya stjernan kände de icke. Och vid det att de undrade hvad hon mände betyda, kom till dem det glada budskapet med den sköna englasången, som omtalas i juldagens evangelium.

En af herdarne hade med sig sina två små barn, en gosse och en flicka, och hade bäddat mjukt åt dem i en bergsklyfta. – Bock, sade herden åt sin stora bässe med de starka hornen, – vakta mina små barn, medan jag går en stund till staden! Jag har bäddat balsamhö under barnen i klyftan, för att de må sofva mjukt och varmt. Se till, att ingen af hjorden äter upp deras bädd!

Bocken var lat, sömnig och vresig. Han vågade icke svara nej, men inom sig tänkte han: skall jag svälta här på det magra betet, när herden har råd att låta sina barn sofva på balsamhö?

Och så lade han sig knotande på vakt utanför klyftan. Hvarken herden eller bocken visste då ännu, att det var den heliga natten. Hela naturen visste det redan, der hade kommit befallning med englarne, att den natten skulle ingen få göra något illa åt någon lefvande varelse.

Vargen kom sakta lunkande öfver gångstigen mellan bergen, sneglade på den värnlösa hjorden, men gick fredligt förbi. Lejonet kom att släcka sin törst i bäcken, såg lammen sofva och rörde dem icke. Hyenan följde i lejonets spår, nosade på barnen i klyftan, men tassade åter förlägen bort. Oliveträdet sade till spindeln, som spann sitt nät mellan grenarna: akta dig, att ingen fluga fastnar i nätet, ty i natt får du ej fånga något rof! Pinjen i bergsskrefvan sade till skorpionen vid dess rot: drag in din gadd; i natt får du ej stinga någon! Dolken sade vid röfwarens sida i skogssnåret: rör mig icke; i natt får ingen utgjuta blod! Dihornet sade till lindebarnet: stötte jag dig? Ack, förlåt, det ville jag icke! Vattenliljan sade till ödlan i träsket: kryp varsamt öfver min stjelk, ty i natt är förbjudet att kröka det minsta blad! Nattdimman sade till gräshoppan: göm dig under det vissnade palmbladet, så länge jag går förbi, att du icke blir hes af min fuktighet! Och grässträet sade till den hungriga bocken: vänta litet, ät upp mig i morgon, ty i natt får du icke bita mig!

– Hvad vill det säga? brummade bocken. – Hvar och en är sig själf närmast. Skall jag ligga hungrig här mellan stenarna, när herdens barn sofva på balsamhö?

– Ja, der sofva de verkligen på min mat! sade bocken, vid det han tittade in i klyftan. – Hvad barn kunna vara dumma. De förstå icke ens att äta gräs!

– Om jag skulle taga blott en mun full af balsamhöet? tänkte bocken om en stund vid sig sjelf. – Det märker ju ingen. Bara en enda liten fattig
5 höbundet. Mums, mums ... det är märkvärdigt hur godt det kan smaka!

Bocken åt en mun full, så åter en och så åter en, medan han drog höet undan de sofande barnen. Slutligen var der blott en enda liten höbundet kvar. – Den der gör nu intet till saken, nog sofva barnen ändå, tänkte bocken, och dervid drog han den sista höbundten undan dem.

10 Då vaknade barnen, kände bredvid sig bockens horn i mörkret och började skrika. Bocken blef ond. – Hvad skrika ni för? sade han och stångade dem ...

I detsamma kom herden tillbaka. – Bock, sade han, – stackars bock, hvad har du gjort? Vet du icke, att i natt är den heliga natten? I natt är fred
15 öfver hela jorden, och du ensam har brutit jordens fred! Derför måste du sjelf gå fredlös kring jorden och aftjena din skuld till de små barnen, tilldess att deras böner bedja dig fri.

Strax erfor bocken domens fullbordan. Han rusade ut bland bergen, men föll i dvala och vaknade först nästa julnatt, när han tvangs att börja sin långa
20 vandring. Och så vandrar han än i dag hvarje julnatt kring verlden och hör naturens röster säga till hvarandra: i natt är den heliga natten, i natt får ingen göra en annan illa! Detta hör bocken och kan ej undkomma rösterna, ty de höras den natten öfverallt: på berg, i dalar, i skog och slätter, högt upp i skyn och långt ned i hafvet. Bocken, som ensam har brutit jordens fred, går
25 hungrande vägen fram, och intet balsamhö växer för honom på jordens yta. Men han vet hvem han söker, han uppsöker barnen för att hos dem aftjena hvad han brutit mot herdebarnen i klyftan. Han vill på allt sätt tillvinna sig deras gunst, han hemtar åt dem de skönaste julgåfvor, och likväl minnas de sällan att tacka honom. Fattiga julbock, när andra äro glada, är han sorgsen:
30 han kommer så efterlångtad och går så förgåten bort; han kommer så rik och vänder tillbaka med toma korgen. Derpå tänka ej barnen; de minnas knappt det, som hände i går; huru skulle de minnas det, som hände för snart tvåtusen år sedan?

Nu vet du emellertid hvem bocken är, och nu har jag vunnit af dig alla
35 verldens sviskon. Och när alla dessa sviskon planteras (om ingen ätit upp dem förut), och när alla dessa nya kärnor vuxit till nya sviskonträd och alla de trädens sviskonträd åter frambringa nya sviskon och nya träd, då går julbocken ännu kring verlden och säger till barnen i den heliga natten:

Litet hö, litet hö
 Att på bäddarna strö!
 Jag har stulit en skatt
 Af små barnen i natt,
 Och nu söker jag den
 För att gifva igen.
 Litet hö, litet strå,
 Och till tack skall du få
 Både perlor och gull
 För små barnens skull,
 Ty i natt är den heliga natten!

5

10

FLORIOS OCH UNDA MARINAS SAGOR*.

1. GULDFLUGAN.

(*Florio berättar.*)

Vet du myrornas vägar och ekorrns fjät?
 Har du knypplat en maska i spindelns nät?
 Har du sett mina bin på acacieblom,
 Säg, och känner du elfvornas stränga dom?

Liten fluga hon glänste med vingar af guld.
 – Lilla fluga, sad' getingen, var mig huld!
 – Nej, jag tackar, sad' flugan, ett bi är min vän!
 Då stack getingen flugan, adjö med den!

5

När då månen sken klar på den daggiga dal,
 Var en domstol församlad i elfvornas sal,
 Och den brottsliga getingen dömdes att dö,
 Och så stack honom biet ihjäl och adjö.

10

* I Läsning för Barn, andra boken, omtalas huru skogskonungens yngste son, prins Florio, och hafskonungens yngsta dotter, Unda Marina, berättade turvis sagor för hvarandra vid hafsstranden. Röda klippan vid Hasselviken har lyssnat på dessa sagor och behållit några i minnet.

15 Men guldingade flugan begrofs i ett skal
 Af förvissnade löf uti elfvornas dal.
 Alla myggor de sjöngo en sorgelåt,
 Den beskedliga daggen gret ängen våt.

2. DEN RÖDA FLAGGAN.

(*Unda Marina berättar.*)

Det var stormande glädje i vågornas sal,
 När sydvesten han bjöd mina systrar till bal,
 Och de dansade ystert, de jagade vildt.
 Då stod der på en klippa en sjuårs pilt.

5 Han var käck, han förstod icke sorg och nöd,
 Och i handen han svängde en flagga röd.
 – Tappra våg, sade gossen, nu leka vi krig;
 Storma fästet, och röfva min flagga från mig!

10 Det vardt mummel och tummel i vågornas svall,
 Och de sprungo, de fräste mot klippans vall,
 Men med krossade hufvuden föllo de ner;
 Och den hurtige pilten han log dess mer.

15 Då kom störtsjön så vit som ett berg af snö,
 Med ett språng var han högt öfver klippans ö,
 Och jag såg icke pilten då mer, jag såg
 Blott en trotsig röd flagga, som flöt på våg.

3. LEJONET.

(*Florio.*)

O, mitt lejon, mitt lejon! ... Du skulle en gång
 Hafva sett i Sahara dess väldiga språng!
 Det var ädelt och stolt, när dess bana var ung,
 Det var tigrarnes buse och öknens kung.

5 Det föraktade panthern, som låg i försåt,
 Och den fege shakalen, som följde dess stråt.

Det slogs, lejon mot lejon, vid bergens brant,
Och det fälde den starkaste elefant.

Det var då. Sedan gick jag en stad förbi,
Och der trängde sig folk kring ett menageri. 10
Jag såg lejonet der, som var öknarnas skräck,
Och som nu var den stojande hopens gäck.

Utan klor, utan tänder och fångadt i grop,
Nu det krökte sin rygg för den sorlande hop.
Dess beherskare stod der med glödjern och spö. 15
– O, mitt lejon, mitt lejon, långt hellre dö!

Det förnam mina ord, och det lyssnade matt.
– Är du lejon och kan icke stupa gladt?
Säg, hvad är då ett lif, så i kedjor smidt?
Och hvad är väl ett lif så af skam, som ditt? 20

Mina ord de fördubblade hopens skratt,
Ty nu skulle ju lejonet hoppa katt,
Och sitt spö höjde föraren än en gång ...
Men då krökte sig lejonet snabbt till språng.

Och det sprang på sin bödel; dess ram föll tung, 25
Än en gång var mitt lejon Saharas kung.
Och med blödande sår sin tyrann det slog,
Såg med bristande blicken på mig och dog.

4. I HAFVETS DJUP. (*Unda Marina.*)

Jag har ridit en gång på den frustande hval
I de blå oceanernas djupaste dal,
Der allt lefver i natt och allt dör utan ljud;
Och likväl äfven der, äfven der bor Gud.

Vid de hisnande, mörka, förfärliga berg, 5
På en botten af slam, utan form eller färg

Gå ofantliga drakar beständigt på rof
Att uppsluka de offer, dem hafvet begrof.

10 Det var tyst, det var mörkt, ej ett sken, ej en röst;
De omätliga djupen beklämde mitt bröst.
Då var något i mörkret, som sjönk vid min fot,
Och jag tog det förundrad i armarna mot.

15 Jag förnam huru glupska, osynliga troll
Ville sluka mitt fynd, som jag bar i behåll.
Jag red häpen tillbaka till vågornas brus,
Och jag andades luft och jag skådade ljus.

20 Se, då höll jag ett drunknande barn på min arm,
Liten älskelig flicka. Än slog hennes barm,
Och der fläktade lif på den bleknande läpp;
Jag förstod, att hon föll från ett seglande skepp.

Och hon sjönk, och hon sjönk, men hon skulle ej dö.
Der jag dykade upp, var en blomstrande ö,
Och jag kysste mitt barn mellan ros och viol,
Och det vaknade upp i Guds strålande sol.

25 Men långt, långt som en prick i det blånande haf
Flög ett segel för vind öfver böljornas graf,
Och der stod en förgråten, en sörjande mor
Och såg ned uti hafvet, der skeppet for.

30 – Käre skeppare, fira din slup till en kryss,
Ty min flicka har fallit i sjön helt nyss!
– Och hvart skall jag då kryssa med bräcklig slup,
När den sjö, der vi segla, är en mil djup?

35 Vid de talade, flöt jag till skeppet fram,
Och ett leende barn öfver vågen samm.
– Slupen ut! Barnet låg i sin moders famn,
Och då hörde jag djupen lofsjunga Guds namn.

5. KÄLLAN.

(*Florio.*)

Har du sett mina fästen i Tavastland,
Mina ljusblåa berg öfver skogens rand,
Der det rosiga molnet hvar morgon står
Och der nordan om qvällen till hvila går?

Der är fura i dalen och kornblå sjö,
Och i sjön är den fagraste blomsterö.
På den ön är en grotta med pelargång
Och i grottan en källa med vattensprång.

5

Men vid källan der sitter med snöhvitt hår
En förvissnad prinsessa om hundra år.
Hon betraktar de sorlande vattnens fall,
Och hon räknar hvar droppe af klar kristall.

10

Hon var aderton år, när med svärd i hand
Hennes riddare ryckte i fält för sitt land,
Och hon lofvade vänta sin fästeman
Rätt så länge en droppe ur källan rann.

15

Mina fästen de blåa i fjerran ljus,
Och min grotta hon dallrar vid insjöns brus,
Men allt droppar min källa och droppar igen,
Och prinsessan hon väntar och räknar än.

20

6. TÖCKENÖARNA.

(*Unda Marina.*)

Har du sett mina klippor i Östersjön,
Mina skimrande öar i böljan grön,
Hur de stiga ur töcknen en afton sen,
Hur de sjunka en morgon i solens sken?

Och de undrande barnen på stranden stå:
– Låt oss ro, låt oss ro till de öar blå!

5

Det är icke så långt öfver vattnens bro,
Det är icke en mil att i afton ro.

10 – Och hvad gifver min flicka, om jag ror dit
Och dig hemtar från töcknen en blomma hvit?
– Jag vill gifva min rödaste ros för den,
Men min gosse skall komma till morgon igen.

15 Glada gossen han rodde till töcknens land,
Medan barnen de väntade tyst på strand.
Och de väntade, väntade natten om,
Men den väntade båten ej återkom.

20 När jag samm der i går öfver hafvets våg,
I de blånande töcknen en båt jag såg,
Och der rodde en gammal, gammal man,
Men så långt ifrån målet ännu var han.

(Slut på sjette delen.)

LÄSNING FÖR BARN 7 (1891)

Sländans höstvisa	919
Huru Gud skapade Finland	920
Vidrack	923
Huru Skandinavien och Finland blefvo en halfö	925
Mars 1888	930
Charles Gordon	931
Hjältevisa vid fem år	934
Den heliga nattens barn	936
Ny julvisa	940
Den fallna julgranen	941
<i>Yrkesvisor</i>	
15. Stenografen	944
16. Urmakaren	945
17. Blomstersäljerskan	947
18. Köksan	948
19. Bokhandlaren	950
20. Bokbindaren	951
21. Bagaregossen	953
22. Gatsoperskan	954
23. Lille prinsen	956
Skräddaren, som träcklade hop Finland med Sverige	959
Spelemans visa	967
En hög herres jakthund	968
Peppeli	971
Två gånger två är fyra	974
Flickskolan i farmors tid	977
Skolan i morfars tid	978
Huru järnvägen fick sjumilsstöflar	981
<i>Florios och Unda Marinas sagor</i>	
7. Florio berättar om björken	987
8. Unda Marina berättar om slafhandlaren	988
9. Unda Marina berättar om perlan	989
Prins Florios kanal	991
<i>Lekar</i>	
Krypskyttarne	998
Jennys förmaningar	1000
Förspel till »Prinsessan Törnrosa»	1003
Lucias siffror	1008
Station Sylvester	1016
Askungen	1026

SLÄNDANS HÖSTVISA.

Höga berg och djupa dalar,
Nu är höst i de gröna salar.
Kom, kom, min flydda hjärtevän,
Kom, kom från blåa himmelen,
Eller dyka ur hafven, 5
Där du ligger begrafven!

Nordanvind med hårda klackar
Trampar gräset på fält och backar.
Snart, snart så binder han min sjö,
Snart, snart skall molnet gråta snö, 10
Och guldfågel, som svingar,
Fryser bort sina vingar.

Korta dag med gråa tröjan,
Långa natt med den svarta slöjan,
Säg, säg, hvar gömde du min vän? 15
När, när så kommer han igen?
Skall han komma till våren
Med guldvifvor i spåren?

Höga berg och djupa dalar,
Tusen mark jag åt er betalar, 20
Om, om i världens mörka natt
Snart, snart jag får hans vinge fatt.
Min vän här vid polen
Är en stråle af solen.

Björkudden Oktober 1891. 25

Z. T.

HURU GUD SKAPADE FINLAND.

När Gud skapade världen, sade han på tredje skapelsedagen: »Församle sig vattnet, som är under himmelen, uti särskildt rum, att det torra må synas. Och det skedde så.»

»Och Gud kallade det torra jord, och vattnens församling kallade han haf. Och Gud såg, att det var godt.»

Då höjde sig stora, vida länder ur hafvet, och vattnen skilde dem åt, så att de blefvo likasom skilda delar af jorden, hvarför de kallades världsdelar. Men det blef icke strax såsom det nu är, ty förskräckliga jordbäfningar, vattufloder och istider ändrade länge jordens yta, stora länder sjönko i hafvet, och andra uppstego ur hafvets botten.

I den världsdel, där vi bo och som nu kallas Europa, utbredde sig ett stort, öde haf från nordpolen söder ut ända till det land, som nu kallas Tyskland. Gud såg detta mörka, kalla haf och såg, att det högre i norr var en djup dal, men söder ut var det grundare, och där höjde sig berg från hafvets botten, här och där uppresande sina ryggar öfver de ödsliga vattnen.

Gud sade till hafvet i dessa trakter af jorden: »lyft upp din botten, långsamt och jämnt under många tusen år, så att vattnen rinna undan. Då skall af hafsbottnen blifva ett land, där växter och djur kunna trivas. Där skola människor bo för att tillbedja sin skapare.»

Hafvet lydde Guds bud och upplyfte sin botten, långsamt och jämnt i många tusen år. Så gör det än i dag. Hvarje år höjer sig hafvets botten en half tum eller en fjärdedels tum, allteftersom Gud vid skapelsen utstakat höjningens mått. Och ingen, som nu bor på denna del af jorden, skulle veta däraf, om han ej såge hafvets vatten beständigt minskas. Den gamle fiskaren säger till sin son, när han ror ut med näten vid hafskusten: här seglade i min ungdom skeppen, och nu flyter knappt vår båt genom sundet. Här, där nu korna gå på bete, drogo vi not, när jag var en liten gosse. Denna udde var förr en holme; nu har han vuxit tillsammans med fasta landet.

Och alla förundra sig, att det stora hafvet kan minskas, såsom skulle det rinna bort och slutligen torka ut.

Men det är icke hafvet, som torkar ut, det är dess botten, som höjer sig, och när bottnen höjer sig, rinner hafvets vatten längre bort från stränderna. Icke allenast hafvets vatten rinner beständigt undan; äfven flodernas lopp blir brantare och suger ut vattnet ifrån de inre sjöarna. Och där blifva forsar i floderna och grund i sjöarna, där man förr hade djupt vatten, så att mången grund sjö och mången bäck eller å efter hand torkat ut.

Naturkrafterna, som äro Guds redskap, fortsatte sitt verk i den ordning, som skaparen utstakat. Det stora, mörka och ödsliga hafvet närmast kring polcirkeln begynte få många öar och grund. Där nu Finland är, var ännu för två tusen år tillbaka en stor skärgård af öar. Öarna tilltogo i storlek och vuxo
5 tillsamman, grunden blefvo torrt land med rännor och gölar af vatten, som stannat qvar i fördjupningarna. Efter hand blef där ett stort land, afskuret af många vatten, så att mångenstädes är ännu en stor skärgård långt inne i landet. Växternas grönska begynte, efter Guds befallning, utbreda sig på
10 solsidan om åsarna; björnen, elgen, renen och många djur begynte röra sig i öarnas skogar. Det, som vi nu kalla Ladoga sjö, var då ett bredt sund, som förenade Ishafvet med det haf, hvilket vi nu kalla Finska viken. Och de sjöar, som vi nu kalla Saima, Päjäne, Näsijärvi, voro då breda hafsvikar mellan den inre skärgården och hafvet i söder. Landet skulle på alla sidor hafva varit omgifvet af vatten, om det icke genom en bergsrygg, Maanselkä, förenats med den stora halfö, som vi nu kalla Skandinavien.
15

Gud såg detta nya, förut okända landet, som efter hans vilja uppvuxit ur hafvets djup, och såg, att det var ett godt land. Jag vill gifva det ett folk och ett namn, sade Gud, på det att det må uppfylla min vilja på jorden.

Naturkrafterna fortforo att utföra Guds befallning och byggde två broar af fast land öfver det sund, som dittills afstängt landet från folkens stora
20 farväg i öster. Den breda bron bildar nu ett vattenrikt land mellan Hvita hafvet och Ladoga; den smala bron går mellan Ladoga sjö och Finska viken. Öfver dessa broar intågade flera folk från de vida östanländerna, och efter det folk, åt hvilket Gud för evärdeliga tider gifvit detta sitt sköna, ur hafvet skapade land, kallades landet *Suomi, Finland*. Men folkets runoskalder, som
25 fått gåfvan att skåda tillbaka i det förgångna, hafva, till minne af landets ursprung, kallat det *Suomensaari*, Finlands ö, och *Suomenniemi*, Finlands udde.

Så underbart skapades Finland, som intet annat land har skapats på jorden. Ty väl hafva många länder förr varit hafsbotten, och andra länder
30 hafva sjunkit tillbaka i hafvets djup, men intet annat land, utom norra delen af Sverige, fortfar att på detta sätt uppväxa ur hafvet än i denna dag. Och de många tusen insjöarna, och de vida, sank mossarna, och sund och floder och bäckar höja sin botten med hela landet och rinna småningom ut och
35 qvarlemna torrt land åt åkermannens plog. Det är alldeles visst, att Finland hvarje tionde eller tjugonde år har vunnit och fortfar att vinna ett stort stycke land både inom sig och vid sina hafskuster. Andra länders folk föra blodiga krig för att vinna åt sig ett större område, men Finlands folk går

till plögen och säger: plöj du; Gud skänker oss land nog, blott vi förstå att bruka det efter hans vilja.

Hvad vill nu Gud med ett sådant underverk, som han dagligen gör inför våra ögon? Visst måste han ju hafva en särskild kärlek för detta landet och
 5 en särskild mening därmed, efter Gud aldrig gör något utan ändamål. Icke veta ju vi Guds vägar och ändamål, men om hans skapelse veta vi: »Gud såg, att det var godt.»

Alltså måste vi ju tro, att Gud vill med detta landet och dess underbara skapelse utföra någonting godt i världen. Och efter han gifvit detta landet
 10 åt oss, så måste vi ju tro, att han vill hafva också oss till sina redskap för något godt på jorden. Hvad detta är, kunna vi endels förstå, när vi läsa i Guds ord, som är skrifvet till alla folk, Es. 11: 9, att jorden skall vara full af Herrens kunskap, såsom vatten betäcker hafvet. Vi kunna förstå, att såsom Gud utkorat detta land till ett under på jorden, så har han ock utkorat dess
 15 folk till att utbreda hans rike och för alla tider vara hans tjenare. Men hvad därutöfver går är oss ännu fördoldt. Herren Gud har ofta kallat de mäktige på jorden att utföra hans straffdomar; men när han kallat sina tjenare till ett välsignelsens verk, då har han utvalt dem bland de ringa och svaga, på det att kraften skall vara hans och icke af dem.

20 Ja, väl må vi prisa Gud för att vi fått ett så underbart skönt land, och visst måste vi ju älska detta landet förmer än alla andra länder på jorden. Men förstår du ock, Finlands barn, hvarför Gud gifvit dig ett land, *som växer*?

Detta har Gud gifvit dig för att du skall tillväxa, såsom ditt land, till kropp och själ, i visdom och nåd. Gud har gifvit dig detta växande land för
 25 att du skall en gång lemna det bättre efter dig, än du tagit emot det. När du en gång tager arf efter din fader och moder, skall du minnas Guds vilja, som är, att du skall göra allting bättre, än fader och moder ha haft det förr. Antingen du får ett stycke jord att sköta, eller ett annat arbete, skall du tänka: nu vill Gud, att jag skall göra det väl! Ty hvarje gång någon gör ett
 30 arbete bättre än förr, är detta en tillväxt för hela landet. Såsom hvarje nytt dike är en tillväxt i landets odling, så är hvarje ny skicklighet, ny omsorg, ny kunskap en tillväxt i landets rikedom, lycka och välgång.

Gud vill, att öfverallt, där du finner en ödemark, skall du göra hvad du med din omsorg förmår för att skapa en lustgård. Där du ser något uselt,
 35 förfallet och vanvårdadt, skall du upprätta det och göra det dugligt. Där du ser något, som kan blifva till nytta, men nu ligger onyttigt, skall du taga vara på det och använda det så, att det blifver till gagn. Där du ser någon göra illa, skall du i stället göra godt; där du ser någon vara fattig och hjälplös, skall

du hjälpa honom, och där du ser någon vara okunnig, skall du lära honom.

Förstår du nu, att på detta sätt växer ditt land? Det växer genom dig, huru liten och maktlös du än må vara, ty det växer genom din kärlek. Om vi räkna tillhoppa allt hvad många svaga armar uträtta med god vilja, då blir ju däraf en stor tillväxt. Just genom dig skall detta land tillväxa i allt godt; genom dig skall det blifva en lustgård till Guds ära och människors välfärd. 5

Ack, det finns så många, som icke tänka därpå och sköfla landet för att en tid hafva vinst och sedan lemna en ödemark efter sig. Det finns så många lata och okunniga, som tänka: hvad angår mig huru det sedan blir, endast jag har det godt i min tid? Gud ser dessa Finlands otrogna barn och skall en gång säga till dem som till Ödgrim: jag har gifvit dig ett skönt, ett växande land; hvad har du gjort af min gåfva? 10

Älskade barn, låt oss hellre uppfylla Guds vilja på jorden! Låt oss »akta på det profetiska ordet, till dess att morgonstjärnan uppgår i våra hjärtan».* Och profetian säger till oss: Väx, mitt land, väx i Guds kraft, väx i alla dina barns endrätiga kärlek! 15

VIDRACK.

Det var en gång en gosse, from och fredlig.

Han hette Vidrack och var så beskedlig,

Att han lät myggan bita sig helt blå,

Men lyfte icke armen upp att slå.

Han var så lat! Han var så lat, den gossen, 5

Att när han riktigt törstig låg på mossen,

Och källan var tre alnar nära till,

Steg han ej upp att dricka, han låg still.

Hos far och mor låg han raklång i sängen

Och såg i taket stora, långa drängen. 10

Man kunde tro, att han var sjuk och svalt,

Men han var frisk och frodig som en palt,

Han tyckte om att ligga där och latas

Och låta som ett litet barn sig matas.

Far sade: skäms du ej, din lata best, 15

När far din själf arbetar som en häst?

* 2 Petr. 1:19.

Upp med dig! Nu så gräfta vi potatis,
 Och jag behöfver folk, det fås ej gratis.
 Mor blef förskräckt. – Nej, det går aldrig an.
 En sådan liten stackare som han!
 Du minns, han hade tandvärk sista våras,
 Och nu kan han af gräftan dödligt såras.
 Ack, hvarför skall du störa gossens blund?
 Låt stackars Vidrack hvila sig en stund.

Far knackade sin pipa ut mot spisen
 Och sade: mor, du skämmer bort den grisen.
 Hvad duger pojken utan arbete?
 Han kan ju ej ännu sitt abc,
 Och Mårtens Kalle läser ren katkesa ...
 Nå godt, han skall ej gräfta, han skall läsa.

Där sändes bud till klockarn. Klockarn kom
 Och stafvade med Vidrack dagen om,
 Där gossen låg och gäspade på ryggen
 Och såg i taket på en dans af myggen.
 Ja, där stod A så långbent och så tunnt,
 Men B det var så obegripligt rundt.
 Att få det där i skallen var besvärligt,
 Och stackars Vidrack gäspade förfärligt.
 När qvällen kom, så visste han rätt bra,
 Att var det icke B, så var det A.

– Nu är du lärd, sad' mor. Nu kan du blifva
 Professor minst, när du lär dig att skrifva.
 Men du har ej dig tvättat sen i fjol;
 Det skall bli skönt att skina som en sol;
 Gå nu i bastun, du min gosse kära,
 Och orkar du ej gå, skall jag dig bära.

Ja, mor hon bar sin luns som mjölesäck;
 Då tyckte Vidrack han var riktigt käck.
 Men se, nu kom det svåraste i saken:
 – Sitt, gossen min, så kläder jag dig naken

- Hvad? Skall man kläda af sig i ett bad?
 – Ja, det förstås. Var nu rätt snäll och glad!

Men den, som ej blef glad, var mjölesäcken.
 Ett sådant tyranni! Nej, det skall necken!
 Till det så hade Vidrack visst ej mod;
 Han kröp på lafven som han gick och stod,
 I skjorta, byxor, stöflar, väst och tröja
 Och svettades så grymt af där att dröja,
 Att gossen stackare blef bastusvag
 Och somnade ... och sofver än i dag.

55

60

Den sagan hörde jag, när jag var liten,
 Än som förmaning, än som lön för fliten.
 Hvar gång jag somnade med kläder på,
 Så fick jag höra orden: *skall du gå,*
Som Vidrack gick, fullklädd på bastulafven?
 Jag upp med fart! Hvem ville bli, som han,
 Till ordspråk och spektakel för hvar man
 Ännu när man är längesen begrafven?

65

Den stackars Vidrack! Ja, hvad hjälper det
 Att spara här i världen sina fjät
 Och titta fromt med lättjans majestät
 På myggornas kadriller högt i taket,
 När man blir busen, som får barnet vaket?

70

HURU SKANDINAVIEN OCH FINLAND BLEFVO EN HALFÖ.

Har du varit en gång på den lyckliga ön? Har du sett långt i hafvet en blommande strand? Ingen storm, intet skum, ingen bränning af sjön och den blåaste himmel, det grönaste land. Där ville jag bo, där ville jag bygga en rödmålad stuga och ankra i viken en hvitmålad båt med ljusblå segel. Det vore något att där få lefva och dö med sitt hjärtas vän!

5

Men jag kommer ej dit; det är så långt att segla i fjärran blå. Jag ror, och jag ror; lika långt är det alltid ännu till den lyckliga ön. Om den finns en

saga. Den sagan hörde min farfars farmor och min morfars mormor, när de ännu voro små, och då redan var hon så gammal, så gammal. Några tro sig igenkänna sagan om Florio och Unda Marina med andra namn. Jag vet ej; jag lemnar det osagdt. Men så lydde sagan:

5 Den lyckliga ön hette *Skandia* och låg i nordhafvet mellan Atlantiska oceanen i vester och Asiens stora fastland i öster. Finnarne kallade ön *Suomensaari*, Finlands ö. Mellan ön och Asien var ett bredt sund. Konungen öfver Asien hade en son vid namn *Delling*, morgonrodnaden, och konungen öfver oceanen hade en dotter vid namn *Atalanta*, aftonrodnaden. De två
10 voro barn, och konungarne skänkte åt dem den lyckliga ön, för att de skulle mötas där och ostörda leka med snäckor och fjärilar. *Delling* och *Atalanta*, morgonrodnaden och aftonrodnaden, möttes alla årstider på den lyckliga ön; – det var därför ön var så lycklig.

På isbergen borta vid nordpolen bodde två spåqvinor, svarta Valan
15 och hvita Valan. Svarta Valan såg barnen leka på den lyckliga ön och kände afund uti sitt svarta hjärta. Hvarför skola dessa barn vara så lyckliga? Hvarför skola de leka med fjärilar, när vi frysa på isbergen? Och den afundsjuka Valan blåste mörker och köld öfver den lyckliga ön, för att äfven den skulle blifva ett isberg. Men hon fick ej så mycken luft i sina svarta lungor, att hon
20 kunde blåsa hela sommaren bort; hon lyckades blott till hälften. Hon blåste sex månader vinter, men de öfriga sex månaderna måste hon dela mellan vår, sommar och höst.

– Hvad har du gjort? sade den hvita Valan, sorgsen och ledsen. – Nu skola de två barnen beständigt söka hvarandra. I tre månader skola de borttappa
25 hvarandra i mörkret; i sex månader skola de se fållarna af hvarandras klädningar i skyn, utan att upphinna hvarandra. Endast i tre månader skola de finna hvarandra och leka, som förr, på den lyckliga ön.

– Ja, sade svarta Valan med sitt iskalla löje, – hvarför skulle jag vara så trångbröstad? Jag ville ju blåsa mörkt öfver allt; då skulle de lekt kurra
30 gömma året om.

Detta tyckte den hvita Valan vara hårdt för barnen, och för att trösta dem sjöng hon en ny visa, som flöt med alla sorlande vågor och flög med alla susande vindar till den lyckliga ön:

»Vår ö är den skönaste ö på Guds vida jord, och dess längtan är lång,
35 dess lycka är kort, men dess kärlek är ren som den hvitaste snö, och vår ö är de lyckliga barnens ö.»

Svarta Valan hörde visan dansa på vågen vid alla stränder, och när hon hört den i tusen år, fann hon den slutligen gammalmodig. Då företog hon

sig att besöka sin fader, den gamle jätten i jordens innandöme, honom, som svenskar och norrmän kalla *Fornjoter*, men som finnarne kalla *Virokannas*. För honom klagade Valan, att vind och vågor sjöngo en oanständig visa, som ej gaf henne nattro i isberget. En sådan utsliten visa om lyckliga barn!

– Hvad vill det säga, lyckliga barn? mumlade jätten i sitt mossiga skägg. 5
Han hade aldrig hört talas om barn sedan världens skapelse.

– Barn, sade Valan, – brukar man kalla ett slags små grodor, som beständigt trilla stort folk i fötterna. Och nu hoppa där två sådana kräk på den lyckliga ön.

– Kör bort dem! menade jätten. 10

– Kan ej, fader; ön är ju deras.

– *Surt!* ropade jätten.

Surt kom. Han var jättens äldste son, eldfursten, smeden, som hade sin ässja i vulkanens krater.

– Gå, spräng i stycken den lyckliga ön! Valan, din syster, får ingen nattro 15
för dumma visor.

Surt gick och tillredde en vulkan under den lyckliga ön. När han laddat den ända till mynningen, tände han på, och brrr, där flög ett litet hörn af ön ut i hafvet och kallades *Island*. Men största delen af ön stod orubbad kvar på sin grund af granit. 20

Surt kom tillbaka med rapport, att den lyckliga ön var honom för hård.

– Hvad nu? sade jätten; – skall ej din syster Valan få nattro för grodornas visor? Gå, mura vallar och torn kring den lyckliga ön, så att ej kräk krypa dit ur sjön! Jag tänker, att då skall en ände blifva på alla visorna.

Åter gick Surt och smidde fjällen som murar kring den lyckliga ön. 25
Det var ett långt och mödosamt arbete; kolen i hans ässja togo slut, innan han fick sina murar färdiga. Han hade börjat på vestra sidan, men när han kom till sydöstra sidan af ön, blef muren så låg, att elgar och björnar i kapp sprungit öfver den. Delling, morgonrodnaden, sam in genom sundet, och Atalanta, aftonrodnaden, flög öfver fjällen i vester att leka, som förr, på 30
den lyckliga ön.

Svarta Valan i isberget hörde ständigt densamma visan och gick med den mörka natten i hjärtat till sin fader i underjorden. – Fader, Surt har bedragit dig. Han har lemnat ett hål i muren; barnen simma till ön genom sundet och visan lemnar mig ingen nattro. 35

– Surt, sade jätten, – hvartill tjenar en mur med ett hål i sydost? Du har pustat dig hes med dina usla vulkaner. Gå till *Island*, kryp under Geyser och hosta ut gytjtja i hundra år!

Surt fladdrade bort, och jätten kallade sin andre son *Kare*, vindfurstén, hvilken var lika slug i sin svaghet, som Surt var dum i sin obändiga kraft.

– Kare, sade jätten, – grodorna simma in genom sundet till den lyckliga ön, och Valan, din syster, får ingen nattro. Gå, fyll igen sundet, och mura
5 däröfver en bro af sand! Lyckas du icke bättre än Surt, skall jag plocka från dina skuldror hvar fjäder af stormens vingar.

Kare flög vingsnabb åstad och kom till det breda sund, hvilket då förenade Ishafvet med det haf, som nu kallas Finska viken. Där uppryckte han den högsta fura på stranden och mätte med stammen sundets djup. Hu,
10 det var ett mäktigt stort djup, såsom man ännu finner i Ladoga; där räckte ingen fura till sundets botten. – Huru skall jag nu bygga en bro af sand öfver detta breda och djupa sund? tänkte Kare bekymrad. – Icke är jag stark nog att kasta dit berg öfver berg. O, du dumma Surt! O, mina vackra vingar, skolen I aldrig mer sopa havvens gungande golf?

Vid det att han, trött och rådvill, satt hopkrupen i en bergsskrefva, blef han varse två jättepojkar, *Kase* och *Svase*, som stodo på hvar sin sida af sundet och roade sig att med flata klippställar kasta smörgåsar öfver vattnet. Strax hade Kare sin plan färdig.

– Kase, sade han till gossen, som stod på den lyckliga ön, – hela världen
20 säger att Svase kan kasta en sten ända till Lofoten, men du kan ej kasta till midt i sundet.

– Det vore väl något! utropade Kase förargad, tog ett klippstycke och kastade klippan midt i sundet.

– Du kastar ej illa, lycklade Kare; – men detta var nu en lyckträff.

– Lyckträff? ropade Kase, ännu mera förargad och fortfor att kasta klippa
25 efter klippa i sundet. Kare var redan öfver på Svases sida och sade till honom: – Svase, hela världen säger, att Kase kan kasta ända till Jenisej, och du kan ej kasta en sten till midten af sundet.

– Hvad för något! utropade Svase, i sin tur förargad. – Kan jag ej? Och
30 så kastade han en klippa till midten af sundet.

– Det var nu bara en lyckträff, lycklade Kare.

– Lyckträff? skrek Svase. Och så begynte han, likasom Kase på andra stranden, kasta den ena klippan efter den andra i sundet. Den, som känner
pojkar, när de täfla om högsta priset för mandom, den kan förstå, att Kase
35 och Svase ej slutade förr, än de kastat alla strändernas klippor så långt de förmådde ut i sundet. Slutligen, när de voro så trötta, att de ej kunde lyfta en småsten mer, summo de ut att lugga hvarandra i sundet, och det var det sista någon vet att berätta om Kase och Svase.

Huru nu pojkarne kastat klippa efter klippa ungefär lika långt, märkte Kare till sin stora fågnad, att där blifvit ett stort grund midt i sundet. Det var just detta som Kare beräknat. Nu skall jag börja *mitt* arbete, sade han till sig själf.

Då tog han ett långt språng ut i Ishafvet, blåste upp sina lungor och pustade fram den värsta nordanstorm, som han någonsin varit med om. Vågorna rullade fram som höga berg, upprefvo hafvets botten och välte in sanden i sundet. Där samlade sig allt grus och all gyttja kring grundet, bredde sig ut åt båda sidor och gjorde en bred, fast bro mellan fastlandet i öster och den lyckliga ön. Nu fanns sundet ej mer, nu återstod blott en hafsvik i norr, som sedan kallades *Hvita hafvet*, och en hafsvik i söder, som sedan blef insjö och kallades *Ladoga*. Men nu hade också den lyckliga ön blifvit förenad med fastlandet i öster och var ej mera en ö, utan en halfö.

Detta kan numera ingen ändra. Den lyckliga ön, ack, hon finns icke mer, hon har blifvit en saga, en dröm från tidernas morgon. Långt borta i hafvets töcken tycka sig människorna se hennes blommande strand, och de ro dit ut, de ro, de segla, de söka, men ön är alltid lika långt borta. Gossen ror ut, när han är femton år gammal, och kommer tillbaka som gråhårig gubbe, men tror du han fann den lyckliga ön? Aldrig, aldrig så nära, att han kunde binda sin båt vid en björk på dess strand och säga: – nu är jag här! ... Ja, här är han visst, men icke mer på den lyckliga ön, utan på halfön med haf på tre sidor, där folkens vägar gå fram, där makterna strida, där hundarna jaga, bekymren vaka och sorgerna kasta sin skugga i glimtar af solsken. Hvar, hvar är den lyckliga ön?

Fråga ej så, hon finns ju ändå, men hon finns ej i hafvet, hon har flyttat in i människornas hjärtan. Där ett godt barn sofver, där en ängel vakar, där en god människa bor i Guds och samvetets frid, där, ja, där är den lyckliga ön. Ro dit, och du ror ej förgäfvess!

Svarta Valan och den gamle jätten i jordens innandöme trodde, att nu hade de för alltid skilt morgonrodnaden och aftonrodnaden åt. De bedrogo sig. Ljusets och kärlekens makter kunna blott för en tid förmörkas, men skiljas eller dödas kunna de aldrig. I tre månader om året kunna de två konungabarnen ej se hvarandra, men de fortfara att söka hvarandra, och då få de i sex månader se högt öfver fjällen de röda flikarna af hvarandras klädningsfäll. Däråf få de nytt mod att söka och åter söka hvarandra i skyarna och slutligen återfinna hvarandra vid midsommartid i de trakter af jorden, där de möttes fordom på den lyckliga ön. Då färgas skyarna åter i rosor och guld, och då sjunga barnen åter den gamla visan, som var dem så kär:

»Vår ö är den skönaste ö på Guds vida jord, och dess längtan är lång, dess lycka är kort, men dess kärlek är ren som den hvitaste snö, och vår ö är de lyckliga barnens ö.»

M A R S 1888.

(Vintersaga för Norrköpings skolbarn.)

Fimbulvinter står i nord,
 Pepprar luft och sockrar jord,
 Gnistrar hög i stjärneprakt,
 Står vid fruset haf på vakt.

5 På dess bro
 Sammangro
 Sverges berg och Finlands mo.
 Gosse, spänn ditt stål på fot!
 Vänners land ta'r dig emot.

10 Om Rimtussen, som så hård
 Nu regerar Odins gård,
 Visste hur hans tid är kort,
 Smälte snart hans krona bort.

15 Röd om hyn,
 Står i skyn
 Balders pilt vid himlens bryn,
 Sömnig än och morgontung;
 Han är vårens unge kung.

20 Snart sitt öga upp han slår,
 Kammar rimfrost ur sitt hår,
 Tvättar sig i morgondagg,
 Gröna tröjan tar från knagg.

 Silkeslen
 Går han sen
 25 Ut att borsta skogen ren,
 Löser fri den bundna sjön
 Och sår tusen, tusen frön.

Men Rimtussen rymmer, han,
 Hvarför var han en tyrann?
 Vet han ej, att fria haf
 Kasta stolt sin fjätter af?

30

Väld förgår,
 Rätt består,
 Kärlek vattnar lifvets vår.
 Jorden hör de goda till;
 Vill du vara god? ... Du vill!

35

CHARLES GORDON.

Har du läst om en underbar hjälte, som står ensam i vår tid och som blifvit föremål för en beundran, hvilken han aldrig sökt?

Han var en engelsman, som älskade och tjänade sitt fädernesland, älskade och tjänade hela menskligheten, men öfver allt annat älskade och tjänade sin Gud. Han var en kristen hjälte, som beständigt visste sig stå 5 under Guds allsmåktiga hand och därför fruktade ingen fara.

Till sitt yttre var han en liten, spenslig man med ljust hår, milda blå ögon och ett uttryck af godhet i hela sitt väsen. Men inom denna oansenliga yttre gestalt, som mera liknade ett barn, än en hjälte, bodde en järnvilja, en fältherres snille och det mest oförfärad mod. Han kunde vara fruktansvärd, 10 denne milde man, och hans blick, som ofta syntes så drömmande vek, kunde tämja lejon.

Charles Gordon härstammade från en krigaresläkt och blef själf en krigare. Han var den fjärde bland elfva syskon, svag och sjuklig i sina växande år. Hans studier vid krigsakademien visade inga utmärkta betyg; 15 man väntade icke mycket af denne gosse. När han var tjugutvå år gammal, utbrast det stora kriget under kejsar Nikolais sista tid mellan Ryssland på ena samt England, Frankrike, Turkiet och Italien på andra sidan. Där fick Gordon i löpgrafvarna vid Sebastopol visa hvartill han dugde. Där ingen vågade sig fram i det värsta kulregnet, där stod Gordon lugn med sin kikare 20 för att utspana fiendens rörelser. Han var ingenjörofficer; det är mycket möjligt, att äfven finnar skjutit på honom, ty många finska officerare tjänade vid den ryska armén i Sebastopol.

England hade sin hand med öfverallt i världen. Gordon hade tjänat en tid i vestra Asien, när han 1860 skickades till Kina, som då låg i krig med 25

England. Kina besegrades, men Gordon stannade kvar efter fredsslutet och fick sin regerings tillåtelse att tjena den kinesiske kejsaren. Han hade genomrest största delen af Kinas ofantliga område, när han 1863 utnämndes till öfverbefälhafvare för detta lands hela krigsstyrka vid kufvandets af ett

5 fruktansvärdt uppror, som sträckte sig öfver halfva riket. Inom nitton månader hade han besegrat dessa grymma rebeller, Taipings, som ingen kunnat emotstå; räddat riket och många hundradetusen människor från undergång. Kejsaren af Kina öfverhopade sin räddare med skatter och ärebetygelser. Gordon skulle nu blifva kejsarens närmaste mandarin, men

10 han afslog alla skatter och äreställen, han återvände som en fattig kapten tillbaka till England. Som minne från Kina hemförde han blott en stor guldmedalj, som där präglades till hans ära, och några fanor, som han i striden eröfrat från rebellerne. De betydde ej mycket för honom; han föraktade triumfer och människors pris. Guldmedaljen sålde han en dag, när han var

15 utan penningar och ville hjälpa en olycklig; fanorna skänkte han åt några gossar, som han underhöll och själf undervisade i sin lilla för dem inrättade skola vid stranden af Themsen. Detta var hans lyckligaste tid; han höll af dessa gossar och skickade ut dem att blifva duktiga sjömän.

Sedan var han en tid engelsk konsul vid Donau, hade avancerat till

20 öfverste och skickades att utrota slafhandeln i öfra Egypten. Det var ett svårt stycke arbete, ty de roflystne araberne jagade negrer som vilda djur och sålde dem sedan med stor vinst till slafvar. I två år var Gordon guvernör öfver det vida ökenlandet Sudan vid Nilens öfra lopp, gjorde en ände på slafhandeln och införde fred och rättvisa bland denna olyckliga befolkning,

25 som dittills på det grymmaste utplundrats af egyptier, araber och turkar.

Men slafhandlarne hade medhåll bland Turkiets paschar och ställde så till, att Gordon blef återkallad 1879. Nu skickades han än till Indien, än till Kapkolonien. För en tid fick han draga sig tillbaka till närheten af Jerusalem och där studera bibeln i ensligt lugn, – denna kära bibel, som han medförde

30 öfverallt på sina långa resor. Men nu blef i Egypten ett farligt uppror, och en falsk profet, som kallade sig Mahdi, Muhameds efterföljare, eröfrade största delen af det olyckliga Sudan, hvilket efter Gordons afresa återfallit i det förra eländet. England tog herraväldet i Egypten, slog rebellerne och skickade Gordon å nyo till Sudan.

35 Gordon lydde icke ogärna, emedan han förbarmade sig öfver det olyckliga landet, men han lydte med vissheten att aldrig komma tillbaka. I februari 1884 kom han till Sudans hufvudstad Khartum, där den blå och den hvita Nilen sammanflöda. Befolkningen mottog honom som en räd-

dande ängel. Lugn och rättvisa återställdes; Gordon erbjöd allt, som var förenligt med ära och samvete, för att blidka Mahdin. Denne svarade: – blif muselman, och jag, profeten, vill skona ditt lif! – Välan, sade Gordon, – är du en profet, så befall Nilen att torka ut, kom öfver den torra floden till Khartum, och jag vill mottaga dig!

Mahdin förmådde icke uttorka Nilen, men han inneslöt Khartum med sina araber och negrer, och araberna äro ännu, som de alltid varit, det tappreste, mest dödsföraktande, men också mest fanatiska folk. De anryckte under stridsropet: »det finnes blott en Gud, och Mahdin är hans profet!» Gordon mottog dem så, att de gång efter gång återvände med blodiga hufvuden. Det blef en lång och förfärlig strid mellan korset och halfmånen. Gordon stod med ett litet antal trogne krigare och med stadens invånare, som gingo i döden för honom, så ensam, så öfvergifven af hela världen, att stundom månader förgingo utan att någon i Egypten eller Europa visste, om han var lefvande eller död. Han stod där med tre eller fyra europeer vid sin sida, med Mahdins anhängare inom och utom staden, utan andra hjälpmedel, än dem han själf visste förskaffa sig. Men han fann råd för allt, han byggde fästen och ångfartyg, tillverkade krut och vapen, anlade minor, som sprängde fienden i luften, gjorde långa ströftåg på floden och anskaffade proviant åt den hungrande staden. Han sof icke mer om nätterna; han betraktade hvar morgon med sin kikare den blå strimman af Nilen åt norr. Han väntade, dag efter dag, i långa veckor och månader, att se röken af engelska ångfartyg, som ilade till hans undsättning. Förgäfves; ingen rök, ingen hjälp; endast de grå krokodilerna visade sina grymma tänder i gyttjan vid flodstranden. Och likväl lydde Gordons korta budskap, som smugglades genom Mahdins läger på små pappersblad af ett frimärkes storlek: »Khartum, all right»; allt väl i Khartum.

Ändtligen, den 28 januari 1885, visade sig två engelska båtar, utsända af lord Wolseleys anryckande hjälptrupper, utanför Khartum. De mottogos af en vild eld från kanoner och handgevär. Khartum badade i blod, det var eröfradt af fienden. En förrädare hade den 26 januari i daggryningen öppnat en port för Mahdins lurande skaror; alla Gordons trogna hade, jämte den olyckliga stadens invånare, män, kvinnor och barn, blifvit nedhuggna, och Gordon själf hade delat deras öde. Man vet ej med visshet huru han fallit, blott att han fallit med odödlig ära.

England ville nu gifva många millioner i guld för att återköpa en enda af de månader det försummat för Gordons räddning. Han själf har icke aktat sitt lif värdt en penni. Han var beredd att tjena menskligheten, så länge

Gud fann det nyttigt för sitt rike på jorden, men hans tjänst var tung, han längtade efter sin frigörelse. Törhända skall just genom hans fall en bred väg för kristendom och civilisation öppnas till det inre af Afrika.

Hvad är den storhet, som gäller för menniskor? Det är att kunna försaka sig själf för ett ädelt mål. Hvad är den storhet, som gäller för Gud? Det är Kristi rättfärdighet, det är att kunna böja sin vilja under Guds vilja och gifva åt Honom sin ära. Charles Gordon förenade båda dessa storheters mått. Han hade haft lyckan att uppfostras af en gudfruktig moder, och han fruktade ingen fara, därför att han fruktade Gud.

Märk detta, yngling, du som drömmer om hjältars rykte! Det finns intet sant mod och ingen sann ära utan en sann gudsfruktan. Likna däruti Charles Gordon, och du skall blifva, om icke hans ryktes, så dock hans inre och menckliga storhets vederlike!

HJÄLTEVISA VID FEM ÅR.

Nu sjunger jag min visa,

Och hon skall vara fin.

Mor kallar mig rädisa,

Far säger Pikkulin.

Jag är så stor, tro du mitt ord,

Att när jag står uppå ett bord,

Så är – bimbam, bimum, bimbång,

Så är jag en mil lång.

Och Simson, må du veta,

Var ej så stark som jag.

Räck hit ditt finger, Greta,

Försök ett nappatag!

Och lånar du mig oxens horn,

Så skall jag lyfta kyrkans torn,

Om det – bimbam, bimbumbelibungt,

Om det ej är för tungt.

Hvad skall du vara rädder?

Jag är ju inte arg,

Om du ej kommer klädder

I pälsen af en varg. 20
 Si, vargarna, dem skjuter jag,
 För skjuter jag ej dem i dag,
 Så ä – bimbam, bimbumbelebej,
 Så äta de upp mej.

Och tänk hvad jag gör nytta, 25
 Och tänk hvad jag kan allt!
 Jag stupar kullerbytta,
 Och rår med sju lass palt.
 Jag hoppar kråka duns i back
 Och rider som en lunsebrack 30
 Galopp – bimbam, bimbumbelebygg,
 Galopp på pappas rygg.

Och hör du hur det skramlar!
 Min ficka är ej tom.
 Där trillar och där ramlar 35
 Af bara rikedom.
 Jag tänker köpa bagarbo'n,
 För har jag inte en miljon,
 Så har – bimbam, bimbumbelebenn,
 Så har jag femti penn! 40

Och kejsarn, jo jag tackar,
 Han har det ej så godt.
 Nog har jag hundra backar,
 Om han har hundra slott.
 Men han har ej så qvicker häst, 45
 Min Polle springer ändå bäst,
 Fast han – bimbam, bimbumbelegren,
 Fast han är utan ben.

Si, när jag får en riktig
 Mustas att bita på, 50
 Så blir jag värnepliktig
 Och general, får gå,
 Och sen student, för a, b, x

55 Och sen isvosik numro sex,
Så får – bimbam, bimbum, bimbem,
Så får jag köra hem.

Men nu är jag rädisa,
Nu är jag Pikkulin.
Jag tycker, att min visa
60 Förtjent en apelsin.
Jag är så hungrig, mamma du;
Så bred åt din rädisa nu
En duk – bimbam, bimbumbelibås,
En duktig smöregås!

DEN HELIGA NATTENS BARN.

En julsaga.

Minns du ännu sagan om »den heliga natten»? Det finns endast en helig natt på det långa året, och det är julnatten, men om den natten veta vi flere sagor. Alla nätter sofva goda barn under änglarnas vakt, men det är icke alla nätter frid på jorden, det finns endast en fridlyst natt, när hela skapelsen
5 hvilar i Guds tillbedjan och ingen får göra en annan illa.

Det var en gång en underlig väntan i hela världen. Alla visste att någonting nytt och stort skulle komma, men hvad det var visste ingen. Stjärnorna på himmelen sågo frågande på hvarandra. Hvad är det? frågade stjärnan Capella i öster en annan tyst stjärna, Aldebaran i vester. Ljusstrålen flög fram och åter
10 emellan dem, men Aldebaran kunde ej svara och blinkade hemlighetsfullt: – syster, jag vet icke! ... Vega på den nordvestra himmelen frågade sin lysande broder Sirius på den södra: – när kommer det underbara? Men Sirius visste lika litet *när*, som Aldebaran visste *hvad*. Karlavagnens femma gjorde cirkel efter cirkel rundt kring nordstjärnan och tänkte för hvarje
15 rundresa: – nästa gång kommer det nya i världen. Tusen år gingo förbi, och det nya kom icke. Judarnes profeter hade berättat för dem, att Gud skulle nedstiga under namn af Messias och förbarma sig öfver allt, som lider och dör på jorden. Detta var mycket mer än stjärnorna visste, men det var likväl icke allt, ty judarne missförstodo sina profeter och sade till hvarandra: – här
20 skall komma en stor krigshjälte, befria oss från romarnes ok och göra oss till världens herrar.

Vid den tiden bodde i Betlehem i judiska landet en mulåsnedrivare vid namn Amrah. Han var en klok, men hårdhärtad och girig man, som börjat sitt yrke med en åsna, men nu hade femtio och hoppades med tiden få hundra. Ty han höll härberge för resande och uthyrde sina åsnor åt dem. Han hade hört, att där skulle blifva en stor folkräkning, då allt folk i judalandet skulle skattskrifvas i sina faders stad. Och emedan Betlehem var konung Davids stad, tänkte Amrah: – hit komma många rika och förnåma af Davids släkt; jag vill göra mitt härberge dubbelt större och förtjena mycket penningar.

Så byggde Amrah en stor gård och hade många rum för gäster och många spiltor för deras hästar och åsnor. Davids efterkommande voro talrika, och där begynte komma många resande, både rika och fattiga, men Amrah mottog endast de rika, och äfven de voro så många, att härberget snart blef fullt. Där fanns endast ett rum kvar, kungssalen, den största och förnämligaste: honom ville Amrah spara för en konung eller en furste.

Denne girige man hade två goda och fromma barn: en gosse vid namn Eli och en flicka, som hette Tirza. Barnen betraktade med förundran de många främlingarna och tyckte det vara ganska orätt, att de fattiga ej blefvo mottagna, medan där ännu funnos rum i härberget. Då hände det sig sista dagen, när alla rum voro upptagna och endast kungssalen stod obebod, att där kom en timmerman, som ledde vid tygeln en åsna, och på åsnan red hans unga hustru, darrande af trötthet.

– Här finns intet rum, snäste Amrah, ty han kunde väl se, att de nykomne voro fattigt folk.

– Var ändå barmhertig och gif oss den minsta vrå, suckade timmermannen. – Vi ha rest en lång väg, och min hustru är mycket trött.

Amrah skrattade. – Ha ni råd att betala tjugu siklar guld för en natt eller två?

– Nej, det ha vi inte, svarade timmermannen. – Men var barmhertig mot oss, och Gud skall löna eder mångfaldt igen.

– Far! Far! bådo Eli och Tirza med tårar i ögonen. – Se hur trött och blek den stackars unga qvinnan är! Hon kan ju knappt hålla sig uppe i sadeln. Och se huru innerligt vackert och godt hon beder att få hvila hos oss! Vi ha ju kungssalen ledig; låt henne få sofva där i natt!

– Allt annat! utropade Amrah försmädligt. – Det är just kungssalen, som kostar tjugu siklar i guld.

Ja, hvad skulle de trötte resande göra? De måste bedröfvade återvända från härberget och visste intet annat råd, än att sofva under bar himmel på hårda berget.

Men när de ridit ett stycke ut, kommo två barn springande efter dem. Det var Eli och Tirza. – Följen med oss! ropade barnen. – Vår fader har ett stall för sina åsnor här nära i bergsgrottan. Där är godt rum nu, för att åsnorna äro uthyrda åt resande. Och där är likväl bättre att sofva, än ute
5 på berget.

Timmermannen var glad att få tak öfver hufvudet och följde tacksam de vänliga barnen. – Ja, sade han, – hvarför skulle ej vi kunna sofva i ett stall? Vår stamfader David har sofvit mången natt i sådana bergsgrottor när han flydde för konung Saul.

10 När de kommo till grottan, voro där flera krubbor lediga, och de utvalde åt sig den renligaste. Tirza fann en qvast och sopade krubban så fin som ett kammargolf. Eli bredde ut skön, frisk halm i krubban och gick sedan att hemta vatten ur källan för att vederqvicka de trötta. Han glömde ej heller att gifva gräs och vatten åt deras åsna.

15 – Men, sade Tirza, – det blir nu mörkt, och vi ha ingen lampa med oss.
– Och så ären I hungriga, menade Eli. – Viljen I, så springer jag hem och hämtar min honungskaka, som jag fick af en resande för att jag sadlade af hans åsna i går.

– Tack, tack, sade timmermannen, – vi behöfva ej lampor, vi äro goda
20 vänner med himmelens stjärnor, och ännu ha vi qvar litet mat i vår resväska.
– Godnatt, sof godt! sade barnen.

Den unga, bleka qvinnan, som lagt sig på halmen, räckte dem handen till afsked och sade: – Gud skall höra min bön. Efter ni vederqvickt de trötta och beredt de hemlösa en bostad, så skall Gud aldrig låta eder vara utan
25 hem eller hugnad i världen. Och om någon af eder hungrar eller törstar, så skall han hungra och törsta efter rättfärdighet inför Gud.

Undrande hvad detta månde betyda, gingo barnen ut ur grottan. Då ropade Tirza: – Nej, se, Eli, se!

Rätt ofvanför dem på himmelen sken en stor, lysande stjärna, som ej
30 varit där för en stund sedan. Natten hade inbrutit. Hela horisonten var mörk, så långt något öga såg, men här öfver grottan var det som klara dagen.

Alla de tusen och åter tusen stjärnorna på den mörkblå natthimmelen voro icke mindre förundrade, än Eli och Tirza. – Hvad betyder detta främmande ljus? sade Regulus till sina grannar, de tre kungliga stjärnorna
35 i Orions bälte. Och Orions stjärnor svarade: – nu kommer det stora nya i världen, men hvad det är, vet ingen ännu.

Algol sade till Alamak: – jag ser tre konungar vandra från fjärran österland.

Arcturus sade till Gemma: – jag ser konung Herodes darra på sin tron.

Nordstjärnan, kring hvilken jordklotet vänder sig, ropade högt, så att det hördes kring hela världen ända till de grå stjärntöcknen bortom Orion, hvilkas afstånd ingen kan mäta, – jag ser ett litet barn i Betlehems krubba!

I samma ögonblick uppfylldes hela rymden af änglasång och millioner och åter millioner ljusgestalter, som prisade Gud. Det var den heliga natten. Det länge väntade stora var kommet, och nu visste alla dess namn: – världens Frälsare, Jesus Kristus. 5

Betlehem och snart hela judalandet uppfylldes två dagar därefter af ryktet, att nu var den store konungen öfver tid och evighet kommen till världen. Herdarne hade berättat om änglasången, de tre konungarne från österlandet hade framburit rika skänker af guld och myrrha åt barnet i krubban. Den girige Amrah fick stora ögon. – Nu var jag dum, tänkte han; men hvem kunde tro, att det usla folket på åsnan var så förnämt? Jag vill bjuda dem bo i kungssalen, så får också jag min andel af guld och myrrha. 15

Alltså gick han till krubban och bugade allerödmjukast för det förnäma herrskapet.

– Förlåt, edra höga nåder! Jag bedyrar, att det var ett misstag i förgår. Om deras höga nåder nu vilja bo i kungssalen, så skall det för mig vara en stor ära.

Timmermannen Josef svarade: – vi äro inga nåder, vi äro Guds fattige tjenare, men vi förlåta dig, ty dina barn ha godtgjort din hårdhet. Vi bo nu qvar i din krubba, och sant sade du, att du begått ett misstag i förgår. Visa aldrig de fattiga bort från din dörr, ty din kungssal skola åsnorna trampa ned, men öfver denna krubba skall byggas en kyrka af guld, till hvilken hela världen skall vallfärda. 25

– Jämmer! suckade Amrah vid sig själf, – att jag nu kunde vara så makalöst dum! Hör nu på, Eli och Tirza, ha ni fått några drickspengar, när ni hjälpte den nyfödde konungen till tak öfver hufvudet?

– Ja, sade Eli. – Vi skola aldrig hungra, aldrig törsta och aldrig sakna ett hem på jorden. 30

– Och om vi hungra eller törsta, tillade Tirza, – så skall det vara efter rättfärdighet inför Gud.

– Så, så, sade Amrah betänksamt; – det var kungliga drickspengar. Jag tror det lönar sig att vara god mot de fattiga.

NY JULVISA.

Ute mörknar himmelen,
 Brasan tänds på hällen.
 Kommer du till oss igen,
 Kära jul, i qvällen?
 5 Natt betäcker land och stad;
 Men du kommer lika glad,
 Lika ljus tillbaka
 Med din klapp och kaka.

O, hur vi ha väntat dig,
 10 Räknat dag och timma!
 Solen har försofvit sig,
 Månen kröp i dimma,
 Men du visste nog din tid,
 Kom igen med morgonfrid
 15 Och med aftonstjärna,
 Kom till oss så gärna.

Förr, när far var liten pilt,
 Mor en liten flicka,
 Kom du lika gladt och mildt
 20 Att dem klappar skicka.
 Nu så börjar far bli grå,
 Mor har oss att tänka på,
 Skura rent och damma,
 Men du är densamma.

Du blir aldrig gammal, du,
 25 Aldrig grå i håren,
 Alltid är du barn ännu
 Med de gamla åren.
 Alltid fejar du vårt hus,
 30 Alltid tänder du ditt ljus,
 Alltid kan du sjunga,
 Leka med oss unga.

Kära jul, jag vet din stig!
 Inga år dig binda,
 Jesusbarnet är med dig,
 Barnet i sin linda.
 Han densamme som i går,
 Han är än om tusen år
 Barnens vän den bästa
 Och hos dem vill gästa.

35

40

Milde Jesus, kom i qväll,
 Kom, när ljusen tändas,
 Och för med till slott och tjäll
 Fröjd, som aldrig ändas!
 Utan dig flyr friden bort,
 Utan dig är glädjen kort,
 Världen mörk och kulen:
 Där *du* är, är julen.

45

DEN FALLNA JULGRANEN.

Där låg han!

Hur var det möjligt? Huru kunde han stjälpas? Matts Lång funderade och kunde icke begripa huru hans stolta julgran kunde ramla från bordet.

Matts Lång var lotsälderman vid Hangö och hade en bra stuga där ute på klipporna. Hvad skulle icke han må som en prins? Sjön var hans kungarike, 5
 alla fartyg hans skattskyldige undersåtar. Torsken kom till hans krok och sade till flundran: – ur vägen, det är jag, som skall bita på! Strömmingen kom till hans skötor och förargade sig, att hvarje maska redan var full med fisk. Nog hade Matts Lång att äta sig magen mätter. Men ännu bättre var, att han hade en präktig gumma, en sådan trogen, rar och husesam lifstidsvän, som 10
 just passade till lotsäldermansmor och skötte om gubben på gamla dagar rätt som en guldgubbe. Gå dit, får du se huru hel och ren och fin hon håller sin Matts. Men det bästa var, att de båda voro gudfruktigt, rättskaffens och hederligt folk, som ärligt förtjenat sitt dagliga bröd och till och med litet däröfver till plättar åt barnen. Ingen människa kunde afundas dem detta. 15

Ja, som sagdt, hvad skulle icke Matts Lång må som en prins? Han hade i all sin tid varit med om ett hårdt arbete på sjön i stormar och höstmörker,

men nu var han gammal och styf i armarna, nu skötte de yngre lotsarne, som bodde i stugan på andra sidan om viken, det tyngsta arbetet. Matts brukade endast vara med om att lotsa Tsarevna, när kejsaren kom med sin kejsarinna för att en gång om året få känna sig fri och lycklig i Finlands skärgård under
 5 den vackraste sommartiden. Då behöfdes en lots att lita på, och på hvem kunde en kejsare lita som på Matts Lång? Matts hade fått guldur och medalj för den stora äran: uret låg i sin granna dosa året om och drogs upp till julen för att barnen skulle få höra guldfågeln picka. Medaljen sparades till att föra stat, när kejsaren eller lotschefen nästa gång kom till Hangö.

10 Nu var julafton, fyrbåken brann som en stjärna till de seglares fröjd, som firade jul på det mörka hafvet, men närmast stränderna låg isen med puttar af flödvatten. Där saknades icke en hög julgäst i de gamlas ensliga stuga, ty Herren Jesus var där med sitt heliga ord; men där saknades barnen. Enda dottern var gift i Tenala på fastlandet tre mil därifrån: hon och hennes man
 15 hade lofvat komma med sina barn till de gamla om julafton, och de väntades hvarje stund från kölden, mörkret och isen därute.

Matts hade varit till Jussarö och huggit en vacker julgran. Mor hade begifvit sig ända till Hangö stad och kom därifrån med äpplen, pappersblommor, lutfisk, risgryn och annat godt. Det var något nytt att kläda en
 20 julgran åt barnen!

– Men hör nu, hade mor sagt, – är icke granen för hög? Om du ställer honom på bordet, rymmer han ej under taket.

– Han *skall* rymmas, hade Matts svarat. – Rymmer ej en fartygsmast under himmelens tak?

25 – Men han står så ostadigt, när han är så hög, invände mor. – Jag är rädd han förliser.

– Han *skall* stå, sade Matts, och det var icke att säga emot. Gubben var envis och tyckte att han tacklat så många fartyg i sina dagar förut.

Granen var färdigklädd med blommor, äpplen och pepparkakor.
 30 Gumman gick till sin spis att se efter grytor och pannor, ty risgrynsgröten skulle ju koka i tre timmar, och där skulle vara en böna åt den, som först skulle få giftaslyckan. Matts lyfte den tunga granen att stå i sin pallfot på bordet, böjande undan toppen, som sopade taket och sade, som en lots kommenderar i sjögång: – brassa rodret dick bidevind! Vill du stå, du? Vet
 35 du icke, att Matts Lång kommenderar: – stå!

Därpå steg han tillbaka att se huru präktigt bordet seglade bort med sin mast och sitt toppsegel, efter ju allt hvad han såg här i världen skulle föreställa ett fartyg. I detsamma öppnades stugudörren, ett litet luftdrag

kom in, och ritsch, ratsch, där stöp den stolta granen kullerbytta från bordet, slog Matts en blånad på högra armen och låg där så bedröflig med afbrutna qvistar, trillande äpplen, lösryckta pappersblommor och söndersmulade pepparkakor, som du väl kan föreställa dig. Pinnstolen omkull, bordduken neddragen; själfva den spräckliga trähästen, som mor köpt åt lille Petter för dyra pengar i staden, trafvade på sina hjul en hel aln tillbaka för detta krambambuli i den fredliga stugan. Det kunde man kalla ett haveri!

Mor hörde bullret och kom förskräckt in, med pannkakan ännu halfgräddad i pannan. Här fann hon sin Matts sittande fundersam på golfvet och tagande sig om armen, där han fått sig en smäll. – Där ligger han, sade Matts.

– Ja, jag ser det, sade gumman och kunde icke annat än skratta.

– Hvarför stod han icke? Jag sade ju, att han *skulle* stå.

– Och jag sade, att han ej skulle stå, menade gumman.

– Det måste ha varit en jordbäfning, funderade Matts. Han hade så ofta hört talas om jordbäfningar nu för tiden.

– Eller en luftbäfning, skrattade mor. – Hör nu, gubben min, jag vill minnas, att du seglat till sjös i dina dagar?

– Kan tänka! fnurrade Matts. På en så dum fråga tyckte han det ej löna mödan att svara.

– Nå, efter du seglat till sjös, så vet du, att ett fartyg med hög tackling behöfver en stadig barlast för att ej kantra.

– Det vet ju en kajutvakt, menade Matts.

– Ja, det tror jag. Nå, om nu tacklingen är för hög, eller barlasten för lätt, så kantrar fartyget. Om en människa står här i världen som en julgran med en hög tackling, det vill säga, om hon är rikare, förnämare, mäktigare, vackrare, lärdare, klokare än andra människor, och då icke har en desto stadigare barlast af gudsfruktan och sedligt allvar, så måste hon också kantra. Är det ej så?

– Det kan ju ett barn begripa.

– Nej, det begripa visst icke alla. Och om nu en envis gubbe, som du till exempel, råkar anse sig klokare än sin gumma och icke har nog barlast af praktiskt förstånd att göra en stadig fot under en hög julgran, hur går det då med hans gran?

– Han kantrar vid första by, svarade gubben Matts och måste nu själf skratta af hjärtans grund.

– Nå, så kom, låt oss hjälpas åt att ställa masten på fötter igen! Men först måste vi toppa af honom, efter du nu ej hinner göra en starkare fot. Ser du, så gör Gud med oss, rankiga seglare här på världens haf. När vi klifva för högt

och foten ej bär, så toppar han af oss. Då fnurra vi i vårt sinne och tycka, att Gud gör vår julgran illa, men si, det gör han för att vi ej skola kantra.

– Hjärtandes! utropade lotsåldermansmor, medan de åter klädde och uppreste granen. – Nu få vi skynda oss, jag hör bjällrorna klinga därute på
5 isen. Nu komma barnen!

YRKESVISOR.

15. STENOGRAFEN.

Det ord, som jag skrifver,
Är fjät af en skata,
Som hoppar och klifver
På drifvornas gata.
5 Det liknar en fluga, som fallit i bläck,
Men sedan så tapper
Spatserar på papper
Och ritar sin vandring i bukter och streck.

Det forsar ur pennan
10 I strida kaskader,
Det rinner ur rännan
I slingrande rader.
Som tonerna trilla ur frökens tangent,
Så trilla här orden
15 Som ärter på borden
Att färska serveras åt tryckarens pränt.

Ty det må du veta,
Höglärde magister,
Som fåfängt vill leta
20 I detta register,
Att minsta det streck, som jag slänger till vägs,
Har hufvud och fötter,
Har blommor och rötter
Och skrifver en mening så fort som han sägs.

Det vore för galet,
Om skrifvaren ville
Flux pränta ut talet
Vid landtdag och gille.

25

Hvad hinner den stackaren? Må jag ej le?

Men se, när han sinkar,

30

Och pustar och blinkar,

Då är stenografen hans räddande fé!

Och tänk, när det pratas

I ständernas plena,

Då är ej att latas,

35

När talen de skena,

Då sitter jag spikad långt inne på natt.

Ve mig, om jag fumlär!

Hvad är det han mumlar?

Ack, hade jag öronen då som en katt!

40

En annan kan dundra

Som hagel i knuten!

Då blixtrar det hundra-

de ord i minuten,

Och pennan af blyerts hon kittlar min hand.

45

Jag hissnar, jag blandas,

Jag törs icke andas ...

Ack, vore hvart ord dock ett frö för mitt land!

16. URMAKAREN.

Tikitack, tikitick,

Du mitt pickande ur!

Är du munter och qvick,

Lilla fågel i bur?

Du har brådt, jag förstår,

5

Du har många bestyr,

Du är tiden, som går,

Du är lifvet, som flyr.

10 Hvarken dag eller natt
 Får du sofva i fred,
 Ty i allvar och spratt
 Öfverallt är du med.
 Du har sopat mitt golf
 15 Klockan åtta i dag
 Och är med klockan tolf
 Om en kejsares lag.

20 Du skall väcka Alex
 Till hans bok klockan sju,
 Du skall gå klockan sex
 Med Sofi till en fru;
 Du skall skynda dig snar
 Med bror Frans till tant Lis,
 Ty med tåget hon far
 Klockan nio precis.

25 Är det regn, är det frost,
 Är det fred, är det krig,
 Är det båt, är det post,
 Alla fråga de dig,
 Och det bittraste ord,
 30 Som, med ånger förent,
 Du får höra på jord,
 Det är ordet: *för sent!*

35 Men din mästare är
 Gamle gubben ändå,
 Där han sitter så tvär
 Med glasögonen på.
 Ty vid minsta sekund,
 Som du stjal, lilla tjuf,
 Är han färdig på stund
 40 Med sin mejsel och skruf.

Och han skrattar i mjugg
 Öfver menskornas språng,

När han ruckar din kugg
Och han styr deras gång;
Men han lägger sin ked
Som ett bristande band
För den Evige ned,
Som bär tiden i hand.

45

Tikitick, tikitack,
Hamra på, lilla smed!
När jag lyss på din knack,
Hör jag lifvet gå med.
Hur skall världen se ut,
När jag stanna dig ser?
Ja, när tiden är slut,
Finns urmakarn ej mer.

50

55

17. BLOMSTERSÄLJERSKAN.

Minns du den ljufva
Konvaljetiden,
När hvarje tufva
Låg grön i siden
Och sextonåriga maj stod brud
I blomsterkransar och pärleskrud?

5

Då skulle hvar gosse bära en sipa i knapphålet och hvar flicka en bukett af liljekonvaljer i hatten. Då var blommornas marknad, alla köpte, alla voro glada att se mig komma med korgen på armen. Men lyckan är ostadig, hågen förändras. Nu, när sommaren lidit längre fram, äro mina blommor ingen nyhet mer. Nu säger man till mig: Är du åter här? Kära, kom igen nästa maj!

10

Till hvad så skulle
Vi blommor bruka,
När hvarje kulle
Är blomsterkruka?

15

Nu trampa vi dina blommor ned
Med lätta språng öfver fält och hed.

Ah ja, trampa du mina fattiga blommor; det kommer en dag, när allt vissnar. Då plockar du gärna ett grönt strå mellan de gula löf på en frusen mark. Då

20 vill du betala mer för en blålocka, än nu för den vackraste ros. Men pytt fick
 du, då har jag ingen! Trädgårdsmästaren, ja, hvad har icke han, som inbillar
 sig kunna göra vinter till vår? Tro honom och hans ståltrådsbuketter med
 pappersomslag! Det är endast vålnaden af den fria, friska naturen, – sjuka,
 25 halfdöda barn af en instängd luft och en spökande sol. Köp hellre en ängs-
 blomma, medan hon ännu har doft, eller vänta, vänta, vänta ...

Bekransa hatten
 I maj vid källan!
 Men vinternatten
 Är där emellan,
 30 Och sommarsolsken, det är så kort,
 Det doftar som mina blommor bort!

18. KÖKSAN.

Ingen vet hvad en köksa sliter!
 Dagen om står hon vid sin häll,
 Smakar rätterna, fräser, biter,
 Bränner tassen på heta spjäll.
 5 Men när herrskapet gått till kojs,
 Se, då börjar det rätta nojs:
 Då ha bullarna jäst så feta,
 Då skall köksan i ugnen peta.

Förr så nöjde sig herrn med gröten,
 10 Och »man tager», sad' Kajsa Varg;*
 Nu, om Hagdahl* ej går i blöten,
 Kan det hända, att frun blir arg.
 Nu studeras här M. Langlet;*,
 Man skall koka sin frikassé
 15 Till och med på en gammal toffel,
 Och af svamp skall man grädda voffel.

Hur jag stafvar igenom pränten,
 Är där stundom för litet smör,

* Kajsa Varg har skrivit den äldsta, doktor Hagdahl och Mathilda Langlet ha skrivit de nyaste och modernaste kokböckerna.

Soppan duger ej åt studenten,
Biffen är inte riktigt mör. 20
Kräket var bara skinn och ben,
Det vill man jag skall bulta sen!
Lade jag inte lök i spadet?
Hvem kan nosa hur folk vill ha det?

Så blir främmande. – »Mina, Mina, 25
Åtta herrar till klockan tre!
Middagen skall bli af de fina.»
– Snart är klockan ju två. Låt se!
Vi ha strömming, potatesmos,
Russinsoppa ... »Hur kan det tros? 30
Stek och efterrätt skall det vara!»
– Ja, hvar fås nu de saker rara?

Hvad i världen skall hop jag klotta;
Inte kan jag ju steka Frans!
Inte kan jag ju sylta Lotta! 35
Jag får springa på snurredans,
Låna här och så låna där
Och få snäsor för mitt besvär.
Om nu hårstrån i soppan flöda,
Skall man finna dem grå af möda. 40

Fjälla abborrar, diska, torka
Och få gikt i hwarenda led,
Spisa andra och själf ej orka,
Det är fattiga köksans sed.
Finns i fåhuset också ko, 45
Skall hon sköta den med, kan tro,
Och se till, att den lyckligt kalfvar ...
Är det skämt eller är det allvar?

Men nog står jag på husets bästa,
Har väl också ett muntert ord, 50
När skorpdegarna barnen fresta
Och de mjöla sig vid mitt bord.

55 – Hjärtandes, lilla rosenkind,
 Kom och baka en bulle trind!
 Baka bullar, som riktigt skina,
 Och håll litet af gamla Mina!

19. BOKHANDLAREN.

 Nej, aldrig så finns där en myra i stack
 Så trägen som vi, stackars folk, i vårt fack,
 När mammor och pappor
 I dörrar och trappor
 5 Oss hänga om julen i häl och i hack!

 – Herr Hyllberg, var god, välj en bok åt vår Frans!
 – Herr Hyllberg, åt Lotta små bilder i glans!
 – Herr Hyllberg, soldater!
 – Herr Hyllberg, teater!
 10 – Herr Hyllberg, ett julkort med bilder och krans!

 – Men säg mig, hvad önskar då frun för en bok?
 – Naturligtvis en, som är rolig och klok,
 Moralisk för resten ...
 Den sista med hästen
 15 Och jägarn och tigern, den var då på tok.

 Så kommer en fröken, läskunnig och van.
 – Jag skulle få byta min sista roman ...
 – Men den är ju bläckad
 Och rifven och fläckad,
 20 Den har nu visst redan gjort rund genom sta'n.

 Mankerad går fröken sin kos, när en svärm
 Af skolbarn de knuffas vid diskar och skärm.
 – En griffel! – Ett gummi!
 – Pennaler med rum i!
 25 – Presentkort på Sländan och skrifbok med pärm!

En gubbe vill pruta fem penni precis
På nästa års almanack, tjugu i pris.
– Men solen skall skina
Och vädret stå i'na,
För annars så duger hon ej åt vår gris.

30

– Nej, käraste, säger hans gumma, – låt se
En psalmbok, den nya; hvad står där måske?
Nej, skall det nu vara
Guds ord att förklara?
Här står ju ej ens *margelunda*, o, ve!

35

Sist kommer en liten en pilt och begär
En bok, som skall vara den vackraste här.
– Nå, hvad kan den heta?
– Ja, hur skall jag veta?
Men Robinson, tror jag, och Fredag det är.

40

Och hönorna värpa, och tupparna slåss,
Och böckerna spraka som gnistor och bloss,
Och boklådan härmar
Allt grannare pärmar,
Men om vi bli klokare, fråga ej oss!

45

Det bästa i går är i dag mer ej känt,
Och råttorna gnaga författarens pränt,
Men offrad och svuren
Åt litteraturen,
Herr Hyllberg står kvar som en evig student.

50

20. BOKBINDAREN.

Hvad är en menniska utan kläder?
Ett värnlöst byte för himlens väder,
En plockad höna, som mist sin fjäder,
Ett simhus-spöke, ett bastutroll.
Hvad är en bok utan rygg och pärmar?

5

En krigsman, som ej hans sköld beskärmar,
 En trasig tröja förutan ärmar,
 En skatt för tjufvar, ett öppet såll.

10 Si, därför är jag nu af naturen
 En mästernäddare, klippt och skuren
 Att sy en rock åt litteraturen
 Och stänga lås för en oläst port.
 Jag är författarens yrkesbroder,
 Som kläder honom med nya moder
 15 I läderbyxor med spräckligt foder,
 Och guld på rygg och visitekort.

Där jag nu står vid mitt bord och klistrar.
 Och skär och falsar, så prässen gnistrar,
 Gör jag grammatikor åt magistrar
 20 Och målar tuppar i abc.
 Och stundom händer, att riset smäller,
 – Grammatikan är ej god, hon heller! –
 Så värper tuppen ju karameller;
 Det gaf *jag* honom till embete.

25 Nu säg, hvad får jag för lön och heder?
 Här stå ju böcker båd' upp och neder
 Rätt som soldater i långa leder,
 Och *hvem har gjort dem*, om icke *jag*?
 Men tror man någon för det mig tackar?
 30 Fastän jag falsar, så svetten lackar,
 Hör jag hur folk om författarn snackar.
 Tvi, sådan otack ger jag goddag!

Om nu bokbindaren strejka ville,
 Hvad blefve lärdom, talang och snille,
 35 Hvad blefve skolan, – ja, säg, du lille! –
 Om du kom dit med en trasig bok?
 Men si, så är det nu här i världen,
 Att den får äran, som ej begär den,

Och den, som bör få för sitt besvär, den,
Han står i klistret ... – Det är på tok!

40

21. BAGAREGOSSEN.

Snålmåns snaskar på sin bulle;
Den skall vara färsk och rar.
Smöret breddes som en kulle,
Ej ens kanten lämnas kvar,
Och när Lena, flink i stöket,
Bakar skorporna i köket,
Vill ju Måns få baka med
För att grundligt mjölas ned.

5

Hvad en stackars bagargosse
Sliter, det vet Månsen ej.
Mästarn ropar: Lata tosse,
Degen jäser, upp med dej!
Ack, jag sof så godt i fällen,
Och så måste jag till spjällen,
För att Måns, kantänka, nu
Vill ha färskt bröd klockan sju.

10

15

O, man kan ihjäl sig svetta,
Om man ej blir stekt i os;
Ugnen spricker snart af hetta,
Luften är som äppelmos.
Sömniga gesäller vingla,
Knåda, kafla, trilla kringla,
Vika skjortans ärmar opp,
Gäspa – och få en sittopp.

20

Skada, när nu bullen ångar
Färdig, fet och gul och rund,
Att min näsa doften fångar,
Så att jag blir mätt på stund.
Ack, om jag en snålmåns vore

25

30 Och min knif i smöret fore,
 Då så vore jag till mod,
 Som en prins i bagarbod!

Det är jag, som matar staden.
 Tänk blott: vore icke jag,
 35 Hvar skall hela långa raden
 Få sig en bit bröd i dag?
 Annat allt kan man förgäta,
 Men si, äta, äta, äta,
 Det vill stort folk, som de små.
 40 Sådan karl är jag ändå!

Jag är högsta potentaten
 Här i världens hungersnöd.
 Hvad är lifvet utan maten?
 Hvad är maten utan bröd?
 45 Bakar jag ej bröd för dagen,
 Får ju kungen knip i magen;
 Gräddar jag ej kakan snällt,
 Dör ju hjälten rakt af svält.

Bagarn han styr hela tåget,
 50 Bagarn han är klok och van.
 Men ... hvad kryper där i tråget?
 Ve, en mångbent torrakan!
 Snålmåns, tag min tjänst! Här är den,
 Du skall få regera världen,
 55 Bara jag får, mätt som du,
 Sofva lugn till klockan sju.

22. GATSOPERSKAN.

– Nej, det är då riktigt skam
 Hur man sopar dammet!
 Skäms hon inte där, madam,
 När jag går i sammet?

Ser hon ej, hon sopar smolk
Midti syn på bättre folk?
Låt nu qvasten bida,
Tills jag är på sida! 5

– Kära fru går ni förbi,
Komma sjutton andra. 10
Hur skall jag få gatan fri,
Där sjuhundra vandra?
Bättre folk? Naturligtvis.
När en fattig stadspolis
Gör åt de förnäma 15
Gatorna beqväma.

Men hvad blir af gatan, säg,
Om jag inte putsar?
Slaskeputt och traskeväg,
Sopehög och smutsar. 20
Undrar just hur ni se ut
Med er sko och silkesklut
Här på språng i hasten
Utan mig och qvasten!

Det är så, min fru, ni ser, 25
Med oss världens myror:
Bygga vi ej stack åt er,
Få ni höga hyror.
Jämna vi ej utan knot
Vägen för er fina fot, 30
Få ni vackert trippa
Här med skor, som kippa.

Åk i vagn! Ja, kör för det!
Hvem gör ekipaget?
Snickaren han hyflar trä't, 35
Smeden gör taklaget.
Smått folk blir ni aldrig qvitt;
Sköt ert kall, jag sköter mitt.

40 Sen må Herren veta
Hvem skall bättre heta.

Sopa, sopa, du min qvast,
Sopa rent i världen!
Sopa bort all synd och last,
Som förhindrar färden!
45 Sopa ren mig själf! ... O, ve!
Nu kom en isvoschkare*
Och kör sönder qvasten ...
Po ... polis, tag fast 'en!

23. LILLE PRINSEN.

(När han åker ut med sin guvernör.)

– Nu åka vi ut,
När lexan är slut.
Ers höghet behöfver
Motion en minut.
5 – Får jag ej spatsera?
Det roar mig mera.
– Spatsera till fots?
Hvad drömmer ers höghet?
Låt mig vara lots!
10 Hvad skulle folk mena,
Om prinsar få skena
På gatan allena
Och bryta af bena?
Hofvagnen kör fram.
15 – Tag kappan för damm!
Lakej, håll i steget!
Hans höghet högsteget
Vill stiga uti.

20 Och ut åka vi
Direkte till parken.

* Hyrkusk.

Så fuktig är marken;
Det doftar, det glittrar
Af majregn och vår,
Och bofinken qvitrar
I grenar och snår. 25
Hvad stoj där på fälten
I gossarnes läger!
Den tappraste hjälten
Tar lyran med seger;
Men borta vid backen, 30
Nej, se hur pultronen,
Så röd som pionen,
Får bollen i nacken! ...
Ack, låt mig gå med
I gossarnes led! 35
– Gå med dem! O, fasa!
Ers höghet vill rasa
Med pojkar och pyser!
Jag hissnar, jag ryser.
Kusk, kör i galopp 40
Förbi denna tropp! ...
Se, här promenera
Hofdamer med flera
I frasande våder ...
De helsa så raka; 45
Man svarar i nåder
Och helsar tillbaka.
Ers höghet, gif akt!
Honnör af en vakt;
För handen till pannan! ... 50
Här kommer en annan,
En borgarmadam;
Hon niger rätt fram.
Nå, nicka åt gumman,
Hon tycker om kruset, 55
Nog slår hon på trumman
För kungliga huset.
Det är dock en heder,

60 Ers höghet, att vara
 En prins och se neder
 På småfolkets skara ...
 Kusk, kör nu för fem!
 Hans höghet vill hem.

65 Så var nu vår färd
 Just ej mycket värd.
 Prinsstackaren lilla,
 Han får ej förspilla
 Sin höghet så illa,
 Att han skulle få
 70 Ha roligt också.
 Man vill ju dressera
 Den valpen att sitta
 Och gäspa och titta,
 När pojkar grassera.
 75 Ack, finge jag springa
 Barfota i trossen,
 Se, det skulle klinga
 Och sjunga i gossen! ...

80 Men tyst, vet du hvad,
 Som gjorde mig glad,
 När vi voro hemma?
 Där råkat sig dämna
 En putt utaf vatten
 På gården om natten,
 85 Och jag tog ett skutt
 Rakt in i min putt.
 Jo, det kan du tänka
 Hur det skulle stänka
 På skor och damaska!
 90 Så roligt ej finns,
 Som det att få slaska
 Sig våt som en flaska
 Och ... vara en prins!

SKRÄDDAREN, SOM TRÅCKLADE HOP FINLAND MED SVERIGE.

Det var för trettio år sedan eller mer, jag minns ej så noga, en lustig historia var det. Tikka hette han, skräddaren, som du vet, en liten gladlynt karl, som bodde i Kartanonkylä, några mil från Björneborg. Den gamla förfallna stugan därborta vid sjöstranden var hans stuga; – ja, det vill säga, hon liknade för ett kråkbo, – men nu är hon rödmålad med raka knutar, sticktak och gardiner för fönstret. Allt förändras; det är väl, när det sker till någonting bättre.

Tikka var byskräddare och en skicklig skräddare, som kunde sy knappar så att de icke lossnade, när en hederlig bonde ätit gers med gröt och pannkaka till läsförhörmiddagen. Tikka var därtill en hygglig ung karl, som alla tyckte om, flitig och gladlynt, ordentlig och nykter; man kunde ej önska sig en bättre skräddare. Men ett fel hade han, stackare, och det rådde han icke för: han var den minsta karlen i byn, han var så liten, att han räckte länge Pietari knappt till knifbältet. Det påstods, att rike värden i Anttila gård en gång hade vägt Tikka med bessman, och då hade Tikka vägt lika mycket som gårdshunden. Om nu detta var sant, kan jag ej med säkerhet säga, men liten var han, liten och morsk; nog var han karl för det. Icke gick han ur vägen för någon varg i skogen, men i folks sällskap var han en rättskaffens godmodig människa, som skrattade med, när man dref gyckel med honom för att han var så liten. Det skulle endast vara måtta med roligheten, ty icke tålde han allt, den beskedlige Tikka. Harjus Mårten, som var en grof, stark karl, hade en gång beskyllt Tikka för att ha stulit två alnar vadmal af stycket, som skulle göras till jacka åt Mårten, och honom hade Tikka kört med ett vedträd ur stugan, så att Mårten befann sig på fyra fötter i snödrifvan, innan han visste ordet af.

Det var en annan, som icke rätt kunde fördraga Tikka, och det var Nikku, byspelmanen, som ville vara hela byns mästare i musik. Tikka råkade spela harmonika lika flinkt, som Nikku qvintilerade på fiolen. Tikka hade köpt sitt instrument för tre mark i staden och lärt sig, med sitt goda gehör, visor och dansmusik. När då byns gossar brukade slå trissa på landsvägen om söndagseftermiddagen och flickorna lekte på gräsplanen nära Tikkas stuga, satt Tikka på tallstubben vid stranden och spelade så att det sjöng i enrisbuskarna. Harmonikan hade åtta klaffar, hon kunde dragas ut eller skjutas ihop, och Tikka drog stundom ut henne så lång som en ullstrumpa, stundom sköt han ihop henne, så att hon blef som en vante. Visst blef där

musik, och takt blef där med, så att alla fötter rörde sig efter noter, trissan snurrade efter kommando och Wiittala torparegummans röda tupp slog ut vingarna, som ville han flyga. Nikku satt där, röd af fund, och hartsade stråken, i förväntan att man skulle allerödmjukast bedja honom om en
 5 snurredans, men ingen bad honom, alla tyckte mest om Tikkas harmonika.

En sommarafon satt Tikka på detta sätt och spelade för byns flickor, när det föll honom in, att han redan var trettio år, att han sparat ihop 500 mark med sin flinka nål, och att han kunde försörja en hustru. Hvarför skulle han icke gifta sig? Visst brukade flickorna gyckla med den lustige
 10 skräddaren, men på det hela tyckte ju alla om honom. Det gällde nu blott att göra ett godt val, och Tikka besinnade sig icke länge. Han hade två på förslag: antingen den minsta eller den längsta flickan i byn; endera skulle det vara. Wiittalas lilla brunögda, snälla Maju var den minsta flickan, hon var icke längre än Tikka själf; de hade varit goda vänner alltsedan hon var
 15 sju år, när han sydde åt henne en lappdocka med grann röd kjol och silkesmössa. Anttila världens långa ljushåriga Nilla var åter den längsta flickan i byn, Tikka räckte henne jämnt till förklädsbandet, när han stod rak, och de hade också varit goda vänner.

Tikka gjorde sitt val, och det utföll så, som det brukar gå här i världen.
 20 Små karlar tycka om långa flickor; sådant skaffar dem mera anseende. Tikka beslöt att fria till Nilla: det vore något att få en så stolt hustru, och rik var hon dessutom.

Alltså klädde han sig i sin bästa helgdagsdräkt med en stor solros i knapphålet, fick Leivonmäki torparen med sig till talman, – Leivonmäki
 25 var skyldig trettio mark åt Tikka för nyaste vadmalsjackan – och gick en söndagsmorgon till Anttila gård. Talmannen framförde ärendet med ett långt, grannt loftal, som det ju skulle vara. Fick man tro honom, fanns ej i hela socknen en manhaftigare karl, än den lille skräddaren. Anttila värden hörde en stund på det långa talet, knackade ut sin pipa mot spiselhällen,
 30 brast därpå ut i ett muntert skratt och svarade, att Tikka kunde ju försöka sin lycka hos Nilla, hon hade önskat sig en knähund, som kunde hoppa öfver käpp, och Tikka vore så passlig, som någon annan.

Tikka lät sig icke förtryta, gick utan talman till Nilla och framförde ärendet. Nilla såg ned på honom som ett kyrktorn ser ned på en höstack,
 35 klappade honom som en liten gosse på axeln och frågade småleende hvad han ville göra för att förtjena hennes gunst. – Allt! svarade Tikka. – Nåväl, sade Nilla, – jag behöfver en mjuk fäll i släden, när jag åker till kyrkan. Fånga fjorton räfvar, sy åt mig en bra fäll af skinnen, och jag vill tänka på saken.

Tikka var flink jägare, han lade ut räfsaxar och förgiftade kattor till lockbete. Innan kort hade han fångat de fjorton räfvarna, sydde en fäll af dem och förde fällen till Nilla. – Det är bra, sade hon, – men nu behöfver jag också en rya till brudtäck; den måste vara extra fin och hopsatt af granna fågelfjäder. Gå, fånga trehundra hackspettar, efter du heter Tikka, * sy ihop deras stjärtfjäder till en rya åt mig, och jag vill tänka på saken. 5

Ja, Tikka gick, fångade trehundra hackspettar, sydde af deras stjärtfjäder den silkesmjukaste rya och förde ryan till Nilla. – Ryan är verkligen inte illa, sade Nilla, – men du kan förstå, att jag måste kläda mig fin, när jag står brud. Gå, sök pärlmusslor i åarna, gör åt mig ett äkta pärlband, som räcker två gånger kring halsen, och jag skall tänka på saken. 10

Tikka såg på Nilla, som höstacken ser upp till kyrktornet, betänkte sig litet, ty detta var en värre beställning än de föregående två, men därefter gick han. I två vackra somrar var den lille skraddaren försvunnen från byn. Han petade som en ål i åarnas gyttja, han vaskade som en guldgräfvare genom insjöarnas sandbotten, och slutligen hade han samlat ett äkta pärlband, som räckte två gånger kring halsen. Med detta gick han till Nilla. – Vill du nu tänka på saken? frågade han. 15

Nilla väjde pärlbandet i handen, mätte det kring sin hals och svarade ändtligen: – nu vill jag fråga far. 20

Far och dotter höllo råd huru de skulle blifva af med den oslipplige skraddaren. – Tikka, sade Anttila värden, sedan han rådplägat med sin dotter, – du är ingen oäfvnen karl, du är ihärdig och kan ännu uträtta stora ting. Det är så, ser du, att jag har en syster, som är gift i Sverige, och jag vill gärna veta huru hon har det där, men det är för långt och besvärligt att resa dit öfver hafvet. Efter du är en så flink skraddare, så träckla ihop Finland med Sverige tvärs öfver Bottniska viken, så att jag kan språka med syster min utan denna besvärliga resan, och då vill jag gifva dig Nilla till hustru. 25

Tikka betänkte sig åter, höstacken såg än en gång upp till kyrktornet, och höstacken var ingen dum höstack, han förstod ganska väl meningen med en sådan beställning. Tikka betänkte sig en gång till, bet ihop tänderna och svarade, att han ville försöka. 30

Det dröjde ej länge, innan Tikka uppgjort sin plan. Han gick till alla gummor i byn och beställde krokrefvar. Gummorna spunno och spunno vintern om. Slutligen hade de spunnit så många och stora bundtar af stark krokref, att ingen båt kunde bära dem alla. Tikka måste befrakta en galeas. 35

* Tikka betyder hackspett.

En vacker sommarmorgon hade han bundit ena ändan af sin långa ref vid en tall på finska kusten och föresatte sig att binda andra änden vid en tall på den svenska kusten. Men för att ej göra sig detta besvär lönlöst, hade han förskaffat sig femton tusen laxkrokar med beten af strömming: hans långref
5 skulle gifva ett godt fiskafänge.

Nå ja, Tikka seglade ut med sin galeas och utlade sin långref. Han hade väderlycka, det råkade hela veckan vara så lugnt som en filbunke på det annars stormiga hafvet, och försöket lyckades så förträffligt, att Tikka om några dagar hade fastknutit andra änden af sin långref vid en tall på kusten
10 af Sverige. Under återresan begagnade han tillfället att vittja sin långref och fick så många laxar, torskar, flundror, gäddor, simpor och aborrar, att det blef stor fiskmarknad i Björneborg och Tikka hade sin ref betald.

Nu gick Tikka till Anttila värden och sade: – god dag, svärfar. Jag har tråcklat ihop Finland med Sverige; gif mig nu Nilla till hustru!

Anttila värden blef ej litet förvånad, men han var en knipslug man, han fann råd. – Det kan vara godt och väl, sade han, – att du tråcklat ihop oss med Sverige, men ett fattas ännu: icke kan jag fråga din långref huru syster min mår.
15

– Hvad heter hon, och hvar bor hon? frågade Tikka.

– Min syster, madam Andersson, bor i en stad, som heter Öregrund, här midt emot, på andra sidan om hafvet. Du kan ju lägga ut en krok åt henne: kanske hon biter på långrefven.
20

– Och om jag nu tråcklar ihop oss med Sverige, så att käre far kan fråga huru syster hans mår och få svar på frågan, får jag då Nilla till hustru?

– Det är klappadt och klart, det skall ske nästa mikaelisöndag, sade Anttila värden med ett belåtet grin, ty nu var han viss på att lura skraddaren.
25

Tikka lät förstå, att han ville ha vittnen på löftet.

– Tjugu, om du vill, sade Anttila gubben. – Stugan är full med folk, som kommer från kyrkan. Och han berättade skrattande för allt kyrkfolket hvad
30 han hade lofvat Tikka.

Harjus Mårten, som hade godt öga till Nilla och råkade vara med bland kyrkfolket, sade till Nikku, spelmannen: – låt oss passa på, när Tikka om mikaelisöndagen kommer att fria till Nilla. Då tager jag Nilla midt för hans näsa, och du spelar ut Tikka med brudmarschen. – Förstås, att Nikku var
35 med om ett så roligt spratt, och Tikkas båda ovänner stämde möte på den utsatta tiden.

Tikka gick mörk i hågen och begrundade hvad han nu skulle göra. Icke kunde han med sin långref fiska upp en madam i Öregrund; icke kunde han

resa dit öfver, fastbinda henne vid refven och draga henne hit. Men Tikka hade hört talas om en besynnerlig, ny inrättning, som kallades *telegraf*, där människor kunde samtala på långa afstånd genom en tråd. Om han nu kunde lägga en sådan tråd öfver till Sverige, hade han vunnet spel. Ingenting borde vara omöjligt för en tapper skräddare, som redan träcklat ihop två länder med en hampref. – Ett stygn till! tänkte Tikka. 5

Han beslöt vandra till Åbo för att få veta huru han borde göra. Jag kan ju icke fråga och få svar genom långrefven, tänkte han. Det där, som de kalla telegraf, måste vara något ihåligt rör.

Tikka gick till Björneborg, gick till Raumo och frågade alla skräddare, som han mötte, hvad telegrafen var. Några svarade: – det är ett trolltyg. Andra sade: – det är svarta skinnkulor, som man hissar upp på en stång. – Ty vid den tiden, när engelsmännen hitkommo som fiender på sina skepp, hade man brukat hissa svarta märken på stänger vid kusten för att signalera fiendens ankomst. 10 15

Tikka gick vidare, kom till Nystad och frågade åter sina vänner skrädarnas. En af dem svarade: – gå till hamnen; där skall ett ångfartyg resa ut med telegrafen i morgon.

Tikka gick till hamnen, fann ångfartyget och såg stora rullar med omspunnen koppartråd, dem man gjorde sig färdig att utlägga i hafvet. 20

– Får jag resa med? sade Tikka.

Kaptenen på ångbåten råkade vara vid muntert lynne, såg på den lille, magre skräddaren och sade: – du kunde duga till flöte åt tråden. Jag slår vad, att du flyter på vattnet som en kork.

– Jag flyter så godt som en annan i båt på vattnet, svarade Tikka. – Jag är skräddare och har en gång förut träcklat ihop Finland med Sverige. 25

– Vackert så! sade kaptenen. – Är du en sådan karl, så följ med; du får göra det storverket en gång till.

Tikka fick följa med fartyget och deltaga i arbetet med trådens afrullande. Ångbåten styrde vesterut, stundom i smult väder, stundom i hög sjö, och lät telegrafråden löpa från rullarna ned i hafvet, alltsom färden gick framåt. Det var icke ett lätt arbete; där behöfdes en skicklig skräddare. Gick båten sakta framåt, löpte allt lätt, men så hände ibland att stormen kom och båten tog fart, så att rullarna rykte af hetta och tråden var nära att slitas af. Tikka var outtröttlig: han passade på sitt andra stora skräddestygn, och det gick som en engelsk synål går genom ett shirtingsfoder. På tredje dagen var tråden utlagd och Sverige så stadigt hopsydt med Finland tvärsöfver hafvet, att sömnen håller i denna dag. 30 35

– Det var en välsignad sak, att vi hade skraddaren med, sade ångbåtskaptenen. – Manhaftige Tikka, du har förtjent en belöning; hvad begär du?

– Jag begär, sade Tikka, – att få vara den förste som telegraferar från Nystad till Öregrund.

5 – Beviljas, var svaret. – En så blygsam begäran kan icke afslås.

Ångbåten vände tillbaka till Nystad, och Tikka telegraferade: »*Värden på Anttila frågar huru hans syster madam Andersson mår i Öregrund?*»

Om en stund kom svaret; – »*Madam Andersson helsar och tackar. Hon har fått ett laxben i halsen och kommer från doktorn, men nu mår hon bra och*
10 *har bjudit madam Rörstrand på kaffe.*»

– Gif mig intyg på detta och att jag träcklat ihop telegrafan, begärde Tikka.

Intyget ficks; Tikka vandrade tillbaka till Kartanonkylä. När han gick förbi Wiittala torp, stod Maju vid bäcken och tvättade mjölkbunkar. Hon stod där så flitig och gladlynt, hon var så fin och behaglig i sina fattiga kläder
15 och såg med så varma, goda ögon på Tikka, där han kom dammig och svettig gående vägen fram.

– Åh, hvad du ser trött ut! sade hon. – Vill du ej dricka litet tjärnmjölk att muntra dig med?

Tikka hade ingenting däremot; Maju sprang att hämta ett stop skön,
20 uppfriskande tjärnmjölk; de hade ju en ko i torpet. – Hvarifrån kommer du? frågade Maju.

– Jag kommer från Nystad, jag har träcklat ihop Finland med Sverige, och nu går jag att begära lysning om söndag med Nilla på Anttila.

– Jag vet det, suckade Maju. – Lycka till, käre Tikka. Du får en rik brud.

25 – Maju, sade Tikka, – om någon skulle fria till dig, skulle du då begära en räfskinnsfäll, en rya af fågelstjärtar och ett halsband af äkta pärlor till fästmansgåfva?

– Hvad skulle jag med den grannlåten? frågade Maju förundrad.

– Men om någon skulle fria till dig, Maju, skulle mor din då skicka
30 honom som en narr ut i världen att träckla hop ett storfurstendöme med ett konungarike?

Maju skrattade. – Mor skulle skicka honom att damma af sina stöflar och kamma sin lugg, sade hon med en skämtsam anspelning på Tikkas utseende efter den långa vandringen.

35 – Adjö, Maju!

– Adjö, Tikka! Lycka till!

Tikka gick till sin ensliga stuga och fick den natten ingen blund i sina ögon för friaretankar. Andra morgonen, som var mikaelisöndag, klädde han

sig fin, tog sitt intyg i fickan och gick till Anttila gård. Harjus Mårten och Nikku voro redan där, fiolen var stämd till brudmarschen, och alla väntade något extra muntert, när Tikka skulle spelas ut med en lång försmädlig friarekorg. Nilla ensam var icke glad: fadern ville gifta henne med Harjus Mårten, som hon ej kunde lida, och då tänkte Nilla, att hon ändå skulle 5
blifva lyckligare som den lille beskedlige skräddarens hustru.

Tikka kom, trädde modigt in i stugan och skakade hand med Anttila värden. – God morgon, far! Nu är jag här för att utkräfvat löftet. Allt kyrkfolket är mitt vittne, att Nilla skall blifva min hustru.

– Så, så, menade Anttila med sin knipsluga min, medan Nikku redan 10
began knäppa fiolen. – Nå, då har min syster i Öregrund förmodligen bitit på kroken. Det skall blifva mig kärt att höra huru den beskedliga menniskan mår.

Tikka upptog sitt telegram ur fickan och läste: – »*Madam Andersson* 15
helsar och tackar. Hon har fått ett laxben i halsen och kommer från doktorn, men nu mår hon bra och har bjudit madam Rörstrand på kaffe.»

– Hvad för något? skrek Anttila gubben, röd af förgelse, medan Nikku af misstag skrufvade sin fiol, så att qvinten sprang af. – Skäms du inte att göra narr af mig?

– Här är mitt intyg, svarade Tikka och framräckte sitt papper. Alla 20
trängdes kring Anttila gubben för att få del af det märkvärdiga dokumentet. Harjus Mårten, som ej kunde läsa skrifvet, måste fråga de öfriga hvad där stod. Ja, där stod ganska riktigt, att så och så hade skräddaren Tikka träcklat ihop de båda länderna med en telegrafråd igenom hafvet. Där stod, att han i egen person frågat med tråden huru madam Andersson 25
mådde och därpå mottagit medföljande svar. Där var ingen undflykt: den sluge värden på Anttila hade blifvit fångad i sin egen snara, han kunde ej bestrida sitt löfte mot så många vittnen och måste medgifva, att Tikka ägde anspråk på Nilla. Nikku gömde fiolen med den söndriga qvinten under armen och smög sin väg; men Harjus Mårten förklarade stormodigt, att 30
han icke ämnade gifva vika för en sådan liten hackspett; Nilla hade också ett ord med i laget.

Nilla ville verkligen hafva ett ord med, men till skräddarens förmån. Kyrktornet såg nu med de blidaste ögon ned på höstacken och utsträckte sina två långa armar som flaggstänger för att falla honom om halsen, när 35
Tikka tog ett steg tillbaka och sade:

– Tack skall ni ha, fader Anttila, för att ni nu vill gifva mig Nilla till hustru. Men nu är det så, ser ni, att jag icke vill hafva henne. Jag har länge

nog lupit som en narr för henne och er. Hon är alldeles för hög för en sådan liten karl, som jag; gif henne åt någon, som bättre fyller måttet och som bättre kan löpa kring världen med edra ärenden! Adjö, far; adjö, Nilla! Låt oss vara goda vänner ändå.

5 Snart var höstacken som bortblåst, af vinden, och kyrktornet stod kvar i sin ensliga storhet. Kyrkfolket hviskade och småskrattade, hvilket så förgäde Anttila gubben, att han knackade sönder sin bästa pipa mot spiselmuren. En förgelse kommer ju sällan ensam.

Hela byn visste, att Tikka friat, men icke alla visste, att han gifvit sin
10 brud korgen. Söndagen efter mikaeli blef mycken förundran i kyrkan, när lysning afkunnades för skraddaren ärlige och välfräjdade Josua Tikka samt torparedottern ärliga och dygdesamma Maria Viittala. Det är hampfrö med hampfrö, sade folket och nickade; icke skulle hampfrö och tallkott ha passat i samma fågelbo.

15 Tikka och Maju blefvo ett lyckligt par: de voro precis lika långa, den ena behöfde icke se ned på den andra. Lika rika och lika arbetsamma voro de dessutom. Den gamla förfallna stugan blef reparerad och målad; där stodo balsaminer i fönstret, och tre feta kor försågo stugan med mjölk och smör. Nilla, kyrktornet, hade i förtreten gift sig med Harjus Mårten, men det
20 hjälpte icke, att Nikku spelat för dem brudmarschen, som han icke fick spela för Tikka. Mårten slarfvade bort sin hustrus arf efter rika värden på Anttila och pantsatte Nillas pärlband för en vadmalsjacka hos Tikka, medan Nillas fågelrya brukades till kråkskrämma och malen åt upp hennes räfskinnsfäll.

– Gråt inte, Nilla du, sade Maju; – jag har sytt en ny kjol åt din äldsta
25 flicka, och nästa söndagskväll skall du taga barnen med dig till vår stuga; då få de mala kvarnpolskan efter Tikkas harmonika.

Hvad var det vidare, än att kyrktornet blef i sin fattigdom lägre än höstacken, fastän höstacken aldrig växte hög som ett kyrktorn? När man sedan såg Tikka och Maju, små och finurliga som dockor med riktiga ögon,
30 trippa fram öfver kyrkbacken, sade folket till hvarandra: – lika barn leka bäst! Men Finland och Sverige äro sömmade hop med fjällen i norr, med Tikkas tråd och med mycket annat.

SPELEMANS VISA.

God kväll och god natt öfver land och sjö,
Ti tu falidu tildalla!
På stranden växa där vass och rö;
Till pipor bli de alla.

Nymånen blinkar så blank och skär,
Ti tu falidu tildära!
Jag undrar hvar nu den gubben är,
Som ville månen tjära.

5

Och världen är nu så stor och grann,
Ti tu falidu tildisar!
Och jag är bara en speleman,
Som vallar får och grisar.

10

Men när jag växer till stark och ung,
Ti tu falidu tildagen!
Blir jag så stor som en kejsarkung
Och tar en björn i kragen.

15

Karl Petter Nyström det är mitt namn,
Ti tu falidu tildesen!
Mig till stor heder och ingen skam;
Det står nog i katkesen.

20

Jag rider solo på Nygårds grind,
Ti tu falidu tildissen!
Och spelar polska för aftonvind,
Och mössan min tog kissen.

Och dansar du, så nog spelar jag,
Ti tu falidu så glader,
Nog spelar jag, fast till ljusan dag,
För alla löf och blader.

25

30

Men grytan kokar, jag måste med,
 Ajö, falidu, pipflöjten!
 Den som hade en duktig sked
 Och ett pund smör i gröjten!

EN HÖG HERRES JAKTHUND.

O, den stora skogen, de höga träden, den vilda stormen och de små barnen, som ej hitta hem till sin stuga om qvällen!

Vindarna hade sitt bo i Lappland vid foten af Ounastunturi. Där satt deras moder Myrsky och kokade gröt åt sina söner till qvällen. – Hvad må
 5 mina pojkar nu åter ha för sig, när de dröja så länge? knotade gumman.

Den förste, som kom, var iskonungen Nordan: – han kommer alltid beskedligt till qvällen. Nå, hvad har du uträttat i dag, min kära gosse?

– Ingenting särdeles. Jag har sockrat Lappland med snö och målat några nästippar röda i södra Finland.

10 Efter honom kom molnkonungen Östan. – Hvad har du uträttat? – Ingenting särdeles, litet slask här och där när jag blötte vägarne. Ojan Paavo i Saarijärvi miste sin stöfvel i kärret och Mylly Matti fick vatten mer än han ville i qvarnrännan.

Så kom solkonungen Sunnan. – Hvad har du uträttat? – Ingenting
 15 särdeles. Jag förde till hamnen ett skepp med kaffe till Rio Janeiro och blåste Vårt Land i lilla Olles vädersnurra på Qvastbacka.

Sist kom hafskonungen Vestan. – Hvad har du uträttat? – Jag har gifvit ris åt min pojke Sydvesten, för att han varit dum.

– Stackars min Sydvest, har du nu åter dummat dig? Kom och berätta
 20 för farmor, så skall du få smöröga i gröten.

– Det var så, sade Sydvesten, med gråten i halsen, – att när jag beskedligt plockade lingon i skogen, trasslade jag mina vingar i en kränglig fura. Då blef jag vred och skalade af hennes grenar, så att stammen stod kvar som en skroflig skeppsmast. Jag skall lära skogen att boxas.

25 – Så så, min gosse, sade farmor tröstande, – och för det fick du ris? Kom till mig, så skall du få både smöröga och socker på gröten.

– Farmor skämmer bort pojkarne, menade Vestan betänkligt. – En god risbastu gör dem godt, när de varit ute i onödigt slagsmål. Nu skall farmor få se, att den öfvermodige junkern ställer till något spektakel i morgon.

30 Morgondagen kom, och vindarna gingo åter ut på ströftåg kring världen.

Sydvesten gick på långresa till sjös för att ej komma i träta med skogen. Han mindes ännu sin risbastu och föresatte sig att vara beskedlig.

Medan han lustigt dansade öfver vågorna, mötte han ett ångfartyg, som arbetade sig fram mot vinden med full maskin. – Nej, se på en sådan kaxe! tänkte Sydvesten. – Han företager sig att stängas mot mig! Jag skall lära honom. 5

Huj, så vinden hven med pipor och trummor kring ångarens skorsten! Det tappra fartyget krängde på sidan, men reste sig åter i trots mot Sydvesten. Skummet stänkte högt kring vanter och rår, vattnet forsade kring bogen som en sjudande gryta, men framåt gick ångaren, fram, fram tvärt emot vinden. Nu blef Sydvesten rosenrasande, det vilda lynnet fick makt öfver honom, risbastun var glömd, han ville lära en båt att stängas! Han kände sina vingar växa, så att de sopade vida hafvet, och allt hafvet var skum. Så tappert ångaren stred, måste han slutligen vika för denna mäktiga, omotståndliga hafsörn. Han kom icke vidare fram, kastades åter på sidan, ville vända, men förlorade rodret och dref redlös mot klipporna. Där låg han; maskinrummet fylldes med vatten, och hvad det sedan blef af den modiga båten, det veta blott hafvets skriande måsar. 10 15

– Stängas mot mig! tjöt Sydvesten, där han segerdrucken rusade in mot den öppna kusten. Och nu kunde intet mera hejda hans rasande framfart. Utan att ens märka det, kastade han en liten segelslup med det utmanande namnet »Tuuli vei» som en ärtskida högt bland enrisbuskarna på en klippö. 20

Det var den 28 augusti, en torsdag. Lisa Maria 10 år, hade tagit med sig sin bror Calle, 8 år, för att köpa hos landthandlaren en griffeltafla till folkskolan, som skulle börja nästa måndag. De voro på hemvägen och hade tagit en genväg genom skogen, just när Sydvesten bröt in öfver landet. – Hör, hur det sjunger underligt i träden! sade Calle, där de gingo på den trånga gångstigen mellan björkar och furor. 25

– Ja, träden sjunga på sitt sätt och prisa Gud, sade Lisa Maria. 30

– Men ser du björken där, huru han böjer sig ända till jorden, när stormen luggar honom? återtog Calle.

– Hvad skulle icke han ödmjuka sig för Guds makt! menade Lisa Maria.

– Ja, men där föll en hög tall! Hu då, brast han ej tvärs af midt på? Jag är så rädd för träden, Lisa. Låt oss springa, så att vi fort komma hem! 35

– Nej du, nej, hvad skall du vara rädd för ett litet blåsväder? Är stormen stark, så är Gud ännu mycket starkare. Och du vet ju, att han beskyddar oss, hvar vi i världen gå.

– Ja, ja, men där föll åter en tall! Och där en ... och där en björk! Se, se!
Nu ramlar ju hela skogen!

Där föll en stor fura knappt två alnar framför dem och stängde gångstigen med sina yfvida grenar. Duns, där en, och kratsch, där en, och så
5 tjugu i rad, alla kullerbytta med topparna ned och rötterna uppåt! Det var ett dån af stormen och ett brak af stupande träd, så att ingen mer kunde höra den andra. Luften förmörkades af ett svart moln, regnet föll i strömmar och piskade trädens stupande kronor. Hvirfvelvinden gick som en vält öfver skogen och slog dess stolta stammar till marken, som hade de varit
10 smala metspön. Ett träd föll bakom barnen, där de stått en sekund förut. En hög gran lade sig ned så tätt vid deras sida, att dess grenar togo mössan af Calles hufvud och rispade Lisa Maria lätt öfver pannan. En tredje, en stor asp, öfveröste dem med sand, när dess månggrenade rötter vände upp en jordtorfva, hög som ett litet hus. Barnen hade ingen annan utväg, än att
15 krypa under en kullfallen fura, där de lågo skyddade af den tjocka stammen.

Calle snyftade af förskräckelse, Lisa Maja var orädd. – Se, sade hon, – hvad Gud är stor i sin makt! Honom kan ju ingenting motstå. Märker du ej, huru han bevarar oss på hvart steg vi gå? Hvarför föll det stora trädet just när vi kommit förbi, och hvarför föll det andra just innan vi hunnit dit?
20 Skäm ut dig att vara rädd, när du ser, att vi ha en så stark vakt omkring oss! Mössan hitta vi nog och, ser du, griffeltaflan är ju alldeles hel!

Där låg nu skogen såsom ett slagfält, uppfyllt af döda och sårade. Men så var där ej lätt att komma fram. Hvart man såg, lågo högar af stammar och grenarnas ruskor. Qvällen kom, innan barnen ännu tordes krypa fram
25 ur sitt gömställe, och så blef det mörkt. Calles snyftningar stodo icke att hejda. Skulle de, våta, hungriga och frusna, blifva kvar hela natten i skogen?

Lisa Maria tappade icke kuraget. – Nå, än sen, om vi måste ligga en natt i skogen, icke dö vi af det. Vi ha ju tak öfver hufvudet här under furan och mjuka grenar att sofva på. Vill Gud, att vi stanna här i natt, så komma vi
30 hem i morgon; men vill han föra oss hem i qväll, nog vet han råd för det också. Ser du, Calle, Gud vet allting bättre än vi ...

Har du sett en skengalen häst rusa in i en rågåker, trampa ned allt och blindt skena framåt? Så var Sydvesten, undan, undan, eller du är förlorad! När han upprört hafvet och sönderslagit skogen, klöste han i förbifarten
35 riornas halmtak, blåste kull skorstenar, spräckte fönsterrutor och knäppte kull väderqvarnar, som hade de varit korthus. Icke brydde han sig om sådant småskräp, som barnen i skogen. Blåste de bort eller slogos ihjäl, det betydde för honom mindre än intet. Slutligen begynte han tröttna och småningom

mojna. Efter klockan sju på qvällen kunde menniskor utan fara röra sig ute. Calle hade då somnat. Lisa Maria låg vaken men tordes ej ut i mörkret. Då, klockan mellan åtta och nio, hörde hon röster i skogen, och strax därefter syntes ett ljussken.

– Lisa och Calle! Lisa och Calle! ropade rösterna. Det var far och drängen, som begifvit sig ut med yxor och lykta att söka barnen. De räknade riktigt ut, att barnen gått genvägen genom skogen.

– Upp med dig, Calle, far är här! ropade Lisa gladeligen. – Ser du nu, din kujon, att Gud vet råd!

Nå ja, ett godt stycke arbete var det att bana sig väg genom den förhärjade skogen, men hvad gör ej en pappa för kära barn? Än högg han sig väg, än kröp han, än klef han, men hem skulle barnen och hem kommo de. Calle hade till och med hittat sin mössa.

Sydvesten, som sopat hafvet och ödelagt skogen, hade nu rasat ut och begynte ihågkomma riset i vindarnas klyfta vid Ounastunturi. Sent på aftonen smög han sig skamflat in i klyftan och kröp där strax bakom farmors rygg. Till sin stora häpnad fick han då höra följande lex a sin stränge fader, den förståndige Vestan:

– Du vilda sälle, oförnuftiga, öfvermodiga pojke, vet du väl, att jag kunde knyta in dig i en säck, lägga dig under en stångjärnshammare och rätt eftertryckligt mörbulta dig för alla de dumma upptåg du tillställt i dag? Men denna gång må du gå fri. Det du gjort, det har du gjort ovetande, enligt högre befallning. Du tycker dig vara mäktig och stark, du yfs att hafva besegrat hafvets vågor, skogens träd och menniskors konst, och du vet icke, att du är blott en hög herres hund, som han skickar att jaga på sina utmarker. Hans värf har du utfört och icke ditt. Gå, blygs! Jag klipper din klo för aderton dagar, under hvilka du skall kopplas instängd i klyftan. Ditt öfvermod är din skam, men ur ditt verk, som nu är ödeläggelse, skall någonting nytt och bättre med tiden gå fram. Marsch, jakthund; prisa din herre, som vänder allt våld och all dårskap på jorden till redskap för sin visa, förbarmande kärlek!

PEPPELI.

Det var en gång en liten lustig man,
Som hette Peppeli. Tre år var han
Och kunde redan göra mycken nytta
Med hoppa kråka och med kullerbytta.

5 Han var en liten trind och käck figur,
 Beskedlig nog och snäll till sin natur,
 Men eget hufvud hade Peppi lille:
 Han tyckte om att göra som han ville.

 Nu hade Peppi fått på sätt och vis
10 Sin kloka syster Elsa till polis,
 Och sju år var hon, tror jag, eller åtta.
 Hon lekte katt, när Peppi lekte råtta.

 Det tyckte Peppeli ej riktigt om,
 Det var besvärligt, hvar han gick och kom,
15 Att icke efter sitt behag få göra
 Och ständigt varnas: se, men inte röra!

 En vacker dag, när bären mognat nyss
 Och Elsa glömt att på sin råtta lyss,
 Smög Peppeli sig ut igenom grinden
20 Och var försvunnen som en rök i vinden.

 Han trafvade vid bästa lynne fram,
 Betraktade en häst, en hund, ett lam,
 En mager ko, ett kart i lingonrisen,
 Och var en karl, som struntar i polisen.

25 Snart visste han ej mera hvar han var,
 Det led mot qvällen. Månen sken så klar,
 Och Peppis mage frågade förlägen
 Hvart aftongröten hade tagit vägen.

 Han ropade på Elsa, mor och far,
30 Men skogens eko blef hans enda svar.
 Han satte sig på tufvan ned att gråta;
 Ack, frihet utan gröt, hvad kan den båta!

 Då kom – en varg? – Nej, käre, blif ej rädd!
 En liten gumma kom, i paltor klädd.

En påse bar hon; flink var hon som måsen,
Och ett, tu, tre, var Peppeli i påsen. 35

Han skrek! Han sparkade! Ej ur en fläck.
Hvad hjälper det att sparka i en säck?
Dunk, dunk, sad' påsen. Kissen hon tog korfven,
Och höken hönan tog i pikkalorfven. 40

– Men hvar är Peppi? sad' där hemma mor.
– Han lekte nyss vid grinden, som jag tror.
– Gå, sök den slarfven! – Elsa gick att leta,
Men ingen Peppi fanns, det kan man veta.

Då blef uppståndelse, när kvällen kom,
Där trummades i alla gathörn om,
Att den, som hittar Peppi på hans sträckor,
Skall få en så med femtontusen knäckor. 45

Och alla snåla barn de sprungo ut
Med ljus och lykta i hvarenda knut
Och kippade med våta skor i mossen,
Men den, som icke fanns, var Peppi gossen. 50

Mor grät, och Elsa grät, och far sig snöt,
Och snyftade: ja, han blef utan gröt,
Vår stackars Peppeli! Ack, att han skulle,
Så trind och rund, bli vargens namnsdagsbulle! 55

Bäst som de gräto, kom en gumma in:
Vill herrskapet ej köpa grisen min?
Han grymtade så illa där i skogen;
Jag råkade ha påsen, och jag tog 'en. 60

– Nej, kära gumma, nu är på det vis,
Att vi ha själfva mist en liten gris.
– Men se nu på hur han är rask och starker!
Jag tänker han skall väga nitton marker.

65 Duns! sade påsen, när han lades ned
 Och bandet lösts, som han var knuten med.
 Och se, då vaknade en pilt vid dunsen;
 Han hade somnat där, den lilla lunsen!

70 – Hvad? Peppeli! Det är ju Peppeli! –
 Och Peppeli, som nu sig kände fri,
 Marscherade i glädjen och i pratet
 Att se om där ännu fanns gröt i fatet.

75 – Men i en påse? – Ja, hur skulle jag
 Få pojken hem med annat nappatag?
 Jag känner så 'na herrar sparkeliner.
 I påsen med dem, där ej solen skiner!

80 – Men, kära gumma, nu så får ju ni
 De femton tusen för vår Peppeli ...
 – Nej, gif mig femton koppar rara kaffet!
 Jag tänker Peppi nu skall minnas straffet.

TVÅ GÅNGER TVÅ ÄR FYRA.

Haren och ekorren voro så goda vänner, att de kallade hvarandra Jösse och Kurre. – God dag, Jösse, sad' ekorren, när de möttes i skogen.

– God dag, Kurre, sad' haren. – Har du hört någon hund skälla i dag?

– Ingen annan, än klockarens Prisse. Honom bryr jag mig inte ett dugg
 5 om.

– Nej, hvem skulle vara rädd för klockarens Prisse? menade Jösse stormodigt. – Inte om han vore stor som en häst!

– Nu skola vi gå ut på förtjänst, sade Kurre. – Allt hvad vi förtjäna skola vi dela oss emellan. Jag skall få precis lika mycket som du, och du skall få
 10 precis lika mycket, som jag.

– Det går jag in på, svarade Jösse. Sagdt och belagdt. De gingo ut på förtjänst och delade allting broderligt.

När de kommo till en rön, klef Kurre i trädet och kastade ned de röda bären åt Jösse. När de kommo till ett källand, bet Jösse af de feta kålhufvudena och släpade dem åt Kurre.
 15

En dag funno de fyra äpplen på landsvägen. Nygårds Kalle hade gått till skolan tidigt på morgonen och burit en påse på ryggen. I påsen hade han en half kaka bröd, en ostbit, en liten flaska med mjölk och fyra äpplen, som mor gifvit honom för att han fått ett godt betyg. Påsen råkade ha ett lagom stort hål i ena hörnet, och äpplena hade trillat ut genom hålet. 5

Nu ville Jösse och Kurre dela äpplena. Kurre försökte sin räknekonst och delade så, att han gaf ett äpple åt Jösse och behöll tre på sin lott.

– Nej, vänta litet, sad' Jösse; – måntro det är alldeles riktigt? Nu försökte Jösse dela på sitt sätt, gaf ett äpple åt Kurre och behöll tre för sin egen räkning. 10

– Nej, men hör nu, sade Kurre; – jag tror, att detta är lika galet. Och de funderade och funderade och begrepo ej hur i all världen de skulle dela, så att den ena ej skulle få mer än den andra.

Nygårds Kalle hade fått lust att muntra sig med ett äpple på vägen, sökt i sin påse och sökt förgäfvets. De måste ha fallit, sade han till sig själf, och vände om för att söka sin förlorade skatt. Då såg han Jösse och Kurre sitta vid vägkanten, men äpplena hade trillat i diket. 15

– Nej, se Jösse och Kurre! utropade Kalle. – Ha ni sett mina äpplen?

– Vi ville just dela fyra äpplen, svarade Kurre, – men vi kunde omöjligt begripa huru vi skulle dela fyra äpplen mellan oss två, så att vi hvardera skulle få lika många. 20

– Det är ju ingen konst alls, menade Kalle. – Hvar och en af eder får två äpplen.

– Hå! utropade Kurre och Jösse med mycken förundran. – Huru vet du det? 25

– Hvad, skulle inte jag veta, att två gånger två är fyra? Jag går ju i folkskolan.

– Det var märkvärdigt. Får man lära i folkskolan, att två gånger två är fyra?

– I skolan får man lära allting, svarade Kalle stolt.

– Det vore något! Vet du allting, du? 30

– Ja, nästan allting. Jag kan räkna ända till sju gånger sju, men jag minns intet riktigt de andra siffrorna.

Jösse och Kurre kunde ej nog förundra sig öfver en så häpnadsväckande lärdom. Emellertid ville de följa det goda rådet, plockade äpplena upp ur diket och begynte dela dem efter två gånger två är fyra. 35

– Men det är ju mina äpplen! skrek Kalle.

– Se, det visste han också! utropade Jösse och Kurre. – Den gossen han vet då allting. Det vore roligt att få komma till skolan och blifva så lärd.

– Kom med! sade Kalle. – Följ efter mig, jag går just dit. Ni kunna ju krypa under bänken och hålla er tysta, för att i skolan får ingen bullra.

– Där finnes väl ingen hund? frågade Jösse.

– Hund? Hvad skulle där finnas hundar i skolan! Ibland kommer Prisse
5 med klockarens Ville och stjal sig in, men då blir han utkörd.

– Men om han biter oss?

– Hvad skulle Prisse bita! Han är så beskedlig, att när jag drager honom i svansen, skrattar han bara.

– Skrattar han? Jösse och Kurre sågo på hvarandra. Aldrig hade de hört,
10 att en hund brukar skratta, men hvad kan man icke lära sig, när man kommer i skolan? Kanske kunde också de lära sig skratta. Och så beslöto de båda vännerna att följa med Kalle till skolan. – Ingen rädder här, sade Jösse.

Vägen blef icke lång för två så duktiga skuttare. Snart voro Jösse och Kurre i skolan och lyckades krypa så tyst under bänken, att ingen såg dem.
15 Barnen sutto på sina platser, skolmästaren kom in och började förhöra: åtta gånger åtta, hvad gör det?

– Det var ett strå hvassare, än två gånger två! tänkte Kurre och Jösse, där de spetsade öronen. Men just som förhöret börjat, svansade klockarens Prisse in i skolsalen. Man såg det på honom, att han var van att bli utkörd,
20 han slokade svansen och ämnade sig under bänken. Men så begynte han snusa och vädra ... murriburr ... och så begynte han morra.

– Hut, Prisse! skrek skolmästaren; – vill du laga dig ut?

Men Prisse var redan vid bänken, där han fann något ganska misstänkligt gömdt, och nu begynte han skälla. Lyckligtvis stod där ett fönster öppet.

Huj, där blef ett skutt öfver bord och bänkar. De förvånade skolbarnen sågo Jösse och Kurre kila ut genom fönstret och Prisse efter dem. Allmän
25 uppståndelse, skrik och skratt, alla till fönstret. Den gången fick ingen veta hvad åtta gånger åtta gör här i denna krångliga världen.

Jösse och Kurre sprungo, allt hvad benen buro, till skogs med den
30 beskedliga Prisse tätt i hasorna. Men Prisse var allt annat än beskedlig nu; svansen stod i vädret, tungan hängde, han hade icke ens tid att skälla, han gläfsade med ett fint, pipande ljud, som hans likar bruka, när de hittat ett färskt harspår. Så gick jagten ända till skogsbrynet. Där visste Kurre råd: i ett huj klef han upp i en hög tall och var försvunnen bakom dess yfviga grenar.
35 Prisse stannade, bedragen på bytet, vid tallens rot och skällde ursinnigt. Hvad skulle det tjena till? Kurre var icke nog dum att krypa ut ur sitt säkra gömställe, och när Prisse skällt sig trött, smög han sig snopen tillbaka till skolan.

Jösse hade under tiden fått godt rådruum att rädda sig i skogen. När allt var säkert och ingen fiende mera sågs till, möttes de båda vännerna åter på björnmossen under en enrisbuske. Om de nu hade lärt sig att skratta, skulle visst hela skogen ha genljudit af deras munterhet. Men fastän de ej kunde människornas konster, kunde de dock vara glada på sitt sätt och gyckla öfver sitt äfventyr, som harar och ekorrar gyckla i gröna skogen. 5

– Ingen rädder här, sade Kurre och härmade Jösse's långa skutt.

– Ja, men hörde du Prisse pipa? frågade Jösse, litet förlägen öfver sitt förra skryt. – Aldrig hade jag trott, att Prisse kunde sjunga så fint.

– Prisse är så beskedlig, Prisse skrattar bara, när man drager honom i svansen, – härmade åter Kurre. 10

– Och vi, som trodde, att Kalle visste allting!

– Ja, nog kan man ju lära mycket i skolan, fastän man icke vet allting för att två gånger två är fyra!

FLICKSKOLAN I FARMORS TID.

Jag var också en liten flicka,
Fast inte var det just i går,
Med kam och band i flätadt hår
Och risgryn i min klädningsficka.
Jag kom, som du, emellanåt
Från skolan hem med fällen våt. 5

Och där var strängt, det må du veta.
Med knäppta händer fick man stå
Och läsa upp katkesen då
Som tända ljus för moster Greta, 10
Men den, som tasslade i mjugg,
Var aldrig säker för en lugg.

Vi lärde skrifva och addera
Och att Paris är hufvudstad
I Frankrike, och så en rad 15
Om Stockholm, Petersburg med mera.
Vår lexä var ju skäligt kort,
Men ingen prick fick lemnas bort.

20 Så skulle vi ju snälla vara
 I allt slags söm och broderi.
 Den flickan, som ej gick uti
 En hemsydd kjol, var slamsedara.
 En märkduk skulle alla ha
 Med stafvar, börjande från A.

25 Min var i rödt och blått på siden,
 I ram han hänger än i dag.
 Ja, ser du, det var annat slag,
 Än edra skolor nu för tiden.
 Men sy i kapp med oss! Aj, aj!
 30 Och spring, som vi, på första maj!

SKOLAN I MORFARS TID.

Evert och Reinhold hemkommo från skolan, båda vid dåligt lynne. Evert såg ut som hade han sålt smör och tappat pengarna. Reinhold hvisslade, sparkade undan katten, smällde i dörrarna och såg ut som ville han bitas.

– Hvad är det? frågade gamle morfar.

5 – Just ingenting, svarade Evert gråtfärdig. – Jag fick bara anmärkning i betyget för att jag två gånger kommit till skolan en qvart öfver åtta.

– Och jag, svarade Reinhold, – fick sitta qvar två timmar i dag på lördagen för att jag råkade stampa litet, när magistern gick ut. Kantänka!

10 – Stackars gossar, menade morfar, – det är ju förskräckligt strängt man nu huserar i skolan. Det är ett rent af olidligt tyranni!

Gossarne sågo något tvehågsne på honom. Han brukade just ej beklaga dem för alla små motgångar.

– Ha ni lexor att läsa? frågade morfar.

– Icke nu, sade gossarne. – Det är lördagskväll.

15 – Nå, sätten er här, medan vi vänta på qvällsvarden, så skall jag berätta för er huru det var i skolan på min tid för några och femtio år sedan.

Gossarne satte sig.

20 – Med skolan menades den tiden gossarnes skola. Flickorna fingo ju läsa katkesen för gamla mostrar, brodera märkdukar och skriva efter forskrift, men alla publika skolor voro för gossar. Hvad behöfde flickorna mer? Nå, ja. Föreställen er nu, att vi komma till skolan en måndagsmorgon klockan sex.

– Klockan sex!

– Ja, sex. Skoltimmen började på min tid klockan sju, men vår gamle vaktmästare tyckte detta var att klema bort ungdomen. Endast några år förut hade skoltimmen börjat klockan sex, varför ostiarien och custos för
5 hvar klass då måste vara i skolan klockan fem. Det var de, som gjorde upp brasan i skolan vintertid och städade skolrummen, därför måste de vara där en timme före de andra.

– Hvad gjorde då vaktmästaren?

– Han bar in veden, sopade gården, fyllde vatten i krukor och karafiner. Därtill gingo ju hela sår. All annan städning i skolrummen tillkommo
10 gossarne själfva.

– Skurning också?

– Nej, icke skurning. Men att sopa och damma. Som sagdt, vi voro bortklemade, vi kommo klockan sex, när vi hade städning och eldning; de öfriga kommo mest klockan half sju för att hinna bullra litet och stampa
15 snön från stöflarna. I vadmalskläder kommo vi alla; ni skulle ha sett en morsgris, som en gång kom i galoscher! Stackars gosse, han blef tilltygad, och galoscherna stektes vid sakta eld för att de skulle bli riktigt möra. Klockan half sju på måndagsmorgonen skulle också custos aflemna klas-
sens bestämda tribut af talgljus och klobbor.
20

– Klobbor? Hvad var det?

– Se, det kan vår tid fråga! Klobbor voro björkris med en flätad tjockände och i smaländen fina risqvistar. Somlige lärare tyckte mer om det tjocka, andra mer om det smala; ibland provades båda ändarna. Skolgossarne tyckte
25 just ej om någondera änden, men fingo de välja, togo de hellre den tjocka, ty smaländen svepte om fingrarna rätt som ett eldbad. Nu måste hvar gosse i de tre lägsta klasserna hemta i tur till skolan två sådana klobbor i termin, alldeles som han måste hemta två talgljus. Custos höll noga ordning på detta, och hvar måndagsmorgon låg alltid det bestämda antalet klobbor och ljus på ett bord i klassen, färdiga att hvar på sitt sätt befordra upplysningen.
30

– Men, morfar, att själf hemta klobbor, det var ju slafveri!

– Var det? Kanhända. Frie män ha vi ju blifvit ändå. Nöjsamt var det ju icke. Skoltimmen började, och då skulle ni ha fått erfara hvartill klobborna användes. – Grönros, hvad gör 11 gånger 12? Grönros tiger, svettas och får
35 ej hop något tal. Klobborna fram, tjocka änden! – Pettersson, hvad gör 11 gånger 12? Pettersson har nyss sett faran af att tiga och dammar till: – 99. – Klobborna fram, smala änden! Meyer, hvad gör 11 gånger 12? Meyer stackare har sämsta räknehufvudet i hela klassen, mumlar något, som ingen

begriper, får först med tjocka, så med smala änden och sättes slutligen öfverst på en trappstege för att i lugn öfvertänka lösningen af detta svåra problem.

– Sådant tyranni! utropade Evert.

– Sådän skam! utropade Reinhold.

- 5 – Jag berömmar det icke, jag endast berättar. Och likväl kände jag en professor i matematik, som blef uppfostrad i en sådan räkneskola. Men i latinet hade vi en rektor, som förstod att bereda en munter omväxling i de enformiga björkrisen. Latinet var skolans stolthet, och olycklig den, som ej kunde upprämna alla undantagen i Strelings grammatika. Det hände ibland,
10 att klassen kunde perfekt, och rektorn tummade otåligt sin tjocka, knöliga käpp, som alltid stod i beredskap bredvid hans stol. Men så fick han slutligen fatt i en missdådare. – Ahlfelt, öfversatt detta stället i Virgilius: *juvat indulgere labori*. – Mitt nöje är att arbeta, svarade Ahlfelt. – Riktigt. Men antag, att du förr varit flitig och nu är lat, huru skulle du uttrycka detta på
15 latin? – *Juvavit indulgere labori*, svarade Ahlfelt i en olycklig stund. – Hvad? *Juvavit*? En sådan *asinus*! skrek rektorn. – Vill kunna latin och vet icke, att *juvat* i denna bemärkelse är oböjligt. Ja, han vet icke ens, att det aldrig i tidernas tider hetat *juvavit*, utan *juvo*, *juvi*, *jutum*, *juvare*! Jag skall lära dig kökslatin! Hvarpå rektorn nedböjde förbrytarens nacke och sågade honom
20 så eftertryckligt med sin knöliga käpp, att nacken blef röd som en kokt kräfta. Detta gjorde han på skämt, den beskedlige rektorn, det var hans käraste nöje, han var ej alls ond, han skrattade hela tiden, ty Ahlfelt var en af hans mest gynnade favoriter. Med något skulle ju också en skolman roa sig. Men den, som icke var road af ett så oskyldigt skämt, var den, som allt emellanåt,
25 stundom hvar vecka, fick äran att vara rektorns sågstock.

- Det fanns många slags straff, den tiden, i skolan, det ena uppfinningsrikare, än det andra: – långa luggar och röda öron voro alltid i fara. Knäppar på näsan, knäppar i hufvudet, knuffar i ryggen, knipningar, skamvråar och
30 allehanda underliga ställningar brukade behagligt omväxla med gammaldags stutar på spända byxor. Detta gällde mest lexor; men för sidvördnad mot läraren vankades mest en örfil i blanka minuten. Det var så tidens sed, och ingen betvivlade, att lärarne menade väl med sina elever. Nå, hvad tro ni, gossar? Efter eder skola nu är så förskräckligt sträng, efter Evert fått anmärkning för att han kommit till skolan en kvart öfver åtta och Reinhold
35 fått två timmars arrest för att han stampat åt läraren, vore det ej skäl, att alla gossar skulle underskrifva en inlaga till skolstyrelsen med enträgen begäran att få den gamla skolan tillbaka? Kanske det lyckas; kanske går skolstyrelsen till hans majestät, och så få vi i nästa termin klobborna åter.

Gossarne skrattade, en smula förlägna, och tycktes ej vara rätt hugade att besvära skolstyrelsen.

– Ja, då vet jag intet annat råd, menade morfar, – än att vi härnäst hvarken stampa eller komma för sent. Kanske det hjälper.

HURU JÄRNVÄGEN FICK SJUMILSSTÖFLAR.

Det var en gång två troll, som bodde vid världens ände. Hvar nu världens ände är kan ingen så noga veta, men är den någonstades, så måste den vara vid Behrings sund, där gamla och nya världen titta på hvarandra. Jag har ej varit där, men Nordenskiöld säger, att dit är ett godt stycke väg.

Där bodde nu två troll, bröder, sade folket, men icke såg man det på dem. Birrebur hette han, som bodde vid Ostkap, där Asien slutar, och Burrebirr hette han, som bodde vid kap Prinsen af Wales, där Amerika börjar. Sundet emellan dem var icke bredare, än att två troll med gröna kattögon godt kunde se hvarandra och ropa prosit, när grannen nös.

De två trollen låtsade vara goda vänner och redo till visit hos hvarandra på hvalfiskar i pingalopp öfver sundet, så att det porlade kring dem. Svängtrum hade de nog i en världsdel hvar, men ändå voro de beständigt afundsjuka på hvarandra och funderade ut huru de skulle göra hvarandra förtret. De utstyrde sina världsdelar med bergtoppar, den ena högre än den andra, för att de från topparna skulle kunna titta in i hvarandras bo. De tillställde hvirfvelstormar i sundet för att kasta sand och småstenar i ögonen på hvarandra. Den ena tussade isbjörnar på den andras kor. Hvad skulle icke sådana egendomsherrar ha boskap! Mamutdjuren voro deras svin, hvalfiskarna deras kor och hvalrossarna deras får.

En vacker dag företogo sig Birrebur och Burrebirr med sina småtroll en lustfärd i det gröna till Sankt Lorenz-ön, som ligger ensam i oceanen litet söder om Behrings sund. Det stora världshafvet låg blankt omkring dem, så långt något öga såg, och hvalfiskarna lekte i stim vid hafsytan, alldeles som löjor i lugna viken. Detta tyckte trollen var alltför beskedligt: hvad skulle de roa sig med i så vackert väder? Den ena fnyste ur sina näsborrar en sjungande storm; den andra andades tät sjömist ut öfver hafvet. Det måtte ha varit något till duskväder, när hvalfiskarna, som annars ha godt sjöhufvud, funno för godt att krypa till kajs en half mil ned i hafvet; men detta tyckte trollen var obeskrifligen nöjsamt.

Så företogo de sig några oskyldiga lekar. De kastade klippstycken på

hvarandra som rönnbär, sparkade skogen omkull, gjorde af den en brasa och svedde hvarandras skägg med eldbränderna. Därpå ville de pröfva hvarandras styrka, försökte bända upp bergen med sina skuldror och sörplade hafsvatten i sig för att dricka ut oceanen. Vattnet steg dem i
 5 hufvudet: nu begynte de springa i kapp och märkte ej, att de voro på en ö, förrän den ena efter den andra plumsade hufvudstupa i sjön.

– Nej, sade Burrebirr, i det han torkade hafsskummet ur sitt skägg, – här är för trångt att springa i kapp. Låt oss försöka hvem som kan springa fatt solen!

10 Alla trollen tyckte detta vara ett godt påhitt. De skulle springa fatt solen, gripa henne i hennes röda halskrage och stoppa henne i en säck. Hvilket skönt mörker de då skulle få, och aldrig skulle de sedan behöfva bliga mot det otäcka dagsljuset!

– Slå vi vad om en världsdel? skrek Burrebirr. – Jag springer fatt solen,
 15 där hon går upp bakom berget.

– Det var visst något! menade Birreburr. – Man behöfver ju bara sofva på berget och stiga tidigt upp, så tar man solen i kragen. Jag lofvar att springa fatt henne, där hon går ned. Skulle tro, att det är en längre väg.

Ja, topp, de höllo vad om en världsdel. Och så skyndade båda hem och
 20 drogo på sina sjumilstöflar. Burrebirr tänkte: jag springer öster ut öfver Nordamerika, och får jag ej fatt solen på Alaskabergen, så får jag henne bestämdt på Klippbergen. Birreburr tänkte: jag springer vesterut öfver Asien, och det vore väl sju kattor, om jag ej skulle få fatt solen på den stora sibiriska slätten, där jag har godt springrum ... Hutsch, och så satte de i
 25 väg, så att det knakade i sjumilastöflarna.

Det gick underligt med den kapplöpningen. Jag skall först berätta om Burrebirr. Han sprang, som han sagt, in i Nordamerika, öfver den stora Alaskaslätten österut och kom så till bergen med samma namn, där han ville lägga sig i försåt för solen. Det var nu ingenting att springa hundra mil öfver
 30 en slätt, men det kostade på att klifva uppför de höga bergen. – Puh, sade Burrebirr, när han kom upp till högsta toppen; – det var krångliga trappor! Jag skall hvila mig här en liten stund och passa på, när solen går upp.

Ja, han satte sig på toppen, skrapade litet mossa under sig, efter berget var hårdt, och råkade somna. Där fanns hvarken en väckareklocka eller
 35 morgonkaffe, och så hände sig, att när Burrebirr vaknade, stod solen högt på himmelen och sken honom midt i ansiktet. – Jaså, du skrattar åt mig, mumlade Burrebirr i sitt skägg. – Vänta du; jag skall knipa dig nästa morgon på Klippbergen.

Här var intet annat råd, än att springa vidare österut till Klippbergen och så i en fart där till högsta toppen. Nu skall jag akta mig att somna, tänkte Burrebirr. Jag skall lägga ett getingbo i mitt skägg och en myrstack i hvardera sjumilsstöfveln ... Sagdt och gjordt. Det kan man tro, att Burrebirr sof icke en blund den natten. När morgonskyn begynte rodna i öster, låg han på lur bakom klippan, för att solen ej skulle se honom, och säcken hade han färdig, dit han skulle stoppa henne som en kålrot, det första hon lyfte sin röda skifva öfver den skrofliga klippan. 5

Ett, tu, tre ... han hann ej räkna till tio, förrän hon redan var där. Nu, nu! Och Burrebirr grep i solen, så att hon gnistrade och sprakade, men det var nästan för heta gnistor, det var som när smeden rör vid ett hvitglödghadt järn. I och au! Burrebirr svedde fingrarna, svedde skägget, svedde näsan och ögonen, tumlade kullerbytta som en boll utför berget, sprang och sprang, utan att veta hvart, till dess att han tumlade hufvudstupa i stora Björnsjön, som du kan söka på kartan. Där hittade honom en amerikansk doktor, som tog vård om det stackars trollet och förde det till ett lasarett någonstades bakom all ära och redlighet. Förmodligen ligger Burrebirr där än i dag med plåster på näsan. Han väntar, att hans svedda skägg skall växa, för att han åter skall kunna visa sig anständigt hos sina småtroll vid Behrings sund. 10 15 20

Hvad blef då af Birreburr? Du skall få höra. Vid den tiden bodde i Kempele söder om Uleåborg en smed vid namn Paavo med hustru och barn och en gosse, som hette Oiva. Det var just då man byggde järnvägen, och Paavo hade fullt arbete vid släggan och städet. En afton när han hemkommit, trött efter dagens mödor, och satt med barnen vid grötfatet i sin stuga, sade Oiva: far, där krafsar en hund på dörren. 25

– Se åt, sade Paavo.

Oiva öppnade dörren, och in rultade med säcken på ryggen ett gammalt, skäggigt, trasigt troll, som just icke såg hyggligt ut att taga emot till aftonfrämmande. Barnen började skrika. – Nå, nå, sade smeden, – hvad är du för en? 30

– Jag är Birreburr, sade trollet. – Jag har i tre dygn sprungit med sjumilsstöflar genom hela norra Asien för att taga fatt solen och är hungrig som en hvalfisk. Icke har jag haft tid att kamma eller tvätta mig. Första qvällen kröp solen till natten i Lenafloden, andra qvällen kröp hon i Obfloden, och nu, tredje qvällen, kröp hon ned precis bakom din stuga. Jag trodde mig finna henne här, men hon måtte ha smugit sig in genom gluggen och lagt sig att sofva på vinden. Gif mig en lykta; jag vill se åt på vinden! 35

– Hvad är detta för dumt prat? menade smeden. – Springa fatt solen!

– Kallar du det dumt, som är det qvickaste af alla mina trollkonster? Jag har slagit vad med Burreburr om en världsdel; jag vill stoppa solen här i min säck. Fort hit med lyktan, eller ... du hör, att jag är ett troll. Och Birreburr
5 sparkade, liksom på skämt, ut en hel vägg i stugan.

– Hör nu, sade smeden, – far du så där fram, så skickar jag länsman att fråga efter ditt prestbevis. Hvarför knep du ej solen, när du hade henne i Lenafloden och Ob?

– För att jag inte riktigt tycker om att bli våt. Det är ohelsosamt för mitt
10 skägg.

– Ja, då lär du ej så snart få fatt solen här i vår by. Hon har ej gått ned bakom min stuga i qväll, hon har gått ned i Bottniska viken.

– Nå, så springer jag i morgon kring Bottniska viken och får fatt solen i Sverige eller Norige.

15 – Nej, då råkar du värre ut, kära troll, ty för Sverige och Norige går solen ned i Atlantiska oceanen.

– Men hvad i all världen skall jag då göra? suckade trollet bekymradt. – Oceanen är nästan för våt.

– Nej, men hör, sade smeden, – var nu så beskedlig och ställ väggen på
20 rätt igen, så få vi rådgöra om saken som goda vänner. Kanske får jag bjuda trollefar litet gröt.

Trollefar tog sig bakom örat, ställde väggen på rätt igen och satte sig vid bordet för att hålla till godo med gröten. Den bjudningen kunde ha varit osagd, ty hvem vet ej hur det går till, när trollen sitta till bords? Först åt
25 Birreburr upp gröten, fatet och skeden, därefter smörasken, strömmingsfatet och brödkorgen, därefter hela bordet. Smeden såg förundrad på, men när trollet ännu icke var mätt, utan begynte kasta misstänkliga blickar på barnen, fann Paavo för godt att bjuda sin gäst till smedjan. – Var så god, sade Paavo; – kanske där är något, som smakar!

30 Den bjudningen kunde också ha varit osagd. – Ja, sade Birreburr, – jag har verkligen god aptit efter min spatsertur genom Asien. Tackar som bjuder. Hvarpå han efter hvarandra höll till godo med tången, hammaren, släggan, hästskorna, spikarna, kolen och slutligen blåsbälgen som dessert. – Jag undrar, tänkte smeden, – om det odjurets tänder bita på städet. Var så god!

35 – Nej, tack, sade Birreburr, – socker i botten! Hvarpå han plockade några glödande kol från ässjan och stoppade dem försiktigt i munnen för att ej sveda skägget. – Jag har ej på länge ätit så god qvällsvard. Blir jag hungrig i morgon, så kan jag ju äta smedjan och barnen till frukost.

– Må det? sade smeden förargad.

– Krusa intet, det får väl duga, i brist på bättre. Men hur i alla dagar skall jag nu få fatt solen? suckade trollet.

– Hvad är det för konst, när man har sjumilsstöflar, menade smeden.

– Nej, hvad skulle det vara för konst, om hon inte kröp ned i vattnet? 5
För ser du, klackarna på mina stöflar äro smidda af sådant järn, som springer af sig själf.

– Åh, är det möjligt? Och kan man smida en sådan klack till hvad som helst?

– Till hvad som helst. Det springer allt af sig själf. Men det var bra, att jag 10
kom ihåg något. Klacken på min högra stöfvel lossnade i går, när jag sprang öfver Uralbergen. Du kan spika fast honom stadigt till i morgon bittida. Jag är nu en smula trött och lägger mig att sofva vid ässjan.

Birreburrr sparkade högra stöfveln af sig, lade sig raklång på det sotiga 15
golfvet och snarkade snart så grundligt som man ju gör, när man på tre dagar sprungit med sjumilsstöflar genom Asien.

Smeden betänkte sig. – Äta min smedja och mina barn till frukost? Nej, 20
trollefar, det låter du vackert bli. Du har redan gjort ofog nog här i huset. Skall jag klubba dig, snarkande odjur? Nej, tvi mig, om jag det gör; du är ju på sätt och vis en gäst i min smedja ... Eller skall jag draga af dig den 25
andra sjumilsstöfveln och springa min väg med båda? Det vore lustigt nog, men det vore att stjäla, och därtill är Paavo för ärlig karl. Jag vet hvad jag gör. Trollefar skall behålla sina stöflar, men jag vill litet förbättra den högras klack. Oiva, gå in till mor och säg, att jag smider i natt i järnvägssmedjan. Mor skall ej vara rädd för trollet, det sofver nu här som en död igelkott. 25

Smeden tog trollets högra stöfvel, bröt lös klacken, gick till järnvägs-
smedjan och smidde där en ny klack af vanligt järn, som han inpassade på
stöfveln, där den förra varit. Nu får trollefar hoppa sju mil på en fot, sade
han vid sig själf.

Jaså, tänkte han, när han betraktade sjumilsklacken, är du ett järn, som 30
springer så långa vägar? Du skulle ju passa bra i ett lokomotiv!

Nu råkade man just den natten reparera i järnvägssmedjan ett söndrigt
lokomotivhjul. Paavo roade sig i tysthet med att smida sjumilsklacken in i
lokomotivhjulet. – Nog får du nu springa, klack! tänkte Paavo och skrattade.

Andra morgonen profvades lokomotivet, och det sprang af sig själf, ja, 35
det kilade så oregerligt i väg, att ingen bromsare kunde stoppa det. – Hvad
går åt lokomotivet? skrek järnvägsmästaren. – Förr har det släpat sig fram
som en oxe för hölasset, och nu flyger det af som en surrande bröms.

– Lokomotivet tycker, att det körs allt för sakta på Uleåborgs järnväg, och vill visa huru man kör i England, svarade Paavo.

– Stoppa! Stoppa! skrek järnvägsmästaren. Och se, sjumilsklacken hade ett sådant stöfvelförstånd, att han begrep kommando, vände tillbaka och
5 stod stilla under förväntan på vidare ordres.

– Men det är ju det flinkaste lokomotiv i hela världen! utropade den förtjuste järnvägsmästaren.

– Hvad skulle icke det vara flinkt, som springer på tre dagar genom Asien, menade Paavo.

10 När Birreburrvaknade, fick han riktigt sin högra stöfvel tillbaka med ny klack, drog den på och ville åter begifva sig på väg att springa fatt solen. Men vid första steget, o, ve! flög venstra foten fram som en kanonkula; den högra släpade efter som en vanlig smorlädersstöfvel. Det var alltför besvärligt. Efter två eller tre skutt på en fot kom Birreburrv pustande tillbaka till smedjan.
15 Huru i all världens tid skulle han nu på ett ben springa fatt solen?

Smeden Paavo, som redan trodde sig hafva blifvit detta hungriga odjur qvitt, blef nu rädd för sin smedja och sina barn. – Trollefar, sade han, – såg du ej huru hastigt solen nyss försvann bakom molnet?

– Ja, jag såg. Men det gör hon ju ofta, suckade trollet.

20 – Pytt gör hon det mer! Du hade glömt säcken qvar här i smedjan. Jag ville göra dig en tjänst, medan du var borta, och lade ut en stålträdsnara i grantoppen, där du såg att solen skifvade sig för en stund sedan. Det dröjde ej länge, så satt hon i snaran, och nu har jag stoppat henne i din säck.

– I min säck? Ack du oförlikneligaste af alla smeder från Behrings sund
25 till Uleåborg, dig skall jag i glädjen strax äta upp, för jag känner mig åter riktigt matfrisk efter min styltdans på ena benet.

– Jag tackar så mycket, svarade smeden, – men vill du inte först se åt, om du har solen säkert i säcken?

– Ja, det vill jag visst, min förträfflige smed! Hvar är säcken? – Se här! Jag
30 tror hon kullrar och skriker därinne. (Smeden hade stoppat en gris i säcken.)

– Jo, jo, sol, pipa du, nu är du vackert i påsen, och jag har vunnit en världsdel. Nu skall det blifva så skönt mörkt, och nu skola trollen regera världen.

– Ja, titta bara! uppmuntrade smeden och höll säckens öppning litet på glänt.

35 – Nej, hvad tänker du på? Hon kan ju lista sig ut, den illmariga solen. Jag skall själf krypa in, sade trollet.

Ett, tu, tre hade trollet krupit in i säcken, och strax hade smeden stadt tillknutit säckbanden. – Det är då en välsignad lycka, att trollen äro så

stockdumma, tänkte smeden, i det att han för säkerhets skull drog ännu en smällknut på säckbandet.

I säcken blef nu ett kullrande och ett skrikande. – Aj, hon biter mig! skrek trollet.

– Bit igen! svarade smeden, stängde smedjan och gick till stugan att hvila sig efter nattens bedrifter. Men hvarför kunde ej ett troll, som sparkat ut väggen, sparka sönder en säck? Ja, säg det, icke vet jag. Kanske för att trollet vrickat foten eller fått skoskaf vid den vidunderliga styldansen nyss på ett ben.

Huru länge nu trollet Birreburr legat fångat i den säck, dit han velat stoppa solen, kan jag ej med visshet berätta, ty det har ej stått omtaladt i tidningarna. Det säges blott, att den godhjärtade smeden Paavo tröstat sin fånge med hoppet att en gång få åka med järnväg tillbaka till Behrings sund, efter ju vägen dit blir nästan för lång att hoppa på ett ben. Den dagen torde ock randas i sin tid; ryssarne äro på färd med ånghästar ditåt. Järnvägen har nu fått sjumilsstöflar: nog springer han öfver Asien. Men om han springer fatt solen, det blir en annan fråga. Järnvägen är, som trollen, rädd för det våta, och solen har den ovanan att gärna svalka sig till qvällen i hafvet.

Hvar gång jag ser barnen fånga solen i en spegel och låta henne dansa på väggen, tänker jag på Burreburr och Birreburr. Tag fatt henne den som kan!

FLORIOS OCH UNDA MARINAS SAGOR.

7. FLORIO BERÄTTAR OM BJÖRKEN.

Har du sett huru björkarna kamma sitt hår,
När en susande vind öfver grenarna går,
Hur de andas så lätt genom ådriga blad,
Hur de tvätta sig rena i morgonens bad?

Det var en där på kullen så högt vid din sjö,
Och hans stam var så hvit som en bländande snö,
Och hans lock var så mjuk, och hans löf var så grönt,
Att en vackrare björk har ej kullarna krönt.

Ja, jag älskade honom. Jag satt där allen,
När små fåglarna qvittrade högt på hans gren.

Det var björken, som sjöng om sin blommande vår ...
 – O, min björk, du skall sjunga i hundra år!

15 Kom så frosten en afton med klor och med klöf,
 Men jag andades varmt på de frysande löf;
 Där gick härjande eld öfver skogarna fram;
 Men jag stänkte ett regn öfver krona och stam.

20 Kom en gubbe med yxa att hugga sin ved,
 Men jag vände hans yxa mot stenen på sned;
 Kom en gumma att skära grönt löf åt sitt får,
 Men hon skar sig i fingret ett blödande sår.

Sist så kom där en sångare, fattig och blind:
 Vackra björk, du som susar i morgonens vind,
 Vill du gifva din stam till en kantele nu,
 Då skall ingen i världen så sjunga som du!

25 Och jag sträckte min arm för att skydda min skatt,
 Men då sade min björk: nu så stupar jag gladt!
 Och en kantele blef han, den bästa man fann,
 Och nu sjunger där ingen i världen som han.

8. UNDA MARINA BERÄTTAR OM SLAFHANDLAREN.

Har du rott i din båt på en glimmande sjö
 Och sett månen sitt guld öfver vattnen strö?
 Där är glitter och sken, och därunder är natt,
 Men du tycker dig se en omätelig skatt.

5 När jag samm där en qväll i Antillernas våg
 Och som smältande guld var det haf, där jag låg,
 Kom en seglare fjärran från Afrikas jord,
 Och han förde femhundra slafvar om bord.

10 Det var kedjade män, det var qvinnor i band,
 Det var barn, som man röfvat från moder och land,

Det var trängsel och nöd, det var hunger och gråt,
Men det skrattade menniskoröfvaren åt.

Jag dök ned till min faders försilfrade borg.
Jag kom upp med de dyraste perlor en korg,
Och jag räckte min korg öfver seglarens bog: 15
– Vill du sälja din last, så se här, är det nog?

Den förmätne korsaren vid relingen stod
Och såg ned i de gyllene vågornas flod.
– Lilla troll, sade han, – jag vill vara dig huld,
Jag vill sälja min last för ett haf utaf guld! 20

Nu så var där en ö med ett ref af korall,
Det låg hvasst som en knif där i bränningens svall.
Jag gaf skeppet en törn, och det hakade fast,
Och det kantrade, knakade, bågnade, brast.

Hur de gyllene vågorna vimlade då 25
Af svartulliga hufvuden, stora och små!
Men till räddande stranden jag bergade dem,
Och jag skänkte dem frihet och förde dem hem.

Blott den girige röfvaren såg jag ej mer;
Det var bly i hans fot, och det drog honom ner. 30
Han fick dricka sig mätt af den skatt han begärt,
Detta haf utaf guld, som han hade så kärt.

9. UNDA MARINA BERÄTTAR OM PERLAN.

Har du hört mina forsar i midnattens land?
Har du vakat en natt vid Kajanas strand?
Har du sett mina laxar i lekande språng
Och en metares spö på den smala spång?

Där är guld i min fors, där är purpur i skyn, 5
När den sjunkande solen vid himlens bryn

Stöter lätt emot nattens förreglade dörr,
Studsar upp, blinkar eld, går framåt, är som förr.

10 Det är tyst som en bön. Ingen fläkt. Intet ljud.
Den föryngrade skapelsen prisar sin Gud:
Då med ens få de tusende fåglar en röst,
Och de helsa god morgon med jublande bröst.

Jag såg gräfvarne vaska den glittrande sand
I sin giriga balja vid Ivalos strand.
15 Det var frysande kallt, det var mödor och svält,
Och de bodde, som räfvar, i kulor och tält.

Nu var också en gosse bland gräfvarne där,
Och han hade sin fattiga flicka så kär.
Och han gräfdde, han frös utan rast eller ro,
20 Men han fann ej en skatt till att bygga sitt bo.

Då så kröp där i elfven en mussla också,
Hon var glömd och föraktad och smutsig och grå,
Och de andra, de sparkade henne i dyn,
Men jag kastade musslan åt gossen från byn.

25 Åh, hvad gör jag med fulingen? skrattade han.
Men jag hviskade: sök! Och han sökte och fann.
Kan du tro hvad han såg i det öppnade skal?
Jo, den vackraste perla i Ivalos dal.

Och han byggde en stuga, han röjde en sved,
30 Och så bjöd han sin fattiga flicka med.
Där så blef hon hans lyckliga hustru i går,
Och nu ha de sex renar, en ko och två får.

Men det sade mig gossen, och det vill jag tro,
Att på guld skall en men'ska ej bygga sitt bo.
35 Det skall byggas på kärlek, på bön och på flit;
Då så hitta de vackraste perlorna dit.

PRINS FLORIOS KANAL.

– Maka åt dig! sade enrisbusken åt ljungen. – Skäms du inte att stå i vägen för en kanal?

– Är det möjligt? frågade ljungen förundrad. – En kanal här på torra skogsbacken!

– Ja, en kanal. Har du ej sett skogens alla småkryp borra i sanden? Här komma de. 5

Enrisbusken hade ögon i sina bär. Där kommo långa rader af myror, hvar med sitt strå, och några hundra tusen larfver, som åto upp gräset. Dagmaskarna gjorde hål i sanden, tordyflarna ville borra sig in i hålen, men föllo på rygg och sparkade hjälplösa i luften. Gräshopporna satte sig lata bredvid dem och pepo: – flit är vårt nöje. Arbeta ni, gossar; nog bestå vi musiken! 10

– Men hvad uträtta de? frågade ljungen. – Icke ser jag tecken till någon kanal.

– Ser du inte, att de gjort en myrväg i sanden? Sådana äro höga herrars storverk. Herrarne sitta själfva hemma och skicka andra ut att arbeta. Där en myra kraflar sig fram, säga de sig ha byggt en järnväg, och där regnet sipprar bort mellan småstenarna, ha de grävt en kanal. 15

– Hvilka höga herrar?

– Det var en fråga! Florio, prins Florio, skogskonungens yngste guldgosse, han som är förlofvad med prinsessan Unda Marina, hafskonungens yngsta guldöga. Det är bara fäfänglighet med sådana långa förlofningar. De stackars barnen ha varit förlofvade sedan världens skapelse. Folk, som förstår politik, säger, att det måste så vara för världens fred. Skogskonungen och hafskonungen ha ju legat i förskräckliga krig med hvarandra, och deras drottningar ha förlofvat barnen för att göra en ände på krigen. Men ännu jäser där gammalt groll i de båda konungarne, och de vilja ej höra talas om bröllop, förrän barnen ha vuxit stora. 20 25

– Jag trodde, att när man varit förlofvad från världens skapelse, borde man vara gammal nog, anmärkte ljungen oskyldigt. 30

– Nå, om inte just från världens skapelse, så något ditåt, fnurrade enrisbusken. – Fråga berget; det är äldre, än jag.

– Hvarför växa de då ej stora som andra kungabarn?

– Hvarför? Alla små risqvistar i skogen vilja nu veta kungabarns hemligheter! Jag kan tiga, jag; men här i backen är så mycket nyfiket folk, – lingonris, kråkris, kattfötter och blåbärsris. Nå, oss emellan kan jag berätta 35

det, om du lofvar att ej tala om det. Det är så, ser du, att Florio är solens gudson och Unda Marina solens guddotter. Därför ha de fått faddergåfvan att vara evigt unga, så länge solen skiner, och jag tänker, att hon skiner väl än i några tusen eller millioner år. Men om hösten och vintern, när det blir

5 mörkt, krypa kungabarnen, som fjärilslarver, in i sin guldpudda, och om våren krypa de åter ut som fjärilarna. Det är väl därför, kan tro, de aldrig växa.

– Men hvartill bygger prins Florio en kanal? Har han ej floder, åar och bäckar nog?

– Hvad skulle ej han ha slaskvatten! Han är visst den allra älskvärdaste

10 prins man kan se, men han är nu skapad som andra pojkar, och pojkar äro aldrig nöjda, om de ej få förbättra naturen. Tror du han trifs i sin faders förgyllda slott? Nej, han har byggt sig en granrisbo här nära vid skogssjön. Där är han glad med sina fåglar, björnar och tordyflar, och dit vill han bjuda Unda Marina på tranbär, inlagda i honung. Men du förstår, att en sådan

15 saltvattensprinsessa inte gärna vill resa landvägen.

– Jag förstår. Därför vill prinsen gräfvä åt henne en kanal upp till skogssjön.

– Tyst, för all del! Det är en stor hemlighet. Men här kommer ju prinsen själf.

20 Ljungen reste sig på sin smala stjälk, lingonriset, kråkriset och blåbärriset knuffade hvarandra; kattfötterna trätte med tallkottar och hönsbär. Alla ville se prinsen. – Kära, sade smultronblomman åt murklan i backslutningen, – låt mig klifva upp på din breda bruna rygg!

Längre ned, där ängen begynte, blef ett tassel bland alla nyfikna och

25 pratsamma blommor. Prinsen kommer, vår vackra prins, vår egen älskade unga prins! Hvarför kommer han? Och hvarför har han så många arbetare med sig?

– Jag vet, sade hvitsippan. – Han skall bygga ett slott.

– Eller en lejongård, inföll ranunkeln.

30 – Ve, då trampa lejonen ned oss, skrek gåsörten.

– Man sticker dem i foten, menade kardborren.

– Jag spår, att han bygger ett fjärilhus, inföll ängsnejliken.

– Då få vi fina kavaljerer i myggdansen, surrade rödväplingen.

– Om det vore så väl! suckade nyponbusken. – Men enrisbusken har sagt

35 mig i största förtroende, att prinsen vill bygga en kanal här i skogsbacken.

Allmän förundran. – En kanal, hvad är det?

– Det vet ingen så noga, försäkrade ormbunken. – Men något slags kanaljeri är det, var säker därpå!

Myrorna och larfverna tyckte sig ha uträttat ett storverk, när de banat en två finger bred väg från skogssjön till hafvet. Men den, som icke prisade storverket, det var prins Florio. – Sådana stackare! utropade han. – Har jag ej befallt er gräfvä en kanal, och så ha ni byggt en myrväg!

– Nej, hör nu, ers kunglig höghet! pep en gammal förståndig myra, där hon kröp upp på prinsens stöfvelskaft och kände sig för med sina spröten. – Stackare äro vi ju, för det är vårt yrke, men hvad skulle en kanal vara annat, än en myrväg?

– En kanal, förklarade prinsen, – är en bred och djup vattenränna, där skepp kunna flyta och båtar ro.

– Jaså, sade myran, – kalla då hit mullvaden, han förstår sig på sådant.

Prinsen kallade mullvaden. – Kan du gräfvä, du?

– Skulle tro det, svarade mullvaden.

– Gräf mig då en kanal från skogssjön till hafvet. Hinner du ej ensam, så tag med dig alla rättor och möss. I morgon afton skall allt vara färdigt.

– Lita på det! sade mullvaden.

Andra qvällen kom prinsen tillbaka och fann en liten gång under gräs-vallen, jämt så bred, att en mullvad godt kunde krypa igenom den.

– Hvad för något? Kallar du detta en kanal?

– Så kalla *vi* det, försäkrade mullvaden.

– Att kräk kunna vara så dumma! Hvem i alla dagar skall jag nu få att gräfvä kanalen?

– Duger ej jag, så duger väl gräfsvinet, pep mullvaden med en snörp på sitt tryne. Han tyckte ej om att kallas dum, så att alla hörde det.

Prinsen kallade gräfsvinet. – Kan du gräfvä åt mig en kanal? Men en riktig kanal, förstår du; icke ett sådant där litet mullvadskryp.

– Det är en smal sak för mig, det gör jag ju alla dagar, grymtade gräfsvinet.

– Nåväl, tag dina grisar med dig, och gör allt färdigt till i morgon. Men kom ihåg: en riktig kanal!

– Ja, en spikriktig kanal, lofvade gräfsvinet.

Tredje dagen kom prinsen tillbaka och fann hela skogsbacken uppbökad af svinen, så att där ej mer kunde ses en grön fläck. Maken till svineri fick man söka på sju mils omkrets.

– Hvad? Och detta skall vara en spikriktig kanal?

– Så kalla *vi* det, grymtade gräfsvinet.

Den milde prinsen förlorade tålmodet och lät sitt ridspö dansa på grisarna, så att deras borst reste sig af förskräckelse. – Ack, jag olycklige prins, måste jag nu släpa hit mina elefanter den långa vägen från Afrika?

Intet djur vågade svara. Men den gamla knotiga tallen vid skogsbrynet lät förnimma ett mummel i grenarna.

– Hvad är det tallefar mumlar? frågade prinsen otåligt.

– Själf är en god dräng, brummade tallen.

5 – Hvad vill det säga? Hvilken själf?

– Den Själf, som befaller andra göra hvad han själf kan uträtta. Den Själf, som har två unga, starka armar, men skickar ut svaga varelser till ett arbete, som de icke förstå.

– Menar du mig? frågade prinsen, något förlägen.

10 – Själf är klok nog att gissa gåtor, svarade tallen.

Florio eftersinnade. – Du har kanske icke så orätt, tallefar. Hit med en spade!

Prins Florio fick en spade och började gräfva. Det gick fubbligt i början; han var ej van vid så simpelt arbete. Först blef där en grop, sedan en sned
15 ränna. Men Florio var läraktig, och arbetet begynte roa honom. Han tog ett snöre, mätte ut en rak linie till stranden, mätte lika bredd, lika djup, tog duktiga spadtag och hade till qvällen kanalen färdig. Endast en smal sandbank lemnades kvar närmast skogssjön, för att i rätta ögonblicket fylla kanalen med vatten. Där posterades Florios trognaste björn, som skulle
20 krafsa bort sandbanken, när prinsen gaf signal med sitt jakthorn.

– Nu går jag att vänta Unda Marina, utropade prins Florio glad och aftorkade belåten svetten från pannan, ty det hade varit ett styft arbete.

Det var midsommarqväll; du vet hvad det är, en qväll utan mörker, en qväll utan natt, en drömmande qväll, som flyter ut i en morgon. Så långt man
25 kunde se, låg det stora, vida hafvet alldeles blankt som en silfverbricka, ända bort mot den töckniga horisonten, där Fjäderholmarna skymtade fram mellan himmel och jord. Hafvet var lugnt, men icke alldeles slätt, icke alldeles tyst: där lyfte sig långa, glänsande kullar af dyningen, som gick emot stranden, och när han rullade in öfver kiselstenarna, hördes ett hem-
30 lighetsfullt dån, såsom af en aflägsen åska. Den nedgående solen droppade guld och rosor i hafvets silfver. Hennes stora, röda klot trillade tveksamt på randen af vattnen, såsom en flicka är rädd att stiga i badet och säger:
– skall jag doppa mig? Är det för djupt? Slutligen beslöt solen likväl att doppa sig, långsamt, försiktigt, först med fötterna, så ända till armarna, så
35 öfver hufvudet. Plums, där sjönk hela det stora gyllene klotet ned i brinnande vågor, så att det gnistrade öfver vattnen. Där dök hon ned, dagens

drottning, men blott för en kort stund, såsom ett plaskande barn kniper sig i näsan och doppar sitt hufvud under vattnet, men blott för att skrattande åter lyfta det upp med drypande lockar. Ja, det finns också haf, ännu högre i norr, där dagens drottning trillar som en trissa på vattenranden och icke törs doppa sig alls. Där måtte vara för djupt.

5

På landsidan låg skogen som ett stort sofvande fågelbo. Där var klart ljus öfver grenar och toppar, alla löf genomskinliga, alla qvistar broderade med guld, men natten och skuggan hade gömt sig under granarnas barr. Alldeles tyst var icke heller skogen; talltrasten sjöng sina vackra visor, och när han hvilade näbben, hördes kornknarrens hesa röst från diket i rågåkern. Teg också han, då blandade sig i hafvets aflägsna dån ett lätt sus, såsom när vinden hviskar i unga löf. Men det var icke vinden, han hade krupit under fällen och sof; det var millioner och åter millioner myggors dans mellan träden, där de själfva höllo musiken. Skulle de icke dansa! De hade ju blott en dag att lefva, men det var en lång, lång dag utan natt; de hade ju tid att glädjas åt lifvet.

10

15

Prins Florio satt på en klippa vid stranden. I hvarje gungande dyning, som kom, tyckte han sig se Unda Marinas hvita skuldra höjas ur vågen, men det var icke hon, det var lätt, hvitt skum, som qvarlemnade såpvatten kring småstenarna. Den unge prinsen började tröttna att vänta, skar sig en pipa af rö och blåste en lång, klar ton, som gick ut mot hafvet och tycktes rispa en fåra i vattenspegeln.

20

Då kom en dyning, högre än alla de förra och bländande hvit i sin buktiga rygg: det var icke mer ett försvinnande skum, det var hafvets unga, undersköna prinsessa, som höjde sin skuldra i vågens gungande silfver. Hennes långa, guldgula hår flöt på dyningen, hon samm med ena armen, medan den andra kastade en slängkyss till stranden. Snart var hon där; åter bröts dyningen mot kiselstenarna, men nu flöt hon ej bort i såpvatten, nu låg det gladaste, täckaste barn om tio eller tolf år vid Florios fötter.

25

– Stygga flicka! bannade Florio, medan han skrattande kramade vattnet ur hennes långa lockar. – Jag har väntat så länge, att jag hunnit räkna tiotusen af dina fotspår i sanden här vid sagornas strand.

30

– Har du intet bättre att göra? frågade Unda Marina med klingande löje. – Lär vishet af mig! Jag kommer från Antillerna och hörde din pipa ute i Östersjön. Kan du tro, Florio? Jag har dömt en dom i min faders rike. Och Unda Marina berättade sagan om *slafhandlaren*, hvilken saga står skrifven i denna bok.

35

– Nu skall du berätta en saga för mig, fortfor hon och lutade sitt våta

hufvud mot hans knä. – Jag är trött, jag har simmat så långt i dag. Och när jag hör dig, tror jag mig höra skogen susa.

– När jag hör dig, sade Florio och strök hennes hår med handen, – tror jag mig höra vågorna sjunga. Hvarför skola hafvet och skogen älska
5 hvarandra och likväl bo evigt skilda?

– Därför att man mest älskar det, som man saknar mest, svarade Unda Marina med en vacker blick, som i drömmen.

Florio bröt i tankarna sönder sin pipa. Därpå fattade han prinsessans hand och berättade sagan om *björken*, som också står skrifven i denna bok.

10 När han slutat, hade Unda Marina somnat emot hans knä.

Florio smålog. – Är jag icke en narr, som vaggar små flickor till sömns med sagor? Upp, du lilla sömniga blåbärsöga, nu har jag något muntert att bjuda dig på! Stig i min båt!

– Får jag ej hellre simma? frågade Unda Marina halfvaken.

15 – När har du hört, att en prinsessa kommer simmande till ett kungligt slott? Frukta ej att ro i min båt; han är hvit som snö, med en blå rand som himmel och haf.

– Det är Finlands färger, inföll Unda Marina.

20 De rodde till mynningen af den torra kanalen, som Florio grävt med egen hand och som kostat honom så mycken förtret. – Nu skall du få se mitt slott i skogen.

– Nej, jag tackar så mycket, jag reser aldrig landvägen, skrattade Unda Marina.

– Åh, gif nu akt! Och Florio gaf den öfverenskomna signalen med
25 jakthornet.

Han hade trott, att kanalen i ett ögonblick skulle fyllas med vatten, men björnen behöfde tid att krafsa en rädda. När de väntat en lång stund, begynte några droppar vatten sippra fram på kanalens botten.

– Skall jag simma där? frågade Unda Marina skalkaktigt.

30 Prinsen blef otålig och blåste signal på signal i jakthornet. Ändtligen blef där en liten bäck. – Låt oss ro nu, sade Florio.

Stackars gosse, han hade glömt slutningen från den stora skogssjön där ofvanför till det ännu större hafvet nedanför. Björnens första lilla rädda i sandbanken hade i början långsamt, därefter allt hastigare ätit en bredare
35 fåra i den lösa sanden. Vattnet tryckte på och vidgade fåran allt bredare, allt djupare. Slutligen brast hela sandbanken ...

Florio hade med möda stakat båten ett stycke fram i den lilla bäcken, när bäcken plötsligt förvandlades till en å, ån till en flod och floden till en

brusande fors, som ryckte med sig jord, stenar, träd och stora stycken af sina stränder. Allt kastades om hvar tannat i denna oemotståndliga, grumliga strömhvirvel, som uppslukade halfva skogsbacken med dess myrvägar, mullvadsgångar, gräfsvinsarbeten, lingonris, kråkbär, blåbär, ljung, nyfikna blommor och sqvalleraktiga enrisbuskar. Där var intet annat råd för prins Florio, än att rädda sig bäst han kunde, gripa sin lilla prinsessa om lifvet och bära henne bort ur den förskräckliga forsen. Men nu hade Florio råkat in i ett element, där han var lika litet hemma, som hans prinsessa var hemma på landbacken. Strömmen kastade honom omkull och betäckte honom med spillrorna af hans eget granrisslott, som kom neddansande utför forsen. Han skulle ha varit en förlorad prins, om icke Unda Marina, som nu kände sig hemma i sitt element, gripit honom med venstra handen i hans fladdrande hår, medan hon samm med den högra ut till hafvet och landsatte honom lyckligt vid sagornas strand.

– Medgif, att min fader, hafvet, är mäktigare än din fader, skogen, sade Unda Marina, när de åter sutto på klippan.

– Och likväl vinner min fader af din fader hvar tjugonde år ett grefskap i Finland, svarade Florio.

De gnabbades ibland, de två, men de forforo att älska hvarandra. Solen hade åter dykt upp ur sitt korta bad i de brinnande vågorna. Midsommarqvällen hade oförmärkt flutit ut i midsommarmorgonen och återspeglade sin glans i två par glada ögon, som strålade af barndomens ogrumlade lycka.

När de åtskilts, gick Florio att bese den förr förtjusande udde, där han byggt sin granriskoja vid skogssjön. Han kom till en okänd nejd, där allt var förvandladt. Udden var borta, kojan borta, stranden ett fult fält af lera och sjön bortrunnen, så att endast den djupaste gölen ännu fanns kvar. Af kanalen sågs icke ett spår mer i den sköflade skogsbacken.

Florio tänkte med harm på den glada öfverraskning han velat bereda sin älskade Unda Marina och som slutat så halsbrytande. – Det är ett förräderi af hafskonungen, utropade han och stampade vredgad med foten i marken.

– Var så god och trampa icke ut den sista gnistan af mitt olyckliga lif, jämrade under hans fötter den sqvalleraktiga enrisbusken, som låg där i leran med uppräckta rötter. – Ers höghet har rätt, det är ett svart förräderi. Jag skulle i ers höghets ställe hämnas med att uttorka hafvet.

– Men hvar skulle då min fästmö bo?

– Någon groddamm funnes väl alltid kvar på torra landbacken, menade enrisbusken.

Den gamla, knotiga tallen, som visste att Själ är en god dräng, stod ännu

qvar vid det forna skogsbrynet. Han hade varit för fast rotad vid klippan för att följa med strömmen. Åter mumlade han något i sina tofviga barr, och prinsen ville veta hvad han hade att säga.

– Som man bäddar, får man ligga, brummade tallen.

5 – Jaså. Var det icke du, som gaf mig rådet att gräfvä.

– Ja, Själf.

– Jag förstår. Själf gjorde rätt i att gräfvä, men Själf var dum, när han gräfvde sin kanal i en backe?

– Själf var en pojke.

10 – Tack skall du ha. Hädanefter skall Själf vara klokare. Detta skall vara hans sista pojkestreck.

LEKAR.

KRYPSKYTTARNE.

Sommarlek.

Personer:

MALTE, PALTE och JÖSSE.

Malte och Palte mötas i skogen.

PALTE. Hvert skall du gå?

5 MALTE. På jagt.

PALTE. Men du har ingen bössa.

MALTE. Jag har en bra käpp.

PALTE. Jag skall också söka en bra käpp. Hvad skall du skjuta?

MALTE. Jag skall skjuta Jösse till stek åt mamma.

10 *(Jösse kommer skuttande bakom deras rygg.)*

JÖSSE. Hvad är det de säga? Skjuta mig? Uff, det är jägare! Det är då en världens lycka, att de vända ryggen åt mig. Jag vill gömma mig här i busken och höra hvad de säga. *(Han gömmer sig.)*

MALTE. Jag skall vara en krypskytt.

15 PALTE. Jag skall också vara en krypskytt. Hvad är en krypskytt för karl?

MALTE. En krypskytt är en jägare, som kryper på magen.

PALTE. Det var lustigt. Hvarför kryper han på magen?

MALTE. För att Jösse skall tro att han är en stock.

- PALTE. Åhå, är Jösse så dum?
- MALTE. Ja, han är *så* dum, vet du, att när han gömmer hufvudet i en buske, tror han att ingen ser honom. 20
- JÖSSE (*i busken*). Det skall jag komma ihåg.
- MALTE. Och så rädd är han, vet du! När Jösse ser en kråka, tror han, att hon är en varg.
- JÖSSE. Må det? 25
- PALTE. Jag skulle inte alls vara rädd för vargen.
- MALTE. Och jag skulle taga en björn i kragen.
- JÖSSE. Nej, hör, nu börja de skryta! De där äro inga farliga jägare.
- PALTE. Hvad skola vi göra med Jösse, när vi skjutit honom?
- MALTE. Jag stoppar honom i min portör. 30
- PALTE. Den är ju full med smörgåsar.
- MALTE. Därför skall jag strax äta upp mina smörgåsar, så att han får rum.
- PALTE. Jag skall också äta upp mina smörgåsar, så att jag får rum för min Jösse. (*Båda äta.*) Men om Jösses ben stå ut från portören?
- MALTE. Så knipa vi af dem till hartassar för griffeltaflorna. 35
- JÖSSE. Tackar så mycket.
- MALTE. Sedan steka vi Jösse och äta honom med gurkor.
- JÖSSE. Smaklig måltid!
- PALTE. Nej, vet du, jag tycker mera om lingonsylt och stekta potäter.
- MALTE. Nå ja, och våfflor till efterrätt. Mamma skall hålla kalas, när vi 40 hemta harstek åt henne.
- JÖSSE. Ja, tänk bara hvad mamma blir glad!
- PALTE. Men, kära Malte, hvad skola vi göra med Jösses skinn? Inte brukar man steka harskinn.
- JÖSSE. Nej, mitt skinn skulle fastna små herrarne i halsen. 45
- MALTE. Ja, hvad skola vi göra med skinnet? Männe grisen vill ha det?
- JÖSSE (*skrattar*). Ohoho, grisen? Det börjar bli roligt.
- PALTE. Om inte grisen vill ha det, duger det nog till dammtrasa åt Fina.
- MALTE. Nej, vet du, vi sälja skinnet, och så köpa vi knäckor.
- PALTE (*mumsande*). Ja, det göra vi. Men huru skola vi nu få fram Jösse 50 för att skjuta honom?
- MALTE (*mumsande*). Krypsskyttarne veta så många konster. Vi skola skrämma honom med att räkna till hundra. Ett, tu, tre, fyra ...
- PALTE. Sexton, sjutton, aderton, nitton ...
- MALTE. Tjugusju, tjuguåtta, tjugunio, tjugutio ... 55
- PALTE. Tjuguefva, tjugutolf ...

JÖSSE. Nu staka de sig.

MALTE. Tjugunitton, tjugutjugu, tjugutjuguen ...

PALTE. Nej, hör du, nu går det galet!

60 MALTE (*mumsar på en ny smörgås*). Vänta, vi börja om igen! Ett, tu ...
(*De räkna om igen och komma till tjugutjugutjugu.*)

JÖSSE. Hvad är det för jägare, som inte kunna räkna till trettio? Jag skall
lära dem att kalla Jösse dum.

(*Jösse tager ett skutt ur busken och springer mellan Maltes och Paltens ben.*
65 *De falla på magen.*)

PALTE (*skrikande*). Hjälp, hjälp! En varg!

MALTE (*hvars smörgås fastnat honom i halsen*). En bjö ... bjö ... bjö ...
björn!

JÖSSE (*skrattande*). Nej, bara lilla Jösse, som skjutit omkull två krypskyt-
70 tar. Uhuhuh! Nu har jag skrattat min mun på sned!

JENNYS FÖRMANINGAR.

Kammarlek.

Personer:

JENNY.

GÅRDSHUNDEN VAKT.

DOCKAN TIPPI.

5 RÖSTEN.

Teatern föreställer en kammare. Jenny inkommer ensam och ser icke Tippi, som ligger på golfvet med högra armen och bägge benen afbrutna.

JENNY. I dag ha vi lof på första maj. Nu är jag fin och kammad som en prinsessa, och nu har jag rent, stärkt förkläde och röda strumpor och spritt-
10 nya skor. Nej, hvad jag är fin, jag är så super ... super ... hur var det mamma sade? – superfin! Det är för att jag är så rysligt ordentlig. Jag viker alltid ihop mina kläder på en stol, när jag lägger mig, och så vet jag alltid om morgonen
hvar jag skall söka dem. Alla mina saker och mina dockor äro så otroligt ordentliga. Är det inte skam att se huru Lotten Liljekrona låter sina dockor
15 ligga på golfvet, så att man trampar på dem! Sådan slarfmaja! Har jag inte sagt henne så många gånger: Lotten, Lotten, hur sköter du dina barn? Tänk nu, Lotten, hur du låter dem frysa i bara lentyget! Dockklädningen släpar i spottlådan, hatten och kängorna ligga mössättna under dockskåpet. Man

skall vara ordentlig, ser du; Tippi är alltid så fin, hon, och hvar afton kläds hon af och lägges i vaggan och hvar morgon kläds hon på. När du kommer till oss på första maj, skall du få se huru rysligt snygg hon är ... 20

(En hund skäller utanför.)

Så, nu skäller Vakt vid porten. Det är Lotten som kommer. *(Tittar i fönstret.)* Nej, det är ryssen, som bjuder ut glace. *(Man hör utanför:)* Åsche maråsche! Om jag skulle köpa för 25 penni glace? Ja, jag vet, mamma bjuder på strufvor och mjöd, men tuttelidu, se, det vore något att bjuda på glace! 25

(Hon springer till bordet att söka sin sparbössa, men trampar på Tippi. Kratsch.)

Hvad var det? Tippi? Min Tippi! *(Storgråtande.)* Min Tippi på golfvet, utan armar och ben; uhuhu, min stackars Tippi, min egen Tippi! Hvem har gjort dig så illa? *(Häftigt och harmset.)* Det har Vakt gjort. Ingen annan har gjort det, än Vakt. Vakt är en varg, som äter upp mina små barn. Vakt! Vakt! ... Nej, han kommer inte om han hör, att jag är ond på honom. *(Lockande.)* Vakt! Vakt, ici! 30

(Vakt kommer, Jenny fattar en käpp.) 35

JENNY. Bekänn, att det är du, som ätit upp Tippis armar och ben! Ser du käppen, Vakt? Vill du bekänna! Jaså, du vill inte? Då skall du få en risbastu, så det sprakar i pelsen.

RÖSTEN *(talar osynlig med hundspråk).* Slå mig inte, prinsessa, jag är oskyldig! 40

JENNY *(häpen).* Hvad för något? Kan du tala, du?

RÖSTEN. Jag måste ju svara, när du frågar.

JENNY. Hör på den! Det var märkvärdigt. Nog har jag läst det i sagorna, men aldrig har jag trott, att hundarna kunna tala.

RÖSTEN. Hvarför skulle ej hundarna tala sitt språk, som du talar ditt? 45
Det behöfver ju bara öfversättas. Är jag inte fars och mors trotjenare, som dag och natt vaktar gården mot tjufvar? Får jag ej frysa och svälta, jag? Och är jag inte din vän, alltifrån den tid när du var så liten, att du blott kunde krypa? Då kröp du till mig och ref mig i öronen och ryckte hår ur min mjuka pels. Blef jag ond, jag? Hvarför vill du nu slå mig? 50

JENNY. För att du ätit upp Tippis armar och ben. Fy, Vakt, fy, stor skam! Huru kan man göra så illa åt ett litet barn? Stackars Tippi har aldrig gjort någon illa, hon, och ändå kan du vara så grym! Man skall vara beskedlig mot små barn, Vakt! Man skall akta dem som porslinsdockor, man skall vara snäll och ordentlig med dem. Fy, en sådan otäckning du är, Vakt! Du måste få ris. 55

RÖSTEN. Hör nu, prinsessa, jag förstår inte hvad du säger. Jag har ju

hela natten legat på vakt vid trappan, och först nu på morgonen fick jag ett ben i köket. Aldrig kan det ha varit Tippi's ben; det smakade som ett oxben.

JENNY. Men där ser du ju huru stackars Tippi är utan ben. Hade Tippi
60 varit en fågel, skulle jag tro, att vargen har varit Misse, men aldrig har jag hört, att Misse fått smak på dockor. Nej, det är du, Vakt, det är du, och därför skall du få ris.

VAKT. Vov-vov.

JENNY. Nå, se, nu bekänner du själf, att det var du. *Couche*, Vakt! Lägg
65 dig beskedligt ned, så skall jag inte basa så hårdt.

RÖSTEN. Förstår du inte hundspråket? När jag säger vov-vov, betyder det: här kommer någon, gif akt! Och se, nu kommer käppen till min rygg, och jag säger: gif akt, käpp, att du ej straffar en oskyldig! Fråga Tippi! Hon må väl bäst veta hvem som ätit upp hennes ben.

70 JENNY. Hör du, Tippi, hvad den elake Vakt säger? Stackars lilla Tippi, om du kunde tala, skulle du nog säga hvem som varit så grym mot dig.

RÖSTEN (*talande dockspråket*). Det har min mamma varit.

JENNY (*häpen*). Hon kan också tala! ... Hvad är det du säger, Tippi? Det är ju jag, som är din mamma.

75 RÖSTEN. Ja, min mamma sökte i går sin mammas fingerborg, som hon tappat någonstädes, och så hittade hon den i min vagga. Min mamma hade så brådt för att hennes mamma behöfde strax fingerborgen, och så kastade min mamma ut mig och alla kläderna ur vaggan, medan hon sökte. Min mamma är en stor slarfva, när hon har brådt. Ibland kan hon putsa mig superfina,
80 men en annan gång flyger hon från mig, som ett yrväder, och lemnar mig oklädd och okammad, liksom nu. Se bara huru mitt hår ser ut! Och det är ändå riktigt hår. Jag har kostat tre mark i Fontells bod.

JENNY (*mycket förlägen*). Men, söta Tippi, ... hvem i all världen kunde nu tro, att dockorna i Fontells bod kunna tala? ... Ja, Tippi, nog är det sant,
85 att jag sökte fingerborgen, men lade jag dig inte tillbaka i vaggan?

RÖSTEN. Du *tänkte* lägga mig dit, men du glömde det och lät mig ligga på golfvet. Så blef det mörkt, så kom Lovisa tassande genom rummet och trampade på mig. Kratsch, där låg ena benet! Sedan kom Robert ridande på en käpphäst, och kratsch, där låg andra benet! För en kort stund sedan
90 kom min lilla mamma själf midt på ljusa dagen, och kratsch, där låg högra armen! Adjö, lilla mamma. Vid nästa kratsch stryker hufvudet med.

JENNY (*slår af förskräckelse hop sina händer*). Tippi, Tippi, har du en sådan slarfva till mamma, hvad i all världen skall då din mammas mamma säga? Gå ut, Vakt, gå ut; du skall få halfva min strufva i dag, om du ej talar

om för någon att jag trampat på Tippi. Hvad är det nu för en säkerhet, när
alla hundar och dockor lärt sig tala? 95

(Vakt springer ut, och strax därpå hör man honom skälla: vov vov.)

JENNY. Nu är det Lotten Liljekrona. *(Hon samlar ihop Tippi's bitar.)* Hon
skall ej se mitt rysliga slarf. Åh, hvad jag skäms! Hon är ordentligare, hon,
än jag; hennes Kunigunda har aldrig legat i bitar på golvet. *(Eftersinnar.)* 100
Nej ... jag vill inte visa mig bättre, än jag är! Hyckla, fy! Lotten skall få se
huru dum jag varit. Men ni alla, små gossar och flickor där, jag har något
att hviska åt er. *(Hviskande.)* Ingen skall tro sig vara bättre än andra. Alltid
finns någon Vakt eller Tippi, som sqvallrar ut våra dumheter, och så stå vi
med skammen! 105

FÖRSPEL TILL »PRINSESSAN TÖRNROSA».

(Se 4:de boken af Läsning för Barn.)

*Röd fond af morgonrodnad. På en upphöjd estrad sitta i halfcirkel féerna Hulda,
Clara, Sola, Stjärna, Måna, spinnande på sländor, från hvilka guldtrådar utgå
till Ljusöga, som sitter något lägre framför i midten af halfcirkeln. Närmast
fonden sitter Mörköga fördjupad i läsningen af Ödets uppslagna bok.*

LJUSÖGA. 5

Vi äro hemma från sagans världar,
Från drömmens fjärdar,
Från brasans härdar.

Vi äro väsen från sommardagen,
Från blomsterhagen, 10
Barn af behagen,
Naturens döttrar, som, evigt unga,

I rymden gunga
Och le och sjunga,

Vi bo långt borta i fjärran dalar, 15
I ljusets salar,
Och däremellan

Vi stiga sällan
Till menskoboning,
Där utan skoning 20
Den kloke hånar

Det, som förvånar,
 När sagan lifvet sin färgprakt lånar.
 Men där vi finne
 25 Ett barnasinne,
 Som än kan lefva
 Uti den värld, där vi glada sväfvä,
 Då gå vi ljusa
 Att än förtjusa
 30 Dess oskuldsöga,
 Och fram stå bilderna från det höga,
 Dem lifvets klokhet förstår så föga
 Och där dock gömmes ett ursprungsord
 Från varma himlar till kulen jord.

35 Liksom en juniqväll, när solen nedgår
 Och spinner röda silkesband af strålar
 I skyarna långt ofvan fält och dal,
 Så spinna vi i långa, gyllne trådar
 Åt menskors barn de blida gåfvor ut.
 40 Den ena kallar gåfvorna en slump,
 Den andra en förtjenst, den tredje vinst;
 Men vi, som en allsmäktig skickelse
 Bestämt att länka lifvets lopp med fina,
 Osynliga och obekanta linier,
 45 Vi veta, att hvart väsens lott är bunden
 Vid trådarna af etherns skära ljus.
 Och om de bruste, skulle rymdens klot,
 Naturens harmoni, det godas lifskraft,
 Det rättas raka väg, det sannas samband,
 50 Våglinierna utaf det sköna, allt,
 Allt skulle här på jorden sönderbrista
 Och vända till sitt himlaursprung åter.
 Fördenskull spinna vi från tidens början
 Och spinna rastlöst fram till tidens slut
 55 Vår tråd vid sidan af vår mörka syster,
 Som på sin lott fått nattens väldighet.
 Nu, ljusets döttrar, låten sländan hvila
 Ett ögonblick, så länge solen gungar

På oceanens gnistrande kristall, Och sägen mig: hvad är det, som I spinnen?	60
HULDA. Jag spinner <i>rättvisa</i> .	
CLARA. Jag spinner <i>sanning</i> .	
SOLA. Jag spinner <i>skönhet</i> .	
MÅNA. Jag spinner <i>kraft</i> .	
STJÄRNA. Jag spinner <i>lif</i> .	65
LJUSÖGA. Och alla edra trådar sammanlöpa I mig, som spinner <i>kärlek</i> . Om ett väsen På jorden finnes, uti hvilket alla Det jordiskt godas trådar sammanflöte Som floderna i hafvet, o hur nära Stod icke detta väsen då sin urbilds källa, Det högsta goda, det fullkomliga, Af hvilket allt är här blott återsken!	70
MÖRKÖGA (<i>utan att se upp</i>). Fåfänglighet!	75
LJUSÖGA. Är icke menskan skaparns afbild?	
MÖRKÖGA (<i>som förut</i>). Vrångbild!	
LJUSÖGA. Men våra gåfvor lefva, en och en, I många bröst. Så sägen, ljusets döttrar: Hur många älska <i>rättvisa</i> på jorden?	80
HULDA. Femhundredratusen.	
LJUSÖGA. Huru många <i>sanning</i> ?	
CLARA. Trehundredratusen.	
LJUSÖGA. Hur många <i>skönhet</i> ?	85
SOLA. Nittio millioner.	
LJUSÖGA. Hur många <i>kraft</i> ?	
MÅNA. Femhundra millioner.	
LJUSÖGA. Och <i>lif</i> hur många? Kan du räkna dem?	
STJÄRNA. Två tusende millioner ... alla! alla!	90
LJUSÖGA. Nåväl, jag räknat ut, att nu bland dessa Tvåtusende millioner, som fått lif	

- 95 Och älska lifvet, lefva hundratusen
I kärlek utan spår af själfviskhet.
Du hör det, dotter af den mörka natt:
Ett hundratusen utan själfviskhet!
Förstår du då hvad detta väsen vore,
I hvilket *alla* våra gåfvor finge rum?
- 100 MÖRKÖGA (*ser upp*).
Om alla edra ljusa gåfvor rymdes
I samma barm, var viss, de skulle strida
Som skilda vindar öfver samma haf.
Rättvisan skulle spränga sönder *kärleken*,
105 Mot *lifvet* skulle *kraften* kämpa vildt
Och *sanning* tvätta smink från *skönhets* kinder.
Naturens makter tumla om i fejd,
Och andens gåfvor kunna ej förlikas.
I stoftets värld är kamp, ej harmoni.
- 110 LJUSÖGA.
Må verkligheten slita då vår tvist,
Vi välja ut den spädaste, den yngsta
Bland jordens plantor, på hvars skära oskuld
Ej än ett grand af stoftets brister föll,
115 Ett barn, som föddes nyss till lifvets strid.
- MÖRKÖGA.
Barn höra himlen till. Ett barn är fridlyst.
Naturens makter få ej röra det,
Eld får ej bränna det, ej luft, ej vatten,
120 Ej jord det skada.
- LJUSÖGA.
Icke skada, nej,
Men moderligt omhulda, skydda det
Till lif och blomstring.

MÖRKÖGA.

125

Allt är oss förbjudet,
Så snart det gäller dessa skapelsens
Och högre makters främst utkorade.

LJUSÖGA (*bläddrande i Ödets bok*).

130

En dunkel hågkomst säger mig, att en gång
Ett undantag ... Här är det, nattens dotter!
På sjunde sidan här till höger står,
Att denna natt skall födas en prinsessa,
Om hvilken lifvets makter skola täfla
Med dödens. Allt är förutsagdt.
Vid tingens början har en högre makt
Förutsett denna tvist emellan oss
Och gifvit oss till prof ett menskobarn.
Låt oss förenade på detta barn
De gåfvor pröfva, som åt oss beskärts!

135

140

MÖRKÖGA (*granskande boken*).

Har då den stumma natten en gång födt
Ett menskolif, som trotsar ej blott döden,
Men ock de högsta gåfvors frestelser?
Så står det skrifvet ... Väl, låt oss försöka!
Men utan strid skall jag förvisst ej vika,
Och viker jag, så viker jag en tid,
Men vänder åter, när min timme slagit.
Hvar finns den korade, i natten födda,
Som skall få allt, hvad andra delvis fått?

145

150

LJUSÖGA.

Hon finns här nära i en konungs slott.
Och nu, när solen stiger upp ur vågen,
När stjärnorna smält bort på himlabågen
Och nyfödd dag bebådar nyfödt hopp,
Begyinner Törneros sitt lefnadslopp.
Upp, blida döttrar af naturen alla,
Att edra bästa gåfvor frambefalla!
Nu rullas sagovärldens förlåt opp,

155

Nu stiga féerna hit ned i tiden,
 Nu börjas mellan ljus och mörker striden,
 Och nattens allvar har med dagens skämt
 Vid Törnerosas vagga möte stämt.

LUCIAS SIFFROR

Jullek.

Personer:

NANNA, *N:r 1*, HANNA, *N:r 2*, ANNA, *N:r 3*, MÄRTA, *N:r 4*,
 BERTA, *N:r 5*, MELICERTA, *N:r 6*, NORA, *N:r 7*, DORA, *N:r 8* och
 FLORA, *N:r 9*, skol flickor.*

5 MAGISTER TABELL, *deras lärare.*

THOMAS, *en okänd gubbe.*

LUCIA, *hans unga gumma, en fé.*

SKOLVAKTMÄSTAREN.

RÖSTER *utanför.*

10 *Ett skolrum med pulpeter och i hörnet en stor räknetafla. Till venster en dörr, till höger ett fönster. Magister Tabell med sina flickor.*

TABELL. Ja, det kan nu ej hjälpas. En del flit, subtraherad från två delar lättja, gör en del lättja i rest. Detta är minus, förstå ni. De, som varit lata i räkningen, måste repetera kursen på själfva Luciadagen.

15 FLORA. Söta magistern, vi skola vara så flitiga i jul, om vi få lof att fira Lucia.

ALLA FLICKORNA. Söta magistern, vi skola vara *så, så* flitiga.

TABELL. Flitiga under julen! Det skall man tro. Ni skola vara *så, så* flitiga i källbacken och göra *så* märkvärdiga framsteg i ringdansen kring julgranen.

20 Hvad behöfves där mer? Jo, att med mycken flit snaska godt. Och därmed tro ni er inhemta den ädla räknekonsten! Se ni, aritmetiken är den största af alla konster. Det är siffrorna, som regera världen, och siffror äro vi alla, – enheter, förstå ni? Addera enheterna, subtrahera dem, multiplicera dem, dividera dem, det är lifvets summa. Den som kan räkna, han *kan* allting,
 25 och han *vet* allting. (*Nanna, Märta och Nora markera.*) Nå, hvad är det? Ni ha lof att fråga.

* Nanna är den minsta, de öfriga i ordning efter längden.

NANNA. Kan han räkna ut hvad väder det blir i morgon?

MÄRTA. Kan han räkna tankar?

NORA. Kan han räkna ut om han är lycklig?

TABELL. Ja, det förstås. Han kan allting. Siffrorna äro världens 30
konungar, de genomtränga allt och beherska allt. Men nu skola vi repetera
hufvudräkningen.

SCEN 2.

(Thomas inträder, hölj d i en vid kåpa.)

THOMAS. Goa herrn, gif mig en liten slant till julen! 35

TABELL. Hvem är där? Hvad är ni för en?

THOMAS. Jag heter Thomas, och min gumma heter Lucia. Jag är en fat-
tig pilgrim, som går kring världen och söker snälla barn. Herrn har många
barn, han.

TABELL. Gå er väg, ni stör oss. Ser ni icke, att här är en skola? 40

THOMAS. Därför kom jag ju hit. Jag trodde, att man i en skola lärt sig
vara god mot de fattiga.

SKOLFLICKORNA. Söta magistern ...

TABELL. Nå, se här, efter de bedja för er.

(Han lägger en silverslant i gubbens hatt.) 45

NANNA. Få vi också gifva något?

TABELL. Ja, ja, men det skall ske fort. Vi försumma räkningen.

(Flickorna frambära åt Thomas pepparkakor, pumpernicklar och annat godt.)

THOMAS. Stor tack! Till belöning skall jag säga er något. Det är i dag
Lucia, min gummas namnsdag, och det är en märkedag. Den, som i dag 50
önskar något och säger prosit, den skall strax få sin önskan uppfylld.

TABELL. Ha vi nu tid med märkedagar? Gå er väg!

THOMAS. Får jag ej höra en stund på de små beskedliga fröknarna?

TABELL *(för sig)*. Man blir då aldrig af med den karlen. *(Högt.)* Nå, hör
då, så får ni lära er något ... Addition. Nanna! *(Nanna uppstår.)* I går fick 55
du af din mamma sex äpplen. *(Nanna nickar.)* I dag får du sju andra äpplen
af din pappa.

NANNA. Ah, så roligt!

TABELL. Huru många äpplen har du då?

NANNA. Sju. 60

TABELL. Tänk efter! I går fick du sex ...

NANNA. Ja, men dem har jag redan ätit upp.

TABELL. Så, så; du skulle ha tretton äpplen ... Sitt ned! Melicerta! (*Hon uppstår.*) Subtraktion. Robert hittade på gatan en påse med nötter. Han räknade nötterna, de voro 54. Han skalade 14, men kastade bort dem, efter
 65 de voro maskätna. Huru många nötter hade han kvar i påsen?

MELICERTA. Han hade inga nötter alls kvar i påsen.

TABELL. Hvad för något? Hade han inga nötter alls?

MELICERTA. Nej, han kastade bort dem, för att de voro alla maskätna.
 70 Hvad skulle de duga till, som legat på gatan?

TABELL. Förbättrar du mina exempel? Han hade 40 nötter kvar i påsen ...
 Sitt ... Dora! (*Hon uppstår.*) Multiplikation. Hvad göra 70 gånger 3?

DORA (*flinkt*). 73.

TABELL (*häftigt, men hejdar sig*). Du är ... Ja, du är 73 gånger så klok som
 75 tabulan. Efter tabulan blir det 210. Sitt! Ni kunna hvarken addera, subtrahera
 eller multiplicera. Nå, Hanna! (*Hon uppstår.*) Försök division. Björken hade
 2 000 löf, när han höggs i skogen. Fem får och en bässe trätte om löfven.
 – Hvad är det värdt att träta? sad' bässen. – Jag äter upp hälften, och ni andra
 dela resten i lika delar. – Huru många löf fick bässen, och huru många löf
 80 fick hvarje får?

HANNA. Bässen fick ingenting för att han var snål.

TABELL. Men om han nu fick hälften, huru många löf fick bässen?

HANNA. Nej, han fick ingenting, för att han var så rysligt snål.

TABELL (*rusar upp i vrede*). Är det icke så, att man kan bli rosenrasande?
 85 Här sitter jag hela långa termin och matar de där kycklingarna med siffror
 som guldkorn, men när jag frågar hvad bässen får, ja, se, då får bässen
 ingenting, för att han är så rysligt snål! Kalla ni det att räkna? Berättar man
 sagor i aritmetiken? Jag önskar ni vore siffror, siffror (*snusar*) och ingenting
 annat än siffror (*nyser*). Prosit, det nös jag på.

90 (*Thomas afkastar kåpan och framträder i julgubbens välkända gestalt.*
Musik bakom scenen till Thomas' besvärjelse:)

Yksiki, kaksiki, kolmeki.

Tretton femsjuttonodels ett, minus sex.

Autumni rigores

95 Mordite flores!

Sit ordo lex,

Dum fiat numerus omnium rex!

(*Scenen förmörkas, alla flickor nedhuka sig bakom sina pulpeter och uppresas
 sig åter efter besvärjelsens slut, då scenen ljusnar. Deras ansikten äro nu krit-*

hvita*, de bära alla en guldkrona på sitt hufvud och sin tydliga siffra från 1 till 9, i ordning från Nanna uppåt. De äro porslinsdockor med rörliga leder, röra sig styft och mekaniskt samt tala långsamt, grammatikaliskt, utan att förändra en min. Scenen ljusnar å nyo.) 100

TABELL. Hvad är det? Här måste ha kommit imma på mina glasögon. (Han aftorkar dem sorgfälligt, påtager dem åter och räknar förvånad siffrorna) 105
1, 2, 3, 4 o. s. v. Det har sin riktighet. Skulle jag ha somnat midt under räknetimmen och drömma aritmetik? (Han kniper sig i örat.) Nej, jag är vaken. (Pekar på tre af eleverna.) Flora! Melicerta! Nanna!

FLORA. Jag heter icke Flora. Jag är 9.

MELICERTA. Jag är 6. 110

NANNA. Jag är enheten.

TABELL. Verkligen? Nå, hvarför bära ni kronor på edra hufvuden?

FLORA. Vi äro kungabarn. Det är siffrorna, som regera världen.

TABELL. Mjuka tjenare! Det där har varit i säck innan det kom i påse.

THOMAS. 115

O, räknemästare, du önskat det,

Som oförväntadt nu gått i fullbordan.

Din klass, de unga, blomstrande elever,

De äro nu, med makten af ditt ord,

Förvandlade till siffror. Deras tankar 120

Och ungdomsvarma känslor frusit bort

I stel aritmetik. Tillintetgjordt

Är nu allt annat. Räkna, räkna, räkna

Och åter räkna är nu deras lif.

De skola räkna ungdomens sekunder 125

Och hjärtats pulsslag; mäta menskors värde

I mark och penni; städsla lifvets plikter

För lön och lega; sälja dygd och ära,

Samvete, fosterland för stadgadt pris.

De skola utgå att regera världen. 130

Det skall ej finnas något, som ej säljes

Och köpes mer. Allt, allt är mått och vigt

Och tal och räknekonst. – O, mästare

Din konst är god, jag lastar henne icke;

* För detta ändamål finnes antingen finmalen krita eller ock hvita masker med hål för ögon och mun.

135 Din konst är menskans bästa tjenarinna,
 Blott hon ej vill beherska menniskan,
 Det finns oändligheter i ditt bröst,
 Som icke vägas, mätas eller räknas.
 Inför de ädlaste, de högsta strängar
 140 I lifvets samklang, – kärlek, vänskap, sällhet, –
 Där står din räknekonst så svarslost stum,
 Som nattens stjärnor öfver öde rum.
 Farväl ... Din vishet all kan ej befria
 Din siffras fångar ... Det kan blott Lucia.

145 (*Han försvinner.*)

TABELL. Nå, om icke det där var vers, vill jag aldrig rita en åtta mer.
 Poesi och aritmetik (*snusar*), det är som en tändstickslåda i ett glas vatten.
 Hvad tusan är det där för en karl? Han måtte gå kring och sälja visor på
 salutorget. Men hör nu, mina nådiga prinsessor, som regera världen, förstå
 150 ni er bättre nu på quatuor species? Ställ upp ett tal! Till exempel 27 ...
 (*Siffrorna uppställa sig efter kommando, och exemplen kunna varieras efter
 behag.*) Riktigt! Nå, vidare ... 356 ... 4 785 ... 16 293 ... 175 482 ... 8 936 475
 ... 81 639 574 ... 123 456 789 ... På spiken rätt. Det kallar jag hela tal. Ni göra
 framsteg. Nå, vidare ... ett bråk, till exempel $\frac{5}{293}$ (*N:o 5 ställer sig på en stol
 155 bakom de tre öfriga.*) Också riktigt ... Addera 57 till 362. (*Siffrorna uppställa
 talet 419*) ... Har man sett på maken? Perfekt! Nå, subtrahera därifrån 174!
 (*Siffrorna angifva talet 245.*) Också riktigt. Multiplicera detta tal med 3!
 (*Siffrorna uppvisa 735.*) På spiken! En bankfröken skulle ej göra det bättre.
 Nå, dividera 735 med 7! (*Siffrorna uppställa tvekande 15.*) Nej, *det* är på tok.
 160 Det skall vara 105.

FLORA. Här finns ingen nolla.

TABELL. Hvad? Ingen nolla? Och det är just nollorna, som regera
 världen. Ro hit med en nolla! Hvad är aritmetiken utan nollor?

FLORA. Vi äro nio siffror och du den tionde. Alltså är du nollan.

165 TABELL. Hör nu, prinsessa, för det första kallar man ej sin lärare du,
 och för det andra är han ingen nolla för sina elever. Men jag vet en utväg.
 Vimlar ej vår stad och hela världen af nollor? (*Går till fönstret, ropar utåt
 och klappar i händerna.*) Halloh, där! Alla nollor hit! ... Man skall se huru
 snabbt vi får vår million i ordning. (*Siffrorna taga i ring.*)

170 TABELL. Jaså, ni mena, att summan af hela räknekonsten är noll? (*Snusar.*)
 Jag tillåter mig säga, med all respekt för de nio medusorna, att om detta är
 skämt, så är det oförsämdt ... (*Man hör stoj utanför.*) Hvad är detta för stoj?

SKOLVAKTMÄSTAREN. Herr magister! Herr magister!

TABELL. Hvad är det?

VAKTMÄSTAREN. Hela tamburen, trappan, gården och gatan äro fulla med folk. Hit rusa allt flera, så långt man kan se. 175

TABELL. Hvad är det för folk?

VAKTMÄSTAREN. Alla sorter, stora och små ... höga herrar ... förnäma fruar och fröknar ... borgerligt folk och simpelt folk ... Alla skrika de: släpp oss in, vi behöfva bara en siffra för att blifva millioner! ... Nej, hör hur de bullra! (*Starkt buller utanför, man hör röster:*) millioner! millioner! 180

TABELL. Nå, nog trodde jag, att här skulle vara godt om nollor, men de där utfattiga millionerna utan siffror framför bli nästan för närgångna. Bed dem draga till banken! ... Nej, skicka dem till järnvägsstyrelsen! Vi behöfva millioner för att åka till Lappmarken. (*Vaktmästaren går. Nytt stoj och därefter tystnad utanför.*) 185

TABELL. Vi få hjälpa oss utan nollor i dag. Jag är mycket nöjd med er senaste räkning. Hvilken lycka, att ni förvandlats till siffror! Och siffror kunna ej få mindre vitsord i räkning, än ... gissa! 190

ALLA SIFFRORNA (*lugnt och kallt*). Berömliga.

TABELL. Ja, och det *understruket*. Gläder det er icke efter så många motgångar? Ack, mina kära elever, jag är stolt öfver eder ... ni skola gå långt... det är min bästa belöning, ... det rör mig till tårar. (*Han gråter och snusar.*)

FLORA. En tår väger fem sjundedels centigram.

TABELL (*som förut*). Min vänskap för eder ... 195

NORA. Betalas med 3 mark i timmen.

TABELL (*som förut*). Mitt hjärtas känslor ...

MELICERTA. Hjärtat slår 80 slag i minuten.

MÄRTA. Nej, det är olika. Kärleken kan slå 120, vreden 130, raseriet ända till 140. 200

TABELL. Hvad hör jag? Väga ni mina tårar i centigram, min vänskap i penningar, mina känslor i pulsslag? Huru mäta ni då eder tacksamhet mot skolan, eder pligt mot fäderneslandet eller edert samvetes vittnesbörd?

FLORA (*kallt och bestämdt*). Allt det, som icke kan vägas, mätas eller räknas, det finns icke till. 205

TABELL. Hvad? Finns icke till? Olyckliga barn, du förskräcker mig!

NORA. Förskräckelsen kan nedgå till 40 slag i minuten.

TABELL. Ack, när jag tänker på edra sköna, lyckliga ungdomsdagar ...

ANNA.* En dag och en natt räkna 24 timmar, 1 440 minuter, 86 400

* Replikerna kunna fördelas på de mest talföra.

210 sekunder och 5 millioner 184 000 terzer.

HANNA. En skön dag räknar 0,0 millimeter i nederbörd.

NANNA. En lycklig dag kan ej räknas, alltså finns han ej till.

TABELL. Bort, bort! Det är ju omenskligt, det där. Siffrorna spöka. Hvar är Thomas? Hur skall jag få de stackars barnen åter till menniskor?

215 MELICERTA. Du har önskat en gång och fått en gång. ... Plus 1 minus 1 är lika med noll. Det är subtraktion. Där återstår ingen rest.

TABELL. Riktigt, men rysligt! Tag hela min räknekonst, men (*snusar*) låt mig förnimma, att hos er finns en enda mensklig känsla kvar!

220 NANNA (*långsamt och afbrutet, liksom i drömmen*). Jag önskar ... 2 minus 2, lika med noll ... Jag önskar ... 12 gånger 4 gör 48 ... jag önskar ... 21, divideradt med 7, gör 3 ... Jag önskar ... plus 9... att vi blifva menniskor igen.

TABELL (*nyser*). Prosit. (*Den stora räknetaflan öppnar sig, och i dess ram står Lucia som ung fé med utsträckt spira. Musik. Mörker.*)

Lucias besvärjelse.

225 Aronda midö,

Calamba vitello!

Fugite, numeri!

Surgite, animæ!

Villorna vika, och sanning består;

230 Öppna dig, knopp, för den blommande vår!

(*När scenen ljusnar, återser man skolflickorna i deras förra gestalter, glada klappande händerna. Siffror och kronor äro försvunna.*)

LUCIA. Nej, behållen edra kronor! Är icke människan skapelsens krona? (*Flickorna återtaga sina kronor.*)

235 NANNA. Jag drömde så löjligt ... att jag var en siffra.

FLORA. Jag med. Och vår själ var *quatuor species*.

TABELL. Det var icke så illa det, mina barn ... men måtta i allt!

MELICERTA. Och jag drömde, att magistern lofvade oss berömliga, understruket.

240 TABELL. Gjorde jag det? Ja, det är möjligt. Ni räknade, tror jag, bättre än jag. Men, när jag tänker på att mina tårar väga fem sjundedels centigram, att kärleken räknas i pulsslag och vänskap i mark och penni ... Uff, tack skall du ha, goda fé, som gjort de där isklipparna åter till folk!

VAKTMÄSTAREN (*i dörren*). Här är en nolla, som nödvändigt vill in.

245 TABELL. Ha vi nu tid med nollor? Här är allt summeradt och allt plus.

THOMAS (*inträder med en korg*). Utom jag. De små barnen uppskatta mitt värde till en million. De stora påstå, att jag icke finns till. Om de stora ha rätt, är jag en nolla.

NANNA. Liksom vi icke kände dig, julgubbe! Du är värd mer än alla siffror i rad, du är den rikaste bland de rika, efter du gör så många lyckliga. 250

TABELL. Räkna ut det, den som kan! Och ändå är han den verkligaste verklighet!

THOMAS (*till Nanna*). Skattar du mig så högt, du allrararaste lilla numero ett? Nå, välj då ur min korg det vackraste du kan finna ... du och de andra hackorna! (*Han bjuder sin korg åt alla.*) Skola vi icke nu fira min gummas namnsdag? 255

SKOLFLICKORNA (*som i styckets början*). Söta magistern ...

TABELL. Jaså. Är det nu åter den gamla visan? Det var en tid, när jag kallades du och sades vara en nolla. Fira Lucia? Ja, det skola vi göra, så det sjunger i julgranen! Hur skulle ej så perfekta siffror fira Lucia? 260

FÉN LUCIA (*under det att flickorna grupperas i sifferordning och Thomas sist som nolla*).

Liten siffra flyger högt,
Mäter solens bana,
Letar ut hvad ingen sökt 265
Och du knappt kan ana,
Väger smått och väger stort;
Men på hjärtats stängda port,
Där guldtråden väfves,
Klappar hon förgäfvets. 270

Siffran kom till skolans barn:
Får jag taflan krita?
Får jag nysta lexans garn
Och din griffel slita?
– Siffra, kom, och kom igen! 275
Du skall bli en nyttig vän;
Blif min tjensteflicka,
Och min tafla pricka!

Men en sak, en sak för dig
Kan jag ej fördölja: 280
Ack, jag är oräknelig,

285

Liksom hafvets bölja!
 Böljan kommer, böljan går,
 Ingen siffra mätt dess spår ...
 Nu så lös, Lucia,
 Alla fångar fria!

(Lucias fest börjar för öppen ridå, och julgubben utdelar sina gåfvor.)

STATION SYLVESTER.

En nyårslek.

Personer:

Personerna kunna vara så många man har råd till.

FUGAX den 1891:sta, nutidens konung.

ALMANACKA, hans drottning.

5 FUGAX den 1892:dra, framtidens konung.

DEN OKÄNDA, hans sköterska.

ELEKTRIK och BAJONETT, konungens adjutanter.

TELEGRAF, STENOGRAF, TELEFON och FONOGRAF, konungens
 springpojkar.

10 DE TOLF MÅNADERNA och DE SJU VECKODAGARNE,
 konungens svit.

VINGFLAX, stationsinspektör.

FRU MAB ÄPPELKÄRNA, restauratris.

JUNGFRU SIBB SMULTRONBLOMMA, städerska.

15 FAR och MOR samt deras barn: KALLE PERFEKT, LOTTA,
 PALTARNE n:o 1 och 2.

Dessutom en herre, en gumma, röster, passagerare, biljettförsäljerska, bagagekarl, stationsgöken, hurrabasar, göken och stumma personer.

20 *Man befinner sig i stationens väntsal, som prydes af ett stort gökur. Ingång
 i fonden. Till höger biljettlucka och disk för bagaget. Till venster buffet. Det är
 sent på aftonen och lamporna tända. Man ser ej bantågen, men man hör dem
 hvissla, ringa och bullra.*

Göken galar klockan 11.

FRU MAB (*vid buffeten. Hon bär blått band vid axeln*). Sibb!

25 SIBB (*utanför*). Ja, frun!

MAB. Men så skynda dig! Det är brådt.

SIBB (*utanför*). Kommer strax, frun.

MAB. Strax och strax, hvad är detta för strax? (*Skriker.*) Sibb!

SIBB (*inträder, näbbigt*). Nå, hvad är det nu åter igen? Jag har annat att göra.

30

MAB. Klockan slog 11. Bantåget från jorden anländer klockan half 12 och bantåget från solen precis klockan 12. Gör i ordning thé, kaffe, choklad, socker, gräddor, skorpor, smörgåsar, biffstekar, potatis, sill, lax, kall skinka, ost, sillsalad, hvassbuk, tunga, medvurst, bakelser, stek, selters och annat mer, som hör till en gentil huggsexa. Inga starka varor, du vet. Allt skall vara färdigt inom en half timme.

35

SIBB (*otåligt dammande möblerna*). Potatis, sill, lax ... ja, ja, när jag får tid.

MAB. Tid? Här är tidens gångjärn. Vet du intet, att här är världens ände? Du skall ha tid till allt. Är du inte förlofvad med banvakten Stopp? Du skall tänka på ditt utstyre, Sibb.

40

SIBB (*gråtande*). Det lönar visst mödan för sådan lön! Här betalas ju allt bara med tid. Tvi så'nas pengar, inte gå de i banken.

MAB. Fri kost och ett par kängor om året. Du har ju löfte om löneförhöjning. Det är din syssla att hålla tidens gångjärn blanka. Järnvägen går genom station Sylvester rundt omkring världen. Och nu, ser du, vänta vi kungen. Du förstår, det skall vara fint.

45

SIBB (*aftorkar tårarna med förklädet*). Hjärtandes, kommer kungen? Hur ser han ut?

MAB. Som en kung skall se ut i skinnmössa och respels. (*Stampningar utanför.*) Men jag hör någon komma.

50

SIBB (*för sig*). Tänk, om det vore kungen! Nu skall jag passa på.

(*Far, mor, Kalle, Lotta och paltarne inträda, stampande snön af fötterna. Deras dränggosse inbär bagaget.*)

FAR (*till gossen*). Låt hästarna pusta, Malte! Spara inte på hafrepåsen. Se om Blacken, han är ömskodd och haltar på venstra bakfoten.

55

MOR. Adjö med dig, Malte. Helsa Lena, och bed henne se väl efter elden. Jag glömde Kalles strumpor i nedersta byrålådan; Lena kan skicka dem efter med nästa bantåg. (*Malte går.*) Ha vi kommit i tid, pappa?

FAR (*ser på klockan*). Skulle tro det, gumman min. Tre kvart före tåget. Du hade så brådt, att vi skållade oss med heta ölsupan i middags.

60

MOR. Men ha vi allt vårt med oss?

FAR (*räknar på fingrarna*). Grå kofferten, bruna kappsäcken, öfverplaggsbyltet, blomkrukan, två paraplyer, tidtabellen, Kalle, Lotta, paltarne, käpp-

hästarna, mamma, strumpstickorna, pipan, tobakspungen, summa 17 kolly
65 och jag 18:de. Det har sin riktighet.

MOR. Skynda dig, köp biljetter och inlemna bagaget! Vi ha ingen tid
att förlora.

*(Biljettförsäljerskan och bagagekarlen visa sig på sin post. Resande börja
anlända med sina bylten och korgar.)*

70 KALLE. Nästa gång skall jag köra lokomotivet, Lotta. Bara jag kommer
på femte klassen, skall jag bli förare.

LOTTA. Du, din stackare? Kissen kan du köra och intet folk.

KALLE. Jo, jag kan. Jag skall köra en mil i minuten.

LOTTA. Ja, och köra i putten, det tror jag du kan.

75 PALT N:O 1. Söta mamma, en smörgås!

PALT N:O 2. Töta mamma, en möjgåt!

MOR. Men, kära paltar, ni hade ju sex smörgåsar med er i kursläden.

PALT N:O 1. Uhu ...

PALT N:O 2. Uhu ...

80 MOR *(synar deras paletåer)*. Hvad i alla dagar! Ha ni suttit på smörgåsarna?
Där är smulorna af en och där den andra med smörsidan inåt! Paltar, paltar,
hvad i världen skall mamma stackare säga, när ni komma så grisiga till farmor
och gratulera henne till godt nytt år?

BÅDA PALTARNE. Uhuu ...

85 MOR. Lotta, köp åt dem ett par smörgåsar vid buffeten!

LOTTA *(vid buffeten)*. Var så god, fyra! Nog gå de åt.

MAB. Fem minuter stycket, lilla fröken. Det gör tjugu minuter.

LOTTA. Hvad för något? Tjugu minuter?

MAB. Ja, lilla fröken vet ju, att tid är pengar. Finns det ej smått, kan jag
90 vexla en dag till timmar och en timme till minuter.

FAR *(vid biljettluckan)*. En vecka för biljetten! Det är ju skamlöst. Kalle,
hjälp mig med sakerna! *(De inlemna bagaget.)*

SIBB *(för sig)*. Nu skall jag passa på. *(Nigande.)* Nådig herr majestät,
jag skulle ödmjukast be om en liten löneförhöjning. Jag släpar här med
95 dammborsten sju dagar i veckan, utom thé och kaffe och frun och biffen
och smörgåsarna och ...

(Ett tåg hvisslar. Brådska och språng.)

FAR. Ur vägen, människa! Har jag tid att vara majestätisk med 18 kolly?
Var god och gif qvitto! Jaså, öfvervigt? Jo, det fattades!

100 VINGFLAX *(rusar in)*. Ankommande tåget n:o 365. Lyktorna tända! Grön
flagg! Allt klart att mottaga hans majestät!

(Han upphänger en tafla, på hvilken läses med stora bokstäfver: »Lefve nutidens konung, den stormäktige Fugax den 1891:ste, i tusen år!»)

(Man hör tåget bullra och stanna.)

RÖST UTANFÖR. Station Sylvester, en half timmes uppehåll. Alla passagerare byta om vagn. 105

SIBB (för sig). Nu skall jag passa på.

(Passagerarne instörta och anfalla buffeten.)

RÖSTER OM HVARANDRA. En kopp thé ... En knif ... Var så god langa hit en brödbit ... Mera smör! ... Osten, jag ber! ... Kära bror, låna mig gaffeln! 110

EN HERRE. En biff och en half öl, men inte för mycket stekt!

MAB. Här finns intet stekt öl.

HERRN. Nå, fort ett glas vin!

MAB. Här säljs intet vin.

HERRN. Jag trodde, att vinet skulle gå till världens ände! 115

EN GUMMA. Var så beskedlig, en kopp kaffe!

MAB. Ja, fjorton, om det behagas. Där hör herrn. Det är kaffet, som går till världens ände.

GUMMAN. Kära hjärtandes, hvad vore världen utan kaffe?

VINGFLAX (åter inrusande). Plats för hans majestät, som behagat mönstra banan och strax skall vara här! Polis Handfast, harskla sig, passa på, när jag ger signal till hurra! 120

(Kung Fugax den 1891:ste inträder, åtföljd af sin drottning, sviten och springpojkarne. Han är en mycket gammal, hostande herre i skinnpels och stöder sig på sina adjutanter.) 125

VINGFLAX. Hip, hip, hurra!

ALLA. Hurra!

FONOGRAFEN (alltid härmande med hes röst). Hip, hip, hurra!

KUNGEN (nådigt). Det är bra, mina vänner, mycket bra, men skonen nu mina öron! Banan är i ordning; huru skulle det gå med världen, om jag spårar ur? Adjutant Elektrik, jag afsätter ångan och utnämner dig till lokomotivförare. (Blir varse taflan.) Hvad ser jag? Mina trogna undersåtar önska, att jag må lefva i tusen år! (Rörd.) Ack, mina vänner, jag är intet odödlig, jag börjar bli gammal och har ej hunnit uträtta hälften af hvad jag velat. Stenograf, min hofgås, hvad är det jag uträttat? 130 135

STENOGRAF (alltid skrifvande). Förskräckligt mycket, ers majestät, (för sig) eller med andra ord, just ingenting. (Högt.) Ers majestät har lefvat.

KUNGEN. Ja, mina vänner, jag har lefvat. Ingen kan tro huru mödosamt det är för en kung att lefva.

- 140 STENOGRAF. Lefvat och regerat.
 KUNGEN. Har jag också regerat? Det var katten. Hvad säga mina ministrar om det?
 STENOGRAF. Lefvat och regerat i fred. Utom småkrig.
 KUNGEN. Adjutant Bajonett, den där karlen påstår, att jag regerat i fred.
- 145 Huru många soldater har jag nu i Europa?
 BAJONETT (*gör honnör*). Fjorton millioner, ers majestät.
 KUNGEN. Och det kalla de fred! Hvem skall betala dem?
 BAJONETT. Ers majestäts efterträdare.
 KUNGEN. Notera det, hofgås: mina efterträdare. (*Stenograf annoterar.*)
- 150 Skall då världen aldrig veta om mig något mer, än att jag lefvat och regerat i fred? Puh, det är magert. Hvertill tjena då mina fjorton millioner soldater? Jag önskar jag hade en bra rumormästare.
 LOTTA. Kalle, kungen frågar efter dig. Han vill ha' en rumormästare.
 KALLE (*framträder och bockar*). Var det mig, som herr kungen menade?
- 155 MOR (*förskräckt*). Kalle, skäms du intet?
 FONOGRAF. Kalle, skäms du intet?
 KUNGEN (*till Kalle*). Hvad är du för en knyffel?
 KALLE. Jag är Kalle Perfekt och kan allting.
 KUNGEN. Det förstås. I vår tid kunna pojkarne allting. (*Hostar.*) Nå, gör mig ett Eiffeltorn af knäckor! Jag är hes, jag har förkylt mig på resan. Hvarför lät jag det ösregna halfva sommaren?
- 160 SIBB (*för sig*). Nu skall jag passa på. (*Nigande.*) Nådig herr kung, jag skulle ödmjukast be om en liten löneförhöjning. Jag släpar här med dammborsten sju dagar i veckan, utom thé och kaffe och frun ...
 165 (*Afgående tåget ringer första gången.*)
 KUNGEN. Hvad? Tåget ringer! Och jag har ännu så mycket ogjordt i världen!
 MOR. Hvar är' paltarne? Tåget går. Har någon sett mina paltar?
 FONOGRAF. Har någon sett mina paltar?
- 170 FAR. Ingen brådska, mamma. Är du perplex? Tåget går ju till solen.
 MOR. Det kan ingen så noga veta. Paltar! Paltar!
 MAB (*till Sibb*). Sibb, där springer en herre, som inte betalat! (*Sibb tager fatt honom.*)
 (*Tåget ringer andra gången.*)
- 175 KUNGEN. Nej, jag reser platt inte, förrän jag sett min tronföljare. Telegraf, stoppa tåget! Telefon, ropa hoj! Bajonett, spetsa stationschefen!
 (*Ett ankommande tåg hvisslar.*)

VINGFLAX (*med hög röst*). Ankommande tåget n:o 1 anländer från solen! (*För sig.*) Det är hög tid, att jag vänder om taflan. (*Han omvänder taflan, på hvars andra sida man läser:*) »Lefve framtidens konung, den stormäktige Fugax den 1892:dra, i tusen år!» 180

KALLE (*till kungen*). Ser herr kungen hvad där står? Fy, stora skammen, att så nedrigt svika sin trohetsed!

KUNGEN. O, hvilken svart otack! Elektrik, spring med blixstens hastighet, och spräng ankommande tåget i luften! 185

VINGFLAX (*griper Elektrik i kragen*). Vill du hålla dig stilla, sprakfåle? Ser du intet, att alla öfvergifva den gamla konungen för att tjena den nya? (*Hela sviten vänder den gamla konungen ryggen.*)

KUNGEN. Förräderi! Hvar har jag mina fjorton millioner soldater? Marsch hit med pipor och trummor! Almanacka, min drottning, vill också du blifva mig otrogen? 190

ALMANACKA (*svängande om på klacken*). Jag har varit gift 349 gånger förut.

KUNGEN. Nej, se på den spåkaringen! I tolf runda månader har hon ljugit på mig för 20 penni kontant. Men (*suckar*) hon har rätt, det är världens gång. Mitt folk hyllar den uppgående solen, och jag, – jag tillhör numera historien! Kom, Kalle Perfekt, du, den ende som förblifvit mig trogen, du skall köra mitt bantåg, du skall blifva min siste rumormästare. 195

(*Afgående tåget ringer tredje gången. Göken galar tolf. Kungen stöder sig på Kalles arm och går med honom hostande ut. Paus. Man hör ett tåg rulla bort.*)

MOR (*skrikande*). Kalle! Hvar är Kalle? 200

VINGFLAX. Lugna er, min fru. Han reste nyss med högtsalig hans majestät till solen.

MOR. Min Kalle, min olyckliga Kalle!

LOTTA. Var inte ledsen nu, mamma. Intet hålls Kalle länge i solen. Han kommer tillbaka med nästa tåg. 205

FAR (*snusar*). Det måtte jag säga; näst flickorna vet jag ingenting krångligare än pojkar. Men se där, mamma, har du ju dina paltar!

(*Paltarne framkrypa mellan bagaget.*)

MOR (*med ett glädjerop*). Mina paltar! Mina egenhändiga paltar! (*Besinnar sig.*) Men ris borde ni få ... 210

PALTARNE. Uhuu ...

(*Ankommande tåget bullrar och stannar.*)

RÖST UTANFÖR. Station Sylvester, 15 minuter.

VINGFLAX. Plats för hans majestät, framtidens konung Fugax den 1892:dra! 215

(*Den nye konungen, ett lindebarn, inbäres af den okända och helsas med allmänt hurra.*)

MAB. Sibb, gå mjölka vår bästa ko och hemta spenvarm mjölk för den lilla sötnosens dihorn!

220 SIBB (*för sig*). Nej, nu skall jag passa på. Jaså, det är bara en liten parfvel; jag skall tala så han förstår. (*Nigande.*) Söta lilla rara rödaste gull, var så innerligen söt och rar och beskedlig och gif mig en liten löneförhöjning! Jag släpar här sju dagar i veckan ...

FONOGRAF. Söta, lilla, raraste gull, bara en liten, liten löneförhöjning ...

225 DEN OKÄNDA (*sätter sig, tätt beslöjad, med barnet på en tron. Till Fonograf*). Tig, papegoja!

(*Till Sibb.*)

Stackars slitna trasa, om den store kungen däruppe vill löna dig och oss, som vi förtjent, hvad få vi då? ... Och du begär förhöjning?

230 PALT N:O 1. Mamma, hvem är den där?

PALT N:O 2. Mamma, hvem ä' den dej?

MOR. Tyst, tyst, kära barn. Det är en, som skall göra er hufvudet längre, om ni är' snälla.

235 LOTTA. Det är en, som skall rida på käpphäst kring världen, så att det sprakar i knutarna.

FAR. Det är tidens lilla palt, som ni äta till frukost och mamma och jag till aftonvard.

MOR. Prata nu intet, pappa; gör oss i ordning, tåget går på blanka minuten. Det finns intet löjligare, än att försumma ett bantåg. Ack, Kalle,
240 Kalle, att du skulle resa ifrån oss till solen!

TELEGRAF (*med en depesch*). Telegram från morgonstjärnan! Tåget n:o 365 har spårat ur mot planeten Venus. Ingen skadad, men sju vagnar svedda. Olyckan har skett för att en ung lokomotivförare vid namn Kalle Perfekt körde med ljusets hastighet två millioner mil i minuten.

245 LOTTA. Jo, han kan köra!

MOR. Men det är ju förskräckligt. Nu skall man få se, att de steka Kalle på halster i solen.

PALTARNE. Uhuu ...

FAR. Steka på halster? Nej, mamma, i våra dagar steks man ej för ett
250 framsteg, man får medalj.

(*Tåget ringer första gången.*)

VINGFLAX. Tåget n:o 1 afgår till jorden.

ALMANACKA (till lindebarnet). Välkommen till jorden, min trehundra-femtioförsta gemål.

(Månaderna framträda.)

255

JANUARI (*hvit*).

Jag, årets äldste son, dig helsar nu
Med klara stjärnor och med frusen sjö,
Att du må väcka sol ur vintersnö.

FEBRUARI (*hvit*).

260

Välkommen till min fastlagsbulle du,
Att krydda lexan med en munter sång
Och skidors hopp och kälkars glada språng!

MARS (*mörkblå*).

265

Må sorgens drifvor smälta för din blick,
Må solsken droppa på din unga fröjd,
Och lärkan drilla i din ljusa höjd.

APRIL (*brokig*).

Är jag föränderlig, blif trofast du!
Låt menskolifvets hvita sippor gro
Med rena tankar i din barnatro!

270

MAJA (*grön*).

Och när du går med lösta vågor ut
Att kläda hafvet blått och jorden grön,
O, konung, så i tiden goda frön!

275

JUNIA (*grön*).

Men när du i din högsta fågtring står,
Var ej allenast skön, var öm, var god,
Var stark, var frisk, var stor i hjältemod!

JULIA (*röd*).

280

Och lef, i blomman af din kraft, ej blott,
Lik syrsan, tanklös för den dag, som går,
Men för hvad bäst och ädlast du förmår!

AUGUSTA (*gul med ax*).

285 Hvad du har sått, det skall jag berga in.
 Gif bröd, gif seger åt allt godt och sant,
 Som hallon mognar rödt vid bergets brant!

SEPTEMBER (*brokig*).

290 Och gulna löfven i din lefnads höst,
 Med tankens äppleskördar än oss gläd!
 Af frukten känner man det goda träd.

OKTOBER (*grå*).

295 Arbeta, konung! Arbete är kraft.
 Ju mer det mörknar kring din lefnads stig,
 Dess mer ett inre ljus upplyse dig.

NOVEMBER (*svart med silfver*).

300 Säg ej, mitt lif, min kraft, min fröjd är slut!
 Spänn blanka skridskon på din snabba fot,
 Och ila glad ditt fjärran mål emot!

DECEMBER (*hvit med julljus*).

305 Din jul skall komma. Gläd dig åt hans fröjd,
 Men sof ej bort Guds rikes morgonväkt;
 Tänd himlens ljus, när jordens sol är släckt!

SÖNDAGEN MED VECKODAGARNA.

310 Sex arbetsdagar ger jag dig i arf.
 En dag skall i din Gud du hvila still,
 Men alla dagar höra Herren till.

DEN OKÄNDA.

310 Här sofver tidens yngsta spenabarn.
 Han droppar in i tionde dekadens
 Af detta segerstolta, ljusbekrönta,
 Maskstungna nittonde århundrade.
 Han kan ej tala, kan ej svara än,
 Han drömmer om en okänd framtidsdag,

Men han skall visa snart hvad han förmår

315

Vid nästa slag, som tidens klocka slår.

(Tåget ringer andra gången.)

VINGFLAX *(till den okända)*. Tåget går. Ursäkta, har madam köpt biljett?

DEN OKÄNDA *(uppreser sig, afkastar slöjan och är nu himmelsblå med ett diadem af stjärnor)*.

320

Jag är Urania, den stjärnbeströdda

Natthimlens äldsta, evigt unga dotter.

Jag var, förr'n någon af er än var till,

Och jag är sänd att bära denne pilt

Till spiran af hans korta herravälde.

325

Ni, kryp af tiden, myror för i dag

Och luft i morgon, akten eder stack!

Gån, släpen strået! Ut till edra sysslor!

(Tåget ringer tredje gången. Vingflax, drottningen och hela sviten rusa ut.)

LOTTA *(dragande far ut med sig)*. Mamma, mamma, tåget går!

330

MOR *(sysslande med paltarne)*. Jag kommer, jag kommer strax, kära barn.

Jag måste ju knäppa paltarnes paletåer att de intet förkyla sig. Och se nu, slarfva ej deras kängband i fötterna?

(Man hör tåget rulla bort.)

MAB. Frun har försummat sig. Tåget gick.

335

MOR. Tåget? Åh, det är inte möjligt!

MAB. Allt är möjligt. Frun får ackordera in sig hos mig till nästa år.

SIBB. Och hjälpa mig att skura tidens gångjärn blanka.

MOR *(dragande paltarne med sig)*. Skynden er, barn! Åh, det vore förskräckligt! Men det är inte möjligt!

340

DEN OKÄNDA *(nyss försvunnen, framträder med barnet vid dörren)*.

Nej, du har rätt. Att lemna öfvergifven

En mor med sina barn, det är omöjligt.

Se, här är jag med kungen qvar ännu!

345

Förutan oss blir intet nyår af.

(Man hör tåget rulla tillbaka.)

VINGFLAX (*inrusande, kastar sig på knä*).
 Nåd! Nåd, ers majestät! Stationens klocka
 Slog länge sedan tolf ...

350

DEN OKÄNDA.

Ditt ur går galet.

Du räknar soltid, men jag räknar stjärntid.

Först nu är klockan tolf. (*Till mor.*) Kom, tåget går!

Nu signe Herren Gud det nya år.

355 (*Den okända, Vingflax, Mor och Paltarne gå. Mab och Sibb blifva ensamma
 kvar. Man hör tåget å nyo rulla bort.*)

MAB. Godt nytt år, Sibb!

SIBB. Äfvenledes. (*För sig.*) Nu skall jag passa på. (*Nigande till åskådarne.*)

360 Mitt herrskap, jag släpar här sju dagar i veckan. Jag har den äran önska er
 det allra bästa nya år ... och alla fattiga tjensteflickor – löneförhöjning!

(*Ridån faller.*)

ASKUNGEN.

(*Sagolek i tre äfventyr.*)

FÖRSTA ÄFVENTYRET.

Personer:

THORA och SUPERBA, landsflyktiga prinsessor af Burgund.

TRILLA, deras kammartärna.

DINA, kallad Askungen, en fattig flicka, deras fostersyster.

5

BARBRA, gåsvakterska.

En tarflig stuga med stor spis.

*Thora och Superba kläda sig till bal. Trilla biträder dem. Dina sitter på
 spisen, stickande strumpa, barfota, i ovårdad grå blus och hufva.*

THORA (*betraktande sig i en liten handspegel af silfver*).

10

Trilla, skall jag fästa smycket

Här på axeln eller håret?
Säg mig du, om du förstår 'et.

TRILLA.

Ja, se det beror på tycket,
Kanske här på axelstycket.
Vacker blir man ej för mycket.

15

THORA.

Tror du? Men är det för grant
Här på lockarna, ej sant?

TRILLA.

Ja, hvar det nu än må sitta,
Skola alla herrar titta.
En så fin och ståtlig fröken
Gör de andra rakt till spöken.
Den där minen, ja, den klär!
Litet öm och litet fjär,
Hufvudet på sned så här.
Skratta nu, låt läppen smalna!
Nu bli alla herrar galna.

20

25

(Thora gör miner framför spegeln, Superba upptager ur en klädkista brokiga tygstycken, hvilka hon profvar som skärp.)

30

SUPERBA.

Trilla!

TRILLA.

Strax på ögonblicket.

SUPERBA.

Hvad är modet nu och skicket?
Passar rödt på gredelint?
Kanske gult är mera fint?
Om jag det med guldtråd sydde? ...
Hvilken lycka, när vi flydde

35

40

Från vårt konungsliga fäste,
 Där vår ovän allt förhärjat,
 Hit till detta usla näste,
 Att vi garderoben bergat!

45

TRILLA.

Guldtråd? Jo, vasserra tri,
 Guld är just för en som ni.
 Högsta modet nu för tiden
 Är att gå i guld och siden.
 50 Frökens like finns ej till.
 Ack, hvad fröken nu är vacker!
 Damerna få nervattacker,
 Prinsen, han blir yr och vill.
 Törs jag råda, på min ära,
 55 Näsan litet högre bära?
 Så en drottning skall se ut;
 Drottning blir ni visst till slut.

SUPERBA.

60

Ack, ja, Trilla. Hur tror du,
 Att mig prinsen finner nu?

THORA (*vid spegeln*).

Kanske litet uppnäst bara.

SUPERBA (*ond*).

65

Uppnäst? Var så god förklara!
 Du är sned, men jag är rak.

THORA.

Nå, det kommer an på smak;
 Alltid tittar du i tak.
 Jag är äldre och vet mera.

70

SUPERBA.

Äldre? Får man gratulera?

THORA.
Jag är kronprinsessa.

SUPERBA.
Åh!
Dina titlar! Mig förskona,
Kronprinsessa utan krona!

75

THORA.
Hvad nu felar kan man få.

SUPERBA.
Spetsar du dig på en prins?
Han är gammal nog att skilja
Mellan en utblommad lilja,
Och en ros, som välja finns.

80

THORA.
Oförskämda tossa, minns
Hvem jag är!

85

SUPERBA.
Gif hit min spegel!

THORA.
Nej, förlåt mig, han är min!

(Båda försöka rycka spegeln åt sig.)

90

TRILLA *(för sig; sjunger)*.
När två träta, det är regel,
Tar den tredje fältet in.

DINA *(sjunger)*.
Linda, linda ullegarn
Kring den blanka stickan!
Ullegarn är lindebarn,
Blir nog stora flickan,

95

100 Blir en strumpa åt min fot,
 Trampar ej på kol och sot,
 Skall i dansen svänga,
 När jag får en känga.

 SUPERBA.
 Hvad är det hon piper, myggen?
 105 Knäpp min klädning strax i ryggen!

(Dina knäpper Superbas klädning.)

 THORA.
 Skäms du ej i spisen latas,
 När med andras bröd du matas?
 110 Knyt mitt skoband!
 (Dina knyter skobandet.)
 Vet du, att i qväll är bal
 Borta där i slottets sal,
 Och nu åka vi till kungen!
 115 Bjuda oss var han ju tvungen,
 Efter här ej finns att få
 Så förnämt folk, som vi två.

 SUPERBA.
 Ja, och där är prinsen med!

120 TRILLA.
 Och så tror sig folket veta,
 Att han skall en brud sig leta,
 Efter unga prinsars sed.
 Men hvem annan kan han välja,
 125 Om han ej sin rang vill sälja,
 Än just våra fröknar, säg?
 Lyckan springer ej sin väg.
 Väljer han nu fröken Thora,
 Skall Superba han förlora;
 130 Väljer han Superba, ja,
 Då kan han ej Thora ta'.

Därför, om nu jag får råda,
Skall han fria till dem båda.

SUPERBA.

Nej, jag tackar. Han har smak.

135

THORA.

Hör man på! Nå, håll dig rak!

DINA.

Får jag komma med på balen?

THORA.

140

Du, sotnäsa? Är du galen?

Hahaha! Nej, kära du,

Fråga själv min spegel nu!

(Håller spegeln framför henne.)

Nå, hvad männe spegeln svara?

145

Dum och tåpig ...

SUPERBA.

Sned och ful,

Mager, vindögd, blek och gul ...

TRILLA.

Slamsig, sotig, som en mara,

150

Och så jämmerligen vattig,

Som en slaskeputt om jul.

DINA.

Spegeln svarar: fattig, fattig!

SUPERBA.

155

Thora, låt oss skynda fort

I galopp till kungens port.

Vagnen, af två åsnor dragen,

Väntar ren i kråkehagen,

Och snart får jag knip i magen

160

Af att fasta hela dagen.
Hvad gör man ej för behagen!

THORA.

165 Jag, jag åt en korf ändå
För att röda kinder få.
Trilla, hjälp mig med min kappa,
Och följ med till kungens trappa.
Så, adjö, min askegris!
170 Roa dig på bästa vis
I din gamla, kära spis,
Eller håll en bal för bässen
Med din Barbra och med gässen!

(Thora, Superba och Trilla gå. Dina ensam, ser sig försiktigt omkring, går till
175 klädkistan, upptager och profvar systrarnas kläder, härmar deras miner, skrat-
tar, dansar och sjunger:)

Och nu är jag så rik,
Och nu är jag på bal,
Och nu är här musik
Uti konungens sal.
180 Jag är fin, jag är grann,
Har också fästeman ...
Men så säg ... hvar är han?

(Hon dansar med en omålad trästol.)

Se, du är min allrakäraste prins, med dig vill jag dansa. Skäms du intet
185 att vara så träaktig och ha så knaggliga ben? Dansa, den som kan, med en
sådan strofil! Är du en prins och kraflar på alla fyra? Gå, lär dig, gå, lär dig,
prinsstackare, gör som jag, fastän jag aldrig har gått i någon skola! Så dum
du kan vara! Stå i skamvrån du, ja, stå där och lipa! Vore jag prins, skulle jag
draga mitt svärd och försvara alla fattiga, öfvergifna, som frysa och gråta.
190 Men (skrattar) tala med den där! Uh, sådant träblock!

(Hon dansar åter ensam, trampar på spegeln, upptager den, betraktar sig
tigande och förändrar uppsyn.)

Fattig, fattig, fattig och glömd!

(Hon nedkastar sig snyftande på spisen. Gåsvakterskan Barbra inträder
195 och betraktar Askungen.)

BARBRA.

Se, hur på den hårda, kalla
Jorden många tårar falla!
Gud, som räknat har dem alla,
Nalkas, när de öfversvalla.
Ej förgäfves han oss gaf
Makt att torka tårar af.

200

(Hon går fram och vidrör Dina.)

Gråt icke, prinsessa af Burgund! Stå upp att söka din krona!

DINA (som vaknande ur en dröm). Är det du, Barbra? Förlåt, jag glömde,
att jag ännu har en vän. 205

BARBRA. Det skulle du icke ha glömt, Dina. Gud har sändt mig att vara
din skyddsengel. Jag har beskyddat din värnlösa barndom, jag har följt dig
i landsflykten och blifvit en fattig gåsvakterska för att få vara dig nära och
ständigt beskydda dig mot allt ondt till kropp och själ. Du har ärft af dina
förfäder het blod och ett stolt hjärta. Jag har låtit dig uppväxa i stor fattigdom
och mycken förödmjukelse, för att du skulle lära dig blifva god, ödmjuk och
tålig. Nu vill jag pröfva dig. Jag vill se hvad du lärt. 210

DINA. Hvarför kallar du mig prinsessa? Du vet, att jag är ett fattigt fader-
och moderlöst barn, som drottningen af Burgund fann utlagdt i skogen och
lät uppfostra med sina döttrar. 215

BARBRA. Äro de goda mot dig?

DINA. Jag får mat med katten, jag behöfver icke sofva i skogen. Men
jag vet ej hvarför jag ständigt fryser. Jag sitter helst i den varma spisen, och
därför kalla de mig Askungen. 220

BARBRA. Du fryser af brist på kärlek. Thora och Superba ha sina skäl att
bevaka dig som sin kattunge. I dag fyller du femton år. Det är tid att säga
dig hvem du är.

DINA. Hvem jag är?

BARBRA. Du är född i ett kungligt slott och har sofvit i en gyllene
vagga. Din fader var Dietrik den andre, konung af Burgund, och din moder
Heloisa, prinsessa af Austrasien. Din moder dog, när du var ett år gammal,
och din fader gifte sig andra gången med den sköna och grymma enkan
efter en röfwarehöfding, som han besegrat. Hon hade två döttrar, Thora
och Superba, från sitt första gifte, men hennes äktenskap med din fader
blef barnlöst. Då lät din styfmoder bortröfva dig, när du var liten, och
sade åt din fader, att du blifvit uppäten af vargar. Han trodde henne och
upptog hennes döttrar som sina egna. Du vårdades af en fattig herde, men 230

när din fader stupat i kriget, tog din styfmoder dig till sig för att bättre
 235 bevaka dig. När hon dog, förmanade hon Thora och Superba att aldrig
 låta dig eller någon annan veta din härkomst. Hvad blefve det af rövarens
 döttrar, om folket får veta, att du är den äkta konungadottern? Förstår du
 nu hvem du är?

DINA (*sorgset nickande*). Ja.

240 BARBRA. Förlåter du dina fostersystrar?

DINA. Ja, Barbra. De ha ju låtit mig lefva. Men jag fryser, jag fryser för
 att ingen håller af mig ... ingen annan än du.

BARBRA. Gud håller af dig för att du kan förlåta. Du har burit olyckan; nu
 vill Gud se, om du lika ödmjuk bär lyckan. Bered dig att resa till kungens bal!

245 DINA. Jag? ... Jag!

BARBRA. Du. Jag vill sörja för en passande dräkt.

DINA. Nej, Barbra, det är omöjligt. Jag, som är så ful, så tåpig, så dum ...

BARBRA. Var god, var ödmjuk, och jag skall lära dig resten. Stilla nu!

(*Hon höjer ett trollspö.*)

250 Arigi davalna

Miranda gidó,

Farenga chitona spumante adó.

Dina infima, mutaris in regiam!

Transfigurata fueris.

255 Salve, regina!

Fix!

(*Vid ordet fix vidrör hon Dina med trollspöet. Den grå blusen och hufvan
 försvinna. Dina står i kunglig dräkt med guldband kring pannan, men fortfarande
 barfota.*)

260 BARBRA. Jag helsar dig, Dina, prinsessa af Burgund.

DINA (*betraktar sin nya dräkt och skrattar när hon ser sina fötter*).
 Prinsessan barfot!

BARBRA. Sätt dig! Du skall icke behöfva blygas. (*Hon påkläder Dina sil-
 kesstrumpor och hvita sidenskor.*) Dina bara fötter äro minnen af din ringhet,
 265 och dessa skor förmana till ödmjukhet. Minns, att hvarje gång en högmodig
 tanke uppstiger i din själ eller ett ondt ord på dina läppar, skall jag varnande
 höja mitt finger. Rättar du dig genast, sker intet mer, men försmår du min
 varning, skall du första gången tappa din ena sko och andra gången stå
 barfota i din kungliga dräkt.

270 DINA. Barbra, jag är så rädd, så rädd! Tro ej, att jag alltid är from och god,
 Barbra. Jag kan ibland vara så stygg i mitt hjärta, fastän jag ej törs visa det.

BARBRA. Jag vet det; just därför har jag låtit dig uppväxa i ringhet och fattigdom. Du är en flicka, du kan ej strida med svärd, men du kan strida med en hjältes mod emot alla fiender i ditt hjärta.

DINA. Lär mig ett sådant hjältemod! Barbra, Barbra, jag skall dumma mig, jag är säker därpå. Men ... är du Barbra? Hvem är du? 275

BARBRA. Jag är fén Cheristane, din gudmor. Frukta intet, behåll ditt barnahjärta, var dig själf, var Askungen, som vuxit till bättre förstånd, var ullgarnet, som blifvit stora flickan och får dansa i egen känga. Jag skall följa dig. Du, men ingen annan, skall se mig. Kom! 280

(De gå. Slut på första äfventyret.)

ANDRA ÄFVENTYRET.

Personer:

LOTHAR, konung i Frankland.

BRUNHILDA, hans drottning.

PRINS CHILDEBERT, deras son.

GRIM, hofmarskalk. 5

MUMMA, öfverhofmästarinna.

PIMPE, konungens favoritdverg.

PUMPA, drottningens dverginna.

EN TRUBADUR.

THORA, SUPERBA och DINA. 10

FÉN CHERISTANE (Barbra), osynlig.

Stumma personer: Grefven och grefvinnan af Paris, furstinnan af Rom,

fursten af Östersjön, furstinnan af Sahara, prinsarne Amundus och

Florestan, prinsessorna Florinna och Törnrosa, riddaren Blåskägg,

Lunkentus, med flera, som man gärna vill återse. Dessutom trollsländor och lyktgubbar, som dansa, samt hofvet, som kan vara stort eller litet, blott icke för grant. 15

Slottets tronsal. Konungen och drottningen sittande på sina troner, mottagande gäster. Närmast dem prinsen och sedan hofvet. Grim och Mumma anmäla gästerna, som inträda när de uppropas, göra sin reverens för de kungliga och sedan stanna på sidan. Pimpe och Pumpa tassla högt i en vrå. 20

GRIM. Hans nåd grefven af Paris.

MUMMA. Hennes nåd grefvinnan af Paris.

GRIM. Hans höghet fursten af Östersjön.

25 MUMMA. Hennes höghet furstinnan af Rom.

PIMPE. Är hon ej kejsarlig höghet?

PUMPA. Hon? Hennes far har pluggat latin i skolpojkar, och därför kallas hon furstinnan af Rom.

MUMMA. Hennes höghet furstinnan af Sahara.

30 PIMPE. Sådan kamel!

PUMPA. Skäms du intet? Hon är lika rik, som hon är svart.

GRIM. Hans kungliga höghet prins Florestan.

PIMPE. Det var han, som högg väg till det förtrollade slottet.

MUMMA. Hennes kungliga höghet prinsessan Törnrosa.

35 PUMPA. Det var hon, som sof i hundra år.

GRIM. Hans kungliga höghet prins Amundus.

PIMPE. Det var han, som förvandlades till fågel blå.

MUMMA. Hennes kungliga höghet prinsessan Florinna.

PUMPA. Det var hon, som sjöng: min sköna fågel blå, till mig du flyga må.

40 GRIM. Välborne riddaren Blåskägg.

PIMPE. Nå, ingen skam! Hvar har han sina sju hustrur?

PUMPA. Dem har han huggit hufvudet af.

GRIM. Hans manhaftighet snabblöparen Lunkentus.

45 PUMPA. Nej, nu börjar här komma bara simpelt folk. Jag ser intet till Bumburrifex. Är lyckan god, skall man få se, att också Mylly Matti, Lasse liten och Bullerbadius bli presenterade vid hofvet.

PIMPE. Vänta litet, här komma två, som spricka af förnämhet och grannlåt.

Mumma. Hennes kungliga höghet prinsessan Thora af Burgund.

50 PIMPE. Den har krupit ut ur ett påfågelägg.

MUMMA. Hennes kunglig höghet prinsessan Superba af Burgund.

PUMPA. Och hon ur ett kalkonägg.

PIMPE. Komma här flera höns?

PUMPA. Nej, de öfriga presenteras i balsalongen.

55 KUNGEN.

Sköna damer, ädle herrar,

Jag er tackar för den heder

Att få här mottaga eder.

Och nu ingen vägen spärrar

Till en snurreddans i salen. 60
 Grim, ledsaga våra gäster,
 Gif signal åt vår orkester!
 Mumma, bjud konfekt på balen!

(Herrarne bjuda armen åt damerna. Prinsen bjuder sin arm åt Thora, som triumferar, medan Superba ej kan dölja sin afund. Alla gå, utom kungen, drottningen, Pimpe och Pumpa. Musik.) 65

KUNGEN.
 Nu, min drottning, skall vår son,
 För att rikets väl bevaka,
 Välja sig en värdig maka, 70
 Det är prinsens lärospån.
 Hvem af dessa damer alla
 Vill du helst din dotter kalla?

DROTTNINGEN.
 Om hans lycka är jag mån. 75
 Älskligare än Florinna
 Kan man ju ej någon finna,
 Och en lyckligare lott,
 Än den Törnerosa fått,
 Kan ju ingen dödlig vinna. 80

KUNGEN.
 Sant. Men deras saga redan
 Slöts med bröllop länge sedan.
 Hvad sägs om en romarinna?

DROTTNINGEN. 85
 Fråga påfven!

KUNGEN.
 Nej, madam!
 Men furstinnan af Sahara,
 Henne kan man ställa fram.
 Mycket guldsand! 90

DROTTNINGEN.

Ökendam!

Vara svart är ingen skam ...

KUNGEN.

Ja, då återstå knappt flera,

Än de två ifrån Burgund.

95

DROTTNINGEN.

De två tyckas mig i grund

Lärt sin konst att kokettera.

KUNGEN.

Döm för strängt ej deras sätt!

Kunglig börd fördrar ej lätt

Landsflykt, fattigdom, elände.

Deras fader var min frände;

En af dem, det är mitt val.

100

DROTTNINGEN.

Deras börd man rätt ej kände,

Och bland folket går ett tal ...

105

PUMPA.

Pimpe, säger du vid häcken

Åt en fjärl: denna blomma

Understå dig ej försumma;

Hon behagar *mig*?

110

PIMPE.

Åh, necken!

Mig så lyder ej den gäcken,

Själ han väljer en på fläcken.

115

DROTTNINGEN.

Hör min kung hvad de förtälja?

KUNGEN.

Ja ... Vår son skall själf få välja.

MUMMA (*inrusande*).

120

Aldrig såg man maken förr!

Oanmäld, okänd, objuden,

Träder genom salens dörr

En figur, helt visst ett troll,

Fast anständig nog är skruden.

125

Jag, som har om allt kontroll,

Ropar strax åt trollet: håll!

Men hvad tycks? Förtjust, bedraget

Af det spökande behaget,

Hela hofvet står betaget.

130

Prinsen själf, som mistat sansen,

Bjuder trollet upp till dansen.

Jag tar eld af raseri,

O, jag dör ... det är förbi!

KUNGEN.

135

Pimpe, håll en skopa vatten

Öfver gumman!

(Pimpe håller en karafin vatten öfver Mumma, som svimmat.)

MUMMA (*hoppas upp*).

Au! Hvad katten?

KUNGEN.

140

Bra. Nog slocknar hon till natten.

Låt oss se den nya skatten!

(Dörrarna uppslås. Dina inträder vid prinsens arm. Efter dem hofvet, gästerna och fén Cheristane, osynlig för alla, utom för Dina och åskådarne. Dina niger för de kungliga.)

145

KUNGEN.

Var välkommen, sköna fröken,

150 Bland de ärade besöken
I vårt kungliga palats!
För allt ädelt finns här plats.

MUMMA (*argt*).
Får man nåden presentera
Titel, rang och namn med mera?

155 DINA.
Tillåt, eders majestät,
Att ett grässtrå jag får kallas,
Trampadt af er fot och allas,
Men som kysser edra fjät!
Kalla mig den morgonvind,
160 Som, okänd från fjärran dalar,
Nattens tysta sorg hugsvalar
Och bär svalka åt er kind!
(*Sakta till Cheristane:*) Var det rätt, gudmor? (*Cheristane nickar.*)

165 KUNGEN.
Ädelboret språk ni talar,
Det är nog i dessa salar.

PRINSEN (*till drottningen*).
O, min mor, jag ser mig blind,
Hör mig döf. Jag ingen, ingen
170 Mer än henne ser och hör!

MUMMA.
Ja, förstås, man gör honnör.
Var så god och lyfta vingen,
Ty ett troll ju flyga bör!

175 (*Dina vänder henne ryggen. Cheristane hotar med fingret.*)

DINA (*till Mumma*).
Oerfaren är jag visst
Och förstår ej hofvets seder.

Jag skall mycket tacka eder,
Om ni rätta vill min brist. 180
(Sakta:) Var det bra så, gudmor? (*Cheristane nickar.*)

THORA (*till Dina*).
Fröken okänd, eller hur,
Var er far en trubadur?

SUPERBA. 185
Var han jude till natur?
Har han lyckats pengar samla,
Efter edra smycken skramla?
Är' de nya eller gamla?
Kanske de satts in på pant? 190

DINA (*häftigt*).
Hvilket yrke än han öfvat,
Aldrig har *min* fader röfvat.

THORA.
Hör på trollet! 195

SUPERBA.
Komediant!

PIMPE.
Ser du, Pumpa, hur de klösa
Ögonen ur prinsens tös?

DINA (*som ser Cheristane hota*). 200
Ack, förlåt en faderlös,
Om hon sårat faderlösa!
Finns ej från er faders borg
Någon qvar, som vet er sorg?
(Sakta:) Var det rätt nu, gudmor? (*Cheristane nickar.*) 205

SUPERBA.

Det angår er ej, min sköna.

THORA.

Jo, en liten sotig höna

210 Krafisar aska i vår spis.

Vacker är hon ej precis

Och rätt dum naturligtvis.

KUNGEN.

Låt oss höra sång och cittra.

215 Grim, låt glada strängar qvittra,

Kalla hit från skogens stubbar

Mina muntra lyktgubbar,

Låt oss se i silfverglans

Mina sländors myggedans!

220 *(En trubadur framträder och sjunger vid cittran. De öfriga falla in i slutstroferna.
Under sången dansa små trollsländor och lyktgubbar.)*

Sländornas dans.

Här är sagans kung. Hans rike är så stort.

Nu så öppnar han sin himmelshöga port.

225 Nattens gula måne ser från molnet ned,

Tusen stjärnor gnistra öfver ljungahed,

Morgonstrimman lyser röd i dimman.

Bistra jättar grina grymt ur töcknen fram.

Svarta drakar jaga silfverhvita lamm.

230 Här är sagans kung! Hans rike är så stort.

Nu så öppnar han sin himmelshöga port.

Nattens gula måne ser från molnet ned,

Tusen stjärnor gnistra öfver ljungahed,

Morgonstrimman lyser röd i dimman.

235 Upp, min lätta slända, blinka guld för oss!

Upp, min lyktgubbe, sväng ditt blanka bloss!

Vackra elfvor dansa med i månskensqväll,

Ljusa féer slunga spjut mot drakens fjäll,

Och Guds englar skydda fattig hydda.
 Kom, min saga, kom med barnets glada mod! 240
 Lifvet är så skönt, och Gud han är så god.
 Upp, min lätta slända, blinka guld för oss!
 Upp, min lyktgubbe, sväng ditt blanka bloss!
 Vackra elfvor dansa med i månskensqväll,
 Ljusa féer slunga spjut mot drakens fjäll, 245
 Och Guds englar skydda fattig hydda.

KUNGEN.

Bra, mitt fågelqvitter. Här
 Tag en lön för ditt besvär!
(Han lägger en guldkedja kring trubadurens hals.) 250
 Och se här ett korn för myggen,
 När hon dansat af sig ryggen.
*(Han utströr konfekt, som sländor och lyktgubbar begärligt
 uppsnappa.)*
 Min gemål, låt oss i salen 255
 Nu en stund betrakta balen.

*(De kungliga och alla, utom Cheristane, Pimpe och Pumpa, gå. Dina vid prinsens
 arm.)*

PUMPA *(med en blick på prinsen och Dina).*
 Bli de båda ej ett par, 260
 Kan ej flaggan vinden veta,
 Kan ej katten rättan leta,
 Höken aldrig dufvan tar,
 Och jag vill ej Pumpa heta.

PIMPE. 265
 Sliddersladder, kärt besvär.
 Bli de par, de båda där,
 Då blir guld af solskensglitter
 Och latin af fågelqvitter,
 Blåskägg blir i Mumma kär, 270
 Och med krona Pimpe sitter.

PUMPA.
Slå vi vad?

PIMPE.
Får gå. Om hvad?

275 PUMPA.
Om din näsa. Om de tvenne
Bli ett par och han får henne,
Skall din näsa högst befängd
Växa minst en aln i längd.

280 PIMPE.
Topp! Men då kan du ej klandra,
Att, om *ej* de få hvarandra,
Skall *din* näsa växa lång
Som en lagom humlestång
285 Och jag får förutan tvång
Med min gamla näsa vandra.

PUMPA.
Vare sagdt. Men hvem slår af?

(De räcka hvarandra händerna. Cheristane, osynlig, slår af vadet.)

290 PIMPE.
Hvem var det, som smällen gaf?

CHERISTANE.
Den, som sörjer för, att vadet
Fylles upp, som du vill ha det.

295 PIMPE.
Huj, här spökar!

PUMPA.
Det blir krig!

DINA

(instörtar flyende med venstra foten utan sko).

Gudmor, gudmor, rädda mig!

300

CHERISTANE.

Kom!

(De försvinna genom väggen.)

PIMPE.

Se på trollet! Klippt och skuren

Till att flyga genom muren.

305

PUMPA.

Hvart i världen tog hon väg?

Såg du henne flyga? Säg!

PIMPE.

Ja, visst flög hon som en kråka.

Pumpa, börjar näsan bråka?

310

(Prinsen rusar in med en vit sidensko i sin hand. Efter honom gäster och hof.)

PRINSEN.

Hvart försvann du, o, prinsessa?

Se, din sko du glömde kvar!

Finns väl ett par skor som dessa?

Se hur liten foten var!

(Kysser skon.)

Sko, den vackra fot dig bar,

Den tillhör min herskarinna!

Men hvar skall jag henne finna?

315

320

(Vid dessa ord bortsmussa alla ogifta damer i tysthet sin venstra sko. Kungen och drottningen inträda.)

KUNGEN.

Hvarför springer här mitt hof

325

330 Som en fårskock, med förlof?
 Har hon flytt? Nå, det var skada;
 Hon var snäll, den lilla glada.
 Har hon tappat ena skon
 Som en pant för sin person?
 Nå, så sök dess egarinna!
 Hvem vill hundra guldmynt vinna?

335 MUMMA.
 Hvem vill rida qvast i natt,
 Att få en trollpacka fatt?

PRINSEN.
 Sko, hvar skall din fot jag fånga?

340 DROTTNINGEN (*sakta till kungen*).
 Min gemål, se blott hur många
 Sköna här i strumpfot gå!

KUNGEN (*till Grim*).
 Sök hvem skon kan passa på!

(*Grim profvar skon på de strumpfotade.*)

345 PIMPE.
 Pumpa, Pumpa, titta då
 Hur de knipa hop sin tå!

PUMPA.
 Skada, skada, att för många
 Äro naglarne för långa!

350 GRIM.
 Ingen fot i skon kan stå;
 Fötter finnas ej så små.

KUNGEN.
 Låt oss söka. Vi kungöra,

Att vårt rike må det höra: 355
 Mått skall tagas utan knot
 Af hvar ungmös venstra fot.
 Grim skall mäta oförtruten,
 Och den mö, hvars fot som gjuten
 Passar in i denna skon, 360
 Blir vår sons gemål, och hon
 Ärfver, liksom han, vår tron.
 Grim, kungör det på minuten!

MUMMA.
 Men om hon är fattighjon, 365
 Torpardotter?

GRIM (*sakta till Mumma*).
 Åh, håll truten!

KUNGEN.
 Guld och rang är bjällerklang,
 Som så mången narr förleder. 370
 Utan hjärta, tro och heder
 Är man fattig, men med dem
 Är man rik i fattigt hem.

ALLA.
 Lefve kungen! 375

SUPERBA.
 Kan man tänka!
 Vill han oss prinsessor kränka?

PRINSEN (*böjer knä för kungen*).
 O, min konung, o, min far,
 Sant och vist du talat har! 380
 Kan du i mitt hjärta läsa?
 Där står hon, som skall bli min.

PIMPE.

Pumpa, huru mår din näsa?

385

PUMPA.

Säg mig hellre, hur mår din?

(Slut på andra äfventyret.)

TREDJE ÄFVENTYRET.

Personer:

PRINSEN, GRIM, TRUBADUREN, THORA, SUPERBA, DINA,
TRILLA, BARBRA (*Cheristane*), PIMPE, *hoffolk och vakt.*

Den förra stugan. Dina sitter åter som Askungen ensam på spisen.

5 DINA (*blåser på ett kol och sjunger*).
Liten gnista, svag och arm
I den svarta härden,
När skall du bli ljus och varm
Att upplysa världen?
10 Dig så känner ingen nu,
Ingen är så glömd som du.
Skall du, lilla gnista,
Tyst i natten brista?
(Hon uppstår eftersinnande.)
15 Mina systrar sofva än,
Morgonstädningen skall skötas,
Annars får jag nog för den
Stränga bannor, när vi mötas.
(Sopar golftet, stannar och sopar åter.)
20 Hur man drömmer underbart!
Såg jag ej alldeles klart
Slottet ... kungen ... hofvet ... salen,
Ja, och prinsen med på balen?
Var jag ej prinsessa då?
25 Bjöd ej prinsen själf mig armen,

Och han höll ju af mig så! ...
Mina systrar sågo på,
Och de snäste mig i harmen ...
Men då blef jag ledsen, jo,
Och så miste jag min sko, 30
Och så var jag åter hemma ...
Drömmar tjusa, drömmar skrämma;
Sopa, sopa fattigt bo,
Drömmar skall man aldrig tro.
(*Sopar och finner en hvit sidensko.*) 35
Hvad är det? En sko af siden!
Undrar om min fot ryms i den ...
(*Profvar skon.*)
Ja, den passar. Hvar är maken?
(*Söker.*) 40
Maken? ... Är det den jag mist?

BARBRA (*inträder*).
Flitig dag är tidigt vaken.

DINA.
Barbra, ... säg mig sant och visst ... 45
Är du fé?

BARBRA.
Jag må väl le.
Vakta gäss och vara fé!

DINA.
Nej, det är då intet troligt. 50
Jag har drömt ... men det var roligt!
Du var fé och jag prinsessa,
Thora mig i armen grep,
Och Superba hårdt mig knep.
Då, i stället att processa, 55
Slog jag med solfjädern dem,
Miste skon och kom så hem ...
Hvems är denna sko? Förklara!

BARBRA.

60

Thoras måtte den väl vara.

(För sig.)

Om nu prinsen henne glömt,

Må hon tro, att hon har drömt.

DINA.

65

Thoras? Ack så dum jag är!

Thora glömt i natt den här.

Alltid slarfvar hon med kläder.

(Thora inträder omornad, gäspande, trött, med papiljotter i håret. Efter henne Superba lika bedröflig.)

70

THORA.

Hvad är det i dag för väder?

SUPERBA.

Barbra, koka thé på fläder!

Med krusmynta! Hur må gässen?

75

(Barbra går.)

THORA.

Hade ni stor bal för bässen? ...

Mig bjöd prinsen själf sin arm.

SUPERBA.

80

Nå, kantänka. Var han varm,

Ej var det för dig, min söta.

THORA.

Mig han artigt sågs bemöta,

Då med ens till allmän harm,

85

Kom en okänd listig hexa ...

SUPERBA.

Trasig som en gammal pjexa,

Ful och tråkig som en lexa,
Sned, som sprucken stolekarm
Och så styf som en gendarm.

90

DINA (*vid spisen*).
Jag har drömt ...

THORA.

Där blef alarm!
Och så tappade hon skorna
Och gick barfota som korna ...

95

DINA.
Tappade hon ena skon?

THORA.

Venstra, ja ...

SUPERBA.

100

Låt mig berätta!
Tänk hvad väsen för allt detta!
Det var som en dans på äggen,
Herrarne sig grep' om skäggen,
Hexan, hon flög genom väggen.

THORA.

105

Prinsen kom med ena skon ...
(*Härmar.*)
Hvar är maken? Hvar är hon?
Efterlys en qvinnsperson! ...
Sådan prins må trollet taga.

110

SUPERBA.

Mig skall han då ej bedraga!

DINA.

Hur såg skon ut?

115

THORA.

Hvit ... af siden.

DINA.

Jag har icke drömt ändå.

SUPERBA.

Fyra fötter rymdes i den,
Sådana vi oss bestå.

120

DINA.

Jag har drömt.

THORA.

Men hvar är Trilla?

TRILLA (*hastigt in*).

125

Kam i håret, fröken lilla!

Fort pomada! Toilett!

Himlens dagar, har man sett

Två, som äro nummer ett,

Så befängdt sin tid förspilla,

130

När allt är som stekt på spett!

Här är väsen, skall man tro,

Man blir döf att höra skriket.

Prinsen ger sig ingen ro,

Förrän han fått fatt en sko,

135

Och nu springer han kring riket

Med sin Grim och tager mått

Af hvar fot, båd' stort och smått.

Sådant går ej af för stickor.

Det berättas, att sex flickor

140

Huggit af sin stora tå,

Fyra minst sin häl också,

För att skon må passa på.

Hvar minut han här kan stå.

Ack, skall han *min* fot anamma?

THORA (*brådt*).
Askeungen, kamma, kamma!

145

(*Dina kammar Thoras hår.*)

SUPERBA.
Sök en yxa, lata tossa,
Och mät upp min fot med samma!
Jag är prinsens rätta flamma,
Om min halfva fot skall lossa.

150

(*Det klappar på dörren. Häpnad, brådska.*)

TRILLA.
Hvem där?

155

GRIM (*utanför*).
I kungens namn.

TRILLA.
Var så god ... ett ögonblick!
Låset är ej rätt i skick.
(*Sakta.*)
Skynda, skynda!

160

THORA.
Mina skor!

DINA (*räcker skon*).
Här är en af dem, jag tror.

THORA (*kastar henne skon i ansiktet*).
Har jag tid med tossor, höna?
Mina balskor äro gröna.

165

DINA.
Jag har *icke* drömt.

170 (Dörren stöts upp, Grim inträder med vakt och en hofherre, som bär en pall.
Tablå.)

GRIM.

Kronans bud ej vänta bör.

Konungens befallning hör!

175 Hvarje mö skall utan träta

Låta venstra foten mäta

Här på denna kronans pall,

Och den mö, som fyller måttet,

Strax skall föras upp till slottet.

180 Marsch!

THORA.

Jag darrar ... Strax ... Befall!

GRIM (*mäter Thoras fot med prinsens sko*).

Gåsfot ... Ni kan gå. Hit, flera!

SUPERBA.

185 Tror ni väl, att kungligt blod

Lyder sådant öfvermod?

GRIM.

Foten! Intet resonera!

(*Superba stretar emot och mättes.*)

190 Kråkfot ... Så. Ni kan marschera.

Nästa fot!

TRILLA.

Ack, månn jag passar?

GRIM (*mäter*).

Kattfot ... Bort med klo och tassar!

195 Nästa fot förmodligen

Blir en grisfot. Hit med den!

DINA.

Här. (*Foten mätes.*)

GRIM.

Hvad nu? Stå litet stilla!

THORA, SUPERBA OCH TRILLA.

200

Grisfot, grisfot, stå dig väl!

GRIM.

Låt mig mäta om dig, lilla!

Längd ... och bredd ... och tå och häl.

Allt som gjutet! Är det villa?

205

SUPERBA.

Man kan skratta sig i hjäl.

Askeungen, hör du, Trilla,

Hon, som aldrig egt en känga,

Vill i prinsens sko sig svänga!

210

THORA.

Passar skon, bör hon ha maken,

Det tycks mig är hufvudsaken.

DINA (*framräcker sin hittade sko*).

Här är den! (*För sig.*) Jag var dock vaken.

215

(*Prinsen inträder med trubaduren och några af hofvet.*)

TRILLA.

Himmel, prinsen! (*Tablå.*)

PRINSEN.

Grim, hvad nytt?

Jag min längtan ej kan styra

Har du funnit, säg, den dyra,

Eller har hon evigt flytt?

220

GRIM.

Här är hon, ers höghet.

225

PRINSEN (*fattar Dinas hand*).

Samma

Hand och samma ögas flamma!

Fattig ... och ändå så rik ...

Aldrig mer ifrån mig vik!

DINA.

230

Nej, hvad han min dröm är lik!

Gudmor! Gudmor!

(Barbra står bakom Dina som fé.)

235

CHERISTANE. Prins Childebort af Frankland, helsa din trolofvade, prinsessan Dina af Burgund! Hennes fattigdom är endast en pröfning. Hon är dig värdig; hennes enda felsteg var att besvara en förolämpning. Detta fel har blifvit straffadt och förlåtet. Hon skall återtaga sin rätta gestalt, men till minne och varning skall hon gå barfota ända till bröllopsdagen.

(Hon afkläder Dinas blus och hufva. Dina står i sin kungliga dräkt, men barfota.)

240

PRINSEN.

Ja, jag känner dig. Det bästa

Af mig själf, det är ju du.

Ödmjuk, som jag ser dig nu,

Vill jag dig i minnet fästa,

245

När min stolthet vill mig fresta.

DINA.

Ja, jag vet. När jag dig ser,

Ser jag gnistan, som mitt frusna

Hjärta såg i askan ljusna.

250

Nu skall jag ej frysa mer.

SUPERBA. Prins, man bedrager dig. Denna trollpacka är vår gamla gåsvaktarska, Barbra, och denna trasunge ha vi prinsessor af barmhertighet upptagit från skogen.

255

THORA. Nu belönar hon vår godhet med att objuden smyga sig till kungens bal och innästla sig i höga personers ynnest. Är det ej sant, Trilla?

TRILLA. Ja, jag kan intyga, att alla kallat henne Askungen. (*Sakta till Dina.*) Låt mig blifva din kammartärna, så skall jag vittna, att dina systrar låtit dig äta med katten.

CHERISTANE. Röfwarens enka stal konungens dotter ur vaggan. Röfwarens döttrar, som kalla sig prinsessor, stulo från konungadottern hennes faders arf och hans rikes krona. Deras tid är förbi, deras straff kommer. Thora, du är högmodig och fåfång; jag förvandlar dig till en påfågel. Superba, du är icke allenast högmodig och fåfång, du är äfven lögnaktig och afundsjuk: jag förvandlar dig till en korp. Och du, Trilla, är den falskaste och trolösaste af eder alla, ty du förräder dem, hvilkas bröd du äter; jag förvandlar dig till en pladdrande skata. (*Höjer trollspöet.*)

Arigi davalna,

Farenga gidó ...

DINA (*på knä*). Nåd! Nåd för mina fostersystrar! De ha låtit mig lefva ...

SUPERBA. Ja, det är Thoras fel och blir nu vår ofärd.

CHERISTANE. Det blir eder räddning. För eder fostersysters skull må ni behålla eder menskliga gestalt och tjena för daglön i främmande land. Men eder förvandling har redan börjat. Jag kan icke mera hjälpa, att ni få bära fågelklor på edra fingrar så länge ni lefva.

(*Thora, Superba och Trilla betrakta sina fingrar, från hvilka långa fågelklor framsticka.*)

SUPERBA. Så ha vi något att klösa dig med!

TRILLA. Ja, lita på att vi klösa!

THORA (*gråtande*). Förlåt mig, Askunge! Vårt straff är rättvist. Jag har varit hård mot dig, men tro mig, du var alltid mitt sjuka samvete.

DINA (*omfamnar Thora*). Ja, jag förlåter dig, jag förlåter eder alla. Du, Thora, var stundom vänlig mot mig. Du skall bo hos mig och alltid vara min syster, och hvar morgon skall jag klippa de fula klorna, så att ingen kan märka dem.

THORA. Tack! Du har lärt mer i askan, än jag i purpurn.

SUPERBA. Låt oss gå, Trilla! Hvarför gaf ej hexan oss vingar med klorna? Jag önskar vi vore drakar. Ännu finns väl en saga qvar, där vi kunna uppsluka dumma prinsessor.

TRILLA. Ja, kom! Men det säger jag dig: din piga vill jag ej mera vara; vi äro nu lika goda.

SUPERBA. Vill du icke? Jag skall klösa dig! (*Trilla flyr, Superba efter henne, och så springa de bort.*)

PRINSEN. Låt oss nu skynda till slottet. Kungen och drottningen vänta

otåligt sin återfunna dotter. Men hvad är det jag ser? Pimpe! Och hur han
 295 ser ut!

*(Pimpe inträder med en ofantligt lång näsa och skriker hvar gång han stöter
 den mot folk eller väggar.)*

PIMPE. Sexhundrafemtiosju fötter äro mätta, och ingen har passat i skon.
 Baltrollet – au! – har flugit sin väg eller klämt ihjäl sig i väggen. Jag har vun-
 300 nit vadet. Himmelselement – au! – hvad Pumpas näsa nu måtte vara lång!
 Har någon sett henne, – au, au! – att jag får skratta åt henne?

GRIM. Pumpa behåller sin lilla trubbnäsa, men din tyckes ha vuxit ut
 till ett riktigt bogspröt.

PIMPE. Hvad för något? Min egenhändig kungliga näsa! Au, hvem
 305 understår sig att puffa i kungens Pimpe? Min näsa? Au! ... *(Känner på
 näsan och finner ej dess ände.)* Men hon räcker ju härifrån till Paris! Jo, jag är
 skön, jag kan visas för pengar, kungen får goda inkomster! Bogspröt, säger
 han – au! – Jag seglar, jag seglar. Nu återstår för mig intet annat – au! – än
 att upptäcka Amerika. *(Springer bort.)*

310 PRINSEN *(till Dina).*
 Kom! Oss tillhör denna stund.
 Jag är svartsjuk på min lycka,
 Och jag fruktar hvar sekund,
 Att en okänd makt skall rycka
 315 Dig på nytt från vårt förbund.

DINA.
 Än en pligt mig återstår.
 O, mitt lifs beskyddarinna,
 Löna dig jag ej förmår,
 320 Men du skall mig tacksam finna.

(Hon kysser Cheristanes hand.)

CHERISTANE.
 Låt din tack till Honom hinna,
 Som kan hela hjärtats sår,
 325 Som kan torka sorgens tår
 Och såg dina tårar rinna!

DINA.

Ja ... Men än en sak jag minns!
Säg mig nu, min dyre prins,
Har jag icke drömt? Och drömmar 330
Jag ej än, fast jag det glömmar?
Har jag verkligen funnit dig?
Älskar du då verkligen mig?
Skall jag ej i morgon vakna
Frusen kvar i askan än, 335
Ensam, fattig, utan vän,
Och ha lärt mig blott att sakna?

PRINSEN.

Fråga ej om lyckans drömmar,
Fråga mer om hjärtats tro! 340
Där är lyckans fasta bo,
Medan allt omkring oss strömmar.
Låt oss lefva i vår saga!
Långt är då till lifvets slut.
Dig skall ej din dröm bedraga. 345
Trubadur, sjung sagan ut!

Slutsången. (*»Minä seisoön».*)

Nu så glimmar det som soleguld i askeglöd,
När en morgon på rutan ser,
Och nu blommar den blekaste kind så röd, 350
Och nu fryser här ingen mer.

Och nu dansar fattigt ullegarn i sidensko,
Och nu är blott den goda rik.
Och nu slocknar en saga i lycklig ro,
Som en qvällssol i spegelvik. 355

(Grupp. Cheristane i fédrägt håller en myrtenkrona öfver prinsen och Dina.)

SLUT.

LÄSNING FÖR BARN 8 (1896)

Behåll din krona	1063
Syne i Sommarby	1064
Vallgossens visa	1075
Tuttemuj	1076
När solen dansar	1079
<i>Yrkesvisor</i>	
24. Kusken	1080
25. Fiskaren	1081
26. Spågumman	1082
Mellan smörgåsarna	1084
Molnjätten	1088
<i>Florios och Unda Marinas sagor</i>	
10. Unda Marina berättar om Imatra	1093
11. Florio berättar om Lapplands troll	1095
Rimtussen	1097
Skära hafran	1102
De röda skorna	1103
Barnet mitt	1107
Slug skall man vara	1108
Vaggvisa för ett sjukt barn	1110
Moppe	1112
Jungfru Marias nyckelpiga	1116
Folkskolebarnens vandringsång på vägen till skolan	1119
Englarnas julklapp	1120
<i>För småskolorna</i>	
1. I gröna skogen	1123
2. Göken galar	1124
3. Myggdansen	1124
4. Urmakarvisan	1125
5. Katten och råttan	1126
6. Mjölharevisan	1126
Pukkis visa	1127
<i>Lekar</i>	
Skogskonungen	1128
Tidernas spegel	1136
Perdita eller Den förlorade våren	1143
Snurran	1148

BEHÅLL DIN KRONA.

Du lilla kära med ögon klara,
Bed Herrens engel dig väl bevara!
Guds rikes älskade barn du är
Och vet ej, att du dess krona bär.
Behåll din krona! Behåll din krona!

5

De skola komma, de onda tankar
Af mycken synd, som i världen vankar.
De vilja stjäla din dyra skatt
Och byta morgonens ljus till natt.
Behåll din krona! Behåll din krona!

10

Och när de säga: mins årens heder,
Du är ej mera ett barn, som beder,
Ett barn, som älskar, ett barn, som tror,
Ett barn, som lyder, du är nu stor:
Behåll din krona! Behåll din krona!

15

Behåll Guds rike, som blef dig gifvet,
Din tro på Jesus, din tro på lifvet;
Ditt lätta löje, din korta tår,
Din omedvetna, daggfriska vår!
Behåll din krona! Behåll din krona!

20

Så många ville din krona vinna,
Som söka, söka och aldrig finna,
Som ständigt fråga, men få ej svar.
Behåll Guds rike i hjertat qvar!
Behåll din krona! Behåll din krona!

25

SYNE I SOMMARBY.

Folket i Sommarby tyckte om granna namn. När skomakaren fick höra, att skräddaren kallat sin pojke Ahasverus, blef han afundsjuk och kallade sin pojke Zefyrinus. Sedan fick skräddaren en flicka och kallade henne Eufrosyne. Skomakaren blef åter afundsjuk och tänkte vid sig sjelf: – Det
 5 vore väl sju sylar, om ej jag skulle hitta ett finare namn i almanackan! Hvarpå han sökte och sökte, till dess han på den 8 september fann Mormessa. Det var något till namn, det hade ingen kristen menniska burit förr. Ty den 8 september firades fordom en messa för Guds moder, Jungfru Maria, och därför blef den dagen kallad mors messa.

10 Skomakaren tyckte emellertid, att namnet var extrafint, och flickan fick heta Mormessa. Men tror man, att folket i byn hade tid med så långa namn? Ahasverus fick heta Sveru, Zefyrinus fick heta Rinu, Eufrosyne fick heta Syne och Mormessa blef Morsa, för att »Messa», tyckte man, smakade kyrka, och var intet riktigt tillståndigt att bruka om folk.

15 Efter en tid hände sig, att skomakaren blef död, och ej långt därefter dog skräddarens hustru. Enklingen och enkan tyckte då, att de kunde blifva ett par, efter de voro grannar, och så gifte skräddaren om sig med skomakarens enka. Då kommo alla de fyra barnen, Sveru, Rinu, Syne och Morsa, tillsamman och blefvo på sätt och vis syskon, men så riktig släktskap
 20 var det väl ej, efter de, två och två, hade olika far och mor.

Ändock skulle de väl ha förlikts tillsamman, om icke skomakarens enka, som nu hette skrädderska, varit en argsimpa. Skräddarens förra hustru hade varit fromsint, men nu kom skräddaren under toffeln, eller rättare under spannrömmen, som den nya hustrun fört med sig från skomakarens
 25 verkstad. Det var en fruktansvärd rem, som snart hade en sådan verkan, att skräddarens nya hustru blef herre i huset.

Ibland kan man icke så noga veta på hvem barnen brås. Af skräddarens barn var Sveru argsint och Syne fromsint; af skomakarens barn var Rinu fromsint och Morsa argsint. De två fromma barnen höllo tillsamman och
 30 förliktes godt; de två argsinta slogos mest med hvarandra, men däremellan höllo de samman för att kujonera de fromma barnen.

Nya skräddaremor – Priska hette hon, det var också ett grannt namn! – tufflade om barnen, när hon tröttnat att tuffla om gubben sin. De två argsinta voro mors favoriter; hon kände igen sitt eget blod. De två fromma
 35 fingo stryk och svält, när hon behagade finna ett fel hos dem. Syne kunde hon icke lida för sina ögon; det var nu så rent af odrägligt, att det barnet

aldrig motsade henne och alltid var lydigt, tåligt och flitigt i alla sysslor. Då var Morsa i stället en bit af mor; hon kunde klösa, hon; latas kunde hon med, och litet ljuga ibland, det prydde talet, tyckte mor Priska.

– Nu skall du gå i vall med rusthållarens kor, sade Priska till Syne. – Det var tidigt på våren, marken var ännu ej riktigt bar, och knappt ett grönt strå fanns på ängarna, men allt hö i rusthållarens lada var slut, och korna hade redan i två veckor tuggat på halm.

– Ja, mor, svarade Syne.

– Du får en brödbit med dig, och den skall räcka till qvällen.

– Ja, mor.

– Ja och ja, fnurrade Priska; – aldrig hör man då något annat! Fryser du då intet sjelf, din odåga?

– Jag skall springa mig varm, sade Syne.

– Understå dig att springa från korna! Du skall hela dagen sitta på samma ställe.

– Jag skall försöka, mor.

Hon var då ohjelpig, den flickan, med sitt envisa ja, ja. Morsa förklarade, att hon ingenting värre visste, än gå i skolan, men dit skulle hon och Sveru; de två andra fingo ingenting lära.

Syne gick i vall; hon var då åtta år gammal. Inga skor hade hon med sig, för att de kunde slitas i skogsbacken; inga strumpor heller; hvad skulle hon med strumpor, när hon ej hade skor? En kort yllekjol hade hon och därunder blotta linnet; det var allt, och Priska tyckte, att det var nog.

Syne kom till rusthållarens ladugård. En kort rönnkäpp medförde hon, men bara för syns skull, hon slog aldrig något kräk, hon lockade korna med sig, och detta var i början ganska besvärligt. Det var första gången kräken sågo solen och snusade frisk vårluft efter sex månaders fängelse i det mörka fähuset. Deras förundran och glädje var något lustigt att se på. De stirrade på dagsljuset, de sprungo yra och vilda med svansen i vädret och visste ej hvart. Två kalfvar voro där med i sällskapet: de togo till fötter allt hvad de förmådde med sina långa, skrangliga ben. Oxen var också med: en oxe, sju kor och två kalfvar, det skulle Syne minnas för att ej låta någon förvillas i skogen. Och oxen var den enda, som tog sin värdighet i akt, när han behagade hedra Guds fria natur med sin höga närvaro. Han lät endast höra ett långdraget muuu, som bevis på sitt nådiga välbehag.

Det var ej litet bråk att få kalfdansen ut i god ordning med skällkon i spetsen, men det lyckades slutligen, och Syne dref korna till ängen nedanför skogsbacken. Sommartid var hela backen röd af smultron, men nu lågo där

ännu fläckar af snö mellan det vissnade, gula gräset från hösten och likasom spindelväf på de ställen, där drifvorna legat höga. En mager kost fanns där för korna, i brist på bättre; det var torra björklöf och blåbärsris. En del af löfven hade svartnat och dugde ej äta, men andra voro gula och röda, de
 5 dugde i nödfall. Korna försökte blåbärsriset; det var segt att tugga: det var, som när fattigt folk äter potatisskal.

Hu, hvad det blåste kallt! Vinden tog i den tunna, korta kjolen och blåste fattiga Syne in på bara lifvet. När hon fått sina kor genom gårdet, sökte hon sig en bra plats på backen, där hon kunde räkna dem alla och hade skydd
 10 för blåsten bakom en stor sten. Så åt hon sin halfva brödbit till frukost. Kunde hon icke göra en näfverrifva och mjölka en ko, så skulle hon få kalas i skogsbacken? Nej, kalvarna hade i dag fått lof att di sina mammor för att få bättre hull, och Syne visste, att detta fingo de aldrig annars: icke ville hon stjäla kalvarnas mat.

Tiden blef lång, där hon satt bakom stenen; ingen bok hade hon, efter hon ej kunde läsa, och något skulle hon göra. Hon hittade trästycken, barkbitar, tallkottar. Hon byggde åt sig en liten stuga vid stenen, gjorde ett plank, en grind, ett fähus, stack fyra pinnar under hvar tallkott och fick sju riktigt feta kor. Oxen skulle också ha horn; ja, horn fick han, träpinnar funnos
 20 tillräckligt. Så skulle där vara en liten beskedlig gumma, som skötte om korna. Syne klädde en barkbit i kjol af de röda löfven, gjorde hufvud af en halfgrankott, ögon, näsa och mun af fjolårets lingon. Armar och ben gjordes af stickor. Förstås, att korna skulle också ha mat och dricka: där fanns mossor till hö, och snö låg qvar under den stora stenen. Syne lade en näfve snö
 25 framför korna; de skulle vänta litet, nog skulle snön smälta.

Men hvad blef det för en gård, där det ej fanns en husbonde? Syne beslöt att göra sin pappa, skräddaren, af en stubbe; han skulle bli husbonde i gården och finare än de andra. Han skulle sitta och sy på ett bord och ha sax och nål och tråd och pressjärn bredvid sig. Se, det var konst att få hop så finurliga
 30 ting, och därtill fanns intet passligt virke vid stenen. Syne måste gå ett stycke i skogen att söka, men för all del ej långt; hon måste ha öga på sina kor.

Så gick hon några steg och sökte emellan träden. Där låg något i lungen under den höga tallen. Hvad kunde det vara? En liten grå fågel, och han var död, han hade frusit ihjäl!

Syne tog fågeln i sin frusna hand och andades på honom. Nej, han var kall och död. Men om hon skulle lägga honom under sitt linne och värma honom vid sitt bröst? Hon ville försöka. Och fågeln kändes som en isbit, när han vidrörde det lilla flickhjärtat. Kallt utanför, kallt innanför, hu! Syne

begynte skälfva af köld. Men när fågeln legat några minuter så nära hennes varma hjerta, begynte han röra vingarna. – Han lefver, han lefver!

Syne blef hjerteglad, tog åter fågeln i sin hand och kysste hans näbb. – Du lilla oskyldiga vän, tack, tack för att du lefver! Berätta mig hvem du är och huru du frusit ihjäl!

5

Fågeln ruskade ett par gånger sina domnade vingar, sträckte ut dem och flög med ett qvitter sin kos.

– Det var en lärka, utropade Syne, glad och förtretad på samma gång.
– Har man sett en sådan otacksam liten slarfva! Men det gör ingenting, blott hon ej andra gången fryser ihjäl.

10

Nu hade Syne sin egen gård. Husbonden skulle föreställa hennes pappa, skräddaren, men hvar skulle hon få en bra skräddare midt i skogen?

Syne gick att söka mellan de höga träden. Då låg där under en snödrifva något så enkom, att en passligare skräddare kunde hon aldrig få. Det var en smal, gammal, afbruten och kullfallen tallstubbe, som utspärrade sina rötter och grenar. Han hade armar och ben; precis där hufvudet skulle vara, hade han en lagom stor knöl med grått skägg och liknelse till ögon, näsa och mun. Syne släpade stubben med mycket besvär till sin gård, torkade honom ren med mossor och ställde honom vid grinden. Icke rymdes han ju i stugan, han räckte högt öfver taket, men lika bra var han för det. Sådan präktig karl! Och hvad han liknade Synes pappa! Där fattades bara pressjärn och sax, men dem kunde man göra af stickor. Syne ville sjelf föreställa mor Priska, och hon skulle vara så snäll mot sin beskedlige gubbe. Men jämmer, nu hade hon glömt kräken därborta! Tio skulle de vara; hon kunde jämt räkna till tio. Ett, två ... hvar var den röda kalfven? Sippido! Kalfven var borta.

15

20

25

Nu voro goda råd dyra. Syne sprang ned till ängen och frågade skällkon, som ju skulle vara polis för de andra. Skällkon vände sig om och såg på henne med en förebrående blick, som ville hon säga: – är du en kalfmoster, du, så gif mig igen mitt rödaste barn!

Syne blef rädd. Hon sökte kring ängen, kring gärdet, kring skogsbacken, sio! Ingen röd kalf. Hon sökte under stockar och stenar, hon tittade upp i träden, om kalfven möjligen gömt sig där, för att göra henne förtret. Icke så mycket som ett rödt strå kunde hon upptäcka, men väl en brun svans, som rörde sig qvickt mellan grenarna. En ekorre! Hvad skulle hon med en ekorre? Icke kunde hon föra hem honom och säga: – det är en kalf!

30

35

Syne satte sig på en sten. Skulle hon gråta, eller skulle hon äta sin middag? Men hvar var den halfva brödbiten, som hon sparat till middag? Borta, som kalfven! Brödet hade fallit på mossen, ekorren slank ned från trädet,

satte sig på bakbenen, tog brödbiten mellan sina framtassar, muggade med framtänderna, nickade och lät kalaset smaka sig väl. Syne måste skratta i all sin bedröfvelse. – En sådan snålmåns! Han äter min middag, och jag ser på. Nå, håll till godo! Nog är jag hungrig, men du är kanske mera hungrig än jag.

5 Till råga på förtreten syntes den elake Sveru styra sin kosa hit från landsvägen.

– Mor har skickat mig för att se åt, huru du sköter kräken. Hvar har du dem? Jaså, på ängen. Tio skulle de vara. Ett, två, tre ... åtta. Hvar har du kalfvarna?

10 – Kalfvarna? frågade Syne förskräckt.

– Ja, båda kalfvarna. Kanske vargen har tagit dem?

– Kära Sveru, hjälp mig att söka!

– Sök sjelf, sade Sveru.

– Kära Sveru, bed Rinu strax komma hit för att hjälpa mig söka!

15 Sveru skrattade. – Rinu sitter i källaren för att han spillt omkull en mjölkbunke, när han sökte sin fällknif på hyllan. Mor har läst in honom, och i qväll, när du kommer hem utan kalfvar, skall hon läsa in dig. Adjö nu. Hvad har du för skröp där vid stenen?

Och med detsamma han gick, sparkade Sveru sönder den vackra
20 nybyggda gården med planket, grinden och alla kor i fähuset.

Syne såg på sin gård, såg på den grå stubben, som ensam stod qvar, och tänkte i sitt hjerta: – Om nu du vore min lefvande pappa, skulle du hjälpa mig. Men du är bara ett stackars gammalt kullfallet träd.

– Gråt intet, jag skall hjälpa dig! sade en hes röst strax bredvid henne.

25 Syne såg sig häpen omkring. Så långt hon kunde se öfver ängen, vägen och skogsbacken, syntes ingen lefvande varelse mer än korna och en myggsvärm, som dansade kadrilj i solskenet borta vid gärdesgården. Det var ju vår nu; men det var höst i Syne's bedröfvade hjerta.

– Här är jag, sade åter rösten. Och nu märkte Syne, till sin stora
30 förskräckelse, att det var stubben, som talade, – stubben, som skulle föreställa hennes pappa, skraddaren!

– Hvarför skall du vara rädd för mig? fortfor stubben. – Jag är ju bara ett stackars gammalt kullfallet träd. Förstår du hvad jag säger?

– Ja, sade Syne. Hon tyckte sig märka, att rösten blef klarare, ju mer
35 stubben talade. Det var som när den döda lärkan först rörde vingarna och slutligen började qvittra.

– Det är bra, sade stubben. – Lägg nu märke till hvad jag säger! Du har värmt min ihjälfrusna lärka vid ditt barnahjerta och återkallat henne till

lifvet. Du har unnat åt kalffarna deras mjölk, fastän du sjelf var törstig, och
 åt ekorren ditt bröd, fastän du sjelf var hungrig. Tror du icke, att alla djur
 och växter, ända till skogens mest föraktade stubbar, förstå, när någon är
 god emot dem? Jo, lita på det! Och vet du icke, att det finns en lefvande
 ande i alla växter och alla djur? Ja, han finns där, men han är bunden, han
 är icke fri, som din fria ande. Han är samma Skapares verk och lefver sitt lif,
 som du lefver ditt. Han talar sitt språk, men det förstå icke menniskorna;
 därför säga de: – växten kan icke tala, djuret kan icke tala. Det är för att
 äldre menniskor och smågamla barn ha vuxit bort från naturen. Och likväl
 talar hela naturen. Goda, oförderfvade barn förstå naturspråket, men andra
 mena, att det är bara en inbillning, och kalla det saga, men mins, att det är
 en sannsaga; i den finns mera verklighet, än menniskorna tro.

Syne var icke alls rädd nu mera, endast förundrad och glad. Hon visste
 ju af sagorna, att allt i naturen kan tala, men icke alla förstå det. Hon förstod
 ju hvartenda ord; hon undrade blott, hvem stubben var.

Stubben fortfor, likasom hade han gissat hennes tankar:

– Du undrar, hvem jag kan vara? En stackars gammal stubbe, ingenting
 annat. Jag har varit ett stort träd, blifvit gammal som andra, och brutits af
 stormen. Kasta mig i elden, och jag skall brinna; hugg mig sönder, och jag
 är intet annat än spånor. Men så usel och förgänglig jag är, så är jag likväl ett
 litet stycke af den stora, lefvande naturen, och all den makt, som Gud har
 lagt i naturen, den är också i mig. Jag förmår ej mer, än naturen förmår, men
 hvad hon förmår, det kan också jag. Nåväl, du är ett godt barn, du har dragit
 mig fram ur snödrifvan, torkat mig ren och ställt mig som en hedersvakt vid
 din gård. Jag vill belöna dig därför. Huru många finger har du?

Det visste ej Syne. Men hon kunde ju räkna till tio, hon började räkna
 fingren och svarade: – tio.

– Bra, sade stubben. – Sagornas goda féer bruka uppfylla tre önskningar,
 men jag vill vara ädelmodigare, jag vill uppfylla så många, som du har finger
 på dina båda händer, och så långt som min makt förmår. Märk, att jag kan
 endast gifva dig hvad naturen gifver, men jag kan icke förändra Guds vilja
 och menniskors hjertan. Hvarje sådan önskan af dig är ett förloradt finger.
 Betänk dig därför noga, och välj förståndigt! Nu börja vi. Önska dig något!
 Högra handens tumme!

– Att jag får mina kalffvar friska tillbaka! önskade Syne utan betänkande.

Stubben bröt en torr qvist från sitt skrofliga bröst, förde den till munnen
 och blåste som i pipa. Strax syntes, till Synes stora glädje, först den röda, sedan
 den hvita kalffen knagla sig fram mellan stenarna på sina skrangliga ben.

– Hvarför ha ni rymt? frågade stubben. – Hvarför ha ni gjort den beskedliga vallflickan så mycket bekymmer?

– Vargen tog oss, svarade kalffarna. – De svarade verkligen. Också de kunde tala!

5 – Vargen? Ref han icke strax ihjäl eder?

– Det var nog meningen, men så råkade han se dig på backen, och då blef han rädd.

– Godt. Gån nu tillbaka till edra mammor på ängen, och rymmen ej hädanefter!

10 Kalfvarna gingo snopna, och stubben fortfor: – Högra handens pekfinger!

– Om jag skulle få litet mat, sade Syne. – Jag fryser och är så hungrig.

En ny ton i pipan. Strax stod där ett fat med rykande varmt paltbröd och en träsked bredvid. Stubben såg med nöje det hungriga barnet äta sig mätt.

För att ingenting skulle fattas, kom där också en skål varm mjölk. – Högra
15 handens långfinger! fortfor stubben, när Syne ätit.

– Att oxen, korna och kalffarna också få äta sig mätta! bad Syne.

Pipen ljöd, och strax betäcktes ängen af frodig grönska, där de hungriga kreaturen vadade i högt gräs och stampade ned mer än de hunno äta.

Syne klappade händerna af förtjusning. Sippido ... det var något annat än
20 blåbärsris!

– Högra handens ringfinger!

– Att alla människor, alla djur och alla växter beständigt få äta sig mätta! utropade Syne i sin glada ifver att önska åt alla lika godt, som hon sjelf hade fått.

25 – Mitt barn, sade stubben, – det gör mig ondt, att du nu förlorat ett finger. Naturens och människans allgode Fader, som mättar allt lefvande, har i sin vishet funnit för godt att stundom pröfva sina barns tro genom att förneka dem till en tid deras dagliga bröd. Denna din önskan kan jag icke uppfylla. Högra handens lillfinger!

30 Litet modfälld, svarade Syne, efter något betänkande: – Att mor skulle vara beskedlig mot pappa!

– Åter ett förloradt finger, mitt barn. Bed af din Gud, att han böjer din mors onda sinne till kärlek, såsom han sjelf är kärleksfull mot alla sina skapade verk. Äfven denna din bön kan jag icke uppfylla. Du har nu önskat
35 bort hela din högra hand. Betänk dig nu väl! Venstra handens tumme.

Syne svarade med gråten i halsen: – Jag ville så gerna, att mor och Sveru och Morsa skulle vara beskedliga och blifva lyckliga, men jag törs intet önska det. Får jag önska att gå i skolan?

– Ja, det får du. I morgon bittida skall du börja din skolgång. Venstra handens pekfinger?

– Och en riktigt tryckt abc-bok med tuppen i!

– Du skall få din tryckta abc-bok med tuppen i. Lilla narr, den skulle du ha fått utan mitt bistånd. Slösa icke de dyrbaraste önskningar på så obetydliga ting! Venstra handens långfinger! 5

– Nej, stubbe, nu vet jag intet att önska mer ... Vänta, jo! Pappa blir styf af att ständigt sitta på bordet med benen i kors. Han skulle behöfva rida. Skicka åt honom en vacker häst!

– Aj, aj, det är ett farligt nöje för en skräddeles spinkiga ben. Har din pappa någonsin suttit till häst? 10

– Nej, det tror jag intet. Men det är så vackert, när fogdens Kalle rider till kyrkan med fjäder i hatten. Jag vill att min pappa skall blifva lika vacker.

– Nå, rida kan jag ej lära honom, men i morgon bittida skall hans häst stå sadlad på gården. Du har nu två finger kvar. Venstra handens ringfinger! 15

– Två finger? Allra käraste stubbe, säg mig hvad jag skall önska, för nu vet jag rakt intet mer! Skall jag önska pengar åt pappa?

– Hitta på något bättre!

– Ja, då önskar jag åt Morsa en risgrynskorf, åt Rinu en bilderbok, åt Sveru ... ja hvad? ... och åt mor ... hvad skall jag önska åt mor? 20

– Sveru har sparkat sönder din gård, och mor har skickat dig utan tröja i kalla blåsten.

– Nej, nej, Sveru skall få en ny mössa, och mor skall få en bomulls-klädning, så bli de beskedliga.

– Du har önskat fyra gåfvor i stället för en. Må vara, du får dem. Men nu har du endast ett finger kvar. Önska nu något rätt förståndigt åt dig sjelf! Venstra handens lillfinger: 25

– Ja, säg nu, hvad jag skall önska åt mig sjelf? Är det bra, om jag önskar alla pengar i världen, eller att bli kejsarinna, eller att kunna hela abc-boken utantill, eller att få ett par nya strumpor, efter mina gamla ha hål på hälen? Eller att om söndagsmorgnarna få två bitar socker till kaffekoppen i stället för en? Eller ... men huru skall jag få oxen och korna och kalffarna hem, efter här äro vargar i skogen? Om jag snart hade alla tio välbehållna i fåhuset! 30

– Där ser du dem vandra hemåt på landsvägen. De skola alla komma välbehållna och mätta tillbaka. 35

– Gå de redan? Nej, vänta litet! Jag skall önska mig något annat.

– Din sista önskan är uppfylld. Önska får du, så länge du lefver, men uppfyllelsen står ej mera i din eller min makt. Barn önska sig små ting, när

de kunnat önska sig stora, men du har tänkt mera på andras lycka än din egen. Den gamla grå stubben klandrar dig icke. Gå nu hem, och var alltid Guds barn, så är du äfven naturens goda barn. Farväl, lilla Syne!

När Syne kom med boskapen, stod mor Priska med källarnyckeln i handen vid rusthållarens grind. Hon hade sagt åt rusthållaremor: – Flickan har låtit vargen taga två kalffvar, dem måste vi betala, men därför skall också flickan få sitta sju dagar och sju nätter i källaren.

Rusthållaremor sade till Priska, sedan hon räknat och mönstrat boskapen: – De äro ju alla här. Nej, se hur de blifvit feta, så att de riktigt skina! Det är rent af ett underverk med det magra betet, så tidigt på våren. En så förträfflig vallflicka ha vi aldrig haft.

– Men då har ju Sveru ljugit för mig! utropade Priska. Sveru råkade just komma för att önska sin syster mycket nöje i källaren. Det skulle man se! Sveru fick qvastkäppen så grundligt på ryggen, att Syne måste bedja för honom. – Slå honom intet, mor! Kalffvarna voro borta, när Sveru kom till mig på backen. Men de kommo tillbaka.

Hela byn undrade, huru rusthållarens kor blifvit så feta; men ännu större blef förundran, när följande morgon en vacker sadlad häst stod på skräddarens gård. – Hvems kunde den rara fålen vara? Männe patrons på herrgården?

– Det är din häst, pappa, sade Syne, som ej kunde förtiga sin glädje. – Nu får du rida alla dagar.

– Skall jag rida? skrattade skräddaren. – Jo, det skulle se bra ut!

– Å försök, sade Syne. Skräddaren lät öfvertala sig, klef på hästryggen och föll som en lappad vante i backen. – Aj, aj, sade han. – Men det går väl bättre när jag fått öfva mig.

– Jag har fått en bilderbok, ropade Rinu.

– Jag har fått ny mössa, skrek Sveru.

– Jag har fått en risgrynskorf, jublade Morsa.

– Hvad i alla dagar! utropade mor Priska. – Jag har fått en spritterny bomullsklädning!

Syne smålog tyst för sig sjelf, men de andra märkte det. – Du vet något, sade de. – Du visste något om fars nya häst. Berätta! Berätta!

Syne, stackare, kunde ej ljuga, hon måste berätta allt, som händt henne den märkvärdiga dagen, när hon gick i vall med rusthållarens kor. Hon glömde endast hur god hon varit mot djuren.

– Syne, sade mor Priska, – du är ingen dum flicka, du har gifvit mig en

vacker bomullsklädning. Du skall få gå i skolan och börja i dag. Morsa vill sluta skolan, hon, det är det värsta hon vet. – Morsa hade ej talat om, att hon för sin lättja blef bortvisad från skolan.

Syne tackade. Hon hade redan fått en riktig abc-bok med tuppen uti.

– Mor, sade Morsa, – låt mig i morgon få valla rusthållarens kor!

Mor hade ingenting däremot, om Morsa kunde hemta åt mor en lång väf till lakanlärf.

Och Morsa sade åt Sveru: – Det vore något att få, som Syne, önska oss allt hvad vi vilja!

– Ja, sade Sveru, – jag kommer med.

Andra morgonen gingo Morsa och Sveru i vall med rusthållarens boskap. De hade försett sig med god vägkost och varma kläder. Korna drevs med käpprapp till ängen, som åter var vissnad och gul, och när de fått inom gärdet, satte sig Sveru och Morsa att äta frukost vid Synes förstörda gård. Stubben stod kvar, grå, gammal och tyst. Barnen betraktade honom nyfiket: – Var det möjligt, att ett sådant uselt träbeläte gaf allt, hvad man begärde af honom? De ville försöka.

– Stubbstackare, sade Morsa, – skicka åt mig ett perlband!

– Skicka åt mig en bössa! befallde Sveru.

– Jag vill vara den grannaste i kyrkan, tillade Morsa.

– Jag vill skjuta alla lärkor och ekorrar här i skogen, förklarade Sveru.

Stubben stod tyst, som förut, men om Syne varit där, hade hon kanske märkt, att hans skägg rörde sig, som om han dragit på munnen. Icke kunde han ju tala till dem, som icke förstodo honom.

Då blef Sveru förargad. – Jaså, du lyder intet? Jag skall lära dig lyda, gamla förtorkade kråkskrämma! – Hvarpå Sveru gaf stubben ett så duktigt rapp med sin käpp, att stubben ramlade kull.

– Hvad har du gjort? klagade Morsa. – Nu blir han ledsen på oss och gifver oss inga gåfvor. – Hvarpå hon ställde stubben att stå och strök smör på hans mun för att blidka hans vrede.

– Nå, stubbe, sade Sveru hotande, – vill du nu skicka åt mig en bössa, annars tänder jag eld på dig. Jag har tändstickor i fickan.

– Det låter du bli! skrek Morsa.

– Kantänka! skrattade Sveru och framtog en tändsticka. – Får jag, eller får jag intet en bössa?

Stubben teg. Morsa ville rycka bort tändstickan, men fick en knuff och ramlade utför backen. – Jaså, jag får ingen bössa! ropade Sveru. – Jag skall lära dig lyda, gamla skrälle!

Hvarpå han höll en brinnande tändsticka under stubbens långa skägg. Skägget var torrt och eldfångadt som krut, det frasade upp, och snart stod hela stubben i lågor. Blåsten var genast färdig, det kan man tänka; hvem känner ej vårvinden? I flera veckor hade han redan sopat ängen och torkat skogen. Nu fick han arbete, spände ut sina lungor och pustade friskt på lågorna. Från stubben flögo de qvickt till mossan, från mossan till ljungen, från ljungen till enrisbuskarna, från dem till granarna och så vidare ut i skogen till furor och björkar; huj, det blef en brasa! Snart stod hela den stora skogen i eld och rök, blåsten dansade polska med lågorna och kastade dem öfver gärdet i de torra löfven på ängen. Oxen, korna och kalffarna togo till flykten med svansen i vädret, men vargarna hade sett dem och sågo ej mer den fruktansvärda stubben i skogsbacken. Då kan man tro, att vargarna ej försummade ett så godt tillfälle. Stackars beskedliga kor och kalffar, jag näns intet tala om huru det gick med dem!

Morsa kom springande hem och berättade olyckan. Oxen kom bölande efter henne; han var den enda fyrfota, som lyckats rädda sig. Hela byn kom i rörelse, allt folk skyndade ut till skogen att släcka. Hvad skulle de uträtta! Hela skogen var glöd, och ängen var aska. Af Sveru hittades ena stöfveln. Stubben hade fallit öfver honom och tändt eld på hans kläder. Naturmakterna skall man aldrig reta.

Skräddaren kunde tacka sin lycka, att rusthållaren nöjde sig med hans nya häst som ersättning för kor och kalffar. Men det finns intet ondt, som ej för något godt med sig. Priska blef från den dagen en annan människa. Hon kunde ej glömma, att hon skickat barnen i olyckan för att de skulle hemta åt henne en lång väf lakanslärf. Äfven Morsa blef af ånger och blygsel en snäll flicka. Hon och Rinu och Syne blefvo snart goda vänner.

Nästa vår gingo de tre barnen ut till skogsbacken, där olyckan händt med Sveru och korna. Af skogen återstod blott några brända stubbar, som liknade sotare mer än skräddare, och på den svarta ängen hade några gröna strån spirat fram ur askan. Den milda, mäktiga våren, som väcker nytt lif ur naturens grafvar, hade redan begynt utplåna förödelsens spår i denna härjade ödemark.

Barnen sökte förgäfves ett spår af den underliga stubben, som en gång varit husbonde i Synes gård.

– Syne, sade Morsa, – vet du, jag tror, att den stubben var ingen riktig stubbe; han var skogskungen sjelf. Det sägs, att skogskungen kläder ut sig för barn och jägare.

– Ja, så säger sagan, svarade Syne. – Men jag har hört stubben sjelf säga,

att han var en stubbe, som andra stubbar; huru skulle han annars kunnat brinna? Så länge han fanns, var i honom den lefvande anden, som är i alla växter och alla djur. Morsa, vi skola vara goda mot växterna och djuren. Vi skola aldrig bedröfva den lefvande anden, som bor i dem.

VALLGOSSENS VISA.

(Melodi: »Honkain keskelle».)

Än sofver natten i furornas vagga,
Morgonens gosse på bergen står.
Sjöarna glimma, och moarna flagga,
Eko och trastarna sjunga vår.
Och hi och helledo
För berg och sjö och mo!
Eko och trastar skall ingen tro.

5

Göken han galar i björken här öfver:
Mins du den flickan vid torpets grind?
Räkna de år hennes gosse behöfver:
Ett år och två år och tre år i vind!
Och hi och helledo
För berg och sjö och mo!
Gökar och flickor skall ingen tro.

10

Alnshög blir manshög, när stor tappar kraften.
Ärlighet smider en väggfast spik.
Yxorna gå nog, men Gud håller skaften;
Finland är fattigt, men Gud är rik.
Och hi och helledo
För berg och sjö och mo!
Gud och sitt land skall en bra karl tro.

15

20

TUTTEMUJ.

Han var bara en liten karl, fyra år gammal, men karl var han, liten och käck. Tuttemuj kallades han; far och mor visste väl mera; sådana karlar ha många namn.

Bröder hade han, Micke och Nicke, nio och elfva år. Också de bestodo
 5 sig flera namn. De hade fått en hvit kanot, en riktig kanot af väf, lätt som en ärtskida. Den dansade på vattnet, när den roddes med paddelåre. Det är något att kunna dansa på sjön!

En dag kom Micke hem med kanoten från en utrikes resa. Han hade varit till Spanien på andra stranden af viken. Det är långt till Spanien; Micke
 10 hade paddlat sig trött och sprang upp med den enda tanken, att nu skulle en smörgås smaka bättre än vofflor. Kanoten blefliggande lös vid gångbryggan, hvilket är pojkars vanliga sätt att sköta båtar.

Tuttemuj hade stulit sig ut på vandringar utan polis; ingenting kan jemföras med den ädla friheten. Kom så till bryggan och fick syn på kanoten.
 15 Hvem kraflade sig dit, om ej Tuttemuj? Visst hade han hört talas om Necken, men han hade ock sett huru man ror med paddelåre. Innan någon polis fick sigte på honom, var han ute på sjön.

Det var spegellugnt, och första gången en karl om fyra år befann sig ensam på stora sjön. Hur vattnet var mjukt och fint; åren gick in i det som
 20 skeden i soppan. – Kunde man gå på vattnet? Det vore roligt att försöka. Gossarne hade ju gått på isen i höstas, och flugorna gå på filbunken.

Tuttemuj doppade handen i vattnet. Det var vått, som i badbunken. Nej, hvarför skulle han nu gå i badbunken? Och han doppade paddelåren, än åt höger, än åt venster, som han sett bröderna göra. Det gick.

En liten mygga flög tätt öfver vattenbrynet. Tuttemuj betraktade henne med förundran. – Kan du flyga du, som ej är en fågel? Det vore roligt att
 25 kunna flyga.

Så kom en nyfiken löja, nafsade upp och slök myggan i en munsbit. Tuttemuj glömde myggan och såg på löjan. – Kan du simma du, fastän du är så
 30 liten? Hvem har lärt dig? Micke kan simma, Nicke kan simma, Pompe kan simma, men jag är ännu för liten. När jag blir stor, skall jag simma till Spanien.

– Det är ingen konst alls att simma, svarade löjan. – Värre är det att gå på torra landet.

– Men det kan jag, sade Tuttemuj.

Löjan märkte icke, att tätt bakom henne kom en stor abborre, och knaps,
 35 i ett tag hade han slukat löjan. – Hvad var det?

– Ingenting, sade abborren; – jag åt bara min frukost.

– Vi bruka steka fiskarna, menade Tuttemuj.

Abborren hade intet heller märkt, att en stor gädda lurade nära honom i vassen. I ett huj var hon bredvid kanoten och slök abborren med hans frukost. Det blef en hvirfvel i vattnet, när gäddan slog med sin stjärt och kanoten gungade. – Skäms du intet? sade Tuttemuj. – Tänker du äta upp mig, som du åt abborren? 5

Och så slog han med sin paddelåre så hurtigt i vattnet, att åren flög honom ur handen och flöt bort sina egna vägar. En liten vindkåre blåste upp, och nu drefkanoten redlös på sjön. Tuttemuj såg ej en hvit engel, som satt vid hans sida. 10

Att drifva för vinden var också roligt. Något skulle Tuttemuj göra. Han doppade åter handen i vattnet, öste som med en skopa och lät det rinna tillbaka. Kanoten vickade litet, och det var ännu roligare. Han lutade sig än åt ena, än åt andra sidan, för hvarje gång krängde kanoten, och det var det allra roligaste. Mamma skulle sett huru skickligt han gungade! 15

En stund förgick, och Tuttemuj undrade, om hans lilla blå mössa kunde flyta på vattnet. Ja, hon flöt, likasom åren. – Kunde man ösa vatten i henne? Ja, hon höll vatten! Men kunde kängorna flyta? Tuttemuj skodde af sig båda kängorna, och ganska riktigt kunde de flyta. Nu hade han tre båtar i sjön, mössan och båda kängorna. Det var ju en hel flotta! Micke och Nicke hade bara en ångbåt, som hette Thor. 20

Mössan och kängorna höllo sig tappert en stund, men behagade intet följa kanoten åt. Bort flöto de, likasom åren. Lilla handen räcktes ut efter dem, men handen var för kort. Tuttemuj satt nu i strumpfötterna. Lika gerna kunde han vara barfota. Han drog strumporna af sig och försökte ösa vatten i dem. Nej, vattnet rann genom dem, och icke flöto de. Tuttemuj slängde dem från sig; den ena föll i sjön och drunknade. 25

Vinden blåste mot Spanien, och rätt som det var, drefkanoten till spansk hamn. Tuttemuj beslöt att landstiga i Spanien. – Men hvad var det, som rörde sig där bland albuskarna? Var det Necken? Nej, icke bor Necken i Spanien, han bor i sjön. Tuttemuj klef på en sten ej långt ifrån stranden och råkade, när han klef, sparka ut kanoten. Adjö med kanoten, han for sina egna vägar, som åren, som mössan, som kängorna. 30

Nu stod Tuttemuj barfota på stenen och ämnade sig till lands. Men där var ännu vatten mellan stenen och landet. – Det gör ingenting, jag simmar, tänkte Tuttemuj och hade redan glömt, att han ej kunde simma. I detsamma kom något fram mellan albuskarna, och det var en ko. Efter henne kom ännu 35

en ko, och åter en ko, och slutligen kom en ox. De ville till vattnet, där voro så många myggor i albuskarna. Kanske kommo de också att dricka ur sjön. Rätt som det var, blefvo de varse en liten figur på stenen. – Muh, sade de. Trodde de, att Tuttemuj var en hund? Det såg nästan så ut. Hundarna bruka
 5 skälla på korna och nafsade dem i benen, därför äro alla kor arga på hundar.

Tuttemuj var ingen ängslig karl, han såg sig om efter försvar. Där låg en rövass, som vågen sköljt upp på stenen. Tuttemuj beväpnade sig med vasstrået. Hjerten och hans vapen passade bra tillsammans.

– Muh, sade korna. Oxen bölade burr – urr! – urr! Så begynte de alla
 10 fyra vada ut i det grunda vattnet. – Vilja de äta upp mig? tänkte Tuttemuj åter vid sig sjelf, och sträckte hotande ut sitt vasstrå mot fienden. – Komma de nära, så slår jag dem.

När Micke hade fått sin smörgås, kom han ihåg kanoten, som han lofvat alltid fastbinda vid bryggan. Han sprang till stranden. – Ingen kanot; hvar
 15 är kanoten? Och hvar är Tuttemuj? Micke sprang i roddbåten och begaf sig på upptäcktsresa. Rymmaren syntes ej till. – Men hvad flöt på vågen? En känga! Hvems känga? Tuttemuj. Ett stycke därifrån flöt en liten blå mössa, nära att sjunka. – Hvems mössa? Tuttemuj. Micke kände hjertat i halsgropen, rodde till Spanien och fann kanoten tom, utan åre, i vassen.
 20 Hade Micke varit mamma, skulle han nu svimmat vid denna syn. Men han var Micke, han rodde vidare och upptäckte en tapper krigshjelte, barfota, utan mössa, stående på en sten och belägrad af fiender.

Rymmaren klef frivilligt i båten. Friheten är skön, men befrielsen har också sina behag. Kanske hade Tuttemuj. Hjertemod svikit honom i längden.
 25 Men nu var han tvärsäker. – De skulle bara ha kommit, jag skulle ha slagit dem så ... så! – Och därvid svängde han stormodigt det fruktansvärda vasstrået.

– Hvar är paddelåren? frågade Micke.

– Åren?

30 – Ja. Hvar äro dina kängor och strumpor?

Tuttemuj teg förlägen.

– Är du icke en slarf? sade Micke.

– Men de tordes intet äta upp mig, invände Tuttemuj.

– Muh, sade korna.

NÄR SOLEN DANSAR.

Har du sett solen dansa om påskmorgonen? Jag har sett det, när jag var liten; jag ser det ännu, när jag är gammal och grå. Du tror det icke, du! Vänta, jag skall berätta dig huru det är.

Det är icke underligt alls. Om Gud ville, så skulle han ju kunna låta oss se äfven solen dansa, som myggan i solskenet. Men han slösar ej sina under på alla nyfikna, dumma ögon. Han låter allenast dem, som tro på hans allmakt och på hans kärlek, se mer än andra.

Har du sett stjärnorna blinka? Har du sett solen dansa i en spegelklar sjö, när där är ett strömdrag eller ett vågsvall i vattnet?

Ja, icke behöfver du därför tro, att stjärnorna ha ögonlock, som blinka i natten. Icke behöfver du tro, att solen, som är så många gånger större än jorden, skulle hoppa kråka i verldsrymden. Solen har nog ett vackrare sätt att vittna om påsken, när vår Frälsare uppstod ifrån de döda.

Förstår du icke, att våren är en uppståndelsefest, en uppståndelse från de döda? Då vaknar hela den döda naturen till lif; då gråta alla drifvor, såsom där ju var mycken gråt vid vår Frälsares kors. Då gömmes sädeskornet i mullen, såsom det eviga lifvets herre en gång gömdes i grafven. Då brista isarna öfver vågornas graf, såsom den tunga stenen blef bortvält från Frälsarens graf. Då uppstår ljuset i härlighet ur den långa vinternatten, såsom han uppstod ur dödens mörker. Då börjar naturens nya lif i grönska och fågring, såsom det nya lifvet i Gud har med honom börjat i menniskoverlden. Och allt detta är solens verk: då säga vi, att hon dansar.

Betrakta solstrålarna! Hvar i den vida verlden finner du något jemförligt med dem, något så fint, så lätt, så innerligt gladt och på samma gång så värmande, så tröstande, så lifgifvande? Och du tror, att de icke dansa? Fråga de ulliga molnen, som med förgyllda kanter sväfva i himmelens blå! Fråga den glimmande sjön och trädens sprickande knoppar, kring hvilka solskenet fladdrar som glänsande silfver. Fråga lärkan, fråga de första fjärilarna, fråga myggdansen, fråga de glada barnen, som springa sig röda om kinden i frihet och ljus! Alla skola de svara: – Ja, vi veta det, vi förstå det, vi vittna det: solen dansar om påskmorgonen. Är hon ej *då* det nya lifvets sol? Och hon skulle ej dansa!

YRKESVISOR.

24. KUSKEN.

Jag sitter så högt, och jag ser mig omkring,
 På vägar och gator och portar.
 Fritrafvare har jag i redet på spring,
 Så flinka som renar och hjortar.

5 Och Örn heter en
 Med vingar till ben
 Och Lejon den andra, som flyger i sken.
 Så, så,
 Passa på!
 10 Hej hopp, mina fålar, för nu skall det gå!

Ur vägen patrask, när jag kommer med gny,
 Så gnistorna spraka ur stenen!
 Och pojkarna springa, gesällerna fly,
 Madammerna röra på benen.
 15 Ptro! Ptro! Stilla! Håll!
 Där trillar ett troll,
 Hundstackaren sprang för mitt hjul som ett fjoll.
 Jaså,
 Kan han stå?
 20 Han lefver! Han linkar! Nå nu kan det gå.

Nu ut ifrån staden! Där möter en grind,
 Tvi, ha vi nu tid till att vänta?
 Men hvem kommer där, som en flygande vind?
 En liten, en barfota jänta.
 25 Nå, tack ska du ha,
 Det där var nu bra,
 Här trillar en slant. Sök i diket! Hurra!
 Seså,
 Låt nu gå!
 30 Må grindarna ryka, så stickorna stå!

Min örn och mitt lejon, dem håller jag af,
De äro af finaste racen.
Men nog få vi frysa som uslaste slaf,
När herrskapet dröjt på kalasen.
Då breder jag mjuk 35
Ulltäcke och duk
Omkring mina fålar, så ingen blir sjuk.
Så, så,
Mina två!
Min örn och mitt lejon, som prinsar ni må. 40

Vi ha ju ett hjerta. Guldfålen, var trygg!
Och hafre så får du för resten.
Den borde få sjelf smaka pisken på rygg,
Som näns fara illa med hästen.
Mer vett har ju han, 45
Än mången en man,
Som svär åt sitt kräk som en äkta tyrann.
Så, så,
Låt nu gå!
Hvarthän? Det vet Gud, men jag säger, kör på! 50

25. FISKAREN.

Hej, Anders och Mårten och Stina och Maj,
Nu gå vi till noten. Lang' hit min kavaj!
Stor sak, om det regnar och blåser ett grand!
Nu vid Mikaeli går siken i land.
Om sjön litet vråker 5
Och storbåten läker,
Så glöm intet öskaret, pojkar, på strand!

Seså, nu är varpet så rundt i sin våg,
Nu gäller att hala på telar och tåg.
Stopp, vast litet, ruska där borta på flarn, 10
För siken vill lista sig ut ur vårt garn!
Stå intet och grina,

För slaskvattnet, Stina!
Uppskörta din kjol, och sjung gladelig, barn!

15 Jag mins hur i somras du sjöng där vid ön,
När hurtigt du halade skötan ur sjön
Och strömmingen blänkte, hvar maska var stinn
Och blankaste silfver vi kapade in.
Hvad, skall du nu lipa
20 För Kalle, din snipa?
Han snyter Amerikan bort och är din.

Och vore Amerikan aldrig så rik
På lax och på strömming, och flundror och sik,
Så öser jag hellre min fattiga gröt
25 Ur egen sjös gryta med notar och sköt.
Och skrattar åt feta
Småherrar, som meta
Sin mört och sin abborr, där gyttjan är blöt.

30 Nej, jag är en sjöman på fräsande våg,
Min drake är ständigt på vikingatåg.
Min åker är hafvet, där sår jag mitt bröd,
Där gungar min planka på lif och på död.
Och kantrar min julle
På vågornas kulle,
35 Är hamnen hos Gud, och där är ingen nöd.

26. SPÅGUMMAN.

Om jag vet hvad som sker
I en kommande dag?
Jo, jo, men, det tror jag,
Och jag vet mycket mer.
5 Jag kan spå exellent
Det, som aldrig har händt,
Som man aldrig får se
Och som aldrig kan ske.

Allt beror, om ni då
Vilja tro på mitt ord, 10
Som om himmel och jord
Skulle svärja därpå.
Men om icke ni tro,
Om ni skratta, jo, jo,
Si då händer, att allt 15
Är som purradt i palt.

Lilla fröken, kom hit,
Gif mig tassén, så där,
Låt mig se hvad där är!
Aj, så fin och så hvit! 20
Där gå linier och streck ...
Jag ser tydligt en käck
Ung student ... det är han,
Som en gång bli er man.

Nej ... här är en kadett, 25
Han är fattig och kär ...
En kapten kommer här
Med förgylld epålett ...
Men hvad nu? En rival,
En tjock, gammal genral! 30
Snart ett dussin komplett ...
Stackars lilla kadett!

Ta vi korten härnäst?
Eller koka vi snart
En kopp kaffe med fart? 35
Jag tror kaffe är bäst,
För då smälter som smör
Lilla frökens humör.
Jo, hurra! I gevär!
Si, kadetten är där! 40

MELLAN SMÖRGÅSARNA.

Mamma rensade hallon vid stora matbordet. Vicke satt barfota på en pall och åt smörgås. Hans våta stöflar stodo bedröfliga invid kakelugnen och väntade solskenen.

– När jag blir stor och mamma blir liten, skall jag åka mamma i vagn,
5 så att mamma intet blir våt om fötterna. Mamma skall intet vara rädd, jag skall köra sjelf.

– Tack skall du ha.

– Jag skall bygga ett guldslott åt mamma med fyra fönster, och mamma
10 skall vara mitt lilla barn. Jag skall kamma och tvätta mamma, så att mamma blir riktigt snygg, och intet skall mamma krångla, för ser mamma, det är för mammas eget bästa.

– Men, Vicke, jag har ju redan varit liten en gång, och hvar var du då? Intet kammade du mig, och intet körde du mig i vagn, och intet byggde du ett guldslott åt mig. Hur kunde du så försumma dig?

15 – Intet mins jag det, mamma.

– Nej, jag såg intet till min gosse då. Han måtte ha varit i skogen att plocka bär. Och när jag var ute i regnet, som du brukar vara, lät det klips, klaps i vattenpussarna. Vicke, Vicke, hur kunde du låta mig bli så våt om fötterna?

– Ja, men mamma, hvarför sökte du mig intet. Var jag stor då?

20 – Jag vet intet, om du var stor eller liten, jag såg dig ju intet. Jag visste ej, att det fanns någon Vicke i hela världen. Men jag var liten och hade en mamma, som du, och hon kammade och tvättade mig som en porslinsdocka.

– Ja, och när du blef stor, blef din mamma liten, och du bar henne till badbunken. Byggde du ett slott åt henne?

25 – Hvad skulle jag bygga, jag som var flicka! När jag blef stor, blef min mamma så liten, att jag såg henne intet mer. Jag såg den tomma soffan, där hon brukade sitta, när hon höll mig i famnen. Jag såg hennes vackra blå klädning, som hängde i garderoben, och hennes psalmbok, som hon brukade bära med sig i kyrkan, och där hennes namn stod skrifvet med stora bokstäfver. Jag kände intet mer hennes armar omkring min hals, hennes kyss
30 på min panna och hennes goda, varma ögon, som sågo på mig. Jag hörde henne ej mer läsa aftonbönen med mig: Gud, som hafver barnen kär ...

– Sprang hon bort från dig?

– Hon somnade en dag, och så var hon borta. Ingen har hållit af mig
35 så, som hon höll af mig.

– Jo, jag, mamma!

– Tror du? När du blir stor och jag blir liten, glömmer du mig som den saga du hörde i går.

– Å, nej. Jag mins Robinson och Sampo Lappelill, som red på en varg.

– När du blir stor och jag blir liten, skall du få en annan mamma, Vicke. Då har du din stora moder, fäderneslandet. Försvara henne, och bygg åt henne ett guldslott!

Vicke såg en stund mycket betänksam ut. Hans tankar gingo i en rund ring som harar i skogen och kommo tillbaka precis till samma punkt, där de börjat.

– När jag blir stor, sade han, – skall jag bygga ett skepp och segla till Afrika och slå ihjäl alla tigrar och ormar, men lejonerna skall jag låta lefva, för de skola bli mina jagthundar. Elefanterna skola bli mina hästar, och jag skall bygga ett stall åt dem så stort som en kyrka. Jag skall rida på dem, så att de trampa ned skogen som gräs. Har mamma ridit på en elefant?

– Nej. Hvarför duger intet din beskedliga Grälle mera till ridhäst åt dig?

– Ser mamma, Odins häst, Sleipner, hade åtta fötter, och Grälle har bara fyra.

– Elefanterna ha också bara fyra fötter, och Vicke stackare har bara två.

Vicke betänkte sig.

– När jag blir stor, mamma, skall jag slå ihjäl alla röfvare och alla vargar och alla turkar.

– Nå, nå, intet skall du vara så sträng! Du skulle skicka turkarna i skolan för att bli kristna.

– När får jag gå till skolan, mamma?

– När du har lärt dig alla bokstäfverna.

– Jag kan redan A, B, D. Jag kan räkna till fjorton. Ett, två, tre, fem, sex, tretton, fjorton.

– Ja, jag hör. Och när du blir skolgosse, hvad tänker du sedan bli? Prins, prest, borgare, bonde, tiggare, tattare ...

– Söta mamma, får jag ännu en smörgås?

– Gå till skänken och bred dig en! Hvad tänker du bli, när du blifvit så lång som pappa?

– Jag skall bli kung ... men här är så litet smör.

– Var nöjd med litet! Man skall rätta mun efter matsäcken. Hvarför vill du bli kung?

– För att då får jag göra allt hvad jag vill.

– Jaså. Skall jag berätta en saga för dig?

– Ja, mamma. En lång saga.

– Nå, så lång blir hon intet denna gången. Gossar och flickor voro församlade på ängen om midsommarqvällen. Och då beslöto de att välja åt sig en kung, för att de skulle få göra allt hvad de ville.

– Och så valde de lejonet till sin kung.

5 – Några ville ha ett lejon och några en örn, men andra voro rädda att bli uppätta. Några tänkte på julgubben, men huru skulle han duga till kung på midsommarqvällen? Så hände sig, att de alla voro hungriga och då valde de enhälligt smörgåsen till sin kung.

10 Vicke såg mycket förvånad ut, men han hade munnen full och kunde ej svara.

– Ja, smörgåsen blef utropad till kung och bars i triumf kring ängen. Därefter åto de upp honom. Det var just det de ville, efter de skulle få göra allt hvad de ville.

15 – Mamma skulle berätta en lång saga, bad Vicke enträget, litet besviken på smörgåskungen.

– Jag kände tre unga tallar på berget, där månen går upp och vindarna bruka flaxa förbi, när de gå hem att sofva i klyftan. Guldtopp, Silfvertopp och Ulltopp hette de tre tallarna: stjärnorna hade gifvit namn åt dem, och molndrottningen var deras gudmor. Alla tre voro glada och frimodiga i sitt
20 hopp, att de skulle blifva någonting här i verlden. Och efter de stodo högt och hvar morgon drucko molndrottningens mjölk, vuxo de raskt i solskenet och sågo ned på småfolket i dalen.

– Kantänka, hvad de där tycka sig vara förnäma, sade enrisbusken åt kråkriset. Och så sträckte han ut sig för att också blifva ett träd, men det
25 lyckades intet, han hade med sina knappnålar råkat fastna i mossen.

En afton hände sig, när nordanvinden körde molndrottningens vagn öfver berget, att hästarna trasslade in sina seldon i de tre tallarnas yfviga kronor, så att vagnen med drottningen blef hängande på deras grenar. Man kan tro, att där blef ett väsen på berget! Vinden tjöt, och molnet gret, och
30 enrisbusken sade till kråkriset: – Där ser man följderna af att ungdomen nu för tiden går med så långa luggar. Skynda dig, granne, spring till skräddaren och låna en sax, så skall jag klippa tallpojarknes kronor!

– Ur vägen, kryp, jag hjälper mig själf! röt nordanvinden. Och så luggade han så eftertryckligt de tre tallarna, att han fick sina hästar lösa och vagnen
35 på rätt igen. Men Guldtopp, Silfvertopp och Ulltopp stodo skamflata där, som nyklippta skolpojkar. Ingen magister fick nu tag i deras lugg.

– Kurage, gossar, ropade molndrottningen, när nordanvinden galopperade bort med henne. – Ha ni blifvit luggade för min skull, så vill jag

också belöna eder. Hvar och en af er skall få välja sjelf, hvad han vill bli här i verlden.

Skulle tro det var kungsord! De tre tallarna fortforo att dricka molnets mjölk och suga på bergets järn. Snart hade deras kronor åter vuxit lumvigare än förr, och så blefvo de höga furor, i hvilka örnarna byggde bo och åskan tyckte om att ladda sina kanoner. Men stjärnorna hade hört molndrottningens löfte och voro nyfikna att veta, hvad de tre tallarna ville bli, när de vuxit så höga. 5

– Käre, sade stjärnorna till vestanvinden, som slokade sina vingar på berget, fråga dem du, hvad de ämna bli! 10

Vestanvinden ruskade skalkaktigt tallarnas kronor och sjöng:

Hulevi, hugg i,

Sjuttisju mil förbi!

Hvad är det som Guldtopp tänker bli?

– Jag vill bli den högsta, för att molndrottningen är min gudmor, svarade Guldtopp. 15

– Jaså, sade vestanvinden. – Nå:

Hulevi, hugg i,

Sjuttisju mil förbi!

Hvad är det som Silfvertopp tänker bli? 20

– Jag vill bli den största, för att jag har vuxit ur berget, svarade Silfvertopp.

– Jaså, sade vestanvinden. – Nå:

Hulevi, hugg i,

Sjuttisju mil förbi!

Hvad är det som Ulltopp tänker bli? 25

– Jag vill bli den arbetsammaste, för att Gud har skapat mig till att göra nytta i verlden, svarade Ulltopp.

– Jaså, Hulevi! Och med ett hopp var vestanvinden på närmaste stjärna för att berätta tallarnas svar. Enrisbusken stack kråkriset i sidan och sade:

– Hör du, granne, hvad tallarna säga? Den, som lefver får se. 30

Här tystnade mamma, som om det nu vore slut på sagan.

– Hvad blefvo de? frågade Vicke nyfiket.

– Efter den tiden reste jag utomlands, sade mamma, – och var många år borta. När jag kom tillbaka, ville jag helsa på mina gamla vänner tallarna, men fann endast deras afhuggna stubbar på berget. Solen sken som förut på höga och låga, vindarna hoppade kråka på klipporna, molnen seglade tysta på aftonhimlen. – Hvad i alla dagar kan det ha blifvit af Guldtopp, Silfvertopp och Ulltopp? sade jag till mig sjelf. 35

– Det skall jag säga dig, svarade en liten hvass röst på bergsluttningen, och jag igenkände enrisbusken. – Guldtopp, som skulle blifva den högsta, blef en tornspira, och på den var en rostig vindflöjel, som ständigt trätte med vindarna. En vacker dag, när flöjeln grundligt förargat nordanvinden, hände
 5 sig ej bättre, än att hela tornet blåste omkull. Silfvertopp skulle blifva den största, och det såg intet så ut, för att han blefhuggen i små bitar och svarfvad till kägelkung. Men han var ändå tre kvarter hög, och de andra åtta käglorna voro bara två kvarter. Och när klotet kom rullande på banan och slog omkull
 10 alla de åtta, men kringskuren kung stod kvar, ropade kägelpojken så högt som han kunde, för att få sig en slant: – Hurra, hurra för vår store kung!

– Och Ulltopp? Hvad blef det af Ulltopp?

– Ulltopp var icke den längsta, men den mest kärnfriska, berättade enrisbusken. – Det var fråga om att såga honom till furuplankor, men så behöfdes en riktigt grof och stark hjulstock till den stora qvarnen vid forsen,
 15 och då fanns ingen bättre i hela skogen än Ulltopp. Det är nu han, kring hvilken det stora qvarnhjulet vänder sig. Han bär det, han. I många år har han redan malat, och ännu, när ingen mera mins Guldtopp och Silfvertopp, skall Ulltopp mala människans bröd.

Vicke satt tyst och såg åter mycket betänksam ut.

20 – Nu är den sagan slut, sade mamma. – Hvad tänker du på?

– Jag tänker: om jag skulle bli mjölnare, svarade Vicke. – Mamma skulle få bo med mig i qvarnkammaren.

– Men du skulle ju bygga ett guldslott åt mig?

– Ja, ser mamma; men kan man intet förgylla qvarnen?

MOLNJÄTTEN.

(En saga om vackert väder.)

Det var en gång en smed, som kunde smida vackert väder. Honom ville vi ha i vår smedja, han skulle få bra lön. Men vi skola börja från början.

Rikki är yngsta karlen i Viks kungsgård. Rikki heter han, det förstå
 5 alla, fastän moster Agathe, som är så kruserlig, säger Richard, när där är främmande. Hvarför skall man förderfva en bra karls ärliga namn?

Sju år är han, kanske litet på åttonde, morsk och pigg. Tre gånger om året klippes hans bruna lugg; fyra gånger klacklappas hans snedgångna stöflar,
 – riktiga stöflar, inga barnkängor! – Han har gått i småskola med flickor, men dem föraktar han nu och läser hemma för en magister. Om han är

flitig? Ja, det vet jag verkligen icke, fråga magistern! När jag sist såg honom i augusti, hade han ferier. Han bodde då i ett slags hönsbur på vinden bredvid magisterns vindsrum och hade ett eget alnshögt fönster, som kunde öppnas, mot sjön. För all del, säg icke hönsbur, så Rikki hör det! Han har möblerat sitt sommarslott efter sin egen smak med en verklig säng, en stubbe till 5 bord, en pall till stol, en båt vid namn Aramintha, tjugu centimeter lång, och en granruska, som skall föreställa skogen. Han samlar örter, frimärken och brokiga stenar. Vare det nog sagdt; nu känner du honom.

Ingen vet, om där någonsin bott en kung i kungsgården, men där bor en annan, som i Rikkis ögon icke är mycket sämre, en koppärrig smed vid namn 10 Jukka. Han är liten till växten, därför kalla de honom Lill-Jukka. Liten, men axelbred och förskräckligt stark. Du skulle se honom damma till med sin slägga, så de brinnande järnflisorna flyga som eldfåglar kring smedjan. Och Lill-Jukka är något till smed, han smider allt hvad han vill, från hästskor och tretumsspik ända till – hvad skall jag säga? – ända till vackert väder. Åtmin- 15 stone trodde Rikki det. Han är Lill-Jukkas bästa vän, och störste beundrare. Lill-Jukka kan vid pusten och ässjan berätta de allra märkvärdigaste sagor om jättar, dvergar och små elfvor, som ej äro större än en lagom tändsticka.

En afton kom Rikki till smedjan och sade: – I morgon segla vi ut till Fagerö, om det är vackert väder. Har du sett Aramintha? Hon är omtacklad 20 nu och har fått nya segel; det är annat, än ärtskidsbåtarna! I morgon tager jag Aramintha med, och hon skall segla i kapp med pappas slup Säkerheten.

– Ja, om det blir vackert väder, menade Lill-Jukka.

– Hvad, skulle det ej bli vackert väder! Det har varit vackert i tre veckor.

– Men nu går solen ned i moln, och Mufti, gårdshunden, äter gräs. 25

– Det måste bli vackert väder, för i öfvermorgon, säger magistern, börja vi åter läsa. Kan du ej smida vackert väder, du, som kan allting, Jukka?

– Hm, ja, jag kan bränna upp regnet, menade smeden.

– Hur går det till?

– Jag låter det regna på ett torrt skinn och kastar skinnet i elden. 30

– Hjelper det?

– Intet hjälper det alltid. Det finns bara en, som kan göra vackert väder, och det är Stor-Jukka i molnet.

– Stor-Jukka, hvem är han?

– Mästersmeden, du vet. Vår Herres husbonddräng, som har sin smedja 35 i molnet. Det är han, som gör åskan. Rikki går nu beskedligt och lägger sig. Blir det vackert, så blir det vackert, och blir det fult, så intet kan jag smida i kapp med Stor-Jukka.

Rikki gick, ref åt sig en näfve gräs vid vägkanten och räckte det åt Mufti i hundkojan. Mufti såg förundrad ut, men tog ett strå och började tugga. Detta var mycket bekymmersamt. Rikki lade sig, sof oroligt, drömde om Stor-Jukka och vaknade i första daggryningen, innan solen ännu gått upp.

5 Ett misstänkt plaskande hördes på fönsterrutan. Hvad kunde det vara? Rikki var med ett språng ur sängen och öppnade fönstret. O, ve, det hällregnade! Och icke en liten dusch, nej, slagregn, det öste ned, det stod som stickor i backen. Fagerö! Fagerö! Och Aramintha! ...

Om Rikki varit tjugu år, skulle han kanske slagit näfven i bordet; stort folk brukar ju stundom detta oskyldiga nöje, när intet annat hjälper. Men Rikki var sju år och började gråta. Harmen kom till för att salta sorgen.

– Vänta du, sade han till regnet, – nu skall jag bränna upp dig. Där låg ett lösrfivet skrifboksblad. Rikki tog bladet och höll det litet utanför fönstret. Sju regndroppar föllo på bladet. Rikki tog en tändsticka och antände bladet.

15 Det frasade upp, och snart lågo blott några askgrå fjun af förkolnadtt papper på stubben, som skulle föreställa ett bord.

Men i samma ögonblick rörde sig några små figurer på stubben. Det var ännu halfmörkt, och Rikki måste tända en ny sticka för att se hvad det var. Under och mirakel! Det var sju små flickor, icke längre hvardera än

20 en tändsticka, och de sade till Rikki med en späd slaskvattenröst: – Hvad befaller du, herre?

– Åhå, sade Rikki, som föraktade alla flickor. – Hvad ären I för småkryp, och hvad har jag att befalla eder?

– Vi äro regndroppar, sade de små flickorna. – Den, som förvandlar oss

25 till ånga, är vår herre, hvilken vi måste lyda.

Regndroppar! Vatten! Rikki hade sett ångmaskiner. Nu förstod han hvarför vattenångorna måste lyda maskinistens befallningar. – Nå, sade han efter litet betänkande, – efter jag är er herre, så fören mig till Stor-Jukkas smedja! Vi skola segla i dag till Fagerö, och jag vill beställa oss vackert väder.

30 Strax såg Rikki de sju små flickorna åter fördunsta till ånga, upplyfta honom i sitt lätta töcken och bära honom ut i den stormiga rymden. Hi och hej, det gick som en yrande vind öfver toppar och tak! På kortare tid, än en nyckelpiga behöfver för att lyfta skalet af sina vingar och surra i väg, var Rikki redan inne i det svartaste regnmolnet. Här stod den tornhöge, gråskäggige Stor-Jukka vid fullt arbete i sin smedja. Morgonrodnaden glödde i ässjan, blåsbälgen pustade storm, släggan slog åskdunder, molnen sprakade blixtar, molnflisorna flögo fladdrande genom luften och nedföller som regn på jorden.

– Hvad vill pojken i min smedja? frågade smeden barskt.

– Käre Stor-Jukka, bad Rikki, – vi måste alldeles nödvändigt segla i dag till Fagerö, och jag kommer för att bedja dig smida vackert väder.

– Bryr jag mig om edra små lustresor? röt den tornhöge jätten.

– Åkerfalten lida af torka, källorna sina, boskapen försmäktar af törst, och jag har fått befallning att smida regn. Ur vägen, småpyre, om du ej vill råka ut för min slägga!

– Jaså, sade Rikki. – Nu har jag bedt dig beskedligt, och du svarar mig sturskt. Vet du icke, Stor-Jukka, att jag kan bränna upp regn och att jag är din herre?

Jätten såg styft på Rikki och Rikki såg styft på jätten. Då drogo sig Stor-Jukkas gråskäggiga läppar till ett bredt grin, och han började dundra i mildare ton: – Nej, hör på småpyret! Du har kurage, du, lille Pytt. Tycker du ej, att vi nu ha vackert väder? Hvad kan ett törstigt land bättre begära?

– Det må vara, menade Rikki förtrytsamt, – men vi, som skola segla till Fagerö, kalla detta ett nedrigt duskväder.

– Så, så, skrattade jätten, – det duger kantänka icke åt småherrarna. Då måste jag bjuda dig på ett bättre dusk. Skall jag smida en skur af hagel, stora som hönsägg, eller skall jag låta bälgen pusta en storm, som kullvräker hela skogar och bortsopar stora städer med hafssloden.

– Nej, protesterade Rikki envist, – du skall smida solsken och sommarluft, du skall pusta en lagom liten bris för Araminthas nya spritsegel. Var ej så stor på dig, Stor-Jukka! Ser du, jag har mina tändstickor med mig, akta dig du, om jag tänder eld på ditt moln! I går berättade pappa, att de kunna göra regn i Amerika. Hvad är det nu för en konst att göra regn? Mycket större konst är det att göra vackert väder.

Nu skulle du sett den bistre molnjätten! Rikkis kurage roade honom obeskrifligt. Han tog sig om skägget och brast ut i så hejdlöst skratt, att molnet remnade, blåsbälgen sprack, städet smälte till vatten och ässjans glödande morgonrodnad rann ut som en lava kring hela himlahalvvet.

– Har man hört maken till pyssling? Han vill förvandla mig, Stor-Jukka, till ånga, liksom ett thékök! Tappre tordyfvel, jag tycker om dig! Efter jag nu har uträttat min husbondes befallning och vattnat landet, skall du i din ordning få ditt leksaksväder. Titta kring dig, så skall du få se!

Och nu begynte molnjättens nya kommandoord att dåna i rymden till de millioner och åter millioner vattendroppar, som nyss sprakat ut ur hans hammarslag. – Sopen bort den röda lafvan, som runnit ut från min ässja kring himmelen!

– Nej, låt den vackra morgonrodnaden brinna! bad Rikki.

– Håll din mun, lille Pytt, och var icke dum! Aftonrodnad vacker natt, morgonrodnad slaskig hatt. Så ... nu är lafvan bortsopad. Gören nu morgonhimmelen grå som aska!

5 – Hvad är det du säger, Stor-Jukka? Smider du åter regn?

– Om du ej tiger, lille Pytt, skall hela Fagerö bada i slask. Begriper du ej, att på mulen morgon följer klar dag. Så ... nu är allt aska. Byggen nu regnbågen!

10 De många millionerna regndroppar marscherade upp i en lång, bågformig paradmarsch på himlahalvvet i vester. Knappt voro de uppställda, innan lika många millioner strålar af den uppgående solen i öster, kommo ridande på velocipeder fram ur ett hål i den stora askkitteln.

– Halt! kommenderade molnjätten. – Venster om! Herrarne Solstråle bjuda upp fröknarna Vattendroppe till en snurredans på min bro. Marsch!

15 Och nu blef en dans på den skinande bron! Herrarne Solstråle svängde så muntert om med fröknarna Vattendroppe, att de små damernas klädningsfällar skiftade om i alla tänkbara färger, och deras runda kinder blefvo af dansen rosenröda. Då logo herrarne Solstråle, som endast de kunna småle, åt damernas förlägenhet, bugade sig artigt, klefvo upp på sina velocipeder och
20 redo in tillbaka i askan genom hålet i kitteln. Fröknarna Vattendroppe gingo hem att kamma sig och knyta sina skoband efter den svindlande dansen. Men hvar var nu himmelens strålande bro? Ja, hvar är nu det vackraste, som tjugat vårt öga i lifvets morgon?

– Det blir regn! suckade Rikki, när allt var grått omkring honom.

25 – Gå hem, och lägg dig! morrade Stor-Jukka.

Huru Rikki kom hem visste han icke sjelf. Troligen hade de sju små fröknarna Vattendroppe burit honom lika lydigt tillbaka, som de buro honom ut, ty när han vaknade i sin säng, sken solen honom i ansigtet. I detsamma hördes magisterns röst i dörren: – Upp med dig, latmask! Säker-
30 heten är färdig att segla till Fagerö!

Fagerö? Rikki var åter med ett språng på fötterna, och fyra minuter därefter på väg till stranden med Aramintha på armen. Lill-Jukka stod i dörren till smedjan. – Det regnade bra i natt, sade han, – men nu har Stor-Jukka smidt oss vackert väder.

35 – Det är därför att jag skrämde honom med mina tändstickor, förklarade Rikki.

– Kunde tro det, menade Lill-Jukka. – Hvem skulle ej vara rädd för Rikki?

– Intet vet jag, om han var rädd för mig, svarade Rikki litet förlägen,

– men nog såg det så ut. Vet du, Jukka, nu har jag lärt mig att göra åska och kommendera regnbågen. Nästa gång det regnar skall jag försöka.

– Må det? Kanske vi lemna det där åt Vår Herre i himmelen, som kommenderar Stor-Jukka och oss alla. Jag tänker, att han förstår det bättre än vi.

5

– Rikki! hördes magisterns röst från båten.

Och Rikki seglade med båten till Fagerö, och Aramintha seglade i kapp med Säkerheten. Och Stor-Jukka skrattade åt Rikki i molnet längst ned vid himlaranden, och herrarne Solstråle hade ätit upp fröknarna Vattendroppe, så att endast några få hunno gömma sig i ljungens röda blommor på skogstufvan.

10

FLORIOS OCH UNDA MARINAS SAGOR.

10. UNDA MARINA BERÄTTAR OM IMATRA.

Har du sett hur i rosor är aftonen klädd,
När han bäddar i Saima åt solen en bädd,
Och hur morgonen väcker den sofvande opp,
Med ett skimmer af guld öfver granarnas topp?

Kan du tro, att en sjö i så drömmande lugn
Blossar upp i en hast, som en brinnande ugn,
Till en rytande fors, till ett svindlande fall?
Jag har sett det, och aldrig jag glömma det skall.

5

Jag samm upp genom Nevan, när qvällen var sen,
I palatsernas skugga och lyktornas sken.
Där var fest och musik uti kejsarens stad;
Men jag sköljde mig ren uti Ladogas bad.

10

Jag flöt upp som ett skum genom Vuoksens port,
Jag tog språng som en lax genom forsarna fort;
Då så kände jag häpen, en mil därifrån,
I de darrande klipporna Imatras dån.

15

20

Mina systemajader, de älskliga små,
 Som så leende plaskat i Saimas blå,
 Kommo skrämnda emot mig i skräck och i harm,
 Och de svimmade blödande bort vid min barm.

– Mina systrar, o ve, eder kind är så hvit!
 Hvem har röfvat er frid? Hvem har jagat er hit?
 – Vi ha lockats till fall af en frestares list;
 O, så djupt, o, så djupt ha vi fallit till sist!

25

När vi summo så gladt vid vår blommande strand,
 Kom till oss bergakungen och kysste vår hand:
 – Vackra barn, du har trångt; kom med mig, var mig huld!
 Du skall åka i vagn, du skall simma i guld.

30

Ack, vi tanklösa barn, vi förstodo det ej,
 Det var skönt att få åka; vi sade ej nej;
 Och så förde han oss på en halkande stig
 Till en stupande brant och oss ryckte med sig.

35

Det bar nedför och nedför och nedför alltjämt,
 Till en början så lätt som ett lekande skämt;
 Men med ens blef så trångt, att vi trampades ned
 Vi begrofvos i skum ... Men vi följde dock med!

40

Hur vi ångrade då, att så lätt var vår håg!
 Men hur vända nu mer vår förkrossade våg?
 När vi lyfte mot himlen vår bedjande blick,
 Stod där muren af sten, där vår klagan förgick.

O, du lyckliga vän i din soliga vik,
 Där du vattnar din strand, i din ringhet så rik,
 Tänk på oss, vi förlorade böljor, som gått
 Från vårt Saima i lugn till ett Imatras lott!

45

Så var vågornas saga. Då gret jag med dem,
 Och jag sade: – O systrar, nu följ en mig hem!
 Vår barmhertige Gud vet för er ock ett råd;
 Jag skall leda er väg till ett haf utaf nåd.

Men allt ringlar sig draken i Imatras schakt,
Och så många på stranden beundra hans makt, 50
Ack, de veta ju ej, att hans skönhet består
Af förkrossade böljors förtviflade tår!

11. FLORIO BERÄTTAR OM LAPPLANDS TROLL.

Har du hört hvad man säger om Lapplands troll,
Hur de hänga sig fast vid ens klädningsfäll,
Hur de dansa på sjö, hur de hvirfla i vind,
Hur de vända din syn, hur de göra dig blind?

Jag tog staf i min hand, sjumilsstöflar på fot, 5
Och jag gick genom Finland nordpolen emot,
Mina björnar de brummade kunglig salut,
Och så kom jag till Lappland, där vägen tar slut.

– Hvar är' trollen? De glömt att betala sin skatt;
Jag vill hålla en räfst nu i midsommarnatt. 10
– Käre herre, nu gömma de sig i sitt fjäll;
Kom tillbaka i mörkaste juleqväll!

Men jag ville ej vänta på mörker och snö,
Jag fick fatt i en trollkarl vid Enare sjö,
Och han fräste så hiskliga ord i sitt skägg, 15
Att där remnade brakande fjällets vägg.

Och där kröpo i klipporna, som i en stack,
Många tusende småtroll och busar och pack
Af den sort, som plär skrämma beskedliga barn
Och som lägger för menskorna snaror och garn. 20

Då så tog jag en qvast, och jag sopade ren
Hela gropen med hufvud och armar och ben,
Som man skurar sin stuga med såpa och lut,
Och jag sopade skräpet i Ishafvet ut.

25 Hvad de grinade styggt, hur de beto min qvast,
 Hur de klängde sig envist i klipporna fast!
 Och de summo i land, och de kommo igen,
 Men jag vrok dem i hafvet åt simporna än.

 Då så kröp där på marken en gran utan stam,
 30 Och där tittade blåögd en elfva fram,
 – O, min prins, sade elfvan och blinkade skygg,
 Skjuter du med kanoner på Lapplands mygg?

 Allt förgäfves du sopade trollens hem,
 De bo kvar jämt så länge man tror uppå dem.
 35 Låt de fattiga trollen få spöka i fred;
 Sopa mörkret, som födt dem, så följa de med!

 – Liten elfva, haf tack, ja ditt råd, det är godt;
 Jag vill bygga åt solen i Lappland ett slott.
 – O, min prins, bygg då hellre åt skolan ett hus,
 40 Och gör fönsterna höga för himmelens ljus!

 Ja, jag byggde en skola i mörkaste nord,
 Som en lykta för Guds och för sanningens ord.
 Nu så lära sig barnen arbeta så gladt,
 Och jag tror ej de drömma om busen i natt.

45 Men om trollen så hörde man sedan ett tal,
 Att de summo tillbaka på ostronskal.
 Och den väldige trollkarln vid Enare sjö,
 Frös ihjäl sista jul i en drifva af snö.

RIMTUSSEN.

(En Jotunheimssaga.)

I höga norden var ett land, som kallades Jotunheim, och där bodde jättar, som kallades rimtussar. Thor* låg i krig med rimtussarne och slog ihjäl dem med sin hammare, men en tusse blef kvar. Han hade gömt sig i ett isberg vid Nordkap, och där bodde han ännu i fjor. Ingen visste hur gammal han var, kanske tre eller fyra tusen år, ty han stod ej skriven i någon kyrkobok. Men 5
lång var han, lång och dum, en kilometer lång och sex kilometer dum, sade folket. Nå, det var kanske förtal, man skall ej tro mer än hälften.

Rimtussen höll bra nog ihop, fastän han var så gammal. Han var frusen till is och tålde nog köld, men i töväder var han rädd för att smälta. För det mesta sof han i isberget, men hvart hundra år vaknade han och såg 10
sig omkring i världen. Detta uppfriskade honom, så att han nog tyckte sig kunna hålla ihop tusen år till.

Rimtussarne hade i sin tjänst små listiga dvergar, som kallades svartalfer. De kunde se genom berg och visste allting, utom att göra solsken. Förr voro de så talrika, att när man ropade i skogen, visst fick man svar. Men nu 15
hade också svartalferna försvunnit med rimtussarne, så att det fanns bara en tusse och en alf kvar. Och tussen vid Nordkap hade ställt sin svartalf att vakta vid isberget, medan tussen sof.

I år vaknade tussen litet före jul, sparkade ett hål i isberget och rätte ut sina styfva ben. – Hvad lider tiden? frågade han sin spejare, svartalfen, som 20
stod där på vakt vid berget.

– Hundra år närmare världens ände, svarade spejaren.

– Så, så! sade tussen. – Har här på de hundra åren kommit någon, som är klokare och starkare än jag?

– Hvarifrån skulle den komma? Store Tusse, du är den starkaste och 25
klokaste karl i hela världen!

– Men jag börjar bli gammal.

– Det gör ingenting, när man kan sova som du. När man sover, blir man stark och vis, och ingen sover som du.

– Skulle tro det. Men huru mår Thor nu för tiden? 30

– Thor har gått att gästa Odin i Valhall. Det är sällan han numera kör med sin vagn i molnen.

* Svenskarne trodde fordom på flera gudar. Den förnämste hette Odin; Thor var åskans gud, och alla gudar bodde i det ljusa Valhalla. Men Jotunheim var mörkrets, trollens och jättarnes land i höga norden.

– Det är väl intet åskväder i dag?

– Hvad, skulle det vara åska midt i vintern!

– Då gå vi ut att spatsera i Jotunheim. Klif på min rygg! Menniskorna bli allt dummare. Jag vill se huru dumma de nu ha blifvit efter hundra år.

5 Svartalfen klef på rimtussens nacke och satt där som en fluga. Svartalfen var ju intet längre, än en gosse, när han fått sina första byxor.

Rimtussen sträckte på sig, så att det knakade i hans knaggliga ben, drog sjumilsstöflarna på och var med ett par steg vid Rastekais fjäll i Lappland.

– Nå, det fågnar mig, att fjällen ej smält i solskenet. Men hvad är det för
10 svarta streck jag ser därborta i snön?

– Det är järnvägar, store Tusse. Den vestra går uppåt Lofoten, och den östra har nu hunnit till Uleåborg.

– Järnvägar? Är det fruset järn?

– Nej, de dumma människorna ha hittat på många konster under de
15 sista hundra åren. Nu köra de på järnvägar sex mil i timmen.

– Sex mil! Det var visst något att tala om! utropade tussen föraktligt, tog ett sjumilssteg och stod i Tromsölandet af Norge. Där trasslade han in sig i en telegrafråd och hade så när brutit af sitt sköra ena ben.

– Nej, se så dumma snaror de ha lagt ut för fjällräfvarna! brummade han.

20 – Ja, är det icke enfaldigt? sade svartalfen. – Och så prata de med hvarandra genom trådarna.

Rimtussen blef ledsen på Norge, vände om och stod med några steg vid Enare sjö i Lappland. Här steg röken från en nybyggares stuga som en röd pelare i den frostiga vinterluften. Med röken kom en angenäm lukt, som
25 behagade tussen. – Hvad är det småfolket kokar?

– De koka kaffe.

– Kaffe! Är det något slags gröt?

– Store Tusse, kaffe är ett slags brun soppa, som gör människorna muntra.

30 – Låt oss smaka den bruna soppan! menade tussen och tog ett steg framåt, men glömde, att han med detsamma var sju mil från kaffepannan.

– Det är stundom obeqvämt att spatsera i sjumilsstöflar. – Se på stugan, som sprang ifrån mig! sade tussen förargad.

Då låg där ett litet svart föremål i snön. Tussen tog upp det, vände det
35 på alla sidor, stack det i munnen och begynte tugga därpå. – Det var ett segt stycke renstek, anmärkte han; – det måste ha legat länge och torkat i solen.

– Troligen, sade svartalfen. – Annars bruka människorna kalla detta en gummigalosch. Den har någon resande tappat i snön.

– Hvad göra de med gummigaloscher?
– De bruka dem på slaskiga vägar, för att icke bli våta om fötterna.
– Slaskiga vägar! Våta fötter! Hvad är det för veklingar, som nu bo i Jotunheim? Jag skall lära dem slaska! – Hvarpå rimtussen spottade ut galoschen, tog munnen full med vinterluft och blåste ut den genom näsborrarna. Strax kom en snöstorm, som innan kort betäckte nejden med manshöga snödrifvor. – Hvar är kaffegrytan? frågade tussen. 5

Svartalfen pekade norrut, tussen tyckte sig känna i luften oset af kaffe, tog några ifriga steg, men tog miste i snöryan och hamnade midt i Bottniska viken. Hafvet var isbelagdt, men hvilken is kunde bära en så tung best, som tussen! Ja, tussen plumsade i, och nu skulle han ha behöft gummigaloscher. 10

– Se på slaskvattnet, som börjar gå mig öfver stöfvelskaften, utropade tussen, där han stod midt i hafvet. Det värsta var, att fötterna började smälta i sjumilsstöflarna. Här var intet annat råd, än att traska upp till torra landet igen. Kratsch lät det, när han klef upp genom isen. 15

Nu stod han vid en by i Finland. Där var tövinter, solen sken, och barnen åkte kälke utför bergslutningen ned till rian vid åkern. – Är det grodor? frågade tussen.

– Store Tusse, låt oss fly, här är farligt att dröja, varnade svartalfen. – Det är ej grodor du ser vid skogsbacken, det är människobarn. 20

– Så, så, sade tussen; – jag har sofvit så länge, att jag glömt huru barn se ut. Det skulle roa mig att se huru kräken dumma sig. – Därvid utsträckte han sin långa arm, fick ett af barnen i luggen och lyfte det varsamt till sig. De öfriga sprungo vid tassens åsyn skrikande bort.

Nyfiket betraktade tussen sitt byte. Det var en parfvel om tio år, Matte Flink hette han och gjorde skäl för sitt namn. Hjertat satt i halsgropen på pojken, men han sväljde gråten och såg den obäklige tussen styft i ögonen. 25

– Jaså, sade tussen, – är du en af dem, som köra sex mil i timmen och prata med hvarandra i räfsnaror? En sådan liten ömklig pyssling du är! Tycker du dig vara klok du? Vet du hvem jag är? Jag är den klokaste karl i hela världen. 30

– Det skall du bevisa, innan jag tror det, svarade Matte Flink. Tussens skryt förtretade honom.

– Bevisa? Hvad vill det säga?

– Du skall gifva mig tre gåtor att gissa, och jag skall gifva dig tre. Gissar du mina gåtor ... 35

– Så äter jag upp dig, inföll tussen.

– Får gå, sade Matte, – och gissar jag dina gåtor, så äter jag upp dig.

Tussen tyckte detta vara öfver måttan nöjsamt, fann behag i den lille duktige storskrytaren och ställde honom att stå på hufvudet i snön. Matte var strax på fötterna och kommenderade: börja!

– Nej, store Tusse, hviskade svartalfen, – låt ej narra dig! Du är visst den
5 klokaste karl i världen, men också den klokaste kan bli lurad af de dumma människobarnen.

– Håll din mun, sade tussen förargad. – Du skall få se, att jag äter upp bytingen; jag känner mig riktigt matfrisk. Jaså, tre gåtor! Nå, hvad är det som du är och jag icke är?

10 – Tio år gammal, svarade Matte Flink.

– Ja, det kan intet bestridas. Nå, hvad är det, som jag är och du icke är?

Matte hade god lust att säga: – dum. Men han var klok nog att svara:

– tusen år gammal.

– Så, så! Ja, det kan heller intet bestridas. Men hör nu, sade tussen, viss
15 om sin seger: – Hvad är det, som hvarken jag eller du är?

– En krokodil, sade Matte.

– Krokodil ... hvad vill det säga?

– Nå, en fjällråtta, om du förstår det bättre.

– En fjällråtta? Ja, det kan intet heller bestridas, menade tussen bekymrad.

20 – Nu är det din tur att fråga.

– Hvem är det, som föddes med världen och icke dör, förrän världen slutar, och ej ännu är fem veckor gammal?

– Åh, det vet ingen och icke du heller, svarade tussen förlägen.

– Jo, det är månen. Nå, hvem är det, som beständigt grinar?

25 Tusse menade, att det måtte vara tussen sjelf.

– Nej, det är väggspringan. Gissa nu hvad detta är:

Flög en fågel vinglös,

Satt i trädet fotlös,

Sköts af jungfru munlös,

30 Stektes utan panna,

Utan salt förtärdes!

Tussen blef så het om öronen, att de började smälta.

– Ät upp honom! Ät upp honom! – hviskade svartalfen. Men tussen ville stå vid sitt ord och betänkte sig grundligt. Huru en fågel kunde vara vinglös
35 och en jungfru munlös, det var då platt obegripligt. – Hör nu, Matte, sade han, – hvem af oss är dum, du eller jag?

– Det vet jag intet, svarade Matte försigtigt. – Men fågel vinglös är snön, och jungfru munlös är solen.

– Så, så, sade tussen, – då lär intet du vara den dumma. Men hvad betyder det mot att vara stark? Vet du, det sägs, att jag är den starkaste karl i hela världen.

– Det skall du också bevisa, innan jag tror det, menade Matte. – Försök att flytta detta berget tre tusen mil, och flytta det sedan i morgon på samma ställe! 5

Tussen betraktade berget och fann det nästan för tungt. – Tokprat, förklarade han. – Den stenklumpen kan ingen i världen flytta.

– Jo, det kan jag, svarade Matte; – det har jag lärt i skolan. Nu sätter jag mig på berget och sitter här till i morgon. Berget vänder sig med jorden i en rund ring af tre tusen mil på tjugufyra timmar, och i morgon vid denna tid äro berget och jag åter här. 10

– Store Tusse, han lurar dig! hviskade svartalfen.

– Nej, hör nu, Matte, invände tussen, – det är bara de lärdes konster. Låt mig bevisa min styrka på ett sätt, som alla begripa. 15

– Det skall du få, sade Matte. – Här står vår ria. Gå och stick hufvudet tvärt genom väggen!

Detta var tussen med om. Gång efter gång rände han sitt ishufvud emot väggen, så att flisorna flögo af det, men genom väggen fick han det icke. Pustande förklarade han, att det kan ingen göra. 20

– Jo, det kan jag, sade Matte. Hvarpå han sprang in i rian, stack ut sitt hufvud genom riegluggen och ropade: – God dag, store Tusse! Nu skall jag äta upp dig.

Detta fann tussen så obeskrifligen lustigt, att han började skratta. Det var väl ett par tusen år, sedan han skrattat sist, när Thor med sin vagn körde kullerbyttor i molnen. Så hejdlöst skrattade tussen, att han alldeles glömde sin gamla, sköra, bräckliga kropp af is. Öronen hade smält, hufvudet var skamfiladt emot rieväggen, ishjertat hade töat och fötterna blifvit vatten i hafvet. Skrattet och solskenet gjorde alldeles slut på honom. Brr, katrakull, bimbash lät det, när hela ismassan störtade kull i en stor hög af slask och sörja. Det var tussens farväl till världen. Svartalfen blef så förskräckt, att han tog till fötter, det mesta han kunde, sprang till skogen, fastnade i en harsnara och slöt sitt svarta lif i den hvita snön. 25 30

Matte Flink var stolt öfver sin seger, men tyckte det var synd, att en så duktig jätte skulle rinna eländigt bort i slaskvatten. Barnen i byn samlades häpna och nyfikna på den höga drifvan, där jätten fallit, och undrade, om han kanske ätit upp många barn. Men en liten flicka kom på sina skidor till drifvan och sade: – Nej, tussen var beskedlig, tussen har ej ätit upp barn, 35

vi skola skrifva hans grafskrift. Och så skref hon med skidstafven i snön:

»Här hvilar den siste rimtussen. Han var stor och dum, men han gjorde intet illa i verlden. Det är bra att vara klok, men det är bättre att vara dum och beskedlig, än klok och elak.»

5 Och så gret den lilla flickan i solskenet på rimtussens graf. Och hans grafskrift var, liksom mången annans, skrifven i snön.

SKÄRA HAFRAN.

Skära, skära hafran,
Hvem skall hafran binda?
Det skall allra käraste min,
Hvar skall jag honom* finna?
5 Jag gick mig ut en morgon klar,
Daggen låg i gräset qvar,
Men intet spår af honom var,
Och hem så kom jag utan.

Skära, skära hafran,
10 Hvem skall tröska i logen?
Hvem skall mala mitt gryn i qvarn?
Den, som blir mig trogen.
Jag gick mig ut i middagsro,
Solen sken på fågelbo,
15 Men ingen fågel sjöng om tro,
Och hem så kom jag utan.

Skära, skära hafran,
Hvem skall gröten smaka?
Den, som får min gyllene sked
20 Och ger en ring tillbaka.
Jag gick mig ut en afton sen
I den klara månans sken,
Och hvar tog sin, och jag tog min,
Och så blef trollet utan.

* Gossarne sjunga: henne.

DE RÖDA SKORNA.

Har du hört talas om Löfvens Rika, som ville gå till himmelen i röda skor?

– Hvad i alla dagar? Gå till himmelen?

– Vänta litet! Löf, hette en nybyggare, som røjde skogen och hade byggt sig ett torp vid den stora elfven, som rinner ut ur Uleå sjö. Lehtinen var hans finska namn, men i staden hade någon öfversatt det till Löf, och det lät förnämare. En duktig arbetare var han och hade en lika arbetsam hustru, som skötte om vintern två kor och två får, men sommartid hjälpte hon sin man att bränna tjära, och kräken fingo mest sköta sig sjelfva, utom när där ficks för maten en vallpojke från byn.

Deras enda rikedom var en flicka, som hette Erika och kallades Rika. De skulle nog önskat sig en pojke, som en dag kunde hjälpa fadern vid tjärdalen, men Rika var redan på sjunde året, och ännu hade hon ingen bror.

Det var icke långt till kyrkan, men långt till byn, och Rika hade ingen att leka med, när föräldrarna voro i skogen. Men Rika var icke rådlös. Hon gjorde sig kor af tallkottar med fyra ben, två horn och en svans af stickor. De bodde i hennes ladugård under stugutrappan, men sjelf hade Rika egen stuga och gård bakom en stor sten vid grinden. Hvar morgon förde hon korna ut på bete, och hvar afton åter hem att mjölkas. Bitarna af en sönderslagen tallrik på hennes hylla låtsade vara filbunkar. Lika roligt var det. Korna voro beskedliga kor, som aldrig sprungit från henne i skogen, och ingen björn ofredade dem. Tallkottarna kunde ju stånga.

Så föll det Rika in, att korna skulle hafva får till sällskap. Hon hittade i skogen alarnas fröknoppar och gjorde ben under dem. Det var små får, dem kunde hon ej mjölka, man brukar ej mjölka fåren. Men alknopparna voro icke lika lydiga som tallkottarna, de trillade bort med blåsten, fåglarna nafsade efter dem och fingo stickor i halsen. – Jag behöfver en vallgosse, tänkte Rika. – Icke kan jag hela dagen valla fåren i skogen; jag måste ju städa min stuga och sopa mitt golf. Om jag skulle få en bror till vallgosse! Käre Herre Gud, gif mig en liten bror!

Rika hade alla söndagar hört far och mor läsa Guds ord. Hon visste, att Gud är god, att han gerna gifver, när man beder om något godt, och att han bor i himmelen. Och så hände sig, att Gud, som alltid hör barnens böner, nu också hörde den lilla Rikas bön och gaf henne en bror till vallgosse eller något annat i verlden.

När Rika återvände till fars stuga, fann hon, till sin stora glädje, en liten bror i samma vagga, där hon sjelf legat för icke länge sedan. – Mor, mor,

ropade hon, – Gud har gifvit mig en vallgosse! Låt honom strax följa mig till fåren i skogen!

– Vänta litet! sade modern.

Fadern sade: – Vänta, till dess din lilla bror först har lärt sig gå!

5 Gossen blef döpt till Maunu, och Rika väntade hela sommaren, hösten, vintern och våren, men ännu i början på nästa sommar hade Maunu endast lärt sig krypa som en hundvalp, för att benen ej ville bära honom. Rikas kor och får hade under vintern bott under spiseln med grytan, men nu skulle de ut på bete, och rätt som fåren kommo ut, reste blåsten af med dem. Rika
10 förlorade tålmodet. – Käre Herre Gud, bad hon, – lär Maunu gå, så att han kan blifva min vallgosse!

Rika väntade, när hon återvände till stugan, att Maunu skulle komma springande emot henne. Men nej, Maunu behagade krypa som förut, och Rika kunde ej förstå hvarför Gud nu var så ohjelpsam. – Kanske har han
15 ej hört mig! Kanske måste jag gå hem till honom i himmelen, för att han riktigt skall höra mig!

En lördagskväll i skymningen kom till gården en vandrande skomakare med en tung påse på ryggen. Far var ute och Rika med sina kor; mor spann i stugan, och skomakaren radade fram på bordet en hop skor, som han hade
20 att sälja för stora och små. Mor köpte åt far ett par pjäxor och åt sig ett par träskor. Barnen behöfde nu inga skor; Rika gick barfota, och Maunu kunde vänta, tills han lärde sig gå.

Men skomakaren var envis. Han hade små pjäxor enkom för Rika, och när mor intet behagade köpa dem, framdrog han innerst ur påsen ett par
25 skor af rödt saffian, som varit beställda åt något herrskapsbarn.

– Gå er väg med den fåfängen! Hvad skall jag göra med sådan grannlåt? svarade mor.

– Köp nu ändå, bad skomakaren bevekligt; – ni skall få dem för halfva priset. De skulle vara åt lilla fröken på herrgården, men passade intet, och
30 så fick jag, fattige man, behålla dem och gå miste om allt hvad de kostat mig.

Om det nu var det goda hjertat eller det halfva priset, som frestade mor, alltnog, till sist köpte hon de röda skorna. De skulle förvaras i lästa kistan. Rika skulle ej få se dem, förrän hon fått bättre förstånd. Skorna voro ju gjorda åt en elfva års flicka. Och efter kistan var på vinden, men mor nu
35 måste gå ut att mjölka korna, ställde hon skorna tillsvidare i hörnsåpet.

Där hade på våren kommit till gården en blind rotegumma, som skulle bo där i tre månader. Nästa söndagsmorgon, när far och mor gingo till kyrkan, lofvade rotegumman att under deras frånvaro sköta gården och

barnen. Rika vaggade lille bror och undrade, när Gud skulle gifva honom stadiga ben för att blifva hennes vallgosse.

– Är det långt till himmelen? frågade hon rotegumman, som satt och läste ur minnet gamla psalmer, dem hon ej mer kunde läsa i bok.

– Somliga ha lång väg och somliga kort, svarade gumman, – men 5
beskedliga barn ha aldrig långt till himmelen. De skola blott minnas, att vägen är smal med djupa diken på båda sidorna: till höger verlden, till venster synden. Icke vet man heller så noga hvad man har under sig. Den, som vill gå till himmelen, skall gå varsamt och se rätt framför sig, hvarken till höger eller venster eller nedåt på vägen under sig. 10

Medan Rika undrade hvad detta mände betyda, föll hennes blick på den halföppna dörren till hörnsåpet, och där glimmade något rött. Mor hade i brådskan på söndagsmorgonen glömt att gömma de röda skorna i kistan.

Rika blef nyfiken, klef tyst på bänken och framdrog skorna. Åh, så vackra skor! Något så grannt hade hon aldrig sett. – De äro för små åt mor, de 15
måste vara enkom åt mig!

Så försökte hon skorna. Ja, litet för stora voro de, men så klämde de icke tårna. Åh, så fint! Och med detsamma föll det henne in, att nu kunde hon gå till himmelen. Icke kunde hon gå dit barfota, men i så fina skor skulle Gud tycka om henne. 20

I en blink var hon ute, och fattiga, blinda rotegumman märkte ingenting. Hvar skulle nu Rika finna Gud? Himmelen var så stor och så hög ... Men om hon skulle gå till den knotiga gamla tallen, där hon i går afton såg solen gå ned? Solen går ju att sofva hos Gud; alltså måste Gud bo bakom den knotiga tallen. 25

Rika klef hurtigt på; hon ville vara tillbaka till middagen. Vid hvartannat steg såg hon på sina fötter. Skorna voro så mjuka: stickor och stenar kändes icke alls. Litet slamsade skorna, efter de voro för stora, men hvad betydde det för den, som var van att gå barfota?

Något förunderligt var det likväl med de nya skorna. Hvar Rika gick, tyckte hon, att någon ropade efter henne. Grinden sade: – Hvert skall Rika på väg med så granna skor? Vägen sade: – Akta dina skor för vattenpussen! 30
Gärdesgården sade: – Klif öfver mig nu, om du törs med så granna skor! Och skatan på ladutaket skrattade: – Gif mig dina skor, Rika, du ser ju, att jag går barfota! 35

Vägen gick nära stranden af elfven, och där blef ett tasslande i den stora forsen, när Rika kom närmare. Alla vågor, alla stenar och alla hoppande fiskar skreko: – Rika, Rika, Rika, vi äro så fattiga, gif oss dina röda skor!

Icke bättre var det, när hon kom fram till den knotiga tallen och satte sig att hvila på en sten. Där var en stor myrstack vid tallens rot, hundra myror ville klifva på hennes fötter och äta upp hennes skor. Gräshoppan var med ett skutt på hennes klädningsfäll, gnisslade med sina ben och sade: – Myrorna

5 äro så fattiga, myrorna äro så hungriga; Rika, gif åt dem dina röda skor!

– Skäms du intet? sade Rika, hoppade upp och skakade kräken ifrån sig. Men nu var hon vid tallen, och hvar var dörren till himmelen? Lika långt borta såg hon bakom tallen himmelens blå. Hade himmelen ingen dörr? Eller var kanske Gud icke hemma? Kanske var han i kyrkan? ... Ja,
10 det är ju söndag! – Så dum jag var, tänkte Rika. – I dag är Gud i kyrkan. Jag måste gå dit.

Det var ännu ett godt stycke väg till kyrkan, men Rika klef hurtigt på. Hon hade varit där förr med far och mor, om julottan, och då hade hon haft strumpor och näfverskor, men nu skulle hon komma mycket finare.

15 Rika kom till kyrkan, och gudstjensten fortfor ännu. Där var mycket folk och alla bänkar upptagna. Rika trängde sig in och satte sig på golfvet i gången. Då måste hon ju sträcka ut fötterna, så att alla fingo se hennes röda skor. – Jag undrar hvad de tycka om mina röda skor, tänkte Rika. Presten predikade och messade, orgeln spelade, folket sjöng psalmer, men Rika hörde ingenting, hon
20 såg bara sina röda skor och undrade om någon i kyrkan var så grann som hon.

Gudstjensten slutade, folket strömmade ut ur kyrkan och Rika med. Hvem ryckte henne i kjolen på kyrktrappan? Mor var det, hennes egen mamma, och strax efter kom far. – Kära barnet mitt, hur har du kommit allena hit?

25 – Jag gick till himmelen för att bedja Gud lära Maunu gå, men så var Gud intet hemma. Jag trodde han skulle vara i kyrkan.

– Och fann du honom i kyrkan? Har du bedt rätt innerligt, som man skall bedja Gud?

Nej, det hade Rika visst intet gjort. Hon blygdes att säga det. Hon hade
30 alldeles glömt hvarför hon kommit till kyrkan.

– Jag förstår, sade mor, som nu blef varse de röda skorna. – Du vet intet bättre, du. Det finns stort folk, som intet tänker på annat än fåfänga i kyrkan. Sko nu af dig grannlåten, och följ oss barfota hem!

Rika lydde. Mor betraktade skorna, de voro nedkippade, smutsiga,
35 trasiga. – Hvarför läste jag intet strax in otyget i kistan? Nu duger det till intet annat, än att lära mitt barn fåfänga. Kom, Rika.

På hemvägen kommo de till forsen. Stenarna, strömmen och fiskarna gycklade som förut: – Rika, Rika, vi äro så fattiga, gif oss dina skor!

– Hör mor hvad de säga?

– Hvad säga de?

– De säga: vi äro så fattiga, gif oss dina skor!

– Nå, icke bli de rikare af den skatten. Men de må gerna få dem.

Och så kastade mor de röda skorna i forsen. Rika såg dem dansa på vågorna, till dess att strömhvirfveln uppslukade dem. – Jag undrar om fiskarna kunna simma i dem, tänkte Rika. Men gråten satt henne i halsen. Aldrig i verlden mer skulle hon få så vackra skor. 5

– Gråt intet, tröstade modern. – Hvad tror du Gud skulle ha sagt, om du nu kommit till honom med de röda skorna. Gud skulle ha sagt: – Bryr jag mig om dina röda skor? Bort från mig, du fåfänga hjerta! Till mig komma blott de fattiga och ödmjuka, och de komma alla barfota! 10

Medan Rika aftorkade sina tårar, hände sig, när de kommo hem, att rotegumman mötte dem med lille Maunu, som nu tog sina första steg på egna ben. Och Rika blef så glad, att hon alldeles glömde sina röda skor. Gud är så förunderligt god, att han också hör de böner, som man endast har tänkt, men glömt att bedja. 15

BARNET MITT.

Lilla Tuttu Björkegren,

Utan armar, utan ben,

Du har sopat dig så trötter.

Städat fint för våra fötter.

Nu skall du bli barnet mitt, 5

Var nu snäll och stilla sitt!

Alla menskor dig förgäta;

Säg, hvad har du fått att äta?

Bara sopor? Är det rätt?

Nu skall du dig äta mätt. 10

Du skall få min goda gröt,

Så att du blir fet och söt.

Med ett vilkor, Tuttu, får du:

Glöm för all del ej, förstår du,

När härnäst behöfs ett ris, 15

Göm dig väl bakom vår spis!

SLUG SKALL MAN VARA.

Petter Mårtens kom efter sitt mjöl till qvarnen. – Så och så mycket skall mjölet vara, menade Petter, – för så och så mycket råg förde jag hit.

– Det skall vara en kappe mer, svarade Matts mjölnare, som finnarne kalla Mylly Matti.

5 – Nej, men, sade Petter.

– Jo, men, sade Matti, – för så och så mycket förde du hit.

Matti var envis. Hvad skulle Petter krångla, när han fick mer? Men den som var arg, det var mjölnarens Maja.

10 – Hör nu, Matti, sade hon till sin gubbe, – du är så stockdum, att du kan äta skeden med, när du äter gröt. Hvarför skulle du skänka Petter en kappe mjöl, när han ej ville ha det?

– För att det med rätta var hans, sade Matti oskyldigt.

– Hans och hans? Ditt var det, när han intet ville ha det. Man skall vara om sig, man skall vara slug.

15 Matti beundrade Majas öfverlägsna förstånd. Hon var om sig, hon var slug, hon! Men en dag jemrade hon sig: – Råttorna äta upp oss.

– Intet ha de rört mig, sade Matti.

– De äta upp allt hvad vi ha, förklarade Maja. – I natt ha de ätit hål i Mickelsons säck.

20 – Nå, gillra ut fällor!

– Tror du de gå i fällor? Pytt heller, därtill äro de alldeles för sluga. Men nu skall jag vara slugare än de. Jag skall gillra en råttsax och strö mjöl öfver den, så att de se bara mjölet.

Maja gillrade ut en råttsax på qvarngolfvet och strödde mjöl öfver saxen.

25 Om en stund hörde hon Lill-Matt skrika, så att han öfverröstade qvarnhjulet.

– Hvad går åt pojken? Lill-Matt var en frihetsälskande karl om tre år och företog sig vandringar utan polis. Ganska riktigt satt han nu med högra foten i råttsaxen.

– Fick du något? frågade Matti från tratten i öfra qvarnvåningen.

30 – Bara en pojke, som brås på sin dumma far, svarade Maja, medan hon lösgjorde saxens offer.

– Nu skall jag vara slugare, tänkte Maja. – Hvad bry de sig om små saxar och fällor? Jag skall gillra ett berg öfver dem. Hvarpå Maja tog en gammal kasserad dammlucka, tung som en dörr, ställde en lagom pinne under den och under pinnen ett stycke stekt ost. – Lukten skall locka dem, här blir 35 kalas. Hela rättsvärmen skall gnaga i kapp, och plums faller luckan.

Följande morgon blef Maja nyfiken. Riktigt, luckan var nedfallen, men stod upphöjd med kanten. Mindre än sex kunde de icke vara därunder, kanske dussinet fullt. Maja upplyfte triumferande luckan och fann sin bästa höna, som låg alldeles nedplattad under råttornas berg.

– Fick du något? ropade Matti från tratten. 5

– Jo, svarade Maja halfgråtande, – jag börjar också att brås på dig, far! Huru kunde jag glömma, att hönsen bruka stjäla sig in i qvarnen, för att nafsas sin andel från kornsäckarna?

Nu blef det slut för en tid med kriget mot råttorna. Men de otacksamma snyltgästerna förstodo så litet Majas fredsälskande tänkesätt, att de blefvo allt oförsämdare. Slutligen gnagde de sönder Mattis stöflar och Majas strumpor. 10

– Se på dem, som blifvit så matfriska! sade Matti.

– Nej, nu hjälper intet annat, än att vi låna klockarens missa. Hon skall vara en illmarigt slug råttkatt, säger klockarmor.

– Så, så, sade Matti. – Bara hon intet narrar dig. 15

– Jag måtte väl ha mera förstånd, än katten och du, fnurrade Maja.

Maja fick låna klockarens missa och undfågna henne så med mjölk och mjölgrot, att missan intet brydde sig alls om råttorna. – Jaså, sade Maja; – tänker du vara slugare än jag? Hvarpå hon lät missan svälta i två dagar med den framgång, att missan tog hennes bästa tuppkuckling. Något skall 20 man ju ha, när man är bjuden till främmande.

– Fick du något? frågade Matti.

– Sicken en! Vänta du, nu skall hon först få svälta och sedan bli instängd i qvarnen!

Missan var hungrig och lade sig på lur för att nu ändtligen sköta sin 25 tjänst. Råttlukter var där i alla vrår. Men råttorna voro lika sluga som missan, och aktade sig väl att krypa fram ur sina hål. Missan fick vänta. Men missan var icke för ro skull så illmarigt slug, som klockarmor beskrifvit henne. Där låg en tom säck på qvarngolfvet. – Om jag nu kryper i säcken, tänkte missan, – så känna råttorna bara mjöllukten och tro, att jag sprungit bort. 30

Ja, missan kröp i säcken. Men det skulle hon ej ha gjort. Ty Matti hade mycket den natten att mala och gick med lykta i qvarnen för att se, om där fanns mäld i tratten, att ej stenarna löpte heta. Då rörde sig något i den tomma säcken. – Jaså, tänkte Matti, – äro de där nu? Nu duga ej stöflar och strumpor mer åt dem, nu skall det vara säckens bästa mjöl. Men jag skall 35 narra dem. Slug skall man vara.

Matti knöt försigtigt säckbandet i en smällknut, kastade säcken på ryggen och gick till qvarnrännan. Vattnet forsade, Matti höll säcken så länge under

vattnet, att nu borde råttorna därinne väl vara döda. – Hur de sprattla och pipa, de stackarna! tänkte Matti. – Uff, sådant otäckt göra. Men nu skall jag narra Maja, som är så obegripligen slug!

När allt var stilla i säcken, gick Matti hem, tog säcken med sig och lade
 5 den på stolen bredvid sängen, där Majas kjol hängde. Om morgonen ville Maja taga sin kjol och fann till sin förundran en våt säck. – Hvad är det? sade hon.

– Det är nypotäter, sade Matti. Så slug tyckte han sig ej ha varit i hela sitt lif. Nypotäter! Och så skulle det befinnas vara de så länge förgäfves jagade
 10 råttorna! Matti skrattade, så, att han föll att sitta på säcken.

– Hör nu, gubben min, sade Maja misstroget, – du är skapad att narras, intet att narra andra. Upp med säckbandet!

Smällknuten skars upp, och där låg klockarens berömda missa alldeles som hon gick här i verlden, med den skillnad, att nu var hon stendöd. Mattis
 15 ovanliga munterhet fick en förbluffad ände.

– Dum, dum, dum, dum! var det första, som Maja fick öfver sina förskräckta läppar. Hon hade kunnat tillägga, som man ofta har skäl att tillägga: – dum och välment!

När hon återfått en bit af sitt förra kurage, tillade hon: – Nu hjälper intet
 20 annat, än att bränna upp hela qvarnen!

– Må det? sade Matti.

– Jo, sade Maja, – slug skall man vara.

– Må det? sade Matti en gång till.

VAGGVISA FÖR ETT SJUKT BARN.

Liten fågel, flyg till bo,
 Hvila trötta vingen.
 Litet öga, sof i ro,
 Nu så stör dig ingen.
 5 Ute faller vintersnön,
 Moder redt din bädd så skön;
 Nog skall mamma vaka
 Och sin ro försaka.

Sof i hennes hulda famn,
 10 Sof på blomsterkudde.

Där är lugn och där är hamn,
Bortom stormens udde.
Ute går en kulen vind,
Plockar ros från barnets kind;
Moders ande fläktar
Ros, jasmin och nektar.

15

Ro till drömmens fagra kust
I din lätta julle;
Där är lek och där är lust
Uppå hvilans kulle.
Där så skiner himlen blå
Med så klara stjärnor på,
Gula månen droppar
Guld på löf och topar.

20

Där på drömmens djupa sjö
Tusen tankar segla,
Tusen häpna frågor dö,
Tusen ord sig spegla.
Upp stå de förflutna dar,
Allt är som det fordom var,
Tiden återvänder
Till sin barndoms stränder.

25

30

Nu är smärtans törne slött,
Nu är sorgen somnad,
Liten fot är mer ej trött,
Liten arm ej domnad.
Lätt som fågeln, glad och fri,
Flyr du tidens flygt förbi,
Öfver ljusblå fjärdar,
Långt mot hoppets verldar.

35

40

Finns dock ej så vissnad gren,
Som ej våren löfvar,
Ingen is, som solens sken
Ej dess frost beröfvar,

45 Intet sår, som smärtan slog,
 Att ej Han har balsam nog,
 Som förvandlar öknen
 Och förskingrar töcknen.

 Sof, du milda öga, sof
 50 Vid din moders sköte;
 Sof i Guds, den Högstes, lof
 Vårens dag till möte.
 Sof i oskuld ljuf och kär;
 Han, som allt vårt goda är,
 55 Skall din blomning frälsa;
 Kristus är vår helsa.

MOPPE.

Vet du, mitt barn, hvad din skyddsengel skulle säga, om han sutte en morgon bredvid din säng och såg dig klädd att gå ut till dagens arbete? Han skulle säga: – Bed Gud om klara tankar, och gif dem ett innehåll af nyttiga kunskaper. Älska det goda, hvar du än finner det, och afsky det onda, hur
 5 det än lockar dig. Bevara din inbillning ren, så att Gud hvarje ögonblick kan se in i dig som i en kristallklar källa. Men framför allt annat lär dig försaka din egen vilja och böj den till frivillig lydnad för det som är rätt, så har du lärt dig den svåraste konst i verlden. Af viljan beror handlingen, och af handlingen beror en menniskas värde. Men att böja sin egen vilja,
 10 det kostar mycket motstånd och ofta tårar. Många berömda hjeltar och konungar hafva beherskat länder och folk, men gått under, emedan de icke förstått att beherska sig sjelfva.

Jag vill berätta dig tre minnen ifrån min barndom. Det var obetydliga tilldragelser, men hvilka jag icke lätt glömmer, emedan de lärt mig huru
 15 barn skola böja sin egen vilja.

Jag var ett af de lyckliga barn, som hafva ett godt hem och goda föräldrar. Min far och min mor sågo oss gerna glada och nekade oss aldrig ett oskyldigt nöje. Vi hade mycken frihet, men alltid med vilkor af sträng, helst frivillig lydnad. Mina föräldrar hade af egen dyrköpt erfarenhet lärt hvad den stora
 20 konsten att försaka sig sjelf är värd.

Jag var sju år gammal, och min syster fem år, när min mor en dag kom

hem från en begrafning och medförde, som det då brukades, en stor kringla åt barnen. Hon delade kringlan i två lika stora hälfter, och vi voro just i beråd att låta den smaka oss förträffligt, när min far helt oförmodadt sade: – Försök att spara den till i morgon!

Vi sågo förvånade på hvarandra. Hade vi icke fått kringlan med rättighet 5 att göra med den hvad vi ville?

– Ja, fortfor min far, – kringlan är eder, ni ha full frihet att äta upp den nu genast, men försök att spara den till i morgon!

Jag betraktade kringlan med en kännares blick. Hon var alldeles färsk, lækker och saffransgul; några stora russin voro infattade som perlor i hennes svällande rundning. Snålheten i mitt barnahjerta sade: – smaka blott på en bit, en enda bit, du kan ju spara resten till i morgon! Och jag smakade. Men den enda lilla biten smakade efter mer, och slutligen återstodo af kringlan endast russinen. Hvarför skulle de sparas? De gingo samma väg som det 10 öfriga. Min far teg.

Följande morgon kom min lilla syster och visade med triumf sin sparade halfva kringla. – Nu skall den smaka dubbelt bättre än i går, sade hon.

Jag ville ej låta henne märka, att jag blygdes. Jag advocerade med mitt samvete, som det brukas vid sådana tillfällen. Kringlan var ju min, jag hade ju lof att göra hvad jag ville med henne. 20

Ett par år därefter, en vacker novemberdag, hade vår skola skrinnslof. Den första isen på elfven låg blank som ett spegelglas. Man kan tänka sig skolgossarnes förtjusning. Vi hade alla stämt möte på isen klockan tio förmiddagen. Vi skulle flyga som fåglar på fria banor ända till mörkningen.

Jag hade putsat mina skridskor blanka som solsken, när min far klockan 25 nio vid frukosten yttrade, likasom hade han plötsligt erinrat sig något: – Sade du icke, att du hade en svår lexa i bibliska historien till i morgon?

– Ja, men med den tänker jag nog blifva färdig i afton.

– Vore det icke bättre att nu stanna hemma och läsa din lexa?

Tårarna kommo mig i ögonen. – Pappa har ju lofvat mig att skrinna i dag! 30

– Gör som du vill, du har mitt löfte. Men går du till isen, skall du kanske ångra dig i morgon.

– Visst intet, pappa!

Bibliska historien låg uppslagen på mitt bord. Det var något inom mig, som sade: – Om du ändå skulle läsa din lexa först? Jag tog boken och läste med förtviflans hastighet. Bokstäfverna dansade för mina ögon på skridskor. Jag mins det ännu: lexan var Jakobs tolf söner med deras mödrar och efterkommande. – Nu kan jag dem, sade jag efter en kort stund och försökte 35

öfvertyga mig sjelf, att jag kunde perfekt. Klockan elfva var jag på isen. Här lyckades jag glömma alla Jakobs tolf söner, från Ruben ända till Benjamin, så komplett, som hade de aldrig funnits i denna världen för att stå i vägen för skolgossars skrinlof.

5 Om aftonen var jag för trött att läsa, det gick icke, jag somnade från hela Abrahams släkt. Och följande morgon gick det så, som min far hade förutsett. Jag stakade mig grundligt, och det var en ringa tröst, att hela min klass gjorde detsamma, med undantag af en enda gosse, som ej varit på isen i går, för att han hade tandvärk.

10 Hemma bekände jag uppriktigt mitt nederlag, men tillade, att jag ej var sämre än andra. En enda af oss kunde uppräknat Jakobs söner, och han hade haft tandvärk i går.

Min far smålog. – Måste man då nödvändigt ha tandvärk, för att göra sin pligt? Är det ej bättre att göra den frivilligt?

15 Profven fortforo tid efter annan, ofta med nederlag, stundom med seger. Och det märkvärdiga var, att den första segern gjorde de följande lättare, men på samma gång förökades blygseln öfver ett nederlag.

Ännu hade jag icke uppoffrat något för andra. En slant i kyrkhåfven, ett brödstycke åt tiggaren, det var ju icke min gåfva. Jag skulle försöka att
20 gifva bort mitt käraste.

Jag hade en kälke, Moppe benämnd, järnskodd och med en rand i järnstängerna under medarna, som gjorde, att han löpte förbi alla andra i backen. Moppe var min stolthet och min dyrbaraste skatt. Om dagen var han min kapplöpare, om qvällen bar jag honom in i mitt sofrum för att vara riktigt
25 säker om honom. Jag var så afundsjuk om Moppe, att ingen vid lifsstraff skulle få röra honom utan min tillåtelse.

Vår närmaste granne var smeden, och hans gosse Josua af samma ålder som jag. Vi voro dagliga lekkamrater, men icke alltid de bästa vänner. Josua hade också en god kälke, som han kallade Flinken, och Flinken och Moppe
30 voro ärelystna rivaler. Flinken försökte alltid att köra förbi Moppe och misslyckades vanligen, men det hände ibland, när jag styrde oskickligt, att Flinken hann före Moppe, och detta förtretade mig. Det kom en knut på vänskapen, och hvar och en prisade sin kälke såsom den yppersta.

Så beslöto vi en dag att anställa en afgörande täflan om segerpriset och
35 medtogo två andra gossar som vittnen och skiljedomare. Vi begåfvo oss till den högsta bergsslutningen i närheten, benämnd Himmelsbacken, där en brant och krokig dalgång ledde ned från höjden till isen på elfven. Den, som hann längst på isen, skulle förklaras som segervinnare. Vi lottade om

hvem som skulle åka förut, och lotten föll på Josua.

Han lade sig på magen, och Flinken flög af som en pil. Efter honom kom också jag på magen med Moppe. Det var ett mandomsprof, som icke mången vågade, att åka i denna ställning utför Himmelsbacken, och det bar af med svindlande fart, så att ingen hvarken hörde eller såg annat än yrande 5
snö i den branta bergsklyftan.

Men nu gick källspåret i brantaste krökningen vid sidan af ett bråddjup till höger. När jag kom dit så framlutad i blindaste farten, hade Moppe kommit fortare, än Flinken hann undan, och stötte så häftigt mot Flinkens bakmedar, att Flinken och Josua kastades åt sidan utför branten och tumlade 10
ned i bråddjupet. Moppe åter fortsatte sin skenande fart och stannade icke förrän på isen.

Vi skyndade att uppsöka Josua och funno honom liggande orörlig nere i klyftan; jag trodde honom vara död. Flinken låg ett stycke därifrån med afbrutna medar. Man kan tänka sig vår bestörtning. 15

Josua var icke död, han var endast afsvimmad i fallet, vaknade åter klagande och försökte resa sig, men kunde icke. Vi drogo honom på en af kälkarna till hans hem. Här befanns, att han afbrutit högra armen och illa vrickat sin högra fot.

Han låg länge sjuk, och jag besökte honom alla dagar. Det gamla gnabbet om kälkarna var nu glömdt, intet ondt ord var oss emellan. Han förebrådde mig icke sin olycka, han urskuldade den. – Hvad skulle du kunnat se i den starka farten framför dig! Och Moppe, vet du, är ändå den bästa snabb- 20
löparen i hela världen. Flinken hade ett så stort försprång, och ändå hann Moppe upp honom! 25

När jag berättade detta för pappa, sade han småleende: – Flinken ligger nu med afbrutna medar. Hvar skall Josua få en annan kälke?

En annan kälke? Jag förstod meningen, men den upprörde mitt innersta. Moppe, min stolthet, min skatt, mitt käraste, skulle jag någonsin kunna bortskänka honom? Jag svarade undvikande: – Smeden skall göra en ny kälke åt Josua. 30

– Och om Josua får en ny kälke, hvilken glädje har han af den, när han alltid måste tänka på Moppe som den bästa i världen?

Jag stred förtvifladt mot denna tanke; jag harmades, jag blygdes, jag gret. Min Moppe? Aldrig! Och åter sade jag till mig själv: – Om nu Josuas högra arm blir styf för hela hans lifstid och du, fastän oskyldigt, är skulden därtill, är du icke skyldig honom en godtgörelse för allt hvad han lidit och 35
kanske ännu skall lida?

Tre dagar därefter hade jag blifvit herre öfver det sega motståndet i mitt inre. Jag sade till min far: – Josua skall få Moppe! Då såg jag i min fars blick en tår af glädje. – Rätt så, min gosse, sade han ömt. – Alltid ditt samvete, alltid din pligt, om det ock skulle ske med blödande hjerta! Du har vunnit
 5 den största af alla segrar, segern öfver dig själf, och, tro mig, belöningen skall ej uteblifva!

Han hade rätt, belöningen uteblef icke. Från denna stund kände jag mig så glad, så lugn, som hade jag själf fått en dyrbar gåfva, i stället att bortskänka en. Josua fick Moppe och dolde ej sin förtjusning. Utan afund kunde jag se
 10 honom med denna snabbblöpare besegra alla andra. Hans ära var min ära. Hans arm läktes och blef icke styf. Vi blefvo vänner för hela lifvet.

Senare, när jag vuxit från gossens lekar, har jag ofta haft anledning ihågkomma och välsigna försakelseprofven i min lyckliga barndom. De gällde då snask, nöjen och leksaker; sedan gällde de lifvets allvar. Hvilka strider har det
 15 ej mången gång kostat att segra öfver begären, fåfången, själfkloketen, att vika för bättre rätt, bättre öfvertygelse, att uppoffra för andra sina fördomar, vanor, fördelar, ja, att utan knot återgifva åt Gud det käraste man egt på jorden! Och såsom i barndomens dagar, har jag lika ofta erfarit nederlagets hela blygsel, som segerns triumf. Men hvem är så svag, som den egna viljans
 20 slaf? Och hvem är så stark, som den, hvilken har makt att öfvervinna allt, emedan han kan öfvervinna sig själf?

JUNGFRU MARIAS NYCKELPIGA.

Jungfru Maria var nio år gammal, när hennes moder Anna sade till henne: – Gå till din moster Elisabeth i Bethanien och begär tillbaka min guldnyckel, som jag glömde hos henne i går. Men för all del, tappa ej nyckeln, ty han är en sådan märkvärdig nyckel, att han uppläser alla hjertan.

5 Jungfru Maria gick och kände sig lycklig att ha fått ett så stort förtroende. Hon hade brådt, hon nästan sprang hela vägen. Solen brände het öfver Jerusalem, och den lilla flickan blef trött, men hon fortfor att springa. På vägen var en bro öfver bäcken Kidron, och hon hörde bäckens vågor sorla: – Hvarför skall du gå öfver bron? Vada hellre genom vårt klara vatten! Du
 10 bär i dina ögon barndomens fyruddiga stjärna: du är så sann, så god, så lydig, så ödmjuk, att vi gerna ville kyssa dina bara fötter.

– Har ej tid, svarade Jungfru Maria och fortsatte sin väg, utan att hvila.

Bäckens vågor blefvo allena med fjärlarna och alla luftens bevingade

småkryp, som surrade öfver vattnet i skuggan af fikonsträden.

– Hvad vill det säga, att vara *sann*? frågade en liten skalbagge med sex svarta prickar på sina röda skalvingar, där den kröp på en videbuske.

– Det betyder att alltid låtsas vara bättre än man är, svarade spindeln, medan han spann sitt nät så ytterst fint, för att flugorna ej skulle se det. 5

– Men hvad betyder det, att vara *god*? fortfor skalbaggen, som ej var riktigt nöjd med det första svaret.

– Det betyder att vara god mot sig sjelf, men sticka ihjäl alla andra, svarade getingen.

– Hvad vill det säga, att vara *lydig*? 10

– Det betyder att göra allt hvad man sjelf vill, svarade bromsen och surrade så hufvudlöst i väg, att han föll i bäcken och var nära att drunkna.

– Aj, aj, sade skalbaggen. – Men hvad betyder det, att vara *ödmjuk*?

– Hvad skulle det betyda annat, än att kläda sig grann för att beundras af hela verlden? svarade guldflugan, medan hon skrytsamt utbredde sina glänsande vingar i solskenet. 15

– Förlåt, att jag frågar så dumt, sade skalbaggen bedröfvad. – Jag förstår intet bättre.

– Ett sådant uselt kryp skulle aldrig besvara klokare folk med sina dumma frågor, surrade tordyfveln, där han låg på ryggen i smutsen och förgäfves sökte krafla sig upp. 20

Mot aftonen kom Jungfru Maria tillbaka, ännu tröttare än förr, och satte sig att hvila vid bron.

– Kom, vada genom bäcken, vi skola svalka dina brännande fötter, sorlade åter de små vågorna. 25

– Ack ja, det vore så skönt, sade den lilla flickan, skörtade upp sin klädning och vadade öfver bäcken. Det var förtjusande friskt, och vågorna kysste gladt plaskande hennes bara fötter.

– Tack, sade hon och fortsatte med friskare mod sin hemväg till staden.

Men en lång stund därefter kom hon orolig tillbaka, och solen var redan nära sin nedgång. – Kära små vågor, ha ni sett min guldnyckel? Jag bar honom i min klädningsficka och måste ha tappat honom här, när jag skörtade upp min klädning. Jag har frågat solen, och solen svarade: – Har jag tid med din nyckel nu, när fikonen mogna? Jag har frågat berget, och berget svarade: – Jag har annat att göra, jag står på utkik för att se om romarne komma! Jag ville fråga månen, men han svarade: – Narraktiga flicka, jag har ju ännu icke gått upp! Du, bäck, måste veta det, ty det var här jag skörtade upp min klädning. 30 35

Bäcken Kidron visste lika litet som solen, berget och månen. – Har jag tid med din nyckel nu, när jag måste vattna alla näckrosor efter den heta dagen?

De flygande kräken voro mera hjälpsamma. Alla sökte. Fjärilarna doppade sina vingar i vattnet, spindeln sökte i sina nät, guldflygan tänkte
 5 ej mer på sin grannlåt. Tordyfveln, som nu ändtligen kommit på fötter igen, lunkade makligt i väg till stranden. Allt lefvande sökte. Örnen frågade dufvan, lejonet frågade haren och fikonsträdet frågade näckrosen: – Har du ej sett Jungfru Marias guldnyckel?

Nej, ingen hade sett nyckeln, utom den lilla skalbaggen med de sex svarta
 10 prickarna på de röda skalvingarna. Den hade sett nyckeln glimma mellan småstenarna vid stranden af bäcken och surrade:

Solblink i vågen,
 Ingen såg'en,
 Bara den dummaste,
 15 Minsta och stummaste
 Såg guldets strimma
 I vattnet glimma.

Jungfru Maria hörde skalbaggens svaga surrande, sprang till stranden och fann ganska riktigt sin lilla nyckel mellan två små stenar, en hvit och en röd.
 20 Hennes glädje blef stor, och hon sade till skalbaggen: – Kom hit, sätt dig nu på min klädning och vakta min nyckel! Du skall blifva min nyckelpiga.
 – Men jag är så liten, så fattig och så dum, sade skalbaggen.
 – Just därför, att du anser dig sjelf så fattig, så liten och så dum, skall du blifva min trotjenarinna och följa mig hvar jag går.

Den lilla skalbaggen surrade glad till sin plats på klädningsfällan och
 25 följde sedan sin herskarinna öfverallt som hennes nyckelpiga. Och den lilla flickan vid Kidron blef den stora, ödmjuka, af alla menniskor kända och älskade Jungfru Maria, växte lång och fick guldnyckeln af sin moder. Med den uppläste hon alla hjertan i världen.

Men spindeln och getingen och guldflygan och bromsen och tordyfveln kunde ej nog förundra sig öfver den ära, som vederfors ett så uselt kryp, som den lilla skalbaggen. Än i dag sitter Jungfru Marias nyckelpiga på vide-
 30 busken, och än i dag anser hon sig sjelf vara den minsta och dummaste i hela den vida världen. Har du sett henne, du? Det är en hel stor släkt, som de lärde gifvit det latinska namnet: *coccinella*, och somliga ha hvita prickar på gula skalvingar, andra ha bara två eller tre svarta prickar. Men den rätta nyckelpigan är hon med sex svarta prickar på sina röda skalvingar, och hon är en god bekant för många barn, som leka i gröngräset. Om hon numera

finns vid bäcken Kidron utanför Jerusalem, kan ingen så noga veta. Det är så länge sedan Jungfru Maria var nio år och vadade öfver bäcken på hemvägen från Bethanien.

FOLKSKOLEBARNENS VANDRINGS- SÅNG PÅ VÄGEN TILL SKOLAN.

Vi vandra så glada i ungdomens vår,
I morgonens vind och med kransar i hår.
Vi vandra i höst och i vintersnö,
På drifvade vägar och frusen sjö.
Vår stuga blef för trång, 5
Och vägen blir ej lång,
Han kommer oss mot, och han vingar vår gång,
Vi vandra till skolan med modiga steg
För Gud och hans sanning vår lyckliga väg.

Vi äro den morgon, som gryr för vårt land, 10
Dess kommande dag är ju lagd i vår hand.
Vi äro dess grönaste åker i knopp,
Vi såddes i kärlek, vi blomma i hopp.
Väx än en liten tid,
Vårt sköna land, i frid; 15
Vi komma, vi komma att strida din strid,
Att bära din börda och bygga ditt hus
Med fädernetro och med nutids ljus.

Så vandra vi ut från vår hemgårds grind,
Som asparnas fun uti vårens vind. 20
Vår fader i himlen, som leder vår färd,
Han reder vårt fäste i villande verld.
Stig högt, vår glada sång,
Som klara källors språng!
Vår tid, ja vår tid skall ock komma en gång. 25
Vi vandra i väntan, vår bön skall bli hörd,
De blommande ax skola bära sin skörd.

ENGLARNAS JULKLAPP.

Långt öfver stjärnhimmelen stå de stora, snöhvita englafurstarne kring Guds tron och afbida hans budskap, som de skola utföra i verlden. Bakom dem stå i långa rader barnens ljusblå englar, om hvilka Jesus har sagt, att de se alltid Guds ansigte, som är i himmelen.

- 5 Det mörknar kring norra delen af jorden, det mörknar kring Betlehem. Stormarna rasa, regnet faller i strömmar öfver sydländerna, men långt i norr faller den hvita snön öfver döda blommor och vissnade löf. Julen tillstundar: skulle icke englarna minnas julen! Huru kunna de någonsin glömma, att verldens Frälsare föddes med evigt ljus i jordens mörkaste
10 natt? Huru måste de ej alltid minnas sitt glada budskap då till Betlehems herdar och sin härliga lofsång, som allt från den natten går genom verlden och upprepas hvarje jul i alla kyrkor, alla hem, där Guds lof bor, och alla barnahjertan, som älska sin Frälsare?

- Nu stå barnens ljusblå englar församlade för att sig emellan öfverlägga
15 huru de denna jul skola vaka, varna, trösta och glädja barnen, för att där i alla hem må vara en rätt julglädje i Guds kärlek och för att Jesus må kunna vara bjuden hos dem till julgäst. Där han ej är närvarande, där är ingen rätt glad jul, där sjunga ej englarna, där är ingen hjertefröjd vid de rågade bord, där slockna ljusen i granen, och mörkret ser in genom snöiga rutor i mörka
20 menniskosjälär.

- Englarna rådpläga sig emellan, först huru de skola vaka i den heliga natten, när intet lefvande väsen på jorden får göra en annan illa, och sedan med hvilka gåfvor de denna jul skola glädja sina kära barn. Några säga:
25 – Vi vilja gå till de fattiga, sjuka, hemlösa, öfvergifna, olyckliga och bedröfvade. Andra säga: – Vi vilja gå till fångelserna, till ödemarkernas drifvor, till skeppen på det mörka, stormiga hafvet, till öknarnas brännande sand och till grufvorna under jorden. Åter andra säga: – Vi vilja gå till de glada och lyckliga hemmen, där Guds lof bor; hvarför skulle vi glömma dem? Är icke den goda glädjen också en himmelsk gåfva i jordens sorger?

- 30 Vid det de så berätta för hvarandra sina planer för julen, stå två skinande englafurstar som solstrimor midt ibland dem och säga till barnaenglarna: – Oss är anbefaldt att vaka öfver rättvisa och barmhertighet på jorden. Hvad hafven I lärt barnen om dessa Guds bud?

- De ljusblå englarna svara: – Vi hafva ofta hviskat i barnens samveten en
35 maning att vara goda och rättvisa mot allt lefvande på jorden, menniskor, djur och markens växter. Och de flesta barn vilja gerna lyda vår maning,

men deras lynne är så lätt, deras vilja svag, och de glömma det åter nästa minut.

– Välan, säga englafurstarne, – gifven dem i år en julklapp, som ständigt skall påminna dem om eders röst i deras samveten! Såsom alla barn hafva sin skyddsengel, så skola alla barn äfven hafva sin skyddsling. Gifven dem hvar och en för sig att älska och vårda en lefvande varelse, som är svagare än de sjelfva! Sägen till dem: Det är fegt och grymt att göra en värnlös illa, men modigt och ärofullt att försvara honom!

De ljusblå englarna se förlägna på hvarandra och svara: – Höge furstar, vi hafva lärt barnen att *förstå* det rätta och *vilja* det goda; hvad önsken I mer?

– Gån, säga englafurstarne, – gån ut i Guds kärlek, och lären barnen att också *göra* det goda!

I samma stund äro de skinande solstrimmorna borta och englafurstarne åter osynliga. De ljusblå englarna stå ett ögonblick rådvilla. Hvar skola de finna en skyddsling, svagare än ett svagt barn, fattigare än en fattig, sjukare än en sjuk och olyckligare än en olycklig?

Då är bland dem en engel, mera ljusblå än alla de öfriga, och han är det barnets engel, hvilket en gång satt i Frälsarens famn och fick hans välsignelse. Denna barnaengel finner ett råd, han säger till de rådvilla: – Förstån I icke Guds kärlek? Skulle ett menniskobarn någonsin vara så svagt, så värnlöst, så hjälplöst, att det ej finner en lefvande varelse ännu svagare, värnlösare och hjälplösare än det sjelf är? Gören alla som jag skall göra, när julen kommer, och sägen i alla hem, i alla barnahjertan samma ord, som jag skall säga i det hem, dit jag kommer som julgäst! Gifven nu akt, och glömmen icke, att Gud gifvit barnen en julgåfva genom rättvisans och barmhertighetens englafurstar, och lycklig den, som sår dessa ord i sitt barnahjerta till framtidens skörd!

– Så vill jag göra, fortfor engelen. – När granen är tänd om julaftonen och barnen församlade, vill jag gå till ett hem, där Jesus är julgäst, och säga några ord till det hemmets fader och moder, när de slutat sin julbön. Och fadern eller modern skall upprepa mina ord för barnen, och barnen skola få välja fritt, men där de äro tvehågsna, skola de äldre råda dem. Jag skall säga så:

1. Gud gifver åt hvarje barn en skyddsling att älska och försvara, på det att barnets kärlek till denna ena må efter hand växa ut till godhet mot alla.

2. Hvarje barn öfver två år gammalt skall till sin skyddsling utvälja en lefvande varelse, menniska, djur eller markens växt, som är svagare än barnet sjelf.

3. Denna varelse skall barnet vårda så mycket det kan, försvara så mycket det kan, men icke bortklema, icke gynna på andras bekostnad, icke tillåta något orätt, ondt eller oskickligt.

4. Och detta skall barnet göra af kärlek till Gud och hans skapade verk.

5 Här tystnar den ljusblåaste bland de ljusblå. Den stora, skinande skaran af tusende sinom tusende andra barnaenglar står lyssnande och bifallande stum. Det synes dem, som skulle nu den första välsignelsen öfver barnet i Frälsarens famn breda sig ut öfver alla himmelrikets utkorade barn på jorden, och de bereda sig tysta att frambära den nya julgåfvan till dem, som
10 vilja emottaga henne.

Hvad säga då emottagarne? Många skola icke förstå gåfvans värde och behöfva undervisning därom af äldre. Många skola vara för lata, andra för likgiltiga att välja en skyddsling. Åter andra skola lyssna som på en saga, hvilken man hör i dag och glömmen i morgon. Icke få skola glada välja den
15 första och närmaste de komma ihåg, men tröttna snart vid beskyddet och hellre tänka blott på sig sjelfva. Det är som med åkermannens utsäde. Somt faller på hälleberget, somt på vägen, somt bland tistlar och törne. Men några frön falla uti den goda jorden och bära frukt i välsignelse.

Mycket i denna julgåfva behöfver förklaras för barnen. Om Karl vill
20 beskydda en ung fåle; om Anna hellre väljer sin lilla kalv eller sitt hvita lamm; om Vilhelm beskyddar en hund, men Karin föredrager sin qvicka kattunge; om Viktor väljer sin tama ekorre och Elsa sin unga kanariefågel; om Bertel uppfostrar en fjäril ur puppan; om Julia beskyddar ett ungt äppelträd; om Richard hellre beskyddar sin lille bror, men Lina förälskar sig i sin löfkoja,
25 som hon uppdragit i krukan alltifrån de första hjertbladen; – hvem skall då Lilly beskydda, hon, som ännu ligger i vaggan? Hvem skall stackars Josef beskydda, där han ligger i messlingen och ej kan sköta sig sjelf, långt mindre tänka på andra? Hvem skall den fattige tiggargossen beskydda, han, som, sjelf hungrig och hjälplös, går från gård till gård och begär sitt bröd?

30 Det vill jag säga dig. Lilly skall bespara sin egen mamma mycket besvär, mycket nattvak, mycken oro, om hon ej bråkar, ej klagar, men alltid är tålig och glad. Det är så hon skall beskydda sin käraste vän. På samma sätt skall sjuke Josef unna sin sköterska ro och hvila så mycket han kan, och hon skall vara hans skyddsling. Så fattig är ej heller tiggargossen, att ej den ledbrutna,
35 lilla fågelungen, som han finner nedfallen ur boet, och det vilsegångna barnet, som han visar vägen till hemmet, är fattigare än han. Hvarje tjenst,

som du frivilligt bevisar en annan, gör dig i detta ögonblick starkare än han, och hvarje gång du försakar dig sjelf för en annan, är denne andre svagare än du. Mins du vår Frälsares ord: »Allt hvad I hafven gjort den minste af mina bröder, det hafven I gjort mig?»

Se, så underligt är det i verlden, att svagast och fattigast äro de, som behöfva och begära de mesta försakelser af andra, men starkast och rikast äro de, som kunna försaka sitt eget för andras glädje. 5

Förstår du nu hvad det är att beskydda? Förstår du Guds kärlek i den nya julgåfvan, när han gifver åt hvarje barn en skyddsling att älska, vårda och försvara, så mycket detta barn kan? Ingen, ingen i hela den vida verlden är så svag, att han ej finner en svagare att beskydda; ingen är så fattig, att han ej med sin tjenst kan göra en annan rik. Och för hvar gång han så gör, återgifver han en liten, liten del af Guds kärlek, som förbarmar sig öfver alla; och för hvar gång igenkänner han i sig sjelf det barn, som Frälsaren tog i sin famn och som han välsignade. 10 15

FÖR SMÅSKOLORNA.

1. I GRÖNA SKOGEN.

Barnen gå parvis ut till skogen. (Melodi: »Jag mins den ljufva tiden».)

Kom ut i gröna skogen,
Det är så svalt i den.
Hvar björk är vår förtrogen,
Och tallen är vår vän. 5
Hvar källa är vår spegel
Allt i den klara sol;
Och vinden är vårt segel,
Och tufvan är vår stol.

Kom, vandra vid min sida
Allt på den gröna färd.
Vårt hem är nu den vida,
Den obekanta verld. 10

15

Vår fot är lätt och yster,
 Vår håg är glad och stor.
 Hvar blomma är vår syster,
 Hvar fågel är vår bror.

2. GÖKEN GALAR.

Forts. af n:o 1. Nu äro barnen i skogen. Hvarannan sätter sig i ring på tufvorna, hvarannan står rak däremellan och föreställer ett träd: gran, björk, al o. s. v. Mot slutet af visan säger lärarinnan: nu kommer göken och sätter sig i björken, nu sätter han sig i granen o. s. v. Då skall den gala, som föreställer trädet, och därmed
 5 *kan turas om. I slutet instämma barnen med göken.*

Obs. Barnen, som föreställa träd, gunga med armarna.

10

Nu sitta vi och sjunga emellan björk och al.
 Se, huru träden gunga! Hör, huru göken gal!
 Du rara, du kära, du glada kucku, kom,
 Att gunga och sjunga och sjunga året om!
 Kucku! Kucku! Kucku, kucku, kucku!
 Kucku! Kucku! Kucku, kucku, kucku!

3. MYGGDANSEN.

Barnen springa parvis i takt. En är sparfven och tager en mygga vid slutet af hvar vers. Myggorna flyga undan, tills alla äro tagna.

5

Tolf myggor dansa i solens sken
 Och ha så roligt hwarenda en
 Med sina långa ben.
 Summ summ summ summ, bäst dansen går,
 Summ summ summ summ, dem sparfven får.

4. URMAKARVISAN.

(Melodi: »Gubben Noach».) Barnen härma med armarna pendelns svängningar – för tornuret långsamt, för vägguret fortare, för fickuret mycket fort. Sången likaså.

Många ur och många ur i mina dar jag gjort,
Sakta gå de, sakta gå de, eller gå de fort. 5
Tiden från oss springer,
Medan klockan ringer
Tick och tack och tick och tack och tick och tack och tick.

Stora uret, stora uret slår i kyrkans torn,
Där som väktarn, där som väktarn blåser i sitt horn. 10
Nattens timmar ila;
Barn gå hem till hvila!
Tick och tack och tick och tack och tick och tack och tick.

Gamla uret, gamla uret på vår vägg ännu
Ropar till oss, ropar till oss: vakna klockan sju! 15
Klara morgonstunden
Hon har guld i munnen.
Tick och tack och tick och tack och tick och tack och tick.

Så går tiden, så går tiden, som Guds vilja är.
Lilla uret, lilla uret knäpper jämt så här! 20
En guldfågel nickar
I dess bo och pickar
Tick och tack och tick och tack och tick och tack och tick.

5. KATTEN OCH RÅTTAN.

Barnen dansa i ring, och råttan är inuti. Katten smyger sig in i ringen, och råttan smyger sig ut. När råttan är tagen, blir hon katt, och en annan blir råtta.

5 Nu kommer kissekatten
Och går på tå om natten.
Vår bästa råtta vill han ta.
Du lilla råtta, göm dig bra!

6. MJÖLNAREVISAN.

Barnen sjunga i ring. Under sången härma de rörelser och handgrepp: huru man bär säcken till qvarn och kastar den från sig; huru qvarnhjulet snurrar och stenen går kring; huru man knådar degen, bakar bullen och rör i gröten. Vid sista versen bäres säcken från qvarn, och till slut springa alla parvis tillbaka till qvarnen för
5 *att hemta mjöl åt fattiga barn.*

Och qvarnen hon malar för vatten och vind,
Klipp, klapp!
Och mjölnaren går där så mjölig och trind,
Klipp, klapp!
10 Vid qvarnen så stå där små fattiga barn,
De ha ingen påse att bära till qvarn.
Klipp, klapp, klipp, klapp, klipp, klapp.

Och qvarnhjulet snurrar och stenen han går,
Klipp, klapp!
15 Så mjölet det dammar kring väggar och vår
Klipp, klapp!
Snart knåda vi degen och baka vårt bröd.
Och röra i gröten och ha ingen nöd.
Klipp, klapp, klipp, klapp, klapp, klapp.

20 Och käraste mjölnare, sälj ur din tratt,
Klipp, klapp!
Så mycket som råttorna ätit i natt,

Klipp, klapp.

Så köpa vi bröd åt de fattiga barn
Och snurra som hjulet och mala som qvarn,
Klipp, klapp, klipp, klapp, klipp, klapp.

25

P U K K I S V I S A .

Och Pukki han var en äkta spanjor,
Vauvau, vauvau, vauvauedivau,
Och han var så svart, så att ingen det tror,
Vauvau, vauvauedivau.
Vauvau, vauvau, vauvau!
Vauvauedivauedivauedivauedivau!

5

2. Han åt på hotell precis klockan två,
Vauvau etc.
Han åt på minuten och passade på,
Vauvaue di etc.

10

3. Och glömdes hans tid, hans herre till skam,
Vauvau etc.
Bar Pukki i munnen galoscherna fram,
Vauvaue di etc.

4. Sex tallrikar kött dem slök han helt lätt,
Men ack! för den sjunde var Pukki för mätt.

15

5. I köket var han en vådelig gäst,
Han tog hvad han fann att där smakade bäst.

6. Och var på kalas stortortan sin kos,
Låg en under bordet och slekte sin nos.

20

7. Men tapper i krig var Pukki helt visst;
För kissornas klösor ett öga han mist.

8. Och trogen polis båd' dagar och natt;
Adjö med den tjufven, som Pukki fick fatt!

25 9. Han skällde sig hes, förtjente sitt bröd;
Han följde sin herre i lif och i död.

10. De reste en natt i vinter och frost,
Och efter i spåren sprang Pukki på post.

30 11. Då hördes ett larm, ett skall och ett tjut,
Och släden han var då långt stycke förut.

12. Och vargarnas flock, väl sju på en gång,
De rusade fram emot Pukki i språng.

13. Han slogs mot de sju, han skällde, han bet,
Och drifvan bar spår af att striden var het.

35 14. Men ugglan, som satt i tallarnas topp,
Hon såg huru vargarna åt' honom opp.

15. Och drifvan hon gret, och släden han for,
Men visst var det synd på en äkta spanjor.

LEKAR.

SKOGSKONUNGEN.

Personer:

TAPIO, gubbe; mörkbrunt skägg, hög barrhatt, pels af trädmossa, gyllene klubba.

5 MIELIKKI, ung qvinna; gyllene armband och kransar, blå strumpor, röda skoband, gyllene nycklar.

NYYRIKKI, gosse; blå mantel, blå eller röd hög mössa, yxa.

TELLERVO, flicka; gullgult hår, lätt skjorta med fina fällar.

TUULIKKI, flicka; björkris, röd sidenduk.
 METSÄN PIIKA, liten flicka med flöjt.
 TVÅ HALTIAT med honungsskrinet.
 FÖRSTA, ANDRA och TREDJE HALTIAN.
 EN JÄGARE.
 TAPIOS BOSKAPSHJORDAR.

10

En slätt i skogen. Stora och små fåglar rundtomkring på alla grenar.

METSÄN PIIKA (*ensam*).
 Brr, – det kännes litet kulet,
 Skogen är så mörk, så frusen,
 Och i hemlighet förstulet
 Sprang jag hitåt efter ljusen.
 Nej, hvad här är fint och grannt,
 Prydligt, putsadt och galant,
 Och så många fåglar sitta
 Här på grenarna och titta!

15

Skön god afton, vänner små!
 Törs jag våga en begäran
 Att en stund mig hvila få?
 Kanske har jag ej den äran
 Vara känd till min person?
 Jag är blott ett tjenstehjon,
 Skogens lilla nippertippa,
 Metsän piika kallas jag.
 Arbet' har jag nog hvar dag:
 Måste alla ruskor klippa,
 Städa alla kärr och mossar,
 Binda bergen fast med trossar,
 Sopa alla vägar snygga,
 Bo åt alla kråkor bygga,
 Plocka bär åt jägargossar,
 Mjöd åt alla björnar brygga
 Och, när vargarna bli stygga, –
 Hålla de små barnen trygga.

25

30

35

40

I min tjänst hos skogens konung
 Samlar jag hvar dag hans honung.
 Måste med min pipa kalla
 45 Alla, som han vill befälla.
 Passa upp hans fru värdinna,
 Hennes lin på sländan spinna,
 Sticka hennes strumpor röda,
 Elda bastuns ugn att glöda,
 50 Ge små fågelungar föda.
 Korteligen, all min möda
 Vore lång att här berätta.

Nu är sammanhanget detta:
 Tapio har många barn,
 55 Hundra pojkar, tusen flickor,
 Alla qvistiga som stickor,
 Skrofliga som skogens flarn.
 Och det blir för oregerligt,
 Om de ej i skola fås,
 60 Till att lära sig, förstås,
 Skick och seder rätt kruserligt.
 Trött vid deras öfverdåd,
 Ämnar nu min herre fara
 Med sin stora barnaskara
 65 Att begära goda råd
 Hos den vise Wäinämöinen.

Men jag sprang från skog och fjäll
 Hit på mina skidor snälla,
 Före honom att beställa
 70 Nattqvarter för denna qväll.
 Och min stackars herre lunkar,
 Så att hela skogen dunkar,
 Efter mig från Tavastmon.
 Hvad? jag redan hör en ton!

75 *(Man hör en trumpet eller ett vallhorn.)*

Plats för Tapio på hans thron!
 Plats för allt hans tjenstehjon,
 Hans familj och hans halunkar!

(*Tapio och Mielikki med följe intåga.*)

TAPIO.	80
Halt! Här kunna vi nu rasta.	
Här är en rätt vacker park.	
Redan qvällens irrbloss kasta	
Ljussken öfver skog och mark.	
Metsän piika, som jag ser,	85
Har för oss beställt kvarter.	
Mielikki, var ej sen,	
Sätt dig ned på denna sten,	
Medan här din trötta gubbe	
Tager plats på denna stubbe.	90
(<i>De sätta sig.</i>)	
Nå, mitt folk, träd fram och säg,	
Medan månen vänligt tänder	
Silfverlyktan på vår väg,	
Hvad ni haft i dag för händer!	95

FÖRSTA HALTIAN.	
Jag bor i en tall	
Vid forsarnas fall.	
I dag kom en slaf	
Att hugga den af.	100
Men karlen jag fattade,	
Stjälpte om benen,	
Slog yxan i stenen,	
Och skatorna skrattade.	

ANDRA HALTIAN.	105
Jag bor i en källa,	
Där elgarna dricka.	
I dag kom en flicka	
Att vatten sig hålla.	

110 Då märkte nog jag
 Hon var liten och svag.
 Jag ämbaret fyllde
 Och bar utan hinder,
 Och solen förgyllde
115 De rosiga kinder.

 TREDJE HALTIAN.
 Jag bor i ett berg,
 Min far är en dverg,
 En elfva är mamma.
120 Jag plockade gull
 Min hattkulle full,
 Och bar till den fattiga enkan detsamma.

 TELLERVO.
 Jag fann uti spåret
125 En hare i snåret,
 Han blödde af såret
 Från jägarens pil.
 Jag kom som en il,
 Jag band om hans sår
130 Med mossa och blår
 Och bar honom trogen
 Till boet i skogen.

 NYYRIKKI.
 Ett bi frös ihjäl
135 I drifvan den djupa
 Helt nära min kupa.
 Det rörde min själ
 Med ömkan och harm.
 Jag andades varm
140 På stelnade vingar
 Och biet jag bringar
 Till lif i min barm.

TUULIKKI.

En ekorre smackade

Munter på grenen,

145

En jägare knackade

Pilen mot stenen.

Jag kom som en vind,

Nöp jägarn i kind,

Knep pojken i nacken

150

Slog bågen i backen

Och kröp under stacken

Vid närmaste grind.

EN JÄGARE.

Sköna fru i skogens salar,

155

Hör hvad stygga flickan talar.

Det var mig, som hon bedragit,

Och mitt byte har hon tagit.

Basa henne, om du dristar,

Nu med björkens mjuka qvistar,

160

Att sin elakhet hon mistar

Och ej mer med jägarn gycklar!

Tag nu dina gyllne nycklar,

Knippan vid din sida slamrar,

Öppna Tapios rika kamrar.

165

Och godt byte nu mig skicka!

Låt din lilla tjensteflicka

Med sin snälla honungspipa

Locka skogens djur i knipa,

Som här rundtomkring så qvicka

170

Hoppa fram på skogens bricka.

MIELIKKI.

Hvad du ber, jag unnar gerna.

Metsän piika, skogens tärna,

Blås tillsamman vargen, björnen,

175

Orren, tjädern, dufvan, örnen,

Filfras, lo och räf och hare!

Jägarn allt förunnadt vare.

(Metsän piika blåser tillsammans skogens djur.)

180 JÄGARN (*medan han skjuter djuren, som falla för hans pilar*).
 Skogens drottning, dig jag prisar
 Att så gifmild du dig visar.
 Allt jag fäller: dufvor, örnar,
 Tjädrrar, harar, räfvar, björnar.
 185 Nu blir gästabud i stugan,
 Nu skall stek i pannan fräsa,
 Nu skall öl i muggen jäsa,
 Sjelfva frusna vinterflugan
 Sjelfva syrsan, gömd i smugan,
 190 Skall af fröjd på ugnen surra
 Och för Mielikki hurra.

MIELIKKI.
 Tror du, gosse, tror du, djerfva,
 Att jag vill mitt folk förderfva?
 195 Har du ej sett skogens syner
 Gäcka förr den glade jägarn?
 Innan grytans stek du bryner,
 Innan ölet jäst i bägarn,
 Skall det byte du nu fällde,
 200 Återkomma till mitt välde
 Och få lif hos rätte egarn.

(Hon ger tecken åt Metsän piika, som blåser i pipan. De fallna djuren få lif och hoppa muntert omkring.)

JÄGARN.
 205 O, du troll, med svek i fällen!

MIELIKKI.
 O, du narr, som trodde trollen!
 Mina djur af pilen blöda.
 Kom, min lilla tjensteflicka,
 210 Att med skogens honungsföda
 De förskrämda vederqvicka.

(Metsän piika kringbjuder honungsskrinet.)

TAPIO.

Hvem vågar i aftonens strålände väckt
Den mäktige konungen gäcka,
Och skogarnas irrande, flygtiga släkt
Med pilar och båge förskräcka?
Är jag ej den väldige, som med min makt
Beherskar de ändlösa moarnas trakt
Så vida som furorna räcka?

215

220

(Man hör ett gny som af hagel och storm.)

METSÄN PIIKA (*uppstiger på ett berg för att lyssna och talar följande:*)
Herre konung, jag hör ett stort gny af hagel och storm. Jag ser mörkröda
moln, upplysta af blixtar, framvälla genom rymderna och närma sig oss. Det
är de kommande århundraden, som intåga i landet, kullstörta skogarna och
jaga oss hädan. Herre konung, jag räds, att din makt är förbi.

225

MIELIKKI. Blås på din pipa och jaga framtiden bort!

METSÄN PIIKA. Drottning, jag blåser förgäfves och får ingen ton. Vår
makt förmår intet mot framtiden. Ett nytt årtusende bryter fram. Låt oss fly!

(*Alla församla sig kring Tapio och bereda sig till aftåg.*)

230

TAPIO.

Än breder sig furornas rike så vidt
Kring Finlands omätliga fästen;
Än dånar ej yxan i skogarnas midt
Och härjar i örnarnas nästen.
Dock vet jag, den dag skall ock fylla sitt mått,
När plogarna plöja mitt grusade slott,
Och sågarna sluka upp resten.

235

Men aldrig skall Tapio, skogarnas kung,
Besegras af odlingens dvergar,
Okuflig han herskar i moarnas ljung
Och furornas tegar han bergar
Han värmer med skogen det frysande land,
Han vattnar dess fält ifrån skogarnas rand,
Och bergen med grönska han färgar.

240

245

Nu lemna vi fältet åt kommande dag,
 Om tusende år när det lider.
 Om godt eller ondt då i landet är lag,
 Det månde väl spörjas omsider.
 Men bygger där kraft under furornas sus
 Och strömmar från höjden ett himmelens ljus,
 Står Finland i tidernas tider.

(*Alla aftåga.*)

TIDERNAS SPEGEL.

Personer:

MORMOR (75 år).

LOTTA (15 år).

SPEGELBILDER.

5 *Ett rum. Det är afton, och två ljus brinna på bordet. I fonden en skärm, som i midten bildar en ram. En dörr, en byrå, en gungstol, en pall. Mormor med stickstrumpa i gungstolen. Lotta på pallen vid hennes fötter.*

LOTTA. Tänk, en så märkvärdig dag, mormor! Din födelsedag! Mamma och pappa och alla kusinerna och allt tjenstefolket ha gratulerat dig, onkel

10 Fritz har hållit tal, och vi ha sjungit en psalm till din ära.

MORMOR. Till Guds ära. Gud har burit mig på sina armar genom tidernas skiften och låtit mig upplefva många sorger, men långt mera nåd och mycken kärlek.

LOTTA. I dag skall jag hela dagen vara din tjenstepiga, i dag och alla
 15 dagar. Får jag det, mormor?

MORMOR. Ja, goda barn. Alla täfla ni om att göra mig glädje. Jag behöfver så litet. Jag vet ju, att ni hålla af mig.

LOTTA. Mormor behöfver klädas och kmmas och sitta bekvämt och få riktigt trefligt och ljust och varmt omkring sig. Hundarna få ej skälla, och
 20 dörrarna få ej stå halföppna, så att här blir drag i rummet. Så behöfver du en, som läser högt för dig. Hvad är det du mest tycker om att höra? Jag tror att det är Davids 103:e psalm.

MORMOR. Ja, läs den till sist i afton. Läs om Guds nåd och förlåtande kärlek öfver hela mitt lif och dess sena qväll.

LOTTA. Men är det verkligen sant, att du i dag fyllt sjuttiofem år?

25

MORMOR. Jo du, Gud låter den första siffran växa, men den andra kommer igen. Det var en tid, när också jag skref, som du, min ålder med ett och fem.

LOTTA. Nej, har mormor verkligen en gång varit femton år?

MORMOR. Hvarför anser du det så otroligt? Är det så omöjligt, att mina gula kinder en gång varit röda, min skrynkliga panna slät, mitt gråa hår brunt och mina visnade händer mjuka?

30

LOTTA. Nej, men ... mormor har varit gammal så länge jag mins.

MORMOR. Sök i öfversta lådan af min byrå, så skall du finna en medaljong från min ungdom.

35

LOTTA (*söker och finner i lådan en medaljong*). Åh, se! Är den unga flickan du, mormor? Hvad hon ser god ut! Och hvad hon liknar min egen mamma! Jag ville vara i hennes ställe!

MORMOR. Om du vore hon då, så skulle du nu vara den gamla gumma, som du kallar din mormor. Du skulle förlora på bytet, Lotta lilla.

40

LOTTA. Nej, mormor! Se huru skälmsk och glad hon ser ut! Så vacker och god har jag aldrig varit. Byta vi?

MORMOR. Ja, hvad vågar man icke vid femton år! Kära barn, tänk på mina glasögon och mitt gråa hår; tänk dig ett långt lif med många pröfningar bakom dig och framför dig årens snö med dess aftonskymning! Ja, det är sant, att efter aftonen randas en ny morgon, en ny ungdom, som aldrig förgår.

45

LOTTA. Ju längre jag ser dig, när du var ung, desto mer igenkänner jag dig. Där är någonting ungt och varmt, som skiner igenom hvad du kallar årens snö. Det måste vara för att du är så hjertegod. Se, nu skrattar din bild i medaljongen! Du måste haft mycket roligt, när du var ung.

50

MORMOR. Åh ja, i den korta klädningen hoppar ju hela världen kråka för oss. Man snafvar lättare i den långa klädningen.

LOTTA. Har du haft förtreter? Glöm dem, mormor! Mins blott det för-tjusande glada att ha varit en så söt flicka, som du! Topp, så byta vi! Du låts vara jag, och jag låts vara du!

55

MORMOR. Nåväl, sök i samma låda, där du fann mitt porträtt! I venstra hörnet skall du finna ett etui och i etuiet en svartspegel, som jag en gång fick af en fattig gumma. När jag var vid din ålder, gick jag en dag i skogen att plocka bär och fann en gumma, som brutit sitt ben, liggande hjälplös i en myrstack. Jag bar henne hem, jag skötte henne tills hon blef frisk, och af tacksamhet gaf hon mig sin dyrbaraste skatt, en trollspegel, som elfvornas drottning tappat i morgondimman. Far varsamt med spegeln, barn, ty det

60

finns blott en sådan i hela världen! Man ser i den det förflutna, nuvarande och tillkommande alldeles som skulle det lefva framför oss. Jag har gömt
 65 den för allas ögon, men du skall få se den, för att förstå hvad det betyder att byta år med sin mormor.

LOTTA (*letande i byrån*). En spegel? Här är en dosa med ringar och perlor ... här en sköldpaddskam, inlagd med guld ... hvad du är rik, mormor! ... Och här en medaljong med morfars porträtt. En så fin kavaljer! ... Nej se,
 70 här är en portfölj med bref och pressade blommor! Men hvar är spegeln?

MORMOR. Spegeln ligger i en ask af elfenben.

LOTTA. Här är asken. Så vackert arbetad! På locket en engel, som går på ett rullande klot.

MORMOR. Tiden och lyckan gå på rullande klot.

75 LOTTA. Mormor, jag är rädd! Jag törs intet öppna tidernas spegel.

MORMOR. Ja, låt den ligga orörd i sin gömma. Det kan vara nyttigt för oss att se tillbaka, men ej att se framåt.

LOTTA (*tvekande*). Att se tillbaka och på samma gång framåt! Se allt, som varit, och allt, som kommer! Mormor, öppna du spegeln, och jag tittar
 80 öfver din axel.

MORMOR (*framtager en liten spegel ur asken*). Nå, hvad vill du se?

LOTTA (*tittande öfver hennes axel*). Törs jag? Får jag? Jag vill se dig, mormor, när du var femton år.

MORMOR. Vissnade gamla, blif åter ung! Träd fram för din efterverld!

85 SPEGELBILD N:O I. (*En ung flicka i kostym från 1830-talet och med långa hårflåtor i nacken framträder i ramen.*)

LOTTA. Porträttet! Hvad hon är förtjusande. Får jag tala till henne?

MORMOR. Se och tala får du, men intet vidröra henne, ty då flyter hon bort i luft.

90 LOTTA (*förlägen*). Hvad heter fröken?

BILDEN (*nigande*). Mitt namn är Beate Sophie Randers.

LOTTA (*hviskande*). Det är du, mormor. (*Högt till bilden.*) Känner fröken den gamla frun här i gungstolen?

BILDEN. Nej, jag har aldrig sett henne förr.

95 LOTTA (*hviskande*). Mormor, hon känner dig intet!

MORMOR. Huru vill du, att man vid femton år skall igenkänna sig själf vid sjuttiofem år?

LOTTA (*till bilden*). Min mormor hette också Beate Sophie Randers, förr än hon blef gift. Har fröken sett kapten Silfversparre?

100 BILDEN. Ja, han är kadett i Fredrikshamn. Jag dansade med honom i går

på min födelsedag. Uniformen kläder honom, han valsar så bra, att man kan bli yr i hufvudet. Annars bruka vi flickor kalla honom kråkskrämman, för att han sköt bom på en kråka.

MORMOR. Ja, de flickorna! Vi lyckade den tiden ibland med Silfversparre.

105

LOTTA. Vet fröken, att kadetten Silfversparre blef sedan min morfar?

BILDEN. Gör intet narr af honom!

LOTTA. Han blef gift med min mormor, och fröken sjelf är min mormor.

BILDEN. Åh, så roligt! Mjukaste tjenarinna; jag gör mormor min compliment ... Säg, är du intet en af mina skolkamrater i friherrinnan Rosens pension? Förlåt, att jag intet strax kände igen dig. Vi äro så många.

110

LOTTA (*lifligt*). Aldrig har jag hört talas om Rosens pension. Men vi ha bestämdt dansat och lekt tillsammans. Vi äro jämnåriga, vi säga du till hvarandra. Tycker du om att åka på velociped?

BILDEN. Hur var det? Velo ...

115

LOTTA. Velociped. Jag kan, jag; du skall snart lära dig. Du skall ofta helsa på oss. Bor du nära järnvägen?

BILDEN. Järnvägen? Hvad är det?

LOTTA. Å, det är en järnväg, förstås. Ha ni telefon, så att vi kunna språka ibland? Det blir för dyrt att telegrafera.

120

BILDEN. Tele ... ? Tele ... ? Parlez vous français, mademoiselle?

LOTTA (*hviskande*). Mormor, hon talar franska!

MORMOR. Det var det enda vi lärde i friherrinnan Rosens pension.

LOTTA (*högt*). Hvarför frågar du mig, om jag talar franska?

BILDEN. Du begagnar så många främmande ord. Jag skall helsa på dig. Hvar bor du?

125

LOTTA. Hvar jag bor? Här hemma naturligtvis.

BILDEN. Visa mig din märkduk. Jag har min på väggen i glas och ram.

LOTTA. Märkduk, hvad är det?

BILDEN. Det är en märkduk, förstås. Men förlåt mig, mamma väntar, vi skola nu baka julbröd och stöpa ljus.

130

LOTTA. Stöpa ljus?

MORMOR. Det lärde vi hemma.

LOTTA. Ja, se det kan intet jag! Men du är så snäll och glad, att jag måste dansa sju hvarf omkring med dig. (*Springer fram, vidrör bilden och bilden försvinner.*) Beate, hvart tog du vägen? ... Hon försvann, mormor!

135

MORMOR. Jag sade ju det! Tror du, att jag vid femton år hade någon aning om velociped, järnvägar, telegraf och telefon? Lika litet som du förstår

att brodera märkdukar och stöpa ljus. Men du ville ju byta år med mig. Vill du nu se dig själv, när du är så gammal som jag?

LOTTA (*häpen*). Nej, mormor, nej, det törs jag visst intet. Jag kunde ju se mig själv försvinna!

MORMOR. Var du nöjd, Lotta lilla, med dina glada femton år. Kanske kan jag visa dig en annan liten flicka, i hvilken du har del. Kom än en gång hit och titta öfver min axel, så skall du få se din dotterdotter vid samma ålder som du.

LOTTA. Min dotterdotter! Får jag en dotterdotter?

MORMOR. Ja, en, som på sin tid skall kalla dig mormor.

LOTTA. Åh, mormor gör narr af mig!

MORMOR. Allt är möjligt. Min Lottas dotterdotter, träd fram!

150 (*Lotta intager sin förra plats bakom gungstolen. Bild n:o 2, en ung flicka, framträder bakom skärmen, klädd i en fantastisk framtidskostym med rött skärp, pince-nez, en kort pipa i munnen, kortklippt hår och en doktorshatt på hufvudet, läsande i en bok. Paus.*)

MORMOR. Nå, frågar du intet?

155 LOTTA (*hviskande*). Hon ser spansk ut. Hon har fallit från månen. (*Högt.*)
Hvad heter du?

BILDEN (*stirrar upp från boken*). Hvad befalls?

LOTTA. Jag frågar ditt namn.

(*Bilden vänder henne ryggen.*)

160 LOTTA. Jaså, förlåt! Hvad heter doktorinnan, om jag törs fråga?

BILDEN (*vänder sig om*). Magneta Hypothenusa Problem, doktorinna i socialdemokrati, till er tjänst.

LOTTA. Törs jag fråga hvad det är för en bok doktorinnan Magneta Hypothenusa Problem studerar så flitigt?

165 BILDEN. Det är 20:de seklets framsteg af författarinnan till 19:de seklets barbari.

LOTTA. Mycket uppbyggligt för doktorinnans förfäder. Skall doktorinnan snart taga studentexamen?

(*Bilden vänder henne åter ryggen.*)

170 LOTTA. Förlåt! I min tid gick man vid doktorinnans ålder ännu i skolan.

BILDEN (*vänder sig om*). I vår tid går skolan med elektricitet sextio kilometer i timmen.

LOTTA. Jaså. Lär man sig också röka i skolan?

BILDEN. Alla bildade flickor röka numera apelsinkärnor.

175 LOTTA. Jaså. Nå, hvad lär man sig mera i skolan? Kan doktorinnan hoppa kråka?

BILDEN. Var god och uttryck sig mera vetenskapligt!

LOTTA. Jag skall försöka. Kan Magnetan vara ung, glad, öfverdådig? Kan Hypothenusan dansa? Förstår doktorinnan Problem ett skålmstycke? Kan hon skratta och gråta, som man skrattar och gråter vid femton år?

180

BILDEN (*spotskt*). Jag kan allt, utom att svara på opassande frågor.

LOTTA (*ond*). Hvad nu, fröken Naturkraft? Vet hon väl, att jag är hennes mormor?

BILDEN. Kråkans mormor är du och intet min ... antediluvian!

LOTTA (*hviskande*). Hvad betyder det, mormor? Antediluvian?

185

MORMOR. En, som är född före syndafloden.

LOTTA. Jaså. Vet Hypothenusan, att före syndafloden brukade en mormor ge sina ohöfliga barnbarn ris?

(*Springer fram och griper bilden i skärpet. Bilden försvinner.*)

LOTTA (*med skärpet i handen*). Att kalla sin mormor antediluvian! Min mamma har gifvit mig ris för mindre än så ... Men hvar tog Hypothenusan vägen?

190

MORMOR. Fråga en spegelbild! Se, du behöll skärpet i din hand! Tidens röda spöke är det enda, som återstår af framtidsfantomerna.

LOTTA. Jag mormor åt en sådan krokodil! Nej, mormor, jag gifter mig aldrig!

195

MORMOR. Aldrig ... vid femton år.

LOTTA (*betraktar skärpet*). Hvad vill det säga? Allt annat är villa, men skärpet flyter ej bort i luft, skärpet är ett verkligt rödt sidenskärp, som jag sett någonstades förut. Skulle Constance och Louise ha klädt ut sig för att gyckla med mig? Men mina goda kusiner äro ej luft, de hålla att taga i. Skall jag bränna upp skärpet? Åh nej. (*Knyter skärpet kring sitt lif.*) Det nyaste modet är ju att vara klädd som man kläder sig femtio år härefter. Men gif mig spegeln, mormor, nu skall jag taga högsta vitsordet i historien. Hvad bryr jag mig om de kommande seklerna? De må sköta sig sjelfva. Jag skall se Semiramis' hängande trädgårdar, Cæsars intåg i Rom och Columbus, när han upptäckte Amerika. Jag skall låta din mormors mor stiga fram och niga för dig. Jag skall låta min farfars far gå i Nigarmaja och draga efter sig hela släpet af sina förfäder, ända till Adam. Gif mig spegeln, mormor, jag vill se Eva i paradiset!

200

205

210

MORMOR. Sakta, sakta, far varligt med spegeln! Man skall aldrig lita på trolltyg! Det fanns en orm i paradiset.

LOTTA (*tager spegeln och svänger den jublande*). Jag skall plocka ett körsbär från livvets träd och ett äpple från kunskapens träd. Jag skall dela

215 det med dig och med mamma och pappa och alla människor. Mormor Eva, träd fram och låt mig se paradiset!

BILD N:O 3. (*Ett långt, hvitt spöke, omlindadt af en stor orm, träder fram från skärmen.*)

MORMOR. Akta dig, barn!

220 LOTTA. Hu ... Ormen! Han ringlar sig framåt! Mormor, försvara mig! (*Hon flyr, snafvar och faller. Bilden försvinner.*)

MORMOR. Farväl, Semiramis, Cæsar, Columbus, Eva och paradiset! Barn, barn, du har slagit världshistorien i bitar!

225 LOTTA (*reser sig häpen*). Är ormen borta? Hu, hvad han skrämde mig! Men ... jag tror spegeln gått sönder! (*Plockar hop bitarna.*) Kan han ej zinkas, mormor? Det finns ett sorts kitt, som kallas Gråt intet!

MORMOR. Zinka skuggorna! Intet kitt gör de förgångna tider hela igen. De ha varit och gått för alltid.

230 LOTTA (*på pallen snyftande emot mormors knä*). Jag har slagit ihjäl världshistorien ... Jag har mördat framtiden ... och det på min egen mormors födelsedag!

235 MORMOR. Trösta dig, barn. Du har söndrat minnets sköra glas; gör dig en ny spegel för framtidens hopp. Hela söndrade människohjertan! Många önska läsa i framtiden och bäfva likväl för dess okända fjerran. Gif dem en bättre spegel, som aldrig faller i bitar. Gif dem Guds försyn, som gör oss visa af det framfarna och trygga för det kommande! ... Vill du ännu byta år med mig?

LOTTA (*ser frågande upp*). Vill mormor byta med mig?

240 MORMOR. Nej, mitt barn. En ny tid behöfver en ny kraft, och hvarje tid har sin gräns. Lyckliga vi, om vi förmått lösa vår tids uppgift. Lef för det bästa i din tid, såsom jag lefvat för min!

LOTTA. Hvad du är god, mormor!

(*Ridån faller.*)

PERDITA
ELLER
DEN FÖRLORADE VÅREN.

Personer:

MAJA, en skolflicka, kallad Perdita.

SVANTE APRIL, en tjufpojke, stum person.

EKO, en gosse med trumpet.

PRINS FLORIO, skogens konung, förklädd.

5

EN FJÄRIL, gosse.

EN SLÄNDA, flicka.

TVÅ BLÅSIPPOR, stumma flickor.

GÖKEN, en gosse.

SKOLBARNEN, gossar och flickor.

10

Scenen föreställer en skog. De två blåsipporna luta sig sofvande mot en trädstam.

Svante April springer dansande in med en blomsterkorg i sin hand, stannar, ser sig tillbaka och gör gäckande åtbörder.

MAJA (utom scenen). Svante! Min korg! Mina blommor!

SVANTE (vinkar gäckande med korgen).

15

(Maja inträder ovig och flämtande. Hon är vinterklädd i pels, muff, hufva, schal, ullvantar och ytterkängor. Svante visar lång näsa.)

MAJA. Men så stanna då, Svante, gif mig igen mina blommor! (Svante kastar en slängkyss, flyr och försvinner.) Han flyr, han synes ej mer! O, den tjufpojken! (Höjer rösten.) Svante-e!

20

EKORÖSTER (från alla sidor). Svante-e!

MAJA (sätter sig pustande på en tufva). Det fattades ännu! Hela skogen gör narr af mig. Och ingen barmhertig granruska håller fast tjufven, min egen bror, Svante April, som stulit alla mina blommor! (Aftorkar ögonen.) Nej ... ingen skall se mig lipa. (Uppstår raskt och gladt.) God morgon, skog! Är jag igenkänd, herr Furuhjelm? Kanske fru Granfelt mins mig från förra året? Var jag ej du med fröknarna Lindgren, Lönnblad, Rönngvist och Häggblom? Åren förgå, små flickor växa ur sina klädningar ... Jaså. Herrskapet ser så obekant ut, herrskapet har intet den äran? Jag måste väl då presentera min lilla person (niger). Jag är Maja, blomsterflickan, som hela Europa, norra Asien och norra Amerika känna. Men i år kallas jag Perdita, den förlorade Maj. Tänken er, i går, sista April, var solsken; i dag, första Maj, är vinter och

25

30

snö! O, hvad jag frös i dag på morgonen, när jag slog upp mina ögon! Alla skolbarn sökte mig och funno mig ingenstädes. Jag hade ju krupit under
 35 mitt hvita täcke. Gissa, om det blef sorg och klagan i alla hem! Barnen skulle ju få i dag sin gladaste fridag, och hvar är nu deras glada första Maj? Perdita! Perdita!

EKO (*osynligt*). Perdita! Perdita!

MAJA. Där hör ni det! Men det är icke nog med en röst i skogen. Alla
 40 berg, kullar och dalar, alla väntande löfknoppar, alla frusna sångfåglar, alla myggor, som skulle dansa fransäs i dag, söka och sörja mig. Säg dem bara ett ord, och du skall få hundra svar. Säg till dem: (*höjer rösten*) Perdita!

(*Hundrade osynliga ekon upprepa från alla sidor Perdita! Perdita!*)

MAJA. Se så, sakta, låt det nu vara nog! (*Ekorösterna tystna.*) Märker du
 45 nu, skog, att allt i naturen hör oss och svarar oss? Allt väntar, saknar och hoppas med oss ... När jag stod upp och sökte mina blommor, hade min bror Svante tagit dem. O, den förrädaren, jag sprang ut att få fatt på honom, och ... uh, det var kallt! Min moster, tant Almanacka, kom springande efter mig. (*Härmar en hes gumma.*) Barn, barn, hvad tänker du på? Går ut i den
 50 tunna klädningen och får influensan! (*Hostar.*) Kläd dig förståndigt, flicka, se här! Och så pelsade hon på mig allt, hvad hon fann i garderoben och som redan var uthängdt för malen i sommar. Jo, jag ser vacker ut! Skall föreställa en blomsterflicka och ser ut som en vinterbuse!

EKO (*osynligt*). Vinterbuse!

MAJA. Åh, tyst du, jag behöfver ej höra det om. (*Högre.*) Svante-e!

EKO (*osynligt*). Svante-e!

MAJA (*harmset*). Håll munnen, din narr!

EKO (*som förut*). Håll munnen, din narr!

MAJA. Nej, det lönar sig då intet att träta med den där. O, hvad jag är
 60 frusen och trött! Se där äro två ihjälfrusna blåsippor. Jag vill sätta mig bredvid dem. (*Sätter sig.*) Förlåt, fru Granfelt, att jag sätter mig på fruns klädningsfäll! (*Suckar.*) Hvad ljust är skönt, när det tillika är varmt! Hvad våren är glad, när den verkliga är vår! ... Men hvem kommer där? En snögubbe!

(*En snögubbe, insvept i hvitt lakan, med mask för ansigtet och långt, hvitt*
 65 *skägg, inträder, haltande på två kryckor.*)

MAJA. Hvad han ser gammal och bräcklig ut! Hvarifrån kommer du, fattige gubbe?

SNÖGUBBEN. Från Alperna.

MAJA. Du menar från Lappland. Ingen slant har jag att gifva dig, men
 70 är du trött, så hvilade dig här på det mjuka granriset!

SNÖGUBBEN. Tack. Jag vill sofva mig varm. (*Han sätter sig och insomnar på granriset.*)

MAJA. Hvad? Sofver han redan? Och jag är nästan lika trött som han. Om jag skulle hålla mig vaken med en lexa från skolan? ... Jangtsekiang eller Blå floden ... Hoangho eller Gula floden (*gäspar*) ... Tschingkiang, Sutscheu, Schanghai ... Jag undrar, när prins Florio äntligen behagar inträffa här i den frusna norden. Han gör sig ingen brådska; han skall bäras in i triumf af hela sitt hof, och det dröjer, innan alla ha klädt sig i hofdrägt. Vi andra (*gäspar*) få vänta ... Om jag skulle sofva en blund? Godnatt, solstråle! (*Somnar.*)

(*En fjäril och en trollslända flyga in.*) 80

FJÄRILN. Här har vårens flicka gått före oss. Jag ser hennes spår i snön. Slända, jag är frusen och hungrig, gif mig en enda körsbärsblomma!

SLÄNDAN. Fjäril, jag är frusen som du och mycket törstig. Gif mig en blå sjö med krusiga vågor!

FJÄRILN. Om jag vore en sparf, skulle jag strax äta upp dig. 85

SLÄNDAN. Om du vore en daggdroppe, skulle jag strax dricka upp dig.

FJÄRILN. Hör du, slända, jag tycker vi två kunde blifva ett par. I går, när solen sken, kröpo vi båda ur puppan; i dag, utan sol, kunna vi dö tillsammans. Vi ha lefvat en dag och en natt som goda vänner. Vi ha lefvat nog.

SLÄNDAN. En dag i ljus, en natt i skugga. Du har rätt, låt oss dö i natt vid hvarandras sida i snön och prisa Gud. 90

(*De sätta sig på marken och insomna. Snön* faller hvit öfver dem, öfver Maja, snögubben och de två blåsipporna. Eko framträder.*)

EKO. Stackars barn! Gud såg på dem med sin varma sol, och de vaknade till lif. Gud bortvände sitt ansigte, och de voro ej mer! Deras lif var en dag och en natt. Men Gud är barmhertig, han skall åter uppväcka allt, som tåligt lider och dör på jorden. Jag vill lägga den första gröna videqvisten öfver fjärilns och sländans graf. (*Han lägger en grön qvist öfver dem.*) Man säger, att jag är elak och pratsjuk. Det är för att alla gyckla med mig. Men jag kan också vara god. Säg mig vänliga, vackra ord, och jag skall svara, som man talar till mig. (*Lyssnar.*) Hvilket då af en brusande vind! Det är Zefyr, som sopar skogen. Han är prins Florios kammartjenare, han väntar sin herre och städar hans gröna slott. Florio är en beskedlig gosse, men litet fåfång, som alla unga prinsar. Han vill hålla ett kungligt intåg. Därför få vi andra vänta och frysa. (*Lyssnar åter.*) Men hvem drillar där högt i skyn? (*Man hör lärkan drill.*) Skulle det vara lärkan? Omöjligt, hon fryser ihjäl. (*Ny drill.*) Men 100 105

* Snön göres af hvitt, finklippt papper.

det är likväl hon! Jag håller vad om allt sqvaller i verlden, att nu kan prins Florio ej vara långt borta. Det fattas bara, att också göken ... (*Göken gal.*)
Nej, hör, där är han verkligen!

110 (*Göken, en bevingad gråklädd gosse, framträder.*)

GÖKEN. God morgon, Eko! Hvarför svarar du ej på mitt kucku?

EKO. Nej, hör nu, kucku lilla, det måste vara ett misstag. Jag ser ingen blå himmel, snön har upphört, men regnet slår mig i ansigtet. Fru Granfelt, var så god och låna mig en paraply!

115 GÖKEN. Prins Florio, skogens unge konung, helsar sina trogna träd, örter, blommor och fåglar. Han återkommer från Alpena till sitt nordiska rike och frågar, om han är välkommen.

EKORÖSTERNA (*rundtomkring*). Välkommen!

120 GÖKEN. Bort alla vintermoln, isar, snö, mörker och dimmor! Blå himmel, grön jord, fritt haf! Alla bäckar på språng! Alla skogar i löf! Alla ängar i blom! Alla barn i ringdans!

EKO. Och det skäms han intet att inbilla oss, medan (*hostar och snyter sig*) folk och fänad förgås i hosta och snufva. Hvar är hans prins? Jag ser honom intet. Jag är hes, jag förlorar min vackra röst, jag kan intet sköta
125 mitt embete mer.

(*Göken gal högt tre gånger med pauser emellan. Vid första ropet reser sig snögubben. Vid det andra låter han sitt hvita lakan, skägget och masken falla. Vid det tredje står han som en ung blomsterklädd prins midt på scenen.*)

130 FLORIO. Här är jag, skog! Här är jag, himmel! Här är jag, haf! Allt stort kommer tyst. All morgon dagas ur natt. All vår grönska ur vintersnö. Allt, som lider, skall andas helsa. Allt, som dör, skall vakna till nytt lif.

(*Vid dessa ord resa sig Maja, de döda blåsipporna, fjäriln och sländan.*)

FJÄRILN. Så förunderligt! Jag drömde, att jag frusit ihjäl.

135 FLORIO. Nej, du skall lefva lycklig ditt korta fjärilslif. Du skall en hel vecka ännu flyga från blomma till blomma och prisa Gud.

SLÄNDAN. Jag drömde om en blå sjö, som jag aldrig skulle få se.

FLORIO. Du skall flyga i glimmande solsken öfver de blå vågor, och när du dör, skall Unda Marina bära dig som ett diamantsmycke på sitt fladdrande hår.

140 MAJA. Florio, Florio, hvar har du dröjt så länge? Vi väntade dig som en prins i lysande triumf, och du kom som en fattig snögubbe, okänd och glömd!

FLORIO. Hvem är du, gamla frusna gumma, som jag aldrig sett förr?

MAJA. Han frågar mig hvem jag är! Och det var likväl jag, som i tusen år

byggt qvarnar med honom i bäcken och målat fjärlarnas vingar och nystat
guldtråd i morgonrodnadens slöja! Se, hur de murat in mig i vinterns pelsar! 145

FLORIO. Är det du, Maja? O, de grymma, förståndiga menniskorna,
hur ha de missklädt vårens gladaste flicka! Kom, tag din frihet åter! Du,
muff (*han bortkastar muffen*), skall blifva en lekstuga för ekorrens ungar.
Du, vinterhufva (*han bortkastar hufvan*), skall blifva ett passande kråkbo. 150
Du, schal (*han bortkastar schalen*), skall fladdra för vinden i skogens högsta
grantopp. Dig, pels (*bortkastar pelsen*), förärar jag åt jultomten nästa jul.
I den högra kängan (*bortkastar ytterkängorna*) skall sädesärlan och i den
venstra skatan värpa sitt ägg.

MAJA (*som nu står i blomsterprydd vårdräkt*). Jag har en bön till dig, Florio. 155
Alla skolbarn ha i dag sin fridag, och alla ha varit olyckliga för kölden och
snön. Bed himmelen klarna! Gif oss en vacker första Maj!

FLORIO. Har icke göken redan lofvat er det? Titta upp! Hvad ser du?

MAJA. Solen! Solen!

EKO. Solen! Solen! (*Lägger fingret på munnen.*) Ack, förlåt, min prins, 160
jag har varit hes i tjugu minuter och ej kunnat sköta mitt embete, men nu
kan jag ej tiga längre.

FLORIO. Prata du, Eko, och låt skogen genljuda af glada röster.
(*Skolbarnen inkomma från båda sidor.*) Hvar är min kapellmästare?

GÖKEN. Hvad befaller ers höghet! 165

FLORIO. Stäm upp till dans! Alla barn i ringen! Alla löf i beredskap att
fladdra! Alla fåglar i qvitter! Alla myggor i kadrilj, – men på behörigt afstånd!

(*Alla skolbarn, fjärlar, sländor och blåsippor taga i ring kring Florio, som
räcker sin hand åt Maja. Eko blåser i sin trumpet. Göken gifver signal med
kucku.*) 170

Skolbarnens majsång i dansen.*

Spraka, vinterfrost, i drifvans hvita snö!
Braka, blanka is, för skridskon på vår sjö!
Här är ingen rädd för nattens frusna troll.
Våren gömmer sig i drifvans klädningsfäll. 175
Sväng på klacken, han är re'n i backen!
Majsol blänker huld vid himlens mörka bryn,
Majsol stänker guld i röda morgonskyn!

* Melodi n:r 101 i Jul. Hammarlunds »Barnens sångbok».

180 Spraka, vinterfrost, i drifvans hvita snö!
 Braka, blanka is, för skridskon på vår sjö!
 Här är ingen rädd för nattens frusna troll.
 Våren gömmer sig i drifvans klädningsfäll.
 Sväng på klacken, han är re'n i backen!

185 Nu så kransa vi med blommor vårens kung,
 Nu så dansa vi i ring på skogens ljung.
 Alla grenar gunga, bäcken är på språng,
 Alla fåglar sjunga vårens ottesång.
 Maj oss helsar: bort galosch och pelsar!
 Aldrig såg man förr så grön en skog i svaj,
 190 Aldrig såg man förr så skön en första Maj!
 Nu så kransa vi med blommor vårens kung,
 Nu så dansa vi i ring på skogens ljung.
 Alla grenar gunga, bäcken är på språng,
 Alla fåglar sjunga vårens ottesång.
 195 Maj oss helsar: bort galosch och pelsar!

(Leken slutar med blomsterregn.)

SNURRAN.

Skämtsaga i fyra äfventyr.

Personer:

KUNGEN.

DROTTNINGEN.

PRINSESSAN MUNVIGA, *deras dotter, benämnd Snurran.*

5 GUVERNÖR SPINDELBEN.

GUVERNÖRSKAN EAU DE COLOGNE, *prinsessans lärarinna.*

RÅDMAN ORRE, *öfverdomare.*

KAPTEN PUFF, *chef för lifvakten, Spindelbens adjutant.*

PYTT, *hans son, dverg.*

10 KUNGENS HÄROLD.

MÄSTER HANS, *smed.*

GUMMAN HANS, *hans hustru.*

LUSTIGA PETTER, KLOKA MATTS och DUMMA OLLE, deras söner,
smedslärlingar.

LISA, deras fosterdotter.

15

ROSENKIND, SNÖFLINGA och THORDÖN, féer.

ILLFLAXA, en hexa.

HOFDAMER och RÖSTER, som tala.

HOFVET, LIFVAKTEN, FOLK, som ser på och hurrar.

Sagens tid: Det var en gång.

20

FÖRSTA ÄFVENTYRET.

Mäster Hans' smedja. Man ser ässjan, städet, blåsbälgen, ett litet fönster och en dörr. Lustiga Petter diktar; mäster Hans och Matts slå takten vid städet,* Olle sköter blåsbälgen, Lisa i en vrå stickar strumpa.

PETTER (aftmätt).

Vi smida en saga,

5

Så lång som en tvaga,

Så bred som en dörr;

Har du hört den förr;

Om du af vår saga

Ej lär dig en aga,

10

Så hör, om du vill,

Den en gång till!

MÄSTER HANS. Nå, gossar, nu är det lördagskväll, mor väntar med gröt-grytan, vi kunna sluta vårt dagsarbete. Jaså, Matts är ej färdig; jag skall vänta på dig och stoppa min pipa. (Stoppar pipan, röker och ser ut genom fönstret.) Hakar och märlor! Hvad är det där för folk (pekar på åskådarne), som sitter därute i månskenet och kikar in hit i smedjan?

15

PETTER. Det är gnistorna från skorstenen. Far tror att det är ögon, när de lysa i mörkret.

LISA. Intet är det gnistor. Det finns mycket annat, som sprakar i mörkret om lördagskvällen.

20

MÄSTER HANS. Gud signe dig, barnet mitt, du är féernas guddotter, du ser mer än andra. Tänk, om det vore folk därute! (Till åskådarne.) Gerna för

* Hammarslagen falla på de understrukna stafvelserna.

25 mig. Var så god och titta på oss, nog tåla vi ses på. Jag är Hans mästernsmed, som har smidt silfverskor åt kungens häst Eldfrustaren. Mor är i stugan, men här ser ni mina barn. Här är lustiga Petter, han kan smida snurror och spela harmonika. Här är kloka Matts; han smider konstlås och är så träffeligt sluger, att han kan lura en räf. Här är Olle, dumma Olle kalla de honom, för att han talar sex eller sju ord i veckan, men han kan härma tuppen. Nå
30 ja, här är Lisa, barnet, som vi hittade en söndagsmorgon i smedjan. Vi ha tre pojkar, sad' mor, vi behöfva en flicka. Får gå, sad' jag, och si, hon blef smörögat i gröten. Ja, titta nu bara, sådant folk är vi. (*Det knackar på dörren.*) Jag tror månskensfolket vill in. Gör dig smal och kryp in, sad' låset åt nyckeln. (*Pytt inträder, löjligt utstyrd som officer, och gör militärisk honnör.*)

35 LISA. Åh, se Pytt! Hvar kommer du ifrån? Vi är' gamla bekanta, far. Pytt drar mig om vintern på kälke till féernas skola på blå bergen. Han tänker bli krigsman, för att han är så lång och rask.

PETTER. Cæsar Alexander Napoleon Pytt!

MATTS. Jag tar till flykten. Grymme herr krigsman, slå intet ihjäl mig!

40 MÄSTER HANS. Tyst, Matte! Nå, hvad har den store Pytt att förkunna? PYTT (*gör honnör*). Min nådiga herre kungen låter säga dig, mästernsmed, att han behöfver till måndag morgon det lås, som han har beställt af dig.

MATTS. Store Pytt, det är jag, som smider låset, och det är snart färdigt.

MÄSTER HANS. Till hvad behöfver kungen ett så stort, dyrkfritt konstlås?

45 PYTT. Till sitt nya glasskåp, som min far, kapten Puff, fått befallning att bygga.

M. HANS. Det måste vara dyrbara skatter, som kungen där skall förvara. Kanske sin krona?

PYTT. Jag törs intet säga. Det är en statshemlighet.

50 LISA. Jag vet, far, jag har hört det af féerna. Kungen bygger ett glasskåp för att där förvara sin dotter, prinsessan Munviga, som folk kallar Snurran.

M. HANS. Hvad i alla dagar! Hans enda barn, som skall ärfva kronan och riket!

PYTT (*med en axelryckning*). Han måste!

55 M. HANS. Hvarför måste han? (*Pytt tiger med en ny axelryckning.*) Hvarför måste han, Lisa?

LISA. Därför ...* (*halfgråtande*). Nej, jag vill intet tala illa om Snurran.

M. HANS. Sitt intet och lipa, unge! Ut med sanningen! Hvarför måste han?

* Tre prickar beteckna ett kortare uppehåll.

LISA (*gråtande*). Hon pratar.

60

M. HANS. Hvad för slag? Skall prinsessan i glasskåpet för att hon pratar?

LISA (*motvilligt*). Det var så, att kungen hade två snälla prinsessor förut, men han tyckte de voro alldeles för tystlåtna, för han vill ha muntert vid hofvet. Så togo féerna bort de två snälla prinsessorna och sände åt kungen Snurran i stället. Och för hvar år Snurran blef äldre, pratade hon dubbelt mer än förut. Men nu, när hon blifvit femton år ...

65

M. HANS. Nå, nu när hon blifvit femton år?

LISA (*med gråten i halsen*). Står ingen mera ut med att höra henne. Alla stoppa de bomull i öronen och gå med tjocka dukar kring hufvudet, liksom när man har tandvärk. Och så kunna de intet heller höra hvad andra säga.

70

M. HANS. Och så?

LISA (*som förut*). Så måste nu kungen stänga in henne i ett glasskåp, om ingen vill vara så barmhertig och gifta sig med henne.

PETTER. Får den, som gifter sig med Snurran, riket med?

MATTS (*medan han smider*). Ja, säg, får han riket med? ... Aj, aj, mitt finger! Jag slog mig på fingret! Trollen tage Snurran och riket med!

75

LISA. Skäms, Matte! Vet du intet, att när man ropar på trollen, kommer strax något styggt?

(*Illflaxa inträder, ridande på en qvast, med en piska i handen och en säck på ryggen.*)

80

ILLFLAXA. Tackar så mycket, hvem var så god och bjöd mig stiga in? Usch, jag har ridit mig trött, jag är på väg till Blåkulla. Finns här någon, som träter? Jag behöfver skällsord, mycket skällsord i qväll, för dem skall jag mala till kaffe, jag säger intet åt hvem.

M. HANS. Hvad är ni för en markatta?

85

ILLFLAXA (*nafsar i luften*). Tackar ödmjukast, det var ett bra ord; hvarje sådant ord är en kaffeböna för mig. Finns här ej flera?

MATTS. Kan ni bota mitt finger, ni vidbrända, sotiga trollpacka?

ILLFLAXA (*nafsar i luften*). Tackar, tackar, det var också ett bra ord. Men nu har jag intet tid, jag skall underst bittida i morgon till kungens gård, jag har ett ärende till Snurran, och där får jag många sköna kaffebönor. (*Vädrande i luften.*) Ptschi! (*Nyser.*) Banke mig, tror jag intet, att här luktar hedniskt blod! En sparfunge! (*Gripande efter Pytt.*) Han skall i säcken till frukost i morgon.

90

(*Pytt flyr undan och gömmer sig bakom blåsbälgen.*)

95

PETTER. Tappre Pytt, spetsa käringen på ditt svärd!

ILLFLAXA (*förföljande Pytt*). Så, så, så, sparfkyckling, intet göra sig till!

I säcken skall du, på spettet skall du, jag skall plocka dig, jag skall steka dig, i hvitlök och peppar skall jag steka dig, tills du blir mör! (*Olle motar henne.*)

100 Hvad nu, sotarpojke? Vill du se mina långa naglar? Jag skall ha pysslingen!

OLLE (*galande*). Kuckukukuu!

ILLFLAXA (*skrämd*). Huj, hvad är det? Tuppen galar, jag kommer för sent till Blåkulla. Och bara två kaffebönor har jag fått i denna eländiga smedjan.

105 Simpele, timpele, murra balurra, hopp, väder opp, hästen min! (*Piskar på qvasten och rider ut.*)

M. HANS. Nå, det var för väl, att vi blefvo af med det trollet. Jag kände en besynnerlig lust att steka henne i ässjan. (*Pytt kryper fram.*) Hon ville ju äta upp dig, min beskedlige gosse.

110 PYTT (*stolt*). Mitt svärd var för kort. Om hon kommit helt litet närmare, skulle jag ha spikat fast henne vid väggen.

M. HANS. Se så, gossar, mor väntar och gröten svalnar. (*Trumpetstötar utanför.*) Hvad kan det vara? Kungens häröld så sent på lördagsqvällen! Nu måtte det vara brådt. (*Lyssnar vid fönstret.*) Riktigt! Härölden uppläser en kunglig kungörelse ... (*lyssnar och upprepar*) ... Eftersom hennes höghet prinsessan Munviga lider betänkligt af för mycken vältalighet ... och hela rikets välfärd därmed sättes på spel ... alltså ... hvad säger han? ... alltså utlyser kungen allernådigast en täflan för alla ogifta män i hans rike ... af hvad stånd de vara må ... att nästa måndags morgon infinna sig vid kungsgården ... Och den, som lyckas förmå hennes höghet att tiga i fem minuter,

120 – hör man på: fem minuter! – han skall få henne till gemål och sedan ärfva riket efter konungens död. (*Petter och Matts hoppa upp.*) Men den, som försöker och icke lyckas, ... han skall sitta i stocken, ända till dess att han lärt sig utantill allt hvad hennes kungliga höghet under tolf dagars tid behagat säga honom. Gifvet i vårt kungliga slott, datum ut supra etcetera, etcetera.

125 PETTER OCH MATTS (*på en gång*). Jag vill med, far!

M. HANS. Hör på pojkar! Skämmas ni intet? Petter, huru tänker du reda dig med Snurrans vältalighet?

PETTER. Jag skall förarga henne, så att hon spricker.

M. HANS. Och du, Matte? Tänker du smida henne till nubbs?

130 MATTS. Nej, jag skall smida ett munlås åt henne.

M. HANS. Jo, nu får riket vackra kungar med tiden. Det är för väl, att jag har Olle kvar.

OLLE (*styft*). Jag ... vill ... med!

135 M. HANS. Olle med! Det var de första ord jag hört pojken säga sedan i onsdags. Nå, hur tänker du få prinsessan att tiga? (*Olle lägger fingret på*

munnen.) Så så, lycka till, du vill lära henne din egen konst? Det kallar jag slugt, ifall det ej råkar vara makalöst dumt. Jag mister alla mina smedjedrängar. Hvem skall nu sköta pusten? Kanske Lisa också vill med?

LISA. Nej, far. Jag skall i morgon vid solens uppgång till féernas gudstjänst på blå bergen.

140

M. HANS (*till åskådarne*). Där höra ni sjelfva, godt folk. Alla mina barn rymma ifrån mig. Hvad skall jag göra? Skall jag bomma dörren och säga till dem: barnens vilja är i fars byxficka. Eller skall jag låta dem gå efter näsan? Nå, de må löpa, de komma väl hem igen, när de längta till mors grötgryta. Åhå, hvad allt får man ej höra och se på en lördagskväll! Men nu är det tid att få sig en munsbit och se'n gå till kojs. (*Till åskådarne*.) God natt, kära vänner, sofven godt, så få ni se Snurran i morgon och kungen i öfvermorgon.

145

(*Ridån faller.*)

ANDRA ÄFVENTYRET.

Tidigt en morgon i kungens park. Träd och rosenbuskar. Bakom dem i fonden de blå bergen. Man hör små klockor ringa. Pytt i uniform vattnar rosenbuskarna.

PYTT. Solen går upp. (*Gäspar.*) Och så tidigt näns guvernör Spindelben skicka en stackars krigsman till ett så simpelt göra, som vattna rosor! Allt skall, kantänka, vara så fint till i morgon, när prinsessan skall bjudas ut på auktion. (*Lyssnar.*) Hvad är det som ringer? Jaså, det är söndag i dag, blå-klockorna ringa till féernas gudstjänst därborta på bergen ... Aj, nu stack jag mig på en törntag! ... Men så var jag tapper i går, när den förskräckliga hexan ville steka mig i hvitlök och äta upp mig lifslevfande. Uff, sad' Puffen. Kantänka hon, ja! Hon skulle ha kommit en half tum närmare, så hade hon varit dödens barn. (*Drager sin värja och hugger i luften.*) Hon skulle försöka att komma en gång till, så skulle jag spetsa henne så här ... och så här ... (*han sticker i träden*).

5

10

(*Illflaxa inträder baklänges från venster för åskådarne, steg för steg, andtruten försvarande sig med qvasten, som hon håller utsträckt framför sig. Pytt gömmer sig darrande bakom en buske.*)

15

ILLFLAXA (*skrikande för att öfverrösta Snurran, som förföljer henne och talar på samma gång*). Söta gulle prinsessa, jag har ju sagt dig, att du är mitt allrakäraste lilla barn, och nu är du femton år och skall snart gifta dig, och så måste jag väl få pussa dig, förrän en annan far bort med dig.

20

SNURRAN (*slabbrande utan uppehåll och svängande en kråkskramla, när*

hon är tvungen att draga andan). Och så kommer du till mig midt i natten, när jag ligger i min sötaste sömn, och säger att du är min mamma, liksom det skulle passa sig att komma till en kunglig person midt i natten, när hon
 25 sofver sin sötaste sömn, och liksom det skulle passa sig för en trasgumma, som du, att säga dig vara min mamma, och så är du intet heller min mamma, grodornas mamma är du, men intet min mamma, för jag är en kungsdotter, och du är intet värdig att sopa mitt golf, och så kommer du till mig midt i natten, när jag sofver i min sötaste sömn, för att jag måste hvila mig, och
 30 jag måste hvila mig, för att jag har nog besvär hela dagen med att lära de dumma hofjungfrurna deras sysslor, och om intet jag skall få hvila mig, huru skulle någon annan få hvila sig, och hvarför skulle andra få hvila sig och jag intet få hvila mig? Men du surrar som en böllfluga, så att jag intet får säga ett ord, för att du surrar och surrar och surrar ...

35 (*Mister andan och skramlar. Båda försvinna i kulissen och fortsätta utom scenen.*)

PYTT (*försigtigt framkrypande*). Surrar och surrar! Där fick hexan en, som fastnar henne i halsen. Sinkadus, säger far, jag är stendöf (*lyssnar*), jag hör intet mera blålockorna ringa ... Där springa de, hexan baklänges, Snurran efter henne. Nu komma de till dammen, hexan ser intet bakom sig ...
 40 plums, där ligger hon! Ingen fara, sådant otyg flyter på vattnet ... Men se, där kommer Lisa! Det är skönt att åter få vara med riktigt folk. Hvarifrån kommer du så bittida, Lisa?

LISA (*inträder*). Jag kommer från féernas kyrka på bergen. Där var så
 45 vackert, så vackert. När solen gick upp, begynte blålockorna ringa.

PYTT. Ja, jag hörde dem ända hit.

LISA. Då var där ottesång med alla fåglar och blommor och fjärilar. Den blå himlen var kyrka, berget var altare, näktergalen messade, myggan spelade orgel, talltrasten var klockare och började psalmen, gamla eken på berget
 50 var prest och predikade så innerligt vackert, när östanvinden susade i hans krona. Alla féer och träd och blommor böjde sig ned för vinden i bön, ett litet lamm sof vid vargens sida, och den stora kungsörnen gömde en dufva under sin vinge.

PYTT. Ack, så vackert! Om jag finge en gång vara med!

55 LISA. Kom med mig i morgon, när féerna väga människors ord!

PYTT. Hvad vill det säga: väga ord? ...

LISA. De väga på sina vågskålar alla ord, som du och jag och alla människor säga.

PYTT. Nej, huru stå de ut med ett sådant arbete? Men se, där kommer far.

(*Kapten Puff inträder, släpande en stock, jemte yxa och klubba. Han är en liten fet gubbe i uniform och bär ett skägg, som räcker honom ända till medjan.*) 60

KAPTEN PUFF. Uff, sad' Puffen. Hjelpen mig, barn! Jag sliter ut mig med en sådan obäglig stock.

LISA. Vet intet kapten, att det är söndagsmorgon? Man skall aldrig arbeta på söndagsmorgonen, för då går någonting galet. 65

K. PUFF. Har jag tid att försumma en söndagsmorgon? Kungens nya glasskåp är färdigt, men där skall också vara en stock, som ingen annan än jag kan inrätta. Den skall klyfvas och borras med hål, för att där skola de sitta, som i morgon försöka få prinsessan att tiga och intet lyckas.

LISA. Stackare de, som få sitta där! 70

K. PUFF. Håll nu stocken stadig, medan jag klyfver honom! (*Hugger.*) Så, ett hugg till. Han är hård, den besten; jag måste slå in en kil (*han inslår kilen*). Spricker han intet? (*Lutar sig ned för att se.*) Jo, något sprack han, men intet tillräckligt, tror jag (*lutar sig mera*). Männe kilen är för tjock? (*Lägger sig på magen för att se åt. Kilen glider ur, och Puffs skägg inklämmas i springan.*) Hvad för något? Jag tror, att mitt skägg ... (*Försöker förgäfves resa sig.*) Sinkadus, jag sitter ju fast; hjälp mig, barn! (*Pytt och Lisa draga honom en i hvardera benet.*) Aj, aj, aj, ni rycka ju sönder mig; jag mister hufvudet! 75

LISA. Kila lös far din, Pytt!

PYTT (*höjer klubban*). Far, skall jag kila? 80

K. PUFF. Är du rosenrasande, pojke? Vill du klubba din egen far?

PYTT (*skriker*). Far sitter i stocken! Är här intet någon, som kan kila lös far?

PETTER (*inträder spelande harmonika*). Hvem skriker? Jaså, är det gubben Puff med sitt långa skägg? Han surrar ju som en geting i spindelväfven. Sitt där och roa dig, gubbe lilla, jag skall spela gåsmarschen för dig. (*Spelar.*) 85

LISA. Var intet dum nu, Petter; kila lös gubben!

PETTER. Har intet tid. Jag skall till kungsgården och spela för Snurran, så att hon tycker om mig i morgon. (*Går.*)

LISA. Där kommer Matte, han skall hjälpa oss. (*Matts inträder.*) Var så beskedlig, Matte, och kila lös kapten Puff! 90

MATTS (*skrattande*). Hå, hå, hå, sitter han där, det gamla åkerspöket? Store Pytt, du som är krigsman, drag ditt svärd och hugg hufvudet af din far, så kommer han säkert lös.

LISA. Matte, Matte, kan du vara så obarmhertig? 95

MATTS. Har intet tid. Jag skall taga mått till i morgon af Snurrans mun. (*Går.*)

K. PUFF (*gråtande*). O, de riksförrädarne, här lemna de mig att dö som en hare i snaran! Jag önskar att Petter och Matts en gång må sitta i samma stock. Men hvad skall kungen säga, när han och hela riket får bära sorg efter kapten Puff?

(*Olle inträder.*)

LISA. Gråt intet, kapten! Här kommer Olle, han är beskedlig, han skall hjälpa oss. Kära Olle, här sitter den stackars Puffen i stocken; kila lös honom!

OLLE (*betraktar skägget och stocken*). Sax!

LISA. Jag har en fårsax i min klädningsficka. (*Räcker honom saxen. Olle böjer sig ned och afklipper kapten Puffs långa skägg.*)

OLLE. Lös!

K. PUFF. Hvad gör du, mandråpare? Mitt oförlikneliga, vördnadsbjudande, fruktansvärda skägg! Men är jag verkligen fri? (*Hoppar upp.*) Fri! Fri! Jag lefver, jag flyger, kungen behöfver intet bära sorg efter sin trogne Puff! Och ändå ... (*Gråtande.*) Min ära, min stolthet, mitt makalösa, beundransvärda, majestetiska skägg!

PYTT (*dansar om med sin far*). Intet gråta, intet träta nu, far! Kungens getabock har det vördnadsvärdaste skägg. I qväll skall jag raka skägget af honom och limma det under din haka. Hvarför kan intet kapten Puff bära lösskägg, när guvernör Spindelben bär peruk?

LISA. Tack, Olle. Är du också här för att titta på prinsessan, förrän du försöker din lycka i morgon?

(*Olle nickar.*)

K. PUFF. Min välgörare, mitt lifs räddare, är du en af pristäflarne, så skall jag till belöning hviska dig något i örat. Men är du också klok?

(*Olle skakar betänksamt på hufvudet.*)

LISA. Ja, ser kapten, Olle vet nog, att alla kalla honom dumma Olle, för att han är så tystlåten, men intet är han så dum, som han ser ut.

K. PUFF. Nå, då skall du i morgon lägga en sak på minnet. (*Hviskande.*) Snurran pratar för att hon intet tål höra någon annan prata. Säg i morgon intet ett ord! (*Olle nickar.*)

PYTT. Nej, se, far, se, Lisa, hvem kommer där?

LISA. Det är Petter och Matte.

K. PUFF. Och efter dem Snurran. Deras straff börjar.

(*Man ser Petter och Matts springa flyende öfver scenen och efter dem Snurran, förföljande dem med sin kråkskramla.*)

LISA (*gråtande*). Rosenkind, kära Rosenkind, du har ju lofvat att höra mig, när jag ropar dig. Kom!

FÉEN ROSENKIND (*uppstår i fonden*). Hvad begär du af mig?

LISA. Jag skäms för Snurran. Där ser du huru hon bär sig illa åt! Alla flickor blygas för henne. Gör henne till en gosse!

ROSENKIND. Om alla små flickor skulle komma ihåg Snurran, så skulle de slabbra mindre i skolan och hemma. Snurran är ingen riktig flicka. Till en gosse kan jag ej göra henne, men jag skall försöka lära henne tiga. (*Försvinner åter.*) 140

K. PUFF. Snurran tiga, det vill jag se! Skulle ett sådant underverk hända, så lofvar jag att raka bort hela mitt skägg. (*Hviskande till Olle.*) Håll munnen i morgon! 145

(*Olle nickar.*)

K. PUFF (*till åskådarna*). Adjö för i dag, god vänner, vi ha intet tid med er nu. Stocken skall vara färdig i morgon bittida, och vill någon se hvem som då sitter i den, så är han välkommen. Då få vi också se det underverket, om någon får Snurran att tiga i fem minuter. Intet tror jag det lyckas, men hvad tro ni? 150

(*Ridån faller.*)

TREDJE ÄFVENTYRET.

Måndagsmorgon. Samma park. Sittplatser äro beredda för kungen och förnäma åskådare. Man ser stocken, och där sitta redan två misslyckade pristäflare.

K. PUFF (*inmarscherar med vakten. Han bär nu getabockens skägg*). Ett tu, ett tu, ett tu, halt! Här postera sig två man för att i all underdånighet bevaka hennes kungliga höghet, om hon försöker att rymma. Och här postera sig andra två man att gripa pristäflarne, om de misslyckas och understå sig att taga till harpasset. Jag kommenderar reserven. Gevär på axel, marsch! (*Vakten uppställer sig efter ordres.*) 5

(*Guvernör Spindelben, en mager herre i hofdrägt, inträder, ombunden med en tjock duk kring hufvudet, och ser sig försigtigt omkring.*) 10

SPINDELBEN. Är hon här? Törs jag komma?

K. PUFF (*skrikande vid hans öra*). Hon är ännu instängd i slottet.

SPINDELBEN (*upplindar duken och plockar bomull ur öronen*). Jag andas. Har hon fått instruktion? Vet hon, att, om hon intet fogar sig godvilligt, skall hon utan nåd instängas i glasskåpet? 15

K. PUFF. Hon vet intet annat, än att hon skall mottaga friare, och har lofvat vara beskedlig.

SPINDEL BEN. Jag beundrar dig, Puff. Du ensam står ut med att höra den förskräckliga slabberskan utan försigtighetsmått.

20 K. PUFF. Jag är lifförsäkrad, ers nåd.

SPINDEL BEN. Hvad är det jag ser? Där sitta ju redan två karlar i stocken.

K. PUFF. De hade så brådt, att de anmälde sig redan förrän prinsessan var uppstigen. Hon var nyfiken att se dem, och så pratade hon så grundligt omkull dem, att de frivilligt kröpo i stocken för att rädda sitt lif. Hör ej ers
25 nåd hur de sjunga?

(*Melodi: »Jag fattige lappman». De två i stocken sjunga hvarannan rad turvis.*)

Vi sitta i stocken,

Nöta håll uti rocken.

30 Intet hoppa vi kråka här,

Det är trångt för en tjock en.

SPINDEL BEN. Bra, bra. Min käre Puff, jag skall vid tillfälle föreslå dig till major. Men hvad är det för ett besynnerligt skägg du fått?

K. PUFF. Det är kungligt getskägg och sägs vara på högsta modet
35 nuförtiden. Men se, där kommer hans majestät, åtföljd af rådman Orre.

SPINDEL BEN. Hör nu, Puff. Gif för all del signal, när prinsessan närmar sig hit, så att vi veta bereda oss i tid!

(*Kungen inträder, åtföljd af rådman Orre, guvernörskan Eau de Cologne jemte svit och en del af hofvet, alla, utom kungen, väl ombonade med hufvud-
40 dukar och tjocka bähytter. De intaga sina platser, medan äfven simplare åskådare samlas. Bland dem Lisa.*)

KUNGEN (*suckande*). Ack, att det skulle komma så långt! Mitt faders-hjerta blöder, men hvad gör man intet för rikets välfärd? Guvernörskan, guvernörskan, huru har ni uppfostrat min dotter?

45 GUVERNÖRSKAN (*aftager bähytten*). Till konversation, ers majestät, till konversation. Ers majestät vet, att konversation är blomman af sällskapslifvet, och hennes kungliga höghet har de lyckligaste anlag för konversation.

KUNGEN (*suckar*). Ja, alltför lyckliga. Jag har föreställt mig, att när man konverserar, är det två, som tala turvis, och ej blott den ena.

50 GUVERNÖRSKAN. Naturligtvis, ers majestät har alltid rätt. Men den ena kan säga ja så och låta den andra tala. Eller kunna de tala båda på en gång.

SPINDEL BEN. När befaller ers majestät, att pristäfeln skall börja?

KUNGEN (*suckande*). Låt den börja nu genast.

HÄROLDEN (*efter tre trumpetstötter*). Enligt nådig befallning äger hvarje
55 ung, ogift man, som önskar på utfästa villkor täfla om hennes kungliga höghet

prinsessan Munvigas hand, träda fram, en i sender, och börja profvat.

(Petter framträder bugande.)

SPINDELBEN *(stoppande bomull i öronen)*. Kapten Puff har den nåden att hitföra hennes kungliga höghet. *(Paus, hvarunder alla af hofvet, utom kungen, ombona sina hufvuden.)*

60

K. PUFF *(skrikande)*. Hennes kungliga höghet kommer!

(Allmän oro och nyfikenhet.)

KUNGEN *(till Orre, som vill tillstoppa öronen)*. Rådman Orre är prisdomare, han får ej tillstoppa öronen.

ORRE *(suckande)*. Det blir min död!

65

PRINSESSAN *(seende sig förvånad omkring)*. Hvad skall detta betyda? Om det betyder något, så betyder det väl, att det är något spektakel, efter ju hofvet tycker om spektakel, där jag sjelf skall vara spektakel, och om det är ett spektakel, där jag skall vara med som spektakel, så vill jag veta hvad det är för ett spektakel, där jag spelar med, och om det är ett spektakel, där jag skall blifva ett spektakel, så skall jag göra spektakel af ett sådant spektakel ... och hvad gör den där narn här för ett spektakel. *(Hemtar andan.)*

70

(Petter har framdragit en snurra och låter den dansa i gröngräset.)

PETTER. Allranådigaste prinsessa, var så nådig och håll till godo en liten passande leksak! *(Skrikande, när prinsessan börjar tala.)* Jag har tolf snurror i fickan och femhundra på lager hemma. Och när snurrorna ha den nåden att dansa för nådig prinsessan, så skall jag hålla musiken. *(Spelar på harmonikan.)*

75

PRINSESSAN. Hvad är det han skriker, tordyfvel, så att jag intet får tala ett ord, och hvad är det för grodunga han låter hoppa i gräset, liksom man trillar kopparslantar på bordet för små barn och liksom jag skulle bry mig om hans småkryp. *(Sparkar bort en snurra med foten. Petter sätter en ny snurra i rörelse.)* Och där flinar en hop obehörigt folk, och kanske är det åt mig de grina, men jag skall säga dem, att man brukar ej flina i ett anständigt sällskap och allraminst där kungen är närvarande, och om det är åt mig som de flina *(sparkar åter en snurra, Petter uppsätter en ny)*, så skall jag säga dem, att de äro åsnor och knärackor, som understå sig att flina åt en kunglig person, och hvad är det för en vakt som Puffen kommenderar med sitt getabocksskägg och som intet förstår *(sparkar en tredje snurra, Petter sätter en ny i rörelse)* att lära packet respekt för en kunglig person, och han där med sina usla snurror hvad skall det betyda, är det kanske för att chikanera mig, så skall han få sina snurror midt i sin simpla fysionomi *(plockar upp snurrorna och kastar dem på Petter)* så att han blir gräsgrön i ansigtet som färsk spenat, och kanske vill han nu maka sig ur vägen och hålla sin dumma mun så att också

80

85

90

jag får säga ett ord, jag har ju intet fått säga ett enda ord för hans eländiga
 95 snurror, men jag skall snurra för honom så att det skall hagla och snurra
 honom sjuhundra snurror kring öronen ... (*Förföljer Petter med snurrorna.
 Petter flyr och båda försvinna i kulissen.*)

RÅDMAN ORRE (*flämtande*). I stocken med karlen, i stocken! Han är
 kullpratad.

100 FLERA RÖSTER. I stocken! I stocken!

(*Vakten inför Petter, som sättes i stocken.*)

HÄROLDEN (*trumpetar*). Är här vidare någon ung man, som vill täfla
 om hennes kungliga höghets hand?

(*Matts framträder med en bugning.*)

105 SPINDELBEN (*till Puff*). För in prinsessan!

(*Puff inför prinsessan, hvilken ett ögonblick sätter sig tyst att hemta andan.*)

MATTS (*listigt*). Intet skall ers höghet vara rädd för mig, jag är stendöf,
 ers höghet skall få berätta så mycket ers höghet behagar. Jag är en guldsmed,
 som gör de allra skönaste smycken och örhängen, och (*närmar sig*) nu ber
 110 jag ers höghet allernådigst tillåta mig taga mått till ett halssmycke, hvars
 make ej finnes i hela världen ...

(*I det han låtsar taga mått, fäster han hastigt ett munlås på prinsessans
 läppar och tillknyter det med band i nacken. Prinsessan springer upp, söker
 förgäfvets befria sig från låset och mumlar otydliga ord.*)

115 FLERA RÖSTER. Han vinner! Han vinner!

MATTS (*hånande*). Tyst, min mun, så får du socker! Hvarför brusar
 intet forsen? Hvarför malar intet qvarnen? Bjäbb, bjäbb, bjäbb, hvar är nu
 takdroppen, som skrämde oss så skamligt på flykten i går? Kom hit, Lisa,
 och nig för din blifvande svägerska! Se, huru snäll hon nu blifvit! När jag
 120 blir kung skall jag steka henne i smör.

LISA (*stiger hastigt fram och upplöser bandknuten i prinsessans nacke*).
 Intet förräderi! Fy stora skammen, Matte, att vara så falsk!

(*Åskådarne applådera.*)

PRINSESSAN (*frigjord, rasande och slående Matts med låset, talar med*
 125 *halfqväfdä afbrutna ord*). Du ... du ... du ... ormtunga, räfsnara, giftiga
 skorpion ... dig skall jag trampa under min fot, som man trampar en spindel
 ... och du vill bli kung, du, som skall hänga i den högsta ek på bergen ...
 Kråkorna skola hacka ut dina ögon ... myrorna skola bita din giftiga tunga
 ... alla skator på sju mils afstånd skola skratta åt dig ... du ... du ... du.

130 (*Hon förföljer Matts som flyr, och båda försvinna bakom scenen. Kungen
 och hofvet resa sig från sina platser.*)

- RÅDMAN ORRE (*flämtande*). I stocken med karlen!
- MÅNGA RÖSTER. I stocken! I stocken!
- (*Vakten inför Matts, som förlägen sättes utan motstånd i stocken.*)
- HÄROLDEN (*trumpetar*). Är här ännu någon ung man, som djerfves täfla
om hennes kungliga höghets hand? 135
- FLERA RÖSTER. Ingen törs.
- (*Paus. Olle framträder med en styf nick.*)
- SPINDELBEN (*till Puff*). För in prinsessan!
- K. PUFF. Hon kommer frivilligt. 140
- PRINSESSAN (*inträder stilla, med vacklande steg och afbrutna ord*). Förråd
... skymfad ... vanärad ... såld på auktion i kungens och hofvets närvaro!
Alla fly för mig ... alla öknämna mig ... alla skratta åt mig ... och ingen
enda barmhertig vän tager mitt försvar. (*Hon nedkastar sig snyftande på en*
gräsbänk.) 145
- LISA. Gråt intet, prinsessa! Det finns också goda människor.
- PRINSESSAN. Var det ej du, som löste mitt lås?
- LISA. Jo. Och här är min bror Olle. Han är en bra gosse. Han vill intet
skymfa, han vill försvara prinsessan.
- PRINSESSAN (*till Olle*). Vill du försvara mig, du? Hvem är du? Hvad
vill du? Hvad kan du? Gå till en ihjälfrusen vinterfluga och inbilla henne
att du är solsken. (*Olle tiger.*) Tala, jag skall ej afbryta dig! (*Olle tiger.*) Jag
förstår, han är döfstum. 150
- LISA. Nej, han talar, men talar sällan och talar förståndigt.
- PRINSESSAN. Förståndigt! Hvad är förståndigt? Är det förstånd, som
tuppen galar? Är det förstånd, som sparfven qvitrar? Gå, du med ditt
förstånd, och låt andra tala på sitt sätt! Eller är det bättre att tiga? 155
- LISA. Jag tror det är bättre att tiga.
- PRINSESSAN. Nå, så skall jag tiga, om det också vore blott för att förarga
dem, som skratta åt mig. Lisa, om jag skulle glömma mig och åter börja
prata, så säg genast: skatorna skratta. 160
- LISA. Ja, det skall jag säga.
- PRINSESSAN (*med fingret på läpparna*). Tig, Snurra!
- RÅDMAN ORRE (*vänder ett timglas*). Hon tiger.
- KUNGEN. Vi få se huru länge. 165
- OLLE (*i början styft, sedan ledigare*). Hör nu ... ett ord måste du ännu
säga ... säg ja i brudstolen. Du har kurage ... Jag tycker om dig ... Du blir
min brud ... Ingen skall mera skratta åt dig. (*Prinsessan nickar stum.*)
- LISA (*slår förvånad hop sina händer*). Prinsessan tiger och Olle talar!

- 170 SPINDEL BEN. Tiger hon?
 FLERA RÖSTER. Tiger hon?
 K. PUFF. Som en död bröms.
 RÅDMAN ORRE (*uppvisande timglas*). Hennes kungliga höghet,
 prinsessan Munviga har, ett, tu, tre, fyra, fem, behagat tiga i fem minuter!
- 175 Lefve prinsessan Munviga och hennes blifvande gemål, prins ...
 K. PUFF. Prins dumma Olle.
 RÅDMAN ORRE. Prins Olof. Hipp, hipp, hurra!
 MÅNGA RÖSTER. Hurra!
 GUVERNÖRSKAN EAU DE COLOGNE. Törs man demaskera sin des-
- 180 habillé?
 SPINDEL BEN. Kapten Puff, ni ansvarar för våra lif och vår säkerhet, om
 hon börjar på nytt.
 K. PUFF. Faran är öfverstånden. Snurran tiger. Aj, för tusan, nu mister
 jag andra gången mitt skägg!
- 185 (*Alla afkläda sina ombonade hufvuden och plocka bomull ur öronen.*)
 KUNGEN. Hvilken fröjd! Hvilken lycka för mig och hela mitt rike! Mina
 barn, kommen i mina armar! (*Han omfamnar prinsessan och Olle.*)
 OLLE. Intet skall kungen vara rädd att bli sotig. Jag kom hit raka vägen
 från badstugan.
- 190 K. PUFF (*halfhögt*). Där stack dumma Olle fram.
 KUNGEN. Nu skola vi dricka de förlofvades skål, och i morgon blir bröl-
 lopet. Hvad min gemål skall bli glad! Hennes majestät kunde ej förmås att
 hedra täflingen med sin närvaro ... Men hvad är det för en sång jag tycker
 mig höra därborta?
- 195 (*Åskådarne lemna plats. Man ser Petter, Matts och de två okända i stocken.*
Nu sjunga de hvar sin strof ur visan turvis.)
 Vi sitta i stocken,
 Nöta håll uti rocken.
 Intet hoppa vi kråka här;
 Det är trångt för en tjock en.
- 200
 Vi segla på stocken,
 Fyra sjömän i flocken,
 Styra kurs på det stilla haf,
 Bidevind uti focken.
- 205 K. PUFF. Väl bekomme, stockjunkare! Det är samma stock, där jag satt,
 när ni skrattade åt mig.

DE FYRA.

Välbekomme, sad' bocken.

Som man kokat, sad' kocken.

Mjuka tjenare, kapten Puff,

210

Har man sett på en tocken?

K. PUFF (*till åskådarne*). Hör, så ovettiga somliga kunna vara, fastän de sitta i stocken! Men nu bjuder oss kungen på mjöd, russin och mandel, och i morgon, god' vänner, beder jag på kungens vägnar alla vara välkomna till bröllopet!

215

(*Ridån faller.*)

FJERDE ÄFVENTYRET.

Rikssalen i konungens slott. Pytt ensam, försigtigt insmygande.

PYTT. Jag skall gömma mig här under ett bord, så att jag får se bröllops-tåget. Åh så mycket folk i kyrkan, och alla voro de längre än jag! Jag fick intet se mer än en flik af Snurrans brudslöja ... prinsessans slöja, ville jag säga. Nu skall jag passa på, medan ingen är här. (*Kryper under ett bord.*) Här ser 5
mig ingen. Tyst, där kommer någon!

KAPTEN PUFF (*inträder slätrakad om hakan*). Ändtligen en minuts hvila. Uff, sad' Puffen, ett kungligt bröllop är värre än ett krig. (*Kastar sig i en stol bredvid Pytts bord.*) Hvar må slarfven, min son, hålla hus? (*Pytt kniper honom i benet.*) Hvad? Är här en hundracka? 10

PYTT (*tittar fram*). Tyst far, jag är här incognito.

K. PUFF. Är du där, din inpiskade skälm? Jag tänker på mitt olyckliga skägg. Måntro prinsessan ännu kan tiga?

PYTT. Nej, hon har talat.

K. PUFF. Tänkte jag intet det. Hon har talat! Och nu ser jag för hennes skull ut som ett nyfödt barn. 15

PYTT. Hon har sagt ja i brudstolen.

K. PUFF. Intet annat? Ett ja i brudstolen är intet ord, det är en smällkyss.

SPINDELBEN (*inträder brådiskande*). Tåget kommer från kyrkan. Är allt i ordning? Alla bjudna? 20

PUFF. Ja, hela smedsfamiljen, utom dem, som sitta i stocken. Jag hoppas, att smeden har tvättat sig. Vår nya prins behöfver såpa och tvage.

SPINDELBEN. Komma féerna?

PUFF. Féerna låta helsa, att de ha förhinder, de skola väga orden i dag.

- 25 Men Rosenkind har lofvat flyga hit, förrän de börja ... Vakt, i gevär! Tåget kommer!

(Vakt vid ingången. Trumpeter. Bröllopståget inträder under musik och tager plats. De nyförmälda mottaga lyckönskningar. Man ser nu äfven drottningen, mästern Hans, gumman Hans och Lisa samt Pytts nyfikna hufvud under bordet.

- 30 *Baletten efter råd och lägenhet utföres.*

Vid balettens slut inträder Illflaxa, löjligt utstyrd med fjädrar och bjellror, niger åt alla håll och intager en plats närmast bruden. Hofvet hvissar och pekar på Illflaxa. Pytt under bordet stirrar på Illflaxa, gör ett försök att rymma, motas af vakten och kryper darrande under bordet tillbaka.)

- 35 SPINDEL BEN. En objuden gäst! *(Till Illflaxa.)* Skäms ni intet! Hvem är ni, och hvem har bjudit er hit?

ILLFLAXA *(stolt)*. Jag bjuder mig sjelf till min dotters bröllop.

SPINDEL BEN. Är ni galen? Packa er ut!

- ILLFLAXA. Packa er sjelf! Här sitter jag, och här ämnar jag sitta. *(Allmän bestörtning och villervalla.)*

KUNGEN. Stilla! Guvernör Spindelben, förhör den tokiga menniskan!

SPINDEL BEN. Hans majestät är alltför nådig. Nå förklara er, madam Näsvis!

- ILLFLAXA *(slabbrande)*. Förklara? Förklara? Hvad är det annat, herr
45 Frågvis, än att natten efter sedan prinsessan Munviga blef född, klef jag in genom fönstret till den kungliga barnkammaren och lade mitt barn i prinsessans vagg. Begriper han nu, att bruden är mitt egenhändig barn och att jag intet tänker låta bortvisa mig från min flickas bröllop? Och för att jag intet tänker låta bortvisa mig, så tänker jag sitta här, och för att jag
50 sitter här, så vill jag sitta här som en släkting till det kungliga huset.

PUFF *(halfhögt)*. Det är ju alldeles som förr, när vi hörde Snurran prata!

DROTTNINGEN. Olyckliga! Och hvad gjorde ni af *mitt* barn?

ILLFLAXA. Kungsbarnet? Ja, det var väl dödt, kan jag tro. Hvad skulle sådana usla småkräk lefva!

- 55 DROTTNINGEN. Du ljuger, eländiga! Du har dödat mitt barn!

ILLFLAXA. Nej, så sant jag på qvast rider, när jag sist såg ungen lefde hon än.

RÄDMAN ORRE. Här är en casus, en tvetalan, posito .. låt mig fundera!

KUNGEN. Håll er näbb, Orre, och låt polisen ransaka.

- 60 SPINDEL BEN. Först säger ni, att barnet var dödt, och sedan säger ni att det lefde.

ILLFLAXA. Säger och säger! Jag säger, att bruden är mitt egenhändig barn.

PRINSESSAN (*rusar slabbrande upp och förföljer Illflaxa ett hvarfkring salen. Hofvet håller sig för öronen*). Egenhändig, egenhändig, har man någonsin hört så egenhändig lögner, som den egenhändig hexan smider och slabbrar och slabbrar och slabbrar, liksom jag varit död, och så lefver jag än i dag, och liksom jag varit hennes hexunge, och så är jag af kungligt blod, och det blygs intet hela hofvet att höra, men hon får slabbra och ljuga och ingen bryr sig om att hon slabbrar sina dumma historier, och här skall jag sitta och får intet öppna min mun för att hon skall få chikanera mitt kungliga blod, och ... 65 70

LISA. Skatorna skratta!

(*Prinsessan tystnar och gömmer gråtande sitt hufvud i Olles famn.*)

(*Rosenkind inträder, alla buga vördnadsfullt.*)

ROSENKIND. Illflaxa är en hexa, och hennes barn är en hexunge. (*Bestörtning och utrop: prinsessan är en hexunge.*) Gråt intet, unga brud! Sanningen måste i dagen, men du är oskyldig, du skall ännu blifva god och lycklig. Och gråt intet, drottning, ditt barn lefver! 75

KUNGEN. Tala, högborna, ädelmodiga fé! Vi tro dig som sanningen sjelf.

ROSENKIND. Illflaxa lade sitt barn i vaggan, red bort med drottningens barn och kastade det i strömmen. (*Utrop och paus. Vakten griper Illflaxa.*) Där fann jag barnet ännu vid lif, tog det i mina armar och bar det till goda menniskor. 80

RÅDMAN ORRE. Ja, se det är åter en casus! Prinsessan lefver och lefver intet, finns och finns intet ...

KUNGEN. Håll sin näbb, Orre! 85

DROTTNINGEN. Mitt barn! Hvar är mitt barn?

SPINDELBEN. Någon här vid hofvet måste vara prinsessan! (*Utrop och frågor. Tre hoffröknar niga, hvar i sin tur, för Rosenkind och fråga: ers nåd, är det jag?*)

ROSENKIND. Tålmod! Jag lindade det nakna, frysande, våta barnet i min slöja, förde det till mästern Hans' smedja och lade det i en korg på hans ässja, som ännu var varm. 90

MÄSTERN HANS. Det har sin riktighet. Följande morgon fann jag korgen med barnet och lät kristna det till Lisa. Hennes nåd Rosenkind stod fadder åt barnet. 95

DROTTNINGEN. Hvar är mitt barn? (*Lisa framföres och omfamnas.*) Mitt stackars, kära, förlorade barn!

GUMMAN HANS (*fattar Lisa i armen och vill draga henne till sig*). Nej, ursäkt, jag tänker intet låta någon hexa stjäla mitt barn. Hans, hvad är detta för dumma historier? 100

DROTTNINGEN (*drar Lisa till sig*). Hör intet madam, att flickan är mitt barn och intet madams? Vill ni släppa Munviga?

GUMMAN HANS (*drar Lisa till sig*). Vill hon släppa min Lisa? (*De slitas envist om Lisa.*)

105 ROSENKIND. Trogna fostermoder, aldrig skall detta barn glömma din ömma omvårdnad, men, nu måste du återgifva Lisa åt hennes rätta moder. Ers majestät, edert barn heter ej mera Munviga, hon heter Elisabeth. (*Lisa öfverlemnas åt drottningen.*)

MÅNGA RÖSTER. Lefve prinsessan Elisabeth!

110 ILLFLAXA (*bevakad*). Simpele, timpele, hvar är min qvast?

SPINDELBEN. Befaller ers majestät, att vi hänga hexan nu genast eller steka henne vid sakta eld?

ROSENKIND. Jag beder om nåd för Illflaxa. Min syster Thordön behöfver henne i sin tjenst.

115 KUNGEN. Jag har återfått mitt förlorade barn. Hexan benådas, karlarna i stocken få äfven sin frihet.

ILLFLAXA (*i det hon bortföres*). Nå godt, jag behöfs ännu, så länge det finns onda ord här i verlden.

120 ROSENKIND. Farväl! Min pligt kallar mig till de blå bergen. Önska de närvarande se hvad det en gång blir af människors ord, vill jag för ett ögonblick förflytta de blå bergen hit.

KUNGEN. Mäktiga fé, det önska vi visst. Det är endast du, som är stark nog att flytta berg.

125 ROSENKIND. Du misstager dig. Det finns två makter som flytta bergen: sagan och tron!

(*Hon försvinner.*)

PUFF (*suckande*). Ingen makt kan mera låta mitt skägg växa.

130 KUNGEN. Jo, tiden, min trogne Puff. Till ett minne af denna glada dag utnämner jag dig till major (*Pytt framkryper*) och din son till löjtnant i kriget mot lillepytterne.

PUFF OCH PYTT. Lefve kungen i tusen år!

135 KUNGEN. Lagom, min käre Puff, lagom! Hvad skulle min efterträdare säga, om han finge vänta så länge? Men hör nu, Olof eller Olle, som ej mera blir kung, och Munviga, som ej mera är prinsessa, hvad säga ni två om allt detta? Hvad blir nu ert öde i verlden?

OLLE (*styft*). Intet duger jag till kung och intet bryr jag mig om det. Jag är en smed och tänker försörja min hustru i smedjan. Den, som nu törs öknämna Munviga till Snurran, den skall få med min slägga att göra.

MUNVIGA (*uppbrusande*). Snurra och snurra, de snurra, och intet jag, och den, som snurrar mitt ärliga namn, den skall jag snurra som hjulet på spinnrocken, sju hvarf och sjutton och sjuttiosju och sjuhundra sjuttiosju ... 140

LISA. Skatorna skratta!

MUNVIGA (*hejdar sig*). Nej ... jag förlåter alla, som gifvit mig smädeliga namn. Jag har förtjent det. Men nu är Snurran död, och hexungen är död, och här återstår blott en smeds lyckliga hustru, som tackar prinsessan Elisabeth för att hon lärt henne de goda orden. 145

DROTTNINGEN. Och hvad säger mitt återfunna barn? Är du lycklig, Elisabeth?

LISA (*kysser drottningens hand*). Ja, som en grönsiska i en gyllene bur.

GUVERNÖRSKAN EAU DE COLOGNE. Den nådiga lilla prinsessan fruktar att intet kunna konversera vid hofvet. Var intet rädd, ers höghet; jag skall gifva ers höghet de utmärktaste lektioner. 150

KUNGEN. Nej, för all del, det undanbeder jag mig.

SPINDELBEN. Nu återstår endast att finna en värdig prins åt denna underköna prinsessa. Finns här någon ung riddare som vill täfla om prinsessan Elisabeths hand? 155

(*Två röster höras från åskådarnes platser.*)

FÖRSTA RÖSTEN. Jag vill täfla.

ANDRA RÖSTEN. Jag vill också täfla.

FÖRSTA RÖSTEN. Tag du Snurran, så tar jag den andra! 160

ANDRA RÖSTEN. Tyst, du, som kommer i stocken!

MAJOR PUFF. Hvad är det för obehöriga? Ni höra intet till sagan. Håll er mun där borta, de blå bergen flytta sig.

(*Trumpetstöt. Fonden försvinner, och man ser de blå bergen med féerna. Öfverst sitter en engel, som skrifver i en stor bok. Lägre ned féerna Rosenkind, Snöflinga och Thordön, alla med en vågskål i sin upphöjda högra hand. Vid Rosenkinds fötter står en guldskaål, vid Snöflingas fötter en silfverskaål och vid Thordöns fötter en kopparskaål. Lägst under Thordön sitter hexan Illflaxa med en järngryta öfver en brinnande eld.*) 165

(*Tablå, musik, melodram.*) 170

ROSENKIND:

Vi äro makter långt ofvan jorden,

Som mäta tankar och väga orden.

Allt byter form, som i världen röres,

Men intet, intet tillintetgöres. 175

180 Hvar tanke lefver, hvart ord förblifver.
 Här ser du engeln, som rastlöst skrifver
 I tidens bok hvarje ord, som säges.
 Dess ljud fördunstar, dess mening väges,
 Tildess vid tidernas ände allt
 Skall dömas efter sin inre halt.

185 Och orden växa som ört och blomma
 Ur själens rot, där de födas stumma,
 De vittna alla, beständigt trogna,
 Om lif, som vissna, och lif, som mogna.
 De bära frukter, som släkten ärfva,
 De lyfta, värma, slå och förderfva,
 De tända eldar; men icke alla.
 De tomma, tanklösa orden falla
 190 Som vindens byten, och innan kort
 De slockna strödda i rymden bort.

Vår syster Thordön, du, som i din kopparskål uppsamlar de onda orden, de elaka, hårda, lögnaktiga, falska, fula, orena, hånande och kärlekslösa orden, anvisa dem deras plats!

195 *(Thordön nedlägger vågskålen och uthåller ur kopparskålen en svart ström, hvilken nedrinner i Illflaxas gryta, som hexan omrör på elden.)*

THORDÖN. Vår syster Snöflinga, du, som i din silfverskål uppsamlar de tanklösa, toma, fåfänga, sladderande och förflugna orden, anvisa dem deras plats!

200 *(Snöflinga nedlägger vågskålen och griper ur silfverskålen, gång efter gång, en hand full hvita snöflingor*, hvilka hon utströr i luften.)*

SNÖFLINGA. Vår syster Rosenkind, du, som i din gyllene skål uppsamlar de goda, de visa, de rena, de kärleksfulla, de tröstande, helande, upprättande och af hjertat glada orden, anvisa dem deras plats!

205 *(Rosenkind nedlägger vågskålen och upplindar ur guldsålen en guirland af rosor, hvilken uppbäres af alla féerna.)*

* Snöflingorna äro finklippta, hvita papperslappar.

ROSENKIND (*i det att hon nedkastar nya rosor åt åskådarna:*)

Du glada, fladdrande barn af jorden

Med varma hjertat och lätta orden,

Nu vet du hvar dina ord få stanna,

210

De ord som älska, de ord som banna.

O, låt mig kyssa från dina läppar

Det toma snömos, den bittra peppar,

Att blott de tänkande ord och ömma

Som röda rosor från läppen strömma!

215

Då har ej Snurran förgäfves sått

Sitt ord i afton. Godnatt! Sof godt!

(*Ridån faller.*)

KOMMENTARER

KOMMENTARER

Utgivningshistorien av Carola Herberts	1173
Senare upplagor	1178
Övriga urval	1181
Textkritisk redogörelse av Ulrika Gustafsson och Hanna Kurtén	1183
Grundtexter	1183
Textetablering	1186
Typografiska normaliseringar	1186
Språkliga särdrag	1188
Manuskript och varianttryck	1189
Ändringarnas omfattning och karaktär	1192
<i>Skillnader i ortografi, ordformer och interpunktion</i>	1193
Redovisningsprinciper för kommentarerna	1194
Skillnader mellan bokutgåvan och den digitala utgåvan	1194
Noter	1195
Rättelser enligt originalupplagornas förteckningar över tryckfel	1202
Utgivarens ändringar gentemot grundtexterna	1202
Förkortningar i redaktionella texter	1215
 Kommentarer till de enskilda verken	 1216
 Manuskript och första tryck	 1394
Illustrationer och notbilagor	1405
Källor och litteratur	1409
Förstaradsregister	1427

UTGIVNINGSHISTORIEN

Utgåvan är baserad på förstaupplagorna av *Läsning för barn*, utgivna i åtta delar på Albert Bonniers förlag 1865–1896. Flertalet verk hade tidigare publicerats i *Sagor I–IV* (Helsingfors 1847–1852), i barntidningarna *Eos* (1854–1866), *Trollsländan* (1868–1873), *Nya Trollsländan* (1885–1892) eller *Sländan* (1895–1899), ofta som följetonger.

Planerna på att utge en samling för barn även i Sverige aktualiserades av Topelius i maj 1865 i ett brev till Albert Bonnier.¹ Förläggaren svarar att en sådan skulle vara »af allmänligt interesse äfven för Svenska barn och ungdom». Den 7 december samma år undertecknade Topelius ett kontrakt för tre delar *Läsning för barn* vilket gav Bonnier »förlagsrätt för alltid».² Bonnier anlidade August Malmström som illustratör, vilket utföll till Topelius fulla belåtenhet.³ Av de verk som ingår i *Läsning för barn* 1–3 hade de flesta publicerats i *Eos* (1854–1862) och *Sagor III*.⁴ Topelius hade således ett digert material att utgå ifrån och utgivningen kunde ske i jämn takt, även om många sagor omarbetades. De tre delarna utkom 1865, 1866 och 1867 lagom till julhandeln i upplagor på 1 000–2 000 exemplar.⁵ Priset var 2,50 riksdaler för de två första delarna (232 resp. 208 sidor) och 2,25 för den tredje (164 sidor).

Albert Bonnier välkomnade en fortsättning följande år, med hänvisning till att Topelius ursprungligen planerat fyra delar. Topelius svarade att material finns »men i ett skick, som behöfver genomgående retouchering, således afskrifning och ändringar, hvilket ej medhinnes ordentligt, och hellre än att utsända ett hastverk, låta vi derföre 4:de barnboken bero till nästa år».⁶ Någon sådan nämns därefter inte i den bevarade korrespondensen förrän i januari 1871 då Topelius aviserar en fjärde del. Bonnier önskade att få manuskriptet till midsommar så att Malmström skulle hinna illustrera volymen. Den 12 juni förelåg ett färdigt manuskript och sättningen kom igång i mitten av augusti efter att teckningarna blivit klara.⁷ Med undantag för »Rida ranka» hade samtliga publicerats i *Sagor* eller *Trollsländan*. Fjärde boken utkom undantagsvis också på G. W. Edlunds förlag i Helsingfors, och Topelius skickade således dubbla manuskript till förläggarna.⁸ Resultatet är att de två upplagorna skiljer sig betydligt från varandra: fyra verk ingår endast i Bonniers upplaga och sju endast i Edlunds upplaga, därtill finns skillnader i interpunktion, ordval, ordformer samt i samlingens disposition.⁹ Bonniers upplaga innehåller fyra illustrationer av Malmström, Edlunds upplaga fem av Albert Edelfelt, och motiven är

Första Boken. LEKAR.

Med 4 illustrationer af A. MALMSTRÖM.

STOCKHOLM.
ALBERT BONNIERS FÖRLAG.

Titelblad till Bonniers upplaga av *Läsning för barn 1* (1865) illustrerad av August Malmström.

Titelblad till Edlunds upplaga av Läsning för barn 4 (1871) illustrerad av Albert Edelfelt.

olika.¹⁰ *Läsning för barn. Fjerde boken* trycktes i 3 000 exemplar på Bonniers och utkom i handeln till julen 1871.¹¹ Häftat exemplar kostade 2,50 riksdaler, kartonnerat band (pappband) 3,00 och inbundet klotband 3,50 (280 s.).

Läsning för barn hade god åtgång och de följande åren, 1872–1878, utkom nya, reviderade upplagor av de fyra första delarna (se förteckning, s. 1180). I november 1878 planerade Topelius att bli klar med en femte del till julen följande år och Bonnier uttrycker sin belåtenhet.¹² I april 1879 meddelade Topelius att han skulle skicka ett manuskript till midsommar så att Malmström hann göra illustrationer.¹³ Det avsändes 29/6, vilket visade sig vara någon dag för sent: Malmström hade just rest till Finland för att göra skisser för *Fänrik Stål* och därefter var han upptagen en tid framöver.¹⁴ Utgivningen uppsköts därför till julen 1880. Både Bonnier och Topelius önskade denna gång en gemensam upplaga för Finland och Sverige.¹⁵ Bonnier föreslog att den skulle tryckas i Stockholm och att förläggarna skulle dela kostnaderna för illustrationerna, vilket Edlund samtyckte till.¹⁶ Topelius sände ett »nära fullt» manuskript till Bonnier den 7 mars 1880.¹⁷ Han uppger också att han kasserat en hel del: »Jag har blifvit mera nogräknad med innehållet. Det saknar äfven nu en praktisk tendens, hvilken jag, vill Gud, skall inlägga i 6:te delen.»¹⁸ Sättningen påbörjades första veckan i juli och korrektur sändes i augusti.¹⁹ Merparten hade tidigare publicerats i *Trollsländan*, åtta verk hade ingått i *Sagor* och lika många var tidigare otryckta. *Läsning för barn. Femte boken* trycktes i 6 000 exemplar och utkom i handeln till julen 1880. Topelius fann Malmströms illustrationer »ansläende».²⁰ Priset för kartonnerat band var 2 kronor och 75 öre, och för klotband 3,50 (244 s.).²¹

Redan hösten 1879 planerade Topelius en fortsättning om »ett par år»: »Den brist, som med skäl kan anmärkas, att de härtills utkomna hh. [häf-tena] icke innehålla något undervisande, skulle jag i detta 6:te söka att fylla, men fylla på det glada och friska sätt, som anslår den åldern.»²² Hösten 1882 efterfrågar Bonnier en ny del²³ men först i oktober följande år meddelar Topelius att han skall ta itu med sjätte boken. Beskedet glädde Bonnier – »icke blott för alla barn och äfven deras föräldrar, som längta efter mera – utan äfven för mig, synnerligast emedan den nu så ensamt gående 5:te delen derigenom får en lämplig följeslagare.»²⁴ Han tror sig »ha goda utsigter» att få Malmström som illustratör.²⁵ Under våren 1884 ägnade sig Topelius åt att författa nya sagor och omarbeta gamla; tretton verk i sjätte delen hade tryckts tidigare.²⁶ Första manuskriptsändningen avgick den 25 juni och sättningen påbörjades i slutet av september när Malmström hade levererat teckningar.²⁷ *Läsning för barn. Sjette boken* utkom i december 1884

i 6 000 exemplar, varav en delupplaga på Edlunds förlag. Priset för kartonnerat band var 2,75 kronor och för inbundet exemplar 3,50 (216 s.).

På en förfrågan av Bonnier i januari 1888 angående en sjunde del svarar Topelius att material »fortfar att tillkomma», detsamma rapporterar han i oktober 1890.²⁸ I april 1891 aviserar han en ny samling som, liksom föregående, skulle utges i »tryckbolag med Edlund». Förutom Malmström föreslår han målarinnan Anna Vengberg i Helsingborg som illustratör, men överlåter beslutet till förläggaren.²⁹ Bonnier och Malmström var eniga om att Vengbergs teckningar var oanvändbara, och istället anlätades Georg Stoopendaal som delvis utgick från Vengbergs motiv.³⁰ Topelius sände manuskript 22 juni, 23 juli och 27 oktober, och boken sattes i november.³¹ De flesta sagor och visor hade tidigare publicerats i *Nya Trollsländan* 1885–1891. *Läsning för barn. Sjunde boken* utkom i december 1891 i 6 000 ex. Topelius uttryckte sin belåtenhet med illustrationerna: »Min bok framträder med bättre bilder, än kanske någonsin förr. Framför till Aug. Malmström och Stoopendaal min hjertliga erkänsla för de lyckligt funna situationerna och de fint utförda bilderna!»³² Priset var detsamma som för sjätte delen: 2,75 kronor för kartonnerat band och 3,50 för inbundet exemplar (216 s.).³³

I december 1894 skriver Topelius att han samlar material till en åttonde bok, och i augusti följande år uppger han att »6 sagor, 4 lekar och några visor» är »färdiga och godkända, resten utkast».³⁴ I januari 1896 utlovar han en samling till julen.³⁵ Han föreslår att svärsonen Acke Andersson skulle bidra med några teckningar, vid sidan av svenska illustratörer valda av Bonnier.³⁶ Halva manuskriptet låg färdigt i mitten av maj, men Topelius väntade att Andersson skulle välja några motiv innan han skickade det till Bonnier, som önskade få första manuskriptsändningen senast till midsommar.³⁷ Övriga illustrationer gjordes av August Malmström samt Gustaf Olof Hjortzberg och Nils Larsson, »två yngre talangfulla konstnärer – visserligen i mera modern stil».³⁸ Sista manuskriptet sände Topelius i september och en ny ordningsföljd den 4 oktober.³⁹ Fjorton verk hade tryckts tidigare, de övriga var nytillkomna.⁴⁰ I samband med korrekturläsningen konstaterar Topelius att han endast hittat »få förvillande fel (sopar i stället för sofver o. s. v.).» Han fortsätter: »En mängd rättelser gälla mitt stafningssätt. Jag godkänner ä, där äljudet är långt, men kan ej bräka den korta vokalen.»⁴¹ I början av november 1896 meddelar Bonnier att delen låg färdigtryckt.⁴² *Läsning för barn. Åttonde boken* utkom i 6 000 ex. Priset för kartonnerat band var 2 kronor och 75 öre (184 s.).

Senare upplagor

Den andra upplagan av *Läsning för barn* 1–3 (1872) utkom utan att Topelius informerades. Eftersom han upptäckte en del sättningsfel meddelade han Bonnier att han i fortsättningen ville få möjlighet att korrekturläsa nya upplagor utan extra arvode.⁴³ Det faktum att Bonnier hade ständig förlagsrätt till de tre första delarna innebar att han inte var förpliktigad att honorera nytryck. Med undantag för upplagan 1872 erhöll Topelius ändå ersättning för nya upplagor av *Läsning för barn*.⁴⁴ – När frågan om en samlad upplaga diskuterades 1889 återfick Topelius på begäran förlagsrätten till de tre första delarna.⁴⁵

I april 1877 hörde sig Bonnier för om Topelius ville revidera något i sina verk inför tredje upplagan av de två första delarna, men av förlagskorrespondensen framgår att korrekturet sköttes av förlaget. Topelius var nöjd med den nya upplagan, tryckfel hade han inte upptäckt men nästa gång ber han att få »retouchera vissa ojemnheter».⁴⁶ Upplagan utökades med illustrationer av August Malmström, Signe Sohlman och Anna Cramér samt med författarporträtt som Topelius ansåg vara för »mjäktigt», han ville därför att det skulle utgå i de följande häftena tills han fått ett bättre.⁴⁷ De nya upplagorna av del 3–4 (1878) reviderades inte heller av författaren.

Våren 1883 föreslog Topelius att den nya upplagan av *Läsning för barn* 1–4 skulle genomgå en »rensningsprocess»: »för mig vore det lugnare att en gång efterlemna rentvättade barn».⁴⁸ I slutet av månaden meddelar han att han inte vill fördröja utgivningen med en revision, men han ber att stavningen ska följa Svenska Akademiens ordlista med de förbehåll han tidigare gjort för *Fältskärens berättelser*. Eftersom han hittat en del besvärande tryckfel i de förra upplagorna önskar han ändå reviderark »och jag skall lägga band på självkritiken för att ej belasta arket med onödiga ändringar».⁴⁹ Åtta sagor från del fyra flyttades till del tre – delarna kom därmed att omfatta lika många sidor och fick samma pris.⁵⁰ – Senare upplagor reviderades inte av Topelius.

I slutet av 1895 initierade publicisten Wentzel Hagelstam i Helsingfors en illustrerad praktupplaga av *Läsning för barn* – Albert Bonnier hade framkastat en liknande idé för Topelius i augusti samma år. Bonnier och Hagelstam kom överens om att utge en gemensam upplaga, tryckt i Stockholm. Flera namnkunniga konstnärer i Finland och Sverige engagerades, bl.a. Acke Andersson, Albert Engström, Venny Soldan-Brofeldt, Otilia Adelborg, Albert Edelfelt och Carl Larsson.⁵¹ Våren 1896 uppgjordes kontrakt med Topelius, men på grund av Edelfelts många åtaganden utkom verket först 1901–1903.⁵² De sex delarna är rikt illustrerade med helsidesplanscher, vissa i färg, vinjetter och dekorerade anfangar. Texten är reviderad, sannolikt av någon annan än Topelius.

»Rida ranka» illustrerad av Albert Edelfelt i praktupplagan av Läsning för barn (1903). Sagan inspirerade Edelfelt till historiemålningen »Drottning Blanka» (1877). Målningen reproducerades i den andra upplagan av Läsning för barn 4 (1878).

Tabell. 1. Utgivningen av *Läsning för barn* (Lfb) 1–8 på Albert Bonniers förlag till 1896⁵³

Böckerna var tillgängliga i olika inbindningar till olika pris: kartonnerade, halvklotband och helklotband.⁵⁴

UTG. ÅR	DEL (UPPL.)	ANTAL EX OCH BOK-HANDELSPRIS (häftat ex om inget annat anges)	FORMAT	FÖRFATTAR-HONORAR (därtill 25 författar-exemplar)	ANMÄRKNING
1865	1 (1)	minst 1 000; häftat ex 2,50 rdr rmt	duodes	50 riksdaler svenskt riksmünt (rdr rmt)/ark: ca 500 rdr rmt	Bonnier fick full förlagsrätt för Lfb ⁵⁵ 1–3
1866	2 (1)	minst 1 000; pris som Lfb 1	duodes	500 rdr rmt	med notbilaga
1867	3 (1)	2 000; pris som Lfb 1	duodes	400 rdr rmt	med notbilaga
1871	4 (1)	3 000; häftat ex 2,50 rdr rmt, kartonnerat 3 rdr rmt, i klotband 3,50 rdr rmt	duodes	1 240 rdr rmt	skild upplaga på Edlunds förlag
1872	1 (2) 2 (2) 3 (2)	1 500; 2,50 kr, kart. 3 kr, klotb. 3,50 kr 2 000; pris som ovan 1 500; 2,25 kr, kart. 2,75 kr, klotb. 3, ⁵⁶ 50 kr	duodes	inget	ny sättning, ej reviderad; inga notbilagor i del 2–3
1877	1 (3) 2 (3)	5 000; 1,25 kr, kart. 1,75 kr 5 500; pris som ovan båda delarna i klotband 4 kr	oktav	2 000 kr för Lfb 1–4 1877–1878	Lfb 1–4 (1877–1878); nytt format; notbilagorna återinsatta; ej reviderad
1878	3 (3) 4 (2)	5 000; kart. 1,50 kr 5 000; kart. 2,00 kr båda delarna i klotb. 4 kr	oktav	se 1877	notbilaga; ej reviderad
1880	5 (1)	6 000; kart. 2,75 kr, klotb. 3,50 kr	oktav	80 kr/ark: sa 1 220 kr	delupplaga på Edlunds (2 000 ex)
1883	1 (4)	6 500; kart. 1,75 kr	oktav	4 000 kr för Lfb 1–4 1883 samt rev. av <i>Fältskärens berättelser</i>	reviderad av författaren
1883	2 (4)	6 500; kart. 1,75 kr	oktav	se Lfb 1 1883	ingen notbilaga; reviderad av författaren

1883	3 (4)	6 500; kart. 1,75 kr	oktav	se Lfb 1 1883	utökades med åtta verk från Lfb 4; notbilaga; reviderad av författaren
1883	4 (3)	6 200; kart. 1,75 kr	oktav	se Lfb 1 1883	åtta verk flyttade till del 3; reviderad av författaren
1884	6 (1)	6 000; kart. 2,75 kr, klotb. 3,50 kr; del 5–6 i klotband 6 kr; del 1–6 i tre klotband 14 kr	oktav	100 kr/ark: sa 1 400 kr	delupplaga på Edlunds förlag (2 000 ex)
1888	5 (2)	5 500; kart. 2,75 kr	oktav	sa 2 500 kr för Lfb 5,2 och en ny uppl. av <i>Sånger I</i>	delupplaga på Edlunds; ej reviderad
1891	7 (1)	6 000; kart. 2,75 kr, klotb. 3,50 kr	oktav	100 kr/ark: 1 400 kr	delupplaga på Edlunds
1893	2 (5)	6 000; kart. 2,75; del 1–7 i fyra klotband 17,50 kr	oktav	inget	med notbilaga; ej reviderad
1896	3 (5)	6 000; kart. 2,75 kr	oktav	inget	med notbilaga; ej reviderad
1896	8 (1)	6 000; kart. 2,75 kr	oktav	1 150 kr	delupplaga på Edlunds

Övriga urval

För att sprida Topelius sagor till en publik som annars inte skulle ha råd att köpa *Läsning för barn* utgav Werner Söderström, som förlade barnböckerna i finsk översättning, ett urval sagor på både svenska och finska: *Lilla sagoboken. Urval ur »Läsning för barn af Z. Topelius» (Pikku satukirja)* 1888. Topelius avstod från honorar så att boken kunde säljas förmånligt till skolorna och delas ut till eleverna.⁵⁸ Ett par år senare sammanställde folkskollärarinnan Sofi Almquist *Läsning för barn. Urval för skolan* i två band, utgivna av Bonnier. Ambitionen var att presentera materialet »pädagogiskt ordnad i progressiv följd från lättare till svårare, fördelat i ett par delar, så att de kunde tillhandahållas till mycket billigt pris».⁵⁹ I ekonomiskt hänseende var urvalet för skolorna ingen lönsam affär varken för Topelius eller för Bonnier, men alternativet var att fortsättningsvis »låta herrar skolboksfabrikanter» utan tillstånd trycka det bästa ur läseböckerna.⁶⁰

Med urvalen för skolorna i Finland och Sverige fick Topelius sagor spridning i alla skikt och samhällsklasser, och hans ställning som barnens skald cementerades.⁶¹ Till detta bidrog att verk ur *Läsning för barn* intogs i

många samtida läseböcker: *Poetisk läsebok för Finlands ungdom* (1864), *Fosterländsk Läsning för Barn och Ungdom* (Sthlm 1868), *Läsebok för folkskolan* (»Statens läsebok», Sthlm 1868), *Poetisk läsebok för folkskolan* (Örebro 1869), *Poetisk läsebok för skolans högre klasser* (Hfrs 1892), *Poetisk läsebok för skolans lägre klasser* (Hfrs 1892) och i de av Sofi Almquist utgivna *Barnens första läsebok*, *Barnens andra läsebok* (Sthlm 1884 och 1877) och *Läsebok för småskolan* (1888).⁶² De flesta av nämnda läseböcker utkom i nya delvis omarbetade upplagor.

I Topelius *Samlade Skrifter*, utgivna på Bonniers och Edlunds förlag (1899–1907), ingår fyra band *Läsning för barn* 1–8.⁶³ De åtta delarna motsvarar emellertid inte originalutgåvorna: ordningen är till viss del kronologisk – med undantag för den andra delen som endast upptar skådespel – och förutom 257 verk ur *Läsning för barn* (av 268) ingår »Företal» publicerat i *Sagor I* (1847) och ett urval ur *Tankar i Djurskydd* (1898). Utgåvan har moderniserad stavning, i övrigt inkonsekventa etableringsprinciper: redaktören Valfrid Vasenius har följt de senast reviderade upplagorna, men infört ändringar som saknar stöd i något textvittne.⁶⁴

I början av 1900-talet utgav Folkupplysningssällskapet i Finland *Topelii sagor. Ett litet urval för de tusen hem* (1902, ny uppl. 1903), Edlunds förlag *Sagor och berättelser i urval* 1–2 (1907; 2 uppl. 1912, 3 uppl. 1936) och Bonniers förlag *Sagor, visor och lekar* (De bästa böckerna, 1909). Schildts, som övertog Edlunds förlag 1927, utgav de åtta delarna av *Läsning för barn* 1931–1932 och Bonniers förlag 1932. Nytryck och nya urval utkom därefter under hela 1900-talet, ofta i bearbetad form.

TEXTKRITISK REDOGÖRELSE

Grundtexter

Grundtexter för *Läsning för barn* är följande exemplar av samlingens åtta delar:

Första boken i Svenska litteratursällskapets ägo med signum Top1/F15230. Exemplaret är häftat med en obeskuren inlaga som mäter 18,3 x 11,4 cm. Omslaget är skadat och bindningen har släppt. Upplagan har egenheten att sida 66 är felaktigt paginerad 67, och följande sida är blank och opaginerad. Från sida 68 löper sidnumreringen normalt. Volymen kollationerar 12:0: $\pi^2 \pi^4 1-4^{12} (4_4 + \chi_1) 5-9^{12} 10^8 (10_6 + \chi_1)$, d.v.s. bokens format är duodes. Den inleds med ett osignerat vik med den för samlingen karaktäristiska omslagsillustrationen av August Malmström på andra bladets rectosida (högersida).⁶⁵ Två separat tryckta helsidesplanscher har limmats in i boken före sidorna 111 och 229.

Grundtexten för *Andra boken* är hämtad ur Åbo universitetsbibliotek och har signumet 1937:804. Den är inbunden i ett brunt klotband (privatband) med pressförgylld text och dekor. På pärmarna finns pressförgylld utsmyckning föreställande tre barn som läser. Bandet är nött och inlagan har lossnat från ryggen, illustration före titelbladet saknas. Inlagan mäter 16,2 x 10,2 cm. Kollationeringsformeln är 12:0: $\pi^4 1-4^{12} (4_1 + \chi_1) 5-6^{12} (6_{12} + \chi_1) 7-8^{12} 9^8 10^4$, formatet duodes. Två separat tryckta helsidesplanscher har limmats in före sidorna 75 respektive 145. Tio skilt paginerade sidor innehåller fyra tonsättningar; »Musikbilagor till Läsning för barn».

Grundtextexemplaret av *Tredje boken* tillhör Finlands barnboksinstitut i Tammerfors och har signumet 20020945. Volymen är inbunden i ett halvfranskt band, slitet i kanterna och hörnen. Inlagan mäter 16,2 x 10,2 cm. Kollationeringsformeln är: 12:0: $\chi_1 \chi_1 \pi^6 1-2^{12} (2_1 + \chi_1) 3-4^{12} (4_{10} + \chi_1) 5-7^{12} 8^2$. Formatet är duodes. Volymen inleds med ett vik med illustration till Axel och Stina på första bladets versosida (vänstersida), och den karaktäristiska omslagsillustrationen på andra bladets rectosida. Två separat tryckta helsidesplanscher har limmats in före sidorna 27 och 93. Tio skilt paginerade sidor innehåller tre tonsättningar; »Musikbilagor till Läsning för barn».

Fjerde boken i utgåvan följer ett exemplar i litteratursällskapets ägo med signum top1/F6970. Volymen är i gott skick och inbunden i ett lila klotband med pressförgylld text och dekor. På pärmens framsida står 1872. Utgivningsåret är dock 1871. Den beskurna inlagan har måtten 16,9 x 10,6 cm.

Exemplaret kollationerar 12:0: $\pi^1 \pi^2 1-2^{12} (2_8 + \chi_1) 3-4^{12} (4_6 + \chi_1) 5-8^{12} (8_{10} + \chi_1) 9-10^{12} 11^4$. Formatet är duodes. På det första enskilda bladets rectosida är en helsidesplansch tryckt och före sidorna 41, 85 och 189 (opag.) är ytterligare tre separat tryckta helsidesplanscher infogade.

Grundtexten för *Femte boken* följer ett exemplar ur Svenska litteratursällskapets samlingar med signumet Top1/F6971. Det är välbevarat och inbundet i förlagets röda klotband med Malmströms omslagsillustration pressad och förgylld på framsidan. Illustrationen omges av en pressad ramdekor i svart, pärmens baksida smyckas av en pressad ramdekor. Inlagan är beskuren och har måtten $17,6 \times 12,1$ cm. Boken kollationerar 8:0: $\pi^2 1^8 2-3^8 (3_6 + \chi_1) \chi_1 4-5^8 \chi_1 6-7^8 \chi_1 8-10^8 (10_{2,6} + \chi_1) 11-15^8 16^2$, formatet är oktav. På det första bladets versosida är en helsidesplansch tryckt. Därpå följer den karaktäristiska omslagssidan (det andra bladets rectosida). Ytterligare sex planscher är infogade före sidorna 45, 49, 81, 113, 149 och 157.

Den *Sjette boken* i utgåvan följer ett exemplar som tillhör Åbo Akademi bibliotek, signum: 1420402803. På ett försättsblad står ägarsignaturen Ingrid Ståhle. Volymen är inbunden i förlagets klotband (beskrivet ovan för den femte delen). Pärmens är sliten i synnerhet i hörnen, men inlagan är välbevarad; beskuren, $17,6 \times 12,1$ cm. På titelsidan nedtill, mellan uppgifterna om förlagsort respektive förlag, har i bleknande blått bläck stämpats G. W. Edlunds Förlag. Boken har ingått i en delupplaga som bokhandlaren och förläggaren Gustaf Wilhelm Edlund inköpt från Bonniers förlag för distribution i Finland. Kollationeringsformeln lyder 8:0: $\pi^3 \pi^2 1^8 (1_3 + \chi_1) 2-4^8 (4_1 + \chi_1) 5^8 (5_3 + \chi_1) 6-9^8 (9_5 + \chi_1) 10-12^8 (12_6 + \chi_1) 13^8 (13_7 + \chi_1) 14^4$. Formatet är oktav. Boken inleds med ett vik: en illustration på första bladets versosida, samt den typiska omslagssidan på andra bladets rectosida. Sex separat tryckta helsidesplanscher har limmats in före sidorna 7, 51, 71, 139, 189 och 207.

Grundtext för *Sjunde boken* är ett exemplar i Svenska litteratursällskapets ägo med signumet Top 1/F26162. Exemplaret är ett halvklotband med rygg och hörn i rött. Inlagan släpper från bandryggen. Den är beskuren och mäter $17,6 \times 12,1$ cm. Volymen kollationerar 8:0: $\pi^1 \pi^2 1^8 \chi_1 2-3^8 (3_1 + \chi_1) 4-5^8 \chi_1 6^8 (6_3 + \chi_1) 7-8^8 (8_4 + \chi_1) 9-11^8 (11_7 + \chi_1) 12-13^8 14^4 (14_2 + \chi_1)$, formatet är oktav. Boken inleds med ett separat blad med en helsidesplansch på versosidan. Ytterligare sju separat tryckta helsidesplanscher är infogade före sidorna 17, 35, 81, 87, 121, 175 och 213.

Åttonde boken i utgåvan följer exemplaret Top1/F6974 i Svenska litteratursällskapets ägo. Exemplaret, inbundet i förlagets klotband (se volym fem) har tillhört författaren; initialerna Z. T. står på försättsbladets verso-

sida. Pärmens är sliten i kanterna och ryggen. Den beskurna inlagan mäter $17,6 \times 12,1$ cm. Volymen kollationerar 8:0: $1^8 (1_6 + \chi_1) \chi_1 2^{-3} (3_7 + \chi_1) 4^8 (4_{2,6} + \chi_1) \chi_1 5^8 (5_6 + \chi_1) 6^{-7} (7_4 + \chi_1) 8^8 (8_6 + \chi_1) 9^8 (9_5 + \chi_1) 10^8 (10_6 + \chi_1) 11^8 (11_4 + \chi_1) 12^4$, formatet är oktav. Elva separat tryckta helsidesplanscher är infogade före sidorna 13, 17, 47, 53, 61 (opag.), 65, 77, 125, 139, 157 och 169. Fyra verk under rubriken »För småskolorna» är försedda med noter (s. 113–116).

Vid jämförelse av olika exemplar av förstaupplagorna av den sjunde respektive den åttonde samlingsdelen framgår att de tryckta helsidesplanschererna har infogats på olika ställen. Det andra kollationeringsexemplaret av andra delen saknar helt de separat tryckta helsidesplanschererna. Samtliga illustrationer i grundtextexemplaren kan studeras i den digitala utgåvans faksimilvisning (se förteckning på s. 1405).

Grundtextexemplaren har skannats och OCR-behandlats och textfilerna därefter kollationerats i två omgångar. Första kollationering har gjorts mot följande exemplar: *Första boken* i Svenska litteratursällskapets ägo och med signumet Top1/F49473 (med författarens dedikation till Thekla Knös); *Andra boken* i Svenska litteratursällskapets ägo och med signumet Top1/F49472 (likaså med författarens dedikation till Thekla Knös); *Tredje boken* ur HelMet:s gemensamma samlingar (Helsinki Metropolitan Region) med kontrollnumret kr30466180 (ihopbunden med andra delen); *Fjerde boken* i Svenska litteratursällskapets ägo och med signumet Top1/F26160; *Femte boken*, även den i Svenska litteratursällskapets ägo, ur Arne Jörgensens samling och med signumet Jörg./M19354; *Sjette boken* ur Åbo universitetsbibliotek med signumet 1451148659; *Sjunde boken* ur Åbo Akademis bibliotek med signumet 1420402809; *Åttonde boken* likaså ur Åbo Akademis bibliotek med signumet 1420460327.

Andra kollationering har gjorts mot följande exemplar: *Första boken* ur Åbo Akademis bibliotek med signumet 1420402817; *Andra boken* även den ur Åbo Akademis bibliotek med signumet 1420402823; *Tredje boken* ur Åbo universitetsbibliotek med signumet 1008189344; *Fjerde boken* i Svenska litteratursällskapets ägo med signumet Top1/F42253; *Femte boken* ur Åbo Akademis bibliotek med signumet 1420402785; *Sjette boken* i Svenska litteratursällskapets ägo med signumet Jörg./M19350/S.; *Sjunde boken* likaså i Svenska litteratursällskapets ägo med signumet Top1/F6973, och *Åttonde boken* också den i Svenska litteratursällskapets ägo med signumet Jörg./M19352/S. Det andra kollationeringsexemplaret av tredje delen i samlingen saknar pag. 145–146. Motsvarande sidor i grundtextexemplaret av den tredje delen har därför ytterligare jämförts mot ett exemplar i Svenska barnboks-

institutets ägo (*Tredje boken* inbunden med första och andra delen, på första bladets rectosida står med handskrift Anna Arnold och Axel Munther 24/12 67).

Textetablering

Vid textetableringen har uppenbara sättningsfel eller tryckfel i grundtexten korrigerats. Däremot har få ingrepp gjorts i ortografin. Eftersom böckerna utkom under en lång period och stavningen inte ännu var strikt reglerad varierar stavning och interpunktion, också inom ett enskilt verk.⁶⁶ Från den femte delen följer stavningen SAOL 1874.⁶⁷ Det är omöjligt att avgöra om det är författaren, sättaren eller korrekturläsaren som står för avvikelser.

Del 1–5 (1880), har övervägande vexe och vext (med avledningar), de sex fall som avviker från detta mönster (växa, växt) har ändrats i utgåvan. Från sjätte delen (1884) är orden stavade med ä, enligt SAOL (se s. 781).

I sjutton fall har ord lagts till eller avlägsnats. I elva av dessa rör det sig om dittografier, d.v.s. oavsiktliga upprepningar. T.ex. »midt i» har ändrats till »midt». De resterande fallen är haplografier. T.ex. frasen sjöng för sjelf har kompletterats med ett »sig» framför »sjelf». Ordformer har ändrats i sex fall, t.ex. har några saknade genitiv-s lagts till.

På ett trettiotal textställen har kommatecken ersatts med punkt eller tvärtom. Slutpunkt i mening har lagts till på tjugo ställen där ett tomrum finns i grundtexten och ytterligare på sex ställen där tomrum saknas. Sex förekomster av frågetecken i grundtexten har i utgåvan ersatts med utrops-tecken, i två av fallen enligt sättningsmanuskriptet, t.ex. »Understå er bara att lura på mina äpplen?» har ändrats till »[...] äpplen!».

Omotiverade avstånd mellan tecken, samt felaktigheter i grundtexternas paginering har stillatigande korrigerats.

Typografiska normaliseringar

Typografiska inkonsekvenser i grundtexterna har genomgående förenhetligats i utgåvan. Stycke efter blankrad inleds utan indrag förutom där det följs av en rollinnehavare med replik. Rubrikstilarna anges enligt respektive rubriknivå, som titel på del i samlingen, titel på enskilt verk (saga, dikt eller pjäs) och underrubrik. Hängande anfangar och vinjetter med integrerad text återges inte i bokutgåvan (se t.ex. »Ängens Söndagsmorgon» i del 5 och »Fiskaren» i del 8).

Typografiska citattecken (”) återges med gåsögon (») och citat i citat anges med enkla citattecken ('). Den inbördes ordningen mellan citattecken

»Fiskaren» illustrerad av Olle Hjortzberg i *Läsning för barn 8* (1896).

och skiljetecken återges enligt nuvarande praxis. T.ex. har grundtextens "Nu piper snurran," sade han ändrats till »Nu piper snurran», sade han. Citattecken vid repliker har avlägsnats.⁶⁸ Tre punkter som logiskt hör till ett citat placeras innanför det avslutande citattecknet (t.ex. har – "Vällärde Herr" ... ändrats till: – »Vällärde Herr ... »). När enstaka ord betonas med kursivering har endast ordet kursiverats, inte påföljande tecken (t.ex. har här bor *Gud!* ändrats till: här bor *Gud!*). Sifferuppgifter större än 999 anges enligt modellen 300 000 (istället för 300,000) och noter visas med asterisk *.

Enskilda bokstäver och kommatecken återges konsekvent i enlighet med omgivande text (t.ex. hans har i utgåvan stillatigande ersatts med hans). I framför allt den sjunde delen av *Läsning för barn* förekommer ett stort antal komman i avvikande stil – möjligtvis handlar det om tecken som felaktigt satts i kursiv stil. Omotiverade mellanrum mellan bokstäver och mellan bokstäver och skiljetecken eller mellan skiljetecken har avlägsnats, och felaktigt placerade mellanrum har justerats (t.ex. gryt aneller slevven till grytan eller slevven).

I dramatiken anges namnen på rollinnehavarna med versaler framför eller ovanför replikerna (prosa resp. vers, undantaget den enda monologen). Scenanvisningarna står i kursiv stil och – ifall det inte rör sig om inledande anvisningar – avgränsas av parentestecken som kursiverats i den tryckta

utgåvan. Också placeringen och utformningen av melodiangivelserna har gjorts enhetlig, t.ex. har förkortningar som Mel. konsekvent ersatts med Melodi. I grundtexterna varierar uppställningen av rollförteckningarna. I utgåvan återges de så gott som genomgående på ett sätt, t.ex. har klammern ersatts med kommatecken, samt »och», mellan rollinnehavare. Undantaget är att gemener kursiverats i den tryckta men inte i den digitala utgåvan.

I prosan markeras samtliga repliker med talstreck: – Jaså, sade han, – du skrattar, du? Övriga tankstreck har avlägsnats såvida dessa inte fyller en uppenbar funktion, t.ex. – Tror mamma det? – frågade Björn ändras till – Tror mamma det? frågade Björn. Repliker som i grundtexten saknar talstreck har försetts med sådana.

I lyriken har sättarna på ett fåtal ställen missat att införa indrag för verser som fördelats på två eller flera talare. Dessa indrag har införts stillatigande. Också musiklyriken har stillatigande normaliserats till brödtext (jfr Kuc---ku! till kucku! i »Göken galar«).

I »Bullerbasius« (fjärde delen) kursiveras datumen endast inledningsvis. I utgåvan kursiveras samtliga datum i berättelsen. I »Prinsessan Lindagull« (femte delen) kursiveras personerna, trollkarlen Hirnu och prinsen Abderraman m.fl., första gången de nämns, men i fråga om Nukku Matti har det förbisetts. Det har ändrats i utgåvan. I sagan »Rida ranka« (fjärde delen) står verserna ur folkrimmet »Rida, rida ranka« än i kursiv stil, än i normal stil, vilket återges. När drottning Blanka sjunger en ny vers så står den i kursiv stil, men när en vers upprepas så står den i normal stil.

Typografiska normaliseringar upptas inte i förteckningen över utgivarändringar. De visas i lästexten i den digitala utgåvan när visningsalternativet Utgivarens ändringar är aktiverat.⁶⁹

Språkliga särdrag

Språkliga särdrag i Topelius barnlitteratur syns dels i en talspråklig prägel, dels i stavningen. I den samtida receptionen väckte talspråkligheten också kritik.⁷⁰ Det talspråkliga är påtagligt främst i dialogerna där Topelius använder kortformer som »hvaba» för hvad behagas/ vad för slag? eller uttryck som förekom i finländsk svenska såsom »daskis» för stryk. Motsvarande kortformer förekommer i Topelius prosa samt i dagböcker och brev (dörrn, kammarn osv.), men i påfallande hög grad i barnlitteraturen.

Eftersom Topelius skrev barnlitteratur under en lång period – femtio år – varierar stavningen. Variationen syns i stavning med både enkel och dubbel konsonant, t.ex. både dam och damm för fint stoft, samt lam och

lamm (unge till får).⁷¹ Det vanliga är att liknande ord bär dubbel konsonant men i den femte delen (1880) och framför allt den sjätte (1884) förekommer ord stavade med enkel konsonant (jfr t.ex. uppfyld). Ett annat exempel är månaderna, som i sjunde och åttonde delen i några fall stavas med gemen begynnelsebokstav trots att det vanliga är stavning med versal.

Den sjätte upplagan av SAOL (1889) gällde fr.o.m. 1890 som norm för rättskrivning i skolorna både i Finland och Sverige, och fick en starkare ställning än de tidigare upplagorna.⁷² Topelius hade ansett SAOL omogen och ogillat dess etymologiska princip.⁷³ Men sommaren 1891 ger han på nytt, inför utgivningen av sjunde delen, sitt medgivande till SAOL som norm för stavningen »med förbehåll endast, att, der två stafningar äro valfria, jag får behålla den äldre, alltså q, z, x och c, der Akademien har godheten att unna dem burskap».⁷⁴ Den sjunde boken är den enda där Topelius använder k-stavning t.ex. i ansikte, försiktig och släkt, visserligen parallellt med g-stavning som i jagt (jagten) och jakt (jakthund, jakthorn).⁷⁵ Topelius antog successivt SAOL som stavningsnorm, men efter genomgång av korrekturet för åttonde delen meddelar han att han inte kan godkänna ä för kort ä-ljud.⁷⁶ I åttonde delen står som i samlingens första sex delar t.ex. engel och sjelf.

Karaktäristiskt för Topelius barnlitteratur är vidare att denna/ dessa oftare än i andra genrer följs av substantiv i bestämd form (denna gången, dessa barnen). Undantaget är passager med religiös klang oberoende av genre, ett utslag som går i linje med det standardsvenska språkbruket vid den här tiden. Standarden visar att bestämd form i jämförelse med obestämd (denna gång, dessa barn) förekommer i religiös litteratur mer än i annan text.⁷⁷ Ett till exempel på en formvariant är pluralformen av finger, där Topelius ett fåtal gånger föredrar den ålderdomliga pluralformen finger. Dalin uppger pluralformen fingrar, men också uttrycken »se genom finger (eller fingren)» och »ej lägga finger emellan».

Topelius språkliga avtryck genom barnlitteraturen framkommer också i de belägg som SAOB (*Svenska Akademiens ordbok*) samlat av författaren. En fritextsökning på »Topelius läsn.» ger 459 träffar och listan innehåller såväl vardagliga uppslagsord ur *Läsning för barn* som mer originella uttryck som hundsfoth, kataknuff och pickalurv.⁷⁸ De senare kommenteras i utgåvan.

Manuskript och variantryck

Manuskript finns bevarade till 75 av verken i *Läsning för barn* 1–8, till somliga finns fler än ett bevarat (se bilaga »Manuskript och första tryck», s. 1394). Till första delen finns enbart två manuskript bibehållna, i andra delen har betydligt

fler bevarats, medan tredje och fjärde delen har endast fyra respektive sex vardera. För delarna fem till åtta har flera bevarats och de flesta sättningsmanuskripten från femte delen framåt finns bevarade i Bonniers arkiv.⁷⁹

De manuskript som finns bevarade är nedtecknade i häften, skrivböcker och på lösa blad av olika format (konceptpapper). På Nationalbiblioteket i Helsingfors förvaras i nio kapslar ett sjuttioal spridda manuskript. Dessa finns i anteckningsböcker och häften, samt på blad, delvis inbundna vid arkiveringen och delvis lösa.⁸⁰

Bland manuskripten finns utkast, fullständiga arbetsmanuskript och renskrifter av Topelius hand. Avskrifterna av annan hand beaktas inte i utgåvans manuskriptvisning, även om vissa innehåller delar eller korrigeringar av Topelius hand. Manuskript till de fyra första delarna som skickades till Albert Bonnier finns inte bevarade.⁸¹

Ändringar och strykningar förekommer allmänt. För en översikt av manuskript till enskilda verk se bilaga (s. 1394).

Av de 268 verk som ingår i *Läsning för barn* hade 200 tryckts tidigare, i barntidningar, samlingen *Sagor I–IV* och i andra tryck, medan 68 var tidigare opublicerade eller utkom i *Läsning för barn* samma år som i övriga tryck.⁸²

För redovisningen av varianter har följande exemplar använts: *Sagor I* (1847): Åbo Akademi (ÅA) 1420402889, *Sagor II* (1848): ÅA 1420402927, *Sagor III* (1849): Svenska litteratursällskapet i Finland (SLS) Top1, Sne 59461, *Sagor IV* (1852): ÅA 1420402937 och *Sagor I*, (2 uppl., reviderad, 1860): SLS Top1/F12311 samt G. W. Edlunds upplaga av fjärde delen (*Läsning för barn*, SLS Top1/F6969). Trycken i barntidningarna *Eos* (1854–1866), *Trollsländan* (1868–1873), *Nya Trollsländan* (1885–1892) eller *Sländan* (1895) har granskats i Nationalbibliotekets i Helsingfors digitala samlingar.⁸³ Övriga tryck som beaktats är *Bilder ur djurens lif för skolan och hemmet* samlade och utgivna av prinsessan Eugénie (1883) samt tidskrifterna *Sveriges Ungdom* (1884), *Finland* (1892), *Julhelsning* (1888, 1890, 1892), *Jultomten* (1891, 1893–1895), *Barnens Jul* (1894–1895), *Sylvia* (1895) och *Snöflingan* (1896).

Av korrespondensen mellan Bonnier och Topelius framgår att författaren reviderade de senare upplagorna av *Läsning för barn*, och de beaktas således i variantredovisningen.⁸⁴ Följande exemplar har använts: *Första boken*, 4 uppl. (1883): SLS Jörg./M19345, *Andra boken*, 4 uppl. (1883): SLS Top1/F6980, *Tredje boken*, 4 uppl. (1883): SLS Jörg./M19347/S samt *Fjerde boken*, 3 uppl. (1883): SLS Top1/F6979.

Skillnaderna omfattar ordval och substans, interpunktion, ortografi, tryckfel samt avvikande typografi. Åtskillnaden mellan kategorierna visas

med olikfärgad bakgrund i den digitala utgåvans variantvisning. Digitala textjämförelser för prosa och dramatik har dels gjorts i programmet Juxta, dels i ett variantverktyg som är en specialanpassad version av Text Collation för eXist-db framtagen för Svenska litteratursällskapet, efter att textvittnena skannats och OCR-behandlats.⁸⁵ Därtill har varianterna såväl i dessa genrer som i lyriken kontrollerats mot originaltrycken.

Ändringarnas omfattning och karaktär

Ändringar gjorda under skrivprocessen (*Sofortkorrekturen*) är vanliga, både av enskilda ord och hela stycken. Många manuskript är ofullständiga, de är oavslutade eller halva och har karaktären av utkast. Senare ändringar (*Spätkorrekturen*) förekommer som tillägg i marginalen eller i regel ovanom texten. Skillnaderna mellan manuskript och originaltryck är i allmänhet stora, i något fall innehåller manuskripten enbart inledande ord eller meningar som överensstämmer med grundtexten.⁸⁶ Mer än femtio manuskript av Topelius hand har samma titel som grundtexten medan ett tjugotal har en annan titel, varav en handfull med samma titel som i första eller senare tryck.

De betydande skillnaderna trycken emellan som förekommer i ett femtiotal av samtliga textvittnen, visar att Topelius utmärker sig som en författare som bearbetar och omskriver sitt material. Han bearbetade en stor del av de tidigare publicerade verken inför utgivningen i *Läsning för barn*⁸⁷ vilket ger upp till fem versioner per verk. I regel är omarbetningarna längre än de tidiga versionerna. Anledningen till de grundliga omarbetningarna var dels att de anpassades till en svensk publik, dels förbättrades de genom tydligare genrespecifika eller motiviska anslag. I dramatiken syns förändringar tydligt där berättande passager omskrivs till rapp och humoristisk dialog samtidigt som scenanvisningar och dialogmarkering förtydligas (t.ex. tankstreck införs) eller redigeras.⁸⁸ Betydande ändringar i motiv framkommer i att en del våldsamheter städas bort, naturen besjålas samt i att författarens djurskyddsvänliga och religiösa tendenser förs in eller betonas starkare. I monologen »Bärplockerskan» samtalar huvudkaraktären Marie med en besjälad natur och istället för att skjuta tjädern som hon gör i *Eos* 1857, uppmanar hon »honom» att leva och flyga fri.⁸⁹ Också i »Walters första äfventyr» raderas riset som danar pojkkaraktärer ur boktrycket. I »Radi-gundis' penna», programdikt om poetens uppgift, redigeras stroferna så att den religiösa kontentan framträder tydligare.⁹⁰

Det direkta tilltalet är en förändring i berättarteknik som Topelius visserligen använder redan i tidiga sagor men som slipas i senare versioner,

precis som den högtidligare formen. Formen »veten I» (jfr viljen I, ären I, skolen I, voren I etc.) används i hög grad i verk med religiös tematik.

Anpassningen till en svensk publik syns som tydligast i omarbetningarna på ordnivå, i regionalt färgade uttryck (»tutten» ändras till »dihornet») eller i finska och ryska inslag som översattes alternativt omskrevs (»vankades karbas» till »fick man sig en liten lugg»⁹¹). Det gäller både för de verk som redigerats med lätt hand och för de stort omarbetade verken.

Dessutom ändrades namn på mynt. Exempel på valutaomvandlingar är rubel till mark, penni till öre eller det flagranta exemplet med fem olika versioner: »en half million rubel» ändras till »många hundrade guldpennningar», »hundratusen mark», »hundra tusen riksdaler» och slutligen »hundra tusen kronor».⁹²

Andra exempel på ändringar anpassade för svenska förhållanden är att finskklingande namn ibland byts ut (»Pukki» till »Bässen»), kejsaren blir kungen, regionalt färgade uttryck ersätts (en »smula daskis» med en »liten bastu») och att geografiska markörer ändras; »Reval» till »andra sidan om Östersjön» och därefter »Estland».⁹³ Ibland har också upplysningar eller ordförklaringar till innehållet införts i fotnoter av typen »Ragassa och guleja, torgtermer från ryskan».⁹⁴

En iögonenfallande skillnad mellan tidiga och sena tryck syns i att genus ändras från utrum (den) till femininum eller maskulinum. I barntidningar tenderar Topelius att föredra utrum medan maskulinum (han) påträffas i grundtextupplagor och upplagor från 1883.⁹⁵ Det är inte ovanligt att genus dessutom varierar mellan femininum och maskulinum. I »Fågel Blå» benämns nålen »den» i första trycket, i följande version »han» och sist som »hon».⁹⁶

I de bearbetade versionerna har några ironiska inlägg förklarats eller omskrivits och de upprepade förekomsterna av adverbet »helt» (främst i barntidningen *Eos*) strukits.⁹⁷

SKILLNADER I ORTOGRAFI, ORDFORMER OCH INTERPUNKTION

Skillnader i stavning, ordformer och interpunktion kan bero på att de språkliga riktlinjerna ändrades över tid, eller på sättarens felläsning eller korrigeringsav Topelius manuskript. Skillnaderna mellan Edlunds respektive Bonniers upplagor av *Läsning för barn* 4 (1871) är särskilt tydliga angående stavning (t.ex. ä/e samt dubbelkonsonant) och ändelser (-a/-e), t.ex. i »Olle, som gick på skidor», »Pikku Matti» och »Solstrålen i November».⁹⁸ Andra skillnader är variansen mellan ja och jo. Topelius använde själv »jo» vilket

också återges i trycken som utgavs i Finland, medan *Läsning för barn* har »ja». I del 3 har interjektionen helt och hållet utelämnats: »jo der», »jo så» och »jo det» har ändrats till »der», »så» och »det» (Stina och Axels samtal, »Eli Rhem»).

Äldre verbformer som hafva, taga, blifva ändras i senare upplagor till ha, ta och bli, och prepositioner som uti och uppå ersätts med i och på.

Tydliga moderniseringar visar sig i »J» som ändras till »I» från femte delen framåt och också i det bibliska citatet »dem fattigom» (1858) som moderniseras till »för de fattiga» (1866) och »för de fattige» (1883, »Silfverpenningens Berättelser»). Den av Topelius favoriserade dialektala formen »lyftar» ändras i upplagan 1883 (Sthlm) till lyfter, vilket på vissa ställen också sker med förväxlingen deras – sina.⁹⁹

Samman- och särskrivningar varierar också stort mellan upplagorna. Särskrivningarna tenderar att öka i senare upplagor. Inkonsekvenser förekommer ändå och ändringar från första tryck till följande kan i senare tryck ha ändrats tillbaka eller förekomma parallellt i samma upplaga.

Redovisningsprinciper för kommentarerna

Varje verk förses med en allmän kommentar med bl.a. upplysningar om första publicering och en summering av forskningen kring verket.

Punktkommentarerna upptar ordförklaringar, person- och sakupplysningar och hänvisningar, litterära allusioner och referenser. För ordförklaringar har främst *Svenska Akademiens ordbok* och A. F. Dalins *Ordbok öfver svenska språket* 1–2 använts, för sakupplysningar *Nationalencyklopedin*, *Uppslagsverket Finland* och *Nordisk familjebok* 1–2 upplagan. Ord som förekommer med samma betydelse som i *Svensk ordbok utgiven av Svenska Akademien* (2009) kommenteras i allmänhet inte. I punktkommentarerna noteras ordformer endast i de fall som är framträdande för Topelius språkbruk (t.ex. finger för pluralformen fingrar, se s. 1189) eller där de är befogade för att undvika missförstånd.

Avslutningsvis redovisas litteratur där verket omnämns samt sekundärlitteratur som använts i kommentaren.

Skilnader mellan bokutgåvan och den digitala utgåvan

Den digitala utgåvan har en mer utförlig textkritisk kommentar än bokutgåvan. Här ingår faksimil av manuskript och grundtext (kolumnen Faksimil) samt transkriberade manuskript (kolumnen Manuskript) och variantryck. Skilnader mellan lästext och variantryck markeras med färgad bakgrund i

respektive textvittne (kolumnen Varianter). Den digitala utgåvan innehåller dessutom en förteckning över översättningar till finska fram till 1898.

Markeringen av varians i den digitala utgåvan följer riktlinjerna i Zacharias Topelius Skrifters manual för textkodning.¹⁰⁰

Noter

- 1 Topelius brev daterat 26/5 1865 saknas, men av Bonniers svarsbrev framgår att Topelius omnämmt »en samling Sagor och barnvisor». Bonnier uppger vidare att han inte kan godta Topelius villkor, utan föreslår nya, Albert Bonnier–Zacharias Topelius 10/6 1865, i fortsättningen hänvisas till AB och ZT. Bonnier hade förlagt Topelius verk sedan 1851.
- 2 Se förteckning s. 1180. Topelius förbehöll sig dispositionsrätten till översättningar. Arkhonoraret var det samma som för *Fältskärens berättelser* IV (1854, också duodesformat). »Kontrakt till Läsning för barn 1–3 1865», *Brev. Zacharias Topelius korrespondens med förlag och översättare*, ZTS XX:1.
- 3 Framgår av Bonniers brev till Topelius 19/12 1865: »Det fögnade mig obeskrifligt att höra att Tit tyckte om Hr Malmströms illustrationer och skall det säkerligen äfven glädja honom att få höra att Tit är belåten med dem –.» Föregående brev av Topelius saknas.
- 4 Sju verk skrevs för *Läsning för barn*: »Förord till Onkel Adam», »Förord till alla goda barn», »Vårt Land», »Den stora frågan», »Gossen från Brahestad», »På blank is» och »De små fåglarnas klagan».
- 5 Manuskriptet till första delen skickades förmodligen i augusti 1865 (två brev från Topelius saknas). Manuskriptet till andra delen sändes 6/6 1866 och till tredje delen 18/6 1867. Böckerna annonserades i svenska dagstidningar i november–december nämnda år (t.ex. *Norrköpings Tidningar* 28/11 1865, *Stockholms Dagblad* 13/12 1866, *Dagens Nyheter* 16/12 1867).
- 6 AB–ZT 27/3 1868, ZT–AB 16/6 1868. Bonnier önskade en ny samling sagor till julen 1868, och han ber att Topelius under sin sommarvistelse i Marstrand »med sax och blyertspenna» skulle redigera en sådan. Orsaken till hans enträgenhet var att han annars skulle ta sig an andra barnboksprojekt (29/6 1868). Vid sidan av akademiska åtaganden var Topelius denna tid sysselsatt med *Förslag till svensk psalmbok* (1869), diktsamlingen *Nya blad* (1870) och *Boken om Vårt Land* (1875).

- 7 Bonnier tackar för manuskriptet den 17/ 7 1881, se f.ö. ZT-AB 20/1 1871, AB-ZT 14/4 1871, AB-ZT 17/7 1871 och AB-ZT 19/8 1871. Manuskript till »14 eller 15 ytterligare sagor och visor» sändes 19/8.
- 8 Från 1870 såg Topelius det inte längre som ett godtagbart alternativ att, som dit-tills, utge sina originalupplagor bara på ett svenskt förlag och förbigå de inhemska förlagen som kämpade med ogynsamma villkor. Diktsamlingen *Nya blad* (1870) och *Läsning för barn* 4 (1871) utkom därför i dubbla upplagor, på Edlunds och Bonniers. Se f.ö. »Inledning» till *Brev. Topelius korrespondens med förlag och översättare*, ZTS XX:1, stycke 202.
- 9 De fyra verk som ingår endast i Bonniers upplaga är »Den första Lärkan», »Ängs-blommornas visa», »Den bättre vägen» och »Prestgårdsflickorna», och de sju verk som endast ingår i Edlunds upplaga »Leopolds visa», »Huru Wilhelm läser sin lexa», »Blomstertinget», »Sjömannens hemlängtan», »För hårdt och för mjukt», »Naturens Döttrar» och »Verldshafvet».
- 10 I Edlunds upplaga illustreras Prins Florestan väcker Törnrosa, Olle på skidor, Mirza och Mirjam i öknen, Pekkass äfventyr samt Fimbul fångar solens barn. Topelius ansåg att Edelfelts illustrationer inte kunde mäta sig med »Malmströms mäterliga teckningar», ZT-AB 19/8 1871.
- 11 Hur många exemplar Edlund tryckte är inte känt. Bonniers honorar var 80 riksdaler och Edlunds 100 mk per ark.
- 12 AB-ZT 21/11 1878: »ett eller ett par nya dylika häften äro efterlängtrade och alltid välkomne». Topelius uppger att det finns »både äldre tryckta och nya otryckta bidrag nästan kompletta», ZT-AB 8/11 1878. Femte delen nämns f.ö. av Topelius första gången våren 1875: i ett P.S. skriver han att en sådan möjligen »låte sig göra» ifall han får tid under sommaren, ZT-AB 10/5 1875.
- 13 ZT-AB 23/4 1879.
- 14 Den illustrerade upplagan av J. L. Runebergs *Fänrik Stål* utkom på Beijers förlag 1883. Efter resan till Finland tog Malmström itu med illustrationer till P. A. Gödeckes *Sagan om Ragnar Lodbrok och hans söner* (1880).
- 15 ZT-AB 3/12 1879. Topelius väntade att Bonnier skulle kontakta Edlund i juli, men när detta inte skett i augusti gav han manuskript också till Edlund som genast anlitate Albert Edelfelt som illustratör i hopp om att få boken klar till julen 1879. Bonnier som vistats i Schweiz under sommaren skrev till Edlund i september och bad att han skulle vänta med utgivningen, vilket han gick med på (AB-G. W. Edlund 16/9 1879 och GWE-AB 13/9 1879), han var däremot inställd på att trycka en egen upplaga, se AB-ZT 28/10 1880. Topelius föreslog att de »fyra goda» teckningar som Edelfelt hunnit göra skulle tas med (ZT-AB 20/10 1879). – Eftersom utgivningen sköts fram bad Topelius Bonnier att återfå ms för revision (ZT-AB 15/12 1879, se även AB-ZT 31/12 1879 och AB-ZT 15/1 1880). Bonnier tackar för återsänt ms 29/1 1880 och meddelar att Malmström skall göra både helsidesbilder och vinjetter.
- 16 Topelius uttrycker sin belåtenhet med en gemensam upplaga ZT-AB 7/2 1880 (se även Topelius kontrakt med Edlund 30/12 1879, *Brev*, ZTS XX:1). – Bonnier påpekar för Edlund att tryckkostnaderna blir något högre än vanligt p.g.a. illustrationerna, »större omsorg och tidsspillan med tillriktningar och finare färg och papper – men Du kan lita på att icke blifva uppskörtad och att få en fin bok.» (AB-G. W. Edlund 19/2 1880, kopiebrev, Bonniers förlagsarkiv).
- 17 AB-ZT 7/3 1880. Senare tillkom ett par ändringar och kompletteringar.

- 18 Topelius tillägger: »'Lekarna' sättas sist. För att jemnare fördela illustrationerna, kunna vi ju äfven i öfrigt omsvänga ordningen efter behof, dock så, att prosa och vers omvexla.» ZT-AB 17/5 1880.
- 19 AB-ZT 1/7 1880: »Jag har nu illustrationerna till Läsn f Barn så godt som färdiga och vi ämna i nästa vecka börja sättningen. Malmström har tecknat 3:ne helsidor och 13 smärre vignetter – dessa senare äro synnerligen täcka. Med Edelfelts och med titel-vignetten få vi således in alles 21 illustrationer. Jag hoppas att både Du och allmänheten skall bli belåten med häftet.» Korrektur avgick 5/8 och 28/8 1880. För att fylla 15 hela ark ber Bonnier om ytterligare material att sättas före »Lekarna», AB-ZT 28/8 1880. ZT-AB 3/9 1880: »Jag skall med nöje uppsöka ett stycke om 5 å 6 sidor att insätta före Lekarna.»
- 20 ZT-AB 12/11 1880.
- 21 Annons i t.ex. *Smålandsposten* 7/12 1880.
- 22 ZT-AB 10/9 1879; jfr not 16 angående del 6.
- 23 AB-ZT 21/11 1882: »Det sist utkomne (5:te hft) befinner sig i ett så isoleradt tillstånd att köparna dels glömma bort det – dels låta det ligga. Det skulle bli bättre om man fick till stånd äfven ett 6:te hft och af dem båda gjorde ett III:dje Band». Topelius svarar att han inte kan bestämma tiden för sjätte delen men har det i minnet: »Vid midsommar skall det visa sig, om jag får det ur händerna nästa år. M-ms nya teckningar för en eventuel ny upplaga vore förtjusande att få.» ZT-AB 1/12 1882.
- 24 Han tillägger: »Verket kan sedan bindas i 3:ne band af ungefärlä lika stort omfång hvardera.» AB-ZT 30/10 1883, se även AB-ZT 20/10 1880.
- 25 AB-ZT 30/10 1883.
- 26 En orsak till att Topelius inte hade ett större förråd av sagor denna gång var att ingen barntidning hade utkommit sedan *Trollsländan* upphörde 1873. Fem verk hade ingått i *Sagor I–IV*, två i *Trollsländan* 1869, fyra yrkesvisor i *Sveriges Ungdom. Tidskrift för skola och hem* (1883), en i (fi.) *Lasten Kuvaletti* 1882 samt en berättelse i *Bilder ur djurens lif för skolan och hemmet*, samlad och utgiven av prinsessan Eugénie (1883; se ZT-AB 9/9 1884).
- 27 ZT-AB 2/7 1884, AB-ZT 9/9 1884 och ZT-AB 13/9 1884. »Edlund har begärt 2 000 ex med hans firma – alldeles som med Vinterqvällar – och V:te boken af L. f B.» Se även AB-ZT 25/11 1884.
- 28 AB-ZT 31/1 1888 och ZT-AB 26/2 1888. Topelius upptog sjunde delen i sin utgivningsplan för 1889 (ZT-AB 17/1 1889) och 30/10 1890 nämner han att material samlas efterhand.
- 29 ZT-AB 16/4 1891, svarsbrev AB-ZT 22/4 1891. Anna Vengberg var familjebekant och hade studerat i Düsseldorf fyra år, hon hade tecknat titelvinjetten till *Trollsländan* (se ZT-AB 7/5 1891). Topelius bedömde de skisser hon sände som »rätt fyndiga och situationen åskådlig, andra mera på sidan om berättelsen», ZT-AB 23/7 1891.
- 30 Vengberg fick på detta sätt en ersättning på 50 kronor, se AB-ZT 29/7 och 12/8 1891. Malmström utmönstrade Stoopendaals bilder och godkände 15 (AB-ZT 25/8 1891).
- 31 Karl-Otto Bonnier, som tillfälligt skötte förlagskorrespondensen eftersom fadern var sjuk, meddelar 1/12 1891 att han nyligen sänt författarexemplar.
- 32 ZT-AB 3/12 1891.
- 33 Annons bl.a. i *Stockholms Dagblad* 16/12 1891.

- 34 ZT-AB 7/12 1894 och 22/8 1895.
- 35 ZT-AB 8/1 1896.
- 36 ZT-AB 8/4 1896 och AB-ZT 17/4 1896.
- 37 ZT-AB 19/5 1896 och AB-ZT 18/1 1896.
- 38 AB-ZT 28/11 1896.
- 39 ZT-AB 24/9 1896: »två visor och tre prosastycken. Ny ordning medföljer, och i sinom tid får jag ett 2:dra korrektur. Med notbilagorna gör du efter godtfinnande in i texten eller i slutet. Lekarna komma i alla fall sist efter texten.» Se även ZT-AB 4/10 1896.
- 40 Verken hade publicerats i *Nya Trollsländan, Sländan, Sylvia*, jultidningar och som särtryck.
- 41 ZT-AB 15/10 1896.
- 42 AB-ZT 4/11 1896.
- 43 ZT-AB 16/12 1872: »Ville Herr Bonnier vid nya upplagor af dem bland mina arbeten, som tillhöra Herr Bonnier med full eganderätt, antingen sända mig korrektur eller dock ett ex. för möjligen nödiga rättelser innan utgifvandet, vore detta för sakens skull väl, och jag skulle icke fordra något arfvode för korrekturläsningen.» Det förekommer en del sättningsfel gällande stavning och interpunktion i den andra upplagan.
- 44 Se förteckning på s. 1180.
- 45 Eftersom Topelius ville försäkra sig om att arvtagarna skulle få dispositionsrätten till hans samlade arbeten bad han Bonnier om att återfå äganderätten till *Fältskärens berättelser* och *Läsning för barn* 1–3. AB-ZT 14/3 1889, ZT-AB 23/3 1889 och AB-ZT 2/4 1889.
- 46 AB-ZT 11/4 1877 samt ZT-AB 8/11 1877: »Upplagan är rätt vacker, papperet godt, stil och tryck rediga; – tryckfelen, dessa våra oblidkelige förföljare, har jag ännu ej upptäckt vid första flyktiga genomgåendet.»
- 47 Han tillägger: »låt dock barnen behålla någon respekt för farbron på omslaget!», ZT-AB 8/11 1877. Porträttet trycktes som träsnitt efter en teckning av Signe Sohlman. Se även AB-ZT 2/4 och 11/4 1877.
- 48 ZT-AB 1/4 1883; fjärde upplagan av del 1–3 och tredje upplagan av del 4.
- 49 ZT-AB 27/4 1883. Av titelbladet på de nya upplagor som utkom till julen 1883 framgår att de reviderades av Topelius. Angående ändringarna se s. 1192.
- 50 AB-ZT 20/9 1883 och ZT-AB 25/9 1883. »Kyrktuppen», »Nyåret 1868», »Strö blommor!», »Hafskonungens gåfva», »Sista April», »Svalan från Egypti land», »Eko» och »Luftslotten» flyttades till del tre. Topelius och Bonnier övervägde att inta några av de sagor från Edlunds fjärde del som inte hade tryckts i Bonniers upplaga, men därav blev inget, AB-ZT 4/10 1883 och ZT-AB 9/10 1883.
- 51 Övriga konstnärer som bidrog med ett fåtal bilder var Eero Järnefelt, Väinö Blomstedt, Tyra Kleen och Albert Gebhard. För att utnyttja klichéerna optimalt utgav Hagelstam också en finsk upplaga, den utkom 1906 i översättning av Viljo Tarkainen och Valter Juva.
- 52 *Läsning för barn af Z. Topelius illustrerad af finska och svenska konstnärer*. Verken i de åtta delarna följer inte originalupplagens ordningsföljd. Se f.ö. »Inledning» till förlagskorrespondensen, *Brev*, ZTS XX:1, stycke 82 (Hagelstam) och 228 (Bonnier) samt Hagelstam »1896 Kontrakt». – Bonniers förlag utgav ett urval ur praktupplagan i två band 1935.
- 53 Tabellen uppgjord av Ulrika Gustafsson.

- 54 Se t.ex. AB-ZT 21/11 1882 och AB-ZT 22/4 1891. Prisuppgifterna har hämtats från bokomslag, Bonniers korrespondens med Topelius och *Svensk bok-katalog* 1866–1875 och 1876–1885.
- 55 I kontraktet anges inte upplagornas storlek. Förlagets äldsta bevarade upplageböcker är från 1866 och de tidigaste uppgifterna om Lfb rör den tredje delen. I juni 1865 nämner Bonnier att den planerade samlingen borde tryckas i minst 1 000 ex (10/6 1865).
- 56 Priset på Edlunds exemplar var 3 mark och 75 penni (*Svensk bok-katalog*).
- 57 Bonnier införde vid denna tid ett gemensamt pris för delarna (framgår av baksidestexten till del 8).
- 58 Spridningen ville Topelius begränsa till Finland. Se Werner Söderström-ZT 15/1 och 23/3 1888, *Brev*, ZTS XX:1.
- 59 Bonnier återger Sofi Almquists önskan 15/4 1890; Topelius fann förslaget intressant (ZT-AB 22/4 1890). Almquist korresponderade också direkt med Topelius som uppmuntrade företaget (Sofie Almquist-ZT 12/4 och 30/12 1890, NB 244.2 och ZT-SA 22/4 och 13/8 1890, 244.70). De två banden utkom 1890–1891 och innehåller 27 respektive 29 verk.
- 60 Citat K. O. Bonnier-ZT 1/12 1891, se även AB-ZT 25/9 1890. – Skolboken såldes för 50 öre, och honoraret blev 2 öre per ex. Bonnier framhåller att upplagan gör Topelius känd i vida kretsar »bland den lägre befolkningen» (AB-ZT 30/12 1890). Se f.ö. inledningen till förlagskorrespondensen, *Brev*, ZTS XX:1. I *Aftonbladet* 26/3 1891 meddelas att Topelius *Läsning för barn* antagits som »innanläsningsbok» av »öfverstyrelsen».
- 61 Första delen av Almquists urval trycktes i 18 000 exemplar och den 15:e upplagan utkom 1928.
- 62 Om Runebergs och Topelius medverkan i *Läsebok för folkskolan*, se Torkel Jansson, »Runeberg och svenskheten i Sverige – svenskheten i Sverige och Runeberg» 2004, s. 348 f., och om Topelius i norska läseböcker i Gard Espeland, »Topelius ja Norsk Barneblad» (1998).
- 63 Samlade Skrifter omfattar 34 delar fördelade på fem serier, delarna 26–33 innehåller *Läsning för barn*.
- 64 Exempel ur första sagan, »Kyrktuppen», Lfb 4 1883 resp. SS: Nu börja vi en märkvärdig saga → Nu börjar vi med en märkvärdig saga; Kyrktuppen var mycket stor → Kyrktuppen var hiskeligt stor; stätelig → ståtlig; synes → syns; menniskorna fira → människorna skulle fira; såg mycket menande ut → såg menande ut; icke blef kyrktuppen deraf just mycket visare → däraf blef kyrktuppen just icke mycket visare; På stranden var → Vid stranden stod.
- 65 Se s. 1174. Teckningen är tryckt som trägravyr av den svenska xylografen Mauritz Meijer. Fr.o.m. den femte delen trycktes illustrationerna som fototypier. (Se inledningen till förlagskorrespondensen, avsnittet »Utformningen av böckerna», *Brev*, ZTS XX:1). Jämför man t.ex. omslagsillustrationen tryckt i den första boken med den i den femte ser man skillnader på detaljnivå.
- 66 Carl Ivar Ståhle, »Det nordiska rättstavningsmötet 1869 och hundra års svensk rättstavning» 1969, s. 2–12.
- 67 AB-ZT 21/1 1880. Topelius höll dock fast vid dubbel konsonant i ordet finns och i ord med långt å-ljud insisterade han stavning med å, t.ex. fågel till skillnad från fogel i SAOL, »på den goda grund att å-ljudet är långt».

- 68 Topelius reagerade under pågående sättning av andra delen på att citattecken satts kring replikerna: »Det der blandar bort barnen, så att vi i det följande torde bortlemna all apostrofering [...]». ZT-AB 39/6 1886. Frågan aktualiserades inte i samband med första delen, som innehåller endast dramatik.
- 69 topelius.sls.fi.
- 70 Se »*Läsning för barn* – en receptions historia» i inledningen, s. LXI.
- 71 Beläggen för dam är endast två, medan beläggen för damm uppgår till ett femtontal (även sammansättningar har beaktats). Lam förekommer tre gånger, och lamm fjorton gånger. Jfr Pia Forssell, »Språkliga särdrag», i *Noveller*, ZTS IV, s. 273. I novellerna stavas damm och lamm: dam och lam. Forssell härleder stavningen till A. F. Dalins *Ordbok öfver svenska språket* från 1850.
- 72 Carl Ivar Ståhle, »Det nordiska rättstavningsmötet 1869 och hundra års svensk rättstavning» 1969, s. 7. Topelius kommenterar i ett brev 17/9 1890 till Albert Bonnier att »vår skolstyrelse anbefallt, att alla läroböcker skola följa Sv. Akademiens 6:te ordlista».
- 73 ZT-AB 31/1 1880; jfr 7/2 1880. Se inledningen till korrespondensen med Bonnier, »Bokproduktionen kulminerar», *Brev*, ZTS XX:1.
- 74 23/7 1891; jfr ZT-AB 17/9 1890. Albert Bonnier hade i föregående brev meddelat att förlaget allmänt infört stavning enligt SAOL (AB-ZT 4/7 1891).
- 75 Jfr TZ-AB 17/9 1890.
- 76 ZT-AB 15/10 1896; jfr ZT-AB 7/2 1880.
- 77 Charlotta af Hällström-Reijonen, »Språkbruket hos Zacharias Topelius – tre punktundersökningar» 2019, s. 358 ff.
- 78 <http://www.saob.se/fritextsok/> (hämtat 29.6.2020).
- 79 Manuskripten bär tydliga spår från sättning och tryck, bl.a. fingeravtryck och anteckningar. I arkivet ingår också författarens planer för innehållet i de nämnda delarna *Läsning för barn*.
- 80 Manuskripten innefattar både verk som ingår i samlingen *Läsning för barn* och andra litterära verk för barn. I manuskriptsamlingen ingår också författarens planer för delarna fem, sju och åtta.
- 81 Topelius uppmanade upprepade gånger förläggaren att bränna dem, t.ex. ZT-AB 22/10 1866 och ZT 18/9 1867.
- 82 Dessutom skrevs tre nya verk för Edlunds upplaga av fjärde boken som enbart utkom i Finland.
- 83 <http://digi.lib.helsinki.fi>.
- 84 Följande brev vittnar om författarens revision inför nytryck: ZT-AB 27/4 1883, ZT-AB 12/7 1883 och ZT-AB 20/10 1883.
- 85 <http://www.juxtasoftware.org/> och exist-db.org/.
- 86 Se »Förord till alla goda barn» och »Till en Flicka», *Läsning för barn* 2.
- 87 ZT-AB 10/9 1879; ZT-AB 4/4 1884.
- 88 Se »Den barmhertige är rik», Lfb 2, »Bärplockerskan» och »Var god mot de fattiga», Lfb 1. I den sista har även etiketten »Barntheater» (*Eos* 1856) ändrats till det för Topelius kännetecknande »Lek» (1865, 1883) samt »Theater» till »Leksalen».
- 89 Ett annat exempel på en ökad empati gentemot djuren syns i »Var god mot de fattiga» (Lfb 1), där repliken »Otäcka hund!» ändrats till »Stackars Prisse!».

- 90 Jfr Majja Lehtonen, »Das Märchen im Märchen oder Das Bild des Märchenerszählers bei Topelius und einigen anderen Autoren» 2001, s. 155.
- 91 »Skyddsengeln», Lfb 1, »När man sover på rosor», Lfb 2.
- 92 Den finländska myntreformen innebar en övergång från rubel till mark genom ett kejserligt manifest den 4 april 1860. Markens värde knöts till silver (istället för pappersrubeln) 1865 men i praktiken levde rubeln kvar i språkbruket något decennium framöver. (»Svalan från Egypti land»; *Sagor* I, Hfrs 1847; *Sagor* I, Hfrs 1860; Lfb 4, Hfrs 1871; Lfb 4, Sthlm 1871 och Sthlm 1883).
- 93 »Huru man hittar sagor», Lfb 4, »Trollens jul», Lfb 3.
- 94 Topelius är dock sparsam med dessa och diskuterar saken i olika perspektiv med förläggaren Bonnier (AB–ZT 6/8 1889) och översättaren Albert Alberg (AA–ZT 25/3 1882).
- 95 T.ex. smörgåsen, gröten och vagnen i »Silfverpenningens Berättelser», Lfb 2.
- 96 Se *Eos* 1/11 1859, Lfb 1 1865 och Lfb 1 1883. Se även: qvarnen han – qvarnen hon i »Skyddsengeln» (*Eos* 15/11 1861 resp. Lfb 1 1865 och 1883). Anmärkningsvärt är att (kvinnliga) karaktärer stryks eller byter kön såsom i Walters femte äventyr (Lfb 3) där den snarkande barnflickan i *Eos* 1855 plockats bort i senare versioner medan lilla syster förvandlats till Fredrik (1867, 1883). Dessa är ändå undantag.
- 97 Se t.ex. »Unda Marinas fotspår» och »Det vackraste i skogen», Lfb 2.
- 98 Också i andra tryck är exemplen många, se t.ex. »Walters tredje äfventyr» (Lfb 3) i *Eos* 1855 och Sthlm 1867 resp. 1883 med inkonsekventa pluraländelser (pojkarne – pojknas, hästarna – hästarne).
- 99 T.ex. i »Solkriget» (Lfb 4, Sthlm 1871) har »på deras snabba» ändrats till »på sina snabba» (Sthlm 1883).
- 100 Finns att läsa i den digitala utgåvan, topelius.sls.fi.

Rättelser enligt originalupplagornas förteckningar över tryckfel

[position i utgåvan: sida, rad/vers | text i ZTS: Nej, så | < | text i Lfb: Nej så]

LÄSNING FÖR BARN 1

Skyddsengeln

164, 296 vakt. < makt.

LÄSNING FÖR BARN 2

Hallonmasken

271, 15 bita < bitit

272, 23 raskt < rakt

275, 33 hjälpa < hjälper

Toinis Julafton

284, 40 strax begynna < straxt begynner

286, 93 bar < har

Utgivarens ändringar gentemot grundtexterna

[position i utgåvan: sida, rad/vers | text i ZTS: Nej, så | < | text i grundtexten: Nej så]

LÄSNING FÖR BARN 1 (1865)

Förord till Onkel Adam

5, 5 I pinen < i pinen

5, 26 förträfflighet. < förträfflighet

Bärplockerskan

9, 95 och < och och

9, 101 och < oeh

9, 102 gick, < gick

10, 113 mamma.) < mamma.

Den röda stugan

12, 87 åkerbärssylt < åberbärssylt

David och Goliath

13, 7 Filistéernes < Filisteernes

16, 106 kung. < kung

Var god mot de fattiga

20, 30 näfverrifva. < näfverifva.

24, 161 russin! < russin?

25, 213 oss! < oss?

- 26, 2 spinner. ← *spinnner*.
 28, 52 (trotsigt). ← (trotsigt).
 36, 75 tur ← tnr

Den tappade kängan

- 44, 72 MADAM. ← MADUM.
 44, [not] judinnor, ← jndinnor,
 45, 101–102 » Och [...] pradajerska! » ← Och [...] pradajerska!
 47, 159 henne. ← henne

Sanningens Perla

- 52, 17 Natthugg! ← Natthngg!
 53, 65 måste ← måse
 53, 76 Funtus ← Fnntus
 55, 150 *inkomma.*) ← *inkomua.*)
 55, 168–169 bränn-nässlor? ← bränn-näslor?
 56, 200 förstöra ← försöra
 57, 4 BUMBURRA ← BAMBURRA
 59, 64 *dem.* ← *aem.*
 59, 86 Och ← Oeh
 60, 116 BUMBURRA. ← BUWBURRA.
 62, 154 BUMBURRIFEX. ← BUMBURRIFEY.
 62, 165 (*Rote* ← (*Rotr*
 62, 185 Goliath! ← Goliath?
 68, 125 klifva ← kl fva
 73, 292 hur ← hnr

Rinaldo Rinaldini eller Röfvarbandet

- 74, 16 Rollförteckning: CANONADA. ← Kanonada.
 79, 147 Alonso ← Allonso
 85, 128 magisterns ← magistern
 90, 289 apenniniska ← appenniniska
 92, 63 jag ← jæg
 93, 87 RINALDO. ← CANONADA.
 98, 280 tyst ← tyst,
 98, 281 ut; ← nt;

Fågel Blå

- 99, 7 Rollförteckning: CYPRINUS, ← *Cyprinus*.
 99, 11 Rollförteckning: DEOLETUS, ← *Deoletus*.
 107, 243 roligt. ← roligt
 120, 274 bunden, ← bundcn,
 126, 435 knix! ← knix l
 135, 271 vexer ← växer
 137, 321 *Amundus*, ← *Amundus*.
 137, 325 (*Lila* ← (*Lilla*

Skyddsengeln

- 144, 43 det ← det;
148, 191 tillåtit ← tillåtet
148, 199 barnet. ← barnet
151, 37 *korpfjäder* ← *karpfjäder*
153, 125 mitt socker, ← mitt oss grå socker,
153, 129 skaffa oss grå hår? ← skaffa hår?
153, 132 bli af med ← af med
153, 145 Kajsa. ← Kajsa:
154, 158 vidare? ← Vidare?
156, 235 DAGOBERT. ← DAGOBERL.
156, 3 håhå, ← hånå
159, 103 in. ← in
160, 161 Mylly ← Mylli
164, 298 1. Blomstra, blomstra, ← Blomstra, blomstra,

LÄSNING FÖR BARN 2 (1866)

Förord till alla goda barn

- 169, 23 och ← ock

Vintersagan om Skyhög och Molnskägg

- 177, 3 godt! ← gedt!“
182, 33 midti ← midti i

Naturens hemlighet

- 185, 28 vexters ← växters

Sampo Lappelill

- 191, 6 icke ← icka
192, 4 Ritsch, ← Ritseh,
192, 4 sett ← ett
192, 15 pojke! ← pojke?“
193, 32 för sig sjelf ← för sjelf
194, 13 renar!) ← renar)!
195, 19 och ← ooh
195, 32 lagt ← laggt
198, 30 Lappelill ← Lampelill

Nora, som ej ville vara barn

- 211, 11 »vi ← vi

Verna Rosa

- 214, 52 flicka ← fiicka

Adalminas perla

- 219, 27 märkvärdigt, ← märkvärdigt“

Skolgossens Sommarvisa

234, 26 der, die, das ← der, die, dass

Hedra din fader och din moder

235, 2 och ← ooh

235, 3 missaktning ← missaktning

Hjertat af gummi elasticum

244, 13 flickorna ← fickorna

244, 28 och ← ooh

Om den sommar, som aldrig kom

247, 9 engel ← eugel

248, 13 och ← ech

Brusebäck och Susebäck

254, 16 Richard. ← Riehard.

256, 2 inga ← inga inga

Solkonungens krona

259, 59 ryktets ← ryktes

Silfverpenningens Berättelser

261, 17 Oliver Cromwell ← Oliwer Cromvell

261, 24 Cromwell ← Cromvell

263, 30 icke ← ieke

267, 34 fångna. ← fångna

Hallonmasken

275, 16 väg, ← väg.

275, 25 »åt ← åt

275, 25 Aina» ← Aina

Huru skogens små barn lärde sig läsa

282, 26 få ← få få

Det vackraste i skogen

287, 5 refva!» ← refva“

287, 26 »upp ← upp

287, 27 refva!» ← refva!

288, 35 tyckte ← tycktes

Den barmhertige är rik

301, 29 högre, ← nögre,

303, 22 hvarje ← hvarje

Elisa

306, 15 ödmjuka ← ödmjuka

307, 35 sanning. ← sanning,

308, 14 frälsare ← frälsare

308, 16 presten ← preste

Sagan om de fyra, som prisade Gud

- 310 Titeln: fyra, ← fyra.
313, 85 »Ja», sade alla, ← "Ja, sade alla,
313, 85 »visst må ← visst må

LÄSNING FÖR BARN 3 (1867)

Radigundis' penna

- 326, 151 himlens ← himleus
326, 160 stredo. ← stredo

Walters första äfventyr. Om Walters hem samt om Lunkentus och den randiga kjolen

- 329, 17 vakat ← vaknat
332, 1 Walter, ← Walter
332, 25 Lunkentus ← Lnnkentus

Walters femte äfventyr. Huru Walter ville göra som Robinson

- 341, 4 abc-boken. ← abcboken.
341, 14 abc-boken ← abcboken
342, 15 hjerta. ← hjerta
342, 19 sockertoppsstruten. ← sockertoppstruten.
343, 13 vexte ← växte

Walters sjunde äfventyr. Huru den tappre Walter jagade vargar

- 350, 9 Walter. ← Walter

Walters åttonde äfventyr. Huru Walter sökte en skatt och ville bli rik

- 355, 29 och ← oeh

Axel och Stina. Andra Samtalet. Europas karta

- 360 Titeln: samtalet ← Samtalet
361, 56 holländska ← holländsha
363, 113 större än ← större är

Axel och Stina. Tredje samtalet. Stinas examen i vetenskaperna

- 364 Titeln: samtalet. ← samtale .
364, 22 deklination. ← deklination
368, 179 femton till ← femton till femton till
371, 273 sådan en. ← sådan'en.

Höbergningen

- 387, 21 dig. ← dig,

Skridskolöparen

- 392, 7 emellan ← emellan
392, 29 isen, och ← isen. och

Huru Frithiof red på första Maj

- 394, 8 Trafvalapp, ← Travalapp,
 394, 9 i ← I
 395, 35 Trafvalappen, ← Travalappen,

Eli Rhem

- 397, 23 han ← kan

Saul och David

- 404, 21 förnummit långtifrån ← förnummit långtifrån.

Kyrkklockorna

- 406, 27 och ← ech
 408, 6 säga, ← säga
 410, 16 med ← mcd
 411, 18 gerna, ← gcrna,

Sagan om Lillis näsa

- 412, 12 historie ← historic
 413, 35 löjligt! ← löjligt! –
 414, 59 lärde, ← lärde, –
 414, 69 är det intet ← – är det intet
 416, 122 nasus! ← nasus! –

Björken och Stjernan

- 423, 22 hände, ← hände.
 424, 13 öfverflöd, ← öfvcrlöd,
 425, 3 nej, ← nej

LÄSNING FÖR BARN 4 (1871)

Hvad skall du älska?

- 439, 3 dem, ← dem

Prinsessan Törnrosa

- 467, 39 främmande. ← främmande
 470, 155 FLORESTAN. ← FEORESTAN.
 479, 405 glädje). ← glädjc).

Stormen och Solskenet

- 487, 18 månen, ← månen.
 490, 127 SOLSKENET. ← SOLSKENT.
 490, 143 blifvit! ← blifvit,

Kyrktuppen

- 491, 18 pannkakan. ← pankakan.
 492, 16 sig ← sig sig
 493, 13 deruti, ← deruti.

Pikku Matti

504, 30 småleende. ← småleende,

Hafskonungens gåfva

511, 13 det ← dct

516, 30 hufvud ← hufvnd

517, 9 när ← uär

518, 5 Ahtola ← Athola

518, 31 sten ← sten sten

Sista April

520, 19 Om ← Em

Svalan från Egypti land

524, 6 skolen ← skoleu

525, 10 halft ← half

525, 19 Märken ← Märkon

525, 37 Ilia, ← Ilila,

Unda Marinas silfverskål

532, 11 farfar! ← farfar!“

En Jättesaga

538, 37 – Må ← Må

538, 41 – Hvad? ← Hvad?

Luftslotten

543, 31 fjärlins ← färlins

545, 23 begynte ← bepynte

Gamla stugan

553, 8 mitt ← mit

553, 25 vackra ← vaekra

553, 34 ännu ← äunu

554, 13 – Du ← Du

554, 14 härifrån. ← härifrån,

561, 34 försvunno ← försvunno.

Pekkas äfventyr

574, 7 – Åhå, ← Åhå,

575, 16 sad' ← sad

Bullerbadius

583, 12 Bullerbadius ← Bullerbasis

585, 27 Bullerbadius ← Bullelbadius

Solkonungens barn

600, 1 prinsessa, ← prinsesa,

602, 54 fiendtlighet. ← fiendt ghet.

603, 92 bannor. ← bannor. –

603, 94 fält! ← fält! –

604, 95 – Får ← Får

Den bättre vägen

610, 13 vägen ← sägen

611, 1 långsamma ← långsamna

Rida ranka

619, 15 begriplig. ← begriplig

621, 20 gråsten, ← gråston,

621, 24 Men, ← Men

621, 24 han, ← han

622, 12 sjung ← sjnng

LÄSNING FÖR BARN 5 (1880)

Fjäderholmarna

633, 29 kunna ← knnna

Refanut

655, 4 midnattssolen, ← midnattsolen,

Tidningssättaren vid sin stilkast

670, 52 i ← I

Fattig-gubben

670, 3 fattiggubbe, ← fattig-gubbe,

Georgs konungariken

683, 11 jag ← Jag

Lasse liten

694, 16 stranden. ← stranden

Tändstickan

697, 21 ingenting ← ingenting,

699, 3 till ← tilll

Pehr Matts' sten

702, 23 armar ← aruar

Lilla Genius

715, 6 då, ← då

Stjernöga

724, 28 andra ← andras

727, 12 särskild ← säskild

729, 5 hon ← han

Vid postluckan för ankommande bref

729, 16 – Finns ← Finns

730, 21 Hvem ← – Hvem

Sikku

740, 34 kosackernes ← kosackarnes

Det vissnade löfvet

744, 20 godhet». ← godhet.“

745, 3 godhet». ← godhet.“

Måne klara

753, 91 äpplen! ← äpplen?

755, 157 barnen. ← barnen,

758, 270 oss! ← oss?

Ängens Söndagsmorgon

773, 333 här. ← här

LÄSNING FÖR BARN 6 (1884)

Sötare än sött

788, 3 finns ← fins

Gossen från Sammatti

791, 1 till ← till

794, 24 berömmelse. ← berömmelse

Skogsbjörn

798, 11 förnuft. ← förnuft,

807, 20 innehåller? ← innehåller?

Gossen från Pernå

810, 23 satt ← sett

Flickan vid Kauttua

815, 12 fågel ← fogel

Knut Spelevink

824, 35 hans ← han

Mod i faran

829, 15 under ← nnder

Gossen, som hörde det tysta tala

841, 25 växer ← vexer

841, 28 stora, ← stora.

842, 24 växte ← vexte

Tomtegubben i Åbo slott

- 870, 23 och ← oeh
 870, 30 Åter ← Ater
 871, 7 samma ← samma,
 873, 6 just ← jnst

Tom

- 884, 38 orättvis ← orättviss

Jägarens första byte

- 888, 14 landet? ← landet? –
 890, 62 steken? ← steken? –
 890, 72 gilla. ← gilal.

Linet

- 895, 1 växten, ← växten

Den heliga natten

- 907, 2 in i salen ← in salen

Florios och Unda Marinas sagor

- 911 Titeln: sagor ← Sagor

I hafvets djup

- 914, 34 samm. ← samm,

LÄSNING FÖR BARN 7 (1891)

Huru Gud skapade Finland

- 920, 16 »lyft upp ← lyft upp
 920, 19 sin skapare.» ← sin skapare.
 922, 25 det. ← det,
 922, 31 skicklighet, ← skicklighet.

Vidrack

- 924, 18 gratis. ← gratis. –
 924, 41 sad' mor. ← – sad' mor.
 924, 41 Nu ← – Nu

Den heliga nattens barn

- 936, 9 vester. ← vester,
 937, 31 kan ← kan kan
 938, 13 trötta. ← trötta

Bokhandlaren

- 950, 23 – En ← En
 950, 23 – Ett ← Ett
 950, 24 – Pennaler ← Pennaler
 950, 25 – Presentkort ← Presentkort
 951, 31 säger ← – säger

Lille prinsen

956, 15 – Tag ← Tag

957, 44 I ← J

Skräddaren, som tråklade hop Finland med Sverige

960, 5 men ← med

961, 4 en ← en en

962, 13 sade: ← sade;

Spelemans visa

967, 22 tildissen! ← tildissen.

En hög herres jakthund

968, 14 Sunnan. ← Sunnan,

971, 5 Lisa ← Lina

Peppeli

973, 41 sad' ← – sad'

974, 79 – Nej, ← Nej,

Flickskolan i farmors tid

977, 6 fällen våt. ← fällen våt

Skolan i morfars tid

979, 5 fem. ← fem,

979, 34 12? ← 12.

980, 3 Evert. ← Evert,

Huru järnvägen fick sjumilsstövlar

981, 14 bergtoppar, ← bergtoppar.

984, 30 – Ja, sade ← – Ja sade

986, 12 o, ve! ← o. ve!

Unda Marina berättar om slafhandlaren

989, 19 sade ← – sade

Unda Marina berättar om perlan

990, 25 skrattade ← – skrattade

Prins Florios kanal

992, 30 oss, ← oss

993, 6 spröten. ← spröten

993, 9 kanal, ← kanal

995, 6 fågelbo. ← fågelbo

997, 20 vågorna. ← vågorna,

997, 36 landbacken, ← landbacken

998, 4 ligga, ← ligga

Jennys förmaningar

1102, 63 Vov-vov. ← Vov-vov,

Lucias siffror

1008, 3 Rollförteckning: MELICERTA, ← Melicerta

1010, 78 bäszen. ← bäszen,

1012, 159 tok. ← tok

Station Sylvester

1018, 90 minuter. ← minuter,

1021, 201 fru. ← fru

Askungen

1032, 172 Barbra ← Barba

1036, 33 förtrollade ← förtrollade

1053, 145 (*brådt*). ← (*brådt*),

1053, 155 kungens ← kungen

1055, 222 har ← har har

1059, 355 qvällssol ← qvällsol

LÄSNING FÖR BARN 8 (1896)

Tuttemuj

1076, 31 blir stor, ← blir, stor

Mellan smörgåsarna

1084, 9 kamma ← komma

Florio berättar om Lapplands troll

1096, 31 sade ← – sade

1096, 32 Skjuter ← – Skjuter

De röda skorna

1103, 26 halsen. ← halsen

1104, 6 i ← i i

1104, 25 herrskapsbarn. ← herskapsbarn.

1105, 1 barnen. ← barnen

1106, 29 gjort. ← gjort

Moppe

1113, 5 hvarandra. ← hvarandra

Folkskolebarnens vandringssång på vägen till skolan

1119, 18 fädernetro ← fäderne tro

Englarnas julklapp

1120, 4 himmelen. ← himmelen

1123, 3 ord: ← rod:

Göken galar

1124, 10 Att ← att

Myggdansen

1124, 4 Och ← och

1124, 5 Med ← med

1124, 7 Summ ← summ

Katten och råttan

1126, 4 Och ← och

Mjölharevisan

1126, 7 Klipp, ← klipp

1126, 9 Klipp, ← klipp

1126, 11 De ← de

Pukkis visa

1127, 2 Vauvau, ← vauvau,

1127, 3 Och ← och

1127, 4 Vauvau, ← vauvau,

Skogskonungen

1130, 66 Wäinämöinen. ← Wämämöinen.

1134, 183 dufvor, ← dufvor

Snurran

1152, 102 ILLFLAXA ← ILLLFAXA

1152, 102 det? ← det!

1156, 124 nog, ← rog,

1158, 52 börja? ← börja.

1160, 98 i stocken! ← i i stocken!

1163, 21 stocken. ← stocken?

1165, 88 *niga*, ← *niga*:

1168, 193 hårda, ← hårda

Förkortningar i redaktionella texter

d.	död
eg.	egentligen
eZTS	den digitala utgåvan av Zacharias Topelius Skrifter
f.	1) följande sida, 2) född
ff.	de två följande sidorna
Hfrs	Helsingfors
HLS	<i>Historiska och litteraturhistoriska studier</i>
HT	<i>Helsingfors Tidningar</i>
kap.	kapitel, kapitlet
KB	Kungliga biblioteket (Stockholm)
Lfb	<i>Läsning för barn</i>
ms	manuskript
NB	Nationalbiblioteket (Helsingfors)
orig.	original, -et
r.	rad
SAOB	<i>Svenska Akademiens ordbok</i>
SAOL	<i>Svenska Akademiens ordlista</i>
SKS	Suomalaisen Kirjallisuuden Seura
SLS	Svenska litteratursällskapet i Finland
sp.	spalt, -erna
SS	Samlade Skrifter
SSLS	Skrifter utgivna av Svenska litteratursällskapet i Finland
Sthlm	Stockholm
v.	vers, -erna
ZTS	Zacharias Topelius Skrifter
övers.	översatt av, översättning

LÄSNING FÖR BARN 1

FÖRORD TILL ONKEL ADAM (s. 3–6)

Topelius riktar sitt förord till vännen, författarkollegan och läkaren Carl Anton Wetterbergh (1804–1889), en förnyare av barnlitteraturen i Sverige. Wetterbergh utgav barn-tidningen *Linnea* (1861–1871) under pseudonymen Onkel Adam med Topelius *Eos* (1854–1866) som förebild. Innan dess hade han medverkat i *Eos* med sagor och parabler.

De båda författarna korresponderade under många år. I januari 1866, någon månad efter att *Läsning för barn* hade utkommit, skriver Topelius till Wetterbergh: »Det var af två skäl jag tog mig friheten adressera boken till Dig: – först för att engång, om ock blott så kort som det blef, få lätta mitt hjerta om Onkel Adam, och sedan för att få uttala tendensen till och inför den man, hvilken tagit de första stegen och så länge varit isbrytare just uti samma riktning.» Topelius tillägnade också Wetterbergh en hyllningsdikt på hans 75-årsdag, publicerad i *Ljung* (1889).

Topelius behandlar samma tankar som i tidigare förord till *Eos* och i den fyrdelade artikelserien »Om läsning för barn» i *Helsingfors Tidningar* 1855. Centralt för hans syn på en god barnlitteratur är att utgå från barnets horisont i ett personligt och ofta direkt tilltal samt att undvika en alltför sträng moralism. Se f.ö. inledningen, s. XXVIII ff.

Punktkommentarer

- 3, 16 *en nummer* – Realt genus för nummer användes allmänt i finländsk svenska.
- 3, 17 *farliga* – här: kritiska.
- 3, 29–30 *ett stycke grekisk plastik* – här: antik grekisk skulpturkonst.
- 4, 6 *den förtidiga, allt förhärjande reflexionen* – Topelius ställde sig kritisk till upplysningstidens alltför rationella och förnuftsmässiga fostran (se inledningen, s. XX f.).
- 4, 8 *i blinken* – ögonblickligen.
- 4, 27 *förmögenheter* – förmågor.
- 4, 33 *plaggas man på* – byltar man på; här: utsätter man.
- 4, 33 *en bråte* – en oordnad samling.
- 4, 34–35 »Söker först [...] detta till.» – Matt. 6:33.
- 4, 36–5, 1 *Jag föreställer mig [...] händerna.* – Jfr Topelius brev till Wetterbergh, där han menar att konsten är att »hos dessa små hedningar instufva den kristliga bottnen så, att den blir lika omedelbar, lika oreflekterad som allt det öfriga: således positiva intryck och åskådningar, dem man tillsvidare må akta sig att mycket bena, ens med den vanliga moraliska sprättkniven.» (ZT–CAW 21/4 1862).

- 5, 3–4 öppnen fönstret och låten världens luft strömma in! – I *Helsingfors Tidningar* formulerade sig Topelius tio år tidigare på motsvarande sätt: »likasom kunde man utestänga världens luft genom att noga tilltäppa fönsterna» (28/11 1855). Uppmaningen att öppna fönster har använts flitigt i litterära sammanhang och är ett motto Pusjkin presenterat som Peter den Stores (se Zilliacus 2014, s. XIII).
- 5, 4 kamfert – vit eller genomskinlig olja som tillverkas av kamferträdet (*Cinnamomum camphora*) bark; användes som läkemedel bland annat mot feber och kolera.
- 5, 14–15 som redan [...] denna ton – C. A. Wetterbergh hade utgivit barntidningen *Linnea* sedan 1861. Innan dess hade han medverkat i *Eos* med flera sagor och parabler. Eva von Zweigbergk karaktäriserar »Onkel Adam» som pedagog och författare för barn i *Barnboken i Sverige 1750–1950* 1965, s. [154]–167.
- 5, 22 barntheatrar – professionella teatergrupper med barnskådespelare.
- 6, 11 oskuld – oskyldighet.
- 6, 13 försöket är icke nytt – Sedelärande teaterstycken var centrala i 1700-talets barnlitteratur. På svenska förekom de främst i översättningar från franskan.
- 6, 16 guvernants-stycken – här: sedelärande pjäser.
- 6, 17 fabeln – här: handlingen.
- 6, 23–25 Jag har sällan [...] prisade barntheater. – Topelius recenserade föreställningar av skådespelare och andra kringresande artister i HT.
- 6, 24–25 herr Selinders – Anders Selinder (1806–1874), balettmästare och koreograf verksam vid flera teatrar i Stockholm. Han ledde den i Sverige mest kända teatergruppen med barnskådespelare.
- 6, 26–27 det här förekommande språkslarf – Topelius avser den muntliga stil som han medvetet använde i sina verk för barn. Han var tidig med det och räknade därför med reaktioner.

Laurent, *Topelius saturunolijana* 1947, s. 74 f., 240 f., 286 f.; Svensson, »1800-talets 'farbror Sven'», 2011, s. 187; Topelius–C. A. Wetterbergh 21/4 1862 och januari 1866, KB; Topelius, »Om läsning för barn», HT 28/11 1855; Zilliacus, »Världsherraväldets lokalavisor», 2014, s. XIII; von Zweigbergk, *Barnboken i Sverige 1750–1950* 1965, s. [154]–167

BÄRPLOCKERSKAN (s. 7–10)

Pjäsen publicerades i barntidningen *Eos* 15/9 1857 och omarbetades grundligt för *Läsning för barn*.

Punktcommentarer

- 7, 2 schäferhatt – bredbrättad damhatt av halm eller tyg, s.k. herdinnehatt (efter ty. Schäfer, herde), blev modern vid mitten av 1700-talet.
- 7, 6 villa – vilda.
- 7, 7 skönt – här: härligt.
- 7, 9–10 Hon försofver [...] aldrig. – Exempel på de i Topelius barnlitteratur så vanliga personifikationerna. Jfr följande stycke: »Se huru lugn han nu är, den klara sjön! Och han kan likväl storma ... hu, hvad han då kan vara hvit utaf vrede!»

- 7, 16–19 *Jag är så glad, [...] jag tackar dig, gode Gud, att du skapat jorden så schön och gifvit oss nåd att tillbedja din allmakt!* – Laurent påpekar att Topelius här går emot sin princip att skriva för barn med fokus på fantasin framom intellektet; monologen blir närmast en religiös meditation främmande för barnet (1947, s. 204).
- 7, 24 *kulle* – stavningsvariant av kull.
- 7, 25 *lyftar* – lyfter, formen är provinsiell.
- 7, 28 *bröms* – formvariant av broms (insekt).
- 7, 30 *Victoria! Victoria!* – (lat.) Seger! Seger!
- 7, 34 *rara* – sällsynta.
- 8, 44 *långs* – parallellform till längs.
- 8, 47 *tjenarinna* – till er tjänst; artighetsfras, jfr »ödmjuka tjänare».
- 8, 47 *immerfort* – ständigt, gång på gång.
- 8, 51–54 *Det är knappt värdt att jag frågar herrarna Häggström, Eklund, Aspegren, Lindblad och Lönnrot, och bevars från att vända sig till de förnåma i skogen, herrarna Granfelt, Tallgren och Furuhielm!* – Familjenamnen är uttryck för den här allmänna besjälningen av naturen – och kan samtidigt tolkas som en blinkning till de införstådda; samtliga är också namn på historiska personer.
- 8, 58 *skörta* – knyt upp.
- 8, 72 *en hallonmask* – Jfr »Hallonmasken», i *Eos* 1854.
- 9, 74 *Klas Ugnstake i pannkaksberget* – Anspelning på Ernst Moritz Arndts (1769–1860) konstsaga om Klas Avenstaken. Sagan kom i svensk översättning på 1850-talet. Den litterära karaktären har fått flera olika namn på svenska, bl.a. Klas Törnpåk.
- 9, 96–103 *Det var engång [...] Då kom till henne skogens unge prins [...] så förvandlades han till en skata, [...] att skratta åt.* – Likställandet av romantik och realism skapar en romantisk ironi, ett stilmedel som Topelius använder också t.ex. i »Knut Spelevink». Förvandlingen från person till fågel finns i olika varianter i svenska folksagor (Laurent 1947, s. 126, 277).

Arndt, »Klas Avenstaken», 1818, s. 61–123; Laurent, *Topelius saturunoilijana* 1947, s. 78 f., 126, 186, 204, 277; von Zweigbergk, *Barnboken i Sverige 1750–1950* 1965, s. 132

DEN RÖDA STUGAN (s. 10–13)

Pjäsen publicerades i *Eos* 1/5 1856 med titeln »Aina och Rosa». Topelius omarbetade texten för *Läsning för barn*.

Vasenius förmodar att ett samtal mellan Aina Topelius och Rosa Dyhr gett Topelius uppslag till »leken» (V, s. 515).

Punktkommentarer

- 10, 21 *bagarstuga* – stuga eller rum avsett för brödbak och tvätt.
- 10, 24 *bullorna* – bullarna, finlandism.
- 10, 25 *gäsa* – parallellform till jäsa.
- 10, 27 *krusa* – räffla.
- 11, 30 *tjärna* – smörkärna.

- 11, 36 *främmande* – gäster; i finländsk svenska.
 11, 43 *sprättbågen* – pilbågen.
 11, 46 *bucka-bässe* – bagge som är benägen att stängas; i finländsk svenska. SAOB har detta belägg av Topelius.
 11, 48 *diskåmbaret* – slaskhinken; SAOB har detta belägg av Topelius.
 11, 50 *syltfötter* – syltade grisfötter. SAOB har detta belägg av Topelius.
 12, 79 *munkpanna* – panna med halvklotformade fördjupningar att steka munkar i.
 12, 79 *kronbakelser* – mandelbakelser formade som kronor.
 12, 82 *Nej, intet ta vi Eos, och ännu mindre Linnea.* – Exempel på Topelius själv-reflexiva humor. I den ursprungliga versionen av pjäsen nämner Aina enbart Topelius egen barntidning *Eos* – Ainas replik håller fram *Eos* som en del av både hennes och den tänkta *Eos*-läsarens verklighet. Allusionen visar hur Topelius upprättar identifikationsmöjligheter i sina berättelser och närmar sig den situation som läsaren befinner sig i. Greppet återfinns i bland annat »Wipplustig», s. 845 och »Pikku Matti», s. 500. Jfr inledningen, s. LVI f.
 12, 83 *Onkel Adam* – se komm. till föregående (förordet).
 12, 84 *vi grädda tortor på kriget* – Rosa menar att flickorna skall använda dagstidningarnas krigsnyheter som bakpapper; »Den röda stugan» ingick först i *Eos*, 1856 när Krimkriget (Orientaliska kriget) nyss hade avslutats.
 12, 90 *graf lax* – gravlax.
 13, 113–114 *den som ger åt de fattiga, lånar åt Gud* – Ordspråksboken 19:17.
 13, 114 *Nog* – visst.

Laurent, *Topelius saturunoilijana* 1947, s. 289; Lehtonen, »Puoli vuosisataa lastenkirjailijana – Zacharias Topelius», 2003, s. 29; Vasenius V, *Zacharias Topelius* 1927; von Zweigbergk, *Barnboken i Sverige 1750–1950* 1965, s. 132

DAVID OCH GOLIATH (s. 13–19)

Pjäsen publicerades i *Eos* 15/11 1857.

Äventyret parafraserar den bibliska berättelsen om jätten Goliath som besegras av den unge David (1 Sam. 17). Från samma tid är dikten »Saul och David» som parafraserar 1 Sam. 16 och publicerades i *Eos* 1/11 1857 (se s. 403; jfr Laurent 1947, s. 215 f.). Laurent noterar humorn som stildrag: dialogen är vardaglig och innehåller anakronismer (1947, s. 275). När David möter Saul vet han inte att det är kungen han talar med, och Paavolainen identifierar här ett topelianskt motiv: undersåten kommunicerar ärligt och rakt på sak så att kungen hör sanningen, vilket är en lycka för riket (2019, s. 211).

Punktcommentarer

- 13, 7 *Filistéernes* – en mot Israeliterna fientlig folkstam i sydvästra Palestina.
 13, 12 *famnar* – svensk famn 1,78 m, rysk 2,13 m (användes parallellt under autonoms tid fram till antagandet av metersystemet 1892).
 13, 14 *Kidrons bäckar* – bäck i Kidrondalen mellan Jerusalem och Oljeberget, se 2 Sam. 15.
 13, 15 *trosspojke* – pojke i trossen, i motsats till krigarna (trossen har hand om arméns underhåll).
 13, 16 *brackstut* – kok stryk.

- 13, 16 *fyratio* – parallellform till fyrtio, Topelius använder båda formerna.
 14, 36 *couche!* – (fra.) kusch, kommando till hund att lägga sig.
 14, 37 *kjortlar* – kjolar.
 14, 42 *Dan* [...] *Berseba* – den nordligaste och den sydligaste staden i kungariket Israel, se 1 Sam. 3.
 14, 42 *kujoner* – ynkryggar, fega stackare.
 15, 62 *ärender* – ärenden; vanlig form i mitten av 1800-talet.
 15, 67 *örfilstäck* – någon man vill ge en örfil; även irriterande, förgärlig.
 15, 80 *paltå* – paletå, lång herröverrock.
 16, 108 *Efter* – eftersom.
 17, 143–144 *Asekas* [...] *Biithoos* – städer i 1 Sam. 17 resp. 13.
 17, 155 *bengel* – slyngel, lymmel.
 17, 164 *alnar* – en svensk aln motsvarar 59,3 cm.
 17, 167 *siklar* – seklar, gammalt orientalistiskt viktmaat för metall, viktvärdet varierade mellan 5 och 20 gram.
 18, 176 *Astaroth* – parallellform till Astoreth; syrisk gudinna.
 18, 176 *Baal* – regn- och fruktbarehetsgud i fenicisk mytologi.
 18, 182 *Ecron* – Se 1 Sam. 5–7 och 17.
 18, 202 *pipor* – flöjter.

Laurent, *Topelius saturunoiiljana* 1947, s. 215 f., 218, 275; Paavolainen, »Genre, samhälle, metateater – reflektioner över Topelius dramatik», 2019, s. 211

VAR GOD MOT DE FATTIGA (s. 19–42)

Pjäsen publicerades i tre nummer av *Eos* 1/11–1/12 1856.

Här kombinerar Topelius fattigdomsideal och socialt engagemang. Den fattiges förebildliga strävsamhet och naturlighet kontrasteras mot den välbärgades otacksamhet och förkonstling. Idealen förnöjsamhet och flit kan enligt pjäsen läras genom livets hårda skola. Topelius framställer ofta fattigdom i anslutning till den bibliska föreställningen om en livshållning där himmelriket sägs tillhöra dem »som är fattiga i anden» (Matt. 5:1–3); jfr exempelvis fattigdomsidealiseringen i »Lilla skrällan eller Det skrynkliga förklädet», »Adalminas perla», »Huru skogens små barn lärde sig läsa» och »Den barmhertige är rik».

Laurent konstaterar att pjäsen är en sedelärande berättelse: barn bör lyda sin mor och ont bör bemötas med gott. Topelius gör här det som han utdömer i barnlitteraturen: presenterar en fullt synlig moral. Pjäsen avspeglar samtidigt de bildade klassernas uppfostringsideal i mitten av 1800-talet (1947, s. 231 ff.; jfr s. 243, 296). Paavolainen noterar att Topelius här riktar sig till privilegierade barn med en lektion om allas lika värde och om vad den kristna läran förutsätter i vardagen (2019, s. 209).

Också Helander noterar kontrasterna mellan »rika, högmögiga och bortskämda barn» och fattiga, renhjärtade »dygdemönster med hjärtan av guld» (2012, s. 2 f.). I samtiden uppfattades pjäsen som realistisk men det ansågs olämpligt för barn att gestalta uppfostrade och bortskämda karaktärer (se inledningen, s. LXII). Vasenius påpekar att karaktären Axel undantagsvis står ensam i sin moraliska kamp; Topelius låter oftast syskonpar stödja varandra i motgångar (V, s. 534). – Jfr tematiken i »Bättre folk och sämre folk» (s. 378).

När pjäsen hade översatts till finska av Fredrik Ahlqvist rekommenderade Topelius i en notis i *Helsingfors Tidningar* svensktalande barn att öva finska med hjälp av finskspråkig teater (26/9 1857; jfr Vasenius VI, s. 146 f. och Laurent 1947, s. 287).

Punktkommentarer

- 19, 4 *MA BONNE* – eg. (fra.) min goda, vanligen benämning på en, ofta fransktalande, barnsköterska.
- 19, 4 *gouvernante* – guvernant, kvinnlig lärare anställd i familj för att undervisa barnen.
- 20, 1–2 *gräsbänk* – gräsbeklädd jordvall eller avsats avsedd till sittplats.
- 20, 9 *otäcka* – obehaglig person, stygging.
- 20, 14 *ridikyl* – parallellform till redikyl; en liten handväska eller påse för sysaker.
- 20, 30 *näfverriva* – näfverriva, skål av näver. SAOB har detta belägg av Topelius.
- 20, 36 *Aj aj, hvad sade mamma derom?* – fy, fy; aj används som allmän interjektion i finländsk svenska.
- 21, 61 »*Spring, min snälla ren*» – ingår i Frans Michael Franzéns »Emili eller en afton i Lappland» (1832) till trad. melodi.
- 21, 71 *fjärlar* – parallellform till fjärlar.
- 22, 95 *Vasserra* – bevars! Vasserra tri förvrängning av vars herra tre (trä), korset.
- 24, 156 *gentilt* – elegant.
- 24, 162 *pirat* – stor handväska för damer.
- 25, 206 *försöka* – prova.
- 26, 3 *murriga* – vresiga; SAOB har detta belägg av Topelius.
- 26, 6 »*Mänen sitter på fästet blå*» – av Kristina Lagerlöf (trad. melodi).
- 28, 75 *långs* – parallellform till längs.
- 28, 79 *kujonera* – förtrycka, hunsas; SAOB har detta belägg av Topelius.
- 29, 93 *rår inte med* – klarar inte av.
- 29, 108 *efter* – eftersom.
- 30, 134 *snärja* – repa; i finländsk svenska i vissa delar av landet: SAOB har detta belägg av Topelius.
- 30, 152 *ppååkigt* – sjååkigt, vekligt.
- 31, 173 *fubblerar* – fubblar, fumlar.
- 31, 179 *lirum larum* – snicksnack, dumheter.
- 31, 197 *häpnad* – förskräckelse.
- 32, 226 *kataknuffar* – knuffar, i finländsk svenska; ursprungligen i barnramsa. SAOB har detta belägg av Topelius.
- 33, 264 *sexstyfversslant* – vardaglig benämning på ett mynt av värdet en skilling banko.
- 34, 296 *skönt* – gott, härligt.
- 35, 42 *bensoppa* – soppa kokad på ben.
- 36, 48 *förr* – tidigare.
- 37, 86 *täckvagn* – vagn med tak.
- 37, 121 *lorgnetterar* – lornjerar, betraktar genom lornjett.
- 37, 122 *för roskull* – för ro skull, för nöjes skull.
- 38, 134 *Vasserratri* – bevars! Vasserra tri förvrängning av vars herra tre (trä), korset.
- 38, 151 *munsjör* – hånfullt, från fra. monsieur, min herre.
- 38, 153 *bastu* – risbastu, kok stryk.

- 39, 182 *kujon* – feg stackare, ynkrygg.
- 39, 193 *beskedligt* – bra, hyggligt.
- 39, 194 *gårdsfogde* – förvaltare på en lantgård.
- 40, 199 *hygglig* – trevlig, hyfsad.
- 41, 261 *raraste* – här: finaste, förträffligaste.

Franzén, *Skaldestycken* IV 1832, s. 83 ff.; Helander, »Barnsyn och barndomsgestaltning», 2012, www.dramawebben.se, s. 2 f.; Laurent, *Topelius saturunoilijana* 1947, s. 25 f., 231 ff., 243, 287, 296; »När månen vandrar», katalog.visarkiv.se; Paavolainen, »Genre, samhälle, metateater – reflektioner över Topelius dramatik», 2019, s. 209; Rosenqvist, »De sedliga och religiösa idéerna i Z. Topelius' diktning för barn», 1899, s. 14 f.; Vasenius V 1927, s. 534; VI 1930, s. 146 f.

DEN TAPPADE KÄNGAN (s. 42–50)

Komedin publicerades i *Eos* 1/2 1861; i *Läsning för barn* ändrades myntenheterna och ordförklaringar infördes. Miljöskildringen är Helsingforsspecifik i likhet med novellen »Kringelflickan» (*Helsingfors Tidningar* 18/1 1843), där Topelius använder Helsingforsmiljöer systematiskt för första gången (Forssell 2012, s. 284; jfr skildringen i »Huru Vären ser ut», *Helsingfors Tidningar* 22/4 1846; Laurent 1947, s. 75 f.).

Punktkommentarer

- 42, [titeln] *Cargers hörn* – hörnet av nuvarande Norra Esplanaden och Unionsgatan.
- 42, 1 *bullor* – bullar, finlandism.
- 42, 4 *pullor* – flickor; i smeksamt tilltal.
- 42, 8 *Franskade brö'n* – franskbröd.
- 42, 11 *Borgå tippor* – vetebröd. SAOB har detta belägg av Topelius.
- 42, 12 *vindtböjtlar* – petit-chouer, poröst och luftigt bakverk som kan fyllas med smaksatt kräm; ursprungligen från tyska *windbeutel*, luftficka.
- 42, 14 *raraste blommor* – vackraste barn.
- 42, 20 *madammen* – madamen (här: torgförsäljare; jfr torgmadam).
- 43, 23 *efter* – eftersom.
- 43, 24 *Clopatts* – konditori på Alexandersgatan 12.
- 43, 24 *Forsströms* – konditori på Norra Esplanaden 3 under 1850-talet.
- 43, 24 *Ekbergs* – café i hörnet av Freds- och Mariegatan 1852–1856, i Kiseleffs hus från 1856, samt bageri och konditori i eget hus på Alexandersgatan 52 1864–1873.
- 43, 25 *Sibbogubbarna* – bondgubbarna från Sibbo socken strax öster om Helsingfors.
- 43, 25 *Catani* – konditori och värdshus på Norra Esplanadgatan 31.
- 43, 27 *portemonajussar* – portmonnäer.
- 43, 33 *skrapbulla* – sladdbarn (finländsk svenska).
- 43, 34 *hugga duktigt till* – överdriva, begära för mycket.
- 43, 38 *krusada* – krusade, veckade, räfflade; dialektalt.
- 43, 40 *hundsfottar* – även grovt glåpord; uslingar. SAOB har detta belägg för bakverk av Topelius.
- 43, 44 *Blombergs och Westerlunds* – Bagarmästarna Blomberg på Fabiansgatan 7 och Westerlund på Regeringsgatan 4.

- 43, 54 *fruntimmersförening* – Fruntimmersföreningen i Helsingfors grundades 1848 för att hjälpa fattiga och vanvårdade barn, men bistod också fattiga kvinnor ur arbetarklassen.
- 44, 59 *Bolins bod* – Handlanden A. F. Bolin sålde olika slags knappar, band, tyger m.m. vid Södra Magasinsgatan i början av 1860-talet.
- 44, 61 *gaslysningen* – gasbelysningen.
- 44, 77 *pradajerska* – försäljerska, torgdam; från ry. prodavat, sälja.
- 44, 78 *korpat åt sig* – roffat åt sig (vardagligt).
- 44, 80 *Sveaborg* – Fästningen tjänstgjorde också som fängelse. »Här förvaras brottslingar och lösdrivare från hela Finland», konstaterar Topelius i *Finland framställt i teckningar*, ZTS XII, s. 154.
- 44, 82 *kappe* – måttenhet för torrvaror, motsvarande 4,58 liter.
- 44, 88 *rart* – här: vackert
- 45, 90 *ragassar* – bråkar, väsnas; i finländsk svenska.
- 45, 93 *prejar* – pungslår, skinnar.
- 45, 95–96 »*Har magistern gamla rockar [...] säj?*» – Anspelar på att de fåtaliga judarna i Helsingfors ofta handlade med begagnade kläder.
- 45, 97 *Mitä maks?* – (fi.), pro mitä maksaa, vad kostar det?
- 45, 101 *stutar* – fyllbultar.
- 45, 103 *prenika* – pränika, jfr (ry.) prjanik, rysk pepparkaka; i finländsk svenska.
- 45, 113 *schjuppskinnspälsen* – sjubbskinnspälsen.
- 45, 114 *bahytt* – damhatt med stort, nedvikt brätte som hålls på plats med band knutet under hakan.
- 45, 123 *helst* – åtminstone (finlandism).
- 45, 123 *jernvägsbröd* – (mörkt eller grovt/knaprigt) bröd som ursprungligen såldes i tågens restaurangvagnar, jfr eng. Railroad Bread.
- 46, 125 *dispenderat* – desperat.
- 46, 125 *skifonnerad* – echaufferad, från fra. échauffer, bli förargad.
- 46, 150–151 *Frenckells boklåda* – Frenckell & sons bokhandel i samma gathörn som madammen, på Norra Esplanadgatan (från 1848).
- 47, 187 *skinkanedrar* – chikanerar; trakasserar, bråkar med.
- 47, 192 *gevaldiger* – poliskonstapel, ordningsman.
- 48, 195 *Kudrakoffs* – handlande A. Kudrakoff på Sofiegatan 4.
- 48, 201 *hoplackade palt* – här: hoptorkade luns (och maträtt bestående av kokt blod och mjöl).
- 48, 203 *tribultifiera* – tribulera; plåga, pina.
- 48, 205 *ärliga* – här: sanna.
- 48, 213 *konstrumpera* – korrumpera.
- 49, 237 *kollrig* – tokig.
- 49, 241 *magistraten* – förvaltningsmyndigheterna.
- 49, 262–265 *Nu skall jag baka franskade brön*, [...] *Alu, alunda, alu!* – formen återgår på Arvid August Afzelius (1785–1871) »Alundavisan» (Laurent 1947, s. 188).

Forssell, *Noveller*, ZTS IV 2012, s. 284; Laurent, *Topelius saturunoiilijana* 1947, s. 75 f., 188; Lönnqvist, »Det endast förnimbara», 1996, s. 110 ff.; Topelius, *Finland framställt i teckningar*, ZTS XII 2011, s. 154; Topelius, »Huru Vären ser ut», *Noveller och kortprosa*, ZTS VI 2020

SANNINGENS PERLA (s. 51–73)

Pjäsen publicerades i tre nummer av *Eos* 1/11–1/12 1862.

Göte Klingberg menar att »Sanningens Perla», trots sin lättsamma ton och drag av absurditet, är en i grunden moralisk undersaga som använder element från upplysningstidens barnlitteratur, t.ex. de magiska talismanerna med moraliskt syfte (1998, s. 80 f.; jfr Laurent 1947, s. 228 f.). Vasenius konstaterar att kontrasten mellan sagans realism och den ideella tendensen är skarp (V, s. 536). Laurent pekar på enskilda komiska drag som dels koncentrerats i situationskomiken, dels i karaktären Funtus. Karaktärerna bär också drag av folksagan; såväl den människoötande jätten som hans empatiska hustru figurerar i Charles Perraults saga om Tummeliten från 1697. Det andra äventyrets fristående handling tillför dramatik och spänning genom den groteske Bumburifax och barnens karaktärsskildring (1947, s. 271, 124 f., 295).

Paavolainen noterar att Topelius raljerar glatt med många företeelser och blandar saga och samtid. Bumburra och Bumburifax betecknar han som »riktiga teatermonster, både groteska och komiska» (2019, s. 212).

Pjäsen var ett återkommande inslag på svenska teatrar 1910–1940; den spelades bl.a. på Dramaten och Oscarsteatern (Stockholm) samt Lorensbergsteatern i Göteborg (Svensson 2011, s. 195; Helander 1998, s. 36 och 2012, s. 2; Laurent 1947, s. 298). Se inledningen, s. LXVII.

Punktkommentarer

- 51, 5 *TULPAN*, kungens trädgårdsmästare – en möjlig förebild är Alexander Tulpan, vaktmästare i Fruntimmersskolan i Helsingfors 1848 (Laurent 1947, s. 94).
- 51, 10 *VERA* – den sanna, från (lat.) Veritas, sanning.
- 51, 11 *FUNTUS* – över förväntan, utmärkt.
- 52, 17 *Natthugg* – lek där lätta slag utdelas från en deltagare till annan.
- 52, 44 *krachan* – kraschan, ordensstjärna som betecknar högre grad i en riddarorden.
- 53, 65 *rar* – här: sällsynt, ovanlig.
- 53, 83 *plankspolarna* – ribbor eller plank till staket; i finländsk svenska.
- 53, 84 *gubben Noach* – Carl Michael Bellmans kända Fredmans sång n:o 35 (avskrift daterad till 1766, i *Fredmans sånger* 1791) spreds i förenklad version som barnvisa.
- 53, 89 *Sockerpullor* – sötsaker.
- 54, 113–114 *stickelbärskarten* – krusbärskarten.
- 54, 115 *grasserat* – härjat.
- 54, 122 *hottentotter* – här: vildar.
- 54, 128 *okynnesfän* – skadegörare.
- 55, 153 *basa* – piska, tukta.
- 56, 170 *efter* – eftersom.
- 56, 173 *böllflugor* – spyflugor; i österbottniska dialekter.
- 56, 181–182 »*Den mun som ljuger, han dödar sin själ.*» – Salomos vishet 1:11, gammaltestamentlig apokryf.
- 56, 183–184 »*Tala aldrig mot sanningen, utan lid hellre försmädelse, om du är brottslig.*» – Jesus Syraks vishet 4:25, gammaltestamentlig apokryf.

- 56, 185–186 »Försvara sanningen intill döden, så skall Herren Gud strida för dig.« – Jesus Syraks vishet 4:28, gammaltestamentlig apokryf.
- 57, 2 *ugnsviska* – kvast av hopbundna tunna kvistar, för rengöring av ugnen.
- 57, 4 *melodien af den gamla vaggvisan* – samma melodi som »Ro, ro till fiskeskär»; Topelius använder strofformen i flera visor i *Läsning för barn* (se Maliniemi 1962, s. 115).
- 57, 214 *låts* – låtsas.
- 58, 33 *fattig* – (den) stackaren; i finländsk svenska.
- 59, 61 *Aj, aj* – här: oj, oj eller motsvarande.
- 59, 68 *syltfot* – syltad grisfot.
- 59, 76 *ramsade* – rasfäde, nappade.
- 59, 80 *palten* – knubbiga pojken.
- 59, 90 *sjumilsstöflar* – stövlar, med vilka man kan förflytta sig sju mil med ett steg; ursprungligen i Charles Perraults saga om Tummeliten från 1697.
- 59, 91 *tusan böflar* – eufemistiskt för »tusen djävlar».
- 60, 115 *Men här luktar kristet blod!* – Jfr passagen där djävulen kommer hem och känner lukten av människokött i bröderna Grimms »Der Teufel mit den drei goldenen Haaren» (1812).
- 61, 127 *geheimeråd* – titel på de högsta ämbetsmännen i Ryssland och därmed använd i Finland från 1809.
- 62, 150 *Mylly Matti* – karaktär i finsk folkkultur som Topelius använder här och som huvudperson i »Skyddsengeln», s. 142.
- 62, 151 *Tattar Dara* – bifigur i Skyddsengeln, *Läsning för barn* 1 1865.
- 62, 151 *Fride och Frode* – huvudpersoner i »Skyddsengeln», *Läsning för barn* 1 1865.
- 62, 164 *ljögo på* – förtalade.
- 62, 185 *som David gjorde med Goliath!* – utöver den bibliska referensen till 1 Sam. 1:17 hänvisning till »äventyret» »David och Goliath», s. 13.
- 65, 2 *laukkuryss* – gårdfarihandlare med östkarolskt eller ryskt ursprung; *laukku* (fi.) väska eller här: ryggsäck, som varorna transporterades i.
- 65, 20 *russende strutar* – strutar med russin.
- 66, 32–34 *Jag kommer från norden [...]* *vårt bröd är slut* – De återkommande missväxt-åren framförallt i norra Finland satte allmogen i rörelse söderut. Missväxt förekom bl.a. 1856, se HT (22/1 1859).
- 66, 59 *den dobra duks* – (ry., pro dobro) bra. Här ungefär: den fina duken.
- 66, 59–60 *den karaschå duks* – (ry., pro horosjo) bra. Här ungefär: den prima duken.
- 66, 60 *rublej* – (ry.) rubel.
- 66, 60 *dusekinka* – (ry., pro dusjenka) vän.
- 67, 63 *Paschalusta* – (ry., pro pozjalujsta) varsågod.
- 67, 65 *Durak* – (ry.) narr, drummel.
- 67, 99 *änne* – panna.
- 68, 131 *hujus* – denna månad; från lat. huius, denna.
- 69, 138 *det slarfvar ju af* – det går ju någorlunda bra, det 'knallar och går'. SAOB har detta belägg av Topelius.
- 69, 139 *omsender* – i sänder.
- 70, 190 *för roskull* – för ro skull, för nöjes skull.
- 70, 205 *Nu är hela mitt folk i putten* – vara i putten: gå förlorad.
- 71, 234 *öfra* – övre.
- 71, 239 *förtogat* – perfektform av förtiga.

72, 257 *morianer* – mörkhyade personer.

73, 289 *duskiga* – här: smutsiga.

Helander, *Från sagospel till barntragedi* 1998, s. 36; Helander, »Barnsyn och barndoms-gestaltning», 2012: www.dramawebben.se, s. 2; Klingberg, *Den tidiga barnboken i Sverige* 1998, s. 80 f.; Laurent, *Topelius saturunolijana* 1947, s. 94, 124 f., 228 f., 271, 298; Maliniemi, »En motivkrets i Topelius' vaggvisor», 1962, s. 115 ff.; Paavolainen, »Genre, samhälle, metateater – reflektioner över Topelius dramatik», 2019, s. 211 f.; Svensson, »1800-talets 'farbror Sven'», 2011, s. 195; Vasenius V 1927, s. 536; Dramatens uppsättning 1949: www.dramaten.se/medverkande/rollboken/Play/617

RINALDO RINALDINI ELLER RÖFVARBANDET (s. 74–98)

Pjäsen publicerades i tre nummer av *Eos* 15/11–15/12 1858. Titeln anspelar på C. A. Vulpius rövarroman *Rinaldo Rinaldini* (1797–1800) och alluderar även på P. A. Wolffs drama *Preciosa* (uruppfört 1820), känt och populärt på operascenen i C. M. von Webers tonsättning. Topelius såg pjäsen uppföras av teatersällskapet C. W. Westerlund under sin skoltid i Uleåborg och vid samma tid läste han romanen *Rinaldo Rinaldini* (Topelius 1890). I Nykarleby spelade han därefter *Preciosa* med sin syster och sina kusiner (Nyberg 1949, s. 61, 68) och nyåret 1859 uppfördes det hos familjen Topelius av barnen och deras vänner (V IV, s. 103 f.; Laurent 1947, s. 287).

Det var Vulpius rövarroman som lyfte genren och gav upphov till en stor mängd efterbildningar. En översättning av romanen till svenska, *Röfwar-Anföaren Rinaldo Rinaldini. En romantisk historia från det förflutna århundradet* (övers. H. A. Kullberg 1801–1802), var förmodligen den version som Topelius först läste (Laurent 1947, s. 169). Andra verk han läste var *Den Swarte Jonas, Barfota-Munk, Röfware och Mordbrännare* (övers. 1816), *Mazarino, den store Röfwar-Anföaren i Lothringen och Elsas* (övers. 1804) och *Röfwar-Anföaren Gonzalow* (övers. 1813). Samtliga har gett upphov till personnamn i pjäsen (Laurent 1947, s. 170; V I, s. 357). Klinge spårar ett inflytande från Dumas *Greven av Monte Cristo* (1844–1845) och folksagan *Askungen* (2000, s. 51, 52).

Maija Lehtonen påpekar att Topelius beskriver litteraturens inverkan på livet genom att fiktionalisera förhållandet mellan den läsande och litteraturen: barnkaraktärerna i pjäsen låter sig påverkas av litteraturen till den grad att de följer dess »tvivelaktiga ideal» genom att skolka från skolan och leva rövarliv – i upplösningen underordnar de sig ändå samhällets spelregler (1990, s. 71 f.; även Paavolainen 2019, s. 211). Temat är kamratskap och budskapet är att förmedla en insikt om förhållandet mellan lag och frihet, påpekar Vasenius (V, s. 535).

Det intertextuella elementet i representationen av samhällets marginaliserade grupper är typiskt för den romantiska litteraturen. Parente-Čapková analyserar Topelius gestaltning av romer och lyfter även hon fram betoningen av att lyda och följa lagen, vilket i pjäsen bekrästs genom den könade performansen mellan flick- och pojkkaraktärer. Parente-Čapková konstaterar att flickornas sätt att handla går att läsa som en rebellisk akt av solidaritet med lidande, men att representationen av romer i århundraden fungerat som mål för fascinationen av (den översexualiserade) andra (2011, s. 14 f.). Laurent konstaterar att intrigen och rolluppsättningen domineras av en parallellitet formad av de två lägren av flickor och pojkar som möts i andra scenen. Strävan att återge repliker från de båda grupperna framhäver en symmetri (1947, s. 294). Klinge menar att Topelius

pjäs har påverkat finsk historia under lång tid och betecknar verket som ett »strålände sagoskådespel» (2000, s. 51 f.).

Punktkommentarer

- 74, 24–25 *Menschenschreck, Cerberus, Polyfem, Xantippa, Viarda, Bobelina* – I likhet med anspelnigen i titeln och rollistan (Carl Moor heter även en av bröderna i Schillers *Die Räuber*, 1781, Tintomara agerar huvudperson i en Almqvist-roman 1834 liksom Esmeralda i *Ringaren i Notre Dame* 1831) en blinkning till historiska och litterära gestalter såsom Sokrates hustru Xanthippa, den grekiska nationalhjälten Laskarina Bouboulina, huvudkaraktären Diderich Menschen-Skræk i Holbergs komedi med samma namn, vakten till dödsriket i grekisk mytologi; den trehövdade hunden Kerberos, cyklopen Polyfemos i *Odysseen* samt karaktären Viarda i *Preciosa*.
- 75, 3 *Euklides* – här: lärobok i geometri.
- 75, 6–7 »Derpå drog den tappre Rinaldo Rinaldini ut till de apenniniska bergen, lät hopkalla sitt folk och sade till dem» – fritt efter Vulpius.
- 75, 7 *de apenniniska bergen* – Apenninerna; bergskedja som sträcker sig genom hela Italien.
- 75, 11 *femte proposition* – geometrisk lärosats.
- 75, 27 *på rätt* – till rätta (finlandism). SAOB har detta belägg av Topelius.
- 75, 33 *oxmickel* – tölp.
- 77, 77 *Censor* – ordningsman, använt i finländsk svenska.
- 77, 87 *gå »på posten»* – skicka runt något i klassen i smyg.
- 77, 98–99 »Rinaldo Rinaldini, kallad den oöfvervinnelige, chef för röfvarne i de apenniniska bergen.» – fritt efter Vulpius.
- 77, 99 *röfvarne* – parallellform till rövvarne; förekommer på spridda ställen, främst i Topelius barnlitteratur.
- 77, 100 *fublerat* – här: slarvat, fuskat.
- 77, 102 *slagdängans* – här: populär roman av tvivelaktig kvalitet.
- 77, 104–105 *Lättingar och oduglingar bli ni; sådant lär man sig af romaner.* – I föräldrahemmet konfiskerades olämplig litteratur av fadern Zacharias Topelius d.ä., som hade moraliska betänkligheter mot romanläsning speciellt beträffande ungdomen (Forssell, *Noveller*, ZTS IV, s. XXIII).
- 77, 107 *majfest* – vårfestlighet med lek och idrottsliga tävlingar.
- 78, 112 *efter* – eftersom.
- 78, 130 *menniskohamn* – människogestalt.
- 78, 131 *kalfbacken* – kalvbacken.
- 78, 143 *Preciosa* – romantiskt skådespel av P. A. Wolff med musik av C. M. von Weber (1820), svensk översättning av P. A. Granberg.
- 79, 145–146 *På himlen du ditt hopp bör fästa. Allt styrs af himlen till det bästa!* – »Auf den Himmel muß man bauen, Nur der Himmel fügt das Ende!» i *Preciosa*. Schauspiel von P. A. Wolff, *Deutsche Schaubühne*, fjärde bandet 1825, s. 16, 35, 36, 101.
- 79, 158 *gå på spektaklet* – går på teatern.
- 79, 167 *kastagnetter* – kastanjetter.
- 80, 201–202 *zigenare* [...] *lappar* – gängse benämning på romer och samer ännu under 1800-talets andra hälft.

- 80, 207 *Erik den helige* – Erik Jedvardsson, oegentlig beteckning Erik IX (ca 1120–1160), svensk kung omkring 1158–1160, gjorde det första korståget till Finland enligt Sankt Henrikslegenden.
- 80, 213 *Ynglingaättens* – enligt fornorska och fornisländska sagor en kungaätt som härstammar från Frejs son Fjolner, ättens förste kung. Ynglingaättens är en lärd genealogisk konstruktion från medeltiden, men enstaka kungar kan ha haft verkliga förebilder.
- 80, 216 *personage* – här nedsättande: figur (jfr motsvarande betydelse hos fra. *personnage*).
- 81, 222 *gummi elasticum* – gummi.
- 81, 231 *Au revoir!* – (fra.) på återseende.
- 81, 255 *schäferhattar* – bredbrättade damhattar av halm eller tyg, s.k. herdinnehattar (efter ty. Schäfer, herde), blev moderna vid mitten av 1700-talet.
- 82, 260 *narri* – skämt.
- 83, 34 »Kulneff» eller »Så lunka vi så småningom» – J. L. Runebergs dikt »Kulneff» (*Fänrik Ståls sägner* I, 1848) går på samma versmått som Bellmans bordsvisa till marschmusik »Så lunka vi så småningom», ur *Fredmans sånger* n:o 21 (1791).
- 83, 41 *Cornelius Nepos* – romersk författare (100–25 f.Kr.) som skrev biografier.
- 83, 44 *Cæsar* – Julius Caesar (100–44 f.Kr.), romersk fältherre och statsman, samt framstående talare och driven författare.
- 83, 45 *Hannibal* – Hannibal (247/246–183 f.Kr.), karthagisk fältherre.
- 83, 47 *Leonidas* – spartansk kung (d. 480 f.Kr.).
- 83, 48 *Epaminondas* – grekisk fältherre och statsman från Thebe (d. 632 f.Kr.).
- 83, 49 *Alexander Magnus* – Alexander den store (356–323 f.Kr.), kung av Makedonien från 336 f.Kr.
- 84, 76 *för roskull* – för ro skull, för nöjes skull.
- 86, 143 *Jäkeln bespike* – eufemistisk svordom: anamma; i finländsk svenska. SAOB har detta belägg av Topelius.
- 86, 145 *sexman* – kommunal förtroendeman, en av ursprungligen sex i en nämnd.
- 86, 149 *slipper* – kommer (finlandism).
- 86, 157 *Necken beklistre* – eufemistisk svordom.
- 86, 158 *syltfötter* – här: (nedsättande för) tafatta eller slarviga personer.
- 86, 158 *luntryggar* – lättingar (dialektalt).
- 86, 158–159 *bakelsebestar* – glupska bakelseätare; SAOB har detta belägg av Topelius.
- 86, 162 *rosendebenglar* – en sammansättning av förstärkningsordet *rosende* och *bängel*, *slyngel*.
- 86, 164 *mönsterskrifvare* – eg. kompaniskrivare.
- 86, 164 *kuriositeter* – besynnerligheter.
- 87, 175 (*Melodi: »Jag mins den ljufva tiden»*). – Dikten sjungs till melodi av den tyske tonsättaren Christoph Williblad Gluck.
- 88, 206 *stallgumse* – bagge som hölls i stallet.
- 88, 206 *buckas* – stångas. SAOB har detta belägg av Topelius.
- 88, 229 *katkes* – katekes, d.v.s. lärobok i kristendomen.
- 89, 246 *försumma dig* – fördröja dig.
- 89, 251 *Cendrillon* – (fra.) Askungen.
- 89, 272 *black* – tung klump av järn eller trä som fästes vid fångens anklar eller armar för att förhindra flykt.

- 90, 5 »Ensamheten mig ej döljer» – (ty.) »Einsam bin ich, nicht alleine»; romans ur *Preciosa*, musik: Weber.
- 90, 286 *Halt werda* – (ty.) *Stanna! Vem där?*
- 91, 34 *läts* – *lätsas*.
- 92, 64 (*Melodi ur »Preciosa»: Nu sol går opp*). – (ty.) »Die Sonn' erwacht», kör-sång som inleds: »Se purpurskyn vid österns bryn» (även kallad »Zigenarsång»).
- 92, 76–81 *I aftonskyn [...] Der tindrar en stjerna så ren. [...] Vi följa i stjernornas sken.* – Jfr mottot i dagboken januari 1840 (ZTS XXI 2018, s. 949).
- 93, 87 *CANONADA RINALDO*. – Felaktigt uppgivet vid en replik som inte kan vara hennes.
- 93, 109 *gunstig junker* – *gunstig herre*, stående uttryck.
- 93, 112 *munsjörerna* – *hånfullt, från fra. monsieur, min herre*.
- 93, 121 *sbirrer* – *benämning på italienska poliser, av ita. sbirro*.
- 94, 126 *göktutingar* – *göktyta*: fågel som fungerar fosterförälder åt gökungen; *tuting*: *toddy, sup*.
- 94, 126 *blindbrömsar* – *underart av broms; används av Topelius som skällsord*.
- 94, 127 *krabbsaltare* – *krabater*.
- 94, 127 *konterfejn* – *porträtt; pluralisformen i finländsk svenska*.
- 94, 130 *kalfdansar* – *här: yra, unga kalvar*.
- 94, 150–151 *svurit hans fana* – *svärja fanan, trohetsed; jfr faned, krigsmans erinran*.
- 95, 188 *få arrest* – *bli tvungna att sitta kvar*.
- 95, 190 *befallningsman* – *här: länsman, befallningsman användes som artigare benämning*.
- 95, 194 *Nog* – *visst*.
- 97, 244 *fubblera* – *fubbla; här: slarva, staka sig*.
- 98, 279–283 *Men tyst, (pekar på åskådarne) [...] en liten glad nick, till tecken att vi ej miss-hagat er.* – Exempel på hur Topelius kunde göra för att skapa ett kort avstånd mellan aktörer och publik i sina skådespel för barn, som skulle efterlikna barns egna roller.

Bellman, *Fredmans sånger* 1791, s. 79 f.; Klinge, *Idyll och hot* 2000, s. 51 f.; Laurent, *Topelius saturunoiilijana* 1947, s. 169, 170, 287, 294; Lehtonen, »Intertextualitet i Topelius' berättelser», 1990, s. 71 f.; Lehtonen, »Puoli vuosisataa lastenkirjailijana – Zacharias Topelius», 2003, s. 29 f.; Maliniemi, »En motivkrets i Topelius' vaggvisor», 1962, s. 115, 117; Nyberg, *Zachris Topelius* 1949, s. 61, 68; Paavolainen, »Genre, samhälle, metateater – reflektioner över Topelius dramatik», 2019, s. 210 f.; Parente-Čapková, »A Domestic Other», 2011, s. 14 f.; Perrault, »Le petit Poucet», 1697, s. 183–229; Topelius, »Scenens nomader i Finland», 1890; Vasenius I 1912, s. 357; IV 1924, s. 103 f.; V 1927, s. 535

FÅGEL BLÅ (s. 99–142)

»Fågel Blå» trycktes i tre nummer av *Eos* 1/11–1/12 1859 och omarbetades för *Läsning för barn*.

Topelius uppges ha skrivit pjäsen för Svenska fruntimmersskolans elever, som svar på deras förfrågan om han skrivit något nytt att uppföra. Den ska ha skrivits under en veckas tid (Lundström 1945, s. 220 f.).

Ramberättelsen återger en traditionell folksaga: en prins förvandlas till en fågel av en ond fe och prinsessans styvmor, men räddas till sist och återfår sin prinsessa. I Norden har den älskade i fågelskepnad kallats »den gröne riddaren». Skillingtrycket »En mycket eftertänksam historia om Blå fågel» (1794), efter madame d'Aulnoys omarbeting av folksagan (»L'oiseau bleu»), trycktes i många upplagor. På svenska ingår sagan t.ex. i *Läse- och lärobok för ungdom* (1830) och i *Folksagor för gamla och unga* (1842). Motivet ansluter till sagan om Askungen och folksagomotivet med de konkurrerande styvsystrarna.

Topelius knyter med sin tolkning av sagan an till en skämtsam sagospelstradition, en genre som utvecklades av romantikerna med avstamp i Shakespeare (Nolin 1996, s. 173). »Fågel Blå» hade tidigare bearbetats dramatiskt av P. D. A. Atterbom (1814) och Anders Lindeberg (1815). Karaktärerna i Topelius version har samma namn som hos Atterbom, som i sin tur utgår från madame d'Aulnoys omarbeting (förordet 1858; jfr Laurent 1947, s. 121, 174 f.). Humorn är till stor del verbal: hejdlösa överdrifter och komiska namn samsas med skrattretande hovmän och hovdamer (Lehtonen 2003, s. 29 f.; jfr Laurent 1947, s. 272). Också Paavolainen konstaterar att Topelius här i sin ordakrobatik är på sitt lekfullaste humör och driver med hovetiketten och Holofernes svada. Kammarjungfrurna Rosa och Lila kommenterar vad som tilldrar sig vid hovet. »Glädje, blandad med både vardag och magi, lyser genom helheten» (2019, s. 213).

Sagospellet har egenartade inslag av latin och latinska anspelningar, dels i namn som Amundus (*amandus*, 'älskvärd') och Cyprinus, dels i häxan Sysis och trollkarlen Deoletus trollformler och i rumormästaren Holofernes tillgjorda hälsningsfras (Tjenarissime, tjenarissime). I pjäsen figurerar Topelius idealtyper som det snälla barnet som hjälper fatiga, respektive det friska, hurtiga och naturnära barnet (jfr flickidealet i »Till en Flicka», s. 173). Vasenius konstaterar att versmåttet i »Fågel Blå» är detsamma som i »Prinsessan af Cypern» (1881) och ser också likheter i miljö och persongalleri (V, s. 446). Lagus påpekar att metamorfoförmåtan är besläktat med Topelius änglar i fågelskepnad (1918, s. 281 f.).

»Fågel Blå» är en av Topelius mest kända och spelade pjäser. Den har under 1900-talet satts upp ett fyrtiotal gånger på professionella teatrar i Finland, varav fem gånger på Svenska Teatern i Helsingfors (1921, 1926, 1943, 1959, 1982) och tre gånger på finska nationalteatern (1920, 1973, 1990). Ingmar Bergman satte upp pjäsen på Sagoteatern i Stockholm 1941 (se inledningen, s. LXVII). Pjäsen figurerar även i Carl Larssons målning »Lisbeth spelar den stygga prinsessan i Fågel Blå» (1906) och i Tove Janssons skildring i kapitlet »Teater» i *Bildhuggarens dotter* (1968, s. 85–90).

Punktkommentarer

- 99, 2 GUIDO – Den fiktiva karaktären har en historisk föregångare i Gui af Lusignan (d. 1195), konung av Jerusalem och Cypern och gift med Sibylla av Monferrato (d. 1189).
- 99, 3 SIBYLLA AF MONTFERRAT – Den fiktiva karaktären har en historisk föregångare i Sibylla av Monferrato (d. 1189).
- 99, 3 MONTFERRAT – Monferrato, historiskt landskap i Piemonte, Italien.
- 99, 4 FLORINNA – Styvsystrarnas namn allitererar: Florinna och Forella. Florinna är den blomstrande (jfr Florence) medan Forella är fisklik (jfr forell). – En prinsessan Florinna förekommer tillsammans med en prins Amundus också i Topelius bearbetning av »Askungen».
- 99, 6 AMUNDUS – En prins Amundus förekommer också i Topelius sagospel »Askungen». I sagan »Sanningens Perla» heter kungen Amundus den tjugonde, konung av Mesopotamien.

- 99, 7 *CYPRINUS* – Namnet Cyprinus kan anspela på Cypern; i slutet utropar kungen Cyprinus till general, alltså en representant för landet. Mindre betydande förefaller att namnet, liksom Forella, kan föra tankarna till en fisk. (*Cyprinus* är det vetenskapliga namnet på ett släkte karpfiskar med fem arter, bl.a. karp.)
- 99, 8 *HOLOFERNES* – Namnet Holofernes kan över Atterbom spåras till Shakespeare. I Shakespeares komedi *Love's Labour's Lost* ('Kärt besvär förgäves') är Holofernes en komisk karaktär – svårförstådd p.g.a. sitt latiniserade språk. Denne Holofernes har ansetts ha en föregångare i Rabelais Dr Tubal Holofernes i *Gargantua* (Boyce 1990, s. 297). Namnet har också bibliska konnotationer. I »Judits bok» berättas om en judisk kvinna (Judit) som vilseleder och halshugger den assyriske fältherren Holofernes efter att han belägrat hennes hemstad. I Atterboms »Fågel Blå» är namnet Holofernes koppling till Bibeln uttalat; där säger Wulf (en karaktär som inte är med i Topelius sagospel) i en dialog med Holofernes: »Ett ståtligt namn. Blott akta dig för Judith!» – I *Fältskärrns berättelser* försöker jesuitpatern Hieronymus få fröken Regina att mörda Gustav II Adolf så som Judit mördade Holofernes (Lehtonen, »Intertextualitet i Topelius' berättelser» 1990, s. 57). Topelius anspelar dessutom på den gammaltestamentliga apokryfen i *Hertiginnan af Finland* när huvudpersonen Eva Merthen misstänks vara spion (ZTS V, s. 129).
- 99, 8 *rumormästare* – upptågsmakare, lustigkurre; även hovman med uppgift att hålla uppsikt över det lägre hovfolket.
- 99, 9 *hofmästare* – ämbetsman som har överinseende om hovets hushållning.
- 99, 11 *DEOLETUS* – Deoletus är som trollkarl besläktad med diktaren som har öga för det underbara, ett romantiskt tema (se inledningen, s. XXI ff.). I Atterboms sagospel lyder en av Deoletus repliker: »Och är ej Dikten den egentliga/ Naturen?» (*Samlade dikter*. Tredje bandet 1858, s. 55). Karl Warburg menar att Atterboms »Fågel Blå» innehåller en poetisk självkaraktäristik (*Svensk litteraturhistoria i sammandrag* 1904, s. 141) och hans Deoletus har tolkats som en bild av den romantiska diktaren (Nolin, »Atterbom as Poet and Playwright» 1996, s. 173).
- 99, 11 *snälla* – här: snabba, efter ty. schnell.
- 99, 12 *ROSA och LILA* – Tjänarinnorna har liksom prinsessan Florinna namn som anspelar på blomster, en lilja och en ros.
- 100, 16 *består* – bekostar.
- 100, 22 *våpig* – enfaldig, dum.
- 101, 62 *fjäsas* – kurtiseras, uppvaktas överdrivet.
- 102, 85 *vinfastaget* – vinfatet, här: fyllbulten.
- 102, 98 *allerunderdånigaste* – allra undernådigaste, överdrivet undergiven.
- 102, 102 *Amunduses* – folklig genitivform.
- 102, 104 *Serra tri* – bevars (utrop); jfr vasserra tri, förvrängning av vars herra tre (trä), korset.
- 102, 110 *hvaba* – eller hur; kortform av hvad behagas, vad för slags, hur sa?
- 103, 117 *nässelperla* – näspärla: näsvis, frispråkig ung kvinna, jfr nippertippa.
- 103, 119 *getingsbölla* – här: argbigga.
- 103, 119 *bespike* – eufemistisk svordom, trol. härledning från fastnagla eller besitta; i finländsk svenska.

- 103, 132 *Efter* – eftersom.
- 104, 166 *pulla* – flicka (i smeksamt tilltal).
- 106, 212 *rikssaln* – rikssalen, stor ceremoniell slottssal.
- 107, 256 *supérn* – supén.
- 107, 258 *jag tager min Matts ur skolan* – idiom: jag drar mig ur spelet.
- 107, 264 (*muggande*) – mumsande.
- 108, 288 *Slipper man* – tar man sig.
- 112, 14 *fiffa* – fiffa upp, göra fin.
- 113, 46 *symamsell* – ogift kvinna anställd som sömmerska eller lärarinna i sömnad.
- 113, 52 *Tjenarinna!* – till er tjänst; artighetsfras, jfr »ödmjuka tjänare».
- 113, 58 *står på lur* – (ligga) på lur, (ligga) i bakhåll.
- 115, 107 *gentil* – ståtlig.
- 115, 112 *spader kung* – här: nedsättande, jfr »spader pamp».
- 117, 156 *ge god dag* – struntar i.
- 118, 200 *pulle* – pulla, smeksamt tilltal för ung flicka.
- 118, 202 *Pia* – lilla flicka (provinsiellt).
- 118, 208 *tippa* – flicka.
- 119, 228 *Tjenarissime* – skämtsam förstärkning av hälsningen »tjänare»; formen *issime* lat. superlativ.
- 119, 231 *nektar och ambrosia* – i grekisk-romersk mytologi gudarnas mat och dryck, som ger dem odödlighet.
- 120, 248 *långt för detta* – långt tidigare.
- 123, 345 *grannlåtsdocks* – kvinna som intresserar sig enbart för kläder och nöjen.
- 125, 417 *gumor* – gudmor.
- 125, 421 *basilisk* – i Bibeln giftigt ormsläkte, även fabeldjur med tuppliknande huvud och ormkropp som dödar med sin blick och andedräkt samt skrämmer bort allt levande i sin närhet.
- 126, 2 *gräsbänk* – gräsbeklädd jordvall eller avsats avsedd som sittplats.
- 126, 5 »*Tuoll on mun kultani*» – folkvisa, »Fjärran han dröjer». Visan ingår i *Valituita suomalaisia kansan-lauluja*. Första häftet 1854 med tonsättningar av Karl Collan.
- 132, 179 *för roskull* – för ro skull, för nöjes skull.
- 132, 182 *Männ'* – månnтро.
- 134, 242 *Soli Deo gloria!* – (lat.) Endast Gud tillhör äran! Jfr Vasenius III, s. 173, som citerar Topelius: »Soli Deo gloria, som fordom pryddes slutet af deras [de finska lärde] akademiska snilleprof, var mera än en tom hyllning åt sedvana och bruk. Ringa var likväl måttet af den världsliga lärdom som trängde ned till det egentliga folket; desto dyrbarare var därför den heliga bibeln, alla böckers bok.»
- 141, 457 »*Minä seisoon korkialla waorella*» – Visan »*Kreivin sylissä istunut*» i *Kanteletar* (1840), Elias Lönnrots samling lyriska och episka folkdikter på den vanliga finska runometern, inleds med versen »*Minä seisoin korkialla vuorella*». Visan ingår i *Valituita suomalaisia kansan-lauluja* (1854) med arrangemang av Karl Collan. Fredrik Pacius (1809–1891) har arrangerat visan för Akademiska sång-sällskapet i Helsingfors, sedermera Akademiska sångföreningen.

Atterbom, förord till »Fågel Blå», *Samlade dikter* 3 1858; Boyce, *Shakespeare A to Z* 1990; Helander, *Från sagospel till barntagedi* 1999, s. 23; ILONA, den finländska teaterns informationsbank ilona.tinfo.fi (2015); Ingmar Bergmans Arkiv, manuskript »Fågel Blå», www.ingmarbergmanarchives.se (2013); Jansson, *Bildhuggarens dotter* 1968, s. 85–90; *Kanteletar* 1840; Lagerlöf, *Zachris Topelius* 1920, s. 357; Lagus, »Sagan om björken och stjärnan», 1918, s. 281 f.; Laurent, *Topelius saturunolijana* 1947, s. 119–122, 174 f., 177, 272; Lehtonen, »Intertextualitet i Topelius' berättelser», 1990, s. 57; Lehtonen, »Puoli vuosisataa lastenkirjailijana – Zacharias Topelius», 2003, s. 29 f.; Lundström, »Historik», 1945, s. 220 f.; Nolin, »Atterbom as Poet and Playwright», 1996, s. 173; Paavolainen, »Genre, samhälle, metateater – reflektioner över Topelius dramatik», 2019, s. 212 f.; Svensson, »1800-talets 'farbror Sven'», 2011, s. 194 f.; *Valituista suomalaisia kansan-lauluja* 1854, s. 1, 4; ZT–Sofia Topelius 16/1 1860, *Brev. Zacharias Topelius korrespondens med föräldrarna*, ZTS XX:2 2018; Topelius, *Hertiginnan af Finland*, ZTS V 2013, s. 129; Vasenius V 1927, s. 446; Warburg, *Svensk litteraturhistoria i sammandrag* 1904, s. 141

SKYDDSENGELN (s. 142–165)

Pjäsen publicerades i tre nummer av *Eos* 1/11–1/12 1861 och Topelius omarbetade den för *Läsning för barn*.

Ernst Lagus påpekar att Topelius sagor med änglar som materialiserade själar ansluter sig till en tradition som sträcker sig till fornhednisk tid (1918, s. 285 f.). Motivet med bortförda barn och förtäckt identitet är besläktat med Miguel de Cervantes novell »Zigenarflickan» (sv. övers. 1875), som ursprungligen kan ha hämtats från en folksaga. Froste och Frode är namn ur Eddan (Laurent 1947, s. 125 f., 154).

Nyberg uppger att Topelius som barn tillsammans med sin syster och sina kusiner spelade ett stycke som hette *Skyddsengeln*, inspirerad av dramer som resandesällskap uppfört i Nykarleby (1949, s. 61; jfr Laurent 1947, s. 280). Laurent knyter motivet till Topelius barndomsmiljö, t.ex. kvarnen på Kuddnäs och mjölnarens söner Jakob och Janne Nordling med en tystläten far och en viljestark mor (1947, s. 76, 92).

Maija Lehtonen konstaterar att skeendet dels försiggår på en konkret nivå med en hejdlös situationskomik och dels på en bakomliggande nivå med andeväsen som representerar personernas inre värld, där den i sagor så centrala kampen mellan gott och ont förs. Att Topelius dualistiska världsåskådning framträder i form av en fallen ängel är sällsynt i hans sagor, men förekommer också i *Blad ur min tänkebok* (1899; Lehtonen 1998, s. 9; jfr Laurent 1947, s. 208 f.). Laurent betonar att pjäsen är en av Topelius mest humoristiska barnpjäser, och listar de olika karaktärernas komiska framtoning, främst Mylly Matti och Kajsa, vilket visar på Topelius förmåga att förena seriösa ämnen med lekfulla (1947, s. 294, 269 ff.). Forsgård påpekar att föreställningen om goda och onda änglars inverkan på det mänskliga livet gestaltas på ett framträdande sätt (1998, s. 33).

Parente-Čapková analyserar Topelius gestaltning av romer och konstaterar att representationen av karaktären »Tattar Dara» i pjäsen är både tidstypisk och klichéartad. Daras slutliga straff, att hängas, var en vanlig bestraffningsmetod som användes på romer som inte lydde lagen medan kungens motsvarande handling (att ta ett barn), i pjäsen står helt fri från bestraffning (han är lagen). Det institutionella våldet implicerat av lagen ifrågasätts inte, däremot betonar pjäsen andra ärenden, som vikten av utbildning och jämlikhet. Topelius demokratiska etos visar sig i att barnen är jämlikar oberoende av etnisk härkomst (2011, s. 14).

Paavolainen noterar att pjäsen är naiv och lekfull men samtidigt verklighetsnära, också om flera personer är tagna direkt ur teatergarderoben. Skyddsänglarna griper in när pojarna ställs inför valet mellan ont och gott, olydnad eller lydnad, och kungen representerar världsordningen och godheten (2019, s. 209 f.). Den första scenen inleds med Daras vaggvisa, skriven till en bekant folkmelodi (»Ro, ro till fiskeskär»), ofta använd av Topelius. Maliniemi framhåller att de gamla kristna värdenormerna i Topelius vaggvisa speglar centrala motiv i den medeltida *De contemptu mundi*-diktningen: hjulets rörelse som symboliserar tidens gång och människolivets obeständighet samt förgängelsen i jordisk makt och rikedom (1962, s. 115 f. och 122).

Punktkommentarer

- 142, 9 DARA – (dial.) flicksnärta.
- 143, 28–29 *beskifvade sig* – beskärmade sig (finlandism).
- 144, 57 (Melodi: »*Jag heter Papageno jag*».) – Fågelfångaren Papagenos aria i Mozarts *Die Zauberflöte* (1791, *Trollflöjten*).
- 144, 60 *gröpe* – grovmalen säd, använd som djurfoder.
- 144, 73 *i sin dar* – en gång i tiden, på sin tid.
- 145, 80 *Himmelselement* – himmel (utrop).
- 146, 129 *dihornet* – kohorn använt som nappflaska; i Österbotten och Norrland.
- 146, 132 *Kant och klart* – här: helt tomt.
- 146, 133 *grasserande* – härjande, bråkande.
- 147, 166 *jag är i litet lif!* – jag är halvdöd.
- 147, 178 *Hvi* – varför.
- 147, 181–183 *ve den som förärgar En utaf dessa små. Ty barnen höra Guds rike till.* – Matt. 18:6.
- 149, 229 *englahamn* – änglaskepnad.
- 150, 2 *qvarnrännan* – ränna som leder vattnet till kvarnens vattenhjul.
- 150, 9 (Melodi: »*Jag helsar dig fredliga flagga*».) – Första versen i Johan David Valerius (1776–1852) då populära visa »Skeppsfarten», efter C.A. Overbeck, med melodi av Friedrich Franz Hurka (1762–1805).
- 150, 18 *tross* – här: pack; härlett från det underhållningsförband som följde efter en krigstrupp.
- 150, 27 *efter* – eftersom.
- 152, 85 *det slarfvar ju af* – det går ju någorlunda bra, det 'knallar och går'.
- 152, 87 *rysskringlor* – ringformiga bakverk som såldes av ryska handelsmän på marknader i Finland.
- 152, 92 *knysa* – knysta; i finländsk svenska.
- 153, 123 *prack* – besvär.
- 153, 136 *vånne* – ville önska.
- 154, 167 *åt Helsingland* – åt skogen.
- 154, 172–173 *slabbertaska* – sladdertacka. SAOB har detta belägg av Topelius.
- 155, 190 *ralla* – driva, ströva.
- 155, 190 *fralla* – möjligen tralla (från fi.).
- 156, 2 (Melodi: »*Nu kan det ändtligt vara tid*».) – »Huruledes månen intresserar sig för Glunten och Magistern» i Gunnar Wennerbergs duettsamling *Gluntarne* (1849–1851).

- 158, 69–70 *tog* [...] *till harpaset* – tog till harvärjan, till flykten; i finländsk svenska. SAOB har detta belägg av Topelius.
- 159, 92 *kasade* – drev, jagade; i finländsk svenska. SAOB har detta belägg av Topelius.
- 162, 214 *det bittersta* – döden (jfr bitter död); SAOB har detta belägg av Topelius.
- 162, 223 *riddar Sankt Göran* – kristen martyr, helgon som enl. medeltida tradition dödade en drake för att befria en prinsessa.
- 163, 252–253 *De renhertade skola se Gud.* – Matt. 5:8: »Salige äro de renhertade; ty de skola se Gud.»
- 164, 297 (*Melodi: »Glädjens blomster»*). – svensk folkvisa.

Forsgård, *I det femte inseglets tecken* 1998, s. 33; Lagus, »Sagan om björken och stjärnan», 1918, s. 285 f.; Laurent, *Topelius saturunolijana* 1947, s. 76, 92, 126 f., 208 f., 269 ff., 280, 294; Lehtonen, »Topeli änglar», 1998, s. 9; Lehtonen, »Puoli vuosisataa lastenkirjailijana – Zacharias Topelius», 2003, s. 28; Maliniemi, »En motivkrets i Topelius' vaggvisor», 1962, s. 115 f., 122; Nyberg, *Zachris Topelius* 1949, s. 61; Paavolainen, »Genre, samhälle, metateater – reflektioner över Topelius dramatik», 2019, s. 209 f.; Parente-Čapková, »A Domestic Other», 2011, s. 14; Rosenqvist, »De sedliga och religiösa idéerna i Z. Topelius' diktning för barn», 1899, s. 15

LÄSNING FÖR BARN 2

FÖRORD TILL ALLA GODA BARN (s. 169 f.)

Maija Lehtonen påpekar att ängeln och fågeln här förenas till en symbol för Topelius kall som sagoberättare. Växlingen från »fågel» till »han» till »jag» förstärker föreställningen att detta är ett religiöst uppdrag eller en gudagåva (1998, s. 10, jfr Laurent 1947, s. 304 f., och Häggman 1998, s. 22).

Punktkommentarer

- 169, 13 *rättskaffenhet* – rättsinnighet, att tänka och handla moraliskt rätt.
- 169, 20 *Höra icke barnen Guds rike till?* – Luk. 18:16 och Mark. 10:14: »Låter barnen komma till mig, och förmener dem icke; ty sådana hörer Guds rike till.»
- 169, 28 *vill* – skall. Ordet fungerar här som hjälpverb.
- 170, 9 *»förargar en af dessa små»* – Matt. 18:6.

Häggman, »Topelius och barnens visor», 1998, s. 22; Jaakkola, *Topeliaaninen usko – Kirjailija Sakari Topelius uskontokasvattajana* 2011, s. 140; Laurent, *Topelius saturunolijana* 1947, s. 304 f.; Lehtonen, »Topeli änglar», 1998, s. 10

TILL EN GOSSE (s. 171 ff.)

Dikten publicerades i *Eos* 1/3 1860 med titeln »Till en liten gosse», och Topelius omarbetade den inför boktrycket. Andra och tredje strofen har ofta nedtecknats i minnesböcker.

»Till en Gosse» och den efterföljande pendangen »Till en flicka» är utformade med olika versmått och rimflätning som förstärker uppdelningen efter kön. Den förra med korta tvåstaviga versrader och manligt enstaviga rim kan tolkas som mer fartfylld, medan den senare med längre trestaviga versrader och tvåstaviga rim kan tolkas som mer eftertänksam. Laurent betonar vikten av skilda fostringsideal som Topelius förmedlar beroende av kön (1947, s. 225). Lappalainen konstaterar att Topelius barnkaraktärer inordnas i 1800-talets ideologi av separata sfärer för könen: pojkar fostras till den offentliga sfären, medan flickorna hänvisas till den privata. Typiskt för Topelius är att han använder fågelsymbolik för att beskriva de motsatta könsrollerna (2018, s. 28 f.).

Punktkommentarer

- 171, 22–24 *Bryt glad ditt bröd: [...] Dig sjelf förglöm.* – Topelius lade till strofen under det första av nödåren 1866–1868. Jfr tematiken i J. L. Runebergs »Högt bland Saarijärvis moar» i diktsviten »Idyll och epigram» (*Dikter* 1830, SS I, s. 117).
172, 33 *örnen* – sinnebild för styrka (hos Topelius) och populärt heraldiskt motiv.

Ekrem, *Lev lycklig, glöm ej mig!* 2002, s. 83 f.; Lappalainen, »Child figures in *Läsning för barn* by Zacharias Topelius», 2018, s. 28 f.; Laurent, *Topelius saturunoiljana* 1947, s. 225; Runeberg, SS I, s. 117; Vasenius V 1927, s. 512

TILL EN FLICKA (s. 173–176)

Dikten publicerades i *Eos* 1/5 1860 med titeln »Till en liten flicka», och Topelius omarbetade den inför boktrycket. Den är ett av många exempel på Topelius liberala åsikt i kvinnofrågan men visar samtidigt hur Topelius förmedlar skilda fostringsideal beroende av kön (Orlov 1999, s. 346; Laurent 1947, s. 225, 328, se komm. till föregående, »Till en Gosse»). Strofer och verser påträffas i minnesböcker från 1880-talet ända fram till 1970-talet, i synnerhet tredje strofen.

Punktkommentarer

- 173, 4 *Och vingar liksom den,* – Jfr det återkommande (sång)fågelmotivet i Topelius verk såsom »Sylvias visor» 1853–1860.
175, 59 *schacker* – verbalsubstantiv till schackra, här som negativt laddat utfyllnadsord. SAOB har detta belägg av Topelius.
175, 61 *neglika* – stavningsvariant av nejlika.

Ekrem, *Lev lycklig, glöm ej mig!* 2002, s. 82 f.; Lappalainen, »Child figures in *Läsning för barn* by Zacharias Topelius», 2018, s. 28 f.; Laurent, *Topelius saturunoiljana* 1947, s. 225, 328; Orlov, »'Var glad som sparven kvittrar' – barnlitteraturen», 1999, s. 346; Vasenius V 1927, s. 512

VINTERSAGAN OM SKYHÖG OCH MOLNSKÄGG (s. 176–182)

Sagan publicerades i *Eos* 15/2 1859 och redigerades inför boktrycket.

Vasenius framhåller de romantiska drag i Topelius sagolitteratur som rör det inre livet och som här förmedlas i ett förtroligt umgänge med naturen (V, s. 536). Samola noterar syskonparets traditionella könsroller (2019, s. 89 ff.).

Topelius vill lära barnen att värna om och älska naturen. Naturskyddsidéerna framgår av barnens godhet mot omgivningen, samtidigt som naturen står i nära förbund med barnens lekar (Laurent 1947, s. 230, 242, 261). Träden lovar att uppfylla barnens önskemål på ett sätt som är vanligt i folksagan (1947, s. 127).

Punktkommentarer

- 176, 4 *talltrasten* – taltrasten.
- 176, 23 *Sylvia* – Diktsviten Sylvias visor tillkom vid samma tid, 1853–1860 (*Ljungblommor*, ZTS I).
- 178, 1 *förödas* – dör.
- 178, 27 *efter* – eftersom.
- 178, 31 *malat* – pro malt, särskilt i Finland förekommande perfektform.
- 178, 34 *hederligt* – hyggligt.
- 178, 35 *vilja* – skall.
- 179, 31 *staken* – här: skaflet.
- 179, 32 *allt tills* – ända tills.
- 180, 3 *Andra morgonen* – följande morgon.
- 180, 35–36 *Barnen kommo, – med fingrarna i munnen [...] vid sådana tillfällen.* – Humoristen Topelius framträder med greppet att spjuveraktigt understryka en specifik företeelse (Laurent 1947, s. 278).
- 182, 4 *sommarskylar* – eventuellt avses här sommarskyar. Skyl: skydd mot vind eller regn.
- 182, 16 *fingo makt med* – fick bukt med.
- 182, 22 *långt för detta* – långt tidigare.

Laurent, *Topelius saturunoilijana* 1947, s. 62, 127, 230, 242, 261, 278; Samola, »Kasvikuvausten etiikka ja sukupuolittuneet kasvit Zacharias Topeliuksen saduissa», 2019, s. 89 ff.; Vasenius V 1927, s. 536

VÅRENS SAGA (s. 183 f.)

Dikten trycktes i *Eos* 15/6 1858 med titeln »Sagan om Våren».

Laurent noterar att Topelius vanligtvis framställer våren allegoriskt som en liten flicka, Maja, men att den här undantagsvis presenteras som en pojke (1947, s. 258).

Punktkommentarer

- 183, 10 *lycksalighetens ö* – magisk ö i P. D. A. Atterboms sagospel med samma namn (*Lycksalighetens ö. Sagospel i fem äfventyr* 1824–1827).
- 183, 11–14 *Fader hans, [...] var hans bror.* – Motsvarande släktskapskonstruktioner använder Topelius i »På Roines strand» (ZTS II, s. 141). Uppgörandet av

poetiska genealogier föll sig naturligt för diktare som Runeberg och Topelius som levtt sig in i *Kalevalas* och *Kanteletars* föreställningsvärld (ibid., komm. s. 457).

183, 14 *Fågel Fenix* – mytisk fågel som återuppstår ur askan; symboliserar pånyttfödelse.

183, 17 *kullra* – rulla sig.

183, 19 *skullra* – parallellform till skuldra.

Topelius, *Nya Blad och Ljung*, ZTS II 2019, s. 141, komm. s. 457; Laurent, *Topelius saturoinoilijana* 1947, s. 22, 139, 258

NATURENS HEMLIGHET (s. 184–188)

Sagan trycktes i *Eos* 1/6 1861.

Sagan tematiserar romantikens idealisering av barnet och driver med upplysningens övertro på vetenskapliga rön. Det som är uppenbart för barnen är dolt för det lärda trollet Gråskägg: naturens hemlighet och Guds närvaro. Barnet förstår naturens språk; naturen besjålas och personifieras. (Jfr dikten »Gåtor» 1870, ZTS II, s. 167, v. 19–27 samt motivet i »En lerd gosse», s. 853).

Den antika föreställningen om naturens bok och Gud fick ny aktualitet under romantiken, då naturen betraktades som en bibel där skaparen uppenbarade sin sinnrikhet och skönhet (se s. 188; Lindroth 1978, s. 218). Tanken återfinns på flera ställen i *Läsning för barn*, t.ex. i »Huru skogens små barn lärde sig läsa» och »Naturens hemlighet». I *Systema naturae* (1758) diskuterar Linné naturens hemlighet och dess helgedom (Laurent 1947, s. 182 f.).

Kritiken mot en ensidig tro på vetenskap påminner om Hoffmanns saga »Det främmande barnet» (*Das fremde Kind* 1816–1817, i svensk övers. 1821) där fantasi kontra förnuft framställs som en konflikt mellan ett naturnära syskonpar och deras naturvidriga lärare. Laurent påpekar att Gråskägg hör gräset växa som en karaktär i bröderna Grimms saga »Die sechs Diener» (1815) och jämför trollets gränslösa kunskapsörst med Goethes *Faust* (Laurent 1947, s. 128, 179 f., 182).

Punktkommentarer

184, 10 *pertor* – pärtor, lys- eller torrvedsstickor.

184, 12 *kräken* – husdjuren.

184, 12 *slippa* – här: få gå (finlandism).

184, 13 *Skällkon* – den ko som har bjällra kring halsen.

184, 15 *finurliga* – sirliga.

185, 1 *strömingar* – strömmingar, formvariant.

185, 6 *så att den dagen var mer än en kalfdans i gång* – kalfdans: om kalvars löpande, skuttande och krusprång. Även bildl. om lek där två personer skuttar framåt på ett sätt som påminner om kalvars.

185, 11 *allt omkring* – på alla håll (om). SAOB har detta belägg av Topelius.

185, 18 *Rappokonster* – cirkuskonster, efter Carl Rappo (d. 1854), tyskfödd jonglör, atlet och artist som uppträdde också i Finland. (Jfr Laurent 1947, s. 76 f.)

185, 24 *idkeligt* – oavbrutet.

185, 34 *gufar* – stavningsvariant av gudfar.

- 185, 35 *varit bekanta med* – här: träffat.
 186, 15 *skön* – präktig eller fin.
 186, 15 *badqvast* – bastukvast; väldoftande lövruska att piska eller gnida kroppen med i bastu.
 186, 32 *Gud är öfverallt*. – David formulerar romantikernas idé om att gud finns överallt; ändå är gud inte detsamma som världen utan skild från den i likhet med tanken om kropp och själ (Laurent 1947, s. 200).
 186, 36 *förekom* – tycktes.
 187, 4 *Kom, hör min vackra visa*, – sjungs till en melodi av W. A. Mozart.
 187, 31 *häpen* – bestört.
 187, 33 *försökte* – provade.
 188, 6 *knyffeln* – slyngeln.
 188, 16 *evangelium* – här: Guds ord, eller bokstavligt: goda budskap.

Hoffman, *Det främmande barnet* 2008; Jaakkola, *Topeliaaninen usko* – Kirjailija Sakari Topelius uskontokasvattajana 2011, s. 90 f.; Laurent, *Topelius saturunolijana* 1947, s. 76 f., 128, 179 f., 182, 200, 212 f.; Lindroth, *Svensk lärdomshistoria. Frihetstiden* 1978, s. 218; Topelius, »Gåtor», *Nya blad och Ljung*, ZTS II 2019, s. 167

NYÅRSNATTEN (s. 188 ff.)

Dikten publicerades i *Eos* 1/1 1858 som ett av Topelius två bidrag till barntidningens öppningsnummer. Att likna det gångna året vid en gammal man som går i graven och det nya året vid en liten pilt är en litterär konvention, ofta använd av Topelius.

Punktkommentarer

- 188, 7 *prestaften* – (florbehängd) stav buren av funktionär i spetsen för sorgetåg vid begravning.
 189, 13 *pank* – tom.
 189, 24 *buckar* – stångar; i finländsk svenska.
 189, 39 *vill* – skall; här som hjälpverb.

Lönnqvist, »Topelius och julen», 1996, s. 64; Vasenius V 1927, s. 512

SAMPO LAPPELILL (s. 190–199)

Sagan publicerades i *Eos* 15/2 och 1/3 1860. Topelius redigerade texten för *Läsning för barn*. Den utgör det tidigast kända exemplet i barnlitteraturen på en saga där ett samiskt barn är huvudperson och hjälte (jfr Lehtonen 2009, s. 514 f., jfr Widhe 2017, s. 21, Lindskog 2005, s. 38).

Den magi och exotism som förknippades med Lappland gjorde att samerna och deras land blev ett tacksamt stoff för sagor. I »Sampo Lappelill» är Lappland det annorlunda och samerna »de andra» – här framträder 1800-talets romantik i kombination med Topelius intresse för folk och kulturell särart (se Grandell 2019, s. 279). Läsaren introduceras till en nordisk exotism genom typiska motiv som midnattssolen och Lappmarken, vilka framställs som vilda och romantiska (jfr Knapas 2011, s. X). Liknande motiv

förekommer i novellen »Trollkarlens dotter», publicerad som följetong i *Helsingfors Tidningar* 1845 (ZTS IV, s. 67–86).

Widhe påpekar att läsaren i »Sampo Lappelill» inbjuds att identifiera sig med huvudpersonens belägenhet, vilket gör att »andrafieringens» objekt förflyttas (2017, s. 28). Även om Topelius generellt målar upp bilden av Lappland som ett främmande land, där samerna fungerar som objekt för kristendomens civilisationsprojekt, var det viktigt för Topelius att framställa Lappland som en del av Finland. Det skapar en spänning som ger den litterära Sampo en ambivalent funktion i en berättelse där samerna är både subjekt och objekt (2017, s. 22, 30, 28). Läsaren inbjuds till sympati med protagonisten bl.a. genom frågor som formulerar Sampos upplevelse. Dessutom gestaltas Sampo som pojke lik andra pojkar, vilket snarare framhäver ett pågående manlighetsprojekt jämförbart med andra berättelser av Topelius (såsom »Walters Äfventyr»; Widhe 2017, s. 33, 29; jfr Laurent 1947, s. 262).

Maija Lehtonen framhåller att Topelius ägnar sig åt »self-conscious fiction» i »Sampo Lappelill» i och med anknytningen till Franzéns dikt. Topelius lär också ut en sorts kulturell relativism när han, vid sidan av H. C. Andersen, introducerar Lappland i barnlitteraturen (1990, s. 76; 2009, s. 514 f.; jfr Widhe 2017, s. 21). Toni Lahtinen beskriver sagan som en nationell utvecklingsberättelse och Sampo som en arketypisk hjälte och Kristus-figur. Sagan uttrycker Topelius fosterländsk-kristna ideologi där en hednisk, lappländsk ödemark genom barnet får en plats i det av Gud välsignade fosterlandet (2011, s. 73). Räds-lan för att »trollen» kan ta odöpta barn är ett motiv som frekventer folkdiktningen. I sagan samsas synen med Topelius optimistiska tro på att ljuset vinner över mörkret (Laurent 1947, s. 128, 233 f.). Sagan anknyter till *Kalevala* genom fjällkungen Hiisi och den talande renen med gyllene horn.

»Sampo Lappelill» hör till en av Topelius mest lästa och översatta sagor och har också bearbetats till pjäs. Widhe påpekar att dess överlevnadsförmåga stärks av att den bearbetats i senare utgåvor: delvis i meningsbyggnad och ordval, delvis i framställningen av samerna, inte minst i de nordsamiska och lulesamiska översättningarna från 1992 (2017, s. 33 och 34).

Punktkommentarer

- 191, 9 *öfra* – övre.
- 191, 17–18 *som hette Sampo, [...] han hade två namn*; – Berättaren avslöjar att namnet Sampo, kopplat till det nordliga och mytiska, i olika former hänvisar till rikdeom, bördighet, välmåga, agrarkultur och t.o.m. världens födelse. Dessutom skapas en sorts dubbel identitet i.o.m. det främmande namnet, vilket i upplösningens kristna dop realiserar en faktor i koloniseringen av Lappland. Se Lahtinen 2011, s. 67 f.
- 191, 23 *efter* – eftersom.
- 191, 29 *skäm icke bort namnet* – få inte namnet att verka sämre än det är.
- 191, 37–192, 1 *Sampo Lappelill var nu en liten knubbig pojke om sju eller åtta år, med svart hår, [...] men i Lappland sågs det som ett skönhetsmärke*. – Topelius beskrivning av de fysiska attributen och betonandet av dem »som ett skönhetsmärke» visar på tidsperiodens syn på estetiska värden och rasegenskaper (se Grandell 2019, s. 279).
- 192, 9 *Hiisis ren med de förgyllda hornen* – Hiisi: den onde i finsk mytologi; genom anspelningarna ansluter Topelius sagan till *Kalevala*.

- 192, 16 *bo* – hemvist; SAOB har detta belägg av Topelius.
 192, 20 *snäst* – här troligen: avskräckt.
 192, 36 *styft åt söder* – med ögonen stelt och ihärdigt fixerade åt söder.
 193, 21 *Sagdt och belagdt.* – sagt och gjort; i finländsk svenska. SAOB har detta belägg av Topelius.
 193, 22 *vill* – skall.
 193, 28–31 »*Spring, min snälla ren*» [...] *sin ren öfver snön*, – De kända stroferna ingår i verseposet »Emili eller en afton i Lappland», illustrerat i F. M. Franzéns *Skaldestycken IV* (1832, s. 83 ff.; om visan, se Rantala 2012, s. 309–318).
 193, 33–38 »*Dagen är så kort*, [...] *Här blott ulfvar bo.*» – citat ur Franzéns dikt, se komm. ovan.
 194, 3 *snälla* – snabba.
 194, 6 *fjällarna* – parallellform till fjällen.
 194, 9 *i en knapp vändning* – i en hastig vändning.
 194, 14 *fjällrätta* – fjälllämmel.
 194, 16 *håpen* – förskräckt.
 194, 22 *sväljde* – parallellform till svalde.
 194, 33 *springa* – hoppa.
 195, 22 *Det förstås* – det är klart. Ordet förstås uppfattades som passiv presens av förstå och uttalades med betoning på å.
 196, 10 *skaran* – parallellform till skaren.
 196, 17 *filfrasen* – järven.
 196, 21 *kullersten* – sten med rundad form.
 197, 5 *lustigt* – muntert.
 197, 18 *lyftade* – parallellform till lyfte.
 197, 27 *löjligt* – komiskt.
 198, 25 *kaftan* – här: prästrock; eg. en typ av lång rock.

Grandell, »Den Andre på egen mark», 2019, s. 279; Knapas, »Inledning», *Finland framställt i teckningar*, ZTS XII 2011, s. X; Lahtinen, »Sampon matka koukojen kotoon», 2011, s. 73; Laurent, *Topelius saturunoiilijana* 1947, s. 128, 233 f.; Lehtonen, »Intertextualitet i Topelius' berättelser», 1990; Lehtonen, »Puoli vuosisataa lastenkirjailijana – Zacharias Topelius», 2003, s. 25; Lehtonen, »Deux images de la Laponie chez Z. Topelius», 2009, s. 514 f.; Lindskog, *Vid svenskhetens nordliga utposter* 2005, s. 36 ff.; Rantala, »Spring min snälla ren på ryska», 2012, s. 309–318; Widhe, »Trollkarlar och små barn i Lappland. Samerna tar plats i Zacharias Topelius sagor från 1800-talets mitt», 2017, s. 21–36

UNDER BJÖRKARNA (s. 199 f.)

Dikten publicerades i *Eos* 1/8 1857 och omarbetades för *Läsning för barn*. Inledningsverberna kan associera till det finska ordspråket »Lyssna på den granens susning, / Wid hwars rot ditt bo är fästadt!», motto både i *Kalevala* (1841) och i *Boken om Vårt Land* (1875).

I *Eos* anger Topelius att visan ska sjungas till melodin »Öfver fjällarna blå».

Punktkommentar

- 199, 18 *najad* – vattennymf.

Topelius, *Naturens bok och Boken om Vårt Land*, ZTS XVII 2017, s. 158; Topelius, *Föreläsningar i geografi och historia*, ZTS XV 2017/2020

NECKROSEN (s. 200–205)

Sagan publicerades i *Eos* 1/10 1859. Laurent spårar ett inflytande från H. C. Andersens saga »Tommelise» (1835) som befolkas av ovälkomna friare (1947, s. 162, 230). Samola noterar att den allegoriska sagan på ett för Topelius typiskt vis, i linje med den romantiska strömningen, beskriver växternas roller som könade och tydligt åtskilda: blommor symboliserar i allmänhet femininitet medan träden representerar det maskulina (2019, s. 89, 91 f.). Också Topelius idéer om naturskydd framgår av sagan.

Punktkommentarer

- 200, 3 *girsarna* – parallellform till *gärsarna*.
- 200, 11 *gufar* – i folkligt språk: tilltal till äldre, respekterad person.
- 200, 11 *vasserra* – bevars (utrop).
- 201, 13 *alltjemnt* – ständigt.
- 201, 15 *förliklig* – försonlig.
- 201, 16 *i en knapp vändning* – i en hastig vändning.
- 201, 26–29 *Kort sagdt, neckrosen höll en smula af den unga gröna björken, [...] hans lilla neckros.* – anspelning på den grekiska myten om Narkissos, som förälskade sig i sin egen spegelbild och förvandlades till en blomma.
- 201, 32 *lyftade* – parallellform till lyfte.
- 201, 32 *skullra* – parallellform till skuldra.
- 202, 18 *efter* – eftersom.
- 202, 23 *Må göra* – låt gå (medgivande).
- 202, 37 *illmarigt* – här: elakt.
- 203, 6 *vill* – skall.
- 203, 13 *förehade* – hade för sig eller planerade.
- 203, 13 *surrade* – for.
- 203, 33 *rätte ut* – parallellform till rätade ut.
- 203, 38 *rätt* – verkligen, synnerligen. SAOB har detta belägg av Topelius.
- 205, 8 *hederligt* – hyggligt.

Laurent, *Topelius saturunoilijana* 1947, s. 162, 230; Samola, »Kasvikuvausten etiikka ja sukupuolittuneet kasvit Zacharias Topeliuksen saduissa», 2019, s. 89, 91 f.

HÖSTVISA (s. 205)

Visan publicerades i *Eos* 1/11 1858 med en melodi av F. Mühle (se faksimil på eZTS, notbilagan sist). Den är en årstidsdikt med föregångare i bland andra Jacob Tengströms poesi för barn (se inledningen, s. XLVI f., LXI).

Punktkommentar

- 205, 5 *rulle* – på spinnrock: trådrulle.

EN SAGA OM SJU SYSKON (s. 206 f.)

Sagan publicerades i *Eos* 15/4 1860 och omarbetades för *Läsning för barn*.

Berättelsen är en minnesteckning över familjen Hægströms barn, Emilie Topelius systerbarn, varav fyra dog: först Gustav (f. 1848), därefter insjuknade och dog ytterligare tre barn 1860, Johan Georg (f. 1853), Bertha Emilia (f. 1855) och Isak Ossian (f. 1857). Andra syskon i skaran var Aline Mathilda »Inna» (1846–1914), Anna Sofia (1850–1868) och Olga Johanna (1852–1870). Syskonmotivet återkommer ofta i folksagorna, t.ex. i bröderna Grimms saga »De sju korporna» (»Die sieben Raben» 1857) om sju bröder.

Det religiösa stoffet och skyddsängeltematiken är framträdande i sagan (1947, s. 203, 207). Berättelsen inspirerade R. W. Ekman till en tavla där systrarna Inna, Anna och Olga avbildas tillsammans med fyra döda syskon; brodern Georg ses sväva ner till de sörjande i änglaskepnad (1947, s. 77). Döda barn som visar sig i ängla- eller fågelskepnad förekommer också i »Om den sommar, som aldrig kom», »Sparfven om Julmorgonen» och »Liten Verna».

Punktkommentarer

- 206, 3 *de heliga englar* – Skyddsänglar förekommer mångfalt i Topelius barnlitteratur (se Lehtonen 1998, s. 6).
- 206, 10 *efter* – eftersom.
- 206, 11–12 *»Ära vare Gud i höjden och frid på jorden och åt menniskorna en god vilje!»* – Luk. 2:14.
- 206, 13 *välsignelsen* – Den aronitiska välsignelsen eller Herrens välsignelse, 4. Mos. 6:24–26. Formuleringen »evig frid» förekom i varianter under 1800-talet.
- 206, 29 *förklarade* – (bildl.) renade, omvandlade.
- 206, 32 *trädhästar* – parallellform till trähästar.
- 207, 13–14 *»Låter barnen komma till mig och förmener dem icke, ty sådana höra Guds rike till.»* – Mark. 10:14.
- 207, 15–16 *»Jag är uppståndelsen och lifvet; den som tror på mig, han skall lefva, om han än död blefve.»* – Joh. 11:25.
- 207, 17–18 *»Fader, jag vill, att der jag är, der skola ock de vara med mig, som du mig gifvit hafver.»* – Joh. 17:24.

Laurent, *Topelius saturunolijana* 1947, s. 77, 203, 207; Lehtonen, »Topeli änglar», 1998, s. 6; Vasenius V 1927, s. 513; ZT–Sofia Topelius 30/1 1860, *Brev. Zacharias Topelius korrespondens med föräldrarna*, ZTS XX:2 2018

SPARFVEN OM JULMORGONEN (s. 207 ff.)

Dikten publicerades i *Eos* 15/12 1859. Också här visar sig ett barn som dött i fågelgestalt, se kommentar till föregående saga (jfr Laurent 1947, s. 100).

Lehtonen konstaterar att Topelius i dikten lyfter fram värdet av att göra gott, i synnerhet mot djuren; sparven är beroende av flickans välgärnad (1998, s. 10).

Dikten publicerades postumt med illustration av Gerda Tirén och en minnesteckning av Topelius i barntidningen *Jultomten* 1998.

Punktkommentarer

- 208, 8 *Fattig* – stackars.
208, 33 *armas* – fattigas.
208, 37–209, 48 »*Jag är icke den du tror, [...] Som dog bort i våras.*» – Ett exempel på att Topelius sammanblandar folktrons själsfågel med den kristna änglabilden (Lehtonen 1998, s. 10).
208, 39 *dåras* – bedras.

Laurent Topelius *saturunoilijana* 1947, s. 100; Lehtonen, »Topeli änglar», 1998, s. 10

NORA, SOM EJ VILLE VARA BARN (s. 209–212)

Berättelsen publicerades i *Eos* 16/1 1854 med titeln »Nora, som icke vill vara barn». Den var Topelius tredje bidrag till barntidningen och omarbetades för *Läsning för barn*.

Motivet med flickan som växer ifrån sina dockor är vanligt i barnlitteraturen från slutet av 1700-talet och framåt. Dockleken är en förberedelse för vuxenlivet. Topelius understryker här barndomens egenvärde; änglarna förklarar för Nora i sin förpubertala identitetskris hur gott det är att vara barn (Lehtonen 1998, s. 6). Berättelsen speglar Topelius romantiskt influerade barndomssyn som är tydlig i de tidiga bidragen till *Eos* (Vasenius V, s. 512). Laurent gör en psykologiserande läsning där hon dels lyfter fram naturen som en motvikt till Noras negativa känslor och dels tar fasta på den vaknande sexualiteten (1947, s. 44).

Punktkommentarer

- 209, 14 *pensionen* – undervisningsanstalten; oftast med helinackorderade elever.
209, 15 *polketta* – parallellform till polkett.
209, 22 *polka-mazurka* – musik till dans som liknar polka men vars rytm ligger nära mazurka.
209, 27 *Drummelpetter i boken* – Den ovärdade karaktären Drummelpetter, även Pelle Snusk, avbildas i Heinrich Hoffmans berömda bilderbok *Der Struwwelpeter* (1845). Verket översattes till svenska av Emelie Topelius och publicerades i Åbo 1849 med titeln *Julbocken eller den svenska Drummelpetter*. Samma år utkom boken också i Stockholm i översättning av Vilhelmina Stålberg.
210, 8 *bahytten* – damhatten (med stort, nedvikt brätte som hålls på plats med band knutet under hakan).
210, 10 *snällare* – snabbare; SAOB har detta belägg av Topelius.
210, 18 *efter* – eftersom.
210, 21 *vill* – skall.
210, 22 *försökte* – provade.
210, 25–26 *men hennes mor hade gömt alla romaner i lådan, och det var rätt gjordt af Noras mamma.* – Romanläsandet ansågs skadligt för barn (jfr Topelius, *Självbiografiska anteckningar* 1922, s. 37; Lagerlöf, *Zachris Topelius* 1920, s. 49).
210, 32 *låna eld* – typ av pantlek i ring där personen i mitten försöker erövra en plats i ringen.
210, 32 *smussla sko* – lek där de lekande i ring smusslar ett föremål mellan sig och personen i mitten försöker upptäcka föremålet.

- 210, 32 *nigarmaja* – typ av dans med nigningar.
 210, 33 *väfva vadmäl* – typ av danslek som illustrerar vävarens arbete.
 212, 3–4 *Ty Gud har sagt, att himmelriket hörer dem till.* – Luk. 18:16 och Mark. 10:14:
 »Låter barnen komma till mig, och förmener dem icke; ty sådana hörer
 Guds rike till.»

Lagerlöf, *Zachris Topelius* 1920, s. 49; Laurent, *Topelius saturunoilijana* 1947, s. 44; Lehtonen, »Topeli änglar», 1998; Topelius, *Självbiografiska anteckningar* 1922, s. 37; Vasenius V 1927, s. 512

VERNA ROSA (s. 212–215)

Dikten publicerades i *Eos* 15/5 1859.

Förvandlingsmotivet från Ovidius *Metamorfoser* hade Topelius upptagit i novellen »Vernas rosor» 1856 (reviderad 1881), där förvandlingen till ros, karaktärsnamnet Ros och berättelsens innehållsmässiga vändningar anspelar på sagan om prinsessan Törnrosa (jfr Lehtonen 1990, s. 57). Ett liknande förvandlingsmotiv (nästa flicka som är ledigt klädd kommer i sin tur att förvandlas till ros) finns i bröderna Grimms »Der Teufel mit den drei goldenen Haaren» (1812; Laurent 1947, s. 129).

Punktkommentarer

- 212, [titeln] *Verna Rosa* – från lat. vernus, vårlig; rosa, ros.
 212, 12 *fjärlar* – fjärilar, parallellform.
 214, 69 *sipp* – prudentlig, pryd.
 214, 72 *bullra* – stöjar.

Laurent, *Topelius saturunoilijana* 1947, s. 129, 231; Lehtonen, »Intertextualitet i Topelius' berättelser», 1990, s. 57

ADALMINAS PERLA (s. 215–221)

Sagan publicerades i *Eos* 1/2 1856 och Topelius omarbetade den för *Läsning för barn*. Den hör till en av Topelius mest populära sagor och har utkommit separat ett flertal gånger.

Ödmjukhet hör till idealet hos Topelius sagofigurer – de som saknar ödmjukhet prövas av fattigdom, hårt arbete eller andra motgångar. I »Adalminas perla» förmedlas fostringsidealet genom en övernaturlig dimension, representerad av sagans feer. Sensmoralen påminner om den i »Kyrktuppen», »Bättre folk och sämre folk», »Askungen» och »Var god mot de fattiga» (Vasenius V, s. 512; Laurent 1947, s. 228).

Topelius väver samman olika folksagomotiv, t.ex. ur »Askungen» och Grimms »Der Froschkönig oder der eiserne Heinrich» (1812) där prinsessan tappar sin gyllene kula i en brunnen. Att något inträffar just vid femton års ålder är också typiskt för folksagor (Laurent 1947, s. 129, 133).

Punktkommentarer

- 215, 2 *efter* – eftersom.
 215, 28 *fattiga* – torftiga.

- 216, 4 *inrättad* – konstruerad.
216, 18 *narri* – skämt eller dumheter.
217, 24 *läst* – parallellform till läst.
217, 35–218, 1 *I detsamma blef hon varse sin bild uti källan [...] uti källans krusade vattenspiegel.* – anspelning på den grekiska myten om Narkissos, särskilt framhävd i illustrationen (se omslaget). Spegeln är ofta ett utyg och uttryck för fåfänga i Topelius barnlitteratur.
218, 33 *ehvart* – varthelst.
218, 36 *förklaring* – glans.
219, 2 *håpnad* – fasa.
219, 8 *gick af för mindre* – nöjde sig med mindre.
219, 11 *hittarelön* – hittelön; i finländsk svenska.
219, 22 *rätt* – riktigt, verkligen.
219, 29 *vill* – skall.
220, 8 *försöka* – prova.
220, 11 *Det förstås* – det är klart. Ordet förstås uppfattades som passiv presens av förstå och uttalades med betoning på å.
220, 19 *ganska* – mycket.
220, 23 *ser du någon komma på vägen* – anspelar på episod i folksagan om riddar Blåskägg. I sagan frågar hustrun sin spejande syster om hon ser någon närmar sig på vägen, jfr »Björken och Stjernan», s. 423. (Se inledningen s. XXXVII f.; jfr Laurent 1947, s. 131 f.).

Laurent, *Topelius saturunoilijana* 1947, s. 129, 131 f., 228; Vasenius V 1927, s. 512

HVAD WILHELM TÄNKTE PÅ FÖRSTA MAJ (s. 221 ff.)

Dikten publicerades i *Eos* 1/5 1857.

Punktkommentarer

- 221, 1 *skinat* – parallellform till skinit.
222, 29–30 *Plums, stöp i ullen jag kullerbytta, Min goda Stina till mycken nytta* – En liknande episod skildras i Axels och Stinas tredje samtal, s. 372, r. 317–323.

FÄSTNINGEN HJELTEBORG (s. 223–227)

Sagan publicerades i *Eos* 15/2 1854 med titeln »Fästningen Finlands värn». Topelius omarbetade den för *Läsning för barn*.

Sagan tillkom vårvintern 1854 när det s.k. Krimkriget mellan Ryssland och Osman-ska riket (Turkiet) med dess allierade England och Frankrike eskalerade. Greklands frihetskrig (1821–1829) var å andra sidan högaktuellt i Topelius barndom, och Vasenius förmodar att sammandrabbningar mellan greker och turkar ingick i skolpojknarnas krigs-lekar (Vasenius I, s. 365, se även 307; Laurent 1947, s. 52). En annan händelse som kan ha inspirerat sagan är ryktet om att gardesbataljonen på Sveaborg med disciplinerad upp-ställning lekt snöbollskrig vintern 1853 (Vasenius V, s. 516; HT 2/4 1853). Motivet greker mot turkar är samtidigt ett krig mellan kristna och muslimer (»hedningar»), där Tope-lius idealiserar den kristna arméns mod och styrka.

Widhe konstaterar att berättelsen genom leken iscensätter en krigisk maskulinitet. Handlingen ger uttryck för en politisk hållning som gestaltar det pågående kriget medan skildringen fokuserar på modet att stå upp för det gemensamma: berättelsen avslutas med en moralpatriotisk sentens som fördelar skam till den fega och heder till den tappra (2014, s. 6 ff.; jfr Vasenius V, s. 535 f. och Laurent 1947, s. 251). Vissa platser sammanfaller dessutom med vissa bestämda sysslor och egenskaper, vilket skapar en genuskodad geografi. Pojkarnas krigslek kontrasterar den vuxna kvinnliga ordningen och bereder mark för tillblivelsen av en homosocial manlighet (2014, s. 2, 10).

Utöver anspelningen på Runebergs Sandels i *Fänrik Ståls sägner* (1848) finns likheter i tematiken som behandlar den fegas förnedring och modets triumf (Widhe 2014, s. 9, och 2015, s. 100 ff.). Jfr berättelsen »En Sjöbatalj» från samma år (ZTS X:2).

Punktkommentarer

- 223, 2 *trädsabeln* – parallellform till träsabeln.
- 223, 13 *Turken* – sammanfattande om det Osmanska rikets krigsmakt; även om person som tillskrivs egenskaper som grymhet och vildsinhet.
- 223, 14 *Det förstås* – naturligtvis. Ordet förstås uppfattades som presens passiv av förstå och uttalades med långt å.
- 223, 14 *skänken* – rummet eller kammaren där man förvarade porslin, bordssilver o.d.
- 224, 3 *brödstång* – stång som hållkakor trädde upp på för förvaring; hängdes upp under taket.
- 224, 3 *puttrade* – muttrade.
- 224, 6 *sju kvarter* – knappt 105 cm; en kvarter är en fjärdedel av en svensk aln, d.v.s. 14,8 cm.
- 224, 12–17 *Hvar är generalen?* [...] *det gjorde Sandels också*, – anspelar på J. L. Runebergs dikt »Sandels» där generalen äter »frukost i allsköns ro» medan fienden rycker fram (*Fänrik Ståls sägner* I 1848; SS V, s. 78).
- 224, 12 *generalen* – formvariant av generalen.
- 224, 14 *gjorde front* – ställde sig i givakt; i finländsk svenska.
- 224, 28 *korsarer* – kapare, pirater.
- 224, 29–30 *Jag säger er, att hvitt och blått äro våra färger:* – *hvitt för våra vintrars snö och blått för våra blå sjöar.* – Topelius pläderade aktivt för en finsk flagga och uttryckligen för en blåvit sådan. I berättelsen ställs revolutionens röda färg – Köks-Britas halsduk – mot de rättrognas vinnande, blåvita färger (se f.ö. Klinge 1988, s. 8 f.; jfr Wrede 1999, s. 327 f.). – Någon tid efter sagans publicering skrev Topelius dikten »Till Finska Sjöekipagerne den 28 April 1854» där han hyllar den blåvita ryska örlogsflaggans och det Finska sjöekipagets färger. Se kommentar till dikten »Finlands flagga» (1863), ZTS II, s. 379 f. Jfr också »En vårdag på Finska Viken» (1872) och »Kappseglingen i Sommarvik» (1872; se *Övrig barnlitteratur*, ZTS X:2).
- 225, 9 *Dschingis Khan* – mongolisk härskare och erövrare (ca 1160–1227).
- 225, 9 *konrektorist* – elev i konrektors klass. Konrektorn var rektorns ställföreträdare, vice-rektor.
- 225, 22 *öfverljudd* – högljudd.
- 225, 25 *knäckor* – parallellform till knäckar. Förekom i finländsk svenska.
- 225, 30 *mir nix, dir nix* – (ty.) mir nichts, dir nichts; utan vidare.

- 225, 36 *bergade* – räddade.
226, 3 *trosspojke* – pojke i trossen, i motsats till krigarna (trossen har hand om arméns underhåll).
226, 4 *muselmän* – muslimer.
226, 13 *bråkade* – bräckte eller krossade.
226, 16 *krigsreglorna* – krigsreglerna, formvariant.
226, 19 *ändtligen* – till slut.
227, 2 *ärlig* – hederlig eller hedervärd.

Klinge, *Finlands blåvita färger* 1988, s. 8 f.; Laurent, *Topelius saturunolijana* 1947, s. 52, 77 f., 251; Topelius, *Självbiografiska anteckningar* 1922, 36 f.; Topelius, *Nya Blad och Ljung*, ZTS II 2019, komm. s. 379 f.; Vasenius I 1912, s. 365, 307; V 1927, s. 516, 535 f.; Widhe, »Lekens alternativa geografi», 2014, s. 2, 6–10; Widhe, *Dö din hund!* 2015, s. 100 ff.; Wrede, »Zachris Topelius – barnatro och fosterland», 1999, s. 326–328

SKOLGOSSENS VINTERVISA (s. 227 ff.)

Visan publicerades i *Eos* 15/12 1854 med titeln »Skolgossarnes Vintervisa» och har blivit känd genom tonsättningen av L. A. Lundh. Texten redigerades för *Läsning för barn*, bl.a. ersattes »finska gossar» med andra formuleringar.

Widhe visar hur det kroppsliga och fysiskt hårda framhävs och att lekmotivet förankras i en manlighetsdiskurs som pekar mot egenskaper som under 1700- och början av 1800-talet ofta framställts som eftersträvansvärda hos den vuxne mannen. Bildspråket för leken är krigiskt (attack, batalj, soldater, pultron, gardet) och ur den livliga och våldsamma leken träder soldatfiguren fram som manlighetens kvintessens (2015, s. 23 f. och 107 f.). Motivet med hurtiga och friska »gossar» i vintermiljö förekommer också bl.a. i »Walters andra äfventyr», s. 332 och i »Raska gossar», s. 398.

Punktkommentarer

- 228, 25 *karbassen* – ris, spö eller rotting. Parallellform till karbasen.
228, 48 *Kujon* – fega stackare, ynkrygg.
228, 49 *bagage* – slödder.
228, 51 *plumage* – plymasch, formvariant.
229, 59 *akta vi föga* – bekymrar oss inte.

Widhe, *Dö din hund!* 2015, s. 23 f., 107 f.; Widhe, »Lekens alternativa geografi», 2014, s. 8

NÄR DET ÄR MIDSOMMAR (s. 229–233)

Berättelsen publicerades i *Eos* 1/7 1855 och den omarbetades för *Läsning för barn*.

Den nordiska sommarnatten stod för Topelius i ett speciellt skimmer. Motsvarande beskrivning av midsommarkvällens tilldragelser skildras t.ex. i »Conturteckningar. Hens-riks reseäfventyr» (*Helsingfors Tidningar* 26/3 1842) där de unga gör upp en »kokko» (brasa) och tillbringar en glad kväll i det betagande landskapet (se även HT 2/10 och 6/10 1858; jfr följetongen »Midsommarnätterna» som inleds i HT 10/6 1846; Laurent 1947, s. 78).

I sagan manifesteras den romantiska synen på naturen som en andlig, av gudomlig närvaro besjälad organism (Lehtonen 1998, s. 12 f.; jfr Vasenius V, s. 536). Varje träd, blomma och djur har sin skyddsande. Topelius skildrar gärna änglar som uppträder som personifierade fåglar eller tiggarbarn, t.ex. i sagor som »Björken och Stjernan» eller »Om den sommar, som aldrig kom», men »När det är midsommar» är det enda exemplet där själva metamorfosen är synlig (Lehtonen 1998, s. 12 f.; Laurent 1947, s. 207).

Punktcommentarer

- 229, 3 *vageln* – sittpinnen (i hönshus).
- 229, 20 *Balders bål* – den fornnordiska guden Balders lik blev bränt på ett ofantligt bål enligt legenden; riten med offerblot på midsommar är uråldrig.
- 230, 1 *Ingångsspråket* – ett kort stycke ur Bibeln som inleder predikan.
- 230, 2–3 »*Helgadt varde ditt namn [...] såsom i himmelen, så ock på jorden.*» – Matt. 6:9–10.
- 230, 5–6 »*Ära vare Gud [...] och menniskorna en god vilje!*» – Luk. 2:14.
- 230, 7–8 »*Konung Salomo [...] var icke klädd såsom en af oss.*» – Jfr Matt. 6:29: »Se på ängens liljor, hur de växer. De arbetar inte och spinner inte. Men jag säger er: inte ens Salomo i all sin prakt var klädd som en av dem.»
- 230, 12 *si* – se, parallellform.
- 230, 18 *kastringar* – ringar att kasta i spel, ofta i s.k. ringspel där spelarna ska träffa en pinne eller annat mål.
- 230, 22–25 *Walter, som råkade [...]* *tomtegubben i skogen.* – Två av berättelserna ingår i del 3 (1866): »Walters tredje äfventyr» (s. 335) och »Axel och Stina. Andra samtalet» (s. 360). »Hallonmasken» (s. 271) och »Fästningen Hjelteborg» (s. 223) ingår i del 2. Samtliga hade tidigare publicerats i *Eos*.
- 230, 25 *lånade eld* – lekte »låna eld»; typ av pantlek i ring där personen i mitten försöker erövra en plats i ringen.
- 230, 26 *sprungo enklek* – lekte änkeleken, »sista paret ut».
- 230, 26 *hök och dufva* – springlek.
- 231, 14 *låge* – parallellform till låga.
- 231, 15 *Nej* – här uttryck för något storartat som gör att man blir glatt överraskad (SAOB).
- 231, 17 *Talltrasten* – taltrasten.
- 231, 20 *löjlga* – roliga.
- 232, 34 *efter* – eftersom.
- 233, 11 *legioner många* – Ordföljden framhäver den bibliska anspelingen (jfr andra person pluralis imperativ-formen »Gifven», »Tron», »Förstån» m.m.).
- 233, 19 *som bredt våra hvita vingar öfver er vagga* – Änglamotivet förekommer ofta i Topelius barnlitteratur (jfr »Skyddsengeln», s. 142, och »Skyddsengels röst», s. 627).
- 233, 31–32 *Helgadt varde ditt namn [...] såsom i himmelen, så ock på jorden!* – Matt. 6:9–10.

Laurent, *Topelius saturunoilijana* 1947, s. 78, 207; Lehtonen, »Topeli änglar», 1998, s. 12 f.; Vasenius V 1927, s. 536

SKOLGOSENS SOMMARVISA (s. 234 f.)

Punktkommentarer

- 234, 1 *tabulan* – multiplikationstabellen.
 234, 2 *Euklides* – här: lärobok i geometri. Under sin skoltid använde Topelius boken (Laurent 1947, s. 78).
 234, 2 *grammatikan* – parallellform till grammatiken.
 234, 20 *munsjör* – nedsättande eller skämtsamt, från fra. monsieur, min herre.
 234, 26 *hic, hæc, hoc och der, die, das* – lat. respektive ty.: bestämda artiklar i mask., fem. och neutr. Det latinska uttrycket har använts i visor av både Bellman och Olof von Dalin för att förlöjliga lärdomens instängdhet (se t.ex. Fredmans sång n:o 28).
 234, 28 *plaggans* – risets.

Laurent, *Topelius saturunoilijana* 1947, s. 78; Tiitta, *Harmaakiven maa* 1994, s. 105 f.

HEDRA DIN FADER OCH DIN MODER (s. 235 f.)

Sagan publicerades i *Eos* 1/4 1854.

Temat utgår från Bibelns fjärde bud, som citeras i sagans slut, och är vanligt förekommande i sagor och berättelser för barn, t.ex. hos bröderna Grimm och Jacob Tengström (Laurent 1947, s. 14, 22, 104; Lehtonen 1981, s. 42 f.).

Punktkommentarer

- 235, 2 *klarligen* – klart och tydligt.
 235, 23 *träd* – parallellform till trä.
 236, 14–16 *så som J hafven föraktat [...] när J sjelfva blifven gamla*. – Den bibliska, högstämde tonen framhävs dels av anspelningen på Luk. 6:31, dels av pluralformerna (»J», »hafven», »blifven»).
 236, 20 *sköna* – vackra eller förträffliga.
 236, 21–22 *»hedra din fader och din moder [...] och du må länge lefva på jorden.»* – 5 Mos. 5:16: »Du skall hedra din fader och din moder, såsom Herren din Gud dig bjudit hafver; på det att du må länge lefva, och att dig må väl gå».

Laurent, *Topelius saturunoilijana* 1947, s. 14, 22, 25 f., 104 ff.; Lehtonen, *Lastenkirjallisuus Suomessa 1543–1850* 1981, s. 42 f.

NÄR MAN SOFVER PÅ ROSOR (s. 236–242)

Sagan på vers publicerades i *Eos* 15/9 1855.

Lehtonen konstaterar att det i världslitteraturen bekanta motivet lyckans ö (jfr Atterboms *Lycksalighetens ö* 1824) i dikten presenteras i genren sedelärande berättelser (2002, s. 30; jfr Laurent 1947, s. 138 f.). Några månader tidigare hade barntidningen publicerat en allegorisk karta där Topelius längs en rutt namngett platser såsom »Okunnighetens land», »Lättjans kulle» och slutligen målet »Lycksalighetens ö» (Lehtonen 1997, s. 159;

jfr Bunyans *Kristens resa* 1678, 1684). Laurent förmodar inspiration från öarna i Nykarleby skärgård (s. 78).

Dikten fungerar som en godmodig skrämselsaga som förmedlar en eftertrycklig sensmoral (Lehtonen 1997, s. 162, och 2002, s. 34; jfr Laurent 1947, s. 310). Drömmotivet liksom motivet med den förtrollade ön och resan till en förtrollad plats påträffas i flera sagor av Topelius, ofta i kombination med vackra rosor och rosenbäddar (ex. Töckenöarna och Fjäderholmarna). Motivet kan knytas till Törnrosa och den tidlösa sömnen och skapar en spänning mellan å ena sidan saga och dagdriveri och å andra sidan flit och lydnad.

Punktkommentarer

- 237, 21 *bråten* – hopen.
- 238, 44 *munsjör* – skämtsamt om unga herrar, från fra. monsieur, min herre.
- 238, 49 *rosenfänge* – rosenfångst; rosenplockning.
- 241, 151 *allt till* – ända till.
- 241, 152 *trätosam* – trätlysten.

Laurent, *Topelius saturunoiljana* 1947, s. 78, 138 f., s. 310; Lehtonen, »'När man sover på rosor'», 1997, s. 159–162; Lehtonen, *Aaveita ja enkeleitä, lapsia ja sankareita* 2002, s. 30, 34

HJERTAT AF GUMMI ELASTICUM (s. 242 ff.)

Berättelsen publicerades i *Eos* 1/5 1854.

Vasenius tar fasta på den för Topelius viktiga solidariteten och vänskapen som han kopplar till en större medvetenhet om samverkan i samhället (jfr »Rinaldo Rinaldini», V, s. 535). Komponenter som återkommer i sagorna är barnens bollspel och den besjälade naturen (Laurent 1947, s. 78, 259).

Punktkommentarer

- 242, [titeln] *gummi elasticum* – rågummi (kautschuk). Det experimenterades intensivt med gummi under slutet av 1700-talet och början av 1800-talet, Charles Goodyear upptäckte 1839 att svavel och värme påverkar gummimaterial så att det blir elastiskt, mindre klibbigt och formstabil (vulkneringsprocessen).
- 242, 7 *vattputt* – vattenpöl.
- 243, 15 *madam* – äldre kvinna som bedriver handel – jfr torgmadam.
- 243, 18 *konrektoristerne* – elever i konrektors klass. Konrektorn var rektorns ställföreträdare, vice-rektor.
- 243, 21 *klockare* – den som kastar upp bollen för den som skall slå, i bollspelen boboll och fyra mål.
- 243, 22 *bollades* – träffades med bollen, »brändes»; SAOB har detta belägg av Topelius.
- 243, 23 *sällträet* – slagträet.
- 243, 26 *springa enklek* – leka änkelek, »sista paret ut».
- 244, 4 *daskis* – dask, stryk (talspråkligt); i finländsk svenska.
- 244, 9 *illparigaste* – illistigaste.
- 244, 22 *munsjör* – här hånfullt, från fra. monsieur, min herre.

- 244, 23 *kullrades* – vältes eller rullades. SAOB har detta belegg av Topelius.
244, 31 *skamflat* – skamsen, förlägen.

Laurent, *Topelius saturunoilijana* 1947, s. 78, 259; Vasenius V 1927, s. 535

HÖYTIÄINEN (s. 245 f.)

Dikten publicerades i *Eos* 1/10 1859 och Topelius förlängde dikten med en strof för *Läsning för barn*.

Förslaget att sänka sjön Höytiäinens vattenyta för att få fram odlings- och ängsmark lades fram redan i början av 1800-talet av kyrkoherden Jakob Stenius d.y. Arbetet påbörjades 1854 och fem år senare, den 4 augusti 1859, bräcktes dammkonstruktionen vid den ännu ofärdiga kanalen och Höytiäinen forsade ner mot den lägre belägna sjön Pyhäselkä.

Topelius presenterar både ett ekologiskt perspektiv och en förtröstan på den tekniska utvecklingen. Dikten uttrycker hans fascination över vattenlederna, som också är ett centralt motiv i hans poetiska produktion.

Laurent, *Topelius saturunoilijana* 1947, s. 322; *Helsingfors Tidningar* 17/8 och 31/9 1859; *Wiborg* 12/10 1859

OM DEN SOMMAR, SOM ALDRIG KOM (s. 247 f.)

Berättelsen trycktes i *Eos* 15/6 1858.

Topelius son Rafael avled i lunginflammation på sin ettårsdag den 12 maj 1858 (se Vasenius IV, s. 196 ff.). Familjen hade hösten 1857 flyttat till en lägenhet på Berggatan, men i bostadsbristens Helsingfors var utbudet klen och rummen både kalla och dragiga (Nyberg 1949, s. 307 f., Topelius 1922, s. 191).

Lehtonen konstaterar att Topelius i berättelsen ger en mening åt det oförklarliga: döden räddar barnet från ett olyckligt eller syndigt liv (r. 6 ff., jfr punktkommentaren och Laurent 1947, s. 78). Ett liknande motiv finns i H. C. Andersens saga »Berättelsen om en mor» (Lehtonen 1998, s. 6 f.). Topelius tanke att barn kan bli änglar var allmänt tankegoods under 1800-talet och avspeglas också i konsten; skulptören C. E. Sjöstrand gav paret Topelius tre änglahuvuden som symboler för deras döda barn (1947, s. 207 ff.). Sonen Mikael hade dött 1850, två år gammal, och sammanlagt miste familjen fem barn (varav två dödfödda). Barndödligheten var hög och motivet upptogs ofta i barnlitteraturen (Lehtonen 2003, s. 28). – Jfr »Liten Verna» och »En Saga om sju syskon» och dikten »En liten pilt» (1850; ZTS I, s. 236 f.).

Punktkommentar

- 247, 6–10 *Men Gud såg [...] för gossen till mig!* – Jfr Emilie Topelius brev till väninnan Mina Julin i Nykarleby: »Det var visst aldrig utan mening som Gud förde en fånge i Zachris' väg just de sista dagarna, då lifvet stridde med döden om vårt dyra barn. Det var en man som sittit 50 år på fästning.» Mannen hade i sin ungdom varit på kalas, slagsmål hade uppstått och en man döddats. Någon måste ta på sig skulden, och mannen blev dömd på livstid. Nu hade han blivit benådad. »Hvad hade lifvet varit för honom? Kanske satt hans mor vid hans vagga och bad om hans lif! –» (Vasenius IV, s. 197 f.).

Jaakkola, *Topeliaaninen usko – Kirjailija Sakari Topelius uskontokasvattajana* 2011, s. 120; Laurent, *Topelius saturunoilijana* 1947, s. 78, 207 ff.; Lehtonen, »Topeli änglar», 1998, s. 6 f.; Lehtonen, »Puoli vuosisataa lastenkirjailijana – Zacharias Topelius» 2003, s. 28; Nyberg, *Zachris Topelius* 1949, s. 307 f.; Topelius, *Självtbiografiska anteckningar* 1922, s. 191; Topelius, *Brev. Zacharias Topelius korrespondens med föräldrarna*, ZTS XX:2 2018; Vasenius IV 1924, s. 196 ff.

LITEN VERNA (s. 248 f.)

Dikten publicerades i *Eos* 1/11 1860 till minne av Verna Maria Lybeck (1857–1860), Emilie Topelius systerdotter, som dog av sjukdom 5/10 1860. Vasenius uppger att dikten var ett beställningsverk (V, s. 513; jfr Laurent 1947, s. 78).

Lehtonen konstaterar att dikten presenterar den trösterika tanken att barn som dött är lyckliga hos Gud (1998, s. 8). – Jfr »En Saga om sju syskon» (s. 206) och »Om den sommar, som aldrig kom» (s. 247).

Punktkommentar

249, 15 *blomsterlöje* – blomsterleende.

Laurent, *Topelius saturunoilijana* 1947, s. 78; Lehtonen, »Topeli änglar», 1998, s. 8; Vasenius V 1927, s. 513

UNDA MARINAS FOTSPÅR (s. 249–252)

Sagan publicerades i *Eos* 15/9 1858.

Havskonungens yngsta dotter Unda Marina som introduceras i sagan återkommer i flera berättelser samt i elva dikter som hon sjunger tillsammans med skogskonungens son, prins Florio (»Florios och Unda Marinas Sagor», Lfb 6, s. 911). Unda Marina har drag både av Motte Fouqués källnymf Undine och av Andersens lilla sjöjungfru. Sagens naturmotiv gestaltar spänningen mellan naturkrafterna, förkroppsligade som land och hav, vilka å ena sidan träter om revir, å andra sidan möts i vänskap och kärlek, jfr t.ex. »Neckrosen» (Laurent 1947, s. 20, 162, jfr s. 141).

Punktkommentarer

249, 7 *grummel* – mudder, slam.

249, 10 *ras* – yr och stojande lek.

249, 12 *gån* – gå; andra person pluralis imperativ.

250, 32 *snyfta* – snörvla.

250, 34 *neglikor* – stavningsvariant av nejlikor.

250, 35 *längst* – mycket längesedan.

251, 25 *förnam* – fick höra.

Laurent, *Topelius saturunoilijana* 1947, s. 20, 141, 162

HVAD EMMA TÄNKER OM HÖSTEN (s. 252 f.)

Årstidsdikten publicerades i *Eos* 1/11 1855. Diktjaget är ett barn, och anslaget påminner om Franzéns dikt »Emma till sin mamma» 1824 (1867, s. 80; se även inledningen, s. XLVI f.).

Franzén, *Samlade dikter* 1867, s. 80

BRUSEBÄCK OCH SUSEBÄCK (s. 253–257)

Berättelsen publicerades i *Eos* 1/6 1854 och omarbetades för *Läsning för barn*.

Vattendragen är ett återkommande motiv i Topelius produktion (se Zilliacus, ZTS I, s. XXXII; t.ex. i *Finland framställt i teckningar* ZTS XII, s. 199 ff.). Sagan är ett exempel på hur Topelius återanvänder ett favoritmotiv och anpassar framställningen till en specifik publik. Genom Brusebäcks förvandlingar skildras å ena sidan den infrastruktur som vid denna tid byggdes upp kring vattenlederna, å andra sidan den sublima upplevelsen av en storslagen, vild natur som speglar människans livslopp.

Punktkommentar

256, 29 *hundra alnars* – ca 60 meter; den svenska alnen motsvarar 59,3 cm.

Laurent, *Topelius saturunoilijana* 1947, s. 130, 255; Zilliacus, *Ljungblommor*, ZTS I 2010, s. XXXII

SOLKONUNGENS KRONA (s. 257 ff.)

Dikten publicerades i *Eos* 15/8 1858.

Tanken att fosterlandet är värt att dö för är återkommande i samtida litteratur, inte minst i *Fänrik Ståls sägner* (1848, 1860) och i Topelius patriotiska dikter. I dikten uppmanar Topelius till höga ideal och att ställa målet högt (Laurent 1947, s. 227).

Punktkommentarer

257, 7 *Eh vad* – vad.

259, 53 *försona* – mildra eller bortbesvärja.

Laurent, *Topelius saturunoilijana* 1947, s. 227

SILFVERPENNINGENS BERÄTTELSE (s. 259–270)

Berättelsen publicerades i fyra nummer av *Eos* 15/1–15/4 1858. Den tar avstamp i den samtida läsarens tid och gör historiska nedslag bakåt i tiden med 100 års mellanrum, från 1858 till 58 e.Kr.

Genom att följa ett mynt som rör sig från land till land under många sekler återger Topelius olika historiska skeenden i Europa. Det görs med pedagogisk noggrannhet och religiös övertygelse: laster som skenhelighet, orättvisa, grymhet, frosseri och girighet fördöms, stilen är saklig och komprimerad (Laurent 1947, s. 228, 268). Laurent noterar att

myntet vart hundra år får talförmåga. Magi som återkommer regelbundet varje sekel inträffar också i sagorna »Hallonmasken» och »Rimtussen» (liksom myten om fågel Fenix i H. C. Andersens version; 1947, s. 130).

Punktkommentarer

- 259, 8 *skedvatten* – utspädd salpetersyra.
- 260, 3 *omskrifter* – inskrifter längs myntens kanter.
- 260, 6 *myntkabinett* – eg. ett rum där en myntsamling förvaras.
- 260, 18 *förekom* – tycktes.
- 260, 37 *Efter* – eftersom.
- 261, 32 *båda Indierna* – Väst- och Ostindien; de spanska kolonierna i Karibien och i Asien-Stillahavsregionen.
- 261, 37 *stiftelsers* – donationers.
- 262, 10 *underlige* – förunderliga.
- 262, 17 *eftertänkeligt* – eftertänksamt; SAOB har detta belägg av Topelius.
- 262, 24 *skarlahan* – scharlahan; skynke i intensivt röd färg.
- 262, 33 *menniskorna* – här: de vuxna.
- 263, 1–3 *På fartyget var en munk, [...] han visade köpmannen ett litet svart pulver, som ingen kände.* – Enligt mytbildning från 1500-talet var den på 1300-talet verk-samma, tyska eller danska munken och alkemisten Berthold Schwartz den som uppfann krutet (oklar historisk förankring).
- 263, 5 *krut* – här: svartkrut, som i början av 1300-talet spreds i Europa.
- 263, 33 *öfverman* – här troligen i en betydelse som ligger nära den fornsvenska: besegrare, styresman.
- 263, 34 *att kämpa som Goliath mot Israels Gud* – 1 Sam. 17.
- 264, 32 *Cicero* – metonymiskt om verk av Cicero (106–43 f.Kr.), romersk politiker och författare.
- 264, 32 *skönt* – bra eller förträffligt.
- 264, 33 *änskönt* – trots att.
- 264, 36 *de fyra evangelierna* – Matteus-, Markus-, Lukas- och Johannesevangeliet i Nya Testamentet.
- 265, 3–4 *»för de fattiga varder predikadt evangelium.»* – Matt. 11:5.
- 265, 7 *Samumvinden* – (arab. samüm) den torra ökenvinden i norra Afrika och Sydvästasien.
- 265, 25–26 *skattmästare* – föreståndare för skatteuppbörden.
- 265, 30 *barbarene* – främmande folk i grekisk och romersk historieskrivning; även nedsättande om folk som förknippats med grymhet.
- 265, 37 *ganska* – mycket.
- 266, 2 *måst* – supinumform.
- 266, 19 *Vestgöther* – visigoter.
- 266, 23 *Suever* – sveber.
- 266, 35 *förbringens* – förvirringens, vredens eller dysterhetens.
- 267, 8–12 *hvad är det som edra profeter säga [...] der icke skall vara sten uppå sten.* – Juli-anus införde religionsfrihet 362 och beordrade att återuppbygga judarnas tempel i Jerusalem, vilket misslyckades (av oklara orsaker såsom jordbävning, eldsvåda, sabotage eller judarnas ambivalens inför projektet); jfr Matt. 24:2, Mark. 13:2 och Luk. 21:6.

- 267, 16 *ljugare* – lögnare.
267, 21 *Vid den tiden var en så stor oreda uti det romerska riket* – i mitten av 200-talet rådde politiskt och militärt kaos i riket.
267, 30 *pinbänken* – tortyrbänken.
267, 32 *fäktarebanan* – arenan.
268, 5–9 *Då förgrymmades ståthållaren [...] den ende sanne Guden.* – Jfr »Daniel i lejongropan», Dan. 6.
268, 28 *kejserliga myntet* – kejserlig institution som tillverkade mynt.
268, 35 *gräselig* – parallellform till gräslig.
269, 17 *ursinnigare* – vansinnigare.
269, 33 *historie* – parallellform till historia; i finländsk svenska.
269, 38 *oändligt* – parallellform till oändligt.

Laurent, *Topelius saturunoilijana* 1947, s. 130, 228, 268; Vasenius V 1927, s. 510

JULVISAN (s. 270 f.)

Visan publicerades i *Eos* 15/12 1857. I *Läsning för barn* ingår en melodi av N. Herman (se faksimil på eZTS, musikbilagan sist). Den har senare tonsatts av bl.a. Alice Tegnér (1895), Jean Sibelius (1913) och Ellen Heijkorn (1920).

Topelius spelade en avgörande roll i skapandet av den (borgerliga) finländska julen. I julvisan presenteras julen som barnens speciella högtid med ljus, barn i högtidskläder och »juleträ» (Lönnqvist 1996, s. 61). Jfr inledningen, s. LIII f.

I Sverige är visan känd genom den tecknade kortfilmen »Sagan om Karl-Bertil Jonssons julafton» från 1975 (regi av Per Åhlin) som bygger på Tage Danielssons berättelse i *Sagor för barn över 18 år* (1964).

Punktkommentarer

- 270, 9 *lanternan* – lyktan. Till jul hängdes lyktor upp på stänger utanför husen i Nykarleby och på andra orter i Österbotten.
270, 24 *Allt till* – ända till. SAOB har detta belägg av Topelius.
271, 29 *skalkar* – skälmar.

Lönnqvist, »Topelius och julen», 1996, s. 61; Vasenius VI 1930, s. 192

HALLONMASKEN (s. 271–275)

Sagan publicerades i *Eos* 1/10 1854 och redigerades för *Läsning för barn*. Den hör till en av Topelius mest lästa och uppskattade sagor och har tolkats som ett exempel på Topelius engagemang för djurskydd (se Kirstinä 2011, s. 55 ff. och Laurent 1947, s. 230).

Stilen är dramatiskt kvick och skildringen förenas av realism och sagoromantik i en sorts hallonets »apoteos», där bärens omgivning förhärsligas och berättaren gottar sig åt hallonens nyttigheter (Laurent 1947, s. 260, 263; jfr Vasenius V, s. 536). Lehtonen liknar skogsscenen vid en »Biedermeier-idyll» (2003, s. 27). Att magi, i det här fallet förvandlingen från kung till mask, inträffar regelbundet varje sekel, är ett motiv som förekommer också i sagorna »Silfverpenningens Berättelser» och »Rimtussen» (Jfr Andersens fågel Fenix som uppstår vart hundra år; Laurent 1947, s. 130 och 228).

Punktkommentarer

- 272, 3 *illpariga* – illistiga.
 272, 12 *skönt* – bra.
 272, 23 *uppskörtade* – upplyftade, uppknutna.
 272, 27–28 *skogseld* – skogsbrand.
 273, 8 *blifva* – här: ta.
 273, 23 *Som* – här: när.
 273, 26 *efter* – eftersom.
 274, 1 *Ändtligen* – slutligen.
 274, 9 *rara* – utsökta.
 274, 11 *skönt* – gott.
 274, 27 *högmådas* – yvas, förhäva mig.
 274, 30 *allt till* – ända till.
 275, 2–3 *Nu vill jag skicka en fågel i min skog, att visa er vägen hem.* – Jfr »Björken och Stjernan».
 275, 16 *ganska* – helt.

Kirstinä, »Vattumato olemisen suuressa ketjussa – Zacharias Topelius eläinten suojelijana», 2011, s. 55 ff.; Laurent, *Topelius saturunoilijana* 1947, s. 130, 228, 230, 260, 263; Lehtonen, »Puoli vuosisataa lastenkirjailijana – Zacharias Topelius», 2003, s. 27; Rosenqvist »De sedliga och religiösa idéerna i Z. Topelius' diktning för barn», 1899, s. 13; Vasenius V 1927, s. 536

VISAN OM LILLA MAJA (s. 276 f.)

Visan publicerades i *Eos* 1/5 1861 till en melodi av G. W. Fink (se faksimil på eZTS, notbilagan sist).

Årstiderna är ett favoritmotiv hos Topelius starkt förknippat med det naturnära barnet. I visan personifieras månaden maj allegoriskt som en liten flicka vars frihet står i bjärt kontrast till skolans och läxans begränsningar – jfr skådespelen »Årstiderna» och »Perdita eller den förlorade våren» (Laurent 1947, s. 258).

Laurent, *Topelius saturunoilijana* 1947, s. 258

HURU SKOGENS SMÅ BARN LÄRDE SIG LÄSA (s. 277–283)

Sagan publicerades i *Eos* 15/7 1860. Den är ett exempel på Topelius fattigdomsidealiserings (jfr komm. till »Var god mot de fattiga», s. 1220 f.). Namnen Ester och Ahasverus finns i Esters bok i Gamla Testamentet och förstärker sagans allegoriska och sedelärande plan.

Sagan omfattar den fysikoteologiska föreställningen om naturen som Guds andra bok (jfr »Naturens hemlighet», s. 184). Här är det emellertid barnen som lär den personifierade naturen att läsa Bibeln, vilket sammanför barnet och naturen med en för Topelius berättelser typisk spegelkonstruktion (se inledningen, s. XXIII f.).

Ånglabeskyddet är också ett vanligt motiv i Topelius barnlitteratur liksom att naturen prisar Gud. Skyddsänglar förekommer mångfald och författaren framhåller särskilt barnets nära förhållande till änglar (Lehtonen 1998, s. 6; jfr Laurent 1947, s. 162).

Punktkommentarer

- 277, 1 *skogselden* – skogsbranden.
278, 27 *dukater* – mynt med hög guldhalt. I Sverige präglades dukater fram till 1868. Svenskt mynt användes i Finland parallellt med ryskt till 1840.
279, 4 *allrararaste* – ypperligaste.
279, 29 *beskedliga* – goda.
279, 31 *for sina färde* – parallelluttryck till drog sina färde.
280, 3–4 »*Var god mot de fattiga* » – Se s. 19.
280, 8 *sockerbröd* – sött bakverk.
280, 18 *efter* – eftersom.
280, 26 *spjelka pertor* – spjälka trä i tunna stickor.
280, 28 *Kille* – killing.
280, 28 *bäss* – bagge. Österbottniskt dialektalt uttal av bässe.
280, 28 *bocker* – bock.
280, 29 *Bucka* – stånga; i finländsk svenska, SAOB har detta belägg av Topelius.
281, 3 *blefs slut* – tog slut.
281, 18 *gufar* – stavningsvariant av gudfar; fadder, i folkligt språk även om äldre, respekterad person.
282, 29 *skönt* – vackert.
282, 30 *fursteligt* – parallellform till furstligt.
283, 1–2 *trumpen* – här förmodligen: tung, kraftig (jfr nor. dial. 'trump').
283, 7 *gräsbänken* – gräsbeklädd jordvall avsedd som sittplats.

Laurent, *Topelius saturunoilijana* 1947, s. 162; Lehtonen, »Topeli änglar», 1998, s. 6

TOINIS JULAFTON (s. 283–287)

Dikten publicerades i *Eos* 15/1 1861 och Topelius omarbetade den för *Läsning för barn*.

Dikten är utformad som ett brev från Toini till Emmi och har en tydlig, biografisk prägel. Topelius döttrar Toini, Rosa och Eva omnämns liksom hans systerdotter Emmi. Sex fattiga och namnlösa barn sjunger likt goda änglar och dikten är ett exempel på den kombination av fattigdomsidealisering och socialt engagemang som återkommer hos Topelius.

Dottern Toini Topelius var vid denna tid sex år fyllda. I ett brev till modern på juldagen 1860 (från Helsingfors) meddelar Topelius att: »Julgubben kom, som vanligt, och frågade om barnen varit snälla, hvarpå följde det vanliga svaret att det var nu si och så med den saken», men att barnen »voro så hjertans glada, Rosa med, åt sina klappar och det stora präktiga julträdet». I brevet till modern skildras hur döttrarna i stämor framför Topelius julvisor.

Julfirandet har också sin förebild i Nykarlebyjularna under Topelius egen barndom. Lönnqvist menar att dikten är ett illustrativt exempel på det borgerliga julfirande som Topelius skildrar i sin dagbok redan på 1830-talet (1996, s. 61 f.; jfr Laurent 1947, s. 79).

I brevdikten imiterar Topelius ett ungdomligt språk, t.ex. med förstärkningsord som »rysligt bra» och »förskräckligt roligt» (Laurent, s. 267).

Punktkommentarer

- 283, 1 *Efter* – eftersom.
 283, 9 *lackat* – förseglat (brev, paket) med lack, jfr lacka julklappar.
 283, 11 *liten smul* – lilla stumpan.
 284, 25 *tortor* – eventuellt jultårter. I Finland avses små, ofta stjärnformade, bakverk av smördeg med plommonfyllning.
 284, 38 *allt till* – ända till.
 285, 75 *dansmästare* – spratteligubbe.
 286, 87 *trägna* – här: i en ständig ström. Något oegentlig användning av ordet.

Laurent, *Topelius saturunoilijana* 1947, s. 79, 267; Lönnqvist, »Topelius och julen», 1996, s. 61 f.; ZT–Sofia Topelius 25/12 1860, *Brev. Zacharias Topelius korrespondens med föräldrarna*, ZTS XX:2 2018

DET VACKRASTE I SKOGEN (s. 287 ff.)

Sagan publicerades i *Eos* 1/7 1854. Dragen av fabel är tydliga och de personifierade träden utgör varnande exempel på fäfänga och egenkärlek (Laurent 1947, s. 255, 263). Barnen i sagan framställs i sin oskuldskraft och gudfruktighet som förebildliga exempel och naturen förväntas lära av dem. En variant av motivet återfinns i »Huru skogens små barn lärde sig läsa» (s. 277).

Punktkommentarer

- 287, 25 *latas* – (vard.) vara lat, sysslolös.
 288, 5 *snärja* – repa; i finländsk svenska i vissa delar av landet.
 288, 12 *skifva* – lamell infogad i pilbåge för att ge den större kraft; SAOB har detta belägg av Topelius.
 289, 16–18 *Gode Gud, hvad din skog är vacker! [...] prisa din nåd i alla våra lifsdagar!* – Laurent påpekar att Topelius här förbiser sin strävan att rikta sig till barnen på deras nivå; den religiösa tankegången är abstrakt och en vuxen människas (1947, s. 204).
 289, 16 *fattiga* – obetydliga.
 289, 27 *så framt* – om, ifall.

Laurent, *Topelius saturunoilijana* 1947, s. 255, 263

LILLA SKRÅLLAN ELLER DET SKRYNKLIGA
FÖRKLÄDET (s. 290 ff.)

Dikten publicerades i *Eos* 1/5 1863, som enda bidraget av Topelius det året. Vasenius påpekar att Topelius här presenterar en idealistisk tro på barmhärtighet och en verkningsfull fostran (V, s. 512, 528 f.). Dikten är även ett exempel på skildringen av det fattiga barnet som förebildligt när det gäller dygder som godhet, ordningsamhet och flit (jfr »Var god mot de fattiga», s. 19).

Punktkommentarer

290, 7 *ffollan* – här: smeksamt om flicka.

291, 32 *skrufva* – här: diskutera.

291, 57 *tippa* – flicka.

292, 66 *efter* – eftersom.

Vasenius V 1927, s. 512, 528 f.

HVITSIPPAN (s. 292–295)

Sagan publicerades i *Eos* 15/7 1862.

Den personifierade blomman ansluter till en lång litterär tradition med rötter i antik mytologi. Hos H. C. Andersen återfinns motivet i »Den lille Idas Blomster» (1835), »Sommerfuglen» (1860) och »Gaaseurten» (1838, jfr Samola 2019, s. 92 f.). I »Hvitsippa» kopplas motivet till olycklig och självuppoftande kärlek (jfr Laurent 1947, s. 162 f.). Motivet föregriper den blomsterkult som kännetecknar sekelskiftets visor och bilderböcker och återfinns i »Nora, som ej ville vara barn», »Verna Rosa», »Adalminas perla», »Ängsblommornas visa» och »Ängens Söndagsmorgon».

För blomstermotivet i Topelius visor, se Ann-Mari Häggman i »Topelius och barnens visor» (1998, s. 21, 23).

Punktkommentarer

292, 2 *efter* – eftersom.

292, 7 *Apollo* – Apollofjälil; den otrogne älskaren Apollo förekommer också i sagan »Blomstertinget» (*Sagor* 4, 1852).

292, 8 *kraschaner* – ordensstjärnor som betecknar högre grad i en riddarorden.

293, 4 *krusa* – neka för syns skull.

293, 8 *bien* – parallellform till bina.

293, 22 *Ändtligen* – till slut.

294, 25 *lappprisfrågor* – obetydliga frågor, struntfrågor.

294, 30–31 *lätt på vingen* – här: lättsinnig. Från uttrycket »lätt på foten».

295, 5 *var alldeles för litet på sin kant* – höll alldeles för lite på sin värdighet.

Andersen, *Eventyr, fortalte for Børn. Første Samling* 1835, s. 45; Andersen, *Folkekalender for Danmark* 1861 1860; Häggman, »Topelius och barnens visor», 1998, s. 21, 23; Laurent, *Topelius saturunolijana* 1947, s. 162 f.; Samola, »Kasvikuvausten etiikka ja sukupuolittuneet kasvit Zacharias Topeliuksen saduissa», 2019, s. 89, 92 f.

MUSTI (s. 295–300)

Dikten publicerades i *Eos* 1/3 1854. Den inleds som en realistisk berättelse men avslutas som en saga. Den trogna hunden är ett återkommande motiv i Topelius barnlitteratur, t.ex. i »Sagan om de fyra, som prisade Gud» (s. 310; jfr också »Fyrfota gärdet» i *Övrig barnlitteratur*, ZTS X:2). Musti, ett vanligt finskt hundnamn, återkommer i »Sanningens Perla» (s. 51).

Punktkommentarer

295, 9 *herrgåln* – herrgården, dialektal formvariant.

297, 54 *slekte* – slickade.

297, 62 *arg* – illasinnad.

297, 65 *ambition* – självkänsla.

Topelius, *Övrig barnlitteratur*, ZTS X:2 2021

DEN BARMHERTIGE ÄR RIK (s. 300–304)

Berättelsen publicerades i *Eos* 15/12 1857 och omarbetades helt för *Läsning för barn*.

Ofta beskriver Topelius fattiga miljöer, med t.ex. torparkojor, även om målgruppen för sagorna främst var barn i borgarhem – berättelsen är m.a.o. ett exempel på Topelius fattigdomsidealisering. Skepticismen mot penningen och penningens makt delade han med t.ex. författare som Balzac och Marx (Forsgård 1998, s. 21 f.; Lehtonen 1985, s. 90 ff.). Laurent jämför sagan med Jacob Tengströms moraliserande barnböcker och ser en förebild i bröderna Grimms »Der Arme und der Reiche» (1947, s. 25 f. och 130, jfr komm. till »Var god mot de fattiga»).

Att vara god mot fattiga eller att som fattig vara god gäller även djuren, som i den magiska dimensionen återgäldar godheten (jfr »Hallonmasken»). Djurens delaktighet görs till del av det kristna julbudskapet som också förmedlas genom sedvänjan att sätta ut kärvar till småfåglar (Lönnqvist 1996, s. 65). En biblisk berättelse om mat och dryck som aldrig sinar finns i 1 Kung. 1:17 (Laurent 1947, s. 216 ff., 192). Vasenius noterar att berättelsens sagofantastik är inslag i en i övrigt realistisk skildring (V, s. 536).

Punktkommentarer

300, 10 *sex kappar* – 27,48 liter. Kappe var en måttenhet för torrvaror, motsvarande 4,58 liter.

300, 10 *sexton tunnor* – 2 345,6 eller 2 638,4 liter. En tunna motsvarar 146,6 l struket mått eller 164,9 l fast mått.

301, 2 *osjälliga* – oskäligen, formvariant.

301, 8 *rikelig* – parallellform till riklig.

301, 21 *till bys* – till byn.

301, 26 *drifvat* – hopat drivor.

302, 1 *vilja* – skall.

302, 7 *ändtligen* – till slut.

302, 14 *näfverrifva* – strut eller ask av näver.

302, 22 *duktigt* – ordentligt eller kraftigt.

302, 35 *i otid* – i onödan.

303, 7 *trädfaskan* – parallellform till träflaskan.

303, 19 *allt framgent* – hädanefter.

303, 33 *inknappa* – utesluta.

304, 22–24 *Konung David säger i 37:de psalmen: »Jag [...] gå utan bröd.»* – Ps. 37:25: »Jag hafver ung varit, och är gammal vorden, och hafver ännu aldrig sett den rättfärdige förlåten, eller hans säd efter bröd gå.»

Forsgård, *I det femte inseglets tecken* 1998, s. 21 f.; Jaakkola, *Topeliaaninen usko – Kirjailija Sakari Topelius uskontokasvattajana* 2011, s. 111; Laurent, *Topelius saturunoilijana* 1947, s. 25 f., 130, 192, 216 ff.; Lehtonen, »Mammonan valta», 1985, s. 90 ff.; Lönnqvist, »Topelius och julen», 1996, s. 65; Vasenius V 1927, s. 536

ROSENPERLORNA (s. 304 f.)

Dikten publicerades i *Eos* 15/9 1856 och redigerades för *Läsning för barn*.

Topelius tillverkade själv som ung rosenpärlor som han skänkte som gåva (dagboken 29/8 1836 och 17/8 1840; jfr Vasenius II 1914, s. 117 och Laurent 1947, s. 79).

Laurent, *Topelius saturunoilijana* 1947, s. 79; Topelius, *Dagböcker*, ZTS XXI 2018, s. 465, 1053; Vasenius II 1914, s. 117

ELISA (s. 305–309)

Sagan publicerades i *Eos* 1/7 1862 med titeln »Om de små barnen i Frälsarens famn». Topelius dotter Rosa avled i april samma år.

Topelius återberättar den episod som skildras i Matt. 18:1–5 och anpassar den till barnets perspektiv. Den är en variant på författarens fattigdomsidelaisering och på bergspredikans ord om att himmelriket tillhör den som är fattig i anden. I sagan framställs barnet som ett förebildligt exempel på en sådan fattigdom (jfr kommentar till »Var god mot de fattiga», s. 1220).

Laurent betecknar sagan som en direkt predikan och en religiös meditation (s. 202 f., 204, 322).

Punktkommentarer

- 305, 8 granna – fina.
306, 13–15 »Sannerligen säger jag eder [...] han är den störste i himmelriket.» – Matt. 18:3–4.
306, 16 förunderligt – märkvärdigt eller besynnerligt.
306, 25 fattigt – obetydligt.
307, 4 oskyldiga – syndfria.
307, 11–12 »Låten barnen komma till mig och förmenen dem icke; ty sådana höra Guds rike till.» – Mark. 10:14 (se även Luk. 18:16).
307, 16 bedit – bett; formvariant.
307, 37–38 »Jag är vägen, sanningen och lifvet; hvilken som tror på mig, han skall lefva, om han än död blefve!» – Joh. 14:6: »Jag är vägen, och sanningen, och lifvet; ingen kommer till Fadren, utan genom mig» och Joh. 11:25: »Jag är uppståndelsen och lifvet; hvilken som tror på mig, han skall lefva, om han än död blefve.»
308, 11 katkesen – en sammanfattning av den kristna trons grundsatser i bokform, ofta använd som läromedel; innehåller stycken om de tio budorden, trosbekännelsen, Fader vår, nattvarden och dopet.
308, 21–27 Det händer också ofta, att Jesus tager barnen bort ifrån jorden [...] upp till Guds ljusa himmel. – Det döda barnet är ett återkommande tema i *Läsning*

för barn. Jfr t.ex. med »Om den sommar, som aldrig kom», s. 247. Topelius oskadliggör ofta döden genom att låta avlidna barn uppträda som änglar eller i fågelskepnad.

308, 35 *löje* – leende.

308, 36–37 »der två eller tre bland eder äro församlade i mitt namn, der är jag midt bland eder!» – Matt. 18:20: »Ty hvar två eller tre äro församlade i mitt namn, der är jag midt ibland dem.» (Jfr Laurent 1947, s. 203 f.)

Laurent, *Topelius saturunoilijana* 1947, s. 202 ff., 322

HIMMELENS BARN (s. 309 f.)

Dikten publicerades i *Eos* 1/8 1859.

Enligt Lehtonen kan de personifierade och könsbestämda naturfenomenen uppfattas som änglaväsen i Topelius värld (1998, s. 12). Den kosmiska kärleken är en återkommande trop i Topelius lyrik, mest genomarbetad i »Vintergatan» (ZTS I, s. 235 f.) – jfr havets prinsessa Unda Marina och skogens prins Florio i »Unda Marinas fotspår».

Laurent lyfter fram den estniska folksagan »Koiti ja Hämarik» (gryning och skymning) som inspirationskälla, tryckt bl.a. i *Helsingfors Tidningar* 1845 (Laurent 1947, s. 130).

Punktkommentar

309, 19–20 *De älska så hvarandra, Men träffas ej ändå.* – Jfr berättelsen om Delling, morgonrodnaden, och Atalanta, aftonrodnaden i »Huru Skandinavien och Finland blefvo en halfö», s. 925.

Laurent, *Topelius saturunoilijana* 1947, s. 130; Lehtonen, »Topeli änglar», 1998, s. 12; Topelius, *Ljungblommor*, ZTS I 2010, s. 235 f.

SAGAN OM DE FYRA, SOM PRISADE GUD (s. 310–313)

Den versifierade sagan publicerades i *Eos* 1/4 1862.

Punktkommentarer

312, 75 *löjligt* – roligt.

313, 95 *nådstolen* – Guds tron.

313, 96 *vordo* – blev.

Laurent, *Topelius saturunoilijana* 1947, s. 217

VÅRT LAND (s. 313–316)

Topelius sände berättelsen under sättningen av andra boken av *Läsning för barn* när Bonnier uppmärksammade honom på att fyra tomma trycksidor kunde fyllas med ett lämpligt »prosastycke» (AB–ZT 17/10 1866; jfr Vasenius VI, s. 276).

Titeln är densamma som J. L. Runebergs inledande dikt i *Fänrik Ståls sägner* (1848).

Topelius inleder med en exposé över det sköna fäderneslandet – det som barnet ska lära sig att älska, vörda och arbeta för. Landet personifieras som en älskande mor, evig och skyddad av Gud (Jaakkola 2011, s. 105). Laurent påpekar att metaforen även användes i ett tal som hölls av farbrodern Johan Gabriel Toppelius 2/11 1796 (1947, s. 249 f.; se Vasenius I, s. 110). Topelius utvecklar dessa teman i de inledande kapitlen i läseboken *Boken om Vårt Land* 1875.

Punktkommentarer

- 313, 7–10 *Jag stod en dag på det höga berget [...] vårt eget land!* – Jfr *Boken om Vårt Land* (1875, ZTS XVII, s. 149).
- 314, 33–35 *Jag mins en saga [...] Vill du höra, skall jag berätta.* – Som sagoberättare använder Topelius omhuldade litterära konventioner, här framställs sagan som ett infall, med ett motiv som hittats i naturen (Lehtonen 2001, s. 153 f.). Jfr berättelsen om Solgrim och Ödgrim som förvaldade landet på olika sätt (se »Konungens gåfwor» i *Boken om Vårt Land* 1875; ZTS XVII, s. 162 f.).
- 315, 4 *tyckten* – tyckte; i Finland även sade, menade (imperfektform av andra person pluralis).
- 315, 8–9 *Arbeten för eder moder, [...] J skolen göra henne rik.* – Jfr formulering och motiv i dikten »Arbetaresång» (1860) i *Nya blad*.
- 315, 16 *lätta på foten* – här: lättsinniga.
- 315, 16 *fjärlar* – parallellform till fjärlar.
- 315, 24 *vill* – skall. Vilja används här som hjälpverb, jfr »om jag ock ville omfamna» i följande mening där ordet används i betydelsen önska, ha lust att.
- 316, 25 *hågn* – beskydd.

Albert Bonnier–ZT 17/10 1866, *Brev. Zacharias Topelius korrespondens med förlag och översättare*, ZTS XX:1 2015; Jaakkola, *Topeliaaninen usko – Kirjailija Sakari Topelius uskonto-kasvattajana* 2011, s. 105; Laurent, *Topelius saturunoilijana* 1947, s. 149 f.; Lehtonen, »Das Märchen im Märchen oder Das Bild des Märchenerzählers bei Topelius und einigen anderen Autoren», 2001, s. 153 f.; Topelius, *Nya blad* 1860, ZTS II; Topelius, *Boken om Vårt Land* 1875, ZTS XVII, s. 149, 162 f.; Rosenqvist, »De sedliga och religiösa idéerna i Z. Topelius' diktning för barn», 1899, s. 12; Vasenius I 1912, s. 110; VI 1930, s. 276

BARNENS BÖN FÖR FÄDERNESLANDET (s. 316 f.)

Dikten publicerades i *Eos* 1/5 1854. Det pågående Krimkriget (1853–1856) avspeglas i dikten, liksom i övriga bidrag till tidningen från samma tid (Klinge 1988, s. 18).

Fattigdomen framställs som något positivt och hårdande, som i Topelius fosterländska barnlyrik överlag (Häggman 1998, s. 23). Topelius föreslog att bönen skulle föreses med en tonsättning av J. A. Josephson och intas först i tredje delen av *Läsning för barn*, men Bonnier ansåg att det »intagande» stycket »på ett särdeles lyckligt sätt» skulle avsluta andra samlingen (ZT–AB 5/10 1866, AB–ZT 17/10 1866).

Punktkommentar

- 317, 17 *fattiga* – obetydliga.

Häggman, »Topelius och barnens visor», 1998, s. 23; Klinge, *Finlands blåvita färger* 1988, s. 18; ZT–Albert Bonnier 5/10 1866, AB–ZT 17/10 1866, *Brev. Zacharias Topelius korrespondens med förlag och översättare*, ZTS XX:1 2015

LÄSNING FÖR BARN 3

RADIGUNDIS' PENNA (s. 321–327)

Dikten trycktes i *Sagor* III (1849) och omarbetades radikalt för *Läsning för barn*. Namnet »Radigundi» är förmodligen lånat från Ludwig Gotthard Kosegartens (1758–1818) dikt »Radegunde», om helgonet Radegund, bearbetad till svenska av Lars Jakob Stenbäck (1840; Laurent 1947, s. 194).

Hyllningen till inspirationen och fantasin slår an tonen för tredje delen av *Läsning för barn*. Den betonar mer än förorden i de två tidigare volymerna fantasin som ett »hexeri» och sagoskrivandet som att råka ut för »trollens lister». Vasenius noterar att Topelius omarbetade tredje strofen och tillade sex nya, där han utlägger den uppgift han ansåg att sagan bör fylla. I sin ursprungliga version är stycket ett hävdande, utan hänsyn till syftet, av poesin gentemot prosan, i enlighet med romantikens ideal. I de tillagda stroferna förtydligar Topelius det han såg som sagans uppgift: att värna om barndomens renhet (V, s. 475). Radigundis, sagornas drottning, kan jämföras med lyrikens sångfågel Sylvia, Topelius diktarröst i diktsviten Sylvias visor (tillkomna under 1850-talet; se ZTS I, s. XXVI ff.). Den av romantikerna högt värderade diktargåvan framställs som en värdefull skatt att vårda och bevara (Laurent 1947, s. 241).

Lehtonen benämner dikten ett romantiskt manifest, en »saga om en saga», som får en något tydligare religiös prägel i omarbetningen för *Läsning för barn* (2001, s. 154 f.). Topelius omnämner själv »Radigundis' penna» som en »saga» i berättelsen »Luftslotten» som han skrev tre år senare. Men »Radigundis' penna» kan också benämnas en romantisk poetik som i den strofiska diktens form behandlar konflikten mellan det poetiska och prosaiska. Valet av en strofisk och rimmad vers i stället för förordets prosa står i samklang med diktens hävdande av en poetisk livshållning.

Den platonska idén om det andliga som levandegör konsten framgår av dikotomin gåsen (pennan, tekniken, hantverket) och svanen (anden, fantasin; jfr sista versen).

Punktkommentarer

321, 21 *azuren* – himlarymden.

322, 39 *fjärlar* – parallellform till fjärilar.

322, 44 *sjumilstöflar* – stövlar, med vilka man kan förflytta sig sju mil med ett steg; ursprungligen från Chales Perraults saga om Tummeliten från 1697.

323, 65 *Förskriften* – bokstavsmall att skriva av (se Laurent 1947, s. 79, och Schalin 1935, s. 30).

323, 70 *försöka* – prova.

323, 80 *förbida*n – förväntan.

324, 99 *ånga* – här: doft.

325, 127 *reglor* – parallellform till regler.

326, 155 *lästa* – låsta.

326, 168 *väderbössa* – här förmodligen: rovbössa; leksak för barn bestående av ett (gås)pennrör med vilket det går att skjuta små bitar av rovor.

Laurent, *Topelius saturunoilijana* 1947, s. 79, 194, 241, 301 f.; Lehtonen, »Das Märchen im Märchen oder Das Bild des Märchenerzählers bei Topelius und einigen anderen Autoren«, 2001, s. 154 f.; Schalin, *Kuddnäs* 1935, s. 30; Vasenius V 1927, s. 475, 502 f.; Zilliacus, »Inledning«, *Ljungblommor*, ZTS I 2010, s. XXVI ff.

WALTERS ÄFVENTYR

(s. 327–357)

De åtta äventyren publicerades i *Eos* åren 1855–1856, ett i varje tidningsnummer och med en lärdom var för sig. Samtliga äventyr berättar om sexåringen Walter, som i *Eos* var fyra år gammal. Walter är en av Topelius centrala karaktärer och Topelius »barn-alter ego« (Lehtonen 2003, s. 27; Orlov 2003, s. 68; Ekelund 1969, s. 207). Äventyret i Himmelsbacken återkommer t.ex. i den självbiografiska »Moppe« (s. 1112).

Med Walter-sviten sätter sig Topelius in i barnets värld och låter det styra; Walters värld är hans egen och han fattar individualistiska beslut. Han är initiativrik och handlar impulsivt, vilket leder till att det ofta går på tok, men hurtigt och med stark rättskänsla upptäcker han själv att han »dummat sig« (Vasenius V, s. 532 ff.; se även Laurent 1947, s. 229, 230 f., 243, 326 f.). Med sviten om Walter introducerar Topelius rackarungen i den svenskspråkiga barnlitteraturen (Orlov 2003, s. 70; Zweigbergk 1965, s. 120; Lehtonen 2003, s. 27; Widhe 2018, s. 276; se inledningen, s. XLIX).

Widhe visar att leken är ett viktigt motiv i minst sex av de åtta berättelserna. Leken i äventyren genuskodas och den står i spänningsförhållande till den vuxna världens vardagliga ordning, vilket ger sviten en betydelsefull plats i den tradition av pojkböcker om buspojken som utvecklades under 1900-talet. Med äventyren gestaltar Topelius ett manlighetsblivande genom otyglad lek, där leken förkroppsligar den pojkmoral, och i förlängningen det manlighetsideal, som Topelius förespråkade (2015, s. 93 f., 97). Lappalainen konkluderar att den moraliska dimensionen i sagorna om Walter är ideal för att upprätthålla status quo; Topelius bemödar sig konsekvent om att uppfostra blivande goda medborgare av en nationalstat (2018, s. 30 f.).

Ekelund, »Topelius och hans samtid«, 1969, s. 207; Lappalainen, »Child figures in *Läsning för barn* by Zacharias Topelius«, 2018, s. 30 f.; Laurent, *Topelius saturunoilijana* 1947, s. 229 ff., 243, 326 f.; Lehtonen, »Puoli vuosisataa lastenkirjailijana – Zacharias Topelius«, 2003, s. 27; Orlov, »Tre gossar i snön och tiden«, 2003, s. 68; Widhe, »Lekens alternativa geografi«, 2014, s. 93 f.; Widhe, *Dö din hund!* 2015, s. 88, 93 f., 97; Widhe, »Inventing Subjectivity and the Rights of the Child in Nineteenth-Century Nordic Children's Literature«, 2018, s. 276; von Zweigbergk, *Barnboken i Sverige 1750–1950* 1965, s. 120; Vasenius V 1927, s. 532 ff.

WALTERS FÖRSTA ÄFVENTYR. OM WALTERS HEM SAMT OM LUNKENTUS OCH DEN RANDIGA KJOLEN (s. 327–332)

Den första versionen av berättelsen publicerades i *Eos* 15/1 1855 med undertiteln »Första kapitlet, hvori beskrifves huru Walter var en odygdig passagerare och fick ris af sin mamma». Den omarbetades helt för *Läsning för barn* drygt tio år senare. Värt att notera är att den ursprungliga versionens skildring av moderns bestraffningar och berättarens ställningstagande för barnaga har utgått i omarbetningen. Bearbetningen pekar mot att Topelius ville tona ner det disciplinerande perspektivet i den ursprungliga versionen och i stället se Walters lekfulla och obetänksamma bravader i ett mer försonande ljus. Detta i linje med den tolerans för barnets »uppsluppenhet» och »stoj» som Topelius efterlyser i förordet till första delen av *Läsning för barn*. Se inledningen, s. XXXII f. (Widhe 2015, s. 98).

Walters första äventyr upptar samma motiv som andra topelianska sagor om sturska pojkar, närmast »Pikku Matti» (först publicerad i *Sagor* IV 1852), en saga om en fattig pojke som för sin byxlöshet lånar kvinnokläder. På samma sätt som Walter försäkrar Pikku Matti allmänheten om att han är karl, och på samma sätt trakasseras och slåss han innan han förnedrad tar till flykten. Andra pojkar som i likhet med Walter är med om äventyr i roddbåtar är Tuttemuj, Georg (en äldre variant i »Georgs konungariken») och Lasse liten. Samtliga utsätter sig för naturens nyckfullhet och undsätts av äldre närstående.

Laurent påpekar att Walter förser sin Lunkentus med myror på samma sätt som fyra-åringen i J. L. Runebergs dikt »Blomsterhandlaren» (i *Dikter* 1848). Karaktären gamla Lena kan ha inspirerats av husan på Kuddnäs i Topelius barndom, Anna Lena Häggström (1947, s. 79, 191).

Den humoristiska presentationen av Walter är typisk för Topelius med uppräknningen av viktiga färdigheter liksom personifieringen av djuren (Lehtonen 2003, s. 27; Orlov 2003, s. 71; jfr Rosenqvist 1899, s. 6, se även Laurent 1947, s. 276).

Punktkommentarer

- 327, [titel] *Lunkentus* – omåttligt lång titelperson i en svensk folkbok från 1700-talet, kunde ta sju mil långa steg med sina stövlar.
- 327, 17 *hoppa kråka* – lek där man hoppar jämfota i nedhukad ställning.
- 327, 18 *hoppa bräde* – hopp från en bräda som ställts på en sten eller stock så, att den ena ändan är nedtyngd i marken medan den andra är ungefär en meter ovan marknivå.
- 327, 18 *slå trissa* – kastlek där två eller flera deltagare slår trissan, en rund skiva, mellan sig.
- 327, 20 *tjärnmjölk* – kärnmjölk.
- 327, 23 *stickelbär* – krusbär.
- 328, 23–24 *stolkarmen* – stolskarmen.
- 328, 35 *försöka* – prova.
- 328, 36 *vattsån* – vattensån.
- 328, 38 *mankerad* – sårad, stött; i finländsk svenska.
- 329, 30 *långs* – parallellform till längs.
- 330, 15 *abborriket* – sjön; SAOB har detta belägg av Topelius.
- 330, 20 *kafvade* – ro med oregelbundna, otympliga rörelser.
- 330, 22 *beskifvade* – beskärnade eller beklagade sig (finlandism).

- 330, 31 *lintyg* – linntyg, särk.
330, 36 *att slippa för godt köp* – att komma billigt eller lätt undan.
331, 1 *fnurrig* – tvär, stött.
331, 7 *jag är ingen flicka, jag är en karl!* – samma replik återkommer i »Pikku Matti» (Lfb 4).
331, 9 *afqvista löf* – samla löv till vinterfoder.
331, 11 *latas* – (vard.) vara lat, sysslolös.
331, 25 *kostym* – dräkt.
331, 27 *förträfflig* – här: stor.
332, 7 *öfra* – övre.

Laurent, *Topelius saturunoilijana* 1947, s. 79, 191, 276; Lehtonen, »Puoli vuosisataa lastenkirjailijana – Zacharias Topelius», 2003, s. 27; Orlov, »Tre gossar i snön och tiden», 2003, s. 71; Rosenqvist, »De sedliga och religiösa idéerna i Z. Topelius' diktning för barn», 1899, s. 6; Widhe, *Dö din hund!* 2015, s. 98

WALTERS ANDRA ÄFVENTYR, SOM HÄNDE SIG EN DAG I SOCKERLANDET VID HIMMELSBACKEN (s. 332–335)

Berättelsen publicerades i *Eos* 15/2 1855 med titeln »Walters andra äfventyr, som hände sig en dag med Bässen i Sockerlandet». Den omarbetades grundligt för *Läsning för barn* (jfr Widhe 2015, s. 119).

Skid- och källbackens topos i den nordiska barnlitteraturen går som en linje från H. C. Andersens »Snödrottningen», via Walter, till Tavaststjernas *Lille Karl* och Tove Janssons *Trollvinter* (Orlov 2003, s. 68). Himmelsbacken är namnet på en brant backe i Topelius hemtrakter i Nykarleby (Vasenius I, s. 245; Laurent 1947, s. 79 f.; Topelius dagbok 7/2 1837; se även »Moppe»).

Vinterlandskapet fungerar också som fond för Topelius hurtiga pojkidéal, återkommande bl.a. i »Skridskolöparen» och »Skolgossens Vintervisa». Widhe noterar att berättaren apostroferar sin egen läsare och ifrågasätter innesittarens bekväma lojhet för att därefter återge Walters vansinniga äventyr. Den oräddade Walter står som förebild för ett ostyrgt manlighetsprojekt som formar en kritik mot läsande pojkar (2015, s. 119).

Widhe konstaterar också att barnets perspektiv i berättelsen – och i barnlitteraturen överlag – inkluderar ett element av drömmar eller fantasi som upplevs så verkliga att barnprotagonisten, och i viss mån läsaren, förblir osäker på vad som egentligen utspelas. Tekniken visar att skildringen av drömmar eller andra fantastiska händelser bör tas på allvar om litteraturen ses ur barnets perspektiv (2018, s. 278 f.).

Punktkommentarer

- 332, 2 *pjåka* – pjoska, sjåpa dig.
333, 14 *Så gjorde Gud med Kain* – Gud gjorde ett märke i pannan på brodermördaren Kain, som tecken på brottslighet och ondska (1 Mos. 4:15).
334, 1 *let på* – parallellform till litade på.
334, 18–19 *rumormakare* – bråkmakare.

Laurent, *Topelius saturunoilijana* 1947, s. 79 f.; Orlov, »Tre gossar i snön och tiden», 2003,

s. 68; Topelius, *Dagböcker*, ZTS XXI 2018, s. 540; Vasenus I 1912, s. 245; Widhe, *Dö din hund!* 2015, s. 119; Widhe, »Inventing Subjectivity and the Rights of the Child in Nineteenth-Century Nordic Children's Literature», 2018, s. 278 f.

WALTERS TREDJE ÄFVENTYR, SOM HÄNDE, NÄR WALTER SLOG TRISSA (s. 335–338)

Berättelsen publicerades i *Eos* 1/6 1855 med titeln »Walters tredje äfventyr. Hvad som hände när Walter slog trissa».

Pedagogen Topelius framträder i den didaktiskt uppbyggda berättelsen, med en röst som står nära den i läseböckerna, »Af allting kan man lära sig något» (jfr *Naturens Bok*, t.ex. »Fjortonde läsningen. Om tyngd och rörelse.» samt »Femtonde läsningen. Om månen»). Upplägget används också i sviten Axels och Stinas samtal.

Punktkommentarer

- 335, [titeln] *slog trissa* – kastlek där två eller flera deltagare slog trissan, en rund skiva, mellan sig.
- 335, 6 *träd* – parallellform till trä.
- 335, 13 *lupit* – parallellform till löpt.
- 335, 19 *fem alnar* – 2,96 m; en svensk aln motsvarar 59,3 cm.
- 335, 19–20 *en svensk mil* – motsvarade före decimalsystemet 10 688,5 m.
- 336, 1 *efter cirkelmått* – med hjälp av en passare.
- 336, 3 *längs* – parallellform till längs.
- 336, 6 *två kvarter, eller en half aln* – ungefär 30 cm; en kvarter motsvarar en fjärdedels aln.
- 336, 14 *surra* – snurra.
- 336, 14 *månan* – parallellform till månen.
- 336, 30 *rifva* – riva, ask tillverkad av näver; i finländsk svenska.
- 336, 33 *parti* – lag.
- 336, 36 *Merändels* – mestadels.
- 336, 37 *sälgrän* – här förmodligen: slagträn, jfr sällträ.
- 337, 12–13 *Cæsar i slaget vid Pharsalus* – det avgörande slaget stod mellan Caesar och Pompejus 48 f.Kr.
- 337, 32 *klippare* – skojarare.
- 338, 5 *efter* – eftersom.
- 338, 20 *fandango* – spansk pardans i tretakt.

Topelius, *Naturens Bok och Boken om Vårt Land*, ZTS XVII 2017, s. 133, 138; Tarkiainen, »Topeliuksen suhde suomalaiseen kansanrunouteen», 1918, s. 27

WALTERS FJERDE ÄFVENTYR. NÄR MAN ÄR LAT, FÅR MAN AKTA SIN LUGG (s. 338–341)

Berättelsen publicerades i *Eos* 15/8 1855 och omarbetades för *Läsning för barn*. Den baserar sig på Topelius minnen av sin första lärare Anna Susanna Sahlbom (1784–1840), som höll en s.k. mamsellskola i en vindskammare i Nykarelby från 1820-talet framåt (Vase-

nus I, s. 279 och V, s. 513; Nyberg 1949, s. 62 f.; Laurent 1947, s. 80). Enligt Topelius var mamsell Sahlbom inte överdrivet sträng, men hade »fruktansvärda fingrar, enkom skapade att gripa i en yvig lugg» (1922, s. 33).

Trots att agan i berättelsen framställs som befogad talar Topelius varmt för en human skola »som afskaffar kroppsstraffet» (1867, s. 9 f.; i Finland förbjöds barnaga enligt lag 1984) – jfr omarbetningen av Walters första äventyr.

Widhe konstaterar att berättelsen ger uttryck för den något paradoxala föreställningen att det endast är i ett bejakande av pojkskapet som läsaren kan växa upp och bli en riktig man. Läses Walters andra och fjärde äventyr parallellt är budskapet dels att entydigt uppvärdera lärandets och läsandets låxa, formulerat av den besjälade naturen (rad 10 ff.), dels att förmedla en nedvärderande syn på unga och innesittande, manliga läsare (Widhe 2015, s. 119).

Punktkommentarer

339, 19–20 *Vet du hvar din vilja är? Jo, i mammas ridikyl.* – ridikyl: parallellform till redikyl; en liten handväska eller påse för sysaker. Liknelsen används också i »Var god mot de fattiga» (Lfb 1) och »Pikku Matti» (Lfb 4).

339, 25 *Nukku Matti* – (fi.) Jon Blund.

339, 34 *kexa* – käxa, tjata.

340, 2 *Absalon, som fastnade med sitt långa hår i en ek* – 2 Sam. 18:9.

340, 2–3 *Haman, som blef hängd i en galge* – Est. 7:10.

340, 4 *märkdukar* – dukar för övning i att brodera och sy korsstyg.

340, 31 *mankerad* – sårad, stött; i finländsk svenska.

Laurent, *Topelius saturunoiljana* 1947, s. 80; Nyberg, *Zachris Topelius* 1949, s. 62 f.; Topelius, *Självlvbiografiska anteckningar* 1922, s. 33; Topelius, »Skolan och Fäderneslandet», 1867, s. 9 f.; Widhe, *Dö din hund!* 2015, s. 119; Wrede, »Zachris Topelius – barnatro och fosterland», 1999, s. 330; Vasenius I 1912, s. 279; V, s. 513

WALTERS FEMTE ÄFVENTYR. HURU WALTER VILLE GÖRA SOM ROBINSON (s. 341–345)

Berättelsen publicerades i *Eos* 1/11 1855.

Femte äventyret parafraserar Daniel Defoes äventyrsroman om Robinson Crusoe (1719). Topelius hade förmodligen läst en förkortad, bearbetad version, sannolikt J. H. Campes *Robinson den Yngre* (sv. övers. 1815), vilken bidrog till den stora spridningen (se von Zweigbergk 1965, s. 48; Orlov 1999, s. 341). Redan som pojke skrev Topelius i ett av sina små häften en sammanfattning av Robinsons äventyr (Schalin 1931, s. 7 f.).

Lehtonen konstaterar att Walters läsning av Robinson öppnar en ny dimension i hans tillvaro. Han försöker förverkliga sin egen robinsonad, men törnar mot gränserna mellan fantasi och verklighet. Motivet är således ett exempel på »Gelebte Literatur in der Literatur», d.v.s. ett skönlitterärt verk som läses av en fiktiv karaktär får konsekvenser för dennes handlingar (Lehtonen 1990, s. 71 f., Widhe 2015, s. 19 – jfr »Rinaldo Rinaldini», Lfb 1).

Widhe drar paralleller till Rousseau som rekommenderade sin lärjunge Émile att läsa boken om Robinson i förhoppningen att adepten skulle agera som Robinson – precis som Walter gör, i Émiles efterföljd. I denna kontext framstår flera teman i Topelius berättelse.

telse som hämtade ur den rousseanska traditionen, inte minst tanken att barnet lär sig genom att i leken använda de egna sinnena. Walters rymning hemifrån mitt i natten antyder lekens motsättning till vuxenvärldens ordning och kan ses som ett försök att upprätta den frihet som Robinson förkroppsligar. En pojkvärld med egna spelregler framträder och blir ett led i den vuxna manlighetens formering, konkluderar Widhe (2015, s. 94 ff., 99).

Punktkommentarer

- 341, 4 *tuppen värpa i abc-boken* – Tuppen ses som en symbol för flit och vakenhet och har därför fått pryda abc-böckers pärmar; det sades att tuppen värpte åt de flitigaste eleverna.
- 341, 6–8 *A B C D, Katten låg på sned, Och Walter låg med.* – Varianten av bokstavsrimmet »A B C D, / katten låg på sne / ock en smörgås breve» förekom i Nykarleby (se Nordlander 1886, s. 130).
- 341, 9 *grin* – gråt.
- 341, 10 *peksticka* – pinne, med vilken eleven kan följa bokstäverna i texten.
- 341, 14 *lilla katekesen* – Martin Luthers sammanfattning av den kristna trons grundsatser, avsedd för folkundervisning.
- 341, 26 *blåstrutar* – strutar av pakettapper.
- 341, 28 *försökte* – provade.
- 341, 29 *blårtotte* – tofs av blånor; ett bimaterial från linförädlingen, som kunde användas som tätning eller spinnas och nyttjas som inslag i grovt tyg.
- 342, 2 *Flux* – bums, i samma ögonblick.
- 342, 7 *sprättbåge* – pilbåge.
- 343, 1 *ännu* – ytterligare, dessutom (finlandism).
- 343, 30 *skubbat* – skrubbat.
- 344, 11 *anställa ett skall* – gå skallgång.
- 345, 15 *som gått i rök* – brunnit ned, försvunnit.
- 345, 17 *undföll honom ännu* – sade han som av misstag.

Laurent, *Topelius saturunolijana* 1947, s. 276 f.; Lehtonen, »Intertextualitet i Topelius' berättelser», 1990, s. 71 f.; Lehtonen, »Puoli vuosisataa lastenkirjailijana – Zacharias Topelius», 2003, s. 27; Nordlander, *Svenska barnvisor ock barnrim* 1886, s. 130; Orlov, »'Var glad som sparven kvittrar' – barnlitteraturen», 1999, s. 341; Schalin, »Om sagoberättaren Zacharis Topelius», 1931, s. 7 f.; Widhe, *Dö din hund!* 2015, s. 19, 94–99; von Zweigbergk, *Barnboken i Sverige 1750–1950* 1965, s. 48

WALTERS SJETTE ÄFVENTYR. HURU WALTER GICK PÅ JAGT OCH SKJÖT FÖRUNDERLIGT MISTE (s. 345 ff.)

Berättelsen publicerades i *Eos* 15/4 1856 med titeln »Huru den, som varit lat, får sitta och se på, när andra leka» och omarbetades för *Läsning för barn*.

Topelius återanvänder här skid- och kälkbackens litterära topos (jfr Walters andra äventyr, jfr också den på skidor skickliga Fröken Drifva i Uleåborg, därifrån Walters skidor härstammar, i novellen »Fröken Drifva», 1860). Miljön kring »Himmelsbacken» väver samman berättelserna om Walter.

Punktkommentarer

- 345, 8 *Himmelsbacken* – miljö i »Walters andra äfventyr»; förebild i barndomens branta backar vid älvens strand i Nykarleby, bl.a. Högbäcka, Nybrobacken och »Himmelsbacken» (V I, s. 245; Topelius dagbok 7/2 1837).
- 345, 15 *sprättbågen* – pilbågen.
- 346, 5 *ffät* – spår.
- 346, 17 *springa på rullen* – springa i ett ekorrhjul.
- 346, 17 *Jag tycker hvad* – jag förmodar, jag föreställer mig att.
- 346, 20 *långa stunden* – långa stunder.
- 346, 21 *det ville aldrig passa* – det lyckades inte.
- 346, 36 *masade sig* – njöt.
- 346, 37 *paltade af* – traskade.
- 347, 4 *beskifvade sig* – beskärmade eller beklagade sig (finlandism).
- 347, 5 *låg uti själtåget* – låg för döden.

Orlov, »Tre gossar i snön och tiden», 2003, s. 68; Topelius, *Dagböcker*, ZTS XXI 2018, s. 540; Vasenius I 1927, s. 245

WALTERS SJUNDE ÄFVENTYR. HURU DEN TAPPRE WALTER
JAGADE VARGAR (s. 347–351)

Berättelsen publicerades i *Eos* 1/7 1856.

Orlov noterar att K. A. Tavaststjerna återanvänder motivet i *Lille Karl. En gosses roman, berättad för stora och små* (1897) när huvudpersonen, precis som Walter, ställs mot det snopna faktumet att vargen visar sig vara gårdshunden (2003, s. 75).

Punktkommentarer

- 347, 11 *Men man måste väl tro honom, efter han sjelf sade det.* – Jfr replik i »Axel och Stina. Första samtalet.»
- 347, 11 *efter* – eftersom.
- 348, 7 *rofbössa* – leksaksbössa att skjuta små rovbiter med.
- 348, 7 *sprättbåge* – pilbåge.
- 348, 7 *väderpistol* – pistol som avlossas med sammanpressad luft (luftgevär).
- 348, 20 *bässe* – bagge; dialektalt i finländsk svenska.
- 349, 26 *Fy, skäm ut honom!* – fy skäms!
- 349, 27 *ambition* – hederskänsla, självkänsla.
- 350, 35 *rosenbefängdt* – oerhört.

Orlov, »Tre gossar i snön och tiden», 2003, s. 75; Rosenqvist, »De sedliga och religiösa idéerna i Z. Topelius' diktning för barn», 1899, s. 8; Vasenius V, s. 532 ff.

WALTERS ÅTTONDE ÄFVENTYR. HURU WALTER SÖKTE EN SKATT OCH VILLE BLI RIK (s. 351–357)

Berättelsen publicerades i *Eos* 15/9 1856.

Enligt Vasenius ska Topelius som tioåring ha gått på skattjakt tillsammans med vännen Alexander Lithén (1816–1831) och de trodde sig då se en drakeld som till deras snopenhet visade sig vara fullmånen (V, s. 513). – Jfr motsvarande händelse i novellen »Skattgrävarne» (1842; ZTS VI 2020).

Äventyrscykeln om Walter avslutas med ett religiöst motiv: Orlov menar att Walter i den sista berättelsen nått målet – han invigs i kallet att motstå jordisk fåfänglighet och att leva enligt Guds ord (2003, s. 70). Det åttonde äventyret har flera hänvisningar till de föregående.

Punktkommentarer

- 351, 7 *badqvastar* – bastukvastar; SAOB har detta belägg av Topelius.
- 351, 8 *masurpipa* – pipa tillverkad av masurbjörk, d.v.s. ett ganska enkelt och billigt material.
- 352, 6 *ro ut med* – här: berätta.
- 352, 9 *drakeld* – ljussken som enligt folktron visar var en skatt ligger gömd.
- 352, 16–17 *tyckte det vara roligt nog* – tyckte det var roligt.
- 352, 37 *är Walter på skryt igen* – skryter Walter igen.
- 353, 17–18 *snärja enris* – repa enris; i finländsk svenska i vissa delar av landet.
- 353, 34 *dristeligen* – käckt.
- 354, 3 *skalkaktig* – spjuveraktig.
- 354, 24 *jordgömma* – i jorden nergrävd skatt (använt i Finland). SAOB har detta belägg av Topelius.
- 356, 11 *efter* – eftersom.
- 356, 13 *höfvidsmans* – befälhavares.

Laurent, *Topelius saturunolijana* 1947, s. 130; Orlov, »Tre gossar i snön och tiden», 2003, s. 70; Rosenqvist, »De sedliga och religiösa idéerna i Z. Topelius' diktning för barn», 1899, s. 16; Topelius, *Noveller och kortprosa*, ZTS VI 2020; Vasenius V, s. 513

AXEL OCH STINA (s. 357–372)

Dialogerna publicerades i *Eos* 1854, 1857 och 1859 som fristående berättelser.

I dialogerna ställs den mästrande skolgossen mot den bokligt okunniga men praktiska och livserfarna tjänarinnan. Axel leker magister och demonstrerar vad han lärt sig, Stina replikerar utifrån sin erfarenhetshorisont, ofta med ordlekar och kvickheter som kontrasterar Axels abstrakta kunskap (se Laurent 1947, s. 276). Kontentan är att bådas färdigheter behövs och är likvärdiga (s. 360, r. 108 ff. och s. 372, r. 329 ff.).

Det är troligt att Topelius hämtat inspiration till karaktären Stina från barndomshemets trotjänarinnor »Stina», Christina Mickelsdotter Sigfrids och »Anna Lena», Anna Helena Häggström (Schalin 1935, s. 37 och Laurent 1947, s. 69, 80 f.).

Laurent, *Topelius saturunolijana* 1947, s. 69, 80 f., 288 f.; Schalin, *Kuddnäs* 1935, s. 37

FÖRSTA SAMTALET. STINAS EXAMEN I MATHEMATISKA
GEOGRAFIN (s. 357–360)

Dialogen publicerades i *Eos* 1/3 1857.

Laurent påpekar att Jacob Tengström också skrev dialoger, varav en (»Samtal» i *Läse-Öfning för Mina Barn* 1795) på motsvarande sätt diskuterar brödets uppkomst (1947, s. 188; se inledningen, s. XLVI f.).

Punktkommentarer

- 357, [titeln] *mathematiska geografin* – behandlar avstånd, läge och planeternas rörelser.
357, 7 *hvarutaf* – av vad.
358, 38 *brödspett* – spett att träda brödkakor på till förvaring.
358, 39–40 *Det är 37 000 mil från jorden till mån.* – ungefär 395 500 kilometer; månens faktiska avstånd till jorden är 384 400 kilometer.
358, 53 *sätta dig i pumpen* – göra dig svarslös eller förlägen; i finländsk svenska.
358, 54 *Jag måste väl tro honom, efter han sjelf säger det.* – Jfr replik i »Walters sjunde äfventyr».
358, 54 *efter* – eftersom.
360, 108 *Vasserra* – bevars (utrop); förvrängning av vars herra tre, Vår Frälsares trä (korset).

Laurent, *Topelius saturunoilijana* 1947, s. 188, 276; Rosenqvist, »De sedliga och religiösa idéerna i Z. Topelius' diktning för barn», 1899, s. 9; Tengström, *Läse-Öfning för Mina Barn* 1795, s. 36; Tiitta, *Harmaakiven maa* 1994, s. 105 f.

ANDRA SAMTALET. EUROPAS KARTA (s. 360–364)

Dialogen publicerades i *Eos* 15/11 1854 som det första av de tre samtalen och omarbetades för *Läsning för barn*. Den tillkom under Krimkriget (1853–1856) som avspeglar sig i flera samtida verk av Topelius (se kommentar till »Fästningen Hjelteborg»). Tiitta noterar att Topelius i Rousseaus fotspår vägleder läsarna att läsa kartan på rätt sätt (1994, s. 105 f.).

Punktkommentarer

- 360, 2 *rådlös med sin tid* – uttråkad.
360, 2 *härftar* – reder ut.
361, 25–26 *Derföre vill han väl ha mera land af de kristna.* – Dialogen publicerades i *Eos* under pågående Krimkrig.
361, 28 *Nu ha vi kommit i påsen* – nu sitter vi fast.
361, 41 *rara* – förträffliga, ypperliga.
361, 44–45 *röda byxor* – Under 1700- och 1800-talen bar brittiska soldater röd uniform.
361, 50 *engelska sjukan* – rakit, sjukdom orsakad av D-vitaminbrist.
361, 56 *dukater* – mynt med hög guldhalt.
361, 58 *Islandsmossa* – islandslav.
362, 69 *en föreställning* – en förebråelse.
362, 82 *kodiljen* – följet, högen.

- 362, 83–84 »*den tappre landssoldat*» – »Den tapre landsoldat», Danmarks national-sång under danska kriget 1848–1850; skriven av Peter Faber, tonsatt av Emil Horneman.
- 362, 89 *katkeser* – katekeser, d.v.s. läroböcker i kristendomen.
- 362, 90 *bässar* – baggar; dialektalt i finländsk svenska.
- 362, 93 *Norrlandslärf* – lärf från Norrland, känt för sin goda kvalitet.
- 363, 101 *pränikor* – pränikor, jfr (ry.) prjanik, ryska pepparkakor; i finländsk svenska.
- 363, 102 *ryssläder* – juftläder.
- 363, 102 *silfverrublar* – ryska mynt, ursprungligen i form av en silverbarr med olika vikt och värde.
- 363, 102 *mjölmmattor* – fyrkantiga mjölbalar, hårt packade i säckväv.
- 363, 102 *laukkuryssar* – gårdfarihandlare med östkarelskt eller ryskt ursprung; *laukku* (fi.) syftar på ryggsäcken i läder som handelsmännen bar med sig.
- 363, 118 *potäter* – Topelius använder så gott som genomgående denna formvariant (uppfattades som provinsiell 1850, Dalin) av potatisar.
- 363, 130 *efter* – eftersom.
- 363, 135 *Ladugårdsdejan* – ladugårdspigan.

Laurent, Topelius *saturunoiljana* 1947, s. 171; Tiitta, *Harmaakiven maa* 1994, s. 105 f.

TREDJE SAMTALET. STINAS EXAMEN I VETENSKAPERNE (s. 364–372)

Dialogen publicerades i *Eos* 15/4 och 1/8 1859.

Den biografiska bakgrunden finns enligt Schalin i en händelse som utspelade sig mellan kusinen Gustaf Toppelius och tjänsteflickan Anna Lena på Kuddnäs (1935, s. 39 f.).

Jfr »Skrifva rätt och tänka rätt» (ZTS X:2).

Punktkommentarer

- 364, 3 *pertkorg* – pärtkorg, spånkorg.
- 364, 4–5 *mathematiska geografin* – behandlar geografins matematiska aspekter så som avstånd, läge och planeternas rörelser.
- 364, 28 *Cornelius och Cicero och Virgilius* – romerska författare.
- 365, 31 *themaboken* – skrivbok för översättningsövningar.
- 365, 42 *efter* – eftersom.
- 365, 47 *brygga* – framställa öl eller mjöd genom jäsnng.
- 365, 47 *häkla* – häckla (bereda lin genom kamning).
- 365, 48 *katkesen* – katekesen, d.v.s. lärobok i kristendomen.
- 365, 52 *kom i pumpen* – blev svarslös eller förlägen; i finländsk svenska.
- 367, 112 *verba regularia* – (lat.) regelbundna verb.
- 367, 113 *irregularia* – (lat.) oregelbundna.
- 367, 115 *pars orationis* – (lat.) ordklass.
- 367, 130 *Tro intet, att du slipper för så godt köp*. – Tro inte att du kommer så lätt undan.
- 367, 135 *platt intet* – absolut inte.
- 368, 174 *tabulan* – (lat.) multiplikationstabellen.
- 369, 192 *ett pund* – skålpund, 425 g.
- 369, 192 *15 skålpund* – 6 375 g.

- 370, 221 *handplaggor* – björkris för bestraffning genom slag på handflator eller fingrar.
 370, 229 *drifven* – tätad.
 370, 233 *fanerogamer* – (grek.) fröväxter.
 370, 233 *kryptogamer* – (grek.) spörväxter.
 370, 237 *låts* – låtsas.
 370, 238 *häckla* – redskap för linberedning, en bräda med vassa sylar mellan vilka linet dras för att kmmas.
 371, 261 *rättnu* – strax.
 371, 262 *bröms* – formvariant av broms (insekt).
 371, 263 *blindbröms* – underart av broms; här med nedsättande innebörd. SAOB har detta belägg av Topelius.
 371, 281 *verldens sju underverk* – antik grekisk förteckning över arkitektoniska märkvärdigheter.
 372, 303 *Rom grundlades år 753 före Christus*. – enligt Varro (116–27 f.Kr.), Roms lärdeste man.
 372, 304–305 *Davids far hette Isai, [...] Ruth, som var Davids fars farmor* – Ruth 4.
 372, 306 *att första korståget begynte år 1096* – Det första korståget åtog 1095 för att befria det heliga landet på påven Urban II:s uppmaning.
 372, 307–308 *att ön, der Paulus bleformstungen, hette Melite* – Malta. Apg. 28:1–3.
 372, 314 *plaggor* – slag med (björk)ris, stryk.
 372, 322 *ullflagorna* – kardade ulltottar, färdiga att spinnas.
 372, 327 *stallgumse* – bagge som hölls inne i stallet.
 372, 332 *kullrar* – faller, stupar.

Laurent, *Topelius saturunoilijana* 1947, s. 80 f., 276; Schalin, *Kuddnäs* 1935, s. 39 f.

VÄNTA LITET! (s. 373 f.)

Dikten, en av Topelius många årstidsdikter, publicerades i *Eos* 1/6 1855 med en melodi av Karl Collan (se faksimil på eZTS, notbilagan sist).

I slutet av maj 1855 rådde det »novemberkyla» i landet, men den första juni kom värmen, noterar Topelius i *Helsingfors Tidningar* (2/6 1855). Som ofta hos Topelius personifieras våren här som en ung flicka. Jfr kommentar till »Visan om lilla Maja», s. 1257.

Laurent, *Topelius saturunoilijana* 1947, s. 258; Vasenius VI 1930, s. 276

BJÖRKENS STORA PLANER I MÖSSÖRONTIDEN (s. 374–378)

Sagan publicerades i *Eos* 15/5 1857 med titeln »En historia om björkens stora planer i mössörontiden» och omarbetades grundligt för *Läsning för barn*.

Sagan om björkens öden och äventyr är utformad som en exempelberättelse. Berättaren vänder sig till läsarna och liknar dem vid unga träd som kan ta lärdom av björkens obrutna vilja. Samtidigt som högmod och fåfänga gestaltas som löjeväckande framställs stolta drömmar om ära och lycka som något i slutändan positivt. Sagan kontrasterar därmed mot det hos Topelius vanliga motivet om att vara fattig i anden (se kommentar till »Var god mot de fattiga», s. 1220 f.). Barnagan framställs som något »helsosamt».

Laurent ser ett inflytande från H. C. Andersen, framför allt från sagan »Kjæreste-folkene (Toppen og Bolden)» (1843) som upptar frierimotivet och fåfången (Laurent 1947, s. 299, 255 f.). Rosenqvist tar fasta på grundtanken att fåfången är klandervärd medan Laurent framhåller berättelsens per aspera ad astra-motiv: björken kämpar sig genom motgångarna utan att förlora hoppet (Rosenqvist 1899, s. 9; Laurent 1947, s. 160, 229; jfr »'Bättre folk och sämre folk'», se inl., s. XXXVIII).

Punktkommentarer

- 374, 2 *efter* – eftersom.
- 375, 10 *badqvastar* – bastukvastar.
- 376, 9 *basade* – tuktrade.
- 376, 11 *en liten bastu* – en liten risbastu, ett litet kok stryk.
- 376, 21 *folka sig* – börjar uppföra sig som folk, blir hyfsade; SAOB har detta belägg av Topelius.

Laurent, *Topelius saturunoilijana* 1947; s. 160, 229, 255 f., 299; Rosenqvist, »De sedliga och religiösa idéerna i Z. Topelius' diktning för barn», 1899, s. 9

»BÄTTRE FOLK OCH SÄMRE FOLK» (s. 378–381)

Dikten publicerades i *Eos* 1/2 1855.

Dikten flätar samman Topelius ansträngningar att förena nationens medborgare i en föreställd gemenskap utan klassmotsättningar och den kristna föreställningen om fattigdomen som ett ideal. Vasenius betonar att Topelius här strävar efter att uppfostra blivande medborgare genom att böja barnens vilja till att göra det goda (V, s. 526 f.). Laurent tar fasta på hur ståndsfördomar uppenbaras och hur Topelius i sin sagodiktning strävade efter att motverka klassmotsättningar genom att anmärka på uttryck som »bättre» och »sämre» om folk. Målet med karaktärsfostran är ödmjukhet, som inte visar sig i samhällsställning utan genom handlingar (1947, s. 45, 69, 228, 232).

Punktkommentarer

- 378, 5 *spritterny* – splitterny.
- 378, 18 *Utan kompliment och krus* – stående uttryck: utan vidare omständigheter.

Laurent, *Topelius saturunoilijana* 1947, s. 45, 69, 228, 232; Vasenius V 1927, s. 526 f.

TROLLENS JUL (s. 381–386)

Sagan publicerades i *Eos* 15/1 1857 med undertiteln »En spritterny saga» och omarbetades för *Läsning för barn*.

Det kristna julmotivet med frälsarens födelse och Betlehemsstjärnan kontrasteras mot hedniska inslag som svart katt, drakblod, tordyvelskal och spindlar. I enlighet med gammal nordisk folktro framträder julnatten som den tidpunkt när övernaturliga krafter kom i rörelse och det gudomliga uppenbaras; frälsarens namn är den magiska kraft som får ljuset att vinna över mörkret. Julens budskap blir en inkarnation av tacksamhet och givmildhet (Laurent 1947, s. 129, 234; Lönnqvist 1996, s. 65, se inledningen, s. LIV, not 123).

Det retoriska stildraget där konungens fråga och spejarens svar upprepas påminner om ett avsnitt i Charles Perraults saga om Riddar Blåskägg (i *Gåsmors sagor* 1697) och används av Topelius i flera sagor (Laurent 1947, s. 132, 262; jfr »Björken och Stjernen«). Motivet med de sovande barnen som drömmer fantasifullt på julafton återfinns i E. T. A. Hoffmans konstsaga *Nußknacker und Mausekönig* (1816).

Punktkommentarer

- 381, 8 *oklappad* – utan klappar.
382, 3 *missbytta* – vanlottade, förfördelade.
382, 25 *ispiggar* – istappar.
382, 28 *Rastekais* – magiskt berg förknippat med Rásttigáisá (alt. Rastigaissa), fjäll beläget i norra Norge; figurerar också i »Rimtussen«.
383, 1 *en aln* – en svensk aln motsvarar 59,3 cm.
383, 5 *långs* – parallellform till längs.
383, 22–23 *alltsedan han sprack* – fjällkungen sprack av ilska för att Sampo Lappelill fick ett kristligt dop.
383, 33 *snyta* – snoppa.
383, 34–35 *En sådan ljussax skulle väl somliga tycka mycket om att få till julklapp af trol-len.* – Kan läsas som kommentar till potentiella samhälleliga tvångsåtgärder, som censuren (Laurent 1947, s. 267).
385, 35 *julbullar* – julbröd i form av bullar, ofta i tjänarnas eller de fattigas julkost.

Laurent, *Topelius saturunoilijana* 1947, s. 129, 132, 234, 262, 267; Lönnqvist, »Topelius och julen«, 1996, s. 65; Vasenius V 1927, s. 536

HÖBERGNINGEN (s. 386–391)

Sångleken publicerades i *Eos* 1/9 1854 och omarbetades grundligt för *Läsning för barn*.

Laurent karakteriserar sångleken som en dialog riktad till de allra yngsta, till sin form jämförbar med Jacob Tengströms versifierade dialog, »Det lätta rytteriet« (1799, s. 101) som också avslutas med unison körsång (1947, s. 188, 298).

Sångleken sattes upp på Kungliga teatern i Stockholm 1914 av Alma Sjömans trupp med musik av Alice Tegnér (Helander 1998, s. 25).

Punktkommentarer

- 387, 36 *Basa* – här: springa.
387, 41 *menlös* – oskuldsfull.
389, 93 *simpa* – bildl. i förebrående tilltal.

Kungliga Operans digitala arkiv, arkivet.operan.se/repertoar/; Laurent, *Topelius saturunoilijana* 1947, s. 188, 250, 289; Helander, *Från sagospel till barntragedi* 1998, s. 25; Tengström, *Tidsfördrif För Mina Barn* 1799, s. 101

SKRIDSKOLÖPAREN (s. 391–394)

Berättelsen publicerades i första numret av *Eos* 2/1 1854 som ett av Topelius första bidrag till barntidningen (efter »Nyrårshelsning» och »Lilla Emmas Morgonvisa», se *Övrig barnlitteratur*, ZTS X:2).

Den för Topelius typiska vintermiljön fungerar som fond för att formulera ett hurtigt och friskt pojkeideal (se inledningen, s. XLIX ff., LXI; flickornas frusna händer och exalterade bravo-rop nämns endast i förbifarten). Vasenius härleder berättelsen till en biografisk episod som modern Sofia Topelius återger i ett brev till sonen (16/4 1843): två pojkar, sju och åtta år gamla, åker kälke på en väg som leder till en isvak, varpå en ram-lar i. Den andra räddar honom ur vaken utan att själv falla i, trots att det är glashalt och han saknar fotfäste. Vasenius menar att Topelius »offrar» sitt eget barndomsintresse att klippa pappersdockor och använder det som en bild för vekhet i kontrast till mod och styrka (V, s. 513; jfr Laurent 1947, s. 81 och 309 f.).

Historien sammanfattar centrala sidor av Topelius pojkeideal. Berättelsens funktion är att illustrera den inledningsvis formulerade sensmoralen att en pojke blir stark och frisk av att vara ute. Motivet med en vek och en modig bror är bekant i samtida barnlitteratur som t.ex. i Carl Magnus Ekbohrns »De begge bröderna eller den kurerade morsgrisen» (1854) (Widhe 2014, s. 14; 2015, s. 115).

Widhe visar att berättelsen knyter an till det borgerliga manlighetsprojekt som formades under tidigt 1800-tal, och som understryker vikten av kroppsträning. Tilltalet inbjuder till solidaritet mellan män, vilket upprättar ett ideal som står i spänningsförhållande till kvinnligheten i moderns uppfostran. Läsaren uppmanas att utveckla en stark karaktär som innebär egen vilja och att inte låta sig domineras eller kontrolleras av andra. Det går i linje med samtidens syn på medelklasspojars förutsättningar: berättelsen infogar sig i ett övergripande modernitetsprojekt (Widhe 2015, s. 116 ff.). Kritiken av pojkar som läser för mycket förstärks i den omarbetade versionen för *Läsning för barn* (Widhe 2015, s. 118 f.).

Liknande vintermiljöer finns i bl.a. »Walters andra äfventyr», »Raska gossar» och »På blank is». Jfr också »Skridskoåkaren» i *Ljungblommor* II (1850).

Punktcommentarer

- 391, 15 *pappersdansmästare* – sprattelgubbe, dansgubbe.
- 391, 16 *Robinson – Robinson Crusoe*, Daniel Defoes roman från 1719.
- 391, 16 *trädstycken* – träbitar; träd, parallellform till trä.
- 392, 7 *skötte som karlar sin bok* – klarade sina studier med framgång.
- 392, 8 *klickade* – misslyckades.
- 392, 9 *munsjörer* – skämtsamt om unga herrar, från fra. monsieur, min herre.
- 392, 11 *abborr* – abborre; SAOB har detta belägg av Topelius.
- 392, 12–18 *byggde om vintern fästningar utaf snö*. [...] *vi se glada ut, vi, fastän vi få oss en kula af snö, så det smäller i tröjan*. – Jfr »Fästningen Hjelteborg».
- 392, 31 *Mathias spände remmarna i kors om sina fötter* – Ännu i mitten av 1800-talet bestod den vanliga skridskon av en fotplatta av trä med metallskena som med läderremmar spändes fast i skon.
- 394, 12 *skröt af* – skröt med.

Laurent, *Topelius saturunolijana* 1947, s. 81, 309 f.; Sofia Topelius–ZT 16/4 1843, *Brev. Zacharias Topelius korrespondens med föräldrarna*, ZTS XX:2 2018; Topelius, *Övrig barnlitteratur*, ZTS X:2 2021; Vasenius V, s. 513; Widhe, »Lekens alternativa geografi» 2014, s. 14; Widhe, *Dö din hund!* 2015, s. 115–119

HURU FRITHIOF RED PÅ FÖRSTA MAJ (s. 394 ff.)

Dikten publicerades i *Eos* 15/5 1856 med titeln »Huru Frithiof red om första Maj». – Det rimmade omkvädet »Och hej och hopp,/ Trafvalapp i galopp! I kapp, i kapp. Trafvalapp!» föregriper Lennart Hellsings språkliga experimentlusta. Se inledningen, s. LXVIII.

Punktkommentarer

- 394, 3 *haj* – förskräckt.
394, 5 *Stallgumsen* – baggen som hölls i stallet.
394, 5 *buckade* – stängade.
394, 8 *Trafvalapp* – travarelapp, springpojke.
395, 31 *fluxen* – en handvändning, strax; i finländsk svenska.

Laurent, *Topelius saturunoilijana* 1947, s. 81

ELI RHEM (s. 396 ff.)

Berättelsen publicerades i *Eos* 15/4 1855.

Topelius var en framstegsivrare som intresserade sig för det modernas inträde i samtiden, och en förespråkare för järnvägen. I berättelsen är järnvägsmotivet knutet till en viss plats, Amerika, tematiken är hjältemod. Förmodligen baserar sig berättelsen på en händelse som Topelius läst om i någon tidning.

Den biografiska berättelsen är uppbyggd som ett sedelärande exempel där Eli Rhems samlade egenskaper vilja, mod och beslutsamhet presenteras som ett ideal också för läsaren.

Det biografiska exemplet är vanligt förekommande i äldre biografier som sammanflätar moraliska värderingar med fakta som lyfter fram förebildliga egenskaper och tjänar således ett moralpedagogiskt syfte. Se vidare Delblanc 1965.

Jfr avsnittet »Den första järnvägen i Finland» i novellen »Tant Mirabeau» 1863.

Punktkommentarer

- 396, 7 *efter* – eftersom.
396, 13 *Finland härtills blott en* – Helsingfors–Tavastehusbanan med en längd på 108 km och restid på 4,5 timmar.
396, 23 *Wiborg* – Viborg anslöts till Petersburgsbanan 1871.
397, 36–37 *sammanskjöto* – samlade.

Delblanc, *Ära och minne* 1965; Laurent, *Topelius saturunoilijana* 1947, s. 81 f., 227, 309 f.; Forsgård, *I det femte inseglets tecken* 1998, s. 14; Topelius, *Noveller och kortprosa*, ZTS VI 2020

RASKA GOSSAR (s. 398 ff.)

Dikten publicerades i *Eos* 1/2 1857 och tonsattes av Jakob Axel Josephson för *Läsning för barn* (se faksimil på eZTS, notbilagan sist; ZT–Albert Bonnier 30/9 1867).

Dikten upptar det återkommande motivet med raska och hurtiga pojkar i vintermiljö, som kontrasteras mot veklingar och innesittare. Laurent tar fasta på fosterlandskänslan

i dikten (1947, s. 250). Jfr vintern som topos och Topelius manlighetsideal i komm. till »Skridskolöparen», »Walters andra äfventyr» och »Skolgossens Vintervisa».

Punktkommentarer

399, 24 *sockerlandet* – här: snödrivorna.

399, 32 *damma på* – dänger till, klår; SAOB har detta belägg av Topelius.

Laurent, *Topelius saturunoilijana* 1947, s. 250; ZT–Albert Bonnier 30/9 1867, *Brev. Zacharias Topelius korrespondens med förlag och översättare*, ZTS XX:1 2015; Vasenius VI 1930, s. 276

DEN STORA FRÅGAN (s. 400–403)

Berättelsens tema är den allestädes närvarande kärleken – i naturen, mellan människor och till Gud. Ett kärleksfullt sinne framstår som en förutsättning för verkligt liv eftersom alltings ursprung, Gud, är kärlek.

Punktkommentarer

400, 6 *Älskar du mig?* – Jfr »Hvitsippan» (s. 292 f.).

400, 12 *löje* – leende.

402, 35 *fattiga* – stackars, arma.

Jaakkola, *Topeliaaninen usko* – Kirjailija Sakari Topelius *uskontokasvattajana* 2011, s. 98 f.; Laurent, *Topelius saturunoilijana* 1947, s. 219; Rosenqvist, »De sedliga och religiösa idéerna i Z. Topelius' diktning för barn» 1899, s. 17

SAUL OCH DAVID (s. 403 ff.)

Dikten publicerades i *Eos* 1/11 1857. Den utgår från berättelsen om David som får tjänst hos Saul i 1 Sam. 16.

Punktkommentar

404, 50 *Jehovah* – namn på Israels gud (Jahve).

KYRKKLOCKORNA (s. 405–412)

Sagan publicerades i *Sagor* IV (1852).

Laurent förmodar att Topelius har tagit intryck av Schillers klassiska dikt »Das Lied von der Glocke» (1799). Båda beskriver hur kyrkklockorna ringer i olika livsskederna men Topelius beskrivning är mer utpräglat romantisk (1947, s. 180, 82).

Punktkommentarer

405, 13 *ehvad* – vare sig.

405, 19 *den påfviska läran* – den romersk-katolska läran, före reformationen.

405, 21 *träd* – parallellform till trä.

- 405, 23–24 *Det heliga skall man icke tillbedja i träd och sten, utan i anda och sanning.*
– Udden riktas mot katolicismen (jfr passus i »Påskmorgonen», Laurent 1947, s. 220).
- 405, 30 *ty jättarne hade byggt henne* – Föreställningen att gråstenskyrkor byggts av jättar förekommer i folktro (Laurent 1947, s. 131).
- 406, 9 *billigt* – rimligt.
- 406, 10–11 *Hon hade under stora ofreden för hundrafemtio år sedan varit nedsänkt i sjön*
– Innan den ryska ockupationen (1713–1721) nått Nykarleby stad 1714, lät rådman Nils Brask nedsänka de två största kyrkklockorna i en båt för att rädda dem undan ockupanterna (jfr *Boken om Vårt Land. Femte Läsningen* och Laurent 1947, s. 131). Vid ordinarie häradsting i februari 1722 beslutades om att bärga klockorna. Jfr även hur kyrkklockor bärgas i »Vinter- och vårdagar», *Fältskärens berättelser. Fjerde cykeln*.
- 406, 11 *stora ofreden* – ursprungligen folklig benämning (fi. iso viha) på ryska ockupationen 1713–1721.
- 406, 38 *alnar* – en svensk aln motsvarar 59,3 cm.
- 407, 4 *brassad* – här: upphäld; i finländsk svenska.
- 407, 7–14 *en drottning vid namn Ulrika Eleonora [...]* skickades strax till klockgjutaren.
– Exempel på de rådiga kvinnor, även med historisk förebild, som befolkar Topelius barnlitteratur (jfr inledningen, s. XXVII och LII).
- 407, 7 *Ulrika Eleonora* – d.y. (1688–1741), regerade 1719–1741; syster till Karl XII.
- 407, 22 *uppläst* – läst upp.
- 409, 37 *till Herrens bord* – till nattvarden.
- 410, 4 *långs* – parallellform till längs.
- 410, 20 *vadmalsskörtet* – nedre delen af rocken, sydd i tjockt ylletyg.
- 410, 23 *trampsteget* – pedalen.
- 411, 20 *klungo* – klingade.

Jaakkola, *Topeliaaninen usko* – Kirjailija Sakari Topelius uskontokasvattajana 2011, s. 99; Laurent, *Topelius saturunoilijana* 1947, s. 82, 131, 180, 220; Topelius, *Naturens Bok och Boken om Vårt Land*, ZTS XVII, s. 420; Topelius, *Fältskärens berättelser*, ZTS VII, s. 757 f.; Topelius, *Övrig barnlitteratur*, ZTS X:2; Vasenius V 1927, s. 490 ff.

SAGAN OM LILLIS NÄSA (s. 412–416)

Den strofiskt uppbyggda rimsagan publicerades i *Sagor IV* (1852).

Den uttryckligt formulerade sensmoralen att »hvar och en bör nöjas med sin näsa» liknar den sedelärande kontentan i Anna Maria Lennngrens »Porträtterne» (Vasenius V, s. 491; jfr också liknande sedelärande tonfall i Hoffmans *Der Struwwelpeter* 1845, på sv. 1849). Lappalainen konstaterar att narrativet är avvikande för Topelius berättelser som i regel slutar lyckligt. Motivet påminner om sagan *Le avventure di Pinocchio* av Carlo Collodi (1881), med samma rötter som Topelius dikt: en traditionell folksaga om en växande näsa, jfr t.ex. bröderna Grimms »Die lange Nase» (1815) som också förekommer i asiatisk och afrikansk folklöre (2018, s. 30).

Punktkommentarer

- 412, 11 *katkesen* – katekesen, d.v.s. lärobok i kristendomen.
 412, 12 *las* – (dialektalt) läste.
 413, 29 *juleringen* – juldansen.
 413, 30 *skrapa nos* – skrapnos, en sällskapslek där spelarna i tur och ordning skall plocka pinnar ur en hög utan att rubba högen; förloraren skrapas på näsan med den pinne som rört sig.
 413, 46 *chikan* – förolämpning.
 414, 55 *Hvaba?* – kortform av hvad behagas, vad för slags, hur sa?
 414, 77 *fänge* – här: gåva.
 416, 115 *fattig* – (den) stackaren; SAOB har detta belägg av Topelius.
 416, 126 *Hvi* – varför.
 416, 133 *aln* – en svensk aln motsvarar 59,3 cm.

Lappalainen, »Child figures in *Läsning för barn* by Zacharias Topelius» 2018, s. 30; Laurent, *Topelius saturunoilijana* 1947, s. 310; Vasenius V 1927, s. 490 f.; VI 1930, s. 340

GOSSEN FRÅN BRAHESTAD (s. 416–420)

Den biografiska berättelsen om gossen från Brahestad är uppbyggd som ett sedelärande exempel och illustrerar »hvad det är att försaka sig sjelf och att lefva för andra» (s. 416).

Äventyraren och frihetskämpen August Maximilian Myhrberg föddes i Brahestad 1797 och avled i Stockholm 31/3 1867. Han var mest omtalad för sitt deltagande i Grekiska frihetskriget under vilket han sårades ett antal gånger. Myhrberg gjorde ett bestående intryck på Topelius som själv hade hört honom berätta om kriget »med en enkelhet och en åskådlighet, som endast den kan erbjuda, vilken själv varit med» (1922, s. 215 f.). Det florerade många myter kring Myhrbergs hjältedåd i frihetskriegen i Europa och de fick näring av hans anspråkslöshet och förtegenhet. Han var en känd profil i Stockholm och han begravdes med statliga svenska hedersbetygelser. Den bild som Topelius målar upp av en bortglömd hjälte (s. 419 f., r. 35) är således fabricerad.

Berättelsen är en av flera skildringar där historiska personer först presenteras som barn och därefter som vuxna förebilder för de unga (jfr »Gossen från Sammatti» och »Flickan vid Kauttua»). Topelius ville särskilt uppmärksamma personer med finsk härkomst som blivit kända i Sverige (Vasenius IV, s. 485). Men anledning av Myhrbergs fränfalle skrev Topelius också dikten »Öfverste Fabviers Adjutant» (ZTS II, s. 59, komm. s. 403 f.).

Myhrberg omtalas också i Sara Wacklins *Hundrade minnen från Österbotten* (1844–1845); också där sägs moderns oro beröra pojken mer än den fysiska smärtan som fallet förorsakade (Laurent 1947, s. 190).

Punktkommentarer

- 417, 6 *efter* – eftersom.
 417, 8–11 *Hade han en leksak, som han allrämest tyckte om, så hände ibland, att han gerna gaf bort den. [...] Och det lyckades.* – Jfr motiv i sagan »Moppe», om uppfostringsprincipen att avstå från kära föremål (se kommentar, s. 1386).
 417, 29–30 *grep stadigt med båda händerna i den stora qvarnvingen* – Topelius föreslog att motivet »gossen Myhrberg på väderqvarnen» kunde ingå som illustra-

- tion, men idén förverkligades inte (ZT–Albert Bonnier 30/9 1867, AB–ZT 21/10 1867).
- 418, 16 *på rätt* – i riktig ställning (i finländsk svenska).
- 419, 18 *stridde* – formavariant av *stred*; lexikografen Dalin uppger (1853) i första hand svag böjning (*stridde*), i andra hand stark (*stred*).
- 419, 35 *Greklands frihet* – Kriget för Greklands självständighet från turkarna fördes 1821–1829, Myhrberg anslöt sig till de filhellenska trupperna 1825.
- 420, 3 *på en af Vestindiens öar* – Myhrberg utnämndes av kung Karl XIV Johan till major på den svenska besittningen Saint Barthélemy i Västindien 1842.

Albert Bonnier–ZT 21/10 1867, ZT–AB 30/9 1867, *Brev. Zacharias Topelius korrespondens med förlag och översättare*, ZTS XX:1 2015; Topelius, *Nya blad och Ljung*, ZTS II 2019, s. 59 f., komm. s. 403 f.; Laurent, *Topelius saturunoilijana* 1947, s. 189 f.; Tarkiainen, »Myhrberg, August Maximilian», *Biografiskt lexikon för Finland* 2; Topelius, *Självbiografiska anteckningar* 1922, s. 215 f.; Vasenius IV 1924, s. 485; VI 1930, s. 278

PÅ BLANK IS (s. 420 f.)

Dikten är ett exempel på hur Topelius barnlyrik kan bryta av mot barnlitteraturens typiska syfte att ge moraliska lärdomar. I dikten står skildringen av naturens skönhet i centrum och indirekt används den för att skapa en nationalkänsla hos läsarna.

Dikten tonsattes för *Läsning för barn* av Jakob Axel Josephson (se faksimil på eZTS, musikbilagan sist). Den knyter an till det återkommande motivet med friska och modiga protagonister i vintermiljö, jfr t.ex. »Skridskolöparen» (s. 391), samt vintern som topos i den nordiska litteraturen (Orlov 2003, s. 68, och Laurent 1947, s. 81). Jfr även »Skridskoåkaren» i *Ljungblommor* II (1850): med samma iver besjungs naturen och på liknande sätt styr skrinnares mot »vännens famn och brasans sken».

Punktkommentar

- 421, 18 *I dig sin runa rista jemt*. – Jfr versen »Och hvar runa så klar, / Som i isen jag skar,» med kommentar till »Skridskoåkaren», *Ljungblommor* II, ZTS I, s. 411.

Laurent, *Topelius saturunoilijana* 1947, s. 81; Orlov, »Tre gossar i snön och tiden», 2003, s. 68; Vasenius VI 1930, s. 276; Topelius, *Ljungblommor*, ZTS I 2010, komm. s. 411; ZT–Albert Bonnier 30/9 1867, *Brev. Zacharias Topelius korrespondens med förlag och översättare*, ZTS XX:1 2015

DE SMÅ FÅGLARNAS KLAGAN (s. 422 f.)

Dikten förmedlar Topelius djurskyddstanke, som i synnerhet gällde småfåglar. I ett brev till förläggaren Bonnier 30/9 1867 påpekar Topelius att dikten är tänkt som en förmaning, ett »memento för okynligt sällskap». Några år senare, 1870, initierade Topelius Finlands första djurskyddsförening, Majföreningen, till småfåglars skydd.

Punktkommentarer

- 422, 3 *Atlas* – Atlasbergen; bergsområde i nordvästra Afrika.
- 422, 7 *snögat* – parallellform till *snöat*.
- 422, 9–12 *Vi bytte mot denna arma nord [...]* *Vi hungrade [...]* *Vi frösso hellre på hemmets jord.* – Finland genomlevde 1865–1868 en följd av missväxtår. Sommarens 1867 var exceptionellt sen och den första nattfrosten kom redan i början av september. Skörden slog fel och hungersnöd hotade hela landet (Topelius, *Finlands krönika* 2004, s. 180 f.).
- 422, 22 *blygd* – skam.
- 422, 24 *skygd* – skydd.

Topelius, *Finlands krönika* 2004, s. 180 f.; ZT–Bonnier 30/9 1867, *Brev. Zacharias Topelius korrespondens med förlag och översättare*, ZTS XX:1 2015

BJÖRKEN OCH STJERNAN (S. 423–429)

»Björken och Stjernen», en av Topelius mest kända och översatta verk för barn, publicerades först i *Sagor* IV 1852. Den förenar element från legenden och den historiska berättelsen och har i flera generationer spelat en stor roll i odlandet av den finska nationalkänslan (Lehtonen 2003, s. 29; jfr Klinge 1988, s. 46; Vest 1905, s. 165 f.).

Sagan kan härledas till en släktlegend om Topelius farfars far, Kristoffer Toppelius (f. 1703 el. 1706). Enligt historien fördes den unge Kristoffer under den ryska ockupationen 1715 till Ryssland, där han bodde många år innan han av längtan gav sig av för att slutligen hamna i Stockholm, där han råkade träffa sin mor (Topelius 1922, s. 3 f., Lagus 1918, s. 272 f.; Nyberg 1949, s. 28 ff.; Vasenius I, s. 93, V, s. 494). Lagus redovisar också andra snarlika österbottniska sägner om stora ofreden som kan ha spelat större roll (1918, s. 273–278; jfr Lagerlöf 1920, s. 2, 5 ff.; Nyberg 1947, s. 408). Se även *Fältskärens berättelser*, ZTS VII, s. 890 med kommentar s. 1604.

Berättelser om syskonpar är ett vanligt motiv i samtida barnlitteratur. Schoolfield drar paralleller till H. C. Andersen och bröderna Grimms »Hänsel und Gretel» (1812–1815) samt syskonparet i Adalbert Stifters »Bergkristall» (1853) som också uppvisar tematiska beröringspunkter med Topelius saga (1997, s. 14, 18 f.; jfr Lappalainen 2018, s. 27). Lagus lyfter fram metamorfostemat som en viktig inspirationskälla för Topelius i unga år (1918, s. 281 f., 285 f.); Ovidius *Metamorfoser* läste han som 15-åring (dagboken 18/7 1833).

Vasenius visar på det anmärkningsvärta nya i sagan: att barn uppträder som huvudpersoner med ett självständigt inre liv som leder till handling, och som dessutom står i opposition till de vuxnas vilja (V, s. 491 f., 497). Handlingen har dessutom ett högre mål i kärleken till fosterlandet. Laurent poängterar att fosterlandskärleken hos barnen tar sig uttryck som en längtan till hemmet och tillgivenhet för föräldrarna, jämförbar med sagan »Pikku Matti». Björken står som symbol för fosterlandet (1947, s. 250, 256 f., 315).

Vasenius noterar upprepningen som retoriskt grepp (V, s. 499; jfr Lagus 1918, s. 271 f.; Laurent 1947, s. 132, 262). Upprepningarna och hänvisningar till välkända folksagor framhäver sagans form. Greppet kallar Schoolfield »Märchen»-retorik. Sagokarakteren underbyggs med ett triadiskt mönster i allt från beskrivningen av stora ofredens mänskliga öden till de räddande fåglarnas goda handlingar som presenteras i tretal (1997, s. 15 f.). Folksagans drag syns också i att barnen förstår fåglarnas språk, i att änglarna är de döda

syskonens själar och i upplösningen som uppenbarar ett gudomligt ingripande enligt deus ex machina (Lagus 1918, s. 280; Lehtonen 1998, s. 10).

Sagens bibliska element behandlas ingående av Lagus, som noterar att den religiösa tematiken framträder tydligare i omarbetningen för *Läsning för barn* (1918, s. 278, fotnot 1). Också Schoolfield lyfter fram de bibliska anspelningarna som ett effektivt stilistiskt spår, t.ex. i ordformerna (grät »bitterligen», Gud har »underbarligen») och i att Gud genom fåglarna visar barnen vägen, liksom han visade Israels folk vägen till det heliga landet i en molnstod och en eldstod (i 2 Mos. 13–14).

Sagan representerar 1800-talets idealistiska nationalromantik och romantikens nära förhållande till naturen (Bergman 2008, s. 170; jfr Orlov 1999, s. 345; Ekelund 1969, s. 207; Schoolfield 1997, s. 14). Schoolfield konstaterar att sagan skriver in sig i den europeiska, litterära traditionen som kan benämnas som den viktorianska eran, biedermeiern, nationalismen eller senromantiken. Han påpekar att sagans beståndsdelar smickrar den patriotiska självbilden och utgör en perfekt kulturell artefakt (1997, s. 20–23).

Bergman identifierar tre nivåer i sagan: en historisk, en romantisk och en mytisk. Den historiska behandlar berättelserna från stora ofredens tid, om barn som fördes till Ryssland, medan den romantiska nivån syns i beskrivningen av det nära förhållandet till naturen och i att barnen lämnar hemmet som små och återvänder som närmast fullvuxna. Den mytiska nivån formas i sin tur av de både explicita och implicita allusionerna på Bibeln (2008, s. 166–171).

Schoolfield ser en koppling till den samtida operagenren, vilket delvis kan bero på att författaren samtidigt färdigställde operan *Kung Carls Jagt* (1997, s. 14, 22). Schoolfield hävdar att sagans tidsbestämelse uttrycker Topelius opportunism i förhållande till Ryssland, men resonemanget faller på att han använt en upplaga från 1932; i de tryck som utkom under Topelius livstid är tidsangivelsen (stora nordiska kriget) intakt (för 140 år sen > 150 > 170).

Sagan fick stor spridning på finska i och med att den intogs i översättningen av *Boken om Vårt Land, Maamme kirja* från 1944. Det är knappast en tillfällighet att sagan publicerades under fortsättningskriget (Holopainen et al. 2018; jfr Bergman 2008, s. 170).

Vasenius drar en parallell till dikten om »Georg August Wallin» (1852; ZTS I, s. 231): både barnen och Wallin går genom livet med ett tydligt mål. Topelius pekar inte på uppgiftens karaktär utan på det beslutsamma sätt på vilket den utförs (V, s. 499).

Punktkommentarer

- 423, 4 *För etthundra och femtio år sedan var i Finland stor nöd.* – Här avses stora ofreden, i Finland benämning på den ryska ockupationen 1713–1721 under stora nordiska kriget 1700–1721.
- 423, 6 *öddes* – ödslades: gick förlorade.
- 423, 17–18 *sagan om riddar Blåskäggs unga hustru* – i Perraults *Contes de ma mère l'oye* (1697), se inledningen, s. XXXVII f.
- 423, 26–27 *och hyddorna reste sig åter med hast* – Schoolfield uppmärksammar likheter med Ps. 118:15 och Ords. 14:11 (1997, s. 16).
- 424, 3–5 *Det var med dem som med de fångne judar i Babylon, [...] ty deras hjerta var i Jerusalem.* – Jfr Ps. 137.
- 424, 10 *mil* – En svensk mil motsvarade 1665–1889 10 688,54 meter.
- 424, 38–425, 1 *låg dem i hågen* – kretsade i deras tankar.
- 425, 5 *förekommer* – förefaller.

- 425, 19–20 *Hvart jag mig i världen vänder, Står min lycka i Guds händer.* – »Gud som haver barnen kär» publicerades första gången 1780.
- 425, 21–22 *Och Gud skall sända sina englar att gå vid vår sida i det främmande landet* – Motiv från Bibeln, se Mal. 3:1: »Se, jag sänder min budbärare, han skall bana väg för mig.» Jfr Mark. 1:2, Matt. 11:10 och Luk. 7:27.
- 425, 25–28 *En dag kommo de till ett ställe, der två lika breda vägar gingo hvar åt sitt håll, [...] här går den rätta vägen, det hör jag på fåglarnas qvitter.* – Jfr motiv i »Den bättre vägen».
- 425, 28–29 *våra fåglar äro något förmer [...] att ledsaga oss hem.* – Lagus noterar »dubbel-metamorfosen»: de döda barnens själar har transformerats till änglar, som vidare förvandlats till fåglar (1918, s. 282).
- 425, 29 *fåglaamn* – fågelskepnad.
- 426, 6 *härtills* – hittills.
- 427, 10–11 *När herdarne gingo om natten till Bethlehem, gick stjernan före dem.* – Lagus ser här en anspelning på Matteusevangeliet och förklarar att »gossen icke rätt väl kom ihåg sin bibliska historia och sammanblandade herdarne och de vise männen från Österlandet!» (1918, s. 279; jfr Schoolfield 1997, s. 18).
- 427, 18 *den strålände aftonstjernan* – planeten Venus, som p.g.a. sin bana är klart synlig både vid solupp- och nedgång.
- 427, 36–37 *nu är det pingst, när Gud sände hugsvalaren ned till de bedröfvade hjertan* – Tob. 2–3, Joh. 16:17.
- 427, 36 *hugsvalaren* – den helige ande.
- 428, 3–4 *Han, som förde Israels barn ur fångenskapen* – den gammaltestamentliga folkledaren och profeten Mose i 2 Mos. 12.
- 428, 16 *underbarligen* – på ett förunderligt sätt.
- 428, 36–38 *Englarna i fåglaamn, [...] de voro våra små syskon, som sofva i grafven.* – Lehtonen uppmärksammar att folktrons själsfågel här »sammanblandas med den kristna änglabilden» (1998, s. 10; jfr Lagus 1918, s. 282, 286).
- 429, 12 *allt framgent* – hädanefter.
- 429, 15 *lysa* – vägleda.

Bergman, »Koivu ja tähti – monikerroksinen satu», 2008, s. 166–171; Ekelund, »Topelius och hans samtid», 1969, s. 207; Estlander, »Topelius som historiker», 1918, s. 118; Grändell, »Inledning», *Föreläsningar i geografi och historia*, ZTS XV 2017/2020; Holopainen et al., »Johdanto», *Maamme kirja* 2018; Jaakkola, *Topeliaaninen usko – Kirjailija Sakari Topelius uskontokasvattajana* 2011, s. 193; Klinge, *Finlands blåvita färger* 1988, s. 46; Lagerlöf, *Zachris Topelius* 1920, s. 2; Lagus, »Sagan om björken och stjärnan», 1918, s. 270–287; Lappalainen, »Child figures in *Läsning för barn* by Zacharias Topelius» 2018, s. 27; Laurent, *Topelius saturunoiijana* 1947, s. 100, 132, 207, 250, 256 f., 262, 315; Lehtonen, »Topeli änglar», 1998, s. 10; Lehtonen, »Puoli vuosisataa lastenkirjailijana – Zacharias Topelius», 2003, s. 22, 29; Nyberg, »Selma Lagerlöf och Zachris Topelius» 1947, s. 408; Nyberg, *Zachris Topelius* 1949, s. 28 ff.; Orlov, »'Var glad som sparven kvittrar' – barnlitteraturen», 1999, s. 345; Rosenqvist »De sedliga och religiösa idéerna i Z. Topelius' diktning för barn», 1899, s. 17; Schoolfield, »Reflections on Z. Topelius' *The Birch and the Star*», 1997, s. 11–26; Topelius, *Självbiografiska anteckningar* 1922, s. 3 f.; Topelius, *Dagböcker*, ZTS XXI 2018, s. 71; Topelius, *Fältskärens berättelser*, ZTS VII 2018, s. 890, komm. s. 1604; Vasenius I 1912, s. 93; V 1927, s. 491, 494, 496–499; Vest, *Zachris Topelius* 1905, s. 165 f.

BARNENS BÖN FÖR ALLA (s. 429–435)

Dikten publicerades i *Eos* 1/1 1859 och omarbetades för *Läsning för barn*.

Enligt Lehtonen hör dikten, som hon betecknar som »ett ovanligt djärvt stycke barnlitteratur», till en av de minst kända i *Läsning för barn*. Barnböner på vers är däremot en genre med anor som läsarna vid tiden för publiceringen var välbekanta med. Tematiska och formmässiga likheter finns i »Njärshelsning» (tryckt i *Eos* 1854), »Njärsnatten» samt i »Barnens bön för fäderneslandet» (1995, s. 91, 94).

Dikttykeln speglar Topelius kristna världsåskådning och introducerar förbönens grundtanke (jfr Jakobsbrevet 5:13–16), men strävar också efter att väcka barnets sociala intresse (Laurent 1947, s. 211, 233; Lehtonen 2003, s. 29). Den lutherskt allvarliga grundtonen bär drag av romantikens idealisering av barndomen med fokus på idén om barnets oskuld (Lehtonen 1995, s. 96). Sensmoralen är dyster: den fysiska och materiella världen är en sorgesam plats men det finns möjlighet för den som ber att hoppas på förlösning i en annan, andlig värld (Forsgård 1998, s. 172).

Den svärmodiga grundtonen kan härledas till sonen Rafaels död 1858 och branden i Nykarleby samma år, menar Lehtonen. Topelius använder anaforer som effektivt upprepnings- och katalogiseringsteknik. Dikttykelns grundmönster, med stegringen från det lilla och personliga till det stora, allmänmänskliga, påträffas även i Victor Hugos dikt »La Prière pour tous» 1831 (Lehtonen 1995, s. 93–96; Forsgård 1998, s. 29). Lehtonen identifierar också Alphonse de Lamartines »Hymne de l'enfant à son réveil» som en intertext (s. 94).

Laurent påvisar influenser av Jacob Tengström, som utgav två barnböcker 1795 (*Läse-Öfning för Mina Barn*) respektive 1799 (*Tidsfördrif för Mina Barn*), där både böner och religiösa dikter ingår (1947, s. 188 f.). Se inledningen, s. XLVI.

Punktkommentarer

- 429, 1–4 *Ett år förlidit [...] I världens natt, der hon snart skall brista.* – Lehtonen noterar att Topelius använder samma melankoliska bild betydligt senare, i inledningen till *Planaternas skyddslingar* 1886 (ZTS IX, s. 8; 1995, s. 91).
- 430, 18 *vårt lätta fjät* – (bildl.) våra obetydliga steg.
- 430, 21–22 *Och Gud, som hafver små barnen kär' [...] fast du liten är,* – Den gamla bönen »Gud som haver barnen kär», trycktes första gången 1780.
- 430, 23 *jorderingen* – jordens krets.
- 431, 63 *Ehvad* – vad än.
- 431, 65–72 *Bed för ditt fädernesland: Vårt land, min Gud, vårt fosterland, [...] ditt vittne vara.* – Strofen knyter an till J. L. Runebergs »Vårt land» och till psalmen »Fosterlandet» (»Bevara, Gud, vårt fosterland»), (Lehtonen 1995, s. 92).
- 435, 194 *Tillkomme så ditt rike.* – Jfr »Fader vår» i Matt. 6:9–13 och Luk. 11:2–4.

Forsgård, *I det femte inseglets tecken* 1998, s. 29, 172; Jaakkola, *Topeliaaninen usko – Kirjailija Sakari Topelius uskontokasvattajana* 2011, s. 100; Laurent, *Topelius saturunoilijana* 1947, s. 83, 188 f., 211, 233; Lehtonen, »Vem skall barnet bedja för?», 1995, s. 91, 93–96; Lehtonen, »Puoli vuosisataa lastenkirjailijana – Zacharias Topelius», 2003, s. 29; Topelius, *Planaternas skyddslingar*, ZTS IX 2020, s. 8

LÄSNING FÖR BARN 4

HVAD SKALL DU ÄLSKA? (s. 439–439)

Dikten publicerades i *Trollsländan* 18/3 1871 i en betydligt kortare version; tre strofer tillkom i bearbetningen för *Läsning för barn*. Den ger prov på Topelius fattigdomsidealisering, se vidare komm. till »Var god mot de fattiga».

Stilen är högtidligt arkaiserande och budskapet att prioritera rätt i livet. Dikten var en favorit i det sena 1800-talets läseböcker och den första strofen har varit populär i minnesböcker från 1890-talet fram till 1970-talet (Häggman 1998, s. 22 f.; Ekrem 2002, s. 85).

Punktkommentar

439, 2 *bud* – föreskrift, regler.

Ekrem, *Lev lycklig, glöm ej mig!* 2002, s. 85; Häggman, »Topelius och barnens visor», 1998, s. 22 f.

PRINSESSAN TÖRNROSA (s. 440–482)

Pjäsen publicerades i sex nummer av *Trollsländan* 12/2–16/4 1870.

Folksagan om Törnrosa ingår i Charles Perraults *Contes de ma mère l'oie* (1697, sv. *Gåsmors sator*), den första sagoboken i Europa avsedd för barn, och utgavs i tysk översättning av bröderna Grimm 1812–1815 (i *Kinder- und Hausmärchen*). I Topelius tolkning av sagan går motivet tillbaka på den Grimmska förlagan, men det är sannolikt att han också använde Perrault som källa, vilket framgår av gemensamma drag som saknas i den tyska versionen (Laurent 1947, s. 22, 106, 108–111; Lappalainen 2018, s. 26). Laurent ser spår av Atterboms *Lycksalighetens ö* (1824) och Shakespeares *Henry IV* (ca 1596–1598) och förmodar att Holbergs *Ulysses von Ithacia* (1723) kan ha inspirerat bl.a. till besvärjelserna på nonsensspråk (s. 173 f, 177).

Apo noterar att författarna under 1800-talet omstöpte sagotraditionen för olika syften. En tidig version i motivutvecklingen är Giambattista Basiles »Sole, Luna e Talia» i *Il Pentamerone* (1634–1636), en erotisk fantasi om en oskuld som blir havande. Basile inspirerade Perrault, vars mer civiliserade saga är anpassad till en annan tid – med fantasielement men utan Basiles nakenhet och triangeldrama. Grimms version är förkortad och förenklad och naturens roll större. När Topelius tar sig an motivet speglas också samtiden i pjäsen, t.ex. hungersnödsåret 1868 som för Topelius innebar personliga förluster. I pjäsen presenteras också en modell för det goda samhället: ståndssamhället styrt av kungligheter är värt att bevara, men enligt Topelius genom regentens starka band till folket. Sagans mest föräldrade drag är kvinnosynen, speciellt den nobla damens etiska och moraliska ok som definieras i feernas gåvor – med slutresultatet av en närmast kvinnlig »messias»-bild (Apo 2005, s. 156 ff., 168, 173, 175 ff.).

Laurent kategoriserar pjäsen som ett sagospel. Utmärkande för sagospellet är spänningsmomentet, komiken och den kristna sensmoralen. Den sistnämnda visar sig i att Topelius inte bara nämner de goda gåvorna utan även ingående definierar dem som dyg-

der (1947, s. 111 f., 288, 219). Laurent hänvisar dessutom till Törnrosa som symbol för ett nytt år (utgående från Pierre Saintyves' *Les contes de Perrault et les récits parallèles* 1923) och till den påföljande vårens fruktsamhet (s. 109). Lehtonen noterar att det genomgående temat för Topelius skådespel, kampen mellan gott och ont, i pjäsen konkretiseras i sagoväsendena Ljusöga och Mörköga (2003, s. 30).

De komiska dragen, som gjort pjäsen till en av Topelius populäraste barnpjäser, syns främst i karaktärsskildringen och i dess rikliga attribut av romantisk ironi (Laurent 1947, s. 272 ff., 298; jfr Lehtonen 1990, s. 57). Lehtonen noterar komiken i överdriften, namnen och de måttlöst långa uppräkningsarna (2003, s. 30). Dessutom konkretiserar Topelius på romantikers sätt sagans tidsperspektiv i detaljen med skorna: den lilla flickan Susanna uppträder som 108-åring med samma skor som hon fick av Törnrosa, vilket framhäver kontrasten mellan den stillastående och den fortlöpande tiden (Lehtonen 1987, s. 366).

Paavolainen påpekar att Holofernes karaktär i »Fågel blå» här motsvaras av tre karaktärer: mästerkocken, överste munskänken och hovmarskalken von Cirkel. Kunigunda excellerar i tillkrånglade titlar och övervakar den goda smaken – en typisk topeliansk gestalt som han godmodigt ironiserar över. Kunigunda har egentligen rätt, men hennes kommentarer är malplacerade och skjuter över målet. De goda feerna personifierar de egenskaper Topelius ville uppmuntra hos flickor (2019, s. 213 f.).

Det är Topelius Törnrosa som blivit den version som fått fotfäste i Finland (Laitinen 1988, s. 90). I Sverige har pjäsen uppförts ofta, bl.a. på Dramaten och Oscarsteatern i Stockholm och på Stora teatern i Göteborg (Svensson 2011, s. 195; Helander 1998, s. 36 f.).

Se även »Förspel till 'Prinsessan Törnrosa'» (s. 1003) och »Verna Rosa» (s. 212); jfr även novellen »Vernas Rosor» (1856) samt *Hertiginnan af Finland* (1850), där Törnrosasagan spelar en viktig roll som subtext (Lehtonen 1990, s. 56–59; jfr Laurent, s. 112 f.).

Punktkommentarer

- 440, 3 *lindebarn* – spädbarn.
- 440, 3 *förryckt* – från vettet, vansinnigt.
- 440, 6 *strax* – genast.
- 440, 12 *kapuner* – kastrerade uppgödda tuppar.
- 441, 20 *snöberg* – (bildl.) desserter av vispad grädde eller vispade äggvitor och socker som påminner om snöberg.
- 441, 20 *krokaner* – bakverk av mandelmassa, formade som torn.
- 441, 21 *pumpnicklar* – tjocka pepparkakor med glasyr; i finländsk svenska.
- 441, 27 *lappskräddarens* – skräddare som lappar kläder.
- 441, 39 *Drummelpeter* – ovardad karaktär i Heinrich Hoffmans berömda bilderbok *Der Struwwelpeter* (1845), som bearbetades till svenska av Emilie Topelius och utkom i Åbo under titeln *Julbocken eller den svenska Drummelpetter* (1849).
- 442, 60 *Tattar Dara* – biperson i »Skyddsengeln», där hon rövar bort kungasonen; exempel på Topelius referenser mellan berättelser (se inledningen, s. LVI ff.).
- 442, 87 *echapera* – från fra. échapper, undfalla, smita.
- 442, 88 *bonvivant* – man som älskar nöjen och god mat.
- 442, 88 *mauvais sujet* – dålig människa, toker; från fra. mauvais, dålig, olycksbringande, och sujet, människa, person, även underkastad.
- 443, 92 *fysionomi* – här: ansikte.

- 443, 106 *exeqvera* – här: framföra.
- 443, 124 *hofjunkare* – ädlingar som tjänstgör vid kungens hov.
- 443, 124 *munsjörer* – förnåma herrar, från fra. monsieur, min herre.
- 444, 137 *förblommeras* – talas om i förskönande ordalag.
- 448, 263 *Nornor spinna livfets trådar* – Enligt fornordisk mytologi spinner de tre nornorna Urd, Skuld och Verdandi människornas öden.
- 448, 294 *Les honneurs* – agera värd.
- 449, 324–326 *Annat allt är tidsfördrif, [...] Som förgås, när stormen rycker.* – Metaforiken är vanlig i religiös poesi, som präglas av tanken om vanitas – den jordiska fåfängligheten och alltets tomhet (Pred. 1:2). Stormen fungerar som metafor för livets frestelser, oro och död (Maliniemi 1962, s. 124).
- 450, 339 *På en sländas spets sig såra* – Laurent menar att sländan kännetecknar den visa kvinnan och drar en parallell till den poetiska Eddan (men använder benämningen »Sigfrid» [inte Sigurd], som i *Nibelungenlied*), där Oden försänker valkyrian Brynhild i djup sömn (1947, s. 109).
- 450, 340 *bedåra* – här: bedraga, narra.
- 450, 352–356 *Se, jag vet ett tvillingspar: [...] barn af samma ätt?* – I likhet med andra diktare har Topelius införlivat antika föreställningar i en kristen världsbild: versen syftar på tvillingbröderna Hypnos, sömnens gud, och Thanatos, dödsdemonen, i grekisk mytologi (Maliniemi 1962, s. 123 f.).
- 452, 60–61 *Och hon talte utan bråk / Alla dessa fåglars språk,* – ett för folksagan vanligt drag är att förstå fåglarnas språk; Laurent noterar att Törnrosa även talar med fåglarna (1947, s. 99 f.).
- 455, 123 *spetsglas* – glas med trattformad kupa och hög fot; användes för vin eller brännvin.
- 455, 153 *Sinkadus* – används här som kraftord.
- 457, 193 *vallmoknopp* – Vallmon är en populär symbol för sömngivande i romantisk diktning; den förekommer bl.a. hos Atterbom och E. J. Stagnelius, och har sitt ursprung i grekisk mytologi, där sömnguden Hypnos ofta avbildas med vallmokapslar i handen (Laurent, s. 174).
- 457, 214 *Menlös* – oskuldsfull.
- 457, 221 *faute* – (fra.) förseelse, misstag.
- 457, 222 *echaufferad* – från fra. échauffer, bli förargad.
- 457, 223 *Altererad* – upprörd, oroad.
- 457, 223 *écraserad* – förkrossad; från fra. écraser, förkrossa, tillintetgöra.
- 457, 224 *duperad* – lurad.
- 458, 227 *decontenanserad* – dekontenanserad; förbryllad, handfallen.
- 459, 260 *dåna* – svimma.
- 461, 334 *Fi donc!* – (fra.) fy!
- 462, 367 *liktår* – liktorer.
- 463, 401 *vageln* – sittstång för höns.
- 464, 421–429 *Mörkögas spinnvisa [...].* – en betydligt längre version av visan ingår i *Nya blad* (1970). Melodihänvisningen till »Den bergtagna» avser sannolikt skådespelet *Den bergtagna eller Systrarne på Kinnekulle* av Carsten Hauch, i översättning av H. C. Pinello, tonsatt av Conrad Greve, uppfört i Helsingfors 1850 och våren 1869. Spinnvisan i pjäsen är ursprungligen en gotländsk folkvisa (HT 18/12 1870, se Herberts 2019, s. 462).
- 466, 2 *gräsbänk* – gräsbeklädd jordvall eller avsats avsedd till sittplats.

- 466, 21 *stäfva* – stäva; tränkär som liknar en hink, men med upprättstående handtag.
 467, 37 *buckabässen* – bagge som är benägen att stängas; i finländsk svenska.
 467, 39 *fnurrar af* – går bistert iväg.
 467, 48 *ärna* – ämna.
 468, 77 *får han sig på fracken* – får han stryk; använt i vardagligt tal i finländsk svenska.
 470, 134–138 *Törnerosa är en saga, Som ej kan en klok bedraga: [...] en lur i hundra år?* – Jfr hur Topelius tilltalar publiken, komm. ovan; här tangerar verserna en metanivå: sagans trovärdighet kommenteras av person i sagan.
 471, 193 *Buckabässen* – baggen som är benägen att stängas; i finländsk svenska.
 473, 244 *Fiat lux!* – (lat.) varde ljus!
 473, 247 *förmätna* – övermodiga.
 473, 248 *Fiat nox!* – (lat.) varde natt!
 478, 398 *skört* – eg. nedhängande del av klädesplagg.
 479, 424 *toilett* – klädsel.
 481, 473 *vif* – hustru; ålderdomligt.

Apo, »Topeliuksen Ruususen eurooppalaiset juuret», 2005, s. 139–184; Helander, *Från sagospel till barntragedi* 1998, s. 36 f.; Herberts, *Nya blad och Ljung*, ZTS II 2019, s. 462; Lagerlöf, *Zachris Topelius* 1920, s. 357; Laitinen, *Finlands litteratur* 1988, s. 90; Lappalainen, »Child figures in *Läsning för barn* by Zacharias Topelius», 2018, s. 26; Laurent, *Topelius saturunoiijana* 1947, s. 15, 22, 99 f., 106, 109–113, 173–177, 185, 219, 234, 272 ff., 284, 288, 292 f., 298, 310; Lehtonen, »'Tidens rätta väsende är evig ungdom'», 1987, s. 366; Lehtonen, »Intertextualitet i Topelius' berättelser», 1990, s. 56–59; Lehtonen, »Puoli vuosisataa lastenkirjailijana – Zacharias Topelius», 2003, s. 30; Maliniemi, »En motivkrets i Topelius' vaggvisor», 1962, s. 123 f.; Paavolainen, »Genre, samhälle, metateater – reflektioner över Topelius dramatik», 2019, s. 213 f.; Svensson, »1800-talets 'farbror Sven'», 2011, s. 195

OLLE, SOM GICK PÅ SKIDOR (s. 483–487)

Pjäsen publicerades i *Trollsländan* 23/1 1869.

I de inledande scenanvisningarna demonstrerar Topelius att pjäserna kan uppföras med enkel rekvisita. Motivet med fjällkungen som härskar över djuren i skogen och äter små gossar påminner om »Sampo Lappelill» (s. 190).

Pjäsen blandar ett vardagsrealistiskt och för den unga läsaren lätt igenkännbart handlingsplan med sagoelement och humor – fjällkungen och björnen tilltalar varandra med franska fraser. Den förslagne pojken som överlistar en jätte känns igen från folksagorna, exempelvis »Pojken som åt ikapp med jätten».

Laurent kategoriserar pjäsen som en halvsaga (fi. puolisatu; jfr andra kategorier som verklighetslek, sagospel och allegorisk lek; 1947, s. 288 f.). Huvudpersonen Olle återkommer i sagan »Sländan och Tomtarne» (i *Sländan* 1897, se ZTS X:2), och motivet skrytsam kaxighet i »Walters sjunde äfventyr» (s. 347).

Pjäsen föregår både Elsa Beskows bilderbok *Olles skidfärd* (1907) och Alice Tegnér's barnvisa »Mors lilla Olle» (1895).

Punktkommentarer

- 483, 3 *FJÄLLKUNGEN* – påminner om Hiisi, den onde, i eposet *Kalevala*; jfr densamma i »Sampo Lappelill» (Laurent 1947, s. 145).
- 483, 16 *filfras* – järv.
- 483, 22–23 »*Spring min snälla ren*» – av Frans Michael Franzén (1772–1847) till trad. melodi; ingår i dikten »Emili eller en afton i Lappland» (*Skaldestycken* IV 1832, s. 83 ff., ursprungligen i »Emili, eller de sju åren i Lappland», *Åbo Tidning* nr 1, 5, 74, 84, 102–104 1802).
- 484, 61 *bastu* – risbastu, ett kok stryk; SAOB har detta belägg av Topelius.
- 485, 77 *efter* – eftersom.
- 485, 94 *Serviteur* – (fra.) tjänare.
- 485, 95 *geheimeråd* – titel på de högsta ämbetsmännen i Ryssland och därmed använd i Finland från 1809.
- 485, 101 *surprenerad* – överraskad.
- 486, 113 *polka-mazurka* – dans som liknar polka men vars rytm ligger nära mazurka.
- 486, 121 »*Ach, du lieber Augustin*» – folksång från Wien, vars upphov på felaktiga grunder tillskrivits Marx Augustin (1678–1679).
- 486, 129 *romansen* – här: sångstycket av episk-lyrisk karaktär.

Franzén, *Skaldestycken* IV 1832, s. 83 ff.; Laurent, *Topelius saturunoilijana* 1947, s. 145, 288 f.; Topelius, *Övrig barnlitteratur*, ZTS X:2

STORMEN OCH SOLSKENET (s. 487–491)

Pjäsen publicerades i *Trollsländan* 27/2 1869, med överrubriken »Vinterlek». Den anses på en av Aisopos fabler där nordanvinden och solen tävlar om vem av dem som är starkast (publicerad i *Fables choisies et mises en vers par M. de la Fontaine* 1668). Sensmoralen är att det är bättre att övertyga människor med goda ord än med våld. Laurent förmodar att motivet i den allegoriska leken dessutom inspirerats av Atterbom liksom av C. G. Tessins »Om solen och Wädret» (i *En gammal mans bref, til en ung prints* 1756; 1947, s. 175, 288). Fabeln omnämns i *Fältskärens berättelser* (fjärde cykeln, elfte berättelsen 1864; ZTS VII, s. 812).

Punktkommentarer

- 487, 17–18 *Jag flög och flög*: [...] *På åtta minuter var resan gjord*. – Laurent drar en parallell till H. C. Andersens saga »Lykkens Kalosker» (1838), där ljustet gör en mångmiljonsresan på åtta minuter och några sekunder (1947, s. 164 f.).
- 488, 31–38 *Sof, du lilla vide ung*; [...] *Än så är det vinter*. – Topelius vaggvisor följer en snarlik form (se Maliniemi 1962, s. 115). Videvisan fick stor spridning i Sverige i tonsättningen av Alice Tegnér (Häggman 1998, s. 21). Sonja Svensson kallar den Topelius mest älskade och omtryckta visa, som »återkommer i nästan alla sångböcker fram till millennieskiftet» (2011, s. 193). *Svensk ordbok* (utgiven av Svenska Akademien 2009) tar upp de första fyra verserna i anslutning till uppslagsordet »vide».
- 488, 54 *kråkskräm* – skrämma för att skrämma kråkor och andra skadedjur.
- 488, 61–64 *Upp genom luften, bort öfver hafven*, [...] *Vinkar oss ut till sin vaknande verld ...*

– Inledande verser till sången »Vindarnas kör» i Atterboms sagospel *Lycksalighetens ö* (1824; jfr Laurent 1947, s. 175).

489, 72 *efter* – eftersom.

489, 99 *egenhändig*a – självgjorda; SAOB har detta belägg av Topelius.

489, 100 *buckabässen* – baggen som är benägen att stängas; i finländsk svenska.

490, 107 *kappe* – måttenhet för torrvaror, motsvarande 4,58 liter.

490, 111 *böllfluga* – spyfluga; i österbottniska dialekter.

490, 112 *rosenbefängd* – en sammansättning av förstärkningsordet *rosende* och *befängd*, vansinning.

490, 117 *fnurrig* – vresig.

490, 125 *rart* – här: bra, lätt.

Häggman, »Topelius och barnens visor, 1998, s. 21, 23; Laurent, *Topelius saturunolijana* 1947, s. 164 f., 175, 256, 284, 288, 318; Maliniemi, »En motivkrets i Topelius' vaggvisor», 1962, s. 115; Svensson, »1800-talets 'farbror Sven'», 2011, s. 193; Topelius, *Fältskärens berättelser*, ZTS VII 2018, s. 812

KYRK TUPPEN (s. 491–495)

Sagan inleder Topelius debutsamling *Sagor I* 1847, med illustration av Emilie Topelius. Texten omarbetades grundligt för *Läsning för barn*.

Enligt Vasenius syns en direkt påverkan av H. C. Andersens berättelse »Kjæreste-folkene» (1843) där ett föremål får känslor och liv. Högfärden är dessutom en skott-tavla också i Andersens satir (V, s. 463 f., jfr Sandman Lilius 1980, s. 34 och Nyberg 1949, s. 201). Motivet med en kyrktupp som får liv tas ett par år senare upp i Wilhelm Bäckmans debutbok *Gråsparfvens berättelser för tuppen på tornspiran* 1849 (Zweigbergk, s. 171 f.).

Paralleller kan dras till novellen »Lindanserskan» (1845): liksom Topelius i novellen låter en »tjufpojke» rida kyrktuppen rider lindansaren Karamatti kyrktuppen i sagan (Laurent 1947, s. 82; Lehtonen 2003, s. 41 f.).

Motivet högmöd går före fall varieras i flera andra sagor, jfr t.ex. »Pariser Hatten» från 1849 där »sagan om kyrktuppen» nämns och »Wirststolpen» från 1848 (V, s. 465 f.; Laurent 1947, s. 227 f.; jfr Rosenqvist 1899, s. 9).

Punktkommentarer

491, 10 *efter* – eftersom.

491, 13 *trädtupp* – parallellform till trätupp.

492, 5 *fnaskenfelt* – puttefnasker (fnasker: liten gosse, pys).

492, 14 *koxade* – tittade, kikade.

492, 31 *fnurrig* – vresig.

493, 20–21 *ej gjort strå i kors* – inte gjort sig besvär.

493, 31 *Karamatti* – förmodligen inspirerat av den italienska släkten Caramatti, som under slutet av 1700-talet och hela 1800-talet reste runt som underhållare i Europa. I Finland uppträdde A. Caramatti 1830 med bl.a. fyrverkeri, som gjorde intryck på den då 12-åriga Topelius. I allmänt språkbruk kom beskrivningen »en karamatti» så småningom att betyda en artist med ringa förmågor (Jonasson 2019, se även »Scenens nomader i Finland» i publikationen *Jul* 1890).

- 494, 3 *mir nix, dir nix* – (ty.) mir nichts, dir nichts; utan vidare, plötsligt.
 494, 36 *rådstugutaket* – rådhustaket.
 495, 18 *för alla de sju* – av bara tusan; i finländsk svenska.
 495, 23 *fattig* – (den) stackaren.

Jonasson, »Inte vilken 'karamatti' som helst: om hur en kringresande släkt slog rot i vårt språk», 2019; Laukka, »Suomalaisen lastenkirjankuvituksen kehitys», 2003, s. 90; Laurent, *Topelius saturunoilijana* 1947, s. 82, 227 f.; Lehtonen, *Lastenkirjallisuus Suomessa* 1543–1850 1981, s. 106; Lehtonen, »Cirkusprinsessans förvandlingar», 2003, s. 41 f.; Nyberg, *Zachris Topelius* 1949, s. 200 f.; Rosenqvist, »De sedliga och religiösa idéerna i Z. Topelius' diktning för barn», 1899, s. 9; Sandman Lilius, »Riket Topelien», 1980, s. 34; Topelius, »Scenens nomader i Finland», 1890; Vasenius V 1927, s. 463–466; Zweigbergk, *Barnboken i Sverige 1750–1950* 1965, s. 171 f.

NYÅRET 1868 (s. 495–498)

Dikten publicerades i *Trollsländan* 4/1 1868. Den ansluter till den rad av Topelius nyårsdikter som låter det nya året personifieras av en liten gosse (jfr också pjäsen »Station Sylvester. En nyårslek», s. 1016). Diktens kontrast mellan världens sorg och lekens glädje kan förstås mot bakgrund av missväxtåren 1867–1868 då Finland präglades av sjukdom och stor dödlighet som en följd av fattigdom och hungersnöd. Detta ämne behandlas även i dikterna »Fattiga barns lofsång för Finlands skörd, hösten 1868» (s. 509) respektive »Fattiga barns lofsång i en vårdanstalt» (s. 573).

Romantiseringen av barnet vars goda hjärta kan göra »att drivan blir grön» återfinns i »Vintersagan om Skyhög och Molnskägg» (s. 176) och är en poetisk variation av uttrycket »barndomens vår».

I Forsgårds tolkning är motgången en drivkraft i Topelius uppmaning att älska fosterlandet, »modern», och att sammanlänka omsorgen om landets fattiga och svaga med strävan efter tillväxt (1998, s. 18).

Forsgård, *I det femte inseglets tecken* 1998, s. 18

STRÖ BLOMMOR! (s. 498 ff.)

Dikten, en av Topelius nyårsdikter, publicerades i *Trollsländan* 5/1 1869 (jfr komm. till föregående »Nyåret 1868»).

Diktjagets dystra upplevelser av det gångna årets hungersnöd och död kontrasteras mot det hopp som nästkommande år väcker. Titeln varierar på ett konkret sätt det romantiska motivet med barndomens vår som en pånyttfödelse initierad av barnets och i förlängningen Guds godhet. Dikten byggs upp av kontraster mellan det gamla och det nya året (natt–dag, vinter–vår, död–födelse, mörker–ljus).

Punktkommentarer

- 499, 40 *menlös* – oskuldssfull.
 500, 50 *eterneller* – evighetsblommor; blommor som behåller sin form även som torkade.

Laurent, *Topelius saturunoilijana* 1947, s. 252, 322 f.

PIKKU MATTI (s. 500–509)

Den idyllrealistiska berättelsen publicerades i *Sagor* IV 1852. Ett viktigt motiv är manlig-hetsprojektet och pojken som vill vara karl.

Berättelsen representerar på ett typiskt sätt den bild av Finland som Topelius fram-ställer i sin barnlitteratur: de fattigas ödmjukhet och förnöjsamhet framhävs i kontrast till de rikas högmod och egennytta i en, med Erik Ekelunds ord, »ström av varm patrio-tism» (1969, s. 207; Laurent 1947, s. 247; se även inl., s. LIV f.).

Vasenius noterar att barnet här uppträder som huvudperson med ett självständigt känsloliv: Pikku Matti besluter sig för att stanna hos de gamla trots den rika herrens erbu-dande om ett annat liv. Den självständiga handlingen förenas dessutom med det högre syftet fosterlandet, vilket framhäver sagans konstnärlighet samtidigt som den utkristal-liserar Topelius livssyn (V, s. 490 ff., 496, 497–500; jfr komm. till »Björken och Stjer-nan», s. 1285). Historien och fosterlandskärleken konkretiseras med Björneborgarnas uniform: Björneborgs regemente var känt för stor tapperhet och flera viktiga segrar, bl.a. slaget vid Jutas (Lehtonen 2003, s. 29; Laurent 1947, s. 191; Vest 1905, s. 165; jfr Rosenqvist 1899, s. 11). Under 1850-talet ökade intresset för veteranerna från 1808–1809 års krig, inte minst tack vare *Fänrik Ståls sägner* I (1848).

Topelius nämner »pikku Matti» första gången i ett resebrev från östra Finland, publi-cerat i *Helsingfors Tidningar* 16/8 1851: »mödrarna banna hvar sin pikku Matti, som stolt uti farfars jacka makar nya ruskor på elden [...]» (Vasenius V, s. 495; Laurent 1947, s. 83 f.). Motivet med pojken som bär flickkläder upptas senare i »Walters första äfven-tyr» 1855 (s. 327). Topelius refererar dessutom till figurer i andra sagor såsom prinsessan Lindagull, jätten Bumburifax och tomtegubben i Åbo slott (jfr inledningen om Tope-lius fiktiva universum, s. LIII).

Laurent uppmärksammar de situationskomiska inslagen, främst i fråga om Pikku Mat-tis klädsel (1947, s. 277). Se också Rossi ang. översättningar (inledningen, s. LXXIV f.).

Punktcommentarer

- 501, 7 *efter* – eftersom.
- 501, 13–26 *Kanske for du en mörk och kulen höstafton vägen fram. [...] byta sin skatt mot palatsernas guld?* – Vasenius noterar att Topelius i *Helsingfors Tidningar* skildrat en motsvarande scen (»Höstmörkret» 17/11 1849; V III, s. 350 f.; V, s. 494).
- 501, 34–38 *Men akta, jag ber dig, att du icke kastar slanten på vägen, innan hästar och vagn åkt grinden förbi [...] falla dina hästar på nosen.* – Topelius har antecknat en likadan händelse i sin dagbok under en resa 4/7 1840 och i prosastycket »Nya Contur-teckningar» 1843 (*Helsingfors Tidningar* 8/4 1843; V II, s. 281; V, s. 494 f.).
- 502, 2 *mujkor* – siklöjor; i finländsk svenska.
- 502, 2 *spisöl* – svagdricka; tunt, svagt öl som dricks som måltidsdryck.
- 502, 10 *vargfjät* – vargspår.
- 502, 37 *gyckelskåp* – tittskåp med utbytbara bilder som visades upp på marknader för en liten peng.
- 502, 38 *Napoleon Punaparta* – folklig finsk benämning på Napoleon Bonaparte. *Punaparta* är en förvrängning av det finska uttalet och betyder bokstavligen översatt rödskägg.
- 503, 9 *siktern* – sekreteraren.

- 503, 13 *sjåpade* – sjavade.
 503, 15–16 *Jag är ingen flicka, jag är en karl* – Jfr replik från »Walters första äfventyr».
 504, 1 *skjuts* – pådrivning.
 504, 5 *kullrade öfverända* – rullade omkull, tumlade överända. SAOB har detta belägg av Topelius.
 504, 22 *skrafvelmessaging* – (dial.) bladmässing; mässingsblandning som främst användes till prydnadsföremål. SAOB har detta belägg av Topelius.
 504, 29 *Vet du hvar din vilja är? Jo, i min kjortelsäck* – Det är farmor som bestämmer. Jfr repliker i »Var god mot de fattiga» och i »Walters fjerde äfventyr».
 505, 6 *Hvart skall Pytt?* – Pytt: skämtsamt namn på småväxt person; lillepytt.
 506, 21 *långs* – parallellform till längs.
 506, 34 *rättaren* – personen med uppgift att ge resande hänvisning till gård(ar) som erbjuder logi.
 506, 35 *ordres* – order.
 507, 38 *skamflat* – skamsen, förlägen.
 509, 7 *fika* – skyndar, hastar.

Ekelund, »Topelius och hans samtid», 1969, s. 207; Laurent, *Topelius saturunoilijana* 1947, s. 83 f., 191, 247, 277; Lehtonen, »Puoli vuosisataa lastenkirjailijana – Zacharias Topelius», 2003, s. 29; Rosenqvist, »De sedliga och religiösa idéerna i Z. Topelius' diktning för barn», 1899, s. 11; Rossi, »Miten Pikku Matin kävikään?», s. 127–138; Snellman, *Zacharias Topelius kasvatustieteilijänä* 1905, s. 22; Topelius, »Höstmö[r]kret», HT 17/11 1849; Topelius, »Bref om Saima Kanal och dess omgifningar», HT 16/8 1851; Topelius, *Dagböcker*, ZTS XXI 2018, s. 1004; Topelius, *Noveller och kortprosa*, ZTS VI 2020; Vasenius II 1914, s. 281; III 1918, s. 350 f.; V 1927, s. 490 ff., 494 f., 496–500; Vest, *Zachris Topelius* 1905, s. 165

FATTIGA BARNS LOFSÅNG FÖR FINLANDS SKÖRD, HÖSTEN 1868 (s. 509 ff.)

Dikten publicerades i *Trollsländan* 3/10 1868 med titeln »Fattiga barns lofsång för Finlands skörd».

I dikten kommenterar Topelius de genomlevda hungeråren 1866–1868 som ännu under vintern och våren skördade otaliga offer. Den hoppfulla synen på framtiden som förmedlas motiverades av att vädret varit gynnsamt; värmen i augusti fick allt att mogna tidigt och skörden var överlag god (Topelius 2004, s. 191 f.; jfr komm. till nyårsdikten »Strö blommor!», s. 1295).

Att nödären är ett rättmätigt straff för begångna synder (vers 5–8) förkunnades också av kyrkan; allmänna bot- och bönedagar utlystes under hungeråren; jfr »Septembernat- ten 1867», ZTS II, s. 33.

Laurent, *Topelius saturunoilijana* 1947, s. 252, 323; Topelius, *Finlands krönika* 2004, s. 191 f.; Topelius, *Nya blad och Ljung*, ZTS II, s. 33

HAFSKONUNGENS GÅFVA (s. 511–519)

Sagan publicerades i *Trollsländan* 12/6 och 19/6 1869. Inslagen på vers omarbetades grundligt för *Läsning för barn*.

Topelius använder här motiv efter Grimmsagan »Vom Fischer und seiner Frau» 1812 (Laurent 1947, s. 22, 101). En översättning, »Fiskaren och hans hustru», publicerades i *Eos* 15/5 1856, och på svenska var sagan allmänt spridd genom skillingtryck (jfr Svensson 1983, s. 26). Sagan förekommer inom olika språkområden: i berättelserna från framför allt germanska och slaviska områden uppträder det magiska väsendet i skepnad av en fisk och uppfyller minst tre önskningar, i versionerna som spridits i Italien och Frankrike är det gud eller himlens portvakt som uppfyller önskningarna (Laurent 1947, s. 101 ff.).

Sagan anknyter till Kalevalatraditionen genom Ahtola-referensen och inslagen på runometer, och genom att *Kalevala* uttryckligen nämns av de studenter som besöker ön. Lehtonen menar att sagan baserar sig på en parodisk sammanföring av Grimmsagan och *Kalevala*, där fisken ersätts av havskonungen d.v.s. havsguden Ahti (1990, s. 78; 2003, s. 24). De olika mytologiska traditionerna ställer folkliga och kristna föreställningar mot varandra. Laurent visar på ett inflytande från Finlands svenska folkdiktning i beskrivningen av sjöfolket med boskap (också havsfrun har olika sorters boskap). Inledningen påminner även om sagan om fiskaren och anden i *Tusen och en natt*. Laurent noterar också humorn i kontrasten mellan sagomiljön och samtida föremål som basfiol och björnpomada (1947, s. 103, 150 f., 278).

Punktkommentarer

- 511, 11 *rövippor* – vass eller andra rörväxter; jfr rörvippa; SAOB har detta belägg av Topelius.
- 511, 12 *epilobium* – dunört.
- 511, 13 *trientalis europea* – skogsstjärna.
- 511, 13 *rara* – ovanliga.
- 512, 13 *fjerdingar* – fjärdingar; gammalt rymdmått för våtvaror och fisk; fjärdedelen av en tunna (ca 30 liter).
- 512, 15 *skålpund* – ett skålpund motsvarar 425 g.
- 512, 16 *cichoria* – cikoria; roten av cikoriaväxten rostades och maldes för att användas som kaffesurrogat.
- 512, 17 *surmjölksankare* – troligtvis ett förvaringskärl för surmjölk som hölls kallt genom att det nedsänktes i havet.
- 512, 32 *kuddan* – kon (jfr kossan); i finländsk svenska.
- 513, 5 *sötmjölk* – färsk mjölk.
- 513, 26 *snarsticken* – snarstucken.
- 513, 35 *Vasserra* – bevars!
- 514, 7 *Gefle vaper* – tobaksmärke tillverkat av P. C. Rettig & CO i Gävle, populärt också i Finland. Gefle Vaper omnämns av Runeberg i *Fänrik Ståls sägner* 1848.
- 514, 8 *välfägnad* – traktering.
- 514, 23 *strömmingssköt* – stort, finmaskat strömmingsnät; i finländsk svenska.
- 514, 36 *sköthage* – motsvarar trol. en skötrad där flera skötar är förenade till en enhet.
- 515, 27 *lerpipa* – tobakspipa av lera; även kritpipa.
- 516, 22 *skålhund* – sälhund; säl.

- 517, 5 *pund* – skålpund, motsvarar 425 g.
 517, 19 *städslade* – anställde; parallellform till städja.
 517, 21 *Efter* – eftersom.
 517, 29 *klafven* – halsringen (för nötkreatur).
 518, 6 *föddes* – här: utfodrades.
 518, 36 *slök* – slukade.
 519, 5 *björnpomada* – populär hårsalva gjord på björnister.
 519, 10 *illparigt* – illmarigt.

Laurent, *Topelius saturunoilijana* 1947, s. 22, 101 ff., 150 f., 278; Lehtonen, »Intertextualitet i Topelius' berättelser», 1990, s. 78, not 10; Lehtonen, »Puoli vuosisataa lastenkirjailijana – Zacharias Topelius», 2003, s. 24; Svensson, *Läsning för folkets barn* 1983, s. 26; Tarkiainen, »Topeliuksen suhde suomalaiseen kansanrunouteen», 1918, s. 27

SISTA APRIL (s. 519 f.)

Dikten publicerades i *Trollsländan* 1/5 1869. Den hänför sig till en av Topelius många dikter som besjunger vårens ankomst.

Punktkommentarer

- 520, 6 *Mantille* – mantilj; damöverplagg av lättare tyg, sommarkläder.
 520, 11 *qvinter* – spratt.
 520, 13 *à la glace* – glass.

SVALAN FRÅN EGYPTI LAND (s. 520–527)

Sagan publicerades i *Sagor* I 1847 med en illustration av Emilie Topelius. Topelius omarbetade texten grundligt för *Läsning för barn*, t.ex. kompletterades den avslutande visan med tre strofer.

Sagan är enligt Nyberg den enda i *Sagor* I som förebådar Topelius blivande sagoförfattarskap (jfr Vasenius V, s. 464 f.). Lehtonen betecknar den som den mest romantiskt-lyriska av sagorna. De tre magiska önskegåvorna aktualiserar ett mönster som känns igen från sagotraditionen, t.ex. »La Belle et la Bête» och »Die drei Männlein im Walde». Motivet med de tre gåvorna är infogat i en pedagogisk exempelberättelse som illustrerar tre olika livshållningar (1981, s. 107 ff.).

Nyberg förmodar att den symboliska framställningen av en älskad hembygd kan ha inspirerats av Runebergs dikt »Flytt-foglarne» (SS I, s. 17 f.). Nyberg beskriver sagan som naiv och stundvis sentimental, här finns en antydning om ett evigt liv samtidigt som sagan livas upp av en ljus humor (1949, s. 202 f.). Humorn uppenbaras t.ex. i inslaget med Milias tolkning av fisken som »drunknar» (Laurent 1947, s. 279).

Zweigbergk betecknar sagan som ett »förnöjsamhetsevangeliem» med en milt religiös prägel (1965, s. 122 f.). Vasenius noterar att svalans funktion kan jämföras med storkens hos Andersen men konstaterar samtidigt att det är vanligt i folksagan att människor umgås med fåglar (V, s. 464 f.). Laurent anser att svalan symboliserar fosterlandskärlek (1947, s. 249, 256).

Sagan lyfter naturskyddstanken som i synnerhet riktar sig mot skyddet av småfåglar. I sagan sammankopplas godheten mot djur med godhet mot människor, som hos Emi-

lia. Laurent menar att sagan visar hur naturen tusenfalt återgäldar den kärlek som människan visar (1947, s. 230).

Punktkommentarer

- 523, 3 *kukku* – gök; i finländsk svenska.
524, 13 *Efter* – eftersom.
524, 14 *gaf många friare korgen* – gav avslag på många frierier.
524, 14 *gentilaste* – stiligaste.
525, 11 *tre alnar* – ungefär 178 cm; en svensk aln motsvarar 59,3 cm.
525, 13 *måkades* – mockades; skyflades, skottades.
525, 34 *bindmössor* – mössliknande huvudbonader för allmogekvinnor.
526, 34–527, 3 *Men arbete, kärlek, bön och tro, [...] om våren.* – Strofen har varit populär i minnesböcker fram till 1970-talet (Ekrem 2002, s. 85). Den ingår inte i den första versionen av sagan som publicerades i *Sagor* I 1847.

Ekrem, *Lev lycklig, glöm ej mig!* 2002, s. 85; Laurent, *Topelius saturunoilijana* 1947, s. 230, 249; Lehtonen, *Lastenkirjallisuus Suomessa 1543–1850* 1981, s. 107 ff.; Nyberg, *Zachris Topelius* 1949, s. 202 f.; Runeberg, »Flytt-foglarne», SS I, s. 17 f.; Vasenius V 1927, s. 464 f.; Zweigbergk, *Barnboken i Sverige 1750–1950* 1965, s. 122 f.

EKO (s. 527–530)

Dikten publicerades i *Trollsländan* 11/9 1869 som del av serien »Mina vänner i viken» och omarbetades inför utgivningen av *Läsning för barn*, bl.a. tillkom en ny slutstrof.

Laurent noterar en parallell till Ovidius *Metamorfoser* där nymfen Echo, på samma sätt som i Topelius dikt, bestraffas för sin pratsamhet (1947, s. 172).

Punktkommentarer

- 527, 7 *anlet* – anlete; ansikte.
527, 19 *dig skicka* – bete dig.
527, 20 *slabbra* – pladdra.
528, 38 *slabbertaska* – sladderkäring.
528, 53 *allt till* – ända till.
528, 56 *snäll* – flink, skicklig.
529, 78 *bjäbba* – käbbla.
530, 98 *näns ej* – har inte hjärta att.

Laurent, *Topelius saturunoilijana* 1947, s. 172

UNDA MARINAS SILFVERSKÅL (s. 530–536)

Sagan publicerades i *Trollsländan* 30/10 och 13/11 1869. Unda Marina har drag både av Motte Fouqués källnymf Undine och av Andersens lilla sjöjungfru (jfr komm. till »Unda Marinas fotspår», s. 1253).

Skådeplatsen i sagan är Älgö i Ekenäs skärgård, där Topelius med familj befann sig sommaren 1869. I ett brev till System Sofia och svågern Lars Schalin beskriver Topelius

naturintrycken: »allt är så vildskönt, bergigt, skogigt, lummigt, djupt, med en labyrinth af otaliga öar, sund och vikar» (23/7 1869; Schalin 1935, s. 192).

Sagan byggs upp av två parallella berättelser, den ena om Lisalill med sin farfar och lerskålen, den andra om Unda Marina, havskungen och silverskålen. Laurent noterar vissa prepubertala drag som visar sig i en vaknande sexualitet i den upprepade frågan om en hjärtanskär (1947, s. 244 f., 305, 322; jfr också *Fältskärens berättelser*, ZTS VII, s. 108 f., se Klinge 2000, s. 213).

Prinsessan Unda Marina återkommer i flera berättelser samt i elva dikter med prins Florio (»Florios och Unda Marinas Sagor», Lfb 6, s. 911, Lfb 7, s. 987, Lfb 8, s. 1093).

Punktkommentarer

530, 4 *Elgö i Ekenäs skärgård* – Älgö i Raseborg.

530, 8 *ekstock* – eka.

532, 9 *pyttehej* – folklöre; jfr »pytteheja» i Almqvists *Amorina eller Historien om de Fyra* (1839; »pyttiheja» i *Amorina* från 1822), »peteheja» i Wallenbergs *Min son på galejan* (1781) och »peteheja» i Holbergs *Jeppe paa Bierget eller Den forvandlede Bonde* (1722).

532, 12 *bys* – här: på ärenden.

532, 21 *förblistrand* – förbaskat. SAOB har detta belägg av Topelius.

533, 10 *lika långt som bredt* – lika illa. SAOB har detta belägg av Topelius.

533, 19 *skörtade upp* – knöt upp.

533, 36–534, 2 *och den var så underligt gjord, [...] glömma det, som han hade kärast i världen.*
– Laurent påpekar att det finns en likadan bägare med samma egenskaper i Atterboms *Lycksalighetens ö. Sagospel i fem äfventyr 1824–1827* (1947, s. 176).

534, 33 *efter* – eftersom.

535, 5 *dryck* – klunk.

Almqvist, *Samlade verk* 18. *Amorina eller Historien om de Fyra* 2000, s. 274, 408; Holberg, *Jeppe paa Bierget* LHS 2.10, holbergsskrifter.dk, s. M9r; Klinge, *Idyll och hot* 2000, s. 213; Laurent, *Topelius saturnoilijana* 1947, s. 84, 176, 244 f., 305, 322; Schalin, *Kuddnäs* 1935, s. 192; Topelius, *Finland framställt i teckningar*, ZTS XII, s. 149; Topelius, *Fältskärens berättelser*, ZTS VII 2018, s. 108 f.; ZT–Sofia och Lars Schalin 23/7 1869, NB 309.7; Wallenberg, *Samlade skrifter* II 1999, s. 17

EN JÄTTESAGA (s. 536–541)

Sagan publicerades i *Trollsländan* 29/8 1868 som del tre av sju med rubriken »Från Trollsländans vingar». I *Läsning för barn* intogs också »Solstrålen i November» och »Huru man hittar sagor» (de övriga delarna publiceras i *Övrig barnlitteratur*, ZTS X:2).

Sagan återberättar myten om jätten Finn som byggde Lunds domkyrka och som i vredesmod försökte förstöra bygget när Sankt Lars kom på hans namn. Topelius återger legenden i »Sagan om Jättarne och Kung Autio» 1847 (se ZTS X:2, stycke 10–12) och i föreläsningarna (25/10 1862, se ZTS XV). Sägner förekommer i berättelser om kyrkor i hela Norden. Laurent noterar likheter med Tegnér's dikt om jätten Finn, som avtrycktes i *Helsingfors Tidningar* 22/9 1849 (1947, s. 122 f., 188).

Jättar, bekanta i fornnordisk mytologi, förekommer i flera av Topelius barnlitterära verk t.ex. i »Rimtussen», »Molnjätten» och »Jätten och skolgossen». Topelius använ-

der också kyrkbygget som motiv i den oavslutade pjäsen »Sancta Maria», som tillkom i början av 1850-talet (Laurent 1947, s. 284).

Punktkommentarer

- 536, 2 *tretti alnar* – ca 18 m; en svensk aln motsvarar 59,3 cm.
 537, 15 *sex aln.* – ca 3,6 m; SAOB har detta belägg av Topelius.
 537, 16 *två såar* – används bildligt för ett stort rymdmått.
 537, 24 *fyrtion pund* – trol. avses här lispund, som motsvarar ca 8,5 kg; »jättegos-sen» skulle således vägt ca 119 kg.
 537, 33 *feltes* – felades; fattades.
 538, 57 *Sof, sjöng hon, sof, mitt unga moln i qvällen!* – Runeberg använder en likartad metafor för barnet i en vaggvisa i *Julqvällen* 1841 (SS III, s. 240; Laurent 1947, s. 191 f.).
 540, 113 *skylar* – samling kärvar sammanställda för torkning.
 540, 115–116 *När tankens skördar få för rika ax/ Då sänder han censuren med sin sax.* – 1867 återinfördes förhandscensuren som avskaffats av föregående lantdag 1863–1864. I sagan sker en betydelseförskjutning, jätten som först symboliserat Finland, visar sig symbolisera den ryska övermakten som i den sista versraden övervinns: »Då spränges alla jättars makt till slut.»

Laurent, *Topelius saturdayiljana* 1947, s. 122 f., 139, 188, 191 f., 284; Runeberg, *Julqvällen*, SS III, s. 240; Tegnér, »Jätten Finn. Prolog», *Gerda*, SS I, s. 203 f.; Topelius, *Föreläsningar i geografi och historia*, ZTS XV 2017/2020; Topelius, *Övrig barnlitteratur*, ZTS X:2 2021

LUFTSLOTTEN (s. 541–548)

Sagan publicerades i *Sagor* IV 1852 och omarbetades grundligt för *Läsning för barn*.

Sagan sammanför romantiska föreställningar om barnet, naturen och konsten. Den gestaltar även konflikten mellan det vetenskapliga och det konstnärliga sättet att närma sig verkligheten: motsättningen illustreras av barnens olika sätt att förstå molnen, antingen som »vattendunster» eller som »gyllene slott» med »silverspiror». Motsättningen återfinns även i »En lärd gosse» (s. 853).

Sagan varierar den medeltida berättelsen om älvornas konung Oberon och Titania, mest känd från Shakespeares *A Midsummer Night's Dream*. Den är ett romantiskt verk som enligt Vasenius sammansmälter fantasi och realism (I, s. 370 f.). Sagens tre konstnärsfigurer representerar romantikernas syn på det upphöjda skapandet och barndomen som idealtillstånd, kompletterade av de praktiskt lagda barnfigurerna. Vasenius menar att en viktig poäng i sagan är att alla yrken är lika värdefulla, vilket uttrycks tydligast i ett avsnitt som redigerats bort i *Läsning för barn*: »Vår Herre behöfver flera slags folk till att uträtta sina verk uppå jorden, somliga med plogen, andra med pennan, andra med penseln eller strängaspelet.» (*Sagor* IV; V, s. 502). Centralt för sagan är också känslan av samhörighet med naturen (V, s. 501, 524; jfr Laurent 1947, s. 305 f. och Lehtonen 2003, s. 26 f.). Topelius beskriver hur han själv som barn länge kunde betrakta himlen med »skyarnas färgspel vid solnedgången. Jag såg i dem alla de sköna palatser och feer, vilka jag sedan beskrivit i sagan om luftslotten» (1922, s. 40; Vasenius I, s. 370 f.). Lagus tolkar Elias som en ung Topelius, »fantasimänniskan, romantikern», medan Laurent menar att han representerar en mer allmän konstnärskaraktär (1918, s. 280; 1947, s. 82 f., 301).

Laurent menar att sagan uttrycker centrala drag i Topelius sagovärld: att se det vackra i livet, att blicka på världen med barnets ögon och vända sig mot det gudomliga (s. 299 f.; jfr Lehtonen 2001, s. 156). Ur det perspektivet har sagan en nyckelroll som romantisk produkt i Topelius barnlitteratur. Skildrandet av det praktiska kunnandet väger ändå upp det romantiska och drömska på ett sätt som är betecknande för sagoförfattaren: att förena det romantiska med det realistiska (1947, s. 305 f.).

Lehtonen påpekar att Topelius ser verkligheten som komplex, litteraturen har sin egen verklighet som är djupare än realismen. Sagan är en utvecklingsberättelse om att bli konstnär, med paralleller till Topelius pjäs »Titians första kärlek» från 1853 (Lehtonen 2001, s. 156 f.).

Punktkommentarer

- 541, 5 *täcka* – vackra, nätta.
 542, 10 *efter* – eftersom.
 542, 26–27 *Vet du den finska sagan [...] en gyllene väf med silfverspole?* – Berättelsen om Pohjajungfrun (Nordens jungfru) i *Kalevala*.
 543, 38 *trots någon i landet* – så lika som någon i landet.
 545, 17–18 »*aftonrodnad vacker natt, morgonrodnad slaskig hatt.*» – variant av en väder-spådom i *Bondepraktikan*. Jfr även Matt. 16:2–3.
 545, 24 *rappa om* – puckla på, pryglä. SAOB har detta belägg av Topelius, men hänvisar till fel upplaga av *Läsning för barn*.
 545, 30 *snälla* – snabba.
 546, 20 *silfverskir* – silverskimmer; även tunt tyg med invävd silvertråd.

Gustafsson, *Min ljusa stad* 2019, s. 22 f.; Lagus, »Sagan om björken och stjärnan», 1918, s. 280; Laurent, *Topelius saturunoilijana* 1947, s. 73, 82 f., 149 f., 299–301, 305 f.; Lehtonen, »Das Märchen im Märchen», 2001, s. 155 f.; Lehtonen, »Puoli vuosisataa lastenkirjailijana – Zacharias Topelius», 2003, s. 26; Tarkiainen, »Topeliuksen suhde suomalaiseen kansanrunouteen», 1918, s. 26; Topelius, *Självbiografiska anteckningar* 1922, s. 40; Vasenius I 1912, s. 370 f.; V 1927, s. 501, 524

JULGRANEN (s. 548 ff.)

Dikten publicerades som särtryck på Theodor Sederholms boktryckeri 2/2 1869 och kort därefter i *Trollsländan* 6/2 1869.

Den är en för Topelius typisk rolldikt där diktjaget är en talande gran som också personifierar självuppoffringen som en dygd. Trädet som motiv återfinns i »Vintersagan om Skyhög och Molnskägg» (s. 176).

Lönnqvist anser att till och med julgranen hos Topelius får en kristen funktion: i »Julgranen» blir det torra trädet en symbol för givmildhet (vers 64–70) och får »glans av änglavingar» (vers 47 ff.; Lönnqvist 1996, s. 65). Jfr »Julgranen i Konstnärsgillet» (ZTS II, s. 295 f.).

Punktkommentarer

- 548, 1–7 *Min fader [...] var en stjärna blid / På mörkblå himlapellen.* – motsvarande släktskapskonstruktioner använder Topelius i dikterna »Värens saga»

(s. 183) och »På Roines strand» (ZTS II, s. 141). Uppgörandet av poetiska genealogier föll sig naturligt för diktare som Runeberg och Topelius som levt sig in i *Kalevalas* och *Kanteletars* föreställningsvärld (ibid., komm. s. 456 f.).

548, 7 *himlapellen* – himlapällen; himlavalvet.

548, 11 *drabanter* – livvakter.

549, 49 *cherubsvingen* – kerubsvingen.

550, 59–60 *Hvad mer, om jag ej fått en dag / En skogens konung blifva* – Enligt Laurent ett lån av Runeberg i dikten »Svanen» 1830 (1947, s. 191).

Laurent, *Topelius saturunoilijana* 1947, s. 191; Lönnqvist, »Topelius och julen» 1996, s. 65; Topelius, *Nya blad och Ljung*, ZTS II 2019, s. 141, 295 f., komm. s. 456 f.

GAMLA STUGAN (s. 550–561)

Berättelsen publicerades i *Sagor* III 1849.

Den s.k. »gamla stugan» var en stuga för allmänt bruk på Alörn i Nykarleby skärgård, troligen uppförd på 1700-talet så att man därifrån kunde speja efter inkommande fartyg. Stugan var ett återkommande resmål för Topelius under barndomen (se t.ex. dagboken 14/7 och 23/8 1835). I dagboken berättas också om motsvarande händelser, som när Topelius sommaren 1835 besökte ön och ristade in en avskedshälsning på väggen (jfr Nyberg 1949, s. 92 f.). Stugan förföll så småningom när fler privata villor byggdes på Alörn på 1830- och 1840-talen, 1860 fanns den inte längre.

Vasenius benämner berättelsen novellet och noterar ett diktutkast (1836) om två system, som på liknande sätt fantiserar om släkten som levt och tänker på släkten som ska komma (V, s. 474). Bärplockandet och ett syskonpar som tappar bort sig förekommer också i »Hallonmasken» (s. 271).

I sagan förenar Topelius romantik med realism (1947, s. 306; jfr komm. till »Luftslotten»). Lehtonen noterar att tidsperspektivet vidgas genom ringen och att sagan i ett nötskal sammanfattar tidens gång och alltings föränderlighet, liksom skillnaderna mellan generationer och deras gemensamma öde. Stämningen är något vemodig och Lehtonen menar att sagan riktar sig till något äldre barn (1987, s. 366; 2003, s. 24).

Punktkommentarer

551, 1 *drakeld* – ljussken som enligt folktron visar var en skatt ligger gömd.

551, 32 *quadriller* – kadriljer; dans för fyra par.

552, 12 *Sanssouci* – från fra. sans souci, utan bekymmer.

553, 8 *konterfej* – porträtt.

553, 11 *stångpiske* – stångpiska; frisyr eller peruk med smal nackfläta; populär under 1700-talet.

553, 14 *styfjkjortel* – äv. styvkjol; styv och vid kjol, ofta i fråga om underkjol; populär under 1700-talet.

553, 14 *triumfant* – tjockt, mönstrat sidentyg.

553, 19 *täcka* – nätta.

555, 37 *namnam* – sötsak, läckerbit.

559, 21 *skörtade* – knöt.

Laurent, *Topelius saturunoilijana* 1947, s. 65, 84, 306; Lehtonen, »'Tidens rätta väsende är evig ungdom'», 1987, s. 366; Lehtonen, »Puoli vuosisataa lastenkirjailijana – Zacharias Topelius», 2003, s. 24; Nyberg, *Zachris Topelius* 1949, s. 92 f.; Vasenius V 1927, s. 474; Topelius, *Dagböcker*, ZTS XXI 2018, s. 297, 313 ff.

PÅ SKRIDSKOR (s. 562)

Dikten publicerades i *Trollsländan* 28/11 1868.

MIRZA OCH MIRJAM (s. 562–571)

Sagan publicerades i *Trollsländan* 9/5 och 16/5 1868.

Sagan påminner om Grimmsagan »Die Gänsehirtin am Brunnen» (1843), där kungen på samma sätt frågar sina döttrar hur mycket de älskar honom samt skickar iväg den yngsta när hon ger fel svar. Motivet finns också i Shakespeares *King Lear* (ca 1605). Laurent noterar dessutom det typiska draget för folksagan, att upprepa en fråga i tretal, vilket Topelius använder i flera sagor (jfr »Björken och Stjernan» och »Adalminas perla»; 1947, s. 131 f.).

I mitten av 1800-talet fick orientalismen fäste, bl.a. genom spridningen av *Tusen och en natt* (i övers. 1704), och den fick i Finland skjuts av forskningsresande Georg August Wallins rapporter från Nordafrika på 1840-talet. Lehtonen påpekar att Topelius uppenbarligen kände till att också muslimerna tror på änglar (1998, s. 10; jfr Laurent 1947, s. 207 f.). Forsgård noterar att sagans moraliska budskap innefattar element som trofasthet och uppoffrande osjälviskhet och att Topelius skapar en allegori över det visionära tusenåriga riket i Johannes uppenbarelse (Upp. 20). Det sker i en motsatsernas försoning där rovdjur och växtätare samsas och där också det gudomliga talet sju är centralt (1998, s. 148, 154). Jaakkola nämner sagan som en av Topelius mest islambejakande (2011, s. 81 f.).

Punktkommentarer

562, [titeln] *Mirza* – 'prins', av persiskt-arabiskt ursprung.

562, 1 *rika Arabien* – forntida rike i sydvästra Arabien; förekommer i Första Kungaboken i Gamla Testamentet.

562, 7 *dervisch* – medlem av ett islamisk-mystiskt brödraskap.

563, 17 *efter* – eftersom.

563, 20–21 *kung Salomos ring*, [...] *makt öfver andarne* – mytisk ring kopplad till Salomos makt över demoner, 'jinner', vilken från judiska källor spridits till den islamiska berättarvärlden (Laurent 1947, s. 142).

563, 23 *uppskörtade* – fäste upp.

564, 18 *villa* – vilda.

564, 33 *samumvinden* – arabisk benämning på den heta, torra ökenvinden i norra Afrika och Sydvästasien.

566, 10 *längs* – parallellform till längs.

Forsgård, »Topelius, Orienten och islam», 1998, s. 154, 147 f.; Jaakkola, *Topeliaaninen usko – Kirjailija Sakari Topelius uskontokasvattajana* 2011, s. 81 f.; Laurent, *Topelius saturunoilijana* 1947, s. 131 f., 142, 171, 207 f.; Lehtonen, »Topeli änglar», 1998, s. 10

DEN FÖRSTA LÄRKAN (s. 571 ff.)

Dikten publicerades i *Trollsländan* 14/3 1868.

Under nödåret 1868 rådde misär i Finland orsakad av flerårig missväxt, vilket avspeglas i dikten. Vasenius betecknar den som en i raden av »fosterländska situationsdikter», där Topelius gör sig till tolk för hela folket och nationen (IV, s. 315 f.). Dikten förmedlar hopp och gudsförtröstan i den svåra tiden, detsamma sker i dikten »Fåglalåt» som utkom på hösten samma år (ZTS II, s. 31 f.). Ledmotivet med flyttfågeln som kommer med hopp och glädje i vårens tid använder Topelius mest genomarbetat i sviten *Sylvias visor* (1853–1856, ZTS I, s. 200–219). Jfr J. L. Runebergs »Flytt-foglarne» (1830).

Topelius uppger att »Den första Lärkan» är en av de dikter som kommit till honom som en gåva ovanifrån (Vasenius IV, s. 313 f.; V, s. 102).

Punktkommentar

572, 37–38 *Ty endast de, som lida [...] hvad glädjen är*, – Verserna varierar temat »Sången är av sorg upprunnen, men av sång är glädje vunnen» (ur »Sången» i *Ljungblommor* I 1845, ZTS I, s. 4).

Runeberg, »Flytt-foglarne», SS I, s. 17 f.; Vasenius IV 1924, s. 313–316; V 1927, s. 102

FATTIGA BARNS LOFSÅNG I EN VÅRDANSTALT (s. 573 f.)

Dikten publicerades i *Trollsländan* 18/4 1868, d.v.s. en månad efter föregående dikt med samma motiv, och den förkortades med en strof (den sjätte) i *Läsning för barn*. De befintliga fattigstugorna fylldes under nödåren och blev smittohårdar. Topelius var involverad i utvecklingen av fattigvården i Helsingfors och deltog bl.a. i Fruntimmersföreningens hjälpverksamhet. Föreningen drev från 1861 ett barnhem som så småningom flyttade till egna lokaler på Lappviksgatan (von Born 1948, s. 2, 4, 6 ff., 21). Dikten är ett erkännande och ett tack för vårdarbetet (jfr komm. till »Fåglalåt», jfr också »Fattiga barns lofsång för Finlands skörd, hösten 1868», s. 509).

von Born, *Fruntimmersföreningen i Helsingfors rf. 100 år* 1948, s. 2, 4, 6 ff., 21; Topelius, *Nya blad och Ljung*, ZTS II 2019, komm. s. 388 f.

PEKKAS ÄFVENTYR (s. 574 ff.)

Berättelsen publicerades i *Trollsländan* 11/1 1868, utan undertitel.

I allegorin, med de för genren typiska personifikationerna av synder och straff, besegrar den rådige och orädd Pekka den ena utmaningen efter den andra. Under missväxtåren 1866–1868 betraktades hungersnöden som ett straff för människans lättja och gudlöshet. Lejonet formulerar sagans sensmoral, uttalad i den sista strofen: att man genom ädelt mod kan övervinna livets prövningar (se Laurent 1947, s. 252).

Punktkommentarer

575, 28 *basa* – piska, tukta.

575, 29 *bastu* – risbastu, kok stryk.

576, 9 *för alla de sju* – av bara tusan; använt i finländsk svenska. SAOB har detta belägg av Topelius.

Laurent, *Topelius saturunolijana* 1947, s. 252

SOLSTRÅLEN I NOVEMBER (s. 577–580)

Berättelsen publicerades i *Trollsländan* 14/11 1868, i en kortare version, och ingår i den sjudelade sviten »Från Trollsländans vingar». I *Läsning för barn* intogs utöver den »En Jättesaga» och »Huru man hittar sagor» (de övriga delarna publiceras i *Övrig barnlitteratur*, ZTS X:2).

Jfr *Naturens Bok* 1856 (»Sjette Läsningen. Om led-djur och blötdjur» och »Trettonde Läsningen. Om ljuset och värmen»).

Punktkommentarer

- 577, 7 *koxa* – titta, kika.
 577, 11–12 94 *qvintillioner*, 18 *quadrillioner*, 400 000 *trillioner*, 888 000 *millioner* – *kvintillion*: en miljon kvadriljoner; *quadrillion*: en miljon triljoner; *trillion*: en miljon biljoner.
 577, 18 *öfvertåget* – överdraget; i finländsk svenska (jfr *ovantåg*).
 577, 31 »*Hösten är kommen, hör stormarnes gny*» – efter dikt av Carl Fredrik Dahlgren (*Samlade arbeten* 1847, s. 245 f.).
 578, 34–38 *Än en gång flög solstrålen [...]* älskade barn till sin eviga glädje. – Laurent noterar den direkt fanatiska trosvissheten som kommer till uttryck till exempel i den gråtande moderns ord, när hon påstår att tårarna inte är av sorg utan av fröjd för guds eviga glädje (1947, s. 203).
 579, 34 *derutur* – där ut ur.

Dahlgren, *Samlade arbeten af Carl Fredrik Dahlgren. Utgifne efter författarens död* 1847, s. 245 f.; Laurent, *Topelius saturunolijana* 1947, s. 194, 203; Topelius, *Naturens Bok och Boken om Vårt Land*, ZTS XVII 2017, s. 58, 124 f.; Topelius, *Övrig barnlitteratur*, ZTS X:2 2021

LÖFLÖSA TRÄD (s. 580 f.)

Dikten publicerades i *Trollsländan* 10/4 1869. Den ansluter till den didaktiska allegorins form, och gestaltar människans livssituation genom skildringen av naturen och årstidsväxlingarna på ett sätt som är återkommande i Topelius barnlitteratur (t.ex. vattendragen i »Brusebäck och Susebäck», s. 253). Den är en av Topelius många dikter som välkomnar våren, jfr »Sista April» (publicerad en månad senare, 1/5 1869, se s. 519).

Laurent, *Topelius saturunolijana* 1947, s. 256, 322

BULLERBASIVS (s. 582–587)

Berättelsen publicerades i *Trollsländan* 17/12 och 24/12 1870.

Skildringen är ett exempel på Topelius vardagsrealism i hemmiljö. Storasystemens sätt att föra dagbok över lillebroderns odygder föregriper hur modern Alma nedtecknar sonens hyss i Astrid Lindgrens *Emil i Lönneberga*.

Bullerbasius är ett av de barn i Topelius berättelser som egentligen inte är onda, men som har ett kort minne och därför glömmar bort föräldrarnas förmaningar. Barnets godhet poängteras särskilt i avslutningen (jfr »Walters Äfventyr», s. 327).

I berättelsen förs också en indirekt diskussion om barnagens berättigande. Topelius hade själv upplevt mildare bestraffningar i sin barndom; han ska ha blivit instängd i skafferiet, och på samma sätt som Bullerbasius ha tömt syltburken, en annan gång fick han en smäll av sin mamma med en våt strumpa (Vasenius I, s. 264 f.). Motivet med kälken Moppe återfinns i den självbiografiska berättelsen »Moppe» (s. 1112).

Punktkommentarer

- 582, [titeln] *Bullerbasius* – bullerbasi: vildbasare; SAOB har detta belägg (för den latiniserade formen) av Topelius.
- 582, 10 *lända* – leda.
- 582, 11 *näpst* – straff, läxa.
- 582, 11 *varnagel* – avskräckande exempel.
- 582, 25 *efter* – eftersom.
- 583, 20 *öfvertåget* – överdraget; i finländsk svenska (jfr *ovantåg*).
- 583, 21 *skänken* – här trol. frågan om skafferiet; med skänk avses vanligen en möbel eller lågt köksåp.
- 584, 16 *föreställning* – förebråelse.
- 584, 19–20 *rodde han i ett degtråg [...] våt öfver öronen* – Jfr »Walters första äfventyr».
- 584, 32 *petschaft* – pitschaft; sigillstamp.
- 584, 33–34 *jordgömma* – i jorden nergrävd skatt; använt i finländsk svenska (jfr *drakgömma*).
- 584, 37 *luggis* – luggning.
- 585, 4 *driftbänk* – drivbänk.
- 585, 10 *skällkuddan* – skällkon; i finländsk svenska.
- 585, 13 *stallgumsen* – bagge som hölls inne i stallet.
- 585, 13 *mankerad* – förolämpad; i finländsk svenska.
- 585, 14 *bucka* – stånga; i finländsk svenska.
- 585, 15 *krakel* – bråk, krängel; förkom i finländsk svenska.
- 585, 22 *stickelbär* – krusbär.
- 586, 1 *anilin* – giftig, färglös basisk vätska som använts främst vid framställning av färger, men också som medicin.
- 586, 5 *linflaga* – lintott; den mängd lin man för tillfället ämnar spinna. SAOB har detta belägg av Topelius.
- 586, 25–587, 2 *du mins ju min kälke, [...] Moppe heter han, [...] – Nu har jag gifvit Moppe åt Calle Nygård.* – Jfr berättelsen »Moppe».
- 586, 36 *snäll* – snabb.
- 587, 17 *illfänas* – bråkar.

Laurent, *Topelius saturunoilijana* 1947, s. 59, 85; Topelius, *Självbiografiska anteckningar* 1922, s. 33; Vasenius I 1912, s. 264 f.

HÖKENS VREDE ÖFVER MAJFÖRENINGEN (s. 587 ff.)

Dikten publicerades i *Trollsländan* 28/5 1870 med titeln »Hökens vrede», någon månad efter att Finlands första djurskyddsförening, »Majföreningen», hade bildats på Topelius initiativ.

Föreningens »sedliga grund» skulle sträcka sig »från småfåglarnes skydd ända derhän, att *intet djur* finge misshandlas eller plågas» (Topelius 1870, s. 287). Laurent noterar att Topelius i dikten använder ironin som stilmedel för sitt djurskyddsbudskap (1947, s. 87, 268, 322). – Jfr »Bofinkens vaggvisa» och »Barnens frågor om majföreningen» (se *Övrig barnlitteratur*).

Punktkommentar

588, 38 *halunk* – slusk, buse; i finländsk svenska.

Laurent, *Topelius saturunoilijana* 1947, s. 87, 268, 322; Topelius, »Om Majföreningarne», 1870, s. 287; Topelius, *Övrig barnlitteratur*, ZTS X:2 2021

BOFINKENS VAGGVISA (s. 589)

Dikten publicerades i *Trollsländan* 28/5 1870.

Se komm. till föregående dikt, »Hökens vrede öfver Majföreningen (Maj 1870)».

NINIVE (s. 589–592)

Berättelsen publicerades i *Trollsländan* 1/10 1870. Den återger historien om Nineve i Gamla Testamentets böcker Jona och Nahum.

Topelius skrev berättelsen under det fransk-tyska kriget (1870–1871) då tyskarna blockerade Paris. Stadens öde jämförs med det forntida Ninive som först räddades (återgivet i Jona) och därefter gick under (Nahum).

Punktkommentarer

590, 9–10 »det är ännu fyratio dagar, och så skall Ninive förgås.» – Jon. 3:4.

590, 16 *kurbits* – pumpa.

590, 20–24 »du jemrar dig [...] dertill ock många djur!» – Jon. 4:9–11.

590, 30–591, 9 »Förskingraren [...] Ninive är förderfvadt, och folken klappa sina händer öfver dess fall.» – Nah. 2.

591, 4 *klenodier* – klenoder; dyrbarheter.

591, 11 *Chaldéer* – kaldéer; fornsemitiskt folk som härskade i Babylonien.

591, 22–28 *Engång i djupaste fred, i skönaste sommar, [...] Ninives forntid.* – Topelius hade besökt Paris sommaren 1856.

591, 32–36 »Du har flera köpmän [...] dina fasta borgar skola falla som mogna fikon i dens mun, som dem äta vill!» – Nah. 3:16–18.

- 591, 33 *höfvidsmän* – befälhavare.
592, 10–12 »Herren är långmodig, men stor i kraft [...] hällebergen remna, och folken förfäras för Herrens domar.» – Nah. 1:3.

Laurent, *Topelius saturunoilijana* 1947, s. 87, 216, 322

EN JULSAGA (s. 592–597)

Dikten publicerades i *Trollsländan* 8/1 1870. Den hänför sig till kategorin legender där änglar uppenbarar sig under julnatten, liksom i Runebergs dikt »Julqvällen» (i *Dikter* 1832) och Charles Dickens *A Christmas Carol* 1843 (jfr Laurent 1947, s. 192; Lehtonen 1998, s. 8).

Lehtonen lyfter fram diktens folksagomotiv och påpekar att moralen är riktad till de vuxna. Ett hårt och materialistiskt sinne ska ödmjukas, vilket i dikten sker genom den förlust som huvudpersonen upplever när han mister sina anhöriga. Som julsaga ser Lehtonen verket som ovanligt dystert; meningen med att Herr Hårdeman förlorar sina anhöriga är att han skall bli ödmjuk (1998, s. 8; 2002, s. 55 f.). Lönnqvist påpekar att Topelius kombinerar budskapet med ett folkloristiskt-hedniskt tema: de dödas återkomst till sina forna hem på julnatten (1996, s. 66).

Punktkommentar

- 593, 38 *förgift* – gift.

Laurent, *Topelius saturunoilijana* 1947, s. 192, 204 f.; Lehtonen, »Topeli änglar», 1998, s. 8; Lehtonen, *Aaveita ja enkeleitä, lapsia ja sankareita* 2002, s. 55 f.; Lönnqvist, »Topelius och julen», 1996, s. 66

HURU MAN HITTAR SAGOR (s. 597–600)

Sagan publicerades i *Trollsländan* 17/10 1868 utan undertitel, som del fem av den sju-delade sviten »Från Trollsländans vingar»; i *Läsning för barn* intogs också »En Jättesaga» och »Solstrålen i November» (de övriga delarna publiceras i *Övrig barnlitteratur*).

Sagan vidgar föreställningen om att skapelsen är Guds andra bibel, avläsbar för den som är lyhörd (jfr »Naturens hemlighet», s. 184). Tanken att det är i naturen som sagorna finns framträder som motiv t.ex. i »Gossen från Sammatti» (s. 789) och i »Kantele» (ZTS I, s. 5 f., vers 1–32). Berättarsituationen i sig exemplifierar idén: Marie hör trollsländan berätta.

Jfr »Sländan och Solstrålen» (*Trollsländan* 14/12 1867), där trollsländan har en motsvarande funktion som barnets samtalspartner.

Punktkommentarer

- 597, 9 *sankt Britas sommar* – kapitel i Fredrika Bremers roman *Hertha, eller En själs historia* (1856). Topelius hade publicerat avsnittet i *Helsingfors Tidningar* 1/10 1856 (Laurent 1947, s. 186).
597, 27 *geoginerna* – dahliorna.
598, 4 *beskifvar sig* – beskärmar eller beklagar sig (finlandism).

- 598, 21 *pantlek* – sällskapslek där deltagarna måste lämna en pant om de inte kan uppfylla kraven i reglerna.
 598, 28 *tabulan* – (lat.) multiplikationstabellen.
 598, 31 *skyllra* – skyldra: hälsa med vapen ställt lodrätt framför kroppen.
 598, 34 *gufar* – gudfar, fadder.
 598, 36 *orden* – utmärkelseecken.
 599, 1–2 *geheimetoilettrådinna* – skämtsam benämning på hertiginnans personliga hjälpreda för klädsel och annan utstyrsel.
 599, 3 *chignon* – chinjong, från fra. chignon, hårknut; populär frisyr under 1850-talet.
 600, 3 *långs* – parallellform till längs.
 600, 20–21 *Ingenting är dödt, allting lefver, allting andas och känner, tänker och talar* – Topelius fullromantiska uppfattning om naturen som en levande och enhetlig organism speglar hans religiösa förhållningssätt till omvärlden (Laurent 1947, s. 261; jfr inledningen, s. XXI ff.).

Bremer, *Hertha, eller En själs historia* 1856, s. 308; Laurent, *Topelius saturunoilijana* 1947, s. 186, 261, 279, 302 f.; Lehtonen, »Das Märchen im Märchen», 2001, s. 153–157; Topelius, *Ljungblommor*, ZTS I 2010, s. 5 f.; Topelius, *Övrig barnlitteratur*, ZTS X:2 2021

SOLKONUNGENS BARN (s. 600–605)

Dikten publicerades i *Trollsländan* 8/2 1868.

Berättelsen ger i allegorisk form en förklaring till den exceptionellt sena våren 1867, då isen låg kvar ännu i mitten av juni med felslagna skördar som följd. Karaktärerna Dagmar och Flamming återkommer i följande saga, »Solkriget». Dikten karaktäriseras av romantikernas känsla för naturen, för det vackra i livet och närheten till Gud – jfr »Luftslotten» (komm., s. 1302 f.).

Punktkommentarer

- 601, 10 *silfverskir* – silverskimmer; även tunt tyg med invävd silvertråd.
 601, 26 *cirkeldans* – cirkellopp; SAOB har detta belägg av Topelius.
 602, 45 *Samum* – arabisk benämning på den heta, torra öken vinden i norra Afrika och Sydvästasien.
 602, 61 *lände* – anlände.
 603, 68 *perta* – pärtä, lys- eller torrvedssticka.
 603, 82 *fägna* – glädja.

Laurent, *Topelius saturunoilijana* 1947, s. 252; Topelius, *Finlands krönika* 2004, s. 176 f.

SOLKRIGET (s. 605 ff.)

Sagan publicerades i *Trollsländan* 28/3 1868 och omarbetades för *Läsning för barn*. I sagan presenteras årtidens växlingar som en allegori om den eviga kampen mellan ljus/värme och mörker/kyla. Jfr föregående dikt, »Solkonungens barn».

Punktkommentar

- 605, 11 *Fimbul* – från fornisl.; jätte, mycket stor (jfr Fimbulvinter i Snorres Edda, en fruktansvärd vinter som föregick Ragnarök, världens undergång).

Laurent, *Topelius saturunoiljana* 1947, s. 154, 233 f., 245

ÄNGSBLOMMORNAS VISA (s. 607 f.)

Dikten publicerades i *Trollsländan* 21/8 1869 och har tonsatts av Richard Norén.

Diktens två första strofer utgår från Jesu bergspredikan: »Ser på liljorna, huru de växa; de arbeta intet, och ej heller spinna; men jag säger eder: Icke Salomon i all sin härlighet var så klädd, som en af dem.» (Luk. 12:27).

I den naturromantiska dikten symboliserar ängsblommorna ödmjukhet (Laurent 1947, s. 256; jfr »Ängens Söndagsmorgon», s. 761).

Punktkommentar

- 607, 4 *möja* – formvariant av maja; pryda med lövruskor och blommor.

Laurent, *Topelius saturunoiljana* 1947, s. 256

DEN OKÄNDA SVARTA FÅGELN (s. 608 f.)

Dikten publicerades i *Trollsländan* 25/2 1871 under det pågående fransk-tyska kriget (1870–1871).

DEN BÄTTRE VÄGEN (s. 609 ff.)

Sagan publicerades i *Trollsländan* 4/2 1871 som nr 3 av 8 i sviten Elis skrin, en serie berättelser som »tomten Eli» samlat i ett glasskrin (*Trollsländan* 7/1 1871, se »Elis skrin» med kommentar, ZTS X:2 samt Laurent 1947, s. 75, 303 f.; jfr Svensson 2016, s. 75). Ytterligare tre sagor ur sviten ingår i *Läsning för barn*: »Prestgårdsflickorna» (s. 611), »Lilla Genius» (s. 712) och »Myreborg och Gråmossa» (s. 731).

Vasenius framhåller den självbiografiska kopplingen till Topelius egen uppfostran: att tränas i uppoftande. På samma sätt som Tutteli i sagan har Topelius minnen av att själv ha slukat godsaker som systemen klarade att spara till följande dag, jfr passagen med kringlan i »Moppe» (s. 112 f.; Vasenius I, s. 268; Laurent 1947, s. 86 f.).

Punktkommentarer

- 609, 1 *qvastgumma* – gumma som tillverkar och säljer kvastar.
610, 6–9 *Då satt en rödstjert i björken vid vägen till höger [...] kringlor och pepparkakor, qva, qva!* – Jfr legenden om Herakles vid skiljevägen, där han möter fru Lusta och fru Dygd som lockar honom åt var sitt håll; Xenofons myt tolkades självständigt på svenska av Georg Stiernhielm i *Hercules* (1658); Topelius hade redan i tonåren läst Stiernhielm (Forssell 2013, s. 426; Lau-

rent 1947, s. 156). Också i »Björken och Stjernen» kommer två syskon till ett vägskaal där fåglar visar den rätta vägen.

610, 28–29 *skrafvelmessingsspegel* [...] *Skrafvelmessing* – dial. om bladmässing; mäsingsblandning som främst användes till prydnadsföremål.

610, 31 *efter* – *eftersom*.

Forssell, *Hertiginnan af Finland och andra historiska noveller*, ZTS V 2018, s. 426; Laurent, *Topelius saturunoilijana* 1947, s. 75, 86 f., 156, 303 f.; Svensson, »Onkel Adams Linnea», 2016, s. 75; Vasenius I 1912, s. 268; Topelius, *Övrig barnlitteratur*, ZTS X:2 2021

PRESTGÅRDSFLICKORNA (s. 611–615)

Dikten publicerades i *Trollsländan* 7/4 1871 som nr 5 av 8 i sviten Elis skrin (se komm. till föregående, »Den bättre vägen»).

Diktens Askungen-motiv fokuserar på dygder som anspråkslöshet och huslighet (Laurent 1947, s. 118, 226). Lappalainen noterar att intrigen är karaktäristisk för folksagan: den yngsta systemen åsidosätts, men visar sig vara den mest uppfinningsrika (2018, s. 29). Den raljerande tonen anknyter till Anna-Maria Lenngrens dikter som driver med fjäskandet för högre ståndspersoner, t.ex. »Grefvinnans besök» (SS II, s. 241–245).

Punktkommentarer

612, 19–20 *mon très cher ami*, / *Comment vous portez-vous aujourd'hui?* – min väldigt käre vän, hur mår ni idag?

614, 68 *schackra* – driva handel (med). SAOB har detta belägg av Topelius.

615, 112 *billigt* – rimligt.

615, 114 *få dåning* – svimma.

Lappalainen, »Child figures in *Läsning för barn* by Zacharias Topelius», 2018, s. 29; Laurent, *Topelius saturunoilijana* 1947, s. 75, 118, 226, 303 f.; Lenngren, *Samlade skrifter* II 2000, s. 241–245

RIDA RANKA (s. 616–623)

Topelius saga baserar sig på den i Norden och Tyskland spridda folkvisan »Rida, rida ranka», till vilken författaren skapar en ramberättelse där karaktärernas historiska förebilder identifieras (jfr Laurent 1947, s. 132). Den historiska förebilden för den lilla flickan som prins Håkan i sagan rider till är den danska prinsessan Margareta, dotter till Valdemar Atterdag. Vårterminen 1863 hade Topelius som e.o. professor i historia föreläst om svensk 1300-talshistoria och om konung Magnus Eriksson (1316–1374), make till Blanka (Blanche) av Namur (d. 1363). I föreläsningarna hänvisar Topelius till folkvisan i Arvid August Afzelius *Swenska Folkets Sago-Häfder, eller Fäderneslandets Historia* från 1854. Visan ingår i otaliga samlingar under 1800- och 1900-talen, av vilka en tidig är A. I. Arwidssons *Svenska fornsånger* 3 (1842). Både Afzelius och Arwidsson ingår i Topelius efterlämnade boksamling.

Lehtonen konstaterar att berättarens roll framhävs i sagan. Dels lyfts den gamla kvinnan av folket fram som sagoberättare, dels framstår berättaren som en förmedlare av traditionen (2001, s. 153).

Sagan inspirerade Albert Edelfelt till historiemålningen »Drottning Blanka» (1877), ett centralt verk i finländsk konst (Laukka 2003, s. 92). Målningen reproducerades i den andra upplagan av *Läsning för barn* 4 (1878). Topelius kommenterar konstverket i ett brev till förläggaren Albert Bonnier 23/9 1877 och meddelar att Edelfelt inte har något emot en »reproduktion i 'Läsning för Barn', då han ju derifrån hämtat motivet, – och taflan är förtjusande». I *Barnkammarens bok* (1882) kompletterades Topelius berättelse och Edelfelts illustration med en teckning av Jenny Nyström.

När Topelius i *Boken om Vårt Land* 1875 berättar om Kalmarunionen nämner han drottning Margareta och »den bekanta barnvisan: 'Rida ranka'» (ZTS XVII 2017, s. 359).

Punktkommentarer

- 616, 3 *alnslång* – en aln motsvarar två fot, d.v.s. knappt 60 cm.
- 616, 10 *dess mer jag lyddes* – desto mer uppmärksam lyssnade jag.
- 616, 31 *svenner* – ynglingar i kungens tjänst.
- 616, 33 *gärdet* – fältet.
- 617, 11 *det heliga landet* – kristen benämning sedan medeltiden på Palestina.
- 617, 27 *pia* – liten flicka (provinsialism).
- 618, 10 *frustuga* – arbets- eller sällskapsrum för kvinnor vid hov och herrgårdar.
- 618, 31 *blår* – blånor; ett bimaterial från linförädlingen, kunde användas som tätning eller spinnas och nyttjas som inslag i grovt tyg.
- 620, 36 *skarlahan* – scharlahan; kostbart tyg i intensivt röd färg.
- 621, 6 *efter* – eftersom.
- 621, 12 *om ni täcktes* – om det behagar er.
- 621, 34 *ringgränningar* – ryttnarlar där ryttern med vapen skall träffa en eller flera upphängda ringar.

Laukka, »Suomalaisen lastenkirjankuvituksen kehitys», 2003, s. 92; Laurent, *Topelius saturunoilijana* 1947, s. 132; Lehtonen, »Das Märchen im Märchen», 2001, s. 153 f.; ZT–Albert Bonnier 23/9 1877, *Brev. Zacharias Topelius korrespondens med förlag och översättare*, ZTS XX:1 2015; Topelius, *Föreläsningar i geografi och historia*, ZTS XV 2017; Topelius, *Naturens Bok och Boken om Vårt Land*, ZTS XVII 2017/2020, s. 359

JULVISA (s. 623 f.)

Dikten publicerades i *Trollsländan* på julaftonen 1870 med titeln »Julvisa 1870». Den tonsattes av Jean Sibelius 1913 (op. 1 no. 1, *Fem julsånger*).

Topelius skrev otaliga dikter med julmotiv, bl.a. »Julgranen», s. 548, »Ny julvisa» i *Läsning för barn* 7, »Julvisa» i *Nya blad* 1870 och den genom tonsättningen av Jean Sibelius 1909 mest kända, »Julvisa» (»Gif mig ej glans, ej guld, ej prakt») publicerad i *Ljung* 1889. I hemmet sjöngs Topelius julvisor av döttrarna på julaftonen (Vasenius VI, s. 192).

Vasenius VI 1930, s. 192

LÄSNING FÖR BARN 5

SKYDDSENGELNS RÖST (s. 627 ff.)

Dikten publicerades i *Trollsländan* 27/12 1873 med titeln »Trollsländans Minnesord», de två första stroforna och den sista ströks i *Läsning för barn*.

Skyddsängelmotivet är återkommande i Topelius barnlitteratur och Lehtonen påpekar att ängeln förmedlar en religiöst färgad livsvisdom till barnet (1998, s. 9; jfr Laurent 1947, s. 208). För motivet barndomens vår, se »Nyåret 1868» (s. 495) och »Strö blom-mor!» (s. 498).

Dikten förekommer ofta i minnesböcker, speciellt den första strofen. Också strof tolv och tretton har varit populära, medan den fromma sjunde strofen och den patriotiska fjortonde strofen föll bort under 1900-talet (Ekrem 2002, s. 84).

Punktkommentar

627, 13–16 *Men ingen är så stor och vis, [...] för Gud han står.* – Jfr Mark. 10:15.

Ekrem, *Lev lycklig, glöm ej mig!* 2002, s. 84; Laurent, *Topelius saturunoiiljana* 1947, s. 208, 240 f.; Lehtonen, »Topeli änglar», 1998, s. 9

FJÄDERHOLMARN (s. 629–634)

Berättelsen publicerades i *Sagor* II 1848 och omarbetades grundligt för *Läsning för barn* drygt trettio år senare. Vasenius framhåller att sagan är en av de tidigaste där Topelius närmar sig barnet, vilket blir ännu tydligare i omarbetningen (V, s. 474; jfr Lehtonen 2001, s. 154).

Motivet med en lycklig, magisk ö är vanligt under den romantiska perioden och Topelius använder det i ett flertal verk (jfr »När man sover på rosor» samt komm., s. 1250 f. Fjäderholmarna och Tistelöarna omnämns t.ex. i »Georgs kungariken», s. 678). De drömlika öarnas geografiska förebild var holmar längst ut i Nykarleby skärgård, Skärvgrundet och Stenarna, synliga från Alörn där Topelius vistades under somrarna (Vasenius I, s. 248; 1947, s. 87). Fjäderholmarna som beteckning för sömnens och drömmarnas land finns t.ex. hos Bremer (1839). Det barnlitterära motivet med en plats som inte går att finna på sjökorten men som ändå är möjlig att resa till återkommer i J. M. Barries berättelse om Peter Pan (1904) och Neverland, Landet Ingenstans. Litteraturhistoriskt kan dessa två platser ses som variationer av den utopiska traditionens icke-platser, från Platons Atlantis och framåt.

Laurent drar en parallell till H. C. Andersens Ole Lukøje (1842): på samma sätt som Ole har ett obegränsat antal sagor att berätta finns en mängd sagor skrivna i Fjäderholmarnas grottor. Hon menar att de snabbt förflyktigade drömmarna, gestaltade i »Fjäderholmarna», kan ses som en inspirationskälla till Topelius barnlitteratur (1947, s. 163, 303).

Lehtonen påpekar att grottan representerar sagornas källa, som är djupet av författarens själ (2001, s. 154). Sagan är ett utforskande av tillvarons immateriella och andliga sida och på ett för den romantiska strömningen typiskt sätt poängteras fantasins, drömmens, minnets och samvetets särskilda plats i människans liv (se inledningen, s. XXXVI).

Lehtonen uppmärksammar att Topelius version av Jon Blund har ett yttre som påminner om *Kalevalas* Väinämöinen men har rollen av en gottgörare, en god ängel. I sagan upprepas det bekanta svartvita paret den goda Nukku Matti och den onda gestalten, mardrömmens Signora Mara (Lehtonen 1998, s. 11 f.; Sandman Lilius 1980, s. 35). Också i sagorna »Prinsessan Lindagull» och »Skogsbjörn» uppträder karaktären Nukku Matti som hjälpare (Vasenius V, s. 474).

Punktkommentarer

- 629, 12 *täck* – vacker.
 630, 6 *sin moders sköte* – sin moders knä.
 630, 11–12 *som det fordom säges hafva varit med ön Gottland* – i Gutasagan, del av Gutasagen, en medeltida lag som gällde för Gotland (tidigaste bevarade handskriften från 1300-talet).
 630, 28–32 *Men starkast af alla blommor [...] bedöfvande ånga*, – Vallmon är en populär symbol för sömngivande i romantisk diktning; den förekommer bl.a. hos Atterbom och E.J. Stagnelius, och har sitt ursprung i grekisk mytologi, där sömnguden Hypnos ofta avbildas med vallmokapslar i handen (Laurent 1947, s. 174).
 632, 17 *Signora Mara* – I folktron anses maran för ett (oftast kvinnligt) nattligt väsen som plågar sovande människor med att 'rida' dem.
 632, 21 *Nukku Matti* – (fi.) Jon Blund.
 633, 10 *drifver han ofta puts med* – bedriva puts: spela spratt.
 633, 18 *skalkaktigt* – bedrägligt.
 634, 2 *skålmstycken* – spratt, skurkstreck.
 634, 4 *tussa* – hetsa.

Barbul, Demarcsek & Tomoiaga, *From Francis Bacon to William Golding* 2012; Jaakkola, *Topeliaaninen usko* – Kirjailija Sakari Topelius uskontokasvattajana 2011, s. 123; Laurent, *Topelius saturunoilijana* 1947, s. 87, 163, 303; Lehtonen, *Lastenkirjallisuus Suomessa* 1543–1850 1981, s. 111 f.; Lehtonen, »Topeli änglar», 1998, s. 11 f.; Lehtonen, »Das Märchen im Märchen», 2001, s. 154; Sandman Lilius, »Riket Topelien», 1980, s. 35; Vasenius I 1912, s. 248; V 1927, s. 474

BYGGMÄSTAR VINTER (s. 634 ff.)

Dikten publicerades i *Trollsländan* 15/2 1873. Den är en av Topelius många årstidsdikter, med få eller inga religiösa och moraliska inslag.

Laurent noterar att vintern är ett favoritmotiv i Topelius barnlitteratur (1947, s. 81, 318).

Punktkommentarer

- 635, 23 *Tvåhundra mil* – ca 2138 km; en svensk mil motsvarade 10 688,54 m.
 635, 40 *qvinter* – knep, spratt.
 635, 41 *putten* – (vatten)pölen.
 635, 48 *plär* – brukar.

Laurent, *Topelius saturunoilijana* 1947, s. 81, 318

PRINSESSAN LINDAGULL (s. 636–652)

Sagan publicerades i *Sagor* II (1848) och omarbetades grundligt för *Läsning för barn* drygt trettio år senare. Den hör till ett av Topelius många utpräglat romantiska verk (Vasenius V, s. 474).

Sagan är ett exempel på hur Topelius texter på ett intrikat sätt sammanför skilda miljöer, allt från finländska och lappländska till amerikanska, egyptiska och persiska landskap i en och samma berättelse. Sagan knyter an till den orientaliserande sagotraditionen efter samlingen *Tusen och en natt* men väver också samman det persiska sagotoffet med stereotyper av Lappland. I sagan framställs persiska och turanska kungar, afrikanska sjörövare och samer på ett homogeniserande sätt. Liksom »orientalen» skrivs »lappen» fram som en hotande motpol till det rena, goda och nordiska (Widhe 2017, s. 32; Widhe 2020).

Orientalismen spred sig under romantiken med den franska översättningen av *Tusen och en natt* från 1704 och i Finland fick den skjuts av G. W. Wallins reserapporter från Nordafrika på 1840-talet. I Topelius barnlitteratur syns orientalismen bl.a. i sagorna »Mirza och Mirjam», »Svalan från Egypti land» och »Sötare än sött» (Laurent 1947, s. 16 f.). Jfr också inslag i berättelsen om »Charles Gordon».

Kontrasten mellan solbrända, mörkögda människor som »glöda av hat och brinna av kärlek» och Lindagull med ett ädelt, ömt och gott hjärta och »en hy så vit som Skandinaviens snö och ögon så milda som himmelens stjärnor» kombineras med ett fosterländskt ärende. Laurent pekar på karaktärernas hängivenhet för hemtrakten (Pimpentanturi prisar Lappland och också Pimpedora hyllar hemmet) och på influenser från folkdiktningen, som tron på samernas magiska förmågor och att prinsen skonar gräsan den från döden mot att han får information. Det är också möjligt att Topelius påverkats av Oehlenschlägers *Aly og Gulhyndy* (1811), en novell han läste som skolpojke (Laurent 1947, s. 171, 127, 250).

Sandman Lilius betecknar sagan som Topelius finaste och mest gripande berättelse: »Den är som norrskan och som musik; en uppenbarelse» (1980, s. 35, 37). I den grymme Hirmus beteende läser Sandman Lilius kärlek; en kärlek som jämförs med den unge Topelius åtrå till Greta (Margaretha) Mattsdotter på Kahra gästgivargård (1980, s. 37). På samma sätt som Topelius i dikten »Irrskenet på heden» liknat Greta vid en ljungblomma, förvandlas Lindagull i sagan till en ljungblomma på heden (ZTS I, s. 50). Ljungen representerar i Topelius tidiga lyrik den finska naturens vilda skönhet och den finska folksjälens.

Topelius sagor slutar i allmänhet lyckligt och även här segrar ljuset över mörkret (Laurent 1947, s. 234, 310).

Punktkommentarer

- 636, 3 *gnomer* – jordandar; enligt medeltida föreställningar ett slags underjordiska, dvärgliknande väsen.
- 637, 1 *palankin* – orientalisk bärstol.
- 637, 1 *silfverskir* – tunt tyg med invävd silvertråd.
- 638, 6 *springkällornas* – springbrunnarnas.
- 638, 10 *bassinen* – bassängen.
- 638, 20 *fjårlarnas* – fjärlarnas, parallellform.
- 638, 25 *så framt* – här: om.
- 639, 7 *hund* – om person i låg ställning; även kuvad person.
- 639, 11 *Moharrem* – muharram, (arab.) den helgade; första månaden i den islamiska månkalendern.

- 641, 10 *kungstiger* – bengalisk tiger.
641, 11 *Ahriman* – den onda gudomen i zoroastrismen.
641, 24 *Ormuz* – den goda gudomen i zoroastrismen, står för handlingsfrihet.
642, 21 *skrankorna* – skiljemuren, spärrarna.
642, 35 *eho* – vem än.
644, 5 *dånat* – svimmat.
644, 16 *nit* – iver.
644, 32–33 *tre alnar lång och två alnar bred* – Den svenska alnen motsvarar 59,3 cm.
645, 19 *allt* – hela tiden.
647, 1 *fjällrätta* – fjälllämmel.
647, 5 *efter* – eftersom.
647, 8 *filfras* – järv.
651, 22 *näfverkont* – ränsel av näver (finlandism).
651, 28 *störviziren* – den främsta ämbetsmannen i vissa muslimska länder.

Herberts, *Ljungblommor*, ZTS I 2010, s. XXV f., 307; Laurent, *Topelius saturunolijana* 1947, s. 16 f., 127, 171, 234, 250, 310; Sandman Lilius, »Riket Topelien», 1980, s. 35, 37; Vasenius V 1927, s. 474; Widhe, »Trollkarlar och små barn i Lappland. Samerna tar plats i Zacharias Topelius sagor från 1800-talets mitt», 2017, s. 32

ALAUDA CANTAT (s. 652 f.)

I dikten bebådar lärkans sång vårens efterlängtrade ankomst.

Dikten kontrasterar skolans latinstudier mot naturens livfullhet (jfr »En lärd gosse», s. 853). Andra vårdikter är t.ex. »Visan om Lilla Maja», s. 276, »Sista April», s. 519 och »Löflösa träd», s. 580.

Punktkommentar

- 652, [titeln] *Alauda cantat* – (lat.) lärkan sjunger. Latinsk övningsfras från läseböcker, se t.ex. Yckenberg, *Elementarbok för Begynnare i Latinska Språket* 1803, s. 3.

Yckenberg, *Elementarbok för Begynnare i Latinska Språket* 1803, s. 3

REFANUT (s. 653–662)

Berättelsen publicerades i *Sagor* I 1847 med titeln »Skeppet Rephanut» och med en illustration av Emilie Topelius. Texten omarbetades grundligt för *Läsning för barn* drygt trettio år senare.

Motivet är hämtat från folksagan och bygger på en berättartradition bland sjöfarare som Topelius hört som barn. Samma sägen upptas i Emilie Flygare-Carléns roman *En natt vid Bullarsjön* (1847) och har behandlats också av andra författare (Vasenius V, s. 464; Nyberg 1949, s. 201; Laurent 1947, s. 97; Zweigbergk 1965, s. 122). Laurent identifierar detaljer gemensamma med folksagan men också med *Kalevala* (s. 97 f., 147).

Vasenius noterar att berättelsen i den omarbetade versionen på ett passande sätt berättas av en sjöman (V, s. 474).

Punktkommentarer

- 653, 1 *Skeppet Hoppet* – Ett fregattskepp med namnet Hoppet ägdes av Topelius morbor, handelsmannen Gustaf Turdin, tillsammans med flera andra Nykarlebyborgare, bl.a. Zacharias Topelius d.ä. (se t.ex. dagboken 26/7 1833, brev från Sofia Topelius–ZT 12/10 1831 och 11/3 1838, samt Laurent 1947, s. 88).
- 653, 2 *vanterna* – linorna som stöttar ett segelfartygs mast i sidled.
- 653, 3 *stormärskorgen* – mastkorgen på mårsen (plattformen) nära toppen av stormasten.
- 653, 3 *lillmårsen* – mår: plattform på segelfartyg nära toppen av en undermast.
- 653, 4 *bovenbramrån* – rån som hissas på överbramstången; andra förlängningen på en fartygsmast.
- 654, 2 *becktröja* – skämtsam benämning på sjöman. SAOB har detta belägg av Topelius.
- 654, 5 *skarfvade till i vexten* – gjorde tillägg med hjälp av fantasin.
- 654, 9 *koxade* – tittade, kikade (vardagligt).
- 654, 10 *tacklingen* – riggen.
- 654, 17 *efter* – eftersom.
- 654, 20 *rånocken* – änden på rån.
- 654, 29 *spritterny* – splitterny.
- 654, 29 *tuggbuss* – mindre stycke tobak att tugga.
- 654, 36 *Aavasaksa* – känt turistmål med midnattssol.
- 655, 16 *syilmånsar* – skämtsamt om personer som älskar sylt.
- 655, 34 *lopp ned af stapeln* – löpte ned från stapelbädden; vid stapelavlöpningen, d.v.s. sjösättningen av nybyggt fartyg.
- 656, 4 *mårseglet* – råseglet fäst på mårstången.
- 656, 6 *en half kappe* – 2,3 liter, en kappe motsvarar 4,58 liter.
- 656, 10 *block* – mekanisk lyft- eller draganordning som består av flera trissor lagrade i ett blockhus.
- 656, 10 *spisqvarter* – enklare matställe.
- 656, 14 *bardunerna* – vajrarna avsedda att stötta stången (förlängning av undermasten) snett akterifrån, vid medvind.
- 656, 22 *18 mils* – ca 190 kilometers. En svensk mil motsvarade 10 688,54 m.
- 656, 28 *sex qvarter* – längdmått som motsvarar fjärdedelen av en aln; en svensk aln motsvarar 59,3 cm.
- 656, 29 *två tum* – knappt 5 cm. En svensk tum: 2,47 cm.
- 656, 30 *Tre tum* – ca 7,4 cm.
- 656, 37 *krankar* – harkrankar.
- 657, 5 *pata* – fast fiskeanordning som består av stängsel, pålar eller liknande, i synnerhet för fångst av lax och sik (från fi. *pato*, *damm*).
- 657, 15 *girsén* – gårsén.
- 658, 18 *brassade* – här: rörde kraftigt om; i finländsk svenska.
- 658, 19 *brigg* – tvåmastat segelfartyg.
- 658, 24 *behej* – bestyr; använt i finländsk svenska.
- 658, 24 *klyfvarbomen* – förlängningen av bogsprötet.
- 658, 25 *brassade* – vridna, justerade.
- 658, 26 *tvärt öfver* – tvärsöver.

- 658, 27 *storrån* – underrån på stormasten.
 658, 28–29 *för babords halsar* – med vinden in från babord, d.v.s. fartygets vänstra sida.
 659, 8 *plankspolar* – ribbor eller plank till staket; använt i finländsk svenska.
 659, 12 *bråka* – anstränga sig, arbeta.
 659, 12 *att få skeppet flott* – att få skeppet flytande.
 659, 25 *slippa* – komma.
 659, 33 *aflopp* – utströmmande.
 660, 3 *linieskepp* – linjeskepp, slagskepp med tre master och bestyckade med kanoner på två eller tre batteridäck.
 660, 4 *fregatter* – tremastade men mindre bestyckade och även till storleken mindre örlogsfartyg än linjeskeppen.
 660, 9 *Hvad pocker är det?* – vad är det för djävulskap?
 660, 15 *stångpiskor* – frisyrier med smal nackfläta populära under 1700-talet.
 660, 16 *öfverluntmästaren* – personen som ansvarar för luntorna, d.v.s. antändningsmedlen vid avfyring av muskötter och kanoner.
 660, 22 *springa* – sprängas.
 660, 24 *sju famnar* – En svensk famn motsvarar 1,78 m, en rysk 2,13 m.
 660, 30 *platt* – absolut.
 661, 9 *nojsa* – bråka.
 661, 16 *riksamiralen* – den högsta ledaren för rikets flotta.
 662, 8 *ekstock* – eka.
 662, 13 *sväljde* – tidigare brukad form av svalde.
 662, 14 *gick på rote* – cirkulerade mellan ett antal hushåll i samma rote (grupp), som ansvarade för att underhålla medellösa på ett visst område.
 662, 27 *bang* – rädd, ängslig; i finländsk svenska.
 662, 35 *skansen* – överbyggnad (med rum för besättningsmän) i äldre fartygs förskepp.

Laurent, *Topelius saturunolijana* 1947, s. 88, 97 f., 147; Lehtonen, *Lastenkirjallisuus Suomeen 1543–1850* 1981, s. 107, 110; Nyberg, *Zachris Topelius* 1949, s. 201; Topelius, *Dagböcker*, ZTS XXI 2018, s. 72; Sofia Topelius–ZT 12/10 1831 och 11/3 1838, *Brev. Zacharias Topelius korrespondens med föräldrarna*, ZTS XX:2 2018; Vasenius V 1927, s. 464, 474; Zweigbergk, *Barnboken i Sverige 1750–1950* 1965, s. 122

SKOLGOSSARNES SEGERSÅNG (s. 663)

Årstidsdikten skildrar kampen mellan vintern och våren som en militär sammandrabbning. Första strofens beskrivning av den annalkande våren med ljus, värme och vårstorm får i andra strofen en överförd betydelse av bildning, kunskap, frihet och framtid (jfr också komm. till »Skolgossens Vintervisa», s. 1248 och »Till en Gosse», s. 171).

Punktkommentar

- 663, 3 *östanlid* – lid: backe, sluttning.

Laurent, *Topelius saturunolijana* 1947, s. 225

MATTS LUSTIGS BARN (s. 663–668)

Sagan publicerades i *Trollsländan* 12/7 1873 och omarbetades till en längre version för *Läsning för barn*. Den behandlar de stora livsfrågorna: sagans unge präst presenterar ett gudsbegrepp i samklang med romantikens uppfattning där Gud finns i och överallt (Laurent 1947, s. 200). Jaakkola konstaterar att det är ett abstrakt gudsbegrepp och att Topelius refererar till svåra eskatologiska läror om Guds rike och de dödas uppståndelse; döden framställs i sagan som ett sovande tillstånd (2011, s. 121). Prästens olika försök att undervisa om den kristna läran återspeglar Topelius anvisningar om hur man lär ut abstrakt kunskap till barn genom konkreta bilder (se t.ex. »Om läsning för barn», HT 7/11 1855).

Laurent noterar den biografiska kopplingen. På samma sätt som Topelius och systern som barn hade en egen kyrkogård för småfåglar, begraver barnen i sagan små djur (1947, s. 88).

Punktkommentarer

663, 1 *efter* – eftersom.

663, 7 *för skam skull* – för att uppfylla anständighetens krav.

663, 8 *qvintar* – kvintsträngar; e-sträng, som är den högsta och första på fiolen.

663, 8 *hartsbit* – kådbit att gnida stråkens tagel med.

665, 16 *öfverdådiga* – här: djärva, livliga.

668, 16 *Vår Frälsare har sagt, att alla små barn höra Guds rike till.* – Luk. 18:16 och Mark. 10:14.

Jaakkola, *Topeliaaninen usko* – Kirjailija Sakari Topelius uskontokasvattajana 2011, s. 121; Laurent, *Topelius saturunoilijana* 1947, s. 88, 200; Topelius, »Om läsning för barn», *Helsingfors Tidningar* 7/11 1855

TIDNINGSSÄTTAREN VID SIN STILKAST (s. 668 ff.)

Dikten är en av sammanlagt tjugosex yrkesvisor som beskriver det industrialiserade samhället där nya yrkesroller samsas med traditionella värv. Den här typen av rolldikter var ny för barnlitteraturen och förekommer i *Läsning för barn* 5–8 (Lehtonen 2003, s. 22).

I dikten lyfter Topelius det tryckta ordets sprängkraft och spridningsmöjligheter. Topelius engagerade sig för typografernas sak och var en av initiativtagarna till Typografernas läseförening som bildades 1869. Se »Svarta gardet» (1868, ZTS II, s. 25 f.), »Boktryckarekonsten» (1868, ZTS III) och »Tryckfelen» (1885, ZTS X:2).

Tidningssättaren liknas vid en herde som vallar sina getter, d.v.s. typerna, de »magra» och »feta». Formuleringarna har anpassats till en ung publik (se t.ex. strof fyra, som inleds högstämt men avslutas med rimmet mops–kalops; jfr Laurent 1947, s. 265, 267). Innehållet visar att Topelius inte enbart skrev för de unga utan att han även i barnlitteraturen riktade sig till de vuxna personer som förmodades läsa tillsammans med barnen (jfr censuren i »En Jättesaga»).

Av ett ofullbordat manuskript daterat 3/12 1872 framgår att Topelius hade tänkt behandla censuren i en dikt med titeln »Tryckargossen», som i författarens anteckningsbok är placerad bland andra yrkesvisor. Manuskriptutkastet innehåller bl.a. verser som »Så strök censuren halfannan spalt, / Vi trycker vi och han stryker allt» (NB 244.166, s. 22).

Punktkommentarer

- 668, [titeln] *stilkast* – kast, tryckerilåda med fack för varje trycktyp.
 668, 4 *pappersångarna* – tidningssidorna.
 668, 6 *käk* – här: tänderna.
 669, 11 *kätta* – Här metafor för vinkelhaken, i vilken sättaren sammanställer olika kombinationer av typer.
 669, 17 *tjäll* – koja, hydda.
 669, 28 *draf* – dravel, jfr v. 47–50: »Hvad ryms ej allt / I en tidnings spalt! ... »
 669, 30 *stäfvan* – här: hinken.
 669, 32 *En silfverkälla, ur djupet sprungen*; – Jfr »Saul och David»: »Som silfverkällor ur blomsteräng». Se även dagboken 1/1 till 9/2 1837: »Vivat Glädjen, du klara ström utur silfwerkälla!»
 669, 33–36 *Der råder Sanningens kloka flicka, [...] Att bryta berg*. – Jfr »Islossningen i Uleå elf» (ZTS I, s. 256, v. 98–99): »Det skulle dricka kraft af ljusets mærg, / Det skulle bryta mur och språnga berg.» (Se kommentar till dikten, ibid. s. 499 f.).
 669, 41 *pojken* – springpojken.
 669, 41 *tattarn* – tataren, romen.
 670, 50 *cession* – konkurs.
 670, 56 *Läk* – läck.

Laurent, *Topelius saturunolijana* 1947, s. 88 f., 265, 267; Lehtonen, »Puoli vuosisataa lastenkirjailijana – Zacharias Topelius» 2003, s. 22; Topelius, *Ljungblommor*, ZTS I 2010, s. 256, komm. s. 499 f.; Topelius, *Dagböcker*, ZTS XXI 2018, s. 513; »Tryckargossen», Zacharias Topelius arkiv, NB 244.166, s. 22; Topelius, *Nya blad och Ljung*, ZTS II 2019, s. 25 f.; Topelius, *Övrig lyrik*, ZTS III 2019, Topelius, *Övrig barnlitteratur*, ZTS X:2 2021

FATTIG-GUBBEN (s. 670–676)

Berättelsen publicerades i *Sagor* I 1847, med illustration av Emilie Topelius, och omarbetades drygt trettio år senare för *Läsning för barn*.

Under sina långa resor mellan Nykarleby och Helsingfors passerade Topelius ibland Lochteå kyrkby där handlingen utspelar sig. Vasenius menar att berättelsen är en anekdot ur verkligheten som kunde ha passerat lika väl i *Helsingfors Tidningar*; Nyberg noterar att den påminner om notiser som Topelius intog i tidningen (Vasenius V, s. 464, 474; Nyberg 1949, s. 201; Laurent 1947, s. 306, 322). Zweigbergk karakteriserar berättelsen som en bygdehistoria med en smula rövarromantik (1965, s. 122).

»Fattig-gubben» och »Sagan om Jättarne och Kung Autio» är de första av Topelius verk som översattes till finska (1848 av C. G. Borg; se Laurent 1947, s. 319).

Punktkommentarer

- 670, 11 *beskifvat sig* – beskärmat sig (finlandism).
 670, 13 *kommerseråd* – i Finland hederstitel som utdelas till förtjänta personer inom näringslivet.
 671, 1 *snöga* – parallellform till snöa.
 671, 4 *creti och pleti* – nedsättande om folk; vem som helst.

- 671, 6 *tattare* – använt om resandefolk.
 671, 11 *trädslög* – skicklig i träarbeten.
 671, 12 *fläkterörmar* – fläkt örn: heraldisk, framifrån avbildad örn, jfr dubbelörnen i det ryska riksvapnet. SAOB har detta belägg av Topelius.
 671, 12 *gripär* – fabeldjur.
 671, 14 *arglistig* – illslug.
 671, 18 *skalken* – skurken.
 671, 23 *plåtar* – en plåt: ursprungligen plåtmynt värt två daler silver, eller 16 skilling, senare också om sedlar av samma värde.
 671, 23 *efter* – eftersom.
 672, 26 *fogade* – artade sig.
 673, 35 *junkrarna* – här: dagdrivarna, sprättarna.
 674, 5 *knalta sig till* – få tag i, komma över. SAOB har detta belägg av Topelius.
 675, 22 *lufvas* – slåss; egentligen lugga.
 675, 25 *basta och binda* – fångsla; binda med bastrep. SAOB har detta belägg av Topelius.
 676, 5 *kliniska institutet i Helsingfors, der doktorerne göra nya näsor* – Jfr »Myran, som for till doktorn» och »Sagan om Lillis näsa».

Laurent, *Topelius saturunoilijana* 1947, s. 306, 319, 322; Nyberg, *Zachris Topelius* 1949, s. 201; Vasenius V 1927, s. 464, 474; Zweigbergk, *Barnboken i Sverige 1750–1950* 1965, s. 122

AFTONVANDRING (s. 676 f.)

Dikten publicerades i *Trollsländan* 1/2 1873. Här kontrasterar den livfulla festen och dansen mot jagets ensamma aftonvandring under den mörka himlen. Den romantiska omskrivningen av stjärnorna som Guds ögon (strof 10) kan Topelius ha lånat från Franzéns dikt »Stjernorna» (1824; se Laurent 1947, s. 190). Bilden återkommer i »Lilla Genius», s. 718, r. 2 f.

Punktkommentarer

- 676, 9 *efter* – eftersom.
 676, 10 *rättnu* – strax.
 676, 12 *lyran får* – blir student.
 677, 29–32 *Och hvar jag än i verlden går [...] Och alltid i hans hand jag står.* – Jfr bönen »Gud som haver barnen kär».
 677, 51–52 *Och när I sen i natt på mig, [...] på Mary Bell!* – Jfr kommentar till »Orions bälte», ZTS I, s. 410.

Laurent, *Topelius saturunoilijana* 1947, s. 190; Topelius, *Ljunghblommor*, ZTS I 2010, komm. s. 410

GEORGS KONUNGARIKEN (s. 678–687)

Den biografiska modellen för sagans Georg är Emilie Topelius systerson, Georg Hæggeström (1861–1877), som bodde hos familjen Topelius sommaren 1872 på Hermansö i Eke-

näs skärgård när hans mor och syster vistades i Marstrand. På samma sätt som i sagan lär familjen Topelius ha omdöpt öarna omkring Hermansö till fantasinamn som »Robinsons ö» och »Madagaskar» (Topelius 1922, s. 261 f.; Dahlberg 1932, s. 283, 290, 294, 296). Georg figurerar också i »En Saga om sju syskon» (se komm., s. 1243).

Andra sagor med pojkar som ger sig ut på äventyr i roddbåtar eller erövrar främmande länder och världsdelar, är »Tuttemuj», »Lasse liten», »Walters första äfventyr» och »Bullerbasius». Georgs konungarikens skildras avslutningsvis som ett förlorat barndomsrike, som genom de upprepade referenserna till andra Topeliusberättelser länkas samman med fantasins och sagornas värld (se inledningen, s. LVI f.).

Punktkommentarer

- 678, 4 *Unda Marinas leksystrar* – i »Unda Marinas fotspår» (s. 249).
- 678, 4 *kullra* – (bildl.) rulla. SAOB har detta belägg av Topelius.
- 678, 19 *epilobium* – (lat.) dunört.
- 678, 19 *Segelsluparne* – de mindre båtarna för segling.
- 678, 22 *strömmingsgarnen* – fiskegarnen för strömmingsfiske.
- 679, 13 *på rätt* – vara på rätt: stå rätt till, vara i sin ordning (finlandism).
- 679, 25 *rorkulten* – rorpinnen; hävarmsliknande spak rörlig i sidled.
- 680, 35 *skyllrade* – skyldrade; hälsade med vapen ställt lodrätt framför kroppen.
- 680, 36 *kadrill* – kadrilj; fransk kontradans från 1700-talet, vanligen dansad av fyra par i fyrkantsuppställning, allmän i Finland under 1800-talet.
- 681, 7–9 *hafskonungen och luftkonungen, [...]* *anställde stora förödelse* – Jfr naturfenomenens maktkamp i sviten Florios och Unda Marinas sagor (se komm. till »Unda Marinas fotspår», s. 1253).
- 681, 12 *aflopp* – formvariant av avlöpte, slutade.
- 681, 14 *Passe var en svart pudel* – Topelius sällskapshund på 1870-talet.
- 681, 32 *Fjäderholmarna* – Se sagan »Fjäderholmarna» (s. 629).
- 681, 38 *Skyhög och Molnskägg* – Se sagan med samma namn (s. 176).
- 682, 1 *hvilade på gevären* – avvaktade.
- 682, 13 *girsarna* – gårsarna.
- 682, 29 *Tistelöarna* – i sagan »Fjäderholmarna».
- 683, 8 *öfverljudd* – högljutt.
- 684, 12 *vattufloder* – översvämningar.
- 684, 14 *stridde* – formvariant av stred.
- 684, 29 *långs* – parallellform till längs.
- 685, 22 *kasematt* – välvt utrymme skyddat mot artilleribeskjutning.
- 685, 24 *skamflata* – skamsna, förlägna.
- 685, 32 *två famnar* – En svensk famn motsvarar 1,78 m, en rysk 2,13 m.
- 685, 37 *Så framt* – ifall, om.
- 686, 6–7 *»Säg mig, du lilla fågel, [...]* *ständigt vara glad?»* – ur »Till en fågel» (1851) av J. L. Runeberg, mel. Fredrik Pacius.
- 686, 12 *taffelmusiken* – musiken till maten.
- 686, 14 *»Gossen från Brahestad»* – i sagan med samma namn (s. 416).

Dahlberg, »Topelius' sommarliv på Hermansö», 1932, s. 283, 290, 294, 296, 298 f.; Laurent, *Topelius saturunoilijana* 1947, s. 88, 192, 260; Topelius, *Självbiografiska anteckningar* 1922, s. 261 f.

ÅNGBÅTSELDAREN (s. 688 f.)

Dikten publicerades i *Trollsländan* 28/9 1872. I *Läsning för barn* ingår tjugosex yrkesvisor, som beskriver det industrialiserade samhället där nya yrkesroller samsas med traditionella värv (se komm. till »Tidningssättaren vid sin stilkast», s. 1321).

Punktkommentarer

688, 4 *pistongerna* – kolvarna.

688, 9 *gny* – larm, brus.

688, 31 *flarn* – flöte.

689, 35 *tumsbredd* – En svensk tum motsvarar 2,47 cm, en rysk 2,54 cm.

689, 36 *Allsväldige* – allsmäktige.

LASSE LITEN (s. 689–695)

Sagan publicerades i andra upplagan av *Sagor I* (1860) och omarbetades för *Läsning för barn*. Häggman betonar att Topelius i den senare versionen förmedlar en förtröstansfull barnatro och en världsbild där Gud råder (1998, s. 22).

I sagan används ett av Topelius omhuldat motiv: hur hemmet framstår i ett förklarat ljus för barnet som skilts från det, och den innerliga glädjen vid återkomsten (jfr motiv i »Björken och Stjernen»). Sagans popularitet grundar sig till stor del på visan som sammanfattar Lasse litens erfarenheter. I visan talar Topelius om hur stor och skiftande världen är men utan stränga moraliserande definitioner. De många faror som möter Lasse i sagan representeras i visan enbart av ormen, den bibliska sinnebilderna av människans ärkefiende (Maliniemi 1962, s. 125 f., 127).

Topelius beskrivning av främmande platser och folk kan ses som ett arv från de äventyrsböcker han läste som ung (bl.a. av James Fenimore Cooper, känd för s.k. indianromaner). Andra sagor med pojkar som ger sig ut på äventyr i roddbåtar eller erövrar främmande länder och världsdelar är »Tuttemuj», »Georgs konungariket» och »Walters första äfventyr».

Punktkommentarer

689, 1 *efter* – eftersom.

689, 25 *linieskepp* – linjeskepp, slagskepp med tre master och bestyckade med kanoner på två eller tre batteridäck.

689, 25 *fregatter* – tremastade men mindre bestyckade och även till storleken mindre örlogsfartyg än linjeskeppen.

689, 25 *briggar* – tvåmastade segelfartyg.

689, 25 *skonerter* – segelfartyg med två eller flera master, riggade med råsegel och gaffelsegel.

690, 22 *inlästa* – inlästa; dialektalt.

692, 1 *badstugulafven* – bastulaven.

692, 29 *kaschett* – kaskett, mössa med stor skärm.

693, 13–32 *Verlden är så stor, så stor, [...]* *Lasse, Lasse liten!* – Maliniemi menar att diktionen på ett meningsfullt sätt associerar till andra kända vaggvisor (»Ro, ro till fiskeskär» eller Bellmans vaggvisa), men i förkortad gestalt. »Lasse liten» sjöngs i Finland vid sekelskiftet 1900 till en melodi av Sofie Lithén,

medan den i Sverige spreds till en melodi av Alice Tegnér som senare blev omtyckt också i Finland. Sibelius tonsatte visan 1902 (1962, s. 127). Visan har även inspirerat till populärkulturella versioner av Cornelis Vreeswijk och Asta Kask.

694, 21 *bråkade* – brydde.

Gustafsson, *Min ljusa stad* 2019, s. 229 f.; Häggman, »Topelius och barnens visor», 1998, s. 22; Laurent, *Topelius saturunolijana* 1947, s. 318 f.; Lehtonen, »Puoli vuosisataa lastenkirjailijana – Zacharias Topelius», 2003, s. 24; Maliniemi, »En motivkrets i Topelius' vaggvisor», 1962, s. 125 ff.; Svensson, »1800-talets 'farbror Sven'», 2011, s. 193; Tiitta, *Harmaakiven maa* 1994, s. 106

SVARTA HAFVETS MATROS (s. 695 f.)

Dikten skildrar det svarta havets matros som hoppar kråka på skeppets vita däck. Dikten, utformad som en gåta, kan läsas som en allegori över stälpen som under mitten av 1800-talet ersatte fjäderpenan. Jfr även »Tidningssättaren vid sin stilkast» (s. 668).

Punktkommentarer

695, 6 *gnyr* – viner, tjuter.

695, 17 *plär* – formvariant av plägar; brukar.

696, 28 *bastonad* – en omgång stryk.

696, 47 *dykar* – Svag böjning av dyka förefaller ha varit gängse fram till 1840-talet.

TÄNDSTICKAN (s. 696–700)

Berättelsen trycktes samtidigt i Bonniers folkkalender *Svea* för 1880 och i *Läsning för barn*.

Laurent noterar att Topelius lutar sig mot Linnés elementlära (1947, s. 182).

Punktkommentarer

696, 8 *hjeltdater* – hjältedåd.

697, 12 *plånet* – ytan mot vilken tändstickan stryks för att fatta eld.

697, 13 *gulnäbb* – gröngöling, (fisiv.) förstaårsstudent (jfr ty. gelbschnabel). – I »Vincent Vågbytarens» (*Vinterqvällar* 1880) skriver Topelius: »Ordet gulnäbb fanns ännu [1835] ej i studentens ordbok; man hörde stundom det mindre höfliga uttrycket »valp», men novitius var det häfdvunna, klassiska ordet.»

697, 25 *tackel och tåg* – sammanfattande om allt tågvirke i riggen på segelfartyg.

697, 34 *linflagorna* – lintottarna; den mängd lin som man på en gång ämnar spinna.

699, 20 *samm* – simmade.

699, 29 *doppa om* – här: doppning i viss vätska vid tillverkningsprocessen av tändstickor.

Laurent, *Topelius saturunolijana* 1947, s. 182; ZT–Albert Bonnier 10/9 1879 och AB–ZT 16/9 1879, Brev. Zacharias Topelius korrespondens med förlag och översättare, ZTS XX:1 2015; Topelius, *Vinterqvällar*, ZTS VIII 2020

EN VÅRDAG PÅ FINSKA VIKEN (s. 700 f.)

Dikten publicerades i *Trollsländan* 27/4 1872 med titeln »Finska Viken». De mest finsk-nationella verserna (29–32, 38 ff.) omarbetades till mer neutrala för *Läsning för barn* (jfr komm. till »Fästningen Hjelteborg», s. 1246 f.).

Topelius pläderade i olika sammanhang för en egen finländsk flagga i färgerna vitt och blått (se komm. till »Finlands flagga», ZTS II, s. 379 f.). Tidigare hade färgerna presenterats i »Fästningen Finlands värn» 1854 (se »Fästningen Hjelteborg») och »Kappseglingen i Sommarvik» (se *Övrig barnlitteratur*, ZTS X:2) samt i dikterna »Till Finska Sjöekipagerne den 28 April 1854» (ZTS III) och »Finlands flagga» 1863 (ZTS II, s. 379 f.).

Enligt Klinge var dikten tänkt som en kustbetonad motsvarighet till »En sommardag i Kangasala» (»Sylvia har sett Sicilien och Egypten och finner dock Finland så skönt» i *Ljungblommor* III 1854; 1998, s. 49 f.). Den präglas precis som »Finlands flagga» av siktet mot framtiden (Laurent 1947, s. 78).

Klinge, *Finlands blåvita färger* 1988, s. 16, 49 f.; Laurent, *Topelius saturunoilijana* 1947, s. 78, 260; Topelius, *Nya blad och Ljung*, ZTS II 2019, komm. s. 379 f.; Topelius, *Övrig lyrik*, ZTS III 2019; Topelius, *Övrig barnlitteratur*, ZTS X:2 2021

PEHR MATTS' STEN (s. 701–704)

Berättelsen publicerades i *Trollsländan* 27/8 1870 och omarbetades och förlängdes för *Läsning för barn*.

Punktkommentarer

- 701, 4 *Unda Marina med sina leksystrar* – de små vågorna i »Unda Marinas fotspår».
- 701, 15 *Fjäderholmarna* – Se sagan med samma namn (s. 629).
- 702, 14 *nio alnar* – ca 5,4 m; en svensk aln motsvarar 59,3 cm.
- 702, 17 *Majföreningen* – djurskyddsförening grundad 1870 på initiativ av Topelius.
- 702, 26 *fjerdingar* – laggkäril som rymmer en strömmingsfjerding, d.v.s. ca 31,4 l.
- 702, 29–30 *en mil* – En svensk mil motsvarade 10 688,54 m.
- 703, 18 *öfra* – övre.
- 703, 18 *epilobium* – (lat.) dunört.
- 704, 9–20 *Men der var något annat märkvärdigt [...] – ditt land vexer!* – Landhöjningen är ett återkommande ämne som Topelius också behandlar i »Huru Gud skapade Finland», liksom i *Finland framställt i teckningar* (1852, ZTS XII, kap. VIII, s. 245 f.), *Fältskärens berättelser* (första cykeln 1853, ZTS VII, s. 79 f.), föreläsningarna höstterminen 1861 (ZTS XV), »Finlands höjning» (*Nya blad* 1870, ZTS II), *En resa i Finland* (1872, ZTS XIII, »Landet», s. 5 f.), och i *Boken om Vårt Land* (1875, ZTS XVII, »Första Läsningen. Landet», s. 169 f.).

Laurent, *Topelius saturunoilijana* 1947, s. 250; Topelius, *Finland framställt i teckningar*, ZTS XII, kap. VIII; *Fältskärens berättelser*, ZTS VII, s. 79 f.; Topelius, *Föreläsningar i geografi och historia*, ZTS XV; Topelius, *Nya blad och Ljung*, ZTS II; Topelius, *En resa i Finland*, ZTS XIII; Topelius, *Naturens Bok och Boken om Vårt Land*, ZTS XVII, s. 169 f.; Vasenius I 1912, s. 248

JERNVÄGSKONDUKTÖREN (s. 704–707)

Dikten publicerades i *Trollsländan* 7/9 1872 (se komm. till »Tidningssättaren vid sin stilkast», s. 1321). Den skrevs under Topelius sommarvistelse på Hermansö i Ekenäs skärgård (Dahlberg 1932, s. 297).

Finlands första järnväg mellan Helsingfors och Tavastehus invigdes 1862 och följande banavsnitt, mellan Riihimäki och S:t Petersburg, stod klar 1870. Topelius var en förespråkare för förbättrade kommunikationer och intresserade sig tidigt för järnvägen och dess geopolitiska och ekonomiska betydelse (Meinander 2019, s. 290 ff., Pihlflyckt 2013, s. XI). Järnvägsmotivet används också i berättelsen »Eli Rhem» (s. 396) och i novellen »Tant Mirabeau» (1863, »3. Den första jernvägen i Finland»; jfr Forsgård 1998, s. 14).

Punktkommentarer

- 705, 17 *knäcka* – sirapskaramell; i finländsk svenska.
- 705, 30 *Sapperment!* – kraftuttryck, ombildning av »sakrament».
- 705, 38 *Vårt Land* – av J. L. Runeberg, tonsatt av Fredrik Pacius.
- 706, 60 *åt sig raffe* – roffa åt sig, hugga åt sig. SAOB har detta belägg av Topelius.
- 706, 63 *förut* – före.
- 706, 69 *slinga* – slingra. SAOB har detta belägg av Topelius.
- 707, 95 *tendern* – tender: separat vagn för bränsle- och/eller vattenförråd kopplad till ånglok.

Dahlberg, »Topelius' sommarliv på Hermansö», 1932, s. 297; Forsgård, *I det femte inseglets tecken* 1998, s. 14; Lehtonen, »Puoli vuosisataa lastenkirjailijana – Zacharias Topelius», 2003, s. 22; Meinander, »Historikern som futurolog – Topelius och järnvägen», 2019, s. 290 ff.; Pihlflyckt, »Inledning», *En resa i Finland*, ZTS XIII 2013, s. XI

MYRAN, SOM FOR TILL DOKTORN (s. 707–710)

Berättelsen publicerades i *Trollsländan* 5/4 1873.

Punktkommentarer

- 707, 15 *på väg* – i väg.
- 708, 5 *Allt* – allt fortfarande, alltjämt; använt i finländsk svenska.
- 708, 12 *klinikum* – (lat.) klinik.
- 708, 13–14 *Kristina Nilsson* – svensk sångerska (1843–1921), uppträdde på olika håll i Europa från 1864 (senare också i Amerika).
- 708, 14 *Neckens polska* – känd folkvisa med ord av Arvid August Afzelius (dikten »Näcken» 1812).
- 708, 16–17 *om konsten att göra nya näsor* – jfr »Sagan om Lillis näsa».
- 708, 31–34 *Doktor Ewerth stod vid en stor badbunke [...] der blefvo myrorna*. – Topelius hade själv behandlats med en »vattenkur» för sin lunginflammation 1863.
- 709, 6 *folkdoktorn Bäck* – Johan Jakob Bäck (1824–1879), en välkänd folkkirurg, som fick rätt att utöva den lägre fältskärskonsten i Nykarleby 1862, och där- efter blev stadsfältskär i Vasa 1867.
- 709, 8 *ångbåtslägenhet* – tillfälle att resa med ångbåt.
- 709, 14 *efter* – eftersom.

- 709, 27 *jungfru Marias nyckelpiga* – Jfr sagan med samma namn.
 710, 8 *taffelmusiken* – musiken till maten.

Laurent, *Topelius saturunolijana* 1947, s. 89; Nyberg, *Zachris Topelius* 1949, s. 365

TELEGRAFISTEN (s. 710 ff.)

Dikten publicerades i *Trollsländan* 22/6 1872 (se komm. till »Tidningssättaren vid sin stilkast», s. 1321).

Telegrafledningen (»tråden») kommenteras också i »Skräddaren, som träcklade hop Finland med Sverige» (s. 959) och i dikten »Nystads skräddare» (ZTS II, s. 305 ff.).

Punktkommentarer

- 710, 17 *jorderunden* – jordklotet, jorden.
 711, 28 *streckar* – formvariant av streck.
 711, 34 *korgen* – avslag på frieri.
 711, 43 *kaffesysstrar* – kaffemostrar eller skvallertackor.
 712, 58 *Skjuts* – här: fart.

Topelius, *Nya blad och Ljung*, ZTS II 2019, s. 305 ff.

LILLA GENIUS (s. 712–719)

Sagan publicerades i *Trollsländan* 7/10 och 21/10 1871. Den ingår som nr 8 i sviten *Elis skrin*, en serie berättelser som »tomten Eli» samlat i ett glasskrin (se komm. till »Den bättre vägen», s. 1312).

Den allegoriska bilden av (författar)konstens skyddsande, Lilla Genius, präglas av romantikernas syn på en gudomlig skaparkraft i nära förbund med naturen (jfr Huldén 1998, s. 44). Romantikens idealisering av barnets direkta kontakt till fantasin – det gudomliga, odödliga – tangeras i sagan i diskussionen med prästen, som en gång drömt och fantiserat stort innan de världsliga sysslorna fick grepp om honom (jfr »Radigundis' penna»). Enligt Rosenqvist är allegorin för svår att förstå för barn medan Laurent tvärtom poängterar att de abstrakta tankegångarna i sagan kombineras med stoff som tilltalar barn (1899, s. 5; 1947, s. 323).

Topelius driver med upplysningens övertro på vetenskapliga rön med en ironi mot det ensidigt boklärdas (jfr »Naturens hemlighet» och »En lärd gosse»; se Laurent 1947, s. 181).

Huldén framhåller att Topelius trots sin kristna grundsyn försvarade darwinismen och var förvånansvärt modern i sin syn på naturen. Han såg den som »en helhet, ett ekosystem, där alla delar var betydelsefulla och målet för studierna borde vara att förstå denna helhet». Sagan kan läsas som en kritik mot den överdrivet klassificerande entomologiska forskningen under 1830- och 1840-talen. Som ung var Topelius själv en hängiven entomolog, sina första insektssamlingar sammanställde han som nioåring (1998, s. 36, 42 ff.).

Miniatyrmänniskan, homunculus, har en given plats i barnlitteraturhistorien, från Swifts *Gulliver's Travels* (1726) via H. C. Andersens »Tommelise» och »Den standhaftige Tinsoldat» (1835, 1838), till Lewis Carrolls *Alice's Adventures in Wonderland* (1865; Druker 2011, s. 17, 24). Laurent identifierar likheter mellan Lilla Genius och Tummeliten i brö-

derna Grimms saga »Daumerlings Wanderschaft» (1812), men lyfter också fram detaljer som påminner om hjälten Kullervo i *Kalevala*. Lilla Genius har samma oförtrutet goda humör som Tummeliten, och är lika seglivad trots flera elimineringsförsök (1947, s. 132 f.).

Punktkommentarer

- 712, [titeln] *Genius* – (lat.) skyddsande, förekom i romersk religion och har översatts som »livsskapande makt».
- 712, 8 *rart* – ovanligt.
- 712, 9 *studerdkammaren* – studierummet.
- 712, 13 *kaschett* – kaskett, mössa med stor skärm.
- 712, 28 *brömsar* – formvariant av bromsar (insekt).
- 713, 11–14 *Kräket var knappt en half tum [...] fjärlvingar på sina snöhvita skuldror.*
– Utseendet jfr Laurent med beskrivningen av en amorin, en kärleksgud i barngestalt (1947, s. 156).
- 713, 11 *en half tum* – En svensk tum motsvarar 2,47 cm, en rysk 2,54 cm.
- 714, 21 *Pytt, sad' Pelle* – alls inte, äsch, bah (stående uttryck).
- 714, 35 *scarabeus* – *scarabaeus*: (lat.) bladhorningar; familj skalbaggar med bl.a. arten helig skarabé.
- 714, 36 *en famn* – En svensk famn motsvarar 1,78 m, en rysk 2,13 m.
- 715, 3 *oslippeliga* – ofrånkomliga; 'omöjlig att slippa ifrån' (finlandism).
- 715, 25 *häpen* – förskräckt.
- 715, 31 *ämbare* – ämbar; i finländsk svenska.
- 716, 19 *på rätt* – riktigt, i sin ordning (finlandism).
- 717, 3–4 *Sol heter fader min,/ Luft heter moder min,* – Motsvarande släktskapskonstruktioner använder Topelius i »På Roines strand» (ZTS II, s. 141) och i »Värens saga» (s. 183, se komm. s. 1237 f.).
- 717, 35 *skalkaktigt* – spjuveraktigt.
- 718, 2–3 *Då stod jag [...] såg Guds ögon skina i natten.* – Samma bild använder Topelius i »Aftonvandring» (s. 676, komm. s. 1323).
- 718, 20 *mankerad* – förolämpad; i finländsk svenska.

Druker, »Miniatyren i barnlitteraturen», 2011, s. 17, 24; Huldén, »Zachris Topelius och entomologin», 1998, s. 36, 42 ff.; Laurent, *Topelius saturunolijana* 1947, s. 132 f., 156, 181, 190, 307, 323; Lehtonen, »Puoli vuosisataa lastenkirjailijana – Zacharias Topelius», 2003, s. 24; Rosenqvist, »De sedliga och religiösa idéerna i Z. Topelius' diktning för barn», 1899, s. 5

VAGGVISA FÖR EN NORDANSTORM (s. 719 ff.)

Dikten publicerades i *Trollsländan* 19/8 1871.

Den fyrtaktiga och åttaradiga strofformen förekommer i ett tjugotal visor i *Läsning för barn* (Maliniemi 1962, s. 115). Samma strofform har t.ex. »Ro, ro till fiskeskär» och Bellmans vaggvisa, författade till en medeltida vaggvisemelodi som i början av 1800-talet var spridd i Sverige och i Norden (jfr komm. till Bumburras vaggvisa i »Sanningens Perla», s. 57 f.).

Punktkommentarer

719, 11 *menlös* – oskuldsfull.720, 54 *örongott* – örngott, kuddvar.

Maliniemi, »En motivkrets i Topelius' vaggvisor» 1962, s. 115

STJERNÖGA (s. 721–729)

Sagan publicerades i *Trollsländan* 13/12 och 20/12 1873. Den hör till en av Topelius sagor som fascinerat litteraturforskarna med sitt poetiska, rena koncept och sitt djup, och den är förmodligen också en av hans mest personliga sagor (Orlov 2003, s. 75; Lehtonen 2002, s. 52; 1998, s. 6). Stjärnhimlen har en central plats i Topelius natursymbolik och bilden av stjärnorna som guds ögon finns i flera av hans barnlitterära verk. Stjärnöga är dessutom en i raden av Topelius barngestalter som står nära änglarna och det gudomliga (jfr »Luftslotten»; Laurent 1947, s. 190, 214, 242, 208). Stjärnögas relation till änglarna är kontemplativ, de kommer inte till hennes undsättning och sagans slut förblir öppet (Lehtonen 1998, s. 6; 2002, s. 52 f.; Laurent 1947, s. 214).

»Stjärnöga» och »Sampo Lappelill» utmärker sig som de två första berättelserna i barnlitteraturens historia där samiska barn spelar huvudrollen. Den romantiska uppvärderingen av barnet överbryggar delvis avståndet mellan det finska och det samiska i dessa sagor som kan ses som pendanger till varandra (se vidare komm. till »Sampo Lappelill», s. 1239 f.).

Huvudpersonen Stjärnöga är oskulden, insikten och poesin personifierad, och Orlov påpekar att hon på samma sätt som Jesus faller offer för folks illvilja och rädsla för det främmande (2003, s. 75; Lehtonen 2003, s. 26). Topelius beskrivning av barnet (s. 723) blottar samtidens syn på samer som den andra och avvikande i förhållande till majoritetsbefolkningen. På den här punkten var Topelius sin samtid trogen och bl.a. i föreläsningar och läseböcker fungerar samerna som kontrast till det modernare finska folket. I sagan är perspektivet ett annat: läsaren erbjuds att sympatisera med Stjärnöga, och den nybyggarghustru som blir flickans styvmor skildras som vidskeplig och trångsynt. I Topelius sagor med samer som huvudpersoner framträder allmängiltiga teman som gott och ont, tolerans, kärlek och kännedom om Finland (jfr »Sampo Lappelill» och »Prinsessan Lindagull»; Grandell 2019, s. 267, 276; Lappalainen 2018, s. 27 f.; Widhe 2017, s. 32).

Suhonen lyfter fram källarens symboliska betydelse och menar att den är sagans verkliga scen och konstnärliga kärna. Stjärnögas tvådelade lyriska sång, som inleds med konkret innehåll för att sedan övergå till kosmiskt understryker huvudpersonens roll som kreativ konstnär. Sången är en förändligad folkvisa som förmedlar frihetstörst och optimism mot den mörka fonden, källaren och karaktären Murras rashat (1983, s. 149 ff.).

Topelius var starkt influerad av folksägnen och mytologi och en vanlig föreställning i folktron var att samer kunde trolla. Motivet att avslöja tankar och intentioner förekommer också i folksagan; huvudkaraktären i den turkiska sagan *Nasreddin Hodscha* avslöjar i likhet med Stjärnöga sin mors planer att servera de mindre fiskarna i stället för de större (Laurent 1947, s. 127, 133 f.; se Böök 1928, s. 36 f.).

Sagan uppfördes i Sverige av Unga Riks (Riksteaterns barn- och ungdomsensemble) 1989 och 1991 i bearbetning av Staffan Westerberg och Finn Poulsen; dramat om liv och död, kärlek och svek gjorde succé (Lindvåg 1995, s. 56 f.).

Punktkommentarer

- 721, 4 *fjällarna* – formvariant av fjällen.
722, 23 *efter* – eftersom.
723, 12 *förliktes* – samsades.
724, 15 *tvage* – stavningsvariant av tvaga; viska av hopbundna kvistar för tvättning.
724, 35 *väfspole* – skottspole, skyttel.
724, 36 *vedträdet* – saknas i föregående sats; så också i de övriga trycken (1873 och 1888).
725, 7–14 *Mor hon stickar lammets ull [...] Och nu sofver spolen.* – Liksom ett tjugotal andra visor i *Läsning för barn* följer denna samma mönster som traditionella vaggvisor (t.ex. »Ro, ro till fiskeskär«).
726, 6 *sju alnar* – ca 4,2 m; den svenska alnen motsvarar 59,3 cm.

Böök, *Nasreddin Hodscha* 1928, s. 36 f.; Grandell, »Den Andre på egen mark«, 2019, s. 267, 276; Jaakkola, *Topeliaaninen usko – Kirjailija Sakari Topelius uskontokasvattajana* 2011, s. 123; Lappalainen, »Child figures in *Läsning för barn* by Zacharias Topelius«, 2018, s. 27 f.; Laurent, *Topelius saturunoilijana* 1947, s. 127, 133 f., 190, 214, 242; Lehtonen, »Topeli änglar«, 1998, s. 6; Lehtonen, *Aaveita ja enkeleitä, lapsia ja sankareita* 2002, s. 52 f.; Lehtonen, »Puoli vuosisataa lastenkirjailijana – Zacharias Topelius«, 2003, s. 26; Lindvåg, »Möte med barnteatern«, 1995, s. 56; Maliniemi, »En motivkrets i Topelius' vaggvisor«, 1962, s. 115; Orlov, »Tre gossar i snön och tiden«, 2003, s. 75; Suhonen, »Tähtisilmän kuoppa«, 1983, s. 149–152; Widhe, »Trollkarlar och små barn i Lappland. Samerna tar plats i Zacharias Topelius sagor från 1800-talets mitt«, 2017, s. 32

VID POSTLUCKAN FÖR ANKOMMANDE BREF (s. 729 ff.)

Dikten publicerades i *Trollsländan* 9/11 1872 (se komm. till »Tidningssättaren vid sin stillkast«, s. 1321).

Punktkommentarer

- 729, 6 *på krita* – på kredit.
729, 16 *Siktern* – sekreteraren.
730, 30 *näsetibben* – nästippen; dialektalt.
730, 36 *sju lod* – ca 93 gram. Postavgiften betalades per lod; ett lod motsvarar 13,3 g.
730, 40 *drager* – för, leder; SAOB har detta belägg av Topelius.
730, 43 *pakett* – Formen förekom i finländsk svenska.
730, 48 *pumpnicklar* – tjocka pepparkakor med glasyr; i finländsk svenska.
730, 48 *katkes* – katekes: en sammanfattning av den kristna trons grundsatser i bokform, ofta använd som läromedel; innehåller stycken om de tio budorden, trosbekännelsen, Fader vår, nattvarden och dopet.
730, 49 *värper tuppen* – Tuppen ses som en symbol för flit och vakenhet och har i uppmuntrande syfte använts i lärande; det sades att tuppen värpte åt de flitigaste eleverna.
730, 55 *äflan* – strävan.
731, 58 *korg* – här: avslag på frieri.

Laurent, *Topelius saturunoilijana* 1947, s. 89

MYREBORG OCH GRÅMOSSA (s. 731–734)

Berättelsen publicerades i *Trollsländan* 26/8 1871 och omarbetades för *Läsning för barn*. Den ingår som nr 6 i sviten Elis skrin, en serie berättelser som »tomten Eli» samlat i ett glasskrin (se komm. till »Den bättre vägen», s. 1312).

Laurent noterar att sagan påminner om H. C. Andersens »Det gamle Egetræs sidste drøm» (1857), där en gammal ek, på samma sätt som Gråmossa hos Topelius, längtar till de himmelska höjderna och som dessutom delar Gråmossas starka solidaritetskänsla med resten av naturen (Laurent 1947, s. 161 f.). Laurent nämner också Aisopos fabler som en inspirationskälla (1947, s. 42, 161 f, 172, 90).

Punktkommentarer

- 731, 2 *efter* – eftersom.
 731, 22 *stridde* – formvariant av stred; lexikografen Dalin uppger (1853) i första hand svag böjning (stridde), i andra hand stark (stred).
 731, 23 *tornyflar* – tordyvlar.
 731, 24 *lände* – förlänte.
 732, 26 *karlavulen* – karlaktig.
 733, 11 *äflan* – strävan.
 733, 38 *Paradisfågeln* – en föga framträdande stjärnbild på södra stjärnhimlen; även fåglar med praktfull fjäderdräkt.
 734, 2 *den som söker, han finner* – Luk. 11:10.
 734, 6 *»de hafva fått sin lön»* – om skrymtarna, Matt. 6:2 och 6:5.

Laurent, *Topelius saturunoilijana* 1947, s. 42, 90, 161 f., 172

JOHANNA D'ARC (s. 734 ff.)

Dikten publicerades i *Trollsländan* 4/10 1873 och är en hyllning till det franska nationalhelgonet Jeanne d'Arc (1412–1431). Genom henne lyfter Topelius fram eftersträfvansvärda dygder som mod, fosterlandskärlek, ödmjukhet och gudfruktighet. Jeanne d'Arcs liv har dramatiserats bl.a. av Schiller i »Die Jungfrau von Orléans» (1801), en pjäs Topelius läste 1833 och såg åtminstone 1839 (dagböckerna 26/10 och 10/1; Laurent 1947, s. 219, 227).

Punktkommentar

- 735, 24 *bryntes* – vässtes.

Laurent, *Topelius saturunoilijana* 1947, s. 219, 227; Topelius, *Dagböcker*, ZTS XXI 2018, s. 97, 803

SIKKU (s. 736–741)

Laurent ser likheter mellan huvudpersonen Sikku och Kullervo i *Kalevala*: de är båda fattiga vallgossar, deras enda rikedom är en kniv, värdinnorna är snåla och har satt sten i matsäcken i stället för bröd (*Kalevala*, sång 33; 1947, s. 145).

Punktkommentarer

- 736, 20 *sleka* – slicka.
736, 21 *vattsån* – vattensån.
736, 21 *aflopp* – formvariant av avlöpte.
737, 1 *Anttila gård* – förekommer också i »Skräddaren, som träcklade hop Finland med Sverige» (s. 959).
737, 27–28 *hoppade hon kråka* – hoppa kråka: hopplek där man hoppar jämfota i nedhukad ställning.
737, 33 *Mansikka* – (fi.) jordgubbe.
737, 37 *Mustikka* – (fi.) blåbär.
738, 2 *stöp* – slog.
739, 20 *Nu var der i kung Karl den tolfte tid ett stort krig i södra delen aflandet.* – stora nordiska kriget 1700–1721 och Rysslands ockupation av Finland 1713–1721; den s.k. stora ofreden.
740, 18 *bakstammen* – akterstäven; bakre delen.
740, 20 *Allt* – allt fortfarande, allttjämt; använt i finländsk svenska.
740, 20 *mil* – En svensk mil motsvarade 10 688,54 m.
741, 25 *långa öra* – få långa öron: bli snopen.

Laurent, *Topelius saturunoilijana* 1947, s. 145; Syväoja, *Pieni kirja Topeliuksesta* 2017, s. 201 ff.

BERNDT MICHAELS DRÖM (s. 742 f.)

Dikten publicerades i *Trollsländan* 1/11 1873 och omarbetades för *Läsning för barn*. Berndt Michael Nyberg (1871–1940), Topelius första barnbarn, var vid diktens tillkomst drygt två år gammal.

Punktkommentarer

- 743, 34 *blygd* – skam.
743, 35 *skygd* – skydd.
743, 44 *sköte* – knä, famn.

DET VISSNADE LÖFVET (s. 743–747)

Sagan publicerades i *Trollsländan* 18/10 1873, utan undertitel.

Den poetiska bilden av lövet som trädets tungor påträffas i Ludwig Tiecks (1773–1853) *Wundersame Liebesgeschichte der schönen Magelone und des Grafen Peter aus der Provence* (1797). Tieck förnyade barnlitteraturen och det sätt på vilket han besjälar naturen i sina konst sagor föregriper naturskildringen i Topelius barnsagor, men naturbesjälningen är också ett vanligt grepp i folksagan som genre. Bilden av löven som trädets tungor finns också i Grimms saga »Der treue Johannes» (1819; Laurent 1947, s. 18 f.).

Tanken att hela naturen prisar Gud förekommer t.ex. i flera av Davids psalmer och i Linnés naturfilosofi. Laurent konstaterar att Topelius i den här sagan använder motivet som tydligast, även om det förekommer på andra ställen som i »Ångens Söndagsmorgon». Motivet används också i Andersens »Gaaseurten» (1838), en berättelse om den lilla gåsörten som känner solens värme och Guds närvaro i allt (1947, s. 162, 181 f., s. 213).

Punktkommentarer

744, 3 *Fjärlarna* – parallellform till fjärlarna.

744, 4 *fjät* – steg.

745, 28 *trädstycken* – träbitar; träd, parallellform till trä.

746, 2 *rart* – ovanligt.

746, 6 *efter* – eftersom.

Laurent, *Topelius saturunolijana* 1947, s. 18 f., 162, 181 f., 213; Tieck, *Sämmtliche Werke* I 1837, s. 409

HVAR FÅ VI EN JULGRAN? (s. 747–750)

Pjäsen publicerades i *Trollsländan* 30/12 1871 med titeln »Julgranen». Den omarbetades grundligt till en längre version för *Läsning för barn*.

Laurent identifierar vissa likheter till dikten om Sampsa i *Kalevala*: på samma sätt som Nisse och Nasse diskuterar vilket träd som är bäst till ved så rådgör pojken Sampsa först med aspen och furan innan det visar sig att ekens trä är det bästa virket för Väinämöinens skepp (1947, s. 150).

Punktkommentarer

747, 7 *efter* – eftersom.

747, 8 *dromedarier* – dromedarer; även nedsättande som 'stor och lunsig'.

747, 13 *Korfstickor* – (trä)stickor med vilka korvskinnet tillsluts vid ändarna efter stoppningen.

747, 17 *skön* – god.

747, 18 (*Melodi*: »Jag gick mig ut en aftonstund».) – traditionell svensk folkvisa.

747, 22 *kucku* – göken.

748, 35 *möja* – formvariant av maja; pryda med lövruskor och blommor.

748, 58 *sprättbåge* – pilbåge.

749, 59 *knotttiga* – här: knarriga, vresiga.

750, 103 *basa* – piska, tukta.

Laurent, *Topelius saturunolijana* 1947, s. 150, 289

MÅNE KLARA (s. 751–761)

Pjäsen publicerades i *Trollsländan* 25/11 och 2/12 1871 och omarbetades för *Läsning för barn*. Laurent karakteriserar pjäsen som till formen sammanhållen av underhållande handling, situationskomik och spänning (1947, s. 276, 296).

Motivet med gubben och gumman som ville tjära månen hade Topelius hört av sin mor, Sofia Topelius, enligt uppgifter som nedtecknats i en av hans anteckningsböcker från 1846–1850 (Laurent 1947, s. 97). Inspiration kan Topelius också ha hämtat från baron Münchhausens (1720–1797) äventyrsberättelser. I ett av de många små häften där han som pojke skrev berättelser finns bl.a. en teckning av Münchhausens luftfärd, och i en artikel i pedagogiska föreningens tidskrift nämner Topelius i förbifarten »en viss tysk barons nedklättrande ifrån månen» (1/1 1874). Äventyren hade också uppförts som dra-

mer av Eduard Weylandts teatertrupp i Helsingfors 5/3 1838. Münchhausens historier representerar genren lögsnagor, en genre inom folksagan med komiska och satiriska syften, där månresor har en självskriven plats. Motivet att grannar vandaliserar om natten förekommer också i Wilhelm Bäckmans sagobok *Gråsparfvens berättelser för tuppen på tornspiran*, där en gubbe och en gumma med en stege klättrar upp på grannens tak för att göra ofog (1849, s. 7 f.). Gubben och gumman i månen nämns i sagorna »Pari-ser Hatten» (ZTS X:2), »En afton på månen» (ZTS X:2) och »Wipplustig» (s. 845).

Punktkommentarer

- 751, 18 *potäter* – Topelius använder så gott som genomgående denna form för potatis.
- 751, 20 *kappen* – kappe, måttenhet för torrvaror, motsv. 4,58 liter.
- 751, 25 *kardus* – piptobak.
- 751, 30 *billigt* – rimligt.
- 752, 43 *allenast* – enbart, uteslutande.
- 752, 54 *Pytt fick du, sad' Pelle* – äsch, bah (stående uttryck).
- 752, 55–56 (*Melodi: »Solen glimmar ...».*) – Fredmans epistel nr 48 (1772) av Bellman.
- 753, 76 *låts* – låtsas.
- 753, 90 *långs* – parallellform till längs.
- 754, 119 *Månen sitter på fästet blå* – av Kristina Lagerlöf (trad. melodi).
- 756, 174 (*Melodi: »Mandom, mod ...».*) – »Mandom, mod och morske män» av Richard Dybeck (1858) till folkmelodi från Dalarna.
- 757, 212 *Hjertandes* – kors, herregud.
- 757, 229–230 *Saken är klar, sad' gumman, när hon slog vatten i gubbens flaska* – här: klart som korvspad.
- 757, 232 *stallgumse* – bagge som hölls inne i stallet.
- 757, 233–234 (*Melodi: »Jag heter Papageno ...».*) – Fågelfångaren Papagenos aria i Mozarts *Die Zauberflöte* (1791, *Trollflöjten*).
- 757, 242 *burdus* – här: genast, på ögonblicket.
- 759, 305 *kullrar* – rullar.
- 759, 307 *efter* – eftersom.
- 760, 322–323 *säckprackare* – landstrykare, skojare.
- 760, 327 *vid Pelles horn* – horn-Pelle: eufemistisk benämning på djävulen.
- 760, 333 *basa* – piska, tukta.

Laurent, *Topelius saturunolijana* 1947, s. 97, 177, 276, 296; Maliniemi, »En motivkrets i Topelius' vaggvisor», 1962, s. 115; Topelius, »Skolornas Morgontimmar», *Tidskrift utgiven af Pedagogiska föreningen i Finland*, 1874, s. 78

ÄNGENS SÖNDAGSMORGON (s. 761–779)

Pjäsen är en hommage till Carl von Linné (1707–1778) som Topelius beundrade stort (jfr Laurent 1947, s. 181, 183). Som ofta i *Läsning för barn* presenteras berömda personer som barn (Fredrika Bremer, Elias Lönnrot, Agricola m.fl.) och genom identifikation gestaltar Topelius moraliska förebilder.

Topelius meddelar själv i ett brev till poeten och vännen Herman Säterberg (1812–1897; 17/1 1884) att han stulit »en liten reminiscens» från hans diktverk *Blomsterkonungen*.

Bilder ur Linnés liv (1879). Överensstämmelser mellan verken finns i bl.a. beskrivningen av huvudpersonen, som enligt lärarna lider av dåligt läshuvud, samt att Linnean bland blommorna har en speciell position och att det heliga finns i naturen. Tanken att naturen är en bibel där Gud uppenbarar sin rikedom och skönhet kan också läsas i Linnés naturfilosofi och i flera verk av Topelius.

Topelius presenterar Linné också i *Fältskärens berättelser* (ZTS VII, s. 1158 f.) och i *Naturens Bok* (ZTS XVII, s. 74 f.), dessutom nämns Linné ofta i universitetsföreläsningarna (t.ex. ZTS XV, »Tjugufemte Föreläsningen 5/4 66«).

Punktkommentarer

- 761, 5 *elementerna* – formvariant av *elementen*.
- 762, 10 *möja* – formvariant av *maja*; pryda med lövruskor och blommor.
- 762, 13–14 *Så klädd var kung Salomo [...] dem man trampar uppå.* – Jfr Matt. 6:29.
- 764, 71 *plär* – formvariant av *plägar*; brukar.
- 765, 98 *LEJONTAND* – maskrosen *Taraxacum* klassificerades tidigare under släktet *Leontodon*, numera vetenskapligt namn på fibblor.
- 765, 109 *ottesången* – morgongudstjänsten.
- 765, 117 *stången* – såstång: bärstång för större kärl (sår), lång nog att kunna bäras på axlarna av två personer.
- 766, 131 *skalk* – filur, skälms.
- 766, 135 *Floras dag* – Linnés födelsedag den 13 maj firades som Floradagen bl.a. av studenterna i Helsingfors. Så småningom ersattes majfesttraditionen av första maj-firandet.
- 766, 143 *låts* – låtsas.
- 769, 220 *sprätta* – stoltsera, pråla.
- 771, 270 *fiken* – ivrig.
- 774, 370–373 *Fader din är skogen dyster, [...] Och hvar blomma är din syster.* – Motsvarande släktskapskonstruktioner använder Topelius i »På Roines strand» samt i »Värens saga» och »Julgranen» (ZTS II, s. 141, komm. s. 456 f.).
- 775, 394 *bivuak* – bivack, nattläger.
- 776, 421–426 »Och Gud sade: bäre jorden gräs [...] morgon den tredje dagen» – 1 Mos. 1:11–13.
- 776, 439 *sängen* – trädgårdlandet.
- 777, 444 *förbiden* – inväntar.

Laurent, *Topelius saturunoilijana* 1947, s. 147, 181, 183, 213; Topelius, *Konstnärsvägar* II 1960, s. 238; Topelius, *Naturens Bok och Boken om Vårt Land*, ZTS XVII 2017, s. 74 f.; Topelius, *Föreläsningar i geografi och historia*, ZTS XV 2017/2020; Topelius, *Fältskärens berättelser*, ZTS VII 2018, s. 1158 f.; Topelius, *Nya blad och Ljung*, ZTS II 2019, s. 141, komm. s. 456 f.

LÄSNING FÖR BARN 6

TILL DE HVITA KÖRSBÄRSBLOMMORNA (s. 783 f.)

Den inledande dikten presenterar den sjätte delens innehåll i ett poetiskt utformat förord som apostroferar både den unga och den vuxna läsaren. När Topelius formulerar målgrupp och ambition liknas barnen vid oskuldsfulla knoppar och körsbärsblom som med sagans och visans ledning och Guds kärlek ska gro, växa och mogna.

SÖTARE ÄN SÖTT (s. 784–788)

Sagan är en pastisch på de under 1800-talet utbredda österländska sagorna (jfr komm. till »Prinsessan Lindagull»; Laurent 1947, s. 17). Laurent noterar en parallell till folksagan »Vad som är fetast och vad som är sötast», där sömnen sägs vara det sötaste. I Topelius saga är barnets sömn sötare än sött (1947, s. 134). Topelius formulerar explicit sin romantiska barnsyn i uppmaningen till kungen: »Var som ett barn, herre konung, och ni skall förstå det!» (jfr inledningen, s. XXI ff.).

Punktkommentarer

- 784, 5 *efter* – eftersom.
- 785, 10 *lyste* – hade lust till.
- 785, 19 *vardt* – vart; blev.
- 785, 25 *Landrin* – konfekt tillverkad av Georg Landrin (grundat i S:t Petersburg 1848 och så småningom ett av de största sötöksföretagen i Ryssland).
- 785, 25 *Montpensier* – hårda fruktkarameller.
- 785, 27 *knäckor* – sirapskarameller; formen knäcka/knäckor förekom i finländsk svenska.
- 785, 27 *snål* – lysten, glupsk.
- 785, 31 *pippig* – snurrig, sjuk.
- 785, 33 *det bär sig platt intet* – det går inte alls an.
- 785, 36 *hund* – här: tjänare.
- 785, 38 *skola skicka* – här: sända bud efter.
- 786, 18–19 *dina ord äro som gyllene äpplen i silfverskålar* – ord som sägs i rätt tid (Ord-spr. 25:11).
- 786, 30 *kunniga* – välkända.
- 787, 20 *gräsbänken* – gräsbeklädd jordvall avsedd som sittplats.

Laurent, *Topelius saturunoiljana* 1947, s. 17, 134

TILL MIN RODDARGOSSE (s. 788 f.)

Strofformen följer vaggsången »Ro, ro till fiskeskär», en medeltida visa som i början av 1800-talet var spridd i Sverige och i Norden (jfr komm. till Bumburras vaggvisa i

»Sanningens Perla», s. 57 f.). Melodin fick också spridning genom Carl Michael Bellmans ord 1787 (»Lilla Charles, sof sött i frid», Maliniemi 1962, s. 117). Dikten avslutas med en version av den första strofen i bönen »Gud som haver barnen kär» som återges i andra Topelius texter (se »Barnens bön för alla» och »Mellan smörgåsarna»; jfr Häggman 1998, s. 22).

Punktkommentarer

- 788, 6 *Ro ännu kring blomsterö* – Topelius målar en symbolisk bild av barnets idylliska tillvaro som en blomsterö, en lyckans och fullkomlighetens plats, som i Atterboms fotspår utgör en motpol till det mänskliga livets ofullkomlighet (jfr *Lycksalighetens ö* 1824–1827; Maliniemi 1962, s. 124 f.; se även »Resan till Lycksalighetens Ö», ZTS X:2).
- 789, 13 *vant* – lina som stöttar ett segelfartygs mast i sidled.
- 789, 16 *hakar* – järnkrokar på fartyg.
- 789, 24 *morgonväkten* – gryningen.
- 789, 26 *Hugna* – gläd.
- 789, 29–32 *Gud, som hafver barnen kär, [...] i Guds händer.* – Den gamla bönen publicerades första gången 1780.

Häggman, »Topelius och barnens visor» 1998, s. 22; Maliniemi, »En motivkrets i Topelius' vaggvisor» 1962, s. 115, 117, 124 f.

GOSSEN FRÅN SAMMATTI (s. 789–794)

Berättelsen om professorn, provinsialläkaren och folkdiktssamlaren Elias Lönnrot (1802–1884) är uppbyggd som ett sedelärande biografiskt exempel, där ödmjukhet, gudfruktighet, enkelhet och hjälpsamhet presenteras som ideal också för läsaren (se vidare kommentar till »Eli Rhem», s. 1280). Berättelsen är formad som en gåta där namnet avslöjas sist i berättelsen (se komm. till »Svarta havets matros», s. 1326). Topelius återkommer i många verk till Paikkari torp i Sammatti, Lönnrots födelsehem. I skildringarna av den natursköna skogstrakten, det oansenliga torpet och Lönnrots livsgärning framträder de dygder som Topelius ofta lyfte fram: det enkla livet, gudfruktigheten och det strävsamma arbetet. Torpet avbildas i bildverket *Finland framställt i teckningar* (ZTS XII, s. XXIV f., XXVI). I *Boken om Vårt Land* (1875) beskriver Topelius Lönnrots storhet och Paikkari torp: »Ty i denna låga koja föddes en man, hwars namn aldrig skall glömmas, sålänge ett finskt folk bebor detta land. Det war här den finska folksångens räddare, den finska forntidens återuppväckare, fosterlandswännen, folkwännen Elias Lönnrot för första gången såg dagens ljus» (ZTS XVII, s. 193, 306 ff.). Se också »Ett folks kärlek», »Paikkari torp» och »Till Elias Lönnrot på hans 80:de födelsedag» (1882) (i *Academica*, ZTS XVI 2020) samt »Elias Lönnrot» (ZTS II, s. 225–229).

Topelius, som var personligt bekant med Lönnrot, nämner också hans tvåspråkighet som något positivt i en tid när Finland präglades av språkstrid.

Selma Lagerlöf återger sagan i biografien om Topelius (1920, s. 155 ff.).

Punktkommentarer

- 790, 12 *Tuisko* (yrväder) – eg. (fi.) »tuisku»; förekommer också i »Trollkarlens Dotter» 1845 (se komm., ZTS IV, s. 302).
- 790, 14–15 *Judafolkets Elias* – profet i Israel på 800-talet f.Kr., 1 Kung. 17:1–21.
- 791, 1 *mujkor* – siklör; i finländsk svenska.
- 791, 14 *pertbloss* – torrvedssticka eller lyssticka använd för belysning.
- 792, 19 *renseln* – ränseln, ryggsäcken.
- 792, 25 *pressjern* – större strykjärn som skräddare använder.
- 792, 29 *stod* – steg.
- 792, 32 *gymnasist* – elev vid ett gymnasium.
- 792, 36 *loftiderna* – ledigheterna, den lediga tiden.
- 792, 37 *en half kappe* – 2,3 liter, en kappe motsvarar 4,58 liter.
- 793, 4 *trettio tunnor* – 4 398 liter, en tunna ≈ 146,6 liter.
- 793, 9–10 *sedan ständigt* – sedan dess alltid.
- 793, 15 *provisor* – person med kompetens för att tjänstgöra på apotek.
- 793, 19 *började läsa med* – började undervisa.
- 794, 8 *hans berömda samling af folksånger* – *Kanteletar* 1840–1841 och *Kalevala* 1835, 1849.
- 794, 9–12 *Och när han vid hög ålder gick bort ur lifvet, [...] hedra hans minne.* – Topelius hörde själv till en av dem, hans avskedshyllning till Lönnrot i dikten »Elias Lönnrot» (1884; *Academica*, ZTS XVI 2020).
- 794, 14 *enkel* – öppen, uppriktig.

Lagerlöf, *Zachris Topelius* 1920, s. 155 ff.; Laurent, *Topelius saturunoilijana* 1947, s. 226; Topelius, *Finland framställt i teckningar*, ZTS XII 2011, s. XXIV f., XXVI, XXVIII; Topelius, *Noveller*, ZTS IV 2012, komm. s. 302; Topelius, *Naturens Bok och Boken om Vårt Land*, ZTS XVII 2017, s. 193, 306 ff.; Topelius, *Nya blad och Ljung*, ZTS II 2019, s. 225–229; Topelius, *Academica*, ZTS XVI 2020

JORDGLOBEN (s. 794 f.)

Dikten upptar det hos Topelius återkommande temat om fäderneslandet som det bästa av alla jordens länder och har karaktären av tillfällesdikt. Motivet med den till fosterlandet återvändande fågeln återfinns i »Svalan från Egypti land» (s. 520) och »Den första Lärkan» (s. 571).

SKOGSBJÖRN (s. 796–808)

Sagan publicerades i *Sagor* II (1848) med titeln »Mahognyskrinet». Topelius omarbetade den grundligt för *Läsning för barn*.

Sagan återgår på ett motiv som förekommer i folksagan »De två skrinen» där en elak styvmor behandlar sin styvdotter illa, vilket leder till att styvdottern i slutändan blir rik men att den egna dottern råkar illa ut (Laurent 1947, s. 134 f.; jfr också motivet i »Syne i Sommarby»). Sagan har flera likheter med berättelsen »Miss Mary», publicerad i *Hel-singfors Tidningar* 13/9 1843, bl.a. det förolyckade skeppet med ett ensamt djur, räddaren, och skrinet med ett värdefullt innehåll som återbördas till sin ägare (Laurent 1947, s. 135).

Punktkommentarer

- 796, 2 *hvad skulle icke* – varför skulle inte.
 796, 14 *skogseld* – skogsbrand.
 796, 32 *stjufson* – styvson.
 797, 24 *märsen* – plattformen på segelfartyg nära toppen av en undermast.
 797, 25 *bogsprötet* – rundhulten av trä, järn eller stål som sticker snett uppåt från fören på segelfartyg.
 797, 25 *att skota klyfvaren* – att sträcka stageglet på större fartyg genom att dra i skot.
 799, 5 *en spån* – en träflisa, ett tunt trästycke.
 799, 23 *Fjäderholmarna* – se sagan med samma namn.
 800, 24 *tågverk* – tackel, grov talja för större tyngder på segelfartyg.
 800, 32 *efter* – eftersom.
 801, 3 *åren* – åran (finlandism).
 801, 21 *fnaskenfeltar* – puttefnaskar, pojkvaskrar (fnasker: liten gosse, pys).
 801, 23 *katkesen* – katekesen, d.v.s. lärobok i kristendomen.
 801, 27 *skansen* – överbyggnad (med rum för besättningsmän) i äldre fartygs förskepp.
 805, 22 *slup* – mindre båt för segling och rodd.
 805, 33 *Tistelöarna* – Jfr sagan »Fjäderholmarna».
 806, 28 *daggen* – straffredskap ombord på fartyg.
 807, 5 *marvatten* – vatten som fyller ett (flytande) fartyg inombords och på relingen.
 807, 7 *en mullvad* – obetydlig, ohyra.

Laurent, *Topelius saturunoilijana* 1947, s. 134 f.; Vasenius V 1927, s. 474; Topelius, *Noveller och kortprosa*, ZTS VI 2020

GOSSEN FRÅN PERNÅ (s. 808–812)

Berättelsen om reformatorn, bibelöversättaren och biskopen Mikael Agricola (1510–1557) är en av framställningarna om historiska personer som Topelius presenterade som föredömen för barnen (jfr inledningen, s. LXXVII samt »Eli Rhem», s. 396, »Gossen från Sammatti», s. 789 och »Flickan vid Kauttua», s. 813).

Punktkommentarer

- 808, 1 *konung Kristian Tyranns* – Kristian II (1481–1559), kung av Danmark och Norge.
 808, 7 *stridt* – stridit.
 808, 13 *draken* – enligt Bibeln djävulen i drakskepnad (Upp. 12:7–9).
 808, 19 *töfva* – vänta.
 809, 22 *foliant* – bok i folioformat; stort bokformat.
 809, 25–26 *I vårt land fanns den tiden blott en tryckt bok* – *Missale Aboense* (1488).
 809, 37 *efter* – eftersom.
 810, 18 *Stockholms blodbad* – Kristian II lät avrätta närmare 100 personer 8–9/11 1520, efter erövringen av Stockholm och sin kröning.

Laurent, *Topelius saturunoilijana* 1947, s. 226

JÄTTEN OCH SKOLGOSSEN (s. 812 f.)

I dikten personifieras vinterkölden som en jätte (Laurent 1947, s. 139, 234). Jättar, vanliga i fornordisk mytologi, förekommer i flera av Topelius barnlitterära verk, och i föreläsningarna talar Topelius om »den gamle jätten i sagorna, den yttersta nordens köld» (ZTS XV 2017; jfr »En Jättesaga», »Rimtussen» och »Molnjätten»). Dikten är en av Topelius många årstidsdiker där naturen skildras med få eller inga moraliska lärdomar. Isensättning av pojars manlighetsprojekt i vinterlandskap återfinns i exempelvis »Skolgossens Vintervisa» och »Skridskolöparen» (Widhe 2015, s. 115 ff.).

Laurent, *Topelius saturunolijana* 1947, s. 139, 234; Topelius, »Tionde Föreläsningen. 1/12 55.», *Föreläsningar i geografi och historia*, ZTS XV 2017; Widhe, *Dö din hund!* 2015, s. 115 ff.

FLICKAN VID KAUTTUA (s. 813–816)

Berättelsen porträtterar författaren och kvinno-sakspionjären Fredrika Bremer (1801–1865), och är en i raden av Topelius biografiska exempelberättelser (se inledningen, s. LII; jfr »Johanna d'Arc», s. 734, »Gossen från Brahestad», s. 416, »Gossen från Sammatti», s. 789 och »Gossen från Pernå», s. 808).

Topelius hade läst Bremer redan som ung och han recenserade hennes verk i positiva ordalag i *Helsingfors Tidningar*. Familjen Topelius besökte Bremer i Stockholm sommaren 1862. I sin minnesteckning beskriver Topelius Bremer som en person med klart huvud och ett varmt hjärta samt med en förmåga att bana väg för idéer. Hon var en missionär för kvinnans »förtrampade rätt» och liknas vid helgonet Jeanne d'Arc (*Helsingfors Tidningar* 11/1 1866; se också brev till Sofia Topelius 21/6 1862). Bremer flyttade som liten från Tuorla (Åbo) till Stockholm och i minnesteckningen nämner Topelius hennes livslånga sympatier för Finland.

Motivet i »Flickan vid Kauttua» är lånat ur Bremers *En dagbok* (1843), i vilken berättaren minns sin barndom i Kauttua och fiskandet efter pärlor vid den grunda strandkan-ten (Laurent 1947, s. 186).

Berättelsen riktar sig till flickor och talar om deras rätt och människovärde. Topelius syn på kvinnan har drag av Bremers på sin tid radikala särartsfeminism. Den återspeglas i gestaltningen av flickan som framställs med andra ord än pojken, men båda skildras som självständiga, värdefulla, nyfikna och modiga (jfr »Till en Gosse» och »Till en Flicka», s. 171–176). Bremers eget tidiga engagemang för en social barnlitteratur är anmärkningsvärt i ett debattklimat som när ämnet behandlades mest framhöll det omotiverade i nöjesläsning för fattiga barn (Svensson 1983, s. 23; Zweigbergk 1965, s. 105). Jaakkola menar att Bremer för Topelius representerar den nya självständiga och framgångsrika kvinnan, vars verksamhet ändå lämpligen anpassas till ett feminint samhällsområde: beskyddet av fattiga och förföljda (2011, s. 111, 138).

Topelius tillägnade också Fredrika Bremer en minnesdikt 1866 (*Nya blad*, ZTS II, s. 51 f., komm. s. 395 f.).

Punktkommentarer

813, 17 uppskörta – fäster upp.

814, 7 öfra – övre.

- 814, 27 *de som voro så rädda att äta en oskyldig hallonmask!* – Jfr sagan »Hallonmasken».
- 815, 3–5 *En sådan stor perla betalas mycket dyrt [...] en drottningens krona.* – I föreläsningarna 1871 beskriver Topelius pärlmusslan och säger att »Drottning Sofia Magdalena bar ett perlband af finska perlor, och ännu nyligen vid 1857 års stora exposition i Paris, såg man finska perlor, ditsända af baron Linder på Svartå. Inköpspriset vid Svartå hade varierat mellan 20 och 60 mark för stycket» (»XXXII Föreläsningen, 21 Nov. 1871.», ZTS XV 2020).
- 815, 8 *efter – eftersom.*
- 815, 20–21 *Hon har själf berättat huru glad hon då var.* – Jfr Fredrika Bremers *En dagbok* 1843 (2009, s. 13).
- 815, 25–26 *Majföreningen, som beskyddar små fåglar* – Topelius var en pionjär inom djurskyddsarbetet i Finland, och initiativtagare till Majföreningen till småfåglars skydd (1870) såväl som till efterföljande Sylviaföreningen (1895).
- 815, 37–816, 8 *Fredrika Bremer omtalar en gosse, [...] att du skrattar med.* – i »Tvillingarne», *Teckningar utur hvardagslifvet* I 1828, s. 112 (Laurent 1947, s. 187).

Bremer, *En dagbok* 2009, s. 13; Jaakkola, *Topeliaaninen usko* – Kirjailija Sakari Topelius uskontokasvattajana 2011, s. 111, 138; Laurent, *Topelius saturunoilijana* 1947, s. 90 f., 186 f., 226; Nyberg, *Zachris Topelius* 1949, s. 68; Svensson, *Läsning för folkets barn* 1983, s. 23; Topelius, »Fredrika Bremer», *Helsingfors Tidningar* 11/1 1866; ZT–Sofia Topelius 21/6 1862, *Brev. Zacharias Topelius korrespondens med föräldrarna*, ZTS XX:2 2018; Topelius, *Nya blad och Ljung*, ZTS II 2019, s. 51 f., komm. s. 395 f.; Topelius, *Föreläsningar i geografi och historia*, ZTS XV 2020; Vasenius IV 1924, s. 485; VI 1930, s. 55 f.; Zweigbergk, *Barnboken i Sverige 1750–1950* 1965, s. 105, 133

FABRIKSARBETERSKAN (s. 816 f.)

Dikten publicerades i *Sveriges Ungdom* nr 7, i juli 1884 (se komm. till »Tidningssättaren vid sin stilkast», s. 1321).

Topelius sociala engagemang framgår tydligt i »Fabriksarbeterskan», en indignationsdikt som riktar sig mot de missförhållanden som industrialiseringen förde med sig. Topelius går här långt i sin kritik: han framställer de fattiga arbetarbarnen som slavar fastkedjade vid fabrikenas maskiner (jfr Tiitta 1994, s. 234 f.). Dikten innehåller samtidigt en idealisering av förindustriell fattigdom utan fabriker och av det icke kuvbara barnet (jfr komm. till »Var god mot de fattiga», s. 1220 f.).

Topelius beskriver också fabriksarbetare i »Pennans samtal med papperet» i *Trollsländan* 22/10 1870 (se *Övrig barnlitteratur*, ZTS X:2).

Punktcommentarer

- 816, 1–8 *Så fattiga, fattiga voro vi små, [...] Blå sjö och musik i hvar gungande topp.* – Idén om en vacker natur som gör den fattiga rik finns också hos J. L. Runeberg; jfr dikten »Är så arm du, som man säger?»: »Fattig kallar man din moder, / Fattigt, spåda barn, du kallas. / Är du fattig, lilla älskling, / Är så arm du, som man säger?» (SS I, s. 160 f.; Laurent 1947, s. 192 f.).
- 816, 2 *trogen* – troget.
- 816, 5 *fjärilar* – parallellform till fjärilar.

Laurent, *Topelius saturunoilijana* 1947, s. 192 f., 248 f.; Lehtonen, »Puoli vuosisataa lastenkirjailijana – Zacharias Topelius», 2003, s. 22; Orlov, »'Var glad som sparven kvittrar' – barnlitteraturen», 1999, s. 346; Tiitta, *Harmaakiven maa* 1994, s. 234 f.; Topelius, *Övrig barnlitteratur*, ZTS X:2 2021

KNUT SPELEVINK (s. 818–828)

Sagan publicerades i *Sagor* III (1849) och omarbetades grundligt för *Läsning för barn* (t.ex. ströks människoätaren Bumburrifex, som också figurerar i »Sanningens Perla»). Den bygger på en folksaga där en pojke går ut i världen och under sin vandring upplever ett antal äventyr, ett motiv som bl.a. finns i H. C. Andersens »Reisekammeraten» från 1835 (Vasenius V, s. 470).

Vasenius konstaterar att Topelius med sagan följer romantikens program, där den suveräna författaren när som helst kan bryta sönder sitt verk i romantisk ironi. Ironin uppstår exempelvis när Knut Spelevinks fantastiska upplevelser kontrasteras mot hans gruvliga hunger, som i de två versionerna materialiseras av olika sorters maträtter (kalops eller risgrynsgrot, förlorade ägg eller smultron; V, s. 471).

»Knut Spelevink» har gemensamma drag med sagan »Sju lass gröt och sju lass mjölk» som Topelius mor lär ha berättat för Topelius som liten, t.ex. i den upprepade frågan om hur han ser ut. En upphittad trollflöjt förekommer också i den norska folksagan »Tre Citroner» (Laurent 1947, s. 97, 99).

Punktkommentarer

818, 13 *sur mjölk* – surmjölk.

818, 13 *potäter* – Topelius använder så gott som genomgående denna form för potatis.

818, 20 *Unda Marinas fotspår* – Jfr sagan med samma namn.

819, 17 *en halfpunds lax* – ett halvt lispund motsvarar drygt 4,2 kg.

819, 35 *hummelstör* – bildl. om smal person; eg. trästång avsedd att stöda humleplantans stjälkar.

819, 38 *efter* – eftersom.

820, 17 *läsförhör* – husförhör.

821, 1 *stångjernshammaren* – äldre typ av smidesverktyg, ofta drivet av vattenenergi.

821, 16 *med all gewalt* – med allt våld (av ty.).

821, 26 *glansk-is* – glansis; glänsande, spegelblank is.

821, 28 *pappers-is* – förmodligen tunn is jämförbar med papper.

821, 37 *ölost* – dryck bestående av kokt mjölk blandad med öl eller svagdricka.

822, 5 *röpipa* – här: pipa av rörvass.

822, 35 *ämbare* – ämbar; i finländsk svenska.

823, 16 *snålt* – glupskt.

823, 30 *nog* – tillräckligt.

824, 33 *fint* – litet, spensligt.

825, 21 *långs* – parallellform till längs.

826, 1 *snömos* – gräddskum, efterrätt bestående av uppvispat (skumliknande) mos.

826, 5 *hök och dufva* – springlek.

826, 22 *slaskfröken* – slaskmaja: flicka som slaskar och blöter ner omkring sig; även genomvåt flicka.

827, 27 *uthungrig* – vara uthungrad; svälta.

Laurent, *Topelius saturunoilijana* 1947, s. 97, 99, 277; Lehtonen, *Lastenkirjallisuus Suomessa 1543–1850* 1981, s. 115; Vasenius V 1927, s. 470, 473

SMEDEN (s. 828 f.)

Dikten publicerades i *Sveriges Ungdom* nr 9, i september 1884 (se komm. till »Tidnings-sättaren vid sin stilkast», s. 1321).

Laurent, *Topelius saturunoilijana* 1947, s. 92

MOD I FARAN (s. 829–832)

Berättelsen exemplifierar dygden mod genom ett historiskt exempel. Den baserar sig på en händelse som utspelade sig i Östermyra krutbruk i Ilmola 16/10 1844, där taket till huset för kruttorkning fattade eld. Topelius återger händelsen i bildverket *Finland framställt i teckningar* (1852) på motsvarande sätt (ZTS XII 2011, s. 275). I *Boken om Vårt Land* (1875) tecknar Topelius bilden av den typiske finländaren, betjänten Matti, som är så orädd att han är beredd att »släcka det brinnande taket öfver en krutkällare» (ZTS XVII 2017, s. 256; Laurent 1947, s. 247).

Punktkommentarer

829, 8 *Vasabanan* – del i det finländska järnvägsnätet som sträcker sig från Seinäjoki till Vasa och fortsätter ut till hamnen i Vasklot. Banan invigdes 1883.

829, 17 *efter* – eftersom.

830, 12 *skjutsrättaren* – befattningshavaren som ansvarar för skjutsväsendet (statliga och dylika transporter) inom ett visst område.

830, 35 *räfsvansare* – inställsam och hycklande person; SAOB har detta belägg av Topelius.

831, 26 *afmejade* – slagna.

832, 5 *verst* – längdenhet som i Finland motsvarade 1 069 m, medan den ryska versten motsvarade 1 066 m.

Laurent, *Topelius saturunoilijana* 1947, s. 247; Topelius, *Finland framställt i teckningar*, ZTS XII 2011, s. 275; Topelius, *Naturens Bok och Boken om Vårt Land*, ZTS XVII 2017, s. 256

AUKTIONSMÄKLAREN (s. 832 f.)

Dikten är en av de sammanlagt tjugosex yrkesvisorna i *Läsning för barn* 5–8 (se komm. till »Tidnings-sättaren vid sin stilkast», s. 1321).

Punktkommentarer

- 832, 2 *Mänskensgubbar* – här: flintskallar.
 833, 23 *vagnssela* – formvariant av vagnssele.
 833, 30 *nektar* – här: något eftertraktat. I grekisk-romersk mytologi gudarnas dryck, som gav dem ungdom och odödlighet.
 833, 30 *manna* – här: något efterlängtat. Enligt kristen tro bespisade Gud israeliterna med manna från himlen under deras vandring genom öknen (2 Mos. 16:12–16).

GAMLA HERRN (s. 833–836)

Berättelsen handlar om ritläraren och donatorn Franz Fredric Sedmigradsky (1783–1855) som testamenterade sin förmögenhet till förmån för en skola för mindre bemedlade barn. Den hör till genren berättelser om historiska personer som Topelius lyfter fram som förebilder (jfr t.ex. »Gossen från Sammatti», s. 789 och »Flickan vid Kauttua», s. 813).

Sedmigradsky föddes i Stockholm där han utbildade sig vid Kongl. Målare- och Bildhuggare Akademien. Han flyttade till Finland 1806 och utnämndes till ritmästare vid Åbo Akademie 1812. Sin egentliga yrkeskarriär gjorde han i S:t Peterburg vid S:t Petri Schule varefter han som en välbärgad person flyttade till Helsingfors 1841 (se *Helsingfors Tidningar* 19/9 1855).

I sitt testamente hade han stipulerat att ett skolhus skulle byggas för att »små barn af fattiga föräldrar vad stånd och klass de än må tillhöra» skulle få kostnadsfri undervisning och vård. Byggnaden uppfördes på Mariegatan och stod färdig 1859. Skolan tillämpade som den första i landet de tyska Kindergartenprinciperna (se ZTS II, s. 521). Topelius höll ett festtal vid 25-årsjubileet den 15 december 1884, samma år som *Läsning för barn* 6 publicerades.

Till skolans 30-årsjubileum skrev Topelius dikten »Frans Sedmigradsky» (*Ljung* 1889; ZTS II, s. 238–242). Karaktäriseringen av en snål enstöring som går igen i dikten, är en fabulering; enligt källorna var Sedmigradsky en sällskaplig och utåtriktad person med ett hem fyllt med konst och litteratur (se Holmström & von Willebrand-Hollmérus 1933 samt *Gamle herrn och hans skola* 1968) – jfr stycke 4–6. Genom fabuleringen uppnås en fiktiv kontrastverkan.

Punktkommentarer

- 833, 5 *på honom* – här: med honom.
 834, 2 *snålaste* – glupskaste.
 834, 31 *Kissen tager* – 'den onde' tar (eufemism); SAOB har detta belägg av Topelius.
 834, 31–32 *eller kommer der någon jude från Polen och säger: gif hit, det är mitt!* – Topelius angreppssätt underbygger intrigen och den missunnsamhet som förmedlas (se mer om hur det judiska kollektivet symboliserar Topelius motstånd mot penningens makt i komm. till »Simeon Levis resa till Finland», s. 342 f.; Koponen 1998, s. 36).
 835, 17 *efter* – eftersom.
 835, 28 *allt framgent* – i fortsättningen.
 835, 37 *Det är nu i trettio år* – de facto 25 år vid publiceringen 1884.
 836, 7 *ingen snålas* – ingen är glupsk.

Gamle herrn och hans skola 1968; *Helsingfors Tidningar* 19/9 1855; Holmström & von Willebrand-Hollméus, *Franz Fredric Sedmigradsky (1783–1855) och hans skola* 1933; Koponen, *Topelius ja tulevaisuus* 1998, s. 36; Laurent, *Topelius saturunolijana* 1947, s. 91 f.; Topelius, »Tal vid Sedmigradskys småbarnsskolas 25-årsjubileum d. 15 Dec. 1884», NB 244.108, s. 131–136; Topelius, *Noveller*, ZTS IV, komm. s. 342 f.; Topelius, *Nya blad och Ljung*, ZTS II 2019, s. 238–242, komm. s. 521; Vasenius VI 1930, s. 245

BRANDVAKTEN (s. 836 f.)

Se komm. till »Tidningssättaren vid sin stilkast», s. 1321.

Brandvakter var ett bekant inslag i 1800-talets stadsbild. De patrullerade nattetid och ropade ut klockslaget varje heltimme och en önskan om Guds beskydd samt väckte invånarna till släckningsarbete vid behov. I Helsingfors var systemet i bruk fram till 1861 då den permanenta brandkåren inrättades.

Punktkommentarer

- 836, 1 *nattpalt* – nattvakt.
- 837, 12 *brackan* – här: byxan.

Laurent, *Topelius saturunolijana* 1947, s. 89; Lehtonen, »Puoli vuosisataa lastenkirjailijana – Zacharias Topelius», 2003, s. 22

GOSSEN, SOM HÖRDE DET TYSTA TALA (s. 838–843)

Sagan publicerades först på finska i *Lasten Kuvalehti* 15/2 och 15/3 1882.

Punktkommentarer

- 838, 8 *slå trissa* – lek där deltagarna kastar trissa; en rund skiva, och i två lag tävlar om att driva varandra fram och tillbaka på en landsväg.
- 838, 25 *efter* – eftersom.
- 838, 25 *tiopenni* – tiopennisslant.
- 838, 26 *håfven* – kollektlådan.
- 839, 7 *gick som trissan* – gå som på trissor: gå som smort.
- 840, 13–14 *ett starkt körande* – kappridning.
- 840, 35 *julbullen* – julbröd i form av bulle, som vanligen gavs till tjänstefolk eller fattiga.
- 841, 16 *Mujkan* – (av fi. *muikko*) siklöjan.
- 842, 2 *evärdeliga* – eviga; SAOB har detta belägg av Topelius.
- 842, 16–18 *En morgon hade Lisus höna trippat ut [...] död och alldeles platt.* – Som barn gillrade Topelius av misstag en fälla som avlivade fasterns bästa höna. En motsvarande episod förekommer i »Slug skall man vara» (Laurent 1947, s. 92).
- 842, 17 *att snaska åt sig* – att glufsa i sig.
- 842, 24 *skickade* – ordnade.
- 842, 25 *läsförhör* – husförhör.

842, 26 *efter der nyss var inrättad en skola i staden för döfstumma barn* – En skola för dövstumma hade inrättats i Borgå 1846 av Oskar Malm.

842, 32 *snäll* – duktig.

Laurent, *Topelius saturunolijana* 1947, s. 92, 317

MJÖLNAREN (s. 843 ff.)

Dikten publicerades i *Sveriges Ungdom* nr 8, i augusti 1884 (se komm. till »Tidningssätaren vid sin stilkast», s. 1321).

Mjölنaremotivet återkommer i Topelius barnlitteratur, t.ex. i »Mjölنarevisa» (s. 1126), »Skyddsengeln» (s. 142) och »Slug skall man vara» (s. 1108; Laurent 1947, s. 92).

Punktkommentar

844, 19 *frass* – hankatt; SAOB har detta belägg av Topelius.

Laurent, *Topelius saturunolijana* 1947, s. 92

WIPPLUSTIG (s. 845–851)

Berättelsen publicerades i *Sagor IV* (1852) med titeln »Wipplusti och gubben i mån» och omarbetades grundligt för *Läsning för barn*. Berättelsen följer i sin omarbetade version ett mer realistiskt upplägg i och med att episoden med månfärden reducerats till en dröm (Vasenius V, s. 491 f.).

Kringresande gyckelmakare med tittskåp som visades som marknadsunderhållning var ett vanligt inslag i 1800-talets folkliga nöjeskultur. Lehtonen klassar berättelsen som en parodi över konstnären och sagoberättaren, där händelsen på ett träffande sätt skildrar kontakten mellan konstnär och publik. Wipplustig missförstås och hånas av publiken, som i sin tur betecknas som »enfaldig» (2001, s. 156 f.).

Wipplustig är en folksagoberättare som återger sagan om de tre skraddarna och som dessutom använder berättargreppet världen upp och ner, »mundus inversus» (Lehtonen 2001, s. 157; jfr Laurent 1947, s. 352 f.). Den humoristiska stilen syns bl.a. i ordleken (jordgubbe) samt i det lekfulla uttrycket att inte få »slå ihjäl hvarandra i fred» (Laurent 1947, s. 267, 278).

Sagan har flera likheter med skrönan »Davids Danils besynnerliga äfventyr» i Topelius handskrivna tidning *Ephemerer* (1835), bl.a. månfärden på en örn och händelserna som utspelar sig på månen (2006, s. 136, 140). Berättelsen bär också spår av Carl von Linnés (1707–1778) tänkande, med begreppet naturens ordning och idén om att falla ner från månen (Laurent 1947, s. 182). Jfr sångleken »Vipp lustigt i gröna dalen», från landskapen Öster- och Västergötland, Småland och Öland (i A. I. Arwidssons samling *Svenska Fornsånger. Tredje delen* 1842, s. 352 f.).

Punktkommentarer

845, 4 *gyckelskåp* – tittskåp med utbytbara bilder som visades upp på marknader för en liten peng.

845, 7 *finurligt* – näpet.

- 845, 9 *sex tum* – omkring 15 cm.
 845, 23 *brömsar* – formvariant av bromsar (insekt).
 846, 2 *linieskepp* – linjeskepp, slagskepp med tre master och bestyckade med kano-
 ner på två eller tre batteridäck.
 846, 19 *ett lod* – motsvarar 1/32 skålpund, d.v.s. 13,3 g. Ett ryskt lod motsvarar 12,8 g.
 846, 22 *pressjernet* – strykjärnet.
 846, 22 *syningen* – fingerborgen utan botten, använd av skräddare, sadelmakare och
 skomakare.
 846, 34 *fanfarong* – här: fanfar; egentligen storpratare, skrävlare.
 847, 1 *fandango* – spansk pardans i tretakt.
 847, 1–3 *Jätten Bumburifax [...]* *ett hundra fruar, en under hvar arm.* – intertext till
 andra av Topelius sagor och sagofigurer i *Läsning för barn* (»Sanningens
 Perla», »Prinsessan Lindagull», »Knut Spelevink» och »Sötare än sött»).
 847, 6 *korfstickor* – (trä)stickor med vilka korvskinnet tillsluts vid ändarna efter
 stoppningen.
 847, 19 *fyratiotusen* – fyrtiotusen.
 847, 34 *skrafvelmessaging* – bladmässing, avsedd för tillverkning av prydnadsföremål,
 i synnerhet brudkronor av enklare slag.
 847, 37 *lirum larum* – tarvlig musik.
 849, 10 *kipande* – kippande.
 849, 13 *i månen* – på månen.
 849, 14 *höga berg och djupa dalar* – Jfr folkvisan med samma namn.
 849, 35–37 *Hon behöfver något [...]* *hon förledde mig att vilja tjära månen.* – i skådespe-
 let »Måne klara».
 850, 10 *halp* – hjälpte.
 850, 36 *knäppa* – tukta genom att knäppa med ett lätt slag med fingret.
 851, 11 *nattstånden* – glämlig.

Arwidsson, *Svenska Fornsånger. Tredje delen* 1842, s. 352 f.; Laurent, *Topelius saturunoi-
 jana* 1947, s. 135 f., 182, 267; Lehtonen, »Das Märchen im Märchen» 2001, s. 156 f.; Tope-
 lius, *Ephemerer* 2006, s. 136, 140; Vasenius V 1927, s. 490 ff.

STOCKFLÖTAREN (s. 852)

Dikten publicerades i *Sveriges Ungdom* nr 6, i juni 1884 (se komm. till »Tidningssättaren
 vid sin stillkast», s. 1321).

Punktkommentarer

- 852, [titeln] *Stockflötaren* – (timmer)flottaren.
 852, 3 *villa* – vilda.
 852, 5 *drilla* – manövrera.
 852, 22 *munsjörerna* – här: stockarna. Munsjör: skämtsamt om unga herrar, från
 fra. monsieur, min herre.

EN LÄRD GOSSE (s. 853–859)

Berättelsen publicerades i *Trollsländan* 15/5 1869 och omarbetades grundligt för *Läsning för barn*.

Det latiniserade namnet Hegesippus betecknar allegoriskt skolgossens bildningshög-färd. Hegesippus upplysningsorienterade och klassifikatoriska förhållningssätt till naturen samt hans lillgamla och bokliga lärdom kontrasteras mot de enklare barnen Knut och Lotta med ett omedelbart förhållande till naturen. De två hållningarna återfinns genom hela författarskapet (se inledningen, s. XXIV f.; jfr kommentarer till »Alauda cantat», s. 1318, »Naturens hemlighet», s. 1238 och »Lilla Genius», s. 1329 f.). Berättelsen tang-erar också djurskyddet.

Laurent drar paralleller till teaterstycket »Den lärde Evert» (i *Trollsländan* 4/7 1868) och karaktären Felix i »Sländan och Solstrålen» (*Trollsländan* 14/12 1867). Felix ses som en urtyp för Hegesippus (Laurent 1947, s. 194). Jfr också Axel i »Axel och Stina».

Punktkommentarer

- 853, 1 *Hegesippus* – namne med den fornkristna författaren och historikern Hege-sippos (ca 110–180).
- 853, 9 *randkängor* – randsydd kängor; SAOB har detta belägg av Topelius.
- 853, 15 *grammatika* – (lärobok i) grammatik.
- 853, 34 *paltå* – paletå, lång herröverrock.
- 854, 26 *trottoirerna* – trottoarerna.
- 854, 26 *efter* – eftersom.
- 854, 27 *taga motion* – motionera.
- 854, 35 *Lütkenzoologi* – lärobok i ämnet zoologi: *Begynnelsegrunderna af zoolo-gien eller djurrikets naturhistoria*, skriven av danske professorn C. F. Lütken, utkom i svensk översättning 1865 och i en omarbetad, 2:a upplaga 1868 som användes flitigt av skolelever.
- 855, 13–14 *lyssna på* [...] *naturen och söka utgrunda dess hemligheter* – Jfr »Naturens hemlighet».
- 855, 21 *plumpt* – här: som till sin form liknar en klump.
- 856, 32 *palta af* – pallra sig.
- 857, 21 *en hel hop* – mycket.

Berg, »Våra barns skald», 1896, s. 526; Laurent, *Topelius saturunoilijana* 1947, s. 93, 181, 194; Lehtonen, »Puoli vuosisataa lastenkirjailijana – Zacharias Topelius», 2003, s. 22 f.

SOCKERBAGAREN (s. 859 f.)

Dikten är en av de sammanlagt tjugosex yrkesvisorna i *Läsning för barn* 5–8 (se komm. till »Tidningsättaren vid sin stilkast», s. 1321).

Punktkommentarer

- 859, 5 *krita* – förmodligen kritsocker; en kritvit sockermassa som används för dekorer (kristyr/glasyr) på tårter och bakverk.
- 859, 10 *snöberg* – bakverk och desserter med vispad grädd eller vispade äggvitor och socker.

860, 16 *Fin bisquit* – biscuit, biskvi; finare bakverk.

860, 16 *dopperi* – dopp, oftast kaffe med dopp; SAOB har detta belägg av Topelius.

TOMTEGUBBEN I ÅBO SLOTT (s. 861–876)

Sagan publicerades i *Sagor III* (1849) och omarbetades helt för *Läsning för barn*.

Vid mitten av 1800-talet diskuterades restaureringen av Åbo slott. Topelius saga lyfter fram slottets långa historia och har utpekats som en av anledningarna till att restaureringen av det nedgångna slottet kom till stånd (Selin 2017).

Vasenius påpekar att samma rader av historieforskaren och prästen Erik Lencqvist i *Historisk afhandling om Åbo slott* (1822–1823) som inspirerat Topelius novell »Hertiginnan af Finland» kan ha inspirerat till sagan som tillkom strax före novellen (V, s. 494; jfr IV, s. 358 f.; jfr Laurent 1947, s. 189 f.). I versionen i *Sagor III* aviseras också en uppföljning av berättelsen om »Hertiginnan af Finland» (se variantvisningen, eZTS).

Dragen av folktro syns i tomtens förmåga att göra sig synlig eller osynlig, hans vård av slottsbyggnaden, hans godhet mot folk med goda avsikter och hans bestraffning av onda (Laurent 1947, 136 f.). Lehtonen påpekar att tomten fungerar som en »platsens ande», en förmedlare i mötet mellan historisk tid, nutid och framtid (2003, s. 29). Åbo slott står metonymiskt för Finland och dess historia som Topelius här rekapitulerar. Väinämöinsens sång symboliserar hoppet om en ljusare framtid. En parallell kan ses till sägnen om den tysk-romerske kejsaren Fredrik I Barbarossa (ca 1122–1190) som sägs sova i en grotta i Thüringen (Tyskland) och som väntar på att få återupprätta det tyska riket. Motivet med den sovande gestalten finns också hos H. C. Andersen, i hans version »Holger Danske» från 1845 förlagt till Kronborg på Själland i Danmark (Laitinen 1988, s. 90; Laurent 1947, s. 137, 145 f.).

Punktkommentarer

861, 3 *håltornet* – tornet med underjordiskt fängelse.

861, 3 *hvad allt se icke smeder* – I prosaberättelsen »Höstmörkret» beskriver Topelius smedjan som folksagans hemvist; eldskenet och det kontrasterande mörkret framkallar hos smeden en böjelse för det underbara (*Helsingfors Tidningar* 17/11 1849).

861, 5 *säga efter* – återge.

861, 9 *stålbåge* – pilbåge av stål.

861, 29 *hemtreflig* – bekväm, nöjsam.

861, 33 *fnask* – avskräde, strunt.

862, 13 *muskötkulor* – kulor från äldre handeldvapen.

863, 6 *läsförhören* – husförhören.

863, 6 *efter* – eftersom.

863, 31 *Mir nix, dir nix* – (ty.) mir nichts, dir nichts; utan vidare, plötsligt.

864, 22 *drotsen* – den medeltida titeln för rikets högste ämbetsman; en äre- och statstjänstemannatitel också i nyare tid.

864, 29 *häkterna* – de små hakarna att fästa i öglor främst på klädesplagg.

864, 30 *liftröja* – tröja som bärs ovanpå linne eller skjorta.

865, 6 *stickmörkt* – beckmörkt, kolmörkt.

865, 12 *Vasserra* – bevars (utrop).

865, 38 *fnuskenbarkare* – ung. ruten fattiglapp; en sammansättning av fnusken (murken, smutsig) och barkare (garvare).

- 867, 1 *tål vid att höra* – *tål att höra*.
867, 20 *fältväbeln* – den högsta underofficersgraden på 1800-talet.
868, 1 *sergeant* – underofficer; militär befälsgrad näst efter fältväbeln fram till 1833, därefter graden näst efter fanjunkaren.
868, 11 *møjades* – formvariant av *majades*; pryda med lövruskor och blommor.
869, 11 *häpen* – förskräckt.
869, 35 *beskifva sig* – beskärma sig (finlandism).
870, 23 *Blindlyktan* – handlyktan med väggar som kan användas till att dölja ljuset.
871, 22 *snurra* – *spinna*, *kurra*; SAOB har detta belägg av Topelius.
873, 12 *fridlysta* – fredade.
874, 1 *skrälle* – skrolle; åbäke, skrälle; SAOB har detta belägg av Topelius.
874, 17 *snarstickne* – snarstuckne.

Helsingfors Tidningar 17/11 1849; Laitinen, *Finlands litteratur* 1988, s. 90; Laurent, *Topelius saturunoilijana* 1947, s. 136 f., 145 f., 189 f., 220, 253, 314; Lehtonen, »Puoli vuosisataa lastenkirjailijana – Zacharias Topelius», 2003, s. 29; Selin, »Tonttu-ukko, joka pelasti linnansa», 2017, turku.fi; Vasenius IV 1924, s. 358 f.; V 1927, s. 493 f.

TRÄDGÅRDSMÄSTAREN (s. 876 f.)

Diktens framställning av odlingssängar och grönsaker med namn som faster Gurka, fru Lilja och fröknarna Persilja föregriper Lennart Hellsings nonsensverser i *Kraket Spektakelboken* (1959, se inledningen, s. XLV). Den är en av de sammanlagt tjugosex yrkesvisorna i *Läsning för barn* 5–8 (se komm. till »Tidningssättaren vid sin stilkast», s. 1321).

Punktkommentarer

- 876, 5 *Gufar* – stavningsvariant av gudfar.
876, 17 *tags* – tas.
876, 21 *Georgin* – Dahlia.
877, 25 *was ist das* – (ty.) vad för något.
877, 31 *klänga* – här: hänga kvar.
877, 35 *stickelbär* – krusbär.

Laurent, *Topelius saturunoilijana* 1947, s. 164

FISKARNES LIF I HAFVET (s. 877–880)

Berättelsen publicerades i *Trollsländan* 16/10 1869. – Jfr *Naturens bok*, »Femte Läsningen. Om fiskarna» (ZTS XVII) och »Trettioförsta Föreläsningen 20 Nov. 1871.» (ZTS XV).

Punktkommentarer

- 878, 5 *ville* – önskade; skulle vilja.
879, 3 *öfra* – övre.
879, 25 *luftbläddror* – luftblåsor.

Topelius, *Naturens Bok och Boken om Vårt Land*, ZTS XVII 2017, s. 47–52; Topelius, *Föreläsningar i geografi och historia*, ZTS XV 2017/2020

VALLFLICKAN (s. 880 f.)

Dikten är en av de sammanlagt tjugosex yrkesvisorna i *Läsning för barn* 5–8 (se komm. till »Tidningssättaren vid sin stilkast», s. 1321). I den skrivbok där diktmanuskriptet finns bevarat finns också ett utkast till en dikt, »Vallgossen», daterat 23/10 1872 (NB).

Punktkommentarer

881, 25 *bröms* – formvariant av broms (insekt).

881, 25 *pipa* – surra.

NB 244.166, s. 18

TOM (s. 882–888)

Den busige men gode hunden Tom är en variant på de ostyriga pojkar som av tanklöshet åstadkommer rackartyg (se kommentarer till »Walters Äfventyr» och »Bullerbasius», s. 1266 och 1308). Topelius med familj hade under åren flera sällskaps- och vakthundar, förebilden till Tom är dottern Evas hund (Vasenius VI, s. 237 ff.). När Topelius nämner berättelsen om Tom i korrespondensen med förläggaren Albert Bonnier, bifogar han en bild av hunden med begäran om en illustration av August Malmström och påminner om att fotografiet ska återsändas (8/8 1884). Malmström uppfyllde önskemålet med två illustrationer av den vita settern.

Flera hundar skildras i *Läsning för barn*, i »Musti» (s. 295), »Walters tredje äfventyr» (s. 335) samt följetongen »Fyrfota gardet» i *Övrig barnlitteratur*, ZTS X:2.

Punktkommentarer

882, 1 *cetterhund* – setterhund.

882, 7 *ful* – full.

882, 7 *måste* – måtte; kan inte råda tvivel om saken.

882, 18 *denna välkomma* – detta välkomnande; egentligen 'välkomstskål'.

883, 15 *tog lille Tom till harpasset* – tog till harvärjan, till flykten; i finländsk svenska.

883, 37 *rysskringlor* – ringformiga bakverk som såldes av ryska handelsmän på marknader i Finland.

884, 10 *strandäffjan* – stavningsvariant av strandävlan; strandgyttjan; sörjan.

884, 17 *nitisk* – här: (oavsiktligt) hårdhänt.

885, 8 *efter* – eftersom.

885, 17 *potäter* – Topelius använder så gott som genomgående denna form för potatis.

885, 21 *längs* – parallellform till längs.

886, 20 *serviteur* – (fra.) tjänare.

886, 27 *Apporte* – (fra.) apport; kommando till hund att söka fram och hämta föremål.

887, 28 *oändligen* – oerhört.

887, 30 *pajazzo* – pajas.

887, 36 *i fotografin* – på fotografiet.

Laurent, *Topelius saturunoilijana* 1947, s. 93; ZT–Albert Bonnier 8/8 1884, *Brev. Zacharias Topelius korrespondens med förlag och översättare*, ZTS XX:1 2015; Vasenius VI 1931, s. 237 ff.; Topelius, *Övrig barnlitteratur*, ZTS X:2 2021

JÄGARENS FÖRSTA BYTE (s. 888 ff.)

Dikten publicerades i *Bilder ur djurens lif för skolan och hemmet* (1883) utgiven av prinsessan Eugénie. Paralleller kan dras till andra jaktberättelser av Topelius: i »Walters sjette äfventyr» avlivas gårdens tupp i misstag av Walter och i »Walters sjunde äfventyr» samt i leken »Krypskyttarne» upptas jaktmotivet.

Vasenius noterar att Topelius 1883 lånade några katter för att fånga råttor på Björkudden – på villkoret att skjuta katterna utan förbarmande om de gav sig på småfåglar (VI, s. 239; jfr Laurent 1947, s. 93).

Punktkommentarer

888, 2 *Lefauchaux* – jaktgevär eller revolver konstruerad av den franska vapenteknikern Casimir Lefauchaux (1802–1852).

888, 5 *lyceist* – elev vid lyceum.

888, 15 *skyllrar* – skyldrar: hälsar med vapen ställt lodrätt framför kroppen.

888, 19 *fjärlars* – fjärlars; parallellform.

888, 19 *kabrioler* – kapioler, luftsprång; 'bocksprång'.

Laurent, *Topelius saturunoilijana* 1947, s. 93; Vasenius VI 1931, s. 239

MOSTER LOTTA (s. 891 f.)

Diktens moster Lotta tar ställning för barnen mot modern: »Alltid tar hon vårt parti». Lottas kritik av kroppsliga bestraffningar kan ses som ett tidigt inlägg i den diskussion om barnaga som pågick från 1800-talet och framåt. Det är den romantiska uppvärderingen av barnet och barndomen som lägger grunden för den ambivalens i förhållande till barnaga som man kan spåra i flera av Topelius berättelser och dikter. Jfr »Walters Äfventyr», s. 327 och »Barnet mitt», s. 1107 (Widhe 2015, s. 98 f.; se även inledningen, s. XLVIII).

Punktkommentarer

891, 4 *på rätt* – riktigt, i sin ordning (finlandism).

891, 7 *Märker* – markerar, förser lakan med initialer.

891, 15 *fjät* – fotspår.

891, 23 *snubbor* – bannor.

891, 27 *klotta* – söla ned, spilla; i finländsk svenska.

891, 28 *husesamt* – husligt; i finländsk svenska.

Widhe, *Dö din hund!* 2015, s. 98 f.

LINET (s. 892–900)

Berättelsens religiösa motiv återgår på legenden om Josefs och Marias flykt till Egypten, som också återges i *Vår Herres och Frälsares Jesu Christi Barndombok* utgiven i otaliga upplagor från 1776 (jfr jungfru Maria-motivet i »Jungfru Marias nyckelpiga»; Laurent 1947, s. 216).

Berättelsen har beröringspunkter med H. C. Andersens »Linnet» (»Hörren» 1848), bl.a. personifikationen av linet och dess förvandlingar. Topelius berättelse går emellertid i en religiös-biblisk riktning. Barn som hör och förstår naturen tala förekommer bl.a. i »Naturens hemlighet» och »Radigundis' penna» (se inledningen, s. XXIV).

Punktkommentarer

- 893, 5 *brömsen* – formvariant av bromsen.
- 893, 5 *jungfru Marias nyckelpiga* – Jfr sagan med samma namn.
- 893, 37 *slup* – mindre båt för segling och rodd.
- 894, 16–23 *Vi äro så unga, så fagra, så blå, [...]* Och *vi äro intet, vår Fader är allt*. – Jfr »Ängsblommornas visa» och »Ängens Söndagsmorgon».
- 894, 37 *skrapbulle* – bulle som bakas av degens hopskrapade rester, här: klent.
- 895, 33 *bragta* – överlämnade, försatta.
- 896, 6 *Huru* – här: på det sätt som.
- 896, 16 *bråkade* – knäckte och avlägsnade växtstjälkarnas fibrer.
- 896, 16 *häcklade* – utförde ett slags kamning i syfte att rensa ut blånorna (de sämre, kortare och grövre fibrerna).
- 896, 17 *borstade* – för att rensa ut blånor från lintågarna; SAOB har detta belägg av Topelius.
- 896, 19 *härfvade* – lindade, rullade upp.
- 896, 19 *refvade* – varpade, vindade; även bommade garn till (väv); SAOB har detta belägg av Topelius.
- 896, 20 *ränningen* – varpen; kättingen: trådssystem av parallella trådar för framställning av främst vävd eller stickad produkt.
- 896, 24 *derförut* – därför.
- 896, 32 *långs* – parallellform till längs.
- 899, 35 *drick* – dryck (poetiskt, högstämt); SAOB har detta belägg av Topelius.

Laurent, *Topelius saturunolijana* 1947, s. 137, 216; Linnström, *Svenskt boklexikon. Åren 1830–1865* 1961, s. 605

ÅRSTIDERNA (s. 900–907)

Pjäsen uppfördes den 16 april 1860 för Amalie Catharine Ertman (1800–1863), föreståndarinna för Fruntimmersskolan i Helsingfors 1844–1863 (se ms), och den omarbetades grundligt för *Läsning för barn*. Topelius skrev dikter och tal för skolans fester och fungerade bl.a. som medlem av skolans direktion åren 1870–1885 (Vasenius V, s. 331; Laurent 1947, s. 93 f.; Lundström 1945, s. 220 f.). – Jfr dikterna »Fruntimmersskolan i Helsingfors» (1970, ZTS II) och »Elevernas tack» (1885, ZTS III).

Den allegoriska beskrivningen av årstider påträffas också i bl.a. »Värens saga», »Visan om lilla Maja» och »Perdita eller Den förlorade våren» (Laurent 1947, s. 258; jfr Vasenius V, s. 331).

Punktkommentarer

- 900, 3 *SATURNIA* – namnet används av Ovidius för Jupiters maka i *Metamorfoser* (Laurent 1947, s. 172).
- 900, 4 *DRIFVA* – Jfr vintersagan »Fröken Drifva», *Helsingfors Tidningar* 18/2 1860. I novellen beskriver Topelius den personifierade vintern som aktiv, fri och egensinnig, ett uttryck för författarens för sin tid framstegsvänliga syn på kvinnors uppfostran och utbildning (jfr Forssell 2012, s. XXX).
- 902, 82 *kadrill* – kadrilj; fransk kontradans från 1700-talet, vanligen dansad av fyra par i fyrkantsuppställning, allmän i Finland under 1800-talet.
- 903, 112 *echaufferad* – varm och röd i ansiktet, från fra. échauffer.
- 904, 139 *mach ein knix* – (ty.) nig (utrop).
- 906, 213 *Noch ein knix* – (ty.) en nigning till (utrop).
- 907, 249 *tjäll* – enkla boning.

Forssell, »Inledning», *Noveller*, ZTS IV 2012, s. XXX; Laurent, *Topelius saturunoilijana* 1947, s. 93 f., 172, 258; Topelius, *Nya blad och Ljung*, ZTS II 2019, s. 191 ff.; Topelius, *Övrig lyrik*, ZTS III 2019; Vasenius V 1927, s. 331; Lundström, *Svenska Fruntimmersskolan. Svenska Flicklyceet i Helsingfors* 1945, s. 220 f.

DEN HELIGA NATTEN (s. 907–911)

Berättelsen publicerades i *Sagor* III (1849) med titlen »Julbocken». Topelius omarbetade den grundligt för *Läsning för barn*, bl.a. genom att ändra brottets motiv: i den första versionen vägrar bocken att dela med sig av sin varma päls till Jesusbarnet, i den senare åter djuret upp det hö som herdarnas barn sover på (jfr Laurent 1947, s. 138).

Lönnqvist noterar att Topelius här återger julevangeliet, och endast bocken bryter friden i den heliga natten. I motsats till författarens andra julberättelser skalar han här bort de traditionella attribut som han vanligtvis tillskriver julfirandet. Berättelsen fungerar på så sätt som en antites till den karaktäristiskt topelianska julen (Lönnqvist 1996, s. 66; jfr Laurent 1947, s. 204). – Jfr »Den heliga natten» (1886), där bl.a. Correggios berömda målning med samma titel beskrivs (se *Övrig barnlitteratur*, ZTS X:2). Jfr också »Den heliga nattens barn» (s. 936).

Punktkommentarer

- 907, 8–9 *hans lott i verlden är att beständigt gå, gå, gå ...* – Jfr motivet »den vandrande juden» eller Jerusalems skomakare, Ahasverus, som nekat Jesus vila på väg till Golgata. Legenden har behandlats bl.a. av Goethe (1774) och Viktor Rydberg (1882).
- 908, 20 *Judalandet* – Palestina.
- 908, 29 *stickmörkt* – beckmörkt, kolmörkt.
- 909, 12 *balsamhö* – väldoftande hö.
- 909, 29 *Dihornet* – kohorn använt som nappflaska; i Österbotten och Norrland.

Laurent, *Topelius saturunoilijana* 1947, s. 138, 204, 266; Lönnqvist, *De andra och Det annorlunda* 1996, s. 66

FLORIOS OCH UNDA MARINAS SAGOR (s. 911–916)

Sagorna består av elva episka dikter berättade av havskonungens dotter Unda Marina och skogskonungens son Florio och ingår i *Läsning för barn* 6–8 (se s. 987 och s. 1093). Karaktärerna presenteras första gången i berättelserna »Unda Marinas fotspår» och »Unda Marinas silfverskål» (se komm. s. 1253 och 1300 f.; Laurent 1947, s. 20, 162).

Laurent, *Topelius saturunoilijana* 1947, s. 20, 162

1. GULDFLUGAN (s. 911 f.)

Motivet med blommornas domstol eller nämnd, som dömer i kärlekstvister, finns också i sagan »Blomstertinget» 1852 (*Övrig barnlitteratur*, ZTS X:2).

Punktkommentar

911, 1 *ffät* – steg, spår.

2. DEN RÖDA FLAGGAN (s. 912)

Punktkommentar

912, 9 *vardt* – vart; blev.

4. I HAFVETS DJUP (s. 913 f.)

Punktkommentarer

914, 8 *dem* – här: som.

914, 15 *häpen* – förskräckt.

914, 29 *fira din slup till en kryss* – fira ner din mindre båt och kryssa; segla (eller ro) av och an; här: för att leta.

5. KÄLLAN (s. 915)

Jfr motivet med den paradisiska ön och den bebodda grottan bl.a. i »Fjäderholmarna» och i »När man sover på rosor» (se komm., s. 1315 f. och 1250 f.).

6. TÖCKENÖARNA (s. 915 f.)

Jfr motivet med den förtrollade ön som inte underkastar sig (den fiktiva) verklighetens lagar i »När man sover på rosor» (se komm., s. 1250 f.).

Punktkommentarer

- 916, 12 *skall komma till morgon igen* – skall komma tillbaka följande morgon.
916, 15 *natten om* – från nattens början till dess slut.

Laurent, *Topelius saturunoilijana* 1947, s. 138 f.

LÄSNING FÖR BARN 7

SLÄNDANS HÖSTVISA (s. 919)

Dikten, en av Topelius många årstidsdikter, publicerades i *Nya Trollsländan* 16/10 1886. Diktjaget är en slända som med sin sång besvärjer solen att komma åter. Visan inleds som den svenska folkvisan »Höga berg och djupa dalar» och versmättet följer också i övrigt den kända leken (Laurent 1947, s. 144). – Topelius konstaterar lakoniskt till sin förläggare Albert Bonnier: »I brist på annat förord, må en visa intaga dess plats» (23/7 1891).

Laurent, *Topelius saturunoilijana* 1947, s. 144; ZT–Albert Bonnier 23/7 1891, *Brev. Zacharias Topelius korrespondens med förlag och översättare*, ZTS XX:1 2015

HURU GUD SKAPADE FINLAND (s. 920–923)

Berättelsen publicerades först i finsk översättning i *Lasten kuvalehti* 15/3 1883. Den ger prov på författarens fosterländskhet och på hur geografen Topelius förenar naturvetenskapliga rön med tron på Guds försyn. Finland framställs som en utvald nation och det finska folket som ett utvalt folk (jfr Forsgård 1998, s. 113 och *Boken om Vårt Land* 1875, ZTS XVII 2017, s. 168 ff.).

Lahtinen påpekar att Topelius i sin skapelseberättelse förenar luthersk tro, naturmystik och fosterlandskärlek. Naturen ses som Guds redskap som finns för fosterlandets välfärd, och uppmaningen till läsaren, med en förmodad kristen plikt känsla, är att vårda ödemarken, d.v.s. omskapa den för fosterlandets tillväxt (2011, s. 66; Laurent 1947, s. 230 f.).

Fenomenet landhöjning behandlas av Topelius i *Finland framställt i teckningar* (1852, ZTS XII, s. 245), universitetsföreläsningarna (1871), *En resa i Finland* (1872, ZTS XIII, s. 5), *Boken om Vårt Land* (1875, ZTS XVII, s. 169 f.) och *Finland i 19de seklet* (1893). I dikten »Finlands höjning» (1869, ZTS II) och i *Fältskärens berättelser* (första cykeln 1853, ZTS VII, s. 79 f.) fungerar den som metafor för Finlands historiska utveckling och framtid (Knäpas 2019, stycke 66, jfr stycke 70; Lehtonen 1987, s. 372). – Jfr »Huru Skandinavien och Finland blefvo en halfö» (s. 925), »Pehr Matts' sten» (s. 701) samt »Fotspåren i Berget» (1852, se ZTS XX:2) som Lehtonen kallar en skapelses saga (1998, s. 11).

Punktkommentarer

- 920, 1–5 »Församle sig vattnet [...] att det var godt.» – 1 Mos. 1:9–10: »Församle sig vattnet, som är under himmelen, uti besynnerliga rum, att det torra må synas. Och det skedde så.» Vers 10 är ordagrant återgiven.

- 920, 8 *vattufloder* – Topelius syftar förmodligen på rullstensfloden, en teori av Nils Gabriel Sefström om en våldsam grus- och stenblandad vattenflod som gått över Skandinavien (se »Tredje Föreläsningen 19/10 61», ZTS XV 2017; jfr också ZTS XIV 2019). På 1890-talet var rullstensfloden redan utdömd av vetenskapen till förmån för istidsteorin (se komm. till föreläsningen).
- 920, 22 *en half tum* – ca 1,2 cm, en svensk tum: 2,47 cm.
- 921, 25 *runoskalder* – versmakare som skriver (och sjunger) finsk folkdikt, runosång, på versmåttet runometer.
- 922, 4 *detta landet* – Jfr vers ur andra strofen i J. L. Runebergs dikt »Vårt land» 1846: »men detta landet älska vi».
- 922, 5 *efter* – eftersom.
- 922, 6–7 »*Gud såg, att det var godt.*» – 1 Mos. 1.
- 923, 7–12 *Ack, det finns så många, som icke tänka därpå och sköfla landet [...]* Ödgrim: [...] *hvad har du gjort af min gåfva?* – Topelius fördömde skogsskövling och var en förespråkare för skogsskydd i Finland. I »Konungens gåfvor» i *Boken om Vårt Land* 1875 beskriver han Ödgrim, som får en bit mark vilken han skövlar för egen vinst. Ödgrim får svara för sina handlingar genom att senare i berättelsen fördrivas ur riket (*Naturens Bok och Boken om Vårt Land*, ZTS XVII 2017, s. 162 f.).

Forsgård, *I det femte inseglets tecken* 1998, s. 113, 125; Lahtinen »Sampon matka koukojen kotoon. Erämaan merkityksistä Zacharias Topeliuksen sadussa 'Sampo Lappalainen'», 2011, s. 66; Laurent, *Topelius saturunoilijana* 1947, s. 230 f., 250 f.; Lehtonen, »'Tidens rätta väsende är evig ungdom'», 1987, s. 371 f.; Knapas, »Inledning», *Finland i 19de seklet*, ZTS XIV 2019; Tiitta, *Harmaakiven maa* 1994, s. 147; Topelius, *Finland framställt i teckningar*, ZTS XII 2011, s. 245; Topelius, *En resa i Finland*, ZTS XIII 2013, s. 5; Topelius, *Naturens Bok och Boken om Vårt Land*, ZTS XVII 2017, s. 162 f., 169 f.; Topelius, *Föreläsningar i geografi och historia*, ZTS XV 2017/2020; Topelius, *Fältskärens berättelser*, ZTS VII, s. 79 f.; Topelius, *Nya blad och Ljung*, ZTS II 2019, s. 5, 363

VIDRACK (s. 923 ff.)

Berättelsen på blankvers publicerades i *Nya Trollsländan* 18/2 1888. Topelius skall ha hört berättelsen om Vidrack som barn av modern Sofia Topelius, vilket också antyds i berättelsen. Förlagan är en folksaga om latmasken (Laurent 1947, s. 116).

Punktkommentarer

- 923, 7 *tre alnar* – ca 1,80 m; en svensk aln motsvarar ca 59 cm.
- 924, 17 *gräfta* – hacka jord, speciellt vid nyodling.
- 924, 22 *gräftan* – hackan.
- 924, 29 *katkesa* – katekesen.
- 925, 56 *lafven* – bastulaven.
- 925, 70 *fjät* – steg.
- 925, 72 *kadriller* – kadriljer; fransk kontradans från 1700-talet, vanligen dansad av fyra par i fyrkantsuppställning, allmän i Finland under 1800-talet.

Laurent, *Topelius saturunoilijana* 1947, s. 97, 116; Zachris Schalins arkiv, NB Coll. 309

HURU SKANDINAVIEN OCH FINLAND BLEFVO EN HALFÖ (s. 925–930)

Motivet med den lyckliga, magiska ön är ofta använt i den romantiska litteraturen. Topelius använder motivet i ett flertal verk men kombinerar det i berättelsen om Finlands tillkomst med inslag från nordisk mytologi (jfr bl.a. »Fjäderholmarna» och »När man sofver på rosor», s. 629 och 236; Laurent 1947, s. 138 f., 154). Paralleller kan dras till den estniska folksagan om Koit och Ämarik, aftonrodnadens tärna och morgonrodnadens yngling (återgiven i *Helsingfors Tidningar* 8/3 1845 och nämnd i *Finland framställt i teckningar* 1845, ZTS XII, s. 21; se även Laurent 1947, s. 130).

Knapas noterar att den fosterländska skapelseberättelsen beskrivs på liknande sätt som i *Finland i 19de seklet* 1893, där Topelius upprepar den ur den nya geologins perspektiv förlegade uppfattningen om Finlands tillkomst (ZTS XIV 2019, stycke 66). – Jfr »Huru Gud skapade Finland» (s. 920).

Punktkommentarer

- 926, 2–3 *Några tro sig igenkänna sagan om Florio och Unda Marina med andra namn.*
– Jfr »Unda Marinas fotsår» (s. 249, se komm. s. 1253).
- 926, 8 *Delling, morgonrodnaden* – asagud i nordisk mytologi.
- 926, 9 *Atalanta, aftonrodnaden* – ingen direkt motsvarighet i mytologin; i grekisk mytologi förekommer en jägarinna med namnet Atalante.
- 926, 14 *Valan* – völvan; benämning på en spåkvinna som utövar sejd eller annan trolldom mot betalning.
- 927, 2 *Fornjoter* – urgammal jätte och kung över Finland och Kvänland i norsk mytologi.
- 927, 2 *Virokannas* – åkergud och havrets väktare i finsk mytologi.
- 927, 8 *trilla stort folk i fötterna* – kommer i vägen för stort folk.
- 927, 12 *Surt* – mäktig jätte och eldens härskare i nordisk mytologi.
- 927, 37 *Geyser* – geysir på Island, i Haukadalur nordost om Reykjavík.
- 928, 1 *Kare* – jätte och vindens härskare i nordisk mytologi.
- 928, 16 *Svase* – finne eller same, ibland jätte, och far till Snöfrid som gifte sig med Harald Hårfager.

Knapas, »Inledning», *Finland i 19de seklet*, ZTS XIV 2019; Laurent, *Topelius saturunolijana* 1947, s. 130, 138 f., 154; Topelius, »Koit och Ämarik», HT 8/3 1845; Topelius, *Finland framställt i teckningar*, ZTS XII 2011, s. 21

MARS 1888 (s. 930 f.)

Dikten, en av Topelius många årstidsdikter, utkom som särtryck med titeln *Mars 1888. En liten ny visa* och såldes till förmån för föreningen Norrköpings skollovskoloni. Föreningen hade grundats 1886 för att ge fattiga och sjukliga barn möjlighet att under sommaren vistas ute i naturen.

Topelius konstaterar i ett brev till Carl Anton Wetterbergh daterat 24/3 1888 att det varit »Fimbulvinter i Finland, som Sverige» (1960, s. 210).

Punktkommentarer

- 930, 1 *Fimbulvinter* – från isl.; utomordentligt svår tid.
 930, 10 *Rimtussen* – rimtursen; (köld)jätte i fornnordisk mytologi.
 930, 11 *Odins* – eller Oden, den främste guden i fornnordisk mytologi.
 930, 16 *Balders* – Odens son i fornnordisk mytologi, den gud som framställs som god, rättvis och mild.

Topelius, *Konstnärsbrev* II 1960, s. 210

CHARLES GORDON (s. 931–934)

Berättelsen publicerades i *Nya Trollsländan* 7/3 1885, drygt en månad efter Gordons död 26/1. Den är en av de framställningar där Topelius presenterar historiska personer som förebilder (jfr »Flickan vid Kauttua», s. 813, »Gossen från Sammatti», s. 789, m.fl.; jfr Laurent 1947, s. 227, 310).

Charles Gordon (1833–1885) var en brittisk militär som deltog i flera av imperiets kolonialkrig, bl.a. bekämpade Gordon slavhandel som generalguvernör i Sudan 1877, från 1883 som generalmajor. Gordon stupade efter en tio månader lång belägring av Khartoum där han som enda europé hölls instängd i staden. Händelserna följdes från många av världens hörn och Topelius berättelse följer det gängse mediala och koloniala narrativet (jfr t.ex. notiser i *Åbo Underrättelser* 19/2 1885 och i *Ilmarinen* 14/2 1885). Förläggaren Bonnier var entusiastisk över skildringen: »Tack för Gordons porträtt, som mycket intresserar mig! Det är något rart i vår tid, att finna en man med rena händer.» (26/5 1884).

Punktkommentarer

- 931, 17 *det stora kriget* – Krimkriget 1853–1856.
 931, 21 *ingenjöröfficer* – ingenjöröfficer; kompaniofficerare vid ingenjörstab.
 932, 4 *överbefälhavare* – försvarsmaktens högsta chef.
 932, 9 *mandarin* – västerländsk benämning på ämbetsman i 1800-talets Kina.
 932, 19 *konsul* – chef för ett konsulat.
 932, 20 *öfra* – övre.
 932, 26 *paschar* – ämbetsmän; hög ämbetstitel i Osmanska riket.
 932, 31 *Mahdi* – Muhammad Ahmad (1844–1885), härskare över Sudan, inledde det s.k. Mahdistupproret som strävade till att bryta loss Sudan från Egypten.
 933, 3 *muselman* – muslim.
 933, 29 *lord Wolseleys* – Garnet Joseph Wolseley (1833–1913), engelsk-irländsk officer i brittiska armén.

Laurent, *Topelius saturunoilijana* 1947, s. 227, 310; Albert Bonnier–ZT 26/5 1884, *Brev. Zacharias Topelius korrespondens med förlag och översättare*, ZTS XX:1 2015

HJÄLTEVISA VID FEM ÅR (s. 934 ff.)

Dikten publicerades i *Nya Trollsländan* 3/4 1886 och intogs i jultidningen *Snöflingan* 1895 med en illustration av Gerda Tirén. Dikten exemplifierar Topelius subjektiva framställningssätt där barnets perspektiv och uttryck står i centrum. Diktens nonsensartade vändningar bryter med den tidiga barnlyrikens allmänna syfte att ge moraliska lärdomar. Se inledningen, s. XLIII f.

Punktkommentarer

- 934, 4 *Pikkulin* – ungefär »lillan», från (fi.) pikku: liten.
- 934, 9 *Simson* – gammaltestamentlig ledare (Dom. 13–16); känd för sin styrka.
- 935, 30 *lunsebrack* – klumpeduns, drumlig rackare.
- 935, 40 *penn* – penni.
- 935, 50 *Mustas* – mustasch.
- 936, 54 *isvosik* – isvostschik; (drosk)-kusk, hyrkusk.

Laurent, *Topelius saturunoilijana* 1947, s. 265

DEN HELIGA NATTENS BARN (s. 936–939)

Sagan publicerades i *Nya Trollsländan* 20/12 1890. Lönnqvist noterar att Topelius här liksom i andra julschildringar glorifierar julen, en tendens som tilltar i Topelius senare verk. Sagan är en orientalisk variant av »Den barmhärtige är rik», med julkrubba och givmildhet (1996, s. 65).

Punktkommentarer

- 936, 1 *sagan om »den heliga natten»* – »Den heliga natten» (s. 907).
- 936, 8 *Capella* – natthimlens sjätte ljusaste stjärna belägen i stjärnbilden Kusken.
- 936, 9 *Aldebaran* – den ljusaste stjärnan i stjärnbilden Oxen, där den utgör Oxens öga.
- 936, 11 *Vega* – natthimlens femte ljusaste stjärna belägen i stjärnbilden Lyran.
- 936, 12 *Sirius* – natthimlens ljusaste stjärna belägen i stjärnbilden Stora Hunden.
- 936, 13 *Karlavagnens femma* – möjligtvis Alioth: den ljusaste stjärnan i Karlavagnen i stjärnbilden Stora Björn.
- 937, 5 *judalandet* – Palestina.
- 937, 26 *siklar* – sikel: israeliskt mynt.
- 938, 23 *Efter* – eftersom.
- 938, 34 *Regulus* – den ljusaste stjärnan i stjärnbilden Lejonet.
- 938, 34–35 *de tre kungliga stjärnorna i Orions bälte* – Mintaka, Alnilam och Alnitak: tre ljusa stjärnor som ligger nära varandra i rad i stjärnbilden Orion.
- 938, 37 *Algol* – Demonstjärnan, variabel stjärna i stjärnbilden Perseus.
- 938, 37 *Alamak* – stjärna i stjärnbilden Andromeda.
- 939, 1 *Arcturus* – natthimlens fjärde ljusaste stjärna belägen i stjärnbilden Björnvaktaren.
- 939, 1 *Gemma* – namn på stjärnan Alphecca, den ljusaste stjärnan i stjärnbilden Norra kronan.

939, 1 *konung Herodes* – Herodes Antipas, judisk furste (4 f.Kr.–39 e.Kr.), i Bibeln enbart kallad Herodes.

Lönnqvist, *De andra och Det annorlunda* 1996, s. 65

NY JULVISA (s. 940 f.)

Dikten publicerades i *Nya Trollsländan* 15/12 1888 och omarbetades för *Läsning för barn*. Topelius skrev flera dikter med titeln »Julvisa»: i *Läsning för barn* 4 (s. 623), i *Nya blad* (ZTS II, s. 165 f.) och den genom tonsättningen av Jean Sibelius mest kända, »Gif mig ej glans, ej guld, ej prakt», i *Ljung* (1889, ZTS II, s. 313 f.).

Lönnqvist, *De andra och Det annorlunda* 1996, s. 65; Topelius, *Nya blad och Ljung*, ZTS II 2019, s. 165 f., 313 f.

DEN FALLNA JULGRANEN (s. 941–944)

Berättelsen publicerades i *Nya Trollsländan* 17/12 1887 med titeln »Den fallna granen». Lönnqvist konstaterar att julen laddas med olika metaforiska betydelser hos Topelius (1996, s. 65). Här framträder den fallande julgranen som ett sedelärande exempel både för berättelsens huvudperson Matts Lång och för läsaren. Jfr inledningen, s. LV f., och »Den heliga nattens barn» (se komm., s. 1362).

Kirstinä konstaterar i sin analys av Viljo Tarkiainens översättning (1903–1904) att denna möjliggör en feministisk tolkning, som emellertid visar sig sakna stöd i det svenska originalet (1988, s. 18 ff.).

Punktkommentarer

- 941, 1–3 *Där låg han!* [...] *julgran kunde ramla från bordet.* – Laurent jfr stilen med inledningen till »Hallonmasken», där Topelius på samma sätt kastar in läsaren i handlingen in medias res (1947, s. 262).
- 941, 4 *lotsälderman* – förman vid lotsplats.
- 941, 8 *skötor* – finmaskigt, större fisknät för fångst av strömming.
- 941, 10 *husesam* – huslig; i finländsk svenska.
- 942, 8–9 *föra stat* – stoltsera med; SAOB har detta belägg av Topelius.
- 942, 11 *puttar* – pölar, vattenpussar.
- 942, 31–32 *en böna åt den, som först skulle få giftaslyckan* – Seden att lägga en mandel i gröten är känd sedan mitten av 1800-talet och besläktad med sällskapsleken »Bönkung», en lek där en böna bakas in i ett bröd eller i pudding som delas jämnt mellan matgästerna. Personen som får bönan utses till bönkung och ska agera en sorts toastmaster under resten av festmåltiden. Se *Ljungars saga. Senare Delen* (ZTS VIII, stycke 382).
- 942, 34 *brassa rodret dick bidevind!* – justera rodret dikt bidevind, d.v.s. skarpt bidevind; att segla så nära intill vinden som möjligt.
- 942, 37 *efter* – eftersom.
- 942, 38 *stugudörren* – stugdörren.
- 943, 6 *en hel aln* – knappt 60 cm.

943, 7 *krambambuli* – larm, väsen; SAOB har detta belägg av Topelius.
943, 18 *fnurrade* – muttrade.

Kirstinä, »Kertojan ja suomentajan vallassa» 1988, s. 11–20; Laurent, *Topelius saturunoilijana* 1947, s. 205, 262; Lönnqvist, *De andra och Det annorlunda* 1996, s. 65; Topelius, *Vinterkvällar*, ZTS VIII 2020

YRKESVISOR (s. 944–958)

Topelius skrev sammanlagt tjugosex yrkesvisor som ingår i *Läsning för barn* 5–8 (se komm. till »Tidningssättaren vid sin stilkast», s. 1321).

15. STENOGRAFEN (s. 944 f.)

Dikten trycktes i *Nya Trollsländan* 21/3 1885. I *Boken om Vårt Land* (1875) beskriver Topelius stenografen, »snabbskrifveriet», som »en telegraf för det muntliga ordet» där stenografen arbetar så snabbt »att han, vid landtdagen eller andra tillfällen, uppskrifver ett tal lika fort som det talas» (ZTS XVII, s. 480).

Punktkommentarer

944, 2 *ffät* – steg.
945, 27 *Flux* – bums, i samma ögonblick.
945, 34 *I ständernas plena* – i riksdagsståndens sammanträden i plenum.
945, 46 *blandas* – förvirras; SAOB har detta belägg av Topelius.

Topelius, *Naturens Bok och Boken om Vårt Land*, ZTS XVII 2017, s. 480

16. URMAKAREN (s. 945 ff.)

Dikten trycktes i *Nya Trollsländan* 2/1 1886.

17. BLOMSTERSÄLJERSKAN (s. 947 f.)

Dikten trycktes i *Nya Trollsländan* 4/9 1886.

Laurent, *Topelius saturunoilijana* 1947, s. 260 f.

18. KÖKSAN (s. 948 ff.)

Dikten trycktes i *Nya Trollsländan* 1/10 1887.

Punktkommentarer

- 948, 4 *spjäll* – här: plåtar avsedda för att grädda bröd och att steka på.
 948, 6 *det rätta nojs* – här ungefär: det verkliga görat; arbetet.
 948, 10–13 »*man tager*», *sad' Kajsa Varg*; * [...] *Hagdahl** [...] *M. Langlet* – Det bevingade uttrycket har tillskrivits Anna Christina Warg i *Hjelpreda i Hushållningen För Unga Fruentimber* (1755) men finns inte ordagrant formulerat i boken. De övriga verken är Charles Emil Hagdahls *Kok-konsten som vetenskap och konst med särskildt afseende på helsolärans och ekonomiens fordringar* (1879) och Mathilda Langlets *Husmodern i staden och på landet. En fullständig handbok i hushållningens alla grenar* (1884).
 948, 11 *går i blöten* – kommer till användning; SAOB har detta belägg av Topelius.
 949, 32 *rara* – som det är ont om.
 949, 33 *klotta* – smörja, kleta.
 949, 42 *gikt* – sjukdom som inbegriper ledsvullnad och/eller ledsmärta; tidigare om reumatism.
 949, 43 *Spisa* – utspisa, traktera.

19. BOKHANDLAREN (s. 950 f.)

Dikten trycktes i *Nya Trollsländan* 1/2 1890. Se kommentar till följande, »20. Bokbindaren».

Punktkommentarer

- 950, 21 *Mankerad* – sårad, stött; i finländsk svenska.
 950, 23 *En griffel* – ett skrivredskap (av skiffer).
 950, 25 *Sländan* – *Nya Trollsländan* 1885–1892.
 951, 32 *måske* – måhända.
 951, 35 *margelunda* – i hög grad, på många sätt (i ålderdomlig stil).
 951, 40 *Men Robinson, tror jag, och Fredag det är.* – karaktärer i Daniel Defoes klassiska äventyrsroman *The Life and Strange Surprising Adventures of Robinson Crusoe* (1719). – Jfr »Walters femte äfventyr», s. 341.

Orlov, »'Var glad som sparven kvittrar' – barnlitteraturen», 1999, s. 341; von Zweigbergk, *Barnboken i Sverige 1750–1950* 1965, s. 48

20. BOKBINDAREN (s. 951 ff.)

Dikten trycktes i *Nya Trollsländan* 5/4 1890. Topelius solidariserade sig med alla som deltog i bokproduktionen; översättare, förläggare, boktryckare, bokbindare och bokhandlare (jfr vers 25–40). Han var en av initiativtagarna till Finska förlagsföreningen som grundades 1858 med målsättningen att knyta ett stadigare band mellan aktörerna i bokbranschen (jfr Vasenius VI, s. 119 f., och Herberts, ZTS XX:1 2015, stycke 9).

Punktkommentarer

- 952, 12 *oläst* – här: oläst.
952, 18 *prässen* – bokbindarpresen, som klämmer ihop de falsade och på varandra lagda arken.
952, 19 *grammatikor* – läroböcker i grammatik.
952, 20 *Och målar tuppar i abc.* – Tuppen ses som en symbol för flit och vakenhet i folktro och har därför fått pryda abc-böckers pärmar; det sades att tuppen värpte åt de flitigaste eleverna.

Herberts, »Inledning», *Brev. Zacharias Topelius korrespondens med förlag och översättare*, ZTS XX:1 2015; Vasenius VI 1930, s. 119 f.

21. BAGAREGOSSEN (s. 953 ff.)

Dikten trycktes i *Nya Trollsländan* 4/10 1890.

Punktkommentarer

- 953, 11 *tosse* – tok; SAOB har detta belägg av Topelius.
953, 14 *spjällen* – bakplåtarna.
954, 52 *torrakan* – torra; orientalisk kackerlacka.

22. GATSOPERSKAN (s. 954 ff.)

Dikten trycktes i *Nya Trollsländan* 4/4 1891. Den visar på Topelius sociala engagemang på ett för barnlitteraturen avvikande sätt: i allmänhet nöjer sig de fattiga karaktärerna med sin plats i samhället och accepterar sin ställning. Här har gatsoperskans självkänsla väckts och hon uppvisar en medvetenhet om de sociala hierarkierna (Laurent 1947, s. 247 f.). – Jfr »Bättre folk och sämre folk», s. 378.

Punktkommentar

- 955, 19 *Slaskeputt* – smutspöl; SAOB har detta belägg av Topelius.

Laurent, *Topelius saturunoiljana* 1947, s. 247 f.; Topelius, *Dagböcker*, ZTS XXI 2018, s. 524

23. LILLE PRINSEN (s. 956 ff.)

Dikten trycktes i *Nya Trollsländan* 16/5 1891, samma år som *Läsning för barn* 7 utkom.

Punktkommentarer

- 958, 74 *grassera* – leker, härjar.
958, 83 *putt* – pöl.
958, 89 *damaska* – damasker.

SKRÄDDAREN, SOM TRÅCKLADE HOP FINLAND
MED SVERIGE (s. 959–966)

Berättelsen trycktes i *Nya Trollsländan* 15/8 och 5/9 1885 med titeln »Skräddaren, som träcklade ihop Finland och Sverige».

Topelius återanvänder motivet »högmöd går före fall», precis som det uttalade »lika barn leka bäst» – jfr t.ex. »Kyrktuppen» och »Bättre folk och sämre folk». Ett motiv som också är välanvänt i folksagor är att ge utmanande eller så gott som olösliga uppdrag till friare (Laurent 1947, s. 140). Telegrafens liknas vid en skräddare också i dikten »Nystads skräddare» i *Ljung* (1889), tidigare hade Topelius beskrivit telegrafens både i *Naturens Bok* (1856) och i *Boken om Vårt Land* (1875).

Punktkommentarer

- 959, 3 *några mil* – En svensk mil motsvarade före decimalsystemet 10 688,5 m.
- 959, 5 *sticktak* – spåntak; tak täckt med (främst) stickspån.
- 959, 10 *läsförhörsmiddagen* – den middag som i regel bjöds i samband med husförhöret.
- 959, 15 *bessman* – stavningsvariant av besman, handvåg.
- 959, 22 *två alnar* – ca 1,2 m; en svensk aln motsvarar 59,3 cm.
- 959, 28 *harmonika* – dragspel.
- 959, 28 *qvintilerade* – kvintilerade; improviserade, lekte på strängarna.
- 959, 30 *slå trissa* – lek där deltagarna kastar trissa; en rund skiva, och i två lag tävlar om att driva varandra fram och tillbaka på en landsväg.
- 960, 3 *hartsade* – strök harts på stråken för att ge bättre fäste vid spelandet.
- 961, 5 *efter* – eftersom.
- 961, 21 *oslipplige* – efterhängsna; omöjlig att slippa ifrån (finlandism).
- 961, 34 *krokrefvar* – långrevar; SAOB har detta belägg av Topelius.
- 962, 25 *mikaelisöndag* – söndagen som följer på den 29 september, i det kristna kyrkoåret högtiden Mikaeli.
- 963, 2 *ny inrättning, som kallades telegraf* – Det elektriska telegrafsystemet i Europa byggdes ut från 1850-talet och redan i början av 1870-talet fanns undervattenskablar som förenade kontinenterna i ett globalt telegrafnät. I Finland gick från 1854 en optisk telegraflinje från Kronstadt till Hangö. Den första kabelförbindelsen från Grisslehamn i Sverige till Nystad invigdes den 1 november 1869.
- 963, 6 *hampref* – hamprev; krokförsedd fiskelina av hampa.
- 963, 30 *smult* – lugnt.
- 963, 36 *shirtingsfoder* – foder av tätt, lätt bomullstyg med en glättad sida.
- 964, 17 *tjärnmjölk* – kärnmjölk.
- 965, 18 *qvinten* – kvintsträngen, e-strängen; den högsta och första på fiolen.
- 966, 11 *välfräjdade* – vittnesgilla; har gott rykte om sig och sitt leverne.
- 966, 26 *mala kvarnpolskan* – syftar på leken mala peppar; SAOB har detta belägg av Topelius.

Laurent, *Topelius saturunoiiljana* 1947, s. 140, 319; Topelius, *Naturens Bok och Boken om Vårt Land*, ZTS XVII 2017, s. 120, 479 f.; Topelius, *Nya blad och Ljung*, ZTS II 2019, s. 305 ff.

SPELEMANS VISA (s. 967 f.)

Dikten trycktes i *Nya Trollsländan* 3/8 1889. Se kommentar till »Hjältevisa vid fem år», s. 1362.

Punktkommentarer

- 967, 7–8 *Jag undrar hvar nu den gubben är, / Som ville månen tjära.* – Gubben Måns försvinner i månen efter ett misslyckat tjärningsförsök i skådespelet »Måne klara».
- 967, 20 *katkesen* – katekesen, d.v.s. lärobok i kristendomen.
- 968, 32 *ett pund* – skålpund, 425 g.

EN HÖG HERRES JAKTHUND (s. 968–971)

Berättelsen trycktes i *Julhelsning* 1/12 1890, utgiven av Vera Hjelt och Alli Trygg.

Laurent lyfter fram beröringspunkter med P. D. A. Atterboms *Lycksalighetens ö. Sago-spel i fem äfventyr* (1824–1827), där vindarnas mor på ett liknande sätt som i berättelsen väntar hem sina söner (1947, s. 176). Sandman Lilius förmodar att Topelius berättelse återgår på H. C. Andersens »Paradisets lustgård» (»Paradisets have» 1839; 1980, s. 34). Syskonpar befolkar Topelius sagor flitigt. Här är systern den drivande och modiga som fullkomligt litat på försynen, i »Björken och Stjernen» är syskonparets roller ombytta.

Punktkommentarer

- 968, 4 *Myrsky* – (fi.) storm.
- 968, 11–12 *Ojan Paavo i Saarijärvi* – karaktär i J. L. Runebergs diktsvit »Idyll och epigram» (*Dikter* 1830, SS I, s. 120 f.).
- 968, 12 *Mylly Matti* – karaktär i finsk folkkultur; se även »Skyddsengeln», s. 142.
- 968, 16 *Vårt Land* – J. L. Runebergs dikt »Vårt land», tonsatt av Fredrik Pacius 1848.
- 969, 9 *vanter och rår* – tågar som stöttar master och stänger i sidled, och rundhultar fästade vinkelrätt till en mast eller stång med en rack.
- 969, 22 *Tuuli vei* – (fi.) vinden förde.
- 970, 5 *kullerbytta* – här: i plötsliga fall.
- 971, 9 *kujon* – fega stackare, ynkrygg.
- 971, 16 *skamflat* – skamsen, förlägen.

Laurent, *Topelius saturunoilijana* 1947, s. 176, 263; Runeberg, *Dikter*, SS I, s. 120 f.; Sandman Lilius, »Riket Topelien», 1980, s. 34

PEPPELI (s. 971–974)

Dikten trycktes i *Nya Trollsländan* 19/1 1889.

Punktkommentarer

- 971, 4 *hoppa kråka* – lek där man hoppar jämfota i nedhukad ställning.
- 972, 32 *båta* – vara för nytta.

- 973, 40 *pikkalorfven* – pickalurven; kalufsen, hårluggen. SAOB har detta belägg av Topelius.
 973, 48 *knäckor* – sirapsskarameller; formen knäcka/knäckor förekom i finländsk svenska.
 973, 64 *nitton marker* – omkring 4 kg; viktenheten mark motsvarar 208–211 g enligt ett före metersystemet använt viktsystem.
 974, 75 *sparkeliner* – ungefär »sparkande småttingar» (jfr »pikkulin», lillan).

TVÅ GÅNGER TVÅ ÄR FYRA (s. 974–977)

Berättelsen trycktes i *Julhelsning* 1/12 1888, utgiven av Vera Hjelt och Alli Trygg. Sensoralen är densamma som i samtalen mellan »Axel och Stina»: det lönar sig varken att skryta eller att tro sig veta allt – men Topelius riktar sig här till en yngre publik (jfr Lehtonen 2003, s. 24).

Punktkommentarer

- 975, 26–27 *folkskolan* – Folkskolförordningen som utfärdades 1866 gav Finland en 4-årig folkskola som blev den centrala institutionen inom folkundervisningen.
 976, 15 *skolmästaren* – här: folkskolläraren.

Lehtonen, »Puoli vuosisataa lastenkirjailijana – Zacharias Topelius» 2003, s. 24

FLICKSKOLAN I FARMORS TID (s. 977f.)

Dikten trycktes i *Nya Trollsländan* 20/4 1889. – Jfr följande, »Skolan i morfars tid».

Punktkommentarer

- 977, 9 *katkesen* – katekesen, d.v.s. lärobok i kristendomen.
 978, 19 *snälla* – här: skickliga, duktiga.
 978, 22 *slamsedara* – slarver; SAOB har detta belägg av Topelius.
 978, 23 *märkduk* – duk för övning i att brodera och sy korsstygn.
 978, 24 *stafvar* – här: bokstäver.
 978, 30 *Och spring, som vi, på första maj!* – En folklig tradition var tidigare att »springa med klockor och skällor» på första maj. Seden innebar att barn sprang och förde oväsen med koskällor och andra ljudliga föremål och förekom främst i Österbotten.

SKOLAN I MORFARS TID (s. 978–981)

Berättelsen trycktes i *Nya Trollsländan* 18/12 1889. Skildringen har flera beröringspunkter med Topelius egna erfarenheter från skoltiden i Uleåborg 1829–1832: bl.a. »klobborna» och sågandet med rektorns käpp i nacken och skolkamraternas misstankar om att han var rektorns favorit (Topelius 1922, s. 35 ff.; Vasenius I, s. 302). Skildringen är ett exempel på Topelius ambivalenta inställning till disciplinerande uppfostran och barnaga (jfr inledningen, s. XLVIII). Jfr »Walters fjerde äfventyr», s. 338 och »Flickskolan i farmors tid» (föregående).

Punktkommentarer

- 978, 19 *katkesen* – katekesen, d.v.s. lärobok i kristendomen.
978, 19 *märkdukar* – dukar för övning i att brodera och sy korsstyg.
979, 4 *ostiarien* – eleven med vissa ansvarsuppgifter i klassen.
979, 4 *custos* – stavingsvariant av kustos eller kustod; ordningsman i klassen.
979, 27 *i termin* – per termin; studieperiod under läsåret.
980, 9 *Strelings grammatika* – syftar på Johan Strelings spridda lärobok i latin, *Grammatica latina, på et lätt och tydeligt sätt* (1754, flera upplagor).
980, 12 *Virgilius* – romersk poet (70–19 f.Kr.), författare till det romerska national-eposet *Aeneiden*.
980, 16 *asinus* – (lat.) åsna.
980, 30 *stutar* – slag eller smällar mot baken.
980, 33 *Efter* – eftersom.

Topelius, *Självbiografiska anteckningar* 1922, s. 35 f.; Vasenius I 1912, s. 302; Topelius, »Skolornas Morgontimmar», 1874, s. 80

HURU JÄRNVÄGEN FICK SJUMILSSTÖFLAR (s. 981–987)

Sagan är ett exempel på hur Topelius berättelser sträcker sig över vida avstånd och pedagogiskt sammanför sagoelement med samtida geografisk och teknisk kunskap – dubbelheten återspeglas också i titelns sammanställning av järnväg och sjumilastövlar. I likhet med andra av Topelius sagor som befolkas av jättekaraktärer bär berättelsen drag av folksaga, jfr »Sanningens Perla» (s. 51) och »Rimtussen» (s. 1097). Sagans jättar påminner om den barnätande jätten i sagan om Tummeliten (känd genom Charles Perrault), och att lura någon i säcken är ett motiv som återfinns t.ex. hos Andersen i »Lille Claus og store Claus» (jfr Laurent 1947, s. 124, 139).

Punktkommentarer

- 981, 4 *Nordenskiöld* – Nils Adolf Fredrik Nordenskiöld (1832–1901) som ledde Vegaexpeditionen genom Nordostpassagen 1878–1880.
981, 11 *pingalopp* – full galopp; SAOB har detta belägg av Topelius.
981, 18 *Mamutdjuren* – mammutarna; släkte utdöda elefantdjur med cirka 20 arter.
981, 28 *en half mil* – En svensk mil motsvarade före decimalsystemet 10 688,5 m.
982, 20 *sjumilsstöflar* – stövlar, med vilka man kan förflytta sig sju mil med ett steg; ursprungligen i Charles Perraults saga om Tummeliten från 1697.
982, 33 *efter* – eftersom.
985, 38 *bröms* – formvariant av broms (insekt).
986, 5 *ordres* – order.
986, 22 *skifvade sig* – kråmade sig; yvdes.
986, 30 *kullrar* – rullar.
987, 2 *smällknut* – hårt åtdragen knut; råbandsknut, SAOB har detta belägg av Topelius.

Laurent, *Topelius saturunoilijana* 1947, s. 124, 139

FLORIOS OCH UNDA MARINAS SAGOR (s. 987–990)

I *Läsning för barn* 6–8 ingår elva dikter berättade av prinsessan Unda Marina och prins Florio, havskonungens dotter och skogskonungens son (se s. 911 och s. 1093). Karaktärerna introduceras i berättelserna »Unda Marinas fotspår» (s. 249) och »Unda Marinas silfverskål» (s. 530, se komm., s. 1253; Laurent 1947, s. 20, 162).

Laurent, *Topelius saturunoilijana* 1947, s. 20, 162

7. FLORIO BERÄTTAR OM BJÖRKEN (s. 987 f.)

Dikten trycktes i *Nya Trollsländan* 6/6 1885.

Herberts, *Nya blad och Ljung*, ZTS II 2019, s. 379; Laurent, *Topelius saturunoilijana* 1947, s. 147, 230

8. UNDA MARINA BERÄTTAR OM SLAFHANDLAREN (s. 988 f.)

Dikten trycktes i *Nya Trollsländan* 5/9 1885 med titeln »Slafhandlaren». Topelius berör ämnet också i berättelsen om den brittiske militären Charles Gordon, som bekämpade slavhandeln i Sudan på 1870- och 1880-talet (s. 931).

Punktkommentar

989, 17 *korsaren* – kaparen, piraten.

9. UNDA MARINA BERÄTTAR OM PERLAN (s. 989 f.)

Dikten trycktes i *Nya Trollsländan* 16/7 1887 med titeln »Perlan».

År 1868 gjordes guldfynd i Ivalo älv i Enare. Upptäckten ledde till en guldrusch som nådde sin kulmen 1871 när ca 500 personer letade guld i trakten (jfr ZTS XIII, s. 8).

Punktkommentar

990, 29 *en sved* – ett svedjeland; svedjad mark.

Laurent, *Topelius saturunoilijana* 1947, s. 154 f.; Topelius, *En resa i Finland*, ZTS XIII 2013, s. 8; Topelius, *Academica*, ZTS XVI 2020

PRINS FLORIOS KANAL (s. 991–998)

Laurent ser Aisopos fabler från tidig klassisk tid som Topelius inspirationskälla. De arbetsamma myrorna och de bekymmerslösa gräshopporna uppträder också hos fabelförfattaren Jean de La Fontaine (*Fables choisies et mises en vers par M. de la Fontaine* 1668; 1947, s. 172).

Punktkommentarer

- 991, 15–18 *Sådana äro höga herrars storverk [...] ha de gräft en kanal.* – Laurent noterar att samhällssatiren, som dels inspirerats av förebilden H. C. Andersen, avtar när Topelius utvecklar sin egen barnlitterära stil. Den dyker ändå upp i vissa sammanhang, som här (1947, s. 159).
- 991, 31 *fnurrade* – muttrade.
- 992, 9 *slaskvatten* – vatten att slaska i; SAOB har detta belägg av Topelius.
- 992, 38 *kanaljeri* – slyngelaktighet, skurkaktighet.
- 993, 30 *spikriktig* – alldeles riktig; SAOB har detta belägg av Topelius.
- 993, 33 *sju mils* – En svensk mil motsvarade före decimalsystemet 10 688,5 m.
- 994, 13 *fubbligt* – fumligt.
- 994, 26 *Fjäderholmarna* – Jfr sagan med samma namn.
- 995, 4 *trillar som en trissa* – rullar som en trissa; en rund skiva, ofta använd som redskap i leken »slå trissa».
- 995, 31–32 *tiotusen af dina fotspår i sanden* – Jfr »Unda Marinas fotspår».
- 995, 36–37 *sagan om slafhandlaren, hvilken saga står skrifven i denna bok* – »Unda Marina berättar om slafhandlaren» (s. 988).
- 996, 9 *sagan om björken, som också står skrifven i denna bok* – »Florio berättar om björken» (s. 987).
- 996, 18 *Finlands färger* – Topelius förespråkade starkt att Finland skulle få en blåvit flagga (se komm. till »Fästningen Hjelteborg», s. 1246 f.).
- 996, 29 *skalkaktigt* – spjuveraktigt.
- 997, 17–18 *likväl vinner min fader [...] grefskap i Finland* – avser landhöjningen; samma formulering finns i dikten »Finlands höjning» (1869, ZTS II, s. 7, vers 67 f.).

Laurent, *Topelius saturunolijana* 1947, s. 159, 172; Topelius, *Nya blad och Ljung*, ZTS II 2019, s. 7

KRYPSKYTTARNE (s. 998 ff.)

Leken trycktes i *Nya Trollsländan* 5/6 1886 och Topelius förlängde dialogen för *Läsning för barn*.

Berättelsen är en omskrivning av folksagan »Huru haren har fått sin korsmun» (Laurent 1947, s. 141). Den har också beröringspunkter med »Historien om den tappre Jägarn» i *Drummel Petter eller Lustiga historier och Tokroliga Bilder* (1871), där jägaren och haren på motsvarande sätt byter roller. Laurent noterar att Topelius som ung själv gick på harjakt i Nykarleby skärgård och att han i dagboken beskriver hur »bror Jösse» praktiskt taget gjorde narr av jägarna (11/8 1833; 1947, s. 94).

Liknande pojkäventyr skildras i »Walters sjetta äfventyr» och »Walters sjunde äfventyr» samt i »Jägarens första byte».

Punktkommentarer

- 999, 30 *portör* – matask; i finländsk svenska.
- 999, 49 *knäckor* – sirapskarameller; formen knäcka/knäckor förekom i finländsk svenska.

Laurent, *Topelius saturunoilijana* 1947, s. 94, 141, 289; Topelius, *Dagböcker*, ZTS XXI 2018, s. 74

JENNYS FÖRMANINGAR (s. 1000–1003)

Leken publicerades först i *Nya Trollsländan* 7/5 1887 och Topelius ändrade bl.a. två av personnamnen för *Läsning för barn*.

Punktkommentarer

- 1000, 18 *spottlådan* – öppen låda fylld med sand, granris eller vatten att spotta i.
- 1001, 24 *glace* – glass.
- 1001, 24–25 *Äsche maräsche!* – (ry.) jesjtjo morozjenoje eller otjen morozjenoje, ungefär 'ännu glass' eller 'riktig/mycket glass'.
- 1001, 34 *ici* – (fra.) hit.
- 1002, 64 *Couche* – (fra.) ligg.
- 1002, 82 *Fontells bod* – C. A. Fontells handelsbod i Helsingfors.

Laurent, *Topelius saturunoilijana* 1947, s. 289

FÖRSPEL TILL »PRINSESSAN TÖRNROSA» (s. 1003–1008)

Prologen till pjäsen »Prinsessan Törnrosa» innehåller såväl poetiska som metafysiska reflektioner och riktar sig till äldre barn (Lehtonen 2003, s. 24; jfr Laurent 1947, s. 323). I förspelet presenteras händelserna i Törnrosa som förutbestämda. Féerna läser i Ödets bok att livets och dödens makter skall kämpa om nattens dotter (rad 129–135). Genom prologen understryks således pjäsens ledmotiv: kampen mellan ljus och mörker, ont och gott. – Jfr komm. till »Prinsessan Törnrosa» (s. 1289 f.).

Punktkommentarer

- 1003, [titeln] (*Se 4:de boken af Läsning för Barn.*) – d.v.s. »Prinsessan Törnrosa», s. 440.
- 1004, 46 *etherns* – eter, här: osynligt ämne som tidigare ansågs fylla världsrymden.
- 1005, 70 *sammanflöte* – flödade samman, flöt ihop.

Laurent, *Topelius saturunoilijana* 1947, s. 323; Lehtonen, »Puoli vuosisataa lastenkirjailijana – Zacharias Topelius», 2003, s. 24; Vasenius VI 1930, s. 252

LUCIAS SIFFROR (s. 1008–1016)

Leken publicerades i *Nya Trollsländan* 5/11 och 19/11 1887. Här riktar Topelius tydlig kritik mot trängsynt pedagogik som enbart fokuserar på förståndsmänniskan när skolans uppgift borde vara att uppfostra hela människan (t.ex. Topelius 1867, s. 94; jfr inledningen, s. XX f., XXV ff., LXVI f.). Anmärkningsvärd är den drömligt skräckinjagande scenen där flickorna förvandlas till mekaniska dockor som uppprepar lärarens svar. I en artikel om barns läsning varnade Topelius för att barn uppfostras till »sladdrande papegojor» om undervisningen inte tar fantasin i sin tjänst (*Helsingfors Tidningar* 7/11 1855; Widhe 2020, s. 7).

I *Svensk läraretidning* påpekas att Topelius i leken polemiserar skarpt, t.o.m. satiriskt, med udden riktad mot samtidens övervärdering av läx- och förhörskunskaper (Berg 9/9 1896). Laurent betecknar skådespelet som en »allegorisk lek» som med sitt tydliga budskap riktar sig till en vuxenpublik (Laurent 1947, s. 297; jfr Berg 1896, s. 526). – Jfr »Axel och Stina» och »Hegesippus». Dialogen mellan skolflickorna och magistern har även stora likheter med Pippis nonsenssvar på lärarens frågor i Astrid Lindgrens *Pippi Långstrump* (1945).

Lönnqvist konstaterar att Topelius här undantagsvis skildrar perioden före den heliga natten med pilgrimskaraktärerna Thomas och Lucia, som båda har kristna bemärkelse-dagar (1996, s. 67).

Punktkommentarer

- 1009, 44 *efter* – eftersom.
- 1009, 50 *en märkedag* – en bemärkelsedag.
- 1010, 75 *tabulan* – multiplikationstabellen.
- 1010, 77 *bässe* – bagge; dialektalt i finländsk svenska. SAOB har detta belägg av Topelius.
- 1010, 88 *snusar* – här: inandas hörbart.
- 1010, 92 *Yksiki, kaksiki, kolmeki*. – (fi.) ungefär »ett och två och tre».
- 1010, 94–97 *Autumni rigores [...]* *Dum fiat numerus omnium rex!* – nonsensramsa med latinska inslag, ungefär: Höstens bisterhet(er) / Biter i blommorna / må ordningen råda (el. vara lag) / medan siffrorna må bli alltings härskare.
- 1011, 114 *har varit i säck innan det kom i påse* – har den talande inte själv hittat på.
- 1011, 127 *mark och penni* – finsk valuta mellan 1860 och 2002.
- 1012, 150 *quatuor species* – (lat.) fyra arter.
- 1013, 187 *hjälpa* – här: klara.
- 1014, 225–228 *Aronda midô, Calamba vitello! Fugite, numeri! Surgite, animæ!* – nonsensramsa med latinska inslag, ungefär: Fly siffror, stig andar!
- 1015, 274 *griffel* – skrivredskap av skiffer.

Berg, »Våra barns skald», 1896, s. 526; Laurent, *Topelius saturunoilijana* 1947, s. 288, 297; Lönnqvist, *De andra och Det annorlunda* 1996, s. 67; Maliniemi, »En motivkrets i Topelius' vaggvisor», 1962, s. 115; Topelius, »Om läsning för barn. I.», *Helsingfors Tidningar* 7/11 1855; Topelius, »Lifsfrågor och språkfrågor», *Tidskrift utgifven af Pedagogiska föreningen i Finland* 1867, s. 94; Widhe, »Inledning», 2020, s. 7

STATION SYLVESTER (s. 1016–1026)

Leken publicerades i *Nya Trollsländan* 2/11 och 16/11 1889. Topelius omarbetade delar av den för *Läsning för barn*.

Laurent noterar det allegoriska stoffet och den politiska ironin, som när kungen pikar sina undersåtar och när drottningen poängterar sina många äktenskap. H. C. Andersen personifierar månaderna i sagan »Tolv med Posten» från 1861 (1947, s. 163, 288, 297).

Punktkommentarer

- 1016, [titeln] *Sylvester* – har namnsdag på nyårsaftonen (Sylvesterdagen).

- 1016, 3 *FUGAX* – (av lat. *fugare*) flyktig, flyende.
 1016, 18 *stationsgöken* – förmodligen en skälm.
 1016, 18 *hurrabasar* – karlar med stark röst som ropar hurra!
 1016, 20 *buffet* – buffé; använt i finländsk svenska.
 1017, 34 *selters* – seltersvatten; mineralvatten ursprungligen från den tyska kurorten Selters.
 1017, 40 *utstyre* – utstyrsel; här: hemgift.
 1017, 49 *respels* – respäls, reskappa.
 1017, 55 *ömskodd* – ömfotad.
 1017, 60 *ölsupan* – sopprätt tillredd på kokande mjölk, svagdricka, socker samt ingefära och salt.
 1018, 1 *kolly* – paket; resgoods.
 1018, 73 *en mil* – En svensk mil motsvarade före decimalsystemet 10 688,5 m.
 1018, 74 *köra i putten* – köra överända; »i stöpet».
 1018, 77 *kursläden* – övertäckt släde.
 1019, 106 *byta om* – byta.
 1019, 121 *harskla* – harkla.
 1020, 152 *rumormästare* – upptågsmakare; även person med uppgift att hålla uppsikt över det lägre hovfolket.
 1020, 160 *knäckor* – sirapskarameller; formen knäcka/knäckor förekom i finländsk svenska.
 1020, 175 *platt inte* – absolut inte.
 1021, 186 *sprakfåle* – vildbasare.
 1021, 206 *snusar* – här: inandas hörbart.
 1022, 219 *dihorn* – kohorn använt som nappflaska (i Österbotten och Norrland).
 1023, 261 *fastlagsbulle* – fettisdagsbulle (semle).
 1024, 302 *morgonväkt* – tidig morgon; eg. den sista nattvakten.
 1024, 309 *spenabarn* – spädbarn (dibarn).
 1024, 310 *tionde dekad* – tionde decenniet; SAOB har detta belägg av Topelius.
 1025, 321 *Urania* – »den himmelska»; i grekisk mytologi en av de nio muserna, astronomins beskyddarinna.
 1025, 335 *försummat sig* – försenat sig.

Laurent, *Topelius saturunolijana* 1947, s. 163, 288, 297

ASKUNGEN (s. 1026–1059)

Leken publicerades i tre nummer av *Nya Trollsländan* 21/6–19/7 1890. Den utgår från den välkända folksagan om Askungen, som också dramatiserats på scen (se Lindvåg 1995, s. 122 f.).

Topelius läste förmodligen »Askungen» som den återges av P. O. Bäckström i *Svenska folkböcker* (1848). Versionen är närmast en översättning av Charles Perraults »Cendrillon» (i *Contes de ma mère l'oie* 1697) och stoffet i Topelius pjäs följer i stora drag den franska förlagan. Enskilda drag i Topelius verk liknar ändå den tyska versionen, som när styvsysrarna stympar sina fötter för att de ska passa skon, vilket också sker i bröderna Grimms »Aschenputtel» 1812 (Laurent 1947, s. 113, 115, 184 f.). Specifikt för Topelius drama är att sagostoffet förenas med kristen tro: Askungens gudmor är inte bara fe utan

också hennes skyddsängel. Också de komiska karaktärerna Pimpe och Pumpa är Topelius egna och har med förvandlingsmotivet viss likhet med Shakespeares *A Midsummer Night's Dream* (Laurent 1947, s. 116 f., 178, 275; Helander 1998, s. 37 f.).

Jfr motivet i dikten »Prestgårdsflickorna» (s. 611) samt hyllningsdikten till skådespelerskan Ida Aalberg, »Cendrillon» 1881 (i *Ljung* 1889) och kapitlet »Askungen» i romanen *Planeternas skyddslingar* (1889).

Klinge konstaterar att sagan bygger på kontraster som ofta uppträder hos Topelius: enkelheten mot glansen, den undergivna mot den högfärdiga, hovets och societetens narraktighet och tilljordhet mot den enkla sedesamheten med naturlighetens ideal (2000, s. 212 f.; jfr Laurent 1947, s. 185, 209, 228 och Lehtonen 2003, s. 30 f.). Laurent understryker att handlingen är relativt knapp och att spänningen mellan motkrafterna sker på ett inre plan (1947, s. 295).

Punktkommentarer

- 1026, 6 *tarflig* – enkel, nödtorftig.
- 1026, 9 *betraktande sig i en liten handspegel af silfver* – Spegeln är ofta ett otyg och uttryck för fåfänga i Topelius barnlitteratur.
- 1028, 46 *vasserra tri* – bevars; vasserra tri förvrängning av vars herra tre (trä), korset.
- 1029, 95–1030, 102 *Linda, linda ullegarn/ Kring den blanka stickan! [...]* *Skall i dansen svänga,/ När jag får en känga.* – Visan är uppbyggd enligt samma mönster som ett tjugotal andra av Topelius vaggvisor i *Läsning för barn* (Maliniemi 1962, s. 115; jfr komm. till »Sanningens Perla», s. 1224).
- 1030, 116 *Efter* – eftersom.
- 1031, 146 *tåpig* – enfaldig.
- 1031, 151 *vattig* – vattnig.
- 1031, 152 *slaskeputt* – smutspöl.
- 1031, 159 *kråkehagen* – hage som ligger avlägset, sämre betesmark.
- 1032, 168 *askegris* – nedlåtande; SAOB har detta belägg av Topelius.
- 1032, 171 *bässen* – baggen; dialektalt i finländsk svenska.
- 1032, 186 *strofil* – stofil.
- 1034, 250–256 *Arigi davalna [...]* *Salve, regina!/ Fix!* – nonsensramsas med latinska inslag, ungefär: Dina varda till intet, du kommer att ha blivit förändrad till kunglighet (el. dyl.)/ du kommer att ha förändrats/ var hälsad, drottning.
- 1035, 6 *Mumma* – enligt Laurent kommer namnet från Heinrich Heines satiriska versepos *Atta Troll. Ein Sommernachtstraum* (1843; 1947, s. 180).
- 1035, 13–15 *prinsarne Amundus och Florestan, prinsessorna Florinna och Törnrosa, riddaren Blåskägg, Lunkentus, med flera, som man gärna vill återse* – en rad kända sagokaraktärer såväl ur Topelius egen sagovärld som i folksagor.
- 1035, 15 *trollsländor* – blinkning till trollsländan som sagoberättare i och med barn-tidningarna *Trollsländan* (1867–1873) och *Nya Trollsländan* (1885–1892).
- 1036, 41–42 *Hvar har han sina sju hustrur? [...]* *Dem har han huggit hufvudet af.* – i Charles Perraults saga om Blåskägg (från 1697), har riddaren dödat sex av sina hustrur men den sjunde räddas.
- 1036, 44–46 *Jag ser intet till Bumburrifex [...]* *också Mylly Matti, Lasse liten och Bullerbasius bli presenterade vid hofvet.* – intertext till Topelius sagokaraktärer i »Sanningens Perla», »Skyddsengeln», »Lasse liten» och »Bullerbasius».
- 1037, 71 *lärospån* – lärdomsprov.

- 1040, 158 *ffät* – spår.
 1040, 161 *hugsvalar* – tröstar.
 1041, 186–188 *Var han jude till natur? / Har han lyckats pengar samla, / Efter edra smycken skramla?* – Bilden av judar är ofta problematisk hos Topelius, t.ex. i »Simeon Levis resa till Finland» finns antisemitiska drag, bl.a. får det judiska kollektivet symbolisera Topelius motstånd mot penningens makt (se komm. till novellen, ZTS IV, s. 342 f.; Koponen 1998, s. 36).
 1043, 260–264 *Bli de båda ej ett par, [...] Och jag vill ej Pumpa heta.* – Laurent påpekar att vadet har en klang av folkvisa, som den presenteras t.ex. i »Velisurmaaja» i *Kanteletar* (1947, s. 117).
 1043, 266 *Sliddersladder* – struntprat.
 1044, 279 *en aln* – knappt 60 cm.
 1044, 284 *humlestång* – humlestör, stång av trä avsedd att stöda humlens stjärkar.
 1052, 126 *Toilett* – klädsel, frisyr m.m.
 1058, 303 *bogspröt* – eg. rundhult av trä, järn eller stål som sticker snett uppåt från fören på segelfartyg; SAOB har detta belägg av Topelius.
 1059, 347 *Minä seisoon* – »Minä seisoin korkealla vuorella»; en av de mest kända finska folkvisorna, i *Kanteletar* med titeln »Kreivin sylissä istunut».

Helander, *Från Sagospel till barntragedi* 1998, s. 37 ff.; Klinge, *Idyll och hot* 2000, s. 212 f.; Koponen, *Topelius ja tulevaisuus* 1998, s. 36; Laurent, *Topelius saturunoilijana* 1947, s. 16, 108, 113 ff., 116 f., 178, 180, 184 f., 209, 275, 295; Lehtonen, »Puoli vuosisataa lastenkirjailijana – Zacharias Topelius», 2003, s. 30 f.; Lindvåg, *Möte med barnteatern* 1995, s. 122 f.; Maliniemi, »En motivkrets i Topelius' vaggvisor», 1962, s. 115; Paavolainen, »Genre, samhälle, metateater – reflektioner över Topelius dramatik», 2019, s. 214; Topelius, *Noveller*, ZTS IV 2012, komm. s. 342 f.; Topelius, *Nya Blad och Ljung*, ZTS II 2019, s. 279 ff.; Topelius, *Planeternas skyddslingar*, ZTS IX 2020, s. 296 ff.

LÄSNING FÖR BARN 8

BEHÅLL DIN KRONA (s. 1063)

Dikten utgår från bibelversen »behåll det du har, att ingen må taga din krona» (Upp. 3:11). Kronan, ett rent och obefläckat sinne, visar att barnet tillhör Guds rike. Med anledning av förordet skriver Topelius till förläggaren Albert Bonnier att allt hans »skriftställer i för barnen går ut på att barndomens krona ej må i förtid ryckas från dem af reflexionen» (4/10 1896; jfr »Förord till Onkel Adam» och inledningen, s. XXI ff. och dikten »Skyddsengelns röst», v. 25). Dikten aktualiserar den nytestamentliga föreställningen om att människan måste bli som ett barn för att komma in i himmelriket (Matt. 18:1–5). Motivet är grundläggande i Topelius barnlitteratur och återkommer i exempelvis »Nora, som ej ville vara barn» (s. 209), »Elisa» (s. 305), »Skyddsengelns röst» (s. 627) och »Englarnas julkapp» (s. 1120).

Den första strofen förekommer i minnesalbum fram till 1970-talet medan den fjärde,

som också återgetts i finsk översättning, bara finns i album fram till 1940-talet (Ekrem 2002, s. 85). Tonsättningen av Hilma Rosaura (Lilli) Thuneberg bidrog till diktens popularitet.

»Behåll din krona», katalog.visarkiv.se; Ekrem, *Lev lycklig, glöm ej mig!* 2002, s. 85; Laurent, *Topelius saturunolijana* 1947, s. 307; Lehtonen, »Puoli vuosisataa lastenkirjailijana – Zacharias Topelius», 2003, s. 22; ZT–Albert Bonnier 4/10 1896, *Brev. Zacharias Topelius korrespondens med förlag och översättare*, ZTS XX:1 2015; Vasenius VI 1931, s. 354

SYNE I SOMMARBY (s. 1064–1075)

Berättelsen publicerades i tre nummer av *Nya Trollsländan* 16/4–21/5 1892 och ingick samma år i *Barnens Jul-rosor* och *Julhelsning*. Den genomsyras av naturskyddstanken (sensmoralen »vi skola vara goda mot växterna och djuren») och tangerar folksagomotivet den onda styvmodern. Berättelsen är också ett exempel på hur goda och elaka barn skildras, där likartade handlingar ger olika resultat: de goda lyckas, de elaka misslyckas och i motsats till de elaka barnen förstår de goda barnen naturens språk (Laurent 1947, s. 134 f., jfr inledningen, s. XXIV). – Jfr barnen som talar med träden t.ex. i »Skyhög och Molnskägg», s. 176.

En snarlik variant av motivet med det elaka men av modern favoriserade syskonet som inte får sina önskningar uppfyllda återfinns i den svenska folksagan »Lilla Rosa och Långa Leda» som gavs ut av Gunnar Olof Hyltén-Cavallius 1844.

Punktkommentarer

- 1064, 20 *efter* – eftersom.
- 1064, 21 *förlikts tillsammans* – samsats.
- 1064, 22 *argsimpa* – argbigga; främst i finländsk svenska. SAOB har detta belägg av Topelius.
- 1064, 24 *spannremmen* – vanligt om prygelredskap; egentligen rem som används i skomakarens arbete.
- 1064, 31 *kujonera* – hunsa.
- 1064, 33 *tufflade om* – slog; finländsk svenska.
- 1064, 36 *icke lida för sina ögon* – inte tåla att se.
- 1065, 2 *latas* – (vard.) vara lat, sysslolös.
- 1065, 4 *rusthållarens* – bonde på hemman med skyldighet att underhålla ryttare och häst inom indelningsverket (skyldigheten avskaffades 1810, men ändrades till en vakansavgift som i Finland ålades rusthållen fram till 1886 vartefter rusthållsinstitutionen stegvis avvecklades).
- 1065, 11 *fnurrade* – muttrade.
- 1066, 8 *gårdet* – gårdsgården.
- 1066, 11 *näfverrifva* – skål eller kärl av näver; i finländsk svenska.
- 1066, 12 *di* – formvariant av dia.
- 1066, 29 *pressjärn* – större strykjärn som skraddare använder.
- 1066, 31 *ha öga på* – hålla ett öga på.
- 1066, 33–1067, 2 *En liten grå fågel, och han var död, han hade frusit ihjäl! [...]* – *Han lefver, han lefver!* – Laurent jämför episoden med ett avsnitt i H. C. Andersens »Tommelise» (1835), där huvudpersonen värmer en död svala till liv (1947, s. 164).

- 1067, 10 *andra gången* – en gång till.
 1067, 14 *enkom* – lämpligt.
 1067, 17 *liknelse* – motsvarighet.
 1067, 28 *kalfmoster* – här förmodligen om person som beskyddar kalvar.
 1068, 1 *muggade* – tuggade smått; mumsade.
 1068, 16 *läst in* – parallellform till låst in.
 1068, 27 *kadrilj* – kontradans för minst fyra par.
 1069, 25 *finger* – fingrar.
 1070, 12 *paltbröd* – bakas på blod, grovt rågmjöl och svagdricka, kokt i lättsaltat vatten.
 1071, 3 *abc-bok med tuppen* – Tuppen ses som en symbol för flit och vakenhet och pryder ABC-böcker sedan 1500-talet.
 1073, 7 *lakanlärft* – lakanslärft; linnevävnad i tvåskaftsbindning, av vilken lakan sys.
 1073, 16 *träbeläte* – nedsättande om träavbild; även i bemärkelse avgudabild.

Laurent, *Topelius saturunolijana* 1947, s. 134 f., 164, 242

VALLGOSENS VISA (s. 1075)

Dikten utkom som särtryck 1893 i serien *Minnen från Skansens vårfest*. Artur Hazelius grundade friluftsmuseet Skansen 1891 som en del av Nordiska museet. Topelius skrev visan till den fest som pågick i flera dagar, med avslutning den 6 juni, då Hazelius förklarade att dagen i fortsättningen skulle firas som svensk nationaldag.

Punktkommentarer

- 1075, [titeln] *Honkain keskelle* – »Honkain keskellä» eller »Suomen Salossa» av Yrjö Koskinen (1856), tonsatt av Juhana Ennola, även finsk folkmelodi.
 1075, 15 *Alnshög* – en svensk aln motsvarar 59,3 cm.
 1075, 16 *väggfast* – fastmonterad i vägg; här: hållbar.

Komm. till Albert Bonnier–ZT 20/5 1893, *Brev. Zacharias Topelius korrespondens med förlag och översättare*, ZTS XX:1 2015

TUTTEMUJ (s. 1076 ff.)

Berättelsen är en i raden där protagonistpojkar ger sig ut på äventyr på vatten och utsätter sig för naturens och sin egen nyckfullhet varefter de undsätts av äldre närstående – jfr »Lasse liten» (s. 689), »Walters första äfventyr» (s. 327) och »Georgs konungarik» (s. 678).

Punktkommentarer

- 1076, 4–5 *bestodo sig* – höll sig med.
 1076, 5 *en riktig kanot af väf* – Traditionella kanotkonstruktioner består av hård (trä)stomme, varpå en väv(duk) spänns.
 1076, 6 *paddelåre* – paddelåra.
 1078, 7 *en rövass* – ett strå av vass.

Laurent, *Topelius saturunolijana* 1947, s. 318 f.; Lehtonen, »Puoli vuosisataa lastenkirjailijana – Zacharias Topelius», 2003, s. 24; Svensson, »1800-talets 'farbror Sven'», 2011, s. 193; Syväoja, *Pieni kirja Topeliuksesta* 2017, s. 185 f.

NÄR SOLEN DANSAR (s. 1079)

Berättelsen publicerades i *Nya Trollsländan* 16/4 1892 med titeln »Solen om påskmorgonen». Topelius omarbetade den för *Läsning för barn*. – Jfr motivet i »Luftslotten», s. 541.

Topelius beskriver en gammal föreställning i bl.a. finsk, skandinavisk, tysk och brittisk folktro, att solen dansar om påskmorgonen av glädje över att Kristus uppstått. På en del orter i Finland samlades folk för att se när solen gick upp. Seden har sina rötter i hednisk tid eftersom den sammanföll med vårens ankomst (Laurent 1947, s. 142 f.).

Laurent, *Topelius saturunolijana* 1947, s. 142 f., 213, 322

YRKESVISOR (s. 1080–1083)

Topelius skrev sammanlagt tjugosex yrkesvisor som ingår i *Läsning för barn* 5–8 (se komm. till »Tidningssättaren vid sin stilkast», s. 1321).

24. KUSKEN (s. 1080 f.)

Dikten trycktes i *Nya Trollsländan* 5/11 1892. Utöver yrkesrollen presenterar Topelius också djurskyddstanken.

Punktcommentarer

1080, 3 *Fritrafvare* – snabb travare; SAOB har detta belägg av Topelius.

1080, 3 *i redet* – i selen (också seldon och draganordning för åkdon); använt i finländsk svenska.

1080, 5–7 *Och Örn heter en [...] Och Lejon den andra*, – Jfr Rysslands resp. Sveriges eller Finlands vapen.

1080, 11 *med gny* – med buller och brak.

1080, 17 *ett fjöll* – en däre; SAOB har detta belägg av Topelius.

1081, 43 *pisken* – piskan.

25. FISKAREN (s. 1081 f.)

Dikten trycktes i *Sländan* 15/9 1895. Laurent noterar Topelius fiskeintresse och att tro-tjänarinnan Christina »Stina» Sigfrids, som tjänstgjorde på Kuddnäs ca 1820–1835, ofta deltog i fisket (1947, s. 64 f.).

Punktkommentarer

- 1081, 6 *läker* – läcker.
- 1081, 8 *varpet* – notvarpet, med fångst.
- 1081, 9 *telar och tåg* – linor och rep.
- 1081, 10 *flarn* – flötet.
- 1082, 14 *Uppskörta* – fäst upp.
- 1082, 16 *skötan* – finmaskigt, större fisknät för strömmingsfångst.
- 1082, 18 *kapade in* – hävade in; SAOB har detta belägg av Topelius.
- 1082, 20 *snipa* – här: misslynta flicka.
- 1082, 21 *snyter Amerikan bort* – struntar i Amerika, med avseende på den omfattande emigrationen.

Laurent, *Topelius saturunolijana* 1947, s. 64 f.

26. SPÅGUMMAN (s. 1082 f.)

Punktkommentarer

- 1083, 16 *purradt i palt* – inbillat.
- 1083, 25 *kadett* – elev vid officersutbildning.
- 1083, 28 *epålett* – axelprydnad använd av officerare.

MELLAN SMÖRGÅSARNA (s. 1084–1088)

Berättelsen trycktes i *Jultomten* 1894 och i *Barnens Jul* 1/12 1894. Den är ett exempel på hur Topelius sammanför en realistisk skildring av barnets vardagsverklighet med de egna sagornas fantasifulla värld. Greppet att låta berättelsen växa fram i en kontinuerlig dialog mellan en vuxen och ett barn föregriper A. A. Milnes böcker om Winnie-the-Pooh (1926–). Jfr inledningen, s. LIII.

Punktkommentarer

- 1084, 14 *försumma dig* – missköta dig.
- 1085, 28–29 *Prins, prest, borgare, bonde, tiggare, tattare ...* – Folkrim som använts för att förutse pojkars framtidsutsikter, räknat på prästkragens blomblad. Flickor räknade däremot »Änka, fränka, fröken, fru» (Lagus 1900, s. 258).
- 1085, 29 *tattare* – använt om resandefolk.
- 1086, 5 *Några ville ha ett lejon och några en örn* – Jfr Rysslands resp. Sveriges eller Finlands vapen.
- 1086, 12 *efter* – eftersom.
- 1086, 35 *på rätt* – i rätt ställning (finlandism).
- 1088, 7 *kägelkung* – den största kägla i kägelspel, som vid uppställning har sin plats i mitten.
- 1088, 7 *tre kvarter* – längdmått som motsvarar fjärdedelen av en aln; knappt 15 cm.

Lagus, *Nyländska folkvisor* 3 1900, s. 258

MOLNJÄTTEN (s. 1088–1093)

Berättelsen publicerades i *Børnenes juleroser* 1893, i *Barnens Jul* 1895 och i *Sländan* 1/3 och 15/3 1895. Laurent påpekar att den skrattande jätten också förekommer i sagorna »Rimtussen» (s. 1097) och »Sanningens Perla» (s. 51; 1947, s. 92 f., 140).

Punktkommentarer

- 1089, 3 *alnshögt* – En svensk aln motsvarar 59,3 cm.
- 1089, 17–18 *Lill-Jukka kan vid pusten och ässjan berätta de allra märkvärdigaste sagor [...]* *en lagom tändsticka.* – I prosaberättelsen »Höstmörk[r]et» beskriver Topelius smedjan som folksagans hemvist (*Helsingfors Tidningar* 17/11 1849).
- 1089, 20 *omtacklad* – omriggad.
- 1089, 22 *slup* – mindre båt för segling och rodd.
- 1090, 7–8 *det stod som stickor i backen* – regnet stod som spön i backen. Stickbacke: markområde täckt av stickor från vedhuggnings.
- 1090, 28 *efter* – eftersom.
- 1091, 22 *spritsegel* – sprisegel: fyrkantigt segel fäst vid mastens akterkant som hålls utsträckt av en smal stång, sprin.
- 1091, 32 *thékök* – anordning för att tillaga te, med en kanna eller vattenbehållare och upphettningssfunktion.
- 1092, 2–3 *Aftonrodnad vacker natt, morgonrodnad slaskig hatt.* – väderspådom i *Bondepraktikan* (jfr »Luftslotten», s. 545, r. 17–20).
- 1092, 11–12 *kommo ridande på velocipeder* – Cykeln fungerar som en tydlig samtidsmarkör i och med dess genombrott som fortskaffningsmedel under andra halvan av 1880-talet.

Laurent, *Topelius saturunoilijana* 1947, s. 92 f., 140; Topelius, »Höstmörk[r]et», HT 17/11 1849

FLORIOS OCH UNDA MARINAS SAGOR (s. 1093–1096)

I *Läsning för barn* 6–8 ingår elva dikter berättade av prinsessan Unda Marina och prins Florio (se s. 911 och s. 987). Karaktärerna introduceras i berättelserna »Unda Marinas fotspår» och »Unda Marinas silverskål» (se komm. s. 1253 och 1300 f.; Laurent 1947, s. 20, 162).

Laurent, *Topelius saturunoilijana* 1947, s. 20, 162

10. UNDA MARINA BERÄTTAR OM IMATRA (s. 1093 ff.)

Dikten publicerades i *Nya Trollsländan* 17/9 1892. Under 1800-talet var Imatra fors en av Finlands viktigaste sevärdheter och Topelius beskriver den mäktiga forsén i flera verk (se t.ex. *Finland framställt i teckningar* 1852, *Nya blad* 1870, *En resa i Finland* 1872, »Imatra», *Boken om Vårt Land* 1875 och *Finland i 19de seklet* 1893).

Punktkommentarer

- 1094, 17 *systemajader* – najader: vattennymfer i grekisk mytologi.
 1094, 25–28 *När vi summo* [...] *simma i guld*. – Laurent noterar paralleller till en strof i Goethes dikt »Erlkönig» (1782): »Du liebes Kind, komm, geh mit mir! / Gar schöne Spiele spiel' ich mit dir; / Manch' bunte Blumen sind an dem Strand, / Meine Mutter hat manch gülden Gewand.» (Sämtliche Werke I, s. 179.; Laurent 1947, s. 31, 335).

Goethe, Sämtliche Werke I, s. 179; Laurent, *Topelius saturunoiljana* 1947, s. 31, 180, 260, 335

11. FLORIO BERÄTTAR OM LAPPLANDS TROLL (s. 1095 f.)

Se komm. till följande, »Rimtussen». Trollen lever av vidskepelse och bekämpas med kristen tro och upplysning (vers 39–42; jfr Laurent 1947, s. 234).

Punktkommentarer

- 1095, 5 *sjumilsstöflar* – stövlar, med vilka man kan förflytta sig sju mil med ett steg; ursprungligen i Charles Perraults saga om Tummeliten från 1697.
 1095, 19 *plär* – formvariant av plägar; brukar.
 1096, 28 *vrok* – formvariant av vräkte.
 1096, 28 *än* – än en gång.

Laurent, *Topelius saturunoiljana* 1947, s. 142, 234

RIMTUSSEN (s. 1097–1102)

Berättelsen publicerades i *Barnens Jul-rosor* 1892 och i *Finland* 13/12 1892, varefter Topelius omarbetade den för *Läsning för barn*.

I föreläsningarna (och föredraget) »Sagorna om den högsta norden» (29/5 1858) understryker Topelius magins roll i den finska hedendomen och långt in i det kristna tidevarvet. Han nämner bl.a. föreställningen att mörker råder i Jotunheim, där det är så tjockt av vettar i skogen att när man ropar får man »hundrade» svar (ZTS XV och ZTS XVI; jfr Laurent 1947, s. 142 och »Florio berättar om Lapplands troll»). Folksagor och fornnordiska myter inspirerade Topelius och används i många av hans sagor och dikter (se t.ex. »Sanningens Perla», »Huru järnvägen fick sjumilsstöflar», »En Jättesaga» och »Sagan om Jättarne och Kung Autio»; i arkiven finns även ett manuskript till en berättelse på vers om en nordlig jätte: »Polarjätten»). – Jfr också »Jätten och människan» i *Boken om Vårt Land*, ZTS XVII 2017, s. 244. Ofta framställer Topelius jättarna som humoristiska karaktärer (Laurent 1947, s. 140).

Mot sagostoffet kontrasterar Topelius samtidsmarkörer som järnvägen, telegrafn och galoscher av gummi, ett material som blev allt vanligare under andra halvan av 1800-talet.

Punktkommentarer

- 1097, [titeln] *Rimtussen* – rimturs: (köld)jätte i fornnordisk mytologi. Rimtursarna förknippas med konflikten mellan gudarnas och människornas Midgård (samt Asgård) och jättarnas och trollens Utgård.

- 1097, 4 *i fjor* – i fjol.
1098, 8 *sjumilsstöflarna* – stövlarna, med vilka man kan förflytta sig sju mil med ett steg; ursprungligen i Charles Perraults saga om Tummeliten från 1697.
1098, 15 *sex mil i timmen* – ungefär 64 km i timmen.
1099, 27 *obäklige* – åbäklige; i finländsk svenska.
1100, 18 *fjällrätta* – fjällämmel.
1100, 27–31 *Flög en fågel vinglös, [...] Utan salt förtärdes!* – Topelius tar upp gåtan i *Boken om Vårt Land* (1875) i kapitlet »81. Finska Gåtor» (ZTS XVII, s. 280 f.).
1100, 35 *platt* – helt, fullständigt.

Laurent, *Topelius saturunolijana* 1947, s. 123, 124, 140, 154; Topelius, »Polarjätten», NB 244.166, s. 177; Topelius, *Naturens Bok och Boken om Vårt Land*, ZTS XVII 2017, s. 244, 280 f.; Topelius, *Föreläsningar i geografi och historia*, ZTS XV 2017/2020; Topelius, *Academica*, ZTS XVI 2020

SKÄRA HAFRAN (s. 1102)

Sångleken är en välkänd folkvisa i både Finland och Sverige. Den återgår på den tyska barnvisan »Haferschneiden» (Laurent 1947, s. 141).

Laurent, *Topelius saturunolijana* 1947, s. 141

DE RÖDA SKORNA (s. 1103–1107)

Sagan publicerades i *Julhelsning* 1895 och den är inspirerad av H. C. Andersens saga med samma namn, »De røde Skoe» (1845). I båda utdöms fåfången, men medan Andersens version är en berättelse om syndens straff, håller sig Topelius till sin karaktäristiskt naiva stil (Laurent 1947, s. 161). Sandman Lilius påpekar att sagan kan läsas som en protest mot grymheten i Andersens saga, och menar att Topelius oftast saknar såväl Andersens »lysande genomskinliga gåtfullhet» som hans ångest och smärta (1980, s. 34). Särskilt barnets lekfulla perspektiv framträder som ett svar på den grymhet som återfinns i Andersens berättelse (jfr inledningen, s. XXXIX f.).

Punktkommentarer

- 1103, 4–6 *Lehtinen var hans finska namn, men i staden hade någon öfversatt det till Löf, och det lät förnämare.* – Det var inte ovanligt att personer med svenskspråkig utbildning som rörde sig uppåt i den sociala hierarkin försvenskade finsk klingande efternamn under slutet av 1600- och under 1700-talet.
1103, 8 *bränna tjära* – framställa trätjära genom kolning av kådrik ved.
1103, 12 *tjårdalen* – anordningen (utgrävd skålformig fördjupning i marken) för tjärbränning.
1103, 16 *stugutrappan* – stugtrappan, förstutrappan.
1104, 25 *saffian* – fint, mjukt getskin.
1104, 32 *lästa* – låsta.
1104, 34 *efter* – eftersom.
1104, 36 *rotegumma* – Fattigvården organiserades enligt ett roteringssystem; att gå

på rote innebar att cirkulera mellan ett antal hushåll i samma rote (grupp), som underhöll de(n) medellösa. SAOB har detta belägg av Topelius.

1105, 17 *försökte* – provade.

1105, 28 *slamsade* – vårdslöst slängde; SAOB har detta belägg av Topelius.

1106, 12 *ett godt stycke väg* – ett betydligt stycke.

Laurent, *Topelius saturunoilijana* 1947, s. 161; Sandman Lilius, »Riket Topelien», 1980, s. 34

BARNET MITT (s. 1107)

Dikten publicerades utan titel i *Sländan* 15/12 1895. Den är ett exempel på hur Topelius skriver fram barnets perspektiv och i samband med detta aktualiserar frågan om barn-aga. Jfr »Hjältevisa vid fem år» och »Spelemans visa» (se inledningen, s. XLVIII f.).

SLUG SKALL MAN VARA (s. 1108 ff.)

Berättelsen publicerades i *Folkets blad* nr 5 1893 (även på finska i *Kansan lehti* som »Viekas sitä olla pitää») och i *Jultomten* samma år (se Svensson 2008, s. 137). Kvarnen och Mylly Matti omtalas också i »Skyddsengeln» (s. 142), se även »Mjöltnaren» (s. 843) och »Mjöltnarevisan» (s. 1126).

Punktkommentarer

1108, 3 *en kappe* – mättenhet för torrvaror, motsvarar 4,58 liter.

1108, 29 *öfra* – övre.

1108, 34 *dammlucka* – justerbar anordning varmed vattnet i en dammanläggning regleras.

1109, 13 *missa* – misse (katt).

1109, 16 *fnurrade* – muttrade.

1109, 33 *mäld* – spannmål avsedd att malas.

1109, 37 *smällknut* – hårt åtdragen knut; råbandsknut. SAOB har detta belägg av Topelius.

1110, 8 *nypotäter* – Topelius använder så gott som genomgående formen potäter för potatis.

Laurent, *Topelius saturunoilijana* 1947, s. 92, 317; Svensson, »En barntidning utan ZT är som en kyrka utan prest!», 2008, s. 137

VAGGVISA FÖR ETT SJUKT BARN (s. 1110 ff.)

Vaggvisan följer samma metriska mönster som ett tjugotal andra av Topelius vaggvisor i *Läsning för barn* och återgår på den kända folkliga vaggsången »Ro, ro till fiskeskär» eller Bellmans vaggvisa (jfr Bumburras vaggvisa i »Sanningens Perla», s. 57). Här framkallar Topelius en sorts lidandets metaforik (t.ex. sorgen somna), ett beprövat grepp i den kristna poesin. I dikten ställs livets oro även mot moderns trygga famn (Maliniemi 1962, s. 115, 125).

Maliniemi, »En motivkrets i Topelius' vaggvisor», 1962, s. 115, 125

MOPPE (s. 1112–1116)

Berättelsen grundar sig på Topelius eget barndomsminne, och återspeglar föräldrarnas uppfostringsprinciper och faderns valspråk »vinn på dig själv!» (Vasenius I, s. 268 f.; Nyberg 1949, s. 60). I berättelsen använder Topelius skyddsängeln's auktoritet för att understryka moraliska sanningar (Lehtonen 1998, s. 9; Laurent 1947, s. 229).

Punktkommentarer

- 1112, 5 *inbillning* – fantasi.
- 1113, 18 *advocerade* – argumenterade.
- 1113, 21 *skrinlof* – skridskolov.
- 1114, 18 *kyrkhäufen* – kollektåven.
- 1114, 36 *Himmelsbacken* – Himmelsbacken nämns också i »Walters andra äfventyr» och förebilden är backarna vid älvens strand i Nykarleby (Vasenius I, s. 245; Topelius dagbok 7/2 1837).
- 1115, 1 *föret* – före.
- 1115, 15 *bestörtning* – förskräckelse, fruktan.

Laurent, *Topelius saturunolijana* 1947, s. 70, 85 ff., 227, 229; Lehtonen, »Topeli änglar», 1998, s. 9; Nyberg, *Zachris Topelius* 1949, s. 60; Topelius, *Dagböcker*, ZTS XXI 2018, s. 540; Vasenius I 1913, s. 245, 268 f.

JUNGFRU MARIAS NYCKELPIGA (s. 1116–1119)

Berättelsen bygger på nyckelpigans mytiska namn, som i (svenskspråkig) folktro ansetts stå under jungfru Marias särskilda beskydd (Laurent 1947, s. 141, 216).

Punktkommentarer

- 1116, 4 *uppläser* – upplåser.
- 1117, 26 *skörtade* – knöt.
- 1117, 33–37 *Jag har frågat solen, [...] Jag har frågat berget, [...] Jag ville fråga månen, [...] ännu icke gått upp!* – Laurent drar en parallell till *Kalevala* där Lemminkäinens mor på liknande sätt ställer frågor till naturen (1947, s. 147).
- 1118, 38 *en god bekant* – här: en som man väl känner till.

Laurent, *Topelius saturunolijana* 1947, s. 141, 147, 216

FOLKSKOLEBARNENS VANDRINGSSÅNG PÅ VÄGEN TILL SKOLAN (s. 1119)

Topelius visa hänför sig till kategorin patriotiska sånger för barn med för tiden genretypiska motiv och moraliska imperativ. De unga är landets framtid, bildningen och tron deras ledstjärnor. I Finland hade en fyraårig folkskola införts 1866, och i Sverige 1842 (se Andersson 2017, s. XII).

Punktkommentar

1119, 7 *vingar vår gång* – ger våra steg vingar (jfr bevingade steg).

Andersson, »Inledning», *Naturens Bok och Boken om Vårt Land*, ZTS XVII 2017, s. XII

ENGLARNAS JULKLAPP (s. 1120–1123)

Berättelsen publicerades i *Sylvia* nr 12 (december) 1895. Därefter ingick den i flera skrifter till förmån för djurskyddsföreningen Sylviaföreningen som grundades på Topelius initiativ 1895.

Topelius förespråkade ett aktivt djurskydd som i synnerhet riktades mot utsatta arter. Forsgård påpekar att skyddet för de värnlösa, för fåglar och andra smådjur, inte gällde rovdjuren, som enligt Topelius uppfattning fick försvara och sköta sig själva. Dessutom ställs djurskyddet här i bakgrunden för författarens mer allmänna idéer om en kristen världsbild. Den föredömlighet, solidaritet och rättvisa som i berättelsen förmedlar djurskyddstanken, förenas med idén om änglars närvaro och det sedliga barnidealet (1998, s. 174; jfr Rosenqvist 1899, s. 13 och Laurent 1947, s. 231, 322). – Jfr tanken om beskydd i »Våra egna» (ZTS X:2), den fridlysta julnatten i »Den heliga natten» (s. 907) och sensmoralen i »Den barmhertige är rik» (s. 300; jfr också »'Har du en skyddsling?' En fråga af Z. Topelius till Sylviaföreningen» 1/12 1896, s. 91).

Punktkommentar

1123, 3–4 »*Allt hvad I hafven gjort den minste af mina bröder, det hafven I gjort mig?*»
– Matt. 25:40.

Forsgård, *I det femte inseglets tecken* 1998, s. 174; Laurent, *Topelius saturunoilijana* 1947, s. 211, 231, 322; Rosenqvist, »De sedliga och religiösa idéerna i Z. Topelius' diktning för barn», 1899, s. 13; Tiitta, *Harmaakiven maa* 1994, s. 209 f.; Topelius, *Övrig barnlitteratur*, ZTS X:2 2021

FÖR SMÅSKOLORNA (s. 1123–1127)

Under rubriken »För småskolorna» upptar Topelius sju sånglekar. Gemensamt för de sex första är att scenen är en skog. Första och fjärde leken har kända melodiangivelser, de övriga är försedda med noter (se faksimil på eZTS).

1. I GRÖNA SKOGEN (s. 1123 f.)

Punktkommentar

1123, 1 »*Jag mins den ljufva tiden*» – »*Pojkarne*» (1797) av A. M. Lenngren, till musik av Christoph Willibald Gluck.

2. GÖKEN GALAR (s. 1124)

Sångleken är försedd med noter (förmodligen av Topelius, se faksimil och ms).

3. MYGGDANSEN (s. 1124)

Sångleken är försedd med noter (förmodligen av Topelius, se faksimil och ms).

4. URMAKARVISAN (s. 1125)

Topelius uppger i brev till hustrun Emilie 12/2 1868 att han i Åbo uppvaktats av barn som sjöng »Uret» och »Mjölaren». Med beaktande av att manuskriptet till sånglekarna 4 och 5 är nedtecknade i ett häfte från 1888 är det emellertid osannolikt att sångerna är desamma som Topelius nämner 1868.

Punktkommentar

1125, 1 »Gubben Noach» – Fredmans sång nummer 35 av C. M. Bellman, musik av okänd.

Topelius–Emilie Topelius 13/2 1868, NB 244.198; Vasenius IV 1924, s. 322

5. KATTEN OCH RÅTTAN (s. 1126)

Sångleken är försedd med noter (förmodligen av Topelius, se faksimil och ms).

6. MJÖLNAREVISAN (s. 1126 f.)

Se kommentar till »4. Urmakarvisan». Sångleken är försedd med noter (förmodligen av Topelius, se faksimil och ms).

Kvarnen förekommer också i »Skyddsengeln», »Mjölaren» och »Slug skall man vara» (Laurent 1947, s. 92).

Laurent, *Topelius saturunoilijana* 1947, s. 92; Vasenius IV 1924, s. 322

PUKKIS VISA (s. 1127 f.)

Sångleken är försedd med noter (förmodligen av Topelius, se faksimil och jfr de föregående visorna). Förebilden till Pukki är en svart pudel från Barcelona som Topelius fick av Carl Grundfeldt i början av 1840-talet (Laurent 1947, s. 95). – Jfr »Fyrfota gardet» (17/8 1889), *Övrig barnlitteratur*.

Punktkommentarer

1127, 20 *slekte* – slickade; SAOB har detta belägg av Topelius.

1127, 22 *kissornas* – katternas.

Laurent, *Topelius saturunoiljana* 1947, s. 95; Topelius, *Övrig barnlitteratur*, ZTS X:2 2021

SKOGSKONUNGEN (s. 1128–1136)

Den allegoriska pjäsen upptar stoff och motiv ur *Kalevala* och *Kanteletar*. I Topelius första manuskriptutkast finns följande anteckning vid Första haltians replik: *finnska haltian, Kanteletar* 1:199.

Haapala uppmärksammar den naturskyddstematik som förmedlas i »Skogskonungen». I en analys av pjäsens pedagogiskt-filosofiska drag ringar Haapala in ett ekokritiskt perspektiv och pekar på att naturen återgår till sitt ursprungliga tillstånd. Motivet är bekant från sagor, myter och apokalyptisk litteratur, där gränsdragningen mellan människa och natur, gammal och ny tid tydliggörs. Topelius vänder på den gamla jägar-kulten som den förekommer i *Kalevala*: jägaren representerar hos Topelius omänsklig hänsynslöshet och orimlighet (2011, s. 80 f.).

Dramats inledande scen är en idyll, en trädgård inspirerad av folktro och humanistisk filosofi. Skogen utgör navet i berättelsen, central för nationen och folket och en magisk hjälpare för sina (fattiga) vänner. Skogskonungens avslutande tal förflyttar sig från sagans värld till samtiden: här politiserar Topelius naturen genom mytiska karaktärer i kombination med att skildra villkoren för nationens framtid, finländarnas livsmiljö och skogarnas öde. Detta formar ett nationellt etos, där empatisk och uppmuntrande pedagogik har en plats i den teknologiserade moderna världen – i enlighet med hegeliansk naturfilosofi (2011, s. 78, 85 ff.).

Topelius avslutar pjäsen med en vision om ett framtida Finland som bygger på ett arbetande folk och gudomlig välsignelse. Laurent ser slutklämmen som lösryckt och menar att pjäsens form överlag är splittrad då motivet bryts tre gånger (1947, s. 253, 296 f.). Haapala ser däremot pjäsen som en tredelad helhet (2011, s. 76).

Punktkommentarer

1128, 2–1129, 8 *TAPIO* [...] *MIELIKKI* [...] *NYYRIKKI* [...] *TELLERVO* [...] *TUULIKKI* – Samtliga gestalter i finsk folktro eller folkdiktning; i *Kalevala* representerar Tapio skogens gud eller kung, Mielikki dess gudinna eller skogfru, Nyyrikki är Tapios son, Tuulikki Tapios dotter, och Tellervo ett skogsrå.

1129, 9 *METSÄN PIIKA* – (fi.) skogens piga, gestalt i *Kalevala*.

1129, 10 *HALTIAT* – (fi.) skyddsandar, rån; även innehavare.

1130, 61 *kruserligt* – krusande, krumbuktande.

1130, 66 *Wäinämöinen* – central gestalt i *Kalevala* som med sin vishet och runosånger behärskar människor och naturen.

1130, 68 *snälla* – snabba, efter ty. schnell.

1130, 73 *Tavastmon* – mon i Tavastland, historiskt landskap i södra Finland.

1131, 78 *halunkar* – busar, sluskar (använt i finländsk svenska); SAOB har detta belägg av Topelius.

- 1132, 130 *blår* – blånor; ett bimaterial från linförädlingen, kunde användas som tätning eller spinnas och användas som inslag i grovt tyg.
 1133, 159 *Basa* – piska, tukta; SAOB har detta belägg av Topelius.
 1133, 177 *Filfras* – järv.
 1134, 189 *smugan* – smyghålet, kryphålet.

Haapala, »Metsän turvaajat. Luonto ja sen suojeleu Zacharias Topeliuksen satudraamassa 'Tapiion ukko'», 2011, s. 76, 78, 81, 85 ff.; Laurent, *Topelius saturunoilijana* 1947, s. 148 f, 176, 253, 288, 296 f.

TIDERNAS SPEGEL (s. 1136–1142)

Lehtonen konstaterar att Topelius i pjäsen behandlar tiden som en dynamisk rörelse som enligt romantikernas synsätt omfattar förändring och förnyelse. Hon klassar pjäsen som en »time fantasy» präglad av humor och lek med tidsperspektiv (1987, s. 365 f.). Topelius konkretiserar tidsförloppet genom omisskännliga tidsmarkörer – att brodera märkduk och stöpa ljus mot velocipeden, järnvägen, telefonen och telegrafen – och fabulerar om framtidens akademiska och manhaftiga kvinnliga attribut.

I äldre litteratur kunde ordet »spegel» i titeln indikera att verket är undervisning för unga, och den fostrande litteraturen eller exempellitteratur var ofta betitlad med ordet (Paulin 2011, s. 42; Klingberg 1964, s. 33). Den magiska spegeln figurerade dessutom i samtidslitteraturen, förmodligen mest känd i bröderna Grimms »Schneewittchen» (1812) men en »sanningens spegel» finns t.ex. också i August Blanchés lustspel »1846 och 1946» (*Theaterstycken VIII* 1847, s. 19). – Jfr motiven i »Gamla stugan» där mor-modern också benämns »Beate Sophie».

Punktkommentarer

- 1136, 22 *David's 103:e psalm* – Ps. 103: Lovprisning till Herren för hans godhet (»Lofva Herran, min själ, och allt det uti mig är»).
- 1137, 54 *låts* – låtsas.
- 1137, 57 *svartspegel* – magisk spegel; SAOB har detta belägg av Topelius.
- 1138, 68 *sköldpaddskam* – kam av det hornlager som täcker buk- och ryggpansaret hos (vissa) sköldpaddor.
- 1138, 99 *förr än* – innan.
- 1138, 100 *kadett* – här: elev vid den finska officersutbildningen i Fredrikshamn.
- 1139, 110 *compliment* – vördsamma hälsning.
- 1139, 121 *Parlez vous français, mademoiselle?* – (fra.) talar fröken franska?
- 1139, 128 *märkduk* – duk för övning i att brodera och sy korsstyg.
- 1140, 152 *pince-nez* – pincené; glasögon utan skalmar som hålls på plats av en fjädrande klämma över näsryggen.
- 1140, 175–176 *hoppa kråka* – lek där man hoppar jämfota i nedhukad ställning.
- 1141, 179 *skälmstycke* – spratt, skurkstreck.
- 1141, 208 *gå i Nigarmaja* – dansa vissa danser där nigandet är kännetecknande; SAOB har detta belägg av Topelius.
- 1141, 211 *far varligt med* – far varligt fram med; handskas varligt med.
- 1141, 213–214 *Jag skall plocka ett körsbär från lifvets träd och ett äpple från kunskapens träd.* – Se 1 Mos. 3.
- 1142, 225 *zinkas* – sinkas; hopfogas.

Blanche, »1846 och 1946», 1847, s. 19; Klingberg, *Svensk barn- och ungdomslitteratur 1591–1839* 1964, s. 33; Laurent, *Topelius saturunoilijana* 1947, s. 141, 289; Lehtonen, »'Tidens rätta väsende är evig ungdom.' Om tiden i Topelius' berättelser», 1987, s. 365 f.; Paulin, »'Thet vnger lærer han gammel håller': strövtåg i den äldre barnlitteraturens historia», 2011, s. 42

PERDITA ELLER DEN FÖRLORADE VÅREN (s. 1143–1148)

Pjäsen publicerades i *Jultomten* 1895. Topelius personifierar den efterlängtnade våren i flera verk – t.ex. i »Årstiderna» (s. 900), »Vänta litet!» (s. 373) och »Visan om lilla Maja» (s. 276).

Punktkommentarer

- 1143, 2 *Perdita* – (lat.) »den förlorade», namne med hjältinnekarakter i Shakespeares *The Winters' Tale* (ca 1611).
- 1143, 5 *PRINS FLORIO, skogens konung* – skogskonungens son i sviten lyriska sånger och sagor berättade av prinsessan Unda Marina och prins Florio (se komm. till »Unda Marinas fotspår», s. 1253).
- 1144, 41 *fransäs* – från Frankriket härstammande kontradans, i omväxlande 2/4- och 6/8-takt.
- 1145, 87–90 *Hör du, slända, jag tycker vi två kunde blifva ett par [...] dö i natt* – Laurent läser Topelius skildring av romantik mellan föremål, växter och djur som ett arv av H. C. Andersen (1947, s. 163). – Jfr motiv i »Hvitsippan» och i »Blomstertinget», *Övrig barnlitteratur*.
- 1145, 101 *Zefyr* – västanvinden personifierad.
- 1147, 167 *kadrilj* – fransk kontradans från 1700-talet, vanligen dansad av fyra par i fyrkantsuppställning; allmän bland allmogen i Finland under 1800-talet.
- 1147, [not] *Melodi n:r 101 i Jul. Hammarlunds »Barnens sångbok»*. – Topelius »Res-polska» till en känd svensk folkmelodi (se komm., ZTS I 2010, s. 415).
- 1148, 187 *ottesång* – morgongudstjänst.

Laurent, *Topelius saturunoilijana* 1947, s. 163, 258; Topelius, *Ljungblommor*, ZTS I 2010, komm. s. 415; Topelius, *Övrig barnlitteratur*, ZTS X:2 2021

SNURRAN (s. 1148–1169)

Topelius skrev pjäsen för Finsk Qvinnoförening våren 1894, när föreningen samlade in medel för ett ungdomsbibliotek som öppnats 1893 (se *Koti ja yhteiskunta* 15/10 1894). Den avslutande tablån (rad 164–218) publicerades i *Barnens Jul* 1/12 1894. I jultidningen förklarar Topelius att »Snurran» är en saga som för barnen vill klargöra betydelsen av Matt. 12:36 (»för vart fåfängligt ord som människorna tala skola de göra räkenskap på domens dag»).

Laurent noterar att motivet med den talföra prinsessan bär drag av H. C. Andersens »Dummerjös» (»Klods-Hans» 1855). Dummerjös är på samma sätt som hos Topelius den yngste av tre bröder som i slutet vinner prinsessan till sin gemål. Motivet med förväxlade kungabarn kan härledas till C. M. von Webers »Preciosa» (med librettot av Pius Alexander Wolff) och används av Topelius i »Skyddsengeln» 1873 (Laurent 1947, s. 123 f.).

Topelius håller sig till den klassiskt spelade teatern som sedan antiken kommenterat händelseförloppet inom pjäsens ramar. Metanivån etableras i talade repliker, i scenanvisningar, i spelsättet, i skämt med publiken, kommentarer till teatersituationen eller till handlingen. Här är dramatikern Ludwig Tiecks lekfulla ironi en viktig förebild, och pjäsen anknyter till Tiecks typ av utvecklad och komplex romantisk intelligens.

Paavolainen noterar att »Snurran» och »Askungen» är pjäser som fungerar som lekar där åskådarna är deltagande; det realistiska spelsättet, den s.k. fjärde väggen, som låtsas ignorera publikens närvaro blev aktuell först flera decennier efter Topelius dramatiska period. Intrigen i »Snurran» är en variant på Shakespeares *The Taming of the Shrew*. Paavolainen frågar sig om det faktum att den alldeles för pratsamma prinsessan ska läsas in uttrycker en åsikt om att kvinnans emancipation gått för långt (2019, s. 185, 214 f.).

»Snurran» spelades i Sverige bl.a. under flera jular på Oscarsteatern i Stockholm och på scener i Göteborg mellan 1900 och 1930-talet (Helander 1998, s. 23, 36, 38).

Punktkommentarer

- 1148, 4 *MUNVIGA* – namnet förekommer i Topelius handskrivna tidning *Ephemerer* 7/8 1835 (2006, s. 146 f.).
- 1148, 8 *KAPTEN PUFF* – veckotidning som gavs ut i Stockholm 1856–1865 med Carl Henrik Rydberg som redaktör; namnet efter komedin »Kapitain Puff eller Storprataren» (1789) av Olof Kexél.
- 1149, 5–8 *Vi smida en saga, [...] Har du hört den förr;* – bygger på barnramsa, folkrim (jfr Lagus 1900, s. 253; Laurent 1947, s. 123). Topelius ser smeden som en sorts förenare mellan två element: mörkret utanför och glöden inne i smedjan, vilket gör den till hemvist för en stor del av de svenska och finska folksagorna (se »Höstmörk[r]et» 17/11 1849, *Helsingfors Tidningar*; Laurent 1947, s. 92). Jfr också *Kalevalas* mästaremed Ilmarinen.
- 1150, 27 *harmonika* – dragspel.
- 1150, 27 *konstlås* – kombinationslås; lås av mer invecklad konstruktion.
- 1150, 27 *träffeligt* – oerhört, övermåttan; SAOB har detta belägg av Topelius.
- 1150, 29–32 *Nå ja, här är Lisa, barnet, som vi hittade en söndagsmorgon i smedjan. [...] hon blef smörögat i gröten.* – Jfr »Stjernöga».
- 1151, 90 *underst bittida* – mycket tidigt.
- 1151, 92 *Banke mig* – anamma, förbaska (mig); använt i finländsk svenska. SAOB har detta belägg av Topelius.
- 1152, 122 *stocken* – straffstocken; straffredskap för att hålla person fångslad (på offentliga ställen).
- 1152, 124 *ut supra* – (lat.) som ovan.
- 1153, 10 *en half tum* – drygt 1,2 cm, en svensk tum: 2,47 cm.
- 1153, 21 *slabbrande* – pladdrande.
- 1153, 21 *kråkskramla* – träskramla för att skrämma kråkor och andra skadedjur; SAOB har detta belägg av Topelius.
- 1153, 143 *barnens vilja är i fars byxficka* – Jfr »Var god mot de fattiga»: »Rosinas vilja är i mammas ridikyl», »Pikku Matti»: »Vet du hvar din vilja är? Jo, i min kjortelsäck» och »Walters fjerde äfventyr»: »Vet du hvar din vilja är? Jo, i mammas ridikyl».
- 1154, 33 *böllfluga* – spyfluga; i österbottniska dialekter.
- 1154, 38 *Sinkadus* – används här som kraftuttryck.

- 1155, 61 *medjan* – midjan.
 1155, 63 *obäklig* – åbäklig; otymplig. Formen använd i finländsk svenska.
 1157, 7 *taga till harpasset* – ta till harvärjan, flykten; i finländsk svenska.
 1157, 8 *ordres* – order.
 1158, 19 *slabbrerskan* – pladderskan; SAOB har detta belägg av Topelius.
 1158, 26 »*Jag fattige lappman*» – trad. melodi.
 1158, 37 *veta bereda oss* – vet att förbereda oss.
 1158, 40 *bahytter* – damhattar med stort, nedvikt brätte som hålls på plats med band knutet under hakan.
 1159, 67 *efter* – eftersom.
 1159, 90 *chikanera* – förolämpa, bråka med.
 1161, 145 *gräsbänk* – gräsbeklädd jordvall eller avsats avsedd som sittplats.
 1162, 172 *bröms* – formvariant av broms (insekt).
 1162, 179–180 *deshabillé* – klädsel; egentligen morgondräkt som bärs privat.
 1162, 204 *Bidevind* – vind som kommer snett framifrån mot fartygets längdlinje.
 1162, 205 *stockjunkare* – trävaruhandlare (i nedsättande bemärkelse), använt i finländsk svenska.
 1163, 22 *tvage* – stavningsvariant av tvaga; viska av hopbundna kvistar för tvättning.
 1164, 45 *efter sedan* – efter det att.
 1164, 58 *en casus* – (lat.) ett fall, en belägenhet.
 1164, 58 *posito* – förutsatt, låt oss säga (att).

Helander, *Från sagospel till barntragedi* 1998, s. 23, 36, 38; Topelius, *Ljungblommor*, ZTS I 2010, komm. s. 415; Lagus, *Nyländska folkvisor* 3 1900, s. 253; Laurent, *Topelius satu-runoilijana* 1947, s. 92, 123 f., 164, 275, 288; Paavolainen, »Genre, samhälle, metateater – reflektioner över Topelius dramatik», 2019, s. 185, 214 f.; Topelius, »Höstmörk[r]et», HT 17/11 1849; Topelius, *Ephemerer* 2006, s. 146 f.

MANUSKRIFT OCH FÖRSTA TRYCK

Registret listar verken i *Läsning för barn* alfabetiskt (med annan titel vid första tryck inom parentes). Allt av Topelius hand i manuskriptspalten kursiveras.

VERK	MANUSKRIFT	FÖRSTA TRYCK	SAMLINGS- DEL
Adalminas perla		<i>Eos</i> 1/2 1856	2
Aftonvandring		<i>Trollsländan</i> 1/2 1873	5
Alauda cantat	NB 244.166, <i>Vild Skog. II.</i> , s. 35	<i>Läsning för barn</i> 1880	5
Askungen		<i>Nya Trollsländan</i> 21/6 1890	7
Auktionsmäklaren		<i>Läsning för barn</i> 1884	6
Axel och Stina			
Första samtalet		<i>Eos</i> 1/3 1857 (Stinas examen i mathematiska geografin)	3
Andra samtalet		<i>Eos</i> 15/11 1854 (Europas karta)	3
Tredje samtalet		<i>Eos</i> 1/8 1859 (Stinas examen i vetenskaperna)	3
Bagaregossen		<i>Nya Trollsländan</i> 4/10 1890	7
Barnens bön för alla		<i>Eos</i> 1/1 1859	3
Barnens bön för fäderneslandet		<i>Eos</i> 1/5 1854	2
Barnet mitt		<i>Sländan</i> 15/12 1895 [Lilla Tuttu Björkegren]	8
Behåll din krona	NB 244.169, <i>Blåbär</i> , s. 30–39	<i>Läsning för barn</i> 1896	8
Berndt Michaels dröm		<i>Trollsländan</i> 1/11 1873	5
Björken och Stjernen		<i>Sagor</i> IV 1852	3
Björkens stora planer i mössörontiden		<i>Eos</i> 15/5 1857 (En historia om björkens stora planer i mössörontiden)	3
Blomstersäljerskan		<i>Nya Trollsländan</i> 4/9 1886	7
Bofinkens vaggvisa		<i>Trollsländan</i> 28/5 1870	4
Bokbindaren		<i>Nya Trollsländan</i> 5/4 1890	7
Bokhandlaren		<i>Nya Trollsländan</i> 1/2 1890	7
Brandvakten	NB 244.166, <i>Vild Skog.</i> <i>II.</i> , s. 179	<i>Läsning för barn</i> 1884	6
Brusebäck och Susebäck		<i>Eos</i> 1/6 1854	2
Bullerbasius		<i>Trollsländan</i> 17/12–24/12 1870	4
Byggmästar Vinter	NB 244.166, <i>Vild Skog.</i> <i>II.</i> , s. 31	<i>Trollsländan</i> 15/2 1873	5
Bärplockerskan		<i>Eos</i> 15/9 1857	1
»Bättre folk och sämre folk»		<i>Eos</i> 1/2 1855	3
Charles Gordon		<i>Nya Trollsländan</i> 7/3 1855	7
David och Goliath		<i>Eos</i> 15/11 1857	1
De röda skorna		<i>Julhelsning</i> 1895 och <i>Julkappen</i> 1895	8

De små fåglarnas klagan		<i>Läsning för barn</i> 1867	3
Den barmhertige är rik		<i>Eos</i> 15/12 1857	2
Den bättre vägen		<i>Trollsländan</i> 4/2 1871	4
Den fallna julgranen		<i>Nya Trollsländan</i> 17/12 1887 (Den fallna granen)	7
Den första lärkan		<i>Trollsländan</i> 14/3 1868	4
Den heliga natten		<i>Sagor</i> III 1849	6
Den heliga nattens barn		<i>Nya Trollsländan</i> 20/12 1890	7
Den okända svarta fågeln		<i>Trollsländan</i> 25/2 1871	4
Den röda flaggan		<i>Läsning för barn</i> 1884	6
Den röda stugan		<i>Eos</i> 1/5 1856 (Aina och Rosa)	1
Den stora frågan		<i>Läsning för barn</i> 1867	3
Den tappade kängan	NB 244.106, Litterära handskrifter. VI, s. 1–4/ s. 299–[302]	<i>Eos</i> 1/2 1861	1
Det vackraste i skogen		<i>Eos</i> 1/7 1854	2
Det vissnade löfvet		<i>Trollsländan</i> 18/10 1873	5
Eko	NB 244.107, Litterära handskrifter. VII., <i>Div. diktconcept</i> , s. 1/ s. 101	<i>Trollsländan</i> 11/9 1869	4
Eli Rhem		<i>Eos</i> 15/4 1855	3
Elisa		<i>Eos</i> 1/7 1862 (Om de små barnen i frälsarens famn)	2
En hög herres jakthund		<i>Julhelsning</i> 1/12 1890	7
En Julsaga		<i>Trollsländan</i> 8/1 1870	4
En Jättesaga		<i>Trollsländan</i> 29/8 1868	4
En lärd gosse		<i>Trollsländan</i> 15/5 1869	6
En Saga om sju syskon		<i>Eos</i> 15/4 1860	2
En vårdag på Finska Viken	NB 244.166, <i>Vild Skog. II</i> , s. 3	<i>Trollsländan</i> 27/4 1872 (Finska Viken)	5
Englarnas julklapp		<i>Sylvia</i> nr 12, dec. 1895	8
Fabriksarbeterskan	NB 244.166, <i>Vild Skog. II</i> , s. 189; NB 244.176, Dikter och visor, [löst blad] s. 1–2	<i>Läsning för barn</i> 1884 och <i>Sveriges Ungdom</i> nr 7, juli 1884	6
Fattiga barns lofsång för Finlands skörd, hösten 1868	NB 244.151, <i>Ohyflade Koncepter</i> , s. 253	<i>Trollsländan</i> 3/10 1868 (Fattiga barns lofsång för Finlands skörd)	4
Fattiga barns lofsång i en vårdanstalt		<i>Trollsländan</i> 18/4 1868	4
Fattig-gubben		<i>Sagor</i> I 1847	5
Fiskaren	NB 244.176, Dikter och visor, [löst blad] s. 1–2	<i>Sländan</i> 15/9 1895	8
Fiskarnes lif i hafvet		<i>Trollsländan</i> 16/10 1869	6
Fjäderholmarna		<i>Sagor</i> II 1848	5
Flickan vid Kauttua		<i>Läsning för barn</i> 1884	6
Flickskolan i farmors tid		<i>Nya Trollsländan</i> 20/4 1889	7

Florio berättar om björken	NB 244.166, <i>Vild Skog. II.</i> , s. 209	<i>Nya Trollsländan</i> 6/6 1885	7
Florio berättar om Lapplands troll		<i>Läsning för barn</i> 1896	8
Folkskolebarnens vandringsång på vägen till skolan	NB 244.169, <i>Blåbär</i> , s. 33–36	<i>Läsning för barn</i> 1896	8
Fågel Blå		<i>Eos</i> 1/11–1/12 1859	1
Fästningen Hjelteborg		<i>Eos</i> 15/2 1854 (Fästningen Finlands värn)	2
Förord till alla goda barn	NB 244.176, <i>Dikter och visor, Tillfällighets Stycken</i> , s. 3–4	<i>Läsning för barn</i> 1866	2
Förord till Onkel Adam		<i>Läsning för barn</i> 1865	1
Förspel till »Prinsessan Törnrosa»	NB 244.106, <i>Litterära handskrifter. VI.</i> , s. 303–[306]/ s. 1–4	<i>Läsning för barn</i> 1891	7
Gamla herrn		<i>Läsning för barn</i> 1884	6
Gamla stugan		<i>Sagor</i> III 1849	4
Gatsoperskan		<i>Nya Trollsländan</i> 4/4 1891	7
Georgs konungarik		<i>Läsning för barn</i> 1880	5
Gossen från Brahestad		<i>Läsning för barn</i> 1867	3
Gossen från Pernå		<i>Läsning för barn</i> 1884	6
Gossen från Sammatti		<i>Läsning för barn</i> 1884	6
Gossen, som hörde det tysta tala		(fi.) <i>Lasten Kuvalehti</i> 15/2–15/3 1882, <i>Läsning för barn</i> 1884	6
Guldflugan		<i>Läsning för barn</i> 1884	6
Göken galar	NB 244.107, <i>Litterära handskrifter. VII.</i> , <i>Barnvisor</i> , s. 2–3/ s. [400]–401	<i>Läsning för barn</i> 1896	8
Hafskonungens gåfva		<i>Trollsländan</i> 12/6–19/6 1869	4
Hallonmasken		<i>Eos</i> 1/10 1854	2
Hedra din fader och din moder		<i>Eos</i> 1/4 1854	2
Himmelens Barn		<i>Eos</i> 1/8 1859	2
Hjertat af gummi elasticum		<i>Eos</i> 1/5 1854	2
Hjältevisa vid fem år	NB 244.166, <i>Vild Skog. II.</i> , s. 216–217	<i>Nya Trollsländan</i> 3/4 1886	7
Huru Frithiof red på första Maj		<i>Eos</i> 15/5 1856 (Huru Frithiof red om första Maj)	3
Huru Gud skapade Finland		(fi.) <i>Lasten Kuvalehti</i> 15/3 1883, <i>Läsning för barn</i> 1891	7
Huru järnvägen fick sjumilsstöflar		<i>Läsning för barn</i> 1891	7
Huru man hittar sagor		<i>Trollsländan</i> 17/10 1868	4
Huru Skandinavien och Finland blefvo en hälfo		<i>Läsning för barn</i> 1891	7

Huru skogens små barn lärde sig läsa		Eos 15/7 1860	2
Huru Wilhelm läser sin lexa		Trollsländan 31/10 1868 (Huru Wilhelm läser öfver sin lexa i geografin)	4
Hvad Emma tänker om hösten		Eos 1/11 1855	2
Hvad skall du älska?		Trollsländan 18/3 1871	4
Hvad Wilhelm tänkte på första Maj		Eos 1/5 1857	2
Hvar få vi en julgran?		Trollsländan 30/12 1871 (Julgranen)	5
Hvitsippan		Eos 15/7 1862	2
Höbergningen		Eos 1/9 1854	3
Hökens vrede öfver Majföreningen		Trollsländan 28/5 1870 (Hökens vrede [Maj 1870])	4
Höstvisa		Eos 1/11 1858	2
Höytiäinen		Eos 1/10 1859	2
I gröna skogen	NB 244.107, Litterära handskrifter. VII., Barnvisor, s. 1–2/ s. 399–[400]	Läsning för barn 1896	8
I hafvets djup		Läsning för barn 1884	6
Jennys förmaningar		Nya Trollsländan 7/5 1887	7
Jernvägskonduktören	NB 244.166, Vild Skog. II., s. 18	Trollsländan 7/9 1872	5
Johanna d'Arc	NB 244.166, Vild Skog. II., s. 37	Trollsländan 4/10 1873	5
Jordgloben		Läsning för barn 1884	6
Jägarens första byte	NB 244.166, Vild Skog. II., s. 169–171; NB 244.176, Dikter och visor, [ett blad] s. 1–[2]	Bilder ur djurens lif för skolan och hemmet 1883	6
Jätten och skolgossen		Läsning för barn 1884	6
Julgranen	NB 244.152, Ungskogen, s. 149	särtryck 2/2 1869 och i Trollsländan 6/2 1869	4
Julvisa		Trollsländan 24/12 1870 (Julvisa 1870)	4
Julvisan	NB 244.107, Litterära handskrifter. VII., Div. diktconcept., s. 49	Eos 15/12 1857	2
Jungfru Marias nyckelpiga		Läsning för barn 1896	8
Katten och rätten	NB 244.151, Ohyflade Koncepter, s. 130; NB 244.107, Litterära handskrifter. VII., Barnvisor, s. 5–6/ s. 403–[404]	Läsning för barn 1896	8
Knut Spelevink		Sagor III 1849	6

Krypskyttarne		Nya Trollsländan 5/6 1886	7
Kusken		Nya Trollsländan 5/11 1892	8
Kyrkklockorna		Sagor IV 1852	3
Kyrktuppen		Sagor I 1847	4
Källan		Läsning för barn 1884	6
Köksan	NB 244.166, <i>Vild Skog. II.</i> , s. 218, 229	Nya Trollsländan 1/10 1887	7
Lasse liten		Sagor I, 2 uppl. 1860	5
Lejonet		Läsning för barn 1884	6
Lilla Genius		Trollsländan 7/10–21/10 1871	5
Lilla Skrällan eller Det skrynkliga förklädet	NB 244.151, <i>Ohyflade Koncepter</i> , s. 155–156	Eos 1/5 1863	2
Lille prinsen		Nya Trollsländan 16/5 1891 (Lilla prinsen)	7
Linnet		Läsning för barn 1884	6
Liten Verna		Eos 1/11 1860	2
Lucias siffror		Nya Trollsländan 5/11–19/11 1887	7
Luftslotten		Sagor IV 1852	4
Löflösa träd	NB 244.107, Litterära handskrifter. VII., <i>Div. diktconcept.</i> , s. 1–[2]/s. 93–[94]	Trollsländan 10/4 1869	4
Mars 1888	NB 244.166, <i>Vild Skog. II.</i> , s. 240–241; NB 244.176, Dikter och visor [opaginerade blad, 3 s.]; Bonniers arkiv, [renskrift på konceptpapper] s. 9–10	Mars 1888. En liten ny visa, utkom som särtryck 1888	7
Matts Lustigs barn		Trollsländan 12/7 1873	5
Mellan smörgåsarna	NB 244.178, Diverse [löst konceptpapper], s. 1–4/ s. 14–17; NB 244.177, Diverse [löst blad], s. 1–2	Barnens Jul 1894	8
Mirza och Mirjam		Trollsländan 9/5–16/5 1868	4
Mjölaren	NB 244.166, <i>Vild Skog. II.</i> , s. 178; Bonniers arkiv, [renskrift i skrivbok] s. 213–214	Läsning för barn 1884 och Sveriges Ungdom nr 8, augusti 1884	6
Mjölnairevisan	NB 244.151, <i>Ohyflade Koncepter</i> , s. 130–131; NB 244.107, Litterära handskrifter. VII., <i>Barnvisor</i> , s. 6–7/ s. [404]–405	Läsning för barn 1896	8
Mod i faran		Läsning för barn 1884	6
Molnjätten		Barnens Jul-rosor 1893	8

Moppe		Läsning för barn 1896	8
Moster Lotta		Läsning för barn 1884	6
Musti		Eos 1/3 1854	2
Myggdansen	NB 244.107, Litterära handskrifter. VII., <i>Barnvisor</i> , s. 3–4/ s. 401–[402]	Läsning för barn 1896	8
Myran, som for till doktorn		Trollsländan 5/4 1873	5
Myreborg och Gråmossa		Trollsländan 27/8 1871	5
Måne klara		Trollsländan 25/11–2/12 1871	5
Naturens hemlighet		Eos 1/6 1861	2
Neckrosen		Eos 1/10 1859	2
Ninive		Trollsländan 1/10 1870	4
Nora, som ej ville vara barn		Eos 16/1 1854	2
Ny julvisa		Nya Trollsländan 15/12 1888	7
Nyåret 1868		Trollsländan 4/1 1868	4
Nyårsnatten	NB 244.107, Litterära handskrifter. VII., <i>Div. diktconcept</i> , s. 49–[50]	Eos 1/1 1858	2
När det är midsommar		Eos 1/7 1855	2
När man sover på rosor		Eos 15/9 1855	2
När solen dansar		Nya Trollsländan 16/4 1892 (Solen om påskmorgonen)	8
Olle, som gick på skidor		Trollsländan 23/1 1869	4
Om den sommar, som aldrig kom		Eos 15/6 1858	2
Pehr Matts' sten	Bonniers arkiv, [renskrift på konceptpapper] s. 121–124	Trollsländan 27/8 1870 (Pehr Maths sten)	5
Pekkas äfventyr		Trollsländan 11/1 1868	4
Peppeli		Nya Trollsländan 19/1 1889	7
Perdita eller Den förlorade våren		Jultomten 1895	8
Pikku Matti		Sagor IV 1852	4
Prestgårdsflickorna		Trollsländan 7/4 1871	4
Prins Florios kanal	Bonniers arkiv, [häfte] s. 93–102	Läsning för barn 1891	7
Prinsessan Lindagull		Sagor II 1848	5
Prinsessan Törnrosa	NB 244.106, Litterära handskrifter. VI., s. 5–6, 1–4, 1–2/ s. 307–[314]	Trollsländan 12/2–16/4 1870	4
Pukkis visa		Läsning för barn 1896	8
På blank is	NB 244.151, <i>Ohyflade Koncepter</i> , s. 177	Läsning för barn 1867	3
På skridskor		Trollsländan 28/11 1868	4
Radigundis' penna		Sagor III 1849	3
Raska gossar		Eos 1/2 1857	3

Refanut		Sagor I 1847 (Skeppet Rephanut)	5
Rida ranka		Läsning för barn 1871	4
Rimtussen		Barnens Jul-rosor 1892 och Finland 13/12 1892	8
Rinaldo Rinaldini eller röfvarbandet		Eos 15/11–15/12 1858	1
Rosenperlorna		Eos 15/9 1856	2
Sagan om de fyra, som prisade Gud		Eos 1/4 1862	2
Sagan om Lillis näsa	NB 244.178, Diverse, Z.T. Planer och utkast: [...] Sagor på vers, [två s., opaginerade]	Sagor IV 1852	3
Sampo Lappelill		Eos 15/2–1/3 1860	2
Sanningens Perla		Eos 1/11–11/12 1862	1
Saul och David	NB 244.107, Litterära handskrifter. VII., Div. dikt-koncept., s. 77	Eos 1/11 1857	3
Sikku	Bonniers arkiv, [renskrift på konceptpapper] s. 1–13	Läsning för barn 1880	5
Silfverpenningens Berättelser		Eos 1/1 1858–15/4 1858	2
Sista April		Trollsländan 1/5 1869	4
Skogsbjörn		Sagor II 1848 (Mahognyskrinet)	6
Skogskonungen	NB 244.176, Dikter och visor, [ett opaginerat blad, 4 s.]; NB 244.178, Diverse, [blad] s. 1–[11]/s. 3–13	Läsning för barn 1896	8
Skolan i morfars tid		Nya Trollsländan 21/12 1889	7
Skolgossarnes segersång	NB 244.152, Ungskogen, s. 202	Läsning för barn 1880	5
Skolgossens Sommarvisa		Eos 15/6 1862	2
Skolgossens Vintervisa		Eos 15/12 1854 (Skolgossarnes Vintervisa)	2
Skridskolöparen		Eos 2/1 1854	3
Skräddaren, som träcklade hop Finland med Sverige		Nya Trollsländan 15/8 1885	7
Skyddsengeln	NB 244.106, Litterära handskrifter. VI., s. 1–4/ s. 315–[318]	Eos 1/11–1/12 1861	1
Skyddsengelns röst	NB 244.166, Vild Skog. II., s. 42–43	Trollsländan 27/12 1873 (Trollsländans minnesord)	5
Skära hafran	NB 244.169, Blåbär, s. 15–16	Läsning för barn 1896	8
Slug skall man vara		Folkets blad nr 5 1893 och Jultomten 1893	8

Sländans höstvisa	NB 244.166, <i>Vild Skog. II</i> , s. 219	Nya Trollsländan 16/10 1886	7
Smeden	NB 244.166, <i>Vild Skog. II</i> , s. 184	Läsning för barn 1884 och Sveriges Ungdom nr 9, september 1884	6
Snurran	NB 244.106, Litterära handskrifter. VI., s. 1–[39]/ s. 329–367; s. 1–26/ s. 369–[394]	Läsning för barn 1896, den avslutande tablån trycktes i <i>Barnens Jul</i> 1/12 1894	8
Sockerbagaren	NB 244.176, Dikter och visor, [ett blad] s. 1, 156	Läsning för barn 1884	6
Solkonungens barn		Trollsländan 8/2 1868	4
Solkonungens krona		Eos 15/8 1858	2
Solkriget		Trollsländan 8/2 1868	4
Solstrålen i November		Trollsländan 14/11 1868	4
Sparfven om Julmorgonen	NB 244.151, <i>Ohyflade Koncepter</i> , s. 58; NB 244.151, <i>Ohyflade Koncepter</i> , s. 59	Eos 15/12 1859	2
Spelemans visa		Nya Trollsländan 3/8 1889	7
Spågumman	NB 244.176, Dikter och visor, [löst blad] s. 3–4	Läsning för barn 1896	8
Station Sylvester	NB 244.106, Litterära handskrifter. VI., s. 13/ s. 395	Nya Trollsländan 2/11–16/11 1889	7
Stenografen	NB 244.166, <i>Vild Skog. II</i> , s. 204–205	Nya Trollsländan 21/3 1885	7
Stjernöga		Trollsländan 13/12–20/12 1873	5
Stockflötaren	NB 244.166, <i>Vild Skog. II</i> , s. 173	Läsning för barn 1884 och Sveriges Ungdom nr 6, juni 1884	6
Stormen och Solskenet		Trollsländan 27/2 1869	4
Strö blommor!	NB 244.151, <i>Ohyflade Koncepter</i> , s. 258–259	Trollsländan 5/1 1869	4
Svalan från Egypti land		Sagor I 1847	4
Svarta havets matros	NB 244.166, <i>Vild Skog. II</i> , s. 127–129; NB 244.176, Dikter och visor [tre opaginerade sidor på ett blad]; Bonniers arkiv, [renskrift på konceptpapper] s. 119–120	Läsning för barn 1880	5
Syne i Sommarby		Nya Trollsländan 16/4–21/5 1892	8
Sötare än sött		Läsning för barn 1884	6
Telegrafisten	NB 244.166, <i>Vild Skog. II</i> , s. 8, 11	Trollsländan 22/6 1872	5
Tidernas spegel		Läsning för barn 1896	8

Tidningssättaren vid sin stilkast		Läsning för barn 1880	5
Till de hvita körsbärsblommorna		Läsning för barn 1884	6
Till en Flicka	NB 244.151, <i>Ohyflade Koncepter</i> , s. 67; NB 244.151, <i>Ohyflade Koncepter</i> , s. 72–73	Eos 1/5 1860 (Till en liten flicka. [Första Maj 1860.])	2
Till en Gosse	NB 244.151, <i>Ohyflade Koncepter</i> , s. 65	Eos 1/3 1860 (Till en liten gosse)	2
Till min roddargosse	NB 244.152, <i>Ungskogen</i> , s. 188; NB 244.166, <i>Vild Skog. II.</i> , s. 13	Läsning för barn 1884	6
Toinis Julafton		Eos 15/1 1861	2
Tom		Läsning för barn 1884	6
Tomtegubben i Åbo slott		Sagor III 1849	6
Trollens jul		Eos 15/1 1857 (Trollens Jul. En spritterny saga)	3
Trädgårdsmästaren	Bonniers arkiv, [renskrift i skrivbok] s. 224–226	Läsning för barn 1884	6
Tuttemuj		Läsning för barn 1896	8
Två gånger två är fyra		Julhelsning 1/12 1888	7
Tändstickan		Läsning för barn 1880 och folkkalendern <i>Svea</i> för 1880	5
Töckenöarna		Läsning för barn 1884	6
Unda Marina berättar om Imatra	NB 244.166, <i>Vild Skog. II.</i> , s. 265–266; NB 244.176, <i>Dikter och visor</i> [konceptpapper], s. 1–3	Nya Trollsländan 17/9 1892	8
Unda Marina berättar om perlan	NB 244.166, <i>Vild Skog. II.</i> , s. 228–229	Nya Trollsländan 16/7 1887 (8:de Sagan: Perlan.)	7
Unda Marina berättar om slafhandlaren	NB 244.166, <i>Vild Skog. II.</i> , s. 211	Nya Trollsländan 5/9 1885 (8. Slafhandlaren.)	7
Unda Marinas fotspår		Eos 15/9 1858	2
Unda Marinas silfverskål		Trollsländan 30/10–13/11 1869	4
Under Björkarna		Eos 1/8 1857	2
Urmakaren	NB 244.166, <i>Vild Skog. II.</i> , s. 214–215; NB 244.176, <i>Dikter och visor</i> [löst blad], s. 1	Nya Trollsländan 2/1 1886	7
Urmakarvisan	NB 244.151, <i>Ohyflade Koncepter</i> , s. 130; NB 244.107, <i>Litterära handskrifter. VII., Barnvisor</i> , s. 4–5/ s. [402]–403	Läsning för barn 1896	8

Vaggvisa för en nordanstorm		<i>Trollsländan</i> 19/8 1872	5
Vaggvisa för ett sjukt barn	NB 244.107, Litterära handskrifter. VII., <i>Från medelhafvet. I</i> , s. 9–10/ s. 371–[372]	<i>Läsning för barn</i> 1896	8
Vallflickan	NB 244.166, <i>Vild Skog. II</i> , s. 19; Bonniers arkiv, [renskrift i skrivbok] s. 275–276	<i>Läsning för barn</i> 1884	6
Vallgossens visa	NB 244.178, Diverse [löst blad], s. [0]–1/ s. [40]–41	särtryck 1893 i serien <i>Minnen från Skansens vårfest</i>	8
Var god mot de fattiga		<i>Eos</i> 1/11–1/12 1856	1
Verna Rosa	NB 244.151, <i>Ohyflade Koncepter</i> , s. 38	<i>Eos</i> 15/5 1859	2
Vid postluckan för ankommande bref	NB 244.166, <i>Vild Skog. II</i> , s. 20–21	<i>Trollsländan</i> 9/11 1872	5
Vidrack	NB 244.166, <i>Vild Skog. II</i> , s. 230	<i>Nya Trollsländan</i> 18/2 1888	7
Vintersagan om Skyhög och Molnskägg		<i>Eos</i> 15/2 1859	2
Visan om lilla Maja	NB 244.107, Litterära handskrifter. VII., <i>Div. diktconcept.</i> , s. 5; s. 7; s. [8]; NB 244.106, Litterära handskrifter. VI., s. 109; NB 244.151, <i>Ohyflade Koncepter</i> , s. 93–94	<i>Eos</i> 1/5 1861	2
Värens saga	NB 244.152, <i>Ungskogen</i> , s. 20–21	<i>Eos</i> 15/6 1858 (Sagan om Vären)	2
Vårt Land		<i>Läsning för barn</i> 1866	2
Vänta litet!	NB 244.107, Litterära handskrifter. VII., <i>Div. diktconcept.</i> , s. 47	<i>Eos</i> 1/6 1855 (Vänta litet)	3
Walters Äfventyr			
Walters första äfventyr. Om Walters hem samt om Lunkentus och den randiga kjolen		<i>Eos</i> 15/1 1855 (Walters äfventyr. Första kapitlet, hvari beskrifves huru Walter var en odygdig passagerare och fick ris av sin mamma)	3
Walters andra äfventyr, som hände sig en dag i Sockerlandet vid Himmelsbacken		<i>Eos</i> 15/2 1855 (Walters andra äfventyr, som hände sig en dag med Bässen i Sockerlandet)	3
Walters tredje äfventyr, som hände, när Walter slog trissa		<i>Eos</i> 1/6 1855 (Walters tredje äfventyr. Hvad som hände när Walter slog trissa)	3

Walters fjerde äfventyr. När man är lat, får man akta sin lugg	<i>Eos</i> 15/8 1855	3
Walters femte äfventyr. Huru Walter ville göra som Robinson	<i>Eos</i> 1/11 1855	3
Walters sjette äfventyr. Huru Walter gick på jagt och sköt förunderligt miste	<i>Eos</i> 15/4 1856 (Walters sjette äfventyr. Huru den, som varit lat, får sitta och se på, när andra leka)	3
Walters sjunde äfventyr. Huru den tappra Walter jagade vargar	<i>Eos</i> 1/7 1856	3
Walters åttonde äfventyr. Huru Walter sökte en skatt och ville bli rik	<i>Eos</i> 15/9 1856	3
Wipplustig	<i>Sagor</i> IV 1852	6
Ångbåtseldaren	<i>Trollsländan</i> 28/9 1872	5
Årstiderna	NB 244.106, Litterära handskrifter. VI., s. 1-4/ 37-[40]	<i>Läsning för barn</i> 1884 6
Ängens Söndagsmorgon	<i>Läsning för barn</i> 1880	5
Ängsblommornas visa	<i>Trollsländan</i> 21/8 1869	4

ILLUSTRATIONER OCH NOTBILAGOR

Topelius betraktade illustrationerna och notbilagorna som värdefulla komplement i *Läsning för barn*, vilket framgår bl.a. av hans brev till förläggaren Albert Bonnier.

Illustrationer ingår i alla delar, de flesta av August Malmström som också gjorde omslagsbilden (se s. 1174). Förutom helsidesplanscher ingår mindre illustrationer som ibland integrerar begynnelsebokstäver och titlar. Noter ingår endast i andra och tredje samt i åttonde delen. De fyra tonsättningarna till den andra delen lånades ur *Kindergarten*, Fröbelrörelsens tidskrift. Förutom verken som försetts med noter ingår en mängd visor som ska sjungas till kända melodier såsom »Gubben Noach» och »Spring min snälla ren».

I de första sex delarna trycktes illustrationerna som trästick. Konstnären tecknade direkt på ändrätet varefter en gravör (xylograf), ristade in teckningen i träet – resultatet var alltså beroende av samspelet mellan konstnär och xylograf.

De svenska och danska gravörerna som arbetade med illustrationerna till *Läsning för barn* är, enligt signaturerna i böckerna; Mauritz Meijer, Hans Peter Hansen, Johanna Carolina Weidenhayn, C. Lindberg, Isidor Törnblom, A. Lindgren, Wilhelm F. Meyer, Frederik Hendriksen och Jonas Engberg. I de två sista delarna trycktes illustrationerna som fototypier, en helt mekanisk och kemisk process.

Med förbättrade trycktekniker ökade antalet illustrationer för varje del, och nya upplagor försågs med fler illustrationer och utsmyckningar. Malmström anlätades också för de nya upplagorna tillsammans med eleverna Signe Sohlman och Anna Cramér.

Se faksimil på eZTS.

Verk illustrerade med helsidesplanscher av namngivna konstnärer

VERK	ILLUSTRATÖR (helsida)	PLACERING (i originalet)
<i>Läsning för barn 1 (1865)</i>		
David och Goliath	August Malmström	före titelbladet
Sanningens Perla	A. Malmström	s. 110
Skyddsengeln	A. Malmström	s. 228
<i>Läsning för barn 2 (1866)</i>		
Adalminas perla	A. Malmström	före titelbladet ^{*)}
Fästningen Hjelteborg	A. Malmström	s. 75
Hallonmasken	A. Malmström	s. 145
<i>Läsning för barn 3 (1867)</i>		
Axel och Stina	A. Malmström	före titelbladet
Walters Äfventyr	A. Malmström	s. 27
Trollens jul	A. Malmström	s. 92
<i>Läsning för barn 4 (1872)</i>		
Unda Marinas silfverskål	A. Malmström	före titelbladet
Prinsessan Törnrosa	A. Malmström	efter s. 40 (saknar pag.)
Pikku Matti	A. Malmström	efter s. 84

*) Saknas i det skannade exemplaret av grundtexten på eZTS.

Bullerbasius	A. Malmström	efter s. 188
<i>Läsning för barn 5 (1880)</i>		
Lilla Genius	Albert Edelfelt	före titelbladet
Prinsessan Lindagull	A. Edelfelt	efter s. 44
Refanut	A. Edelfelt	efter s. [48]
Fattig-gubben	A. Edelfelt	efter s. 80
Lasse liten	A. Edelfelt	efter s. 112
Lilla Genius	A. Malmström	efter s. 148
Stjernöga	A. Malmström	efter s. [156]
<i>Läsning för barn 6 (1884)</i>		
Gamla herrn	A. Malmström	före titelbladet
Sötare än sött	A. Malmström	s. 6
Flickan vid Kauttua	A. Malmström	s. 50
Knut Spelevink	A. Malmström	s. 70
Tomtegubben i Åbo slott	A. Malmström	s. 138
Linet	A. Malmström	s. 188
Den heliga natten	A. Malmström	s. 206
<i>Läsning för barn 7 (1891)</i>		
Huru järnvägen fick sjumilsstöflar	A. Malmström	före titelbladet
Huru Skandinavien och Finland blefvo en halfö	Georg Stoopendaal	efter s. 16 (saknar pag.)
Den heliga nattens barn	A. Malmström	efter s. 34
Skräddaren, som träcklade hop Finland med Sverige	A. Malmström	efter s. 80
En hög herres jakthund	G. Stoopendaal	efter s. 86
Florio berättar om björken	G. Stoopendaal	efter s. [120]
Station Sylvester	A. Malmström	efter s. 174
Askungen	A. Malmström	efter s. 212
<i>Läsning för barn 8 (1896)</i>		
Syne i Sommarby (2 st.)	Olle Hjortzberg	efter s. 12, 16
Mellan smörgåsarna	(osignerad)	efter s. 46
Molnjätten	O. Hjortzberg	efter s. 52
Florio berättar om Lapplands troll	O. Hjortzberg	efter s. 60
Rimtussen	A. Malmström	s. 65
De röda skorna	O. Hjortzberg	efter s. 76
Skogskonungen	Nils Larsson	efter s. 124
Tidernas spegel	A. Malmström	efter s. 138
Snurran (2 st.)	(osign.), Acke Andersson	efter s. 156, 168

Verk med illustrationer som integrerats med texten

<i>Läsning för barn 5 (1880)</i>	original	<i>Läsning för barn 6 (1884)</i>	original
Skyddssengelsns röst	s. [3]	Till de hvita körsbärsblommorna	opag.
Fjäderholmarna	s. [9]	Gossen från Sammatti	s. [10]
Prinsessan Lindagull	s. [21]	Skogsbjörn	s. [21]
Matts Lustigs barn	s. 66	Gossen från Pernå	s. [42]
Georgs konungarik	s. [87]	Mod i faran	s. [75]
Lasse liten	s. [105]	Gossen, som hörde det tysta tala	s. 98
En vårdag på Finska Viken	s. [123]	Wipplustig	s. [103]
Jernvägskonduktören	s. [130]	En lärd gosse	s. 122
Vaggvisa för en nordanstorm	s. [153]	Tomtegubben i Åbo slott	s. [131]
Johanna d'Arc	s. [178]	Tom (2 st.)	s. 166, 169
Hvar få vi en julgran?	s. [201]		
Måne klara	s. 221		
Ängens Söndagsmorgon	s. [224]		
<i>Läsning för barn 7 (1891)</i>	original	<i>Läsning för barn 8 (1896)</i>	original
Sländans höstvisa	s. 1	Behåll din krona	s. [3]
Huru Gud skapade Finland	s. [3]	Vallgossens visa	s. [23]
Vidrack	s. [9]	Tuttemuj	s. 27
Charles Gordon	s. [22]	Kusken	s. [33]
Hjältevisa vid fem år	s. [28]	Fiskaren	s. 36
Stenografen	s. [44]	Spågumman	s. 38
Blomstersäljerskan	s. [50]	Molnjätten	s. [48]
Gatsoperskan	s. [63]	Skära hafran	s. [70]
Spelemans visa	s. [83]	Barnet mitt	s. [80]
Peppeli	s. 93	Slug skall man vara	s. 85
Två gånger två är fyra	s. 100	Jungfru Marias nyckelpiga	s. 101
Flickskolan i farmors tid	s. [102]	Folkskolebarnens vandringssång på vägen till skolan	s. [103]
Skolan i morfars tid	s. [104]	Englarnas julklapp	s. [105]
Unda Marina berättar om perlan	s. [123]	Snurran	s. [152]
Prins Florios kanal	s. 133		
Krypskyttarne	s. 138		
Jennys förmaningar	s. 143		

Dekorativt emblem i
Läsning för barn 5 (1880).

NOTBILAGOR

Verk försedda med noter

VERK	TONSÄTTARE	PLACERING (i originalet)
<i>Läsning för barn 2 (1866)</i>		
Skolgossens Sommarvisa	F. Mühle	bilaga, s. 1
Visan om lilla Maja	G. W. Fink	s. 3
Höstvisa	F. Mühle	s. 5
Julvisan	N. Herman	s. 6
<i>Läsning för barn 3 (1867)</i>		
Vänta litet!	K. Collan	bilaga, s. 1
Raska gossar	J. A. Josephson	s. 4
På blank is	J. A. Josephson	s. 6
<i>Läsning för barn 8 (1896)</i>		
För småskolorna	(förmodligen) Topelius	
2. Göken galar		s. 113
3. Myggdansen		s. 114
5. Katten och rätten		s. 115
6. Mjölharevisan		s. 116
Pukkis visa		s. [118]

KÄLLOR OCH LITTERATUR

Källor

Helsingfors

Nationalbiblioteket

- Schalinska samlingen, NB Coll. 309
309.7 Zacharias Topelius–Sofia och Lars Wilhelm Schalin 23/7 1869
Zacharias Topelius arkiv (Topeliussamlingen), NB Coll. 244
244.2 Sofi Almquist–Zacharias Topelius 12/4 1890
Sofi Almquist–Zacharias Topelius 30/12 1890
244.27 Julius Humble–Zacharias Topelius 30/10 1871
Julius Humble–Zacharias Topelius 14/6 1872
244.70 Zacharias Topelius–Sofi Almquist 22/4 1890
Zacharias Topelius–Sofi Almquist 13/8 1890
244.106 Litterära handskrifter. VI.
244.107 Litterära handskrifter. VII.
244.108 *Tal vid Sedmigradskys småbarnsskolas 25-årsjubileum d. 15 Dec. 1884*,
s. 131–136
244.151 *Ohyflade Koncepter*
244.152 *Ungskogen*
244.166 *Vild skog. II.*
244.169 *Blåbär*
244.176 Dikter och visor
244.178 Diverse
244.198 Zacharias Topelius–Emilie Topelius 13/2 1868

Stockholm

Bonnierarkivet

- Renskrifter av annan hand
Albert Bonnier–G. W. Edlund 19/2 1880, kopiebreve

Kungliga biblioteket

- Wetterberghska brevsamlingen, EP. W. 16: 1–4, vol. 3, 1860–1884
Zacharias Topelius–C. A. Wetterbergh 1/1 1866
Zacharias Topelius–C. A. Wetterberg 24/12 1866
Zacharias Topelius–C. A. Wetterbergh 10/11 1871

Elektroniska resurser

- Bibeln, <http://www.bibeln.se>
Dramatens arkiv, Rollboken, <https://www.dramaten.se/medverkande/rollboken/>
Dramawebben, <http://www.dramawebben.se/>
FILI/ SKS, Finlands litteratur i översättning, <https://fili.fi/>

Finlands svenska folkdiktning, <https://folkdiktning.sls.fi/#/home>
Google Books, <https://books.google.fi>
Göteborgs universitetsbibliotek, <https://gupea.ub.gu.se/handle/2077/30573>
H. C. Andersen Centret, <https://andersen.sdu.dk/>
Ingmar Bergmans arkiv, <http://www.ingmarbergmanarchives.se>
ILONA, den finländska teaterns informationsbank, <http://ilona.tinfo.fi/>
Julkaisuarkestropalvelu Doria, <https://www.doria.fi/>
Kungliga Operans digitala arkiv, <https://arkivet.operan.se/repertoar/>
LIBRIS, <http://libris.kb.se>
Litteraturbanken, <https://litteraturbanken.se>
Ludvig Holbergs Skrifter, <http://holbergsskrifter.dk>
Musikverket, databas över arkiv, föremål och föreställningar, <http://calmview.musikverket.se/CalmView/>, Katalog för teaterlitteratur och dramatik till 1995, <https://digilellky.musikverket.se/DigiBeijer/DigiBeijer.php>, Svenskt visarkiv, <http://musikverket.se/svensktvisarkiv/>
Märchenlexikon, edition amalia, <http://www.maerchenlexikon.de>
Nationalbibliotekets digitala samlingar, <https://digi.kansalliskirjasto.fi>
Nationalencyklopedin, <https://www.ne.se>
Ordbok över Finlands svenska folkmål, <http://urn.fi/URN:NBN:fi:kotus-201330>, <http://kaino.kotus.fi/fo/>
Project Runeberg, <http://runeberg.org>
Stora finsk-svenska ordboken, <http://finsk-svenska.svenska.gu.se>
Svenska Akademiens ordbok, <https://www.saob.se>
Svenska Akademiens ordböcker, <https://svenska.se>
Topelius, Zacharias, *Maamme kirja. Digitaalinen editio*, maammekirja.fi
Uppslagsverket Finland, <http://www.uppslagsverket.fi>
Zacharias Topelius Skrifter, <http://topelius.sls.fi>

Litteratur

Aejmelaeus, Salme, *Moraalin kukkia ja pörröisiä veitikoita. Suomenruotsalaisia satukirjailijoita 1847–1939*, Tampere: Suomen Nuorisokirjallisuuden Instituutti 1996
Aftonbladet, »Skrifter för barn och ungdom» 23/12 1865
Aftonbladet, »Jul-litteratur» 19/12 1866
Aftonbladet, »Jul-Litteratur. III» 19/12 1867
Aftonbladet, »Bercos krönika» 22/2 1937
Afzelius, Arvid August, *Swenska Folkets Sago-Häfder eller Fäderneslandets Historia, sådan hon lefwat och till en del ännu lefwer i Sägner, Folksånger och andra Minnesmärken. Fjerde delen, Katholska Tiden, från 1200–1363, Andra förbättrade Upplagan*, Stockholm: Zacharias Haeggström 1854
Almqvist, Sofi (utg.), *Barnens andra läsebok*, Stockholm: P. A. Norstedt & Söner 1877
Almqvist, Sofi (utg.), *Barnens första läsebok*, Stockholm: P. A. Norstedt & Söner 1884
Almqvist, Sofi (utg.), *Läsebok för småskolan*, Stockholm: P. A. Norstedt & Söner 1888
Almqvist, C. J. L., *Samlade verk* 18. *Amorina eller Historien om de Fyra*, red. Bertil Romberg, Stockholm: Svenska Vitterhetssamfundet 2000
Andersen, Hans Christian, *Eventyr, fortalte for Børn. Første Samling. Første Hefte*, København: C. A. Reitzel 1835

- Andersen, Hans Christian, »Sommerfuglen», *Folkekalender for Danmark 1861 1860*, s. 95–97
- Andersson, Håkan, »Aliquid in omnibus, nihil in toto – Z. Topelius på barrikaderna i 1860-talets skoldiskussion», *Taru ja totuus – Saga och sanning*, red. Elina Pöykkö och Märtha Norrback, Helsingfors: Topeliussällskapet 2008, s. 38–50
- Andersson, Håkan, »Inledning», *Naturens Bok och Boken om Vårt Land*, ZTS XVII, utg. Magnus Nylund under medverkan av Håkan Andersson, Pia Forssell och Henrik Knif, SLS 816, 2017, s. XI–LXXVI
- Apo, Satu, »Topeliuksen Ruususen eurooppalaiset juuret», *Topelius elää – Topelius lever*, red. Satu Apo och Märtha Norrback, Jyväskylä: Atena 2005, s. 139–184
- Arndt, E. M., »Klas Avenstaken», *Märchen und Jugenderinnerungen*, Erster Theil, In der Realschulbuchhandlung, Berlin 1818, s. 61–123
- Atterbom, P. D. A., *Lycksalighetens ö. Sagospel i fem äfventyr. Förra Afdelningen*, Upsala: Palmblad och c. 1824
- Atterbom, P. D. A., »Fågel Blå», *Samlade dikter. Tredje bandet*, Örebro: N. M. Lindh 1858
- Barbul, Minodora, Demarcsek, Ramona and Ligia Tomoiaga, *From Francis Bacon to William Golding. Utopias and Dystopias of Today and of Yore*, Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing 2012
- Barnens Jul 1894–1895*
- Bellman, Carl Michael, *Fredmans sånger*, Stockholm: Anders Zetterberg 1791
- Bellman, Carl Michael, *Fredmans epistlar. Text- och melodihistorisk utgåva med musiken i reproduktion efter originaltrycket. 1. Texten*, textred. Gunnar Hillbom, melodired. James Massengale, Stockholm: Norstedts 1990
- Berg, Fridtjuv, »Våra barns skald», *Svensk Läraretidning. Veckoblad för Folkundervisningen*, årg. 15, 1896, s. 525 ff.
- Berg, Fridtjuv (red.), *Svenska folksagor. Berättade för barn*, Läsning för barn- och ungdom i hem och skola, Barnbiblioteket Saga 1., Stockholm: Svensk läraretidnings förlag 1899
- [Bergbom, Kaarlo] K. B., »Kotimaan kirjallisuus», *Kirjallinen Kuukauslehti* 1867:1, s. 21 f.
- Bergman, Irja, »Koivu ja tähti – monikerroksinen satu», *Taru ja totuus – Saga och sanning*, red. Elina Pöykkö och Märtha Norrback, Helsingfors: Topeliussällskapet 2008, s. 166–171
- Bergroth, Hugo, *Finlandssvenska. Handledning till undvikande av provinsialismer i tal och skrift*, Helsingfors: Schildts 1917
- Bergroth, Kersti, »Lukekaa Topeliusta!», *Katseita maailmaan. Pieniä esseitä*, Helsinki: Otava 1950, s. 70–75
- [Berndtson, Fredrik], »Litteratur.», *Morgonbladet* 10/2 1848
- [Berndtson, Fredrik], »Literatur.», *Morgonbladet* 1/3 1849
- Bibeln eller den Heliga Skrift*, innehållande Gamla och Nya Testamentets canoniska böcker, London: Brittiska och utländska Bibel-sällskapet 1883
- Björling, Gunnar, *Skrifter 1*, red. Anders Olsson, Norrköping: Erikssons förlag 1995
- Blanche, August, »1846 och 1946. Feeriskt lustspel i två akter och fyra tablåer med Kupletter, Chörer och Melodramer af Aug. Blanche», *Theaterstycken af Aug. Blanche VIII*, Stockholm: Bonniers 1847
- Born, Elsa von, *Fruentimmersföreningen i Helsingfors r.f. 100 år*, Helsingfors 1948
- Boyce, Charles, *Shakespeare A to Z. The Essential Reference to His Plays, His Poems, His Life and Times, and More*, ed. David White, foreword: Terry Hands, New York: Facts on File 1990
- Bremer, Fredrika, *Hertha, eller En själs historia. Teckning ur det verkliga lifvet*, Stockholm: Bonniers 1856

- Bremer, Fredrika, *En dagbok*, utg. med inledning och kommentarer av Maria Wahlström, Svenska författare. Ny serie 1100–729X, Stockholm: Svenska Vitterhetssamfundet 2009
- Brunken, Otto (red. et. al.), *Handbuch zur Kinder- und Jugendliteratur. Von 1850 bis 1900*, Stuttgart: J. B. Metzler 2008
- Bäckman, Wilhelm, *Gräsparfvens berättelser för tuppen på tornspiran*, Stockholm: J. L. Brun-
din 1849
- Böök, Fredrik, *Nasreddin Hodscha. Turkiska sagor och skämthistorier*, återgivna och inled-
da av Fredrik Böök med teckningar av Gunnar Lindvall, Stockholm: Norstedts 1928
- Collan, K. (utg.), *Poetisk läsebok för Finlands ungdom*, Helsingfors: Edlunds 1864
- Colomba, *Dagens Nyheter* 22/12 1934
- Conrad, JoAnn, »Encountering Otherness in the Geographical Imaginary Lapland Jour-
neys in Early Swedish Children's Books», *The Arctic in Literature for Children and
Young Adults*, ed. Heidi Hansson, Maria Lindgren Leavenworth and Anka Ryall, New
York: Routledge, s. 107–121
- Dagens Nyheter*, »Ungdoms- och barnböcker» 14/12 1891
- Dagens Nyheter*, »Böcker för barn och ungdom. I.» 17/12 1896
- Dahlberg, Ragnar, »Topelius' sommarliv på Hermansö», *Finsk tidskrift* 1932:1, s. 279–299
- Dahlgren, C. F., *Samlade arbeten af Carl Fredrik Dahlgren. Utgifne efter författarens död* II,
Stockholm: S. Magnus 1847
- Dalin, A. F., *Ordbok öfver svenska språket* I–II, Stockholm 1850, 1853; även elektroniskt:
<https://spraakbanken.gu.se/swe/resurs/dalin>
- Danielsson, Tage, *Sagor för barn över 18 år*, med teckningar av Per Åhlin, Stockholm:
Wahlström & Widstrand 1964
- [Defoe, Daniel], *The Life and Strange Surprizing Adventures of Robinson Crusoe, Of York,
Mariner: Who lived Eight and Twenty Years, all alone in an un-inhabited Island on the
Coast of America, near the Mouth of the Great River of Oroonoke [...]* Written by Him-
self, London 1719, <https://www.bl.uk/collection-items/first-edition-of-daniel-defoes-robinson-crusoe-1719>
- Druker, Elina, »Miniatyren i barnlitteraturen», *I litteraturens underland. Festskrift till
Boel Westin*, red. Maria Andersson, Elina Druker och Kristin Hallberg, Skrifter ut-
givna av Svenska barnboksinstitutet 113, Stockholm, och Göteborg: Makadam för-
lag 2011, s. 17–27
- Edström, Vivi, *Astrid Lindgren och sagans makt*, Skrifter utgivna av Svenska barnboks-
institutet 62, Stockholm: Rabén & Sjögren 1997
- Ekelund, Erik, »Topelius och hans samtid», *Finlands litteraturhistoria 2. Från Åbo brand
till sekelskiftet*, Helsingfors: Söderströms 1969, s. 174–211
- Ekrem, Carola, *Lev lycklig, glöm ej mig! Minnesböckernas historia*, SSLS 644, Helsingfors:
SLS, och Stockholm: Atlantis 2002
- Eos* 1854–1862
- Espeland, Gard, »Topelius ja Norsk Barneblad», *Onnimanni* 1998:2, s. 25 ff.
- Estlander, Bernhard, »Topelius som historiker. Studier och reflexioner», *Zacharias Tope-
lius Hundraårsminne*, SSLS 137, Helsingfors 1918, s. 115–147
- Eugénie, *Bilder ur djurens lif för skolan och hemmet. Samlade och utgifna af E. Med 26 plan-
scher*, Stockholm 1883
- Fagerholm, Monika, »Gäddan i katsan. Elgskyttnarne och mannens domesticering», HLS
67, Helsingfors 1992, s. [101]–117
- Farbror Paulus, »Jullovsnöje hos farbror Topelius.», *Dagens Nyheter* 29/12 1926
- Finland* 1892

- Forsgård, Nils Erik, *I det femte inseglets tecken. En studie i den åldrande Zacharias Topelius livs- och historiefilosofi*, diss., SSLS 616, Helsingfors 1998
- Forsgård, Nils Erik, »Topelius, Orienten och islam», HLS 73, utg. John Strömberg, SSLS 614, Helsingfors 1998, s. 143–156
- Forsgård, Nils Erik, »Utopisten Topelius», *Finlands svenska litteraturhistoria. Första delen: Åren 1400–1900*, utg. Johan Wrede, Helsingfors: SLS, och Stockholm: Atlantis 1999, s. 331–336
- Forssell, Pia, »Inledning», Zacharias Topelius, *Noveller*, utg. Pia Forssell, ZTS IV, SSLS 770, Helsingfors: SLS, och Stockholm: Atlantis 2012, s. IX–LIII, <http://urn.fi/URN:NBN:fi:sls-3981-1403530137110>
- Forssell, Pia, »Inledning», Zacharias Topelius, *Fältskärens berättelser*, utg. Sebastian Köhler och Anna Movall under medverkan av Pia Forssell, ZTS VII, SSLS 826, Helsingfors: SLS 2018, s. LII–LXIII, <http://urn.fi/URN:NBN:fi:sls-6616-1525325813>
- Forssell, Pia, »Ramberättelser och samband i Topelius prosa», *Författaren Topelius – med historien mot strömmen*, SSLS 828, Helsingfors: SLS, och Stockholm: Appell 2019, s. [149]–180
- Franzén, Frans Michael, *Skaldestycken. Första bandet*, Örebro: Lindh 1824, <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fd2014-00006064>
- Franzén, Frans Michael, *Skaldestycken. Fjerde bandet*, Örebro: Lindh 1832, <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fd2010-000000037>
- Franzén, Frans Michael, *Samlade dikter. Första bandet*, Örebro: Lindh 1867, <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fd2010-00003190>
- Fröbel, Friedrich, *Die Menschengenerziehung, die Erziehungs-, Unterrichts- und Lehrkunst*, Erster Band, Keilhau und Leipzig: Verlag der allgemeinen deutschen Erziehungsanstalt 1826
- Furuland, Lars och Mary Ørvig, *Ord och bilder för barn och ungdom I. Barnlitteraturen: historik, kommentarer, texturval*, Stockholm: Rabén & Sjögren 1990
- Förslag till Svensk psalmbok för de evangelisk-lutherska församlingarna i Storfurstendömet Finland revideradt 1868*, Helsingfors 1869
- Gamle herrn och hans skola*, Helsingfors: Stiftelsen Sedmigradsky 1968
- Grandell, Jens, »Inledning», Zacharias Topelius, *Föreläsningar i geografi och historia*, utg. Jens Grandell, ZTS XV, Helsingfors 2017, <http://urn.fi/URN:NBN:fi:sls-6549-1508154916>
- Grandell, Jens, »Den Andre på egen mark. Zacharias Topelius, Finlands folk och samerna», *Författaren Topelius – med historien mot strömmen*, SSLS 828, Helsingfors: SLS, och Stockholm: Appell 2019, s. [265]–287
- Grimm, Jacob und Wilhelm Grimm, *Kinder- und Hausmärchen*, Berlin: Realschulbuchhandlung und Göttingen: Verlag der Dieterichschen Buchhandlung 1812–1858
- Gullström-Portin, Susanne, »Eos. Finlands första barntidning 1854–1866», *Pro gradu-avhandling, litteraturvetenskap*, Åbo: Åbo Akademi 1984
- Gustafsson, Ulrika, *Min ljusa stad. Sally Salminen, livet och litteraturen*, Stockholm: Appell, och Helsingfors: Svenska litteratursällskapet 2019
- Gödecke, P. A., *Sagan om Ragnar Lodbrok och hans söner*, med teckningar af A. Malmström, Stockholm: P. A. Norstedt & Söner 1880
- [Gödecke, P. A.], »Litteraturtidning», *Aftonbladet* 14/12 1880
- Göteborgs-Posten*, »Från Konstverlden. Nytt sagospel av Zacharias Topelius.» 9/5 1894
- H. A. R., »Litteratur. Böcker för barn och ungdom. II», *Svenska Dagbladet* 19/12 1891
- Haapala, Vesa, »Metsän turvaajat. Luonto ja sen suojelu Zacharias Topeliuksen satudraamassa 'Tapijon ukko'», *Tapijon tarhoista turkistarhoille. Luonto suomalaisessa lasten- ja nuortenkirjallisuudessa*, toim. Maria Laakso, Toni Lahtinen ja Päivi Heikkilä-Halttunen, Helsinki: SKS 2011, s. 76–89

- Halttunen-Salosaari, Elina, »Kaarina Laurent Topelius-tutkijana», *Onnimanni* 1991:1, s. 40–43
- Hazelius, Artur (utg.), *Fosterländsk Läsning för Barn och ungdom*, Stockholm: Norstedts 1868
- Helander, Karin, »Sagospelstraditionen och Anna Maria Roos *Arabia land*», *I litteraturens underland. Festskrift till Boel Westin*, red. Maria Andersson, Elina Druker och Kristin Hallberg, Skrifter utgivna av Svenska barnboksinstitutet 113, Stockholm, och Göteborg: Makadam förlag 2011, s. 200–211
- Helander, Karin, *Från sagospel till barntragedi. Pedagogik, förströelse och konst i 1900-talets svenska barnteater*, Skrifter utgivna av Svenska barnboksinstitutet 65, Stockholm: Carlssons 1998
- Helander, Karin, »Barnsyn och barndomsgestaltning – nedslag i den tidiga barndramatiken» 2012, www.dramawebben.se (hämtad 14/4 2020)
- Helander, Karin, »Barn i dramatiken, på scenen och i publiken», *I avantgardets skugga. Brytpunkter och kontinuitet i svensk teater kring 1900*, red. Rikard Hoogland, LIR.skrifter 8 2019, s. 47–73
- Hellman, Ben, *Fairy Tales and True Stories. The History of Russian Literature for Children and Young People (1574–2010)*, Leiden: Brill 2013
- Hellsing, Lennart, *Krakel Spektakelboken*, Stockholm: Rabén & Sjögren 1959
- Hellsing, Lennart, »När den svenska barnboken trampade ur barnskorna», *Författarnas litteraturhistoria* 2, red. Lars Ardelius och Gunnar Rydström, Stockholm: Författarförlaget 1978, s. [321]–327
- Hellsing, Lennart, »Barnlyrikens rötter», *Vällingsäck och sommarvind*, red. Vivi Edström och Märta Netterstad, Malmö: Liber 1987, s. 108–123
- Helsingfors Dagblad, »Litteratur. 1.» 24/12 1866
- Helsingfors Tidningar, »Theater» 16/7 1859
- Herberts, Carola och Clas Zilliacus, »Inledning», *Ljungblommor*, utg. Carola Herberts under medverkan av Clas Zilliacus, ZTS I, SLS 742, Helsingfors: SLS, och Stockholm: Atlantis 2010, s. XVII–LXVII, <http://urn.fi/URN:NBN:fi:sls-3795-1403178433010>
- Herberts, Carola, »Inledning», *Brev. Zacharias Topelius korrespondens med förlag och översättare*, utg. Carola Herberts, ZTS XX:1, SLS 835:1, Helsingfors: SLS 2015, <http://urn.fi/URN:NBN:fi:sls-5817-1432660576280>
- Hoffman, E. T. A., *Det främmande barnet*, i översättning av Barbara Knochenhauer, Skrifter utgivna av Svenska barnboksinstitutet 104, Stockholm 2008, <http://docplayer.se/65708-E-t-a-hoffmann-i-oversattning-av-skrifter-utgivna-av-svenska-barnboks-institutet-nr-104.html> (hämtad 24/11 2020)
- Hoffman, Heinrich, *Julbocken eller (Den svenska Drummelpetter). Lustiga historier och roliga bilder*, Åbo: J. W. Lilljas förlag, inbunden i Stockholm: A. Bonniers Förlag 1849
- Holberg, Ludvig, *Jeppe paa Bierget*, LHS 2.10, <http://holbergsskrifter.dk>, s. M9
- Holm, Pelle, *Bevingade ord och andra stående uttryck och benämningar*, 5 uppl., Stockholm: Bonniers 1955
- Holmström, Edith och Margit von Willebrand-Holmérus, *Franz Fredric Sedmigradsky (1783–1855) och hans skola*, Helsingfors 1933
- Holopainen, Reeta (et al.), »Johdanto», *Zacharias Topelius, Maamme kirja. Digitaalinen editio*, toim. Reeta Holopainen, Sakari Katjamäki ja Ossi Kokko, 2018, www.maammekirja.fi
- Hufvudstadsbladet, »Julbref» 23/12 1871

- Huhtala, Paula, »Topeliuksen 'Pikku Matin' eri versiosta», *Matkalla kielestä kieleen. Juhla-kirja Rune Ingon 60-vuotispäiväksi*, toim. Antero Niemikorpi, Vaasa: Universitas Wasa-ensis 1998
- Huhtala, Paula, »Jämförelser mellan olika översättningar av Topelius saga 'Pikku Matti'», *Översättning och tolkning. Rapport från ASLA:s höstsymposium Stockholm 5–6 november 1998*, Association suédoise de linguistique appliquée (ASLA) 12 2000
- Huldén, Lena, »Zachris Topelius och entomologin», *Källan* 1998:2, s. 36–44
- Humble, Julius, *Vår tids ungdomsläsning, hennes inflytande och riktiga ledning*, Stockholm: Jos. Seligmanns Förlag 1871
- Häggman, Ann-Mari, »Topelius och barnens visor», *Källan* 1998:2, s. 18–27
- Ilmarinen, »Ulkomailta» [– Charles Georg Gordon ...] 14/2 1885
- J–z, »Barn- och ungdomslitteratur. II.», *Göteborgs Handels- och Sjöfarts-tidning* 11/12 1896
- Jaakkola, Pasi, *Topeliaaninen usko – Kirjailija Sakari Topelius uskontokasvattajana*, diss., Topelius-seura 2011
- »Jakten på den försvunna solen» [dramabearbetning av Z. Topelius »Sampo Lappelill»], <https://finskanu.se/jakten-pa-den-forsvunna-solen/> (hämtad 9/11 2020)
- Jansson, Torkel, »Runeberg och svenskheten i Sverige – svenskheten i Sverige och Runeberg», *HLS* 79, Helsingfors 2004, s. 345–363
- Jansson, Tove, *Bildhuggarens dotter*, Helsingfors: Schildts 1968
- Jantunen, Timo, *Satu kasvattaa. Topeliuksen sadut ja kasvatusajattelu*, Jyväskylä: PS-kustannus 2000
- Jantunen, Timo, »Topeliuksen kasvatusajattelu ja sen soveltaminen tänään», *Taru ja totuus – Saga och sanning*, red. Elina Pöykkö och Märtha Norrback, Helsingfors: Topeliussällskapet 2008, s. 51–78
- Jantunen, Timo, *Myötätunto ja viisaus Topeliuksen ajattelussa*, Helsinki: Basam Books 2019
- Jonasson, Maren, »Inte vilken 'karamatti' som helst: om hur en kringresande släkt slog rot i vårt språk», *Kommunicerande konsumtion. Kringvandrande försäljare och kulturmöten i Finland 1800–1940*, 2019, <https://blogs2.abo.fi/kommunicerandekonsumtion/2019/03/03/inte-vilken-karamatti-som-helst-om-hur-en-kringresande-slakt-slog-rot-i-vart-sprak/> (hämtad 16/4 2019)
- Julhelsning* 1888, 1890, 1892
- Jultomten* 1891, 1893–1895
- k., »Topelius på Södermalms teater.», *Stockholms Dagblad* 28/12 1921
- Kalewala taikka Wanhoja Karjalan Runoja Suomen kansan muinosista ajoista*, julk. Elias Lönnrot, SKST 2, Helsinki 1835
- Kalevala. Sednare Delen*, övers. M. A. Castrén, Helsingfors: J. Simelii enka 1841
- Kalevala*, 2 painos, Uuden Kalevalan 1. laitos, julk. Elias Lönnrot, SKST 14, Helsinki 1849
- Kalmar*, »Ett och annat från Boklådan» 13/12 1871
- Kanteletar taikka Suomen Kansan Wanhoja Lauluja ja Wirsii*, julk. Elias Lönnrot, SKST 3, Helsinki 1840
- Karilas, Tauno, »Z. Topelius. Suomen suuri satusetä», *Robinsonista Muumipeikkoon. Viisi kymmentä nuortenkertojaa*, Porvoo: WSOY 1962, s. 56–62
- Karl, »Helsingforsbref», *Helsingfors Dagblad* 24/9 1862
- Kirschner, Suzanne R., *The Religious and Romantic Origins of Psychoanalysis. Individuation and Integration in Post-Freudian Theory*, Cambridge: Cambridge University Press 1996
- Kirstinä, Leena, »Kertojan ja suomentajan vallassa. Sakari Topeliuksen *Kaatonut joulu-kuusi*», *Halkeamia. Tutkielmia lukijasta tekstin rakenteissa*, Tietolipas 111, Helsinki: SKS 1988, s. 11–20

- Kirstinä, Leena, »Vattumato olemisen suuressa ketjussa. Zacharias Topelius eläinten suojelijana», *Tapion tarhoista turkistarhoille. Luonto suomalaisessa lasten- ja nuortenkirjallisuudessa*, toim. Maria Laakso, Toni Lahtinen ja Päivi Heikkilä-Halttunen, Helsinki: SKS 2011, s. 55–62
- Kirstinä, Leena, »Zacharias Topeliuksen *Luonnonkirja*. Miksi ja miten maailma on», *Tapion tarhoista turkistarhoille. Luonto suomalaisessa lasten- ja nuortenkirjallisuudessa*, toim. Maria Laakso, Toni Lahtinen ja Päivi Heikkilä-Halttunen, Helsinki: SKS 2011, s. 42–54
- Klingberg, Göte, *Svensk barn- och ungdomslitteratur 1591–1839. En pedagogikhistorisk och bibliografisk översikt*, diss., Stockholm: Natur & Kultur 1964
- Klingberg, Göte, *Sekelskiftets barnbokssyn och Barnbiblioteket Saga*, Stockholm: Svensk läraretidnings förlag 1966
- Klingberg, Göte, *Den tidiga barnboken i Sverige. Litterära strömningar, marknad, bildproduktion*, Skrifter utgivna av Svenska barnboksinstitutet 64, Stockholm: Natur & Kultur 1998
- Klinge, Matti, »Varför skrev Universitets rektor sagor?», *SFV-kalendern 1991*, årg. 105, Helsingfors: Svenska folkskolans vänner 1991, s. 7–12
- Klinge, Matti, *Finlands blåvita färger*, Helsingfors: Schildts 1988
- Klinge, Matti, *Idyll och hot. Zacharias Topelius – hans politik och idéer*, övers. Nils Erik Forsgård, Stockholm: Atlantis, och Helsingfors: Söderströms 2000
- Klinge, Matti, »Topelius, Zacharias (1818–1898)», BLF 2, 2007, <http://urn.fi/URN:NBN:fi:sls-4599-1416928957205>
- Knapas, Rainer, »Inledning», Zacharias Topelius, *Finland i 19de seklet*, utg. Katarina Pihlflyckt, ZTS XIV, SSLS 837, 2019, <http://urn.fi/URN:NBN:fi:sls-9000-1550473610>
- Koponen, Jari, *Topelius ja tulevaisuus. Simeon Levis resa i Finland*, Helsinki: Yliopistopaino 1998
- Kuivasmäki, Riitta, *Siiwollisuuden tuntoa ja ylewätä kauneuden mieltä. Suomenkielinen nuorisokirjallisuus 1851–1899*, diss., Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto 1990/1993
- Kurki-Suonio, Sirkka, »Topeliuksen aika», *Suomen kirjallisuus VIII. Kirjallisuuden lajeja*, Helsinki: SKS ja Otava 1970, s. 328–332
- Kümmerling-Meibauer, Bettina, »Images of childhood in Romantic children's literature», *Romantic Prose Fiction*, ed. Gerald Gillespie, Manfred Engel and Bernard Dieterle, Amsterdam: Benjamins 2008, pp. 183–203
- Kåreland, Lena, *Gurli Linders barnbokskritik. Med en inledning om den svenska barnbokskritikens framväxt*, Stockholm: Bonniers 1977
- Kåreland, Lena, *Möte med barnboken. Linjer och utveckling i svensk barn- och ungdomslitteratur*, Skrifter utgivna av svenska barnboksinstitutet 50, Stockholm: Natur & Kultur 1994
- Kåreland, Lena, »Barnlitteraturens utveckling i Sverige», <https://litteraturbanken.se> 2008, s. 1–10 (hämtad 3/9 2020)
- Lagerlöf, Selma, *Zachris Topelius. Utveckling och mognad*, Helsingfors: Schildts 1920
- Lagus, Ernst (utg.), *Nyländska folkvisor 3*, Nyland. Samlingar utgivna av nyländska afdelningen, Helsingfors 1900
- Lagus, Ernst, »Sagan om björken och stjärnan», *Zacharias Topelius hundraårsminne. Festskrift den 14 januari 1918*, SSLS CXXXVII, Helsingfors 1918, s. [270]–287
- Lahtinen, Toni, »Sampon matka koukojen kotoon. Erämaan merkityksistä Zacharias Topeliuksen sadussa 'Sampo Lappalainen'», *Tapion tarhoista turkistarhoille. Luonto suomalaisessa lasten- ja nuortenkirjallisuudessa*, toim. Maria Laakso, Toni Lahtinen ja Päivi Heikkilä-Halttunen, Helsinki: SKS 2011, s. 63–75

- Lahtinen, Toni, »Arctic Wilderness in Zachris Topelius's Fairy Tale 'Sampo Lappelill'», *The Arctic in Literature for Children and Young Adults*, ed. Heidi Hansson, Maria Lindgren Leavenworth and Anka Ryall, New York: Routledge 2020, pp. 178–188
- Laitinen, Kai, *Finlands litteratur*, övers. Kerstin Lindqvist och Thomas Warburton, [Helsingfors:] Söderströms 1988
- Landahl, Joakim, *Politik & pedagogik. En biografi över Fridtjuf Berg*, Stockholm: Lärarstiftelsen 2016
- Lang, Andrew, *The Lilac Fairy Book*, New York, London, Bombay and Calcutta: Longmans, Green and Co. 1910
- Lappalainen, Päivi, »Child figures in *Läsning för barn* by Zacharias Topelius», *Childhood, Literature and Science. Fragile Subjects*, ed. Jutta Ahlbeck et. al., London: Routledge 2018, pp. 23–34
- Laukka, Maria, »Suomalaisen lastenkirjankuvituksen kehitys», *Pieni suuri maailma. Suomalaisen lasten- ja nuortenkirjallisuuden historia*, toim. Liisi Huhtala et. al., Helsinki: Tammi 2003, s. 89–136
- Laurent, Kaarina, *Topelius saturunoilijana*, Helsinki: [Werner Söderström] 1947
- Laurila-Hellman, Erja och Ben Hellman, »Receptionen av Zacharias Topelius verk i Ryssland före 1917», *Författaren Topelius – med historien mot strömmen*, SSLS 828, Helsingfors: SLS, och Stockholm: Appell 2019, s. [395]–423
- Leffler, Yvonne, »Zacharias Topelius i världen – verken i översättning», *Författaren Topelius – med historien mot strömmen*, SSLS 828, Helsingfors: SLS, och Stockholm: Appell 2019, s. [425]–452
- Lehtonen, Maija, »Barnlitteraturforskningen», *Barnboken i Finland förr och nu*, red. Maija Lehtonen och Marita Rajalin, Stockholm: Rabén & Sjögren 1984, s. 191–195
- Lehtonen, Maija och Marita Rajalin (utg.), *Barnboken i Finland förr och nu*, Stockholm: Rabén & Sjögren 1984
- Lehtonen, Maija, »Mammonan valta: eräs Topeliuksen teema», *Kirjallisuudentutkijain Seuran vuosikirja* 38, toim. Anna Makkonen, Helsinki: SKS 1985, s. 89–107
- Lehtonen, Maija, »'Tidens rätta väsende är evig ungdom.' Om tiden i Topelius' berättelser», *Humanismen som salt & styrka. Bilder & betraktelser tillägnade Harry Järv*, red. Louise Asklöf et al., Stockholm: Atlantis 1987, s. 365–375
- Lehtonen, Maija, »Intertextualitet i Topelius' berättelser», *HLS* 65, SSLS 560, Helsingfors 1990, s. [49]–79
- Lehtonen, Maija, »Vem skall barnet bedja för? Zachris Topelius dikt 'barnens bön för alla'», *Festskrift till Johan Wrede*, red. Magnus Pettersson, SSLS 594, Helsingfors 1995, s. 91–97
- Lehtonen, Maija, »'När man sover på rosor'», *Ord och några visor. Tillägnade Kurt Ziliacus 21.7.1997*, red. Marianne Blomqvist under medverkan av Maria Fremer, Meddelanden från Institutionen för nordiska språk och nordisk litteratur vid Helsingfors universitet, Helsingfors 1997, s. 159–162
- Lehtonen, Maija, »Topeli änglar», *Horisont* 45, 1998:2, s. 4–15
- Lehtonen, Maija, »Das Märchen im Märchen oder Das Bild des Märchenerzählers bei Topelius und einigen anderen Autoren», *Jahrbuch für finnisch-deutsche Literaturbeziehungen*, Mittelungen aus der Deutschen Bibliothek nr 22, hrsg. Hans Fromm, Maria-Liisa Nevala und Ingrid Schellbach-Kopra, Helsinki: Deutsche Bibliothek 2001, s. 153–161
- Lehtonen, Maija, *Aaveita ja enkeleitä, lapsia ja sankareita. Näkökulmia Topeliukseen*, Tampere: Suomen Nuorisokirjallisuuden Instituutti 2002

- Lehtonen, Maija, »Cirkusprinsessans förvandlingar. Topelius novell 'Lindanserskan'» HLS 78, red. Pia Forssell och John Strömberg, SSLS 650, Helsingfors 2003, s. 41–71
- Lehtonen, Maija, »Puoli vuosisataa lasten kirjailijana – Zacharias Topelius», *Pieni suuri maailma. Suomalaisen lasten- ja nuortenkirjallisuuden historia*, toim. Liisi Huhtala et al., Helsinki: Tammi 2003, s. 20–31
- Lehtonen, Maija, »Tytötkin kuin sokerikakku?», *Taru ja totuus – Saga och sanning*, red. Eli-na Pöykkö och Märtha Norrback, Helsingfors: Topeliussällskapet 2008, s. 172–186
- Lehtonen, Maija, »Deux images de la Laponie chez Z. Topelius», *L'Image du Sápmi. Études comparées. Textes réunis par Kajsa Andersson*, Humanistica Oerebroensia. Artes et linguae, Örebro: Örebro University 2009, pp. 500–521
- Lehtonen, Ulla, *Lastenkirjallisuus Suomessa 1543–1850*, Tampere: Suomen Nuorisokirjallisuuden Instituutin julkaisuja 1, 1981
- Lenngren, Anna Maria, »Grefvinnans besök», *Samlade skrifter af Anna Maria Lenn-gren II*, Svenska Vitterhetssamfundet, omtryck (faksimil) av 1 uppl. 1918, Stockholm 2000, s. 241–245
- Lindroth, Sten, *Svensk lärdomshistoria. Frihetstiden*, Stockholm: Norstedts 1978
- Lindskog, Gerda Helena, *Vid svenskhetens nordliga utposter. Om bilden av samerna i svensk barn- och ungdomslitteratur under 1900-talet*, Lund: BTJ Förlag 2005
- Lindvåg, Anita, *Möte med barnteatern*, Skrifter utgivna av svenska barnboksinstitutet 56, Stockholm: Liber Utbildning 1995
- Linnström, Hjalmar, *Svenskt boklexikon. Åren 1830–1865*, 2 uppl., Uppsala: Bokgillet 1961
- Loivamaa, Ismo, »Esipuhe», *Päivän Topelius*, toim. Ismo Loivamaa, Helsinki: BTJ Kir-jastopalvelu 1998, s. 7–12
- Lundström, Ernst, »Historik», *Svenska Fruntimmersskolan. Svenska Flicklyceet i Helsing-fors*. Festskrift utgiven till hundraårsjubileet november 1945, s. 13–334
- Lunelund-Grönroos, Birgit, *Zachris Topelius' tryckta skrifter. Bibliografisk förteckning*, SSLS 342, Helsingfors 1954
- Lunelund-Grönroos, Birgit, »Topelius sagor på utländska språk», HLS 31–32, SSLS 357, Helsingfors 1956, s. [375]–400
- Lütken, C. F., *Begynnelsgrunderna af zoologien eller djurrikets naturhistoria*, övers. J. E. Bergroth, 2 uppl., Helsingfors: Edlunds 1868
- Läsebok för folkskolan*, Stockholm: P. A. Norstedt & Söner 1868
- Lönnbeck, A. (utg.), *Poetisk läsebok för skolans lägre klasser*, Helsingfors: K. E. Holm 1892
- Lönnbeck, A. (utg.), *Poetisk läsebok för skolans högre klasser*, Helsingfors: K. E. Holm 1892
- Lönnqvist, Bo, »Topelius och julen. En litteraturantropologisk studie», *SFV-kalendern* 1991, årg. 105, Helsingfors: Svenska folkskolans vänner 1991, s. 13–28
- Lönnqvist, Bo, »Det endast förnimbara», *De andra och Det annorlunda*, Skrifter utgivna av Svenska folkskolans vänner, serie III, vol. 12, Helsingfors 1996, s. 105–115
- Maliniemi, Irja, »En motivkrets i 'Topelius' vaggvisor», HLS 37, SSLS 391, Helsingfors 1962, s. 115–129
- Manninen, Kerttu, »Valterin vauhdissa», *Päivän Topelius*, toim. Ismo Loivamaa, Hel-sinki: BTJ Kirjastopalvelu 1998, s. 19–24
- Meinander, Henrik, »Historikern som futurolog – Topelius och järnvägen», *Författaren Topelius – med historien mot strömmen*, SSLS 828, Helsingfors: SLS, och Stockholm: Appell 2019, s. [289]–305
- Morgonbladet*, »Litteratur.» 10/1 1872
- Mustonen, Eeva, »Topeliuksen lastenteatterikäsityksen kasvatukselliset vapauspyrki-mykset», *Taru ja totuus – Saga och sanning*, red. Elina Pöykkö och Märtha Norrback, Helsingfors: Topeliussällskapet 2008, s. 79–115

- Mäenpää, Jorma, *Sata vuotta sadun ja seikkailun mailla. Suomalaisen lasten- ja nuorisonkirjallisuuden vaiheita*, Helsinki: Osakeyhtiö Valistus 1958
- Mäkinen, Kirsti, *Topeliuksen lukemisia lapsille*, kuv. Risto Suomi, Helsinki: WSOY 2013
- Mäkinen, Kirsti, *Topeliuksen joulu. Satuja ja runoja*, kuv. Rudolf Koivu, Helsinki: WSOY 2015
- N. B., »Böcker för barn.», *Aftonbladet* 12/12 1891
- N. B., »Böcker för barn och u[n]gdom», *Aftonbladet* 18/12 1896
- Nikolajeva, Maria, *Barnbokens byggklossar*, Lund: Studentlitteratur 2004
- Nolin, Bertil, »Atterbom as Poet and Playwright», *A History of Swedish Literature* (Vol. 3 of *A History of Scandinavian Literatures*), ed. Lars G. Warme, trans. Yvonne Sandstrom, Lincoln and London: the University of Nebraska Press in cooperation with The American-Scandinavian Foundation 1996, pp. 171–175
- Nordisk familjebok. Konversationslexikon och realencyklopedi* 1–20, Stockholm: Expeditionen af Nordisk familjebok 1876–1899
- Nordisk familjebok. Konversationslexikon och realencyklopedi* 1–38, Ny, reviderad och rikt illustrerad upplaga, Stockholm: Nordisk familjeboks förlagsaktiebolag 1904–1926
- Nordlander, Johan, *Svenska barnvisor ock barnrim samlade ock ordnade af Johan Nordlander*, Nyare bidrag till kännedom om de svenska landsmålen ock svenskt folkli V., Stockholm: Samson & Wallin 1886
- Nordlinder, Eva, *Sekelskiftets svenska konstsaga och sagodiktaren Helena Nyblom*, diss., Skrif-ter utgivna av Svenska barnboksinstitutet 41, Stockholm: Bonniers juniorförlag 1991
- Nummi, Jyrki, *Jalon kansan parhaat voimat. Kansalliset kuvat ja Väinö Linnan romaanit Tuntematon sotilas ja Täällä Pohjantähden alla*, Porvoo: WSOY 1993
- Nya Dagligt Allehanda*, »Litteratur för barn och ungdom. 1.» 17/12 1884
- Nya Dagligt Allehanda*, »Konst- och litteraturnyheter» 7/5 1894
- Nya Pressen*, »Nytt sagospel av Zachrias Topelius» 3/5 1894
- Nya Trollsländan* 1885–1892
- Nyberg, Paul, »Selma Lagerlöf och Zachris Topelius. Föredrag vid Svenska Litteratursällskapets årshögtid den 5 februari 1946», HLS 23, SSLS 312, Helsingfors 1947, s. [399]–425
- Nyberg, Paul, *Zachris Topelius. En biografisk skildring*, Helsingfors: Söderströms 1949
- Nyblom, C. R., »Diverse», *Svensk litteratur-tidskrift* 1867, s. 506 ff.
- Orlov, Janina, »'Var glad som sparven kvittrar' – barnlitteraturen», *Finlands svenska litteraturhistoria. Första delen: Åren 1400–1900*, utg. Johan Wrede, Helsingfors: SLS, och Stockholm: Atlantis 1999, s. 339–350
- Orlov, Janina, »Tre gossar i snön och tiden. En betraktelse kring Walter, Lille Karl och Mumintrollet», *Kunskapens hugsvalelse. Litteraturvetenskapliga studier tillägnade Clas Zilliacus*, red. Michel Ekman och Roger Holmström, Åbo: Åbo Akademis förlag 2003, s. 67–79
- Paavolainen, Pentti, »Genre, samhälle, metateater – reflektioner över Topelius dramatik», *Författaren Topelius – med historien mot strömmen*, SSLS 828, Helsingfors: SLS, och Stockholm: Appell 2019, s. [181]–226
- Parente-Čapková, Viola, »A Domestic Other. The role of the Roma Literary Characters in the Process of Constructing Finnishness», *Multietnica* nr 33 2011, pp. 8–21
- Paulin, Lotta, »'Thet vnger lærer han gammal håller': strövtåg i den äldre barnlitteratu-rens historia», *Nordic Journal of ChildLit Aesthetics*, Vol. 2, 2011, s. 35–46, <https://doi.org/10.3402/blft.v2i0.5841> (hämtad 9/5 2020)
- Perrault, Charles, »Le petit Poucet», *Histoires ou contes du temps passé. Avec des moralités*, Paris: Chez Claude Barbin 1697, pp. 183–229

- Pihlflyckt, Katarina, »Inledning», Zacharias Topelius, *En resa i Finland*, utg. Katarina Pihlflyckt, ZTS XIII, SSLS 775, Helsingfors: SLS, och Stockholm: Atlantis 2013, s. VIII–XXVII, <http://urn.fi/URN:NBN:fi:sls-7229-1552035312>
- Pletsch, Oscar, *Smått folk. Elfva Teckningar af Oskar Pletsch. Skurne i träd af O. Sederholm*, [text av Z. Topelius], Helsingfors: Theodor Sederholm 1868
- Post- och Inrikes Tidningar*, »Böcker för barn och ungdom.» 18/12 1884
- Post- och Inrikes Tidningar*, »I bokhandeln.» 18/12 1891
- Praet, Stijn and Anna Kérchy (ed.), *The Fairy-Tale Vanguard. Literary Self-Consciousness in a Marvelous Genre*, Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing 2019
- Rajalin, Marita, »Finlandssvensk barnlitteratur före 1945», *Barnboken i Finland förr och nu*, Stockholm: Rabén & Sjögren 1984, s. 38–53
- Rajalin, Marita, »Det vida rummet. Om miljöerna i Zachris Topelius' böcker för barn», *Onnimanni* 2000:2, s. 18–25
- Rantala, Leif, »Spring min snälla ren på ryska», *Per Urales ad Orientem. Iter polyphonicum multilingue. Festskrift tillägnad Juha Janhunen på hans sextioårsdag den 12 februari 2012*, Suomalais-Ugrilaisen Seuran Toimituksia 264, Helsinki 2012, s. 309–318
- Rosenqvist, V. T., »De sedliga och religiösa idéerna i Z. Topelius' diktning för barn. Föredrag vid Svenska litteratursällskapets årsmöte den 5 februari 1899», *Förhandlingar och uppsatser* 13 1899, SSLS XLV, Helsingfors 1900, s. [1]–21
- Rossi, Paula, »Miten Pikku Matin kävikään?», *Topelius elää – Topelius lever*, red. Satu Apo och Märtha Norrback, Jyväskylä: Atena 2005, s. 127–138
- Rousseau, Jean-Jacques, *Émile eller Om uppfostran I*, inl. av Ronny Ambjörnsson, övers. av C. A. Fahlstedt, bearbetn. av Inga-Britt Hansson, Göteborg: Stegeland 1977 (–1978)
- Rousseau, Jean-Jacques, *Les Confessions*, Genève 1782, <https://archive.org/stream/lesconfessionsdoirousgoog/ref=ol#page/n4/mode/2up> (hämtad 6/11 2020)
- [Runeberg, J. L.], *Samlade skrifter av Johan Ludvig Runeberg I–XX*, Svenska författare utgivna av Svenska Vitterhetssamfundet XVI, Helsingfors: Svenska litteratursällskapet, och Stockholm: Svenska Vitterhetssamfundet 1933–2005
- I *Dikter I–III*, utg. Sven Rinman, SSLS 234, 1933
- III *Episka dikter*, utg. Gunnar Tideström, SSLS 329, 1950
- V *Fänrik Ståls sägner*, utg. Kerstin Nyqvist et. al., SSLS 459, 1974
- S. E., »Misswext-krönika.», *Helsingfors Tidningar* 22/1 1859
- Samola, Hanna, »Kasvikuvausten etiikka ja sukupuolittuneet kasvit Zacharias Topeliuksen saduissa», *Myötätunto ja viisaus Topeliuksen ajattelussa*, toim. Timo Jantunen, Helsinki: Basam Books 2019, s. 83–94
- Sandman Lilius, Irmelin, »Riket Topelien», *Författare om författare. 24 finlandssvenska författarporträtt*, red. Merete Mazzarella et. al., Helsingfors: Söderströms 1980, s. 28–37
- Sarlin, A. J., *Zacharias Topelius. Elämä ja toiminta*, Kansanvalistusseuran elämäkertoja 27, Helsinki: Kansanvalistusseura 1917
- Schalin, Zachris, »Om sagoberättaren Zachris Topelius», *Trollstaven* 1931, s. 6–9
- Schalin, Zachris, *Kuddnäs. Skalden Z. Topelius' forna hemgårds historia*, SSLS 251, Helsingfors 1935
- Schoolfield, Georg C., »Reflections on Z. Topelius' *The Birch and the Star*», *Negotiating Finnish Studies. Reflections of a Conference*, ed. Börje Vähämäki, *Journal of Finnish Studies*, Special Issue Vol. 1, nr 2, August 1997, pp. 11–26
- Schneider, Wolfgang (red.), *Kinder- und Jugendtheater in Schweden*, Kinder- und Jugendtheater der Welt 8, Tübingen: Gunter Narr Verlag 2003
- Selin, Bengt, »Tonttu-ukko, joka pelasti linnansa», 2017, <https://www.turku.fi/blogit/kulttuuriblogi/tonttu-ukko-joka-pelasti-linnansa> (hämtad 24/6 2020)

- Siegrids, Peter, »Zacharias Topelius in English Dress. An Introduction and Bibliography», Pro gradu-avhandling, engelska språket och litteraturen, Åbo: Åbo Akademi 1988
- Siegrids, Peter, »H. C. Andersen, Topelius och Aunt Judy», *Onnimanni* 1998:2, s. 38–42
Sländan 1895
- Smith, Karen M., *The Government of Childhood. Discourse, Power and Subjectivity*, New York: Palgrave Macmillan 2014
- Snellman, Paavo, *Zacharias Topelius kasvatustieteilijänä*, Esitelmä Suomalaisen Normaali-lyceen uuden talon vihkijäisjuhlassa lokakuun 28 p:nä 1905, Helsinki: Yrjö Weilin 1905
Snöflingan 1896
- Stadius, Uno, *Barnens skyddslingar*, Vasa: A-B Frams förlag 1925, <http://bibbild.abo.fi/smatryck/topelius5.pdf>
- Stockholms Dagblad*, »Böcker för barn och ungdom.» 23/12 1880
- Stockholms Dagblad*, »Literatur. Böcker för barn och ungdom» 18/11 1884
- Stockholms Dagblad*, »Teater och musik» 8/5 1894
- Styles, Morag, »Poetry for Children», ed. Sheila Ray and Peter Hunt, *International Companion Encyclopedia of Children's Literature*, London: Routledge 1996, pp. 187–202
- Ståhle, Carl Ivar, »Det nordiska rättstavningsmötet 1869 och hundra års svensk rättstavn-ning», *Språkvård* 1969:4, s. 2–12
- Suhonen, Pekka, »Tähtisilmän kuoppa», *Parnasso* 1983, s. 149–152
- Svensk bok-katalog för åren 1866–1875*, Stockholm 1878
- Svensk bok-katalog för åren 1876–1885*, Stockholm 1890
- Svenska fornsånger. Tredje Delen*, utg. Adolf Iwar Arwidsson, Stockholm: P. A. Norstedt & Söner 1842; faksimilutgåva SLS 795, Uppsala: Kungl. Gustav Adolfs Akademien för svensk folkkultur, och Helsingfors: SLS 2015
- Svensson, Sonja, »Den rare Zach. Topeliu's brevväxling med några rikssvenska barn», *Hufvudstadsbladet* 13/4 1980
- Svensson, Sonja, *Läsning för folkets barn. Folkskolans Barntidning och dess förlag 1892–1914*, diss., Skrifter utgivna av Svenska barnboksinstitutet 16, Stockholm 1983
- Svensson, Sonja, »'En barntidning utan ZT är som en kyrka utan prest!' Zacharias Topelius och nordiska barntidningar», *Taru ja totuus – Saga och sanning*, red. Elina Pöykkö och Märtha Norrback, Helsingfors: Topeliussällskapet 2008, s. 126–165
- Svensson, Sonja, »1800-talets 'farbror Sven' Zacharias Topelius för Sveriges barn», *I litteraturens underland. Festskrift till Boel Westin*, red. Maria Andersson, Elina Druker och Kristin Hallberg, Göteborg: Makadam förlag 2011, s. 185–199
- Svensson, Sonja, »Onkel Adams Linnea», *Onkel Adam. Författaren och gården*, red. Gunnel Mörtfors och Anita Löfgren Ek, Linköping: Östergötlands museum 2016, s. 72–83, <http://uu.diva-portal.org/smash/get/diva2:1052989/FULLTEXT01.pdf>
- Svensson, Sonja, *Barnavänner och skolkamrater. Svenska barn- och ungdomstidningar 1766–1900 sedda mot en internationell bakgrund*, Stockholm: Carlsson 2018
- Svensson, Sonja, »Zacharias Topelius för Sveriges barn», *Författaren Topelius – med historien mot strömmen*, SLS 828, Helsingfors: SLS, och Stockholm: Appell 2019, s. [373]–393
- Sveriges Ungdom. Tidskrift för skola och hem* 1884
- Sydsvenska Dagbladet Snällposten*, »Nytt sagospel af Zachris Topelius.» 7/5 1894
- Sylvia. *Djurskyddstidning för barn och ungdom*, red. Uno Stadius och Constance Ullner 1895
- Syvöja, Hannu, *Pieni kirja Topeliuksesta*, Tampere: Mediapinta 2017
- Söderlind, Ingrid och Kristina Engwall (red.), *Barndom och arbete*, Umeå: Boréa 2008
- Sörbring, Gunnar, »Lennart Helsing fick trolldiplom i barnens bibliotek», *Dagens Nyheter* 6/4 2009

- Tarkiainen, Kari, »Myhrberg, August Maximilian», BLF 2, 2007, <http://urn.fi/URN:NBN:fi:sls-5170-1416928957776>
- Tarkiainen, Viljo, »Topeliuksen suhde suomalaiseen kansanrunouteen», *Suomalainen Suomi* 3, Porvoo: WSOY 1918, s. 5–31
- Tavaststjerna, Karl. A., *Lille Karl. En gosses roman berättad för stora och små*, ill. Albert Engström, Stockholm: C. & E. Gernandts Förlags-Aktiebolag 1897
- Teater i Göteborg 1910–1975. II Repertoar*, Rapport från forskningsprojektet Dramatik på svenska scener 1910–1975, Umeå studies in the humanities 20:2, Umeå: Umeå universitet 1978
- Tegnér, Esaias, »Jätten Finn. Prolog», *Gerda*, Esaias Tegnér's Samlade Skrifter. Första bandet, utg. Carl Wilhelm Böttiger, Stockholm: C. E. Fritze 1847, s. 204–208
- Tengström, Jacob, *Läse-Öfning för Mina Barn*, Åbo 1795
- Tengström, Jacob, *Tidsfördrif För Mina Barn*, Åbo 1799
- Tieck, Ludwig, *Sämmtliche Werke* I, Paris: Tétot Frères 1837
- Tiitta, Allan, *Harmaakiven maa. Zacharias Topelius ja Suomen maantiede*, diss., Bidrag till kännedom av Finlands natur och folk 147, Helsinki: Suomen Tiedeseura 1994
- [Topelius, Zacharias], »Koito och Ämarik», *Helsingfors Tidningar* 8/3 1845
- Topelius, Z., *Sagor. Första samlingen*, Helsingfors: Gröndahl 1847
- Topelius, Z., *Sagor. Andra samlingen*, Helsingfors: Gröndahl 1848
- [Topelius, Zacharias], »Höstmörk[r]et», *Helsingfors Tidningar* 17/11 1849
- Topelius, Z., *Sagor. Tredje samlingen*, Helsingfors: Wasenius 1849
- [Topelius, Zacharias], »Bref om Saima Kanal och dess omgifningar. III.», *Helsingfors Tidningar* 16/8 1851
- Topelius, Z., *Sagor. Fjerde samlingen*, Helsingfors: Wasenius 1852
- [Topelius, Zacharias], »Eos, Tidskrift för Barn», *Helsingfors Tidningar* 10/12 1853
- [Topelius, Zacharias], *Barnträdgården. Små berättelser och dikter för den första ungdomsåldern*, Helsingfors: Wasenius 1853
- [Topelius, Zacharias], »Om läsning för barn» I–IV, *Helsingfors Tidningar* 7/11–19/12 1855
- [Topelius, Zacharias], »Huru doktor Frobel uppfostrade små barn», *Helsingfors Tidningar* 5/3 1856
- Topelius, Z., *Sagor. Första samlingen*, [2 uppl., reviderad], Helsingfors: Wasenius 1860
- [Topelius, Zacharias], »Helsingfors» [– Barnböcker till julen ...], *Helsingfors Tidningar* 20/12 1860
- Topelius, Zach., *Läsning för barn. Första boken. Lekar*, Stockholm: Bonniers 1865
- [Topelius, Zacharias] Z. T., »Fredrika Bremer», *Helsingfors Tidningar* 11/1 1866
- Topelius, Zach., *Läsning för barn. Andra boken. Visor och sagor*, Stockholm: Bonniers 1866
- Topelius, Zach., *Läsning för barn. Tredje boken. Visor och sagor*, Stockholm: Bonniers 1867
- [Topelius, Zacharias] Z. T., »Lifsfrågor och språkfrågor», *Tidskrift utgifven af Pedagogiska föreningen i Finland* 1867:2, s. 94–105
- [Topelius, Zacharias] Z. T., »Skolan och fäderneslandet», *Tidskrift utgifven af Pedagogiska föreningen i Finland* 1867:6, s. 353–363
- [Topelius, Zacharias] Z. T., »Om Majföreningarne», *Tidskrift utgifven af Pedagogiska föreningen i Finland* 1870:5, s. 287–293
- Topelius, Zach., *Läsning för barn. Fjerde boken*, Stockholm: Bonniers 1871
- Topelius, Z., *Läsning för barn. Fjerde boken*, Helsingfors: Edlunds 1871
- Topelius, Zach., *Läsning för barn. Första boken. Lekar*, 2 uppl., Stockholm: Bonniers 1872
- Topelius, Zach., *Läsning för barn. Andra boken. Visor och sagor*, 2 uppl., Stockholm: Bonniers 1872

- Topelius, Zach., *Läsning för barn. Tredje boken. Visor och sagor*, 2 uppl., Stockholm: Bonniers 1872
- [Topelius, Zacharias] Z. T., »Vår tids ungdomsläsning. Hennes inflytande och riktiga ledning af Julius Humble», *Tidskrift utgifven af Pedagogiska föreningen i Finland* 1872:1, s. 36–44
- [Topelius, Zacharias] Z. T., »Skolornas Morgontimmar», *Tidskrift utgifven af Pedagogiska föreningen i Finland* 1874:2, s. 77–87
- Topelius, Zacharias, *Tre gånger sju Visor och sju nya till ur »Läsning för barn»*, [tonsatta av Richard Norén], Stockholm: Elkan & Schildknecht 1875
- Topelius, Zach., *Läsning för barn. Första boken. Lekar*, 3 uppl., Stockholm: Bonniers 1877
- Topelius, Zach., *Läsning för barn. Andra boken. Visor och sagor*, 3 uppl., Stockholm: Bonniers 1877
- Topelius, Zach., *Läsning för barn. Tredje boken. Visor och sagor*, 3 uppl., Stockholm: Bonniers 1878
- Topelius, Zach., *Läsning för barn. Fjerde boken. Lekar, visor och sagor*, 2 uppl., Stockholm: Bonniers 1878
- Topelius, Zach., *Läsning för barn. Femte boken. Sagor, visor och lekar*, Stockholm: Bonniers (Helsingfors: Edlunds) 1880
- Topelius, Zach., *Läsning för barn. Första boken. Lekar*, 4 uppl., Stockholm: Bonniers 1883
- Topelius, Zach., *Läsning för barn. Andra boken. Visor och sagor*, 4 uppl., Stockholm: Bonniers 1883
- Topelius, Zach., *Läsning för barn. Tredje boken. Visor och sagor*, 4 uppl., Stockholm: Bonniers 1883
- Topelius, Zach., *Läsning för barn. Fjerde boken. Lekar, visor och sagor*, 3 uppl., Stockholm: Bonniers 1883
- Topelius, Zach., *Läsning för barn. Sjette boken. Visor och sagor*, Stockholm: Bonniers (Helsingfors: Edlunds) 1884
- Topelius, Zach., *Läsning för barn. Femte boken. Sagor, visor och lekar*, 2 uppl., Stockholm: Bonniers 1888
- Topelius, Z., *Lilla sagoboken. Urval ur »Läsning för barn af Z. Topelius»*, Borgå: Söderströms 1888
- Topelius, Zacharias, *Läsning för barn. Urval för skolan 1–2*, utg. Sofi Almquist, Stockholm: Bonniers 1890–1891
- Topelius, Z., »Scenens nomader i Finland», *Jul*, utg. Konstnärsklubben 1890, s. 6 f.
- Topelius, Zach., *Läsning för barn. Sjunde boken. Visor, sagor och lekar*, Stockholm: Bonniers (Helsingfors: Edlunds) 1891
- Topelius, Zach., *Läsning för barn. Andra boken. Visor och sagor*, 5 uppl., Stockholm: Bonniers 1893
- Topelius, Zach., *Läsning för barn. Tredje boken. Visor och sagor*, 5 uppl., Stockholm: Bonniers 1896
- Topelius, Zach., *Läsning för barn. Åttonde boken. Visor, sagor och lekar*, Stockholm: Bonniers (Helsingfors: Edlunds) 1896
- Topelius, Zacharias, *Blad ur min tänkebok*, Helsingfors: Söderströms 1898
- Topelius, Z., *Tankar i Djurskydd. Uttalade af Z. Topelius*, utg. Uno Stadius, Helsingfors 1898
- Topelius, Z., *Läsning för barn af Z. Topelius illustrerad af finska och svenska konstnärer*, Stockholm: Bonniers, och Helsingfors: Wentzel Hagelstam 1901–1903
- [Topelius, Zacharias], *Topelii sagor. Ett litet urval för de tusen hem*, Helsingfors: Folkupplysnings-sällskapet 1902

- Topelius, Zacharias, *Läsning för barn I–VIII*, Samlade Skrifter 26–33, Stockholm: Bonniers, och Helsingfors: Edlunds 1906–1907
- Topelius, Z., *Sagor och berättelser i urval I–II*, Helsingfors: Edlunds 1907
- Topelius, Zacharias, *Sagor, visor och lekar*, Stockholm: Bonniers 1909
- Topelius, Zacharias, *Självbiografiska anteckningar*, utg. Paul Nyberg, Helsingfors: Schildts 1922
- [Topelius, Z.], *Konstnärsbrev II*, utg. Paul Nyberg, SSLS 360 och 381, Helsingfors 1956 och 1960
- Topelius, Z., *Finlands krönika 1860–1878*, utg. Rainer Knapas, SSLS 660, Helsingfors: SLS, och Stockholm: Atlantis 2004
- Topelius, Zacharias, *Ephemerer. Zacharias Topelius första tidning 1834–1835*, utg. Carola Herberts och Laura Mattsson, SSLS 689, Helsingfors: SLS 2006
- Topelius, Zacharias, »Lintu Sininen», kert. ja kuv. Katri Kirkkopelto, säv. Jonne Valtonen, Lasten Keskus 2019; <https://lastenkeskus.fi/lintu-sininen-on-sadun-ja-musiikkia-yhdistava-taide-elamys-lapsille/> (hämtad 9/11 2020)
- [Topelius, Z.], Zacharias Topelius Skrifter I–XXI, Helsingfors: Svenska litteratursällskapet 2010–2022
- I *Ljungblommor*, utg. Carola Herberts under medverkan av Clas Zilliacus, SSLS 742, 2010, <http://urn.fi/URN:NBN:fi:sls-3795-1403178433010>
 - II *Nya blad och Ljung*, utg. Carola Herberts, SSLS 838, 2019, <http://urn.fi/URN:NBN:fi:sls-7245-1565781303>
 - III *Övrig lyrik*, utg. Carola Herberts, SSLS 839, 2019, <http://urn.fi/URN:NBN:fi:sls-7445-1568612497>
 - IV *Noveller*, utg. Pia Forssell, SSLS 770, 2012, <http://urn.fi/URN:NBN:fi:sls-3981-1403530137110>
 - V *Hertiginnan af Finland och andra historiska noveller*, utg. Pia Forssell under medverkan av Matti Klinge och Anna Movall, SSLS 782, 2013, <http://urn.fi/URN:NBN:fi:sls-6603-1508156419>
 - VI *Noveller och kortprosa*, utg. Anna Movall och Jörgen Scholz med inledning av Pia Forssell, SSLS 849, 2020, <http://urn.fi/URN:NBN:fi:sls-7946-1606293368>
 - VII *Fältskärens berättelser*, utg. Sebastian Köhler och Anna Movall under medverkan av Pia Forssell, SSLS 826, 2018, <http://urn.fi/URN:NBN:fi:sls-6616-1525325813>
 - VIII *Vinterqvällar*, utg. Jörgen Scholz med inledning av Pia Forssell, 2020, <http://urn.fi/URN:NBN:fi:sls-7947-1606293383>
 - IX *Planeternas skyddslingar*, utg. Sebastian Köhler och Anna Movall, 2020, <http://urn.fi/URN:NBN:fi:sls-7530-1576482657>
 - X:2 *Övrig barnlitteratur*, utg. Ina Krokfors, SSLS 853, 2021, <http://urn.fi/URN:NBN:fi:sls-7945-1606292277>
 - XII *Finland framställt i teckningar*, utg. Jens Grandell och Rainer Knapas, SSLS 747, 2011, <http://urn.fi/URN:NBN:fi:sls-3975-1403530137050>
 - XIII *En resa i Finland*, utg. Katarina Pihlflyckt, SSLS 775, 2013, <http://urn.fi/URN:NBN:fi:sls-7229-1552035312>
 - XIV *Finland i 19de seklet*, utg. Katarina Pihlflyckt, SSLS 837, 2019, <http://urn.fi/URN:NBN:fi:sls-9000-1550473610>
 - XV *Föreläsningar i geografi och historia*, utg. Jens Grandell, 2017/2020, <http://urn.fi/URN:NBN:fi:sls-6549-1508154916>
 - XVI *Academica*, utg. Katarina Pihlflyckt under medverkan av Jens Grandell, 2020, <http://urn.fi/URN:NBN:fi:sls-7797-1586150555>

- XVII *Naturens Bok och Boken om Vårt Land*, utg. Magnus Nylund under medverkan av Håkan Andersson, Pia Forssell och Henrik Knif, SLS 816, 2017, <http://urn.fi/URN:NBN:fi:sls-6597-1508156359>
- XX:1 *Brev. Zacharias Topelius korrespondens med förlag och översättare*, utg. Carola Herberts, SLS 835:1, Helsingfors 2013/2015, <http://urn.fi/URN:NBN:fi:sls-6050-1432660576513>
- XX:2 *Brev. Zacharias Topelius korrespondens med föräldrarna*, utg. Eliel Kilpelä, SLS 835:2, 2018, <http://urn.fi/URN:NBN:fi:sls-6632-1525325973>
- XXI *Dagböcker*, utg. Pia Asp under medverkan av Eliel Kilpelä, SLS 823, 2018, <http://urn.fi/URN:NBN:fi:sls-7059-1525330243>
- Townsend, John Rowe, *Written for Children. An outline of English-language Children's Literature*, London: Bodley Head 1965/1990
- Trollsländan* 1868–1873
- Upsala Nya Tidning* 12/12 1891
- Upsala Nya Tidning*, »Böcker.» 12/12 1896
- Valituista suomalaista kansan-lauluja*, 3 wihko/pianon muka-soinnolle ja moni-äänisiksi sovittanut K. Collan, Helsingissä: P. Tikkanen 1855
- Vasenius, Valfrid, *Zacharias Topelius. Hans lif och skaldegärning* I–VI, Helsingfors: Edlunds I–III 1912–1918, Schildts IV–VI 1924–1930, och Stockholm: Bonniers I–V 1913–1927
- Vest, Eliel, *Zachris Topelius. En biografisk studie*, Helsingfors: Söderströms 1905
- Vulpius, C. A., *Röfvar-anföraren Rinaldo Rinaldini*, Öfvers. Efter 3 tyska upl., Stockholm 1801
- Vårt Land*, »Konst- och literaturnotiser.» 8/5 1894
- Wallenberg, Jacob, *Samlade skrifter* II. *Min son på galejan, Susanna*, utg. Torkel Stålmarck, Stockholm: Svenska Vitterhetssamfundet 1999
- Warburg, Karl, *Svensk litteraturhistoria i sammandrag. Lärobok för skolor och självstudium*, Stockholm: P. A. Norstedt & Söner 1904
- Weinreich, Torben, *Historien om Børnelitteratur. Dansk børnelitteratur gennem 400 år*, Vejle: Branner og Korch 2006
- Westin, Boel, »The Nordic Countries», *International Companion Encyclopedia of Children's Literature*, ed. Peter Hunt, London: Routledge 2004, pp. [1159]–1169
- [Wetterbergh, Carl Anton] Onkel Adam, »Julböcker för Barn», *Linnea* 1865:12
- Wiborg* 12/10 1859
- Wichmann, Yrjö, »Z. Topelius suomeksi», *Valvoja* 1898:1 och 2, s. 24–28, 119–132
- Widhe, Olle, »Lekens alternativa geografi. Om Zacharias Topelius bidrag i *Eos* på 1850-talet», *Barnboken – tidskrift för barnlitteraturforskning/ Barnboken – Journal of Children's Literature Research*, Vol. 37, 2014, <http://dx.doi.org/10.1481/clr.v37i0.187> (hämtad 15/4 2020)
- Widhe, Olle, *Dö din hund! Krig, lek och läsning i svensk barnboksutgivning under 200 år*, Skrifter utgivna av Svenska barnboksinstitutet 129, Lund: Ellerströms 2015
- Widhe, Olle, »Trollkarlar och små barn i Lappland. Samerna tar plats i Zacharias Topelius sagor från 1800-talets mitt», *Mångkulturell barn- och ungdomslitteratur. Analyser*, red. Maria Andersson och Elina Druker, Skrifter utgivna av Svenska barnboksinstitutet 138, Lund: Studentlitteratur 2017, s. [21]–36
- Widhe, Olle, »Counter-indoctrinations: Radical childcare books, children's literature and children's rights in Sweden around '68», *Strenæ* 13, 2018, <https://doi.org/10.4000/strenae.1907> (hämtad 6/11 2020)

- Widhe, Olle, »Inventing Subjectivity and the Rights of the Child in Nineteenth-Century Nordic Children's Literature», *Nordic Childhoods 1700–1960. From Folk Beliefs to Pippi Longstocking*, ed. Reidar Aasgaard, Marcia Bunge and Merethe Roos, New York and London: Routledge 2018, pp. [265]–282
- Widhe, Olle, »Inledning», Zacharias Topelius, *Sagor i urval*, utg. Hanna Kurtén, ill. Ninni Kairisalo, Helsingfors: SLS, och Stockholm: Appell 2020, s. 6–11
- Wolff, P. A., *Preciösa, romantiskt skådespel i fyra akter*, övers. från ty, Stockholm: Elmén & Granberg 1824
- Wolff, P. A., »Preciosa. Schauspiel von P. A. Wolff», *Deutsche Schaubühne seit Lessing und Schröder bis auf die neueste Zeit IV*, Wien: Gedruckt und verlegt bey Chr. F. Schade 1825
- Wolpers, Theodor, »Zu Begriff und Geschichte des Motivs 'Gelebte Literatur in der Literatur'», *Gelebte Literatur in der Literatur. Studien zu Erscheinungsformen und Geschichte eines literarischen Motivs*, Kommission für literaturwissenschaftliche Motiv- und Themenforschung, Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht 1986, s. 7–29
- Wrede, Johan, »Zachris Topelius – barnatro och fosterland», *Finlands svenska litteraturhistoria. Första delen: Åren 1400–1900*, utg. Johan Wrede, Helsingfors: SLS, och Stockholm: Atlantis 1999, s. 317–330
- Yckenberg, Sven, *Elementarbok för Begynnare i Latinska Språket*, Linköping: Groth & Petre 1803
- Yles arkiv [uppg. erhållna av Ida Fellman i e-post 8/4 2020]
- Zetterholm, Finn, *Barnvisan i Sverige. Barnvisans blomstring kring sekelskiftet; bakgrund, genrer och motiv*, Stockholm: Proprius 1969
- Zilliacus, Clas, »Inledning», Zacharias Topelius, *Ljungblommor*, utg. Carola Herberts under medverkan av Clas Zilliacus, ZTS I, SSLS 742, Helsingfors: SLS, och Stockholm: Atlantis 2010, s. XV–LXVII, <http://urn.fi/URN:NBN:fi:sls-3795-1403178433010>
- Zilliacus, Clas, »Världsherraväldets lokalavisor. *Ultra*, *Quosego* och andra handlingar från modernismens 1920-tal», *Ultra och Quosego*, Helsingfors: SLS, och Stockholm: Atlantis 2014, s. IX–XXVII
- Zipes, Jack, *Breaking the Magic Spell. Radical Theories of Folk and Fairy Tales*, London: Heinemann 1979
- Zipes, Jack, *The Oxford Companion to Fairy Tales*, Oxford: Oxford University Press 2000
- Zweigbergk, Eva von, *Barnboken i Sverige 1750–1950*, Stockholm: Rabén & Sjögren 1965
- Åbo Tidningar, »Barntidningen Eos» 17/12 1855
- Åbo Tidningar, »Tidningarna.» 23/6 1856
- Åbo Underrättelser, »Hvilka äro utsigterna för en teaterskola i Helsingfors?» 1/11 1862
- Åbo Underrättelser, »Theatern» 16/7 1868
- Åbo Underrättelser, »Från utlandet» 19/2 1885
- Ørvig, Mary, »Om Zachris Topelius», *Läsning för barn av Zach. Topelius. I urval av Mary Ørvig*, Stockholm: Gidlunds 1980, s. 57–60
- Öhrn, Magnus, *Pojklandet. Pojken i svensk barn- och ungdomslitteratur*, Skrifter utgivna av Svenska barnboksinstitutet 139, Stockholm: CKM 2017
- Öman, V. E. (utg.), *Poetisk läsebok för folkskolan*, Örebro: Beijer 1869

FÖRSTARADSREGISTER

Registret upptar första raden i enskilda dikter och visor samt första raden i tydligt avgränsade visor och dikter som ingår i prosaverk och dramatik.

FÖRSTARAD	DIKT, VISA ELLER HUVUDVERK	SIDA
Ack, herr magister, det är för löjligt,	Alauda cantat	652
Ack, låt mig stå till nästa vår	Hvar få vi en julgran?	747
Ack, vore jag ett rosenblad	Prinsessan Törnrosa	466
Ahti med det långa skägget,	Hafskonungens gåfva	515
Aronda midö,	Lucias besvärjelse	1014
Blomstra, blomstra, som vårens ros uti sol och ljus!	Sången om englarnes vakt	164
Brr! Beständigt droskor skramla!	Jernvägskonduktören	704
Bänken rak med snöregarn	Trädgårdsmästaren	876
»Dagen är så kort,	Sampo Lappelill	193
De raska sjömansgossar,	Svarta hafvets matros	695
Den brusande elfven bär skogarnas barn,	Stockflötaren	852
Den kallar jag en veklig pilt,	Raska gossar	398
Den klara aftonrodnan,	Himmelens Barn	309
Der satt en engel på molnets rand	Sanningens Perla	69
Det ord, som jag skrifver,	Stenografen	944
Det ringer, det ringer	Strö blommor!	498
Det var den värsta gris, håhå,	Skyddsengeln	156
Det var en fattig prestgård långt från staden.	Prestgårdsflickorna	611
Det var en gång en gammal, gammal jätte,	En Jättesaga	536
Det var en gång en gosse, from och fredlig.	Vidrack	923
Det var en gång en liten lustig man,	Peppeli	971
Det var en gång en liten, liten stuga,	Sagan om de fyra, som prisade Gud	310
Det var en gång en prins och en prinsessa,	Solkonungens barn	600
Det var engång en gosse och en flicka,	När man soffer på rosor	236
Det var stormande glädje i vågornas sal,	Den röda flaggan	912
Det var så kallt, och stjernan brann,	Nyårsnatten	188
Det är en afton stjerneklar,	Aftonvandring	676
Du frusna vintervåg,	På blank is	420
Du lilla kära med ögon klara,	Behåll din krona	1063
Du min skönaste guldfågel, du min fågel blå,	Fågel Blå	141
Du vexte upp i undangömda dalar,	Johanna d'Arc	734
Du vårens barn, du friska,	Till en Flicka	173
Då var det roligt på första Maj,	Huru Frithiof red på första Maj	394
En liten flicka sitter	Eko	527
En som byter, en som köper	Andra visan	44
Ensamheten mig ej döljer	Månskensvisan	90
Ett år förlidit. Ett annat år	Barnens bön för alla	429
Fimbulvinter står i nord,	Mars 1888	930
Funtus, Funtus, Funtus, Funtus	Sanningens Perla	53

God dag, liten vän!	Nyåret 1868	495
God kväll och god natt öfver land och sjö,	Spelemans visa	967
Gud signe de kära barn, de små,	Svalan från Egypti land	526
Hade jag guldäpplen två,	Måne klara	752
Har du hört hvad man säger om Lapplands troll,	Florio berättar om Lapplands troll	1095
Har du hört mina forsar i midnattens land?	Unda Marina berättar om perlan	989
Har du rott i din båt på en glimmande sjö	Unda Marina berättar om slafhandlaren	988
Har du sett hur i rosor är aftonen klädd,	Unda Marina berättar om Imatra	1093
Har du sett huru björkarna kamma sitt hår,	Florio berättar om björken	987
Har du sett mina fästen i Tavastland,	Källan	915
Har du sett mina klippor i Östersjön,	Töckenöarna	915
Hej, Anders och Mårten och Stina och Maj,	Fiskaren	1081
Hon var en liten alltför vänlig flicka,	Sagan om Lillis näsa	412
Hon var en liten blomma	Liten Verna	248
Hopp, du lilla Nalle du, Nalle du, Nalle du	Olle, som gick på skidor	486
Hulevi, hugg i,	Mellan smörgåsarna	1087
Hvad är det allt jag får höra?	Prinsessan Törnrosa	443
Hvad är en menniska utan kläder?	Bokbindaren	951
Hvem der? – Der kommer en glad student:	Vid postluckan för ankommande bref	729
Hvem har ej önskat, ung och glad,	Jordgloben	794
Hvem är den gossen, som går der	Pekkas äfventyr	574
Här är sagans kung. Hans rike är så stort.	Sländornas dans	1042
Höga berg och djupa dalar,	Sländans höstvisa	919
Högt i den klara rymden fågeln svingar.	Radigundis' penna	321
Hör vårt ord!	Vintersagan om Skyhög och Molnskägg	177
I fjol stod qvarnen still i vind,	Fattiga barns lofsång för Finlands skörd, hösten 1868	509
I skogen är det nog så bra,	Skyddsengeln	160
I småbarnsskolan gick i fjol	Lilla Skrällan eller Det skrynkliga förklädet	290
Ingen vet hvad en köksa sliter!	Köksan	948
Jag fattige nattpalt	Brandvakten	836
Jag gick en dag i parken	Den första Lärkan	571
Jag gick mig ut en morgon klar,	Vallflickan	880
Jag har ridit en gång på den frustande hval	I hafvets djup	913
Jag heter Mylly Matti jag,	Mylly Mattis visa	144
Jag kände Verna Rosa, jag.	Verna Rosa	212
Jag sitter dagar och nätter trägen	Telegrafisten	710
Jag sitter så högt, och jag ser mig omkring,	Kusken	1080
Jag spinner på sländan de dödligas öden,	Mörkögas spinnvisa	464
Jag var också en liten flicka,	Flickskolan i farmors tid	977
Jag vet en jätte i höga norden,	Jätten och skolgossen	812
Jag är en fågel, som muntert svingar	På skridskor	562
Jag är en herde, som vallar getter.	Tidningssättaren vid sin stilkast	668

Jag är så grym som en tyrann;	Måne klara	757
Jo, ni skulle sett Julie,	»Bättre folk och sämre folk»	378
Jordens lilla barn var jag,	Måne klara	756
Karl Otto, femton år, har fått en bössa,	Jägarens första byte	888
Kom ut i gröna skogen,	I gröna skogen	1123
Kom ut i gröna skogen;	Zigenarflickornas visa	87
Kom, bröder, hvem oss följa vill!	Röfwarebandets Hjeltevisa	83
Kom, hör min vackra visa,	Naturens hemlighet	187
Kom, mina gossar och pullor!	Första visan	42
Kung Saul, han satt på sin gyllne stol	Saul och David	403
Lilla Tuttu Björkegren,	Barnet mitt	1107
Liten fågel, flyg till bo,	Vaggvisa för ett sjukt barn	1110
Liten siffra flyger högt,	Lucias siffror	1015
Litet hö, litet hö	Den heliga natten	911
Långt i Karelens vida land	Höytiäinen	245
Matts, langa hit säcken	Mjöl'naren	843
Mer än dig sjelf haf kärt ditt hem,	Hvad skall du älska?	439
Min fader var en jättekung,	Julgranen	548
Min goda Emmi!	Toinis Julafton	283
Min kloka syster knådar	Rosenperlorna	304
Minns du den ljufva	Blomstersäljerskan	947
Mins du den engel hvit och god,	Skyddsengeln's röst	627
Mitt skepp far till Spanien med krikon	Skyddsengeln	150
Mor hon stickar lammets ull	Stjernöga	725
Morgonsolen hon skiner klar	Var god mot de fattiga	26
Månen sitter på fästet blå	Måne klara	754
Många ur och många ur i mina dar jag gjort,	Urmakarvisan	1125
Måntro jag, stackars lilla,	Sång	64
Nej, aldrig så finns där en myra i stack	Bokhandlaren	950
– Nej, det är då riktigt skam	Gatsoperskan	954
Nej, en sådan präktig moster	Moster Lotta	891
Nej, så som nu har ej solen skinat,	Hvad Wilhelm tänkte på första Maj	221
Nej, sådan dumhet jag ej förstår,	Hökens vrede öfver Majföreningen	587
Nu hör man talas af en hvar	Byggmästar Vinter	634
Nu kommer jag, sad' Vären,	Sista April	519
Nu kommer kissekatten	Katten och rättan	1126
Nu sitta vi och sjunga emellan björk och al.	Göken galar	1124
Nu sjunger jag min visa,	Hjältevisa vid fem år	934
Nu skall jag baka franskade brön,	Fjerde visan	49
Nu smälter snön på marken.	Löflösa träd	580
Nu står hela skogen af äpplen så full,	Sanningens Perla	65
Nu står jul vid snöig port,	Julvisa	623
Nu så dansa vi i ring på ljun och snö,	Hvar få vi en julgran?	750
Nu så föll den hvita snö,	Sparfven om Julmorgonen	207
Nu så glimmar det som soleguld i askeglöd,	Slutsången	1059

Nu så kommer julen!	Julvisan	270
Nu så rider vårens kung till strid,	Skolgossarnes segersång	663
Nu så är det vår i skog och blomstersång,	Sanningens Perla	51
– Nu åka vi ut,	Lille prinsen	956
O Gud, bevara vårt fädernesland,	Barnens bön för Fäderneslandet	316
O, huru god mot oss du är,	Fattiga barns lofsång i en vårdanstalt	573
O, mitt lejon, mitt lejon! ... Du skulle en gång	Lejonet	912
O, räknemästare, du önskat det,	Lucias siffror	1011
Och nu är det vinter,	Skolgossens Vintervisa	227
Och Pukki han var en äkta spanjor,	Pukkis visa	1127
Och qvarnen hon malar för vatten och vind,	Mjölnairevisan	1126
Om hösten är det nog så bra,	Höstvisa	205
Om jag vet hvad som sker	Spågumman	1082
Om jag vore en storm från den vida sydväst	Berndt Michaels dröm	742
Om vintern går nog tabulan,	Skolgossens Sommarvisa	234
Puh!	Smeden	828
Rida, rida ranka ...	Rida ranka	616
Rinaldo, kung	Visan om Rinaldo och Preciosa	98
Ro, ro, liten vän,	Till min roddargosse	788
Rosorna dofta och fåglarna sjunga,	Florinnas sång	126
Salen fylles med spekulanter,	Auktionsmäklaren	832
Sipuri berg, tutu, tutu,	Sikku	737
Skogen är så grön,	Olle, som gick på skidor	483
Skära, skära hafran,	Skära hafran	1102
Snålmåns snaskar på sin bulle;	Bagaregossen	953
Sof i ro,	Bofinkens vaggvisa	589
Sof, du lilla vide ung;	Stormen och Solskenet	488
Sof, mitt lilla yllegarn	Sanningens Perla	57
Sol heter fader min,	Lilla Genius	717
Solblink i vågen,	Jungfru Marias nyckelpiga	1118
Sparfven han flyger frusen och rädd	Tredje visan	46
Spraka, vinterfrost, i drifvans hvita snö!	Skolbarnens majsång i dansen	1147
Stig högt mot solen, du unga örn,	Solkonungens krona	257
Svarta fågel, svarta fågel,	Den okända svarta fågeln	608
Så fattiga, fattiga voro vi små,	Fabriksarbeterskan	816
Såg du vid stora skogens bryn	Musti	295
Säg, kände du herr Hårdeman?	En Julsaga	592
Tikitack, tikitick,	Urmakaren	945
Tolf myggor dansa i solens sken	Myggdansen	1124
Ulivitt! Ulivitt! Hur det dunkar i däck,	Ångbåtseldaren	688
Under björkarnas sus	Under Björkarna	199
Upp genom luften, bort öfver hafven,	Stormen och Solskenet	488
Ute mörknar himmelen,	Ny julvisa	940
Var frisk och glad,	Till en Gosse	171
Verlden är så stor,	Var god mot de fattiga	21
Verlden är så stor, så stor,	Lasse liten	693

Vet du myrornas vägar och ekorrns fjät?	Guldflugan	911
Vet du, glada gosse, Vårens saga?	Vårens saga	183
Vet mamma, när jag gick i dag	Visan om lilla Maja	276
Vi kommo så långt från fjerran land,	De små fåglarnas klagan	422
Vi sitta i stocken,	Snurran	1158
Vi smida en saga,	Snurran	1149
Vi vandra så glada i ungdomens vår,	Folkskolebarnens vandringsång på vägen till skolan	1119
Vi äro makter långt ofvan jorden,	Snurran	1167
Vi äro så blyga, vi äro så små,	Ängsblommornas visa	607
Vi äro så blyga, vi äro så små,	Ängens Söndagsmorgon	761
Vi äro så unga, så fagra, så blå,	Linnet	894
Vispa smeten! Knacka äggen!	Sockerbagaren	859
Visst är du grå och mulen,	Hvad Emma tänker om hösten	252
Vyss, vyss, kungabarn!	Tattar Daras vaggvisa	143
Vyss, vyss, vilda barn,	Vaggvisa för en nordanstorm	719
Vår sol går opp	Solvisan	92
Vårt sköna haf, vår Finska Vik,	En vårdag på Finska Viken	700
Vänta litet, sade våren,	Vänta litet!	373
Åhå! Åhå!	Vintersagan om Skyhög och Molnskägg	181
Än sofver natten i furornas vagga,	Vallgossens visa	1075
Än är drill i fågelbo,	Till de hvita körsbärsblommorna	783